8
7-f.
6
1110
1
8.5.h.12

MAGNI AURELII
CASSIODORII
SENATORIS,
VIRI PATRICII, CONSULARIS,
ET
VIVARIENSIS ABBATIS
OPERA OMNIA
In duos Tomos diſtributa,

Ad fidem MSS. Codd. emendata & aucta,

NOTIS ET OBSERVATIONIBUS ILLUSTRATA,
cum Indicibus locupletiſſimis, quibus præmittitur illius vita, quæ nunc primùm in lucem prodit cum Diſſertatione de ejus Monachatu.

Opera & ſtudio J. GARETII, *Monachi Ordinis S. Benedicti è Congregatione S. Mauri.*

Elenchum Operum proxima poſt Præfationem pagina indicat.

TOMUS PRIMUS.

AD USUM
FR.A. [illegible]
SUÆQ. COMMUN.

VENETIIS,
Typis ANTONII GROPPI Bibliopolæ Veneti,
M. DCC. XXIX.
SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO EXCELLENTISS. SENATUS.

ILLUSTRISSIMO VIRO
MICHAELI
LE TELLIER
FRANCIÆ CANCELLARIO.

*Al. Veturigas.

CUM publicandi libri omnes ad Te, tamquam ad ſortis ſuæ arbitrum, communi lege referantur, VIR ILLUSTRSSIME, unus omnium ſuo quaſi jure ſecurus, abſque veniæ præfatione in ſinum tuum convolat CASSIODORIUS SENATOR, qui dudum in animum Tuum totus penetravit, illapſus, transfuſuſque eſt. Hunc quippe decurſi honorum gradus, inculpati mores, vitæ genus, gratia Principis ac vulgi ſtudium ita ſimilem Tui effecerunt, ut qui Caſſiodorium laudaverit, TELLERIUM laudare videatur. Is primum ab Odoacre Rege Comitivæ Privatarum ac ſacris Largitionibus; tum a Theodorico variis provinciis, dein prætorio Præfectus, eidemque ab epiſtolis, ſecretis & mandatis; Patriciatus demum, & Conſulatus honorem promeruit. Quid horum omnium aut ſub LUDOVICO JUSTO non explevit, aut ſub LUDOVICO MAGNO non prætergreſſus eſt TELLERIUS? Uterque porro non fragili felicitate provectus, fortunæ ludo ad apicem faſcium repentinis ſucceſſibus evolavit; ſed, ut creſcere virtutes ſolent, ad faſtigium præconii conſcendit gradibus dignitatum. In Caſſiodorio incorrupta fides, animus recti tenaciſſimus, prudentia ſingularis viguere: in TELLERIO ſumma hæc omnia. In ambobus virtus in dies honoratior, fama non arte quæſita, non varia, ſed ſemper & ubique ſibi conſtans. Et quidem ea æquitate commiſſa ſibi munera geſſit Caſſiodorius, ut quiſquam de illo contraria ſubmurmurare neſcierit, ſed derogare cupientes vicerit integritas actionis. Idem vero de TELLERIO dictum puta, cui numquam dentem infigere auſa eſt invidia etiam moroſior. Illius labore actum eſt, conteſtante Athalarico, ne laboraret imperium. & cum novitas regni multa poſceret ordinari, eſſet ſolus ad diverſa ſufficiens, hunc dictatio publica, hunc conſilia Regis poſcerent. Hic apertus eſſet de TELLERIO dicendi locus, ſi funeſtiſſima illa Galliæ tempora, quibus incumbentem regno perniciem prudentia & conſiliis ſuis ſtrenue amolitus eſt, in memoriam revocare jam liceret. Denique ſi Caſſiodorius Theodorici ore laudatus eſt, uti ſumma temporum laus; TELLERIUS a Rege Chriſtianiſſimo tanto nobiliora reportavit elogia, quanto LUDOVICUS MAGNUS Theodoricum antecellit.

Var. lib. 1. epiſt. 4.
Var. lib. 9. epiſt. 24.
Ibid. epiſt. 25.
Ibid. epiſt. 24.

Imus in compendia laudum Tuarum, VIR PRÆSTANTISSIME, non ut ex Caſſiodorii comparatione illuſtrior evadas; ſed ut ille ex Te fiat ornatior. Diceret alius Te Caſſiodoro juſtiorem, prudentiorem, ſapientiorem, ac præſtantiorem eſſe: mihi ſatis fuerit Te dicere noſtri temporis, id eſt LUDOVICI MAGNI Caſſiodorium. Hunc modum exigit modeſtia Tua, ſi tamen is modus eſt Regi maximo uſque adeo placuiſſe. De una hac virtute cum Caſſiodorio, ne Tibi inferior exiſtimetur, Tu ipſe ultro contenderes. Et vero hoc præcipuum eſt ornamentum virtutum Tuarum, VIR INTEGERRIME, quæ in aliis fuerint humanæ, morales, politicæ: in Te ſunt (ut verbo dicam) penitus Chriſtianæ. Patere ut ita de Te ſentiat ac prædicet Aula, populus, propria familia. Hanc primum eggreſſus es coercere intra modeſtiæ leges: quod pleriſque haud minus arduum ait Tacitus, quam provinciam regere. Deinde Tu ipſe in publico pompam fugere, oſtentationem, plauſum: quo nihil efficacius ad promerendam augendamque famam. Inſuper ad Auctorem & Ducem ut Miniſter, illuſtria facta Tua

*

referre didiciſti; procul ab æmulatione adverſus collegas, procul a contentione adverſus alios. Inde procedit illa in omnes comitas, humanitas ſine ſupercilio gravis, ſine faſtu venerabilis: ut TELLERII animus, non ſecus atque domus, univerſis patere videatur. Hinc factum eſt, ut quæ aliis fere æmulos excitat dignitas ſumma, omnium animos, ſtudia & plauſus amplius ad Te converterit. Et certe quis invidiæ locus, ubi modeſtiæ ac beneficentiæ totum impenditur? Immo majora ſibi de ſe fecit optari, qui intra modeſtiæ terminos magna cohibuit. *Electionem Tuam a Rege tam ſapienter factam mox proſecuta eſt omnium Ordinum acclamatio. Tu ſolus Tibi ipſi quaſi vim inferebas ad obſequium Principis, cum Tibi tantumnon deprecanti ſummus Cancellarii honos delatus eſt. Hic erit, inquiebas, ſupremus titulus honoris brevi morituro ab optimo Principe appoſitus. Immo vero hæc erit meritorum ampliſſima ſeges, quæ virentem ſenectam in Juris publici utilitatem exerceat; quæ non Tuam, ſed ſummi per Te Officii augeat dignitatem. Nihil enim TELLERIO, (ſi ita loqui fas eſt) addit honor iſte, niſi novum LUDOVICI MAGNI ſuffragium, niſi ſupremam modeſtiæ coronam. Nimirum, ut Caſſiodorius, ita* ſemper fuiſti moderatus in proſperis, *ut nullo umquam rerum feliciter procedente curſu, nullo popularis auræ afflatu elata ſit grandis animæ Tuæ æqualitas & conſtantia.*

Var. lib. 1. epiſt. 4. — *Lib. 9. epiſt. 25.*

Agnoſcis opinor, VIR ILLUSTRISSIME, in Caſſiodorio imaginem Tui; quinetiam Te diſſimulante agnoſcunt omnes. Unum eſt tamen, ut alia prætercam, in quo Caſſiodorium viciſti. Ejus quidem genus, *Theodorico teſte*, in utroque orbe præclarum fuit; & gemino Senatui decenter aptatum, tamquam duobus luminibus oculatum, puriſſima claritate radiavit. *At Caſſiodorio ipſi defuit prolis gloria, quæ traducem parentis prudentiam ceteraſque virtutes cum ſanguine tranſmitteret ad poſteros. Tu vero, VIR CLARISSIME,* gemino Senatui *geminam prolem* in utroque orbe *ſuppeditas, alteram ſacro, politico alteram. Hi gemini ſunt oculi, quorum alter divina ſpeculatur & ſacra regit: alter humana circumſpicit ac dirigit. Hi ſunt quos non ſera, ſed præoccupata manet gloriæ virtutumque Tuarum hereditas, non prærepta Parenti, ſed amplificata.*

Var. lib. 1. epiſt. 4.

Sed viciſſim unum eſt, in quo Caſſiodorium Te feliciorem (quæ Tua pietas eſt) ac ſuperiorem exiſtimas, VIR PRÆSTANTISSIME, quod ille in Vivario ſuo tandem impetraverit ſeceſſum a publicis curis: quod Tu ipſe in Cavilleo rure prætendebas. At quando alio Deus Te vocat, ſequere modo, ac vive Regno, vive Tuis, vive omnibus. Hactenus, ut ille, ornaſti conſcientiæ integritate palatia: *nunc juſtitiæ tribunalia æquitatis Tuæ luce illuſtra & repurga. Quod ſupereſt, Ordinem noſtrum, Congregationem inquam noſtram, ut ſoles, ut toties probavimus, amare ac fovere perge. Ille ipſe Caſſiodorius, qui Tibi hujus facti auctor & exemplum, idem per me in integrum reſtitutus ſub auſpiciis Tuis, VIR ILLUSTRISSIME, erit grati animi erga Te noſtri perpetuum monumentum. Ita meo, ita omnium noſtrum nomine voveo.*

Var. lib. 3. epiſt. 28.

Rotomagi e Monaſterio S. Audoeni Kal. Janu. an. 1679.

Tibi addictiſſimus & obſequentiſſimus
ſervus Fr. Joannes Garetius,
Congregationis S. Mauri Monachus.

IN NOVAM MAGNI AURELII CASSIODORII SENATORIS OPERUM EDITIONEM

PRÆFATIO.

BIBLIOTECA ... ROMA

HAbes hic, Benevole Lector, operum omnium Magni Aurelii Caſſiodorii Senatoris novam Editionem, quam quidem dum aggredimur, nova cur dicatur, a nobis neceſſe eſt paucis ediſſeri. 1. Nullus ante nos ſingulas celeberrimi Scriptoris lucubrationes, quæ hactenus reperiri potuerunt, in unum corpus redegerat, quas perquiſitis ſumma cum diligentia codicibus manuſcriptis, & reſeratis eruditorum ſcriniis collegimus. 2. Plura, quæ deſiderabantur in editis operibus ex antiquioribus manuſcriptis probatæ fidei reſtituimus: integras nonnunquam paginas dedimus, hiulca ſupplevimus, mendoſa fœdeque corrupta ubique operum vel Amanuenſum inſcitia, vel prœli vitio ſic emendavimus, ut interdum, neglecto prorſus contextu impreſſo, ſolis codicibus noſtris manuſcriptis adhærere neceſſum fuerit. In toto tamen opere margines oneravimus diverſis quibuſdam textibus, qui licet dubii, probi cenſeri poſſent ab æquo Lectore. Tertio denique Nova dicitur præſens Editio, cui de novo quædam opera nunquam edita adjecimus.

Quod attinet ad librorum ſeu tractatuum ſeriem, quam hic Lector vides, totum opus digeſſimus in duos Tomos, quorum primos omnia complectitur, quæ Senator noſter Politicus, & Hiſtoricus exaravit. Alter ea continet, quæ Auctor in ſacram ſcripturam edidit, & libros de Divinarum & humanarum litterarum inſtitutionibus, ac tandem eum, quem de Anima librum inſcripſit.

Sed ne Lectorem lateant quæ ſui juris jam eſſe volumus, de ſingulis pauca proloquemur. Inchoamus ab opere inſigni *Variarum*, quod duodecim libris abſolvitur. Congeries eſt varii generis Epiſtolarum, quas ſub Regibus Gothis Theodorico, Athalarico, Theodahato, Vittige, & eorum nomine frequens ſcribebat; & quas ipſe, dum munere Præfecti Prætorio ſub illis Regibus fungeretur, ſuo nomine dirigebat. Ibi etiam variæ habentur formulæ dignitatum ſub illa Gothorum Monarchia concedendarum. Hoc ſcribendi genere famam ſibi conciliavit apud omnes Aurelius noſter; licet querantur nonnulli ſtili barbariem rerum dignitatem, & Regii nomi- *De libro Variarum.*

nis majeſtatem non aſſequi. Reclamant alii, nec denegant Caſſiodorio ſuos ſcribendi lepores; neque diffitebitur vel ipſe rigidus Ariſtarchus nulli reperiri tantum ingenii acumen, tot pondera rationum, tantam ſententiarum gravitatem, tam multiplicem variæ eruditionis copiam, ac refertiſſimum utriuſque ſapientiæ penu, quam apud clariſſimum Senatorem noſtrum Is enim licet eam non exhibeat ſtili venuſtatem & elegantiam, quæ cum Imperii Romani majeſtate vigebat ſub Auguſto: ea tamen pollet in ætate rudi, & ſub Regibus Barbaris, quam jure miraris, & cui melioris notæ ſcriptores merito ſuffragantur.

Singulas horum librorum Editiones quotquot nacti ſumus, percurrimus, eaſque omnes cum pluribus variæ ſenectutis codicibus & contulimus, & ex iis emendavimus. Auxilio potiſſimum fuere manuſcriptus codex S. Audoeni, ſed in quo deſiderantur libri 5. 6. & 7. & antiquiſſimæ membranæ S. Remigii Remenſis: in quibus tamen præter quatuor priores libros, cæteri deſunt. Habuimus etiam e Bibliotheca noſtra horum librorum editionem a Mariangelo Accurtio anno 1533. evulgatam, quam vir clariſſimus & doctiſſimus Claudius Grulartus ſupremi Normaniæ Senatus olim Princeps cum exemplari celeberrimi Cujacii Biturigibus contulerat. Verum cujus notæ fuerit is Cujacii codex divinare non poſſumus; cum ea tantum in libri noſtri fronte invenerimus verba, Grularti manu ſic exarata: *Contuli Biturigibus nonis Novembris 1575. cum exemplari clariſſimi viri D. Cujacii.* At quicquid tandem fuerit illud Cujacii exemplar; plurimas ſane, & optimas tum caſtigationes tum obſervationes ſuppeditavit nobis Crularti liber, quas quidem qui legerit, quantum Editionis noſtræ textus & notas illuſtraverint facile ipſe perſpiciet. Eas porro animadverſiones an Cujacii exemplari, an Grularti potiſſimum ingenio, & curis debeamus, cum nobis hactenus non conſtiterit, ſingulas ſub utriuſque nomine ſuis quibuſque locis attexendas eſſe cenſuimus. Nobis denique inprimis adfuit doctiſſimus vir Franciſcus Juretus, cujus notationes, & diverſas ad fidem plurium manuſcriptorum codicum in Variarum libros lectiones, ipſius Jureti manu conſcriptas humaniſſime tranſmiſit ad nos vir perilluſtris D. Bouhierius in ſupremo Burgundiæ Senatus Præſes infulatus, & Jureti ſcriptus heres.

Jam vero eas omnes quotquot ab eruditis viris habuimus in hos libros obſervationes in fine cujuſque Epiſtolæ ſubjunximus, ut uno veluti conſpectu omnia cernere poſſit Lector eruditus. Ibi ergo ea iterum videbit, quæ jam publici juris fecerant Fornerius, & Broſſæus: ſed non ſine emendatione aliqua, iis enim adjunximus Jureti notas varia eruditione conſpicuas, quibus Senatoris noſtri verba & ſententias non tantum illuſtrat: ſed caſtigat etiam ipſas Fornerii animadverſiones; pluresque ab eo cum Juriſconſultorum, tum aliorum Auctorum vitioſe allatas auctoritates vel corrigit, vel reſtituit.

Quidam male feriati ad ſingulas Caſſiodorii Epiſtolas ſummaria ſeu ſynopſes præmiſere: ſed tam pingui Minerva & perfunctorio conatu, ut plures ſint qui opinentur illos vel eas non legiſſe, vel ſenſum earum aſſecutos non eſſe. Nobis intentior cura fuit, ut minus aberraremus a ſcopo, editis lemmatibus aliis, quæ Lectorum cenſuræ libenter ſubjicimus.

Ne quid deeſſet huic Editioni Variarum, quæ difficilia, ſubobſcura, nec cuiquam facile pervia putavimus, explanare nobis curæ fuit. Exhibemus item notitiam dignitatum, locorum, fluminum, & id genus plurium, quæ notatu digniſſima eo in opere inveniri poſſunt. Verum ne nimia foret hujus voluminis moles, ſeparatim curret tantillum hoc opus noſtrum, poſtquam huic noſtræ Editioni manum ultimam, admoverimus.

De Hiſtoria Tripartita.

Variarum libros proxime ſequitur *Hiſtoria*, quæ ideo *Tripartita* dicta eſt, quod eam ex tribus Græcis Auctoribus Socrate ſcilicet, Sozomeno, & Theodoreto in uno corpore duodecim libris collegiſſet Caſſiodorius: *Quos nos*, inquit Senator noſter, *per Epiphanium Scholaſticum Latino condentes eloquio, neceſſarium duximus eorum dicta deflorata in unius ſtili tractu, Domino juvante, perducere, & de tribus Auctoribus unam facere dictionem. Et ne quempiam res indiſtincta turbaret, per univerſum textum operis titulos ſe appoſuiſſe* dicit. Nec alium eo in opere ſcopum ſibi fuiſſe teſtatur, quam ne hiſtoria hæc ab iis Auctoribus *mirabiliter*, ut ait, *conſcripta*, Monachis ſuis Vivarienſibus deeſſet: *Ne*, inquit, *inſultet ſe habere facunda Græcia neceſſarium, quod vobis judicet eſſe ſubſtractum*.

Lib. div. litt cap. 17. In Præfat. hiſt Trip.

Lib. div. lit. cap. 17.

In Epiſtola præfixa operibus Euſebii.

Scimus B. Rhenanum in Epiphanii verſionem acerbe & contumelioſe invehi, eique Græci ac Latini ſermonis imperitiam objicere, cujus oſcitantiam, & Typographorum menda pertæſus, non ſine ſupercilio monet plura ſe caſtigaſſe, deleviſſe, ſuppleviſſe. Sed quam parum juſta ſint illius in interpretem convitia fatebitur omnis, qui noſtram hanc Editionem ad fidem Manuſcriptorum ſincere reductamcum adſcititiis Rhenani contulerit. Mirabitur fortaſſe eum nihil ut plurimum emendaſſe quam verba quædam, quæ cum barbariſmos & ſolœciſmos eſſe judicaret, faſtidio quodam delicatiſſimo bilem ipſi & ſtomachum mirum in modum commoverant. Non diffitemur Epiphanii verſionem puræ Latinitatis parum, barbariei Gothicæ plurimum habere: ſed non ita fœde aberravit, ut ob barbaricas nænias, & incultum ſermonem tota periret operis facies; ſicut eamdem ob cauſam cæteros Gothorum Scriptores de medio tollendos nemo jure dixerit. Quapropter litteratis omnibus, quibus ſemper antiquior fuit Auctorum, quam interpolatorum lectio, gratum fore putavimus, ſi totum quale eſt Caſſiodorii Senatoris, & Epiphanii opus in priſtinam integritatem reſtitueremus; maxime cum a doctiſſimi Valeſii verſione pauciſſimis in locis ſenſu diſcrepet, nec eum infeliciter Interprete noſtro ſuis in obſervationibus non ſemel uſum fuiſſe videamus.

Huic itaque Editioni reformandæ ſuppetias tulit antiquus codex Monaſterii B. Mariæ de Lyra quadringentorum plus minuſve annorum optima manu exaratus. Nec minus profuit alter MS.S. Theodorici prope Rhemos, qui ſexcentorum circiter annorum characterem præfert. Diſſimulare non poſſumus in his manuſcriptis codicibus eos inveniri loquendi tropos, quos barbariſmos & ſolœciſmos vocavit Rhenanus: ſed benignius condonandi ſunt Latino Interpreti apud Gothos, & Gothis ſcribenti, qui forſitan ut Græcam phraſim melius redderet, verbum e verbo exprimi debere arbitratus eſt.

Utiliſſima ſane foret Rhenani opera, ſi quomodo Epiphanii Latinitatem, ita Librariorum vitia caſtigaviſſet; conſtat enim multa in hos libros irrepſiſſe menda, quæ fucum faciunt Lectoribus, difficultateſque non modicas ingerunt. Plura conamur manuſcriptorum codicum auxilio emendare: fatendum tamen duobus præcipue in locis nos diu multumque hæſiſſe, quod operæpretium eſt Lectori ſemel explicare. Primus occurrit tot Eruditorum diſputationibus celeberrimus Tripartitæ locus lib. 9. cap. 38. ubi hæc legimus: *Romani enim tres ante Paſcha ſeptimanas præter ſabbatum & Dominicam ſub continuatione jejunant*. Manuſcriptus autem codex Lyrenſis, & vetus Editio, quæ ex aliis codicibus MSS. prodiit, non *tres*, ſed *ſex hebdomadas* habent. Verum an ea lectio a nobis admittenda eſſet hactenus addubitavimus, cum ſummæ eruditionis viri nullum ibi in Tripartita mendum arguant:

ſed vel Socratis errore, vel hiſtoriæ illius ſcriptoris oſcitantia peccatum fuiſſe plurimi ſuſpicentur. Re tamen ſerio diutiuſque perpenſa Manuſcripti noſtri & veteris editionis lectionem textui noſtro inſeruimus; ad quod non utriuſque tantum auctoritas nos induxit, ſed graviores profecto rationes. 1. Quod ſex hebdomadarum ante Paſcha jejunium Socratis tempore Romæ fuiſſe obſervatum egregie probaverint doctiſſimi quamplures. 2. Totidem hebdomadis a Romanis jejunatum luculenter docet Caſſiodorius noſter in Explicatione tituli Pſalmi 40. ubi ait: *Quadraginta diebus S. Moyſes ab eſcis corporeis temperavit...... Eodem modo Elias..... Ipſe quoque Dominus totidem diebus ac noctibus jejunavit, ut nobis formam beatæ purificationis oſtenderet. Quadrageſimæ quinetiam ipſius docemur exemplo. Præmittitur tempus abſtinentiæ, ut dilutis ſordibus peccatorum, ad Reſurrectionem Domini puris mentibus accedamus.* Non ita ſane de quadraginta dierum jejunio loqueretur Caſſiodorius, ſi Socratis tempore tribus tantum hebdomadis, exceptis ſabbato & Dominica, id eſt, ſiquindecim tantum diebus ante Paſcha Romani jejunaſſent; vixerat enim cum plurimis, qui Socratis ætate Romæ floruerant, a quibus non indubitanter acceperat, qualis tum apud Romanos foret Quadrageſimalis jejunii obſervatio. 3. Certo certius conſtat eo in Tripartitæ capite agnoſcendum aliquod ſcriptoris erratum, quod nec ipſi diffitentur Heterodoxi; nam poſt ſuperius allata verba: *Romani tres ante Paſcha ſeptimanas præter ſabbatum & Dominicam ſub continuatione jejunant*, iſta deinde leguntur: *Romæ ſabbata univerſa jejunant*, & a forriori Quadrageſimæ tempore. Quis ergo ſciat an etiam *ſex*, non *tres hebdomadas* ibi olim a Caſſiodorio ſcriptum fuerit, quod ſit poſtea Antiquariorum vel dolo, vel incuria mutatum.

Scimus equidem doctiſſimum Queſnellium implicatiſſimæ difficultatis nodum ſolviſſe, cum in Socratem hominem Græcum longe ab urbe Roma diſſitum, & falſis rumuſculis deceptum, errorem omnem refundit, quem a Caſſiodorio exſcriptum ait, non malitioſi animi vitio, ſed expoſitoris officio, cujus cum ibi munus obeat, omnia Socratis verba bona fide reddere debuit. Huic præſtantiſſimæ obſervationi, qua Senator noſter ab omni labe purgatur, libenter acquieviſſemus, niſi tantillus nos adhuc retineret ſcrupulus. Non enim Expoſitoris ſolummodo, ſed, ut ipſe ait, *Defloratoris* provinciam ſuſcipit, id eſt, ex tribus Auctoribus alia ab uno, alia ab altero vel aſſumendo, vel rejiciendo continuatam ſcribit hiſtoriam. Id certe iis quæ ex eo ſupra retulimus verbis aperte ſignificatur, & adhuc planius ex eadem Tripartitæ Præfatione: *Nos autem*, inquit, *eorum relectis operibus, & unumquemque cauta mente tractantes, cognovimus non æqualiter omnes de unaquaque re luculenter ac ſubtiliter explanaſſe: ſed modo hunc, modo alterum aliam partem expediſſe. Et ideo judicavimus de ſingulis Dictoribus deflorata colligere.* Si ergo ea tantum, quæ meliora cenſebat, collegit, nihil quod falſum eſſe putaverit, ſcripſiſſe dicendus eſt.

Fateor equidem multa ſcitu digniſſima ibi apud Socratem haberi, quæ Monachos ſuos docere voluerit Caſſiodorius. At id ſane abſque veritatis diſpendio aliter præſtare poterat, vel ſcilicet prætermiſſo Socrate, ut alibi ſæpius, a Sozomeno, qui de iiſdem rebus agit, nec tamen de Romanis loquitur, verba mutuando: vel ſaltem ſi Socratis verbis uti vellet, ea pauciſſima, quæ de Romano jejunio loquuntur, ſilere poterat; quod & eum alibi feciſſe, vel ex eo ſolo, quem mox afferemus Sozomeni loco, conſtabit. Quæ cum ita ſint, non temere forſan quis eorum ſubſcriberet opinioni, qui corruptum fuiſſe Tripartitæ locum ſuſpicabuntur. Noſtras tamen conjecturas eruditi Lectoris judicio lubentiſſime permittimus; ſicque

eam lectionem, quæ *tres hebdomadas* habet in marginem rejecimus, non ut reſpuatur a quoquam: ſed ut eam quiſquis veriorem probaverit ſponte amplectatur.

Eadem profitemur de alio Tripartitæ loco, nimirum in cap. 39. ejuſdem libri, ubi ſic ex Sozomeno habetur: *In qua Eccleſia*, id eſt Romana, *neque Epiſcopus, neque alter quiſquam coram populo docet;* id falſum eſſe plerique doctiſſimi contendunt, neque certe quomodo verum eſſe poſſit videmus. Sed qui fieri potuerit, ut ea quæ præcedunt & ſubſequuntur prætermiſerit Senator, & illa tantum exſcripſerit, quæ falſa eſſe conſtantiſſime noverat. Sic enim poſt Caſſiodorii verba mox citata proſequitur Sozomenus: *Sed apud Alexandrinos ſolus civitatis Alexandrinæ Epiſcopus concionatur, quam conſuetudinem, cum antea non fuiſſet, introductam eſſe ferunt, ex quo Arius Preſbyter de doctrina fidei differens nova dogmata invexit.* Hæc omnia, non tamen plura omittit Caſſiodorius. Cui ergo probabile videbitur Italum Italis, Abbatem Monachis ſuis ſcribentem ea, quæ Romæ fieri falſo putabantur, ex Auctore Græco retuliſſe; ea vero, quæ Alexandriæ gerebantur, licet vera & notatu digniſſima conſulto tacuiſſe?

Is forſan felicius divinaverit, qui mendum aliquod Librarii oſcitantia in Tripartitam ſubrepſiſſe augurabitur. Enimvero S. Theodorici codex pro verbo *docet*, legit *dicit;* quæ quidem lectio alium omnino ac veriſſimum ſenſum efficit. Ibi enim de cantico *Alleluia* agit Caſſiodorius in hunc modum: *Apud Romanos in unoquoque anno ſemel pſallunt Alleluia primo die Paſchæ, ita ut Romani pro juramento habeant ut hunc hymnum audire mereantur.* Valeſii verſio habet: *ut hunc hymnum audire & canere ipſis contingat.* His continuo ſubjungit Tripartita: *In qua Eccleſia, neque Epiſcopus, neque alter quiſquam coram populo dicit*, ſupple illud primum *Alleluia Paſchale*. Nec aliam fuiſſe Caſſiodorii mentem inde probabitur, quod ſi de concionibus, vel catecheſibus Romanis egiſſet, nuſquam quod ibi de Alexandrinis a Sozomeno dicebatur ſilentio prætermiſiſſet fraudulento. Neque vero negaverim in Græca Sozomeni hiſtoria legi διδάσκει: ſed quis aſſerere audeat corruptum non fuiſſe Græci Auctoris textum? Sciunt omnes quam in Græcis deſcribendis facilis ſit imperitorum Librariorum lapſus; aliquem forſan deprehendent aliquando veritatis & antiquitatis amatores, ſi in melioris notæ manuſcriptos codices Græcos inciderint, vel certe illud emendabunt ex variis Tripartitæ MSS. codicibus, quos ex aliis Bibliothecis, ubi deliteſcunt, habere non potuimus.

Tripartitam ſuam cum colligeret Caſſiodorius præter Auctorum nomina nullum aut librum, aut locum unde verba mutuaretur, ullibi aperuit. Quamobrem nec injucunda, ut puto, nec inutilis erit Lectori opera noſtra, qua cujuſque Scriptoris librum, caput & paginam juxta Chriſtophorſoni & Valeſii Editiones, ubi ea habentur, quæ in Tripartita noſtra deſcripta ſunt, in marginibus indicavimus. Quoties tamen eadem ſunt apud utrumque capita, iis citatis, Valeſianæ tantum Editionis paginam, & locorum indicem litteram indigitavimus. Cæterum utraque illa Editione ita uſi ſumus, ut in difficilioribus, & in aliis vel Librariorum interpunctionibus, vel Orthographorum imperitia depravatis Tripartitæ Locis emendationi noſtræ lucem non modicam attulerint; ac tandem ubi a noſtris codicibus MSS. & Editis præcipue diſſiderent, ad textus noſtri eras aliquando notavimus. Plures ibidem ſæpius addidimus æræ Chriſtianæ annos, Conſulibus in Tripartita notatis juxta Caſſiodorii Chronicon reſpondentes, quos ab anno Chriſti 514. quo Senatorem Conſulem factum fuiſſe conſtat, ſemper aſcendendo, non incertis forſan calculis a nobis numeratos æquus Lector advertet.

De Chronico. Tertium in hoc tomo locum dedimus Senatoris noſtri *Chronico*, quod jubente Theodorico Rege compoſuit. Incredibili prorſus iracundia & ſtomacho in hoc Caſſiodorii opus exarſit Onuphrius Panuinus, ejuſque iram non repreſſit Joſephus Scaliger, neque minori faſtu in Senatoris Chronica invectus eſt. Ea potiſſimum perſtringunt. quibus in conſignandis Conſulum faſtis a Tiberio Cæſare uſque ad Diocletianum auctor adhæſit: ſed eadem cenſuræ ſeverioris nota Proſpero tanto viro, & Victorio inuri deberet, quibus forte, ut ait Bucherius, confuſionem iſtam immanis ſuffectorum per ea tempora Conſulum farrago peperit. Aliam ipſe Scaliger cauſam indicat cur a veris Epochis tantillum deflexerit Auctor, ſcilicet quod Euſebio duce Conſulatum Junii Bruti una integra Olimpiade ſuperiorem fecerit. Sed lapſus hic, etiamſi eſſet certus & verus, ſine ſupercilio condonandus erat viro de litteris meritiſſimo, majoribus curis obſito, totius Regni Gothici Atlanti, & graviſſimum ſententiæ ſuæ teſtem citanti; maxime cum alii minus diſtracti gravius peccent citra famæ diſpendium, & nemine ſuggillante. Quid quod ipſi tam moroſi cavillatores Onuphrius & Scaliger negare non poſſunt iſtud Senatoris Chronicon plurium votis ſatisfeciſſe, qui res Eccleſiaſticas & Imperii Romani litteris conſignarunt; immo vero eo etiam ſuis utrumque in operibus nec invite, nec infeliciter uſum fuiſſe ſæpe ſæpius cernimus. Quid quod ipſe ſuggilator Onuphrius fatetur vel invitus ſibi in multis Caſſiodorium præluxiſſe? Quid tandem quod Scaliger ipſe, licet ejuſdem cum Panuino ſtomachi, multus agnoſcit Senatorem noſtrum ita ſtuduiſſe Euſebio & Hieronymo, ut ne verbis quidem ab iis diſſenſiſſe videatur. At certe non hos tantum, quamvis optimos, viæ duces habuit; ſecutus eſt etiam Titum Livium, Aufidium Baſſum, Paſchalem, id eſt, ut ait Bucherius, *Paſchalem Victorii canonem*; nec iis aut aliis prætermiſſis, qui tum præ cæteris in inſtruenda temporum ratione eminebant, quicquam fixum eſſe voluit.

Comment. in Victor. Can. c. 13.

In Notis ad Euſeb. pag. 96. 425.

In Notis ad Euſeb. p. 9. & ſeqq.

Comment. in Victor. Can. c. 19.

Libentius igitur Baronio, Bucherio, & Jureto aſſentior, qui re maturius expenſa, non Auctori, ſed Scribarum imperitiæ parachroniſmos cenſent imputandos. Neque vero iis reluctanter ſubſcribent eruditi, quibus dubium nuſquam eſſe poteſt, quam facile iſthæc chronologiæ menda, quæ ſæpius in deſcribendis Conſulum nominibus poſita ſunt, vel typographiæ, vel Amanuenſium vitio ſubrepant. Hæc itaque, ut quantum nobis licuit, emendarentur, novam Caſſiodorii noſtri *Chronicorum* Editionem ad veterum omnium amuſſim declinavimus: præcipue tamen Onuphrio & Cuſpiniano adhæſimus, qui Manuſcriptes ſe codices vidiſſe teſtantur. Atque omnes eorum lectiones, quotieſcumque variaverunt, ſic in marginibus noſtris annotavimus, ut nihil, quod in omnibus aliis editionibus invenitur, in noſtra poſſit ab erudito Lectore deſiderari. Adjecimus etiam ad hæc Chronica Computum Paſchale, de quo ſub finem vitæ Caſſiodorii Senatoris pauca diſſeremus.

De Computo Paſchali.

De Chronicis Jornandis. *Hiſtoriam Gothorum* in duodecim libros partitam ediderat Caſſiodorius, ut conſtabit ex dicendis in ejus vita: ſed quo fato perierit, nullus dixerit, nemo non luxerit. Tantum hunc omnium mœrorem, utcumque levare poteſt hujus hiſtoriæ quaſi ſynopſis, & compendioſa reductio, quam Jornandes ſeu Jordanus Epiſcopus Ravennas, ex eo collectam, poſteritati reliquit. Ne ergo aliquid Caſſiodorii operum diligentiam noſtram fugeret, tomum hunc claudet illa Senatoris hiſtoriæ brevis & exquiſita collectio, quæ de Getarum, ſive Gothorum origine & rebus geſtis ad Caſtalium inſcribitur. Jam vero ut proba, & omnium emaculatior redderetur noſtra Chronici hujus Editio, a Bonaventura Vulcanio apud Batavos excuſis uſi ſumus, in quibus totum opus capitibus perlucide diſtinguitur, & accuratiſſi-

tiſſimæ capitum ſynopſes exhibentur. His cum aliis Editionibus collatis varias Jureti lectiones & animadverſiones, ipſaſque B. Vulcanii notas adjecimus, ut eorum eruditione planior fiat obſcura Jornandis elocutio.

Alter tomus ea complectitur, quæ ad S. Scripturas vel ad ſacrum eorum ſtudium pertinent, quibus merito & ordine præit illuſtre *in Pſalmos Commentarium*, ſeu *Pſalterii Expoſitio*. Egregium hoc Caſſiodorii Senatoris opus nullibi editum ſcimus, niſi primum Baſileæ, tum Lutetiæ cum characteribus Gothicis, & frequentiori litterarum abbreviatione: unde cum minus hominum noſtri temporis uſibus eſſet accommodatum, & vix ac ne vix quidem in majoribus Bibliothecis reperiri poſſet, ingens ſui apud eruditos relinquebat deſiderium. Quapropter ne doctis piiſque viris deeſſet tam luculenta, tantoque ſtudio a Caſſiodorio elaborata *Pſalmorum expoſitio*, eam in publicum rurſus emittendi difficilem provinciam ſuſcepi, quæ poſtea labori noſtro in edendis omnibus Auctoris operibus primam occaſionem dedit. Quoniam autem libris prius editis ob Gothicos characteres, vitioſas interpunctiones, creberrimas abbreviationes, & innumera alia menda uti non poterant Librarii noſtri, exemplar Baſileenſe minus aberrans propria manu integrum exſcripſi, & ad fidem quatuor codicum manuſcriptorum melioris notæ contuli & emendavi. Quorum tres primi totum Commentarium exhibent; quartus vero una tantum parte mutilus centum priores Pſalmos non excedit. Primum e Bibliotheca S. Germani ad Lutetiam ſuppeditavit R. P. D. Lucas Dacherius, quem codicem ante nongentos vel circiter annos exaratum eſſe diffitebitur nemo. Secundum, quem ante quingentos annos ſcriptum eſſe conjicere licet, debemus Monaſterio Sanctiſſimæ Trinitatis Fiſcanenſis. Tertium ejuſdem fere ætatis commodavit Monaſterium B. Mariæ de Lyra, quem ſponte conceſſum ſervat noſtra Regalis Abbatia S. Audoeni Rotomagenſis. Quartus paris etiam ſenectutis eſt Monaſterii Beccenſis. Quibus omnibus ſerio conſultis, quæ fœde mendis ſcatebant pluſquam ſexcentis in locis ſedulo correximus.

De Commentariis in Pſalmos.

Judicavimus etiam textus & loca S. Scripturæ, quæ vel perperam citantur, vel deſunt in duabus ſuperioribus Editionibus; non tamen ſine labore & tædio defectu Concordantiarum pro Verſione 70. Interpretum, qua ut ſibi familiari & fere ſola uſus eſt Caſſiodorius, cujus citationes ad formam Editionis vulgatæ reducere mihi cordi fuit. Retegendus etiam fuit & eliminandus error MSS. codicum, in quibus plerumque Scribarum oſcitantia unus Propheta pro alio, Jeremias pro Iſaia vel Daniele laudantur, quibus citandis ſuperſedere ſatius duxerant, qui Editionibus Baſileenſi & Pariſienſi operam dederunt. Quam autem Pſalmorum verſionem in ſuis Commentariis ſecutus fuerit noſter Caſſiodorius Senator, manifeſtum eſt antiquiori Romanæ adhæſiſſe: ſed quam ſæpe Fabro Stapulenſi ad priorum Editionum, quæ tum circumferebantur & Hebraici textus primigeniam puritatem contulerat ut ex 16. cap. ſuæ Præfationis colligere licet, ejuſque commentatione in Pſalmos 13. v. 6. 54. v. 3. &c. Hinc oritur, ut verſuum Pſalterii diſtinctio non eadem ſit ſemper apud Caſſiodorium, quæ in vulgata Editione reperitur.

Alios præterea SS. Patrum textus indigitavimus, quos Senator laudavit quidem, ſed tacito libri nomine, nec indicatis capitibus tam in MSS. codicibus, quam in Editis, unde nobis non ſemel neceſſe fuerit integros Patrum revolvere tractatus & libros, ut detecto fonte vel unius a Caſſiodorio citatæ auctoritatis locus deſignaretur.

Opinantur quidam recentiores hos Caſſiodorii Commentarios meram eſſe Auguſtinianorum Epitomen, quos celeberrimus ille Doctor ſtilo prolixiori

In Præf. Pſalt. Quintupl.

concinnavit: ſed gratis omnino id effingitur. Nam 1. Illa Pſalmorum verſio, quam ſequitur Caſſiodorius, plurimum diſtat ab ea, cui jugiter Au-
In Præfat. Pſal. cap. 16 guſtinus adhæſit, uti ante nos annotavit Faber Stapulenſis: *Auguſtinus*, inquit, *Pſalterium vetus, quod minus cæteris caſtigatum eſt, Caſſiodorius Romanam ſecutus eſt Pſalmodiam*. 2. Nullis impenſis, nulliſque ſtudio defuit Caſſiodo-
Præfat. in Pſal. circa initium. rius, ut Commentarius iſte prodiret in publicum ſuis numeris abſolutiſſimus: quamobrem accitis undequaque, *& adhibitis Hebraicæ linguæ peritiſſimis*, ut ipſe ſuggerit, *cum eorum volumine contulit*, quicquid ipſe in Pſalmos ſcribebat. Quibus omnibus facile ſuperſediſſet ſimplex Auguſtini Abbreviator. 3. Id certe apertius ſuis verbis Senator ipſe declarat cum ait: *Tale eſt de ejus ſenſu*, ſcilicet Auguſtini, *aliquid ſubripere, quale Herculi clavam de manu tollere*. Et poſt pauca: *Quædam vero noviter inventa poſt tam mirabilem Magiſtrum ſola Domini præſumptione ſubjeci, qui parvulis confidentiam, cæcis viſum, &c.*

4. Denique evidentiſſimum eſt, non ſoli ſtuduiſſe Auguſtino in his Commentariis doctiſſimum Abbatem: ſed aliorum ſanctorum Patrum placita affatim congeſſiſſe, ut Cypriani, Origenis, Athanaſii, Hilarii, Ambroſii, Hieronymi, Leonis, Chriſoſtomi, Cyrilli, Didymi, Facundi, Primaſii, Sedulii, &c. Quorum omnium non ſecus ac Auguſtini operibus & auctoritate uſus eſt; quod etiam fatetur noſter Venerabilis Beda: *In Expoſitione Pſalmorum, quam egregiam fecit*, Caſſiodorius, *diligenter intuitus eſt quid Ambroſius, quid Hilarius, quid Auguſtinus, quid Cyrillus, quid Joannes, quid cæteri Patres dixerunt*.

Neque tamen negabimus Senatori noſtro familiarem fuiſſe doctrinam Auguſtini, in quam etiam in aliis ſuis lucubrationibus ſæpius collimavit: ſed ſeligendo, quæ magis arriderent, non eligendo cui impenſius & unitè adhæreret. Id ipſe de ſuo in Pſalmos Commentario, de quo nunc
Lib. div. lit. cap. 4. quæſtio eſt, ſponte & gratanter profitetur, cum ait: *Ab eo, ut fieri ſolet, mutuans lumen de lumine, aliqua de ipſo*, ſcilicet Pſalterio, *Domino largiente con-*
In Præf. Comm. in Pſal. *ſcripſi*. Nec aliam ſane ob rationem Auguſtini veſtigiis tam ſedulo inſtitit, niſi quia tutiſſimam cum ſemper viam aperuiſſe conſtantiſſime noverat, qui, ut ipſe monet; *totus orthodoxus, totus Catholicus* invenitur.

Jam vero non deſunt aliqui, quibus ſuffragatur Eminentiſſimus Cardinalis Baronius, qui putent Caſſiodorium ſuam in Pſalmos Expoſitionem
In Præf. in Pſal. non ſuapte ſponte, ſed jubente Summo Pontifice aggreſſum fuiſſe. Ipſum ut teſtem accerſunt, dum ſic loquitur. *Quocirca, Pater Apoſtolice, qui cæleſtes litteras ſanctis moribus reddidiſti, præſtante Deo tua invitatione provocatus abyſſos Divinas ingrediar: qui clemens errata corrigis, nec ſeverus imputas, quod emendas*. Gravior profecto erit conjectura, ſi quis id, quod a nemine prius notatum legimus, nobiſcum advertat nullum a Caſſiodorio ubique operum ſuorum tali lemmate, *Pater Apoſtolice*, compellari præter S. Leonem; indicium enim eſt ad Summorum Pontificum aliquem orationem ſuam convertiſſe.

Reſponderi tamen poteſt tali alloquio in S. Hieronymum paulo ante citatum, intendiſſe, idque vel ex eo evincetur, quod hæc verba *tua imitatione*, non autem *invitatione provocatus*, in Editis, & in ipſo Baronio legantur, quibus ſolum innueret, ſe Pſalmorum Explanationem Hieronymi exemplo tractandam ſuſcepiſſe. Verumenimvero non alieno impulſu, ſed ſua ſe ſponte huic operi manum admoviſſe non obſcure ſignificat Senator, cum ſtatim ab initio Prologi ſic præfatur: *Cum Pſalterii cæleſtis mella guſtaſſem &c.* Ubi eorum dulcedine ſuaviter inductum ſe fuiſſe oſtendit, ut uberiores latentis ſpiritus ſub velamine litteræ delicias, quas feliciter prægustaverat, Monachis ſuis aperiret. Quis etiam credat quod vir mira humanitate po-

ſitiſſimus, & in Aulæ faſtigio jugiter verſatus, ſummum Pontificem non antea ſalutatum; immo de quo ne minimum quidem prius & poſtea verbum habet, ſtrictim & ex abrupto, ut dicunt, compellaverit. Age vero Agapetum Papam hunc eſſe volunt. Sed qui fieri poſſit, ut tam inepte Senator, allocutus ſit eum, qui jam a multis annis e vivis exceſſerat, cum tractatum in Pſalmos inchoavit. Nihil tamen Lectorum judicio hic detractum volumus, ut ſua cuique ſententia maneat.

Huic Commentario in Pſalmos, qui genuinus eſt Caſſiodori fœtus proxime ſubjecimus alium in *Cantica Canticorum*, quem ejus nomine conſignatum legimus in codicibus noſtris MSS. & in Editione Germanica, quam, uno excepto R. P. Philippo Labbæo S. J. ſecuti ſunt quicumque librorum Caſſiodorii Elenchum tradidere. Quibus forſitan fucum fecerunt hæc ultima Commentarii in Pſalmos verba: *Nunc Salomonis dicta videamus, quæ proprios Expoſitores habere noſcuntur*. His tamen verbis aliter imbutus Cardinalis Baronius, aliter etiam ſenſit, videlicet Abbatem noſtrum Vivarienſem in *Parabolas Salomonis* ſcripſiſſe: ſed effato tam ſingulari, ut nullus præter ipſum ſic divinaſſe videatur. *De Commentario in Cantica Canticorum.*

At hos Commentarios Caſſiodorii partum ſuppoſititium eſſe plura demonſtrant. 1. In hoc enim ſuper Cantica opuſculo citatur Gregorius Magnus, & præſertim ſuper Evangelia, cui operi manum non admovit, niſi jam Pontificales ad infulas evocatus, quod contigit anno Chriſti 592. quo jam 17. ad minus effluxerant anni a morte Caſſiodorii, quem anno 575. ſuperſtitem non fuiſſe communior eſt Auctorum ſententia. 2. Hic Commentarius in ſacrum Epithalamium a Caſſiodorii ſtilo & ſcribendi charactere multum abhorret. 3. Tractatum hunc ſe conſcripſiſſe nuſquam meminit Senator noſter, & altum de illo ſilentium in Præfatione in librum de Orthographia: ubi libros omnes recenſet, quos Monachus ediderat Tandem familiare eſt Caſſiodorio noſtro S. Scripturæ textus proferre juxta verſionem 70. ſecus huic fictitio.

Cur tamen prodeat hic in publicum tam illuſtri parente deſtitutus, ſola movit legentium utilitas, & dignitas libri, quæ tanta eſt, ut inter opera Iſidori Hiſpalenſis locum obtineat: ſed tam preſſus & contractus, ut hujus, quem integrum damus, ſolum videatur epitome. Conſulendum etiam fuit huic Commentario, ne forſan periret deficiente Editione Germanica, quæ rara eſt, & unica. Eam ſicut & alia plura ex immenſa, domeſticaque librorum ſuppellectili humaniſſime nobis commodavit vir clariſſimus Emericus Bigotius eruditione ſua ſatis apud doctos celebratus, & rei litterariæ bono dediriſſimus.

Tertio loco dedimus libros *de divinis & humanis litteris*, ſeu *lectionibus*, quibus ut neceſſariis præludiis & prolegomenis Vivarienſis Abbas Monachos ſuos ad ſacræ Scripturæ ſtudium inſtruebat. Putant aliqui librum *de divinis litteris* a Caſſiodorio primum in duos diviſum, eo quod in Editis omnibus poſt caput 23. hæc addita ſint: *Explicit liber primus. Incipit liber ſecundus*. Sed errorem depellunt omnes codices MSS. apud quos nulla talis diſtinctio reperitur. Nec ulli mirum eſſe debet, quod in ultimis Editionibus ea verba nondum fuerint expuncta; hi enim libri, licet toties impreſſi, ſuos tamen nævos & hiatus maximos non amiſere, ut in capp. 12. 15. & 28. advertere licuit. Ad eos corrigendos & reſarciendos uſi ſumus antiquioribus membranis quingentorum ad minus annorum, quas ſuppeditarunt tum Bibliotheca noſtra S. Audoeni: tum Monaſterium de Noa in confinio Ebroicenſium & Conchenſium. Nec minus feliciter nacti ſumus caſtigationes plurimas, quas ex aliis MSS. codicibus exſcripſerat doctiſſimus Juretus, & plura ſubjunximus ab eo in hunc Caſſiodorii librum obſervata. *De libro Divinarum litterarum.*

De libro humanarum Litterarum.

Liber *de humanis litteris* tractatibus ſeptem, ſed compendioſe ſatis abſolvitur. *De Grammatica, Rhetorica, Dialectica, Arithmetica, Muſica, Geometria, & Aſtronomia.* Editus fuit cum libro de Divinis Litteris: ſed Librariorum inſcitia ſic depravatus, mutilus, & hiulcus, ut eum vix agnoſcas, ſi cum iſto, quem tibi Lector damus, conferre volueris. Auxilio fuit codex S. Germani Pratenſis, cujus ætatem ad Hincmari Rhemenſis tempora referunt. Nec minores ſuppetias tulit R. P. Domnus Simon Bougis, Reverendi admodum Patris D. Vincentii Marſolle Superioris Generalis Congregationis noſtræ Secretarius, qui Edita cum vetuſtiſſimo MS. Bibliothecæ Thuanæ contulit, & varias lectiones ad nos tranſmiſit. Alios diſcrepantes textus vir officioſiſſimus Petrus Pelheſter Rotomagenſis Metropolis Bibliothecarius nobis conceſſit ex MS. Bibliothecæ Regiæ, quem octingentorum ad minus annorum eſſe character indicat, qui tamen deſinit in fine libri de Arithmetica, & numero 1467. conſignatur.

Præfationem huicce libro reſtituimus, quæ inter opera Alcuini poſt tractatum de virtutibus & vitiis reperitur, quamque germanum eſſe Caſſiodori præludium ſic evincimus. 1. Ita incipit hæc Præfatio *Superior liber, Domino præſtante, completus, Inſtitutionem Divinarum continet Lectionum. Hic titulis 33. noſcitur comprehenſus.* At nunquam Alcuinus, ſed ſolus Caſſiodorius librum de Divinis Litteris, ſive lectionibus 33. titulis comprehenſum edidit; & ideo ab eo ſuperior liber dicitur, quod ad poſteriorem, quem de humanis litteris compoſuit, referri debeat. 2. Hujus Præfationis Auctor de ſeptem Artibus, quas ibi recenſet, ſe acturum pollicetur: verum Alcuinus de tribus tantum diſſeruit, nuſquam ultra progreſſus; ſolus Senator noſter ſeptenarium attigit & conſummavit 3. Ea verba: *Dicendum de Arte Grammatica,* quæ in hac Præfatione leguntur, uſque ad illa, quæ hoc titulo inſcribuntur *caput 2. de Arte Rhetorica*, tam in excuſis, quam in MSS. Caſſiodorii nomine prænotatis reperiuntur. Illud autem caput 2. de Rhetorica habent quidem noſtræ membranæ, ſed inverſo tantiſper ordine.

De Grammatica.

Certum eſt librum de Grammatica incompletum eſſe, ſed ejus defectum nullus noſtrorum codicum ſupplere potuit, nec ipſe Thuanus, qui longius excurrit: abunde tamen lacunam explebit Commentarius in Donatum, de quo mox dicturi ſumus.

De Rhetorica.

Qui hos ſeptem tractatus publici juris fecere, ſic Lectorem præmonent initio libri de Rhetorica: *Quod ſequitur de Rhetorica reſtituimus, adjuti hoc compendio a ſtudioſo quodam Artium diligenter collecto.* Quibus verbis, quantum aſſequi licet, nobis innunt, vel ſibi defuiſſe Caſſiodorii operis codices, vel mutilos tantum nactos eſſe, quorum inopia ſic jejuni, ad breviarium ſeu ſynopſim alicujus collectoris recurrerint, ut liber ille de Rhetorica a Caſſiodorii primigenio fœtu non prorſus abhorrere videretur. Nobis, Lector, fortuna blandior arriſit, retectis illis MSS. codicibus, de quibus ſupra, qui ſincerum & integrum Caſſiodorii opus exhibent, & nos tibi: ſed priſtinas Editiones rejecimus, quæ, ut fatentur, commentarium potius *ſtudioſi* cujuſdam ſapiunt, quam textum Auctoris.

De Dialectica.

Si quis in Editionibus conſulat librum de Dialectica, offendet non pauca mira confuſione inverſa, præſertim ubi de definitionibus, & de Interpretatione agitur. Nos omnia reſtituimus in ſuum quemque locum juxta MSS. codicum fidem, quibus unice adhæſimus.

De Arithmetica.

Circa librum de Arithmetica ſufficiat annotaſſe, quod in Editis iſtud monitum legitur initio 3. diviſionis. *Hæc 3. diviſio adjecta eſt, quæ in MS. deſiderabatur*: ſed unde, aut quomodo deſumpta ſit penitus tacetur, neque nos divinare poſſumus. Unum tantum ſcimus, quod ea, quæ ibi edi-

ta ſunt, omnino differant ab iis, quæ in MSS. noſtris reperiuntur. Quapropter veritati cautum volentes, his omnibus rejectis, noſtris tantum membranis verbatim & ad litteram inſtitimus. In hoc codice S. Germani alius Arithmeticæ libellus ſubjicitur, ſic inſcriptus: *Breviarium Arithmeticæ*. Sed quia Synopſis eſt, ſeu brevis collectio quorumdam capitum libri primi de Arithmetica Severini Boethii, eam ideo prætcrire conſultius viſum eſt, cum inter opera Boethii facillime poſſit inveniri.

De Geometria.

Plurima quæ ad Elementa Geometriæ pertinent, in Caſſiodorii noſtri libris hactenus editis deerant, licet ea in ſuis in Pſalmos Commentariis aliquando citet, vel ad illa Lectorem remittat, ut in Expoſitione Pſalmi 96. ubi de puncto, linea, circulo, trigono, quadrangulo &c. loquens, ſic ait: *Quorum notitiam pleniorem in libris Geometricæ diſciplinæ diligens lector invenies*. (*Pap. 325. col. 1.*) Quæ tamen nullus in Editis reperiet, ſed in ſolo continentur MS. Sangermanenſi. Itaque quamvis ex Euclidis Elementis videantur excerpta ea tamen hic dedimus, cum certiſſimum ſit de iis ſcripſiſſe Caſſiodorium, & ſub ejus nomine in tam vetuſto codice proferantur.

De Commentario in Donatum.

Aurelius noſter dum libros recenſet, quos jam Monachus ediderat, duos a ſe ſuper Donatum Commentarios prodiiſſe perhibet. quorum initio libri de Grammatica ſic meminit: *Cujus*, ſcilicet Donati, *gemina commenta reliquimus*. Hactenus nobis incompertum an Edita fuerint. Unicum damus in Donatum Caſſiodorii Commentarium, quem ſuppeditavit vetuſtiſſimus codex MS. Bibliothecæ S. Michaelis in Monte, ſeu in periculo maris; ex cujus titulo, nimia ſenectute pene conſumpto, hæc tantum eruere licuit In prima linea: *Incipit Commentarium S....* In ſecunda linea: *CII. de Oratione & de* VIII.... Et in tertia linea: *tibus Orationis*. Quæ ſingula, ſi placeat conjectura, reddunt hoc integrum lemma: *Incipit Commentarium Senatoris*, quod proprium etiam Caſſiodorio nomen, *Clariſſimi de Oratione, & octo partibus Orationis*. Nec forte aberramus a vero, tum quia certo ſcimus Caſſiodorium in Donatum libros ſcripſiſſe, tum quia ſibi jugiter cohærent, quæ hic, & quæ in libro de Grammatica leguntur; ita ut quæ in iſto deſiderantur ſub finem, ex illo poſſint abundanter ſuppleri.

De libro Orthographiæ.

Omnes Editiones libri de Orthographia Caſſiodorii Senatoris, ſed eam maxime, quæ Antuerpiæ prodiit opera Ludovici Carionis ſerio contulimus cum illo codice Montano, de quo mox præfati ſumus, & quem unicum habuimus in hac materia.

De libro de ſchematibus & tropis. Præf. Orthogr. Cap. 1. de Gramat.

Meminit Caſſiodorius ſe alium *librum Sacerdotis de ſchematibus, Domino præſtante, collegiſſe*, hancque ait compilationem 98. tropos continere, quos de libro cujuſdam Auctoris, cui Sacerdos nomen, excerpſerat. In excuſis duo circumferuntur libri de ſchematibus, & tropis ſub nomine Caſſiodorii, iidemque Venerabili Bedæ inſcripti tomo 1. hujus operum. Inde in omnes Caſſiodorii Editiones, excepta Nivelliana, manavit error, ut ſub utriuſque nomine prodirent cum hoc titulo: *Magni Aurelii Caſſiodorii de ſchematibus & tropis collectio ex Sacerdote, id eſt ex Beda Presbytero*. Sed quam immani chronologiæ mendo vel ipſi rudes agnoſcant, quibus certum, Bedam Caſſiodorio ducentis fere annis poſteriorem fuiſſe. Tutior fuerit conjectura, ſi Bedæ potius Caſſiodorium præluxiſſe quis opinetur, ut & Iſidoro Hiſpalenſi, inter cujus opera liber idem de Schematibus recenſetur, niſi quod iſte tropos ſeu figuras a Scriptoribus prophanis, Beda vero a Scriptura ſacra & a SS. Patribus mutuatur.

Habent veteres membranæ Cœnobii Floriacenſis eumdem tractatum, quem legimus apud Bedam, eumque Caſſiodorio tribuunt hoc titulo: *Incipit liber Caſſiodorii de figuris ſeu modis locutionum, quæ a Græcis Schemata, vel tropi dicuntur, miſſus ad Galertum Levitam*. Hinc tamen non conſtat genuinam eſ-

ſe prolem Caſſiodorii Senatoris . 1. Hunc quippe librum ad ſuos Vivarienſes Monachos, non ad alium nominatim & peculiariter intentum direxiſſe certum eſt. 2. Bis in eo citatur Gregorius Magnus, qui poſt Caſſiodorii noſtri tempora ſcribebat. 3. Reluctatur ipſe Senator, qui perhibet ſe 98. ſchemata ſeu tropos complexum eſſe, quorum vix mediam partem attingit codex Floriacenſis, Bedæ lucubrationibus aſſutus. Eo igitur libro inter opera Bedæ relicto, melius nobis viſum eſt, & ad mentem Senatoris noſtri aptius hæc eadem ſchemata, quæ in Commentario ipſius in Pſalmos paſſim obvia cernuntur, in unum corpus redigere juxta ſeriem Alphabeti, appoſitis ad ſingulas figuras uno aut pluribus exemplis, quod in gratiam Lectoris non ad 98. tantum tropos, ſed ad 120. & ultra protendimus, additis quibuſdam Rhetoricorum locis, qui in eodem commentario paſſim reperiebantur.

De libro de Anima. Licet Caſſiodorius librum de Anima ſcripſerit antequam Monaſticen profiteretur, placuit tamen illum proxime ſubjungere tractatibus illis, quos ſenex edidit, rati nullum ei locum aptius convenire, ſi ſolitum Philoſophicorum ordinem ſpectes, ubi tractatus de Animaſtica cæteris, quos enumeravimus, non male cohæret. Nævos autem abſterſimus ope MSS. codicum noſtri ſcilicet S. Audoeni Rotomagenſis, & Abbatiæ de Noa; quibus omnibus inſigniter præluxit Juretus ſuis in Caſſiodorii opera animadverſionibus, & marginalibus notis.

Plura ſcripſerat Caſſiodorius, ſed diligentiæ noſtræ omniumque votis excidere. Si immenſa illa librorum ſuppellex, quam in Vivarienſi ſuo Cœnobio Monachorum ſtudiis profuturam adlegerat, hactenus extaret, non dubium quin major & numeroſior foret iſta collectio. Cernere forſan liceret librum *de diviſionibus*, Alium *de titulis*, qui alias *Memoriale ſacrarum Scripturarum* inſcribitur, *breves Commentarios in Epiſtolas Apoſtolorum*, *eorum Acta*, *& Joannis Apocalypſin*, tractatum *de Etymologiis*, & alios quoſdam, de quibus in ejus vita pauca diſſeremus. Unus nobis obvius fuit Hincmarus Remenſis, qui Caſſiodorii ſcholia in Epiſtolam ad Romanos ſe legiſſe teſtatur. *Lib. de Prædeſt. c. 25.* Nec alios ſcimus, quibus hi in ſacras litteras tractatus innotuerint.

Non ſemel forſitan offendes in alios libros, quibus celeberrimum Caſſiodorii nomen illuſit vano mendacii fuco, ut in hæc duo volumina, quæ Cantabrigiæ in Bibliotheca Corporis Chriſti aſſervantur, primum *de Eccleſiaſticis officiis*, alterum ſic inſcriptum: *Sententiæ Caſſiodorii ex S. Cypriano*. In Bibliotheca Oxonienſi, & apud quemdam privatum Anglum duo viſuntur exemplaria, Caſſiodorii nomine ſic prænotata: *Scintillarium Scripturarum*; & apud Petrum de Natalibus, qui Caſſiodorii lucubrationes recenſens, , librum de Trinitate inter genuinos ejus fœtus annumerat. Sed de his omnibus altum apud omnes Scriptores coævos & ſuppares ſilentium; nec iis ſuffragatur Caſſiodorius Senator, qui nullibi horum librorum, ne operum quidem ſuorum catalogum texens, mentionem habuit. Nec minus aberrant a vero qui vitas ſanctorum Paphnutii, Spiridionis & cæterorum, quas in primam partem Legendarii ſui congeſſit Lipomanus, a Caſſiodorio primum conſcriptas putant, quæ primis Hiſtoriæ Tripartitæ Scriptoribus jure debentur. Improbabilior videtur opinio Geſneri in Bibliotheca ſua, ubi ſexdecim libros *De re ruſtica*, quos vano rumore innuit reperiri in Bibliotheca Monaſterii S. Michaelis de monte, Caſſiodorio noſtro tribuit; magis enim aſcribendi ſunt Columellæ, qui ea de re totidem libros ſcripſit ipſo teſte Caſſiodorio Senatore. *lib. div. litt. cap. 28.* In codice 114. & 1469. Bibliothecæ Vaticanæ alius invenitur liber, cui titulus hic appingitur: *Caſſiodorii de divinarum ſcripturarum libris*

Etymologiæ : ſed ab illo lemmate diſſentit contextus, qui totus eſt de divinis litteris.

Major controverſia oriri poteſt de libro *De Amicitia* , quem in Editis quibuſdam exemplaribus , nec paucioribus manuſcriptis Caſſiodorio noſtro adſcribitur: verum totius libri ſtilus ipſi non favet , ſed inſigniter Bernardo, aut Petro Bleſenſi. Præterea liber hic *de Amicitia* vulgatæ Editionis Scripturæ ſacræ textus adhibet, quibus nunquam uſus eſt Caſſiodorius 3. Senator noſter nullibi operum ſuorum hujus libri meminit. 4. Hunc librum Petro Bleſenſi tamquam vero parenti ſatis aſſeruit ultima ejus operum Editio, non ita pridem repetita.

Uterque tomus Caſſiodorii operum clauditur ſuo indice locupletiſſimo, quibus Senatoris noſtri viri certe præſtantiſſimi, necdum tamen ſatis cogniti vitam cum diſſertatione de ejus vita Monaſtica præmiſi, adjutus opera noſtri Nicolai Nourriti, qui in iis concinnandis ſtudiorum meorum ſocius fuit, & laboris particeps.

ELENCHUS OPERUM
MAGNI AURELII
Caſſiodorii Senatoris.

TOMUS PRIMUS.

VAriarum Libri duodecim, pagina 1.
Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Tripartitæ, ex tribus Græcis Auctoribus Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholaſtico verſis, per Caſſiodorium Senatorem in Epitomen redactæ Libri duodecim. pag. 189.
Chronicon ad Theodoricum Regem ab Adamo uſque ad Conſulatum Eutharici Cilicæ, & Juſtini Imperatoris. pag. 354.
Computus Paſchalis. pag. 370.

Jornandes ſeu Jordanus Epiſcopus Ravennas de Getarum ſive Gothorum Origine, & Rebus geſtis. pag. 371.

TOMUS SECUNDUS.

PSalterii Expoſitio, ſeu Commentarium in Pſalmos in tres partes diviſum. pag. 9.

Expoſitio in Cantica Canticorum. pag. 479.

De Inſtitutione Divinarum Litterarum Liber unus. pag. 508.
De Artibus ac Diſciplinis Liberalium Litterarum Liber unus, Scilicet de Arte Grammatica. pag. 528. De Arte Rhetorica. pag. 531. De Dialectica. pag. 536. De Arithmetica, pag. 553. De Muſica. pag. 556. De Geometria. pag. 558. De Aſtronomia. pag. 559.
Commentarium de Oratione, & de Octo partibus Orationis. pag. 561.
De Orthographia Liber unus. pag. 574.

De Schematibus & Tropis, necnon & quibuſdam locis Rhetoricis ſacræ Scripturæ, quæ paſſim in Commentariis Caſſiodorii in Pſalmos reperiuntur. pag. 588.

De anima Liber unus. pag. 594.

MAGNI

MAGNI AURELII CASSIODORII SENATORIS V. C.

EXQUÆSTORIS, EXCONSULIS, EXMAGISTRI OFFICIORUM EXPRÆFECTI PRÆTORIO, ET PATRICII:

AC DEINDE VIVARIENSIS, SEU CASTELLIENSIS MONASTERII FUNDATORIS, ET ABBATIS VITÆ

PARS PRIMA.

Præfatio. EA ſunt Magni Aurelii Caſſiodorii Senatoris merita, eæ laudes, quibus illum ſcriptores paſsim exornant, ut ad hiſtoriam tanti viri mandandam litteris facile quidem animum cujuslibet induxiſſent; niſi a tali conſilio rei bene gerendæ difficultas pleroſque deterruiſſet. Etenim pauci aliquot in exaranda Senatoris ſpectatiſsimi vita ſtylum exercuere: Eminentiſsimus vero Cardin. Baronius, Antonius Yepezius, & Cuſpinianus, quos prolixius cæteris ſcripſiſſe de illo novimus, compendioſo tamen, ut ita dicam, tractu tam ingens & arduum iter videntur confeciſſe. At ego, qui omnia Caſsiodorii noſtri opera prælo ſubjicienda nova editione ſuſcipio, operæ pretium fore ſum arbitratus, ſi paulo diligentius in ejus vitæ actus fronti hujus libri præfigendos inquirerem. Quapropter labori audacius commiſiſſe me ſi videbor, dabit veniam Lectoris benignitas, apud quem profiteor adduxiſse me nihil in hanc vitæ lucubrationem, quod ex celeberrimi Scriptoris noſtri libris non hauſerim, aut ejus non ſit auctoritate firmatum.

§. 1. De Caſſiodorii nominibus. Caſsiodorii nomen ad plures etſi pertineret, proprium tamen fuiſſe familiæ illius, cujus hiſtoriam in lucem hic edimus, manifeſte colligitur ex Theodorico rege: *Quod vocabulum*, inquit, *etſi per alios videatur currere, proprium tamen conſtat eſſe familiæ.* *Var. l. 1. ep. 4.*

Utrum autem vir præſtantiſsimus Senatoris cognomine uti proprio ſit appellatus adeo non conſtat, ut quibuſdam viſum fuerit additum illi per ἀντονομασίαν: alii & quidem melius inditum illi cenſuerunt, quo ſecerneretur a cæteris, quos Caſsiodorios appellatos fuiſſe legimus. Quas enim Prætorii Præfecturam gerens ſcripſit litteras, Senatoris unico nomine ſubſignare ſolitus eſt; imo conſulatum ſuum hac, eaque ſola appellatione voluit deſignari: cujus etiam vocabuli præclaro titulo utuntur Juriſperiti, dum ſuis ſcriptis, aut pronuntiatis hujus clariſsimi viri accerſunt auctoritatem.

Nullus eſt fere auctor, nullus manuſcriptus codex, qui *Magni* prænomine Caſsiodorium non inſigniant; quamquam non inficior Senatorem noſtrum tum Geſnero in Bibliotheca ſua, tum recentioribus quibuſdam non Magnum quidem, ſed Marcum vocitari; licet nulla prorſus exſtet apud eos appellationis hujus novæ ratio. Forſitan Caſſiodorio Marci prænomen, non ſecus ac Ciceroni tribuendum ideo cenſuerunt, quod ſicut hujus, & ſic illius nomini M præmitteretur. Ut ut ſit, non dubitanter ego pronuntiaverim innumeros pene melioris notæ ſcriptores honorifico Magni Caſsiodorium exornaſſe titulo, ut amplis ejus opibus, amplo generi, amplis dignitatibus, pietati, doctrinæ, ipſius quoque nominis amplitudo reſponderet.

§. 2. De Caſſiodorii familia. Extra dubium eſt, quin iis ornamentis decorata fuerit Caſſiodorii familia, quibus clariſſima generis nobilitas commendatur; atque id ſane ex optimis arguitur gloriæ titulis, quos illi Theodoricus Rex tribuit; nam ſive antiquitatem ſpectes: *Antiqua proles*, inquit; ſive quam ſibi pepererat nominis famam, atque exiſtimationem attendas; *Laudata proſapies*: ſive præcelſos, ad quos evecta eſt, honores contempleris; *Cum Togatis clari*: ſive fortitudinem animi atque virtutem ſuſpicias; *inter viros fortes eximii*: ſive denique eximias corporis dotes admireris; *quando & valetudine membrorum, & corporis proceritate floruerunt*. His adde, quod ſpectatiſſima hæc familia nominis ſplendorem in utrumque orbem intulerit: *Genus*, verba ſunt ejuſdem Theodorici, *in utroque orbe præclarum*. Et quos ex *Var. l. 1. ep. 4.* *Ibidem.*

commendat, prorſus nihil addendum ſupereſſet: niſi tenerentur aliena opinione ſcriptores aliquot qui Caſsiodorium, quaſi Ravenna oriundum, Ravennatem appellant. Sed ab ea facile deducentur; ſi modo eum alibi etiam non ſemel in ſcriptis Brutios & Lucaniam, ut natale ſolum patriamque ſuam celebraſſe animadverterint.

Var. Lib. 1. Ep. 3. Lib. 12. Ep. 5. & 12.

§. 7. *An Caſſiodorius an. 479. vel 480. natus*

Optandum ſane foret, ut quam accuratam Caſsiodorius urbis ſuæ deſcribendæ rationem habuit, eamdem temporis, quo natus eſt, deſignandi adhibuiſset. Nodi profecto difficultatum ſolverentur, quibus implicantur Scriptores pene omnes, qui de eo memoriæ prodiderunt; quorum nonnulli, ut Auguſtinus Florentinus, & R. P. Angelus a nuce in ſuo Chronico Caſsinenſi, ortum ejus ad annum Chriſti 480. referunt: *Moritur*, inquiunt, *an.* 575. *ætat. ſuæ* 95. & Bucelinus: *Sancto fine quievit ſub an. Chr.* 575. *ætat.* 95. Quibuſdam, ut Sixto Senenſi in Bibliotheca (in qua ex ejus obitus tempore nativitas arguitur) placet ortum ſumpſiſſe an. 479. *Moritur*, inquit, *an.* 97. *ætat. ſuæ an. Chriſti* 576. Barius vero, vel Cardinalis Sirletus in Brutiorum Hiſtoria: *Obiit annum agens* 96. *a Chriſto nato* 575. His, licet eruditorum, conſentire non poſsum opinionibus quas cum Caſsiodorii Epiſtolis pugnare ſentio. Ibi enim laudatur a Theodorico, quod in ipſo Regni ſui exordio, anno videlicet 493. illum habuerit ſibi devotiſsimum, & Siculos quietis, & jugi tunc temporis impatientes, ſuas ad partes victrici Caſsiodorii perſuaſione tranſire compulerit. „In ipſo quippe, inquit, Imperii noſtri „devotus exordio, cum adhuc fluctuantibus re„bus provinciarum corda vagarentur, & negligi „novum dominum novitas ipſa pateretur, Sicu„lorum ſuſpicantium mentes ab obſtinatione præ„cipiti deviaſti: culpam removens illis, nobis „neceſsitatem ſubtrahens ultionis. Egit ſalubris „perſuaſio, quod vehemens poterat emendare „diſtrictio. Lucratus es damna provinciæ, quæ „meruit ſub devotione neſcire: ubi ſub procin„ctu Martio civilia jura cuſtodiens, publica, pri„vataque commoda inavarus arbiter æſtimabas; „& proprio cenſu neglecto, ſine invidia lucri„morum divitias retuliſti: excludens, vel que„relis auditum, vel derogationibus locum; & „unde vix ſolet reportari patientiæ ſilentium, „voces tibi militaverunt laudantium. At 13. aut 14. annorum adoleſcentem tot præclare factis potuiſse probare virtutem quis credat? Quæ tamen laus Caſsiodorio tribuenda foret, ſi jam eitatæ ſtarent opiniones. Adde quod eodem anno videlicet 493. Theodorico erat a ſecretis, cujus nomine ut annotat Baronius literas, quibus pacem efflagitabat, ad Anaſtaſium Imperatorem ſcripſit. An igitur vix primos adoleſcentiæ annos aſſecutum Caſsiodorium reputabimus, cum ad id muneris eſt a Theodorico provectus? Denique ex Ep. 4. L. 1. Var. intelligimus ſub Odoacre Theodorici anteceſsore, hoc eſt, ante an. 493. gloriæ non parum ſibi comparaſse Caſsiodorium, quem conſtat Comitivæ privatarum, & ſacrarum Largitionum id temporis geſsiſse dignitates. At his 13. ann. adoleſcentem imparem eſse nemo eſt qui inficias; cujus tum ætatis erat Caſsiodorius, ſi ſupra memoratis auctoribus aſſentiamur. Quid, quod Baronius ad An. Chr. 493. iis Senatoribus eum adnumerat, quorum conſilio & opera in rebus politicis moderandis initio regni Theodoricus utebatur? Idcirco adoleſcentiæ annos tunc exceſſiſse Caſſiodorium fateamur neceſſe eſt.

Var. l. 1. ep. 3.

Ad an. 493.

Var. l. 1. ep. 1.

§. 8. *Quo anno*

Quod vero ſpectat ad annum, quo natus eſt, certi nihil adſtruxere reliqui auctores, qui de eo ſcripſerunt. Trithemius quidem, *Claruit*, inquit, *annos habens pluſquam* 95. *ann. Dom.* 575. Verum quid conſtans aut ſtabile colligas ex hac particula *pluſquam*? Baronius & quidam alii rem taciti prætermiſerunt, quod nihil de ea definiri poſſe judicarent. Hactenus adductæ contra primam opinionem rationes, nec non & ea, quæ dicentur in ſerie hujus hiſtoriæ videntur efficere 23. circiter, aut 24. ætatis annum attigiſſe Caſſiodorium initio regnantis Theodorici, anno videlicet 493. Cum eum præſertim res magnas in primo ætatis flore ſub Odoacre patraſſe conſtiterit; teſteturque Theodoricus illum adhuc juvenem in Aulam ſuam, extincto Odoacre ſtatim ingreſſum, impoſita dignitatum onera laudabiliter adminiſtraſſe. Unde liceat inferre Caſsiodorium natum eſſe Scyllacii anno Domini 469. aut 470.

Caſſiodorius natus.

§. 9. *Caſſiodorii ducatio, dignitates quas prius geſſit ſub Odoacre.*

In ejus tractabilis pueritiæ inſtitutione cura omnis exhibita, quæ decet egregiæ nobilitatis adoleſcentes. Ad militarem diſciplinam, qua grandior ætas rite informata eſt, acceſſere ornamenta literarum; quæ incultam illius turbatiſſimi temporis, & alienæ dominationis barbariem etſi redolerent: in illis tamen progreſſum eum fecit, qui ſpem omnem præriperet. Nec multo poſt, tam præclara ingenii, & eruditionis dedit argumenta, ut nobilem adoleſcentem, intra juventutis annos tantum facultatis & prudentiæ adeptum cum cerneret Odoacer Erulorum Rex, totius Italiæ dominatum gerens, iis affecerit honoribus, qui præcipui tum habebantur in Imperio. Ac primo quidem *Comitivæ privatarum* ornavit dignitate, qua veluti parenti publico, ac legitimo Præſuli decreta erat cuſtodia: ne quis ſe proximorum commixtione pollueret, ne quis ſepulchrorum jura violaret; atque ut caduca bona, & repoſitivæ pecuniæ Regalibus ærariis applicarentur. Magnum certe onus ex ephebis vix excedenti Caſsiodorio imponebatur. Imprudentiæ tamen non erat culpandus Odoacer, qui rerum maximi momenti Judicem creabat eum, quem ætas ab hujuſmodi tractandis negotiis removere videbatur. Ipſi enim timendum nuſquam fuit, ne in ferendis ſententiis animi levitate peccaret Præſes adoleſcentior; cum juvenilibus annis ſenilis jam maturitas præponderaſſet. Et re quidem ipſa tam rite perfunctum fuiſſe tanto munere Caſſiodorium ait Theodoricus, ut ſingulis probaretur ſagax Odoacris prudentia, qua ferendo illi oneri parem judicaverat eum, qui quidem in vitia juventutis, tam alto poſitus gradu, non modo non corruit præcipiti lapſu: ſed etiam earum, quæ vel ipſis ſenibus invidiam facerent, virtutum ſplendore claruit. „Primus enim, ut ſcitis (ita Theodoricus) adminiſtra-„tionis introitus Comitivæ privatarum mole ſun-„datus eſt: ubi non tirociniorum infirmitate ti-„tubans, novitatis vitio: vel innocenter erra-„vit: ſed abſtinentiæ firmato veſtigio, imitando „vixit exemplo. Quid modo neceſſe eſt, novis rationibus fatigemus Lectoris ingenium, quibus planum fiat, quam eximie Caſſiodorii adoleſcentiam virtutes nobilitaverint? Probationum omnium inſtar erit citatum Principis fide digniſſimi teſtimonium, quo non claritatem generis, non luxuriantis ætatis turbulentam animam, non morum corruptelam patriorum, non perturbationem rerum ad proclivem vitiorum viam eum rapuiſse meridiana luce clarius inſloruit.

Lib. 1. ep. 4.

Variar. Lib. 6. form. 8.

Lib. 1. epiſt. 4.

Sapiens admodum dignitatis prioris adminiſtratio gradum ad majores juveni noſtro fecit, Itaque Comitem ſacrarum largitionum inſtituit

Lib. 1. epiſt. 4. Lib. 6. form. 7

eum Odoacer: quo munere donis Regiis largiendis, monetæ cudendæ, omni negotiatorum commercio promovendo, officiis ac dignitatibus confirmandis &c. præficiebatur. Ut dignitatum, ita virtutum ſplendore, & merito crevit Senator; eaque fuit ejus in hoc gerendo munere æquitas animi, ea moderatio, ut ſuæ laudis præconem habuerit ipſum Theodoricum, cujus hæc præclara verba ſunt. *Ibidem.* „Qui mox deinde ſacrarum largitionum munere ſuſcepto, crevit tantum „converſationis laude, quantum profecerat dignitate. Quid provinciis redditam diſciplinam? „Quid diverſo hominum generi momenta juſtitiæ infuſa referamus? Vixit enim tanta con„tinentia, ut æquitatem & inſtrueret monitis „& doceret exemplis.

§. 10. Quid egerit Caſſiodorius poſt ſuperatū a Theodorico Odoacrem. Nec tamen hic ſtetit laudabilis adoleſcentiæ virtus, publicis muneribus jam conſecrata. Sul finem enim regnantis Odoacris eam prudentiæ laudem in rebus agendis eſt conſecuta, ut Politicorum ſapientiſſimis æternum admirandæ juxta & prædicandæ ſapientiæ cauſam ſufficiat æquiſſimam. Anno quippe Domini 490. ingreſſus in Italiam Theodoricus movit contra Odoacrem eo ſucceſſu, ut victum, profligatumque adegerit in urbem Ravennam ad perfugium ſecedere. Caſtris ad urbem locatis poſt tertium obſeſſionis annum pactis conditionibus ſupplicem ſuſcepit Regem; & ei, quam ſibi parari ab illo ſuſpicabatur, necem intulit.

Quid conſilii tum cepiſſe Caſſiodorium putas in tam diſſimili utriuſque Principis fortuna? Cum, inquam, cerneret Imperio potiri Theodoricum, quo Odoacrem ſpoliaverat. In hac fluctuanti rerum ſorte, quas in partes ſe converteret anceps Caſſiodorius, in Brutiorum tandem ſe plagas recipit. Ibi Divino accidiſſe conſilio cum intellexiſſet, ut Principatus Italiæ cederet Theodorico, privati commodi poſthabita ratione, rebellantes Siculorum animos coercuit; atque tum eloquentiæ, tum armorum viribus novi Regis parere coegit imperio; ſicque ſe in Aulam ipſius inſinuavit, oblata provincia, quæ ſine bellorum incommodis, aut ullo ſumptu ditioni Principis acceſsit. *Lib. 1. Ep. 3* „In ipſo quippe Imperii noſtri devotus „exordio, inquit Theodoricus, cum adhuc fluctuantibus rebus provinciarum corda vagarentur, „& negligi novum dominum novitas ipſa pateretur, Siculorum ſuſpicantium mentes ab obſtinatione præcipiti deviaſti &c.

§. 11. Fit Theodorico ab Epiſtolis Caſſiodorius. Expletis honorifice partibus, quæ ipſi ab Odoacre Rege creditæ fuerant, cum ſtrenue quoque ſe probaſſet Theodorico, ab illius gratia ad hujus amicitiam, ab illius Palatio, ad hujus Aulam voto *Lib. 1. Ep. 4.* proceſſit obſequio. *His itaque*, pergit Theodoricus, *ſub præcedenti Rege gymnaſiis exercitatus, emeritis laudibus ad Palatia noſtra pervenit.* Excepit eum Rex cum eo honore, qui ſplendori generis, & raræ virtuti debebatur, admiratuſque in juvene cum ingenii dotibus tot adjuncta decora virtutum, ab Epiſtolis illum eſſe ſibi voluit. Hujus quidem muneris prima rudimenta poſuit Senator facundiſſimus, in literis illis elegantiſſimis, quas ad Anaſtaſium Imperatorem direxit Rex; ut pacem, quam petebat, ab eo facilius impetraret; cujus tum amicitiam ſtabiliendo Regno ſuo opportuniſſimam judicabat.

§. 12. Principum Arianorum gratia Religionē Caſſiodorii non labefactavit. Verum quod Principum Arianorum gratiam, amoremque ſit promeritus Caſſiodorius, nemini veniat in ſuſpicionem fides ejus, atque religio, quam ab omni erroris fuco liberam, ſolida teſtatur pietas, exhibita Eccleſiæ præclara officia ſignificant, addictiſſimum ſemper erga ſummos Pontifices, & Epiſcopos commendat obſequium; quam denique ſcripta ejus omnia, quibus & Arianos, & alios quoſcunque funditus deſtruit hæreticos, firmiſſime aſtruunt. Deinde illud de Odoacre memoriæ proditum eſt, *Nullum factum ab eo negotium rebus ſacris, quantumlibet Arianus eſſet.* *Bar. an. 476.* Ennodius vero Diaconus: *Multa petentibus Epiſcopis Orthodoxis eundem Principem indulſiſſe* commemorat. Referunt etiam nonnulli Theodoricum *Romanæ Eccleſiæ authoritatem reveritum eſſe, qui nulli fuit illius ſedis Epiſcopo impedimento, quia pleniſſima auctoritate cuncta, quæ eſſent jurium ſedis Apoſtolicæ, exerceret.* *Bar. an. 493.* Quinetiam Regni principia non ſolum Orthodoxorum vexatione non fœdavit, ſed etiam omnibus eos proſecutus eſt officiis; eo uſque ut iratum eum experiretur, quiſquis Regii favoris ambitu ad partes tranſiret Arianas; cujus rei exemplum, Zonara & Cedreno referentibus, habemus luculentiſſimum. Aulicus quidam Theodorico gratiſſimus a recta fide ad Arianam ſectam defecerat, quo altius in Regis animum illaberetur. Factum Theodoricus ubi reſcivit, juſsit eum capite truncari, hæc præclara verba adjiciens: *Si Deo fidem ſinceram non ſervaſti, quomodo mihi, qui homo ſum, conſcientiam ſanam præſtabis?* Nemo itaque culpæ tribuendum ducat, quod Regibus, & quidem Arianis acceptiſſimus fuerit Caſſiodorius; cum ad procurandum Eccleſiæ bonum auctoritate, & gratia, qua pollebat apud illos, religioſe non minus, quam prudenter uteretur.

§. 13. Præficitur Brutiis, & Lucaniis. Porro Theodoricus ſive non immemor officii maximi, quod ſtrenue præſtiterat Regiæ majeſtati Caſſiodorius, cum ſcilicet ejus opera Sicilia Gothorum adjuncta eſt Imperio: ſive ut Brutiorum, & Lucanorum ancipites animos arctius ſibi devinceret; deſtitui ſe aliquandiu tanti viri ſolatio, & præſentia ſibi admodum neceſſariis paſſus eſt, ut illi eas provincias adminiſtrandas committeret. Quod ipſe de Caſſiodorio diſſerens, luculenter docet Theodoricus. *Var. l. 1. ep. 5.* „Sed non eo præconiorum fine contenti, Brutiorum & Lucaniæ tibi dedimus mores regendos; ne bonum quod peregrina provincia meruiſſet, genitalis ſoli fortuna neſciret. Per annum Præfecturæ ſpatium Scyllacii vivaria, & ſtagnantes lacus exquiſito artis labore excavatis montis viſceribus effodit. Quod opus egregium velut ſub aſpectum ponit ea in Epiſtola, quam in Prætoriana ſede collocatus ad Maximum Lucaniæ, & Brutiorum Cancellarium ſcripſit. *Ep. 15. Li. 12* „Fecimus, inquit, clauſtra Neptunia. Ad pedem ſiquidem Moſcii montis, ſaxorum viſceribus excavatis, fluenta Nerei gurgitis decenter immiſimus: ubi agmen piſcium ſub libera captivitate ludentium, & delectatione reficit animos, & admiratione mulcet obtutus. Id loci Monaſterio poſtmodum ædificando videbatur jam deſtinare, quaſi ſeceſſum ad cæleſtia contemplanda tum meditaretur, cum latiſſimus ipſi ad ampliſſimos honores pateret aditus.

Quantum vero boni illis regionibus ſua contulerit auctoritas, atque præſentia, non ambitioſo quidem faſtu, ſed ſimplici verborum ductu teſtatur ipſe: *L. 11. Ep. 39.* *Senſerunt me Judicem ſuum, & quibus privatus ab avis ataviſque profui, vivacius niſus ſum meis faſcibus adjuvare.* Pauca profecto, & exigua hæc eſſe videbuntur, ſi cum majoribus, quæ pro tuenda juſtitia & prudenter ſuſcepit, & ſtrenue perfecit in Præfectura, componantur. Quid porro? Non elatus ambitione, non amore victus, vel odio in ferenda ſententia deflexit unquam ab æ-

quitate. Verum enimvero integritatem animi non patriæ charitas, non jura propinquitatis, aut alia quævis humanæ rationis perſuaſio violavit. Denique tam probum ſe præſtitit Judicem, ut a Theodorico eximias haſce laudes ſit conſecutus:
Lib. I. Ep. 3. „ At tu conſuetudinem devotionis impendens, eo „ nos obligaſti munere, quo tibi putamus omnia „ reddidiſſe: inde amplificando debitum, unde „ credi poterat abſolutum. Egiſti te per cuncta „ Judicem totius erroris expertem, nec invidia „ quemquam deprimens, nec gratia blandiente „ ſublimans. Quod cum ubique ſit arduum, ta„ men ſit in patria glorioſum: ubi neceſſe eſt aut „ gratiam parentela provocet, aut odium longæ „ contentiones exaſperent.

§. 14. *Quid revocatus Caſſiodorius apud Theodoricum egerit.*

Expleto annuo Magiſtratu, Caſſiodorium apud ſe revocat Theodoricus, ut ſi quæ litteræ ad Reges, & Principes, aut primarios Regni adminiſtros eſſent ſcribendæ: ſi panegyrico ſermone excipiendi Reges, aut Reginæ in Curiam ad Principem adeuntes: denique in graviſſimis quibuslibet negotiis ejus opera, conſilio, & eloquentia uteretur; ut etiam amicos cum eo non minus utili, quam grato colloquio miſcere interdum ſermones poſſet. Quam Regis familiaritatem commendans Athalaricus: *Egiſti*, inquit, *rerum Domino Judicem familiarem, & internum Procerem*. *Lib. 9. Ep. 24.* Quis credat Theodoricum armorum gloria, quam litterarum ſtudio clariorem, rebus nuper adepti Regni componendis impeditum, erudita Caſſiodorii facundia tam mirabiliter affectum fuiſſe; ut ſi quid otii publicis curis poſſet intercipere, quærendis ab eo ſapientum, politicorumque ſententiis totum impenderet; amaretque ab eo ſciſcitari occulta naturæ miracula, Philoſophiæ arcana, ſiderum curſus, maris abyſſos, meatus alveoſque fontium? Fidem tamen ſi quis mihi derogandam putet, teſtem locupletiſſimum Athalaricum audiat in hæc verba diſſerentem: *Lib. 9. Ep. 24.* „ Cum eſſet publica cura vacuatus, Theodo„ ricus, ſententias prudentum a tuis, ſcilicet Caſ„ ſiodorii, fabulis exigebat; ut factis propriis ſe „ æquaret antiquis, ſtellarum curſus, maris ſinus, „ fontium miracula rimator acutiſſimus inquire„ bat; ut rerum naturis diligentius perſcrutatis, „ quidam purpuratus videretur eſſe Philoſophus. His forſitan Athalarici verbis ſcriptores nonnulli, inter quos Cuſpinianus, adducti ſunt, ut aſſererent, Caſſiodorio magiſtro litteris ſtuduiſſe Theodoricum: nulla tamen aſſertionis allata probatione. Illud ergo prudens Lector expendat, utrum Theodoricus Rex ætatem pene omnem in re militari, neglecta ſcientiarum cura, cum poſuiſſet, Caſſiodorium diſcipulus audierit. Id quidem vel nullum hominem ſibi facile perſuadere poſſe vix crediderim.

§. 15. *Quo ordine Caſſiodorius dignitates adminiſtraverit.*

Etſi magnis rebus tam ingentem, tam ſerium animum afferebat, ut majoribus intentus eſſe non poſſe videretur: tamen capaciſſimæ mentis præſtantiam toties Regi conſultiſſimo aſſeruerat, ut eum altiora moliri poſſe non iniquus æſtimator Theodoricus putaverit. Quare ex Præfectura Brutiorum, & Lucaniæ redeuntem ad ampliſſimos honores gradatim promovit: vix tamen temporis rationem, ſeriemque annorum, quibus dignitates geſſit, vix ipſum quoque honorum ordinem rite quis poſſit explicare. Si quid nihilominus certi inveſtigari queat, ab ejus ſcriptis totum repetemus.

§. 16. *Caſſiodorius fit Quæſtor.*

Poſt Lucaniæ, Brutiorumque Præfecturam Quæſtor factus eſt; hinc eſt, quod pro hujuſmodi ſuſcepta dignitate laudatur ab Athalarico: De- *Lib. 9. Ep. 24.* „ nique ex te probare poſſumus eximium Prin„ cipis inſtitutum, quem primævum recipiens ad Quæſtoris officium, mox reperit conſcientia " præditum, & legum eruditione maturum. Et " poſt pauca. Quoties ille te grandævis Proceri" bus imputavit, dum non ſufficerent ad primor" dia tua, quos tanta longævitas ætatis inſtruxe" rat? Caſſiodorius ipſe in priori præfatione Variarum, inter primaria, quæ ante Magiſterii, Prætorianæque ſedis Præfecturam, ſuſcepit munera, Quæſtoris reponit officium: cujus præcipuæ partes erant, ut *Regiæ linguæ vox eſſet*. *Lib. 6. form. 5.* Ad hunc honorem provehebatur nemo, quem ſua eruditio, & negotiorum capax animus non commendarent, ut recte docet Theodoricus: Omnes, " *Lib. 5. Ep. 4.* quos ad Quæſturæ culmen evehimus, doctiſſi" mos æſtimamus, quales legum interpretes, & " conſilii noſtri decet eſſe participes: dignitas, " quæ nec divitiis, nec ſolis natalibus inveni" tur: ſed tantum eam doctrina cum conjun" cta poteſt impetrare prudentia &c. "

His animi dotibus, & virtutum ornamentis inſtructiſſimum Caſſiodorium huic admovit officio; cujus onus pro dignitate cum ſuſtineret, Regis prudentiam in honoribus impertiendis ſingularem unuſquiſque laudavit. Quo propius ad Regiam majeſtatem, ſuæ illum dignitatis ſuſtollente gradu, Senator accedebat, eo magis creſcebat ſingularis in eum Principis amor, quem ipſi acceptiſſimum reddebat animus a vitiis alienus. *Var. Lib. 9. Ep. 24.* Hinc Athalaricus: *Videbaris*, inquit, *æquiſſimo Principi glorioſa dilectione ſociatus, quia eras a vitiis probabili ſequeſtratione diviſus*. Itaque in Quæſtore ſuo Rex mirabatur vacuam omni cupiditate mentis integritatem, & ſermonum ejus lepores amœniſſimos avidus excipiebat: *Te in dictationibus amœnum*, proſequitur Athalaricus, *te ad juſtitiam rigidum, te habuit a cupiditatibus alienum*. Litigantium actiones, querelaſque illius judicio permiſit dirimendas. Interpellan" *Ibidem.* tium te ponderibus ſapientiſſimus arbiter one" rabat; tantumque de animi tui cognita diſce" ptatione præſumpſit, ut in beneficii locum " tuum præſtaret æſtuantibus ſine aliqua cuncta" tione judicium. Sordidum venalis animi quæ" ſtum exoſus Senator, parandi opes officiorum taxatione viam iniquam nuſquam tentavit, virtutis honeſtatem perituris bonis longe anteponens: Beneficia ipſius, ſcilicet Theodorici, nulla abo" *Ibidem.* minabili taxatione vendebas, ut honor tibi ad " opinionis divitias proficeret, dum minime pre" tio ſubjaceret. Erat plane, quod in te prædi" carct eximium animum ad promerenda bene" *Ibidem.* ficia patulum, & contra vitia cupiditatis ob" ſtructum. Hæc ſane æquo animo qui perpen" det, haud dubium, quin eam ipſi laudis commendationem afferat, quam in obeundo Quæſtoris apud Regem, & ſubditos eſt promeritus.

§. 17. *Magiſterii dignitatem obit Caſſiodorius.* *Lib. 9. Ep. 24.*

Huc pertinet, quod velut in grati animi teſtificationem, Quæſtorem integritate notiſſimum honore Magiſterii affecit Theodoricus, teſtante Athalarico: *Veniamus ad Magiſteriam dignitatem, quam non pecuniæ largitate, ſed morum noſceris ſuffragio conſecutus*. Ad eum, qui hujus muneris fungebatur officio, Palatii diſciplina, cauſarum pondus, aliena judicia, veredorum cura &c. pertinebat: per eum Senatores Regi præſentabantur: Legatorum adventus prænuntiabatur: denique inter Prætorianas cohortes, & urbanæ Præfecturæ milites habebat primatum. Porro cum ad hoc culmen ſolis virtutum gradibus elatus fuerit Caſſiodorius, ea tunc floruit integritate juſtitiæ, quæ probum & prudentem virum decet. Principis jura, ſubditorumque partes ſic defendebat, ut omnes quibuſcum res ipſi erat, ſibi

demereretur. Grande hoc munus operoſi negotii, cui vix par eſſet vir capaciſſimæ mentis, eminens Senatoris non gravabat ingenium; cum enim in Magiſteria dignitate conſtitutum præcipuis etiam Quæſturæ officiis vacare Theodoricus
Lib.9. Ep. 24. voluit. *Quo loco poſitus*, inquit Athalaricus, *ſemper Quæſtoribus affuiſti*; & cum rerum tum gravitas, tum amplitudo eloquentiam non vulgarem exigerent: *Cauſa credebatur ejus ingenio*. Num-
Ibidem. quid felicem prædicabis eum, cujus conſilium, & induſtriam adeo ſibi neceſſaria Rex judicabat, ut
Ibidem. ab eo exigere teneretur, *quod ſe noverat minime commiſiſſe*? Numquid eam gratiam ſingularem cenſebis, quod vacantibus aliis, ſummam rerum ſolus attingeret? *Quadam gratia præjudi-*
Ibidem. *ciali vacabat alios laborare, ut te ſententiæ ſuæ copioſa laude compleret*. Age vero hanc felicitatem, hunc favorem Principis quam funeſti caſus, quam infeſta invidiæ tela excepiſſent; niſi præcaviſſet ſapientiſſimi viri rerum politicarum peritiſſima ſagacitas! Id enim ſua prudentia, & æquitate eſt aſſecutus, ut ne vel levi obtrectatorum morſu læderetur; quin immo inviti lau-
Lib.9. Ep. 24. darent adverſarii ejus probitatem. Neſcivit de „ te quiſquam ſubmurmurare contraria, cum tamen de Principali gratia ſuſtineres invidiam: „ derogare cupientes vicit integritas actionis; „ adverſarii tui ſæpe locuti ſunt coacti, quod „ animus non habebat. Cæterum quod maximis negotiis majorem ſemper animum, majus ſemper virtutis meritum habuerit, nemo mirabitur
Ibidem. „ qui hæc Athalarici verba expenderit: Non enim „ proprios fines ſub te ulla dignitas cuſtodivit, „ quando conſcientiæ tuæ conſtat creditum, quod „ a multis proceribus fuit ſinceriſſime peragen„ dum.

§. 18. *Fit Præfectus Prætorio Caſſiodorius.* Exinde ad Prætoril præfecturam, culmen honoris altiſſimum, evectus eſt: in quo conſtitutum non aura vanitatis afflavit, quæ vel nobi-
Lib.1.Ep.4. liores animos ſolet perſtringere: *Nullo quippe, ut pleriſque moris eſt, elatus favore fortunæ in cothurnum ſe magnæ poteſtatis erexit; majora ſibi de ſe fecit optari, dum intra modeſtiæ terminos magna cohibuit*. Hæc æquabilitas, atque moderatio, qua indignum ſe tantis muneribus ſentiebat, haud retardabat mentis devotionem in gloria Principis, & commodis ſubditorum procurandis Qui propenſa bonitate in provincialium animos influebat ſuaviter, militibuſque verendum ſe
Lib.1.Ep. 4. præſtabat: *Fuit itaque, ut ſcitis, militibus verendus, provincialibus mitis*. Juſtitiæ adeo tenax fuit, ut cum quis lite contenderet, arbitrum cauſæ illum optaret; & quamvis tributa imponendi munus, populis exoſum, tractaret, ea ſingulis tanta æquitate diſpenſabat, ut nemo gravari ſe taxatione quereretur, nemo ſolvere detrectaret. Hanc æquitatem egregie laudat Theo-
Var.Lib. 2. Ep. 3. doricus: *Cuncta provida gubernatione diſponens, oſtendiſti, quam leve ſit ſtipendia ſub Judicis integritate dependere; nullus enim gravanter obtulit, quod ſub æquitate perſolvit*. Qua, quæſo, putas ſolertia præditum eum, qui ſic novit ſtipendia, juraque Principis cum devoto populorum obſequio componere, ut neque illius, neque horum odium contraheret; quin immo gratanter facerent ſubditi, quod juſte exigi a Principe non
Lib.1.Ep. 4. ignorarent? *Junxit bene*, verba ſunt Theodorici, *cum univerſorum gaudiis noſtra compendia: ærario munifiens, & juſte ſolventibus gratioſus*.

Adeo beneficus in omnes fuit Caſſiodorius, ut dandi, quam accipiendi longe avidior, Judicum damnaret avaritiam, qui muneribus clientum dignitatem inquinant: *dandi avidus, accipiendi faſtidioſus*. Nunquam vir ſummus criminum contagione mentem illæſam ad virtutis amorem non convertit: *Deteſtator criminis, amator æquitatis*. Quis igitur mirabitur, quod recte factorum ejus in obeunda Præfectura memoria Principis animum mirifice oblectaret? *Oblectat igitur*, inquit Rex, Lib.1.Ep.3. *nos actus Præfecturæ recolere*. Et vero quam gratum erat Theodorico mente repetere præclaram ſubditi ſui modeſtiam, juſtitiam, fidem! *Æquitate cuncta moderatus, gratiam noſtram in ſe non reddidit otioſam*. Sane de Præfecto Prætorio a ſe conſtituto veriſſime poſſe prædicare erat illi ſuaviſſimum, quod *ſenſit tunc Reſpublica ex illo cæ-* Lib.1.Ep. 4. *tu Romuleo innocentiæ virum; qui licet ſe moderando glorioſum fecerit: hoc tamen majus contulit, quod bonæ actionis exemplum ſequentibus dereliquit*.

Finem non faciam, ſi referre ſigillatim voluero, §. 19. *Quid egerit Theodorico Romam petente.* quam ſollicite provinciis & urbibus Præpoſitus conſuleret, tum in jure civium tuendo, tum in componendis plebeiorum hominum diſſidiis. At prætermitti ſe non patitur providentiſſimi Præfecti ſolers diligentia, qua urbem ad Regium Theodorici ingreſſum ornari, inſtruique curavit. Ravennæ Rex ſedem Imperii collocaverat, unde Romam, quam ſibi vectigalem fecerat, peteret neceſſe fuit; ut ſeditiones turbaſque comprimeret, quæ per Antipapam Laurentium adverſus legitimum Papam Symmachum commotæ, Clerum & Senatum agebant in partes, Urbemque lacerabant. Quamvis enim ad Canonicam Symmachi electionem Regia pariter acceſſiſſet auctoritas: ea tamen novarum rerum auctores non cohibuerat. Votis igitur Romanorum Orthodoxorum Rex cum acquieſceret, Romam venire cogitavit; ut ortam præſens ſedaret tempeſtatem, & optatam Chriſtianæ Reipublicæ tranquillitatem reſtitueret. Ubi primum intellexit Præfectus Prætorio Caſſiodorius Regi in animo eſſe, ut Romam proficiſceretur; ad Conſtantinianum, quem experientiſſimum virum appellat, & ad Maximianum ſuum in Urbe Vicarium protinus litteras mittit, quibus mandat, ut dent operam, ne quid deſit ad ſolemnem ingreſſus Regii pompam, vias publicas procurent, ſi opus erit, inſtaurari, pontes refici, menſas dignis Reges cibis inſtrui. In quam “ Lib.12.Ep.18 19.
rem, inquit, ſcribens ad Maximianum, illum “ ſedis noſtræ militem nos direxiſſe cognoſce, “ qui tibi, officioque tuo debeat imminere, qua- “ tenus nobis omnia parata renunciet: quia com- “ mitti non poteſt caſui, quod noſtro periculo “ conſtat adſcribi. “

Nec ego quidem diffitear non liquere, an re- Lib.2.Ep.29. gnante Theodorico, aut ſucceſſoribus ejus, qui Lib.4.Ep.17. & ipſi quoque Caſſiodorio Præfecto Prætorio Romam petiere, ſcripta fuerit hæc Epiſtola. Hic tamen factum illud præclarum Senatoris memoravimus, eo quod nullibi de Maximiano, niſi in litteris Theodorici nomine miſſis ſermo fiat; ex quibus ſane, quo in numero eſſet apud Regem Caſſiodorium, populumque Romanum, quidve ſuſtinere poſſet, intelligi poteſt. Quod ſi cui forſan adhuc dubia videtur hæc epocha, fateatur certe neceſſe eſt nihil Caſſiodorio noſtro circa Principis, quiſquis ille tandem fuerit, ingreſſum in Urbem ſollicitius reperiri, ne dicam excogitari potuiſſe.

Ravenna itaque Rex cum proceribus, quos inter Caſſiodorius primarius eminebat, Romam progreditur, quo ingenti civium gaudio & plauſu receptus, diſſidentes Romanorum animos, exitiali Clero & Senatui ſchiſmatis peſte reſciſſa, compoſuit, Nunc vero apud ſe quiſque repu-

ter, quam juſte Caſſiodorius, cujus tantum pondus in Regis animum fuit, in partem laudis venire debeat, quam aſſecutus eſt Theodoricus, cum auctoritate ſua peſſimam ſchiſmatis luem repreſſit, & ſua Orthodoxorum bona, juxta Canones Romani Concilii reddidit; fuit enim in hoc negotio conſiliorum, factorumque Principis adjutor potiſſimus, & particeps Caſſiodorius.

§.20. *Ad Patricii dignitatem evehitur.*

Vix functus erat Prætorii præfectura, cum eum ad Patricii dignitatem Theodoricus extulit, quam quidem ut conſequeretur, rara illius, tum in Regem, tum in Rempublicam merita ſua quodam jure poſcebant. *Lib.1.Ep.3.* *His igitur tot ampliſſimis laudibus incitati*, ait Theodoricus, *Patriciatus tibi apicem juſta remuneratione conferimus; ut quod aliis eſt præmium, tibi ſit retributio meritorum*. Petens vero a Senatu, ut electum Regio calculo Patricium aſſenſu mutuo confirmaret: *Meminiſti*, inquit, *& adhuc recentium rerum* *Lib. 1.Ep.4.* *memoria miniſtratur, qua moderatione Prætoriano culmine locatus inſederit*. Quam excelſus apex hujus honoris fuerit, ex form.2.lib.6. compertum habemus, cum hanc dignitatem, quam conſtat uno Conſulatus faſtigio fuiſſe inferiorem, *Lib.6.for.2.* capere Reges honorificum ducerent. *Præfectorios, & aliarum dignitatum viros præcedit*, verba ſunt Theodorici, *uni tantum cedens fulgori, quem interdum etiam a nobis conſtat aſſumi*. Non annui duratione honoris, ſed perpetuo dignitas hæc ſplendore Patricium cingebat: *Ibidem.* *Ornatus individuus, cingulum fidele, quod neſcit ante deſerere, quam de mundo contingat homines exire*.

In eximias Caſſiodorii laudes prorupiſſe egregiis illius factis cum ſe provocatum ſignificaviſſet Theodoricus, eum ut æquitatem, virtutemque quam ſingularem præbuit in ante conceſſis muneribus, in Patricia dignitate pariter exhibeat, adhortatur. His ſane monitis ſollicitandus non erat ad virtutis gloriam Caſſiodorii animus, quam adeo coluit in Aula Principum, ut proceribus, & viris candore morum conſpicuis eximium ſe ſemper præbuerit integritatis exemplum: qualem commemorat Theodoricus, dum Patricii intemeratam fidem commendat. *Lib.1.Ep.26.* *Magnifici viri Caſſiodorii Patricii pura nobis fide, & integritate comperti* &c. Cujus rei tot adhuc argumenta quam certiſſima in hujus vitæ ſerie proferemus, ut nemini venire poſſit in dubium laudata viri hujus præſtantiſſimi probitas.

§.21. *Quo anno factus Conſul. Caſſiodorius.*

Quo anno Conſulatum geſſerit, non convenit inter ſcriptores. Ad annum 513. referunt nonnulli, ut Cuſpinianus in Commentario in Chronicon Caſſiodorii; nec enim rationem haberi volo errati, quod irrepſit in editionem, quæ Conſulatum ejus in anno 512. collocat; bis ſiquidem numeratus reperitur annus 451. At veroſimilius in anno 514. ponunt aliorum Chronica, ut Marcellini, Onufrii, Bucherii, quibus conſentit Card. Baronius. Hanc opinionum diverſitatem induxit librariorum incuria, qui in tranſcribendo Caſſiodorii Chronico Dexecrati & Voluſiani Conſulatum, qui contigit anno 503. prætermiſere.

Quod vero in anno 514. ſit collocandus Caſſiodorii Conſulatus, probari etiam poteſt obſervatione a me facta, quæ in citatis auctoribus non occurrit; videlicet quod juxta Caſſiodorium Ep. 2. Lib. 2. Var. Felix a Theodorico Conſulatum adeptus ſit Indictione 4. quæ in annum 511. incidit: atque ipſe in Chronico ſuo Conſulatus duos inter Felicis, & ſui ipſius Conſulatum recenſeat: ex qua ſupputatione fit ut Conſulatus ejus ſit ad annum 514. referendus.

§.22.

Nunc illud quid attinet commemorare ampliſſimi hujus honoris quam præclara fuerint ornamenta, quam alta munera? Ea noſſe qui voluerit, diſcat ex form.1.l.6.Var. Sat erit adnotaſſe, quod renaſcentis ſchiſmatis flammas extingui ſuo ſub Conſulatu ingenti animi gaudio viderit Caſſiodorius. Qua occaſione olim venerit in Urbem Theodoricus, ſupra diximus, videlicet ut ortas ex ſchiſmate diſſenſiones compeſceret. Poſt Regis diſceſſum, Laurentii factioſæ partes novam, horriferi Boreæ alicujus inſtar, commovere tempeſtatem, qua ad obitum uſque Symmachi, qui hoc anno contigit, miſerum in modum perturbata eſt Eccleſiæ tranquillitas. Sublato e vivis Symmacho, proborum tandem hominum conſenſione & diligentia factum eſt, ut diſſidentes partes convenirent, & factam Hormiſdæ Papæ electionem communi ſuffragio firmarent. Quamobrem reliquiæ ſchiſmatis omnino diſſolutæ ſunt, ut verbis moderatiſſimis in Chronico teſtatur ipſe Caſſiodorius. *Me etiam Conſule, in veſtrorum*, ſcilicet Theodorici, *laude temporum, adunato Clero, vel populo Rom. Eccleſiæ rediit optata concordia*. Quam utinam fuſius explicaſſent cæteri ſcriptores! Clarius profecto innoteſceret, quantum operæ pro ſuæ dignitatis partibus, & officioſiſſima erga Matrem Eccleſiam pietate præſtiterit magnanimus Conſul, ut diſcordes animos ad pacem revocaret, & juxta Canones, & Eccleſiæ decreta ſummi Pontificis electio haberetur: quamquam propenſa in Eccleſiæ utilitatem, & Reipublicæ ſalutem noſtri Conſulis voluntas, & ſollicita diligentia illud non patitur in dubium adduci.

Sub Caſſiodorii Conſulatu Antipapæ Laurentii ſchiſma extinguitur.

§.23. *Caſſiodorii abſentiam quam impatienter tulerit Theodoricus.*

Dum Conſulatum gereret Senator, vel ea circiter tempora Romam ut peteret, aut alio proficiſceretur, graviſſimum proculdubio, quod urgebat, negotium poſtulavit. Quapropter abeſſe aliquamdiu a Regio Palatio neceſſe fuit: ſed Theodoricus eum abſentem ferre diu non potuit, cujus ex conſilio ſumma Regni negotia pendebant: cujus eruditis ſermonibus animum paſcere ſibi utiliſſimum exiſtimabat. Itaque litteras mittit, quibus eum obnixe rogat in Aulam quantocyus revertatur. Gratiſſimum hoc litterarum Regis commercium quanto honori ſibi eſſe duxerit, hinc collige, quod inter illas, quas Regis nomine ad diverſos ſcripſit, hanc ejus repoſuerit Epiſtolam, quæ breviſſima quidem eſt, ſed compendioſo ſermone laudes omnes, quibus affici poteſt ſubditus a Principe, complectitur. *Var. Lib.3. Ep.28.* In his ejus a ſe merito requiri præſentiam dicit, cui factam ſuæ dignitati, & gloriæ acceſſionem maximam debere ſe profitetur. *Convenit enim etiam te requiri, qui noſtra feciſti eximie tempora prædicari*. Morum ejus ſplendore ſua ornari Palatia non dubitanter affirmat: *Ornaſti conſcientiæ integritate Palatia*. Acceptum illi referre pacis gratiſſimum otium populos fatetur: *Dediſti populis altam quietem*. Fide plenum fuiſſe, & æquitatis adeo amantem in ferendas ſententias eum aſſerit, ut damni nihil ſuſciperent, quibus judicia decerneret: *Præſentati tribunalibus Judicem te ſine aliquo damni terrore viderunt*. Hoc ſtudioſius apud omnes commendari probat, quod neglectis propriis utilitatibus, ſui copiam prompto animo ſingulis faceret: *Pretioſior factus cunctis, quia nullo præmio vendebaris*. Laborem nullum, aut officium Principis cauſa non ſuſcepiſſe gratanter commemorat, ſeque idcirco laudes ipſi publicas, & grati animi teſtes rependiſſe: *Magnitudinem tuam glorioſo nobis ſervitio comprobatam Palatio teſte laudavimus*. Quantocyus feſtinet in Aulam ſummis omnium votis expectatus, adhortatur: *Tende gradus, accelera feſtinus ad-*

ventum. Ecquid, amabo vos, huic laudum cumulo poteſt accedere? Merita profecto cujuſquam alterius excederet; Magni Caſſiodorii virtutes vix exæquat, quarum excellens magnitudo ex anteceſſis jam cognita uberem abſque ullo lædendæ veritatis metus, laudationis materiam ſuppeditat.

§. 24. *Litteras, panegyricos, & Chronicon ſcribit.* *Prima Præf. in Var. lib.* Caſſiodorius itaque cum in Aula Regis ſuis ſi virtutibus ſecerneret a Procerum reliquis, litteras ejus nomine ſcripſit, habuitque ad Reges & Reginas ſermones panegyricos: *Dixiſti ad commendationem univerſitatis frequenter Regiis, & Regibus laudes*. Regis etiam juſſu Chronicon a prima mortalium origine compendioſo ſtylo deduxit ad ſua tempora, hoc eſt ad Conſulatum Juſtini Imperatoris, & Eutarici Cilicæ, quo æræ Chriſtianæ annus 519. numerabatur. Nullum hic habemus de hoc Chronico prolixius differendi locum, de quo quam diverſimode ſentiant auctores, fuſe in noſtra præfatione diximus.

§ 25. *Gothorum hiſtoriam componit.* *Lib.9.Ep.25.* Gothorum hiſtoriam in libros duodecim diſtributam ſub eodem Rege Caſſiodorius edidit, ut in priori Præfatione Variarum ipſe monet; & Athalaricus Rex ad Senatum ſcribens, hujus hiſtoriæ formam quamdam generalem exhibet, dum ita loquitur: „ Iſte Reges Gothorum longa oblivione „ celatos latibulo vetuſtatis eduxit: iſte Amalos „ cum generis ſui claritate reſtituit: evidenter „ oſtendens in decimam ſeptimam progeniem, „ ſtirpem nos habere Regalem. Originem Go„ thicam hiſtoriam fecit eſſe Romanam: colli„ gens quaſi in unam coronam germen floridum, „ quod per librorum campos paſſim fuerat diſ„ perſum. Ardens movet deſiderium hujus operis jactura, hominibus hiſtoriæ amantibus magnopere dolenda, ex quo præclara ſane antiquitatis monumenta eruere liceret. Quamquam modum aliquem ponit deſiderio noſtro Jornandes, ſive Jordanus Ravennæ Præſul, qui totius hiſtoriæ Epitomem poſteritati commiſit; ſic autem de ea ad Caſtellium præloquitur: *Suades ut noſtris verbis duodecim Senatoris volumina de origine, actuque Getarum, ab olim uſque nunc per generationes deſcendente, in uno & hoc parvo libello coarctem: dura ſatis imperia, &c.* Si hæc ultima Jornandis verba ſcientibus quam operoſum ſit res geſtas ſcribere, probare debeant quantum laboris in hiſtoria concinnanda poſuerit Caſſiodorius: omnes ſane mirari non deſinent, virum publicis Regni diſtentum negotiis, tam ardua opera non ſuſcepiſſe modo, ſed ſtrenuo labore confeciſſe.

§. 26. *Magiſterii dignitatem iterum ſuſcipit Caſſiodorius.* *Lib.9.Ep.25.* Ad Magiſterii munus iterum vocatus eſt a Theodorico anno Domini 526. qui Regni, vitæque illius ſupremus fuit; ſic enim Athalaricus: *Reperimus quidem eum Magiſtrum*. Mirum proculdubio videri poterat, quod poſt tot tamque ampla munera in Regis utilitatem & gloriam laudabiliter adminiſtrata, ad Magiſterii partes, quas egregie jam impleverat, quaſque meritis inferiores potuiſſet ſalva modeſtia deſpicere, rurſum ſuſtinendas Theodoricus inuſitato more Caſſiodorium invitaret. Verum eminentioris erat animi Senator, quam ut de Rege ſentiret iniquius, & illius mandatis privata commoda præponeret: cujus rei argumenta clariſſima cum ſub Theodorici ſucceſſoribus præſtitiſſe videbimus. Et quia noverat maximo bono Regi fore, ſi Magiſterii officium iniret; illud non minori ſignificatione lætitiæ, quam altiores dignitates, ſuſcepit; parique ſemper geſſit æquitate, ac prudentia. Eo in munere cæleſti nutu potius, quam Theodorici juſſu fuiſſe conſtitutum, felix rerum ſignificavit eventus; junioris etenim Athalarici incredibile eſt quantum conſilio & opera juverit Regni primordia, quibus motus intempeſtivi poterant a ſeditioſis excitari ob infirmam Regis ætatem.

§. 27. *Quomodo primordia regni Athalarici juverit.* Scilicet Theodoricus deceſſerat nulla relicta prole maſcula præter Athalaricum Octennem, quem Amalaſuntha filia ſuſceperat ex Eutarico Cilica, qui ante ſocerum ejus fato functus eſt. Regni Gubernacula pro filio cepit Amalaſuntha, cui adminiſtrando impar proculdubio fuiſſet, niſi manum, ut ita dicam, herculeoſque humeros oneri tanto Magnus Caſſiodorius ſuppoſuiſſet. In hac nova rerum facie, a fide & officio nunquam deflexit; immo facultatibus, *Litteris & armis juvit Regni primordia*, ut Athalaricus ipſe gratanter gloriatur. Nec contentus unicam provinciam, ut olim Siciliam, in officio cohibere, majora Senator eximius præſtitit; cum videlicet Gentem Gothorum omnem Athalarico ſubdidit: atque ita factum eſt, ut optata publicæ pacis felicitas laborem ejus, ac prudentiam exciperet, & ut cum Athalarico loquar: *ipſius labore actum eſt, ne laboraret Imperium*. *Lib.9.Ep.25.* *Ibidem.*

Felix profecto Athalaricus, qui Regni miniſtrum ſub ipſo nactus eſt exordio, in quem ætas tenera, in quem Regni novitas tuto recumberet; qui & dignitatem Regiam aſſerere, & negotiorum pondus ferre poſſet. *Nam cum novitas Regni multa poſceret ordinari, erat ſolus Caſſiodorius ad univerſa ſufficiens*. Quare ſi dicendum in publico, nullus paratior, nullus eloquio inſtructior aderat. In negotiis inſtantibus conſilio ſi opus erat, rebus obſcuris lucem ſplendore ingenii ſol novus affundebat: res dubias & ambiguas nullo negotio Oedipus novus explicabat: nuſquam deſperandus erat exitus rei, quam quis ejus arbitrio ſuſceperat. *Ipſum denique*, inquit Athalaricus, *dictatio publica, ipſum conſilia noſtra poſcebant*. *Ibidem.* Eximia profecto ſapientia virum ornatiſſimum ad res politicas moderandas, rei militaris ſcientiſſimum virum ad bella gerenda, denique qualem exigebant, conſecuta ſunt Amalaſunthæ, & Athalarici graviſſimis negotiis implicata Regni initia. *Ibidem.* *Nam dum curæ littorum Regias cogitationes inceſſerent, ſubito a litterarum penetralibus ejectus, par ſuis majoribus ducatum præſtitit intrepidus*. Ecquis igitur tam multiplici virtutum laude mirabilem Caſſiodorium non mirabitur? Audens dico eum Regni Gothorum ſub Athalarico maximum extitiſſe ornamentum, qui *nimirum* ſub Theodorico *ſumma laus temporum fuit*. *Lib.9. Ep. 24.*

§. 28. *Fit iterum Quæſtor.* Annuo Magiſterii vix perfunctus munere fuerat, cum Quæſtoris officium, iterum obire cogitur, illud Theodorici beneficio prius acceptum geſſerat ea fide, & integritate, quam debitis & Rex, & ſubditi laudibus palam extulerant. Sed hanc dignitatem rurſum excellentiore modo adminiſtrandi amplam fecit occaſionem initium Regni Athalarici: *Implevit nobis*, inquit ipſe Rex, vel potius Amalaſuntha, *Quæſtoris officium, & mercedes juſtiſſima devolvens cautela, quam ab auctore noſtro didicerat, libenter hæredis utilitatibus exhibebat*. *Lib.9.Ep.25.* Hic non ſtetit Quæſtoris ſtudium erga Regem & Rempublicam: *Verum his majus aliquid adjiciens, more & exemplo parentum, Gothorum armat exercitus, & bona inſtituto melior, quod a parentibus accepit hereditaria largitate cuſtodit*. *Lib.1.Ep.4.* Proprio cenſu Gothorum copias alit prævertendis motibus deſtinatas, qui fluctuantis Regni principio concitari ſæpe ſub puero Rege conſueverunt. *Deputatos Gothos propriis pavit expenſis, ut nec Provinciales perculleret,* *Lib.9.Ep.25.*

nec

nec fiſcum noſtrum expenſarum oneribus ingravaret.

Ea fuit ejus animi nobilitas, ea de ſingulis bene merendi voluntas, ut non modo in cives, verumetiam in Regem beneficus extiterit; & alieni commodi adeo providus, ut *arma ejus nulla poſſeſſorum damna ſenſerint*. Quam ergo juſte laudatur apud Senatum ab Athalarico, dum provinciarum cuſtodem appellat! *Fuit nimirum provinciarum veriſſimus cuſtos*. Et certe quis unquam Regiæ Majeſtatis aſſertor magis religioſus & fortis, magis bonorum vitæque ſuæ prodigus, quem nec vacillantis Regni principia ſub infante Rege, nec dubia rerum facies, aut incerta viciſſitudo a propoſito potuit umquam deterrere? Æris Regii fidiſſimus fuit conſervator; æris proprii proviſor vel parciſſimus, vel nullus; generoſo namque præditus animo, poſthabitis his, aliiſque rationibus, quibus ad res ſuas procurandas duci poterat, ad altiora erigitur; ut cujus fides nullis limitibus tenebatur, nullis ipſe rebus parceret pro Regis obſequio.

§. 29. *Quid dimiſſis militibus in Quæſtura egerit.* *Var. Lib. 9. Epiſt. 25.*

At ubi ab armis diſceſſum eſt, curam omnem atque ingenium in eo poſuit, ut ſua ſingulis pro æquitate jura tribueret: quod Athalaricus ita teſtatur, *ut belli cura reſoluta eſt, ingenium ſuum legum potius ductor exercuit*. Belli enim confuſione diſſoluta, corrupta pene omnia, ac diſſipatas leges, imo Judicum, quos avaritia invaſerat, reperit venalia judicia. Quid vero? Hæc damna reparare, hanc peſtem eliminare ſtuduit ea prudentiæ & juſtitiæ laude, ut ejus judicio æquius nihil poſſent optare litigantium turbæ: *Signans ſine litigantium damno, quod ante ſine pretio conſtabat eſſe laceratum*. Quos in hoc ſecutus ſit Caſſiodorius ſi ſcire velis, audi eumdem Athalaricum: *Talem Metelli in Aſia, talem Catonis in Hiſpania legimus fuiſſe ducatum, qui plus de ſua diſciplina, quam per arma laudati ſunt*. Nec eos imitando tantum aſſecutus eſt, ſed longe multumque ſuperavit: quandoquidem tam præclarum eximiæ illius virtutis Athalaricus dedit teſtimonium, ut aſſeverare non dubitet eum, *dum neſciret aliena quærere, noviſſe tantum propria largus offerre*. Hinc, inquit, *cunctis ita fuit benevolus, ut ſuarum rerum* non dominus, ſed *diſtributor egregius* videretur. Nunquam tamen rerum feliciter procedente curſu, nec popularis auræ afflatu elata eſt ejus animi moderatio; etenim ſolidis Chriſtianæ humilitatis fundamentis firmiter innixus, fuit ſemper *moderatus in proſperis*. Verum quo præceptore has proborum morum leges didicerat, quas ſæculi prudentia reſpuere ſolet? Nullo certe niſi Chriſto Domino, quem in ſacris codicibus docentem audierat. *Hos igitur mores lectio divina ſolidavit*. Ex his fontibus illas virtutes hauſit, quas in æternum politicorum omnium exemplum traduxit; & hoc cæleſti Doctore novit humilitate Chriſti in ampliſſimis honoribus mores modeſtiſſimos conformare. *Hinc virtutum omnium ſumitur manifeſta cognitio: hinc ſapientia veritatis ſapore conditur: ſic ad omnia redditur humilis, quem imbuit doctrina cæleſtis.*

Ibidem. *Ibidem.* *Ibidem.* *Lib. 9. Ep. 25.* *Ibidem.*

His tam Chriſtianæ pietatis virtutibus animum dum exerceret Caſſiodorius, muneris alterius partes ſuſtinere cogebatur, quo ut nuper ſub Theodorico, ſic ſub Athalarico illius mandato & nomine varias ad Pontificem, ad Epiſcopos, ad Clerum, Senatum, populumque Romanum, ad Imperatorem, ad Regem Vvandalorum, permultoſque alios litteras ſcribebat pietate ſingulari, & exquiſitis ſententiis mirabiles, quas videre eſt libris 8. & 9. Variarum.

§. 30. *Caſſiodorius ſpes unica Amalaſunthæ dolenti remotum a ſtudiis Athalaricum.*

Octavum, ut vidimus, annum agebat Athalaricus cum ad gubernacula Imperii Gothici acceſſiſſet, quem Amalaſuntha mater in iis omnibus diſciplinis & artibus, quæ Chriſtianum & maximum Regem decent, erudiendum tradiderat. At Gothi, gens ferox, ſe Regi ſcientiis dedito parere velle ſuperbe negaverunt: putantes armorum gloriam cum ſtudio litterarum ſtare non poſſe, quæ molliant hebetentque animi vigorem. Reginæ itaque voluntati conſilioque ſaluberrimo tam præfracte, tantaque ferocitate obſtitere, ut eorum furori cedere tandem coacta fuerit. Idcirco Athalarici mollis & fluxa ætas extinctis virtutum, & optimarum artium ſeminibus ad vitia facile deflexit, ac peſſimum Regis exemplum cito ſecuta eſt ſubditorum pene omnium miſeranda corruptio.

Depravata omnia nec ſine lacrymis, nec ſine acerbiſſimo animi ſenſu videre poterat Amalaſuntha, pia imprimis Regina; ipſique & bonis omnibus incredibilem dolorem inurebat miſera tum Regiæ, tum Regni facies. Summum tamen mœrorem minuebat ſpes unica in Caſſiodorii probitate poſita; noverat enim quantum Regis adoleſcentiam conſiliis & opera, curis & opibus foviſſet. Quot Quæſtor factus iniquas reſcidiſſet leges: quot improbiſſime everſas juſte refixiſſet. Unde vitioſas omnes & corruptas conſuetudines brevi ab eo emendandas confidebat, quem tum a Deo donatum putabat, ut priſtinum Reipublicæ ſplendorem reſtitueret.

§ 31. *Creatur iterum Præfectus Prætorio.*

Eam ſane ob cauſam cuncti, quibus chara erat patriæ gloria, per Senatorem integerrimum Prætorii Præfecturam adminiſtrari optabant ardentiſſime; idque ab Athalarico ſæpius poſtulaverant, quorum precibus annuens Rex illum Prætorio præfecit Indictione 12. id eſt anno Domini 534. Hæc Athalaricus non ſine præclara Caſſiodorii commendatione inſinuat, dum ait: *Diutius quidem differendo pro te cunctorum vota laſſavimus, ut benevolentiam in te probaremus generalitatis, & cunctis deſideratior advenires*. Pari laude ſubditum Rex afficit, dum Senatum admonet, qua ductus ratione Præfectum Prætorio illum fecerat, videlicet, ut omnium votis expetitus corruptelas omnes, & pravos uſus facilius corrigeret. *Huic ergo Præfecturæ Prætorianæ regendam tribuimus dignitatem, ut querelas omnes infidelium nundinatione collectas, Deo præſtante, ſua integritate componat, faciatque tam nimium deſideratus, ut cunctis poſſit eſſe beneficus*.

Var. Lib. 9. Ep. 24. *Lib. 9. Ep. 25.*

Docet præterea Rex eum a ſe præfectum ea mente, ut provincias Judicibus iniquis oppreſſas ſublevaret: *ut probatum Judicem ſine metu provinciæ ſuſcipiant, quas hactenus improborum cognovimus actione fatigatas*. Atque ut qui ſordido ſemper quæſtu abſtinuit, avaritiæ damna reſarciat: *Solitus es quidem juſta non vendere: ſed nunc oportet impenſius læſis per injuriam ſubvenire*. Quid plura? ut qui *anteactis*, inquit, *faſcibus mirabilis continentiæ exempla præbuit*, incorruptibili morum ejus integritate abuſus omnes, & fraudulenta ſtudia extirpentur, & funditus tollantur. *Invigilet incorruptibilis ſenſus adverſus male conſuetas manus &c.* Hinc cum in Prætoriana ſede, tamquam in ſpecula a ſe collocatum pronuntiat; ut nulla ſagacem ejus prudentiam effugiat malitia, quam vel punire, vel emendare non poſſit: *Lumen te immiſimus rebus celatis, quando nec prudentiæ tuæ quiſquam poterit illudere, nec fidem aliqua oblatione tentare*. Nullo tamen exemplo eum induci oportere prædicat ad ea, quæ

Lib. 9. Ep. 24. *Ibidem.* *Ibidem.* *Ibidem.* *Lib. 9. Ep. 24.*

magna ſunt, peragenda. Quam putas ob cauſam? Ipſum audi Athalaricum; miram ſane rei inſolitæ profert rationem: *Aliorum tibi exempla non ponimus, vetera moribus tuis, & omnium vota complesti.* Summi viri laudem abſolutiſſimam nec brevius, nec melius quis complecti poteſt, quam his paucioribus, ſed luculentiſſimis verbis: *Vetera moribus tuis, & omnium vota complesti.*

Ibidem.

§. 32. *Quid, cur, & quomodo ſcripſerit ad ſum. Pontif. Joannem 2.*

Mirum profecto quam conſtans ſemper fuerit ſummis in laudibus Chriſtiana Caſſiodorii humilitas; nam ubi primum Præfectus Prætorio creatus eſt, ſtatim ad ſummum Pontificem Joannem 2. ſupplices litteras ſcripſit, quibus ut filius obſecrat, Deum pro ſe enixius oret, quatenus commiſſam ſibi provinciam, ac Reipublicæ partes ſuſtinere pro dignitate valeat. *Precor*, inquit, *ut vivacius oretis;* ut quicquid eſt alienum a recto abhorreat animus; ut ingenium cæleſti lumine illuſtratum a vero nunquam diſcedat; ut talem denique Judicem ſe præſtet, qualem Catholica poſtulat Eccleſia. Sed hæc melius deſcribi non poſſunt, „ quam ejus verbis ari manſuro incidendis, ut mihi filio veſtro intelligentiæ ſenſus aperiat, ut quæ vere ſunt utilia ſequar, quæ vitanda reſugiam. Vigor ille rationabilis animæ nobis conſilium præſtet, facies veritatis albeſcat: ne mentem noſtram innubilet caligo corporea; ſequamur quod intus eſt, ne foris a nobis ſimus: inſtruat quod de vera ſapientia ſapit: illuminet quod cæleſti claritate reſplendet. Talem denique Judicem ſuſcipiat publicus actus, qualem filium Catholica mittat Eccleſia.

Lib. 11. Ep. 2.

Ibidem.

Et quia ſe non tantum ſummi Pontificis filium, ſed etiam diſcipulum profitetur, rogat hoc nomine, ut ſi quid in obeundo munere peccaverit, admoneatur a magiſtro, ut citius poſſit emendare. Certum ſibi eſſe, ait, a recto aberrare non poſſe, ſi ipſum habeat omnium ſuarum actionum „ monitorem. Monete me quæ ſunt gerenda, bene agere vel correptus exopto: quia errat difficilius ovis, quæ voces deſiderat audire paſtoris; nec facile efficitur vitioſus, cui admonitor inſiſtit aſſiduus. Sum quidem Judex Palatinus; ſed veſter non deſinam eſſe diſcipulus. Additque: Tunc iſta recte gerimus, ſi a veſtris regulis minime diſcedamus. Denique minaciter quidem, ſed pergrate urget, ut precibus ejus, & conſiliis adjuvetur, quæ ſi deeſſe ſenſerit, imputandum illi fore quicquid in Præfectura a recto fecerit alienum. *Sed cum me a vobis deſiderem & moneri conſiliis, & adjuvari orationibus, jam vobis applicandum eſt, ſi quid in me fuerit aliter, quam optabatur inventum.* Hæc ſibi a ſummo Pontifice ideo deberi aſſerit, quod in Petri cathedra ſedeat, cujus admiratus ſplendorem & poteſtatem, quanti eum fecerit his verbis ſignificat: *Sedes illa toto orbe mirabilis proprios tegat affectione cultores, quæ licet generalis mundo ſit præſtita, vobis etiam cognoſcitur localiter attributa.* Inde eum orbi Chriſtiano præeſſe dicit jure, & auctoritate Pontificia: *Vos enim ſpeculatores Chriſtiano populo præſidetis: vos Patris nomine univerſa diligitis. Securitas ergo plebis ad veſtram reſpicit famam, cui divinitus eſt commiſſa cuſtodia.* Chriſtianiſſimam Epiſtolam his claudit verbis, quibus æternum teſtatur ſummam in Apoſtolos obſervantiam, dum eos ſibi ſemper optat patronos: *Tenemus aliquid ſanctorum Apoſtolorum proprium .... nihil ergo timemus talibus patronis, ſi oratio non deſit Antiſtitis.* Attendat nunc, obſecro, quiſquis hæc legerit, an vel leviſſima violatæ fidei, aut religionis ſuſpicio cadere poſſit in ſapientiſſimum rerum civilium adminiſtratorem; quandoquidem tam Chriſtianæ pietatis inſigne cum Judicis officio mirum in modum in ipſo enituiſſe cernimus.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

§. 33. *Quomodo ad Epiſcopos encyclicam epiſtolam ſcripſerit.*

In eumdem plane ſenſum encyclicam ad Epiſcopos, quos ſpirituales Patres appellat, direxit epiſtolam, qua petit ſanctiſſimam exorent Trinitatem, ut in Præfecturæ ſuæ adminiſtratione Judex ſemper ſit incorruptus & integerrimus. Vos ſpirituales Parentes, qui Auctorem rerum illuminata mente conſpicitis, pro me ſanctæ Trinitati ſedulo ſupplicate: dignitatem conſcientiæ donet, qui tribunalia conferre dignatus eſt: faciat inoffenſum Judicem, ne damnet errantem. Impetrent, ut in judiciis ſuis judicantem Deum ſemper aſpiciat, amet, & ſequatur. *Sit nobis proſperrime præſens, ut infauſta vitia reddantur abſentia: amorem ſuum tribuat, ut peccandi ambitum miſeratus excludat.* Deinde pleniſſimam pietatis adjungit petitionem, quæ evidentiſſime demonſtrat, quanta in indictis ab Eccleſia jejuniis, aliiſque ſeverioris pœnitentiæ exercitiis poſita ſit ipſi ſpes atque fiducia. Quapropter animæ veri Parentes affectuoſa petitione vos deprecor, ut indicto jejunio Domino ſupplicetis, qui vitam Principum noſtrorum florenti Regno protendat, hoſtes Reipublicæ defenſor imminuat, donet quieta tempora, & ad laudem ſui nominis copioſa.

Lib. 11. Ep. 3.

Ibidem.

Ibidem.

Integra deſcribenda foret Epiſtola, ſi vellem intimos pietatis ac ſanctitatis ſenſus aperire, quibus M. Caſſiodorii animus afficiebatur: ſed quoniam eam ſuo loco perlegere eſt unicuique pervium, unum illud adjiciendum puto, quo Præſules orando monet, paternæ charitatis affectu populum ſic diligant, ut a Regni tamen legibus non diſcedant, aut indulgentia mollior aliis præbeat occaſionem errandi. *Ita tamen*, verba Caſſiodorii ipſiſſima ſunt, *ne quod accidit per nimiam pietatem, dum miſeris ſubvenire quæritis, locum legibus auferatis; nam ſi aliquid offendit forte diſtrictum, talia date cunctis monita, ut judicia reddere poſſitis feriata.* Nec quiſquam igitur erit, ut arbitror, adeo moroſus cenſor, qui Caſſiodorii officioſam fidem in obſequio Principis corrupti & Ariani damnandam putet, cum religionis aut conſcientiæ integritatem, quamdiu illi fidus adhæſit, nuſquam læſiſſe reperiatur.

Lib. 11. Ep. 5.

§. 34. *Quomodo Senatori reſcripſerit ſummus Pōtifex.*

Quas & ſummus Pontifex, & Epiſcopi litteras Caſſiodorio reſcripſerint, non occurrit. Hæ, ſi quæ ſunt, haud dubium quin in ipſius laudes longius excurrant. Iterum tamen ad Joannem 2. direxit litteras, ut eum ad myſteria Catholicæ religionis omnibus explicanda induceret. Id conjicere licet ex ea, quæ extat apud Baronium Joannis Papæ Epiſtola Caſſiodorio, & nonnullis Senatoribus ſuadentibus, rogantibuſque ſcripta, qua fidem Orthodoxam circa ſanctiſſimam Trinitatem fuſius exponit.

An. Chr. 534.

§. 35. *Litteræ Caſſiodorii ad Senatum, ejuſque ad cæteros Magiſtratus Edicta.*

Priuſquam ad Joannem Papam, & Epiſcopos ſcriberet, M. Senator miſit ad Senatum litteras grati animi ſignificatione plenas, quod a Patribus fuiſſet in Prætorio Præfectum poſtulatus; beneficiorum tum maxime ſe memorem præbens apud eos, qui de ipſo bene meruerant. Sed & juſtitiæ amantiſſimum ſe probat litteris ſigillatim ſcriptis ad provinciarum Magiſtratus, & Judices; atque Edicto per provincias promulgando, eos ſerio admonet, ut ad rectam virtutis regulam actus ſuos ſolliciti componant. *Studete cuncti actibus bonis, tranſigite ſemper innoxii.* Additque,

Lib. 11. Ep. 2.

Lib. 11. Ep. 8.

ne ducti cupiditate pecuniæ iniqua lucra cauſis injuſtis quærant. *Quid litibus honeſta confunditis? ſi quæritis lucra, vitate potius damnoſa litigia.* (Ibidem.) Cuncta ſe ad æquitatis leges expenſurum iiſdem litteris profitetur: *Omnia vobis juſta, omnia moderata promittite; nam nundinatio a me fœda neſcietur;* cujus præclaram reddit rationem, *non enim mea verba more veſtium ſuſpenſa venduntur.* Nullam paſſuros damni injuriam a Prætorianis pollicetur; etenim ne falſa officii, atque operæ impenſæ ſpecie pecuniam injuſte exigant, a ſe proviſum eſt. *Non vos quiſquam militum pro ſua voluntate concutiet: non exactor adjectitiis gravabit incommodis: non ſolum noſtras, ſed & officii innoxias cuſtodivimus manus.* Subdit cur ea non verbis tantum, ſed ſuo potiſſimum firmaverit exemplo. *Oſtendimus, Deo juvante, continentiam, ut eam ſine pudore imperare poſſimus.* Præterea tot votis expetitam promotionem ſuam publicæ fore incrementum rei, non privatarum facultatum imminutionem, & ſine pecuniæ largitione, non empto alterius patrocinio, non venali eloquentia, ſed proprio cuique ore cauſam agere liberum fore promittit. *Ordinatio noſtra utilitatem publicam tantummodo reſpiciet, non furta privata .... author cauſæ non redempta, ſed propria lingua utetur. Nemo a nobis, quam venerat, minus locupletior redibit.* Denique eos obteſtatur, ut ad recta conſilia, propoſitumque ſervandæ juſtitiæ conſenſione animorum accedant, Patrem ut ſe potius, quam Judicem præſtet: *Vos ad omnia geſta eſtote devoti, ut me provinciarum Patrem faciatis eſſe, quam Judicem.* Alterum ad Judices provinciales Edictum protulit, tam præclaris illuſtratum ſententiis, & piis adeo documentis plenum, ut illud ab Eccleſiæ Præſule, non a Palatii Præfecto dictatum eſſe crederes. Singula hic deſcribere longum eſſet: id tamen prætermittere non poſſumus, quo ſub ſe conſtitutos judices ſic alloquitur. (Lib. 11. ep. 9.) *Judicium quaſi juriſdicium cognoſcite vocitatum; Præſulem agere non decet, quod alter accuſet. Quid timeat reus, cum viderit crimen in faſcibus conſtitutum?*

§. 36. *Quid ſcripſerit Senator ad Joannem, & Ambroſiũ.*

Cæterum ſingulis Magiſtratibus ſcribens Senator, eos adhortatur ad æquitatis obſervationem ea vi verborum, eo mentis vigore, ut mirari ſatis quis non poſſit ardens juſtitiæ ſtudium, quam quidem unam ſpirare, cui uni ſe totum a puero mancipaſſe videbatur. Et vero nullus ab iis, quos Cancellarios ſuos creaverat, promptiorem in expediendis mandatis voluntatem, & in referendis ad ſe ſupplicum petitionibus fidem magis incorruptam exigebat: nullus diſtrictus prohibebat, ne pecuniæ, aut munerum largitione manus inficerent: nullus præcipiebat ſollicitius commiſſum officium ſic obire, ut cunctis probari poſſet ſumma tum Cancellariorum, tum Præfecti Prætorio æquitas. Elucet hoc perſpicue in ejus Epiſtola ad Joannem: (Lib. 11. Ep. 6.) *Ter te noſtris auribus deſiderium ſupplicis innoteſcat: juſſa noſtra ſine ſtudio venalitatis expedias. Omniaque ſic geras, ut noſtram poſſis commendare juſtitiam, &c.* Quid vero in officio præſtandum Joanni nominatim deſignat; præcipitque ut expendat diligenter, quam debeat monitis ſuis eſſe intentus, ne cuiquam diſpliceat, aut improbetur evectus ab eo ad publici hujus honoris gradum. (Lib. 11. Ep. 5.) Eodem pene exemplo ſcribit ad Ambroſium vices ſuas Romæ agentem, ut in procuranda populorum quiete labori non parcat: adjiciens non eum latere, quantum officia juſtitiæ legibus Judicum negligentia; detque operam, ut ſuo ſplendori juſtitia reſtituatur: *Labor veſter procuret mihi omnium quietem. Scitis quæ turpia neglectus intulerit: ſcopulus vitandus eſt, ubi alter offendit.* (Ibidem.)

§. 37. *Edicta, & ſollicitudo Senatoris, ne tributa populos gravarent.*

Videbantur tributa contra jura æquitatis impune delinquendi exactoribus præbere occaſionem: quæ res animum Præfecti vehementer movit ad hanc licentiam procul amandandam. Scriptis itaque litteris Judices provinciarum admonet, ut in hac parte contra peccantes ſeverius agant; jubetque ut poſſeſſor nihil aliud, niſi quod publice debetur exolvat. Suis diligentiſſime præſcribit vectigalia quæque perſolvi temporibus: ne fraudulenta venalique expectatione pondus abominabilis nundinationis imponeretur magis, quam hujuſmodi onera ſublevarentur. (Lib. 11. Ep. 7.) *Abſit a noſtris temporibus deteſtabilis, & fugienda verſutia.* (Ibidem.) *Sicut fiſcalia onera nulla occaſione volumus aggravari: ita conſtitutis temporibus, præfinitas illationes præcipimus, Deo juvante, compleri.* Impia hæc lucra luculentiſſima ratione proſcribit; (Ibidem.) *De æquitate potius, quam de rapacitate proficitur. Quid enim,* O aureum dictum, *acquiri putatur, ubi bona conſcientia perditur? Aut in qua parte poſſit homo proficere, ſi innocentiam probatus fuerit amiſiſſe? Nolite ſine præmio credere, quæ videntur ad bonam conſcientiam pertinere.* (Ibidem.) Atque ut animos addat Judicibus, quos tam acriter monet eſſe recti obſervatores, remuneratorem beneficum fore ſe pollicetur illius, quem in munere implendo fuiſſe noverit juſtitiæ tenaciorem: (Ibidem.) *Remuneratorem illi eſſe promitto, quem ſe aliqua honeſtate tractaſſe cognovero.*

§. 38. *Eadem ſollicitudo Caſſiodorii in rebus etiam minoris momenti.*

Age vero, videamus, quam erecta mens Senatoris fuerit ad amorem juſtitiæ, qui eo proceſſit, ut publicum commodum in rebus minoris etiam momenti procuraret. Quapropter Edictis duobus præcepit, ut annonæ imponeretur moderata pretii taxatio; veritus, ne pauperiores opprimerentur immani redemptorum avaritia. (Lib. 11. Ep. 11.) Priori Edicto providit, juſto ut pretio res venumdarentur; & ne in alienum ſenſum verba Edicti detorquerentur, tollit omnem dubitationis ambagem, dum ſingulas rerum ſpecies ad æquabilem ponderis cenſuram exigit; ſancitque ſenſu verborum cuique ſtatim obvio, ſub animadverſione graviſſimæ pœnæ, ne quis pretium a ſe conſtitutum minuere, vel augere uſquam audeat.

Altero Edicto cavet, ne juſtam publici pretii menſuram excedant in hoſpitibus excipiendis caupones: (Lib. 11. Ep.) *Recipiatur hoſpes ad pretia definita, iniquitatem non patiatur avaram, qui invitatur ad gratiam.* Hujus decreti violatores iiſdem ſubjicit pœnis, quas pro prioris conſervatione decernit: & ne cui ullus quærelarum relinqueretur locus, Prætorianum militem ad publica diverſoria, & hoſpitia deſtinavit, quo cum primarii cives, & Epiſcopi annonæ pretium ſtatuerent. Sic enim ipſe: (Ibidem.) *Quam miles noſter in rem directus pretia cum civibus, atque Epiſcopis locorum habita ratione cenſuerit.* Nec omittenda ratio, quam ſubjicit: *Sufficere enim debent omnibus honeſta lucra de civibus, ne obſeſſa potius videantur itinera eſſe latronum.*

Idcirco Juſtitiæ amantiſſimum fuiſſe fateamur neceſſe eſt, quam rebus in ſingulis adminiſtrari, ſervarique voluiſſe teſtantur ab eo ſancitæ leges, edicta, decreta; & quamvis totus eſſet ad humanitatem compoſitus: zelo tamen æquitatis incitatus ad ſeveritatem aliquando flexit animum. Verum cum ardore Juſtitiæ vir prudens tam æquabili temperamento paternum in ſubditos amorem

ſociavit, ut res, quæ difficultatis aliquid paterentur, ſuo ipſe judicio expenderet, aut ad ſolos Epiſcopos, qui Patres ſpirituales ſunt, remitteret.

§. 39. *Romæ fame laboranti ſuccurrit Caſſiodorius.*

Admiranda ſui erga cives amoris argumenta tum maxime præbuit, cum ſumma annonæ difficultate Roma laboraret: quod ubi primum intellexit, omnem operam ſollicitus impendit, ut Urbis inopiam ſublevaret; nihil non molitus, ut quamceleriter publico malo mederetur, etiam ſuſcepto longo, & arduo itinere, ut ipſe ad Ambroſium ſuas in Urbe vices gerentem ſcribens te-

Lib. 11. Ep. 5. „ſtatur: Ideo enim peregrinationis incommoda, „ideo tot anguſta cogitationis intravimus, ut po„pulus ille antiquis delectationibus aſſuetus bea„tiſſimis Regnantium temporibus, exploſis ne„ceſſitatibus perfruatur. Et ex ea ratione, quam adducit, liquido conſtat, quam paterna charitate

Ibidem. fame confectos, Urbis rerum Dominæ incolas fo„veret. Ait enim: Procul ſit, ut aliquo illius civita„tis eſuriente, ſatiemur: illorum, quod abſit, in„digentia noſtra penuria eſt. Quid plura? Læti, „inquit, eſſe non poſſumus, niſi & illos gaudentes „communiter audiamus. Quis unquam illorum, quibus ſua erga Rempublicam charitas Patris populi glorioſiſſimum nomen comparavit incredibilis amoris ſenſus verbis ardentioribus explicavit? Atque ut maximæ civium omnium egeſtati pro votis occurreret, tantam frumenti vim

Ibidem. in Urbem tranſvehi curavit providus Præfectus, ut felix rerum copia miſerorum ditaret inopiam. *Atque ideo*, ut mandat Ambroſio, *tanta vivacitate incorrupta ſpecies frumenti congregetur, ut panis inde coctus non horrori, ſed deliciis videatur eſſe propoſitus*. Et quia a militibus vectoribuſque emolumenti aliquid citra præſtitutum pretium ex aſportato frumento fraudulenter percipi poſſe, plebemque damni aliquid inde paſſuram eſſe prævidebat; præcepit, ut Præfecti vices gerens in Urbe id mali pro ſua auctoritate quam diligentiſſime præverteret. *Quicquid enim*, in-

Ibidem. quit, *ibi male præſumitur, in mei animi læſione graſſatur*. Additque pro ſumma in populum Romanum benevolentia: *In nobis facilius conſentimus excedi, quam Romanorum utilitates patiamur imminui*. Negat tamen ſe rebus Romanorum ideo conſulere, ut popularis auræ favorem

Ibidem. captet: ſed ut propenſum in ſuos voluntatis ſtudium poſſit officioſa amoris ſignificatione demonſtrare. *Non ut favorem*, verba ipſius ſunt, *plauſumque popularem. ſed ut, juvante Deo, meum in illis compleam dilectionis arbitrium*.

Et re quidem ipſa quam longe abeſſet ab humanæ exiſtimationis ambitu, quæ ſequuntur verba ſatis annuunt, quibus non ſua providentia quidem, ſed proborum hominum precibus & lacrymis effectum dicit, ne diutius acribus famis incommodis Roma premeretur. Ita enim ille ad Joannem 2. Papam ſcribens: *Eccleſiaſticis ſiquidem*

Lib. 11. Ep. 2. *jejuniis fames eſt excluſa popularis, decoris lacrymis triſtitia fœda diſceſſit; & per ſanctos viros acceleratum eſt, ne traheretur diutius quod gravabat*.

§. 40. *Quo anno mortuus ſit Athalaricus, eique ſucceſſerit Theodahatus & quanta tunc Caſſiodorii conſtantia.*

Cum Præfecturam tam præclare Caſſiodorius adminiſtraret, ex Athalarici obitu ingentem animi dolorem ſuſcepit. Primo enim ætatis flore cum annum ageret decimum ſextum, Regni autem octavum, præter omnium opinionem interiit Rex adoleſcentior. Non pepercit florenti Principis ætati, non reverita eſt Regiam dignitatem præmaturæ mortis dura conditio. Inverſam quidem tertio vidit tunc Caſſiodorius Regni faciem: nulla tamen rerum mutatio firmiſſimam grandis animæ conſtantiam, immo nec fortunam labefactavit.

Athalarico Theodahatus ab Amalaſuntha conſobrina ſuffectus eſt in Regnum circa medium, vel finem anni 534. Cujus rei facilis ex Caſſiodorii epiſtolis probatio eruitur. Patricium ſiquidem Indictione 13. quæ in annum 535. incidit, *Var. Lib. 10. Epiſt. 6. & 7.* Quæſtorem inſtituit Theodahatus: anno vero ſuperiore, hoc eſt 534. ab Athalarico Caſſiodorius Prætorio præpoſitus eſt Indictione 12. qua idcirco Athalaricus ipſe deceſſit.

§. 41. *Quid egerit Caſſiodorius initio regni Theodahadi.*

Non ignarus novus Princeps quantum opera, & conſilio anteceſſores juviſſet Senator, apud ſe conſtituit præſtantiſſimum virum rebus moderandis adhibere, ratus non diſceſſurum ab obſequio & officiis, quibus Theodoricum, Athalaricumque demeruerat. Quapropter ubi primum ſuſcepit Regni adminiſtrationem; præter adeptas, quas gerebat dignitates, illum in litteris ad Imperatorem Juſtinianum, ad Senatum, diverſoſque alios mittendis adjutorem habere voluit; quo in munere Amalaſunthæ Reginæ nomine ſcripſit ad eumdem Imperatorem, & Senatores, ut ſuffragio ſuo, atque auctoritate Theodahati Regis electionem ab ea factam dignarentur. Quinetiam Gudelinæ Theodahati uxori ad Juſtinianum, & Theodoram Auguſtam, litteras rupti fœderis ipſum Imperatorem inter, & Theodahatum conciliatrices ſcribenti variis temporibus manum commodavit. Theodahatus enim illatæ necis Amalaſunthæ, cujus beneficio Regni gubernaculum tenebat, jure in ſuſpicionem venerat. Hinc eſt, quod graviter offendit apud Juſtinianum Imperatorem, qui præcipuo ſemper honore proſecutus eſt Reginam, quam noverat eximiis ſupra ſexum dotibus exornatam. Quid cauſæ ad id flagitii Theodahatum impulerit, non eſt in promptu. Forte aut ſociæ Regni impatiens, aut memor injuriæ, qua eum paulo ante affecerat Amalaſuntha, quam Imperio præficeret, impias ſanguine regio manus contaminare non formidavit. Ut ut ſit propter extinctam miſerabili caſu Reginam, cujus obſervantiam in ſe maximam ſæpenumero comprobarat Caſſiodorius, non eſt dubium, quin triſtitia fuerit perculſus incredibili: coactus tamen eſt tandem dolori modum imponere, cui nullum jam ſuppetere remedium cognoſcebat.

§. 42. *Caſſiodorii tertium Præfecti Prætorio moderatio in exigendis tributis.*

Itaque Theodahatus rerum Dominus tertium Prætorio præfecit Senatorem: ſed an uno, vel pluribus annis hanc ſub eo Rege dignitatem geſſerit, ſatis non liquet. Nimirum rem obſcuram faciunt diverſæ auctorum opiniones, quos inter de Agapiti Pontificatus, & legationis ejus ad Juſtinianum tempore non convenit. Attamen ut negotium e Caſſiodorii ſcriptis pro more noſtro totum conficiamus, Epiſtola 35. libri 11. & Epiſtola 2. libri 12. Indictione 13. datæ, eum anno 535. Prætorio præfuiſſe aperte nobis indicant.

Amalaſunthæ Reginæ interitus Gothos ad ſeditioſos tumultus, atque Imperatorem ad ultionem tanti ſceleris bello repetendam provocabat. Armorum inſuetus Theodahatus, imminentem præliorum molem expaveſcens, ad pacem quibuſcumque potuerat modis, at fruſtra, Juſtinianum ſollicitaverat. Itaque eo anno invadebat Dalmatiam Mundus, Beliſarius Siciliam: quibus ut Rex obſiſteret, primum juſſit tributa ad belli expenſas ſubditi penderent; difficillimamque cogendæ a barbaris, & Principi ſuo infenſis gentibus pecuniæ provinciam commiſit Senatori. Durum quidem mandatum illud viſum eſt viro amantiſſimo populorum, necnon & Theodahati obſervantiſſimo. Impoſitum tamen onus ea in-

duſtria tulit, ut maximam omnibus moverit admirationem, nullius offenſionem ſubierit: ea felicitate ut Deo pro inſperato ſucceſſu, quam maximas potuit gratias egerit. Sic enim exorditur ſecundam libri 12. Epiſtolam: *Gratias Divinitati refero, quia & Provinciales fecerunt quæ monui, & ego complevi omnia quæ promiſi.* Tum & ſuam, & ſuorum in exigendis vectigalibus commendat integritatem, dum *populos reperiſſe affectuoſos Judices: Se vero nullum coegiſſe dare quod non debuiſſet offerre; ſe priſcorum terrores feciſſe ignorari: a ſe non publicis, non privatis quemquam afflictum eſſe* commemorat. Addit excuſationem nullam eſſe poſſe Judici ab officio declinanti; *nil vile, nil cupidum Judicem decere; a Judice tribunalia conſcendi, ut morum gradibus evehatur; claras reddi maculas Judicis, ſi ipſe, ad quem multi reſpiciunt, aliqua reprehenſione ſordeſcat.* Poſtmodum eos, quibus imperata tributa fuerant, non aſperis, non minacibus, non contumelioſis, ſed lenibus, ſed officioſis, & ſervandæ erga omnes æquitatis prænuntiis verbis compellat: *Poſſeſſor mihi pecunias publicas libens offerat: ego illi in conventu juſtitiæ tributa perſolvam.*

§. 43.
Conatur Romæ ſcholas ſacras erigere.

Qua cura utilitatibus Principis, & ſubditorum Caſſiodorius ſervierit, modo vidimus: verum ut conditis rebus Conditorem ipſum longe præſtare confitebatur; ſic Eccleſiæ Dei commoda negotiis reliquis ſemper anteponenda judicabat. Locupletiſſimum hujus rei teſtimonium habemus. Metuebat Senator, ne variæ Gothici Regni viciſſitudines, & Italiæ bella ſcientias divinas Eccleſiaſticaſque Roma tandem expellerent, quibus populorum vel ab ipſo pacis & litterarum nomine abhorrentium comes barbaries ſuccederet. Quare nullum non lapidem movit cum Agapito Papa, ut exponendis ſcripturis ſacris ſcholæ inſtituerentur. At conſilia, quo capiuntur ſalubrius, eo difficilius ut plurimum perfici tum maxime ſenſit. Id enim quominus fieret Italici tumultus impedimento fuere, ut ipſe in Præfatione libri de divinis litteris aſſerit. Niſus ſum cum Beatiſſimo Agapito urbis Romæ Pontifice; ut ſicut apud Alexandriam multo tempore fuiſſe traditur inſtitutum, nunc etiam in Niſibi civitate Syrorum Hebræis ſedulo fertur exponi; collatis expenſis in urbe Romana profeſſos doctores ſcholæ potius acciperent Chriſtianæ, unde anima ſuſciperet æternam ſalutem, & caſto, atque puriſſimo eloquio fidelium lingua comeretur. Sed cum propter bella ferventia, & turbulenta nimis in Italico Regno certamina, deſiderium meum nullatenus valuiſset impleri, quoniam non habet locum res pacis temporibus inquietis, ad hoc divina charitate probor eſſe compulſus, ut &c. Quo potuit altius gloriam ſponſæ Chriſti Eccleſiæ piiſſimus filius efferre, quam ut ſacræ adoleſcentum educationi conſuleret, quo ſcientiarum omnium inſigniti luminibus, utiliſſimum aliquando Matri præſtarent obſequium? Verum etſi tam rectum, tam ſanctum deſiderium, bellis paſſim graſſantibus, impleri tunc non potuit: potuit tamen tandem aliquando in Monaſterio Vivarienſi, ubi ſacras a Caſſiodorio Abbate ſcholas apertas fuiſſe videbimus.

Præfat. in lib. divin. litter.

§. 42.
Quando Conſtantinopolim petierit Agapitus, cui vaſa ſacra Caſſiodorius reſtituenda curavit.

Componendis Imperii, & Eccleſiæ rebus cum laudabiliter vacaret Senator, totus erat in avertendo ſuis a finibus bello Theodahatus. Imbellis iſte Princeps pacem ab Imperatore diu flagitaverat: ſed irritos conatus animadvertens, Agapitum ſummum Pontificem adduxit, ut Conſtantinopolim peteret, conveniretque Juſtinianum, quo ſaltem Chriſti Vicarii precibus concederet, quod Rex ipſe arte nulla conſequi potuerat. Scriptores quidam ſentiunt Papam profectum eſſe ipſo initio Regni Theodahati. At id falſum quidem: quoniam Regem cum Imperatore plures Legatorum voce ſermones habuiſſe ante Agapiti diſceſſum Caſſiodorii litteræ, Procopiuſque teſtantur. Quicquid ſit, Senatorem tunc temporis Præfecturam Prætorianam adminiſtraſſe conſtat: qui ſi Theodahatum a conſilio mittendi Conſtantinopolim Agapitum removere minus potuit, ſanctiſſimo certe Legato omnia pietatis perſolvit officia.

Regis enim voluntati parere coactus Agapitus, itineri priuſquam ſe committeret, pecunias obeundæ legationi neceſſarias conficere incaſſum cogitavit, adeo erat exhauſtum Romanæ Eccleſiæ ærarium! Quapropter ſacram ſupellectilem fiſco cum obligaſſet; M. Caſſiodorius, quem tantæ ignominiæ labes, Eccleſiæ boni ſpecie inuſta vehementer commovit, pro ſui auctoritate officii zelo Religionis accenſus, illata ærario Regio vaſa ſancta, ut templo Divi Petri reſtituerentur, a Rege alioqui pecuniæ avidiſſimo tandem impetravit. Hanc in rem ad Thomaſum, & Petrum Regiæ pecuniæ præpoſitos litteras protinus dedit, quibus ſacram ſuppellectilem, & obligationis chirographum reddi præcepit. *Quapropter noſtra præceptione commoniti, & Regia juſſione ſecuri, ſanctorum vaſa cum obligatione chirographi auctoribus ſancti Petri Apoſtoli ſine aliqua dilatione refundite.* Quo in facto longe majori exiſtimatione dignus habitus eſt, quod laudem ſibi promeritam Regi tribui totam voluerit. Nam iiſdem litteris ſignificat Theodahatum exhibuiſſe ſe Chriſtianæ pietatis Alarico longe obſervantiorem, quod hic *reverendorum ſanctorum vaſa diripere noluit, qui tanta ſe Urbis vaſtatione ditaverat: ille autem religioſo propoſito reddidit vaſa, quæ jure pignoris propria videbantur effecta.* Memorandum ſane præ cæteris hoc pietatis exemplum protulit Caſſiodorius, qui dignitatis honorem gratiamque, qua valebat plurimum apud Principem, in optimos uſus transferre conſueverat. Cum enim nec utilius, nec præclarius pro ſui nominis augenda gloria, quam in Eccleſiæ commoda auctoritatem, qua Deo concedente pollebat, impendiſſet: ea tamen animi moderatione ſe continuit, ut non modo non tanti boni auctorem, ſed nec participem ſe voluerit reputari.

Lib. 12. Ep. 20.

§. 45.
Pietas Caſſiodorii erga Sanctimoniales quaſdam.

Argumentum pietatis eximiæ iterum edidit, in juvandis Monialibus, quæ tributum unde ſolverent non habebant, ob damnum agris illatum intempeſtiva exundantium aquarum eluvie. Juſtinianum deprecantur Religioſæ fœminæ, ut apud Theodahatum velit auctoritatem interponere. Earum preces audit Imperator, ad Regem ſupplices litteras eum in finem mittit, quibus permotus Rex protinus ad Senatorem ſcribit, ut pro officii munere rem expendat, Sanctimonialeſque, ſi quid injuſti patiantur, ab impoſito tributi onere proſus eximat. Potentibus adeo ſtimulis opus non erat, ut pietate notiſſimus Caſſiodorius ad innatam munificentiam in ſacras virgines exhibendam inſtigaretur. Nam quo magis ſanctitatis propoſitum in illis venerabatur; eo magis in eas largus fuit, & beneficus. Et certe nemo non facile intelliget, quam ſingulari charitate Monialibus ſubvenerit Præfectus noſter, ſi modo meminerit paterni ejus amoris in ſublevandis Romanis annonæ difficultate pene deficientibus: ſi noverit etiam, qua

Lib. 19. Ep. 26.

ſollicitudine Ligurum, Mediolanenſium, Venetorum fame oppreſſorum inopiæ, invecta frumenti copia uberrima, tempeſtivam opem tulerit.

§. 46. *Quo anno fames Liguriã, viciniſq; provincias vexaverit.*

Diſtrahuntur varias in ſectas auctores, dum definiunt, quo potiſſimum tempore Æmiliam provinciam egeſtas afflixerit. Si Baronio credimus, eodem anno, hoc eſt 534. Mediolanenſes, quo Romanos premebat. In anno 537. nonnulli reponunt, aſſeruntque tunc tantum Datio Mediolanenſi Epiſcopo hac de cauſa ſcripſiſſe Caſſiodorium. Sed ut ingenue dicam quod ſentio, Baronio aſſentiri minime poſſum, dum famem hanc Athalarico imperante graſſata eſſe contendit, cum eam Theodahato Rege, Caſſiodorio autem Præfecto Prætorio contigiſſe videamus. Nam ad Senatorem noſtrum, hac jam ornatum dignitate miſit Epiſtolam Theodahatus, quæ in libro decimo vigeſima ſeptima occurrit; qua Ticino & Dertona in Liguriam, & aliunde Venetias jubebat frumenta deportari. Cui quidem Epiſtolæ titulus hic, *Honorio Præfecto*, legitur præfixus in impreſſis codicibus: ſed mendum irrepſiſſe colligitur ex quibuſdam editis, in quibus ad marginem habetur, *Senatori Præfecto Prætorio*. Deinde erratum hoc manifeſte indicant Manuſcripti Codices, quos vidi; habent enim, *Senatori Præfecto Prætorio*. Adde quod Romæ tunc Præfectus fuerit Honorius, ut ex Ep. 30. lib. 10. conſtat, ad quem proinde cura provinciarum diſſitarum, qualis tunc erat Liguria, non ſpectabat. Denique in eundem ſenſum quo Caſſiodorius ad Datium Epiſcopum Mediolanenſem ſcribit Theodahatus: aut certe juxta ipſius Theodahati mandatum, quod habet prior pars Epiſtolæ Regiæ, ſcripſit Senator diſtrahendum ſcilicet ex Ticinenſibus, & Dertonenſibus horreis frumentum, ut inopiæ Mediolanenſium ſuccurreretur; proſpexit quoque Venetis, ſicut erat a Rege imperatum ut legere eſt Ep. 26. & 27. Lib. 12.

§. 47. *Quomodo provincias fame laborantes ſublevaverit.*

Verum quid diutius hæremus in deſignando penuriæ tempore, cum potius neceſſe ſit intelligamus, quantum ſollicitus Præfectus laboraverit, ut eorum occurreret calamitati, quibus Dei punientis manus gravior imminebat! Ubi enim quanta Veneti fame & inopia premerentur ab Auguſtino accepit: iis ſtatim ſic conſultum eſſe voluit, ut ne minimum quidem pati poſſent ingraveſcentis annonæ damnum. Non ſolum autem maximam rei frumentariæ copiam iis ſuppeditari curavit: ſed ſumma etiam juſſit benignitate omnia illis tributa relaxari. *Crudele*, ſiquidem, ut ipſe ait, *ſibi viſum eſt aliquid a petentibus poſtulare; & illud ſperare, quo provincia noſcitur indigere*. Luculentiſſimam humanitatis ſuæ hanc continuo ſubjungit rationem: *A talibus enim ſolas lacrymas exigit, qui quod non invenitur, imponit*. *Var. lib. 12. epiſt. 26.*

Noverat vigilantiſsimus Senator Datium tam ardenti charitatis zelo fervere erga commiſſas ſibi oves, ut earum rebus conſulere nemo poſſet dilectione majori. Quamobrem ad eum ſcripſit, ut collecta ex civitatibus Ticino, & Dertona frumenta ipſe diſtribuere curaret egentibus. Epiſtolam hoc præclaro auſpicatus eſt exordio. *Minus prodeſt bonum jubere, niſi hoc per viros ſanctiſſimos velimus efficere*. *Lib. 12. Epiſt. 27.* Tum, quod rem noſtram maxime ſpectat, orat ne per fraudem quidquam geratur, *Egentibus viſum eſt, non divitibus ſubvenire. Ideo Prætorianos milites duos ad hoc curavimus deſtinare, qui Sanctitatis veſtræ ordinationibus obſecuti, nihil ex ſe faciant*. Denique non ignarus, qua ſint veneratione colendi Præſules; excuſatum ſe rogat, quod tanti viri opera videatur uti liberius: *Quapropter ſanctitas veſtra miſerationis officia non putet injuriam: quia totum vobis dignum eſt, ubi pietas invenitur*.

Nec contentus admirabili vigilantia providiſse laborantibus tot provinciis, Edictum ad Ligures direxit, *Lib. 12. Epiſt. 28.* quos fames vehementior urgebat, recreatque amœna conſolatione, qua Principis laudat pietatem; quippe qui ſubditorum egeſtatem tam larga ubertate compenſaret, ut penuriæ incommoda perſenſiſſe non viderentur. Excurrit longius in Regis commendationem, quem cum Joſepho Patriarcha conferre non dubitat; immo humaniorem Joſepho conatur demonſtrare, quod ille Ægyptios quidem egeſtatis difficilis tempore adjuviſſet: Rex vero frumenti copiam, adjecta etiam condonatione tributi ſuppeditaret. *Pace tanti patris dixerim, quanto præſtantius eſt libertate ſalva frumentum vendere, & propter indulgentiam tributa relaxare*. Addit ſane cumulum commendationis, dum plura ſuis omnibus ſubditis, quam Joſephum fratribus largitum fuiſſe Theodahatum confidentius aſseverat. *Plus iſte*, Theodahatus, *generaliter contulit tributariis*, *quam ille*, Joſephus, *ſolis viſus eſt præſtitiſſe germanis*. Eam tamen indulgentiam a Principe, ſe poſtulante, donatam Senator modeſte commemorat. Inde factum puto, quod Epiſt. 28. Lib. 10. legimus conceſſiſſe Theodahatum Caſsiodorio, ut propter annonæ caritatem rerum venalium pretium juſta moderatione temperaret. Hanc ille Principis largitatem in plebis commodum convertit ea liberalitate, ut tributa penitus relaxet; eo humilitatis ſenſu, ut quam ſibi propriam facti hujus laudem detrahebat, in alium derivaret.

§. 48. *Quomodo imminenti penuriæ prævíderit.*

Nec regnantem modo abigebat penuriam, ſed & imminentem ſagaci providentia præveniebat. Hac de cauſa futuram agrorum ſterilitatem ex aeris inclementia, temporumque difficultate conjiciens, ad Ambroſium ſcripſit, ut uberem frumenti copiam anno ſuperiori collectam, anni ſequentis egeſtati profuturam conderet in horreis. " Atque ideo, inquit, de veteribus frugibus prudentia tua futuram vincat inopiam: quia tanta fuit anni præteriti felix ubertas, ut etiam venturis menſibus proviſa ſufficiant. " *Ep. 25. lib. 12.* Hanc Epiſtolam ſi quis legerit ex integro, mirari non deſinet indefeſſam Senatoris ſollicitudinem circa populos, quos eodem dilectionis affectu, quo pater liberos, amplexabatur. Etenim & cibos eſurientibus, & indigentibus pecunias ſufficiebat, ut Liguribus, quibus auri libras centum diſtribui juſsit. *Lib. 11. Ep. 15.* " Devotæ Liguriæ neceſſitatibus conſulentes, centum libras auri per illum atque illum pietate ſolita deſtinarunt glorioſiſſimi Domini; ut judicio veſtro quibus eſt cauſa notiſsima, tanta unuſquiſque hujus muneris participatione lætetur, quanta neceſsitate gravatus eſse cognoſcitur. "

§. 49. *In bonorum Eccleſiæ raptores animadverterit.*

Vere paterna præditum fuiſse pietate Caſsiodorium fatearis oportet, quam ut amoris teneritudo laudabilem reddidit, ſic puſillanimitas non infecit damnabili criminum indulgentia. Id aperte probat lex illa, ſive Edictum contra bonorum Eccleſiæ raptores promulgatum, quo ſeverius in illos jubet animadverti, eorum fortunas fiſco adjudicari, ipſos officiis omnibus exui. Rationem addit memoria dignam, & zeli ſingularis in tuendis Eccleſiæ bonis teſtem. *Lib. 12. Ep. 13.* *Ultra omnes crudelitates eſt, divitem velle fieri de exiguitate mendici*; Eccleſiæ facultates non auro

emptas, ſed pia fidelium largitate veluti mendico, ultro conceſsas demonſtrans. Tum præclare ſubjicit: *Qui poteſt talibus eſurientibus ſubvenire, ſi non paſcit, extinguit.*

§. 50. *Quæ Caſſiodorii dignitates ſub Vitige, qui occiſo Theodahato ſucceſſit.*

At his Chriſtianæ pietatis operibus miſericordem virum non avertebat temporum iniquitas, non bellorum exitialis furor, quo pene tota concutiebatur Italia; ſiquidem bellicoſiſſimus Belizarius accerrime urgebat Theodahatum, quem conjuratione facta impio ferro ſuſtulerunt Gothi: cauſati ignaviam ejus, & in propellendis hoſtium viribus imbecillitatem; cujus in locum Vitigem, clypeis more militari ſublatum ſubrogaverunt; ut colligitur ex Ep. 31. Lib. 10. Variar.

Probatam anteceſſoribus Caſſiodorii fidem iiſdem etiam honoribus affecit Vitigis Rex; illum enim a Theodahato Prætorio Præfectum anno 537. cum inveniſſet, eam dignitatem reliquo anni tempore non tantum adminiſtrare voluit, ſed & per ipſum litteras ad ſubditos ſcripſit, quibus militum ſuffragio electum ſe Regem ſignificabat, & ad Imperatorem, ut ab illo pacem peteret; & ad Præſules, ut eorum ſe orationibus commendaret; aliis de cauſis ad alios nonnullos.

In Prætoriana ſede anno 538. a Vitige iterum collocatur M. Senator, ut indicant Epiſt. 16. & 22. lib. 12. Indictione 1. huic anno correſpondente notatæ. Nec tamen eum tunc a majoribus Quæſturæ curis vacare Rex voluit, ut ex Præfat. Var. quam tunc ſcribebat, arguitur; ubi de negotiorum, quibus opprimebatur, pondere ſic loquitur: *addimus etiam quod frequenter Quæſturæ vicibus ingravato &c.*

§. 51. *Quam recte Prætorii Præfecturam ſub Vitige adminiſtraverit.*

Hanc Præfecti Prætorio dignitatem priuſquam monaſticum amplecteretur inſtitutum, immenſis pene laboribus conflictatus ultimum tenuit. Copiis ſiquidem ingentibus, quas Belizarii viribus opponeret, Vitigis Rex totam premebat Italiam; unde neceſſe habuit Senator præter reliqua officii onera, ſollicitius intendere, ne quid damni a militibus inferretur, tributa non gravate ſolverentur, tot copiis alendis pecunias abſque provinciarum vexatione cogeret, denique leges, quæ vulgo ſilent inter arma, curaret, ut res & tempora ferebant, obſervari. Tot curis preſſus, tam ponderoſa rerum mole gravatus, abjectus neſcio quis non defeciſſet animus; at vero conſtantem ſolidumque mentis vigorem tenuit inter ardua tot, & moleſta negotia erectus, & ad magna compoſitus Caſſiodorius. Hoc quippe ſupremo anno, quo Præfectura fungebatur, more ſideris lucidiſſimi; cujus claritas eo ſplendidior emicat, quo propius vergit ad occaſum, puriores virtutis ſparſiſſe videtur radios vir probitate conſpicuus.

§. 52. *Brutios & Lucaniam a militum vexatione defendit.* *Lib. 12. Ep. 5*

Interea Brutios & Lucaniam Vitigis exercitus depopulabatur; quibus auditis, iis ſtatim incredibilis Præfecti prudentia tanta æquitate providit, ut nec milites indigerent, nec incolæ gravarentur, his tributorum parte remiſsa, illorum ſtipendiis procuratis. *Quatenus nec poſſeſſor diſpendia, nec exercitus laborans ſuſtinere poſſit inopiam.* Adhæc, ſi quid peccarint milites, Præfectos eorum jubet damnum, injuriamque illatam reparare, caſtrenſiſque diſciplinæ obſervantiſsimi ut ſint, imprimis præcipit: *Cuſtodiant diſciplinam, unde robuſtius armatur exercitus.* (*Ibidem.*) Monet quoque Magiſtratus cives intra officii limites coerceant, ruſticoſque obſtinatæ mentis homines, a tumultu & ſeditione cohibeant: *Ut, dum belligerat Gothorum exercitus, ſit in pace Romanus.* (*Ibidem.*)

§. 53. *Quomodo Regni tranquillitati conſuluerit.*

Sic erat acerba temporum conditio, ut a Rege ad Belizarium Itali facile deſciviſſent, niſi futura proſpexiſset, rebellionemque populorum avertiſset oculatiſſima M. Caſsiodorii vigilantia. Quare ſcribens ad Judices, & Magiſtratus, *Continete*, inquit, *poſſeſſorum intemperatos motus, ament quieta, quos nullus ad incerta præcipitat.* (*Ibidem.*) Et ne forte vitiorum licentior graſſaretur lues, *ſit Judicibus vigor ex Legibus*, ita ille proſequitur, *ſubſellia non deſinant jura malis moribus intonare;* (*Ibidem.*) ſcilicet noverat vir eximius tutam tranquillamque pacem trahi, cum omnes ſuo continentur in officio, improborumque motus & conatus prohibentur; addit ergo, *Omnia pacata vos redditis, ſi duces ſcelerum comprimatis.* (*Ibidem.*) Atque ut animos ad hæc inflammet ardentius, adjicit fieri poſse, ut provinciarum adminiſtrationem mediæ conditionis ingenia ſuſtineant, dum pacata vigent tempora: ſed inter bellorum tumultus, ad id munus operoſiſſimum, vix ſufficere ingenii non vulgaris & probatæ peritiæ viros. At memorandum ſane illud eſt, quod ſubjungit, & virtutis Caſſiodorio dignæ argumentum, nempe quod vir alioqui dignitatis, & auctoritatis notiſſimæ ſuos mitius cæteris uſquam tractari nolit. (*Ibidem.*) Mihi enim, inquit, propria cura dilapſa eſt, poſtquam generalem cœpi cogitare cuſtodiam: opto meis bene, ſed quod poſſit eſſe commune: quia magnæ injuſtitiæ genus eſt, aliud ſibi Judicem velle, quam poteſt generalitas ſuſtinere.

§. 54. *Quomodo Judices ſub ſe conſtitutos juſtitiæ leges ſervare voluerit.*

Longum eſſet pluribus hic Caſſiodorii æquitatem verbis proſequi, quam etiam non modo a Brutiis & Lucanis Judicibus, verumetiam ab iis omnibus quos officii alicujus beneficio afficiebat, voluit diligenter exerceri. At nefas eſſe duxi ea ſilere, quæ uni ex Cancellariis ſuis ſcripſit in hæc verba; (*Lib. 12. Ep. 1*) Perſona tua ſit refugium oppreſſo, infirmo defenſio, præſidium aliquacalamitate concluſo; ſic enim noſtros proprie cancellos agitis, ſi læſorum impia clauſtra ſolvitis. Eum deinde monet perſuaſione potius concionatoris Eccleſiaſtici, quam auctoritate Judicis Prætoriani; ne avaritiæ ſineret ſecontagione uſquam afflari: Reginam illam procacium vitiorum avaritiam fuge, cui cuncta crimina deteſtabili devotione famulantur; quæ dum pectus hominis ingreſſa fuerit, gregatim quoque malefidas cohortes admittit. (*Ibidem.*) Ferri non poteſt recepta, quia neſcit eſſe ſolitaria. Agmen habet blandiſſimum, arma ſuſcipit ex talentis; & per dulcedinem ſuperat, quos amara deceptione captivat. Eodem mentis ardore ſingulos juſtitiæ adminiſtros ſemper adhortabatur, in ea colenda fidem ſic præſtarent incorruptam, ut nemo a Caſſiodorio deſtinatos ad exercenda judicia Magiſtratus improbaret. (*Lib. 12. Ep. 6.*) *Reddite*, ita ad illos Senator, *hanc viciſſitudinem judicio meo, ut qui vos nullo proprio ſuffragio gravari feci, ſtudeatis in vobis mea facta laudari.* Et quantum boni, ſublato ſemel omnis injuriæ metu, ſervataque ſemper æquitate, conferrent & ſibi, & Reipublicæ, aureis demonſtrat verbis: *Publicis utilitatibus ſervite fixi, quoniam vos nulla privata mala concutient.* (*Ibidem.*) Hunc ſæpius iterare ſe ſermonem dicit, quia *hæc nos annuo ſermone convenit loqui, quod bonarum rerum nulla ſatietas eſt.* (*Lib. 12. Ep. 2.*)

§. 55. *Moderatio Caſſiodorii in tributorum exactione, & munificentia*

Temporum neceſſitati tribuendum puto, quod & fiſco inferendam, & indictam alendis regiis exercitibus pecuniam paulo acrius aliquando præceperit exigi definito tempore. Ea tamen animi benignitate temperavit juſſionem, ut & ac-

in Prætorianorum ſuorū remuneratione. ceptior fieret populis, & imperatum ſibi vectigal ſinguli lubentius exolverent. Legenda hanc in rem Lib. 12. Epiſt. 16. ubi non obſcure demonſtrat neceſſitate compulſum fuiſſe ſe ad repetenda vectigalia; ea lege, ut nec exactionis antevertteretur tempus, nec ad iniquum tributum quiſquam cogeretur. Et ſane quam longe aberat ab inferendo cuiquam damno, qui datas ſibi occaſiones ſubveniendi provinciis animo propenſo nunquam non arripiebat; Teſtes Brutii, teſtis Lucania, quibus dimidium cenſum remiſit: teſtis urbs Rhegium, erga quam eodem indulgentiæ beneficio uſum eſſe virum munificentiſſimum comperimus. Quinetiam eo uſque progreſſa eſt Præfecti noſtri liberalitas, ut etiam privata quorumdam prædia ac poſſeſſiones calamitate afflictas, relaxata penitus indictione tributi, ſtuduerit reſtaurare *Lib. 12. Ep. 7.* Cumque accepiſſet uberiores ſolito fruges Iſtrienſem agrum protuliſſe; quo fructus facilius colligerent incolæ, pecuniam ad illos deſtinaſſe legimus. *Lib. 12. Ep. 12.*

Quid tandem? Quam ampla præmia militibus ſuis, aliiſque Prætorii adminiſtris contulerit, facile prorſus advertet, qui Epiſtolas 36. & 37. libri undecimi perpenderit. Nullam ibi certam Primiſcrinio pecuniæ ſummam conſtituit: ſed eum tantumdem mercedis jubet percipere, ut *& juſtis laboribus perfruatur, & poſteris ejus exemplum liberæ famulationis accipiant; cum eum pro ſua fide bene habitum eſſe cognoſcunt*. Quid videlicet aliud a munificentiſſimo Præfecto expectares, qui natus ſolum ad tribuenda larga manu ſingulis beneficia videbatur, qui æquiſſimum dicebat, *ut laboris ſui pretia recipiant, qui publicis utilitatibus obſecundant?*

§. 54. *Vinctis carceribuſque incluſis libertatem dat.*

Supererat utquam pius, quam benignus eſſet, vel ipſi Rei comprobarent. Id feliciter quidam experti ſunt carceribus, vinculiſque detenti, quos pio miſerationis ſenſu permotus juſſit ſolvi. *Scelerum ultionem*, inquiebat, *omni quidem tempore urgere debet Judicum integritas: ſed feſtis ſolemnioribus remiſſiores ad veniam eſſe convenit, quam ſeveriores ad pœnam: ut ad Redemptorem omnium remiſſionis itinere pervenire poſſimus* *Lib. 11. Ep. 40*. Deinde tam præclaro ornatoque ſermonis cultu indulgentiam ipſam per Apoſtrophen alloquitur, ut mentem ſubeat ſingula hic ejus verba recenſere. Sed ne nos æquo prolixiores legentibus forte videamur, ſententias aliquot ex longiori orationis ductu proferemus. *Macte*, inquit, *Indulgentia, quæ ſolvis, & Praſul es; quis tuo non egeat munere, cum ſit peccare commune? Remittendo aliis, nobis parcimus* *Ibidem.* Deinde ſolutos vinculis reos compellat, ut conceſſum facilitate Judicis vitæ beneficium, in peccandi licentiam non transferrent; quin potius perditos mores, perverſamque vitæ conditionem deponerent, quæ eos carceri & neci addixerant, debitam ſceleribus daturos pœnam, niſi ipſa ſuperveniſſet indulgentia: *Odiſſe debetis, quod vos tradidit neci* *Ibidem.* Poſtmodum hoc effato ſermonem concludit, quod non modo rei vinculis conſtringerentur: verumetiam *quod patiatur omnis homo periculoſos nexus* *Ibidem.*, quibus nos convenit eximi; ut ſicut vincti naturæ, nos cœleſtis gratiæ libertate gauderemus: *Clauſtra reos dimittant, nos vincula improbæ cogitationis abſolvant* *Ibidem.*

§. 57. *Scribit libros Variarum.*

Illud denique nobis præcipue conſiderandum eſt, quod curis gravioribus cum teneretur; nec ei horarum momenta præſtarentur: ſed, ut ipſe „ ait, dum alter eum frequentia invidioſæ in- „ terpellationis exaggerat, alter miſeriarum mo- „ le caſtigat, alter ſerioſa contentionum ſedi- „ tione circumdat: dum ipſas quoque noctes in- „ explicabilis cura circumvolat, ne deſit alimo- „ nia civitatibus; uno verbo dum Prætorianæ „ Præfecturæ immenſo onere gravaretur *In prima Præfat. Var.*: rogatur ab amicis ut varias litteras publici juris faceret, quas ſub Imperio, vel ex mandato Regum ſcripſerat, quorum favore & beneficio ad ampliſſimas Regni dignitates fuerat evectus. Abſque ulla familiarium offenſione ingentes illas curas, illam gravem negotiorum, quibus oneratus tunc erat, molem jure Caſſiodorius excuſaſſet: pro ſua tamen erga omnes animi benevolentia, libros duodecim Epiſtolarum edidit, quos titulo *Variarum* inſcripſit, propter diverſa, quæ in eis continentur, rerum argumenta. Quinque prioribus libris litteras, & edicta complexus eſt; quæ ſub Theodorico; octavo, nono, & decimo ea, quæ ſub Athalarico, Theodahato, & Vitige ſcripſit: ſextus, & ſeptimus dignitatum continent Formulas, quæ ſub Gothorum Imperio vigebant; undecimus denique, & duodecimus collectas habent epiſtolas, & decreta, quæ ipſe cum Prætorio præeſſet, ad plures deſtinavit. Nec alium ſecutus eſt ordinem in colligendis litteris, quam ut eas ſimul componeret, quas ſub ſingulis Regibus ſcripſerat; non ſecus ac in unum eas congeſſit, quas Præfectus Prætorio miſit ad diverſos, omiſſa temporis ratione, quo ſingulæ ſcriptæ fuerant. Id conſtat ex hoc argumento, quod unum ad probationem rei ſufficiet. Siquidem Epiſtolæ 20. Libri 12. ad Thomacem, & Petrum directæ in eum finem, ut vaſa ſacra redderentur, quæ ab Agapito Papa fiſco fuerant addicta, præpoſita reperitur 16. ejuſdem Lib. 12. data ſub Indictione 1. hoc eſt an. 538. cum ad Thomacem & Petrum ſcripſerit anno ad ſummum 536.

§. 58. *Scribit librum de Anima.*

Hanc *Variarum* collectionem vix abſolverat; cum iterum poſtulantibus amicis, librum ſcripſit de Anima, & virtutibus ejus; in quo tam reconditos pietatis ſenſus aperit, in ultimo præſertim capitulo, & in libri concluſione, ut eum a viro altiſſimæ contemplationi tantum dedito compoſitum potius diceres, quam a Præfecto Prætorio tot curis diurnis ac nocturnis impedito, ut ne momento quidem ſibi a publico labore vacare poſſet. Scio eum in extremo libri hujus capite, atque etiam in Commentario in Pſalmos opinari Juſtorum animas in ſinum beatæ æternitatis prius non eſſe admittendas, vel in æternæ calamitatis abyſſum impios demergendos, quam extremi diſcuſſione judicii factorum omnium fructum capiamus. Verum nemo neſcit, quæ ſint hac de re ſanctorum Patrum opiniones, quæ quidem a crimine facile purgabunt Caſſiodorium.

§. 59. *Quantum pietas Caſſiodorii eluceat in fine lib. de Anima*

Hic lectorem ſiſto, illumque etiam, atque etiam obſecro ultimas hujus libri paginas evolvat attentius, ut expreſſa paſſim humilitatis, cæterarumque virtutum inſignia perſpiciat; obſervetque quam fuerit ſejunctus a terrenis, M. Caſſiodorius, quam expeditus a vanis cupiditatibus, qualis falſæ honorum imaginis contemptor. Et ſane mirari deſinet, quod vir præſtantiſſimus, ad culmen dignitatum earum evectus, quæ ampliſſimæ omnium cenſentur, cujus adeo felix fuit fortunæ conditio, ut eam rerum temporumque mutabilitas non attigerit, quem amaverunt & coluerunt Reges quatuor; quibus regnantibus, tam libera, & plena fuerat potitus auctoritate, ut famam ſibi gloriæ ſingularem, clariſſimoſque titulos comparaſſet; non mirabitur,

tur, inquam, quod his omnibus poſtpoſitis honorum gradibus, ſpretiſque divitiis ab Aula ſeceſserit, ut intra Clauſtri ambitum, ſolitudinis, & tranquillitatis amore, ſe cohiberet, uni Deo ac cælitibus vacaturus.

§. 60. *Quomodo & quando ſæculo renuntiaverit.*

Anno igitur 538. vel 539. depoſita Præfecturæ dignitate, ſæculoque valere juſso, Magnus Aurelius Caſsiodorius in urbem Squillacium vitæ quietioris deſiderio contendit; juxta quam conſtructum a ſe Monaſterium veluti tutiſsimum ſalutis portum ingreſſus eſt. Ingentem tanti viri jacturam ægre admodum tulit Gothorum gens, eorumque Regno, cujus decus, & ornamentum extiterat, ardentiſsimum fecit ſui deſiderium; nec multo poſt ejus diſceſsum ſubſecuta eſt Regni jam deficientis ruina. Contra vero Monaſticæ profeſsioni magna facta eſt honoris, & ſplendoris acceſsio in clariſsimi hujus viri ſuſceptione; cujus vita in inſtituto Cœnobiali tantum fuit conſpicua Monaſticis virtutibus, quantum ornamentis probitatis inter proceres claruerat glorioſa.

Ad annum ætatis 69. vel 70. proceſserat, quando in Monaſterium ſe recepit, eo animi vigore, & robore præſtans; ut injuſtus habebatur, quiſquis eum ſæculi tempeſtatibus ſubduxiſse caput, & Imperii oneribus humeros eo potiſsimum tempore ſubtraxiſse dicat, quo patriæ famulam manum amplius commodare feſsus non valeret. Etenim in altera hujus hiſtoriæ parte quam multos labores, & quam duros conſtanti animo pertulerit in profeſsione Monaſtica, ubi ad annum 93. & amplius vitam produxit, Deo juvante, demonſtrabimus.

MAGNI AURELII CASSIODORII SENATORIS VITÆ

PARS ALTERA.

§. 1. *Status Caſſiodorii cum ſæculo renuntiaret.*

HActenus tam claris in Aula Regum & pietatis, & dignitatum collucentem decoribus, ſuſpeximus Magnum Caſsiodorium; ut abſolutiſsimum, quod admirari magis, quam imitari vel ſapientiſsimi quique viri poſsint, prudentiæ cæterarumque virtutum exemplar eum vocare non dubitem; quandoquidem nec humilitatem Chriſtianam cum purpuræ fulgoribus erubuit inſuetæ ſocietatis vinculo colligare; nec minori devotione ſacris Evangelii oraculis, quam juſtitiæ humanæ legibus obtemperavit. Intueri eum nunc lubet abdicantem ſe honoribus ſæculi, & aulam cœnobio, contubernio Monachorum ſocietatem Principum ſervorumque frequentiam, divitias paupertate commercio feliciſsimo commutantem.

§. 2. *Status Regni Gothici, & Monaſtices, Caſſiodorio illud deſerente, & hanc amplectente.*

Gothorum Imperium, quod virtutum ſuarum diu munimine ſuffulſerat Caſsiodorius, certiſsimam ad ruinam tandem inclinabatur, ardebatque bellorum ignibus Italia ſere jam conſumpta, quos Imp. Juſtinianus, Vitigiſque Rex paſsim accenderant. Interim ſolatium haud exiguum afflictis temporibus cepit Imperium ex inſtauratione Monaſticæ diſciplinæ, quam pene collapſam in occidente D. Benedictus priſtino ſplendori reſtituere, & ſanctiſsimis legibus communire ſatagebat. Principem hanc orbis regionem bellicus furor deprædabatur, funeſtoque languentes populos involvebat incendio: at graſſantes impune flammas nemo non confidebat brevi extinguendas a novo Legislatore Benedicto, qui conſtitutus in monte, ut alter Moyſes, ſupplices manus ad cælos tendebat, largiſsimam gratiæ copiam impetraturus. Ea erat Italorum calamitas, ut undique armorum audiretur fragor, ubique ſames, ubique mors dominaretur: at cœleſti Myſtæ Benedicto terrenus aderat Angelorum chorus, hoc eſt, pia Monachorum turba, ſanctiſs. Magiſtri verbis & exemplis erudita, quorum ad Deum fuſæ preces aſsiduæ infelicem patriam haud dubium erat, quin auxiliis ſublevarent opportuniſsimis. Hæc ita cum eſsent, non temere poſset quis hic affirmare contemptum ſæculi, faſtidiumque Caſsiodorio concitatum fuiſſe tum ex contemplatione Regis adverſis ſuccumbentis caſibus, & Gothici Regni tot ubique tumultibus bellorum inſonantis: tum ex fama D. Benedicti, & diſcipulorum ejus, quorum incredibiles triumphos ſtupentes omnium intuebantur animi, plaudentia omnium ora loquebantur.

§. 3. *Rejicitur Centuriatorum opinio de cauſa receſſus Caſſiodorii.*

Nam quod ex inaudita Regum Italorum crudelitate innocentiſsimos quoſque viros furori mactantium ſuo, in clauſtris latitandi anſam arripuerit Caſſiodorius, & fortunæ mobilitatis teſtis oculatus e ſummo illo dignitatis faſtigio ſe ad Monaſticæ conditionis humilitatem demiſerit, ne & ipſe quoque inconſtantiſſimæ rerum humanarum dominæ ludibrio foret, ficta eſt profecto, & temeraria Centuriatorum fabula. Scilicet cum præclariſſimum, & poſteris conſignandum hujus nobiliſſimi viri factum prætermitti ſilentio non poſſe animadverterent, illum tam frigide memoraverunt homines invidi, ut opibus, potentia, &c. quod majus eſt, virtutibus conſpicuum Senatorem, propterea quod iniquæ fortunæ diffideret, ampliſſima munera, facultates ampliſſimas abjeciſſe dixerint. Nec mirum, quod quibus Monaſticæ vitæ inſtitutum nauſeam facit, ii faſtidioſo verborum ambitu dignum Caſſiodorio ſeceſſum renuntient.

§. 4. *Rejicitur ſententia Trithemii de cauſa ejuſdem ſeceſſus.*

Sed & eum Trithemius lib. 3. de Vir. Illuſtr. Ord. S. Bened. cap. 7. refert conſilium ad aſylum ſacræ Religionis ex aulæ periculis confugiendi tandem iniiſse, quod nimirum clariſs. Severino Boethio necem Theodoricus intuliſſet. Verum Trithemii, viri alioqui doctiſſimi, & de ordine noſtro meritiſſimi ſententiæ nullus, opinor, ſubſcribet; præſertim cum ab utriuſque obitu Theodorici videlicet & Boethii, multis decoratum honoribus ab Athalarico, Theodahato, Vitige, maximorumque oneratum Regni negotiorum mole Caſsiodorium fuiſſe nemo eſt qui neſciat.

§. 5.
Vera cauſa Caſſiodori ſeceſſus.

Itaque ſimilius vero nobis videtur tantum virum fluxas opes, dignitates fluxas deſpexiſſe, ut per religioſam humilitatem ſummo rerum Moderatori ſe manciparet. Sciebat enim vir ſapientiſſimus, præſtantiſſimis quibuſque Imperiis longe præſtantiorem eſſe Chriſtianam ſervitutem; eamque omnibus ſæculi dignitatibus, divitiis mundi, & carnis deliciis cur prætulerit non obſcuram, ut puto, reddit rationem, cum in fine libri de Anima Chriſtum humilis diſcipulus humilem Magiſtrum ſic alloquitur: *Tibi utilius eſt ſervire, quam Regna mundi capeſſere.*

§. 6.
Caſſiodorium non prope Ravennam, ſed prope Scyllacium ſeceſſiſſe.

Jam vero quo loci, dum e procelloſis undis ſæculi lætus emergeret, velut ad portum tutiſſimum appulerit, non ſatis conſtar. Nonnulli Authores, ut Trithemius, Barrius, Rubeus, Ugellus, Cuſpinianus eum in Cœnobio prope Ravennam conſtructo, monaſticas veſtes induiſſe volunt: alii vero quos ſequimur, in Brutiorum regione juxta Scyllacium, natale ſolum, ſuum, in quo religioſam vitam egit, Monaſterium ædificatum a Caſſiodorio fuiſſe æquiori judicio cenſent. Gemina ſuam hanc opinionem ratione firmat Baronius. Altera eſt, quia Cœnobium Caſtellienſe, quod prope Scyllacium ſitum fuiſſe ex epiſtolis duabus D. Gregorii Magni colligere eſt, Caſſiodorius ipſe ſuum appellat. Altera, quod incredibile ſit, virum aulici bellicique ſtrepitus jam dudum impatientem, tranquilla ſanctæ ſolitudinis otia toto paſtoris æſtu jam tandem anhelantem, ſeceſsum ſibi apud Ravennam, inſolitis armorum quaſsatam motibus, delegiſse.

Ad an. Chr. 502.

§. 7.
Idem uberius demonſtratur, & quis ſit fluvius Pelenna.

At certe Baronio, Pelena qua parte Italiæ ſuas aquas volveret, haud innotuit, cujus tamen fluenta Monaſterio Vivarienſi admodum vicina Senator noſter aſserit, adeo ut *amnis arte moderatus in hortos, cum neceſſarius judicaretur facile influeret.* Sed & Scriptor Italus brevi editurus ſacram Brutiorum hiſtoriam, ut ad nos Scyllacio reſcriptum eſt, qui quidem hæc oculis perluſtravit loca, dicit Luce clarius patere fluvium Pelenam eum eſse, quem hodie Scyllacii amnem vocant, & vicinum Monaſterio Vivarienſi agrum labentibus leniter aquis irrigare. Unde Cœnobium, ad quod e tumidis ſæculi fluctibus Caſſiodorius feliciter enavigavit, non procul Scyllacio diſtare nova certaque probatione confici poteſt; cum & illud Pelenæ undis pervium fuiſse vel ipſe commemoret. His adde, quod mons vulgo Moſcio dictus & Caſtelleſi, cujus ad radices vivaria effoderat, cujus in vertice Monachis ad eremiticam vitam a cœnobitica tranſire cupientibus cellas deſtinarat Caſſiodorius, declivi facilitate ad Urbem Scyllacium deprimitur. Et ſane Geographis tum antiquis, tum hodiernis planus eſt ubique, & paluſtris, nec montibus circumvallatus ager Ravennatenſis; cum tamen conterminum, immo incluſum ſeptis Monaſterii ſui fuiſse montem Moſcio, ſeu Caſtelleſi Senator aſſeveret. Denique contra Ugellum, Auguſtinum Florentinum, & alios quoſdam probat citatus Author Italus ad Cœnobium Claſſenſe, D. Apollinari ſacrum, tertio milliari procul Ravenna extructum, nuſquam ſe contuliſſe monaſticæ diſciplinæ candidarum Caſſiodorium; quod fieri non poſſit, ut in Monaſterio, quod anno tantum 545. excitatum, cujus baſilicam anno 549. conſecratam, in quo Monachos anno 595. in Canonicorum loco ſubrogatos novimus, Monaſticæ militiæ nomen anno 538. vel 539. Clauſtri novus incola dederit.

Divin. litt. c. 29.

Divin. litt. c. 29.

§. 8.
Caſſiodorius apud Romam floruiſſe.

Cæterum in diſſolvendis nodis, quibus hiſtorias implicuere Scriptores quamplurimi, diſſentientes a nobis, ſi quid & temporis, & laboris poſuimus, lector benignus excuſabit, dicam? an pergratum ſibi feciſſe nos æquus fatebitur; quippe qui lucem non modicam attulerimus iis, quæ tum apud Paulum Diaconum de geſtis Longobardorum, tum apud Abbatem Uſpergenſem in Chronico ad annum 527. ſat obſcuris verborum ambagibus leguntur: *Caſſiodorius*, inquiunt, *apud Romam tam ſæculari, quam divina ſcientia claruit.* Quas quidem voces nolim ſic intelligas, quaſi Romæ monachum egerit, aut Monaſterium condiderit, quod, ſicuti ex dictis liquet, erexit juxta Scyllacium: ſed aut quantum gloriæ non Romæ ſolum, verum etiam in Italia tota divitiarum contemptus, ſeceſſuſque in ſolitudinem piiſſimo ac fortiſſimo tranſfugæ pepererit, indicare voluiſſe doctiſſimos viros: aut certe tempus, quo ampliſſimis fulgebat honoribus, ſcribebatque Regum nomine litteras elegantes, atque ſermones habebat, eloquentiæ tum ſacræ, tum profanæ teſtes, ab eis fuiſſe deſignatum, non incertus, non ambiguus interpres divinaverim.

§. 9.
Caſſiodorius Monaſterium extruxit patrio in ſolo prope Scyllacium.

Igitur patrio in ſolo prope Scyllacium ibi Cœnobium extruxit M. Caſſiodorius, ubi olim cum Lucanis, & Brutiis eſſet præpoſitus, uno circiter ab urbe milliari verſus Scyllaceum ſinum, ad Moſcii montis radices, Vivaria juſſerat effodi. Illud enim terræ ſpatium, quod a civitate ad mare protenditur, totum Senatoris poſſeſſionibus annumeratum fuiſſe laudatus author Italus tradit. Quin enim illic hodie cernitur prædium alias Schilitano, nunc Scallati nuncupatum, ſubjacens Monaſterio Vivarienſi, cujus in fundo ſitum eſt; quare Monachis cenſum annuum incolæ perſolvere quondam tenebantur, ut colligitur, ex epiſtola D. Gregorii ad Joannem Epiſcopum Syllaceum, quæ trigeſima tertia eſt lib. 7. Regiſtr. Indict. 1. Ibidem peramœna villa, Caſtelleſi appellata, viſitur, quam Caſſiodorius olim, nunc tenet clarus nobilitate civis Scyllacii, ex antiqua oriundus Gerondæ familia, quæ Arnaldum Gerondam Normannum, Rogerio Comiti quondam imprimis carum, auctorem agnoſcit.

Lib. 12. Var. ep. 15.

§. 10.
Prædia, reditus, & ſitus Monaſterii a Caſſiodorio extructi.

Caſſiodorium & hoc; & aliis quæ ipſi hereditario jure obtigerant, Cœnobium Vivarienſe donaſſe prædiis probabile omnino eſt. Annuos certe reditus ſuperbiſſimis, teſte Fabro, ædificiis reſpondiſſe copioſiſſimos non dubitanter affirmaverim. Situm vero gratiſſimum exhibebant montis, mariſque vicinia, & Pelenæ aquis irrigua planities. At ingenium ſoli Vivarienſis tam docto, tam accurato exaravit calamo Caſſiodorius ipſe cap. 29. lib. de div. litt. ut illud quale ſit, non legere magis, quam ipſius oculis cernere liceat. Quare ne jam actum agere videar, ſufficiat hic ex innumerabili laudum copia ea commemorare, quibus tanta ait fuiſſe loci felicis commoda, tantamque ubertatem, ut aliis, etiam perfectioribus Aſcetis poſſet non immerito invidiam facere; ſuos enim, poſtquam Vivarienſia loca deſcripſit, ſic alloquitur Monachos: *Ita fit*, inquit, *ut Monaſterium veſtrum potius quæratur ab aliis, quam vos extranea loca deſiderare poſſitis.*

Lib. divin. litt. cap. 29.

§. 11.
Monaſterium Caſſiodorii cur Vivarienſe, & Caſtellienſe appellatum.

An cœnobium, quod ſubter montem, & cellulæ, quas ſupra eumdem Eremitis condidit Caſſiodorius, unicum, vel duplex Monaſterium cenſeri queant, non immerito forſan addubites. Nam utrique ſententiæ favere Senator ipſe videtur, dum modo his utitur verbis: *Monaſterium Vivarienſe: Monaſterium veſtrum: in*

Monaſterio Vivarienſi; modo Iſtis: *Monaſteria ſancta*. Abbatem de proprio clauſtro loquentem hic ſequimur: Ac primo quidem unicum fuiſſe probant ſitus intra eoſdem muros, precum Cœnobitas inter & Anachoretas communio, Cœnobitis facilis ad montem aditus, tranſituſque ad vitam Eremiticam. Duplex autem fuiſſe eorum a ſe invicem diſtantia, victus, colloquii, & Abbatum diverſitas clare demonſtrant. Igitur ſi Monaſterii vocabulum in arctiori ſenſu accipias, Vivarienſia loca diſtingues: ſi vero in ampliori, confundes; quemadmodum alia de Benedictinorum, nunc autem de Montiſerrati, & Camaldulenſium Hiſpanorum ſolitudinibus dici poteſt. Hac ego de cauſa Caſſiodorii temporibus binomine fuiſſe ejus Monaſterium reor, adeout quæ pars Vivarienſis dicebatur, Cœnobitarum ſedes eſſet, quæ Caſtellienſis, Eremitarum.

§. 12. *Quinam a fundatione uſque ad hæc tempora Monaſterium Vivarienſe incoluerint.* Nec ingratum hic fore arbitror curioſo lectori, quod ab Auctore Italo nuper accepimus, Caſſiodorii ſcilicet Monaſterium ab ipſo exordio, multiſque poſt annis Benedictinos incoluiſſe; his ſucceſſiſſe ſancti Baſilii diſcipulos, quos inde tandem aut bellorum injuria, aut viciſſitudo temporum, aut exitialis toti Calabriæ Maurorum, Saracenorumve incurſiones expulere. Attamen extat etiamnum antiquiſſima illa domus, D. Gregorii Thaumaturgi & illuſtri nobilis titulo, & ſacris cineribus dives: ſed miſeram heu! rerum humanarum experta ſortem, quæ nec ſtabilem, & inoffenſum curſum diu retinere, nec ſemper indeficienti ſplendore clarere conſueverunt.

§. 13. *An Caſſiodorius Monaſticã profeſſionem emiſerit in Monaſterio a ſe conſtructo.* Monachum fuiſſe Caſſiodorium in eo, quod ædificaverat Monaſterio unanimi tot Auctorum tum veterum, tum recentiorum, nec Catholicorum modo, ſed & heterodoxorum, nempe Cuſpiniani, Centuriatorumque conſenſu receptum eſt, ut mirari ſatis non poſſim quoſdam hujus ævi criticos ea de re litem adhuc movere velle, maxime cum Senator ipſe ſuis in operibus paſſim de humili Monachi conditione glorietur. Ait enim, in Præfatione Pſalmi 1;0: *Utinam boves ſimus, quia agrum Domini ſulcis regularibus exaremus*. Et in libro de divinis litteris de Dionyſio Exiguo loquens, *Nobiſcum* inquit, *orare conſueverat &c.* Ex quibus non Monachi modo geſtaſſe habitum, ſed & regularis inſtituti præſcriptas leges obſervaſſe Caſſiodorius arguitur. Hanc ipſe recte vivendi diſciplinam in Præfatione libri de Ortographia *converſionis ſuæ tempus* vocat. Quamobrem in veteribus Manuſcriptis commentarii in Pſalmos, & in hiſtoria Tripartita *Converſus & Servus Dei* cognominatur.

cap. 23.

§. 14. *An Caſſiodorius regulam S. Benedicti amplexus eſt.* Alumnis ſuis clariſſimum & pietate & ſcientia virum accenſuerat hactenus Benedictina familia; donec filio chariſſimo nil tale ſuſpicantem matrem, neſcio an ſat conſulto, orbare auſus eſt Cardinalis Baronius, ſcriptor alioqui conſultiſſimus. Utrum ei proles erepta reddenda ſit brevi diſſertatione expendimus; quam, ne tanti viri recte factorum intermitteretur ſeries, in calcem hujus hiſtoriæ cenſuimus rejiciendam.

§. 15. *Caſſiodorius regularis obſervantiæ tenaciſſimus.* Qua micuerit ſanctitate Caſſiodorius, nemo, ut opinor, facilius demonſtrare queat, quam ſi primum oſtenderit, quantum fuerit regularis diſciplinæ tenax & religioſus cultor. Primus ad eam gradus eſt intimæ ſtudium ſolitudinis: eam porro ſic coluit Senator, ut ſtatim atque ſe a turba ſtrepituque Aulicorum in otium contulit, ab omni prorſus mortalium conſortio vixerit remotiſſimus. Id facilius ut aſſequeretur cum Monaſterium conſtrueret, cavit imprimis, ne ulla ſibi aut ſuis eſſet cum reliquis hominibus communionis ſocietatiſque neceſſitas. Quamobrem hortos omni genere tum olerum, tum arborum cenſeri juſſit: vivaria, quæ piſce plurimo nunquam non abundarent, effodi: molendina exædificari, ut teſtatur capite 29. lib. de divinis litteris: *Habetis hortos irriguos, & piſcoſi amnis Peleuæ fluenta vicina, qui influit vobis arte moderatus, ubicunque neceſſarius judicatur, & hortis veſtris ſufficiens, & molendinis*. Denique ſagaci adeo providentia ea omnia, quibus vita cœnobitica indiget, ipſis Monaſterii muris incluſit, ut nihil ibi ad commodam Monachorum habitationem potuerit impoſterum deſiderari, nec ulli umquam extra clauſtra Vivarienſia vagandi vel minima data ſit occaſio.

§. 16. *Caſſiodorium Abbatem fuiſſe Vivarienſis Monaſterii.* Quis primus Cœnobio Vivarienſi præfuerit Archimandrita certo non ſcimus: illud unum ſcimus & ex Præfatione libri de Ortographia, & ex communi ſcriptorum fere omnium conſenſione munus Abbatis aliquando geſſiſſe Caſſiodorium. Et vero tali honore dignior quis Vivarienſium unquam eſſe potuit? Aut quæ virtus Abbati neceſſaria in anima Caſſiodorii, velut in ſolio Regina, non dominabatur? Prudentia in eo ſingularis eminebat, qua ſicut Italiam ante, ſic poſtea Cœnobium rexit: ardentiſſimum in eo erat perfectionis ſtudium; totum quippe vitæ ſpatium ſic tranſegit, ut ſeipſo melior fieret in dies & ſanctior, diſcipuliſque ad continentiam, humilitatem, paupertatem facto magis, quam voce commonſtraret viam: comitas in alloquio, & obvia in omnes voluntas: fortitudo, qua ſeveriorem nunquam patiebatur remitti diſciplinam: cunctæ denique virtutes contendebant inter ſe pia quadam lite, quænam prius, quænam auguſtius Caſſiodorii pectus exornaviſſet.

§. 17. *Maxima Caſſiodorii circa divinum officium ſollicitudo.* Incredibilis erat Abbatis Caſſiodorii circa divinum cultum ſollicitudo, ſedulitas, aſſiduitas. Nimirum ut nihil ſupremo rerum opifice nobilius eſſe probe judicabat vir religioſiſſimus: ita nihil ipſi opere Dei carius, nihil antiquius fuit. Eundem ac Divus Benedictus in regula divini officii tam diurnis, quam nocturnis horis ordinem, eadem tempora conſtituerat, ut intelligitur ex ejus verbis in Pſalmum 118. verſu. *Septies in die, &c. Et ſi*, inquit, *ad litteram velimus advertere, ſeptem illas ſignificat vices quibus ſe Monachorum pia devotio conſolatur*, id eſt, * *Matutinos*, *Tertiam*, *Sextam*, *Nonam*, * *Lucernariam*, * *nocturnos*. Primam vero recitari ſolitam apud eos in choro teſtatur in Præfatione Pſalterii: *Ipſi*, ſcilicet Pſalmi, *nobis Primam dieihoram dedicant*. Completorios denique ſic deſignat: *Ipſi noctis adventu, ne mens noſtra tenebretur efficiunt*. Hæc erat ultima diei hora, quam a Divo Benedicto in occidente primum inſtitutam fuiſſe Eminentiſſimus Cardinalis Bona, plureſque alii, quorum adducit auctoritatem, annotarunt. Parum quidem non erat quod tam præclaro Canonicas horas digeſſiſſet ordine: ſed excitandi adhuc erant Monachi, ut ſumma cum feſtinatione ſtatutis temporibus ad Oratorium occurrerent, id non verbis ſolum & exemplis egregie præſtitit Caſſiodorius, verumetiam ab eo cum aquatilia, tum ſolaria horologia *procurata ſunt, ut milites Chriſti certiſſimis ſignis admoniti ad opus exercendum divinum, quaſi tubis clangentibus evocarentur*. Huic Abbatis ſui vigilantiæ reſpon-

*id eſt *laudes*
*id eſt *Veſperas*.
* id eſt *vigilias nocturnas*

Cap. 10. de div. Pſalm.

debat ſummus Monachorum fervor; eos enim audiviſſes diu noctuque pari contentione mentis & oris Victori Chriſto lætum pæana decantare; eos Angelicæ reverentiæ æmula modeſtia divinæ aſtare Majeſtati conſpexiſſes; *Silenti nocte humana vox prorumpit in muſicam, verbiſque arte modulatis ad illum redire facit, a quo pro ſalute humani generis divinum venit eloquium.... ſi una vox pſallentium, & cum Angelis Dei, quos audire non poſſumus, laudum verba miſcemus.*

Præfat. in Pſalter.

§. 18. *Exercitia regularia Caſſiodorii, & Vivarienſium.*

Orationi, quam eſſe vitiorum expultricem, indagatricem virtutum, ſeverioris diſciplinæ conſervatricem, piarum cogitationum ſeminarium fertiliſſimum, contra dæmonum furentium impetus propugnaculum apprime noverat Abbas eximius, eo ſtudio cum Vivarienſibus ſuis vacabat, ut quempiam ab ea neque utilitatis ſive domeſticæ, ſive publicæ ratio, neque negotiorum incumbentium neceſſitas eximeret. Jam quicquid vacui temporis dabatur orationis, & officii divini penſo perfunctis, id totum aut lectioni, aut exſcribendis Antiquariorum more ſeu S. Scripturæ, ſeu Patrum libris, horologiis ſua cuilibet exercitio ſpatia tribuentibus, impigri conſecrabant; ea propter ſuas etiam ſe clepſidras & horologia conſtruxiſſe teſtatur, cum ait:
„ Sed nec horarum modulos paſſi ſumus vos ul-
„ latenus ignorare, qui ad magnas utilitates
„ humani generis noſcuntur inventi. Quapropter
„ horologium vobis unum, quod ſolis claritas
„ indicet, præparaſſe cognoſcor: alterum vero
„ aquatile, quod die, noctuque horarum jugi-
„ ter indicat quantitatem.

§. 19. *Quibus laboribus ſuos Monachos exerceret Caſſiodorius.*

Eam vim, id momentum in ſcientiis poſitum eſſe ad tuenda, boniſque omnibus cumulanda Monaſteria exiſtimabat vir eruditiſſimus, ut nullum non diſcipulorum ad litterarum ſtudium, propoſitis iis, quæ ſolent ex illo percipi commodis, admotis veluti calcaribus inſtigaret. Si qui forte tarditatem ingenii prætendebant, monebat radicum amariſsimarum fructus fore ſuaviſſimos; quod aſperum & inamœnum putabant, ſic eſſe dulce, ſic jucundum, nihil ut dulcius, nihil ut jucundius votis quidem conceptis experiri poſſet. *Tunc*, inquiebat, *ſalutaris aſſiduitas eruditos efficiet, quos in prima fronte profunditas lectionis exterruit.* Quos autem natura finxerat hebetiores, quam ut ea, quæ vulgo indocto arcana ſunt, & ſuſpenſos animos tenent, poſſent unquam perſcrutari; rudia ſaltem in obtuſis ingeniis ſic exprimi curabat litterarum lineamenta, *ut aliqua ſcientiæ mediocritate ſuffulta*, ruſticano poſtmodum operi juberet incumbere: *Quia nec ipſum eſſe a Monachis alienum* cenſebat *hortos colere, agros exercere, & pomorum fœcunditate gratulari.* Quid vero eum cauſæ impelleret ad amandandam procul a Cœnobitis otioſitatem, aperit ipſe hac præclara ſententia; *Peccato profecto tolleretur locus, ſi otioſum tempus non haberet mens inquieta mortalium.* Et alibi: *Nolite amare deſidiam, quam Domino cognoſcitis odioſam.*

Lib. div. litter. cap. 28.

Ibidem.

Ibidem.

Lib. div. litt. cap. 16.

Lib. div. litt. cap. 32.

§. 20. *Caſſiodorius Monachos ſuos Philoſophiam docet, & litteras humaniores.*

Quæ recenſuimus hactenus ea ſunt, ut nullo dicendi genere, Tulliano licet, digne ſatis exprimi queant. At quæ ſuperſunt, humanæ mentis captum ita ſuperant, ut vix mihi ipſi fidem habeam de Caſſiodorii tum ætate, tum dignitate. Quis enim ſibi inducat animum ſenem Monachis pueris litterario in ludo colluſiſſe? Abbatem tanta fama celebrem, ſcientias humaniores publice docendas ſuſcepiſſe? Virum multis aſſidue occupationibus obrutum, quo facilior ad litteras fratribus ſterneretur via, in Donatum Commentarios, libros de Orthographia, Grammatica, Rhetorica, Dialectica emiſiſſe in lucem, ſociumque ſibi in tradendis Philoſophiæ præceptis Dionyſium Exiguum adſciviſſe? Incredibilia ſane nobis hæc viderentur, niſi quantum ſuo in Monaſterio Muſis regnum ſemper eſſe voluerit vir de re litteraria meritiſſimus, niſi quanto pretioſiorem negotiis reliquis diſcipulorum profectum vir ſplendoris monaſtici ſtudioſiſſimus ſemper habuerit, noſceremus.

§. 21. *Quid Dionyſius exiguus Caſſiodorii ſocius in Monaſterio Vivarienſi egerit.*

Quoniam autem de Dionyſio Exiguo, quem mutuæ neceſſitudinis Abbati Monachiſque Vivarienſibus junxerat nexus, fieri a nobis mentio cœpit, quali virtutis doctrinæque luce micuerit, non erit hic abs re commemorare. Et quia Caſſiodorio quicum plures annos vixit amiciſſime, notiſsimus fuit; Viri clariſsimi, qui fulgore ſcientiæ Catholicam Eccleſiam mirum in modum illuſtravit, veram, & veluti ſpirantem iconem Abbatis noſtri ſcriptis expreſſam lectoris oculis objiciemus. Fuit, ait Caſſiodorius, noſtris tem-
poribus Dionyſius Monachus, Scytha natio- “
ne: ſed moribus omnino Romanus, in utra- “
que lingua valde doctiſſimus: reddens actio- “
nibus ſuis, quam in libris Domini legerat, “
æquitatem, Scripturas divinas tanta curioſi- “
tate diſcuſſerat, atque intellexerat, ut un- “
decumque interrogatus fuiſſet, paratum habe- “
ret competens ſine aliqua dilatione reſpon- “
ſum. Qui mecum Dialecticam legit, & in “
exemplo glorioſi magiſterii plurimos annos vi- “
tam ſuam, Domino præſtante, tranſegit..... “
Fuit in illo cum ſapientia magna ſimplicitas, “
cum doctrina humilitas, cum facundia loquen- “
di parcitas; ut in nullo ſe vel extremis famulis “
anteferret, cum dignus eſſet Regum ſine du- “
bitatione colloquiis.... Qui petitus a Stepha- “
no Epiſcopo Salonitano ex Græcis exemplari- “
bus Canones Eccleſiaſticos moribus ſuis pa- “
res, ut erat planus atque diſertus, magna “
eloquentiæ ſuæ luce compoſuit, quos hodie “
uſu celeberrimo Eccleſia Romana complecti- “
tur..... Alia quoque multa ex Græco tranſtu- “
lit in Latinum, quæ utilitati poſſunt Eccleſia- “
ſticæ convenire.···· Fundebat lacrymas motus “
compunctione, cum audiebat verba garrula “
lætitiæ..... Sed ut bona mentis inſucata laude “
referamus, erat totus Catholicus, totus pa- “
ternis regulis perſeveranter adjunctus; & quic- “
quid poſſunt legentes per diverſos quærere, “
in illius ſcientia cognoſcebatur fulgere..... Sed “
ille jam ſæculi perverſitate derelicta, præſtante “
Domino, in Eccleſiæ pace ſuſceptus, inter “
Dei famulos credendus eſt habere conſortium. “
Illuſtre hoc de amico ſuo teſtimonium vocibus claudit modeſtia & humilitate pleniſſimis: Pudet
me de conſorte dicere, quod in me nequeo “
reperire. “

Lib. div. litt. cap. 23.

§. 22. *Caſſiodorius S. Scripturarum ſtudiis ſuos exercet.*

At redeamus, ſi placet, ad lycæum Caſſiodorii, quod ipſius & Dionyſii præceptionibus, veluti limpidiſsimis gemini fontis aquis irriguum, quin magno Caſtellienſis domus, & totius orbis bono vernaret, revocari in dubium a nemine poſſe arbitror. Non alia de cauſa humaniores litteras Senator docebat Vivarienſes, quam ut iis exercitationibus præculti, & quibuſdam, ut ita dixerim, ſublati gradibus ad ſacra Theologiæ adyta tandem pertingerent. *Verumtamen*, inquiebat, *nec ſanctiſſimi Patres illud decreverunt, ut ſæcularium litterarum ſtudia reſpuantur: quia non exinde minimum ad ſacras Scripturas intelligendas ſenſus noſter inſtruitur.* Hinc factum eſt, ut

lib. div. litt. cap. 28.

quanto caducis æterna, cæleſtia terrenis antecellunt, tanto diligentiorem operam divinis ſcripturis, quam levioribus ſtudiis impendi voluerit. Scholas ſacras aperturum ſe olim, publicis dum adhuc implicaretur negotiis, promiſerat, quemadmodum in altera hujus hiſtoriæ parte præfati ſumus. Fidem jam liberat ſuam in Cœnobio, quam tum Romæ effervescentibus undique bellis non potuerat. Cavit ergo imprimis ne Aſcetis Vivarienſibus hac in parte ullatenus defuiſſe aliquando videatur; atque ut laboribus ſuis majori reſponderent aſſiduitate, & diligentia, monet eorum ope, ſi modo ad rerum divinarum notitiam curas omnes, omnia ſtudia contulerint, diſcutiendas ignorantiæ tenebras; virtutem, ad cujus templum per ædem ſapientiæ iter eſt, poſterorum animis ingenerandam; gloriæ, quæ ex ſapientia tanquam ex uberrimo fonte profluit, omnium mentibus inferendam cupiditatem.

§. 23.
Sacræ ſcripturæ ſtudio incumbendi methodum ſuos docet Caſſiodorius.

Non ignorabat Caſſiodorius quicquid peccatur a tironibus in ſacrarum litterarum ſtudio, peccari ut plurimum ordinis perturbatione; dum qui prius libri legi debuerant, ii poſterius: qui poſterius, ii prius pervolvuntur. Quare diſcipulis præcipit, *ut moderentur ſapienter deſideria ſua, per ordinem quæ ſunt legenda diſcentes*. Quam quidem methodum, quo ſervarent religioſius, librum de divinis litteris edidit. *Ad hoc*, ait, *divina charitate probor eſſe compulſus, ut ad vicem magiſtri introductorios vobis libros, Domino præſtante, conficerem; per quos, ſicut æſtimo, ſcripturarum divinarum ſeries, & ſæcularium litterarum compendioſa notitia Domini munere panderentur.* Addit *aſcendendum quoque ad ſacram ſcripturam per expoſitiones probabiles Patrum*. Unde non tantum divinæ auctoritatis codices, quos ibidem novem in partes diſtinxit, propoſuit pervolutandos: verumetiam quæ eſſent opera ſanctorum Doctorum explanandis idonea indicavit. Et ne qua hæreticæ contagionis labes fidei puram integritatem inficeret, quibus in locis a vero deviaverint auctores, deſignavit; ſic autem ab errorum Origenis ſcopulis eos avertit: *Quapropter in operibus ejuſdem Origenis, quantum tranſiens invenire prævalui loca, quæ contra regulas Patrum* ἀχρήστῳ *repudiatione ſignavi, ut decipere non prævaleat, qui tali ſigno in pravis ſenſibus cavendus eſſe monſtratur.* Nec ob aliam quoque cauſam tanta, quanta potuit diligentia perlectam Epiſtolam ad Romanos, quæ tum omnium verſabatur manibus, & Catholicos Doctores in partes agebat, quod a Gelaſio Papa ſcripta vulgo crederetur, nefariis Pelagianæ pravitatis purgavit opinionibus.

Præf. in lib. de div. litt.

Ibidem.

lib. div. litt. cap. 1.

§. 24.
Præclaram inſtruit bibliothecam Caſſiodorius.

Libros, quibus opus eſſe ad planiorem ſcripturarum intelligentiam noverat, quoſve aliis ſtudiorum generibus, quæ contemplationi deditos viros non dedecerent, ſubſidio fore arbitrabatur, incredibili prorſus magnificentia providit Abbas noſter, pie prodigus in procurandis neceſſariis, in emendis ſuperfluis pie parcus. Nec eum ſane umquam aut certioribus, aut illuſtrioribus ſuum tum in diſcipulos, tum in Muſas amorem declaraſſe indiciis puto, quam dum Bibliothecam ingenti advectorum non ex Italia modo, ſed & ex ipſis etiam remotiſſimis provinciis voluminum ditaret ſuppellectile, ſacris præſertim codicibus, ſanctorum Patrum operibus, Interpretum ſcripturæ explanationibus, Orthographorum lucubrationibus adornaret; vel ipſo, quo proprium cuilibet auctori aſſignabat locum, ordine mirabilem decoraret. Verum, ut quas ſummatim attigit Senatoris in comparandis libriſculis, perſequar jam ſingillatim: ubi primum reſcivit ſactas a divo Hieronymo divinarum litterarum expoſitiones, miſit mora nulla in diverſa terrarum loca, qui & perquirerent diligentius, & citius afferrent: *Quos continuo de diverſis partibus ubique direximus inquirendos, ſuſcepturos nos eſſe divina miſeratione confidimus.* Petri quoque Tripolitanæ provinciæ Abbatis in Epiſtolas D. Pauli commentarios ex Africa in Italiam ut comportarentur, effecit: *Qui vobis inter alios codices divina gratia ſuffragante de Africa parte mittendus eſt.* Ut intellexit regionum variarum luſtratoribus, ſedulis licet, non incidiſſe in manus librorum quorumdam ſcripturæ ſacræ interpretationes, a Bellatore Presbytero, ut occurreret inopiæ tantæ, necnon & homilias Origenis in Eſdram latinitate donatas ad ſe tranſmitteret ſupplex impetravit. Quinetiam Epiphanium quemdam virum doctiſſimum, ſibique amiciſſimum, opus, quod ſermone Græco in Cantica canticorum D. Epiphanius contexuerat, Romanam in linguam, & ad Bibliothecæ ſupplementum, & ad diſcipulorum uſum transferret, exoravit.

lib. div. litt. cap. 8.

Ibidem.

§. 25.
Tabernaculi & templi Salomonis figura a Caſſiodorio depicta.

Annumerandam præclariſſimis Caſſiodorianæ Bibliothecæ ornamentis cenſeo elegantem templi, tabernaculique Salomonis iconem; *quæ depicta ſubtiliter*, ut ipſe ait, *lineamentis propriis in pandecte latino corporis grandioris competenter aptaverat*. Nondum perierat Bedæ temporibus opus illud mirabile, quod a ſe viſum, & ſibi utile fuiſſe ſuis in libris de templo tabernaculoque Salomonis ultro confitetur: arbitrabatur nimirum venerabilis Doctor nihil figuris illis perfectius, nihil accuratius excogitari poſſe. *Hæc*, inquit, *ut in pictura Caſſiodorii reperimus diſtincta, breviter annotare curavimus: ita eum ab antiquis Judæis didiciſſe *, neque virum tam eruditum voluiſſe in exemplum legendi proponere, quod non prius ipſe verum eſſe cognoviſſet.*

lib. 2. de tabernac. c. 12.

lib. de templo Salom. c. 10.

* forte *credimus*.

§. 26.
An Caſſiodorius bibliothecas Romæ, & Ravennæ habuerit.

Quemadmodum non in otio tantum Vivarienſi, ſed & aulicos inter ſtrepitus ſcientias excoluerat Caſſiodorius: ita quin & Romæ & Ravennæ, dum Gothicum Regnum firmiſſimis fulciret præſidiis, Bibliothecam inſtruxerit, non ambigo. Romanæ mentionem ipſe facit in tractatu de Muſica. *In Bibliotheca*, inquit, *Romæ nos habuiſſe &c.* De Ravennate pariter dubitaturum neminem reor, niſi forte voluerit temere omnino aſſerere, hac in urbe, id eſt, in ipſa Gothorum Regum ſede, unde Theodorici, Athalarici, & ſucceſſorum ætate, vel uno fere momento abeſſe Caſſiodorio non licuit, muſarum alumnum chariſſimum, nec non acerrimum fautorem muſas tam longo temporis ſpatio neglexiſſe. Egreſſus tandem e Vitigis Aula Senator, & in clauſtris jam abſconditus Roma Ravennaque intactos a Barbaris codices invexit, quibus Vivarienſem Bibliothecam locupletaret. Hinc Monachos monet, librum quemdam, cujus auctor Albinus, cui titulus de Muſica, Roma in Cœnobium deferant, ſi modo *Gentili incurſione non ſublatum* repererint. At ſubſiſtamus hic pauliſper, ſi placet, & ſingularem Abbatis in ſubminiſtrandis Monaſterio neceſſariis libris diligentiam intenti contemplemur. Quid enim ibi a Vivarienſibus potuiſſet deſiderari? cum allatis modo verbis ſubdat, ſi forſan hoſtiles manus non effugerit præfatus liber, *habere eos Gaudentium Mutiani Latinum; quem ſi ſollicita attentione legant, hujus ſcientiæ* ſcilicet Muſicæ, *eis atria patefacienda* pollicetur.

lib. de Muſica in fine.

Ibidem.

§. 27. Caſſiodorius ſuis demonſtrat quanti in S. ſcriptura ſtudio proſit oratio.

Quis jam Vivarienſes fortunatos admodum non reputaverit, qui tam ſancto Abbati parebant, tam eruditum magiſtrum audiebant, tam faciles ſibi, ob immenſam pene librorum copiam, ad ſcientias omnes, maximeque ad divinorum notitiam aditus patere gaudebant? Quis Caſſiodorium ipſum non fatebitur diſcipulis olim merito ſuos in colligendis undequaque voluminibus labores poſuiſſe ob oculos his verbis: *Eia nunc, cariſſimi Fratres, feſtinate in ſcripturis ſanctis proficere, quando me cognoſcitis pro doctrinæ veſtræ copia adjutorio Dominicæ gratiæ tanta vobis & talia congregaſſe?* Quæ quidem voces mirum eſt quantum Monachos ad ſectandam magiſtram illam ac reginam diſciplinarum Theologiam, penetrandoſve abſtruſos ſcripturarum ſenſus incenderint. Sibi tamen, ac fratribus ſuis periturum oleum, perituram operam vir humillimus exiſtimabat, niſi quod naturæ viribus nimium erat & impervium, id orationis ope a *Deo ſcientiarum Domino* conſequerentur. Hinc eos ſic hortatur in ipſo libri de divinis litteris limine: *Oremus, ut nobis aperiantur illa, quæ clauſa ſunt, & a legendi ſtudio nullatenus abſcedamus.* Aſſerit alibi *perfectam ſapientiam* non tam ſtudio, quam *actibus bonis, & orationibus aſſiduis* obtineri, retineri obtentam.

lib. de divin. litt. cap. 33.

Lib. div. litt. cap. 28.

Præf. divin. litt. r.

Quoniam autem exempla efficacius eſſe ſolent ad quælibet incitamentum, proponebat iis Davidem, qui licet divinæ legis meditationi nunquam non intentus, nihilominus his cælum continuis pulſabat clamoribus: *Da mihi intellectum, ut diſcam mandata tua.* Dicebat hominem quemdam imbecilliori præcluſum ingenio, prece creberrima recluſiſſe ſibi difficillimi ſcripturæ textus intelligentiam. Referebat alium, vel ipſorum alphabeti elementorum imperitum, frequenti oratione codicem traditum, ut facillime perlegeret, obtinuiſſe. *Quapropter*, inquiebat, *oremus ut nobis aperiantur illa, quæ clauſa ſunt.*

Pſal. 118. 73.

In Præf. lib. div. litt.

§ 28. Docet S. ſcripturæ intelligentiam & labore ſimul, & oratione comparari.

Monebat tamen a Cœnobitis ante divinum numen procumbentibus ſic fundi preces non oportere, ut quæ poſtulaſſent, otioſis ſibi annuenda crederent: Sapientiæ candidatis nulli operæ parcendum: paucos admodum ſine labore & velut dormientes pretioſiſſimo illo theſauro, pro arcanis, & inſcrutabilibus mentis divinæ conſiliis locupletatos fuiſſe: eos, ſi tantum munus decuſſatis, ut ajunt, brachiis cœlitus accepturos ſe confiderent, temeritatis & inertiæ pœnas daturos magis, quam vanis & audacioribus votis fruituros: *Legite, precor, aſſidue*, verba ipſius ſunt, *recurrite diligenter, mater eſt enim intelligentiæ frequens, & intenta meditatio.* Et ut hæc altius diſcipulorum inſigat animis, præclaram hanc D. Hieronymi profert ſententiam: *Ama lectionem ſcripturarum, & carnis vitia non amabis.* Eo denique in opere nihil penitus prætermittendum ſic eorum inculcat auribus, ut nihil antiquius, nihil magis ipſi cordi eſſe videatur. Ita enim Monachos ſuos iterum alloquitur: *Quapropter toto niſu, toto labore, totis deſideriis exquiramus, ut tale tantumque munus, Domino largiente pervenire mereamur.*

Præfat. div. litt.

Lib. div. litt. cap. 32.

lib. de divin. litt. cap. 28.

§. 29. Quantum Vivarienſes Magiſtro Caſſiodorio in S. ſcripturæ ſcientia profecerint.

Neque vero ſua Caſſiodorium ſpes fefellit; meſſuit enim tandem quod ſeminaverat: agnovit exultans eum in ſcientiis progreſſum feciſſe Monachos ſuos, *ut illos divinarum, & humanarum litterarum cognitione pollere* fateatur: quæque ipſe leviter ducto ſe inchoaſſe penicillo diceret, ut peritiore manu perficerent, rogaverit his magiſtri humilitatis non minus, quam diſcipulorum eruditionis indicibus verbis: *Unde ſupplico, ut quod nos legendo parum, explicare minus potuimus, vos copioſa lectione ſaginati, tam de iſtis codicibus, quos dereliquimus, quam quos potueritis feliciter invenire, perfectius in Chriſti nomine compleatis.* Attamen veritus, ne ſpiritus illis forſitan immitteret altiores tanta rerum divinarum perceptio, docet quæ *abſconduntur ſuperbis, ea parvulis revelari. Nec in ſolis litteris poſitam eſſe prudentiam: ſed perfectam ſapientiam dare Deum unicuique prout vult.*

Lib. div. litt. cap. 15.

Lib. div. litt. cap. 28.

§. 30. Quantum Caſſiodorius Vivarienſibus & toti Eccleſiæ profuerit.

Sic noverat Abbas doctrina ſanctitateque præ cæteris eximius pari pietatis & ſcientiæ Cœnobitas exercere cultura. Sic etiam Abbatis ſui curis labore ſuo reſpondebant Vivarienſes: ſic veræ gloriæ, ad quam ſua eos jam natura ferebat, viam hortatore atque impulſore Caſſiodorio tam concito decurrebant gradu, ut in iis ad immortalitatem nominis, ad felicitatis æternitatem cuncta conſpirarent. Neque id mirum quidem. Ecquis enim potentiores ad integritatem morum, & optimas artes Vivarienſibus ſubdidiſſet ſtimulos, quam is qui frequenter apud eos de utilitate, de gloria Divinarum ſcripturarum intelligentiæ comite perorabat: *hoc enim nobis eſt ſalutare, proficuum, glorioſum, perpetuum, quod nulla mors, nulla mobilitas, nulla poſſit ſeparare oblivio: ſed illa ſuavitate patriæ cum Domino faciet æterna exultatione gaudere.* Ecquis illuſtrius prælaxiſſet diſcipulis, quam is, cujus virtus excelſo loco ſita, ſatis ipſa per ſe in omnium incurrebat oculos; cujus ſcientia ſingularis non clauſis invidioſo modio: ſed e candelabro ſpectabilibus omnes qui erant tum in domo Caſtellienſibus, tum in Eccleſia univerſa radiis illuſtrabat? Accenderat ſiquidem ſolem hunc ſplendidiſſimum Deus; ut & pullulantia in orbe univerſo vitiorum monſtra, & renaſcentia ſemper in communem Chriſtianorum omnium perniciem hæreticorum, veluti tot hydrarum capita, pura luce detegeret, igneque conſumeret actuoſiſſimo.

lib. de divin. litt. cap. 28.

§. 31. Caſſiodorius ſuorum quoſdam in deſcribendis S. codicibus occupari jubet, eoſque juvat.

Sed non ſingula hic narrari poſſunt; jamjamque vocat nos ad ſe, nec de laudibus ſuis ſilere diutius patitur Antiquariorum labor, quos juſſit deſcribendis ſacris codicibus occupari; *ut manu hominibus prædicarent, digitis linguas aperirent, & contra dæmonis ſubreptiones calamo atramentoque pugnarent.* Fructum inde profecturum demonſtrans addit: *Scriptiones eorum toto orbe diſſeminandas, & in locis ſanctiſſimis legendas tam ingenti utilitate, eorum ut laborem recto ſi ſuſciperent animo, merces vix ulla poſſet æquare. Neque viciſſitudinem illum de tot bonis non poſſe percipere: ſi tamen non cupiditatis ambitu, ſed recto ſtudio talia noſcatur efficere.* Ut autem Antiquariis id genus operæ poſſet ex voto ſuccedere, voluit, ut qui divinis & humanis ingenium apprime excoluerant litteris, ii ſcribentium opera diligenter expenderent, caſtigarentque, ſi quid forte vitii nolentibus excidiſſet: *A paucis*, inquit, *doctiſque faciendum eſt, quod ſimplici, & minus eruditæ congregationi noſcitur eſſe præparandum. Iſtud quippe genus emendationis, ut arbitror, valde pulcherrimum eſt, & doctiſſimorum hominum negotium glorioſum.* Divinæ auctoritatis locutiones, dictioneſve Hebræas rebus aut perſonis convenientes, quibus linguæ ſuæ ſervanda eſt decora ſinceritas, aut majoris perſpicuitatis, aut cujuslibet rei alterius obtentu nolebat immutari: *Corrumpi ſiquidem nequeunt, quæ, inſpirante Domino, dicta noſcuntur.* Unde facile quis intelligat, qua veneratione, quo ſenſu pietatis ſacras paginas tra-

Lib. div. litt. cap. 30.

Lib. div. litt. cap. 15.

Ibidem.

Ibidem. ctandas eſſe duxerit Caſſiodorius; quæ ut *ſuo fulgore niteant, non humano deſiderio carpendæ ſubjaceant*, par eſſe toto capite 15. libri de divinis litteris demonſtrat. Atque ut opera ſua juvaret diſcipulos, Commentarios ſcripſit in Donatum Grammaticum, ac librum de Orthographia, quorum ope ſic emendati prodirent codices, ut eos & tunc coætaneorum applauſus, & venturis temporibus lætitia poſterorum, & ſemper Reipublicæ Chriſtianæ compendium comitaretur.

§. 32. *Alios exſcribendis Patrū operibus vacare præcipit.* In exſcribendis etiam Patrum operibus totos eſſe voluit nonnullos Monachos, quibus viam, qua fauſtos ad exitus res brevi perveniret, indigitavit. Sermones & homilias Sanctorum attentiori ſtudio præcepit perlegi, non ſecus ac contra hæreticos diſſertationes, in quibus ſi quid ad elucidanda obſcura divinæ ſcripturæ loca congruum occurreret, rogabat ut ſacris voluminibus attexere non dubitarent: *Sicut & nos*, inquit, *in libris Regum feciſſe cognoſcimus*. Deinde quam fructuoſus, quam glorioſus futurus ſit eorum labor verbis oſtendit pulcherrimis: *Lib. div. litt. cap. 15.* *Conſiderate igitur qualis vobis cauſa commiſſa ſit, utilitas Chriſtianorum, theſaurus Eccleſiæ, lumen animarum*. Quamobrem monet, in id operis curioſam ſtudeant conferre ſedulitatem: *ne qua remaneat in veritate mendoſitas, in puritate falſitas, in integritate perverſitas litterarum*.

§. 33. *Caſſiodorii cura in libris MSS. S. Scripturæ cooperiendis. lib. div. litt. cap. 30.* Hoc unum ſupererat oculatiſſimæ Abbatis noſtri providentiæ, ut codices MSS. quo diutius ſervarentur intacti, compingendos & cooperiendos curaret ornatu, quo poterat, comptiori: *His etiam addidimus in libris cooperiendis doctos artifices, ut ſacrarum litterarum pulchritudinem facies decora veſtiret*. Cujus in ſocietatem laboris, ut ipſe quoque veniret, tegumentorum formas ſolerti confecit induſtria: *Quibus multiplices ſpecies facturarum in uno codice depictas decenter expreſſerat, ut qualem mallet ſtudioſus tegumenti formam ipſe poſſet eligere*.

§. 34. *Caſſiodorius lucernas mirabiles concinnat. lib. div. litt. cap. 30.* Non abſque piaculo ſane hic taceremus lucernas illas non admiratione ſolum, ſed æternis etiam laudibus digniſſimas, quas fratrum multam in noctem labores producentium vigiliis ſtupendo artificio concinnaverat: „Paravimus etiam nocturnis vigiliis mechanicas lucernas, conſervatrices illuminantium flammarum, ipſas ſibi nutrientes incendium, quæ humano miniſterio ceſſante, prolixe cuſtodiant uberrimi luminis abundantiſſimam claritatem; ubi olei pinguedo non deficit, quamvis flammis ardentibus jugiter torreatur.

§. 35. *Caſſiodorii prudentia in operibus unicuique ſuorū indicendis.* Fruſtra moraremur hic in ejus, qua Vivarienſe Cœnobium regebatur, prudentiæ ejus, quo res quælibet apte diſponebantur, ordinis contemplatione. Poſſumus admirari indefeſſam, qua ſingulis pro cujuſque Induſtria & viribus penſum indicebat Abbas ſapientiſſimus, prudentiam eloqui non poſſumus. Nullus reſolvebatur otio; fractus labore deficiebat nullus: nullius, cum ſe ad Abbatis exemplum componeret, non fervebat opus: nullus cum Abbatis præcepta ſequeretur, rem celeriter feliciterque non expediebat.

§. 36. *Quæ jejunia a Caſſiodorio, & Vivarienſibus obſervata.* Non dubium, quin arctiſſima obſervatione jejunia viguerint apud Vivarienſes, diſciplinæ monaſticæ cuſtodes acerrimos; illaque haud infimum in regula locum tenuiſſe certiſſimum eſt ex ipſo Caſſiodorio, ubi de pſalmodia: *In Præfat. Comm. in Pſal.* *Ipſi*, videlicet pſalmi, *nobis Nona jejunia reſolvunt*. Quo quidem in loco de jejuniis, quæ vocant regularia, verba facit. Nam ea, quæ ſtatis diebus præſcribit Eccleſia, & religioſa devotione ſuſcipiebant Caſtellienſes, & ſancta ſcrupuloſitate ad Veſperam uſque ex veteri Chriſtianorum conſuetudine producebant.

Jam quid opus demonſtrare apud eos fuiſſe in more poſitam familiarem tunc omnibus Monachis perpetuam a carnibus abſtinentiam? Conſulite, ſi placeat, ſupremas capitis 28. de divinis litteris paginas, ubi agitur de hortis agriſque colendis; monenturque Monachi, Æmiliani & Columellæ libros legant de educandis columbis, & curatis pecudibus: *Quæ*, inquit Caſſiodorius, *ægrotis præparantur*. Hinc facillime, ut opinor, arguetis ſanis, & bene habentibus uſu carnium prorſus fuiſſe interdictum. *Lib. div. litt. cap. 28.*

Inſuper a piſcium comeſtione abſtinuiſſe, vel certe iis rebus veſci non ita conſueviſſe, aliquis nec incongrue forſan ex ſubjecta ibidem ſententia colligi poſſe putaverit; ait enim Senator: *Quale eſt languentes columbarum fœtibus enutrire, aut piſcibus alere*. *Ibidem.* Hanc tamen lectoris judicio permittimus conjecturam, ut ad ſollicitudinis, quam infirmis Monachis ſolebat Abbas impendere, commendationem animos orationemque convertamus.

§. 37. *Pietas Caſſiodorii erga fratres infirmos. Lib. div. litt. cap. 31.* Fratribus his valetudinarium curæ eſſe voluit, qui medicam probe callerent artem, tantaque erga infirmos charitate moverentur, ut ipſis nullum ſtudii, nullum pietatis officium deeſſet. Omnibus ægrotantium neceſſitatibus ſic hos medicos voluit ſubvenire, ut iis non facilis modo tolerabiliſque, ſed & dulcis ac jucundus morbus ipſe mira Monachorum ſedulitate redderetur. Atque ut ægris ſolatia omnia e Monaſterio ſuo & non aliunde ſuppeditarentur, ſtatuerat a fratribus infirmorum curæ deputatis non præſcribenda tantum, verumetiam conficienda medicamenta; adeoque naturam virtuteſque herbarum ab eis addiſcendas. Vetabat tamen vir piiſſimus, a terrenis ad cceleſtia diſcipulorum animos ſemper erigere ſolitus: *Lib. div. litt. cap. 31.* *Ne ponerent in herbis ſpem, aut in humanis conſiliis ſoſpitatem. Nam quamvis Medicina legatur a Domino conſtituta: ipſe tamen ſanos efficit, qui vitam ſine fine concedit*. Fovendis quoque ægris corporibus exædificaverat balnea: *Lib. div. litt. cap. 29.* *Ubi fontium perſpicuitas decenter illabebatur, quæ & potui gratiſſima cognoſcebatur, & lavacris*.

§. 38. *Pietas Caſſiodorii erga hoſpites, & peregrinos.* Qualiter autem pietatis & humanitatis officiis hoſpites & peregrinos exciperet vel id unum indicio eſt, quod eos *ante omnia ſuſcipi* præcepiſſet. Quibus ſanandorum infirmorum fratrum, iis etiam hoſpitum curam ideo demandarat, ut ſi qui forte præ aſperitate itineris, aut quavis ægritudine deficerent, remediis ſtatim recrearentur certiſſimis. *Lib. div. litt. cap. 31. Ibid. cap. 32.* Quæ ut alacriori offerrent animo, *ea, dum peregrinis præparantur, fieri cæleſtia dictitabat*. *Ibid. cap. 28.*

§. 39. *Jubet ſuos contemplationi, & piis lectionibus vacare.* Quamvis ſanctiſſima eſſent, quibus ſub ſancto Magiſtro Vivarienſes diſtinebantur miniſteria, quo tamen magis ac magis in via virtutis procederent, eos ita labore manuum exercebat, ut juberet certis etiam horis ſacro vacare otio, in conſpectu Domini cor in orationibus effundere, mentis arcana Deo cuncta perſpicienti aperire, pios libros, Regulam præſertim, necnon & Collationes Caſſiani, aliaque id genus volumina frequenti manu verſare, quibus ad rectæ rationis normam mores componerent, pravos animi cohiberent affectus, & ad ſummum tandem perfectionis apicem citius aſcenderent. *Caſſianum Presbyterum*, inquit, *Lib. div. litt. cap. 29.* *qui conſcripſit de inſtitutione fidelium Monachorum ſedulo legite, & libenter audite. Hic noxios motus animorum ita competenter inſinuat, ut exceſſus ſuos hominem pene videre faciat, & vitare compellat, quos antea confuſione caliginis*

ignorabat. Et quia ſagacem virum non latebant errores, in quos olim agens de libero arbitrio Caſſianus impegerat, monebat ſerio, ut *qui a beato Proſpero jure culpatus eſt*, ſub Victorianæ emendationis cautela legeretur.

§. 40. *Quidam ſub Caſſiodorio à vita Cœnobitica ad Eremiticam tranſibant.*

Comment. in Pſal. 103. v. 27.

Jam quis negaverit Caſtellenſium & florentiſſimam fuiſſe ſolitudinem, & vitam prope divinam? Numquid vivis eorum mores adumbraſſe coloribus videtur Caſſiodorius, dum præclarum „ Monaſtices ſic proſecutus eſt encomium: Cæ„ leſtis in terra vita, & imitatio fidelium An„ gelorum, ſpiritualiter in carne vivere, & mun„ di vitia non amare: vitam præſentem con„ temnere, & futuræ beatitudinis gaudia ſem„ per exquirere: ad poſtremum ipſius templum „ fieri, cujus imaginem conditio humana ſuſcepit. Verum plures miraturos non temere ſuſpicor eo candore morum eluxiſſe, eo flagraſſe fervore mentis Vivarienſes non paucos, ut ex Cœnobiticæ militiæ caſtris ad ſingularem Anachoretarum pugnam *contra ſpiritualia nequitiæ*, veluti emeriti tranſierint. Quorum vota cum antea proſpexiſſet Caſſiodorius, cellas ad Eremitarum receſſum in Caſtelli montis culmine juſſerat ædifi„ cari: Habetis, inquit, montis Caſtelli ſecreta „ ſuavia, ut velut Anachoritæ, præſtante Domi„ no, feliciter eſſe poſſitis. Quapropter aptum „ erit vobis eligere exercitatis, jamque proba„ tiſſimis illud habitaculum, ſi prius in corde ve„ ſtro fuerit præparatus aſcenſus.

l. b. div. litt. cap. 29.

§. 41. *Quos Caſſiodorius Monachus libros ediderit.*

Quam vitæ rationem cum Cœnobitis ut Monaſterii Fundator, ut Abbas, ut Magiſter inſtituerit Caſſiodorius hactenus expendimus: nunc vero a converſionis exordio, quid privatus egerit, quam fauſte, quam diligenter animum contulerit ad ſacrarum ſtudia litterarum, conſideremus. Primum quidem Pſalmographum commentario ſuſcepit illuſtrandum: deinde libros edidit de divinis & humanis litteris; tum alia opera, quæ in Præfatione libri de Orthographia, hoc enumerat ordi„ ne: Poſt commenta Pſalterii, ubi, præſtante „ Domino, converſionis meæ tempore primum „ ſtudium laboris impendi. 2. Deinde poſt in„ ſtitutiones, quemadmodum divinæ & humanæ „ debeant intelligi lectiones duobus libris, ut opi„ nor, ſufficienter impletis, ubi plus utilitatis in„ venies, quam decoris. 3. Poſt expoſitionem. „ Epiſtolæ, quæ ſcribitur ad Romanos, unde Pe„ legianæ hæreſeos pravitates amovi, quod etiam „ in reliquo commentario facere ſequentes admo„ nui. 4. Poſt codicem, in quo artes Donati cum „ commentis ſuis, & librum de Etymologiis, & „ alium librum Sacerdotis de Schematibus, Do„ mino præſtante, collegi; ut inſtructi ſimplices „ fratres, ubi ſimile fuerit, ſimilia dicta ſine con„ fuſione percipiant. 5. Poſt librum quoque titu„ lorum, quem de divina ſcriptura collectum, „ Memorialem volui nuncupari, ut breviter cun„ cta percurrant, qui legere prolixa faſtidiunt, „ 6. Poſt complexiones in Epiſtolis Apoſtolorum. „ & Actibus Apoſtolorum, & Apocalypſi, quaſi „ breviſſimas explanationes decurſas. 7. Ad a„ mantiſſimos Orthographos diſcutiendos anno „ ætatis meæ 93. Domino adjuvante, perveni.

§. 42. *Quo ordine libros ſuos compoſuerit Caſſiodorius.*

Luculenta profecto hæc verba ſunt & perſpicua: an tamen, quem modo recenſuimus, ordinem in operum editione ſit ſecutus Caſſiodorius, dubitandi anſam vel illud unum præbet, quod in prioribus libris eorum faciat mentionem, quos longo poſt temporis tractu ſcripſiſſe ſe commemorat. Et certe in Præfatione commentarii in Pſalmos librum de divinis litteris citat in hæc verba: *De cujus eloquentiæ modis multi Patres latius prolixiuſque dixerunt, quorum nomina in libris introductoriis commemoranda perſpeximus*. Meminit etiam libri de Geometria in verſiculum illum Pſalmi 96. *Illuxerunt fulgura: Quorum notitiam*, inquit, *pleniorem in libris de Geometria diſciplina diligens Lector invenies*. Et re quidem ipſa, quod eo loci adducit e Geometria, totum in libro, quem de hac diſciplina compoſuit, reperitur juxta editionem noſtram, in qua ad fidem Manuſcriptorum reſtituimus ea, quæ in aliis deſiderabantur. Tandem in libro de divinis litteris cap. 15. libri de Orthographia titulum profert: *Et extrinſecus hic libro titulum de Orthographia dedi*. Et cap. 30. *In libro ſequeſtrato atque compoſito, qui inſcribitur de Orthographia*. Quibus equidem citationibus adducimur, ut diſcamus Caſſiodorium, cum ordinem notat, quo ſua opera emiſit in lucem, ad id temporis referri voluiſſe, quo ſingulis cœpit manum admovere, quæ proculdubio nondum erant abſoluta, cum ad alia ſe accingeret: unde recte dici poteſt Pſalterii commentarios cum inchoaſſe ſub ipſo Religionis ingreſſu, quos tandem extrema in ætate perfecerit. Hinc in iis libros citandi nata occaſio, quos longo interjecto ſpatio Senator edidit: aut ſaltem fatendum eſt inſtitutam ab eo Præfationem, vel potius Prolegomena in Pſalterium poſt completum opus commentarii, & eum interim de divinis litteris ſcripſiſſe librum, quem adeo in eadem Præfatione, quominus laudaret, nihil in cauſa fuit. Quod ſpectat ad librum de Geometria non immerito forte aſſerere poſſumus, tum abſolutum fuiſſe, cum eſt interpretatus Pſalmum 96. Idem judicium eſto de libro Orthographiæ, quem in divin. litt. cap. 15. & 30. memoratum ab eo fuiſſe diximus. Niſi forte malis Caſſiodorium dum ſua relegeret opera, prioribus libris tales poſteriorum citationes inſeruiſſe juvandæ lectorum memoriæ gratia. Cui quidem conjecturæ ſuffragari videtur auctor noſter iis in locis, ubi de operibus ſuis ipſe loquitur.

§. 43. *Quantus ſenis Caſſiodorii labor in S. ſcripturæ libris elucidandis, exſcribendis & mendoſitate purgandis.*

Utcumque ſe res habeat, aſſiduum Caſſiodorii laborem in ſcripturis ſacris elucidandis, exſcribendis, mendoſitate purgandis digne quis explicet? Fatetur ipſe ſe *in Pſalterio, & in Prophetis, & Epiſtolis Apoſtolorum maximum ſtudium laboris impendiſſe*: ſi quæras qua ratione? *quoniam*, inquit, *mihi viſi ſunt profundiorem abyſſum commovere, & quaſi arcem totius divinæ ſcripturæ, atque altitudinem glorioſam continere*. De breviſſimis explanationibus Actuum Apoſtolorum & Apocalypſeos a ſe editis agit in Præfatione libri de Orthographia, non ſecus ac de Memoriali ſcripturæ ſacræ, quod, ut conjicio, compendioſa ſcripturæ fuit complexio, ut uno velut intuitu, tota pene oculis ſubjiceretur. Libris Paralipomenon novos præfixit titulos, veteribus amiſſis: *Quoniam titulos antiquos non reperi*, ita ille cap. 2. de divinis litteris, *novos ad ſimilitudinem præcedentium locis ſingulis, ut æſtimo, competenter impreſſi*. Nec laboris difficultas, nec frigus ætatis grandævæ remittebat ardens ſtudium ſacrorum codicum: aut obſtabat, quominus ſub ultima ſenectute ſanctos libros facta collatione cum Manuſcriptis vetuſtioribus, incorruptæ integritati reſtitueret in Bibliotheca aſſervandos. *Quos ego*, verba ſunt ipſius Caſſiodorii, *cunctos novem codices*, in tot enim volumina ſacra Biblia partitus erat, *auctoritatis divinæ, ut ſenex potui, ſub collatione priſcorum codicum, amicis ante me legentibus, ſedula lectione tranſivi*. Et ne quis mediocrem putet in his lucubrationibus ab Abbate no-

Præf. lib. Divin. litt.

ſtro

ſtro collocatam operam audiat quæ ibidem non ſuperbe, ſed ſincere ſubjungit. *Ubi*, inquit, *multum me laboraſſe, Domino juvante, profiteor; quatenus nec eloquio modificato deeſſem, nec libros ſacros temeraria præſumptione lacerarem.*

§. 44. *Caſſiodorius S. ſcripturæ textus in SS. Patrum libris minio marginali notat.*

Age vero tantis laboribus, tantis ſudoribus nuſquam frangebatur effœti ſenis invictus animus. Rurſus in gratiam fratrum ſuorum curam omnem & diligentiam exhibuit in perquirendis ſanctorum Patrum operibus; nam ut adductas in variis eorum libris ſacræ ſcripturæ auctoritates diſcipulis ſuis deſignaret, ſingulas minio marginali notavit. Hæc ipſe teſtatur cum ait: *Quantum aut ſenex, aut longa peregrinatione fatigatus relegere prævalui, quibuſdam codicibus Patrum præſentes notas minio deſignatas, quæ ſunt indices codicum, ſingulis quibuſque locis, ut arbitror, competenter impreſſi.* Quam probe in ſcripturis verſatus fuerit immortali memoria dignus Caſſiodorius, vel eo ſolo probabis argumento, quod ea ætate qua deficientis memoriæ reſolvitur tenacitas, omnes ſacrarum paginarum textus, qui ſingulis Patrum occurrebant in libris, ſuis feliciter aſſignaret locis, dum ei a Monachis legerentur. Ego quidem meditatum in lege Domini die ac nocte dixerim Caſſiodorium; jureque vocaverim Arcam non ſenſus expertem, qualem veteris Teſtamenti fuiſſe novimus: ſed animatam, ſed altiſſimæ rationis compotem, quæ non priſci tantum, verumetiam novi fœderis libros in amplo memoriæ ſinu reconditos complecteretur.

Lib. div. litt. cap. 26.

§. 45. *Quantum quatuor prima Concilia generalia veneratus ſit.*

Cum *univerſalia ſanctaque Concilia fidei noſtræ ſalutaria ſacramenta ſolidaſſe, & in eis agnoſci veræ religionis arcanum* probe ſciret Caſſiodorius, quatuor primorum *reverentiam*, Patrum exempla imitatus, *tanta laude concelebrabat, ut ſanctæ auctoritati merito judicaret comparandam.* Dolebat quidem attollere nonnunquam caput ex orci tenebris impatientes quietis homines, *qui putarent eſſe laudabile, ſi quid contra Antiquos ſaperent, & aliquid novi unde perire videantur, invenirent.* At gaudebat Synodos præfatas *tanta fidei noſtræ lumina præſtitiſſe, ut in nullum perverſitatis ſcopulum, ſi tamen Domino protegente cuſtodimur, cæcatis mentibus incidere debeamus.* Hinc ne quis Monachis errandi pateret locus, atque ut majoris apud ipſos ponderis eſſet Chalcedonenſium Patrum auctoritas, illius Synodi *codicem* ἐγκυκλίον, *id eſt totius orbis Epiſtolarium,* aut Epiſtolas confirmationis Concilii Chalcedonenſis, e Græca lingua in Latinam ab Epiphanio translatum Bibliothecæ inſeruit. Hic ſi Baronio credimus per Encyclicum codicem, tomum illum intelligebat Epiſtolarum, procurante Leone Imperatore a quamplurimis ejus temporis Epiſcopis pro defenſione Chalcedonenſis Concilii conſcriptarum.

Lib. div. litt. cap. 11.

Baron. ad an. 556.

§. 46. *Quid de quinto Concilio Oecumenico ſenſerit.*

Neque hic prætermittendum putavimus quod de Abbate noſtro Annalium ſcriptor annotat. Eum ait non ſecus ac Occidentales Epiſcopos, & poſtea Gregorium magnum de quinta Oecumenica Synodo prorſus tacuiſſe: Neque enim, inquit Baronius, ullum movere debet, ſi Caſſiodorius recenſens Oecumenicas Synodos de quinta nullam habuerit mentionem, quod in ea non de fide, ſed de perſonis ſit actum. Quanti hoc argumentum ſit momenti docti viri perpenderint. Ego ſane firmius quid ex Caſſiodorii ſcriptis excerpi poſſe cenſeo. Abbas quippe noſter diſcipulos docet Origenem *eloquentiſſimas nimis in Octateuchum* edidiſſe *homilias*: at declinandos ejus errores, *quem*, inquit, *multorum quidem Patrum ſententia deſignat hæreticum . . . . . & præſenti tempore a Vigilio Beatiſſimo Papa denuo conſtat eſſe damnatum.* Aut igitur ea Patrum auctoritas eadem eſt cum anathemate, quo quintum Concilium Origenem ejuſque ſectatores perculit, aut diverſa. Si primum; gratis effictum eſt a Baronio Caſſiodorii de quinto Concilio ſilentium. Si ſecundum, validius arguere ſic potuiſſet. Si Caſſiodorio probaretur quinta Synodus; ad fugiendum Origenem non ob aliquotum tantum Patrum opinionem, ſed magis ob Oecumenici illius Concilii decreta Monachos fuiſſet adhortatus. Cum itaque id, ut ſupponitur, non præſtiterit, ab eo ſicut & ab Occidentalibus quintam Synodum ab eo nec receptam, nec rejectam, ſed prudenti ſilentio prætermiſſam fatearis neceſſe eſt.

Ibidem.

Lib. de div. litt. cap. 1.

Verum non temeraria forte conjectura niteretur, qui contenderet Caſſiodorium per *multorum Patrum auctoritatem*, quintum Concilium intellexiſſe; hiſque verbis uſum eſſe ex induſtria, quod eam Synodum nondum recepiſſent Occidentales, quam tamen ſciebat a Vigilio Papa jam approbatum.

Sed ut relinquamus tandem hæc omnia, quorum judicium eſto apud Criticos; ſuſpicienda certe ſumma Caſſiodorii in Romanam Sedem, & ſummos Pontifices obſervantia: ſuſpiciendum ſtudium, quo *omnino caveri* volebat eos, *quos provida damnarat Eccleſia:* ſuſpiciendus, aut potius imitandus ſingularis ejus cultus erga ſanctorum Patrum placita.

§. 47. *Aſſiduitas Caſſiodorii in pervolutandis SS. Patrum operibus.*

Sane quam aſſiduus in pervolutandis SS. Patrum operibus Abbas noſter fuerit, haud ægre perſpecturos arbitror eos, qui tum Commentarium in Pſalmos, tum librum de divinis litteris legerint accuratius; quique quam prudenter dignoverit ubi aut amplectendæ, aut refugiendæ forent aliorum opiniones, intenta mentis acie maturoque judicio perpenderint. Ex his puriſsimis fontibus ſane illius orthodoxæque doctrinæ fluenta ſcaturiebant latiſsima, quibus Caſſiodorius & ſitientes Eccleſiæ campos irrigabat uberius, & protervos hæreticorum greges felicius præfocabat. Hinc eum non turpi aliqua paranymphi mendacis adulatione, non cæco aliquo Benedictini in fratrem ſuum amore, ſed veritatis unius juſtitiæque ſtudio impulſus Beda Venerabilis ſacros inter Doctores reponere non dubitavit.

Comment. in Ezram tom. 4. pag. 379.

§. 48. *De Tripartita Caſſiodorii hiſtoria, & libro de Orthographia.*

Donatas ab Epiphanio amico lingua Latina Græcas Socratis, Sozomeni, ac Theodoreti hiſtorias, in unum opus, veluti continuatam hiſtoriæ ſeriem in libros 12. diviſam collegit patientiſſimus laboris Archimandrita, cum jam inchoaſſet in Pſalmos omnes Commentarium, necdum tamen aggreſſus fuiſſet librum de divinis litteris: ubi capite 17. ſic habet: *Poſt hiſtoriam Euſebii apud Græcos, Socrates, Sozomenus, ac Theodoretus ſequentia conſcripſerunt, quos a viro diſertiſſimo Epiphanio in uno corpore duodecim libris fecimus, Deo juvante, transferri.* Cæterum hunc librum, quamvis vel in ejus tantum partibus ordinate diſponendis plurimum deſudaverit: cur tamen omiſerit in recenſione eorum, quos Monachus ſcripſerat, non eſt in promptu; tribuendum id humilitati non immerito forte conjecero, quæ vetuit, quominus opus illud, quod aliorum potiſsimum induſtria translatum in idioma Latinum fuerat, ſuis annumeraret.

Quo propius ad occaſum accedebat magnum

DE MAGNI AURELII
CASSIODORII SENATORIS
VITA MONASTICA
DISSERTATIO.

NEmini profecto diſplicere debet genuinus ille pietatis ardor, & inſita Monachorum animis in Ordinem ſuum pia propenſio, qua provehendis illius utilitatibus, & gloriæ certatim incumbunt: ſi tunc tamen non immodice ferveant ſtudia partium, ſi faceſſat ambitus, ſi exulet cupiditas, & præcipue quæ ſcribentium ſumma ſit religio, ſi nullus veritati fucus accedat. Verum pleroſque videas uſque eo difficiles, & moroſos, ut nihil auctoribus, qui ſodalitio alicui, aut religioni nomen dedere concedendum velint, dum domeſtica proponunt; quamvis auctoritas ſuo pondere gravis, & ratio ſuis librata momentis, quæ in cauſæ ſubſidium veniunt, ſecus eis ſuadeant. Solum ſcriptoris nomen, aut operis titulus eis nauſeam parit, & eo terrentur, velut offendiculo veritatis. Quapropter ne Benedictinum me in Benedictina controverſia verſantem damnet neſcio quis; ſciat velim diſſertationis hujus ſcopum non eſſe, ut quid novum acceſeam Ordini meo, qui pene ad invidiam locuples & felix, nihil alienum, aut ſuppoſititium, nihil furto abreptum, aut precario conceſſum ambit. Litandum eſſe veritati, non cupiditati conſcientia docet. Securus igitur & plagii ſuſpicione liber theſim nobiliſſimam propono circa Monachatum Magni Aurelii Caſſiodorii Senatoris: num ſcilicet Benedictinam Regulam, quæ tum florebat, ſit amplexus; vel aliud quoddam, puta Baſilii, aut Equitii, aut alterius ſecutus ſit inſtitutum. Benedictinum fuiſſe conſtans fuit Veterum aſſertio. Primus omnium diſſenſit ab aliis Eminentiſſimus Cardinalis Baronius, & qui poſt ipſum purpuræ forſan fulgore perſtricti, veritatis lucem aſpicere minus potuerunt. Non dubium quin aliqua utrimque militare ſibi argumenta putent doctiſsimi pugiles. Nos hic noſtra primum ſubjiciemus, deinde audiemus Baronium, & ſinceritati non minus quam veritati, ut decet Religioſos viros, cautum volentes, non ea prætermittemus, quæ ejus opinioni utcumque ſuffragari videbuntur. Libratis eum in modum, ac ſerio perpenſis hinc inde rationum momentis, nihil hic a nobis de quæſtione tam difficili definiendum eſse putavimus, ut ipſi pronuntient cordati & æquiores viri, an citra injuriam deſeri poſſit Baronius, & citra invidiam Benedictinum dogma defendi; ac ei tandem, quam meliorem judicaverit, celeberrimi problematis parti adhæreat Lector eruditus.

ARGUMENTUM PRIMUM.

UT Argumentum hoc, quod liti dirimendæ primum occurrit, votis ſuccedat, quædam ſunt præmittenda, ex quibus velut conglobatis, ut inquiunt, Lector perſuaſum habeat quod intendimus.

Primo concedunt omnes, nec ipſi diffitentur Heterodoxi, Caſsiodorium Aulæ ſæcularis curas & dignitates pertæſum Monaſticen profeſsum eſse, & cucullum induiſse ex allatis in ejus vita parte 2. §. 13.

Secundo. Hanc ſæculi fugam, &, Monaſticæ profeſſionis encœnium contigiſſe anno 538. aut ſequenti, ut in ejuſdem vitæ parte prima §. 60. a nobis ſerio notatum.

Tertio. Vixiſſe Caſſiodorium ad annum 575. ut habet communis Chronologia, quam ſequuntur Honorius Auguſtodunenſis, Auguſtinus Florentinus, & alii quos ſub finem vitæ Auctoris citatos a nobis invenies.

Quarto. Nec minus certum eſt B. Benedictum anno 529. Caſſinum migraſſe, & in illius montis vertice ſuam ſedem fixiſſe, & ibidem cœlo maturum obiiſſe anno 543. ex nobiliori Epochia.

Quinto. Ea fuit ſanctiſſimi Patriarchæ vitæ fama, ea miraculorum gloria, is Regulæ genius & character, ea demum in ejus diſcipulis obſervantiæ regularis diſciplina, ut ſibi nomen apud omnes celeberrimum fecerit; nec in Italia ſolum cui toti multus inclaruit, ſed in Sicilia, Gallis, Hiſpaniis cæteriſque nobilioribus Europæ partibus, dum in terris degeret, mirandum ſe præbuit, aut ſtupendum.

Sexto. Regulam ſuam, ipſe dum adhuc viveret Legiſlator, promulgaverat, eamque Siculis per Placidum, per Maurum petentibus Gallis obſervandam tradiderat.

Septimo. Notandus famoſiſsimus ille locus Epiſtolæ Abbatis Monaſterii de Fundis ad Simplicium Caſsinatem, qui tertius a B. Benedicto Cœnobium rexit, ejuſque diſcipulus fuit: unde colligunt omnes, qui ſoli ſtudent veritati, quod circa annum quingenteſimum & ſexageſimum Regula ſancti Benedicti non ſolum omnibus Italiæ provinciis innotuerat, ſed etiam ſingulis earum Monaſteriis imperabat: *Hinc factum eſt*, inquit Abbas Fundanus, *ut jam omnia Monaſteria Campaniæ, Valeriæ, Tuſciæ, Liguriæ, & aliarum provinciarum Italiæ certam & rectam Regulam vivendi, quam ſanctiſſimus, & Deo acceptiſſimus Benedictus Magiſter tuus inſtituit ſervare decreverint, ut juxta illam viventes, nec ad dexteram nec ad ſiniſtram declinare præſumant*. Hujus auctoritatem Epiſtolæ nemo jure vocaverit in dubium, quam probavit doctiſsimus Lucas Holſtenius Bibliothecæ Vaticanæ Præfectus, viſis prius & ſerio diſcuſsis vetuſtiſsimis Muſæi Caſsinenſis membranis, in quibus extat illud venerandum antiquitatis monimentum: quam etiam commendant, & acerrime propugnant Hugo Menardus, Hæſtenus in ſuis diſquiſitionibus Monaſticis, Angelus a Nuce in ſuo Monaſt. Caſsinenſi, & quidam alii.

Cron. Caſſin. pag. 355.

Cron. Caſſi. pag. 356.

Octavo. Juverit etiam advertiſſe, priuſquam Regula hæc Benedictina publici juris fieret, ſingulos Abbates peculiares ad libitum ſuis Monaſteriis leges fixiſſe, ut monet Caſsianus Inſtit. 2. cap. 2. *Tot propemodum typos & regulas vidimus uſurpatas, quot etiam Monaſteria cellaſque conſpeximus*. Cui conſentit citatus Abbas de Fundis: *experientia compertum eſt multorum rectorum mores varias vivendi formas in Monaſteriis peperiſſe*.

pter infirmos, quibus ſolis ſunt uſui, a ſuis voluerit eſſe legendos.

Verum hic forſan oppones non aliis ſub legibus, quam iis, quarum modo mentio facta eſt, ut plurimum cæteros vixiſſe Monachos, ut proinde certa non ſit ex allatis ratio concludendi pro Benedictino Caſſiodorii Monachatu. Damus id quidem lubentiſſime Caſſiodorium nonnulla ex præfatis ſtatutis D. Benedicto cum omnibus Monachis communia ſervaſſe; neque vero inde ſolummodo colligimus eum Benedictinis adſcribi oportere: verum cum & communibus & propriis ſancti Legiſlatoris placitis Senatorem paruiſſe oſtenderimus, ipſum a tota Regula ne vel latum quidem unguem deflexiſſe inferendum merito cenſemus. Adde quod ea quæ communia diximus eodem ſenſu iiſdemque pene ac Benedictus verbis ſibi tribuerit Caſſiodorius, ut amplius patebit ex argumento ſequenti.

ARGUMENTUM III.

NOn ſolum ex iis, quæ Caſſiodorius jam Monachus egit nobis aſſerere licet ipſum Benedicto vel viventi, vel proxime defuncto nomen dediſſe: ſed quæ ubique operum ſuorum ad Vivarienſes paſſim ſcripſit, id certo demonſtrant; videtur enim ſuccincta ſparſim in Benedictinam Regulam commentaria exaraſſe, quibus tacito Legiſlatoris nomine ejus loquendi tropos uſurpat. Pauca delibabimus ex multis, quibus lectori citra tædium fiat ſatis.

Primum occurrit officii, ſeu operis divini diſpoſitio, diu noctuque peragendi, quam ad amuſſim Benedictinam, ſeu ad ſexdecim integra Regulæ capita Senatorem concinnaſſe, probant ea, quæ ſcripſit in Præfatione Commentarii ſui in Pſalmos, & aliis in locis, ut etiam oſtendimus in ejus vitæ parte 2. §. 17.

2. Horæ canonicæ dicuntur opus divinum, ut a Benedicto Reg. cap. 43. ſic a Caſſiodorio
Reg. cap. 43. lib. divin. lit. cap. 30. &c.

Caſſiod. in Pſal. 76. 3. Eadem apud utrumque nomenclatura ea pars officii, quam nos matutinos dicimus, *Vigiliæ nocturnæ* nominatur; & ut ad eas tempeſtivus, & facilis eſſet acceſſus, tinnienſium horologiorum, & jugis luminis uſu ingenioſe providit Caſſiodorius: *Hæc ergo procurata ſunt*, inquit cap. 30. lib. divin. litt. *ut milites Chriſti certiſſimis ſignis admoniti, ad opus exercendum divinum quaſi tubis clangentibus evocentur*.

Benedicto ætate. 4. Convenit inter eruditos nullum in occidente ætate Benedicto ſuperiorem in ſerie horarum canonicarum Completorii meminiſſe, & illius uſum & formam occidentalibus Monachis præſcripſiſſe, cujus ritum ſanctiſſimo Patri debet etiam Romana Eccleſia, ut probe ſcribunt Bellarminus, Francolinus, Hugo Menardus, Cardinalis Bona, & alii ab eo citati cap. 10. de divina Pſalmodia. Igitur haud dubium quin Benedictinam Regulam ſequutus ſit Senator, dum in prologo ſui in Pſalmos Commentarii, & in Pſalmo 118. & maxime in concluſione Pſ. 90. *Completorios poſt omnes actus diei, noctis adventu* juſſit decantari.

Reg. cap. 48. Caſſ. lib. div. lit. cap. 30. Reg. cap. 48. Caſſ. lib. div. lit. cap. 32. 5. Similis utriuſque in manuum laboribus Monachis, ne otio torperent, præſcribendis, ſimilis in diſtribuendis unicuique ſecundum vires ſuas operibus cura & ſollicitudo. Similibus ambo verbis inimicam animarum otioſitatem & deſidiam a clauſtris procul amandare contendunt.

6. Uterque pari veneratione Caſſiani ſcripta coluit, ſuiſque legenda propoſuit: *Sedeant omnes*, inquit Benedictus Reg. cap. 42. *& legat unus collationes Patrum*, ſcriptas ſcilicet a Caſſiano. *Caſſianum Presbyterum*, ait Caſſiodorius lib. div. lit. cap. 29. *ſedulo legite, & libenter audite*. ideſt forſan audite, dum ſedentibus aliis ut præcipit Benedictus, Caſſiani collationes unus coram legeret.

7. Caſſiodorius Vivarienſes obedientia præcæteris virtutibus exerceri juſſit, cujus ut religioſior eſſet obſervantia, eam ipſis pene verbis commendavit, quibus S. Benedictus ea, veluti teſſera quadam, diſcipulos inſigniri voluit. *Reg. cap. 5. Caſſ. lib. div. litt. cap. 32*

8. Nec minus perſuadent Benedictinum Vivarienſium inſtitutum tot peculiares Benedicto loquendi formulæ, quibus ſic ſtuduit Caſſiodorius ad ſuos ſcribens, ut pene in verba Magiſtri juraſſe videatur: exemplo ſit quod variis in locis lib. divin. lit. fratres ſuos vocet *milites Chriſti*, uſu Regulæ familiari. Item, *ſitque illa ſcala Jacob* &c. ſed *gradus iſte humilitatis* &c. *Unde ſcalam illam Jacob pro parte aliqua*, &c. *magnæ remunerationis eſt præmium ſine aliquo murmure præceptis ſalutaribus obedire*. Item. *Quæ vilius comparari poſſunt*; Item, *iſtæ cogitationes, dum ſunt parvulæ percutiuntur in petram*. Ex quibus & aliis paſſim obviis facilis eſt conjectura nullatenus Benedicti Regulam ſic Caſſiodorio ad manum fuiſſe, niſi ex illius uſu, & diutina lectione, quam in Congregatione ſæpius iterandam præcipit illa cap. 66. *Caſſ. lib. div. lit. cap. 30. In Præfat. pſal. 119. lib. div. litt. cap. 32. In Pſal. 70. v. 11. Prolog. Reg. cap. 7. 5. 55. 4.*

Idem nec inepte quidem probari poteſt ex hac Senatoris ſententia, ſic ad ſuos ſcribentis cap. 32. lib. divin. literar. *Tam regulas Patrum, quam proprii præceptoris juſſa ſervate*. Per regulas quippe Patrum Benedictinam intelligi opinantur nec pauci, nec ignobiles viri, rati SS. Legiſlatorem Benedictum modeſtiæ cauſa ſuum nomen genuino fœtui ſuppreſſiſſe, & Patrum nomine, quorum placitis multus adhæſit, poſteritati nuncupaſſe. Vide Hugonem Menardum lib. de Orig. ordinis ſancti Benedicti, Hæſtenum in diſquiſit. Monaſt. & plures alios, ideo ita ſentientes; quia, ut recte notat S. Benedictus Abbas Anianæ in Præfatione concordiæ regularum, certum eſt *B. Benedictum ſuam a cæteris regulam aſſumpſiſſe*. Et ut in vita S. Martini de Vertano legitur: *Quam regulam*, S. Benedicti, *priorum Patrum decretis inſtitutam a tranſalpinis regionibus ferunt ab ipſo delatam*. Superflui eſſet laboris plura in hanc rem congerere; non enim diffiteri poſſunt eruditi Regulam hanc ipſo etiam vivente Legiſlatore ſic inſcriptam, & a coætaneis auctoribus eo ſub titulo laudatam; eam enim Gregorius inter magnos B. Benedicti diſcipulos maximus ſimpliciter & abſolute vocat Regulam Monachorum in lib. 2. Dialogorum. Sic etiam in antiquiſſimis cartis, Pontificum decretis, diplomatibus Regum, & Conciliis citatur, ubi *lex Monachorum*, *Regula ſancta*, *Regula patrum*, *norma patrum*, nihil aliud ſunt, niſi ipſa Regula Benedicti, quam ex melioribus & exquiſitis Patrum ſententiis confectam advertens Caſſiodorius, non male *Regulas Patrum* more cæterorum appellavit. *In Chron. S. Vvandregiſili. Concil. Rothomag. ſub. Anſberto. Beda in vita S. Vvilfridi. In diplomate Theoderici in gratiam S. Mauri monaſterii.*

Quod ſi pertinacius quidam reluctentur, & malint Senatorem ad omnes indiſcriminatim, & univerſim regulas antiquorum Patrum memoratis verbis intendiſſe, quem obſidem dabunt ſuæ fidei, ut iſthæc citra tanti viri injuriam poſse aſſeri quis tuto credat? Nutaret certe, ne dicam penitus obrueretur Caſſiodorii prudentia ſub tanta præceptorum mole, ſi conſtaret, virum

diſcretione præcipuum tot importabilia onera ſuorum humeris alligaſſe, puta regulas Antonii, Pacomii, Macharii, Oreſii, Baſilii, Caſſiani, & id genus plurium; quas quidem Monachis indigitare utiliſſimum eſt, ad eas cogere nocivum; ſecus autem de Regula, quam ipſe ſpecialiter profiteris, a cujus imperiis totus pendeat Monachus neceſse eſt.

Sed ut longius faceſsant, & funditus tuant adverſariorum reſponſa, vel unum adhuc urgere liceat, quo citra ſcrupulum quilibet facile credat Caſſiodorium *per Regulas Patrum* nullum alium Regularum codicem inſinuaſse, quam Benedictinum, Certum eſt quam toties ſuis commendavit obſervantiæ regularis perfectionem eam eſse, cujus uſum vigere voluit in ſuo Monaſterio Vivarenſi; certis enim legibus, certis uſibus non vagis, non temere, aut perfunctorie conceptis ſtare debet familia regularis. Sed ex ejuſdem Senatoris ſcriptis, dictatis, & a nobis ſuperius recenſitis, maximeque ex Completorii, totiuſque officii divini diſpoſitione conſtat Vivarienſis Monaſterii uſus alios non fuiſſe, quam quos præſcribit Regula S. Benedicti. Ad illas igitur obſervantias Benedictinæ Regulæ a ſe pridem propoſitas, ad illam, inquam, praxim cuique notam, in Italia univerſa receptam, ſuos hortatur Caſſiodorius; quam ideo *Regulas Patrum* appellat, quod alio tunc temporis non vocaretur nomine, ſciretque a Legislatore compendioſe in ſua Regula redactum, quicquid in immenſa, variaque veterum Patrum ſuppellectili ſparſum jacebat.

ARGUMENTUM IV.

ERuitur illud ex auctoritate ſcriptorum, qui aſſerunt Caſſiodorium S. Benedicti diſcipulum, & regulam ejus profeſſum, quos antequam proferamus in medium, notandum haud ſine admiratione altum apud veteres de viro in ſæculo, & in clauſtro vita & ſcriptis clariſſimo ſilentium. Jurgantur pene poſterioris ævi auctores cum Procopio, Jornande Ravennate, & ipſo etiam Iſidoro Hiſpalenſi, qui aut vix, aut jejune nimis de Caſſiodorio, & ejus vivendi ratione prolocuti ſunt; quamvis ab ejus operibus non pauca mutuati fuerint. Verum vix ullus nobis videtur conquerendi locus, ſi de Benedictino Caſſiodorii Monachatu, quem unicum inquirimus, ſit ſermo; non deſunt enim qui ſententiæ noſtræ aperte ſuffragentur, & tamdiu ſynchronum teſtem citabimus, quamdiu integra ſtabit & invicta, ſuperius allata Abbatis Fundani auctoritas. Secundus teſtis accedet Gabriel Vvarri lib. 3. de ſitu, & antiquitate Calabriæ circa finem: *Si tamen is*, inquit Paulus Æmilius Santorius in hiſtoria Monaſterii Carbonenſis pag. 14. *libri auctor fuerit, licet nomine ejus in lucem prodierit; nam multi, & fortaſſe non inſulſe Guillelmi Cardinalis Sirleti præſtantis doctrinæ, & exacta ſtudiorum diſciplina celebris ingenio aſcribunt.* Is, inquam, auctor, quiſquis tandem ille ſit, qui antiquitates, ſeu res Calabriæ, & Squillacii, ubi ſitum Vivarienſe Cœnobium apprime noverat, ſic de Senatore loquitur. *Fuit Caſſiodorius in ſæcularibus diſciplinis omnium ſuo ſæculo facile erudititiſſimus: ſed ſæculi honoribus contemptis, divi Benedicti Monachus factus divinarum ſcripturarum ſcientia, atque etiam ſanctitate effulſit.* Non aliter doctiſſimus Eſpencæus lib. 3. ſuarum digreſſionum pag. 345. ubi de Cancellariis erudite diſſerit. Similia profert Jeronymus Faber 1. parte hiſtoriæ urbis Ravennat. pag. 1370. in qua præter alia commemorat Caſſiodorium gloriæ ſæcularis faſtidio nuntium mundo remiſiſſe, & in ſchola S. Benedicti altius meruiſſe; exſtructo ſuis ſumptibus, & magnificentius aucto Vivarienſi Monaſterio. Non abſimilia legimus apud Jeronymum Platum lib. 2. cap. 32. de bono ſtatu religionis. Et apud Sanderum in ſua Bibliotheca MS. Belgica vetus codex S. Amandi in Flandria, ab ipſo Sandero lectus, ut ipſe teſtatur, hæc habet in titulo: *Magni Aurelii Caſſiodorii Senatoris, & poſtea Monachi Benedictini liber de Anima, & de ejus divinarum litterarum inſtitutione liber primus tantum.*

Claudent agmen, qui præire debuerant ipſi rerum Benedictarum ex profeſſo tractatores, qui Senatorem noſtrum ſuo Ordini adſcribendum unanimi conſenſu aſſeverant, multiſque argumentis demonſtrare contendunt. Ita Trithemius lib. 2. & 3. de viris illuſtribus Ord. S. Benedicti. Arnoldus Vuion lib. 5. de ligno vitæ cap. 5. Antonius Yepezius Abbas Valliſoletanus tom. 1. Chron. Stengelius, Bucelinus in Menologio & in Annalib. Benedictinis, & alii quos citant.

At forte ſuſpecta fuerit Baronianis domeſticorum ſcriptorum auctoritas: immo vero iis utpote oculatis teſtibus, & veritatem a fœcundo Bibliothecarum noſtrarum ſinu eruentibus major adhibenda fides, quam extraneis, quibus nec Ordinis Benedictini patuere ſcrinia, nec MSS. ſuppellex propemodum immenſa. Nec ullus quidem ſanæ mentis cœca umbratilis cujuſdam gloriæ Ordinis ſui libidine abreptos cenſuerit, tam curioſos hujuſce rei diſcuſsores, & integerrimos opinionis ſuæ ob argumenta non contemnenda propugnatores. Quid plura? eorum qui Baronium ætate præceſserunt nemini dubia fuit umquam Benedictina Caſſiodorii profeſſio, quem ſi qui Monachum ſimpliciter, & ſine addito, ut ajunt, aliquando vocavere, ſicuti Paulus Diaconus, Honorius Auguſtodunenſis, Sigibertus, Ordericus Vitalis, Robertus de Monte, Abbas Uſpergenſis, Otho Friſingenſis, Geſnerus, Sixtus Senenſis, & alii quamplurimi, eum hoc nomine Benedictinum fuiſse ſignificaverunt, vel quod nullus eorum ævo præter Benedicti diſcipulos Monachi gloriaretur appellatione: vel quod non alio charactere tot viros illuſtres, quos Ordini noſtro nemo invidet, ſuis in ſcriptis inſignivérint. Eodem plane ſenſu antiquioribus MSS. codicibus Caſſiodorii in Pſalmos titulus hic præfigitur, *Caſſiodorii jam Domino præſtante Converſi Expoſitio* &c. Quid enim aliud, quæſo, innuit Converſi vocabulum, niſi Benedictinam Regulam profeſſum Monachum jam adultæ, vel provectæ ætatis, & chori muniis addictum; ſicut Nutriti nomen nondum, aut vix puberem voto potius parentum, quam ſuo ſancti Benedicti cucullum induentem. Id enim aperte colligitur ex Gregorio Magno lib. 2. Dialog. capp. 17. & 18. & alibi. D. Lanfranco in Decretis pro Ordine S. Benedicti, cap. 1. ſect. 4. Inprimis autem ex D. Anſelmo cap. 78. lib. de Similitudinibus, qui inſcribitur; De contentione inter Monachos nutritos, & converſos; apud quos omnes, & alios non paucos, idem eſt Converſus, qui Monachus Benedictinus. Stet igitur ratum, ac plane indubitatum ſuis ſemper alumnis a Benedictinorum ordine annumeratum Senatorem; donec huic cum tandem noſtro ſæculo eripere tentaverit Eminentiſſ. Cardinalis Baronius. At quo jure, videamus.

ARGUMENTUM BARONII, & alia quædam contra Benedictinum Caſſiodorii Monachatum objicienda expenduntur.

CErtum eſt ex ſuperioribus momentis nulla veterum auctoritate ex albo Benedictinorum expunctum a Baronio Caſſiodorium. Quibus ergo putas argumentis fretus docti ſſimus Annaliſta, tot a nobis hactenus allatis auctoritatibus, tot adductis rationibus contradixit? Nullo ſane, niſi unico, eoque, ut ajunt, negativo. Illius vim, ſi quam habet, non tantum non minuemus: ſed eam majoribus conjecturis augebimus in gratiam Eminentiſſimi Cardinalis; & ne quid candori deſit, non ſilebimus ea, ad quæ forſan ipſe non advertit, & quibus opinioni ſuæ utcumque blandiri potuiſſet. Sed ante omnia juvat eum ore proprio loquentem audire; ſic igitur ille, ad ann. 494. *Sed quid inſuper Caſſiodorium pro animi arbitrio ſub ejuſdem S. Benedicti regulis Monachum referunt, cum agens ipſe de Monachis a ſe collectis in Comment. de divinis Lection. cap. 29. & 32. nec ullam quidem, eum in eo argumento verſatur, S. Benedicti, vel regularum ipſius habuerit mentionem; quæ certe ante omnia ipſis Monachis ante oculos ponendæ erant?* Hæc omnia, nec plura profert Baronius, ut Senatorem cœtui Benedictinorum immerito adſcriptum oſtendat. Siluit de Benedicto capp. illis 29. & 32. Abbas Vivarienſis, inquit ſummus annalium ſcriptor, ubi nulla major eum laudandi, & regulas ejus allegandi ſeſe præbebat occaſio; non potuit igitur in ejus ordinem convolaſſe. Sed potuit, reponent alii, in aliis libris, quos hactenus latere, vel periiſſe certius conſtat, tanti patris, & ejus regulæ meminiſſe. Quid tum etiam ſi Baronio objiciamus alium Cardinalem non mediocris litteraturæ virum, ipſum item Bibliothecarium S. Romanæ Eccleſiæ, Guillelmum Sirletum doctrinæ fama, & Auctorum ſui ſæculi teſtimonio celebrem, qui in hiſtoria Calabriæ Caſſiodorium Benedictinis accenſet.

Sed ut argumentum negativum vim obtinet nonnunquam, ſi ſuis libretur momentis; placet rationi Baronii nihil luminis denegare, & inveſtigare quid tandem illud ſit, quo prævio deflectere potuerit a via communi & aliorum conſenſu. Si Caſſiodorius, inquit, S. Benedicti Regulam voviſſet, illud proculdubio meminiſſet in citatis ſupra capp. 29. & 32. Illud benevole concedendum, ſi tunc nulla potuit ſuppetere excuſatio ſilentii; puta quod cum ea ſcriberet jam uſitatiſſima eſſet Vivarienſibus illius Regulæ obſervatio: ut proinde nulla fuerit ratio Senatori ad illius praxim adhortandi: ſed illud unicum ſibi ſupereſſe cenſuit, ut exemplo S. Patriarchæ emendicatis ex aliorum Patrum lectione ſubſidiis, ſuos inſtigaret ad perfectionis Evangelicæ culmen. Non dubium certe quin Benedictina Regula legeretur quam frequentiſſime, ut illa præſcribit, in quotidianis Monachorum ſynaxibus, omnium manibus teneretur, & ab ipſis etiam Ordinis incunabulis, ut ferunt vetuſtiſſimæ noſtræ membranæ, memoriter addiſceretur. Quis igitur, amabo, poſt hæc Caſſiodorio locus, aut quæ neceſſitas ad lectionem illius Regulæ Monachos invitandi, cogendi, trahendi? Siluit, inquam, Benedictum, qui privatim & coram jugiter audiebatur in Cœnobio Vivarienſi, & alios ſolum Cœnobiticæ palæſtræ magiſtros, & patres indigitavit, ne quid opis & adminiculi deeſſet iis, quorum profectui nunquam non ſedulus invigilabat.

Age vero non minus incommoda videtur ipſi Baronio ejus argumentatio, & in ipſum retorquenda, qui conſentit Senatorem Monachum fuiſſe, & Cœnobitas certæ regulæ ſeſe ſubdidiſſe, priuſquam in Benedictinam omnes convenirent. Ita enim ille: Si Caſſiodorius fuiſſet Monachus S. Benedicti, ejus meminiſſet, aut ſaltem Regulæ quam promulgavit; & quidem capp. illis 29. & 32. Sed non meminit: igitur &c. Sic retorquemus: Si Caſſiodorius fuiſſet Monachus, eo loci meminiſſet regulæ, cui ſe addixerat, & quam Vivarienſes ſequebantur. Sed non meminit. Igitur non fuit Monachus. Atqui ipſam Monaſticen profeſſum eſſe ſcribit Baronius. Igitur non uſquequaque certa fides argumenti negativi; & eam utrobique periclitari æquus cenſeat Annaliſta. Non facilis quidem doctiſſimo Cardinali hujus nodi ſolutio; vel enim reſpondebit, nihil curæ & neceſſitatis fuiſſe Caſſiodorio capitibus illis ullius regulæ meminiſſe, & ſic convenimus: vel ibi ſat ſuperque ſuis inſinuaſſe quam ipſe regulam ſectaretur. At hoc ſi ita eſſet, diſertis verbis exprimere debuiſſet Baronius, quæ illa Vivarienſium norma; & ex ejus obſervatione non abnutivo quidem argumento, ſed poſitivo conficere Benedictinum non obtinuiſſe ut communem, & uſualem, ſi dicere fas eſt, Caſſiodorenſis Monaſterii canonem. Non minus enim luſiſſet ſyllogiſmo ſuo negativo, & dialectico cavillo, quam qui probaturus S. Bonaventuram Benedictinum non fuiſſe, hoc ſolum nobis objiceret Enthymema: Nulla apud eum Regulæ S. Benedicti mentio, ubi tamen commoda citatio videretur. Igitur certum illam amplexum non eſſe. Sed rem acu tetigiſſet hoc meliori effato. Regula Franciſci alia eſt a Regula Benedicti: primam ſervavit Bonaventura; non igitur alteram. Sic certe indicare debuit Baronius quam regulam Caſſiodorius ſequeretur, ſiquidem ipſi conſtet, quod de illa diſſeruerit citatis capitibus 29. aut 32. Sed non potuit: unde recurrit primum allatæ reſponſionis membrum; nihil ſcilicet eo loci Senatorem moviſſe, ut de S. Benedicti Regula nominatim ageret, quod iterum paucis demonſtramus.

Illud unum videtur intendiſſe Caſſiodorius toto in libro de divinis litteris, ut ad ſtudium ſacræ ſcripturæ Cœnobitas ſuos inſtrueret. Hinc oſtendit quibus potiſſimum libris legendis, & addiſcendis impenſius incumberent. Deinde circa medium capitis 28. provide monet, ut ſi quibus grave fuerit, aut invium penitus ſtudium illud Scripturæ ſacræ, hortis excolendis, ſerendis arboribus, aut alendis piſcibus ſeſe dedant, non inutili quidem opera, ſed fratribus, hoſpitibus, & infirmis profutura. His porro monitis abſolvitur caput 28. Toto vero capite 29. primum de facultatibus Monaſterii Vivarienſis non parce diſſerit, & quæ ad neceſſaria & commoda vitæ multus contulerit, prudens recenſet. Tum ſuos hortatur, ut caducis & terrenis omnibus valere juſſis, cæleſtia ſerio meditentur. Eaque ut animo proſequantur alacriori ducem indigitat Caſſianum, quem pari encomio extulerat etiam S. Benedictus. Tertio Legiſlatoris ejuſdem inſiſtens veſtigiis, ejus licet ſuppreſſo nomine, cellarum mentionem facit, quas exſtrui juſſerat iis, quibus poſt exhauſtos Cœnobiticæ vitæ labores ſacrum jam eremi otium arrideret. Verum quid iis in omnibus neceſſe habuit Caſ-

ſiodorius commendare ſancti Benedicti regulam, iis præſertim Monachis, quos, pace Baronii dixerim, ſaltem hic ſupponimus Benedictinos; quippe ne res ipſa quidem, quam proſequebatur, illud exigebat, aut ipſe Monachorum fervor, quibus nihil tum erat antiquius, quam Regulæ, omnium votis expetitæ, omnium linguis celebratæ, præceptis ſtrictius inhærere. Quis enim dixerit quod quoties Superior, aut Abbas verba facit ad ſuos de ſtudiis, de labore, vel aliis regularibus exercitiis, toties regulam eis familiarem, uſuque notiſſimam in memoriam cogatur revocare. Quaſi vero tot Abbates ſanctiſſimi, quos in D. Benedicti ordine meruiſſe certiſſime conſtat, inter Benedictinos cenſendi non ſint; quia in aliqua ad ſuos parænesi nullam de Benedicto, ejuſque regula fecere mentionem. Fateor equidem ſi Cœnobium regularis obſervantiæ patiatur aliquid detrimenti, nullum tunc aut impendentibus, aut graſſantibus jam malis præſentius fore remedium, quam ipſius regulæ memoriam, in cujus verba publico ſacramento ſit juratum. Sed rebus integris, & dum illibatus, ut in Senatoris noſtri Monaſterio, perſeverat diſciplinæ vigor, ſupervacanea profecto eſt, ne dicam moleſta, iterata ſere ſingulis momentis ad regulæ obſervationem adhortatio. Certe cum Vivarienſibus Legiſlatoris ſui legibus jam addictiſſimis alios Monaſticæ perfectionis duces proponeret Caſſiodorius, eorumque ſenſa depromeret; dum reconditos tam in ſacris litteris, quam in Patribus Orthodoxis divinæ Sapientiæ fontes reſeraret, licet ibi eorum Regulam ſiluerit, jure tamen merito & illis, & officio ſuo facere pluſquam ſatis ſibi videbatur.

Iniquius objicitur a Baronio caput 32. necenim probat, cur in eo plura, quam in ſuperiori capite 29. de S. Benedicto ejuſque inſtitutis verba facere debuerit Caſſiodorius; & quæ de priori capite 29. diximus; illius in poſteriori ſilentium facile apud omnes excuſarent. Neque tamen S. Benedicti Regulam ibi a Senatore prætermiſſam ſtatim conceſſero, cum nec levis ſit, nec improbabilis ſuperior conjectura, qua cuncti opinari liceat Caſſiodorium ſui præceptoris Benedicti non obſcure meminiſſe, vel primis illius capitis verbis, cum ait: *Tam Regulas Patrum, quam præceptoris proprii juſſa ſervate*. Non enim audiendus eſſet is, qui Grammaticæ magis, quam rationi ſerviens regularum nomine non unam, ſed plures intelligi contenderet; nam Baronius ipſe dum diſputat de eadem regula, non ſemel eam regularum vocibus appellat.

Addimus denique quod unicum Baronianæ opinionis fundamentum eam funditus evertat; illud enim quod unice nobis opponit, ſi verum eſt de Regula Benedictina Caſſiodorii in lib. de div. litt. ſilentium, clamat illam fuiſſe Regulam Cœnobii Vivarienſis. Quod hac ratiocinatione demonſtramus. Notiſſima eſt Senatoris ſollicitudo in conquirendis, & undique comparandis libris, quibus fere ad miraculum crevit celeberrima Vivarii Bibliotheca: non minus perſpicuum quot votis, quot modis ſatageret, ut nihil ſuis deeſſet opis humanæ, quo aſſidua piorum codicum lectione Deo ſublimius inhærerent. Tertio ſupponimus ex præmiſſis ut indubitatum Regulam S. Benedicti ſuo merito, ſua fama & celebritate Senatori commendatiſſimam fuiſſe. Qui igitur fieri poſſet, ut vir ſuorum ſalutis cupidiſſimus, dum cætera veſtigat longius, ambit ſollicitius, emit impenſius, pietatis & perfectionis Monaſticæ ſubſidia, hanc unam Regulam neglexerit omnibus numeris abſolutam, probatiſſimam ſingulis, vicinam tandem, ipſique notiſſimam. Hanc ſiluit; eſto, ſed quam Vivarii parietes altius perſonabant.

SECUNDA OBJECTIO.

HAnc, & eas, quæ ſequuntur a viro doctiſſimo, multiſque titulis a nobis colendo propoſitas objectiones ſubjicimus in gratiam Cardinalis Baronii, ad quas forſan non advertit. Objicit igitur Caſſiodorium S. Benedicti diſcipulum non fuiſſe, ſed Caſſiani, quod ejus ſcripta Vivarienſibus ſuis ſedulo commendaverit.

Reſpondemus 1. Aptam omnino non videri hanc conſecutionem: probavit Senator, & commendavit ſuis Monachis ſcripta Caſſiani; igitur Regulam ejus, ſi quam evulgavit, amplexi ſunt.

2. Pari quis luderet Enthymemate. Non minus hortatur idem Caſſiodorius eoſdem Monachos indeſeſso labore vacent lectioni Patrum, puta Hieronymi, Auguſtini, Baſilii, & cæterorum, & magis de illis, quam de Caſſiano perlegendis ſic edixit: *Legite, ſedulo legite, conſtanter legite*: igitur Vivarienſes Monachi regulas SS. Hieronymi, Baſilii &c. ſolemni, & ſpeciali votorum nuncupatione profeſſi ſunt.

3. Nonne parem de Caſſiano legendo privatim & coram, ac in publicis conventus ſynaxibus legem fixit S. Benedictus; quis tamen jure dixerit Benedictinos ſub Collatoris Regula meruiſse?

4. Si quid diligentiæ in laudando Caſſiano poſuit Caſſiodorius, indicium illud eſt mentis paria ſentientis cum ſapientiſſimo Legiſlatore Benedicto, qui Caſſianum impenſe coluit, eique legendo ſuos addixit, dum jubet capite 42. ſuæ Regulæ, ut *Sedeant omnes in unum; & legat unus Collationes Patrum*; & capite 73. *Nec non & Collationes Patrum*. Quem ſequitur Abbas noſter, dum monet libro de divinis litteris capite 29. *Caſſianum Presbyterum, qui conſcripſit de inſtitutione fidelium Monachorum ſedulo legite, & libenter audite*.

Tandem reſpondemus ſcopum Senatoris eo loci non eſse ſcripta Caſſiani proponere, ut propriam aliquam vivendi normam: ſed quædam menda doctrinæ illius diſcipulis ſuis detegere, ne offenderent incauti, præſertim in materia de auxiliis, & gratia Dei, Collatione 13. quam ſanctus Proſper, & alii invictiſſimum victricis gratiæ defenſorem Auguſtinum ſecuti, reprehenſione dignam judicaverunt. Sic enim ait Caſſiodorius: *Caſſianum, qui conſcripſit de inſtitutione fidelium Monachorum ſedulo legite, & libenter audite; qui tamen de libero arbitrio a beato Proſpero jure culpatus eſt. Unde monemus, ut talibus rebus excedentem ſub cautela legere debeatis, &c.* Lib. div. litt. cap. 29. Nec hic tantum ſe cenſorem exhibuit: ſed quoties ſe ſe dedit occaſio aliorum etiam auctorum nævos, aut ſcopulos toto de divinis litteris libro ſuis tanta diligentia ſtuduit indicare, ut ſi non unicus, ſaltem præcipuus hujus libri ſcopus eſse videatur. Sed quid, amabo vos, in Regula S. Benedicti male ſanum, aut minus orthodoxum, quod animadverſione Senatoris indigeret, ut tamquam rea citari, & coram eo judice ſiſti debuiſset? Quid in opere, quod toties prima Sedes probavit, quod tot Pontifices, tot Sancti, & Eccleſia univerſa ſummis extulere laudibus inveniri poſset: cui cenſoriæ ſeveritatis nota inureretur a Caſſiodorio? Contra vero, cum

nihil

nihil in eo codice contineatur niſi laudabile, niſi ſanctiſſimum, niſi divinum; quid mirum, ſi ubi Caſſianum arguebat Caſſiodorius, de S. Benedicto tacuerit.

Urget tamen, & nihil remittit vir doctiſſimus; ait enim, qui Benedictinus eſſe potuit Caſſiodorius, cum duos Abbates præter Benedictinæ Regulæ inſtitutum Monaſterio ſuo præfecerit, imitatus videlicet Africanos, qui ſicut in Fulgentii vita legitur, ſua duobus Abbatibus aliquando cœnobia ſubdidere? Unde Senatorem, dum ad *ſervandas Patrum Regulas* adhortatur ſuos, non de Benedicti quidem Regula, ſed de mixta quadam alia, quam ex variis ipſorum ordinis Monaſticis Legislatorum regulis excerpſerit, loqui cenſendum eſt.

Lib. de div. litt. cap. 32.

Negamus Clauſtris Vivarienſibus duos Abbates præfuiſſe, donec Chalcedonium, & Geruntium ſucceſſores ſibi ſenior Caſſiodorius ſubrogaverit. Nec ſane quid tum fecerit alienum a Regula Benedictina video. Ut enim duos Abbates, ſic duo Monaſteria, unum Cœnobitarum, Anachoretarum alterum, apud Vivarienſes fuiſſe planius atque apertius Senator ipſe dicit, quam ut ab ullo in dubium adduci queat. Nam primo ſubjacentia Caſtellienſi monti Cœnobitarum clauſtra ſic deſcribit capite 29. de divinis litteris: *Invitat ſiquidem vos locus Vivarienſis Monaſterii, &c.* Deinde vero, ſi quibus forte Anachoreticæ vitæ cupide mentem ſubjerit, ejuſmodi ſeceſſibus *Caſtelli montis ſecreta ſuavia* aſſignaſſe ſe teſtatur. Hæc ita cum eſſent, & cum Cœnobitæ, atque Anachoretæ vivendi ratione minus conveniant, eorum curam non uni, ſed duobus demandandam eſſe vir prudentiſſimus exiſtimavit. Neque id quidem parum valet ad demonſtrandum Benedictinum Caſſiodorii monachatum, cum, ut jam monuimus, de gemino illo Monachorum genere, vel in ipſo primo Regulæ ſuæ capite ſanctiſſimus Legislator verba faciat; nec idem infrequens olim fuerit, aut etiamnum ſit in quibuſdam noſtrorum Monaſteriis. Unde colligas Caſſiodorium haud Africanos longo intervallo a Vivarienſibus ſeptis diſſitos ſectatum fuiſſe, ſed finitimos Europæos; nec transmarina, ſed domeſtica Benedictinorum non in Italia modo, verumetiam in aliis regionibus jam notiſſimorum exempla quæſiviſſe. Quod vel ex ipſo ſupra laudato capite 29. diſcimus, ubi propoſitis ad intimationem vicinis Monachis (quos alios fuiſſe a Benedictinis nemo dixerit) Eremiticæ vitæ ſtudio ſic incendit diſcipulos: *Nam ſi vos in Monaſterio Vivarienſi, ſicut credere dignum eſt, divina gratia ſuffragante, cœnobiorum conſuetudo competenter erudiat, & aliquid ſublimius defectos animos optare contingat, habetis montis Caſtelli ſecreta ſuavia, ut velut Anachoretæ, præſtante Domino, feliciter eſſe poſſitis, &c.* Accedit, quod duodecim Sublacenſibus Cœnobiis duodecim Abbates præpoſuerit quondam D. Benedictus; cum inter ea tamen minus intereſſet ſpatii, quam inter Caſſiodoriana; quandoquidem illorum tria ſita in ejuſdem montis acumine unius fontis S. Legislatoris precibus impetrati, cæterarumque rerum communione gaudebant. An igitur Vivarienſe inſtitutum pugnet cum Regula noſtra viderit vir eruditiſſimus; maxime cum hactenus ſatis, ut arbitror, oſtenderimus nihil eſſe cauſæ, cur per *regulam Patrum* Regulam D. Benedicti Caſſiodorium indicare voluiſſe diffiteamur. At unicum forſan inquies Senatoris temporibus Cœnobium fuit; tum quia iiſdem ibi cuncta cingebantur muris; tum quia vocem hanc, *Monaſterium*, ſuis ipſe in ſcriptis uſurpat. Eſto, uſurpet: at nonne hac etiam, *Monaſteria*, utitur aliquando? Deinde quis novit, an non plura illa Sublacenſium Cœnobia idem quoque caperet murorum ambitus? Denique ſi latius Monaſterii nomen accipias, unicum: ſi arctius, duplex fuiſſe apud Caſtellienſes affirmabimus, contendemuſque nihil obſtare, quominus duobus Abbatibus ſubdita duplex domus Benedictinæ pariter Regulæ totam ſeſe mancipaverit.

Lib. div. litt. cap. 29.

Lib. div. litt. cap. 29.

TERTIA OBJECTIO.

Objicit iterum: Prophanis & humanioribus litteris ex Caſſiodorii imperio vacabant Vivarienſes Monachi, ut ſatis patet ex libro de divinis litteris, quod tamen in ipſo Benedictini Ordinis exordio non legimus uſitatum; & proinde aut regulæ ſuæ tranſiliiſſe leges: aut Benedictinum non fuiſſe Caſſiodorium fatearis neceſſe eſt.

At quomodo primo Benedictinorum ævo ea ſtudia non viguiſſe probabit vir doctiſſimus, cum illius ſæculi Annales ad nos uſque minime perveniſſe non ignoret?

Deinde neutiquam concedendum, qui in ipſo ordine præ cæteris crevit, & inſigniter adolevit ſcientiarum humaniorum uſum, ad illius etiam cunas primordia ſua non referre. Verumenimvero quis crediderit, cum ad S. Benedictum e latebris Sublacenſibus vix emergentem confluerет nobiliſſima Romanorum pubes, eum tot adoleſcentes, & tot pueros, quos in Monaſteria ſua deinceps admittendos curavit, in ſumma politiorum litterarum ignoratione verſari voluiſſe? Niſi forte dixeris, quod tamen incredibile eſt, ſapientiſſimum Legislatorem ſuis ſacræ ſcripturæ ſtudio ſeſe totos darent tam acuiate præcepiſſe, ut vel ipſas horas, vel ipſum modum, quo ſacræ lectioni vacarent præſcripſerit: iiſdem tamen aditum ad eas præcluſiſſe, dum hos a primis ſtudiorum elementis avocaſſet. Exiſtimaverim equidem de S. Benedicto, omnium juſtorum ſpiritu pleno, eum melius judicaturum, qui dixerit ſanctiſſimum illum virum primis de litteris ea ſtatuiſſe, quæ de iis ab antiquis Patribus decreta fuiſſe commemorat Caſſiodorius noſter, dum ait: *Sanctiſſimi Patres*, quibus forte & ipſum S. Benedictum annumeratum voluit, *decreverunt, ne ſæcularium litterarum ſtudia reſpuantur: quia non exinde minimum ad ſacras ſcripturas intelligendas ſenſus noſter inſtruitur.*

Lib. div. litt. cap. 28.

Reſpondemus 3. quod dum Prioribus & Decanis educandos pueros committeret S. Benedictus, hos vellet ſub iis præceptoribus non pietatis modo, ſed etiam ſcientiarum tirocinia ponere. Nam teſte Menardo cap. 75. Concord. Reg. Iſidorus Hiſpalenſis in regula ſua (quæ quidem, ut ait idem auctor in Præfatione Concordantiæ, non multum differt a Benedictina) jubet *virum ſanctum, ſapientem, atque ætate gravem parvulos ſtudiis litterarum informare.* At, inquies, quis in primo Benedictinorum cœtu tot eximiis dotibus, quas Iſidorus requirit, inſtructus fuit? Obvius ſtatim adeſt celebris ille Gordianus litteris Græcis apprime eruditus, qui vitam, & acta martyrii S. Placidi teſtis oculatus exaravit tanta ſermonis elegantia, ut ipſi Juſtiniano Imperatori admirationi eſſet, quod nec ipſe diffitetur Baronius. Ejus itidem collega fuit Fauſtus Monachus a ſeptimo ætatis anno S. Benedicti diſcipulus; is vitam ſancti Mauri arte politiſſima conſcripſit, quam vehementer approbavit ac laudavit ſummus Pontifex Bonifacius IV. Ex quo iterum, quod magis ad rem noſtram pertinet, concludendum eſt non

aliunde ſingularem illam ſcientiam hauſiſſe Fauſtum, quam ex uberrimis Monaſteriorum fontibus, quos vel ab ineunte pueritia teneris adhuc labris delibaverat.

Reſpondemus 4. Quoſdam ex hujuſmodi pueris Monachos in Clerum a B. Benedicto primiſque Ordinis noſtri Abbatibus cooptatos fuiſſe, & ad ſublimia Diaconatus, ac Presbyteratus decora provectos, quibus idcirco deeſſe non debuit litteratura illa omnis, quam dignitates tantæ jure ſuo poſtulant. At nullibi niſi in ſuis Cœnobiis prima illius doctrinæ elementa edoceri potuerunt.

His omnibus reſponſis coronidis vice adtexamus, ſi lubet, Bonifacii IV. Pontificis Maximi auctoritatem; pulchre enim omnino aſſeverat quicquid ſanctiſſimus Patriarcha Benedictus expreſſis verbis non prohibuit, illud officioſo ſilentio permiſiſſe. Sed ſi nulla S. Benedicti lege ſancitur litterarum ſtudium, nulla quoque proſcribitur; immo Regulæ Benedictinæ decretis non obſcure congruere videtur. Caſſiodorius itaque non modo non deflexit a Benedictinis ſtatutis, dum ſuas Vivarii aperuit ſcholas: ſed & illum ad eorum ſe normam religioſius compoſuiſſe non indubitanter affirmaverim.

OBJECTIO QUARTA.

Objicit tandem veriſimillimum eſſe iiſdem legibus Monachum vixiſſe Caſſiodorium, quibus Dionyſium Exiguum, quem opinatur Benedictinæ Regulæ non paruiſſe.

Facilis eſſet reſponſio, nec probatione forſan deſtituta, ſi diceretur hactenus eſſe controverſum de Monachatu Dionyſii, quem non infimæ notæ ſcriptores nobis concedunt: qua ſtante ſententia rueret objectio. Verum quamvis non prævaleret opinio, quæ magnum Exiguum Benedictinis accenſet, non ideo ſtatim periret illa, quæ Senatorem inter eos annumerat, & objectioni fieret ſatis hoc modo.

1. Conſentiunt omnes Dionyſium alibi Monaſticam vitam profeſſum eſſe, quam Vivarii, nec ibi obiiſſe, ſed Romæ; indeque Abbatem Romanum dictum eſſe. Sed ut erat laudatiſſima fama viri in omnium ſcientiarum genere verſatiſſimi, voluiſſe Senatorem, pro ſuorum ſtudiis impigre ſollicitum, ut ad ſe diverteret jure hoſpitii & neceſſitudinis, ac Vivarienſi ſcholæ Magiſter præeſſet ad tempus. Hinc eſt quod eum collegam & *conſortem* nominat, quem nimirum cathedræ ſtudiorum, & curarum ſocium aſciverat: *Qui mecum*, inquit, *Dialecticam legit*; & poſt pauca: *Pudet me de conſorte dicere*. Non inſolens erat apud Monachos illa pro litteris confœderatio, qua inſtructiores ſcientiæ viros, vel ad ſe evocabant, Abbates: vel fortuito adventantes rogabant ſubſiſterent tantiſper; ut illa doctrinæ ſingularis, & variæ eruditionis fluenta in Monaſteria uberius derivarent. Quod ſi ad doctrinæ cumulum accederet virtus eximia, tunc non ſolum recipiebantur benevole: ſed, ut monet S. Benedictus cap. 61. Reg. ad emittenda ſtabilitatis vota invitabantur. His Benedictinæ Regulæ conſiliis eruditus Senator Dionyſium ad ſe acceſſivit, curavitque fratrum ſtudiis præficiendum: ſed tale litterarum commercium, ſcholæ præfectura, & quaſi peregrina doctrinæ communicatio in advenis hujuſmodi, atque hoſpitibus Magiſtris, qualis apud Vivarienſes erat Dionyſius, non eamdem regulæ profeſſionem exigunt.

Lib. div. litt. cap. 23.

2. Reſpondetur planius (ſtante hypotheſi de ſtatu dubio Monachatus Dionyſii Exigui) aliis illum vixiſſe legibus, quam Vivarienſes, nihilque Caſſiodorium, in ejus laudes alias abunde profuſum, in eo notaſſe quod communem Monaſterii ejus vitam saperet, quam Synaxes ad orandum, quibus religioſius intererat: *Nobiſcum*, inquit, *orare conſueverat*. Immo dum ejus vivendi modum, & mores proſequitur Senator plura recenſet, quæ ab inſtituto Vivarienſium prorſus abhorrebant; ſic enim de Dionyſio loquitur: *Caſtus nimium cum alienas quotidie videret uxores: conviviis gratanter intererat: parvo quidem cibo, ſed tamen eſcis communibus utebatur: non aſpernabatur ſæcularium converſationibus intereſſe* &c. A quibus omnibus quantum abfuerit tum Caſſiodorius, tum Vivarienſes certo certius produnt ejus ad Monachos ſuos parænesſes, & ea quæ de illorum ſolitudine & ſeceſſu, ſilentio & abſtinentiis in Caſſiodorii vita fuſius proſecuti ſumus. Lib. div. litt. cap. 23.

Hinc iterum ruit ſecunda objectio ſuperius diluta, aſſerens Caſſiodorium inſtituta Caſſiani vel voviſſe, vel obſervaſſe. Nam ſi par fuit & idem obſervantiæ regularis typus Exiguo & Senatori; non ſolum a Vivarienſium uſibus diſcrepavit uterque, quod de poſteriore vix unus admiſerit: ſed neuter cum Caſſiano conſenſit. Nihil enim apud Caſſianum frequentius, quam ſtrictioris abſtinentiæ ſtudium, ſilentii perpetua religio, intimi ſeceſſus, rariſſimum cum viris ſæcularibus colloquium, cum feminis nullum. Quod quantum fuerit a Dionyſii moribus alienum, cum Vivarienſium ſcholæ præeſſet, evidentius patet ex ſuperioribus verbis Caſſiodorii.

Nullus inter objecta, vel objicienda recenſuerit nuperi cujuſdam ſcriptoris opinionem, ne dicam ſomnium, aſſerentis Encomiaſtici Auguſtiniani pag. 104. Caſſiodorium inter Eremitas ſancti Auguſtini ſolitarium delituiſſe. S. Aurelius, inquit, ſive Magnus Aurelius Caſſiodorius urbis Romæ Senator &c. Ad ſingula pene ſuæ fabulæ verba ceſpitavit. 1. putat illud Senatoris nomen honorarium eſſe, & quoddam ejus dignitatum inſigne, neſcius proprium illius fuiſſe vocabulum. 2. Ipſum ad faſces Conſulares aſſumptum fuiſſe dicit anno 510. cum conſtet apud eruditos ex ipſis Conſulum faſtis, ejus Conſulatum quatuor annis poſteriorem fuiſſe. 3. Impingit gravius cum Heliodorum Caſſiodorio ſocium adſciſcit Orientalis peregrinationis, & Collegam Præfecturæ Conſtantinopolitanæ per octodecim annos; qui tamen Senator nuſquam Conſtantinopoli egit. 4. Vivarienſe Cœnobium muris Ravennatenſibus conjungit, quod in Squillacenſi Calabriæ tractu Geographia conſtituit. 5. Cum Caſſiodorium Eremitis ſuis adſcribit, Poſſevinum, Sixtum Senenſem, &, quod mireris, ipſum Trithemium teſtes citare non veretur, quaſi illius ſubſcripſerint opinioni, de qua altum apud duos priores ſilentium, & poſterior Benedictinis Caſſiodorium non ſemel nominatim attribuit. Plures viri alienis in meſſibus, vel melius in ſpatiis imaginariis, ut aiunt, abunde luxuriantis errores proſequi per otium lectoris nobis licere non credidimus.

CONCLUSIO.

Expenſis ad trutinam ſuperioribus momentis, & diligenter examinatis Baronii, aliorumque argumentis jam ſit lectori liberum definire in quam partem ipſe propendeat, an Benedictinam, an Cæ-

ſaris Baronii. Reddat quæ ſunt Cæſaris Cæſari, quæ ſunt Benedicti Benedicto, & quæ ſunt Dei Deo. Venerabundus igitur & pronus amplexetur eminentiſſimam doctiſſimi Cardinalis purpuram; fateatur virum eſſe omnium ſuffragiis digniſſimum, & pro tot impenſis laboribus ad Eccleſiæ decus & utilitatem immortalitatis laurea coronandum. Verum ex adverſo non minoris obſequii vices veritati repenſurus perpendat, an juſte invideantur Caſſiodorio natales Benedictini, quibus, ut vidimus, ſuffragantur Senatoris ſub extremam B. Benedicti ætatem, & poſt ejus obitum vita & Monachatus: ipſa Benedictinæ regulæ celebritas, & ad eam amplectendam omnium concurſus, Caſſiodorio non ignotus: exemplum omnium Abbatum & Cœnobiorum Italiæ, eam ævo Caſſiodorii profitentium: par Vivarienſium & Caſſinenſium vivendi ratio: familiares apud Senatorem Benedicti regulæ textus, & haud abſimiles apud utrumque ſcribendi formulæ: conſenſus auctorum unanimis de Benedictina Caſſiodorii profeſsione ad ætatem uſque Baronii: tandem ad objecta, quæ ſincere fideliterque retulimus, nec levis, nec contemnenda reſponſio.

AUCTORUM TESTIMONIA
DE MAGNO AURELIO
CASSIODORIO SENATORE.

SANCTUS BEDA VULGO VENERABILIS dictus. Lib. 2. in Ezram cap. 7.

CAſſiodorius quondam Senator, repente Eccleſiæ Doctor, quidum in Expoſitione Pſalmorum, quam egregiam fecit, diligenter intuitus eſt quid Ambroſius, quid Hilarius, quid Auguſtinus, quid Cyrillus, quid Joannes, quid cæteri fratres dixerunt, edoctum ſe procul dubio a ſenioribus Judæorum, id eſt confitentium, & laudantium probavit.

PAULUS WARNEFRIDUS DIACONUS Lib. 1. de geſtis Longobardorum cap. 25.

HUjus, id eſt Juſtiniani, temporibus Caſſiodorius apud urbem Romam tam ſæculari, quam divina ſcientia claruit, qui inter cætera, quæ nobiliter ſcripſit, Pſalmorum præcipue occulta potentiſſime reſeravit. Hic primitus Conſul, deinde Senator, ad poſtremum vero Monachus extitit.

HINCMARUS ARCHIEPISCOPUS Remenſis. De diverſa & multiplici Animæ ratione cap. 2.

CAſſiodorius vir acerrimi ingenii, & inſignis eruditionis in libro, quem de Anima conſcripſit, Magiſtros ſanctæ Eccleſiæ in hac re ſicut & in aliis ſe ſequi oſtendit. *Plura iterum citat ex Commentariis Caſſiodorii in Pſalmos cap. 25. & 33. De Prædeſtinatione.*

SIGEBERTUS GEMBLACENSIS de Scriptoribus Eccleſiaſticis.

CAſſiodorius Conſul & Senator, poſtea Monachus & Abbas, fecit tractatus ſuper Pſalmos, & totum operis corpus per tria membra, per Pſalmos ſcilicet quinquagenos diviſit. Scripſit duos libros Inſtitutionum, qualiter divinæ & humanæ lectiones debeant intelligi, & librum de Etymologiis, & alium librum Sacerdotis de Schematibus collegit. Scripſit librum Titulorum, quem de divina ſcriptura collectum, voluit nuncupari Memoriale; ut breviter percurrant, qui faſtidiunt prolixa perlegere. Fecit Complexiones in Epiſtolis Apoſtolorum, & in Actibus Apoſtolorum, & in Apocalypſi, quæ ſunt breviſſima explanatione decurſæ. Digeſſit etiam Catalogum Conſulum Romanorum. Epiphanium Scholaſticum, qui tres Theodoreti, Socratis, & Sozomeni hiſtorias de Græco in Latinum tranſtulit, in unam Tripartitam hiſtoriam redegit. Noviſſime anno ſcilicet ætatis ſuæ 93. precatu fratrum ſuorum ſcripſit de Orthographia, cujus regulas de duodecim nominatiſſimis Grammaticis collegit, de Anima librum unum.

ROBERTUS DE MONTE. inter Opera Guiberti. pag. 718.

EGo, inquit, magis aſſentior Caſſiodorio Senatori, & Monacho viro undecumque doctiſſimo, qui antiquitate temporis, ne dicam multiplici rerum ſcientia, utpote Conſul; & Apocryſarius Theodorici Regis Gothorum Bedam præcedere non dubitandus eſt.

HONORIUS AUGUSTODUNENSIS de Scriptor. Eccleſiaſt.

CAſſiodorius ex Senatoribus Ravennæ Præfectus, arte Philoſophus, profeſſione Monachus expoſuit magnifice Pſalterium, & multa alia ſcripſit.

HELINANDUS ET VINCENTIUS Bellovacenſis lib. 21. Speculi hiſtor. quos citat, & ſequitur S. Antoninus.

FLoruit Caſſiodorius prius Senator, poſtea Monachus, qui Theodorici Regis Italiæ fuit Cancellarius, & ex parte ejus multas fecit Epiſtolas ad diverſas perſonas de negotiis curialibus ..... Idem ſuper Pſalmos commentatus 150. tractatus fecit. Librum quoque de ratione Animæ eleganter compoſuit, & librum de Orthographia.

JORDANUS IN CHRONICO.

CAſſiodorius Conſul fuit, qui poſtea Converſus, & Monachus effectus Cœnobium conſtruxit, & in ſæculari divinaque litteratura clarus effulſit, Pſalmos expoſuit, libros Inſtitutionum, & Chronica fecit, & Tripartitam hiſtoriam ordinavit.

PETRUS DE NATALIBUS pag. 280. Edit. 1519.

CAſſiodorius Confeſſor ex Senatore Monachus, quondam Theodorici Regis Italiæ Cancellarius, natione Apulus, floruit tempore Childeberti Regis Francorum. Hic vitæ ſanctitate admodum effulgens divina & humana litteratura pollens, nonnulla perutilia Eccleſiæ Dei digeſſit. Scripſit nempe librum de Trinitate, de Anima, de Amicitia, familiarium Epiſtolarum. De Orthographia, ſuper Pſalterio 150. tractatus ſuper 150. Pſalmos. Scripſit etiam hiſtoriam Tripartitam, & Juſtiniani primi temporibus humanitatis debitum ſolvit. Sepultus in miraculis vivit.

JOANNES TRITHEMIUS libro 2. de viris illuſtr. Ord. S. Benedicti cap. 3.

CAſſiodorius Theodorici Regis Italiæ quondam Cancellarius, ac deinde urbis Ravennæ Senator, vir in ſæcularibus ſcripturis eruditiſſimus, Philoſophus & Rhetor inſignis, cum S. Patris noſtri famam, & religionem audiſſet, divino amore inſpiratus ſæculum contemnens, in uno Cœnobiorum ejus Monachus effectus eſt, in quo omnipotenti Deo ex toto corde ſervire cupiens, ad ſtudium ſacrarum ſcripturarum totum ſe contulit: in quibus tum ſcribendo adeo profecit, ut ſuo tempore vix haberet æqualem, in quo tanta utriuſque litteraturæ abundaret ſcientia. Teſtantur hoc multa præclara, quæ ſcripſit opuſcula: de quibus ego ad præſens tantum reperi ſubjecta. In Pſalterium totum opus egregium 150. tractatus. De ratione Animæ librum unum. Tripartitam hiſtoriam noſtram fecit libris 12. in Cantica canticorum librum unum: De Inſtitutione divinarum lectionum libros tres: Memoriale divinarum ſcripturarum librum unum: in Epiſtolas Pauli breves complexiones libros 14. In Actus Apoſtolorum librum unum: in Apocalypſim librum unum: Catalogum Romanorum Conſulum lib. 1. De Grammatica, de Dialectica, de Rhetorica, de Philoſophia, de Mathematica, de Geometria, de Aſtronomia, de Muſica. Epiſtolarum ad diverſos libros 28. Etymologiarum librum unum: de Tropis & Schematibus librum unum. Alia quoque multa edidit, quæ ad notitiam meam non venerunt. Hic poſt aliquot converſionis ſuæ annos Abbas electus eſt, & Monaſterio multo tempore utiliter præfuit. Cum eſſet annorum nonaginta trium, rogatu fratrum ſcripſit de Orthographia elegantiſſimum librum, cujus regulas de duodecim nominatiſſimis collegit. Claruit autem circa annum Domini ſexcenteſimum. Plura vide apud eumdem lib. 1. de viris illuſtr. Ord. S. Benedicti cap. 6. & lib. 3. cap. 7. & lib. de ſcriptor. Eccleſ. pag 241.

Trithemium ſequuntur qui ſcriptorum Eccleſiaſticorum Catalogos edidere, & Bibliothecarii fere omnes iiſdem pene verbis, ut Joannes Ferrerius, Geſnerus, Sixtus Senenſis, Bellarminus Poſſevinus, Philip. Labbæus, Voſſius, & alii.

EX EPISTOLA JOAN. COCHLEI ad Clariſſ. virum, & Deo dignum Martyrem Thomam Morum, data 3. idus Novemb. anni 1528.

INveni in Bibliotheca D. Stephani Chronicon Caſſiodorii, libellum quidem parvulum, ſed Romana nobilitate inſignem, eruditiſque omnibus merito deſiderabilem .... Habet auctor iſte eruditionis quidem ac pietatis ſuæ certiſſima in ſuis ſuper Pſalterium Commentarii teſtimonia: probitatis autem & prudentiæ, juſtitiæque ejus integritatem, ac omnimodum dignitatum fulgorem ex 12. libris Epiſtolarum ejus plane cognoſcet quiſquis felix eorum librorum poſſeſſor eſt.... Auctor iſte inter omnes Doctores Eccleſiaſticos dignitatum ſæcularium honore ſumma cum integritate, religioneque, & pietate præfulſit. Quamvis enim Reges ejus eſſent Arriani: ipſe tamen fideliſſime perpetuo tenore Catholicæ Eccleſiæ partes defendit, uti probant diverſi ejus in re Theologica tractatus, & propria ejus verba, quæ in Præfectura ad Papam Joannem II. ſcripſit lib. 11. Epiſt. 3. Et quod adhuc mirabilius eſt, magiſque pium ac religioſum, relicto tandem ſæculo cum omnibus honoribus dignitatibuſque Imperii, Monaſticam vitam ita ſuſcepit, ut Monaſterium Vivarienſe non longe a Ravenna ſitum ampliſſimis cenſibus donaverit, variis ædificiis ornaverit, ac locupletiſſima inſtruxerit Bibliotheca. Id quod latius cognoſcet, digniuſque mirabitur qui Introductorios ejus ad fratres Vivarienſes legerit libros.

GABRIEL BARRIUS, VEL POTIUS Eminent. Cardinalis Sirletus, Vaticanæ Bibliothecæ Præpoſitus, de ſitu & antiquitate Calabriæ lib. 3. circa finem.

IN hac urbe Scyllaceo, ſive Syllacio fuit Caſſiodorius vir & doctrina, & ſanctitate perſpicuus ..... Fuit in ſæcularibus diſciplinis omnium ſuo ſæculo facile eruditiſſimus: ſed ſæculi honoribus contemptis D. Benedicti Monachus factus divinarum ſcripturarum ſcientia, atque etiam ſanctitate effulſit ..... Scripſit Epiſtolarum libros &c. Claruit temporibus Juſtini uſque ad Imperii Juſtini junioris finem. Obiit annum agens 96. a Chriſto nato 575. Functus eſt autem Romæ magnis ac ſummis honoribus, ac Magiſtratibus; nam fuit Senator, & Quæſtor, & Conſul, & Magiſter officii, & Præpoſitus officiorum Theodorici, & Athalarici Regum, & totius Italiæ Præfectus.

EMINENT. CARDINALIS BARONIUS anno Chriſti 562.

SEd ratio temporis a nobis exigit, ut doctiſſimum illum, & æque ſanctiſſimum virum, decus Romanæ nobilitatis, Præfecturis innumeris diutius illuſtratum, conveniamus Aurelium Caſſiodorium, non otioſum illum quidem licet feriatum, degentem in Monaſterio, quod extruxit: ubi velut in portu reſidens poſt naufragia Regum Gothorum, quorum Regna Præfectura Prætoriana curarat, Deo & litteris vacans, reliquum vitæ tempus ad obitum uſque ſemper aliquem fertiliſſimi ingenii partum edens, effœtam licet annis, fœcundam frugibus ſenectutem ducebat. Scribebat hoc anno Paſchalem Computum &c. *Et infra*. Sic igitur qui vegetiorem æta-

tem in optima Regni gubernatione utiliter honorificeque conſumpſit, nec in decrepita ſenectute labores ad res divinas converſos vel minimum intermittens, in ſuo Monaſterio tandem ſancto fine quievit; ad Monaſterii curam duobus præfectis Abbatibus viris ſanctiſsimis, Chalcedonio ſcilicet, atque Geruntio, quorum alter Vivarienſibus Cœnobitis, Caſtellenſibus alter præeſſet, ibidem junctis Anachoretis.

GABRIEL BUCELINUS IN SUO MENOLOGIO Benedictino ad 7. Calend. Octob.

MAgnus Aurelius Caſsiodorius nobiliſsimo ortus genere, eruditione rerum gerundarum dexteritate ſupra fidem, & omne præconium excelluit. Primum Comitiva rerum privatarum, dein largitionum ſacrarum inſignitus eſt: inſuper Præfecturis Siciliæ, utriuſque Brutiorum atque Lucaniæ potitus: Patriciatus poſtea ſublime conſcendens, Palatinæ item Quæſturæ munere functus, crevit in Magiſtrum officiorum, mox Præfecti Prætorio grandi honore auctus, verticem denique dignitatum Urbis Conſulatum meruit. Verum admirabilis Patriarchæ noſtri recens defuncti glorioſiſsima memoria, & recentiſſimis diſcipulorum exemplis ſolidiſsima noſtrorum virtute & felicitate illectus, ſuſdeque habenda cenſuit, dummodo ad eam quoque dignitatem perveniret. Condito proin ſumptibus propriis Vivarienſi ſive Caſtellenſi Cœnobio, dum noſtris in illud accitis familiarius uteretur, ſolidioraque religionis bona penitus agnoſceret, paulopoſt periturorum faſtidio, æternorum deſiderio cucullum & ipſe indutus, & Monachum profeſſus, inter prima & præcipua Ordinis decora primævo ſanctiſsimi inſtituti flore ad miraculum effloruit. Et quanta in ſæculo majeſtate & gloria, tanta in Cœnobio animi demiſſione exſplenduit. Eum Baronius doctiſsimum æque & ſanctiſſimum &c. Plura ibidem habet, & Annal. Benedictin. parte 1. ad an. Chr. 543. ubi præterea citat Antonium de Yepez, Petrum Opomerum, Poſſevinum, Carolum Stengelium &c.

EMINENT. CARDINALIS BONA IN LIBRO de divina Pſalmodia, in notitia auctorum, & librorum.

CAſſiodorius Senator, & Regi Theodorico ab Epiſtolis, poſtea Monachus, vir gravis, & ſolide doctus, cujus ſacræ, & profanæ lucubrationes plenæ ſunt jucunditatis & gratiæ.

BOLLANDUS IN ACTIS SANCTORUM 17. Martii.

CAſsiodorius Senator Theodorico & Athalarico Oſtrogothorum Regibus in Italia cariſſimus, & ſcriptis inclytus anno 514. ſolus Conſulatum geſſit, & 562. adhuc vivebat nonagenario major in ſuo prope Scyllitanam urbem in Calabria Monaſterio, quod exſtruxerat, & referta optimis libris Bibliotheca ditaverat: qui Sanctum diceret, & Eccleſiaſtico cultu hac die proponeret venerandum primus repertus Vuitfordus in ſuo Martyrologio.

Præclara paucioribus licet verbis de Magni Aurelii Caſsiodorii cum ſanctitate, tum doctrina habent Alcuinus lib. 5. contra Felicem Urgelitanum, Aimoinus de geſtis Francorum c. 9. Jonas Aurelianenſis Epiſt. lib. 1. de cultu imagin. Otho Friſing. Chronic. lib. 5. cap. 4. Ordericus Vitalis lib. 2. Eccleſ. hiſt. Auguſtinus Florentinus in Chron. Camald. lib. 5. cap. 5. Eſpencæus lib. 3. ſuarum digreſs. pag. 345. Mauclerus de Monarchia Eccleſ. & ſæcul. part. 4. lib. 9. cap. 2. & 3. Baconus in Hiſtor. vitæ & mortis pag. 534. Ughellus tom. 9 fol. 586. Rubeus in Hiſtor. Raven. pag 2370. Et alii ſcriptores hiſtorici Italiæ, & Ravennæ.

MAGNI AURELII CASSIODORII SENATORIS VITÆ SECTIONUM INDEX.

PARTIS PRIMÆ.

§. 1. DE Caſſiodorii nominibus.
2. De Caſſiodorii familia.
3. Caſſiodorii avus & pater.
4. Proba, Galla, & Symmachus affines Caſſiodorii, & Heliodorus fuit ejus conſanguineus.
5. Scyllacium patria Caſſiodorii.
6. Ravennam non eſſe patriam Caſſiodorii.
7. An Caſſiodorius anno 479. vel 480. natus.
8. Quo anno Caſſiodorius natus.
9. Caſſiodorii educatio, ac dignitates, quas prius geſſit ſub Odoacre.
10. Quid egerit Caſsiodorius poſt ſuperatum a Theodorico Odoacre.
11. Fit Theodorico ab Epiſtolis Caſsiodorius.
12. Principum Arianorum gratia religionem Caſſiodorii non labefactavit.
13. Præficitur Brutiis, & Lucanis.
14. Quid revocatus Caſsiodorius apud Theodoricum egerit.
15. Quo ordine Caſsiodorius dignitates adminiſtraverit.
16. Caſsiodorius fit Quæſtor.
17. Magiſterii dignitatem obit Caſsiodorius.
18. Fit Præfectus Prætorio Caſsiodorius.
19. Quid egerit Theodorico Romam petente.
20. Ad Patricii dignitatem evehitur.
21. Quo anno factus Conſul Caſsiodorius.
22. Sub Caſsiodorii Conſulatu Antipapæ Laurentii ſchiſma extinguitur.
23. Caſsiodorii abſentiam quam impatienter tulerit Theodoricus.
24. Litteras, panegyricos, & Chronicon ſcribit.
25. Gothorum hiſtoriam componit.
26. Magiſterii dignitatem iterum ſuſcipit Caſsiodorius.
27. Quomodo primordia Regni Athalarici juverit.
28. Fit iterum Quæſtor.
29. Quid dimiſsis militibus in Quæſtura egerit.
30. Caſsiodorius ſpes unica Amalaſunthæ, dolentis remotum a ſtudiis Athalaricum.
31. Creatur iterum Præfectus Prætorio.
32. Quid, cur, & quomodo ſcripſerit ad ſummum Pontificem Joannem II.
33. Quomodo ad Epiſcopos Encyclicam Epiſtolam ſcripſerit.
34. Quomodo Senatori reſcripſerit ſummus Pontifex.
35. Litteræ Caſsiodorii ad Senatum, ejuſque ad cæteros Magiſtratus Edicta.
36. Quid ſcripſerit Senator ad Joannem, & Ambroſium.
37. Edicta, & ſollicitudo Caſſiodorii, ne tributa populos gravarent.
38. Eadem etiam ſollicitudo Caſsiodorii in rebus etiam minoris momenti.
39. Romæ fame laboranti ſuccurrit Caſsiodorius.
40. Quo anno ſit mortuus Athalaricus, eique ſucceſſerit Theodahatus, & quanta tunc Caſſiodorii conſtantia.
41. Quid egerit Caſsiodorius initio Regni Theodahati.
42. Caſsiodorii tertium Præfecti Prætorio moderatio in exigendis tributis.
43. Conatur Romæ ſcholas ſacras erigere.
44. Quando Conſtantinopolim petierit Agapitus, cui ſacra vaſa Caſsiodorius reſtituenda curavit.
45. Pietas Caſsiodorii erga ſanctimoniales quaſdam.
46. Quo anno fames Liguriam, vicinaſque provincias vexaverit.
47. Quomodo eas provincias fame laborantes ſublevaverit.
48. Quomodo imminenti penuriæ providerit.
49. In bonorum Eccleſiæ raptores animadvertit.
50. Quæ Caſsiodorii dignitates ſub Vitige, qui occiſo Theodahato ſucceſsit.
51. Quam recte Prætorii Præfecturam ſub Vitige adminiſtraverit.
52. Brutios & Lucaniam a militum vexatione defendit.
53. Quomodo Regni tranquillitati conſuluerit.
54. Quomodo Judices ſub ſe conſtitutos leges ſervare voluerit.
55. Moderatio Caſsiodorii in tributorum exactione, & munificentia in Prætorianorum ſuorum remuneratione.
56. Vinctis carceribuſque incluſis libertatem dat.
57. Scribit libros Variarum.
58. Scribit librum de Anima.
59. Quantum pietas Caſsiodorii eluceat in fine libri de Anima.
60. Quomodo, & quando ſæculo renuntiaverit.

PARTIS SECUNDÆ.

§. 1. STatus Caſsiodorii cum ſæculo renuntiavit.
2. Status Regni Gothici, & Monaſtices Caſsiodorio illud deſerente, & hanc amplectente.
3. Rejicitur Centuriatorum opinio de cauſa ſeceſſus Caſsiodorii.
4. Rejicitur ſententia Trithemii de cauſa ejuſdem ſeceſſus.
5. Vera cauſa Caſsiodorii ſeceſsus.
6. Caſsiodorium non prope Ravennam, ſed prope Scyllacium ſeceſsiſse.
7. Idem uberius demonſtratur, & quis ſit fluvius Pelena.
8. Cur dicitur Caſsiodorius apud Romam floruiſse.
9. Caſsiodorius Monaſterium extruxit patrio in ſolio prope Scyllacium,

10. Prædia, reditus, & ſitus Monaſterii a Caſſiodorio exſtructi.
11. Monaſterium Caſſiodorii cur Vivarienſe & Caſtellienſe appelletur.
12. Quinam a fundatione uſque ad hæc tempora Monaſterium Vivarienſe incoluerint.
13. An Caſſiodorius Monaſticam profeſſionem emiſerit in Monaſterio a ſe conſtructo.
14. An Caſsiodorius Regulam S. Benedicti amplexus ſit.
15. Caſsiodorius regularis obſervantiæ tenaciſſimus.
16. Caſsiodorium Abbatem fuiſſe Vivarienſis Monaſterii.
17. Maxima Caſſiodorii circa divinum officium ſollicitudo.
18. Exercitia regularia Caſſiodorii, & Vivarienſium.
19. Quibus laboribus ſuos Monachos exerceret Caſsiodorius.
20. Caſsiodorius Monachos ſuos Philoſophiam docet, & litteras humaniores.
21. Quid Dionyſius Exiguus Caſsiodorii ſocius in Monaſterio Vivarienſi egerit.
22. Caſsiodorius S. Scripturarum ſtudiis ſuos exercet.
23. Sacræ Scripturæ ſtudio incumbendi methodum ſuos docet Caſsiodorius.
24. Præclaram inſtruit Bibliothecam.
25. Tabernaculi, & Templi Salomonis figura a Caſsiodorio depicta.
26. An Caſsiodorius Bibliothecas Romæ & Ravennæ habuerit.
27. Caſsiodorius ſuis demonſtrat quantum in S. Scripturæ ſtudio proſit oratio.
28. Docet S. Scripturæ intelligentiam & labore & oratione comparari.
29. Quantum Vivarienſes Magiſtro Caſsiodorio in S. Scripturæ ſcientia profecerint.
30. Quantum Caſsiodorius Vivarienſibus, & toti Eccleſiæ profuerit.
31. Caſsiodorius ſuorum quoſdam in deſcribendis ſacris codicibus occupari jubet, eoſque juvat.
32. Alios exſcribendis Patrum operibus vacare præcipit.
33. Caſsiodorii cura in libris S. Scripturæ cooperiendis.
34. Caſsiodorius lucernas mirabiles concinnat.
35. Caſsiodorii prudentia in operibus unicuique ſuorum indicendis.
36. Quæ jejunia a Caſsiodorio, & Vivarienſibus obſervata.
37. Pietas Caſsiodorii erga fratres infirmos.
38. Pietas Caſsiodorii erga hoſpites & peregrinos.
39. Jubet ſuos contemplationi, & piis lectionibus vacare.
40. Quidam ſub Caſsiodorio Abbate a vita cœnobitica ad Eremiticam tranſibant.
41. Quos Caſsiodorius Monachus libros ediderit.
42. Quo ordine libros ſuos compoſuerit Caſsiodorius.
43. Quantus ſenis Caſsiodorii labor in S. ſcripturæ libris elucidandis, exſcribendis & mendoſitate purgandis.
44. Caſsiodorius S. ſcripturæ textus in SS. Patrum libris minio marginali notat.
45. Quantum quatuor prima Concilia veneratus ſit.
46. Quid de quinto Concilio Oecumenico ſenſerit.
47. Aſsiduitas Caſsiodorii in pervolutandis SS. Patrum operibus.
48. De Tripartita Caſsiodorii hiſtoria, & libro de Orthographia.
49. Abbatiali dignitate ſe abdicat.
50. Poſtrema Caſsiodorii ad fratres ſuos verba.
51. An Caſsiodorius anno 562. ediderit Paſchalis computi rationem.
52. Quo ætatis ſuæ & Chriſti anno mortuus ſit Caſsiodorius.
53. Caſsiodorium ſancto fine quieviſſe.

ALOYSIUS MOCENICO DEI GRATIA DUX VENETIARUM &c. Univerſis & ſingulis Magiſtratibus hujus Urbis Noſtræ Venetiarum, nec non rappræſentantibus noſtris, eorumque miniſtris, præſentibus, & futuris, ad quos Hæ Noſtræ pervenerint, & earum executio ſpectat, vel ſpectare poterit, ſignificamus hodie in Conſ. Noſtro Rogatorum captam fuiſſe partem tenoris infraſcripti, videlicet: Rilaſciò queſto Conſiglio dall' informazione giurata hora letta de' Reformatori dello Studio di Padova la conſuetudine di annuir all' inſtanza di chi implora ſtamparſi ſolo qualche Libro, da cui poſſa riſſultarne molto vantaggio, ed ornamento a' Letterati. Con tali conſiderazioni però ſi permette ad' Antonio Groppo Libraro di poter, come ſupplica, ſtampar, e vender eſſo ſolo per il corſo d'anni otto il Libro inſigne, intolato M. Aurelii Caſſiodorii Opera omnia, opera, che riddotta dal lungo corſo del tempo in numero molto riſtretto, s'è poſto all' impegno, con grave ſuo diſpendio, d'ampliare. Non doverà pertanto queſta, durante eſſo tempo, da chi ſi ſii altro, nè nella Dominante, nè fuori nello Stato Noſtro; eſſer riſtampata, e venduta, ſotto pena a chi contraveniſſe, di Ducati cinquecento, d'eſſer dato un Terzo de' quali al Denunciante; e gli altri al Magiſt. che ingiongerà il levo della pena, e all' Arſenal Noſtro. Quare auctoritate ſupradicti Conſilii mandamus Vobis, ut ita exequi debeatis. Datæ in Noſtro Ducali Palatio Die decima Julii MDCCXXVIII.

Bortolamio Giacomazi Seg.

NOI REFORMATORI

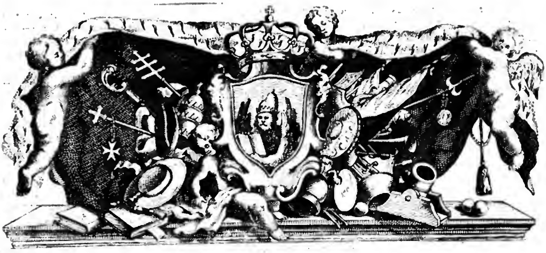
Dello Studio di Padova.

HAvendo veduto per la Fede di reviſione, & approbatione del *P. F. Tomaſo Maria Gennari Inquiſit. Gener.* nel Libro Intitolato *M. Aurelii Caſſiodorii Opera omnia Tomi due*, non v'eſſer coſ' alcuna contro la Santa Fede Cattolica, & parimente per Atteſtato del Segretario Noſtro, niente contro Prencipi, & buoni coſtumi, concedemo Licenza à *Antonio Groppo Stampatore*, che poſſi eſſer ſtampato, oſſervando gli ordini in materia di Stampe, & preſentando le ſolite copie alle Publiche Librarie di Venetia, & di Padova.

Dat. 3. Decembre 1728.

(*Gio: Franceſco Moroſini Kav. Ref.*
(*Alviſe Piſani Kav. Proc. Ref.*
(*Pietro Grimani Kav. Proc. Ref.*

Agoſtino Gadaldini Seg.

MAGNI AURELII CASSIODORII SENATORIS

Viri Clariſſimi & illuſtris, Exquæſtoris Palatii, Exconſulis ordinarii, Exmagiſtri offic. Præfecti Prætorio, atque Patricii

IN DUODECIM VARIARUM LIBROS

PRÆFATIO.

Cauſa hunc librum ſcribendi.

CUM diſertorum mihi gratiam, aut communibus fabulis, aut gratuitis beneficiis, nullis tamen veris meritis collegiſſem, dicta mea, quæ in honoribus ſæpe poſitus pro explicanda negotiorum qualitate profuderam; in unum corpus redigere ſuadebant: ut ventura poſteritas, & laborum meorum moleſtias, quas pro generalitatis commodo ſuſtinebam, & ſynceris conſcientiæ (*a*) * ineptam dignoſceret actionem. Dicebam dilectionem ipſorum mihi potius fore contrariam: ut * quod mihi modo propter deſideria ſupplicantium putabatur acceptum, poſtea legentibus videretur inſipidum: Addebam, debere illos (*b*) Flacci dicta recolere, qui monet, quid periculi vox præcipitata poſſit incurrere.

* Ed. *ſynceræ.*

* MS. *ineptam.*

Caſſiodorius Præfectus Prætorio, cum hunc librum digeſſit in ordinem.

Reſpondendi celeritatem cunctos videtis exigere, & creditis me impœnitenda proferre. Dictio ſemper agreſtis eſt, quæ aut ſenſibus electis per moram non comitur, aut verborum minime proprietatibus explicatur. Loqui nobis communiter datum eſt: ſolus ornatus eſt, qui diſcernit indoctos. Nonus annus ad ſcribendum relaxatur auctoribus, mihi nec horarum momenta præſtantur: mox ut cœpero, clamoribus imminetur, & feſtinatione nimia ingeritur, ne cautius cœpta peragantur. Alter nos frequentia invidioſæ interpellationis exaggerat: alter miſeriarum mole caſtigat: alii furioſa * intentionum ſeditione circumdant. Inter hæc cur requiritis dictationis eloquium, ubi vix copiam poſſumus habere ſermonum? Ipſas quoque noctes inexplicabilis cura circumvolat, ne deſint alimonia civitatibus, quæ ſupra omnia populi plus requirunt, ſtudentes ventri, non auribus. Hinc eſt, quod cogimur animo per cunctas ire provincias, & injuncta ſemper inquirere: quia non ſufficit agenda militibus imperare, niſi hæc Judicis aſſiduitas videatur exigere. Nolite, quæſo, noxie nos amare. Declinanda eſt ſuaſio, quæ plus habet periculi, quam decoris. Sed illi me potius tali diſceptatione fatigabant. Præfectum te Prætorianæ ſedis omnes noverunt: * cui dignitati occupationes publicæ, velut pediſſequæ ſemper aſſiſtunt. Ab hac enim exercituales flagitantur expenſæ: ab hac victus quæritur ſine temporis conſideratione populorum: huic etiam vel ſolum grave judiciorum pondus adjectum. Cui ideo leges viſæ ſunt immenſum onus imponere, dum ad ipſam, honoris gratia, maluerunt pene omnia pertinere. Quod enim ſpatium poſſis publico labori ſurripere, quando in unum pectus confluit, quicquid utilitas generalitatis expoſcit?

* Ed. *contentionum.*

Populi ſtudent ventri, non auribus.

* MS. Aud. & *Remig. quod.*

Caſſiodorius multoties Quæſtor.

Addimus etiam, quod frequenter Quæſturæ vicibus ingravato otii tempus adimit crebra cogitatio, & velut mediocribus paſcibus inſudanti,

(*a*) Inemptam dicit ea forma, qua redemptam laudem, in malam partem ſcilicet, infra lib. 5. Epiſt. 50. Et redemptam ſententiam timere lib. 6. for. 9.

(*b*) Flacci, id eſt, Quinti Horatii Venuſini, qui dicit: Et ſemel emiſſum volat irrevocabile verbum. Hæc ex MS. Rhemenſi.

illa tibi de aliis honoribus Principes videntur imponere, quæ proprii Judices nequeunt explicare. Hæc autem facis nulla vendendo, ſed exemplo proprii genitoris, a ſperantibus accipis ſolos labores; ſic petentibus præſtando gratis, ſub continentiæ munere cuncta mercaris. Regum quinetiam glorioſa colloquia pro magna dici parte in bonum publicum te occupare noverunt; ut faſtidium ſit otioſis expectare, quæ tu continuo labore cognoſceris ſuſtinere. Verum hoc magis tibi ad ſuffragium laudis poteſt proficere, ſi inter tanta & talia valueris legenda proferre: deinde quod rudes viros, & ad Rempublicam conſcia facundia præparatos, labor tuus ſine aliqua offenſione poterit edocere, & uſum, quem tu inter altercantium pericula jactatus exerces, illos qui ſunt in tranquillitate poſiti, contingit felicius adipiſci. Proinde, quod ſalva fide, qua frueris, diſſimulare non poteris, tanta Regum beneficia ſi pareris ignorari, fruſtra maluiſti benigna ſeſtinatione concedi. Noli, quæſumus, in obſcurum ſilentii revocare, qui te dicente meruerunt illuſtres dignitates accipere. Tu enim illos aſſumpſiſti vera laude deſcribere, & quodammodo hiſtorico colore depingere. Quos ſi celebrandos poſteris tradas, abſtuliſti, conſuetudine Majorum, morientibus decenter interitum. Deinde mores pravos * corrigis auctoritate Rectoris, excedentis audaciam frangis, timorem legibus reddis; & adhuc dubitas edere, quod tantis utilitatibus probas poſſe congruere? Celas etiam, ut ita dixerim, ſpeculum mentis tuæ, ubi te omnis ætas ventura poſſit inſpicere. Contingit enim diſſimilem filium plerumque generari: (a) oratio diſpar moribus vix poteſt inveniri. Eſt ergo iſta valde certior arbitrii proles; nam quod de arcano pectoris gignitur, auctoris ſui poſteritas veracius æſtimatur. Dixiſti etiam ad commendationem univerſitatis frequenter Reginis ac Regibus laudes. (b) Duodecim libris Gothorum hiſtoriam defloratis proſperitatibus condidiſti. Cum tibi in illis fuerit ſecundus eventus, quid ambigis, & hæc publico dare, qui jam cognoſceris dicendi tirocinia poſuiſſe?

Integritas Caſſiodorii.

** MSS. regis.*

Oratio diſpar moribus vix poteſt inveniri.

Caſſiodorius 12. libris hiſtoriam Gothorum ſcripſit.

Victus ſum, fateor, in verecundiam meam: nec obſiſtere tantis * prudentibus potui, cum me viderem ex affectione culpari. Nunc ignoſcite legentes, & ſi qua eſt incauta præſumptio, ſuadentibus potius imputate; quia mea judicia cum illo videntur facere, qui me decreverit accuſare. Et ideo, quod in Quæſturæ, Magiſterii, ac Præfecturæ dignitatibus a me dictatum in diverſis publicis actibus potui reperire, biſſena librorum ordinatione compoſui; ut quamquam diverſitate cauſarum legentis intentio concitetur, efficacius tamen rapiatur animus, cum tendit ad terminum. Illud autem ſuſtinere alios paſſi non ſumus, quod nos frequenter incurrimus in honoribus dandis impolitas & præcipites dictiones; quæ ſic poſcuntur ad ſubitum, ut vix vel ſcribi poſſe videantur. Cunctarum itaque dignitatum ſexto & ſeptimo libris formulas comprehendi; ut & mihi quamvis ſero proſpicerem, & ſequentibus in anguſto tempore ſubvenirem. * Ita, quæ dixi de præteritis, convenient & futuris: quia non de perſonis, ſed de ipſis locis, quæ apta videbantur, explicui. Librorum vero titulum, operis indicem, cauſarum præconem, totius orationis breviſſimam vocem, VARIARUM nomine prænotavi: quia neceſſe nobis fuit, ſt.lum non unum ſumere, qui perſonas varias ſuſcepimus admonere. Aliter enim multa lectione ſatiatis, aliter mediocri guſtatione ſuſpenſis, aliter a litterarum ſapore jejunis, perſuaſionis cauſa loquendum eſt; ut interdum genus ſit peritiæ vitare, quod doctis placeat: Proinde Majorum pulchra definitio eſt, Sic apte dicere, ut audientibus poſſis concepta vota ſuadere. Neque enim tria genera dicendi incaſſum prudens definivit Antiquitas. Humile, quod communione ipſa ſerpere videatur. Medium, quod nec magnitudine tumeſcit, nec parvitate tenuatur: ſed inter utrumque poſitum, propria venuſtate ditatum, ſuis finibus continetur. Tertium genus, quod ad ſummum apicem diſputationis exquiſitis ſenſibus elevatur, videlicet, ut varietas perſonarum congruum ſortiretur eloquium; & licet ab uno pectore profluerer, diverſis tamen alveis emanaret: quando nullus eloquentis obtinet nomen, niſi qui trina iſta virtute ſuccinctus, cauſis emergentibus, viriliter eſt paratus. Huc accedit, quod modo Regibus, modo Poteſtatibus aulicis, modo loqui videamur humillimis: quibus alia contingit ſub feſtinatione profundere, alia vero licuit cogitata proferre; ut merito Variarum dicatur, quod tanta diverſitate conficitur. Sed utinam ſicut iſta regulis accepiſſe probamur antiquis, ita eadem promiſſæ reſignent merita dictionis. Quapropter Humile de nobis verecunde promittimus, Mediocre non improbe pollicemur, Summum vero, quod propter nobilitatem ſui eſt * in edito conſtitutum, nos attigiſſe non credimus. Verumtamen ſileant præſumptiones illicitæ, qui legendi ſumus. Incongrue namque noſtras de nobis diſputationes ingerimus, qui veſtra potius judicia ſuſtinemus.

** Ed. precibus.*

Humilitas Caſſiodorii.

Caſſiodorius duodecim Variarum libros ſcripſit.

** MSS. Itaque dixi de præteritis, convenienter & futuris. Quare librum hunc Variarum vocaverit.*

Tria genera dicendi Antiqui definierunt.

Nullus eloquens poteſt dici, niſi qui trina dicendi virtute ſuccinctus.

** MSS. in edictione, alii editione.*

(a) Vide Sidonium Apollin. lib. 7. Epiſt. 18. D. Ambroſium lib. 1. Offic. cap. 18 & Caſſiod. infra lib. 5. Epiſt. 22.

(b) Hoc etiam teſtatur Jornandes in proœmio Chronici; & ipſe Caſſiodorius infra lib. 12. Epiſt. 20.

MAGNI AURELII CASSIODORII SENATORIS VARIARUM

LIBER PRIMUS.

EPISTOLA PRIMA.

Anaſtaſio Imperatori (*a*) Theodoricus Rex.

Rogat pacem certis de cauſis intermiſſam: laudat Imperatorem, & ad illum mittit Legatos, qui contentiones dirimant, & concordiam ſuæ deinceps firmitati reſtituant.

OPortet nos, Clementiſſime Imperator, pacem quærere, qui cauſas iracundiæ cognoſcimur non habere: quando ille moribus obnoxius jam tenetur, qui ad juſta deprehenditur imparatus. Omni quippe Regno deſiderabilis debet eſſe tranquillitas, in qua & populi proficiunt, & utilitas gentium cuſtoditur. Hæc eſt enim bonarum artium decora mater: hæc Mortalium genus reparabili ſucceſſione multiplicans, facultates protendit, mores excolit, & tantarum rerum ignarus agnoſcitur, qui eam minime quæſiiſſe ſentitur. Et ideo, Piiſſime Principum, potentiæ veſtræ convenit & honori, ut concordiam veſtram quærere debeamus, cujus adhuc amore proficimus. Vos enim eſtis regnorum omnium pulcherimum decus: vos totius Orbis ſalutare præſidium, quod cæteri Dominantes jure* ſuſcipiunt, * quia in vobis ſingulare aliquid ineſſe cognoſcunt; & nos maxime, qui divino auxilio in Republica veſtra didicimus, quemadmodum Romanis æquabiliter imperare poſſimus. Regnum noſtrum imitatio veſtra eſt, forma boni propoſiti, unici exemplar imperii; qui quantum vos ſequimur, tantum gentes alias anteimus. Hortamini me frequenter, ut diligam Senatum, leges Principum gratanter amplectar, ut cuncta Italiæ membra componam. Quomodo poteſtis ab auguſta pace dividere, quem non optatis a veſtris moribus diſcrepare? Additur etiam veneranda Romanæ urbis affectio; a qua ſegregari nequeunt, qui ſe nominis unitate junxerunt. Proinde (*b*) illum & illum legationis officio ad ſereniſſimam pietatem veſtram credidimus deſtinandos; ut ſinceritas pacis, quæ cauſis emergentibus cognoſcitur fuiſſe vitiata, deterſis contentionibus, in ſua deinceps firmitate reſtituta permaneat: quia pati vos non credimus inter utraſque Reſpublicas, quarum ſemper unum corpus ſub antiquis Principibus fuiſſe declaratur, aliquid diſcordiæ permanere: quas non ſolum oportet inter ſe otioſa dilectione conjungi, verumetiam decet mutuis viribus adjuvari. Romani Regni unum velle, una ſemper opinio ſit. Quicquid & nos poſſumus, veſtris præconiis applicetur. Quapropter ſalutationis honorificentiam præferentes, prona mente depoſcimus, ne ſuſpendatis a nobis manſuetudinis veſtræ glorioſiſſimam charitatem, quam ego ſperare debui, etiamſi aliis non videretur poſſe concedi. Cætera vero per latores præſentium pietati veſtræ verbo ſuggerenda commiſimus; ut nec epiſtolaris ſermo redderetur extenſior, nec aliquid pro utilitatibus noſtris prætermiſiſſe videremur.

Bona pacis enumerantur.

Anaſtaſii Imper. laudes.

* *Alii ſuſpiciunt.*

* Ed. Niv. & Accurſ. *quaſi.*

Reſpublica Romana & Conſtantinop. ſub antiquis Princip. unum corpus fuit.

(*a*) Baronius putat hanc Epiſtolam fuiſſe ſcriptam anno Chriſti 493. Conſule eum tom. 6. Annal. Pag. 476. Editionis Antuerp.

Theodoricus Rex) Hic primus ſe regem dixit, cum Odoacer ante eum ſe Imperatorem Romanum diceret, & ante Odoacrem Auguſtalis. Theodorici Regis Gothorum formam & habitum eleganter deſcribit Sidonius Apollinaris lib. 1. epiſt. 2. Quomodo autem invaſerit Italiam, vide Aimoin. de geſtis Francorum lib. 1. Theodoricus Odoacrem interemit Albino V. C. Conſ. anno Chriſti 493. imperii Anaſtaſii ſecundo. Hæc epiſtola videtur aliquot poſt annis ſcripta. *Guillelmus Fornerius.*

(*b*) Baronius exiſtimat hos Legatos fuiſſe Fauſtum & Irenæum. Vide tom. 6. Annal. ad ann. Chr. 493. Pag. 477.

EPISTOLA SECUNDA.

* Theonio viro ſublimi Theodoricus Rex.

Redarguit illum negligentiæ circa purpuram, quam ſingulis annis ad Aulam regiam mittere ſolebat, & originem, ac modum conficiendæ purpuræ deſcribit.

* *Alii Theodonio viro Senatori. Alii Theodonio Comiti ...* *Alii Theoni.*

COmitis Stephani inſinuatione comperimus, Sacræ veſtis* operam, quam nos volumus neceſſaria feſtinatione compleri, diſrupto magis labore pendere: cui* curſum ſubtrahendo ſolemnem, abominandam potius inferre cognoſceris tarditatem. Credimus enim aliquem proveniſſe neglectum, ut aut crines illi lactei,* carneo poculo bis terque ſatiati, pulcherrima minus ebrietate rubuerint, aut lanæ non hauſerint * (*a*) adorandi muricis pretioſiſſimam qualitatem. Quapropter ſi perſcrutator Hydruntini maris * inſuſa conchylia ſolemniter condidiſſet apto tempore, acervus ille Neptunius, generator (*b*) florentis ſemper purpuræ, ornator ſolii, aquarum copia reſolutus imbrem aulicum flammeo liquore laxaret. Color nimio lepore vernans, obſcuritas rubens, nigredo ſanguinea Regnantem diſcernit, Dominum conſpicuum facit; & præſtat humano generi, ne de aſpectu Principis poſſit errari. Mirum eſt, ſubſtantiam illam morte confectam, cruorem de ſe poſt ſpatia tam longi temporis exudare, qui ſolet vivis corporibus vulnere fauciatis vix effluere. Nam cum ſex pe-

* MS. Remig. *ſupratura.*

* Ed. ...

Purpuræ & muricis deſcriptio & uſus.

* *Juretus ... te abeunt.*

* MS. ... *adornandi.*

* *Alii inſuſi, vel intruſi.*

(*a*) Continetur hic purpuræ Principalis & muricis deſcriptio, & uſus. qua de re vide Plin. lib. 9. cap. 35. Virgil. lib. 4. Eclog. & 4. Æneid. *Petrus Broſſeus J. C.*

(*b*) Florentis-ſemper unica dictione, ut Lucretius lib. 1. Pag. 52. ſemperflorentis Homeri.

te menſibus marinæ deliciæ a vitali fuerint vigore ſeparatæ, ſagacibus naribus neſciunt eſſe graviſſimæ; ſcilicet ne ſanguis ille nobilis aliquid ſpiraret horroris. Hic cum infecta ſemel ſubſtantia perſeverat, & neſcit ante ſubtrahi, quam veſtis poſſit abſumi. Quod ſi conchyliorum qualitas non mutatur, ſi torcularis illius una vindemia eſt, culpa nimirum artificis erit, cui ſe copia nulla ſubtraxit. In illis autem rubicundis fontibus cum albentis comas ſerici doctus moderator intinxerit, habere debet corporis puriſſimam caſtitatem: quia talium rerum ſecreta refugere dicuntur immunda. Hæc ſi omnia conſtiterint, ſi in nulla parte prætermiſſa videatur eſſe ſolemnitas, miramur tua te pericula minime cogitaſſe: dum* ſacrilegus ſit reatus negligentiæ, in tali veſte peccare. Quid enim agunt tot artifices, tot nautarum catervæ, tot familiæ ruſticorum? Tu quoque Comitiva ſubvectus tantis jubes, tanta te iſtius nominis præſumptione defendis; ut cum regale opus crederis agere, in multis videaris tanquam tuis civibus imperare. Hoc ergo remiſſio tua negligit, quod te & in provincia ſubvexerat, & ad conſpectum Principis honorabilem venire faciebat? Quod ſi te facultatis tuæ adhuc cura non deſerit, ſi ſalutis propriæ tangit affectus, intra illum diem imminente tibi harum portitore, cum (*a*) blatta, quam noſtro cubiculo dare annis ſingulis conſueviſti, venire feſtina: quia jam non compulſorem ad te mittimus, ſed ultorem, ſi aliqua credideris ludificatione tardandum. Verum talis tantaque res, quam facili legitur inventa compendio? Cum fame canis avida in (*b*) Tyrio littore projecta conchylia impreſſis mandibulis contudiſſet, illa naturaliter humorem ſanguineum defluentia, ora ejus mirabili colore tinxerunt. Et ut eſt mos hominibus, occaſiones repentinas ad artes ducere, talia exempla meditantes, fecerunt Principibus (*c*) decus nobile de re, quæ ſubſtantiam noſcitur habere mediocrem. (*d*) Eoa Tyros eſt Hydron Italica, aulicum profecto veſtiarium, non antiqua cuſtodiens, ſed jugiter novella tranſmittens. Vide ergo, ſi quis te patiatur minus implere, quod nos tam neceſſarie cognoſcis expetere.

** Alii; dum ſacrilegii ſit reatus negligentes.*

Origo purpuræ.

(*a*) Hujus rei meminit Achilles Statius lib. 2. de amor. Leuc. Et Cedrenus, & Pollucis Onomaſtic. lib. 1. Blatta eſt vermis lucifuga, quia lucem videre non poteſt, unde per noctem ambulat, a colore nuncupata, quæ comprehenſa manum tingit; unde & blatteum dicimus, & inde blatta veſtis eſt talis coloris. Hæc ex MS. Remenſi.

(*b*) Tyrus urbs fuit Phœnices olim celeberrima, una ex iis quæ Tripolim efficiunt: olim inſula, ſed Alexandri operibus continenti conjuncta. Tyrus, inquit Plinius, quondam inſula prætalto mari, ſeptingentis paſſibus diviſa, nunc vero Alexandri etiam oppugnantis operibus continens, olim partu clara, urbibus genitis Lepti, Utica, & illa Romani imperii æmula, terrarum orbis avida Carthagine, etiam Gadibus extra orbem conditis. Nunc omnis ejus nobilitas conchylio atque & purpura conſtat. Et hoc eſt quod author declarat. *Breſſ.*

Lib. 5. Nat. Hiſt. cap. 19.

(*c*) In hanc rem vide Arnobium lib. 2. Pag. 517. Et Marium Victor. in Geneſ. lib. 2. Pag. 30.

(*d*) Hydron, quæ civitas eſt in Italia, apud quam conchylia reperiuntur, ſicut & apud Tyrum. hæc MS. o. Rem. vide Ammianum Marcellin. lib. 14. Pag. 24.

EPISTOLA TERTIA.

Caſſiodorio viro illuſtri atque Patricio Theodoricus Rex.

Summis laudibus illum extollit, & illi confert Patriciatus apicem, cum jam fuiſſet Rector Lucaniæ & Brutiorum, ac Præfecturam Prætorianam geſſiſſet.

QUamvis proprio fruatur honore, quod eſt natura laudabile, nec deſint probatæ conſcientiæ faſces, cum * generat animo dignitates (omnia ſiquidem bona ſuis ſunt juncta cum fructibus, nec credi poteſt virtus, quæ ſequeſtratur a præmio) tamen judicii noſtri culmen excelſum eſt: quoniam qui a nobis provehitur, * præcipuus & plenus meritis æſtimatur. Nam ſi æquabilis credendus eſt, quem juſtus elegerit: ſi temperantia præditus, quem moderatus aſcivit: omnium profecto capax poteſt eſſe meritorum, qui judicem cunctarum meruit habere virtutum. (*a*) Quid enim majus quæritur, quam ibi inveniſſe laudum teſtimonia, ubi gratificatio non poteſt eſſe ſuſpecta? Regnantis quippe ſententia judicium de ſolis actibus ſumit, nec blandiri dignatur animus * domini poteſtate munitus. Repetantur certe, quæ te noſtris ſenſibus inſuderunt; ut tui laboris fructum capias, cum noſtris animis ſingula ſuaviter inhæſiſſe cognoſcas. In ipſo quippe imperii noſtri devotus exordio, cum adhuc fluctuantibus rebus provinciarum corda vagarentur, & negligi * rudem dominum novitas ipſa pateretur, Siculorum ſuſpicantium mentes ab obſtinatione præcipiti deviaſti, culpam removens illis, nobis neceſſitatem ſubtrahens ultionis. Egit ſalubris perſuaſio, quod vehemens poterat emendare diſtrictio. Lucratus es damna provinciæ, quæ meruit ſub devotione neſcire: ubi ſub procinctu Martio civilia jura cuſtodiens, publica privataque commoda inavarus arbiter æſtimabas; & proprio cenſu neglecto, ſine invidia lucri, morum divitias retuliſti: excludens vel querelis * auditum, vel derogationibus locum; & unde vix ſolet reportari patientiæ ſilentium, voces tibi militaverunt laudantium. Novimus enim, teſtante * Tullio, Siculorum naturam, quam ſit facilis ad querelas, ut ſolita conſuetudine poſſint Judices etiam de ſuſpicionibus accuſare. Sed non eo præconiorum fine contenti, Brutiorum & Lucaniæ tibi dedimus mores regendos: ne bonum quod peregrina provincia meruiſſet, genitalis ſoli fortuna neſciret. At tu conſuetudinem devotionis impendens, eo nos obligaſti munere, quo tibi putamus omnia reddidiſſe; inde * amplificando debitum, unde credi poterat abſolutum. Egiſti per cuncta Judicem totius erroris expertem, (*b*) nec invidia quempiam deprimens, nec gratia blandiente ſublimans. Quod cum ubique ſit arduum, tamen fit in patria glorioſum: ubi neceſſe eſt, ut aut gratiam parentela provocet, aut odium longæ contentiones exaſperent. Oblectat igitur

Proprio fruitur honore, quod eſt natura laudabile.

** Gr.Cujas generat.*

** MSS. præcipuis plenus meritis. Præclarum a Principe laudari.*

** Ed.Niv.& Gamon. domini Caſſiodorius ſumme laudatur a Theoderico.*

** Nivel. nomen.*

Caſſiodorius Siculos Theodorico conciliat.

** Ed. Accurſ. aditum.*

** In Bruto.*

Caſſiodorius Rector Lucaniæ & Brutiorum patriæ ſuæ.

** Ed. applicando.*

Caſſiodorius judex totius erroris expers.

Præfectura Caſſiodorii totius Italiæ notiſſimum bonum.

(*a*) Laudari omnes appetunt, quod reprehenſibile non eſt, niſi finem recti in laudibus collocent, ut teſtatur Ovid. 1. de arte amandi. Juven. Satyr. 10. Perſius Satyr. 1. Hic præclarum a principe laudari innuit author. *Breſſ.*

(*b*) Hæ ſunt veri judicis partes; etenim vel amore vel odio; vel pecunia corrumpitur. Extat judicis corrupti ſevera caſtigatio apud Ovid. lib. 1. Amor. *Breſſ.*

** Niv. notiſſimum.*

nos actus Præfecturæ recolere, totius Italiæ *notiſſimum bonum: ubi cuncta provida ordinatione diſponens, oſtendiſti quam leve ſit ſtipendia ſub Judicis integritate dependere. Nullus graviter obtulit, quod ſub æquitate perſolvit: quia quicquid ex ordine tribuitur, diſpendium non putatur. Fruere nunc bonis tuis, & utilitatem propriam, quam reſpectu publico contempſiſti, recipe duplicatam. Hæc eſt enim vitæ glorioſa commoditas, dominos eſſe teſtes, cives habere laudantes. His igitur tot ampliſſimis laudibus incitati, Patriciatus tibi apicem juſta remuneratione conferimus; ut quod aliis eſt præmium, tibi ſit retributio meritorum. Macte, ſumme vir, felicitate laudabili, qui ad hanc vocem Dominantis animos impuliſti, ut bonorum tuorum potius fateamur eſſe, quod cedimus. Sint hæc* divina perpetua, ut cum hæc pro remuneratione tribuimus, ad meliora iterum tuis meritis exigamur.

Patriciatus apex Caſſiodorio confertur, ut retributio meritorum.

** Ed. divina perpetrata auſpicio.*

EPISTOLA QUARTA.

Senatui urbis Romæ Theodoricus Rex.

Significat ſe Caſſiodorium ad Patriciatus apicem pro meritorum remuneratione, & poſt adminiſtratas egregie inferiores dignitates evexiſſe. Summe laudat Caſſiodorium, ejus patrem, avum Heliodorum, totamque ejus familiam.

Senatus Rom. dignitas.

OPtamus quidem, Patres Conſcripti, coronam veſtram diverſorum faſcium flore depingi. Optamus, ut libertatis genius gratam videat turbam Senatus. Conventus ſiquidem talium, eſt dignitas Imperantium; & quicquid in vobis feſtiva gratulatione reſpicitur, noſtris vere laudibus applicatur. Illud tamen maxime deſideranter appetimus, ut collegium veſtrum ornent lumina dignitatum: quando decenter augmenta patriæ reddunt, qui aulica poteſtate creverunt. Hos viros noſtra perſcrutatur intentio: iis morum theſauris gaudemus inventis, in quibus velut figuratis honorum vultibus, clementia noſtræ ſerenitatis exprimitur. Hinc eſt, quod Caſſiodorio illuſtri, & magnifico viro, præcipua in Republica claritate notiſſimo, Patriciatus dedimus pro remuneratione ſuggeſtum: ut per honorem magni nominis declarentur merita ſervientis. Qui non fragili felicitate provectus, fortunæ ludo ad apicem faſcium repentinis ſucceſſionibus evolavit: ſed, ut creſcere virtutes ſolent, ad faſtigium præconii conſcendit gradibus dignitatum. Primus enim, ut ſcitis, adminiſtrationis introitus Comitivæ Privatarum mole fundatus eſt: ubi non tirociniorum infirmitate titubans novitatis vitio vel innocenter erravit, ſed abſtinentiæ firmato veſtigio, imitando vixit exemplo. Qui mox deinde Sacrarum Largitionum honore ſuſcepto, crevit tantum converſationis laude, quantum profecerat dignitate. Quid provinciis redditam diſciplinam, quid diverſo generi hominum * momenta juſtitiæ infuſa referamus? Vixit enim tanta continentia, ut æquitatem & inſtitueret monitis, & doceret exemplis. Facilis enim recti perſuaſor eſt innocens Judex: ſub cujus prædicabili converſatione pudet mores probabiles non habere. Quis enim vereatur ſcelus, cujus in ſuggeſtu gremii complicem videt? Incaſſum perſonam fictæ ſeveritatis* induit, cum avarus pecuniæ ambitum diſſuadet, cum legibus parendum cenſet injuſtus. Non habet* diſtributionis gremium, cui auctoritatem libera conſcientia non miniſtrat: quoniam exceſſus tunc ſunt in formidine, cum creduntur Judicibus diſplicere. Hic itaque ſub præcedenti Rege gymnaſiis exercitatus, emeritis laudibus ad palatia noſtra pervenit. Meminiſtis enim, & adhuc vobis recentium rerum memoria miniſtratur, qua moderatione Prætoriano culmini locatus inſederit, & evectus in excelſum, inde magis deſpexerit vitia* proſpectorum. Nullo quippe, ut pleriſque moris eſt, elatus favore Fortunæ, in cothurnum ſe magnæ poteſtatis erexit: ſed æquitate cuncta moderatus, gratiam noſtram in ſe non reddidit otioſam. Majora ſibi de ſe fecit optari, dum intra modeſtiæ terminos magna cohibuit. Hic eſt enim probatæ conſcientiæ gratiſſimus fructus, ut quamvis ſumma potuerit adipiſci, judicetur tamen ab omnibus plus mereri. Junxit bene cum univerſorum gaudiis noſtra compendia, ærario munificus, & juſte ſolventibus gratioſus. Senſit tunc Reſpublica ex illo cœtu Romuleo innocentiæ virum; qui licet ſe moderando glorioſum fecerit, hoc tamen majus contulit, quod bonæ actionis exemplum ſequentibus dereliquit. Pudet enim eum peccare, qui laudatis videtur potuiſſe ſuccedere. Fuit itaque, ut ſcitis, militibus verendus, provincialibus mitis, dandi avidus, accipiendi faſtidioſus, deteſtator criminis, amator æquitatis. Quidnam fuit illi difficile cuſtodire, qui ſe a rebus alienis decreverat abſtinere? Eſt enim invicti animi ſignum, famæ diligere commodum, & lucra potius odiſſe cauſarum. Verum hæc in illo jure mirentur, qui patris atque avi mores nobiliſſimos neſcierunt. Caſſiodorios ſiquidem præcedentes fama concelebrat. Quod vocabulum etſi per alios videatur currere, proprium tamen ejus conſtat eſſe familiæ. Antiqua proles, laudata proſapies, cum togatis clari, inter viros fortes eximii: quando & valetudine membrorum, & corporis proceritate floruerunt. Pater enim hujus Candidati ſub Valentiniano principe geſſit (*a*) Tribuni, & Notarii laudabiliter dignitatem. Honor, qui tunc dabatur egregiis: dum ad imperiale ſecretum tales conſtet eligi, in quibus reprehenſionis vitium nequeat inveniri. Sed ut ſe pares animi ſolent ſemper* eligere, Patricio Aetio pro juvanda Repub. magna fuit charitate ſociatus; quem tunc (*b*) rerum dominus propter ſapientiam ſui, & glorioſos in Repub. labores, in omni conſilii parte ſequebatur. Ad Attilam igitur armorum potentem cum ſupradicti filio Carpilione legationis eſt officio non irrite deſtinatus. Vidit intrepidus quem timebat Imperium: facies illas terribiles & minaces, fretus * veritate, deſpexit; nec dubitavit ejus altercationibus obviare, qui furore neſcio quo raptatus, Mundi dominatum videbatur expetere. Invenit Regem ſuperbum, ſed reliquit placatum; & calumnioſas ejus allegationes tanta veritate deſtruxit, ut voluiſſet gratiam quærere, cui expediebat pacem cum regno ditiſſimo non habere. Erigebat conſtantia ſua partes timentes; nec imbelles ſunt crediti, qui Legatis talibus videbantur armari. Pacem retulit deſperatam. Cujus legatio quid profecerit, datur intelligi, quæ tantum eſt gratanter excepta, quantum & videbatur optata. Mox honore illuſtratus, mox reddit(u)um dona æquus arbiter offerebat. Sed ille potius nativa moderatione ditiſſimus, dignitatem ſuſcipiens otioſam, in remunerationis lo-

Laudatur eximie Caſſiodorius ob præclara merita in dignitatibus adminiſtrandis.

** alii, monimenta.*

Facilis recti perſuaſor eſt innocens judex.

** alii, induetit.*

** Jur. diſtributionis gemitu.*

Exceſſus tunc ſunt in formidine, cum creduntur judicibus diſplicere.

** Alii proſperorum.*

Pudet eum peccare, qui laudatis videtur potuiſſe ſuccedere.

Invicti animi ſignum.

Familia Caſſiodorii laudatur.

Notarii & Tribunii ad Imperiale ſecretum electi.

** Grul. & Cujac. diligere.*

Pater Caſſiodorii Attilam legatus mittitur.

** Ed. Niv. & Gam. auctoritate.*

eum expetiit amœniſſima Brutiorum. Negare illi non potuit optatam quietem, qui eum reddiderat ab immani hoſte ſecurum; triſtis ab obſequio ſuo reliquit, quem ſibi neceſſarium fuiſſe cognovit. Avus enim Caſſiodorius Illuſtratus honore cinctus, qui ejus generi non poterat abnegari, a Wandalorum incurſione Siciliam Brutioſque armorum defenſione liberavit; ut merito primatum in illis provinciis haberet, quas a tam ſævo & repentino hoſte defendit. Debuit itaque virtutibus ejus Reſpub. quod illas provincias tam vicinas Genſericus non invaſit, quem poſtea truculentum Roma ſuſtinuit. Hi autem & in partibus Orientis parentum laude viguerunt. Heliodorus enim, qui in illa Repub. nobis videntibus Præfecturam bis novenis annis geſſit eximie, eorum conſanguinitati probatur adjungi. Genus in utroque Orbe præclarum, quod gemino Senatui decenter aptatum, tanquam duobus luminibus oculatum, puriſſima claritate radiavit. Quo enim ſe quævis nobilitas ultra diſtendit, quam hæc, quæ in utroque Orbe clara eſſe promeruit? Vixit & ipſe in provincia honore Judicis, & ſecuritate privati: cunctis illis nobilitate potior, omnium ad ſe animos attrahebat; ut qui libertatis jure non poterant ſubdi, viderentur magis continuis beneficiis ſuaviter obligari. Tanta quinetiam patrimonii ſui ubertate gloriatus eſt, ut inter reliqua bona equinis gregibus Principes vinceret, & donando ſæpius invidiam* nominis non haberet. Hinc eſt, quod Candidatus noſter Gothorum ſemper armat exercitus; & bono inſtituto melior, quod a parentibus accepit, hereditaria largitate cuſtodit. Quæ ideo per ordinem noſtra dignatio percucurrit; ut unuſquiſque intelligat, & parentum ſuorum apud nos laudes poſſe reparare, qui vivere præclaris elegerit inſtitutis. Et ideo, Patres Conſcripti, quia vobis eſt commodus honor bonorum, & judicium noſtrum veſter comitatur aſſenſus, proſpero auſpicio ſuſcipiatur ejus provectus, qui ſibi fecit gratiam patere cunctorum. Eſt enim potius viciſſitudo, quam præmium; ut qui nos probabili actione coluerunt, reciproco favore gratulentur.

Avus Caſſiodorii Illuſtratus honore cinctus. Siciliam Brutioſque a Vandalorum incurſione armis ſuis liberavit.

Heliodorus ex Caſſiodori familia.

Nobilitas familiæ Caſſiodorii in utroque orbe clara.

* *nominis deeſt in* MS. & D. Juret *legit, hominis.*

(a) Tribuni & Notarii. Hæc officia duo ſæpe conjungi ſolent in conſtitutionibus Imperatorum, ut videre eſt in l. 4. Codice de advoc. diverſ. jud. in l. 1. Digeſtis de mand. princip. l. neque. 61. Codice de decurion. in l. 1. C. Theod. qui a præb. apud Sidonium Apollinarem libro 5. epiſtol. 9. Amm. Marcell. libro 26. laudat Procopium quemdam Tribunum ac Notarium. In quadam Novella Imper. Valentiniani de teſtamentis Cæſarius nominatur vir ſpectabilis Tribunus ac Notarius. *Broſſ.*

(b) Imperatores hoc titulo honeſtantur ſæpe in libris veterum, ut apud Plinium in epiſtolis in l. 3. D. de his quæ in teſtam. del. Sidonius in Panegyrico Major.

-mea Gallia rerum

Ignoratur adhuc dominis.

aliquando etiam rerum Domini pro Principibus uſurpantur. Solemus itidem alios quam Imperatores dominos vocare. Sueton. tamen in Auguſto narrat Auguſtum domini appellationem maxime exhorruiſſe ut maledictum ac opprobrium, dominumque ſeſe poſthac appellari non paſſum fuiſſe. Idem factitarunt Tiberius & Severus. hinc Tertullianus. dicam plane Imperatorem Dominum, ſed more communi. & alibi, Domini vocem poteſtatis ſummæ nomen eſſe arguit. Jure civili domini appellatione continentur, qui habent proprietatem, l. recte. D. de verb. ſignific. Verumtamen domini vox proprie non niſi in ſervos. Reperio autem Auguſti ævo & infra a liberis patres appellatos dominos, & a fratribus blandientibus fratres. Obvios quoſve dominos etiam appellabant, ut in Seneca videre eſt: quomodo obvios, ſi nomen non ſuccurrit, dominos ſalutamus. *Broſſ.*

EPISTOLA QUINTA.

Floriano Viro Senatori Theodoricus Rex.

Jubet, ut ſtatuta Comitis Annæ de Mazene fundo ſerventur.

IN immenſum trahi non decet finita litigia. Quæ enim dabitur diſcordantibus pax, ſi nec legitimis ſententiis acquieſcant? Unus enim inter procellas humanas portus inſtructus eſt; quem ſi homines fervida voluntate prætereunt, in undoſis jurgiis ſemper errabunt. Et ideo ſpectabilitati tuæ præſentibus affamur oraculis, quatenus ſi ita res ſe habet, ut a præſentibus* ſuſpicatur, & in Comitis Annæ judicio Mazenis fundi controverſia ſtatutis legitimis eſt decisa, nec aliqua probatur appellatione ſuſpenſa; quæ ſunt decreta, ſerventur. Quia ſicut nolumus oppreſſis negare judicium, ita irrationabilibus querelis non præbemus aſſenſum. Cogi enim debet ut ſit quietus, qui ſuo vitio renuit eſſe pacificus. Nam & medendi peritus invitum frequenter ſanat ægrotum: dum voluntas in recta gravibus paſſionibus non eſt, ſed potius illud appetitur, quod a ſalutis Judice gravare poſſe ſentitur.

* MS. Remig. & Ed. *ſupplicatur.*

Cogi debet ut ſit quietus, qui ſuo vitio renuit eſſe pacificus. Voluntas recta in gravibus paſſionibus non eſt.

EPISTOLA SEXTA.

a Agapito Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Scribit Roma mittat peritiſſimos Marmorarios Ravennam ad Baſilicam Herculis perficiendam.

DEcet Principem cura, quæ ad Rempublicam ſpectat augendam; & vere dignum eſt, Regem ædificiis palatia decorare. Abſit enim, ut ornatui cedamus Veterum, qui impares non ſumus beatitudine ſæculorum. Quapropter in Ravennate urbe baſilicæ Herculis amplum opus aggreſſi, cujus nomini Antiquitas congrue tribuit, quicquid in aula prædicabili admiratione fundavit, magnitudini tuæ ſtudioſiſſime delegamus; ut ſecundum (a) Brevem ſubter annexum, de urbe nobis marmorarios peritiſſimos deſtinetis, qui eximie diviſa conjungant, & venis colludentibus illigata naturalem faciem laudabiliter* mentiantur. De arte veniat, quod vincat Naturam: diſcolorea cruſta marmorum gratiſſima picturarum varietate texantur. Quia illud eſt ſemper in pretium, quod ad decorem fuerit exquiſitum.

Dignum eſt Regem ædificiis palatia decorare.

Baſilica Herculis a Theoderico conſtructa.

* Ed. *metiantur.*

(a) MS. Aud. Agapito viro illuſtri Pontifici. MS. Rem. Agapito viro Senatori. DD. Grulard. & Cujas Agapito viro illuſtri Præfecto urbis.

His ſumptus ſubventioneſque præſtabis: ne quemquam noſtrum gravet imperium, quod ad utilitatem volumus reſpicere ſingulorum.

(a) Brevem. Infra lib. 4. epiſt. 21. infra ſcriptis brevibus definita: & lib. 2. epiſt. 39. pecunia quæ tibi data eſt, miſſis brevibus indicabis. lib. 2. Cod. Theod. de excuſ. artif. Artifices artium brevi ſubdito comprehenſarum. D. Hieronymus epiſt. ad Florentium, brevem ſubditum, eodem plane ſenſu uſurpavit. Breves, l. 13. C. Theod. de indul. tribut. l. ult. C. de jur. fiſc. Symmach. lib. 1. epiſt. 34. *Forner.*

EPISTOLA SEPTIMA.

Felici Viro * Clariſſimo Theodoricus Rex.

*Ed. & DD. Grul. & Cujac. *Comiti*.

Illum jubet reſtituere Plutiani pupilli bona, quæ a Neoterio ejus fratre non tam comparaverat, quam ſurripuerat, & illum reprehendit, quod ſucceſſionem inter æquales æqualem non diviſiſſet.

VEnantii tutoris Plutiani aditione cognovimus, in ea te, qua non decuerat, actione verſatum; ut eum, quem ſumptu proprio juvare debuiſſes, diſpendio proprietatis aſfligeres. Affinitatem quippe tuam * ſolatia debuerant impenſa teſtari. Quale ergo videtur ſanguine conjunctis, quod criminoſum probaretur extraneis? Atque ideo præſenti juſſione cenſemus, ut quicquid a Neoterio prodiga voluntate laſcivo, te non tam comparaſſe, quam ſurripuiſſe cognoſcis, * Incorporanda militi noſtro ſine aliqua dilatione reſtituas: ne nos hujuſmodi factum cogas legibus vindicare, qui nunc videmur omnia manſuetudine temperaſſe. Perire enim pupillo non patimur, quæ parentibus ſub noſtra laude dederamus. Graviſſimum eſt enim per calumniam ſubtrahi, quod collatum eſt munificentia Principali. Reliqua vero, quæ te pro jugalis tuæ aſſeris portione contempto juſtitiæ tramite diviſiſſe (ſi tamen appellanda diviſio eſt, quam ſub unius celebratam conſtat arbitrio) ſic ad noſtrum Comitatum feſtines occurrere; ut inter vos ea, quæ juſtitiæ conveniunt, ordinemus. Iniquum eſt enim, ut de una ſubſtantia, quibus competit æqua ſucceſſio, alii abundanter affluant, alii paupertatis incommodis ingemiſcant.

* MSS. *ſola etiam*.

* MS. Aud. & Ed Nivel. *incomparanda*.

Graviſſimum eſt per calumniam ſubtrahi, quod collatum eſt munificentia Principis.

EPISTOLA OCTAVA.

Amabili Executori Theodoricus Rex.

Præcipit, ut bona Plutiani pupilli a fratre ejus Neoterio male vendita curet Venantio Plutiani tutori ſine dilatione reſtitui. Quod ſi intereſſerit frater, cauſam vult ad tribunal ſuum vocari.

COrdi nobis eſt cunctos in commune protegere, ſed eos maxime, quos ſibi novimus deſuiſſe. Sic enim æquitatis libra ſervabitur, ſi auxilium largiamur imparibus & metum noſtrum pro parvulis, inſolentibus opponamus. Fortuna minor Principem quærit: quia in vituperationem noſtram corruunt, quibus ſe publica vota ſubducunt. Venantii itaque tutoris Plutiani lacrymabili ſuggeſtione comperimus, Neoterium fratrem ſuum, affectum germanitatis oblitum, bona parvuli hoſtili furore laceraſſe. Quod nos pro rerum ſuarum acerbitate commovit: ne largitas noſtra, quam velut titulum volumus ſtare pietatis, uſurpata præſumptionibus videatur illicitis; & quia dubium non eſt, in repetitione minoris maxime ſubmoveri diſpendia tarditatis: ideo devotio tua, noſtra juſſione firmata, ſi nihil eſt, quod rationabiliter a pulſato poſſit opponi, poſtulatas res prædicto tutori faciat ſine dilatione reſtitui. Aut ſi quid eſt, quod pro ſuis partibus intentio* retentoris objiciat, legali poſitione præcedente, ad noſtrum venire deproperet Comitatum; ut allegationibus cognitis, pro conſuetudine noſtræ judicemus æquitatis.

Theodoricus protector pupillorum.

Quare fortuna minor Principem quærat.

* D. Grul. & Cujac. *retentatoris*.

EPISTOLA NONA.

Euſtorgio Viro Venerabili Mediolanenſi Epiſcopo Theodoricus Rex.

Dicit ſe Epiſcopum Auguſtanæ civitatis falſis criminibus a Clericis accuſatum honori priſtino reſtituiſſe, & remittit ad Euſtorgium Clericos illos, ut eos debita pœna coerceat.

TUta eſt conditio ſubjectorum, ubi vivitur ſub æquitate Regnantium: nec dubio debet * rumore trahi, a quo debent non mutanda conſtitui. Fidem ſiquidem rerum a ratione colligimus, quæ nunquam deſiderantibus abſconditur, ſi ſuis veſtigiis perquiratur. Atque ideo, quod beatitudini veſtræ gratiſſimum eſſe confidimus, præſenti tenore declaramus, Auguſtanæ civitatis Epiſcopum, proditionis patriæ falſis criminationibus accuſatum; qui a nobis honori priſtino reſtitutus, jus habeat Epiſcopatus omne, quod habuit. Nihil enim in tali honore temeraria cogitatione præſumendum eſt, ubi ſi propoſito creditur, etiam tacitus ab exceſſibus excuſatur. Manifeſta proinde crimina in talibus vix capiunt fidem. Quicquid autem ex invidia dicitur, veritas non putatur. Volumus enim impugnatores ejus legitima pœna percellere: ſed quoniam & ipſi Clericatus nomine fungebantur, ad Sanctitatis veſtræ judicium cuncta tranſmiſimus ordinanda, cujus eſt æquitatem moribus talibus imponere, quem novimus traditionem Eccleſiaſticam cuſtodire.

Tuta eſt conditio ſubjectorum, ubi vivitur ſub æqualitate regnantium.

* MSS. *ratio more*.

Fides rerum a ratione colligitur.

Quicquid ex invidia dicitur, veritas non putatur.

EPISTOLA DECIMA.

Boethio viro illuſtri atque Patricio Theodoricus Rex.

Scribit domeſticos Protectores Equitum & Peditum, qui Aulæ Regiæ jugiter excubant, conqueſtos eſſe ab Arcario Præfectorum ſe pro emolumentis ſolemnibus integri ponderis ſolidos non percipere, & in numero gravia diſpendia ſuſtinere. Ubi tractat de Arithmetica, de denario numero, de ſolido, de ſenario, uncia, & libra, quæ probibet, quominus ulla tenus imminuantur.

LIcet univerſis populis generalis ſit impendenda juſtitia, quæ ſic nominis ſui obtinet dignitatem, ſi æquabili moderatione per potiores currat & humiles; confidentius tamen illam expetunt, qui a palatii militia non recedunt. Otioſo enim gratuite præſtatur aliquid munificentia Principali: conſuetudo autem quodam debito redditur fideliter obſequenti. Domeſtici * Patres equitum & peditum, qui noſtræ Aulæ videntur jugiter excubare (quod ex magnis fieri* doloribus ſolet) adunata nobis ſupplicatione conqueſti ſunt, ab illo (*a*) Arcario Præfectorum, pro emolumentis ſolemnibus, nec integri ponderis Solidos percipere, & in numero gravia ſe diſpendia ſuſtinere. Quapropter prudentia veſtra lectio-

* D. Grul. & Cujac. *protectores*.

* Juret. *laboribus*.

Arcarius Præfectorum emolumenta militibus præſtabat.

a Fuerunt variæ arcæ, ut arca theatralis, cujus meminit Julianus Nov. 63. Area Quæſtoria, & Arca Præfecti prætorio. l. 9. & ult. C. Theo. de indulg. deb. l. ven. C. de cur. pub. l. 6. C. de exact. trib. inde Arcarius Præfectorum. Fuit & Pontificialis Arearius,

nibus erudita dogmaticis, ſcelestam falſitatem a conſortio veritatis ejiciat: ne cui ſit appetibile, aliquid de illa integritate ſubducere.

Arithmetica laus.

Hæc enim quæ appellatur Arithmetica, inter ambigua Mundi certiſſima ratione conſiſtit; quam cum cæleſtibus æqualiter novimus: evidens ordo, pulchra diſpoſitio, cognitio ſimplex, immobilis ſcientia, quæ & ſuperna continet, & terrena cuſtodit. Quid eſt enim, quod aut menſuram non habeat, aut pondus excedat? Omnia complectitur, cuncta moderatur; & univerſa hinc pulchritudinem capiunt, quia ſub *modo ipſius eſſe noſcuntur.

* Ed. *modio*

Denarii numeri excellentia.

Juvat inſpicere, quemadmodum denarius numerus, more cæli, & in ſe revolvitur, & nunquam deficiens invenitur. Creſcit nova conditione, per ſe redeundo, addita ſibi ſemper ipſa calculatio; ut cum denarius non videatur excedi, ex modicis prævaleat majora complecti. Hoc ſæpe repetitum inflexis manualibus digitis, & erectis, redditur ſemper extenſum; & quanto ad principium ſuum ſupputatio* reducitur, tanto amplius indubitanter augetur.

* MSS. & Ed. *redditur*.

Quantitate numerabili arena maris, guttæ pluviarum, ſtellæ lucidæ concluduntur. Auctori quippe ſuo omnis creatura ſub numero eſt; & quicquid ad exiſtentiam pervenit, a tali non poteſt conditione dimoveri. Et quoniam delectat nos ſecretiora hujus diſciplinæ cum ſcientibus loqui, pecuniæ ipſæ quamvis uſu celeberrimo viles eſſe videantur: animadvertendum eſt, quanta tamen a Veteribus ratione collectæ ſunt.

Solidum ſex millia denariorum Antiqui eſſe voluerunt.

Sex enim millia denariorum Solidum eſſe voluerunt; ſcilicet ut radiantis metalli formata rotunditas (*a*) ætatem Mundi, quaſi Sol aureus convenienter includeret.

Senarium perfectum numerum unciarū appellatione ſignarunt.

Libram duodecim unciarum eſſe dixerunt.

(*b*) Senarium vero, quem non immerito perfectum docta Antiquitas definivit, unciæ, qui menſuræ primus gradus eſt, appellatione ſignavit; quam duodecies ſimilitudine menſium computatam, in libræ plenitudinem ad anni curricula collegerunt. O inventa prudentium! O proviſa Majorum! Exquiſita res eſt, quæ & uſui humano neceſſaria diſtingueret, & tot arcana naturæ figuraliter contineret.

Quare libra dicatur.

Merito ergo dicitur libra, quæ tanta rerum eſt conſideratione trutinata. Talia igitur ſecreta violare, ſic certiſſima velle confundere, nonne veritatis ipſius videtur eſſe crudelis, ac fœda laceratio? Exerceantur *negotiatores in mercibus: emantur late, quæ vendantur anguſtius: conſtet populis pondus, ac menſura probabilis: quia cuncta turbantur, ſi integritas cum fraudibus miſceatur.

* MSS. & Accur. *negotiationes*.

Mutilari non debet quod laborantibus datur.

Mutilari certe non debet, quod laborantibus datur: ſed a quo fidelis actus exigitur, compenſatio imminuta præſtetur. Da certe ſolidum, & aufer inde ſi prævales: trade libram, & aliquid inde, ſi potes, imminue. Cuncta iſta nominibus ipſis conſtat eſſe proviſum, aut integra tribuis, aut non ipſa, quæ dicuntur, exolvis. Non poteſtis omnino, non poteſtis, nomina integritatum dare, & ſceleſtas imminutiones efficere.

Arbiter arcæ.

Providere itaque, & ut Arbiter arcæ habeat juſtas (*c*) conſuetudines ſuas; & quod benemeritis impendimus, incorrupto munere conſequantur.

qui arcam Pontificum olim curabat, cujus mentio habetur in antiquo quodam monumento. C. Calphurnius. V. C. & Septimia Ammias conjux comparaverunt, ſibi memorias duas & Calphurnio Ammiano equ. Rom. filio ſuo, & libertis libertabuſque poſteriſque eorum armarium diſtegum, cum taberna & hortulo. Si quis hoc armarium vendere voluerit, tunc inferet arcæ Pontificum H. S. L. M. I. N. Fuit & arca vinaria, ut teſtatur Symmachus in epiſtolis. l. 13. C. de ſuſcept. Hinc Arcarius ſervus, cui arcæ in qua domini pecunia condita eſt, procuratio commiſſa eſt, idem qui actor aut diſpenſator. Scævola de fideicommiſſariis libertatibus, Stichus arcarius probante domino nomina fecit. Ex arcâ ſolvunt, qui pecuniam domo depromunt, ad diſcrimen ejus ſolutionis, quæ fit ex menſa argentariorum. l. 1. C. de iis quæ ex pub. rat. l. 4. C. de canon. largit. l. ult. Cod. de ſuſcep. Arcam Præfecti prætorio τράπεζαν ſive menſam vocant; & ideo non niſi le Sidonius, arcariis deputat pondera, quæ ſimul ac menſuræ ſuſceptoribus omnibus tribuuntur. l. penult. C. de deffenſ. civit. *Breſſ.*

(*a*) Ætatem mundi. Ergo Caſſiodorius exiſtimat mundum ſex annorum millibus duraturum. Lactant. lib. 7. de divino præm. deridens Chaldæos: Sciant, inquit, Philoſophi, qui ab exordio mundi ſæculorum millia enumerant, nondum ſextum milleſimum annum eſſe concluſum: quo numero expleto, conſummationem fieri neceſſe eſt, & humanarum rerum ſtatum in melius reformari. Idem in divinar. inſtit. epitome. Nondum ſex millia completa ſunt, quo numero conſummato tum demum malum omne tolletur, ut regnet ſola juſtitia. Quæ ſententia Rabbi Heliæ exſtat in libro Sanhedrin, in cap. Helech, & lib. Havoda Zaza, in cap. Liphne edehen. Sex millia annorum erit mundus, & iterum deſtruetur. duo millia inanitatis, id eſt, ut Theologis placet, ante legem duo millia legis, duo millia dierum Meſſiæ. Galatinus lib. 4. cap. 20. Iſidorus ſub finem libri 6. Etymolog. cum de diſcretione temporum & ſex mundi ætatibus ageret, diſputationem his tandem concluſit verbis, reſiduum ſextæ ætatis tempus ſoli Deo eſt cognitum. cui perlubenter aſſentior. *Forner.*

(*b*) Senarium perfectum. Quia 1. 2. 3. faciunt 6. Vide Sever. Boethii Arithmeticam, & Jordani de ſenarii numeri vi ac religione. Macrob. lib. 1. in Somn. Scip. ſic centenarium numerum multis laudibus extulit Julian. epiſtola ad Serapionem. Orig. Adamantius in Evangelium Joannis tomo 28. Qui naturas, inquit, numerorum inveſtigarunt, primum quidem ſenarium definierunt perfectum, cum ex ſuis ipſius conſtet partibus, & compoſitione duplali, ab unitate unius, & duorum, quod eſt, tria: numerus primus, & in quem exiit duplicatio, dico autem duo: multiplicatus enim duo in tria facit ipſum ſex. *Forner.*

(*c*) Conſuetudines. inf. lib. 5. epiſt. 23. & lib. 7. epiſt. 2. huc pertinet Nov. 43. l. Franciæ a Carolo Magno promulgata lib. 3. tit. 12. De teloneis. Placet nobis ut antiqua & juſta telonea a negotiatoribus exigantur. & lib. 4. tit. 24. De injuſtis occaſionibus & conſuetudinibus noviter inſtitutis, ſicut ſunt tributa & tit. 52. de Teloneis & Ciſpaticis, teneant id, ut ubi antiqua conſuetudo fuit, exigantur: & ubi nova fuerint inventa, deſtruantur. Congruit. l. un. de auro coron. C. lib. 10. Nihil Cod. Theod. de extraord. ſive ſord. mund. *Forner.*

EPISTOLA UNDECIMA.

Servato Duci Rhetiarum Theodoricus Rex.

Imperat, ut Mancipia a Breonibus militibus ablata, Maniario curet ſine mora ulla reſtitui.

DEcet te honorem, quem geris nomine, moribus exhibere; ut per provinciam, cui præſides, nullam fieri violentiam patiaris: ſed totum cogatur ad juſtum, unde noſtrum floret imperium. Quapropter* Maniarii ſupplicatione commoti, præſentibus te affamur oraculis; ut ſi revera mancipia ejus Breones irra-

Juſtitia imperium floret.

* MSS. *Ma-niarii*.

Qua-

tionabiliter cognoveris abſtuliſſe, qui (*a*) militaribus officiis aſſueti, civilitatem premere dicuntur armati; & ob hoc juſtitiæ parere deſpiciunt, quoniam ad bella Martia ſemper intendunt, dum neſcio quo pacto aſſidue dimicantibus, difficile eſt morum cuſtodire menſuram. Quapropter omni protervia remota, quæ de præſumptione poteſt virtutis aſſumi, poſtulata facies ſine intermiſſione reſtitui: ne per dilationis incommoda, eorum videatur ſupplex odiſſe victoriam.

Aſſidue dimicantibus difficile eſt morū cuſtodire menſuram.

Coercitio & adſtrictio morum, uſurpanda eſt in exercitu; propterea tria ſunt, ſine quibus non robur in exercitu, non ordo; continentia, modeſtia, & abſtinentia: continentia in cibo, & venere, a quibus languor ac mollities: modeſtia in verbis, veſtibus, & factis: abſtinentia, ne Provinciales infeſtet, nec paſſim rapiat. *Broſſ.*

EPISTOLA DUODECIMA.

Eugeniti viro illuſtri Magiſtro Officiorum Theodoricus Rex.

Confert illi poſt adminiſtratam laudabiliter Quæſturam, Magiſteriam dignitatem, & hortatur eum ad meliora promerenda.

Pompa meritorum eſt regale judicium, & quare.

Quid ſit advocationis officium.

POmpa meritorum eſt Regale judicium: quia neſcimus iſta, niſi dignis impendere. Et quanquam poteſtati noſtræ, Deo favente, ſubjaceat omne, quod volumus: voluntatem tamen noſtram de ratione metimur; ut illud magis æſtimemur elegiſſe, quod cunctos dignum eſt approbare. Hinc eſt, quod te litterati dogmatis ſtudia laudabiliter exequentem, pridem ad Quæſturæ culmen elegimus, ut honeſti laboris tui fieret præmium dignitas litterarum. * Quid enim (*a*) advocationis officio, ſi pure impendatur, ornatius, quod peregrinum negotium ad ſuas moleſtias trahit, ut laboribus ſubveniat alienis? In hoc campo exercitatus curſu meritorum, ad palmam noſtri judicii perveniſti. Nec tamen benignitas noſtra una remuneratione contenta, honorem geminat, augmenta procurat; & eo ſtudio dona reparat, quaſi debeat omne quod præſtat. Sume igitur Magiſteriæ infulas dignitatis, uſurus omnibus privilegiis, quæ tuos habuiſſe conſtiterit deceſſores. Atque ideo tanto judicio lætare ſuſcepto, qui pro labore honoris tui, honorem alterum accipere meruiſti. Quid enim de priore ſenſerimus præmio, ſecundæ dignitatis declaramus augmento. Nati ſunt faſces ex faſcibus; & naturam retinentes fœtus arborei pullulaverunt iterum decenter abſciſi. Verum te hæc remuneratio ſatietate non expleat, nec det laboribus tuis ferias noſtri laus inventa judicii. Deſiderabilior quinimmo ſit honeſtas, cum pervenit ad præmium; & tunc fiat gratius labores anxios fuiſſe perpeſſum, cum te fructum eorum intelligis inveniſſe. Honores ergo, quos ſumis ex chartis, redde de meritis. Noſti enim bene, quo nobis ſtudio placeatur, qui ab ipſius conſilii penetralibus venis. Meminiſti, quoties apud nos laudati ſint innocentes, quoties bonis actibus reddidimus vicem. Ore tuo judicia noſtra loquebamur: exemplis talibus incitare. Eſto (*b*) innocentiæ templum, temperantiæ ſacrarium, ara juſtitiæ. Abſit a judiciariis mentibus aliquid profanum. Pio Principi ſub quodam ſacerdotio ſerviatur.

* MS. Aud. Gr. & C. *Quid enim dignius eſt ad off. ſi per eum impendatur ornatus, qui*

Pio Principi ſub quodam ſacerdotio ſerviatur.

(*a*) Advocationis officio. Hoc eſt Advocati officium, ut ſecundum juris ordinem ſuſcepti ſui cauſam peroret, numquid poterit vita ejus ſi turpis eſt, obeſſe cauſæ ſuſcepti? Perſona enim Advocati nec obeſſe, nec prodeſſe poterit, inquit Auguſtinus. Qualis enim fuerit cauſa, ſic & reſpondebitur ei. *Broſſ.*

(*b*) Innocentiæ templum, &c. Sic dixit lib. 6. form. 3. quoddam eſſe ſacerdotium recte agere Præfecturam Prætorianam. Et for. 19. ejuſdem libri. Simili exemplo Ulpianus in lib. 1. de Juſtitia & jure vocat Juriſconſultos Sacerdotes juſtitiæ; & ut Symmachus lib. 10. Ep. 54. & lib. 7. Ep. 58. *Juretus.*

EPISTOLA DECIMATERTIA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Significat ſe ad Magiſterii munus Eugenitem ſubvexiſſe, qui maximis laudibus exornatur, quod Quæſtoris officium bene exercuerit.

Dignitas dum ad incognitū venit, donum eſt; cum ad expertum, cōpenſatio meritorum.

DIgnitas, Patres Conſcripti, dum ad incognitum venit, donum eſt: cum ad expertum, compenſatio meritorum; quorum alter debitor judicii, alter obnoxius eſt favori. Hos enim æſtimatione ſubvehimus, alios gratia promovemus, & ad omnes indulgentiæ vias noſtra ſe relaxat humanitas. Sed amoris veſtri intuitu commonemur, quoties in veſtrum cœtum ducitur, qui de glorioſis virtutibus æſtimatur. Quicquid enim humani generis floris eſt, habere Curiam decet; quæ ſicut arx decus eſt urbium, ita illa ornamentum eſt ordinum cæterorum. Atque ideo Eugenitem illuſtrem virum litterati dogmatis opinione fulgentem, Magiſterii honore ſubveximus; ut gereret nomine, quam poſſidebat meritis dignitatem. Quis enim tot ejus officioſos labores ignoret, quos non vilitate mentis exercuit, ſed patrocinii honore ſervavit? Dedimus itaque perſonam tantis honoribus parem; ut alterutro decore fulgentes, mutua ſe gratia qualitatis ornarent. Hic eſt, qui noſtro pridem lateri veridicus Quæſtor adhæſit, quem livoris nebula nulla fuſcavit, nec malevolentiæ ſtudio nocendi artes fellitis ſenſibus exquiſivit: ſincero pectoris arcano puritati noſtræ paruit, & ad pietatem juſſionum innocentiam ſuam præbuit. Animus enim doloſus non arbitrium ſequitur imperantis, ſed ſuas potius explicat voluntates. Habetis certe evidens noſtrum in hac parte judicium; ut poſt illius apicis culmen, ad alteram conſcenderet dignitatem; nec paſſi ſumus otioſum, quem merita non ſinebant eſſe privatum: ſereni Solis conſuetudinibus æſtimandus, qui licet ſuſceptum diem peragat, alterum tamen eadem gratia claritatis illuminat. Hunc ergo, P.C. tot meritis abſolute relucentem favor veſter excipiat. Debetis enim bene gerentibus, ut eos laudis veſtræ comitetur aſſenſus. Nam ſi equorum curſus hominum clamoribus incitatur, & inſonantium manibus agitur, ut a mutis animalibus velocitas appetatur; quantum inde homines ſtimulari poſſe credimus, quos ad laudis aviditatem natos ſingulariter invenimus?

Quicquid humani generis floris eſt, habere curiam decet.

Animus doloſus non ſequitur arbitrium imperantis.

(*a*) Hoc exemplo dixit Ennodius in Panegyrico Theodorici, Coronam curiæ innumero flore velaſti, nullum de honoribus tetigit deſperatio, quem juverunt deprecantem bona conſcientiæ, quibus conſentit Nazarius. Senſiſti, Roma, te tandem arcem omnium gentium, & terrarum eſſe reginam, cum ex omnibus provinciis optimates viros curiæ tuæ pignoraveris, ut Senatus dignitas non tam nomine, quam re eſſet illuſtrior, cum totius orbis flore conſtaret. Illud autem non omittam, Heliogabalum adeo Senatum contempſiſſe, ut mancipia togata Senatores appellaret, teſte Lampridio. *Broſſ.*

EPISTOLA DECIMA QUARTA.

Fauſto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Præcipit, ut genus Tertiarum, quod Cathalienſibus imperabatur, annis ſingulis perſolvatur.

Non decet eſſe difficile beneficium, quod largitate non patitur detrimentum.

Libentes omnibus modis præbemus aſſenſum, quoties (a) vox eſt juſta poſcentium: quia nec decet eſſe difficile beneficium, quod largitate non patitur detrimentum. Et ideo præcelſa Magnificentia tua, quod a Cathalienſibus inferebatur, genus Tertiarum faciat annis ſingulis in tributaria ſumma perſolvi; nec poſt ſuper hac parte patiantur ſupplices aliquam quæſtionem. Quid enim intereſt, quo nomine poſſeſſor inferat, dummodo ſine imminutione quod debetur, exolvat? Ita & illis ſuſpectum Tertiarum nomen auferimus, & a noſtra manſuetudine importunitates competentium ſubmovemus.

(a) Nota hic juſte petentibus nihil eſſe recuſandum. Idem Plaut. in Amphitr.

Juſtam rem & facilem eſſe oratam a vobis volo.
Nam juſte a juſtis juſtus ſum orator datus. *Broſſ.*

EPISTOLA DECIMA QUINTA.

Feſto viro illuſtri atque Patricio Theodoricus Rex.

Illi commendat tuitionem domus Patricii Agnelli ad Africam deſcendentis.

Gratum nobis eſt, quoties de Magnitudinis tuæ meritis æſtimatio talis procedit, ut & infirmorum auxilium, & abſentium credaris eſſe tuitio. Nam ideo & * Senator prior eſſe meruiſti, ut te ſequentibus pro juſtitiæ contemplatione præſtares. Unde fit, ut bona nobis de te creſcat opinio, glorioſæ actionis exemplo. Nulli enim propria res a diſcedente committitur, niſi de cujus bona conſcientia judicatur. Idcirco præſenti juſſione decernimus, ut domus Patricii Agnelli ad Africam deſcendentis, qui regnum petens alterius, noſtris eſt utilitatibus ſerviturus, ſalvis legibus tua tuitione valletur: ne violentos cujuſquam impetus ſubtracta domini defenſione patiatur. Perviæ ſunt enim ſemper injuriis facultates abſentium; & quodammodo videtur occaſio homines in delictum trahere, quæ non poteſt animum pervadentis de reſultatione terrere. Ideoque Celſitudo veſtra, quam votum pium eſt habere vicinam, erigat humiles, eripiat opprimendos; &, quod poteſtatibus rarum eſt, proficias cunctis, qui univerſis celſior inveniris.

* MS. *ſenatus.*

Perviæ ſunt injuriis facultates abſentium.

EPISTOLA DECIMA SEXTA.

Juliano Comiti Patrimonii Theodoricus Rex.

Jubet, diſcutiat cauſam Apulorum conductorum frumenti, qui conqueſti fuerant frumenta ſibi inimicorum ſubreptionibus concremata; & imperat (ſi ita res ſe habet) ut de reliquis primæ Indictionis habita moderatione detrahat.

Regnantis facultas tunc fit ditior, cum remittit.

Illud amplius noſtris utilitatibus applicamus, quod miſericordi humanitate concedimus. Regnantis enim facultas tunc fit ditior, cum remittit: & acquirit nobiles theſauros famæ, neglecta vilitate pecuniæ. Hinc eſt, quod conſuetudinis noſtræ humanitate commoniti, opem feſſis, manum porrigimus oneratis; ut pietatis noſtræ remedio ſurgant, qui fortunæ ſuæ acerbitate corruerant. Dudum ſiquidem conductores Apuli deplorata nobis aditione conqueſti ſunt, frumenta ſibi inimicorum ſurreptionibus concremata: poſtulantes, ne cogantur ad integram præſtationem, quibus commerciorum ſunt commoda diminuta. Quod nos pro ingenita humanitate conſiderandum eſſe judicamus; ut quorum non poſſumus accuſare * deſidiam, relevandam potius æſtimemus fortunam. Inde enim conſtitutas penſiones inferri volumus unde conſtat ſubjectos commoda conſecutos. Et ideo hanc cauſam Sublimitatem tuam jubemus diligenter inquirere; ut, quantum eos minus vendidiſſe conſtiterit, de reliquis primæ Indictionis habita moderatione detrahatis; ita tamen, ut nulla fraus noſtris beneficiis inferatur: ne aliqua negligentia reddaris obnoxius, qui ſemper nobis provida intentione placuiſti. Quia ſicut nos tangunt ſupplicum damna, ita nobis eorum fructuoſa debent eſſe compendia.

* Accurſ. *deſideria.*

EPISTOLA DECIMA SEPTIMA.

Univerſis Gothis, & Romanis Dertonæ conſiſtentibus Theodoricus Rex.

Præcipit, caſtrum circa eos poſitum, dum pace fruuntur communiant, ac domos ſibi in eo conſtruant.

Publicæ utilitatis ratione commoniti (quæ nos cura ſemper libenter oneravit) Caſtrum juxta vos poſitum præcipimus communiri: (a) quia res præliorum bene diſponitur, quoties in pace tractatur. Munitio quippe tunc efficitur prævalida, ſi diutina fuerit excogitatione roborata. Omnia ſubita probantur incauta; & male conſtructio loci tunc quæritur, quando jam pericula formidantur. Adde, quod animus ipſe non poteſt eſſe in audaciam pronus, qui diverſa fuerit cura ſollicitus. Hanc merito Expeditionem nominavere Majores: quia mens devota præliis, non debet aliis cogitationibus occupari. Quapropter amplectenda res eſt, quæ generalitatis conſideratione præcipitur: nec moram fas eſt incurrere juſſionem, quæ devotos maxime noſcitur adjuvare. Et ideo præſenti auctoritate decernimus, ut domos vobis in prædicto caſtello alacriter conſtruatis, reddentes animo noſtro viciſſitudinem rerum; ut ſicut nos veſtris utilitatibus profuturas cenſemus, ita tempora noſtra ornare vos pulcherrimis fabricis ſentiamus. Tunc enim accidit, ut & ſumptus competentes noſtris jam penatibus congregare velitis; & habitatio vobis non ſit ingrata, quam propria poteſt commendare conſtructio. Quale eſt, rogo, in laribus propriis eſſe, cum duriſſimas manſiones hoſtis cogitur ſuſtinere? Ille imbribus pateat, vos tecta defendant: illum inedia conſumat, vos copia proviſa reficiat. Sic vobis tutiſſime conſtitutis hoſtis veſter ante eventum certaminis fata patietur perditoris. Conſtat enim tempore neceſſitatis illum probari fortiſſimum virum, qui ſe per multa non diſtrahit. Nam quis eum providentiam habuiſſe putet, ſi tunc cœperit fabricis operam dare, aut penum condere, cum oporteat bella tractare?

Res præliorum bene diſponitur quoties in pace tractatur.

Omnia ſubita probantur incauta.

Mens devota præliis non debet aliis cogitationibus occupari.

Conſtat tempore neceſſitatis illum probari fortiſſimum virum, qui ſe per multa non diſtrahit.

(a) Conſtat ex hoc loco munienda eſſe caſtra tempore pacis, etenim neceſſaria ſunt in longis obſidionibus caſtra vallo & foſſis probe munita, ut ex Procopio lib. 2. de bello Gothorum liquet. *Broſſ.*

EPISTOLA DECIMA OCTAVA.

Domitiano, & Uviliæ Theodoricus Rex.

Illis reſpondet, quod debeant reſtitui prædia a præſumptoribus occupata, niſi aut contractus, aut præſcriptio triginta annorum obviet; & quod fratris percuſſor ſit in exilium deportandus.

Non licet delinquere, qui alios creditur ſub æquitate continere.

* MS. *babile.*

OPortet vos colete & obſervare juſtitiam, qui æquitatem populis dicere ſuſcepiſtis: quando non licet delinquere, qui alios creditur ſub æquitatis regula continere: ne fiat exemplum pravum, qui electus ad * laudabile cognoſcitur inſtitutum. Et ideo ad interrogationem veſtram curavimus præbere reſponſum: ne per dubitationem poſſitis errare, niſi (quod abſit) velitis excedere. Si Romanum prædium (ex quo, Deo propitio * fontium fluenta tranſmiſimus, ubi primum Italiæ nos ſuſcepit impetium) ſine delegatoris cujuſquam * pyctacio, præſumptor barbarus occupavit, eum priori domino ſubmota dilatione reſtituat. Quod ſi ante deſignatum tempus rem videtur ingreſſus, quoniam præſcriptio probatur obviate tricennii, petitionem jubemus quieſcere pulſatoris. Illa enim reduci in medium nolumus, quæ noſtris temporibus præſumpta damnamus: quia locus calumniandi non relinquitur, cum longi temporis obſcuritas præteritur. De percuſſore tantummodo, non etiam peremptore fratris, quanquam omnium communi lege damnetur, ſolumque ſit parricidium, quod totius tragœdiam reatus exuperet: tamen humanitas noſtra, quæ ſibi etiam in ſceleratis locum pietatis inquirit, præſenti auctoritate definit, ut hujuſmodi (*a*) portenta provinciæ finibus abigantur. Nam quibus fuit exoſa (*b*) ſocietas parentum, civium non merentur habere conſortium: ne puri corporis jucunda ſerenitas nebuloſis maculis polluatur.

* Ed. *fontium. Sonti.*

* Ed. Niv. & Gam. *petitione.*

Præſcriptio triginta annorum jus dat ad prædium.

Percuſſor fratris in exilium relegatur, & quare.

(*a*) Cicero in verrem: ſcelus in ultimas terras deportandum. *Forner.*
(*b*) Gradus amicitiæ. Cicero de offici. 1. *Forn.*

EPISTOLA DECIMA NONA.

Saturnino, & Verbuſio Viris illuſtribus Senatoribus Theodoricus Rex.

Præcipit, ut quicumque Gothorum fiſcum detrectaverit implere, eum ad redhibitionis æquitatem compellant.

Æqualitas Theodorici.

FIſci volumus legale cuſtodire compendium: quia noſtra clementia rebus propriis videtur eſſe contenta. Et ſicut nullum gravare cupimus, ita debita nobis perdere non debemus. Indigentiam juſte fugimus, quæ ſuadet exceſſus: dum perniciosa res eſt, in Imperante tenuitas. (*a*) Modus ubique laudandus eſt. Nam cur aut vituperabilis negligentia in propriis defluat, aut aliena cupiditas turpis abradat? Et ideo vobis præſenti juſſione præcipimus, ut Adrianæ civitatis Curialium inſinuatione ſuſcepta, quicumque Gothorum Fiſcum detrectat implere, eum ad æquitatem redhibitionis arctetis: ne tenuis de proprio cogatur exolvere, quod conſtat idoneos indebite detinere. Hac ſcilicet ratione ſervata, ut ſi quis contumaciæ vitio maluerit noſtra juſſa tardare, cum multa reddat, quæ debuit etiam non compulſus offerre; quatenus protervo ſpiritu indecenter erecta, impunita juſtis ſeculis non relinquatur audacia.

Indigentia ſuadet exceſſus.

Pernicioſa res eſt in Imperante tenuitas.

(*a*) Ratio jubet, nequid nimis, ſed omnia cum moderamine fiant, Cicero de Oratore, & de Senectute, lib. 1. Offic. Colum. lib. 2. *Broſſ.*

EPISTOLA VIGESIMA.

Albino & Albieno Viris illuſtribus, atque Patriciis Theodoricus Rex.

Illos commonet, ut in ſpectaculis patrocinium partis Praſini aſſumant, & ut de Hellandio & Thodoron, qui lætitiæ publicæ aptior fuerit æſtimatus, ab illis Praſini Pantomimus, confuſione populi ſublata, conſtituatur.

LIcet inter glorioſas Reipublicæ curas, & Regalium ſollicitudinum ſalutiferos * fluctus pars minima videatur, Principem de Spectaculis loqui: tamen pro amore Reipub. Romanæ non pigebit has quoque cogitationes intrare: quia undecumque præſtare poſſumus, dignum noſtris ſenſibus æſtimamus; præſertim cum beatitudo ſit temporum, lætitia populorum. Illud enim, propitiante Deo, labores noſtros aſſerit, quod ſe otioſam generalitas eſſe cognoſcit. Partis itaque Praſini inſinuata petitione comperimus (quoniam hoc introductum eſt, ut populi de colore vocitentur) ſeditiones turbulentas a quibuſdam ſceleſtiſſimis incitari, & cauſam lætitiæ publicæ ad furoris certamina prorupiſſe. Quod utique gaudii decoram non poteſt habere qualitatem, * ſi pacem non meruerit poſſidere communem. Et ideo dignum eſt clementiam noſtram has quoque partes aſpicere, ut ubique poſſit morum probitas elucere. Non enim inania verborum popularium cogitamus, ſed pernicioſæ ſemen ſeditionis excludimus. Quapropter illuſtris Magnitudo veſtra præſenti juſſione commonita, patrocinium partis Praſini, quod glorioſæ recordationis pater * veſter impendit, dignanter aſſumat. Putari enim non debet injuria, populos regere ac gubernare Romanos. Nam ſi * bonorum omnium cauſa penſetur, pro eorum utilitate delecti ſunt, qui honores glorioſiſſimos accipere meruerunt. Convocatis ergo ſpectatoribus, de Hellandio & * Thodoron, qui lætitiæ publicæ aptior fuerit æſtimatus, (*a*) populi confuſione ſublata, conſtituatur a vobis Praſini Pantomimus: quatenus ſumptum, quem pro ſpectaculo civitatis impendimus, electis contuliſſe videamur. Hanc partem Muſicæ diſciplinæ Mutam nominavere Majores, ſcilicet quæ ore clauſo manibus loquitur, & quibuſdam geſticulationibus facit intelligi, quod vix narrante lingua, aut ſcripturæ textu poſſit agnoſci.

* Ed. *fructus. Theodorici in Rempub. amor.*

Beatitudo eſt temporum, lætitia populorum.

* MS. Aud. *ubi.*

* Ed. *noſter.*

* Gr. & Cuj. *bonorum.*

* Ed. *Theodoro.*

Quam Muſicam Majores appellaverint mutam.

(*a*) Populi jam his temporibus cœpere in qualibet civitate in factiones colorum Veneti ſcilicet & Praſini dividi. Colorum quidam nomina & fullonia; quorum gratia inter ſpectatores & pecunias erogare, & corpora diris cruciatibus affligere non dubitant, per colores diſſidentes, ait Procopius lib. 1. de bello Perſico: ſeditionem Conſtantinopoli hinc natam deſcribens, cujus meminit Juſtinianus ſub finem Novel. 17. juberque auctores ſeditionis, qui aufugerant, conquiri, & in urbem ut puniantur, adduci. Hujaſce autem formulæ meminit infr. hujus lib. epiſt. 33. *Forner.*

EPISTOLA VIGESIMA PRIMA.

Maximiano Viro illuſtri, & Andreæ Viro Senatori Theodoricus Rex.

Decernit, ut diſcutiant, num pecunia fabricis Urbis deputata, tota fuerit abſque fraude in eas expenſa.

PRovocandi ſumus affectuoſis civium ſtudiis ad augmenta civitatis: quia nemo poteſt diligere, quod habitatores intelligit non amare. Unicuique patria ſua charior eſt, dum ſupra omnia ſalvum fore quæritur, ubi ab ipſis cunabulis commoratur. Quapropter votis paribus invitemur ad dona; quatenus quod ſponte tribuimus, duplicata gratia conferamus. Et ideo nulli grave ſit, Romanis fabricis deputatæ pecuniæ reddere rationem, cum pura conſcientia deſideret ſe probari: quando fructum laboris ſui capit, dum ad nos proſpera de ſe pervenire cognoſcit. Quocirca præſenti decernimus juſſione, Romanæ civitatis fabricas vos debere diſcutere, ſi labor operis concordat expenſis: vel ſi apud aliquem conſtet reſidere pecuniam, quæ non ſit fabricis expenſa, deputatæ rei reddat erogandam. Quibus rationibus evidenter expreſſis, ad nos inſtructionem fideliſſimam deſtinate; ut judicio noſtro reſpondere videamini, qui eſtis ad indaginem veritatis electi. Nullum enim de largitate noſtra fraudari velle credimus, quando in tali negotio, & de propriis facultatibus eum impendere poſſe judicamus. Aves ipſæ per aera vagantes, proprios nidos amant: erratiles feræ ad cubilia dumoſa feſtinant: voluptuoſi piſces campos liquidos tranſeuntes, cavernas ſuas ſtudioſa indagatione perquirunt; cunctaque animalia ibi ſe norunt refugere, ubi longiſſima cupiunt ætate conſtare. Quid jam de Roma debeamus dicere, quam fas eſt ab ipſis liberis plus amari?

Unicuique patria ſua charior eſt.

EPISTOLA VIGESIMA SECUNDA.

Marcello Viro Senatori Advocato fiſci Theodoricus Rex.

Illum ex Advocato privato creat Advocatum fiſci.

SOlida laus eſt Regiæ largitatis, quoties conveniunt indulta judiciis: nec ſibi audet caſus adſcribere, quod bonæ diſpoſitionis librat examen; quia ubi aptantur officia meritis, nil debetur incertis. Non enim de rudibus ſententiam ferimus, ſed de probatiſſimis judicamus. Poliſti ſiquidem forenſi cote multifarie prædicatus ingenium: nutriſti facundiam exercitatione cauſarum: expertus es, quam ſuaves Fides afferat fructus, ut etiam ipſa conciliet corda Regnantium. Hæc in te ſpeculator virtutum noſter ſenſus inſpexit. His apud nos ſuffragiis placere meruiſti, ut dignus exiſteres ad publicas cauſas, qui geſſiſti hactenus ſub integritate privatas. Sume igitur Fiſci noſtri tuenda negotia, in utandis officii tui privilegiis deceſſorum exempla ſecuturus. Ita ergo per medium juſtitiæ tramitem moderatus incede; ut nec calumnia innocentes graves, nec juſtis petitionibus retentatores * exoneres. Illa enim vera lucra judicamus, quæ integritate ſuffragante percipimus. Non ergo quoties ſuperes, ſed quemadmodum vincas, inquiramus. Æquitatem nobis placiturus intende: non quæras de poteſtate noſtra, ſed potius de jure victorias: quando laudabilius a parte Fiſci perditur, cum juſtitia non habetur. Nam ſi dominus vincat, oppreſſionis invidia eſt: æquitas vero creditur, ſi ſupplicem ſuperare contingat. Non ergo parvo periculo cauſas dicimus: quando tunc fama noſtra proficit, cum ſe commoditas injuſta ſubducit. Quapropter fit interdum cauſa mala Fiſci, ut bonus Princeps eſſe videatur. Majori quippe compendio perdimus, quam ſi nobis indebite victoria ſuffragetur.

Ubi aptantur officia meritis, nil debetur incertis.

Fides ſuaves affert fructus

Officium Advocati fiſci.

* Jur. exhonores.

Laudabilius parte fiſci perditur, cum juſtitia non habetur.

Fama regis proficit, cum ſe commoditas injuſta ſubducit.

EPISTOLA VIGESIMA TERTIA.

* Cæliano & Agapito Viris Illuſtribus, & Patriciis Theodoricus Rex.

* Gr & Cuj. Feliciano.

Hi Judices eliguntur, ut litem Patriciorum virorum Feſti & Symmachi contra Patricium Paulinum dirimant.

DEcet Regalis apicis curam, generalitatis cuſtodire concordiam: quoniam ad laudem Regnantis trahitur, ſi ab omnibus pax ametur. Quid eſt enim quod nos melius prædicet, quam quietus populus, concors Senatus, totaque Reſpub. morum noſtrorum honeſtate veſtita? Hinc eſt, quod præſenti juſſione decernimus, ut magnifici viri, atque Patricii Feſtus atque Symmachus, contra illuſtrem & patricium Paulinum in judicio veſtro, quas ſe habere dicunt, exerant actiones. Quibus pro legum ratione ſuſceptis, &, ſi juris ordo patitur, definitis; tunc Patricius Paulinus, quicquid adverſum ſupra memoratos magnificos viros ſe habere cauſatur, pari ſorte depromat. Nec tardari volumus in ejus quoque parte ſententiam, dum velimus omnia inter eos eſſe deciſa; nihilque aliud relinqui, niſi quod debetur affectui. Videte ergo tanti judicii arbitros vos electos: videte expectationem noſtram, æquabilem flagitare juſtitiam: relaturi gratiæ uberrimum fructum, ſi præſens diſceptatio, quos dignos credidit, non impares probet eſſe. Debet enim de talibus viris eſſe cura præcipua, qui dare poſſunt minoribus evidenter exempla. Nam qui inter pares ſummos viros litem negligit * abſolvendam, hoc imitari reliquos ſine dubitatione permittit.

Ad laudem regnantis trahitur, ſi ab omnibus pax ametur.

Quietus populus Regem prædicat.

* Ed. abolendam.

EPISTOLA VIGESIMA QUARTA.

Univerſis Gothis Theodoricus Rex.

Indicat ſe per Nandium Sajonem illos admonendos curaſſe, ut ad expeditionem Gallicanam 8. Calendar. Juliar. rebus omnibus neceſſariis ſufficienter inſtructi properent, & ſeniores junioribus exemplo ſint.

INnoteſcenda ſunt magis Gothis, quam ſuadenda certamina: quia bellicoſæ ſtirpi eſt gaudium comprobari. Laborem quippe non refugit, qui virtutis gloriam concupiſcit. Et ideo, juvante Deo, quo auctore omnia proſperantur, pro communi utilitate exercitum ad Gallias conſtituimus deſtinare; ut ſimul & vos provectus occaſionem habere poſſitis, & nos quæ præſtitimus, meritis contuliſſe videamur. Latet enim ſub otio laudabilis fortitudo; & dum ſe probandi non habet ſpatium, occulta eſt lux tota meritorum. Atque ideo per Nandium Sajonem noſtrum admonendum curavimus; ut ad expeditionem, in Dei nomine, more ſolito, armis, equis, rebuſque

Labo em non refugit, qi virtu is gloriam concupiſcit.

omnibus neceſſariis ſufficienter inſtructi, octavo die Cal. Juliarum proxime veniente, modis omnibus, Deo favente, moveatis; quatenus & parentum veſtrorum in vobis oſtendatis ineſſe virtutem, & noſtram peragatis feliciter juſſionem. Producite juvenes veſtros in Martiam diſciplinam. Sub vobis videant, quod poſteris referre contendant. Nam quod in juventute non diſcitur, in matura ætate neſcitur. Accipitres ipſi, quorum victus ſemper ex præda eſt, fœtus ſuos novitate marcentes nidis proturbant, ne molli otio conſueſcant: alis verberant immorantes: cogunt pullos teneros ad volatum; ut tales debeant exiſtere, de quibus poſſit pietas materna præſumere. Vos autem, quos & natura erigit, & amor opinionis exacuit, ſtudete tales filios relinquere, quales vos patres veſtros conſtat habuiſſe.

Quod in juventute non diſcitur, in matura ætate neſcitur. Accipitrum natura.

EPISTOLA VIGESIMA QUINTA.

Sabiniano viro Senatori Theodoricus Rex.

Jubet portum Lucini, & portus junctos reparari, eorumque diligentiorem in poſterum curam haberi.

NIl prodeſt initia rei ſolidare, ſi valebit præſumptio ordinata deſtruere. Illa ſunt enim robuſta, illa diuturna, quæ prudentia incipit, & cura cuſtodit. Atque ideo * major in conſervandis rebus, quam in inveniendis adhibenda cautela eſt: quia de initiis prædicatio debetur invento: de cuſtoditis autem acquiritur laudata perfectio. Dudum ſiquidem propter Romanæ mœnia civitatis, ubi ſtudium nobis ſemper impendere, infatigabilis ambitus erit, portum Lucini deputatis redditibus reparari juſſio noſtra conſtituit; ut viginti quinque millia tegularum annua illatione præſtentur: ſimuletiam portubus junctis, qui ad illa loca * antiquitus pertinebant, & nunc diverſorum uſurpatione ſuggeruntur invaſi. Cuncta ergo ad ſtatutam præſtationem facies ſine dilatione revocari: quia licet noſtra juſſa pro ſua reverentia in nullo violanda ſint, ea tamen cuſtodiri volumus maxime, quæ Urbis faciem videntur ornare. Quis enim dubitet, fabricarum miracula hac proviſione ſervata, & pendenti ſaxo * formatas cameras tegularum tegmine cuſtoditas? Ut antiqui principes nobis merito debeant ſuas laudes, quorum fabricis dedi.nus (a) longiſſimam juventutem; ut priſtina novitate reluceant, quæ jam fuerant veternoſa ſenectute fuſcata.

Illa ſunt robuſta, illa diuturna, quæ prudentia incipit, & cura cuſtodit.

* Ed. *non minor*.

* MSS. *antiquitate*.

* MSS. *ornatas*.

(a) Ætatem ædificiis tribui non eſt novum, etenim Mamertinus in Panegyrico Juliani dixit urbium mœnia renovata ab Imperatore induiſſe juventutem: pari quoque ratione, ornamenta urbium ac decora marmorum ſenium temporis ſentire dicimus, ut videre eſt in l. 16. C. Theod. de oper. publ. ædes etiam dicuntur ætatis ſenio concuti in l. 15. eod. tit. & Ovid.

Caneſcunt turpi tecta relicta ſitu.

Ennodius Ticinenſis epiſt. ad Boethium: Ædificia ejus ſub negligentia conſeneſcunt. & alio loco,

Abju rant priſcam te Præſule tecta ſenectam.

Sic etiam ætas chirographi dicitur in l. 1. C. Theod. ſi cert. pet. & ætatem finemque libri apud Gellium; & ætatem vino accedere apud Plin. lib. 23. cap. 1. Memini quoque legibus ætatem tribui, eaſque ab optimis auctoribus dici conſeneſcere, languere, mori, & occidi. Conſtantinus in l. 23. C. Theod. de appell. jubet conſeneſcere legem, quæ vetabat a Præfecti urbis ſententia provocare. Ammianus Marcellinus lib. 16. de legibus ſumptuariis loquens, Seneſcentes, ait, paulatim reparavit Sylla Dictator. Sic & Claudianus his verbis,

priſcamque reſumunt
Canitiem ieges, emendanturque vetuſtæ,
Acceduntque novæ.

Auius Gellius, paſſus eſt enim leges iſtas de tam immodico ſupplicio ſitu atque ſenio emori. Eodem modo Cicero legum interitum, & bellum civile ac domeſticum, & totum Urbis atque Imperii occaſum appropinquare dixit. Eodem ſenſu ætas vinorum, operum, ſylvarum, & arborum, pro annis & diuturnitate legitur. Quod Aggenus Urbicus in Commentariis ad Julium Frontinum ad arbores tranſtulit: Alter e contrario, inquit, ſimiliter quæreret ex ſimilitudine fere culturæ comparationem accipiens, id eſt, ſi ſylva, cujus ſit ætatis pars cæſuræ, & ætas arborum ut ſolent relinqui, quas antemiſſas vocant, & ſylvarum quoque ætates ſint pares: ſi vineæ, ſimiles erunt in comparatione, an ordine æque diſtantes, an pari conſtitutione, & an ſimile genus vitium. Hæc ille. *Broſſ.*

EPISTOLA VIGESIMA SEXTA.

Fauſto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Statuit, ut quæ dudum Eccleſiæ Verſillæ Antiſtitis præſtitit, valeant in perpetuum, & extraordinaria tributa, quæ a temporibus Caſſiodorii ſunt ſoluta, non ſentiat: vult tamen ea, quæ Eccleſiæ poſtea collata ſunt bona, oneri ſolutionis ſubjaceant.

NEfas eſt, apud eos fidem beneficii prioris imminui, quibus alia convenit a noſtra ſæpius largitate præſtari. Sed ſicut quæ ſemel annuimus, reſcindi in perpetuum non merentur: ſic qui largitatem noſtram moderatis precibus impetrarunt, noſtrorum terminos præſtitorum immodica non debent præſumptione tranſcendere. Unde quia religioſi ſtudii reverentia commonemur; ut quæ dudum Eccleſiæ viri venerabilis Verſillæ Antiſtitis præſtitimus, valere in perpetuum cenſeamus; nunc quoque illuſtrem Magnificentiam tuam duximus admonendam. quatenus * ſuperindictorum onera titulorum præfata Eccleſia in ea ſumma non ſentiat, quæ uſque a magnifici viri Caſſiodorii Patricii, pura nobis fide & integritate comperti, temporibus eſt ſoluta. Ea vero, quæ a tempore beneficii ad Eccleſiam veſtram ab aliquibus eſt tranſlata * poſſeſſio, commune cum univerſis * poſſeſſionibus onus ſolutionis agnoſcat, & illius ſubjaceat functioni, cujus nacta eſt jura dominii. Alioqui grata nobis augmenta eorum eſſe non poſſunt, qui fiſci damno proficiunt. Sufficiat poſſeſſori compendium penſionis. Tributa ſunt purpuræ, non lacernæ. Lucrum cum invidia periculum eſt; quanto melius omnia moderata gerere, quæ nullus audeat accuſare?

* [illegible]

* MSS. Gr. & Cu. *pro ſin.*

* Gr. & Cu. *poſſeſſoribus*.

EPISTOLA VIGESIMA SEPTIMA.

Specioſo Theodoricus Rex.

Indicat populum partis Praſini, dum ad Curiam venirent, inſidias a Theodorico Patricio, & Importuno Conſule pertuliſſe, itaut unus occiſus fuerit; jubetque, prædictos viros illuſtres moneat, ut inſtructas perſonas ad judicium Cæliani & Agapiti mittant, qui hanc cauſam legibus dirimant.

SI exterarum Gentium mores ſub lege moderamur: ſi juri Romano ſervit, quicquid ſociatur Italiæ; quanto magis decet ipſam civilitatis ſedem legum reverentiam plus habere; ut per moderationis exemplum luceat gratia dignitatum? Ubi enim quæratur modeſtus animus, ſi fœdent violenta Patricios? Populi itaque nobis partis Praſini petitione ſuggeritur, dum ad

noſtrum diſponerent Comitatum venire, remedia conſueta poſcentes, ſe truculentas inſidias a Patricio* Theodorico, & Importuno viro illuſtri Conſule pertuliſſe, ita ut unus eorum defleatur extinctus. Quod nos, ſi ita eſt, pro facti ſui acerbitate commovit, ut innoxiam plebem furor perſequeretur armatus, quam fovere civicus debuiſſet affectus. Sed quia conditio minorum Regnantis æquabiliter implorat auxilium, ſupra memoratos illuſtres admoneri præſenti juſſione cenſemus; ut ad Cæliani, atque Agapiti illuſtrium virorum adæque judicium inſtructas deſtinare non differant, te inſtante, perſonas; quatenus legibus examinata cognitio, eorum ſententia terminetur. Sed ne forſitan magnificos viros loquacitas popularis offenderit, præſumptionis hujus habenda diſcretio eſt. Teneatur ad culpam, quiſquis tranſeunti reverentiſſimo Senatori injuriam protervus inflixit: ſi male optavit, cum bene loqui debuit. Mores autem graves in ſpectaculis quis requirat? Ad Circum neſciunt convenire Catones. Quicquid illic gaudenti populo dicitur, injuria non putatur. Locus eſt qui defendit exceſſum. Quorum garrulitas ſi patienter accipitur, ipſos quoque Principes ornare monſtratur. Reſpondeant nobis certe, qui talibus ſtudiis occupantur, ſi tranquillos optant adverſarios ſuos; certe volunt eos eſſe victores, quando ad injurias tunc proſiliunt, cum ſe ſuperatos turpiter erubeſcunt. Unde ergo iraſci volunt, quod ſine dubio ſe optaſſe cognoſcunt?

* MS. Rem. *Theodoro.*

Conditio minorum Regnantis æquabiliter implorat auxilium.

Ad circum neſciunt convenire Catones.

Hae Epiſtola fuit ſcripta anno Chriſti 509. Importunus enim hoc anno erat Conſul.

EPISTOLA VIGESIMA OCTAVA.

Univerſis Gothis & Romanis Theodoricus Rex.

Hac Epiſtola ſancit, ut ſi quis cujuslibet generis ſaxa in agris ſuis jacentia muris profutura habuerit, libens ad inſtaurationem urbium impendat.

DIgna eſt conſtructio civitatis, in qua ſe commendat cura Regalis; quia laus eſt temporum reparatio urbium vetuſtarum: in quibus & ornatus pacis acquiritur, & bellorum neceſſitas præcavetur. Ideoque præſenti juſſione profutura ſancimus; ut ſiquis cujuslibet generis ſaxa, in agris ſuis* jacentia, muris habuerit profutura, libens animo ſine aliqua dilatione concedat. Qui tunc verius poſſidebit, cum hæc civitatis ſuæ utilitati indulſerit. Quid enim eſt gratius, quam videre creſcere publicum decus, ubi omnium utilitas in generalitate concluditur? Et licet præſtentur vilia, ad auctores ſuos magna ſunt commoditate reditura. Datur enim plerumque, quod majori utilitate recipitur. Et frequenter homo lucra ſua complectitur, cum neceſſario pro temporis qualitate largitur.

Laus eſt temporum reparatio urbium vetuſtarum, & quare.

* MS. Aud. *jacentibus.*

EPISTOLA VIGESIMA NONA.

Univerſis Lucriſtanis ſuper Sontium conſtitutis Theodoricus Rex.

Jubet, ut terrarum ſpatia, quæ veredis antea licuerant mutationibus ſuis, a poſſeſſore vendicata curent reſtitui.

NOn dubium eſt ad utilitatem Reipub. curſus cuſtodiam pertinere, per quem noſtris ordinationibus celerrimus præſtatur effectus. Et ideo, velut neceſſariæ rei, major adhibenda cautela eſt; ut qui ad continuos excurſus conſtituti ſunt, turpi macie non tabeſcant: ne jejuna tenuitas laboribus præventa ſuccumbat. & (a) incipiat iter fieri moroſum, quod ad celeritatem conſtat eſſe inventum. Quapropter devotio veſtra, præſenti juſſione commonita, terrarum ſpatia, quæ* veredis antea licuerant (b) mutationibus ſuis, a poſſeſſore vendicata reſtituat, ut nec illis parvo ſpatio* inducantur damna, & iſtis recuperata ſufficiant.

* *Vide infra lib.* 5. *Ep.* 5.

* MS. *indicantur.*

(a) Multa in hanc ſententiam. lib. 8. C. Theod. tit. 5. conſtituuntur. *Forn.*

(b) Mutationes. infr. lib. 4. epiſt. 47. poſtas vulgo vocant. Ammian. Marcellin. lib. 21. Mature deceſſit, vectuſque mutatione celere curſus publici tranſitus Alpibus Juliis, &c. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Queritur apud illos, quod ſervilis furor armatus tempore ſpectaculorum perſecutus ſit innoxios, & ſancit, ut ſi cujuſpiam Senatoris famulus in ingenui cæde fuerit verſatus, eum tradat herus legibus puniendum. Quod ſi reum judicibus ſiſtere diſtulerit, noverit ſe decem librarum auri diſpendio mulctandum.

ANimum noſtrum, Patres Conſcripti, Reipub. curis calentem, & diverſarum gentium conſilia perſcrutantem, pulſavit ſæpius querela populorum, orta quidem ex cauſis levibus, ſed graves eructavit exceſſus. Deplorat enim pro ſpectaculorum voluptate, ad diſcriminis ſe ultima perveniſſe: ut legum ratione calcata, deſperate perſequeretur innoxios ſervilis furor armatus; & quod illis humanitas noſtra lætitiæ cauſa præſtitit, in triſtitiam audacia plectenda convertit. Quod nos clementiæ noſtræ ſolita proviſione comprimimus: ne paulatim ſinendo, graviorem vindicare cogamur offenſam. Benigni quippe Principis eſt, non tam delicta velle punire, quam tollere: ne aut acriter vindicando, æſtimetur nimius: aut leviter agendo, putetur improvidus. Atque ideo præſenti definitione ſancimus, ut ſi cujuſpiam Senatoris famulus in ingenui cæde fuerit fortaſſe verſatus, cum tradat legibus impetitum; ut facti qualitate diſcuſſa, proferatur jure valitura ſententia. Si vero tanti facinoris reum mala fide dominus judiciis præſentare diſtulerit, noverit ſe decem librarum auri diſpendio vulnerandum, & noſtræ * ingratitudinis, quod multo gravius eſt, pericula ſubiturum. Sed ut honeſtatem omnium par libra componeret, & *civilitatis gratia reductis moribus conveniret, ad populum quoque præcepta noſtra direximus, quæ vobis reſerari libenter amplectimur, ut alterutra juſſione penſata reſarciatur civibus ſciſſa concordia. Proinde nullum a ſpectaculorum gaudio removemus, ſed ſeditionis ſemina radicitus amputamus. Interſit igitur inter ſplendorem veſtrum, moreſque mediocres: refugite tales familiares, qui ſint injuriarum miniſtri: qui honori veſtro nitantur adſcribere, quod delinquunt; & dum levitates ſuas* aſſerere cupiunt, veſtram Reverentiam implicare contendunt. Vos enim, quos ſemper gravitas decet, nolite truculenter inſequi inania verba populorum. Si quid eſt forte, quod pœnam mereatur admiſſum, in Præfecti Urbis notitiam deferatur; ut

Benigni Principis eſt non tam delicta velle punire, quam tollere, & quare.

* *id eſt indignationis.*

* MSS. & Ed. *Accurſ. civitatis.*

* MSS. *exercere.*

culpa legibus, non per præſumptam coerceatur injuriam. Quid enim diſcrepat a peccante, qui ſe per exceſſum nititur vindicare? Impœnitenda eſt ultio de cive, quæ de legibus venit; & excellenter videtur de pulſato triumphaſſe, qui victor pronuntiatur a judice. Inter ipſos quoque adverſarios, ut ſcitis, non erant prius armata certamina: ſed pugnis ſe quamlibet fervida laceſſebat intentio; unde & (*a*) pugna nomen accepit. Poſtea (*b*) Belus ferreum gladium primus produxit, a quo & bellum placuit nominari. Conſilium atrox, crudele præſidium, ferina concertatio. Nam & ſi datum illi eſt prius inermem facile vincere: tamen crimini applicandum eſt, quod inde poſteritas potuit interire. Non permittatis ergo a famulis veſtris fieri in civibus, quod adhuc debet in hoſtibus accuſari.

Impœnitenda eſt ultio, quæ de legibus venit.

Unde pugna dicta. Belus ferreum gladium primus produxit, a quo bellum dictum.

(*a*) Unde & pugna. A pugno nempe. Cajus pignus quoque a pugno appellatum ſcribit: quia res, quæ pignori dantur, manu capiuntur, l. 238. plebs de verb. ſignif. donatio ſeu δῶρον, a doro, id eſt palmo, quia munera oblata manu caperentur, ut Victruvius Pollio lib. 2. c. 3. Plin. lib. 35. c. 14. quo alluſum a Paulo videri poſſit in l. 35. ſenatus, de mort. cauſ. don. *Forner.*

(*b*) Belus. Quod Caſſiodorius patri, Iſidorus tribuit filio lib. 18 c. 1. Etymol. Primus bella intulit Ninus Aſſyriorum Rex. Suidas ἄρης proprie ὁ σίδηρος, σημαίνει δὲ καὶ τὸν πόλεμον: quoniam in bello non verbis, ſed facto opus eſt: ἐν τῷ πολέμῳ γὰρ οὐ λόγων ἀλλ' ἔργων χρεία. Et Homerus, ἐν γὰρ χερσὶ τέλος πολέμου, ἐπέων δ' ἐνὶ βουλῇ. Euſtatius in Homeric. illud Iliad. π. χάλκεος ἄρης ὁ σίδηρος ἄρης. Vide Varronem & Feſtum in dict. duellum. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA PRIMA.

Populo Romano Theodoricus Rex.

Edicit, ut ſi quis ex populo atroces injurias in quempiam Senatorum protulerit, noverit ſe a Præfecto Urbis pro qualitate facti plectendum; & præcipit, ut Pantomimi præfinitis locis artes ſuas exerceant.

Theodoricus onus expenſarum pro ſpectaculis ſubibat.

SPectacula voluptatum, lætitiam volumus eſſe populorum: nec erigere debet motus irarum, quod ad remiſſionem animi conſtat inventum. Ideo enim tot expenſarum onus ſubimus, ut conventus veſter non ſit ſeditionis ſtrepitus, ſed pacis ornatus. Mores peregrinos abjicite: Romana ſit vox plebis, quam delectet audiri. Convitia nec gaudium patiunt, nec de lætitia procreantur. Hoc fuit certe, quod culpabatis in exteros. Nolite modo vitia turbulenta contrahere, quæ videtis alios abjeciſſe. Atque ideo *edictali programmate definimus, ut ſi atroces injurias in quempiam Senatorum vox injuſta præſumpſerit, noverit ſe a Præfecto Urbis legibus audiendum; ut pro facti qualitate diſcuſſa, excipiat promulgatam jure ſententiam. Verum ut omne ſemen diſcordiæ funditus amputetur, præfinitis locis pantomimos artes ſuas exercere præcipimus; quod vos poterit inſtruere ad Præfectum Urbis data præceptio. Tantum eſt, ut animis compoſitis peragatis lætitiam civitatis. Nihil eſt enim, quod ſtudioſius vos ſervare cupimus quam * veſtrorum Veterum diſciplinam; ut quod ab Antiquis laudabile ſemper habuiſtis, ſub nobis potius augeatis. (*a*) Soletis enim aera ipſa mellifluis implere clamoribus, & uno ſono dicere, quod ipſa quoque belluas delectet audire: profertis voces organo dulciores; & ita ſub quadam harmonia citharæ concavum theatrum per vos reſonat, ut tonos poſſit quilibet credere * quam clamores. Numquid inter iſta rixæ decent, aut inflammata contentio? Abjicite furores læti, iram gaudentes excludite. Taliter enim animi aliorum temperari poſſunt, cum veſtri * favores ſuaviter audiuntur.

Convitia nec gaudium patiunt, nec de lætitia procreantur.

* *Vide lib. ſeq. Epiſt. 24. 25.*

* Ed. Niv. *virorum.*

Populi in theatro clamare conſueverant.

* *ſubaudi, potius.*

* Ed. Niv. *fautores.*

(*a*) Acclamatio & plauſus erat ex arte, & Quiritium compoſitæ modulatæque voces. Hunc autem modulatum clamorem concentum appellat Plinius in Panegyrico. Et populus quidem Romanus dilectum principum ſervat, quantoque paulo ante concentum formoſum alium, hunc fortiſſimum perſonat. *Broſſ.*

EPISTOLA TRIGESIMA SECUNDA.

Agapito Viro Illuſtri Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Illum monet ſe ſcripſiſſe ad Senatum, & ad populum, jubetque ut ſi a quoquam irrogata fuerit injuria Senatori, confeſtim ille legum ſeveritate plectatur: ſi vero Senator quemquam ingenuum nefaria cæde vexaverit, ſtatim mulctam excipiat. Decernit præterea, ut Helladius habeat æqualitatem menſtrui cum cæteris Pantomimis.

EXimiæ Urbis Præſulem, pacis convenit eſſe cuſtodem. Nam a quo melius moderatio debet ſperari, quam cui potuit Roma committi? Illa enim mater omnium dignitatum, viros ſibi gaudet præſidere virtutum. Et ideo honori tuo debes animos exæquare; ut quod noſtris adeptus es beneficiis, tuis meritis inveniſſe credaris. Circumſpicere te decet, ne qua in ſpectaculis ſeditionum cauſa naſcatur: quia tuum preconium eſt, populus quietus. Sit inſultandi conſuetudo moderata; ut nec libertati pereat honeſta licentia, nec deſit moribus diſciplina. Quocirca ſicut noſtris oraculis & ampliſſimum ordinem docuimus, & plebem decrevimus admoneri, hoc tuam quoque Magnitudinem obſervare cenſemus; ut ſi a quoquam irrogata fuerit injuria Senatori, confeſtim loquax temeritas legum ſeveritate plectatur. Si vero Senator, civilitatis immemor, quemquam ingenuum nefaria fecerit cæde vexari; protinus relatione tranſmiſſa perennitatis noſtræ mulctam perculſus excipiat. Meminerint enim cuncti ſic ſpectaculorum ſtudia parteſque dividere, ut in patria debeant eſſe concordes; nec ad hoc voluptatum ſibi exhiberi certamina, ut exinde hoſtilis ira ferveſcat. Verum, ne poſthac ulla poſſit iterum furioſa contentio provenire, Helladius de medio, voluptatem populis præſtaturus, introeat: habiturus æqualitatem menſtrui cum cæteris * partium pantomimis. Illud etiam, quod crebras inter eos ſeditiones exagitat, præſenti juſſione definimus, ut amatores Helladii, quem de medio ſaltare præcepimus, ſine utriuſque partis ſtudio, ſpectandi eis, ubi delegerint, libera ſit facultas. Si vero eorum lubrica voluntas in unius coloris favorem migraverit, ſtudia ſua populus tam in circo, quam theatro habeat pro parte, quam diligit; ut is, qui præſumpſerit vetita, ipſe judicetur quæſiiſſe diſcordiam.

Roma mater omnium dignitatum.

* Niv. & Gam. Gr. & Cuj. *Praſini pantomimus.*

(*a*) Agapito. Eidem reſcripta eſt Epiſtola ſexta hujus lib. Præcipue autem Theodoricus ſeditiones in ludis excitari ſolitas compeſci a Præfecto urb. voluit. Eodem ſpectat epiſt. 44. hujus lib. *Forn.*

EPISTOLA TRIGESIMA TERTIA.

Agapito Viro Illuſtri Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Præſenti ordinatione decernit, ut Pantomimo ab Albino & Albieno electo ſolitum menſtruum partis Praſini ſine imminutione tribuat.

NEſcit Serenitatis noſtræ ſemel prolatum titubare judicium; nec quod provida diſpoſitione conſtituit, cujuſquam occaſionis ſurreptione* mutare. Dudum ſiquidem ad Albinum atque Albienum Patricios viros Præcepta nos dediſſe retinemus, ut pantomimum Praſini partis eligerent, qui præſtantius ſpectaculis conveniret. Quod nobis factum ſua relatione reſerarunt. Et ideo nunc præſenti auctoritate decernimus; ut quem a ſupra memoratis magnificis viris electum eſſe conſtiterit, ei ſolitum menſtruum partis Praſini ſine imminutione tribuatis; ut quod noſtra proviſio, * confuſionis tollendæ cauſa conſtituit, non fiat ſeditionis occaſio, ſed quietis.

*alii, mutavit.

* MSS. compulſionis.

EPISTOLA TRIGESIMA QUARTA.

Fauſto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Jubet, ut per ſingula loca maritima commoneat, ne quiſquam præſumat peregrinas naves ante frumentis onerare, quam provinciæ, quod neceſſarium fuerit, retinuerint.

Copia frumentorum debet primum prodeſſe provinciæ, qui naſcitur, & quare.

COpia frumentorum provinciæ debet primum prodeſſe, cui naſcitur: quia juſtius eſt, ut incolis propria fœcunditas ſerviat, quam peregrinis commerciis ſtudioſæ cupiditatis exhauriat. Alienis ſiquidem partibus debet impendi, quod ſupereſt; & tunc de exteris cogitandum, cum ſe ratio propriæ neceſſitatis expleverit. Atque ideo illuſtris Magnificentia tua per loca ſingula, qui curam videntur habere littorum, faciat commoneri; ut non ante quiſpiam peregrinas naves frumentis oneret ad aliena littora tranſituras, quam expenſæ publicæ ad optatam poſſint copiam pervenire.

EPISTOLA TRIGESIMA QUINTA.

Fauſto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Significat ſe nonnihil commoveri, quod frumenta publica, quæ de Calabro atque Apulo littoribus per Cancellarium æſtatis tempore conſueverant deportari, Autumno adjecta nondum fuiſſent; & præcipit, ut hoc celerrima curet emendatione corrigi.

CUm ſiccitas præſentis anni, quæ localiter certis ſolet deſævire temporibus, terrenis viſceribus nimio calore duratis, abortivos meſſium fœtus non tam edidit, quam imperfecta ubertate projecit: majori nunc ſtudio quærenda ſunt, quæ etiam in abundantia expeti conſueverunt. Et ideo frumenta publica, quæ de Calabro atque Apulo littoribus per Cancellarium veſtrum æſtatis tempore conſueverant deſtinari, nec Autumno veniſſe modis omnibus permovemur: cum Solis reflexus Auſtralia ſigna diſcurrens, naturæ* ordinem modificat, tumultuoſas procellas aeris permiſtione* reſuſcitat; quod ab ipſis quoque menſibus datur intelligi, quando ex numero (*a*) imbrium ſututorum competenter nomina ſuſceperunt. Quæ ergo talis mora, ut in tantis tranquillitatibus velocia necdum fuerint deſtinata navigia, cum ſtellarum non mergentium lucidum ſydus tendi carbaſa feſtinanter invitet, & aeris ſereni fides properantium nequeat vota terrere? Aut forte incumbente Auſtro, remigiiſque juvantibus meatus navium (*b*) Echeneis morſus inter undas liquidas alligavit: aut Indici maris conchæ ſimili potentia labiis ſuis navium dorſa fixerunt; quarum quietus tactus plus dicitur retinere, quam exagitata poſſint elementa* compellere. Stat pigra ratis tumentibus alata velis, & curſum non habet, cui ventus arridet: ſine anchoris figitur, ſine rudentibus alligatur; & tam parva animalia plus reſiſtunt, quam tot auxilia proſperitatis impellunt. Ita cum ſubjecta unda præcipitet curſum, ſupra maris tergum navigium ſtare conſtat infixum: miroque modo natantia inconcuſſe retinentur, dum innumeris motibus unda rapiatur. Sed ut dicamus aliam piſcis naturam, forte nautæ prædictarum navium Torpedinis tactu ſegniſſime torpuerunt: a qua tantum inſigentium dextræ prægravantur, ut per haſtam qua fuerit vulnerata, ita manum percutientis inficiat, quatenus vivæ ſubſtantiæ pars ſine ſenſu aliquo immobilis obſtupeſcat. Credo talia incurrerunt, qui ſe movere non poſſunt. Sed Echeneis illis, impedimentoſa venalitas eſt; concharum morſus, inſatiata cupiditas: torpedo, fraudulenta ſimulatio. Ipſi enim ſtudio pravo faciunt moras, ut occaſiones incurrere videantur adverſas. Quod Magnitudo tua, cui ſpecialiter convenit cogitare de talibus, celerrima faciat emendatione recorrigi: ne inopia non tam a ſterilitate temporis, quam a negligentia matre nata eſſe videatur.

*Ed. *ordine modificatus. Menſes ſeptember & ſequentes ab imbribus dicti.*

Echeneis naves alligat, ſicut & conchæ Indici maris

* MSS. & Ae. *complere.*

Quemodo Torpedo manum percutientis ita inficiat, ut obſtupeſcat.

Præfecti Prætorio erat de victualibus cogitare.

(*a*) Imbrium nomina. Ut September, quaſi ſeptimus imber, October, November, ex Varrone, cui ab imbribus menſes iſtos dictos placet. *Fern.*

(*b*) Echeneis latine Remora. παρὰ τὸ ἔχειν τὴν ναῦν Plin. lib. 3. cap. 1. D. Grul. & Cujac.

EPISTOLA TRIGESIMA SEXTA.

Theriolo Viro Senatori Theodoricus Rex.

Jubet illum in Pedonenſi civitate Benedicti locum ſuſcipere, & ejuſdem filios civili tuitione vallare.

UTilitas perſonarum bonarum debet ſucceſſione renovari: ne defectu ſervientium patiatur aliquod res ſuſpenſa diſpendium. Et ideo locum te jubemus quondam Benedicti in Pedonenſi civitate ex noſtra auctoritate ſuſcipere; ut omnia vigilanti ordinatione procurans, noſtræ gratiæ merearis augmenta. Debes enim advertere, quam viciſſitudinem reddere ſtudeamus vivis, qui mortuorum fidem non poſſumus oblivisci. Illud etiam pietatis noſtræ conſuetudine commonemur, ut quoniam devotorum nobis memoria probata non deficit, antefati Benedicti quondam filios, qui ſincera nobis cognoſcitur devotione paruiſſe, civili facias tuitione vallari; quatenus defenſionis præſentis commodo ſublevati, ſecuritatem ſibi gaudeant paterna ſervitia contuliſſe. Profit ergo generi, quod potuit unius devotione præſtari: quia majora nos decet tribuere, quam videamur a ſervientibus accepiſſe. * Hic æqualitas æquitas non eſt, ſed pars noſtra juſtiſſime penſat, cum reddendo plus fuerit onerata.

Utilitas perſonarum bonarum debet ſucceſſione renovari.

Majora decet Regem tribuere, quam videatur a ſervientibus accepiſſe.

* Niv. *Hæc*

EPIS-

EPISTOLA TRIGESIMA SEPTIMA.

Criſpiano Theodoricus Rex.

Illum ab exilio revocat, ſi revera in adulterio deprehenſum occiderit, & jubet, ut pecunia Agnello fidejuſſori Criſpiani a Vicario urbis, vel ejus officio extorta reſtituatur; illique Candacis tuitionem contra quoslibet impetus præſtat.

Proclivior ad miſericordiā via bonis mentibus ſemper patet.

QUamvis homicidii facinus primus deteſtetur auditus, & cruentam manum oculi reſugiant judicantum; quia proclivior ad miſericordiam via bonis mentibus ſemper patet: tamen juſtitiæ conſideratione librandum eſt, qua cuique fiat injuria nefarium ſcelus, quod nova infelicitate fortunæ commiſſum eſt: tunc erit deteſtatio cunctorum, ſi ſe ſervet innoxium. Quis enim ferat hominem ad leges trahere, qui matrimonii niſus eſt jura violare? Feris inſitum eſt, copulam ſuam extrema concertatione defendere: dum omnibus eſt animantibus inimicum, quod naturali lege damnatur. Videmus tauros fœminas ſuas cornuali concertatione defendere: arietes pro ſuis ovibus capitaliter inſævire: equos adjunctas ſibi fœminas colaphis ac morſibus vendicare. Ita pro copulatis ſibi animas ponunt, qui verecundia non moventur. Homo autem quemadmodum patiatur (*a*) adulterium inultum relinquere, quod ad æternum ſuum dedecus cognoſcitur* omiſiſſe? Et ideo ſi oblatæ petitionis minime ſis veritate* fraudabilis, & genialis thori maculam deprehenſi adulterii ſanguine diluiſti, nec ſub prætextu cruentæ mentis cauſam pudoris intendis; ab exilio quod tibi conſtat inflictum, te præcipimus alienum: quoniam pro amore pudicitiæ porrigere ferrum maritis, non eſt leges calcare, ſed condere. Ita tamen, ut ſi legitimus extiterit accuſator, de facti tui qualitate te noveris audiendum; ut ſi innoxios peremiſti, crimen publica diſtrictione reſecetur. Si male* initos complexus adulterorum morte diviſiſti, æſtimetur potius vindicta, quam culpa. Si quis autem tibi calumniantium damna generavit, & Agnello, ut aſſeris, fidejuſſori tuo a Vicario vel ejus Officio extortam conſtiterit fuiſſe pecuniam; noſtra juſſione* conventus, ſecundus leges ablata reſtituat. Nolumus enim ea in cujuſquam prædam cadere, quæ noſtra viſa eſt ſententia liberare. Pari modo contra incivilium impetus Candaci tibi tuitionem ſub æquabili defenſione præſtamus; ut nec legibus te ſubtrahat, nec iterum contra jura publica laborare permittat.

Omnibus animantibus eſt inimicum, quod naturali lege damnatur.

* Ed. Niv. & Gam. *commiſiſſe.*

* Ed. *veritate fraudaris.*

Pro amore pudicitiæ porrigere ferrum maritis, non eſt leges calcare, ſed condere.

* MS. Aud. *junctos.*

* Accur. *convictus.*

(*a*) Confer hunc locum cum l. Marito. D. ad l. Jul. de Adult. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA OCTAVA.

* Coioni Viro Senatori Theodoricus Rex.

* *alii Coinoni, alii Buioni.*

Præcipit, ut bona Viriliani nepotis, quæ non modo non ampliandi, ſed etiam minuendi ſtudio detinebat, quamprimum reſtituat.

Non eſt beneficium quod præſtatur invitis.

NOn eſt beneficium, quod præſtatur invitis: nec cuiquam videtur utile, quod adverſa voluntate conceditur. Unde Spectabilitas tua * Viriliani adoleſcentis nepotis tui cognoſcat nos querelis gravibus expetitos, quod res patris ejus, non meliorandi cauſa, ſed deteriorandi voto detineas. Quapropter quicquid ex jure memorato te retentare cognoſcis, ſine aliqua dilatione reſtitue, ut res parentum propria voluntate diſponat: quia & nobis congrua videtur eſſe perſona, qui aſſumpta domini libertate proficiat. Pullos ſuos audaces Aquilæ tamdiu procurato cibo nutriunt, donec paulatim a molli pluma recedentes, adulta ætate penneſcant: quibus ut conſtiterit firmus volatus, novellos ungues in prædam teneram conſueſcunt; nec indigent alieno labore vivere, quos poteſt captio propria ſatiare. Sic juvenes noſtri, qui ad exercitum probantur idonei, indignum eſt, ut ad vitam ſuam diſponendam dicantur infirmi; & putentur domum ſuam non regere, qui creduntur bella poſſe tractare. Gothis ætatem legitimam virtus facit; & qui valet hoſtem confodere, ab omni ſe jam debet vitio vindicare.

* Ed. *Hilarii.*

Gothis ætatem legitimam virtus militaris facit.

EPISTOLA TRIGESIMA NONA.

Feſto Viro Illuſtri Patricio Theodoricus Rex.

Scribit Filagrium rogaſſe, ut ad Lares proprios reverteretur, filiosque fratris ſui Romam ſtudiorum cauſa miſiſſe, & illum jubet eos ſic in Urbe conſtituere, ut eis non liceat inde ante diſcedere, quam ſecunda decernat juſſione.

Hæc Epiſtola legitur etiam fere tota lib. 4. Epiſt. 6.

RAtionabiles petitiones ſupplicum libenter amplectimur, qui etiam non rogati juſta cogitamus. Quid eſt enim dignius, quod die noctuque aſſidua deliberatione volvamus, niſi ut Rempub. noſtram ſicut arma protegunt, æquitas quoque inviolata cuſtodiat? Spectabilis itaque Filagrius in Syracuſana civitate conſiſtens, palatii noſtri longa obſervatione dilatus, reverti ſe ad lares proprios ſupplicavit: qui ſtudiorum cauſa fratris filios ad Romanam exhibuit civitatem. Quos illuſtris Magnificentia tua ex noſtra continens juſſione, in ſupradicta Urbe conſtituat; nec illis liceat ante diſcedere, niſi hoc (*a*) ſecunda decernamus iterum juſſione. Ita enim & illis ingenii provectus acquiritur, & noſtræ utilitatis ratio cuſtoditur. Non ergo ſibi impoſitum putet, quod debuit eſſe votivum. (*b*) Nulli ſit ingrata Roma, quæ dici non poteſt aliena. Illa eloquentiæ fœcunda mater: illa virtutum omnium latiſſimum templum: ſentiatur plane, quod clarum eſt. Non enim ſine gratia creditur, cui habitatio tanta præſtatur: quibus mora poteſt eſſe proficua, dum interdum expedit patriam negligere, ut ſapientiam quis poſſit acquirere. Ulyſſes Ithacus niſi hoc feciſſet, (*c*) in * laribus propriis forſitan latuiſſet; cujus ſapientiam hinc maxime Homeri nobile carmen aſſeruit, quod multas civitates & populos circuivit: dum illi prudentiores ſunt ſemper habiti, qui multorum hominum converſationibus probantur eruditi. Natura ſiquidem humana ſicut duris laboribus inſtruitur: ita per otia torpentia ſatnatur.

Roma communium.

Ulyſſes unde ab Homero laudatus.

* Ac. *laboribus.*

Natura humana per otia fatuatur.

(*a*) Secunda juſſione. Lib. 2. ſeq. epiſt. 11. iterata juſſione: quæ majoris momenti eſt. Juſtinian. Novell. 17 εἰ μὲν τι πράξεις ἐξ αὐτοῦ πρὶν ἂν εἰς ἡμᾶς μηνύσαις δευτέραν, ὑπὲρ τούτου ἐπιτροπῆς ἡμετέρας προσλάβοις. & Nov. 134. ὥστε δευτέραν ἡμῶν περὶ τούτου γίνεσθαι κέλευσιν. Iterata enim eadem de re poſtulatio & conceſſio obreptionis & erroris ſuſpicionem amovet. Secundarium præceptum prioris liberalitatis, & iteratam ſupplicationem vocat l. 2. l. 3. de incorporatione, D. Theod. lib. 10. tit. 9. *Forner.*

(*b*) Roma communis patria eſſe definitur. in l. 33. D. ad munic. & l. 4. D. de excuſ. tut. inde venuſte Sidonius Apollinaris ait, in ea totius orbis civitate unica ſolus

barbaros ac ſervos peregrinari. Anoæus Seneca: Ab hac civitate diſcede, ait, quæ veluti communis patria dici poteſt: omoes urbes circumii: nulla eſt, ubi magnam partem peregrinæ multitudinis non invenias. Apud Dionem Mœcenas Cæſarem hortatur, ut omnibus ſociis civitatem Romanam donet, quo hujus participes facti fideliores redderentur, utque Romam incolentes eam ſolam vere urbem, ſuas autem patrias agros & pagos eſſe arbitrarentur. Cum igitur communis patria Roma ſit, non eſt obſcura ratio, cur Ulpianus ſcribat in l. 7. D. de interd. & releg. conſtitutum fuiſſe, eum, cui patria interdictum erat, etiam urbe abſtinere debuiſſe, cujus quidem conſtitutionis author fuit Claudius, ut teſtatur Suetonius in ejus vita. Cicero contra Rullum: Roma communis patria omnium noſtrum. Fuit olim Roma communis patria Romanorum & Italorum ex lege Julia, hodie eſt omnium qui ditioni Romanæ ſubjecti ſunt. Relegatus non poteſt Romæ morari, quia omnium eſt patria, ut ait Calliſtratus in l. relegatus. D. de interd. & releg. Novell. 78. vide Cujac. ad l. unic. C. de decur. Alciat. lib. 2. diſpunct. cap. 21. Briſſon. lib. 3. ſelect. cap. 6. Dec. ad cap. meminimus. num. 16. extra de appell. Felin. ad cap. fin. col. pen. nu. 26. de foro compet. Rom. ſing. 146. Conſule quæ notavi ad epiſt. 2. lib. 11. infra. *Broſſ.*

(*c*) Sic legunt Juſtus Lipſius tom. 3. pag. 312. & D. *Juretus*.

EPISTOLA QUADRAGESIMA.

*Ed. Accur. Aſſio. D. Gr. & Cuj. *Aſſum.*

* Aſſuin Viro illuſtri Comiti Theodoricus Rex.

Jubet, ut arma neceſſaria Salonitanis militibus, antequam ad bellum proficiſcantur, procuret.

ORdinatio noſtra non debet per moram impediri: ne quod ſalubriter conſtat eſſe diſpoſitum, per tarditatis vitium incurrat obſtaculum. Et ideo ante diſtribuenda ſunt arma, quam poſſit flagitare neceſſitas; ut cum ea tempus exegerit, paratiores ad imperata ſufficiant. Ars enim bellandi, ſi non præluditur, cum neceſſaria fuerit, non habetur. Proinde illuſtris Sublimitas tua Salonitanis militibus, ut cuique ſe expediendi facultas obtulerit, pro noſtra juſſione arma neceſſaria procurabit: quia fida Reipub. ſalus eſt defenſor armatus. Diſcat miles in otio, quod * perficere poſſit in bello. Animos ſubito ad arma non erigunt, niſi qui ſe ad ipſa idoneos, præmiſſa exercitatione, confidunt. Geſtiunt vituli certamina, quæ impleant ætate robuſta: catuli in novellis venationibus ludunt. Focos ipſos comprehendere virgultis teneris inchoamus: cæterum ſi robora primis ſcintillis adhibeas, igniculum opprimis, quem fovere contendis. Sic animi hominum, niſi prius leniter fuerint imbuti, ad hoc quod tendis, idonei nequeunt reperiri. Primordia cuncta pavida ſunt; & aliter timiditas non tollitur, niſi cum rebus neceſſariis novitas abrogatur.

Ars bellandi ſi non præluditur, cum neceſſaria fuerit, non habetur.

Fida Reip. ſalus eſt defenſor armatus.

* Ed. *proficere.*

Primordia cuncta pavida ſunt.

EPISTOLA QUADRAGESIMA PRIMA.

Agapito Viro illuſtri Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Præcipit, ut Fauſtum adultum, filium illuſtris Fauſti inter Referendos Curiæ annumeret.

PRæcipua veſtri Ordinis cura cautiora nos facit proferre judicia: & admittendum reverendo cœtui, examinare cogit ſollicitius honor Senatus, quem non ſolum volumus numero augeri civium, ſed ornari maxima luce meritorum. * Recipiat alius ordo forte mediocres; Senatus reſpuat eximie non probatos. Quapropter unde melius nobilitati collegam quærimus, quam de (*a*) vena nobilium, qui ſe promittat abhorrere moribus, quam refugit ſanguine, vilitatem? Atque ideo illuſtris Magnificentia tua Fauſto adulto, filio illuſtris Fauſti, decernat attribui, quæ circa Referendos Curiæ priſcus ordo * deſignavit. Hæc enim præcipientes nihil imminuimus ſacro ordini de ſolita auctoritate judicii: quando gloria major eſt dignitatis ſpectare ſententiam Procerum, poſt Regale judicium. Ornatus enim ipſorum eſt, ſi quæ ſolent illi deligere, nos jubemus; & ſi quod ab illis quotidie petitur, nos magnopere poſtulemus.

*MSS. & Ac. *Reiiciat.*

* *alii, dictavit.*

(*a*) Hæc vox ſæpius reperitur in authoribus. Legimus enim vigere fraternam venam, & virorum bonorum fœcundam venam eſſe. Sic Macrobius venam Latinæ linguæ nuncupat; & Cicero venam Reipublicæ; Spartianus venam paternæ diſciplinæ. Ennodius, vena linguarum: ita etiam venæ aquarum dicuntur a Sempronio in l. ſi in meo. 21. ff. D. de aqua & aqua pluv. arc. Alber. de Roſ. in l. forma. §. ſalinæ. C. de cenſib. Cœpola in l. inter publica. §. publica. de verb. ſignific. Paul. Caſtr. conſil. 5. Venæ putei ab Ulpiano in l. fluminum. 24. §. etiam videamus. 12. D. de dam. infect. metallorum, lapidicinarum & ſaxorum, in l. ſi uſus fructus. 13. §. inde quæſitum. 5. D. de uſufructu. l. juncti. 3. C. de metallariis. Sic vena lapidea vel ferrea Bart. in l. venditor. §. ſi conſtat. D. comm. prædior. Venæ quoque de arboribus dicuntur, ut teſtatur Plin. lib. 16. cap. 38. in quarumdam arborum carnibus pulpæ venæque ſunt. Dicimus etiam venas auri & argenti, ut ex Cicerone lib. 2. de nat. Deor. liquet. Nos æris, argenti, auri venas penitus abditas invenimus. *Broſſ.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA SECUNDA:

Artemidoro Viro illuſtri Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Illi confertur Præfectura Urbis, & ſummis laudibus exornatur.

REmuneratio meritorum juſtum Dominantis prodit imperium: apud quem perire neſcit, quod quempiam laboraſſe contigerit. Nam ſi inopinata tribuimus, quemadmodum negare poſſumus, quod debemus? In tutum apud nos omnis * reponit devotio, quod meretur; & duplicem fructum metit, qui nobis ſe in aliquo paruiſſe cognoſcit. Olim quidem quod eſſet dignitate pretioſius a nobis habere meruiſti, ut Regio lateri dignus adhæreres. Differri te pertulit noſter affectus: apud amantem provectus tui cauſam tardius impetraſti, ut poſt * ſacræ amicitiæ genium ad honores ornatior pervenires. Cuncta ſiquidem, unde famam captat humanitas, in te * congemioata ſederunt, patria, genus, inſtituta præclara. Quorum ſi unum nobilitatem complet, in te collecta plus facient, qui non minus genitalis ſoli fortuna reſplendens, quam gloria ſtemmatis, & virtutis ornaris. Hinc eſt, quod nunc te per * Indictionem feliciter tertiam ad (*a*) Præfecturæ Urbanæ culmen erigimus; tribuentes tibi in ea civitate (*b*) faſces, ubi perpetui ſunt honores. Quod nos, qui munera noſtra verecundius æſtimamus, certe fatebimur, multum te meruiſſe de noſtro judicio, ut illi cœtui præſidere poſſis, quem reverendum humano generi eſſe cognoſcis. Numquid hoc eſt palatia regere, & domos proprias ordinare? Plerumque honor ex commendatis acquiritur; nec tale eſt cellam vinariam tuendam ſuſcipere, quale pretioſa diademata cuſtodire. Illa, quæ potiora credimus, ad conſervandum melioribus damus; & in quibus ſuſtinere damna non patimur, fidelioribus profecto mentibus applicamus. Roma ſi habet parem, æſtima nos & aliis ſimilia crediſſe: ſi vero ſingulare bonum

Remuneratio meritorum juſtum Dominantis prodit imperium.

* Ac. *Initium.*

* *id eſt Imperatoris.*

* Ed. Ac. *congenita.*

* *id eſt, an. Chri.* 510.

Præfectus urbis Senatui præſidet.

eſt, judicem te præcipue rei facimus, quam augere ſemper optamus.

(a) Vide ſupra Epiſt. 32. & l. 1. D. offi. Præſ. urb. *Forn.*
(b) Olim nonniſi Magiſtratus populi Romani, aut qui cum Imperio in provinciis, faſcibus uſi; quod ab Auguſto originem ſumpſit, cujus honori Senatus decrevit anno urbis 735. uti conſulari poteſtate ſemper eſſet; faſcibus duodecim uteretur, cumque morem tenuerunt Principes, ita tamen ut laurum faſcibus non adderent, niſi in victoria. Poſtea per adulationem irrupit, ut omnium Principum faſces ſemper laureati eſſent, eaque nota maxime diſtinctus a vulgo Princeps. Talis autem erat faſcium figura Detractis ex betula arbore virgis ita includebatur ſecuris, ut acies ferri in ſummitate emineret, reliqua pars circumducto loco tegeretur: quod eo conſilio a Majuribus excogitatum fuit, ut teſtatur Plutarchus in Problematibus, ut oſtenderent Magiſtratuum iram in ſumendo ſupplicio non debere eſſe præcipitem, eoſque faſces habere, ſed tamen ligatos, quique ſine juſta cauſa non debeant diſſolvi. Ponuntur aliquando faſces pro ipſis Magiſtratibus. Virgil. lib. 2. Georg. Liv. lib. 2. Plin. lib. 7. cap. 30. *Breſſ.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA TERTIA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Illi ſignificat ſe Artemidoro faſces urbanæ Præfecturæ indulſiſſe, & magnopere eum laudat, petitque, ut ipſius electionem ſuis confirmet ſuffragiis.

* Niv. *gremium.* Acc. *gaudium.* *Juret. præmium.*

SCitis, Patres Conſcripti, noſtrum eſſe * genium culmina dignitatum: ſcitis vobis proficere, quod nobis contigerit in faſcium honore præſtare. Quicquid enim ab uno quoque ſuſcipitur, Senatus eſt, qui meretur. Quid enim de vobis æſtimemus, agnoſcitis: quando viris longo labore compertis, hoc certe in præmium damus, ut veſtri corporis mereantur eſſe participes: Hic eſt enim vir, qui genitalis ſolii relicta dulcedine, nobis maluit inhærere. Et licet eſſe clarus in patria, noſtram tamen elegit ſubire fortunam, ſuperans gratiæ magnitudine vim Naturæ: qui Principe Zenone, non tam benevolo, quam affine gaudebat. Et quid in illa Repub. gratia non potuit obtinere parentis, quæ ſic facillime favet extraneis? Sed hæc omnia nimius deſpexit affectus; ut nos ipſi, pro quibus hæc feciſſe cognoſcitur, merito ſtupere videamur in unius gratia tot deſiderabilia fuiſſe contempta. Qui ſuper hanc eximiam fidem ſolatia nobis ſuæ conſabulationis adjecit; ut aſperas nonnunquam Reipub. curas, quas emergentium rerum neceſſitate ſuſcipimus, ſermonis ſuavitate deliniret. Blandus alloquio, ſupplicantium fidelis patronus, accuſare neſciens, commendare præſumens. Qui tanta ſe animi puritate clarificavit, ut cum apud nos mereretur aulicas dignitates, ſpectaculorum ordinatione lætiſſimam ſibi militiam vendicaret; quatenus ſub ſpecie voluptatis * liberæ videretur velle ſervire. A laboribus quidem temperans, ſed in nulla ſe nobis parte diſſocians. Regalem quinetiam menſam conviva geniatus * ornavit: ibi ſe nobis ſtudens jungere, ubi certum eſt nos poſſe gaudere. Sed quid ultra de ejus moribus eſt dicendum, cui ad perfectam probationem ſufficit, quod amorem noſtrum jugiter habere promeruit? Non eſt majus meritum, quam gratiam inveniſſe Regnantium. Nam quibus fas eſt de cunctis optimos quærere, videntur ſemper meritos elegiſſe. Atque ideo labores ejus remuneratione penſantes, Artemidoro illuſtri viro Urbanæ Præfecturæ faſces indulſimus. Huic ergo, P. C., tot ac talibus meritis prælucenti, favete linguis, favete collegiis. Erit veſtræ quoque benevolentiæ laus, ut cum dignis charitatem impenditis, ad exemplum cæteros incitetis.

Laudes Artemidori.

* MSS. *liberter.* *Quidam libere.*

* Ed. *amavit.*

Non eſt majus meritum, quam gratiā inveniſſe regnantium.

EPISTOLA QUADRAGESIMA QUARTA.

Populo Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Illum certiorem facit ſe Artemidoro Præfecturæ urbanæ faſces dediſſe regendos, ut innoxii puriſſimum haberent teſtem, & errantes juſtiſſimum paterentur ultorem.

CHaritatem veſtri præcipuam nos habere, ex ipſa cura vos poteſtis agnoſcere: pro quibus ita videmur eſſe ſolliciti, ut nihil admonitionis patiamur omitti. Cautela ſiquidem prodit affectum; & quæ ſtudioſius diligimus, majori gratia cuſtodimus. Hinc eſt, quod viro illuſtri Artemidoro, diu noſtris obſequiis erudito, Præfecturæ urbanæ dedimus faſces regendos; ut quia quorumdam illicitis ſeditionibus civilitas turbabatur, haberent & innoxii puriſſimum teſtem, & errantes juſtiſſimum paterentur ultorem. Quod nos, qui delectamur inſontibus, in cunctorum notitiam duximus perferendum: ne quis inopinata diſtrictione ſolite præſumat excedere. Quocirca talia nos præfato viro delegaſſe noveritis, ut ſi quiſpiam incivilis extiterit, diſtrictionem illico noſtræ juſſionis incurrat. Et quamquam Præfecturæ urbanæ hanc poteſtatem dederint leges: nos tamen ſpecialiter delegavimus; ut confidentius fieret, quod duplex permiſiſſet auctoritas. Audebit ergo ſeditioſos, & a diſciplina publica deviantes, noſtra auctoritate percellere. Quieſcat concertantium fervor animorum. Bona pacis, quæ, Deo propitio, noſtro labore meruiſtis, cur ſeditionibus fœdantur illicitis? Nunquam majori damno periclitati ſunt mores, quam cum gravitas Romana culpatur. Reparet itaque honeſta civitas moderationem ſuam. Pudor eſt degeneraſſe a prioribus: eo præſertim tempore, cum talem Principem cognoſcitis vos habere, qui præmia benemeritis, ultionem tribuat inquietis.

Cautela prodit affectum.

Pudor eſt degeneraſſe a prioribus.

EPISTOLA QUADRAGESIMA QUINTA.

Boethio Viro Illuſtri Patricio Theodoricus Rex.

Dicit ſe rogatum eſſe a Burgundionum Rege, ut horologia aquatile & ſolare ad ipſum tranſmitteret; Boethiumque omnia Matheſis miracula apprime callentem, ad hoc opus perficiendum invitat.

SPernenda non ſunt, quæ a vicinis Regibus præſumptionis gratia poſtulantur: dum plerumque res parvæ plus prævalent præſtare, quam magnæ poſſunt obtinere divitiæ. Frequenter enim quod arma explere nequeunt, oblectamenta ſuavitatis imponunt. Sit ergo pro Repub. & cum ludere videmur. Nam ideo voluptuoſa quærimus, ut per ipſa, ſeria compleamus. Burgundionum itaque Dominus a nobis magnopere poſtulavit, ut horologium, quod aquis ſub modulo fluentibus temperatur, & quod ſolis immenſi comprehenſa illuminatione diſtinguitur, cum magiſtris rerum ei tranſmittere deberemus; quatenus impetratis delectationibus perfruendo, quod nobis eſt quotidianum, illis videatur eſſe miraculum. Merito ſiquidem reſpicere cupiunt, quod Legatorum ſuorum relationibus obſtupeſcunt. Hoc te, multa eruditione ſaginatum, ita noſſe didicimus; ut artes, quas exercent, vulgariter neſcientes, in ipſo diſciplinarum fonte

Plerumque res parvæ plus prævalent præſtare, quam magnæ poſſunt obtinere divitiæ.

potaveris. Sic enim Athenienſium ſcholas longe poſitus introiſti: ſic palliatorum choris miſcuiſti togam, ut Græcorum dogmata doctrinam feceris eſſe Romanam. Didiciſti enim, qua profunditate cum ſuis partibus Speculativa cogitetur: qua ratione Activa cum ſua diviſione diſcatur: deducens ad Romuleos Senatores, quicquid Cecropidæ mundo fecerant ſingulare. Translationibus enim tuis Pythagoras Muſicus, Ptolemæus Aſtronomus leguntur Itali. Nicomachus Arithmeticus, Geometricus Euclides audiuntur Auſoniis, Plato Theologus, Ariſtoteles Logicus Quirinali voce diſceptant. Mechanicum etiam (a) Archimedem Latialem Siculis reddidiſti. Et quaſcumque diſciplinas vel artes* facunda Græcia per ſingulos viros edidit, te uno auctore, patrio ſermone Roma ſuſcepit. Quos tanta verborum luculentia reddidiſti claros, tanta linguæ proprietate conſpicuos; ut potuiſſent & illi opus tuum præferre, ſi utrumque didiciſſent. Tu artem prædictam, ex diſciplinis nobilibus natam, per quadriſarias Matheſis januas introiſti. Tu illam in Naturæ* penetralibus conſidentem, auctorum libris invitantibus, cordis lumine cognoviſti: cui ardua noſſe uſus miracula, monſtrare propoſitum eſt. Molitur oſtendere, quod obſtupeſcant homines eveniſſe; miroque modo naturis converſis facti detrahit fidem, cum oſtentet ex oculis viſionem. Facit aquas ex imo ſurgentes, præcipites cadere; ignem ponderibus currere: organa extraneis vocibus inſonare; & peregrinis flatibus calamos complet, ut * Muſica poſſint arte cantare. Videmus per eam defenſiones jam nutantium civitatum ſubito tali firmitate conſurgere, ut machinamentorum auxiliis ſuperior reddatur, qui * deſperatus viribus invenitur. Madentes fabricæ in aqua marina ſiccantur: dura cum fuerint, ingenioſa diſpoſitione ſolvuntur. Metalla mugiunt. Diomedis in ære grues buccinant: æneus anguis inſibilat: aves ſimulatæ (b) fritiniunt; & quæ propriam vocem neſciunt *habere, dulcedinem probantur emittere cantilenæ. Parva de illa referimus, cui cœlum imitari fas eſt. Hæc enim fecit ſecundum ſolem in Archimedis ſphæra decurrere: hæc alterum Zodiacum circulum humano conſilio fabricavit. Hæc lunam defectu ſuo reparabilem artis illuminatione monſtravit; parvamque machinam gravidam mundo, cœlum geſtabile, compendium rerum, ſpeculum naturæ ad ſpeciem ætheris incomprehenſibili mobilitate volutavit. Sic aſtra, quorum licet curſum ſciamus, fallentibus tamen oculis, prodire non cernimus. Stans quidam in illis tranſitus eſt; & quæ velociter currere vera ratione cognoſcis, ſe movere non reſpicis. Quale eſt hoc homini etiam facere, quod vel intellexiſſe poteſt eſſe mirabile? Quare cum vos ornet talium rerum prædicanda notitia, horologia nobis, publicis expenſis, ſine veſtro diſpendio deſtinate. Primum ſit, ubi ſtylus diei index, per umbram exiguam horas conſuevit oſtendere. Radius itaque immobilis, & parvus, peragens quod tam miranda magnitudo ſolis diſcurrit; & fugam ſolis æquiparat, quod motum ſemper ignorat. Inviderent talibus, ſi aſtra ſentirent; & meatum ſuum fortaſſe deflecterent, ne tali ludibrio ſubjacerent. Ubi eſt illud horarum de lumine venientium ſingulare miraculum, ſi has & umbra demonſtrat? Ubi prædicabilis indefecta roratio, ſi hoc & metalla peragunt, quæ ſitu perpetuo continentur? O artis inæſtimabilis virtus, quæ dum ſe dicit ludere, naturæ prævalet ſecreta vulgare! (c) Secundum ſit, ubi præter ſolis radios hora dignoſcitur, noctes in partes dividens; quod ut nihil deberet aſtris, rationem cœli ad aquarum potius fluenta convertit: quorum motibus oſtendit, quod cœlum volvitur; & audaci præſumptione concepta, ars elementis confert, quod originis conditio denegavit. Univerſæ diſciplinæ cunctus prudentium labor naturæ potentiam, ut tantum poſſint, noſſe perquirit. Mechaniſma ſolum eſt, quod illam ex contrariis appetit imitari; & ſi fas eſt dicere, in quibuſdam etiam nititur velle ſuperare. Hoc enim feciſſe dignoſcitur (d) Dædalum volare: hoc ferreum Cupidinem in Dianæ templo ſine aliqua alligatione pendere. Hoc hodie facit muta cantare, inſenſata vivere, immobilia moveri. Mechanicus, ſi fas eſt dicere, pene ſocius eſt naturæ, occulta reſerans, manifeſta convertens, miraculis ludens: ita pulchre ſimulans, ut quod compoſitum non ambigitur, veritas æſtimetur. Hæc, quia ſtudioſius te legiſſe cognovimus, prædicta nobis horologia quantocius tranſmittere maturabis; ut te notum in illa parte mundi facias, ubi aliter pervenire non poteras. Agnoſcant per te exteræ gentes, tales nos habere nobiles, quales leguntur auctores. Quoties non ſunt credituri, quod viderint; quoties hanc veritatem luſoria ſomnia putabunt? Et quando fuerint a ſtupore converſi, non audebunt ſe æquales nobis dicere, apud quos ſciunt ſapientes talia cogitaſſe.

Boethius dogmata Græcorum doctrinã fecit eſſe Romanam. — * Ed. *facunda.* — *Matheſis miracula perfecte noverat Boethius, & faciebat.* — * Jur. *penetrabilibus.* — *Matheſis laudes.* — *Ed. *injecta.* MSS. *minuta* — * MS. R. *deſperatis.* — * Ed *ab ære dulcedinem.* — *Archimedis ſphæra.* — *Horologium ſolare.* — *Horologium aquatile.* — *Laus Mechanicorum operum.* — *Mechanicus ſocius naturæ.*

(a) Archimedem Siculis reddidiſti. Is fuit Syracuſanus, de quo Cic. lib. 5. Tuſcul. quæſt. & Victruvius lib. 9. cap. 3. de Architectura. Cujus incredibile nec unquam intermiſſum ſtudium Plutarchus commemorat, an ſeni ſit adminiſtranda Reſp. *Forner.*

Juretus pro Latialem, putat legendum Latiarem.

(b) Juret. putat pro fritiniunt, legendum fringultiunt, ut apud Apuleium Pag. 240. Morulæ in remotis teſquis fringultiunt.

(c) De horologio hydraulico ſcripſit Athenæus.

(d) Dædalum volare. Simile exemplum extat apud D. Proſperum de Promiſſ. & Prædict. Dei, parte 3. cap. 38. Et apud Ruffinum Hiſtor. Eccleſiaſt. lib. 7. cap. 23. Et apud Laonicum de Repub. Mahometi lib. 3. de rebus Turcicis. *Jur.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA SEXTA.

Gundibaldo Regi Burgundionum Theodoricus Rex.

Horologia ſolare, & aquatile a Boethio fabricata cum eorum diſpoſitoribus illi mittit.

AMplectenda ſunt munera, quæ probantur omnimodis expetita, quando non eſt abjectum, quod poteſt explere deſiderium. Nam per quaslibet pretioſa res ad illud tantum tenditur, ut cupientis animus expleatur. Quapropter ſalutantes gratia conſueta, per harum (b) portitores illum & illum, oblectamenta * præſentiæ veſtræ, horologia cum ſuis diſpoſitoribus credidimus deſtinanda: unum, in quo humana ſolertia videtur colligi, quod totius cæli noſcitur ſpatia pervagari: aliud, ubi ſolis meatus (c) ſine ſole cognoſcitur, & aquis guttantibus horarum ſpatia terminantur. Habetote in veſtra patria, quod aliquando vidiſtis in civitate Romana. Dignum eſt, ut bonis noſtris veſtra gratia perfruatur, quæ nobis etiam (d) affinitate conjungitur. Diſcat ſub vobis Burgundia res ſubtiliſſimas inſpicere, & Antiquorum inventa laudare; (e)* per quos propoſitum gentile deponit; & dum prudentiam Regis ſui reſpicit, jure facta ſapientum concupiſcit.

Non eſt abjectum, quod poteſt explere deſiderium, & quare. — * D. Jur. *Regis præſtãtia.* — * Ed. *per vos.*

Belluarum ritus eſt ex ventris eſurie horas ſentire.

Diſtinguat ſpatia dici actibus ſuis: horarum aptiſſime momenta conſtituat. Ordo vitæ confuſus agitur, ſi talis diſcretio ſub veritate neſcitur. (*f*) Belluarum quippe ritus eſt, ex ventris eſurie horas ſentire, & non habere certum, quod conſtat humanis uſibus contributum.

(*a*) Gundibado. Al. Gundibaldo: al. apud Adonem Viennenſem. Is Gundibaldus paucis poſt temporibus victus eſt a Clodoveo Francorum rege, apud Greg. Turonen. lib.2.cap.32. huic Theod. mittit duo horologia, unum totius motionis cæleſtis, alterum horarum 46. *Forner.*

(*b*) Nuncios ſæpe hoc nomine ſignificat, & lib.8.epiſt. 8.lib.10,epiſt.8,nam ante chartæ uſum in dolatis ex ligno codicillis epiſtolarum eloquia ſeribebantur. Unde & portitores earum tabellarios vocaverunt, inquit Iſidor,lib.6.cap.8.Etymol.l.7.C.Th.Si cert. petatur, de chirogr. portitores & bajuli pecuniæ, & gerulus litterarum, l. 23.omnes.& l. 31.quoniam. C.Th. de appel. l. 1. C.Th. ne quid public. lætit. Portitores alioqui ſunt telonarii, qui portum obſidentes, omnia ſciſcitarentur, ut ex eo vectigal acciperent, Non. Marcel. Donat. in Terent. Phormion. *Forner.*

(*c*) Loquitur de Clepſydra, quam Naſica Cenſor primus fecit Romanis teſte Cenſorino de divina natura. *Jur.*

(*d*) Nam Gundibaldus duxerat filiam Theodorici, Gregor. Turon. lib. 3.cap.5. *Forner.*

(*e*) Per vos. Plane hic reſtitui debet, per quos, non autem per vos. Ut ſcilicet ad vocem præcedentem Antiquorum referat. Alia lectione per vos videtur lapſus per Pithœum in ſua præfatione ad libros Salviani de Providentia Dei, qui interpretantur de Gundibaldo Rege, & propoſitum gentis de fœdere & ſocietate inita cum Romanis Gothiſque ſucceſſoribus accipit. *Juret.*

(*f*) Ammianus Marcellinus lib. 23. Pag. 302.

MAGNI AURELII CASSIODORII SENATORIS VARIARUM

LIBER SECUNDUS.

EPISTOLA PRIMA.

Piiſſimo Anaſtaſio Imperatori Theodoricus Rex.

Renuntiat Felicem Gallum pro meritis hoc anno Conſulem fuiſſe creatum.

Hæc Epiſtola ſcripta fuit anno Chriſti. 511.

ADmonet nos conſuetudo ſolemnis dare Faſtis nomen, ornatum proprium Romæ, terrenam Curiæ claritatem; ut per annorum numerum decurrat gratia dignitatum, & beneficiis Principum ſacretur memoria ſæculorum. (*a*) Felix a Conſule ſumat annus auſpicium, portamque dierum tali nomine dicatus annus introeat, faveatque reliquæ parti fortuna principii. Quid enim vobis credi poſſit optatius, quam ut alumnos proprios ad ubera ſua Roma recolligat, (*b*) & in venerando nominis Cœtu Senatum annumeret Gallicanum? Agnoſcat Curia Tranſalpini ſanguinis decus, quæ non ſemel coronam ſuam nobilitatis ejus flore veſtivit. Novit inter reliquos faſces viros inde ſumere Conſulares, qui longo ſtemmate ducto per trabeas, lege temporum originarius eſt honorum.

Laus Felicis.

Nam quis bonorum indolem neſciat eſſe Felicem, qui primis auſpiciis hinc prodidit meritum, quod ad patriam viſus eſt feſtinare virtutum. Bonum judicium eſt, ſecuta proſperitas: crevit cum libertate provectus; nec paſſi ſumus eum inglorium relinquere, qui ad honorem Reipub. meruit pervenire. Dignus plane largitatibus noſtris, qui in ipſo pueritiæ flore maturis moribus lubricam frænavit ætatem; &, quod rarum continentiæ bonum eſt, patre privatus, gravitatis factus eſt filius: cupiditatem inimicam ſapientiæ ſubjugavit, vitiorum blanda contempſit, ſuperbiæ vana calcavit. Ita ſuperatis exceſſibus ante dare viſus eſt de moribus Conſulatum. Nos autem qui bonis redinimur inſtitutis, quos probitas inſpecta conciliat, (*c*) Curules inſulas præſtitimus Candidato; ut virtutum deſideria poſſimus provocare per munera: quia non deficit rei ſtudium, quæ præmium largius habet. Atque ideo vos, qui utriuſque Reipub. bonis indiſcreta poteſtis gratia delectari, jungite favorem, adunate ſententiam. Amborum judicio dignus eſt eligi, qui tantis faſcibus meretur augeri.

(*a*) Formula 1. lib. 6. anni per Conſules numerabantur.

Felix a Conſule ſumat annus auſpicium. Conſtat ex hoc loco Conſulum fuiſſe inchoare annum & pandere, ut liquet ex l. 1. C. Theod. ne quid publ. lætit. Salviano lib. 6. de providentia, multiſque aliis. Sic novus annus dicebatur, primus annus imperii alicujus Imperatoris, ut ex Seneca colligere eſt. Quid actum ſit in cœlo ante diem tertium idus Octobris, Aſinio Marcello, Acillo Aviola Coſſ. anno novo, initio ſæculi feliciſſimi, volo memoriæ tradere. Eſt & novus annus pars illa anni, quæ novas fruges, novoſque fructus parit. Tibullus:

Et quodcumque mihi pomum novus educat annus.

Sic æſtatem novi anni dixiſſe videtur Gellius, quod æſtas novas fruges afferat. Sæpenumero etiam uſurpatur pro anni initio, ut novum ver, nova æſtas, & æſtatis initium. Ovidius,

Dic age, frigoribus quare novus incipit annus.

Breſſ.

(*b*) D. Grul. & Cujas putant legendum: & in venerandi nominis cœtum annumeret Gallicanum.

MSS. Et in venerando nominis Cœtu annumeret Gallicanum.

(*c*) Curules inſulæ. Inſula faſcia eſt in modum diadematis, a quo dependent vittæ ab utraque parte. Quidam inſulas ſacerdotum filamentum vocabant. Alii ſcribunt inſulas filamenta alba eſſe, quibus templa ornabantur; & moris fuiſſe, ut nubentes, priuſquam mariti domum ingrederentur, inſulis poſtes ornarent. Hinc factum, ut ad omnem dignitatem referatur, quoniam quælibet dignitas habuit inſignia ſua. Erat & inſuta corona imperialis. l. fin. in fine. C. de quad. præſ. hoc eſt diadema, quod Valerius vocat nobilem magis, quam felicem pannum, multis curis, ſollicitudinibus miſeriiſque refertum. Sunt etiam inſulæ Conſulares & Præfecti prætorio, ut l. 1. C. de Conſul. l. fin. §. 1. C. de decur. Item inſulæ Magiſtri officiorum, l. 2. in fin. C. de primicer. Item ſunt inſulæ quædam ſigna, quibus diſtinguitur liber a ſervo, l. jubemus. C. de præp. ſacr. cub. Sic honorem inſulæ in l. 1. C. de temporib. appel. Imperiales inſulæ in l. ult. C. de quadri. præſcr. majoris adminiſtrationis inſulæ in l. 1. C. ut omnes judices. *Breſſ.*

EPISTOLA SECUNDA.

Felici Viro illuſtri Conſuli ordinario Theodoricus Rex.

Confertur illi Indictione 4. Conſulis dignitas, multiſque laudibus effertur.

AMamus beneficia noſtra geminare, nec ſemel præſtat largitas collata faſtidium; magiſque nos provocant ad frequens præmium, qui initia noſtræ gratiæ ſuſcipere meruerunt. Novis enim judicium impenditur, favor autem ſemel placitis exhibetur. Decorum eſt namque Principis arbitria non hærere: quia commendantur priora poſterioribus donis, & firmatur omnis indubitata de repetitione ſententia. Pridem tibi honorum tribuimus gradum, nunc faſtigium concedimus dignitatum; ut & anteriora tibi merito contuliſſe videamur, & in ſequentibus conſtantiam tenere noſtra benignitas æſtimetur. Non enim relinqui inglorios patimur, qui generis claritate prædicantur. Currat quinimmo honorum

Sub imperio boni Principis omnium fortuna proficit.

** MSS. tenes me approbaſſe.*

Mutatur fortuna cum dominis.

Solet facile labi, quod ſine difficultate potuit inveniri.

** Gr. & Cuj. vicinitatis.*

** Ed. Ac. diſpoſitionis.*

Generoſi eſt animi optare, quod ſummũ eſt.

** id eſt, an. Chr. 511.*

virtutis genus eſt, propriam ſubſtantiam non amare.

gratia per parentes: ſub Imperio boni Principis omnium fortuna proficiat. Nam quis deſperet augmentum, ubi eſt in amore donum, & præſtare propoſitum? Hujus experimenta clementiæ *te retines approbaſſe, cum ſoli genitalis fortuna relicta, velut quodam poſtliminio in antiquam patriam commeaſſes. Excepit te noſter affectus, implevit beneficiis manus, fecitque eſſe votum, quod noſtrum expetiiſſes imperium. Sic enim decebat creſcere, qui meliora viſus eſt elegiſſe. Mutatur enim fortuna cum dominis; & in laude Regnantis proficit, quod ſubjectus acquirit. At tu parem te huic indulgentiæ præſtitiſti. Illuſtri enim honore ditatus, tanta te maturitate tractabas, ut annos leves patereris eſſe ſub pondere, quem non potuit in prima ætate vincere fortiſſima vis naturæ. Paterna enim ſubſtantia locupletatus, quæ ſemper novos extollit heredes, conſervaſti divitias, cum ad eas præter laboris ſtudia perveniſſes. Solet enim facile labi, quod ſine difficultate potuit inveniri. Auxiſti patrimonium *vivacitatis inſtantia. Nam quod ſignum magis bonæ* diſpenſationis quæratur, ubi teſtis eſt Conſulatus? In tanta facultate meruiſti, ad quod vix everſis patrimoniis pervenitur. Privata parcitas (*a*) liberalitates publicas enutrivit. Tranſiiſti gloriam patris diſpoſitione laudabili; & quod ille aſſumere non valuit, de ejus opibus effeciſti. Celſos currus niſi confidentia magna non appetit: dum generoſi eſt animi optare, quod ſummum eſt. Audentes facit homines fiducia ſui: quia ſe non patitur occulere, quem præcipitat natura prodire. Rediit per te Tranſalpinæ familiæ Conſulatus, & arentes laurus viridi germine renovaſti. Sacram Urbem aſpice tuis votis candidatam. Tende igitur ad laudum celſa veſtigia; ut priores tuos, quos honore reparas, virtute tranſcendas. Sume igitur per* Indictionem quartam Conſulatus inſignia: dignumque te tantorum deſideriis præſenti comproba largitate. Hic profecto locus eſt, ubi præconium meretur effuſio; & virtutis genus eſt, propriam ſubſtantiam non amare, ubi tantum opinionis acquiritur, quantum facultatibus abrogatur. Reſpice te ſupra omnium humeros, atque ora volitare; talemque te præbe, ut dignus genere, dignus Urbe, dignus noſtro judicio, dignus trabeis æſtimeris.

(*a*) liberalitates publicas. paulo poſt effuſionem nominat τὰς ὑπατείας, & miſſilia Conſulum intelligit, & munera eorum ſumptu eduntur populo, infra lib. 6. form. 1. l. 36. Publius, D. de cond. & demonſtr. Quod poſtea Leonis & Zenonis conſtitutionibus prohibitum, & ad aquæductum inſtaurationem translatum eſt, l. 2. 3 4. C. de Conſul. lib. 12. Martianus quoque Imperator ſpargi pecunias à Conſulibus vetuit, Novel. 105. περὶ ὑπάτων. *Forn.*

(*b*) Privata parcitas. De erogationibus & ſumptibus Conſulum in ludos, & miſſilia loquitur author; qua de re vide Vopiſcum in Aureliani vita: Dionem lib. 58. ubi de Valerio Aſiatico loquitur. *Broſſ.*

EPISTOLA TERTIA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Felix Gallus una cum Patre plurimum commendatur, ejuſque ad Conſulatum promotio Senatui renuntiatur.

Quod glorioſe geritur, fine temporis non tenetur.

Imperitia magis inflatur aura ſuperbiæ.

** MSS & Ed. Niv. & Garn. otio patris.*

** MS. R. & Ed. conſtantiam.*

Præſtat decus amicitia potiorum.

** MSS. inhonoraſceret.*

Annus temporum pater.

GAudete, Patres Conſcripti, vobis rediiſſe ſtipendia dignitatum: gaudete provincias longa ætate deſuetas viros vobis pendere Conſulares, & de tali auſpicio majora promittite. Solent enim initia portendere meliora, dum a parvis inchoant, quæ in ſequentibus magna ſe admiratione ſublimant. Jacebat nobilis origo ſub (*a*) Gallicano juſtitio, & honoribus ſuis privata, peregrinabatur in patria. Tandem preſſos divina levaverunt, Romam recepere cum gloria, & Avorum antiquas laurus ab ornata Curiæ ſilva legerunt. Nam quis poſſit negare generi munus, cujus habeatis velut in arce depoſitum? In ore quippe rumoris eſt, quondam Felicis adhuc vivere Conſulatum: quia bona durare norunt poſt hominem; & quod glorioſe geritur, fine temporis non tenetur. Cujus ut antiquam proſapiam, ſatiati Veterum copia, tranſeamus; eſt adhuc in oculis omnium Candidati nobiliſſimus pater, qui prudentiæ facibus ita præluxit in Curia, ut haberetur merito clarus inter tot lumina dignitatum. Litterarum quippe ſtudiis dedicatus, perpetuam doctiſſimis diſciplinis mancipavit ætatem. Non primis, ut ajunt, labris eloquentiam conſecutus, toto ſe Aonii fonte ſatiavit. Vehemens diſputator in libris, amœnus declamator in fabulis, verborum novellus ſator, æquiparaverat prorſus meritis, quos lectitarat auctores. Commendavit etiam ſtudiorum bona per benignitatis inſignia: ſciens imperitiam magis inflari aura ſuperbiæ, quæ levibus flabris exponitur, quia virtutum radicibus non tenetur. Fuit quidam noſtrorum temporum Cato, qui abſtinendo vitiis, alios formaret exemplis. Rerum quoque naturalium cauſas ſubtiliſſime perſcrutatus, Cecropii dogmatis Attico ſe melle ſaginavit. Digna plane ſcientia in qua mens honeſtiſſima conquieſcat; quæ animo ſemper aliquid ſalutare complectitur: cui accidere nulla poſſunt ingrata, dum ſibi commendat omnia mundanarum rerum: ſola, cui labilis Fortuna non imperat. Cætera de ipſo meminiſſe vos ſufficit, quando bona explicare tanti viri non vacat* occupatis. Nunc ad Candidatum ora convertite; ut paternarum laudum in hunc recognoſcatis eſſe veſtigium, nec tam pater imaginem dediſſe corporis, quam ſigna judicetur tranſfudiſſe virtutis. Vixit enim inter vos, ut ſcitis, non conſuetudine peregrina, ſed gravitate Romana. Ab ipſis quippe primordiis honoribus aggregatus, pueritiam ſuam (quod eſt certiſſimæ probitatis indicium) glorioſiſſimis viris æmula ſemper gravitate ſociavit; ut poſt domeſticæ virtutis exempla ſumeret de publica auctoritate * ſententiam. Et quanquam omnium gratiam indiſcreta fuerit electione ſectatus (quod de magnis raro eligi poteſt) tantum ſe ornavit Patricii Paulini affectu; ut hinc daret mirabilis conſcientiæ ſignum, quod ad virum viſus eſt feſtinare præcipuum. Præſtat enim decus amicitia deſiderata potiorum, quam ſocietas bonorum morum callet infundere, dum affectione concordi parem ſibi ſtudet eſſe, quem diligit. Huc ergo, P. C. avitis bonis cum ſuis meritis relucenti, veſtræ gratiæ præſtate fulgorem. Non impar ad Curialium inſignia venit, qui de ſpecioſa ſtirpe deſcendit. Legit enim Roma frequenter faſces de (*b*) mœnibus Gallicanis: ne aut in damno ſuo præcipua contemneret, aut probata virtus *inhonora eſſet. Impleatur igitur nobilis Curia provincialibus bonis, cujus eſt proprium, quodcumque videtur eſſe præcipuum. Ipſe quoque annus, temporum pater, quadrifaria ſe diverſitate componit; nec deſiderium caperet, ſi novitatis gratiam non haberet. Favete ergo, P. C. augmento veſtro, noſtro judicio. Nam ſi Candidatus ornabitur, jam vobis proficit, quod meretur.

(*a*) Videtur reſpicere ad tempora, quibus Maximus occupavit tyrannidem in Galliis. *Juret.*

(*b*) Vetus cod. de montibus Gall. forte legi debet de nemoribus Gallicanis, ut figuratus ſit ſermo, velut initio hujus epiſt. ubi dixit Curiæ ſilva. *Juret.*

EPISTOLA QUARTA.

* Ed. Niv. & Gam. *Benedicto.*

Ecdicio Viro Honeſto Theodoricus Rex.

Confert Siliquatici vel Monopolii, quos antea exercebat Antiochus, titulos, cum Sajonis adminiculis.

Locus ſurreptionibus non relinquitur, quoties rationabiliter conſtituta ſervantur.

DElectamur vetuſtatis invento, & ſequi regulas conſtitutas libenter amplectimur: quia locus ſurreptionibus non relinquitur, quoties rationabiliter conſtituta ſervantur. Et ideo ſupplicationum tuarum tenore comperto, præſenti auctoritate definimus, ut quicquid ad Antiochum, Siliquatici vel Monopolii titulos exercentem, noſtra juſſione pertinuit, ad te ratione ſimili transferatur, contra omnium calumniantium inſidias, ſalva æquitate, præſenti auctoritate munitum: habiturum etiam adminicula Sajonis, quæ pro vendicandis titulis anteſatis noſtra tibi ſolemniter auctoritas deputavit: ita tamen, ut privatis minime negotiis miſceatur defenſio tua. Nam quod ad auxilium dedimus, contrarium nullo modo juſtitiæ ſentiatur: quia rationabiliter aliena culpa te reſpicit, ſi quem tibi petis prodeſſe, per te ſibi alter ſentiat obfuiſſe.

EPISTOLA QUINTA.

Fauſto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Præcipit, ut triginta militibus in Auguſtanis cluſuris conſtitutis, annonas eaſdem, quæ aliis tribuuntur, præſtet.

CUm noſtra humanitas locum munificentiæ videatur exquirere, & interdum perſonis minus neceſſariis, amore clementiæ, ſua deſideria largiatur: quanto magis in utilitate Reipub. delectamur expendere, ubi quicquid tribuitur, donantis utilitas duplicatur? Quapropter illuſtrem Magnificentiam tuam præſenti auctoritate præcipimus, ſexaginta militibus in Auguſtanis (*a*) cluſuris jugiter conſtitutis annonas, ſicut aliis quoque decretæ ſunt, ſine aliqua dubitatione præſtare; ut utilitas Reipub. grato animo compleatur, quæ emolumentorum commoditatibus adjuvatur. Decet enim cogitare de militis tranſactione, qui pro generali quiete finalibus locis noſcitur inſudare, & quaſi a quadam porta provinciæ gentiles introitus probatur excludere. In procinctu ſemper erit, qui barbaros prohibere contendit: quia ſolus metus cohibet, quos fides promiſſa non retinet.

Quicquid in utilitate Reipub. tribuitur, donantis utilitas duplicatur.

Solus metus cohibet, quos fides promiſſa non retinet.

(*a*) ſexaginta militibus in Auguſtanis cluſuris v. ita: ſex millibus Auguſtanis clauſuris, l. 2. C. de off. Præf. Præt. Clauſuris, & burgis, & l. 4. C. de off. Mag. off. l. ult. C. de off. mil. jud. & inſcriptio epiſt. 19. hujus lib. 2. Sane in Pandect. Florentin. carcere cluſus eſt legend. l. 216. Verum, de verb. ſign. Anton. Auguſtin. lib. 1. cap. 8. Emendation. *Forner.*

EPISTOLA SEXTA.

Agapito Viro Illuſtri, Patricio Theodoricus Rex.

Legatus eligitur in Orientem mittendus.

DEliberationis noſtræ conſilium virorum prudentium requirit obſequium; ut utilitatis publicæ ratio ſapientium miniſterio compleatur. Et ideo illuſtris Magnitudo tua, Deo auxiliante, cognoſcat, Legationem nos ad Orientem deliberaſſe tranſmittere: cui te idoneum judicantes, juſſis præſentibus evocamus; ut & tibi de æſtimatione noſtra creſcat ornatus, & noſtris juſſionibus per te procuretur effectus. Sed licet omnis Legatio virum ſapientem requirat, cui provinciarum utilitas, totiuſque regni ſtatus committitur (*a*)* vindicandus: nunc tamen neceſſe eſt prudentiſſimum eligere, qui poſſit contra ſubtiliſſimos diſputare; & in conventu doctorum ſic agere, ne ſuſceptam cauſam tot erudita poſſint ingenia ſuperare. Magna ars eſt, contra artifices loqui; & apud illos aliquid agere, qui ſe putant omnia prævidere. Lætare igitur tanto judicio: quando ante ſuſcipis electionis donum, quam tuum probare potuiſſes ingenium.

Omnis legatio virum ſapientem requirit.

* Ed. Ac. *judicandus.*

Magna ars eſt contra artifices loqui.

Baronius putat hanc Epiſtolam fuiſſe ſcriptam an. Chriſti 515. vide cum hoc anno tom. 6. pag. 655. Edit. Ant.

Mutua iſtorum verborum, judicare, indicare, vindicare, commutatio eſt. Seneca lib. 10. Controverſiarum, ult. D. Auguſt. epiſt. 164. Sed & in libris juris frequens, l. 3. ad Syllan. l. 18. deferre. §. Veterani, D. de jur. fiſc. l. pen. ne de ſtat. defunct. l. ult. D. ad exhib. Florent. ad vindicandos: al. judicandos, pro, indicandos conſcios. Et Cod. Theodoſiano, l. pen. de fid. teſtam. lib. 11. tit. 39. l. 12. indicare nititur: leg. vindicare. eſt enim ſententia l. 11. Cogi. C. de petit. hered. *Forn.*

EPISTOLA SEPTIMA.

*Sunæ Viro Comiti Theodoricus Rex.

* Ed. *Suræ.*

Præcipit, ut in fabricam murorum colligat quadratos marmorum paſſim dirutos, & neglectos.

SIne uſu jacere non decet, quod poteſt ad decorem creſcere civitatis: quia non eſt ſapientiæ, profutura contemnere. Et ideo illuſtris Magnificentia tua marmorum quadratos, qui paſſim diruti negliguntur, quibus hoc opus videtur injunctum, in fabricam murorum faciat deputari; ut redeat in (*a*) decorem publicum priſca conſtructio, & ornent aliquid ſaxa jacentia poſt ruinas. Ita tamen, ut metalla ipſa de locis publicis corruiſſe, apud te manifeſta ratione doceatur: quia ſicut nolumus ornatum Urbis cujuſquam præſumptione temeraria violari, ita privatis compendiis calumniam deteſtamur inferri.

Non eſt ſapientiæ, profutura contemnere.

(*a*) In decorem publicum priſca conſtructio. Eo pertinet l. 1. De ting. injunct. l. 7. D. de off. præf. urb. l. 4. C. de op. publ. l. 4. l. 5. C. de ædif. priv. l. 2. §. ſi quis nemini, l. ult. D. Ne quid in loco publ. Plinius lib. 10. epiſt. ad Trajan. de loco Balinei Pruſienſibus concedendo: nunc deformis ruinis conſequeretur, ut fœdiſſima facies civitatis ornetur. Vide infra lib. 3. epiſt. 29. *Forner.*

EPIS-

EPISTOLA OCTAVA.

Severo Viro Venerabili Epiſcopo Theodoricus Rex.

Mille quingenti ſolidi per Montanarium mittuntur, ut illos Provincialibus diſpendium per exercitum paſſis diſtribuat.

Quæ debeat eſſe Epiſcoporum integritas.

QUis melius ad æquitatis jura deligitur, quam qui Sacerdotio decoratur, qui amore juſtitiæ (*a*) perſonaliter neſciat judicare, & diligens cunctos in commune, locum non relinquat invidiæ? Proinde aptam conſiderantes veſtris meritis actionem, ſignificamus nos per Montanarium Sanctitati veſtræ mille quingentos ſolidos deſtinaſſe, quos Provincialibus, prout quemque præſenti anno, exercitu noſtro tranſeunte, diſpendium pertuliſſe cognoveris, habita læſionis æſtimatione, diſtribuas; ut nullus a noſtra (*b*) munificentia reddatur alienus, quem ſua damna gravaverunt. Nolumus enim ſub confuſione largiri, quod decet ſub ratione diſtribui: ne quod neceſſario nos tranſmiſiſſe conſtat afflictis, ſuperfluo tribuatur illæſis.

(*a*) Perſooaliter neſciat judicare. Sine perſonarum delectu: qui a D. Paulo 2. ad Rom. προσωποληψία dicitur: ut lex non in ſingulos, ſed generaliter io omnes perſonas concipitur, l. 1. l. 7. jura. l. 8. neque. D. de legib. Quintil. decl. 254. Phil. de mundo: νόμος μὲν γὰρ ἡμῖν ἰσοκλινὴς Θεός. Et Leo initio Novel. 21. de lancis, & legum æqualitate perelegaпter. Imperator Comnenus. 1111. viros judiciis præfecit, quorum unus erat Epiſcopus, a quibus jusjurandum exegit, ut non habita perſooarum ratione incorrupte judiearent, ἀπροσωπολήπτως τε καὶ ἀδωροδοκήτως ποιεῖσθαι τὰς κρίσεις. Nicephorus Gregora lib. 9. hiſt. Rom. Philo Judæus περὶ τοῦ δικαστοῦ tertium judici præceptum tradit, τὰ πράγματα πρὸ τῶν κρινομένων ἐξετάζειν, καὶ πειρᾶσθαι πάντα τρόπον ἀφέλκειν αὑτὸν τὸ τῆς δικαζομένων προσωπεσίας εἰς ἄγνοιαν, καὶ λήθην βιαζόμενον, ὧν ἐπιστήμην ἔχει καὶ μνήμην οἰκείων, φίλων πολιτῶν, καὶ πάλιν ἀλλοτρίων ἐχθρῶν, ξένων, ἵνα μήτ᾽ εὔνοια μήτε μῖσος ἐπισκιάσῃ τὴν γνῶσιν τοῦ δικαίου: id eſt, ut in res prius, quam in reos inquirat: eaſque a perſona litigantium conetur abducere: veoiatque in eorum, quos norit, oblivionem, neceſſariorum, amicorum, civium, rurſus alienorum, inimicorum, exterorum, ne vel benevolentia, vel odio temere juſti, & æqui offendaotur. *Forner.*

(*b*) Vide Baronium Annal. tom. 6. ad annum Chriſti 509. ſub. cap. 22. *Juret.*

EPISTOLA NONA.

Fauſto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Decernit, ut Sabinus Auriga ſupra ſolidum menſtruum, alterum, ne mendicare cogatur, accipiat.

INclinari precibus noſtra novit humanitas, nec pro affectu pietatis fines poteſt juſtitiæ cuſtodire. Benigni quippe Principis eſt, ad clementiæ commodum, tranſilire terminos æquitatum: quando ſola eſt (*a*) miſericordia, cui omnes virtutes cedere honorabiliter non recuſant. Dudum ſiquidem æſtimatis meritis, Sabino aurigæ unum ſolidum dari menſtruum feceramus. Nunc autem (quoniam *Hiſtrio honeſta nos ſupplicatione permovit: aſſerens, ut, qui lætitiæ publicæ miniſter exiſtit, mendicitate triſtiſſima non debeat ingravari) præſenti juſſione decernimus, ut alterum ſolidum per menſem ſupra memoratus equorum moderator accipiat, quod publicis

Miſericordia omnes virtutes cedunt:

*in MSS. leg. *Tſtrio.* Acc. *Iſtorio.*

debeat rationibus imputari. Gaudemus quoties expenſarum paginæ his titulis onerantur: quia magnum nobis eſt commodum, quando nonnulla pauperibus in qualibet converſatione largimur.

Theodorici liberalitas in pauperes.

(*a*) Vide Senecam lib. de Clementia. *Forner.*

EPISTOLA DECIMA.

Specioſo Viro Devoto Comitiaco Theodoricus Rex.

Contractus ab Agapita factus, dum fuit a Marito ſeparata, reſcinditur, & quicquid bonorum alienum in dominium tranſtulerat, quamprimum reſtituatur, jubet Theodoricus.

PRopoſitum Regale eſt, gravatis per injuriam ſubvenire; ut coercitio pravi, juſtitiam faciat plus amari. Nec diſſimulari poteſt, ſalva communione qua vivitur, ut (*a*) ſollicitatores publicos habeat (*b*) genialis thori reverenda ſocietas, & illud humani generis procreabile (*c*) ſacramentum ſcelerata temeritate profanetur. Agapitæ igitur ſpectabilis fœminæ ſupplicatione commoti (quæ* ab univerſis tentatum aſſerit ſuum ſecretum, ut etiam promitterent de nece mariti, a quo juſte potius mererentur extingui) præſenti juſſione decernimus, ut a tempore, quo jugalem copulam animo vitiata dereliquit, omni contractu, qui levitatis errore firmus eſſe non poteſt, legum ratione caſſato, quicquid a retentatoribus conſtiterit poſſideri, ſine ulla facias dilatione reſtitui: ne ſcelerati ad illuſionem juſtitiæ fraudum ſuarum valeant compendia vendicare. Nimis enim abſurdum eſt, ut quos pœna meruit conſumere, etiam lucrum ſibi valeant vendicare.

Corrtio pravi juſtitiam facit plus amari.

Quid ſit Matrimonium.

* *Jur. forte a perverſis.*

Contractus levitatis errore factus, firmus non eſt.

(*a*) Sollicitatores. Alienarum nuptiarum interpellatores, etſi effectu ſceleris potiti non ſint, propter voluntatem pernicioſæ libidinis, extra ordinem puniuntur. l. 1. D. extr. criminibus. Paul. l. 5. tit. 4. ſen. 12. *Forn.*

(*b*) Genialis thori reverenda ſocietas. De tuendo conjugii pudore Plutarch. ἐν παραγγ. γαμικοῖς: D. Baſilius Orat. 7. in Hexaemer. Uxor dignitatis nomen, l. 23. ſi is, C. de capitu. l. 29. quæ adulterum, C. ad l. Juliam, de adult. l. 49. item legato quæ, de leg. 3. l. 41. probrum, de verb. ſigo. l. antep. C. de nat. lib. Afranius apud Noo. Marcellum: tuam majeſtatem, & nominis matronæ ſimilitudinem. *Forn.*

(*c*) Sacramentum. D. Paul. μυστήριον ad Epheſ. 5.

EPISTOLA UNDECIMA.

Provino Viro Illuſtri Patricio Theodoricus Rex.

Laudat conjugalem affectum, & Provino præcipit, ut cauſam Areciretinam ipſi ab Agapita ratione poſtpoſita collatam, Baſilio ejus marito reddat.

INter cætera humani generis pondera conjugalis affectus curam ſibi præcipuam vendicavit. Non immerito, quia in honore eſſe meretur, unde reparatio poſteritatis acquiritur. (*a*) Omne facinus auctores ſolos inſequitur. Error matris tranſit ad filios; & novo infelicitatis eventu, fit dedecus proprium, ſcelus alienum. Ideo enim jura vel divina vel publica nexum conjugii tanta cautela præcipiunt cuſtodiri, ut crimen ſit magnum conſcientiæ, alienos affectus in reverentiam non habere. Baſilius ſiquidem vir ſpectabilis datis precibus intimavit, Agapitam conjugem ſuam de propriis penatibus a quibuſdam

Affectus conjugalis laudatur, & quare.

Error matris tranſit ad filios.

Vide Epiſt. 40. lib. 4.

Sexus fœminæus ad mutabilitatis viam patet.

vitio ſollicitationis abductam; (dum ſexus ille fœmineus ad mutabilitatis vitia patet;) quod etiam oblata nobis ſupra memoratæ conjugis ſuæ petitione firmavit: adjiciens eam, cum in ſacroſanctæ Eccleſiæ ſepta refugiſſet, ignorante marito, Magnitudini tuæ caſam Areciretinam ratione poſtpoſita contuliſſe. Unde nunc reſipiſcens, deplorat ingeſtam ſibimet graviſſimam nuditatem, factum ſuum ipſa condemnans; quippe ut pauper diviti, caſto lubrica, prudenti viro donaret inſipiens. Nunc abjicite lucra, quæ honeſtam non videntur commendare perſonam: quia illud vos potius decet acquirere, quod & famam veſtram poſſit augere. Hinc etiam prius præcepta dederamus, & nunc iterata juſſione repetimus, ut ſupraſcriptam rem ſine aliqua dubitatione reddatis, (*b*) Alienatio enim rerum ſolidum deſiderat habere judicium. Et certe in his verſata rebus, firmum docetur perdidiſſe conſilium. Quid enim facere potuit probum, quæ nullis culpis extantibus reliquit maritum?

Illud decet acquirere, quod famam poſſit augere.

Alienatio rerum ſolidum deſiderat habere judiciū.

(*a*) Omne facinus auctores ſuos inſequitur. l. 22. Sancimus, C. de pœnis, l. 21. Crimen paternum, D. eod. Bion apud Plutarch. περὶ βραδέως τιμωρ. æque abſurdum eſſe ajebat innocentem filium ob delictum patris plectere, ac ſi ob paternum morbum filio bona valetudine utenti medicinam præſcriberet. Excipitur læſæ majeſtatis crimen, l. 5. C ad l. Jul. majeſt. quam abrogatam nego; etſi Budæo, Duareno, Balduino videatur ſecus: verum ſingulare odium perduellionis communi juri, de quo tit. generali de pœnis, d. l. 22, derogavit, d. l. arg. l. 5. in toto, de reg. jur. *Forner.*

(*b*) Alienatio rerum ſolidum deſiderat judicium, id eſt, πρετήριον: quaſi dicat nemo errans facile rei ſuæ dominium transfert, aut amittit, l. 35. ſi procurator, D. de acqui. rer. dom. l. 18. ſi ego, D. ſi cert. pet. l. antepen. D. de jur. & fact. ignor. Error autem judicio & conſenſui adverſatur, l. 15. ſi per errorem, D. de juriſd. *Forner.*

EPISTOLA DUODECIMA.

Comiti Siliquatariorum, & portus curas agenti Theodoricus Rex.

Præcipit, ne ſinat ad exteras provincias laridum transmitti, ſed in Italia ad uſus proprios ſervetur.

SI deſideriis noſtris commercia peregrina famulantur: ſi prolato auro acquiritur externa devotio; quanto magis ſuis bonis abundare debet Italia, cum nulla in parendo probetur ſentire detrimenta? Et ideo ſpeciem laridi nullatenus jubemus ad peregrina tranſmitti, ſed in uſus noſtros propitia Divinitate ſervetur: ne quod in noſtris partibus conficitur, noxia negligentia deeſſe videatur. Cavete itaque ne culpis quamvis parva præbeatur occaſio: ſcientes periculum graviſſimum fore, ſi ſtudeatis vel leviter injuſſa committere. In qualitate eſt, non in quantitate peccatum; menſuram ſiquidem non quærit injuria. (*a*) Imperium, ſi in parvo contemnitur, in omni parte violatur.

Menſuram non quærit injuria.

(*a*) Imperium ſi in parvo contemnitur, in omni parte violatur. Dignitates ſunt individ. glo. in l. 7. D. comm. divid. Corn. Tac. l. 1. de Tib. C. Imperial. §. præterea, De prohib. feud. alien. per Frider. c. in apibus. 7. q. 1. c. majoris, extr. de præb. Quis aurem hominis tetigit, totum hominis corpus affeciſſe injuria videtur, l. 21. vulgaris, D. de furt. *Forner.*

EPISTOLA DECIMATERTIA.

* Fruinarith Sajoni Theodoricus Rex.

* Ed. *Fruinail.*

Imperat, ut Venantio Ulpiani nomine diem dicat, cui debitor publicus in quadringentis ſolidis fidejuſſionis ſe vinculo tradiderat.

COmmovemur quidem pietatis ſtudio querela ſupplicum, ſed ea maxime, quæ verſatur in diſpendiis innocentium; ut quibus non fuerint in exigendo compendia, gravem ſubeant in reddendo jacturam. Quod noſtri temporis manifeſtum eſt non decere juſtitiam, ut alterius deſpectus (*a*) alterum gravet, & reatus ſit innoxiis de contemptibus alienis. Ulpianus ſiquidem flebili petitione ſuggeſſit, adminiſtrationis ſuæ tempore debitorem publicum in quadringentis ſolidis Venantio poſtulanti fidejuſſionis ſe vinculo tradidiſſe. Quo ſponſionem ſuam præſumptione truculentium ruſticorum deſpiciente complere, ſupplicem memoratus ſolidorum numerus oneravit. Ideoque prædictum Venantium, quem frequenter multorum ſcelerum pulſat invidia, notum ſolummodo querelis aſſiduis, in præſenti negotio decernimus conveniri; ut legaliter convictus, ea quæ promiſiſſe ſuggeritur, ſine aliqua mora tergiverſationis adimpleat. Quia melius ſemper legum pondere preſſa curatur audacia; & (*b*) dum metus talibus imponitur, peccandi licentia non præbetur.

Audacia legum pondere preſſa melius curatur.

(*a*) Alterum gravet. Nemo innocens alieno debet odio laborare, l. 33. Si quis ſuo, C. de inoff. teſt. quod in regulas juris a Bonifacio conjectum eſt, c. Non debet, de reg. jur. 6. *Forn.*

(*b*) Et dum metus talibus imponitur. Eadem ſententia inculcatur ab auctoribus, l. 16. aut facta ſi. l. 28. Capitalium, §. famoſos, de pœn. Acerbitas plerumque ulciſcendi maleficii bene atque caute vivendi diſciplina eſt. Sext. Cæcilius apud Aul. Gell. lib. 20. cap. 1. *Forn.*

EPISTOLA DECIMA QUARTA.

Symmacho Patricio Theodoricus Rex.

Exponit crimen cujuſdam Romuli, qui in patrem ſuum Martinum manus violentas injeciſſe dicebatur; & in illum, ſi modo reus fuerit, animadvertere pietatis eſſe genus indicat.

QUis poſſit accuſare jam reliqua, ſi pietatis nomina probantur eſſe crudelia? Negligitur levis reatus, cum tragœdia criminis magna tonuerit: nec aliquis nititur, quod parvum eſt vindicare, ſi delicta ſumma reſpiciantur evadere. Inimicum trucem ratio ipſa profeſſionis oſtendit: iratum plerumque poteris invenire collegam: inobedientem vero filium declinare pœnas, non permittit humanitas. Ubi eſt illa naturæ vis, quæ amplexu copulæ deſtinatur ad poſteros? Ferarum catuli ſequuntur parentes: a ceſpite ſuo virgulta non diſcrepant: propago vitis propriæ ſervit origini, & diſcrepat homo a ſuo ſuſus initio? Quid dicamus illa beneficia, quæ vel extraneam poſſunt obligare perſonam? Nutriuntur a parvulis, (*a*) ipſis laboratur, ipſis divitiæ conquiruntur; & cum ſibi unuſquiſque credat abundare quod poſſidet, cum a patribus adhuc quæritur, pro altera potius ætate peccatur. Proh dolor! Non * merebimur eorum affectum, pro quibus ſubire non recuſamus * exitium? Maria ipſa ſævis tempeſta-

V. C. Forn. *tenueris.*

Inobedientem filium declinare pœnas non permittit humanitas.

Amor parentum in filios.

* Ed. *merebimus.*

* MSS. *exitū.*

tibus excitata genitoris cura non refugit; ut peregrinis mercibus acquirat, quod propriæ ſoboli derelinquat. Aves ipſæ, quarum vita ſemper in eſcis eſt, naturam ſuam extranea ſorde non maculant. (*b*) Ciconia, redeuntis anni jugiter nuntiatrix, ejiciens triſtitiam hyemis, lætitiam verni temporis introducens, magnum pietatis tradit exemplum. Nam cum parentes eorum pennas ſenio coquente laxaverint, nec ad proprio ſcibos quærendos idonei potuerint invenire, plumis ſuis genitorum membra frigida refoventes, eſcis corpora laſſa reficiunt; & donec in priſtinum vigorem ala grandæva redierit, pia viciſſitudine juvenes reddunt, quod a parentibus parvuli ſuſceperunt. Et ideo non immerito longa vita ſervantur, qui pietatis officia non relinquunt. Perdicibus etiam mos eſt, ova perdita per alterius matris damna ſarcire; ut (*c*) adoptione alienæ ſobolis incommoda ſuæ reparent orbitatis: ſed mox ut nati fiduciam habere cœperint ambulandi, ad campos exeunt cum nutrice;* qui ut fuerint materna voce commoniti, ovorum ſuorum potius genitricem petunt, quamvis ab aliis, furtivis fœtibus, educentur. Quid ergo homines facere debebunt, quando & hanc pietatem (*d*) avibus ineſſe cognoſcunt? Romulum itaque, qui facti ſui acerbitate pollutus, nomen fœdat Romanum, ad veſtrum facite venire judicium; & ſi cum patri ſuo Martino manus injeciſſe conſtiterit, protinus legitimam ſentiat ultionem. Quia ideo elegimus mores veſtros, quia crudelibus parcere non poteſtis: quando genus pietatis eſt, in illos diſtringere, qui contra naturæ ordinem ſceleratis ſe docentur actionibus miſcuiſſe.

Ciconiarum pietas. — *Perdicum natura.* — *Genus pietatis, in impios animadvertere.*

* Huc pertinet, quod eleganter ſcribit Philaſtrius in Præfat. libri de hæreſibus. *Juret.*

(*a*) Ipſis laboratur, &c. Simplicius apud Epictetum de cauſa, ortu, vi, & effectu patriæ poteſtatis apud Romanos uſurpatæ diſſerens, eamdem propemodum, quam hic Caſſiodorius, expreſſit ſententiam his verbis: *οἱ δὲ παλαιοὶ τῶν Ῥωμαίων νόμοι πρὸς τὴν τῆς φύσεως ὑπεροχὴν ἀποβλέψαντες, καὶ πρὸς τοὺς πόνους οὓς οἱ γονεῖς ὑπὲρ τῶν τέκνων πονοῦσιν, ἅμα καὶ τοὺς παῖδας παντοδαπῶς ὑποτάξαι βουλόμενοι καὶ τῇ τῶν γονέων οἶμαι φυσικῇ φιλοστοργίᾳ θαῤῥήσαντες, καὶ πιπράσκειν εἰ βούλοιντο τοὺς παῖδας τοῖς γονεῦσιν ἐπιτρέψαι, καὶ φονεύειν ἀτιμωρήτως.* Quintil. declam. vet. Quædam animalia, &c. p. 218. & ſeq. Adoptione alien. Sob. & poſt eligimus mores veſtros. Euripideum illud ex Erechtheo profertur a Stobæo, cap. 74. præſtantiores oportere judicare naturales adoptivis, *θετῶν δὲ παίδων τὸ κράτος, τὰ φύσει γὰρ κρεισσονομίζειν τῶν δοκημάτων χρεών.* *Forn.*

(*b*) Ciconia. Ariſtot. Oeconom. *νόμοι πελαργικοί*. Quintil. declam. 378. aliique multi. *Forn.*

(*c*) Adoptione alienæ ſobolis. Theoph. de adopt. Corn. Tacit. Aul. Gell. lib. 5. cap. 19. Timotheus Epiſcopus, lib. 2. ad Eccleſiam Catholicam. Multi filios non habentes, quærunt, quibus ſubſtantiam propriæ facultatis addicant: id eſt, quibus umbratile aliquod propinquitatis nomen inſcribant, quos ſibi quaſi adoptatos imaginarii parentes filios faciant: & in locum eorum, quæ non ſunt, pignorum perfidia generante ſuccedant, l. pen. C. de adopt. *Forner.*

(*d*) Sic ratiocinatur Tullius in Roſciana, & Lucian. epigram. *οὐδὲν ἐν ἀνθρώποισι φύσις χαλεπώτερον εὗρεν ἀνθρώπου καθαρὰν ψευδομένου φιλίην. Οὐ γὰρ ἔθ' ὡς ἐχθρὸν προφυλασσόμεθ', ἀλλ' ἀγαπῶντες ὡς φίλον, ἐν τούτῳ πλεῖονα βλαπτόμεθα.* *Forn.*

EPISTOLA DECIMA QUINTA.

Venantio Viro Illuſtri Theodoricus Rex.

Confert illi Comitivam Domeſticorum tum ob merita patris, qui laudatur plurimum; tum ob litterarum ſtudia, quibus ſe totum dederat ipſe Venantius.

PRovidentiæ noſtræ ratio eſt, in tenera ætate merita futura tractare, & (*a*) ex parentum virtutibus prolis judicare ſucceſſus: quia bona certa ſunt, quæ fidem ab exordio trahunt; dum origo neſcit deficere, quæ conſuevit radicitus pullulare. Fertur etiam curſu perenni fontium vena vitalis; & hanc conditionem ſuſtinent cuncta manantia, ut ſapor, qui conceſſus eſt origini (niſi per accidentia fuerit forte vitiatus) neſciat rivulis abnegari. Hinc eſt, quod te magnifici patris meritis æſtimatum Comitivæ Domeſticorum vacantis honore provehimus; ut qui es clarus ſtemmate, ſplendeas dignitate. Quis enim * in te, quamvis futura, tamen certa non teneat, dum glorioſi patris recolat officioſos labores? Qui prudentiæ ratione flammatus, ſic fuit ad repentina ſollicitus, quaſi per moram crederetur inſtructus. Præfecturam enim, ſollicitudinum omnium nobiliſſimum pondus, quod vel ſolum fuiſſet expedire laudabile, juncta exercitus noſtri cura diſpoſuit; ut nec provinciis ordinatio deeſſet, nec exercitui ſe provida ſollicitudo ſubtraheret. Superavit cuncta infatigabilis & expedita prudentia, traxit mores barbaros ad quietem, in votum noſtrum cuncta moderatus eſt, ut ſic accipientibus ſatisfaceret, ne dantes locum querimoniis inveniret. Verum ut de plurimis pauca ſufficiant, probavit de ſe tanta, ut eligeretur ejus inexplorata poſteritas. Inter hæc tamen generis ornamenta, quod maximum pulcherrimæ nobilitatis indicium eſt, nec tuorum indiges ſuffragii meritorum. Litterarum ſiquidem ſtudia, quæ cunctis honoribus ſuo ſunt digna ſuffragio, ſedulus perſcrutator aſſequeris, addens claritati generis ingenium ſuaviter eloquentis. Incumbe ergo talibus ſtudiis, ama quæ in te remunerata cognoſcis; ut noſtra quoque judicia cum tuis provectibus tendas. Tantum enim a nobis exigis, quantum te bonis actibus imminere cognoſcis.

Ex parentum virtutibus prolis judicatur ſucceſſus. Bona certa ſunt, quæ fidem ab exordio trahunt. — *Litterarum ſtudia cunctis honoribus ſuo ſunt digna ſuffragio.*

(*a*) parentum virtutibus. Parentum virtutibus æſtimamur. Vide ſupra lib. 2. Ep. 3. & lib. 3. Ep. 12. *Juret.*

EPISTOLA DECIMA SEXTA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Electio Venantii ad Comitivam Domeſticorum vacantem indicatur Senatui, tum Patricius Liberius Venantii pater multis laudibus effertur.

STudii noſtri eſt, Patres Conſcripti, remunerationem recto conferre propoſito, & bonæ indolis viros ad inſtituta meliora fructu impenſæ benignitatis accendere. Nutriunt enim præmiorum exempla virtutes: nec quiſquam eſt, qui non ad morum ſumma nitatur aſcendere, quando irremuneratum non relinquitur, quod conſcientia teſte laudatur. Hinc eſt, quod illuſtrem Venantium, tam ſuis, quam paternis meritis lucentem, Comitivæ Domeſticorum vacantis dignitate ſubveximus; ut natalium ſplendor inſitus ornatior collatis redderetur honoribus. Retinetis enim,

Præmiorum exempla nutriunt virtutes.

P. C. Patricium Liberium & in adverſitate noſtra fuiſſe laudabilem; qui ſic Odoacris integerrimis parebat obſequiis, ut noſtra poſt fuerit * dilectione digniſſimus, contra quos multa feciſſe videbatur inimicus. Non enim ad nos viliſſima transfugæ *conditione migravit: nec proprii domini finxit odium, ut alterius ſibi procuraret affectum. Expectavit integer divina judicia, nec paſſus eſt ſibi Regem quærere, niſi Rectorem primitus perdidiſſet. Unde ſic factum eſt, ut ei libenter daremus præmium, quia noſtrum fideliter juvit inimicum; qui caſu patrocinante contrario tantum nobis reddebatur acceptus, quanto tunc cognoſci poterat indevotus. Flexo jam pene Domino nullis eſt terroribus inclinatus: ſuſtinuit immobilis ruinam Principis ſui; nec novitas illum turbare potuit, * quam etiam ferocitas gentilis expavit. Prudenter eſt ſecutus communes caſus; ut cum divina judicia fixe ſuſtineret, humanam gratiam commendatior inveniret. Probavimus hominis fidem: triſtis ad jura noſtra tranſivit, qui ſuperatus animum convertit, non autem ut vinceretur, effecit. Cui mox ut Præfecturæ Prætorianæ conceſſimus dignitatem, credita ſibi tanta integritate diſpoſuit, ut miraretur aliquis ſic ſimpliciter devotum, quem tam * calide noverat fuiſſe contrarium. Is igitur infatigabili cura, quod difficillimum virtutis eſt genus, ſub generalitatis gratia publica videtur procuraſſe compendia: cenſum non addendo, ſed conſervando protendens; dum illa, quæ conſueverant male diſpergi, bene induſtria providente collegit. Senſimus auctas illationes, vos addita tributa neſciſtis. Ita utrumque ſub admiratione perfectum eſt, ut & fiſcus creſceret, & privata utilitas nulla damna perferret. Juvat nos referre, quemadmodum in * Tertiarum deputatione, Gothorum Romanorumque & poſſeſſiones junxerit & animos. Nam (*a*) cum ſe homines ſoleant de vicinitate collidere, iſtis prædiorum communio cauſam noſcitur præſtitiſſe concordiæ. Sic enim contigit, ut utraque natio, dum communiter vivit, ad unum velle convenerit. En factum novum & omnino laudabile, gratia dominorum de ceſpitis diviſione conjuncta eſt: amicitiæ populis per damna crevere; & ex parte agri defenſor acquiſitus eſt, ut ſubſtantiæ ſecuritas integra ſervaretur. Una lex illos & æquabilis diſciplina complectitur. Neceſſe eſt enim, ut inter eos ſuavis creſcat affectus, qui ſervant jugiter terminos conſtitutos. Debet enim Romana Reſpublica & memorato Liberio tranquillitatem ſuam, qui nationibus tam præclaris tradidit ſtudia charitatis. Perpendite, Patres Conſcripti, ſi hanc ſobolem irremuneratam relinquere debuimus, cujus auctorem tot eximia feciſſe retinemus. Faveant ſuperna diſpoſitis; ut ſicut nos virtutes collatis beneficiis invitamus: ita creviſſe meritis honoratas conſcientias approbemus.

* Ed. *electione.*
* MSS. *cognitione.*
Theodoricus inimicum benevolus.
* Ed. *quem.*
Liberius Venantii pater eximie laudatur.
* MSS. *callide.*
* Juret *thermarum.*
Homines ſolent ſe de vicinitate collidere.

(*a*) Scitum eſt ex rerum communione inter ſocios diſcordia excitari, l. 77. cum pater. §. dulciſſimis. de leg. 2. Theopil §. quædam. De actionibus: Ideo eſſe comparata judicia diviſoria, ut communio, ex qua lites oriri ſoleant, tolleretur, *ἐπὶ πάνυ γὰρ συγκρατεῖν τὰ δικαστικὰ ταῦτα, ἐπὶ τὸ τὴν κοινότητα καταπαῦσαι, τὴν ἐν τούτῳ ἐγγεγενημένην φιλονεικίαν*, l. ult. C. comm. divid. lib. 84. cum amplius, de reg. jur. l. 2 quand. & quibus quart. pars deb. C. lib. 10. Ariſt. l. 2. cap. 3. Politicon. Mamertinus in Panegyric. quem Maximiano dixit elegantiſſime: ubi obiter pro æmulationis ſtipulis, emendabis, ſtimulis. Plutarchus de Tuberonum familia in vita Marcel. *Forner.*

EPISTOLA DECIMA SEPTIMA.

Honoratis Poſſeſſoribus, Defenſoribus, & Curialibus Tridentinæ civitatis Theodoricus Rex.

Declarat ſe exemiſſe Butilianum Presbyterum a fiſcalis calculi ſolutione, & vetat quominus id, quod ei remiſit, ab aliis exigatur.

MUnificentiam noſtram nulli volumus extare damnoſam: ne quod alteri tribuitur, alterius diſpendiis applicetur. Et ideo præſenti auctoritate cognoſcite, pro ſorte, quam Butiliano presbytero noſtra largitate contulimus, * nullam debere perſolvere fiſcalis calculi functionem: ſed in ea præſtatione quanti ſe ſolidi comprehendunt, de Tertiarum Illationibus vobis noveritis eſſe relevandos. Nec inferri a quoquam volumus, quod alteri noſtra humanitate remiſimus: ne, quod dictu nefas eſt, benemeriti munus innocentis contingat eſſe diſpendium.

* *forte nulli.*
Tertiarum illatio.

EPISTOLA DECIMA OCTAVA.

Gudilæ Epiſcopo Theodoricus Rex.

Remittitur ad Epiſcopi Curiam cauſa inter Sarcenates municipes & Eccleſiam, quam quidem vult ab ipſo dirimi, ſi a Sarcenatibus ſteterit æquitas: ſin autem jubet, ad Comitatum Principis inſtructa perſona deſtinetur, quæ adverſariorum contentionibus finem tandem queat imponere: ſi demum dubia cauſa videbitur, ait Epiſcopum ante controverſiam juſtitiam potius cognoſcere debere, quam a judicio victum abſcedere.

PRiſcarum legum reverenda dictat auctoritas, ut naſcendo Curialis nullo modo poſſit ab originis ſuæ muniis diſcrepare; nec in aliud Reip. officium trahi, qui tali præventus fuerit ſorte naſcendi. Quod ſi eos vel ad honores tranſire jura vetuerunt, quam videtur eſſe contrarium, *Curialem Reipub. amiſſa turpiter libertate ſervire, & uſque ad conditionem perveniſſe poſtremam, quem vocavit Antiquitas * Minorem Senatum? Noverit itaque Reverentia veſtra, *Sarſenates municipes collegas ſuos aſſeruiſſe, Eccleſiam veſtram irrationabiliter ſibi velle defendere. Unde * prudentia veſtra, pro integritatis ſuæ propoſito, examinata veritate, diſcutiat quæ veniunt in querelam; & ſi (*a*) deſideria petitorum veritate ſubſiſtunt, pro implendis muniis eos ad Curiam ſuam remeare permittat. Si vero Clero veſtro creditis in eis aliquid rationabiliter ſuffragari, ad noſtrum Comitatum inſtructam perſonam modis omnibus deſtinate, quæ adverſariorum debeat * intentionibus obviare. Quod ſi de negotii qualitate dubitatis, convenit ſacerdotalibus inſtitutis, ut ante controverſiam juſtitiam magis ipſe cognoſcas, quam de judicio victus abſcedas. Talem ſiquidem non oportet publice ſuperari, quem amatorem æquitatis convenit inveniri.

* MSS. & Ed. Ac. *Curionem.*
* *Vide infra lib. 6. for. 3. lib. 9. Ep. 7.*
* Briſſon. *Farcinates.*
* Ed. *providentia.*
* *id eſt contentionibus.*

(*a*) Deſideria petitorum. Si preces veritate nitantur, mendax precator careat impetratis, l. 3. D. in integ. reſtit. l. pen. l. ult. C. ſi contra jus, vel utilit. publ. l. ult. C. de diver. reſcrip. *Forner.*

EPISTOLA DECIMA NONA.

** MSS. clauſtris.*

Univerſis Gothis, & Romanis, & his, qui portubus, vel * cluſuris præſunt Theodoricus Rex.

Jubet, ut famuli, qui Stephanum dominum trucidaverant, & inhumatum projecerant, extremo plectantur ſupplicio.

CUncta quidem jure deteſtamur ſcelera, & omne quod iniquum eſt, clemens execratur auditus: ſed ea maxime, quæ humani ſanguinis effuſione polluta, noſtram contra ſe incitavere cenſuram. Quis enim ferat, in (*a*) domeſticis præſidiis locum fuiſſe periculis, & ibi inventum dulcis vitæ exitum, unde naſci debuerat defenſionis auxilium? Et ideo præſenti juſſione mandamus, ut in famulos, qui Stephanum dominum ſuum plectibili ſcelere trucidantes, (*b*) inhumatam quoque reverentiam ejus funeris abjecerunt, legum diſtrictione reſecetis; quatenus qui exemplis provocantur peſſimis, pœnis arceantur aſpectis. Proh dolor! pietas in avibus invenitur, quæ ab humana conditione deſeritur. Vultur ipſe, cui vita eſt cadaver alienum, tantæ magnitudinis corpus nec exiguis alitibus probatur* infeſtus, ſed magis accipitrem, vitam plumigerum avium perſequentem, alis cædit, ore dilaniat, totoque ſuo pondere pereclitantibus nititur ſubvenire: & homines parcere nequeunt, cujus ſe genus eſſe cognoſcunt! Ille non vult extinguere, quo poterat veſci: ſervi maluerunt occidere, qui eos ſuperſtes conſueverat enutrire. Fiat ergo paſtus pii vulturis, qui necem potuit crudeliter deſiderare paſtoris. Tali potius ſepulchro recipiatur, qui dominum reddidit inſepultum.

Pietas vulturis.

** alii, infeſtiſſ.*

Ejuſdem argumenti Epiſtola exſtat apud Sidonium Apolin. lib. 8. Ep. 11. Et Plinium lib. 3. Ep. 14. Eæ lucem ſibi mutuo adferunt. *Jur.*

(*a*) Domeſticis præſidiis. Ulpian Cum nulla domus tuta eſſe poſſit, niſi periculo capitis ſui cuſtodiam dominis tam ab domeſticis, quam ab extraneis præſtare ſervi cogantur: ideo ſenatuiconſulta introducta ſunt de publica quæſtione a familia necatorum habenda, l. 1. de Senatuſconſul. Syllan. Seneca lib. 1. cap. 16. natur. quæſt. Plin. in epiſtol. *Forn.*

(*b*) Inhumatam quoque reverentiam ejus funeris abjecerunt. Porro veterum de ſepulturæ cura leges & exempla commemorem? ſatis ſit vel indice oſtendiſſe tit. de relig. & ſumpt. fun. l. penul. de cond. inſt. Lactant. lib. 6. cap. 12. Agathius de bello Gothico lib. 2. ſub finem. Val. Max. lib. 6. cap. 3. de ſeveritate. Ælian. lib. 12. hiſt. var. de Alexand. Magno, & infra hujus lib. epiſtol. 22. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA.

** Ed. Uniligis.*

* Vuiligis Sajoni Theodoricus Rex.

Decernit, ut quas naves in Urbe Ravenna frumentis fiſcalibus oneratas invenerit, ad Liguriam inopia frugum laborantem, & in qua tunc erat Rex, tranſmittat.

Omnes decet gratanter impendere, quod publicas vident utilitates poſſe reſpicere.

OMnes decet gratanter impendere, quod publicas vident utilitates poſſe reſpicere: quando neceſſe eſt hoc membra ſentire, quod corporis ſumma ſentitur. Atque ideo præſenti decernimus juſſione, ut quantas in Ravennati urbe ſulcatorias potueris reperire, frumentis fiſcalibus oneratas, ad nos uſque perducas; quatenus alimonia publica tali proviſione relevata, neceſſitatem inopiæ non debeat ſuſtinere. Reddat Ravenna copiam Liguriæ, quam ex ipſa conſuevit accipere. Nam quæ præſentiam noſtram ſuſtinet, multorum debet ſolatia reperire. Trahit enim obſervantium catervas Comitatus noſter; & dum ad beneficia præſtanda curritur, neceſſario populis copia poſtulatur.

EPISTOLA VIGESIMA PRIMA.

Joanni Apparitori Theodoricus Rex.

Spei & Domitio paludes in Spoletino territorio ea Rex conceſſerat conditione, ut ſi eorum opera exſiccaretur illuvies, liberata rura ipſis proficerent: ſed cum Domitii vitio irritus foret labor inceptus, mandat Joanni, ipſum conveniat, ut aut cœptam rem perficiat, aut Spei propriam cedat portionem.

Grave nimis eſt, ut fructu laboris ſui fraudetur induſtrius.

GRave nimis eſt, ut fructu laboris ſui fraudetur induſtrius; & cui debet pro ſedulitate conferri præmium, diſpendium patiatur injuſtum; in ea præſertim re, quæ ad noſtram reſpicit largitatem: ubi nihil debet licere negligentiæ, ne videamur minus profutura ſanxiſſe. Dudum ſiquidem Spei & Domitio ſpectabilibus viris loca in Spoletino territorio, cœnoſis fluentibus inutiliter occupata, largitas noſtra conceſſerat: ubi aquarum vaſta profunditas terrenam gratiam in nullos uſus* profuturam abſorbuerat. Jacebat tellus naufraga, paluſtri torpore confuſa, & ſub utroque jactata diſpendio, nec aquarum puros liquores meruerat, & decus terrenæ ſoliditatis amiſerat. Hoc nos, quibus cordi eſt in melius cuncta mutare, ſupra memoratis tali conditione conceſſimus; ut ſi eorum opera vel labore turpis deſiccaretur illuvies, ipſis liberata rura proficerent. Sed quantum* actorum Spei loquitur ingeſta peritio, Domitii viri ſpectabilis vitio, dum immemor juſſionis tenaciter parcit expenſis, ad initium revocatus eſt labor operantium; cum jam in ſoli faciem paulatim mollities ſiccata dureſceret, celatamque longa voracitate tellurem Sol inſuetus afflaret. Quod nos nequaquam negligi poſſe patiemur, ut bene cœpta invida deſtruantur ignavia. Proinde devotio tua præfatum Domitium moderata executione conveniat, ut aut cœptæ rei ſedulus operator immineat, aut ſi hoc ſibi ſumptuoſum eſſe crediderit, propriam cedat ſupplicanti portionem. Oportet enim, ut ſi ipſe opera poſtulata nequit efficere, conſortem beneficii, gloriam noſtri temporis permittat implere.

** Ed. profuturos.*

** MSS. auctorum.*

EPISTOLA VIGESIMA SECUNDA.

Feſto Viro illuſtri Patricio Theodoricus Rex.

Præcipit, ut Ecdicii filios ex Urbe ad patriam genitoris ſepeliendi cauſa remeare jubeat.

ÆQuum eſt, ut (*a*) commodet ſe Regalis pietas fati vulnere fauciatis: quia erigi plus merentur, quos fortis ſuæ adverſa preſſerunt. Atque ideo Magnificentiæ tuæ præſenti auctoritate declaramus, ut Ecdicii filios, quos in Urbe primitus reſidere cenſuimus, ad patriam cum genitoris ſui funere, votivo quidem reditu, ſed acerbo caſu, remeare jubeatis: ne eorum deſideriis abnegatis, (*b*) vulnus geminetur afflictis; &, quod nefas dictu eſt, qui dolorum nubila noſtra ſemper ſerenitate detergimus, nunc miſeris pias lacrymas denegare videamur. Inſatiabilis quippe fletus eſt, qui humandis non finitur corporibus

Inſatiabilis fletus eſt, qui humandis non finitur corporibus interfuiſſe.

intereſſe: dum ſemper ſe reum judicat, qui cineribus juſta non præſtat. Priamus quanto pretio ſepeliendum Hectorem redemit? Rogavit furentem, ſupplicavit armato, vitamque ſuam exponere maluit, ut cadaveri debita non negaret. Et quoniam in his perſonis mutua ſunt officia pietatis, iniquum eſt, filium genitori gratuito non impendere, quod patrem magnis talentis conſtitit effeciſſe.

(*a*) Ut commodet ſe Regaiis piotas. Conveniunt quæ a Jureconſultis de cadaveribus damnatorum ſepeliendis diſputantur lib. 48. Pandect. tit. ult. Arrianus in Epictetum lib. 1. cap. 9. De cura ſepulturæ hujuſce lib. epiſt. 19. *Forner.*

(*b*) Vulnus geminetur afflictis. Adverſa fortuna utentibus non eſt calamitas novo dolore cumulanda. In eamdem ſententiam l. 6. de jure dot. l. 14. Divus. de off. præſid. *Forner.*

EPISTOLA VIGESIMA TERTIA.

Ampelio, Deſpotio, & Theodulo Viris Senatoribus Theodoricus Rex.

Figulinæ a Rege ipſis conceduntur, & Regia protectio contra improbos & doloſos promittitur.

Publicis utilitatibus ſervientes, ſuperfluis oneribus non gravandi.

DEcet noſtri temporis diſciplinam, ut qui publicis utilitatibus ſerviunt, ſuperfluis oneribus non graventur. Nec dignum eſt, ut cujuſquam lædat invidia noſtris moribus ordinata. Quapropter figulinis Regia vobis auctoritate conceſſis operam navanter impendite; nec vereamini ad alias vos actiones poſſe traduci, a quibus injuncta præſentia vix credimus explicari. Ceſſabit ergo circa vos improborum neſanda præſumptio, & obſcuris dolis effectum noſtra tollit auctoritas. Incaſſum enim odit, cui ſe Principalis clementia objecerit.

EPISTOLA VIGESIMA QUARTA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Dicit ſe Provincialium Judicum relatione ad Præfectum Prætorio directa comperiſſe, ſic primæ Vectigalium illationis tempus elapſum, ut nihil aut parum a Senatoriis domibus conſtet illatum; atque ideo tenues oppreſſos, quos decuerat ſublevari. Quaremonet Senatum, ſic omnia æquabiliter ordinet, ut quicquid unaquæque domus Senatoria profitetur, deſtinatis Procuratoribus per provincias trina illatione perſolvat.

Senatus populis vivendi regulam præſtitit.

Quare Senatores dicti fuerint Patres.

COnſtat Senatum populis vivendi regulam præſtitiſſe. Nam quod ornat nomen Romanum, a vobis legitur inſtitutum. Ad hoc Patres in illo principio nominati, ut quaſi filiorum per vos poſſit vita componi. Vos enim devotionem provinciis, vos privatis jura decreviſtis, & ad omnes juſtitiæ partes ſubditos parere libenter docuiſtis. Et ideo non decet inde ſignum reſultationis exire, unde exemplum potuit * exultationis effulgere. Quod noſtra clementia, cui cordi eſt rerum omnium tenere menſuram, in veſtram notitiam credidit perſerendum: ne magis ignorantia nutriatur exceſſus, ſub quorum conſcientia error non poteſt eſſe perpetuus. Igitur * provincialium Judicum relatione, ad magnificum virum Præfectum Prætorii directa, comperimus, ſic primæ tranſmiſſionis tempus exemptum, ut nihil, aut parum a Senatoriis domibus conſtet illatum: allegantes, per hanc difficultatem tenues deprimi, quos magis decuerat ſublevari. Fiet enim, ut exactorum nimietas, dum a potentibus contemnitur, in tenues converſa graſſetur; & ille potius ſolvat aliena, qui eſt devotus ad propria: prætera multo acerbiora jungentes, quod pro ſua quiſque voluntate aliquid exigentibus dignetur objicere. Quæ tamen omnia detrimenta Curialibus dicuntur infligi; ut qui in uſus publicos fuerant noſtra proviſione * reparati, contumacibus diſtrahantur injuriis. Atque ideo, P. C. qui parem nobiſcum Reipub. debetis anniſum, ſic æquabiliter ordinate, ut quicquid unaquæque domus Senatoria profitetur, deſtinatis procuratoribus per provincias trina illatione perſolvat. Aut certe, quod in locum beneficii ſolebatis expetere, arcæ Vicarianæ ſedis, ſi id diligitis, univerſa complete: ne neceſſe ſit Curiali per multiplicem & inefficacem conventionis laborem in exiguis veſtris illationibus ſua potius damna ſuſcipere; eveniatque deteſtabilis caſus, ut qui functionem propriam vix poterat ſuſtinere devotus, alienis oneribus prematur infirmus. Quod nos, ſalva civilitate, diſſimulare non poſſumus; ut ſine acerbitate belli rebus ſuis exuantur oppreſſi, & illi magis pereant, qui Reipub. parere feſtinanr. Hoc etiam nos edictali programmate in cunctorum noveritis Provincialium notitiam pertuliſſe, ut libere prorumpat in publicum, qui ſe alienæ functionis pondere novit oppreſſum: relaturi a nobis juſtitiæ fructum, qui feſſis novimus dare præſidium.

* Gr. & Cuj. *moderationis.*

* MSS. & Ed. Ac. *provinciarum.*

* Ed. Ac. *reperti.*

EPISTOLA VIGESIMA QUINTA,

SIVE.

Edictum Theodorici Regis.

Conqueritur Rex Poſſeſſores, ſive Curiales eſſe oppreſſos, eo quod indictam ſibi ſummam non ſolviſſent Primates: deinde ſi quiſquam hac de cauſa gravatum ſe ſenſerit, jubet, ut ad Regem querelas deferat.

Læſus animus vociferatione paſcitur.

QUamvis ſit querula vox doloris, nec ſecontineant imminuti, & læſus animus vociferatione paſcatur: tamen liberior ſermo promitur, * qui noſtra auctoritate laxatur. Deteſtamur enim miſeros premi: commovemur & non querentium malis: velociuſque ad nos pervenit, quod diſſimulatio patientis abſcondit. Merito, quando cunctorum nos reſpiciunt læſiones; dum illud pietati noſtræ perire credimus, quod per mediocrium damna ſentimus. Nuper itaque provincialium Judicum relatione comperimus, domos aliquas præpotentium ſuas non implere per ordinem functiones. Hinc fieri, ut dum illationis quantitas procurari quæritur, a tenuibus ſumma potior exigatur. Superbia deinde conductorum canonicos ſolidos non ordine traditos, ſed ſub iniquo pondere imminentibus ſuiſſe projectos: nec univerſam ſiliquam, quam reddere conſueverant, ſolemniter intuliſſe. Proinde factum eſt, ut Curiales, quibus nos volumus eſſe proſpectum, imminentium ſollicitudine coacti, gravia damna ſentirent; &, ſi dici fas eſt, cum alienis debitis ſub truculentis * compulſoribus urgerentur, poſſeſſionum quoque ſuarum amiſſione privati ſunt. Quod ſcelus ut debeat amputari, ad Reverentiſſimum quoque Senatum præcepta tranſmiſimus, & nunc edictali programmate definimus, ut quiſquis poſſeſſorum ſive Curialium gravatum ſe ſenſerit in aliena calculi functione, ad noſtræ Serenitatis audientiam venire deproperet: ſciturus, nobis priores exceſſus omnino diſplicuiſſe,

* Edit. *ſi.*

* Ed. Niv. & Gen. *compulſionibus.*

cum viderit profutura ſuccedere. Patuit ergo vobis arbitrium juſti Principis, quamvis multis ſemper declaretur indiciis. Nunc autem ſub ſilentio patientiam doloris obducite, aut ſub juſtitia iter vocis aperite. Jam in vobis erit hujus ſumma conſilii, quibus adjacet eligere, quod vobis proſpicitis expedire.

EPISTOLA VIGESIMA SEXTA.

Fauſto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Vetat quominus Apuliæ & Calabriæ negotiatores graventur impoſterum, debitaſque iis, qui has Principis juſſiones infregerint, mulctas imponit. Tum ſequitur edictum de Aurariis.

Reſpublica jure æquitatis augetur.

NUllius compendiis delectamur injuſtis; nec ad animum noſtræ pietatis perveniunt, quæ probitatis gratia deferuntur. Reſpublica ſiquidem jure ſemper æquitatis augetur; & cum temperantia diligitur, velociter profutura ſuccedunt. Atque ideo illuſtrem Magnificentiam tuam, negotiatorum Apuliæ ſive Calabriæ ſupplicatione permoti, duximus inſtruendam; ut frumenta, quæ per ſupradictos negotiatores publico comparantur, non iterum ab eiſdem (a) interpretii nomine ſolidorum quantitas exigatur. Nam ſi coemptam ſpeciem expenſis publicis neceſſariam non habetis, ab officio veſtro ſuſcepta * modiatio fideliter diſtrahatur: eventum rei ratio fiſcalis habitura eſt, quæ injuſte videtur impoſuiſse quod reſpuit. Nimis enim iniquum eſt, ut ille patiatur diſpendium, qui imperium fecit alienum. Pari conditione cenſentes de ſextario quoque, quem negotiator ejus provinciæ videtur inferre: ne quis audeat damnata ſemper pretia protervus exigere. Et ut validius retundamus exceſſus, pœnam triginta librarum auri ſedis veſtræ Prefectis imponimus, ſi quis contra hæc ſaluberrima conſtituta auſu temerario venire tentaverit. Officium vero decem librarum auri diſpendio ſe noverit eſſe feriendum, ſi inhibitas præſumpſerit exequi juſſiones. In illa quoque parte feſſis clementia noſtra ſe porrigit, ut ſi penſionem hujus tituli Siliquatario præſtat, monopolium quoque negotiator exerceat. Si vero Siliquatarius hunc titulum negotiatoribus * judicat abrogandum, nullam ab eis exigat Penſionem: quia ſatis abſurdum eſt, ut affligatur damnis, qui commoda non habet actionis. In Aurariis denique priſcus ordo ſervetur, & ad eos tantum functio ipſa reſpiciat, quos huic titulo ſervire voluit Antiquitatis auctoritas. Quapropter beneficia noſtra erga negotiatores, qui noſtris titulis neceſſarii comprobantur, omnimodis facite cuſtodiri: ne genus hominum, quod vivit lucris, ad necem poſſit pervenire diſpendiis.

Theodericus erga negotiatores beneficus.

*Ed. Niv. & Gam. *moderatio*.

*Ed. *indicat*.

Abſurdum eſt, ut affligatur damnis, qui commoda non habet actionis.

(a) Interpretii. Ea dictio exſtat etiam in Cornelio Valenti de Suariis, edita a Pithæo pag. 29. *Jur.*

EPISTOLA VIGESIMA SEPTIMA.

Univerſis Judæis Genuæ conſiſtentibus Theodoricus Rex.

Permittit quidem illis Synagogam reficere, non vero ampliare, dummodo tamen tricennalis non obſtet præſcriptio.

SIcut exorati juſtum cupimus præbere conſenſum: ita per noſtra beneficia fraudes fieri legibus non amamus; in ea parte præcipue, in qua divinæ reverentiæ credimus intereſſe. Ne ergo inſultare videantur elati, Divinatis gratia deſtituti; quapropter tegumen tantum vetuſtis parietibus ſuperimponere Synagogæ veſtræ, præſenti vos auctoritate cenſemus: petitionibus veſtris eatenus licentiam commodantes, quatenus conſtituta Divalia permiſerunt. Nec aliquid ornatus fas ſit adjicere, vel in ampliandis ædibus evagari. Et noveritis vos ſeveritatem minime diffugere veteris Sanctionis, ſi rebus non abſtineatis illicitis. In ipſis vero parietibus cooperiendis, vel * fingendis, tantum licentiam damus, ſi vobis tricennalis non poteſt obeſſe præſcriptio. Quid appetitis, quæ refugere deberetis? Damus ſiquidem permiſſum, ſed errantium votum laudabiliter improbamus. (a) Religionem imperare non poſſumus: quia nemo cogitur, ut credat invitus.

*Ed. *reficiendis*.

Nemo cogitur ut credat invitus.

(a) Religionem imperare. Religio Chriſtiana imperari noo poteſt. Lactantius: Defendenda religio eſt non occideodo, ſed monendo: non ſævitia, ſed patientia: oon ſcelere, ſed fide. Illa enim malorum ſunt, hæc bonorum. Et oeceſſe eſt bonum in religione verſari, non malum. Nam ſi ſanguine, ſi tormentis, ſi malo religiooem defendere velis, jam non defendetur illa, ſed polluetur, & violabitur. Nihil tam voluntarium, quam religio, in qua ſi aoimus ſacrificantis averſus eſt, jam ſublata, jam nulla eſt. Recta igitur ratio eſt, ut religionem patientia vel morte defendat: in qua fides conſecrata, & ipſi Deo grata eſt, & religioni addit auctoritatem. Lib. 5. Inſtit. cap. 20. Beda Hiſtor. Anglic. lib. 1. cap. 26. Gregor. Niſſen. cap. 31. Cathec. Tertul. Apoleg. cap. 23. Hilarius ad Conſtantium Auguſtum. D. Ambroſ. Epiſt. 30. ad Valentio. Et præclare Conſtantinus in veteribus actis Silveſtri Papæ 1. apud Baronium tomo 3. ad annum Chriſti 324. *Jures.*

Juſtiniano Imperatori Theodahadus inf. lib. 10. epiſt 26. Cum divinitas diverſas patiatur religiones eſſe: nos unam non audemus imponere. Retinemus enim legiſſe voluntarie ſacrificandum eſſe Domino; non cujuſquam cogentis imperio. Tertullianus ad Scapulam in fi. Non eſt (inquit) religionis cogere religionem: quæ ſponte ſuſcipi debet, non vi. Clemeos initio lib. 10. Recognit. ad Jacobum fratr. Dom. D. Beroardus in Cantica, ſerm. 66. Fides ſuadenda (inquit) non imponenda. *Forn.*

Porro hujus reſcripti ad Judæos Genuenſes emiſſi inſcriptione admonitus conjicio in l. 8. de Judæis, ex Cod. Theod. *Forn.* Et l. ult. cap. de Judæis. Grul.

EPISTOLA VIGESIMA OCTAVA.

Stephano Viro Senatori, Comiti Primi Ordinis, & Exprincipi noſtri Officii Theodoricus Rex.

Laudatur Stephanus, & confertur ei dignitas Spectabilitatis, ſeu Comitivæ Primi Ordinis, necnon privilegia quædam præclara.

TRibuenda eſt juſtis laboribus compenſatio præmiorum: quia exprobata militia creditur, quæ irremunerata tranſitur. Athletam populis palma deſignat eſſe victorem. Sudores bellicos Civica corona teſtatur. Expectant etiam equos præmia ſua; & tanta juſtitiæ vis eſt, ut nec illis tardius detur laboris pretium, qui ſentire non poterant denegatum. Quod ſi ita eſt, dignum eſt hoc homini reddere, qui per honeſta cognoſcitur obſequia placuiſſe. Per tot enim actionum lubricos caſus fixum tenuiſti militiæ probatæ veſtigium; & quod raro in ſerviente provenit, permutatio judicum nunquam circa te variavit affectum. Nec erat in te alieni judicii quiſquam invidus, cum etiam deceſſorum ſuorum ordinationibus redderetur adverſus. Placere ſiquidem meruiſti cunctis, cum ſemper diligenda cuſtodis, ſilentium in ſecretis, in actionibus efficaciam, in

Exprobrata militia creditur, quæ irremunerata tranſitur.

Quanta ſit vis juſtitiæ.

Quæ ſint ſemper diligenda.

obſervationis labore frequentiam; & quod rarum continentiæ bonum crebra hominum vitia fecerunt, cum multis præberes officia, nulli tuam operam venditabas. Vocabulum Principis nulla ſorde maculaſti, ſervans dignitatem nominis exercitatione virtutis. Hinc eſt, quod Spectabilitatis honorem, quem militiæ ſudore deterſis juſta deputavit Antiquitas, præſenti tibi auctoritate conſerimus; ut laboris tui tandem finitas excubias, remuneratione (*a*) Comitivæ Primi Ordinis, jam ſecurus intelligas. Et quia gratiam Principis dignitas nuda non aſſerit; nec (*b*) beneficium dici poteſt, quod nulla utilitate ſentitur: privilegia tibi quoque, quæ tribui ſcholæ tuæ Exprincipibus Divalia conſtituta voluerunt, ſimili munificentia condonamus. Nec quicquam in his debes metuere, quæ forſitan novella uſurpatione tentantur. Ab omni ergo damno oneribuſque ſordidis jus te munivit antiquum. Sed quamquam præſenti remuneratione tibi digna ſolvamus, futuris tamen votis ſpem maximam pollicemur. Sed quoniam anguſta ſunt beneficia, quæ non etiam de futuris aliquid pollicentur, aderit providentia Principalis; ut quos dignos favore noſtro credimus, eos quoque majori honore cumulemus. Verum quia celari non decet Regium bonum, impetrata præſentia ad provincialis judicis facito notitiam pervenire; quatenus Spectabilitatem tuam decoratam noſtro teſtimonio, univerſitatis corda cognoſcant: tibique utpote militiæ munere perſoluto, cultus competens pro noſtrorum temporum laude ſervetur.

Gratiam Principis dignitas nuda non aſſerit.

Auguſta ſunt beneficia quæ non etiam de futuris aliquid pollicentur.

(*a*) Vide l. ult. c. de a Judæis.

EPISTOLA VIGESIMA NONA.

Adilæ Viro Senatori, Comiti Theodoricus Rex.

Imperat, ut tueatur prædia & homines Mediolanenſis Eccleſiæ intra Siciliam conſtitutos; vult tamen, ut cauſis publicis & privatis contra eos propoſitis quamprimum reſpondeant.

QUamvis nullos velimus gravamen aliquod ſuſtinere, quos videtur pietas noſtra protegere (quia Regnantis eſt gloria, ſubjectorum otioſa tranquillitas) tamen ſpecialiter Eccleſias ab omni injuria reddi cupimus alienas; quibus dum æquabilia præſtantur, miſericordia Divinitatis acquiritur. Et ideo beatiſſimi viri Euſtorgii Epiſcopi ſanctæ Mediolanenſis Eccleſiæ petitione permoti, præſentibus te affatibus admonemus, ut prædiis vel * hominibus illius Eccleſiæ intra Siciliam conſtitutis, tuitionem ſtudeas ſalva civilitate præſtare; nec a quoquam cujuſlibet nationis homine contra fas patiaris opprimi, quos decet Divinitatis intuitu ſublevari. Ita tamen, ut cauſis publicis & privatis, quæ contra eos rationabiliter proponuntur, reſpondere non differant: quia ſicut nolumus eos ab aliquo prægravari; ita exceptos a tramite juſtitiæ non patimur inveniri.

Regnantis eſt gloria, ſubjectorum otioſa tranquillitas.

Euſtorgius Epiſcopus Mediolanenſis.

*Ed. Niv. & Ga. *honoribus*.

Eccleſiaſticos Divinitatis intuitu decet ſublevari.

Citat hanc Epiſtolam Baronius tom. 6. Annal. ad an. Chr. 504.

EPISTOLA TRIGESIMA.

Fauſto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Eximitur ab illatione tributorum unus ex negotiatoribus Mediolanenſis Eccleſiæ, qui pauperum ſervitio deputandus erat: quæ gratia Ravennati Eccleſiæ antea conceſſa fuerat.

NOn præjudicat juri publico perſonalis exceptio: quia beneficialem eſſe Principem licet, nec intra regulas conſtitui poteſt munificentia Regalis arctari. Ira levia coerceatur graviſſimis inſtitutis: impatiens ambitio jure refrænetur: clementia non habet legem; nec debet ſub anguſtis terminis benigna ſequi, * quam decet ſine fine laudari. Defenſores itaque ſacroſanctæ Mediolanenſis Eccleſiæ pro expenſis pauperum, quæ ſub lucri exaggeratione funduntur, unum ſibi ex negotiatoribus urbis ſuæ deſiderant oportere præſtari: qui emptoris functus officio, exceptis negotiationis oneribus debeat implere, quod ſuſcipit. Hæc enim nos & Ravennati Eccleſiæ commemorant, motos rationabili allegatione, tribuiſſe: quod pietatis exemplum, ad ſuum quoque commodum ſupplicant transferendum. Ideo illuſtris & præcelſa Magnificentia tua (ſalva in aliis negotiationibus commoditate publica, quæ ab univerſo corpore conſuevit inſerri) unum eis, quem ſibi viſi fuerint eligere, deputabit; qui ita commercium negotiationis exerceat, quatenus nec (*a*) Monopolii, nec Siliquatici, nec Aurariæ aliquid penſionis impendat: vel quodlibet gravamen ex permiſſa nundinatione ſuſtineat. Cur enim illud tardemus annuere, unde nulla poſſumus damna ſentire?

Non præjudicat juri publico perſonalis exceptio.

Clementia non habet legem.

* Ed. *quem*.

(*a*) Qui ita commercium negotiationis. Siliquaticum & Monopolium erat mercatorum onera. Siliquaticum in nundinis exigitur ob venditionem proponendam: Monopolium ab eo exigitur, qui monopolium beneficio Principis exercet, quo tamen uti hodie non licet ex l. 1. C. de Monop. *Broſſ.*

EPISTOLA TRIGESIMA PRIMA.

Dromonariis Theodoricus Rex.

Inſinuat ſe Comiti ſacrarum Largitionem præcepiſſe, ut in Hoſtilienſi loco Dromonarii conſtituantur, quibus fiſcalem pecuniam attribuit pro excurſibus cum veredariis per alveum Padi more ſolito faciendis.

PUblicis debent utilitatibus inſudare, qui nomen dedere militiæ. Quid enim agat homo, ſi profeſſo deſit obſequio, ut nec commoda privata reperiat, nec gloriam ſtrenuitatis acquirat? Et ideo Comiti Sacrarum Largitionum noſtra præcepit auctoritas, ut in Hoſtilienſi loco conſtitui debeatis; quatenus fiſcali humanitate recreati, excurſus cum veredariis per alveum Padi more ſolito faciatis; ut diviſo labore equis publicis debeat ſubveniri: quando (*a*) curſus veſter non atteritur, qui per vias liquidas expeditur. Non enim vobis nimio labore claudicare contingit, qui manibus ambulatis. Vehiculum veſtrum non ſentit injuriam, nec defectum patitur, quod unda potius currente portatur.

Publicis debent utilitati bus inſudare, qui nomen dedere militiæ.

(*a*) Juret. puta hoc eſſe, quod vocatur ab aliis Evectio navalis.

EPISTOLA TRIGESIMA SECUNDA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Decernit, ut ad paludem decennonii, quam Patricius Decius exſiccandam poſtulabat, duo Senatores mittantur, qui ſpatium paludis fixis annotatum terminis, juris ipſius Decii faciant.

GRata nobis eſt, Patres Conſcripti, circa utilitates publicas impenſa devotio: quia dum civium laudabiles animos comprobamus, locum juſtis

Nihil tam ſenatorium, quam utilitatibus publicis impendere affectum.

juſtis beneficiis reperimus. Quid eſt enim tam Senatorium, quam ſi utilitatibus publicis impendat affectum, ut poſſit prodeſſe patriæ, cui natus eſt! Vir itaque magnificus atque Patricius Decius, glorioſo circa Rempub. amore devinctus, ultro poſtulavit voto mirabili, quod vix potuiſſet ſub conſilio noſtræ pietatis imponi. Paludem Decennonii, in hoſtis modum vicina vaſtantem, fovearum ore patefacto promiſit abſorbere: illam famoſam ſæculi vaſtitatem, quam ſub diuturnitate licentiæ quondam mare paludeſtre* poſſedit, cultiſque locis inimicum ſuperfundens unda diluvium, terrenam gratiam ſilveſtri pariter horrore confudit: nihil utile nutriens, ſub liquore ſpoliatum fructibus eſt ſolum, poſtquam obnoxium cœpit eſſe paludibus. Et ideo miramur priſcæ confidentiæ virum, ut quod diu virtus publica refugit, manus privata ſuſceperit. Hunc ergo audacem laborem aggreſſurum ſe laudabili perfectione pollicitus eſt; ut percunte damnoſo gurgite, quæ fuerant amiſſa, ulterius non perirent. Unde noſtræ ſuper hac parte Serenitatis poſtulat juſſiones; ut auctoritate publica ſubeat opus eximium, quod erit cunctis viantibus profuturum. Sed nos, P. C. quibus cordi eſt bonum deſiderium juvare auxiliaribus conſtitutis, præſentibus decretis annuimus, ut ad loca ipſa Decennonii duos ex veſtro corpore dirigatis; quibus arbitrantibus, quantum ſpatii* reſtagnatis incurſibus paludeſtris illuvies occupavit, fixis terminis annotetur; ut cum ad perfectionem promiſſam pervenerit, liberatori ſuo reddita terra proficiat; nec quiſquam inde aliquid præſumat attingere, quod tamdiu invadentibus aquis non potuit vendicare.

* MS. Rem. & Ed. Ac. *conſedit.*

* Ed. Ac. *negatis.*

EPISTOLA TRIGESIMA TERTIA.

Decio Viro Illuſtri, Patricio Theodoricus Rex.

Concedit Decio paludis Decennonii dominium; tum decernit, ut ſi quis hunc laborem una cum eo ſubeundum delegerit, habita operis æſtimatione, habeat juris proprii ſpatia pro parte quam ſuſceperit.

JUſtitiæ ratio eſt, ut laudabile deſiderium ſequatur proſperitas juſſionum; & quod bona voluntate ſuſcipitur, Regalibus quoque ordinationbus impleatur. Vobis itaque deſideria juſta poſcentibus, præſenti auctoritate concedimus, ut ſtagnis Decennonii paludibuſque ſiccatis, ſine fiſco poſſideas in ſolum rura revocata; nec ullam metuas liberatis rebus exhibere culturam, quas ſub generalitatis teſtimonio abſolvimus. Hinc etiam ad ampliſſimum Senatum præcepta tranſmiſimus, ut definito nunc ſpatio ad tuum pulchre tranſeat dominium, quod eſt a fœdis gurgitibus vendicatum. (*a*) Æquum eſt enim, ut unicuique proficiat labor ſuus; & ſicut expendendo cognoſcit incommoda, ita rebus perfectis conſequatur augmenta. Illud etiam, qui ſtudio Reipub. ſemper invigilamus, aſpeximus; ut ſi quis hunc laborem injuncta tecum ſocietate ſubire delegerit, habita operis æſtimatione, habeat juris proprii ſpatia pro parte, quam ſuſcipit; ut nec ſolus immenſis oneribus prægraveris, & animoſius peragatur, quod ſub collegii (*b*) adjuvatione ſuſcipitur. Ita fiet, ut &, quæ rebus maximis eſt amica, moleſtia careatur invidia. Quapropter glorioſis deſideriis* gratanter inſiſte: ne opinioni tuæ grave ſit in aſſumptis conatibus marcuiſſe. Intuere quippe omnium ora, atque oculos in te eſſe converſos: reſpice Serenitatis noſtræ ſuſpenſa judicia ad effectum operis inſtituti. Quanta vales animoſitate feſtina; ut dignus tanta re emerſiſſe judiceris, qui jam nunc omnium admiratione laudaris.

Æquum eſt, ut unicuique proficiat labor ſuus.

Invidia maximis rebus eſt amica.

* Ed. *natanter.*

(*a*) Æquum eſt enim, ut unicuique proficiat labor ſuus. Augmentum patrimonii non ſine labore quæritur. l. ſi defunctus. C. arbit. tit. quemadmodum & pecunia. l. quod ſi minor. ſ. Scævola. D. de minor. beneficia Eccleſiaſtica. cap. ſuper. de renunt. honoris augmenta. l. contra publicam. C. de re milit. ſtipendia longo ſudore. l. fin. C. de omn. agr. deſ. *Broſſ.*

(*b*) Juret. legit adunatione. Ea vox frequens Caſſiodorio, ut lib. 2. Ep. 33. & 36. & lib. 5. Ep. 3. & lib. 3. Ep. 6. adunate ſententias.

EPISTOLA TRIGESIMA QUARTA.

Artemidoro Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Statuit, ut pecunia fabricis Romanis deputata, nec expenſa, ſed ſubſtracta, reſumatur, & mœnibus reficiendis applicetur. Celatores hujus pecuniæ plectendos quidem fatetur: ipſis tamen clementer indulget.

GAudemus in te noſtra floruiſſe judicia: lætamur dignum Præſulem te Romanis arcibus extitiſſe, qui generoſis animis amicum fraudibus non paſſus es velare ſecretum: ne vos aut delicta complices facerent, aut ſecuritas ad majora potius incitaret. Atque ideo univerſa pecunia, quæ fuerat fabricis deputata Romanis, & nunc Magnitudinis tuæ (*a*) diſcuſſione conſtitit* abjuratam, cum nec reddita ſuo tempore, nec docetur expenſa, ſine aliqua dilatione reſumatur, & vobis ordinantibus iterum Romanis mœnibus applicetur. Nefas eſt enim, ut in alios uſus tranſeant, quæ ſibi ſubtracta non immerito Roma ſuſpirat. Deberemus itaque celatores deputatæ pecuniæ immodica pœna percellere, qui in tali cauſa noſtram munificentiam fraudaverunt. Sed aſſuit moderatrix, ſemper quæ nobis eſt juncta, clementia: ne indecore facta plectamus graviter incitante juſtitia. Sufficiat nobis cupiditatem non impleſſe, quod voluit. Nec major poteſt provenire vindicta, quando velut propria videtur perdere, qui ſe ſuppreſſa turpiter* judicaverat poſſidere.

Secretum generoſis animis amicum.

*MSS. *adjuratam, al. abdicatam.*

Clementia eſt Theodorico ſemper juncta.

* Ed. *vendicaverat.*

(*a*) Diſcuſſione. De cujus ratione præſcribitur Imperatoris Zenonis conſtitutio, lib. 7. Cod. de ratiocin. oper. public. *Forn.*

EPISTOLA TRIGESIMA QUINTA.

Tancilæ Viro Senatori Theodoricus Rex.

Admonet, ut perquirat ſtatuam æneam de civitate Comenſi furto ereptam: promittens centum aureos ei, qui furta prodiderit.

ACerbum nimis eſt, noſtris temporibus Antiquorum facta decreſcere, qui ornatum urbium quotidie deſideramus augere. Quocirca præſentibus te juſſionibus admonemus, ut de Comenſi civitate æneam ſtatuam, quæ periiſſe ſuggeritur, omni animoſitate perquiras. (*a*) Spondens etiam centum aureos, ſi quis hæc ſacrilega prodere furta maluerit; quatenus promiſſio noſtræ Serenitatis trepidos ad ſpem confeſſionis invitet; quod etiam, ad te deſtinata Edicta proloquuntur. Sed cum hæc tamen juſſa promulgaveris, ſi adhuc facinus ſecreta velaverint, poſt diem venerabilem locorum artifices facias congregari: a quibus ſub terrore perquire, quo miniſtro fuerit perpetra-

Ornatum urbium quotidie deſiderabat augere Theodoricus.

tum. Ab imperitis enim harum rerum ſtatuæ facilis everſio non fuiſſet, niſi eam tentaſſet movere loco magiſtra præſumptio.

(*a*) Furtum indicanti præmium proponitur, quod & jure fit. l. 16. ſolent, de præſcr. verb. l. 13. ſi Balſatoram, C de fidejuſ. l. 4. l. 5. D. de cond. ob tur. caſ. Et Athenis uſitatum ex Suidæ collectaneis in Diagora. Melio, & Ammonio in dictione ἐπικηρύξαι manifeſtum eſt. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA SEXTA.
SIVE
Edictum Theodorici Regis.

Promittit Rex centum aureos & criminis indulgentiam ei, qui furtum ſtatuæ æneæ ſponte retexerit. Tum minitatur mortem ei, qui celaverit culpam & alieno indicio detectus fuerit.

Non parvum eſt munus audaciæ, ſupplicii declinaſſe terrorem.

QUamvis ad proditionem ſceleris relaxata nimis pœna ſufficiat, nec parvum ſit munus audaciæ, ſupplicii declinaſſe terrorem: addimus tamen præmium, quod habere innocentia ſolet. Non quia commiſſa placuerunt, ſed delectat nos munificos eſſe in amore vindictæ. Quapropter præſentis Edicti unuſquiſque auctoritate cognoſcat, centum ſe aureos largitate noſtra promereri, ſi prodat, qui ſtatuam de Comenſi civitate rapuerit; & de ſuo facto (quod maxime nocens requirit) indulgentiam ſe noverit habiturum. Damus in æneo compendio aureum munus; & metalla, quæ invenire poſſumus pretioſiora, largimur: illud potius hac liberalitate redimentes: ne tranſeat in uſum quod conſtat eſſe prohibitum. Quis ergo tanta ſtultitiæ cæcitate damnetur, ut dubitet erumpere, quando & ſecuritatem reperit, & præmium confeſſionis acquirit? Si quis autem diſſimulandum forte crediderit, cumque aliquo veritatis indicio Serenitas noſtra detexerit: (*a*) ultimo ſe noverit diſcrimine rapiendum. Indignum eſt enim, ut qui reſpuunt indulgentiam noſtram, detectis poſtea ſuffragetur humanitas.

Indignum eſt, ut qui reſpuunt indulgentiam, detectis poſtea ſuffragetur humanitas.

(*a*) Ultimo diſcrimine. I. morte, quod ultimum ſupplicium, & animadverſio ultima definitur, l. ult. de pœn. l. ult. de ſepulc. viol. l. 31. omnes, C. de Epiſc. & Cler. ultima pœna, Suet. in Julio, ἐσχάτη τιμωρία, Harmenop. & Novell. 153. noviſſima exempla, Cornel. Taciti lib. 12. & 15. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA SEPTIMA.

Fauſto Præfecto Prætorio Thedericus Rex.

Concedit Rex Spoletinis civibus ad exhibitionem Thermarum ſupra conſuetudinem, aliam millenam.

* PRovectum regni noſtri benignitas debet æmulari ut tantum humanitas relaxet dona, quantum Reſpub. ſuſcepit augmenta. Non enim aliter laudatum modum poſſumus cuſtodire, niſi ad conſiderationem rerum noſtrum debeamus excitare propoſitum. Inter tot enim quotidie, Deo propitiante, ſucceſſus, tenacitatis eſſet vitium anguſta largitate contentum. Atque ideo illuſtris Magnificentia tua præſenti auctoritate cognoſcat, Spoletinis civibus ad exhibitionem * Thermarum ſupra conſuetudinem, alia millenam eſſe deputandam. Cupimus enim libenter impendere, quæ ad ſalubritatem civium novimus pertinere: quia laudes ſunt noſtrorum temporum: celebrata gaudia populorum.

* Ed. *Proventum.*

* Accur. *Tertiarum.*

Laudes ſunt temporum Principis; celebrata gaudia populorū.

EPISTOLA TRIGESIMA OCTAVA.

Fauſto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Prohibet, ne Sipontini negotiatores hoſtium depopulatione vaſtati, per juge biennium ob ſolutionem fiſci, & ob ea, quæ mutuo acceperant, vexentur.

OPes noſtras cupimus theſauro pietatis augeri: execrantes commoda, quæ nobis vexatorum fuerint calamitatibus acquiſita. Moleſta eſt illatio noſtræ clementiæ, quæ defletur: quia, quicquid ſub lætitia penditur, accipientis laudibus applicatur. Urbis itaque Sipontinæ negotiatores hoſtium ſe aſſerunt depopulatione vaſtatos. Et quia egentium levamina noſtras potius divitias æſtimamus, illuſtris Magnificentia tua per hoc juge biennium nuncupatos nulla faciat * coemptione vexari. Sed quoniam lapſos nihil relevaſſe proficit, ſi onus aliud ſolutionis accedit: qui memoratis negotiatoribus noſcuntur mutuaſſe pecuniam, Celſitudo tua faciat admoneri, ne in hoc biennii ſpatio quicquam de credita ſumma æſtiment poſtulandum; quatenus ſub induciis ſupradictis & datam poſſint reparare pecuniam, & aliquatenus debitorum valeat reſpirare ſubſtantia. Quid enim proficit creditorem ſe urgere, quando incaſſum nititur nudatos exigere? Quibus magis proſpicimus, ſi ad mutuata ſuſtinendo pervenire faciamus.

Egentium levamina, ſuas æſtimabat divitias Theodoricus.

* Ed Ac. *conjunctione.*

EPISTOLA TRIGESIMA NONA.

* Aloiſio Architecto Theodoricus Rex.

Significat Rex ſe cupere Aponum fontem, cujus varias virtutes graphice deſcribit, refici. Quod ut proſpere ſuccedat, jubet antiquam illic ædificiorum ſoliditatem innovari, palatium quoque longa ſenectute quaſſatum reparari.

SI audita Veterum miracula ad laudem noſtræ clementiæ volumus conducere (quoniam augmenta Regalis gloriæ ſunt, cum ſub nobis nulla decreſcunt) quo ſtudio convenit reparari, quod & noſtris oculis frequenter conſtat offerri? Delectat enim ſalutiferi Aponi meminiſſe potentiam; ut intelligas, quo deſiderio cupimus reficere, quod de memoria noſtra neſcit exire. Cæruleum fontem vidimus in formam dolii concavis hiatibus æſtuantem, & fornaces anhelantium aquarum circumducto * tereti labio, naturæ probabili diſpoſitione coronatas; quæ licet, more calidæ, nebuloſos vapores exhalent: hanc tamen jucundam perſpicuitatem aſpectibus humanis aperiunt, ut quivis hominum illam gratiam deſideret contingere, etiam cum non ignoret ardere. (*a*) Ore pleniſſimo, in ſphæræ ſimilitudine, ſupra terminos ſuos aquarum dorſa turgeſcunt, Unde (*b*) latex tanta quiete defluit, tanta quaſi ſtabilitate decurrit, ut eum non putes creſcere, niſi quia inde aliquid rauco murmure ſentis exire. Veniunt aquæ per algentes meatus tali fervore ſuccenſæ, ut poſt recurva ſpatia, quæ arte facta ſunt longiora, * calores ſint maximos redituræ. O Magiſtri mirandum ſemper ingenium: ut naturæ furentis ardores ita ad utilitatem humani corporis temperaret, ut quod in origine dare poterat mortem, doctiſſime moderatum & delectationem tribueret & ſalutem! Juvat videre ſe-

Augmenta regalis gloriæ ſunt, cum ſub rege nulla decreſcunt.

Fons Aponus deſcribitur.

* MS. Aud. *tentilabio.* Ed. Niv. & Gam. *tentilatio.*

* Ed. *in calores marine ſunt reditura.*

cretum, latices vapores igneos exhalantes, amicum undis indeſinenter ardorem, & calorem venire decurſu rivi, unde uſualiter ſolebat extingui. Merito dicunt Philoſophi, Elementa ſibi mutuis complexibus illigari, & mirabili conjungi fœderatione, quæ inter ſe contraria intelliguntur varietate pugnare. Ecce madentem ſubſtantiam vapores producere conſtat ignitos, qui mox ad thermarum ædificia decora pervenerunt, illis a cautibus unda deſcendens, & aera ſua qualitate ſuccendit, & tactu fit habilis, cum recepta fuerit in lavacris: unde non tantum delicioſa voluptas acquiritur, quantum blanda medicina confertur. Scilicet ſine tormento cura, ſine horrore remedia, ſanitas impunita, balnea contra diverſos (*c*) dolores corporis attributa. Quæ ideo (*d*) Aponum Græca lingua beneficialis nominavit Antiquitas; ut cauſam tanti remedii æger cognoſceret, cum de tali nomine dubium non haberet. Sed inter alia loci ipſius bona, illud quoque ſtupendum eſſe didicimus, quod una fluentorum natura diverſis miniſteriis videatur accommoda. Nam protinus * ſaxo ſuſcipiente colliſa inhalat primæ cellulæ ſudatoriam qualitatem: deinde in ſolum mitigata deſcendens, minaci ardore depoſito, ſuavi temperatione molleſcit: mox in vicinum producta, cum aliqua dilatione torpuerit, multo blandius intepeſcit: poſtremo ipſo quoque tempore derelicto, in piſcinam Neronianam frigida tantum efficitur, quantum prius ferbuiſſe ſentitur. Non immerito auctoris ſui participans nomen, collega eſt cum viriditate gemmarum; ut ipſa quoque vitrei elementi colore perſpicua, quaſdam trementes undas quieta commoveat. Sed ut ipſum quoque lavacrum mundius redderetur, ſtupenda quadam continentiæ diſciplina, in undam, qua viri recreantur, ſi (*e*) mulier deſcendat, incenditur: propterea quod & ipſis altera exhibitio decora collata eſt; ſcilicet, ne ardentium aquarum fœcundiſſimum locum non crederent habuiſſe, unde plurima largiretur, ſi uterque ſexus uno munere communiter uteretur. Hæc perennitas aquarum intelligendi præſtat indicium: per igneas terræ venas occultis meatibus influentem deintus, in auras erumpere excocti fontis irriguam puritatem. Nam ſi naturæ fuiſſet illud incendium, ſine interitu ſubſtantiæ non fuiſſet * amiſſum. Sed aquæ materia ſenſibilis, ſicut peregrinum contraxit ignem, ſic iterum nativum facile * recipit algorem. Præſtat & aliud adjutorii genus vis illa medicabilis; nam juxta caput fontis ſcintilloſi quemdam ſibi meatum provida natura formavit. Hinc deſuper ſella compoſita, quæ humanis neceſſitatibus in abſidis ſpeciem perforatur, ægros ſuſcipit interno humore defluentes: ubi dum feſſi nimio languore conſederint, vaporis illius delectatione recreati, & laſſa viſcera reficiunt, & humores noxia infuſione * largatos, vitali ariditate conſtringunt; ut quaſi aliquo deſiderabili cibo refecti, valentiores queant protinus inveniri. Sic medicabili ſubſtantiæ venit a ſulphure, quod calet: a ſalſedine, quod deſiccat. Talia poſteris non tradere, hoc eſt graviter in longa ætate peccare. Quapropter antiqua illic ædificiorum ſoliditas innovetur; ut ſive in thermis, ſive in cuniculis fuerit aliquid reparandum, te debeat imminente reconſtrui, (*f*) Virgulta quoque noxia importunitate naſcentia, evulſis ceſpitibus auferantur: ne radicum quidam capilli paulatim turgentes, fabricarum viſceribus inſerantur, & more vipereo prolem ſibi fœcunditate contraria nutriant, unde ſe compago cæſura diſrumpat. Palatium quoque longa ſenectute quaſſatum, reparatione aſſidua corroboretur. Spatium, quod inter ædem publicam, & caput igniti fontis interjacet, ſilveſtri aſperitate depurga. Rideat florenti gramine facies decora campeſtris, quæ etiam ardentis aquæ fertilitate lætatur: miroque modo dum proxime ſalem generet ſterilem, nutriat pariter & virores. Sed non his tantum beneficiis Antenorea terra fœcunda eſt; infert & alia, quæ multo grandius obſtupeſcas. Corda illa (ut ita dixerim) montium, in vicem ſecretarii, negotia contentioſa diſtinguunt. Nam ſi quis forte pecus furatum pilis nativis ſolito more ſpoliare præſumpſerit, undis ardentibus frequenter immerſum, neceſſe eſt, ut antea decoquat, quam emundare prævaleat. O vere ſecretarium jure reverendum: quando in his aquis non ſolum ſenſum, ſed etiam verum conſtat eſſe judicium; & quod humana nequit altercatione diſſolvi, fontium datum eſt æquitate definiri. Loquitur illic tacita natura, dum judicat, & ſententiam quodammodo dicit, quæ perfidiam negantis excludit. Sed quis iſta conſervare negligat, quamvis plurima tenacitate ſordeſcat? Siquidem ornat regnum, quod fuerit ſingulariter toto orbe nominatum. Et ideo pecunia, quæ tibi data eſt, ſi opus non poterit implere ſuſceptum, quantum adhuc expendendum eſſe credideris, miſſis nobis Brevibus, indicabis: quia non gravamur expendere, ut tanta videamur * ruris amœna cuſtodire.

Quid ſentiant de Elementis Philoſophi.

Aponi fontis miracula. Et quare Aponus dicatur.

Ed. Ac. & For. admiſſum.

Ed Ac. recipit.

Ed Niv. & Gam. axaltos

Ornat regnū, quod fuerit ſingulariter toto orbe nominatum.

* MS. Rem. *ruris mœnia.*

(*a*) Ore pleniſſ. os fontis, infr. lib. 3. epiſt. ult. paulo poſt, caput fontis vocat: & Ulpian. l. 1. D. de aqu. quotid. & æſtiu. *Forn.*

(*b*) Perennitas aquar. Ulpian. l. 1. § quamquam, de aqu. quotid. & æſtiu. Theophr. de rerum diviſ. τὸ ὕδωρ τὸ ἀέναον expoſuit. *Forn.*

(*c*) Dolores corporis attributa. Savaro ad Sidon. Apollin. lib. 5. Ep. 3. reponit ex fide veter. cod. dolos, & probat veteres ſic loquutos *Jur.*

(*d*) Aponum beneficialis nominavit Antiquitas. Si verum amamus, nullum homini majus a Deo donum concedi poteſt ſecunda corporis valetudine: ex qua morum conditio quadamtenus temperatur. Ælianus de Socrate. Hinc ἄπονος, id eſt labore carens, a Julio Polluce Onomaſticæ lib. ἄπονος καὶ ἀνόσητος exponitur. Fontem igitur Aponum morborum expertem, quod ſummi beneficii, ac felicitatis loco ponitur, ſignificat Caſſiodorius. *Forner.*

(*e*) Unde Mart. 6. Fontes Aponi rudes puellis. D. Grul. & Cujac.

(*f*) Virgulta quoque noxia. Arborum radices fabricis inferunt ruinam, iof. lib. 7. form. 6. l. 1. C. de aquæ duct. l. 1. C. de interd. Harmenop. lib. 2. tit. 4. περὶ φυτῶν, ὁ τῶν φυτῶν καταφύτευσις ὁ πᾶς τυγχούσας τοῖς οἰκίαις ὑποφέρει βλάβας, ῥιζοβολοῦντα γὰρ φυτὰ, &c. Locus huic ſimilis, ac fere geminus. *Forner.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA

Boethio Patricio Theodoricus Rex.

Dicit Regem Francorum Citharœdum magnis precibus expetiiſſe. Rogat Boethium Muſicæ peritum, ut eum eligat. Multa de Muſicæ laude, tonis, modis &c. diſſerit.

Cum Rex Francorum, convivii noſtri fama pellectus, a nobis Citharœdum magnis precibus expetiiſſet, ſola ratione complendum eſſe promiſimus, quod te eruditionis Muſicæ peritum eſſe noveramus. Adjacet enim vobis doctum eligere, qui diſciplinam ipſam in arduo collocatam potuiſtis attingere. Quid enim illa præſtantius, quæ cœli machinam ſonora dulcedine, & naturæ convenientiam ubique diſperſam virtutis ſuæ gratia comprehendit? Quicquid enim

Muſicæ laus.

in conceptum alicujus modificationis exiſtit, ab harmoniæ continentia non recedit. Per hanc competenter cogitamus, pulchre loquimur, convenienter movemur; quæ quoties ad aures noſtras diſciplinæ ſuæ lege pervenerit, imperat cantum, mutat animos; artifex auditus, & operoſa delectatio. Hæc cum de ſecreto naturæ, tamquam ſenſuum Regina, tropis ſuis ornata proceſſerit, reliquæ cogitationes exiliunt, omniaque facit ejici, ut ipſam ſolummodo delectet audiri. Triſtitiam noxiam jucundat, tumidos furores attenuat, cruentam ſævitiam efficit blandam, excitat * ignaviam, ſoporantemque languorem, vigilantibus reddit ſaluberrimam quietem, * vitiatam turpi amore ad honeſtum ſtudium revocat caſtitatem, ſanat mentis tædium bonis cogitationibus ſemper adverſum, pernicioſa odia convertit ad auxiliatricem gratiam; & quod beatum genus curationis eſt, per dulciſſimas voluptates expellit animi paſſiones. Incorpoream animam corporaliter mulcet, & ſolo auditu ad quod vult deducit; quam tenere non prævalet verbo tacito manibus clamat, ſine ore loquitur, & per inſenſibilium obſequium prævalet ſenſuum exercere dominatum.

* MS. Aud. & E. Gr. & Cuj. *ignavia ſoporantem humorem* MS. Rem. *ſaporat languorem*.
* MS. Aud. *humatam*.

Toni quinque præcipui in Muſica, & eorum proprietates.

Hoc totum inter homines quinque tonis agitur, qui ſinguli provinciarum, ubi reperti ſunt, nominibus vocitantur. Miſeratio quippe divina localiter ſparſit gratiam, dum omnia ſua valde fecit eſſe laudanda.

Dorius. Dorius pudicitiæ largitor, & caſtitatis effector eſt.

Phrygius. Phrygius pugnas excitat, & votum furoris inflammat.

Æolius. Æolius animi tempeſtates tranquillat, ſomnumque jam placatis attribuit.

Jaſtius. Jaſtius intellectum obtuſis acuit, & terreno deſiderio gravatis cœleſtium appetentiam bonorum operator indulget.

Lydius. Lydius contra nimias curas animæque tædia repertus, remiſſione reparat, & oblectatione corroborat. Hæc ad ſolutiones corruptibile ſæculum flectens, honeſtum remedium turpe fecit eſſe commentum.

Quinque toni trina diviſione conſiſtunt.

Hic vero numerus quinarius trina diviſione conſiſtit, Omnis enim tonus habet ſummum, & imum: hæc autem dicuntur ad medium. Et quoniam ſine ſe eſſe non poſſunt, quæ alterna ſibi viciſſitudine referuntur, utiliter inventum eſt,

Artificialis Muſica quindecim modis continetur.

artificialem Muſicam, id eſt auctorum operationibus diverſis organis exquiſitam, modis quindecim contineri. His rebus aliquid majus adjiciens humana ſolertia, terris quamdam harmoniam doctiſſima inquiſitione collegit, quæ Diapaſon nominatur, ex omnibus ſcilicet congregata; ut virtutes, quas univerſum melos habere potuiſſet, hæc adunatio mirabilis contineret.

Mirabiles Muſicæ manualis effectus deſcribuntur.

Hinc Orpheus mutis animalibus efficaciter imperavit, vagoſque greges contemptis paſcuis ad audiendi epulas potius invitavit. Illo cantante amaverunt ſiccas Tritones terras: Galatea luſit in ſolidis: deſeruerentur urſi amabiles ſilvas: leones domeſtica tandem canneta reliquerunt: juxta prædonem ſuum præda gaudebat. In unum conventum contraria vota collecta ſunt; & fidem dicente lyra, omnia ſibi adverſa crediderunt. Amphion quoque Dircæus, canendo chordis, Thebanos muros dicitur condidiſſe; ut cum homines labore marcidos ad ſtudium perfectionis erigeret, ſaxa ipſa crederentur relictis rupibus adveniſſe. Muſæum etiam & artis Orphei filium, & naturæ, Maronis præpotens lingua concelebrat: dicens apud inferos in ſumma beatitudine conſtitutum, quod per Elyſios campos felices animas ſeptem chordarum pulſibus amœnabat: ſignificans ſummo præmio perfrui, cui diſciplinæ hujus contigerit ſuavitatibus epulari. Sed hæc omnia humano ſtudio per manualem Muſicam videntur effecta. Naturalis autem rythmus animatæ voci cognoſcitur attributus: qui tunc pulchre melos cuſtodit, ſi apte taceat, congruenter loquatur, & per accentus viam muſicis pedibus compoſita voce gradiatur.

Oratorum orationes ad quid inventa.

Inventa eſt quoque ad permovendos animos Oratorum fortis ac ſuavis oratio, ut criminoſis iraſcantur Judices, miſereantur errantibus; & quicquid poteſt eloquens efficere, ad hujus diciplinæ non eſt dubium pertinere gloriam.

Poetis duo primum metra principalia ſunt attributa, ex quibus diverſa prodierunt.

Poetis etiam, Terentiano teſtante, duo primum metra principalia ſunt attributa, id eſt, Heroicum & Jambicum: unum quod erigeret, alterum quod placaret. Ex quibus ad oblectandum animos audientium diverſa progenita ſunt. Et ut in organis toni ita in humana voce varias animi affectiones gravida metra pepererunt.

Sirenum cantus.

Sirenas in miraculum cantaſſe (*a*) curioſa prodit Antiquitas; & quamvis navigantes fluctus abduceret, carbaſa ventus inflaret, eligebant ſuaviter decepti ſcopulos incurrere, ne tantam paterentur dulcedinem præterire.

Ulyſſis contra ſirenum cantus prudentia.

Quibus ſolus Itachus evaſit, qui nautis ſollicitatorem protinus obſtruxit auditum contra noxiam dulcedinem. Cogitavit vir prudentiſſimus feliciſſimam ſurditatem, & quam vincere intelligendo non poterat, melius non advertendo ſuperabat. Se vero ſoliditati arboris contrictis nexibus illigavit; ut & famoſos cantus liberis auribus probare potuiſſet, & pericula dulciſſonæ vocis unda rapiente vinctus evaderet. Verum ut & nos talia exemplo ſapientis Ithaci tranſeamus,

Pſalterium e cælo lapſum.

loquamur de illo lapſo e cœlo Pſalterio quod vir toto orbe cantabilis ita modulatum pro animæ ſoſpitate compoſuit, ut his hymnis & mentis vulnera ſanarentur, & Divinitatis ſingularis gratia conquiratur. En quod ſæculum miretur & credat:

Davidicæ lyræ miracula.

pepulit Davidica lyra diabolum: ſonus ſpiritibus imperavit; & canente cithara ter Rex in libertatem rediit, quem internus inimicus turpiter poſſidebat. Nam licet hujus delectationis organa multa fuerint exquiſita, nihil tamen efficacius eſt inventum ad permovendos animos, quam concavæ citharæ blanda reſultatio.

Unde chorda dicta; & quare una pulſata, altera contremiſcat.

Hinc etiam appellatam exiſtimamus chordam, quod facile corda moveat. Ubi tanta vocum collecta eſt ſub diverſitate concordia, ut vicina chorda pulſata alteram faciat ſponte contremiſcere, quam nullum contigit attigiſſe. Tanta enim vis eſt convenientiæ, ut rem inſenſualem ſponte ſe movere faciat, quia ejus ſociam conſtat agitatam. Hinc diverſæ veniunt ſine lingua voces: hinc variis ſonis efficitur quidam ſuaviſſimus chorus, illa acuta nimia tenſione, iſta gravis aliqua laxitate, hæc media tergo blandiſſime temperato; ut homines ſe ad tantam perducere non prævaleant unitatem, in quantam ad ſocialem convenientiam ratione carentia pervenerunt. Ibi enim quicquid excellenter, quicquid ponderatim, quicquid rauce, quicquid puriſſime, aliaſque diſtantias ſonat, quaſi in unum ornatum conſtat eſſe collectum. Et ut diadema oculis varia luce gemmarum, ſic cithara diverſitate ſoni blanditur auditui. Muſarum tæla loquax, ſtamina verboſa, fila canentia, in quibus arguto plectro texitur, quod dulciter audiatur.

Mercurius dicitur citharam inveniſſe.

Hanc igitur ad imitationem variæ teſtudinis Mercurius dicitur inveniſſe, quam tanta utillima procurantem Aſtronomi inter ſtellas requirendam eſſe putaverunt; perſuadentes cœleſtem eſſe muſicam, quando lyræ formam comprehendere potuerunt inter ſidera collocatam. Harmonia vero cæli humano ſermone idonee non poteſt explicari, quam ratio tantum animo dedit, ſed auribus natura non prodidit, Dicunt enim debe-

Beatitudo nō in auditu harmonia, ut aliqui putaverunt, ſed in Creatore, & ejus contemplatione ponenda.

re credi, ut beatitudo cæleſtis illius oblectationibus perfruatur, quæ nec ſine deficit, nec aliqua intermiſſione marceſcit, In ipſo quippe intellectu habitare referunt ſuperna, ipſis deliciis caleſtia perfrui, & talibus contemplationibus inhærentia beatis jugiter delectationibus contineri. Bene quidem arbitrati, ſi cauſam cæleſtis beatitudinis non in ſonis, ſed in Creatore poſuiſſent: ubi veraciter ſine fine gaudium eſt, ſine aliquo tædio manens ſemper æternitas; & inſpectio ſola Divinitatis efficit, ut beatius eſſe nil poſſit. Hæc veraciter perennitatem præſtat, hæc jucunditates accumulat; & ſicut præter ipſam creatura non extat, ita ſine ipſa incommutabilem lætitiam habere non prævalet. Sed quoniam nobis facta eſt voluptuoſa digreſſio (quia ſemper gratum eſt de doctrina colloqui cum peritis) Citharœdum, quem a nobis diximus poſtulatum, ſapientia veſtra eligat præſenti tempore meliorem; facturus aliquid Orphei, cum dulci ſono Gentilium fera corda domuerit. Et quantæ nobis gratiæ fuerint actæ, tantæ vobis ex noſtra æquabili compenſatione referentur: qui & imperio noſtro paretis, & quod vos clarificare poſſit, efficitis.

(*a*) D. Juret. putat legendum cariofa, vel cana, ut infra lib. 3. Ep. 33. cana dictat antiquitas.

EPISTOLA QUADRAGESIMA PRIMA,

a Luduin Regi Francorum Theodoricus Rex.

Gratulatur Clodovæo de Victoria reportata ex Alamannis: tum ſuadet clementiam erga illos, qui Italiæ finibus exterriti celabantur: tandem monet ſe binos Legatos cum Citharœdo expetito in Galliam miſiſſe.

Glorioſa quidem veſtræ virtutis (*b*) affinitate gratulamur, quod gentem Francorum priſca ætate reſidem, feliciter in nova prælia concitaſtis; & Alamannicos populos, cauſis fortioribus inclinatos, victrici dextera ſubdidiſtis. Sed quoniam ſemper in auctoribus perfidiæ reſecabilis videtur exceſſus (quia & primariorum plectibilis culpa omnium debet eſſe vindicta) motus veſtros in feſſas reliquias temperate: quia jure gratiæ merentur evadere, quos ad (*c*) parentum veſtrorum defenſionem reſpicitis confugiſſe. Eſtote illis * remiſſi, qui noſtris finibus celantur* exterriti. Memorabilis triumphus eſt, Alamannum accerrimum ſic expaviſſe, ut tibi eum cogas de vitæ munere ſupplicare. Sufficiat illum Regem cum gentis ſuæ ſuperbia cecidiſſe: ſufficiat innumerabilem nationem partim ferro, partim ſervitio ſubjugatam. Nam ſi cum reliquis confligis, adhuc cunctos ſuperaſſe non credcris. In talibus cauſis accipe frequenter expertum. Illa mihi feliciter bella provenerunt, quæ moderato fine peracta ſunt. Is enim vincit aſſidue, qui novit omnia temperare; dum jucunda proſperitas illi potius blanditur, qui auſteritate nimia non rigeſcunt. Cede itaque ſuaviter genio noſtro, quod ſibi gentilitas communi remittere conſuevit exemplo. Sic enim fit, ut & meis petitionibus ſatisfeciſſe videamini, nec ſitis ſolliciti ex illa parte, quam ad nos cognoſcitis pertinere. Quocirca ſalutantes honore & affectione, qua dignum eſt, illum & illum Legatos noſtros ad Excellentiam veſtram conſueta charitate direximus; per quos & ſoſpitatis veſtræ indicium, & ſperatæ petitionis conſequamur effectum. Quædam vero, quæ ad nos pro veſtris utilitatibus pervenerunt, per harum portitores verbo vobis inſinuanda commiſimus; ut cautiores effecti, optata poſſitis victoria conſtanter expleri. Veſtra ſiquidem ſalus, noſtra gloria eſt; & toties regnum Italiæ proficere judicamus, quoties de vobis læta cognoſcimus. Citharœdum etiam arte ſua doctum pariter deſtinavimus expetitum, qui (*d*) ore manibuſque conſona voce cantando, gloriam veſtræ poteſtatis oblectet. Quem ideo fore credimus gratum, quia ad vos eum judicaſtis magnopere dirigendum.

In auctoribus perfidiæ reſecabilis ſemper videtur exceſſus.

* MSS. *remiſſus*.
*Gr.Cuj. & Forn. *exterriti*.

Ille vincit aſſidue qui novit omnia temperare.

(*a*) Luduin. Sic Luduin dicitur infra lib. 3. Epiſt. 4. qui & Clodovæus. Vide Baronium tom. 6. Annal. ad an. Ch. 499. ſub cap. 27. Pag. 594. Qui putat hanc Epiſtolam fuiſſe ſcriptam anno ſupra citato. *Jur.*

Luduin, id eſt Clodovæo, quia Ludovicus dicebatur, inquit Hermann. Contractus in Chronico: & ait victoriam Alemannorum, quam hic nunciat Theodoricus, circa annum Chriſti 508. Anaſtaſiani vero imperii 18. contigiſſe, * Felice & Secundino Coſſ. *Forner.*

* leg. Venantio Juniore & Celere Coſſ.

(*b*) Affinitate. Nam Theodoricus, ut regni ſui vires ſtabiliret, Adelphedam ſororem Francorum Regi copulaverat. Matthæus Palmerius. *Forn.*

(*c*) Parentum veſtrorum. Nam Theodoricus ſororem Clodovæi in matrimonio habuit. Greg. Turon. *Forn.*

(*d*) Qui ore manibuſque, &c. Inde loquaciſſimæ manus dictæ, & linguoſi digiti, infra lib. 4. Epiſt. ultima *Juretus.*

MAGNI AURELII CASSIODORII SENATORIS VARIARUM

LIBER TERTIUS.

EPISTOLA PRIMA.

Alarico Regi Vviſigothorum Theodoricus Rex.

Monet, ne in multitudine parentum confidat, nec bellum Regi Francorum indicat, donec Legatos ad illum dirigat, qui litem inter eos motam dirimant; & hanc ob rem ei mittit Legatos, qui etiam Gundibadum, & alios Reges conveniant.

QUamvis fortitudini veſtræ confidentiam tribuat parentum veſtrorum innumerabilis multitudo: quamvis Attilam potentem reminiſcamini Vviſigotharum viribus inclinatum: tamen quia populorum ferocia corda longa pace molleſcunt, cavete ſubito in aleam mittere, quos conſtat tantis temporibus exercitia non habere. Terribilis eſt hominibus conflictus, ſi non ſit aſſiduus: & niſi uſu præſumatur, concertandi ſubito fiducia non habetur. Abſit, ut vobis aliquid indignatio cæca ſurripiat. Moderatio provida eſt, quæ gentes ſervat. Furor autem inſtantia plerumque præcipitat; & tunc utile ſolum eſt ad arma concurrere, cum locum apud adverſarium juſtitia non poteſt invenire. Quapropter ſuſtinete, donec ad Francorum Regem Legatos noſtros dirigere debeamus, ut litem veſtram amicorum debeant amputare judicia. Inter duos enim nobis affinitate conjunctos non optamus aliquid tale fieri, unde unum minorem contingat forſitan inveniri. Non vos parentum fuſus ſanguis inflammat: non graviter urit occupata provincia: adhuc de verbis parva contentio eſt: facillime tranſigitis, ſi non per arma veſtros animos irritetis. Objiciamus, quamvis cognato, cum noſtris conjuratis eximias gentes. Juſtitia quæ Reges efficit fortiores, cito convertit animos, qui contra ſe tales ſentit armatos. Et ideo ſalutationis honorificentiam prælocuti, Legatos noſtros illum & illum ad vos credimus eſſe dirigendos: qui vobis & mandata noſtra ſufficienter inſinuent, & uſque ad fratrem noſtrum (*b*) Gundibadum, vel alios Reges, cum veſtra voluntate deproperent: ne videamini eorum immiſſione laborare, qui maligne gaudent alieno certamine. Avertant enim Divina, ut ſupra vos iniquitas illa prævaleat. Commune malum, veſtrum judicamus inimicum. Nam ille me jure ſuſtinebit adverſum, qui vobis nititur eſſe contrarius.

Ferocia populorum corda longa pace molleſcunt.

Furor inſtantia plerumque præcipitat.

Juſtitia Reges efficit fortiores.

Baronius refert hanc Epiſtolam, & tres ſequentes ad annum Chriſti 507. tomo 6. Annal. Pag. 583. Edit. Antuerp.

(*a*) Viſigotharum, qui Aquitaniam tunc obtinebant, Clodovæus & Alaricus elegere arbitrum belli Theodoricum: cujus arbitrio nolens parere Alaricus a Clodovæo victus eſt. Aimoin. Monach. lib. 1, cap. 20. *Fernet.*

EPISTOLA SECUNDA.

Gundibado Regi Burgundionum Theodoricus Rex.

Suadet Gundibado, Legatis ad eum miſſis, concordiam Alaricum inter, & Clodovæum reſtituat.

GRave malum eſt inter * charas regiaſque perſonas, voluntates ſibimet videre contrarias, & diſſimulando ſpectare, ut de uno aliquid dolendum poſſit emergere. Non ſine invidia noſtra geritur, ſi nobis patientibus affinium clade dimicetur. Habetis omnes per me pignora magnæ gratiæ: non eſt unus ab alio ſegregatus: ſi quid in vobis delinquitis, meo graviter dolore peccatis. Noſtrum eſt *, Regios juvenes objecta ratione moderari: quia illud in nobis vere ſentiunt diſplicere, qui dum male cupiunt, audaciam ſuæ voluntatis retinere non poſſunt. Vereantur ſenes, quamvis ſint florida ætate ferventes. Sciant, nos adverſarios eſſe contrarietatibus ſuis; & illud velle perſequi, ne ab utriſque poſſit excedi. Decet enim nos aſpera verba dicere, ne affines noſtri ad extremum debeant pervenire. Et ideo illum & illum Legatos ad Fraternitatem tuam credimus deſtinandos; ut, ſi filio noſtro Alarico viſum fuerit, ad Regem Francorum cum conjuratis nobis gentibus dirigere debeamus; quatenus causa, quæ inter eos vertitur, amicis mediis rationabiliter abſcidatur. Convenit enim tales tantoſque Reges non inter ſe lamentabiles rixas quærere, ut de ſuis & nos poſſint caſibus sauciare. Quapropter Fraternitas veſtra, adhibito mecum ſtudio, eorum nitatur reparare concordiam: quia nemo poteſt credere, ſine noſtro voto illos ad hæc prælia perveniſſe, niſi omnino clareat, ne ad conflictum veniant, noſtra potius eſſe certamina. Aliqua vero a præſentium gerulis litterarum ſermone vobis commiſimus intimanda; ut ſic prudentia veſtra cuncta componat, quemadmodum conſuevit, Deo juvante, perficere, unde ſolet diligentiſſime cogitare.

Principum diſſidia ſunt grave malum.

* *alii, curas.*

* *alii, in vobis*

EPISTOLA TERTIA.

Herulorum, Guarnorum, Thoringorum Regibus Theodoricus Rex.

***Hortatur**, ut mittant Legatos una cum ſuis, & Gundibaldi ad Clodovæum; ut aut expeditionem in Vviſigothos cobibeat, & leges Gentium quærat: aut omnium paſſurum ſe incurſus ſciat.*

SUperbiam Divinitati ſemper exoſam perſequi debet generalitatis aſſenſus. Nam qui vult opinabilem gentem voluntaria iniquitate ſubvertere, non diſponit cæteris juſta ſervare. Peſſima conſuetudo eſt, deſpicere veritatem. Credit ſibi omnia cedere, ſi elatum contigerit in abominabili certamine ſuperare. Et ideo vos, quos conſcientiæ virtus erigit, & conſideratio deteſtabilis præſumptionis accendit, Legatos veſtros, una cum meis, & fratris noſtri Gundibadi Regis, ad Francorum Regem * Luduin deſtinate; ut aut ſe de Vviſigothorum conflictu conſiderata æquitate ſuſpendat, & leges gentium quærat: aut omnium patiatur incurſum, qui tantorum arbitrium judicat eſſe temnendum. Quid quærit ultra, cui offertur abſoluta juſtitia? Dicam plane, quod ſentio: qui ſine lege vult agere, cunctorum diſponit regna quaſſare. Sed melius eſt, ut inter initia perniciosa reprimatur aſſumptio; ut ſine labore perficiatur omnium, quod certamen eſſe poterat ſingulorum. Recolite namque * Eurici ſenioris affectum, quantis vos juvit ſemper muneribus, quoties a vobis proximarum gentium imminentia bella ſuſpendit. Reddite filio ejus gratiam, quam * tamen agnoſcitis veſtris utilitatibus attributam. Nam ſi tanto regno aliquid prævaluerit, vos aggredi ſine dubitatione præſumet. Quapropter Excellentiam veſtram epiſtolari ſermone ſalutantes, per Legatos noſtros illum & illum præſentium portitores, verbo vobis aliqua dicenda commiſimus; ut vos, qui noſtrum ſequimini, Deo juvante, diſpoſitum, unus complectatur aſſenſus; & foris hoc agatis, ne in veſtris provinciis dimicare poſſitis.

Peſſima conſuetudo eſt deſpicere veritatem.

* Ed. *Ludovicum.*

Qui ſine lege vult agere, cunctorum diſponit regna quaſſare.

* Ed. *Henrici.*

* Ed. *tantū.*

EPISTOLA QUARTA.

Luduin Regi Francorum Theodoricus Rex.

***Hortatur**, ne bellum adverſus Alaricum paret, donec eorum controverſia mediis amicis dirimatur; & minatur, a ſe, & ab amicis arma movenda in eum, qui hæc monita contempſerit. Quapropter ad utrumque Legatos mittit.*

ADeo inter Reges affinitatis jura, Divina coaleſcere voluerunt, ut per eorum placabilem animum proveniat quies optata populorum. Hoc enim ſacrum eſt, quod nulla permittitur commotione violari. Nam quibus obſidibus habeatur fides, ſi non credatur affectibus? Sociantur proximitate domini, ut nationes diviſæ ſimili debeant voluntate gloriari, & quaſi per alveos quoſdam concordiæ adunata ſe poſſint gentium vota conjungere. Quæ cum ita ſint, miramur animos veſtros ſic cauſis mediocribus excitatos, ut cum filio noſtro Alarico Rege duriſſimum velitis ſubire conflictum; ut multi, qui vos metuunt, de veſtra concertatione lætentur. Ambo eſtis ſummarum gentium Reges, ambo ætate florentes. Non leviter regna veſtra quaſſatis, ſi data partibus libertate confligitis. Virtus veſtra patriæ non fiat inopinata calamitas: quia grandis invidia eſt Regum, in cauſis levibus gravis ruina populorum. Dicam libere, dicam affectuoſe, quod ſentio: Impatiens ſenſus eſt, ad primam legationem protinus arma commovere. A parentibus, quod quæritur, electis judicibus expetatur. Nam inter tales viros, & * illos gratum eſt dare, quos medios volueritis efficere. Quid de nobis vos ipſi æſtimare poteritis, ſi nos intentiones veſtras reliquiſſe cognoſcitis? Abſit ille conflictus, ubi unus ex vobis deleri poterit inclinatus. Abjicite ferrum, qui in meum pugnare vultis opprobrium. Jure patris vobis interminor, & amantis. Ille nos, & amicos noſtros patietur adverſos, qui talia monita (quod non opinamur) crediderit eſſe temnenda. Quapropter ad Excellentiam veſtram illum, & illum Legatos noſtros magnopere credidimus dirigendos: per quos etiam ad fratrem veſtrum, filium noſtrum, Regem Alaricum ſcripta noſtra dereximus; ut nullatenus inter vos ſcandala ſeminet aliena malignitas: ſed in pace perſeverantes, quæ ſunt inter vos, mediis amicis, placabiliter finire debeatis. Per eos etiam & verbo vobis aliqua dicenda mandavimus; ut gentes, quæ ſub parentibus veſtris longa pace floruerunt, ſubita non debeant concuſſione vaſtari. Illi enim credere debetis, quem veſtris utilitatibus arridere cognoſcitis: quoniam qui vult alium in præcipites caſus mittere, eum certum eſt fideliter non monere.

Grandis invidia eſt Regum in cauſis levibus gravis ruina populorum.

*MS.R. *illis.*

Qui vult alium in præcipites caſus mittere, eum certum eſt fideliter non monere.

EPISTOLA QUINTA.

Importuno Viro Illuſtri, Patricio Theodoricus Rex.

Laudatur cum patre & patruo Importunus, & ei ob præclara merita Patriciatus inſignia conferuntur.

SI te aut nobilitas ſola decoraret, aut meritorum tantum laude polleres, conferendas forſitan dignitates dilatione probabili liberaremus: ne magna vileſcerent, cum ſimul omnia funderentur. Nunc autem cum te univerſa facto agmine comitentur, nec deſit uni, quod prædicatur in pluribus; convenit juſtitiæ noſtræ, ut cum tu copioſa bona protuleris, uberrime te repleat munificentia Principalis. Non enim creſcendi vobis hic ordo, qui multis eſt: paulatim provehi, mediocris probatur eſſe virtutis; dum moroſus agnoſcitur, quod ſub levitate * præparatur. Saltu quodam ſe tendit veſtra proſperitas: ſolaque perfectio a vobis quæritur, cum vobiſcum multa naſcantur. Elaboratæ ſunt enim longa ætate veſtri generis dignitates, quæ notiſſimo quodam habitaculo Lares in veſtra poſuere familia. Nam, ut priſca ſæcula tranſeamus, quæ affatim viros ſunt viſa perferre præcipuos, gemino radias patris, ac patrui decore conſpicuus; qui non ſolum ornamentum familiæ ſuæ, ſed ipſi decus Senatui præſtitere: modernis ſæculis moribus ornabantur antiquis: bonitate præditi, conſtantia glorioſi, in amicitia proni, ad odia ſumenda difficiles. Ita, quod maximum felicitatis genus eſt, cum multæ probarentur eſſe potentiæ, invidiam illos perſequentium contigit non habere. Pendebant quinimmo circa eos anxia vota civitatis, creſcens ſupra privatos publicus amor eorum. Senatus animum eorum ſequebatur, turba propoſitum. Et neceſſe erat Romam velle, quod cuncti videbantur optare: miroque proſperitatis eventu firmum circa eos cuſtodiebat arbitrium voluntas vaga po-

Paulatim provehi, mediocris eſt virtutis.

* Ed. *Aec. præſtatur.*

pulorum; quod inter cæteras dignitates munus judicamus eſſe præcipuum. Nam ſi paucorum amor juſte jam gloria eſt, tantæ civitatis affectus quod poteſt habere præconium? Proinde ſicut omnia ingrata videntur obſcura, ſic generaliter dilecta præclara ſunt. Tot igitur parentum laude decoratus, tot etiam morum luce conſpicuus, ſume poſt Conſulares faſces emeritos, Patriciatus inſignia, tuarum munus plenarium dignitatum; & cani honoris infulis adultam cinge cæſariem, qui meritorum laude ætatis præjudicia ſuperaſti. Cur enim tardo evenirent præmia, cui tot generis ſuffragabantur exempla? Eligitur quippe in te naſcendi laus, vivendi gloria; & cum multa trahas ab Antiquis, meruiſti placere de propriis. Ab ipſo quippe vitæ principio, quod inter adulantium greges rarum ſolet eſſe, nobilibus ſtuduiſti fidem virtutibus exhibere. Atque ideo inſtituti tui firma veſtigium; ut qui primævus gloriam conſecutus es, florentibus annis glorioſis honoribus augearis. Inſpice denique quanta tuorum laude præcipua decoreris. Culpæ genus eſt, non te feciſſe quod ſummum eſt. De maturitate quippe tua multo debent venire meliora, qui in ætate tenera te novimus feciſſe prædicanda. Confidimus enim nec tui generis inſtitutum, nec noſtrum circa te errare poſſe judicium.

Sicut ingrata videntur obſcura: ſic dilecta præclara ſunt.

EPISTOLA SEXTA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Multis laudibus Senatum Romanum æque ac Importunum extollit, quem ad Patriciatus dignitatem evexerat, Senatuique plurimum commendat.

GRatum quidem nobis eſt, Patres Conſcripti, perſonas novas ad honorum celſa* producere. Delectat peregrini germinis viros gremio libertatis inſerere; ut variis frondeſcat Senatus aula virtutibus. Ornat enim talis multitudo conventum, & lætam reddit faciem publicam honorata frequentia. Sed multo nobis probatur acceptius, quoties dignitatibus reddimus, qui de ipſa Curiæ claritate naſcantur: quia non ſunt de vobis examina noſtra ſollicita, dum præjudicata bona transfunditis, qui merita cum luce præſtatis. Origo ipſa jam gloria eſt: laus nobilitati connaſcitur. Idem vobis eſt dignitatis, quod vitæ principium. Senatus enim honor ampliſſimus vobiſcum gignitur, ad quem vix maturis ætatibus pervenitur. Hæc licet de vobis omnibus veraciter judicemus, ut * ordinis genium complectatur gratia Senatorum, maxime ſerenitatis noſtræ luminibus Deciorum ſanguis irradiat: qui tot annis continuis ſimul ſplendet claritate virtutis; & quamvis rara ſit gloria, non agnoſcitur in tam longo ſtemmate variata. Sæculis ſuis producit nobilis vena Primarios: neſcit inde aliquid naſci mediocre: tot probati, quot geniti; &, quod difficile provenit, electa frequentia. En pullulat ex uno germine quadrifarium decus, honor civium, gloria generis, augmentum Senatus; qui quamvis fulgeant communione meritorum, invenies tamen quem poſſis laudare de propriis. Reſpicite certe juvenem, per formæ gratiam mentis pulchritudine plus placentem. Refert facie ſanguinis decus, proditur animi natura per vultum, & ſerenitate corporis nubila quoque mentis abſtergit. Verum hæc naturæ bona litterarum decoravit inſignibus; ut *cote magiſtrarum artium deterſis mentis penetralibus plus luceret. In libris Veterum Decios cognovit antiquos, nobilemque progeniem glorioſæ mortis beneficio viventem. Feliciſſimus profecto ſtudiorum labor, cui priſcorum carmen contigit diſcere per parentes, & de avita laude primordia teneri pectoris erudire. Libet referre, quam magno tunc ſpectaculo totius ſcholæ in eum convertebatur aſpectus: quem, cum audiret parentem, illa mox intendebat heredem quærens; ut quæ auctorem cognoverat dicere, per hujus poſſet ſimilitudines approbare. Nam ſicut indigna poſteritas laudes antiqui generis abnegat: ita præclara de patribus egregie * dicta confirmat. Creditum eſt de his omne, quod legitur, dum præconia Veterum præſens docuit vena virtutum (in auditorii officina ingeniorum flamma recalente.) His quidem formabatur exemplis: ſed domeſticis felicius producebatur imperiis. Subtracto enim ſolatio maritali, onus regendi mater glorioſa ſuſcepit: quam nec ampla patrimonii cura, nec tot filiorum potuit turbare cuſtodia. Aluit nutrimentis, auxit patrimoniis, ornavit moribus; & quot edidit familiæ juvenes, tot reddidit Curiæ Conſulares. Hæc igitur rimator morum noſter ſenſus inſpexit, qui etiam bonum domeſticæ virtutis inquirit; ut inter privata laudatis publica debeat ornamenta largiri. Atque ideo, P.C. illuſtri & magnifico viro Importuno Patriciatus culmen indulſimus; ut veſter cœtus ſicut pullulat ſorte naſcendi, ita & faſcibus poſſit augeri. Impendite parenti gratiam, adunate ſententias: veſtra eſt indoles, quam probamus. Habetis certe, quod vobis ingenioſa laude tribuatis, ſi amore neceſſitudinum publicum faciatis eſſe judicium; & quod pro naturæ charitate dependitur, collatum noſtris juſſionibus æſtimetur.

* MSS. *perducere.*

Laus nobilitati connaſcitur.

* Jur. *forte originis.*

Deciorum familiæ laudes.

Proditur animi natura per vultum.

* MS. Aud. *ut pote magnarum artiũ diſertus, mentis penetralibus plus placeret.*

* Alii, *dona.*

EPISTOLA SEPTIMA.

Januario Viro Venerabili, Epiſcopo Salonitano Theodoricus Rex.

Jubet, ut perſolvat Joanni pretium ſexaginta orcarum olei, quas ad implenda luminaria ab eo acceperat.

OMnes quidem juſtitiam colere & obſervare præcipimus: ſed eos maxime, qui divinis honoribus eriguntur; ut ſupernæ gratiæ fiant proximi, dum a terrena fuerint cupiditate longinqui. Joannes itaque flebili nos allegatione pulſavit, Sanctitatem veſtram a ſe ſexaginta orcas olei ad implenda luminaria ſuſcepiſſe: quarum pretium ſibi poſtulat oportere reſtitui. Bonum quidem votum, ſi tamen non ibi aliquid miſceatur adverſum. Nam licet ubique deceat juſtitiam cuſtodiri, in illis rebus maxime neceſſaria eſt, quæ divinis obtutibus offeruntur: ne putemus ignorare Deum, unde accipiat, ſi fraudatis oblationibus acquieſcat. Et ideo, ſi veram querimoniam cognoſcitis ſupplicantis, conſideratione juſtitiæ, quam ſancta lege prædicatis, facite, quæ juſte debentur, ſine tarditate reſtitui; quatenus nullus ingemiſcat, illata ſibi per vos fuiſſe diſpendia, quos decet potius præſtare juvamina. Quapropter ſtudete, ut, qui non ſoletis pro magnis rebus excedere, non videamini (quod abſit) in parvitate peccare.

Juſtitia ab omnibus, ſed maxime ab Eccleſiaſticis colenda.

Juſtitia in illis rebus maxime cuſtodienda, quæ Deo offeruntur.

EPIS-

EPISTOLA OCTAVA.

Venantio Viro Senatori, Correctori Lucaniæ, & Brutiorum Theodoricus Rex.

Monet, ut tempora conſtituta exactiones Binorum, & Ternorum illi delegatæ compleat.

JUſtitiæ ratio perſuadet, ab unoquoque poſtulari, quod ei conſtat injungi; & pecunias publicas inſtanter quærere, ne debitorem neglectus debeat ingravare. Nam ſi remiſſio in admonitionibus veniat, cunctos neceſſe eſt ut contemptus involvat. Et quodam modo naſcitur de pietate crudelitas, ſi quem negligis admonere, poſtea cogaris exigere. Utilis eſt ergo cura prædicere, quando & occaſio ſubtrahitur delictis, & locus non datur illicitis. Quapropter illuſtris viri Comitis Sacrarum Largitionum ſuggeſtione comperimus, pridem tibi, ſecundum morem veterem, exactionem (*a*) Binorum & Ternorum fuiſſe delegatam. Unde te præſentibus commonemus affatibus, ut ſecundum Canonicariæ fidem tempora debeas conſtituta complere: ne quicquid diſpendii aſſis publicus ſuſtinuerit, de proprio exolvere tu cogaris, a quo nec tantæ juſſioni eſt habita reverentia, nec fides ſuæ promiſſionis impleta.

Quando e pietate crudelitas naſcatur.

Exactio binorum & ternorum.

(*a*) Binorum & Ternorum vide infra lib. 7. Form. 20. *Forn.*

EPISTOLA NONA.

Poſſeſſoribus, Defenſoribus, & Curialibus Æſtunis conſiſtentibus Theodoricus Rex.

Jubet, ut columnas marmoreas, & lapides ſine uſu jacentes, ad urbem Ravennam devehendos curent.

PRopoſiti quidem noſtri eſt, nova conſtruere, ſed amplius vetuſta ſervare: quia non minorem laudem de inventis, quam de rebus poſſumus acquirere cuſtoditis. Proinde moderna ſine priorum imminutione deſideramus erigere. Quicquid enim per alienum venit incommodum, noſtræ juſtitiæ non probatur acceptum. In municipio itaque veſtro ſine uſu jacere comperimus columnas, & lapides vetuſtatis invidia demolitos. Et quia indecore jacentia ſervare nil proficit, ad ornatum debent ſurgere redivivum, antequam dolorem monſtrare ex memoria præcedentium ſæculorum. Atque ideo præſenti auctoritate decernimus, ut, ſi vera fides eſt ſuggerentium, nec aliquid publico nunc ornatui probatur accommodum, ſupra memoratas platomas, vel columnas ad Ravennatem civitatem* contradat modis omnibus devehendas; ut collapſis metallis obliterata facies reddatur iterum de arte pulcherrima; & quæ ſitu fuerant obſcura, antiqui nitoris poſſint recipere qualitatem.

* Ed. Niv. & Gam. *contrabat.*

EPISTOLA DECIMA.

Feſto Viro Illuſtri, Patricio Theodoricus Rex.

Jubet, ut marmora e domo Pinciana in Ravennatem urbem per catabulenſes deferantur.

DEcet prudentiam veſtram in augendis fabricis Regalibus obtemperare diſpoſitis: quia nobiliſſimi civis eſt, patriæ ſuæ augmenta cogitare; maxime cum ſit ſtudii noſtri illa decernere, quibus cunctos notum eſt ſine ſuis diſpendiis obedire. Atque ideo Magnitudini tuæ, præſenti admonitione declaramus, ut marmora, quæ de domo* Pinciana conſtat eſſe depoſita, ad Ravennatem urbem per (*a*) catabulenſes veſtra ordinatione dirigantur. Subvectum vero direximus de præſenti: ne aut mora noſtris ordinationibus proveniret, aut laborantes aliqua detrimenta ſentirent.

Nobiliſſimi civis eſt, patriæ ſuæ augmenta cogitare.

* Ed. Niv. & Gam. *Pinciniana.*

(*a*) Catabulenſes. Vide Cod. Theod. lib. 14. tit. 3. Et infra lib. 4. Ep. 47 Sic dictos accipe a catabulo, quod erat ſtabulum jumentorum publicæ utilitati inſervientium, ut indicat locus priſci auctoris de Pontificibus Roman. in vita Marcelli Papæ apud Baronium in notis ad Martyrol. Romano. die 16. Janu. *Juret.*

EPISTOLA UNDECIMA.

Argolico Viro Illuſtri, Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Præfectura Urbana illi confertur, & præclara ad eam dignitatem laudabiliter exercendam monita traduntur.

OPtamus cunctum diem plenum beneficiis noſtris excurrere: optamus ubique præſtita noſtra radiare: quia in ævum vivit, quod munificentia Principalis indulſerit. Quid enim tam Regium, quam feciſſe felicem: & eo uſque præſtare, quo ſe erectus ſtupeat attigiſſe? Beneficia ſiquidem ſunt, quæ regna ſublimant; & libertatis dominus jugiter poteſt creſcere, ſi ſibi ſubjectos ſtudeat ampliare. Hoc manſuetudinis noſtræ glorioſo propoſito, quem gratia generalitatis patrio fovemus affectu, per* indictionem quartam Præfecturæ Urbanæ inſulas tibi copioſa liberalitate largimur; ut paternis honoribus ſucceſſio clara lætetur, & ſub nobis poſſit proficere, quicquid meruit ad noſtra ſæcula pervenire. Circumſpice itaque quam magnum ſit, primordiis tuis canam Romam potuiſſe committi; ut in illo ampliſſimo cœtu Judicis videaris eminere faſtigio, ubi eſt arduum, vel ipſum obtinere collegium. Stude ergo, ut a meritis tuis exigere poſſis, quod nos præſtitiſſe cognoſcis. Avara fuge, juſta ſequere, modeſta dilige, iracunda contemne. Quid erit ſuavius, quam in illa turba ſummorum nobile protuliſſe judicium, ubi tot Patriciorum corda provocantur ad gratiam: ubi bonum factum celebretur ore ſapientum? Nunquam majore laude* virtus agitur, quam ſi recte Roma tractetur. Quas divitias æſtimes aptiores, quam in oculis Senatus conſcientiæ pretioſam gerere puritatem, & ante ipſum libertatis gremium nullis vitiis eſſe captivum? Videmus, reliqui faſces qua gloria cenſeantur. Urbanus Præſul dignitas eſt honorum. Non patitur claritas illa committere, quod poſſit nobilis turba neſcire. Locatus in medium cunctorum ad ſe trahit aſpectum, & totius vitæ judicium promulgat fama populorum. Hæc te & animo concipere, & rebus evidentibus explicare, credibile apud nos faciunt ſtudia litterarum: ubi cognoviſti omne quod deceat, & ad uſum vitæ glorioſæ animum, doctorum nimirum inſtitutione, formaſti. Fugiat ergo doctrina delictum. Indocilis eſt animi, ad vitia trahi. Ædificatus libris locum non relinquit injuriis: ubi in teneris annis acquiritur, quod matura ætate ſervetur. Ad tramitem recti horceantur te triorum facta Seniorum, admoneat lectionis auctoritas,

In ævum vivit, quod munificentia Regis indulſerit.

* *id eſt Anno* 511.

Præfectus Urbis Senatui præſidet.

* Ac. *virtutis.*

Indocilis eſt animi ad vitia trahi.

deinde judicii noſtri electio glorioſa; ut majora de nobis ſumere poſſis, cum te ea, quæ commiſimus, implere cognoveris.

EPISTOLA DUODECIMA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Argolicum cum parentibus multis laudibus exornat, & approbatam a Senatu ejus in Præfectum Urbis electionem cupit.

AMamus, Patres Conſcripti, dignitates eximias de noſtra benignitate naſcentes. Publici enim decoris mater eſt mens Regentis; & quale fuerit Dominantis arbitrium, talem parit libertatis aſpectum. Facilius eſt quippe, ſi dicere fas eſt, errare naturam, quam diſſimilem ſui Princeps poſſit formare Rempub. Hinc eſt, quod cupimus, ut perpetuis honoribus fulgeatis: quia quicquid de vobis fama loquitur, noſtris inſtitutionibus applicatur. Nam cum omnia celſa mereamini, noſtram invidiam tangit, ſi quid vobis fortaſſe defuerit. Proinde, quod felicibus ſanciatur auſpiciis, illuſtrem Argolicum Præfecturæ Urbanæ dignitate promovemus; ut & ille augeatur faſcibus, & vobis tanti Judicis minime ſubtrahatur ornatus. Scitis enim, ſæpe ex hac familia viros enituiſſe præcipuos. Recordamini provecti Avum perfecti dogmatis honore ditatum, cujus* innocentiam facundiam fora mirata ſunt. Studuit vero, cum abundaret eloquio: ſciens, (a) dicendi peritum debere eſſe puritate conſpicuum. His meritis ad honorum celſa perductus, Largitiones Sacras fida protexit cuſtodia: implens etiam doctrina, quam ſuſceperat (b) Magiſterii dignitatem: ita in utroque laudatus, ut in ſingulis crederetur eſſe præcipuus. Accedit etiam provecti nobiliſſimus Pater, qui Comitivæ Privatarum inſulas nullius acerbitate calumniæ profanavit, qui affectans famæ commoda, pecuniæ neglexit augmenta; &, quod rarum virtutis exemplum eſt, his egit ſe temporibus continentem, quibus crimen avaritia non habebat. Principis enim propoſitum facit, aut negligere Judices, aut amare virtutes. Tot igitur originis documenta * præmittens, credamus bona de nobili: quia laudabilis vena ſervat originem, & fideliter poſteris tradit, quæ in ſe glorioſa tranſmiſſione promeruit. Favete ergo, P.C. veſtris dignitatibus conſecrato; ut ad majora virtutum deſideria concitetis, quos nos* munerum provocamus exemplis.

Mens regentis mater eſt publici decoris.

Facilius eſt errare naturam, quam diſſimilem ſui Princeps poſſit formare Rempub.

* Ed. *maximam.*

Dicendi peritus debet eſſe puritate conſpicuus.

Principis propoſitum facit aut negligere judices, aut amare virtutes.

* Ed. *promittens.*

* MSS. *nimirum.*

(a) Eloquentia innocentia eſt. Apulejus Apolog. 1. Et lib. 8. Ep. 12. *Juret.*

(b) Magiſteria dignitas. De hac poſt lib. 10. epiſt. 33. Magiſter officiorum, qui militibus Prætorianis præficiebatur, Zoſimus lib. hiſtor. Cujacius in tres poſtremos Codicis libros. *Forn.*

EPISTOLA DECIMATERTIA.

Sunhivado Viro Senatori Theodoricus Rex.

Illum laudat, & jubet, ut petat Samnium jurgia Romanorum cum Gothis compoſiturus.

LAborum tuorum longa ſervitia, & explorata fidei multa documenta hoc nobis judicium tradunt, ut qui tuos animos moderatus es, nunc alienis moribus præferaris; & * præſtes provinciæ diſciplinam, qui privatus amaſti continentiam. Is enim poteſt alios bene regere, qui ſe ſtuduit ſub decore tractare. Samnitarum itaque ſupplicatione permoti, hoc remedio credimus laborantibus ſubveniri, ſi Spectabilitatem tuam juberemus ad * finienda jurgia proficiſci. Unde nunc enitere, ut tam bono judicio laudabili reſpondeas inſtituto: aptumque noſtris præbe mandatis, qui hactenus propria ſponte placuiſti. Intra itaque provinciam Samnii. Si quod negotium Romano cum Gothis eſt, aut Gotho emerſerit aliquod cum Romanis, legum conſideratione definies; nec permittimus indiſcreto jure vivere, quos uno voto volumus vendicare. Cenſebis ergo in commune, quæ ſunt amica juſtitiæ: quia neſcit perſonas reſpicere, qui meram cogitat æquitatem.

* MS. Aud. *patres.*

Is poteſt alios bene regere, qui ſe ſtuduit ſub decore tractare.

* *Alii, ſumenda negotia.*

Neſcit perſonas reſpicere, qui meram cogitat æquitatem.

EPISTOLA DECIMA QUARTA.

Aurigeni Viro Venerabili, Epiſcopo Theodoricus Rex.

Scribit Julianum conqueri uxorem ſuam, vel res a ſubditis Epiſcopi fuiſſe ſubtractas; & jubet, ſi modo res ita ſe habuerit, ut reus quamprimum plectatur.

QUamvis judicio veſtro credamus omnia facinora diſplicere, maxime a vobis confidimus* execrandum, quod matrimonii genialis impugnat affectum. Quibus enim animis a continentibus accipitur, quod etiam laicorum deteſtatione damnatur? Julianus itaque nobis lacrymabili aditione conqueſtus eſt, uxorem ſuam, vel res a veſtris hominibus injuſta uſurpatione pervaſas. Unde ſi veram petitionem ſupplicantis agnoſcitis, nec ſe rationabiliter pulſatus abſolvit, in auctorem facti ſine tarditate aliqua reſecate. Malum enim cum perſeverat, augetur; & remediabile bonum eſt in peccatum, accelerata correctio.

* MS. Aud. *obſecrandum.*

Malum cum perſeverat, augetur; & remedium in peccatum, accelerata correctio.

EPISTOLA DECIMA QUINTA.

(a) Theodahado Viro Senatori Theodoricus Rex.

Committitur ejus judicio examinandus, qui Sonæ judicium declinaverat.

INjuria quidem noſtra eſt, læſa juſtitia: quia violationes earum rerum merito ad nos trahimus, quas amamus. Unde illud maxime inultum eſſe non patimur, quod in contemptum noſtræ juſſionis conſtat admiſſum. Quæ enim præſumptio plectenda non audeat, ſi ſacræ juſſionis reverenda contemnat? Ideoque illum, quem dudum ad viri illuſtris Sonæ judicium decrevimus convenire, qui ſe * inveterata calliditate ſubtraxit, examini veſtro committimus audiendum; ut finem detis jurgio plectibili machinatione dilato. Præſtate itaque audientiæ curam, ut juſtitiæ vobis creſcat opinio: quando pro remedio cauſantium committuntur vobis ambigua jurgiorum.

* Ed. Ac. *inventa.*

(a) Theodahado. Hic poſtea regnum Gothorum adeptus eſt: ad quem exſtat Theodorici epiſt. 39. lib. ſeq. *Forner.*

EPISTOLA DECIMA SEXTA.

Gemello Viro Senatori Theodoricus Rex.

Mittitur in Gallias officio Vicarii Præfectorum functurus, & ei dantur plurima, & utilia monita.

Firmum eſt judicium, cujus tenetur exemplum.

FIrmum eſt judicium, cujus tenetur exemplum; nec locus ambiguitati relinquit, ubi experimenta probabilia ſuffragantur. Exploravimus efficaciam tuam per diverſos induſtriæ gradus: ſed non imparem meruiſti gratiam, variis actionibus æqualiter approbatus. Hinc eſt, quod præſenti tempore in (*a*) Gallias nobis, Deo auxiliante, *ſubjugatas, (*b*) Vicarium te Præfectorum noſtra mittit auctoritas. Unde perpende, qualia de te videamur habere judicia, quando ad illos populos mitteris corrigendos, quos noſtris laudibus ſpecialiter credimus acquiſitos. Chara eſt Principi gloria; & neceſſe eſt de illis amplius eſſe ſollicitum, unde ſibi triumphorum veniſſe ſentit augmentum. Age igitur mandata, ſi cupis in te proficere noſtra judicia: turbulenta non ames, avara declina; ut talem te Judicem provincia feſſa ſuſcipiat, qualem Romanum Principem tranſmiſiſſe cognoſcat. Deſiderat viros egregios coacta cladibus ſuis. Effice, ut victam fuiſſe delectet. Nihil tale ſentiat, quale patiebatur, cum Romam quæreret. Abſcedat omnis de calamitate triſtitia. Serenetur tandem nubilus vultus. Nunc illam gaudere convenit, cum ad ſua vota pervenerit.

* Ed. *ſubjectas.* MS. R. *ſubſitutas.*

Chara eſt Principi gloria.

(*a*) In Gallias. Theodoricus Gallias Francorum oppreſſione liberavit, Venantio & Importuno Coſſ. ut idem Caſſiodorius noſter in Faſtis Conſularibus ſcribit. *Forner.*

(*b*) Vicarium te Præfectorum. Vicarius eſt, qui & in hiſtoria beati Apollinaris Martyris Judex atque Vicarius Præfecturæ nominatur, propterea quod ut aiunt l. 1. C. de off. vic. l. 1. C. de proxim. ſacr. ſcrin. lib. 12. Imperatores pro Præfecto diœceſes ſibi creditas temperant: & ideo Vicariam Præfecturam in inſcriptione, l. 3. C. Theo. de ſponſal. & l. 3. C. Theod. de fam. lib. & vices Præfecti Prætorio agere in inſcriptione, l. 1. Cod. Theo. de uſuris dicitur. *Broſſ.*

EPISTOLA DECIMA SEPTIMA.

Univerſis Provincialibus Galliarum Theodoricus Rex.

Denuntiat ſe Gemellum Vicarium Præfectorum ad regendam eorum provinciam miſiſſe; & jubet, ut ejus mandatis obediant.

LIbenter parendum eſt Romanæ conſuetudini, cui eſtis poſt longa tempora reſtituti: quia gratus ibi regreſſus eſt, ubi provectum veſtros conſtat habuiſſe Majores. Atque ideo in antiquam libertatem, Deo præſtante, revocati, veſtimini (*a*) moribus* togatis, exuite barbariem, abjicite mentium crudelitatem: quia ſub (*b*) æquitate noſtri temporis non vos decet vivere moribus alienis. Proinde de neceſſitatibus veſtris innata nobis manſuetudine cogitantes, (quod feliciter dictum ſit) ſpectabilem virum Gemellum Vicarium Præfectorum, fide nobis, & induſtria comprobatum, ad componendam provinciam credidimus dirigendum: ſperantes in nullo eum poſſe delinquere, qui nobis peccantes graviter intelligit diſplicere. Quapropter ordinationibus ejus ex noſtris juſſionibus obedite: quia eum credimus vobis profutura decernere. Recipite paulatim* veridicos more. Non ſit novitas moleſta, quæ proba eſt. Quid enim poteſt eſſe felicius, quam homines de ſolis legibus confidere, & caſus reliquos non timere? Jura publica certiſſima ſunt humanæ vitæ ſolatia, infirmorum auxilia, potentum fræna. Amate unde & ſecuritas venit, & conſcientia proficit. Gentilitas enim vivit ad libitum: ubi magis reperit mortem propriam, qui poteſt habere, quod placeat. Vos jam ſecuri oſtentate divitias parentum. Bona longo ſitu recondita, prodantur in lucem: quia tantum quis nobilior eſt, quantum & moribus probis, & luculenta facultate reluxerit. Ideo enim vobis Præfecturæ Vicarium direximus, ut cum tanta dignitate & civilem videamur regulam deſtinaſſe. Fruamini, quod tantum audiebatis. Intelligite homines non tam corporea vi, quam ratione præferri; & illos merito creſcere, qui poſſunt aliis juſta præſtare.

* *id eſt, Romanis.*

* Edit. *juridicos.*

Jura publica certiſſima ſunt humanæ vitæ ſolatia.

Tantum quis nobilior eſt, quantum & moribus probis, & luculenta facultate reluxerit.

(*a*) Moribus Togatis. Togati mores barbaris opponuntur. Toga Romana fuit, l. 32. ſed etſi accepto, D. de jur. fiſc. Plin. lib. 4. epiſt. Audiſtine, Cic. pro Corn. Balbo. Carent uſu togæ peregrini, barbari, & ii, quibus aqua, & igni interdicitur. Paul. lib. 3. tit. 4. Cingulum Romanos cinxiſſe annotatum a Macrobio eſt lib. 6. cap. 5. Saturn. Et infra Caſſiod. in Formula Præfect. Urb. habitu te togatæ dignitatis ornavimus, ut indutus veſte Romulea jura debeas affectare Romana. *Forner.*

* (*b*) Æquitate noſtri temporis. Solemne eſſe Principibus ſui ſæculi ſectam, felicitatem, mores, leges, laudes denique celebrare crebra in eorum conſtitutionibus mentio docet, ſup. lib. 1. epiſt. 6. Sæculi beatitudo. lib. 2. epiſt. 13. Noſtri temporis juſtitiam. Juſtinian. Secta noſtrorum temporum non patitur, l. ult. C. de pact. Obtrectator noſtrorum temporum. l. un. C. Si quis Imp. mal. ad quam legem Græcus Scholiaſtes Baſilicon lib. 60. colligit eum, qui Principis ſæculum criminatur, Principi ipſi maledicere videri, quo de inſtituto aliquando in Selection. libris, quos propediem editos curabo, ediſſeram. *Forner.*

EPISTOLA DECIMA OCTAVA.

Gemello Viro Senatori Theodoricus Rex.

Jubet, ut Magno, qui ab hoſtium partibus ad natale ſolum remeaverat, bona ſine ulla mora reſtituantur.

MErentur bona, qui noſtram viſi ſunt elegiſſe clementiam; ut eos veraciter judicaſſe, per augmenta propria poſſimus oſtendere. Quod ſi talibus publica decet proſpici largitate, quanto magis eos ſua dignum eſt poſſidere, quod commune munus probatur eſſe juſtitiæ? Spectabilis itaque Magnus, hoſtium converſatione damnata, quod natus eſt reminiſcens, ad Romanum repatriavit imperium: cujus abſentia contigiſſe dicitur, ut ejus potuiſſet perire ſubſtantia. Atque ideo præſenti juſſione ſancimus, quatenus tam in agris, quam mancipiis urbanis, aut ruſticis, vel quicquid ſibi competens quolibet modo nunc amiſſum poterit probare, ſine aliqua tarditate recuperet: retinens ex noſtra auctoritate dominii jus omne, quod habuit: nec quæſtionem eum de rebus ſibi antiqua poſſeſſione competentibus volumus ſuſtinere, cui propoſiti noſtri eſt etiam nova præſtare.

Sua quemque poſſidere, commune munus probatur eſſe juſtitiæ.

EPISTOLA DECIMA NONA.
Sive Commonitorium.
Danieli Theodoricus Rex.

Illi Marmorario peritiſſimo conceditur facultas diſpenſandi arcas marmoreas in Urbe Ravenna ad ſepelienda defunctorum corpora.

Fructuoſus debet eſſe labor publicus.

DEcet, ut Palatio noſtro ſervientibus juſtis commodis conſulamus: quia fructuoſus debet eſſe labor publicus; ut quamvis obſequia nobis gratuita jure debeantur, ſervitia tamen per moderata compendia provocemus. Et ideo artis tuæ peritia delectati, quam in excavandis atque ornandis marmoribus diligenter exerces, præſenti auctoritate concedimus; ut, te rationabiliter ordinante, diſpenſentur arcæ, quæ in Ravennati urbe ad recondenda funera diſtrahuntur, quarum beneficio cadavera in ſupernis humata ſunt, lugentium non parva conſolatio: quoniam animæ tantum de mundi converſatione diſcedunt, corpora vero dulces quondam ſuperſtites non relinquunt. Hinc quibuſdam veniunt ad pretium dolores, & miſerabili ſorte votorum creſcit mercantibus de humana morte compendium. Ita tamen, ut non ſit iniquitas ſub hac occaſione taxari: ne cogantur miſeri inter acerba luctuum, gravia plorare diſpendia facultatum; & nefanda devotione conſtricti, aut urgeantur patrimonia pro mortuis perdere, aut dilecta corpora viliſſimis foveis potius dolentes abjicere. Sit modus in voluntate poſcentium, quando ipſa * miſeratio pro ementibus facit. Nam minus debet lædi, cui amplius pro pietatis officio videtur imponi.

* Ed. *moderatio promerentibus.*

EPISTOLA VIGESIMA.

* Grimondæ Sajoni, & Ferrocincto Apparitori Theodoricus Rex.

* MS. Aud. *Travila.* MSS. R. *Graviala.* Cuj. & Forn. *Trimula.*

Decernit, ut, ſi Fauſtus ea, quæ Caſtorius poſſidebat, vel titulis ingravavit, vel privata uſurpatione detinuit; mox ei prædium cum alio ejuſdem pretii, illis cogentibus, a pervaſore reddatur.

INter glorioſas Reipub. curas, quas perpeti cogitatione, Deo auxiliante, revolvimus, cordi noſtro eſt levamen humilium; ut contra potentiam ſuperborum noſtræ pietatis erigamus obſtaculum: nec liceat quicquam apud nos audaciæ, cujus eſt propoſiti, ſuperba calcare. Caſtorii igitur flebili calamitate permoti, quem exitialis hactenus diverſorum preſſit invidia, occaſionem præbuit ſalutaribus conſtitutis; ut plus valeret noſtræ pietatis auxilium, quam iniqua calliditas improborum. Atque ideo præſenti auctoritate decernimus, ut ſi Præfectus vir magnificus Fauſtus ea, quæ Caſtorius poſſidebat, vel titulis ingravavit, vel privata uſurpatione detinuit, mox ei prædium, (a) cum alio ejuſdem meriti, vobis imminentibus, a pervaſore reddatur; ut crudelibus damnis afflicto, pietatis noſtræ remedio conſulamus. Si quis autem in hac præſumptione * medius invenitur; ut ad ea, quæ juſſa ſunt, idoneus nequeat inveniri, ad nos reducite vinculis illigatum; ut pœna poſſit ſatisfieri, cujus facinoris facultas non ſufficiat ultioni. Tali igitur confuſione jam iniquæ mentis impetus conquieſcat: ne non tam Caſtorium, quam noſtrum votum perſecutus eſſe videatur. Quod ſi poſthac qualibet occaſione ſæpe memoratum Caſtorium notus ille artifex nocere tentaverit, quinquaginta librarum auri multa protinus feriatur. Sitque major cruciatibus pœna, reſpicere illæſum, quem videre deſideravit afflictum. En factum, quod cuncta protinus temperet ac corrigat Poteſtates, Prætorii Præfectus bacchari non eſt in humilis læſione permiſſus; & cui a nobis aſſurgitur, officiendi poteſtas miſeris abrogatur. Hinc omnes intelligant, quo amore delectemur æquitatis; ut & potentiam noſtrorum Judicum velimus imminuere, quatenus bona conſcientiæ poſſimus augere.

* Juret. *forte modicus.*

Major cruciatibus pœna eſt reſpicere illæſum, quem videre quis deſideravit afflictum.

Princeps aſſurgit Præfecto Prætorio.

(a) Cum alio ejuſdem meriti. Jure civili raptores in triplum teneri nemo neſcit. In pervaſorem, qui in alienos agros irrumpit, actio in duplum redditur, ex Conſtantini ad Baſſum conſtitutione, quæ extat apud Jul. Frontinum, de limitib. agror. & l. 4. C. fin. reg. *Fornier.*

EPISTOLA VIGESIMA PRIMA.

Fauſto Viro Illuſtri Theodoricus Rex.

Illi quatuor menſium induciæ ad receſſum ab Urbe Roma in provinciam utilitatis propriæ cauſa conceduntur.

HUmanæ conſuetudinis mos eſt, ut variata plus * capiant; & quamvis in uſum habeantur eximia, faſtidium præſtet omne, quod ſatiat. Proinde * ſacris mœnibus jugiter immoranti diſponendæ utilitatis propriæ cauſa inducias tibi poſtulas debere concedi, non quod habitatio tam clara pertædeat, ſed quod dulcior fiat renovata regreſſio. Atque ideo illuſtri Magnitudini tuæ ſecedendi ad provinciam quatuor menſium inducias pietas noſtra largitur: ita ut expletis eiſdem, ad penates proprios redire feſtines; quatenus habitatio Romana, quam multiplici volumus denſare conventu, ſubtractis incolis, terrarum (a) opinatiſſima non rareſcat. Hoc etiam & vobis aptiſſimum judicamus, quando Senator Romanus alibi poſſit dolere tardatus. Ubi eſt illa gratia parentum, ubi tanta mœnium poſſit reſpici pulchritudo? Piaculi genus eſt, abſentem ſibi Romam diutius facere, qui in ea poſſunt conſtitutis laribus habitare.

* Ed. Ac. & vet. cod. For. *ſapiant.* *Faſtidium præſtat omne quod ſatiat.* * *id eſt Romanis.*

(a) Sic opinatiſſimam Rhodon vocat Florus lib. 1. cap. 7. ut ex V.C. reſtituit Pighius ad Valer. Max. lib. 4. cap. 8. Cujus tamen interpretationem dicit D. Juretus rejici debere.

EPISTOLA VIGESIMA SECUNDA.

Artemidoro Viro Illuſtri Theodoricus Rex.

Vocat illum ad Aulam, & ad conſortium ſuum.

COngruit Comitatum noſtrum viris nos decorare nobilibus; ut & illorum expleatur votum, & obſequium noſtrum ornent merita perſonarum. Proinde Magnitudinem tuam ad conſpectus noſtros, quos tibi non ambigimus eſſe gratiſſimos, his oraculis evocamus; ut qui longa nobiſcum ætate verſatus es, præſentiæ noſtræ dulcedine capiaris. Feſtinat enim ad Principem, qui vel ſolum poteſt videre propitium. Nam cui * libet habere noſtra (a) colloquia, munera credit eſſe divina. Quapropter non tardamus deſiderium, cujus optamus aſpectum. Venire te gaudentem credimus, quem alacriter ſuſtinemus.

Cur congruat comitatum regium viris nobilibus decorare.

* Ed. Ac. *licet.* *Cui libet habere Regis colloquia, munera credit eſſe divina.*

(a) Noſtra colloquia. Colloqui cum Imperatore magnum quidpiam rex Theodoricus cenſet; ut & menſæ adhiberi, qua de re infra pluribus, lib. 6. Form. 9. & nos nonnihil lib. 3. cap. 13. Select. attigimus. *Fornier.*

EPISTOLA VIGESIMA TERTIA.

Coloſſæo Viro Illuſtri, Comiti Theodoricus Rex.

Illi committit regimen Pannoniæ Sirmienſis, & eum ſalutaribus ad hoc munus bene obeundum monitis imbuit.

Cur juvet probatis ordinanda mandare.

* MS. Aud. *quid.*

JUvat probatis ordinanda mandare; ſiquidem & de tabulis judicium gaudet eligentis, & eorum ſecura ſubſtantia eſt, quæ committitur approbatis. Nam ut optamus eſſe, * qui placeat: ita curamus, ut qui placuerit, eniteſcat. Proinde proſperis initiatus auſpiciis ad (*a*) Sirmienſem Pannoniam, quondam ſedem Gothorum, proficiſcere, illuſtris cinguli dignitate præcinctus: commiſſamque tibi provinciam armis protege, jure compone; ut antiquos defenſores recipere læta poſſit, quæ ſe noſtris parentibus feliciter paruiſſe cognoſcit. Noſti qua te nobis converſationis ſinceritate commendes. Sola tibi placendi via eſt, ſi quæ gerimus, imiteris. (*b*) Æquitati fave, innocentiam animi virtute defende; ut inter nationum conſuetudinem perverſam, (*c*) Gothorum poſſis demonſtrare juſtitiam, qui ſic ſemper fuerunt in laudis medio conſtituti, ut & Romanorum prudentiam caperent, & virtutem gentium poſſiderent. Remove (*d*) conſuetudines abominanter * inolitas: verbis ibi potius, non armis cauſa tractetur: non ſit convitium negotium perdere, cum * pro re abjurator aliena furtum, non animam reddat; ne plus intentio civilis rapiat, quam bella conſumant. Scuta in hoſtes erigant, non in parentes. Et ne quem forte ad mortem videatur præcipitare paupertas, redde pro talibus glorioſum plane damnum. Lecturus a nobis gratiæ uberrimum fructum, ſi civile ibi potueris plantare propoſitum; & noſtris vere judiciis dignum, ſi diſpendium judex ſubeat, ut vitam periturus acquirat. Quapropter conſuetudo noſtra feris mentibus inſeratur, donec truculentus animus velle vivere conſueſcat.

Gothorum juſtitia.

*Alii, *inolitas*. Alii, *inditas*.

* Alii, *proprie abjurator alieni.*

(*a*) Sirmienſem Pannoniam. Sirmienſis Pannonia quondam ſedes Gothorum. Non paucæ Cæſarum conſtitutiones in Codice extant datæ Sirmii, ut earum ſubſcriptio indicat. *Forn.*

(*b*) Æquitati fave. De Gothorum juſtitia vide Procop. de bello Gothorum. *Broſſ.*

(*c*) Gothorum poſſis demonſtrare juſtitiam, Gothorum tamen gentem perfidam, at pudicam aic Salvian. lib. 7. de providentia: inter quos nulli ſcortatores, nulli impudici ſint, niſi Romani. *Forn.*

(*d*) Conſuetudines inolitas, infr. lib. 7. Form. 2. Et ſupra lib. 1. epiſt. 10. Conſuetudinis nomine intellige id, quod ſolet pendi, videlicet tributum. Solemnia vectigalia vocat l. 2. D. de munerib. & honorib. Juſtinian. *ταῖς δευτερίναις συνηθείαις* Nou. 123. & 128. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA QUARTA.

Univerſis Barbaris, & Romanis per Pannoniam conſtitutis Theodoricus Rex.

Præcipit, ut Coloſſæo obediant, & duellum execrentur, Gothorum exemplum ſecuti.

* MS. Aud. *diſpoſitionem conferantur.*

INſtitutum ſuum providentia noſtra non deſerit, cum ſubjectis ſemper intenta, profutura diſponit; ut ad majorem * devotionem concitentur, qui ſui curam nos habuiſſe cognoſcunt. Hinc eſt, quod Coloſſæo viro illuſtri, nomine viribuſque præpotenti, gubernationem veſtram, defenſionemque commiſimus; ut qui ſuæ hactenus multa dedit experimenta virtutis; augeatur potius in futuris. Atque ideo * (*a*) parientiam veſtram ſæpius approbatam, nunc quoque eodem præſente monſtrate; quatenus in his, quæ pro regni noſtri utilitate rationabiliter agenda præceperit, devotione probabili compleantur: quia fidem conſtantia probat; & ille integritatem propriæ aſſerit mentis, qui jugibus perſiſtit obſequiis. Illud præterea vos credimus admonendos, ut non in vos, ſed in hoſtem ſævire cupiatis. Res parva non vos ducat ad extrema diſcrimina. Acquieſcite juſtitiæ, qua mundus lætatur. Cur ad monomachiam recurritis, qui venalem Judicem non habetis? Deponite ferrum, qui non habetis inimicum. Peſſime contra parentes erigitis brachium, pro quibus conſtat glorioſe moriendum. Quid opus eſt homini lingua, ſi cauſam manus agat armata? Aut unde pax eſſe creditur, ſi ſub civilitate pugnetur? Imitamini certe Gothos noſtros, qui foris prælia, intus norunt exercere modeſtiam. Sic vos volumus vivere, quemadmodum parentes noſtros, Domino præſtante, cernitis floruiſſe.

* *id eſt obeditntiam* Ed. A e. *patientiam.*

Fidem conſtātia probat.

Diſſuadetur duellum.

Juſtitia mundus lætatur.

Cauſa jure, non vi decernenda.

(*a*) Parientiam, ut infr. lib. 7. Form. 27. l. 1. C. qui pro ſua juriſd. jud. da poſſ. Parientiam autem paulo poſt, & obſequia pro eodem uſurpavit. Nonnemo parentiam legit, d. l. un. ubi vulgo patientiam, ut hic mendoſe prius ſcriptum Jacobi Cujacii *εὐστοχία* reſtituit lib. 2. cap. 6. obſervat. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA QUINTA.

Simeoni Viro illuſtri, Comiti Theodoricus Rex.

Illi committit per Dalmatiam Siliquatici titulum; & jubet, ut ferrarias venas inquirat; ferrique utilitates deſcribit.

AMamus publicis actionibus perſonas inſerere morum probitate conſpicuas; ut per obſequia fidelium nobis creſcat utilitatis augmentum. Proinde * ſinceritatem animi tui per præclara documenta noſcentes, Siliquatici titulum, quem fide dominicatus jure dederamus diſcuſſione * Indictionis primæ, ſecundæ, vel tertiæ, per provinciam Dalmatiam ordinatio tibi noſtra committit; ut quolibet damnum fraudis veſtigio publicum te fuerit explorantem repertum, procul dubio noſtris ærariis inferatur: quia non tantum lucra quærimus, quantum mores ſubjectorum deprehendere feſtinamus. Præterea ferrarias venas prædictæ Dalmatiæ cuniculo te veritatis jubemus inquirere, ubi rigorem ferri parturit terrena mollities, & igne decoquitur, ut in duritiem transferatur. Hinc, auxiliante Deo, defenſio patriæ venit; hinc agrorum utilitas procuratur, & in uſus humanæ vitæ multiplici commoditate porrigitur. Auro ipſi imperat, & ſervire cogit locupletes pauperibus conſtanter armati. Convenit itaque hanc ſpeciem diligenti indagatione rimari, per quam & nobis lucra generantur, & hoſtibus procurantur exitia. Eſto ergo de * anteſata diſcuſſione ſollicitus, & in publicis utilitatibus temperatus; ut noſtrum rationabile compendium creſcendi tibi poſſit procurare augmentum.

* MS. A. *ſinceritate animi tui præclara &c.*

* *id eſt an. Chri.* 508. 509. 510.

Ferri utilitates.

* MS. A. *an. teſacta.*

EPISTOLA VIGESIMA SEXTA.

Oſuni Viro Illuſtri, Comiti Theodoricus Rex.

Jubet, ut ſolatia Simeoni ad ea, pro quibus in Pannoniam miſſus fuit, neceſſaria non neget.

QUamvis prudentiæ tuæ ſit, utilitati publicæ deputatis ferre præſidium: tamen admonitio noſtra ſe cumulat, ut ſecurius fiat, ubi ſe reverentia noſtræ juſſionis accommodat. Simeonem itaque virum clariſſimum, cujus fides olim nobis eſt cognita, vel devotio comprobata, ad ordinationem Siliquatici, nec non Ferrariarum, ad provinciam Dalmatiam noſtra ordinatione direximus: Cui expetita ſolatia non negetis; ut Sublimitas tua nobis commendatior fiat, cum actibus ſe publicis præbere feſtinat.

EPISTOLA VIGESIMA SEPTIMA

Joanni Viro Senatori, Conſulari Campaniæ Theodoricus Rex.

Illum varia jam perſecutione jactatum tuetur a Præfecto Prætorio, nec non & hortatur, ut officium Conſularitatis ſumma cum fide obeat.

PRopoſitum eſt pietatis Regiæ, locum injuſtis odiis amputare, & poteſtatis armatæ ſupercilium cohibere reverentia juſſionum. Infeſta eſt ſiquidem humilibus Superioris offenſa, cum ad laudem trahitur, ſi vindicta de mediocribus acquiratur. Proinde diu & varia perſecutione jactatus, ad pietatis noſtræ remedia haud irrite convolaſti: aſſerens eminentiſſimam Præfecturam timere eſſe terrori; ne privata in te odia * ſatiarentur per publicam diſciplinam. Sed nos, qui donatas dignitates juſtitiæ parere cupimus, non dolori, contra illicitas præſumptiones noſtra te tuitione vallamus; ut Regiæ Majeſtatis objectu ferventium furor animorum in ſuis cautibus elidatur; & de ſe magis ſumat pœnas protervia, dum cohibetur innoxia. Tamdiu enim Judex dicitur, quamdiu & juſtus putatur: quia nomen quod ab æquitate ſumitur, per ſuperbiam non tenetur. Reſtat nunc, ut aſſumptum impleas Conſularitatis officium, & te utilitatibus publicis, quas egiſſe tuos conſtiterit deceſſores, ſedulus ac devotus impendas; quantumque a nobis protegeris, tantum modeſtiæ parere feſtines. Nam ſi gaudio perfrueris, quod a læſione tua Præfectos Prætorii remotos eſſe cognoſcis, qui ſub illo eſſe monſtraris; quid te male agentem paſſurum eſſe cognoſcis?

* Ed. *ſotiarentur.*

Tamdium Judex dicitur, quamdiu & juſtus putatur.

EPISTOLA VIGESIMA OCTAVA.

Caſſiodorio Viro Illuſtri, Patricio Theodoricus Rex.

Illum multis laudibus ornatum ad Comitatum ſuum evocat.

GRatus eſt nobis eorum ſemper aſpectus, qui noſtris animis glorioſis actionibus inſederunt: quoniam perpetuum obſidem dederunt amoris ſui, qui apud nos probati ſunt ſtudere virtuti. Proinde Magnitudinem tuam, glorioſo nobis ſervitio comprobatam, ad Comitatum juſſis præſentibus evocamus; ut & ornatus de te Regalibus creſcat obſequiis, & tu noſtris conſpectibus augearis. Convenit enim etiam te requiri, qui noſtra feciſti eximie tempora prædicari. Ornaſti de conſcientiæ integritate Palatia: dediſti populis altam quietem. Hinc omnibus factus notior: * quia multi te poſitum in poteſtate neſciunt; præſentati autem tribunalibus Judicem ſine aliquo damni terrore viderunt: pretioſior factus cunctis, quia nullo * præmio vendebaris. Quis talem non deſideret videre, cui nos publice conſtat gratiam retuliſſe? Nam qui alterum reprimere conati ſumus, te etiam, Palatio teſte, laudavimus. Tende gradus, accelera feſtinus adventum. Alacrem venire convenit, qui, ſe a Principe ſuſtineri poſſe cognoſcit.

Studentes virtutis Theodorico gratiſſimi.

Caſſiodorii laudes.

* Gr. & Cuj. *quia qui noluit in poteſtate te poſitum, neſcivit.*

* MS. Aud. *voluit.*

* Ed. Ac. *pretio.*

EPISTOLA VIGESIMA NONA.

Argolico Viro Illuſtri, Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Scribit ſe Paulino Patricio horrea vetuſtate deſtructa, ut ea readificet, & in proprios uſus convertat, conceſſiſſe.

QUis neſciat noſtrum eſſe commodum ſupplicantis ad quæſtum; & illud bonis Principibus creſcere, quod benigna poſſunt largitate præſtare? Hoc ſunt enim Regia dona, quod ſemina: ſparſa, in ſegetem coaleſcunt: in unum coacta, depereunt. Optamus ergo, munera multis collata dividere, ut poſſint ubique noſtra beneficia pullulare. Atque ideo illuſtris & magnifici viri Patricii Paulini * actorum ſupplicatione ſuſcepta, quæ habentur in ſubditis horrea longi temporis vetuſtate deſtructa (quibus illud, atque illud vocabulum præfixit Antiquitas) ſi nunc uſui publico minime neceſſaria eſſe monſtrantur, nec aliqua ibidem eſt ſpecies, quæ ad fiſcum pertinet congregata, præfato viro cum omnibus ad ſe pertinentibus abſoluta liberalitate concedimus; ut ædificandi, & ad poſteros tranſmittendi aſſumpta licentia, ſuis utilitatibus profutura diſponat: quia confert magnum Reipub. munus, quiſquis diruta maluerit ſuſcipere reparanda; in ea præſertim urbe, ubi cuncta dignum eſt conſtructa relucere, ne inter tot decora mœnium deformis appareat (a) ruina ſaxorum. In aliis quippe civitatibus minus nitentia ſuſtinentur: in ea verò nec mediocre aliquid patimur, quæ mundi principaliter ore laudatur.

Hoc ſunt dona Regia, quod ſemina.

* Alii, *auctorum*, alii, *ac torum.*

Magnũ Reip. munus confert, quiſquis diruta ſuſceperit reparanda.

(a) Deformis ruina. Deformitas ruinam ædificiorum ac murorum ſignificat, ut inf. lib. 7. form. 6. in Comitiva formarum oſtendimus. Virgil. 12. Æneid. accendere bellum, deformare domum, id eſt, evertere, l. 23. Lexque tutores, C. de adm. tut. jubet tutorem deformatum pupili ædificium reficere. Deformes ruinæ, l. 4. l. 5. C. de ædif. priva. Lamprid. Alexandro Severo, theatrum Marcelli reficere voluit multis civitatibus quæ poſt terræ motus deformes erant, ad inſtaurationem operum & privatorum, & publicorum pecuniam ex vectigalibus dedit. l. 4. & l. 16. quicumque, C. de oper. publ. adde quæ infra in Comitiva for. adnotavi, lib. 7. form. 7. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA.

Argolico Viro Illuſtri, Præfecto Urbis Teodoricus Rex.

Jubet, ut Joannem in Cloacarum Romanarum reparatione adjuvet.

ROmanæ civitatis cura noſtris ſenſibus ſemper invigilat. Quid eſt enim dignius, quod

tractare debeamus, quam ejus reparationem* erigere, quam ornatum conſtat noſtræ Reipub. continere? Proinde illuſtris Sublimitas tua ſpectabilem virum Joannem nos direxiſſe cognoſcat, propter ſplendidas Romanæ civitatis cloacas; quæ tantum viſentibus conferunt ſtuporem, ut aliarum civitatum poſſint miracula ſuperare. Videas illic fluvios, quaſi montibus concavis clauſos, per ingentia* (*a*) ligna decurrere. Videas ſtructis navibus per aquas rapidas non minima ſollicitudine navigari: ne præcipitato torrenti marina poſſint naufragia ſuſtinere. Hinc Roma ſingularis, quanta in te ſit, poteſt colligi magnitudo. Quæ enim urbium audeat tuis culminibus contendere, quando nec ima tua poſſunt ſimilitudinem reperire? Et ideo ſupradicto Joanni officii noſtri ſolatia vos præbere cenſemus: quoniam ordinationes noſtras publica volumus implere perſonas; privatas manus amoventes, quæ audacius merguntur illicitis.

* MS. Aud. & Vet. Forn. *eligere*.

Cloacæ Urbis Romæ mirabiles.

*MS. Aud. & Ed. *ſigna*. MS. Rem. *ſagimina*, *forte*, *ſignina*, *ut notavit*. D. Cujas. Vide Ep. 38. lib. 5.

(*a*) D. Juret. legit in V.C. ligna. Sic in ænigmate Symphoſii, cap. In ligno vebitur medio, quæ ligna vehebat.

Per ingentia ſigna. Al. per ingentia ligna. ſuſpicor legendum, ſtagna. arg. l. un. ut in fluminib. publ. navig. li. & l. 2. §. ſi quis cloacam. §. ideo, Ne quid in loco publ. & Salluſt. lib. 4. hiſtor. apud Nomium, Mœnia oppidi ſtagnabant redundantibus cloacis adverſo æſtu maris. Stagnum enim Varroni, ac Feſto dici placet, quod in eo aqua ſtet. Sed & infra lib. ſeq. epiſt. 50. liquida fluenta decurrere. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA PRIMA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Scribit ſe miſiſſe Joannem ad inquirendum in eos, qui aquas formarum ad proprium uſum derivaverant, & etiam in eos, qui æs, & plumbum ex ornatu mœnium abſtulerant, & ut ipſi in his auxilio ſit, admonet.

QUamvis univerſæ Reipub. noſtræ infatigabilem curam deſideremus impendere, &, Deo favente, ad ſtatum priſtinum ſtudeamus cuncta revocare: tamen Romanæ civitatis ſolliciciora nos augmenta conſtringunt: ubi quicquid decoris impenditur, generalibus gaudiis exhibetur. Pervenit itaque ad noſtram conſcientiam, ſuggeſtione multorum, quæ prava non poteſt diſſimulare commiſſa, plura in præjudicio urbis Romanæ deteſtabiles præſumptores aſſumere; ut cui nos ſummum deſideramus adhibere ſtudium, dolum patiatur injuſtum. Quapropter ordinationes noſtras ad veſtram facimus notitiam pervenire, quibus amplius credimus civitatis veſtræ diſpendia diſplicere. Dicitur ergo, commodi cura privati, (*a*) aquam formarum, quam ſummo deceret ſtudio communiri, ad aquæ molas exercendas, vel hortos irrigandos fuiſſe derivatam. Turpe hoc, & miſerabile in illa urbe fieri, quod per agros vix deceret aſſumi. Et quia non poſſumus admiſſi qualitatem ultra jura corrigere (ne dum fabricis prodeſſe volumus, legum culmina deſtruamus) ſi hujus neſandiſſimæ rei dominus Tricennii * præſcriptione munitur, accepto pretio competenti ſuum vendat errorem; ut quod læſionem publicis præſtat fabricis, non præſumatur ulterius: ne quod nunc ſub largitate corrigimus, poſtea ſeveriſſime vindicemus. Si vero tale aliquid moderna præſumptione tentatum eſt, ſine dubitatione tollatur. Unius enim deſiderio pravo generalis debet utilitas anteferri, cui vel in cauſis juſtis raro poterit obviari. Mancipia vero formarum ſervitio Principum proviſione deputata, in privatorum cognovimus tranſiiſſe dominium. Æs præterea, non minimum pondus, & quod facillimum direptioni eſt molliſſimum plumbum, de ornatu mœnium referuntur eſſe ſublata, quæ auctores ſuos ſæculis conſecrarunt. Æs enim Jonos Theſſaliæ Rex, plumbum Midas Regnator Phrygiæ repererunt. Et quam miſerum eſt, ut unde famam providentiæ alii ſuſceperunt, nos opinionem negligentiæ incurriſſe videamur? Templa etiam, & loca publica, quæ petentibus multis ad reparationem conculimus, ſubverſioni potius fuiſſe mancipata. Et quoniam malarum rerum emendatio nos delectat, ne conceſſa videatur ex taciturnitate licentia, Joannem virum ſpectabilem electum noſtra juſtitia ad hæc, quæ ſupra memoravimus, direximus inquirenda; ut cuncta ſuo ordine diſcuſſa, nobis relationis obſequio lucidentur; quatenus quid de ſingulis rebus, aut de præſumptoribus earum fieri oporteat, more noſtræ juſtitiæ cenſeamus. Adhibete nunc ſtudia, præſtate ſolatia; ut inquiſitionem, quam debueratis petere, grata videamini mente complere.

Tricennalis præſcriptio.

* Ed. *præſumptione.*

Unius deſiderio pravo generalis debet utilitas anteferri.

Quinam æris & plumbi repertore.

(*a*) Aquam formarum. Emendo aquarum forma, ex l. 1. l. 6. omnis, de æquæduc. Cod. lib. 11. lib. 7. form. 6. in formula Comitivæ formarum Urbis. Formæ autem pro ædificio ac ſtructura, l. 27. ſi pendentes, §. ſi quid cloacam, D. de uſufruct. formam aquæductus, Ulpian. Harmenop. lib. 2. tit. 1. agens de ædificiis ex aliena exſtructis materia, τὰ ἴδια vocat, περὶ τῆς ἐξ ἀλλοτρείας ὕλης γινομένων οἰκιῶν. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA SECUNDA.

Gemello Viro Senatori Theodoricus Rex.

Scribit ſe Arelatenſibus, qui Regis partibus faverant, & ob hoc obſidionem & penuriam pertulerant, per quartam indictionem tributa relaxaſſe.

COnſtat apud nos fidelium non perire ſervitia, ſed in triſtibus impenſa recipere in meliore fortuna. Arelatenſibus itaque, qui noſtris partibus perdurantes glorioſæ obſidionis penuriam pertulerunt, per indictionem quartam fiſcalia tributa noſtra relaxat humanitas: ita ut futuro tempore ad ſolitam redeant functionem; quatenus & nos benemeritis viciſſitudinem reddidiſſe videamur, & ab illis, cum res popoſcerit, ſolita devotio non negetur. Satientur in libertate, qui pro nobis in anguſtiis eſurire maluerunt. Sint læti, qui triſtitiam fideliter pertulerunt. Non decet ſtatim de tributis eſſe ſollicitum, qui caſum vix potuit declinare poſtremum. A quietis iſta, non obſeſſis inquirimus: (*a*) Quid enim a domino agri exigas, quem cum non coluiſſe cognoſcas? Pretioſum vectigal jam nobis dederunt ſuæ fidei. Injuſtum eſt, ut viles pecunias exigamus ab illis, qui glorioſas conſcientias obtulerunt.

Anno Chriſti 511.

(*a*) Quid enim a domino agri exigas. Avidiores tributorum a Principe inductorum exactores D. Chryſoſtomus inſectatur, qui ab agricolis ea, quæ ne terra quidem protuliſſet, flagitarent: eoſque in comparatione reg. & monach. communes regionis hoſtes vocat: κοινοὺς τῆς πολεμίους τῆς χώρας, ἅπερ οὐκ ἐξήνεγκεν ἡ γῆ, ταῦτα τοὺς γεωργοὺς εἰσπραττόμενοι. Puteolanis ſemel CLM. modiorum donata 2. Symmachus lib. 1. epiſt. 39. Et Publicanos remiſſionem petentes tertia mercedis parte relevavit Jul. Cæſar, auctor Sueton. Huc pertinet l. 25. ſed addes, §. vis major, D. locati. & lib. 4. epiſt. 7. infr. & quæ a Bartolo in hanc ſententiam diſſeruntur, in l. 11. Cotem, §. ult. D. de public. vect. & commiſſ. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA TERTIA.

Argolico Viro Illuſtri, Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Jubet, ut Armentarius, atque Superbus ejus filius iiſdem, quibus Referendi Curiæ, privilegiis gaudeant.

* Ed. *veſtra.*
* Ac. *eligere.*

Curia diſciplinis veterum patet.

* MS. Aud. *placet.*

Armentarii laudes.

GRatum nobis eſt, vota* noſtra circa Sacri Ordinis augmenta proficere. Lætamur tales viros* mergere, qui Senatoria mereantur luce radiare; ut laude conſpicuis deferatur gratia dignitatis. Curia namque diſciplinis Veterum *patet: nec ei judicari poteſt extraneus, qui bonarum artium eſt alumnus. Atque ideo illuſtris Magnificentia tua in clariſſimo Armentario, atque Superbo ejus filio ea faciat exiberi, quæ circa (*a*) Referendos Curiæ cana dictat Antiquitas. Hic eſt enim præfatus Armentarius, qui & parentum bono, & ſuo nobis commendatur ingenio: exigens meritis, quam ſperat precibus dignitatem. Nam quid dignius, ſi & Senatorio veſtiatur honore togata profeſſio? Ut in illa turba doctorum, audeat liberam proferre ſententiam; nec frænetur imperitiæ terrore, quem hortantur ad vocem jura facundiæ. Glorioſa eſt denique ſcientia litterarum: quia quod primum eſt, in homine mores purgat: quod ſecundum, verborum gratiam ſubminiſtrat: ita utroque beneficio mirabiliter ornat & tacitos, & loquentes. Ducantur ergo ad penetralia libertatis laudati merito ſuo, ornati judicio noſtro: habituri ſine dubio gratiſsimum Senatum, quorum ars eſt, facere de irato benevolum, de ſuſpecto placatum, de auſtero mitem, de adverſante propitium. Quid ergo Patribus imponere non poſsit, qui (*b*) flectere animum judicantis evaluit?

Cur glorioſa ſit ſcientia litterarum.

(*a*) Circa Referendos Curiæ. In vet. circa reverendos Cur. alii malunt, Referendarios: Referendos tamen legitur etiam lib. 1. epiſt. 41. Forte digamma Æolicum eſt, cujuſmodi & illa in Etruſcis Pandect. Ventorum Fi, pro ventorum vi, l. 9. ſi poſt, de peric. & comm. rei vend. Præfuerint, pro Præbuerint. l. 3. de vacat. & excuſ. mun. Advixa, pro Adfixa, l. 52. librorum. §. ſi quid igitur. De leg. 3. Provectæ, pro Profectæ. l. 35. ex facto, in fin. De hæred. inſtit. Et ea quæ Donat. in Terentii Andriam adnotavit, Daſus, Serſus, Corſus, pro Davus ſervus, corvus. Quintil. lib. 1. cap. 13. ita hic Referendos, pro reverendos eodem Æolum more ſcriptum fuerit. Viderint qui in iſtis minutis occulatiores ingenioſarum regularum laudem captant. *Fornet.*

Non ſunt confundendi Referendi Curiæ ſeu Senatus cum Referendariis Aulæ, quorum utrorumque formulæ extant lib. 6. Form. 16. 17. *Juret.*

(*b*) Qui flectere animum judicantis evaluit. Quanta ſit eloquentiæ vis, teſtantur Virgil. lib. 1. Æneid. Lucanus ad Piſonem. Ovid. 13. Metam. Val. Flac. lib. 4. *Breſſ.*

EPISTOLA TRIGESIMA QUARTA.

Maſſilienſibus Theodoricus Rex.

Scribit ſe Comitem Marabadum ad eos protegendos miſiſſe, & præcipit, ut ipſi libentibus animis obediant.

PRopoſiti noſtri eſt, probatas fortitudine & moderatione perſonas ad ordinationem veſtram defenſionemque dirigere; ut & Provincialium ratio ſublevetur, & utilitas publica bonis Præſidentibus augeatur. Proinde Comitem Marabadum, nobis æquitate compertum, ad Maſſilienſem civitatem credidimus dirigendum; ut quicquid ad ſecuritatem veſtram vel utilitatem pertinet, Deo juvante, perficiat: memorque gratiæ noſtræ, curam poſſit habere juſtitiæ: minoribus ſolatium ferat: inſolentibus * ſeveritatem ſuæ diſtrictionis objiciat: nullum denique opprimi iniqua præſumptione patiatur: ſed omnes cogat ad juſtum, unde noſtrum ſemper floret imperium. Quapropter deſignato viro in his, quæ vobis pro publica utilitate præceperit, libentibus animis obedite; ut fides veſtra, quæ jam prioribus monſtratur exemplis, ſubſequentibus quoque declaretur indiciis: quia gratius eſt obſequium, quod devotione perpeti cuſtoditur. Nos autem reddere cogitamus locum viciſſitudini, qui impenſa ſervitia non poſſumus oblivíſci.

* Ac. *ſecuritatem.*

Juſtitia floret imperium.

Gratius eſt obſequium, quod devotione perpeti cuſtoditur.

EPISTOLA TRIGESIMA QUINTA.

Romulo Theodoricus Rex.

Confirmat quicquid ipſi ejuſque matri ex Regio Edicto Liberius per pictatium conceſſerat.

LIberalitatem noſtram, firmam decet tenere conſtantiam: quia inconcuſſum debet eſſe Principis votum, nec pro ſtudio malignorum convelli, quod noſtra noſcitur præceptione firmari. Atque ideo præſenti juſſione cenſemus, ut quicquid ex noſtra ordinatione Patricium Liberium tibi, matrique tuæ* per pictatium conſtiterit deputaſſe, in ſuo robore debeat permanere; nec a quoquam metuas irrationabilem quæſtionem, qui noſtri beneficii poſſides firmitatem.

Inconcuſſum debet eſſe Principis votum.

* *id eſt per tabellam, vel ſcriptum.*

EPISTOLA TRIGESIMA SEXTA.

Arigerno Viro Illuſtri, Comiti Theodoricus Rex.

Imperat, admoneat Venantium, ut inſtructam perſonam ad Aulam mittat, qua rationibus Firmini ante Judices a Rege deſignatos valeat reſpondere.

PIetatis noſtræ propoſitum eſt, miſerandis fletibus audientiam non negare, maxime cum moris noſtri ſit, ad leges cuncta remittere; ut & conquerens mereatur effectum, & pulſatus nullum ſe queratur ſuſtinuiſſe præjudicium. Proinde * Firmius contra magnificum virum Patricium Venantium ſe dicit habere negotium, & frequenter ab eo ejus propoſitiones fuiſſe contemptas. Et quia (*a*) in cauſis ſemper eſt ſuſpecta potentia, dum velle creditur, quod poſſe judicatur, antefatum ſervata reverentia a te præcipimus admoneri; ut ſub ſponſione legitima inſtructam perſonam ad Comitatum noſtrum dirigere ſe promittat, qui apud delegatos * motu noſtro judices ejus intentionibus valeat præbere reſponſum. * Actor hic pœnam ſuæ recepturus audaciæ, ſi contra magnificum virum habuerit falſitatis eventum.

* Ed. *Firmius.*

In cauſis ſemper eſt ſuſpecta potentia.

* MS. Aud. *monitu.* Ac. *motus noſtro judicio.*
* Alii, *Auctor.*

(*a*) In cauſis ſuſpecta potentia, Cicero in Exordio orationis pro Quinctio. *Juret.*

EPISTOLA TRIGESIMA SEPTIMA.

Petro Epiſcopo Theodoricus Rex.

Jubet, ut partem facultatis, quam detinebat, Germano reſtituat, ſi legitimus filius ſit Thomatis; quod ſi facere renuat, cauſam vult ad Aulam vocari.

SI in alienis cauſis Beatitudinem veſtram convenit adhiberi, ut per vos jurgantium ſtrepitus

tus

tusconquieſcat; quanto magis ad vos remitti debet, quod vos ſpectat auctores? Atque ideo Sanctitas veſtra a Germano nos aditos flebili allegatione cognoſcat, qui ſe filium legitimum aſſerit quondam Thomatis: dicens partem facultatis patris ſui a vobis detineri, ſibimet legibus competentem. Quæ petitio, ſi veritate fulcitur, & genitoris ejus ſubſtantiam probat ſibi jure competere, ſupplicanti, conſiderata juſtitia, quam monetis, ſine obſervationis longæ diſpendio, debita tribuantur: quoniam cauſarum veſtrarum qualitas vobis debet judicibus terminari, a quo eſt ſpectanda magis, quam imponenda juſtitia. Quod ſi hanc cauſam ſub æquitate veſtrum minime definit arbitrium, noveritis ſupplicis querelam ad noſtram audientiam perducendam. Vos enim docetis voces pauperum non debere negligi, quas poteſt juſtitia comitari.

* Alii, *probatis.*

Cauſa Sacerdotum a Sacerdotibus debent terminari.

EPISTOLA TRIGESIMA OCTAVA.

Vuandil Theodoricus Rex.

Præcipit, ut nullam violentiam ab exercitu fieri Avenione patiatur.

QUamvis pietatis noſtræ conſtet eſſe votum, ut ubique civilia, ubique moderata peragantur, maxime tamen bene * geri optamus in regionibus Gallicanis: ubi & recens vaſtatio non portat injuriam, & ipſa initia bene plantare debent noſtri nominis famam. Principis ſiquidem opinionem longe lateque diſſeminat ſubjectorum cuſtodita ſecuritas; & ubi exercitus dirigitur, non gravandi, ſed defendendi cauſa potius æſtimetur. Atque ideo præſenti auctoritate delegamus, ut in Avenione, * in qua reſides, nulla fieri violentia patiaris. Vivat noſter exercitus civiliter cum Romanis: proſit eis deſtinata defenſio; nec aliquid illos a noſtris ſinatis pati, quos ab hoſtili nitimur oppreſſione liberari.

* Ed. Niv. & Gam. *agere.*

Principis opinionem longe lateque diſſeminat ſubjectorum ſecuritas.

* Ed. Niv. & Gam. *quamquam regis.*

EPISTOLA TRIGESIMA NONA.

Felici Viro Illuſtri, Conſuli Theodoricus Rex.

Jubet, ut Aurigis Mediolanenſibus illa, quæ mos priſcus indulſerat, largiatur.

ÆQuitatis ratio perſuadet, ut exercentibus lætitiam publicam conſuetudinem ſervemus antiquam, præſertim a Conſule venientem, cujus conſtat eſſe propoſiti, ut debeat ex liberalitate laudari: ne videatur aliud dignitas promittere, & aliud Senatorem velle complere. Quocirca ſub opinione munifici, parcum non decet inveniri: quia inumbrat famam publicam in Conſule tenacitatis obſcuritas. Quapropter illuſtris Magnitudo tua a Mediolanenſibus aurigis nos aditos eſſe cognoſcat, illa ſibi veſtris temporibus fuiſſe ſubtracta, quæ mos priſcus indulſerat, cum præſtante tempore munificentia ſit pro lege. Proinde ſi nullo mendacio aſſerta * vitiantur, Sublimitatem veſtram ſequi convenit vetuſtatem, quæ ſuo quodam privilegio, velut debita, quæ donantur expoſcit. Nec licet negari, quod te cognoſcis ſub antiquitate largiri.

Conſul ex liberalitate debet laudari.

Inumbrat famam publicam in Conſule tenacitatis obſcuritas.

* MS. Aud. *juvantur.*

Hæc Epiſtola videtur ſcripta an. Ch. 511. Felix enim hoc anno erat Conſul.

EPISTOLA QUADRAGESIMA.

Univerſis Provincialibus in Gallia conſtitutis Theodoricus Rex.

Provincialibus Galliæ hoſtiliter vaſtatis habitarationis læſionis relaxat tributa: ea tamen lege, ut ex eo, quod intactum fuerit, ad bellicas impenſas aliquid conferant.

QUamvis ſenſum noſtræ pietatis turba multiplex cogitationis intraret, & diverſas regni partes conſueta ſedulitate reſpiceret; feſtine tamen remedia veſtræ utilitatis aſpeximus: quoniam apud conſcientiam noſtram læſionis genus eſt, profutura tardare; nec poſſumus æſtimare jucundum, quod ingrata fuerit dilatione ſuſpenſum. Nam excreſcentibus morbis læſio debacchari permittitur, cum medicina differtur. Vobis itaque hoſtili ferocitate vaſtatis pro qualitate læſionis per * indictionem quartam relaxatam agnoſcite tributariam functionem: quia non gratulamur exigere, quod triſtis noſcitur ſolutor offerre. Ita tamen, ut de illis, quæ conſtat intacta, exercituales juventur expenſæ: quia illos in totum devotio non debet deſerere, quos pro ſe laborare cognoſcit. Invalidus eſt ſiquidem jejunus defenſor: nec animus miniſtrat audaciam, cum virtus corporeo fuerit robore deſtituta.

Excreſcentibus morbis læſio debacchari permittitur, cum medicina differtur.

* *id eſt Anno Chriſti 511.*

Invalidus eſt jejunus defenſor.

EPISTOLA QUADRAGESIMA PRIMA.

Gemello Viro Senatori Theodoricus Rex.

Decernit, ut triticum ad bellicas impenſas in caſtella ſupra Druentiam conſtituta e Maſſilienſibus horreis communi ſumptu devehatur.

TOlerabile fit omne, quod æquabili ordinatione diſponitur: quia diviſum onus ſub communione, ſubjectos certum eſt non gravare. Pars enim extrema ad unumquemque redit, cum ſumma univerſos incluſerit. Tritici itaque ſpeciem, quam ob exercituales expenſas, noſtra providentia de Italia deſtinavit, ne fatigata provincia hujuſmodi præbitione læderetur, ad caſtella ſupra Druentiam conſtituta de Maſſilienſibus horreis conſtat eſſe portandam. Quapropter jubemus, ut ſtudium devehendi ſupradictæ ſpeciei communiter ſubeatur; quatenus celeriter poſſit fieri, quod univerſitatis ſtudio videtur aſſumi.

Tolerabile omne, quod æquabili ordinatione diſponitur, & quare.

EPISTOLA QUADRAGESIMA SECUNDA.

Univerſis Provincialibus in Gallia conſtitutis Theodoricus Rex.

Renuntiat ſe miſiſſe ex Italia bellicas expenſas militibus, ne Galliæ nimis gravarentur.

(a) NOn occurritur ſub Principe benigno remedia poſtulare ſubjectos: quoniam ſupplicationem præcedit humanitas; & miro modo poſteriora fiunt vota, quam præſtita. Nuper ſiquidem moti juſtitia, juſſeramus ut pars aliqua illæſa provinciæ Gothis noſtris alimonia reperta præſtaret. Sed quia licet Principem ſemper humaniora cenſere (dum varietatis non habet vitium, quod pro beneficio fuerit immutatum) & ut nec nimia poſſeſſores illatione gravarentur, ex Italia deſtinavimus exercituales expenſas; ut ad defenſionem veſtram

Quare ſub Principe benigno remedia vix poſtulent ſubjecti.

Variation

ſtus exercitus noſtris humanitatibus aleretur, ſolumque auxilium provinciæ de tam magna congregatione ſentirent. Ducibus etiam ac Præpoſitis ſufficientem tranſmiſimus pecuniæ quantitatem; ut eorum (*b*) præbendæ, quæ non potuerunt convehi, ibi debuiſſent ſine alicujus diſpendio comparari: quia delectui noſtro nec illa voluimus imponere, quæ vos potuiſtis (ut arbitramur) offerre.

(*a*) Non occurritur ſub Principe benigno. Latinus Pacatus in vita Theodoſii refert, tam certa fuiſſe illius beneficia, ut tum accepta viderentur, cum ſponderet: quia vota hominum non fatigaret, nec adhiberet muneribus artem difficultatis, quare gloriantur Arcadius & Honorius in l. 2. C. Theod. de infirm. his quæ ſub tyr. ubi profitetur ſeſe ultro deferre beneficia inopinantibus. *Broſſ.*

(*b*) Præbendæ, id eſt militaris annona. Ulpian. ejus meminit; qui præbenda exercitui conduxerunt, 19. invicti de teſtib. T. Livius lib. 2. belli ſecundi Punici, Gell. l. 15. c. 4. Plaut. Perſa, Ædiles præbendæ locaverunt. Cæterum, tribuenda, quod more ſolito tribuerentur, ut & præbenda, dixit Symmachus lib. 1. epiſt. 6. & 8. Eo nomine beneficia eccleſiaſtica ſignificantur, tit. de præbend. & dig. & tit. de conceſſ. præbend. & can. ſi quis dator, can. ex multis. 1. q. 3. *Forn.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA TERTIA.

Unigis Spatario Theodoricus Rex.

Jubet, ut, cum Exercitus Gallias intraverit, mancipia ad alios deficientia prioribus dominis reſtituantur.

DElectamur jure Romano vivere, quos armis cupimus vendicare; nec minor nobis cura eſt rerum moralium, quam poteſt eſſe bellorum. Quid enim proficit Barbaros removiſſe confuſos, niſi vivatur ex legibus? Quapropter cum, Deo propitio, Gallias exercitus noſter intraverit, ſi qua (*a*) mancipia ſervitium declinantia, ad alios ſe, quam quibus* videbantur competere, contulerunt, prioribus dominis jubemus ſine aliqua dubietate reſtitui: quia confundi non decent jura, imperante juſtitia; nec poteſt abjecto favere ſervitio libertatis defenſor. Aliorum forte Regum prælia captarum civitatum aut prædas appetunt, aut ruinas: nobis propoſitum eſt, Deo juvante ſic vincere, ut ſubjecti ſe doleant, noſtrum dominium tardius acquiſiiſſe.

* Ed. Niv. & Gam. *debebantur* *Confundi non debent jura imperante juſtitia.*

(*a*) Si qua mancipia ſervitium declinantia. Fugitivi ſervi, ſi ſe ad alios, quam quibus debebantur competere, contulerint, prioribus dominis reſtitui jubet hic Theodoricus. Præterea requirendi fugitivos ſervos poteſtas dominis conceditur in l. requirendi. C. de ſer. fug. Quanta autem ſit ſervorum improbitas, teſtantur Veteres, quibus ſuſpecta fuerunt ſervorum ingenia: illiſque ingenitas eſſe fraudes crediderunt. Hinc Terentius,

Ne faceres quod vulgus ſervorum ſolet, dolis ut me deluderes.

apud Salvianum de providentia Dei, vitia ad ſervos relegata, eiſque adſcripta legimus, & animos ſerviles jam per ſe malos dominorum nequitia fieri pejores. Sic l. 3. C. de liber. & eor. lib. dixit, recipere nequitiam ſervilis ingenii. Et Arnobius petulantis amoris flammam ſervilibus obumbrare fallaciis. Sic etiam Tacitus, Suſpecta, ait, Majoribus noſtris fuerunt ingenia ſervorum, etiam cum in agris, aut domibus iiſdem naſcerentur, charitatemque dominorum ſatis acciperent. Vetus extat proverbium, tot nos habere hoſtes, quot ſervos, ut eſt apud Senecam. *Broſſ.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA QUARTA.

Univerſis Poſſeſſoribus Arelatenſibus Theodoricus Rex.

Scribit ſe certam pecuniæ ſummam, & alimonias ipſis ad murorum Arelatenſium, turriumque vetuſtarum reparationem miſiſſe.

QUamvis primum ſit, læſos incolas refovere, & in hominibus magis ſignum pietatis oſtendere: tamen utrumque humanitas noſtra conjungit; ut & largitatis remedio civibus conſulamus, & ad cultum reducere antiqua mœnia feſtinemus. Sic enim fiet, ut fortuna urbis, quæ in civibus erigitur, fabricarum quoque decore monſtretur. Pro reparatione itaque murorum Arelatenſium, vel turrium vetuſtarum certam pecuniæ direximus quantitatem. Victualia quoque, quæ veſtras relevare videantur expenſas, fecimus præparari; ut vobis deſtinentur, cum (*a*) tempus navigationis arriſerit. Relevate nunc animos, & de noſtra* promiſſione recreati, futuræ copiæ ſpem tenentes, divino favore, habetote fiduciam: quia non minus eſt quod noſtris verbis, quam quod horreis continetur.

* Ed. *proviſione.* *Fidelitas Theoderici in promiſſis.*

(*a*) Tempus navigationis. Tempore hyemis navigatio periculoſa: inde maria claudi dicuntur. Vegetius lib. 4. cap. 31. l. 6. Civitas. C. de off. rect. prov. Cic. lib. 2. epiſt. 6. ad Q. Fratr. Adhuc mare clauſum fuiſſe ſcio, ſed quoſdam tamen veniſſe Oſtia dicebant. Hinc lucem mutuatur ſpecies a Scævola tractata l. 122. qui Romæ, §. Callimachus, de verb. oblig. *Forner.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA QUINTA.

Arigerno Viro Illuſtri, Comiti Theodoricus Rex.

Illi ortam pro quadam domo inter defenſores Romanæ Eccleſiæ, & Judæos litem diſcutiendam committit.

JUſtitiæ noſtræ convenit, ut de indultis beneficiis calumnias fieri non ſinamus; & quicquid prava interpretatione tegitur, fugata (*a*) mendacii nube revelemus. Defenſores itaque ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ conqueſti ſunt, beatæ recordationis quondam Simplicium domum in ſacratiſſima Urbe poſitam ab Eufraſio Acolyto inſtrumentis factis ſolemniter comparaſſe; quam per annorum longa curricula Eccleſiam Romanam quieto jure ſuggerunt poſſediſſe, & in uſus alienos tranſtuliſſe ſecuritate dominii. Nunc autem exiſtere Samareæ ſuperſtitionis populum improba fronte duratum, qui Synagogam ibidem fuiſſe iniquis conatibus mentiatur; cum* ad humanos uſus habitacula longe aliter formata doceantur, quam poteſt eſſe memorata constructio. Quapropter Magnitudo tua, conſcientiæ ſuæ probata juſtitia, cauſam diligenti examinatione diſcutiat. Et ſi vera cognoverit, quæ veniunt in querelam, conſiderata æquitate definiat. Nam ſi humanis actibus ſunt calumniæ ſummovendæ, quanto magis credimus emendanda, quæ contumeliam Divinitatis tangere judicamus?

*MSS. *amoto Judæi vocantur Samareæ ſuperſtitionis populus.*
* Forn. & Grul. *in hos.*

(*a*) Mendacii nube. Sic Valer. lib. 3. nube infamiæ caſtitatem obſcurare. Paulinus epiſtol. ad Severum, curarum terreſtrium nube circundari. Virgil. lib. 10. Æneid. belli nubem. Et Paulus Oroſius, belli nebulas in magna malorum nubila coituras. *Broſſ.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA SEXTA.

Adeodato Theodoricus Rex.

Mutat pœnam accerbiſſimam, qua ob raptum Valerianæ puellæ adultæ, a Lucaniæ Brutiorumque Correctore fuerat condemnatus, in exilium ſex menſium, poſt quod patriæ rebuſque omnibus reſtituitur; tum indicit pœnam trium librarum auri ejuſmodi ſtatuti violatoribus: tandem eos ab omni formidine liberat, qui crimini bona fide interfuerant.

Cur delinquentis reatus materia ſit gloria Principis.

* *Ae. pietatis.*

MAteria eſt gloriæ Principalis, delinquentis reatus: quia niſi culparum occaſiones emergerent, locum* pietas non haberet. Quid enim ſalubris ordinatio gerat, ſi morum probitas cuncta componat? Arida ſiccitas madentis pluviæ beneficium exoptat. Salutiferis medentium manibus niſi infirma valetudo non indiget. Sic dum imbecillitati ſuccumbitur, convenienter remedia tribuuntur. Quapropter caſibus aſperis præſtandum eſt ſub juſtitiæ laude moderamen; ut nec vindictam ſinamus ſuperare peccata, nec culpam inſultare patiamur legibus impunitam. Datis itaque precibus allegaſti, viri ſpectabilis Venantii, Lucaniæ & Brutiorum* Præſulis, odiorum te acerbitate compreſſum, cuſtodiæ longo ſitu laborantem, in confeſſionem raptus adultæ puellæ Valerianæ fuiſſe compulſum; ut gratius fuerit ſpem citæ mortis expetere, quam tormentorum crudelia ſuſtinere. Inter ſupremas enim anhelantis anguſtias, votum eſt potius perire, quam vivere: quia deteſtabilis ſenſus pœnarum excludit dulciſſimæ ſalutis affectum. Illud etiam, quod minime juſtitia pateretur, adjiciens, defenſorum tibi patrocinia ſæpius poſtulanti fuiſſe ſubtracta, cum adverſarii florentes ingenio etiam innocentem te poſſent legum laqueis obligare. Quæ ſupplicatio cum efficaciter animum noſtræ pietatis intraret, paulatimque ad miſericordiæ jura deflecteret; occurrit Brutiorum Præſulis miſſa relatio, quæ privatam allegationem tragœdiæ ſuæ voce compreſſit: negando credi contra fidem publicam fallaciter ſupplicanti. Ideoque aſperitatem pœnæ noſtra lenitate mollimus: Statuentes, ut ex die prolati oraculi, ſex menſium patiaris exilium. Ita ut nulli poſt conſtituta noſtra ſub qualibet interpretatione tibi liceat objicere crimen infamiæ: quando fas eſt Principi maculoſas notas vitiatæ opinionis abſtergere. Sed hoc exacto tempore patriæ rebuſque omnibus* reformato, jus tibi ſit liberum omne, quod primitus: quia nulla te ingemiſcere probri aduſtione cenſemus, quem temporali volumus exilio detineri. Pœnam trium librarum auri nihilominus comminantes, ſi quis aut obviando, aut aliter intelligendo, præſens noſtrum violare tentaverit conſtitutum. Sed quoniam hæc ſtatuta ad innocentes nolumus uſque protendi, ne ſua cuique minime videatur ignorantia profuiſſe; præſenti auctoritate eos a formidine liberamus, quos utpote neſcientes, in eadem cauſa quolibet loco, vel tempore interfuiſſe conſtiterit. Similis enim videtur abſentis, qui conſcientiam criminoſi non habet.

* *Juret. id eſt, Correctoris.*

Cur inter ſupremas anhelantis anguſtias, votum eſt potius perire, quam vivere.

Non eſt credendum contra fidem publicam fallaciter ſupplicanti.

* *Alii deformato.*

Similis videtur abſentis, qui conſcientiam criminoſi non habet.

EPISTOLA QUADRAGESIMA SEPTIMA.

Fauſto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Scribit ſe Jovino Collegæ occiſori, eo quod intra ſepta Eccleſiæ refugiſſet, pœnam capitis exilio in Vulcanias inſulas, quæ deſcribuntur, commutaſſe.

In partem pietatis recidit moderata diſtrictio.

* *Ed. Niv. & Gam. præſtat*

(*a*) IN partem pietatis recidit mitigata diſtrictio: & ſub beneficio* punit, qui pœnam debitam moderatione conſiderata palpaverit. Jovinum Curialem, quem Corrector Lucaniæ Brutiorumque humani nobis ſuggerit (*b*) ſanguinis effuſione pollutum, ob hoc quod mutuæ contentionis ardoribus excitatus, rixam verborum uſque ad nefarium collegæ deduxit interitum: ſed conſcius facti ſui (*c*) intra Eccleſiæ ſepta refugiens, declinare ſe credidit præſcriptam legibus ultionem. (*c*) Vulcaniæ inſulæ perpetua relegatione damnamus; ut & ſancto templo reverentiam habuiſſe videamur, nec vindictam criminoſus evadat in totum, qui innocenti non credidit eſſe parcendum. Careat proinde patrio foco, cum exitiabili victurus incendio: ubi viſcera terræ non deficiunt, cum tot ſæculis jugiter conſumantur. Flamma ſiquidem iſta terrena, quæ alicujus corporis imminutione nutritur, ſi non abſumit, extinguitur: ardet continue inter undas medias montis quantitas indefecta; nec imminuit, quod reſolvi poſſe ſentitur; ſcilicet quia naturæ inextricabilis potentia tantum crementi cautibus reponit, quantum illi vorax ignis ademerit. Nam quemadmodum ſaxa incolumia permanerent, ſi ſemper ignis adunata decoqueret? Potentia ſiquidem divina ſic de contrariis rebus miraculum facit eſſe perpetuum, ut palam conſumpta occultiſſimis inſtauret augmentis, quæ vult temporibus ſtare diuturnis. Verum cum & alii montes motibus vaporatis exæſtuent, nullus ſimili appellatione cenſetur æſtimandus: quia gravius ſuccenditur, qui Vulcani nomine nuncupatur. Mittatur ergo reus capitis in locum prædictum vivus. Careat quo utimur mundo, de quo alterum crudeli fugavit exitio: quando ſuperſtes recipit, quod eventu mortis inflixit: Salamandræ ſecuturus exemplum, quæ plerumque degit in ignibus. Tanto enim naturali frigore conſtringitur, ut flammis ardentibus temperetur. Subtile ac parvum animal, lubricis lumbricis aſſocium, flavo colore veſtitum. Vitam præſtat ſoli, qui mortalia cuncta conſumit. Memorant autem ævi priſtini* ſervatores, hanc inſulam ante aliquot annos, undarum rupto terrore (*d*) ignitus erupiſſe, cum Hannibal apud Pruſiam Bithyniæ Regem veneno ſecum ipſe pugnavit: ne tantus dux ad Romanorum ludibria perveniret. Plus inde mirabile, ut mons tanta flammarum congregatione ſuccenſus, marinis fluctibus haberetur abſconditus; & ardor ibi indeſinenter viveret, quem tanta unda videbatur obruere.

Homicidæ in Eccleſiam refugientis mutatur pœna capitis in exilium.

Vulcaniæ inſulæ deſcribuntur, & quare ignis perpetuus viſcera terræ non conſumit.

Cur ſalamandra in ignibus degit. Ejus deſcriptio.

* Juret. *forte ſcrutatores, vel obſervatores.*

(*a*) In patrem. Caſu facta cædes indulgetur: conſultæ non ſit gratia. Imo excepta ſemper intelligitur, quia capite vindicatur. l. 2. l. 3. l. 4. l. 7. l. 8. Cod. Theod. de Indulgentiis criminum. *Forner.*

(*b*) Humani ſanguinis effuſione pollutum. Præclare Lactant. lib. 1. & in epitome divin. inſtit. Plat. lib. 9. de legib. Phil. de legib. ſpecialibus. Porphyrius περὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἐμψύχων ἀπεχῆς. Imperatores Gratian. Valent. & Theo. cum cæteris rei vinctis crimina condonarent, exceperunt eum, qui parricidali furore raptus ſanguine proprio manum tinxit, & qui cujuſque hominis cæde maculatus eſt. l. 6. Paſchalis, tit. 38. de indulgentiis, C. Theod. lib. 9. *Forner.*

(c) Intra Eccleſiæ ſepta refugiens. C. Theod. lib. 9. tit. 47. de his, qui ad Eccleſias confugiunt. lib. 1. C. Theod. tit. 12. Luithprandus lib. 1. c. 9. lib. 3. c. 4. c. 6. extr. de immu. Eccleſ. Sozomenus lib. 8. c. 7. Socrates lib. 13. c. 5. *Forner.*

(d) D. Juret. forte imitus*, ut annotavit Lipſius apud Gellium lib. 27. cap. 10. Et Apulejus pag. 165. Sic Caſſiodorii Epiſt. 50. lib. 4. ait Veſuvium montem exarſurum mittere fluvios pulvereos.

(e) Vulcaniæ inſulæ, Vulcania olla dicitur apud S. Gregor. dialog. lib. 4. cap. 30. *Juret.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA OCTAVA.

Univerſis Gothis, & Romanis circa Verucam caſtellum conſiſtentibus Theodoricus Rex.

Scribit ſe mandaſſe Leodifrido Saioni, ut eo impulſore in Veruca caſtello, quod deſcribitur, ipſi ſibi domicilia conſtruant.

Lætitia debet eſſe cunctorum provida juſſio Dominantium.

LÆtitia debet eſſe cunctorum, provida juſſio Dominantium: quando illud, quod vos debuiſtis expetere, nos videtis offerre. Quid eſt enim gratius, quam humanis rebus cautelam ſemper adhibere, quæ aut ſit neceſſaria, aut non gravat eſſe ſuperfluam? Et ideo Leodifrido Sajoni noſtro præſenti delegavimus juſſione, ut ejus inſtantia in Veruca caſtello vobis domicilia conſtruatis; quod a poſitione ſui congruum nomen accepit. Eſt enim in mediis campis tumulus ſaxeus in rotunditate conſurgens, qui proceris lateribus ſilvis eraſus, totus mons quaſi una turris efficitur: cujus ima graciliora ſunt, quam cacumina, & in molliſſimi fungi modo ſuperius extenditur, cum inferiori parte tenuetur. Agger* ſine pugna, obſeſſio ſecura: ubi nec adverſarius quicquam præſumat, nec incluſus aliquid expaveſcat. Hunc Atheſis, inter fluvios honorus, amœni gurgitis puritate præterfluit, cauſam præſtans muniminis & decoris: caſtrum pene in mundo ſingulare, tenens clauſtra provinciæ; quod ideo probatur magis eſſe præcipuum, quia feris gentibus conſtat objectum. Hoc opinabile munimen, mirabilem ſecuritatem, cui deſiderium non ſit habitare, quam vel externos delectat inviſere? Et quamquam Deo juvante, noſtris temporibus provinciam ſecuram credamus: tamen prudentiæ nihilominus eſt cavere, etiam quæ non putantur emergere, (a) Munitio tractanda eſt ſemper in otio: quia tunc male quæritur, quando neceſſaria judicatur. Mergi, quibus nomen eſt ex facto, cohabitatores piſcium, aquatiles volucres, futuras tempeſtates naturaliter prævidentes, ſicca petunt, ſtagna derelinquunt. Delphini, fluctus pelagi metuentes, vadoſis littoribus immorantur. Echini, qui ſunt mella carnalia, coſtatilis teneritudo, croceæ deliciæ divitis maris, dum futuras tempeſtates agnoverint, loca mutare cupientes (quia illis pro levitate corporis nandi nulla fiducia eſt) lapillos, quibus pares poſſint eſſe, complexi, quadam anchorarum ponderatione librati, ſcopulos petunt, quos fluctibus vexandos eſſe non credant. Aves ipſæ adventu hyemis patrias mutant. Feræ pro qualitate temporis cubilia quærunt. Hominum ſollicitudo non debet providere, quod poteſt in adverſitate requirere? Non eſt in mundo, * unde humanæ res mutabilitate quatiuntur; & ideo providentia dicitur, ut quæ ſunt futura tractentur.

Veruca caſtellum deſcribitur.

* Ed. Niv. & Ga. *ſub.*

Atheſis inter fluvios honorus.

Prudentia eſt cavere etiam quæ non putantur emergere.

Munitio tractanda eſt ſemper in otio, & quare.

Mergorum, delphinorum & echinorum induſtria cū tempeſtates ſentiunt proximas.

Homines debent providere quæ poſſunt in adverſitate requirere.

* Ed. Niv. Ga. Gr. & Cuj. *unde.* MS. R. *in mundo unum.*

(a) Munitio in otio fiat. Senec. lib. 2. epiſt. 18. In ipſa ſecuritate animus ad difficilia ſe præparet, & contra injurias fortunæ inter beneficia firmetur: Miles in media pace decurrit ſine ullo hoſte, vallum jacit, & ſupervacuo labore laſſatur, ut ſufficere neceſſario poſſit, Quem in ipſa re trepidare nolueris, ante rem exerceas. Iſocrates monet ſpontaneos eſſe labores adeundos, ut ardentius perferamus. *Forn.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA NONA.

Honoratis Poſſeſſoribus, Defenſoribus, & Curialibus Catanenſis civitatis Theodoricus Rex.

Permittit, ut ſaxis ex Amphitheatro longa vetuſtate collapſis ad muros urbis reparandos utantur.

OPtabilis nobis eſt & grata devotio, quæ bonam præceſſerit juſſionem; & merito acceptum redditur, ſi id quod poſſumus imperare, poſcatur. Felicitas enim Regnantis eſt, famulantes amare quod expedit: quando nobis labor cogitationis aufertur, dum ſubditi ſibi profutura diſponunt. Atque ideo ſuggeſtionis veſtræ tenore comperto, quam charitate civica in communiendis mœnibus ſuſcepiſtis, abſolutam hujus rei vobis cenſemus eſſe licentiam: nec quicquam de hac re vereamini, unde gratiæ noſtræ expectare præmia mox debetis. Veſtra enim munitio noſtra eſt nihilominus fortitudo; & quicquid vos ab incerto eripit, famam noſtræ defenſionis extendit. Saxa ergo, quæ ſuggeritis de Amphitheatro longa vetuſtate collapſa, nec aliquid ornatui publico jam prodeſſe, niſi ſolas turpes ruinas oſtendere, licentiam vobis eorum in uſus dumtaxat publicos damus; ut in murorum faciem ſurgat, quod non poteſt prodeſſe, ſi jaceat. Quocirca perficite confidenter, quicquid cautio ad munimen, quicquid ornatus expetit ad decorem: tantum nobis ſcituri gratum fore, quod facitis, quantum exinde gratia ſe veſtræ civitatis extulerit.

Felicitas Regnantis eſt famulantes amare quod expedit, & quare.

Munitio urbium fortitudo eſt Principis.

EPISTOLA QUINQUAGESIMA.

Provincialibus Noricis Theodoricus Rex.

Decernit, ut Alemannorum boves itineris longinquitate, & labore fracti, Noricorum bovibus commutentur.

GRate ſuſcipienda eſt ordinatio, quæ dantem juvat, & accipientem pro temporis neceſſitate lætificat. Nam quis putare poſſit onus, ubi majus meretur in commutatione compendium? Et ideo præſentibus decernimus conſtitutis, ut Alemannorum boves, qui videntur pretioſiores propter corporis granditatem, ſed itineris longinquitate defecti ſunt, commutari vobiſcum liceat, minores quidem membris, ſed idoneos ad labores; ut & illorum profectio ſanioribus animalibus adjuvetur, & veſtri agri armentis grandioribus inſtruantur. Ita fit, ut illi acquirantur viribus robuſtos, vos forma conſpicuos; & quod raro ſolet emergere, in una mercatione utrique videamini deſiderata compendia percepiſſe.

Quæ ordinatio grate ſuſcipienda.

EPISTOLA QUINQUAGESIMA PRIMA.

Fauſto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Scribit Thomatem aurigam frequenter in ſpectaculis victorem, cui juſtas annonas largitus fuerat, menſtrua largitate eſſe ſolidandum; tum de ſpectaculis, & Auguſti Imper. Circo fuſe loquitur.

QUantum hiſtrionibus rara conſtantia, honeſtumque votum, tanto pretioſior eſt, cum in

Rara hiſtrionum conſtantia, honeſtumque votum.

eis probabilis monſtratur affectus. Charum eſt enim homini reperiſſe, ubi aliquid ſe laudabile non putaverat invenire. Dudum ſiquidem Thomati aurigæ, ex Orientis partibus advenienti, annonas rationabiles conſideratio noſtrà largita eſt, donec ejus artem probaremus, & animum. Sed quoniam in hoc agone primatum noſcitur obtinere, ejuſque voluntas, patria derelicta, noſtri ſedes fovere delegit Imperii, menſtrua eum duximus largitate ſolidandum: ne adhuc ambiguum redderemus, quem Italiæ dominatum elegiſſe cognovimus. Is enim frequenter victor per diverſorum ora volitavit, plus vectus favore, quam curſibus. Suſcepit partem populi protinus inclinatam, & quos ipſe fecerat triſtes, laboravit iterum reddere lætiores: modo agitatores arte ſuperans: modo eqnorum (a) velocitate tranſcendens (a) Frequentia palmarum eum dici faciebat maleficum, inter quos magnum præconium videtur eſſe ad talia crimina pervenire. Neceſſe eſt enim ad perverſitatem magicam referri, quando victoria equorum meritis non poteſt applicari.

Quid ſit ſpectaculum.

Spectaculum expellens graviſſimos mores, invitans leviſſimas contentiones, evacuatio honeſtatis, ſons irriguus jurgiorum, quod vetuſtas quidem habuit ſacrum, ſed contentioſa poſteritas fecit eſſe * ludibrium.

** Ae. lubricum.*

Quis ſpectacula primus ediderit.

Primus enim hoc apud Elidem Aſiæ civitatem Ænomaus fertur edidiſſe: quod poſtea Romulus in raptu Sabinarum, necdum fundatis ædificiis, ruraliter oſtentavit Italiæ. Sed mundi dominus ad potentiam ſuam opus extollens, mirandam etiam Romanis fabricam in vallem Murciam tetendit Auguſtus; ut immenſa moles firmiter præcincta montibus contineret, ubi magnarum rerum indicia clauderentur.

Circus Auguſti Imp. deſcribitur.

Biſſena quippe oſtia ad duodecim ſigna poſuerunt. Hæc ab (b) hermulis funibus demiſſis ſubita æqualitate panduntur: docentes totum illic, ut putabatur, conſilio geri, ubi (c) imago capitis cognoſcitur operari. Colores autem in vicem temporum quadriſaria diviſione funduntur: praſinus virenti verno, venetus nubilæ hyemi, roſeus æſtati flammeæ, albus pruinoſo autumno dicatus eſt; ut quaſi per duodecim ſigna digrediens annus integer ſignaretur. Sic factum, ut naturæ miniſteria ſpectaculorum compoſita imaginatione luderentur. Biga quaſi lunæ, quadriga ſolis imitatione reperta eſt. Equi deſultorii, per quos Circenſium miniſtri miſſos denuntiant exituros, luciferi præcurſorias velocitates imitantur. Sic accidit, ut dum ſe colere aſtra putarent, religionem ſuam ludrica ſimilitudine proſanarent. (d) Alba linea non longe ab oſtiis in utrumque podium, quaſi regula directa, producitur; ut quadrigis progredientibus, inde certamen oriretur: ne dum ſemper propere conantur elidere, ſpectandi voluptatem viderentur populis abrogare. (e) Septem metis certamen omne peragitur, in ſimilitudinem hebdomadis reciprocæ. Ipſæ vero metæ ſecundum zodiacos decanos ternas obtinent ſummitates, quas ad inſtar ſolis quadrigæ celeres pervagantur. Rotæ Orientis, & Occidentis terminos deſignant. Euripus maris vitrei reddit imaginem, unde illuc (f) delphini æquorei aquas interfluunt. Obeliſcorum quoque prolixitates ad cœli altitudinem ſublevantur: ſed potior ſoli, inferior lunæ dicatus eſt: ubi ſacra Priſcorum Chaldaicis ſignis, quaſi litteris indicantur. Spina infelicium captivorum ſortem deſignat: ubi duces Romanorum ſupra dorſa hoſtium ambulantes, laborum ſuorum gaudia perceperunt.

Unde provenerit, ut mappa ſignum det Circenſibus.

(g) Mappa vero, quæ ſignum dare videtur Circenſibus, tali caſu fluxit in morem; cum Nero prandium protenderet, & celeritatem, ut aſſolet, avidus ſpectandi populus flagitaret, ille mappam, qua tergendis manibus utebatur, juſſit abjici per feneſtram, ut libertatem daret certaminis * poſtulati. Hinc tractum eſt, ut (h) oſtenſa mappa certa videatur eſſe promiſſio Circenſium futurorum.

** Alii, poſtulandi alii, poſtulanti.*

Unde ludi Circenſes dicti.

(i) Circus, a circuitu dicitur. Circenſes, quaſi circuenſes: propterea quod apud Antiquitatem rudem, quæ nec dum ſpectacula in ornatum deduxerat fabricarum, inter enſes & flumina locis virentibus agerentur. Nec vacat, quod viginti quatuor (l) miſſibus conditio hujus certaminis expeditur, ut diei noctiſque horæ tali numero clauderentur. Nec illud putetur irritum, quod metarum circuitus ovorum erectionibus exprimatur: quando actus ipſe, multis ſuperſtitionibus gravidus, ovi exemplo, geniturum ſe aliqua profitetur. Et ideo datur intelligi, volitantes atque inconſtantiſſimos inde mores naſci, quos avium matribus aptaverunt. Cætera Circi Romani longum eſt ſermone decurrere, dum omnia videantur ad cauſas ſingulas pertinere. Hoc tantum dicimus omnimodis ſtupendum, quod illic, ſupra cætera ſpectacula, fervor animorum inconſulta * gravitate rapiatur. Tranſit praſinus, pars populi mœret: præcedit venetus, & potior turba civitatis affligitur: nihil proficientes, ferventer inſultant: nihil patientes, graviter vulnerantur; & ad inanes contentiones ſic deſcenditur, tanquam de ſtatu periclitantis patriæ laboretur. Quod merito creditur dicatum numeroſæ ſuperſtitioni, ubi ab honeſtis moribus ſic conſtat excidi.

** Jur. forte pravitate. Vide Cyp. lib. de ſpectac.*

Quare Theodoricus foveret ſpectacula.

Hæc nos fovemus neceſſitate populorum imminentium, quibus votum eſt ad talia convenire, dum cogitationes ſerias delectantur abjicere. Paucos enim ratio capit, & raros probabilis oblectat intentio, & ad illud potius turba ducitur, quod ad curarum remiſſionem conſtat inventum. Nam quicquid æſtimat voluptuoſum, hoc & ad beatitudinem temporum judicat applicandum. Quapropter largiamur expenſas, non ſemper ex judicio demus. Expedit interdum deſipere, ut populi poſſimus deſiderata gaudia continere.

Populus quicquid æſtimat voluptuoſum, hoc ad beatitudinem temporum judicat applicandum.

(a) Velocitate tranſcendens. Aurigæ ut celeriores equos redderent, Magicis artibus utebantur, ut colligere eſt ex Hieronymo, Hilario, Arnobio lib. 1. & ex l. 9. c. de Malefic. *Juret.*

(a) Frequentia palmarum eum diei faciebat maleficum. Laudatur hic nobilis auriga, quod modo agitatores arte ſuperaret, & modo equorum velocitate tranſcenderet: quo loco notandum eſt mirifice placuiſſe in ſpectaculis equorum celeritatem, adeo ut narret Capitolinus Verum Imperatorem volucri equo Praſino aureum ſimulachrum feciſſe; quinetiam multi ex agitatoribus adverſariorum equos dæmoniacis imprecationibus impediebant, ut ſuos ad curſum facilius impellerent. Optime Arnobius de Magorum artibus loquens: Quis enim hos neſciat familiarium dirumpere charitates, aut ſine clavibus reſerare quæ clauſa ſunt, aut ora ſilentio vincire, aut in curriculis equos debilitare, incitare, tardare. Ac Ammianus Marcellinus ſcribit Apronianum Præfectum Urbis, capitali aoimadverſiooe damnaſſe Hilarium aurigam convictum ac confeſſum, vixdum pubeſcentem filium ſuum veneſico tradidiſſe docenti artium neſariarum ſecreta legibus interdicta, ut nullo conſcio adminiculis juvaretur internis. *Broſſ.*

(b) Hæc ab hermulis. Vide Joſeph. Scaliger. Lect. Auſonii, c. 14. *Juret.*

(c) Imago capitis. Lorippus lib. 1. de laudib. juſtitiæ Pag. 75. Et Iſidorus Etymolog. lib. 18. c. de coloribus equorum. Et c. de deſultoribus. Et c. de obeliſco. Vide Suetonium c. 7. Et Plinium lib. 9. Epiſt. 6. *Juret.*

(d) Alba linea, Plinius lib. 33. c. 17. Et Seneca lib. 19. Epiſt. 109. *Jur.*

(d) Alba linea. Albam lineam vocat author, quod Martialis cretatam mappam nominat. Vide Cedrenum in hiſtoriæ compendio: ibi enim confirmantur & illuſtrantur, quæ ab authore de mappæ origine dicuntur. *Broſſ.*

(e) Septem metis. Vide Suetonium in Claudio c. 21. Et Iſidor. Etym. li. 18. c. 30. Et c. 37. de ſeptem ſpatiis *Jur.*

(f) Delphini æquorei. Alciatus Paren. lib. 5. c. 27. *Juret.*

(g) Mappam vocat Circenſium ſpectaculum, quæ quidem vox legitur in Novellis Græcis: meminit Suetonius in Auguſto, c. 45. ubi loquitur de aurigatione, deque Circo maximo, atque adeo de equis certantibus & Circenſibus, & mappa, quam magiſtratus olim mittebant, ſigni videlicet dandi gratia. Figurate etiam equorum agitatio Circenſis mappa per Sinecdochen vocata eſt, & ita non modo apud Juſtinianum, ſed apud Juvenalem Satyr. 12. quoque accipitur, cum ait, ludos Circenſes, qui & magni dicti ſunt, & Megalenſes, intelligens,

Interea Megaleſiacæ ſpectacula mappæ,

& apud Senecam c. 30. de ira. lib. 3. quo loco urſos leoneſque mappa proritat. *Broſſ.*

(g) Mappa. Vide Nov. de Conſulibus, *Grul. & Cuj.*

(h) Oſtenſa mappa. Id etiam refert Tertul. lib. de ſpectac. c. de munere. Servius in lib. Æneid. Et Iſidor. lib. 18. c. 24. & c. 41. *Jur.*

(i) Circus a circuitu dicitur. Circus locus erat publicus, ὅπη μάλιστα, ut eſt apud Herodianum lib. 2. hiſt. τὸ πλῆθος συνιὸν ἐκκλησιάζει. in quo populus ludos ſpectans conſidebat. Virgil. lib. 5. Æneid.

--mediaque in valle theatri
Circus erat.

Fuerunt autem tres Circi Romæ. Circus maximus inter Palatium, & Aventinum, Circus Flaminius, qui & Apollinaris, & Circus Neronis in Vaticano, *Broſſ.*

(l) Miſſus, us. Erat curſus ſeptem curriculorum ſolemnis confectus ab agitatoribus in ludo Circenſi. Onuph. Panuin.

Miſſibus ex V. C. legendum eſt. Sic Caſſiodorjus in Chronico ſub Philippo 24. Imp. Æmiliano & Aquilino Conſ. Varo de re ruſtica lib. 1. c. 2. *Jur.*

EPISTOLA QUINQUAGESIMA SECUNDA.

Conſulari viro Illuſtri Theodoricus Rex.

Præcipit, ut eligat Agrimenſorem, qui contentionem inter Leontium, atque Paſchaſium pro caſarum terminis ortam dirimat.

SIcut invidioſa nimis interpellantium ſuggeſtione competimus, inter Leontium atque Paſchaſium ſpectabiles viros finalis orta contentio eſt: ita ut terminos caſarum ſuarum non legibus, ſed viribus crederent vindicandos. Unde miramur tanta animoſitate fuiſſe litigatum, quod aut terminis teſtibus, aut jugis montium, aut fluminum ripis, aut arcaturis conſtructis, aliiſque ſignis evidentibus conſtat eſſe definitum. Quid iſti facerent, ſi in Ægyptiacis partibus poſſiderent: ubi Nili fluminis ſuperveniente diluvio, indicia finium vaſtiſſimus gurges abradit, & indiſcreta terræ facies redditur, ubi omnia limus tegere comprobatur? Quapropter nec tunc ad arma concurrere debuiſſent, ſi excitata lis nulla ſatisfactione ſuperata diſcederet. Hoc enim per geometricas formas, & (a) gromaticam diſciplinam ita diligenter agnoſcitur, quemadmodum literis omnis ſermo concluſus eſt. Geometriam quippe, ut eſt hominum genus nimis acutiſſimum atque ſollicitum, Chaldæi primum inveniſſe memorantur: qui rationem ipſius diſciplinæ generaliter colligentes, & in aſtronomicis rebus, & in muſicis, & in mechanicis, & in architectidis, & in medicinam, & ad artem logiſticam, vel quicquid poteſt formis generalibus contineri, aptam eſſe docuerunt; ut ſine ea nihil horum poſſit ad agnitionem veriſſimam pervenire. Hanc poſt Ægyptii, non diſſimiliter animi fervore calentes, propter augmenta Nilotica, quæ ſingulis annis votiva inundatione potiuntur, ad dimenſionem terræ, & recuperandas formas finium tranſtulerunt; ut fieret arte diſtinctum, quod litigioſæ confuſioni videbatur obnoxium. Quapropter Agrimenſorem peritiſſimum, cui ab arte nomen eſt, veſtra nihilominus adhibeat Magnitudo; ut jam omnia, quæ manifeſta ratione diſtincta ſunt, per evidentia debeat documenta monſtrare. Nam ſi hoc egit illa diſciplina mirabilis, ut indeterminatos agros ratione certa diſtingueret; quanto magis iſte monſtrare debet omnia, quæ jam probantur ſuis finibus terminata? Auguſti ſiquidem temporibus Orbis Romanus agris diviſus, cenſuque deſcriptus eſt, ut poſſeſſio ſua nulli haberetur incerta, quam pro tributorum ſuſceperat quantitate ſolvenda. Hoc auctor Hyrummetricus redegit ad dogma conſcriptum; quatenus ſtudioſus legendo poſſit agnoſcere, quod deberet oculis abſolute monſtrare. Videant artis hujus periti, quid de ipſis publica ſentit auctoritas. Nam diſciplinæ illæ, toto Orbe celebratæ, non habent hunc honorem. Arithmeticam dicis, auditoriis vacat. Geometria, cum tantum de cœleſtibus diſputat, tantum ſtudioſis exponitur. Aſtronomia & Muſica diſcuntur ad ſcientiam ſolam: Agrimenſori vero finium lis orta committitur, ut contentionum protervitas abſcindatur. Judex eſt itaque artis ſuæ, forum ipſius agri deſerti ſunt: fanaticum credis, quem tortuoſis ſemitis ambulare conſpexeris. Indicia ſiquidem rerum inter ſilvas aſperas & dumeta perquirit: non ambulat jure communi: via illi eſt ſua lectio: oſtendit, quod dicit: probat, quod didicit: greſſibus ſuis concertantium jura diſcernit; & (b) more vaſtiſſimi fluminis, aliis ſpatia tollit, aliis rura concedit. Quapropter auctoritate noſtra ſuffulti talem eligere, poſt quem partes erubeſcant impudenti fronte litigare; quatenus poſſeſſorum jura confuſa eſſe non debeant, quibus eſt neceſſarium rebus propriis adhibere culturam.

Chaldæi Geometriæ primi inventores, & ad omnes artes eam eſſe aptam dixerunt.

Auguſti temporibus Orbis Romanus agris diviſus, cenſuque eſt deſcriptus.

Geometria aliis artibus præfertur.

(a) Tam Editiones, quam Manuſcripti habent Grammaticam, ſed error eſt: legendum enim Gromaticam, quo nomine inſcripſit olim librum Hyginus, ut teſtatur Volaterranus Urba. Comment. lib. 16. & lib. 30. Eſt autem vox propria Agrimenſorum. Vide Nonium Marcellum in verbo Grumus, & Grumæ. Juret. Hanc lectionem emendavit etiam Voſſius de arte Gramm. pag. 3.

(b) More vaſtiſſimi fluminis. Et contra flumina vice cenſitorum funguntur, l. 30. ergo, alluvio, De acq. dom. *Forner.*

EPISTOLA QUINQUAGESIMA TERTIA.

Aproniano Viro Illuſtri, Comiti Privatarum Theodoricus Rex.

Præcipit, ut ſi Aquilegem, qui Romam ex Africa venerat, compererit eſſe hujus artis peritiſſimum, inopiam ejus neceſſariis annonis relevet, eique jungat Mechanicum, qui eum opera ſua juvet.

MAgnitudinis veſtræ relatione comperimus, (a) Aquilegium Romam veniſſe de partibus Africanis, ubi ars ipſa pro locorum ſiccitate magno ſtudio ſemper excolitur, qui aridis locis aquas poſſit dare * venatiles; ut beneficio ſuo habitare faciat loca, nimia ſterilitate ſiccata. Hoc nobis fuiſſe gratum cognoſce; quatenus induſtria illa Majorum libris expoſita, noſtris temporibus venerit approbanda. Signis quippe virentium herbarum, ac proceritate arborum vicinitatem colligit decenter undarum. Terris enim, quibus dulcis humor non longe ſubeſt, ubertas quorumdam germinum ſemper arridet; ut eſt juncus aquatilis, canna levis, rubus validus, ſalix * lenta, popu-

* *id eſt, aquas fluentes e vena perpetua.* Jur. alii, *vernatiles.*

MS. Gr. & Cuj. *læta.*

lus virens, & reliqua arborum genera, quæ tamen ultra naturam ſuam felici proceritate luxuriant. Sunt & alia hujus artis indicia, cum nocte adveniente lana ſicca in terram ponitur jam proviſam, & rudi caçabo tecta relinquitur: tunc ſi aquæ proximitas arriſerit, mane humida reperitur. Sole autem declarato intuentur etiam magiſtri loca ſolliciti, & ubi ſupra terram minutiſſimarum volitare ſpiſſitudinem conſpexerint omnino muſcarum, tunc promittunt læti facile quod quæritur inveniri. Addunt etiam in columnæ ſpeciem conſpici quemdam tenuiſſimum fumum, qui quanta fuerit altitudine porrectus ad ſummum, tanto in imum latices latere cognoſcunt; ut hoc ſit mirabile, quod per hæc aliaque ſigna diverſa menſura definita prædicitur, quanta profunditate quæſita monſtretur. Prædicunt etiam (*b*) ſapores aquarum, ut nec aſpera diſpendioſo labore debeat quæri, nec dulcis neceſſariaque inhonore contemni. Hanc ſcientiam ſequentibus pulchre tradiderunt apud Græcos ille, apud Latinos Marcellus; qui non ſolum de ſubterraneis fluentis, ſed de ipſo quoque ore fontium ſollicite tractaverunt. Dicunt enim aquas, quæ ad Orientem Auſtrumque prorumpunt, dulces atque perſpicuas eſſe, & pro ſua levitate ſaluberrimas inveniri: in Septentrionem vero, atque Occidentem quæcumque manant, probari quidem nimis frigidas; ſed craſſitudine ſuæ gravitatis incommodas. Atque ideo, ſi viderit memorato illi ſapientia veſtra & codicum lectione, & uſu rerum quæ ſunt prædicta conſtare, competentibus annonis de publico deputatis, peregrinationem ejus inopiamque relevabis: accepturus mercedes, cui artis ſuæ dona præſtiterit. Nam quamvis Romana civitas aquis abundet irriguis, ſitque fontibus gaudens, & formarum inundatione ditiſſima: reperiuntur tamen plurima ſuburbana, quæ hanc videantur deſiderare peritiam. Et merito continetur, qui vel pro parte neceſſarius eſſe cognoſcitur. Huic tamen mechanicus omnino jungendus eſt, ut undas, quas iſte reperit, ille levet; & arte ſubire faciat, quod aſcendere non prævalet per naturam. Habeatur ergo & iſte inter reliquarum artium magiſtros: ne quid deſiderabile putetur fuiſſe, quod ſub nobis non potuerit Romana civitas continere.

Vide Sidonii Apolin. Ep. 11. lib. 9. circa fin. Jur.

Qui de ſubterraneis aquis & fontibus tractaverint.

(*a*) Aquilegium. Legendum Aquilegem. Vocantur enim Aquileges a Seneca Natur. quæſt. lib. 3. cap. 15. a Plinio lib. 10. Epiſt. 38. *Jur.*

(*b*) Sapore aquarum. De ſapore aquæ Victruvius lib. 8. cap. 1. quo in lib. & Seneca lib. 3. natur. quæſt. multa de aquis, quæ nunc prudens omitto, diſputantur. *Forner.*

MAGNI AURELII CASSIODORII SENATORIS VARIARUM

LIBER QUARTUS.

EPISTOLA PRIMA.

** MSS. Herminafrido.*

* Herminafrido Regi Thoringorum Theodoricus Rex.

Dat illi in matrimonium neptem ſuam, quæ laudatur; & renuntiat ſe equos, quorum pulchritudo deſcribitur, necnon & alia munera ab eo miſſa libenter accepiſſe.

** Ac. neptem.*

DEſiderantes vos noſtris aggregare parentibus, * neptis charo pignori, propitia Deitate, ſociamus; ut qui de Regia ſtirpe deſcenditis, nunc etiam longius claritate Imperialis ſanguinis fulgeatis. Mittimus ad vos ornatum aulicæ domus, augmenta generis, ſolatia fidelis conſilii, dulcedinem ſuaviſſimam conjugalem; quæ & dominatum jure vobiſcum impleat, & nationem veſtram meliore inſtitutione componat. Habebit felix Thoringia, quod nutrivit Italia (*a*) litteris doctam, moribus eruditam, decoram non ſolum genere, quantum & fœminea dignitate; ut non minus patria veſtra iſtius ſplendeat moribus, quam ſuis triumphis. Quapropter ſalutantes vos gratia competenti, indicamus nos venientibus Legatis veſtris impretiabilis quidem rei, ſed more gentium ſuſcepiſſe pretia deſtinata, equos (*b*) argenteo colore veſtitos, quales decuit eſſe nuptiales. Quorum pectora vel crura ſphæris carneis decenter ornantur: coſtæ in quamdam latitudinem porriguntur: alvus in brevitate conſtringitur: caput cervinam reddit effigiem, imitantes velocitatem, cujus videntur habere ſimilitudinem. Hi ſunt ſub pinguedine nimia manſueti, magna mole celerrimi, aſpectibus jucundi, uſibus gratiores; incedunt enim molliter, ſeſſores ſuos inſanis feſtinationibus non fatigant: quieſcitur potius in ipſis, quam laboretur & compoſiti delectabili moderatione, agilitate norunt continua perdurare. Verum hunc, quamvis nobiliſſimum gregem, belluaſque morigeras, vel alia quæ direxiſtis eximia, victa cognoſcitis: quando omnia jure ſuperat, quæ decus Regiæ poteſtatis exornat. Deſtinavimus & nos quidem, quæ Principalis ordo poſcebat: ſed nihil majus perſolvimus, quam quod vos tantæ fœminæ decori copulavimus. Adſint veſtro Divina conjugio; ut ſicut nos cauſa junxit affectionis: ita & poſteros noſtros obliget gratia parentalis,

Equorum optimorum deſcriptio.

(*a*) Litteris doctam. Uxoris dotes, doctrina, mores, forma, genus, dignitas: ſed principem locum eruditioni tribuit. Solebant autem Veteres, puellas erudire: Livius lib. 3. de Virginia, Plin. lib. 1. epiſt. 17. Athen. lib. 13. Lucian. περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων. Plutarch. περὶ παίδων ἀγωγῆς. Galieni Imp. tempore puellæ, & viduæ Plotini philoſophi ſcholam diſciplinæ cauſa frequentabant: cujus inſtituti meminerunt Julian. lib. 4. Ubi pupil. educ. Gordian. lib. 15. ſi paterno, C. de neg. geſt. *Forn.*

(*b*) argenteo. Ut luteus color nuptiis dicatus fuit, ſicut ex Catullo & Apuleio eximiæ doctrinæ vir Turneb. probat. lib. 28. cap. 2. Adverſar. ita & argenteus ſeu candidus, ut ex hoc loco conſtat: Apuleio lib. 7. de Aſino: Valer. Max. lib. 2. cap. 1. Plutarch. in Problem. Unde in luctu interdicebatur, Paul. lib. 1. ſent. tit. ult. Qui luget, inquit, abſtinere debet a conviviis, ornamentis, & alba veſte. Æſchines oratione contra Creſiph. exprobrat Demoſtheni, quod triduo poſt filiæ unicæ obitum λευκὴν ἐσθῆτα λαβὼν ſacrificarit. *Forn.*

EPISTOLA SECUNDA.

Regi Herulorum Theodoricus Rex.

Adoptat eum in filium per arma, & dat illi equos, enſes, clypeos, & reliqua bellorum inſtrumenta.

Per arma fieri filium grāde inter gentes præconiū, & quare.

(*a*) PEr arma fieri poſſe filium, grande inter gentes conſtat eſſe præconium: quia non eſt dignus adoptari, niſi qui fortiſſimus meretur agnoſci. In ſobole frequenter fallimur. Ignavi autem eſſe neſciunt, quos judicia pepererunt. Hi enim gratiam non de natura, ſed ſolis meritis habent: quando vinculo animi obligantur extranei; & tanta in hoc actu vis eſt, ut prius ſe velint mori, quam aliquid aſperum patribus videantur infligi. Et ideo more gentium, & conditione virili, filium te præſenti munere procreamus; ut competenter per arma naſcaris, qui bellicoſus eſſe dignoſceris. Damus quidem tibi equos, enſes, clypeos, & reliqua inſtrumenta bellorum: ſed quæ ſunt omnimodis fortiora, largimur tibi noſtra judicia. Summus enim inter gentes eſſe crederis, qui Theodorici ſententia comprobaris. Sume itaque arma, mihi tibique profutura. Ille a te devotionem petit, qui te magis defenſare diſponit: probat tuum animum, & opus non habebit obſequium. Adoptat te talis, de cujus gente tu potius formideris. Nota ſunt enim Herulis Gothorum, Deo juvante, ſolatia. Nos arma tibi dedimus: gentes autem olim virtutum pignora præſtiterunt. Salutantes proinde gratia competenti, reliqua per illum, & illum Legatos noſtros patrio ſermone mandamus, qui vobis litteras noſtras evidenter exponant, & ad confirmandam gratiam quæ ſunt dicenda ſubjungant,

Quomodo fieret hac adoptio.

(*a*) Per arma infr. lib. 8. epiſt. 1. & 9. de qua re ne quidquam hic amplius adnotem, impedior doctiſſimi viri Pithœi, ſagaciſſimi rerum antiquarum perſcrutatoris, diligentia: qui hunc ritum lib. 1. Adverſ. exſequutus eſt. Sic inveſtitura fiebat baculi & annuli traditione, cap. 4. de conceſſ. præben. ſic manumiſſio apud Longobardos

ſardos per ſagittam, Paul. Diacon. lib. 1. de geſt. Longobard. Sed hæc alias fortaſſe fuſius. *Forner.*

EPISTOLA TERTIA.

(a) Senario Viro Illuſtri, Comiti Theodoricus Rex.

Illi confertur dignitas Comitivæ patrimonii, & ſummopere laudatur.

AD ornatum Palatii credlmus pertinere, aptas dignitatibus perſonas eligere: quia de claritate ſervientium creſcit fama dominorum. *De claritate ſervientium creſcit fama dominorum.* Tales enim provehere Principem decet; ut quoties Procerem ſuum fuerit dignatus aſpicere, toties ſe cognoſcat recta judicia habuiſſe. *Moribus debet eſſe conſpicuus, qui datur imitandus.* Moribus enim debet eſse conſpicuus, qui datur imitandus. Facile eſt qualemcunque ſibi deligere: multis autem electum * vivere decet. ** Ed. videre.* Cape igitur * per Indictionem quartam illuſtris (b) Comitivæ noſtri patrimonii diguitatem, quam tibi non immerito tribuit Regalis auctoritas. ** An. Ch. 511* Diu namque noſtris ordinationibus geminum mutuatus obſequium, & conſilii particeps eras, & diſpoſita laudabili aſsumptione complebas. Subjiſti ſæpe arduæ legationis officium: reſtitiſti Regibus non impar aſsertor, coactus juſtitiam noſtram & illis oſtendere, qui rationem vix poterant cruda obſtinatione ſentire. Non te terruit contentionibus inflammata Regalis auctoritas: ſubjugaſti quinimmo audaciam veritati, & obſequutus ordinationibus noſtris in conſcientiam ſuam Barbaros perculiſti. Quid ſtudium tuum longa Incubratione ſollicitum, & continui laboris inculpabile referamus obſequium? Uſus es ſub exceptionis officio eloquentis ingenio: favebat ipſe ſui delectatus auditor, dum meliora faceres, * cum recitare cœpiſses. ** forte quam.* Pronuntiatio tua noſtrum delectabat arbitrium: quia tantum dictantium reficiebas animum, quantum ſe laſsare poterat cura cogitantium. Fuit quoque in re pars altera vitæ laudabilis, quod arcana noſtra morum probitate claudebas, multorum conſcius, nec tamen, cum plura noſses, elatus. Collegis gratia, Superioribus humilitate placuiſti. Sic omnium pro te factus eſt unus animus ex magna diverſitate ſociatus. Carpes certe probatæ inſtitutionis gratiſſimum fructum: quando provectus tuus ita potuit omnes lætos efficere, ut univerſi in te judicent ſua deſideria profeciſſe. Tuere igitur hanc virtutum amabilem, præclaramque conſtantiam; noſtræque domus auctoritate ſubnixus, tanto ſtudioſius gratiam quære, quantum te locum beneficiis reſpicis inveniſſe. Tende itaque adhuc bonis actibus * tuos ad potiora ſucceſſus: ſciens gratiam noſtram in illo ſemper augeri, qui ſe dignum adepto culmine deſiderat inveniri. ** MSS. tuis ad potiores voces ſuſcipiens gratiam noſtram, optans: in illo &c.*

(a) Senario. Hunc mox dicit ſæpe ſubjiſſe arduæ legationis officium, & Regibus reſtitiſſe. Unde arbitror illum eſſe Senarium, de quo in priſco carmine ſeu elogio, quod extat veter. Epigram. lib. 3. pag. 108. Ad hunc etiam ſcribit Epiſt. 7. hujus libri. *Jur.*

(b) Illuſtris Comitivæ. In illo vetuſto elogio Senarii dicitur: Aulica quippe Comes rexi patrimonia clarus. *Jur.*

EPISTOLA QUARTA.

(a) Senatui urbis Romæ Theodoricus Rex.

Renuntiat ſe illuſtrem virum Senarium ad Comitivam patrimonii ſubvexiſſe, qui multis laudibus effertur.

GLorioſum quidem nobis eſt, Patres Conſcripti, honores paſſim impendere: ſed laudabilius benemeritis digna præſtare. Quicquid enim talibus tribuimus, pro generali potius utilitate largimur. Cunctis ſiquidem proficit recti tenax provectus; nec locus relinquitur injuriæ cum ad bonos pervenit regula diſciplinæ. *Cunctis proficit recti tenax provectus.* Hoc itaque præclaro deſiderio illuſtrem virum Senarium Comitivæ patrimonii diguitate ſubveximus qui venalitatis obſcura animi claritate refugiat, qui calumnia non lætetur, nec patrimonii auctoritate ſuffultus, de noſtro ſibi faciat terrore compendium: ſed jus æquabile poſſit tenere cum cæteris, unde nobis placere reſpicit ſervientes. Hæc de illo futura prommittere, præteritorum facit temporum fides. In ipſo quippe adoleſcentiæ flore Palatia noſtra meritis maturus intravit; & quod robuſtas quoque fatigat ætates, nullo deceptus novitatis errore, ad Imperantis converſus arbitrium, effectum bonarum præſtitit juſſionum. Nunc ad colloquia dignus, nunc ad exceptiones aptiſſimus, frequenter etiam in legationis honorem electus, cujus multiplex meritum incertum apud nos reddebat officium. Non enim unius loci vir debet dici, a quo multa videntur impleri. Sed hæc amplius commendabat * humilitas, quæ tam clara, quam rara eſt. ** Ac. utilitas.* *Humilitas tam clara, quam rara eſt.* (a) Novum eſt enim, ſub amore Principis cuſtodire modeſtiam: quia (b) gaudia ſemper animos inquietant; modus etiam raro lætis rebus imponitur, qui magis in triſtibus intervenit. (b) Garrula res eſt lætitia; nec enim præ gaudio poteſt ſpiritus contineri. Verum inter hæc ſtupenda meritorum, originis quoque ſimili claritate reſplendet; ut hæreas qua parte ſit ditior, cum copioſius utraque poſſideat. Habent ergo ſigillatim diſtributa præconium, juncta miraculum. Quapropter, P. C. aſſurgat primævis introeuntibus * cana libertas. Nihil de genio veſtro ſubtrahitur, quando venientium novitas honorabiliter invitatur. * Parentes publici de clementia nominati, duplex vos ratio benignitatis invitet; incipiens mercatur gratiam, provectus favorem. ** id eſt curia, ſeu Senatus. Jur.* ** id eſt Senatores. Jur.*

(a) Novum eſt enim. γνῶμα perpulchra. Novum eſt, ſub amore Principis cuſtodire modeſtiam, pro eo quod diceremus, arduum eſt eos, qui apud Principem plurimum poſſunt, ſe moderate ſummiſſeque gerere. Novum, id eſt magnum, tit. de publ. judic. nova pœna, pro atroci. Servius Honorat. in illud Virgil. Pollio & ipſe facit nova carmina: & illud, Quis novus hic noſtris, &c. Galenus apud Hippocrat. καινῶς, interpretatur γενναίως, vel σφοδρῶς, vel ἰσχυρῶς, id eſt, generoſe, valde, vehementer. *Forn.*

(b) Garrula res eſt lætitia. Huic ſententiæ ſuffragatur Symmach lib. 2. epiſt. 7. Quippe lætitia, inquit, loquax res eſt, atque oſtentatrix ſui, adeo ut magnæ parti hominum nulla ab hac cautio ſit. Idem epiſt. ſeq. * In ſerenis frontibus animorum indicia perleguntur; non enim ſe capit exundantis lætitiæ magnitudo, ſed dedignata pectorum latebras ita multa; & candida foris prominet, ut intelligatur non ingentior eſſe, quam verior. Apuleius lib. 3. Florid. Nam nunc lætitia facundiæ obſtrepit, & cogitatio voluptate impeditur, ac mens occupata delectatione mavult impræſentiarum gaudere, quam prædicare. Quid faciam? cupio gratus videri: ſed præ gaudio nondum mihi vacat gratias agere. *Forn.* ** Hic locus non eſt Symmachi, ſed Nazarii in Panegyr. ut D. Juretus dicit ſe obſervaſſe ad Symm. lib. 1. Ep. 31.*

(b) Quod autem hic dicitur garrulam eſſe lætitiam, con-

gruit iis, quæ loguntur in Panegyrico Pacati: ait enim in eumdem hominem non poſſe eodem tempore gaudium, & ſilentium convenire. Plinius quoque ſcribit ineſſe gaudio vim cogendi. Manca eſt ſine ſermone hilaritas, & ſimulacrum mœroris eſt occultare, quod gaudeas, & afflictionis mutatio vocem in lætitia non habere. Prætermittendum non eſt, quod M. Cato in oratione pro Rhodienſibus affirmat, res ſecundas lætitia tranſorſum nos trudere a recto conſulendo atque intelligendo. Apulejus vero Florid. lib. 3. lætitiam obſtrepere ait facundiæ, & cogitationem voluptate impedire. Quibus congruit vetus proverbium relatum a D. Hieronymo, nimirum eloquentiam rem non eſſe triſtem. *Broſſ.*

EPISTOLA QUINTA.

Amabili viro Devoto, Comiti Theodoricus Rex.

Statuit, ut omnes navicularii Campaniæ, Lucaniæ, ſive Tuſciæ fidejuſſoribus idoneis ſe committant ad victuales ſpecies in Gallias fame laborantes devehendas, pretioque diſtribuendas.

NUllum decet noſtras gravanter ſuſcipere juſſiones, quæ magis utilitates noſcuntur extollere devotorum. In Gallicana igitur regione victualium cognovimus caritatem, ad quam negotiatio ſemper prompta feſtinat, ut empta largius anguſtiore pretio diſtrahantur. Sic evenit, ut & venditoribus ſatisfiat, & illis proviſio noſtra ſubveniat. Atque ideo Devotio tua præſenti auctoritate cognoſcat, omnes naviculario Campaniæ, Lucaniæ, ſive Tuſciæ fidejuſſoribus idoneis ſe debere committere, ut cum victualibus ſpeciebus tantum proficiſcantur ad Gallias: habituri licentiam diſtrahendi, ſicut inter emptorem venditoremque convenerit. (*a*) Grande commodum eſt cum indigentibus paciſci: (*b*) quando fames totum ſolet contemnere, ut ſuam neceſſitatem poſſit * expellere. Nam cum ambitioni ſuæ ſerviat, propemodum donare videtur, qui vendit rogatus. Ad ſaturatos cum mercibus ire certamen eſt: ſuo autem pretium poſcit arbitrio, qui victualia poteſt ferre jejunis.

Grande commodum eſt, cum indigentibus paciſci, & quare.

* MSS. *explere.*

(*a*) Grande commodum. Hic pretia rerum variantur, l. 63. pretia, ad l. Falcid. commerciorum mater neceſſitas, l. 1. de contr. empt. *Forn.*

(*b*) Quando fames totum ſolet contemnere, &c. Famis tempore omnia carius venduntur: imo & liberi a parentibus diſtrahuntur. Valentin. Novel. 11. Notum eſt, inquit, proxime obſcœniſſimam famem per totam Italiam deſæviſſe, coactoſque homines filios, & parentes vendere, ut diſcrimen inſtantis mortis effugerent. Paul. lib. 5. tit. 1. ſentent. l. 2. de patrib. qui fi. diſtr. Annibale Caſilinum oppidum obſidente, Strabo lib. 5. teſtatur, ὡς ὑπὸ λιμοῦ διακοσίας δραχμῶν πρατέντος μυὸς ...., imo murem ea in obſidione 20. nummis væniiſſe, refertur a Plinio lib. 8. cap. 57. Val. Max. lib. 7. c. 6. Vide epiſt. 27. lib. 12. infra. *Forner.*

EPISTOLA SEXTA.

Symmacho Viro Illuſtri, Patricio Theodoricus Rex.

Jubet, ut filios Valeriani, quos pater ſtudiorum cauſa Romam deduxerat, in ea detineat; nec liceat eis ante exire, quam decreverit.

RAtionabiles petitiones ſupplicum libenter amplectimur, qui etiam non rogati juſta cogitamus. Quid eſt enim dignius, quod die noctuque aſſidua deliberatione volvamus, niſi ut (*a*) Rempub. noſtram ſicut arma protegunt, æquitas quoque inviolata cuſtodiat? Spectabilis itaque Valerianus in Syracuſana civitate conſiſtens, reverti ſe ad lares proprios ſupplicavit, qui (*b*) ſtudiorum cauſa liberos ſuos ad Romanam civitatem deduxit. Quos illuſtris Magnificentia tua, ex noſtra continens juſſione, in ſupradicta urbe faciat commorari; nec illis liceat ante diſcedere, niſi hoc noſter proloquatur * aſſfatus. Ita enim & illis ſtudiorum provectus acquiritur, & noſtræ juſſionis reverentia cuſtoditur. Non ergo ſibi putet impoſitum, quod debuit eſſe votivum. Nulli ſit ingrata Roma, quæ dici non poteſt aliena. Illa eloquentiæ fœcunda mater, illa virtutum omnium latiſſimum templum. Sentiatur plane, quod * charum eſt; non ſine gratia eſſe creditur, cui habitatio tanta præſtatur.

* MS. Aud. *affectus.*

Urbis Romæ encomium.

* Ed. *clarum.*

(*a*) Rempub. noſtram ſicut arma, &c. Et Juſtin. prooemio inſtit. & l. un. C. de relig. & ſumpt. fun. Syneſius ad Pæonium ὑπὲρ τοῦ δώρου. Athenis fuit Elcaticum gymnaſium, ubi pari litterarum, & armorum cura ſtudioque exercerentur, διδασκαλεῖον, λόγοι τε καὶ ἅμα ὅπλων ἐμπειρίας ἐπιμελεῖσθαι. *Forner.*

(*b*) Studiorum cauſa liberos. Fuere olim domicilia litterarum omnium optimarum Athenæ, Rhodus, Roma, Berythus, Conſtantinopolis, Alexandria. *Forner.*

EPISTOLA SEPTIMA.

Senario Viro Illuſtri, Comiti privatarum Theodoricus Rex.

Monet, eos, qui e Sicilia frumentum in Gallias devehebant, naufragium paſſos eſſe triſtiſſimum; atque adeo jubet, ut, quod periit triticum, iis reputetur.

PRopoſitum noſtræ pietatis eſt, injuſte periclitantium ſublevare fortunas: quia quod aliena vi conſtat impoſitum, trahere non poſſumus ad delictum. Iniquum eſt enim, ut hominis vitio deputetur, quod ejus voluntate non regitur; & illud imputetur periclitanti, unde raro datur evadere. Atque ideo Sublimitas tua (*a*) proſecutores frumentorum, qui de Sicilia fuerant ad Gallias deſtinati, lacrymabili nos aditione pulſaſſe cognoſcat, dum ſuſceptum onus promoviſſent in pelagus, adverſis flatibus fuiſſe ſuſceptum: ubi fatiſcente compage trabium, omnia vis undarum abſorbuit; nec quicquam miſeris de aquarum nimietate, niſi ſolas lacrymas reſtitiſſe. Unde illuſtris Sublimitas tua, præſenti auctoritate commonita, (*b*) modiationem tritici, quam ſub hac ſorte periiſſe probaverint, ſupradictis proſecutoribus ſine aliqua faciat cunctatione reputari. Crudelitatis enim genus eſt, ultra (*c*) naufragium velle deſævire; & illos ad diſpendia cogere, quibus inopem vitam probantur immania * elementa ceſſiſſe.

Pietas Theodorici.

Iniquum eſt, ut hominis vitio deputetur, quod ejus voluntate non regitur.

* MS. A. & Ed. Niv. & Gam. *pericula.*

(*a*) Proſecutores frumentorum. Sic etiam dicuntur proſecutores equorum in l. 1. C. de tract. & ſtat. proſecutores publicarum functionum, l. 9. C. de curſ. publ. proſecutores reorum in l. ſolent. D. de cuſt. reor. *Broſſ.*

(*b*) Modiationem tritici. Modiatio, modius. Epiphanius περὶ σταθμῶν. l. ult. C. de naufrag. lib. 11. l. 32. eum Navarchorum. de naviculariis lib. 13. C. Th. l. 26. eum non frumentum, C. de uſur. Calculus modiationis d. l. ult. ubi obiter obſerva, lacunam diſpendii eo ſenſu dici ab Honorio, & Theod. quo lacuna ærarii. Symmacho lib. 1. epiſt. 19. Gellio famæ lacuna, lib. 11. c. 3. Ciceroni Verrina 4. μεδίμνοις longe aliud in legibus navalibus Juſtiniani. *Forner.*

(*b*) Modiationem tritici. Hic locus pertinet ad l. ſuper

nauſragiorum, 6. C. de nauſrag. hæc enim vult, ut ſi naviculariorum culpa navigandi opportunitate tranſacta, ex annona publica aliquid tempeſtate maris deperierit, periculum ad omne naviculariorum corpus pertineat pro rata portione, non ad fiſcum, non ad collatores. Sciendum tamen eſt, quod naufragio periit, ſine navicularii culpa, a fiſco accepto ferri, nec navicularii periculo cedere. Quod autem ad hanc modiationis vocem attinet, reperitur ſæpiſſime in jure, ut in ſupradicta lege, & in l. 1. Cod. de an. civil. & aliis multis. Male quidam modiationem penſitationem eſſe frumentum, cum potius ſit menſura: perperam quoque alii modiationem ad æſtimationem numerariam referunt in lege Rhodia, *Broſſ.*

(*c*) Ultra nauſragium velle deſævire. Humana ſententia: cui non abſimile illud Ulpiani videtur, Si labes facta ſit, omnemque fructum tulerit, damnum coloni non eſſe: ne ſupra damnum ſeminis amiſſi mercedes agri præſtare cogatur. Nam vis divina, quam θεῦ βίαν, vel, ut apud Harmenopolum eſt, θεομηνίαν vocant, non debet conductori eſſe damnoſa, ſi pluſquam tolerabile eſt, læſi fuerint fructus. l. 11. ex conducto §. ſi vis. l. 25. ſi merces. D. locat. & cond. Nauſragiorum legibus hæc quoque adſcribitur, Nauſragia ad publicanos pertinent. l. 1. C. Theod. de nauſrag. lib. 13. tit. 8. Quod perantiquum eſſe ex Hermogene, & Fortunatiano liquet: ne ex calamitate miſerorum fiſcus luctuoſum lucrum captet. d. l. 1. l. 2. l. 5. l. 11. C. Juſtinianeo, de nauſr. intra anni ſpatium nauſragus remedium ex indulgentia conſequitur. Hoc adit l. pen. ut confeſtim, & levato velo ejuſmodi cauſæ cognoſcantur. *Forn.*

(*d*) Immania elementa. Noſter Caſſiod. infra hoc lib. ep. 19. de nautis, quos frequenter plus affligunt damna, quàm ſolent nudare nauſragia. Seneca lib. 7. Controv. 1. O maria, juſtiora judiciis! o meliores procellæ patre, &c. *Forn.*

E P I S T O L A O C T A V A.

Honoratis Poſſeſſoribus, & Curialibus * Forolivenſibus Theodoricus Rex.

* Ed. *Forojulienſibus.*

Decernit, ut accepto pretio, e patria ſua trabes ad Alſuanum ſine ulla mora deveant.

GRave videri non debet, quod noſtra ordinatione cenſetur: quia novimus æſtimare, quod vos oportet implere. A nobis quippe poteſtis rationabiliter cuſtodiri, quibus profeciſtis non gravati. Proinde Devotioni veſtræ præſenti auctoritate decernimus, ut accepto pretio competenti, de locis veſtris ad Alſuanum trabes ſine aliqua dilatione devehatis; quatenus & noſtra ordinatio ſortiri poſſit effectum, & perceptis mercedibus nec vos videamini ſuſtinere diſpendium.

E P I S T O L A N O N A.

* Oſuin Viro Illuſtri, Comiti Theodoricus Rex.

* Ed. *Oſum.*

Conſtituit, ut ſi qui Maurentio, & Paulæ patris auxilio orbatis litem intenderint, eos ad Curiam Regiam mittat.

INnocentiæ profeſſio eſt, noſtram elegiſſe præſentiam: ubi nec violentiæ locus datur, nec avaritiæ vitia formidantur. Maurentius atque Paula, patris auxilio nudati, multorum ſe injuriis teſtantur exponi: quorum (*a*) adoleſcentia pervia videtur incommodis, cum facile poſſit ſurripi vel juvenibus deſtitutis. Et ideo noſtrum merentur præſidium, a quibus ſe calliditas non abſtinet improborum. Proinde Sublimitas veſtra tenorem præſentis juſſionis agnoſcens, ſupra memoratos adultos, ſi quis jurgantium pulſare maluerit, ad noſtrum Comitatum noverit dirigendos: ubi & innocentia perfugium, & calumniatores jus poſſunt invenire diſtrictum.

Adoleſcentia pervia incommodis.

(*a*) Adoleſcentia pervia videtur incommodis. Circumſcriptio adoleſcentum Lætoria lege prohibita, Cicer. 3. Offic. & de nat. Deor. Jul. Capitolin. in Antonio Philoſopho, l. 2. C. Theod. De donat. lib. tit. 12. Inſidiæ ſiunt adoleſcentibus, l. 1. de Minoribus. *Forner.*

E P I S T O L A D E C I M A.

Joanni viro Senatori, Conſulari Campaniæ Theodoricus Rex.

Decernit, ut Edictum promulget in eos, qui ſponte ad pignorandi ſe ſtudia contulerint; & jubet, ut quiſquis, quod repetere debuiſſet, pignorandi gratia fortaſſis invaſerit, voce juris ammittat. Quod ſi quis ſolvendo non ſit, in eum vult fuſtibus animadverti.

FOedum eſt inter jura publica privatis odiis licentiam dare: nec ad arbitrium proprium judicandus eſt inconſultus fervor animorum. Iniquum quippe nimis eſt, quod delectat iratum. Furentes juſta non ſentiunt: quia dum commoti animo in vindictam ſæviunt, rerum temperantiam non requirunt. Hinc eſt, quod legum reperta eſt ſacra reverentia; ut (*a*) nihil manu, nihil proprio ageretur impulſu. Quid enim a bellica confuſione pax tranquilla diſtabit, ſi * per vim litigia terminentur? Provincialium igitur Campaniæ, atque Samnii ſuggeſtione comperimus, nonnullos neglecta temporum diſciplina, (*b*) ad pignorandi ſe ſtudia tranſtuliſſe, & quaſi edicto miſſo, per vulgus licentiam creviſſe vitiorum. His multo acerbiora jungentes, alienis debitis ad ſolutionem alios trahi, ſolamque cauſam probabilem videri, ſi aliqua debitori potuit in civitate conjungi. O iniquum * perſuaſionis errorem. Dividuntur cauſæ germanis: (*c*) filius obligationibus paternis, ſi non ſit heres, exuitur: uxor maritalibus debitis, niſi per ſucceſſionis vincula, non tenetur; & audacia ſolutionem trahit extraneos, cum abſolvant jura conjunctos. Hoc hactenus fieri noſtri ignorantia fortaſſe pertulerit; nunc neceſſe eſt remedium de legibus habeat, quod noſtram potuit intrare notitiam. Proinde edictalis programmatis tenore comperto Spectabilitas veſtra ad cunctorum faciat notitiam pervenire; ut quiſquis quod repetere debuiſſet, pignorandi ſtudio fortaſſis invaſerit, * voce juris amittat; nec liceat cuiquam ſua ſponte, niſi obligatum forſitan, pignus auferre. Si vero alterum pro altero, quod ne fas dictu eſt, pignorare maluerit; in duplum, cui vim fecit, direpta reſtituat: quia ſcelera damna plus cohibent; & ſola detrimenta cogitant, qui pudoris fecere jacturam. Quem vero ab hac * redhibitione fœdum patrocinium tenuitatis excuſat, pro admiſſi qualitate facinoris in eum fuſtuario ſupplicio vindicetur. Non enim patimur impunitum, quod nolumus eſſe permiſſum.

Furentes injuſta non ſentiunt & cur.
Quare leges repertæ.
* MS. A. *per jura litigia non terminentur.*
Nemo alterius debitum exſolvere cogendus.
* lege *perſuaſionis.* Juret.
Filius obligationibus paternis, ſi non eſt heres, exuitur.
* MSS. *vocem.*
Scelera damna plus cohibent.
* Alii, *redimitionem.*

(*a*) Nihil manu, χειρῶν νόμῳ, id eſt, vi, Pompon. l. 2. de orig. jur. Omnia manu Regis gubernabuntur. Florent. manu a Regibus, manuſc. liber, manuum legibus. Paulus, adverſus extraneos homines, ſi quid manu commiſerint. Quod genus dicendi qui minus perſpexerunt, auſi ſunt integræ Pandectarum Florentinarum lectioni ſubſtituere, Modo, manus: modo, in alium: modo, malum. Et in Photii Nomocanone, tit. 9. cap. 7. Si Epiſcopus adverſus collegam συνεπίσκοπον mactionem habens, non agat, ſed cum illo tractet, χειρὶ πράξῃ, id eſt manu, & vi agat. Male Henricus Agyleus, χειραπτάσει conatus emendare, fruſtra, ut ex Concilii Carthagin. can. 121. & Juſtiniani Novell. 123. convincitur. Vis omnis legibus infeſta, cum inſuper habito Magiſtratus imperio privati ſibi jus ipſi dicunt, l. non eſt ſingulis, de reg. jur. αὐθαίρετον δικαιοδοσίαν vocat Harmenop. lib. 3. Epitom. tit. 5. αὐθάρχως, Juſtinian. le. Ruſtic. tit. 1. l. 6. *Forner.*

(*b*) Ad pignorandi. Pignorationes, & quas Repræſalias dicunt, prohibet Theodoricus, & Zeno l. un. ut nullus ex vicanis pro alienis vicaneorum debitis teneatur. lib. 11. C. Juſtinianus Novell. 52. & 134. & vim omnem a Repub. abeſſe jubet, ut non manu, ſed actione experiatur, idque juri noſtro conſentaneum eſt, l. extat, & l. pen. quod met. cauſ. l. 9. negantes. C. de oblig. & act. *For.*

(*c*) Filius obligationibus paternis, ſi non ſit hæres, exuitur. al. alligationibus &c. Scribit vero Sextus Empyricus lib. 1. c. 24. in fin. Pyrrhon. hypotheſ. legem eſſe apud Romanos, ut qui paternis bonis renuntiat, non perſolvat patris nomina: apud Rhodios autem, diſſolvere æs alienum paternum compellatur. Quamvis non omnis filius eſt heres, nec ſtatim invitus obſtringitur æri alieno a patre conflato: a cujus hereditate (quod hodie licet). abſtinuerit, tot. tractatu de jur. del. l. 12, cum a matre, C. de rei vindic. l. 15. ætis, l. 24. ſi patri, C. de donat. c. non omnis, 32. q. 2. Quare Alexander Pontifex Rom. quod indiſtincte reſcribit, filium patris debita exſolvere teneri, c. 1. de ſolut. id non ſimpliciter de filio, ſed ſecundum ea, quæ ſæpius contingunt, de filio hereditatem tantum patris adeunte accipiendum eſt, arg. l. 4. 5. 6. de legib. Ut plurimum exiſtit heres patris; cujus hereditas tacita quadam natura liberis addicitur. l. 11. in ſuis, de lib. & poſthum. l. 7. cum ratio D. de bon. damn. *For.*

EPISTOLA UNDECIMA.

Senario Viro Illuſtri, Comiti Theodoricus Rex.

Remittit ad eum cauſam inter Poſſeſſores Volienſes, atque Curiales diligenti examine diſcutiendam, necnon & finiendam.

Spes eſt certa remedii, vota ſupplicum ad prudentis remiſiſſe judicium.

SPes eſt certa remedii, vota ſupplicum ad prudentis remiſiſſe judicium; ut per ordinationis beneficium confuſionis abrogetur incertum. Proinde Magnitudo tua, cujus ordinationi videtur ſubjacere provincia, inter poſſeſſores Volienſes, atque Curiales cauſam diligenti examinatione diſcutiat; quatenus inter eos ſopiatur querela, a vobis pateſacta juſtitia. Non enim decet poſt audientiam veſtram negotium trahi, a quo poſt alios Judices debuiſſet audiri.

EPISTOLA DUODECIMA.

Marabado Viro Illuſtri, Comiti, & Gemello Viro Senatori Theodoricus Rex.

Illis committit cauſam inter Archotamiam, & Ætheriam nurum ejus juxta leges audiendam; ut mediis ſacroſanctis Evangeliis cum tribus honoratis Juriſperitis ſententiam ſecundum priſci juris formam proferant.

Obſervata juſtitia ſemper auget principes.

PRopoſiti noſtri eſt, ut provincias nobis, Deo auxiliante, ſubjectas, ſicut armis defendimus, ita legibus ordinemus; quia ſemper auget Principes obſervata juſtitia; & quantum probabili inſtitutione vivitur, tantum ſummis adhuc provectibus aggregatur. Archotamia itaque illuſtris fœmina flebiliter ingemiſcens, nepotis ſui calamitatem tali conqueſtione deploravit (dum ſemper (*a*) aviæ cura tenerior eſt ſuorum) aſſerens Ætheriam nurum ſuam, mariti poſtpoſita dilectione, cuidam ſe Liberio jugali fœdere ſociaſſe; & cum ornatior cupit novis thalamis apparere, ſtuduerit prioris viri facultates evertere; allegans ditatam filiorum ſpoliis, quibus magis decuit congregari. Ideoque nos, qui deſideria ſupplicum conſuevimus remittere ad ſtatuta Divalium ſanctionum: ut nec inſinuationem ſupplicum renuamus, nec adverſarii negotium credula facilitate damnemus, Sublimitatis veſtræ judicio hanc cauſam legibus committimus audiendam; ut omni incivilitate ſummota, mediis ſacroſanctis Evangeliis, cum tribus honoratis, quos partium conſenſus elegerit, qui legum poſſint habere notitiam, quicquid priſci juris forma conſtituit inter eos conſiderata diſciplina noſtri temporis proferatis. Quia non decet per vim eos aliquid agere, qui ad noſtra meruerunt regimina pervenire.

(*a*) Aviæ cura tenerior. Ea vis eſt ϛοργῆς φυσικῆς πρὸς τὰ τέκνα, ut parentes malint liberis, quam ſibi bene eſſe & amor a natura hominibus inſitus deſcendat magis quam aſcendat, l. 19. Inſtitutus. D. quod met. cauſ. l. pen. §. de uno, C. de tit. nupt. proper propagationem ſcilicet tuendam ſtudio educandæ prolis immortalitatem quamdam generis humani natura commenta videtur, Ariſtot. in Oeconom. κατὰ τοῦτο γὰρ μόνον ἡ τῶν ἀνθρώπων κατιστάσα ὄντα θνητὴ ἐκ τῆς διαδοχῆς τοῦ ἀεὶ εἶναι τυγχάνει, καὶ αἱ τῶν γονέων εὐχαὶ εἰς τὸ τοιοῦτο πάντας συντείνουσι. Quod Theophil. tit. de jure nat. adumbravit, ἡ φύσις ὁρῶσα τὸ καθ' ἕκαστον τῶν ζώων θανάτῳ δαπανώμενον, διὰ τοῦ γάμου, καὶ τῆς ἐντεῦθεν παιδοποιίας, καὶ τῆς πρὸς τεχθέντας ϛοργῆς τι, καὶ ἀνατροφῆς, καὶ διαδοχῆς τὴν ἀθανασίαν τέχνῃ ἐμηχανήσατο. Val. Max. de cenſoria nota. Natura vobis quemadmodum naſcendi, ita gignendi legem ſcribit, parentesque vos alendo nepotum nutriendorum debito (ſi quis eſt pudor) alligaverunt. *Forn.*

(*a*) Aviæ cura. Sic loquutus eſt Sidonius Apollinaris: Roſcia te ſalutat cura communis, quæ in aviæ, amicarumque indulgentiſſimo ſinu,) quod raro contingit nepotibus aliis (& cum ſeveritate nutritur, qua tamen tenerum non infirmatur ævum, ſed infirmatur ingenium: & alibi, Filiam unicam parvam poſt obitum uxoris relictam ſolatio cœlibatus alit teneritudine avita, materna diligentia, paterna benignitate. *Breſſ.*

EPISTOLA DECIMATERTIA.

Senario Viro Illuſtri, Comiti Privatarum Theodoricus Rex.

Illi inſinuat ſe decreviſſe, ut Coloſſæo ad Sirmienſem Pannoniam miſſo, juxta conſuetudinem veterem annonæ præbeantur.

Laborantibus, emolumenta deeſſe non oportet, & quare.

EMolumenta deeſſe laborantibus non oportet, ut & bonæ ſpei aditus aperiatur, & deſudantium querela juſta compenſatione claudatur. Atque ideo providentiam noſtram, quæ omnes Reipub. partes ſub cæleſti favore circumſpicit, ordinaſſe cognoſce; ut Coloſſæo viro illuſtri pro laboribus & meritis ad Syrmienſem Pannoniam deſtinato, juxta conſuetudinem veterem victualia præbeantur; quatenus dum memorato viro neceſſaria fuerint præparata, locus injuſtis præſumptionibus abrogetur. Diſciplinam ſiquidem non poteſt ſervare (*a*) jejunus exercitus, dum quod deeſt, ſemper præſumit armatus. (*b*) Habeat quod emat: ne cogatur cogitare, quod auferat. (*c*) Neceſſitas moderamen non diligit: nec poteſt imperari multis, quod nequeunt cuſtodire pauciſſimi.

Diſciplinam non poteſt ſervare jejunus exercitus.

Neceſſitas moderamen non diligit.

(*a*) Jejunus exercitus. En, cur tam multa annonæ militari noſtris legibus jure quodam ſingulari conſtituta ſint, de quibus alias. *Forn.*

(*a*) Ad bellum gerendum tria ſunt neceſſaria, ut puta apparatus pecuniæ commeatuum, armorum; eſtque annona adeo neceſſaria, ut qui frumentum, neceſſariumque commeatum non præparat, vincatur ſine ferro, & in eo culpare hodiernam incuriam poſſumus, cum fere mendicitas ad omnem diſperationem vocat armatos; nam ut cum Imperatore loquar, miles non timet niſi veſtitus, armatus, calceatus, & ſatur, & habens aliquid in zonula. *Breſſ.*

(*b*) Habeat quod emat. Miſerrima omnino caſtrenſis fames quid deſignarit in Spendianis militibus Polybius, & Porphyrius περὶ ἐμψύχων ἀποχῆς, lib 2, quid Nu-

mantinis, Val. Max. lib. 7. cap. 6. Quid Romanis Livius lib. 4. & Ammian. Marcellio. quid Hieroſolymitanis Euſeb. 3. cap. 4. Eccl. hiſtor. Joſeph. Antiquit. lib. 9. cap. 4. idem de bello Judaico, lib. 6. cap. ult. & lib. 7. cap. 6. Vide lib. 12. epiſt. 5. *Forner.*

(*c*) Neceſſitas moderamen non diligit. Quanta ſit neceſſitatis vis ac poteſtas declaraot authores, nam ut loquitur Horatius: omnia rapit

-- æqua lege neceſſitas,
Sortitur inſignes, & imos.
Omne capax movet urna nomen.

Præterea idem antеambulatricem fortunæ dicit eſſe neceſſitatem, fortunæ dominatum, & potentiam conſtituens, quod quidquid ei collibuerit, nulla vis tanta ſit, ut impedire poſſit. Clavos etiam trabales pereleganti fictione & conceptione ibidem tribuit neceſſitati, quibus omnia figat, firmetque, & retineat. *Broſſ.*

EPISTOLA DECIMA QUARTA.

Geſilæ Sajoni Theodoricus Rex.

Jubet, ut cogat Gothos in Thuſcia utraque commorantes, debita vectigalia exolvere, & contumaces puniat.

Magni peccati genus eſt alienis debitis alterum prægravare.

MAgni peccati genus eſt, alienis debitis alterum prægravare; ut quod poteſt exigi, non mereatur audiri. (*a*) Sua quemque damna reſpiciant, & is ſolvat tributum, qui poſſeſſionis noſcitur habere compendium. Atque ideo præſenti tibi auctoritate delegamus, ut Gothi per Picenum ſive Thuſcias utraſque reſidentes, te imminente cogantur exolvere debitas functiones. In ipſis enim initiis comprimendus exceſſus eſt: ne fœda imitatio, quaſi turpis ſcabies, paulatim reliquos comprehendat. Si quis ergo juſſa noſtra agreſti ſpiritu reſupinatus abjecerit, caſas ejus appoſitis titulis fiſci noſtri juribus vindicabis; ut qui juſte noluit parva ſolvere, rationabiliter videatur maxima perdidiſſe. Qui enim debent ad fiſcum celerius eſſe devoti, niſi qui capiunt commoda donativi? Quando amplius de noſtra humanitate recipiunt, quam ſtipendii jure præſtetur. Nam ſi liberalitatis noſtræ cauſa tractetur, nos potius voluntaria tributa ſolvimus, qui fortunas omnium ſublevamus.

In ipſis initiis exceſſus eſt comprimendus.

(*a*) Sua quemque. Nam tributi & vectigalis nomine, prædia ipſa, & poſſeſſores conveoiuntur, l. 7. Imperatores, D. de publican. Demoſthen. adverſus Timocratem ait tributa non a corporibus, ſed a poſſeſſionibus, ſeu fuodis deberi, τὰς εἰσφορὰς τὰ κτήματα, οὐ τὰ σώματα ὀφείλει. τὰ γὰρ ἀπὸ τιμήματος εἰσφέρομεν. l. 1. & 3. C. ſi propter publ. penſ. & tit. ſine cenſu, vel reliq. fund. comp. non poſſ. Legem de publicanis & vectigalibus non adverſus homines, ſed adverſus rem ſcriptam eſſe docet Quintil. declam. 341. Salvian. lib. 5. de providentia. *Forn.*

EPISTOLA DECIMA QUINTA.

Benenato Viro Senatori Theodoricus Rex.

Statuit, ut viginti unum Dromonarios robuſtos in locum defunctorum eligat, vireſque eorum probet.

ILluſtris & magnifici viri Comitis Patrimonii ſuggeſtione comperimus, (*a*) Dromonarios viginti & unum de conſtituto numero mortis incommodo fuiſſe ſubtractos. Unde providentiam noſtram, cujus eſt proprium, quod caſu ſubducitur, reparare conſilio, hoc ſtatuiſſe cognoſce; ut ſupradictos Dromonarios probare ſine aliqua dubitatione feſtines; qui tamen ad hoc opus poſſint idonei reperiri. Remigum enim labor operoſus valentes animo & viribus quærit, ut confidentia mentis procellis obviare poſſit undoſis. Quid enim audentius, quam illud infidum ac vaſtiſſimum mare intrare parvo navigio, quod eluctari facit deſperationis ſola præſumptio? Quapropter juſſis te noſtris hanc cautelam convenit adhibere, ut querelam de congregatis debilibus non facias, cum * nos robuſtiſſimos quæſiiſſe cognoſcas. * Imp. nec.

(*a*) Comperimus Dromonarios. Dromones navigia celerrima quaſi curſoria a Juſtiniano vocaotur in l. 4. C. de off. præf. præt. aff. quos celooes Latioi appellant a celeritate, ut teſtatur Nooius. Milites, inquit conſtituas, qui poſſit & ipſum trajectum ſervare, & omnia quæcumque in partibus Hiſpaniæ vel Galliæ, ſive Francorum aguntur, viro ſpectabili duce denuntiare: in quo trajecto etiam Dromones quanto provideris, ordinari facias. Iſidor. 19. Etymol. *Broſſ.*

(*a*) Dromones eraot oavigia celerrima, & expediti curſus, quorum meminit infra lib. 5. epiſt. 16. & 17. quæ alibi oaves curſoriæ vocantur, ut apud Sidon. Apoll. lib. 1. Epiſt. 5. Inde igitur Dromonarii dicti, qui erant Remiges Dromonum. *Juret.*

EPISTOLA DECIMA SEXTA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Renuntiat ſe Arigerno Comiti, quem ob præclare geſta laudat, Romanæ Urbis diſciplinam commiſiſſe; & ut illi pareant omnes, jubet.

UTilitas publicæ cauſa, quam noſter animus ſemper ſpectat, virum illuſtrem Comitem Arigernum, civem pene veſtrum, dudum ad Gallias æſtimavimus dirigendum; ut ejus maturitate conſilii titubantium potuiſſent corda firmari. Novitatem quippe ſollicitam prudentes convenit habere rectores; ut quemadmodum fuerit vitæ formatus ordo, ſic currat inſtituta devotio. His rebus ad noſtra vota compoſitis, & gloriam civilitatis retulit; & quod inter vos didicit diligenter oſtendens, bellorum inſignia reportavit. Quem deſideratum, ſicut putamus, cœtui veſtro reddidimus; ut qui vobis longa ætate placuit, nunc gratior fiat, cum eum adjecta bona commendant. Quapropter diſciplinæ ſe præfati viri Romanus ordo reſtituat, ut quod quietis amore præcipitur, devotis animis impleatur; quatenus & exceſſibus tollatur licentia, & quod optamus maxime, locum nequeat invenire vindicta. Si qua etiam per ejus abſentiam culpa provenerit, inter vos juſtitiæ conſideratione corrigite, ſicut nobilitati veſtræ convenit agere, cui ſemper probitas placet: quoniam nos ſpecialiter injunxiſſe cognoſcite, ut error, qui ab auctoribus ſuis minime fuerit emendatus, legum diſtrictione reſecetur. Pareatur ergo, P. C. viro multis temporibus jam probato, cujus neceſſe eſt prædicanda ſequi, qui ſe hactenus ſub veſtra omnium laude tractavit, & in tanta frequentia nullius reperit adverſa judicia.

Novitatem ſollicitam prudentes convenit habere rectores.

EPISTOLA DECIMA SEPTIMA.

Idæ Viro ſublimi, Duci Theodoricus Rex.

Præcipit, ut Eccleſiæ Narbonenſis poſſeſſiones ab aliquibus pervaſoribus occupatas, reſtituendas curet.

DEfinitam rem ab antiquo Rege, quam tamen conſtat rationabiliter eſſe decretam, nulla volumus ambiguitate titubare: quia decet

Decet firmũ eſſe, quod commendatur probabili juſſione.

firmum eſſe, quod commendatur probabili juſſione. Cur enim priora quaſſemus, ubi nihil eſt, quod corrigere debeamus; Atque ideo præſenti tibi auctoritate præcipimus, ut poſſeſſiones Narbonenſis Eccleſiæ, ſecundum præcelſæ recordationis Alarici præcepta, a quibuslibet pervaſoribus occupatæ tenėantur, æquitatis facias contemplatione reſtitui; quoniam* verſari nolumus in Eccleſiæ diſpendio præſumptiones illicitas, dum noſtra deceat tempora, ſedare confuſa. Eſto contra talia omnino ſollicitus, ut qui es bello clarus, civilitate quoque reddaris eximius. Sic & arma tua, Deo juvante, corroboras, ſi juſtitiam mediocribus ſervare contendas: Improbis enim potuiſſe reſiſtere, non prævales excuſare; quando omnes tibi libenter cedunt, quem glorioſum in bellorum certamine cognoverunt. Ignavus forte audacibus jubere nil poſſit: nemo plus præſumentibus imperat, quam quem ſua facta commendant.

*MSS. *adverſari.*

Pietas Theoderici erga Eccleſiæ bona.

Nemo plus præſumentibus imperat, quam quem ſua facta cõmendant.

EPISTOLA DECIMA OCTAVA.

Annæ Viro Senatori, Comiti Theodoricus Rex.

Decernit, ut diligenter inquirat, num Laurentius Presbyter effoſſis mortuorum ſepulchris theſauros invenerit.

Conſuetudo eſt noſtræ clementiæ, probatæ nobis fidei agenda committere; ut cum judices delegamus prædictos tractatu maturo, locum prava nequeat invenire ſurreptio. Dudum ſiquidem ad nos multorum ſuggeſtione pervenit, Laurentium Presbyterum effoſſis cineribus funeſtas divitias inter hominum cadavera perſcrutatum, concuſſionemque mortuis intuliſſe, quem oportet viventibus quieta prædicare. (*a*) Non abſtinuiſſe perhibetur tam crudeli contagio piis dicatas conſecrationibus manus, aurum execrabili quæſiiſſe fertur affectu, quem ſuam decuiſſet egentibus dare ſubſtantiam, vel ſub æquitate collectam. Quod te diligenti examinatione præcipimus indagare; ut ſi veritati dicta perſpexeris convenire, hominis ambitum eo tantum fine concludas, ne poſſit aurum ſupprimere, quod eum non licuit invenire. (*b*) Scelus enim, quod nos pro ſacerdotali honore relinquimus impunitum, majori pondere credimus vindicandum.

Manus Preſbyterorum piis conſecrationibus dicata.

(*a*) Non abſtinuiſſe perhibetur. Nota ſepultorum oſſa eruere nefas fuiſſe, teſtantur Veteres, & Horat. Ode 16. Epod. Virg. 4. Æn. *Broſſ.*

(*b*) Scelus enim quod nos &c. Sic in legibus Vuiſigothorum lib. 4. tit. 6. Deo potius vendicanda relinquimus, quam noſtro reſcindenda judicio definimus. *Jur.*

EPISTOLA DECIMA NONA.

Gemello Viro Senatori Theodoricus Rex.

Scribit ſe remiſiſſe ad præſens tempus ſolutionem ſiliquatici in frumentis, vino, & oleo, ut copiam poſſit præſtare provinciis.

Decet principalem providentiam feſſa reſovere, ut aſperitatem caſuum mitiget lenitas juſſionum. Non enim ſentitur incommodum, ſi quod per adverſitatem conſtat oppreſſum, conceſſa proſperitas oſtenderit ſublevatum. Siliquatici namque præſtationem, quam rebus omnibus nundinandis provida definivit Antiquitas, in frumentis, vino, & oleo dari præſenti tempore non jubemus; ut hæc remiſſio ſolutionis copiam poſſit præſtare provinciis, & reſpirent aliquatenus feſſi præſentis ſalubritate decreti. Quis enim ad vendendum non incitetur largius, cui ſolita diſpendia ſubtrahuntur? Portus noſtros navis veniens non paveſcat; ut certum nautis poſſit eſſe refugium, ſi manus non incurrerint exigentium, quos frequenter plus affligunt damna, quam ſolent nudare naufragia. Sit hoc forſitan ſub quiete tolerandum: nunc autem, dum Provincialibus præſtare cupimus, mercium dominis interim conſulamus.

Siliquatici præſtatio.

Nautas frequenter plus affligunt damna exigentium quam ſolent nudare naufragia.

EPISTOLA VIGESIMA.

Geberich Viro Senatori Theodoricus Rex.

Decernit, ut unum jugum Eccleſiæ Conſtantii Epiſcopi pietate Principum collatum, & ab uſurpatoribus detentum, reſtituatur.

Si deſideramus locum beneficiis invenire, ut titulos poſſimus noſtræ pietatis erigere; quanto magis aliena beneficia intacta volumus defendi, qui propria cupimus ſponte largiri: maxime quando & illud conſcientiæ noſtræ reponitur, quod de fiſco ſub antiqua ſolemnitate præſtatur? Proinde viri venerabilis Epiſcopi Conſtantii ſupplicatione comperimus, ſacroſanctæ Eccleſiæ ipſius unum jugum, veterum Principum pietate collatum, & nunc quorumdam uſurpatione violenta retineri. Sed quia nos uti nullum volumus fraudibus ſuis, præſertim cum in diſpendio pauperum deteſtabili mente verſetur, præſenti auctoritate decernimus, ut ea quæ retro Principum conſtiterint humanitate deputata, ſupra memorata Eccleſia ſine aliqua imminutione percipiat; manente pœna etiam pervaſori, qui & Veterum dona, & Eccleſiæ probatur violaſſe compendia.

EPISTOLA VIGESIMA PRIMA.

Gemello Viro Senatori Theodoricus Rex.

Admonet, ut ſit ad injuncta ſollicitus, neceſſitate temporis id exigente.

Quamvis efficaciam tuam inſiſtere credamus injunctis, & ſtudioſe deflectere, quæ nobis cognoveris diſplicere: tamen ſollicitum admonitio noſtra non deſerit, ut inſtructior reddaris, dum infra ſcriptis Brevibus definita ſuſceperis. Proinde ordinatio noſtra nulli videri debet ingrata, cum neceſſitas temporis excuſet onera juſſionis. Eſto itaque ad injuncta ſollicitus: quia licet ſit ſemper adhibenda, maxime tamen utilis eſt in neceſſitate cuſtodia. Parebis ergo commonitus, ut ſic poſſis cum Provincialibus agere, quemadmodum nos eis reſpicis velle præſtare; quatenus ſecurus de noſtra gratia conſequaris, quicquid ſollicitus de pravo ſtudio non habere contempſeris.

Neceſſitas temporis excuſat onera juſſionis.

Cuſtodia in neceſſitate utilis.

EPISTOLA VIGESIMA SECUNDA.

Argolico Viro Illuſtri, Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Narrat ſe ab eo accepiſſe Baſilium, atque Prætextatum magicarum artium fuiſſe accuſatos; & decernit, ut quinque Senatoribus ſecum aſſumptis, adhibito quoque Arigerno Comite, hanc cauſam juris ordine cuſtodito examinet, & ſi reos compererint, legum diſtrictione plectant.

Intolerabilis exceſſus, qui ſupernæ Majeſtatis affectat injuriã.

(*a*) INtolerabilis exceſſus eſt, qui ſupernæ Majeſtatis affectat injuriam, & oblitus pietatis, crudelia ſectatur erroris. Quem enim ſperavit veniæ locum, qui reverendum contempſit Auctorem? Abſcedat ritus de medio jam profanus: conticeſcat (*b*) pœnale murmur animarum. Verſari non licet in magicis artibus temporibus Chriſtianis. Magnitudinis itaque tuæ relatione comperimus, *Baſilium, atque Prætextatum, artis ſiniſtræ jamdiu contagione pollutos, in accuſationem tui examinis perſonatum intentione deductos. Super qua re noſtram te aſſeris (*c*) ſpectare ſententiam; ut confidentius fiat, quod pietatis noſtræ mandat auctoritas. Sed nos, qui neſcimus a legibus diſcrepare, quorum cordi eſt in omnibus moderatam tenere juſtitiam, præſenti auctoritate decernimus, ut (*c*) quinque Senatoribus, id eſt, magnificis, & Patriciis viris, Symmacho, Decio, Voluſiano, atque Cæliano, necnon illuſtri viro Maximiano, hanc cauſam legitima examinatione penſetis. Et per omnia juris ordine cuſtodito, ſi crimen, quod intenditur, fuerit comprobatum, ipſarum quoque legum diſtrictione plectatur; ut rei abditi atque ſecreti, per hoc vindictæ genus a culpis talibus arceantur, quos ad leges trahere non poteſt incerta notitia. De qua re illuſtri viro Comiti Arigerno præcepta direximus; ut omnium violenta defenſione ſummota ſi ſe occulunt, ad judicium protrahat (*d*) impetitos, & vobiſcum in hac cauſa reſidens, nec opprimi faciat innoxios, nec leges ſinat evadere criminoſos.

Verſari non licet in magicis artibus temporibus Chriſtianis.

**Vide Baron. ad an. Chriſti, 504.*

(*a*) Intolerabilis exceſſus. Tota hæc epiſtola eſt de arte magica, & in magos dandos eſſe judices declarat, quoniam, inquit, verſari non licet in magicis artibus temporibus Chriſtianis. Cum autem magi apud Perſas potiſſimum Deorum cultui vacare ſolerent, in tantum poſtea aucta eſt eorum vanitas, ut non ſolum obſervatione ſiderum futura prædicare, ſed artibus quibuſdam & maleficiis & ſcire ſe omnia, & facere poſſe profiterentur. *Broſſ.*

(*b*) Pœnale murmur. Juſtinianus Novell. 125. *γοητείαν* dixit, id eſt magicos ſuſurros, interprete Juliano, qui fiunt manibus acceitis. l.6.C.de malefic.& mathem. Aurelius Prudentius lib.1.contra Symmachi relationem,

Murmure nam magico tenues excire figuras,
Atque ſepulcrales ſcire incantare favillas.

Cedrenus de Apollonii Tyanei præſtigiis pag. 33. *γοητείαν* ab ejulatu ad ſepulchra deducit, nempe *ἀπὸ τῆς γόων, καὶ θρήνων τῆς περὶ τοὺς τάφους τοῖς τὸ τοιοῦτον ἐπιτηδεύουσι γινομένων*, infra lib.9.ep.18. *Forn.*

(*c*) Spectare. Pro expectare: ut contra, expectant, pro ſpectant, l.3.C.de red.act.Paul.lib.1. tit. 9. lib. 5. tit. 6. ſentent. *Forn.*

(*c*) Quinque Senatoribus. Theodoricus hoc loco jubet Argolicum Præfectum Urbi quinque Senatoribus adhibitis, de crimine Baſilii atque Prætexati cognoſcere, qui artis ſiniſtræ, id eſt magicæ rei deferebantur. Valentinianus etiam, & Valens in l.10.C.Theo. de maleficiis, quia ex ordine Senatorio maleficiorum invidia quidam ſtringebantur, id eo illa negotia urbanæ Præfecturæ diſcutienda remittere ſeſe inquiunt: quod ſi quando ejuſmodi quæſtio incideret, quæ commode definiri a Præfecto Urbi non poſſet, ad Principem recurrendum erat, ut liquet ex d.l.10.C.de maleficis. lex autem ultima.Cod. Theod.de juriſd.omn judicum, nominatim cavet, Præfectum Urbi non poſſe cognoſcere de cauſa criminali Senatoris, niſi adhibuerit in conſilium quinque Senatores non electos, ſed ſorte ductos, ne de capite atque innocentia alterius judicio electi judicent; & addit id jampridem ſtatutum fuiſſe. Sane l.13. eod. C. Theod. de accuſ. oſtendit etiam quinquevirali judicio finiri apud Præfectum Urbi crimen inſtitutum adverſus Senatorem, vetatque ſpectatos judices ſponte delectos adhiberi, ſed tantum ſorte ductos. *Broſſ.*

(*d*) Impetitos, id eſt, accuſatos; nam Epiſtola ſequenti ait, impeti accuſatione. Et lib. 5. Epiſt. 33. Et lib. 14.de accuſat. C. Th. *Jur.*

EPISTOLA VIGESIMA TERTIA.

Arigerno Viro Illuſtri, Comiti Theodoricus Rex.

Præcipit, ut Baſilium & Prætextatum magicæ artis inſimulatos, & fuga elapſos quærat, & repertos ad judicium Quinquevirale ducat, quo cauſam curet diſcuti, & finiri.

QUamvis oporteat commiſſam tibi diſciplinam Romanæ civitatis in omnibus cuſtodiri: tamen in eis maxime ſtudioſior eſſe debes, quæ noſtra tibi auctoritate delegata cognoſcis, ut circa te augeat gratiam cuſtodita juſtitia, & augmenta ſumas noſtri judicii, qui nobis hactenus de integritate placuiſti. Præfectus igitur Urbis ſua nobis relatione declaravit, Baſilium, atque Prætextatum magicis artibus involutos, impeti accuſatione multorum, quos elapſos intimat mentis alienatione cuſtodum. Eos te præcipimus ubicumque repertos ad judicium Quinquevirale ducere, quod in præſenti negotio noſtra delegavit auctoritas, ubi te reſidere cenſemus; ut violenta omnium defenſione ſummota, hanc cauſam diſcuti facias legibus, & finiri. Et ſi rei criminis, cujus impetuntur, fuerint approbati, ſententiam ſubeant, quam juris definita ſanxerunt. Si vero innocentia eorum deteſtabili pulſatur invidia, opprimi eos nulla ratione patiaris: quia in omnibus cauſis, conſideratione divina, illud fieri volumus, quod opinionem noſtræ pietatis accumulat.

Hanc Epiſtolam & præcedentem citat Card. Baronius tom. 6. Annal. ad Ao. Chr. 508.

EPISTOLA VIGESIMA QUARTA.

*Elpidio Diacono Theodoricus Rex.

* Alii, *Helpidio.*

Concedit facultatem ædificandi quibuſdam in locis Spoletinæ civitatis jam vetuſtate confectis, modo publico uſui non deſerviant.

IN lucrum cedunt, quæ benemeritis conferuntur; & de ipſo munere magis acquiritur, cum optimis digna præſtantur. Petitionis tuæ proinde tenore comperimus, loca in Spoletina civitate, quæ jam longo ſitu ſqualor vetuſtatis obnupſerat, ſplendorem reparationis expetere; ut rebus antiquitate confuſis novitatis facies adulta reddatur; & beneficio tuo rediviva conſurgant, quæ annoſitate inclinata corruerant. Quod nos, reſpectu meritorum tuorum, & impenſi longa ſedulitate ſervitii, libenti animo duximus annuendum; ut & votis juſta poſcentium tribuatur effectus, & civitati reparationis creſcat ornatus. Atque ideo petitioni tuæ robur præſenti humanitate largimur, ut porticum cum areola poſt Turaſii thermas, ſi tamen (*a*) publico uſui non deſervit, abſoluta libe-

In lucrum cedunt, quæ benemeritis conferuntur.

In licentiam reparationis accipiuntur potius præmia quam donantur.

ralitate potiaris: quia in licentiam reparationis accipiuntur potius præmia, quam donantur. Hac igitur auctoritate ſuffultus, in ſupradictis locis ædificandi ſume fiduciam; nec aliquam impoſterum metuas quæſtionem, cum te & civitatis tueatur utilitas, & Principis reverenda voluntas.

(*a*) Publico. Cum hac tamen exceptione, Si publico uſui non deſervit. addit & alteram, Ne vicino quoque officiat ædificatum opus. l. 2. D. ne quid in loco publico. *Forner.*

EPISTOLA VIGESIMA QUINTA.

Argolico Viro Illuſtri, Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Statuit, ut Petrus genere clarus, & Senatoriæ dignitatis Candidatus, voti ſui compos fiat ſecundum priſcam conſuetudinem.

** Ed. apparentiæ.*

In qualitate deſiderii poteſt mens honeſta cognoſci.

Præconiorum profeſſio eſt, collegium deſideraſſe ſummorum.

Conſtat eum de ſe præſumere, qui ad Sacri Ordinis cupit faſtigia pervenire. Merita enim ſuggerunt bonæ* appetentiæ niſus, & in qualitate deſiderii poteſt mens honeſta cognoſci. Quis enim palæſtricæ artis ignarus in ſtadium luctaturus introeat? Aut quis certamini miſceatur; quod virtutis conſcientia non ſuadet? In ipſis conatibus ægra langueſcunt, quæ meritorum præſumptionibus non juvantur. Præconiorum ergo profeſſio eſt, collegium deſideraſſe ſummorum: bonumque de ſe judicium tradit, qui celſæ gradus expetit dignitatis. His ergo deſideriis pietas ſe noſtra libenter indulget, qui etiam in ſpem erigimus vota marcentia; ut dum provectus quæritur, probitatis ſtudia plus amentur. Proinde illuſtris Magnificentia tua Petrum, parentum luce conſpicuum, ſuaque gravitate jam Senatorem, in album Sacri Ordinis ſecundum priſcam conſuetudinem curet referri; ut & tanto cœtui proficiat numerus, & Candidato de Sacro Ordine creſcat ornatus.

EPISTOLA VIGESIMA SEXTA.

Univerſis Maſſiliæ conſtitutis Theodoricus Rex.

Confirmat immunitatem a Principibus illorum regioni collatam, & promittit ſe eos ab omni gravamine liberaturum, relaxatque eis cenſum præſentis anni.

Servare terminos ignorat humanitas.

Quæ ſit perfecta pietas.

Libenti animo antiqua circa vos beneficia cuſtodimus, cum nova utilitatibus veſtris præſtare cupiamus. Servare quippe terminos ignorat humanitas; & novellis decet blandiri beneficiis, poſt longa tempora reſtitutis. Proinde immunitatem vobis, quam regionem veſtram conſtat Principum privilegio conſecutam, hac auctoritate largimur; nec vobis aliquid novæ præſumptionis patiemur imponi, quos ab omni volumus gravamine vendicari. (*a*) Cenſum præterea præſentis anni relaxat vobis munificentia Principalis; ut & illa poſſitis accipere, quæ vos non contigit poſtulaſſe. Ipſa eſt enim perfecta pietas, quæ antequam flectatur precibus, novit conſiderare fatigatos.

(*a*) Cenſum præterea præſentis anni, &c. Concedit Theodoricus Maſſilienſibus cenſus immunitatem: quando autem cœperit cenſus, non ſatis conſtat; alii enim a Julio Cæſare putant, alii ab Auguſto, & melius meo judicio, ut teſtantur Florus ac Livius: idque accidiſſe ſeptimo Auguſti Conſulatu ex Dione diſcimus. Hujus autem cenſus duplex modus: videntur enim tributum & in capita contuliſſe, & in agros, lacus, pecudes, aliaſque facultates: in capita, inquam, ut apud Am. Marcellinum lib. 16. videre eſt; in agros, apud Juriſconſultos tit. de cenſibus. *Broſſ.*

EPISTOLA VIGESIMA SEPTIMA.

Tezutzat Sajoni Theodoricus Rex.

Illi committit Petri tuitionem, quam ab Amara Sajone, eo quod Petrum voluiſſet occidere, aufert; & jubet, ut quicquid commodi a Petro acceperat Amara, in duplum reſtituat, atque de plaga inflicta ad judicium Comitis Dudæ veniat audiendus.

Majus reatui pondus eſt, inopinata deceptio.

** Jur. laxato.*

** Jur. legit, jura.*

Sub pœna reſtitui dignum eſt, quod improba temeritate conſtat extortum.

Deteſtabilis eſt quidem omnis injuria, & quicquid contra leges admittitur, juſta execratione damnatur: ſed malorum omnium probatur extremum, inde detrimenta ſuſcipere, unde credebantur auxilia provenire. Exaggerat enim culpam in contrarium verſa crudelitas, & majus reatui pondus eſt, inopinata deceptio. Vir ſpectabilis itaque Petrus admiranda nobis ſorte conqueſtus eſt, Saionis Amaræ tuitionem, quam ei contra violentos indulſimus, in ſe potius fuiſſe graſſatam; ita ut ictum gladii in ſe demerſum aliquatenus poſtium retardaret objectio: ſubjecta eſt vulneri manus, quæ ut in totum truncata non caderet, januarum percuſſa robora præſtiterunt: ubi* laſſato impetu coruſca ferri acies corporis extrema perſtrinxit. O execrabilem caſum! Impugnavit hominem auxilium ſuum, ut ſolatii proſperitate ſubtracta crevit ex defenſione neceſſitas. His multo acerbiora ſubjungens, ut quaſi læſio veniret ad pretium, ita ſcelus proprium enormi exactione taxatum eſt. Atque ideo juſte in illos pietatis noſtræ ira conſurgit, qui benigna* juſſa in truculenta miniſteria mutaverunt. Nam quæ erunt refugia ſupplicantibus, ſi & noſtra beneficia vulnerabunt? Proinde præſenti juſſione cenſemus, ut quicquid ſupraſcriptus Amara commodi nomine de cauſis memorati ſupplicantis accepit, quaſi oppugnator ingratus a te conſtrictus, in duplo ei cogatur exolvere: quia ſub pœna reſtitui dignum eſt, quod improba temeritate conſtat extortum. De plaga vero, quam educto gladio temerarius præſumptor inflixit, ad judicium Comitis Dudæ ſæpe dictus Sajo te compellente veniat audiendus; ut ſecundum edictorum ſeriem, quæ male commiſſa claruerint, ſine aliqua dilatione componat. (*a*) Tuitionem vero poſtulanti contra inciviles impetus ex noſtra juſſione ſalva civilitate præſtabis, non exemplo accuſati, ſed conſiderationе decenter electi.

(*a*) Tuitionem. Noſtrates, *ſauve-garde*, vocant, de qua infra quoque lib. 7. form. 39. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA OCTAVA.

Dudæ Viro Senatori, Comiti Theodoricus Rex.

Illum conſtituit Judicem cauſæ Sajonis Amaræ, qui vulneraverat Petrum.

Theodoricus eorum conſcientiam probabat, quibus judicanda committebat.

Conſcientiam probamus, cui judicanda committimus: quia dignus eſt inter alios ſequenda decernere, qui ſibi modum viſus eſt legitimæ converſationis imponere. Petrus itaque vir ſpectabilis Amaram Sajonem noſtrum, qui contrario omine pro ejus tuitione directus eſt, educto gladio ſe aſſerit vulneraſſe, defenſoremque ſeciſſe, quod vix inimicus potuiſſet audere. Hoc te & legitima volumus diſceptatione cognoſcere, & probabili ſententia terminare; quatenus nullus tentare auſus ſit, quod nobis diſplicere cognoſcit.

EPI-

EPISTOLA VIGESIMA NONA.

Argolico Viro Illuſtri, Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Reprehendit eum, quod mandata Principis, proprio commodo ductus nondum expleverit: atque decernit, ut juſſa ſine mora faceſſat.

* Aliqui legunt, *Reverentia curiæ Romanæ.*

SI loci veſtri cogitaretur auctoritas: ſi * reverentiæ cura Romanæ; ultro debueratis expetere, in quibus arguimini. Quid enim præſenti tempore potuiſtis (a) culmini urbano tam proprium, quam Senatus crementa cogitare, quando famæ Præſulis profecit, quod Ordo Sacer acquirit? Sed quantum viri clariſſimi Armentarii teſtatur miſſa ſuggeſtio, in contrarium fœdo ambitu de mora quæritis commoda, cujus vos optare debuiſſe conſtat augmenta. Quid enim amplius eſſe poſſit incongruum, quam noſtris juſſionibus expeditis ſupplicantium vota ſuſpendere, & poſt ſacræ præceptionis affatum; ſi dici fas eſt, adhuc Regium ſuſpendiſſe judicium? Sed nos, quibus cordi eſt poſt primam culpam non ſtatim deſiderare vindictam, ad admonitionem potius juſſa convertimus: ne ſit noſtra diſtrictio nimia, quam lenis patientia non præcedat. Ideoque præſenti auctoritate decernimus, ut juſſionibus noſtris nulla dilationis calliditas afferatur: quia non habet veniæ locum, qui delinquit admonitus.

Non habet veniæ locum, qui delinquit admonitus.

(a) Culmen urbanum. Præfecturæ urbanæ dignitas omnes urbanos Magiſtratus ſuperabat. l. 3. C. de off. præf. urb. Symmach. lib. 1. epiſt. 22. Urbanum Præſulem, noſter Caſſiod. ſuperioris lib. epiſt. 11. dignitatem bonorum vocat: de quo infra quoque lib. 6. form. 4. *Forn.*

EPISTOLA TRIGESIMA.

Albino Viro Illuſtri, Patricio Theodoricus Rex.

Illi conceditur Curbæ porticus licentia, ut ſuper eam poſſit novas fabricas conſtruere, dummodo utilitati publicæ non officiant, aut decori.

Decet cunctos patriæ ſuæ augmenta cogitare.

DEcet quidem cunctos patriæ ſuæ augmenta cogitare, ſed eos maxime, quos Reſpub. ſibi ſummis honoribus obligavit: quia ratio rerum eſt, ut cum neceſſe ſit plus debere, qui viſus eſt majora ſuſcipere. Porrecta itaque ſupplicatione teſtatus es, * Curbæ porticus, quæ juxta domum Palmatam poſita, forum in modum areæ decenter includit, ſuperimponendis fabricis licentiam condonari; ut & privatarum ædium habitatio protendatur, & antiquis mœnibus novitatis creſcat aſpectus. Ita ſit, ut quod per incuriam poterat labi, manentium videatur diligentia ſuſtineri: quia facilis eſt ædificiorum ruina, incolarum ſubtracta cuſtodia; & cito (a) vetuſtatis decoctione reſolvitur, quod hominum præſentia non tuetur. Unde nos, qui Urbem nitore cupimus fabricarum ſurgentium componi, facultatem concedimus poſtulatam: ita tamen, ſi res petita aut utilitati publicæ non officit, aut decori. Quapropter rebus ſperatis ſecurus innitere; ut dignus Romanis fabricis habitator appareas, perfectumque opus ſuum laudet auctorem. Nulla enim res eſt, per quam melius poſſit agnoſci & prudentis ingenium, & largitatis effectus.

* Niv. & Gam. *Curia.*

Facilis eſt ædificiorum ruina, incolarum ſubtracta cuſtodia.

(a) Vetuſtatis decoctione. Omnia tempus depaſcitur, ædificia quoque, Victruvius lib. 1. c. 8. Plin. 36. cap. 6. l. 15. ſi quando. 2. C. de oper. public. l. 58. domus, de leg. 1. Paulinus in 10. Natali Felicis. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA PRIMA.

Æmiliano Viro Venerabili, Epiſcopo Theodoricus Rex.

Illum hortatur, ut perficiat aquæductum, quem auctoritate Regis ſuſceperat reficiendum.

AD finem debet perducere, quæ prudentum intentio viſa eſt ſuccepiſſe: quia ſicut perfecta laudem pariunt, ita & vituperationem generant, quæ in mediis conatibus ægra deſeruntur. Defectus enim rerum aut conſilium titubare, aut vires arguit defuiſſe. Quapropter Sanctitas veſtra a tali oblocutione refugiens, quæ in aquæductu reficiendo probabili cura ex noſtra auctoritate ſuſcepit, celeriter ad effectum faciat pervenire. Nam quid aptius, quam ut ſitienti plebi provideat aquas ſanctiſſimus ille Sacerdos; & humana providentia ſatiet, quos etiam miraculis paſcere debuiſſet? Imitaris enim antiquiſſimum Moſen, qui Iſraelitico populo longa ariditate ſiccato, de ſaxi ſterilitate (a) copioſos latices eduxit; & ad implendum miraculum, inde fecit currere humidos liquores, ubi erat ſicca durities. Tu autem ſi fontes irriguos ſaxorum * conſtructione deducis, hoc labore tuo præſtas populis, quod ille miraculis.

Moyſis miraculum.

* Ed. Niv. & Gam. *conſtitutione.*

(a) Copioſos latices eduxit. Pſal. 113. Qui convertit petram in ſtagna aquarum, & rupem in fontes aquarum. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA SECUNDA.

Dudæ Sajoni Theodoricus Rex.

Significat ſe accepiſſe res Tuphæ proſcripti apud Joannem ſub emiſſione chirographi fuiſſe depoſitas; & præcipit, ut uxorem Joannis filiumque ejus Januarium conveniat, & niſi libere eas reſtituerint, ipſi veniant ad Conſularem Campaniæ juxta leges audiendi.

CUm in omnibus cauſis velimus juſtitiam cuſtodiri (quia regni decus eſt æquitatis affectus) in eis maxime, quæ fiſci noſtri nomine proponuntur: nequaquam deteſtabilis calumnia in invidiam Regnantis affligat. Patimur enim ſuperari ſalva æquitate per leges, ut inter arma ſemper poſſimus eſſe victores. Nam quem licenter ſubjectus ſuperat, non debellat adverſus. Marini itaque relatione comperimus, res Tuphæ apud Joannem quondam ſub emiſſione chirographi fuiſſe depoſitas. Et quia nobis competere manifeſtum eſt, quod ad proſcriptum poterat pertinere; ideo præſenti auctoritate præcipimus, ut uxorem ſupradicti Joannis filiumque ejus Januarium moderata executione convenias. Qui ſi * inteſtata injuſte ſe retinere cognoſcunt, æquitatis conſideratione reſtituant: * minuſve, competenti ſponſione præmiſſa, ad Conſularem Campaniæ veniant legibus audiendi; ut coram partibus poſitis, te imminente, quod forma continet ſanctionum Divalium, cenſeatur. Ita tamen, ut nullo præjudicio, nulla injuria, nullo damno, innocentia prægravetur: ne alienæ accuſationis invidiam, (b) tuam facere videaris offenſam.

Regni decus eſt æquitatis affectus.

Proſcriptorum bona fiſco applicabantur.

* Ed. *intentata.*

* *in eſſe, ſin minus.*

In licentiam reparationis accipiuntur potius præmia quam donantur.

ralitate potiaris: quia in licentiam reparationis accipiuntur potius præmia, quam donantur. Hac igitur auctoritate ſuffultus, in ſupradictis locis ædificandi ſume fiduciam; nec aliquam imposterum metuas quæſtionem, cum te & civitatis tueatur utilitas, & Principis reverenda voluntas.

(a) Publico. Cum hac tamen exceptione, Si publico uſui non deſervit. addit & alteram, Ne vicino quoque officiat ædificatum opus. l. 2. D. ne quid in loco publico. *Forner.*

EPISTOLA VIGESIMA QUINTA.

Argolico Viro Illuſtri, Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Statuit, ut Petrus genere clarus, & Senatoriæ dignitatis Candidatus, voti ſui compos fiat ſecundum priſcam conſuetudinem.

** Ed. apparentiæ.*

In qualitate deſiderii poteſt mens honeſta cognoſci.

Præconiorum profeſſio eſt, collegium deſideraſſe ſummorum.

CONſtat eum de ſe præſumere, qui ad Sacri Ordinis cupit faſtigia pervenire. Merita enim ſuggerunt bonæ * appetentiæ niſus, & in qualitate deſiderii poteſt mens honeſta cognoſci. Quis enim palæſtricæ artis ignarus in ſtadium luctaturus introeat? Aut quis certamini miſceatur; quod virtutis conſcientia non ſuadet? In ipſis conatibus ægra langueſcunt, quæ meritorum præſumptionibus non juvantur. Præconiorum ergo profeſſio eſt, collegium deſideraſſe ſummorum: bonumque de ſe judicium tradit, qui celſæ gradus expetit dignitatis. His ergo deſideriis pietas ſe noſtra libenter indulget, qui etiam in ſpem erigimus vota marcentia; ut dum provectus quæritur, probitatis ſtudia plus amentur. Proinde illuſtris Magnificentia tua Petrum, parentum luce conſpicuum, ſuaque gravitate jam Senatorem, in album Sacri Ordinis ſecundum priſcam conſuetudinem curet referri; ut & tanto cœtui proficiat numerus, & Candidato de Sacro Ordine creſcat ornatus.

EPISTOLA VIGESIMA SEXTA.

Univerſis Maſſiliæ conſtitutis Theodoricus Rex.

Confirmat immunitatem a Principibus illorum regioni collatam, & promittit ſe eos ab omni gravamine liberaturum, relaxatque eis cenſum præſentis anni.

Servare terminos ignorat humanitas.

Quæ ſit perfecta pietas.

LIbenti animo antiqua circa vos beneficia cuſtodimus, cum nova utilitatibus veſtris præſtare cupiamus. Servare quippe terminos ignorat humanitas; & novellis decet blandiri beneficiis, poſt longa tempora reſtitutis. Proinde immunitatem vobis, quam regionem veſtram conſtat Principum privilegio conſecutam, hac auctoritate largimur; nec vobis aliquid novæ præſumptionis patiemur imponi, quos ab omni volumus gravamine vendicari. (a) Cenſum præterea præſentis anni relaxat vobis munificentia Principalis; ut & illa poſſitis accipere, quæ vos non contigit poſtulaſſe. Ipſa eſt enim perfecta pietas, quæ antequam flectatur precibus, novit conſiderare fatigatos.

(a) Cenſum præterea præſentis anni, &c. Concedit Theodoricus Maſſilienſibus cenſus immunitatem: quando autem cœperit cenſus, non ſatis conſtat; alii enim a Julio Cæſare putant, alii ab Auguſto, & melius meo judicio, ut teſtantur Florus ac Livius: idque accidiſſe ſeptimo Auguſti Conſulatu ex Dione diſcimus. Hujus autem cenſus duplex modus: videntur enim tributum & in capita contuliſſe, & in agros, lacus, pecudes, aliaſque facultates: in capita, inquam, ut apud Am. Marcellinum lib. 16. videre eſt; in agros, apud Juriſconſultos tit. de cenſibus. *Broſſ.*

EPISTOLA VIGESIMA SEPTIMA.

Tezutzat Sajoni Theodoricus Rex.

Illi committit Petri tuitionem, quam ab Amara Sajone, eo quod Petrum voluiſſet occidere, aufert; & jubet, ut quicquid commodi a Petro acceperat Amara, in duplum reſtituat, atque de plaga inflicta ad judicium Comitis Dudæ veniat audiendus.

Majus reatui pondus eſt, inopinata deceptio.

** Jur. laxato.*

** Jur. legit. jura.*

Sub pœna reſtitui dignum eſt, quod improba temeritate conſtat extortum.

DEteſtabilis eſt quidem omnis injuria, & quicquid contra leges admittitur, juſta execratione damnatur: ſed malorum omnium probatur extremum, inde detrimenta ſuſcipere, unde credebantur auxilia provenire. Exaggerat enim culpam in contrarium verſa crudelitas, & majus reatui pondus eſt, inopinata deceptio. Vir ſpectabilis itaque Petrus admiranda nobis ſorte conqueſtus eſt, Saionis Amaræ tuitionem, quam ei contra violentos indulſimus, in ſe potius fuiſſe graſſatam; ita ut ictum gladii in ſe demerſum aliquatenus poſtium retardaret objectio: ſubjecta eſt vulneri manus, quæ ut in totum truncata non caderet, januarum percuſſa robora præſtiterunt: ubi * laſſato impetu coruſca ferri acies corporis extrema perſtrinxit. O execrabilem caſum! Impugnavit hominem auxilium ſuum, ut ſolatii proſperitate ſubtracta crevit ex defenſione neceſſitas. His multo acerbiora ſubjungens, ut quaſi læſio veniret ad pretium, ita ſcelus proprium enormi exactione taxatum eſt. Atque ideo juſte in illos pietatis noſtræ ira conſurgit, qui benigna * juſſa in truculenta miniſteria mutaverunt. Nam quæ erunt refugia ſupplicantibus, ſi & noſtra beneficia vulnerabunt? Proinde præſenti juſſione cenſemus, ut quicquid ſupraſcriptus Amara commodi nomine de cauſis memorati ſupplicantis accepit, quaſi oppugnator ingratus a te conſtrictus, in duplo ei cogatur exolvere: quia ſub pœna reſtitui dignum eſt, quod improba temeritate conſtat extortum. De plaga vero, quam educto gladio temerarius præſumptor inflixit, ad judicium Comitis Dudæ ſæpe dictus Sajo te compellente veniat audiendus; ut ſecundum edictorum ſeriem, quæ male commiſſa claruerint, ſine aliqua dilatione componat. (a) Tuitionem vero poſtulanti contra inciviles impetus ex noſtra juſſione ſalva civilitate præſtabis, non exemplo accuſati, ſed conſideratione decenter electi.

(a) Tuitionem. Noſtrates, *ſauve-garde*, vocant, de qua infra quoque lib. 7. form. 39. *Fern.*

EPISTOLA VIGESIMA OCTAVA.

Dudæ Viro Senatori, Comiti Theodoricus Rex.

Illum conſtituit Judicem cauſæ Sajonis Amaræ, qui vulneraverat Petrum.

Theodoricus eorum conſcientiam probabat, quibus judicanda committebat.

COnſcientiam probamus, cui judicanda committimus: quia dignus eſt inter alios ſequenda decernere, qui ſibi modum viſus eſt legitimæ converſationis imponere. Petrus itaque vir ſpectabilis Amaram Sajonem noſtrum, qui contrario omine pro ejus tuitione directus eſt, educto gladio ſe aſſerit vulneraſſe, defenſoremque ſeciſſe, quod vix inimicus potuiſſet audere. Hoc te & legitima volumus diſceptatione cognoſcere, & probabili ſententia terminare; quatenus nullus tentare auſus ſit, quod nobis diſplicere cognoſcit.

EPISTOLA VIGESIMA NONA.

Argolico Viro Illuſtri, Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Reprehendit eum, quod mandata Principis, proprio commodo ductus nondum expleverit: atque decernit, ut juſſa ſine mora faceſſat.

* Aliqui legunt, *Reverentia curiæ Romanæ.*

SI loci veſtri cogitaretur auctoritas: ſi * reverentiæ cura Romanæ; ultro debueratis expetere, in quibus arguimini. Quid enim præſenti tempore potuiſtis (*a*) culmini urbano tam proprium, quam Senatus crementa cogitare, quando famæ Præſulis profecit, quod Ordo Sacer acquirit? Sed quantum viri clariſſimi Armentarii teſtatur miſſa ſuggeſtio, in contrarium fœdo ambitu de mora quæritis commoda, cujus vos optare debuiſſe conſtat augmenta. Quid enim amplius eſſe poſſit incongruum, quam noſtris juſſionibus expeditis ſupplicantium vota ſuſpendere, & poſt ſacræ præceptionis affatum; ſi dici fas eſt, adhuc Regium ſuſpendiſſe judicium? Sed nos, quibus cordi eſt poſt primam culpam non ſtatim deſiderare vindictam, ad admonitionem potius juſſa convertimus: ne ſit noſtra diſtrictio nimia, quam lenis patientia non præcedat. Ideoque præſenti auctoritate decernimus, ut juſſionibus noſtris nulla dilationis calliditas afferatur: quia non habet veniæ locum, qui delinquit admonitus.

Non habet veniæ locum, qui delinquit admonitus.

(*a*) Culmen urbanum. Præfecturæ urbanæ dignitas omnes urbanos Magiſtratus ſuperabat. l. 3. C. de off. præſ. urb. Symmach. lib. 1. epiſt. 22. Urbanum Præſulem, noſter Caſſiod. ſuperioris lib. epiſt. 11. dignitatem honorum vocat: de quo infra quoque lib. 6. form. 4. *Forn.*

EPISTOLA TRIGESIMA.

Albino Viro Illuſtri, Patricio Theodoricus Rex.

Illi conceditur Curbæ porticus licentia, ut ſuper eam poſſit novas fabricas conſtruere, dummodo utilitati publicæ non officiant, aut decori.

Decet cunctos patriæ ſuæ augmenta cogitare.

DEcet quidem cunctos patriæ ſuæ augmenta cogitare, ſed eos maxime, quos Reſpub. ſibi ſummis honoribus obligavit: quia ratio rerum eſt, ut cum neceſſe ſit plus debere, qui viſus eſt majora ſuſcipere. Porrecta itaque ſupplicatione teſtatus es, * Curbæ porticus, quæ juxta domum Palmatam poſita, forum in modum areæ decenter includit, ſuperimponendis fabricis licentiam condonari; ut & privatarum ædium habitatio protendatur, & antiquis mœnibus novitatis creſcat aſpectus. Ita ſit, ut quod per incuriam poterat labi, manentium videatur diligentia ſuſtineri: quia facilis eſt ædificiorum ruina, incolarum ſubtracta cuſtodia; & cito (*a*) vetuſtatis decoctione reſolvitur, quod hominum præſentia non tuetur. Unde nos, qui Urbem nitore cupimus fabricarum ſurgentium componi, facultatem concedimus poſtulatam: ita tamen, ſi res petita aut utilitati publicæ non officit, aut decori. Quapropter rebus ſperatis ſecurus innitere; ut dignus Romanis fabricis habitator appareas, perfectumque opus ſuum laudet auctorem. Nulla enim res eſt, per quam melius poſſit agnoſci & prudentis ingenium, & largitatis effectus.

* Niv. & Gam, *Curiæ.*

Facilis eſt ædificiorum ruina, incolarum ſubtracta cuſtodia.

(*a*) Vetuſtatis decoctione. Omnia tempus depaſcitur, ædificia quoque, Victruvius lib. 1. c. 8. Plin. 36. cap. 6. l. 15. ſiquando. 2. C. de oper. public. l. 58. domus, de leg. 1. Paulinus in 10. Natali Felicis. *Fornet.*

EPISTOLA TRIGESIMA PRIMA.

Æmiliano Viro Venerabili, Epiſcopo Theodoricus Rex.

Illum hortatur, ut perficiat aquæductum, quem auctoritate Regis ſuſceperat reficiendum.

AD finem debet perducere, quæ prudentum intentio viſa eſt ſuſcepiſſe: quia ſicut perfecta laudem pariunt, ita & vituperationem generant, quæ in mediis conatibus ægra deſeruntur. Defectus enim rerum aut conſilium titubare, aut vires arguit defuiſſe. Quapropter Sanctitas veſtra a tali oblocutione refugiens, quæ in aquæductu reficiendo probabili cura ex noſtra auctoritate ſuſcepit, celeriter ad effectum faciat pervenire. Nam quid aptius, quam ut ſitienti plebi provideat aquas ſanctiſſimus ille Sacerdos; & humana providentia ſatiet, quos etiam miraculis paſcere debuiſſet? Imitaris enim antiquiſſimum Moſen, qui Iſraelitico populo longa ariditate ſiccato, de ſaxi ſterilitate (*a*) copioſos latices eduxit; & ad implendum miraculum, inde fecit currere humidos liquores, ubi erat ſicca durities. Tu autem ſi fontes irriguos ſaxorum * conſtructione deduceris, hoc labore tuo præſtas populis, quod ille miraculis.

Moyſis miraculum.

* Ed. Niv. & Gam. *conſtitutione.*

(*a*) Copioſos latices eduxit. Pſal. 113. Qui convertit petram in ſtagna aquarum, & rupem in fontes aquarum. *Fornet.*

EPISTOLA TRIGESIMA SECUNDA.

Dudæ Sajoni Theodoricus Rex.

Significat ſe accepiſſe res Tuphæ proſcripti apud Joannem ſub emiſſione chirographi fuiſſe depoſitas; & præcipit, ut uxorem Joannis filiumque ejus Januarium conveniat, & niſi libere eas reſtituerint, ipſi veniant ad Conſularem Campaniæ juxta leges audiendi.

CUm in omnibus cauſis velimus juſtitiam cuſtodiri (quia regni decus eſt æquitatis affectus) in eis maxime, quæ fiſci noſtri nomine proponuntur: nequemquam deteſtabilis calumnia in invidiam Regnantis affligat. Patimur enim ſuperari ſalva æquitate per leges, ut inter arma ſemper poſſimus eſſe victores. Nam quem licenter ſubjectus ſuperat, non debellat adverſus. Marini itaque relatione comperimus, res Tuphæ apud Joannem quondam ſub emiſſione chirographi fuiſſe depoſitas. Et quia nobis competere manifeſtum eſt, quod ad proſcriptum poterat pertinere; ideo præſenti auctoritate præcipimus, ut uxorem ſupradicti Joannis filiumque ejus Januarium moderata executione convenias. Qui ſi * inteſtata injuſte ſe retinere cognoſcunt, æquitatis conſideratione reſtituant: * minuſve, competenti ſponſione præmiſſa, ad Conſularem Campaniæ veniant legibus audiendi; ut coram partibus poſitis, te imminente, quod forma continet ſanctionum Divalium, cenſeatur. Ita tamen, ut nullo præjudicio, nulla injuria, nullo damno, innocentia prægravetur: ne alienæ accuſationis invidiam, (*b*) tuam facere videaris offenſam.

Regni decus eſt æquitatis affectus.

Proſcriptorum bona fiſco applicabantur.

* Ed. *inteſtata.*

* *id eſt, ſin minus.*

(*a*) Quod ad proſcriptum poterat pertinere. Proſcriptorum bona fiſco applicantur. Authent. bona damnatorum. C. de bon. proſcrip. *Broſſ.*

(*b*) Tuam facere offenſam. Ut judex male judicando, litem ſuam facere dicitur. Publius Mimus: Amici vitia ſi feras, facis tua. *Forn.*

EPISTOLA TRIGESIMA TERTIA.

Univerſis Judæis Genuæ conſtitutis Theodoricus Rex.

Confirmat privilegia, quæ eis leges indulſerant.

Cuſtodia legũ civilitatis eſt indicium.

CUſtodia legum, civilitatis eſt indicium; & reverentia priorum Principum, noſtræ quoque teſtatur devotionis exemplum. Quid enim melius, quam plebem ſub præcepto degere velle juſtitiæ, ut conventus multorum diſciplinabilium fit (*a*) adunatio voluntatum? Hæc enim populos ab agreſti vita in humanæ converſationis regulam congregavit. Hæc ratio a feritate diviſit: ne arbitrio caſuali vagarentur, quos regi conſilio Divina voluerunt. Oblata itaque ſupplicatione depoſcitis privilegia vobis debere ſervari, quæ Judaicis inſtitutis legum provida decrevit Antiquitas: quod nos libenter annuimus, qui jura Veterum ad noſtram cupimus reverentiam cuſtodiri. Atque ideo præſenti auctoritate cenſemus, ut quæcumque legum ſtatuta monuerunt, circa vos illibata ſerventur; quatenus quod ad * civilitatis uſum conſtat eſſe repertum, perpeti devotione teneatur.

* MSS. *civitatis.*

(*a*) Adunatio. Gellius lib. 2. cap. 29. adunare meſſem, tractum a Græco, qui eodem ſenſu ἑνωμένα & συνημμένα vocant, l. 30. Rerum, D. de uſucap. unita corpora, Senecæ lib. 2. cap. 2. nat. quæſt. *Forn.*

EPISTOLA TRIGESIMA QUARTA.

Dudæ Sajoni Theodoricus Rex.

Decernit, ut loca adeat, ubi theſauri latent, &, ſi inventi fuerint, fiſco addicat publico.

PRudentiæ mos eſt, in humanos uſus terris abdita talenta revocare, commerciumque viventium non dicere mortuorum: quia & nobis in foſſa pereunt, & illis in nulla parte profutura * linquuntur. Metallorum quippe ambitus ſolatia ſunt hominum. Nam divitis auri vena ſimilis eſt reliquæ terræ, ſi jaceat: uſu, creſcit ad pretium, quando & apud vivos ſepulta ſunt, quæ tenacium manibus includuntur. Atque ideo moderata juſſione decernimus, ut ad illum locum, in quo latere plurima ſuggeruntur, ſub publica teſtificatione convenias; & ſi aurum, ut dicitur, vel argentum fuerit tua indagatione detectum, compendio publico fideliter vindicabis: ita tamen, ut abſtineatis manus a cineribus mortuorum: quia nolumus lucra quæri, quæ per funeſta poſſunt ſcelera reperiri. Ædificia tegant cineres, columnæ, vel marmora ornent ſepulchra; talenta non teneant, qui vivendi commercia reliquerunt. Aurum enim ſepulchris juſte detrahitur, ubi dominus non habetur: immo culpæ genus eſt, inutiliter * abditis relinquere mortuorum, unde ſe vita poteſt ſuſtentare viventium. Non eſt enim cupiditas eripere, quæ (*a*) nullus ſe dominus ingemiſcat amiſiſſe. Primi enim dicuntur aurum Eacus, argentum Indus Rex Scythiæ reperiſſe, & humano uſui ſumma laude tradidiſſe. Quod nos in contrarium negligere non debemus: ne ſicut latentia cum laude ſunt prodita, ita inventa cum vituperatione videantur eſſe neglecta.

* Alii, *locantur.*

Apud vivos ſepulta ſunt, quæ tenacium manibus includuntur.

* Cor. Gam. *abdita.*

Non eſt cupiditas eripere, quæ nullus ſe dominus ingemiſcit amiſiſſe.

Qui primi Inventores auri & argenti.

(*a*) Nullus ſe dominus ingemiſcat amiſiſſe. A jure tractum. Theſaurus enim, favente Paulo, eſt vetus quædam depoſitio pecuniæ: cujus non extat memoria, ut jam dominum non habeat; ſic enim fit ejus, qui invenit, quod non alterius ſit: alioquin ſi quis aliquid vel lucri cauſa, vel metus, vel cuſtodiæ condiderit ſub terra, non eſt theſaurus: cujus etiam furtum fit. l. 31. nunquam. D. de acqui. rer. dom. Scævola lib. 1. reſponſor. a tutore pupilli domum mercatus ad ejus refectionem fabrum induxit. Is pecuniam invenit: quæritur ad quem pertineat. Reſpondit Scævola. Si non theſauri fuerunt, ſed pecunia forte perdita, vel per errorem ab eo, ad quem pertinebat, non ablata: nihilominus ejus eam eſſe, cujus fuerat. l. 67. a tutore. D. de rei vindic. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA QUINTA.

Actoribus Albini Theodoricus Rex.

Permittit, ut bona Albini, ſi per ætatem liceat, ſalviſque juſtitia, & legibus in integrum reſtituantur, in quibus per pravos contractus gravia paſſus erat diſpendia.

Quare Minores non poſſint libere contrahere.

COnſulto provida decrevit Antiquitas, (*a*) Minores contractus liberos non habere; ut & (*b*) inſidiantium laquei fruſtrarentur, & lapſis ætas lubrica ſubveniret. Obrueretur quippe innocentia, ſi relaxaretur audacia, eſſetque cunctis fallendi ſtudium, ſi fraus ſubreptitium lucraretur effectum. Et ideo priſcæ conſuetudinis ſupplicatione porrecta ſuggeritis, patronum veſtrum in annis minoribus conſtitutum, in facultatibus ſuis potius aggregaſſe diſpendia: dum ignara pueritia contraria gerit, quæ profutura putaverit; & nunc id tempus ætatis agere, quo lapſis poſſimus per ignorantiam ſubvenire: allegantes, ut quod jura tribuerunt, noſtra quoque beneficia largiantur. Atque ideo, ſi petitio veſtra a veritate non deviat, & intra annorum ſpatia deget, quibus hoc beneficium leges ſacratiſſimæ præſtiterunt, nihilque eſt, quod jure contra referatur; patronum veſtrum ſolemniter cauſa cognita in integrum reſtitui, noſtra quoque permittit auctoritas. Ita tamen, ut omnia ſecundum juſtitiam legeſque peragantur: quia ſic ſupplicantibus conſulere volumus, ut eorum adverſarios per injuſtitiam non gravemus.

Pueritia contraria gerit, quæ profutura putaverit.

(*a*) Minores contractus liberos non habent. Dion Chryſoſt. περὶ ἀπιστίας τοῖς νεωτέροις τοσούτων εἶναι νόμους ἐκ τοῦ συμβάλλειν, ὡς ἀπίστοις οὖσι *Forn.*

(*a*) Minores contractus liberos. Hæc narrat Ulpian. lib. 11. ad Edictum. ubi ait infirmum eſſe hujuſmodi ætatum conſilium, multis captionibus ſuppoſitum, multis inſidiis expoſitum: ideo auxilium eis Prætor edicto pollicitus eſt, & adverſus captiones opitulationem. *Broſſ.*

(*b*) Inſidiantium laquei. Inſidiæ pro dolo, l. ult. C. de re milit. lib. 12. l. pen. ſi. de jur. dot. l. antepen. C. de dol. ubi quod ante, indiciis, legebatur paſſim, merito in inſidiis, docti viri mutant. Ideoque probanda eſt l. pen. C. de dol. Joan. Fabri lectio, qui quod poſtea aliis placere video, non ex indiciis, ſed inſidiis legit: quod libri manuſcripti confirmant, & conſimiles juris loci l. ult. C. de re milit. in fin. D. de jure dot. Hinc inſidiæ fortunæ, l. ult. C. de neceſſ. her. inſt. *Forn.*

EPISTOLA TRIGESIMA SEXTA.

Fauſto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Significat ſe Provincialibus Alpium Cottiarum aſſem publicum per 3. Indictionem relaxaſſe, quorum ſata tranſiens exercitus vaſtaverat.

Providentiſſimi eſt Principis graviter imminutis tributa relinquere.

PRovidentiſſimi Principis eſt, graviter imminutis relinquere tributariam functionem; ut redivivis ſtudiis ad implenda ſolemnia recreentur, qui preſſi damnorum acerbitate defecerant. Nam ſi feſſis minime relevetur onus, neceſſitate cernitur jacere proſtratus. Melius eſt enim præſentia damna contemnere, quam exiguo quæſtu perpetua commoda non habere. Atque ideo illuſtris Magnificentia tua Provincialibus Alpium Cottiarum aſſem publicum * per tertiam Indictionem nos relaxaſſe cognoſcat; quos tranſiens noſter exercitus more fluminis, dum irrigat, oppreſſit. Nam licet pro generali ſecuritate frementi adunatione proruperit: præteriens tamen iſtorum culta vaſtavit. Radit enim ſemper fluvius alveum ſuum; & licet molliter egrediens vicina fœcundet: illud tamen reddit ſterile, quo collectus influxerit. Unde neceſſe fuit, civica vaſtatione dejectis porrigere dexteram ſalutarem, nec ingratidicant ſe periiſſe ſolos pro defenſione cunctorum: miſceantur potius lætitiæ, qui viam Italiæ defenſoribus præſtiterunt. Tributa enim non debent triſtes exigi, per quos tributarios feliciter acquiſivi. Dicat pro illis noſter animus, quod Regi non poteſt imputare ſubjectus. Emimus noſtro diſpendio proſperitatem Gothorum: nos neceſſaria præbuimus, ut hoſtis vinceretur illæ ſus.

*id eſt, an. Chr. 510.

EPISTOLA TRIGESIMA SEPTIMA.

Theodagundæ Illuſtri Fœminæ Theodoricus Rex.

Notum facit Renatum conqueſtum eſſe, cum judicium contra Inquilinam meruiſſet, nondum tamen adverſarii ceſſare calumniam; & jubet, ut negotium jam finitum in ſua curet firmitate permanere, ſi modo Inquilina jure non provocaverit.

DEcet prudentiæ noſtræ curam ſubjectorum negotiis adhibere cuſtodiam: quia nobis ordinantibus illa fieri debent, quæ Regiam poſſunt demonſtrare præſentiam. Sic enim credimus, quia memor natalium tuorum a te abjicias omne vitioſum; & illa ſola diligere poſſis, quæ & nos amare cognoſcis. Proavorum forſitan oblitterentur exempla, ſi longi generis minus facta recolantur; ſimiles autem filii patrum præconia mox ſequuntur. Renatus itaque flebili nobis aditione conqueſtus eſt, nobis delegantibus cognitores judicatum ſe contra Inquilinam nomine poſt longa temporis intervalla meruiſſe; & excubiis damniſque confecto veſtram tandem proſpexiſſe juſtitiam: nec tamen litigatoris improbam ceſſare calumniam, dum redivivis litibus tenuitatem inſequitur ſupplicantis; ut non tam (a) vincendi votum, quam adverſarii videatur quæſiiſſe detrimentum. Quapropter ſi nobis jubentibus judicata cognoſcitis, nec conſtat adverſarium provocaſſe legaliter, finitum jure negotium in ſua facias firmitate manere: ne longa quæſtio litigantium non tam augeat patrimonia, quam evertat; & quod ſit ambitu lucri, cauſa videatur eſſe diſpendii.

Similes filii patrum præconia mox ſequuntur.

(a) Vincendi votum. Papinian. Videtur, inquit, heredi ſuccurri debere, cum animus litigantis, & obtinendi votum hanc opinionem admittat, l. 11. in ratione, ad l. Falcid. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA OCTAVA.

Fauſto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Significat Gravaſianos, atque Pontonates conqueſtos eſſe ſe a Januario, & Probo iniquis oneribus ingravatos; decernitque, ut nihil aliud ſolvant, quam quod Odoacris tempore conſueverant.

CUm omnes Reipublicæ noſtræ partes æquabiliter deſideremus augeri; crementa tamen fiſcalium tributorum juſtiſſimo ſunt penſanda judicio: quia ſervientium imminutio eſt hujus illationis acceſſio; quantumque pars illa proficit, tantum ſe hæc a firmitate ſubducit. Sed a nobis, qui fiſci utilitatem ſtabili volumus diuturnitate conſiſtere, excludenda eſt diſpendioſa ſemper enormitas: ne augmento ſuo tumens ſumma deficiat, incipiatque magis deeſſe, quia immaniter viſa eſt accreviſſe. Proinde illuſtris Magnitudo tua Gravaſianos, atque Pontonates nobis ſupplicaſſe cognoſcat, a Januario ſed & Probo diſcuſſoribus, iniquis ſe oneribus ingravatos; cum ſterilitas jejuna locorum nulla ſibi augmenta fieri patiatur. Repugnante ſiquidem natura, quælibet cedit induſtria: nec prodeſt ſtudium laboris impendere, quem ubertas loci non cognoſcitur adjuvare. Ibi poteſt cenſus addi, ubi cultura profecerit. Inde & varia tributa, quia non eſt agrorum una fœcunditas. Atque ideo conſuetudinem eis priſtinam cenſemus eſſe revocandam; ut ſicut Odoacris tempore tributa ſolverunt, ita & nunc ab eis publicis utilitatibus ſerviatur; & ſi quid amplius probatur adjectum, conſideratione defectarum virium ſubmovemus. Nolumus enim tale aliquid indici, quod ſit neceſse removeri.

Excludenda eſt fiſci diſpendioſa ſemper enormitas, & quare.

Repugnante natura quælibet cedit induſtria.

EPISTOLA TRIGESIMA NONA.

Theodahado Viro Illuſtri Theodoricus Rex.

Scribit Domitianum expoſtulaſſe, quod poſſeſſiones ejus ſumma cum injuria fuerint occupatæ; & præcipit, ut, imminente Duda Sajone, direpta omnia curet ſine aliqua mora reſtitui: ſi tamen invaſoribus quid favere crediderit, inſtructam perſonam mitti ad Aulam imperat, quo partibus utrimque auditis juſta feratur ſententia.

INter cæteras, quibus humanum genus ſollicitatur, illecebras, præcipue vitanda eſt alienarum rerum turpis ambitio: quia in immenſum jactata rapitur, ſi juſtitiæ ponderibus non prematur. (a) Avaritiam ſiquidem radicem eſſe omnium malorum & lectio divina teſtatur, quæ tali ſorte * punita eſt, ut cum multa rapiat, ſemper egeat: *quam propter vicinitatem generis noſtri ſic in animis veſtris coaleſcere nolumus, ut illi nec initia concedamus. Quid enim faciunt ſordes animorum in ſplendore natalium? Illud te potius decet eligere, quod nos poſſit ornare. Amali ſanguinis virum non decet vulgare deſiderium: quia genus ſuum conſpicit eſse purpuratum. Corrigamus itaque te per incitamenta præconii, in quo adhuc non debemus eſse diſtricti. Domitius itaque vir ſpectabilis data nobis ſupplicatione conqueſtus eſt, poſ-

Vitanda eſt alienarum rerum turpis ambitio.

Avaritia tali ſorte punita eſt, ut cum multa rapiat, ſemper egeat.

* MSS. perita.

*MS.R.&A. *Quapropter &c. volumus*

Amali ſanguinis virum nō decet vulgare deſiderium, & quare.

ſeſſiones juris ſui, id eſt illam, atque illam, ab hominibus veſtris neglectis legibus fuiſſe pervaſas, dum civiliter oportuerit recipi, ſi jure videatur expoſci. Sed quia de vobis non patimur diutius obſcura jactari, qui generis claritate fulgetis; præſenti auctoritate cenſemus, ut imminente Duda Sajone noſtro, ſi momenti (*b*) tempora ſuffragantur, occupata nuper cum omnibus, quæ direpta ſunt, ſupplicanti faciatis ſine aliqua dilatione reſtitui. Et ſi quid partibus veſtris de legibus creditis poſſe competere, inſtructam perſonam ad noſtrum Comitatum deſtinare vos convenit; ut intentionibus partium ſub æquitate diſcuſſis, feratur ſententia, quam juris dictat auctoritas. Generoſos quippe viros omnia convenit ſub moderata civilitate peragere: quia tantum potentibus læſionis creſcit invidia, quantum premi poſſe creditur, qui fortuna inferior comprobatur.

Generoſos viros omnia convenit ſub moderatione peragere.

(*a*) Avaritiam ſiquidem radicem eſſe omnium malorum. Scelerum omnium mater appellatur. Claud. 2. ſtil. Petron. arbiter. Lucan. lib. 3 & 7. Proper. 3. 7. 13. Tibull. 1. 10. Mart. lib. 12. Juven. Satyr. 14. Ovid. 1. Faſt. Horat. Satyr. 1. Serm. *Broſſ.*

(*b*) Tempora ſuffragantur. Interdicta enim ſunt annalia, Aniaous io tit. 6. lib. 5. ſentent. Paul. *Forn.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA.

Actoribus Probini Theodoricus Rex.

Monet ſe jamdiu præcepiſſe, ut Baſilio poſſeſſio Arceiretina, quam ab uxore ejus Agapita Probinus emerat, redderetur: modo jubet, ut Baſilius ipſe novis emptorum rationibus quamprimum reſpondeat.

DIſtrictius aliqua jubere compellimur amore juſtitiæ, dum circa minores fortunas clementiora ſunt noſtri pectoris inſtituta. Trahit enim ad miſericordiam, qui potuit ſubdi; & hoc habet beneficium mediocritatis ſuæ, ut probatione ſalva interim moveat ad dolorem: quia *crudelitas ſublevat humiles, premit invidia potiores. Datis itaque precibus allegatis Baſilium virum ſpectabilem noſtra dudum præcepta meruiſſe, ut poſſeſſio Arceiretina, quam patronus veſter a conjuge ejus Agapita juris fuerat ſolemnitate mercatus, poſtpoſita dilatione cum documentis omnibus prædicto conjugi reddere, dum a ſuis penetralibus ſollicitatam lacrymabili quæſtione quereretur uxorem: addentes more noſtræ juſtitiæ poſtea fuiſſe præceptum, ut ſi patroni veſtri de cauſæ qualitate præſumerent, ad noſtrum Comitatum ocius deſtinarent; ut quæ ratione convenire poterant, velut a juſtitiæ fontibus emanarent. Quapropter ſi nullo mendacio vitiantur aſſerta, per officium noſtræ ſedis Baſilium decernimus admoneri; ut ſi nihil eſt, quod pro ſuis partibus poſſit opponere, quominus in hac cauſa pulſetur, veſtris intentionibus reſponſurus occurrat, ſeu ad Comitatum venire, ſeu in competenti foro jurgare maluerit: quia nullis neceſſitatem longinquitatis imponimus, niſi qui ſuis hoc commodis expedire cognoſcunt. In locum ſiquidem beneficii noſtram præſentiam damus; & ideo non decet invitis imponi, quod mereatur optari.

* Ed. Niv. & Ac. *credulitas.*

Crudelitas ſublevat humiles. Invidia premit potiores. Epiſt. 10. lib. 2.

Curia Theoderici juſtitiæ fons.

In locum beneficii præſentiam dat Theodoricus.

EPISTOLA QUADRAGESIMA PRIMA.

Joanni Archiatro Theodoricus Rex.

Declarat ſe abolere ſententiam a Vicario Urbis Romæ contra eum artificio Viviani promulgatam, & eum reddit patriæ, rebuſque omnibus, communitque eum impoſterum tuitione Albini Patricii.

PRopoſitum Regale eſt preſſis labe fortunæ pietatis remedio ſubvenire, & acerbos caſus injuriæ meliore ſorte mutare. Data ſiquidem ſupplicatione conquereris, virum ſpectabilem Vivianum legum artificio, quo *callet, elatum, perſonam tuam objectis criminationibus inſecutum; & eo uſque perventum, ut indefenſus contra juris ordinem Vicarii urbis Romæ ſententia damnareris: nunc autem religioſæ mentis affectu odia mundana damnaſſe, auctorique ſuo tuum diſplicuiſſe periculum. Et ideo, ſi nullis impugnationibus enervantur aſſerta, læſionem non patimur miſeris inhærere, quam ſuis conſtiterit machinatoribus diſplicere. Quapropter in abolitum miſſa ſententia, quæ a Vicario urbis Romæ ſuper hac parte noſcitur promulgata, (*a*) patriæ te rebuſque omnibus noſtra reddit auctoritas; nec ullo tempore calumniam ſuper hac parte formides, Se ne cujuſquam forſitan plectenda *temeritas in te impetus reparare poſſit audaciæ, Patricii Albini, ſalvis legibus, tuitio te deputata communiet: quia nihil fieri volumus incivile, cujus quotidianus labor eſt pro generali quiete tractare.

* Cor. Gam. *callet.*

*Gr. & Cuj. *ſeveritas.* Jur *ſive.* *ſcævitas.*

Patriæ te rebuſque omnibus, Sententiam paſſi reſtitutio: lib. ſuper. epiſt. 46. exemplum famæ reſtitutæ fuit. Aotonious, Reſtituo te in iotegrum provinciæ tuæ; & adjecit: ut autem ſcias quid ſit in integrum reſtituere, honoribus, & ordini tuo, & cæteris omnibus reſtituo, l. 1. C. de ſent. paſſ. & reſtit. Julianus Imper. Zenooem medicum religionis cauſa exulantem revocans, ita reſcripſit, κάτιθι τοίνυν ἐπὶ τιμαῖς, καὶ τὸ πρότερον ἔχων ἀξίωμα. Ammian. Marcell. lib 29. Illi vero exilio & pecuniariis afflicti diſpendiis paulo poſtea reddita ſibi militia ſunt revocati, digoitatibus integris, & ſplendore, *Forner.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA SECUNDA.

Argolico Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Jubet, ut reſtituantur Marciano atque Maximo filiis Voluſiani turris Circi, atque locus Amphitheatri, quæ ſibi erepta, dum deflendæ morti patris vacarent, conquerebantur.

BEne Principalis clementia ſuſcipit, quos pietas paterna deſtituit: quia ſub (*a*) parente publico genitoris minime ſentiri debet amiſſio. Ad nos ſiquidem jure recurrit infantia deſtituta, quibus univerſorum hominum proficiunt incrementa. Clariſſimorum igitur adultorum Marciani, atque Maximi nos querela pulſavit, cum Paſchalibus diebus paterni luctus eſſent vulnere ſauciati, & in ipſo lætitiæ tempore ſoli cogerentur triſtitiam ſuſtinere, utilitatem ſuam pio neglexiſſe contemptu, cum vel firmæ ætati inter lacrymas iſta cogitare, genus videretur inſaniæ. Ceſſat enim lucri ambitus, cum vacatur ad planctus; nec mens quodlibet aliud capit, cum eam qualitas pietatis impleverit. Hac crudeli ſurreptione captata turrem Circi, atque locum Amphitheatri illuſtris recordationis patris eorum deteſtabili ambitu a veſtris ſuggerunt faſcibus expe-

Sub parente publico genitoris minime ſentiri debet amiſſio.

Ceſſat lucri ambitus, cum vacatur ad planctus.

titum. Quorum inſidiatorem non humanitatis ullus revocavit affectus, non ſimilis terruit caſus: gravavit infantiam, cui non ſubvenire, merito pudoris æſtimatur eſſe jactura. Sed nos, qui regulas Veterum, qui ſervamus momenta pietatis, ſalubri ordinatione cenſemus; ut ſi quondam Patricius atque magnificus vir Voluſianus pater ſupplicum commemorata loca communi jure poſſedit, filiis perire non debeant; præſertim cum (*b*) germen Senatorium novis cupiamus beneficiis enutrire, non inter ipſa initia ſpem adultæ ætatis aliqua læſione comprimere. Atque ideo illuſtris Magnificentia tua, ſi quid tale factum eſſe meminit, illico noverit corrigendum: ne venerandum examen Senatorii ordinis iniqua præſumptione temeretur.

Infantia non ſubvenire, pudoris æſtimatur eſſe jactura.

(*a*) Quia ſub parente publico. Theodoricus Rex ſeſe parentem publicum eſſe aſſerit, & aliquoties Principes dicuntur eſſe nati bono Reipublicæ, & Imperatorem ad ſalutem publicam gentium legimus; ideo Seneca vocat Principes & Reges, tutores ſtatus publici. Ammianus Marcellinus ſcribit a ſalute Principis, velut filo pendere ſtatum rerum orbis, nihilque aliud eſſe imperium, niſi curam ſalutis alienæ. Nec abs re Chriſtiani orabant pro Magiſtratibus, Principibuſque etiam paganis, ut refert Tertullian. in Apolog. & Arnobius; quoniam ſalus Principis, privatorum quoque ſalus eſt. Vide Senecam, lib. 2. de tranquil. vitæ. cap. 8. Mamertinum in Genethliaco. Paul. in l. 3. D. de off. præf. vigil. ait ſalutem Reipublicæ tueri nulli magis convenire, nec alium ſufficere ei rei, quam Cæſarem. *Broſſ.*

(*b*) Germen Senatorium. Senatorum velut paternarum laudum heredes eximio quodam nobilitatis honore cenſebantur, l. 6. l. 7. Senatoris, l. 9. filius, D. de Senatoribus l. 39. exemplo, C. de decur. multa Eud. l. ult. D. de Senatoribus. nonnihil etiam nos notavimus. l. 1. cap. 12. ſelect. *Forner.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA TERTIA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Decernit, ut inquirat in eos, qui ſeditionem commoverant, & Judæorum Synagogam concremaverant; atque in auctores paucos, quos potuerit invenire, animadvertat.

URbis Romanæ celebris opinio ſuo conſervanda eſt nihilominus inſtituto; nec vitia peregrina capit, quæ ſemper ſe de morum probitate jactavit. Levitates quippe ſeditionum, & ambire propriæ civitatis incendium, non eſt velle Romanum. Ideoque in auctoribus facti legum eſt ſervanda diſtrictio: ne deteſtabilis aſpectus incendii ad imitationem nefandam vulgi pectora comprehendat. Viri illuſtris itaque Comitis Arigerni ſuggeſtione comperimus, Judæorum querela ſe fuiſſe pulſatum, quod in dominorum cæde proruperit ſervilis audacia: in quibus cum fuiſſet pro diſtrictione publica reſecatum, ſtatim plebis inflammata contentio Synagogam temerario duxerunt incendio concremandam, (*a*) culpas hominum fabricarum excidio vindicantes: dum ſi quis Judæorum probaretur excedere, ipſe debuiſſet injuriæ ſubjacere, non autem juſtum fuit ad ſeditionum fœda concurri, aut ad fabricarum incendia feſtinari. Sed nos, quibus, Deo propitiante, cordi eſt perperam commiſſa dirigere, ut cunctis poſſit placatis moribus convenire, præſenti auctoritate decernimus; ut cauſam ſupra memoratam legitima diſcuſſione noſcatis, & in auctoribus paucis, quos potueritis hujus incendii reos reperire, habita diſtrictione reſecetis: quia nolumus aliquid deteſtabile fieri, unde Romana gravitas debeat accuſari. Illud pari ratione cenſentes, ut ſi aliquid ſibi contra Judæos rationabiliter quiſpiam crediderit ſuffragari, ad veſtrum judicium veniat audiendus; ut quem reatus involverit, cenſura condemnet. Hoc enim nobis vehementer diſplicuiſſe cognoſce, ut intentiones vaniſſimæ populorum uſque ad everſiones pervenerint fabricarum, ubi totum pulchre volumus eſſe compoſitum.

Roma vitia peregrina non capit.

(*a*) Culpas hominum γνώμη eadem ab Honorio & Arcadio uſurpata: *Sicut ſacrificia templorum prohibemus, ita volumus publicorum operum ornamenta ſervari. Ac ne ſibi aliqua auctoritate blandiantur, qui ea conantur evertere, &c.* l. 3. C. de pagan. & ſacrif. & templ. non eſſe in innocentia ædificia, ſed civium reos animadvertendum. Exſtat Beliſarii epiſtola ad Totilam, ne Romanos muros dirueret: qua lecta ſtatim ab incœpto mœnium excidio hoſtis abſtinuit, Procopius lib. 3. de bello Gothico. Interdum tamen reorum ædes ſolo adæquantur, vel certe fiſco vindicantur, veluti perduellium, tyrannorum, falſæ monetæ artificum, cæterorumque, quorum culpa gravior, aut contumacia in exemplum ædificiorum everſione vindicantur: aut cum id publica utilitas videtur poſtulare, l. 24. D. de pœn. l. 20. ſi is cum quo, D. comm. divid. l. 2. §. ſi quis nemine, l. ult. D. ne quid in loco publ. l. 11. fidei commiſſa, §. quis illiciti, D. de leg. 3. *Forn.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA QUARTA.

Antonio Viro Venerabili, Polenſi Epiſcopo Theodoricus Rex.

Scribit Stephanum conqueſtum caſam ſui juris a ſubditis Eccleſiæ, cui præſidebat, fuiſſe occupatam, quam jubet, ut reſtituat ſupplicanti. Quod ſi quid occupatoribus ſuffragetur, vult inſtructam perſonam mitti ad Aulam, ubi negotium finiatur.

INvidioſa eſt contra eum querela, cui ſunt reverentiæ jura ſervanda: quia neſcioquid admiſſum grave creditur, ubi contra tales ſilentium non tenetur. Stephanus ſiquidem flebili aditione conqueſtus eſt, caſam ſui juris ante deceſſorem, prædeceſſoremque* veſtrum longa ætate poſſeſſam, ante hos fere novem menſes ab hominibus Eccleſiæ, cui præſidetis, deſpecto civilitatis ordine fuiſſe pervaſam. Quod (*a*) ſi ita factum eſſe cognoſcitis, eam juſtitiæ conſideratione (*b*) momenti jure reſtituite ſupplicanti. Decet enim a vobis corrigi, quod a veſtris familiaribus non debuiſſet admitti. Verumtamen ſi partibus veſtris in cauſa poſſeſſionis momentaria, vel (*c*) principali juſtitiam adeſſe cognoſcitis, tractato prius diligenter, inſpectoque negotio (quia (*d*) Sacerdotem non decet protendere improbam litem) inſtructam legibus ad Comitatum noſtrum deſtinate perſonam: ubi qualitas negotii agnoſci debeat, & finiri. Quapropter Sanctitatis veſtræ animus non gravetur, nec ſe fallacibus verbis doleat accuſatum: multo major eſt opinio purgata, quam ſi deſinentibus querelis non fuerit impetita.

Invidioſa eſt contra eum querela, cui ſunt reverentiæ jura ſervanda.

* *Alii, noſtrum.*

Sacerdotem non decet protendere improbam litem.

Multo major eſt opinio purgata, quam ſi non fuiſſet impetita.

(*a*) Si ita factum. Omnes in integrum reſtitutiones cauſa cognita a Prætore promittebantur, ut Modeſt. ſcribit, ſcilicet ut juſtitiam earum examinet, an veræ ſint, &c. l. 3. D. de in integr. reſtit. ſupra epiſt. 40. hujus lib. *Forn.*

(*b*) Momenti iure, ſupra hujus lib. epiſt. 40. *For.*

(*c*) Principali, id eſt, proprietatis, ut vocatur a ſancto Gregorio Magno lib. 7. Indict. 2. cap. 43. 44. 100. 101. quod de jure dicit Symmach. lib. x. Ep. 41. Vide lib. 10. de Judic. C. *Jur.*

(*d*) Sacerdotem. Sacerdotes improbe litigare non modo dedecet, ſed vix etiam litigare, niſi per procuratores, qui Apocriſiarii nominantur. Novell. 123. nec fidejubere, pro aliis poſtulare, &c. c. 1. de fidejuſſ. ἐγγύας διδῶσι, can. 20. Apoſtol. Syneſii epiſt. 121. Optatus Afer lib. 1. Photius Nomocanone, tit. 8. c. 13. *For.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA QUINTA.

Comitibus, Deſenſoribus, & Curialibus Ticinenſis civitatis Theodoricus Rex.

Jubet, ut præſtent Herulis navem uſque ad urbem Ravennam, & annonas pro diebus quinque.

AD Comitatum ſupplices Herulos, auctore Deo, noſtris venire juſſimus conſtitutis, quibus navis eſt præbenda ſubvectio: ne in patria noſtra adhuc provinciæ ſuæ laborare videantur inopia. Itaque præſenti juſſione commoniti, & navis eis uſum uſque ad Ravennatem urbem, & annonas dierum quinque ſine aliqua dilatione præſtate, nec aliquid eis neceſſarium deeſſe faciatis; quatenus provinciam ſe deſeruiſſe jejunam de copiæ inventione cognoſcant, ſitque illis uberior peregrina terra, quam patria.

EPISTOLA QUADRAGESIMA SEXTA.

Marabado Viro Illuſtri Theodoricus Rex.

Indicat Liberium ſuggeſſiſſe conjugem ſuam in judicio fuiſſe prægravatam. Quod ſi ita eſt, permittit; ut aut ab electis arbitris cauſa diſcutiatur; aut ad Aulam judicandæ partes veniant.

Subjectorum animi relevantur, quoties mœrentium querela componitur.

COnvenit, pietatem noſtram petitiones ſupplicum ſalubri ordinatione diſponere: quia ſubjectorum animi relevantur, quoties mœrentium querela componitur. Vir ſpectabilis itaque Liberius dolenda nobis aditione ſuggeſſit, conjugem ſuam in veſtro judicio contra juris ordinem prægravatam. Quod ſi ita eſt, remotis præjudiciis, apud arbitros, quos partium conſenſus elegerit, te imminente, cauſa legibus audiatur. Quid ſi illic finis negotii nequiverit inveniri, per inſtructas perſonas, ſi tamen ipſæ venire non eligunt, noſtro Comitatui concurrendi licentiam partibus non negamus: ubi nec redemptio ſit forte ſuſpecta, nec * inſidioſa poſſit nocere calumnia.

* Niv. & Ga. *invidioſa*

EPISTOLA QUADRAGESIMA SEPTIMA.

* Gudiſal Sajoni Theodoricus Rex.

* Ed. *Cediſcalco.*

Significat ſe accepiſſe a Legatis ſuis Veredos frequentiori curſu fatigari; & quos in utilitatem publicam juſſerat cuſtodiri, in uſum privatum aſſumi. Ideo decernit, ut nullum Gothum, vel Romanum exire Roma patiatur, niſi quem Præfectus Prætorio, & Magiſter Officiorum dimiſerint; ut qui unum equum invitis illis, quibus hæc cura mandata eſt, aſſumpſerit, centum ſolidos mulctæ nomine cogatur inferre; ut etiam nemo pluſquam centum librarum onera equo imponat.

Aſſidua ſollicitudine reſovenda, quæ continuis exercitiis ſubjacent.

ASſidua ſollicitudine reſovenda ſunt, quæ continuis exercitiis ſubjacere noſcuntur. * Quemadmodum enim ſubjecti veredorum neceſſario ſufficiant labori, ſi permittatur excedi? Incitamentum ſiquidem improbæ præſumptionis eſt, neglecta cuſtodia. Legatorum itaque noſtrorum ſuggeſtione comperimus, curſuales equos frequenti uſurpatione fatigari; & quos nos neceſſitatibus publicis cupimus cuſtodiri, in uſum cognovimus privatæ voluntatis aſſumi. Atque ideo in urbe Roma ordinatione Præfecti Prætorio, & Magiſtri Officiorum, quouſque utilitas publica ſuaſerit, te reſidere cenſemus; ut nullum Gothorum, vel Romanorum exinde egredi patiaris, niſi quos prædictarum dignitatum vices Agentes forte dimiſerint. Et quod nobis frequenter uſurpatum eſſe ſuggeritur, ſi quis invitis his, quibus hæc cura mandata eſt, (*a*) veredos præſumere fortaſſis aſſumpſerit, cujuslibet nationis fuerit vel honoris, per unum equum centum ſolidos mulctæ nomine cogatur inferre; non quod tanti eſt unius æſtimanda jumenti læſio, ſed quia grandi damno reprimenda eſt importuna præſumptio. Nullum præterea Sajonum diſcurſus facere patiaris: ſed ad cauſam, quam directus fuerit, uno tantum itinere permittatur accedere, vel redire. Quibus in ſuperiorem mulctam cadat interdicta frequentia. Parhipporum quinetiam onera centum librarum nullus excedat. Expeditos enim properare * Mitteudarios volumus, non migrare cenſemus. Inertiam ſuam prodit, quiſquis ſecum multa portaverit: nec cogitat de celeritate, qui delicata ſe maluerit converſatione tractare. Grues denique pelagus tranſituræ, parvos lapillos uncis pedibus amplectuntur; ut nec eorum levitas nimio vento rapiatur, nec nativa celeritas iniquis ponderibus ingravetur. Hoc imitari nequeunt, qui ſe ad publicas neceſſitates electos eſſe cognoſcunt? Et ideo quinquaginta ſolidorum mulctam jam non veredarius, ſed * catabulenſis incurrat, quiſquis ultra centum libras (*b*) parhippum crediderit onerandum. His autem, qui ſupraſcriptarum dignitatum vicibus in Urbe præſunt, te obſervare præcipimus; quatenus exceſſus, qui ab illis detectus fuerit, executione tua ſupradicti condemnatione puniatur. Si quos autem intemperans culpa perculerit, collectam quantitatem per vices Agentes (*c*) mancipibus mutationum volumus applicari; ut curſualis tractus inde habeat remedium, unde hactenus ſumpſit incommodum. Mundanis ſiquidem rebus frequenter naſcitur adverſitate proſperitas: & homines cum lædere cupiunt, beneficia frequenter impertiunt. Sed omnia ſic efficaciter ac diligenter implebis, ut provocati bonis actibus devotioni tuæ majora committere debeamus.

* Gr. & Cui. *quæ ad modum ſubvecti veredorum neceſſario ſufficiat.... excedi. Vide* Ep. 5. *lib.* 5.

* Id eſt *Exactores tributorum.* Vel, *Palatini milites.*

Gruum induſtria cum pelagus tranſeunt.

* Id eſt *ſtabularius vide Epiſt.* 10. *lib.* 3.

Mundanis rebus frequenter naſcitur de adverſitate proſperitas.

(*a*) Veredos. Veredi dicuntur equi curſus velociſſimi, qualibus Antiqui utebantur in venatione, Martial. lib. 14.

Stragula ſuccincti venator ſume veredi:
Nam ſolet a nudo ſurgere ficus equo.

Veredis etiam utuntur Principum tabellarii, qui mutatis per ſtationes equis, quam velociſſime, quo inſtituerunt, perveniunt, qui inde etiam veredarii appellati ſunt. Jul. Firmicus lib. 3. Regum nuntios, veredarioſ. que reddent: in qua etiam ſignificatione vocem eamdem uſurpavit Procopii interpres, lib. 2. belli Perſici. Hinc Martialis:

Parcius utaris moneo rapiente veredo,
Priſce, nec in lepores tam violentus eas. *Breſſ.*

(*b*) Parhippum, infr. lib. ſeq, epiſt. 5. Julian. epiſt. ad Ætium, l. 14. qui contra. cod. tit. Cod. Theod. *Fornet.*

(*c*) Mancipibus, al. Mancipes curſus publici, & mancipes ſtabularii curſus, l. 15. mancip. l. 23. ad procurationem, l. 26. curſus, l. 35. a nullo, l. 62. uſurpationem, C. Th. de curſu publ. Ammian. Marcellin. lib. 20. & ſupra lib. 1. ep. 29.

EPISTOLA QUADRAGESIMA OCTAVA.

Euſebio Viro Illuſtri Theodoricus Rex.

Permittit, ut per octo menſes in Lucaniam ſecedat, poſtea Romam rediturus.

POſt tumultuoſas Urbis ſollicitudines tædioſas, & obſervationum moleſtias ingravantes, Magnitudo tua provincialis deſiderat amœni-

tate recreari: aſſerens, occupationum tibi cauſas præſentibus emerſiſſe temporibus, quibus expeditis rurali deſideras ſuavitate gaudere, Et quia vera illa ſecuritas eſt, quæ noſtris juſſionibus datur; cum tempus tibi fuerit occupationis * emenſum, octo menſium inducias in Lucaniæ dulces (*a*) receſſus noſtra auctoritate concedimus; ut ex illo tempore ſupputentur, cum te egredi ex Urbe divino favore contigerit. Quibus peractis multorum deſiderio ad Romanas ſedes venire feſtina, conventui nobilium, & digna tuis moribus converſatione reddendus.

Vera ſecuritas Regiis juſſionibus datur.

* Ac. emerſum.

(*a*) receſſus. Juret. legit ſeceſſus, ut dixit ad Symmach. lib. 1. Ep. 29. ſecedendi induciæ ſupra li. 3. Ep. 21.

EPISTOLA QUADRAGESIMA NONA.

Univerſis Provincialibus, & Capillatis, Defenſoribus, & curialibus in Suavia conſiſtentibus Theodoricus Rex.

Inſinuat ſe Rectorem eorum provinciæ creaſſe Fridibadum.

Diſtrictio ſemper ſubtrahi non debet Regiæ juſſionis; ut & audaces metus comprimat, & laceratos ſpes futura reſoveat. Plerumque enim denunciata comminatio plus efficit, quam pœna componit. Et ideo, Deo auſpice, Fridibadum locis veſtris præeſſe cenſuimus, qui abactores animalium legitima * ſeveritate coerceat, homicidia reſecet, furta condemnet, quietoſque vos a ſceleratis auſibus reddat, quos nunc præſumptio iniqua dilacerat. Vivite compoſiti, vivite bonis moribus inſtituti, nullum natio, (*b*) nullum promeritus honor excuſet. Neceſſe eſt vindictæ ſubjaceat, qui pravis moribus obſecundat.

Plerumque denunciata comminatio plus efficit, quam pœna componit.

* Ac. ſecuritate.

* Ac. ratio.

Neceſſe eſt vindictæ ſubjaceat, qui pravis moribus obſecundat.

(*a*) Capillatis. Capillati dicebatur gens quedam e Gothorum numero, eratque id nomen magnum, & honorificum, teſtatur Jornandes in Chronico. cap. 11. Vide Savaronem ad Sydon. Apollin. lib. 1. Ep. 2. *Jur.*

(*b*) Nullum natio. Fornerius vult hic legi ratio ex uno V. C. ſed non recte. Nationis enim nomine auctor intelligit Gothos illos, qui ſpeciali nomine dicebantur Capillati, de quibus in inſcriptione hujus Epiſtolæ. Et illi volebant ſibi plus cæteris licere, ut arbitror, hic infra lib. 5. Ep. 39. quacumque Gente ſint editi. *Jur.*

EPISTOLA QUINQUAGESIMA.

Fauſto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Præcipit, ut mittat virum probatæ fidei ad Nolanum, ſive ad Neapolitanum territorium Veſuvii montis incendio vaſtatum, ut agris ibidem diligenter inſpectis, quantum damni paſſus fuerit poſſeſſor, tanto tributariæ functionis onere ſublevetur. Mire deſcribitur Veſuvii montis incendium.

Campani Veſuvii montis hoſtilitate vaſtati, clementiæ noſtræ ſupplices lacrymas profuderunt; ut agrorum fructibus enudati, (*a*) ſubleventur onere tributariæ functionis. Quod fieri debere noſtra merito pietas acquieſcit. Sed quia nobis dubia eſt unjuſcujuſque indiſcuſſa calamitas, Magnitudinem veſtram ad Nolanum, ſive Neapolitanum territorium probatæ fidei virum præcipimus deſtinare, ubi neceſſitas ipſa domeſtica quadam læſione graſſatur; ut agris ibidem diligenter inſpectis, in quantum poſſeſſoris laboravit utilitas, ſublevetur; quatenus * menſuratæ conferatur quantitas beneficii, dum modus integer cognoſcitur læſionis. Laborat enim hoc uno malo terris deflorata provincia: quæ ne perfecta beatitudine frueretur, hujus timoris frequenter acerbitate concutitur. Sed non in totum durus eſt eventus ille terribilis: præmittit ſigna gravia, ut tolerabilius ſuſtineantur adverſa. Tantis enim molibus natura rixante montis illius hiatus immurmurat, ut excitatus quidam ſpiritus grandiſono fremitu vicina terrificet. Fuſcantur enim aera loci illius exhalatione teterrima, & per totam pene Italiam cognoſcitur, quando illa indignatio commovetur: Volat per mare magnum cinis decoctus, & terrenis nubibus excitatis, tranſmarinas quoque provincias pulvereis guttis compluit. Et quid Campania pati poſſit agnoſcitur, quando malum ejus in Orbis alia parte ſentitur. Videas illic quaſi quoſdam fluvios ire pulvereos, & arenam ſterilem impetu fervente velut liquida (*b*) fluenta decurrere. Stupeas ſubito uſque ad arborum cacumina dorſa intumuiſſe camporum, & luctuoſo ſubito calore vaſtata, quæ lætiſſima fuerant viriditate depicta. Vomit fornax illa perpetua puniceas quidem, ſed fertiles arenas; quæ licet diuturna fuerint aduſtione ſiccatæ, in varios fœtus ſuſcepta germina mox producunt, & magna quadam celeritate reparant, quæ paulo ante vaſtaverant. Quæ eſt iſta ſingularis exceptio, unum montem ſic infremere, ut tot (*c*) mundi partes probetur aeris permutatione terrere, & ſic ſuam ſubſtantiam ubique diſpergere, ut non videatur (*d*) damna ſentire? Longe lateque pulveres rorat: vicinis autem quaſdam moles eructuat; & tot ſæculis mons habetur, qui erogationibus tantis expenditur. Quis credat, tam ingentes glebas uſque in plana deductas, de tam profundis hiatibus ebulliiſſe, & ſpiritu quodam efflante montis ore conſputas, quaſi leves paleas fuiſſe projectas? Alibi cacumina magna terrarum localiter videntur ardere; hujus incendia pene mundo datum eſt poſſe cognoſcere. Quemadmodum ergo non credamus incolis, quod teſtimonio poteſt univerſitatis agnoſci? Quapropter, ut dictum eſt, talem eligat veſtra prudentia, qui & remedia læſis conferat, & locum ſurreptionibus non relinquat.

Dubia eſt uniuſcujuſque indiſcuſſa calamitas.

* Ca. menſurata.

Veſuvii montis exarſuri ſigna.

(*a*) Subleventur onere tributariæ. De tributorum remiſſione & reliquorum coudonatione ob calamitatem non uno loco actum eſt. Cæterum hic notanda ſunt montis exarſuri ſigna, quibus non abſimilia deſcripſit Plin. l. 6. Ep. 16. & 20. *Forn.*

(*b*) Fluenta decurrere, ſup. l. 3. epiſt. 31. ſtagna decurrere. *Forn.*

(*c*) Vide Baronium tom. 6. Annal. ad annum Chriſti 471. pag. 297. ubi reprebendit Bodinum iſta ridentem. *Juret.*

(*d*) Damna ſentire i. diminutionem. Paul. l. 3. de damn. inf. Gellius damna lunæ & aucta, pro diminutione & augmento, l. 20. c. 7. *Forner.*

EPISTOLA QUINQUAGESIMA PRIMA.

Symmacho Patricio Theodoricus Rex.

Illum laudat ob multiplices & præclariſſimas fabricas, quas in Urbe, & ſuburbanis conſtruendas curaverat; & petit, ut theatrum Pompeii ruinoſum ſumptibus Regis roboret, reparetque. Quod theatrum, & quæ in eo aguntur, deſcribuntur.

Cum privatis fabricis ita ſtudueris, ut in laribus propriis quædam mœnia feciſſe videaris; dignum eſt, ut Romam, quam domuum

pulchritudine decoraſti , in ſuis miraculis continere noſcaris: fundator egregius fabricarum , earumque comptor eximius : quia utrumque de prudentia venit, & apte diſponere, & extantia competenter ornare. Notum eſt enim , quanta laude in ſuburbanis ſuis Romam traxeris ; ut quem illas fabricas intrare contigerit, aſpectum ſuum extra urbem eſſe non ſentiat , niſi cum ſe & agrorum amœnitatibus intereſſe cognoſcat.

Nemo in fabricis diligens agnoſcitur , niſi qui & in ſuis ſenſibus ornatiſſimus invenitur.

Antiquorum diligentiſſimus imitator , Modernorum nobiliſſimus inſtitutor , mores tuos fabricæ loquuntur: quia nemo in illis diligens agnoſcitur , niſi qui & in ſuis ſenſibus ornatiſſimus invenitur. Et ideo theatri fabricam magna ſe mole ſolventem , conſilio veſtro credimus eſſe roborandam;

Theatrum Romæ deſcribitur.

ut quod ab auctoribus veſtris in ornatum patriæ conſtat eſſe conceſſum, non videatur ſub melioribus Poſteris imminutum . Quid non ſolvas, o ſenectus, quæ tam robuſta quaſſaſti ? Montes facilius cedere putarentur, quam ſoliditas illa quateretur : quando & moles ipſa ſic tota de cautibus fuit , ut præter artem additam, & ipſa quoque naturalis eſſe crederetur. Hæc potuiſſemus forte negligere , ſi nos contigiſſet talia non videre : caveas illas ſaxis pendentibus apſidatas , ita juncturis abſconditis in formas pulcherrimas conveniſſe, ut cryptas magis excelſi montis crederes, quam aliquid fabricatum eſſe judicares . Fecerunt Antiqui locum tantis populis parem , ut haberent ſingulare ſpectaculum, qui mundi videbantur habere dominatum. Sed quia nobis ſermo probatur eſſe cum docto , libet repetere, cur Antiquitas rudis legatur hæc mœnia condidiſſe .

Theatrorum origo.

Cum agricultores feriatis diebus ſacra diverſis numinibus per lucos vicoſque celebrarent , Athenienſes primum agreſte principium in urbanum ſpectaculum collegerunt :

Quid ſignificet theatrum.

Theatrum Græco vocabulo viſorium nominantes, quod eminus aſtantibus turba conveniens ſine aliquo impedimento videatur.

Frons theatri ſcena dicitur & quare.

Frons autem theatri ſcena dicitur, ab umbra luci denſiſſima, ubi a paſtoribus inchoante verno diverſis ſonis carmina cantabantur. Ibi actus muſicus, & prudentiſſimi ſæculi dicta floruerunt. Sed paulatim factum eſt, ut honeſtiſſimæ diſciplinæ improborum conſortia fugientes, verecunda ſe exinde conſideratione ſubtraherent .

Unde Tragœdia dicta.

Tragœdia ex vocis vaſtitate nominatur; quæ concavis repercuſſionibus roborata, talem ſonum videtur efficere , ut pene ab homine non credatur exire , Erigitur autem in hircinos pedes : quia ſi quis inter paſtores tali voce placuiſſet, capri munere donabatur.

Unde Comœdia

Comœdia a pagis dicta eſt. Comus enim pagus vocatur : ubi ruſtici geſtientes , humanos actus lætiſſimis carminibus irridebant. His ſunt additæ horciſtarum (a) loquaciſſimæ manus , linguoſi digiti , ſilentium clamoſum, expoſitio tacita, quam Muſa Polymnia reperiſſe narratur : oſtendens homines poſſe & ſine oris affatu ſuum velle declarare.

Muſa unde dicta.

(a) Muſæ vero Eoa lingua quaſi ἐμῶσαι dicuntur, quod invicem ſicut virtutes neceſſariæ ſibi eſſe videantur. His levium pennarum acumina ideo in fronte pinguntur , quoniam earum ſenſus celeri cogitatione ſubvectus res altiſſimas intuetur. (b)

Pantomimo a multifaria imitatione nomen eſt.

Pantomimo igitur, cui a multifaria imitatione nomen eſt, cum primum in ſcenam plauſibus invitatus advenerit, aſſiſtunt conſoni chori diverſis organis eruditi : tunc illa ſenſuum manus oculis canorum carmen exponit; & per ſigna compoſita , quaſi quibuſdam literis , edocet intuentis aſpectum; in illaque leguntur apices rerum; & non ſcribendo facit, quod ſcriptura declaravit. Idem corpus Herculem deſignat, & Venerem ; fœminam præſentat , & marem ; Regem facit, & militem; ſenem reddit , & juvenem ; ut in uno credas eſſe multos , tam varia imitatione diſcretos . Mimus etiam, qui nunc tantummodo deriſui habetur, tanta Philiſtionis cautela repertus eſt, ut ejus actus poneretur in literis; quatenus mundum curis edacibus æſtuantem lætiſſimis ſententiis * temperaret .

** Cui. & Forn. reparet.*

Quid acetabulorum tinnitus ? Quid dulciſſimi ſoni reſeram varia percuſſione modulamen? Quod tanta gratia jucunditatis accipitur , ut inter reliques ſenſus auditum ſibi ad munus ſummum tunc homines æſtiment fuiſſe collatum; ut ætas ſubſequens miſcens * lubrica Priſcorum inventa traxit ad vitia;

** Jur. ludrica*

& quod honeſtæ cauſa delectationis repertum eſt , ad voluptates corporeas præcipitatis mentibus impulerunt. Hos ritus Romani , ſicut cæteras culturas , ad ſuam Rempub. utiliter trahentes , ædificium alta cogitatione conceptum magnanimitate mirabili condiderunt, Unde non immerito creditur . (c) Pompejus hinc potius Magnus fuiſſe vocitatus .

Unde Pompejus dictus ſit Magnus.

Et ideo ſive maſculis pilis contineri , ſive talis fabrica refectionis ſtudio potuerit innovari , expenſas vobis de noſtro Cubiculo curavimus deſtinare ; ut & vobis acquiratur tam boni operis fama , & noſtris temporibus videatur Antiquitas decentius innovata.

(a) Loquaciſſimæ manus vide lib. de div. lit. c. 30. Et D. Cyprianum lib. contra ſpectacula: Homo fractus omnibus membris , & vir ultra muliebrem mollitiem diſſolutus , cui ſit ars manibus verba expedire . Et ibid. In articulo ſonos frangens loqui digitis elaborat, ingratus artiſici , qui linguam dedit. Vide etiam ſupra. lib. 1. Epiſt. 20. *Juret.*

(a) Muſæ, quaſi ἐμῶσαι, aliis placet Muſas appellatas ἀπὸ τοῦ μάσθαι , id eſt a quærendo, quod per ipſas ſicut Antiqui voluerunt, vis carminis & modulatio quæreretur . Caſſiodorius noſter de muſica ex Clemente Alexandrino . Etymologici magni auctor . μοῦσαι τοῖς φασὶ μύουσαι ἤτοι ἀνοίω. ἡ γὰρ μουσικὴ εἶδος διαφέρει τῶν μυστηρίων , ὡς δὲ ἄλλοι μῶσα τίς ἐστι . μῶ γὰρ καὶ μῶμαι, τὸ ζητῶ. &c. vide totum locum. *Forn.*

(b) Pantomimo igitur . S. Auguſtinus lib. 2. de doct. Chriſt. c. 25. refert , ſaltante Pantomimo moris fuiſſe , ut præco prænunciaret populo , quid ſuis motibus vellet ſignificari . Vide Claud. Paneg. Theod. de ſpectaculis; Qui nutu manibuſque linguarum &c. Vetus & incertus auctor in Epigrammate de Pantomimo: Tot linguæ, quot membra viro mirabilis ars eſt , qui facit articulos ore ſilente loqui . *Jur.*

(c) Pompejus ... Magnus. Servius P. Danielis in illud lib. 1. Æneid. a Magno demiſſum nomen Iulo. Sicut Alexander (ait) ſicut Pompejus. Græci enim omne magnificum , magnum vocant , ut mater magna , dii magni . Lampridius in Alexand. Sever. ſcribit nomen Magni acceptum ab Alexandro poſt magna geſta; & a Pompejo poſt magnos trium phos , & fuiſſe rejectum ab Alexandro Severo Imp. cum Senatus Rom. ei offerret . De Pompejo ſcite Ovidius lib. 1. Teſtor magne, tuum nomen rerum eſt menſura tuarum. Sed te qui vicit nomine major erat . Caligula Cn. Pompejo ſtirpis antiquæ magni nomen ademit , ait Suetonius. *Juret.*

MAGNI AURELII CASSIODORII SENATORIS VARIARUM

LIBER QUINTUS.

EPISTOLA PRIMA.

Regi Vvandalorum Theodoricus Rex.

Scribit ſe lubentiſſime excepiſſe arma ab eo miſſa, & per Legatos ſuos in remunerationis locum alia ei confert dona.

Alias, gentili. *Spatharum datarum deſcriptio.*

CUm piceis, tymbribus & pueros genlali candore lucentes, & ſpathas nobis etiam arma deſecantes veſtra fraternitas deſtinavit, ferro quam auri pretio ditiores. Splendet illic claritas expolita, ut intuentium facies fideli puritate reſtituant: quarum margines in acutum tali æqualitate deſcendunt, ut non limis compoſitæ, ſed igneis fornacibus credantur effuſæ. Harum media pulchris alveis excavata, quibuſdam videntur criſpari poſſe vermiculis: ubi tanta varietatis umbra * concludit, ut intextum magis credas variis coloribus lucidum metallum. Hoc veſtra cotis diligenter emundat; hoc veſter ſplendidiſſimus pulvis ita induſtrioſe detergit; ut ſpeculum quoddam virorum faciat ferream lucem; qui ideo patriæ veſtræ, natura largiente, conceſſus eſt, ut hujus rei opinionem nobis faciat ſingularem. Enſes, qui pulchritudine ſui putentur eſſe Vulcani, qui tanta elegantia fabrilia viſus eſt excolere, ut quod ejus manibus formabatur, non opus mortalium, ſed crederetur eſſe divinum. Proinde per illum, & illum Legatos noſtros ſolventes debitæ ſalutationis affectum, arma veſtra libenter nos accepiſſe declaramus, quæ bonæ pacis ſtudia tranſmiſerunt: viciſſitudinem muneris pro expenſarum veſtrarum conſideratione tribuentes, quæ tantum vobis reddantur accepta, quantum nobis veſtra fuere gratiſſima. Præſtent Divina concordiam; ut hæc inter nos grata mente facientes, gentium noſtratum velle jungamus, & invicem ſolliciti mutuis poſſimus utilitatibus obligari.

** Cor. Gam. calludit.*

Vulcani peritia in fabrili arte.

EPISTOLA SECUNDA.

Hæſtis Theodoricus Rex.

Notum facit ſe libenter accepiſſe per eorum Legatos ſuccinum, quod unde oriatur, deſcribit.

ILlo, & illo Legatis veſtris venientibus, grande vos ſtudium notitiæ noſtræ habuiſſe cognovimus; ut in Oceani littoribus conſtituti, cum noſtra mente jungamini: ſuavis nobis admodum, & grata petitio, ut ad vos perveniret fama noſtra, ad quos nulla potuimus deſtinare mandata. Amare jam cognitum, quem requiſiſtis ambienter ignotum. Nam inter tot gentes viam præſumere, non eſt aliquid facile concupiiſſe. Et ideo ſalutatione vos affectuoſa requirentes, indicamus ſuccina, quæ a vobis per harum portitores directa ſunt, grato animo fuiſſe ſuſcepta: quæ ad vos Oceani unda deſcendens, hanc leviſſimam ſubſtantiam, ſicut & veſtrorum relatio continebat, exportat: ſed unde veniat, incognitum vos habere dixerunt, quam ante omnes homines patria veſtra offerente ſuſcipitis. Hæc quodam Cornelio ſcribente, legitur in interioribus inſulis Oceani ex arboris ſucco defluens, unde & ſuccinum dicitur, paulatim ſolis ardore * coaleſcere. Fit enim ſudatile metallum teneritudo perſpicua, modo croceo colore rubens, modo flammea claritate pingueſcens; ut cum in maris fuerit delapſa confinio, æſtu alternante purgata, veſtris littoribus tradatur expoſita. Quod ideo judicavimus indicandum, ne omnino putetis notitiam noſtram fugere, quod occultum creditis vos habere. Proinde requirite nos ſæpius per vias, quas amor veſter aperuit: quia ſemper prodeſt divitum Regum acquiſita concordia; qui dum pasvo munere leniuntur, majore ſemper compenſatione proſpiciunt. Aliqua vobis etiam per Legatos veſtsos verbo mandavimus; per quos, quæ grata eſſe debeant, nos deſtinaſſe declaramus.

** Forn. coaleſcere.*

Semper prodeſt divitum Regum acquiſita concordia

EPISTOLA TERTIA.

Honorato Viro Illuſtri, Quæſtori Theodoricus Rex.

Confert illi Quæſtoris officium, quo Decoratus ejus frater, dum viveret, potiebatur; & ambo maximopere laudantur.

USu quidem provenit, benemeritos dona noſtra ſuſcipere: ſed tu jure hereditatis Principis tibi beneficia vendicaſti. Honorem fratris adipiſceris, quia ſapientia quoque germanus es, Ab eiſdem bonis non repellimus, quem ſimilem comprobamus. Eant nunc parentes, ac liberi, & bonarum artium ſtudia incitamento ſimilitudinis æmulentur. Novam in te fecimus legem, parentes in adminiſtratione ſuccedere. Hic provectus non adimitur, ſed & mutatur; quia licet perſona ſubrogata ſit, familiæ tamen non deficit, quod gratiſſimus germanus acquirit. * O vere veſtris meritis electi, & auſpicio nominis honorati! Præſentiunt quædam parentes, poſitis in prole vocabulis; & ut venturarum rerum curſus ex alto eſt imperio Divinitatis, cogitatio præſagantis inſtruitur; loqui datur, quod nos ſenſiſſe neſcimus; ſed poſt caſum reminiſcimur, quod ignorantes veraciter dixeramus. Tali igitur o-

Conſanguinei in adminiſtratione non ſuccedebant ſibi invicem.

** Forn. Omnes natura meritis electi. Præſentiunt quædam parentes, poſitis in prole vocabulis.*

mine decoratus evaluit: evaluit, inquam, ac ſe honoribus Palatinis, judicio noſtro laudatus, immiſcuit: dignitatem ſumens, quam ſolemus dare prudentibus. Hoc plane ſupra cæteros adipiſcens, quod potuit emergere poſt electos. Sub genii noſtri luce intrepidus quidem, ſed reverenter aſtabat, opportune tacitus, neceſſarie copioſus, curarum noſtrarum eximium levamen; & cum poteſtatis noſtræ gratia ditaretur, morum magis laude contentus, mediocribus ſe potius exæquabat. Vivit apud nos recordatio bonorum: quia fides hominis neſcit cum morte deficere. Secreta noſtra, quaſi oblivisceretur, occuluit: juſſa, quaſi ſcriberet; per ordinem retinuit: ſine avaritia ſerviens, & gratiam noſtram ſumma cupiditate perquirens. Divertimus quidem ad benemeriti laudes, ſed compendio ſermonis aſſumpti, cum illum referimus, te docemus. Fuit nimirum gratus, quod apud nos, & poſt fata eſſe non deſinit. Triſtes quærimus, quem nos amiſiſſe dolemus. Sed acerbum caſum mitigat, quod ei vicaria virtute ſuccedis: quia nemo perdidiſſe ſe ſentit, quod in alterum invenisse cognoſcit. Non extranea ſecteris exempla, cui domeſtica ſuppetunt tam magna præconia. Tu decoratus ex illo es, ille honoratus ex te eſt. Adnnent ſe merita, quando ſe junxere ſic nomina. Nam de te juſtius credimus meliora, qui ſequeris: quia ſemper eſt diligentior imitator prioris, quando te præcedentis bona licet eligere, & nova cumulare. Atque ideo ab Indictione tertia Quæſturæ te dignitate ſubvehimus, faciamuſque noſtri conſilii claritate vivere Honoratum; ut eſſe nunc incipias, quod ante vocabaris. Age nunc inhærendo juſtitiæ, ut qui inexperto honorem dedimus, meliora tibi probatiſſimo conferamus.

Fides hominis neſcit cum morte deficere

Semper eſt diligentior imitator prioris.

Anno Chriſt. 510. vel 525.

EPISTOLA QUARTA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Declarat ſe elegiſſe in Quæſtorem Honoratum fratrem Decorati; qui ambo, poſtquam præclara de Quæſtura dixit, laudantur; &, ut Honoratum cœtui aſcribant ſuo, petit.

CErtum eſt, Patres Conſcripti, prudentibus viris veſtrum florere conſilium: ſed & hoc probatur egregium, quod vobis permiſcetur dignitas literarum. (*a*) Omnes enim, quos ad Quæſturæ culmen evehimus, doctiſſimos æſtimamus: quales legum interpretes, & conſilii noſtri decet eſſe participes. Dignitas, quæ nec divitiis, nec ſolis natalibus invenitur: ſed tantum eam doctrina cum conjuncta poteſt impetrare prudentia. Nam licet in honoribus aliis beneficia conferamus, hinc ſemper accipimus. Eſt nimirum curarum noſtrarum felix portio: januam noſtræ cogitationis ingreditur: pectus, quo generales curæ volvuntur, agnoſcit. Æſtimate quid de illo debeat judicari, qui tanti particeps ſit ſecreti. Ab ipſo legum peritia poſtulatur: illuc vota confluunt ſupplicantium; & quod eſt omni theſauro pretioſius, penes ipſum civilitatis noſtræ fama reponitur. Quæſtore juſto innocentum conſcientia fit ſecura, improborum tantum vota redduntur anxia; & cum malis ſurripiendi ſpes tollitur, ſtudium bonis moribus adhibetur. Unicuique propria jura cuſtodit, pecuniæ continens, æquitatis profuſus, neſcius decipere, promptiſſimus ſubvenire: ingenio Principis ſervit, quod univerſa ſuperat: illius ore loqui cogitur, cui nullus ſimilis invenitur. Hunc locum vitiis vacuum, virtutibus plenum qui ſub noſtra potuit expedire præſentia, nonne vobis dignus eſt eſſe collega? Scitis enim qua glorietur ſtirpe provectus. Meminiſtis enim Decoratum (*b*) advocationis laboribus inſudantem, qua ſe unicuique bonorum probitate conjunxerit. Cauſis veſtris fidelis orator affuit, neceſſariis rebus aſſiſtens, judicantis portavit animum ad ſubſellia cognitorum: cui merito frequens palma contigit, quia ſapienter allegandа tractavit. Pudoris enim ſuſtinere jacturam neſciunt, qui ſe prius judice corriguntur. Inferior gradu præſtabat viris Conſularibus ſe patronum; & cum honoribus veſtris impar haberetur, Patricius ei dictus eſt in celeberrima cognitione * ſuſceptus. Nimis rarum eſt, P. C. ſolidum loqui, & cui multa neceſſe eſt dicere, titubantia non proferre. Hoc in Decorato certiſſimum fuit, hoc & ante noſtra judicia vos probaſtis. Quis enim tempore ſuo eum quaſi gubernatorem litium ignorare potuit, qui cauſarum ſcopulos tranſire contendit? Legibus profecto minus indiguit, qui ejus ſolatia non quæſivit. Jam non de morte feſtinata conquerimur: ex hujus fœcunda pullulavit ſtirpe germanus. Nam qui prius fratris umbra tegebatur, illo naturæ lege ſubducto, famæ ſuæ comas per aperta diſtendit. Bona ſiquidem germinis juſte * præcox intulit, qui (*c*) naſcendi ordine primus evaluit; ſed fœtura nobilis fructum, quem in deceſſore perdidit, in ſucceſſore ſervavit. Concordat huic familiæ ramus ille ditiſſimus, qui Virgiliano carmine ſemper enaſcitur: Hoc enim avulſo, non deficit alter aureus, & ſimili frondeſcit virga metallo. Nutrivit quippe & hic advocatione facundiam: opinionem Romanæ urbis cedens fratri, Spoletinorum ſe maluit miſcere negotiis: res tantum dura, quantum a veſtra prudentia cognoſcitur ſegregata. Inter bene moratos enim aſſeruiſſe juſta, facillimum fuit: Provincialibus autem, ſe vaga libertate tractantibus, nimis arduum. Videtur juris ſuaſiſſe modeſtiam, ubi ipſi quoque Judices improba plerumque cupiditate rapiuntur; & quantum ſibi inter mediocritatem videntur eſſe præcipui, tantum animo non ſinunt ſuis voluntatibus obviari. Inter talia leges vindicare difficile eſt, & magnæ perſuaſionis vis ad propoſitum recti venalitatem revocare judicantis. Sumite ergo, P. C. libenter noſtra judicia, & Honoratum Quæſturæ culmine provectum gremium veſtrum gratanter excipiat. Dignus eſt enim a vobis diligi, qui par tantis honoribus meruit reperiri.

Quæſturæ & Quæſtoris laudes.

Quæſtore juſto innocentum conſcientia fit ſecura.

Pudoris ſuſtinere jacturam neſciunt, qui ſe prius judice corriguntur.

Nimis rarum eſt ſolidum loqui.

* id eſt *cliens*

* Forn. & Cor. Gam: *prædeceſſor.*

(*a*) Quæſtoris officium deſcribitur, de quo etiam lib. ſeq. form. 5. lib. 8. epiſt. 11. & 14. *Forn.*

(*b*) Advocationis labor. l. 9. moris de pœnis, l. 1. in fi. de offic. Præſ. urb. Plin. lib. 1. ep. 21. Advocatio, ſeu advocatia, ſpecies quædam eſt ſeu fundi, ſeu commodi, quam vulgo penſionem dicimus, in uſib. feud. tit. de pace tenend. Si quis ad vocatiam ſuam, vel aliquod aliud beneficium. Ac Theodorus quidem Balſamon duo Advocatorum genera conſtituit, unum eorum qui ſtationem in foro haberent, & teſſeras frumentarias ab Imperatore acciperent: alterum eorum, qui tanquam liberalem artem exercerent, in officio advocationis verſarentur, tit. 8. Nomocan. Photii, c. 13. *Forner.*

(*c*) Naſcendi ordine primus, honoratiores ſunt, & chariores primogeniti. Philo Judæus in Agrippæ oratione ad Caium. Plutarch. in vit. 10. Rhetorum. Hinc Procopius de bello Perſico, lib. 1. Cabadem natu majorem, ætatis gratia, lex vocabat. Idem de bello Vandalico, li. 3. Giſericus ſenex decedens teſtamentum condidit: in quo mandavit Vandalis, ut per manus ejus regni ſucceſſores illi propinquiori ex genere virilis prolis traderentur, & ex iis, qui ætate præcederent. *Forner.*

EPISTOLA QUINTA.

Manilæ Sajoni Theodoricus Rex.

Docet, quid in munere Sajonis ab eo gerendum ſit, vel non.

LAudabile eſt in illa parte geminare cuſtodiam, quam conſtat Reipub. neceſſitatibus exquiſitam. Per hanc enim & legationum utiliras, & ordinationum noſtrarum celeritas explicatur. Hæc & aulicis poteſtatibus per varias juſſiones miniſtrat effectum: hæc crebris illationibus noſtrum ditat ærarium; ut pene quicquid in Repub. geritur curſuali miniſterio compleatur. Decet proinde ſemper eſſe paratum, quod utilitatibus publicis probatur accommodum: ne quod ad celeritatem repertum eſt, incongruam potius feſtinantibus inferat tarditatem. Atque ideo Præfecti Prætorio, & Magiſtri Officiorum, ubi pro publica utilitate delegerint, ordinatione locatus, excedentium improbam præſumptionem tali te præcipimus diſtrictione reſecare, ut ſive Gothus ſit, aut Romanus, qui ſine noſtra, vel eorum, quorum intereſt, evectione veredum præſumit attingere, per unum equum centum ſtatim ſolidos a te cogatur exolvere; & de illis quoque pari ſeveritate cenſemus, qui ſupra evectionum numerum curſuales equos uſurpare præſumunt. (*a*) Parhippis quinetiam non ultra quam centum libras jubemus imponi. Nimis enim abſurdum eſt, ut a quo celeritas exigitur, magnis ponderibus opprimatur. * Avis ipſa onere gravata pigreſcit. Carinæ, quæ labores non ſentiunt, repletæ gravius moventur. Quid quadrupes facere poſſit, qui preſſus nimietate ſuccumbit? Si quis autem a modulo definito amplius fuerit habere repertus, duarum unciarum auri damno feriatur. Quam ſummam protinus exactam, ſicut jam anterioribus edictis conſtitutum eſt, per officium Magiſteriæ dignitatis curſui proficere debere cenſemus; juſtum eſt enim, ut cogatur illa vendere, unde publicum equum male noſcitur oneraſſe: ſit nuditatibus expeditus, qui voluntate noluit eſse celerrimus. Præterea commonemus, ut Præpoſitorum commoda non præſumas, nec quicquid eos poteſtatis habere reverenda ſanxit Antiquitas, aliqua uſurpatione * degenies. Nos enim per te geminare volumus cuſtodiam, non antiquæ conſuetudinis removere cautelam.

Decet ſemper eſſe paratum quod utilitatibus publicis probatur accommodum.

* Gr. & Cui. *Navis*.

* Gr. & Cui. & Ed. *deneges*.

(*a*) Parhippus. lib. 4. Ep. 47.
(*a*) Degenies. Aliqui ſic legunt. Vox enim genius, & genianus crebra Caſſiodorio, inde dictum puto degeniare pro dehoneſtare, diminuere. Degeniatus infra Ep. 10. lib. 12. *Jur.*

EPISTOLA SEXTA.

Stabulario Comitiaco Theodoricus Rex.

Jubet, ut univerſas facultates Thomatis, qui ob certa domus Regiæ prædia duodecim millia ſolidorum debebat, fiſco applicet, reddendas ipſi, ſi modo intra Calend. Sept. ſolverit; ſin minus, Joanni tradendas, qui præfatam ſummam illaturum ſe ærario promiſerat.

SUſcipienda precatio eſt, quæ publicis utilitatibus non repugnat: & amplectenda deſideria privatorum, quæ ſic remedium quærunt, ut nobis non videantur generare diſpendium. Viri itaque clariſſimi Joannis querela comperimus, Thomatem domus noſtræ certa prædia ſuſcepiſse, id eſt illud atque illud, & nunc decem millia ſolidorum reliquatorem noſtris utilitatibus extitiſse, & per diverſas ludificationes non implere debitam quantitatem; quod apud nos quoque Procerum noſtrorum ſuggeſtione præclaruit. Ideoque cauſam tali credimus remedio muniendam, ut univerſam ſubſtantiam ſupradicti Thomatis ſub hac conditione (*a*) fixis titulis juri publico debeas applicare; quatenus ſi intra Cal. Septembrium diem, quod rationabiliter exponitur, a Thomate minime fuerit exolutum, prædicta ſubſtantia Joanni viro clariſſimo contradatur, qui ejus debitum luere noſtro promiſit ærario. Quod ſi obligationem ſuam prædictus Thomas ſolvere intra præfinitum tempus fortaſse potuerit, univerſa ei, quæ ſublata ſunt, illibata reddantur: ita ut nec fiſcus noſter ſuſtinere videatur incommoda, & nos cognoſcamur ſubjectis ſolitam præſtitiſse juſtitiam. Poſsemus enim adhuc ultra differre, ſi quid prodeſset negligentiſſimum ſuſtinere, quem per tam longum temporis ſpatium ſemper invenimus imparatum.

Suſcipienda precatio, quæ publicis utilitatibus non repugnat.

(*a*) Fixis titulis juri, &c. Ut enim Athenis ſignata prædia, oppignerata dicebantur, libera vero ἄϛικτα; Harpocrationi in dictione ὅρος, & in ἄϛικτον χωρίον: Polluci lib. 3. Onomaſtici: ita affixi fundo privato tituli Principis (pannonceaux, Gallice) rem fiſco vindicatam arguunt. Hic & in epiſtola proxime ſequenti, & infra lib. 9. epiſtola 18. *Forn.*
(*a*) Fixis titulis juri publico debeas applicare. Pro intellectu hujus loci vide, quæ notavi ad lib. 9. epiſt. 16. quibus libet adſcribere hæc Auguſtini verba de iis, qui titulos Potentiorum ſuis prædiis affigunt. Ne domum, inquit, ipſius invadat aliquis potens, ponit ibi titulos potentis, titulos mendaces: ipſe vult eſſe poſſeſſor, & frontem domus ſuæ de titulo alieno muniri; ut cum titulus lectus fuerit, conterritus quis potentia nominis abſtineat ſe ab invaſione. *Broſſ.*

EPISTOLA SEPTIMA.

Joanni Viro Clariſſimo, Arcario Theodoricus Rex.

Illi tradit Thomatis bona, dummodo decem millia ſolidorum ærario pro eo ſolvat, nec ipſe Thomas debito intra Calend. Sept. ſatisfaciat.

DEcet eorum vota in tutum reddere, qui malunt utilitates publicas continere; nec patimur de damno proprio eſse ſollicitos, qui nos a diſpendiis fecere ſecuros. Tua igitur ſuggeſtione comperimus, per illam Indictionem patrimonii noſtri prædia in Apulia provincia conſtituta, id eſt illud, atque illud, honeſto viro Thomati * (*a*) libellario titulo commiſiſse: ſed cum male adminiſtrando ſuſcepta, uſque ad decem millia ſolidorum de Indictionibus illa, atque illa reliquatorem publicis rationibus extitiſse: qui a Proceribus noſtris frequenter admonitus, debita reddere deteſtabili calliditate neglexit. Et ne tibi aliqua impoſterum quæſtio naſceretur, publicis utilitatibus debitam quantitatem, ſub hac ratione ſatisfacere te velle teſtaris, ſi tibi prædia ſupradicti debitoris loco pignoris contradantur. Hinc eſt, quod deſiderium tuum juſta ratione conceptum præſenti juſſione firmamus. Primum, ut nullam ex hac re nomine publico metuas quæſtionem: deinde ſub hac conditione tibi univerſam ſubſtantiam, quam vel nunc tenet, vel primo tempore poſſidebat, cum noſtris rationibus obnoxius eſſe jam cœperat, Thomatis debitoris addicimus, quam pridem no-

* id eſt, *contracta*.

ſtro nomine fixis titulis fecimus vendicari. Hoc tantum humanitatis intuitu relaxantes, ut uſque ad Cal. Septembrium ſpatium habeat reddendi debitam quantitatem; * minuſve, cum ad ſupradictam diem tu pecuniam viro illuſtri Comiti patrimonii noſtri, quæ debetur, intuleris, facultas ejus univerſa, ſicut diximus, ſuis compendiis applicetur. Quod triſte non credimus eſſe perdenti: quando nec ex toto videtur amittere, quod te * generum ſuum cognoſcit acquirere. Nam quod poteras adipiſci jure ſucceſſionis, conditione a te poſſidetur emptoris.

** pro, ſin minus, ut Ep. 32. lib. 4.*

** Cor. Gam. germanum.*

(*a*) Libellario titulo. Libellario nomine, lib. 1. tit. 5. Quibus mod. feud. amit. nomine libelli: & lib. 2. tit. 55. de prohibita feud. alien. per Frider. Ac quia brevi libello & ſcriptura contraheretur: ut perpetua, l. 1. verſ. ſcriptura interveniente, C. de jur. emphit. Leo, Novel. 13. *περὶ τῆς δικαίων ἐμφυτεύσεων. προσγραφομένης δηλονότι τῆς εἰσφορᾶς ποσότης ἐν τοῖς τῆς ἐκδόσεως χάρταις.* *Forn.*

EPISTOLA OCTAVA.

Anaſtaſio Conſulari Theodoricus Rex.

Decernit, ut e Faventina civitate quadratos lapides Ravennam ſine cujuſquam damno devehendos curet.

CONvenit Sublimitatem tuam noſtris juſſionibus obedientiæ tribuere ſedulam firmitatem; quatenus ad effectum trahatur, quod ſalubri ordinatione diſponitur. Moderate ſiquidem novit injuncta ſibi complere prudentia, & ſine (*a*) ingratitudinis nævo delegata explicabili procurare conſilio. Atque ideo ad Faventinam civitatem civilem executionem te præcipimus deſtinare; ut ſine cujuſquam concuſſione vel damno (*b*) quadrati ad Ravennatem urbem ex noſtra juſſione devehantur; quatenus & noſtro deſiderio gratulemur impleto, & querulis vociferandi amputetur occaſio.

Moderate novit injuncta ſibi complere prudentia.

(*a*) Ingratitudinis nævo. Eleganter: quamvis in quibuſdam, vitio, ſcriptum, ut Cic. ad Attic. ingrati crimen dixit. *Forn.*

(*a*) Ingratitudinis nævo. Eodem modo Sidonius Apollinaris nævum crudelitatis, ac ſuſpicionis nævum dixit, & Honorius in l. 16. C. Theod. de agent. in reb. nævum excuſationis, & Valentinianus Novel. de 30. annor. præſc. Sic & D. Ambroſius nævum erroris. *Broſſ.*

(*b*) Quadrati. Marmorum quadratos vocat, ut ſupra lib. 2. Ep. 7. pro lapidibus ſcilicet. Hinc artifices, Quadratarii leguntur in lib. 2. de excuſationibus artificum, Cod. Theod. pag. 418. Et in lib. 1. Cod. Juſtin. eod. tit. Vetuſta hiſtoria quatuor Coronatorum: Et ceperunt artifices Quadratarii incidere lapidem ad collyrium columnæ. *Jur.*

EPISTOLA NONA.

Poſſeſſoribus Feltrinis Theodoricus Rex.

Jubet, ut conſtruendis muris novæ civitatis in Tridentina regione operam impendant.

NEceſſitas publica multorum debet devotione compleri: quia non decet paucos ſuſcipere, quod conſtat plurimis expedire: ne Regia juſſa tepefacta teneſcant, dum res utilis delegatur infirmis. In Tridentina igitur regione civitatem conſtrui noſtra præcepit auctoritas. Sed quia territorii parvitas magnitudinem operis ſuſtinere non poteſt, hoc ſollicitudo noſtra proſpexit, ut acceptis mercedibus competentibus pedaturam murorum (*a*) omnes in commune ſubeatis, qui vicinitate jungimini; quatenus accommodato (*b*) ſolatio ſecurius impleatur, quod paucis inexplicabile fortaſſe cognoſcitur. Hæc conditione ſcilicet definita, ut nullus ab his oneribus excuſetur, unde nec (*c*) divina domus excipitur.

Neceſſitas publica multorum debet devotione compleri.

(*a*) Omnes in commune. A jure civili ſumptum: quo vicini, ac cives pro viribus in operis publici extructionem, vel reſtaurationem conferunt. l. 11. Omnes. C. de operibus publ. l. qui ex vico, D. ad municip. & de incol. Et quidem inſtructe ſublata etiam Eccleſiaſticorum immunitate, l. 6. ad portus, C. de operis publ. l. ad extructionem. C. de ſacroſ. Eccl. Novel. 133. *Forn.*

(*b*) Solatio. Supra lib. 3. epiſt. 26. pro mercede ac ſalario, l. 13. venditor, ſi. D. commun. præd. l. 33. a rutoribus fin. de adm. tut. l. 3. l. 5. C. de advoc. div. jud. l. 32. cum navarchorum, C. Theod. de navicul. ſolatiis pro mercedula præſtitis, &c. Aliter ac vulgo, pro *παραμυθία* ſolet accipi, §. fœminæ, de adopr. l. 6. D. de jure dot. l. 2. Cod. Theod. ſi petitionis ſocius ſive hered. de ceſſ. *Forn.*

(*c*) Nec divina domus excipitur. l. 7. ad inſtructiones, C. de ſacroſ. Eccl. Harmenop. l. 2. tit. 5. *Forn.*

(*c*) Hic intelligitur Principis domus. Vide quæ dixit D. Juretus ad Symmachum lib. 5. Ep. 64.

EPISTOLA DECIMA.

Verano Sajoni Theodoricus Rex.

Præcipit, ut a tranſeuntibus Gepidis, quos ad Galliæ cuſtodiam mittebat, Venetias, atque Liguriam nihil damni pati ſinat; ideoque omnia neceſſaria eis ſuppeditentur.

CUm, Deo juvante, pro defenſione generali feliciſſimus produceretur exercitus; providendum eſt, ne aut ipſi penuria inconſulta fatigentur: aut (quod dici nefas eſt) vaſtationem noſtræ videantur provinciæ ſuſtinere. Primus enim proſperitatis gradus eſt, ſuis non eſſe damnoſum; ut pro quorum compendio laboramus, eorum non videamur afflixiſſe fortunas. Et ideo devotioni tuæ præſenti auctoritate delegamus, ut multitudinem Gepidarum, quam fecimus ad Gallias cuſtodiæ cauſa properare, per Venetiam, atque Liguriam ſub omni facias moderatione tranſire. Quibus ne aliqua excedendi præberetur occaſio, per unamquamque hebdomadam ſumptus eis tres ſolidos largitas noſtra direxit; ut illis cum Provincialibus noſtris non rapiendi votum, ſed commercii ſit facultas. Illud plane pro cunctorum quiete laborantibus indulgentia noſtra concedit; ut ſi aut eorum carpenta itinere longiore quaſſantur, aut animalia attrita langueſcunt, te cuſtode atque mediante, cum poſſeſſoribus ſine aliqua oppreſſione mutentur; ut qui daturi ſunt corpore aut qualitate meliora, quamvis parvis ſanis animalibus acquieſcant: quia incerta eſt vita in eorum, qui nimia fatigatione laſſantur. Ita fit, ut nec illis deſit ſubvectio neceſſaria, & nullus ſe læſum tali permutatione cognoſcat.

Primus proſperitatis gradus eſt, ſuis non eſſe damnoſum.

(*a*) Commercii facultas. Id eſt frumenti, Ulpiano emendi, vendendique invicem jus, frag. tit. 19. Theophil. §. 1. de inutilibus ſtipulat. *οὐ μεμίσηκεν γάρ ἐστιν οὐ τοῦ δύνασθαι πιπράσκειν ἢ ἀγοράζειν ἐξουσία*, l. 1. §. cum, D. quæ res pign. Nam quod Paulus negotiandi cauſa dixit, l. 12. ſenatus, de contrah. empt. Ulpian. in eodem verſans argumento, commercii, & promercii nomine denotat, l. 41. Cætera, de leg. 1. Martianus & Alexander negotiandi quoque verbo in eamdem rem utuntur, l. ult. De damn. inf. l. 2. C. de ædif. privat. quod ipſum Græci interpretes *πραγματείας χάριν*, & *δι᾽ ἐμπορίαν*, & *ἐπὶ τοῦ πραγματεύσασθαι* expoſuerunt, lib. 19. Baſilicon. *Forn.*

EPISTOLA UNDECIMA.

Gepidis ad Gallias deſtinatis Theodoricus Rex.

Proficiſcentibus in Gallias Gepidis tres ſolidos in auro per hebdomadam concedit.

FUerat quidem diſpoſitionis noſtræ, ut vobis (a) iter agentibus annonas juberemus expendi: ſed ne ſpecies ipſæ aut corruptæ, aut difficile præberentur, in auro vobis tres ſolidos per hebdomadam eligimus deſtinare; ut & manſiones vobis, prout herbarum copia ſuppetit, poſſitis eligere; & quod vobis eſt aptum magis, emere debeatis. Nam & poſſeſſorem hæc res occurrere facit, ſi vos neceſſaria comparare cognoſcit. Movete feliciter: ite moderati. Tale ſit iter veſtrum, quale debet eſſe, qui laborant pro ſalute cunctorum.

(a) Iter agentibus. L. 1. D. furti adverſ. naut. caup. ſtab. l. 5. C. de metat. & epidem. Quo tamen in loco inter agens, vir doctus reſtituit. *Forner.*

EPISTOLA DUODECIMA.

Theodahado Viro Illuſtri Theodoricus Rex.

Jubet, ut Palentiana Maſſa heredibus Argolici, & Amandiani erepta, reſtituatur: ſi tamen invaſoribus quid faverit, præcipit, ut ad Curiam veniant, jus ſuum defenſuri.

SI juſtitiam colere univerſos, & amare præcipimus; quanto magis eos, qui noſtra proximitate gloriantur, quos omnia decet ſub laude gerere, ut Regiæ poſſint fulgorem conſanguinitatis oſtendere? Hæc eſt enim indubitata nobilitas, quæ moribus probatur ornata: quia pulchrum eſt commodum famæ, fœda neglexiſſe lucra pecuniæ. Argolici itaque viri illuſtris, & Amandiani viri clariſſimi heredes ſupplici nobis aditione conqueſti ſunt, Palentianam maſſam, quam eis pro compenſatione largitas noſtra transfuderat, ut caſæ Arbitanæ amiſſionem hac commoditate ſolarentur, ab hominibus veſtris, nullis cauſis extantibus, indecenter invaſam; & inde creviſſe culpandæ ſurreptionis vitium, unde dari debuit glorioſæ moderationis exemplum. Quapropter ſi nullo mendacio aſſerta vitiantur, Magnitudo veſtra, quæ ſunt ablata, reſtituat; & ſi quid vobis creditis poſſe competere, ad Comitatum noſtrum inſtructam jure perſonam modis omnibus deſtinate; ut civiliter* plantata cauſatio finem de legibus ſortiatur. Ibi enim quicquid geritur, invidiæ tuæ potius applicatur; & majora detrimenta famæ ſuſcipis, dum talia non vitare contendis: hic autem conſligunt cauſæ juribus ſuis; & ſine derogatione quilibet mediocris addicitur, quando juſtitia teſte ſuperatur.

Hæc eſt indubitata nobilitas, quæ moribus probatur ornata.

Pulchrum eſt commodum famæ, fœda neglexiſſe lucra pecuniæ.

* Cor. Gam. *placata.*

EPISTOLA DECIMATERTIA.

Eutropio, & Acretio Theodoricus Rex.

Monet, ut annonas conſtitutas exercitui præbeant, ne ejus direptioni pateant Provinciales.

STudium veſtrum Reipub. grata mente debetis impendere: quia nos agnoviſtis benemeritis multa præſtare. Nam pietatis intuitu viciſſitudinem pollicemur, cum tamen pro vobis omnia jubeamus. Atque ideo præſenti juſſione vos credidimus admonendos, ut annonas conſtitutas exercitui præbere debeatis; quatenus nec illi negligantur adverſo voto, nec Provinciales perinicioſa debeat gravare direptio. Commodius enim ſub expenſarum lege tenetur exercitus, quam ſi cuncta fuerit vaſtare permiſſus. Ignorat modum ſervare præſumptio; nec poteſt ſub modo redigi, cui licentia fuerit viſa concedi. Quapropter conſequatur exercitus alimoniam deputatam: ne qua pars prædictam poſſit ſuſtinere* violentiam.

Commodius ſub expenſarum lege tenetur exercitus.

Ignorat modū ſervare præſumptio.

* Alii, *moleſtiam.*

EPISTOLA DECIMA QUARTA.

Severiano Viro Illuſtri Theodoricus Rex.

Præficit eum tributis unicuique pro poſſeſſionum diverſitate imponendis; & jubet, ut perquirat, num Judices ob frequentiorem per Provincias diſcurſum incolis illicita diſpendia irrogaverint.

JUſtitiæ ratio perſuadet excedentes reprimere; ut ad cunctos poſſit quietis ſuavitas pervenire. Nam quemadmodum æquabilitas agitur, ſi vires mediocrium conſurgere non ſinantur? Provincialium itaque noſtrorum ſæpius querela comperimus, poſſeſſores idoneos Suaviæ non ſolum caſarum ſuarum tributariam functionem in tenuem* reliſiſſe fortunam: verumetiam ſcelerato commercio aliquid exinde ſuis paſſim applicare compendiis; ut functio publica commoditas ſit privata. Hoc quidem per plurimos deſideravimus corrigi: ſed hactenus in tuam laudem videtur potuiſſe differri; quatenus fides haberetur acceptior, quando poſt multos neglectus ſtudium veſtrum efficaciſſime comprobatis. Atque ideo prudentia, qua notus es, univerſum poſſeſſorem conſiderata juſtitia te jubemus inſpicere, & æquabilitatem tributi hac ratione moderari; ut quæ ſub aliis facta eſt omnium redemptione caſſata, pro poſſeſſionum atque hominum qualitate aſſis publicus imponatur. Sic enim & juſtitia perficitur, & vires noſtrorum Provincialium ſublevantur. Eos autem, quos ſine juſſione noſtra cenſum impoſuiſſe conſtiterit, & pro libito ſuo quorumdam onera in alios projecerunt, legum ſeveritas inſequatur; ut omnia illis detrimenta ſarciant, quibus incompetenter damna fecerunt. Illud quoque præcipimus inquirendum, ut inter Defenſores, Curiales, & Poſſeſſores illatorum ratio veſtigetur; & quicquid ab* octava Indictione nuper exempta ſuper tributarium ſolidum ſe poſſeſſor probaverit intuliſſe, nec noſtro ærario conſtat illatum, aut in expenſis neceſſariis, quæ in provincia factæ ſunt, juſta ratione non claruerit erogatum, iniqua præſumptio modis omnibus corrigatur. Hanc quoque partem non æſtimes negligendam, ut ſi hoc, quod Tabularius a cubiculo noſtro ſuſcepit, rationabiliter non docetur expenſum, ab injuſto retentatore reddatur. Quid enim tam abſurdum, niſi ut liberalitas noſtra, quam univerſis proficere volumus, nunc a paucis furtivo compendio opprimatur? Judices quoque provinciæ, vel Curiales, atque Defenſores tam de curſu, quam de aliis rebus illicita dicuntur poſſeſſoribus irrogare diſpendia. Quod te perquirere, & ſub ratione legum emendare cenſemus. Antiqui Barbari, qui Romanis mulieribus elegerint nuptiali fœdere ſociari, quolibet titulo prædia quæſiverint, fiſcum poſſeſſi ceſpitis perſolvere, ac ſuper indictitiis oneribus parere cogantur. Judex vero Romanus propter expenſas Provincialium, quæ gravare

* pro rejeciſſe. D. Gr. & Cuj. *reſiliſſe.*

* id eſt, *anno Chr.* 515.

pauperes ſuggeruntur, per annum in unumquodque municipium ſemel accedat: cui non amplius, quam triduanæ præbeantur annonæ, ſicut legum cauta tribuerunt. Majores enim noſtri diſcurſus Judicum non oneri, ſed compendia Provincialibus eſſe voluerunt. Domeſtici Comitis Gothorum, necnon & Vicedomini aliqua dicuntur Provincialibus * concinnatis terroribus abſtuliſſe. Quibus * juſtitia veſtra in examinationem deductis, quicquid ſuper hac parte inique geſtum eſſe cognoverit, amotis dilationibus, legaliter ordinabit. His ergo ac talibus, quæ ad utilitatem publicam vel Provinciales pertinent, ſub omni ratione diſcuſſis, ea te per omnia volumus agere, quæ noſtræ manſuetudini non debeant diſplicere. Illud ſane providentia noſtra reſpexit, ut omnibus a te ſollicita atque æquabili indagatione compertis, (*a*) * polyptychis jubeantur adſcribi; quatenus & teſtimonia fidei veſtræ clareant, & nulla poſthac, quæ (*b*) abrogari volumus, ſemina fraudis iterentur.

* Alii, *continuatis*.
* Alii, *inſtantia noſtra*.
* id eſt, *libris cenſualibus, & publicarū rationum*, *Sirmondus*.

(*a*) Polyptychis. Infra hoc lib. epiſt. 36. & 39. Andr. Alciatus lib.2.cap.26.parerg.Greg.lib.7. epiſt. 40. & lib. 12.epiſt. 30. *Forner.*

(*b*) Quia abrograri volumus ſemina fraudis. Ob eam olim cauſam tabulæ tributorum publicitus incidebantur. cent.6.cap.34.& 40.cent.1.cap.72. *Forn.*

EPISTOLA DECIMA QUINTA.

Univerſis poſſeſſoribus in Suavia conſtitutis Theodoricus Rex.

Scribit ſe ad eos miſiſſe Severinum cum Edictis, ut oppreſſos tributorum pondere relevet.

Licet cunctis laborantibus Comitatus noſter concedat, Deo auxiliante, juſtitiam; & hinc remedia ſubjectis ad reliquas regni partes, quaſi a vivo fonte deſcendant: tamen frequenti aditione permoti, ingenioſa pietate reperimus & æquitatem vobis concedere, & fatigationem longi itineris abrogare: quia dulciora ſunt beneficia, quæ nullis difficultatibus obtinentur. Miſimus itaque illuſtrem, & magnificum Severinum noſtris inſtitutionibus eruditum; ut hoc apud vos gereret, quod nobis ſemper placuiſſe cognovit. Vidit enim, quam honorabilis apud nos juſtus habeatur, quemadmodum bonis actibus clementia noſtræ Serenitatis arrideat. Exercet profecto, quod nos gratanter æſtimat accipere; nec poteſt amari rapacitas continenti Principi nulla * redemptione placitura. Præſumenrer ergo conveniat ad eum læſorum tumultus: ſperet remedium qualibet preſſus injuria. Difficultatem vobis querelæ ſubmovemus, dum in ipſis cunabulis ſcelera commiſſa reſecantur; ſine aliqua formidine alieni tributi ſarcina gravatus exclamet, accepturus remedium, quod de legibus habet. Sic enim confidimus: quia per eos, quos inſtituta noſtra componunt, innocentibus detrimenta non veniant. Qualia vero pro quiete veſtra, vel æqualitate tributorum diſponenda cenſuimus, (*a*) oracula noſtra, quæ dedimus ad ſupradictum virum illuſtrem Severinum, vulgata declarabunt; ut unuſquiſque unde ſupplicare debeat, evidenter agnoſcat.

Dulciora ſunt beneficia, quæ nullis difficultatibus obtinentur.
Juſtus apud Theodoricum honorabilis habebatur.
* Cuj. Gr. & For. *ratione*.

(*a*) Oracula, lib. 1. C. Theod. de rei vindic. & l. 2. de epiſc.aud.& l.1.ſi per obrept.& l.5.de hæret.l.18.de med. eod.Superba Principum de ſeipſis oratio:qualis & illa, ad orationem æternitaris noſtræ, l.3.C.Theod. de fabric. l. 2.C.eod.Sed nec ferenda iſta, noſtris altaribus ſuggeſtio offerebatur, l.ult.de relationibus. C. Theod. Novel. Anthen. de mulier. quæ ſe ſerv.Valentin. Novell. 1. de teſtam.l.8.quicunque, C.Theod.numen noſtrum, l.un.Cod. Theod. de imaginibus, quaſi non mortali hominum conditione ac lege, ſed ſingulari, divinoque jure Imperatores cenſeantur. *Forn.*

Æternitatem, altaria, & numen Principum notavit D.Juret.ad Symmachum.lib.4.Ep.54.

EPISTOLA DECIMA SEXTA.

Abundantio Præfecto Prætorio Theodoricus Rex,

Præcipit, ut per cunctam Italiam inquirat, ematque ligna ad mille dromones conſtruendos, & idoneum nautarum numerum claſſibus ſerviturum colligat.

Quamvis utilia Reipub. noſtra ſemper conſuetudine cenſeamus; & ob id omnibus poſſint eſſe gratiſſima, quæ jubemus, quia cunctis profutura noſcuntur: tractandum tamen eſt, ut Principis deſiderium nulli exiſtere debeat onerosum. Nam ſi præclare cogitata, non bene agantur, ingrata ſunt: illud autem ſolummodo perfectum dicitur, quod de voluntate ſimul, & actione laudatur. Cum noſtrum igitur animum frequens cura pulſaret, naves Italiam non habere, ubi tanta lignorum copia ſuffragatur; ut aliis quoque provinciis expetita tranſmittat, Deo nobis inſpirante, decrevimus, mille interim (*a*) dromones fabricandos aſſumere; qui & frumenta publica poſſint convehere, & adverſis navibus, ſi neceſſe fuerit, obviare. Sed tantæ rei quem deſideramus effectum, Magnitudinis veſtræ ſollicitudine credimus eſſe procurandum. Ideoque per cunctam Italiam directis artificibus apta operi ligna perquire. Et ſicubi cupreſſos aut pinos repereris in vicinitate littoris, dato competenti pretio dominis conſulatur. Hæc enim tantum ſunt, quæ ad taxationem vocentur. Cætera vilitate ſui non indigent æſtimari. Sed ne proviſio noſtra in mediis conatibus deſerta langueſcat, naurarum te jubemus ſub hac moderatione jam nunc competentem numerum, Deitate juvante, procurare. Et ſi is, qui nobis neceſſarius æſtimatur, ſervus fuerit alienus, aut conducat cum claſſibus ſerviturum: aut ſi hoc ipſe magis elegerit, accepto pretio rationabili, publico cedat ſui jura dominii. Si vero libertate gaudet electus, quinos ſolidos donativum, & annonam ſe noverit accipere competentem. Eo modo & illi tractandi ſunt, qui a ſuis dominis exuuntur: quando libertatis genus eſt, ſervire Rectori. Frequenter enim laborum patientes exiſtunt, quibus diſtricti domini colla preſſerunt: ita tamen, ut ſupradicti nautæ * arrharum nomine pro hominum qualitate binos aut trinos ſolidos a noſtra debeant ſede percipere; quatenus unuſquiſque cum fuerit admonitus, paratus debeat inveniri. Piſcatores vero non jubemus in hac definitione concludi, quia dolenter amittitur, qui ad procurandas delicias poſſidetur: quando & altera conſuetudo eſt ventis ſævientibus occurrere, & littora piſcoſa ſulcare.

Illud perfectū dicitur, quod de voluntate ſimul, & actione laudatur.
Libertatis genus eſt ſervire Regi.
* Ed. *curarū*.

(*a*) Dromones naves ſunt, ut Ethicus Hiſter ſcribit lib.5. Harum ut ad rem frumentariam aptarum meminit hic Caſſiodorius, a quibus & dromonarii, navicularii dicti. Et Procopius lib. 3. de bello Gothico: Iſidor. lib. 9. Etymol. cap. 1. Dromones longas naves vocat: quæ, quoniam fugæ curſuique opportuniores ſunt, ἀπὸ τοῦ δρόμου dictæ videntur, quaſi curſuariæ. Jul. Pollux Onomaſt. ad Commod. Imp. holcadas vocavit: Fulgentius vero δρομάδων lembum: ſed & Moſchopulo δρόμωνας; uſitata etiam nautis Ligerim noſtrum accolentibus voce, Thoue, παρὰ τῷ θεῖν. *Forner.*

EPISTOLA DECIMA SEPTIMA.

Abundantio Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Illum laudat ob ſubitam navium conſtructionem; & jubet, ut eas Ravennam mittat, aliaſque curet fabricandas; tum probibet, quominus nautis piſcatores alveos Mincii, Ollii, cæterorumque fluminum ſuis præcludant ſepibus.

Spes effectus tædium laboris excludit.

ALacriter incumbendum eſt inchoatis, cum jam vicinitas perfectionis arriſerit: quando ſpes effectus tædium laboris excludit, & magnum genus incitamenti, credere deſiderata compleri. Dudum igitur Magnitudini veſtræ, ex Italiæ littoribus officia juſſimus præparare nautarum; ut dromones, quos induſtria fabricare valuiſſet, manus remigum proviſa ſuſciperet. Sed tu judicio noſtro, electionique reſpondens oſtendiſti, quam fuerit indubitata perfectio, efficaciſſimis imperaſſe, quod quæritur. Renuntias (*a*) illico completum, quod vix credi poterat inchoatum; ut pene quanta velocitate navigari ſolet, conſtructio navium tanta ſit celeritate completa. Nec ſolum verba narrata ſunt: obtuliſti oculis noſtris ſubito claſſeam ſylvam hominum, domos aquatiles, exercituales pedes, qui nullo labore deficiant, ſed inconcuſſos homines ad deſtinata perducant; trireme vehiculum remorum tantum numerum prodens, ſed hominum faeies diligenter abſcondens. Hoc primum inſtituiſſe legimus Argonautas. Quod & armatis aptum, & congruum probatur eſſe commerciis; ut qui peregrinas claſſes optabamus aſpicere, nunc mittamus aliis provinciis & terrorem pariter, & decorem. Ornaſti Remp. tua inſtitutione reparatam. Non habet, quod nobis Græcus imputet, aut Afer inſultet. Illud apud nos invidi vigere reſpiciunt, unde illi per magna pretia ſua vota complebant. Nunc prædictis rebus armamenta procurate, vela præcipue alas navium facientia, linum volatile, quidam ſpiritus currentium carinarum, prænuntia mercium, auxilia quieta nautarum: quorum beneficio conficiunt otioſi, quod a celerrimis avibus vix probatur impleri. Hoc Iſis rati prima ſuſpendit, cum per maria Apochran filium ſuum audaci fœmina pietate perquireret. Ita dum materna charitas ſuum deſiderium feſtinat explere, mundo viſa eſt ignota reſerare. Atque ideo, divino nobis auxilio ſuffragante, cujus virtutis eſt hominum vota perficere, proxima die Iduum Juniarum ad urbem Ravennatem congregatio navium cuncta conveniat; quatenus res de vicino fine gaudentes, ad pleniſſimum perducantur effectum. Sed quoniam dromonum numerum, juvante Deo, cupimus ampliari; ſi qua ligna fabricis eorum neceſſaria per utramque Padi ripam potuerint inveniri, nullo obſiſtente jubemus abſcidi: quia ſine præjudicio dominorum operi tantum præſenti volumus injuncta concedi. Mittat Padus noſter indigenas pelago naves; & abies, quæ fluentis amnicis nutrita ſurrexit, marinarum ſuperare cumulos diſcat undarum. Illud etiam magnopere credidimus amputandum, quod veſtra fieri ſuggeſtione comperimus: ne quis in fluminibus navigeris, diverſis territoriis meantibus, id eſt in Mincio, Ollio, Anſere, Arno, Tiberi, audeat (*b*) fluminum alveos piſcandi ſtudio turpiſſima ſepe concludere; & quæ ſunt præſumpta, protinus auferantur. Pateat amnis in navium curſus: ſufficiat humano deſiderio conſuetis artibus delicias quærere, non * artificio ruſtico libertatem fluminis impedire: ne, quod dici nefas eſt, utilitati publicæ voluptas privata obſtitiſſe videatur.

Argonautæ primi triremes instituerunt.

Iſis prima navibus vela ſuſpendit.

Divinæ virtutis eſt vota hominum perficere.

Fluminum alvei liberi eſſe debent.

* *Ac. commenta.*

(*a*) Tale eſt, quod ait Imperator Conſtant. lib. 7. de operibus publicis. Codex Theodoſ. Monendi ſunt judices &c. *Jur.*

(*b*) Libertatem fluminis impedire. Prodita ſunt in hanc rem a Prætoribus interdicta, ne impediatur navigatio: Ne quid in flumine publico, ripave ejus facias: Ne quid in flumine publico, neve in ripa ejus immittas, quo ſtatio, iterve navigio deterior ſit. l. 1. D. de fluminibus. Item, ut in flumine publico navigare liceat, lib. 43. tit. 13. & 14. Pandect. Sed & veterum Prætorum de retandis fluminibus locandis edicta refert, & interpretatur Aulus Gell. lib. 11. cap. 17. Cui reſpondet inſtitutum Ligeris alvei purgandi, quod Aurelianenſes accolæ, balizer la riviere de Loire. *Forn.*

EPISTOLA DECIMA OCTAVA.

Uviliæ Viro Illuſtri, Comiti Patrimonii Theodoricus Rex.

Scribit ſe juſſiſſe, ut nautæ quærerentur, & Ravennam mitterentur; tum præcipit, ut ſi quæ ligna per ripam Padi fabricandis dromonibus apta etiam in prædiis Regalibus inveniantur, abſcindere ea liceat.

UTilitas publica ſicut ad conſervationem reſpicit omnium, ita debet perfici ſtudio, ac labore cunctorum: quia magnæ laudis occaſio eſt, ſi in cauſa communi aliquid ſingulariter videatur impleri. Facit enim unde commendetur & reliquis, qui tamen & ſibi ſe profuiſſe cognoſcit. Pridem igitur nos juſſiſſe meminiſti, ut per domum noſtram navigandi quærerentur artifices. Quos, Deo auxiliante, proviſos ad Ravennatem urbem die Iduum Juniarum præcipimus incunctanter occurrere; ut adventus eorum conſtructioni navium oportune videatur offerri: ne res diviſæ generare ſibi videantur aliquam tarditatem; & parum ſit unam perficere, niſi contingat utramque procurare. Si qua etiam per ripam fluminis Padi ligna fabricandis apta dromonibus in prædiis Regalibus potuerint inveniri, artificibus huic operi a magnifico viro Abundantio Præfecto Prætorio deputatis abſcindendi ſit permiſſa licentia. (*a*) Volumus enim hoc exemplum a noſtris prædiis inchoare; ut nulli gravis ſit juſſio, quæ conſtringit & Principem.

Gravis non eſt juſſio, quæ conſtringit & Principem.

(*a*) Volumus hoc exemplum a noſtris prædiis inchoare, ut nulli gravior ſit juſſio, quæ conſtringit & Principem, l. 4. C. de legibus. Legem ſtatuens, legi ſe ſubjicere debet. Seneca de legum latoribus. epiſt. 91. Auſonius ex Pitthaco, Pareto legi, quiſquis legem ſanxeris. Quamvis Princeps ſit ſolutus legibus, l. Princeps, D. de legibus. Dion. lib. 53. λελύνται δὲ τῶν νόμων inquit, τοῦτ' ἐστι, ἐλεύθεροι ἀπὸ πάσης ἀναγκαίας κηρύσεως εἰσι, καὶ οὐδενὶ τῶν γεγραμμένων ἐνέχονται. Quare Theodahadus Rex infra lib. 10. epiſt. 16. Cum poſſimus, inquit, omnia, ſola nobis credimus licere laudanda. *Fornet.*

EPISTOLA DECIMA NONA.

Gudinando Sajoni Theodoricus Rex.

Jubet, ut collecti nautæ Ravennam citius mittantur.

Majora ſibi facit credi, quiſquis efficaciter injuncta peregerit.

MAjora ſibi facit credi, quiſquis efficaciter injuncta peregerit: quia indubitanter illi aliquid committitur, qui optime comprobatur; & ſta

(*a*) honeſtum ſuffragium eſt ſecundi judicii, documentum prioris. Atque ideo ordinatione magnificorum virorum Abundantii Præfecti Prætorio, atque Wiliæ Comitis Patrimonii ad illam provinciam te jubemus excurrere; ut tam de domo Regia, quam in locis aliis habitantes ſecundum priora præcepta proviſos nautas ad urbem Ravennatem die Iduum Juniarum, Deo auxiliante, feſtinare compellas; quatenus nulla tarditas tam præclaris juſſionibus afferatur. Cave ergo, ne te venalitas maculet, aut neglectus turpis involvat; & tam magnæ rei ſupra te ruentis pondere comprimaris, ſi tantis ac talibus rebus impar extiteris.

(*a*) Honeſtum ſuffragium eſt, l. non omnes, §. a barbaris, D. de re milit. *Forner*.

EPISTOLA VIGESIMA.

Aviſſo Sajoni Theodoricus Rex.

Statuit, ut ad ripam Padi cum artificibus accedat, ad ligna dromonibus apta concidenda, abſque tamen poſſeſſorum damno. Et jubet, ut auferantur ſepes a fluminibus Mincio, Ollio, Anſere, Tiberi, & Arno, quo alvei tractus liber ſit navium excurſibus.

PEr utramque ripam Padi reperiri ligna comperimus fabricandis apta dromonibus. Ideoque tibi præſenti juſſione delegamus, ut ſecundum ordinationem magnificorum virorum Abundantii Præfecti Prætorio, atque Vviliæ Comitis Patrimonii ad loca deſignata cum artificibus incunctanter accedas; & ſive in domo regia, ſeu in privata reperta fuerint, ſine aliqua facies tarditate procurari: quia nulli grave credimus præbere, quod, Deo auxiliante, pro communi utilitate præparatur. Verum ita volumus te injuncta peragere, ut nihil ad lædendum poſſeſſorem ſtudioſe videatur inquiri: ſed tantum quæ ſunt neceſſaria utilitatis noſtræ cauſa præſumantur. Non exquiratur aliquid a domino, quod poſtea publico non dicatur acceptum. Ligna ſilveſtria jubemus cædi, non aliquid de alienis facultatibus violenter abſcidi. Talia nobis proſunt, qualia noſtros gravare non poſſunt. Quæ ſi cauſa præſens non exquireret, ille ſe crederet non habere. In Mincio, Ollio, Anſere, Tiberi, & Arno fluminibus comperimus quoſdam ſepibus curſum fluminis, quantum ad navigandi ſtudium pertinet, inciſſe. Quod te volumus ordinatione magnifici viri Abundantii Præfecti Prætorio modis omnibus amputare; nec tale aliquid permittatis quemquam ultra præſumere, ſed (*a*) inviolati alvei tractus navium relinquatur excurſibus. Scimus enim retibus, non ſepibus eſſe piſcandum. Nam hinc quoque deteſtabilis aviditas proditur; ut ſibi tantum feſtinet includere, quantum ad multos poterat pervenire.

Nulli gravare præbetur, quod pro communi utilitate præparatur

(*a*) Inviolati alvei tractus navium relinquatur excurſibus. Retibus, non ſepibus eſſe piſcandum, flumina purganda eſſe & Juriſconſulti præcipiunt lib. 43. D. tit. ne quid in flumine publ. l. un. C. lib. 10. tit. 29. de Alexandrinis Primatibus. Congruit huic loco, quod Aul. quoque Gellius in veterum Prætorum edictis, quid ſignificet flumina retanda publice redempta habere, interpretatur purgare a retis, id eſt, arboribus, quæ aut ex ripis fluminum eminerent, aut in alveis eorum exſtarent: appellata autem eſſe quaſi a retibus, quod prætereuntes naves impedirent, & quaſi irretirent. Hæc ille lib. 11. cap. 17. noct. Attic. *Forner*.

EPISTOLA VIGESIMA PRIMA.

Capuano Viro Senatori Theodoricus Rex.

Multis laudibus illum evehit, ipſique Decuriarum Recturam confert; &, quæ ſit hæc dignitas, exponit.

SI te tironem noſtra judicia delegiſſent: ſi ad examinis trutinam veniſſes incognitus, æſtimaremus monendum, quali te prudentia, quo decore tractares: ſed omnium crederis intelligentiam habere virtutum, qui exerceri meruiſti militia litterarum. Æſtimas enim qua te debeas modeſtia continere, qui alieni negotii viſus ex vota peregiſſe. Nam ſi te Judicis ſuſpicio * ſæva tetigiſſet, laudando juſtitiam leni ac penetrabili remedio ejus animum corrigebas: obtinens ſuavi perſuaſione, quod Superiori non potuiſſes imponere. Quis ergo dubitet illa te diligere, quæ conſtat voce publica ſuaſiſſe? Profeſſa bona non habentur ambigua; nec cujuſquam acquieſcit ingenium, ubi quod ipſe potuit emeritus proſequi, ab aliis tamquam rudis videatur edoceri. Prolati documenti fidem fieri legitima voce poſcebas: examinans, ſi retinerent incorruptam ſcrinia veritatem. (*a*) Judex nunc exhibe, quod te volebas apud alios obtinere. Age, ne tua tibi objiciatur oratio: quia pondus eſt pudoris graviſſimi, propria voce convinci. Sume igitur, auctore Deo, Recturam Decuriarum, humanorum actuum veriſſimum teſtem, ſecuritatem poſſidentium, publicæ fidei ſplendidiſſimum templum. Unde tantum tibi laudis acquiritur, * quantorum illic utilitas incorrupta ſervatur. Vivat tibi perpetuis ſæculis decedentium voluntas: tranſeant in poſteros judicia parentum: ſcriniis tuis ſervetur omnium quies. Alii honores habeant & terribiles faſces: tibi vitæ humanæ gratiſſimi videntur militare cuſtodes; ibi enim abſolutiones ſunt hominum, vincla cauſarum, catena litium, carcer furoris. De quo verius diceret vates Mantuanus: Clauduntur litis portæ, furor impius intus incluſus, fremit horridus ore cruento. Decuriales igitur, habita meritorum æſtimatione, deligito: quia non decet tantæ Urbis appellare, quod vile eſt. Majoris etiam natu utere) cum fuerit neceſſe (ſententia, factus tot Patribus ſenior, tantis tacentibus vox Senatus. Vide quid dignitatis acceperis, ut inter tot eloquentes viros ſis dicendi primarius, quos etiam nobis profitemur eſſe reverendos. Aſſume ergo concedere, quæ jubemus: præſtare, quæ credimus; ut illis aperias januas Curiæ, quos noſtra electio Aulam juſſerit libertatis intrare.

* Jur. *ſeava, id eſt ſiniſtra & perverſa.*

Profeſſa bona non habentur ambigua.

Pondus eſt pudoris graviſſimi, propria voce convinci.

Rectoris Decuriarum munus.

* Alii, *quoniam eorum.* Cor. Gam. *quantum eorum.*

(*a*) Judex nunc exhibe, quod te volebas apud alios obtinere. Notandum eſt collegium Decurialium in urbe Roma fuiſſe, qui S. C. acta, auctoritates Senatus excipiebant, perſcribebant, complebant, ſcrinia Senatus ſervabant, viri ſcribendi dicendique periti, quibus præfuit Rector, quem Judicem Auctor appellat, quoniam judicabat inter Decuriales, & alios, ideo l. 1. C. de Decurialibus, ait eum, qui velit cum Decuriali agere de auferendo privilegio, & jure veteri conceſſo, Judicem decutiæ adire debere. *Breſſ.*

EPISTOLA VIGESIMA SECUNDA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Indicat ſe elegiſſe in Rectorem Decuriarum Capuanum præclaris virtutibus exornatum.

LIcet caute ſemper eligendus ſit, qui vobis mittitur approbandus) quia ipſe magis traditur examini, cujus ſententia noſcitur prolata penſari (illas tamen prudentibus viris ſociari cupimus dignitates, quæ Romanis * artibus quaſi gemmæ nobiles affiguntur. Ubi enim dignius eloquens, quam in civitate proficiat litterarum; ut ibi declaret meritum, ubi nutrivit ingenium? Aptum eſt omne bonum locis ſuis; & laudabilia quæque ſordeſcunt, niſi congrua ſede potiantur. Requirit pugna validas manus: deſiderat navigium pectus animoſum; ſic ſcrinia veſtra fidele propoſitum: ſic Curia facunda diſertum. Multa ergo deliberatione penſandus eſſe creditur, qui quotidie veſtris ſenſibus offeratur. Capuanum igitur ſpectabilem virum æſtimatio noſtra reſpexit, qui Curiæ veſtræ ſententiam majoris natu auctoritate facundus ediceret, & Senatus ſcrinia conſcientiæ puritate ſervaret; ut actus illos mundo celeberrimos ſua reddat integritate laudandos. Magnum munus eſt, Patres Conſcripti, ad integritatem deligi; nec mediocriter probatur conſcientia, cui eſt veritas commiſſa ſæculorum. Nam ſi prædicatur teſtis, qui in præſenti negotio vera dixerit; qua laude conſeri poterit, qui cunctis temporibus certa tranſmittit? Sed quamvis alumni veſtri habeatis cuncta notiſſima: juvat magis illa repetere, quæ omnium conſenſus poſſit agnoſcere. Adeſt ſemper electa quædam ſermonum gratia, blanditur auribus, mentem trahit, utitur perſpicuitate facundiæ, qualem de pura conſcientia decet emanare. Eſt enim quoddam ſpeculum morum agentis oratio; nec majus poteſt eſſe mentis teſtimonium, quam qualitas inſpecta verborum. Nam ut ejus propria deſcribamus, patitur in ſimplicibus rebus linguæ retinacula; his eo tamen * torrentior, cum perorat; & hoc illi ad gratiam datum eſt providente natura, ut quem præ foribus hæſitantem videras, eloquentem in certaminibus obſtupeſcas. Illa vero memoria, quæ Oratorum theſaurus jure vocitatur, tanta in eum firmitate conſedit, ut ſemel audita ſcripto apud eum putes eſſe recondita. Magnum beneficium, oblivionis neſcire defectum; & quædam ſimilitudo vere cœleſtium eſt, tempora decurſa ſemper habere præſentia. Quæ nunc ideo declaramus, ut cognoſcatis ſubjectorum gratas nos habere virtutes; & judicium noſtrum non per caſuale votum, ſed per electionis ſtudium doceamus eſſe conceptum. His ergo, P.C. Capuanum bonis dotatum, à præſenti Indictione Decuriarum Rectorem eſſe præcipimus, majoris etiam natu auctoritate ſubvehimus; ut qui ſe morum cana maturitate tractavit, quod eſt ampliſſimum reverentiæ genus, in veſtro Ordine ætatis honore gratuletur. Augebit eloquentiam officio meliore ditatus: quoniam multum facundior eſt, qui ſententiam dictat, quam ille qui ſupplicat. Libertas verba nutrit; metus autem copiam frequenter intercipit. Actus quoque ipſe longe diſſimilis; ut qui pridem aſſiſtebat etiam mediocribus humilibuſque fortunis, nunc introducat veſtræ Curiæ Conſulares.

*Gr. & Cuj. *artibus.*

Laudabilia quæque ſordeſcunt, niſi congrua ſede potiantur.

Magnum munus eſt ad integritatem deligi.

Eſt quoddam ſpeculum morum, agentis oratio.

* Alii, *correctior.*

Memoria. Oratorum theſaurus.

Libertas verba nutrit. Metus frequenter verba intercipit.

EPISTOLA VIGESIMA TERTIA.

Abundantio Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Jubet, ut Sagittariis ad Comitem Julianum deſtinatis annonas, & navigia præbeat.

*TAtanem Sajonem noſtrum cum ſagittariis ad illuſtrem virum Comitem Julianum æſtimavimus eſſe dirigendum; ut majus ſumeret robur duplicatus exercitus. Oſtentent juvenes noſtri bellis, quod in gymnaſio didicere virtutis: Schola Martia mittat examina: pugnaturus ludo, qui ſe exercere conſuevit in otio. Atque ideo illuſtrem Magnitudinem tuam eis annonas, & navigia ſecundum conſuetudinem præbere cenſemus; quatenus (juvante Deo) quo directi ſunt, debeant pervenire. Veſtræ enim ſollicitudini damus noſtrarum efficaciam juſſionum: quia nullatenus deſtitui poſſe creditur, quod, Deo juvante, tuis ordinationibus inchoatur.

* Gr. & Cuj. *Tannem.*

EPISTOLA VIGESIMA QUARTA.

Epiphanio Viro Senatori, Conſulari Provinciæ Dalmatiæ Theodoricus Rex.

Monet, ut bona Joannæ, quæ inteſtata, & nullis affinibus ſuperſtitibus deceſſiſſe perhibebatur, fiſco Regio applicet; dummodo tamen rem ita ſe habere compererit.

JOanna Andreæ quondam jugali ſuo ſucceſſiſſe legis munere perhibetur; quæ inteſtata, nullis exiſtentibus proximis, luce dicitur eſſe privata. Cujus ſubſtantia a diverſis nullo legitimo jure ſuffultis uſurpatione voluntaria ſuggeritur poſſideri. Et quia (*a*) caduca bona fiſco noſtro competere legum cauta decreverunt; ideo te præſentibus oraculis admonemus, ut hujus rei veritate diſcuſſa, ſi revera, ut ad nos perlatum eſt, nullus ei aut teſtamento heres extitit, aut proximitatis jure ſucceſſit, fiſci noſtri eam facias compendiis aggregari: quando innocentiæ noſtræ profeſſio eſt, juſta compendia non negligere, apud quem calumnia nunquam locum potuit invenire. Rogari enim in talibus cauſis, non fraudari Principem decet: quia negligentiæ vitium eſt, præſumptiones relinquere, quas jura præcipiunt amputare. Si quid autem contra repereris, quietos dominos habere patieris: quia magis illa noſtra ſunt patrimonia, quæ a ſubjectis legitime poſſidentur.

Caduca bona fiſco Regis competunt.

Negligentia vitium eſt præſumptiones relinquere, quas jura præcipiunt amputare.

(*a*) Caduca bona fiſco noſtro competere. Ex jure, quo ἀδέσποτα, & ἀκληρονόμητα Principis fiſco cedunt, ut theſauri, ut vacantia bona, quæ heredem non inveniunt, vel indignis relicta aut incapacibus auferuntur. Ulpian. fragm. tit. 17. & 18 l. un. C. de cad. toll. Plinius Panegyrico ad Trajan. Sup. lib. 6. form. 3. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA QUINTA.

Bacaudæ Viro Sublimi Theodoricus Rex.

Concedit illi in perpetuum Mediolanenſis Tribunatus curam.

FEſſos annos munificentia noſtra corroborat: dum ætatem occiduam penuriæ non facit detrimenta ſentire. Juvenum ſiquidem virtus præſumptione laboris animatur: ſola ſenum vita eſt, quietis inveniſſe remedia. Atque ideo tua ſuppli-

Juvenum virtus præſumptione la-

beris animatur. Sola ſenſi vita eſt, quietis inveniſſe remedia.

catione permoti, deſignati (*a*) Tribunatus curam in Mediolanenſi urbe diligentiſſime peragendam, ad te decrevimus pertinere. Ita ut, quod eſt in Reipub. militia novum, donec vixeris, nunquam tibi ſucceſſorem tribuat cujuſquam plectenda præſumptio; quatenus in exhibendis voluptatibus officii hujus cura manſuetudinis noſtræ beneficio jugiter perfruaris: habens in utroque, quod tuam conſoletur ætatem, loci commodum, & lætitiam voluptatum.

(*a*) D. Juret. exiſtimat hæc intelligenda eſſe de Tribuno voluptatum, cujus mentio eſt infra lib. 6. fur. 19. & lib. 7. for. 10.

EPISTOLA VIGESIMA SEXTA.

Univerſis Gothis per Picenum, & Samnium conſtitutis Theodoricus Rex.

Præcipit, ut 8. Iduum Juniarum ad Aulam, ſine ullo Provincialium damno, Regalia dona accepturi veniant.

Pene ſimilis eſt mortuo, qui a ſuo Dominante neſcitur.

QUamvis munificentia noſtra ſit omnibus ubique gratiſſima; multo tamen acceptiora credimus, quæ noſtri præſentia conferuntur: quia majora de conſpectu Principis populi ſumunt, quam de largitate beneficia conſequuntur. Nam pene ſimilis eſt mortuo, qui a ſuo Dominante neſcitur; nec ſub aliquo honore vivit, quem Regis ſui notitia non defendit. Et ideo præſenti juſſione mandamus, ut octavo Iduum Juniarum die, Deo auxiliante, ad præſentiam noſtram venire debeatis, qui ſolemniter (*a*) Regalia dona ſuſcipitis, ſi venire protinus feſtinatis. Illud tamen neceſſario commonentes, ut venientium nullus provenire poſſit exceſſus, nec (*b*) poſſeſſorum ſegetes, aut prata vaſtetis: ſed ſub omni continentia properantes, de cuſtodita diſciplina grata nobis eſſe veſtra occurſio poſſit: quia ideo exercituales gratanter ſubimus expenſas, ut ab armatis cuſtodiatur intacta civilitas.

(*a*) Vide Luitprandum lib. 6. cap. 5. Hæc autem dona conferebantur Kalendis Januariis. Niceph. lib. 10. cap. 23. Sozom. lib. 5. cap. 17. Ambroſ. ſerm. 14. *Jur.*

(*b*) Nec poſſeſſorum ſegetes, nec prata vaſtetis. Tranſitus militum ſit innocens, neve fruges lædat. Itaque quod de jure ſervitutis haſtæ rectæ illæſis fructibus ferendæ a Paulo ſcriptum eſt, l. 7. qui ſella. D. de ſeru. ruſt. præd. quidam tractum a Regibus ſuſpicantur, qui extero exercitui commeare ditionis ſuæ regionem per aliquam permittunt. Unde Lyſander Laconum Dux apud Plutarchum videns Boeotos incertæ fidei, cum per eorum agros tranſiret, ſciſcitatus eſt, utrum rectis, an inclinatis haſtis tranſiret. Sed ego putem Juriſconſultum de privato jure, non Imperatorio ſenſiſſe, l. 13. item quæritur, §. exercitu. l. 15. ex conducto, verſi. exercitus præteriens per laſciviam. D. locat. Idem Juſtinianus Novel. 130. περὶ παρόδου στρατιωτῶν conſtituerat: cujus auſpiciis, ac legibus Beliſarius rexit exercitum. Nam cum militum quidam in agros diſcurrentes, fructus attingerent, eos ignominia notatos convocans, ſic eſt allocutus: Vim afferre, & ex alienis paſci turpe ſemper, ac probroſum videtur, quod injuſtum in ipſo feratur. Auctor Procop. lib. 4. de bello Vandalico. Infr. lib. 12. epiſt. 5. *Ferner.*

EPISTOLA VIGESIMA SEPTIMA.

Guduin Sajoni Theodoricus Rex.

Imperat, Millenarios provinciæ Piceni, & Samnii commoneat, ut ad Aulam tum donativum accepturi, tum geſtarum in bello rerum rationem reddituri citius properent.

COnſuetudine liberalitatis Regiæ commonemur, ut Gothis noſtris debeamus (*a*) ſolemnia dona largiri. Et ideo devotio tua Millenarios provinciæ Piceni, & Samnii ſine aliqua dilatione commoneat; ut eos, qui annis ſingulis noſtræ manſuetudinis præmia conſequuntur, pro accipiendo donativo ad Comitatum faciat incunctanter occurrere; quatenus qui bene nobis meriti fuerint, majore munificentia gratulentur. Inculpabiliter enim neceſſe eſt vivat, qui ſuam præſentiam novit Principibus offerendam. Bonos enim laus, malos querela comitatur. Decet etiam nos ſub hac occaſione (*b*) ſingulorum facta perquirere; (*c*) ut nulli poſſit perire, quod fecit in acie. Nam ſi ſemper conſuetudinarias res * expectet exercitus, virtutem non poteſt amare neglectus. Trepidus diſcat ad Judicem venire, qui ſe non meminit audacter aliquid egiſſe; ut melius poſſit hoſtibus violentus inſurgere, qui noſtræ maluit imputationis vulnera declinare.

Inculpabiliter neceſſe eſt vivat, qui ſuam præſentiam novit principibus offerendam. Bonos laus, malos querela comitatur.

* Gr. Cuj. Niv. Ga. *expediret.*

(*a*) Solemnia dona, & annua munera, infra epiſt. 42. hujus lib. 5. *Ferner.*

(*b*) Singulorum facta perquirere. Idem tribuit Alexandro Mammeæ filio Lampridius. *Ferner.*

(*c*) Singulorum facta perquirere; ut nulli poſſit perire, quod facit in acie. Regia munera hæc donativa, præter ſtipendia conſueta, militibus in præmium fortitudinis cedebant: nec temere, neque paſſim omnibus citra delictum. Fuit ſub Juſtiniano Quæſtor præmiorum Agathias lib. 3. de bello Gotth. In exercitu, inquit, nec Ducis, nec Præfecti munere fungebatur: nec miles quidem. Quæſtor alioquin, & Regiæ pecuniæ cuſtos, haud tamen earum quæ militibus in ſtipendium pendebantur; nam alteri erat hæc cura demandata: ſed quæ ex Imperatoris ærario ad exercitum, his & in præmium mittebantur, qui inſigne aliquod facinus in bello geſſiſſent. Qua ex re non obſcurus is erat, ſed præpotens factus, atque adeo, ut arcanorum eſſet inter cæteros particeps, ita ut firmitatis tum plurimum & fidei Principum dicta viderentur habere, cum illi placerent: quod hic Caſſiodorius quoque ſubinditare videtur, dum ait ſingulorum facta, &c. quaſi eſſet in caſtris quidam explorator induſtriæ, & fortitudinis cujuſque militum: cujus renuntiatio apud Principem valeret ad militis ſtrenui commendationem. *Fern.*

EPISTOLA VIGESIMA OCTAVA.

Carino Viro Illuſtri Theodoricus Rex.

Illum accerſit ad Comitatum ſuum, ut pote virum illuſtrem, ſibique neceſſarium.

HAbent hoc glorioſum præjudicium bonarum merita perſonarum, ut otio torpeſcere non ſinantur, qui probis actionibus innoteſcunt. Et ideo tam deſiderio veſtro ſatisfacientes, quam quod vos neceſſarios eſſe credidimus, juſſis præſentibus evocamus; quatenus & viris nobilibus obſequia noſtra decorentur, & quæ utilia nobis credimus, per te expedire poſſimus.

Otio torpere non ſinantur, qui probis actionibus innoteſcunt.

EPISTOLA VIGESIMA NONA.

Neudi Viro Illuſtri Theodoricus Rex.

Jubet, ut non trahatur Oeerus cæcus in ſervitutem, ſi probaviſſe ſe eſſe ingenuum reperiatur.

MOvit nos quidem Oceri fuſa precatio, ſed magis miſerabiliorem reddidit virum luminis ſui ademptus ornatus: quia neceſſe eſt, ut amplius permoveat viſa, quam audita calamitas. Is enim perpetua nocte ſuperſtes ad remedia noſtra mutuati luminis beneficio feſtinavit; ut quem videre non poterat, ſaltem clementiæ ſuavitate ſentiret. Clamat enim ſibi Gudila, vel Oppane incognitam ſuo generi conditionem ſervitutis imponi, cum pridem ſub libertate noſtros fuerit ſecutus exercitus. Mirati ſumus talem in famulatum trahi, qui a vero domino debuiſſet expelli. Novus ambitus eſt * talem quærere, quem poſſis horrere; ſervumque dicere, cui debeas divina conſideratione ſervire. Adjiciens etiam hujuſmodi calumnias Pithiæ Comitis celebratæ opinionis viri ſibi examinatione ſummotas. Nunc autem infirmitatis ſuæ mole compreſſum, manu vindicare non poſſe, quæ patrona fortibus probatur aſſiſtere. Sed nos, quorum eſt proprium inter pares ac diſpares æquabilem juſtitiam cuſtodire, præſenti juſſione decernimus; ut ſi in judicio ſupra memorati quondam Pithiæ ſe probavit ingenuum, calumniantes protinus amoveatis; nec audeant ulterius neceſſitatibus alienis illudere, quos ſemel convictos decuerat ſua vota damnare.

Permovet magis viſa, quam audita calamitas.

* *Juret, eaeum.*

Manus fortium patrona.

EPISTOLA TRIGESIMA.

Gudui Viro Sublimi Theodoricus Rex.

Præcipit, ut a Coſtula, atque Daila Gothorum libertate gaudentibus onera ſervilia amoveantur.

QUos Duces eligimus, eis ſimul & æquitatis momenta jure delegamus: quia non tantum armis, quantum judiciis nos effici cupimus clariores. Coſtula igitur, atque Daila cum, Deo propitio, Gothorum noſtrorum libertate lætentur, onera ſibi ſervilia a vobis cauſantur injungi; quæ nec ipſos deceat perpeti, nec cuiquam irrationabiliter fas ſit imponi. Quod ſi ita geſtum eſſe cognoſcis, ſine aliqua dilatione facias amoveri: ne ad nos exinde ulterius querela revocetur, & incipiat gravis eſſe animo noſtro in Ducem revoluta cauſatio, quem magis oportet talia peragere, quæ nos delectet audire.

EPISTOLA TRIGESIMA PRIMA.

Decorato Viro Devoto Theodoricus Rex.

Decernit, ut Marcus Presbyter, Andræas, & alii cogantur ad pecuniam fiſco ſolvendam, ſi debitores eſſe conſtiterit.

THomas vir clariſſimus inter Apuliam, Calabriamque provincias de Siliquatici titulo Indictionum octavæ, nonæ, undecimæ, primæ, ſecundæ, & quintædecimæ, quas ad conductionem ſuam pertinuiſſe commemorat, nonnullos maximam pecuniæ quantitatem * retinere conqueritur. Et quia utilitatem publicam diuturna non convenit ludificatione differri; ideo devotio tua præſentia decreta ſuſcipiens, Marcum Preſbyterum, Andræam, & Simeonium, vel reliquos, quos brevis ſubter annexus eloquitur, ſervata in omnibus civilitate conveniat; ut ſi eos non per calumniam, ſed manifeſtos revera fiſco conſtiterit eſſe debitores, ſummam, quæ rationabiliter poſtulatur, ſine aliqua imminutione perſolvant. Providendum eſt enim, ne ſpiritus contumacium perſonarum publicis rationibus aliquod videatur afferre diſpendium. Qui vero minus intentata cognoſcunt, ad judicium competens te imminente conveniant; ut quod æquitati congruit, utrarumque partium allegatione recognita, ſalvis legibus impleatur.

* D. Grul. & Cuj. *debere*, alii, *redhibere.*

Utilitatem publicam diuturna non convenit ludificatione differri.

EPISTOLA TRIGESIMA SECUNDA.

Brandilæ Theodoricus Rex.

Admonet, ut corrigat Proculam uxorem ſuam, quæ graviſſime percuſſiſſe uxorem Patzenis dicebatur: ſi tamen accuſatam falſo eam eſſe crediderit Brandila, vult, ut ad Aulam cum uxore veniat cauſam dicturus.

ADiit nos innumeris vicibus Patzenis repetita conqueſtio: qui cum eſſet in expeditione feliciſſima conſtitutus, a Procula conjuge tua uxorem ſuam aſſeruit trina fuiſſe cæde laceratam; ita ut ſolo beneficio deſperationis evaderet, cum non plagis feſſa, ſed jam crederetur extincta. Hanc nos, ſi tamen vera eſt, in fœmina quam maxime mirantes audaciam, tranſire non patimur impunitam. Atque ideo decretis te præſentibus admonemus, ut ſi factum evidenter agnoſcis, delatam querimoniam, pudori tuo conſulens, (a) maritali diſtrictione redarguas; quatenus ex cadem cauſa ad nos querela juſta non redeat; & legibus noveris reſecari poſſe, quod te oportuerat domeſtica diſtrictione corrigere. Quod ſi mendacium magis petitoris accuſans cauſam dicere fortaſſe volueris, ſummoto dilationis obſtaculo, ad Comitatum noſtrum cum ſupradicta conjuge tua incunctanter occurre: excepturа aut de iniqua præſumptione vindictam, aut de (b) mulieris improbitate victoriam.

Maritus uxorem excedentem corrigere debet.

(a) Maritali diſtrictione. l. un. C. Theod. de emend. propinq. Matronas proſtratæ pudicitiæ, quibus accuſator publicus deeſſet, ut propinqui more majorum de communi ſententia coercerent auctor fuit Tiberius. Suetonius in ipſius vita cap. 35. *Forner.*

(b) De mulieris improbitate. Fœminis ad ſcelera vires eſſe ait Fabius Quintil. declam. 2. l. ult. C. Theod. ad leg. Corn. de ſicar. mitior enim circa eas debet eſſe ſententia, quas pro infirmitate ſexus minus auſuras eſſe confidimus. *Forn.*

EPISTOLA TRIGESIMA TERTIA.

Vvilitancho Duci Theodoricus Rex.

Jubet, ut diſcutiat cauſam Brandilæ, qui Reginam uxorem Patzenis, dum in expeditione Gallicana verſaretur, in matrimonium duxerat; & ſi accuſationem veram cognoverit, adulteros puniat.

GRavis eſt Patzenis clementiæ noſtræ ſenſibus intimata conqueſtio: qui ſe in expeditione Gallica conſtituto, in eum Brandilam proſiluiſſe teſtatur exceſſum, ut uxorem ejus Reginam proprio ſociandam duceret eſſe conjugio; & in inju-

riam noſtrorum temporum (*a*) adulterium ſimulata matrimonii fuerit lege commiſſum. Hæc nos, ſi vera ſunt, tranſire nequaquam patimur impunita. Nam quando affectus tutos quis habeat, ſi tunc ſceleri ſubjacebit, cum pro omnium ſalute pugnaverit? Reſpicite, impudicæ, gementium turturum caſtiſſimum genus; quod ſi a copula ſua fuerit caſu intercedente diviſum, perpetua ſe abſtinentiæ lege conſtringit: gratiam conjunctionis non repetit, quam reliquit: fidem ſervat, dum laudem pudoris ignoret; & moribus ſtudere deprehenditur, quod nulla viduitatis converſatione gloriatur. Mulierum ſe, proh dolor! vota continere nequeunt, quibus caſtitatem ratio perſuadet, pœna legis imponit, terror maritalis extorquet. Pereunt profecto mores, ſi nec illis comparari poſſunt, quæ ratione carentia temperantur. Et ideo Sublimitas tua impetitos ad ſuum faciat examen occurrere; & rerum veritate diſcuſſa, ſicut jura noſtra præcipiunt, in adulteros maritorum favore reſecetur: quia defenſorem Reipub. redire noluerunt, qui ſcelerata præſumptione conjuncti ſunt. Confundi ſine dubio deſideraverunt omnia, qui tentaverunt legibus inimica. Sed melius eſt, (*b*) paucorum damno malorum corrigatur intentio: quia omne matrimonium, quod abſit, incertum relinquitur, ſi in tanta reverentia ſine aliquo terrore peccetur.

Turturum continentia præponitur impudicis mulieribus.

Confundi deſiderant omnia, qui tentant legibus inimica.

(*a*) Adulterium ſimulata matrimonii lege commiſſum fuit. Quæ fuerint olim adulterii pœnæ paucis demonſtrabo. Romuli lege, matrona ejus culpæ rea, marito permiſſa, cognatiſque, ii, uti viſum, mulctabant, ac puniebant etiam morte: etenim jure ipſo, mulier, quæ juxta ſacratas Romuli leges nupta, ita in manu viri, ut proles in patris. In eas, quæ ſacris Bacchanalibus inceſtu uſæ, cognati, maritique intra domos animadverterunt, aiunt Livius, & Valerius. Vide Valer. Max. lib.6.cap.3.Plin.lib.14.cap.13.Tertull. in Apolog. cap. 6. Præterea adulteræ domo exactæ, & dote privatæ, ut Plautus in Amphitr. indicat. Valer.lib.8. cap. 11. Quod ſi mariti cognatique diſſimulabant, hoc eſt) ut cum Livio loquar (idoneus in privato ſupplicii exactor nemo erat: non raro publico judicio perſequebantur id crimen Magiſtratus, & præſertim Ædiles. Poſtea ſequuta eſt lex Julia, quam tulit Auguſtus, qui adulteros morte, aut fuga punivit, ita ut capitale crimen eſſet, ut ex Arnobio lib.4.& Salvian libr.6.conſtat. Quam adulterii pœnam tribuit priſcis Saxonibus Bonifacius Archiepiſcopus epiſtola ad Ethelbaldum Anglorum Regem. In antiqua, inquit, Saxonia, ubi nulla Chriſti cognitio, ſi virgo in materna domo, vel maritata ſub conjuge ſit adulterata, manu propria ſtrangulatam cremant, aut cingulo tenus veſtibus abſciſſis flagellant eam caſtæ matronæ, & de villa in villam miſſæ occurrunt novæ flagellantes, & cultellis pungunt, donec interimant. *Breſſ.*

(*b*) Paucorum damno. Statuerunt Veteres, auctore in Cluentiana Cicerone, ut ſi a multis eſſet flagitium rei militaris admiſſum, ſortitione in quoſdam animadverteretur: ut metus videlicet ad omnes, pœna ad paucos perveniret. Hinc decimandi ortus mos fuit, quod *δεκατεύειν* dicebant Livius lib. 2. & lib. 28. Polybius lib. 6.Sueton.& Dion in Auguſto: Xiphilin.in Galba: Capitolin.in Opilio Macrino: Tertul.ad Scapulam: decimanda Carthago. Bene igitur cum paucorum ſupplicio reliqui ſapiunt cives, exemplo alieni mali commonefacti, l.16.aut facta, D. de pœn.Gel.lib. 16. cap. 14. *Forn.*

EPISTOLA TRIGESIMA QUARTA.

Abundantio Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Sancit, ut Frontoſum abſque mora adigat ad ſolutionem pecuniæ publicæ, quam decoxerat, & quam multoties redditurum ſe promiſerat.

FRontoſum, ſui nominis teſtem, frequenti nobis inſinuatione ſuggeſtum eſt pecuniæ publicæ decoxiſſe non minimam quantitatem; quem a diverſis Judicibus fecimus juſta examinatione perquiri: ne forſitan, ut aſſolet, cum non veritas, ſed * infamaret invidia. Ille omnia confeſſus, reddere ſe poſſe conſtituit, ſi ei largæ præberentur induciæ: quibus frequenter emenſis, immemor promiſſionis ſuæ ad conſtituta ſemper imparatus occurrit. Fugere ſiquidem neſcius, ſed ſuæ ſponſionis ignarus: oblivioſus, cum relinquitur: trepidus, cum tenetur. Mutat verba, variat conſtituta; nec in una dicti ſui qualitate contentus, diverſis imaginibus immutatur. Merito Chamæleonti beſtiæ conferendus, quæ parvorum ſerpentum formæ conſimilis, aureo tantum capite, & reliquis membris ſubalbentis praſini colore diſtinguitur. Hæc quoties humanos aſpectus incurrerit, dum ei fugendi velocitas denegatur, nimia timiditate confuſa, colores ſuos multifaria qualitate commutat; ut modo veneta, modo blattea, modo praſina, modo poſſit cyanea reperiri. Unde mirum eſt, in una ſuperficie tot diverſa conſpicere. Quam non immerito Pandiæ gemmæ dicimus eſſe conſimilem, in qua unus ſe fulgor non poteſt continere: fluctuat aſpectibus tremulis, dum lapis teneatur immobilis. Nam quod modo videris, mox aliud ibi, ſi amplius intuearis, advertis: ſic mutatum credis, quod neminem cripuiſſe cognoſcis. His permutationibus æſtimatis mens Frontoſi ſimillima reperitur, quæ dicti ſui non habet fidem; quæ tot varietates continet, quot verba protulerit: (*a*) Protei fabulis jure ſociandus, qui ſubito comprehenſus, ſubſtantiæ ſuæ formam omnimodis non habebat. Nam ut celaret hominem, aut leo frendebat, aut ſibilabat anguis, aut in undas liquidas ſolvebatur. Et quia ſic notus eſt, cum facies ad tuum venire judicium, primum agito, ne promittat: cave, ne conſtituat: quia leviſſimi animi mos eſt, polliceri facile, quæ non diſponit implere. Quicquid autem perſolvere conſiderata æquitate potuerit, conſtrictus ſine aliqua dilatione jam reddat: quia poſt tot falſitates, argutiæ ſuæ reputare poterit, quod ſe frequenter illuſiſſe cognoſcit.

* Alii, *infirmaret.*

De Chamæleonte.

De Pandia gemma.

Fabulæ quid de Proteo dixerint.

Leviſſimi animi mos eſt polliceri facile, quæ non diſponit implere.

(*a*) Vide Horatium lib.2.Satyr.3. *Juret.*

EPISTOLA TRIGESIMA QUINTA.

Luvirit Comiti, & Ampelio Theodoricus Rex.

Monet ſe ex Hiſpania frumentorum copiam, ad penuriam Romanorum ſublevandam, devehi juſſiſſe: eam tamen Naucleros in Africam deportaſſe, & vendidiſſe; quibus ideo mille triginta octo ſolidorum mulctam imponit.

CUm pro incerti temporis eventu Romanas ædes inopia facie caſtigata pulſaret, & quamvis rara, tamen tam pulchræ civitati videretur eſſe fœdiſſima; æquum judicavimus Hiſpaniæ triticeas illi copias exhibere; ut antiquum vectigal ſub nobis felicior Roma reciperet. Juſſis ſiquidem noſtris viri ſpectabilis Marciani laude digna ſervivit induſtria. Sed parum diligenter impleta ſunt, quæ conſtat optime fuiſſe procurata. Hi enim, qui portanda ſuſceperant, morarum tædia non ferentes, deſtinatum frumentum in Africæ partibus pro ſuo dicuntur vendidiſſe compendio. Quod quamvis inultum minime tranſire debuiſſet) ut amor proprii commodi tot populorum jejuna vota ſuſpenderet (tamen quia nobis inſitum eſt, culpas remittere, quas poſſumus cauta ordinatione corrigere; Catellum, & Servandum viros ſtrenuos

eſſe credidimus dirigendos; ut quia naucleri ducentos octoginta ſolidos in triticum, & in naulis ſeptingentos quinquaginta octo ſolidos accepiſſe perhibentur, ſi apud vos facti veritas innoteſcit, in ſummam ratione collecta, ab eis mille triginta octo ſolidorum quantitas inferatur; ut qui vindictam remiſimus, damna minime ſentiamus. In qua parte ita ſe Sublimitas veſtra diligenter impendat; ut & juſtitiæ & publicis utilitatibus ſatisfeciſſe videatur.

Vide Symmachum lib. 10. Ep. 50. *Juret.*

EPISTOLA TRIGESIMA SEXTA.

Starcedio Viro Sublimi Theodoricus Rex.

Illum ob membrorum debilitatem ab expeditione bellica eximit; & permittit, ut deinceps vitam remiſſam, privatus tamen donativo, exigat.

Continuatis laboribus attritum corpus debilitatem tibi cauſaris attuliſſe membrorum; ut qui ante bellicis fueras aptus inſignibus, nunc vel ad otioſam vitam vix idoneus approberis: expetens, ut ad expeditiones feliciſſimas non cogaris, a quibus non voto, ſed neceſſitate ſubduceris. Atque ideo allegationibus tuis diutius perquiſitis, & ad rerum fidem deductis, otium tibi non *ignobile præſenti juſſione largimur: quia non eſt ignaviæ culpa, quem excuſat miſeranda calamitas. Sed ſicut tibi remiſſam vitam concedimus; ita te donativo præſenti auctoritate privamus: quia non eſt æquum, ut, cum de tuo cognoſcaris idoneus, rem laborantium accipere debeas otioſus. Fruere igitur ſecura vita, adverſorum inſidiis noſtro munimine liberatus. Nec aliquis tibi imputabit deſertoris opprobrium: quando illi, quos contigerit a militia morbi cauſa ſuſpendi, ex prioribus factis habendi ſunt jure reverendi. (a) Nec enim dignus eſt a quoquam redargui, qui noſtro judicio meretur abſolvi.

* Gr. & Cuj. *ignorabile. Non eſt ignavia culpa, quem excuſat calamitas.*

(a) Nec enim dignus eſt a quoquam redargui, qui noſtro judicio meretur abſolvi. Fas eſt maculoſas notas vitiatæ Principis opinionis abſtergere. Sic l. 4. C ad S.C. Tertullian. ait maculas remitti imperiali beneficio; ſed tamen Principis indulgentia quos liberat, notat, l. 2. C. de gener. abol. cui addo locum Suetonii in Claudio c. 16. *Broſſ.*

EPISTOLA TRIGESIMA SEPTIMA.

Judæis Mediolanenſibus Theodoricus Rex.

Conſervat jura eorum Synagogæ olim conceſſa, dummodo juribus Eccleſiæ non noceant.

Libenter annuimus, quæ ſine legum injuria poſtulantur: maxime cum pro ſervanda civilitate nec illis ſunt neganda beneficia juſtitiæ, qui adhuc in fide cognoſcuntur errare. Atque ideo diſcant rerum bonarum ſuaviſſimum ſaporem; ut qui humanam juſtitiam nituntur quærere, ſollicitius incipiant divina judicia cogitare. Proinde quoniam nonnullorum vos frequenter cauſamini præſumptione laceratos, &, quæ ad Synagogam veſtram pertinent, perhibetis jura reſcindi; opitulabitur vobis manſuetudinis noſtræ poſtulata tuitio; quatenus nullus Eccleſiaſticus, quæ ſinagogæ veſtræ jure competunt, violentia intercedente pervadat, nec veſtris ſe cauſis importuna acerbitate permiſceat: ſed ut religionis cultu, ita & actuum ſint converſatione diſcreti: hac tamen moderatione Principalis auxilii beneficium concedentes, ut nec vos quod ad præfatæ Eccleſiæ jus vel religioſas perſonas cæteras legibus pertinere conſtiterit, inciviliter attrectare tentetis. Tricennalis autem humano generi patrona præſcriptio, eo quo cunctis, vobis jure ſervabitur: nec * conventionalia vos irrationabiliter præcipimus ſuſtinere diſpendia; ut hac pietatis noſtræ defenſione muniti, petitio veſtra ab illicitis ſe liberatam gratuletur incommodis. Concedimus quidem, clementiæ noſtræ conſuetudine, quæ rogaſtis. Sed quid, Judæe, ſupplicans temporalem quietem quæris, ſi æternam requiem invenire non poſſis?

* Ed. Acc. *commendalia.*

(a) In legibus Wiſigothorum lib. 10. Tit. 2. Æra 4. ſcribitur tricennalem præſcriptionem ſic conſtanter inoleviſſe in negotiis actionum, ut jam non quaſi ex inſtructione humana, ſed veluti ex ipſa rerum proceſſiſſe natura videatur. Et paulo poſt additur: Ne contra hunc numerum in quo veritas perfectæ completur ætatis, attentet commoveri vox cujuſcumque petitionis. Vide ſupra lib. 3. Ep. 31. & lib. 1. Ep. 18. *Juret.*

EPISTOLA TRIGESIMA OCTAVA.

Univerſis Poſſeſſoribus Theodoricus Rex.

Jubet, ut arbores Signino alveo innaſcentes radicitus amputentur.

Admonet nos formarum cura præcipua, ut quæ poſſunt noxie creſcere, debeamus celerius amputare; quatenus & ſoliditas aquæductus, Deo auxiliante, incorrupta ſervetur, & vobis leve ſit opus, quod in teneris arboribus adhibetur. Nam quæ nunc virgulta ſunt, erunt, ſi negligantur, & robora. Iſta enim, quæ modo facili avulſione dirimuntur, poſtea vix ſecuribus icta ſuccumbunt. Atque ideo ſociata debetis properatione contendere, ut præſenti diligentia futuri laboris evadatis incommoda. Hæc eſt enim * civilis everſio, ſine oppugnatione difficilium, aries, ut ita dixerim, fabricarum. Quapropter omnem ſilvam, quæ parietibus inimica conſurgit, de Ravennate forma jubemus radicitus amputari; ut Signini alvei reparata conſtructio talem nobis deducat liquorem, qualem potuit a fontibus ſuſcipere puritatem. Tunc erit exhibitio decora thermarum: tunc piſcinæ vitreis fontibus fluctuabunt: tunc erit quæ diluat aqua, non inquinet; poſt quam lavari continuo non ſit neceſſe. Additur etiam, quod ſi ad potandum unda ſuavis influxerit, omnia noſtro victui redduntur accepta: quando humanæ vitæ nullus cibus gratus efficitur, ubi aquarum dulcium perſpicuitas non habetur. Nam ſi lavari cupimus puriſſimis liquoribus; quanto magis ſatiari talibus feſtinamus? Quæ ſi nunc futura tractentur, nulli labor facit tædium, qui ſumitur pro delectatione cunctorum.

* D. Grul. & Cui. *curilis.* Juret. *forte ſubtilis.*

Nulli labor facit tædium, qui ſumitur pro delectatione cunctorum.

EPISTOLA TRIGESIMA NONA.

Ampello, & Liveriæ Theodoricus Rex.

Mittit eos in Hiſpaniam, ut reprimant auctoritate legum tum homicidas; tum exigentes aſſem publicum, qui per gravamina ponderum Poſſeſſorum patrimonia premebant; tum denique omnes in malis & furtivis actibus verſatos.

Decet provincias regno noſtro, Deo auxiliante, ſubjectas, legibus, & bonis moribus ordinari: quia illa vita vere hominum eſt, quæ juris

Illa vita vere hominum

eſt, quæ juris ordine continetur.

ordine continetur. Nam bellularum ritus eſt, ſub caſu vivere: quæ dum rapiendi ambitu feruntur, improviſa temeritate ſuccumbunt. Agrum ſuum denique a dumoſis ſentibus doctus purgat agricola: quia laus excolentis eſt, ſi agreſte ſolum dulciſſimis fructibus amœnetur. Sic quies ſuaviſſima populi, & tranquilla diſpoſitio regionum, præconium probatur eſſe Regnantium.

Belluarum ritus eſt ſub caſu vivere.

Quies populi & regionum tranquilla diſpoſitio præconium probatur eſſe Regnantium.

Multorum itaque querela comperimus, in provincia Hiſpaniæ, quod ſummum inter mortales crimen eſt, vitas hominum vaga præſumptione populari, & levium occaſione cauſarum ſubire multos interitum. Sic mala pace quaſi ludo corruunt, quanti vix potuiſſent cadere ſub neceſſitate bellorum. Dehinc non polyptychis publicis, ut moris eſt, ſed arbitrio compulſorum ſuggeruntur Provincialium ſubjacere fortunæ. Quod genus evidentis eſt prædæ, pro illius voluntate dare, qui ad ſuum commodum amplius feſtinat exigere. Cui rei nos Regali providentia ſuccurrere cupientes, Sublimitatem veſtram per univerſam Hiſpaniam loco muneris credidimus deſtinandam; ut ſub ordinationis veſtræ novitate, inveteratæ poſſit conſuetudini nil licere. Verum ut more medicorum ſævioribus morbis accelerata remedia tribuamus; inde curationis noſtræ fiat initium, ubi magis noſcitur eſſe periculum. Homicidii ſcelus legum jubemus auctoritate reſecari: ſed quantum vehementior pœna eſt, tanto ejus rei debet inquiſitio plus haberi: ne amore vindictæ innocentes videantur vitæ pericula ſuſtinere. Pereant itaque ſoli nocentes in correctione multorum: quando & hoc pietatis genus eſt, coercere infantiam criminis, ne juveneſcat augmentis.

Pietatis genus eſt coercere infantiam criminis ne juveneſcat augmentis.

Exigentes vero aſſem publicum per gravamina ponderum premere dicuntur patrimonia poſſeſſorum; ut non tam exactio, quam præda eſſe videatur. Sed ne totius fraudis abrogetur occaſio, ad libram Cubiculi noſtri, quæ vobis in præſenti data eſt, univerſas functiones publicas jubemus inferri. Quid enim tam nefarium, quam præſumptoribus liceat in ipſa etiam trutinæ qualitate peccare; ut quod eſt juſtitiæ proprie datum, hoc per fraudes noſcatur eſſe corruptum? Conductores domus Regiæ, quacumque gente ſint editi, ad liquidum veritate diſcuſſa, tantum decernimus ſolvere, quantum noſtra prædia conſtiterit penſitare. Et ne cuiquam labor ſuus videatur ingratus, ſalaria eis, pro qualitate locatæ rei, veſtra volumus æquitate conſtitui. Non enim noſtra, ſed illorum * ruradicenda ſunt, ſi pro voluntate conducentis modus eveniat penſionis.

* *Ed. Ac. jura.*

Tranſmarinorum Canon.

Tranſmarinorum igitur canonem, ubi non parva fraus fieri utilitatibus publicis intimatur, vos attente jubemus exquirere, atque ſtatutum numerum pro jurium qualitate definire: quia contra fraudes utile remedium eſt, noſſe quod inferatur.

Monetarii.

Monetarios autem, quos ſpecialiter in uſum publicum conſtat inventos, in privatorum didicimus tranſiiſſe compendium. Qua præſumptione ſublata, pro virium qualitate functionibus publicis applicentur.

Tolonei can.

Tolonei quinetiam canonem nulla faciatis uſurpatione confundi: ſed modum rebus utillimum, quem præſtare debeat, imponentes, commerciandi licentiam æquabili ratione revocare: ne ſe tendat in vagum ambitioſa enormitas exigentium. Actus præterea Læti, cujus conſcientia ſumma pulſatur invidia, ſub conſueta nobis cenſemus æquitate perquiri; ut nec fraus aſtutis machinationibus occulatur, nec innocentia falſis criminationibus ingravetur. Quoſcumque vero in furtivis actionibus reperitis fuiſſe verſatos, pro fortunarum quantitate ſuppreſſa, reddant veſtra æſtimatione pecuniam. Quod ſi hæc per alios diſperſa eſſe conſtiterit, & illi nihilominus teneantur obnoxii, qui ſcientes paſſi ſunt in tali actione miſceri. Complices enim extiterunt criminis, qui non detexerunt facta raptoris.

Complices ſunt criminis, qui non detexerunt facta raptoris.

(*a*) Præbendarum tenor aſcriptus, quem noſtra diverſis largitur humanitas, Provincialibus ſuggeritur intolerabilis cauſa eſſe damnorum: quando & in ſpecies exigitur, & impudenter ejus pretium poſtulatur. Deteſtabilis cupiditatis iſta ſunt documenta, competentia ſibi diſtrahere, & ad exigendi impudentiam mox redire. Quod nimis improbum, nimis videtur abſurdum; ut & noſtra conſtituta prætereant, & tributariorum, qui fovendi ſunt, videantur afflixiſſe ſubſtantiam.

Præbendarum tenor.

Quæ ſint cupiditatis malæ documenta.

Quod nimis improbum, nimis videtur abſurdum.

Sint igitur præfixo modo contenti, ſive ibidem poſiti, ſive hinc nihilominus deſtinati: habeant liberum arbitrium, unum tantum de duobus expetere, dummodo geminata exactione fortunas alienas non debeant ingravare. Exactorum quoque licentia fertur amplius a Provincialibus extorqueri, quam noſtro Cubiculo conſtat inferri. Quod diligenti examinatione diſcuſſum, ad hunc vos modum functiones publicas revocare decernimus, quem Alarici atque Eurici temporibus conſtat illatas. (*b*) Paraveredorum itaque ſubvectiones exigere eos, qui habent veredos adſcriptos, Provincialium querela comperimus, quod nullum penitus ſinatis præſumere: quando per turpiſſimos quæſtus & poſſeſſor atteritur, & commeantium celeritas impeditur. Villicorum quoque genus, quod ad damnoſam tuitionem queruntur inventum, tam de privata poſſeſſione, quam publica funditus volumus amoveri: quia non eſt defenſio, quæ præſtatur invitis: ſuſpectum eſt, quod patiuntur nolentes. Nam hoc eſt revera beneficium, ſi ſine murmure feratur acceptum. Servitia igitur, quæ Gothis in civitate poſitis ſuperflue præſtabantur, decernimus amoveri. Non enim decet ab ingenuis famulatum quærere, quos miſimus pro libertate pugnare.

Non eſt defenſio, quæ præſtatur invitis.

Suſpectum eſt, quod patiuntur nolentes.

(*a*) Præbendarum, al. præbendorum, l. 19. Inviti, de teſtib. Plaut. in Perſa, Præbenda Ædiles locaverunt. Aul. Gel. lib. 15. c. 4. Symmach. lib. 1. epiſt. 19. eademque forma tribuenda dixit, ut præbenda quæ more ſolito tribuebatur, lib. 1. ep. 6. & 28. *For.*

(*b*) Paraveredorum, Paraveredorum meminit & inf. lib. 11. epiſt. 14. & l. 2. l. 22. C. de curſ. pub. l. 2. C de præpoſ. ſacr. cub. *Forn.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA.

Cypriano Comiti Sacrarum Largitionum Theodoricus Rex.

Illi confert Sacrarum Largitionum Comitivam, multiſque laudibus eum exornat.

QUamvis ultra deſideria ſupplicum frequenter nos præſtitiſſe beneficia gaudeamus; &, quod eſt difficillimum, humanæ ambitionis interdum vota ſuperemus: hæc tamen libentius amplectimur, quæ nos merito feciſſe gloriamur. Diu quippe trutinandus eſt, cui traduntur examina: taliſque debet a Principe deligi, qualis ab ipſa poteſt lege dictari. Gemmarum divites venæ auri fulgore pretiantur; & gloriam pulchritudinis capiunt, quia nulla degeneri vicinitate ſordeſcunt. Sic bona merita ſplendidis dignitatibus ſociata, * alternis præconiis adjuvantur; & unius rei facies de addita venuſtate pulchreſcit. Non enim de te aliquid redemptæ laudi, aut loquaci famæ credidimus, qui nobis ſpectantibus ſæ-

Diu trutinandus eſt, cui traduntur examina.

* *Gc. alterius præmiis.*

pe placuiſti. Interpellantium ſiquidem confuſas querelas diſtincta nimis ac lucida relatione narrabas. Et qui proprios dolores exprimere non poterant, tuis commendati allegationibus obtinebant; & ne favoris alicujus putaretur exceſſus, deſideria ſupplicum ipſis præſentibus intimabas. Ori tuo altercantium deſideria convenerunt; &, quod difficillimum gratiæ genus eſt, alternæ parti indiſcreta laude placuiſti: quæ res ipſos Oratores quoque poſtponit. Nam cum illis ſit propoſitum diu tractata unius partis vota dicere; tibi ſemper neceſſe fuit repentinum negotium utroque latere declarare. Additur etiam Regalis præſentiæ * graviſſimum pondus: ſub quo te ita facile contigit expeditum; ut quod illi vix poſſunt artificioſis ſchematibus a Judicibus obtinere, tu probareris a Principe puris allegationibus impetrare. Erat nimirum Serenitatis noſtræ in bonum publicum parata ſententia: quia nullam tarditatem in cognoſcendo negotio ſuſtinebat. Mox enim a te narrata cauſa conſpecta eſt; & cur tardaret negotii finis, cum tu ſuggeſtionem lucida brevitate concluderes? Didiciſti, ut credimus, judicare noſtris ſerviendo judiciis. Ita, quod efficaciſſimum diſcipulatus genus eſt, agendo potius inſtructus es, quam legendo. Talibus igitur inſtitutis edoctus, Eoæ ſumpſiſti legationis officium, miſſus ad ſummæ quidem peritiæ viros: ſed nulla inter eos confuſus es trepidatione: quia nihil tibi poſt nos potuit eſſe mirabile. Inſtructus enim trifariis linguis, non tibi Græcia quod novum oſtentaret invenit; nec ipſa, qua nimium prævalet, te tranſcendit argutia. Acceſſit meritis tuis cunctis laudibus pretioſior fides, quam Divina diligunt, mortalia venerantur. Nam inter mundi fluctuantes procellas unde ſe humana fragilitas contineret, ſi noſtris actibus mentis * infirmitas non abeſſet? Hæc inter ſocios amicitiam ſervat: hæc dominis pura integritate famulatur: hæc ſupernæ Majeſtati reverentiam piæ crudelitatis impendit; & ſi beneficium tantæ rei latius quæras, incommutabilis fidei eſt omne, quod bene vivitur. Sume igitur per * Indictionem tertiam (a) Sacrarum Largitionum, Deo propitio, dignitatem. Utere congruis tuis natalibus inſtitutis. Meruiſti hactenus, ut honorum faſtigia crederemus: age nunc, ut tibi gratiæ noſtræ celſiora nihilominus conferamus.

* Niv. *gratiſſimum.*

Laus fidei.

* Niv. *mentis firmitas non adeſſet.*

* *Anno Chr.* 510. *vel* 525.

(a) Sacrarum. Officium Comitis Sacrarum Largitionum deſcribit Claudianus in panegyr. Mallii.

Hinc ſacræ mandantur opes, orbiſque tributa,
Poſſeſſi quicquid fluviis evolvitur auri;
Quicquid luce procul venas rimata ſequaces,
Abdita pallentis fodit ſolertia Beſſi.

Hujus frequens mentio fit in Cod. Theod. & Juſt. *Broſſ.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA PRIMA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Indicat ſe Cyprianum meritis propriis, & natalium ſplendore fulgentem ad ſacrarum Largitionum Comitivam evexiſſe.

Licet candidatos vobis frequenter genuerit munificentia Principalis, & (a) fœcunda indulgentia noſtra vobis altera ſit natura; habetis nunc profecto virum, quem & nos elegiſſe deceat, & vos ſuſcepiſſe conveniat. Cui ſicut fortunatum fuit a nobis eligi: ita laudabile erit, veſtro cœtui honorum lege ſociari. Hoc tamen Curiæ felicius provenit, quod nobis & impolitus tiro militat: illa vero non recipit, niſi qui jam dignus honoribus potuerit inveniri. Convenienter ergo Ordo veſter æſtimatur eximius, qui ſemper eſt de probatiſſimis congregatus. Non enim illic profanis reſeratur introitus: ſed tales illuc permittuntur accedere, quales inde etiam cernuntur exire. Suſcipite itaque collegam, quem Palatia noſtra longa examinatione probaverunt: qui Regiis ita intrepidus militavit affatibus, ut juſſa noſtra ſæpe nobis ſpectantibus, atque laudantibus explicaret. Cognoſcitis profecto quæ loquimur. Quis enim veſtrum a Cypriani devotione ſummotus eſt? Nam qui ſolatia ejus petiit, mox beneficia noſtra ſuſcepit. Obtinuit ille ſæpius invectationibus noſtris, quod in conſiſtoriis agi ſolebat antiquis. Si quando enim relevare libuit animum Reipub. cura fatigatum, equina exercitia petebamus; ut ipſa varietate rerum ſoliditas ſe corporis vigorque recrearet: tunc nobis cauſas multiplices relator delectabilis ingerebat: eratque ejus inſaſtidita ſuggeſtio, ſub Judicis animo tædioſo. Ita dum cauſas præſtandi benignus artifex ingerebat, reficiebatur animus beneficiorum aviditate ſuccenſus. His igitur adhæſit obſequiis Candidatus, qui ſic militavit animo noſtro, ut nulla eum gravaret offenſio. Iraſcebamur ſæpe cauſis improbis, nec tamen diſplicere poterat lingua relatoris: damnabamus interdum negotium, cujus placebat aſſertor; & impetum noſtri animi frequenter ſuſtinuit, qui gratiæ momenta poſſedit. Gloriatur etiam non extrema luce natalium. Nam pater huic, ſicut meminiſtis, Opilio fuit, vir quidem abjectis temporibus ad excubias tamen Palatinas electus. Qui multo amplius creſcere potuit, niſi fides ſub aridiſſima remunerationis ſterilitate jacuiſſet. Quid enim conferre poterat tenuis donator? Qui ſi tamen non ditavit, (b) innotuit: quia magnæ abundantiæ laudis eſt, in penuria Reipub. vel mediocria munera meruiſſe. Vicit ipſe Majores ſuos felicitate ſæculorum: &, & quod amplius evectus eſt, noſtris eſt temporibus applicandum. Talis quippe eſt in ſubjectis menſura provectuum, qualis fuerit & diſtantia dominorum. Quapropter, P. C. prædictum Cyprianum ſuis meritis & natalium ſplendore fulgentem, ad Sacrarum Largitionum culmen eveximus; ut & veſter augeatur numerus, & incitetur devotio ſervientium. Æſtimate, Reverendiſſimi Patres, quid de veſtro Ordine cenſeremus: quando eos, quos vobis aggregandos credimus, multiplici allegatione prædicamus.

Laus Romani Senatus.

Magna abundantia laudis eſt, in penuria Reipub. vel mediocria munera meruiſſe.

(a) Fœcunda indulgentia. Nam Senatorum filii naſcebantur Senatores, Lib. Si quis Senatorium, Cod. Theod. lib. 6. Tit. 2. *Jur.*

(b) Innotuit. active poſuit pro notum fecit, ut S. Gregorius Magnus lib. 7. Reg. Ind. 2. c. 113. & 114. Sic ſupra dixit Caſſiodorius innoteſcenda lib. 1. Ep. 24. *Jur.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA SECUNDA.

Maximo Viro Illuſtri, Conſuli Theodoricus Rex.

Feritas ſpectaculorum, Amphitheatrum Titi, & ludi, qui in eo edebantur, deſcribuntur; hortaturque Conſulem ad præmia pugnantibus munificentius largienda.

Si Conſularem munificentiam provocant, qui petuncta corporum flexibilitate luctantur: ſi organo canentibus redditur viciſſitudo præmio-

Spectaculorum feritas deſcribitur.

rum: ſi venit ad pretium delectabilis cantilena; quo munere venator explendus eſt, qui ut ſpectantibus placeat, ſuis mortibus elaborat. (*a*) Voluptatem præſtat ſanguine ſuo, & infelici ſorte conſtrictus feſtinat populo placere, qui eum non optat evadere. Actus deteſtabilis, certamen infelix, cum feris velle contendere, quas fortiores ſe non dubitat invenire. Sola eſt ergo in fallendo præſumptio, unicum in deceptione ſolatium. Qui ſi feram non mereatur effugere, interdum nec ſepulturam poterit invenire. Adhuc ſuperſtite homine perit corpus; & antequam cadaver efficiatur, truculenter abſumitur. Captus eſca fit hoſti ſuo, & illum (proh dolor!) ſatiat quem ſe perimere poſſe ſuſpirat. Spectaculum tantum fabricis clarum, ſed actione deterrimum, in honore Scythicæ Dianæ repertum, quæ ſanguinis effuſione gaudebat. O miſeræ deceptionis errorem, illam deſideraſſe colere, quæ hominum morte placabatur! Primum ſibi per lucos & ſilvas agreſtium populorum * nota, & venationibus dedita: hanc triplicem Deam falſa imaginatione finxerunt, ipſam in cœlo Lunam, ipſam in ſilvis Dianam, ipſam apud Inferos Proſerpinam eſſe firmantes. Sed ſolum Erebi potentem non improbe fortaſſe æſtimarunt: quando tali falſitate decepti, in profundas vivi tenebras cum ſuis erroribus intraverunt. Hunc ludum crudelem, ſanguinariam voluptatem, religionem impiam, humanam (ut ita dixerim) feritatem, Athenienſes primum ad civitatis ſuæ perduxere culturam, juſtitia permittente divina, ut ad illuſionem ſpectaculi perveniret, quod falſæ religionis ambitus inveniſſet. Hoc Titi potentia Principalis divitiarum profuſo flumine cogitavit ædificium fieri, unde caput urbium potuiſſet. Cum Theatrum quod eſt hemiſphærium, Græce dicatur, Amphitheatrum quaſi in unum juncta duo viſoria, recte conſtat eſſe nominatum: * ovi ſpecie ejus arenam concludens, ut concurrentibus aptum daretur ſpatium; & ſpectantes omnia facilius viderent, dum quædam prolixa rotunditas univerſa collegerat. Itur ergo ad talia, quæ refugere deberet humanitas. Primus fragili ligno confiſus currit ad ora belluarum; & illud, quod cupit evadere, magno impetu videtur appetere. Pari in ſe curſu feſtinat & prædator, & præda; nec aliter tutus eſſe poteſt, niſi huic, quem vitare cupit, occurrerit. Tunc in aere ſaltu corporis elevato quaſi veſtes leviſſimæ ſupinata membra jaciuntur, & quidam arcus corporeus ſupra belluam libratus, dum moras diſcedendi facit, ſub ipſo velocitas ferina diſcedit. Sic accidit, ut ille magis poſſit mitior videri, qui probatur illudi: alter angulis in quadrifaria mundi diſtributione compoſitis, * rotabili facilitate præſumens, non diſcedendo fugit, non ſe longius faciendo diſcedit, ſequitur inſequentem, poplitibus ſe reddens proximum, ut ora vitet urſorum: ille in tenuem regulam * ventre ſuſpenſus invitat exitiabilem feram: & niſi periclitatus fuerit, nil, unde vivere poſſit, acquirit: alter ſe geſtabili muro cannarum contra ſæviſſimum animal, ericii exemplo, receptatus includit, qui ſubito in tergus ſuum refugiens, intra ſe collectus abſconditur; & cum nuſquam diſceſſerit, ejus corpuſculum non videtur. Nam ſicut ille veniente contrario revolutus in ſpheram naturalibus defenſatur aculeis; ſic iſte conſutili crate præcinctus, munitior redditur fragilitate cannarum: alii tribus, ut ita dixerim, diſpoſitis, * oſtiolis paratam in ſe rabiem provocare præſumunt: in patenti area cancelloſis ſe poſtibus occulentes, modo facies, modo terga monſtrantes; ut mirum ſit evadere, quos ita reſpicis per leonum ungues denteſque volitare: alter labenti rota feris offertur: eadem alter erigitur, ut periculis auferatur. Sic hæc machina ad infidi mundi formata qualitatem, iſtos ſpe reſovet, illos timore diſcruciat: omnibus tamen viciſſim, ut decipere poſſit, arridet. Longum eſt per tot periculorum caſus ſermonibus evagari. Sed apte jungendum eſt, quod ait de inferis Mantuanus: Quis ſcelerum comprehendere formas? quis omnia pœnarum percurrere nomina poſſit? Sed vobis, quibus neceſſe eſt talia populis exhibere, largitate manus fundite præmia, ut hæc miſeris faciatis eſſe votiva. Alioqui violenta compulſio eſt, ſolemnia dona ſubtrahere, & mortes deteſtabiles imperare. Et ideo quicquid in longam conſuetudinem antiqua liberalitate pervenit, ſine aliqua dilatione concedite ſupplicanti: quia homicidii reatus eſt, illis eſſe tenacem, quos editio veſtra invitavit ad mortem. Heu mundi error dolendus! Si eſſet ullus æquitatis intuitus, tantæ divitiæ pro vita mortalium deberent dari, quantæ in mortes hominum videntur effundi.

Spectacula in honorem Dianæ reperta.

*Ed. Ac. *vota*

Diana triformis.

Spectaculorum ludum Athenienſes primum ad ſuam civitatem perduxere

Amphitheatrum Romanum Titi magnificentia fabricatum.

*Ed. *Qui ſpeciem ejus arena concludens.*

Ludi theatrales exponuntur.

*Gr. & Cui. *rotali.*

*Alii, *ventre.*

*Alii, *beſtiolis.*

Violenta compulſio eſt ſolemnia dona ſubtrahere, & mortes deteſtabiles imperare.

(*a*) Voluptatem præſtat, &c. Venationem, & ſpectacula, in quibus homines cum feris decertabant, vocat ludum crudelem, & ſanguinariam voluptatem, quemadmodum theatrales functiones, ſpectaculorum editiones, & alia ejus generis, voluptates appellari conſtat, quod confirmat Vopiſcus in Aureliano: Sequentibus diebus datæ ſunt populo voluptates ludorum Scenicorum, ludorum Circenſium, venationum, gladiatorum, naumachiæ. Et Tertullianus his verbis: Nam & omnes iſtæ prophanæ ſpectaculorum ſæcularium voluptates ex rebus Dei conſtat. Sic Lactantius ſpectacula damnans, voluptatis voce ſæpenumero utitur. l. 1. Cod. de Spect. l. 1. C. de expenſ. ludorum. Trebellius Pollio in Gallienis duobus. Ne diutius, inquit, theatro & Circo addicta. Reſp. per voluptatum deperiret illecebras. Salvianus de providentia Dei ait nihil eſſe criminum vel flagitiorum, quod non eſſet in ſpectaculis, ubi homines lacerarentur cum circumſpicientium voluptate. Hinc Prudentius contra Symmachum, cum ad abrogandã ſpectacula Honorium cohortatur.

Tu mortes miſerorum hominum prohibeto litari:
Nullus in orbe cadat, cujus ſit pœna voluptas. *Broſſ.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA TERTIA.

Tranſimundo Regi Vvandalorum Theodoricus Rex.

Laudat ſororem ſuam, quam Tranſmundo in matrimonium dederat; & conqueritur, quod ipſe Geſalecum Regno propter perfidiam expulſum benigne exceperit, atque in exteras plagas cum divitiis tranſmiſerit.

QUamvis a diverſis Regibus expetiti pro ſolidanda concordia aut neptes dedimus, aut filias, Deo nobis inſpirante, conjunximus: nulli tamen æſtimamus nos aliquid ſimile contuliſſe; quam quod germanam noſtram, generis Amali ſingulare præconium, veſtrum fecimus eſſe conjugium; fœminam prudentiæ veſtræ parem, quæ non tantum reverenda Regno, quantum mirabilis poſſit eſſe conſilio. Sed ſtupeo vos his beneficiis obligatos Geſalecum, qui noſtris inimicis, dum a nobis foveretur, adjunctus eſt, in veſtram defenſionem ſic ſuiſſe ſuſceptum, ut qui ad vos viribus deſtitutus, privatuſque fortunis venerat, ſubita pecuniæ ubertate completus, ad gentes exteras probetur

betur tranſmiſſus; qui quamvis, Deo juvante, lædere nil poſſit, tamen animum veſtræ cogitationis aperuit. Quid expectent extraneorum jura, ſi ſic meretur affinitas? Nam ſi cauſa miſericordiæ ſuſceptus eſt in Regno veſtro, teneri debuit: * ſi noſtro propter exceſſus pulſus eſt, non oportuerat cum divitiis ad aliena Regna tranſmitti; quæ ne vobis redderentur infeſta, noſtra fecerunt abſolute certamina, Ubi eſt, quod tanta lectione ſaginatus, alios ſolebat docere de moribus? Hoc ſi voluiſſes cum ſorore noſtra tractare, utique vobis non potuiſſet accidere: quia nec fratrem permiſerat lædi, nec maritum fecerat in rebus talibus inveniri. Atque ideo per illum, & illum Legatos noſtros ſalutantes honorificentia competenti, petimus, ut hanc injuſtitiam deliberatio veſtra pertractet: ne parentum veſtrorum animus evidentibus cauſis excitatus, cogitet aliquid tentare, quod pacem videatur irrumpere. Graviter ſiquidem dolet injuria, quæ contigerit inſperata; & ſi inde proveniat dolus, unde credebatur auxilium. Quædam vero per harum portitores verbo vobis inſinuanda commiſimus; ut æſtimantes omnia, quid fieri in tanta cauſa oporteat, providentia veſtra reponat: quia non eſt leve, prudentes viros in pacis conſtituta peccare.

Graviter dolet injuria, quæ contingerit inſperata.

Non eſt leve prudentes viros in pacis conſtituta peccare.

EPISTOLA QUADRAGESIMA QUARTA.

a Tranſmundo Regi Vvandalorum Theodoricus Rex.

Scribit ſe excuſationem ejus, purgationemque ob Gelaſeci ſuſceptionem libenti animo accepiſſe; & remittit munera ab eo ſibi oblata.

OStendiſti, Prudentiſſime Regum, poſt erroris eventum ſapientibus ſubvenire poſſe conſilium; nec pertinaciæ vitium vos amare, quod brutis hominibus videtur accidere. Obligaſtis animum meum, tanta vos in melius celeritate mutando. Nam cum Rex ſatisfacit, quælibet dura diſſolvit: quia ſic eſt in Principibus humilitas glorioſa, quemadmodum in mediocribus odioſa poteſt eſſe jactantia. Nuper vobis objecimus Geſaleci quondam Regis doloſa meditatione diſceſſum: ſed vos nobilitatis veſtræ mores, & honoris, actum rei nobis ſub veritate declaraſtis. Unde non fuit ſic vituperabile, * hominem pravis ſuſpicionibus locum dediſſe, quantum glorioſum eſt Dominantem tam celerrime ſe potuiſſe purgare. Ille enim, qui minus poterat cogi, animæ non paſſus eſt arcana violare. Cui laudi viciſſitudinem, in qua poſſumus parte, reddentes, ſinceram purgationem pura mente ſuſcepimus: ſed auri tranſmiſſi munera non tenemus; ut & ipſi intelligatis, cauſam per juſtitiam fuiſſe motam, quam nulla potuit finire venalitas. Fecimus utrique Regalia. Sic nos ſuperavimus tyrannicam cupiditatem, ſicut & vos viciſſe conſtat errorem. Redeant ad Cubiculum veſtrum munera, quorum tantum oblatio videtur eſſe gratiſſima. Negligatur aurum, ubi electum eſt conſcientiæ præmium: patiatur aliquando repulſam, quod ſemper avaris Regibus imperabat. Eat nunc actus iſte per gentes, charum parentem non excuſaſſe culpam, & læſos animos reſpuiſſe pecuniam. Ita, quod per bella ſolebat quæri, amoris ſtudio declaratum eſt potuiſſe contemni. Intelligant parentes tales fuiſſe, qui ſtudio avaritiæ cauſas ſibi nequiverint excitare. Omnia ſiquidem ſuperavit affectus: tunc cœpit petitio magis deſinere, quando pulſatus objecta non paſſus eſt abnegare. Recipite igitur munera ſenſibus ſuſcepta, non manibus. Suavius nobis fuit iſta reddere, quam multo grandia ſuſcepiſſe. Eſtote nunc ad ſimilia cauti, ad ventura ſolliciti: quia inſtructus redditur animus in futuris, quando præteritorum commonetur exemplis. Quapropter illo, & illo Legatis veſtris redeuntibus pleniſſime reddimus ſalutationis affectum: optantes, ut ſoſpitatem veſtram Divina concedant, cujus nobis animos validiſſime cognoſcimus eſſe ſociatos.

Pertinaciæ vitium amant ſoli bruti homines.

Cum Rex ſatisfacit, quælibet dura diſſolvit.

Humilitas in Principibus glorioſa.

Jactantia in mediocribus odioſa.

* Ed. Ae. *hominum.*

Negligatur aurum, ubi electum eſt conſcientiæ præmium.

Inſtructus redditur animus in futuris, quando præteritorum commonetur exemplis.

(*a*) Ex Nicephoro lib. 17. Eccleſ. hiſtor. cap. 11. Tranſmundus forma eximia, & animo magno vir ad Theodoricum Gotthorum Regem legatione miſſa Amalaſuntham ejus germanam in matrimonium petens impetravit, & præterea mille dedit armatos, & quinque hominum millia, quæ ſatellitum ordinem implerent. Hoc autem defuncto Hilderichus Honorici ex Genſerico prognati filius regnavit, vir mitis, & non, ut hic Tranſmundus, Arrianus, & Chriſtianorum virorum perſecutor. Ad hunc Hildericum Athalaricus ſcribit infra lib. 9. epiſt. 1. *Forner.*

MAGNI AURELII CASSIODORII SENATORIS VARIARUM

LIBER SEXTUS.

FORMULA CONSULATUS.

I.

PRiſcorum judicio qualis ſit Conſulatus, hinc omnino datur intelligi, quando inter mundi dignitates eximias ſolus meruit habere (*a*) palmatas veſtes, quas felicitas dabat: præmia vincentium, nomen annorum; compenſatio ſola, cui debebantur omnia. Statum Reipub. Romanæ viri fortis dextera tuebatur, fortunas omnium, ac libero hujus conſilia vindicabant; & tot magnis debitis ſola erat hujus retributio dignitatis, reperta in libertatis ornatum, inventa ad generale gaudium. Per illam nimirum ſtatus Imperii jugiter crevit: illam ſemper felix Roma ſuſcepit; merito* pridem genus habebatur imperii: merito ſupra omnes cives poterat, qui ab hoſte patriam vendicabat: utilitates publicas ſub æquitate diſponens, jus dicebat etiam capitl: ſed tuto illi commiſſa eſt poteſtas necis, qui fuerat auctor ſalutis. Hinc eſt, quod etiam faſces, atque ſecures tantæ poteſtati præceptæ ſunt illigari; ut cum tardius ſolverentur, moram deliberationis acciperent, ſi de cæde, aut nece hominis aliquid cenſuiſſent: ita ut cum omnia ejus traderentur arbitrio, ne inſoleſceret animo, Conſul dictus eſt, a conſulendo. Hinc tanta largitas profluebat, ut illa dextra, quæ ſanguinem copioſe fuderat hoſtium, vitæ auxilium civibus manaret irriguum. Sic quos felices per bella fecerat, ſtudio largitatis explebat. In * augmentum etiam publicæ gloriæ ſolvebat famulos jugo ſervili, qui libertatem tantæ dederat civitati. Sed nunc ſumitis iſta felicius: quando nos habemus labores Conſulum, & vos gaudia dignitatum. Palmatæ ſiquidem veſtræ, noſtræ probantur eſſe victoriæ; & (*b*) proſperrimæ conditionis eventu vos in pace ingenuitatem ceditis famulis, cum nos ſecuritatem demus per bella Romanis. Atque ideo per illam Indictionem (*c*) Conſulatus te decoramus inſignibus. Pinge vaſtos humeros vario colore palmatæ: validam manum victoriali ſcipione nobilita: lares proprios etiam calceis auratis egredere; ſellam curulem pro ſua magnitudine multis gradibus eniſus aſcende; ut in otio ſubjectus merearis, quod nos per maximos labores aſſumimus imperantes. Rem victoriarum agitis, qui bella neſcitis: nos, juvante Deo, regimus, nos conſulimus, & (*d*) veſtram nomen annum deſignat. Viciſtis felicitate Principes, qui & honores ſummos geritis, & dominationis tædia non habetis. Quapropter erige confidentiam mentis tuæ. Conſules eſſe magnanimos decet. Opes privatas non cogites, qui gratiam publicam donando habere decreviſti. Hinc eſt enim, quod alios Judices etiam non rogantes evehimus: Conſules autem ſperantes tantummodo promovemus; ut ſoli ad has largitates veniatis, qui vos pares tantis expenſis eſſe cognoſcitis. Alioqui onera eſſent potius, non honores, ſi ſupra vires aliquid imponeremus invitis. Fruere igitur decenter optatis. Hic eſt ambitus, qui probatur. Eſto mundo clarus, tibi proſperrimus, tuis autem poſteris feliciter imitandus.

Marginal notes:
* Alii, *quidem.*
Conſul a conſulendo dictus.
* Alii, *argumentum.*
Conſules eſſe magnanimos decet.

(*a*) Solus meruit habere palmatas veſtes, &c. Ex bis verbis apparet habuiſſe Conſules prætextas & palmatas veſtes, quæ Capitolinæ dicebantur; & cum Imperatores cuipiam Conſulatum decreverant, ad eum tale aliquid datis litteris adſcribebant: Te manet Capitolia palmata; quod ex Vopiſco probo. Vide Lazium cap. 4. lib.9. Comment. *Broſſ.*

(*a*) Vide Feſtum & Servium. Grul. & Cuj.
Vide Mamertinum initio Panegyrici. Pag. 174. *Juret.*

(*b*) Proſperrimæ conditionis eventu. Solebant illi, qui Conſulatum inierant, manumiſſiones expedire, ſervis imponere vindictam, eoſque ad libertatem perducere. Ideoque factum puto, ut Ulpianus lib. 2. de officio Conſulis, de manumiſſionibus tractaverit, officiumque Conſulis eſſe dixerit, conſilium præbere manumittere volentibus. De Circenſium editione, deque manumiſſionibus, quæ a Conſulibus ſtatim atque Magiſtratum inierant, expediebantur, Ammianus quædam memoriæ prodidit libr. 22. Eodem pertinet Sidonii Apollinaris carmen in Panegyrico ad Anthemium, in fine: & Claudiani in 4. Conſulatu Honorii. *Broſſ.*

(*d*) Conſulatus inſignibus. Inſignia magiſtratus, παράσημα, qualia Juſtinianus Novell. 24. de Prætore Piſidiæ deſcribit, δίφρον τε ἐξ ἀργύρυ, ἢ πέλεκυν καὶ ῥάβδ.υς, &c. *Forner.*

(*e*) Et veſtrum nomen annum deſignat. Nominibus Conſulum Roman. anni numerabantur, infra lib. 9. ep. 29. Juſtinian. Novell. 105. ὄνομα τῷ χρόνῳ γινόνται. Seneca lib. 3 cap. 31. de ira: Dedit duodecim faſces, ſed non fecit ordinarium Conſulem: a me numerari voluit annum, ſed deeſt mihi ſacerdotium. Pacatus Panegyriſtes Theodoſio ſeniori, Conſul quis creatur, habiturus eſt nomen annus. Apuleius Apologia 2. ad Claud. Maximum Proconſulem: ſigna, quæ impreſſa ſunt recognoſcat, Conſules legat, annos computet. In veteri lapide.

Ter vice qui ſacra diſcinxit jurgia Judex.
Conſul & æterno decoravit nomine faſtos.

Hinc editæ rationes cum die & Conſule, l. 1. l. 6. quis ex §. ſi initium, D. de edendo. Libellis accuſatorum dies & Conſules exprimebantur, l. 3. de accuſ. Leges inter Cod. conſtitutiones ſine die, & Conſule promulgatæ. Ut mihi non ſit dubium, quin Lactantius lib. 6. Conſules his verbis intelligat: Qui ad gerendos, inquit, magiſtratus vitæ ſuæ operam convertunt, ut faſtos ſignent, & annis imponant nomen. *For.*

(*f*) Augmentum Conſulatus, ſervorum manumiſſio eſt, l. un. De offic. Conſul. l. 5. & l. 20. ſi rogatus, de manumiſſ. vindic. Sunt autem octo hic obiter obſervanda, a Caſſiodorio accuratius, quam uſquam a quoquam notata Conſulatus argumenta: 1. faſtis dare nomen: 2. faſces & ſecures habere; 3. manumittere: 4. veſtis pal-

mata : 5. victorialis ſcipio : 6. aurati calcei : 7. ſella curulis : 8. denique miſſilia, quæ hoc verſu ſignificantur : Ad has largitates veniatis, qui vos pares tantis expenſis eſſe cognoſcitis. De quibus ſup. lib. 2. epiſt. 2. egimus. Inſignia Conſularitatis, ac poteſtatis dicuntur initio lib. 6. Cod. Theod. *Fern.*

Sic Ammian. Marcell. lib. 22. Mamertino Conſule Kal. Januariis ludos edente, manumittendis ex more inductis per admiſſionum proximum. Claudianus in Eutropio lib. 1,

Libertatemque daturus,
Quam nondum meruit, ſcandit ſublime tribunal.

Sic in lib. 3. Heracliani. Cod. Theodoſ. de infir. his quæ ſub tyran. *Juret.*

FORMULA *a* PATRICIATUS

II.

*Gr. & Cuj. *Fetitiorum.*

SI antiquitatis ordinem perſcrutemur origine dignitatum, * Patriciorum familia Jovi noſcitur fuiſſe dicata; ut ſummi Dei (ſicut putavere) cultura locum primarium poſſideret. Sed quia vos aliquid habere decebat eximium, & nomen ipſum Patribus magna ſe vicinitate jungebat; ſuperſtitione derelicta, ad veſtrum cœtum felici conditione migravit: quia Pontificalis laus conſcientiæ Senatui recte poterat convenire. Sic ex Augurali familia Reges quoque legis inſtitutos, non injuria: quia decuit a tali propoſito venire, qui publica poterat jura tractare. Hinc eſt, quod & honor ipſe cinctus eſt, cum vacaret nihil juriſdictionis habens, & judicantis cingulum non deponens: in quo felicitas perpetua naſcitur, dum ſucceſſoris ambitio non timetur. Nam mox ut datus fuerit, in vitæ tempus reliquum homini fit coævus: ornatus individuus, cingulum fidele, quod neſcit ante deſerere, quam de mundo homines contingat exire. Credo ad ſimilitudinem Pontificatus, unde venerat, rem fuiſſe formatam; qui ſacerdotium non deponunt, niſi cum vitæ munera derelinquunt. Additur, quod leges tantam illis reverentiam detulerunt, ut in ſacris poſitus, cum hoc fuerit honore præcinctus, paternæ poteſtatis nexibus exuatur, niſi contra ſpecialiter a Principe caveatur. Quod conſtat ratione probabili conſtitutum; ut qui ampliſſimum genium pretioſæ libertatis acceperat, viliſſimam conditionem cum ſubditis non haberet. Præfectorios, & aliarum dignitatum viros præcedit, (*b*) uni tantum cedens fulgori, quem interdum etiam a nobis conſtat aſſumi. Proinde neceſſario laudatam intellige dignitatem: ne aut nos parum dediſſe videamur: aut tu negligentius tractes, ſi te aliquid mediocre ſuſcepiſſe putaveris. Quapropter ab illa Indictione noſtro munere ſublevatus, Patriciatus culmen aſcende, quod quidam juridicorum (*c*) a Patribus dictum eſſe voluerunt: facturus omnia, quæ tantam reverentiam decent. Nam quamvis magna contulerit noſtra clementia, habes adhuc, quod expectes, ſi te probabiliter tractare contendas.

Patriciatus dignitas perpetua, & eſt quoddam ſacerdotium.

(*a*) Patriciatus ſummus honos, ut Curia, ſic patria poteſtate liberat. Hic, & §. filius familias, tit. Quib. mod. jus patr. pot. ſolu. l. ult. C. de decur. lib. 10. l. ult. de Conſul. lib. 12. Cod. infra lib. 8. epiſt. 21. & lib. 10 epiſt. 7. *Ferner.*

(*a*) Vide Baronium in Notationibus ad diem 29. Auguſti in Martyrol. Rom. *Juret.*

(*b*) Uni tantum cedens fulgori: intelligit Conſulatum. Vide Symmachum lib. 4. Ep. 8. *Juret.*

(*c*) A Patribus. Suidas, πατρίκιος, ὁ πατὴρ τοῦ κοινοῦ: Jul. in d. §. filius fam. d. l. ult. C. de Conſulib. *Fern.*

FORMULA PRÆFECTI PRÆTORIO.

III.

SI honoris alicujus eſt origo laudabilis: ſi bonum initium ſequentibus rebus poteſt dare præconium: tali auctore Præfectura Prætoriana gloriatur, qui & mundo prudentiſſimus, & Divinitati maxime probatur acceptus. Nam cum Pharao Rex Ægyptius de periculo futuræ famis inauditis ſomniis urgeretur, nec viſionem tantam humanum poſſet relevare conſilium, Joſeph vir beatus inventus eſt, qui & futura veraciter prædiceret, & periclitanti populo prudentiſſime ſubveniret. Ipſe primum hujus dignitatis infulas conſecravit: (*a*) ipſe carpentum reverendus aſcendit: ad hoc gloriæ culmen evectus, ut per ſapientiam conferret populis, quod præſtare non potuerat potentia Dominantis. Ab illo namque Patriarcha, & nunc Pater appellatur Imperii: ipſum hodieque reſonat (*b*) vox præconis, inſtruens Judicem, ne ſe patiatur eſſe diſſimilem. Merito, ut cui tanta poteſtas potuit dari, videretur ſemper ſubtiliter admoneri. Quædam enim huic dignitati & nobiſcum jura communia ſunt. Exhibet enim ſine præſcriptione longinquos, magna quantitate mulctat errantes, fiſcum pro ſua deliberatione diſtribuit, evectiones ſimili poteſtate largitur, vacantia bona proſcribit, delicta provinciarum Judicum punit, (*c*) verbo ſententiam dicit. Quid eſt, quod non habeat commiſſum, cujus eſt vel ipſe ſermo judicium? Pene eſt, ut leges poſſit condere, quando ejus reverentia poteſt negotia ſine appellatione finire. Ingreſſus Palatium noſtra conſuetudine frequenter adoratur; & tale officium morem videtur ſolvere, quod alios potuit accuſare. Poteſtate igitur nulla dignitas eſt æqualis. Vice Sacra ubique judicat. Nullus ei miles de fori ſui auctoritate præſcribit, excepto Officiali Magiſtri militum: credo, ut vel illis aliquid Antiquitas crederet, qui videbantur pro Repub. bella tractare. Curiales etiam verberat, qui appellati ſunt legibus Minor Senatus. In officio ſuo jus retinet ſingulare, & talibus tantiſque noſcitur jubere, quos etiam provinciarum non audent Judices in aliqua parte contemnere. Officium plane geniatum, efficax, inſtructum, & tota animi firmitate prævalidum; qui ſic peragent juſſa, ut nullis morentur dilationibus imperata. Militia perfunctis Tribunorum & Notariorum honorem tribuit; & milites ſuos illis exæquat, qui inter Proceres mixti noſtris * conſpectibus obſecundant. (*d*) Gratanter implemus, quæ ille conſtituit; cujus reverentia & nos ita conſtringimur, ut ſine dubitatione faciamus, quæ illum decreviſſe cognoſcimus. Non immerito, quando Palatium ſua proviſione ſuſtentat, ſervientibus nobis procurat annonas, humanitates quoque Judicibus ipſis facit, Legatos gentium voraces explet ordinationibus ſuis, & licet aliæ dignitates habeant titulos præfinitos, ab iſta totum pene geritur, quicquid in Imperio noſtro æquabili moderatione tractatur. Hanc denique curarum omnium pulcherrimam molem (quod proſperum nobis, utile Reipub. ſit) ab illa Indictione tuis humeris decenter imponimus; quam tu & ingenii virtute ſuſtineas, & ſumma fide tractare contendas. Quæ quantum diverſis ſollicitudinibus conſtringitur, tanto magis laudes ampliſſimas dignitas hæc triumphat. Et ideo tantum lumen gloriæ ſit actionibus veſtris, ut & in Palatio noſtro fulgeat, & in provinciarum longinquitate relucent. Par tibi ſit cum poteſtate prudentia:

Bonum initii ſequentibus rebus poteſt dare præconium.

Joſeph Patriarcha primus Præfectus Prætorio creatus.

* Gr. & Cuj. *juſſionibus.*

conſcientiæ tuæ quadrifaria virtus aſſideat. Tribunal tuum ideo tam excelſum factum eſſe noveris, ut locatus ibi nihil humile abjectumque cogitares. Conſidera quid debeas dicere, quod a tantis excipitur. Monimenta publica talia contineant, quæ ſe legiſſe nullus erubeſcat. Præſul mirabilis partem non habet cum delictis: quia niſi aliquid egregium aſſidue fecerit, culpam vel otioſus incurrit. Nam ſi prædictus auctor ſanctiſſimus ille recolatur, quoddam ſacerdotium eſt Præfecturæ Prætorianæ competenter agere dignitatem.

Præſul mirabilis partem non habet cum delictis.

(a) Ipſe carpentum reverendus aſcendit. Præfecti Prætorio carpentis uſi ſunt, eaque aſcendere poterant, ut etiam Præfecti Urbis, qui mos Sacerdotibus ſacris antiquitus conceſſus, ut ex Suetonio in Claudio cap. 11. conſtat, matri carpentum, quo per Circum duceretur; & in Caligula, cap. 15. Matri Circenſes carpentumque inſtituit, quo in pompa traduceretur. Matronæ quoque vulgo carpentis utebantur ad ſacra, ſicut teſtatur Ovid. lib. 1. Faſt.

Nam prius Auſonias matres carpenta vehebant;
Hæc quoque ab Evandri dicta parente reor.

ſed poſtea hic mos in deſuetudinem abiit. *Broſſ.*

(b) Vox præconis, infra lib. 11. epiſt. 3. quæ in judiciis tum publicis, tum privatis adhibebatur. l. 2. de jur. immunit. l. pen. de integr. reſtit. l. ult. C. de feriis. Quintil. lib. 6. c. 4. Euſeb. lib. 4. Eccl. hiſt. cap. 15. Agathias judicium ab Juſtiniano inſtitutum deſcribens lib. 4. de bello Gothico ait: inſtruens judicem. Donatus in Terentianam Phormionem act. 1. ſcena 2. Demoſthen. pro Creſiphonte. Lucianus in Bis accuſato: qua de re alias forte pluribus. *Forner.*

(c) Verbo ſententiam dicit Inter jura, & poteſtatis Præfecti Prætorio inſignia, ne ex ſcripto ſententiam ferat, l. 2. C. de ſent. ex brevic. recit. Quod cæteris Judicibus non eſt permiſſum, qui ex tabella litigantibus ſententiam edebant. Symmachus lib. 1. epiſt. 27. l. 34. l. ult. C. de præd. dec. l. ult. C. de princip. agent. in reb. l. in ſacris, C. de prox. ſacr. ſcrin. 12. ſed opportuniore aliquando loco nos id proſequemur. *Forn.*

(d) Gratanter implemus quæ ille conſtituit. Præfectis Prætorio datam fuiſſe pleniorem licentiam ad diſciplinæ publicæ emendationem Juriſconſultus l. 1. D. de off. Præf. Præt. auctor eſt. Tempore Conſtantii Imperatoris omnes caſtrenſes, ordinariæque poteſtates, ut honorum omnium apicem priſcæ reverentiæ more Præfecto ſemper ſuſpexere Prætorianos, ut Ammian. Marcellin. lib. 21. tradit. Præfecturæ meritum cæteris dignitatibus anteſtare Valentinianus, Valens, & Gratianus in l. 1. C. de officio Vicarii definiunt; & merito: etenim Præfectura Prætoriana quidam principatus quondam Imperii erat, attamen ſine purpura. Et in eo diſcrimen Principis & Præfecti ſtatuebatur, quod ſacram purpuram, & Imperatorias inſulas non geſtaret. Deinde Præfectis Prætorio rerum ſumma commiſſa fuit propter loci dignitatem, ut teſtantur Imperatores Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius in l. quilibet. 40. C. de decur. lib. 10. Patres Imperii etiam vocantur, ut teſtatur Author. Qui autem plura de authoritate, munere, & dignitate Præfecti Prætorio ſcire voluerit, conſulat Dion. lib. 52. Suetonium in Galba cap. 14. in Tito, cap. 6. *Broſſ.*

FORMULA PRÆFECTURÆ URBANÆ.

IV.

De dignitate commiſſa laus ſemper Judicis æſtimatur.

CUm de dignitate commiſſa laus ſemper Judicis æſtimetur; & potior habendus eſt, quam ſint illi, quibus præeſſe cognoſcitur; nemo amplius videtur erigi, quam cui potuit Roma committi. Grande eſt quidem Procerem eſſe: ſed multo grandius de Proceribus judicare. (a) Senatus ille mirabili opinione glorioſus probatur habere Præſulem, quem mundus ſuſcipit jura condentem. Eoque fit, ut illi utantur in Senatu poteſtate perfecta, qui apud te trepidant dicere proprias cauſas. Verum hæc quoque modeſtia cognoſcitur eſſe prædicanda; ut * optent ſe legibus teneri, quæ ab ipſis ſciuntur poſſe conſtitui. Quæ res pro parte nobis abſolute communis eſt: ſed hac ſola ratione diſcreti, quod alteri ſubdi non poſſumus, qui Judices non habemus. Reſpice tot doctos viros, & conſidera quale ſit his aliquid dicere, nec erroris verecundiam formidare. De talibus diſceptas, quos tibi cognoſcis eſſe potiores. Sic ergo locum tuum tracta, ut omnes te Judicem honoratæ congregationis agnoſcant. Conſides ſupra omnes ſcilicet Conſulares: ſententiam primus dicis; & in illa libertatis aula reverendus aſpiceris, in qua commiſſos habere mundi Primarios approbaris. Quis jam de obſcuro * vitio cogitare poſſit, qui ſe inter morum lumina tot eſſe cognoſcit? Vis odium non recipere? Studium a te gratificationis exclude. Publicum amorem neceſſe eſt habeas, ſi ſecretius nil promittas. Erit nimirum magnum, & ſingulare præconium, ſi Judices non accipiant, ubi ſunt, qui multum dare contendant. * Ditioni tuæ non ſolum Roma commiſſa eſt (quamvis in illa contineantur univerſa) verumetiam intra centeſimum poteſtatem te protendere antiqua jura voluerunt: ne tantæ civitatis Judicem muralis agger includeret, cum Roma omnia poſſideret. Tu etiam ex deſignatis lege provinciis, ab appellatione cognoſcis. Advocati tibi militant eruditi: quando in illa patria difficile non eſt Oratores implere, ubi Magiſtros eloquentiæ contingit ſemper audire. Carpento veheris per nobilem plebem: publica te vota comitantur: favores gratiſſimi conſona tecum voce procedunt. Bene age, quia te veniente licet populis conticere. Habes copioſe, unde tibi gratiam tantæ civitatis acquiras, ſi merces diverſæ ſub nulla venalitate vendantur: ſi exhibitio ſalubriter accenſa thermarum, rapinarum ardoribus non tepeſcat: ſi ſpectaculum, quod præbetur voluptati, non ſit cauſa litigii. Suaviter enim cogit gratum eſſe populum, quiſquis in certaminibus partium declinat injuſtum. Tanta eſt enim vis glorioſæ veritatis, ut etiam in rebus ſcenicis æquitas deſideretur. Admonitionum igitur ordine decurſo, per Indictionem illam habitu te togatæ dignitatis ornamus; ut (b) indutus veſte Romulea, jura debeas affectare Romana. Nam ſi illi (c) dignitati pars fueris, nihil eſt quod a nobis minime conſequaris. Ad omnia enim tali ſuffragio eris nihilominus dignus, ſi actionem tuam laudet Senatus. Perfecta enim rei fides eſt, ubi conſentanei teſtes probantur eſſe Summates.

*Ed Niv. & Ga. *operiret.*

Rex alteri ſubdi non poteſt.

* Gr. & Cui. *delent hoc nomen.*

In quo ſitum ſit ſingulare Judicum præconium.

*D. Juret. legit. *Dicationi, ut Ep. 7. lib. 11.* Et Ac. *dictioni.*

Vis veritatis

Perfecta rei fides eſt, ubi conſentanei teſtes probantur eſſe Summates.

(a) Senatus ille mirabili opinione glorioſus. Epictetus cum ab Hadriano Imperatore interrogaretur quid eſſet Senatus; ornamentum, dixit, urbis, ſplendor civium. Sic legati a Pyrrho interrogati quid de Romanis ſentirent, reſponderunt urbem ſibi templum viſam: Senatum vero Regum conſeſſum. Quidam eum vocarunt recti bonique præceptorem: alii mundi lumina. Probus apud Vopiſcum ait Romanos Senatores mundi Principes eſſe, tales ſemper fuiſſe, & inpoſterum futuros Petronius in Satyrico vocat Senatum recti bonique præceptorem. Prudent. lib. 1. in Symmachum, mundi lumina. Sic Ammianus Marcellinus, ubi de Conſtantio Romam ingreſſo ait: Cumque Urbi appropinquaret, ait, Senatus officia, reverendaſque patriæ ſtirpis effigies ore ſereno contemplans, non ut Cyneas ille Pyrrhi legatus, in unum coactam multitudinem Regum, ſed aſylum mundi totius adeſſe æſtimabat. Cicero Senatum principem ſalutis, publicæque mentis appellat. Vide Majorian. Novell. 3. de ritu imperii ſui. Virgil. 6. Æneid. l. 74. C. Theod. de Decurio. Quintil. declam. 329. *Broſſ.*

(b) Indutus veſte Romulea. Togam intelligit, qua Romani cives utebantur, l. 32. ſed etſi accepto, de jur. fiſc. quo alluſum lib. 3. epiſt. 17. Veſtimini moribus togatis: exuite barbariem. Notatur Antonius a Dione lib. 50. [illegible]. Tertullianus de pallio: Salvian. lib. 4. de Providentia: Claudian. in Ruffinum, Barbariem revocat.

Nec pudet Auſonios currus & jura regentem
Sumere deformes ritus, veſtemque Getarum,
Inſignemque habitum Latii mutare, togæque.

Toga advocatorum l.3.C. de advoc. diverſ. judic.

(c) Præfecturæ urbanæ familia, quæ hic dicitur, Ulpiano ſunt Stationarii: l.1.de off. præt.urb. *Forn.*

FORMULA QUÆSTURÆ.

V.

* Gr.Cuj.& Cor.N. *aſpectibus.*

SI tantum claræ ſunt dignitates, quantum noſtris* affatibus perfruuntur: ſi præſentia frequens prodit Dominantis affectum; nullus ita Judicum poteſt eſſe glorioſus, quam ille, qui eſt in cogitationum noſtrarum participatione ſuſceptus. Aliis enim pecuniæ publicæ committimus procurationem: aliis cauſas concedimus audiendas:

*Alii, *matrimonii.*

Quæſtura vox linguæ Principis.

aliis* patrimonii noſtri jura delegamus; Quæſturam toto corde recipimus, quam noſtræ linguæ vocem eſſe cenſemus. Hæc noſtris cogitationibus neceſſario familiariter applicatur; ut proprie dicere poſſit, quod nos ſentire cognoſcit: arbitrium ſuæ voluntatis deponit; & ita mentis noſtræ velle ſuſcipit, ut a nobis magis putetur exiiſſe, quod loquitur. O quam arduum eſt, ſubjectum verba Dominantis aſſumere, loqui poſse, quod noſtrum credatur, & provecti in publicum decorem glorioſam facere felicitatem! Conſiderate quid ponderis habeatis pariter, & decoris. (a) Si quid dubitamus, a Quæſtore requirimus: qui eſt (b) theſaurus famæ publicæ, armarium legum, paratus ſemper ad ſubitum; &)ut ait Tullius magiſter eloquentiæ(nihil præſtabilius videtur, quam poſse dicendo tenere hominum mentes, allicere voluntates, impellere quo velit, unde autem velit deducere.

Definitiones Quæſtoris.

Nam ſi Oratoris eſt proprium graviter & ornate dicere, ut poſſit animos Judicum commovere; quanto facundior debet eſse, qui ore Principis populos noſcitur admonere, ut recta diligant, perverſa contemnant, bonos ſine fine laudent, peſſimos vehementer accuſent? Ut pene feriata ſit diſtrictio, ubi prævalet eloquentiæ fortitudo. Sit imitator prudentiſsimus Antiquorum, mores alienos corrigat, & ſuos debita integritate cuſtodiat. Talem denique oportet eſse Quæſtorem, qualem portare Principis decet imaginem. Nam ſi nos(ut aſſolet) cauſam geſtis audire contingat; quæ auctoritas erit linguæ, quæ ſub oculis Regale genium poſſit implere? Adeſſe debet ſcientia juris, cautela ſermonis; ut nemo debeat reprehendere, quod Principem conſtiterit cenſuiſſe. Opus erit præterea firmitas animi, ut a juſtitiæ tramite nullis muneribus, nullis terroribus auferatur. Nam pro æquitate ſervanda & nobis patimur contradici, cui etiam oportet obediri. Sed vide, ut tantum doctrinæ deferas, quatenus probabiliter omnia perquiſitus exponas. Aliæ quippe dignitates aſſeſſorum ſolatia quærant: tua vero dignitas Principi conſilia ſubminiſtrat. Atque ideo prudentiæ, vel eloquentiæ tuæ fama provocati, Quæſturam tibi, gloriam litterarum, civilitatis templum, genitricem omnium dignitatum, continentiæ domicilium, virtutum omnium ſedem, per illam Indictionem, Deo præſtante, concedimus; ut ſic agas, quemadmodum te parem rebus prædictis eſſe contendas. Ad te enim provinciæ ſua vota tranſmittunt: a te Senatus juris quærit auxilium: a te docti probantur expetere, quod noverunt; & neceſſe tibi eſt omnibus ſufficere, quanto a nobis contigerit legum remedia poſtulare. Sed cum hæc omnia feceris, nullis elationibus efferatis, nulla mordearis invidia, alienis calamitatibus non læteris: quia quod odioſum eſt Principi, non poteſt convenire Quæſtori. Exerce poteſtatem Principis, conditione ſubjecti. Sic ore* vero glorificatus eloquere, ut te tamen rationem credas nobis judicibus redditurum: ubi aut culpabilis viciſſitudinem recipit, aut boni propoſiti gloriam laudatus acquirit.

Definitiones Quæſturæ.

*Alii, *noſtro*

(a) Si quid dubitamus, a Quæſtore requirimus. Ad Quæſtoris officium pertinet orationes Imperatorum, & cætera Senatui nota facere, quod conſtat ex Suetonio in Auguſt.cap.65.in Nerone cap.15.& in Tito cap.6. Ælio Spartiano in Hadriano, ſtatim in principio. Cornelio Tacito lib.16.quod deſignare voluit Sidonius Appollinaris in Panegyrico Major.

-cujus dignatur ab ore
Cæſar in orbe loqui, licet & Quæſtore diſerto.
Polleat.

Ulpianus etiam in l.1. D. de off.Quæſtor. refert Candidatos ſolis Priucipum libris in Senatu legendis vacaſſe. *Broſſ.*

(b) Theſaurus famæ publicæ armarium legum. Quæſtor ſacri Palatii petitionibus ſubſcribebat, vel etiam reſponſa reddebat; & ut hoc loco omne ejus officium paucis exequar, leges dictabat, preceſque ac reſponſa ſobnotabat, ut conſtat ex notitia Romani Imperii, & Nov.53.& 114. l. ult.C. de diverſ. reſcr. Symmachus ad Auſon. Quæſtnr es, memini: conſilii Regalis particeps, ſcio: precum arbiter, legum conditor, recognoſco; & alio loco: Te magis Quæſtoræ honos, & condendarum ſanctionum uſus exercuit. Procop lib.1.de bello Perſico. His de cauſis juſtitiæ & legum cuſtos appellatur, & theſaurus famæ publicæ, & armarium legum, ut in Nau. Valent.de homic.caſ.fact. Denique is plane eſt Quæſtor, quem in Aula Cancellarium appellamus. Ad Quæſtorem etiam pertinebant memoriales, hoc eſt leges, & reſcripta excipiebant, & implebant, id eſt perſcribebant, aut perſcribi curabant. *Broſſ.*

FORMULA MAGISTERIÆ DIGNITATIS,

VI.

REverendum honorem ſumit, quiſquis Magiſtri nomen acceperit: quia hoc vocabulum ſemper de peritia venit; & in nomine cognoſcitur, quid ſit de moribus æſtimandum. Ad eum nimirum Palatii pertinet diſciplina: ipſe inſolentium (a) ſcholarum mores procelloſos moderationis ſuæ terminis proſpere diſſerenat. Tam multi ordines ſine confuſione aliqua componuntur; & ipſe ſuſtinet onus omnium, quod habet turba diſcretum. Sic nominis ſui gravitate perfunctus, ornat actibus Principatum. Per eum Senator veniens noſtris præſentatur obtutibus: admonet trepidum: componit loquentem: ſua quinetiam verba ſolet inſerere, ut nos decenter omnia debeamus audire. Aſpectus Regi haud irritus, promiſſor collocutionis noſtræ, glorioſus donator aulici conſiſtorii, quaſi quidam lucifer; nam ſicut ille venturum diem promittit: ſic iſte deſiderantibus vultus noſtræ ſerenitatis attribuit. Cauſarum præterea maximum pondus in ejus * audientiæ finibus optima ſecuritate reponimus; ut ejus curis fidelibus ſublevati, utilitatibus publicis vivacius occupemur. (b) Veredorum quinetiam opportunam velocitatem, quorum ſtatus ſemper in curſu eſt, diligentiæ ſuæ diſtrictione cuſtodit; ut ſollicitudines noſtras, quas conſilio juvat, beneficio celeritatis expediat. Per eum exteris gentibus ad laudem Reipub.* noſtræ ordinatur humanitas; & nolentes redeunt, quos merentes exceperit. Per eum quippe nobis Legatorum, quamvis feſtinantium, prænuntiatur adventus: per eum* nominis noſtri deſtinatur evectio; & iſti principaliter creditur, quod tam neceſſarium eſſe ſentitur. His etiam laboribus æſtimatis poteſtatem maximam huic decrevit Antiquitas; ut nemo Judicum per provincias faſces aſſumeret, niſi hoc & ipſe fieri decreviſſet. Subdidit ejus

*Ac. *audacia*

*Cor. Gam. *noſtra.*

* Jur. legit, *numinis.*

arbitrio aliena judicia, ut ad ipſum rediret, quod alter viſus eſt præſtitiſſe. Moleſtias quidem non habet exigendæ pecuniæ, ſed aperte bono fruitur poteſtatis * adeptæ: credo, ut ex diverſis titulis defloraretur dignitas, ad levamen Principis inſtituta. Peræquatores etiam victualium rerum in urbe Regia propria voluntate conſtituit, & tam neceſſariæ rei Judicem facit. Ipſe enim gaudium populis, ipſe noſtris temporibus præſtat ornatum: quando tales viros copiæ publicæ præficit, ut plebs querula ſeditionem neſciat habere ſatiata. Officium vero ejus tanta genii prærogativa decoratur, ut militiæ perfunctus muneribus, ornetur nomine Principatus; miroque modo inter Prætorianas cohortes, & Urbanæ Præfecturæ milites videantur inveniſſe primatum, a quibus ſibi humile ſolvebatur obſequium. Sic in favore magni honoris injuſtitia quædam a legibus venit, dum alienis excubiis præponitur, qui alibi militaſſe declaratur. Adjutor etiam Magiſtri noſtris præſentatur obtutibus; ut vicaria forte beneficii eligamus ejus præſidium, qui nobis præſtat fidele ſolatium. Hanc igitur dignitatem, tot titulis claram, tot inſignibus opulentam, per Indictionem illam, gubernandam tibi, congrua gravitate, committimus; ut omnia quæ geſſeris, Magiſter feciſſe videaris: quia nihil moribus reſiduum relinquitur, ſi (quod abſit) a tanta maturitate peccetur.

Grut. & Cuj. *indempta.*

(*a*) Vide leges ſub titulo de privilegiis ſcholarum. *Juretus.*

(*b*) Veredorum oportunam velocitatem. Evectiones dantur a Principe, vel a Præfecto Prætorio, vel Magiſtro officiorum: ad eos refertur ſi quid minus legitime in uſurpando curſu publico factum ſit. l. 3. C. de curſu publico: idcirco non mirum, ſi evectiones dant; Præſidibus autem dandarum evectionum facultas non eſt, ut Nov. Major. de curſu publico, niſi publicarum functionum proſecutoribus. *Broſſ.*

FORMULA COMITIVÆ SACRARUM Largitionum.

VII.

Grata ſunt nomina, quæ deſignant protinus actiones.

GRata ſunt omnino nomina, quæ deſignant protinus actiones: quando tota ambiguitas audienti tollitur, ubi in vocabulo concluditur, quid geratur. Donis enim præſidere Regalibus Comitivam Sacrarum Largitionum indicia rerum verba teſtantur. Quod vere decorum, vere fuit omnimodis exquiſitum, in donorum Regalium parte ſequeſtratam facere dignitatem, & alterius honorem dicere, dum nos conſtet dona conferre. Actus innocens, pietatis officium, illud ſemper ingerere, unde ſe fama Principis poſſit augere. Regalibus magna profecto felicitas militare donis, & dignitatem habere de publica largitate. Alii Judices obtemperant reſiduis virtutibus Regnatoris: hæc ſola eſt, quæ tantummodo ſerviat ad momenta pietatis. Nihil enim per ipſam diſtrictum geritur, nil ſeverum forte cenſetur: ſed tunc obſequitur, quando pro nobis vota funduntur. Supplicum per te fortunas erigimus, Cal. Januariis affatim dona largimur, & lætitia publica militia tua eſt. Verum hanc liberalitatem noſtram alio decoras obſequio, ut figura vultus noſtri metallis uſualibus imprimatur; monetamque facis de noſtris temporibus futura ſæcula commonere. O magna inventa prudentum! O laudabilia inſtituta Majorum! ut & imago Principum ſubjectos videretur paſcere per commercium, quorum conſilia invigilare non deſinunt pro ſalute cunctorum. Sed huic (ut ita dixerim) munerariæ dignitati, præconem largitatis noſtræ, publicæ felicitatis indicium, locum quoque Primiceriatus adjungimus; ut per te demus honores, per quem & noſtræ pecuniæ conferimus largitates. Merito, quando & ſimili gratia utraque præſtantur, & ab uno debuerunt Judice geri, quæ parili videntur laude conjungi. Parum eſt autem, quod provinciarum Judices tuæ ſubjaceant dignitati: ipſis quoque Proceribus chartarum confirmas officium; dum perfectum non creditur, niſi a te fuerit pro ſolemnitate completum. Veſtis quoque Sacra tibi antiquitus noſcitur fuiſſe commiſſa; ut quicquid ad ſplendorem Regum pertinet, tuis non minus ordinationibus obediret. Curas quoque littorum adventitia lucri proviſione committis. Negotiatores, quos humanæ vitæ conſtat neceſſarios, huic poteſtati manifeſtum eſt eſſe ſubjectos. Nam quicquid in veſtibus, quicquid in ære, quicquid in argento, quicquid in gemmis ambitio humana poteſt habere pretioſum, tuis ordinationibus obſecundat; & ad judicium tuum confluunt, qui de extremis mundi partibus advenere. Salis quoque commercium, inter veſtes ſericas, & pretioſiſſimam margaritam, non inepte tibi deputavit Antiquitas; ut ſapientiam tuam evidenter oſtenderet, cui talis ſpecies deputata ſerviret. Quapropter per illam Indictionem Comitivæ Sacrarum, & Primiceriatus tibi conferimus dignitates; ut multis laudibus decorari poſſis, qui honorum numeroſitate præcingeris. Utere igitur ſolemniter titulis tuis; & ſi quid tibi de antiquo privilegio uſus abſtulit, plurima certe, quæ vindicare debeas, dereliquit: quando duarum dignitatum glorioſa quidem cura, ſed & laborioſa cuſtodia eſt, quæ tibi copioſum fructum decoris afferunt, ſi probis moribus excoluntur.

Vota pro ſalute Principis Cal. Januar.

Moneta a monendo. Gr.

FORMULA COMITIVÆ PRIVATARUM.

VIII.

COmitiva Privatarum, ſicut nominis ipſius ſentitur inſonare vocabulum, per * Rationalium curam, quondam Principum privatam fertur gubernaſſe ſubſtantiam. Et quia Judicis faſtigium exercere non poterat inter homines extremis conditionibus inclinatos; alios quoque titulos provida deliberatione ſuſcepit: ne dignitas Latialis cauſam tantum videretur habere cum famulis: ſed actibus urbanis tunc ſe felicius occupavit, poſtquam agreſtium cauſas decenter amiſit. Quid enim prius facerent inter ſervos jura publica, qui (*a*) perſonam legibus non habebant? Non ibi advocatus aderat: non ſe partes ſolemni actione pulſabant. Erat ſecretarium * impoſita ſeditione confuſum; & appellabatur abuſive judicium, ubi non allegabantur a partibus dicta prudentium. Utitur nunc dignitas liberorum cauſis; & legitimus Præſul veraciter habetur, quando de ingenuorum fortunis diſceptare poſſe ſentitur. Primum tibi contra nefarias libidines, & humani generis improbos appetitus, quaſi parenti publico, decreta cuſtodia eſt: ne quis ſe probroſa commixtione pollueret, dum vicino ſanguini reverentiam non haberet. Gravitas enim publica proximitatis ſanctitatem, & conjunctionis gratiam, habita æſtimatione, diſcrevit: quia longe aliud debetur proximitati naturæ, quam corporali poſſumus indulgere licentiæ. Contra hos eligeris unicus, & continens inquiſitor: ut dum talia probra perſequeris, conſequaris præconia caſtitatis. (*b*) Defunctorum quinetiam ſacram quic-

* Cor. Gam. *rationabilem.*

* Gr. *impoſita.*

tem æquabilia jura tuæ conſcientiæ commiſerunt : ne quis veſtita marmoribus ſepulcra nudaret : ne quis columnarum decorem irreligioſa temeritate præſumeret : ne quis cineres alienos aut longinquitate temporis, aut voraci flamma conſumpto, ſcelerata perſcrutatione detegeret : ne corpus, quod ſemel reliquerat moleſtias mundanas, humanas iterum pateretur inſidias. Nam etſi cadavera furta non ſentiunt, ab omni pietate alienus eſſe dignoſcitur, qui aliquid mortuis abrogaſſe monſtratur. Vide quæ tibi commiſſa ſunt, caſtitas viventium, & ſecuritas mortuorum. Habes quoque per provincias de perpetuario jure tributorum non minimam quantitatem. (c) Canonicarios dirigis, Poſſeſſores admones, & cum aliis Judicibus non modica jura partiris, caduca bona non ſinis eſſe vacantia. Ita quod uſurpatio potuit invadere, tu fiſcum noſtrum facis juſtis compendiis obtinere. Proximos defunctorum nobis (d) legaliter anteponis : quia in hoc caſu Principis perſona poſt omnes eſt : ſed hinc optamus non acquirere, dummodo ſint, qui relicta debeant poſſidere. (e) Depoſitivæ quoque pecuniæ, quæ longa vetuſtate competentes dominos amiſerunt, inquiſitione tua noſtris applicantur ærariis; ut qui ſua cunctos patimur poſſidere, aliena nobis debeant libenter offerre. Sine damno ſiquidem inventa perdit, qui propria non amittit. Proinde) quod felicibus applicetur auſpiciis (per Indictionem illam Comitivæ Privatarum te honore decoramus, quam leges Præfectis quoque parem eſſe decreverunt; eſt enim & ipſa aulica poteſtas Palatio noſtro jure reverenda, quam tu facies ultra terminos ſuos creſcere, ſi ſuſceptam continenter egeris dignitatem.

Ab omni pietate alienus eſſe dignoſcitur, qui aliquid mortuis abrogaſſe monſtratur.

Sine damno inventa perdit, qui propria non amittit.

(a) Perſonam non habent. Servi perſonam non habent: ideoque a Theophilo, initio tit. de ſtipul. ſerv. ἀπρόσωποι nominantur: de quibus Dion, περὶ ἀτιμίας, & l. un. C. ſi per vim, vel alio modo. Baſil. δουλίαν vocat ἀτιμίαν. *Forn.*

(b) Defunctorum ſup. lib. 4. epiſt. 18. Conſtantius l. 3. & l. 4. ædes ac domum defunctorum vocat ſepulchra, tit. de ſepulchr. viol. C. Theod. Ea autem cognitio Pontificum olim fuit, l. 2. verſ. cum Pontificibus, eod. tit. l. 50. hereditas. D. de petit. hered. l. ult. de mort. inf. hic ſacram quietem vocat. Vide Sueton. in Domitiano c. 17. 2. Tull. de legib. 10. epiſt. *Forn.*

(c) Vide infra lib. 12. Ep. 13. Hi ſunt, qui Canonem publicum exigebant. *Juret.*

(d) Legaliter in ſucceſſionibus ab inteſtato fiſcus noviſſimum locum occupat, & agnatis, cognatis, collegis, commilitonibus poſtponitur, tit. de hered. decurion. Cod. Inde Harmenop. cæterique Græcis juris interpretes apte, vacantia bona ἀδέσποτα καὶ ἀκληρονόμητα definiunt. *Forn.*

(e) Depoſitivæ, vet. repoſitivæ : utrumque recte, ſed tamen prius arridet magis, ex l. 31. Nunquam, D. de acq. rer. dom. Ubi a Paulo theſaurus definitur, vetus quædam depoſitio pecuniæ, cujus non exſtet memoria, ut jam dominum non habeat, & inventori conceditur. Hic vero fiſco applicatur, præter juris diſciplinam §. Theſauros, de rer. diviſ. Inſtit. l. 3. in fin. D. de jure fiſci, l. un. C. de theſauris. Sane Plato initio lib. 11. de legibus, theſauros tollendos eſſe negat. Porro ſecuritatis cauſa in monumentis ac ſepulchris pecuniæ credebantur, ut hinc, & ex Eunuchi Terentianæ prologo conſtat : quod poſtea vetitum fuit : exſtatque titulus lib. 45. Baſilic. Ne pecuniam cum mortuis ſepelire liceat, οὐκ ἔξεστι σὺν τῷ πτώματι τιθέναι χρήματα. Sed & quod in d. l. un. legitur, condita ab ignotis dominis tempore vetuſtiore mobilia, ſeu monilia, hujus formulæ deſcriptioni conſentaneum eſt ; ſic enim & Poeta :

Auxiliumque viæ veteres tellure recluſit
Theſauros, ignotum argenti pondus & auri.

& Homeri ſcholiaſtes Iliad. 3. κειμήλια expoſuit ἀργὰ καὶ ἀπόθετα χρήματα, opes abditas & reconditas. *Fornet.*

(e) Depoſitivæ quoque pecuniæ. Hic dicitur Comes theſaurorum, ſacrarum largitionum, ſacrarum remunerationum, vel munerationum, l. 2. C. de commeatu. l. palatinos. C. de palat. ſacr. larg. l. 41. C. Theod. de appellat. is etiam dicitur præſidere donis imperialibus, & per eum erigi ſupplicium fortunas, & Kal. Januariis affatim largitiones fieri : quique largitionum dies notatur in l. laudabile. C. de adu. diu. jud. & a Nicephoro cap. 23. lib. 10 *Breſſ.*

FORMULA COMITIVÆ PATRIMONII.

IX.

ANtiquæ conſuetudinis ratio perſuadet, chartis noſtris illos imbuere, qui longe poſitis tranſmiſſas accipiunt dignitates; ut quos non poteramus præſentes inſtruere, lectio probabilis commoneret. Sed te, quem ad patrimonii noſtri curas * Regalis defloravit electio, non tam deſtinatis præceptionibus inſtruimus, quam uſu fereniſſimæ collocutionis erudimus. Confabulationes ſiquidem noſtræ erunt tibi inſtrumenta juſtitiæ: quando illud gratum nobis eſſe perſpexeris, quod & divinis poteſt convenire mandatis. Patrimonium ſiquidem noſtrum pro ſublevandis privatorum fortunis tibi credidimus, non premendis. Nam ſi tranquillitatis noſtræ velis conſiderare rationem, quoddam Regiæ domus famulis præjudicium humilitatis imponis. Proprias quippe utilitates improbus dominus quoquo modo nititur vindicare ; cæterum qui bonæ famæ ſtudere cognoſcitur, ſuo ſemper judicio plus gravatur. Inſolens libertatis genus eſt ruſticorum, qui adeo ſibi putant licere voluntaria, quoniam ad noſtram dicuntur pertinere ſubſtantiam. Eſto igitur illis cum erecta poteſtate moderatus. Temperamentum ſimul damus, cui poſſe concedimus. Conſidera, ſuſcepta dignitas quo debeat ſplendore tractari, per quam ſupra cæteros Judices familiaritatem Principis habere meruiſti. Nam ſicut ſol ortus corporum colores fugata nocte detegit : ita ſe morum tuorum qualitas, aſſidue viſo principe, non celabit. Mens tua & oculis noſtris patebit & auribus. In vultu, & in voce cognoſcimus ſervientium mores. Si facies tranquilla, ſi vox moderata ſuggeſſerit, credimus eſſe probatiſſimas cauſas. Quicquid enim turbulenter dicitur, juſtitiam non putamus. Quapropter penſabit loqui tuum Dominantis examen : quando nequeunt proprias tegere voluntates, qui ſuos poſſunt proferre ſermones. Speculum ſiquidem cordis hominum verba ſunt : dum * illud moribus placere creditur, quod ipſe ſibi ad agendum legiſſe monſtratur. Superbus quinetiam (a) varicatis greſſibus patet. Iracundus luminum fervore declaratur. Subdolus terrenum ſemper amat aſpectum. Leves inconſtantia prodit oculorum. Avarus obuncis unguibus explanatur. Et ideo ad quas provecti eſtis, ſtudete virtutibus : quia nemo poteſt Principem fallere, qui etiam rerum naturalium cauſas in vobis optime probatur inquirere. Quapropter ad Comitivam patrimonii noſtri te per Indictionem illam (Deo juvante) promovemus ; ut inavarum Judicem Palatia noſtra teſtentur, quem nos judicavimus eſſe promovendum. Quid enim magis cupias, quam ſi te linguas nobilium laudare cognoſcas? Alibi forte Judices formidentur injuſti : hic ubi remedium præſens petitur, redempta ſententia non timetur. Querimonias poſſeſſorum ſine venali protractione * diſcinge. Omne ſiquidem juſtum celeritatis commodo tranſit ad beneficium ; & quod debito redditur, tali gratia munus putatur. Poſſeſſiones noſtræ, vel quia ſunt immobiles, non egrediantur terminos conſtitutos : ne conditione contraria quod non poteſt moveri, malis moribus contingat extendi. Trade etiam militibus tuis quam ſectari delegeris animi

* Gr. Cuj. & Forn *legalis.*

Qui bonæ famæ ſtudet, ſuo ſemper judicio plus gravatur.

Speculum cordis hominum verba ſunt.

* Gr. Niv. & Ga. *illico.*

* Gr & Cuj. *diſtringue.* Niv. & Ga. *diſtingue.*

caſtitatem. Quomodo ille juſtus poteſt dici, ſub quo non prohibeatur excedi? Utere igitur, auctore Deo, conceſſo tibi feliciter privilegio dignitatis. Incitet te ad bonorum deſiderium, ſæpiſſime quod videris: quia in his quæ feceris, judex & teſtis ero. Nam & ſi epulas ſollicita ordinatione diſponas, non ſolum noſtro Palatio clarus, ſed & gentibus neceſſe eſt reddaris eximius. Legati pene ex tota orbis parte venientes, cum noſtris cœperint intereſſe conviviis, admirantur copioſe repertum, quod in patria ſua norunt eſſe rariſſimum. Stupent etiam abundantiam unius menſæ tantas ſervientium turbas poſſe ſatiare; ut judicent conſumpta recreſcere, unde tanta probantur exire. Habent nimirum in ſua patria, quod loquantur, dum parentibus ſuis dicere geſtiunt, quæ viderunt. Sic propemodum in toto mundo celeberrimus redditur, qui providus noſtris apparatibus invenitur. Adde, quod tempora noſtræ lætitiæ ſecretaria tua ſunt, cum pectus redditur curis alienum; & tunc tibi tribuitur ſuggerendi locus, quando cunctis adimitur. Merito, ut qui es judex tanti apparatus, & epularum, (*b*) * delinitus cibis tibi animus concedatur.

* Gr. *delicatiſſimus* Cor. Niv. *delicatiſſimis.*

(*a*) Varicatis greſſibus, id eſt, doloſe: unde prævaricatores, l. 212. Prævaricatores, de verb. ſign. l. 1. ad S. C. Turpill. Plin. lib. 18. cap. 9. Arator, inquit, niſi incurvus prævaricatur. Inde translatum id nomen in forum; ibi itaque caveatur ubi inventum eſt. Ulpianus tamen ex Labeone in l. 1. de Prævaricatoribus a varia concertatione nomen tractum ait: quæ notatio defendi poſſet, quia varii, doloſi nominantur, l. 1. D. de dolo, ὁ παίκτης κατηγορῶν a Græcis vertitur. tit. 1. lib. 60. Baſilic. *Forner.*

(*b*) Delinitus, vet. delicatiſſimus. Obiter notandus mos, quo Regum conviviis Legati adhibebantur: quod per honorificum fuit. Ammian. Marcell. 15. honoreque menſæ Regalis adeo antepoſitus aliis. Pacatus Panegyriſtes: Ille cohoneſtatus affatu, ille menſa beatus, ille oſculo conſecratus eſt. Qu. Curtius lib. 8. Præcipuus honor habebatur, quod licebat ſedentibus veſci cum Rege. Valer. Max. lib. 5. cap. 1. de Paulo loquens: Nec indignum menſæ honore. *Forner.*

FORMULA, QUA PER CODICILLOS Vacantes Proceres fiant.

X.

PEriclitarentur graviter boni mores, ſi aut ſolis divitibus, aut corpore valentibus præſtarentur tantummodo dignitates: dum multos invenias excubias Palatii refugere, qui magis poſſint laudabili converſatione fulgere. Multis enim facultas ſua non ſufficit ad triumphum: multis philoſophantibus corporis valetudo ſubtrahitur; & fit plerumque ut ſapientes inremunerati jaceant, ſi ſemper homines ad honores Comitatenſi obſervatione perveniant. Rarum eſt uni multa confluere, cum omnibus debeat Regnantis pietas ſubvenire. Quid ſi ad expenſas Conſulatus pauper nobilis expaveſcat? quid ſi ſapientia clarus Præfecturæ nequeat ſuſtinere moleſtias? quid ſi pondera Quæſturæ affluens lingua formidet? quid ſi reliqui faſces moleſtiarum tædio vitentur forte, quam meritis? Nonne ſi a magnis viris talia fugiantur inverecundia noſtræ manſuetudinis, quamdam repulſam ſuſcipiunt dignitates? Quanto juſtius bono Principi inremuneratum nihil relinquere, quod facit natura laudabile? Sapientia eſt, quæ honores meretur, totum aliud extrinſecus venit. Sola eſt prudentia, quæ rebus omnibus præponitur, quando in homine feliciter invenitur. Sit apud nos & fortunis integerrimus Conſularis: ſint & ſine longo labore Primates: habeant exercitia præmia ſua: ſed & iſte honorabilis locus ſit; qui tantum meritis comparatur. Neque enim abſurde leges ſacratiſſimæ cenſuerunt, eos, quos bonæ opinionis fama commendat, Codicillis Vacantibus tales quærere ſummitates. Quos etſi facultas in tanti honoris apparatu deſereret, virtus conſcia non celaret. Animati ſunt ad talia, qui de ſua videbantur deſperare fortuna. Hoc & validiſſimus ad labores, hoc & imbecillis corpore meretur ad laudes. Nam omnes ſub diverſitate prædicantur, quos hujus nomen honoris amplectitur; & magis neſcio quid amplius meriti extorſiſſe creditur, * qui rem laborantium otioſus meruiſſe ſentitur. Atque ideo præſentibus Codicillis ab illa Indictione illud tibi propitia Divinitate defende; ut conſiderata ratione præſentis temporis, adepti honoris ordine potiaris. Ita tamen, ut illi modis omnibus præferantur, qui ſudore maximo noſtris aſpectibus aſſuerunt. Neceſſe eſt enim, ut unum * cedat meritum duobus * evictum. Alioqui omnes ad quietas poſſunt currere dignitates, ſi laborantes minime præferantur otioſis. Conſequantur illa, qui poſſunt; nec nobis deſint iſta, quæ credimus, Sic utraque gratia concitati, & illi ad Palatia noſtra feſtinare poterunt, & vos optati honoris gaudia comitantur.

Sapientia eſt quæ honores meretur, totũ aliud extrinſecus venit. Prudentia rebus omnibus præponitur.

cum eſt in homine.

* Gr. Cuj. Niv. & Ga. *quod.*

* Ed. Ac. Niv. & Ga. *credat.*

* Ac. *evictis.*

FORMULA ILLUSTRATUS VACANTIS.

XI.

COnſtat felicem eſſe Rempub. quæ multis civibus reſplendet ornata. Nam ſicut cælum ſtellis redditur clarum: ſic relucent urbes lumine dignitatum. Non quia fiat homo alter honoribus: ſed quia modeſtior efficitur, a quo converſationis ordo melior poſtulatur. Quis enim opinionem ſuam vituperabiliter tractare velit, quam ſpecialiter ad laudes electam eſſe cognoſcit? Illum ſiquidem honores glorificant, quem commendat & vita. Nam malo inſtituto vivere, nec Principi fas eſt: quando & de illo populus occulte poteſt dicere, cui mores ſuos publice nullus auſus eſt imputare. Cape igitur pro fide ac laboribus tuis Comitivæ Domeſticorum Illuſtratum Vacantem; ut & tuis civibus decoratus appareas; &, quod eſt dulciſſimum mentibus bonis, jugiter propriis utilitatibus occuperis. Quid enim fortunatius, quam agrum colere, & in urbe lucere, ubi opus proprium delectat auctorem, nec aliquid fallendo conquiritur, dum ſuavi horrea labore cumulantur? Quapropter nos dedimus delectabilem honorem, tu converſationis aſſocia dignitatem (nam utraque ſibi conjuncta ſunt, unum pendet ex altero; non coaleſcunt ſparſa ſemina, niſi etiam terræ qualitas fuerit operata) habiturus meſſem de noſtra gratia copioſam, ſi a te judicia noſtra cognoverimus optime fuiſſe tractata.

Illum honor & glorificant, quem omnium dat & vita.

FORMULA COMITIVÆ PRIMI ORDINIS.

XII.

MAgnum quidem multis, & inter vices videtur eſſe geniatum, publicæ utilitati probis actionibus occupari. Sed quanto felicius honorem ſplendidum ſumere, & cogitationum moleſtias non habere? Interdum enim aſſidui labores etiam ipſas ingratas faciunt dignitates: dum imbecillitas humana cito ſolet ſuſtinere faſtidia; & quod prius ambiiſſe creditur, poſtea vitare velle ſentitur. Sed hoc multo præſtantius adeſſe conſpecti-

ſpectibus Regiis, & abeſſe moleſtiis: gratiam habere loci, & vitare contumelias actionis. Dulce eſt aliquid ſic mereri, ut nulla poſſit anxietate turbari: dum multo gratius redditur, ubi proſperitatis ſola gaudia ſentiuntur. Hunc igitur honorem tibi reſpicis otioſa remuneratione præſtitum, qui nimium laborantibus antiqua noſcitur proviſione collatus; ut Rectores provinciarum anni actione laudatos vix ad tale culmen adducerent, quibus confitebantur plurima ſe debere. Conſiliarii quoque Præfectorum conſcientia clari, dictatione præcipui, qui in illo actu ampliſſimæ Præfecturæ ſic videntur exercere facundiam, ut ad utilitates publicas expediendas, alteram credas eſſe Quæſturam. Unde frequenter & nos Judices aſſumimus, quia eos doctiſſimos comprobamus. Quid ergo de tali honore ſentiatur, agnoſce: quando * Præfecti viri pro tot laudabilibus inſtitutis hujuſmodi inveniunt præmia dignitatis; & merito cum tanta pompa ceditur, quæ Senatorii quoque ordinis ſplendore cenſetur. Spectabilitas clara, & Conſiſtorio noſtro digniſſima, quæ inter illuſtres ingreditur, inter proceres advocatur: otioſi cinguli honore præcincta dignitas, quæ nullum novit offendere, nullum cognoſcitur ingravare, & ſuper omnia bona concitare neſcit invidiam. Quocirca provocati moribus tuis, Comitivam tibi Primi Ordinis ab illa Indictione majeſtatis favore largimur; ut Conſiſtorium noſtrum ſicut togatus ingrederis, ita moribus laudatus exornes: quando vicinus honor eſt illuſtribus, dum alter medius non habetur. Delectet te illos imitari, quos proximitate contingis. Tunc locum amplum & honorabilem facis, ſi te moderata conſideratione tractaveris. Admoneat te certe, quod ſuſcepta dignitas Primi Ordinis appellatione cenſetur: utique, quia te ſequuntur omnes, qui Spectabilitatis honore decorantur. Sed vide, ne quis te præcedat opinione, qui ſequitur dignitate. Alioqui grave pondus invidiæ eſt, ſplendere cinguli claritate, & morum lampade non lucere.

*Gr. & Cuj. *perfecti.*

* Alii, *rogatus.*

Grave pondus invidiæ eſt ſplendere cinguli claritate, & moribus non lucere.

FORMULA MAGISTRI SCRINII, ET Comitivæ Primi Ordinis, quæ danda eſt Comiciaco, quando permilitat.

XIII.

SI honor frequenter defertur otioſis: ſi interdum aut nobilitas eligitur, aut ad promerendum aliquid perſonæ tantum gratia ſuffragatur; quo ſtudio remunerandi ſunt, qui ad agonis ſui præmia pervenerunt? Conſiderandum, quali labore ſervitum eſt, & ſic de remuneratione cogitandum. Harum quippe rerum menſura de contrario venit: dum tale obedientibus dari debet donum, quale indevotis potuit eſſe periculum. Grandia ſunt, quæ ſuſtinent excubantes perſonas, contumaces ad parendum cogunt, latentes in cubilibus ſuis prudenti ſagacitate veſtigant, ſuperbis modeſtiam æqualitatis imponunt. Ita quod a Judicibus breviter dicitur, ab ipſis efficacia famulante completur. Notum eſt, quæ pericula ſuſtineant, cum ad cauſas mittuntur alienas. Si ſegnius agat, petitor queritur: ſi diſtricte, pulſatus vociferatur. Sic inter utrumque diverſum rara laus eſt inveniſſe præconium. Dignitatum pace dicamus, facilius eſt laudatum Judicem reperire, quam militem injuncta ſine offenſione complere. Aliud eſt enim tantum dicere legitima: aliud ad terminum deduxiſſe juſtitiam. Laudabiliter quidem bonum dicitur: ſed multo glorioſius ſtatura complentur. Verba tantum diriguntur a Præſulibus, a militibus autem poſtulatur effectus. Poſt omnia periculis ſubduntur, ſi conſtricti aliquid veriſimile conquerantur. Frequenter nocuit aliis ipſa quoque integritas actionis. Nam multos, quos in executione contriſtare viſi ſunt, ipſos poſtea impenſos Judices pertulerunt. Offendunt enim frequenter ignari, quibus ſunt poſtea parituri; & dum cauſis alienis fidem cuſtodiunt, interdum pericula propriæ ſalutis incurrunt. Verum inter hæc militem evaſiſſe laudatum, nonne juſte videtur eſſe miraculum? Talibus igitur meritis viciſſitudo reddenda eſt, ut nimio labore torpentes* indictis compenſationibus excitemus. Utere igitur confidenter quicquid veteranis munifica jura tribuerunt: nulli ſordido ſubjiciendus oneri, qui te puriſſima converſatione tractaſti. Comitivam quoque tibi Primi Ordinis, quam tali militia perfunctis cana deputavit Antiquitas, ſecundum ſtatuta Divalia vindicabis. Hæc quidem Priſcorum beneficio conſequeris: ſed noſtri nominis contra inciviles impetus, & conventionalia detrimenta perenni tuitione vallaris; ut officium, quod noſtris juſſionibus ſpeciali ſollicitudine famulatum eſt, amplius aliquid a militibus cæteris promereri potuiſſe videatur. Mulcta quoque * tot librarum auri percellendum eſſe cenſemus, ſi quis ſtatuta noſtra qualibet crediderit occaſione violanda. Nec tamen aliquid contra te valere permittimus, quod doloſa fuerit machinatione tentatum.

Frequenter nocuit aliis ipſa integritas actionis.

*Gr. & Cuj. *indultis.*

* id eſt, *decem.* Gr. & Cuj.

FORMULA DE REFERENDIS in Senatu.

XIV.

OPtamus quidem Curiam Senatus ampliſſimi naturali fœcunditate compleri, ſobolemque ejus tantum creſcere, ut, quod difficilimum aviditatis genus eſt, parentum videatur vota ſatiare. Sed minus amantis eſt, non amplius quærere, unde tantum numerum poſſit augere. Agricola diligens præveniendo adjuvat imbrem cœleſtem, & ante rigat plantaria, quam pluvias mereantur optatas. Arborum quinetiam fœtus meliorare contendens, diverſi germinis fœturas inſtituit; ut multiplicata dulcedine fructuum, hortis ſuis conferat varietatis ornatum. Sic nos virtutum jucundiſſimas laudes incinctum Graium deſideramus includere; ut germen alienum amplexu gratiæ colligatum, Curiæ moribus inoleſcat. Sed hæc cultura longe diſſimilis eſt. Arboribus enim, quod melius putatur, inſeritur; ad illas peregrina veniunt, ut de illorum potius ſuavitate dulceſcant: vobis autem, ut agreſtia proficiant, offeruntur. Nam quamvis ignis nocte reluceat, ſoli tamen præſentatus obſcurus eſt. Hinc eſt, quod ad illum Ordinem nihil poteſt eximium deferri, niſi quod per ipſum probatur augeri. Et ideo illum natalium ſplendore conſpicuum, & ingenii calore prudenter accenſum, Senatus lumen excipiat. Hactenus fuit ſuis meritis clarus: ſed jam erit de veſtra perſpicuitate prælucidus. Pandite Curiam, ſuſcipite Candidatum. Jam Senatui prædeſtinatus eſt, cui nos contulimus Laticlaviam dignitatem. Benignos eſſe neceſſe eſt publicos Patres: quia hoc vocabulum non tantum ſuo debet germini, quantum ſtudio votoque generali.

Laticlavii dignitas.

FORMULA VICARII URBIS ROMÆ.

XV.

VIces agentium mos eſt, ſic Judicum voluntatibus obedire, ut ſuas non habeant digni-

tates. Splendent mutuato lumine, nituntur viribus alienis; & quædam imago in illis videtur eſſe veritatis, qui proprii non habent jura fulgoris. Tu autem Vicarius diceris, & tua privilegia non relinquis: quando propria eſt juriſdictio, quæ datur a Principe. Habes enim cum Præfectis aliquam portionem; partes apud te ſub Prætoriana advocatione confligunt. (*a*) Vice ſacra ſententiam dicis; &, quod maximæ fidei ſignum eſt, (*b*) in inſcriptionibus vita tibi committitur hominum, quod inter mortales conſtat eſſe pretioſum. Additur, quod nec ſalutari te ſine chlamyde jura voluerunt; ſcilicet, ut ſub veſte militari ſemper viſus, nunquam crədereris eſſe privatus. Sed hæc omnia ad Præfecturæ gloriam judicamus eſſe conceſſa; ut qui tantæ ſedis Vicarium diceret, umbratile nil videret. Conſidera qualia de te præſtes, qui tanta auctoritate ſubveheris. Exuendus a crimine non * nudetur ab innoxia facultate. Nam quid tibi debere poſſit, ſi * minimis ſuis imputet, quod evaſit? Ad ſimilitudinem quippe Summorum, carpento veheris. (*c*) Intra quadrageſimum ſanctiſſimæ Urbis jura cuſtodis. Præneſtes ludos edis: in vicem Conſulis in honorem poſitus, dignitatemque Senatoris acquiris; & illa tibi panduntur atria, quæ Summatibus probantur eſſe collata. Hinc eſt, quod in Aula libertatis locum patrum tenes; & ibi meteris conſeſſum, ubi eſt vel intraſſe præconium. Ipſi quinetiam Senatores, qui præcedunt ordine, aliqua videntur a te neceſſaria poſtulare. Habes, quod præſtes potioribus te; nec immerito inter præcipuos cenſendus es, qui aut juvare potes, aut lædere Conſulares. Erige animos ſub qualitate modeſtiæ. Talis eſt unaquæque dignitas, qualis adminiſtrantium eſt voluntas. Nihil abjectum eſt, quod in Repub. geritur, niſi malis fuerit moribus forte vitiatum. Nam ſi humilium privatorum placet æqualitas, quanto magis grata eſt in poteſtatis culmine cuſtodita, quæ difficilem modum ſervat, dum ad ſuum velle feſtinat! Proinde Vicariæ tibi dignitatem Serenitatis noſtræ æſtimatione conferimus; quam ſic Romæ geras, ut conſcientiam tuam tanta civitate facias eſſe digniſſimam. Uſurus omnibus privilegiis, quæ tuos deceſſores habuiſſe conſtiterit: quia ſicut a vobis Antiquorum inſtituta depoſcimus, ita & dignitati veſtræ vetera non negamus.

* Alii, *videtur*.

Qui ſolvendus eſt crimine, ne privetur bonis.

* Cor. Gam. *meritis*.

Talis eſt unaquæque dignitas, qualis adminiſtrantium voluntas.

(*a*) Vice ſacra ſententiam dicis. Supra hoc lib. form. 6. ſacra. r. principe, l. 38. ſi quis aliquid, 2. D. de pœnis. ſacra vice judicant, form. 3. lib. 6. Vice ſacra judicavit Præfectus Prætorio, ſupra for. 3. Vicarius urbis, form. 15. *Forner.*

(*b*) In inſcriptionibus. Id eſt, accuſationibus. C. Theod. lib. 9. tit. 1. De accuſ. & inſcrip. Nemo ad crimen deferendum admittitur, niſi qui ſolemnia accuſationis impleat, & ſeſe ad pœnam, quæ calumniantibus impendet, obſtringat, l. 7. C. de cal. l. 11. §. quidam, ad l. Jul. de adult. l. 3. D. de accuſ. l. 1. C. ad Turpill. inſcriptionis vinculi, l. 11. & ult. nullus, C. de accuſ. l. ult. C. Theod. de exhib. vel tranſmit. reis. l. pen. & ult. C. de accuſat. l. ult D. de privat. delict. Exemplum l. 3. D. de accuſ. & apud Lucianum, ἐν δίκῃ φαίνεται. gloſſ. Baſilic. lib. 60. tit. 42. *Forner.*

(*c*) Intra quadrageſimum. Quadrageſimum lapidem, ſeu milliarum intelligit. *Forn.*

FORMULA NOTARIORUM.

XVI.

NOn eſt dubium ornare ſubjectos Principis ſecretum: dum nullis æſtimantur neceſſaria poſſe committi, niſi qui fuerint fide magna ſolidati. Publicum eſt quidem omne, quod agimus: ſed multa non ſunt ante ſcienda, niſi cum fuerint, Deo auxiliante, perfecta. Quæ tanto plus debent oculi, quanto amplius deſiderantur agnoſci. Regis conſilium ſolos decet ſcire graviſſimos. Imitari debent armaria, quæ continent monumenta chartarum; ut quando ab ipſis aliqua inſtructio quæritur, tunc loquantur: totum autem diſſimulare debent, quaſi neſciant ſcientes. Nam ſollicitis inquiſitoribus ſæpe & vultu proditur, quod tacetur. Adſit innocentia, quæ cuncta commendat; quia in placida mente Regia decenter debent verba deponi. Sed quoniam te probatis moribus inſtitutum, venatrix bonæ converſationis, ſollicitudo noſtra reſpexit, ab illa Indictione Notarium te noſtrum eſſe cenſemus; ut ordine decurſo militiæ, ad Primiceriatus feliciter pervenias ſummitatem. Honor, qui efficit Senatorem, cui Patrum aula reſeratur, non injuria, nam qui noſtris curis militat aſſidua lucubratione, juſte videtur & Curiam libertatis intrare. Additur etiam perfuncti laboris aliud munus; ut ſi quo modo ad Illuſtrarum, vel Vacantem meruerit pervenire, omnibus debeat anteponi, qui Codicillariis Illuſtratibus probantur ornari. Unde abſolute colligitur, Primiceriatus meritis datum uti; ut in unoeodemque titulo diſpar eſſet dignitas æqualiter acquiſita. Animari debes igitur ad labores: quando tibi tale præmium propoſitum vides, quale ſe gaudent inveniſſe Summitates.

Regis conſilium ſolos decet ſcire graviſſimos.

Innocentia cuncta commendat.

(*a*) FORMULA REFERENDARIORUM,

XVII.

QUamvis tantum ſit clara quæque dignitas, quantum eam præſentiæ noſtræ conſpectus illuminat (dum ſemper honorem ſuſcipit, qui noſtra colloquia decenter acquirit) nemo tamen ſermones noſtros tantum meretur, quam qui (*a*) Referendarius eſſe dignoſcitur. Per eum nobis cauſarum ordines exponuntur: per eum interpellantium vota cognoſcimus; & ipſis reſponſa reddimus, ut negotia * compedita ſolvamus. Magnum eſt in hoc agone Principali ſervire prudentiæ, & ad ſubitum ſic dolores alienos aſſerere, ut conquerentium videatur vota ſatiare. Quale eſt enim in tumultuoſis proceſſionibus noſtris nulla permixtione confundi, aut minime tantis clamoribus impediri! Neceſſe habet a turbatis exquirere, quod nobis poſſit placabiliter intimare, & diſtinctius referre, quam potuiſſet audire. Arduum eſt trepidantium dicta componere, & verum dicere; non tantum interpellator formidat negotii ſui caſum, quantum ſuſtinet iſte in relatione periculum. Si quid minus dixerit, inimicus aſſeritur, redemptus clamatur. Negotii dominus timoris patrocinio poteſt ſua verba convertere; referenti autem non licet aliquid immutare. Sententiæ vero noſtræ tanta memoriæ cautela tenendæ ſunt, ut nihil minus, nihil additum eſſe videatur. Nobis plerumque audientibus noſtra dicturus es; & difficili conditione conſtrictus, judicio noſtro ſubjaces, dum alienas cauſas explanare contendis. Quapropter Referendarium te electio noſtra conſtituit: ſed tu puritatem conſcientiæ, & veritatem linguæ noſtris juſſionibus adhibeto. Eruditionem vero mirabilem collocutio tibi noſtra concedit, quæ dum per te alios ordinat, qualitatem tuæ mentis exornat. Sub nobis enim non licet eſſe imperitos: quando in vicem cotis ingenia ſplendida reddimus, quæ cauſarum aſſiduitate polimus. Quapropter illa cunctis juſſiſſe nos referte, quæ aut debuiſtis, aut potuiſtis accipere. Noſtra

Tantum eſt quæque dignitas, quantum eam Regis præſentia illuminat.

* Cor. Gam. *expedita*.

ſic probatis, ſi juſta redicitis. Amate quod nos glorificat. Sic velle veſtrum, quale videtis noſtrum eſſe propoſitum. * Ad ſummum rales vos eſſe cupimus, ut etiam per vos Judices corrigamus. Peculiare de vobis aliquod vectigal exigimus; ut ſicut vobiſcum familiariter miſcemus affatus: ita & noſtra opinio ſpecialiter a vobis mereatur affectum.

*Juret. legit. *Ad ſummam.*

(a) Formula Referendariorum. Referendarii ſunt, qui ſupplicum deſideria Principi referunt, & exponunt, juſſiones Principis Judicibus inſinuant. Novell. 10. 113. 124. ac nonnunquam, ut Sigebertus ſcribit in Chronico, publicas conſcriptiones anuullo ſeu ſigillo Regis confirmant. *Broſſ.*

FORMULA PRÆFECTI ANNONÆ.

XVIII.

Tanto quis honorabilis habetur, quanto civibus profuiſſe cognoſcitur.

SI ad hanc menſuram cenſendæ ſunt dignitates, ut tanto quis honorabilis habeatur, quanto civibus profuiſſe cognoſcitur: is certe debet eſſe glorioſus, qui ad copiam Romani populi probatur electus. Tui ſiquidem ſtudii eſt, ut ſacratiſſimæ Urbi præparetur annona, ubique redundet panis copia, & tam magnus populus tanquam una menſa ſatietur. Per officinas piſtorum ciboſque diſcurris, penſum & munditiam panis exigis; nec vile judicas eſse, unde te poſſit Roma laudare: merito quando gloria ſingularis eſt, illius civitatis affectus. Et ne quod agis, aliquid putetur extremum, carpentum Præfecti Urbis mixta glorificatione conſcendis. Tu illi in ſpectaculis conjunctiſſimus inveniris; ut plebs, quam induſtria tua ſatiat, in ſuam reverentiam te honoratum eſse cognoſcat. Nam ſi querela panis, ut aſsolet, concitetur, tu promiſsor ubertatis ſeditiones civicas momentanea ſatisfactione diſsolvis; & per te proſpicitur, ne quid a populis conquerentibus excedatur. Non immerito Pompeius fertur, copiæ quantitate proviſa, uſque ad rerum perveniſse faſtigia: quia merito ſingularis eſt amor populi, cum potuit a penuria liberari. Hinc ille gratificationem meruit, plauſumque populorum. Hinc unice ſemper amatus eſt, & in gratia civium, omnium vicit facta* Majorum: qui ne aliquando (b) inhonore diceretur, cum nominis taxatione vocabatur & Magnus. Hoc te exemplum invitet ad proſpera: quando ille honoris tui locum egiſſe cognoſcitur, quem felix Roma mirabatur. Ne quis autem provocet abjectis te hominibus imperare, dignitati quoque tuæ piſtorum jura famulata ſunt, quæ per diverſas mundi partes poſſeſſione latiſſima tendebantur: ne inopia faciente vileſceret, quod Romanæ copiæ laudabili famulatione ſerviret. Suarii quoque, Romanæ copiæ cauſa reperti, tuo deputati videntur examini. Gloriare privilegiis acquiſitis. Tribunal tuum non eſt inter minimas dignitates: quando & Romana gratia frueris, & provinciis juſſa tranſmittis. Sed ut actionis ipſius in totum merita perſcrutemur, triticeas quidem copias Præfectura Prætoriana procurat. Sed non minor laus eſt, diſpenſationem probabilem facere, quam frumenta colligere: quando in quavis abundantia querela non tollitur, ſi panis elegantia nulla ſervetur. Sic Ceres frumenta dicitur inveniſſe: Pan autem primus conſparſas fruges coxiſſe perhibetur; unde & nomine ejus panis eſt appellatus. Ita & illa prædicata eſt, quæ reperit; & iſte laudatus eſt, qui decenter edenda humanis uſibus applicavit. Atque ideo cognoſcentes induſtriam tuam, quæ ſemper eſt amica ſapientiæ, Præfecturam Annonæ per illam Indictionem noſtra tibi electione deferimus. Conſidera nunc, quia non licet aliquid furari de populo. Nam quod in civitatis damno committitur, ſilentio non celatur. Neſcit plebs tacere, quando interdum & hoc loquitur, quod a nemine perpetratur. In fraudulentos diſtringe: panis pondera æquus examinator intende: ſollicitius auro penſetur, unde a Quiritibus vivitur: quia gratior nobis eſt lætitia faventis populi Romani, quam copia pretioſiſſimi metalli. Intuere certe quod loquimur. Quid habes melius quod optes, quam illius populi gratiam quærere, quam nos etiam conſtat optare?

Singularis eſt amor populi, cum potuit a penuria liberari.

* *Ac. malorum.*

Ceres frumenta invenit: Pan autem primus coxit, unde & panis dictus eſt.

Induſtria ſemper eſt amica ſapientiæ.

(a) Qui ad copiam Romani. Copias vocat alimenta & annonas, ut in l. 4. C. Theod. de oper. pub. in l. 20. D. de compenſ. & apud Valer. lib. 5. cap. 1. inde copiari magno commeatu, prædaque ingenti apud Agellium lib. 17. c. 2. & Nonium Marcellum; quod verbum caſtrenſe eſt, nec facile apud alios reperitur. *Broſſ.*

(b) D. Juret. putat legendum unica lectione inhonore, ut ſupra lib. 3. Ep. 53. Et infra lib. 9. Ep. 24. Et Mamertin. Paneg. 198.

FORMULA COMITIS ARCHIATRORUM.

XIX.

Artis Medicæ laus.

INter utiliſſimas artes, quas ad ſuſtentandam humanæ fragilitatis indigentiam Divina tribuerunt, nulla præſtare videtur aliquid ſimile, quam quod poteſt auxiliaris Medicina conferre. Ipſa enim morbo periclitantibus materna gratia ſemper aſſiſtit. Ipſa contra dolores pro noſtra imbecillitate confligit; & ibi nos nititur ſublevare, ubi nullæ divitiæ, nulla poteſt dignitas ſubvenire. Cauſarum periti palmares habentur, cum magna negotia defenderint ſingulorum: ſed quanto glorioſius eſt expellere, quod mortem videbatur inferre; & ſalutem periclitanti reddere, de qua coactus fuerat deſperare? Ars, quæ in homine plus invenit, quam in ſe ipſe cognoſcit. Periclitantia confirmat, quaſſata corroborat, & futurorum præſcia valetudini non cedit, cum ſe æger præſenti debilitate turbaverit: amplius intelligens, quam videtur: plus credens* actioni, quam oculis; ut ab ignorantibus pene præſagium putetur, quod ratione colligitur. Huic peritiæ deeſſe Judicem, nonne humanarum rerum probatur oblivio? Et cum laſcivæ voluptates recipiant Tribunum, hoc non meretur habere Primarium? Habeant itaque Præſulem, quibus noſtram committimus ſoſpitatem. Sciant ſe huic reddere rationem, qui operandam ſuſcipiunt humanam ſalutem. Non quod ad caſum fecerit, ſed quod legerit, ars dicatur: alioqui periculis potius exponimur, ſi vagis voluntatibus ſubjacemus. Unde ſi hæſitatum fuerit, mox * quæratur. Obſcura nimis eſt hominum ſalus, temperies ex contrariis humoribus conſtans: ubi quicquid horum excreverit, ad infirmitatem protinus corpus adducit. Hinc eſt, quod ſicut aptis cibis valetudo feſſa recreatur: ſic venenum eſt, quod incompetenter accipitur. Habeantur itaque Medici pro incolumitate omnium; & poſt ſcholas magiſtrum vacent, libris delectentur antiquis. Nullus juſtius aſſidue legit, quam qui de humana ſalute tractaverit. Deponite medendi artifices (a) noxias ægrotantium contentiones; ut cum vobis non vultis cedere, inventa veſtra invicem videamini diſſipare. Habetis quem ſine invidia interrogare

* *Ac. lectioni.*

Tribunus voluptatum.

* *Ac. quæratur.*

Obſcura nimis eſt hominum ſalus.

Omnis prudens conſilium quærit.

poſſitis. Omnis prudens conſilium quærit: dum ille magis ſtudioſior agnoſcitur, qui cautior frequenti interrogatione monſtratur. In ipſis quippe artis hujus initiis quodam ſacerdotii genere (*b*) ſacramenta vos conſecrant. Doctoribus enim veſtris promittitis odiſſe nequitiam, & amare puritatem. Sic vobis liberum non eſt ſponte delinquere, quibus ante momenta ſcientiæ animas imponitur obligare. Et ideo diligentius exquirite, quæ curent ſaucios, corroborent imbecilles. Nam video, ſi quod delictum lapſus excuſet. Homicidii crimen eſt, in hominis ſalute peccare. Sed credimus jam iſta ſufficere, quando facimus, qui vos debeat admonere. Quapropter a præſenti tempore (*c*) Comitivæ Archiatrorum honore decorare; ut inter ſalutis magiſtros ſolus habearis eximius; & omnes judicio tuo cedant, qui ſe ambitu mutuæ contentionis excruciant. Eſto arbiter artis egregiæ, eorumque (*d*) diſcinge conflictus, quos judicare ſolus ſolebat * effectus. In ipſis ægros curas, ſi contentiones noxias prudenter abſcidis. Magnum munus eſt, ſubditos habere prudentes; & inter illos honorabilem fieri, quos reverentur cæteri. (*e*) Viſitatio tua ſoſpitas ſit ægrotantium refectio debilium, ſpes certa feſſorum. Requirant rudes, quos viſitant, ægrotantes, ſi dolor ceſſavit, ſi ſomnus affuerit. De ſuo vero languore te ægrotus interroget, audiatque a te verius, quod ipſe patitur. Habetis & vos certe veriſſimos teſtes, quos interrogare poſſitis. Perito ſiquidem Archiatro venarum pulſus enunciat, quid intus natura patiatur. Offeruntur etiam oculis urinæ; ut facilius ſit vocem clamantis non advertere, quam hujuſmodi minime ſigna ſentire. Indulge te quoque Palatio noſtro: habeto fiduciam ingrediendi, quæ magnis ſolet pretiis comparari. Nam licet alii ſubjecto jure ſerviant: tu rerum Domino ſtudio præſtantis obſerva. Fas eſt tibi nos fatigare jejuniis: fas eſt contra noſtrum ſentire deſiderium; & in locum beneficii dictare, quod nos ad gaudia ſalutis excruciet. Talem tibi denique licentiam noſtri eſſe cognoſcis, qualem nos habere non probamur in cæteros.

Homicidii crimen eſt in hominis ſalute peccare.

*Juret. putat legendum diſcinge.
*Niv. & Ga. aſfectus.

(*a*) Contentiones noxias. Vide Sidon. Apollin. lib. 2. Ep. 12. *Juret.*

(*b*) Sacramenta. Intelligit ὅρκον Hippocratis, quo nihil ſanctius & caſtius, integrius nihil. *Forn.*

(*b*) Vide D. Hieronymum Epiſt. ad Nepotianum de vita Clericorum in fine. *Juret.*

(*c*) Comitivæ Archiatrorum. Cum plures Archiatrorum ordines eſſent, in ſingulis erant, qui cæteros anteirent, & hi Comites Archiatrorum vocabantur; de quorum eligendorum forma & auctoritate hoc loco ſcribit Caſſiodorius; nec unum fuiſſe Comitem, ſed tot, quot ordines Archiatrorum erant. Cognat. obſer. lib. cap. 15.

(*d*) Diſcinge. Vetus diſtingue. Minus ſcite. Idem mendum inſederat hactenus, l. 6. ſicut, Cod. Theod. de legitim. hered. pendentium negotiorum fata diſtingunt, pro, diſcingunt; ut ſupr. hoc lib. form. 9. querimonias poſſeſſorum ſine vænali protractione diſcingue: in manuſcriptis membranis, diſtingue. Sic jurgium diſcingere l. 4 C. Theod. fin. regund. l. 64. non ignoramus. C. Theod. de appell. l. 2. l. 3. C. eod. quor. appell. non recip. cauſam ſine dilatione diſcingere. *Forn.*

Diſcingere negotium. D. Juretus dicit ſe notaſſe ad Alci. Avit. lib. 2. num. 34. & ad Symmac. lib. 10. Epiſt. 32.

(*e*) Viſitatio tua. Hi περιοδευταὶ a Modeſtino dicuntur, l. 6. de excuſ. tut. & περιερχόμενοι. Lucas vocat Actuum Apoſtolorum cap. 19. circuibant enim & obambulabant urbes Medici, ut ex lege Hippocratis colligitur, τὰς πόλιας φοιτεῦντες μὴ λόγῳ μοῦνον ἀλλὰ καὶ ἔργῳ ἰατροὺς νομίζεσθαι Sic philoſophi ſe frequentes, atque utiles per camdem ſtudiorum ſectam contendentibus præbere, l. 8. in honoribus, D. de vacat. mun. Suidas in δημοσιεύω Nomocan, tit. 1. cap. 34. *Forn.*

FORMULA CONSULARITATIS.

XX.

Quamvis dignitatem tuam a Conſulibus deſcendere nominis ipſius videantur teſtimonia declarare: tamen & inſignia tanta circumſtant, ut nullus poſſit ambigere, te de illius lampadis claritate lucere. Secures enim, & faſces, quos * illi dicavit genio Antiquitas, tuis videntur ſaleris deputata; ut juriſdictio conceſſa, vel tacita poſſit admonere provincias. Sed quale tibi debet eſſe, quod curules inclytas probatur ornare? Vultus quinetiam Regnantium genia obſequii pompa præmittit; ut non ſolum ſummi Judicis, ſed & Dominorum reverentia cumulatus orneris. O magnæ temperationis inventum! De nomine Conſulis promitteris clementiſſimus, & de Principum imagine metuendus. In aliquibus adhuc provinciis ornatus penula, carpenti etiam ſubvectione decoratis; ut multis declaretur indiciis, per expreſſas imagines rerum vices te præcelſæ gerere dignitatis. Conſidera magnum eſſe quod ſuſcipis, & nulla criminum dejectione vitieris. Nominis tui auctor multa conferendo prædicatur. Tu age, ne ullis cupiditatibus accuſeris; ut ſi dare non prævales, certe te moderari velle feſtines. Proximus enim habetur donanti, de quo poteſt dici, abſtinens eſt jugiter alieni. Certe fœdiſſimæ contrarietatis vitium eſt, ſtudere furtis, & habere vocabulum largitatis. Erigat ad laudem tuos animos, quod vocaris. Non te profecto meritis imparem facis, ſi turpiſſimæ ambitionis delicta calcaveris. Nam errores noxios vincere, eſt vitia maculoſa ſuperare; & iſte revera editus eſt de moribus Conſulatus. Nec enim ſuperflue prudentiſſimi Veterum talia rebus nomina impoſuerunt: dum continentiæ magnæ Præſulem provinciis mitterent Conſularem. Triumpha jura publica, largire juſtitiam, & ex fortiori parte imitari prævales, quem nominis proximitate contingis. Pecuniis poteſt indigere * mediocris; morum talenta non poteſt non habere, qui juſtus eſt. Non paveſcas largas Conſulum manus. Habent & boni pauperes divitias ſuas. Illud ergo a te quæritur, quod in pectore humano naſcitur, non quod terræ viſceribus continetur. Quanto melius triumphare ex animi theſauro, unde nunquam naſcitur pœnitudo! Quia nec tenuis efficeris, cum plura concedis: quinimmo tantum locupletior redderis, quantum te * bona conſcientiæ ſparſiſſe cognoſcis. Quapropter opinionis tuæ laude pellecti, per illam Indictionem in illa provincia Conſularitatis te præcipimus agere dignitatem; ut tibi non ſit acceptum, quod legibus probatur inimicum. Illa magis dilige, quæ æquitatis jura commendant. Nomen tuum actionibus proba. Conſule feſſis, & tunc vere diceris Conſularis. Sed ut omnia æquabili moderatione penſentur, inſtitue pecunias non quærere, & agnoſcis munera tibi copioſa provenire. Hanc enim conditionem humanis actibus Divina poſuerunt; ut ille magis poſſit diteſcere, qui lucra turpia neſcit optare. Ignorantes accipiunt, qui bene agunt: quia neceſſe eſt, ut dum parumper malorum ambitio contemnitur, ſuperno munere plus donetur.

* Jur. legit, illius.

Proximus habetur donanti de quo poteſt dici, abſtinens eſt jugiter ſui.

* Ac. mediocribus.

Habent & boni pauperes divitias ſuas.

* Alii, bonæ.

Ille magis poteſt diteſcere, qui lucra turpia neſcit optare.

Ignorantes accipiunt, qui bene agunt.

FORMULA RECTORIS PROVINCIÆ.

XXI.

Omnino provide decrevit Antiquitas Judices ad provinciam mitti: ne poſſit ad nos

veniendo mediocritas ingravari. Quis enim latronum ferret audaciam, ſi longe poſitam cognoſcerent diſciplinam? Abſolute poterat vis permiſſa graſſari, ſi conquerens tardius crederetur audiri. Sed quanto melius in ipſis cunabulis adhuc mollia reprimere, quam indurata crimina vindicare? In compendium mittimus mala, ſi præſentia facimus eſſe judicia. Quis enim audeat peccare, cum ſupra cervices ſuas diſtrictionem cognoverit imminere? Et ideo te illi provinciæ Rectorem per illam Indictionem noſtra mittit electio; ut revera corrigere nitaris, quos tibi commiſſos eſſe cognoſcis. Chlamydis tuæ proculdubio inter alia clavos intende, quos ſcias non inaniter poſitos. * Hinc fit, ut cum publicum agentes (a) purpuram cernerent, de vigore ſemper Principis admonerent. Geniatus indutus, veſtis gratioſa, quam filio ſuo* Priapo Venus dicitur texuiſſe; ut eximiæ pulchritudinis matrem ſingulariter ornatus filius teſtaretur. Reſpice, quantum dederint leges, & ad menſuram te poteſtatis extende. (b) Tibi fiſcalium tributorum credita monſtratur exactio. Conſtat eſſe tuæ fidei commiſſum Principi renuntiare, quod in provinciis probatur emergere. Tu etiam Senatorem ibidem reſidentem juberis audire: tu in Præfectorum militem cum ipſius tantum conſcientia vindicare. Tuum nomen in ſubſcriptionibus juſſerunt honoratis Provincialibus anteferri. Quid de te æſtimatum ſit, datur adverti, cui tot videntur nobiles potuiſſe poſtponi. Additur, quod a Principe (c) frater vocaris; ut nobilitate pretioſi nominis a vilitate criminum tolleretis. Cogita tantorum hominum tibi commiſſas eſſe fortunas. Fama erunt noſtri temporis tui mores. Eſto * vitæ continens, ut poſſis in alios eſſe Judex. Prima æquitas eſt, a ſe Præſules inchoare; ut debeant criminoſi metuere, quem nequeunt ſimilem reperire. Nullas enim in ſe culpas timet reus, quas habere reſpexerit cognitorem: quando agentem male niſi bonis moribus non æſtimat diſplicere. Suos actus nullus damnat in altero: quia natura eſt humani animi, ut nitatur potius vindicare, quod ſe cognoverit admiſiſſe. O quale eſt, liberum tribunalibus inſidere: non eſſe obnoxium reo ſuo! ne incipiat potior fieri, quem redemit: timeat diſtrictum, timeat continentem, non audiat blandum. Da, ut poſſit rigidam formidare ſententiam. Avari Judices neſciunt, quantum delinquunt; nam cum vendunt aliena crimina, ſua faciunt eſſe peccata. Quapropter eſto ſollicitus, ut bonæ Actionis tuæ laudes potius audiamus. A nobis confidenter exigis, quod remittis: quia tantum de remuneratione tua cogitamus, quantum te pecunias non quæſiiſſe cognovimus.

In compendium mittimus mala, ſi præſentia facimus eſſe judicia.

* Gr. & Cuj. *niſi, ut.*

* Gr. & Cuj. *Priamo.*

* Gr. & Cuj. *in te.*

Prima æquitas eſt, a ſe Præſules inchoare.

Agentem male niſi bonis moribus non æſtimat diſplicere.

Suos actus nullus damnat in altero.

Judices cum vendunt aliena crimina, ſua faciunt eſſe peccata.

(a) Purpuram cernerent, de vigore Principis admonerent. Vulcatius Gallicanus in Avidio Caſſio: Ut omnes purpuratos Auguſtos cognoſceres. Herodian. lib. 1. ἡ βασίλειος ὑπεδέξατο πορφύρα, me ex alvo prodeuntem purpura imperatoria ſuſcepit. Idem lib. 2. τὴν βασίλειον πορφύραν vocat. ubi ait Nigrum a Syriaco exercitu Imperatorem factum, amictumque purpura, & reliquo Auguſti apparatu. Lamprid. in Alexandro, de Ulpiano, Quem ſæpe a militum ira objectu purpuræ defendit. Peplum Imperatorum dixit Trebellius Pollio in Saturnino 21. tyranno. *Forn.*

(b) Tibi fiſcalium tributorum credita monſtratur exactio. Judicum, vel Præſidum munus erat tributorum exactione incumbere. l. in fiſcalibus. C. de exact. trib. Nov. 161. idem & Catholicorum munus eſt, & ex conſtitutione Auguſti jam ab initio Proconſulum. Dio lib. 53. *Broſſ.*

(c) Frater vocaris. Fratris nomen amicitiæ cauſa poſitum, Symmach. lib. 2. epiſt. 21. 45. 67. & 71. Non poteſt eſſe amicititia tam felix, quæ imitetur fraternitatem. Quintil. declam. 321. hinc, opinor, l. 8. Nemo, D. de her. inſtit. l. 63. Verum. pro ſocio jus quodammodo fraternitatibus in ſe habet. Eos quoque qui in Magiſtratu eſſent, amicos a Principibus quibus merebant, quod & nunc in uſu eſt, dictos obſervavi. l. 1. C. ſi mancip. ita ven. l. ult. D. de off. præf. vigil. l. 11. ſi in vita, C. de nup. l. 1. D. de appell. l. 17. divi, D. de jure patron. ſic Ulpianum Alexander non ætate, ut Gloſſularius cenſet, ſed obſervantia & dignitate, amicum nuncupavit, l. 4. l. C de contrah. & comm. ſtipul. Jul. Firmicus Maternus, lib. 8. c. 27. Matheſeos, erunt advocati optimi, & Regum amici. Non ſecus hic frater Principis ſumitur. Nec enim epiſtolis, cautionibus, teſtationibus fraternitas contrahitur, l. 13. non epiſtolis, C. de prob. Huc referenda eſt l. 58. nemo. fin. de hered. inſtit. l. 63. verum. fin. pro ſoc. Nec aliorſum, opinor, Theobaldum fratrem Amalaſuentha, nec hanc ille ſororem dixit, quam quod eſſent conſortes Imperii, inf. lib. 10. epiſt. 1. 2. 3. *Forner.*

FORMULA COMITIVÆ SYRACUSANÆ.

XXII.

Regalis eſt providentiæ, tales Judicum perſonas eligere; ut ad Comitatum neceſſitatem non habeant veniendi, quos in longinquis regionibus contigerit immorari. Nullum enim tale negotium eſt, quod Siculi itineris tanta pati poſſit expenſas: dum commodius ſit cauſam perdere, quam aliquid per talia diſpendia conquiſiſſe. (a) Non enim querelas de Sicilia volumus venire, ſed laudes: quia gravatur apud nos actio Præſulis, ſi eam tam longinqui potuerint accuſare peritores. Falſus enim dolor eſſe non creditur, ubi tanti laboris tædia ſubeuntur. Et ideo majore cura tractanda ſunt, unde invidia plus timetur. Proinde per Indictionem illam, Comitivam tibi Syracuſanæ civitatis, propitia Divinitate, concedimus; ut omnia ſic agere nitaris, quemadmodum nos tibi præſtitiſſe cognoſcis. De proximis vota cauſantium ſuſtinemus: inde autem ultro requirimus, unde ad nos difficile veniri poſſe ſentimus. Habes, quæ te decorare debeant, ſi tu tamen ibi conſcientia defæcatus adveneris. Militum tibi numerus noſtris ſervit expenſis. Redderis inter arma geniatus: proceſſio tua procinctualis ornatus eſt. Exercitu ceteris pacato, nec pericula belli ſubis, & armorum pompa decoraris. Verum inter hæc civilem cogita diſciplinam. Non permittas milites eſſe poſſeſſoribus inſolentes. Annonas ſuas ſub moderatione percipiant: cauſis non miſceantur extraneis. Pro ſecuritate ſe omnium cognoſcat electum, qui ſe gloriatur habere armatum. Privilegia dignitatis tuæ nec volumus minui, nec jubemus excedi. Sufficiat tibi tantum gerere, quantum deceſſores tuos conſtiterit rationabiliter effeciſſe.

Majore cura tractanda ſunt, unde invidia plus timetur.

(a) Non enim querelas. Ut in provincia lites dirimantur, ne neceſſe ſit ad Comitatum Principis accedere, iiſdem propemodum verbis Majoranus Novell. de indulgentiis, reliquorum utitur: Nec de longinquis provinciæ regionibus cum magno ſumptuum expenſarumque detrimento ad Comitatum noſtrum venire audeat ille, qui queritur; cui ſub durum patientiæ gemitum tolerabilior videtur deprædatio ſævientis, quam ſub magno obſervationis incommodo ſuſtinendus impetrandæ ultionis eventus. Et infra noſter Caſſiodor. lib. 9. epiſt. 20. Juſtin. Novell. 17. de mand. Princip. §. ſi tibi, præcipue, ut lites quanta poterunt celeritate definiant. Valentin. Novell. 4. Providere decet, ne Provinciales tenues homines defenſoris inopia, ad requiranda auditoria ſumptuoſe venire cogantur. Novell. Marcian. 1. cavetur, Neminem exhiberi de provincia ad Comitatum, niſi ad relationem Judicis, a quo fuerit appellatum: Occurrit, inquit, quod duro poſſint longi temporis intervallo, & enormibus ſumptibus legitimo egentes auxilio liberari: videtis enim agmina, videtis catervas adeuntium infinitas, non ſolum a finitimis provinciis, verum ex-

tremo orbis limite confluentes, & adverſum ſuos adverſarios conquerentes. Quod profecto nullatenus accidiſſet, ſi in locis integritas, vel ſeveritas Judicum floruiſſet. *Forner.*

FORMULA COMITIVÆ NEAPOLITANÆ.

XXIII.

INter cætera Vetuſtatis inventa, & ordinatarum rerum obſtupenda præconia, hoc cunctis laudibus meretur efferri, quod diverſarum civitatum decora facies aptis adminiſtrationibus videtur ornari; ut & conventus nobilium occurſione celebri colligatur, & cauſarum nodi juris diſceptatione ſolvantur. Unde nos quoque non minorem gloriam habere cognoſcimur, qui facta Veterum annuis ſolemnitatibus innovamus. Nam quid prodeſſet inventum, ſi non fuiſſet jugiter cuſtoditum? Exeunt a nobis dignitates relucentes, quaſi * a ſole radii; ut in orbis noſtri parte reſplendeat cuſtodita juſtitia. Ideo enim tot emolumentorum commoda ſerimus, ut ſecuritatem Provincialium colligamus. Meſſis noſtra cunctorum quies eſt, quam non poſſumus aliter recordari, niſi ut ſubjecti non videantur aliquid irrationabiliter perdidiſſe. Et ideo ad Comitivam te Neapolitanam per illam Indictionem libenter adducimus; ut civilia negotia æquus trutinator examines: tantumque famam tuam habita maturitate cuſtodias, quantum te illi populo vel in levi culpa facile diſplicere cognoſcas. Urbs ornata multitudine civium, abundans marinis terreniſque deliciis; ut dulciſſimam vitam te ibidem inveniſse dijudices, ſi nullis amaritudinibus miſcearis. Prætoria tua officia replent, militum turba cuſtodit. Confidis * geniatum tribunal: ſed tot teſtes pateris, quot te agmina circumdare cognoſcis. Præterea littora uſque ad præfinitum locum data juſſione cuſtodi. Tuæ voluntati parent peregrina commercia. Præſtas ementibus de pretio ſuo; & gratiæ tuæ proficit, quod avidus mercator acquirit. Sed inter hæc præclara faſtigia optimum eſse Judicem decet: quando ſe non poteſt occulere, qui inter frequentes populos cognoſcitur habitare. Factum tuum erit ſermo civitatis: dum per ora fertur populi, quod a Judice contigerit actitari. Habet ultionem ſuam hominum frequentia, ſi * loquar adverſa; & de Judice judicium eſse creditur, quod multis adſtipulationibus perſonatur. Contra, quid melius, quam illum populum gratum reſpicere, cui cognoſceris præſidere? Quale eſt perfrui favore multorum, & illas voces accipere, quas & clementes dominos delectat audire? Nos tibi proficiendi materiam damus: tuum eſt ſic agere, ut ſua beneficia Principem delectet augere.

* Ed. *a ſolis radiis*.

*Niv. & Ga. *gemmatum*.

* Alii, *loquantur*.

FORMULA HONORATIS POSSESSORIBUS, & Curialibus civitatis Neapolitanæ.

XXIV.

TRibuta quidem nobis annua devotione perſolvitis: ſed nos majore viciſſitudine decoras vobis reddimus dignitates; ut vos ab incurſantium pravitate defendant, qui noſtris juſsionibus obſecundant. Erit noſtrum gaudium, veſtra quies: ſuave lucrum, ſi neſciatis incommodum. Degite moribus compoſitis, ut vivatis legibus feriatis. Quid opus eſt quemquam facere, unde pœnas poſsit incurrere? Quærat Judex in vos cauſas, & non inveniat. Ratio motus veſtros componat, qui rationales vos eſse cognoſcitis. Improbis judicem, teſtem bonis moribus deſtinamus; ut nemo ſe cogi ſentiat, niſi quem ordo legitimæ converſationis accuſat. Atque ideo illi nos Comitivam Neapolitanæ civitatis per illam Indictionem dediſse declaramus; ut noſtra gubernatione laudatus, alteram mereatur de noſtro judicio dignitatem. Cui vos convenit prudenter obedire: quia utrumque laudabile eſt, ut bonus populus Judicem benignum faciat, & manſuetus Judex gratiſsimum populum æquabili ratione componat.

FORMULA MILITIBUS.

XXV.

OMnes * apparitiones decet habere Judices ſuos. Nam cui Præſul adimitur, & militia denegatur. Sed nos, quibus cordi eſt, locis ſuis univerſos ordines continere, indicamus illi Comitivam Neapolitanam, Deo juvante, largitos; ut Judicibus annua ſucceſsione reparatis, vobis ſolemnitas non pereat actionis. Quapropter deſignato viro præſtate competenter obſequium; ut ſicut vos non patimur emolumentorum commoda perdere: ita & vos parendi debeatis priſcam regulam cuſtodire.

* Cor. Gam. *apparitores*. *Cui Præſul adimitur, & militia denegatur*.

MAGNI AURELII CASSIODORII SENATORIS VARIARUM

LIBER SEPTIMUS.

(*a*) FORMULA COMITIVÆ PROVINCIÆ.

I.

QUamvis omnium dignitatum officia a manu ſecludantur armata; & (*b*) civilibus veſtibus videantur indui, qui diſtrictionem publicam docentur operari: tua tamen dignitas a terroribus ornatur, quæ (*c*) gladio bellico, rebus etiam pacatis, accingitur. Vide quo judicio fueris evectus, quando aliis vigorem faſcium videamus eſse creditum; tibi autem ab ipſis legibus ferrum conſtet eſse porrectum. Rem cruentam dederunt animo pacato; ut & noxii nimium metuerent, & (*d*) læſi de optata ultione gauderent. Alioqui culparentur Priores, ſi temperata omnia non ſecisſent. Sed cum te intelligas ad moderamen electum, humanum facile non concupiſcas exitium. Reus qui dicitur, & probetur. Scito puniendi remedium datum tibi pro ſalute multorum. Arma iſta juris ſunt, non furoris. Hæc oſtentatio nimirum eſt contra noxios inſtituta; ut plus terror corrigat, quam pœna conſumat. Non enim cogitur ferro ſuccidere robuſtam, qui adhuc teneram verbis curvat audaciam. Civilis eſt pavor iſte, non bellicus, quem tu ſic facies eſse glorioſum, ſi habere non probetur exceſsum. Habes etiam & ferrum, nihilominus incruentum. Claudantur nexibus catenarum, quos levium criminum pulſat invidia. Cunctator eſse debet, qui judicat de ſalute. Alia ſententia poteſt corrigi: (*e*) de vita tranſactum non patitur immutari. Signa tua abactores timeant, fures paveſcant, latrones perhorreant. Innocentia tantum læta reſpiciat, dum ſibi auxilia veniſse credit, quæ legum diſciplina tranſmiſit. Nemo redemptionibus tuum velle deflectat. Gladius * contemnitur, ubi aurum ſuſcipitur. Tu te inermem reddis, ſi a virili animo cupiditate receſseris. Quocirca per Indictionem illam Comitivæ tibi in illa provincia tribuimus dignitatem; ut ad titulos tuos pertinentia civilitate potius laudabilis exequaris; nec quicquam præſumas facere, niſi quod privatus poſsis legibus vindicare. Ipſa eſt enim recta adminiſtratio, quæ & ſine poteſtate defenditur; ut tunc probetur fuiſse juſtus, quando ei quæ mavult objicere poſſit inimicus. Nec tamen ſpes veſtra velut faſtiditate deſeritur; nam ſi bene provinciarum adminiſtrationibus præſidetis, honores vos ampliſſimos ſperare leges merito cenſuerunt. Unde jam videtur pene debitum, quod vobis a tanta auctoritate ultro noſcitur fuiſſe * promiſſum.

Cunctator eſſe debet, qui judicat de ſalute.

* Niv. Gam. *conditur. Gladius contemnitur, ubi aurum ſuſcipitur.*

Ipſa eſt recta adminiſtratio, quæ ſine poteſtate defenditur.

* Gr. & Cui. Cor. Niv. & Gam. *proviſum.*

(*a*) Formula Comitivæ. In notitia Imperii Rom. nominantur Comes Africæ, Aſiæ, Ponticæ, Thraciæ: Comes rei militaris per Ægyptum: Comes Tingitanæ: Comes littoris Saxonici: Comes Iſauriæ, &c. *Forner.*

(*b*) Civilibus veſtibus. Præſcriptum fuit veſtium genus, lib. 4. tit. 10. Cod. Theod. de habitu, quo uti oportet intra Urbem, l. 1. Nullus Senatorum habitum ſibi vendicet militarem, ſed chlamydum terrore depoſito, quieta coloborum, ac penularum induat veſtimenta. Cum autem vel conventus, &c. togatum eundem intereſſe jubemus. Nempe hic habitus eſt civilis, quo intra Urbem, & extra caſtra Magiſtratuum uti conſtitutum erat, cujus mentio in antiqua fori Trajani inſcriptione eſt: Statuam poni habitu civili in foro divi Trajani pecunia publica cenſuit. Huc pertinet l. 7. iiſdem, C. de advoc. diu. jud. *Forn.*

(*c*) Gladio bellico. Hinc Præſides enim provinciarum non erant Magiſtratus militares. *Forn.*

(*d*) Læſi de optata ultione gauderent. Humanum eſt, ut doloris remedium ſit inimici dolor: hinc vindictæ ſolatium Calliſtrato, l. 28. Capitalium, §. famoſos, de pœnis: Apuleio lib. 3. & lib. 5. Metamorph. ultionis ſolatium. Plin. lib. 3. epiſt. 14. diffugiunt ſervi, quorum magna pars comprehenſa eſt, cæteri requiruntur: ipſe paucis diebus ægre refocillatus non ſine ultionis ſolatio deceſſit, ita vivus vindicatus, ut occiſi ſolent. Quintil. declam. 381. nihil dulcius eſt ultione læſæ. Senec. 1. de clement. cap. 21. Ultio duas res præſtare ſolet, aut ſolatium affert ei, qui accepit injuriam, aut in reliquum ſecuritatem. *Forn.*

(*e*) De vita tranſacta non patitur immutari. Aurea, & Caſſiodorio digna, & ab aliis auctoribus tractata ſententia. Juvenal. Satyr. 6.

> meruit quo crimine ſervus
> Supplicium? quis teſtis adeſt? quis detulit? audi.
> Nulla unquam de morte hominis cunctatio longa eſt.

l. 20. ſi vindicari C. de pœn. l. 5 de pen. Cic. pro Roſc. Amer. Ariſt. problem. *ἕκαστος ἡμῶν μᾶλλον ἂν προέλοιτο τὸ ἀδικοῦντας ἀποψηφίσασθαι, ὡς οὐκ ἀδικεῖ, ἢ τὸ μὴ ἀδικοῦντας καταψηφίσασθαι, ὡς ἀδικεῖ.* Quod ſi in alterutram partem peccandum ſit, longe æquius fuerit nocentem abſolvere, quam damnare ac perdere innocentem. Illud quidem peccatum eſt: hoc vero etiam impietas; ut ex Antiphonte Stobæus gnomolog. cap. 44. *εἰ δέοι τι ἁμαρτεῖν, τὸ ἀδίκως ἀπολῦσαι ὁσιώτερον, ἢ τὸ ἀδίκως ἀπολέσαι, τὸ μὲν γάρ ἁμάρτημά ἐστι, τὸ δ' ἀδίκως ἀποκτεῖναι ἀσέβημα.* Cujus ſententiæ inſigne eſt apud Ælian. exemplum lib. Var. hiſt. 14. de Ptolemæo & Berenice, &c. *Forner.*

FORMULA PRÆSIDATUS.

II.

PRudenter omnimodis inſpexit Antiquitas, provinciarum dignitates annua ſucceſſione reparari; ut nec diutina poteſtate unus inſoleſceret, & multorum provectus gaudia reperirent. Sufficit enim unicuique diſceſſiſſe laudatum: quia dum tempus poteſtatis prolixum quæritur, culparum opprobria non vitantur. Illa enim vel in brevitate declinare mirabile eſt: dum frequenter & his ſurripiunt, qui a faſcibus ſub velocitate diſcedunt. Annus univerſus & ad declaranda conſcientiæ bona ſufficit, & facilius ſe ab errore cuſtodit. Sit

Provinciarum dignitates annua ſucceſſione reparantur & quare.

Dum tempus poteſtatis prolixum quæritur, culparum opprobria non vitantur.

in veſtro propoſito adminiſtrationem unius anni ſuſcipere: noſtrum eſt, merentibus tempus augere: quia non facile removere cupimus, quos juſtos eſſe ſentimus. Idcirco converſationis tuæ moribus invitati, per illam Indictionem Præſidatum tibi in illa provincia, propitia Divinitate, concedimus; ut ſic debeas agere, quemadmodum nobis poſſeſſor gratias cum tributis videatur exolvere. Deceſſorum bona exempla ſequere: a vitioſorum te imitatione disjunge: non putetur omnis (*a*) conſuetudo probabilis. Cautum debet reddere non ſequacem error alienus. Prodit ſtultitiæ culpam, qui ſequitur accuſatum. Sed illud melius eligitur, unde * Præſidentis opinio ſub adminiſtratione laudatur. Reſpice quantis ſit provincia plena nobilibus. Habes qui & bene loqui de te debeant, & derogare præſumant: quia nulla poteſtas eſt, quæ qualitatem famæ ſuæ de ore hominum poſſit auferre. Contraque, fructus eſt, opinione prædicabili per confines ire provincias; & ibi invenire veriſſimam laudem, ubi non imperas poteſtate. Additur, quod irremuneratum non relinquimus, ſi te egiſſe probabiliter audiamus. Horre vitium, & Principis mereris affectum. Voluntatem Regiam in legibus habes: illis obtempera, & noſtra cognoſceris implere mandata.

Cautum debet reddere non ſequacem error alienus.

* Gr.& Cuj. *præcedentis.*

Nulla poteſtas eſt, quæ qualitatem famæ de ore hominum poſſit auferre.

Voluntas Regis in legibus eſt.

(*a*) Conſuetudo, id eſt tributum, τὸ τέλος: ſupr. lib. 1. epiſt. 10. Theodoricus Boethio reſcribens: Arbiter Arcæ habeat conſuetudines juſtas: rurſus lib. 3. epiſt. 23. Remove conſuetudines abominanter inolitas. Julianus Miſopogone εἰθισμένων εἰσφορῶν πέμπτην, conſuetorum vectigalium quinta. Idem epiſtola ult. εἰσάγεται κατὰ τὸ ἔθος. Nam conſuetudo in exactionibus, & tributis maxime ſpectanda eſt, l. 15. Quoniam; C. Theod. de exact. lib. 23. Ærariæ, de annona & tribut. C. Theod. lib. 13. Imperatores, in fin. D. de pollicitation. & in vectigalib. l. 4. l. 9. Locatio, §. pen. D. de public. *Forner.*

FORMULA COMITIVÆ GOTHORUM.

Per ſingulas Provincias.

III.

CUm, Deo juvante, ſciamus Gothos vobiſcum habitare permixtos: ne qua interconſortes, ut aſſolet, indiſciplinatio naſceretur, neceſſarium duximus illum ſublimem virum, bonis nobis moribus hactenus comprobatum, ad vos Comitem deſtinare, qui ſecundum edicta noſtra inter duos Gothos litem debet amputare: ſi quod etiam inter Gothum & Romanum natum fuerit fortaſſe negotium, adhibito ſibi (*a*) prudente Romano certamen poſſit æquabili ratione diſcingere. Inter duos autem Romanos Romani audiant, quos per provincias dirigimus, cognitores; ut unicuique ſua jura ſerventur, & ſub diverſitate Judicum una juſtitia complectatur univerſos. Sic pace communi utræque nationes, Divinitate propitia, dulci otio perfruantur. Scitote autem unam nobis in omnibus æquabiliter eſſe charitatem: ſed ille ſe animo noſtro amplius commendare poterit, qui leges moderata voluntate dilexerit. Non amamus aliquid incivile: ſceleſtam ſuperbiam cum ſuis deteſtamur auctoribus. Violentos noſtra pietas execratur. In cauſa poſſint jura, non brachia. Nam cur eligant quærere violenta, qui præſentia probantur habere judicia? Ideo enim emolumenta Judicibus damus: ideo tot officia diverſis largitatibus continemus, ut inter vos non ſinamus creſcere, quod poſſit ad odium pertinere. Unum vos amplectatur vivendi votum, quibus unum eſſe conſtat Imperium. Audiat uterque populus, quod amamus. Romani vobis ſicut ſunt poſſeſſionibus vicini: ita ſint & charitate conjuncti. Vos autem, Romani, magno ſtudio Gothos diligere debetis, qui & in pace numeroſos vobis populos faciunt, & univerſam Rempublicam per bella defendunt. Itaque deſtinato a nobis Judici vos convenit obedire; ut quicquid pro conſervandis legibus cenſuerit, modis omnibus impleatis; quatenus & noſtro imperio, & veſtræ utilitati ſatisfeciſſe videamini.

In cauſa poſſint jura, non brachia.

(*a*) Adhibito prudente Romano id eſt, Juriſconſ. qui non patietur ad arma & rixam procedere, quos poſſit ſua juriſdictione componere, l. 13. ſi cujus, verſ. cur enim, D. de uſufru. Nam ut ſubjicit: in cauſa poſſint jura, non brachia: id eſt, vis non adhibeatur in diſceptatione a litigantibus, ut apud Græcos χειρῶν νόμος, ſic Latinis manus. Pompon. omnia manu a Regibus gubernabantur, l. 2. de orig. juris, Paul. 5. ſent. tit. 31. qui cuſtodiam militi proſequenti magna manu excuſſerint, capite puniuntur. *Forn.*

FORMULA DUCATUS RHÆTIARUM.

IV.

QUamvis ſpectabilitatis honor unus eſſe videatur; nec in his aliquid aliud niſi tempus ſoleat anteferri: tamen rerum qualitate perpenſa multum his creditum videtur, quibus confinales populi deputantur: quia non eſt tale pacatis regionibus jus dicere, quale ſuſpectis gentibus aſſidere: ubi non tantum vitia, quantum bella ſuſpecta ſunt; nec ſolum vox præconis inſonat, ſed tubarum crepitus frequenter inſultat. Rhætiæ namque munimina ſunt Italiæ, & clauſtra provinciæ. Quæ non immerito ſic appellata eſſe judicamus: quando contra feras & agreſtiſſimas gentes, velut quædam plagarum obſtacula diſponuntur. Ibi enim impetus gentilis excipitur, & tranſmiſſis jaculis ſauciatur furibunda præſumptio. Sic gentilis impetus, veſtra venatio eſt; & ludo geritis, quod * vos aſſidue feliciter egiſſe ſentitis. Ideoque validum te ingenio ac viribus audientes, per illam Indictionem, Ducatum tibi credimus Rhætiarum; ut milites & in pace regas, & cum eis fines noſtros ſolemni alacritate circumeas: quia non parvam rem tibi reſpicis fuiſſe commiſſam, quando tranquillitas Regni noſtri tua creditur ſollicitudine cuſtodiri. Ita tamen, ut milites tibi commiſſi vivant cum Provincialibus jure civili; nec inſoleſcat animus, qui ſe ſentit armatum: quia clypeus ille exercitus noſtri quietem debet præſtare Romanis. Quos ideo conſtat appoſitos, ut intus vita felicior ſecura libertate carpatur. Quapropter noſtro reſponde judicio, fide nobis & induſtria placiturus; ut nec gentiles ſine diſcuſſione ſuſcipias, nec noſtros * ad gentes ſub incurioſitate tranſmittas. Ad neceſſitatem ſiquidem rarius venitur armorum, ubi ſuſcepta ſurreptio cuſtodiri poſſe ſentitur. Privilegia vero dignitatis tuæ noſtris tibi juſſionibus vindicabis.

Quare Rhætiæ dictæ.

*Juret. legit *nos.*

* Gr. Cuj. & Forn. *agentes.*

(*a*) FORMULA CURÆ PALATII.

V.

AUla noſtra ſicut cognoſcitur peritis diſpoſitionibus inſtituta; ita doctorum in ea diligens debet eſſe cautela: quando pulchritudo illa mirabilis, ſi ſubinde non reficitur, ſenectute obrepente vitiatur. Hæc noſtra ſunt oblectamenta, potentiæ Imperii decora facies, teſtimonium præconiale regnorum: hæc Legatis ſub admiratione monſtran-

monſtrantur; & prima fronte talis dominus eſſe creditur, quale ejus habitaculum comprobatur. Et ideo magna * voluptas eſt prudentiſſimæ mentis, pulcherrima jugiter habitatione gaudere, & inter publicas curas animum feſſum reficere dulcedine fabricarum. Quas primum Cyclopes dicuntur ad antrorum modum ampliſſimas in Sicilia condidiſſe, poſtquam in cavernis montium Polyphemus ab Ulyſſe ſingularis oculi lugendam pertulerat orbitatem. Inde ad Italiam fabricandi peritia legitur fuiſſe tranſlata; ut quod tantis ac talibus inſtitutoribus inventum eſt, æmulatrix poſteritas in ſuum commodum cuſtodiret. Hinc eſt, quod * Sublimitatem tuam ab illa Indictione curam Palatii noſtri ſuſcipere debere cenſemus; ut & antiqua in nitorem priſtinum contineas, & nova ſimili antiquitate producas. Quia ſicut decorum corpus uno convenit colore veſtiri: ita nitor Palatii ſimilis debet per univerſa (*b*) membra diffundi. Ad quæ ſic poteris idoneus inveniri, ſi frequenter Geometram legas Euclidem: ſi ſchemata ejus, mirabili varietate deſcripta, in tuæ mentis contemplatione condideris; ut in hora commonito famuletur tibi copioſa notitia. Archimedes quoque ſubtiliſſimus exquiſitor cum Metrobio tibi ſemper aſſiſtant; ut ad nova reddaris paratiſſimus. Non enim tibi minima cura delegatur, quando animum noſtrum fabricandi ſtudio cupidiſſimum artis tuæ miniſterio probaris explere. Nam ſicubi aut civitatem reficimus, aut caſtellorum volumus fundare novitatem, vel ſi conſtruendi nobis Prætorii amœnitas blandiatur; (*c*) te ordinante ad oculos perducitur, quod nobis cogitantibus invenitur. Decorum magiſterium, propoſitum omnino glorioſum, in tam longas ætates mittere, unde te debeat poſteritas admirata laudare. Quicquid enim aut inſtructor parietum, aut ſculptor marmorum, aut æris ſoſor, aut camerarum rotator, aut gypſoplaſtes, aut (*d*) muſivarius ignorat, te prudenter interrogat; & tam magnus ille fabrilis exercitus ad tuum recurrit judicium, ne poſſit aliquid habere confuſum. Vide ergo quanta debet noſſe, qui poſſit tantos inſtruere. Recipis certe bonæ diſpenſationis tuæ uberrimum fructum, cum tu de illorum labore laudaris, ſi ab eis diligenter facta monſtraveris. Quapropter quicquid ad te pertinet, ita decenter, ita firmiter volumus explicari, ut ab opere Veterum ſola diſtet novitas fabricarum. Sed hæc poſſibilia facis, ſi dona noſtra nulla cupiditate ſuppreſſeris. Efficaciter enim imperat artifici, qui eum competenti non patitur commoditate fraudari. Manus larga artium nutrit ingenia: quando qui de victu non cogitat, perficere juſſa feſtinat. Illud quoque conſidera, qua gratificatione tracteris; ut (*e*) aurea virga decoratus, inter obſequia numeroſa, ante pedes Regios primus videaris incedere; vel ut ipſo teſtimonio vicinitatis noſtræ agnoſcamus tibi Palatia commiſiſſe.

[Margin: * Gr. & Cuj. *voluntas.* — *Cyclopes primum fabricas condidere.* — * Juret. legit *Spectabilitatem.* — *Manus larga artium nutrit ingenia.*]

(a) Formula Curæ Palatii. Sidon. Apoll. cap. 23. pag. 348. Vide quæ ibi dicit Savaro. Vigilius Papa in Epiſtola, quæ extat Tom. 4. Concil. pag. 164. Sed & Juſtinum Exconſulem & Cura Palatii: ad cujus loci oram Editor notavit legendum forte ex curia Palatii. Sed fallitur; nam reſtituendum dico Exconſulem & Cura Palatii. In Appendice Gregor. Turon. Hiſtor. Franc. lib. xj. cap. 8. Curam Palatii gerebat. *Juret.*

(*b*) Palatii membra, membrum ædificii pro parte domus, l. 13. ſi ita, §. Idem quæri, D. de manu. teſtam. l. 52. librorum, §. pleoe. de leg. 3. Plin. lib. 2. epiſt. 17. Apulejus lib. 3. de aſino. Cic. lib. 3. ad Qu. Fratr. epiſt. 1. nec habere poterat adjuncta cubicula, & ejuſmodi membra. Quare non diſſimulandum eſt Græcos paulo anguſtius videri membrum κοιτῶνα expoſuiſſe. d. §. idem quæri. *Forn.*

(*c*) Te ordinante, te præeunte, ex tuo præſcripto: formulas enim & ideas, & typos, & ſchemata, & ichnographias futurarum fabricarum faciebat & piogebat architectus. *Forn.*

(*d*) Muſivarius, a Muſivario opere, quod ſectilibus, parviſque varii coloris cruſtis conſtat, formas, & imagines rerum effingens. Ælius Spartian. in Peſcennio. D. Auguſtin. lib. 16. de civit. Dei, c. 8. Gulliel. Philander in Vitruvii lib. 7. c. 1. Muſivum interpretatur, quod nunc Moſaicum dictitant: cujus artifices hic, & lib. 10. Cod. tit. de excu. artif. Muſivarii nominantur. *Forn.*

(*e*) Aurea virga. Qui in Aula poſteriorum Imperii Rom. Principum curæ Palatii honore ac munere fungebantur, aurea virga decoratos inceſſiſſe tradit hoc loco Caſſiodorius. Pet. Fabr. Agon. lib. 1. Gomes lib. 1. cap. 3. *Jur.*

(*a*) FORMULA COMITIVÆ FORMARUM Urbis.

VI.

Quamvis Romuleæ fabricæ collatæ ſibi vix poſſint præcipuæ reperiri (quia totum ad admirationem noſcitur exquiſitum, quod ibi cernitur eſſe fundatum) tamen intereſſe arbitramur, quod utilitas neceſſaria gratificat, & quod pulchritudinis tantum cauſa commendat. Trajani Forum vel ſub aſſiduitate videre miraculum eſt. Capitolia celſa conſcendere, hoc eſt humana ingenia ſuperata vidiſſe. Sed numquid per ea vivitur, aut corporis ſalus aliqua inde delectatione recreatur? (*b*) In Formis autem Romanis utrumque præcipuum eſt, ut fabrica ſit mirabilis, & aquarum ſalubritas ſingularis. Quod enim illuc flumina, quaſi * conſtructis montibus perducuntur, naturales credas alveos ſoliditates ſaxorum: quando tantus impetus fluminis, tot ſæculis firmiter potuit ſuſtineri. Cavati montes plerumque ſubruunt, meatus torrentium diſſipantur; & opus illud Veterum non deſtruitur, ſi induſtria ſuffragante ſervetur. Reſpiciamus certe, aquarum copia quantum Romanis mœnibus præſtat ornatum. Nam thermarum illa pulchritudo quid eſſet, ſi dulciſſima quædam æquora non haberet? Currit aqua Virgo ſub delectatione puriſſima; quæ ideo ſic appellata creditur, quod nullis ſordibus polluatur. Nam cum aliæ pluviarum nimietate terrena commixtione violentur, hæc aerem perpetuo ſerenum puriſſima labens unda mentitur. Quis poſſit talia ſermonibus idoneis explicare? Claudiam per tantam faſtigii molem ſic ad Aventini caput eſſe perductam, ut cum ibi ex alto lapſa ceciderit, cacumen illud excelſum, quaſi imam vallem irrigare videatur. Ægyptius Nilus certis temporibus creſcens per campos jacentes ſuperducto diluvio aere ſereno turbulentus exæſtuat: ſed quanto pulchrius eſt, Claudiam Romanam per tot ſiccas montium ſummitates lavacris ac domibus liquores puriſſimos fiſtularum uberibus emiſiſſe; & ita æqualiter fluere, ut nunquam ſe poſſit deſiderata ſubducere? Ille enim dum recedit, limus eſt: dum venit inſperate, diluvium. Quis ergo famoſum Nilum Urbis noſtræ fluminibus non æſtimet eſſe ſuperatum? Quando ille incolas ſuos aut veniendo terret, aut recedendo deſtituit. Verum hæc non ſuperflua commemoratione narravimus; ut poſſis advertere, qualis a te diligentia perquiratur, cui pulchritudo tanta committitur. Qua de re per Indictionem illam, Comitivam tibi Formarum ſub magna deliberatione credidimus; ut ſummo ſtudio nitaris efficere, quod tantis ac talibus rebus videris expedire. In primis noxias (*c*) arbores, quæ inferunt fabricarum ruinas, dum ſunt quidam mœnium importabiles arietes, cenſemus radicitus

[Margin: * Cor. Gam. *obſtrictis.* — *Fons Claudius cum Nilo comparatur.*]

amputari: quia nulla læſio removetur, cujus origo non tollitur. Si quid autem conficiente ſenio fuerit demolitum, pervigili* celeritate reparetur: ne creſcente defectu augeatur nobis cuaſa diſpendii. Ductus aquæ fortuna tua eſt, dum incolumis eris, ſi illa ſolidaveris: tantumque apud nos proficis, quantum te illi * ſtuduiſſe probaveris. Agat ergo peritia, fideſque tua, ut & constructio fabricæ illibata permaneat, & aquæ diſtributio nulla ſe cuſtodum venalitate ſubducat.

Nulla læſio removetur, cujus origo non tollitur.

* Ed. Niv. & Ga. *claritate.*

* Cor. Niv. & Ga *ſtudioſe.*

(a) Comitivæ formarum Urbis, id eſt, aquæductuum. De eo dicitur, qui curator ædificiis præficitur, unde deformitas ædificiorum, & deformes ruinæ. Sueton. in Nerone: deformitate veterum ædificiorum offenſus, & anguſtiis, flexuriſque viarum, l. 22. lex quæ tutores, C. de admin. tut. l. 1. D. de tign. injuncto. l. 7. præſes, de off. præſ. Caſſiod. ſupra lib. 3. epiſt. 29. in fin. ne inter tot decora mœnium, deformis appareat ruina ſaxorum. Et in pragmatica Juſtiniani ſanctione, quæ veteri Juliani Novellarum converſioni additur: Reparationi formarum, &c. ſic τὸ εἶδος Harmenopulo ædificium eſt, lib. 2. ἐπιτομ. *Forner.*

(b) Formis. Formæ aquarum, lib. 1. de aquæduct. Cod. libro undecimo, ubi male Alciat. formarum: formæ enim aquæductuum extructionem, ædificiumque ſignificant, l. 27. ſi pendentes, §. ſi quid cloacarii, D. de uſufr. leg. 41. idem Julianus, vulgo l. 38. Cum ſervus, §. idem vult, verſ. heres, de leg. 1. pro aquæ forma. *Forn.*

(b) In formis. In conſtitutionibus Principum legimus formas aquarum, ut in l. 1. C. de aquæd. nov. 7. de mand. Princip. *Broſſ.*

(c) Arbores quæ inferunt fabricæ ruinas. Arboreis ædificiis noxiæ, l. 1. C. de interd. lib. 2. epiſt. 39. *Forn.*

FORMULA PRÆFECTI VIGILUM Urbis Romæ.

VII.

QUamvis nomen tuum (a) ad civitatis te vigilias debeat excitare, ut poſſis implere, quod diceris: tamen providentiæ noſtræ ſolita cautela non deſerit, niſi eos quos ad agendum deligimus, ad parendum quoque ſuaviter invitemus. Quid eſt tibi pulchrius, quam in illa Urbe operam navanter impendere, diligentiæ tuæ ubi tales teſtes videntur aſſiſtere? Cautela quidem tua, mox ut adhibita fuerit, per Patriciorum, & Conſulum ora diſcurrit: vix te contigit aliquid ſollicite facere, & audis Proceres cum admiratione laudare. Mediocrem dignitatem regis, & in ſumma opinione verſaris. Cuſtos Romanæ civitatis diceris, quando eam ab inteſtino hoſte defendis. Quapropter circa fures ſollicitus eſto; quos etſi tibi leges punire minime præcipiunt: tamen eos indagandi licentiam contulerunt; credo ut quamvis eſſent raptores deteſtabiles: tamen, quia dicebantur Romani, majori eos ſubderent dignitati. Utere igitur per Indictionem illam Præfecturæ Vigilum dignitate. Horror tibi pœnatum adeptus eſt, non poteſtas; nam lex a quo voluit malos capi, ipſum cenſuit plus timeri. Eris ſecuritas ſoporantium, munimen domorum, tutela clauſtrorum, diſcuſſor obſcurus, arbiter ſilentioſus; cui fallere inſidiantes fas eſt, & decipere gloria. Actus tuus venatio nocturna eſt, quæ miro modo ſi non cernitur, tunc * timetur. Furta magis in furibus facis, dum illos circumvenire niteris, quos omnibus illudere poſſe cognoſcis. Præſtigii genus eſt, quod agitis; ut latronum verſutias irretire poſſitis. Facilius enim æſtimamus ſphingis ænigmata comprehendi potuiſſe, quam raptoris fugacem præſentiam reperire. Ille circumſpectus ad omnia, inſtabilis ad ventura, trepidus ad inſidias, quemadmodum poteſt capi, qui more venti nullo loco cernitur contineri? Vigila impiger cum nocturnis avibus: nox tibi pandat aſpectus; & ſicut illæ reperiunt in obſcuris cibum; ita tu poſſis invenire præconium. Eſto nunc ad injuncta ſollicitus. Venalitas tibi non adimat, quod concedit induſtria. Nam licet hæc ſub profunda caligine videantur geri: nullus tamen actus eſt, qui poſſit abſcondi. Privilegia quoque tua, vel officii deputati ex noſtra tibi auctoritate rationabiliter vendicabis: quia neceſſe eſt, in tam magna civitate per diverſos Judices agi, quod ab uno non poteſt explicari.

* Alii, *teneatur.*

(a) Ad civitatis te vigilias debeat excitare. Præfecti vigilum nihil de capitalibus cauſis ſua auctoritate ſtatuere debent: ſed ſi quid hujuſmodi evenerit culmini tuæ poteſtatis referre, ut de memoratis cauſis celſiore ſententia judicetur, l. præfecti. C. de off. Præf. vigil. ideo dicitur obſcurus judex, arbiter ſilentioſus, incendiariorum & furum indagator. Eleganter author furta eum facere in furibus, dum in illos noctu circumvenit. Harmenop. tit. de dignit. §. 3. refert officium Præfecti vigilum ad incendia arcenda inſtitutum, & de incendiariis, effractoribus, furibus, & receptatoribus cognoſcere. *Broſſ.*

FORMULA PRÆFECTI VIGILUM URBIS Ravennatis.

XIII.

QUamvis dignitate magni nominis prima fronte decoreris (quia non potuit Antiquorum prudentia ſumma imaque ſimili appellatione cenſere: ne ſplendorem, quem ſummis dabat, alterius vilitate pollueret) tamen hinc intelligitur, quid ſentire Majorum potuiſſet auctoritas: quando Præfectos Vigilibus appellare voluere, qui pro generali quiete diſcurrunt. Tibi enim commiſſa eſt fortunarum ſecuritas, civitatis ornatus, utilitas omnium; ſcilicet, ut circa domeſticos graſſatores bellum pacatum gereres, ſi quem civium lædendum eſſe ſentires. Cuſtodi fortunas omnium. Securus ſomnus te vigilante carpitur, & moleſtia nulla ſentitur. In pace poſitus ſumis de nocturno fure victorias. Tuis laureis mane civitas defenſa lætatur; quæ dum captos reſpicit, tunc ſe occulto hoſte caruiſſe cognoſcit. Quotidie triumphas, ſi bene vigilas. Et cum rara ſit gloria bellici certaminis, tibi jugiter latronibus famulatur inventis. O ducatum nimia civium affectione ſuſceptum! Aſſumes prædones inquirere, quos per ſe Dominum non valet invenire; & duplici ratione beneficus aut futura furta prohibes, aut commiſſa concludis. Nonne iſta quædam eſt ineffabilis gratia civitatis, unum in ſe ſuſcipere, quod videt omnibus expedire! Merito tibiglorioſum nomen Præfecti prudens Antiquitas deputavit: quia iſtud facere non poterat, niſi qui cives a ſuis commodis plus amabat. Officium quoque tuum non parvo conſtat munere ſublevatum: * quando & ipſis momenti jura dilatata ſunt, qui pro ſecuritate civium militare noſcuntur. Quæ cum ita ſint, Præfecturam tibi Vigilum per illam Indictionem, delectati tua opinione concedimus; ita ut & curam hujus dignitatis, & privilegia tibi competentia modis omnibus exequaris. Sed quamvis nomen odioſiſſimum furum generalis perſequatur aſſenſus: tamen quia de effuſione humani ſanguinis agitur, nil ſubitum aut indeliberatum jubemus aſſumi. Modeſtiam ſequere, qui damnas audaciam: continentiam dilige, qui furta condemnas. Ad geſta perducti audiantur aliquid pro ſalute dicturi: quoniam quicquid non diſcutitur, juſtitia non putatur. Convictis vero atque confeſ-

Quædã ineffabilis eſt gratia civitatis, unum in ſe ſuſcipere, quod vides omnibus expedire.

* *Hunc locum explicat.* Cuj. *in Paratit. Cod.* 188. *lib.* 8. *tit.* 5.

Quicquid non diſcutitur, juſtitia non putatur.

Crudele nil efficit qui ſequitur leges.

ſis, quæ ſunt decreta, ſerventur: quando crudele nil efficit, qui ſequitur leges.

FORMULA COMITIVÆ PORTUS URBIS Romæ.

IX.

DEliciosa magis, quam laborioſa militia eſt, in portu Romano Comitivæ gerere dignitatem. Illic enim copioſus navium proſpectatur adventus. Illic veligerum mare peregrinos populos cum diverſarum provinciarum merce tranſmittit; & inter tot ſpectacula dulcium rerum commodum tuum eſt, venientes evaſiſse periculum. His primum faucibus Romanæ deliciæ ſentiuntur; & undis Tyberinis quaſi per alveum vadunt, quæ ad commercia civitatis aſcendunt. Bene inventa dignitas, quæ copias videtur ornare Romanas. Nam quid elegantius poteſt agi, quam unde probatur populus ille ſatiari? O inventa Majorum! O exquiſita prudentum! Ut quia longius a littore Roma videbatur poſita, inde magis eſſe inciperet, ubi decorum ingreſſum navium poſſideret. Duo quippe Tyberini alvei meatus * ornatiſſimas civitates, tamquam duo lumina ſuſceperunt: ne vacaret a gratia, quod tantæ urbi miniſtrabat expenſas. Eximia ergo res tibi committitur, ſi moderate peragatur. Tu copiam facis, dum ingredientes juſte tractaveris. Avara manus portum claudit; & cum digitos attrahit, navium ſimul vela concludit. Merito enim illa mercatores cuncti refugiunt, quæ ſibi diſpendioſa eſſe cognoſcunt. Quapropter adverſus ibi ventus eſt, immoderata præſumptio. Nam placidum mare damnat, qui undas cupiditatis exaggerat. Unuſquiſque pro ſolemnitate commonitus offerat voluntarium munus. Xenia ſunt enim iſta, non debita. A paucis accipit, qui nimum quærit; & ſibi * ipſi mittit vitæ munera, qui moderatur oblata. Sit tibi ergo cura præcipua non ſolum te abſtinere, verumetiam cohibere præſumentium manus: quia non eſt leve in illa ubertate delinquere, quam decet cunctos indeſinenter optare. Quocirca per Indictionem illam Comitivæ Portus te honore decoramus; ut ſicut dignitas dulces delicias adminiſtrat: ita & tu honori opinionem laudabilem derelinquas.

* Scilicet, *Portum, & Oſtiam.* Jur.

Avara manus portum claudit; & cum digitos attrahit, navium ſimul vela concludit.

Placidum mare damnat, qui undas cupiditatis exaggerat.

A paucis accipit, qui nimium quærit.

* Gr.& Cuj. *ipſe vult mitti.*

FORMULA TRIBUNI VOLUPTATUM.

X.

QUamvis (*a*) artes* ludicræ honeſtis moribus ſint remotæ, & hiſtrionum vita vaga videatur efferri poſſe licentia: tamen moderatrix providit Antiquitas, ut in totum non effluerent, cum & ipſæ Judicem ſuſtinerent. Adminiſtranda eſt enim ſub quadam diſciplina exhibitio voluptatum. Teneat ſcenicos ſi non verus, vel umbratilis ordo judicii. Temperentur & hæc legum qualitate negotia, quaſi honeſtas imperet inhoneſtis; & quibuſdam regulis vivant, qui viam rectæ converſationis ignorant. Student enim illi non tantum jucunditati ſuæ, quantum alienæ lætitiæ; & conditione perverſa cum dominatum ſuis corporibus tradunt, ſervire potius animas compulerunt. Dignum fuit ergo moderatorem ſuſcipere, qui ſe neſciunt juridica * converſatione tractare. Locus quippe tuus his gregibus hominum veluti quidam tutor eſt poſitus. Nam ſicut illi ætates teneras adhibita cautela cuſtodiunt: ſic a te voluptates fervidæ impenſa maturitate frænandæ ſunt. Age bonis inſtitutis, quod nimia prudentia conſtat inveniſſe Majores. Leve deſiderium, etſi verecundia non cohibet, diſtrictio pronuntiata modificet. Agantur ſpectacula ſuis conſuetudinibus ordinata: quia nec illi poſſunt invenire gratiam, niſi imitati fuerint aliquam diſciplinam. Quapropter (*b*) Tribunum te Voluptatum per illam Indictionem noſtra facit electio; ut omnia ſic agas, quemadmodum tibi vota civitatis adjungas: ne quod ad lætitiam conſtat inventum, tuis temporibus ad culpas videatur fuiſſe tranſmiſſum. Cum fama diminutis ſalva tua opinione verſare. Caſtitatem dilige, cui ſubjacent proſtitutæ; ut magna laude dicatur: virtutibus ſtuduit, qui voluptatibus miſcebatur. Optamus enim, ut per ludicram adminiſtrationem ad ſeriam pervenias dignitatem.

* Alii, *lubricæ.*

Artes ludicræ honeſtis moribus ſunt remotæ.

Teneat ſcenicos ſi non verus, vel umbratilis ordo judicii.

* Gr. Cuj. Niv. Ga. *moderatione.*

(*a*) Artes ludicræ. Sic enim artes ludicras vocat lib. ultim. Cod. Theod. de Majuma Pag. 469. Idem nævus apud Iſidorum Ethym. lib. 18. cap. 16. ubi de ſpectaculis loquens: hæc & lubrica (ait) nuncupat, quod in ludis gerantur aut in ſcenis; corrige & pone, hæc & ludicra. Columella in Præfat. lib. 1. de re Ruſtica Pag. 4. nam ſine ludicris artibus &c. Sic Cornel. Tacitus lib. 15. Ann. & Circenſe ludicrum edebat. Et Val. Max. lib. 2. cap. 4. de ſpect. Exempl. 4. Ammian. Marc. lib. 14. Pag. 19. & 21. Salvianus de Gubern. Dei. Et infra hac formula 10. vocat ludicram adminiſtrationem. Juret. Hac de re tractat Pet. Fab. Agon. lib. 1. cap. 1.

(*b*) Tribunus voluptatum. Hinc conſtat Romæ fuiſſe Tribunum voluptatum, quod & reperio in *l.* ult. C. Theo. tit. de ſcenic. Diogenianum voluptatum Tribunum nuncupari. Neſcio an huc recte accommodari poſſit, quod a Suetonio ſcribitur in vita Tiberii, cap. 42. Tiberium ſcilicet novum inſtituiſſe officium a voluptatibus, præpoſito equite Romano T. Cæſonio Priſco. l. 1. C. de expenſis ludorum. l. 5. C. Theod. de Scenic. l. 29. & 32. C. Theod. de Prætoribus. *Broſſ.*

FORMULA DEFENSORIS CUJUSLIBET Civitatis.

XI.

SI ad cujuslibet negotium peragendum talis eligitur, qui conſilio & gravitate laudetur; quanto præſtantior eſſet debet, qui ſuſcipit negotia civitatis? Nam ſi periculum eſt unum decipere, quod erit, imparem tantorum judicio extitiſſe? Cauſa enim multorum bene acta nobilitat: quando totum bono propoſito agere creditur, qui generalibus deſideriis adeſse ſentitur. Deſenſorem te itaque illius civitatis per Indictionem illam civium tuorum ſupplicatione permota, noſtra concedit auctoritas; ut nil venale, nil improbum facere velis, qui tali nomine nuncuparis. Commercia civibus ſecundum temporum qualitatem, æquabili moderatione diſpone. Definita ſerva, quæ juſſeris; quia non eſt labor vendendi ſummas includere, niſi ſtatuta pretia caſtiſſime cuſtodire. Imples enim re vera boni defenſoris officium; ſi cives tuos nec legibus patiaris opprimi, nec caritate conſumi.

Cauſa multorum bene acta nobilitat, & quare.

FORMULA CURATORIS CIVITATIS.

XI.

QUamvis per ſe honorabilis habeatur, qui vel minimam ſollicitudinem civitati propriæ videtur impendere; & inter ſuos magna reverentia perfruatur, qui cives ſe amare profeſsus eſt: tamen indubitatus honor eſt, qui noſtra electione confertur: quia præditus bonis inſtitutis creditur, cui aliquid Principis auctoritate delegatur.

Præditus bonis inſtitutis creditur, cui aliquid Principis auctoritati delegatur.

Et ideo ab Indictione illa, illius civitatis curam ad te volumus pertinere; ut laudabiles ordines Curiæ ſapienter gubernes: moderata pretia ab ipſis, quorum intereſt, facias cuſtodiri. Non ſit merces in poteſtate ſola vendentium: æquabilitas grata cuſtodiatur in omnibus. Opulentiſſima ſiquidem & hinc gratia civium colligitur, ſi pretia ſub moderatione ſerventur; ut vere Curatoris impleas officium, cum tibi ſollicitudo fuerit de utilitate cunctorum. (a) Conſuetudines autem tibi ex noſtra auctoritate defende, quas in eodem loco tuos conſtat habuiſſe Majores.

Gratia civili colligitur, ſi pretia ſub moderatione ſerventur.

(a) Conſuetudines. Alias vectigalia & tributa, hic pro annonis; quinetiam in formula ad commendandos Comiti Principes, utrumque conjunctim, annonis & conſuetudinibus ſcriptum eſt Form: hujus libri 25. ſub finem. *Fern.*

FORMULA COMITIVÆ ROMANÆ.

XIII.

SI clauſis domibus ac munitis inſidiari ſolet nequiſſimum votum: quanto magis in Romana civitate videtur illici, qui in plateis pretioſum reperit, quod poſſit auferri? Nam quidam populus copioſiſſimus ſtatuarum, greges etiam abundantiſſimi equorum, tali ſunt cautela ſervandi, quali & cura videntur affixi: ubi, ſi eſſet humanis rebus ulla conſideratio, Romanam pulchritudinem non vigiliæ, ſed ſola deberet reverentia cuſtodire. Quid dicamus marmora metallis & arte pretioſa; quæ ſi vacet eripere, rara manus eſt, quæ poſſit a talibus abſtinere? Ibi ſunt expoſita, quæ facere potuerunt divitiæ generales, & labor mundi. Quem inter iſta deceat eſſe negligentem? Quis in cauſa tali patitur eſſe venalis, quando graviſſimum damnum poteſt fieri in pulchritudine ſingulari? Quare per Indictionem illam Comitivæ Romanæ cum privilegiis & juſtis commodis ſuis, tibi concedimus dignitatem; ut fideli ſtudio, magnoque niſu quæras improbas manus: & inſidiantes aut privatorum fortunis, aut mœnibus ad tuum facias venire judicium; & rei veritate diſcuſſa congruam ſubeant de legibus ultionem. Quia juſte tales perſequitur publicus dolor, qui decorem Veterum fœdant detruncatione membrorum, faciunique illa in monumentis publicis, quæ debent pati. Officium tuum & milites conſuetos noctibus potius invigilare compelle: in die autem civitas ſeipſa cuſtodit. Vigilans enim ſtudio non indiget alieno. Furta quidem perſuadent: ſed tunc præſumptus facile capitur, cum cuſtos minime ſupervenire ſentitur. Statuæ nec in toto mutæ ſunt: quando a furibus percuſſæ, cuſtodes videntur tinnitibus admonere. Proinde diligentiam tuam devotione laudabili ſentiamus; ut cui nunc laborioſos faſces injungimus, ſecutos honores poſtea conferamus.

FORMULA COMITIVÆ RAVENNATIS.

XIV.

SI æſtimanda eſt dignitas ex labore, ſi laudabilis ſollicitudo actuum publicorum parit gratiam liberaliter ſervienti: ſumma gratificatione locus tuus habendus eſt, qui ſuis neceſſitatibus probatur adimere noſtris ordinationibus tarditatem. Quis enim neſciat, quantam copiam navium leviter procures admonitus? A dignitatibus Palatii noſtri vix in evectionibus ſcribitur, & jam a te ſumma celeritate completur. Nam inter diſſorum feſtinationes anxias vix ſufficit alter advertere, quod te vivaciter contingit implere. Negotiatorum operas conſuetas nec nimias exigas, nec venalitate derelinquas. Sit modus, qui non poteſt gravare laborantes: ut cum res querelofas ſine querimoniis egeris, majora de noſtro examine merearis. Proinde Comitivam Ravennatem per illam Indictionem tibi Serenitas noſtra concedit; ut dignitatis tuæ privilegia ſubeas & labores. Officium tuum æquitatis conſideratione moderare. Semper enim & præſtandi & lædendi cauſas invenit, qui publicis actionibus adhibetur. Sed quantum adminiſtratio tua inter mediocres agitur, tanta debet æqualitate trutinari: quia illum potius expedit tenere menſuram, qui defectam noſcitur gubernare ſubſtantiam. Idonei damna vix ſentiunt; tenues autem levi diſpendio vulnerantur: quando vel mediocri injuria totum videtur amittere, qui exiguum cognoſcitur poſſidere.

Semper & præſtandi & lædendi cauſas invenit, qui publicis actionibus adhibetur. Idonei damna vix ſentiunt, tenues autem levi diſpendio vulnerantur.

FORMULA AD PRÆFECTUM URBIS de Architecto publicorum.

XV.

ROmanæ fabricæ decus convenit peritum habere cuſtodem; ut illa mirabilis ſilva mœnium diligentia ſubveniente ſervetur, & moderna facies operis * affabris diſpoſitionibus conſtruatur. Hoc enim ſtudio largitas noſtra concedit, ut & facta Veterum excluſis defectibus innovemus, & nova vetuſtatis gloria veſtiamus. Proinde illum illuſtris Magnitudo tua Romanis arcibus ab illa Indictione datum architectum eſſe cognoſcat. Et quia juſtis commodis ſtudia conſtat artium nutrienda, ad eum volumus pertinere quicquid deceſſores ejus conſtat rationabiliter conſecutos. Videbit profecto meliora, quam legit: pulchriora, quam cogitare potuit, ſtatuas illas auctorum ſuorum, ſcilicet, adhuc ſigna retinentes: ut quamdiu laudabilium perſonarum opinio ſupereſſet, tamdiu & ſimilitudinem vivæ ſubſtantiæ imago corporis cuſtodiret: conſpiciet expreſſas in ære venas: niſu quoſdam muſculos tumentes: nervos quaſi gradu tenſos; & ſic hominem fuſum in diverſas ſimilitudines, ut credas potius eſſe generatum. Has primum Thuſci in Italia inveniſſe referuntur, quas amplexa poſteritas pene parem populum Urbi dedit, quam natura procreavit. Mirabitur formis equinis ſigna etiam ineſſe fervoris. Criſpatis enim naribus, ac rotundis, conſtrictis membris, auribus remulſis, credet forſitan curſus appetere, cum ſe metalla noverit non movere. Quid dicamus columnarum junceam proceritatem? Moles illas ſublimiſſimas fabricarum, quaſi quibuſdam erectis haſtilibus contineri, & ſubſtantiæ qualitate concavis canalibus excavatas, ut magis ipſas æſtimes fuiſſe transfuſas: ceris judices factum, quod metallis duriſſimis videas expolitum: marmorum juncturas, venas dicas eſſe genitales: ubi dum falluntur oculi, laus probatur creviſſe miraculis. Ferunt priſci ſæculi narratores, fabricarum (a) ſeptem tantum terris attributa miracula. Epheſi Dianæ templum. Regis Mauſoli pulcherrimum monumentum, a quo & Mauſolea dicta ſunt. Rhodi Solis æneum ſignum, quod Coloſſus vocatur. Jovis Olympici ſimulacrum, quod Phidias primus artificum ſumma elegantia ebore, auroque formavit. Cyri Medorum Regis domus, quam Memnon arte prodiga illigatis auro lapidibus fabricavit. Babyloniæ muri, quos Semiramis Regina latere cocto, ſulphure, ferroque conſtruxit. Pyramides in Ægypto, quarum in ſuo ſtatu ſe

* Jur. forte, *affabri.*

Juſtis commodis ſtudia artium nutrienda.

Thuſci fuſilis artis primi Inventores.

Septem fabricarum miracula.

umbra conſumens, ultra conſtructionis ſpatia nulla parte reſpicitur. Sed quis illa ulterius præcipua putabit, cum in una Urbe tot ſtupenda conſpexerit? Habuerunt honorem, quia præceſſerunt tempore; & in rudi ſæculo quicquid emerſiſſet novum, per ora hominum jure ferebatur eximium. Nunc autem poteſt eſſe veridicum, ſi univerſa Roma dicatur eſſe miraculum. Quapropter talia virum peritiſſimum ſuſcipere decet: ne inter illa nimis ingenioſa Priſcorum ipſe videatur eſſe metallicus; & intelligere non poſſit, quæ in illis artifex Antiquitas, ut ſentirentur, effecit. Et ideo det operam libris Antiquorum, inſtructionibus vacet: ne quid ab illis ſciat minus, in quorum locum cognoſcitur ſubrogatus.

Univerſa Roma poteſt dici miraculum.

(*a*) Septem tantum. De Olympii Jovis Agno & fanis. Vide Petr. Fabr. Agon. lib 1. *Broſſ.*

FORMULA COMITIVÆ INSULÆ Curritanæ, & Celſinæ.

XVI.

Conſtat plerumque bene poſſe agi, ubi non defuerit perſona monitoris. Omnia enim ſine priore confuſa ſunt, & dum unuſquiſque ſecundum voluntatem ſuam cogitat vivere, regulam cognoſcitur omittere diſciplinæ. Itaque antiquæ conſuetudinis morem ſecuti, Curritanæ, & Celſinæ inſulis te Judicem, per illam Indictionem, noſtra cedit auctoritas. Juſtum eſt enim, ut qui a reliquorum hominum ſunt converſatione diviſi, ad habitationes eorum vadat, qui eos probabili ratione componat: ne quædam ſit neceſſitas injuſtitiæ, communes actus longe poſitos ignoraſſe. Habetis igitur ſupradictum, qui inter vos emergentes cauſas & audire debeat, & finire. Et ſi quid etiam fuerit a noſtra pietate decretum, eodem commonente, peragite: quia erroribus locus tollitur, quando vobis, cui debeatis obedire, declaratur. Quem credimus ita bonis actibus ſtudere, ut augmenta noſtræ gratiæ poſſit accipere. Neceſſe eſt enim, ut a nobis remunerationem ſumat, ſi vobis, quæ ſunt profutura, diſponat.

Omnia ſine priore confuſa ſunt.

FORMULA DE PRÆPOSITO CALCIS.

XVII.

Glorioſum opus eſt ſervienti, unde Romana civitas probatur ornari: dum tantum quis apud nos proficit, quantum prodeſſe Urbi proprio labore conſtiterit. Dubium non eſt coctilem calcem, quæ eſt nivibus concolor, ſpongiis levior, inſtrumentum eſſe maximum fabricarum. Hæc quantum ignis aduſtione ſolvitur, tantum exinde parietum firmitas roboratur: petra ſolubilis, ſaxea mollities, arenarius lapis; qui tunc potius accenditur, quando aquis copioſiſſimis irrigatur: ſine quo nec ſaxa fixa ſunt, nec arenarum minuta ſolidantur. Et ideo majus ſtudium meretur accipere, quod primum locum in Romanis mœnibus noſcitur obtinere. Quocirca induſtriam tuam, multorum ſermone celebratam, ad coctionem diſtributionemque calcis, ab Indictione illa, noſtra præponit auctoritas; ut tam publicis, quam privatis fabricis abunde procurata ſufficiat; & ad ædificandam cunctorum animi concitentur, dum viderint paratum eſſe, quod quæritur. Privilegia vero loci tui noſtris juſſionibus rationabiliter vendicabis; ut majora mereri poſſis, ſi bene tibi delegata compleveris.

FORMULA DE ARMORUM Factoribus.

XVIII.

Conſidera quod ſuſcipis, & intelliges locum te dare non debere peccatis. Arma enim bene conſtruere, eſt ſalutem velle omnium cuſtodire: quia prima facie ipſis terretur inimicus, & incipit animo cedere, ſi ſe cognoſcit ſimilia non habere. Atque ideo ab Indictione illa militibus te & fabris armorum, incitati morum tuorum opinione, præfecimus; ut tale opus ab artificibus exigas, quale nobis placere poſſe cognoſcis. Securitas te noſtræ non inducat abſentiæ. Quicquid feceris nos videmus, qui uſu ipſo ſubtiliſſimæ perquiſitionis & errores artificum poſſumus prima fronte * reprehendere, & laudabiliter operata judicare. Vide ergo, qua diligentia, quo ſtudio ſit faciendum, quod ad noſtrum venturum conſtat examen. Age itaque, ut nulla te vænalitas, nulla culpa demergat: quia veniale eſſe non poteſt, quod in tali cauſa delinquitur: ne inde puniaris, de qua parte peccaveris. Opus quod mortem generat & ſalutem, interitus peccantium, cuſtodia bonorum, contra improbos neceſſarium ſemper auxilium. Hoc primum Phoroneus Junoni dicitur obtuliſſe; ut inventum ſuum numinis, ut putabat, auſpicio conſecraret. Hæc in bello neceſſaria, in pace decora ſunt. Hæc denique imbecilles fragileſque mortales cunctis belluis efficiunt fortiores.

Arma bene conſtruere, eſt ſalutem velle omnium cuſtodire, & quare.

* Cor. Gem. *deprehendere.*

Utilitas armorum.

Phoroneus Junoni primus arma dicitur obtuliſſe.

FORMULA AD PRÆFECTUM Prætorio de armorum factoribus.

XIX.

Multorum inſinuatione compellimus, illum probis moribus inſtitutum commiſſa ſibi poſſe fideliter expedire. Idcirco illuſtris Magnitudo veſtra nos eum elegiſſe cognoſcat; ut & militibus præſit ſecundum morem priſtinum, & artificibus jubere poſſit armorum; quatenus conſuetudines ſuas ſic eleganter adimpleant, ut nulla in eis inveniri poſſit offenſio. Quia licet ubique culpa lædat: hic tamen graviter percutit, ſi bellorum inſtrumenta neglexerit. Proditionis quippe inſtar eſt, exercitui ſubtrahere, quod eum conſtat armare. Quibus conſuetudines ſuas providentia veſtra deputabit; ut dum illis * victualium lex tollitur, neceſſaria vivacius exigantur.

Proditionis inſtar eſt exercitui ſubtrahere, quod eum conſtat armare.

* Cui Niv. *ex victualium ſumma.*

FORMULA BINORUM, ET TERNORUM, ſi per Judicem agantur.

XX.

Ad genium dignitatis tuæ credimus pertinere, ſi competentia tibi videamur injungere: quia tanto quis gratior redditur, quanto parendi cauſas amplius ſuſcepiſſe monſtratur. Et ideo (*a*) Binorum & Ternorum titulos, quos a Provincialibus exigi priſca decrevit auctoritas, per illam Indictionem, Officio tuo procurante, ad ſcrinia Comitis Sacrarum Largitionum tranſmittere maturabis; ita ut omnis quantitas intra Cal. Martiarum diem ſolemniter impleatur: ne de proprio reddere cogaris, quod procurare neglexeris. Tuam enim tetigiſset injuriam, ſi alter eos titulos videretur exigere, quos ad te præceperunt leges ſanctiſſimæ pertinere.

(*a*) Binorum & ternorum titulos. De exactione binorum & ternorum ſupra lib. 3. epiſt. 8. & infra duab. ſeqq. formulis. *Forn.*

FORMULA BINORUM, ET TERNORUM, ſi per Officium agantur.

XXI.

QUamvis priſca conſuetudo Binorum & Ternorum exactionem ad te juſserit pertinere: tamen ne te multiplex occupatio prægavaret, & impedimenta tibi faceret ſollicitudo geminata, illum & illum Scriniarios officii noſtri duximus deſtinandos, ut tibi officioque tuo debeant imminere; quatenus cum eorum ſolatio intra Cal. Martiarum diem ad illuſtrem virum illum Comitem Sacrarum Largitionum ſolemnis quantitas deferatur: ne opinionis publicæ reus eſſiciaris, ſi Largitiones Sacras per moram aliquam putaveris eſse tardandas. Ita ut te excipiendum eſse non æſtimes, quem nos credidimus adjuvandum. Nam ſi quid minus fuerit, quam oportebat, illatum, de tuis hoc noveris facultatibus eruendum.

FORMULA (a) COMMONITORII ILLI, & illi Scriniariis.

XXII.

NOn dubitamus eſse gratiſſimum; quando quis commonetur officium implere ſuſceptum: quia illud eſt potius grave, ſi miles vivat otioſe, cui quæſtus eſt actio ſua: honor, Principalis injunctio. Similis enim diſcincto habetur, qui ignobili torpori relinquitur. Quapropter per Indictionem illam, ad illam vos provinciam jubemus accedere; ut cum Judice, vel ejus Officio, intra diem Cal. Martiarum, quæ de Binis & Ternis quantitas ſolemniter poſtulatur, ad Comitis Sacrarum Largitionum ſcrinia, poſtpoſita dilatione, dirigatis: ſic tamen, ut nec ærarium noſtrum aliquid minus a conſuetudine percipiat, nec poſſeſſor ſupra modum poſſeſſionis exolvat. Et non dubitetis commotionis noſtræ vos periculum ſuſtinere, ſi quid actum contra priſcum ordinem poterimus agnoſcere.

Similis diſcincto habetur, qui ignobili corpori relinquitur.

(a) Commonitorii. Vincentius Lirinenſis adverſus prophanas: oblivionis meæ gratia commonitorium mihimet paraſſe ſufficiet. Eodem verbo utitur Auguſtinus Epiſt. 119. & 158. Symmachus pro eodem monitorium uſurpat. For. ad lib. 4. tit. 4. l. 1.

FORMULA VICARII PORTUS.

XXIII.

BEneficia noſtra gratiæ tuæ ſpecialiter damus, ſi te agere commiſſa rationabiliter approbemus. Nec enim irremuneratus jaces, ſi & populos peregrinos prudenter excipias, & noſtrorum commercia moderata æqualitate componas. Nam licet ubique neceſſaria ſit prudentia, in hac potius actione videtur accommoda: quando inter duos populos naſcuntur ſemper certamina, niſi fuerit juſtitia cuſtodita. Quapropter arte placandi ſunt, qui mores afferunt ſimilimos ventis; quorum niſi prius animi temperentur, in contemptum maximum nativa facilitate proſiliunt. Qua de re modeſtiæ tuæ fama provocati, curas illius portus per illam Indictionem te habere cenſemus; ut omnia ad tuum titulum pertinentia ſic agas, quemadmodum ad meliora pervenias. In parvis enim diſcitur, cui potiora præſtentur.

Inter duos populos naſcuntur ſemper certamina, niſi fuerit juſtitia cuſtodita.

In parvis diſcitur, cui potiora præſtentur.

FORMULA PRINCIPIS DALMATIARUM.

XXIV.

MAgna inter collegas ſuos prærogativa decoratur, quiſquis gerit militiam nomine Principatus. Cognoſcitur enim agere locum primarium: quando in rebus humanis magna pars * nominum aſſerit excellentiam dignitatum. Hoc etiam tui loci probatur exemplo, ſine quo nec ſecretarii præſtatur acceſſus, nec * poſtulationis pompa peragitur; totuſque ille judicii genius ita tibi legibus probatur creditus, ut ſine te nequeat eſſe perfectus. Comiti quidem provinciarum poteſtas data eſt, ſed tibi Judex ipſe commiſſus eſt. Tu * (a) vitem tenes improbis minantem: tu diſciplinam inter jura cuſtodis: tibi inſolentiam perorantis fas eſt diſcingere, quam Præſuli non licet vindicare: geſta quinetiam totius actus te ſubſcribente complentur; & conſenſus tuus quæritur, poſtquam voluntas Judicis explicatur. Age, ut qui talibus præponeris, ea impleſſe merito ſentiaris. Itaque per Indictionem illam, ad illam te provinciam jubemus excurrere; ut mixtus Judicis officio competentia loco tuo peragas; & qui Princeps a nobis egrederis, nullis vilitatibus accuſeris. Reverentiſſimum enim te omnibus facis, ſi quod de nomine tuo creditur, & in moribus ſentiatur.

* Alii, *hominum.*

Grul. & Cui. *oſculationis.*

* Alii, *vitam*

(a) Legendum vitem tenes. Sic enim Centurionum militarium. Vitis legitur pro indicio poteſtatis, eamque illi geſtabant, de qua D. in titul. de re militari. Juvenal. Satyr. 7. Plinius lib. 14. cap. 1. Spartianus in Adriano: Vitem nulli niſi robuſto & bonæ famæ dedit. Vide Euſeb. Hiſt. Eccl. lib. 7. cap. 14. Juret. Vide etiam Pithœum ſubciſ. lib. 1. cap. 15.

FORMULA AD COMMENDANDOS Comiti Principes.

XXV.

INvitat nos conſuetudo ſolemnis, & vobis ornatum officii dirigere, & priſtinos ordines excubantium cuſtodire. Noſtra enim laus eſt, ſi vos Romana militia comitetur: quando talibus miniſtris poteſtis agere, quod videtur priſcis ſanctionibus convenire. Sic enim Gothos noſtros, Deo juvante, produximus; ut & armis ſint inſtructi, & æquitate compoſiti. Hoc eſt, quod reliquæ gentes habere non poſſunt: hoc eſt, quod vos efficit ſingulares, ſi aſſueti bellis, videamini legibus vivere cum Romanis. Quapropter ex officio noſtro, illum atque illum ad vos credimus eſſe dirigendos; ut ſecundum priſcam conſuetudinem qui tuis juſſionibus obſecundant, eos rationabili debeant antiquitate moderari. Cui gratiam tuam in conſervandis annonis, & conſuetudinibus ſuis ex noſtra juſſione præſtabis. Debet enim a te diligi, qui a nobis meruit deſtinari.

FORMULA COMITIVÆ DIVERSARUM Civitatum.

XXVI.

SÆculi hujus honor humanæ mentis eſt manifeſta probatio: quia libertas animi voluntatem propriam ſemper oſtendit; dum ſe contemnit occulere, qui ſibi alios cognoverit ſubjacere. Sed humanæ mentis felix illa conditio eſt, quæ arbitrium provectionis ſuæ intra terminum mo-

Libertas animi voluntatem propriam ſemper oſtendit.

ſeratlonis includit; & ſic peragit dignitatis breviſſimum ſpatium, ut univerſis temporibus reddatur acceptus. Quapropter interdum Judices ad blanda deſcendite. Laborioſum quidem, ſed non eſt impoſſibile juſtitiam ſuadere mortalibus: quam ita cunctorum ſenſibus beneficium Divinitatis attribuit; ut & qui neſciunt jura, rationem tamen veiitatis agnoſcant. Neceſſe eſt enim, ut quod a natura conceditur, ſummonente iterum eadem ſuaviter audiatur. Et ideo non laboretis populis imponere, quod eos conſtat ex propria voluntate ſentire. Facile enim ſequuntur veſtigia verbi alieni, qui ſe poſſe credunt monitore compelli. Propterea per illam Indictionem in illa civitate Comitivæ honorem Secundi Ordinis tibi, propitia Divinitate, largimur; ut & cives commiſſos æquitate regas, & publicarum ordinationum juſſiones conſtanter adimpleas; quatenus tibi meliora præſtemus, quando te probabiliter egiſſe præſentia ſentiemus.

Non eſt impoſſibile juſtitiam ſuadere mortalibus.

Facile ſequuntur veſtigia verbi alieni, qui ſe poſſe credunt monitore compelli.

FORMULA HONORATIS POSSESSORIBUS, & Curialibus.

XXVII.

UTile eſt unum ſemper eligere, cui reliqui debeant obedire: quia ſi voluntas diverſorum vaga relinquitur, confuſio, culparum amica, generatur. Itaque civitatis veſtræ Comitivam per Indictionem illam nos illi largitos fuiſſe noveritis, cui ſaluberrimam (a) patientiam commendate; ut cauſis veſtris ferat remedium, & juſſionibus publicis procuret effectum: ſcituri, quod ſi quis ſe probabili devotione tractaverit, ſimilia de noſtris ſenſibus haud irrita poſtulabit.

Confuſio culparum amica.

(a) Patientiam. L. 1. Cod. qui pro ſua juriſd. & ſupra lib. 3. epiſt. 14. *Forn.*

FORMUL APRINCIPIS MILITUM Comitivæ.

XXVIII.

GRatum vobis eſſe confidimus, quando militiæ noſtræ Judices deſtinamus: quia tunc ordines noſtros agitis, quoties vobis non defuerit præſentia judicantis. Relativa iſta intellectui ſunt nomina: ſi Præſulem ademeris, militem non relinquis; apparitio enim tollitur, quoties qui jubere poterat, abrogatur. Vobis ergo * aptum credimus, dum ad vos dirigimus dignitates, & tamdiu vos militare facimus, donec Judices deſtinamus; nec iſtud leve credatis beneficium, ut cum vos ſcitis obſequium, vobis occurrat electio cognitorum. Et ideo per Indictionem illam, illum Comitem militiæ veſtræ cognoſcite deſtinatum. Quem ita acturum eſſe putamus tam in cauſis publicis, quam privatis, ut eum laus optata comitetur. Cui devotionem juſtiſſimam commodantes, hisque vobis præceperit, ſolemniter obedite: quia Reverentiam noſtram honoratam eſſe credimus, ſi bene habitos noſtros Judices ſentiamus.

Si Præſulem ademeris, militem non relinquis.

*Gr. & Cuj. *altum credimus.*

FORMULA DE CUSTODIENDIS PORTIS civitatis.

XXIX.

NUllatenus de ejus fide dubitatur, qui ad cuſtodiam civitatis eligitur: quia probatæ conſcientiæ conſtat eſſe credendum, qui fuerit pro ſecuritate multorum. Atque ideo curam portæ illius civitatis noſtra tibi auctoritate concedimus; ut improborum non pateat adventibus, & bonorum non retardet acceſſus. Nam ſi porta ſemper obſerata ſit, inſtar eſt carceris: ſi iterum jugiter pandatur, murorum nil prodeſt habere munimima. Sit ergo utrumque moderatum; ut & cuſtodiæ nocturnæ ſatisfacias, & incompetenter eam claudere non præſumas. Eris nimirum via civium, & ingreſſus mercium ſingularum, amicus ſimul copiæ, quam optas intrare. Stude ergo cum alimoniis invitare venientes. Non tibi quod deſpiciatur eſt creditum. Quibuſdam faucibus civitatis præponeris, qui ingredientibus victualibus præeſſe monſtraris. Quod te oportet ſine querela perficere; ut in parvis agnoſcere poſſimus, cui majora credere debeamus.

Nullatenus de ejus fide dubitatur, qui ad cuſtodiam civitatis eligitur.

FORMULA TRIBUNATUS PROVINCIARUM

XXX.

ÆQuitati convenit, ut unuſquiſque ad fructum militiæ emenſo tempore debeat pervenire, & laboris recipiat præmium pro compenſatione meritorum. Unde quia priſcæ conſuetudinis ratio perſuadet, ut a nobis debeat deſignari, qui a vobis Tribunus eſſe mereatur; ideo hac auctoritate cenſemus, ut ille quem locus videtur expoſcere, vobis in ſupradicto honore præſideat, quatenus cum ad tempus venerit conſtitutum, optato honore potiatur. Divina ſunt illa judicia, non humana; ut quem ſuperna ad tempus debitum voluerunt perducere, merito videatur & laboris ſui præmia ſuſcepiſſe. Excubiarum ſuarum igitur competentia privilegia conſequatur: quia nullum emolumento conſueto fraudari deſideramus, quem ſine culpis ad Primatum venire cognoſcimus. Quapropter illi, pro utilitate publica diſponenti, modis omnibus obedite: quoniam * poteſtatem Judicis habent Priores, quando ab ipſis requiritur, ſi quid a vobis inſolentius excedatur.

* Cuj. Cor. Niv.&Gam. *artem.*

FORMULA VICARII PRINCIPATUS URBIS Romæ.

XXXI.

CUm in urbe Roma plurima fieri cenſeamus, & neceſſe ſit ibi poteſtatem eſſe Comitiaci officii, ut utilitates publicæ videantur impleri; noſtro more proſpeximus, ut quia principem Cardinalem obſequiis noſtris deeſſe non patimur, tu ejus locum Vicarii nomine in urbe Romana ſolemniter debeas continere; quatenus & ille Primatus ſui laboribus perfruatur, & tu in alterius honore poſſis diſcere, quod in tuo debeas feliciter exhibere. Si quos etiam Comitiacorum ad Comitatum judicaveris eſſe dirigendos: conſulens obſequio noſtro, tuo ſubjacebit arbitrio. Eos autem, quos retinendos putaveris, indulta ſecuritate potiantur. Ita tamen, ut viciſſim omnia modereris; quatenus nec excubantes continuus labor atterat, nec ſegnes iterum rubigo otii fugienda conſumat.

FORMULA, QUA MONETA COMMITTITUR.

XXXII.

OMnis quidem utilitas publica fideli debet actione compleri: quia totum vitioſum ge-

Totum vitioſum geritur,

ubi conſcientiæ puritas non habetur.

ritur, ubi conſcientiæ puritas non habetur: tamen omnino monetæ debet integritas quæri, ubi & vultus noſter imprimitur, & generalis utilitas invenitur. Quidnam erit tutum, ſi in noſtra peccetur effigie; & quam ſubjectus corde venerari debet, manu ſacrilega violare feſtinet? Additur, quod venalitas cuncta * diſſolvit, ſi victualia metalla vitiantur: quando neceſſe eſt reſpui, quod in mercimoniis corruptum videtur offerri. Quis ergo patiatur unius eſſe commodum diſpendia ſceleſta cunctorum, ut deteſtabile vitium venire poſſit ad pretium? Sit mundum, quod ad formam noſtræ Serenitatis adducitur. Claritas Regia nil admittit infectum. Nam ſi vultus cujuſlibet ſincero colore depingitur; multo juſtius metallorum puritate Principalis gratia cuſtoditur. Auri flamma nulla injuria permixtionis albeſcat: argenti color gratia candoris arrideat: æris rubor in nativa qualitate permaneat. Nam ſi unum lædere legibus putatur eſſe damnandum; quid ille mereri poterit, qui in tantam hominum numeroſitatem peccaverit? Pondus quinetiam conſtitutum denariis præcipimus debere ſervari, qui olim tam penſo, quam numero vendebantur: unde verborum vocabula competenter ab origine trahens, compendium & diſpendium pulchre vocitavit Antiquitas. Pecunia enim a pecudis tergo nominata, Gallis auctoribus, ſine aliquo adhuc ſigno ad metalla tranſlata eſt. Quam non ſinimus fæculenta permixtione fieri contemptibilem, ne iterum in antiquam cognoſcatur redire vilitatem. Proinde te, cujus nobis laudata eſt integritas actionis, ab illa Indictione per juge quinquennium monetæ curam habere præcipimus, quam Servius Rex in ære primum impreſſiſse perhibetur; ita ut tuo periculo non dubites quæri, ſi quid in illa fraudis potuerit inveniri. Nam ſicut caſus aſperos ſubibis, ſi quid fortaſse deliqueris: ita irremuneratum non relinquimus, ſi te egiſse inculpabiliter ſenſerimus.

* Gr. Cuj. Niv. & Gam. *diſſolvitur.*

Claritas Regia nihil admittit infectum.

Pecunia a pecudis tergo, Gallis auctoribus nominata.

Servius monetam primus impreſſit in ære.

FORMULA LEGATORUM GENTIUM Diverſarum.

XXXIII.

QUis dubitet utilitatis publicæ intereſse rationi; ut quibus nos conſtat dona conferre, nullam videantur itineris moleſtiam ſuſtinere: quando nec vobis morarum detrimenta faciunt, & illi ſe bene habitos fuiſse cognoſcunt? Atque ideo humanitatem ſubter annexam, vel ad equos capitum definitum illius gentis Legatis ſine aliqua tarditate præſtabitis; quatenus ad ſedes ſuas irremunerati non debeant pervenire: quia feſtinantibus gratior eſt celeritas in redeundo, quam quælibet munerum magnitudo.

Feſtinantibus gratior eſt celeritas in redeundo, quam quælibet munerum magnitudo.

FORMULA EVOCATORIA, QUAM PRINCEPS DIRIGIT.

XXXIV.

NOn dubitamus ultronea grate ſuſcipi, quæ in locum muneris ſolent poſtulata conferri: quia domini recordatio concedit ſemper augmenta; nec poſsunt eſse Principis vacua gratificationis judicia. Quapropter ad Comitatum noſtrum juſſis te præſentibus evocamus, ut non mediocri gaudio perfruaris. Et ideo otii delectatione poſtpoſita, ad illam diem, ad Urbem illam devenire propera; ut & tibi aſpectum noſtrum gratum fuiſse judicemus, cum te feſtinaſse cognoſcimus. Deſiderat enim Aula noſtra præſentiam bonorum; dum neſcio quo pacto quicquid Regali ſapientiæ gratum eſſe cognoſcitur, & divino judicio comprobatur: quia ille, qui corda noſtra regit, ipſe etiam, quid debeamus ſentire concedit.

Non poſſunt eſſe Principis vacua gratificationis judicia.

FORMULA EVOCATORIA, QUÆ PETENTI conceditur.

XXXV.

MAnifeſtatio eſt conſcientiæ bonæ, præſentiam juſti Principis expetiiſſe, quam ſolus ille deſiderare poteſt, qui de magna mentis puritate confidit. Aſpectum ſolis niſi clara lumina non requirunt: quia illi tantum poſſunt rutilantes pati radios, quos conſtat oculos habere puriſſimos. Sic præſentiam Principis ambiunt, qui de cordis ſinceritate præſumunt. Hinc eſt, quod veniendi tibi ad Comitatum fiduciam grata mente largimur: ne honor evocationis, qui pro noſtra gloria conſtat inventus, ad injuriam convertatur, dum aliqua fuerit dilatione tardatus. Invitamus quinimmo deſideria venientium: quia inde magis creſcimus, ſi viros nobiles noſtris obſequiis aggregemus.

Præſentiam Principis ambiunt, qui de cordis puritate præſumunt.

FORMULA COMMEATALIS.

XXXVI.

NEmo dubitat homines ſua varietate recreari: quia in continuatione rerum magnum mentibus conſtat eſſe faſtidium. Dulcedo mellis, ſi aſſidue ſumatur, horreſcit: ſerena ipſa, quamvis magnopere deſiderentur, jugiter adepta ſordeſcunt; non immerito, quia cum ſit homo commutabilis, naturæ ſuæ deſideras habere qualitates. Et ideo feſtinanti tibi provinciali oblectatione reſoveri, copiam tot menſium in ſupradicta provincia concedimus immorandi (quia pene recluſus advertitur, cui mutare ſolum, liberum non videtur) ita tamen, ut cum promeritas inducias, Domino juvante, tranſegeris, ad urbanas ſedes redire feſtines. Nam ſi tædium eſt continuatim vivere in urbis celebritate, quanto magis in agris diutina tempora peregiſſe? Libenter ergo damus inducias diſcedendi, non ut debeat Roma deſeri, ſed ut magis commendetur abſenti.

Homines ſua varietate recreantur, & quare.

Pene recluſus advertitur, cui mutare ſolum, liberum non videtur.

FORMULA SPECTABILITATIS.

XXXVII.

OPtamus nobis, Deo auxiliante, ſubjectos varia dignitatum prærogativa gloriari: deſideramus probabile genus hominum impreſſa gratia dignitatis ornare; ut laudabilius unuſquiſque poſſit vivere, cum ſe honores reverendos cognoverit accepiſſe. Sic enim & ad virtutis ſtudia decenter aſcenditur, & a bonis civibus Reſpubl. plus amatur. Atque ideo te Spectabilitatis nitore decoramus; ut ſententiam tuam in conventibus publicis ſpectandam eſſe cognoſcas, cum inter nobiles decorus aſſederis; ut ſi hæc prædicabili converſatione tractaveris, in futurum præmiis melioribus augearis.

FORMULA CLARISSIMATUS.

XXXVIII.

COnſtat jucundum eſſe rerum bonarum ſaporem, & utilem ambitum laudis, qui appetitur per augmenta virtutis. Hoc nos ſtudium pro-

Utilis eſt ambitus laudis, qui appetitur per augmenta virtutis.

vidæ

Major eſt cultus morum, dum creſcunt deſideria præmiorum.

vidæ libetalitatis infundimus; ut major ſit cultus morum, dum creſcunt deſideria præmiorum. Clariſſimatus igitur honorem, ornamenta judicii noſtri, Regia tibi largitur auctoritas; quod præbeat & exactæ vitæ teſtimonium, & futuræ proſperitatis polliceatur augmentum. Quapropter nihil jam obſcurum agere patiaris, qui Clariſſimatus dignitate reſplendes. Grande ſiquidem vitæ teſtimonium eſt, non tam clarum, quam clariſſimum dici: quando pene totum de illo optimum creditur, qui tanti fulgoris ſuperlativo nomine vocitatur.

FORMULA TUITIONIS.

XXXIX.

SUperfluum quidem videtur, tuitionem ſpecialiter a Principe petere, cujus eſt propoſiti univerſos communiter vindicare. Sed quia ſecuritatem tuam quorundam violentorum execranda temeritas inquietat, non piget dolentium querelis ad hanc partem pietatis adduci; ut quod omnibus præſtare cupimus, ſupplicanti potiſſimum conferamus. Atque ideo diverſorum te, quemadmodum quereris, diſpendiis ſauciatum, in caſtra defenſionis noſtræ clementer excipimus; ut cum adverſariis tuis, non ut hactenus, campeſtri certamine, ſed murali videaris protectione contendere. Ita fiet, ut truculentis viribus preſsus, reddaris auxiliis Regalibus exæquatus. Quapropter (*a*) tuitionem tibi noſtri nominis, quaſi validiſſimam turrem contra inciviles impetus, & conventionalia detrimenta, noſtra concedit auctoritas: Ita tamen, ne his præſumptionibus ſublevatus, civile reſpuas præbere reſponſum; & tu videaris inſolens calcare jura publica, quem primitus deteſtanda premebat audacia. Et quia miniſtros efficaces noſtra debet habere præceptio; nec decet Principem loqui, quod non videatur poſſe compleri, præſentis beneficii juſſione, adverſus Gothos illa, adverſus Romanos illa, facile te fides, & diligentia cuſtodivit: quia nemo laborat defendere, niſi qui timetur offendi; dum præſtans dominus fieri formidatur ingratus. Fruere igitur noſtra clementia: beneficio lætare ſuſcepto. Nam ſi ulterius a quoquam ſub incivilitate tentaris, tua de inimicis potius vota complebis.

Non decet Principem loqui, quod non videatur poſſe compleri.

Nemo laborat defendere, niſi qui timetur offendi.

(*a*) Tuitionem noſtri nominis. Hæc eſt formula tuitionis, id eſt, ſecuritatis ἀσφαλεία: de qua ſupra lib. 4 epiſt. 27. in fin. & l. 6. illicitas, §. ne potentiores, D. de offic. præſid. l. 1. §. quies, D. de offic. præf. urb. Exemplum apud Livium, lib. 2. de Thraſybulo. *Forn.*

FORMULA DE MATRIMONIO CONfirmando, & (*a*) liberis legitime conſtituendis.

XL.

ÆTernum eſt beneficium, quod poſteritatis fuerit favore collatum; nec plus eſt conveniens Regi, quam ut humanæ præſtet origini. In lucem quippe venturus caſus ſuſcipere non meretur adverſos: ne ante gravamen diſtrictionis incurrat, quam gaudia ſupernæ lucis inveniat. Oblata itaque ſupplicatione depromis, mulierem, quam tibi * placitus illigavit amplexus, beneficio noſtro jugali honeſtate debere ſociari; ut ex ea liberi nati nomen nanciſcantur heredum. Nam cum ſpontanea copula animantia cuncta conſociet, dignumque videatur eſſe, quod placuit; durum eſt libertatem liberam non habere, unde liberi procreantur. Et ideo illam, quæ, ſicut jure præcipitur, honeſtate non fuiſſe probatur æqualis, legitimam tibi fieri cenſemus uxorem; & filios ex eadem conjuge, ſive qui ſuſcepti ſunt, ſive qui ſuſcipiendi, heredum volumus jura ſortiri; ut ſub nulla dubietate diligas, quos tibi abſolute ſucceſsores futuros eſse cognoſcas. Natura enim tibi præſtitit filios: ſed nos tali ſecuritate facimus eſse cariſſimos.

* Cot. *Gam. placidus.*

Vide D. Ambroſium lib. 1. de Abraham. cap. 3. *Jur.*

(*a*) Liberis legitime conſtituendis. Ergo hæc formula derogat. l. 1. C. de natur. lib. qua vetat Conſtantinus id per reſcriptum peti. *Forn.*

FORMULA ÆTATIS VENIÆ.

XLI.

GLorioſa ſupplicatio eſt, quæ veniam quærit ætatis: quando ſe gravitatem de moribus confitetur accipere, quam maturitatem vitæ adhuc non contigit intuliſse. Minor naſcendo, grandævus cupis eſſe conſilio. Ita, quod in humanis rebus audaciſsimum eſt, ad erroris auxilium beneficium contemnis annorum. Quapropter oblata ſupplicatione depromis, ut cum tibi ſit ratio firma prudentiæ, actiones tuæ non relinquantur ambiguæ: ne infirmetur jure, quod non poteſt utilitate titubare. Hoc nos, quibus cordi eſt bona deſideria perficere, libenter accipimus: quia nullas ſe captare velle profitetur inſidias, quiſquis habere (*a*) liberos contractus conſtanter affectat. Atque ideo, ſi (*b*) id tempus conſtat elapſum, quo ad hanc veniam accedi jura voluerunt, nos quoque probabilius deſideriis licentiam non negamus; ut in foro competenti ea, quæ in his cauſis reverenda legum dictat Antiquitas, ſolemniter actitentur. Ita ut in alienandis ruſticis, vel urbanis prædiis conſtitutionum ſervetur auctoritas: ne cum opinioni præſtare volumus, utilitatem publicam lædere videamur. Cape igitur noſtro beneficio potiorem annis ætatem; & quod petis ab oraculo, moribus exhibeto. Nam profeſsio maturitatis acerbæ locum denegat actionis: quando multo gravior eſt culpa, quam ſuæ promiſsionis impugnat auctoritas.

Glorioſa ſupplicatio eſt, quæ veniam quærit ætatis, & quare.

Multo gravior eſt culpa quã ſua promiſſionis impugnat auctoritas.

(*a*) Liberos contractus non habent minores, ſup. lib. 4. epiſt. 9. Inſidias hic, ut illic quoque dolum vocat l. pen. C. de dolo l. 8. ſi voluntate, C. de reſc. vend. Dolus ex calliditate atque inſidiis emptoris argui debet. Dolum ex inſidiis perſpicuis probari convenit, l. pen. C. de dolo: ſed & hac de re ſup. epiſt. 35. lib. 4. *Forn.*

(*b*) Id tempus, nempe in maribus vigeſimi anni metæ: in ſœminis octavi & decimi, Conſtantini conſtitutione definiuntur, l. 2. C. de iis qui ven. ætat. impetr. quam ætatem, hic, acerbam maturitatem, eleganter vocat. ut Ulpian. in l. 2. verſic. maturius, l. 3. verſ. quaſi ambitioſa, D. de minor. & Philoſtrat. lib. 1. de vita Apollonii Tyanei videtur aliquando maturius adoleſcentes ſuæ tutelæ fieri ſolitos innuere. Quamobrem prædiorum alienatio non permittitur, ac ne hypotheca quidem immobilium, l. 3. C. eod. unde uſu quoque Gallorum clauſula ſolemnis in concipiendis ejuſmodi codicillis venialibus (vulgo, bail à gouvernement) adjicitur, à la charge de n'alienet les immeubles. Cujus exceptionis vis hac quoque ſormula excipitur, verſic. ita ut in alienandis, &c. Athenis adoleſcentes in Lexiarchico commentario relati ac cenſiti ſuæ tutelæ efficiebantur, ut ſcribit Pollux: tumque iis adminiſtrandi patrimonii jus erat. Suidas ὅτ᾽ ἐξῆν τὰ πατρῷα οἰκονομεῖν; hujus moris meminit & Æſchines; ἐκ χώρας ἐγίνετο τῆς οὐσίας. Sed de adoleſcentibus ætatis veniam Principis indulgentia conſecutis, alio loco certum eſt pluribus agere. *Forn.*

FORMULA EDICTI AD QUÆSTOREM, Ut ipſe ſpondere debeat, qui Sajonem meretur.

XLII.

FRequenter Sajones, quos a nobis credidimus pia voluntate concedi, querelis maximis cognovimus ingravatos. Corruptum eſt (proh dolor) beneficium noſtrum, crevitque potius de medicina calamitas; dum ad alios uſus Potentium malignitate tranſlati ſunt, quam eos noſtra remedia tranſtulerunt. Unde nobis neceſſe fuit remedio ſalubri votis peſtiſeris obviare: ne dum pietatis ſtudium ad æqualia beneficia trahitur, ſurreptionum iniquiſsima patiamur. Atque ideo edictali programmate definimus, ut quicunque contra violentas inſidias propter ineluctabiles neceſſitates ſuas mereri deſiderat ſortem Sajonem, officio noſtro pœnali ſe vinculo cautionis aſtringat; ut ſi præcepta noſtræ juſſionis immiſſione plectibili Sajus, quem meretur, exceſserit, & ipſe pœnæ nomine det auri libras 10, & ſatisfacere promittat quæcumque ejus adverſarius potuerit tam commodi, quam itineris ſuſtinere detrimenta. Nos enim cum reprimere inciviles animos volumus, prægravare innocentiam non debemus. Sajus autem, qui ſua voluntate modum præceptionis exceſserit, donativis ſe noverit exuendum, & gratiæ noſtræ (quod eſt damnis omnibus gravius) incurrere poſse periculum; nec ſibi ulterius eſse credendum, ſi juſſionis noſtræ, cujus executor eſse debuit, temerator extiterit.

FORMULA PROBATORIÆ Chartariorum.

XLIII.

Militia bene geritur, quæ probatis imponitur.

COnſtat militiam bene geri, quæ probatis videtur imponi: quando ipſe ſecum poteſt revolvere, quod Judex cum potuit admonere; maxime com ad patrimonia divinæ talis domus mereatur accedere, ut cupiditate deteſtabili non poſsit accendi. Deinde cum ſplendidiſſimum officium cenſoria quadam gravitate reluceat; & turpe ſit illis miſceri, qui dignis moribus non poſsunt approbari: congruum videtur tales quærere, qui in nullo debeant diſplicere. Atque ideo Tribuni (a) Chartariorum ſuggeſtione comperta, penes quem officii eſt digna reverentia, ab illo die Chartarii te volumus nomen adipiſci; ut qui nobis bene acturus promiſeris, documentis laudabilibus approberis. Avaritiam declina: longius ſuge iniqua compendia. Multo melius proficitur, ſi bonis moribus ſerviatur.

Turpe eſt illis miſceri, qui dignis moribus non poſſunt approbari.

Multo melius proficitur, ſi bonis moribus ſerviatur.

(a) Chartarii meminit lib. 9. epiſt. 3. hujuſque mentio fit in veteri inſcriptione Nemauſenſi, *Jur.*

FORMULA DE (a) COMPETITORIBUS.

XLIV.

NEſcio quid grande de ſe videtur promittere, qui loca deſiderat publica poſsidere. Hoc enim ita fieri decet, ſi (b) res ſqualida in meliorem loci faciem transferatur; & revocetur ad ornatum, quod pridem videbatur jacere incultum. Atque ideo deſideranti tibi illum locum proprietario jure concedimus, præter æs, aut plumbum, vel marmora; ſi tamen ibi fuerint latere comperta. Age itaque, ut per te ſumat decorem, quod neglectum incuria vetuſtate jacuerat; quatenus boni civis laudem invenire merearis, ſi faciem tuæ civitatis ornaveris; ſecurus etiam ad poſteros tranſmiſſurus, quod proprio fuerit labore compoſitum. Quia tanto firmius unuſquiſque poſſidebit, quanto ſe, auctoreſque ſuos amplius expendiſse probaverit.

(a) Hodie ſublata eſt competitio, l. 2. C. de petit. boo. ſubl. lib. 10. tit 12. *Forn.*

(b) Si res ſqualida in meliorem loci faciem transferatur. Intelligit Auctor opera publica, vel quæ ad Rempublicam, vel civitatem pertinent, ut videre eſt in l. ſi quando, C. de oper. pub. *Broſſ.*

FORMULA, QUA CENSUS (a) RELEVEtur ei, qui unam (b) caſam poſsidet prægravatam.

XLV.

CUm de agri utilitate vivatur, & omnibus inde certum ſit juſtum venire compendium, tributum illud poſseſsionis in illa provincia conſtitutæ ita quereris oneroſum, ut univerſas tibi voraverit facultates lacus ille vaſtiſsimus functionis; & quod aliunde magno labore poteſt colligi, per illam videatur aſsumi cujus utilitatem nimia tranſcendit illatio, dum plus compulſoribus redditur, quam a ſedulo præſtetur. Quapropter credimus te evadere poſse nuditatem, ſi dominium hujus * ruris amiſeris, cui jugis ſterilitas de compulſoribus venit: ne conditione miſerabili ſervias neceſsitati; cujus dominus eſse meruiſti. Sed quia hoc genus beneficii præſtari mediocribus leges ſacratiſsimæ cenſuerunt; ut qui pro unius ceſpitis enormitate deprimitur, nec alterius commoditate ſublevatur, moderatione habita ei debeat ſubveniri: Magnitudinis noſtræ, cui cordi eſt cogitare juſtitiam, præſenti auctoritate decernimus, ut ſi ita eſt, tot ſolidos tributario ſupradictæ poſseſsionis, datis præceptionibus ad eos, quorum intereſt, ita faciatis de (c) vaſariis publicis diligenter abradi, ut hujus rei duplarum veſtigium non debeat inveniri: ſed per ſæcula ſine errore ſervetur, quod una communi ſumma concluditur.

* Alii *urbis*.

(a) Relevetur. Hodie vetita eſt petitio relevationis, vel translationis, vel adærationis, &c. lib. 10. Cod. tit. 28. de collat. donatorum vel relevatorum, &c. *Forn.*

(b) Caſam. l. 4. D. de cenſib. & tit. Cod. de cenſit. & peræquat. Novell. 163. Ulpian. Rhet. in oratione de male obita legat. ſcribit vacationem a muneribus pauperibus (qui hic mediocres dicuntur) conceſſam fuiſſe, ut rem domeſticam curarent. Baſilii Porphyrog. conſtitutio recenſetur a Cedreno, & lib. 1. juris Orientalis, qua pauperum, qui minus ſolvendo eſſent, tributum a locupletioribus exigeretur, quod allilengium vocabatur: de quo alias pluribus. Totius autem hujus epiſtolæ argumentum convenit diſputationi, l. 4. D. de cenſib. *Forn.*

(c) Vaſaria publica hic ſunt archivorum, ac cenſus tabulæ, ut in l. 12. loca, de cenſitoribus, & peræquat. C. Theo. quibus ſingulorum civium facultates deſcribebantur, id eſt, ut Theophili definitionem ſequar, tit. de libert. χάρτης ἤτοι χάρτης, ἔνθα ῥωμαῖοι ἀπεγράφοντο τῆς οἰκείας περιουσίας, καὶ τὸ ἐν καιρῷ πολέμου κατὰ μέτρον τῆς ἰδίας ὑποστάσεως ἕκαστος εἰσέφερον: alioqui Vaſarium eſt pecunia, quæ publice datur Magiſtratibus in provincias euntibus, ut equos, mulos, vaſa, & ſuppellectilem, cæteraque quæ Magiſtratus inſtrumentum implerent, quod publico ſumptu compararent. Meminit Cic. in Piſon. Seſtertium centies & octogies, quod quaſi vaſarii nomine, in venditione mei capitis ex ærario ibi tributum Romæ in quæſtu reliquiſti. Hujus moris idem meminit 2. in Rull. & 5. in Verrem: Sueton. in Auguſto: Lampridius in Alexand. Budæus de aſſe, lib. 3. *Forn.*

(a) FORMULA QUA CONSOBRINA Legitima fiat uxor.

XLVI.

Inſtitutio divinarum legis humano juri miniſtrat exordium.

INſtitutio divinarum legum humano juri miniſtrat exordium, quando in illis capitibus legitur præceptum, quæ duabus tabulis probantur adſcripta. Sacer enim Moſes divina inſtitutione formatus, Iſraelitico populo inter alia definivit, (b) ut concubitus ſuos a vicinitate pii ſanguinis abſtinerent: ne & ſe in proximitatem redeundo polluerent, & dilatationem providam in genus extraneum non haberent. Hoc prudentes viri ſequentes exemplum, longius pudicam obſervantiam poſteris tranſmiſerunt: reſervantes Principi tantum beneficium, conſobrinis nuptiali copulatione jungendis: intelligentes rarius poſſe præſumi, quod a Principe juſſerant poſtulari. Admiramur inventum, & temperiem rerum ſtupenda conſideratione laudamus, hoc ad Principis fuiſſe remiſſum judicium; ut qui populorum mores regebat, ipſe & moderata concupiſcentiæ fræna laxaret. Et ideo ſupplicationum tuarum tenore permoti, ſi tibi illa tantum conſobrini ſanguinis vicinitate conjungitur, nec alio gradu proximior approbaris, matrimonio tuo decernimus eſſe ſociandam, nullamque vobis exinde jubemus fieri quæſtionem: quando & leges noſtra permitti voluntate conſentiunt, & vota veſtra præſentis auctoritatis beneficio firmaverunt. Erunt vobis itaque, Deo favente, poſteri ſolemniter hæredes, caſtum matrimonium, glorioſa permixtio: quando quicquid a nobis fieri præcipitur, neceſſe eſt ut non culpis, ſed laudibus applicetur.

Vide S. Auguſtinum de Civit. Dei lib. 15. cap. 16. Et S. Ambroſium lib. 8. epiſt. 66. *Juret.*

(a) Hodie tale reſcriptum jure noſtro prohibetur, l. 1. C. ſi nuptiæ ex reſcripto petantur. *Forn.*

(b) Ut concubitus. Ratio vitandarum inter conſobrinos ſeu patrueles nuptiarum: de quo Auguſtin. lib. 15. cap. 16. de civ. Dei: quas inter conſobrinos jus civile olim permiſerat, l. 23. Uter, in fi. l. ſeq D. de cond. inſtit. l. pen. de rit. nup. l. 19. celebrandis, C. de nupt. §. duorum, eod. tit. Inſt. Quintillian. procœmio, lib. 6. de filii obitu querens: te ne Conſulari nuper adeptione ad omnium ſpes honorum patris admotum, te avunculo Prætori generum deſtinatum? Conſobrinorum nuptias vetuit Theodoſ. d. c. 16. l. 3. C. Theod. de inceſt. nup. Ambroſ. epiſt. 66. & lib. 1. Cod. Theod. ſi nuptiæ ex reſc. pet. Cajus lib. 1. tit. 4. Inſtit. Harmenop. lib. 6. tit. 4. Unde accidit, ut apud Theophil. d. §. duorum, *οὐ δυνατοι* quibuſdam exemplaribus legatur, cum ab archetypo Latino abſit negatio. *Forn.*

FORMULA, AD PRÆFECTUM, Ut ſub decreto curiali prædia vendat.

PAtitur hoc improvida mortalium plerumque conditio, ut cum lædere putatur, conſulat; & cum conſulere videtur, affligat. Sed illud magis eſt eligendum, quod prodeſſe cognoſcitur. Nam (a) venena ipſa ſi juvare probantur, accepta ſunt. E contra, refugienda eſt ſuavitas mellis, quæ inſert dignoſcitur læſiones. Finis ergo ſapientis eſt, amare quod expedit; ſic nec igitur votum reſpicit, qui prodeſſe contendit. Prædia quidem Curialium non facile (b) diſtrahi prudens definivit Antiquitas; ut ad neceſſitates publicas melius * efficerent, ſi ſubſtantiæ juvamina plus haberent. Sed in hac iterum parte proſpexit, ut ſi apud vos ineluctabilis neceſſitas appareret, rerum ſuarum diſtractio ſubveniret. Nam quid prodeſt, ſi quiſpiam videtur idoneus, & fieri non poſſit a contractis nexibus abſolutus? (c) Egenti ſimilis eſt, qui reddere nequit alienum: nec dici poteſt proprium, quod liberare dominum non videtur (d) * a debito. Sed quamvis hoc veſtræ poteſtati fuerit legum auctoritate conceſſum: tamen, ne quam rariſſimi facti ſuſtineretis invidiam, illius municipis allegatione permoti, nos quoque eminentiæ veſtræ præſenti juſſione permittimus, ut aliquis veritate diſcuſſa, ſi aliter ſolvi nequeat, diſtracta ligamina prædii ſui, quod propria voluntate delegerit, habeat licentiam diſtrahendi; ita ut reddat debitum, quod probatur eſſe contractum: ne vitio voracitatis imbutus, facultates ſuas abſorbere videatur eſſe permiſſus. Conſtet apud vos probabilis cauſa damnorum: quoniam illis volumus ſubveniri, qui duris neceſſitatibus probantur aſtringi; utrumque enim poteſt eſſe culpabile, aut malis moribus fræna laxare, aut juſtas iterum querelas excludere. Quapropter provide vobis permiſit Antiquitas de illa cauſa decernere, cui eſt utile Curiam cuſtodire. A quibus enim munia poterunt ſuſtineri, ſi civitatum (e) nervi paſſim videantur abſcidi?

Finis ſapientis eſt amare quod expedit.

Prædia Curialium facile nō debent diſtrahi, & quare.

* Gr. & Cuj. *ſufficerent.*

Egenti ſimilis eſt, qui reddere nequit alienum.

* Alii, *additum.*

* Alii, *addictum.*

(a) Venena juvare. Veneni verbum medium eſt: ideoque qui venenum dicit, adjicere debet, an bonum, an malum: nam & medicamenta venena ſunt, quia eo nomine omne continetur, quod adhibitum naturam ejus cui adhibitum eſt, mutat, l. 236. qui venenum, de verb. ſign. *Forn.*

(b) Diſtrahi. Decurionum ſeu Curialium prædia ſine decreto & cauſæ cognitione alienare non licuit, tit. 33. lib. 10. Cod. noſter Caſſiodorius lib. 9. epiſt. 2. Prædia, inquit, Curialium, unde maxime mediocribus parantur inſidiæ, nullus illicita emptione pervadat: quia contractus dici non poteſt, niſi qui de legibus venit. Juſtinian. Novell. 101. Cauſa prohibitionis ſubjungitur, ut ad neceſſitates publicas melius ſufficerent: ſic enim emendandum cenſeo, cum prius perperam ſcriberetur, efficerent, ſi ſubſtantiæ juvamina plus haberent. *Forn.*

(c) Egentis ſimilis. Bona etenim cujuſque intelliguntur, quæ deducto ære alieno ſuperſunt. l. Subſignatum, de verb. ſign. l. 72. Mulier, de jur. dot. l. 11. non poſſunt, de jur. fiſc. l. 69 Uſufruct. D. ad l. Falcid. Quintil. declam. 133. Harpocrat. in dict. ὑπερόχημμα. *Forn.*

(d) Additum. In veteri quidem manuſc. legitur, a debito, quod antequam conſuluiſſem, addictum ipſe emendaram; an rectius, alii viderint; mihi certe non omnino conjectura diſplicebat: & liberare dominum addictum, tanquam oppoſito relata accipiebam, quando is qui debet, creditori obnoxius eſt, ὑπόδικος, ut & Gordianus ait, quaſi cliens, l. 3. C. de Novat. *Forn.*

(e) Nervi. Curiales, nervi civitatum epiſt. 2. Infra lib. 9. & in Majoriani Novell. ubi non ſervos, ſed nervos legendum, Novell. 5. *Forn.*

MAGNI AURELII CASSIODORII SENATORIS VARIARUM

LIBER OCTAVUS.

EPISTOLA PRIMA.

Juſtiniano Imperatori Athalaricus Rex.

Petit ejus gratiam & amicitiam iiſdem interpoſitis conditionibus, quibus cum Theodorico priores Imperatores ſocietatem inierant.

JUſte poſſem reprehendi, clementiſſime Principum, ſi pacem veſtram quærerem tepide, quam parentes meos conſtat ardentius expetiiſſe: aut in qua parte dignus hæres exiſterem, ſi auctoribus meis impar in tanta gloria reperirer? Non vos Majorum purpuratus tantum ordo clarificat: non ſic Regia ſella ſublimat, quantum longe lateque potens gratia veſtra nobilitat. Omnia enim Regno noſtro perfecte conſtare credimus, ſi hanc nobis minime deeſſe ſentimus. Sed & pietati veſtræ præconiale eſt diligere, quorum patres contigit vos amaſſe. Nemo enim creditur impendiſſe Veteribus puritatem innocuam, niſi qui eorum ſtirpem habere probatur acceptam. Claudantur odia cum ſepultis: ira perire noverit cum protervis: gratia non debet occumbere cum dilectis: ſed magis affectuoſius tractandus eſt, qui ad Regni cauſas innocens invenitur. Perpendite, quid a vobis mereatur ſucceſſor bonorum. Vos avum noſtrum in veſtra civitate celſis Curulibus extuliſtis: vos genitorem meum in Italia Palmatæ claritate decoraſtis. Deſiderio quoque concordiæ factus eſt per arma filius, quamvis vobis pene videbatur æquævus. Hoc nomen adoleſcenti congruentius dabitis, qualia noſtris ſenioribus præſtitiſtis. In parentelæ locum * noſter jam tranſire debet affectus; nam ex filio veſtro genitus, naturæ legibus vobis non habetur extraneus. Atque ideo pacem non longinquus, ſed proximus peto: quia tunc mihi dediſtis gratiam nepotis, quando meo parenti adoptionis gaudia praſtitiſtis. Introducamur & in veſtram mentem, qui adepti ſumus Regiam hæreditatem. Illud eſt mihi ſupra dominatum, tantum ac talem Rectorem habere propitium. Primordia itaque noſtra ſolatia mereantur Principis longævi habere: pueritia tuitionem gratiæ conſequatur; & non in totum a parentibus deſtituimur, qui tali protectione fulcimur. Sit vobis Regnum noſtrum gratiæ vinculis obligatum. Plus in illa parte regnabitis, ubi omnia charitate jubetis. Quapropter ad Serenitatem veſtram illum, & illum Legatos noſtros æſtimavimus eſſe dirigendos; ut amicitiam nobis illis pactis, illis conditionibus concedatis, quas cum divæ memoriæ domno avo noſtro Inclytos deceſſores veſtros conſtat habuiſſe. Aliquid forſitan, & amplius mereor ſinceritatis; cujus nec ætas videtur eſſe ſuſpecta, nec generatio jam probatur extranea. Quædam vero per ſupraſcriptos Legatos noſtros ſereniſſimis ſenſibus verbo intimanda commiſimus, quæ clementiæ veſtræ more ad effectum facite pervenire.

Claudantur odia cum ſepultis. Gratia non debet occumbere cum dilectis.

* Ac. noſtris.

EPISTOLA SECUNDA.

Senatui Urbis Romæ Athalaricus Rex.

Eum reddit certiorem ſe Regem unanimi Gothorum Romanorumque conſenſu creatum fuiſſe; & mittit ad eum Sigiſmerem Comitem cum aliis, qui ipſius nomine ſacramenta præſtent.

PLeniſſimum gaudium conſtat eſſe, Patres Conſcripti, cognoſcere Dominantis exortum; ut qui creditur univerſos poſſe protegere, audiatur ad Regni culmina perveniſſe. Menſura lætitiæ de magnitudine nuntii venit; & tanta fit alacritas animi, quanta fuerit & conſideratio rei. Nam ſi prudentes viros * erigunt commoda prædicta ſodalium: ſi amicorum relevat ſoſpitas nuntiata; quanta exultatione ſuſcipi debet, omnium Rectorem feliciter proveniſſe terrarum, quem non protulit commota ſeditio, non bella ferventia pepererunt, non Reipub. damna lucrata ſunt: ſed ſic factus eſt per quietem, quemadmodum venire decuit civilitatis Auctorem? Magnum profecto * felicitatis genus, obtinere ſine contentionibus principatum; & in illa Repub. adoleſcentem Dominum fieri, ubi multos conſtat maturis moribus inveniri. Non enim poteſt cuilibet ætati deeſſe conſilium, ubi tot parentes publicos conſtat inventos. Prælata eſt ergo ſpes noſtra cunctorum meritis; & certius fuit de nobis credi, quam quod de aliis potuit approbari, non injuria: quoniam quævis claritas generis Amalis cedit; & ſicut qui ex vobis naſcitur, origo Senatoria nuncupatur: ita qui ex hac familia progreditur, Regno digniſſimus approbatur. Probata ſunt præſenti facto, quæ loquimur. Nam cum domni avi noſtri pro beneficiorum quantitate dulciſſima nobis recordatio urgeretur extremis, magnitudinem dominationis ſuæ tanta in nos celeritate transfudit, ut non tam Regnum, quam veſtem crederes eſſe mutatam. Tot proceres manu conſilioque glorioſi nullum murmur, ut aſſolet, miſcuerunt: ſed ita cum magno gaudio ſecuti ſunt Principis ſui judicia, ut voluntatem ibi potius agnoſceres confluxiſſe divinam. Quapropter neceſſarium duximus, propitio Deo, de ortu Regni noſtri vos facere certiores: (*a*) quia dilatatum, * quam mutatum videtur Imperium, cum tranſit ad poſteros; nam quodammodo ipſe putatur vivere, cujus vobis progenies cognoſcitur imperare. Hæc habuerunt veſtra vota: hæc illius fuit indubitata ſententia; ut di

Menſura lætitiæ de magnitudine nuntii venit.

* Ed. Ac. *exigunt*.

* Ed. *fidelitatis*.

Quævis claritas generis Amalis cedit.

Dilatatum potius, quam mutatum imperium, cum tranſit ad poſteros.

* Jur. ſubaudi, *magis*.

heredem bonorum ſuorum relinqueret, qui beneficia ejus in vobis poſſit augere. Amore Principum conſtat inventum, ut ſimulacris æneis fides ſervaretur imaginis; quatenus ventura progenies Auctorem videret, qui ſibi Rempub. multis beneficiis obligaſſet. Sed quanto verior eſt, qui vivit in poſteris, per quos plerumque & forma corporis redditur, & vigor animi protelatur? Et ideo nobilitatis veſtræ fidem majore nunc ſtudio debetis oſtendere; quatenus & priora munera meritis videantur eſſe collata; & futura indubitanter eis præſtemus, quos præteritorum immemores fuiſſe minime ſenſerimus. Noveritis etiam divina providentia fuiſſe diſpoſitum, ut Gothorum Romanorumque nobis generalis conſenſus accederet; & voluntatem ſuam, quam puris pectoribus offerebant, (*b*) juris etiam jurandi religione firmarent. Quod vos ſecuturos eſſe minime dubitamus tempore, non amore; nam a vobis potuit inchoari, quod præventi longinquitate ſequimini. Conſtat enim excellentiſſimos Patres tanto amplius poſſe diligere, quanto majores honores a cæteris ordinibus viſi ſunt accepiſſe. Sed ut primordia noſtra, & circa vos benignitatem poſſitis agnoſcere (quia decet Curiam veſtram beneficiis introire) illuſtrem *Sigiſmerem, Comitem noſtrum vobis cum his qui directi ſunt, fecimus ſacramenta præſtare: quia inviolabiliter ſervare cupimus, quod publica auctoritate promittimus. Si qua autem a nobis poſtulanda creditis, quæ veſtræ ſecuritatis incrementa multiplicent, indubitanter petite commoniti; quos ad fundendas preces nos etiam videmur hortari. Promiſſio potius eſt iſta, quam commonitio; nam qui reverendum Senatum ſupplicare præcipit, quod impetrare poſſit nihilominus compromiſit. Nunc veſtrum eſt tale aliquid ſperare, quod communem Remp. poſſit augere.

* Edit. Ac. *Sigiſmem.*

Rex jurat Senatui.

(*a*) Quia dilatatum, quam mutatum videtur imperium. Eſt autem notanda phraſis, qua ſubaudiatur dictio magis, ut apud Græcos μᾶλλον: infra lib. 11. epiſt. 8. & epiſt. 25. lib. ſeq. Pindar. Nemæis [Greek illegible]. Tertullian. exhortatione ad caſtitatem: Puto nobis non licere naſcentem necare, quam & natum. Ammian. Marcellin. lib. 31. concito, quam conſiderato civium aſſiſtu perterritus eſt, utrobique magis, vel quidpiam ſignificationis comparativæ ſubintelligitur, quod Helleniſmum vel Judaiſmum redoleat; quale illud eſt, functionem recipiunt per ſolutionem, quam ſpecie, l. 2. ſi cert. pet. & meritis liberos, quam pactionibus adſtringi placuit, Paul. lib. 4. ſentent. tit. 5. & nihil eſt gratum his præſtari poſſe, quam libertatem. l. 39. de fideicomm. libert. l. 2. fin. de judic. l. 7. ſi hominem, §. 1. depoſiti. Anton. Auguſtinus lib. 4. cap. 8. emend. primus omnium admonuit. *Forner.*

(*b*) Juris etiam jurandi religione firmarent. Jurabant Senatores, jurabat populus Principi, & viciſſim ipſe Princeps populo ac Senatui ſtatim poſt ſuſceptas Imperatorias infulas; quem morem in Gallia retentum, & ad hæc uſque tempora in Principibus noſtris inaugurandis obſervatum ſcimus. *Broſſ.*

EPISTOLA TERTIA.

Populo Romano Athalaricus Rex.

Theodoricum Regem præclaris laudibus extollit, & renuntiat Populo Romano ad ſolium ſe fuiſſe communibus Gothorum Romanorumque ſuffragiis evectum, atque per Legatos ſe juſtitiam ſervaturum pollicetur.

SI vos externus hæres Imperii ſuſcepiſſet; dubitare forſitan poteratis, ne quos prior dilexerat, invidendo ſubſequens non amaret: quia neſcio quo pacto cum ſucceſſor amplius laudari nititur, præcedentis fama* lenatur. Nunc vero perſona tantum, non eſt autem vobis gratia commutata: quando recte vobiſcum agi credimus, ſi avi veneranda judicia ſubſequamur. Noſtræ ſiquidem opinionis intereſt; ut quos ille benigniſſime tuitus eſt, nos etiam ſtatuta conſtantia, & beneficiorum ubertate paſcamus. Minus cogitant, qui obſcuris Principibus, & verſatis in mediocri *actione ſuccedunt. Nos talis præceſſit, ut exquiſitis virtutibus ejus ſequi veſtigia debeamus. Quapropter quod, auſpice Deo, dictum ſit, glorioſi domni avi noſtri ita vobis nuntiamus ordinatione diſpoſitum, ut Gothorum, Romanorumque in Regnum noſtrum ſuaviſſimus conſenſus accederet; & ne adverſis rebus aliqua poſſit remanere ſuſpicio, vota ſua ſacramentorum interpoſitione firmarunt, ſe dominatum noſtrum tanto gaudio ſubire, tanquam ſi vel illis domnus avus noſter fatali ſorte non videretur ſubtractus: ne ſolis linguis, ſed etiam imis pectoribus probarentur eſſe devoti. Quod ſi vos, ut opinamur, libenti animo ſimilia feceritis, harum portitores ſub* obteſtatione divina vobis fecimus polliceri, Juſtitiam nos & æquabilem clementiam, quæ populos nutrit, juvante Domino, cuſtodire, & Gothis Romaniſque apud nos jus eſſe commune, nec aliud inter vos eſſe diviſum, niſi quod illi labores bellicos pro communi utilitate ſubeunt; vos autem civitatis Romanæ habitatio quieta multiplicat. Ecce ad* conditionem clementiſſimam ſacramenti inclinando noſtrum eveximus principatum; ut nihil dubium, nihil formidoloſum populi habere poſſint, quos beatus noſter auctor enutrivit. Ecce Trajani veſtri clarum ſæculis reparamus exemplum. (*a*) Jurat vobis per quem juratis; nec poteſt ab illo quiſquam falli, quo invocato non licet impune mentiri. Erigite nunc animos, & Deo propitio, meliora ſemper optate; ut ſicut a charitate poteſtatem Regiam inchoavimus, ita tranquillitatem Deo placitam ſequentibus temporibus exequamur.

* Alii, *latatur*, alii, *læditur.*

* Ed. Niv. & Ac. *natione.* Gam. *novitiate.*

* Edit. Acc. *oſtentatione.* Forn. *atteſtatione.*

Æquabilis clementia populos nutrit.

* MS. A. *conditionem.*

Trajani exemplum.

Deo non licet impune mentiri.

(*a*) Jurat vobis per quem juratis. Pro intellectu hujus loci vide quæ in ſuperiori epiſtola annotavimus, quibus adjungere libet verba Plinii in Panegyrico ad Trajanum ad jusjurandum Principi, & a Principe Conſulatum ineunte præſtitum pertinentia: Accedis ad Conſulis ſellam, adigendum te præbes in verba Principibus ignota, niſi cum jurare cogerent alios; & paulo poſt: quin etiam ſedens ſtanti præbuit jusjurandum, & ille juravit, expreſſit, explanavitque verba, quibus caput ſuum, domum ſuam, ſi ſcienter fefelliſſet. Ex quibus apparet poſt vota jurari ſolitum Imperatori a Magiſtratibus, a Senatoribus, a populo ipſo. *Broſſ.*

EPISTOLA QUARTA.

Univerſis Romanis per Italiam, & Dalmatias conſtitutis Athalaricus Rex.

Scribit ſe Gothorum Romanorumque ſacramenta pro munimine adepti Regni ſuſcepiſſe; & petit, ut eadem præſtent.

HOnorabile credimus indicare, quod fama potuiſtis teſte cognoſcere. Jure ſi quidem de ſe bene arbitrabitur æſtimatum, qui Regium meretur alloquium: quia dignitas eſt ſubjecti affatus meruiſſe Dominantis, in ea præſertim cauſa, in qua omnium corda ſic videntur eſſe ſollicita, ut ſi non cognoſcant proſperum, credant ſemper adverſum. Nam qui audit mutatum, novum nihilominus formidat imperium. Et revera neſcio quid triſte creditur cogitare, qui tardat inter initia benigna promittere. Quapropter locum ſiniſtris cogitationibus amputantes,

Dignitas eſt ſubjecti affatus meruiſſe Dominantis.

aliter de nobis non patimur credi, quam quod de noſtris potuit parentibus æſtimari. Et ideo, quod Divinitate propitia dictum ſit, glorioſo domno avo noſtro feliciter ordinante, tam Gothorum, quam Romanorum præſentium pro munimine * indepti regni ſacramenta ſuſcepimus, quod vos quoque facturos eſſe libentiſſime judicamus; ut qui fideles parentibus noſtris extitiſtis, nobis quoque ſimili devotione pareatis. Suavius enim diligit heredem, qui beneficiorum recordatur auctorem. Sed ut vobis benevolentiæ noſtræ jam nunc integritas innoteſcat, jurisjurandi vobis fecimus religione promitti, quod & noſtrum poſſit declarare propoſitum, & ſpem debeat munire cunctorum.

* MS. A. *inccepti.*

Suavius diligit heredem, qui beneficiorum recordatur auctorem.

EPISTOLA QUINTA.

Univerſis Gothis per Italiam conſtitutis Athalaricus Rex.

Significat ſe, Theodorico adhuc ſuperſtite, omnium Sacramenta in Regia civitate recepiſſe; & hortatur, ut eorum exemplum ſequantur; necnon per Comitem iis interpoſito Sacramento fidem ſpondet.

VOluiſſemus quidem domni avi noſtri longævæ vitæ gaudia nuntiare: ſed quoniam diligentibus dura conditione ſubtractus eſt, nos heredes Regni ſui, Deo ſibi imperante, ſubſtituit; ut ſucceſſione ſanguinis ſui beneficia, vobis a ſe collata, faceret eſſe perpetua: dum nos illa & augere & tueri cupimus, quæ ab illo facta eſſe cognoſcimus. Cujus ordinationi adhuc eo ſuperſtite in Regia civitate ita ſacramenti interpoſitione cunctorum vota ſociata ſunt, ut unum crederes promittere, quod generalitas videbatur optare. Hoc vos ſequentes exemplum, pari devotione peragite: ne quid a præſentibus minus feciſſe videamini, a quibus creditur totum ſimiliter poſſe compleri. Illum vero Comitem vobis fecimus jurata voce promittere; ut ſicut nobis veſtrum animum devotiſſime proditis, ſic optata de noſtris ſenſibus audiatis. Recipite itaque proſperum vobis ſemper nomen, Amalorum regalem proſapiem, blatteum germen, infantiam purpuratam: per quos, Deo juvante, parentes noſtri decenter evecti ſunt, & inter tam prolixum ordinem Regum ſuſceperunt ſemper augmentum. Credimus enim de Divinitate propitia, quæ Majores noſtros dignanter adjuvit, nunc quoque gratiam ſuæ dignationis impendere; ut & nobis regnantibus bonarum rerum fructus dulciſſimos afferatis, qui ſub noſtris parentibus copioſa virtutum laude floruiſtis.

EPISTOLA SEXTA.

Liberio Præfecto Galliarum Athalaricus Rex.

Renuntiat ſe a Theodorico, dum adhuc viveret, Regno donatum; ſibique Gothos Romanoſque fidem ſub jurisjurandi religione promiſiſſe. Tum petit, ut qui verſantur in Galliis, illos imitentur.

SCimus animum veſtrum de obitu glorioſæ memoriæ domni avi noſtri acerbo dolore fatigari; dum omnia bona graviter defleantur amiſſa. Plus enim * queritur, dum dominus deſiderabilis abrogatur. Expedit autem ſtudio pietatis afflictam mentem compenſativo remedio conſolari: quia vix ſentitur amiſſus, cui non ſuccedit extraneus. Sic enim, Deo ſibi imperante, proſpexit, dum eſſet & poſt fata providus, ut regionibus ſuis pacem relinqueret, ne aliqua novitas quieta turbaret. In ſellam Regni ſui nos dominos collocavit; quatenus decus generis, quod in illo floruit, in ſucceſſore protinus æquali luce radiaret. Cui ordinationi Gothorum Romanorumque deſideria convenerunt: ita ut ſub jurisjurandi religione promitterent, fidem ſe Regno noſtro devoto animo ſervaturos. Quod ad illuſtris Magnitudinis veſtræ notitiam credimus perferendum; ut ab his, qui in Galliis Regno pietatis noſtræ devoti ſunt, ſimile proferatur exemplum; & ſicut animos noſtros circa ſe minores non deſiderant effici: ita pari conditione teneantur aſtricti.

Omnia bona graviter defleantur amiſſa.

* Edit. *quæritur.*

EPISTOLA SEPTIMA.

Univerſis Provincialibus per Galliam conſtitutis Athalaricus Rex.

Hortatur, ut Gothi Romanis, & Romani Gothis viciſſim jurent ſe fidem Regi praſtituros.

LIcet glorioſæ memoriæ domni avi noſtri pro excellentibus meritis triſtis vobis videatur occaſus: tamen quia ille humana conditione decubuit, ad continuandam gubernationem, quam ſingulariter geſſerat, nos reliquit: ne damnum boni Principis ſentiretis, cujus vobis noſcitur regnare progenies. Nullus enim apud nos perdit, * quod illi paruit: ſed duplici largitate munifici & illius debita reddimus, & futuris obſequiis beneficia ingenita pietate mutuamus. Atque ideo fidem priſtinam majori nunc vos convenit devotione monſtrare: quia bene proſpicit rebus futuris, qui Regnantium ſervit initiis: dum ipſe & in reliquum perſeverare creditur, qui primordia fovere ſentitur. Indicamus autem, favore divino cum ad Regni culmina pervenirémus, omnia nobis ſic felicia, ſic tranquilla ceſſiſſe, ut unum loqui crederes, quod generalitas inſonabat; nec putaretur humanum, quod tot vota ingentium populorum nihil probata ſunt habere contrarium. Unde vos quoque prædicta convenit imitari, ut Gothi Romanis præbeant jusjurandum, & Romani Gothis ſacramento confirment, ſe unanimiter Regno noſtro eſſe devotos; quatenus & nobis veſtra ſinceritas laudabiliter innoteſcat, & ad quietem veſtram proficiat invicem promiſſa concordia. Eat inter vos legalis miſſa tranquillitas: potior minori non fit infeſtus. Habetote animum pacatum, qui bellum non habetis externum: quia primum inde nobis placere poteritis, ſi vobis hac ratione proſpicitis.

* Alii, *qui.*

Bene proſpicit rebus futuris, cui Regnantium ſervit initiis.

* Ed. Niv. Gam. Grul. & Cuj. *proſpiciatis.*

EPISTOLA OCTAVA.

Victorino Viro Venerabili, Epiſcopo Athalaricus Rex.

Renuntiat ſe Theodorico mortuo ſucceſſiſſe. Tum ipſius orationibus ſe commendans, petit, ut Provinciales cunctos ad fidem Principi ſervandam cohortetur.

DE fide, atque conſtantia tales ſunt commonendæ perſonæ, quæ deſideriis humanis diverſa ſorte quatiuntur. Vos autem, quos ſapientia firmos efficit, & mens religioſa conſolidat,

(*a*) ad Provincialium potius convenit adunationes animari: quia juſte debitor ſit alieni arbitrii, qui a pluribus meretur audiri. Quapropter ſalutantes veneratione qua dignum eſt, quod vobis quidem mœrorem poſſit indicere, tranſitum glorioſæ memoriæ domni avi noſtri cum dolore maximo nuntiamus. Sed inde poteſt veſtra triſtitia temperari, quia nos in ſede Regni ſui, Divinitate propitia, collocavit; ut in totum deſiderio veſtro non videatur ereptus, qui vobis conſurgit in ſucceſſione reparatus. Favete nunc orationibus ſacris, noſtris libenter auſpiciis; ut Rex cæleſtis humana nobis Regna confirmet, gentes externas atterat, peccata abſolvat, conſolidet & conſervet propitius, quod parentibus noſtris dignatus eſt præſtare glorioſius. Quapropter Sanctitas veſtra Provinciales cunctos admoneat, ut inter ſe concordiam habentes, Regno noſtro per omnia debeant eſſe puriſſimi. Cupimus enim in ſubjectis fidem reperiri, quam larga poſſimus pietate munerari.

Juſte debitor ſit alieni arbitrii, qui a pluribus meretur audiri.

(*a*) Ad Provincialium potius convenit adunationes animari. Aul. Gellius lib. 2. c. 29. veniant, operamque mutuam dent, & meſſem hanc nobis adunent. Quamquam nonnullis in libris (adjuvent) ſcriptum, ſed perperam, legatur. *Forn.*

EPISTOLA NONA.

*Tulum Viro Patricio Athalaricus Rex.

** Alii, Tholuit.*

Illi confertur Patriciatus dignitas, præclariſque laudibus una cum Genſemundo exornatur.

LIcet ad regendos populos idoneos efficiant, quos ad auguſtum culmen Divina provexerint (quando nec ætas impedit, ubi ſeſe potentia cæleſtis infundit) tamen ad relevandam florentiſſimæ noſtræ ætatis ſollicitudinem, viſum eſt te virum prudentiſſimum convenienter adhibere, quem conſtat etiam domni avi noſtri tractatibus jugiter, & laudabiliter adhæſiſſe. Quod ſi dignum fuit hoc illum talem tantumque facere, quanto magis nobis convenit ſolatium quærere, * quo pro adoleſcentiæ flore decenter adhuc poſſumus* indigere? Magna eſt enim infinitaque prudentia, quam nemo ſic aſſequitur, ut eam non neceſſarie, & per alios quærere videatur. Senes ipſi conſiliis ſapientiam diſcunt, & a maturis in commune quæritur, quod pro omnium utilitate tractatur. Solatium curarum frequenter ſibi adhibent maturi Reges; & hinc meliores æſtimantur, ſi ſoli omnia non præſumunt. Quod ſi longævi domini ſubjectorum ingeniis adjuvantur, conſulte relaxamus ætatis noſtræ breves ferias; ut ſuis incrementis devota proſperius, robuſtior ad Imperii pondera ſuſtinenda conſurgat. Atque ideo te, cum favore divino, ſuggeſtu præſentalis Patriciatus evehimus; ut pro Repub. noſtra tractantem ſedes celſa ſublimet; ne ſententia ſalutaris, cui decet humiliter parere, a loco videatur veniſſe communi. Hic eſt honor, qui & armis convenit, & in pace reſplendet. Hunc illa dives Græcia, quæ multa glorioſiſſimo domno avo noſtro debuit, gratificata perſolvit; velavit fortes humeros chlamydum veſtis: pinxit ſuras ſericis calceus iſte Romanus; & dignanter *viſus eſt accipere, quod ſe cognoſcebat aſſumere per honorem. Creſcebat viſendi ſtudium Eois populis Heroem noſtrum: dum, neſcio quo pacto, in eum qui bellicoſus creditur, civilia plus amantur. Hac igitur honoris remuneratione contentus, pro exteris partibus indefeſſa devotione laboravit; & præſtare cum ſuis parentibus Principi dignabatur obſequium, qui tantorum Regum fuerat ſtirpe procreatus. Sic ſe magnorum beneficia ſemper extollunt; ut & quibus imperare nequeunt, jura venerationis imponant. *Diligunt omnes ſui provectus ſemper auctorem; & mortalitatis jura neſciunt, qui beneficiis non tenentur. Sed longum eſt de ejus gloria ſufficienter loqui, quem ſingularem gentibus ſæcula fœcunda genuerunt. Ipſius te labor inſtituit, ut nos minus laborare debeamus. Tecum pacis certa, tecum belli dubia conferebat; & , quod apud ſapientes Reges ſingulare munus eſt, ille ſollicitus ad omnia ſecure tibi pectoris pandebat arcana. Tu tamen nullos reſponſis ludebas ambiguis. Amaſti in audiendo patientiam, in ſuggeſtione veritatem: ſæpe quæ ad eum falſo pervenerant, (*a*) recti ſtudio corrigebas; &, quod rarum confidentiæ genus eſt, interdum reſiſtebas contra vota Principis, ſed pro opinione Rectoris. Patiebatur enim invictus ille præliis pro ſua fama ſuperari; & dulcis erat juſto Principi rationabilis contrarietas obſequentis. Ama nunc ſublimior juſtitiam, quam ſerviens diligebas. Oſtende te illius eſſe diſcipulum, qui nunquam laboravit incaſſum: junctus Amalo generi, nobiliſſima tibi facta *conſocia. Omne ſiquidem bonum Regia ſuadere debet affinitas. Acturus es conſueta prudentia, ut laude morum faſtigium conſcendiſſe videaris excelſum. Extat gentis Gothicæ hujus probitatis exemplum; Genſemundus ille toto Orbe cantabilis, ſolum armis filius factus, tanta ſe Amalis devotione conjunxit, ut heredibus eorum curioſum exhibuerit famulatum, quamvis ipſe peteretur ad Regnum. Impendebat aliis meritum ſuum, & moderatiſſimus omnium, quod ipſi conferri poterat, ille potius parvulis exhibebat. Atque ideo eum noſtrorum fama concelebrat: vivit ſemper relationibus, qui quandoque moritura contempſit. Sic quamdiu nomen ſupereſt Gothorum, fertur ejus cunctorum atteſtatione præconium. Unde fas eſt de te meliora credere, quem noſtri conſtat generis affinitate gaudere.

Ætas non impedit, ubi ſe ſe potentia cæleſtis infundit.

** Ed. Ac. quod.*

** Ed. Ac. intelligere.*

Prudentia ab aliis quærenda.

Reges meliores æſtimantur, ſi ſoli omnia non præſumunt.

**Gr. & Cuj. juſſus.*

In eum qui bellicoſus creditur, civilia plus amantur.

** Gr. Cuj. Diligit memor mens ſui. Mortalitatis jura neſciunt qui beneficiis non tenentur.*

** Alii, conſortia.*

Omne bonum Regia debet ſuadere affinitas.

Genſemundus per arma filius factus, & ejus integritas.

(*a*) Sic D. Ambroſius de Theodoſio: Dilexi virum, qui magis arguentem, quam adulantem probaret. Sic Ammian. Marcell. Pag. 55. 259. & 341. Sueton. in Octav. cap. 56. Et in Tiber. cap. 31. Epiphanius apud Ennodium: Nemo ut Eccleſiæ Principem admonere timeat, ſi probet errantem. Sic infra Epiſt. 23. Vide ſupra lib. 6. form. 5. *Jaret.*

EPISTOLA DECIMA.

Senatui Urbis Romæ Athalaricus Rex.

Eximia facinora Tulum exponit, & ſcribit ſe eum ad Patriciatus culmen evexiſſe.

HAbetis, Patres Conſcripti, unde glorioſo Principi gratiam referre debatis: quando præcelſo viro Tulum, & noſtra affinitate fulgenti, veſtri Ordinis contulimus dignitatem. Auctus eſt enim pacis genus de ferri radiantis ornatu; nec diſcincta jacet toga, jam procinctualis effecta. Ante vobis contulimus honores, ſed nunc ipſam ereximus dignitatem. Per omnes eſt nimirum ſplendor refuſus, quem præſens poteſt habere Patricius: quando illa eſt natura puriſſimi luminis, quæ relucet & proximis. Sed quamvis ſit vobis notiſſimus Candidatus, qui domni avi noſtri tam claris ac diuturnis adhæſit obſequiis: tamen juvat illa repetere, quæ con-

ſtat ad Inſtitutoris ejus gloriam pertinere. Primum, quod inter nationes eximium eſt, Gothorum nobiliſſima ſtirpe gloriatur, qui mox ut inter parentes infantiam reliquit, ſtatim rudes annos ad ſacri Cubiculi ſecreta portavit : agens non ut ætas , ſed ut locus potius expetebat . Nam licet omnia Regum obſequia ſub cautela peragenda ſint ; illic tanto timoris amplius acquiritur, quanto proximus plus habetur . (a) Arduum nimis eſt, meruiſſe Principis ſecretum , ubi ſi quid cognoſcitur prodi , vel ab alio formidatur . Has procellas moderator ſui ſine offenſione tranſmiſit : carus Summatibus , Collegis ſemper acceptus; ut jam tunc magnæ felicitatis videretur eſſe præſagium , gratiam meruiſſe cunctorum. Cujus ut cœpit ætas adoleſcere , tenerique anni in robuſtam gentis audaciam condurari , ad expeditionem directus eſt (b) Sirmienſem ; ut quod ab illo Martio viro dedicerat verbis, in camporum libertate monſtraret . Egit de Hunnis inter alios triumphum, & emeritam laudem primis congreſſibus auſpicatus, neci dedit Bulgares toto orbe terribiles. Tales mittunt noſtra cunabula bellatores: ſic paratæ ſunt manus, ubi exercetur animus . Nutritus in otioſo ſervitio laborioſos ſubegit ; & quod exercitatione non didicit , * virtus manus propria complevit. Rediit ſubito ad Principem veteranus, egreſſus primævus ; ut non pacatis obſequiis, ſed armis ſemper ſtuduiſſe crederetur . Hoc rimator ille actuum, & honorum remunerator inſpiciens , vigorem illi Regiæ domus virtutis contemplatione commiſit ; ut quem ingenioſum bella probaverant, fortiſſimi Regis conſiliis miſceretur: ad invenienda ſubtilis, ad implenda robuſtus, ad celanda cautiſſimus. Egit locum merito publici ſecreti. Cum ipſo prælia, cum ipſo negotiorum æquabilia diſponebat; & in tantam ſe ſimilitudinem ejus cogitationis adjunxerat, ut cauſis recognitis, quod ille velle poterat , iſte ſua ſponte peragebat. Defenſorem omnium ſuis tractatibus adjuvabat ; & miniſtrando conſilium, regebat ipſe Rectorem. Admonet etiam expeditio Gallicana , ubi jam inter Duces directus, & prudentiam ſuam bellis , & pericula promptiſſimus ingerebat . (c) Arelate eſt civitas ſupra undas Rhodani conſtituta, quæ in Orientis proſpectum tabulatum pontem per nuncupati fluminis dorſa tranſmittit. Hunc & hoſtibus capere, & noſtris defendere neceſſarium fuit. Quapropter excitata ſunt Gothorum Francorumque validiſſima tempeſtate certamina. Affuit illic dubiis rebus audacia Candidati : ubi tanta cum globis hoſtium concertatione pugnavit; ut & inimicos a ſuis deſideriis amoveret, & vulnera factorum ſuorum ſigna ſuſciperet : vulnera, inquam, opinio inſeparabilis, ſine aſſertore præconium, propria lingua virtutis; quæ licet ad præſens periculum ingerant : reliquum tamen vitæ tempus exornant. Eget enim aſtipulatoribus corpus illæſum: quærit alios, qui viſa divulgent: de fortitudine probata non ambigitur, quæ tali teſtimonio comprobatur. Conflictus virorum fortium mutua tela repulit ; nec ſemper tutus fuit, qui cum numeroſo hoſte contendit . Unius forſitan ictus ſolerter * eluditur: qui multis reſtitit , a parte, qua non credidit, vulnus excipit ; quæ in tantum ei ſunt glorioſa, quantum tunc habuere periculi . Juvat igitur fortiſſimi viri narrare quietum felicitatis exemplum: quia non eſt in Duce perfecta laus affetere ſemper anxios labores . Mittitur igitur , Franco , & Burgundio decertantibus , rurſus ad Gallias tuendas ; ne quid * adverſa manus præſumeret , quod noſter exercitus impenſis laboribus vindicaſſet. Adquiſivit Reipub. Romanæ aliis contendentibus abſque ulla fatigatione provinciam ; & factum eſt quietum commodum noſtrum, ubi non habuimus bellica contentione periculum . Triumphus ſine pugna, ſine labore palma, ſine cæde victoria . Tantum ergo ejus gloriæ debemus, quantum utilitatis accepimus ; quem & ille arbiter rerum largitione redituum judicavit eſſe proſequendum; ut ibi fieret dominus poſſeſſionum, ubi utilitati publicæ procuravit augmentum. Aquilienſes quoque tempeſtates inter ejus proſpera jure memorantur: quia diſcrimina dum feliciter cedunt , ſuaviſſimæ memoriæ ſenſum relinquunt. Cum ventis ſævientibus furentem pelagum ſpuma tellaretur undarum, diu jactatum navigium tumens fluctus abſorbuit , nullum relinquens forti viro ſolatium, niſi tantum remigia brachiorum. Tunc iſte nautis pereuntibus cum caro pignore ſolus evaſit. Ibi amor piiſſimi Regis, ibi meritum probatum eſt periclitantis : quando Regnator ille vix littori conſtitutus, ut eum exitio prævaleret eripere, undas iterum deſiderabat intrare . Tunc ejus pericula formidavit , qui ſaluti propriæ timere neſcivit. Nonne vobis, P.C. aſperis caſibus divinitus videtur exemptus, cui præſens parabatur eventus? Hunc itaque virum , bellis exercitatum, felicitate clarum , prudentia comprobatum, quod Deo auſpice dictum ſit, ad Patriciatus * præſentalis culmen eveximus. Favete nunc auſpiciis Candidati, & viris noſtris libertatis atria reſerate. Convenit gentem Romuleam Martios viros habere collegas.

Omnia Regū obſequia ſub cautela peragenda.

Tulum de Hunis triumphum egit, vicit etiam Bulgares.

* MS. A. & Ac. *virtus ſ tna.*

Arelatenſis pugna.

Vulnera in præliis ſuſcepta glorioſa.

* Ed. *eliditur.*

Nō eſt in Duce perfecta laus aſſetere ſemper anxios labores.

* MS. A. *adverſarius.*

Diſcrimina dum feliciter cedunt, ſuaviſſimæ memoriæ ſenſum relinquunt.

* Ac. *præſentale.*

(a) Arduum nimis eſt, meruiſſe Principis ſecretum, ubi ſiquid cognoſcitur prodi, vel ab alio formidatur . Silentium omnino ſervandum in conſilio , quod vim habere vis aut uſum. Alexander eum arcanas quaſdam litteras Hephæſtioni legiſſet , detractum annulum ori ejus admovit ; quiſque ſibi id factum putet, & ſimul in conſilium lectus eſt, os ſibi clauſum a Principe ſignatumque . Is Perſarum mos fuit , ut nemo conſiliorum conſcius eſſet , præter Optimates taciturnos & fidos : ſicut & apud Romanos. Notabile illud de Eumene Rege, qui cum Romam veniſſet, & Regem Perſen in Senatu accuſaſſet , ac de toto bello cum patribus deliberaſſet , in præſentia nihil , præterquam fuiſſe in Curia Regem ſcire quiſquam potuit : bello denique perfecto quæque dicta a Rege , quæque reſponſa eſſent emanavere . Mira & diuturna ſilentii fides. *Broſſ.*

(b) Sirmienſis Pannonia quondam ſedes Gothorum , ſupra lib. 3. Ep. 23. *Jur.*

(c) Arelate eſt civitas ſupra undas Rhodani conſtituta . Arelatem Gallulam Romam vocat Auſonius , quod eſſet & celeberrimum & opportuniſſimum emporium : quibus commoditatibus invitatus Conſtantinus tyrannus , qui tempore Honorii Junioris Imperator in Britanniis declaratus fuit , Arelate fixit ſedem Imperii ſui, ſtatuitque Conſtantinam urbem vocari . Extat autem ejuſdem Imperatoris de Arelate conſtitutio , quam notat Joſeph. Scaliger , vir totius antiquitatis periciſſimus, in ſuis Auſonianarum lectionum libris. *Broſſ.*

(d) Sine aſſertore præconium , propria lingua virtutis . Vocat auctor vulnera corporis præconium ſine aſſertore , quemadmodum ſolis litteris vocem tribuimus, & dicimus ſidera clamare, & aves loqui fata : quibus adjicere libet elegantem Ammiani Marcellini locum de Juliano Imperatore loquentis : Si nocturna lumina, inquit, inter quæ lucubrabat, potuiſſent voce ulla teſtari , profecto oſtenderent inter hunc & quoſdam Principes multum intereſſe , quem norant voluptatibus ne ad neceſſitatem quidem indulſiſſe naturæ. *Broſſ.*

EPIS-

EPISTOLA UNDECIMA.

Senatui Urbis Romæ Tulum Vir Illuſtris Patricius.

Hortatur Senatores, ut Regi gratias referant, quod ab eo Patriciatus honorem promotus fuerit.

COnfido, Patres Conſcripti, quod agendas optimo Regi gratias, omnium veſtrum ſtudia debeant concitari: quando provectum meum excogitatum noſcitis pro utilitate cunctorum. Atque ideo alacriter excipiendum eſt, quod neceſſarie fuiſſet optandum. Omnibus quippe utile eſt judicia Principum ſequi: ſed ipſe facit propria, qui gratanter ſuſcipit aliena. Retinetis me Senatus ſemper foviſſe cœtum: ſed nunc maxime, cum veſtrum videor intrare collegium. Aſſumptio dignitatis Ordinis* veſtri nobis gratiam duplicavit: quando me inter eos eſſe ſentio, a quibus me amari poſſe confido. Accedit etiam illud animi veſtri gratiſſimum pignus, quod Patriciorum* genius per nos conſtat erectus: quando nemo gentilium in vobis putavit abjectum, quod in me reſpicit honoratum. In expetendis quoque honoribus apud glorioſæ memoriæ Theodoricum principem Regum mea vobis ſæpe vota conjunxi; ut quadam præſcientia talia videar præmiſiſſe, ad quos me cum gloria decebat intrare. Confidentius illud expetitur, ubi poſt collata beneficia feſtinatur. Sæpe Conſules, ſæpe Patricios, ſæpe Præfectos habita interceſſione promovi: vobis impetrare contendens, quod mihi ardue potuiſſem optare. Congaudete nunc, P. C. meis auſpiciis, qui veſtris favi ſemper honoribus. Vultis ſcire, qua vos affectione complectar? Infertus ſtirpe Regia vocabulum vobiſcum volui habere commune. Vivite, Deo propitio, ſecuri; &, quod eſt feliciſſimum* ſuavitatis genus, exultate cum liberis veſtris. Studete, ſicut ſemper, prædicari moribus Romanis, & bonorum actuum formam ſub alta quiete perquirite. Intereſt noſtræ gloriæ, ut quorum numerum auximus, eos propitia Divinitate tueamur.

Omnibus utile eſt judicia Principum ſequi.

* Ac. *bene.*

* Ac. *genus erectum.*

Confidentius illud expetitur, ubi poſt collata beneficia feſtinatur.

* Gr. & Cuj. *felicitatis.*

EPISTOLA DUODECIMA.

* Aratori Viro Illuſtri Athalaricus Rex.

* MS. A. *Oratori.*

Plurimum eum, patremque laudat ob eloquentiam; & illum Comitivæ Domeſticorum honore decorat.

PErfectionem neceſſariarum rerum completam eſſe judicamus, ſi quemadmodum eligendo virum magnificum Patricium armatæ Reipub. parti providimus: ita & de ſociando ei litterarum peritiſſimo conſulamus. Decet enim tractatores habere doctiſſimos, quibus poteſtas ſumma committitur; ut, nullo defectu impediente meritorum, proviſa Reipub. utilitas explicetur. Alii ſunt honores, qui ſe ordinaria proviſione componunt: de generali autem ſecuritate ſollicito talis aſſociandus fuit, qui parem in ſuis ſtudiis non haberet. Neque enim adhuc minus probatus agnoſceris, licet primævus veneris ad honores. Advocationis te campus exercuit, te judicii noſtri culmen elegit. Nam ita intra te fuit quamvis ampla profeſsio litterarum, ut tuum ibi conſeneſcere non pateremur ingenium. Auſpicatus es * militem, cum implere potueris* cognitorem; & quamvis traheret de eloquentia pro defenſione dicere: ſuadebat tamen æquitas judicanda proferre. Probatum eſt, quid utilitatis habeat moribus armata facundia. Nam ſicut perniciosum eſt doctos prava ſuadere: ſic ſalutare munus, cum veritatis terminos diſertitudo neſcit excedere. Sed ut merita tua exemplis potius laudabilibus afferamus, juvat repetere pompoſam legationem, quam non communibus verbis, ſed torrenti eloquentiæ flumine peregiſti. Directus enim de partibus Dalmatiarum ad dominum avum noſtrum, ſic neceſſitates Provincialium, ſic utilitates publicas allegabas; ut apud illum magna cautela ſollicitum, & copioſus eſſes, & faſtidia non moveres. Abundantia ſiquidem verba cum ſuaviſsimo lepore defluebant; ſi cum finem faceres, adhuc dicere quærebaris: movendo, delectando implebas magis veri oratoris niſum, cum jam cauſidici deſeruiſſes officium. Genitoris quinetiam tui facundia & moribus adjuvaris, cujus te eloquium inſtruere potuit, etiamſi libris Veterum non vacaſſes. Erat enim, ut ſcimus, egregie litteris eruditus. Et ut aliquid ſtudioſe exquiſitum dicere videamur, has primum, ut frequentior tradit opinio, Mercurius* repertor artium multarum volatu Strymoniarum avium collegiſſe memoratur. Nam & hodie grues, cum claſſe conſociant, alphabeti formas; natura imbuente, deſcribunt: quem in ordinem decorum redigens, vocalibus conſonantibuſque congruenter admixtis, viam ſenſualem reperit, per quam alta petens, ad penetralia prudentiæ mens poſſit velociſſima pervenire. Hinc* Hellenus, auctor Græcorum plura dixit eximie, virtutem ejus compoſitionemque ſubtiliſſima narratione deſcribens; ut in ipſo initio poſsit agnoſci magnarum copia litterarum. Sed ut ad propoſitum redeamus, paterno igitur exemplo ingenium extendiſſe credendus es, qui in Romano foro eloquentiam non enutriſti. O beatum magiſtrum, feliciſsimumque diſcipulum, qui affectuoſe didicit, quod aliis doctorum terror extorſit! Romanum denique eloquium non ſuis regionibus inveniſti; & ibi te Tulliana lectio diſertum reddidit, ubi quondam (a) Gallica lingua reſonavit. Ubi ſunt, qui litteras Latinas Romæ, non etiam alibi aſſerunt eſſe diſcendas? Evaſerat Cecilius pondus verecundiæ, ſi hunc provectum ſæcula priora genuiſſent. Soluta eſt quippe vis illa ſententiæ: mittit & Liguria Tullios ſuos. Cognoſce quid ex meritis tuis æſtimavimus, quando illius conſilio te vides eſſe ſociatum, qui noſtri Imperii tractat arcanum. Hinc eſt, quod te Comitivæ Domeſticorum illuſtratum honore decoramus; ut merito majora de noſtris debeas ſperare judiciis, qui in te adhuc meliora credimus inveniri. Grande tibi negotium vides eſſe commiſſum: quicquid egeris generalitas ſentit. Nam qui poteſt in univerſitate peccare, glorioſus nimis eſt, ſi neſcit excedere.

Decet tractatores habere doctiſſimos, quibus poteſtas ſumma committitur.

* Jur. id eſt, *Advocatum.*

* Jur. id eſt, *Judicem.*

Arator legatus quondam miſſum ad Theodoricum.

Mercurius repertor artium multarum.

* Ed. *Reparator.*

* Ed. *Hellen Hellenus plura dixit eximie.*

Qui poteſt in univerſitate peccare, glorioſus nimis eſt, ſi neſcit excedere.

(a) De eloquentia Gallorum veterum Juret. dixit ſe obſervaſſe ad Symmach. lib. 9. Ep. 86.

EPISTOLA DECIMA TERTIA.

Ambroſio Viro Quæſtori Athalaricus Rex.

Multis laudibus eum effert, eo quod multas dignitates ſub Theodorico ſapienter adminiſtraverit. Tum quæſturam illi confert.

Securus celſa conſcendit, qui ſe in paulo minoribus approbavit.

** MS. A. inexploratum.*

Omnia deliberata ſunt robuſta.

SEcurus celſa conſcendit, qui ſe in paulo minoribus approbavit; & certo procedit veſtigio, qui gradatim deſiderio potitur accepto. Sine merito ſiquidem remuneratum putatur omne, quod ſubitum eſt: nec* inexplorati ſuſcipionem refugit, quod repente provenerit. Contra, omnia deliberata ſunt robuſta; & totum bonis actibus obtinuiſſe creditur, qui poſt documenta laudatæ militiæ promovetur. Dudum inter gymnaſia litterarum adſcitus ab illo inſpectore meritorum, qui judiciis ſuis etiam futura prædicebat, Privatarum Largitionum faſcibus præfuiſti: ſuſcipiens patrocinium meritorum, ita gratiam Dominantis auxiſti, ut tibi ſæpe committetur, quod dignitas non haberet. Quod ſi laudabile eſt, vel mediocribus eſſe honoribus parem; quanto præſtantius viciſſe moribus Aulicam dignitatem? Hæc cum tu ſub tanto Judice laudata perageres, gratiam quoque loci alterius inveniſti. Dictationibus enim probaris adhibitus, cum ſit offenſionibus alter expulſus; & ita ſuſpenſum honorem tuum ſuſtinebat ingenium, ut Palatio non ſineres deeſſe Judicem, cujus ad tempus abrogatam cognovimus dignitatem. Non ſunt imparia tempora noſtra tranſactis. Habemus ſequaces æmuloſque Priſcorum. Ecce iterum ad Quæſturam * commeans evenit ingenio. Redde nunc Plinium, & ſume Trajanum. Habes magna, quæ dicas, ſi & tu ſimili oratione reſplendeas. Fama temporum de legitima, atque eloquenti juſſione generatur. Omnia ſiquidem bona cumulat lingua diſerta; & quod a nobis præcipitur, gratia dictantis ornatur. Eſto nobis ad bona ſuggerenda promptiſſimus, & adverſus improbitatem male præſumentium conſtanter erectus. Dicet jam auribus noſtris, quod eſt omnino pro nobis. Bonus Princeps ille eſt, cui licet pro juſtitia loqui; & contra, tyrannicæ feritatis indicium, audire nolle conſtituta veterum ſanctionum. Renovamus certe dictum illud celeberrimum Trajani: Sume (*a*) * dicationem, ſi bonus fuero, pro Repub. & me: ſi malus, pro Repub. in me. Sed vide, quid a te quæramus: quando nec nobis aliquid injuſtum licere permittimus. Decreta ergo noſtra Priſcorum reſonent conſtituta, quæ tantam ſuavitatem laudis inveniunt, quantum ſaporem vetuſtatis aſſumunt. Præjudicia, quæ nos horremus, in aliis non amamus. Obligamus te certe generalitati, dum abſolute præcipimus jura ſervari. Quod ideo nunc dicimus, ut opportune omnibus in te conſuluiſſe videamur. Decet enim præmonere, ne te jam tardius poſt aliena pericula videamur velle corrigere. Bonorum exempla ſequere, & nobilitatis tuæ memor incede. Illi digne ad vitia generis ſui redeunt, qui contemptibili ſtirpe naſcuntur. His igitur in bonum publicum prædictis, per * quintam feliciter Indictionem Quæſturæ tibi inſignia, Deo præſtante, concedimus, honorem prudentium, (*b*) fontem omnium dignitatum: quando exinde procedit, quod indulgentiæ noſtræ largitate manaverit. Age, ut qui ad conſilium noſtrum aſciſceris, prudentia cunctis & gravitate præminere noſcaris. Nam quid tibi conveniat, vides. (*c*) Vox legum diceris, dum * nos jura condimus. Incumbe nunc probitati, vel fidei; ut ſicut te prior honor dignum fecit alteri: ita ſecundus tertiæ faciat dignitati.

**Gr. & Cuj. cum immenſo evenit.*

Omnia bona cumulat lingua diſerta.

Differentia inter bonum Principem, & Tyrannum.

Dictum præclarum Trajani.

**Alii, dictationem.*

Illi digne ad vitia generis ſui redeunt, qui contemptibili ſtirpe naſcuntur.

Anno Chriſti 527.

Quid ſit Quæſtura.

** Ed. noſtra.*

(*a*) Legendum dicationem, quæ vox infra lib. 11. Ep. 7. & 9. Hinc lucem capit illud Sidonii Apollin. in Panegyr. Majorian. in fine: Cui teſte Senatu
In ſe etiam ſtrictum commiſerat Ulpius enſem.
Vide Nicephor. lib. 3. cap. 23. Plinium in Panegyr. 358. *Juret.*

(*b*) Quæſturæ inſignia, fontem omnium dignitatum. Quæſtoris partes hæ erant ſub Imperatoribus: Ille leges condebat, & veritatem precum rimabatur, ut ſubſcriberet illis, ſi juſta ratione niterentur, ut videre eſt in l. 2. C. de petit. bon. ſubl. & in l. ult. C. de diverſ. reſcr. Novell. Valentin. de homic. caſu. aut vol. fact. *Breſſ.*

(*c*) Vox legum diceris, dum noſtra jura condimus. Sidonius Apollinaris in Panegyr. Majoran. ſub finem:
--cujus dignatur ab ore
Cæſar in orbe loqui, licet & Quæſtore diſerto
Polleat.
Et noſter Caſſiodorius lib. 6. in form. Quæſturæ: Quanto facundior debet eſſe, qui ore Principis populos noſcitur admonere? Notum eſt etiam Quæſtorum opera uſos Imperatores, cum orationes, aut quid aliud in Senatu recitarent, ut ex Suetonio liquet in Auguſto cap. 65. in Tito cap. 6. in Nerone cap. 15. *Forn.*

EPISTOLA DECIMA QUARTA.

Senatui Urbis Romæ Athalaricus Rex.

Eximia laude Ambroſium exornat, & nuntiat ſe illum Quæſturæ dignitate inſigniviſſe.

Plus cogitantur omnino, quæ cauta ſunt.

ACcipite, P. C. judicium, quod judicia noſtra protulerunt: quando plus cogitantur omnino, quæ cauta ſunt: quia talis ſubſecutio creditur, quale primordium veniſſe ſentitur. Nemo enim futurum putat eſſe diligentem, quem in ipſa novitate opinionis ſuæ non videt eſſe cuſtodem. Providus inſtitutor ſi hortum ſuum fœcundis nititur ornare plantariis, ut reddant fructus optatos, quæ ſollicitis fuerant culta laboribus; quanto magis Regnum decet inter initia pacis amœnitate componi, ne habere ſpeciem agri videatur inculti? Et ideo beneficiis noſtris quaſi quamdam januam cogitavimus dare Quæſtorem, per quem venientium dignitatum culmina decenter exirent. Sunt vobis certe de Candidato nota, quando & moderna, quæ loquimur. Nam cum tranſitum glorioſæ memoriæ domni avi noſtri ſubjectorum anxia corda lugerent (bonum quippe amiſſum dum quæritur, plus amatur) per eum vobis & noſtri auſpicii, & veſtræ ſecuritatis optata patuerunt. Intelligite quali nos æquitate conſtringimus in futuris, ut ipſe nobis legum fieret cuſtos, qui conſervandæ juſtitiæ fuerat promiſſor effectus. Affuit mandatis * Regalibus eloquens & decorus ornator: permulcens etiam inſpectus, quos gratiſſimos reddebat auditus. Tales enim decet eſſe aulicos viros, ut naturæ bona indicio frontis aperiant, & poſſint agnoſci de moribus, cum videntur. Tacens enim plerumque deſpicabilis eſt, ſi eum tantum lingua nobilitat: ſemper autem in honore manet, ſi cujus eſt tranquillus animus, cum quoque ſereniſſimus commendet aſpectus. Hoc denique facto teſtamur copiam nos habere prudentium, quando talis eligitur, qui ex utraque parte laudetur. Eloquentiæ vero bona ineptum eſt in Quæſtore prædicare, cum ad hoc ſpecialiter probetur aſcitus; ut opi-

Bonum amiſſum, dum quæritur, plus amatur.

** MS. A. legalibus.*

Quales decet eſſe aulicos viros.

Quæſtoris officium.

nionem temporum commendet qualitate dictorum. Aliis enim Judicibus provinciarum committitur exactio: aliis privati ærarii cuſtodia delegatur; huic autem aulicæ famæ inſignia reponuntur, unde per totum mundum opinio vulgata laudetur. Quod nobis adeo, P. C. æſtimavimus eſſe repetendum; ut tales nos quærere credatis, quales & noſtræ laudi, & veſtræ ſecuritati expediat inveniri. Agnoſcite docti bonum Principis votum; confidite de beneficiis, qui litterarum probamini habere notitiam. Segniſſimi eſt torpere, cum ſe ad provectum cognoſcat rerum dominos invitaſſe. Quapropter, P. C. illuſtrem Ambroſium Quæſturæ culmine decoratum favor veſtræ benignitatis excipiat. De illo enim non debet dubitari, qui a veſtro Ordine jam in prima dignitate meruit approbari.

Segniſſimi eſt torpere, cum ſe ad provectū cognoſcat rerum dominos invitaſſe.

EPISTOLA DECIMA QUINTA.

Senatui Urbis Romæ Athalaricus Rex.

Scribit ſibi gratiſſimum fuiſſe, quod Pontificem elegerint eum, quem Theodoricus deſignaverat.

GRatiſſimum noſtro profitemur animo, quod glorioſi domni avi noſtri reſpondiſtis in Epiſcopatus electione judicio. Oportebat enim arbitrio boni Principis obediri, qui ſapienti deliberatione pertractans quamvis in aliena religione, talem viſus eſt Pontificem delegiſſe, ut nulli merito debeat diſplicere; ut agnoſcatis illum hoc optaſſe præcipue, quatenus bonis Sacerdotibus Eccleſiarum omnium Religio pullularet. Recepiſtis itaque virum, & divina gratia probabiliter inſtitutum, & Regali examinatione laudatum. Nullus adhuc priſtina contentione teneatur. Pudorem non habet victi, cujus votum contingit a Principe ſuperari. Ille quinimmo ſuum efficit, qui eum ſub puritate dilexerit. Nam quæ ſit cauſa doloris, quando hoc & in iſto reperit, quod alteri in partem ductus optaverit? * Civica ſunt iſta certamina, pugna ſine ferro, rixa ſine odio, clamoribus, non doloribus reſiſta peragitur. Nam etſi perſona ſummota ſit: nihil tamen a fidelibus amittitur, cum optatum Sacerdotium poſſidetur. Quapropter redeunte Legato veſtro, illuſtri viro Publiano, rationabile duximus; ad cœtum veſtrum ſalutationis apices deſtinare. Magna enim jucunditate perfruimur, quoties cum noſtris Proceribus verba miſcemus. Et hoc quoque ſuaviſſimum vobis minime dubitamus, ſi quod illius feciſtis imperio, nobis etiam cognoſcitis eſſe gratioſum.

Optabat præcipue Theodoricus, ut Religio bonis Sacerdotibus abundaret.

Pudorem non habet victi, cujus votum contingit a Principe ſuperari.

* Ed. *crinita.*

EPISTOLA DECIMA SEXTA.

Opilioni Comiti Sacrarum Athalaricus Rex.

Summis laudibus eum cum fratre extollit, & illi Comitivam Sacrarum Largitionum concedit.

SOlent quidem venientes ad aulicas dignitates diutina exploratione trutinari, ne imperiale judicium aliquid probare videatur ambiguum: quoniam gloria Regni eſt reperiſſe Judices exquiſitos. Sed tam frequens eſt familiæ veſtræ feliciſſimus provectus, tam in multis perſonis declarata prudentia; ut licet aliquis vos eligat ad ſubitum, nihil feciſſe videatur incertum. Similitudinem ſuorum felix vena cuſtodit: quando pudet delinquere, qui ſimilia nequeunt in ſuo genere reperire. Hinc eſt, quod melius agnoſcitur elegiſſe nobilem, quam feciſſe felicem: quia iſte commonitus, per Veterum ſe facta cuſtodit; ille exemplum non habet, niſi quod fecerit. Quapropter ſecure tibi credimus, quod toties tuo generi commiſſum fuiſſe gaudemus. Pater his faſcibus præfuit: ſed & frater eadem reſplenduit claritate. Ipſa quodammodo dignitas in penatibus veſtris larem poſuit, & domeſticum factum eſt publicum decus. Nam militiæ ordinem ſub fraterna laude didiciſti; cui mutuo connexus affectu, implebas laboribus ſocium, & conſiliorum participatione germanum, ad te potius pertinere dijudicans, quod frater acceperat. Hoc baculo reclinabatur ille felicior, altu quædam negligens præſumptione tui: quia per te omnia cernebat impleri. En dulce fratrum obſequium, & præſentium temporum antiqua concordia. Bene talibus ſenſibus judicium creditur, qui ſervare mores naturaliter ſentiuntur. Quod ſi amœni receſſus, & provinciale otium forte libuiſſent; ad te catervæ cauſantium, & anxia currebant vota læſorum. Boni Judicis inter eos aſſumebas officium; & futurorum quodam urgente præſagio, quod a nobis accipere poteras, meritorum aſſumptione peragebas. Meminimus etiam, qua nobis in primordiis Regni noſtri devotione ſervieris, quando maxime neceſſarium fidelium habetur obſequium. Nam cum poſt * tranſitum divæ memoriæ domni avi noſtri anxia populorum vota trepidarent, & de tanti regni adhuc incerto herede ſubjectorum ſe corda perfunderent, auſpicia noſtra Liguribus felix portitor nuntiaſti; & ſapientiæ tuæ allocutione firmati mœrorem, quem de occaſu conceperant, ortu noſtri Imperii in gaudia commutabant. Innovatio Regis ſine aliqua confuſione tranſivit; & ſollicitudo tua præſtitit quod nos nullus offendit. Atque ideo probato talibus inſtitutis, ab * Indictione feliciter ſexta Sacrarum Largitionum Comitivam, propitia tibi Divinitate, concedimus. Uſurus es omnibus privilegiis, atque emolumentis, quæ ad tuos deceſſores pertinuiſſe noſcuntur. Abſit enim, ut aliqua calumniæ machinatione quatiantur, qui actionis ſuæ firmitate conſiſtunt. Fuit enim tempus, cum per delatores vexarentur & Judices. Deponite jam formidinem, qui non habetis errorem: fructibus veſtrarum utimini dignitatum; nam quod vobis per deceſſores, prædeceſſoreſque noſtros temporibus domni avi noſtri conſuetudo longa dedit, indulgentia quoque noſtra cuſtodit. Conferimus tibi honorem germani, ſed tu fidem ejus imitare ſervitii. Nam ſi illum ſequeris, multos laude præcedis: virum auctoritatis maximæ, probatæ * conſtantiæ, qui ſub tanto Principe & ſine culpa paruit, & juſtitiam laudatus exercuit. Promptum eſt enim æſtimare quid geſſerit: quando ſub ingrato ſucceſſore Palatinum officium præconia ejus tacere non potuit. Difficile itaque non eſt moribus ſequi poſſe germanum: quia & in converſationis fructu plerumque conſentiunt, qui unius ſemine procreantur.

Gloria regni eſt reperiſſe Judices exquiſitos.

Similitudinē ſuorum felix vena cuſtodit.

Melius agnoſcitur elegiſſe nobilem, quam feciſſe felicem & quare.

* Juret. id eſt; *mortem.*

* *Anno Chriſti* 528.

* Ac. *conſcientiæ.*

In converſationis fructu plerumque cōſentiunt, qui unius ſemine procreantur.

EPISTOLA DECIMA SEPTIMA.

Senatui Urbis Romæ Athalaricus Rex.

Multum laudat Opilionem, patrem, & fratrem ipſius; & petit, ut faveant promotioni ejus ad Comitivam Sacrarum Largitionum.

TAnta eſt, Patres Conſcripti, in Candidato copia meritorum, ut vereamur, ne tardius

putetur electus, quam non ſit judicio comprobatus. Nam cum divæ memoriæ avus noſter optimos viros exquireret, nobis eum irremuneratum proſperior fortuna ſervavit. Illi paruit, illi multa officioſitate ſervivit, & a domino largiſſimo beneficiorum ſine aliqua retributione conſtat eſſe derelictum. Credo dilata eſt compenſatio meriti, ut nobis* aptior fieret cauſa præſtandi. Conveniat enim ſe pietas noſtra lege naturæ. Condignum eſt ab herede ſolvi, quod collatum conſtat auctori. Cur enim munificentia noſtra eum differret, cum eum proficere conſuetudo ſuæ nobilitatis urgeret? Patet huic manu clarus, ac ſumma fuit morum nobilitate conſpicuus: quem nec ferventia bella reſpuerunt, cum tranquilla otia prædicarent: corpore validus, amicitia robuſtus, ævi antiquitatem geſtabat, * abjectis ſæculi vitiis, ditatus claris honoribus. His temporibus habitus eſt eximius, cum Princeps non eſſet erectus. Sed quid antiquam parentum ejus repetimus nobilitatem, cum vicina reſplendeat luce germani; cujus non dicam proximitati, ſed vel amicitiæ conjunctum fuiſſe, poteſt eſſe laudabile? Hujus virtutibus ita ſe ſociavit atque connexuit, ut hoc potius ſit incertum, qui magis ex altero prædicetur. Amicitiis ille præſtat fidem: ſed magnam promiſſis debet iſte conſtantiam. Ille quoque avaritia vacuus; & iſte a cupiditatibus probatur alienus. Hinc eſt, quod norunt Regibus ſervare fidem: quia neſciunt vel inter æquales exercere perfidiam. Ibi enim mores facilius probantur, ubi natura ſub libertate monſtratur. Quomodo ergo ſub puritate non ſerviant dominis ſuis, qui neſciunt illuſiſſe collegis? His laudibus electus a conjuge, Baſilianæ ſociatus fertur eſſe familiæ; quod plerumque evenit a meritis, conjungi poſſe nobilibus. Inſpicite in eo, ſi placet, etiam familiarem vitam: quia ſæpius Majoribus noſtris viros induſtrios hæc ſigna prodiderunt. Res huic privata tanto fuit moderamine diſpoſita, ut nec aliqua tenacitate ſorderet, nec iterum nimia effuſione laberetur. Gentiles victu, Romanos ſibi judiciis obligabat; & unde ingratitudo dignitatibus plerumque venit, iſte diſceptando ſibi amicitiam colligebat. Videte, quid faciat nobilis natura. Ex Judicibus natus arbitrum agebat; quod niſi ex morum probitate nulla poteſt contingere ratione. Nam faſcibus obedire, plerumque poteſtatis neceſſitas cogit: parere Judici privato, ſola ſententiarum probitas facit. Unde nobis plus laudis videtur habere voluntarius Judex: quando ad audientiam non eligitur, niſi qui juſtus eſſe moribus æſtimatur. Quapropter, P. C. favete veſtris alumnis, & noſtris favete judiciis. Secundo ad veſtram Curiam venit, qui ex Senatore natus eſt, & aulicis dignitatibus probatur honoratus.

** Edit. Acc. apertior.*

Condignum eſt ab herede ſolvi, quod collatum conſtat auctori.

** MS. Aud. abjectis ſæculis Odoacris.*

Ibi mores facilius probantur, ubi natura ſub libertate monſtratur.

Faſcibus obedire plerumque poteſtatis neceſſitas cogit: parere judicio privato, ſola ſententiarum probitas facit.

EPISTOLA DECIMA OCTAVA.

Felici Viro Illuſtri, Quæſtori Athalaricus Rex.

Eum & ampliſſimis laudibus celebrat, & Quæſtura donat.

PRofeſſionem conſtat eſſe juſtitiæ, legum peritos Judices ordinare: quia vix poteſt negligere, qui novit æquitatem; nec facile erroris vitio ſordeſcit, quem doctrina purgaverit. Dudum te forenſibus negotiis inſudantem oculus Imperialis aſpexit; nec latere potuit, qua fide ſuſcepta peregeris, qua luculentia tractata peroraveris. Æquo gradu eloquentia tua atque conſcientia pariter incedebant: nullus (a) ſuſceptus, quod amplius deſideraret, habuit: nullus Judicum, quod in te corrigere poſſet, invenit. Acceſſit enim venuſtas oris, & caſtitas animi. Juvenem te ſolus decor oſtendit: ab ore primævo cana verba manaverunt. Contendit flos ætatis, & maturitas mentis: ſed potius illa ſuperavit, quæ nos ad virtutum gradus gloriamque perducit. Quapropter aptamus munera nomini, & meritis tuis; ut arcana Regia fidelis accipias, & vir eloquens litteratam reperias dignitatem. Nunc cauſas glorioſe judica, quas laudabiliter perorabas: aſſideat tibi propria & exercitata doctrina. Modo eſt felix & certa conditio negotiorum: quando ille ſententiam dicit, qui non poteſt ignorare, quod eligit. Non enim decet Judicem miniſtrum eſſe voluntatis alterius: ut magis alteri pareat, cui tot milites obſecundant. Certe ſi in aliis tolerandum utcumque, nimis in Quæſtore pudendum eſt; ut qui eligitur ad Principis conſilium, ſolatium expectet alienum. Et ideo, quod Deo auſpice dictum ſit, per* ſextam Indictionem Quæſturæ tibi conferimus dignitatem. Sed tuus honor imperitis opprobium eſt. Nam ſicut conſcientia læta eſt, quæ provehitur meritis, ita ſub reatu jacet, qui ſe imparem cognoſcit muneribus conſecutis. Habes priſcos viros, quos te deceat imitari. Præcedo fama, quem ſequeris dignitate. Nam ſi te privata vita virtutibus exercuit; quanto melius provecta declarabit? Sumpſiſti nomen ex meritis: cuſtodi, ut ſemper læteris veritate vocabuli. Nam cum omnis appellatio ad declarandas res videatur impoſita; nimis abſurdum eſt portare nomen alienum, & aliud dici, quam poſſis in moribus inveniri. Verum hæc bonæ conſcientiæ dicta ſufficiant: quia dubitari de illo creditur, qui plurimis admonetur.

Non facile erroris vitio ſordeſcit, quem doctrina purgaverit.

Non decet Judicem miniſtrum eſſe voluntatis alterius.

** Anno Chriſti 528.*

Conſcientia læta eſt, quæ provehitur meritis.

Dubitari de illo creditur, qui pluribus admonetur.

(a) Nullus ſuſceptus. Suſcepti nomine Clientem intellige. De quo verbo dicit Juret. ſe obſervaſſe in notis ad Symmach. lib. 5. Ep. 39.

EPISTOLA DECIMA NONA.

Senatui Urbis Romæ Athalaricus Rex.

Felicem cum familia plurimis ornat laudibus, & ſcribit ſe eum Quæſtorem elegiſſe.

LIcet cœtus veſter * genuino ſplendore ſemper irradietur; clarior tamen redditur, quoties augetur lumine dignitatum. Nam cœlum ipſum ſtellis copioſiſſimis plus refulget, & de numeroſa pulchritudine mirabilem intuentibus reddit decorem. Naturæ ſiquidem inſitum eſt, ut bonorum copia plus delectet. Prata denique floribus pinguntur innumeris: laudatur pinguis arvi denſior ſeges. Antiquitas vos fecit nobiles haberi: nos Senatum volumus etiam de numeroſitate prædicari. Hinc eſt, quod vobis aggregare cupimus, quem reperimus ubicumque præcipuum. Nam licet apud vos ſeminarium ſit Senatus: tamen & de noſtra indulgentia naſcitur, qui veſtris cœtibus applicetur. Alumnos cunctæ nobis pariunt aulicæ dignitates; Quæſtura autem vere mater Senatoris eſt: quoniam ex prudentia venit. Quid enim dignius, quam Curiæ participem fieri, qui adhæſit conſilio Principali? Sed quia prudenti viro non ſufficit generaliter concluſa laudatio, ejus nota propriaque tangamus. Quæſtorem noſtrum, P. C. cognoſcite eloquentia prius exercitata placuiſſe, & ſic* advocationis ſuæ crebras egiſſe victo-

** Ac. & For. gemino.*

Naturæ inſitum eſt, ut bonorum copia plus delectet.

** Ac. Niv. aſſidue.*

rias, ut merito ſibi eum electio triumphalis aſciverit; quatenus palmis felicibus inauguratus vobis daret omina laureatum. Ad Forenſe gymnaſium prima ætate deductus, ſtuduit ſemper integritati mentis; & nobiliſſimus pudore, caſtitatem corporis ſub nimio labore tranſegit. Orator facundus, graviſſimus patronus, ſuceptas cauſas ſuis præconiis adjuvabat: quando credi non poterat negotium improbabile, cui talis videbatur aſſiſtere. Nonne prætermittere hunc virum eſſet publicum damnum? Quid enim aut nobis, aut vobis debet eſſe acceptius, quam veſtro conjungi lateri, qui inter leges meruit approbari? Amare namque eas poteſt, per quas doctus enituit: dum affectat unuſquiſque gloriam ſuam; nec oblivisci poteſt animus, ex qua nobis parte fuerit ſociatus. Creditis forte, Principes Viri, novam in hunc impetratamque apparuiſſe prudentiam. Origo ejus hereditarias ſibi litteras vendicavit, cujus pater ita in Mediolanenſi foro reſplenduit, ut æterno fructu e Tulliano ceſpite pullularet. Proinde quamvis ſit vel inter mediocres difficillimum placendi genus: tamen advocationis laudem inter Primarios eloquentiæ frequenter meruit invenire. Is contra Magnum Olybrium ſtetit: is palmarum Eugenetis linguæ ubertate ſuffecit; & illis par extitit; quos ſingulares Roma cognovit. Quid enim generoſius, quam tot litterarum Proceres habuiſſe Majores? Nam ſi inveteratæ, & per genus ductæ divitiæ nobiles faciunt; multo magis præſtantior eſt, cujus origo theſauris prudentiæ locuples invenitur. Quapropter, P.C. favete noſtro judicio, ac ſuis meritis Candidato; quando * ſi collegæ manum clementiæ porrigitis, vos potius ſublevatis.

Affectat unuſquiſque gloriam ſuam.

* MS. Gr.& Cuj. *ſic.*

EPISTOLA VIGESIMA.

Albieno Viro Illuſtri, Præfecto Prætorio Athalaricus Rex.

Scribit ſe Præfectum Prætorio propter improbitatem Præfectura amoviſſe, & in ejus locum ſuffeciſſe Albienum, qui ſummopere prædicatur.

Aſſertio meritorum eſt, potuiſſe elegi poſt improbitatem Judicis accuſati: quando exceſſus præcedentium non corrigitur, niſi cum ſucceſſor optimus invenitur. Contrariis rebus plerumque medicina ſuccedit. Nam dum calor vitalis adhibitus fuerit, frigus peſtiferum tunc recedit. Nubila ipſa ventorum ſpiratione terguntur; & Aquilo faciem cœli tranquillam reddit, quam Auſtralis aura turbaverit. Sic nos deceſſorem tuum ſummovimus amore generalitatis; ut tu ſaluberrimus advenires. Contraria prioribus imitare, & laudanda peregiſti. Ille calumniis odioſus: tu ſtude, ut juſtitia reddaris acceptus. Rapax ille; tu continens. Bonorum omnium brevis eſt definitio, vitare quæ fecit: quoniam vere illaudanda ſunt, quæ ſuo judicio comprobavit. Reſpice denique in illo odium publicum; & tu amorem affectare cunctorum. Tanti tuis moribus gratias agant; quanti illius acerbitatem actionis accuſant. Animare igitur dedecore præcedentis: quando poſt illum profeſſæ malitiæ virum, vel a malis abſtinuiſſe laudabile eſt. Nam quale erit, ſi beneficia provinciis tribuas, quæ hactenus non habebant? Bonum inſolitum plus amatur; & ſequenti gaudio confert dulcedinem temporum præmiſſa triſtitia. Atque ideo Præfecturæ tibi faſces per ſextam feliciter Indictionem, Deo auxiliante, conferimus: quæ quanto fuit hactenus læſione terribilis, tanta nunc habere debet beneficia lenitatis; ſiquidem ſauciata tua cura refovenda ſunt. Non tuis, non alienis manibus quiſquam gravetur. Nam ultra omnes impietates eſt * nocere læſos, qui ſanare creditur vulneratos. Redeat ad nomen antiquum Præfectora illa Prætorii, toto orbe laudabilis. Cujus ſi principium quæramus, per Joſeph a beneficiis inchoavit. Nec immerito a legibus noſtris pater provinciarum, pater etiam prædicatur Imperii: quia ſic juſte, ſic provide agi voluerunt, ut non diſtrictum Judicis nomen, ſed vocabulum illi pietatis imponerent. Juſtis, ac debitis compendiis noſtrum per te creſcat ærarium. Lucra renuimus, quæ legum cauta profanant: pecunias illas volumus, quibus libra juſtitiæ ſuffragatur. Ædes noſtras nequitiam non patimur introire: quia nec * privata intromittere poſſumus, quam publica voce damnamus. Audite, Judices, quid amemus: nolite aliud in malum publicum ſuſpicari. Nam cui vos per iniquas proviſiones creditis eſſe placituros, cum nos cognoſcatis ſola illa diligere, quæ poſſunt juſtitiæ monitis convenire? Veſtris jam moribus peccatis, ſi poſt iſta delinquitis. Sed illi forte talia geſſerint, qui ad dignitates ſuis parentibus incognitas pervenerunt, tu poſt patris Præfecturam laudabilem, aliquid, quod melius prædicetur, adjunge: quia diligentior ſemper eſſe debet, qui ſequitur; dum bona parentum probabiliter & imitari cupimus, & vincere feſtinamus. Accedit etiam tuis laudibus, quod dictis prudentum probaris imbutus. Grave eſt ſapienti offendere, ubi alterum reperit incidiſſe. Jus forte prætereat, qui jura neſcivit; totum a te legitimum quæritur, cujus origo indocta fuiſſe neſcitur. Æquales tibi ſunt libri Veterum, & actiones parentum. Præſta opinioni tuæ, præſta noſtro judicio; ut impar non ſis meritis, quorum æquaſti per noſtra beneficia dignitates.

Contrariis rebus plerumque medicina ſuccedit.

Bonum inſolitum plus amatur.

Anno Chriſti 528.

* Gr.& Cuj *necare.*

Ultra omnes impietates eſt necare læſos, qui ſanare creditur vulneratos.

Præfectura Prætorii a Joſepho inchoavit.

* MS.& Gr. *privatim introducere.*

Grave eſt ſapienti offendere, ubi alterum reperit incidiſſe.

EPISTOLA VIGESIMA PRIMA.

Cypriano Viro Patricio Athalaricus Rex.

Illum ob egregia bellicæ virtutis facinora, & ob filios bene inſtitutos, Regique oblatos laudat. Tum Patriciatus dignitatem ei confert.

Licet propriis frequenter honoribus, & germani tui fueris dignitate laudatus; tamen quia natura bonorum non expenditur, cum refertur, quaſi ad judicium revertimur, de quorum jam præconia multa ſonuerunt. Teſtificatum eſt de te, quicquid de fidelibus, quicquid de benemeritis debuit æſtimari. Sed digne laudum, cum voluerit, novitates emittit, qui ſe actionis probitate complevit. Natura perennis fontis eſt gloriæ vena laudabilis; nam ſicut ille (*a*) fluendo non expenditur: ſic nec iſta celebri ſermone ſiccatur. Quod & ſi tranſacta taceantur, nova probaris ſuggerere quæ dicantur, qui cum ætate creſcis ſemper & meritis. Curſus annorum laudis tibi procurat augmentum. Seneſcis quidem corpore, ſed laude juveneſcis. Merito tibi prolixior ætas optatur, in quo fama ſemper robuſtior invenitur. Habuiſti ſub divæ memoriæ domno avo noſtro in utraque parte laudatas ſemper ex-

Natura bonorum non expenditur, cum refertur.

Prolixior ætas optatur, in quo fama ſemper robuſtior invenitur.

cubias. Vidit te adhuc gentilis Danubius bellatorem: non te terruit Bulgarum globus, qui etiam noſtris erat præſumptione certaminis obſtaturus. Peculiare tibi fuit & renitentes Barbaros aggredi, & converſos terrore ſectari. Sic victoriam Gothorum non tam numero, quam labore juviſti. Poſtea vero, quod non minus ipſis certaminibus fuit, Referendarii officium laborioſis contentionibus exhibebas. Fuerunt enim apud illum virtutum omnium virum exercitualia, vel pacata ſervitia. Quis enim non ageret bellum, qui illi potuit competens exhibere reſponſum? Qui tantam firmitatem animi ſemper exegit: tantam verborum in aſſerenda veritate conſtantiam; ut merito ſe viciſſe diceret hoſtem, qui illo præſente vitare valuiſſet errorem. Hinc fuit, quod ejus obſequia reddiderunt prudentes: quia cautela ſemper adhibita erigit ſenſum; & dum culpam quis formidat incurrere, ſapientibus ſe nititur aggregare. Contulit etiam dignitatem Sacrarum Largitionum, hoc eſt laborum tuorum * aptiſſimum munus; quam ſic caſta, ſic moderata mente peregiſti, ut majora tibi deberi faceres, quamvis eam in magna præmia ſuſcepiſſes. Per hæc te florida juventus exercuit: ſed noſtris temporibus ætas matura ſervavit. Conſilio quidem plurimum vales, nec (b) fractus tamen ætate cognoſceris. Sic enim adeptus es ſenectutis bona, ut ejus non ſubires incommoda. Hæc ſunt, quæ in te æſtimamus * augenda; ut ſicut es conſcientia præditus, reddaris quoque honore reverendus. Sunt enim beneficiis noſtris conſentanea, & vitæ ſuperna judicia: quando talium filiorum pater effectus, natura ipſa videris eſſe Patricius. Quorum bona vernantia non eſt abſurdum referri: quando educantium felicior laus eſt, de filiorum probitate laudari. Primum, quod non minimæ laudis præſtat initium, infantia eorum nota eſt Palatio. Sic fœtus tui more aquilæ ſe probantes, Regales oculos ab ipſis pene cunabulis pertulerunt. Relucent etiam gratia gentili, nec ceſſant armorum imbui fortibus inſtitutis. Pueri ſtirpis Romanæ noſtra lingua loquuntur: eximie indicantes exhibere ſe nobis futuram fidem, quorum jam videntur affectaſſe ſermonem. Habemus, unde tibi, felix pater, præmium debeat referri, qui & filiorum tuorum nobis animos obtuliſti. Quapropter multis laboribus, multaque fide & conſtantia comprobato, Patriciatus tibi, Deo auſpice, conferimus dignitatem: honorem quidem celſum, ſed qui tuis meritis probetur eſſe æqualis. Fruere igitur probatiſſimis inſtitutis; ut cum bona tua geminaveris, noſtris interim beneficiis augearis.

Cautela ſemper adhibita erigit ſenſum.

* Ac *aptiſſimum.*

* Ac. *agenda.*

Educantium felicior laus eſt, de filiorum probitate laudari.

(a) Fluendo ſiccatur. Baſil. de Eleemoſyna: ut putei quo ſæpius hauriuntur, eorum aquæ purius fluunt, τὰ φρέατα πολλάκις ἐξαντλούμενα, κυριώτερά ἐστι. *Forn.*

(b) Nec fractus tamen ætate. D. Hieronymus c. preſbyterorum, c. ſeq. Non enim in homine ætas, ſed virtus ſpectanda eſt. Menander, οὐχ αἱ τρίχες ποιοῦσιν αἱ λευκαὶ φρονεῖν, ἀλλ' ὁ τρόπος εἶναι ἐστὶ τῇ φύσει γέρων. Quam ſententiam adumbrans in Catone Majore Cicero, non cani, inquit, non rugæ repente auctoritatem adferunt: ſed rectè acta ætas auctoritatis fructus præbet extremos. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA SECUNDA.

Senatui Urbis Romæ Athalaricus Rex.

Poſt enumeratas Cypriani, filiorumque ejus laudes ſcribit ſe illum ad Patriciatus honorem evexiſſe; &, ut electioni ejus faveant, hortatur.

SI favore veſtro dignus eſt, qui vel ſemel Regale potuit impetrare judicium; quid, P. C. vir magnificus merebitur Cyprianus, qui vobis toties gratior debet effici, quoties a nobis dignitates acceperit? Certantes in ſtadio numeroſior corona glorificat: Olympicos * currus frequens palma nobilitat: ſic vel in levibus rebus glorioſior efficitur, cui frequenter præmia referuntur. De primo denique provectu poteſt eſſe cunctatio: dum multi fallunt Principis animum: quando facile eſt illudere, cui ſemper votum eſt præſtitiſſe. Sed talem mentis exhibuit conſtantiam, tantum bonorum habuit propoſitum, ut ſemper in ſe provocaverit Regium munus. Hæc eſt certa gloria, hæc indubitata ſententia, frequenter potuiſſe mereri, per quod homines conſtat ornari. Hos etiam intrare in noſtram Curiam decet, qui ad primos honores non expendunt meritum ſuum: ſed cum magna ſuſceperint, iterum majora promerentur. Ornant quoque tales & noſtra judicia: quoniam bene prius electus creditur, qui ſæpius approbatur. Natura ipſa boni adhibita perſeverantia pretiatur: quia minus eſt laudanda incipere, quam bonorum propoſitum cuſtodire. Similes habuiſtis olim, P. C. Decios, ſimiles Veruſtas prædicat fuiſſe Corvinos. Neque enim hic vir, de quo nobis ſermo eſt, noſtrum ſibi tantummodo * conciliavit arbitrium: ab uno quippe Principe provehi, videtur forte gratioſum; jam & ſub altero meruiſſe provectum, apud utroſque integrum conſtat fuiſſe judicium. Cunctos ergo ſequaces habet, qui aliquid ex veritate decernit. Hunc provectus ſui auctorem meruit, ut nos augmentatores digniſſime reperiret. Ille in eum fundamenta poſuit bonorum: nos culmen conſtruximus dignitatum. Et ideo, P. C. tot laboribus, tot laudibus clarificato illuſtri viro Cypriano ſuggeſtum quoque Patriciatus addidimus: ne major eſſet meritis ſuis, quam honoribus noſtris. Favete nunc collegæ, quem ſæpe decoraſtis extranei. Securus ad vos redit, qui jam honores ſuos in libertatis Aula repoſuit. Habet etiam unde nobis reddatur acceptior: quando tales Curiæ veſtræ alumnos protulit, de quibus quamvis avidus pater tamen propria vota ſuperavit, non infantia trepidos, non ad reſpondendum, ut licebat, ignaros. Variis linguis loquuntur egregie, maturis viris communione miſcentur. Sic cum nobis noti ſunt, in ipſo ætatis primordio adoleſcentiam tranſierunt. Præſtet divina Majeſtas; ut ſicut de patre eorum munificentiæ nomen extulimus: ſic & in eis pietatis noſtræ titulos augeamus.

* Ac. *curſus.*

Vel in levibus rebus glorioſior efficitur, cui frequenter præmia referuntur.

Facile eſt illudere, cui ſemper votum eſt præſtitiſſe.

Hæc eſt certa gloria, frequenter potuiſſe mereri, per quod homines conſtat ornari.

Natura boni adhibita perſeverantia pretiatur.

* Jur. V. C. *reconciliavit.*

Cuncti ſequaces habet, qui aliquid ex veritate decernit.

EPISTOLA VIGESIMA TERTIA.

Bergantino Viro Illuſtri, Comiti Patrimonii Athalaricus Rex.

Præcipit, ut maſſas quaſdam, quæ ex facultatibus matris Theodahado, quem eximie laudat, obtigerant, actoribus ejus abſque ulla mora tradat.

LIcet munificentiam Regis quotidie deceat cum ſole relucere, & jugiter aliquid facere,

quo poſſit largitas Principis apparere: huic tamen conſcientiæ debitum ſolvitur, quoties parentibus ſub æquitate præſtatur. Lucrantur Principes dona ſua; & hoc vere theſauris reponimus, quod famæ commodis applicamus. Abſit enim, ut negemus affini, quod ſolemus cuſtodire ſubjectis: quando qui nobis ſanguine conjungitur, plus meretur; nec fraudari poteſt proprio deſiderio, qui militat ſub Judice gratioſo. Atque ideo illuſtrem Magnitudinem tuam præcelſo atque ampliſſimo viro Theodahado maſſas ſubter annexas, tot ſolidos penſitantes, ex patrimonio quondam magnificæ fœminæ matris ipſius, præcipimus reformari, ejus feliciter dominio pleniſſime vindicandas; cujus ſucceſſionis integrum jus in ea, qua præcipimus parte, largimur. De cujus fide ac ſinceritate præſumimus, ut ſequenti tempore reliqua ſupra memorati * (a) matrimonii cum omni adjecta quantitate mereatur. Quid enim tali viro negare poſſimus, qui etiam meliora ſuis obtinere poſſit obſequiis, vel ſi non probaretur affinis? Vir, quem nobilitatis ſuæ nulla inflat elatio, modeſtia humilis, prudentia ſemper æqualis, quid a nobis mereatur intendite: quoniam ad gloriam noſtram trahimus, qui eum proximum confitemur. Quapropter æquiſſimæ juſſioni operam * navanter impendite, * dilectiſque ſedis veſtræ Chartariis deſignatas * maſſas auctoribus ejus, ſine aliqua dilatione contradite; ut ſumma nobis charitate ſociatus, gratia præſentis muneris reddatur acceptior.

Lucrantur Principes dona ſua. *Non poteſt fraudari proprio deſiderio, qui militat ſub Judice gratioſo.* * Alii, *patrimonii.* *Theodahadi laus.* *Juret. *ovanter.* * Gr. *directis.* * Gr. *actoribus.*

(a) Patrimonii cum omni adjecta. Quo nomine bona, quæ liberis a matre obvenerint, interdum ſignificari Fr. Connanus lib. 8. cap. 3. notat, aliique ex Seneca, Valer. Maximo, & Suetonio contendunt. Plutarchus contra non levi ratione diſputat ἐν παραγγέλμασι γαμικοῖς: cui hujus loci lectio (patrimonii) duorum manuſcriptorum codicum auctoritate confirmata ſuffragatur. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA QUARTA.

Clero Eccleſiæ Romanæ Athalaricus Rex.

Remittit ad Papæ judicium eos, qui Clerico Romano litem intenderint. Qui Sanctæ Sedis auctoritatem contempſerit, eum vult & cauſa cadere, & decem librarum auri multa pauperibus eroganda puniri.

TAnto Divinitati plurima debemus, quanto a cæteris mortalibus majora ſuſcepimus. Nam quid ſimile rependat Deo, qui potitur Imperio? Sed licet pro tanto munere nihil compenſari poſſit idonee: ipſi tamen gratia redditur, dum in ſervientibus honoratur. Itaque flebili aditione cauſamini, hoc fuiſſe longæ conſuetudinis inſtitutum, ut ſi quis ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ ſervientem aliqua crederet actione pulſandum, ad ſupradictæ civitatis Antiſtitem negotium ſuum dicturus occurreret: ne Clerus veſter forenſibus litibus profanatus, * negotiis potius ſæcularibus occupetur: addentes, Diaconum quoque veſtrum ad contumeliam religionis tanta executionis acerbitate compulſum, ut Sajus eum propriæ cuſtodiæ crederet mancipandum. Preſbyterum quinetiam Romanæ Eccleſiæ pro levibus cauſis aſſeritis criminaliter impetitum. Quod nobis, pro ingenita reverentia, quam noſtro debemus Auctori, diſplicuiſſe profitemur; ut qui pridem ſacris meruerant inſervire miniſteriis, conventionis irreverenter nefariis injuriis ſubjacerent. Sed aliorum plectenda ſubreptio nobis obtulit pleniſſimæ laudis eventum; ut cauſa contingeret præſtandi, quæ nos cœleſtibus commendaret auxiliis. Atque ideo conſiderantes Apoſtolicæ Sedis honorem, & conſulentes deſideriis ſupplicantium, præſenti auctoritate moderato ordine definimus; ut ſi quiſpiam ad Romanum Clerum aliquem pertinentem in qualibet cauſa probabili crediderit actione pulſandum, ab beatiſſimi Papæ judicium prius conveniat audiendus; ut aut ipſe inter utroſque more ſuæ Sanctitatis agnoſcat, aut cauſam deleget æquitatis ſtudio terminandam; & ſi forte, quod credi nefas eſt, competens deſiderium fuerit petitoris eluſum, tunc ad ſæcularia fora jurgaturus occurrat, quando ſuas petitiones probaverit a ſupradictæ Sedis Præſule fuiſſe contemptas. Quod ſi quis extiterit tam improbus litigator, atque omnium fuerit judicio ſacrilega mente damnatus, qui reverentiam tantæ Sedi exhibere contemnat, & aliquid de noſtris affatibus crediderit promerendum; ante alicujus conventionis effectum decem librarum auri diſpendio feriatur, quæ a Palatinis Sacrarum Largitionum protinus exactæ, per manus ſæpe memorati Antiſtitis pauperibus erogentur: carenſque impetratis, negotii quoque ſui amiſſione mulctetur. Dignus eſt enim duplici pœna percelli, qui & divinam reverentiam, & noſtra juſſa temerarit. Sed interim vos, quos judicia noſtra venerantur, Eccleſiaſticis vivite inſtitutis. Magnum ſcelus eſt, crimen admittere, quos nec converſationem decet habere ſæcularem; profeſſio veſtra vita cæleſtis eſt. Nolite ad mortalium vota humilia, & errores deſcendere. Mundani coerceantur humano jure: vos ſanctis moribus obedite.

Gratia Deo redditur, dum in ſervientibus honoratur. * MS. Gr. Cuj. & For. *officiis.* *Cauſa Cleri Romani ad ſummi Pontificis judicium remittuntur.* *Profeſſio Clericorum vita cæleſtis eſt.*

EPISTOLA VIGESIMA QUINTA.

Joanni Viro Illuſtri, Referendario Athalaricus Rex.

Confirmat munificentiam Tulum, qua domum in Caſtro Lucullano poſitam Joanni conceſſerat.

VAlde dignum eſt, in eis aliena ſervare, quibus nos oportet propria dona conferre. Quid enim de illa munificentia poſſis ambigere, quando a nobis te intelligis mereri, quod a noſtris deceſſoribus accepiſti? Profitemus itaque alterius quidem donum, ſed noſtrum eſſe judicium; & modernam Principis mentem præveniſſe tantum velociſſimam largitatem. Hinc eſt, quod * divæ memoriæ avum noſtræ Clementiæ domum in Caſtro Lucullano poſitam, obſequiorum tuorum ſedulitate provocatum, conſtat voluiſſe largiri. Cujus diſpoſitionem ſecutus Patricius * Tulum, poſteaquam illi noſtra eſt liberalitate conceſſa; præfatam domum actu legitimo in tua optime jura tranſmiſit. Quapropter Serenitas noſtra vel inchoatæ voluntatis deſiderium, vel Tulum pleniſsimæ donationis effectum præſenti auctoritate corroboramus; ut ſæpe dicta domus * Patriciæ recordationis Agnelli, in Lucullano Caſtro poſita, cum omnibus ad ſe pertinentibus in tua vel heredum tuorum poſſeſsione permaneat; & quicquid de hac facere malueris, habebis liberam poteſtatem: cujuſlibet vel privati nominis, vel publici poſthac inquietudinem ſummoventes: ubi & ſi quid eſſet quolibet caſu, qua-

* Jur. V. C. *divinæ.* * *Superius Ep. 9. & 10.* * Niv. Ga. Gr. & Cuj. *paternæ.*

libet inquiſitione fortaſſis ambiguum, hujus auctoritatis noſtræ judicio conſtat exploſum. Fruere, juvante Deo, rebus propriis, ex noſtra quoque auctoritate ſolidatis. Alii enim tibi jura legitima præſtiterunt: nos poſſeſſionis quietem, & cunctis ſæculis ſecuram conferimus firmitatem. Sed ne quis forſitan tam egregiæ voluntatis noſtræ invidus temerator exiſtat; jubemus eum, qui ex hac re quolibet tempore vel fiſci nomine, vel privati movere tentaverit aliquam quæſtionem, dare tibi, vel ad quam pertinere volueris domum ſuperius deſignatam, pœnæ nomine auri libras centum, & fruſtratum ſuis auſibus, infamatumque diſcedere. Nunc enim voluntatis ſuæ meretur invenire fructum, qui aliquid contra noſtrum videtur quæſiiſſe judicium.

EPISTOLA VIGESIMA SEXTA.

Univerſis Reatinis, & Nurſinis Athalaricus Rex.

Præficit illis Quidilanem, & jubet, ut ipſi obediant.

Glorioſus domnus avus noſter deſideria veſtra cognoſcens, Quidilanem Sibiæ filium (a) Priorem vobis quidem facere diſponebat: ſed quia interveniente mortali conditione nequivit cogitata complere; neceſſe nobis eſt, ejus vota perficere, ne tantus vir de aliquo inaniter judicetur bona potuiſſe ſentire. Atque ideo præſenti auctoritate præcipimus, ut eum Priorem feliciter habere debeatis; & quæ ordinaverit pro diſciplina ſervanda, ubi noſtra maxime utilitas continetur, in omnibus obedire debeatis: quia ſic domni avi noſtri eſtis moribus inſtituti, ut & leges libenter audiatis, & Judices. Hoc eſt enim, quod noſtrum comit Imperium: quod opinionem noſtram inter gentes amplificat, ſi talia geratis, quæ & nobis accepta, & Divinitati poſſunt eſſe gratiſſima. Robuſtius enim inimici noſtri vincuntur moribus bonis: quia quos ſuperna protegunt, felices adverſarios habere non poſſunt. Pugnatis enim efficaciter foris, dum in ſedibus veſtris juſtitiam favere contenditis. Iſta enim duo mutua ſe amplexatione conſociant: qui æquitatem coluerit, fructum victoriæ poſſidebit. Nam quæ neceſſitas ad injuſta compellat, cum vos & fortes alant propriæ, & munera noſtra, Domino adjuvante, ditificent? Nam & ſi cui aliquid expetendum eſt, ſperet* de munificentia Principis, quam de præſumptione virtutis. Quia vobis proficit, quod Romani quieti ſunt, qui dum æraria noſtra ditant, veſtra donativa multiplicant.

Quos ſuperna protegunt, felices adverſarios habere nō poſſunt.

* Subaudi, *potius*. Jur.

(a) Cuſpinianus in Auſtriaca hiſtoria. Prior Imperii Romani. Et Abdias Babylon. 1. de Zachæo. *Jur.*

EPISTOLA VIGESIMA SEPTIMA.

Dumerit Sajoni, & Florentiano Viro Devoto, Comitiaco Athalaricus Rex.

Præcipit, ut percurrant Faventinum territorium, &, ſi quem Gothorum, aut Romanorum incolas vexaſſe repererint, is, habita damni ratione, & mulcta affligatur & pœna.

Severitas publica ſicut ab innocentibus vacat; ita neceſſe eſt, ut in ſceleratis operam ſuæ diſtrictionis impendat: quia non ſemper unum merentur judicium diverſa merita perſonarum. Morbi ipſi diſſimilibus ſuccis ſanantur herbarum: aliis cibi, aliis ferrum optatam revocat ſoſpitatem; & pro qualitate paſſionis præceptum merentur artificis. Et ideo devotio veſtra per Faventinum territorium incunctanter excurrat; & ſi quos Gothorum atque Romanorum in direptionibus Poſſeſſorum ſe miſcuiſſe repererit, ſecundum facti æſtimationem & damnis affligantur, & pœnis: quia gravius plectendi ſunt, qui nec admonitionibus juſtis, nec judiciis Principis obediendum eſſe crediderunt: quando major ambitus eſt dominis nobis velle ſervire; ut commendati bonis initiis reliquam vitam ſecuritatis munere perfruantur.

Non ſemper unum merentur judicium diverſa merita perſonarum.

EPISTOLA VIGESIMA OCTAVA

Cunigaſto Viro Illuſtri Athalaricus Rex.

Decernit, ut Tancanem, qui Conſtantii & Venerii agellum Fabriculam nomine abſtulerat, quique eos ſervituti addixerat, ſuo jubeat adeſſe judicio, ut juri conſenteaneam ſubeat ſententiam.

Permovit Serenitatem noſtram Conſtantii, atque Venerii dolenda conqueſtio, qua ſibi a Tancane juris proprii agellum, quod Fabricula nominatur, cum ſuo peculio cauſantur ablatum: adjicientes, ne rerum ſuarum repetitionibus imminerent, liberis ſibi conditionem ultimæ ſervitutis imponi. Atque ideo Magnitudo tua, decretis obſecuta præſentibus, præfatum ſuo jubeat adeſſe judicio: ubi omni inter partes veritate diſcuſſa, juri conſentaneam, & amicam veſtris moribus proferte ſententiam. Quia ſicut grave eſt de ſuo dominos jure cedere: ita noſtris eſt ſæculis inimicum, ſervitutis jugo libera colla deprimere. Momenti jure ſi competunt, (a) primitus reddantur invaſa: ita tamen, ut perſona legitima diſceptationibus non deſiſtat. Ceſſet violenta præſumptio, ut cauſa Judicis cognoſcatur arbitrio; & aut convictos ſervos cum rebus ſibi competentibus poſſideat: aut probatos liberos indemnes, atque integros derelinquat. Sufficit enim, quod ei relaxamus pœnam, qui facere præſumpſit injuriam.

*Ed. *conjunctos*.

(a) Primitus reddantur invaſa. Tranſlatitia juris ſententia eſt, dejectum vi de rei ſuæ poſſeſſione, ſeu ſpoliatum ante omnia reſtitui oportere, l. 1. C. ſi per vim vel alio modo, l. 7. ſi quis ad ſe. C. ad l. Jul. de vi. publ. cap. 7. conquerente, reſtit. ſpol. *Forner.*

EPISTOLA VIGESIMA NONA.

Honoratis Poſſeſſoribus, & Curialibus Parmenſis civitatis Athalaricus Rex.

Jubet, ut cloacarum urbis ora pandant, & ut hoc opus Geneſius urgeat.

Dignum eſt, ut libenti animo faciatis, quæ juberi pro urbis veſtræ utilitate cognoſcitis; nam quod proprio ſumptu decuit aggredi, compendioſe vobis conſtat offerri. Civitatem ſiquidem veſtram diutina ſiccitate laborantem, juvante Deo, domnus avus noſter ſaluberrima unda rigavit. Cui nunc ſtudio veſtro cloacarum ora pandantur: ne ſordium objectione tardata, reciprocans unda veſtris ædibus illidatur; & quas

debuit

debuit abluere, eaſdem vobis cogatur inferre. Cui operi, quamquam vos urgere debeat civicus amor, virum ſpectabilem Geneſium præcipimus imminere; ut nos ad meliora provocetis, ſi quæ juſſimus, gratanter efficitis.

EPISTOLA TRIGESIMA.

Geneſio Viro Spectabili Athalaricus Rex.

Præcipit, ut cogat Parmenſes Municipes, antiquos cuniculos ita diligenter emundare, ut aquam influentem nihil impediat.

AMore civitatis veſtræ antiqui oneris * formam domnus quidem avus noſter largitate Regia conſtruxit. Sed nihil prodeſt aquarum copias urbibus immiſiſſe, niſi nunc provideatur cloacarnm oportuna digeſtio: more vitæ humanæ, cujus ita ſalubritas continetur, ſi quod ore quis ſuſcipit, alia parte corporis relaxatus effuderit. Et ideo Sublimitas tua Parmenſes municipes faciet huic operi * gnaviter inſiſtere; quatenus antiquos cuniculos, ſive ſubterraneos, ſive qui junguntur marginibus platearum, diligenter * emundent; ut cum ſolemniter optatus vobis liquor influxerit, nulla * adjecti lætaminis objectione tardetur: quia gratiam unda non habet, niſi quæ jugiter influit, & viſa ſemper abſcedit. Illa enim, quæ * pulchre rivis exercitata ridet, quam deformis eſt in lacunis? Palus enim nec viſu grata, nec jumentis accomoda. Elementum pulcherrimum quidem, ſed cum in naturali puritate ſervatur. Sine hac agri ſqualent, urbes * anhela ſiccitate fatigantur; (*a*) ut merito antiqua prudentia, quos a civica converſatione ſegregandos eſſe judicavit, aquarum interdictione punierit. Quapropter tam utiliſſimæ rei omnium debet ſtudere conſenſus: quia civis animum non habet, qui urbis ſuæ gratia non tenetur.

* Juret. intellige, *aquaductum*.
* Ed. *noviter*.
* Alii, *emendent*.
* MS. & Ac. *objecti*.
Gratiam unda non habet, niſi quæ jugiter influit.
* Juret, legit *publice*.
* Juret, legit *anhelant*.
Civis animum non habet, qui urbis ſuæ gratia non tenetur.

(*a*) Ut merito antiqua prudentia, quos a civica converſatione ſegregandos eſſe judicavit, aquarum interdictione punierit. Lucianus in Alexandro ſeu Pſeudomant. de præſtigiatoris oraculis, ὡς ἔτι τὸν τοιοῦτον οὔτε στέγῃ τις ἐδέχετο, οὔτε πυρὸς ἢ ὕδατος ἐκοινώνει, ἀλλ' ἔδει γῆν πρὸ γῆς ἐλαύνεσθαι ὡς ἀσεβῆ καὶ ἄθεον. id eſt, hujuſmodi hominem neque tecto quiſquam excipiebat, neque igni aquave impertiebat: verum erat illi ſolum alio vertendum, tanquam impio deorumque contemptori. Feralia in Chriſtianos edicta recenſens. Victor Uticenſis lib. 3. de perſecutione Wandalica, addit, ut nullus quempiam illorum hoſpitio reciperet, aut alimoniam præſtaret. *Forn.*

EPISTOLA TRIGESIMA PRIMA.

Severo Viro Spectabili Athalaricus Rex.

Provinciam Brutiorum deſcribit; & jubet, ut tam Provinciales, quam Curiales fidejuſſoribus datis, pœnaque interpoſita promittant ſe majori anni parte in civitatibus, quas incolere maluerint, manſuros.

CUm te Præfectorum conſiliis laudabiliter inhærentem omnia didiciſſe credamus, quæ ad Reipub. ſtatum pertinent componendum: maxime cognoviſti litteris eruditus pulchram eſſe faciem civitatum, quæ populorum probantur habere conventum. Sic enim & in illis ſplendet libertatis ornatus, & noſtris ordinationibus neceſſarius ſervit effectus. Feris datum eſt, agros ſilvaſque quærere: hominibus autem focos patrios ſupra cuncta diligere. Aves ipſæ gregatim volant, quæ innoxia voluntate miteſcunt. Canori turdi amant ſui generis denſitatem. Strepentes ſturni compares ſequuntur indeſinenter exercitus. Murmurantes palumbi proprias diligunt cohortes; & quicquid ad ſimplicem pertinet vitam, adunationis gratiam non refutat. Contra, animoſi accipitres, aquilæ venatrices, & ſupra omnes alites acutius intuentes, volatus ſolitarios concupiſcunt: quia rapaces inſidiæ innoxia conventicula non requirunt. Ambiunt enim aliquid ſoli agere, qui prædam cum altero non deſiderant invenire. Sic mortalium voluntas plerumque deteſtabilis eſt, quæ conſpectum hominum probatur effugere; nec poteſt de illo aliquid veraciter credi, cujus vitæ teſtis non poteſt inveniri. Redeant Poſſeſſores, & Curiales Brutii in civitatibus ſuis. Coloni ſunt, qui agros jugiter colunt. Patiantur ſe a ruſticitate diviſos, quibus & honores dedimus, & actiones publicas probabili æſtimatione commiſimus: in ea præſertim regione, ubi affatim veniunt inelaboratæ * deliciæ. Ceres ibi multa fœcunditate luxuriat; Pallas etiam non minima * largitate congaudet: plana rident paſcuis fœcundis, erecta vindemiis: abundat multifariis animalium gregibus, ſed equinis maxime gloriatur armentis; merito, quando ardenti tempore tale eſt vernum ſilvarum, ut nec muſcarum aculeis animalia fatigentur, & herbarum ſemper virentium ſatietatibus expleantur. Videas per cacumina montium rivos ire puriſſimos; & quaſi ex edito profluant, ſic per Alpium ſumma decurrunt. Additur, quod utroque latere copioſa marina poſſidet frequentatione commercia; ut & propriis fluctibus affluenter exuberet, & peregrino penu vicinitate littorum compleantur. (*a*) Vivunt illic ruſtici epulis urbanorum, mediocres autem abundantia præpotentium; ut nec minima ibi fortuna copiis probetur excepta. Hanc ergo provinciam civitatibus nolunt incolere, quam vel in agris ſuis ſe fatentur omnino diligere? Quid prodeſt tantos viros latere litteris defœcatos? Pueri liberalium ſcholarum conventum quærunt; & mox ut foro potuerint eſſe digni, ſtatim incipiunt agreſti habitatione neſciri: proficiunt, ut dediſcant: erudiuntur, ut negligant; & cum agros diligunt, ſe amare non norunt. Quærat eruditus, ubi poſſit exiſtere glorioſus: prudens frequentiam non reſpuat hominum, in qua ſe novit eſſe laudandum. Alioqui virtutibus fama tollitur, ſi earum merita in hominibus neſciantur. Nam quale deſiderium eſt, civium frequentiam deſerere, cum aliquas quoque avium converſationi humanæ ſe videamus velle miſcere? Mortalium enim penatibus fiducialiter nidos philomela ſuſpendit, & inter commanentium turbas pullos nutrit intrepida. Fœdum ergo nimis eſt nobili filios in deſolationibus educare, cum frequentationi humanæ videat alites ſua pignora commiſiſſe. Redeant igitur civitates in priſtinum decus: nullus amœnitatem ruris præponat mœnibus Antiquorum. Quomodo poteſt in pace refugi, pro qua oportet bellum (ne vaſtetur) aſſumi? Cui enim minus grata nobilium videatur occurſio? Cui non affectuoſum ſit cum paribus miſcere ſermonem, forum petere, honeſtas artes inviſere, cauſas proprias legibus expedire, interdum Palamediacis calculis occupari, ad balneas ire cum ſociis, prandia mutuis

Quicquid ad ſimplicem pertinet vitam, adunationis gratiam non refutat.
Non poteſt de illo veraciter credi, cujus vitæ teſtis non poteſt inveniri.
Brutiorum provincia deſcribitur.
* MS. *divitiæ*.
* Juret. ſubaudi, *olea*.
Virtutibus fama tollitur, ſi earum merita in hominibus neſciantur.

ſis parietibus copioſæ deliciæ: captivi teneantur aquatiles greges; hic ubique ſub libertate vivaria ſunt. Adde, quod tam amœna eſt ſuſcepta piſcatio, ut ante epuloſum convivium intuentium paſcat aſpectum. Magnum eſt enim gaudium deſiderata cepiſſe: ſed in hujuſmodi rebus gratior eſt plerumque amœnitas oculi, quam utilitas captionis. Sed ne longius evagemur, inter Neptunias gazas habitare creditur, cui otia Bajana præſtantur. His itaque rebus delicioſa exercitatione ſaginati, ad pulcherrima lavacra contenditis, quæ ſunt & miraculis plena, & ſalutis qualitate pretioſa. Nam etſi hominum cura fabricata noſcuntur, naturalibus certe miniſteriis exhibentur. Fornaces ibi non robora convecta ſuccendunt: ceſſante flamma, ibi perpetuus calor operatur: illic globi fumiferi neſciuntur: aura eſt puriſſima, quæ miniſtrat vapores, ſudores provocat dulciter anhelos; & tanto a communibus balneis ſalubrior invenitur, quantum ab humana induſtria celſior eſt natura. Videas illic undas perpetuis fumare gurgitibus, quæ ita videntur lavantium explere deſideria, ut humano credas ſtudio temperatas. Cedat Corallici pelagi laudata ſemper opinio: aſſurgat Indici maris de albarum candore fama locupletior. Quid mihi cum pretiis, ſi animus non fruatur optatis? Bajanis littoribus nil poteſt eſſe præſtantius: ubi contingit & dulciſſimis deliciis veſci, & impretiabili munere ſanitatis expleri. Fruere igitur bonis nihilominus expetitis. Noſtris beneficiis ad tua emolumenta pervenies. Bajanis remediis conſequere rem ſalutis.

EPISTOLA SEPTIMA.

Reparato Præfecto Urbis Athalaricus Rex.

Multis laudibus patrem, ſocerumque ejus extollit. Tum illi Præfecturam Urbanam confert.

POſt parentum claras adminiſtrationes bene conferuntur poſteris eminentiſſimæ dignitates; dum nullius acquieſcit ingenium jacere intra æſtimationem ſuorum: quandoquidem honeſtus ambitus eſt, quos ſequimur tempore, velle præconiis anteire. Additur etiam, quod priſcorum dogmatibus eruditi opinionis gratia delectentur augeri. Nam quanto ſe unuſquiſque melioribus cognoſcit artibus ſtuduiſſe; tanto amplius grandiora præſumit appetere. Dudum itaque illuſtris recordationis genitoris tui Reſpub. ſenſit Romana diligentiam. Comitivæ ſiquidem Largitionum præſidens, functus etiam vicibus Præfectorum, Prætorianam egit integerrime dignitatem: Curiam reparans, pauperibus ablata reſtituens; & quamvis liberalibus ſtudiis fuerit impolitus, placere non omiſit induſtrius: quoniam naturaliter per ſe commendari poteſt bonum ingenium, etiam cum rebus accedentibus non videtur ornatum. Sed hoc quantum eſt ad tuarum notitiam litterarum. Doctrina ſiquidem quos ab imperitis diſcernit, ſapientibus amica ſocietate conjungit: cui perfacile eſt ornare generoſum, (*a*) quæ etiam ex obſcuro nobilem facit. Creſcit quoque præclaris meritis tuis, quod in affinitatis gratiam te talis elegit, quem ſemper contigit de judicii ſui integritate prædicari: moribus communis, conſcientia ſingularis, qui ſe ſemper ſuis moribus, & amicorum converſatione, & ſua fecit probitate laudari. Qualem ergo ſuo ſanguini æſtimandus eſt ſociaſſe, qui nunquam improbum vel communioni ſuæ decrevit adjungere. Et ideo licet primævus venias ad honorem, poſt tanti viri judicium ineptum eſt te dicere non probatum. Nam ſi bene illis ſuggerentibus in extraneis cauſis placidas aures præbemus; cur magis in genere ſuo eorum judicia non ſequamur, ubi ſemper ſtudioſe ſibi proſpiciunt, etiam qui in aliis actibus frequenter excedunt? Atque ideo, quod feliciter dictum ſit, per Indictionem illam Urbanæ tibi tribuimus inſulas dignitatis; ut ſicut in illo ordine primus, ita habearis & meritorum laude præcipuus. Pene ſiquidem terrarum oculis habetur, quod in illa civitate peragitur. Quem jam ſibi Judex placatum faciat, ſi illum Senatum tantæ benignitatis offendat? Quid ſit maturitatis, quid prudentiæ, in ordinis ipſius æſtimatione cognoſcis; cujus primæva germina mox ut adoleverint, Patres vocantur. Adoleſcentia illic inchoat a maturitate conſilii: tractant juvenes cum modeſtia* ſenum: ubi morum pondus in flore permittitur, quod vix alibi cana ætate generatur. Talem te ergo habita moderatione tractabis, ut cum tot Proceres ad Curiam vocas, dignam ante illos ſententiam tuæ voluntatis aperias. Nimis quippe arduum eſt, tale aliquid inter illos dicere, quod nequeat tantis prudentibus diſplicere. Ideoque non unius dignitatis vir æſtimandus eſt, qui ab illa turba doctorum bonum potuit referre judicium. Nam ſi gratum eſt vel ſub raritate prædicari; quid illi gaudii provenire poſſit, quem tot nobilium vota laudaverint? Juſtitiam dilige: oppreſſis te dignanter impende: redde laudes Poſteris tuis, quas tu a * Majoribus accepiſti.

Honeſtus ambitus eſt, quos ſequimur tempore, velle præconiis anteire.

Doctrina ex obſcuro nobilem facit.

Senatus Romani laus.

Quod geſtum Romæ, patet omnibus.

* Alii *ſenium.*

* V. C. *melioribus.* Jur.

(*a*) Vide Tiraquellum lib. de nobilitate cap. 5. ubi probat doctrina effici nobiles. *Juret.*

EPISTOLA OCTAVA.

* Oſuin Viro Illuſtri, Comiti Athalaricus Rex.

* Ed. *Oſum.*

Mittitur denuo ad Dalmatiarum, atque Suaviæ provincias regendas.

PRopoſiti noſtri eſt, honeſtos labores palma remunerationis ornare; ut viciſſitudine, qua provecti gaudent, deſides mordeantur; ſibique imputare poſſint, quod clementiſſimis temporibus judicii noſtri præmia non merentur. Atque ideo illuſtrem Magnitudinem tuam, Deo juvante, ad Dalmatiarum atque Suaviæ provincias iterum credidimus deſtinandam; ut quicquid pro utilitatibus noſtris eſſe cognoſces, æquabili ordinatione diſponas, populumque nobis devotum per tuam juſtitiam facias eſſe gratiſſimum: quia dominorum laudibus applicatur, cum ſe probabiliter tractat electus. Non exempla aliena perquiras: memor eſto quæ feceris, & non indiges admoneri. Quid eſt enim, quod de tua quiſquam debeat actione dubitare, quando ipſius provinciis adhuc propria bona redolere cognoſcis? Quodammodo jam debitum eſt illi velle præſtare, apud quem ſcis te fuiſſe laudabilem. Obedientibus enim juſte indulgetur animus; & quos ſcimus memores bonorum, indubitanter eis denuo præbemus affectum. Ætas quidem tua provecta eſt: ſed actus quoque maturior. Quid enim nunc ſurripere valeat, in quo nec juventus reprehenſibilis fuit? Sed hæc in domni avi noſtri regno feciſti: nunc talia demonſtra, ut temporibus noſtris reſervaſſe videaris, quicquid probitatis addideris.

Dominorum laudibus applicatur, cum ſe probabiliter tractat electus.

Obedientibus juſte indulgetur animus.

ſidis fabricata concavitas ſic perſpicuos liquores emanat, ut vacuum putes lacum, quem non dubitas eſſe pleniſſimum. Hic perlucidus uſque ad fundum patet, ut aſpectibus tuis aerem potius apparere judices, non liquorem. Æmulatur ſerenum diem aqua ſubtiliſſima; nam quicquid in imo geritur inoffenſa * aeris claritate monſtratur. (* MS. Grul. & Cui. *oculis*) Colludunt illic gregatim lætiſſimi piſces, qui ad manus * poſcentium ſic intrepidi veniunt, (* MS. & Forn. *paſcentium*.) tamquam ſe noverint non eſſe capiendos; nam qui tale aliquid præſumpſit efficere, mox pœnam Divinitatis cognoſcitur excepiſſe. Longa ſunt, illius fontis memoranda deſcribere. Veniamus ad illud ſingulare munus, ſanctumque miraculum. Nam cum die ſacratæ noctis precem (*c*) baptiſmatis cœperit Sacerdos effundere, & de ore ſancto ſermonum fontes emanare, mox in altum unda proſiliens, aquas ſuas non per meatus ſolitos dirigit, ſed in altitudinem cumulumque tranſmittit. Erigitur brutum elementum ſponte ſua, & quadam devotione ſolemni præparat ſe miraculis, ut ſanctificatio Majeſtatis poſſit oſtendi. Nam cum fons ipſe quinque gradus tegat, eoſque tantum ſub tranquilitate poſſideat, aliis duobus cernitur creſcere, quos nunquam præter illud tempus cognoſcitur occupare. Magnum ſtupendumque miraculum, fluenta labentia ſic ad humanos ſermones vel ſtare, vel creſcere, ut eis credas audiendi ſtudium minime defuiſſe. Fiat * venerabilis omnium ſermone (* Jur. *memorabilis*.) fons iſte cæleſtis. * Habet & Lucania Jordanem (*MS. *habeat*.) ſuum. Ille exemplum baptiſmatis præſtitit; hic ſacrum * miniſterium annua devotione cuſtodit. (* Jur. *myſterium*.) Quapropter & reverentia loci, & utilitas rei dare debet populis ſanctiſſimam pacem: quia cunctorum judicio ſceleratiſſimus habendus eſt, qui talium dierum gaudia temerare contendit. Relegantur populis, & proponantur iſta, quæ diximus; ut cum inulta eſſe minime credantur, excedendi licentia non quæratur.

(*a*) Stationibus. Officinæ ac pergulæ nundinarum ſignificantur. Quid enim aliud his verbis, mercimoniis, ac momentaneas domos, Athalaricus innuit, niſi pergulas? l.19. heres,. de indic.l.5. in fin. D. de iis qui dejec. *Forn.*

(*b*) Parentes vendunt. C. de patrib. qui fil.diſtr.Hieremiæ cap. 5. populus fame oppreſſus in hæc verba prorupit: filii noſtri & filiæ noſtræ multæ ſunt nimis: accipiamus pro pretio eorum frumentum, & comedamus & vivamus. Quod & tempore Maximini Imperatoris accidiſſe teſtatur Euſeb. Ovid. 8. Metamorph.

—& tandem demiſſo in viſcera cenſu
Filia reſtabat, non iſto digna parente,
Hanc quoque vendit inops. *Forner.*

(*c*) Baptiſmatis. Similia narrat de fontibus miraculoſe repleri ſolitis tempore Paſchali pro baptizandis Paſchaſius Epiſcopus Lilibetanus in Epiſtola ad Leonem Papam primum, quæ extat Tom. 2. Concil. inter Epiſt. Leonis. Adde quæ de fontibus Hiſp. refert Gregor. Turon. *Juret.*

MAGNI AURELII CASSIODORII SENATORIS VARIARUM

LIBER NONUS.

EPISTOLA PRIMA.

Hilderico Regi Vvandalorum Athalaricus Rex.

Conqueritur de nece Amalafridæ ab Hilderico illata. Tum mittit Legatos, apud quos crimen excuſet. Quod ſit renuerit, bellum ipſi minitatur.

DUriſſima nimis ſorte conſtringimur, ut quos ante dulces parentes diximus, nunc eis cauſas amariſſimas imputemus; quas nemo poteſt relinquere, qui pietatis noſcitur monimenta cogitare. Quis enim neſciat, divæ recordationis Amalafridam, generis noſtri decus egregium, violentum apud vos reperiſſe lucis occaſum; & quam habuiſtis pridem Dominam, paſſi non eſtis vivere * nec privatam? Hæc ſi contra fas parentelæ gravis eſſe videbatur; remitti ad nos debuit honorabilis, quam magnis ſupplicationibus expetiiſtis. Parricidii genus eſt, ut quam vobis fecerat affinem conjunctio Regis, nefandis auſibus in ejus vos interitum miſceretis. Quid tantum mali a ſuo conjuge relicta promeruit? Si ſucceſſio debebatur alteri; numquid fœmina in eo ambitu potuit inveniri? Mater quinimmo haberi debuit, quæ vobis regna transfudit. Nam & hoc nobilitati veſtræ fuiſſet adjectum, ſi inter Haſdirigorum ſtirpem retinuiſſetis Amali ſanguinis purpuream dignitatem. Hoc Gothi noſtri ad ſuum potius opprobrium intelligunt fuiſſe tentatum. Nam qui Dominæ alienæ gentis intulit necem, omnino ejus parentum viſus eſt deſpexiſſe virtutem: quando nemo, quod * reſecandum credit, putat eſſe tentandum. Et morali ideo ratione commoniti, per illum & illum Legatos noſtros verbis prius a vobis expetimus æquitatem: expectantes, qualis excuſatio tantis caſibus afferatur. Nam etſi quodlibet negotium in tali perſona fuiſſet enatum, nobis debuit intimari; ut & noſtro judicio periret, quæ ſe peſſimis actibus miſcuiſſet. Reſtat, ut naturalis ejus fingatur occaſus. Impoſſibilia non dicimus: nova non quærimus: illum atque illum tradite, per quos facta res debeat elucere. Sit in eis totius cauſæ abſoluta probatio: ſine bello, ſine cæde, aut nos efficiat placatos, aut vos reddat obnoxios. Quod ſi creditis eſse temnendum, nec vos ad rationabilia reſponſa componitis; conditione initæ pacis abſolvimur, qui læſi fœderis vinculo non tenemur. Vindicet nunc ſuperna Majeſtas ſcelus qualibet arte commiſſum, quæ ad ſe clamare profitetur fraterni ſanguinis cædem impiam.

* Ac. nunc.

*Gr. & Cui. ulciſcendum. Foro. recuſandum.

II.

Edictum Athalarici Regis.

Protegit Curiales ab omni injuria, indicta vexatoribus, aut decem librarum auri mulcta, aut corporea pœna.

QUi Reipub. ſtatum, & generale cupit ſtare faſtigium, ad univerſa debet eſse ſollicitus: quia non eſt ſalus in corpore, niſi quam & membra potuerint obtinere. Injuria unius loci compago tota concutitur; & tanta convenientiæ vis eſt, ut unum vulnus ubique credas accipi, quando illa cœperit condolere. Reſpub. ſiquidem non eſt unius civitatis cura, ſed totius Regni proviſa cuſtodia. Quapropter ſi quid ex ipſa minuitur, in origine diſpendia ſentiuntur. Minus enim habere neceſse eſt, cui aliquid perit. Et ideo diverſarum civitatum pervigil nos cura ſollicitat: ne permiſsa longius mala, noſtra poſſint gravare Palatia. Arbor, quam florere vides, quam ſumma conſpicis viriditate lætari, ſubterraneo ſucco fœcunditatis animatur: reddens in ſuperficiem, quod continet in radice. Hominum quoque vultus magna hilaritate decoratur, ſi viſceribus ſanis gravamen nullius ſentiat læſionis. Sic Regnum jure dicitur integerrimum, ſi nuſquam fuerit imminutum. Hoc fieri poteſt, cum undique ſummovetur effrænata licentia; nec datur auſus menti malignæ ſub abominabili libertate peccare. Curiales, quibus a provida ſollicitudine nomen eſt, graviſſima dicuntur infeſtatione quaſſari; ut quicquid eis honoris cauſa delegatur, ad injuriam potius videatur eſſe perductum. O nefarium ſcelus, importabile malum! Quando debuit Reipub. ſerviendo proficere, tunc libertatem ſuam cum fortunis videtur amittere. Quocirca edictali programmate definimus, ut ſi quis * verſatus fuerit in injuria, aut in diſpendio Curialis: vel aliquid ei (præterquam juſſum fuerit a nobis, vel ab aulicis, quorum intereſt, Poteſtatibus) imponere fortaſſe præſumpſerit, aut decem librarum auri diſpendio feriatur, ipſi qui tale aliquid pertulerit nihilominus profuturum: aut, ſi facultas vindictæ non ſufficit, per fuſtuaria ſupplicia laceretur; & reddat debitum pœnis, quod non potuit compenſare pecuniis: ita tamen, ut quæ pro publica utilitate fuerint delegata, ingenua ſollicitudine compleantur: quando plus incipiunt debere, quos alienas iniquitates non permittimus ſuſtinere. (*a*) Prædia Curialium, unde maxime mediocribus parantur inſidiæ, nullus (*b*) illicita emptione pervadat: quia contractus dici non poteſt, niſi qui de legibus venit. Circa Sajonum,

Non eſt ſalus in corpore, niſi quam & membra potuerit obtinere.

Quid ſit Reſp.

Curiales a Cura dicti.

*Ed. vexatus.

Contractus dici non poteſt, niſi qui de legibus venit.

& militantum moleſtias Judicum protegantur auxilio. Ab ipſis quoque moderatoribus eos noſtra vindicavit auctoritas, quanto gravius plectendus eſt, ſi ille cui delegatur auxilium, probetur inferre detrimentum? Erigite colla depreſſi: ſublevate animos malorum ſarcinis ingravati: date ſtudium recuperare, quæ vos male cognoſcitis amiſiſſe. Unicuique civi urbs ſua Reſpub. eſt. Adminiſtrate civitatum ſub conſentanea voluntate juſtitiam. Ordines veſtri æquabiliter vivant. Nolite gravare mediocres: ne vos merito opprimere poſſint potiores. Pœna iſta peccati eſt, ut unuſquiſque in ſe recipere poſſit, quod in alterum protervus exercuit. Vivite juſte, vivite continenter: quia vix audet quiſquam in illos excedere, in quibus culpas non poteſt invenire. Grues moralem noverunt exercere concordiam; inter quas nullus primatus quæritur, quia iniquitatis ambitus non habetur. Vigilant viciſſim, communi ſe cautela cuſtodiunt, ipſe paſtus alternus eſt. Sic honor* nullis adimitur, dum omnia ſub communione ſervantur. His etiam volatus vicaria æqualitate diſponitur: ultima fit prima; & quæ primatum tenuit, eſſe poſterior non recuſat. Sicquadam communione ſociatæ ſibi ſine Regibus obſequuntur, ſine dominatu parent, ſine terrore famulantur. Voluntarie ſerviendo liberæ ſunt, & invicem ſe diligendo muniuntur. Quarum morem ſcriptores rerum naturalium contuentes, politiam quamdam inter ipſas eſſe commemorant, quas civico affectu vivere cognoverunt. Has ſi vos imitemini, omnes a vobis pravitatum calumnias excluditis. Nam vos, qui recti vota recipitis, habetis per leges poteſtatem in civibus veſtris. Non enim incaſſum vobis Curiam conceſſit Antiquitas, non inaniter appellavit minorem Senatum: (c) nervos quoque vocitans, ac viſcera civitatum. Quid in iſta appellatione non habeatis vel potentiæ, vel honoris? Nam qui Senatui comparatur, a nullo genio claritatis excluditur.

Unicuique civi ſua urbs Reſpub. eſt. — *Pœna peccati.* — *Vix audet quiſquam in illos excedere, in quibus culpas non poteſt invenire.* — *Gruum concordia.* — *MS. nullus. — *Curiales, minor Senatus, nervi, ac viſcera civitatum vocabantur.*

(a) Prædia Curialium. Venditio prædiorum Curialium non valet, niſi fiat cauſa probata apud acta Præſidis. l. 2. C. de off. ejus qui vic. al. jud. obt. vel Præfecti Prætorio ex Nov. Majoriani de Curialibus. Qui prædium curiale emit, ſine decreto Curiali venditori reſtituit prædium cum fructibus, nec tamen ab eo pretium recipit, vel meliorationes. Æquum igitur eſt, ut qui ad eam emptionem acceſſerit, pretium amittat & ſumptus. *Broſſ.*

(b) Illicita emptione. Idem epiſt. ult. lib. 7. Juſtinian. Novell. 101. vetat τὰς οὐσίας τῶν βουλευτῶν κατ' οὐδένα τρόπον ἀλλοτριοῦσθαι τῆς βουλῆς τῆς πόλεως ἧς εἰσὶ βουλευταί. *Forn.*

(c) Nervos civitatum. Nervi civitatum Curiales ex Novell. Majoriani de Curialibus. *Juret.*

EPISTOLA TERTIA.

Bergantino Viro Illuſtri, Comiti Patrimonii Athalaricus Rex.

Jubet, ut Chartarium mittat ad Maſſam Ruſticianam, in cujus viſceribus aurum latet, & illud curet effodi. Tum Aurificum induſtriam deſcribit.

SI labor omnis aſſiduus adeo diverſos exigit fructus, ut aurum argentumque ſolita* commutatione mercetur; cur non ipſa diligenter exquirimus, propter quæ poſcere alia videbamur? Italia dives inferat nobis & aureos fructus. Omnis* proventus acquiritur, ubi metallum fulvidum reperitur. Nam quid neceſſe eſt terram multiplici fœcunditate laſſari, ſi ipſa magis pretia in ea potuerint inveniri? Frumenta vobis uſualiter natura, induſtria ſuffragante, concedit: paſſim ſe vina profundunt: metallum raro proditur, ut ſtudioſius expetatur. Quapropter ad maſſam* juris noſtri Ruſticianam, in Brutiorum provincia conſtitutam, Magnitudinem tuam jubemus Chartarium deſtinare; & ſi (ut ab artifice harum rerum Theodoro dicitur) memoratis rebus terra fœcunda eſt,* officinis ſolemniter inſtitutis montium viſcera perquirantur: intretur beneficio artis in penetrale telluris; & velut in theſauris ſuis natura locuples inquiratur.* Cameris enim ingenioſa præſumptione revolutis, talpinum animal imitantes, itinera fodiunt, quæ nullis ante patuerunt. Sic ambitio nil relinquit abſconditum, nec ubi interdum ſuſtinere poſſit extremum. Intrant homines caligines profundas: vivunt ſine ſupernis: exulant a ſole; & dum ſub terris compendia quærunt, nonnunquam lucis gaudia derelinquunt. Eſt aliquando illis ruina via ſua; & reditus procurare nequeunt, qui pedibus ſuis ſemitas operoſis manibus effecerunt. Sed quibus cautior ars, vita felicior eſt: intrant egentes, exeunt opulenti: ſine furto divitias rapiunt: optatis theſauris ſine invidia perfruuntur; & ſoli ſunt hominum, qui abſque ulla nundinatione pretia videantur acquirere. Mox enim, ut ſupernæ luci fuerint reſtituti, minuta quæque graviora diſcernentibus aquis a genitrice terra ſeparant; ac fictilibus recondita, vaſta fornace decoquunt, donec, ſolvantur utiliter in liquorem. Rivos quoque de flamma venientes tanto igne depurgant, quouſque pulchritudinem ſui prodant, quam terrena viſcera, ne cuperentur, abſconderant. Vincitur natura, dum eam meliorat induſtria. Pulchrior eſt, dum aſſerit: potior, dum decoxerit: quia tantum creſcit ad pretia, quanta fuerit ſinceritate mundata. Origo quidem nobilis, ſed de flamma ſuſcipit vim coloris; ut magis credas inde naſci, cujus ſimilitudine videtur ornari. Sed cum auro tribuat ſplendidum ruborem, argento confert albiſſimam lucem; ut mirum ſit, unam ſubſtantiam tradere, quod rebus diſſimilibus poſſit aptari. Proinde quicquid ad exercendam hujus artis peritiam pertinere cognoſcitis, ordinatio veſtra perficiat; ut & terra Brutiorum ex ſe tributum, quod dare poſſit, inveniat, quæ fructibus copioſa luxuriat. Decet enim, ut inter tanta bona, nec illa deſint, quæ putantur eſſe præcipua. Cur enim jaceat ſine * uſu, quod honeſtum poteſt eſſe compendium? Aurum ſiquidem per bella quærere, nefas eſt: per maria, periculum: per falſitates, opprobrium: in ſua vero natura, juſtitia. Honeſta vero ſunt lucra, per quæ nemo læditur; & bene acquiritur, quod a nullis adhuc dominis abrogatur. Gryphes aurum jugiter leguntur effodere, atque hujus metalli inſpectione gaudere: quibus quoniam non eſt ambitus lucri, cupiditatis crimine non dicuntur accendi; ſcilicet, quia omnis actus in qualitate propoſiti eſt; & non eſt vituperandum, quod nulla fuerit voluntate laſcivum. Sint ergo ſedula operatione continui quæſtus, invidiam non paveſcant: quod ars dicitur, a crimine liberatur.

* Ac. *communione.* — * Ac. *proventus.* — *Omnis proventus acquiritur, ubi aurum reperitur.* — * Ac. *turis.* — *Gr. & Cuj. *officiis ſolertur.* — * Ac. *cavernis.* — *Ambitio nil relinquit abſconditum.* — *Effoſſorum auri deſcriptio.* — *Vincitur natura, dum eam meliorat induſtria.* — * Ed. Niv. Ga. Gr. & Cuj. *cultu.* — *Honeſta ſunt lucra, per quæ nemo læditur.* — *Gryphes aurum jugiter effodere leguntur.* — *Omnis actus in qualitate propoſiti eſt.* — *Quod ars dicitur, a crimine liberatur.*

EPISTOLA QUARTA.

Abundantio Præfecto Prætorio Athalaricus Rex.

Decernit, ut Agenantiam uxorem Companiani, & liberos ex albo Curialium expungat, & in Poſſeſſorum numero collocet.

Felix querela, quando leges pietate ſuperantur.

Felix querela eſt, quando leges pietate ſuperantur; & beata conditio ſubjectorum, ſi cognoſcant illum aliis miſertum, quem & ſibi optant eſſe propitium. Neque enim ob aliud Curiales leges ſacratiſſimæ ligaverunt, niſi ut cum illos ſoli Principes abſolverent, indulgentiæ præconia reperirent; hoc eſt, ubi dominus adverſum ſua judicia amabili concertatione diſſentit: quando & ipſius quædam juſtitia eſt, ut qui pius dicitur, diſtrictionis termino minime teneatur. Nam & iſte quidem rationabilis ordo eſt, militia tandem ſolvere, qui impares laboribus probantur exiſtere. Curialis enim, ſi nulla valetudine corporis continetur, ad ſolas deceptiones apponitur; & tum adeſſe quid proderit, ſi eum contingat defectum viribus inveniri? Similis quippe eſt abſenti, a quo non potuerint imperata compleri. Deinde dum Curia multiplici numeroſitate lætetur, non videtur perculſa damnis paucos perdidiſſe de plurimis. Quapropter illuſtris Magnificentia tua Agenantiam uxorem Campaniani viri diſertiſſimi, in Lucania provincia conſtitutam, filioſque eorum de albo Curiæ ſuæ faciat diligenter abradi; ut ventura poſteritas neſciat fuiſſe, quod vetatur * abigere: quia calumnia non præſumitur, ubi aliqua probatio non habetur. Proinde in Poſſeſſorum numero potius collocentur: (a) paſſuri nihilominus moleſtias, quas ipſi aliis ingerebant. Ad tributa enim ſolita turbabuntur: faciem compulſoris horrebunt (a Poteſtatibus juſſa prius veniſſe neſciebant) & votiva ignorantia fatigati, formidare delegata incipient, per quæ antea timebantur. Nam & ex ea parte bonis moribus vixiſſe probandi ſunt, quando perpetiuntur inter illos otioſi vivere, quorum ſe non cognoſcunt odia meruiſſe. * Alioqui non paterentur ſub illis eſſe, quos ſe cognoſcebant malis actibus incitaſſe. Fruantur ergo beneficio Principali: vivant remiſſa pace tranquilli, qui fuerant in actionum ſuarum qualitate compoſiti.

Rationabilis ordo eſt militia ſolvere, qui impar laboribus probatur exiſtere.

* Jur. forte *ebiicere*. MS. *abigere*.

Calumnia non præſumitur, ubi aliqua probatio non habetur.

*Niv. & Ga. *aliqui*.

(a) Paſſuri nihilominus moleſtias. Hoc ideo dicit, quia Curiales tractabant tributa, & ab illis diſtributionum forma procedebat, ut Juret. dicit ſe notaſſe ad Symmach. lib. 9. Ep. 10.

EPISTOLA QUINTA.

Epiſcopis, & Honoratis Athalaricus Rex.

Conſtituit, ut qui in annonæ caritate frumenta abdiderunt, illa moderato pretio vendant.

Poſſeſſorum territorii veſtri querela competimus, ſupra temporis neceſſitatem quorumdam civium ſuorum execrabilem ſuſtinere ſævitiam: dum primo tempore panicii ſpeciem coemptam in propriam redegere ſubſtantiam: ſpectantes caritatem mediocribus gravem, ut parcius reponentibus deteſtabilem inferant nuditatem: quando homines in famis periculo conſtituti rogantes offerunt, quos ſe ſpoliare poſſe cognoſcunt. In neceſſitate ſiquidem penuriæ, pretii nulla contentio eſt: dum patitur quis induci, ne poſſit aliqua tarditate percelli. Hæc igitur vota damnantes, præſentes direximus portitores; ut ſive (a) in gradu, ſive in aliis locis frumentorum condita potuerint invenire, tantum ſibi unuſquiſque dominus, vel familiæ ſuæ retineat, quantum ſe expendere poſſe cognoſcit: reliquum periclitantibus vendat, præſentibus ſcilicet harum gerulis, qui ad eam rem deſtinati eſſe noſcuntur: moderata tamen pretii quantitate, qua eum conſtiterit a ſuis Provincialibus comparaſſe; ut nec nimium gravetur qui emit, & aliquo compendio foveatur ille, qui diſtrahit. Quapropter libentibus animis implete, quæ juſſa ſunt: quia vobis debetis in hac parte conſulere invicem: ne dum caritatem nimiam quæritis, ſceleſtum vobis aliquid potius (quod abſit) optetis. Ne quis ergo venditionem ſibi impoſitam conqueratur, ſciat libertatem in crimine non requiri: ſed illud boni ingenii magis eſſe, ſi non feſtinet excedere. Vendat itaque ſub juſta ratione, qui diſtrahit. Si conſentit, operatur laudem ſuam: ſi diſcrepat, noſtrum facit eſſe præconium: quando bonum eſt jubentis, ſi juſtitia imponatur invitis.

Caritas mediocribus gravis.

In neceſſitate penuriæ, pretii nulla contentio eſt.

Panis gradilis.

Libertas in crimine non requiritur.

Bonum eſt jubentis, ſi juſtitia imponatur invitis.

(a) Sive in gradu. Panis gradilis, de gradibus dari ſolitus civibus ſine pretio; ut ex ſingulis fere legibus tit. 17. lib. 14. C. Theod. oſtenditur. Prudentius libro priore contra Symmach. Cujacius ad tit. de conditis in public. horr. lib. 10. Cod. *Forn.*

EPISTOLA SEXTA.

Primiſcrinio Athalaricus Rex.

Permittit, ut ad balneum Bajanum ſanitatis cauſa ſe conferat: militiæ tamen emolumenta per id tempus percepturus.

Cum diuturnis laboribus excubares, ita te imbecillitate corporis aſſeris graviter ſauciatum, ut nec ad famam militiæ percipiendam poſſis occurrere, ad quam conſtat voto te præcipiti feſtinaſſe: metuens, ne per abſentiam tui ab ipſis pene faucibus dulciſſimus tibi fructus videatur auferri: poſtulans etiam, ut algentis corporis neceſſitate conſtrictus, Bajani lavacri ſiccitate laxeris. Dignum plane, quod inter præmia ſumma præſtemus; ut ſicut conferimus victis ſpem, ita tribuamus ſupplicantibus ſalutem. Quapropter & a vinculo te emolumentitii terroris abſolvimus, & prædicti lavacri munere ſublevamus; ut primum mentis gaudio recreatus, facilius membrorum recipias ſoſpitatem. Naturalis ſiquidem cura eſt, ægris dare lætitiam; nam ſæ invalidum gaudere, ſanatus eſt. Perge igitur ad amœnos receſſus: perge ad ſolem, ut ita dixerim, clariorem: ubi, ſalubritate aeris temperata, terris blandior eſt natura. Illic miraculis alta cogitatione perpenſis, cum arcanis mundi mens humana colloquitur; nec admirari deſinit, quæ ibi agi poſſe cognoſcit: primum Nerei fluenta marinis deliciis eſſe completa: tot portus naturæ prudentia terrenis finibus intermiſſos: tot inſulas nobiles amplexu pelagi dotatas: deinde immiſſum Averno ſtagnum mare, ubi ad voluptatem hominum vita * tegitur oſtreorum; induſtriaque mortalium fieri, ut res alibi fortuita, ibi ſemper appareat copioſa. Quantis ibi molibus marini termini decenter invaſi ſunt? Quantis ſpatiis in viſceribus æquoris terra promota eſt? Dextra lævaque greges piſcium ludunt. Claudantur alibi induſtrio-

Bajanum balneum deſcribitur.

Naturalis cura eſt, ægris dare lætitiã.

*MS. *regitur*. Cuj. & Gr. *gignitur*.

apparatibus exhibere! Caret profecto omnibus his, qui vitam ſuam vult ſemper habere cum ſamulis. Sed ne ulterius in eamdem conſuetudinem mens aliter imbuta relabatur, datis fidejuſſoribus tam Poſſeſſores, quam Curiales, ſub æſtimatione virium, pœna interpoſita promittant anni parte majore ſe in civitatibus manere, quas habitare delegerint. Sic fiat, ut eis nec ornatus deſit civium, nec * voluptas denegetur agrorum.

* Jur. *voluntas.*

(a) Vivunt. Lege Plinium lib. 1. Ep. 3. Et Sidon. Apoll. lib. 8. Ep. 8. *Juret.*

EPISTOLA TRIGESIMA SECUNDA.

Severo Viro Spectabili Athalaricus Rex.

Fontem Arethuſæ depingit; & jubet, ut eos, qui equos Nimfadii abſtulerunt, & perquirat, & puniat.

Fons Arethuſa.

CUm Nimfadius vir ſublimis pro cauſis ſuis ad Comitatum ſacratiſſimum feſtinaret, itineris longinquitate confectus, animalia feſſa reparare contendens, ad fontem Arethuſæ in Scyllatino territorio conſtitutæ elegit ponere manſionem; eo quod ipſa & loca & paſcuorum ubertate fœcunda ſint, & inundatione aquarum pulchreſcant. Eſt enim, ut dicitur, ſub pede collium ſupra maris arenam fertilis campus: ubi fons vaſtus egrediens, cannis cingentibus in coronæ ſpeciem riparum ſuarum ora contexit: amœnus admodum & arundineis umbris, & aquarum ipſarum virtute mirabilis. Nam cum ibi tacitus homo, & ſtudioſe ſilentioſus advenerit, aquas fontis irrigui reperit ſic quietas, ut in morem ſtagni non tam currere, quam ſtare videantur. At ubi concrepans tuſſis emiſſa fuerit, aut ſermo clarior fortaſſe ſonuerit, neſcio qua vi ſtatim aquæ ibidem concitatæ proſiliunt: os illius gurgitis ebullire videas graviter excitatum, ut putes aquam rigentem ſuccenſæ ollæ ſuſcepiſse fervorem: ſilenti homini tacita, loquenti ſtrepitu & fragore reſpondens; ut ſtupeſcas ſic ſubito perturbatam, quam nullus tactus exagitat. Nova vis, inaudita proprietas, aquas voce hominum commoveri, & quaſi appellatæ reſpondeant; ita ut hominum ſermonibus provocatæ, neſcio quid immurmurent. Credas ibi aliquod animal proſtratum ſomno quieſcere, quod excitatum magno ſtrepitu tibi reſpondeat. Legitur quidem, nonnullos fontium variis ſcaturire miraculis; ut aliqui potati animalibus reddant varium colorem; alter greges albos efficiat; quidam in ſaxeam duritiam ſuſcepta ligna convertant. Sed has cauſas nulla ratio comprehendit: quia ſupra intellectum humanum eſse cognoſcitur, quod tantum rebus naturalibus applicatur. Sed ut ad querelam ſupplicantis cito redeamus; hic cum manſionem ſupradictus Nimſadius habuiſset, inſidiis ruſticorum abactos ſibi aſserit caballos: quod temporum noſtrorum habere non decet diſciplinam, ut delectario illius loci tali damno redderetur horribilis. Quod vivacitatem tuam diligenti cenſemus examinatione diſcurrere, quæ & de Palatio noſtro auctoritatem, & de legibus viſa eſt juſtitiam collegiſſe; ut, more ipſius fontis, ſcelus quod actum eſt, videaris ulciſci. Perquirantur fontes ſummo ſilentio: teneantur in ſuis laribus quieti; ut dum mox * inſecutor increpuerit, eorum corda turbentur: in voces proſiliant, & ſic terribili murmuratione confundantur. Sic aquas ſuas omina ſibi judicent dediſſe pœnarum. Sit ergo in eis competens vindicta, ut loca ſint pervia: invitet poſita diſciplina ſtudium commeantium: ne larronum exceſſibus vitetur tale miraculum, quod ſemper lætificare cognoſcitur inquiſitum.

* Jur. *executor.*

EPISTOLA TRIGESIMA TERTIA.

Severo Viro Spectabili Athalaricus Rex.

Decernit, ut pridie natalis S. Cypriani una cum Poſſeſſoribus, & Conductoribus diverſarum maſſarum ad Lucaniæ conventum Leucotheam nomine conveniat, ad reprimendam quorumdam ruſticorum audaciam, qui negotiatores bonis ſpoliabant. Tum deſcribit locum, fontiſque Marciliani virtutes, & miracula.

Sicut incognita velle noſſe prudentis eſt: ita comperta diſſimulare dementia eſt.

Lucania conventus ad natale S. Cypriani.

SIcut incognita velle noſſe, prudentis eſt: ita comperta diſſimulare, dementia eſt; eo præſertim tempore, cum noxia res ad correctionem poſſit celerrimam pervenire. Frequenti ſiquidem probatione didicimus, Lucaniæ conventu, qui priſca ſuperſtitione Leucothea nomen accepit, quod ibi ſit aqua nimio candore perſpicua, præſumptionibus illicitis ruſticorum facultates negotiantium hoſtili direptione ſæpe laceratas; ut qui ad natale S. Cypriani religioſiſſime venerant peragendum, mercimoniiſque ſuis faciem civilitatis ornare, agentes turpiter inaneſque diſcederent. Hoc nos ſimplici ac facili remedio credidimus corrigendum; ut Spectabilitas veſtra prædicto tempore una cum Poſſeſſoribus, atque Conductoribus diverſarum maſſarum, ad quietem convenientium, anticipata debeat cautela procurare; ut atrocis facti reos inveniat, quos pœna conſumat. Quod ſi aliquis ruſticorum, vel cujuslibet loci homo, cauſas nefandæ litis attulerit, inter ipſa initia comprehenſus fuſtuariæ ſubdatur protinus ultioni: & pompatus mala * nota corrigat, qui prius occultum facinus excitare tentabat. Eſt enim conventus iſte & nimia celebritate feſtivus, & circumjectis provinciis valde proficuus. Quicquid enim præcipuum aut induſtrioſa mittit Campania, aut opulenti Brutii, aut Calabri peculioſi, aut Apuli idonei, vel ipſa poteſt habere provincia, in ornatum pulcherrimæ illius venalitatis exponitur; ut merito tam ingentem copiam judices de multis regionibus congregatam. Videas enim illic collucere pulcherrimis (a) ſtationibus latiſſimos campos, & de amœnis frondibus intextas ſubito momentaneas domos, populorum cantantium, lætantiumque diſcurſum. Ubi licet non conſpicias operam mœnium, videas tamen opinatiſſimæ civitatis ornatum. Præſto ſunt pueri ac puellæ, diverſo ſexu atque ætate conſpicui, quos non facit captivitas eſſe ſub pretio, ſed libertas: hos merito (b) parentes vendunt, quoniam de ipſa famulatione proficiunt. Dubium quippe non eſt, ſervos poſſe meliorari, qui de labore agrorum ad urbana ſervitia transferuntur. Quid veſtes referam innumera varietate diſcretas? Quid diverſi generis animalia * nitore pinguiſſima? Ubi tali cuncta taxatione proponuntur, ut quilibet emptor faſtidioſiſſimus invenitur. Sic de illo commercio nemo ingratus redit, ſi cuncta probabilis diſciplina componit. Eſt enim & locus ipſe camporum amœnitate diſtenſus, ſuburbanum quoddam * Conſilinatis antiquiſſimæ civitatis; qui a conditore ſanctorum fontium Marcilianum nomen accepit. Hic erumpit aquarum perſpicua & dulcis ubertas: ubi in modum naturalis antri ab-

* MS. *rota.*

* Alii, *nitere.*

* Jur. forte, *Conſilini.*

Fons Marcilianus deſcribitur.

EPISTOLA NONA.

Univerſis Gothis, & Romanis Athalaricus Rex.

Significat ſe miſiſſe ad Dalmatias regendas Comitem Oſuin, & Severinum, quibus ut obediant, imperat.

PEr provincias nobis, Deo præſtante, conceſſas tales viros cupimus deſtinare, qui ſint armis præditi, & juſtitia glorioſi; ut abſit a vobis & extranearum gentium metus, & calumnioſis non patearis inſidiis: quia non minus eſt malum bellicum vitaſſe, quam ſæva diſcuſſionis evadere. Ipſa eſt enim vera ſecuritas, quæ de nulla Judicis impietate formidat. Atque ideo, quod Deo auſpice dictum ſit, illuſtrem Comitem Oſuin, & Palatio noſtro clarum, & provinciis longa converſatione notiſsimum, Dalmatiis decernimus præſidere. Cui pro utilitate noſtra jubenti, parere procurate: quoniam tantam ejus eſtis juſtitiam frequenter experti, ut & ſine Regia juſsione ei deberetis priorum memores obedire. Habet enim proprium jus ille, qui juſtus eſt; nam etſi terrore * minime poteſtatis erigitur, æquitate tamen ſuadente ſemper auditur. Simul etiam & virum illuſtrem Severinum ad vos æſtimavimus dirigendum; ut compoſiti conſona voluntate poſſint vobis laudanda præcipere. Nam ſi diſparibus calamis convenit unum melos * efficere; multo magis viris prudentiſſimis aptum eſt juſta * concordi voce ſuadere. Verum ut primordia noſtra a præſtitis inchoarent, clementiſſimumque Dominum in ipſo regni limine ſentiretis, per * quartam Indictionem, quod a vobis augmenti nomine quærebatur, illuſtrem virum Comitem patrimonii noſtri nunc juſſimus removere. Hoc etiam inſuper vobis concedentes, cum (Deo propitio) ſupradictum virum ad noſtra obſequia venire fecerimus, tales homines deſtinare, per quos poſſimus evidenter agnoſcere, quemadmodum in futurum cenſus doceatur impoſitus; ut ſi gravatos vos eſſe cognoſcimus, pro parte vobis qua viſum fuerit, conſiderata æquitate, relevemus. Ita fit, ut habeatis ſpem & futuri beneficii, qui eſtis jam pro parte remedia conſecuti. Quapropter ſervire vos convenit utilitatibus noſtris: quando ea, quæ magis ſperare precibus potuiſtis, ultro contulit munificentia Principalis. Sic enim tradente clementiſſimo nobis auctore didicimus, ut a ſubjectorum beneficiis non vacemus. Diſciplina videlicet imperandi eſt, amare quod multis expedit: quoniam Reſpub. nimium ſoliditatis accipit, ſi tributariorum facultas illæſa conſtiterit.

Ipſa eſt vera ſecuritas, quæ de nulla judicis iniquitate formidat.

Habet proprium jus ille, qui juſtus eſt.

* Juret. legit *minima*.

* MS. Grul. Cui. *edicere*.

* Ed. *cordis*.

* *anno Chriſti* 526.

Diſciplina imperandi eſt, amare quod multis expedit.

EPISTOLA DECIMA.

Univerſis Poſſeſſoribus, Defenſoribus Syracuſanæ civitatis, vel Univerſis Provincialibus Athalaricus Rex.

Relaxat, quæ illis præter conſuetudinem impoſita fuerunt tributa: conceſſa facultate iis, qui a Cenſitoribus vexati fuerint, apud Principem conquerendi.

DUdum quidem vobis ortum noſtri imperii æſtimavimus nuntiandum: nunc decet ſubſequi beneficium pro lætitia augenda cunctorum; ut quibus fuit gratiſſimus noſter exortus, ſit illis Regalis animus in aliqua parte munificus. Creſcere nobiſcum, Deo præſtante, cuncta deſideramus: quia vere ille noſter eſt cenſus, quem lætus poſſeſſor exolvit. Proinde ſubtrahimus pecuniæ, quod augmentetur gloriæ; & avari ad laudes, profuſe nitimur ſublevare cultores. Pridem divæ memoriæ domnus avus de ſuis beneficiis magna præſumens (quia longa quies & culturam agris præſtitit, & populos ampliavit) intra Siciliam provinciam ſub conſueta prudentiæ ſuæ moderatione cenſum ſtatuit efflagitari; ut vobis creſceret devotio, quibus ſe facultas extenderat. Sed illius prædicanda juſtitia locum noſtræ benignitati præparavit; ut quod ei offerri juſte potuit, nos clementi animo, quaſi illata ſtipendia, donaremus; & quodam præſagio mentis divinæ fecit etiam pium, cui parabat Imperium. Atque ideo per * quartam feliciter Indictionem quicquid a vobis ſupra conſuetudinariam functionem augmenti nomine vel petebatur, vel conſtat exactum, liberalitas noſtra concedit. Quod etſi juſte potuiſtis pendere, gloriam vos potius noſtræ largitati jubemus inſerre. Sed ut latius extendatur noſtra clementia, ſuavemque Dominum impenſis beneficiis ſentiatis, quicquid a * diſcuſſoribus novi cenſus per quintam Indictionem * probatur affixum, ad veſtram eos fecimus deſerre notitiam; ut quod rationabile fuerit æſtimatum, libentibus animis perferatis: quia nullum lædit obſervata juſtitia. Sed ne credatis per ordinatorum tantum arbitrium vos gravari: ſi quis eſt, qui de eorum facto æſtimet conquerendum, ad remedia noſtræ pietatis occurrat; ut judicantes corrigamus, qui etiam non rogati beneficia clementer indulſimus. Nam & glorioſæ recordationis domnus avus noſter ad eorum commotus fuerat tarditate; ut erat altæ prudentiæ perſcrutator: æſtimans eos tamdiu in provincia non ſine noſtro gravamine reſidere, quos repetita juſſione cenſuerat jam redire. Sed nos, quos decet implere quicquid ille ſub æquitate diſpoſuit, Deo auxiliante, ejus nunc in vobis inchoata perficimus. Reddite modo largitati noſtræ proſperrimum votum, & fidele ſervitium. Habetis Principem; qui vobiſcum beneficiis probatur exortus, & quod ſubjectis dulcius eſt, augetur ingenio benevolo cum ætatis augmento. In quam rem Quidilanem Sajonem noſtrum credimus dirigendum, per quem vobis juſſa proſperrima, Deo largiente, pandantur.

* id eſt, *anno Chriſti*. 526.

* Alii, *diſcurſoribus*.

* *anno Chriſti* 527.

Nullum lædit obſervata juſtitia.

EPISTOLA UNDECIMA.

Gildiæ Viro Sublimi, Comiti Syracuſanæ civitatis Athalaricus Rex.

Prohibet, quominus quicquid tributorum per Victorem, & Vvitigiſclum de 4. Indictione eſt adjectum, a Poſſeſſoribus exigant.

AD Victorem, & Vvitigiſclum ſpectabiles viros, Siciliæ provinciæ Cenſitores præcepta noſtra direximus; ut quicquid Poſſeſſoribus tributariæ functionis per eos nuper videtur adjectum, de quarta Indictione non exigant: quia gravis eſt ejus rei illatio, cujus adhuc juſtitia non probatur. De ordinationibus vero eorum nobis fecimus inſtructiones deferri; ut ſi æſtimatis viribus quicquid æqualitate ſit diſpoſitum, debeat permanere moderatum. Sin vero aliquem contra rationem conſtat eſſe prægravatum, noſtro releve-

Gravis eſt ejus rei illatio, cujus adhuc juſtitia non probatur.

anno Chriſ. 526.

Sine querela ſuſcipi debet onus impoſitũ, quod longis temporibus cõſtat eſſe ſolvẽdum.

** Gr.& Cuj. ſolvendum.*

levetur arbitrio: ita tamen, ut ſi aliquid per *quartam Indictionem probatur illatum, Poſſeſſoribus ſine aliqua imminutione reddatur: quia ſine querela ſuſcipi debet onus impoſitum, quod longis temporibus conſtat eſſe * portandum. Nunc, quod reſtat, Provinciales vos convenit admonere; ut quibus beneficia dedimus, eorum devotionem per omnia ſentiamus; & quod debetur Principi, grato animo videatur exolvi.

EPISTOLA DUODECIMA.

Victori & Vvitigiſclo Viris Spectabilibus Athalaricus Rex.

Jubet, ut ſi quid ſuper tributarium ſolidum per 4. Indictionem a Provincialibus exegerint, ſine aliqua imminutione reddant.

** Ed. ſeriis.*

**anno Chriſt. 526.*

Hoc eſt propria delicta corrigere, quod & non facere.

** Gr. Niv. Ga. vitavit.*

Suo vitio videtur accuſari, qui ſponta- nea voluntate noluit corrigi.

Tarditas veſtra apud glorioſæ memoriæ dominum avum noſtrum merito vos fecit eſſe ſuſpectos, quos etiam * ſecundis præceptionibus credidit admonendos; ut relicto tandem Provincialium gravamine ad ejus deberetis juſtitiam feſtinare; & nunc quoque ſuſpicionis maximæ fecit augmentum, ut nec ad initia noſtra voluiſſetis occurrere, quod libera conſcientia potuiſſet optare. Et ideo præſenti auctoritate cenſemus; ut ſi quid ſuper tributarium ſolidum per * quartam Indictionem a Provincialibus exegiſtis, ſine aliqua eis imminutione reddatis: quia ſupra veterem cenſum nulla Indictionis prædictæ eos volumus damna ſentire. Hoc etiam addendum eſſe credidimus, quoniam amore clementiæ errores nolumus invenire: ne coacti potius reſecemus, quod ſalva juſtitia diſſimulare non poſſumus; ut ſi aliquem ſtudio læſiſtis pravo, veſtro magis emendetis arbitrio: quia hoc eſt propria delicta corrigere, quod & non facere. Et ne forſitan credatis longinquitatis difficultate latere, quæ geſta ſunt, Siculis fiduciam vos dedimus ſubſequendi. Videte nunc, ſi voces poſſitis ferre querulas, quas etiam noſtra * invitavit auctoritas. Admonuimus igitur quos pios decet eſſe. Jam ſuo vitio videtur accuſari, qui ſpontanea noluit voluntate corrigi.

EPISTOLA DECIMA TERTIA.

Vviliæ Viro Illuſtri, Comiti Patrimonii Athalaricus Rex.

Præcipit, ut Domeſticis, qui Comitibus provinciarum obſequuntur, ſupra ducentos ſolidos, & decem annonas curet quinquaginta ſolidos annuos adjungi, Regis rationibus imputandos.

Sub quadam excuſatione peccare creditur, qui neceſſaria non præbentur.

Neceſſitas mater criminum.

Dona Regia quamvis parva ſublimant & quare.

Magnitudinis tuæ ſuggeſtione comperimus de Domeſticorum exceſſibus, qui deſtinatis Comitibus obſequuntur, Provinciales damnis plurimis ingravatos; quod credimus emolumentorum parvitate nutritum: quia ſub quadam excuſatione peccare creditur, cui neceſſaria non præbentur. Et ideo ſpeciali beneficio generalia compendia largientes, Magnitudini tuæ præſenti auctoritate præcipimus, ut ſupra ducentos ſolidos, & decem annonas, quas hactenus acceperunt, a quinta feliciter Indictione quinquaginta eis ſolidos annuos faciatis incunctanter adjungi, qui noſtris rationibus debeant imputari; ut dum mater criminum neceſſitas tollitur, peccandi ambitus auferatur. Si quis autem juſſionum noſtrarum improbus temerator extiterit, aliquo caſu in damnis Provincialium, aut præjudiciis implicetur, emolumentis careat univerſis: quia ille dignus eſt præmia conſequi, qui parere cognoſcitur æquitati. Ideo enim a nobis accipit, ne ab aliis quærat. Noſtrum dare, nobilitas eſt: dona Regalia quamvis parva ſublimant: quia ſimul & meritorum gratiam reperiſſe creditur, qui Principali munere ſublevatur.

EPISTOLA DECIMA QUARTA.

Gildiæ Viro Sublimi, Comiti Syracuſanæ civitatis Athalaricus Rex.

Decernit, ut quicquid a Provincialibus pro reparatione murorum fuit extortum, aut reſtituatur, aut reficiendis mœnibus impendatur. Tum reprehendit eum, quod ſubſtantias mortuorum ſine aliqua diſcretione juſtitiæ nomine fiſci caduci vindicaret. Inſuper dicit Provinciales conqueri ſe conventionibus omnimodis gravatos. Denique ſtatuit, ut Edicta a Theodorico pro componendis Siculorum moribus promulgata ita cuſtodiantur, ut ſacrilegii reus habeatur, quiſquis ea violare aliquatenus tentaverit.

Conſtat eſſe dubium, quod concedit adverſarius.

Vocatio Judicis ſpes juſtitiæ debet eſſe, non mulcta.

Provincialium Siculorum nobis eſt ſuggeſtione declaratum quædam a tua poteſtate fieri, unde eorum fortunæ videantur affligi. Quod ideo leviter accepimus: quia ipſi vindicari præterita noluerunt. Conſtat enim eſſe dubium, quod concedit adverſarius; & percelli non poteſt jure, cui mavult querulofus ignoſcere. Sed ut ſuſpiciones iniquas futuris caſibus abrogemus; obſervanda jugiter præſenti juſſione decernimus, ut nec iſti aliquid de futuro metuant, nec tu per ignorantiam, quæ dicuntur, incurras. Prima fronte pro reparatione murorum pecuniæ diverſis Provincialibus dicuntur extortæ: cum tamen nulla exinde ſurrexerit promiſſa conſtructio. Hoc ſi conſtat admiſſum; aut muri exinde pro eorum munimine conſtruantur: aut unuſquiſque recipiat, quod ei probatur incompetenter ereptum. Nimis enim abſurdum eſt, ſpondere munitiones, & dare civibus execrabiles vaſtitates. Quorumdam etiam ſubſtantias mortuorum, ſine aliqua diſcretione juſtitiæ, fiſci nomine caduci te perhibent titulo vendicare: cum tibi hoc tantum de peregrinis videatur eſſe commiſſum, quibus nullus heres aut teſtamentarius, aut legitimus invenitur. Nefas eſt enim, ut quod a nobis præcipitur, a te noſtro nomine per injuriam vendicetur. Præterea conventionibus ſe gravari omnimodis ingemiſcunt; ut ad judicium deducendi pene tanta videantur amittere, quanta vix probantur addicti diſpendia ſuſtinere. Vocatio enim Judicis ſpes juſtitiæ debet eſſe, non mulcta. Nam ipſe juſte ſuſpectus redditur, ante cujus audientiam gravamina ſentiuntur. Unde cenſemus, ut ſi veſtra conveniunt decreta pulſatos, tantum commodi percipiat executor, quantum glorioſus domnus avus noſter pro honoribus perſonarum debere Sajones accipere,

Commodum debet eſſe cum modo.

* Jur. *amoris*.

expreſſa quantitate, conſtituit. Commodum enim debet eſſe cum modo. Nam ſi menſuram æqualitatis exceſſerit, vim ſui* nominis non habebit. Si vero tua juſſione conventio deſtinatur, dumtaxat in illis cauſis atque perſonis, ubi te miſceri Edicta voluerunt, mediam portionem executor accipiat, quam de præceptis Regiis ſumere potuiſſet: quia non poteſt convenire juſtitiæ, ut tantum a te directo tribuatur, quantum pro reverentia noſtræ juſſionis offertur. Si quis autem ſaluberrimi conſtituti temerator extiterit, in quadruplum jubemus ablata reſtitui; ut quod delectatione cupiditatis* admittitur, aſperitate diſpendii vindicetur.

* MS. & Ac. *amittitur*.

Edicta vero glorioſi domni avi noſtri, vel univerſa præcepta, quæ ad Siciliam pro* commonendis univerſorum moribus deſtinavit, ſub tanta volumus obedientia cuſtodiri, ut ſacrilegii reus habeatur, quiſquis belluinis* moribus excitatus munimen tentaverit irrumpere juſſionum.

* Ed. *commovendis*. Jur. forte, *componendis*.

* Ed. *moribus*.

Duorum negotia Romanorum, etiam his invitis, ad tuum diceris vocare judicium; quæ, ſi cognoſcis facta, ulterius non præſumas: ne dum vis judicium incompetenter quærere, reatum potius videaris invenire. Memor enim prius debes eſſe Edicti, qui inter alios mavis a te ſequenda conſtitui. Alioqui tota tibi decernendi auctoritas tollitur, ſi a te illa regula minime cuſtoditur. Ordinariis Judicibus adminiſtrationum ſuarum poteſtas illibata ſervetur. Cognitores ſuos legitima turba comitetur. Obſervationum illarum non mordearis invidia. Gothorum laus eſt, civilitas cuſtodita.

Tota ad judices fama confluit, ſi eos rarus litigator obſervet.

* Niv. Gam. Gr. & Cuj. *rarius*.

Tota ad vos fama confluit, ſi vobis * rarus litigator obſervet. Vos armis jura defendite: Romanos ſinite legum pace litigare. Navigiis vecta commercia te ſuggerunt occupare, & ambitu cupiditatis exoſæ ſolum antiqua pretia definire; quod non creditur a ſuſpicione longinquum, etiamſi non ſit actione vicinum. Quapropter ſi rumorem hujuſmodi vitare feſtinas, Epiſcopus civitatis, & populus conſcientiæ tuæ teſtes aſſiſtant. Omnibus placeat, quod ad cunctorum neceſſe eſt pertinere fortunas. Pretia debent communi deliberatione conſtitui: quia non eſt delectatio commercii, quæ jubetur invitis.

Non eſt delectatio commercii, quæ jubetur invitis.

Quocirca Sublimitatem tuam juſſis præſentibus credimus admonendam: quia excedere nolumus, quos amamus; nec aliquid de talibus ſiniſtrum patimur dici, per quos aliorum more putamus eſſe corrigendos.

EPISTOLA DECIMA QUINTA.

Joanni Papæ Athalaricus Rex.

Decreta promulgat ſaluberrima in Simoniacos juxta antiqua Senatuſconſulta.

Si antiquis Principibus ſtudium fuit leges exquirere; ut ſubjecti populi delectabili tranquillitate fruerentur: multo præſtantius eſt talia decernere, quæ poſſunt ſacris regulis convenire. Abſint enim (*b*) a noſtro ſæculo damnoſa compendia. Illud tantum vere poſſumus lucrum dicere, quod conſtat divina judicia non punire.

Bona Eccleſiæ facultates pauperum vocantur.

Nuper ſiquidem ad nos defenſor Eccleſiæ Romanæ flebili allegatione pervenit, cum Apoſtolicæ ſedi peteretur Antiſtes, quoſdam nefaria machinatione neceſſitatem temporis aucupatos ita facultates pauperum extortis promiſſionibus ingravaſſe, ut, quod dictu nefas eſt, etiam ſacra vaſa emptioni publicæ viderentur expoſita. Hoc quantum fuit crudele committi, tanto glorioſum eſt adhibita pietate reſecari. Atque ideo Sanctitas veſtra ſtatuiſſe nos præſenti definitione cognoſcat, quod etiam ad univerſos Patriarchas, atque Metropolitanas Eccleſias volumus pertinere; ut a (*c*) tempore ſanctiſſimi Papæ Bonifacii, cum de talibus prohibendis ſuffragiis P. C. Senatuſconſulta nobilitatis ſuæ memores condiderunt: Quicumque in Epiſcopatu obtinendo ſive per ſe, ſive per aliam quamcumque perſonam aliquid promiſiſſe declaratur, ut execrabilis contractus cunctis viribus effœtetur. Si quis autem in hoc ſcelere deprehenditur fuiſſe verſatus, nullam relinquimus vocem: verumetiam ſi aut repetendum, aut quod acceptum eſt non reddendum eſſe crediderit, ſacrilegii reus protinus habeatur: accepta reſtituens compulſione Judicis competentis.

Juſtitiæ leges ut bonis aperiunt, ita claudunt malis moribus actionem.

Juſtiſſimæ ſiquidem leges, ut bonis aperiunt, ita claudunt malis moribus actionem. Præterea quicquid in illo Senatus decretum eſt conſulto, præcipimus in eos modis omnibus cuſtodiri, qui ſe quoquo modo per (*d*) interpoſitas quaſcumque perſonas ſceleſtis contractibus miſcuerunt.

Non poſſunt dici juſta, quæ nimia ſunt.

Et quia omnia debent ſub ratione moderari; nec poſſunt dici juſta, quæ nimia ſunt; cum de Apoſtolici conſecratione Pontificis intentio fortaſſe* pervenerit, & ad Palatium noſtrum producta fuerit altercatio populorum, ſuggerentes nobis intra tria millia ſolidorum cum collectione chartarum cenſemus accipere.

* V.C. *provenerit*. Jur.

De Eccleſiaſtico munere pauperibus eſt potius conſulendum.

A quibus tamen minus omnes idoneos rei ipſius conſideratione removemus: quia de Eccleſiaſtico munere pauperibus eſt potius conſulendum. Alios vero Patriarchas, quando in Comitatu noſtro de eorum ordinatione tractatur, in ſupradictis conditionibus, atque perſonis intra duo millia ſolidorum jubemus expendere. In civitatibus autem ſuis tenuiſſimæ plebi non amplius quam quingentos ſolidos ſe diſtributuros eſſe cognoſcant. Reliquos accipientes, & Edicti præſentis, & Senatuſconſulti nuper habiti pœna conſtringat: ſed & dantes Canonum ſeveritas perſequatur. Vos autem, qui Patriarcharum honore reliquis præſidetis Eccleſiis, * quoniam conſtitutio noſtra ab illicita promiſſione liberavit, reſtat ut bona imitantes exempla, ſine aliquo Eccleſiarum diſpendio dignos Majeſtate Pontifices offeratis.

* Ac. *quem*.

Iniquum eſt enim, ut locum apud vos habeat ambitus, quem nos laicis divina conſideratione percluſimus.

Suffragia pro beneficiis Eccleſiaſt. nullo modo ambienda.

Quapropter ſi quis Apoſtolicæ Præſulem Eccleſiæ, vel Patriarcharum Epiſcopum, ſive per ſe, ſive per parentes, aut ſervientium quaſcumque perſonas aliqua (*e*) ſuffragii crediderit ambitione promovendum, & ipſum reddere accepta definimus, & quod eſt Canonibus ſtatutum, eum modis omnibus eſſe paſſurum. Si quis vero quæ dederit, aut promiſerit, eodem ſuperſtite timuerit publicare, ab heredibus, vel pro heredibus ejus Eccleſia repetat, cujus ſuffragio Antiſtes deprehenditur ordinatus: nota infamiæ nihilominus ſuperſtites inurente. Reliquos quoque Ordines ſub eadem fieri diſtrictione præcipimus. Quod ſi forſitan doloſæ machinationis invento ſacramentis perſona intercedentibus fuerit obligata, ut ſalvo ſtatu animæ commiſſam iniquitatem neque approbare poſſit, neque audeat accuſare; damus licentiam quibuslibet honeſtis perſonis in ſingulis quibuſque civitatibus apud Judices competentes hoc crimen deferre; & quicquid ex ea potuerit probatione recolligi, ut * ad probationem inſequentes animemus, tertiam partem judicatæ rei* ille percipiat, qui tale facinus voluerit publicare.

* Alii, *approbatione*.

* Ac. *illius*.

Reliqua ipſis Eccleſiis proficiant, quæ videntur extorta, aut in fabricis earum, aut in miniſteriis nihilominus profutura. Decet enim ad

uſus bonos convertere, quæ voluit perverſitas inimica fraudare. Quieſcat igitur malignantium prava cupiditas. Quo tendunt, qui a fonte præcluſi ſunt? Recolatur, & timeatur Simonis juſta damnatio, qui emendum credidit totius largitatis Auctorem. Orate igitur pro nobis, Edicta noſtra cuſtodientes: quia divinis noſcitis convenire myſteriis. Sed quo facilius Principis votum univerſorum mentibus innoteſcat, hoc Senatui, hoc populis per Præfectum Urbis præcipimus intimari; ut generalitas agnoſcat nos illos perſequi, qui Majeſtati divinæ potius viderentur adverſi. Vos quoque hoc univerſis, quos Deo propitio regitis, Epiſcopis intimate: neque ſit alienus a culpa, qui potuit agnoſcere conſtituta.

Simonia damnanda.

Non eſt alienus a culpa, qui potuit agnoſcere cōſtituta.

(*a*) Joanni Papæ. Hujus nominis ſecundo, cujus ad Juſtinianum Imp. epiſtola, ac Juſtiniani ad ipſum exſtat in l.ult. inter claras, C. de ſumm. Trin. & fid. Cathol. de quo infra hoc lib. epiſt. 17. & lib. 11. epiſt. 2. Papæ Boniſacii ſecundi prædeceſſoris ſcilicet tui. *Forn.*

(*b*) A noſtro ſæculo. L. ult. C. de pact. ſupra lib. 1. epiſt. 5. lib. 2. epiſt. 13. lib. 8. epiſt. 28. *Forn.*

(*c*) A tempore. Vide l. 51. Quemquam, C. de Epiſc. & Cler. Novel. quo oportet Epiſcopum eligere cap. 9. Platinam in Canone Pag. 88. & in Boniſac. 3. Pag. 75. *Juretus.*

(*d*) Interpoſitas perſonas. Quarum interventu fraudes ſæpe fiunt, l. 18. deferre, l. 45. in fraudem, §. conductor, l. 46. confertur, §. quod a præſide, de jure fiſci, l. un. de mulieribus, quæ ſe prop. ſerv. junx. l. un. Cod. de cont. jud. l. 9. quamvis, de reb. cor. Cicero in Cluent. de Avilio ſe Aſinium ſimulante: qui ſuppoſita, inquit, perſona falſum teſtamentum obſignandum curavit, Novel. 124. περὶ δωροδοκουμένων. Quod enim plerique per ſe ipſi verentur, id per alios non verentur efficere: ut Stolo, qui cum legem rogaſſet, ne quis plus quam 500. jugera poſſideret, ſuppoſita filii emancipati perſona, mille poſſidere inventus ſua ipſius lege damnatus eſt. Varro lib. 1. cap. 2. de ruſtica. A. Gellius lib. 21. c. 1. Plin. lib. 18. c. 3. *Forn.*

(*e*) Suffragii ambitione. Juſtinianus cum ſine ſuffragio, id eſt pecunia ac ſordibus, magiſtratus deferri prohiberet, Novel. 8. graviſſime adjecit, nundinationem magiſtratuum, omnium ſcelerum fontem eſſe, iniquitatis principium ac finem, ἀργυρολογεῖν τὰς ἀρχὰς πάσης ἐστὶ πονηρίας προοίμιόν τε καὶ πέρας: quanto magis ambitum largitionum, & ſordes Eccleſiaſticorum munerum ex ſacerdotiorum collatione fugere neceſſe eſt? Concilium Chalcedonenſe, εἴ τις ἐπίσκοπος ἐπὶ χρήμασι χειροτονίαν ποιήσατο, καὶ εἰς πρᾶσιν κατήγαγε τὴν ἄπρατον χάριν, &c. Qui pretio gratiam, quæ vendi nequit, vendiderit, &c. c. ſi quis Epiſcopus, c. ſanctorum, 1. c. ex multis, 1. q. 3. Hanc venalitatem etiam Anthemius deteſtatur, l. ſi quemquam, C. de Epiſc. & Cler. Exſtant & Pontificum de ſimonia conſtitutiones lib. 5. Decretal. Eodem pertinet ſequens Athalarici ad Salvantium epiſt. 16. *Forn.*

EPISTOLA DECIMA SEXTA.

Salvantio Viro Illuſtri, Præfecto Urbis Athalaricus Rex.

Jubet, ut Edictum ſuum & Senatusconſulta de abigenda Simonia tabulis marmoreis incidantur, & ante atrium Baſilicæ ſancti Petri collocentur.

Quam gratū ſit profutura vulgare.

** Gr. & Cuj. naſcitur.*

GRata res eſt cuncta profutura vulgare; ut generale fiat gaudium, quod potuit eſſe votivum. Alioqui læſionis cauſa * noſcitur, ſi beneficia potius occulantur. Dudum ſiquidem Senatus ampliſſimus a ſplendore ſuo cupiens maculam fœdiſſimæ ſuſpicionis abradere, provida deliberatione conſtituit, ut in beatiſſimi Papæ conſecratione nullus ſe abominabili cupiditate pollueret, pœna etiam conſtituta, qui talia præſumere tentaviſſet: non injuria, quia tunc electi vere meritum quæritur, cum pecunia non amatur.

Electi Pontificis meritum quæritur, cum pecunia non amatur.

Quod nos laudantes, & augentes inventum, ad beatiſſimum Papam direximus conſtituta, quæ his ante lata præfulgent; ut ab honeſtate ſanctæ Eccleſiæ profanus ambitus auferatur. (*a*) Hoc vos ad notitiam Senatus, & Romani populi volumus ſine aliqua dilatione perducere; quatenus cunctorum figatur cordi, quod cupimus omnium ſtudio cuſtodiri. Verum ut Principale beneficium & præſentibus hæreat ſæculis, & futuris, tam Definita noſtra, quam Senatusconſulta tabulis marmoreis præcipimus decenter incidi, & (*b*) ante atrium beati Petri Apoſtoli in teſtimonium publicum collocari. Dignus enim locus eſt, qui & glorioſam mercedem noſtram, & Senatus ampliſſimi laudabilia decreta contineat. In quam rem illum direximus, quo redeunte noſcamus impleta, quæ juſſimus. Incertum enim videtur habere, quod præcipit, cui rerum effectus tardius innoteſcit.

(*a*) Hoc vos ad notitiam. Hic obiter animadverſione digna duco, quod Senatusconſulta ad diuturnitatem marmoreis tabulis incidi juſſit Athalaricus, ut olim æreis, l. 2. de orig. jur. Plato in Minoe refert, Talum Regem Cretæ pagos quotannis luſtrantem leges æneis tabulis cælatas circumtuliſſe, indeque Ærei nomen ei inditum, ἐν χαλκοῖς γραμματείοις ἔχων γεγραμμένους τοὺς νόμους, ὅθεν χαλκοῦς ἐκλήθη. Alterum, quod in edito & conſpicuo loco, nempe atrio beati Petri collocentur, quo cuique pateant, & de plano legantur. Sic idem Plato lib. 11. de legib. præcipit rerum venalium leges medio in foro columnæ affigi, θέντας ἐν στήλῃ πρὸ τῆς ἀρχῆς νόμιμα. Demoſthen. Philipp. 3. γράμματα τῶν προγόνων τῶν ὑμετέρων ἅπερ ἐκεῖνοι κατέθεντο, εἰς στήλην χαλκῆν γράψαντες εἰς ἀκρόπολιν. *Forner.*

(*b*) Ante atrium. Leges olim in atriis Eccleſiæ locabantur, Cujas in lib. 1. feud. tit. 17. Et lib. 3. Capit. Car. Mag. tit. Quomodo. Sic Rector Eccleſiæ. Vide Novell. 8. Juſtiniani in fine. *Juret.*

EPISTOLA DECIMA SEPTIMA.

Salvantio Viro Illuſtri, Præfecto Urbis Athalaricus Rex.

Decernit, ut liberet quoſdam, nobiles Romanos, qui pro ſola ſeditionis exortæ ſuſpicione in carcere detinebantur; & permittit eis, ut ſe juſtis legibus vindicent.

SI Principes antiqui mœnia Romana in populorum exquiſivere lætitiam, ne cives illis merito ſingulares aliquid commune cum cæteris poſſiderent; nefas eſt inter tot rerum jucunda eos longam ſuſtinere triſtitiam: quia exultatio civitatis illius generale votum eſt; dum neceſſe eſt lætari reliqua, ſi (*a*) mundi caput gaudere proveniat. Apoſtolici ſiquidem Papæ Joannis, & Procerum noſtrorum relatione cognovimus, illum & illum Romanos pro ſola ſuſpicione ſeditionis tam longæ cuſtodiæ pœna maceratos, ut cuncta civitas mœrorem de illorum continua calamitate contraxerit; ut eis nec dierum feſtivitas, nec ulla (quæ apud * nos eſt gratiſſima) nominis ſui dignitas ſubveniret. Quod nobis pro ſui facti acerbitate diſplicuit; ut qui in judicio convicti minime feruntur, debita malis tormenta, cruciatuſque pertulerint. Et ideo Magnitudinem tuam juſſis præſentibus admonemus, ut quocumque loci reperire potueris eos, abſolvere non moreris. Quos etiamſi aliquo reatu involutos eſſe clarueit, interceſſionibus ſupradictis eos jam a metu liberos eſſe cenſemus. Si vero innocentes ſe tormenta ſuſtinuiſſe confidunt, damus querelis eorum liberam vocem; ut juſtis legibus vindicent, quod iniquis auſibus pertulerunt: quia nolumus

** MS. veſtro*

Judices ad innocentium præſidia ſunt elevati.

innocentes a Judicibus deprimi, quos ad eorum præſidia conſtat elevari. Revocentur nunc ad lætitiam priſtinam Romani: nec nobis credant placere poſſe, niſi qui eos eligunt modeſta æqualitate tractare. Intelligant parentes noſtros pro ſua quiete laborioſa ſubiiſſe pericula: nos autem multis expenſis agere, ut illi debeant garrula exultatione gaudere. Nam etſi quid inique vel acerbe hactenus pertulerunt, non credant a noſtra manſuetudine negligendum; qui nec nobis otia damus, ut illi ſecura pace, ac tranquilla lætitia perfruantur: cito ſentiant, quia nos amare non poſſumus, quos illi pro ſuis exceſſibus horruerunt. Nam quorum gratiam impetrare poſſunt, qui ſuis civibus diſplicere meruerunt; & dum tempus habuiſſent amoris publici, egerunt unde juſte debeant * execrari?

*MS. A. exſecrari.

(a) Mundi caput. Theodoretus in epiſtol. ad Roman. ait Magiſtratus publicanos, & τοὺς ἐπαγγέλοντας τοὺς χάρτας;, tributorum exactores, provinciarum præſides a Roma manare, ut quæ Romæ fiant, omnibus nota eſſe debeant. Hinc Juſtinianus in præfatione Pandectis præfixa, de conceptione Digeſtorum tradit, conſuetudinem Romanæ urbis ſequendam ab omnibus civitatibus: quia Roma caput orbis terrarum, ἐπιτομὴ τῆς οἰκουμένης;, ut ſcribit Athenæus: orbis compendium, & communis omnium patria, l. 33. Roma, D. ad municip. Romanæ tamen civitatis ita demum ſequi oportet, ſi non ſit corruptum exemplum. Et ut eleganter Proculus: Non tam ſpectandum quid Romæ factum ſit, quam quod fieri debeat, l. 12. ſed licet, D. de offic. præſid. *Forner.*

XVIII.

Edictum Athalarici Regis.

1. Contra pervaſores bonorum alienorum. 2. Contra affigentes titulos nomine publico. 3. Contra obtinentes callide & perverſe ſententiam Principum. 4. Contra dividentes aliena matrimonia. 5. Contra adulteros. 6. Contra eos, qui duabus uxoribus copulabantur. 7. Contra Concubinarios, & Concubinas. 8. Contra eos, qui terrore donationes extorquebant. 9. Contra maleficos. 10. Contra homicidas. 11. Contra eos, qui in una cauſa ſecundo a Judicibus ordinariis provocabant. 12. Contra violatores Edictorum tam ipſius, quam Theodorici.

Quare Edicta generalia promulgentur.

PRovide decrevit Antiquitas univerſitatem Edictis generalibus admoneri, per quæ & delictum omne corrigitur, & excedentis verecundia non gravatur. Cuncti enim ſibi æſtimant dici, ubi nullum conſtat exponi; & ſimilis fit innocenti, quem contigerit ſub communione purgari. Hinc & noſtra vere pietas cuſtoditur, dum feriato gladio naſcitur metus, & provenit ſine cruore correctio. Commovemur enim placati: minamur otioſi; & clementer iraſcimur, quando vitia ſola damnamus. Diu eſt, quod diverſorum querelæ noſtris auribus crebris ſuſurrationibus inſonarunt, quoſdam civilitate deſpecta affectare vivere belluina ſævitia: dum regreſſi ad agreſte principium, jus humanum ſibi æſtimant feraliter odioſum. Quos nunc apte judicavimus comprimendos; ut eo tempore inimica bonis moribus crimina perſequamur, quo hoſtibus Reipub. divina virtute reſiſtimus. Utrumque quidem noxium, utrumque pellendum: ſed tanto gravius graſſantur vitia, quanto magis probantur interna. Unum recumbit in altero. Facilius quippe inimicorum acies cadunt, ſi * noſtro ævo delicta ſub-
1 ducimus. Primum humano generi noxiam pervaſionem (ſub qua nec dici poteſt civilitas, nec haberi) ſeveritate legum, & noſtra indignatione damnamus: ſtatuentes, ut Sanctio divi Valentiniani adverſum eos diu peſſime neglecta conſurgat, (a) qui prædia urbana vel ruſtica, deſpecto juris ordine, per ſe ſuoſque præſumpſerint, expulſo poſſeſſore, violenter intrare; nec aliquid de ejus diſtrictione deteſtabili volumus temperatione mitigari: inſuper addentes, ut ſi quis ingenuorum ad ſatisfaciendum legi ſuperius definitæ idoneus non habetur, deportationis protinus ſubjaceat ultioni: quia plus debuit cogitare jura publica, qui ſe noverat alibi non poſſe ſuſtinere vindictam. Judices igitur competentes, ad quos poteſt admiſſum facinus pertinere, ſi, invaſorem cum poſſint amovere, pertulerint tenere præſumpta, & adepti cinguli honore priventur, & fiſco noſtro tantum fiant obnoxii, quantum præſumptor potuiſſet addici: in auctoribus tamen facinoris manentibus conſtitutis. Quod ſi quis in tantam raptatus amentiam, tyrannico ſpiritu juri publico parere neglexerit, viribuſque * præpotens deſtinati officii ſpreverit paucitatem, relatione Judicis noſtris auribus notabilis ingeratur; ut indulta executione Sajonum, ultionem ſentiat vigoris Regii, qui obedire noluit cognitori. Et 2
quia ſummis Principibus juris communione vivendum eſt: ſi quis, (b) legum ordine prætermiſſo, nomine publico titulos præſumpſerit affigere, in tantum poſſidenti fiat obnoxius, quantum Sanctio ſuperius memorata teſtatur. Merito enim & ſacrilegii pœna percellitur, qui iniquo (c) pervaſionis pondere auſus eſt Majeſtatem Regii nominis ingravare. Litis quoque expenſas judicio ſuperatus exolvat: quod hinc dantur fomenta deteſtabilis jurgii, cum improbi vincuntur illæſi; nec dolet calumniantibus pudoris damnum, ſi evaſerint diſpendia facultatum. Si quis autem 3
de noſtris ſcriniis aliquid crediderit promovendum, adverſario ſuo quantum ad cauſam ejus pertinet, de * conſecuta ſerie juſſionum nihil æſtimet ſupprimendum: ni fecerit, careat impetratis: vel ſi aliquod ex eo agere tentaverit, nihilominus habeatur infirmum; quia illos ſolos volumus uti beneficiis noſtris, quos non cognoſcimus ſtudere verſutiis. Qui ſuaſione plectenda 4
matrimonia dividere nititur aliena, ipſius conjugium habeatur illicitum; ut magis contigiſſe ſentiat ſibi, quod in altero malignus exercere tentavit. Si vero pro conjunctionibus charitate privatur, futurum matrimonium illi jure denegamus; quia non meretur jugalis reverentiæ præmia conſequi, qui in genialis thori auſus eſt diviſione graſſari. Sed ne aliquos hujus ſceleris reos ultio noſtra derelinquat, illos quos ſpes non habet præſentis conjugii, vel futuri, ſi quid in alienos thalamos doloſa machinatione præſumpſerint, facultatum ſuarum media portione priventur, ſtatim fiſci juribus applicanda. Si vero prohibente paupertie in aliquorum ſubſtantia nequierit vindicari, pœna relegentur exilii: ne, quod dictu nefas eſt, ideo videantur comminationem juris publici evadere; quia viliſſimæ noſcuntur ſubjacere fortunæ. Sed hæc de ſollicitatoribus affectus alieni pietas noſtra decrevit. Cæterum in adulteris totum diſtrictiſſime volumus cuſtodiri, quicquid 5
Divali potuit commonitione decerni. Uno tem- 6
pore duabus nemo copuletur uxoribus: quia ſe noverit rerum ſuarum amiſſione plectendum. Nam aut libido eſt, & recte perfrui non finitur; aut cupiditas, & jure nuditate damnatur. Si quis 7
autem ſuperflua turpique cupidine conjugali honeſtate deſpecta, ad concubinæ elegerit venire complexus: ſi ingenua fuerit, jugo ſervitutis cum

Tanto gravius graſſantur vitia, quanto magis probantur interna.

Facilius inimicorum acies cadunt, ſi noſtro ævo delicta ſubducimus.

Valentiniani Sanctio contra pervaſores bonorum.

Judices ſi invaſorem ſuſtineant, eadem pœna plectuntur.

*Ac. præpoſteris.

Summis Principibus juris communione vivendum eſt.

Dantur fomenta deteſtabilis jurgii, cum improbi vincuntur illæſi.

*MS. & Ac. conſueta.

filiis ſuis modis omnibus addicatur uxori ; ut illi ſe per honeſta judicia ſentiat ſubdi, cui * per illicitam libidinem credidit poſſe præponi. Quod ſi ad tale flagitium ancilla pervenerit, excepta pœna ſanguinis, matronali ſubjaceat ultioni ; ut illam patiatur Judicem, quam formidare debuiſſet abſentem.

* Ac. *pollicitum.*

8 Donationes nullius terror extorqueat : nullus acquirere per fraudem, vel execrabilem laſciviam concupiſcat. Sola enim honeſtas merito capit lucrum de legibus. In allegationem juſtiſſimæ largitatis illam diſtrictionem volumus cuſtodiri, quam pro veritate ſollicite legalis ſanxit Antiquitas. Sic enim, ut ipſa teſtatur, & fraudi non patebit occaſio, & veritati major creſcit auctoritas. Alioqui nulli præcipimus videri firmum, quod ipſe conditor, non implendo quæ

Sola honeſtas merito capit lucrum de legibus.

9 leges vel jura præcipiunt, fecit incertum. (c) Maleficos quoque, vel eos, qui ab eorum nefariis artibus aliquid crediderint expetendum, legum ſeveritas inſequatur : quia impium eſt, nos illis eſſe remiſſos, quos cæleſtis pietas non patitur impunitos. Qualis enim fatuitas eſt, Creatorem vitæ relinquere, & ſequi potius mortis auctorem ! Turpis actus ex toto ſit a Judicibus alienus. Nemo faciat, quod jura condemnant : quia decretali pœna plectendi ſunt, qui ſe prohibitis exceſſibus miſcuerunt. Quid enim in aliis damnent, ſi

Impium eſt nos illi eſſe remiſſos, quos cæleſtis pietas non patitur impunitos.

10 ipſi ſe inhoneſta contagione commaculent ? Sit etiam ſub divitibus tuta mediocritas. A cædis temperetur inſania. Nam præſumptio manuum, actus probatur eſſe bellorum, maxime in eis, quos tuitionis noſtræ munit auctoritas. Si quis autem contra facere improba præſumptione tentaverit,

11 violator noſtræ juſſionis habeatur. Appellari a ſubjecto Judicibus ordinariis in una cauſa ſecundo non patimur : ne quod ad remedium repertum eſt innocentis, aſylum quodammodo videatur eſſe criminoſis. Si quis vero vetita iterare tenta-

12 verit, negotio privatus abſcedat. Sed ne pauca tangentes, reliqua credamur noluiſſe ſervari, omnia Edicta tam noſtra, quam domni avi noſtri, quæ ſunt venerabili deliberatione firmata, & uſualia jura publica, ſub omni cenſemus diſtrictionis robore cuſtodiri ; quæ tanto munimine ſe tegunt, ut noſtra quoque juris jurandi interpoſitione cingantur. Quid per multa diſcurrimus? Legum uſualis regula, & præceptorum noſtrorum probitas ubique ſervetur.

(a) Qui prædia. Vide L. ſi quis in tantam Cod. Theod. de vi. §. 68. Gr. & Cuj.

(b) Si quis legum ordine prætermiſſo, nomine publico titulos præſumpſerit affigere. Solius fiſci eſt titulos, alienis prædiis imponere ; nec licet privato, vel ſuis rebus potentiorum, alieniſve proprios, aut publicos imponere titulos, imprimere ſigna, ſuſpendere regia vela, ſive, ut Ambroſius loquitur, cortinas regias : qua de re extant multi loci in Novellis & in Codice : quinetiam Eccleſiæ titulorum impoſitio interdicitur Synodo a Gregorio Mauricii Auguſti tempore habita : a fiſco igitur ſolo jure imponuntur, videlicet teſtato, publicis perſonis præſentibus & ſolemni juris ordine ſervato. Gregorius etiam in quadam epiſtola queritur de Stephano quodam chartulario, quod nomine fiſci loca ſingulorum invaderat, ac titulos imponeret indicta cauſa. *Broſſ.*

(c) Pervaſionis. Pervadere, ſupra lib. 1. epiſt. 15. & alias ſæpe. Pervaſionis actio. l. 5. l. 6. C. Theod. de denunt. & edit. reſcript. Novell. Valentin. 12. de Epiſ. aud. Idem mendum ex cap. 25. lib. 5. Etymologiarum pridem ſuſtuleramus, quod tamen in recentiſſima editione repetitum, perſuaſio, pro pervaſio, ſcriptum vidimus. Quid, quod & aliis auctorum libris inſidet ? Victruvius lib. 9. cap. 4. fin. ſingulis menſibus ſol ſigna perſuadens (pro, pervadens) auget & minuit dierum & horarum ſpatia. Salvianus Maſſilienſis Epiſcopus lib. 4. de providentia, ubi divitum rapinas increpat, perſuaſionibus præpotentum, &c. Idemque lib. 5. bis eodem verbo citra mendum utitur, pervaſoribus & pervaſionibus. Euſeb. quoque Emiſſenus Homil. 11. de Paſcha pervaſorem derelinquit, remanet prædæ deceptus, & raptor orbatus. *Forn.*

(d) Maleficos. Conſtantinus : Cæteri quos maleficos ob facinorum magnitudinem vulgus appellat. l. 5. C. de malef. & mathem. de quibus libro 4. epiſt. 22. *Forn.*

(e) Vide Novell. Theod. Titul. 44. Ne duciani &c. Et Juſtiniani Inſtit. Titul. de pœna temere litigantium. *Juret.*

EPISTOLA DECIMA NONA.

Senatui Urbis Romæ Athalaricus Rex.

Scribit ſe Edictum duodecim capitum edidiſſe ; & jubet, ut in Senatu recitetur, & Præfecto Urbis per triginta dies locis celeberrimis proponatur.

Laudabilium juſſionum cauſas plerumque præbet vituperabilis exceſſus alienus ; & miro modo momenta juſtitiæ de iniquitatis occaſione naſcuntur. Silet enim æquitas, ſi culpa non vociferetur admiſſa ; & feriatum quieſcit Principis ingenium, quod non fuerit aliqua querela provocatum. Conquerentium ſiquidem vocibus adacti, & frequentium populorum de rebus quibuſdam interpellatione commoniti, neceſſaria quædam Romanæ quieti edictali programmate duodecim capitibus, ſicut jus civile legitur inſtitutum, in ævum ſervanda conſcripſimus : quæ cuſtodita reſiduum jus non debilitare, ſed potius corroborare videantur. (a) Hæc in cœtus veſtri ſplendore recitentur, & (b) per triginta dies Præfectus Urbis locis celeberrimis faciat ſolemni more proponi ; ut noſtra civilitate recognita, ſpes truculentis moribus auferatur. Nam qua confidentia protervus aſſumat, quod Principis agnoverit damnaſſe clementiam ? Redeat amor omnibus diſciplinæ, per quam & parva coaleſcunt, & potiora ſervantur. Ideo enim exercitus noſtros, juvante Deo, crebris expeditionibus * commonemus ; ut univerſitatem compoſitam vivere legibus ſentiamus. Reddatur hæc animo noſtro viciſſitudo præmiorum : ut quem Reipub. utilitatibus cognoſcitis occupatum, rariſſima querelarum * aditione pulſetur. Teneant Judices legitimas diſtrictiones : votum (c) fœdiſsimæ vænalitatis abjiciant. Metus cuncta componit, ſi reus crimen in judicante non invenit.

Silet æquitas, ſi culpa non vociferetur admiſſa.

Jus civile duodecim capitibus inſtitutum.

* Gr. Cuj. & Ga. *commovemus.*

* Ed. *editione.*

Metus cuncta componit, ſi reus crimen in judi. ante non invenit.

(a) Hæc in cœtus veſtri. Superioris Edicti in Senatu recitatio, ex Rom. inſtituto, quo leges & conſtitutiones Imperatorum in Senatu recitatæ confirmabantur, l. 8. humanum, C. de legibus & S. C. quem morem nos alias fuſius exponemus. *Forn.*

(b) Per triginta dies. Triginta diebus propoſita pendebant Edicta, ſeu leges Principum ; ut Epiſt. ſequenti. Exemplum apud Joſephum Antiq. lib. 19. cap. 5. *Jur.*

(c) Fœdiſſimæ vænalitatis. Sordes nummariorum judicum magiſtratuumque his formulis graviter a Caſſiodorio identidem exagitatas legimus apud Philonem Judæum, de officio judicis differentem. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA.

Ad Univerſos Judices provinciarum Athalaricus Rex.

Sancit, ut Edictum ſuum per triginta dies in conventibus publicis more ſolemni recitetur.

Cum vos provinciis noſtris, juvante Deo, annua reparatione præſtemus ; nec deſint judicia per univerſos fines Italiæ diſtributa, in-

De inopia juſtitiæ copia cauſarum venit

telligimus de inopia juſtitiæ copiam venire cauſarum. Culpa ſi quidem veſtræ probatur eſſe negligentiæ, quoties a nobis coguntur homines legum beneficia poſtulare. (*a*) Nam quis eligeret tam longe petere, quod in ſuis videret ſedibus adveniſſe? Sed ut vobis verſutas excuſationes, & (*b*) duras neceſſitates Provincialibus tolleremus, de aliquibus caſibus hactenus peſſimo torpore neglectis edictalis programmatis definitione cenſuimus; ut & vobis creſceret confidentia recte judicandi, & paulatim audacia maligna poſſit imminui. Quod more ſolemni per conventus publicos triginta dierum facite proponi; ut jure condemnatus habeatur, qui poſt hæc remedia manere præſumpſerit deſperatus.

(*a*) Nam quis eligeret tam longe petere. Romanis Imperatoribus ſemper maximæ curæ fuit, ne litigantes in longinquis auditoriis conſectandis vexarentur ſumptibus & labore. Eoque referre poſſum, quæ ſcribit Juſtinianus Novell. 17. §. ſi tibi, & Novell. 23. §. illud. quibus adde Valentinianum Novel. 10. tit. de conſ. & Marcianum Nov. 1. nemin, exhib. Majorianum Nov. 14. de indulg. releg. *Broſſ.*

(*b*) Duras neceſſitates provincialibus. Ne provinciales cogantur ad comitatum Principis jus petere, cavetur etiam form. 22. lib. 6. & Novell. Juſtin. 17. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA PRIMA.

Senatui Urbis Romæ Athalaricus Rex.

Præcipit, ut Profeſſores Grammaticæ, Eloquentiæ, & Juris conſtituta emolumenta ſine aliqua imminutione percipiant.

Filiorum cauſas jure ad patrum cognoſcimus remiſiſſe perſonas; ut ipſi de illorum provectu debeant cogitare, quorum intereſt ſtudia Romana proficere. Neque enim credendum eſt vos inde poſſe minus eſſe ſollicitos, unde & generi veſtro creſcit ornatus, & cœtui provenit aſſidua lectione conſilium. Nuper ſiquidem, ut eſt de vobis cura noſtra ſollicita, quorumdam ſuſurratione cognovimus doctores eloquentiæ Romanæ laboris ſui conſtituta præmia non habere & aliquorum nundinatione fieri, ut ſcholarum magiſtris deputata ſumma videatur imminui. Quapropter, cum manifeſtum ſit præmium artes nutrire, nefas judicavimus, doctoribus adoleſcentium aliquid ſubtrahi, qui ſunt potius ad glorioſa ſtudia per commodorum augmenta provocandi. Prima enim Grammaticorum ſchola eſt fundamentum pulcherrimum litterarum, mater glorioſa facundiæ: quæ cogitare novit ad laudem, loqui ſine vitio. Hæc in curſu orationis ſic errorem cognoſcit abſonum, quemadmodum boni mores crimen deteſtantur externum. Nam ſicut Muſicus conſonantibus choris efficit dulciſſimum melos: ita diſpoſitis congruenter accentibus metrum novit decantare Grammaticus. Eſt Grammatica magiſtra verborum, ornatrix humani generis; quæ per exercitationem pulcherrimæ lectionis Antiquorum nos cognoſcitur juvare conſiliis. Hac non utuntur barbari Reges: apud legales dominos manere cognoſcitur ſingularis. Arma enim & reliquæ gentes habent: ſola reperitur eloquentia, quæ Romanorum dominis obſecundat. Hinc Oratorum pugna civilis juris claſſicum canit: hinc cunctos Proceres nobiliſſima diſertitudo commendat; &, ut reliqua taceamus, hoc quod loquimur, inde eſt. Qua de re P. C. hanc vobis curam, hanc auctoritatem, propitia Divinitate, largimur; ut (*a*) ſucceſſor ſcholæ liberalium litterarum tam Grammaticus, quam Orator, nec non & juris expoſitor, commoda ſui deceſſoris ab eis, quorum intereſt, ſine aliqua imminutione percipiat; & ſemel primi Ordinis veſtri, ac reliqui Senatus ampliſſimi auctoritate firmatus, donec ſuſcepti operis idoneus reperitur, neque de transferendis, neque de imminuendis annonis a quolibet patiatur improbam quæſtionem: ſed vobis ordinantibus atque cuſtodientibus emolumentorum ſuorum ſecuritate potiatur, Præfecto Urbis nihilominus conſtituta ſervante. Et ne aliquid pro voluntate præbentium relinquatur incertum, mox ut ſex menſes exempti fuerint, ſtatutæ ſummæ conſequantur prædicti magiſtri mediam portionem: reſidua vero anni tempora cum annonarum debita redhibitione claudantur: ne cogantur de alieno pendere faſtidio, cui piaculum eſt vel horarum aliquo vacaſse momento. In tantum enim quæ ſunt decreta, volumus firmiſsime cuſtodiri; ut ſi qui cujus intereſt, differendum putaverit hanc quaſi debitam functionem, procurato more uſurarum diſpendia ipſe patiatur: quia juſta commoda laudabiliter *laborantibus, plectenda cupiditate, ſubtraxit. Nam ſi opes noſtras ſcenicis pro (*b*) populi oblectatione largimur, & ea ſtudioſiſſime conſequuntur qui adeo neceſſarii non habentur; quanto magis illis ſine dilatione præbenda ſunt per quos & honeſti mores proveniunt, & Palatio noſtro fœcunda nutriuntur ingenia. Hæc autem præſentibus litterarum magiſtris venerando cœtui veſtro præcipimus intimari; ut ſicut nos agnoſcunt de ſuis commodis eſſe ſollicitos, ita a ſe provectus adoleſcentium enixius noverint nos exigendos. Ceſſet nunc illa ſatyris doctoribus querulis uſurpata ſententia: quia (*c*) duabus curis ingenium non debet occupari. Ecce jam habere tolerabile probantur hoſpitium: unde nunc merito, uni ſollicitudini jugiter inhærentes, toto vigore animi (*d*) ad bonarum artium ſtudia transferantur.

Præmium artes nutriunt.

Grammaticæ laudes.

* MS. *commorantibus.*

Ed. *collectione.*

(*a*) Vide Juſtiniani Pragmat. Sanction. poſt Novellam Juliani ſuper. cap. 22. *Gr.* & *Cuj.*

(*b*) Populi collectione, v. oblectatione. Honeſta collectio eſt, ducto a voluptate ad morum cultum argumento, quo utitur Demoſthenes Olynth. 2. dum Athenienſibus auctor eſt, ut ſpectaculorum voluptate poſthabita, utilitati magis ſerviatur, & pecuniæ theatrales in uſus militares transferantur: θεωρικὰ χρήματα κελεύει γίνεσθαι τὰ στρατιωτικά, Libanius. *Forn.*

(*c*) Duabus curis ingenium non debet occupari. Quintil. lib. 10. cap. 3. Neque enim bona fide ſimul ſe intendere animus totum poteſt, & quocunque reſpexerit, deſinit intueri quod propoſitum erat: ob eamque cauſam vetat Juſtinianus Imperator, ne ſimul quis pluribus militiis det nomen, & cingulum cingulo conjungat, l. 5. qui militare poſſ. C. lib. 12. Juſtinian. ſanxit, ne quis duobus magiſtratibus aſſideret, & utriuſque judicii curam gereret, l. ult. C. de aſſeſ. T. Livius lib. 9. de bell. Macedon. veterem Romam. legem oſtendit, duos ſimul magiſtratus, præſertim curules, ne quis capere poſſit, neque gerere: nec decet plures magiſtratus ab uno geri, cum unicum ab uno optime perficiatur opus. φαῦλον εἶναι τὸ πλείους ἀρχὰς τὸν αὐτὸν ἄρχειν. ἓν γὰρ ὑφ' ἑνὸς ἔργον ἄριστ' ἀποτελεῖται. Ariſtot. lib. 2. c. 10. Politic. Quod ita interpretandum cenſeo: Cum animus in diverſa negotia diſtrahitur; alioqui nihil vetat pluribus ſtudiis intendi, dum unius cura ad alterum muniat viam, ut juris civilis ſcientiam foro, judiciiſque exercendis non mediocriter conducere: contraque uſum forenſem veræ germanæque legum cognitioni in plurimum conferre quotidie ſic experimur, ut alteram ſine alterius præſidio ſuos fines vix tueri poſſe arbitremur. *Forn.*

(*d*) Ad bonarum artium ſtudia. Hac de re l. 1. de var. & ext. cogn. Senec. lib. 13. epiſt. 89. Plin. procem. lib. 24. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA SECUNDA.

Paulino Viro Clariſsimo, Conſuli Athalaricus Rex.

Præclaris laudibus Paulinum, ejuſque familiam exornat. Tum Conſulatus ei confert inſignia.

Indiſcreti hominum mores vagarentur, ſi aut culpa formidinem, aut virtus præmia non haberet.

INdiſcreti hominum mores confuſique vagarentur, ſi ant culpa formidinem, ant virtus præmia non haberet. Sed cum utraque ſuis finibus, propriaque terminatione claudantur, de illo neſas eſt ambigi, qui meruit eligi judicio Principali. Non enim quicquam aut odio decernimus, aut pellecti aliqua gratificatione laudamus. Electio noſtra de meritis venit; & tanto quis Regali animo proximatur, quanto bonis ſtudiis ſocietate conjungitur. Non vereamini abſentes, nec ſitis de Principis ignoratione ſolliciti. Latere poteſt forſitan vulgare hominum genus; neſciri non poteſt proles Senatus: quando bene noti ſunt, qui meritis aſſeruntur; & abunde cognoſcitur, quiſquis fama teſte laudatur. Quapropter te longiſsime conſtitutum mentis noſtræ oculus ſerenus inſpexit, & vidit meritum, quod non habebatur occultum. Propoſitum ſiquidem tuum celebrata dilatavit opinio: faciens fidem generis (*a*) morum pondere, non ætate. Neque enim fas erat, ut quem familia tanta produxerat, ſententia noſtra in eo corrigendum aliquid inveniret. Semen generis morum fructibus reddidiſti. Nihil vobis ætas longa ſubduxit. Antiquos in te Decios Roma cognovit; Decios, inquam, priſcis ſæculis honoratam proſapiem, libertatis auxilium, Curiæ decus, Romani nominis ſingulare præconium: cui ſpecialiter adſcriptum eſt, quod immaniſſimum hoſtem ſtatu Reipub. periclitante evaſit; & in tanta virorum fortium multitudine ſolus inventus eſt, qui patriam plus amaſset. Hæc nos exempla ſummonendo ſemper accendunt, quia (*b*) magnus verecundiæ ſtimulus eſt, laus parentum; dum illis non patimur eſſe impares, quos gaudemus auctores. Et ideo, quod Deo auſpice dictum ſit, per Indictionem duodecimam ſume inſignia Conſulatus: honorem quidem arduum, ſed familiæ veſtræ domeſticum. Vos enim completis paginam Conſularem: (*c*) vos crebro nominat curſus annorum; & dum copia plurimum ſoleat habere faſtidium, veſtrum nomen repetitum ſemper efficitur glorioſum. Huic denique generi Superna faverunt, præſtando deſideriis patrum (*d*) delicia *germina maſculorum. Hinc eſt, quod in illo rerum capite collegam vix videtis extraneum: hos habetis judices, quos parentes. O temporum ſingulare præconium! Curia Romana completur pene veſtra familia: ecce vere nunc unum dicendum eſt corpus, quando conſtat vicini ſibi generis ſocietate permixtum. Sed non remittas animos confidentia tuorum; nec credas poſſe ſufficere, quod tibi contigit de illorum prædicatione gaudere. Plus exigitur heres bonorum: quando ſine ceſſatione compellitur, qui Majorum virtutibus admonetur. Adde laudes egregias Senioribus tuis: ſequens ætas cum aliqua opinabili novitate ſuccedat. Nam ſi glorioſum eſt poſteris avitas extendere facultates; quanto præſtantius eſt hereditarias augere virtutes? Mores tuos domeſticos converſatione laudavimus: ſed majus aliquid nunc decet publicis exhibere conſpectibus, unde ſibi nec ætas tenera blandiatur, nec metus quiſquam vindicet, nec magiſter aſſumat.

Tanto quis Regali animo proximatur, quanto bonis ſtudiis ſocietate conjungitur.

Abunde cognoſcitur, quiſquis fama teſte laudatur.

Deciorum familia laus.

Laus parentis verecundiæ eſt ſtimulus.

* *Anno Chriſti 534.*

* Ed. *genita.*

Heres bonorum Majorum virtutibus ſine ceſſatione compellitur.

(*a*) Morum pondere, non ætate. Virtutis enim, quam ætatis curſus celerior, auctore M. Tullio 5. Phil. Nec enim cani, non rugæ repente auctoritatem adferre poſſunt: ſed honeſte acta ſuperior ætas auctoritatis fructus præbet extremos; ut idem in Catone Majore. Itaque D. Hieronymus Presbyterorum nomen non ab ætatis ſenio, ſed morum gravitate & maturitate tractum ait: *Forn.*

(*b*) Magnus verecundiæ ſtimulus eſt, laus parentum Virgilianæ ſimilis.

Et pater Æneas, & avunculus excitat Hector.

Hic autem Theodoricum, parentem ſuum Athalaricus intelligit. *Forn.*

(*c*) Vos crebro nominat curſus annorum. Per Conſules anni Rom. numerabantur: Athenis per Eponymos, Jul. Pollux lib. 8. Onomaſt. ἐςὶ δ' ἐπώνυμος ἔτος, καὶ ἀπ' αὐτῷ ὁ χρόνος ἀριθμοῦνται: Novell. περὶ τῆς ὑπάτων, & Novell. 47. l. 3. D. de accuſat. & ſupra lib. 6. in formula Conſulatus, nomen annorum, &c. *Forn.*

(*d*) Felicia germina maſculorum. Leges Voconiæ, Salicæ mares fœminis prætulerunt, & jus Roman. l. in multis, de ſtatu homin. Hoc Menander columen familiæ vocat.

ςῦλος γὰρ οἴκων παῖδές εἰσιν ἄῤῥενες. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA TERTIA.

Senatui Urbis Romæ Athalaricus Rex.

Magnopere extollit Venantium Paulini patrem, ipſumque Paulinum, quem creaverat Conſulem; & petit, ut ejus electioni faveant.

QUid, Patres Conſcripti, de vobis judicemus, expendite; cum ad ſummarum culmina dignitatum germinis veſtri viros, quos nunquam vidimus, eligamus, non faſtidio negligentiæ, ſed honorabili præſumptione naturæ. Ad examen veniant, quæ putantur incerta. Nam quis de illa re æſtimet deliberandum, ubi nihil reputatur ambiguum? Omnes quidem benignitas noſtra complectitur: ſed tales veritatis teſtimonio prædicamus. Præcedit quidem gratia, ſed ſequitur incorrupta ſententia. Nam ſicut idem Curiæ corpus eſt vobis: ita in unum laudabili propoſito convenitis. Vos ergo dilexiſse, judicium eſt: unde libertatis augmentum, & noſtri Imperii creſcit ornatus. Rerum cauſæ ſemper in ſemine ſunt: fructus editus prodit auctores; & quicquid a Divinitate meremur, de felici prole colligitur. Hinc eſt, quod Patricium Venantium ſub admiratione penſemus, & fœcunda prole gaudentem, & tot Conſulatibus parem. Educavit enim liberos nulla diſcretione laudandos, pondere moderationis æquales, ingenii vivacitate conſimiles, & morum ſocietate vere germanos; quorum infantiam bonis artibus enutritam, juventutem quoque armis exercuit: formans animum litteris, membra gymnaſiis: tradens amicis exhibere conſtantiam, Dominis fidem; & quicquid in illo viro gratia divina conceſsit, integra perfectione tranſmiſſum cernas in poſteros. Jactent ſe alii poſseſſione locupleti, ſummumque putent bonum ſolas eſſe divitias. In hac autem domo non tantum patrimoniis, ſed & virtutibus aditur hereditas. Hoc eſt profecto, quod vere divites facit: quando nullum melius poteſt eſſe compendium, quam laudibus ſucceſſiſse Majorum. Probatum eſt etiam in eo bonis diſpenſatoribus nil deeſſe. Alieni continens, propria ſub moderatione diſtribuens, & inuſitata laude mirabilis, nulli gravis tot protulit Conſulares. Recipiat hæc audiens fructum bonorum: agnoſcat ſe præconem habere quem Dominum; & inter tot lumina Procerum ſingulariter fuiſſe laudatum. Nam ſi homines ornat ſemel accepiſſe Palmatam; quid ille cenſendus eſt, qui tot

Ad examen veniunt, quæ putantur incerta.

Rerum cauſæ ſemper in ſemine ſunt.

Laus Patricii Venantii patris Paulini.

Nullum melius poteſt eſſe compendium, quam laudibus ſucceſſiſſe Majorum.

mеretur in filiis Conſulatus? Et ideo, P. C. alumnum veſtrum Paulinum * laurea dignitate veſtimus; ut juventus ejus, quæ fulget meritis, trabea quoque reſplendat triumphali. Hunc honorem Deciorum familia non miratur: quia eorum plena ſunt atria faſcibus laureatis. Aliis rara dignitas iſta contingit, in hoc decurſu generis pene naſcitur Conſularis. Favete ergo, Patres Conſcripti, noſtris muneribus, & veſtro nihilominus Candidato. Nam licet nuncupemini omnibus generaliter Patres, huic etiam eſtis ſpecialiter & parentes. Nomen veſtrum a curæ ſimilitudine derivatum, fideliſſima rerum * appellatione confirmat: non (*b*) tranſlatitia uſitatione vocabuli, ſed honora ſorte naſcendi. Cedant vobis hanc felicitatem Divina perpetuam; ut licet gratiam præſtetis exoticis, prole veſtra vivacius gaudeatis.

* MS. *aurea.*

* Ac. *applicatione.*

(*a*) Liberos æquales, conſimiles, &c. Similitudo fratrum vel gemellorum gratiam conciliat, l. 39. l. 40. hi enim, D. de ædil. edict. Plio lib. 7. cap. 12. de M. Antonio trium viro. Martial. lib. 9.

Quæ nova tam ſimiles genuit tibi Leda miniſtros, &c.

l. 22. proinde, ad l. Aquil. *Forn*

(*b*) Non tranſlatitia uſitatione vocabuli. Tranſlatitiam uſitationem, vulgarem & aſſuetam, & quaſi neglectam vocat. Sic Plinius lib. 7. cap. 5. Tranſlatitium in Ægypto eſt. lib. 28. cap. 2. Si menſa adſit nullum ponere tranſlatitium videmus: etiam quia multas religiones pollere manifeſtum eſt. Sic etiam noſtri Juriſconſulti l. 55. Si patroni. D. ad S. C. Trebell. Sed nec illud tranſlatitie omittendum eſt l. 1. D. de jur. patron. non tranſlatitie exequi debet. l. 1. D. ad S. C. Turpill. Prævaricator eſt, qui tranſlatitie munere accuſandi fungitur, id eſt, negligenter, non vere, nec bona fide accuſatoris partes implet. *Broſſ.*

EPISTOLA VIGESIMA QUARTA.

Senatori Præfecto Prætorio Athalaricus Rex.

Enumerat dignitates, quas Caſſiodorius ſummo cum honore & integritate ſub Theodorico, ipſoque Athalarico geſſerat. Tum illi eximiis laudibus cumulato Præfecturam Prætorianam confert.

Spes magis, quam fructus in novo eſt.

Theodorici Regis laudes.

SI te voluntas noſtra adhuc latentem, aut inhonorum forſitan inveniſſet, gauderemus quidem repertum, ſed bene dubitaremus actuum: quia ſpes magis, quam fructus in novo eſt. Sed cum domni avi noſtri innumeris provectibus, magnoque judicio glorieris; inconveniens res eſt diſceptationi ſubdere, quem vix poſſumus ſub admiratione prædicare. Tanti quippe non examinanda, ſed veneranda ſententia eſt: quia non poteſt de factis ejus ambigi, cum & nos ab ipſo cognoſcamur electi; qui divinæ ſupplicationi ſemper aſſiduus, exegit meritis, ut illa faceret, quæ ſuperna gratia cuſtodiret. Nam quem ille virum aut exercitibus præficiens, cum victoria non recepit: aut Judicem * cingens, non juſtiſſimum comprobavit? Cum futuris rebus eum crederes habere tractatum; nam quod concepiſſet animus, reddebat ſemper effectus: miroque ſapientiæ ſtudio non habebat dubium, quod veraciter prævidebat eſſe venturum. Denique ex te probare poſſumus eximium Principis inſtitutum: quem primævum recipiens ad Quæſtoris officium, mox reperit conſcientia præditum, & legum eruditione maturum. Fuiſti nimirum ſumma temporum laus; ut illum ſic ad omnia ſollicitum inoffenſa redderes famulatione ſecurum, dum molem tantam Regalis ingenii facundiæ tuæ viribus ſuſtineres. Te in dictationibus amœnum, te ad juſtitiam rigidum, te habuit a cupiditatibus alienum. Beneficia quippe ipſius nulla (*a*) abominabili taxatione vendebas; ut honor tibi ad opinionis divitias proficeret, dum minime pretio ſubjaceret. Hinc eſt, quod videbaris æquiſſimo Principi glorioſa dilectione ſociatus: quia eras a vitiis probabili ſequeſtratione diviſus. Interpellantium te ponderibus ſapientiſſimus arbiter onerabat; tantumque de animi tui cognita diſceptatione præſumpſit, ut in beneficii locum tuum præſtaret æſtuantibus ſine aliqua cunctatione judicium. Quoties ille te grandævis Proceribus imputavit, dum non ſufficerent ad primordia tua, quos tanta longævitas ætatis inſtruxerat! Erat plane, quod in te prædicaret eximium animum ad promerenda beneficia patulum, & contra vitia cupiditatis obſtructum: dum neſcio quo pacto rara eſt in hominibus manus clauſa, & aperta juſtitia. Veniamus ad Magiſteriam dignitatem, quam non pecuniæ (*a*) dignitate, ſed morum noſceris ſuffragio conſecutus: quo loco poſitus ſemper Quæſtoribus affuiſti. Nam cum opus eſſet eloquio defæcato, cauſa tuo protinus credebatur ingenio. Exigebaris a benigno Principe, quod ſe tibi noverat minime commiſiſſe; & quadam gratia præjudiciali vacabat alios * laborare, ut te ſententiæ ſuæ copioſa laude compleret. Non enim proprios fines ſub te ulla dignitas cuſtodivit: quando conſcientiæ tuæ conſtat creditum, quod a multis fuit Proceribus ſinceriſſime peragendum. Neſcivit quiſquam de te ſubmurmurare contraria, cum tamen de Principali gratia ſuſtineres invidiam. Derogare cupientes vicit integritas actionis: adverſi tui ſæpe locuti ſunt coacti, quod animus non habebat. Nam quælibet malitia formidat contra manifeſta bona aliquid profiteri, dum generalibus odiis veretur exponi. Egiſti rerum Domino Judicem familiarem, & internum Procerem. Nam cum eſſet publica cura vacuatus, ſententias prudentum a tuis fabulis exigebat; ut factis propriis ſe æquaret Antiquis. Stellarum curſus, maris ſinus, fontium miracula rimator acutiſſimus inquirebat; ut rerum naturis diligentius perſcrutatis, quidam (*c*) purpuratus videretur eſſe Philoſophus. Longa fiunt, ſi cuncta proferamus: quin potius ad beneficia noſtra convertimur; ut quod ab illo cognoſcebatur deberi, ab herede Imperii tibi ſentias juſte perſolvi. Quapropter, juvante Deo, quo Auctore omnia proſperantur, ab * Indictione duodecima in Præfecturæ Prætorianæ te ſuggeſtu, atque inſignibus collocamus; ut probatum Judicem ſine metu provinciæ ſuſcipiant, quas hactenus improborum cognovimus actione fatigatas. Sed quamvis habeas paternam Præfecturam Italico orbe prædicatam, aliorum tibi tamen exempla non ponimus: vetera moribus tuis, & omnium * vota compleſti. Percurre, juvante Deo, gloriæ campum, quem ſemper a te novimus expetitum. Nam ſi te continentem (ut credimus) & dignitas iſta probaverit, hoc eſt ſæculi ambitioſa ſuperaſſe. * Solitus es quidem juſta non vendere; ſed nunc oportet impenſius læſis per injuriam ſubvenire. Invigilet incorruptibilis ſenſus adverſus male conſuetas manus: excludatur undique ſtudium fraudulentum: quia hoc dignum eſt per Judicem provenire ſincerum. Diutius quidem differendo pro te cunctorum vota laſſavimus; ut benevolentiam in te probaremus generalitatis, & cunctis deſiderabilior advenires. Habet hoc enim humana conditio, ut celerius adepta faſtidio ſint: dum omne pretioſum vileſcit oblatum; & contra dulcius accipitur,

* MS. Niv. & Gam. *ungens.* Jur. forte, *augens.*

Caſſiodorius a Theodorico factus Quæſtor, & quam mirabiliter in eo munere ſe geſſerit.

Rara eſt in hominibus manus clauſa, & aperta juſtitia.

Theodoricus Magiſteriam dignitatem Caſſiodorio contulit, & quam laudabiliter illam adminiſtraverit.

* MS. Grul. & Cuj. *laborare.*

Qualibet malitia formidat contra manifeſta bona aliquid profiteri.

Doctrina Caſſiodorii.

Anno Chriſti 534.

* Alii, *voto.*

* MS. *ſollicitus.*

Omne pretioſum vileſcit oblatum.

quod

quod ſub aliqua dilatione præſtatur. Sed non ſumus tantummodo de tuorum temporum laude contenti, perquire omnia ad titulos Præfecturæ Prætorianæ pertinentia, quæ aliorum viſa eſt fraudare cupiditas. Non liceat quemquam gloriari furtis, aut præjudiciis ſuis. Lumen te immiſimus rebus celatis: quando nec prudentiæ tuæ quiſquam poterit illudere, nec fidem aliqua oblatione lentare. Conſtitue & huic regulam dignitati, qui anteactis faſcibus mirabilis continentiæ exempla præbuiſti. Nam licet omnes pene honores ſummos æqualiter egeris: habes tamen propoſita conſcientiæ bona, ubi nullam decet eſſe menſuram. Hic enim decorum eſt, terminum non habere: hic honeſta probatur ambitio, cujus etiam & nimietas placet. Omne ſiquidem prædicandum quanto profuſius quæritur, tanto glorioſius invenitur.

Caſſiodorius lumen immiſſum rebus celatis.

Bona conſcientiæ terminum non habent.

Omne prædicandum quanto profuſius quæritur, tanto glorioſius invenitur.

(a) Abominabili taxatione vend. Novell. 8. & ſupra hoc lib. epiſt. 15. & 16. *Forn.*

(b) Non pecuniæ dignitate. Vox, dignitate, oler mendum, forte indignitate. Sic alicubi dicit Seneca, ad dignitates veniri per indigna. *Jures.*

(c) Purpuratus Philoſophus. Infra epiſt. ſeq. Purpuratæ laudes. lib. 8. epiſtol. 5. infantium purpuratam. *Forner.*

EPISTOLA VIGESIMA QUINTA.

Senatui Urbis Romæ Athalaricus Rex.

Scribit ſe Caſſiodorio, quem magnopere commendat, Præfecturam Prætorianam conceſſiſſe.

Laudes Caſſiodorii.

CUmulavimus quidem, Patres Conſcripti, beneficiis noſtris copioſum virtutibus, divitem moribus, plenum magnis honoribus Senatorem: cujus ſi merita conſideretis, debemus omne, quod ſolvimus. Qua enim compenſatione commendandus eſt, qui aures Dominantium luculenta ſæpius prædicatione complevit? Dignitates ſibi creditas eximia gravitate tractavit; & niſus eſt tempora facere, quæ merito laudarentur in Principe. Trahebat Regnantis animum veritas, & diſertitudo dictorum: cui ſic omnia retulit, ut miraretur ipſe, qui fecit. Allegavit ſolus, quod omnes juvaret; & dum purpuratas auditori ſuo ſerierat laudes, gratioſum vobis noſtrum fecit Imperium. Commendat enim ſuam gentem, qui oratione placabili permulcet Regiam ſummitatem: quando ex vobis & alter talis creditur, a quo ſimilia poſtulentur. Patrem quoque Clementiæ noſtræ in ipſa Curia libertatis qua diſertitudine devotus aſſeruit? Recolitis, quemadmodum facta ejus orator nobis excolebat: virtutes ipſius plus mirabiles faciens, quam honores. In abſoluto datur probare, quod dicimus. Æſtimate, P. C. quali gratia potuiſtis ab illo reſpici, a quorum ſe corpore ſic videbat ornari. Glorioſis quippe Dominis gratioſa ſunt præconia, quam tributa: quia ſtipendium & tyranno penditur; prædicatio autem niſi bono Principi non debetur. Quid, præconiales viri, creditis his tantum fuiſſe contentum, ut Dominos niteretur laudare ſuperſtites, a quibus dum viciſſitudo præmiorum forſitan quæritur, laboris tædia non vitantur. Tetendit ſe etiam in antiquam proſapiem noſtram: lectione diſcens, quod vix Majorum notitia cana retinebat. Iſte Reges Gothorum longa oblivione celatos, latibulo vetuſtatis eduxit. Iſte Amalos cum generis ſui claritate reſtituit: evidenter oſtendens in decimam ſeptimam progeniem ſtirpem nos habere Regalem. Originem Gothicam hiſtoriam fecit eſſe Romanam; colligens quaſi in unam coronam germen floridum, quod per librorum campos paſſim fuerat ante diſperſum. Perpendite, quantum vos in noſtra laude dilexerit, qui veſtri Principis nationem docuit ab antiquitate mirabilem; ut ſicut fuiſtis a Majoribus veſtris ſemper nobiles æſtimati: ita vobis rerum antiqua progenies imperaret. Credimus, P. C. & ſi adhuc referre volumus, beneficia collata ſuperantur. Noſtris quoque principiis quanto ſe labore conceſſit, cum novitas Regni multa poſceret ordinari? Erat ſolus ad univerſa ſufficiens. Ipſum dictatio publica, ipſum conſilia noſtra poſcebant; & labore ejus actum eſt, ne laboraret Imperium. Reperimus eum quidem Magiſtrum, ſed implevit nobis Quæſtoris officium; & mercedes juſtiſſima devotione perſolvens, cautelam, quam ab auctore noſtro didicerat, libenter heredis utilitatibus exhibebat. Verum his aliquid majus adjiciens, primordia Regni noſtri & armis juvit, & litteris. Nam dum curæ littorum Regias cogitationes inceſſerent, ſubito a litterarum penetralibus ejectus, par ſuis majoribus ducatum ſumpſit intrepidus: cui quia defuit hoſtis, moribus triumphavit eximiis. Nam deputatos Gothos propriis pavit expenſis; ut nec Provinciales percelleret, nec fiſcum noſtrum expenſarum oneribus ingravaret. Arma ejus nulla poſſeſſorum damna ſenſerunt. Fuit nimirum provinciarum veriſſimus cuſtos. Nam ille defenſor proprie dicendus eſt, qui tuetur innoxie. Mox autem, ut tempus clauſit navium commeatum, belloque cura reſoluta eſt, ingenium ſuum legum potius ductor exercuit: * ſanans ſine damno litigantium, quod ante ſub pretio conſtabat eſſe laceratum. Talem Metelli in Aſia, talem Catonis in Hiſpania legimus fuiſſe ducatum; qui plus de ſua diſciplina, quam per arma laudati ſunt: non in una, quia hoſtem congredi varius ſemper eventus eſt: indubitata vero gloria, morum cuſtodiiſſe menſuram. Quid ergo? numquid tali actione præſumens aliqua ſe elatione jactavit; dum eſt familiare hominibus extolli, cum bene de ſe cognoverint æſtimari? Nonne tanta ſe communione tractavit, ut Principis ſibi gratiam ad beneficia tantum crederet eſſe conceſſam? Benevolus cunctis, moderatus in proſperis, ignorans niſi graviter laceſſitus iraſci. Qui cum ſit juſtitia rigidus, ad remiſſiones irarum non perdurat auſterus: ſuarum rerum diſtributor egregius; & dum neſciat aliena quærere, novit propria largus offerre. Hos igitur mores lectio divina ſolidavit: quando * ſemper bene geritur, ſi cæleſtis metus humanis motibus opponatur. Hinc enim virtutum omnium ſumitur manifeſta cognitio: hinc ſapientia veritatis ſapore conditur. Sic ad omnia redditur humilis, quem imbuit doctrina cæleſtis. Huic ergo, Patres Conſcripti, Deo auſpice, a * duodecima Indictione Præfecturæ Prætorianæ regendam tribuimus dignitatem; ut querelas * omnes infidelium nundinatione collectas, Deo præſtante, ſua integritate componat: faciatque tam nimium deſideratus, ut cunctis poſſit eſſe beneficus. Adſint Superna diſpoſitis; ut quem nos probavimus longa converſatione prudentem, proſperrimus ſibi, fideliſſimus nobis, utilis Reipublicæ debeat inveniri; & relinquat poſteris famam, per quam glorioſam ſæculis ſuam facit eſſe familiam.

Commendat ſuam gentem, qui oratione placabili Regem permulcet.

Caſſiodorii eloquentia.

Stipendium & tyranno penditur: prædicatio autem niſi bono Principi non debetur.

Caſſiodorius Gothorum hiſtoriam compoſuit.

Caſſiodorius primordia regni Athalarici & armis juvit, & litteris.

Ille defenſor proprie dicendus, qui tuetur innoxie.

*Niv. & Ga. ſignans ſine litigantium.

Ac. ſanans ſine litigantib.

Caſſiodorius Metello & Catoni comparatur.

Indubitata eſt gloria, morum ſemper cuſtodiiſſe menſuram.

Semper bene geritur, ſi cæleſtis metus humanis motibus opponatur.

* Ed. ſæpe.

Ad omnia redditur humilis, quem imbuit doctrina cæleſtis.

* *Anno Chriſti 534.*

* Ac. omnes *infidelitatione.*

MAGNI AURELII CASSIODORII SENATORIS VARIARUM

LIBER DECIMUS.

EPISTOLA PRIMA.

Juſtiniano Imperatori * Amalaſuntha Regina.

* MS. *Amalaſuinda*. Alii, *Amalaſuentha*.

Scribit ſe poſt mortem Athalarici in conſortium regni Theodahadum adſciviſſe, & miſiſſe Legatos, qui pacis prorogationem petant.

ADeo, clementiſſime Principum, vobis amore inhæſimus, ut diſtulerimus hactenus indicare (*b*) filii noſtri glorioſæ recordationis occaſum: ne amantis læderemus animum poſt triſtia nuntiorum: ſed nunc, juvante Deo, qui conſuevit caſus aſperos in proſpera commutare, illa magis elegimus in veſtram deſerre notitiam, de quibus nobiſcum poſiti, participata exultatione gaudeatis. Juvat enim divina munera diligentibus confiteri. Perduximus ad ſceptra virum nobis fraterna (*c*) proximitate conjunctum, qui Regiam dignitatem communi nobiſcum conſilii robore ſuſtineret; ut & ille avorum ſuorum (*d*) purpureo decore fulgeret, & animos noſtros ſolatium prudentis erigeret. Jungite nunc vota felicia; ut, ſicut nos in imperio pietatis veſtræ omnia fieri proſpera deſideranter * expetimus, ita nobis favere veſtram benevolentiam comprobemus. Peracto itaque nuntio, quod vobis pro ingenita clementia credimus eſſe votivum, addimus etiam gratiſſimæ legationis officium; ut pacem, quam mente ſemper geritis, etiam mihi retinetis eſſe collaram, adjectione quoque temporum proteletis. Nam licet concordia Principum ſemper deceat, veſtra tamen abſolute me nobilitat: quoniam ille redditur amplius excelſus, qui veſtræ gloriæ fuerit unanimitate conjunctus. Sed quoniam epiſtolarum brevitate univerſa ſufficienter nequeunt expediri: ſalutantes reverentia competenti, quædam Legatis noſtris verbo vobis inſinuanda commiſimus, quæ conſuetudine veſtræ Serenitatis libenter accipite; ut ab omnibus evidenter poſſit agnoſci, quod juſte nobis probamus de veſtra manſuetudine polliceri. Convenit enim de vobis indubitanter præſumi: quando & nos pro deſiderio veſtro in his, quos commendaſtis, talia facimus, qualia vos ſperaſſe cognovimus.

Juvat divina munera diligentibus confiteri.

* Ac. *experimur*.

Concordia Principum ſemper decet.

(*a*) Amalaſuntha Gothorum Regina, Theodorici filia, Athalarici mater, cujus virtutes & animi magnitudinem Procopius commemorat lib. 1. de bello Gothico, lib. 1. de bello Vvandalico: ex quibus libris multa ad ſequentium formularum cognitionem ſumi poſſunt, quæ mihi ſubſecivo ſtudio hæc feſtinantius annotanti colligere non licuit. *Forn.*

(*b*) Filii noſtri Athalarici Regis, in quo educando magnam curam mater adhibuiſſe dicitur: corruptus tamen fuit poſtmodum ab æqualibus. Obiit anno Chriſti * 532. cum regnaſſet annos * decem. *Forn.*

(*c*) Proximitate conjunctum, Theodahadum conſobrinum, regni ſocium: qui ob multas rapinas ab ea corripitur. Sed tandem ut ſolus regnaret, mox eam in carcerem detruſit, deinde occidi juſſit, & regnum annis quinque obtinuit. Procopius lib. 1. de bello Gothico; Matthæus Palmerius in Chronicis, & Herman. Contractus. *Forn.*

* *lege* 534.
* *lege. octo.*

(*d*) Purpureo. A Regibus orto. Aurel. Prudentius priore in Symmachum libro, de cultu Adriani & catamiti ejus:

-- nunc divi Principis illum
Purpureo in gremio ſpoliatum ſorte virili.

Theodahadus enim regia ſtirpe ortus erat, nempe Theodorici ex ſorore Amalafreda nepos, Procop. lib. 1. de Bello Gothico. Verba Purpurea. Paryſatis filia Cyri, & Artaxerxis mater jubebat eum, qui Regem liberius eſſet allocuturus, verbis nitidioribus & gravibus uteretur. Plutarchus Apophtheg. *ἐκέλευε τὸν βασιλέα μέλλοντα μετὰ παρρησίας διαλέγεσθαι, βυσσινοῖς χρῆσθαι ῥήμασι.* Purpurarum filium dixit libri ſequentis epiſt. 1. Crebrum & huic auctori familiare epithetum, cum quid illuſtre regiumque ſignificet; ut & Ennodio in Panegyrico, quem Theoderico Regi dixit, Uſus, inquit, in tuorum fidem meritorum teſte purpurato. Et ſub finem: Utinam aurei bona ſeculi purpuratum ex te Regem amplificet. Utinam heres regni in tuis finibus ludat; & e. ſup. lib. 9. epiſt. 24. & lib. 10. epiſt. 2. Procopius ſub finem lib. 2. de bello Gothorum. Theudibaldum communi omnium Gothorum conſenſu ex Verona accitum, & ad ſe venientem ſtatim veſte purpurea donavit, Regemque eum adſtantium acclamatione & plauſu creavit. Plin. lib. 22. Coccum Imperatoriis dicatum paludamentis ſcribit: qua veſte & duces exercituum prius uſos Plutarchus in Craſſo ait. *Forner.*

EPISTOLA SECUNDA.

Juſtiniano Imperatori Theodahadus Rex.

Significat ſe ab Amalaſuntha in ſocium Regni aſſumptum; & petit, ut judicio ſuo faveat.

(*a*) NOvis Regibus mos eſt per diverſas gentes provectus ſui gaudia nuntiare; ut acquirant affectum Principis externi de ipſa communione regnandi. Quod facienti mihi, piiſſime Imperator, multo melius Divina tribuerunt: quoniam veſtram gratiam ſecurus expeto, quam præcellentiſſimam domnam ſororem noſtram vobis pepigiſſe cognoſco. Ab ejus enim judicio me nullatenus deviare certiſſimum eſt, quæ tanta ſapientiæ luce reſplendet, ut & propria regna mirabili diſpoſitione componat, & promiſſam cunctis gratiam robuſta firmitate cuſtodiat. Ideo enim me curarum ſuarum fecit eſſe ſocium quatenus & ego illos deſiderem habere reverendos, quos ſibi ipſa fecit eſſe pacificos: prudentiæ ſuæ more dijudicans, ut talium amicitias eligeret, qui in toto orbe ſimile nil haberent. Neque enim nova eſt iſta dilectio: nam ſi Deceſſorum * noſtro-

Laus Amalaſuntha.

* MS. *veſtrorum*.

rum facta recolatis, agnoſcitis quamdam eſſe conſuetudinis legem, cum illo Imperio amicitiam (*b*) Amalos ſemper habuiſſe. Quæ tanto certior, quanto vetuſtior: quia (*c*) facile mutari non poteſt, quod per longa ſæcula cuſtoditur. Suſcipite itaque affectuoſis mentibus & noſtra primordia, & domnæ ſororis noſtræ, cui ſingulariter ſtudetis, judicio favete. Nam ſi me ſimiliter diligitis, Regem quodammodo pariter efficitis. Sed quoniam nos amplius loqui deſideria novitatis expoſcunt, & litterarius ſermo narrare plurimum non patitur; ideo tantis meritis (ſicut dignum eſt) ſalutationis honore completo, harum portitoribus Legatis noſtris aliqua pietati veſtræ delegavimus intimanda: quia nemo utilius tractat, quam qui veſtræ manſuetudini committere ſua vota deliberat.

Facile mutari non poteſt, quod per longa ſæcula cuſtoditur.

(*a*) Novis Regibus mos eſt. Hunc morem teſtatur l. ult. tit. ult. lib. 12. Cod. Philoſtratus lib. 5. de Apollonii vita, de Neronis in canendo victoria εὐαγγέλια θύειν, eo ſenſu οἱ ἐπαγγέλλοντες τὰς χάριτας dicuntur a Theodoreto in Epiſtolam Pauli ad Romanos. *Forn.*

(*b*) Amalos epiſtola ult. lib. ſuperioris: lib. 8. epiſt. 5. & epiſt. ſeq. *Forn.*

(*c*) Facile mutari non poteſt. Certe non debet l. 32. de quibus l. ſeq. de legibus. Nam in rebus novis conſtituendis evidens utilitas eſſe debet, ut recedatur ab eo jure, quod diu æquum viſum eſt, l. 2. de conſt. princip. Concilii Nicæni cap. 6. τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατείτω. Locorum ſatis nota lex. *Forn.*

EPISTOLA TERTIA.

Senatui Urbis Romæ Amalaſuntha Regina.

Denuntiat ſe in ſocietatem Regni Theodahadum multis virtutibus, multa ſapientia exornatum vocaſſe; & petit, ut hac cauſa gratias Deo referant.

POſt flebilem filii noſtri divæ recordationis occaſum, vicit animum piæ matris generalitatis affectio; ut non mœroris ſui cauſas, ſed veſtra potius augmenta cogitaret. Quæſivimus, Regales curas quo ſolatio fulciremus. Sed Auctor ille caſtitatis & miſericordiæ ſingularis, qui nobis primævum ſubtracturus erat filium, maturi fratris reſervavit affectum. Elegimus, Deo auſpice, conſortem Regni * feliciſſimum Theodahadum; ut quæ hactenus Reipub. molem ſolitaria cogitatione pertulimus, nunc utilitates omnium junctis conſiliis exequamur; quatenus in tractatibus duo, in ſententiis unus eſſe videamur. Aſtra ipſa cœli mutuo reguntur auxilio, & vicario labore participata mundum ſuis luminibus adminiſtrant. Ipſi quoque homini duplices manus, ſocias aures, oculos geminos Divina tribuerunt; ut robuſtius perageretur officium, quod duorum fuerat ſocietate complendum. Exultate, P. C. & factum noſtrum ſupernis commendate virtutibus. Nihil reprehenſibile deſideramus agere, quæ cum conſilio alterius cuncta delegimus ordinare. Communio ſiquidem Regni mores aſſerit: quando placabilis eſſe juſte creditur, qui poteſtatis ſuæ habere participem comprobatur. Reſeravimus itaque Deo juvante, Palatia viro noſtri generis claritate conſpicuo, qui Amalorum ſtirpe progenitus, Regalem habeat in actibus dignitatem: patiens in adverſis, moderatus in proſperis; &, quod difficillimum poteſtatis genus eſt, olim rector ſui. Acceſſit his bonis deſiderabilis (*a*) eruditio litterarum, quæ naturam laudabilem eximie reddit ornatam. Ibi prudens invenit, unde ſapientior fiat: ibi bellator reperit, unde animi virtute roboretur: inde Princeps accipit, quemadmodum populos ſub æqualitate componat; nec aliqua in mundo poteſt eſſe fortuna, quam litterarum non augeat glorioſa notitia. Accipite, quod majus generalitatis vota meruerunt. Princeps veſter etiam Eccleſiaſticis eſt (*b*) litteris eruditus: a quibus ſemper quicquid eſt pro * homine commonemur, judicare recte, bonum ſapere, Divina venerari, futura cogitare judicia. Neceſſe eſt enim, ut ſequatur juſtitiæ veſtigium, qui de ſua ſententia cauſam ſe credit eſſe dicturum. Viderim quæ lectio acuat ingenium, divina ſemper efficere nititur pium. Veniamus ad illam privatæ Eccleſiæ largiſſimam frugalitatem, quæ tantam procurabat donis abundantiam, conviviis copiam, ut conſiderato ejus antiquo ſtudio nihil novi habere videatur in Regno. In hoſpitalitate promptus, in miſeratione piiſſimus; ſic cum multa expenderet, cenſus ejus cæleſti remuneratione creſcebat. Talem univerſitas debuit optare, qualem nos probamur elegiſſe; qui rationabiliter diſponens propria, non appetat aliena. Tollitur enim neceſſitas Principibus excedendi, quoties aſſueverint propria moderari. Laudata nimirum ſententia, quæ rerum præcipit modum: quia nimium non placet, etiam quod bonum putatur. Gaudete nunc, P. C. & ſupernæ gratiæ pro nobis vota perſolvite; quando talem mecum conſtitui Principem, qui & de noſtra æquitate bona faciendo propria ſuæ pietatis oſtendat. Hunc enim & Majorum ſuorum commovet virtus, & (*d*) avunculus efficaciter excitat Theodoricus.

*Vide Baron. tom. 7. Annal. Pag. 226.

Communio regni mores aſſerit.

Theodahadi laus.

Difficillimum poteſtatis genus exercet rector ſui.

Litterarum bona.

* Ed. *honore.*

Lectio divina ſemper efficere nititur pium.

Tollitur Principibus neceſſitas excedendi, quoties aſſueverint propria moderari.

Nimium non placet, etiam quod bonum putatur.

(*a*) Eruditio litterarum, quæ naturam laudabilem eximie reddit ornatam. In conſilium libenter admittendi ſunt litterati: ſed qui non ſint hoc tantum; munere præditi; etenim qui ſola & nuda iſta litterarum cognitione ſe jactant, valde repellendi ſunt, nec doctiſſimi plerumque ſemper ad Rempublicam apti. Neceſſe eſt adſint aliæ animi dotes, nempe; ut ſint fide, ſive vita probi, prudentes univerſe & diſtincte, ætate grandes, ſortis utriſque gnari; & ut Mithridates de ſe ait, Mihi fortuna, multis rebus ereptis, uſum dedit bene ſuadendi. *Broſſ.*

(*b*) Litteris eruditus. Procop. lib. 1. ſcribit Theodatum, ſeu Theodahadum litterarum Latinarum, & Platonicorum dogmatum peritum fuiſſe: nullam Theologiæ cognitionem tribuit: diſciplinæ militaris expertem; & pecuniarum cogendarum, & poſſeſſionum accumulandarum ſtudioſum. *Forn.*

(*c*) Majorum ſuorum. Ad vitæ decora domeſticæ laudes exempla provocare debent. l. un. C. Theod. de emend. propinq. *Forn.*

(*d*) Avunculus. Alludit ad illud Virgilii:

Et pater Ænæus, & avunculus excitat Hector.

Juret.

EPISTOLA QUARTA.

Senatui Urbis Romæ Theodahadus Rex.

Scribit ſe ab Amalaſuntha, quæ multis laudibus extollitur ad ſocietatem Imperii provectum.

DIvina nobis beneficia, Patres Conſcripti, proveniſſe feliciter nuntiamus, Dominam rerum toto orbe glorioſam, conſortem me Regni ſui larga pietate feciſſe; ut nec illi deeſſet fidele ſolatium, & nobis avitum congrue præſtaretur Imperium. Suſcipiatur gratiſſime, quod generalitatem conſtat * optaſſe. Referentur nunc ſine metu vota cunctorum; ut unde periculum pertuli, inde me univerſitas cognoſcat ornari. Præſumpſiſtis enim me inconſcio ſuſurrare, quod palam non poteratis aſſumere. Quantum vobis de-

* Ac. *amaſſe.*

beam hinc datur intelligi, ut illud mihi feſtinaretis divinitus evenire, quod meus animus non audebat appetere. Hoc nobis eſt potius novum, quam vobis incognitum. Magna ergo gratia completum debet accipi, quod velociter, quam oportebat, videatur aperiri. Sed ſi quid de vobis meremur, cum tamen plurimum apud vos valere noſtram gloriam confidamus, domnæ & ſororis noſtræ glorioſas laudes jugiter perſonate: quæ magnitudinem Imperii ſui noſtra voluit participatione roborari; ut tanquam in duobus luminibus unus eſſet aſpectus, & concordem ſenſum nemo crederet ſegregatum. Sic ſunt enim ſimul, quos & gratia jungit, & parentela concillat. Arduum ſibi hoc forſitan æſtiment impares mores. Difficile eſt illos aliter vivere, qui ſibi poſſunt bonarum cogitationum ſimilitudine convenire. Conſilium quippe * mutare detrectat improvidus: ſapientiam vero ille quærit in altero, penes quem eſt ſcientiæ magnitudo. Sed inter diverſa munera, quæ nobis cum Regia Majeſtate Divina tribuerunt, illud amplius permulcet animum noſtrum, quod nos ſapientiſſima Domina trutina magnæ diſceptationis elegit: cujus prius ideo juſtitiam pertuli, ut prius ad ejus provectionis gratiam pervenirem. Cauſas enim, ut ſcitis, jure communi nos fecit dicere cum privatis. O animi nobilitas ſingularis! En æquitas mirabilis, quam mundus loquatur. Non dubitavit parentem prius juri publico ſubdere, quem paulopoſt voluit ipſis quoque legibus anteferre. Exploravit conſcientiam, cui erat Regni traditura cenſuram; ut & illa Domina cognoſceretur eſſe cunctorum, & me probatum perducere dignaretur ad Regnum. Quando his muneribus, quando ſolvamus tantæ gratiæ quæ debemus; ut quæ cum parvulo filio imperavit ſola, nunc mecum delegerit regnare ſociata? In ipſa eſt enim decus regnorum omnium: in ipſa noſtræ originis flos bonorum. Quicquid fulgemus, ab ejus claritate ſuſcipimus: quando non ſolum parentibus laudem contulit, ſed ipſum quoque genus humanitatis ornavit. Quis poſſit ſufficienter edicere, quanta pietate, quanto morum pondere decoretur? Diſcerent profecto nova Philoſophi, ſi viverent; & minora libris ſuis faterentur condita, quam huic cognoſcerent attributa. In tractatibus acuta, ſed ad loquendum ſumma moderatione graviſſima. Hæc eſt Regalis proculdubio virtus, celerius neceſſaria ſentire, & tardius in verba prorumpere. Neſcit enim pœnitenda loqui, qui proferenda prius ſuo tradidit examini. Hinc eſt, quod ejus doctrina mirabilis per multiplices linguas magna ubertate diffunditur: cujus ingenium ita paratum reperitur ad ſubitum, ut non putetur eſſe terrenum. In libris Regum Regina Auſtri veniſſe legitur ad diſcendam ſapientiam Salomonis: hic Principes audiant, quod ſub admiratione cognoſcant. Paucis verbis ſenſus clauditur infinitus; & ſumma facilitate componitur, quod ab aliis nunc ſub longa deliberatione formatur. Beata Reſpub. quæ tantæ Dominæ gubernatione gloriatur. Minus fuit, ut generalitas ſub libertate ſerviret: additum eſt tantis meritis, ut ei ſubderetur & reverentia Principalis. Hoc enim obſequio digniſſime dominamur. Nam cum tantæ prudentiæ pareo, cunctis virtutibus obſecundo. Sub tali ſiquidem monitore Regni pondere non gravamur: dum ſi quid ſit pro novitate incognitum, fiet nobis ejus inſtructione certiſſimum. Ad bonum publicum veritatem non pudet confiteri. Agnoſcite, Principes Viri, ſapientiſſimæ eſſe Dominæ quod in nobis potuerit plus placere. Illam enim aut interrogando melius ſentimus, aut ejus imitatione proficimus. Vivite nunc felices: Vivite, Deo auxiliante, concordes; & æmulamini gratiam, quam Regiam cognoſcitis tenere concordiam.

Conſilium mutare detrectat improvidus. Ac. *imitari.* *Sapientiam ille quærit in altero, penes quem eſt ſcientiæ magnitudo.*

Amalaſuntha laudes.

Hæc eſt Regalis virtus, celerius neceſſaria ſentire, & tardius in verba prorumpere. *Neſcit pœnitenda loqui, qui proferenda prius ſuo tradidit examini.*

Ad bonum publicum veritatem non pudet confiteri.

EPISTOLA QUINTA.

Theodoſio (a) homini ſuo Theodahadus Rex.

Vetat, quominus domeſtici ſui ullatenus inſoleſcant; præcipitque, ut modeſtia & legum cuſtodia reliquis exemplo ſint.

POteſtatis noſtræ cenſuram, rerum volumus eſſe modeſtiam; ut quantum Divina beneficia percepimus, tantum æquabilia plus amemus. Privata ſiquidem ſtudia a noſtro animo probantur excluſa: quia generalis Dominus cuſtos factus ſum, Deo auxiliante, cunctorum. Et ideo præſenti juſſione præcipimus, ut quicumque ad domum noſtram noſcitur pertinere, & curæ tuæ probatur eſſe commiſſus, nullis præſumptionibus inſoleſcat: quia ſolus dicendus eſt ille meus, qui legibus potuerit eſſe tranquillus. Augete famam noſtram per patientiam veſtram. Si quis habuerit cum altero forte negotium, ad communia jura deſcendite: fora vos tueantur, non iniqua præſumptio. A domeſticis inchoare volumus diſciplinam; ut reliquos pudeat errare, quando noſtris cognoſcimur excedendi licentiam non præbere. Mutavimus cum dignitate propoſitum; & ſi ante juſta diſtricte defendimus, nunc clementer omnia mitigamus: quia domum exceptam non habent Principes: ſed quicquid divino auxilio regimus, noſtrum proprie confitemur. Eſtote ergo circa eos, qui juri noſtro ante fuere ſubjecti, omnino ſolliciti: nullum contra legem aliquid permittatis excedere. Laus ad me veſtra potius perveniat, quam aliqua querela procedat: quia bona conſcientia tunc vere imperat, cum generaliter præſtare feſtinat.

Modeſtia Theodahadi in initio regni.

Domum exceptam non habent Principes.

Bona conſcientia tunc vere imperat, cum generaliter præſtare feſtinat.

(a) Homini ſuo, id eſt, domeſtico & clienti, l. 4. C. de dignit. l. pen. C. Theod. de cenſitorib. peræquat. & inſpect. l. 1. de conductorib. & hominib. domus Auguſtæ. C. Theod. l. 5. de reparat. appell. C. eod. *Forn.*

EPISTOLA SEXTA.

Patricio Viro Illuſtri, Quæſtori Theodahadus Rex.

Plurimum eum laudat, eumque ad Quæſturam evehit.

NEceſſarium probatur Reipub. perſonas dignitatibus aptas eligere; ut cui juſtitia committitur, malis moribus non gravetur. Alioqui inefficax eſt ab homine exigere, quod agnoſcitur non habere: contra, confidenter quæritur, quod ineſſe ſentitur. Et ideo primum nobis placuit tuos mores inſpicere, ſine quibus poſſunt quælibet optima diſplicere. Ornamentum enim bonorum omnium eſt ſincera benignitas; quæ non eſt ſola, quia de virtutibus cognoſcitur eſſe generata. Ordinem ſerva noſtri judicii; ut ſicut hæc prima quæſivimus, ita te cuſtodire juſtitiam per omnibus ſentiamus. Secunda nobis cura fuit, eloquentiæ tuæ fluenta perquirere; quam licet ſingulariter diligamus, moribus tamen juſte poſtponimus. In illis enim vita cognoſcitur; hic tantum lingua laudatur: ſed in te valde decorum, quia utrumque noſceris habere ſociatum. Æqua-

Inefficax eſt ab homine requirere, quod agnoſcitur non habere.

Ornamentum bonorum omnium eſt ſincera benignitas.

liter enim ſplendes actionis merito, & dictionis eloquio; ut juſte poſſit intelligi per te voluntas Principis expediri. Nam inter cæteras artes Oratoriam ſic diligimus, ut eam ornamentum omnium litterarum eſſe fateamur. Quicquid enim in qualibet diſciplina concipitur, ab iſta ſub decore profertur. Repetiat quamvis magna Philoſophus; quid proderit ſentire, ſi laudabiliter non poſſit * extollere? Naturale eſt, invenire: ſed facundi, decenter afferere. Quale eſt enim cunctis deſiderantibus loqui, & res communes oratione ita diſerte dicere, quas etiam prudentes ſe mirentur audiiſſe? In hac te cognovimus arte prævalidum; ut & ſuadere poſſis ſuaviter, & ſuggeſtionibus tuis neſcias maligna miſcere. Atque ideo (*a*) Quæſturæ tibi faſces per * decimam tertiam Indictionem, propitia Divinitate, concedimus; (*b*) ut * faties generalitatis votum, Juridicorum ſequendo judicium. Totum te legibus, totum te reſponſis trade prudentium. Sic nobis optime * famulatis, ſi Priſcorum ſervias conſtitutis. Conſidera in verbis tuis laudem poſitam Principalem. Fama noſtra eſt, quod loqueris: conſcientia ſine dubitatione, quod ſentis. Intellige quantum ſit, quod a te exigatur, cui opinio noſtra committitur. Hæc ſubjectos noſtros amplectitur: hæc per gentes exteras pervagatur: per hanc ubi non videmur, agnoſcimur. Decreta noſtra tradunt civitatibus, provinciiſque ſermones. Judicare de nobis poſſunt, qui etiam noſtris juſſionibus obſequuntur. Summo ergo ſtudio conſtat eſſe ſervandum, quod de nobis poteſt ferre judicium.

Ars Oratoria ornamentum omnium litterarum.

* Ac. *extollere.*

* *Anno Chriſti. 535.* Niv.&Gam. *facias.*

* Ed. *conſuluerit.*

(*a*) De Quæſtoris officio, & eloquentia ſupra lib. 6. form. 5. lib. 8. epiſt. 13. & 14. *Form.*

(*b*) Ut faties generalitatis votum. Hinc conſtat, quæ fuerint partes Quæſtoris ſub Imperatoribus; ille enim condebat leges, & veritatem precum rimabatur; ut ſubſcriberet illis, ſi juſta ratione niterentur, quod liquet ex l.2.Cod.de petit.bon.ſubl. vide Symmach. lib.2.ep.8. lib.4.epiſt.50.lib.5. epiſt.52. & quæ notavimus ad form. 5. lib. 6. ſupra. *Broſſ.*

EPISTOLA SEPTIMA.

Senatui Urbis Romæ Theodahadus Rex.

Denuntiat ſe Patricio præclaris virtutibus præfulgenti Quæſtoris dignitatem contuliſſe.

POſt primordia noſtri Imperii vobis feliciter nuntiata, congrua nobis contigit P.C. cauſa ſermonis; ut Judicem nos cognoſcatis elegiſſe, cujus * nos lingua poſſit ornare. Quæſtor enim eloquens Reipub. decus eſt, qui & vota noſtra optime videatur edicere, & Antiquorum jura firmo conſilio cuſtodire. Hic eſt enim Patricius ſuis jam vocabulis honoratus. Nam perpetua fruitur laude, cui eſt honor in nomine; cujus affluentem facundiam (*a*) ſtudia Romana genuerunt: oſtentans merito de loci dignitate peritiam. Nam qui illic potuit imbui, meruit ubique laudari: ibi defæcatus ſermo latinus eſt: inde diſcuntur verba toto nitore Incentia. Aliæ regiones vina, balſama, & olentia thura tranſmittant: Roma tradit eloquium, quo ſuavius nil ſit auditum. Sic bonis artibus eruditus, mox eſt forenſibus aptatus excubiis: ut Oratores, quos longa meditatione perceperat, conſimili declamatione monſtraret. Notum eſt etiam, quanta cum collegis ſuis moderatione contendit. Certaminibus ejus modeſtia ſemper affuit: dicendi calore raptatus, ſtuduit laudabilibus inventis: non, quod pleriſque faciunt; (*b*) vacavit injuriis; qui ſic peroravit cauſas ſub tranquillitate, ut mores proprios ſemper aſſereret. Contendiſſe ſiquidem, non litigaſſe repertus eſt. Alienam enim cauſam faciebat ſuam gloriam. Nam ſic cognitus eſt vincere, ut probaretur contrarium animum non læſiſſe. Talem itaque virum non decuit diutius juſtitiam petere, ſed docere: quia judiciaria virtus eſt, linguæ bonis abundare, & mentis temperantiam cuſtodire. Cognoſcite, P. C. quid fieri velimus: quando in Judicibus primum mores eligimus, in ea magis dignitate, quæ jura conſuevit edicere. Non enim temporibus noſtris poteſtate Regia eſt armata Quæſtura: ſed legibus probatur eſſe compoſita. Velle noſtrum antiquorum Principum eſt voluntas, quos in tantum deſideramus imitari, quantum illi juſtitiam ſunt ſecuti. Illa eſt enim reverenda Priorum auctoritas, quæ a recto tramite non declinat. Sequendi enim neceſſitatem reliquit poſteris, qui juſtitiam ſuis miſcuerit conſtitutis. Et ideo, P. C. per *decimam tertiam Indictionem Illuſtri Patricio Quæſturæ contulimus dignitatem; ut qui eſt clarus nomine, magnificus etiam ſit honore. Fovete in eum noſtra judicia; ut quod nos præſtitimus, vobis placitum nihilominus ſentiatur.

* Ed. *vos Quæſtoris officium.*

Perpetua fruitur laude, cui eſt honor in nomine.

Roma tradit eloquium.

Patricii laudes.

Judiciaria virtus eſt linguæ bonis abundare, & mentis temperantiam cuſtodire.

Illa eſt reverenda Priorum auctoritas, quæ a recto tramite non declinat.

* *Anno Chriſti. 535.*

(*a*) Studia Romana. Hic de Romana eloquentia loquitur: & quidem tum inclinante Latini ſermonis dignitate haberi in pretio cœperunt, qui Latine ſcirent. Conſtat jam inde ab eo tempore, certe Imperii Juſtinianæi ætate contractus, qui a tabellionibus perſcriberentur, conceptos eo fere ſermone, quo nunc vulgus Italiæ utitur; ut conſtat ex inſtrumento Bibliothecæ Regiæ, quo Stephanus tutor Gratiani pupilli cum ipſo tranſegit, quod Ravennæ ſcriptum eſt anno Juſtinianæi Imperii 38. indictione 12. cujus exemplum a me deſcriptum in larario ſervo. *Forn.*

(*b*) Vacavit injuriis. Laudatur hic Quæſtor, ex eo quod in agendis, & perorandis cauſis ab injuriis ſibi omnino temperaverit: turpiſſimus enim eſt conviciandi mos, ut teſtatur Valentinianus Imp. in l. quiſquis. C. de poſt. Præterea orationes non ſunt conviciis implendæ. Vide Am. Marcellinum lib. 30. *Broſſ.*

Advocati in perorandis cauſis temperare ſibi debent a convitiis. Vide l. 6. C. de poſtulando. Notas ad Symmach. lib. 9. epiſt. 23. *Juret.*

EPISTOLA OCTAVA.

(*a*) Juſtiniano Auguſto Amalaſuntha Regina:

Rogat, ut marmora, vel alia neceſſaria, quæ Calogenitus comparaverat, jubeat ad Reginam tranſmitti.

ITa nos gratia veſtræ pietatis oblectat, ut quicquid ad decorem noſtrum poteſt proficere, libenter a veſtris velimus patribus poſtulare: quia talia * vobis Divina tribuerunt, ut vos ejus affluenter muneribus abundetis; & ſperantibus benigno animo, quæ ſunt neceſſaria, concedatis. Et ideo manſuetudinem veſtram reverenter ſalutans, harum portitorem illum ad Excellentiæ veſtræ beneficia deſtinavi; ut marmora, vel alia neceſſaria, quæ quondam Calogenitum comparare feceramus, per * præſentium portitorem ad nos pervenire, Domino favente, jubeatis; ut cognoſcamus nos a pietate veſtra revera diligi, quorum facitis vota compleri. Veſtra enim gloria eſt noſter ornatus: quando vos præſtitiſſe cognoſcitur, quod noſtris laudibus applicatur. Decet enim, ut & (*b*) orbis iſte Romanus juvamine veſtro reſplendeat, quem amor veſtræ Serenitatis illuſtrat.

* MS.& Ac. *nobis.*

* Ac. *pium.*

(*a*) Juſtiniano. Amalaſuntha cogitavit ab Italia Conſtantinopolim uſque adire Juſtinianum Imp. Procop. lib. 1. de bello Gothico. *Forn.*

(*b*) Orbis iſte Romanus. L. 17. In orbe Romano, De ſtatu hom. Plin. lib. 17. c. 12. lib. 33. cap. 4. male prius in urbe Romana, legebatur, d. l. 17. quod editio Florentina arguit: & jam Alciat. lib. 2. c. 23. Diſpunct. annotarat, cui & hic locus ſuffragatur, & l. t. C. de Eunuchis. *Forn.*

EPISTOLA NONA.

Juſtiniano Auguſto Theodahadus Rex.

Petit, ut ſinat in Italiam transferri, quæ Calogenitus emerat.

ÆQuum eſt, Sapientiſſime Imperator, ut illa nobis libenti animo faciatis impendi, ad quæ ſi eſſemus deſides, a veſtra potius clementia deberemus hortari. Vobis enim gratum eſſe non dubium eſt, quicquid per nos ad Italiæ decorem contigerit expediri: quia laudibus veſtris jure proficit, quando videtur creſcere, quod ad noſtræ Reipub. poteſt gloriam pertinere. Quapropter exhibens Principatui veſtro reverentiſſimum ſalutationis affectum, harum portitorem ad illa direximus exhibenda, ad quæ quondam Calogenitus fuerat deſtinatus; ut, & ſi perſona rebus humanis ſubtracta eſt, beneficia tamen veſtra ad nos, Deo juvante, perveniant: ne caſſetur deſiderium, quod convenienter eſt de veſtra præſumptione * ſecurum.

*Ed. *ſecutum.*

EPISTOLA DECIMA,

(*a*) Theodoræ Auguſtæ Amalaſuntha Regina.

Rogat, ut de ſoſpitate ſua per Legatos, quos ad Juſtinianum miſerat, admoneat.

DUm propoſiti noſtri ſit illa quærere, quæ probantur ad gloriam pii Principis pertinere; dignum eſt vos ſermone venerari, quos bonis omnibus conſtat ſemper augeri. Concordia non eſt ſola præſentium: quinimmo illi ſe melius reſpiciunt, qui animi charitate ſe conjungunt. Atque ideo reddens auguſtæ Reverentiæ ſalutationis affectum, ſpero, ut redeuntibus Legatis noſtris, quos ad clementiſſimum & glorioſiſſimum Principem deſtinavimus, de veſtra nos faciatis ſoſpitate gaudere: quia proſpera veſtra ita nobis grata videntur, ut propria; & neceſſe eſt ſoſpitatem deſideranter ſuſcipere, quam nos jugiter conſtat optare.

(*a*) Theodoræ Auguſtæ. Juſtiniani conjugi, de cujus fortitudine animi Procopius meminit. Ad eamdem ſcribitur infra ep. 20. 21. 23. hujus libri. *Forn.*

EPISTOLA UNDECIMA.

Maximo Viro Illuſtri, Domeſtico Theodahadus Rex.

Maximum ex Aniciorum familia, quæ multis ornatur encomiis, oriundum, & uxori Regiæ ſtirpis matrimonio junctam ad Primiceriatum, ſive Domeſticatum promovet.

Quicquid a ſubjectis proficitur, Regnantium laudibus applicatur.

SI gloria eſt bonorum Principum, incognitas honoribus clarificare perſonas (dum quicquid a ſubjectis proficitur, Regnantium laudibus applicatur) quanto nobis præſtantius eſt, nobiliſſimæ familiæ reddere, quod eam cognoſcimus etiam naſcendi ſorte meruiſſe? Sic enim juſtitiam ſequimur, ſi bonis heredibus parentum præmia non negemus. Decet enim etiam priores ſuos vincere, qui ad noſtra meruerunt tempora pervenire. Anicios quidem pene Principibus pares ætas priſca progenuit: quorum nominis dignitas ad te ſanguinis fonte perducta, collectis viribus hilarior inſtaurata rutilavit. Quis ergo relinqueret in poſteris minus * honoros, quos tamdiu conſtat fuiſſe præcipuos? (*a*) Accuſarentur ſæcula, ſi talis potuiſſet latere familia. Atque utinam nobis Marios, vel Corvinos annoſior vita ſervaſſet, vix ſatiaretur Principis votum, ſi nos contingeret perſonas illas talium poſſidere meritorum. Quemadmodum nunc profecto negligamus inventa, qui deſideramus habere præterita? Atque ideo (quod feliciter dictum ſit) Primiceriatus, qui & Domeſticatus nominatur, ab * Indictione decimaquarta tibi conferimus dignitatem. Uſurus es omnibus titulis, qui ad ejus pertinent actionem. Hic honor quamvis tantis natalibus videatur inferior: cunctis tamen faſcibus tuis videtur eſſe felicior; cujus tempore meruiſti conjugem Regiæ ſtirpis accipere, quam in * tuis curulibus nec præſumpſiſſes optare. Age nunc, ut ſicut tibi eſt votivus, ita nobis reddatur acceptus. Conſidera quid merueris, & dignum te noſtra affinitate tractabis. Nam qui familiæ Regnantis adjungitur, in laudum gremio collocatur. Nunc major opera manſuetudini detur: nunc omnibus communio benigna præbeatur; ut talem probemur elegiſſe, quem nulla poſſit proſperitas immutare. Humilis age rem gloriæ: quia de modeſtia laus ſumitur: de elatione odium concitatur. Provectibus quidem proxima eſt indubitanter invidia: ſed tolerantia melius vincitur, quæ contentione ſemper augetur. Supra cæteras enim virtutes amicam ſapientibus ama patientiam: erectus ex nobis, ſuſtinendo potius, quam vindicando laudabetis. Iram vince, benigna dilige, cave, ne major videatur eſſe felicitas moribus tuis: ſed qui noſtro jungeris generi, proximus glorioſis actionibus comproberis. Laudati ſunt hactenus parentes tui: ſed tanta non ſunt conjunctione decorati. Nobilitas tua non eſt ultra quod creſcat. Quicquid præconialiter egeris, *b* proprio matrimonio digniſſimus æſtimaris.

Aniciorum familia laudatur.

* Ed. *honoris.*

Anno Chriſti 536.

* Gr. & Cuj. *tuo conſulatu.*

Qui familiæ Regnantis adjungitur, in laudum gremio collocatur.

De modeſtia laus ſumitur, de elatione odium concitatur.

Provectibus proxima eſt indubitanter invidia.

Patientia ſapientibus amica.

(*a*) Accuſarentur ſæcula. Diſciplina temporum, & ſæculi felicitas a Principibus prædicatur, lib. 1. epiſt. 5. lib. 2. epiſt. 13. lib. 4. epiſt. 10. hoc lib. epiſt. 18. & alias ſæpenumero. *Forn.*

(*a*) Accuſarentur ſæcula. Plinius non multum diſſimilia protulit in Panegyrico de ſui ſæculi felicitate agens: Salva eſt omnibus vita, ait, & dignitas vitæ, nec jam conſideratus ac ſapiens, qui ætatem in tenebris agit: eadem quippe ſub Principe virtutibus præmia, quæ in libertate; nec benefactis tantum ex conſcientia merces, ſed etiam præmia ſunt. *Broſſ.*

(*b*) Proprio matrimonio. Vetere & eleganti loquendi more, propria uxor: Serv. Honoratus in illud Virgil. lib. 1. & 4. Æneid.

Connubio jungam ſtabili, propriamque dicabo.

Herſiliæ precatio apud Aul. Gell. lib. 13. c. 21. Ut liceat nuptiis propriis, & proſperis uti: nec enim uxor ad tempus, ſed in perpetuæ vitæ conſuetudinem ducitur, l. 1. de rit. nupt. §. 1. de patriæ poteſt. inſtitut. cap. ult. Extra de cond. appoſ. *Forn.*

Vide D. Hieronym. lib. 2. in Jovinian. nulla apud eos, conjux propria eſt &c. Et Altim. Avltum lib. 1. *Juret.*

EPISTOLA DUODECIMA.

Senatui Urbis Romæ Theodahadus Rex.

Scribit ſe Maximo olim Conſuli Primiceriatus ſeu Domeſticatus dignitatem, & uxorem Regiæ ſtirpis conceſſiſſe; & petit, ut has nuptias lætitia profuſa celebrent.

NE quis nos, Patres Conſcripti, in honoribus dandis non æſtimet habuiſſe rationem, quod poſt inſignia Conſulatus minora magis poſterius conferamus. Quinimmo ſuaſerunt nobis merita Candidati, ne jam maturus nulla videretur ſumere, qui primævus emerita cognoſcitur accepiſſe. Avari quippe Principis erat, in uno honore ſpatia vitæ tam magna concludere, & ideo magis nihil præſtare, quia prius cognoſcitur ſumma meruiſſe: quin potius omnia promiſcue concedamus. *Nulla dignitas minor eſt, cum bene geritur.* Nulla dignitas minor eſt, cum bene geritur: quando reverentiam plerumque actio videtur accipere de claritate perſonæ. *Reverentiam plerumque actio videtur accipere de claritate perſonæ.* Hæc autem tunc ſunt gradibus diſtincta, cum diverſis fuerint diſtributa. Nam honorem ſuum ſemper æqualiter retinet, quicquid probe geſſerit Conſularis. Sic minorum fluminum vocabula major amnis abſorbet; & quamvis plurima fluenta Tiberis veſter accipiat: tamen a proprio nomine non declinat. Et ideo, quod feliciter dictum ſit, illuſtri viro atque magnifico Patricio Maximo Primiceriatus, qui & Domeſticatus nominatur, a * quartadecima indictione gerendam tribuimus dignitatem; ut mediocritas honoris merito creſceret Præſidentis. ** Anno Chriſti 536.* Neque enim fas eſt humile dici, quod gerit Anicius: familia toto orbe prædicata, quæ vere dicitur nobilis, quando ab ea actionis probitas non recedit. *Aniciana familia toto orbe celebrata; & quare nobilis dicatur.* Sed his bonis addimus, Patres Conſcripti, ut noſtræ affinitati præcelſæ clara familiæ veſtræ gratia miſceatur. Verum hanc gloriam non ſibi tantum poteſt unus aſſumere, quam nos probamur Romano nomini contuliſſe. Reddite affectui meo pleniſſimam charitatem. Plus eſt amandus a Domino, qui parentis nomen dignatus eſt præſtare ſubjecto. Sed æquum eſt, Patres Conſcripti, ut carus exiſtat, per quem vobis tam felicia contigerunt. Exultate generaliter, & has nuptias lætitia profuſa celebrate. Unde proficit nomen omnium, vota debent eſſe cunctorum. *Unde proficit nomen omnium, vota debent eſſe cunctorum.* Quæ preces a me exigere potuerunt, quod meus animus ſpontanea deliberatione conceſſit; ut veſtri Ordinis viros parentes vere appellare poſſimus, qui nobis affinitatis claritate jungendi ſunt?

EPISTOLA DECIMA TERTIA.

Senatui Urbis Romæ Theodahadus Rex.

Senatores reprehendit, quod plebis levitati, & vanis ſuſpicionibus in ipſis regni ejus primordiis non occurrerint.

POſtquam venerabiles viros Epiſcopos agnita legatione remiſimus; nec petitionibus veſtris, quamvis eſſent quædam reprehenſibilia, noſter animus obviaſſet: venientes ad nos aliqui retulerunt civitatem Romanam adhuc inepta ſollicitudine laborare; & id agere, ut niſi noſtræ manſuetudinis intereſſet, pericula ſibi potius certa ex dubiis ſuſpicionibus concitaret. Unde æſtimate, cui debeat populorum inanis levitas imputari, niſi veſtro Ordini, a quo decuerant cuncta componi. Per veſtram ſiquidem ſapientiam admoneri provincias oportuit univerſas; ut talia probarentur aſſumere, quæ Principis primordia viderentur ornare. Verum quæ civitas non fiat excuſabilis, ſi Roma deliquerit? Rex minor ad potioris currit exemplum, & alieni facti jure invidiam ſuſtinet, quæ peccatis præſtat exemplum. Sed gratias Divinitati referimus; quæ dona ſua veſtris potius ornavit exceſſibus. Ecce prius culpas ignoſcimus, quam devotiones aliquas ſentiamus. Nil debemus, & ſolvimus: ante benefici ſumus, ut poſtea gratiſſimos invenire poſſimus. Sed licet in hac parte noſtræ modeſtiæ gravitas aſſeratur: nolumus tamen nos tantum prædicari, niſi ut & devotionis Romanæ benignitas poſſit oſtendi. Plus enim veſtra opinione paſcimur, quam ſi de noſtra ſemper tranquillitate laudaremur. Amovete ſuſpiciones ab Ordine veſtro ſemper extraneas. (a) Non decet Senatum corrigi, qui debet alios paterna exhortatione moderari. *Non decet Senatum corrigi, & quare.* Nam ex quibus habebunt genium mores, ſi parentes publicos minores contigerit inveniri? Sufficiunt hæc nobilibus, ſufficiunt iſta verecundis, ut ad ſtudium perfectæ devotionis incitemus, quos paululum de prava ſuſpicione culpavimus. Nos enim, quod præſentiam veſtram expetivimus, non vexationis injuriam, ſed utilitatis veſtræ cauſas profunda cogitatione tractavimus; ut illud magis debuiſſetis efficere, quod vobis cognovimus expedire. Certe munus eſt videre Principem. *Certe munus eſt videre Principem.* Hoc a vobis pro Reipub. utilitate volumus fieri, quod præmiis ſolebat optari. Sed ne ipſa remedia in aliqua parte videantur auſtera, cum res popoſcerit, aliquos ad nos præcipimus evocari; ut nec Roma ſuis civibus nudetur, & noſtra conſilia viris prudentibus adjuventur. Redite ergo in priſtinam devotionem, ut ſollicitudines meæ, quas pro generalitate ſuſtineo, veſtro potius adjuventur ingenio: quia hoc vobis ſemper inſitum fuit, Principibus veſtris votum puritatis offerre; nec parere neceſſitate terroris, ſed potius amore Dominantis. Reliqua per illum harum portitorem verbo dicenda commiſimus; ut ſummotis cogitationibus ambiguis, noſtris admonitionibus credere debeatis.

(a) Non decet Senatum corrigi. Ordo Senatorum carere omni vitio debet. l. 74 C. Theod. de Decur. Qui vitiis anteactæ vitæ opprobriis laborent, ampliſſimo Ordine indigni judicantur: quia famoſis dignitatum portæ non patent. Vide Cornel. Tacit. lib. 11. Annal. *Broſſ.*

EPISTOLA DECIMA QUARTA.

Populo Romano Theodahadus Rex.

Populum ad fidem Regi ſervandam, & ad abjiciendam vanam ſuſpicionem hortatur.

LIcet vobis ſit inſitum Dominos veſtros pura mente diligere, & obſequiis id agere, ut Regnantis animum poſſitis habere placabilem: hoc tamen Majorum veſtrorum ſemper proprium fuit, ut tamquam membra capiti, ita ſuis Principibus viderentur adjungi. Quam enim viciſſitudinem reddat, qui maximo labore defenditur; cujus per dies ſingulos civilitas cuſtoditur, niſi ut illos diligat ſupra omnia, per quos habere probatur * univerſa? ** Ac immenſa.* Abſit enim a temporibus noſtris, ut in vobis aliquid tale reperiamus, quod noſtris indignationibus eſſe poſſit idoneum. Fides veſtra, quæ vos hactenus aſſeruit, modo potius evidenter * oſtendat. ** Niv. & Ga. oſtendatur.* Non * varium, non

** Ed. vanum.*

Mali mores [illegible]ni Romano probantur adverſi.

doloſum, nec ſeditionibus plenum populum decet eſſe Romanum. Mali mores veſtro nomini probantur adverſi. Sed hoc quoque mirabile eſt, quod gravitatem veſtram cogimur admonere; quam conſtat ſemper ſponte ſapuiſſe. Nullæ vos ineptæ ſuſpiciones, nulla timoris umbra deterreat. Habetis Principem, qui pietatis ſtudio optet in vobis invenire, quod diligat. Hoſtibus veſtris, non defenſoribus obviatis. Invitare, non excludere debuiſtis auxilium. Sed ſenſus iſte fortaſſis eorum eſt, qui minus probantur intelligere, quæ generaliter poterant expedire. Ad veſtrum potius redite conſilium: Numquid vos nova gentis facies ulla deterruit? Cur expaviſtis, quos parentes hactenus nominaſtis? Qui relictis familiis ad vos venire properabant, de veſtra erant potius ſecuritate ſolliciti? Quando, rogo, talis ab illo viciſſitudo recepta eſt, cui ſalutis præmia debebantur? Illud enim, quod ad nos attinet, ſcire debuiſtis: quia die noctuque inceſſanter optamus, ut quod parentum noſtrorum temporibus conſtat enutritum, ſub nobis potius divinis auxiliis augeatur. Ubi enim fama Regnantis erit, ſi vos (quod abſit) patiamur imminui? Nolite talia cogitare, qualia nos minime videtis aſſumere. Immo magis, ſi quis aliqua iniquitate depreſſus eſt, ſpem de bona conſcientia non amittat: quoniam ſublevare cupimus, quos intendere probis moribus invenimus. Aliqua etiam vobis per illum dicenda commiſimus; ut noſtrum circa vos in omni parte animum propitium ſentientes, jugibus (ſicut oportet) obſequiis, & oratione ſincera devoti eſſe debeatis.

EPISTOLA DECIMA QUINTA.

Juſtiniano Imperatori Theodahadus Rex.

Ei commendat quemdam pro Eccleſiæ Ravennatis negotio Conſtantinopolim miſſum.

Conſtat deſiderium noſtræ voluntatis expleri, quoties ad Pietatem veſtram ſalutiferos apices contigerit deſtinari: quia ſemper felici gaudio repletur, qui vobiſcum ſincera mente colloquitur. Et ideo ſalutans Clementiam veſtram honorificentia competenti, harum portitorem pro negotio Ravennatis Eccleſiæ venientem gratiſſima vobis petitione commendo: quando talis offertur cauſa præſtandi, ubi merces videatur acquiri, quam vos facere ſemper exoptant, qui Serenitatem veſtram florere deſiderant. Non eſt enim dubium meliora recipere, quos contingit juſta præſtare.

Non eſt dubium meliora recipere, quos contigit juſta præſtare.

EPISTOLA DECIMA SEXTA.

Senatui Urbis Romæ Theodahadus Rex.

Scribit ſe miſiſſe aliquos ad ſacramenta Senatui præſtanda.

Imperioſa nimium res eſt, Patres Conſcripti, pietas noſtra: quando propria voluntate vincimur, qui alienis conditionibus non tenemur. Nam cum (Deo præſtante) poſſimus omnia, ſola nobis licere credimus laudanda. Cognoſcitis, prudentes viri, verba, quæ loquimur; vel nunc clementiam, quam vobis ante promittere debuiſtis, agnoſcite. Ecce nec ſollicitos patimur, quibus infenſi eſſe putabamur. Sic eſt a Principe gravis vincenda ſuſpicio: ſic curare debuit, qui noxius eſſe non voluit. Poſtulata ſiquidem ſacramenta vobis ab illo, atque illo præſtari noſtra decrevit auctoritas; quod bene imperaturo non eſt difficile perſuaſu: quia ſic vobis ſecuritatem dedimus, ut nihil noſtro propoſito addere videremur. Talia ſiquidem, qualia promittimus, eramus acturi: quia Deo debemus iſta, non homini. Nam qui per lectiones ſacras antiqua Regna currimus; quid aliud optare poſſumus, niſi quod Divinitati in aliis placuiſſe ſentimus? Ipſe enim remunerator eſt bonorum omnium Deus; nam quicquid in ſubjectos pietatis efficimus, illum nobis repenſare ſine dubio judicamus. Quapropter conſcientiam fidelem adepta ſecuritate monſtrate: quia poſt talia redditur clementiæ noſtræ potius, quam offertur affectus.

EPISTOLA DECIMA SEPTIMA.

Populo Romano Theodahadus Rex.

Scribit ſe aliquos Romam miſiſſe, qui Regis fidem obligent.

Cognoſcite, Quirites, quali vos Princeps veſter firmitate dilexerit, ut tentatis aſperis rebus non vos pateretur eſſe ſollicitos: nec volumus amplius vota veſtra differri, quos ſemper optamus in ſumma Reip. celebritate lætari. Veſtra enim ſecuritas noſter ornatus eſt; & hoc vere gratanter accipimus, cum gaudia vos habere ſentimus. Quapropter flexi petitionibus veſtris per illum, atque illum præſtari vobis ſacramenta cenſuimus, ut Regis veſtri animum non habeatis incognitum: nec liceat falſis ſuſpicionibus errare, dum manifeſte teneatur, quod creditis in Principe. Æſtimate, quid vobis benignitatis videatur impendi: quando ille jurat, qui non poteſt cogi. Scimus enim pro remedio nos datos eſſe cunctorum: non deſpicimus ſanare ſubjectos; & ideo licet culmini noſtro videretur incongruum: libenter acquievimus facere, quod generalitatem probamus optaſſe. Intelligite, quantum vobis imponere veſter videatur affectus: fide vobis conſtringimur, qui vel ſolo verbo promiſſa ſervare ſacris lectionibus admonemur. Oſtendite nunc devotionem veſtram: ſupernæ Majeſtatis jugiter ſupplicate, ut tranquilla tempora, quæ vos habere cupimus, cæleſti munere concedantur.

Reges pro remedio cunctorum dati.

EPISTOLA DECIMA OCTAVA.

Senatui Urbis Romæ Theodahadus Rex.

Scribit ſe exercitum ad Romanorum defenſionem miſiſſe, & ei Vaccenem Majorem domus Regiæ præfeciſſe.

Remedium, quod pro vobis, Patres Conſcripti, pia mente * tractavimus, non ſinimus vobis fieri acerba ſuſpicione contrarium: quia læſionis inſtar eſt occulte conſulere, & aliud velle monſtrare. Cognoſcite itaque arma noſtra pro ſalute veſtra potius deſtinata; ut qui vos tentaverint appetere, divino auxilio manus eis Gothorum debeat obviare. Nam ſi inſidias gregis ſtrenuus paſtor excludit: ſi paterfamilias diligens decipientibus locum ſurreptionis intercipit; qua nos convenit cautela Romam defendere, quam conſtat in mundo ſimile nihil habere? Summa non mittuntur in caſu: quia probatur minus diligere, qui negligit adverſa tractare. Sed ne in aliquo vobis gravis exiſteret vel ipſa defenſio, exercitui deſtinato, ordinante illo, annonas fecimus

** Ed. tranſmiſimus.*

Læſionis inſtar eſt occulte conſulere, & aliud velle monſtrare.

Summa non mittuntur in caſu.

* Ed. *comparari*. cimus ſecundum forum rerum venalium* computari; ut & illis tolleretur neceſſitas excedendi, & vobis auferretur cauſa diſpendii. His etiam, præfecimus Majorem domus noſtræ Vaccenem, qui pro ſuarum qualitate virtutum bellatoribus eſſet jure reverendus; cujus exemplo & exceſſus vitarent, & fortitudinis inſtrumenta, perquirerent. Quos tamen locis aptis præcipimus immorari; ut foris ſit armata defenſio, intus vobis tranquilla civilitas. Intelligite, quid excogitaverit conſolatorium Principis pro vobis ingenium: defenſio vos obſidet, ne manus inimica circumdet; & a periculis excepimus, quos noſtrorum ſanguine vindicamus. Abſit enim, ut (a) noſtris temporibus Urbs illa muris videatur protegi, quam conſtat gentibus vel ſola opinione fuiſſe terrori. Ita enim de divino ſperamus auxilio, ut quæ ſemper fuit libera, nullius incluſionis decoloretur injuria.

(a) Noſtris temporibus. Identidem hoc inculcatum ſatis indicat, quanta fuerit Principibus cura famæ ſui ſæculi, ſupra epiſt. 11. hujus lib. epiſt. 5. lib. 1. epiſt. 13. lib. 7. & lib. 4. epiſt. 12. *Forn.*

EPISTOLA DECIMA NONA.

Juſtiniano Imperatori Theodahadus Rex.

Laudat Imperatorem: petit pacis conſervationem; & remittit Conſtantinopolim Petrum Legatum, adjuncto ei ſuo Legato.

GRatias Divinitati referimus, cui eſt Regum ſemper accepta tranquillitas, quo provectum noſtrum Clementiæ veſtræ gratiſſimum eſſe declaraſtis. Conſtat enim amare vos poſſe, quem gaudetis ad Regni culmina perveniſſe. Sic decuit ſuſcipi, qui ſe per vos præſumpſit augeri. *Juſtinianus laudatur.* Præſtate igitur mundo veſtræ benignitatis exemplum; ut detur intelligi, quantum promoveatur, qui ſe pura vobis affectione commendat. Non enim rixas *Injuſta certamina bonis moribus inimica.* viles per Regna requiritis: non vos injuſta certamina, quæ ſunt bonis moribus inimica, delectant: quia nihil aliud vos conſtat appetere, niſi quod opinionem veſtram poſſit ornare. Quemadmodum enim pacem exorati abjicere poteritis, quam pro ingenita pietate. & iracundis gentibus conſueviſtis imponere? Bona quidem veſtræ concordiæ non tacemus. Totum creditur eximium, quicquid vobis fuerit prædicabili charitate ſociatum. Sed & vobis, glorioſi Principes, cum ſitis abſolute mirabiles, aliquid tamen additur, cum vos omnia Regna venerantur. Nam commune eſt cunctis, in ſuis Imperiis prædicari: ſed illud eſt omnimodis ſingulare, in extranea gente laudes proprias invenire: quia ibi ſunt vera judicia, ubi neminem comprimit ulla timiditas. *Ibi ſunt vera judicia, ubi neminem comprimit ulla timiditas.* Diligeris quidem, piiſſime Imperator, in propriis Regnis: ſed quanto præſtantius in Italiæ partibus plus amari, unde nomen Romanum per orbem terrarum conſtat eſſe diffuſum? Oportet ergo noſtram pacem ſervari, quæ vobis contulit glorioſa exordia vocabuli. Sed ut ſacris affatibus ordine reſpondere videamur, reverentiſſima ſalutatione decurſa, piis ſenſibus indicamus, beatiſſimum Papam urbis Romæ, vel ampliſſimum Senatum noſtra præceptione commonitos, ut vir eloquentiſſimus Petrus Legatus Serenitatis veſtræ, & doctrina ſummus; & conſcientiæ claritate præcipuus, ſine aliqua dilatione competentia reſponſa reciperet, nec contra voluntatem veſtram moras incongruas ſuſtineret: quia totum illud deſideramus efficere, quod veſtro nequeat judicio diſplicere: quando & pietatem veſtram hoc ſtudere cognoſcimus, quod nobis per omnia prodeſſe ſentimus. Cui virum venerabilem illum, Legatum noſtrum, adjungendum eſſe credidimus; ut non per occaſionem legationis veſtræ, ſed propria potius deſtinatione, noſtra poſſitis vota cognoſcere.

EPISTOLA VIGESIMA.

Theodoræ Auguſtæ Gudelina Regina.

Gratias agit de Legato, & Epiſtolis ejus; ſcribitque ſe curaviſſe, ut Papa Senatuſque illi per litteras reſpondeant. Tum dicit ſe ad illam miſiſſe Legatum multis virtutibus & doctrina præditum.

LItteras Pietatis veſtræ gratia, qua deſiderata ſemper ſumuntur, accepi; & colloquia oris veſtri muneribus omnibus celſiora, reverentiſſima gratulatione promerui: cuncta mihi de tam ſereno animo promittens; quando quicquid optare potui, in tam benigna collocutione ſuſcepi. Hortamini enim, ut quicquid expetendum a triumphali Principe domno jugali noſtro credimus, veſtris ante ſenſibus ingeramus. Quis jam dubitet ad effectum pervenire, quod talis poteſtas dignabitur allegare? Ante quidem de cauſarum noſtrarum æquitate præſumpſimus; ſed nunc amplius de veſtra promiſſione lætamur. Non enim poterunt vota noſtra differri, quando intereſt, quæ merentur audiri. Nunc implete promiſſa; ut rem tenere faciatis, cui ſpem certiſſimam contuliſtis. Additum eſt etiam gaudio meo, quod talem virum veſtra Serenitas deſtinavit, qualem & tanta gloria debuit mittere, & veſtra decet obſequia retinere. Dubium enim non eſt, illam mores* dare, cui* obſervatur aſſidue: dum conſtat deſecari animum, bonis præceptionibus inſtitutum. * Ed. *retinere*. * Jur. forte *obſervatur*. *Deſecatur animus bonis præceptionibus inſtitutus.* Hinc eſt, quod veſtra reverentia commoniti, duximus ordinandum, ut ſive beatiſſimus Papa, ſive Senatus ampliſſimus ſine aliqua dilatione reſpondeant, quod ab eis expetendum eſſe judicaſtis: ne gloria veſtra minus reverenda putetur, cui ſtudium dilationis opponitur: ſed potius de celeritate facti votiva gratia poſſit augeri. Nam & de illa perſona, de qua ad nos aliquid verbo titilante pervenit, hoc ordinatum eſſe cognoſcite, quod veſtris credidimus animis convenire. Deſiderium enim noſtrum tale eſt, ut interveniente gratia non minus in Regno noſtro, quam in veſtro jubeatis Imperio. Significamur itaque, ſupradictum ante nos a venerabili viro Papa egredi feciſſe, quam veſter Legatus harum portitor de urbe Roma potuiſſet exire: ne aliquid accederet, quod veſtris animis obviaret. Quapropter ſalutantes veneratione, quæ tantis debet meritis exhiberi, virum venerabilem illum, & moribus doctrinaque pollentem, ſanctitatis etiam honore reverendum ad veſtram Clementiam legationis officio peculiariter curavimus deſtinandum: quia gratas vobis illas credimus eſſe perſonas, quas divinis miniſteriis judicamus acceptas.

EPISTOLA VIGESIMA PRIMA.

Theodoræ Auguſtæ Gudelina Regina.

Indicat ſe & Theodahadum gratiam ejus enixius quærere; & rogat, ut in gloriæ ejus ſocietatem veniant.

Æſtimare te convenit, Auguſtarum prudentiſſima, quantis cupiam niſibus gratiam veſtram quærere, & dominus jugalis meus magno ſtudio deſiderat obtinere. Nam licet hoc illi ſit omnimodis carum: mihi tamen cognoſcitur eſſe præcipuum: quando me tantæ Dominæ ita poteſt amor erigere, ut ſupra Regnum cognoſcar majus aliquid invenire. Quid enim gratius, quam ſi gloriæ veſtræ videar charitatis participatione ſociari; ut quia vos abunde fulgetis, nobis libenter de proprio ſplendore mutuemini: cum damnum non eſt lumini, alteri de ſua claritate largiri? Fovete deſideria noſtra, quæ cognoſcitis ſinceritate præcipua. Gratia veſtra per omnia nos Regna commendet. Debetis enim nos claros reddere, qui de veſtra volumus luce fulgere. Quapropter, Serenitati veſtræ reverentiam ſalutationis impertiens, affectuoſa me animis veſtris præſumptione commendo: ſperans, ut ſic omnia mirabilis prudentia veſtra componat, quatenus fiducia, quæ nobis de animo veſtro data eſt, uberius augeatur. Nam cum nullam inter Romana Regna deceat eſſe diſcordiam: emerſit tamen & qualitas rei, quæ nos efficere cariores veſtræ debeat æquitati.

Damnum non eſt lumini, al. veri de ſua claritate largiri.

EPISTOLA VIGESIMA SECUNDA.

Juſtiniano Imperatori Theodahadus Rex.

Pacem ab eo petit per Legatum ſacerdotio clarum, & doctrinæ laude conſpicuum.

Retinetis, ſapientiſſime Principum, & per Legatos noſtros, & per virum diſertiſſimum Petrum, quem nuper ad nos veſtra Pietas deſtinavit, quo ſtudio concordiam auguſtæ Serenitatis optemus. Et nunc iterum per illum virum ſanctiſſimum eadem credidimus eſſe repetenda; ut vera atque affectuoſa judicetis, quæ frequenter expetita cognoſcitis. Pacem ſiquidem ſub omni ſinceritate petimus, qui cauſas certaminis non habemus. Talis ergo ad nos veniat, ſic compoſita, ſic decora, ut eam tantis votis merito quæſiiſſe videamur. Abſit autem, ut quod nobis committitur, debeat ingravare. * Pro nobis potius tractate, quod convenit. Trahitur enim ad benevola, cui cauſa creditur rationabiliter ordinanda: nec poteſt utilitatem propriam anteferre, cui magis decorum eſt credenti profutura præſtare. Conſiderate etiam, Principes docti, & abavi veſtri hiſtoriea monimenta recolite, quantum deceſſores veſtri ſtuduerint de ſuo jure relinquere, ut eis parentum noſtrorum fœdera provenirent. Æſtimate, qua gratia debent oblata ſuſcipi, quæ conſueverant poſtulari. Non arroganter loquimur, qui veritatem fatemur. Gloriæ veſtræ potius proficit, quod demonſtrare contendimus: quando nunc illi veſtram gratiam ultro quærunt, qui ſuis parentibus meliores ſe eſſe cognoſcunt. Aſſocientur amicitia gratuita veſtris animis, quos prius vobis largitatis ſtudio jungebatis: ne bona tantum illorum temporum fuiſſe credantur, quæ vos & copioſa benignitate vincitis, & affluenti munere ſuperatis. Atque ideo ſalutationis honorificentiam prælocuti, illum virum venerabilem, ſacerdotio clarum, doctrinæ laude conſpicuum, legationis noſtræ ad Pietatem veſtram fecimus vota deferre. Confidimus enim in virtute divina, quod & ſuis meritis vobis abunde placeat, & deſideria probæ petitionis obtineat: ſperantes, ut eum cum* effectu rerum celerius recipere debeamus. Sed quia epiſtolaris ſeries continere non poterat univerſa, aliqua ſacris ſenſibus verbo inſinuanda commiſimus, ne faſtidium vobis faceret lectio diffuſa chartarum.

*Gr. Niv. & Gam. *vobis*. *Trahitur ad benevola, cui cauſa creditur ordinanda.*

* Ed. *affectu*.

EPISTOLA VIGESIMA TERTIA.

Theodoræ Auguſtæ Gudelina Regina.

Scribit ſe excepiſſe gratanti animo Petrum ejus Legatum, & per virum, quem ad eum mittit, pacis firmitatem inter utrumque Imperium rogat.

Suſcipientes Legatum veſtrum virum eloquentiſsimum Petrum, &, quod eſt ipſis dignitatibus honorabilius, veſtris obſequiis inhærentem, optata nobis auguſtæ gratiæ (*a*) monumenta fulſerunt; ut per eum diſceremus, acceptum vobis eſſe, quod in hac Repub. conſtat eveniſſe. Oſtendiſtis vos diligere, quicquid ad juſtitiam cognoſcitur pertinere: quando per divinam providentiam omni ſuſpicione deterſa, deſiderabilis poteſt unanimitas permanere. Nunc eſt potius, quod Regna conjungat promiſsio fixa, & votiva concordia. Et ideo illum virum venerabilem, veſtris conſpectibus vere digniſsimum, Legatum noſtrum ad vos ſpecialiter credidimus eſſe dirigendum; ut vobis annuentibus, ſereniſſimi jugalis noſtri pacis gratia ſolidetur; quatenus generalitas evidenter agnoſcat, merito veniſse nos ad ſuavitatem fœderis per tale vinculum charitatis. Et quia ſemel bene inita, nulla debent contraria occaſione ſuſpendi: ſi quid eſt, quod difficultate ſui nobis non oportet imponi, ſapientiæ veſtræ moderatione mitigetur; ut affectum, quem circa Regnum veſtrum habere cœpimus, jugibus ſtudiis augeamus. Quapropter exigite veſtræ ſapientiæ firmitatem, & hanc vobis palmam concordiæ ſpecialiter vindicate; ut ſicut elementiſsimi Imperatoris fama in prœliis inclita dicitur: ita in pacis ſtudio opinio veſtra eunctorum admiratione laudetur. Familiariter vos & frequenter videat harum portitor, quem direxi; quatenus effectum poſsit celerem promereri, qui ad præſumptam gratiam viſus eſt deſtinari. Speramus enim juſta, non gravia: cum tamen nihil videatur impoſſibile, quod per talem gloriam cognoſcimus allegare.

Semel bene inita, nulla debent contraria occaſione ſuſpendi.

(*a*) Gratiæ monumenta, forte momenta; ut infra lib. 11. Ep. 23. dixit momenta integritatis. Et ſupra lib. 1. Ep. 4. & 19. momenta juſtitiæ. Et lib. 4. Ep. momenta æquitatis. Et Ep. 41. momenta gratiæ. Sic apud Symmach. lib. 3. Ep. 4. meriti anguſta momenta, pro quo ſola Editio Frobenii monumenta habet. *Jur.*

EPISTOLA VIGESIMA QUARTA.

Juſtiniano Imperatori Gudelina Regina.

Indicat ſe ei ſcripſiſſe per Theodahadi Legatum; ut rediens afferat litteras Imperatoris incolumitatis & gratiæ erga ipſam Gudelinam & maritum teſtes.

Veniente viro ſapientiſsimo Petro, ita nos amor veſtræ Serenitatis explevit, ut vidiſse

nos æſtimemus, cujus colloquia benigne ſuſcepimus. Quis enim tanta affabilitate ſuſcepta non reddat venerationis eximia, cui ante dignationis eloquium jure ab omnibus commendationis ſue debetur officium? Et ideo per illum virum venerabilem, Legatum domni jugalis noſtri, ad vos ſpecialiter directum, ſalutiferos apices curavimus deſtinandos; ut recurrens veſtræ Serenitatis affatus, & de optata incolumitate lætificet, & de firmiſſimæ gratiæ nos faciat exultatione gaudere. Tali enim compendio cauſarum bene diſponitur ordo, & noſtræ tranquillitatis geminata creſcit affectio. Suſcipiamus ergo veſtri animi bona: quia hoc eſt vere Regale propoſitum glorioſe vivere amore cunctorum. Quædam vobis per harum portitorem verbo ſuggerenda commiſimus, quæ pro ingenita manſuetudine & libenter accipite, & efficaciter, Deo auxiliante, præſtate.

Hoc eſt Regale propoſitum glorioſe vivere amore cunctorum.

EPISTOLA VIGESIMA QUINTA.

Juſtiniano Imperatori Theodahadus Rex.

Significat ſe accepiſſe litteras Imperatoris ab Heracleano, quibus ſtatim reſpondet: nuntians ſe pro ejus voto ad Papam ſcripſiſſe.

PEr venerabilem virum* Heracleanum Preſbyterum auguſta nobis pagina veſtræ Serenitatis illuxit: gratiam ſermonis benigne tribuens, & apte munera ſalutationis impertiens; ut revera magnum ſit beneficium, tam ſuave Principis meruiſſe colloquium. Cui reddimus, quanta valemus charitate, reſponſum: optantes, ut & ſoſpitatem veſtram ſæpius nos audire contingat, & Regni veſtri felicitas ſemper accreſcat: quia tale votum nos decet habere, quod gloriam ſalutemque veſtram jugiter poſſit extendere. Significamus etiam pro veſtro voto ad Papam urbis Romæ nos litteras deſtinaſſe, ut præſentium gerulo litterarum ſine aliqua dilatione reſpondeat; quatenus qui a vobis dirigi meruit, celeritatis gratiam conſequatur. Noſtri enim voti eſt, cauſas emergere, in quibus poſſimus veſtris deſideriis obedire: quia ſic nos ad reddendam dilectionem efficaciter commonemus, ſi vobis in aliqua parte pareamus.

Gr. Cuj. & For. Eracleanum.

EPISTOLA VIGESIMA SEXTA.

Juſtiniano Imperatori Theodahadus Rex.

Dicit ſe juſſiſſe Senatorem Præfectum Prætorio ad prædium quarumdam Monialium accedere; ut, ſi quid ei injuriæ aquarum intulerit illuvies, tributa abroget. Tum reſpondet iis, quæ de Veranilda ſcripſerat.

INtelligimus Serenitatis veſtræ gratiam muneribus omnibus ditiorem: quando illa nos hortamini facere, quæ ad mercedem noſtram poſſint omnimodis pertinere. Tale ſiquidem votum ſemper amantis eſt, ut cauſas nos miſericordiæ velitis agere, quæ nos divinæ poſſint commendare potentiæ. Et ideo ſignificamus gloriæ veſtræ, monaſterium famularum Dei, quod vobis inſinuatum eſt, tributorum gravi ſorte laborare, eo quod ager ejus nimia inundatione perfuſus, ſterilitatis vitia de inimica humectatione contraxerit; ad virum eminentiſſimum Senatorem Præfectum Prætorio dediſſe nos nihilominus juſſionem; ut ejus ordinatio provida ad prædium, de quo querela eſt, diligens inſpector accedat; & rebus moderata inquiſitione trutinatis, quicquid gravaminis poteſt habere poſſeſſio, rationabiliter abrogetur: ita ut competens atque ſufficiens dominis remanere poſſit utilitas: quia vere nobis lucrum pretioſiſſimum judicamus, quod pro manſuetudinis * veſtræ voluntate concedimus. Veranildæ quoque cauſa, unde veſtra Serenitas me commonere dignata eſt, quamvis ante longum tempus ſub parentum noſtrorum regno contigerit: tamen neceſſe nobis fuit negotium de propria largitate componere; ut tali facto eam non pœniteret, mutata religione. Earum ſiquidem rerum judicium non præſumimus, unde mandatum ſpecialiter non habemus. Nam (a) cum Divinitas patiatur diverſas religiones eſſe, nos unam non audemus imponere. Retinemus enim legiſſe nos, voluntarie ſacrificandum eſſe Domino, non cujuſquam cogentis imperio. Quod qui aliter facere tentaverit, evidenter cœleſtibus juſſionibus obviavit. Merito ergo Pietas veſtra invitat nos ad talia, quæ nobis præcipiunt divina mandata.

** Ed. noſtræ.*

Domino voluntarie ſacrificandum, non cujuſquam cogentis imperio.

(a) Cum Divinitas patiatur diverſas religiones eſſe, nos unam non audemus imponere. Nemo invitus ad religionem compellendus, quæ ſponte ſuſcipienda ſit, non vi, ſupra lib. 2. epiſt. 27. Theodoricus univerſis Judæis, Religionem, inquit, imperare non poſſumus: quia nemo cogitur, ut credat invitus. Athenagoras in legatione pro Chriſtianis ad Impp. Commodum & Antoninum ſtatim a principio, *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA SEPTIMA.

Senatori Præfecto Prætorio Theodahadus Rex.

Jubet, ut Ligurum, Venetorumque inopiæ ſuccurrat.

NOn (a) dare, ſed reddere videtur expenſas, quiſquis tributariis aliquo remedio ſubvenire feſtinat. Quid enim juſtius eſt, quam petenti conferre, quod intelligitur ipſe laboraſſe? Ad miſericordiam forſitan poſcantur otioſi: cultor agri ad futuram famem deſeritur, niſi ei, cum neceſſe fuerit, ſubvenitur. Quapropter induſtrioſæ Liguriæ, devotiſque Venetiis copia ſubtracta dicitur eſſe de campis, ſed nunc naſcatur in horreis: quia nimis impium eſt, pleniſſimis cellis vacuos eſurire cultores. Atque ideo illuſtris Magnitudo tua, quorum dignitas ad hoc legitur inſtituta, ut de repoſitis copiis populum ſaturare poſſetis, Liguribus, quos tamen indigere cognoſcitis, tertiam portionem ex horreis Ticinenſibus, atque Dertonenſibus per ſolidum * viginti quinque modios diſtrahi cenſitote. Venetis autem ex Tarviſino, atque Tridentino horreis ad definitam ſuperius quantitatem item dari facite tertiam portionem; ut miſerata Divinitas copiam largiri poſſit, quam homines in ſe exercuiſſe cognoſcit. Et ideo tales viros his deſtributionibus adhibite; ut indulgentia noſtra maxime ad illos perveniat, qui ſuis viribus paſci minime potuerunt.

Quid juſtius quam petenti conferre, quod intelligitur ipſe laboraſſe.

Nimis impium eſt pleniſſimis cellis vacuos eſurire cultores.

**Cuj. & For. quindecim.*

(a) Dare, reddere, diſcrimen hoc nos lib. 3. c. 15. Select. tractavimus, *Forner.*

EPISTOLA VIGESIMA OCTAVA.

Senatori Præfecto Prætorio Theodahadus Rex.

Confirmat quicquid Caſſiodorius circa Arcarios prorogatores tritici, vini, & caſei, Macellarios &c. in urbibus Roma, Ravenna, Ticino, & Placentia conſtituerat. Tum vetat ſub gravi pœna, ne quis intra quinquennium ipſis ſuccedat. Denique jubet, ut ob ſterilitatis damna, pretia rerum temperet.

DEcet Regiam juſtitiam cuſtodire, quod a Judicibus bene agentibus fuerit ordinatum: maxime quorum conſcientia ſic nota eſt, ut nihil incaute, nihil venalitatis ſtudio feciſſe videantur. Et ideo arcarios prorogatores tritici, vini, & caſei, macellarios, vinarios, capitularios horreariorum, & tabernariorum, fœnerarios, & cellaritas, qui ad urbem Romanam, vel ad manſionem pertinent Ravennatem, ſed & eos, qui ripam Ticinenſem, & Placentinam, ſive per alia loca quicumque publicos titulos adminiſtrare noſcuntur, quos a vobis comperimus ordinatos, cujus judicia ſic libenter amplectimur, ſic ſervari deſideramus, tamquam a nobis facta eſſe credantur; nec ſinimus contra illos cujuſquam prævalere malitiam, qui veſtro judicio adminiſtrationes publicas ſuſceperunt. Quapropter in deſignatis titulis ambitio, inimica ſemper juſtitiæ, conquieſcat: conſuetudinarium bene agentibus locum protinus tollamus invidiæ: non liceat cuiquam intra quinquennium prædictis velle ſuccedere, ſi tamen veſtra inquiſitione eos nulla culpa reſpuerit. Sint ergo intrepidi, qui veſtra voluntate vel ſunt, vel fuerunt ordinati: procurent ſibi neceſſaria ſecuri. Non timeat intra hoc quinquennium expelli, quem commendaverit probitas actionis. Propter ſterilitatem quoque præſentis temporis de ſingulis ſpeciebus, prout Eminentiæ veſtræ rationabiliter viſum fuerit, pretia facite temperari; ut hi, quibus commiſſum eſt exercere ſingulos apparatus, de injuſto gravamine non querantur. Sed quoniam humana ambitio niſi per metum damni non poteſt inhiberi, is qui a nobis titulis ordinatis, ſive ſuffragiis, ſive patronorum precibus * niſus fuerit cuiquam ſuccedere, ſtatim triginta librarum auri mulcta feriatur, a vobis nihilominus exigenda. Quod ſi ad hoc damnum idoneus non potuerit inveniri, (a) corporali ſupplicio pœnam luat, qui non potuerit in ſupradicta perculſione ſufficere; & fruſtetur auſibus ſuis, pœna etiam inurendus infamiæ, qui contra interdicta noſtra aliqua tergiverſatione venire tentaverit. Nihil enim ſecurum, nihil poterit ſtabile reperiri, ſi ſemper invidentium vota ad illicitas accedere permittantur inſidias. Quod Magnitudo veſtra in omnium faciat pervenire notitiam: ne quis per ignorantiam ſe exiſtimet excuſandum, quod non intellexerit fuiſſe prohibitum.

Ambitio juſtitiæ inimica.

Bene agentibus invidia conſuetudinaria.

Humana ambitio niſi per metum damni non poteſt inhiberi.

* Ed. *viſus.*

(a) Corporali ſupplicio pœnam luat. L. 1. de in jus voc. ſupra lib. 4. epiſt. 10. in fi. & ſup. lib. 9. epiſt. 2. Si facultas, inquit, vindictæ non ſufficiat per fuſtuaria ſupplicia laceretur. Item eod. lib. 9. epiſt. 18. in Edicto Athalarici Regis. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA NONA.

Vuinvſiado Comiti Theodahadus Rex.

Concedit illi facultatem aquas Bormias petendi ad ſanandam podagram, quæ graphice deſcribitur.

CUm gentis tuæ honoranda nobilitas, & magnæ fidei documenta ſuaſiſſent, ut tibi urbem Ticinum, quam per bella defenderas, gubernandam pace crederemus: limoſæ podagræ ſubita inundatione * complutus, aquas Bormias potius ſiccativas, ſalutares huic ſpecialiter paſſioni, velle te petere poſtulaſti. Deſiderium tuum remediali juſſione ſanamus; ut ſoſpitatem, quam merito in te quærimus, juſſionis beneficio compleamus. Abſit enim, ut bellicoſum virum tyrannis graviſſimæ calamitatis exarmet, quæ miro modo membra virentia infuſione pœnalis humoris cogit areſcere, nodoſque mobiles replet marmoreo tumore creſcentes; cum norit alia cuncta vacuare juncturæ. Petit concavas lacunas, ubi paluſtri ſtatione pigreſcens, ſaxa perficit de liquore; & quæ ad decorem inflexionis natura laxaverat, in turpiſſimum rigorem ſoliditate peregrina conſtringit. Hæc paſſio inſanabilis, & ſanitas paſſibilis ligat ſolutos, contrahit nervos, & decreſcere facit corpora, quæ nulla ſunt mutilatione truncata. Conſtantibus membris proceritatis menſura perit, & minor cernitur, cui nihil ſubductum eſſe ſentitur. Subtrahuntur ſuperſtiti miniſteria membrorum: corpus vivum eſt, nec movetur; & intra inſenſibilia redactum, jam non proprio voto, ſed motu fertur alieno. Hæc viva mors ſupra omnia tormenta ſana dicitur; & melius habere fertur, qui evaſiſſe cauſas tanti periculi non probatur. Deſerit quidem dolor, ſed dimittit reliquias fortiores; & novo infelicitatis exemplo, paſſio videtur abſcedere, & æger non deſinit ægrotare. Appendia ipſa cruciatis debitoribus aliquando ſolvuntur: iſta autem vincula ſunt, quæ cum ſemel potuerint illigare captum, neſciunt in tota vita diſſolvere. Infelicia ſigna relinquit abſcedens; & more gentium barbararum hoſpitium corporis occupatum, ſuis indiciis violenta defendit: ne ubi ferox iſta cœpit ſuccedere, adverſa illuc iterum ſanitas audeat fortaſſis intrare. Hoc licet omnibus videatur eſſe contrarium, illis maxime, qui armorum exercitatione floruerunt: ne membra illa duriſſima languoris decoctione molleſcant; & qui ab hoſte foris ſuperari minime potuerunt, ab interna potius contrarietate vincantur. Perge igitur, auctore Deo, greſſibus tuis ad locum prædictum. Abſit enim, ut bellator noſter ambulet paſſibus alienis. Equino dorſo, non humana ſubvectione portetur: quia viro forti grave eſt ſic vivere, ut nec * vitam inertem poſſit implere. Quæ ideo tibi exaggerata narratione retulimus, ut ad ſtudium ſanitatis votiva nimis cupiditate rapiaris. Utere igitur aquis illis, primum potu delinitoriis, deinde thermarum exhibitionibus ſiccativis: ubi merito indomabilis cervix illa paſſionis flectitur, quando interna plurima effuſione mundantur, exteriora attractiva virtute libera fiunt, & velut duobus auxiliis congregatis in medium miſſa ſuperatur. Amentur illic munera conceſſa divinitus. Contra illam humani generis debellatricem data ſunt opportuna munimina lavacrorum; & quam non edomat juge decennium, non mille potionum mollit introitus, voluptuoſis illic remediis eſſa-

* MS. *completus.*

Podagræ deſcriptio.

* Ed. *mortem poſſit.*

gatur. Præſtent optatum Divina beneficium, ut famam loci veriſſimam tua potius ſalubritate noſcamus, quem nobis deſiderabile eſt evadere, quicquid adimit corpoream ſoſpitatem.

EPISTOLA TRIGESIMA.

Honorio Præfecto Urbis Theodahadus Rex.

Jubet, ut labantes elephantes æneos priſtino ſtatui & firmitati reſtituat. Tum elephantes & eorum proprietates mirifice depingit.

** Ed. ditavit.*

RElationis veſtræ tenore comperimus, in via Sacra, quam multis ſuperſtitionibus * dicavit Antiquitas, elephantes æneos vicina omnimodis ruina titubare; & qui ſolent in carnali ſubſtantia ſupra millenos annos vivere, occaſum videantur proximum in ſimulachris æreis ſuſtinere. His providentia veſtra reddi faciat propriam longævitatem, uncis ferreis hiantia membra ſolidando: alvum quoque demiſſam ſubdito pariete corroboret: ne illa magnitudo mirabilis ſolvatur turpiter in ruinam. Nam & vivis ipſe caſus adverſus eſt; qui dum ingeniis cubationis arte hominum ſuccisis arboribus ingentia membra commiſerint, toto pondere ſupinati, nequeunt propriis viribus ſurgere, quos ſemel contigerit corruiſſe; ſcilicet, quia (*a*) pedes eorum nullis articulis inflectuntur: ſed in modum columnarum rigentes atque incurvabiles jugiter perſeverant. Ibi tanta mole proſtrati ſunt, ut tunc magis metallicos poſſis credere, cum ſe vivos aſpicias non movere. Jacent ſuperſtites ſimilitudine cadaverum: mortuos putes, quos vivos eſſe non dubites; & more cadentium fabricarum, neſciunt locum ſponte relinquere, quem ſuis membris potuerint occupare.

Elephantis ruina.

Elephantis gratitudo.

Magnitudo illa terribilis, nec formicis minutiſſimis par eſt: quando beneficium non habet naturæ, quod ultima videntur animalia meruiſſe. Humano ſolatio conſurgunt, cujus arte jacuerunt. Bellua tamen greſſibus ſuis reſtituta, novit memor eſſe beneficii: in magiſtrum quippe recipit, quem ſibi ſubveniſſe cognoſcit: ad ipſius arbitrium greſſus movet; ipſius voluntate cibos capit. Et, quod omnem intelligentiam quadrupedum ſuperat, non dubitat primo aſpectu adorare, quem cunctorum intelligit Rectorem eſſe: * cui ſi tyrannus appareat, inflexa permanet; nec imponi poteſt belluæ, hoc & malis pendere, quod a ſe novit bonis Principibus exhibere.

** Ac. qui.*

Elephantis ingenium.

In vicem manus promuſcidem tendit, & magiſtro profutura gratanter accipit; quia ſe ipſius cura vivere poſſe cognoſcit. Eſt enim (ut ita dixerim) prædictæ belluæ naſuta manus, per quam data ſuſcipit, & ori ſuo voranda tranſmittit. Nam cum ſit altum animal, breviſſima cervice compoſitum eſt; ut quod cibos ex humo non prævalebat carpere, hoc ſe miniſterio videretur poſſe ſatiare. Tentando ſolum cautus ſemper incedit: retinens initio captivationis ſuæ fuiſſe ſibi noxiam ruinam. Flatum ſuum, quia dolori capitis humani mederi dicitur, rogatus exhalat. Hic dum ad aquas venerit hauriendas, per cavum promuſcidis in modum pluviæ imbrem poſtulatus effundit; & ſic agnoſcit, quod patitur; & ut libens faciat, quod rogatur. Motu corporis a diverſis poſtulat, quod magiſtro porrigat; & nutritoris compendia, ſua putat alimenta. Quod ſi aliquis præbere contempſerit poſtulata, veſicæ collectaculo patefacto, tantam dicitur alluvionem egerere, ut in ejus penatibus quidam fluvius videatur intraſſe: contemptum vindicans de fœtore.

Elephans memor injuriæ.

Nam & læſus ſervat offenſam; & longo poſt tempore reddere dicitur, a quo injuriatus eſſe ſentitur. Oculi quidem parvi, ſed graviter ſe moventes. Credas aliquid regium ejus intendiſſe conſpectum. Deſpicit ſcurriliter ludentes: honeſtum aliquid gratanter attendit; & advertis recte judicare, cui levia cognoveris diſplicere. Cutis hujus ulceroſis vallibus exaratur (a qua tranſportaneorum nefanda paſſio nomen accepit) quæ in tantam duritiam ſolidatur, ut putes eſſe oſſeam cutem. Hæc nulla vi tranſmittitur, nullo ferri acumine penetratur. Ideoque Perſarum Reges hanc belluam ad bella traxerunt, quæ & nullis ictibus pulſata cederet, & adverſarios ſua mole terreret.

Elephantum in bellis uſus.

Quapropter habere eorum formas gratiſſimum eſt; ut qui vivam ſubſtantiam non viderunt, * opinatum animal tali imaginatione cognoſcant. Et ideo non patiaris perire: quando Romanæ dignitatis eſt, artificum ingeniis in illa urbe recondere, quod per diverſas mundi partes cognoſcitur dives natura procreaſſe.

** id eſt, celebre.*

(*a*) Pedes eorum. Falſum hoc eſſe ſcribit P. Gillius in deſcriptione Elephanti, quæ adjuncta Æliani libris de animalibus in Editione Guil. Rouilii Lugduni anno 1565. Pag. 500. *Juret.*

EPISTOLA TRIGESIMA PRIMA.

Univerſis Gothis Vitigis Rex.

Scribit ſe ab exercitu, more Majorum, Regem fuiſſe creatum.

Omnis provectus ad Divinitatis munera referendus.

QUamvis omnis provectus ad Divinitatis eſt munera referendus; nec aliquid conſtat bonum; niſi quod ab ipſa dignoſcitur eſſe collatum: tamen quam maxime cauſa Regiæ dignitatis ſupernis eſt applicanda judiciis: quia ipſe nihilominus ordinavit, cui ſuos populos parere cognoſcit. Unde Auctori noſtro Chriſto gratias humillima ſatisfactione referentes, indicamus parentes noſtros Gothos inter procinctuales gladios, (*a*) more Majorum ſcuto ſuppoſito, Regalem nobis contuliſſe, præſtante Deo, dignitatem; ut honorem arma darent, cujus opinionem bella pepererant. Non enim in cubilis anguſtiis, ſed in campis late patentibus electum me eſſe noveritis: nec inter blandientium delicata colloquia, ſed tubis concrepantibus ſum quæſitus; ut tali fremitu concitatus deſiderio virtutis ingenitæ Regem ſibi Martium Geticus populus inveniret. Quamdiu enim fortes viri, inter bella ferventia nutriti, Principem ferre poterant non probatum; ut de ejus fama laboraret, quamvis de propria virtute præſumeret? Neceſſe eſt enim, talem de cunctis opinionem currere, qualem gens meruit habere Rectorem.

Neceſſe eſt talem de cunctis opinionem currere, qualem gens meruit habere Rectorem.

Nam, ſicut audire potuiſtis, parentum periculis evocatus adveneram communem cum omnibus ſubire fortunam: ſed illi Ducem me ſibi eſſe non paſſi ſunt, qui exercitatum Regem quærere videbantur. Quapropter primum divinæ gratiæ, deinde Gothorum favete judiciis: quia me Regem omnes facitis, qui unanimiter vota conſertis. Deponite nunc damnorum metum: diſpendiorum ſuſpiciones abjicite: nihil ſub nobis aſperum formidetis. Amare novimus viros fortes, qui ſæpius bella peregimus. Additur, quod unicuique * virtutum veſtrarum teſtis aſſiſto. Ab alio enim mihi non eſt opus facta veſtra narrari: quia omnia vobiſcum laboribus ſociatus agnovi. * Arma Gothorum nulla promiſſionum mearum varietate frangenda ſunt. Ad gentis uti-

**MS. virorum veſtrorum.*

** Ed. Amici, &c. frangendi.*

litatem reſpiciet omne, quod agimus: privatim nec nos amabimus. Hoc ſequi promittimus, quod ornet Regium nomen. Poſtremo noſtrum per omnia pollicemur Imperium, quale Gothos habere debeat poſt inclytum Theodoricum: vir ad Regni curas ſingulariter & pulchre compoſitus; ut merito unuſquiſque Principum tantum præclarus intelligatur, quantum conſilia ipſius amare dignoſcitur. Idcirco parens ipſius debet credi, qui ejus facta potuerit imitari. Et ideo pro Regni noſtri utilitate eſtote ſolliciti, de interna converſatione, Deo juvante, ſecuri.

(*a*) More Majorum ſcuto ſuppoſito. Sic Ado Vienpenſis in ætate ſexta: Sed Francis conſentiens more gentis impoſitus clypeo Rex conſtitutus eſt, ſic ille. Sed & Romani, & Barbari quem Imperatorem faciebant, eum in altum tollebant, ut liquet ex Jornande in Chronico cap 60. ubi alia teſtimonia notavi. Ea autem levatio ſuppoſitis ſcutis fiebat, ut hinc colligere liquet, Vide Lorippum. *Juret*.

EPISTOLA TRIGESIMA SECUNDA.

Juſtiniano Imperatori Vitigis Rex.

Exponit calamitates; quas Italia propter bella ſuſtinebat. Tum per Legatos pacem ab Imperatore petit.

QUanta ſit nobis, Clementiſſime Imperator, gratiæ veſtræ votiva ſuavitas, hinc omnino datur intelligi, ut poſt tot graviſſimas læſiones, & tanta effuſione ſanguinis perpetratas, ſic videamur pacem veſtram quærere, tamquam nos nemo veſtrorum putetur ante læſiſſe. Pertulimus talia, qualia & ipſos offendere poſſunt, qui fecerunt inſecutiones ſine reatu, odium ſine culpa, damna ſine debitis. Et ne pro parvitate ſui negligi potuiſſet, non in provinciis tantum, ſed in ipſo rerum capite probatur inflictum. Æſtimate, quos dolores abjicimus, ut veſtram juſtitiam reperire poſſimus. Talis res effecta eſt, quam (*a*) Mundus loquatur: quæ ſic a vobis meretur componi, ut æquitatem veſtram generalitas debeat admirari. Nam ſi vindicta Regis Theodahadi quæritur, mereor diligi: ſi commendatio divæ memoriæ Amalaſunthæ Reginæ præ oculis habetur, ejus debet filia cogitari, quam * niſus veſtrorum omnium perducere decuiſſet ad Regnum; ut cunctæ gentes potuiſſent agnoſcere, viciſſitudinem vos gratiæ * tanto pignori reddidiſſe. Illud etenim vos debuit permovere, quod diſtributione mirabili ante Regni faſtigia invicem nos Divinitas veſtram fecit habere notitiam; ut amoris cauſam tribueret, quibus aſpectus * gratiam contuliſſet. Quali enim reverentia Principem colere potui, quem adhuc in illa poſitum fortuna ſuſpexi? Sed poteſtis & nunc omnia reintegrare, quæ facta ſunt; quando non eſt difficile illum in affectu retinere, qui gratiam conſtat deſideranter expetere. Et ideo ſalutantes Clementiam veſtram honorificentia competenti, indicamus nos Legatos noſtros illum atque illum ad Serenitatis veſtræ ſapientiam deſtinaſſe; ut omnia more veſtro cogitetis; quatenus utræque Reſpub. reſtaurata concordia perſeverent; & quod temporibus retro Principum laudabili opinione fundatum eſt, ſub veſtro magis imperio divinis auxiliis augeatur. Reliqua vero per Legatos prædictos Serenitatis veſtræ verbo inſinuanda commiſimus; ut & aliqua epiſtolaris brevitas perſtringeret, & cauſas noſtras ſuggerentes plenius initi marent.

* Nlv. & Ga. *juſſit*.
* Ac. *tanta*,
* Ed. *gratia*.

Hujus epiſtolæ argumentum naſcitur ex victoria Juſtiniani adverſus Gothos, hiſtoriis teſtata ſatis: a quo Vvitigis pacem per Legatos petit. *Forn.*

(*a*) Mundus. Hic erat dux exercitus Juſtiniani, & vicit Dalmatas, & Salonem urbem cepit. In qua tamen victoria ipſe cum Mauricio filio occiſus eſt, a Gotho fugiente percuſſus. Procopius lib. 1. de bello Gothico, Matthæus Palmerius in Chronic. Leonardus Aretin. de bello Italico adverſus Gothos lib. 1. *Forn.*

EPISTOLA TRIGESIMA TERTIA.

Magiſtro officiorum Vitigis Rex.

Rogat, ut Imperatorem inducat ad pacem Italiæ concedendam.

ILlum, & illum Legatos noſtros ad ſereniſſimum Principem dirigentes, congruum fuit, Magnitudini veſtræ per eos ſalutiferos apices deſtinare; ut in omni parte veſtra beneficia mererentur, cum noſtræ deportarent collocutionis affectum. Et ideo epiſtolarem gratiam veſtris meritis exhibentes, ſperamus, ut apud clementiſſimi Imperatoris animos eis veſtra prudentia ſuffragetur: quia ſic ſunt juſta, quæ petimus, ut omnium ſapientum mereantur adniſum. Facile enim a vobis debet corrigi, quod non decuiſſet admitti. Sed poteſtis omnia gratanter, omnia placabiliter ordinare: quia dulcior ſolet eſſe gratia poſt amaritudines expiatas. Refugere vos enim potuiſſet ignotus: ego autem, qui ornatum Reipub. veſtræ vidi, qui tot nobilium corda Procerum cognovi, non me deſidero, a piiſſimi Principis gratia dividere, ſi in me velit, quæ ſunt juſta, cogitare. Nam ſi alter offenſam meruit: ego debeo gratiſſimus haberi, qui odioſo cum vindicta ſucceſſi. Veſtros animos ſum ſecutus: præmia mihi fuerant reddenda, non læſio. Et ideo non negetur gratia, cui nulla penitus ſunt imputanda; atque ideo ſepultum ſit odium cum morte peccantis. Nam etſi de vobis aliquid minus forte meramur: Romana libertas cogitetur, quæ per bellorum tumultus ubique concutitur. Pauca dixiſſe Sapientiæ veſtræ ſufficiat: quia in alto pectore protenditur, quod conſideratum ſemper augetur.

Dulcior ſolet eſſe gratia poſt amaritudines expiatas.

In alto pectore protenditur quod conſideratum ſemper augetur.

EPISTOLA TRIGESIMA QUARTA.

Epiſcopis ſuis Vitigis Rex.

Petit, ut & Legatos, quos ad Imperatorem miſit, adjuvent, & pro ipſo preces Deo fundant.

SI Sacerdotibus etiam ignotis honorem debemus: quanto magis illis, quos amabili veneratione conſpeximus? Aliter enim requirimus notum, & aliter appellamus incognitum. Viſorum major ſemper affectus eſt: dum gratiſſime retinetur, qui aſſiduo & ſuavi ſermone conjungitur. Et ideo per harum portitores, Legatos noſtros, quos ad ſereniſſimum Principem deſtinavimus, Sanctitati veſtræ præſentamus debitæ venerationis obſequium: ſperantes, ut pro nobis orare dignemini, & ubi uſus exegerit, ſolatia veſtra reperiant: quia neceſſe eſt, ut bene velitis, quos vobis religione junctos eſſe cognoſcitis.

Viſorum major ſemper affectus eſt.

EPISTOLA TRIGESIMA QUINTA.

* Præfecto Theſſalonicenſi Vitigis Rex.

* Ed. *Patricio viro Quaeſtori.*

Petit, ut Legati ad Imperatorem miſſi nullam moram patiantur.

ILlum, & illum Legatos noſtros ad ſereniſſimum Principem, Deo favente, direximus, per quos neceſſe fuit Magnitudini veſtræ reddere ſalutationis affectum: quando honori veſtro & ſapientiæ debetur, ut vobiſcum collocutionis gratia perfruamur. Speramus autem ab Excellentia veſtra, ut moram non debeant ſuſtinere, quos nos ſub celeritate proſpicitis deſtinaſſe; quatenus veſtris beneficiis applicemus, ſi eos remota tarditate pervenire cognoſcimus.

MAGNI AURELII CASSIODORII SENATORIS VARIARUM

LIBER UNDECIMUS.

PRÆFATIO.

Præfationis auxilium ex contrarietate naſcitur plerumque actionum.

PRæſationis auxilium ex contrarietate naſcitur plerumque actionum: quando illud opitulatur ſcriptori, quod potuit impedire cogitantem. Quæ res etſi laudes adimit, clementer tamen veniam tractata concedit: quia quod conſtat otioſos debere, nemo poteſt occupatos exigere. Quapropter adminiſtrator ampliſſimus ſi vacaſſe credatur, opprobrium eſt; cujus etiam ſecretum dicitur, quod tumultuoſis actionibus verberatur. Sed vix nobis aliquid præſtabit ad effectum ducta probatio: quando & occupati fuiſſe credimur, & male ſcribere minime debuiſſe judicamur. Nam multo ſatius eſt vitioſa tenebris occulere, quam culpanda præſumpta importunitate vulgare. Verum hoc mihi objicere poterit otioſus, ſi verbum improvida celeritate projeci, ſi ſenſum de medio ſumptum non ornaverim venuſtate ſermonum, ſi præcepto Veterum non reddiderim propria perſonarum: occupatus autem, qui rapitur diverſitate cauſarum, cui jugiter incumbit reſponſum reddere, & alteri expedienda dictare, non me addicere poterit, qui ſe in talibus periclitatum eſſe cognoſcit. Facile enim abſolutor eſt alieni, conſcius ſui: neque in illis ſemper valemus, quæ interdum poſſe judicamur. Argutum inventum lætum fundit ingenium: tepentia dicta mens concipit occupata. Aliquando acutum jugiter decet eſſe compoſitum: quia dicendi ars in noſtra ſita poteſtate cognoſcitur: alacritas mentis divinis tantum muneribus applicatur. Remanet itaque ad excuſandum brevitas inſperata librorum, quam nemo purgat diutius, niſi qui bene creditur eſſe dicturus. Sed ne quis forſitan poſſit offendi, quod in Prætoriano culmine conſtitutus, ſic omnimodis actioſo pauca dictaverim; accipiat viri prudentiſſimi Felicis præſumptione factum, cujus participatus ſum in omni cauſa conſilium. Etenim vir primum eſt morum ſinceritate defæcatus, ſcientia juris eximius, verborum proprietate diſtinctus, ſenilis juvenis, altercator ſuavis, menſuratus eloquens; qui neceſſitates publicas eleganter implendo, ad ſavorabilem opinionem ſuo potius labore perduxit. Alioqui tantis cauſarum molibus oneratus, aut impar eſſe potui, aut forte arrogans inveniri. Sed melius, quod ejus fatigatione recreatus ſic Regalibus curis affui, ut non potuiſſem in arduis rebus deficiens approbari. Duos itaque libellos dictationum mearum de Præfecturæ actione ſubjunxi; ut qui decem libris ore Regio ſum locutus, ex perſona propria non haberer incognitus: quia nimis abſurdum eſt in adepta dignitate conticeſcere, qui pro aliis videbamur plura dixiſse. Sed poſtquam duodecim libris opuſculum noſtrum deſiderato fine concluſeram, de Animæ ſubſtantia, vel de virtutibus ejus amici me diſſerere coegerunt; ut per quam multa diximus, de ipſa quoque dicere videremur. Modo parcite diſerti, favete potius inchoantes; nam ſi nihil mereor eloquentiæ munere, conſiderandus ſum potius ex officioſiſſimo labore; qui tantis Reipub. neceſſitatibus occupatus, ſic vacare potui ſub urentibus curis, ſi me gloriari contigiſſet fluminibus Tullianis. Nam ipſe quoque (*a*) fons eloquentiæ, cum dicere peteretur, fertur excuſaſſe, quod pridie non legiſſet. Quid jam aliis accidere poterit, ſi tanta laus facundiæ auctorum viſa eſt beneficia poſtulare? Ægreſcit profecto ingenium, niſi jugi lectione reparetur. Cito expenduntur horrea, quæ aſſidua non fuerint adjectione fulcita. Theſaurus ipſe quam facile profunditur, ſi nullis iterum pecuniis compleatur? Sic humanus ſenſus, cum alieno non* ſarcitur invento, cito poteſt attenuari de proprio. Si quid autem in nobis redolet, ſtudiorum flos eſt; quod nihilominus marcidum redditur, ſi a matre lectione carpatur. Illic enim poteſt eſſe lætiſſimum, unde docetur & natum: quando omnia in origine ſua pleniſſime vivunt, quæ needum a naturalibus * ſinibus auferuntur. Proinde veniæ magna pars eſt, ſi ſcribimus non vacantes: ſi legimur non legentes. Sed jam removeamur ab excuſationis voto: ne magis offendat nimis affectata defenſio.

Facile abſolutor eſt alieni, conſcius ſui.

Argutum inventum lætum fundit ingenium.

Felicis commendatio.

Ægreſcit ingenium, niſi jugi lectione reparetur.

* Forn. *farcitur.*

* Ed. *finibus.*

(*a*) Fons eloquentiæ. Cicero ſervum manumiſit, quod dilata in craſtinum comitia renuntiaſſet: adeo paratus meditatuſque tantus artifex ad dicendum accedebat. Plutarch. *Forn.*

EPISTOLA PRIMA.

Senatui Urbis Romæ Senator Præfectus Prætorio.

Pluribus laudat Amalaſuntham, & parentes, & filium ejus Athalaricum. Tum rogat Senatores, ut Principibus gratias pro collata ipſi Præfectura Prætoriana referant.

COmmendatis mihi, Patres Conſcripti, provectum meum, ſi vobis intelligo fuiſſe votivum. Credo enim eveniſſe proſperrime, quod tot felices conſtat optaſse. Deſideria quippe veſtra bonorum omnium probantur auſpicia: quando nemo poteſt talium favore ſuſcipi, niſi quem Divinitas præcepit augeri. Mutuamini ergo gratiam, ut exigatis obſequium. Natura rerum eſt ama-

Natura rerum eſt, amare collegam.

eſt amare collegam. Laudes quinimmo veſtras extollitis, ſi honorem, qui Senatori datus eſt, erigatis. Sollicitudo Patrum ad publicas me utilitates inſtanter impellat; ut veſtro magis imputetur præconio, cum tali meruero placere patrono. Secunda mihi eſt cura, vobis me commendare poſt Principes: quia illud vos amare confidimus, quod & rerum Dominos jubere ſentimus. Primum, ut hoc putemus utile, quod honeſtum; ut noſtros actus quaſi pediſſequa ſemper juſtitia comitetur; & quod a continenti Principe non emimus, nulli turpiter venditemus. Audiſtis, Principes viri, quæ rerum pondera prædicatus exceperim. Supra vires exigitur, qui dignitatis culmina laudatur ingreſſus. Hæc non audemus falſa dicere: ſed confitemur eſſe potiora. Nam talia judicia non invenerunt merita, ſed fecerunt. Neque enim nos inde jactamus, qui intelligimus Dominos noſtros humilia voluiſſe ſuſtollere: ne videantur immeritis tam ingentia præſtitiſſe. Rapiunt nos prædicandi temporis bona; & velut longa ariditate ſitientes, ad hauſtum dulciſſimi ſaporis invitant. O ſæculi beata fortuna! ſub Principe feriato matris regnat affectio; per quam totum ſic peragitur, ut generalis nos tegere charitas ſentiatur. Huic glorioſum præſtat obſequium, cui omnia ſerviunt; & mirabili temperamento concordiæ, antequam poſſit populos regere, ſuis jam cœpit moribus imperare. Hoc eſt profecto difficillimum regnandi genus, exercere juvenem in ſuis ſenſibus principatum. Rarum omnino bonum eſt, Dominum triumphare de moribus, & hoc conſequi in florida ætate, ad quod vix creditur cana modeſtia pervenire. Gaudeamus, P. C. & ſupernæ Majeſtati gratias ſupplici devotione referamus: quando nulla erit acceſſu temporis difficilis clementia noſtro Principi, qui in annis puerilibus didicit ſervire pietati. Sed hoc miraculum utriuſque moribus demus; nam tantus eſt genius maternus, cui etiam jure Princeps ſervire debuiſſet extraneus. Hanc enim digniſſime omnia Regna venerantur; quam videre, reverentia eſt: loquentem audire, miraculum. Qua enim lingua non probatur eſſe doctiſſima? Atticæ facundiæ claritate diſerta eſt: Romani eloquii pompa reſplendet: nativi ſermonis ubertate gloriatur: excellit cunctos in propriis, cum ſit æqualiter ubique mirabilis. Nam ſi vernaculam linguam bene noſſe prudentis eſt; quid de tali ſapientia poterit æſtimari, quæ tot genera eloquii inoffenſa exercitatione cuſtodit? Hinc venit diverſis nationibus neceſſarium, magnumque præſidium, quod apud aures prudentiſſimæ Dominæ nullus eget interprete. Non enim aut Legatus moram, aut interpellans aliquam ſuſtinet de mediatoris tarditate jacturam: quando uterque & genuinis verbis auditur, & patriotica reſponſione componitur. Jungitur his rebus quaſi diadema eximium, impretiabilis notitia litterarum; per quam dum Veterum prudentia diſcitur, Regalis dignitas ſemper augetur. Sed cum tanta gaudeat perfectione linguarum, in actu publico ſic tacita eſt, ut credatur otioſa. Paucis litigia nodoſa diſſolvit: bella ferventia ſub quiete diſponit: ſilentioſe geritur publicum bonum. Non audis prædici, quod palam videtur aſſumi; & temperamento mirabili diſſimulando peragit, quod accelerandum eſſe cognoſcit. Quid tale Antiquitas honora promeruit? Placidiam mundi opinione celebratam, aliquorum proſapia glorioſam, purpurato filio ſtuduiſſe percepimus; cujus dum remiſſe adminiſtrat Imperium, indecenter cognoſcitur imminutum. Nurum denique ſibi amiſ-

Laus Athalarici.

Hoc eſt difficillimum regnandi genus, exercere juvenem in ſuis ſenſibus principatum.

Amalaſunthæ encomium.

Placidia mundi opinione celebrata.

ſione Illyrici comparavit; factaque eſt conjunctio Regnantis, diviſio dolenda provinciis. Militem quoque nimia quiete diſſolvit. Pertulit a matre protectus, quod vix pati potuit deſtitutus. Sub hac autem Domina, quæ tot Reges habuit, quot parentes (juvante Deo) noſter exercitus terret externos, qui provida diſpoſitione libratus, nec aſſiduus, bellis atteritur, nec iterum longa pace mollitur. In ipſis quoque primordiis (quando ſemper novitas incerta tentatur) contra Orientis Principis votum, Romanum fecit eſſe Danubium. Notum eſt, quæ pertulerint invaſores; quæ ideo prætermittenda dijudico: ne genius ſocialis Principis verecundiam ſuſtineat perditoris. Quid enim de* veſtris partibus ſenſerit, hinc datur intelligi; quando pacem contulit læſus, quam aliis concedere noluit exoratus. Additur, quod tantis nos legationibus tam raro requiſitus ornavit; & ſingularis illa potentia, ut Italicos Dominos erigeret, reverentiam Eoi culminis inclinavit. Franci etiam, tot babarorum victoriis præpotentes, quam ingenti expeditione turbati ſunt? Laceſſiti metuerunt cum noſtris inire certamen, qui præcipitatis ſaltibus prælia ſemper gentibus intulerunt. Sed quamvis ſuperba natio declinaverit conflictum: vitare tamen proprii Regis nequivit interitum. Nam Theodoricus ille diu potenti nomine gloriatus in triumphum Principum noſtrorum languoris potius pugna ſuperatus occubuit: ordinatione, credo, divina, ne nos aut affinium bella pollueremt, aut * juſte productus exercitus vindictam aliquam non haberet. Macte procinctus Gothorum omni felicitate jucundior, qui hoſtem Regalem capite cædis, & nobis nec unius ultimi facta ſubducis. Burgundio quinetiam ut ſua reciperet, devotus effectus eſt: reddens ſe totum, dum accepiſſet exiguum. Elegit quippe integer obedire, quam * imminutus obſiſtere: tutius tunc defendit Regnum, quando arma depoſuit. Recuperavit enim prece, quod amiſit in acie. Beatam te, Domina, laude multiplici, cui divino beneficio neceſſitas tollitur cuncta certaminis: quando adverſos Reipub. aut cæleſti felicitate vincis, aut tuis imperiis ſpontanea largitate conjungis. Exultate Gothi pariter ac Romani. Dignum miraculum, quod omnes loquantur. Ecce (præſtante Deo) felix Domina, quod habet eximium uterque ſexus, implevit; nam & glorioſum Regem nobis edidit, & latiſsimum Imperium animi fortitudine vindicavit. Hæc quantum ad arma pertinent, utcumque referuntur. Nam ſi pietatis ejus velimus atria intrare, vix nobis poterunt centum linguæ, centumque ora ſufficere: cui par eſt quidem æquitas, & voluntas: ſed major benignitas, quam poteſtas. Dicamus igitur parva de magnis, pauca de plurimis. Scitis, quanta bona noſtro Ordini, cæleſti benignitate largita eſt: nihil eſt dubium, ubi eſt teſtis Senatus. Afflictos ſtatu meliore reſtituit: illæſos ſublimavit honoribus; & ſigillatim bona tribuit, quos ſub univerſali munimine cuſtodivit. Ea, quæ aſſerimus, jam creverunt. Reſpicite namque Patricium Liberium Præfectum etiam Galliarum, exercitualem virum, communione gratiſſimum, meritis clarum, forma conſpicuum, ſed vulneribus pulchriorem, laborum ſuorum munera conſecutum; ut nec Præfecturam, quam bene geſſit, amitteret; & eximium virum honor geminatus ornaret: confeſſus meritum, cui ſolus non ſufficit ad præmium. Accepit enim & præſentaneam dignitatem: ne de Repub. benemeritus, diu abſens putaretur ingratus. O admiranda benevolentia

** Ac. noſtris patribus.*

Franci præcipitatis ſaltibus prælia ſemper gentibus intulerunt.

** Ac. juxta.*

** Ac. imminutus.*

Nihil eſt dubium, ubi eſt teſtis Senatus.

Liberii Laudes.

Dominorum! quæ in tantum extulit prædictum virum, ut donatis faſcibus, & patrimonium judicaret addendum; quod ſic ab univerſis gratanter acceptum eſt, ut in munere ejus cuncti ſe potius crederent eſſe ditatos: quando quicquid digno creditur, hoc multis ſine dubio collatum eſſe ſentitur. Quid ergo de animi firmitate loquar, quæ vicit & Philoſophos valde prædicatos? Procedit enim ex ore Dominæ beneficus ſermo, & manens ſub ſecuritate promiſſio. Non ſunt nobis, P. C. minus probata, quæ loquimur: verus teſtis eſt, qui laudat expertus. Cognoviſtis enim, quæ contra me vota conflixerunt; non aurum, non magnæ valuere preces: tentata ſunt univerſa, ut probaretur ſapientiſſimæ Dominæ glorioſa conſtantia. Ordo flagitat dictionis Auguſtarum veterum pompam moderna comparatione diſcutere. Sed quemadmodum illi ſufficere poterunt exempla fœminea, cui virorum laus cedit univerſa? Hanc ſi parentum cohors illa Regalis aſpiceret, tamquam in ſpeculum puriſſimum ſua præconia mox videret. Enituit enim Amalus felicitate, Oſtrogotha patientia, Athala manſuetudine, Munitarius æquitate, Unimundus forma, Thoriſmuth caſtitate, Unalamer fide, Theudimer pietate, patientia (ut jam vidiſtis) inclitus pater. Cognoſcerent hic profecto univerſi ſigillatim propria, ſed feliciter faterentur eſſe ſuperata: quando unius præconium cum turba ſe jure non poteſt æquare virtutum. Æſtimate, quale eis eſſet de tali herede gaudium, quæ merita potuit tranſire cunctorum. Quæratis forſitan ſequeſtratim Principis bona: abunde prædicat ſobolem, qui ejus laudat auctorem. (*a*) Deinde retinetis facundiſſimi Symmachi eximium dictum: Specto feliciter virtutis ejus augmenta, qui differo laudare principia. Subvenite, P. C. & agendo pro me communibus Dominis gratias debitum meum veſtra ſatisfactione perſolvite. Nam ſicut unus ſatiare non valet omnium vota: ita multi unius poſſunt complere diſpoſita.

Quicquid digno creditur, hoc multis ſine dubio collatum eſſe ſentitur.

Verus teſtis eſt, qui laudat expertus.

Abunde prædicat ſobolem, qui ejus laudat auctorem.

(*a*) Deinde retinetis facundiſſimi Symmachi &c. Hæc verba non extant in libris Quinti Symmachi hodie editis. *Jur.*

EPISTOLA SECUNDA.

Joanni Papæ Senator Præfectus Prætorio.

Petit, ut orationibus ejus, admonitionibus, correptionibus etiam adjuvetur.

SUpplicandum vobis eſt, beatiſſime Pater, ut lætitiam, quam per vos (Deo largiente) percepimus, cuſtodiri nobis veſtris orationibus ſentiamus. Quis enim dubitet proſperitatem noſtram veſtris meritis applicandam: quando honorem adipiſcimur, qui a Domino diligi non meremur; & permutatione efficaci bona recipimus, dum talia non agamus? Eccleſiaſticis ſiquidem jejuniis fames eſt excluſa popularis: decoris lacrymis triſtitia fœda diſceſſit; & per ſanctos viros acceleratum eſt, ne traheretur diutius, quod gravabat. Et ideo ſalutans officioſitate qua dignum eſt, precor, ut vivacius oretis pro ſalute Regnantium; quatenus eorum vitam cœleſtis Princeps faciat eſſe longævam, Romanæ Reipub. hoſtes imminuat, tempora tranquilla concedat: deinde, quod ornat pacem, neceſſariam nobis copiam de abundantiæ ſuæ horreis largiatur: mihique filio veſtro intelligentiæ ſenſus aperiat; ut quæ vere ſunt utilia, ſequar; quæ vitanda, refugiam. Vigor ille rationabilis animæ nobis conſilium præſtet: facies veritatis albeſcat, ne mentem noſtram innubilet caligo corporea: ſequamur quod intus eſt, ne foris a nobis ſimus: inſtruat quod de vera ſapientia ſapit: illuminet quod cœleſti claritate reſplendet. Talem denique Judicem excipiat publicus actus, qualem filium Catholica * mittit Eccleſia. In ſuis nos etiam muneribus virtus ſancta cuſtodiat: quia graviores inſidias antiqui adverſarii tunc ſubimus, quando ejus dona ſuſcipimus. Nolite in me tantum rejicere civitatis illius curam, quæ potius veſtra laude ſecura eſt. Vos enim ſpeculatores Chriſtiano populo præſidetis: vos patris nomine univerſa diligitis. Securitas ergo plebis ad veſtram reſpicit famam, cui divinitus eſt commiſſa cuſtodia. Quapropter nos decet cuſtodire aliqua: ſed vos omnia. Paſcitis quidem ſpiritualiter commiſſum vobis gregem: tamen nec iſta poteſtis negligere, quæ corpori videntur ſubſtantiam continere. Nam ſicut homo conſtat ex dualitate: ita boni patris eſt, utraque refovere. Primum penuriam temporis, quam delicta promerentur, orationibus ſanctis amovete. Si quid tamen (quod abſit) acciderit; tunc bene neceſſitas excluditur, quando contra eam ſub * ubertate tractatur. Monete me, quæ ſunt gerenda ſollicite. Bene agere vel correptus exopto: quia difficilius errat ovis, quæ voces deſiderat audire paſtoris; nec facile efficitur vitioſus, cui admonitor inſiſtit aſſiduus. Sum quidem Judex Palatinus: ſed veſter non deſinam eſſe diſcipulus. Nam tunc iſta recte gerimus, ſi a veſtris regulis minime diſcedamus. Sed cum me a vobis deſiderem & moneri conſiliis, & orationibus adjuvari; jam vobis eſt applicandum, ſi quid in me fuerit aliter, quam optabatur, inventum. (*a*) Sedes illa toto orbe mirabilis proprios tegat affectione cultores; quæ licet generalis mundo ſit præſtita: vobis etiam cognoſcitur & localiter attributa. Tenemus aliquid ſanctorum Apoſtolorum proprium, ſi peccatis dividentibus non reddatur alienum: quando (*b*) confeſſiones illas, quas videre univerſitas appetit, Roma felicior in ſuis * ſinibus habere promeruit. Nil ergo timemus talibus Patronis, ſi oratio non deſiſtat Antiſtitis. Arduum eſt quidem multorum deſideriis ſatisfacere: ſed novit Divinitas magna præſtare. Ipſa retundat invidos, ipſa nobis faciat cives, cœleſti aſpiratione gratiſſimos; & ſupplicationibus veſtris tempora tribuat, quibus ſuperna gratia prædicetur indulta.

Jejuniorum virtus.

* Gr. & Cuj. *nutrit.*

Graviores diaboli inſidias tunc ſubimus, quando Dei dona ſuſcipimus.

Laus Joannis ſummi Pontificis.

Penuriam temporis delicta promerentur.

* Gr. & For. *veritate* Jur. putat legendum, *libertate.*

Non facile efficitur vitioſus, cui admonitor inſiſtit aſſiduus.

Sedes Romana toto orbe mirabilis.

* Ed. *finibus*

(*a*) Sedes illa toto orbe mirabilis. Romam intelligit, quam legum domicilium, gymnaſium litterarum, curiam dignitatum, verticem mundi, & patriam libertatis Sidonius appellat. Hieronymus etiam in quadam epiſtola miratur Gaditanum quemdam Titi Livii ſolo nomine & gloria potius commotum fuiſſe, quam Romanæ urbis ſplendore, eum Romam pergeret. Nunc vero nominis ſui decoctrix jacet, nihilque aliud eſt quam ſuæ venuſtatis priſtinæ ſpurcum cadaver. *Broſſ.*

(*b*) Confeſſiones illas (Petri & Pauli.) Confeſſionis nomine vocabant partem Eccleſiæ, ubi conditæ reliquiæ corporum Sanctorum ſub altari, non autem ipſam integram Eccleſiam, ut notat Baronius Comment. in Martyrol. Rom. ſub die 6. Julii. Sic accipit claves confeſſionis S. Petri Aimoinus hiſtor. Franc. lib. 4. cap. 84. Adde locum Ennodii apud Baron. tom. 6. Pag. 602. *Juret.*

EPISTOLA TERTIA.

* Diverſis Epiſcopis Senator Præfectus Prætorio.

*Ed. *univerſis.*

Commendat ſe illorum precibus; & petit, ut jejunium pro ſalute Principum, & pro pace obtinenda indicant. Tum eos hortatur, ut vitia cuncta a populo procul amandent.

Patrum inſtitutionibus applicatur, quicquid laudis in clara prole conceditur.

Non proderit judicem aliis eſſe perſpicuum, ſi ſibi potius reddatur obſcurus.

CORporalium patrum naturalis mos eſt, de filiorum provectione gaudere: dum eorum inſtitutionibus applicatur, quicquid laudis in clara prole conceditur. Vos autem ſpiritales parentes, qui auctorem rerum illuminata mente conſpicitis, pro me ſanctæ Trinitati ſedulo ſupplicate, ut ſplendere late faciat in medio poſitum candelabrum; quatenus nec mihi interior deſit viſus, & de me aliis pandatur aſpectus. Numquid proderit Judicem aliis eſſe perſpicuum, ſi ſibi potius reddatur obſcurus? Dignitatem conſcientiæ donet, qui tribunalia conferre dignatus eſt. Faciat inoffenſum Judicem: ne damnet errantem. Sit nobis proſperrime præſens; ut inſauſta vitia reddantur abſentia. Amorem ſuum tribuat, ut peccandi ambitum miſeratus excludat. Quapropter, animæ veri parentes, affectuoſa & probabili petitione vos deprecor, ut indicto jejunio Domino ſupplicetis, qui vitam Principum noſtrorum florenti Regno protendat, hoſtes Reipub. defenſor imminuat, donet quieta tempora, & ad laudem ſui nominis copioſa; faciatque rerum omnium tranquillitatem, * & me vobis reddere dignetur amabilem. Sed quo facilius veſtra quoque exaudiatur oratio, eſtote circa eos, quos deſtinamus, * attoniti. Quod neſcimus, nobis non debet imputari. Actus eorum teſtimonia veſtra proſequantur; ut aut laudatus gratiam, aut accuſatus apud vos invenire poſſit offenſam. Neque enim vobis imputare poterunt, ſi delinquunt: quando non jubentur male dare, ut perperam cogantur accipere. Orphanis, viduiſque contra ſævos impetus * Deo placita præſtate ſolatia: ita tamen, ne (quod accidit (*a*) per nimiam pietatem) dum miſeris ſubvenire quæritis, locum legibus auferatis. Nam ſi aliquid offendit forte diſtrictum; talia date cunctis monita, ut jura poſſitis reddere feriata. Excludite, Sanctiſſimi, inter immundos ſpiritus implacabiles vitiorum furores, violentiam temperate, avaritiam depellite, furta removete, depopulatricem humani generis luxuriam a veſtro populo ſegregate. Sic auctorem iniquitatis efficaciter vincitis, ſi ejus perſuaſiones de humanis cordibus auferatis. Epiſcopus doceat, ne judex poſſit invenire, quod puniat. Adminiſtratio vobis innocentiæ data eſt. Nam ſi prædicatio veſtra non deſinat; neceſſe eſt, ut pœnalis actio conquieſcat. Et ideo dignitatem meam in omni vobis parte commendo; quatenus actus noſtri Sanctorum orationibus adjuventur, qui minus in humana poteſtate præſumimus. Familiariter etiam mihi ſuadete, quod juſtum eſt. Non ſum callidus * abjurator; quod generaliter debeo, incoactus exolvo. Rependo etiam Sanctitati veſtræ honorificæ ſalutationis officium, textumque epiſtolæ affectuoſo fine concludo, ut in mente veſtra dulciora remaneant: quia bene ſibi animus poſteriora commendat.

*Alii, *ut.*

*Ac. *attenti.*

*Ed. *debent placita &c.*

Luxuria humani generis depopulatrix.

Epiſcopis adminiſtratio innocentiæ datur.

*Ed. *adjurator* MS. *arbitrator.*

(*a*) Per nimiam pietatem. Hoc ſenſu vetuſtus auctor, ſed incertus homil. 14. in Matth. cap. 6. (qui falſo vulgo tribuitur S. Chryſoſtomo) Miſericordia tunc vera eſt miſericordia, ſi ſic facta fuerit, ut juſtitia per eam non contemnatur: ſi autem contempta juſtitia miſericordia obſervetur, ipſa miſericordia non eſt miſericordia, ſed fatuitas. *Juret.*

EPISTOLA QUARTA.

Ambroſio Viro Illuſtri, Agenti vices Senator Præfectus Prætorio.

Admonet, ut officium ſibi commiſſum fideliter exequatur.

SEcure vobis, Deo juvante, opinionem noſtram credimus, cujus conſcientiam per cauſarum varios uſus longa ætate probavimus. Nam ſi in (*a*) advocationis ſtudio juſtitiæ claritate fulſiſtis; quid nunc, provecti ad conſilia noſtra, facietis? Creſcit enim in illo meritum, cui majus datur officium: quando jam habendus eſt in Judicum partem, qui meruit aulicis Poteſtatibus aſſidere. Ornentur ergo ſubſellia, cujus ore fora tenuerunt. Abſens adhære noſtro lateri, pleniorem laudem inde ſumpturus: quia integrum tibi reputabitur, quod bene ordinaveris ſolus. Hanc coram poſitus mecum curam participaveris & gloriam: nunc autem tibi tantum cogimur debere, quicquid inde (præſtante Deo) laudis potuerimus accipere. Quapropter officium tibi obſervare cenſemus, quod noſtris juſſionibus obſecundat: præceptis etiam tuis pro publicis utilitatibus juſtiſſime deſignatis præcipimus obediri; quatenus & tibi ſit pro publica utilitate mittendi fiducia, & nullus te contemnendi inſmat audaciam. Si quos etiam fidejuſſoribus committere neceſſarium æſtimaveris, confidenter aſſume: quia illud magis relevare poteſt animum noſtrum, ſi aliquid per vos cognoſcamus impletum. Præſenti enim ſola verba præſtares: nunc autem facta potius debentur abſenti. Conſilium quippe tantæ ſedis, ingens eſt proculdubio fama meritorum. Sed conſidera, quid exigatur, cui tale nomen imponitur. Labor veſter procuret mihi omnium quietem. Scitis, quæ turpia neglectus intulerit. Scopulus vitandus eſt, ubi alter offendit. Sed hoc vos monere mea potius curioſitas, quam veſtri diffidentia facit. Nam omnia vos illa agere credimus, quæ (juvante Deo) famæ noſtræ, & Reipub. utilia eſſe judicamus.

Creſcit in illo meritum, cui majus datur officium.

Scopulus vitandus eſt, ubi alter offendit.

(*a*) In advocationis ſtudio. Advocatorum actiones cum finiuntur, tunc incipiunt dignitates, ait Sidon. Apoll. lib. 1. Epiſt. 11. *Juret.*

EPISTOLA QUINTA.

Ambroſio Viro Illuſtri, vices Agenti Senator Præfectus Prætorio.

Hortatur, ut Populo Romano penuria laboranti quamprimum ſuccurrat.

GAudere vos quidem in eis credo; quæ charitatem veſtram optaſſe dijudico; nam ipſius quodammodo res agitur, cujus in alterum vota complentur. Sed hinc intelligo antiquæ amicitiæ fructum, quæ venuſtate felicior eſt, in ſuaviſſimi ſaporis emanaſſe dulcedinem: ſi prius Romanæ civitatis copiam per eos, quorum intereſt, tamquam munus eximium noſtris hoſpitiis offeratis. Ideo enim peregrinationis incommoda, ideo tot anguſta cogitationis intravimus, ut populus ille, antiquis delectationibus aſſuetus, beatiſſimis Regnantium temporibus, exploſis neceſſitatibus, perfruatur. Procul enim ſit, ut aliquo illius civitatis eſuriente ſatiemur. Illorum (quod abſit) indigentia, noſtra penuria eſt. Quid plus

Ipſius quodammodo res agitur, cujus in alterum vota complentur.

Benignitas Caſſiodorii erga populum Romanum penuria laborantem.

rat læti eſſe non poſſumus, niſi & illis gaudentes communiter audiamus. Atque ideo tanta vivacitate incorrupta ſpecies frumenti congregetur, ut panis inde coctus non horrori, ſed deliciis videatur eſſe propoſitus. Ponderatio juſta ſervetur. Vincant copiæ mentium deſideria. Non putatur abundare, quod quæritur. Fugite ſcelerata lucra: vitate nefanda compendia. Quicquid ibi male præſumitur, in mei animi læſione graſſatur. Nemo putet veniale, quod in iſta tentaverit parte præſumere. In nobis facilius conſentimus excedi, quam Romanorum utilitates patiamur imminui: non ut favorem, plauſumque popularem, ſed ut (juvante Domino) meum in illis compleam dilectionis arbitrium. Cives ſiquidem omnes fovendi ſunt: ſed Romani aliquid plus merentur. Urbs ornata tot eximiis Senatoribus, beata tam nobilibus populis laudes debet noſtrorum Principum perſonare, quas homo nationis exteræ ſe miretur audiiſſe. Nam juſte ſe illic extollit lætitia popularis, quæ Dominos cognoſcitur habere victores. Quapropter impendendum eſt quicquid fides, quicquid magna poteſt exhibere cautela: quia illud vere noſtrum eſt commodum, quod illorum mihi procurat affectum. Lætentur præſentibus gaudiis, qui erant de noſtra actione ſuſpenſi: illorum me deſideria, illorum me vota juverunt. Et hoc mihi apud rerum Dominos profuit, quod ab eis univerſaliter audiebatur optari. Agite nunc, ut amor iſte, juvante Domino, perſeveret: quia eos amplius in reliquum credo facere, quod ſe in me feliciter ſentiunt inchoaſſe. Abundantiam nunc petamus communibus votis: ſupernæ miſericordiæ humiles ſupplicemus, ut primum nobis ſalutem Dominorum clementia divina concedat. Cæterum proventum, quem præſtiterit, non negligentia diminuit, non venalitas ulla ſubducit. Fidem meam promitto: ſed cum ipſis Divinitatis dona ſuſtineo; cautelam offero: turpia fraudulentiſſimæ nundinationis excludo. Ipſi autem in Domino de promerita ubertate glorientur.

EPISTOLA SEXTA.

Joanni Cancellario Senator Præfectus Prætorio.

Joannes a Caſſiodorio creatur Cancellarius, & quid in hac dignitate agendum, admonetur.

QUamvis ſtatutis gradibus omnis militia peragatur, & tempora ſibi cuſtodiant, qui Judicum juſſionibus obſecundant: tuus honor cognoſcitur ſolemni ordine non teneri, qui ſuis Primatibus meruit anteponi. Tibi enim reddunt obſequia, qui te præire noſcuntur; & reflexa conditione juſtitiæ, illis reverendus aſpiceris, quos ſubſequi poſſe monſtraris. Hanc inæquabilem æquitatem, ſpeciale decretum, ſingulare beneficium ſub aſpectu Judicis agis; nec poteſt rationabiliter culpari, quod impugnante ordine videatur aſſumi. Nullus tibi de temporis qualitate præſcribit. Tranſgreſſio matriculæ actio tua eſt; & ſolus confidenter negligis, quod aliis ſervare * contendis. Sed talia tibi pro excellentibus meritis conceduntur: dum crederis omnes induſtria, fideque ſuperare, quem nos conſtat elegiſſe. Nemo enim ſequentem probat, niſi quem ſibi laudanda virtus aſſociat: quando vituperabile eſt inferiorem erigere, niſi meritis alios videatur excellere. Hoc igitur laudabile præjudicium, ſententiam gratioſam, militiam domeſticam, a * ducima Indictione cancellorum tibi decus attribuit; ut Conſiſtorii noſtri ſecreta fideli integritate cuſtodias. Per te præſentandus accedat: per te, noſtris auribus deſiderium ſupplicis innoteſcat: juſſa noſtra ſine ſtudio venalitatis expedias; omniaque ſic geras, ut noſtram poſſis commendare juſtitiam. Actus enim tui Judicis opinio eſt; & ſicut penetrale (*a*) domus de foribus poteſt congruenter intelligi: ſic mens Præſulis de te probatur agnoſci, non injuria: quia talem unuſquiſque ad reſponſa ſua videntur eligere, qualem ſe * cunctos decreverit æſtimare. Veſtes ipſæ, quæ noſtris corporibus applicantur, nonne nos deformare poſſunt, ſi aliquo inquinamento ſordeſcant? Quanta vero gratia nos decorare videntur, cum laudabili puritate nituerint? Sic miles ad ſecreta Judicis proximatus, Præſulis ſui * famam aut ornat, aut maculat. In nobis ſiquidem peccant, qui alios maculant; & dum ſpolium * obſervantis ambitur, fama Præſidentis exuitur. Conſidera, ſi negligere debemus, unde nos culpari poſſe cognoſcamus. Ultra (*b*) * clementes eſt, qui ulciſci non appetit, quem graſſatum in ſuo dedecore comprehendit. Reſpice, quo nomine nuncuperis. Latere non poteſt, quod (*c*) inter cancellos egeris. Tenes quippe lucidas fores, clauſtra patentia, feneſtratas januas; & quamvis ſtudioſe claudas, neceſſe eſt, ut te cunctis aperias. Nam ſi foris ſteteris, meis emendaris obtutibus: ſi intus ingrediaris, obſervantium non potes declinare conſpectus. Vide, quo te antiquitas voluerit collocari: undique conſpiceris, qui in illa claritate verſaris. Proinde ad noſtra monita aures animumque converte: fige menti omnia, quæ jubemus non te, tamquam (*d*) vacuam fiſtulam, dicta perexeant, quæ tamdiu plena conſpicitur, quamdiu in eam undæ influere poſſe noſcuntur. Eſto potius conceptaculum, quod audita cuſtodias, quod ſuſcepta non fundas: quia nihil proderit, ſi auribus tuis tranſitura placeant, & in cordis ſinibus ſe omnia non defigant.

* MS. *contemnis.*

Vituperabile eſt inferiorem erigere, niſi meritis alios videatur excellere.

* *Anno Chriſti* 534.

* Gr. Niv. & Gam. *cuſtos &c. æſtimari.*

* MS. & Ac. *formam.* *Miles ad ſecreta Judicis proximatus, Præſulis ſui famam, aut ornat, aut maculat.*

* Ed. *obſecrantis.*

* Gr. Cuj. & Forn. *dementes.*

(*a*) Domus de foribus. Lib. 1. cap. 2. Nazarii in Panegyrico, Pag. 206. S. Ambroſ. lib. 2. de Virginibus: Bona domus in ipſo veſtibulo debet agnoſci. Sic Apuleius. Et Hieronym. Epiſt. ad Marcellin. & Anapſych. Quos cum legeris, & veſtibula videris, facilis conjectura erit, qualis ipſa ſit futura domus. *Juret.*

(*b*) Clementes. Vet. dementes. Proclivis fuit error, ex affinitate cl. cum d. ut alias eodem mendi genere laborat Gellius lib. 5. cap. 14. in nomine ſervi Androdi a leone agniti, qui vere Androclus apud Ælianum: & Nemeſianus, divos lene jacentes, pro clivos. Deſcribit enim Capitolii aſcenſum, in quo & clivos fuiſſe conſtat vel ex Alpheno. l. 52. ſi ex plagis, §. in clivo ad l. Aquiliam. Simile peccatum apud Græcos in χαλίβια, pro χαδίοια, & χαλίσια, pro χαδίσια Hartungus deprehendit. *Forn.*

(*c*) Inter cancellos egeris. Gloſſæ antiquæ caula, Cancelli ante Judicem extra caula, foris verſus atria. *Juretus.*

(*d*) Vacuam fiſtulam dicta perexeant. Simile illud Comici:

Plenus rimarum ſum: hac atque illac perfluo. *Forn.*

EPISTOLA SEPTIMA.

Univerſis Judicibus Provinciarum Senator Præfectus Prætorio.

Præcipit, admoneantur Tributarii, ut trina illatione, & temporibus conſtitutis vectigalia ſolita perſolvant.

JUſtiſſime quæritur, quod annua devotione præſtatur: quando ſub quodam gaudio conſtat

Sub quodam gaudio conſtat inferri, quod ſolvitur lege naturali.

inferri, quod ſolvitur lege naturali. Stipendium namque eſt, quod ſubjectum facit munificum dici; & offerentis nomen accipit, qui ſe, quod penditur, debere cognoſcit. Quam * lautum eſt intrepidum foro aſſiſtere, publicum non timere, & inter devotos laudabilem collocari, qui pudorem non ſinitur habere compulſi? Inbonorum eſt enim omne, quod * cogitur; nec offerentis habet gratiam, qui damnis ſuis perducitur ad tributa: contra, quam libero dignum eſt compulſoribus nihil debere? Ille ſolus delectabilis agere eſt domino, in quo ſupervenire non timetur exactor. (*a*) Merito ergo teſtimonium ſolutionis ſecuritas dicitur, de qua non ſolum animus, ſed ſubſtantia communitur. Et ideo, quod feliciter dictum ſit, * Indictione duodecima per diœceſim dicationis tuæ ſolemni moderamine cuſtodito, poſſeſſorem te Officiumque tuum præcipimus admonere; ut trina illatione devotus, (*b*) conſtitutis temporibus ſuam compleat functionem: ita ut ceſſet (*c*) venalis illa dilatio, quæ non ad tributariorum compendia, ſed fraudis ambitu cognoſcitur exquiſita. Nam qui ſe hujuſmodi onera ſublevare dicunt, aliud majus pondus abominabilis nundinationis imponunt. Abſit a noſtris temporibus deteſtabilis, & fugienda verſutia. Poſſeſſor nihil aliud, niſi quod publico debetur, exolvat; nam ſua damna potius agunt, qui ſub nobis aliqua fraudare contendunt. Quapropter ſicut fiſcalia onera nulla occaſione volumus aggravari: ita conſtitutis temporibus præfinitas illationes præcipimus, Deo juvante, compleri; quatenus & poſſeſſorum devotio gratiſſima Dominis innoteſcat, & tarditatis involuta confuſio noſtris * rationibus auferatur. Unde ſingulis quibuſque temporibus ſolemni more factos Breves ad ſcrinia noſtra tranſmittite, ſicut te & priſca legum, & noſtræ juſſionis præſens commonere videtur auctoritas: ne ſi aliquid horum æſtimaveris negligendum, ut tibi abſolute facias eſſe periculum. Verumtamen, ut juſtiſſimarum præceptionum diligentior procuretur affectus, illum atque illum, præcedentibus meritis comprobatos, tibi Officioque tuo imminere; ut nihil poſſit nocere negligentia, ubi adhibetur ſollicitudo geminata. Unde continenter agite, ſi provectum veſtrum magis deſideratis extendere. Impia lucra ſint a vobis omnimodis aliena: vos poſſeſſorem devotum redditis, ſi fraudulentis non gravetur incommodis. De æquitate potius, quam de rapacitate proficitur. Semper metuit injuſta præſumptio. Quid enim acquiri putatur, ubi bona conſcientia perditur? Aut in qua parte poſſit homo proficere, ſi innocentiam probatus fuerit amiſiſſe? Nolite ſine præmio credere, quæ videntur ad bonam conſcientiam pertinere. Habebunt nos bene agentes, in quo poſſumus, auditores. Remuneratorem enim illi eſſe promitto, quem ſe aliqua honeſtate tractaſſe cognovero. Agite ergo, laudes ad me potius veſtri perveniant, quam querelæ. Majus commodum non quæratis, quam ſi nihil venditis. Illa tantum ſequenda ſunt lucra, quæ poteſt poſſeſſor lætus offerre, & miles ſolemniter ſecurus accipere. Non cenſor, ſed laudator veſter eſſe deſidero. Cavete ergo, ne reddatur infeſtus, qui vobis cupit eſſe beneficus. Nam gravius ſemper iraſcitur, qui contra propoſitum commovetur.

Marginalia: * Ed. *cautum*. — *Inbonorum eſt omne, quod cogitur.* — * Ed. *agitur*. — * *Anno Chriſti 534.* — * Ed. *orationibus*. — *De æquitate potius, quam de rapacitate proficitur. Semper metuit injuſta præſumptio. Quid acquiri putatur, ubi bona conſcientia perditur?* — *Gravius ſemper iraſcitur, qui contra propoſitum commovetur.*

(*a*) Merito teſtimonium ſolutionis ſecuritas dicitur. Apocha ſecuritas dicitur. Petronius in Satyrico: Redde mihi apodixim defunctoriam, id eſt remiſſionem ſenilis ætatis. Sidonius contra tributa ſecuritatibus, &c. *Broff.*

(*b*) Conſtitutis temporibus. Omnes illationes fiſco tribus penſionibus ſolvebantur, nempe quarto quoque menſe, C. de apoch. lib. 10. tit. 22. *Forn.*

(*c*) Venalis dilatio. Venales moras, infra hoc lib. epiſt. 35. & l. 33. ſi bene, D. de uſuris. *Forn.*

VIII.

Edictum per Provincias Senator Præfectus Prætorio.

Multa, & præclara præbet monita, & promittit ſe Judicem integerrimum futurum.

PRiſcorum (*a*) mos fuit nova jura decernere; ut ſuccedenti populo aliquid, quod omiſſum videbatur, adjungerent: nunc autem ſufficiens laus conſcientiæ eſt, Veterum decreta ſervare. Erat ante genus hominum ſub hac novitate ſollicitum, dum regulam vitæ ſuæ in aliena cognoſcerent voluntate pendere: modo vero unuſquiſque novit fixum, quod ab Antiquis pleniſſime non dubitat conſtitutum. Sufficiunt ergo vobis jura, ſi non deſit voluntas eximia. Quid (*b*) præconum voces? Quid periculoſas ſententias Præſulum erectis auribus ſuſtinetis? Propriæ vitæ imponit modum, qui ſibi ſe judicem intelligit conſtitutum. Studete cuncti actibus bonis, & formidanda neſcitis. Nolite inardeſcere ad præſumptiones illicitas: amate vivere quieti: tranſigite ſemper innoxii. Quid litibus honeſta confunditis? Cur facitis, quæ mox timere poſſitis? Si quæritis lucra, vitate potius damnoſa litigia. Si quod tamen emerſerit civile certamen; legibus patriis eſtote contenti. Nullus ad ſeditioſa conſurgat: nullus ad violenta confugiat. Furoris genus eſt, in ſæculo pacato turbulento ſtudere propoſito. Sed quia vobis de Judicibus, etſi non verus, tamen oritur rationabilis metus (dum inexperta poteſtas trahit potius ad timorem) quantum ad meum propoſitum pertinet, juvante Deo, rerumque Dominis regnantibus, omnia vobis juſta, omnia moderata promittite. Primum, quod maxime Judicem dehoneſtat, nundinatio a me fœda neſcietur. Non enim (*c*) verba mea, more veſtium, ſuſpenſa venduntur. Sperari a vobis aliquid ſola ſpecierum indigentia faciet, non malitioſa venalitas: ubi tamen erit, quæ tempus mitigat moderata præceptio. Non indicimus, quod ematur: nec ad taxationem trahimus, quæ neceſſaria non habentur. Eſtote tantum ad conſueta ſolliciti, de novitate ſecuri: quia illud ſolum nobis judicavimus eſſe commodum, ſi vos, juvante Domino, ſervemus illæſos. Non vos quiſquam militum pro ſua voluntate concutiet: non exactor adjectitiis gravabit incommodis: non ſolum noſtras, ſed & Officii innoxias cuſtodivimus manus. Alioqui inutile bonum eſt Judicem non accipere, & multis accipiendi licentiam præbuiſſe. Neque enim ſic a nobis egrediuntur; ut ea, quæ paſſi fuerint, aliis merito feciſſe videantur. Imminuta ſunt enim veſtro amore ſuffragia, quæ hactenus omnium detrimento creſcebant. Oſtendimus in nobis, Deo juvante, continentiam; ut eam militibus ſine pudore imperare poſſimus. Non enim poteſt auctoritatem habere ſermo, qui non juvatur exemplo: dum iniquum ſit bona præcipere, & talia non feciſſe. Ordinatio igitur noſtra utilitatem publicam tantummodo reſpiciet, non furta privata. Scimus, quæ pro nobis vota fuderitis, qua fuiſtis anxietate ſuſpenſi. Deforme nobis eſt talia facere, ut minus poſſitis in veſtra exultatione gaudere. Patebunt, Deo propitio, aures noſtræ ad ſuſcipienda deſideria ſupplicantium: auctor cauſæ ſuis nos oculis ſub li-

Marginalia: *Propriæ vitæ imponit modū qui ſibi ſe judicem intelligit conſtitutum.* — *Furoris genus eſt in ſæculo pacato turbulento ſtudere propoſito.* — *Inexperta poteſtas trahit potius ad timorem.* — *Nundinatio Judicem maxime dehoneſtat.* — *Inutile bonū eſt Judicem, non accipere & multis accipiendi licētiam præbere.* — *Non poteſt auctoritatem habere ſermo qui non juvatur exemplo.*

bertate viſurus eſt: non redempta, ſed propria lingua loquetur. Vobis enim nec ſervitus imperabit; nec a nobis nobilitas veneranda fatigabitur. Prætoria denique noſtra nullus turpis actus intravit: nemo a nobis, quam venerat, minus locupletior rediit. Neſcivit domeſticum penetrale a ſubſelliis diſcrepare. Judicem me obſervans inveniet, quocumque reſpexerit. Verecundiæ memores, juvante Deo, ſic agere nos optamus, quemadmodum a rerum Dominis mandata ſuſcepimus. Vos ad omnia juſta eſtote devoti; ut me provinciarum (*d*) patrem faciatis eſſe, quam Judicem: quia iterum gravius iraſcitur, qui minime de probitatum actione penſatur. Nam ſi præbuiſtis læſionibus obſequium; quid illi impendere debetis, quem vobis magnopere ſtudere cognoſcitis? (*e*) Solemnia commoda ſedis veſtræ laborantibus militibus non negentur: quia ipſe præbet viam excedendi, qui non patitur juſta perſolvi. Præceptis etiam noſtris obedientiam æquabili moderatione præſtate. Compellat rationabiliter proprius animus: ne vos urgeat terror armatus. Odium ſibi excitat, qui juſtis reſultat imperiis. Quem jam coegero, non amabo. Sic enim cuncta, quæ agenda ſunt, volumus explicari; ut vos nullo compulſore faciamus imminui. Servari vobis cupimus conceſſa pridem Dominorum beneficia, nulla abominabili præſumptione diſtracta. Honorem noſtrum ſola vos optamus gratulatione ſentire; & Regnantibus bona petere, qui veſtra deſideria* niſi ſunt præſtitiſſe. Vivite nunc adepta ſecuritate gaudentes. Quem fas non fuit cogere, potuiſtis voluntariis ſponſionibus obligare. Nam qui dubitat ſub Dei confidentia juſta promittere, vult habere liberum, quod non eſt pollicitus immutare. Tenete igitur arbitrii mei idoneum vadem, ſpeculum cordis, imaginem voluntatis; ut quibus non ſum facie notus, ſiam morum qualitate recognitus. In hac me potius parte conſpicite, qua latent præſentes. Non eſt vobis damnum abſentiæ meæ: utilius eſt Judicem mente noſſe, quam corpore.

Ipſe præbet viam excedendi, qui non patitur juſta perſolvi.

Odium ſibi excitat, qui juſtis reſultat imperiis.

* Ed. *viſi.*

Utilius eſt Judicem mente noſſe, quam corpore.

(*a*) Priſcorum mos fuit. Sic Ulpianus ait Proconſulem edictum ejus aliquam ſui commendationem continens mittere debere, &c. l.4.de offic. Proconſ. *Forner.*

(*b*) Præconum voces. Supra lib. 6. form.3.l. ult. C. de feriis. *Forn.*

(*c*) Verba mea more veſtium ſuſpenſa venduntur. Imp.Conſtantinus:Non ſit venale Judicis verbum, non ingreſſus redempti,non infame licitationibus ſecretarium, l.1.de offic-rect.provin.C. Theod. quidam verbum pro velum: nihil temere mutem: arg.l.5 C.de naufrag.l.6.Cod. Theod.eod.tit.Vide infra hoc lib.11.epiſt. 32. Officii innoxias manus τῶν χειρῶν, manus puræ. Seneca lib.7. Controv.Novel.8.*καθαραὶ χεῖρες*. *Forner.*

(*d*) Patrem faciatis, quam judicem. Quam, ſine comparationis particula, ut magis, vel quidpiam ſimile ſuppleatur. ſup.lib.8.epiſt.2.& lib.9.epiſt 25.*Forn.*

(*e*) Solemnia commoda. Id eſt ſalaria: l. Commodis, de re judi. Victruvius in Præfatione lib. 1. & infra hoc lib. epiſt. 33.*Forn.*

EPISTOLA NONA.

Judicibus Provinciarum Senator Præfectus Prætorio.

Hortatur, ut diligant juſtitiam, eamque a ſubditis ſuis obſervari curent.

SCiens ab eis contrarium poſſe credi, qui præcedentibus malis fuerant imminuti (dum mens humana facile ſuſpicatur de quolibet illa, quæ pertulit) propoſiti noſtri votum edictali tenore promiſimus: ne, juvante Deo, quos ſecuros eſſe cupimus, vel de ipſa ſollicitudine gravaremus. Non enim eſt parvum tormentum, adverſum aliquid formidare venturum: dum ſemper gravius æſtimatur emergere, quod timetur. Abſit a noſtris temporibus vel minima credulitas læſionis. Reo jam vicinus eſt, qui malus putatur: quia tunc aliquid perſuadetur animo, cum intraverit pectus *apta ſuſpicio. Quapropter dicatio tua per loca celeberrima proponi faciat deſtinata. Aptum eſt enim ab his juſſa cognoſci, quos decrevimus admoneri. Excitetur nunc amor omnium circa Dominos felices; ut, ſicut nos nullum contraria voluimus cogitatione ſuſpendere: ita ſe& illi devotos debeant pie regnantibus exhibere. Sponſiones autem* noſtras vos veras efficitis, ſi Provincialibus æquabiliter præſidetis. Diligite juſtitiam, quæ vos & amabiles faciat, & glorioſum commodum ſua participatione concedat. Scitote officia vobis quaſi actuum veſtrorum teſtes aſſiſtere. Et ideo quam magnum eſt in tantorum conſpectu facere, quod omnium poſſit ora prædicare? Judicium, quaſi juridicium, cognoſcite vocitatum. Præſulem agere non decet, quod alter accuſet. Quid timeat reus, cum viderit crimen in faſcibus conſtitutum? Sola malis illa tormenta ſunt, ſi publica vota moribus ſuis ſentiant eſſe contraria. Dici enim non poteſt diſciplina, quando ipſa fuerit corrigenda. Studete ergo nobiſcum, ut boni mores Provincialibus dentur: ſed nuditas auferatur. De remediis potius, quam de læſione tractetur. Grave malum eſt, quicquam ad largienda juris beneficia fieri, & mixtum læſionibus inveniri. Sic agite, ut cum juſtitia probata quæritur, (*a*) annus veſter brevis eſſe videatur. Honores potius vobis offerantur. Neceſſitatem quippe ambitus amittitis, ſi Provincialium vobis vota ſocietis. Nullos veſtrorum actuum facimus eſſe cuſtodes; nec ſub privato arbitrio ingenium Judicis inclinamus: ſed omnia ſic gerite, ne fiat neceſſarium, quod nunc credimus eſſe turpiſſimum. Inſtar noſtræ geritis dignitatis, ſi vos conſcientiæ puritate tractetis. Obviate malis, ſuvete nihilominus innocentes. Si quis tamen eſt, qui auſu temerario contra veſtros faſces erigatur, nec poſſitis exercere quod juſtum eſt: aut petitorem protinus cum veſtra relatione tranſmittite: aut* ſi viribus deſeritur veniendi, negotium deſtinata relatione declaretur: quando & evectiones publicas accepiſtis, & nobis gratum ſit audire de talibus. Atque ideo vobis totius excuſationis cauſa ſummota eſt: quando aut per dignitatem veſtram poteſtis recta gerere: aut certe nobis quæ ſunt neceſſaria nuntiare.

Mens humana facile ſuſpicatur de quolibet illa, quæ pertulit.

Gravius ſemper emergere æſtimatur, quod timetur.

Reo jam vicinus eſt, qui malus putatur.

* Ed. *aſtû.*

* Ed. *veſtras.*

Præſulem agere non decet, quod alter accuſet.

Dici non poteſt diſciplina quando ipſa fuerit corrigenda.

* Ed. Ac. *juribus.*

(*a*) Vide Apuleium lib.1.Florid.ubi Proconſulem Africæ alloquens inter alia ſic ſcribit: Utinam perpetuo liceret frui. Quid nobis cum iſtis Proconſulum vicibus? Quid cum annis brevibus, & feſtinantibus menſibus? O celeres hominum dies! O Præſidum optimorum citata pericula! *Jures.*

EPISTOLA DECIMA.

Beato Viro Clariſſimo, Cancellario Senator Præfectus Prætorio.

Significat Regem conceſſiſſe Davo facultatem petendi Lactarium montem ad ſanitatem recuperandam; & jubet, ut ei neceſſaria quæque ſuppeditet.

CUm rerum Domini clementia de famuli ſui *Davi ſalute cogitaret (cujus votum eſt de cunctorum ſoſpitate lætari) remedia Lactarii mon-

* Alii, *Datid.*

tis eum juſſit expetere; ut cui medela humana nil profuit, vulgati loci beneficium ſubveniret; qui crebra tuſſi retonans anhelo pectore membra tenuavit: dum miniſteria naturæ, nimia concuſſione debilitata, virtutes ſuas explicare nequeunt ad ſalutem. Eſcas enim in auxilium humani corporis contributas, dum apte non tranſigit, reddit inutiles. Nec intereſt talibus aut ſumere cibum, aut ſuſtinere jejunium. In dies ſingulos ſubſtantia viva deficit; &, velut rimoſum dolium, paulatim defluens, donec evacuetur, expenditur. Huic ferociſſimæ paſſioni beneficium montis illius Divina tribuerunt; ubi aeris ſalubritas cum pinguis arvi fœcunditate conſentiens, herbas producit dulciſſima qualitate conditas; quarum paſtu vaccarum turba ſaginata, lac tanta ſalubritate conficit; ut quibus Medicorum tot conſilia neſciunt prodeſſe, ſolus videatur potus ille præſtare: reddens priſtino ordini reſolutam paſſionibus vim naturæ. Replet membra vacuata, vires effœtas inſtaurat; & fomento quodam reparabili ægris ita ſubvenit, quemadmodum ſomnus labore fatigatis. Hæc itaque armenta in tam abundanti pabulo exhauſta videre, miraculum eſt; ut humor ille lacteus non præſtet origini ſuæ, qui corpora mortalium probatur læſa reficere; miroque modo herbis animalia non proficiunt, unde hominum membra pingueſcunt. Exiles per dumeta diſcurrunt montium, tenues videntur, & inſtar ejus, cui medentur, ſuſtinent paſſionis. Lac autem tam pingue, ut hæreat digitis, cum exprimatur in vaſis. Qua de re annonas deputatas, ſubventionemque neceſſariam præbete venienti; ut in ſupradicto loco ſalubriter paſtus, eodem alimento reparetur ejus juventus, quo nutritur infantia. Conſurgite animi tali paſſione laborantium. Jam non amaro antidoto horrebitis dulciſſimam vitam. Voluptuoſe bibite, quæ ſaluberrima ſentiatis. Felicitatis genus eſt, inde curari, unde libens animo æger poſſit expleri.

Felicitatis genus eſt inde curari, unde libens animo æger poſſit expleri.

XI.

Edictum de pretiis cuſtodiendis Ravennæ.

Declarat ſe ſpeciebus pretia fixiſſe, ſtatuta Edicti violatoribus pecuniaria, corporeave pœna.

*Niv. & Ga. *emptoris.*

Quare venalitas victualium rerum temporis debeat ſubjacere rationi.

VEnalitas (*a*) victualium rerum * temporis debet ſubjacere rationi; ut neque in vilitate caritas, nec in caritate vilitas expetatur: ſed æqualitate perpenſa & murmur ementibus, & gravamen querulis negotiatoribus auferatur. Atque ideo trutinatis omnibus, & ad liquidum calculatione collecta, diverſarum ſpecierum pretia ſubter affiximus; ut omni ambiguitate ſummota, definitarum rerum debeat manere cuſtodia. Siquis autem vendentium non ſervaverit, quæ præſentis edicti tenor eloquitur; per ſingulos exceſſus ſex ſolidorum mulctam a ſe noverit exigendam, & (*b*) fuſtuario poſſe ſubjacere ſupplicio; quatenus eum & damni metus terreat, & prædicta pœna vehementer affligat.

(*a*) Venalitas. Hoc ſupra in formula defenſoris & curatoris Reipubl. l. 6. form. 18. & l. 7. form. 11. & 12. Pretia juſta rebus vænalibus ſtatuantur, Novell. 122. edict. 6. Juſtiniani: ſupra lib. 9. epiſt. 5. c. 1. extra de empt. & vend. Cedrenus in Theophilo Imperatore: Athenæus lib. 6. Dipnoſophiſt. c. 2. de piſcium venditorib. Moſchopulus & Suidas in σιτοφύλακες. *Forn.*

(*b*) Fuſtuario ſupplicio. Hujus mentio in jure crebra, l. 7. ſaccularii, ff. de extr. criminib. Novell. Majoriani, Papinian. reſponſ. tit. 14. & tit. 21. l. 5. C. Theod. de Episc. & Cler. Paulus lib. 5. ſent. tit. 4. & tit. 21. Et ſupra lib. 9. epiſt. 2. lib. 4. epiſt. 10. lib. 8. epiſt. ult. l. 2. tit. ult. C. qui ad Eccleſ. confug. Adrianus Papa apud Gratianum: Qui in alterius famam, inquit, publice, ſcripturam aut verba contumelioſa confinxerit, flagelletur, can. 2. 5. q. 1. renovat legem xii. tab. quæ famoſi libelli auctorem fuſtuario puniri jubebat. Cornut. in Perſii. Satyr. 1. *Forner.*

XII.

Edictum pretiorum per Flaminiam.

Statuit, ut ab hoſpitibus exigantur tantum pretia per militem ſuum, cives, & Epiſcopum loci definita. Qui ſecus fecerit, in eum ſex ſolidorum mulctam, & fuſtuarium ſupplicium decernit.

SI otioſi populi urbium ſingularum ſub pretiorum juſtitia continentur; quanto magis debet laborantibus ſubveniri, ne utilitas commeantium ſaucietur diſcrimine fortuitorum? Et ideo ſuſceptio tranſeuntium requies debet eſſe curarum: ne quod ad levamen inventum eſſe conſtat, deteſtabile potius gravamen inſtigat. Recipiatur hoſpes ad pretia definita: iniquitatem non patiatur avaram, qui invitatur ad gratiam: quoniam turpis* accuſatio eſt, terrere enormitate pretii, & ſuſceptione blandiri. Prædoni ſimilis eſt, qui ſub iniqua cupit voluntate diſtrahere; utroſque enim conſtat aliena velle diripere, & conſiderationem juſtitiæ non habere. Neſcitis, quanta poſſitis acquirere moderati? Ultro ad commoda veſtra veniunt, qui vos temperanter agere poſſe cognoſcunt. Nullus ergo ſe æſtimet, quod eſt familiare ſemper abſentium, longinquitatis oblivione defendi: quando ad nos veniunt quotidie qui veſtra mercimonia patiuntur. Cavete potius damna multorum, qui lucrorum aviditates appetitis. Sex enim ſolidorum diſpendium ſe noverit ſuſtinere, & laceratione corporis affligendum, ſi quis aliter vendendum eſſe crediderit, quam miles noſter in rem directus pretia, cum civibus atque Epiſcopis locorum, habita deliberatione, cenſuerit. Sufficere enim debent omnibus honeſta lucra de civibus: ne obſeſſa potius videantur itinera eſſe latronum.

*Ac. *aucupatio.* Niv. & Gam. *aucupatio.*

Prædoni ſimilis eſt, qui ſub iniqua cupit voluntate diſtrahere.

EPISTOLA DECIMA TERTIA.

Juſtiniano Imperatori Senatus Urbis Romæ.

Rogat, ut Regi pacem concedat. Quod ut facilius aſſequatur, Romæ, ſanctorumque Apoſtolorum Petri & Pauli preces ſuis adjungit.

HOneſtum nimis & neceſſarium videtur eſſe negotium, pro ſecuritate Romanæ Reipub. pio Principi ſupplicare: quia convenit a vobis expeti, quod noſtræ poſſit proficere libertati. Nam inter cætera bona, quæ vobis ſingulariter Divina tribuerunt, nihil glorioſius probatur accedere, quam quod vos cognoſcitis ubique poſſe præſtare. Rogamus ergo, clementiſſime Imperator, & de gremio Curiæ duplices tendimus manus, ut pacem veſtram noſtro Regi firmiſſimam præbeatis: nec nos patiamini abominabiles fieri, qui ſemper de veſtra concordia videbamur accepti. Romanum ſiquidem nomen vos commendatis, ſi noſtris Dominis benigna conceditis. Gratia veſtra nos erigit ac tuetur; & hoc mereri cognoſcimus, quod de veſtra mente ſentitur. Quietem ergo Italiæ fœdera veſtra componant: quia tunc amari poſſumus, ſi per vos dilectio votiva copuletur. Cui

rei ſi noſtræ preces adhuc non videntur poſſe ſufficere, æſtimate patriam noſtram in hæc precatoria verba prorumpere: Si tibi aliquando grata fui, ama, piiſſime Principum, defenſores meos. Qui mihi dominantur, tibi debeant eſſe concordes: ne incipiant talia in me facere, quæ a votis tuis cognoverint diſcrepare. Non mihi ſis cauſa crudelis exitii, qui ſemper vitæ gaudia præſtitiſti. Ecce alumnos meos ſub tua pace geminavi: ecce civibus ornata reſplendui. Si me lædi pateris, ubi jam nomen tuæ pietatis oſtendis? Quid enim pro me nitaris amplius agere, cujus religio, quæ tua eſt, cognoſcitur ſic florere? Senatus meus honoribus creſcit, facultatibus indeſinenter augetur. Noli per diſcordiam diſſipare, quod deberes per bella defendere. Habui multos Reges: ſed neminem hujuſmodi* litteratum: habui prudentes viros: ſed nullum ſic doctrina & pietate pollentem. Diligo Amalum, meis uberibus enutritum, virum fortem, mea converſatione compoſitum, Romanis prudentia charum, gentibus virtute reverendum. Junge quinimmo vota, participare conſilia; ut tuæ gloriæ proficiat, ſi mihi aliquid proſperitatis accedat. Noli me ſic quærere, ut non valeas invenire. Tua ſum nihilominus charitate, * ſi nullum facias mea membra lacerare. Nam ſi Libya meruit per te recipere libertatem; crudele eſt me amittere, quam ſemper viſa ſum poſſidere. Impera motibus iracundiæ Triumphator egregie. Plus eſt, quod generali voce petitur, quam ſi veſter animus cujuslibet ingratitudinis offenſione vincatur. Hæc Roma loquitur, dum vobis per ſuos ſupplicat Senatores. Quod ſi adhuc minus eſt, beatorum Apoſtolorum Petri atque Pauli petitio ſanctiſſima cogitetur. Nam qui ſecuritatem Romanam ſæpe defendiſſe probantur ab hoſtibus; quid erit, quod eorum meritis veſter non tribuat Principatus? Sed ut omnia Reverentiæ veſtræ congruere videantur, per illum virum venerabilem, Legatum piiſſimi Regis noſtri ad veſtram clementiam deſtinatum, preces noſtras credimus porrigendas; ut tam * multi debeant efficere, quæ vel ſinguli poterunt apud pios animos obtinere.

* Ed. litterarum.

* Ac, ſed Niv. & Gam. ſic.

* Alii, multa.

EPISTOLA DECIMA QUARTA.

Gaudioſo Cancellario Provinciæ Liguriæ Senator Præfectus Prætorio.

Deſcribit Comum civitatem, & indicat Regem ejus incolas munere perpetuo affeciſſe.

Dum multis itineribus Como civitas expetatur, ita ſe poſſeſſores paraveredorum aſſiduitate ſuggerunt eſſe fatigatos, ut equorum nimio curſu ipſi potius atterantur. Quibus indultu Regali beneficium præcipimus jugiter cuſtodiri: ne urbs illa, poſitione ſua libenter habitabilis, rareſcat incolis frequentia læſionis. Eſt enim poſt montium devia, & laci puriſſimi vaſtitatem, quaſi murus quidam planæ Liguriæ. Quæ licet munimen clauſtrale probetur eſſe provinciæ, in tantam pulchritudinem perducitur, ut ad ſolas delicias inſtituta eſſe videatur. Hæc poſt tergum campeſtria culta tranſmittit, & amœnis vectationibus apta, & victualibus copiis indulgenter accommoda: a fronte ſexaginta millibus dulciſſimi æquoris amœnitate perfruitur; ut & animus recreabili delectatione ſatietur, & piſcium copia nullis tempeſtatibus ſubducatur. Merito ergo Como nomen accepit, quæ tantis lætatur compta muneribus. Hic profecto lacus eſt nimis ampliſſimæ vallis profunditate ſuſceptus, qui concharum formas decenter imitatus, ſpumei littoris albore depingitur. Circa quem conveniunt in coronæ ſpeciem excelſorum montium pulcherrimæ ſummitates: cujus ora prætoriorum luminibus decenter ornata, quaſi quodam cingulo Palladiæ ſilvæ perpetuis viriditatibus ambiuntur. Super hunc frondoſæ vineæ latus montis aſcendunt. Apex autem ipſe, quaſi quibuſdam capillis, caſtanearum denſitate criſpatus, ornante natura depingitur. Hinc rivi niveo candore relucentes in aream laci altitudine præcipitante deſcendunt. Hujus finibus ab Auſtro veniens (a) Addua fluvius faucibus apertis excipitur. Qui ideo tale nomen accepit, quia duobus fontibus acquiſitus, quaſi in proprium mare devolvitur; qui tanto impetu vaſtiſſimi aquoris undas incidit, ut nomen retinens & colorem in Septentrionem obeſiore alvei ventre generetur. Putes quamdam lineam fuſciorem in aquis albentibus eſſe deſcriptam; miroque modo influentis diſcolor natura conſpicitur, quæ miſceri poſſe ſimili liquore ſentitur. Hoc & in marinis quidem fluctibus fluviorum inundatione contingit: ſed ratio ipſa vulgariter patet, ut torrentes præcipites limoſa fæce corrupti, vitreo ſint æquori diſcolores. Hoc autem jure putabitur ſtupendum, quod ſimiles tantis qualitatibus elementum per pigrum ſtagnum videas ire celerrimum; ut amnem per ſolidos campos putes decurrere, quem ſe peregrinis undis non videas colore poſſe miſcere. Quapropter incolis harum rerum jure parcitur: quando amœna omnia delicata ſunt ad labores, & facile onus afflictionis ſentiunt, qui uti ſuavibus deliciis conſueverunt. Fruantur ergo munere Regali perpetuo; ut ſicut gaudent nativis epulis: ita eos exultare faciat munificentia Principalis.

Comum civitas deſcribitur.

Amœna omnia delicata ſunt ad labores.

(a) Addua fluvius. Fluvius eſt in Inſubribus, qui per medium Larium lacum fertur, ita ut aquæ non commiſceantur. Hinc Claudianus,

Addua quo ſciſſas ſpumoſior incitat undas.

bonos piſces nutrit, & potiſſimum Tinulos. vide Plin. lib. 2. cap. 103. *Breſſ.*

EPISTOLA DECIMA QUINTA.

Liguribus Senator Præfectus Prætorio.

Notum facit Regem centum libras auri ad neceſſitates eorum ſublevandas conceſſiſſe; & ut Regi gratias referant, hortatur.

Regale munus impetratum gaudium debet eſſe cunctorum; ut provocetis ad meliora, cum de nobis conceſſa probaveritis eſſe gratiſſima. Nam ſi ſubvenire ſemper amantis eſt; cujuſmodi vos æſtimatos intelligitis, quos relevatos eſſe ſentitis? Sed ne veſtram lætitiam longis prælocutionibus differamus (quia bonarum rerum celerrima ſemper deſideratur agnitio) glorioſiſſimi Domini, devotæ Liguriæ neceſſitatibus conſulentes, centum libras auri per illum atque illum de cubiculo ſuo, pietate ſolita, deſtinaverunt; ut judicio veſtro, quibus eſt cauſa notiſſima, tanta unuſquiſque hujus muneris participatione lætetur, quanta neceſſitate gravatus eſſe cognoſcitur: ne quod afflictis datum eſt, uſurpet illæſus; ſed illi reparatis viribus conſurgant, qui damnorum ſarcina præmente corruerant. Aſtenſis autem civitas, quæ ſupra cæteras ſuggeritur ingravata, diſpoſitionis veſtræ juſtitia maxime ſublevetur;

Subvenire ſemper amantis eſt.

Bonarum rerum celerrima ſemper deſideratur agnitio.

vetur; ut ſecundum modum diſpendii commoditate beneficii perfruatur. Sumite pietatis ſtipendium tributarii, & Dominorum æſtimate clementiam, qui conditione mutata hoc vos ab ærario videtis accipere, quod conſueveratis inferre. Sed ut beneficia Dominorum ſubtractis exactionum incommodis augeantur; celerius relatio veſtra nos inſtruat, quid unicuique de hac ſumma relaxandum eſſe judicetis; ut tantum de prima illatione faciamus ſuſpendi, quantum ad nos notitia directa vulgaverit. Quapropter piiſſimis Dominis votis ſalutaribus reddite, quæ debetis; ut ratio veſtra ſupplicando peragat, quod ſe in ipſo univerſitas recepiſſe cognoſcat.

EPISTOLA DECIMA SEXTA.

Liguribus Senator Præfectus Prætorio.

Promittit ſe perpenſurum querelas de libra & menſuris delatas, & ſi quem in fraude verſatum compererit, ad reparandam illatam injuriam coacturum. Tum petit, ut ad apparatum exercitus neceſſaria quæque confeſtim & libenter procurent.

** Ac, quos &c. conſcendere.*

STudioſe nos oportet erigere, quos ſtatuit Regalis pietas ſublevare; nam * quibus Dominorum clementia voluit condeſcendere, convenit etiam his ſubjectos de propria dignitate præſtare. Nuper mihi gratias retuliſtis, quod tam ſpem vobis bonorum, quam fructum aliquem contuliſſem. Invitaſtis me ad beneficia: quia magna ſuſcepiſtis gratulatione promiſſa. Abſolvimus votum Judicis obligati. Quæ fuerunt prædicta, nunc probantur impleta. Initium igitur a libra faciemus: quia ubi conſcientiam fas eſt intendere, inde debet ſermo Judicis inchoare. Hinc eſt, quod in ponderibus atque menſuris vos ſuggeritis ingravatos. Et ideo noſtra cura providebit, ut nullius vos ulterius ex ea parte vexare poſſit iniquitas: quia grave ſcelus eſſe judicamus, aut menſuras modum excedere, aut libram æquiſſimi ponderis juſtitiam non habere. Milites etiam ſedis noſtræ, necnon Exactores, atque Suſceptores, a quibus gravia vobis inferri diſpendia ſuſpiraſtis, præceptis noſtris fecimus conveniri; ut deductis ad liquidum ratiociniis, ſi quid fraudis potuerit inveniri, ſine aliqua dilatione perſolvant: quia hoc noſtris temporibus confitemur inimicum, ut alter alterius lætetur incommodo. Nunc ad apparatum florentiſſimi exercitus vota convertite: univerſa ſine querela vel tarditate aliqua procurantes. Efficaciter enim me ad omnia benigna conſtringitis, ſi grantanter quæ ſunt juſſa completis. Lætus obediat, quem cauſa generalitatis invitat. Illa ſola dolere debent diſpendia, quæ ſtudio videntur cupiditatis impoſita. Nam quod pro rerum neceſſitate præcipitur, inde prudentium animus non gravatur.

Illa ſola dolere debent diſpendia, quæ ſtudio videntur cupiditatis impoſita.

XVII.

PROMOTIONES OFFICII PRÆTORIANI, Quæ Natale Domini fiunt.

SI hodierno die Redemptionis invenimus vitale remedium: ſi cœleſti beneficio panditur ſpes ſalutis: convenit etiam nos longo labore fatigatis gaudii deferre medicinam: ut ſuperna bona, quæ periclitanti mundo collata ſunt, generaliter ſentiantur. Alioqui piaculum quoddam eſt, inter triſtes velle gaudere; & humanitatis refugit affectum, qui dolorem non ſequitur alienum. Contra, quanto ſe melius excitat de communione lætitia? Quantum incitamentum magnæ alacritatis eſt, plurimos videre gaudentes? Hinc eſt, quod ſapientes mortale genus unum hominem eſſe teſtati ſunt: quoniam omnes a cunctis caſibus ſuis indiviſos eſſe voluerunt. Quapropter unuſquiſque juxta matriculæ ſeriem tua deſignatione vulgetur; ut quem loci ordo poſtulat, gradus promotionis accedat. Egrediatur unus, ut anteponat univerſos. Totam ſequentium ſeriem ad provectum trahit, dum prior militiam perſunctus exierit.

Humanitatis refugit affectum, qui dolorem non ſequitur alienum.

Sapientes mortale genus unum hominem eſſe teſtati ſunt, & quare.

XVIII.

DE CORNICULARIO, QUI egreditur.

AMplectenda eſt promotionum grata ſolemnitas, quæ benemeritorum ſolvit excubias: quia tironibus conceditur ſpes laboris, dum viciſſitudo fuerit reddita veteranis. Et ideo Auſtianum, qui Prætorianis inculpabiliter paruiſſe perhibetur obſequiis, inter Tribunos, & Notarios ad adorandos aſpectus properet Principales; ut juxta conſuetudinem præſentatus, Spectabilitatis decoretur inſignibus.

Tironibus conceditur ſpes laboris, dum viciſſitudo fuerit reddita veteranis.

XIX.

DE CORNICULARIO, QUI ACCEDIT.

OPtatus ad optata perveniens, ſui nominis ſortiatur effectum. Et ideo ſupradictum, aſſiduis laboribus comprobatum, Corniculariorum ſumere cenſemus officium; ut jure inter Primates aſſiſtat, qui tironum inculpabiliter egit excubias.

XX.

DE PRIMISCRINIO, QUI EGREDITUR.

OLim quidem efficaciter peragens imperata, meruiſti multorum bona judicia: ſed nunc & divino favore commendatus erigeris, quando militiæ laboribus perfunctus eſſe monſtraris. Quapropter Spectabilitatis honore ſuffultus, inter Tribunos, & Notarios (a) venerandam purpuram adoraturus accede; ut per ſacros aſpectus Principis tuæ ſubſiſtat firmitas dignitatis.

(a) Venerandam purpuram adoraturus accede. Pro intellectu hujus loci, vide quæ notavi ad epiſt. 31. infra hoc eodem libro. *Broſſ.*

XXI.

DE PRIMISCRINIO, QUI ACCEDIT.

DIfferri non patimur merita fidelium; ut ad ſtudia bonorum actuum provocemus vota cunctorum. Demus igitur quæ ſunt juſta laboribus; ut provectu priorum invitemus corda ſequentium. Atque ideo Andreas, qui Prætorianis faſcibus inculpabiliter noſcitur obſequutus, gradum feliciter Primſcriniatus aſcendat; ut locum, quem verſutia neſcivit exquirere, ſe gaudeat probis moribus inveniſſe.

XXII.

DE SCRINIARIO ACTORUM.

JUſte potentiora conſequitur, qui de commiſſa ſibi negotii perfectione laudatur. Et ideo Catellum, quem matriculæ ſeries fecit accedere, noſtra auctoritas quoque actorum Scriniarii curam præcepit obtinere.

XXIII.

DE CURA EPISTOLARUM.

COnſtantiniani merita licet plures afferant, adſtipulatio quoque noſtra commendat. Tanta eſt etenim in eo ſinceritas mentis, ut &, Judice teſte, mereatur laudari. Hic itaque epiſtolarum Canonicarum cura provectus accipiat; ut amplius momenta ſuæ integritatis exhibeat, quando fidem publicam ſibi reſpicit eſſe commiſſam.

XXIV.

DE SCRINIARIO CURÆ MILITARIS.

COnvenienter honoris præſtat augmentum probitas actionis; nec decet differri, quem * frequenter efficacem contigit approbari. Hinc eſt, quod Lucillum Scriniarium Curæ Militaris eſſe præcipimus: exhibiturus obſequium, cui ſe merito non dubitat attributum.

* Ed. *decenter*.

XXV.

DE PRIMICERIO EXCEPTORUM.

DEcet nos incunctanter tribuere promotionis aſcenſus, quos labor militiæ meretur aſſiduus. Sicut enim æquum eſt, deſidioſis laborantium præmia denegare; ita convenit excubantibus remunerationis optata concedere. Et ideo Patricius Exceptorum Primicerium ſe a nobis noverit inſtitutum; ut ad tale perductus officium, placuiſſe ſuarum merita gaudeat actionum.

XXVI.

DE SEXTO SCHOLARIO.

Uni acceptum fuiſſe, interdum gratia eſt: multis placuiſſe judicium.

DIgnus eſt noſtro judicio promoveri, qui a multis Præſulibus meruit approbari. Uni enim acceptum fuiſſe, interdum gratia eſt: multis placuiſſe, judicium. Juſtus igitur locum Sexti Scholaris ſe noverit conſecutum: inventurus militiæ præmium, cum ſe actibus ſtuduerit ſociare fidelibus.

XXVII.

DE PRÆROGATIVARIO.

QUis Joannem non æſtimet merito eſſe promovendum, qui noſtro judicio Cancellorum olim ſumpſerit officium; & tunc jam prærogativam conſcientiæ meruit, quando ſecreti munus judicialis accepit? Fruatur itaque gaudio & ordinis & honoris, qui moribus noſcitur placuiſſe laudatis. Hunc igitur prærogativarium ſententia noſtra confirmat, ut gradus potius emeriti devotioribus animis publice pareat juſſioni.

XXVIII.

DE COMMENTARIENSI.

JUvat benemeritorum votis beneficiis reſpondere vicariis; ut devotiore mente poſſit obſequi, qui meruit anteferri. Quapropter Cheliodorus Commentarienſium fruatur officio. Digne ſiquidem ejus integritati committimus, quæ cuſtodienda eſſe cenſemus.

XXIX.

DE REGENDARIO.

ÆQuitati videtur accommodum, ſi efficaci actione laudatis digna moribus viciſſitudo præſtetur. Habet enim ſuam gloriam, qui penſatis excubiis * militarem noſcitur promovere fortunam. Hinc eſt, quod Cartherium Regendarii locum feliciter obtinere cenſemus; ut ſpe futuri provectus, avidius Prætorianis poſſit inhærere laboribus.

* Ac. *ad mil.....pervenire*.

XXX.

DE PRIMICERIO DEPUTATORUM;
Et de primicerio Auguſtalium.

DIgnum eſt, ut ſequatur vota fidelium fructus laborum; & ſuperior gradus excipiat, quos geſtarum integritas effecta commendat. Hinc eſt, quod Urſum Primicerium Deputatorum, atque Beatum Auguſtalium eſſe cenſemus; ut qui ad majora provecti tenduntur officia, prædicanda conſcientiæ ſequantur exempla.

XXXI.

DE PRIMICERIO SINGULARIORUM,
qui egreditur.

DEcet palmæ præmia conſequi, qui ſacramentis militaribus videntur eſſe perfuncti; quia diutinus labor ſibi vendicat, quod inexperta vix poteſt invenire nobilitas. Et ideo, quoniam Urbicus Primiceriatus ſui noſcitur tempora peregiſſe, (a) inter Domeſticos & Protectores ſacram purpuram adoraturus accedat; ut venerandis clarificatus aſpectibus, militaribus excubiis ſe gaudeat liberatum.

(a) Inter Domeſticos & Protectores ſacram purpuram adoraturus accedat. Differentiam eſſe inter Domeſticos, & Protectores conſtat. Nam hi armatam militiam ſubeuntes, non ſolum defendendi corporis ſui, verum etiam protegendi lateris noſtri ſollicitudinem patiuntur: unde etiam Protectorum nomen ſortiti ſunt, & ſunt in acie. Alii, ut indicio nominis apparet, familiarius militant, & ſunt domeſtici Protectores. Sed ex iis alii fuere pedites, alii equites, ut alii Comites domeſticorum equitum, alii Comites domeſticorum peditum; viri illuſtres, a quibus domeſtici regebantur, cum eis licitum erat attingere, ac adorare purpuram Principis. l. 2. C. de fabricenſ. l. 1. C. de domeſticis. In ſalutandis etiam & oſculandis Vicariis Præfect. Prætorio, ac multo magis Præſidibus admittantur; quæ omnia ſummi honoris loco tribuuntur, & ſic in l. 109. C. Theod. de decur. oſculum his in provincia judicantium, & conſeſſus indultus ſit. *Broſſ.*

XXXII.

DE PRIMICERIO SINGULARIORUM; qui accedit.

ADeſt militaribus obſequiis integritas judicantis: quia gratanter exolvit, quod deberi juſte cognoſcit. Quapropter Pierius Primicerium Singulariorum ſe noſtra auctoritate cognoſcat effectum. Si qua ſunt talia, fiducialiter ſuggerantur: quia non eſt hæſitationis metus, (*a*) ubi non eſt Judicis vænalis auditus.

(*a*) Ubi non eſt Judicis vænalis auditus. Merito quis addubitet, num rectius aliquanto legatur, aditus, arg. l. 1. Cod. Theod. de off. rect. provinc. non ſit vænale judicis velum, non ingreſſus redemptio. Tullius in Verrem: ut adeas, tantum dabis. Salvianus Maſſilienſis lib. 3. de providentia: Intra januas non modo illuſtrium, ſed etiam Præſidum aut Præpoſitorum non omnes paſſim intrare præſumunt, niſi quos aut Judex vocaverit, aut negotium traxerit, aut ipſa honoris proprii dignitas introire permiſerit: ut ſi quiſpiam ingreſſus inſolenter fuerit, aut cædatur, aut propellatur, aut aliqua verecundia, atque exiſtimationis ſuæ labe mulctetur. Valentin. & Valens Impp. apertis foribus intro vocatis omnibus, &c. l. 2. C. Theod. de off. Rect. provinc. l. 9. quiſquis, Cod. Theod. de hæretic. aperiat forum, &c. Nolim tamen ab antiqua & edita lectione auditus, facile recedere. Nam aures præbere dicitur Judex, Martian. Novell. 1. lib. 3. neminem exhiberi de provinc. integras adeuntibus aures præbere. Contra, aures obſeratæ, Valer. Maxim. lib. 7. cap. 3. *Forner.*

XXXIII.

DE CONCEDENDIS DELEGATORIIS.

* MOras intercipit, quem præſtandi conſuetudo conſtringit: quia plus ille ad beneficia compellitur, qui innata benevolentia commovetur. Neque enim decet, ut noſtrorum factorum diſſimiles eſſe debeamus: dum oporteat creſcere numeroſitate remedii, cui adminiſtrationis tempora videntur augeri. Et ideo de præſenti vobis Delegatarios noſtra largitur humanitas; ut tunc habeatis commodo præmii, quando eſtis & ſudoris terminum conſecuti. Non vos anxia mora ſuſpendimus, nec cruciabili dilatione fatigamus. Unus ſit finis ſollicitudinis, & laboris. Nam differendum quis putet, ſi beneficia ſua vendere non retractet?

MS. *boras.* *Plus ille ad beneficia compellitur, qui innata benevolentia commovetur.*

XXXIV.

ANTIANO SUGGERENTE DICTUM EST.

PEtitionem tuam retinebit officium, donec conſenſum ſequentium, dum facultas fuerit, inquiramus: quia uni incaute creditur, quod eſt a plurimis aſſerendum. Ite omnes provecti. Eſtote cuncti feliciter approbati. Nil ſuſtinuiſtis dubium, dum omne Judicium habeatur incertum. Sola nos alpha complectitur, ubi ea littera non timetur. Sic enim unuſquiſque proprio uſus eſt voto, tamquam de alieno non pependiſſet arbitrio.

Uni incaute creditur, quod eſt a plurimis aſſerendum.

XXXV.

DELEGATORIA.

SI Olympiaci currus agitator rapit præmia poſt labores: ſi ferarum certamen inhoneſtum velociter ſolet coronare victores: quam celeritatem remunerationis merebitur, a quo laudabiliter militiæ ſacramenta peraguntur? Cur enim agentium in rebus miles officii poſt tot laboris incerta aliquid patiatur ambiguum; qui crebris actionibus excubando, ideo Principis nomen habere promeruit, quia militiæ ſacramentis cæteros antecellit? Obſervabit enim jugiter Imperialibus juſſis; & ut reverentiam Prætorianæ ſedis * extolleret, tunc ad ejus venit obſequium, quando vocabulum cœpit habere præcipuum. Tales ergo tardare, piaculum eſt: quia poſt palmam nemo dilatus eſt. Votivum non poteſt dici, quod triſtis ſuſcipit. Gravamina nulla metuant abſoluti: ne portus hoc ingerat liberis, quod facere potuit procella vexatis. Quapropter experientia tua de illa provincia, ex illatione tertia, fiſcalium tributorum ſolidos, quos Principi * Auguſtorum provida deputavit Antiquitas, ſine aliqua dilatione perſolvat quos noveris * tertiædecimæ Indictionis rationibus imputandos. Sed cave (*a*) venales moras: declina damnoſa faſtidia; ut qui deſideras ſimilia conſequi, exemplum tibi non videaris intuliſſe diſpendii. Quapropter poſcentem * ratione ſubmoveas, ſi te actionis tuæ qualitate * conſtriugas. Honorabiles quidem a cunctis habendi ſunt Veterani: ſed ab his maxime, qui militiæ labore detinentur. Tibi ergo præſtas, quod parcis alteri: quando indemnitas prioris lucrum potius fit ſequentis.

* Ac. *excellere.*

Poſt palmam nemo dilatus eſt.

Votivum non poteſt dici, quod triſtis ſuſcipit.

* id eſt, *agentium in rebus.*

* *Anno Chriſti* 535.

* Gr. *ne.*

* Ac. *conſtringat.*

(*a*) Cave venales moras. Venalem dilationem ſupra hoc lib. epiſt. 7. Venalitas ſtudii, Majoriani Novell. 7. de bon. caduc. *Forn.*

EPISTOLA TRIGESIMA SEXTA.

* Anathollo Cancellario provinciæ Samnii Senator Præfectus Prætorio.

* Ed. *Anatholico.*

Decernit, ut ſeptingenti ſolidi dentur ei, qui laudabiliter Cornicularii eſt perfunctus officio; & ſuam ipſe integritatem commendat.

QUi laborioſas excubias, & officia magnæ ſedulitatis invenit, rationabiliter & temporis definita conſtituit; ut quod erat ſub vitæ termino poſitum, præmium non haberet incertum, Alioqui quis ſufficere, ſemper & ſpectare poſſet, cum ſe mortalibus lux ipſa ſubduceret? Qua de re ſub incerta vita, certa militia eſt. Nec habet, quod poſſit metuere, qui ad deſignatum tempus inoffenſe meruit pervenire. Aſtra ipſa, ut Aſtronomi volunt, licet aſſidua repetitione volvantur, curſus ſui definita cuſtodiunt. Nequit eſſe ambiguum, quod ſine proprio tenetur incluſum. Saturnus annis triginta conſtituta ſibi cœli ſpatia pervagatur. Stella Jovis duodecim annis attributam ſibi regionem illuſtrat. Martis ſidus, ignea celeritate raptatum, decem & octo menſibus deputata ſibi diſcurrit. Sol anni ſpatio Zodiaci circuli Signa prætervolat. Aſtrum Veneris menſibus quindecim ſpatia conceſſa tranſcendit. Mercurius, velocitate ſuccinctus, tredecim menſibus propoſita ſibi intervalla prætervehit. Luna, peculiari nobis vicinitate proximior, triginta diebus peragit, quod

Sub incerta vita, certa militia eſt.

Nequit eſſe ambiguum, quod ſine proprio tenetur incluſum.

anni ſpatio Sol aureus circumactus impleverit. Merito ergo laboris finem mortales inveniunt: quando, ut Philoſophi dicunt, & ipſa quæ deficere nequeunt niſi cum mundo, curſus ſui terminos rationabiliter acceperunt: hac tamen interveniente diſtantia, quod illa opus ſuum finiunt, ut ad principium redeant: humanum genus ideo militat, ut peractis ſudoribus conquieſcat. Et ideo illi qui inculpabiliter Cornicularii eſt perfunctus officio, ſeptingentos ſolidos, quos & longæva conſuetudo deputavit, per illam Indictionem de Samnii provincia ex illatione tertia ſine ambiguitate contrade; quia non poteſt dubitare de præmio, quem vera Principis commendat aſſertio. Præfuit enim cornibus Secretarii Prætoriani, unde ei nomen eſt derivatum: laudatis actionibus comprobatus: eo miniſtrante * caliculum, ſcripſimus inempti, quod magnis pretiis optabatur impleri: gratificati ſumus, cui leges faverunt: negavimus, cui juſtitia non promiſit. Nemo triſtis extitit de victoria ſua: quia ſalvis facultatibus obtinuit, quando ut fieret ſuperior, non redemit. Noſtis omne, quod loquimur; neque enim in cubiculis noſtris ſecretaria noſtra peracta ſunt. Quod egimus, cohortes noverunt. Fuimus nimirum ad nocendum privati, ad præſtandum Judices. Diſtrictio noſtra in verbis eſt habita; & in factis ſenſa benignitas. Iraſcebamur placati: minabamur innoxii; & ne potuiſſemus lædere, terrorem videbamur inferre. Habetis ut ſolebatis dicere, caſtiſſimum Judicem: relinquam vos integerrimos teſtes.

Humanum genus ideo militat, ut peractis ſudoribus conquieſcat.

* Gr. Cuj. Niv. & Ga. *calculum.*

EPISTOLA TRIGESIMA SEPTIMA.

Lucino Viro Clariſſimo, Cancellario Campaniæ Senator Præfectus Prætorio.

Statuit, ut Primiſcrinio, officio jam perfuncto, ſolidos ex canone provinciæ Campaniæ ſolemniter tribuat.

Bene antiqua moderatione proviſum eſt, ut laboris ſui pretia recipiant, qui publicis utilitatibus obſecundant; ne quis haberetur præteritus, qui probabili fuerat actione laudandus. Nam cui officio remuneratio ſolveretur, ſi Prætorianis laboribus præmia tardarentur? Quicquid enim pene in Repub. geritur, eorum ſtrenuitate completur; &, quod difficillimum ſerviendi genus eſt (ſic enim cogitur omnia implere, ut non permittatur excedere) exercitibus paret, armatis obtemperat; & inde reportat gratiam, ubi invenire poteſt alter offenſam. Quid publicas* rationes per difficiles minutias referamus eſſe collectas, quas magna ſubtilitate compoſitas & ab illis exigunt, quos offendere non præſumunt? Eorum eſt etiam ſudoribus applicandum, quod victuales expenſæ, longe quidem poſitæ, ſed tamquam in urbe Regia natæ, ſine querela Provincialium congregantur: quia dum ſuis temporibus aliquid apte quæritur, danti diſpendium non putatur. Actus ipſorum, noſtra gloria eſt, opinio temporum, virtus explicabilis juſſionum; & quicquid pro continendis omnibus gratificationis accipimus, eorum juſte proviſionibus applicamus. Splendeſcunt uſu ipſo laboribus attributi, qui reddunt homines ſemper inſtructos: labores, inquam, violenti magiſtri, ſolliciti pædagogi, per quos cautior quis efficitur, dum incurri pericula formidantur. Erudiatur quis forenſibus litteris; alter qualibet diſciplina doceatur: ille tamen inſtructior redditur, qui actu continuæ devotionis eruditur. Et ideo talibus cum honore ſolvendum eſt, quod merentur; ut & ſibi aliquando accipiat, qui ſemper Reipub. utilitatibus acquirebat. Quocirca illi Primiſcrinio, jam militiæ labore perfuncto, ex canone provinciæ Campaniæ, tertiæ illationis tot ſolidos ſolemniter te dare cenſemus; ut & ille juſtis laboribus perfruatur; & poſteri ejus exemplum liberæ famulationis accipiant, cum eum pro ſua fide bene habitum fuiſſe cognoſcunt.

* MS. Ac. *actiones.*

Labores reddunt homines ſemper inſtructos.

EPISTOLA TRIGESIMA OCTAVA.

Joanni Canonicario Thuſciæ Senator Præfectus Prætorio.

Deſcribit modum conficiendæ chartæ, necnon ejus utilitatem. Tum præcipit, ut cuidam præſcriptam pecuniæ ſummam e Thuſcia provincia deportatam largiatur.

Moderatrix rerum omnium diligenter* conſideravit Antiquitas; ut, quoniam erat plurimis per noſtra ſcrinia conſulendum, (a) copia non deeſſet procurata chartarum; quatenus cum Judices multis profutura decernerent, odioſas moras dulcia beneficia non haberent. Hoc munus ſupplicantibus datum eſt; ne avare conſtringerentur ad commodum, pro quibus a largitate publica conſtabat acceptum. Ademptus eſt impudentiſſimus exactionibus locus: ſpecialiter a damnis exemit, propter quos Principis humanitas dedit. Pulchrum plane opus Memphis ingenioſa concepit, ut univerſa ſcrinia veſtiret, quod unius loci labor elegans texuiſſet. Surgit Nilotica ſilva ſine ramis, nemus ſine frondibus, aquarum ſeges, paludum pulcra cæſaries, virgultis mollior, herbis durior, neſcio qua vacuitate plena, & plenitudine vacua, bibula teneritudine ſpongeum lignum: cui more pomi robur in cortice eſt, molities in medullis, proceritas levis, ſed ipſa ſe continens, fœdæ inundationis pulcherrimus fructus. Nam quid tale in qualibet cultura naſcitur, quam illud, ubi prudentum ſenſa ſervantur? Periclitabantur ante hoc dicta ſapientum, cogitata Majorum. Nam quemadmodum velociter potuiſſet ſcribi, quod repugnante duritia corticis vix poterat expediri; Ineptas nimirum moras calor animi ſuſtinebat; & cum differebantur verba, tepeſcere cogebantur ingenia. Hinc & Priſcorum opuſcula libros appellavit Antiquitas. Nam hodie quoque librum virentis ligni vocitamus exuvias. Erat indecorum, fateor, doctos ſermones committere tabulis impolitis; & in veternoſis ramalibus imprimere, quod ſenſualis poterat elegantia reperire. Gravatis manibus paucis memoriam commonebat? nec invitabatur plura dicere, cui ſe talis pagina videbatur offerre. Sed hoc primordiis conſentaneum fuit: quoniam (b) rude principium tale debuit habere commentum, quod provocaret ingenia ſequentium. Invitatrix pulchritudo chartarum affluenter dicitur, ubi exceptionis ſubtrahi materia non timetur. Hæc enim tergo niveo aperit eloquentibus campum, copioſa ſemper aſſiſtit; &, quo fiat habilis, in ſe revoluta colligitur, dum magnis tractatibus explicetur. Junctura ſine rimis, continuitas de minutiis, viſcera nivea virentium herbarum, ſcripturabilis facies, quæ nigredinem ſuſcipit ad decorem: ubi apicibus elevatis fœcundiſſima verborum * plantata ſeges fructum mentibus toties ſuaviſſimum reddit, quoties deſiderium lectoris invenerit: humanorum actuum ſervans fidele teſtimonium, præteritorum loquax, oblivionis inimica. Nam memoria noſtra etſi

* Ed. *deſideravit.*

* Grul. Cuj. Niv. & Ga. *plantatrix.*

cauſas retinet, verba commutat: illic autem ſecure reponitur, quod ſemper æqualiter audiatur. Quapropter deputatam ſummam tot ſolidorum de Thuſcia provincia illi ex illatione tertia te præbere cenſemus, * tertiam de decimæ Indictionis rationibus computandam; quatenus ſcrinium publicum integritatem fidei ſuæ laudabili debeat perpetuitate ſervare; quod defectum inter mortalia neſciens, annua cumulatione ſemper augeſcit: nova jugiter accipiens, & vetuſta cuſtodiens.

Gr. & Cuj. *tertia decima ...., imputandam.*

(*a*) Vide Iſidor. Etym. lib. 6. cap. 10. Ovid. lib. Metam. ubi de Daphne. S. Hieronym. ad Niceam. Alcim. Avit. pag. 31. & Caſſiod. in Præfat. lib. de Artib. *Juret.*
(*b*) Rude principium. Rudia eſſe rerum omnium principia probat Seneca Epiſt. 96. Ælianus Variarum Hiſtoriar. lib. 10. ubi de pictura. Et Apuleius lib. 1. Florid. Panegyr. Maximin. pag. 270. *Juret.*

EPISTOLA TRIGESIMA NONA.

Vitaliano Viro Clariſsimo, Cancellario Lucaniæ & Brutiorum Senator Præfectus Prætorio.

Jubet, ut aſſem publicum, quem Lucani & Brutii loco ſuum & boum ſingulis annis Urbi pendebant, ſolvendum curet. Tum recenſet bona, quibus patriam ſuam cumulaverat.

APparet quantus in Romana civitate fuerit populus, ut eum etiam de longinquis regionibus copia proviſa ſatiaret; quatenus circumjectæ provinciæ peregrinorum victui ſufficerent, cum illis ubertas advecta ſervaret. Nam quam brevi numero eſse poterat, qui mundi regimina poſsidebat? Teſtantur enim turbas civium ampliſsima ſpatia murorum, ſpectaculorum diſtenſus amplexus, mirabilis magnitudo thermarum, & illa univerſitas molarum, quam ſpecialiter contributam conſtat ad victum. Hoc enim inſtrumentum, niſi fuerit uſuale, neceſſarium non habetur: quando nec ornatui poteſt proficere, nec parti aliæ convenire. Denique hæc, quaſi veſtimenta pretioſa corporum, ita ſunt indicia civitatum: dum nullus acquieſcit ſuperflua facere, quæ ſe novit magnis pretiis explicare. Hinc enim fuit, ut montuoſa Lucania ſues penderet: hinc ut Brutii boum pecus indigena ubertate præſtarent. Fuit nimirum utrumque mirabile; ut & provinciæ tantæ civitati ſufficerent, & ſic ampla civitas earum beneficiis victualium indigentiam non haberet. Erat quidem illis glorioſum, Romam paſcere: ſed quanto diſpendio videbatur poſse conſtare, adducere tam multis itineribus, quæ darentur ad pondus: dum quæ probantur decreſcere, nullus poterat imputare? Redactum eſt ad pretium, ubi pati non poterat detrimentum, quod nec itineribus imminuitur, nec laboribus ſauciatur. Intelligant provinciæ bona ſua. Nam ſi antiqui eorum fuerunt ad diſpendia devoti; cur iſti non ſint ad compendia ſolvenda munifici? Et ideo ambos titulos in aſſem publicum jam redactos diligentia tua ſtatutis illationibus procuravit: ne meis temporibus negligentes eſse videantur, qui alienis dignitatibus laudabili integritate paruerunt. Nam licet & alias provincias ſtuduerim reficere: nihil tamen in * aliis actum eſt, quod voluerim vindicare. Senſerunt me Judicem ſuum, & quibus privatus ab avis, ataviſque profui, vivacius niſus ſum meis faſcibus adjuvare; ut me agnoſcerent retinere affectum patriæ, quos in meis provectibus ſentiebam propenſa exultatione gaudere. Pareant ergo non compulſione aliqua, ſed amore: quando & hanc ſummam illis minui, quæ ſolebat offerri. Nam cum mille ducenti ſolidi annuis præſtationibus ſolverentur, ad mille eos Regia largitate revocavi; ut exultarent gaudiorum crementis de oneribus imminutis.

Romana urbis laus.

*MS. & Ac. *muneribus.*

* Ac. & Cor. Gam. *illis.*

Lucania & Brutii patria Caſſiodorii.

XL.

(*a*) INDULGENTIA.

Senator multos in carceribus detentos pietate ductus liberat.

QUamvis nomen ipſum Judicis dicatum videatur eſſe juſtitiæ; & totius anni orbitam æquitatis jubeamur ambulare veſtigiis: his tamen diebus in domicilium pietatis jure deflectimus; ut ad Redemptorem omnium remiſsionis itinere pervenire poſsimus. Ex hac enim virtute ſuaviſsimos fructus legimus, & remittendo aliis nobis parcimus. Nam (*b*) qui periculoſe juſti ſumus, ſecuritate ſemper ignoſcimus. Quapropter pœnas abdicamus, tormenta damnamus, & tunc vere Judices ſumus. Macte Indulgentia quæ ſolvis & præſul es. Tu patrona humani generis: tu afflictis rebus * medica ſingularis. Quis tuo non egeat munere, cum ſit peccare commune? Ab univerſis neceſsario peteris: quando ſub te ſpes vitæ ſumitur, quæ ſub juſtitia non habetur. Nam dum tribus aliis ſororibus cœleſti gratia perfruaris, & amabili amplexatione nectamini, omnes tibi (quamvis & ipſæ virtutes ſint) honorabiliter cedunt: quando te humano generi ſalutiferam eſse cognoſcunt. Sed quid tantum de terrena converſatione dicamus? Pietas eſt, quæ regit & cælos. O ſi tecum liceret longis temporibus habitare! Totus excluderetur reatus; & parcendo fieret, ut * Parcæ tollerentur. Sed providentiſsime tanta res, ſacris ſolum temporibus videtur eſſe conceſsa; ut gratius mundus acciperet, unde pro rerum novitate gauderet. Quapropter abſtine noxiam lictor ſecurim, cui licet impune facere, quod in aliis cognoſceris vindicare: ama pauliſper ferrum ſplendidum, non cruentum. Catenas tuas lacrymis madidas felicior rubigo ſuſcipiat: illud potius recondé, quod ſolebat includere. Auditoria feralium vocum meliore ſorte muteſcant. Sic revera nomen cuſtodis, ſine mortibus alienis. Quid ſemper Inferis laboras? Aliquando & Superis milita. Otium tibi clemens actus indicit. Qui juſtitiæ inexorabili excubat, neceſse eſt, ut eum pietas benigna diſcingat. Et ideo (*c*) cella gemituum, triſtitiæ domus, apud Superos Plutonis hoſpitium, locus perpetua nocte cæcatus, tandem infuſione lucis albeſcat; in quo unum tormentum ſuſtinet reus, qui antequam incurrat necis exitus, a Supernis probatur abſciſsus. Primum pedor ille, collega catenarum, abominabili mœrore diſcruciat: auditum alieni gemitus, & lamenta conturbant: guſtum jejunia longa debilitant: tactum pondera prementia defatigant: lumina diutinis tenebris obtuſa torpeſcunt. Non eſt unum clauſis exitium: multifaria morte perimitur, qui carceris ſquallore torquetur. Nunc ergo reos de Averno tuo victuros emitte: redeant ad Superos, qui ex magna parte ad Inferos pertulerunt: atria tua vacuitatibus impleantur. Locus ille perennium lacrymarum quondam triſtes incolas perdat. Non ſunt inde, qui læti ſunt: qui tunc profecto habebit gratiam, ſi deſertus appareat. Exite incluſi, vicina morte

Pietatis encomium.

Ed. *medicina*

* Alii, *parco tolleretur.*

Carceris definitiones & tormenta.

Multifaria morte perimitur, qui carceris ſqualore torquetur.

ſemper pallentes: redite ad lucem, quos caligantes tenebræ poſſidebant: nihil amplius optata morte paſſuri, niſi quod adhuc poteratis occidi. Sed vos, qui nulla debetis ambitione jam decipi, delicta relinquite cum catenis, dierum beneficiis abſoluti. Vivite nunc honeſte, qui didiciſtis ſuperſtites mori. Cognoſcite, quam beneficialis ſit bona converſatio; altera contulit teterrimum carcerem: hæc novit ſplendidam tribuere libertatem; iſta præſtabit, ut velitis vivere: illa dedit, ut eligeretis jam perire. Si leges aſtringunt, ulterius vos nullus includit. Secreta paveſcite: ad forum ſine trepidatione venite. Illa juſte refugitis, per quæ triſtia pertuliſtis. Mirentur vos liberos, qui viderunt reos. Odiſſe debetis, quod vos tradidit neci. Pecora ipſa vitare norunt, quæ ſe læſiſse cognoſcunt; itinera illa non repetunt, ubi in foveam corruerunt. Tenaces laqueos avis capta declinat: hærentem viſcum alis ſuſpecta non inſidet. Piſceus lupus arenis ſe mollibus, ut plumbati lini inſidias evadat, immergit: cujus ut ſuperducta retia ejus tergum fruſtra diraſerint, alacer in undas exilit, & vitati periculi gaudia liberatus agnoſcit. Scarus eſca pellectus, cum junceum carcerem cœperit introire, mox ut ad ſe exitium ſuum invitatum fuiſse cognoverit, in caudam labitur, paulatim ſe ab anguſto ſubducens. Quem ſi alter ejuſdem generis cognoverit irretitum, extrema ejus mordicus trahit; ut qui ſibi captus non poteſt ſubvenire, alterius ſolatio probetur evadere. Sic & Sauri argutum piſcium genus, a velocitate nominati, cum ſe in inſidias nexuoſas impulerint, quaſi quibuſdam funibus æquabiliter illigati, totis niſibus trahentes retrorſum, ſocios conantur liberare captivos. Plura ſunt, ſi talia perquirantur. Omnia enim, quæ poſsunt habere contraria, facilis caſus abſumeret, ſi curam ſalutis propriæ non haberent. Ad te clauſtrorum magiſtrum verba revocemus. Patere pœnale ſecretarium tuum innocenter eſse ſecretum. Torqueris quidem, quod nullus affligitur: a communibus gaudiis mœſtus exciperis; dum tibi ſoli non parcitur venia generali, lividæ invidiæ comparandus. Suſtine de omnium ſecuritate jacturam, qui habuiſti de multorum afflictione lætitiam. Sed ut tuos quoque gemitus conſolemur, illos tibi tantummodo vendica, quos lex pietatis gratia non relaxat: ne cum truculentis parceret, aſperrima facinora levigaret. Solvamus ergo cuncta, ſæcularibus actibus implicati. Patitur omnis homo periculoſos nexus, quos feſtinet evadere. Clauſtra reos dimittant: nos vincula improbæ cogitationis abſolvant.

Pecora vitare norunt, quæ ſe læſiſſe cognoſcunt.

Patitur omnis homo periculoſos nexus.

(*a*) Indulgentia. Exſtat Cod. Theod. lib. 9. tit. 39. de indulgentiis. Hic autem propter ſancti Paſchatis diei lætitiam, & l. 3. 4. 6. Cod. Theod. religio anniverſariæ obſecrationis vocatur, l. 7. Et ob Rempub. tyrannide liberatam, l. ult. ſed & ob partum Criſpi & Helenæ Conſtantinus indulſit, l. 1. eod. tit. *Forn.*

(*b*) Qui periculoſe juſti ſumus, ſub ſecuritate ſemper ignoſcimus. Ait Plutarchus juſtitiam virginem incorruptam, pudicam ſeu verecundam, temperantem ac utilem eſſe oportere. Præterea juſtitiæ comitem pudicitiam aſſignat Juven. lib. 2. Satyr. Hoc eſt verecundiam, quaſi timere debeat Princeps, qui juſtus eſt & politicus, non ut accipiat, ſed ut inferat aliquod ſubditis malum, incommodum, injuriam. Verecundia itaque juſtitiæ comes dicitur, quaſi vereri ac metuere Principem oporteat, ne cui ſubditorum temere falſa ex cauſa, & contra jus pœnam infligat; præſertim cum ſub ſecuritate etiam ignoſcatur, & juſtus eſſe niſi periculoſe nemo poſſit. *Broſſ.*

(*c*) Cella gemituum, &c. Carcer in media primum urbe, foro imminens ædificatus eſt, ut teſtatur Livius: in quo barathrum fuit, quo ad ultimum ſupplicium ſontes damnati detrudebantur, quod Tullianum nuncupabatur: qua de re vide Dion. lib. 46. Eſt locus, inquit Saluſtius, in carcere, qui Tullianus appellatur, ubi paululum aſcenderis, ad lævam circiter 12. pedes humi depreſſus, eum muniunt undique parietes; atque inſuper camera lapideis fornicibus juncta, ſed inculta tenebris, odore fœda, atque terribilis ejus facies eſt. *Broſſ.*

(*d*) Tactum pondera. De his lib. 3. C. Theod. de Exact. & apud Aul. Gel. lib. 20. c. 1. Alia erant pondera lapidum, quibus aggravati Martyres erant, ut ait Baron. in diem 16. Sept. in Martyr. Rom. *Juret.*

MAGNI AURELII CASSIODORII SENATORIS VARIARUM

LIBER DUODECIMUS.

EPISTOLA PRIMA.

Diverſis Cancellariis provinciarum ſingularum Senator Præfectus Prætorio.

Electis a Præfecto Prætorio Cancellariis, & in diverſas provincias miſſis ſalutaria monita ad munus bene gerendum, & præcipue ad avaritiam fugiendam traduntur.

NEſcio quis magnus eſſe creditur, qui de penetralibus Judicis deſtinatur: quoniam, tanto plus æſtimatur quis amare juſtitiam, quanto ab illo frequentius conſtat auditam. Per milites ſuos Judex intelligitur; & ſicut (a) diſcipuli magiſtri ſcientiam produnt: ſic nos obſequentium mores aperiunt. Præceps non putatur obſervaſſe moderato: avarus paruiſse non advertitur continenti: ſtultus prudentibns ſerviiſſe non creditur. Periclitamur, fateor, in actionibus veſtris, ſi vos mala intentione tractetis; &, quod nulli accidit veſtrum, alienum vitium, noſtrum celebratur opprobrium. Suſtinemus tales caſus, quales nos in alios judicare non poſſumus; & lex, qua fruuntur cuncti, in nobis non poteſt cuſtodiri. Sed habcmus iterum ex alia parte ſolatium, quod veſtra bona noſtra creduntur eſſe mandata; & nobis otioſis acquiritur, quicquid gloriæ veſtris laboribus expeditur. Si te enim aliquis ſapienter agere videat, ſtatim famam tui præceptoris exaltat: dum tale inſtitutum fuiſse creditur, qualia geſta nihilominus ſentiuntur. Una eſt ſententia plebis, tales eſſe Judices, quales nos contigerit approbari. Et ideo magnopere cavendum eſt, ne ille de vobis incipiat judicare, cujus vos opinionem contigerit ante laceraſse. Ulciſcitur pœnis quod miſiſtis in fabulis; * & tormentis veſtris compenſat, quod populus vulneratus exaggerat. Quam periculoſum eſt pati Judicem rationabiliter iratum; & illum de fortunis tuis decernere, quem te conſtat graviter irritaſse? Quapropter ſtude magis, ut noſtra potius voce lauderis: quia ſicut te poteſt Judicis vel ſermo deprimere: ita proſperrima ſententia ſublevare. Perge igitur per illam Indictionem, juvante Deo, ad illam provinciam, Cancellorum pompa decoratus, & glorioſa gravitate præcinctus. Abſens cogita præſentis pudorem. Nam quid debeas tentare * vile, qui militas ſub honore? Faſces tibi Judicum parent; & dum juſsa Prætorianæ ſedis portare crederis, ipſam quodammodo poteſtatem reverendus aſſumis. Edicta noſtra * tu primus obſerva: oſtende bonam te intendentibus viam. Nam cujus eſt Judicis cuſtodire mandata, ſi milites videantur negligere conſtituta? Reginam illam procacium vitiorum avaritiam fuge, cui cuncta crimina deteſtabili devotione famulantur: quæ dum pectus hominis ingreſſa fuerit, gregatim quoque maleficas cohortes admittit. Ferri non poteſt recepta: quia neſcit eſse ſolitaria. Agmen habet blandiſſimum; arma ſuſcipit ex talentis; & per dulcedinem ſuperat, quos amara deceptione captivat. Proinde ad utilitates publicas eſto ſolicitus: injuncta morali compulſione procura. Plus agit inculcator rationis, quam poſſit exercere terribilis. Perſona tua refugium ſit oppreſſo, infirmi defenſio, præſidium aliqua calamitate concluſo. Sic enim proprie noſtros Cancellos agitis, ſi læſorum impia clauſtra ſolvatis.

Per milites ſuos Judex intelligitur.

* *Ac. ut tormentis noſtris compeſcat. Quam periculoſum eſt pati Judicem rationabiliter iratum.*

* *Cor. Gam. vides.*

Ed. imprimis

Avaritia regina procacium vitiorum.

Plus agit inculcator rationis, quam poſſit exercere terribilis.

(a) Et ſicut diſcipuli magiſtri ſcientiam produnt; In hanc rem belle Salvianus de Provid. Dei pag. 97. Ennodius pag. 327. *Juret.*

EPISTOLA SECUNDA.

Univerſis Judicibus provinciarum Senator Præfectus Prætorio.

Invitat Judices ad ſui ipſius imitationem. Tum præcipit, & Poſſeſſorem admoneant, ut tributa Indictionis 13. devota mente, temporibuſque ſtatutis perſolvantur; & fidelem expenſarum notitiam ad ſcrinia Prætoriana dirigant.

GRatias Divinitati refero: quia & Provinciales fecerunt, quæ monui; & ego complevi omnia, quæ promiſi. Nam nec me ſenſit quiſquam aliqua venalitate pollutum: nec ego pertuli Tributarios indevotos. Habemus utrique, quod in nobis diligere debeamus; illi repererunt affectuoſos Judices: nos acquiſivimus integerrimos præcones. Agamus itaque, Deo præſtante, quod cœpimus. Poſſeſſor mihi publicas pecunias libens inferat: ego illi in conventus juſsitiæ tributa perſolvam. Vobis autem commode repetitur, quod veraciter actum eſse ſentitur: quando de rebus præteritis ſpes magna redditur in futuris. Probaſtis enim, quia nullum coegimus dare, quod non debuiſset offerre. Non publicis, non privatis a me quiſquam damnis afflictus eſt. Diſcuſsorum terrores fecimus ignorari. Nec extraordinaria quæſivimus, qui cuncta geri legibus optabamus. Sed nec vos ſitis in ea parte diſsimiles. Præſules imitatores eſse dignitatis noſtræ, jura voluerunt: quibus pene eamdem, quam nobis, juriſdictionem per provincias contulerunt. Nullum repudiat ſequenda juſtitia, omnes clarificat, quos ſui participatione ſublimat: minorem ſe ille ſolus facit, qui ab ipſa diſceſsit. Cur accipiendi vota ſectemur? Nullam

De rebus præteritis ſpes magna redditur in futuris.

Nullum repudiat ſequenda juſtitia.

gloriam recipit, qui dives vocatur: contra omni laude decoratur, qui juſtus edicitur. Deſideremus potius, quod nos pretioſiores locupletibus facit. Faſces accipimus, ut graves eſſe debeamus. Tribunalia conſcendimus, ut morum gradibus evehamur. Nil vile, nil cupidum Judices decet. Claras enim ſuas maculas reddunt, ſi illi ad quos multi reſpiciunt, aliqua reprehenſione ſordeſcunt. Aliqui expedit non videri, quam cunctorum irriſione ſignari. Omnes ergo, qui * gremiorum celſa petimus, vitiorum humilia deſeramus. Sit in nobis frons libera, ut aliorum poſſimus emendare peccata. Æquat crimen omne, quos inquinat; & ideo diſſimilis ab accuſato debet eſſe, qui judicat. Hæc nos annuo ſermone convenit loqui: quia bonarum rerum nulla ſatietas eſt. Fateor aviditatem deſiderii mei: (a) cupio me vobiſcum velle prædicari. Veniamus nunc ad conſueta: quæ ideo debent ſuſcipi grata, quia probantur eſſe ſolemnia. Quapropter, quod feliciter dictum ſit, te officiumque tuum, cum Dei juvamine, poſſeſſorem præcipimus admonere, ut tributa * Indictionis tertiæ decimæ devota mente perſolvant; quatenus trinæ illationis moderamine cuſtodito, debitam Reipub. inferant functionem. Tempora exactionum ſtatuta ſerventur: ita tamen, ut nullus ſub immaturæ compulſionis injuria ſe ingemiſcat exactum; nec iterum ſub turpi venalitate induciarum largitas damnoſa præbeatur. Dilatio enim tributi major fit cauſa diſpendii: quando irrite ſuſpenditur, quod nullis protractionibus evitatur. (b) Expenſarum fidelem notitiam, quaternis menſibus comprehenſam, conſuetudine cuſtodita, ad ſcrinia noſtra dirigere maturabis; ut totius erroris deterſa caligine, publici ratiocinii poſſit claritas apparere. Nam ſi aliter facias, te damna reſpiciunt, quæ per neglectum tuum publicis utilitatibus ingeruntur. Et ut facilius poſſis, Deo auxiliante, quæ ſunt ſtatuta perficere, illum, atque illum ſedis noſtræ milites tibi Officioque veſtro conſuetudinarie præcipimus imminere; quatenus ordinatio noſtra inculpabiliter ſortiatur effectum. Cave ergo, ne te imparem noſtris præſtes admonitis: quia nimis fœdum eſt, ut a quo laudanda repoſcimus, reſecanda potius approbemus.

Omni laude decoratur, qui juſtus edicitur.

Nil vile, nil cupidum Judices decet.

** Ed. præmiorum.*

Diſſimilis ab accuſato debet eſſe, qui judicat.

** Anno Chriſti 535.*

Dilatio tributi major fit cauſa diſpendii.

(a) Cupio me vobiſcum velle prædicari. Vide Plinium in Panegyr. pag. 357. Vota, quæ ſemper &c. *Jur.*

(b) Expenſarum fidelem notitiam quaternis menſibus. Hinc quadrimenſtrui Breves, qui de ſingulis penſionibus conficiuntur a Chartulariis, & ad Officium Palatinum aut Præfectum Prætorio tranſmittuntur. Conſtat enim tribus penſionibus anni cujuſque indictiones ſolvi. l. ult. C. de annon. & trib. l. 15. & 16. C. Theod. eod. tit. & inde ſingularum penſionum Breves quadrimenſtrui ſunt, ut hoc loco videre eſt. Hæc autem authoris verba Accurſius uſurpavit in l. 1. C. de apochis publicis: & Majorianus Novella de ind. rel. *Braſſ.*

EPISTOLA TERTIA.

Univerſis Sajonibus, qui ſunt Cancellariis deputati, Senator Præfectus Prætorio.

Quomodo Sajones Cancellariis deputatos officio ſuo fungi oporteat, admonet.

OPortet quidem cuncta ſub tranquillitate peragi, quemadmodum poſſit bonis moribus convenire. Sed tanta eſt in Reipub. de morum varietate diverſitas, ut nemo valeat leges defendere, niſi terror videatur aliqua temperare. Ægris non una cauſa ſalutis eſt; alter cibis reficitur: alter per abſtinentiæ beneficia tenuatur; hic lavacra mollia: ille ferrum quærit ad vulnera; & varium poſcit remedium diverſa qualitas paſſionum: ſic qui populis præeſſe cognoſcitur, non uno conſilio * præditus invenitur. Feroces diſtrictione premendi ſunt, manſueti civiliter admonendi: doloſi caute, ſimplices ſub lenitate tractandi ſunt. Et ideo ubique probatur eſſe neceſſaria prudentia: quoniam rebus omnibus adhibere videtur accomoda. Quapropter devotionem tuam ſolatiis illius viri clariſsimi Cancellarii noſtri ſolemni ore deputamus; ut contra nullum alium erigaris, niſi qui legibus parere deſpexerit. Ad forum trahe, qui juſta non recipit: ſub continentia iraſcere, ſub maturitate diſtringe. Timeri te amplius volumus, quam probari: quia maxime illud vigori tuo reputabitur, ſi nullius præſumptione peccetur. Cogitetur præ omnibus pecuniæ publicæ fidelis exactio. Sit tuum commodum contemptus alienus. Coactus faciat, qui juſta ſponte complere neglexerit. Cauſis tantum te delegatis impende. Si præcepta ſequeris, devia non requiris. Caret culpa, qui imperata perfecerit. In executore illud eſt peſſimum, ſi Judicis relinquat arbitrium. Non inde jacteris, quod tibi non poteſt obviari: nec aſſumere ſuperbiam velis, quia te multorum humilitas pertimeſcit. Viri fortes ſemper in pace modeſti ſunt: & juſtitiam nimis diligunt, qui frequenter prælia tractaverunt. Quam gratum eſt, ſi inter parentes reverſus, querelarum non reportes opprobrium: ſed ita te cognoſcant egiſſe, quemadmodum diligentes probantur optare? Nos etiam gratanter excipimus cum laude venientem; & otio vacare non ſinimus, quem probabiliter egiſſe ſentimus. His etiam & rerum Dominus majora credit, quos bona conſcientia utilitates ſuas egiſſe probaverit. Quanta ſunt, quæ poſſunt tollere ſapientes? Nemo amplius acquirit, quam qui ſe bona converſatione tractaverit.

Ægris non una cauſa ſalutis.

Qui populis præeſſe cognoſcitur, non uno conſilio præditus invenitur.

** MS. præditurus.*

Prudentia ubique probatur eſſe neceſſaria.

Caret culpa, qui imperata perfecerit.

Viri fortes ſemper in pace modeſti ſunt.

Nemo amplius acquirit, quã qui ſe bona cõverſatione tractaverit.

EPISTOLA QUARTA.

Canonicario Venetiarum Senator Præfectus Prætorio.

Jubet, ut piſces exquiſitos, & vinum Acinaticium, quod pluribus laudatur, menſæ Regis provideat.

MEnſæ Regalis apparatus ditiſſimus, non parvus Reipub. probatur ornatus: quia tanta Dominus poſſidere creditur, quantis novitatibus epulatur. Privati eſt habere, quod locus continet: in Principali convivio hoc profecto decet exquiri, quod viſum debeat admirari. Deſtinet carpam Danubius, a Rheno veniat anchorago, exormiſton Sicula quibuslibet laboribus offeratur, Brutiorum mare dulces mittat acernias, ſapori piſces de diverſis finibus afferantur. Sic decet Regem paſcere, ut a Legatis gentium credatur pene omnia poſſidere. Et ideo procuranda ſunt vina, quæ ſingulariter fœcunda nutrit Italia: ne qui externa debemus appetere, videamur propria non quæſiiſſe. Comitis itaque Patrimonii relatione declaratum eſt, acinaticium, cui nomen ex acino eſt, entheeis aulicis fuiſſe tenuatum. Et quia cunctæ * dignitates invicem ſibi debent neceſſaria miniſtrare, quæ probantur ad rerum Dominos pertinere, ad poſſeſſores Veronenſes, ubi ejus rei cura præcipua eſt, vos jubemus accedere; quatenus accepto pretio competenti, nullus tardet vendere, quod Principali gratiæ

Menſa Regalis apparatus ditiſſimus, non parvus Reipub. probatur ornatus, & quare.

Vinum acinaticium laudatur.

** Ac. civitates.*

gratiæ deberet offerre. Digna plane ſpecies, de qua ſe jactet Italia. Nam licet ingenioſa Græcia multifaria ſe diligentiæ ſubtilitate commendet, & (*a*) vina ſua aut odoribus condiat, aut marinis permixtionibus inſaporet: ſub tanta tamen exquiſitione reperitur ſimile nil habere. Hoc eſt enim merum & colore regium, & ſapore præcipuum; ut blattam aut ipſius putes fontibus tingi, aut liquores ejus a purpura credantur expreſſi. Dulcedo illic ineffabili ſuavitate ſentitur: ſtipſis neſcio qua firmitate roboratur: tactus ejus denſitate pingueſcit; ut dicas eſſe aut carneum liquorem, aut edibilem potionem. Libet referre, quam ſingularis eſſe videatur ejus collectio. Autumno lecta de vineis in pergulis domeſticis uva reſupina ſuſpenditur, ſervatur in vaſis ſuis, thecis naturalibus cuſtoditur. Rigeſcit, non liqueſcit ex ſenio: tunc ſatuos humores exſudans, magna ſuavitate dulceſcit. Trahitur ad menſem Decembrem, donec fluxum ejus hyemis tempus aperiat; miroque modo incipit eſſe novum, quando cellis omnibus reperitur antiquum. Hyemale muſtum, uvarum frigidus ſanguis, in rigore vindemia, cruentus liquor, purpura potabilis, violeum nectar: deſervet primum in origine ſua; & cum potuerit adoleſcere, perpetuam incipit habere novitatem. Non calcibus injurioſe tunditur, nec aliqua ſordium admixtione fuſcatur: ſed quemadmodum decet, nobilitas tanta provocatur. Defluit, dum aqua dureſcit: fœcunda eſt, cum omnis agrorum fructus abſcedit, diſtillat gemmis comparem liquorem: jucundum neſcio quid illacrymat; & præter quod ejus delectat dulcedo, in aſpectu ſingularis ejus eſt pulchritudo. Hoc quantocius perquiſitum, & competentibus pretiis aggregatum, Chartariis, qui in rem directi ſunt, tradite deferendum. Nec illud negligendum putetis, quod lacteo poculo reluceſcit: quando plus eſt mirabile, quod potueritis difficilius invenire. Albedo ibi decora eſt, & ſerena puritas; ut illud de roſis, hoc credatur natum eſſe de liliis. Colore quidem extraneum, ſed ſapore germanum eſt: aſpectus diſpar, & ſimilis in utroque ſuavitas. Nam quod acute ſapit, quod cito reficit, commune illis intelligitur: ſed magna eſt diſtantia, quæ videtur. Iſtud intueris rubore lætum: illud conſpicis candore feſtivum. Et ideo procuratio eorum debet eſſe celerrima: quando in ambobus eſſe cognoſcitur, quod pariter * expectatur.

* Ed. *expetatur*.

(*a*) Vina ſua aut odoribus condiat. Notandum hic eſt Veteres frequenter uſos fuiſſe vino odoribus condito, teſte Athenæo lib. 2. cap. 1. Ælian. lib. 12. hiſt. Eunap. Sardian. in Jamblico. & Arnob. lib. 5. *Broſſ.*

EPISTOLA QUINTA.

* Valeriano Viro Sublimi Senator Præfectus Prætorio.

* MS. A. *Valerio*.

Significat Regem pretia rerum in Lucania, Brutiorumque agris ob illatam ab exercitu injuriam minuiſſe. Tum jubet, ut populi a Judicibus, a Ducibus milites in officio contineantur. Denique vetat, quominus ulla domus, ne ſua quidem aut Regia, ab alendis copiis eximatur.

Qui omnibus præeſſe cognoſcitur, cunctis impendere profutura cenſetur.

GEneraliter quidem ampliſſimum cognitorem decet beneficia dilatare: quoniam qui omnibus præeſſe cognoſcitur, cunctis impendere profutura cenſetur. Sed gratificante natura illis amplius debemus, qui nobis aliqua proximitate junguntur: dum quoddam genus recti videatur eſſe propoſiti, ab æqualitate diſcedi. Nam modeſtiam collegis impendimus: reverentiam patribus exhibemus: civibus debemus communem gratiam, ſed affectum filiis ſingularem; & tanta neceſſitudinum vis eſt, ut nullus ſe contemptum dijudicet, ſi ſibi aliena pignora prælata eſſe cognoſcit. Et ideo non eſt aliquid injuſtum, de patria plus eſſe ſollicitum, eo præſertim tempore, cum ejus videamur periculis ſubvenire. Plus enim eos diligere credimus, quos eripere feſtinamus. Veniens itaque numeroſus exercitus, qui ad defenſionem Reipub. noſcitur deſtinatus, Lucaniæ, Brutiorumque dicitur culta vaſtaſſe, & abundantiam regionum ſtudio tenuaſſe rapinarum. Sed quoniam & illis dare, & iſtis ſumere pro temporis qualitate neceſſe eſt; pretia, quæ antiquus ordo conſtituit, ex juſſione rerum Domini cognoſcite temperata; ut multo arctius, quam vendere ſolebatis, in aſſem publicum præbita debeant imputari; quatenus nec poſſeſſor diſpendia, nec exercitus laborans ſuſtinere poſſit inopiam. Nolite igitur eſſe ſolliciti. Evaſiſtis exigentium manus: tributa vobis præſens adimit apparatus. Sed quo facilius inſtrueretur veſtra notitia, imputationum ſummas infraſcriptis Brevibus credidimus exprimendas; ut nemo vobis vendat beneficium, quod publica noſcitis largitate collatum. Continete ergo poſſeſſorum intemperantes motus. Ament quieta, quos nullus ad incerta præcipitat. Dum belligerat Gothorum exercitus, ſit in pace Romanus. Felicium votum eſt, quod jubetur. Ne ruſtici, agreſte hominum genus, dum laborandi tædia fugiunt, illicitis auſibus ceſſerantur; & contra vos incipiant erigi, quos vix poteratis in pace moderari. Quapropter ex Regia juſſione ſingulos conductores maſſarum, & poſſeſſores validos admonete, ut nullam contrahant in concertatione barbariem: ne non tantum feſtinent bellis prodeſſe, quantum quiete confundere. Arripiant ferrum, ſed unde agros excolant: ſumant cuſpides, boum ſtimulos, non ſuroris. Defenſorum maxima laus eſt, ſi cum illi videantur prædictas regiones protegere: iſti non deſinant patrioticas poſſeſſiones excolere. Sit Judicibus vigor ex legibus: ſubſellia non deſinant jura malis moribus intonare. Timeat latro judicium, quod ſemper expavit. Adulter (*a*) gremium Judicis intremiſcat. Falſarius vocem præconis exhorreat. Fur fora non rideat: quia tunc libertas gaudet, ſi talia non lætentur. Sic enim proſperrime geri non ſentietis bellum, ſi vobis ſit communiter de civilitate conſilium. Nullus opprimat indigentem: invadite pervaſores: inſequimini perſequentes. Eſt vobis competens pugna civilis. Omnia pacata vos redditis, ſi duces ſcelerum comprimatis. In annonis vero reputandis eſto ſollicitus: ne aliquem cujuſquam poſſit fraudare verſutia. Rectoribus autem exercitus a rerum Dominis ſub mea præſentia cognoſcite delegatum; ut dum a vobis neceſſario fuerint commoniti, gravatis per injuriam debeat ſubveniri. Cuſtodiant nihilominus diſciplinam, unde robuſtius armatur ſemper exercitus. Additum eſt etiam beneficii genus, ut a præſenti devotione præceptis Regis nec divina domus videatur excepta; ſed totum communiter ſuſtineatur, quod pro generalitate cenſetur. Nunc ergo cum omnibus fratribus veſtris ſtudioſe conſurgite, & ſub omni cautela neceſſaria providete; ut proſit revera nobiliſſimæ patriæ talia volumina prætuliſſe. Quieta enim regere, & ex uſu adminiſtrare provincias,

Non eſt aliquid injuſtum de patria plus eſſe ſollicitum

Omnia pacata Judices reddunt, ſi duces ſcelerũ comprimant.

Diſciplina robuſtius ſemper armatur exercitus.

homines vel mediocres intelligentiæ poſſunt: ſed hoc opus, hic labor eſt, illud magis regere, quod ſe relictum non poteſt continere. Ceſſat enim nautarum in tranquillitate peritia; nec nomen præſtat artifici, niſi fuerit vis magna periculi. Habetis ergo tempus, ubi & famam ſapientum poſſitis acquirere, & in omni parte vos laudabiliter, juvante Domino, cuſtodire. Meos autem ultra cæteros minime commendo: quia omnibus hoc cupimus accidere, quod noſtris * laribus deſideramus evenire. Mihi enim propria cura dilapſa eſt, poſtquam generalem cœpi cogitare cuſtodiam. Opto meis bonum, ſed quod poſſit eſſe commune: quia magnæ injuſtitiæ genus eſt, aliud ſibi Judicem velle, quam poteſt generalitas ſuſtinere.

Non præſtat nomen artifici, niſi fuerit magna vis periculi.

* Ed. *laboribus*.

Magna injuſtitiæ genus eſt, aliud ſibi Judicem velle quam poteſt generalitas ſuſtinere.

(*a*) Gremium Judicis. Juret. putat legendum genium, ut lib. 1. Ep. 4. licet dixerit gremium Curiæ lib. 11. Ep. 13.

Hac formula tributum remittitur ob tranſitum militum, quem innocentem eſſe debere conſtituitur Novell. 130. ut ob eamdem cauſam privatis conductoribus cenſiones jure noſtro remittuntur, l. 15. ex conducto §. ſi exercitus præteriens. D. locat. & cond. ſup. lib. 5. epiſt. 26. *Forn.*

EPISTOLA SEXTA.

Univerſis Præfecturæ titulos adminiſtrantibus Senator Præfectus Prætorio.

Minatur pœnas Judicibus iniquis; & hortatur bonos, ut publicis utilitatibus indefeſſi conſulant.

QUamvis abunde ſufficiant, quæ rerum Domini ingenita pietate præceperunt: interminationes tamen importunis & fatuis adhibita diſtrictione geminamus; ut qui nequeunt erubeſcere, ſaltem ſe contineant per timorem. Quis enim de ſua præſumptione gratuletur, quando famam perditurus eſt, qui interdicta tentaverit? * Retundatur ambitio cœca cupientium: proterva refrænetur audacia: qui lucrum de malo quærit, pœna propoſita terreatur: qui honorem per nefanda deſiderat, amiſſa potius opinione turbetur. Additur etiam, quod noſtris temporibus ſceleratæ pecuniæ non valebunt; nec culpam ſuam redimit, qui reum ſe eſſe cognoſcit. Iniquis fraudibus non patebit occaſio: perſequimur, non vendimus excedentes. Ubi jam male capientes ſpem habebitis: quando vobis & rerum Domini, & veſtri Judices comminantur? Vos tamen, quos ad publicas adminiſtrationes pervenire noſtra fecit electio, de actionum honeſtate confidite: quia vos nulla venalitas excludit, ſi probitas continuerit actionis. Publicis utilitatibus ſervite fixi: quando vos nulla privata damna concutient. Reddite hanc viciſſitudinem judicio meo; ut qui vos nullo proprio ſuffragio gravari feci, ſtudeatis in vobis mea facta laudari. Præfixum itaque tempus a rerum Dominis noveritis eſſe ſervandum: ita tamen, ut ea, quæ vobis pro publica utilitate decreta ſunt, providere ac ſolvere debeatis.

* Ac. *recondatur*.

EPISTOLA SEPTIMA.

Canonicario Venetiarum Senator Præfectus Prætorio.

Indicat Regem fiſcum 15. Indictionis aliquibus incurſione Suevorum vaſtatis relaxaſſe.

SUb clementia boni Principis nihil conſtat licere fortuitis: quando ſiniſtros caſus corrigunt, qui præſtare proſperrime * conſueverunt. Nam quemadmodum ferret nudus ſævam barbariem, & diſtrictum Principem: quando ſpoliatus jure negat, quod affluens inferre didicerat? Atque ideo illi vel illi, Suevorum incurſione vaſtatis, fiſcum decimæquintæ * Indictionis Serenitas Regalis indulſit; ſicut te poterit inſtruere relecta præceptio. Unde obedientiam commendantes a ſupradictis poſſeſſoribus de prædiis, quæ tamen cognoveris eſſe vaſtata, præſentis Indictionis tributa non exigas: reliqua vero ſolemni compulſione procura; ut conſtitutis temporibus Arcario noſtro reſiduam ſuppleas quantitatem. Cave ergo, ne gravior ſias hoſtibus, ſi adhuc nudare velis exutos: chlamydes non paveſcant, qui arma timuerunt: rapinas non ſentiant poſt prædones. Validas contra te apochas invenerunt: invictas ſecuritates illis dedit calamitas ſua: violentus abſtulit, quod quærebas. Cui nihil videtur relictum, a tributis conſtat eſſe liberatum.

Sub clementia boni Principis nihil conſtat licere fortuitis.

* MS. & Ac. *conſuerunt*.

* *Anno Chriſti 537.*

Cui nihil videtur relictum, a tributis conſtat eſſe liberatum

EPISTOLA OCTAVA.

Conſulari Provinciæ Liguriæ Senator Præfectus Prætorio.

Eximit caſas quorumdam a fiſco publico Exactoribus tributorum perſolvendo, dummodo ſuis ipſi manibus illum Regias in arcas tempore præſcripto deferant.

NOvum genus videtur eſſe compendii, poſtulantes acquirere, & præſtantes nulla damna ſentire. Nam ſic accipitur ab uno, ut perire non poſſit ab altero; donatur ſine diſpendio: ceditur ſine imminutione; & nomen habet munificentiæ, * quod jura Domini neſcit exire. Quapropter ille caſarum ſuarum fiſcum in illa provincia conſtitutarum, quas Brevis ſubterconſcriptus eloquitur, exactorum ſuggerit enormitate vexari: deſiderans ſine aliqua imminutione publicæ utilitatis, inferre ſe debere noſtris Arcariis debitam functionem. Quod nos, qui nullorum damnis ſtudere cognoſcimur, dummodo fiſco competentia rationabili ſatisfactione ſolvantur, libenter annuimus: quia hoc eſt bona deſideria ſuſpendere, quod illicita perpetrare. Qua de re Spectabilitas tua commonitis Curialibus, vel Compulſoribus, necnon & his, quorum intereſſe cognoſcit, ab illa Indictione prædictis caſis exactionem facies ſub hac conditione removeri; ut ſi intra illas Calendas ſumma, quæ competit, non fuerit Arcario perſoluta, intra provinciam ſolemnis exactio peragatur. Minuſve fidem ſuæ promiſſionis Arcariorum apochis probaverit eſſe completam, ab omni inquietudine Compulſorum deſignata prædia liberentur: quia illa magis debent eligi, quæ ſine ſuſpicione damni libenti animo probantur offerri. Grata enim nobis eſt ſine inſtantia Compulſoris exactio; & hoc devotum facere, quod vix poterat coactus implere. Atque utinam poſſeſſor ultroneus & nobis neceſſitatem morarum tolleret &,

* Ac. *qui*.

Hoc eſt bona deſideria ſuſpendere, quod illicita perpetrare.

ſibi damna competentibus illationibus abrogaret. Ipſe enim immiuentem neceſſarium facit, qui ſolemnia præbere diſtulerit.

Ipſe imminentem neceſſarium facit, qui ſolemnia præbere diſtulerit.

EPISTOLA NONA.

Paſchaſio Præfecto annonæ Senator Præfectus Prætorio.

Significat Afrum aliquem ambiiſſe facultates relictas a quodam nullis filiis aut heredibus ſuperſtitibus mortuo; quem jubet more ſolemni in illas introduci.

Pietate plenum eſt, peregrinam genti publicis beneficiis obligare.

* MS.Cui.& Gr. *permittere.*

PIetate plenum eſt, peregrinam gentem publicis beneficiis obligare; & non tantum conſanguineos ad ſubſtantiæ lucra * mittere, quantum ipſos quoque advenas invitare. Hereditas, quæ eſt ſine proximis, abſque parentela ſucceſſio, ſolaque fides generis eſt, patrios ſonare ſermones. Afer enim ſic expetit beneficia, ut ſibi olim doceat fuiſſe conceſſa: donum ſine accipientis nomine, præter perſonam largitas: quia primum collatum eſt genti, ut poſtea petentium vocabulum potuiſſet affigi. Hinc eſt, quod jure quodam poſtulant hereditates alienas; & illis tantum videtur competere, quod Romanus non poteſt in cauſis ſimilibus obtinere. Beneficium tale non habuerunt in patria ſua: ſed hic omnes ſub hac conditione parentes ſunt: univerſa natio, quantum ad ſucceſſionis beneficium, una familia eſt. Quocirca experientia tua preces illius diligenti examinatione diſcutiat; & ſi revera ille, quem ſuggerit de hac luce tranſiiſſe, filios non reliquit, nec ab alio conſtat rationabiliter poſſideri, introductionem memoratæ rei officium veſtrum celebret ex more; quatenus antiqua pietas Regnantium præſentium reparet beneficia Dominorum; & poſſit pro illis ſupplicare, ſub quibus ſe magis intelligit votiva meruiſſe. Reſumat facultatem, quam ſe ſuſpiraverat amiſiſſe. Peregrinum ſe ultra dicere non potuit, qui optata * rura conquirit. Habeat poſſeſſorum ſimilem dignitatem; & jam tributa reparatus inferat, qui opem ab alienis manibus expetebat. Gaudeat ſe ad hoc perductum, ut daret, quod utique niſi habenti non probatur emergere; cæteris dominis in hac tantum ſorte deterior: quoniam alienare nequit, quod poſſidere prævaluit. Sed & hoc quoque magna credimus æquitate repertum, ut qui loco ſuccedit pignoris, ſubſtantiam ſuam * affectu patris jure ſervet extraneis. Miſeratione paſtus, nunc paſcat & alios: felix illi contigit & prædicanda captivitas, Romana civitate perfrui, & Afrorum privilegiis potuiſſe miſceri.

* Ac. *jura.*

* Grul. Cui. Niv.&Gam. *effectum.*

EPISTOLA DECIMA.

Diverſis Cancellariis Provinciarum Senator Præfectus Prætorio.

Præcipit, ut ſummam futuræ Indictionis ſine mora ulla exigant. Si ſecus fecerint, minatur ſe eos rigidius tractaturum.

RAtionum publicarum reliquiæ infauſtæ ſunt ægritudini comparandæ, quæ * gravant & debilitant, niſi ſub celeritate diſcedant. Reatus quidam eſt, eſſe ſub debito; nec liber poteſt veraciter dici, qui probatur obnoxius reperiri. Prudens ſe ipſe compellit: minus cautus eſt, qui urgetur ab altero. Nam quid egit totius anni ſuſcepta compulſio? Summa futuræ Indictionis, & quantitas exigatur. Parcendo, non parcitis: exonerando, prægravatis; & dum venales moras quæritis, tributi onera duplicatis. Relinquite tandem crudelem miſericordiam, beneficia tota deteſtatione fellita. Gravius percutit, qui blandiendo graſſatur; & ſub indulgentia lædit, qui conſuetis temporibus exigere tributa diſtulerit. Et ideo deſinite aliquando poſſeſſorum damna mercari: quia totum conſtricti per incommoda redditis, quod iniquis dilationibus abſtuliſtis. Poſt iſta enim non vos credatis verbis iterum commoneri, ſed irremiſſibili exactione compelli. Quapropter ſi ad illum diem Arcario noſtro, quæ de provinciis ſolemniter poſtulantur, diſpunctis rationibus, non aut per te intuleris, aut deſtinaveris quantitatem, degeniatus in provincia velociter reddes, quæ te male diſtuliſſe cognoſcis: quia nimis iniquum eſt, ut aſſis publicus ſub tua negligentia jaceat; & * Arcariis mutuatam pecuniam publicis utilitatibus inceſſanter expendas.

* Ed. *gravatum debilitant.*

Reatus quidam eſt eſſe ſub debito.

Prudens ſe ipſe compellit.

Qui venales moras quærunt, tributi onera duplicant.

Gravius percutit, qui blandiendo graſſatur.

* Ed. *Arcarius.*

EPISTOLA UNDECIMA.

Petro Viro Clariſſimo, Erogatori obſoniorum Senator Præfectus Prætorio.

Jubet, ut obſonia Populo Romano a Rege conceſſa abſque fraude diſtribuat.

PRobatæ debet eſſe conſcientiæ, qui Principalia beneficia præponitur erogare: ne aliqua cupiditatis ſorte deficcetur, quod a tanta liberalitate profunditur. Mutant enim quaslibet largitates rapientium manus. Et ſicut fontis puritas per limoſa corrumpitur: ſic affluentia boni Regis avaris diſtributionibus immutatur. Aurum ipſum, cum ſolvitur in liquorem, niſi mundiſſimo caliculo ſuſcipiatur, inficitur: quando puritatem ſui illa ſola cuſtodiunt, quæ nulla ſordium admixtione fuſcantur. Quam gratum per niveos caliculos rivulos videre currentes, & ipſam quodammodo naturæ liberam ridere puritatem, quando nullis maculis injuriam turpatur! Sic dona rerum Domini nulla debent pollutione fuſcari: ſed ſicut ab ipſo exeunt copioſa; ita debent ad Romanos pervenire puriſſima. Nam licet omnis fraus gravis eſſe videatur: illa tamen importabilis redditur, quæ in Romulea plebe graſſatur: turba, quæ vivit quieta: populus, qui neſcitur, niſi cum lætus eſt: clamor ſine ſeditione: ſtrepitus furoris neſcius; quibus ſola contentio eſt, paupertatem fugere, & divitias non amare, neſciunt enim eſſe lucripetes, nec aliqua ſe negationis calliditate diſcruciant: vivunt fortuna mediocrium, & conſcientia divitum. Nonne piaculum eſt talibus rapere, qui neſciunt aliena fraudare? Quapropter obſonia Romano populo diſtribuenda ab illa Indictione, propitia tibi Divinitate concedimus; ut ſine aliqua diminutione percipere poſſit, quod Regia largitate promeruit. Cave, ne quod illi meruerunt, alter accipiat; & tu a gratia noſtra peregrinus reddaris, ſi a civico amore diſceſſeris. Non fiat Latialis pretio, qui civitatis illius non habet jura naſcendo. Honorandum ſemper eſt, quod nomen gentibus dedit: quando potior in humanis rebus redditur, de cujus aliquid claritate præſtatur. Munera iſta Quiritum ſunt. Non ſubripiat locum liberi fortuna ſervilis. In majeſtatem Romani populi peccat, qui ſanguinis illius puritatem famulorum ſocietate commaculat.

Mutant quaslibet largitates rapientium manus.

Omnis fraus gravis eſt.

Laus Populi Romani.

(a) Vide quæ de donationibus Tiberii Principis ſcribit Dion. lib. 57. pag. 787. *Juret.*

EPISTOLA DUODECIMA.

Anaſtaſio Cancellario Lucaniæ, & Brutiorum Senator Præfectus Prætorio.

Laudat imprimis vinum Palmatianum, necnon Silanum caſeum; & jubet, ut utrumque ad Aulam Regiam mittendum ſollicitius perquirat.

CUm apud rerum Dominum ſolemni more pranderemus, & diverſæ provinciæ de ſuis deliciis laudarentur, ad vina Brutiorum & Silani caſei ſuavitatem, currente, ut aſſolet, ſermone perventum eſt; quod herbarum beneficio tanta ibi naturæ jucunditate conficitur, ut non credas deeſſe mellis guſtum, quem nulla conſpicis qualitate permixtum. Manat illic leviter provocatum lac uberibus fiſtuloſis, & quaſi in alios ventres naturæ ubertate collectum, non guttis impluit, ſed quibuſdam repentinis torrentibus * influeſcit. Redolet ſuavis & varius odor herbarum, naribus agnoſcitur pecudum paſtus, qui flagrans virtute diverſa, thuris ſentitur inſpirare ſimilia. Huic tanta pinguedo ſociatur, ut arbitreris ſimul decurrere Palladium liquorem; niſi quod ab illa praſina viriditate niveo candore diſcernitur. Tunc cadis lare patentibus copia illa mirabilis læto * nimium paſtore ſuſcepta, cum admixtione coaguli in calloſam cœperit teneritudinem condurari, ad pulcherrimum orbem forma perducitur; quæ ſubterraneis horreis aliquantulum congregata, diuturnam caſei facit eſſe ſubſtantiam. Hoc quantocius ſuperimpoſitum navigiis deſtinabis; ut deſideriis Regalibus parvo munere ſatisfeciſſe videamur. Vinum quoque quod laudare cupiens, (*a*) * Palmatianum nominavit Antiquitas, non ſtipſi aſperum, ſed gratum ſuavitate perquire. Nam licet inter vina Brutia videatur extremum: factum tamen eſt pene generali opinione præcipuum. Ibi enim reperitur & (*b*) * Gazeto par, & Sabino ſimile, & magnis odoribus ſingulare. Sed quia illud famam ſibi nobiliſſimam vindicavit: hoc & in ſuo genere nimis elegans perquiratur, ne prudentia Majorum aliquid appellaſſe videatur improprium. eſt enim, ſuavi pinguedine mollirer * craſſum, vivacitate firmiſſimum, nare violentum, candore quoque perſpicuum; quod ita redolet ore ructatum, ut merito illi a palma nomen videatur impoſitum. Viſcera defecta conſtringit, vulnera madida deſiccat, laſſum reficit pectus; & quod vix prævalet implere potus arte compoſitus, hic naturaliter præſtat infectus. Sed provide, ut ſupradictas ſpecies exactas debeas deſtinare: quia falli non poſſumus, qui hoc patriotica * veritate retinemus. Ad præſens enim de cellariis noſtris quæ deſiderabantur obtulimus. Tu autem tuo periculo diſſimilia facis, quorum jam judicia teneri poſſe, cognoſcis.

* Ac. *intumeſcit.*

* Alii, *nimirum.*

* Forn. & Cor. Gam. *Palmatinum*, vel, *Palmarium.*

* Cui. *Gazeo.*

* Gr. Cuj. Niv & Gam. *ſatum.*

* MS. *varietate.*

(*a*) Palmatianum nominavit Antiquitas. Vide in hunc locum Baronium Tom. 8. ad an. Chr. 581. pag. 21. *Jur.*

(b) Fazeto par. Gazeti vini mentio fit a Gregor. Tur. lib. de Gloria Confeſſ. c. 5. & 6. a Sidon. Apoll. in carmine 17. ad Ommatium:

Vina mihi non ſunt Gazetica, Chia, Falerna.

Hoc autem dictum a regione Gaza, ſcilicet Palæſtinæ, ut ſcribit Iſidorus Orig. lib. 20. c. 30. *Jur.*

XXIII.

Edictum.

In eos, qui munera Regis collata Eccleſiis ſubripuerant.

USu contineri debet omnium largitas impenſa Dominorum: quando neceſſe eſt univerſitati proficere, quod illos impulſu Divinitatis probatum fuerit effeciſſe. Pietas ſiquidem Principum totum cuſtodit Imperium; & dum illis viciſſitudo digna redditur, incolumia Reipub. membra ſervantur. Dudum ſiquidem Imperalia conſtituta per Brutios, atque Lucaniam ſacroſanctas Eccleſias aliqua munerum devotione juverunt. Sed ut eſt ſacrilegis mentibus familiare, & in ipſa quoque reverentia divina peccare, nonnullam exinde partem Numerariorum nomine Canonicarii ſubtrahebant: facientes laicum commodum ſubſtantiam Clericorum. Quod ſedis noſtræ Numerarii execratione deteſtabili reſpuentes, nunquam ſibi illatum fuiſſe ſuggerunt, quod de tali ſcelere manus impiæ defraudaverunt. Quid adhuc minime audacia humana tentabis, ſi & ibi furia porrigis, ubi te minime latere poſſe cognoſcis? Ut illudas oculis fortaſſe mortalibus, quamvis iniqua, tamen aliqua videtur præſumptio: quanta ergo cœcitate damnatur, qui ſe æſtimat perpetrare, quod Divinitas non poſſit advertere? Sed ne ſimilis ulterius graſſetur forte præſumptio, aut divinam patientiam frequens provocare poſſit exceſſus; edictali programmate definimus, ut qui in hac fuerit ulterius fraude verſatus, & militia careat, & compendium propriæ facultatis amittat. Graviore ſiquidem pœna plectendus eſt, qui uſque ad injuriam divinam ſuam nihilominus tetendit audaciam. Habeant pauperes dona Regnantium: poſſideant aliquid, quibus nulla facultas eſt. Cur aliena ſubſtantia in Regali poſita largitate pervaditur? Poſſeſſio ejus, Principis munus eſt. Quemadmodum præſumat ſubjectus contingere, quod Deo reſpicit humilitatem Dominantis offerre? Additur, quod talibus non dare, tuliſſe eſt; & merito quando qui poteſt eſurientibus ſubvenire, ſi non paſcit, extinguit. Pudeat illis tollere, quibus jubemur offerre. Ultra omnes credulitates eſt, divitem velle fieri de exiguitate mendici. Amentur honeſta lucra: horreantur damnoſa compendia: nullus audeat inde tollere, quod poſſit collecta diſpergere. Addendo perdit, qui retinendo collegerit; & paupertatem potius ad ſe trahit, ſi exigentium pecunias non repellit.

Pietas Principum totum cuſtodit Imperium.

Quanta cæcitate damnatur, qui ſe æſtimat perpetrare, quod Divinitas non poſſit advertere?

Qui poteſt eſurientibus ſubvenire, ſi non paſcit, extinguit.

Ultra omnes crudelitates eſt, divitem velle fieri de exiguitate mendici.

Addendo perdit, qui retinendo collegerit.

EPISTOLA DECIMA QUARTA.

Anaſtaſio Cancellario Lucaniæ, & Brutiorum Senator Præfectus Prætorio.

Deſcribit Rhegienſem regionem, & prohibet, quominus laridum, & triticum ab ea deinceps coemptionis nomine poſtulentur.

RHegienſes cives, ultimi Brutiorum, quos a Siciliæ corpore violenti quondam maris impetus ſegregavit, unde civitas eorum nomen accepit (diviſio enim ῥηγμη Græca lingua vocitatur) iniqua ſuggerunt ſe exactorum præſumptione fatigari: implorantes non aurium, ſed oculorum noſtrorum nota remedia, qui poſſumus ſcire, territorium eorum quod petitur non habere. Eſt

enim montanis lapillis terra rariſſima, arida paſcuis, ſed undoſa vindemiis; ſegetibus adverſa, ſed olivis accommoda; & ideo cultura ejus omnis in ſarculis eſt: quia ſuperficies ipſius ſicca nutrire non valet ſuperne naſcentia. Tergore illic ager nudus, induſtria potius, quam natura veſtitur. Nam Palladiæ ſilvæ viriditate contegitur, qui in ſolo aridiſſimus approbatur. Talibus enim locis illa proficiunt, quæ radicibus proceris ad humi penetrale deſcendunt. Segetes rigantur, ut vivant; & conditione mutata hoc ariſtis impenditur, quod oleribus exhibetur. Quanta ſeges eſt, quæ manu * colligitur? Raro illic ab area venie humeris gravatus agricola; ut non meſſes in horreis colligantur: ſed vix poſſit aliquos cophinos de ſumma ubertate complere. In hortis autem ruſticorum agmen habetur operoſum: quia olus illic omne ſaporum eſt marina irroratione reſperſum. Quod humana induſtria fieri conſuevit, hoc cum nutriretur, accepit. Contra Maronis autem ſententiam intyborum illic fibræ dulciſſimæ ſunt, quæ præcinctæ foliis tortuoſis calloſa teneritudine conglobantur: unde in morem * nitri aliquid decerptum frangitur, dum a fœcundo ceſpite ſegregatur. His victualibus, ſi vis noſſe, regio illa fœcunda eſt; nam & marinis deliciis copioſa jucunditate perfruitur: quia ibi mare Supernum ac Infernum, infertis frontibus adunatum, delicias utriuſque pelagi in unam congregationem ſinus ſui volubilitate perducit. Neceſſe eſt enim illic & piſces properare, ubi conſtat & undam poſſe defluere. (*a*) Exormiſton quoque inter piſces regium genus, compar murenis corpore, vel colore diſtans, naribus ſetoſis, coloſtrea delicata teneritudine præditum, oleoſo ac ſuavi liquore coagulatum, appetibilis grataque pinguedo, cum ſpumis fluctuantibus inter aeris confinia cœperit enatare, neſcit ad cubilia redire, quæ deſerit: credo, aut immemor reverſionis, aut teneritudine ſumma mollitus: nequit undis elevantibus contraria obluctatione demergere: fertur velut corpus exanime, nullis niſibus periculum, nulla arte devitans; & hinc viribus deſtitutus, redire non creditur: quia nec fugere poſſe ſentitur. Hic plane tantæ dulcedinis eſſe dignoſcitur, ut ei nemo piſcium comparetur. Hæc ſunt in littore Rhegino, quæ diximus; quod non alio referente cognovimus, etſi viſuali probatione retinemus. Quapropter laridi atque tritici ſpecies nullis temporibus coëmptionis nomine inde decernimus poſtulari: quia nimis calumnioſe petitur, quod loci beneficio non habetur. Deinde ſufficere debet defenſio veritatis, & teſtimonium Judicis: quia nimis execrabile malum eſt, ſi cum aliud noverit conſcientia, aliud lingua decernat. Additur etiam, quod tantis commeantium fatigatur adventibus, tanta excurrentium laceratione deteritur, ut rationabiliter illi remitti debuiſſet, vel quod apud ipſam naſci * poſſe conſtaret.

Nimis execrabile malum eſt ſi cum aliud noverit conſcientia, aliud lingua decernat.

* Ac. *colitur.*

* Ac. *vitri.*

* Grui. Cuj. Niv. Gam. *non poſſe.*

(*a*) Exormiſton quoque, &c. Eſt piſcis genus ita a Græcis illis qui ultimam oram Græciæ in Italia accolebant, vocatum: quia fundum maris deſerere ſolet, ut in ſummum enatet, quod dicitur proprie de navi ſublatis anchoris, & contra, cum eſt fundata anchoris, dicitur ὁρμωδλεῖν. *Broſſ.*

EPISTOLA DECIMA QUINTA.

Maximo Viro Clariſſimo, Cancellario Lucaniæ, & Brutiorum Senator Præfectus Prætorio.

Deſcribit urbem Scyllacium patriam ſuam, & vivaria, quæ ad pedem Moſcii montis effoderat. Tum quodam de paraveredis, annonis, & pulveraticis Judicium edicit.

SCyllacium prima urbium Brutiorum, quam Trojæ deſtructor Ulyſſes creditur condidiſſe, irrationabiliter dicitur præſumentium nimietate vexari; quod nobis præſidentibus non oportuiſſet aſſumi: quia læſiones ejus cogimur plus dolere, dum patriotica nos probatur affectione contingere. Civitas ſupra ſinum Adriaticum conſtituta, in modum botryonis pendet in collibus; non quod difficili aſcenſione turgeſcat: ſed ut voluptuoſe campos virentes, & cærulea maris terga reſpiciat. Hæc naſcentem ſolem ab ipſis cunabulis intuetur, ubi ventura dies non præmittit auroram: ſed mox ut oriri cœperit, lampadem ſuam vibrans fulgor oſtendit. Gaudentem reſpicit Phœbum: propria illic luminis claritate reſplendet; ut ipſa magis Solis putetur eſſe patria, Rhodi opinione ſuperata. Fruitur luce perſpicua: aeris quoque temperatione dotata, apricas hyemes, refrigeratas ſentit æſtates; & ſine aliquo mœrore tranſigitur, ubi infeſta tempora non timentur. Hinc & homo ſenſu liberior eſt: quia temperies cuncta moderatur. Patria ſiquidem fervens leves efficit & acutos: frigida tardos, & ſubdolos: ſola temperata eſt, quæ mores hominum ſua qualitate componit. Hinc eſt, quod Antiqui Athenas ſedem ſapientium eſſe dixerunt, quæ aeris puritate perfuncta, lucidiſſimos ſenſus ad contemplativam partem felici largitate præparavit. Numquid enim tale eſt corpori aquas cœnoſas ſorbere, quale perſpicuitatem dulciſſimi fontis haurire? Sic animæ vigor oneratur, dum ſpiritu graviore comprimitur. Subjacemus enim neceſſario talibus rebus, quando nubilo triſtes efficimur; & iterum naturaliter ad ſerena gaudemus: quia cœleſtis animæ ſubſtantia ad infecta quæque & puriſſima lætatur. Fruitur marinis quoque copioſa deliciis, dum poſſidet vicina, quæ nos fecimus, clauſtra Neptunia. Ad pedem ſiquidem Moſcii montis ſaxorum viſceribus excavatis fluenta Nerei gurgitis decenter immiſimus. Ubi agmen piſcium, ſub libera captivitate ludentium, & delectatione reficit animos, & admiratione mulcet obtutus. Currunt avidi ad manus hominum; & antequam cibi fiant, eſcas expetunt. Paſcit homo delicias ſuas; & dum habet in poteſtatem quod capiat, frequenter evenit, ut repletus omnia derelinquat. Spectaculum quoque pulchre laborantium non admitur in civitate ſedentibus. Cernuntur affatim copioſæ vindemiæ: arearum pinguis tritura conſpicitur: olivarum quoque virentium vultus aperitur. Non eget aliquis agrorum amœnitate, cui datum eſt de urbe cuncta conſpicere. Hoc quia modo non habet muros, civitatem credis ruralem, villam judicare poſſis urbanam; & inter utrumque poſita, copioſa noſcitur laude ditata. Hanc dum frequenter inviſere deſiderant commeantes: dum tædia laboris refugere cupiunt, amœnitate civitatis in paraveredorum, & annonarum præbitione propriis cives fatigantur expenſis. Quapropter ne lædat urbem amœnitas ſua, aut res præconii fiat cauſa diſpendii, paravedorum & annonarum præbitionem, ſecundum evectiones conceſſas, in aſſem publi-

Ulyſſes conditor Scyllacii.

Temperies cuncta moderatur.

Antiqui Athenas ſedem ſapientium eſſe dixerunt, & quare.

Quando animæ vigor oneretur.

Caſſiodorius ad pedem Moſcii montis vivaria conſtruxit.

Pulveratica cum conſtituimus imputari: pulveratica quoque Judicis funditus amputantes, trium tantum etiam dierum Præſulibus annonas præberi ſecundum vetera conſtituta decernimus, ſuis expenſis facta tarditate vecturæ. Leges enim adminiſtrantes, remedio, non oneri eſſe voluerunt. Qua de re æquitatis intuitu * civitas veſtra relevare judiciarium eſt, quod tibi referimus, non remiſſum. Vive juvante Deo, juſtitia ſæculi, & ſecuritatis gaudio ſingulari. Alii dicant inſulas: ego habitationes tuas appellem potius Fortunatas.

* Forte, *civitatem veſtram.*

(*a*) Animæ vigor oneratur. Locorum ſitus ingenia hominum format, ait Curtius Rufus lib. 7. & lib. 8. Vide Stobæ. ſerm. 99. pag. 327. Cicer. lib. 2. de Nat. Deor. *Juret.*

EPISTOLA DECIMA SEXTA.

* Canonicario.

* MS. Aud. *Canonicaria.*

Jubet, ſubditos ſibi admoneat, ut tributa conſueta libenter exolvant: nullus ſtatuta pondera excedat: mittat ipſe quarto quoque menſe ad Prætoriana ſcrinia fidelem expenſarum notitiam.

TEmpus admonet humanis rebus indeſinenter accommodum (dum res nobis enim aſperas captata ſemper opinione conciliat) ut illationum fiſcalium curam annua feſtivitate reparemus: quando Reipub. ordo tali conſiſtere cernitur inſtituto. Et merito votivum ſiſtere cernitur, quod pro cunctorum utilitate præſtatur. Diligenda ſunt iſta, unde Reſpub. videtur eſſe firmiſſima. Quæ dum redeunte cenſu reficitur, ſtatus ſui firmiſſimo robore continetur. Quapropter magna eſt quolibet tempore monſtrata devotio: ſed tunc acceptior redditur, quando neceſſaria plus habetur. Præbeant igitur poſſeſſores ſtipendia, ſuæ gratiæ profutura. Debitum ſiquidem, quod non poteſt evitari, prona debet mente ſemper offerri; ut fiat beneficium, quod ſine compulſione conſtat illatum. Atque ideo, quod feliciter dictum ſit, per * Indictionem primam in diœceſi tua poſſeſſorem te præcipimus admonere, ut, trina illatione ſervata, aſſem tributarium devotus exolvat; quatenus nec aliquis ſe ſub immatura compulſione ingemiſcat exactum; nec iterum remiſſione lentata quiſquam ſe dicat eſſe præteritum. Nullus quantitatem juſtæ ponderationis excedat, ſitque libra juſtiſſima: modus non erit rapiendi, ſi pondera fas ſit excedi. Expenſarum quoque fidelem notitiam per quaternos menſes ad ſcrinia noſtra ſolemniter deſtinabis; ut totius erroris obſcuritate deterſa, rationibus publicis veritas eluceſcat. Sed quo facilius poſſit, Deo juvante, quæ ſunt inſtituta complere, illum atque illum ſedis noſtræ milites, tibi officioque tuo periculorum ſuorum memores præcipimus imminere; quatenus quod agnoſcis juſſum, inculpabiliter ſortiatur effectum. Cave ergo, ne te aut improbæ redemptionis, aut torpentis deſidiæ culpa reſpiciat; & quod expedire neglexeris, tuis inferat damna fortunis.

Diligenda ſunt iſta, unde Reſp. videtur eſſe firmiſſima.

Debitum quod non poteſt evitari, prona debet mente ſemper offerri.

* *Anno Chriſti* 538.

Modus non erit rapiendi, ſi pondera fas ſit excedi.

EPISTOLA DECIMA SEPTIMA.

Joanni Siliquatario Ravennati * Senator Præfectus Prætorio.

* MS. *Athalaricus Rex.*

Præcipit, poſſeſſores moneat, ut juxta montem Caprarium, & loca circa muros jacentia, fovearum ingentia ora pandant.

MUnitio civitatum ſpes eſt certa cunctorum: quando in pace ab exteris gentibus diſcitur, quod veraciter in certamine timeatur. Plena eſt enim diverſis generibus hominum habitatio urbium ſingularum. Quis novit, cum qua gente confligat? Ideoque omnes debent agnoſcere, quod futuris hoſtibus gratum non ſit audire. Quapropter ex noſtra juſſione poſſeſſores admonere curabis, ut juxta montem Caprarium, & loca circumjecta muris, fovearum ingentia ora * pandantur; taliſque ibi pateat hiatus, ut nullus relinquatur introitus. Cur neſandi homines perſcrutamini acceſſus illicitos, quibus portarum permittitur licenter ingreſſus? Neſcio quid videmini tegere, qui palam non deſideratis intrare. Conſcientia recta vias publicas tenet, *obviorum collocutione gratulatur; & cum diverſos gratanter inquirit, laboris tædio non gravatur. Amicum eſt autem crimini, velle neſciri; & qui vias ſuas occulit, conſcientiam prodit. Proinde in uſus generales itinera priſca revocentur: ne, dum compendium laboris quærunt, vitæ diſpendia patiantur. Ille enim jure habendus eſt hoſtis, qui munimina nititur violare civitatis.

Munitio civitatum ſpes eſt certa cunctorum.

* Ac. *condantur.*

Conſcientia recta vias publicas tenet.

* Ed. *pluriorum.*

Amicum eſt crimini, velle neſciri.

EPISTOLA DECIMA OCTAVA.

Conſtantiniano Viro Experientiſſimo Senator Præfectus Prætorio.

Jubet, ut iter Flaminiæ reficiat: paraveredorum præſcriptum procuret numerum: congreget ſine poſſeſſorum diſpendio annonas: cibos, qui menſis Regiis parantur, ſedulo perquirat.

REgius apparatus ſicut negligentibus affert periculum, ſic ſtrenue laborantibus præſtat ornatum: quia præmium eſt vitæ, Domino vidente ſervire: cui nec culpa celari, nec bonum poſſit abſcondi. Quam gratum eſt, ſine offenſione aliqua iter agere deſtinatum: videre judicia diligentia: dubia ſine timore tranſire: greſſu facili montuoſa conſcendere: in pontibus contrabium non tremere: viamque ſic conficere, ut omnia probentur animo conveniſſe? Militiam veſtram tranſcenditis, ſi rerum Domino placere poſſitis. Nam cui nos parere contendimus, magnus provectus eſt, ſi mereamini ad ejus placidos venire conſpectus. Quocirca iter Flaminiæ, rivis ſulcantibus exaratum, hiantes ripas latiſſima pontium interjectione conjungite: oppreſſas margines plateарum aſperrimis ſilvis enudate: paraveredorum aſcriptus numerus procuretur cum electa qualitate membrorum: annonarum deſignatarum copia ſine aliquo poſſeſſorum diſpendio congregetur. Quia ſic omnia grata redditis, ſi in nulla parte peccetis. Res una ſubtracta cuncta deformat; & totum deeſſe creditur, ubi vel minima querelæ aſperitas commovetur. Species præterea, quæ menſis Regiis apparantur, exactas tota ſedulitate perquirite. Nam quid proderit exercitui ſatisfacere, ſi vos contigerit in ipſa

Præmium eſt vitæ, Domino vidente ſervire.

Res una ſubtracta cuncta deformat.

*MS.& Ac. *paſſione.*

Quoties læto Principi occurritur, efficaciter beneficia poſtulantur.

Dominorum * paſtione peccare. Pareant Provinciales admoniti: civitates ſingulæ declarata Brevibus ſubminiſtrent. Nam quoties læto Principi occurritur, efficaciter beneficia poſtulantur. Cogitate etiam, quod præſens facta veſtra dijudico: aut gratias vobis Domini gaudens reddo: aut commonitionem Principis iratus attribuo. Agite ergo, ne mihi imputetur veſter exceſſus: quia cunctis de vobis ſatisfacio, quod culpis veſtris offendero. Perſolvat mihi potius gratiam univerſus exercitus. Magna vobis erit gloria, & me ſecurum reddere, & tantorum bona judicia meruiſſe.

EPISTOLA DECIMA NONA.

Maximo Vicario Urbis Romæ Senator Præfectus Prætorio.

Commonet, ut omnia ad Regem ſolemniter excipiendum neceſſaria paret.

Neceſſe eſt, ut res magna competentia præmittat ſemper indicia.

Univerſos affligit, qui Regi aliquid neceſſarium ſubtrahit.

ADventum quidem Regium ex ipſa poteſtis cognoſcere frequentia commeantium: quia neceſſe eſt, ut res magna competentia præmittat ſemper indicia. Venturum diem Lucifer demonſtrat exortus: ſerena ſecutura favens ventus oſtendit: imminentia bona quadam animi præſagitione dignoſcimus; & difficile magna res geritur, quæ ſignorum præcurſione minime declaretur. Verumtamen & vos neceſſario commonemus, ut pontis junctione Tyberinos fluctus ſolemniter veſtiatis; quatenus tranſitum præbeat intremulum, fixum concatenatione navigium, & de ſuo ſitu celerem nobis præſtet excurſum. Non moveatur pigris funibus, ut ſolebat: non manibus trahentium moles tanta torpeſcat: celeritatem potius fixa conferat, quam ſe movens antea non præbebat. Ambulent commeantium greges: profecto non navigiis inciſa nos unda deportet. Sic decet Dominum ſuſcipi, ut aliqua debeat novitate gratulari. Tabularum fortiter junctura conſtricta ſoliditatem debet præbere neceſſariam; ut pavorem undas dubitantium terrena ſimilitudine poſſit auferre. Optetur quinimmo longior fuiſſe, cum tranſitur innocue. Cancellorum tutamen dextra lævaque decenter aptetur. Proſper datur tranſitus, cum fuerit caſus aſper excluſus. Vide, quemadmodum reliqua ad te pertinentia præpares, qui te occurſurum eſſe cognoſcis. Quale eſt enim in tanta frequentia non potuiſſe cuipari? Univerſos affligit, qui Regi aliquid neceſſarium ſubtrahit: quia, dum lætus optatur ab omnibus, cunctos contriſtat, ſi probetur offenſus. Adde, quod ſic præclarum eſt ſub tanta Senatorum occurſione laudari, Principem ſic ſuſcipere ut omnes intelligant nil deeſſe: ante ipſum quoque Dominum venire lætum, quam aliqua trepidatione confuſum. Inſperatum bonum eſt, ſi is, ad quem deceptionis pertinet periculum, ſibi gratiæ procuret augmentum. In quam rem illum ſedis noſtræ militem nos direxiſſe cognoſce, qui tibi Officioque tuo debeat imminere; quatenus nobis omnia parata renuntiet: quia committi non poteſt caſui, quod noſtro periculo conſtat aſcribi.

EPISTOLA VIGESIMA.

Thomati, & Petro Viris Clariſſimis, Arcariis Senator Præfectus Prætorio.

Jubet, ut reddant Actoribus ſancti Petri cum obligatione chirographi vaſa ſacra, quæ Agapitus Papa ad Orientem Legatus miſſus pro pecunia accepta Arcariis Regiis oppigneraverat.

REtinetis mecum, fideliſſimi viri, ſanctum Agapitum, urbis Romæ Papam, cum ad Orientis Principem legationis gratia mitteretur, juſſione Regia datis pignoribus, a vobis tot libras auri facto pictatio ſolemniter accepiſſe; ut cui providus Dominator juſſit, ad ſubitum ejus etiam urgeret exceſſum. Primum quidem benigne præſtitit, qui in neceſſitate mutuas pecunias dedit: ſed quanto glorioſius fecit, etiam illud largiri, quod cum gratiarum actione potuiſſet offerri? Victa eſt ſine damno neceſſitas: manus Papæ dabat, quod ejus ſubſtantia non habebat; & illud iter eſt indemne redditum, quod donis conſtat expletum. Quale, rogo, videbatur Antiſtitem petentibus Eccleſiam, & Eccleſiam nulla detrimenta ſentire? Diſtributor fuit potius, quam donator: quia neceſſe eſt illi applicari, de cujus facultatibus videbatur expendi. Quid non agat apud pium Principem talis legatio, quam deſtinatam ſingulari conſtat exemplo? Quapropter noſtra præceptione commoniti, & Regia juſſione ſecuri, Sanctorum vaſa cum obligatione chirographi actoribus ſancti Petri Apoſtoli ſine aliqua dilatione refundite; ut lucroſe reddita, celeriter * impetrata videantur: optata referantur manibus Levitarum miniſteria toto orbe narranda: donetur, quod proprium fuit: quoniam juſte per largitatem recipit, quod Sacerdos legibus obligavit. Superatum eſt exemplum, quod in hiſtoria noſtra magna intentione retulimus. Nam cum Rex Alaricus urbis Romæ deprædatione ſatiatus, Apoſtoli Petri vaſa ſuis deferentibus excepiſſet, mox ut rei cauſam habita interrogatione cognovit, ſacris liminibus deportari diripientium manibus imperavit; ut cupiditas, quæ deprædationis ambitu admiſerat ſcelus, devotione largiſſima deleret exceſſum. Sed quid mirum, ſi (*a*) reverenda Sanctorum diripere noluit, qui tanta ſe Urbis vaſtatione ditavit? Rex autem noſter religioſo propoſito reddidit vaſa, quæ jure pignoris propria videbantur effecta. Et ideo talibus factis frequens præſletur oratio: quando læta concedi poſſe credimus, cum retributionem bonis actibus poſtulamus.

* MS. *impetrare videantur optata.*

(*a*) Reverenda Sanctorum. Simili loquutione dixit, ſacræ juſſionis reverenda lib. 3. Epiſt. 15. Et ſtupenda meritorum lib. 4. Epiſt. 4. *Jur.*

EPISTOLA VIGESIMA PRIMA.

Deuſdedit Scribæ Ravennati Senator Præfectus Prætorio.

Officium Scribarum, & utilitatem deſcribit.

Scribarum officium ſecuritas ſolet eſſe cunctorum.

SCribarum officium ſecuritas ſolet eſſe cunctorum: quando jus omnium ejus ſollicitudine cuſtoditur. Alios enim depopulantur incendia: alios nudat furtiva ſubreptio: nonnullis negligentia perit, quod diligens auctor acquirit:

ſed fide publica robuſtiſſime reparatur, quicquid a privatis * amittitur. Diligentior eſt in alienis, quam poteſt eſſe cura de propriis: non admonitus facit, quod vix rogatus impleret; & requiſitus non poteſt negare, quod is, cujus intereſt, ſe fatetur * amiſiſſe. Armarium ipſius fortuna cunctorum eſt; & merito refugium omnium dicitur, ubi univerſorum ſecuritas invenitur. Ad paterna tranſit officia, ſi incorrupte ſit veritas cuſtodita. Nam ſicut diligens genitor ſervat, quod otioſus ſucceſſor inveniat: ſic arbiter artium nullum patitur propria utilitate fraudari. Et ideo tantæ rei jugiter præcipimus eſſe cuſtodem; ut qui hactenus de integritate placuiſti, nulla debeas varietate fuſcari. Vide, quod tibi committitur antiqua fides; & quotidiana diligentia dirimis jurgantium litem. Apud cunctos Præſules de tua cura litigatur; & tu potius judicas, qui cauſarum vincula diſſolvis. Hoc honorabile decus, indiſputabile teſtimonium, vox antiqua chartarum, cum de tuis adytis incorrupta proceſſerit, cognitores reverenter excipiunt: litigantes quamvis improbi, coacti tamen * obediunt. Et cum fas ſit promulgatam ſententiam ſuſpendi, tibi non licet obviari. Quocirca non habeat venale propoſitum. Tinea documentorum eſt, oblatio maligna redimentis; dum quærunt conſumere, quod ſe cognoverunt impedire. Paſcat te * editio decora veritatis: facultas tua habeatur integritas. Da petentibus, quæ olim facta ſunt. Tranſlator eſto, non conditor antiquorum geſtorum. Exemplar, velut annulum, ceris imprime; ut ſicut vultus expreſſa non poſſunt ſigna refugere: ita manus tua ab authentico nequeat diſcrepare. Quod ſi te aliquis iniqua ſubreptione traduxerit, quemadmodum in alia cauſa tibi acquieſcat credi, quem ſcit potuiſſe corrumpi? Impugnat te fraude ſua; & facile convincit, quem in una parte decepit. Ama juſtitiam, de qua nemo queritur; ut etiam iratus teſtimonium ſalubre poſſit dicere, qui te incaſſum voluit deviare. Publicum eſt omne, quod feceris: dum aut laudatus gratiam, aut accuſatus invenire poſſis offenſam.

* MS. *admittitur*.
* MS. *admiſiſſe*.
* forte, *obaudiunt*. *Juret.*
Tinea documentorum eſt, oblatio maligna redimentis.
* Gr. & Cuj. *editio*.
De juſtitia nemo queritur.

EPISTOLA VIGESIMA SECUNDA.

Provincialibus Iſtriæ Senator Præfectus Prætorio.

Jubet, ut tributum in Vino, oleo, & tritico, quibus hoc anno provincia abundabat, ſolvant; & mittit Laurentium cum pecunia ad majorem ejuſmodi rerum numerum comparandum. Ravennamque devehendum. Tum illam provinciam accurate depingit.

Expenſæ publicæ diverſa temporum varietate titubantes, hac ratione ſe poterunt continere, ſi proventum locorum ſequatur ſalubritas juſſionum. Illic enim facilis eſt procuratio, ubi fuerit fructus uberior. Nam ſi * indicatur, quod ſterilitas jejuna denegavit; tunc & provincia læditur, & effectus optabilis non habetur. Commeantium igitur atteſtatione didicimus, Iſtriam provinciam a tribus egregiis fructibus ſub laude nominatam, divino munere gravidam, vini, olei, vel tritici præſenti anno fœcunditate gratulari. Et ideo memoratas ſpecies in tot ſolidos date pro tributaria functione, qui vobis de præſenti * prima Indictione reputentur: reliqua vero propter ſolemnes expenſas relinquimus devotæ provinciæ. Sed quoniam nobis in majore ſumma ſunt quærenda, quæ diximus, tot ſolidos etiam de arca noſtra tranſmiſimus; ut res neceſſariæ ſine veſtro diſpendio uberrime debeant congregari. Frequenter enim, dum extraneis urgemini vendere, ſoletis damna ſentire: eo præſertim tempore, cum vobis peregrinus emptor ereptus eſt; & rarum eſt aurum capere, quando mercatores cognoſcitis non adeſſe. Quanto vere melius eſt parere Dominis, quam præſtare longinquis; & debita fructibus ſolvere, quam ementium faſtidia ſuſtinere? Prodimus etiam amore juſtitiæ, quod nobis ſuggerere poteratis: quia in pretio lædere non debemus, unde naulorum præbitionibus non gravamur. Eſt enim proxima vobis regio ſupra ſinum maris Jonii conſtituta, olivis referta, ſegetibus ornata, vite copioſa: ubi quaſi tribus uberibus, egregia ubertate largitis, omnis fructus optabili fœcunditate profluxit. Quæ non immerito dicitur Ravennæ Campania, urbis Regiæ cella penaria, voluptuoſa nimis & delicioſa digreſſio, fruitur in Septentrione progreſſa cœli admiranda temperie. Habet & quaſdam, non abſurde dixerim, Bajas ſuas: ubi undoſum mare terrenas concavitates ingrediens, in faciem decoram ſtagni æqualitate deponitur. Hæc loca & gariſmatia plura nutriunt, & piſcium ubertate gloriantur. Avernus ibi non unus eſt. Numeroſæ conſpiciuntur piſcinæ Neptuniæ: quibus, etiam ceſſante induſtria, paſſim oſtrea naſcuntur injuſſa. Sic nec ſtudium in nutriendis, nec dubietas in capiendis probatur eſſe deliciis. Prætoria longe lateque lucentia in margaritarum ſpeciem putes eſſe diſpoſita; ut hinc appareat qualia fuerint illius provinciæ Majorum judicia, quam tantis fabricis conſtat ornatam. Additur etiam illi littori ordo pulcherrimus inſularum, qui amabili utilitate diſpoſitus, & a periculis vindicat naves, & ditat magna ubertate cultores. Reficit plane Comitatenſes excubias, Italiæ ornat Imperium, primates deliciis, mediocres victualium paſcit expenſis; & quod illic naſcitur, pene totum in urbe *Regia poſſidetur. Præſtet nunc copias ſuas ſponte, magis devota provincia amplius pareat, dum ſperatur: quando gratiſſime faciebat, dum minime quæreretur. Sed ne aliqua juſſionibus noſtris dubietas naſceretur, Laurentium virum experientiſſimum, & magnis nobis in Reipub. laboribus comprobatum cum præſenti auctoritate direximus; ut ſecundum Breves ſubter annexos incunctanter expediat, quod ſibi pro expenſis publicis injunctum eſſe cognoſcit. Nunc procurate, quæ juſſa ſunt. Vos enim facitis devotum militem, cum libenter ſuſcipitis juſſionem. Pretia vero vobis moderata ſequenti juſſione declarabimus, cum nobis gerulus Præſentium nativitatis modum miſſa relatione ſuggeſſerit. Taxari enim aliquid non poteſt juſte, niſi copia rei evidenter potuerit indagari. Inæqualis quippe eſt arbiter, qui ſententiam mittit * in caſum; & mali ſibi probatur conſcius, qui eſt indeliberata dicturus.

* Juret. legit, *indicitur*.
* *Anno Chriſti* 538.
* Ac. *præcipua*.
Inæqualis eſt arbiter qui ſententiam mittit in caſum.
* MS. *incaſſum*.

EPISTOLA VIGESIMA TERTIA.

Laurentio Viro Experientiſſimo Senator Præfectus Prætorio.

Præcipit, ut Iſtriam provinciam vinum, oleum, triticumque empturus petat.

Deliberatio Judicis probatos viros debet publicis actionibus adhibere; ut facile poſſit impleri, quod ſub ſterilitate temporis videtur inquiri. In abundantia rerum quælibet ſe poteſt expedire

Deliberatio Judicis probatos viros debet publicis actionibus adhibere.

> *Electis opus eſt militibus, cum fuerit neceſſitatis impulſus.*

expedire perſona: electis opus eſt militibus, cum fuerit neceſſitatis impulſus. Atque ideo experientiam tuam, frequentibus, nobiſque tali devotione gratiſſimam, ad Iſtriam provinciam jubemus excurrere; ut in tot ſolidos vini, olei, vel tritici ſpecies de tributario ſolido debeas procurare: in aliis vero tot ſolidis, quos a noſtro Arcario percepiſti, tam a negotiatoribus, quam a poſſeſſoribus emere maturabis, ſicut te a Numerariis inſtruxit porrecta notitia. Quapropter erige nunc animos ad parendum, qui tantis excubiis indiſcreta forte placuiſti. Admoneat te prioris converſationis exemplum: quia nimis grave eſt emeritum delinquere, quem tironem nullatenus conſtat erraſſe. Qualis autem ſupradictarum ſpecierum ubertas ſe optata laxaverit, veraci nobis, ut de te credimus, relatione ſignifica; ut nos habito modo conſtituere debeamus, quod nec Provinciales lædat, ne publicas gravare poſſit expenſas.

EPISTOLA VIGESIMA QUARTA.

Tribunis Maritimorum Senator Præfectus Prætorio.

Jubet, ut naves parent ad vinum, & oleum ex Iſtria provincia Ravennam devehenda. Tum de navigatione, & nautarum labore, præcipue in ſalinis exercendis, diſſerit.

DAta pridem juſſione cenſuimus, ut Iſtria vini, & olei ſpecies, quarum præſenti anno copia indulta perfruitur, ad Ravennatem feliciter dirigeret manſionem. Sed vos, qui numeroſa navigia in ejus confinio poſſidetis, pari devotionis gratia providete; ut quod illa parata eſt tradere, vos ſtudeatis ſub celeritate portare. Similis erit quippe utriſque gratia perfectionis: quando unum ex his diſſociatum impleri non permittit effectum. Eſtote ergo promptiſſimi ad vicina, qui ſæpe ſpatia tranſmittitis infinita. Per hoſpitia quodammodo veſtra diſcurritis, qui per patriam navigatis. Accedit etiam commodis veſtris, quod vobis aliud iter aperitur perpetua ſecuritate tranquillum. Nam cum ventis ſævientibus mare fuerit clauſum, via vobis panditur per amœniſſima fluviorum. Carinæ veſtræ flatus aſperos non paveſcunt: terram cumſumma felicitate contingunt; & perire neſciunt, quæ frequenter impingunt. Putantur eminus quaſi per prata ferri, cum eorum contingit alveum non videri. Tractæ funibus ambulant, quæ ſtare rudentibus conſueverunt; & conditione mutata pedibus juvant homines naves ſuas: vectrices ſine labore trahunt; & pro favore velorum utuntur paſſu proſperiore nautarum. Juvat referre, quemadmodum habitationes veſtras ſitas eſſe proſpeximus. Venetiæ prædicabiles quondam plenæ nobilibus, ab Auſtro Ravennam, Padumque contingunt, ab Oriente jucunditate Jonii littoris perfruuntur: ubi alternus æſtus egrediens, modo claudit, modo aperit faciem reciproca inundatione camporum. Hic vobis aquatilium avium more domus eſt. Nam qui nunc terreſtris, modo cernitur inſularis; ut illic magis æſtimes eſſe Cycladas, ubi ſubito locorum facies reſpicis immutatas. Earum quippe ſimilitudine per æquora longe patentia domicilia videntur ſparſa, quæ natura non protulit, ſed hominum cura fundavit. Viminibus enim flexibilibus illigatis terrena illic congregata ſoliditas aggregatur; & marino fluctui tam fragilis munitio non dubitatur opponi: ſcilicet quando vadoſum littus moles ejicere neſcit undarum; & ſine viribus fertur, quod altitudinis auxilio non juvatur. Habitatoribus igitur una copia eſt, ut ſolis piſcibus expleantur. Paupertas ibi cum divitibus ſub æqualitate convivit. Unus cibus omnes reficit: habitatio ſimilis univerſa concludit: neſciunt de penatibus invidere; & ſub hac menſura degentes evadunt vitium, cui mundum conſtat eſſe obnoxium. In ſalinis autem exercendis tota contentio eſt: pro aratris, pro falcibus cylindros volvitis: inde vobis fructus omnis enaſcitur, quando in ipſis, & quæ non facitis, poſſidetis. Moneta illic quodammodo percutitur victualis. Arti veſtræ omni * fluctus addictus eſt. Poteſt aurum aliquis minus quærere: nemo eſt, qui ſalem non deſideret invenire; merito, quando iſti * debet omnis cibus, quod poteſt eſſe gratiſſimus. Proinde naves, quas more animalium veſtris parietibus illigaſtis, diligenti cura reficite; ut cum vos vir experientiſſimus Laurentius, qui ad procurandas ſpecies directus eſt, commonere tentaverit, feſtinetis excurrere; quatenus expenſas neceſſarias nulla difficultate tardetis, qui pro qualitate aeris compendium vobis eligere poteſtis itineris.

> * MS. *fructus.*
>
> * Forn. *debetur… qui.*

EPISTOLA VIGESIMA QUINTA.

Ambroſio Viro Illuſtri, Agenti vices Senator Præfectus Prætorio.

Ex quibuſdam ſignis futuram inopiam colligit: cui ut occurratur, jubet, veterum frugum ingens copia congregetur.

> *Nihil in mundo ſine cauſa geritur.*

PLerumque ſolliciti fiunt, qui mutatos rerum ordines intuentur: quia ſæpe portendunt aliqua, quæ conſuetudini probantur adverſa. Nihil enim ſine cauſa geritur, nec mundus fortuitis caſibus implicatur: ſed quicquid venire videmus ad terminum, divinum conſtat eſſe conſilium. Suſpenduntur homines, cum ſua Reges conſtituta mutaverint: ſi aliter induti procedant, quam eorum uſus inoleverat. Quis autem de talibus non magna curioſitate turbetur, ſi verſa vice conſuetudinum, a ſideribus aliquid venire videatur obſcurum? Nam ſicut certa ſecuritas eſt, ſuis vicibus tempora notare currentia: ſic magna curioſitate complemur, cum mutari talia ſentiuntur. Quale eſt, rogo, ſtellarum primarium conſpicere, & ejus ſolita lumina non videre? Lunam, noctis decus, intueri orbe ſuo plenam, & naturali ſplendore vacuatam? Cernimus adhuc cuncti quaſi venetum ſolem: miramur media die umbras corpora non habere; & vigorem illum fortiſſimi caloris uſque ad extremam temporis inertiam perveniſſe; quod non eclipſis momentaneo defectu, ſed totius pene anni agi nihilominus conſtat excurſu. Qualis ergo timor eſt diutius ſuſtinere, quod vel in ſumma ſolet populos celeritate terrere? Habuimus itaque ſine procellis hyemem, ſine temperie vernum, ſine ardoribus æſtatem. Unde jam ſperetur poſſe venire temperies: quando menſes, qui fructus decoquere poterant, Boreis flatibus vehementer algebant? Quid enim fertilitatem producat, ſi terra æſtivis menſibus non caleſcat? Quid germen aperiat, ſi * matrem pluviam non reſumat? Duo hæc elementis omnibus probamus adverſa, rigorem perpetuum, & contrariam ſiccitatem. Mutaverunt ſe tempora non * mutando; & quod mixtis imbribus ſolebat effici, ex ariditate ſola non poteſt obtineri. Atque ideo de veteribus frugibus prudentia tua futuram

> * MS. Niv. & Ga. *matris.*
>
> * Niv. & Ga. *mutanda.*

vincat inopiam? quia tanta fuit anni præteriti felix ubertas, ut & venturis menſibus proviſa ſufficiant. Reponatur omne, quod ad victum quæritur. Facile privatus neceſſaria reperit, cum ſe publicus apparatus expleverit. Sed ne te præſens cauſa magna hæſitatione diſcruciet, ad conſiderationem revertere naturalium rerum, & fit ratione certum, quod ſtupenti vulgo videtur ambiguum. Sic enim conſtat divina ordinatione diſpoſitum: ſic aſtra præſentis in domiciliis ſuis mutuis adminiſtrationibus convenerunt, ut ſupra ſolitum hyems ſicca redderetur, & frigida. Hinc aer nivibus nimio rigore denſatus, ardore ſolis in nulla raritate perductus eſt: ſed in aſſumpta craſſitudine perdurans, & caloribus ejus obſtitit, & aſpectum humanæ fragilitatis eluſit. Media enim quæ ſunt, noſtris dominantur obtutibus; & per ipſa tantum videre poſſumus, quantum nobis ſui corporis tenuitate concedunt. Hoc enim inane magnum, quod inter cœlum terramque elementi more pervagatur, dum contigerit eſſe purum, & ſolis claritate reſperſum, veſtros veraciter pandit aſpectus: ſi vero aliqua fuerit permixtione congregatum, tunc tenſo quaſi quodam corio, nec colores proprios, nec calores pervenire facit aſtrorum. Quod etiam aliis ſæculis aere nubilo pro tempore frequenter efficitur. Hinc eſt, quod diutius radii ſiderum inſolito colore fuſcati ſunt: quod novum frigus meſſor expavit: quod acceſſu temporis poma duruerunt: quod uvarum ſenectus acerba eſt. Sed ſi hoc divinæ providentiæ tradatur, ſatagere non debemus, quando ipſius imperio prodigia quærere prohibemur. Illud tamen ſine dubio terrenis fructibus adverſarium eſſe cognoſcimus, ubi alimonia conſueta nutriri lege propria non videmus. Proinde agat ſollicitudo veſtra, ne nos unius anni ſterilitas turbare videatur: dum ſic ab illo primo adminiſtratore dignitatis noſtræ proviſum eſt, ut præcedens copia ſequentem valuiſſet mitigare penuriam.

EPISTOLA VIGESIMA SEXTA.

Paulo Viro Strenuo Senator Præfectus Prætorio.

Succurrit libenter, & gratis Venetis inopia ob anni ſterilitatem laborantibus, tributa remittendo, & annonas concedendo.

Utilitas publica compendioſa pietate frequenter ſervatur.

FRequenter utilitas publica compendioſa pietate ſervatur: quando illud magis acquirit, quod bonorum interceſſione remiſerit. Veniens itaque vir venerabilis Auguſtinus, vita clarus & nomine, Venetorum nobis neceſſitates flebili allegatione declaravit, non vini, non tritici, non panici ſpecies apud ipſos fuiſſe procreatas: aſſerens ad tantam penuriam Provincialium perveniſſe fortunas, ut vitæ pericula ſuſtinere poſſint, niſi eis pietas Regalis ſolita humanitate proſpexerit. Quod nobis crudele viſum eſt, aliquid a petentibus poſtulare; & illud ſperare, quo provincia cognoſcitur indigere. A talibus enim ſolas lacrymas exigit, qui quod non invenitur, imponit. Et ideo tanti viri allegatione permoti, vinum & triticum, quod nos in apparatu exercitus, ex Concordienſe, Aquileienſe, & Forojulienſe civitatibus colligere feceramus, præſenti auctoritate remittimus: carnes tantum, ſicut Brevis vobis datus continet, exinde providentes. Hinc enim, cum neceſſe fuerit, ſufficientem tritici ſpeciem deſtinamus. Et quoniam in Iſtria vinum abunde natum eſſe comperimus, exinde, quantum de ſupradictis civitatibus ſperatum eſt, poſtulate, ſicut in foro rerum venalium reperi-

Ab indigentibus ſolas lacrymas exigit, qui quod non invenitur, imponit.

tur; quatenus nec ipſi lædi poſſint, cum eis pretia juſta ſervantur. Quapropter præſentem indulgentiam nulla credatis venalitate taxandam; ut, dum fuerit remedium gratuitum, poſſit exiſtere nihilominus glorioſum. Noveritis enim gravi vos ſubjici poſſe vindictæ, ſi quid interdictum eſt dari, a vobis videatur acceptum.

EPISTOLA VIGESIMA SEPTIMA.

Datio Epiſcopo Mediolanenſi Senator Præfectus Prætorio.

Mittit ingentem panici numerum populo penuriam patienti diſtribuendum.

MInus prodeſt* bonum jubere, niſi hoc per viros ſanctiſſimos velimus efficere. Auget enim beneficium voluntas recta juſtorum; & quicquid ſine fraude geritur, hoc vere donantis meritis applicatur. Decet enim, ut munificentiam Principalem ſacerdotalis puritas exequatur. Nam cui eſt ſtudium, bonum de proprio facere, laudabiliter poteſt aliena vota complere. Et ideo Sanctitatem veſtram petimus (cujus propoſiti eſt divinis inſervire mandatis) ut de horreis Ticinenſibus, & Dertonenſibus panici ſpeciem, ſicut a Principe juſſum eſt, tertiam portionem eſurienti populo ad viginti quinque modios per ſolidum diſtrahi ſub noſtra ordinatione faciatis: ne cujuſquam venalitate ad illos perveniat, qui ſe de proprio videntur poſſe tranſigere. Accipiat minus habens indulgentiam Principalem. Egentibus* juſſum eſt, non divitibus, ſubvenire. Fundit potius, qui mittit in plenum; nam illud potius reconditur, quod vaſis vacuis congregatur. Quapropter Sanctitas veſtra miſerationis officia non putet injuriam: quia totum vobis dignum eſt, ubi pietas invenitur; ſiquidem aliena deſideria fideliter gerere, hoc eſt bona propria perfeciſſe. Ad quam rem, Deo juvante, procurandam, illum atque illum curavimus deſtinare: qui Sanctitatis veſtræ ordinationibus obſecuti, nibil ex ſe faciant, ſed tantummodo vobis obedire contendant. Solidi vero quanti ex ſupradicta quantitate panici potuerint congregare, veſtra nobis ilatione declarate; ut apud* Arcarium reconditi ad ſupra memoratam ſpeciem reparandam, futuris reſerventur, Deo auxiliante, temporibus: more veſtis redivivæ, cujus adunatio per fila reſolvitur, ut in novam faciem ſplendido potius decore texatur.

* Ac. verum.

Auget beneficium voluntas recta juſtorum.

*Niv. & Ga. viſum.

Totum Epiſcopis dignum eſt, ubi pietas invenitur.

* Ac. arcanum.

(a) Datio Epiſcopo Mediolanenſi. Hoc ſcriptum eſt poſt Conſulatum Beliſarii: quo tempore adverſus Vvitigem Gothorum Regem (cujus aliquot ſupra lib. 10. exſtant reſcripta) Beliſarius Romam vi obtinens reſiſtebat. Nam eo anno tanta per univerſum fames fuit, ut Datius Epiſcopus Mediolanenſis relatione ſua hoc evidenter curaverit, quaſdam mulieres in Liguriæ partibus ex familia Eccleſiæ ſuæ proprios filios præ nimia fame comediſſe. Hæc ex libro Pontificali in vita Sylverii Papæ, quæ extat ſecundo tomo Conciliorum, item ex Paulo Diacono lib. 87. *Forner.*

XXVIII.

Edictum.

Indicat Liguribus victoriam e Burgundionibus reportatam, & fugam Alemannorum. Deinde dicit Regem ob inopiam eis relaxaſſe dimidiam tributi partem, & horrea ſua ad eos ſublevandos aperuiſſe.

QUis neſciat providentiam divinam uſibus noſtris aliqua velle ſubducere, ut humanum poſſit animum comprobare? Nam ſi nullum pe-

Providentia divina uſibus noſtris aliqua ſubducit, & quare,

nitus indigere contingeret, locum proinde largitas non haberet. Data eſt provinciis in Regis noſtri laude penuria: ſteriles facti ſunt agri, ut ubertas Domini poſſit agnoſci. Minus eſſet acceptiſſimum donum, niſi præceſſiſſet incommodum. Gaudete, provinciæ, maliſque veſtris potius gratiam referte: quando talem probatis animum Principis, ut nullis cedat adverſis. En pietas mirabilis, quæ ubique noſtris repugnat incommodis. Nam cum ſe feritas gentilis prioris temporis animaſſet, Æmilia, & Liguria veſtra, ſicut vos retinere neceſſe eſt, Burgundionum incurſione quateretur, gereretque bellum de vicinitate furtivum, ſubito præſentis Imperii tanquam ſolis ortus fama radiavit. Expugnatum ſe hoſtis ſua præſumptione congemuit: quando illum cognovit nominatæ gentis eſſe Rectorem, quem ſub militis nomine probaverat eſſe ſingularem. Quoties ſe optavit de ſuis finibus non exire Burgundio, ne Principe noſtro pugnaret adverſo; cujus licet præſentiam relevatus evaſerit, felicitatem tamen præcipitatus incurrit? Nam mox ut Gothi ad belli ſtudium gemina ſe fortitudine contulerunt; ita proſpera concertatione cæſa eſt rebellium manus, quaſi inde nudos, hinc ſtare contigiſſet armatos: divini æquitate judicii, ut in ipſis campis prædo corrueret, quos vaſtare præſumpſit. Exulta adverſariorum cadaveribus ornata provincia: acervum ride funerum, quem inimicorum vitio conſtat effectum. Nunc melius culta Liguria, cui negato fructu ſegetis, meſſis provenit hoſtilis. Nam etſi tributa tua minus potuerunt accipi, triumphos in te natos feliciter obtuliſti. His additur Alemannorum nuper fugata ſubreptio, quæ in primis conatibus ſuis ſic probatur oppreſſa, ut ſimul adventum ſuum junxiſſet, & exitum, quaſi ſalutaris ferri exſecatione purgata; quatenus & male præſumentium vindicaretur exceſſus, & ſubjectorum non omnino graſſaretur interitus. Poſſem quidem vobis dinumerare, quanta in aliis locis hoſtium turba ceciderit: ſed more humani animi ad veſtra felicia feſtinantes, illud nos tantum dicere cupitis, quod ad vos ſpecialiter pertinere ſentitis. Redeamus ergo ad ſuave principum: quando quos defendit a belli clade, nec inopiæ patitur pericula ſuſtinere. Nam qui perculit hoſtem provinciæ, & famem juſſit exire. O certamen toto orbe prædicandum! Contra indigentiam ſævam glorioſi Principis pugnat humanitas; cujus vere caſtra ſunt horrea referta, quæ ſi claudere voluiſſet, tunc importabilis intraſſet inimica: ſed quia magis aperuit, ſævientem adverſariam mox fugavit. Neſcio, quæ Principis noſtri bella mundus potius admiretur: ego tamen dicam, quod ſentio. In uſum eſt viris fortibus, feliciter egiſſe pugnas: ſed ſupra humanitatem virtutem eſſe conſtat, viciſſe penuriam. Verum cum his tantis ac talibus bonis nulla potuiſſent ſupplicum vota ſufficere, adhuc & dimidiam relaxare pertulit fiſcalis calculi functionem: ne triſtes in aliqua parte faceret, quibus tot felicia præſtitiſſet. Joſeph legimus contra famem funeſtam emendi quidem tritici dediſſe lætitiam: ſed tale poſuiſſe pretium, ut ſuæ ſubventionis avidus, ſe potius venderet alimonia mercaturus. Quale fuit, rogo, tunc miſeris vivere, quibus acerba ſubventio libertatem ſuam videbatur adimere: ubi non minus ingemuit liberatus, quam potuit flere captivus? Credo virum ſanctum hac neceſſitate conſtrictum, ut & avaro Principi ſatisfaceret, & periclitanti populo ſubveniret. Pace tanti patris dixerim, quanto præſtantius eſt, libertate ſalva frumentum vendere, & propter indigentiam tributa laxare! Gratis conſtat iſta venalitas, quando & unde ematis ceſſit, & pretium quod vos oblectet, impoſuit. Vendit itaque largitas publica vicenos quinos modios, dum poſſeſſor invenire non poſſit, ad denos ordinem rerum ſæculi mutavit humanitas: nos jubemur vile diſtrahere, cum eſuriens paratus ſit carius comparare. O novum prædicationis eventum! Affectu damni negotiatio provenit; & votum eſt vendenti magis perdere, ut quæſtum comparans valeat invenire. Talia profecto Regem decet tractare commercia: talem convenit nundinationem exercere pietatem; ut tunc minus acquieſcat accipere, quando emptor plurima præcipitatur offerre. Libet referre, qualis in vobis ſit Dominantis affectus: quia & primo ceſſit, quantum ſufficere credidit, & nunc iterum poſtulata geminavit. Verecundum vobis erat aliquid ſperare poſt dona, cum ſe adhuc ad beneficia Principis reſervaret humanitas: non audita deſpexit, quando ipſe viſa teſtatus eſt. Felix illa calamitas, quæ prius miſerantem reperit teſtem; ut poſt diſtrictum Judicem non haberet. Gaude igitur aſſuete jam bono Ligur, in uſu tuo * ſecunda venerunt; nam collatos tibi Ægyptios magna proſperitate viciſti: evadis tempora neceſſitatis, & libertatis præmia non amittis: immo illo tempore ſecurus es ab hoſte redditus, quando & de famis periculo cognoſceris eſſe liberatus. Adhuc te prædictum ornat exemplum: adhuc eſt, in qua parte ſuperetur. Legitur enim Joſeph fratribus ſuis tantum ſaccis occulta pretia reddidiſſe. Quid mirum, ſi, natura compellente, proximis ſuis humanior viſus eſt extitiſſe? Hic autem cunctis large vendidit: functionem debitam reliquit; & plus iſte generaliter contulit tributariis, quam ille ſolis viſus eſt præſtitiſſe germanis. Breviter dicantur effuſa; hinc bona ſua diſcat univerſitas: quando non Regibus comparantur noſtra ſæcula, ſed Prophetis. Sed ne diutius beneficiorum Regalium cupidos occupemus, præcepta noſtra ad eos, quorum intereſt, manaſſe cognoſcite; ut ſecundum tenorem juſſionis ad vos perveniat munificentia Principalis.

* MS. & Ac. *ſæcula.*

Explicit Liber duodecimus Variarum.

CASSIODORII SENATORIS, SERVI DEI IN HISTORIAM ECCLESIASTICAM,

QUAM TRIPARTITAM VOCANT,

ex tribus Græcis auctoribus Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, per Epiphanium Scholaſticum verſis excerptam, & in compendium a ſe redactam.

PRÆFATIO.

UTiliter nimis in capite libri præfatio ponitur, ubi futuri operis qualitas indicatur. Quid enim commodius, quam prius per eam aliquid diſcere: ne dictio poſſit inopinata confundere? Hæc igitur hiſtoria Eccleſiaſtica, quæ cunctis Chriſtianis valde neceſſaria comprobatur, a tribus Græcis auctoribus mirabiliter conſtat eſſe conſcripta; uno ſcilicet Theodoreto, venerabili Epiſcopo, & duobus diſertiſſimis viris, Sozomeno, & Socrate; quos nos per Epiphanium Scholaſticum Latino condentes eloquio, neceſſarium duximus eorum dicta deflorata in unius ſtili tractum, Domino juvante, perducere, & de tribus auctoribus unam facere dictionem. Sciendum plane, quod prædicti ſcriptores a temporibus divæ memoriæ Principis Conſtantini uſque ad auguſtæ recordationis Theodoſii junioris, quæ ſunt geſta, digeſſerint. Nos autem eorum electis operibus, & unumquemque cauta mente tractantes, cognovimus, non æqualiter omnes de unaquaque re luculenter ac ſubtiliter explanaſſe: ſed modo hunc, modo alterum aliam partem melius expediiſſe. Et ideo judicavimus de ſingulis * doctoribus deflorata colligere, & cum auctoris ſui nomine in ordine collocare. Legat ergo intrepidus, qui ad hæc opuſcula (Domino donante) pervenerit; multum utilitatis atque notitiæ lucraturus, ſi quæ poſita ſunt per hos duodecim libros, memoriæ ſuæ ſollicita mente condiderit. Præterea, ne quempiam res indiſtincta turbaret, per univerſum textum hujus operis titulos cognoſcat appoſitos; ut ſuis locis exigere poſſit, quod ſub numero competenti prædictum eſſe cognoſcit.

Hæc hiſtoria, quæ geſta ſunt a Conſtātino uſque ad Theodoſium juniorem continet.

* MS. Lyr. & Santheod. *diſtoribus*. Ed. *dictatoribus*.

Caſſiodorii Senatoris, jam Domino præſtante converſi, explicit Præfatio.

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, QUAM TRIPARTITAM VOCANT,

EX TRIBUS GRÆCIS AUCTORIBUS Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholaſtico verſis, per Caſſiodorium Senatorem in Epitomen redactæ.

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Pag. 393. A. *Oratio allocutoria * Sozomeni ad Theodoſium Imperatorem.*

Aiunt antiquis Principibus diligentiam ſtudiumque fuiſſe, ut eis amatores quidem ornamentorum, purpuram atque coronam, & his ſimilia præpararent: librorum vero habentes intentionem, circa quaſdam fabulas occupati, conſcriptiones agerent, quæ audientium corda mulcerent: porro bella ſectantes, ut ſagittam opportune dirigerent, beſtiam proſternerent, lanceam bene jacularentur, aut equum decenter aſcenderent. Præſentabant enim ſinguli Regalibus eorum, ſtudentes rebus illis, quæ forent gratiſſima Dominanti. Alius itaque lapides pretioſos difficile compertos offerebat: alter tincturam purpuream: clariora plurimi poemata, aut diverſas conſcriptiones inſinuabant: alius bona cingula, aut optimum armorum * pendebat uſum. ** Ed. pandebat.* Maxima vero & Imperialis putabatur hujus popularis virtutis pars illa, ad quam tunc amantis intentio declinabat. De pietate autem (quæ eſt verus Imperii ornatus) nulli ſtudioſe quodammodo ſermo fuit. *Pietas eſt verus ornatus Imperii.* Sed tu, o potentiſſime Theodoſi (ut complexive dicam) cunctam ſuperaſti, Deo juvante, virtutem. Purpura ſiquidem, & corona, qua videris propter inſpicientes (quia eſt Majeſtatis ſignum) circundari, pietatem, tibi, & clementiam intrinſecus ſemper enutriunt. Unde conſcriptores, & Præfecti, ac reliqui ſubjectorum circa te tuoſque laborant actus. *Judicium Theodoſii de libris.* Diſceptator autem poſitus, judexque librorum, non camerato eloquio caperis, aut qualibet figura furtum pateris veritatis: ſed perfecte metiris utrumque, ſermonem proprium aptans cauſæ: figuram quoque dictionis, & partes, & ordinem, & congruentiam, & eloquium, & compoſitionem, & collectiones, & ſenſum, & hiſtoriam profunde diſcutiens. *Liberalitas Theodoſii in doctos.* Compenſas autem recitantibus & tuo judicio, & favoribus opportunis, necnon aureis imaginibus, & poſitione ſimulachrorum, & donis, & honoribus univerſis. Qualem vero te circa recitantes præbes, tales dudum fuerunt * judices circa dulciloquum Homerum: aut * Alevadæ circa Simonidem: aut Dionyſius Siciliæ tyrannus circa Platonem Socratis diſcipulum: aut Philippus Macedo circa Theopompum hiſtoriographum: aut Severus Cæſar circa Oppianum, qui metris genera piſcium, & naturas, captionemque narravit. ** Ed. Niv. judices Cretes.* ** Alii, Alevadæ.* *Cretenſes mille numiſmatibus carmen homericum compenſarunt.* Cretæ ſiquidem mille numiſmata carmini compenſantes Homerico, & tamquam de excellentiſſima largitate glorianres, in publica ſtatua munera conſcripſerunt. Alevadæ autem, & Dionyſius, & Philippus nequaquam animo parciores fuere Cretenſibus, de ſuperba ſe republica philoſophiaque jactantibus; qui velociter illorum ſtatuam imitari potuerant, niſi opere fuiſſent minores in munere. *Par liberalitas Alevadarum, Dionyſii, & Philippi.* Severus autem pro metrico poemate per verſum uno aureo donans Oppianum, tantum præbuit de largitate miraculum, ut aurea carmina Oppiani hactenus apud plurimos nominentur. *Oppiani ſingulos verſus Severus Caſ. ſingulis aureis remuneravit.* Hæc dona fuerunt olim amantium litteras, & doctrinam. Tu vero, potentiſſime Principum, nullo priorum excellentia minor invenitis, largitatibus tuis circa dictiones exhibitis. Sed mihi videris non incongrue talia facere. Nam cum omnes virtutibus viceris, ſtudioſe ad crementum ſemper quæ tua ſunt evehis: quoniam rerum olim geſtarum apud Romanos, & Græcos veritatem integerrime cognoviſti. Aiunt etenim te per diem quidem exerceri armis & corpore; ſubjectorumque negotia diſceptare: judicare ſimul & agere, modo ſtorſum, modo communiter quæ ſunt agenda conſiderare: noctibus divinis libris incumbere. *Theodoſii junioris exercitia.* Fertur autem tibi ad eorum ſcientiam miniſtrare candelabrum arte mechanica factum, & ſponte fundens oleum in lucernam; ut nullus circa Regalia conſtitutus in laboribus tuis cogatur affligi, & naturæ vim faciat ſomno repugnans. *Candelabrum Theodoſii.* Sic equidem clemens, & manſuetus circa proximos, & maxime circa omnes exiſti, cœleſtem Regem tuum imitando patronum, cui gratum eſt *ſuper juſtos, & injuſtos pluere: & ſolem facere oriri*; & alia ſimul invidia recedente largiri. *Theodoſ. manſuetudo* *Matth. 5.45.* Per multam vero doctrinam audio te etiam lapidum ſcire naturas, poteſtateſque radicum, effectuſque curarum non minus Salomone David filio, magis autem potior es virtutibus. *Theodoſ. ſcientia multiplex.* Illi ſiquidem factus libidinis ſervus, pietatem non cuſtodivit ad terminum, quæ illi cauſa fuerat honorum, & ſapientiæ. *Theodoſius Salomoni præfertur.* Tu vero, o potentiſſime, negligentiæ objiciens rationem, videris non ſolum hominibus juſte, ſed etiam corporis & animæ paſſionibus imperare. Si autem oportet & hoc dici, audio te etiam totius cibi vel poculi deſideria ſuperare; & neque poma dulcia, neque aliud quicquam ſpecioſum appetere, niſi quantum ad tactum convenit, & ſolummodo ſapori congruerit: primo tamen benedicere omnium Creatorem. *Temperantia Theodoſii, & patientia.* Sitim vero, æſtum, & frigus ferre conſuetus, quotidianis exercitationibus jam ipſam continentiæ putaris habere naturam. Dudum ſiquidem in Ponto civitatem Heracleam ab Hercule nominatam videre feſtinans, & laborantem longo *Heraclea.*

* MS. Lyr. *exercitum ſublevare.*

tempore * ſublevare, in æſtatis ardore per Bithyniam faciebas iter. Sole vero circa diem medium vehementer urente, videns te quidam iter agentium ſudore multo, ſimul & pulvere ſqualentem, quaſi præſtaturus occurrens, obtulit tibi poculum valde perſpicuum, & velut radiis emicantem, ſuaviſſimum quemdam in eum potum mittens, & aqua perfundens frigida. Tu vero o potentiſſime, ſumens, laudaſti quidem pro ſua magnanimitate, virum, & largitate Principali poſt paululum cumulaſti: ſed cunctis militibus ad illius poculi claritatem nimis inhiantibus, & beatificantibus qui eſſet bibiturus eum, rurſus ei poculum reddidiſti: præcipiens, ut quo vellet, uteretur eo. Unde mihi juſte videtur tuis virtutibus ſuperatum etiam Alexandrum, de quo narratur ab eis, qui opera illius admirantur quia ei, dum per inaquoſa loca properaret cum Macedonibus, diligens quidam miles aquam inveniens, hauſit, & obtulit ei: ille vero non bibit, ſed corpus infudit. Ut ergo abſolute dicatur, omnium priorum Principum Principiorem, ſi dici fas eſt, te vocare debemus ſecundum Homerum. Alios etenim Reges nihil dignum habuiſſe comperimus: alios autem ornaſſe una, aut duabus rebus Imperium. Tu autem, o ſereniſſime, omnes ſimul virtutes amplectens, univerſos dignoſceris viciſſe pietate, clementia, fortitudine, caſtitate, juſtitia, largitate, atque magnanimitate dignitati Imperiali conveniente. Sine ſanguine autem & putum a cæde, ſuper omnium priſcorum, tuum cuncti gloriantur Imperium. Res ſtudioſas cum delectatione ſubjectos præcipis edoceri; favoremque & reverentiam circa tuum amorem, & communem utilitatem cunctis oſtendere. Quapropter omnium horum cauſa neceſſarium videtur mihi, Eccleſiaſticam hiſtoriam conſcribenti, te primitus alloqui. Cui namque potius hoc adſcribam, multorum ac venerabilium virtutes utique narraturus, & ea, quæ circa Catholicam Eccleſiam provenerunt, vel per quantas ipſa tranſiens tempeſtates, ad tuos, parentumque tuorum portus acceſſerit? Age nunc omnia ſciens, omnemque virtutem habens, & præcipue pietatem, quam principem eſſe ſapientiæ ſermo divinus docet. Suſcipe a me hanc ſcripturam, & libenter examina; tuæque integritatis adjectiones, & detractiones adhibens, tuis laboribus eam purga. Indubitanter enim quodcumque tibi placuerit, utile legentibus, clarumque videbitur: nec quilibet reprehendet, quod tu quoque probaveris. Procedit autem mea conſcriptio * a tertio Conſulatu Criſpi, & Conſtantini Cæſarum uſque ad ſeptimumdecimum tuum; viſumque eſt mihi bene ſe habere in novem deciſiones opus omne dividere. Continebit autem primus & ſecundus tomus ea, quæ ſub Principe Conſtantino Eccleſiæ provenerunt. Tertius autem & quartus, quæ ſub ejus filiis. Quintus & ſextus, quæ ſub Juliano conſobrino filiorum maximi Conſtantini, & Joviniano, nec non Valentiniano, & Valente geſta noſcuntur. Septimus & octavus nobis aperiet tomus, quæ ſub Gratiano & Valentiniano fratribus acta ſunt uſque ad tempora imperii jucundiſſimi avi tui Theodoſii: quando ſcilicet veſter, clementiſſime Principum, ſacratiſſimus pater Arcadius paterno ſuccedens Imperio, una cum piiſſimo patruo tuo Honorio Romanum orbem gubernare ſortitus eſt. Nonum vero librum Chriſtiano ac venerabili veſtro apici dedicavi, quem Deus ſempiterne cuſtodiat, magnanimitate inconvertibili hoſtibus prævalentem, & habentem ſub pedibus univerſos, & ad filiorum filios pium Imperium dirigentem, annuente Chriſto, cum quo & Deo Patri gloria una cum S. Spiritu in ſæcula ſæculorum, Amen.

Alexandro Magno præfertur Theodoſius.

Hortator ſtudiorum Theodoſius.

Pietas Theodoſii.

* id eſt, *ab anno Ch.* 323. *uſque ad* 439. *Tomi novem operis Sozomeni.*

CAPUT SECUNDUM.

Cur Gentiles facilius, quam Hebræi fidem Chriſti ſuſceperint.

Sozomen. *lib.* 1. *cap.* 1. *pag.* 398. *A.*

COgitatio mihi aliquando provenit, cur, putas, aliis quidem hominibus velocior fuit circa Domini verbum fides, * Hebræis autem incredibilis; cum ab initio divina mandata perceperint etiam de Chriſti præſentia, & quomodo hæc forent, antequam fierent, didicerint per Prophetas. Abraham etenim Princeps eorum generis, & circumciſionis exiſtens, inſpector & conviva Filii Dei eſſe promeruit. Iſaac ejus filius, imitatione ſacrificii honoratus eſt, typo crucis a patre vinctus, & oblatus altari, ſicuti contigit & in Chriſti paſſione fieri, ut aiunt qui ſcripturas ſacras integerrime collegerunt. Jacob autem expectationem gentium in eo nunc exiſtentem, nec non & tempus quo venit, prænuntiavit: ubi ait tunc deficere Duces Hebræorum ex genere Judæ Principis ejus Tribus. Significabat autem principatum Herodis, qui cum Idumæus eſſet genere paterno, Arabs autem a matre, commiſſa eſt ei gens Judæorum a Senatu Romano, & Cæſare ſimul Auguſto. Sed etiam quidam aliorum Prophetarum clare Chriſti generationem prophetaverunt, & illum ſacrum ineffabilemque conceptum, & Matrem poſt partum Virginem permanentem, & genus, & patriam: alii vero Paſſionem, & Reſurrectionem a mortuis, & Aſcenſionem in cœlos, & eventum ſingularum præſignaverunt rerum. Sed hæc quidem eos non ignoraſſe ſcire poterit, qui ſacris litteris incumbit. Joſephus autem Matthathiæ filius, atque ſacerdos, vir apud Judæos nobiliſſimus, necnon & apud Romanos digniſſimus erit teſtis de veritate Chriſti. Vocare namque eum virum non audet, tamquam factorem inſignium operum, magiſtrumque ſermonum veracium: Chriſtum vero aperte nominat, & pœnæ crucis adjudicatum, & tertia die apparuiſſe vivum, & alia infinita miracula de eo a Prophetis ſanctis non ignorat eſſe prædicta: ſed etiam multos tunc extitiſſe, quos elegit Græcos, atque Judæos, & in ejus permanere dilectione, atque gentem ab eo nominatam nequaquam defeciſſe teſtatur. Et mihi videtur, quoniam hæc referens, quaſi clamare videtur, operibus Deum eſſe Chriſtum, rerum miraculis obſtupeſcens. Cum autem hoc dixiſſet; etiam medius ipſe tranſcurrit: in nullo tamen contradicens credentibus in eum, potiuſque conſentiens. Hæc igitur cogitanti mihi, digne mirabile viſum eſt, Hebræos etiam ante alios homines ad Chriſtianitatem non potuiſſe converti. Nam licet Sibylla, & alia reſponſa apud Gentiles, ea quæ in Chriſto erant ventura prædixerint: non tamen ob hoc omnes Græci de incredulitate culpandi ſunt. Pauci namque, qui videbantur eruditiores, præcipue hujuſmodi prophetias intellexerunt, plerumque metricas exiſtentes, & diſertioribus verbis prolatas ad populum. Erat itaque ſicut mihi videtur, ſupernæ providentiæ, ut ad concordiam futurorum non ſolum propriis prophetis ventura committerentur, ſed etiam ex parte gentilibus; veluti ſi quis melodiæ compoſitor, propter utilitatem peregrini ſoni alias chordas plectro diſcurrat, aut ſuper eas, quæ ſunt, alias adjiciat. Hebræi ſiquidem pluribus & manifeſtioribus prophetiis utentes, in præſentia Chriſti minores ſunt inventi, quam Græci. Sed neque hoc extra rationem videbitur, cur ex aliis gentibus tantum Eccleſia crediderit. Primum quidem, quo-

*Ed. Froben. *Hebræi incredibiles.*

Figura & prophetiæ prænuntiantes incarnationem.

Gen. 18.

Gen. 22.

Gen. 49. 10.

Joſephus Antiq. lib. 18. *cap.* 6.

niam Deo gratum eſt, ex miraculis naſci mutationes in divinis, maximiſque negotiis. Deinde quia non fortuitis virtutibus Præſulum ejus ab initio deſperata reperitur eſſe religio. Nam licet linguam ad elocutionem, aut pulchritudinem ſermonis difertam non habuerint, nec verbis aut probationibus philoſophicis uterentur; ad ſuadendum tamen non ob hoc minus ſtudium fuit eis: ſed exuti ſubſtantiis, & bona propria contemnentes atque nudati, & velut in aliis corporibus plurima peſſimaque tormenta ſuſcipientes, & neque civitatum populis ſubmiſſi, neque judicum blandimentis illecti, neque terroribus forte deterriti, clarum fecerunt univerſis, quoniam pro maximis præmiis hujuſmodi certamina ſuſtinerent. Quapropter nec ſuaſione verborum opus erat, dum per domos & civitates ad credendum res ipſæ compellerent, quæ nequaquam primitus videbantur auditæ.

CAPUT III.

Sozom. lib. 1. cap. 1. pag. 400. C.

Quæ fuerit intentio Sozomeni hiſtoriam conſtribendi, & ex quibus priorum geſta collegerit.

TAnta ergo divina atque mirabili mutatione in orbe terrarum facta, ita ut & prior religio, & leges patriæ ſpernerentur, crudele nimis erat Calidonium quidem aprum, & Marathonium taurum, & alia his ſimilia per provincias & civitates facta, aut fabulis divulgata, tanto nobilitari ſtudio, ut multi Græcorum, & probatiſſimi conſcriptores circa talia laboraſſent, ſcribendi habentes ingenium: me vero vim meæ non inferre naturæ, & hiſtoriæ Eccleſiaſticæ geſta narrare. Reor enim quoniam argumento rei hujus non ab hominibus inſtituto, conſcriptor quoque inopinabiliter apparebit non inops Deo. Niſus ſum etenim primo quidem hoc opus ab origine mundi* dirigere: ſed conſiderans quoniam & alii talia fecerunt uſque ad tempus ſuum, id eſt, Clemens, & Egeſippus ſapientiſſimi, ſucceſſionem ſequentes Apoſtolorum, Africanuſque conſcriptor, & Euſebius cognomine Pamphili, vir in divinis ſcripturis, & Græcorum Poetis atque Rhetoribus perſcrutator eruditiſſimus: tunc ego quæcumque in Eccleſiis contigerunt poſt Chriſti Aſcenſionem ad cœlos, uſque ad Licinii dejectionem colligens, in duobus redegi libris: nunc autem, & favente Deo, quæ poſtea provenerunt, aperire tentabo. Quocirca memorabo cauſas, quibus interfui, & a ſcientibus aut contemplantibus eas audivi, tam in noſtra, quam ante noſtram generationem geſtas. Cæterorum vero explanabo notitiam ex legibus poſitis cauſa religionis, & ex Conciliis per tempora conſtitutis, ac novitatibus factis, & Imperialibus, atque Sacerdotum epiſtolis, quarum aliæ quidem hactenus in Palatiis, Eccleſiiſque cuſtodiuntur, aliæ vero paſſim apud diligentes inveniuntur. *Quarumdam rationem potius complecti in hoc opere melius approbavi propter magnitudinem lectionis; ut ſenſus earum breviter indicetur: niſi forte quædam venire poſſint in dubium, pro quibus apud multos eſt diverſa ſententia. Tunc enim, ſi quamlibet ſcripturam invenire potuero, propter probationem veritatis eam ponere non omitto. Ut autem nullus ignoratione rerum accuſet mendacem eſſe conſcriptionem, contrarias legendo forſan epiſtolas; ſciendum eſt quoniam occaſione dogmatis Ariani, & eorum qui poſtea ſunt oborti, diſcordantes inter alterutros. Præſules Eccleſiarum, ſinguli de quibus ſtudebant, ſuis conſectatoribus ſcribebant, & per Concilia congregati decernebant quæ vellent; & ſibi contraria ſapientes, per abſentiam ſe ſæpe damnabant; & per tempora Principes, ac Proceres eorum, qua poterant virtute flectebant, & ſibimet unanimes faciebant, ut eorum conſenſu recta colere putarentur. Alii ſiquidem iſtis, alii vero faventes illis, collectionem fecerunt epiſtolarum pro hæreſi propria directarum, & eas ſibi contrarias reliquerunt. Porro nobis difficile valde fuit, ut inveniremus omnia, quæ de talibus provenerunt. Quia vero præcipua cura veritatis habenda eſt, propter hiſtoriæ puritatem, neceſſarium mihi viſum eſt etiam litteras hujuſmodi, ut fuit poſſibile, perſcrutari. Si igitur etiam ſeditiones Eccleſiaſticas inter alterutros geſtas de Præſulatu, vel de honore primatus, propriæ hæreſeos explanavero, non grave aut malæ voluntatis eſſe videatur. Primo namque, ſicut dictum eſt, conſcriptorem omnia decet veritati poſtponere, deinde dogma Eccleſiæ Catholicæ veraciſſime declarare. Quod ſcilicet invenitur ſæpe quidem adverſariorum inſidiis impetitum, & tamen tamquam divinitus roboratum in propria manſiſſe virtute, & univerſas Eccleſias, & populos ad ſuam traxiſſe veritatem. Cum itaque vellem, ſi tamen * liceret, ea ſola conſcribere, quæ ad meam videbantur notitiam perveniſſe de Eccleſia in Romano Imperio conſtituta: placuit tamen, quantum valuero, ut etiam apud Perſas, & Barbaros quæ ſunt geſta de religione, conſcribam. Non autem abſurdum erit ab hiſtoria Eccleſiaſtica, ſi in hoc opere etiam illi referantur, qui quondam patres & præceptores fuerunt Monachorum: aut qui poſt eos per ſucceſſiones utiles viſi ſunt, ſicut audivimus, atque probavimus. Non enim aut nos ingrati eſſe videbimur, taciturnitate tradentes virtutem eorum: aut illi exortes erunt hujus hiſtoriæ, qui tantæ philoſophiæ exempla reliquerunt, quibus utentes poſteri, beatiſſimo & feliciſſimo fine potientur. Sed hæc quidem ſermo procedens, ut potuerit, obſervabit. Convertar nunc ad narrationem rerum, cooperatorem invocans Deum. Hinc enim habebit præſens ſcriptura principium.

Ed. digerere.

Eccleſiaſtici ſcriptores.

MS. Quarumdam ratione.

Qualibet factio conabatur Principes in ſuam trahere ſententiam.

Conſcriptorem decet omnia veritati poſtponere.

Ed. decerer.

CAPUT IV.

Sozom. lib. 1. cap. 2. pag. 403. A.

A quo tempore hiſtoria fecit initium, & quomodo Conſtantino ſignum crucis oſtenditur, & qui Imperatores & Cæſares per idem fuere tempus.

CRiſpo & Conſtantino Cæſaribus atque Conſulibus, Romanæ quidem Eccleſiæ Sylveſtrius præſidebat, Alexandrinæ autem Alexander, & Hieroſolymorum Macarius, Antiochiæ vero quæ eſt apud * Orontem poſt Romanum nondum quiſquam fuerat ordinatus, perſecutionibus ſcilicet prohibentibus. Non longo poſt tempore, hi qui in Nicæa collecti ſunt, ſapientia & eloquiis admirantes Euſtathium, dignum approbaverunt ſedi Apoſtolicæ præſidere; & cum eſſet Epiſcopus vicinæ Berœæ, eum in Antiochiam tranſtulerunt. Tunc ergo Chriſtiani Orientales quidem uſque ad terminos Ægypti circa Libyam commorantes, non præſumebant aperte in Eccleſias convenire, cum Licinius favorem, quem in eos habuerat, permutaſſet. Sed neque per Occidentem Helladici, vel Macedones, & Illyrici licenter in religione durabant propter Conſtantinum, qui Princeps erat in his partibus Romanorum. Huic enim viro & alia quidem plurima poſtea proveniſſe percepimus, quibus flexus

Sylveſter Romæ, Alexander Alexandriæ, Macarius Hieroſolymis præerant.

Ed. Frob. Orientem Anno D. 322.

Euſtathius Antiochiæ præerat.

Licinius & Conſtantinus perſequuntur Chriſtianos.

Anno D. 315.

xus eſt Chriſtianorum dogma venerari; præcipue tamen propter ſignum, quod ei divinitus oſtenſum eſt.

Socrates lib. 1. cap. 2. pag. 5. D. Diocletianus & Maximianus. Maximinus. Ann. Ch. 308 Maxentius.

ET quoniam ad hæc venimus, paulo latius aliquid referamus. Cum Diocletianus, & Maximianus Herculius privatam elegiſſent vitam, & Maximinus Galerius, qui cum eis imperaverat, tenens Italiam, duos Cæſares feciſset, Maximinum in Oriente, & Severum in Italia; tunc Conſtantinus in Britannia a patre mortuo ordinatur Imperator primo anno cclxxi. Olympiadis, xxvii. die Julii menſis. Romæ vero a Prætorianis militibus Maxentius Maximiani Herculii filius Imperator inſtituitur. Hinc ejus pater imperandi cupidine voluit filium regno privare, quod facere nequivit. Poſt hæc autem Tarſo Ciliciæ mortuus eſt. Porro Severus Romæ contra Maxentium veniens, militum proditione peremptus eſt. Maximinus autem Galerius inſtituens Licinium Auguſtum, moritur. Proinde Maxentius Romæ velut tyrannus habebatur: adulteria impudenter exercens, & earum viros occidens. Quem volens Conſtantinus opprimere, & Romanos a cladibus liberare, cogitabat quem in bello Deum haberet auxilio: ſciens nihil prodeſſe deos, quos Diocletianus venerabatur, & quia potius ejus pater, Paganorum contempta religione feliciter advixiſset.

Ann. Ch. 312

Sozom. lib. 1. cap. 3. pagin. 403. D. An. Dom. 315 Apparet Conſtantino ſignũ crucis, & ipſe Chriſtus.

IN his ergo ſollicitudinibus conſtitutus, in ſomno vidit crucis ſignum cœlo ſplendide collocatum: mirantique viſionem, adſtiterunt Angeli dicentes: O Conſtantine, in hoc vince: Fertur autem & ipſum Chriſtum apparuiſse ei, ſignumque monſtraſse crucis, ac præcepiſse, ut figuram ſimilem faceret, & in præliis auxilium hoc haberet, quo victoriæ jura conquireret. Euſebius itaque Pamphili cum jurejurando ipſum Imperatorem dicentem audiiſſe ſe refert: qui circa meridiem, declinante jam ſole, crucis ſignum ex lumine factum, & in ſcripturam conſertam ei dicentem, *In hoc vince*, vidiſſet ipſe, & milites, qui cum eo tunc eſſent. Pergenti namque aliquod per iter cum exercitu, hoc, inquit, ei miraculum eſt oſtenſum. Dumque cogitaret quid eſſet, nox ſupervenit, & dormienti Chriſtus apparuit cum ſigno, quod vidit in cœlo, juſſitque ut fieret ejus ſigni figuratio, quæ foret auxilium in congreſsionibus præliorum.

CAPUT V.

Sozom. lib. 1. cap. 3. p. 404. D.

Quomodo Conſtantinus Chriſtianum dogma cognoverit; & de miraculis crucis; & morte Maxentii.

Sacerdotes Conſtantinũ myſteria fidei edocent.

CUmque jam opus non eſſet interprete, ſed aperte Imperatori monſtratum fuiſſet, quid de Deo credere conveniret, mox die facta Sacerdotes Chriſti convocans, de dogmate conſulebat. At illi ſacros libros offerentes, de Chriſto loquebantur, ſuaque dicta ex propheticis comprobabant. Signum vero quod apparuerat ei, dicebant trophæum eſſe victoriæ adverſus infernum, quam victoriam aſcendens in cœlos egit Chriſtus, crucifixus & mortuus, & tertia die reſurgens, ſecundum quod ſperandum eſse dixerunt: quia poſt hujus vitæ terminum circa finem ſæculi præſentis, omnes homines reſurgant, & immortales exiſtant: alii quidem ad præmia rerum, quibus bene vixerunt: alii ad ſupplicia, eo quod ab eis mala ſint geſta. Eſſe tamen etiam in delictis, quæ committuntur hic, occaſionem ſalutis, purificationemque peccati: nondum initiatis quidem baptiſmatis adeptionem ſecundum Eccleſiaſticam legem: initiatis autem cuſtodiam, ne delinquant. Sed quia hoc agere omnino paucorum ſanctorumque virorum eſt, docebant quoque purificationem ſecundam ex pœnitentia conſtitutam; clementem enim eſſe Deum, & veniam tribuere delinquentibus, ſi pœnitentiam agentes, ſtudeant eam operibus roborare. Hæc Sacerdotibus explanantibus, admiratus Imperator prophetias de Chriſto ita promiſſas, juſsit viros eruditos ex auro & lapidibus pretioſis in vexillum Crucis transformare ſignum, quod Labarum vocabatur. Hoc enim ſignum bellicum inter alia pretioſius erat, eo quod Imperatorem præcedere, & adorari id a militibus moris eſset. Unde præcipue Conſtantinum reor nobiliſsimum decus Imperii Romani in ſignum mutaſse Crucis; ut frequenti viſione atque cura deſueſcerent a priori more ſubjecti; & cum ſolum arbitrarentur Deum, quem coleret Imperator, vel quo duce atque auxiliatore uteretur adverſus hoſtes. Semper enim hoc ſignum proponebatur ante ordines univerſos, quod maxime laborantibus aciebus in præliis adeſse præcipiebat. Conſtituit itaque certos ſigniferos, qui in eo laborarent; quorum opus erat, ut vicibus humeris veherent illud, & omnes acies ita luſtrarent. Fertur enim quidam, eo quod aliquando ferens hoc ſignum, repente hoſtibus invadentibus, expaviſset, dediſsetque illud alteri devehendum; cumque ſe de prælio ſubtraxiſset, & jacula declinaſset, ſubito percuſsus interiit: ille vero, qui ſacrum ſuſcepit trophæum, multis ſe jaculantibus permanſit illæſus. Mirabiliter enim divina regente virtute, ſagittæ hoſtium figebantur in ſigno; a ſignifero autem inter pericula protinus evolabant. Dicitur autem neque alium unquam hujus ſigni miniſtrum, ut ſolet, in bello vulnere mortuum, aut cladem captivitatis perpeſsum.

Labarum.

Signiferi.

Socrates lib. 1. cap. 2. pag. 7. B. Milvius pons. Maxentii & Diocletiani mors. An. Dom. 315

COngreſsus ergo circa pontem Milvium vicit, in flumine necato Maxentio. Erat enim annus ſeptimus Imperii Conſtantini. Inter hæc Diocletianus Salonæ defunctus eſt.

CAPUT VI.

De derogatione Paganorum.

Sozom. lib. 1. cap. 5. p. 406. A. Criſpus Conſtantini filius An. Dom. 316

NOn autem ignoro, quia Græci referunt Conſtantinum, eo quod aliquos genere proximos occidiſset, & cooperator extitiſset in nece filii ſui Criſpi, pœnitentia ductum, de purificatione conſuluiſse Philoſophum Sopatrum, qui tempore illo præerat in ſede Plotini; illum reſpondiſse nullam eſse in hujuſmodi delictis purgationem, Conſtantinum vero hac interdictione turbatum invenifſe Epiſcopos, qui pœnitentia, ſeu baptiſmate promitterent eum ab univerſo poſse purgari delicto: tunc gaviſum in illis, qui dixerant quod volebat: admiratumque dogma: factum deinde Chriſtianum, & ad ſui ſimilitudinem deduxiſse ſubjectos. Mihi autem videntur hæc ficta ab eis, qui ſtudent religioni Chriſtianæ detrahere. Criſpus etenim, propter quem dicunt Conſtantinum eguiſse purgatione, xx. anno Imperii paterni defunctus eſt. Qui cum adhuc viveret, multas cum eo pro Chriſtianis poſuit leges; ſecundo quippe loco honoratus Imperii, & Cæſar exiſtens; ſicut etiam nunc Principum nomina, & tempore legibus ſubjecta teſtantur. Sopatrum vero non eſt credibile ad colloquium Conſtantini venire potuiſ-

An. Dom. 329

ſe, in ſola Oceani circa Rhenum parte regnantis: propter intentionem vero contra Maxentium habitam degebat in Italia. Tunc Romana Reſpublica turbabatur; & non erat facile, ut Britanni & Galli convenirent cum illis tunc, apud quos conſtat Chriſtiana religione Conſtantinum participatum, niſi dum contra Maxentium caſtrametaretur, & tranſiret ad Romam. Teſtes autem ſunt rurſus horum tempora, nec non & leges, quas pro religione ſanxit. Ut autem concedamus facile potuiſse Principem loqui Sopatio, aut per epiſtolam ſuam conſuluiſse pro quibus vellet: non eſt tamen veriſimile ignoraſse Philoſophum, quia Hercules Alcmenæ purgatus Athenis eſt poſt filii necem in Cereris ſacris: & quia poſt Hyphiti necem, peregrinum & amicum injuſte peremit. Cum igitur Græci in hujuſmodi delictis purgationem annuntient, ſufficiant quæ dicta ſunt, & accuſent de mendacio eos, qui Sopatrum contraria Conſtantino reſpondiſse finxerunt. Non enim credo hæc ignoraſse tunc nobiliſsimum apud Græcos eruditione litterarum.

CAPUT VII.

De Conſtantio patre Conſtantini.

Sozom. lib. 1. cap. 6. pagin. 407. B.

Ed. multis ejus beneficiis elevata.

IGitur Eccleſiæ ſub regimine Conſtantini alacriter agebant, & quotidianis diebus augebantur, favente & unanime Principe, & multis eas beneficiis elevante; quas etiam prius inconcuſsas Dominus a periculis turbiſque ſervavit. Nam cum perſecutiones diverſas Eccleſiæ in alio terrarum orbe paterentur, ſolus Conſtantius Conſtantini pater licenter Chriſtianis in ſua conſiſtere religione conceſsit. Denique aliquod tale eum miraculum, & memoria dignum egiſse cognovi. Is enim probare volens quoſdam in ſuo Palatio Chriſtianos, ſi boni & ſolidi eſſent viri, evocans univerſos præcepit dicens; ut ſi quidem venirent ad ſacrificandum, & ejus colerent deos, circa eum eſsent, & in ſuo cingulo permanerent: ſi vero refugerent, egredientur de Palatio gratias agentes, quod minime punirentur. Cumque in utroque apparuiſsent, alii quidem deſertores religionis, alii vero divina præſentibus præponentes, deliberavit eis amicis & conſiliariis uti, qui in melioribus fideles conſtanter permanſerant; alios autem velut effœminatos averſatus, expulit a ſuo colloquio: credens nunquam eos circa Principem devotos fore, qui fuerint Dei ſui ſic paratiſsimi proditores. Et ideo adhuc ſuperſtite Conſtantio non videbatur contra legem, quempiam eſse Chriſtianum apud eos, qui ultra Italiam, Galliaſque, & Britanniam, & qui circa Pyrenæum habitabant montem uſque ad Oceanum Heſperium. Cum vero Conſtantinus in ejus ſucceſſiſset Imperium, potius res Eccleſiæ effloruerunt. Maxentio enim Herculii filio perempto, cum ejus pars Conſtantino ceſſiſset, jam licenter in religione vigebant, qui circa Tyberim fluvium, & Eridanum (quem Padum Provinciales appellant) commorabantur, & qui circa Aquilam commanebant; in quem locum ſermo fertur advectam navigio Argo, & ad Tyrrhenum pelagus fuiſſe perductam. Argonautæ enim ventum validum declinantes, non eodem navigio in regreſſione ſunt uſi: ſed tranſeuntes mare, quod ſuper Scythas eſt, per hæc flumina venerunt ad terminos Italorum; & hic hyemantes condiderunt civitatem, quæ nuncupatur Æmonia. Æſtate vero ſuperveniente, cooperantibus eis Provincialibus, fere quadringenta ſtadia arte mechanica trahentes Argo per terram ad fluvium Aquillam deduxerunt; qui permiſcetur Eridano. Eridanus autem fauces habet in Italicum mare. Poſt prælium, itaque Cibalæ, Dardanii, & Macedones, & qui circa Iſtrum tunc morabantur, necnon & Hellas, & Illyriorum gens omnis ſub Conſtantino redacta eſt.

Conſtantii conſilium de exploranda Chriſtianorū conſtantia.

Argonautæ.

CAPUT VIII.

Quomodo Licinius fugatus, & Chriſtianos fuerit perſecutus, & noviſſime victus.

Sozomen. lib. 1. cap. 7. pag. 408. D.

Licinius Caſ. adverſus chriſtianos.

POrro Licinius hinc fugatus, cum prius ſectator fuiſſet dogmatis Chriſtiani, mutata voluntate, plurimos Sacerdotum in ſuæ partis afflixit Imperio, multos quidem & aliorum, præcipue tamen de collegio militari. Nimis enim Chriſtianis erat inſenſus propter Conſtantini bellum: æſtimans eum poſſe contriſtari propter calamitatem ſuæ religionis. Simul etiam arbitratus, quia orarent, & ſtuderent redigi ſub illius ſolius Imperio. Super hæc autem pugnaturus denuo contra Conſtantinum, ſpem victoriæ habebat per divinationes, & ſacrificia, & ſeductus ab aliquibus promittentibus quia bello vinceret Conſtantinum, in paganitatem converſus eſt. Denique etiam Græci dicunt tunc eum expertum divinationem Mileti Geminique Apollinis, eique conſulenti de bello, reſpondiſſe dæmonium per hos Homeri verſus:

An. Dom. 325

O ſenex, valde te juvenes pugnatores obſervant,
Tuaque vita ſoluta eſt, ſævaque te ſenectus excipiet.

Ex plurimis ergo rebus viſum mihi eſt dogma Chriſtianorum divina providentia conſtitiſſe, tantoque proceſſiſſe cremento, maxime tamen ex perſecutione Gentilium futuro. Namque Licinio perſequente Eccleſias in ſuo Imperio conſtitutas, bellum in Bithynia factum eſt, quo noviſſime pugnaverunt inter alterutros ipſe & Conſtantinus. Tantoque divino ſuffragio adjutus eſt Conſtantinus, ut per terram & per mare vinceret inimicus; & amiſſis Licinius pedeſtribus, & navalibus, ſemetipſum in Nicomediam tranſtulit, privatuſque Theſſalonicæ aliquanto tempore permanſit, ibique peremptus eſt. Vir ergo primordiis Imperii ſui, præliis, aliiſque rebus valde provectus, & ſororis Conſtantini nuptiis honoratus, hujuſmodi fine defunctus eſt.

Licinius perimitur.

An. Dom. 329

CAPUT IX.

Sozom. lib. 1. cap. 8. pagin. 409. D.

De legibus quas Conſtantinus pro Chriſtianis poſuit, & de mutatione rituum Paganorum, Chriſtianorumque provectu, & de victoriis ejus & veneratione religionis.

Commendat Conſtantinus religionē chriſtianam.

COnſtantinus igitur cum ad eum ſolum, omne Romanum perveniſſet Imperium, edictis publicis uſus eſt, ut Orientales ſubjecti impavide religionem colerent Chriſti, & diligenter Divinitati miniſtrarent. Divinitatem quippe ſolam eam crederent, quæ & revera eſſet, & ſufficienter haberet omni tempore poteſtatem: & quoniam qui talibus ſtuderent, omnia bona eis uberrime accederent; & quæcumque adverſa putarent, cum meliori potius ſpe fruerentur: qui vero circa Deum delinquerent, communiter & ſeorſum in bellis & in pace omnia eis difficilia provenirent. Gratiaſque referens, non ſibimet arrogans, adjecit in eam legem dicens: quia miniſtrum opportunum eum habere dignatus fuerit Deus ſui conſilii, & a Britannico mari uſque ad

loca Orientis adduxerit eum, quatenus augeretur Chriſtiana religio; & qui propter Dei culturam durabiliter permanſeruut in confeſſionibus martyrii, clariores ejus honoribus apparerent. Hæc igitur concionatus, & alia multa dicens, per quæ credebat ſubjectos ad cultum religionis adducere, infirma eſſe ſancivit, quæ contra religionem ſuerant cogitata, vel geſta ſub perſecutoribus Eccleſiarum, remiſsionemque cunctos habere decrevit, qui propter confeſſionem Chriſti migrare in inſulas, aut alibi præter voluntatem propriam commorari juſſi ſunt, aut in metallis* affligi, aut publicis operibus, aut mulieribus, aut lanificis miniſtrare, aut dari curiis cum Curiales primitus non fuiſſent.

Exulantes Chriſtiani revocantur.

* Ed. *affigi.*

Eos autem, quos infames illi fecerant, ab infamia relaxavit. Militia vero privatos, in ſua voluntate reliquit, utrum eſſe in ſchemate quo ſuerant, an certe cum honorabili quiete liberam vellent habere vacationem.

Ab infamia liberantur.

Cumque omnes ad priorem libertatem, & conſuetos honores revocaſſet, etiam ſubſtantiis reformavit univerſos.

In militiam recipiuntur.

Si qui vero morte damnati, ſubſtantia quoque nudati ſunt, præcepit proximis genere eorum deferendas hæreditates; nullo autem horum exiſtente, unam quamque provincialem Eccleſiam ad jus hæreditatis accedere; & ſive apud privatum, ſive apud publicum de tali ſubſtantia eſſet aliquid ablatum, reſtitueret.

Reſtituuntur Chriſtianis ablata patrimonia, & honores.

Eis autem, qui ex ærario publico aliquid comparaverant, aut donationes acceperant; ſecundum poſſibilem decentemque modum ſe providere promiſit. Hæc igitur, ſicuti dictum eſt, Imperatori placuerunt, & lege firmata ſunt, inſigniterque omnia decenti fine completa. Chriſtiani vero tunc omnes Romanorum dignitates adminiſtrabant; & de cætero cunctis ſacrificare negabatur, immolationibuſque aut divinationibus non erat locus: ſed nec idola dedicare, aut celebritates paganas agere jam licebat.

Chriſtiani ad Rempub. & dignitates recepti.

Plurima vero etiam per civitates gentium, de antiqua conſuetudine mutabantur. Ab illo denique tempore apud Ægyptios nequaquam ſecundum priores ſolemnitates in paganorum templa cubitus, ſed in Eccleſias magis offertur, quo ſignificatur crementum aquæ Niliacæ. Apud Romanos autem tunc primum monomachorum ſpectacula ſunt remota.

Monomachia vetita Romæ

Apud Phœnices vero, qui in Libano vel Heliopoli commorantur, fas ulterius non fuit virgines fornicari, antequam legitimis jungerentur viris, nempe poſt turpitudinem experimenti primi nefandæ permixtionis. Sanctæ vero domus, quæ quidem magnitudinem videbantur habere ſufficientem, corrigebantur. Aliæ vero cremento altitudinis, & latitudinis augebantur. Alibi autem cum non eſſent, a fundamentis ædificatæ fulgebant.

Templa Chriſtianorum reſarcita, vel aucta, vel ædificata.

Pecunias vero ex Regiis theſauris Imperator affluentius impendebat: ſcribens per ſingulas civitates Epiſcopis, atque Præſidibus populorum, ut Sacerdotes, ſicuti vellent, juberent; iſti autem jubentibus obedirent, quatenus cito perficeretur opus. Lætanti ſiquidem ejus Imperio, etiam religio valde florebat; & in tantum etiam poſt bellum contra Licinium geſtum feliciſſimus fuit in præliis adverſus alienigenas præparatis, ut etiam Sarmatas vinceret, & qui vocantur Gothi, tunc noviſsime cauſa gratiæ apud eum fœdera celebrarent.

Sarmatæ victi, & Gothi fœdere juncti cum Conſtantino.

Hæc autem gens habitabat tunc quidem trans fluvium Iſtrum. Cumque eſset in bellis prona, & multitudine atque magnitudine corporum armis ſemper exercitata, aliis quidem barbaris prævalebat; ſolos autem habebat Romanos ſibimet repugnantes. Fertur enim etiam & hoc prælio demonſtratum Conſtantino per ſigna atque ſomnia, quanta Dei providentia regeretur. Qui cum ſuperaſset omnia bella, quæ ſub eo ſunt geſta, veluti repenſans Chriſto, in ejus religionis ſtudio magis magiſque fervebat: hanc ſolam veram fatendam eſse, & ſalutarem exiſtimare ſubjectos jubens.

An. D. 333.

Ex terra vero ſubdita ſibi, ex unaquaque civitate detrahens, *publicum certumque vectigal Eccleſiis provincialibus Cleroque diſtribuit, & donationem validam in perpetuum eſse ſancivit.

* Ed. *publico, certum &c.*

Aſsueſcens autem milites, ut, ſicut ipſe, Deum colerent, ſigno Crucis eorum arma ſignabat. In Regalibus quoque oratorium fabricatus, etiam tabernaculum ad inſtar Eccleſiæ circumferebat, dum adverſus hoſtes caſtrametaretur; quatenus nec in itinere degens ipſe, vel exercitus ſacro lumine privarentur, quo * deceret laudari Deum, & orationes offerri.

* MSS. *decerneret laudare .... offerre.*

Sequebantur autem pariter Sacerdotes & Diaconi tabernaculo ſervientes, qui ſecundum legem Eccleſiaſticam ſacrorum ordines adimplebant. Ex illo autem, Romanorum cohortes, quæ nunc Numeri nuucupantur, ſingulæ fecerunt tabernaculum proprium; & Sacerdotes atque Diaconos diſtributos habebant.

Numeri.

Die vero, qui Dominicus vocatur, quem Hebræi primum vocant, Græci autem Soli diſtribuunt, & *qui ante ſeptimum eſt, ſancivit a judiciis aliiſque cauſis univerſos habere vacationem, & in eo tantum orationibus occupari.

Dies Dominicus.

* id eſt *diem Veneris.*

Honorabat autem Dominicum diem, quia in eo Chriſtus reſurrexit a mortuis: alium vero, quia in eo fuerat crucifixus. Maximam namque culturam ſacratiſsimæ Crucis habebat, tam pro iis, quæ ei proſpere provenerant ejus auxilio in præliis contra adverſarios inſtitutis, quam pro indicio, quod ei divinitus pro ea videbatur oſtenſum. Denique ſupplicium crucis, quod primitus apud Romanos erat in uſu, lege prohibuit.

Supplicium crucis ſublatū

In figurationibus autem ſolidorum, & in imaginibus hoc ſignum juſſit inſcribi ſemper, & figurari; ut teſtantur hactenus ejus imagines hoc ſchemate decoratæ. In omnibus ſiquidem rebus, præcipue tamen in legiſlationibus ſtudebat placare Divinitatem. Apparet enim luxurioſas & valde fatuas permixtiones ante eum non prohibitas, tunc fuiſſe correctas; ſicut ex ipſis, quas poſuit, legibus invenitur.

Veneris illicitæ artes prohibitæ.

Sed nunc quæ ad honorem & ſtatum religionis ab eo ſancita ſunt, pandere neceſſarium eſt, cum partes eſſe Eccleſiaſticæ videantur hiſtoriæ.

Apud Romanos dudum fuit lex, a xxv. anno non habentes uxores prohibens a privilegiis habentium conjuges: ſed & alia multa jubens, ut nihil de teſtamento lucrarentur, licet proximitate generis conſiſterent: qui vero filios non habuiſsent, medietatem relictorum ſibimet amittebant.

Sozomen. lib. 1. cap. 9. pag. 413. B.

Abrogata vetus pœna in cælibes.

Poſuerunt autem has leges Antiqui, volentes Romam eſse populoſam, omnemque terram ſubjectam; & quia non multo ante has leges plurimos in civilibus bellis amiſerant. Videns igitur Imperator idcirco male tractari eos, qui propter Deum virginitati & ſine liberis eſſe ſtudebant, fatuum judicavit diligentia & ſtudio hominum videri eorum augeri genus; cum natura ſemper ſuperna diſtributione diminutionem ſuſcipiat, & augmentum. Et legem populo propoſuit univerſo, quatenus æqualibus privilegiis fruerentur, qui ſine conjugibus & liberis erant, quibus illi, qui hæc ſe habere gaudebant. Sed etiam amplius habere ſancivit eos, qui in continentiæ virginitate degebant: licentiam eis præbens maſculis fœminiſque licet ætate minoribus, teſtamentum facere contra communem legem. Omnes enim bene cogitare judicavit, quorum

Conſtantinus permiſit cælibibus condere teſtamentum, licet ætate minores eſſent

opus eſſet Deum placare ſemper, & philoſophiæ veraci vacare. Hujus enim rei cauſa & antiqui Romanorum licenter teſtari virgines Veſtales etiam ſexto ætatis curriculo decreverunt. Judicium itaque maximum reverentiæ pii Principis circa religionem fuit: quia ubique adminiſtrantium ſententias imperfectas eſſe voluit, & ad Epiſcopos per appellationem refugiendum eſſe ſancivit, ſi qui vellent civiles Judices refutare: firmam vero illorum judicans ſententiam potius quam Judicum aliorum, &, tamquam ab Imperatore prolatam, ab omnibus obſervandam, & inconvertibiles eſſe terminos Synodales. Illud quoque nos relinquere dignum non eſt, quod pro utilitate ſancitum eſt eorum, qui in Eccleſiis manumittuntur. Cum propter ſubtilitatem legum etiam inviti poſſeſſores difficultatem paterentur circa dationem melioris libertatis, quam civilitatem Romanam vocant, tres poſuit leges: decernens omnes in Eccleſiis manumiſſos ſub teſtimonio Sacerdotum, per hanc piam adinventionem Romana civilitate frui; cujus indicium præſens etiam tempus ſervat. Nam moris erat de libertate leges ſcriptas in manumiſſionibus anteponi. Conſtantinus igitur hanc ſtudens ſane in omnibus honorabat religionem; erat quippe & per ſemetipſam glorioſa propter virtutem plurimorum tunc in ea pollentium.

Ad Epiſcopos provocare permiſit.

Libertas ſub teſtimonio Sacerdotum eis conferebatur.

CAPUT X.

Sozomen. lib. 1. cap. 10. pag. 414. C.

De diverſis Confeſſoribus, eorumque converſatione.

Itaque perſecutionibus jam ceſſantibus, adhuc multi Confeſſorum ſuperſtites Eccleſias exornabant; ut fuit Oſius Cordubæ Pontifex, & Amphion Epiphaneiæ Ciliciæ, & Maximus, qui poſt Macarium Hieroſolymorum tenuit Præſulatum, & Paphnutius Ægyptius, per quem aiunt plurima miracula operatum Deum, dæmoneſque ſubjeciſſe, variarumque paſſionum condonaſſe ei ſanitates. Ferunt autem, quod Paphnutius, & Maximus ex illis Confeſſoribus fuerunt, quos Maximinus Imperator in metallis ad opera exercenda damnavit, oculos eorum dextros evellens, & ſiniſtras ſuras incidens.

Mira quædã de Spiridione Sozom. lib. 1. cap. 11 pagin. 415. A.

Secundum eos autem fuiſſe percepimus Spiridionem Tremithuntis Cypriorum Epiſcopum, ad cujus virtutem demonſtrandam ſufficere puto, quæ hactenus de eo ſervatur opinio. Quanta per eum divino præſidio geſta ſint, plura quidem novere Principales; ego autem quæ ad nos valuerunt pervenire, non tacebo. Fuit enim iſte ruſticus habens uxorem & filios, ſed non propterea in rebus divinis minor. Aiunt autem aliquando per noctem veniſſe malignos viros ad caulas ovium ejus, & cum rapere niterentur, ſubito vinctos nullo ligante fures. Tunc illum die facta venientem inveniſſe ligatos eos, & ſolviſſe quidem ab inviſibilibus vinculis, culpaſſe tamen & dixiſſe: Cur fratres dum licuiſſet quæ deſiderabatis accipere, elegiſtis potius ea rapere, & noctem ducere jugiter infelicem? Tum miseratus eorum, magis autem ad meliora eos erudiens, ait: Abite hinc ſumentes arietem; laboraſtis quippe vigiliis, & decet vos ſine querimoniis recedere ab ovibus meis. Quod quidem quilibet juſte poterit admirari. Nihilominus etiam illud mirandum. Apud filiam ejus virginem Irenen quidam notus ejus ſpeciem aliquam depoſuerat; quæ ſumens depoſitum, ſub terra recondidit, ubi caute credidit cuſtodiri. Contigit interea mori puellam nihil confeſſam patri. Venit homo depoſitum repetens, ignorante Spiridione quid loqueretur. Cumque in tota domo requiſiſſet, nec inveniſſet; flebat, capilloſque vellebat, & morti vicinus eſſe videbatur ille, qui depoſuerat. Hæc Spiridion fieri videns, & curſim veniens ad ſepulchrum, vocavit ex nomine puellam. Qua reſpondente, de cauſa depoſiti requiſivit. Et dum ab ea didiciſſet, reverſus, & inveniens ubi puella ſignificaverat, reddidit homini quod petebat. Quoniam quidem ad hunc veni ſermonem, non eſt incongruum etiam iſtud adducere. Mos erat huic Spiridioni ex fructibus, qui naſcebantur ei, alios quidem pauperibus erogare, alios autem gratis mutuare volentibus, Sed neque per ſe dabat, neque per ſe recipiebat: ſed ſolum cubiculum demonſtrabat, invitans petentes, ut quantum opus habebant tollerent; & denuo revocarent, quantum ſe noverant abſtuliſſe. Quidam vero dum mutuum percepiſſet, reverſus eſt poſt aliquantum quod tulerat redditurus. Quem dum ſecundum conſuetudinem juſſiſſet reponere in cubiculo, quod fuerat exinde mutuatus; ad injuſtitiam ille converſus, & credens latere Spiridionem, non reddidit quod debebat: ſed auferens debitum, quaſi reddidiſſet, abſceſſit. Quod tamen longo tempore non erat ignorandum. Poſt certum namque tempus venit, rurſum petens ab eo mutuum. At ille miſit eum ad horreum, data poteſtate, ut ipſe ſibi metiretur, quantum opus haberet. Vacuum vero eumdem inveniens locum, & hoc oculata fide cognoſcens, Spiridioni nuntiavit. Ille reſpondit ei: Mirum eſt, o homo, quod loqueris. Quomodo tibi ſoli viſum eſt horreum neceſſariis defeciſſe? Sed conſidera potius apud temetipſum, ne forte mutuatus alia vice quod debueras, primitus non ſolveris. Si enim hoc non eſt, indubitanter non privaberis quibus eges, ſed rurſus accedens invenies. Sic igitur ille captus eſt, & quod ei deliquerat indicavit. Dignum eſt igitur hujus ſacratiſſimi viri mirari puritatem, & Eccleſiaſtici ordinis valde cuſtodiam. Dicitur itaque quodam tempore pro aliqua utilitate in unum Cyprios Epiſcopos conveniſſe, & inter eos hunc fuiſſe Spiridionem, & Triphyllium Ledrenſem Epiſcopum, virum eloquio & ſapientia præditum, necnon * legibus eruditum. Cum itaque collecta celebraretur, injunctum eſt Triphyllio ut faceret ſermonem ad populum. Cumque ille locus veniſſet ad medium, *Tolle lectum tuum, & ambula*, cubile dixit pro lecto, mutans nomen; Spiridion autem indignatus in eum, & exiliens de cathedra ſacerdotali: Tu melior es, inquit, eo qui lectum dixit, quia ejus verbis uti confunderis? Hoc autem fecit populo conſpiciente, mediocritatem docens eum, qui eloquii ſupercilio prætumebat. Erat enim idoneus ad pudorem incutiendum; cum eſſet venerandus, & operibus glorioſus, ſimulque ſenex ævo, atque Sacerdotis officio. Qualis autem circa peregrinorum ſuſceptionem fuerit, hinc apparet. Inſtante jam Quagrageſima, quidam ex itinere venit ad eum, quibus diebus conſueverat cum ſuis continuare jejunia, & die certo comedere, medios dies ſine cibo conſiſtens. Videns itaque peregrinum valde defectum: Perge, inquit ſuæ filiæ, lava peregrini pedes, & cibos appone. Cumque virgo dixiſſet, nec panem eſſe nec *ἄλφιτα (quarum rerum ſolebant nihil habere reconditum propter jejunium) orans primum, veniamque petens, filiæ juſſit ut porcinas carnes, quas domi ſalitas

Triphyllius.
* *Ed. Beryto legibus &c.*
Collectam vocat conventũ Chriſtianorũ.
Matth. 9. 6.

Spiridion comedit carnes porcinas in Quadrageſima.

*hoc eſt, Farinas.

habebat, coqueret. Quibus coctis, ſedens cum peregrino poſitis carnibus comedebat, & rogabat ut una cum eo ederet peregrinus. Quo refutante, Chriſtianumque ſe profitente: Propterea magis, inquit, reſutare non debes: *Omnia enim munda mundis*, ſicut ſermo divinus edocuit. Hæc quidem de Spiridione dicta ſufficiant.

Chriſtiani hominis libertas. Tit. 1. 15.

Sozomen. lib. 1. cap. 12. pag. 417. D.

CAPUT II.

De diverſis Monachis, & eorum inſtitutione.

PRæcipue vero inſigniſſimam Eccleſiam demonſtraverunt, & dogma dilataverunt vitæ virtutibus, qui converſatione monachica illo tempore fruebantur. Utiliſſima namque res ad homines venit a Deo iſta philoſophia, quæ multarum doctrinarum & Dialecticæ artis ſtudia deſpicit, tamquam ſit minuta, & melioris operis tempus impediat, atque ad recte vivendum nihil oſtendat. Hæc ergo philoſophia converſatione miranda, naturali ſimplicique prudentia docet omnino, quæ nequitiam perimant, & operentur utilia. Non enim prædicat virtutem, ſed magis exercet: nihilo pendens humanam gloriam, viriliterque reſiſtens paſſionibus animæ, & neque naturæ neceſſitatibus ſe ſubdit, nec corporis infirmitati ſuccumbit. Divinæ mentis virtutem habens, ſemper contemplatur omnium Creatorem, & eum nocte dieque colens, orationibus & litaniis placat indubitanter. Animæ vero puritate, & bonorum actuum converſatione, ad miniſteria ſe divina componens, purgationes aſperſioneſque contemnens, ſolas pollutiones peccata putans, extrinſecus irruentes caſus exuperat, & omnium abſolute hujuſmodi dominatur. Non per ſtabilitatem, neceſſitatemque vitæ qualibet voluntate mutatur: non mala patiens ulciſcitur: non languore aut indigentia neceſſariorum compreſſa mordetur: ſed potius gloriatur in talibus. Patientiam, manſuetudinem, mediocritatem in omni vita meditatur; & quantum naturæ humanæ poſſibile eſt, Deo eſſe vicinum velut in tranſitu urens præſentibus: neque circa poſſeſſionem rerum occupata conſtringitur, neque ultra quam opus eſt in præſenti providere forſan urgetur. Semper autem ſimplicitatem, & exercitium hujus inſtructionis laudans, beatitudinem contemplatur æternam, & ad felicem terminum omni vivacitate feſtinat. Timore divino ſine intermiſſione ſuſpirans, turpiloquia reſpuens, & nec uſque ad vocem emittere patiens, quorum actiones ſuis actibus noſcitur exſolvere. In brevi comprehendens neceſſaria naturæ, & cogens corpus mediocribus indigere, caſtitati luxuriam ſubdit: juſtitia punit injuſtitiam, & veritate mendacium. Diſciplina rerum omnium menſuras participatur: cum proximis in unanimitate & communione conſiſtit: amicorum provida eſt, atque peregrinorum: quæ propria ſunt, communia facit egentium, & tuetur utilia ſingulorum; neque gaudentibus importuna, & tribulatis remedium conſolationis apportans. Ad verum bonum diligentiam ſuam ſemper extendens, ſermonibus caſtis ſapientibuſque conſiliis, ornato ac vano eloquio remotis, erudiens, atque curans veluti quibuſdam medicaminibus audientes, cum honore & reverentia diſpoſitiones ſuas celebrans, contentione, certaminibus, iraque privata. Nam cum ſit rationalis, omnem motum irrationalem fugit, generaliter paſſiones corporis devincit & animæ. Hujus itaque elegantiſſimæ philoſophiæ princeps quidem fuit, ſicut quidam dicunt, Elias Propheta, & Baptiſta Joannes. Philo autem Pythagoricus ſuis temporibus refert undique egregios Hebræorum in quodam prædio circa ſtagnum Mariam in colle poſitum philoſophatos. Habitaculum vero eorum, & cibos, & converſationem talem introducit, qualem & nos nunc apud Ægyptiorum Monachos eſſe conſpicimus. Scribit enim, inchoantes eos philoſophiam, cedere omnibus ſibi competentibus rebus, cunctiſque abrenuntiare permixtionibus, & extra muros in ſolitariis agris, & hortis inhabitare. Domos autem eis eſſe ſacraria, quæ apud nos monaſteria nuncupantur, & in eis converſatione ſolitaria honeſta celebrare myſteria, diligenterque pſalmis & hymnis placare Divinitatem, & ante ſolis occaſum non guſtare cibum; alios autem per tres dies & amplius, certiſque diebus in pavimento habere cubilia, vino ſemper & ſanguinem habentibus abſtinere, cibum eis eſſe panis, & ſalis, & hyſſopi, & potum aquæ. Mulieres eis cohabitare, ſeniores virgines propter amorem philoſophiæ ſpontanea voluntate nuptiis abſtinentes. Et Philo quidem hoc modo referens, videtur aperire, quia hi, qui ex Hebræis ſecundum eum Chriſtiani ſunt facti, adhuc Judaice viverent, eorumque conſtituta ſervarent. Apud alios enim non invenitur hujus vitæ converſatio. Unde conjicio ex illo apud Ægyptios hanc philoſophiam habuiſſe principia.

Monachorum, hoc eſt, eremitarum philoſophia.

Philo hebræus lib. de vita contemp.

Alii vero dicunt huic cauſam fuiſſe converſationi perſecutiones, quæ religionis cauſa per tempora provenerunt. Et quoniam fugientes in montibus, & vallibus, deſertiſque morabantur, ad modum ſe vitæ hujus aſſueverunt. Sed ſive Ægyptii, ſive alii quidam huic ab initio philoſophiæ præfuerunt: illud tamen apud omnes conſtat, quia ad ſummam reverentiam atque perfectionem, moribus exercitationibuſque decentibus, hanc in converſationem uſque perduxit Antonius maximus Monachorum; quem tunc in deſertis Ægypti morantem propter gloriam virtutis ejus, Imperator Conſtantinus amicum fecerat, litteris honorabat; &, ut pro quibus vellet ei reſcriberet, expetebat. Fuit autem iſte vir Ægyptius genere, ortus in inſigni vico, in loco Heracliæ apud Ægyptios conſtituto. Is puer relictus orphanus, paternos donavit agros convicaneis ſuis: aliam vero ſubſtantiam diſponens, pretium pauperibus erogavit: ſtudioſi exiſtimans eſſe philoſophi, non ſolum ſemetipſum ſpoliare pecuniis, ſed eas diſpenſare proficue. Junctus autem ſtudioſis ſecundum ſe viris, virtutes zelabatur univerſorum: probans bonam vitam ſuavem fieri ipſa conſuetudine, licet fuerit primo difficilis. Modos adinveniebat abſtinentiæ potioris, & quotidie exercitatione creſcebat. Tamquam ſemper incipiens aliquid innovabat, afflictionibus corporis puniendo libidinem: ſacræ vero ſapientiæ voluntate paſſionibus animæ repugnando. Erat enim ejus eſca ſolus panis, & ſal, potus aqua, prandiique tempus ſolis occaſus. Frequenter enim duos & amplius dies ſine cibo manebat. Vigilabat, ut ita dicatur, ſemper quidem jugi nocte, & orationibus contingebat quidem diem: ſi vero ſomnus incumberet, ſtando paulum dormiebat, plerumque pavimento jacens, ſolamque terram ſtratum* refectionis habens: olei ſiquidem unctionem, lavacrorum atque ſimilium uſum modis omnibus devitabat: ne humectatione ſua in molliciem corpus immutaret. Aiunt enim neque nudum eum aliquando viſum. Litteras vero neque ſciebat, neque * mirabatur, ſed potius mentem bonam tanquam ſeniorem litterarum: quarum tamen inventorem

Sozomen. lib. 1. cap. 13. pag. 420. B.

Antonii Monachi vita. An. D. 334.

* MS. *refectionibus*.

* MS. Lyr. *meditabatur*.

jure laudabat. Fuit autem præcipue clementiſſimus, caſtus, fortis, gratus colloquentibus, ſine ulla triſtitia. Et licet qui cum illo diſputarent, certative quæſtiones inferrent: tamen more ſolito ſapienter & diſciplinabiliter creſcentem ſedabat ſæpe contentionem, & ad menſuram debitam protinus transferebat, loquentiumque ſibi ſtrepitum temperabat, eorumque mores veluti quadam regula componebat. Tantis itaque virtutibus divina providentia redundans, ſe futura præſcire non æſtimabat eſſe virtutem; & propterea nec laborandum inaniter circa talia ſuadebat: quando nec ignorantem futura pœnæ ſuccumbere, nec ſcientem propterea ſanctum eſſe declarabat. Veram namque beatitudinem, in cultura Dei, & legum ejus obſervatione dicebat. Si cui autem hæc eſſet cura, docebat ut purgaret animam, quo poſſet reſpicere, & futurorum notitiam poſſidere, Dei videlicet præſcientia declarante. Vacare autem nec ipſe patiebatur, & bene victurum ſemper operari præcipiebat, ac ſemetipſum diſcutere, & ſecump onere rationem eorum, quæ geſſit die noctuque: ſi quid autem indecens ageret, conſcriberet; ut de cætero parceret in delicto ſemetipſum ſcilicet erubeſcens, ſi plurima ſui delicta comperiſſet: ſimul etiam metuens, ne per conſcriptionis indicium fieret aliis manifeſtus. Erat enim laborioſus, & maxime pro ſolatiis oppreſſorum. Quis etenim alter ſic ferventiſſime fuit ſtudioſus, quorum gratia ſæpe veniebat ad civitates? Plurimi namque vi compellente cogebant eum legatione fungi apud judices & magiſtratus; quorum ſinguli vel videre eum judicabant nimis egregium, loquentem audire, & præcipienti parere glorioſum. Qui cum talis eſſet, ſtudebat tamen ignorari, & latere per eremum, Si vero neceſſitate faciente veniſſet in civitatem, diſpoſito negotio pro quo venerat, ad deſertum continuo revertebatur. Piſces namque dicebat per humectam nutriri ſubſtantiam; Monachis autem ornatum * ferre ſolitariam vitam. Et ſicut illi terræ tactu tabeſcunt; ſic gloria Monachorum ad urbes accedendo fœdatur. Obedientem vero ſe gratumque conſpicientibus exhibebat. Studebatque, ut neque haberet tumentem ſuperbamque naturam, nec putaretur hujuſmodi. Sed hæc quidem pauca virtutum Antonii dicere ſum compulſus; ut tanti viri per hæc exempla conſideremus philoſophiam. Plurimos igitur atque probatiſſimos habuit auditores, quorum alii quidem in Ægypto, & Libya, alii vero in Palæſtina, & Syria, & Arabia claruerunt; & unuſquiſque eorum non minus ſe quam doctor, apud quos eſt commoratus, exercuit; multoſque docuit, & ad ſimilem virtutem philoſophiamque perduxit; ita ut quorumdam hic labor eſſet circuire per civitates & provincias, vel per agros, & diligentes Antonii diſcipulos, eorumque requirere ſucceſſores. Sed quomodo poterant inveniri facile, quibus erat ſtudium diligentiſſimum ſuam vitam latere, & non ſicut nunc plurimi hominum elati per gloriam, ſemetipſos expompant, & cunctis inſinuant? Fuerunt itaque probatiſſimi diſcipuli, quos percepimus, Antonii, alii quidem multi, necnon & Paulus appellatione Simplex. Hunc aiunt cum ruſticus eſſet, bona ſpecie conjugem habuiſſe, & eam in ipſo facinore adulterii deprehenſam tacite ſubriſiſſe, & jurejurando firmaſſe nunquam ſe cum ea eſſe miſcendum. Tum ad adulterum: Habe, inquit, eam; & repente diſceſſit ad eremum apud Antonium. Dicunt enim eum manſuetiſſimum & patientem valde fuiſſe. Denique cum jam ſenex eſſet, & ad vitam * monachicam perdurationis inſuetus, omnibus eum Antonius experimentis exercens, in nullo invenit eum inferiorem, perfectaque eum philoſophiæ eſſe teſtatus; ſeorſum præcepit habitare, tamquam non egentem doctore. Confirmabat autem Deus Antonii teſtimonium, & operibus oſtendebat virum eſſe glorioſum, ipſoque doctore ſuperiorem, atque ad affligendos, & expellendos dæmones præparatum.

* Ed. V. *fore. Monachi ne vagentur per urbes.*

Paulus Simplex.

* Ed. *Monachicæ.*

Circa hoc itaque tempus philoſophabatur & Ammonius Ægyptius, de quo ſermo fertur, quia cogentibus parentibus duxiſſet uxorem, nec tamen eam fuiſſet expertus. In principio namque nuptiarum ſponſam tanquam ſponſus in thalamo percipiens, & ſolus cum ea remanens, ait: Nuptiæ quidem, o mulier, noſtræ uſque ad hoc celebratæ ſunt tempus. Et quale bonum ſit poſſe virginem permanere ex ſacris edocebat litteris, ac ſeorſum ſolus manere tentabat. Sed quoniam de virginitate quidem ſermones virgo laudaverat, dividi autem ab eo grave judicabat, in alio cubili dormiens, annis decem & octo cum ea manſit, neque tunc a monachica abſtinentia ſe ſuſpendens. Interea mulier viri zelata virtutem, æſtimavit non eſſe juſtum tantum virum domi celari propter ſe, ſed oportere potius ſeorſum utrumque philoſophari, & ob hoc ſupplicavit viro. At ille gratias agens Deo pro hujuſmodi cogitatione mulieris: Tu quidem, inquit, hanc habe domum, ego mihi aliam fabricabo. Et in meridianam partem deſerti ſtagni Mariæ veniens circa locum Scyti ad montem qui dicitur Nitriæ, duobus & viginti annis ibi philoſophatus eſt: annis ſingulis viſitans ſecundo mulierem. Hujus itaque ſacratiſſimi principis horum monaſteriorum, multi fuerunt dignique diſcipuli, ſicut ſucceſſiones oſtendunt; plurimaque & veneranda per eum provenerunt, quæ præcipue apud Ægyptios Monachos perfecteque ſervantur. Nam cum maxima diligentia per ſucceſſionem traditionis alterutræ curant virtutes antiquorum memoriæ tradere Monachorum: ſed a me illi memorandi ſunt, qui ad nos uſque pervenerunt. Contigit igitur huic viro, & Theodoro ejus diſcipulo euntibus aliquando tranſire fluvium, quem dicunt Lycum. Ne vero ſe alterutrum nudos viderent, juſſit * Ammonius, ut recederet Theodorus ab aqua; cumque etiam ſemetipſum erubeſceret nudum intueri, repente divina virtute translatus eſt ad ulteriorem ripam. Tranſiens vero Theodorus aquam, & videns nec veſtem ejus nec pedes infuſos, ſupplicabat ſeni, ut ei cauſam rei depromeret. Cumque ille dicere recuſaret, ille vero non aliter ſe properaturum niſi cognoſceret, promittente Theodoro nulli ſe eo vivente rem fore dicturum, confeſſus eſt quod evenit. Proximum vero miraculum huic quoque rei contigit quod narrabo. Injuſti parentes alicujus a cane rabido percuſſum filium, & pene mortuum obtulerunt ei, & ejulantes deprecabantur ut ſanaretur. Tum ille ad eos: Non eget, inquit, mea curatione: ſed vos ſi vultis reddere bovem, quem rapuiſtis dominis ſuis, ægrotus repente ſanabitur; quod etiam contigit. Nam ut reſtitutus eſt bos, paſſio mox receſſit a puero. Quando igitur Ammonius iſte moriebatur, dicitur Antonium vidiſſe animam ejus in cœlum ferri, divinis Poteſtatibus cum pſalmodia præcedentibus eam; conſulentibuſque eis, qui circa eum erant, cauſam hujus miraculi non abſcondit. Sciebant enim quoniam aerem intento obtutu reſpiciens, cum ſtupore miraculi cujuſpiam reſpiceret viſionem. Cumque venientes poſtea quidam de Scyti nuntiaſſent horam viſionis Antonii, & convenisset

Sozomen. lib. 1. cap. 14. pag. 523.

Ammonius Ægyptius.

Quis Theodorus Ammonii diſcipulus.

*Alias *Amor.*

eum tranſitu illius viri, beatificaverunt ambos: illum quidem, quia ad manifeſta bona tranſiiſſet: illum vero, quia tantam a longe meruiſſet cernere viſionem. Multorum enim dierum iter eſt locorum medio poſitorum, quo degebat alteruter. Et hæc quidem ita relata ſunt. In hoc itaque præſulatu audivi probatiſſime philoſophatum Eutychianum, qui in Bithynia circa Olympum morabatur. Erat quippe divina gratia repletus, ad curationes paſſionum, & miracula rerum & operum, ita ut ipſi Conſtantino propter virtutem vitæ eſſet amicus. Illo ſiquidem tempore vinctus quidam ſpatarius, qui in ſuſpicionem venerat quaſi aſſumpta tyrannide, fugit, & requiſitus circa Olympum comprehenſus eſt. Rogantibus autem neceſſariis ejus Eutychianum, ut pro eo apud Principem legatione fungeretur. Prius, inquit, providendum eſt, ut is homo liberetur a vinculis, ne crudeliter conſtrictus intereat. Tunc dicitur ad vinculorum cuſtodes direxiſſe: rogans ut eum ab hujuſmodi neceſſitate relevarent. Qui cum hoc facere noluiſſent, ſponte januæ clauſæ reſeratæ, & vincti catenæ repente ſunt diſruptæ. Poſtea vero ad Principem veniens Byzantii tunc degentem, paratiſſime beneficium promeruit, quod popoſcit. Non enim poterat Conſtantinus ejus petitionibus denegare, cum ei ſummi honoris cumulum exhiberet. Hæc itaque breviter a nobis dicta de Monachis, qui tunc clare philoſophati ſunt, ſufficiant. Cui vero de his ſubtilior cura fuerit, quærens inveniet plurimorum vitas hic non eſſe ſcriptas.

Eutychianus.

CAPUT XII.

Quomodo contra Eccleſiam Arius ſit exortus.

Theodoretus. lib. 1. cap. 2. p. 6. C.

ET licet ita per omnia floreret Eccleſia, non tamen pertulit inimicus, elevatam ſimul atque ſplendentem valde reſpiciens: ſed malevola cœpit tractare conſilia, contendens gubernatam a Domino & univerſorum Creatore ſubmergere. Videbat itaque Paganorum errore ſe fuiſſe nudatum, captaque varia dæmonum machinamenta, & creaturam a plurimis jam non adorari, ſed Creatori hymnos decenter offerri. Ea gratia jam non aperte contra Dominum & Salvatorem noſtrum excitabat bellum: ſed viros inveniens Chriſtianos quidem ſe vocabulo profitentes, ſed amore honoris, & vanæ gloriæ reductos ad ſervitutem, organum eos ſuæ machinationis habuit, per quos plurimos ad priſtinum reduxit errorem: non quidem creaturam rurſus adorari præcipiens, ſed ipſum Creatorem & mundi Opificem, coæquatum aſtruens creaturæ. Ubi autem hoc principium, & quemadmodum hæc inimicus zizania ſeminaverit, enarrabo. Alexandria civitas eſt maxima, & hominum multitudine copioſa, non Ægyptiorum ſolummodo, ſed etiam Thebæorum, & Libycorum circa Ægyptum obtinens principatum. In hujus itaque civitatis Præſulatu, poſt Petrum illum inclytum propugnatorem, qui ſub impiis tyrannis Diocletiano & Maximiano noviſſime Imperium ſponte deponentibus, martyrii coronam ſuſceperat, ſucceſſit Achillas. Is enim ſub illo egregio Petro Arium ordinatum Diaconum, captumque in Meletii novitatibus, & ab Eccleſia pulſum, rogatus a fidelibus, & denuo ſuſcipiens, miniſtrare præcepit. Poſt Achillam vero Alexander fortiſſimus Evangelici dogmatis prædicator ordinatur Epiſcopus. Hoc tempore Arius in ordine quidem Presbyterorum erat, expoſitionemque divinarum ſcripturarum videbatur habere commiſſam. Videns autem Alexandrum Pontificatus gubernacula ſuſcepiſſe, eventum temporis non portavit: ſed & mordacitate compulſus, litis quærebat initium. Porro laudabilem videns viri converſationem, nequaquam calumnias contexere prævalebat: verumtamen quieſcere illum prohibebat invidia. Hunc igitur inveniens inimicus veritatis, per eum niſus eſt in Eccleſiam excitare tempeſtatem. Apoſtolicis enim Alexandri doctrinis inſtabat aperte reſiſtere. Et ille quidem divina ſequens eloquia, æqui honoris cum Patre, & eamdem ſubſtantiam habere cum Deo Genitore Filium prædicabat. Arius autem e diverſo veritati repugnans, creaturam Filium, facturamque dicebat, adjiciens: Erat aliquando, quando non erat; & alia quæ ex illius litteris indicantur inſana. Hæc ergo non ſolum in Eccleſia perſiſtebat docens, ſed etiam in intraneis conventibus atque conciliis: & domos circumiens, quibuſcumque poterat, ſuadebat.

Alexandria.

An.Dom.310 Petrus Alex. martyr.

Achillas.

An.Dom.312 Alexander.

Arius Presbyter præerat ſchola Eccleſiaſtica apud Alexandriā.

Sozomen. lib. 1. cap. 15. p. 426. C.

Reprehendens autem quidam hujuſmodi viros, Alexandrum quoque culpabat, tamquam non utiliter ſileret, dum contra dogma fierent novitates. At ille melius arbitratus eſſe de dubiis ſermonem ex utraque parte proponendum; ut non videretur ex neceſſitate, ſed potius ex ſatisfactione certamen * ablatum: Judex cum clero reſidens, ad altercationem deduxit utramque partem. Ut autem evenire ſolet circa certamina verborum, utrique ſuperare nitebantur. Arius tamen nullatenus adquieſcere volebat, quia conſubſtantialis Filius, & coæternus eſt Patri.

*Ed.Fobr.& Niv. *allatum.*

Theodoretus, lib. 1. cap. 2. p. 7. D.

Alexander autem Apoſtolicorum dogmatum prædicator, prius quidem eum revocare admonitionibus, & conſiliis nitebatur. Cum vero eum ſuperbire vidiſſet, & aperte impietatis facinora prædicare, ex ordine ſacerdotali removit. Audierat enim clamantem divinam legem: *Si oculus tuus dexter ſcandalizat te, erue eum, & projice abs te.* Hoc itaque tempore Romanæ quidem Eccleſiæ Sylveſtrius retinacula gubernabat, Melchiadi ſuccedens, qui poſt Marcellinum clarificatum in perſecutione gentilium ſuſceperat jura Pontificatus. Antiochiæ vero poſt tyrannum Eccleſiæ inchoante pace, Vitalis Præſul extabat. Qui etiam antiquam ex multis temporibus deſtructam a tyrannis ædificavit Eccleſiam. Poſt quem Philogonius Pontificatum ſumens, & reliqua ædificii ſuperaddidit, & zelum pietatis Licinii temporibus demonſtravit. In Hieroſolymis autem poſt Hermonem Macarius ordinatus eſt, vir nomine ſuo dignus, & omnibus bonis ornatus. Eodemque tempore Conſtantinopoli Alexander Pontificatum ſacri miniſterii poſſidebat, Apoſtolicis donationibus valde clarus. Tunc igitur Alexander Alexandrinus, videns Arium amoris judiciarii aculeo ſtimulari, & multos ad blaſphemias deceptos erigere, conciliaque propria celebrare, Eccleſiarum Præſulibus ejus blaſphemiam ſuis litteris indicavit.

Matth. 5. 24.

Sylveſter.

Vitalis Antiochiæ.

An.Dom.314 Macarius Hieroſol.

Alexander Conſtantinop.

CAPUT XIII.

Epiſtola Alexandri Pontificis Alexandrini ad univerſas Eccleſias adverſus Arium.

Socrates. lib. 1. cap. 3. Edit. Chriſtoph. & Valeſ. cap. 6. pag. 10. A.

DILECTISSIMIS ATQUE CARISSIMIS ubique Catholicæ Eccleſiæ comminiſtris, Alexander in Domino Salutem.

DUM unum Catholicæ ſit corpus Eccleſiæ, mandato exiſtente in ſacris ſcripturis, ut ſervetur vinculum unanimitatis & pacis, conſe-

quens eſt debere nos ſcribere, & alterutris quæ apud ſingulos aguntur, inſinuare; ut ſive patitur, ſive gaudet unum membrum, compatiamur aut congaudeamus adinvicem. In noſtra igitur parochia nunc ingreſſi ſunt viri iniqui, & Chriſto rebelles, docentes apoſtaſiam, quam recte quilibet præcurrere ſuſpicetur Antichriſto. Et volui quidem hoc taciturnitati contradere, ſi quo modo inter ſolos apoſtatas conſumeretur hoc malum, & non loca alia penetrando ſimplicium ſordidaret auditus. Sed quoniam Euſebius nunc Nicomediæ, putans in ſe conſiſtere cauſas Eccleſiæ, quia cum reliquiſſet Berytiorum civitatem, & concupiiſſet Nicomedienſem Eccleſiam, non eſt in eo ultio ſubſecuta: patrocinatur etiam his apoſtatis, & ſcribere ubique molitus eſt: commendans eos, ſi quo modo trahat aliquos ignorantes ad hanc peſſimam hæreſim, & Chriſto rebellem. Ideoque neceſſarium judicavi, ſciens quod in lege conſcriptum eſt, ulterius non tacere, ſed vobis omnibus indicare; quatenus etiam vos ſciatis apoſtatas, & eorum hæreſis verba nequiſſima caveatis. Si ergo ſcripſerit vobis Euſebius, nec recipiatis eum, nec ejus ſcripta ſuſcipiatis. Antiquam enim calliditatem tempore compreſſam nunc per iſtos renovare volens, fingit quidem ſe quaſi pro iſtis ſcribere: opere vero demonſtrat, quia pro ſemetipſo talibus ſtudere feſtinat. Apoſtatæ vero ſunt iſti, Arius, & Achillas. Cum eis autem apoſtataverunt hi, Aithalis, Carponius, alter Arius, Sarmatius, Euzoius, Lucius, Julius, Menas, & Helladius. Gaius, Secundus, & Theonas, qui Epiſcopi aliquando ſunt dicti. Ea vero, quæ opinantes loquuntur, hujuſmodi ſunt: Non ſemper, inquiunt, Deus Pater fuit: non ſemper fuit Dei Verbum: ſed fuit, quando Deus Pater non fuit. Dei autem Verbum ex non exiſtentibus factum eſt. Exiſtens enim Deus, non exiſtentem ex non exiſtente fecit. Quapropter fuit aliquando, quando non fuit. Creatura eſt enim & factura Filius, neque ſimilis eſt Patri ſecundum ſubſtantiam, neque verus eſt, neque vera Sapientia ejus eſt, neque verum naturaliter Patris Verbum eſt, ſed unus quidem creaturarum & facturarum eſt. Abuſive autem dicitur Verbum, & Sapientia, factus & ipſe, & exiſtens in proprio Dei Verbo, & in Dei Sapientia, in qua omnia, & ipſum fecit Deus. Unde & convertibilis eſt, & mutabilis per naturam, ſicut & univerſa rationalia. Peregrinum enim, & extraneum, & remotum eſt Verbum a Paterna ſubſtantia, & inviſibilis eſt Filio Pater. Non enim perfecte & integre novit Filius Patrem, neque eum perfecte videre poteſt. Nam nec ſubſtantiam ſuam novit Filius, ſicut eſt. Propter nos enim factus eſt, ut nos per eum tamquam per inſtrumentum crearet Deus; & nequaquam ſubſtitiſſet, niſi nos Deus facere voluiſſet. Requiſivit ergo quidam eos: ſi poteſt Dei Verbum converti, ſicut diabolus eſt converſus? Et nequaquam dicere timuerunt, utique poteſt, tamquam natura convertibilis exiſtens: factus, aiunt, & convertibilis eſt. Hæc itaque dicentes, id eſt, Arius, & qui cum eo ſunt; & in his impudenter inſtantes ipſos, & ſequaces eorum. Nos quidem eos cum Epiſcopis Ægypti, & Libyarum pene centum convenientes, anathematizavimus. Qui vero circa Euſebium, ſuſceperunt, miſcere ſtudentes veritati mendacium, & impietatem pietati ſociare: ſed non prævalebunt. Vincet enim veritas, nec ulla *communio eſt luci cum tenebris, neque concordia Chriſto cum Belial*. Quis etenim talia audivit aliquando? Aut quis nunc hæc audiens verba, non metuet, aut

1. Cor. 12. 26.

Euſebius Nicomedienſis.

Arii doctrina.

2. Cor. 6. 14.

aures continuo non obturabit, ne ſordibus talium verborum ejus polluatur auditus? Quis audiens dicentem Joannem: *In principio erat Verbum*, non reprehendat iſtos dicentes: Fuit aliquando quando non fuit? Aut quis audiens in Evangelio: *Unigenitum Filium*; &: *Per ipſum omnia facta ſunt*, non odio habebit dicentes, quia unus creaturarum eſt Filius? Quomodo ergo poteſt eſſe unus horum, quæ per eum facta noſcuntur. Aut quomodo Unigenitus, qui omnibus ſecundum illos connumeratur? Quomodo etiam ex non exiſtentibus erit, Patre dicente: *Eructavit cor meum Verbum bonum*; & iterum: *Ex utero ante luciferum genui te*? Aut quomodo diſſimilis Patri ſubſtantia, cum ſit imago perfecta, & ſplendor Patris, qui dicit: *Qui me videt, videt & Patrem*? Quomodo ſi Verbum, & Sapientia Dei eſt Filius, fuit aliquando, quando non fuit? Simile eſt enim, ac ſi dicant ſine Verbo, & ſine Sapientia fuiſſe aliquando Deum. Vel quomodo eſt & convertibilis, & mutabilis, qui dicit per ſe: *Ego in Patre, & Pater in me*; & iterum: *Ego, & Pater unum ſumus*? Per Prophetam vero: *Videte*, inquit, *me, videte, quia ego ſum, & non mutabor*. Nam licet in eo verbo ſit dictum illud Apoſtoli, quia factus eſt homo, tamen mutatus non eſt, ſed ſicut dixit Apoſtolus: *Jeſus Chriſtus heri, & hodie, ipſe & in ſæcula*. Quæ cauſa, putas, ſuaſit eis, ut dicerent: quia propter nos eſt factus, cum Paulus ſcribat, *propter quem omnia, & per quem omnia*? Unde vero blaſphement, quia neſcit perfecte Filius Patrem, mirandum non eſt. Nam ſemel habentes propoſitum rebellandi Chriſto, repercutiunt etiam vocem ejus, dicentis: *Sicut novit me Pater, & ego agnoſco Patrem*. Si ergo ex parte Pater novit Filium, palam eſt, quia & Filius non perfecte novit Patrem. Si autem hoc dicere impium eſt (novit enim perfecte Filium Pater) palam eſt, quia ſicut novit Pater ſuum Verbum, ſic & Verbum novit proprium Patrem; & aliter non eſt. Hæc dicentes & revolventes ſcripturas ſanctas, frequenter convicimus eos: & rurſum tamquam chamæleontes mutabantur: ſtudentes ad ſemetipſos trahere quod ſcriptum eſt: *Cum venerit impius in profundum malorum, ſpernet*. Multæ ſiquidem ante eos hæreſes fuerunt, quæ plus quam decet præſumentes, corruerunt, in imprudentiam ſuam. Iſti vero per omnia verba ſua nitentes erigi ad internecionem Divinitatis Verbi, per hæc illas hæreſes firmare potius conati ſunt, Antichriſto facti propinquiores; quapropter & abdicati & anathematizati ſunt ab Eccleſia. Contriſtamur itaque pro eorum perditione, & maxime quia & ipſi aliquando quæ Eccleſiæ ſunt audierunt, & nunc ab ea prorſus exilinnt: non tamen admiramur. Hoc enim & Hymenæus, & Philetus paſſi ſunt, & ante eos Judas; qui cum eſſet ſecutus Salvatorem, poſtea proditor factus eſt, & apoſtata. Sed de his quidem ipſis non ſumus ignari. Dominus enim prædixit: *Videte, ne quis vos ſeducat. Multi enim venient in nomine meo, dicentes, quia ego ſum, & tempus prope eſt: & multos errare facient: ne ergo eatis poſt eos*. Diſcens enim hæc a Salvatore noſtro Paulus, dixit: *Quia noviſſimis temporibus apoſtatabunt quidam a fide ſana, attendentes ad ſpiritus erroris, doctrinaſque dæmonum, quæ veritatem averſantur*. Domino ſiquidem & Salvatore noſtro Jeſu Chriſto per ſemetipſum pronuntiante, & per Apoſtolum deſignante de talibus, conſequenter nos per nos ipſos audientes impietatem eorum anathematizavimus eos, ſicut prædiximus: oſtendentes eos extraneos a fide, Eccleſiaque

Joan. 1. 1.

Joan. 1. 18. & 3.

Pſal. 44. 2.

Pſal. 109. 3.

Joan. 14. 9.

Joan. 14. 10.

Joan. 10. 30.

Malac. 3. 6.

Hebr. 13. 8.

Rom. 11. 36.

Joan. 10. 15.

Prov. 18. 3.

Luc. 21. 8.

1. Timot. 4. 1.

ſiaque Catholica. Indicavimus autem hæc vobis, dilectiſſimi atque cariſſimi comminiſtri: ne quos eorum, ſi forte tentaverint etiam ad vos venire, ſuſcipiatis, neque Euſebio, vel cuilibet aliorum ſcribenti pro eis obediatis. Decet enim nos tamquam Chriſtianos, ut omnes contra Chriſtum loquentes & ſapientes, quaſi Deo rebelles, & animarum corruptores totis viribus averſemur; & neque Ave hujuſmodi dicamus hominibus, ne forte etiam peccatis eorum communicare videamur, ſicut beatus Joannes ait. Salutate fratres qui apud vos ſunt. Salutant vos qui nobiſcum ſunt. *2. Joan. v. 11.*

Theodoretus lib. 1. c. 3. pag. 8. C. Non ſolum autem hanc, ſed etiam ad Alexandrum Conſtantinopoleos Epiſcopum, miſſam ejus epiſtolam, huic operi inſerere non omittam, quæ clare omnia ejus oſtendat: ne quis ſuſpicetur hæc me ficte conſcribere; & poſt eam ipſius Arii, & cæteras quoque epiſtolas, quibus utique narratio eget hiſtoriæ; quatenus de ſcripturæ veritate teſtentur, & aperte quæ geſta ſunt perdoceant. Scripſit enim Alexandrinus hæc Conſtantinopoleos Alexandro.

CAPUT XIV.

Theodoretus lib. 1. c. 4. pag. 8. D. *Ejuſdem ad Alexandrum Epiſcopum Conſtantinopoleos.*

CARISSIMO FRATRI ET UNANIMI Alexandro, Alexander in Domino Salutem.

Appetitus potentiæ hominum peſſimorum, avaritiæque propoſitus, veritati, quæ creditur eſſe præcipua, ſolet inſidiari, per varias ſcilicet occaſiones reſiſtentes Eccleſiaſticæ pietati. Impulſi namque malevoli, diabolo in eis operante, ad propoſitam ſibi libidinem, & ab omni reverentia reſilientes, conculcant judicii Dei timorem. De quibus mihi neceſſarium fuit *patientiæ ac reverentiæ veſtræ ſignificare, ut ab hujuſmodi caveatis: ne quis forte præſumat eorum in parochias veſtras accedere, vel per ſe, vel per alios. Valent enim Magi ad ſeducendum figmentis uti, vel litteris falſitate compoſitis, quæ poſſunt facere præſtigium ſimplicem fidem puramque reſpicientibus. Arius igitur, & Achillas conjuratione nuper facta, Colluthi ſuperbiam, & multo deterius illo ſecuti ſunt. Ille namque hos ipſos culpans, peſſimæ voluntati ſuæ invenit occaſionem. Iſti vero dignam illius negotiationem * reſpicientes, nequaquam juri Eccleſiæ ſubjacere pertulerunt: ſed ſpeluncas ſibimet latronum ædificantes, inceſſabilia in eis conciliabula celebrant, noctibus & diebus contra Chriſtum agentes, & contra nos, praviſque libidinibus exercentur. Qui omnem piam & Apoſtolicam accuſantes gloriam, Judaico ſchemate Chriſto rebellantes inſtituerunt ſibimet officinam: Divinitatem & æqualitatem cum Patre Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti negantes, omneſque ejus ſalutaris diſpenſationis & humilitatis propter nos habitæ voces decerpentes, prolatione harum impietatis ſuæ prædicationem exercere nituntur. Quippe Divinitatis ejus rationem & ineffabilis gloriæ, quam a principio habuit apud Patrem, penitus evitantes, Paganorum & Judæorum impiam de Chriſto ſententiam confirmant; & laudem propriam (ut aſſolet) aucupantes, omnes quidem quas contra nos poſſunt deriſiones afferre negotiantur: ſeditioneſque nobis quotidie ac perſecutiones inſtituunt, tam jurgia proponentes per aditiones mulierum impudentium, quas ſeducunt, quam ipſi communi Chriſtianitati derogantes; dum eorum juvenculæ omnes circumeunt vicos: inſuper inerumpibilem Chriſti tunicam, quam milites dividere noluerunt, iſti ſcindere nunc præſumunt. *Joan. 19. 2.* Et nos quidem vitam ipſorum & nefanda conamina, eo quod laterent tardius agnoſcentes, nunc generali decreto ab Eccleſia adorante Chriſti Divinitatem eos expulimus. Conati tamen ſunt illi diſcenſionibus uti, & adverſum nos machinari, qui apud unanimes comminiſtros noſtros figuram pacis, & unitatis dignitatem ſe exercere fingunt. Quod autem verum eſt, abripere quoſdam eorum ad peſtem propriam per boniloquia ficta feſtinant, & litteras ab eis manifeſtas, & indubitatas exigunt; ut relegentes eas ſeductis a ſe perſonis, ſine pœnitentia eos in delictis ſuis faciant remanere, tamquam unanimes habentes eadem ſecum decernentes Epiſcopos. Non enim, quæ apud nos male docuerunt, & egerunt, ea fatentur, propter quæ etiam ſunt expulſi: ſed hæc aut taciturnitati contradunt, aut fictis ea ratiocinationibus, & quibuſdam obumbrationibus ſepiunt: veriſimilibus vero & pompoſis corruptibilem doctrinam ſuam velantes eloquiis, attrahunt in deceptionem ſuam quemlibet incautum: non abſtinentes etiam apud omnes noſtræ pietati calumniari. Unde contigit quoſdam eorum litteris ſubſcribentes in Eccleſiam ſuſcipi, maximo (ſicuti reor) imminente periculo, præſumentibus talia comminiſtris, eo quod neque Apoſtolica hoc regula patiatur, & effundunt ſuper eos diabolicam efficaciam contra Chriſtum. Quapropter in nullo ſegnis, o cariſſimi, ad inſinuandam vobis perfidiam eorum, memetipſum erexi. Dicunt enim, qui fuit aliquando, quando non fuit Filius Dei; & poſtea factus eſt, qui prius non fuerat talis factus: quia & aliquando factus eſt, qualem & omnem hominem eſſe contingit. Cuncta enim, inquiunt, Deus ex non exiſtentibus fecit, omnium rationalium, & irrationalium creaturis miſcere volentes & Filium Dei. Quibus verbis conſequenter aiunt eum mutabilis eſſe naturæ, virtutis, malitiæque capabilem, cum ex non exiſtentibus eſſe dicatur; divinas quippe ſcripturas, quibus oſtenditur eum ſemper eſſe, perimentes, quibuſque palam deſignatur inconvertibilitas Verbi, & Sapientia, atque Divinitas, quæ ſunt Chriſtus. Poſſumus ergo, inquiunt iſti polluti, & nos fieri Dei filii, ſicut & ille. Scriptum eſt enim: *Filios genui & exaltavi*. Cumque allatum fuerit eis quod ſequitur, id eſt: *Ipſi autem ſpreverunt me*, quod naturale non eſt Salvatoris, cum naturæ ſit immutabilis, omni reverentia ſpoliantes ſemetipſos, aiunt: Nec aliquam habet proprietatem ad Deum: ſed cum ſit ipſe natura mutabilis, ſcivit de illo Deus præſcientia, & præcontemplatione, quia eum non eſſet ſpreturus, eligendus foret ex omnibus. Non enim, inquiunt, natura quaſi præcipuum inter alios filios aliquid habet. Nam nec naturaliter filius Dei eſt, nec aliquam habet ad Deum proprietatem, quando etiam ipſum naturæ mutabilis exiſtentem, propter moderationem, diligentiam, & virtutem, non mutatum ad deterius, elegit Deus; cum & ſi Paulus vel Petrus ad hoc perveniſſent, nihil Jeſus potuerat ab horum filiatione differre. Propter reprobationem igitur hujus veſanæ doctrinæ, etiam divinas litteras revolventes, propoſuimus illud, quod in Pſalmis de Chriſto dictum eſt: *Dilexiſti juſtitiam, & odiſti iniquitatem: propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis*. Quia vero Filius Dei neque ex *Iſai. 1. 2.* *Pſal. 44. 8.*

* Ed. *patientiæ reverentiæ.*

Arius. Achillas. Colluthus.

* MS. Lyr. *reſpuentes.*

non exiſtentibus factus eſt, neque fuit aliquando, quando non fuit, ſufficit nos erudire Joan-
Joan. 1. 18. nes Evangeliſta, ſcribens de eo: *Unigenitus Filius, qui eſt in ſinu Patris*. Providente quippe Deo, ut oſtenderet alterutris indiviſas res, nominavit Patrem & Filium exiſtentem in ſinu Patris. Sed quia inter hæc, quæ ex non exiſtentibus facta ſunt, Verbum Dei nequaquam connu-
Joan. 1. 3. meratur: *Omnia*, inquit, *per ipſum facta ſunt*. Propriam namque ejus ſubſtantiam deſignavit, dicens: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Hoc erat in*
Ibid. v. 1. 2. *principio apud Deum. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt*. Si enim per ipſum omnia facta ſunt, quomodo qui creaturis, ut eſſent, donavit, ipſe aliquando non fuit? Non enim ulla ratio eſt, ut, qui facit, ejus naturæ ſit, cujus illa, quæ fiunt. Si ipſe quidem erat in principio, omnia vero per ipſum facta ſunt, ex non extantibus fecit: & contrarium videtur his, quæ ex non ſubſtantibus facta ſunt, hoc quod extat, & valde diſcretum. Inter Patrem ſiquidem, & Filium nullum demonſtratur eſſe ſpatium, nec uſque ad aliquam cogitationem hoc animæ phantaſia percipiente. Ex non extantibus autem creatus mundus, novellam habet ſubſtantiæ recentemque nativitatem a Patre per Filium, hujuſmodi utique ſubſtantialitatem cunctis accipientibus. Altius igitur adhuc contemplatus Verbi Divinitatem; & creaturarum univerſam intelligentiam tranſcendentem beatiſſimus Joannes genituram ejus nec facturam dicere voluit, nec per elementa ſyllabarum Factorem ingenitum. Unus enim eſt ingenitus Pater. Sed quia excedit Evangeliſtarum, puto quia & Angelorum perceptionem, & tranſcendit univerſa Unigeniti Filii ineffabilis ſubſtantia. Non ergo reor, quia de pietate cogitantes, de hac aliquid interrogare præſumant, propter quod dictum
Eccleſ. 3. 22. eſt: *Altiora te ne quæſieris, & difficiliora te noli examinare*. Nam ſicut aliarum plurimarum, & hujus notitia humanæ perceptioni celata eſt,
2. Cor. 2. 9. quale eſt apud Paulum: *Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit,*
Geneſ. 15. 5. *quæ præparavit Deus diligentibus ſe*. Sed etiam
& Eccl. 1. 2. ſtellas, inquit Deus ad Abraham, non potes enumerare, neque arenam maris: & guttas pluviæ
* Ed. exterius. quis enumerabit? Quis ergo audeat * interius perſcrutari ſubſiſtentiam Verbi Dei, niſi forte veſanus ſit? De qua Propheticus ſpiritus dicit:
Iſai. 53. 8. *Generationem ejus quis enarrabit*? Nam & ipſe Salvator noſter præſtare volens omnibus in hoc mundo columnis, hujus notitiam ab eis exonerare feſtinavit: ſignificans ultra naturam eſſe omnium rerum hanc animadverſionem, ſoli vero Patri tantum adjacere hujus ſcientiæ ſacramentum:
Matt. 11. 27. *Nullus*, inquit, *novit quis eſt Filius, niſi Pater: & Patrem nemo novit, niſi Filius*. Non ergo reor ignorare ſapientes, quia veſanum eſt ſapere, ex non exiſtentibus factum Filium, cum utique non habeat temporale principium, quod oſtenditur ex non exiſtentibus factum. Nam ſi tempori ineſſe oporteret hoc, quod ajunt: Erat, quando non erat, aut ſpatio ſæculi cujuſcumque; & ſi verum eſt, quia omnia per ipſum facta ſunt; palam eſt, quia omne ſæculum, & tempus, & ſpatia, & aliquando, inter quæ reperitur (quod aiunt) fuit, quando non fuit, per ipſum facta ſunt. Et quomodo non eſt incredibile eum, qui & tempora fecit; & momenta, inter quæ eſt illud, fuit, quando non fuit, dicere aliquando non fuiſſe? Stultum enim eſt, & omni peccato plenum, cum qui cauſa eſt alicujus, eumdem dicere poſteriorem illius genitura, cujus cauſa eſt. Præcedit enim ſecundum eos Sapientia Dei, quæ creavit univerſa, illud ſpatium, in quo dicunt nondum factum Filium a Patre, mentiente ſecundum eos
ſcriptura, quæ dicit, *Primogenitum* eum eſſe Coloſſ. 1. 15.
univerſæ creaturæ. Conſona ſiquidem iſtis cla-
mat & magniloquus Paulus, dicens, de eo: *Quem* Hebr. 1. 2.
poſuit heredem omnium, per quem fecit & ſæcula. Sed etiam in ipſo creata ſunt omnia, quæ in cœlis, & quæ in terra, viſibilia & inviſibilia, ſive Principatus, ſive Poteſtates, ſive Dominationes, ſive Sedes, omnia per ipſum, & in ipſo creata ſunt, & ipſe eſt ante omnia. Cum ergo impia eſſe monſtretur argumentatio, qua dicunt ex non exiſtentibus factum Filium, neceſſe eſt Patrem ſemper eſſe Patrem. Eſt enim Pater ſemper Filio præſente, propter quem appellatur Pater: ſemper Filio ſibi præſente ſemper eſt Pater perfectus, & ſine defectione conſiſtens; non temporaliter, neque ex ſpatio, neque ex non exiſtentibus generans Unigenitum Filium. Quid autem amplius ſit ſceleſtum, quam dicere non fuiſſe aliquando Sapientiam Dei, quæ
dicit: *Ego eram apud eum * cohabitans, ego eram,* Prov. 8. 30.
cui adgaudebat: aut dicere virtutem Dei aliquan- * Ed. Niv. &
do non extitiſſe? Aut Verbum ejus accepiſſe prin- Frob. coa-
cipium: aut alia ex quibus Filius agnoſcitur, & ptans.
figuratur Pater? Nam qui *ſplendorem gloriæ* non
dicit extare, una perimit & principale lumen, Hebr. 1. 3.
cujus ſplendor eſt. Si autem & imago Dei non fuit ſemper, patet quia nec cujus imago eſt: ſed etiam cum non eſt figura ſubſiſtentiæ Dei, una perimitur & ille, qui in omnibus ab eo figuratur. Ex quo apparet filietas Salvatoris noſtri, nullam habens commixtionem ad cæterorum filietatem. Quemadmodum enim ineffabilis ejus ſubſiſtentia incomparabili excellentia tranſcendere probatur univerſa, quibus ipſe donavit ut ſint: ita & filietas ejus naturalis exiſtens Paternæ Divinitatis, ineffabili ſublimitate differt ab eis, qui per eum in adoptionem adoptati ſunt filii. Is enim inconvertibilis exiſtens, natura perfectus eſt, & in omnibus nihil egens; hi vero in utroque mutabilitati ſubditi egent ejus auxilio. In quo enim proficere potuit Sapientia Dei, aut in quo ejus veritas augeretur? Aut Deus Verbum quomodo poteſt meliorari, cum ſit vita, verumque lumen? Si autem hoc eſt, quanto magis vecors eſt dicere Sapientiam aliquando, aut Dei Virtutem fuiſſe infirmitatis capabilem, aut irrationabilitatis Verbum, & per hoc rationem obſcuratam, aut vero lumini tenebras eſſe permixtas, Apoſtolo dicen-
te: *Quæ communio lucis ad tenebras? aut quæ* 2. Cor. 6. 15.
concordia Chriſti cum Belial? Necnon & Salo- Prov. 30. 19.
mone clamante, impoſſibile eſt vel uſque ad opinionem invenire vias ſerpentis ſuper petram, quæ ſecundum Paulum Chriſtus eſt? Porro creaturæ ejus homines, & Angeli benedictionem ejus acceperunt, virtutibus contendentes proficere, mandatiſque legitimis, quatenus non peccarent. Dominus vero noſter naturaliter Filius Patris exiſtens, ab omnibus adoratur. Illi deponentes ſpiritum ſervituris, ex bonis operibus & provectu ſpiritum filiationis accipientes, per naturalem Filium adjuti, fiunt & ipſi adoptionis filii. Iſtius autem propriam & naturalem præcipuamque filiationem Paulus etiam de Deo manifeſta-
vit, dicens: *Qui proprio Filio non pepercit, ſed* Rom. 8. 32.
pro nobis, id eſt, qui natura non ſumus filii, tradidit illum. Ad diſtinctionem namque non propriorum, illum proprium eſſe Filium dixit. In Evangelio autem: *Hic eſt Filius*, inquit, *meus dilectus, in quo mihi bene complacui*. In pſalmis

Pſal. 2. 7. vero Salvator ait: *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu:* Germanitatem naturæ declarans, ſignificat non eſſe ejus naturales qunslibet alios *Pſal. 109. 3.* filios præter iſtum. Quid etiam, quod ait: *Ex utero ante luciferum genui te?* Nnnue clarc demnnſtrat naturalem Paternæ generationis filiationem, quam non morum diligentia, & exeicitatione provectus, ſed proprietate naturæ ſortitus eſt? Unde & intranſgreſſibilem babet filiationem Unigenitus Patris. Rationabilium vero filiationem non eis naturaliter exiſtentem, ſed opportunitate morum, & dono Dei etiam mutabilem ratio novit. *Genſ. 6. 2.* *Videntes enim*, inquit, *filii Dei filias hominum, acceperunt ſibi uxores ex ipſis*. *Iſa. 1. 2.* Et iterum: *Filios genui, & exaltavi, ipſi vero ſpreverunt me*, per Iſaiam Deum dixiſſe didicimus. Multa dicturus, dilectiſſimi, tranſeo: onernſum eſſe putans, pluribus verbis unanimes admonere doctores. Vns ipſi enim eſtis eruditi divinitus, non ignorantes, quia doctrina, quæ nuper contra pietatem ſurrexit Eccleſiaſticam, *Hebien. Artemon.* Hebinnis eſt, & Artemonis, & zelus *Paulus Samoſatenus.* Pauli Samoſateni de Antiochia, ſynodali conventu omnium Epiſcoporum ab Eccleſia pulſi. *Lucianus.* Cui ſuccedens Lucianus, extra ſynagogas manſit trium Epiſcoporum plurimo tempore. Quorum impietatis ſæcem ſnrbentes iſti, nunc nobis, ex nnn exiſtentibus illornm plaotationes abſconſas pullulare ſeceruot Arius, & Achillas, & cum illis concilium malignaotium; & neſcio quomodo in Syria trcs ordinati Epiſcopi, eo quod conſenſerint eis, & ad pejora flammati ſint. De quibus ſententia in veſtra ſit probatione repoſita, qui ſalutarem Paſſionis humilitatem, & exioanitiooem, & voluntaſiam paupertatem, & voces, quas propter nos Salvator ſnſcepit, memoria retinetis. Igitur ad oſtenſionem ſupernæ & antiquæ Divinitatis ejus hæc congruunt, ſignificativiſque ſermonibus naturalis ejus glnria, & imperium, & apud Patrem manſio clarius explicatur. Quale eſt illud: *Ego & Pater unum ſumus*, *Joan. 10. 30.* non Patrem ſemetipſum appellans, neque ſubſtantialiter duas naturas, quæ eſt una, declarans: ſed quia Paternam ſervandi plenitudioem Filius habet perfectam naturam, per omnia & ſimilitudinem Patris gerens, & immutabilis ejus imago exiſtens, atque priocipalis cauſæ expreſſa figuratio. Unde etiam tunc Philippo cupienti videre Patrem, Dominus ſine invidia ſe demonſtrat. Nam cum diceret: *Oſtende nobis Patrem;* ait: *Joan. 14. 8. 9.* *Qui videt me, videt & Patrem*: tamquam per ſpeculum ſine macula, & animatum per divinam ejus imaginem contemplaretur Patrem; quem ſimiliter in Pſalmis ſanctiſſimi viri canunt, dicentes: *Pſal. 35. 10.* *In lumine tuo videbimus lumen*, Quapropter & qui honorat Patrem, honorat & Filium: & qui honorat Filium, honorat & Patrem, & recte. Omnis namque vnx impia, quæ in Filio dici præſumitur, ad Patrem quoque refertur. Sed mirum non eſt, quod ſcripturus ſum, o cariſſimi, ſi falſas adverſum me derogationes, & contra piiſſimum noſtrum populum delatas inſinuo. Hi eoim, qui contra Deitatem Filii Dei caſtra conſtituunt, neque cnntra nns ingratas calumnias exercere formidant: quooiam nec priſcnrum quempiam dignantur ſibimet comparare, neque præceptoribus ſe, a quibus nos ab inſantia eruditi ſumus, æquare patiuntur; neque comminiſtrorum quemquam nunc ubicumque conſiſtentium in menſura ſapieotiæ reputant, quaſi ſoli ſapientes, & nihil commune habentes, atque novorum dogmatum inventores, & quibus ſolis revelata ſunt, quæ a nullo altero ſub ſolc intellecta noſcuntur. O ſcelesta ſuperbia, immeoſa veſania, vanæ gloriæ furor, ac ſapientia Satanæ, in animas eorum oequiſſimas vehementer inſiliens! Non deterruit eos aotiquarum ſcripturarum Deo amabilium explanatio: non comminiſtrorum conſors reverentia de Chriſto ferocitatem eorum manſueſecit; quorum ſceleſta opera nec dæmones ferre patiuntur, quando vocem blaſphemam contra Filium Dei promere non præſumunt. Hæc igitur jacula ſecundum præſentem virtutem dirigantur adverſus eos, qui * erudita mareria contra Chriſtum ** Ed. inerudita.* exacuuntur ad bellum, & adverſus pietatem ejus calumnias inferre contendunt. Aiunt enim nos adverſantes fabulas, ex quibus inventum eſt dici, ex non extantibus, impiam & non ſcriptam contra Chriſtum blaſphemiam prædicare, id eſt, duo ingenita: ipſi potius duorum alterum neceſſario eſſe oporteie dicentes ineruditi, ant ex nnn extantibus Filium eſſe ſapieodum, aut indubitanter dicere ingenita duo. Ignorantes imperiti, quia multum eſt inter Patrem ingenitum, & ea quæ ab eo ex non extantibus ſunt creata rationabilia & irrationabilia; quorum media exiſtens natura unigenita, per quam univeiſa ex non extantibus fecit Pater Dei Verbi, ex ipſo vero Patre nativitatem habet, ſicut & ipſe Dominus alicubi teſtatus eſt, dicens: *Qui diligit Patrem, diligit Filium, qui ex eo natus eſt*. *1. Joan. 5. 1.* De quibus nos ita credimus, ſicut Apoſtolicæ placet Eccleſiæ, in unum ingenitum Patrem, nullam habentem cauſam, ut eſſet, inconvertibilem, & immutabilem, ſemper idem, & ſimiliter ſe habentem, nec provectum, nec imminutinnem recipientem, Legis, & Prophetarum, Evangeliorumque datorem, Patriarcharum, & Apoſtolorum Dominum, omniumque ſanctorum; & in unum Dominum Jeſum Chriſtum Filium Dei Unigenitum, natum non ex non extante, ſed ex extante Patre, non ſecuodum corporum ſimilitudines inciſionibus, aut diviſinnum effluxionibus, ſicuti Sabellio, & Valentino placet: *Sabellius. Valentinus.* ſed ineffabiliter & inenarrabiliter ſecundum eum qui dixit, ſicut ſupra poſuimus: *Iſai. 53. 8.* *Generationem ejus quis enarrabit?* * Subſiſtentia videlicet **MS. Theod. Subſtantia.* ejus omni creatæ naturæ imperſcrutabili exiſtente, ſicut & ipſe Pater imperſcrutabilis eſt, eo quod non capiat rationalium oatura ſcientiam, qua Pater genuit Filium. Quod quidem non a me coovenit * dicere viro ſpiritu veritatis impleto; ** Ed. Niv. & Frob. diſcere viros.* erudiente quippe nos Chriſti voce, qua dicit: *Nullus novit quis eſt Pater, niſi Filius: & nullus novit quis eſt Filius, niſi Pater*; *Matt. 11. 27.* & aſſerente eum inconvertibilem, & immutabilem ſe ſicut Patrem, nihil egentem, perfectum Filium, æqualemque Patri ſoli ingenito. Imago enim eſt integerrima & immutabilis Patris; & omnino imaginem convenit eſſe plenam, per quam non deſit aliquid ab æqualitate ejus, cujus imago eſt, ſicut ipſe Dominus docuit, dicens: *Pater meus major me eſt*; *Joan. 14. 28.* ſecundum quod ſemper etiam eſſe Filium ex Patre credimus. *Splendor* enim *eſt gloriæ*, & *figura* paternæ * *ſubſtantiæ*. *Hebr. 1. 3.* ** Ed. V. ſubſiſtentiæ.* Sed nullus hoc, ſemper, ad ſuſpicionem ingeniti ſumat, ſicuti putant, qui ſenſus aoimæ cæcatos babent. Nam oeque erat, neque ſemper, neque ante ſæcula, idem eſt quod ingenitum. Sed oec quilibet humanus intellectus ab hominibus nominatus indicare valet hoc, quod dicimus ingenitum, ſicut & vos æſtimare credo, & de omnium veſtrorum confido propoſito, nullo modo quibuslibet nominibus ingenitum * declarandum. ** Ed. Niv. & Frob. declarantium.* Videntur enim hæc nomina veluti temporum eſſe productiva: digne tamen ipſius Unigeoiti Divinitatem, & veluti dicam antiquitatem nequaquam ſignifi-

carne valentia, cum ſancti videlicet viri ſecundum ſuam unuſquiſque virtutem ſacramentum hoc aperire conati ſint: veniam poſcentes ab auditoribus per ſatisfactiones rationabiles, dicendo de ſe: Protulimus, quod pertingere prævaluimus. Si quid autem ultra hominem expectant, quicumque viri & ad majus innituntur eloquium, illud
1. Cor. 13. 9. quod ait: *Ex parte cognoſcimus*, jam putantes eſſe deſtructum; palam eſt, quia multum ſpe ſua deficiunt. Igitur erat, & ſemper, & ante ſæcula, quodcumque ſit, non tamen eſt id quod ingenitum. Ergo ingenito quidem Patri propria
* MS. Lyr. conferenda. dignitas eſt * ſervanda, nullam dicentes ei cauſam fuiſſe, ut eſſet: Filio vero congruus diſtribuatur honor. Sine principio enim a Patre ſciamus ejus eſſe nativitatem, culturam ei, ſicut prædiximus, tribuentes pie, atque cum bona opinione ſuper eo, erat, & ſemper, & ante ſæcula, prædicantes; Divinitatem quippe ejus perſcrutantes, ſed imagini, & perſcrutationi Patris perfectam æqualitatem per omnia devoventes. Proprium vero ſolum dicentes Patris, quod ingenitus eſt, cum &
Joh. 14. 28. ipſe Salvator dixerit: *Pater meus major eſt*. In hac itaque pia de Patre, Filioque ſententia, ſicut nos divinæ ſcripturæ docent, unum Spiritum ſanctum confitemur, qui replevit & veteris Teſtamenti ſanctos homines, & novi ſacratiſſimos præceptores: in unam & ſolam Catholicam & Apoſtolicam ſemper Eccleſiam, quæ & invincibilis eſt, licet omnis mundus adverſus eam pugnet, & victrix totius adverſæ impietatis exiſtens, ſecuros nos faciente Patrefamilias ejus,
Joan. 16. 33. cum clamat: *Habete fiduciam: Ego vici mundum*. Hoc novimus actum poſt Reſurrectionem a mortuis, quorum primitiæ factus eſt Dominus noſter Jeſus Chriſtus carne vera indutus, & non putative ex Dei genitrice Maria; qui in noviſſimis temporibus pro damnatione peccati ad humanum genus adveniens, crucifixus, & mortuus eſt: ſed non propterea Divinitate ſua minor factus. Reſurrexit enim a mortuis, aſſumptus eſt in cœlum, & ſedet ad dexteram Majeſtatis. Hæc igitur ex parte in hac epiſtola figuravi: oneroſum credens ſingula ſub ſcrupuloſitate conſcribere, eo quod ſciam ſanctum ſtudium veſtrum talia non latere. Hæc docemus, hæc etiam prædicamus, hæc ſunt Apoſtolicæ Eccleſiæ dogmata, pro quibus etiam morimur, & deſtruere ea volentes nullatenus formidamus. Qui licet verberibus nobis extorqueant: nos tamen ſpem non averſamur noſtram. Horum igitur adverſarii, id eſt, Arius, & Achillas, & qui cum eis ſunt veritatis inimici, ab Eccleſia ſunt procul expulſi, alieni facti a pia doctrina noſtra, ſecundum beatum Paulum dicentem: *Quicumque vobis*
Galat. 1. 89. *annuntiaverit præter id, quod accepiſtis, anathema ſit, licet Angelum de cœlo ſe eſſe fingat*. Sed etiam ſi quis aliis ſermonibus Domini noſtri Jeſu Chriſti, & doctrina, quæ ſecundum pietatem eſt, inflatur, nihil ſciens, & reliqua. Hos igitur anathematizatos a fraternitate nullus veſtrum ſuſcipiat: aut habere patiatur, ea quæ ab eis vel dicuntur, vel conſcribuntur. Cuncta enim velut Magi homines mentiuntur: quia veritatem loqui non poſſunt. Circumeunt denique civitates, nihil ſtudentes aliud, niſi ut amicitiarum ſchemate, & nomine pacis per figmenta, vel blandimenta litteras dent, & accipiant; ut errare faciant per hæc deceptas a ſe mulierculas. Hos ergo, qui contra Chriſtum tanta præſumunt, quique Chriſtianitati tam publice derogaverunt, qui inter judicia perſecutiones nobis, quantum in ipſis eſt, excitare non ceſſant, & ineffabile ſacramentum * Nativitatis Chriſti enervare moliuntur, averſamini, dilectiſſimi; & unanimes atque concertatores nobiſcum contra eorum veſanam eſtote præſumptionem, ad ſimilitudinem comminiſtrorum noſtrorum, qui indignati ſunt, & adverſus eos mihi ſcripſerunt, & in tomo, quem etiam vobis direxi per filium meum * Archidiaconum ſubſcripſerunt, tam totius Ægypti, & Thebaidis, quam Libyæ, & Pentapolis, Syriæ, Pamphiliæ, Aſiæ, Cappadociæ Sacerdotes, aliarumque provinciarum, ad quorum inſtar etiam vos confido eum ſuſcipere. Multis itaque mihi contra nocentes remediis exiſtentibus, etiam hoc inventum eſt utile medicamen: quia convertuntur ſeducti ab eis populi, nunc noſtris Sacerdotibus obedientes, & ad pœnitentiam per eos accedere feſtinantes. Salutate ad invicem fraternitatem, quæ apud vos eſt. Valere vos in Domino opto, cariſſimi. Sunt autem, qui anathematizati ſunt, ex Presbyteris quidem Arius, ex Diaconibus autem Achillas, Euzoius, Aithalis, Lucius, Sarmatius, Julius, Menas, alter Arius, & Helladius.

* Ed. V. Chriſtianitatis.

* Alias, Archidiaconum.

Conſona his direxit & Philogonio Antiochenæ Præſuli civitatis, & Euſtathio, qui tunc Berœenſem gubernabat Eccleſiam, & aliis Apoſtolicorum dogmatum defenſoribus. Sed neque Arius quieſcere paſſus eſt; ſcripſit enim & ipſe concordibus ſuis. Quia vero nihil falſi contra eum ſcripſit ſacratiſſimus Alexander, ipſe Arius litteris ſuis ſcriptis ad Nicomedienſem Euſebium proteſtatus eſt. Quam epiſtolam inſerere non omittam, ut communicatores impietatis ejus ignorantibus poſſim facere manifeſtos.

CAPUT XV.

Epiſtola Arii ad Euſebium.

DOMINO DESIDERABILISSIMO, HOMINI Dei, fideli, orthodoxo Euſebio Arius, qui perſecutionem ab Alexandro Papa patitur injuſte propter omnia vincentem veritatem, quam tu quoque defendis, in Domino Salutem.

Theodoretus lib. 1. cap. 5. p. 20. C.

PAtre meo Ammonio veniente Nicomediam, rationabile judicavi te ſalutare per eum: ſciens dilectionem pariter & affectum, quem circa fratres propter Deum habere dignoſceris. Vehementer nos vaſtat, atque perſequitur, & omnem benignum animum movet adverſum nos Epiſcopus Alexander, ita ut etiam de civitate nos expuliſſet, velut homines ſine Deo: quoniam non concordamus ei publice dicenti, Semper Deus, ſemper Filius: Simul Pater, ſimul Filius: coexiſtit ingenito Deo Filius: ſemper genitus eſt: ab ingenito genitus eſt: neque cogitatione, neque atomo quidem præcedit Deus Pater: ſemper Filius ex ipſo Deo eſt. Et quoniam Euſebius frater tuus Cæſarienſis, & Theodotus, & Paulinus, & Athanaſius, & Gregorius, & Aetius, & omnes per Orientem dicunt, quia præexiſtit Deus Filio ſine principio, anathema facti ſunt, præter ſolum Philogonium, & Hellanicum, & Macarium, homines hæreticos, ineruditos; quorum alii quidem dicunt Filium eructuationem, alii vero propoſitionem, alii coingenitum. Quas impietates nec audire poſſumus, licet innumeras mortes nobis minentur hæretici. Nos autem quoniam dicimus, & ſapimus, & docuimus, docemus, quia Filius non eſt ingenitus, nec ingeniti pars ullo modo, neque ex aliquo ſubjecto; ſed quoniam voluntate, & conſilio ſubſi-

ſtit ante tempora, & ante ſæcula plenus Deus, Unigenitus, convertibilis; & antequam generaretur, aut crearetur, aut prædeſtinaretur, aut fundaretur, non erat: ingenitus enim non erat: perſecutionem patimur, quia diximus: Principium habet Filius, Deus autem ſine principio eſt: & quia diximus, Ex non extantibus eſt. Sic autem diximus ſecundum quod nec pars Dei eſt, nec ex aliquo ſubjecto; propterea perſecutionem patimur. De cætero tu noſti. Valere te in Domino opto, memorem tribulationum noſtrarum, Collucianiſta vere Euſebie, id eſt, pie.

Euſebius itaque Cæſareæ erat Epiſcopus, Theodotus Laodiceæ, Tyri Paulinus, Athanaſius Anazarbi, & Gregorius Beryti, Aetius autem Lyddæ. Lydda vero eſt, quæ nunc Dioſpolis appellatur. Hos ergo Arius concordes ſe habere gloriabatur. Hoſtes autem vocavit Philogonium Præſulem urbis Antiochenæ, Hellanicum Tripoleos, & Macarium Hieroſolymorum, adverſus eos ſarciendo calumnias: quoniam æternum & ante ſæcula Filium, & cum Patre æqui honoris, ejuſdemque ſubſtantiæ prædicabant. Hanc igitur Euſebius dum ſuſcepiſſet epiſtolam, & ipſe venenum ſuæ impietatis evomuit, ſcribens hoc modo Paulino Epiſcopo Tyri.

Lydda. *Philogonius.* *Hellanicus.* *Macarius.*

CAPUT XVI.

Epiſtola Euſebii ad Paulinum Epiſcopum Tyri.

Theodoretus lib. 1. cap. 6.

DOMINO MEO PAULINO EUSEBIUS IN Domino Salutem.

Neque domini mei Euſebii ſtudium pro veritate verbi tacitum eſt, ſed uſque ad nos pervenit, neque tuum, domine, ſuper hac cauſa ſilentium. Et, ut conſequens erat, de domino quidem meo Euſebio lætati ſumus: de te vero triſtamur, arbitrantes taciturnitatem tanti viri noſtram eſſe * devictionem. Quapropter rogo te ſcientem, quoniam indecens eſt virum ſapientem alia ſapere, & tacere veritatem, ut ſpirituali ratione commotus ad ſcribendum, de hujuſmodi rebus incipias; cum & tibi ſit utile, & audientibus te: maxime dum per conſequentiam ſcripturæ, & veſtigia ſermonum ejus, & * voluntatis ſcribere cuncta volueris. Quoniam neque duos ingenitos audivimus aliquando, neque unum in duos diviſum. Neque corporale aliquid paſſum eſſe didicimus, aut credidimus, domine meus: ſed unum quidem ingenitum, unum vero ab eo vere, & non ex ejus ſubſtantia factum, &, univerſaliter dicendum, nequaquam cum ingenita natura participantem, aut exiſtentem ex ejus ſubſtantia, ſed factum perfecte, aliud natura atque virtute, quantum attinet ad integram ſimilitudinem, affectum, poteſtatemque factoris, factum ſcilicet inenarrabiliter. Quod etiam cogitationi non ſolum humanæ, ſed etiam quæ ultra omnes homines eſt, incomprehenſibile judicamus & credimus. Et hæc quidem non rationibus noſtris obſtricti, ſed ex ſcriptura ſancta diſcentes, dicimus creatum eſſe, & fundatum, & genitum ſubſtantia, & inconvertibili & ineffabili natura, ſimilitudine factoris, ſicut ipſe Dominus ait: *Dominus creavit me in initio viarum ſuarum, in opera ſua, & ante ſæcula fundavit me, ante omnes colles genuit me.* Si autem ex eo, hoc eſt, ab eo erat, quaſi pars ejus vel ex fluxu ſubſtantiæ, nequaquam creatus, aut fundatus eſſe diceretur. Neque tu ignoras hoc, domine vere, quia quod ex ingenito exiſtit, creatum jam ab alio, aut ab eo, aut fundatum non erit ab initio: Ingenitum eum dicere, oſtenſionem quamdam præbet, quaſi ex Paterna ſubſtantia ſit natus, & habeat ex eo æqualitatem naturæ. Scimus enim, quod non de eo ſolo genitum dicit ſcriptura, ſed etiam de diſſimilibus ei natura per omnia. Nam & de hominibus ait: *Filios genui, & exaltavi: ipſi vero me ſpreverunt;* & iterum: *Deum, qui te genuit, dereliquiſti.* Et alius quidam ait: *Qui peperit guttas roris;* non naturam ex natura narrans, ſed uniuſcujuſque creaturæ ex ejus voluntate nativitatem. Non enim ex ejus ſubſtantia ſunt: ſed omnia voluntate ejus facta, ſicuti facta ſunt. Ille ſiquidem Deus eſt: hæc autem ad ſimilitudinem ejus verbo ſimilia futura, ſecundum ſpontaneum motum facta. Et omnia quidem per eum a Deo facta, cuncta tamen ex Deo. Quæ percipiens, & exponens ſecundum datam tibi divinitus gratiam, ſcribere domino meo Alexandro feſtina. Confido enim, quia ſi ſcripſeris illi, convertetur. Saluta omnes, qui in Domino ſunt. Valentem te, & pro nobis orantem gratia Dei cuſtodiat, domine.

*MSS. & Ed. V. *devotionem*. * MSS. *voluptatis*. *Prov. 8, 22.* *Iſai. 1. 2.* *Deuter. 32. 18.* *Job. 38. 28.*

CAPUT XVII.

De potentia Euſebii Nicomedienſis.

Socrates lib. 1 cap. 3. Edit. Chriſtoph. & Valeſ. cap. 6. pag. 13. C.

Talia & iſti alterutris ſcribebant, contra veritatem ſe armantes ad prælium. Et pejus fiebat malum ad contentionis incendium per eos, qui hæc ſcripta ſuſcipiebant. Conſentientes igitur Alexandro, etiam in ejus tomo ſubſcribebant: alii vero contraria faciebant. Præcipue tamen movebatur ex adverſo Nicomedienſis Euſebius, quoniam in epiſtola ſua graviter ejus memoriam fecerat Alexander. Poterat autem illo tempore nimis Euſebius, quia tunc Imperator Nicomediæ morabatur. Nam ibi ante paululum temporis Diocletianus, & qui circa eum erant, Regalia conſtituerant. Propterea ergo multi Epiſcoporum obediebant Euſebio. Et ille frequenter ſcribebat, Alexandro quidem; ut deſerens quæſtionem, quæ movebat tumultum, ſuſciperet Arium, & ſequaces ejus: per civitates autem diverſis Epiſcopis, ne conſentirent ſcriptis Alexandri. Unde omnia erant valde turbata. Non enim ſolummodo Eccleſiæ Præſules ratiocinationibus inter ſe certare videbantur: ſed etiam populus diviſus erat. Alii namque iſtis, alii vero conſentiebant illis. Et ad tantum cauſa venit incendium, ut in publico, & in ipſis theatris Chriſtianitati derogaretur. Hi quidem in ipſa Alexandria poſiti, tanquam jam victores de ſuperioribus perſecutionibus facti, potius armabantur, legationeſque mittebant ad provinciales Epiſcopos: hi vero in alteram diviſi partem, illorum ſimili ſeditioni communicabant.

Euſebius Nicomedienſis. *Sedes Imperatoris Nicomediæ.* *Diſſidium Eccleſiarum.*

CAPUT XVIII.

De Meletianis, & quomodo ſint ab Eccleſia ſegregati; & quia nolente Alexandro Arium ſuſcipere, per diverſa loca Ariani Concilia celebrabant.

Socrates lib. 1 cap. 3. Edit. Chriſtoph. Valeſ. c. 6. p. 14. B.

Miſcebantur igitur Arianis Meletiani, qui dudum fuerant ab Eccleſia ſegregati. Qui vero ſint iſti, dicendum eſt. Sub Petro Alexandrinæ civitatis Epiſcopo, qui ſuſcepit Diocletiano imperante martyrium, Meletius quidam Epiſcopus unius civitatis Ægyptiorum depoſitus

An. Dom. 315. Meletiani, Arianis ſe adjungunt. *Meletius quis.*

eſt, & propter multas alias cauſas, & maxime quia in perſecutione fide negata ſacrificaverat: Ergo damnatus multos habuit ſequaces, & hæreſiarches factus eſt eorum, qui hactenus ab eo in Ægypto Meletiani vocantur: nullam juſtitiæ ſatisfactionem habens, cur remanſerit ab Eccleſia ſeparatus. Dicebat quidem injuſtitiam ſe paſſum, & obloquebatur ſæpius, derogabatque Petro. Sed Petrus in perſecutione, percepta martyrii palma, defunctus eſt. Iſte vero retulit detractiones in Achillam, qui poſt Petrum ſuſcepit Epiſcopatum; & rurſum in Alexandrum, qui poſt Achillam noſcitur ordinatus. Inter hæc igitur ſupervenit quæſtio Ariana, & Meletius una cum ſuis defendebat Arium, conſpiratione facta cum eo adverſus Epiſcopum. Quibuſcumque enim prava videbatur Arii ſecta, ſuſcipiebant * ſemper Alexandri ſententiam, tanquam juſtum contra conſentaneos Arii ejus videretur eſſe decretum. Scribebant autem & qui circa Euſebium Nicomediæ erant, & alii, quibus Arii opinio complacebat; quatenus ſolveretur quidem præmiſſa damnatio, & in Eccleſiam damnati reducerentur, quaſi nihil mali profiterentur. Sic itaque diverſis epiſtolis ad Alexandrinum Epiſcopum deſtinatis, fecerunt harum epiſtolarum collectiones, Arius quidem earum, quæ pro ſe erant; Alexander autem contra Arium. Et hinc occaſio contentionis oborta eſt hæreſibus, quæ nunc ubique circumvolant, hoc eſt, Arianorum, Eunomianorum, & quicumque nomen habent a Macedonio. Singuli namque horum ipſis epiſtolis teſtibus uſi ſunt in defenſionem hæreſis ſuæ.

Factio Meletianorum.

* Ed. *ſuper Ario.*

Sozomen. lib. 1. cap. 14. Ed. Chriſtoph. & Valeſ. cap. 15. pag. 427. D.

Arianorum Concilium apud Bithiniā.

CUm vero ſæpe ſupplicantes Alexandro, qui circa Euſebium erant, non inclinaſſent eum, tamquam injuriam paſſi malignabantur, & acriores ad roborandum Arii dogma ſunt facti: Conciliumque in Bithynia colligentes, ſcripſerunt Epiſcopis univerſis, ut tamquam recte credentibus communicarent Arianis, & agerent, ut Alexander quoque communicaret eis. Dumque eorum ſtudium defeciſſet, Alexandro non conſentiente, legatione fungitur Arius apud Paulinum Epiſcopum Tyri, & Euſebium Pamphili Pontificem Cæſareæ Paleſtinæ, & Patrophilum Scythopoleos: petens una cum ſuis, ut juberetur cum populo, qui cum eo erat, ſolemnia ſacramenta Eccleſiæ celebrare, tamquam ipſe prius Presbyterorum habuiſſet officium; eſſe dicens conſuetudinem in Alexandria, ſicut etiam nunc, ut uno exiſtente ſuper omnes Epiſcopo, Presbyteri ſeorſum Eccleſias obtinerent, & populus in eis Collectas ſolemniter celebraret. Tunc illi una cum aliis Epiſcopis in Palæſtina congregati, tale decretum ſuper petitione Arii protulerunt, jubentes eos Collectas exercere, ſicuti prius: eſſe tamen ſubditos Alexandro Pontifici, & deprecari ſemper, ut ejus pace & communione fruerentur. Cumque etiam in Ægypto multis Conciliis celebratis, hæreſis pullularet, ita ut uſque ad Regalia perveniret, non mediocriter Conſtantinus Imperator affligebatur, eo quod religione nuper inchoante creſcere, multos * a Chriſtianitate dogmatum diſcordia revocaret. Et propterea culpabat Arium & Alexandrum, eiſque ſcribens arguebat, quia cum latere potuiſſet hæc quæſtio, eam deduxiſſent ad medium, & vehementi ſtudio contentionis moviſſent, quæ nec quærenda erant, nec ab initio cogitanda, aut cogitata potius taciturnitati jure tradenda; cum utique ab alterutris non ſejungi potuiſſent, licet ex aliqua parte dogmatis diſſonarent. Alexandro ſiquidem & Ario, aliquando culpans, aliquando ſuadens, talia ſcripſit, quarum litterarum partem hic poni non eſt incongruum. Tota enim epiſtola in libris Euſebii poſita eſt in vita Conſtantini.

Cap. 15. Edit. Chriſt.

* MS. *Lyr. a Chriſtianitatis dogmate diſcordare videret.*

Conſtantinus nō ſolum cum Ario, ſed & cū Alexandro expoſtulat.

Opus Euſebii Pamphili de vita Conſtantini Aug.

CAPUT XIX.

Epiſtola Conſtantini Principis ad Alexandrum Pontificem Alexandrinum, & ad Arium, per quam hortatus eſt, ut reverterentur ad pacem.

VICTOR CONSTANTINUS MAXIMUS, PIUS Alexandro, & Ario.

Socrates. lib. 1. cap. 4. Ed. Chriſt. Valeſ. cap. 7. pag. 15. D.

DIdici tunc natam præſentis quæſtionis originem, quando tu, o Alexander, a Preſbyteris requirebas, quid unuſquiſque eorum de quodam * loco in lege conſcripto, magis autem pro vanæ cujuſdam quæſtionis parte ſentiret. Tuque, o Ari, quod neque principio cogitari debuerat, cogitatum taciturnitati tradi potius competebat, illud improvide protinus objeciſti, unde, diſcordia inter vos emergente, myſteria contemnuntur. Sanctus vero populus in utraque diviſus eſt, communis corporis congruentia ſeparatur. Ergo uterque veſtrum ex æquo voluntatem præbens, in quo vos conſamulus veſter juſte monet, obediat. Hoc itaque neque requirere dignum eſt, neque de talibus reſpondere quærentibus. Hujuſmodi enim quæſtiones, quæ non cujuſquam legis neceſſitate proponuntur, inutilis vacationis tempus exquirunt. Et licet cauſa cujuſpiam naturalis exercitii fiant: tamen debemus eas intra ſenſum claudere, & non promptè in publica conciliabula deportare, nec omnium auribus inconſulte committere. Quantus enim eſt unuſquiſque hominum, ut poſſit ita magnarum rerum & valde difficilium virtutem aut ad perfectum inſpicere, aut interpretari digne? Aut ſi quis hoc facere, difficile tamen, poſſit, quantæ parti populi ſuadebit! Aut quis tantarum quæſtionum ſubtilitates extra lapſus ſui periculum ſuſtinebit? Ergo fugienda ſunt in talibus multiloquia: ne forte dum infirmitate noſtræ naturæ minime quod proponitur explicatur, mente diſcentium auditorum pro tardiori intellectu ad perfectam quæſtionis perceptionem pervenire non valente, ad neceſſitatem blaſphemiæ, aut ſchiſmatis populus abducatur. Quapropter & interrogationes incautæ, & reſponſiones improvidæ æquam alterutris veniam tribuant ex utroque. Non enim pro ſummo legis mandato apud vos occaſio certaminis inflammata eſt, neque nova quædam pro Dei religione hæreſis introducta: ſed unam eamdemque rationem habetis, ſicut etiam unum communionis ſignum. Vobis enim inter alterutros pro parvulis, & valde modicis contendentibus cauſis, tantum Dei populum, quem veſtris orationibus, & prudentia convenit gubernari, diſcordare nec decet, nec omnino fas eſſe credibile eſt. Ut autem parvo quodam exemplo ſapientiam veſtram commoneam; noſtis etiam ipſos Philoſophos; quia in uno quidem dogmate cunctis conſentiunt; cum vero in quadam ſententiæ parte diſcordant, licet diſciplinæ virtute ſeparentur, tamen ad invicem corporis unitate conſpirant. Cum hæc ita ſint, quanto potius juſtum eſt vos, magni Dei miniſtros in voluntate religionis alterutris eſſe concordes? Conſideremus itaque ratione majori, & ampliori intelligentia cogitemus, ſi

* MS. *Lyr. verbo.*

recte ſe habeat propter parva, & vana ſermonum certamina fratres fratribus reſultare, & honorem Concilii per vos impia contentione diſcerpere, dum ad invicem pro ſic parvis, & nequaquam neceſſariis litigatis. Vulgaria ſunt hæc, & infantum fatuitatibus magis accommodanda, quam ſacrorum virorum & prudentium intelligentiæ conſona. Recedamus ergo volentes a tentationibus diabolicis. Magnus Deus noſter Salvator univerſorum commune omnibus lumen effulſit, cujus providentia hoc meum, miniſtri Dei, ſtudium ad perfectionem venire permittit; ut vos illius populum mea allocutione, & miniſterio, & monitionis inſtantia ad ſynodalem poſſim revocare communionem: quia, ſicut dixi, una quædam in vobis eſt fides, & unus ſecundum vos hæreſeos intellectus, legiſque præceptum ſuis partibus in unius voluntatis propoſitum tendit. Hoc ergo, quod vobis inter alia contentionem excitavit, quoniam non attinet ad totius legis virtutem, ſeparationem quamdam, & ſeditionem inter vos non debet efficere. Dico autem hæc non tanquam cogens vos omnibus modis huic ſatis optimæ, & qualiſcumque ſit, conſentire quæſtioni; poteſt enim & honor Concilii a vobis integer cuſtodiri, & una atque eadem omnibus communio conſervari; licet aliqua in vobis particulariter ad invicem pro parvo quodam contentio generetur: quoniam non omnes in omnibus idem volumus, neque una in nobis natura verſatur, aut voluntas una cognoſcitur. De divina ſiquidem providentia una quædam in vobis ſit fides, una prudentia, unus in Deo conſenſus. Quæ vero pro his frivolis quæſtionibus inter alterutros diſputata ſunt, licet non in unam ſententiam colligantur: manere tamen intra ſenſum debent, mentis ineffabilitate ſervata. Communis autem charitatis præcipuum ſacramentum, & veritatis fides, & honor circa Deum, atque religionem legis apud vos inconcuſſe permaneat. Revertimini ergo ad alterutras amicitias atque gratiam: reddite univerſo populo veſtros amplexus: * voſque ipſos velut proprias animas expiantes, alterutros rurſus agnoſcite: Suaviores enim crebro ſunt amicitiæ poſt inimicitiarum cauſas ad concordiam reſtitutæ. Reddite ergo mihi tranquillos dies, noctesque ſecuras; ut quædam jucunditas puri luminis, & vitæ jam quietæ apud me lætitia conſervetur, alioquin fuerit neceſſitas ingemendi, & ſemper lacrymis ingravari, & nequam ſæculum libenter ferre vivendi. Dei namque populos, id eſt, conſamulos meos, ſic injuſte & noxia veſtri contentione diviſos, congregari jam tempus eſt. Ut autem hujuſmodi triſtitiæ meæ magnitudinem ſentiatis, audite. Dudum veniens ad Nicomedienſium civitatem, repente ad Orientem pergere feſtinabam. Cumque ad vos tenderem, & plurima jam parte vobiſcum eſſem, hujus rei nuntio ſum retentus: ne oculis videre compellerer, quæ impoſſibile judicabam ad ſenſum aurium poſſe pervenire. Quapropter aperite jam mihi per veſtram concordiam Orientis vias, quas contentione clauſiſtis alterutra; velociterque mihi concedite, voſque ipſos & alios univerſos populos videre lætos, & pro communi omnium concordia ac libertate, debitam gratiarum actionem ſavorabilibus eloquiis Deo perſolvere.

** MS. Lyr. atque vos ipſos veſtris amicis expiantes.*

CAPUT XX.

Quia tam pro Ariana quæſtione, quam pro Paſchæ definienda feſtivitate in Nicæa fecit Conſtantinus celebrare Concilium.

Sozomen. lib. 1. c. 15. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 16. pag. 429. B.

Alexandro ſiquidem & Ario, nunc culpando, nunc admonendo hæc ſcripſiſſe dignoſcitur. Graviter autem ferebat, audiens aliquos contra omnium ſtatutum agere Paſchæ feſtivitatem. Tunc etenim in urbibus Orientis diſcordantes quidam ob hoc, alterutra quidem ſocietate diviſi non erant, Judaico tamen more feſtivitatem Dominicam celebrabant, &, ut aſſolet, ſplendorem Collectæ tali diſcretione fœdabant. Propter utraque igitur quietam eſſe Eccleſiam feſtinabat Princeps: ſeque putans hoc malum poſſe præoccupare, antequam ad plurimos perveniret, miſit virum circa ſe fide & vita ſimul inſignem, & confeſſionibus priorum temporum dogmate comprobatum; qui * compacaret Ægyptios propter dogma tumultuantes, & Orientales propter Paſcha diſcordes; fuit autem Oſius, Cordubæ civitatis Epiſcopus. Cumque præter ſpem cauſa procederet, & hæreſis potius, quam pax ſperata valuiſſet, nihil impetrans remeavit, qui fuerat pro pace directus Eccleſiarum. Tunc illud famoſiſſimum in Nicæa Concilium fervor Principis excitavit: publicis aſinis, atque mulis, & curracibus equis Epiſcopos, & qui cum eis erant, ad Synodum venire præcipiens.

Paſchalis diei obſervationis diverſitas.

** MS. Lyr. compellaret. Oſius Epiſcopus Cordubenſis a Conſtantino mittitur in Ægyptum.*

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, QUAM TRIPARTITAM VOCANT,

EX TRIBUS GRÆCIS AUCTORIBUS Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholaſtico verſis, per Caſſiodorium Senatorem in Epitomen redactæ.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

Sozomen. lib. 1. cap. 16. Ed. Chriſt.

De Præſulibus Eccleſiarum, qui interfuerunt Nicæno Concilio.

An. Dom. 327 Epoſtolicæ ſedes Hieroſolymitana, Antiochena, Alexandrina, Romana.

COmmunicabant igitur Nicæno Concilio ex Apoſtolicis quidem ſedibus Macarius Hieroſolymitanus, Euſtathius jam Præſidens Antiochenæ apud Orontem Eccleſiæ, & Alexander Alexandriæ, quæ eſt apud ſtagnum Mariam. Julius autem Romanus Epiſcopus propter ſenectutem defuit; erantque pro eo præſentes Vitus, & Vincentius Presbyteri ejuſdem Eccleſiæ. Super hos autem & alii plurimi boni & optimi ex diverſis gentibus convenerunt. Alii quidem ad intelligendum & dicendum nimis idonei, ſcientiaque ſacrorum librorum, & alia eruditione diſciplinati, vitæque virtute præclari. Alii vero in utroque probatiſſimi viri, quorum utile judico etiam nomina memorare.

Theodoretus. lib. 1. cap. 7. pag. 24. C. Jacobus Epiſcopus Antiochiæ Mygdoniæ.

Tamquam ſtigmata Domini Jeſu in corpore circumferentium ſecundum ſacrum Apoſtolum. Erat enim Jacobus Antiochiæ Mygdoniæ, quam Syri, & Aſſyrii Niſibin appellant, qui mortuos reſuſcitavit, vivos curavit, & alia innumera probatur operatus eſſe miracula. Sed hæc ſuperfluum arbitror huic operi rurſus inſerere, quæ in Deo amabili hiſtoria latius enarravi. Paulus

Paulus Neocæſarienſis.

Neocæſareæ, quod eſt caſtrum poſitum juxta ripas Euphratis. Is enim Licinii rabie demolitus eſt. Ambas enim manus ligatas habuerat, ignitoque ferro combuſtas, quo fuerant nervi articulorum ejus a ſua mobilitate ſiccati, atque mortificati. Alii vero dextros oculos effoſſos habuerunt, alii dextras ſuras abſciſſas. Unus horum

Paphnutius Ægyptius.

erat Paphnutius Ægyptius. Et abſolute videbatur ibi populus Athletarum Chriſti, & Martyrum in uno loco congregatorum. De quibus &

Euſebii Pamphili opus de vita Conſtantini.

Euſebius Pamphili tertio libro in Conſtantini vita hæc ita dicit.

Socrates. lib. 1. cap. 5. Ed. Chriſt. Valeſ. cap. 8. pag. 19. A. Patres Nicænæ ſynodi.

Cunctarum igitur Eccleſiarum, quæ totam Europam, Libyamque, & Aſiam replebant, ſimul erant miniſtrorum Dei congeſta cacumina; unaque orationis domus tamquam a Deo dilatata intrinſecus ferebat omnes in idem, Syros ſimul, & Cilicas, Phœnicaſque, & Arabes, atque Palæſtinos, inter hos & Ægyptios, Thebæos, Libyas, necnon & qui ex Meſopotamia oriuntur, ſed etiam Perſa ad Concilium venit Epiſcopus. Verum nec Scytha defuit ex eorum choro, Pontuſque, & Aſia, Phrygia, & Pamphylia viros probatiſſimos præbuerunt. Aderant Thraces, & Macedones, Achivii, & Epirotæ, & horum quoque interius habitantes. Ipſe autem Hiſpanorum valde famoſus Oſius unus erat,

Oſius Cordubenſis Epiſcopus.

& ſimul plurimis aſſidebat. De Regia veroc ivitate Præſul Alexander propter ſenectutem defuit: Presbyteri vero præſentes locum ejus implebant. Talem itaque a ſæculo ſolus unus Imperator Conſtantinus Chriſto coronam vinculo pacis exornans ſuo Salvatori de victoria inimicorum & hoſtium Deo * docibilem dedicavit gratiarum actionis imaginem ſecundum nos Apoſtolica plauſione conſtituens. Tunc igitur ille ſermo completus eſt: *Collectos ex omnibus gentibus, quæ ſub cælo ſunt, viros religioſos*, inter quos erant *Parthi, & Medi, & Elamitæ, & qui habitant Meſopotamiam, Judæam, & Cappadociam, Pontum, & Aſiam, Phrygiam, & Pamphyliam, Ægyptum, & partes Libyæ ſecus Cyrenen, & advenæ Romani, Judæi, & Proſelyti, Cretes, & Arabes.* Verumtamen hoc illis deerat, quod non, ſicut iſti, omnes ex Dei miniſtris utique conſiſtebant. In præſenti ſiquidem choro multitudo erat Epiſcoporum, numerum trecentorum excedens, ſequentibus eos Preſbyteris, ac Diaconibus, & Acolythis, quorum numerus non poterat comprehendi. Miniſtrorum vero Dei alii ſapientiæ ſermone fulgebant, alii continentia vitæ, & patientia coruſcabant: alii vero medio modo horum virtutibus ornabantur. Erant igitur inter eos alii temporis honorati longinquitate, alii juventute, & animi robore præmicantes, qui nuper venerant ad hujus miniſterii curſum. Quibus videlicet omnibus Imperator diebus quotidianis cibaria largiſſime ordinarat expendi. Hæc itaque de his, qui ibi collecti ſunt, Pamphili recitavit Euſebius. Cumque celebraſſet Imperator victricem contra Licinium feſtivitatem, & ipſe occurrit ad Nicæam. Clarebant autem inter Epiſcopos Paphnutius ex ſuperiori Thebaide, & Spiridion Cyprius. Cujus autem rei cauſa horum memini, poſtea ſum dicturus.

*Ed. & MS. Sanſbeod. dcibilem.

Act. 2. 5. 9. 10. 11.

Numerus Epiſcoporum in Concilio Nicæno congregatorum.

Conſtantinus victum ſuppeditavit Patribus Concilii [illegible] Conſtantini adverſus Licinium.

CAPUT II.

De Libellis oblatis Imperatori, & ab eo juſſis incendi, & de diſputatione dogmatis Ariani.

Sozom. lib. 1. cap. 16. Edit. Chriſt. Vall. 17. pag. 430. B

ADerant itaque cum Epiſcopis viri diſputationis experti verbis, ſtudentes prodeſſe Concilio. Ut autem aſſolet fieri, plurimi Sacerdotum tamquam pro cauſis propriis decertare collecti, tempus ſe inveniſſe putarunt, quo corrigeretur quod contriſtabat eos: & de quibus alium unuſ-

unuſquiſque forte culpabat, libellum offerens Principi, quæ in eo fuerant commiſſa, narrabat. Cumque hoc quotidie facile proveniret, præcepit Imperator certo die ſingulos de quibus alium culparent, facere manifeſtum. Cumque dies conſtituta veniſſet, libellos oblatos ſuſcipiens: Hæ quidem accuſationes, inquit, tempus habebunt proprium, id eſt, diem magni judicii, Judicem vero illum, qui tunc futurus eſt omnibus judicare. Mihi ergo homini conſtituto, de hujuſmodi rebus non licet habere * auditorium, Sacerdotum ſcilicet accuſantium, ſimul & accuſatorum, quos minime convenit tales debere monſtrari, qui judicentur ab aliis. Age nunc imitantes divinam clementiam in alterutrorum veniam condonantes, accuſationes aboleamus alterutras; & de his, quæ ad fidem pertinent, agere ſtudeamus, cujus huc gratia convenimus. Hæc ſiquidem Imperator dicens, uniuſcujuſque ſcripturam vacare, & libellos juſſit ardere; diemque definivit, qua ſolvi, quæ erant dubia, conveniret. Ante conſtitutum vero convenientes apud ſemetipſos Epiſcopi evocaverunt Arium, & propoſitis in commune ſuis opinionibus diſputabant. Cumque, ut aſſolet, ad diverſas quæſtiones cauſa traheretur, alii quidem ſuadebant nihil innovandum circa antiquam fidei traditionem, & maxime, quando morum ſimplicitas ſine perſcrutatione tradebatur, accedentibus ad fidei ſacramentum. Alii vero reſpondebant, non oportere ſine examinatione ſequi ſententias Antiquorum. Plurimi vero tunc convenientium Epiſcoporum, & ſequentium eos Clericorum, ſcientes diſputare, hujuſmodi elocutionum arte exercitati claruerunt, & Imperatori, atque his, qui circa eum erant, noti ſunt facti. Ex illis enim & Athanaſius tunc Diaconus exiſtens, dum cum Alexandro eſſet Epiſcopo, hujus ſtudii pars eſſe maxima videbatur, necnon & quidam Græcorum Philoſophorum opportune harum diſputationum quæſtione participati ſunt: alii quidem qualem eſſet hoc dogma ſtudentes agnoſcere: alii vero nuper inchoante Græcorum religione deperire, Chriſtianis infenſi, dogmatis ſacramenta ad verborum certamina protrahebant, ita ut contra ſe ſeditiones exercerent, certaminaque ſibimet inferrent, & ſæpius ex adverſo contenderent.

* MS. Lyr. *auditum.*

Conſtantinus nolebat judicare de cauſis Sacerdotum.

CAPUT III.

De Laico ſimplici Confeſſore virum Dialecticum ſuperante, & de ſene ſimplici, Philoſopho Chriſtianum dogma pandente.

Socrates. lib. 1. cap. 8. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 8. pag. 20. C.

Cumque plurimi diſputationis delectatione traherentur, unus quidam ex Confeſſoribus laicis ſimplicem habens ſenſum, Dialecticis obviavit, dicens: Audite igitur, Chriſtus, & Apoſtoli non nobis artem Dialecticam tradiderunt, vanamque verborum fallaciam, ſed puram * ſcientiam fide & operibus bonis obſervandam. Hæc dicente juvene & animo ſene, præſentes quidem mirati ſunt, dictumque probaverunt. Dialectici vero ſatisfactione ſuſcepta ceſſarunt, rationem quippe ſimplicem veritatis audientes.

* MS. Lyr. *conſcientiam.*

Sozomen. lib. 1. cap. 17. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 18. pag. 431. D.

Fertur enim & aliud; dum quidam eorum magnificentia ſermonum extolleretur, & illuderet Sacerdotibus, non pertulit ejus * faſtum quidam ſenex ſimplex & innocens ac probatiſſimus Confeſſorum: ſed acceſſit adverſus eum proferre ſermonem. Hoc itaque factum petulantibus quidem & ſimplicem ſcientibus Confeſſorem, riſum movit: maturioribus vero formidinem: providentibus, ne a viro verbis artifice deduceretur ad riſum: verumtamen cedentibus, ut quod vellet ediceret; reſiſtere namque ei cum talis eſſet, nimium verebantur. In nomine, inquit, Jeſu Chriſti, o Philoſophe, audi, dogmata veritatis: Unus eſt Deus cœli & terræ, omniumque viſibilium & inviſibilium Creator, qui hæc omnia Verbi ſui virtute fecit, & Spiritus ſui ſanctitate firmavit. Hoc itaque Verbum quod nos, Filium Dei nominamus, habita miſericordia ſuper homines, ab errore eos, & ferali religione liberavit, paſſus ex muliere naſci, & cum hominibus converſari, & mori pro eis, venietque denuo judicaturus ſingulorum vitam. Hæc ita ſe habere ſine perſcrutatione credimus. Noli igitur inaniter laborare, quærens deſtruere ea, quæ fide percepimus. Noli inveſtigare modum, quo fieri hæc, aut non fieri potuerunt. Si enim credis conſulenti mihi, ad iſta reſponde. Obſtupefactus vero Philoſophus, credo, inquit. Tunc gratias pro devictione perſolvens, eadem, quæ * ſenior æque ſectatus eſt, & prioribus confectatoribus, ut unanimes ſibimet eſſent, perſuabebat: non improvide mutatum ſe jurans, ſed ineffabili quadam virtute ad Chriſtianitatem protinus invitatum.

* MS. Lyr. *faſtum.*

Chriſtianus ſenex, ſed idiota, Philoſopho Chriſti religionem perſuadet.

* MS. Lyr. *ſenior teſtatus.*

CAPUT IV.

Quomodo in conflictu Alexander Conſtantinopoleos Epiſcopus fecit Philoſophum obmuteſcere Paganorum.

Sozomen. lib. 1. cap. 17. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 18. pag. 432. C.

Dicitur autem proximum huic miraculo quidam geſtum per Alexandrum Conſtantinopolitanæ civitatis Epiſcopum. Cum enim veniſſet Imperator Conſtantinus Byzantium, adeuntes eum quidam Philoſophi querebantur, quaſi non Deum coleret ut deceret, & circa ſacra novitates exerceret, novam in Republica introducendo culturam, præter quæ ejus majoribus viſa ſunt, & Græcorum Romanorumque Principibus, quos habuerunt tranſacta ſæcula, placuerunt: volebantque cum Alexandro Epiſcopo diſputare de dogmate. Ille vero hujuſmodi exercitatione verborum inexpertus erat, de vitæ qualitate confidens. Fuit enim vir magnus, & converſatione mirandus. Cumque certamen Imperatore præcipiente ſuſcepiſſet, conveniſſentque Philoſophi; omnibus loqui volentibus, ut unum ex ſe, quem vellent eligerent, poſtulavit ſanctæ memoriæ pater noſter Alexander, cæteros vero, quicumque eſſent, ſilentium tenere: præcepitque, ut tantummodo his, quæ ab utroque dicerentur, intenderent. Suſcipiente ſiquidem uno eorum diſputationis univerſæ negotium, ad Philoſophum ſanctus Alexander: In nomine, inquit, Jeſu Chriſti impero tibi inprimis ne loquaris. Et una cum ejus ſermone opus impletum eſt. Repente namque ille homo, ut ſermonem audivit, obligato ore conticuit. Putaſne juſtum fuit conſiderare, utrum majus hoc miraculum videretur, ut homo, & quidem Philoſophus, ſic facile officium locutionis amitteret: an certe ut lapis violentia verbi manu divideretur; quod quidam ajunt Julianum feciſſe Chaldæum? Et hæc quidem ſic acta ſunt, ut referuntur.

Alexander magis bonus, quam doctus.

Alexander Philoſopho ſilentium imperat per miraculum.

CAPUT V.

Theodoretus lib. 1. cap. 7. pag. 24. D.

De prima Seſſione Epiſcoporum in Nicano Palatio, & de abdicatione Arii.

INterea Sacerdotes ſæpe convenientes, Arium ad medium deducebant, ſubtilemque examinationem de ejus propoſitionibus agitabant. Petulanter autem in quamlibet partem metuebant proferre ſententiam. Hæc itaque ſacra & venerabilis turba a permixtione adverſariorum non videbatur aliena. Erant enim inter eos quidam, pauci quidem, ſed callidi, & brevia imitantes, celanteſque calliditatem, & Arii blaſphemiam non defendentes aperte. Convenientibus igitur univerſis, maximam domum præparavit in Regalibus Imperator: ſedes & ſubſellia in ea poni præcipiens, quæ ſufficerent ordini Sacerdotum: ita decentem præparans eis honorem, invitavit ingredi, & de præſentibus habere * conſilium. Intravit autem & ipſe Princeps ultimus cum paucis, laude dignam ſui magnitudinem habens, & mirabilem ſpeciem, mirabilioremque gerens dignitatem pudoris in fronte. Minore vero ſede, quam aliis, poſita, in medio eorum ſedit: primo tamen petens hoc ſibi Epiſcoporum juſſione concedi. Tum cum eo reſedit ſanctiſſimus ille chorus. Primus itaque magnus Euſtathius Antiochenæ ſortitus Eccleſiæ Præſulatum; nam Philogonius, cujus dudum meminimus, ad meliorem jam tranſierat vitam, & hunc mirabilem virum, etiam nolentem, ad regimen ejus Eccleſiæ decreto communi Pontifices ac Sacerdotes, & omnis populus Chriſtianus venire compulerat. Is ergo præconiorum floribus caput Principis exornavit, & ſtudio ejus, quod habebat circa ſacra, benedictiones exhibuit. Poſt hunc autem Euſebius cognomine Pamphili. Quibus jam reſidentibus, famoſiſſimus Imperator protulit de unanimitate, concordiaque ſermones, tyrannorum crudelitatem eis rememorans, & honorabilem pacem, quæ ſub eo collata eſt divinitus: ſimul & quia peſſimum, & valde crudele videretur, ut deſtructis hoſtibus, nulloque præſumente reſiſtere, Sacerdotes alterutros jacularentur, atque confunderent, & impiis, atque ſine Deo perſonis delectationem riſumque præberent: cum utique de divinis tractarent rebus, & ſancti Spiritus doctrinam inſcriptis haberent. Evangelici enim libri ſunt, inquit, & Apoſtolici, antiquorumque Prophetarum ſanctiones, quæ nos erudiunt, quid de ſacra lege ſapiamus. Expellentes igitur hoſtile certamen ex verbis divinitus inſpiratis, ſolutionem quæſtionum mente percipiamus. Hæc & his ſimilia, tamquam filius amator patris, Sacerdotibus veluti patribus offerebat, Apoſtolicorum dogmatum ſtudens * profligare diſcordiam. Concilii vero plurima pars his, quæ dicebantur, obediebat; & inter alterutros unanimitatem, & dogmatum ſalubritatem libenter amplectebantur. Pauci vero quidam quorum jam meminimus, & ſuper illos Minophantus Epheſius, & Scythopolites Patrophilus, Theogonius Nicænus Epiſcopus, & Narciſſus Neroniadis, quæ eſt ſecundæ Ciliciæ, quam nunc Irenopolim vocant, & cum his Theonas Marmaricenus, & Ptolemaidis Ægypti Secundus Apoſtolicis reſiſtentes dogmatibus, Arium defendebant: dictantes enim fidei petitionem, cœtui communi dederunt. Quæ cum lecta fuiſſet ab univerſis, repente diſrupta eſt, & adultera fraudulentaque pronuntiata. Turba ſiquidem & tumultu contra eos ab omnibus habito, cunctiſque proditionem ab eis factam accuſantibus pietatis, formidantes ſurrexerunt, & primi Arium abdicaverunt, excepto Secundo, & Theona. Cum ergo fuiſſet impius ille deſtructus, concorditer univerſi fidem gloriamque dictantes, quæ hactenus in Eccleſiis permanet, & ſubſcriptionibus roborantes, ſolverunt Concilium. Doloſe tamen & non ſalubriter prædicti viri in fidei termino conſenſerunt; ut teſtantur tam quæ poſtea ab eis machinata ſunt contra pietatis propugnatores, quam quæ ab ipſis conſcripta noſcuntur.

Inſtruitur domus pro conventu Patrum in Palatio Imperatoris.

* Ed Niv. & Frob. *Concilium.*

Conſtantini humilitas.

Euſtathius Philogonii ſucceſſor orationem habet ad Cōſtantinum.

Euſebius Pamphili habet alteram. Conſtantinus ad Patres Concilii.

* Ed Niv. & Frob. *conciliare concordiam.*

Arius damnatur.

CAPUT VI.

Relatio Euſtathii Antiochiæ Epiſcopi de Nicano Concilio.

Theodoretus lib. 1. cap. 8. Edit. Chriſtoph. & Valeſ. cap. 7. pag. 26. C.

EUſtathius itaque Antiochenus Epiſcopus, cujus primitus memini, hæc de eis retulit, docens quæ facta ſunt, eorumque redarguens blaſphemias, ubi illud etiam Proverbiale interpretatur eloquium: *Dominus creavit me, * initio viarum ſuarum in opera ſua.* Pergo itaque jam hinc, & ad ea, quæ geſta ſunt. Cum igitur propter hæc Synodus maxima in Nicæam veniſſet urbem, & quæreretur fidei modus, aperta quidem impudentia Euſebius ſcripturam protulit blaſphemiæ, quæ coram omnibus lecta, repente cladem importabilem cauſa diviſionis audientibus irrogavit: confuſionem tamen incurabilem ſuo providit auctori. Cumque officina capta fuiſſet, indubitanter Euſebii, diſrupta iniquitatis ſcriptura in conſpectu omnium, quidam ex tractatu nomen exponentes pacis compeſcuerunt, omnes juſtam querimoniam facientes. Ariani autem metuentes, ne congregato ibidem tanto Concilio pellerentur: exilientes anathematizaverunt interdictum Arii dogma, concorditer ſubſcribentes litteris, ſuaque manu conſentientes, & ſimiliter ſe, ſicut omnis Synodus, ſapere profitentes. Cumque Præſulibus, ut ita dicam, mala calliditatis arte prævaluiſſent, qui magis debuerant agere pœnitentiam, tunc quidem latenter, poſtea vero clare damnatas cœperunt allegare ſententias: ſæpe ponentes inſidias eis, a quibus videbantur eſſe convicti, volenteſque zizaniorum germina radicare. Et tunc timentes declinanteſque tanti Concilii cognitores, occulte poſtea pietatis prædicatores debellare tentabant. Sed non credimus homines ſine Deo poſſe prævalere contra ſacram adorandamque legem, Evangelicamque doctrinam. Nam licet admodum roborentur, rurſus fortiter & magnifice devincuntur, ſecundum propheticam glorioſi vocem Iſaiæ. Hæc itaque magnus Euſtathius.

Euſtathius Antiochenus.

Prov. 8, 22.

* Ed. *Principium.*

Euſebius Nicomedienſis fautor Arii.

Ariani ex metu ſubſcribunt Synodo.

Ariani iterum produnt ſe.

CAPUT VII.

Relatio Athanaſii ad Afros.

Theodoretus lib. 1. c. 8. pag. 27. C.

HUjus autem concertator, & veritatis propugnaculi turris Athanaſius, ſucceſſor Alexandri famoſiſſimi Præſulis, quando ſcripſit ad Afros, etiam hæc adjecit: Convenientes enim Epiſcopi ſtuduerunt verba quidem impietatis ab Arianis inventa perimere, hoc eſt, ex non exiſtentibus, & quod dicebant, creaturam & facturam Filium: &, fuit aliquando, quando non fuit: &, quia mutabilis eſt naturæ. Scripturarum vero manifeſtas poſuere dictiones: quia ex Deo Filius, naturaliter Unigenitus eſt, Verbum, Virtus, Sapientia ſola Patris, Deus verus, ſicut Joannes ait. Et ſicut ſcripſit Paulus, *ſplendorem gloriæ, & figuram ſubſtantiæ* docens eſſe Filium Patris,

Heb. 1. 13.

Qui vero circa Euſebium erant, propria tracti veſania loquebantur alterutris, & dicebant: Conſentiamus, nam & nos ex Deo ſumus. Unus enim Deus, ex quo omnia: &, *Vetera tranſierunt: ecce omnia nova ex Deo ſunt facta*. Cogitabant autem & illud quod in Paſtore conſcriptum eſt: Primum omnium crede, quia unus eſt Deus, qui creavit univerſa atque perfecit, & conſtituit ex non extante, ut ſint. Porro alii Epiſcopi malitiam videntes illorum, & peſſimam impietatis artem, apertius, & (ut ita dicatur) manifeſtius dixerunt ex Deo, id eſt, conſcripſerunt ex ſubſtantia Patris eſſe Filium; ut creaturæ quidem, eo quod non habeant a ſemetipſis ut ſint, ſed habeant principium exiſtendi, dicantur a Deo: Filius autem ſolus proprius ex ſubſtantia credatur Patris. Hoc enim Unigeniti proprium eſt, & veri Verbi Patris. Hæc itaque fuit occaſio, ut ex ſubſtantia diceretur Patris. Rurſus autem requirentibus Epiſcopis paucos eorum, qui Ariani eſſe putabantur, ſi dicerent Filium non eſſe creaturam, ſed virtutem & ſapientiam ſolam Patris, & imaginem ſempiternam, & indiſſimilem per omnia Patri, ac Deum verum: capti ſunt qui circa Euſebium innuentes alterutris, quia & hæc veniunt etiam ad nos; nam & nos, inquiunt, imago & gloria dicimur Dei. De nobis enim dicitur, & dictum eſt: Semper enim nos qui vivimus, & virtutes multæ ſunt; & egreſſa quidem eſt omnis virtus Dei ex terra Ægypti: campa quoque & locuſta dicitur virtus magna; & rurſus: *Dominus virtutum nobiſcum*. Sed etiam proprie nos Dei ſumus. Habemus hoc non ſimpliciter, quando & fratres vocavit nos. Si autem & verum Deum dicunt Filium, non nos contriſtat. Factus enim verus eſt. Hæc eſt Arianorum corrupta mens. Sed etiam ipſi Epiſcopi videntes eorum dolum, collegerunt ex ſcripturis ſplendorem, fontem, & fluvium, & figuram ad ſubſtantiam pertinere. Et illud: *In lumine tuo videbimus lumen*; &: *Ego & Pater unum ſumus*. Et clarius jam ac breviter conſcripſerunt conſubſtantialem Patri Filium. Omnia namque prædicta hanc ſignificationem habent. Murmuratio ſiquidem eorum, quaſi verba hæc non fuiſſent ex ſcripturarum auctoritate prolata, per eos quoque inanis eſſe convincitur. Ex non ſcripto namque ipſi impie proferentes, quippe quod nuſquam penitus invenitur, ex non extantibus: &, fuit aliquando, quando non fuit, alios culpant: propterea ex non ſcriptis ſermonibus, pie tamen intellectis damnati ſunt. Ipſi namque veluti de ſtercore * reperientes, hæc vere de terra locuti ſunt. Verum Epiſcopi non ſibimet adinvenientes verba, ſed habentes hæc a Patribus, teſtimonia conſcripſerunt. Veteres enim Sacerdotes ante eos pene centum triginta magnæ Romæ, civitatiſque noſtræ accuſaverunt omnes, qui dicunt facturam, aut creaturam eſſe Filium, & non conſubſtantialem Patri. Et hoc ſcribat Euſebius Cæſarienſis Epiſcopus, qui primum defendebat Arianorum ſectam, noviſſime vero ſubſcripſit Nicæno Concilio. Scripſit autem & civibus ſuis, confirmans, quia & antiquorum aliquos doctos & illuſtres Epiſcopos & conſcriptores agnoviſſet nomine conſubſtantialitatis uſos in Patris & Filii Deitate. Iſti ergo Concilium metuentes, expoſitæ fidei conſenſerunt, ſecundum Prophetæ increpationem, dicentis: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe eſt à me*. Theonas autem, & Secundus nolentes adquieſcere, condemnati ſunt. Poſtea vero in Concilium venientes, viginti conſcripſerunt de converſatione Eccleſiaſtica ſanctiones.

2. Cor. 5. 17.

Libellus Paſtoris, qui etiamnum extat.

Pſal. 45. 8.

Pſal. 35. 10.
Joan. 10. 30.

Ariani dicebant ὁμοουσίου vocabulum nõ reperiri in Sripturis.

* Ed. Niv. & Frob. *repentes.*

Euſebius Cæſarienſis de Conſubſtantialitatis voce.

Ariani manu ſola ſubſcribunt, aliud animo ſentientes.

Iſai. 29. 13.

CAPUT VIII.

De Sabino Macedonianorum Epiſcopo.

Socrates. lib. 1. cap 5. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 8. pag. 22. A.

SAbino itaque non credamus, qui eos idiotas vocavit, & imperitos. Sabinus enim Heracleæ Thracenſis Macedonianorum Epiſcopus, habita congeſtione eorum, quæ per diverſa concilia Sacerdotum ex ſcripto prolata ſunt, eis qui Nicæam convenerunt, velut idiotis & ſimplicibus derogavit: non ſentiens, quoniam & ipſi Euſebio cum multa probatione confitenti fidem, velut idiotæ, noſcitur derogare. Et aliqua quidem volens præteriit; aliqua vero mitigavit: cuncta tamen ſecundum propriam ſumpſit intentionem. Et laudat quidem tamquam fide dignum teſtem Euſebium Pamphili: laudat ſimul & Principem, tamquam ea quæ ſunt Chriſtianorum, dogmatizantem. Culpat autem expoſitam in Nicæa fidem, tamquam ab idiotis, & nihil ſcientibus traditam; & quem velut ſapientem & ſine mendacio teſtem vocare conſuevit, ejus voces ſponte contemnit. Ait enim Euſebius: Quia ex viris Dei Nicæam convenientibus, alii quidem ſapientiæ ſermone micuerunt, alii continentia vitæ laudati ſunt: & quoniam Imperator præſens omnes ad unitatem ſuam concordes & conſectatores eſſe perſtruxit. Sic ergo contraria dicta Sabini, nec non Euſebii, atque conſortum eorum ſibimet agnoſcuntur. Et ſi quidem alicubi opus fuerit, de Sabino memorabimus. Concordia ergo fidei a magno in Nicæa * prolata Concilio, ab Euſebio clara voce laudata, hæc eſt.

Sabinus Patres Nicæni Concilii, a quibus fuerat damnatus Arius, imperitos vocavit.

Euſebii Pamphili verba de Concilio Nicæno.

CAPUT IX.

De Fide Nicæni Concilii.

Socrates. lib. 1. cap. 5. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 8. pag. 22. C.

CRedimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, omnium viſibilium inviſibiliumque factorem. Et in unum Dominum Jeſum Chriſtum, Filium Dei, natum ex Patre, Unigenitum, hoc eſt, ex ſubſtantia Patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum non factum, conſubſtantialem Patri, per quem omnia facta ſunt, & quæ in cœlo, & quæ in terra. Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit, & incarnatus & homo factus eſt, paſſus, & reſurrexit tertia die, & aſcendit in cœlos, & venturus eſt judicare vivos & mortuos. Et in Spiritum ſanctum. Dicentes autem: Erat, quando non erat: aut, non erat antequam fieret: aut, quia ex non extantibus factus eſt: aut, ex altera ſubſtantia vel eſſentia dicentes eſſe: aut, creatum, aut convertibilem Filium Dei, hos tales anathematizat Catholica & Apoſtolica Eccleſia. Hanc venerabilem fidem trecenti quidem decem & octo & agnoverunt & amplexi ſunt; &, ſicut ait Euſebius, conſonantes & unanimes in ſcriptis explanaverunt. Quinque vero ſolummodo non receperunt, verbum conſubſtantialitatis reprehendentes, Euſebius Nicomediæ Præſul, Theogonius Nicænus, Mares Chalcedonenſis, Theonas Marmaricenus, Secundus Ptolemaidis, dicentes conſubſtantiale eſſe, quod ex aliquo eſt, aut ex partitione, aut ex decurſione, aut ex plantatione. Ex plantatione quidem, ſicut ex radice germen: ex decurſione vero, ſicut paterni filii: ex partitione autem, ſicut ex maſſa aurea annuli duo, vel tres. Secundum nullum autem horum, inquiunt, eſt Filius Dei. Propterea ergo dicebant in fide non eſſe conſentiendum. Plurimum ſiquidem

Ariani, qui nolebant ὁμοουσίου vocem recipere.

Arius cum conſectaneis ſuis Eccleſiaſtica communione privatur, & juſſu Conſtantini in exilium mittitur.

verbo conſubſtantialitatis derogantes prædicti viri, in Arii depoſitione ſubſcribere noluerunt. Ideoque Synodus Arium, & conſectatores ejus anathematizavit omnes: adjicientes neque accedere eum in Alexandriam. Præceptumque Principis repente eumdem Arium, & qui circa Euſebium, & Theogonium, & qui cum eis erant, exilio deportavit.

CAPUT X.

Socrates, lib. 1. cap. 5. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 8, pag. 23. C.

Quomodo Euſebius, & Theogonius dato pœnitentiæ libello recepti ſunt.

EUſebius igitur, & Theogonius poſt modicum tempus exilii, libellum pœnitentiæ porrigentes, in fide conſubſtantialitatis conſenſerunt, quod declarabimus procedentes. Tunc autem in Synodo Euſebius cognomine Pamphili Cæſareæ Palæſtinæ ſortitus Epiſcopatum, paululum animadvertens atque conſiderans, utrum oporteret ſuſcipi terminum fidei, una cum aliis omnibus, hoc eſt, cum univerſa multitudine conſenſit atque ſubſcripſit, necnon & populo ſub ſua diœceſi conſtituto ſcripſit terminum fidei, & ubique deſtinavit ſermonem, ſubtiliter conſubſtantialitatis nomen interpretatus; ut nequaquam penitus ſuſpicionem adverſam de eo quilibet habere potuerit. Sunt autem, quæ ab ipſo Euſebio conſcripta ſunt, hujuſmodi verba.

Euſebius Cæſarienſis ὁμοουσίου vocabulum ſubtiliter interpretatur.

CAPUT XI.

Socrates, lib. 1. cap. 5. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 8, pag. 23. D.

Epiſtola Euſebii Pamphili de fide Nicæni Concilii ad Palæſtinos.

ARbitramur & vos, dilectiſſimi, etiam aliunde didiciſſe, fama conſueta præcurrere perfectum de his quæ geſta ſunt ſermonem. Sed ne ex hujuſmodi auditu veritas vobis aliter nuntietur, neceſſario direximus vobis primum quidem ſcripturam a nobis de fide propoſitam. Nam & Dominus noſter ad prædicandum diſcipulos ſuos mittens, ait: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti.* De quibus & affirmamus ita ſe habere, & ita ſapere: ſed etiam dudum ſic habuiſſe, & ita ſapuiſſe, & uſque ad mortem pro hac inſtare fide: anathematizantes omnem ſine Deo hæreſim. Hæc omnia ex corde ſapuiſſe & anima, ex quo novimus noſmetipſos, & nunc ſapere & dicere coram omnipotente Deo & Domino noſtro Jeſu Chriſto cum veritate teſtamur; oſtenſuri probationibus & ſatisfacturi vobis, quia & præteritis temporibus ita credidimus & prædicavimus. Hac a nobis expoſita fide, nulli relictus eſt reſiſtendi locus. Sed & ipſe primus Deo amabilis Imperator noſter rectiſſime eam habere teſtatus eſt, ſic etiam ſe profeſſus eſt ſapere; & in hac omnes conſentire & ſubſcribere, & in his dogmatibus concordare præcepit, uno ſolummodo inſcripto & inſerto conſubſtantialitatis verbo. Quod etiam ipſe interpretabatur, dicens: quia non ſecundum corporeas paſſiones conſubſtantiale dicitur, neque ſecundum diviſionem, neque ſecundum quamdam deciſionem ex Patre ſubſiſtere. Non enim poſſe naturam ſine materia intelligibilem incorporeamque corporali aliqua ſubſiſtere paſſione, ſed ſacris quibuſdam ineffabilibuſque rationibus magis intelligendam. Et ſapientiſſimus quidem atque piiſſimus Imperator ita philoſophabatur.

Matth. 28. 19.

ὁμοούσιον vocem ſubſcribebant in Nicæno Concilio.

Fidei ergo explanatione dictata, quemadmodum ab eis dictum ſit, ex ſubſtantia Patris, & Patri conſubſtantialem, non eſt ſine examinatione derelictum. Conſultationes enim, & reſponſiones deinde movebantur, & mens perſcrutabatur dictorum ſenſum. Et hoc ergo quod aiebant de ſubſtantia, conſiabat apud eos ſignificativum quidem eſſe ex Patre, non tamen tamquam partem eſſe Patris. Propterea nobis quoque videbatur bene ſe habere, ut mente conſentiremus piæ doctrinæ dictanti ex Patre Filium eſſe, non tamen partem ejus eſſe ſubſtantiæ. Quapropter & nos mente conſenſimus, neque vocem conſubſtantialitatis refutantes, poſita præ oculis noſtris pacis intentione, & ab intellectu rectiſſimo non cadentes. Secundum hoc etiam natum, & non factum ſuſcepimus: quoniam, factum, commune eſſe dicebant opus reliquarum creaturarum factarum per Filium, quarum nihil ſimile habere Filium confitemur & prædicamus. Unde non eum eſſe facturam dicimus, quod congruit iis, quæ per eum facta noſcuntur: ſed ſuperius quam facturæ, totius eſſe ſubſtantiæ, quam ex Patre natam divina docere videntur eloquia; modo quippe generationis inenarrabili & incogitabili exiſtente univerſæ naturæ * factore. Sic autem & conſubſtantialem eſſe Patri Filium ratio examinata cognoſcit, non ſecundum corporum modum, neque mortalibus animantibus proximum. Nam neque per diviſionem ſubſtantiæ, neque * defectionem, aut mutationem paternæ ſubſtantiæ vel virtutis. His enim omnibus ingenita natura Patris extranea eſt. Sed prædicandum eſt eſſe conſubſtantialem Patri Filium, eo quod nullam æqualitatem ad creaturas factas Dei Filius habeat: ſed ſoli Patri genitori per omnem modum ſit ſimilis, & non ſit ex alia qualibet ſubſtantia vel eſſentia, ſed ex Patris. Quod etiam ipſum hoc modo interpretatum bene ſe habere viſum eſt ad conſentiendum: quoniam & priſcorum Epiſcopos aliquos, & conſcriptores eloquentes & nobiles agnovimus in Patris & Filii Theologia, id eſt, divina ratiocinatione, nomine conſubſtantialitatis eſſe uſos. Hæc itaque de expoſita fide ſint dicta, in qua univerſi conſenſimus, non ſine animadverſione, ſed ſecundum ſenſus expoſitos coram ipſo Deo amabili examinante Imperatore, & prædictis rationibus concordantes, anathematiſmum poſt fidem in eis prolatum ſine triſtitia eſſe credidimus, eo quod non ſcriptis uti vocibus prohiberent. Unde pene omnis facta eſt confuſio & indiſciplinatio cunctis Eccleſiis, Nulla ſiquidem ſcriptura divinitus inſpirata dicente, ex non extantibus: aut, fuit aliquando quando non fuit, & reliquis quæ proferebant, irrationabile nobis viſum eſt hæc dicere vel docere: quoniam neque priori tempore hujuſmodi conſuevimus uti ſermonibus. Hæc vobis neceſſario ſcripſimus, dilectiſſimi, judicium noſtræ examinationis & conſenſum vobis innoteſcentes. Et quia rationabiliter tunc quidem nos ſcripta quædam modis aliis offendebant; poſtea vero indubitate ea, quæ erant, ſine contriſtatione ſuſcepimus. Quapropter magnanimiter nobis ſenſum verborum diſcutientibus, placuit concordare in his, quæ a nobis ipſis in fidei expoſitione confeſſa ſunt.

* Ed. Niv. & Frob. *facta.*

* Ed. *perfectionem.*

Voces hæ non reperiuntur in ſcripturis divinis, ex non extantibus; aut fuit aliquando, quando non fuit.

Hæc itaque Euſebius Pamphili in Cæſaream Palæſtinæ litteris explanavit: Alexandrinæ vero Eccleſiæ, & Ægyptiacæ, & Libyæ, & Pentapoleos, & quæ vicinæ ſunt, hæc ſcripſit communi decreto Concilium.

CAPUT XII.

Epiſtola Nicæni Concilii ad Alexandriam & Ægyptum deſtinata.

Theodoritus, lib. 1. cap. 9. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 6, pag. 30. A. Socrates. lib. 1. cap. 6. Edit Chriſt. Valeſ. cap. 9, pag. 27.

SANCTÆ MAGNÆQUE DEI GRATIA Alexandrinæ Eccleſiæ, & dilectiſſimis fratribus per Ægyptum, & Lybiam, & Pentapolim conſtitutis, congregati & magnam ſanctamque Synodum Nicææ celebrantes Epiſcopi, in Domino Salutem.

QUoniam Dei gratia, & Deo amantiſſimi Principis noſtri Conſtantini, congregantis nos in urbe prædicta ex provinciis diverſis & civitatibus, magna ſanctaque Synodus celebrata eſt, omnimodis neceſſario viſum eſt ab hoc ſacro ſanctoque Concilio etiam ad vos litteras deſtinare; ut noveritis quæ quidem mota & examinata, quæ vero placuerunt atque firmata ſunt. Ante omnia ſiquidem exquiſita ſunt impia & iniqua & ſine Deo dogmata Arii, eique conſentientium, ſub præſentia Deo amantiſſimi Imperatoris noſtri Conſtantini, & omnium decreto complacuit anathematizari impiam ejus ſectam & iniquam, atque ſine Deo verba, ſimul & nomina quibus utebatur, Filium Dei blaſphemando, & dicendo ex non exſtantibus eſſe, & iterum, fuit aliquando, quando non fuit. Quomodo enim fuit, aut quomodo iterum non fuit? Et pro libero arbitrio malitiæ atque virtutis capabilem Filium Dei eſſe dicentes, creaturam nominabant eum atque facturam. Hæc igitur omnia fatua, & inania, & blaſphema anathematizavit ſanctum & univerſale Concilium, & nec uſque ad auditum impiæ ſectæ atque furoris hujus, aut intellectum ſenſuum iniquorum accommodavit. Ea quidem, quæ de illis geſta ſunt, qualem terminum habuerint, omnia jam aut audiſtis, aut audietis: ne nos forte videamur viro obloqui, propter delictum ſuum improperia digna portanti. Tantum etenim valuit ejus impietas, ut etiam Theonas Marmaricenus, & Secundus Ptolemaidis ea uterentur. Idem enim & illi damnati ſunt. Sed quoniam ineffabilis gratia Dei illas quidem malas ſectas, & blaſphemias, & diſcordiam, & audaciam perſonarum, & diviſionem, prædicta *commonitione deſtruens liberavit Ægyptum; relinquebantur autem quæ per petulantiam Meletii geſta ſunt, & eorum qui ab eo ſunt ordinati, etiam ex hac parte quæ placuerint Synodo, vobis inſinuamus, cariſſimi fratres. Placuit ergo Meletium quidem clementi Concilio (dum ſubtili veraque ratione nullam veniam mereretur) manere quidem in propria civitate, nullam vero omnimodis habere poteſtatem neque eligendi, neque ordinandi, nec in provincia, nec in qualibet civitate videri, purumque nomen tantummodo poſſidere. Eos autem, qui ab ipſo ſunt conſtituti, myſtica ordinatione firmatos habere honorem & miniſterium; ut tamen ſequentes ſint modis omnibus univerſorum in ſingulis parochiis, & Eccleſiis a cariſſimo & comminiſtro noſtro Alexandro conſecratorum; & ut his nulla poteſtas ſit placitos ſibi eligere, aut nomina eorum præferre, aut omnino aliquid agere præter voluntatem Eccleſiæ Catholicæ Præſulis Alexandri. Gratia namque Dei, & orationibus veſtris in nullo ſchiſmate repertos: ſed ſine macula in Catholica & Apoſtolica Eccleſia permanentes, dignum eſt poteſtatem habere & eligendi quemlibet, & nomina eorum dandi, qui Clero ſunt digni; & abſolute facere omnia ſecundum legem & ſanctiones Eccleſiæ. Si quem vero contingerit requieſcere in Eccleſia, tunc provehi in honorem defuncti eos, qui nuper aſſumpti ſunt, ſolummodo ſi videantur digni, & populus eos elegerit, condecernente ſimul & conſignante maxime Alexandriæ civitatis Epiſcopo. Hoc itaque aliis quidem conceſſum eſt omnibus. In perſona vero Meletii nequaquam eadem placuerunt propter priorem indiſciplinationem ejus, & propter procacitatem ejus, ac petulantiæ voluntatem: ne ulla daretur auctoritas vel poteſtas homini, qui poſſet rurſus eaſdem indiſciplinationes inſtruere. Hæc ſunt præcipua & competentia Ægypto, & ſanctiſſimæ Alexandrinorum Eccleſiæ. Si quid autem aliud ordinatum eſt, aut dogmatizatum, præſente domino atque cariſſimo comminiſtro & fratre noſtro Alexandro, ipſe præſens vobis ſubtilius poterit aperire, tamquam auctor geſtorum, & communicator exiſtens. Evangelizamus autem vobis & de conſonantia ſanctiſſimi Paſchæ, quia veſtris orationibus eſt correctum etiam hoc opus, ita ut omnes Orientales fratres, qui cum Judæis primitus celebrabant, conſone cum Romanis, & vobiſcum, & cum omnibus ab initio Paſcha cuſtodientibus, ex hoc tempore debeant cuſtodire. Exultantes itaque in his quæ geſta ſunt, & in communi pace atque concordia, & in eo quod omnis radicitus hæreſis avulſa eſt; cum majori honore & ampliori charitate ſuſcipite comminiſtrum noſtrum, Pontificem veſtrum Alexandrum, qui nos præſentia ſua lætificavit, tantumque laborem pro pace veſtra etiam in hac ætate ſuſtinuit. Orate ſimul & pro nobis omnibus, ut quæ bene placuerunt, firma permaneant per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, ſecundum bonam voluntatem facta, ſicuti credimus, Dei Patris in Spiritu ſancto, cui eſt gloria in ſæcula. Amen.

Arius cum ſuis ſectatoribus damnatus.

** Ed. commotione.*

Meletio poteſtas Epiſcopalis adempta.

Meletiani, hoc eſt, ab ipſo inſtituti vel conſecrati.

TRINITAS CONSUBSTANTIALIS ÆTERNA Deus eſt.

CAPUT XIII.

Quod Novatianorum Epiſcopum Aceſium evocarit Conſtantinus ad Concilium.

Socrates. lib. 1. cap 6. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 9. pag. 29. D.

EX hac igitur epiſtola Synodi manifeſtum eſt, quia non ſolum Arium & conſortes ejus anathematizaverunt, ſed etiam verba ſectæ ipſius; & quia de Paſcha concordantes, hæreſiarcham Meletium ſuſceperunt. Movet autem me fervor Imperatoris, etiam ex alia re ejus voluntatis habere memoriam, & quemadmodum pro concordia cogitabat. Habens enim providentiam pacis Eccleſiarum, vocavit ad Synodum & Aceſium Novatianorum religionis Epiſcopum. Poſtquam ergo ſcripta & ſubſcripta eſt a Concilio fidei definitio, requiſivit Imperator Aceſium, ſi & ipſe conſentiret in fide, & Paſchalis definitione feſtivitatis. At ille: Nihil, inquit, novi, o Imperator, Synodus definivit. Sic enim olim & a temporibus Apoſtolorum ipſe percepi & terminum fidei, & tempus Paſchalis feſtivitatis. Porro denuo Imperatore requirente: Cur ergo te a communione ſeparas? Ille ea, quæ ſub Decio geſta ſunt perſecutionis tempore, replicavit, & ſubtilitatem acerbiſſimæ regulæ deduxit ad medium: quia non oporteat eos, qui poſt baptiſma peccant peccatum, quod ad mortem eſſe ſcripturæ divinæ pronuntiant, communicatione ſacramentorum fieri dignos: ſed invitandos quidem ad pœnitentiam, ſpem vero remiſſionis non a Sacerdotibus, ſed a

Aceſius ad Conſtantinum.

Deo ſolummodo ſuſtinere, qui poteſtatem habet peccata remittere. Hæc cum dixiſſet Aceſius, Imperator ait: O Aceſi, pone ſcalam, &, ſi potes, aſcende ſolus in cœlum. Hæc nec Euſebius Pamphili, nec alii dixerunt. Ego vero audivi a viro nequaquam mentiente, qui & valde ſenex erat, & tamquam qui viderat ea, quæ fuerant in Concilio geſta, referebat,

Conſtantinus ad Aceſium.

CAPUT XIV.

Quod Canones Eccleſiaſtici in Nicæa conſcripti ſint, & de Vicennalibus Conſtantini.

Sozomen. lib. 1. cap. 22. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 23. pag. 437. B.

SYnodus autem corrigere volens hominum vitam, & in Eccleſiis commorantium, poſuit leges, quas Canones appellamus. In quorum tractatu videbatur aliquibus introducere legem, ut Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi cum conjugibus, quas ante conſecrationem duxerant, non dormirent. Surgens autem in medio Paphnutius Confeſſor contradixit, honorabiles confeſſus nuptias; & caſtitatem eſſe dicens, concubitum cum propria conjuge, Suaſitque Concilio, ne talem poneret legem: gravem aſſerens eſſe cauſam, quæ aut ipſis, aut eorum jugalibus occaſio fornicationis exiſteret. Et hæc quidem Paphnutius, licet nuptiarum eſſet inexpertus, expoſuit. Synoduſque laudavit ſententiam ejus, & nihil ex hac parte ſancivit: ſed hoc in uniuſcujuſque voluntate, non in neceſſitate dimiſit. * His a Concilio ita diſpoſitis, contigit Vicennalia Conſtantini Principis provenire. Et eſt conſuetudo Romanorum, unumquodque decennium Imperatorum publica devotione celebrare. Opportunum ergo judicans Conſtantinus, invitavit tunc ad convivia Synodum, & donis competentibus honoravit. Admonitiſque de concordia fidei, & communi inter alterutros pace, petita ab eis oratione, valedixit univerſis in Nicæa: ſcribens abſentibus quæ fuerint in Concilio celebrata, & invitans, ut ab omni diſcordia recedentes, concordarent in expoſita Concilii fide; quæ nihil aliud niſi Dei ſententia videretur ex conſonantia tantorum & talium Sacerdotum ſancto Spiritu conſtituta, & poſt inquiſitionem ſubtiliſſimam, & animadverſionem dubitationum omnium comprobata.

De cælibatu Sacerdotum.

** Sozomen. lib. 1. cap. 23. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 25. pag. 438. D. An. Dom. 327*

Conſtantinus Patres Nicæni Concilii convivio accipit.

CAPUT XV.

Epiſtola Conſtantini de Ario, & ſcriptis ejus.

Socrates. lib. 1. cap. 6. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 15. pag. 32. A.

VICTOR CONSTANTINUS MAXIMUS, Auguſtus Epiſcopis, & populo.

MAlignos & impios Arius imitatus, dignum eſt, ut illorum quoque ſuſcipiat ultionem. Sicut ergo Porphyrius divinæ pietatis inimicus, iniqua volumina contra religionem proferens, dignam promeruit invenire mercedem, & talem, per quam in poſterum eſſet opprobrio, & plurima compleretur infamia. Et nunc placuit Arium, & conſectatores ejus vocari Porphyrianos; ut quorum mores imitati ſunt, eorum vocabulo perfruantur. Super hæc autem, ſi qua conſcriptio ab Ario facta reperitur, igni tradatur; ut non ſolum prava ejus doctrina depereat: ſed neque ulla ejus poſſint remanere commenta. Hoc etiam præcipio, ſi quis conſcriptiones Arii celaſſe compertus fuerit, & non repente proferens igne conſumpſerit, mortis ſupplicio ſubjacebit. Mox enim ut in hoc fuerit captus, capitalem ſuſcipiet ultionem. Deus vos cuſtodiat: Amen.

Porphyrius, & Porphyriani.

CAPUT XVI.

Ejuſdem Epiſtola ad Euſebium Palæſtinæ de confectione ſacrorum librorum, & de repurgatione Dominici Sepulchri.

Theodoretus lib. 1. cap. 16. p. 45. A.

VICTOR CONSTANTINUS MAXIMUS, pius Euſebio,

UT in noſtri nominis civitate cognovimus, Salvatoris Dei noſtri proſpiciente ſolatio, maxima hominum multitudo ſanctiſſimæ ſe dicavit Eccleſiæ; ut hoc cremento valde proficiente, dignum eſſe videatur etiam Eccleſias in ea plures ædificari. Quapropter, quod viſum eſt noſtræ voluntati, decuit nos tuæ notum facere ſapientiæ; quatenus quinquaginta membranaceos codices bene confectos, & ad uſum habiles, ab artificibus antiquariis, & perfecte artem ſcientibus ſcribi præcipias, divinarum quippe ſcripturarum, quarum maxime confectionem & uſum neceſſarium Eccleſiis eſſe noſti. Directæ ſunt enim litteræ a noſtra tranquillitate ad provinciæ Judicem; quatenus omnia confectioni eorum neceſſaria præbere curet. Ut enim citius codices conſcripti conficiantur, erit opus diligentiæ tuæ. Nam & duo publica vehicula ad deferendos eos ex auctoritate Reſcripti noſtri te percipere convenit. Sic enim & maxime bene conſcripti uſque ad noſtrum perducentur aſpectum, uno quippe tuæ Eccleſiæ hoc exequente Diacono; qui dum ad nos venerit, experietur noſtræ munificentiam pietatis. Deus cuſtodiat te, frater cariſſime.

Sufficiunt quidem hæc ad conjiciendum, magis autem aperte noſcendum, quemadmodum famoſiſſimus Imperator ſuum ſtudium circa ſacra conſtituerit. Attamen adjiciam, quæ etiam circa ſalutare Sepulchrum geſſerit.

Agnoſcens enim quoniam elati, & circa culturam bacchantes idolorum, Sepulchrum Domini ſordibus operuerant: oblivioni tradere contendentes memoriam ſalutarem; & deſuper templum ædificaverant luxurioſiſſimæ dæmonis, id eſt, Veneris, ut illic virginum cantibus inſultarent; præcepit deſtrui ſceleratiſſimum templum, ipſumque pulverem funeſtis ſacrificiis violatum ejici, & procul a civitate diſpergi: deinde ſacrarium ædificari Deo maximum atque pulcherrimum, ſicut deſignatur ex ejus epiſtola ad Macarium ipſius civitatis Epiſcopum deſtinata.

CAPUT XVII.

Libellus pœnitentiæ ab Euſebio, & Theogonio datus.

Socrates. lib. 1. cap. 10. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 14. pag. 43. C.

EUſebius igitur, & Theogonius pœnitentiæ libellum ſummis Epiſcopis dirigentes, ab exilio revocati ſunt Imperiali præcepto, & ſuas Eccleſias receperunt: expellentes eos, qui in ipſorum locis fuerant ordinati, id eſt, Euſebius Amphionem, Chreſtum vero Theogonius. Cujus libelli exemplar hoc eſt.

Dudum quidem ante judicium condemnati a Reverentia veſtra, patienter ferre, quæ decreta ſunt a ſancto Concilio veſtro, debuimus. Sed quia nimis abſurdum eſt, contra noſmetipſos dare calumniatoribus de taciturnitate probationem; propterea referimus, quoniam nos & in fide una cucurrimus, & ſenſum examinantes de

conſubſtantialitatis ſermone cuncti pacificati ſumus: nequaquam ſequentes hæreſim, ſed * commemorantes ad cautelam Eccleſiarum, quæ noſtræ ſubveniebant menti. Et ſatisfacientes eis, a quibus per nos ſuaderi debuerat, in fide ſubſcripſimus. Anathematiſmo autem non ſubnotavimus, non tamquam fidem accuſantes: ſed velut non credentes talem eſſe eum, qui fuerat accuſatus, certi de ejus ad nos directis epiſtolis, & inter nos diſputationibus habitis. Si igitur ſatisfactum eſt ſancto veſtro Concilio, non reluctantes, ſed conſentientes decretis veſtris, etiam hac conſcriptione ſatisfacimus vobis: non exilium graviter ferentes, ſed ſuſpicionem abjicientes hereſeos. Si enim dignamini nunc in vultu veſtro nos ſuſcipere, habebitis in omnibus conſonantes, & veſtra ſequentes pariter conſtituta: quando etiam eum, qui in his accuſatus eſt, placuit Reverentiæ veſtræ clementiam promereri atque revocari. Abſurdum namque eſt, ſi is, qui putatur eſſe reus, revocatur ad ſatisfaciendum in quibus ei derogabatur; ut nos contra noſmetipſos præbeamus per taciturnitatem increpationis judicium. Dignamini ergo ſicut veſtræ convenit venerationi, & Deo amantiſſimum Principem commonere, & preces tractare noſtras, & velociter de nobis, quæ vobis conveniunt, * cogitare. Hic quidem libellus eſt reverſionis Euſebii, & Theogonii. Ex verbis autem ejus conjicio, quia iſti quidem dictatæ fidei ſubſcripſerunt, damnationi vero Arii conſentire noluerunt. Ex quo & Arius ante iſtos revocatus agnoſcitur. Sed licet hoc ita ſe habere videatur: tamen Alexandriam accedere prohibitus eſt. Hoc autem oſtenditur ex ejus cogitationibus, quas poſtea molitus invenitur, figmento ſuæ pœnitentiæ; ſicut opportune patefiet.

* MS. Lyr. *commorantes.*

* MS. Lyr. *diſputare.*

CAPUT XVIII.

De Dedicatione, & ornamentis civitatis, & de cultu Jeroſolymorum, & ligno Crucis, atque clavis, quibus transfixus eſt Dominus.

Socrates. lib. 1. cap. 12. Edit. Chriſt.

IMperator interea poſt Concilium degebat lætus. Celebrata ergo feſtivitate publica Vicennalium ſuorum, mox ad erigendas Eccleſias feſtinus acceſſit. Hoc itaque faciebat per ſingulas civitates, & in urbe cognominis ſui.

Sozomen. lib. 2. cap. 2. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 3. pag. 444. B.

Nam cum ei omnia proſpere cederent, propriam voluit habitare civitatem. Veniensque ad campum ante Ilium poſitum juxta Helleſpontum ſuper Ajacis tumulum, ubi Achivi contra Trojam pugnantes habuerunt caſtra, civitatem deſignavit, portaſque fecit, quæ hactenus videntur a navigantibus. Hæc agenti per noctem Deus apparuit: monens, ut alium quæreret locum, eumque monens ad Byzantium Thraciæ, illic eum habitare juſſit.

Socrates. lib. 1. cap. 12. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 16. pag. 45. C. An. Dom. 333 Nomina Conſtantinopolis, & Eccleſiarũ a Conſtantino extructarum.

Quæ cum primitus Byzantium vocaretur, auxit, & maximo eam muro circumdedit, & diverſis ornatam fabricis æquam Imperiali Romæ conſtituit; & denominatam Conſtantinopolim appellari ſecundam Romam lege firmavit, ſicut lex ipſa in marmorea platoma noſcitur eſſe conſcripta, & in Strategio juxta equeſtrem ſtatuam ejus eſt conſtituta. In hac quoque civitate duas quidem ædificavit Eccleſias, quarum unam nominavit Irenem, aliam vero appellavit Apoſtolorum. Non ſolum autem, ſicut dixi, auxit Conſtantinus Chriſtianorum dogmata; ſed etiam Paganorum templa deſtruxit. Simulacra namque ornata publice in Conſtantinopolitana urbe poſuit; & Tripodas Delphicos in Circo ad ſpectaculum dedit, qui cum ipſo videantur aſpectu referuntur.

Templa Gentilium everſa

Tripodes Apollinis Delphici ad ſpectaculum dati.

Socrates. lib. 1. cap. 13. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 17. pag. 64. B. An. Dom. 325.

Interea mater Imperatoris Helena, cujus cognomine vicum Drepani Principes civitatem dicavit Helenopolim, admonita per ſomnum ad Jeroſolymam properavit; & quondam Hieruſalem deſertam ſicut pomorum cuſtodiarium inveniens, requiſivit ſepulchrum Chriſti. Quod licet difficillime, tamen invenit. Itaque repente templum illud ſceleſtiſſimum dejici juſſit. Et palam facto Domini monumento, apparuerunt circa id ſuffoſſæ tres cruces, & clavi, ſimul & titulus litteris Hebraicis, Græcis, Latiniſque conſcriptus, JESUS NAZARENUS REX JUDÆORUM.

Quid circa monumentum Domini Helena repererit.

Sozomen. lib. 2. cap. 1. Edit. Chriſt.

Dicitur autem, quia etiam mortuus Crucis tactu ſurrexerit. De hoc ligno Sibylla dixit apud paganos:

Sibyllæ vaticinium de ligno Crucis.

O ter beatum lignum, in quo Deus extenſus eſt.

Quomodo veram Crucem dignoverit Macarius.

Tunc ergo quæ Crux eſſet Domini, quæ latronum, dubitare cœperunt. Proinde Macarius, civitatis Præſul, hujuſmodi tractatu dubitationem ſolvit. Mulieri namque nobilitate claræ longa ægritudine fatigatæ, unam illatum crucium cum oratione promptiſſima adhibens, virtutem Salvatoris agnovit. Mox enim ut mulierem Crux attigit, paſſionem ſæviſſimæ ægritudinis effugavit, & fœminæ ſalutem reſtituit.

Theodoretus. lib. 1. cap. 18. p. 48. B. Helena clavos galea & fræno filii ſui includit. Cap. 14. 20.

Sic itaque mater Imperatoris quod cupiebat agnoſcens, de clavis quidem, quibus manus Chriſti fuerant perforatæ, alios in galeam immiſit Imperatoris filii capitis providentiam gerens, ut jacula bellica ſubmoveret: alios fræno equino permiſcuit, & cautelam Imperatoris agens, & veterem prophetiam adimplens. Olim enim Zacharias clamaverat Propheta, dicens: *Et erit, quod in fræno eſt, ſanctum Domino omnipotenti*. Salutaris vero Crucis partem quidem aliquam Regalibus diſtribuit.

Socrates. lib. 1. cap. 13. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 17. pag. 47. B. Partem Crucis in ſtatua ſua repoſuit. Cõſtantinus.

Quam Conſtantinus ſuſcipiens, & credens ſalvari civitatem, ubi hæc particula ſervaretur, in ſua ſtatua, ſicut fertur, in foro Conſtantini poſita ſuper columnam Porphyreticam devote condidit.

Theodoretus. lib. 1. cap. 18. pag. 48. C. Partem aliã Epiſcopo Hieroſolymorum dedit. Helena moritur.

Reliquam vero partem in argentea theca clauſam civitatis tradidit Sacerdoti. Et undique congregans artifices, maximas illic ornataſque ædificavit Eccleſias. His ita geſtis, convivio exhibito Virginibus ſacris, & ipſa miniſterium ancillæ gerens, ultra octogeſimum annum ætatis agens, & his ſimilia faciens rediit ad filium. Et cum lætitia tranſivit e ſæculo, multa filio pietatis mandata committens, noviſſimis benedictionibus adimpleto.

Socrates. lib. 1. cap. 14. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 18. pag. 48. B.

Poſt hæc igitur Imperator curam maximam Chriſtianorum habens, Paganorum ſuperſtitiones averſabatur: removitque Monomachias, & ſuas imagines in templis poni præcepit; & cubitum, quo menſuratur Nilus, non jam in templum Serapidis annis ſingulis, ſed in Eccleſiam portari ſancivit.

Sozomen. lib. 2. cap. 2. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 3. pag. 445. A. Laus Conſtãtinopolitanorum a religione.

In omnibus itaque volens ſimilem monſtrari Romæ Conſtantinopolim, fruſtratus non eſt. Nam & corporibus, & divitiis major effecta eſt. Quod ideo proveniſſe credo propter amorem Dei, quem civitas gerit, & habitatorum circa indigentes auxilium. In tantum namque fides crevit, ut multi quidem Judæorum civium, Pagani vero pene omnes Chriſtianam illic converterentur ad fidem. In qua urbe, creſcente tempore, religio noſcitur ampliata; neque aræ, neque pagana templa, aut ſacrificia facta ſunt, niſi

ſub Juliano brevi tempore; quod mox probatur extinctum. Hanc igitur tamquam nuper conditam Chriſti civitatem Conſtantinus ſuo nomine dedicavit: multis eam & magnis exornans Eccleſiis. Juvabatque Divinitas Imperatoris vota, & apparitionibus multis indicabatur, quia ſanctæ, ſalutareſque eſſent, quæ illic ædificabantur, Eccleſiæ.

CAPUT XIX.

De loco, ubi Veſta olim colebatur, & nunc Archangeli baſilica ſtat, & de miraculis, quæ illic pro Chriſti nomine celebrantur.

Sozomen. lib.1.cap. 2. Edit.Chriſt. Valeſ.cap.3. pag.444. C.

INſignis itaque locus ex illo tempore claruit peregrinis, & urbicis, ubi olim quidem Veſta colebatur, poſtea vero Eccleſia facta eſt; qui locus nunc Michaelium nuncupatur, in dextera poſitus parte navigantium a Ponto ad Conſtantinopolim, diſtans ab ea navigio quidem ſtadiis fere triginta & quinque: per terram vero circumeuntibus omnem ſinum uſque ad ſeptuaginta & amplius tenditur. Sortitus eſt igitur is locus appellationem nunc uſque ſervatam, eo quod illic manifeſte cernitur apparere Michael divinus Archangelus: quod etiam ego adjutus eximie verum eſſe confirmo. Oſtendit igitur hoc ita eſſe etiam multis aliis virtus divina per ipſarum rerum experimenta. Quidam enim in cauſis crudelibus, aut inevitabilibus periculis, alii vero in languoribus, aut ignotis paſſionibus incidentes, hic orantes ad Deum, liberari promeruerunt. Sed quæ ſingulis & quomodo illic miracula contigerint, narrare longum eſt. Quæ vero provenerint Aquilino nobis noto, & in cauſis forenſibus ſocio, partim ab eo audiens, partim ipſe cognoſcens neceſſario pandam. Cum eum ardentiſſima febris * rubris choleris mota comprehendiſſet, æſtuanti poculum dederunt Medici, quod evomuit: moxque cum vomitu diffuſæ choleræ ſuperficiem vultus ejus ſimili ſui colore tinxerunt. Quamobrem quicquid comederet & biberet, evomebat. Cumque hoc diu pateretur, nec eſca ad nutrimenta proficeret, hæſitabat ars Medicorum; & dum mortis vicinus eſſet, juſſit ſuis, ut eum ad locum hunc ducerent: credens aut illic ſe mori, aut languore privari. Jacentique per noctem divina virtus apparens præcepit, ut quicquid comederet, in hujuſmodi potionem tingeret, quæ eſſet ex pipere, & vino, & melle confecta. Quo facto, ab ægritudine liberatus eſt; quippe cum Medicis ratione medicinæ videatur eſſe contrarium calida pocula cholericis exhibere.

Aquilinus cauſidicus, Sozomeni ſodalis.

**MSS. rubris coloribus noat.*

Probianus.

Audivi enim & Probianum virum in palatio habentem militiam Medicorum, crudeli podagræ paſſione detentum, ibi doloribus liberatum, eique apparuiſſe ſanctam mirabiliter viſionem.

An.Dom.339

Cum enim dudum paganus eſſet, factus poſtea Chriſtianus, aliquatenus dogma ſequebatur. Totius vero ſalutis cauſam, id eſt, ſacratiſſimam Crucem nolebat adorare. Hanc habenti ſententiam divina virtus apparens, & ſignum monſtravit Crucis, quod erat poſitum in altario ejuſdem Eccleſiæ. Et aperte palam fecit, quia ex quo crucifixus eſt Chriſtus, omnia, quæ ad utilitatem humani generis facta ſunt, quolibetmodo præter virtutem adorandæ Crucis geſta non eſſent, neque ab Angelis ſanctis, neque ab hominibus piis.

CAPUT XX.

De templorum deſtructione.

Sozomen. lib. 2.cap.4. Edit. Chriſt. Valeſ.cap.5. pag. 449. A.

CUm itaque populi & civitates ad cultum Chriſtianitatis accederent, & cæteri pro filiis & uxoribus metuentes, ne quid mali paterentur ſi contradicerent, quieti vacarent, nudati ſolatio multitudinis Templorum cultores & Sacerdotes ſimulachra apud ſe repoſita pretioſiſſima tradiderunt, & quæ Jovis fulmina vocabantur; & per ſemetipſos hæc educebant ex adytis & templorum latentibus locis: quæque prius inviſibilia apud eos erant, & ſolis Sacerdotibus manifeſta, facta ſunt omnibus valde viliſſima. Aliæ vero imagines & ſtatuæ ex pretioſiſſima confectæ materia, igne crematæ ſunt, & pecuniæ publice ſociatæ. Quæ vero ex ære mirabiliter facta videbantur, ad Conſtantinopolim ſunt advecta ornatus cauſa, & hactenus in publico collocata, & per plateas, & in Circo, atque Regalibus, id eſt, Pythia divinatoris Apollinis, & Muſæ Heliconides, & Delphici tripodes. Spoliataque ſunt januis templa, & alia laquearibus ſunt nudata, alia vero neglecta ad ſordes uſque ruinamque perducta ſunt. Tunc itaque perierunt & penitus ſunt everſa, id eſt, in Ægea Ciliciæ templum Æſculapii, & in Aphacis juxta montem Libanum, & Adonim fluvium Veneris domus: utraque apud illos inſignia; eo quod Ægeatæ gloriarentur, quaſi languentes corpore curarentur apud eos, dæmone noctibus apparente atque curante. In Aphacis autem, quod per invocationem quamdam certo die de ſummitate Libani montis ignis fulgens veluti ſidus in proximum flumen velociter occumbebat, quod dicebant Venerem eſſe.

An.Dom.335.

CAPUT XXI.

De converſione Barbarorum.

Sozomen. lib.2.cap. 5. Edit.Chriſt. Valeſ. cap. 6. pag.451. A.

INterea cum multitudo nimia gentium ex Thracia tranſiiſſet in Aſiam, & alii aliunde Barbari egiſſent contra Romanos, multi Sacerdotum Chriſti captivi cum eis erant. Cumque languentes curarent, & dæmones effugarent, Chriſtum ſolummodo nominantes, & Filium Dei invocantes, inſuper & converſatione philoſophantes inculpabili, & omnem maculam virtutibus evincentes, admirati Barbari virorum vitam, ſimul & opera egregia, bene ſe ſapere crediderunt, & Deum habere propitium, ſi meliores imitarentur homines; &, ſicut ipſi, placarent Deum. Et conſtituentes ſibimet ex eis bene agendi rectores, edocebantur, & baptizabantur, & conſequenter in Eccleſias occurrebant.

CAPUT XXII.

Quod Euſebius Nicomedienſis Conſtantinopoleos invaſerit Epiſcopatum, & de litteris Conſtantini adverſus eum.

Theodoretus. lib.1. cap. 18. & 19. pag. 49.

FAutores igitur Arii nequiſſima non reliquere conſilia. Hujus enim cauſa in confeſſione fidei etiam manibus conſenſerunt, qui poſtea imitati ſunt geſta luporum. Nam cum ſanctiſſimus Alexander, qui ſuis orationibus Arium fuerat jaculatus, id eſt, Byzantii Pontifex, ſic enim tunc vocabatur Conſtantinopolis, ad meliorem translatus fuiſſet vitam, Euſebius defenſor impietatis, parvipendens regulas, quas ante paululum cum

cum aliis Pontificibus ipſe conſcripſerat, repente Nicomediam deſerens, Conſtantinopolitanam arripuit ſedem, regulis e diverſo clamitantibus, Epiſcopos & Presbyteros non licere ex alia civitate tranſire ad aliam. Sed mirum non eſt, ut qui ſic inſaniunt adverſus Unigeniti Deitatem, licenter etiam alias transgrediantur leges. Non enim tunc ſolummodo hanc novitatem fecit: ſed etiam olim aliud ſimile perpetravit. Qui dum in Beryto eſſet Epiſcopus, tranſilivit in Nicomediam, & ex ea denuo poſt Concilium inſania apertæ impietatis exactus eſt, & cum eo Theogonius Nicænus. Quod Imperator Conſtantinus litteris manifeſtum fecit. Ego vero huic operi finem epiſtolæ inſerere judicavi. Scripſit enim hæc Nicomedienſibus. Quis eſt hic, qui ita populum docuit innocentem? Euſebius utique tyrannicæ crudelitatis executor. Quod enim ubique tyranni noſcatur eſſe cliens, ex multis rebus apparet. Hoc namque veracium Epiſcoporum teſtatur interitus, hoc etiam Chriſtianorum crudeliſſima perſecutio clamat aperte. Nihil enim de injuriis mihi factis nunc aio, per quas quando maxime adverſarum partium inſidiæ diſcurrebant, iſte etiam oculos contra me habebat intentos. Cui hoc defuit ſolum, quod non & armatum miniſterium tyranno licenter exhibuit. Neque me quiſpiam putet ad horum probationem minus inſtructum. Judicium namque manifeſtum eſt, quia Presbyteros & Diaconos ſequentes Euſebium aperte conſtat a me deprehenſos. Sed hæc quidem tranſeo, quæ nunc non indignationis gratia, ſed ad illorum confuſionem a me * prolata noſcuntur. Hoc ſolum formido, hoc cogito, quod vos ad communionem criminis vocati conſpicio. Propter Euſebii namque ſeductionem & ſubverſionem, conſcientiam percepiſtis a veritate ſeparatam. Sed erit hujus rei non tarda ſalubritas, ſi Epiſcopum fidelem & integrum nunc ſumentes, reſpiciatis ad Deum. Quod utique ad præſens in vobis eſt ſtudium, & illud in vobis eſſe oportuerat, & dudum in veſtro pendere judicio: niſi prædictus Euſebius peſſima conſociorum ſuorum tuitione veniſſet * huc, & ordinem rectitudinis impudentiſſime confudiſſet. Sed quoniam de memorato Euſebio apud veſtram charitatem nos breviter loqui decet, audite. Meminit veſtra patientia factum in Nicæa civitate Concilium: cui & ego ipſe conſcientiæ meæ cultum decenter exhibui: nihil aliud volens, quam concordiam omnibus fabricari, & præcunctis arguere, & removere hanc cauſam, quæ principium quidem habuit per Arii Alexandrini ſuperbiam, corroborata vero eſt per Euſebii pravum peſtiferumque votum. Sed ipſe Euſebius, o amabiles atque cariſſimi, cum quanta putatis * diſcuſſione (quippe conſcientia ſua victus) cum quanta confuſione mendacio utique declarato degebat? Immitens quidem mihi diverſos, qui pro eo depoſcerent: petens vero a me quoddam ſolatium, ne tanto malo convictus, ſuo honore privaretur. Teſtis eſt mihi Deus hujus rei, qui & in me, & in vobis benigno amore conſiſtat. Nam etiam me ille divertit, & indecenter arripuit, quod vos quoque noſtis. Tunc enim omnia geſta ſunt, ſicut ipſe deſiderabat: quia omne malum in ſua conſcientia recondebat. Sed ut cætera perverſitatis ejus omittam, quid maxime cum Theogonio nequitiæ ſuæ participe egerit, audite, depoſco. Alexandrinos quoſdam a noſtra fide recedentes * huc deſtinari præceperam, quoniam horum miniſterio mentis flammas urgebat. Sed iſti benigni & optimi nimis Epiſcopi, quos ſimul Concilii veritas ad pœnitentiam reſervabat, non ſolum receperunt eos, & apud ſe reſervaverunt, ſed etiam malis eorum voluntatibus communicare decreverunt. Quapropter hoc circa iſtos ingratos decrevi peragere; ut abrepti procul deportarentur exilio. Nunc itaque veſtrum eſt, ad Deum illa fide reſpicere, qua ſemper & fieri convenit, & eſſe decet, & agere. Epiſcopos enim purificatos, & orthodoxos, atque clementes nos gaudemus habere. Si quis autem ad memoriam illorum peſtilentium, aut ad laudem improvide præſumit forſitan excitari, repente in ſua præſumptione miniſtri Dei, hoc eſt, meo opere comprimetur. Dominus vos cuſtodiat, fratres cariſſimi.

Pars epiſtolæ Conſtantini ad Nicomedienſes de Euſebio Nicomedienſi.

*Ed. *probata.*

*MSS. & Ed. V. *hic.*

* Ed. Niv. & Frob. *diſcuſſione.*

* MSS. & Ed. V. *hic.*

CAPUT XXIII.

Quod rurſus Euſebius apud Conſtantinum impetrata venia pro Arianis egerit.

Theodoretus lib. 1. cap. 20. & 21. Ed. Chriſt.

TUnc igitur iſti & damnati, & e civitatibus ſunt expulſi. Et in Nicomedia quidem * Amphion Epiſcopus ordinatus eſt, in Nicæa autem Chreſtus. Sed rurſus conſuetas machinationes exercentes, & Imperatoris clementiam acceſſibilem ſuis fallaciis invenientes, reſtituti ſunt, prioremque potentiam receperunt. Euſebius etenim, ſicut jam dixi, etiam Conſtantinopolitanum tenuit tyrannice Præſulatum, & potiorem percepit præſumptionem, frequenter ad Imperatorem veniens, & fiduciam ex crebra collocutione mercatus, contra veritatis propugnatores ſævas contentiones inſtituit. Et primum quidem cupere ſe Hieroſolymorum loca profeſſus eſt; & Imperatorem, tamquam famoſiſſimum viſurus ædificationis opus, provida cogitatione captavit. Quapropter cum multo honore dimiſſus eſt; Imperatore vehicula, & alia ei diſtribuente ſolatia. Profectus igitur eſt cum eo & Theogonius Nicænus, particeps malignorum conſiliorum ejus ſicuti jam diximus.

*Ed. *Appion.*

Amphion Nicomediæ, & Chreſtus Nicææ ordinantur Epiſcopi.

Euſebius Nicomed. uſurpator ſedis Conſtantinopolitanæ.

CAPUT XXIV.

Qua fraude Euſtathius Antiochenus ſit Epiſcopatu depoſitus, & in exilium deportatus, & qui poſt eum fuerint ordinati.

Theodoretus lib. 1. c. 21. p. 52. A.

VEnientes autem in Antiochiam, & amicitiarum induti vultum, maxima * mulcatione potiti ſunt. Veritatis enim propugnator magnus Euſtathius largam eis hoſpitalitatem fraternitatis exhibuit. Cumque ad ſacratiſſima loca perveniſſent, & concordes vidiſſent eos, hoc eſt, Euſebium Cæſarienſem, Scythopolitam Patrophilum, & Aetium Lyddæ, Laodiceæ Theodotum, & alios, qui lepram Arii ſuſceperant, nuntiaverunt eis quod cogitaverant, & cum eis venerunt ad Antiochiam. Et ſchema quidem ſub honore præmittebatur adventus eorum; quod vero propinabatur, erat pietatis bellum. Mulierem namque proſtantem mercede * negotiantes, & linguam ejus ſibi impendi perſuadentes, ad Concilium venerunt. Proinde alios omnes foras ire præcipientes, ter miſerrimam introduxere mulierem. At illa infantulum ſub mammilla demonſtrans, ajebat ex concubitu Euſtathii illum ſe & concepiſſe & generaſſe, eumque clamabat ſæpius impudentem. Is autem, qui calumniæ ejus tam manifeſtæ conſcius erat, juſſit, ut hanc rem ſi qui ſcirent, * deducerent ad medium. Illa vero dicente nullum ſe habere accuſationis teſtem, juſjurandum ei juſtiſſimi Judices intulerunt; lege ſcilicet aperte clamante: In duobus aut tribus te-

* Ed. Niv. & Frob. *miniſtratione.*

Ariani veniunt Antiochiam.

* Ed. Niv. & Frob. *conducentes.*

An. Dom. 331

Calumnia adulterii ab Arianis imponitur Euſtathio.

* Ed. *deducerentur.*

Deuter. 19. 15

ſtibus credi eſſe veracia, quæ dicuntur; necnon & Apoſtolo præcipiente, ut nullus adverſus Presbyterum * inſcriptionem factam extra duos aut tres teſtes accipiat. Sed iſti ſacras contemnentes leges, contra talem virum accuſationem ſine teſtimonio receperunt. Cum ergo illa mulier jusjurandum præbuiſſet, adjecit: affirmans, quia infans ille de concubitu eſſet Euſtathii. Tunc itaque tamquam adverſus adulterum iſti amatores veritatis protulere decretum; aliis quippe de Pontificibus (cum utique multi adeſſent, & pro Apoſtolicis dogmatibus repugnarent, & omnimodis quæ fuerant concinnata, neſcirent) aperte reclamantibus, & magnum Euſtathium collaudantibus, decretumque illorum iniquum ſuſcipi prohibentibus. Hoc itaque facto, velociter hujus * notæ concinnatores ad Imperatorem profecti ſunt, eique perſuaſerunt, quia vera fuiſſet * inſcriptio, & depoſitionis Euſtathii juſta ſententia, quem tamquam adulterum atque tyrannum expelli fecerunt, exercitatorem pietatis ſimul & caſtitatis egregium. Et ille quidem per Thracias ad Illyrici deductus eſt civitatem. Iſti vero prius quidem pro eo ordinaverunt Eulalium. Quo, tempore pauco, vivente, Euſebium Palæſtinenſem * illuc migrare voluerunt: eoque fugiente mutationem, & ſimul Imperatore prohibente, fecerunt Euphronium. Quo etiam, anno & paucis menſibus in Epiſcopatu defuncto, * Placito illius Eccleſiæ tradidere Pontificatum. Iſti vero omnes peſtem Arii habuere celatam. Propterea namque multi pie viventium, & Sacerdotum, & reliquorum, Eccleſiaſtica relinquentes collegia, apud ſemetipſos conveniebant. Quos univerſi Euſtathianos appellabant: quia poſt egreſſum illius ſeorſum congregabantur. Porro mulier illa ter miſera paſſionem crudeliſſimi languoris incurrens, manifeſtavit inſidias; & illam

1.Timot. 5.19

* Ed. *accuſationem*.

* Ed Niv. & Frob. *noxæ*.

* Ed. *accuſatio*.

*MSS. & Ed. V. *illic*.

Euſebius Palæſtinenſis.

Euphronius.

Alter codicum Græcorum πλακιντίῳ habebat, alter φλακιντῳ.

Tragœdiæ compoſitionem pariter enudavit, non duobus vel tribus, ſed multis * valde Sacerdotibus, quæ concinnata videbantur, inſinuans. Ait enim pro pecuniis illam ſe facere præſumpſiſſe calumniam, Jusjurandum tamen non omnino fuiſſe falſum: quia ille infans, de quo juraverat, filius erat cujuſdam Euſtathii nomine, fabri ferrarii.

* Ed. *admodum*.

CAPUT XXV.

De diviſione Antiocheni populi propter Euſtathium.

Socrates. lib. 1. cap. 18. Ed. Chriſt. Valeſ. cap. 24. pag. 59. C.

Seditio Antiochiæ.

TUnc igitur in Antiochia gravis ſeditio de Euſtathii depoſitione ſurrexit, & poſtea de Epiſcopatus electione tantus ignis accenſus eſt, ut pene civitas univerſa deperiret, populo in duas partes diſſidente. Et aliis quidem Euſebium Palæſtinæ transferri contendentibus in Antiochiam, aliis autem ſtudentibus, ut reverteretur Euſtathius. Erat enim in utraque parte & populus civitatis, & militaris manus, & tanquam adverſus hoſtes ita cuncti commovebantur, ut pene uſque ad gladios pervenirent, niſi Deus, & timor Principis cohiberet, Nam Imperator ſuis epiſtolis ſeditionem compeſcuit. Euſebius autem Palæſtinæ * repudiavit, quod admiratus Imperator ſcripſit ei; propoſitum laudans, eumque beatum clamans, & quod non unius civitatis, ſed totius orbis potius digne decerneretur Epiſcopus. De cætero autem per annos octo dicitur Antiochenæ Eccleſiæ vacaſſe ſedes. Tandem vero ſtudio inimicorum Nicænæ fidei, ordinatur Euphronius. His igitur in hoc volumine rite contextis, tempus eſt, ut ſequentis libri * ordinetur initium.

Euſebius Pamphili laudatur ab Imperatore.

*MS. Theod. *repedavit*.

Euphronius Antiochiæ fit Epiſcopus.

* Ed. *ordinantur*.

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, QUAM TRIPARTITAM VOCANT,

EX TRIBUS GRÆCIS AUCTORIBUS Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholaſtico verſis, per Caſſiodorum Senatorem in Epitomen redactæ.

LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

Sozomen. lib. 2. cap. 7. Edit. Chriſt. Valeſ. c. 8. p. 454. C.

De Converſione gentis Indorum, atque Perſarum.

IN temporibus religioſi Principis Conſtantini, & Indorum gentes & Iberorum Chriſtiani dogmatis rudimenta ſuſceperunt. Sed etiam Armenios tunc primum audivi Chriſtianos effectos. Aiunt enim Tiridatem Regem tunc gentis illius ex quodam mirabili ſigno Dei, quod circa ejus domum evenit, Chriſtianum fuiſſe factum, & omnes ſimul ejus ditioni ſubjectos una præceptione juſſiſſe, ut ſimiliter Deo colla ſubmitterent. Unde & apud cæteros confines Chriſtianum dogma tranſivit, & multitudine dilatatum eſt. Apud Perſas autem initium Chriſtianitatis æſtimo celebratum, dum quidam eorum occaſione commercii ad Oſtroinos, & ad Armenios venientes, ut aſſolet, ſanctis illis colloquerentur viris & eorum virtutes experirentur.

Armeni, & Tiridates Rex fiunt Chriſtiani.

CAPUT II.

Sozome. lib. 2. cap. 8. Edit. Chriſt. Valeſ. c. 9. p. 455. A. Anno Dom. 332.

Quomodo Judæi Chriſtianos accuſaverint apud Perſas, qui, & quanti, & quibus modis paſſi ſint apud Perſas.

CUmque tempore procedente creſcerent, & Eccleſias & Sacerdotes pariter cæteroſque miniſtros habere cœperunt. Hoc autem factum non mediocriter contriſtabat Magos, qui religionem Perſarum, veluti quædam ſacerdotalis tribus, per ſucceſſionem generis ab initio commiſſam habere noſcuntur. Afficiebat enim id etiam Judæos naturaliter quodammodo Chriſtiani dogmatis inimicos. Quapropter accuſaverunt apud Saporem tunc Regem Symeonem Archiepiſcopum Seleuciæ, & Cteſiphontis civitatum in Perſide Regalium, tamquam amicus eſſet Cæſari Romanorum, eique Perſarum negotia depalaret. Credens autem derogationibus his Sapores, primum quidem tributis immenſis Chriſtianos afficiebat, eo quod plurimos eorum agnoſceret, qui paupertatem magis eligerent; crudelibuſque viris hujuſmodi exactiones injunxit, quatenus ex egeſtate pecuniarum, & nimietate exactorum vim paſſi, propriæ religionis jura contemnerent. Poſt hæc autem Sacerdotes miniſtroſque Dei gladiis minacibus interemit, Eccleſias ſubvertit, & vaſa earum omnia publicavit. Symeonem vero deduci juſſit ad ſe, tamquam proditorem Perſarum regni, atque religionis. Magi ſiquidem, auxiliantibus ſibi Judæis, cum feſtinatione ſanctas Eccleſias deſtruebant. Symeon autem comprehenſus, ferroque vinctus, ad Regem uſque deducitur. Qui vir effectus eſt magnus, & omni fortitudine pretioſus. Nam cum eum torquendum Sapores juſſiſſet introduci, neque timuit, neque adoravit. Pro qua re vehementius efferatus Rex, inquiſivit cur non adoraſſet; quippe quod prius facere conſueverat. Ad quem Symeon: Prius quidem non vinctus adducebar, ut negarem veri Dei culturam, & nihil in hoc dubitans, quæ ſunt ſolemnia Regis, implebam: nunc autem fas mihi non eſt hoc agere. Veni namque pro noſtro dogmate & pietate decertaturus. Hæc dicentem præcipit Rex adorare Solem, & facienti plurima ſe daturum cum maximo honore munera compromiſit: reluctantem vero interminatus eſt eſſe moriturum, & omnem Chriſtianorum gentem. Cumque nec terroribus potuiſſet movere Symeonem, nec mulcere promiſſionibus, ſed fortiter permaneret, nunquam quoque adoraret Solem, ne proditor ſuæ religionis exiſteret; præcepit eum in vinculis retineri, credens eum poſſe longo tempore declinare. Cumque duceretur ad carcerem, vidit eum * Uſtazades ſenior quidam Eunuchus, nutritor Saporis, & Major regiæ domus. Et conſurgens adoravit eum. Sedebat namque ante januas Regis, quem Symeon increpavit injurioſe, & cum furore clamavit, averſatuſque deſpexit. Is enim dum Chriſtianus eſſet, non ante multum tempus vim paſſus adoraverat Solem. Quo facto repente flens Eunuchus, cum gemitu veſtem quidem claram, qua indutus erat, exutus eſt, & lugubrem accipiens amictum, ante domum regiam ſedebat flens atque gemens: Heu, inquit, qualem credam eſſe circa me Deum, quem ego negavi, dum pro hac cauſa dudum amiciſſimus Symeon neque verbum mihi reddiderit, & ſic averſatus cum furore tranſiverit? Cumque hæc Sapores audiſſet, evocans eum, cauſam luctus inquiſivit, aut ſi qua ei circa domum ærumna contigerit. Reſpondens Uſtazades, ait: O Rex, nihil in hujus ſæculi domo infortunii paſſus ſum. Utinam pro his, quæ mihi nunc evenerunt, in univerſas calamitates alias incidiſſem. Lugeo namque, cur vivo, qui dudum mori debueram? Video Solem, quem tibi parere volens, non voto meæ voluntatis, adoravi. Quapropter pro utroque me mori juſtiſſimum eſt: quia & proditor ſum Chriſti, & te quoque decepi. Et ille quidem hæc dicens, juravit cœli & terræ Creatorem, ſuam ulterius non ſe mutare ſententiam. Sapores autem admiratus Eunuchi conſtantiam, amplius ſæviebat adverſus Chriſtianos, tamquam maleficiis hoc agere prævalerent. Parcens autem ſeniori, nunc lenitate, nunc minis omni virtute eum ſe ſubvertere judicabat. Cumque nil ageret, Uſtazade profitente

Magi, Perſarum ſacerdotes.

Sapores Rex Perſarum. Symeon Archiepiſcopus Seleuciæ, & Cteſiphontis.

Symeon ad Saporem adducitur.

** Al. Uſtazanes, & Uſtazates.*

Uſtazades Apoſtata reſipiſcit, & pro Chriſto moritur.

numquam ſe fore ſic fatuum, uti pro Deo Creatore cunctorum, illa colleret potius, quæ a Deo creata ſunt. Tunc ira commotus, juſſit gladio caput ejus abſcindi. Cumque duceretur ad necem, rogavit ſpiculatorem, ut paululum ſuſtineret, tamquam aliquid Regi mandaturus, & vocans quemdam fidelium Eunuchorum, juſſit ut diceret hæc Sapori: Pro favore, quem hactenus, a juventute habui circa veſtram domum, o Rex, patri tuo & tibi miniſtrans ſtudio competenti, teſtibus non indigeo, tu namque bene noſti. Pro omnibus ergo, quæ aliquando vobis impendi, redde mihi compenſationem hujuſcemodi, ne quis ignorantium putet me ſupplicium ſuſtinere tamquam infidelem regni, aut malæ cujuſpiam voluntatis, ſed ut potius manifeſtum fiat quod agitur, præco clamans denuntiet univerſis, quia Uſtazades capite truncatur, non Regis inimicus, ſed Chriſtianum ſe eſſe profeſſus, & Deum proprium apud Regem negare contemnens. Hæc quidem Eunuchus Regi nuntiavit. Porro Sapores juxta petitionem Uſtazadis præconem clamare fecit. Æſtimabat enim alios poſſe a Chriſtianitate revocare Chriſtianos, ſi mente perciperent, quia nulli parceret Chriſtiano, qui ſenem nutritorem & devotum ſuæ familiaritatis occideret. Uſtazades autem ſtuduit clamari cauſam ſuæ necis: credens, quia cum per terrorem adoraſſet Solem, multos Chriſtianorum deduxerit ad timorem: nunc autem cognoſcentes pro religione mortuum, imitatores multos ſuæ virtutis efficeret. Hoc itaque modo Uſtazades glorioſiſſima morte translatus eſt, Symeon autem id cognoſcens in carcere, gratificos pro eo hymnos obtulit Deo. Altera vero die, quæ erat ſexta feria ſeptimanæ majoris, in qua ante Reſurrectionis feſtivitatem annua ſalutaris Paſſionis memoria celebratur, etiam Symeonem decrevit Rex ferro perimere. Deductus enim rurſus e carcere ad Palatium Regis, nimis intrepide loquebatur Sapori de dogmate; & nec illum, nec Solem paſſus eſt adorare. Eademque die ſimiliter interimi juſſi ſunt & alii centum in carcere conſtituti. Noviſſime vero Symeonem occidi præceptum eſt, ita ut mortem videret univerſorum. Erant etenim horum alii quidem Epiſcopi, alii Presbyteri, alii diverſorum ordinum Clerici. Cumque omnes ducerentur ad mortem, adveniens ſummus Princeps Magorum, interrogabat eos, ſi vellent vivere, & Regis religionem colere, & Solem pariter adorare. Cumque hanc nullus eligeret vitam, ſpiculatores circa necem martyrum laborabant. Symeon autem aſſiſtens confortabat univerſos, & de reſurrectione ac pietate loquebatur, atque de ſacris ſcripturis adhibens fidem, dicebat: Vitam quidem veram eſſe ſic mori, mortem vero manifeſtam, negare Deum: adjiciens, quia poſt paululum etiam nullo perimente ſponte mors accidit. Hic eſt enim omnibus natis finis inevitabilis. Poſt hæc autem perpetuitas non omnibus ſimiliter accidit; ſed velut ex quodam pondere omnem rationem reddent homines hujus vitæ, & eorum, quæ bene geſſerint, retributionem, & pœnas malorum ſine dubitatione recipient. Majus autem omnium bonorum nihil eſt, ac beatius, quam eligere mori pro Deo. Hæc dicente Symeone, & tamquam filios edocente, in certaminibus ſacris modo, quo decebat, unuſquiſque exercitatus alacriter currebat ad necem. Cumque omnes centum ſpiculator tranſiſſet, noviſſime venit ad Symeonem, & Abedecallam, & Ananiam, ambo namque ſenes, cani, ſub ejus Eccleſia conſtituti, cum eo fuerant comprehenſi, & erant in vinculis. Tunc itaque Puſicius, qui ſuper omnes artifices Regis erat ibi conſiſtens, & videns Ananiam trementem cum præpararetur ad necem, ait; Paululum, o ſenex, claude oculos, & ſecurus eſto, mox enim Chriſti videbis aſpectum. Cumque dixiſſet hoc, repente comprehenſus, ductus ad Regem, & Chriſtianus eſſe manifeſtatur, eo quod pro dogmate fuiſſet locutus libera intentione Martyribus. Tunc Rex extraneo quodam & crudeli modo eum mori præcepit, ita ut perforata cervice exinde linguam ejus ejicerent. Hoc itaque facto, quibuſdam accuſantibus etiam filiam ejus, virgo ſacra tunc comprehenſa perempta eſt. Sequenti vero anno, die, quo Paſſionis Chriſti memoria celebrabatur, & expectabatur Reſurrectionis feſtivitas, crudeliſſima Saporis præceptio per omnem Perſarum cucurrit terram: morte condemnans eos, qui ſe profiterentur eſſe Chriſtianos. Quo tempore fertur ultra numerum multitudinem Chriſtianorum gladio cecidiſſe: alios namque per civitates & caſtella diligenter Magi requirentes, celatos inveniebant; alii vero ſponte, nullo dicente, ſemetipſos offerebant, ne taciturnitate Chriſtum negare viderentur. Igitur dum omnes Chriſtiani * ſine parcitate perimerentur, etiam multi in ipſis Regalibus ſunt occiſi, cum quibus & Azanes Eunuchus Regi maxime gratus. Quod dum Sapores audiſſet, triſtis factus, hanc generalem peremptionem removit, & ſolummodo præceptores religionis juſſit occidi. Illo ſiquidem tempore ægritudinem incurrente Regina; * Symeonis Epiſcopi ſoror nomine Tharbua comprehenſa eſt cum famula ſuam ſequente vitam, quas contigit teneri per inſidias Judæorum accuſantium, quaſi maleficia Reginæ feciſſent, propter Symeonis mortem. Regina vero (cum ſoleant languentes hujuſmodi * rebus aures accommodare) ſuſpicata eſt veram eſſe detractionem, & maxime a Judæis factam; cum & ipſa ſimilia ſaperet, eoſque ſine mendacio & ſibi faventes arbitraretur. Sumentes autem Magi Tharbuam & alias, mortis acerbæ perculere ſupplicio. Stipitibus enim alligatas, ſerraque findentes per medium, eas crudeli nece laceraverunt, & quaſi expiantes Reginam, per medios ſtipites tranſire fecerunt. Ferunt autem iſtam Tharbuam ſpecioſam valde fuiſſe, & a Magis quibuſdam adamatam, & latenter ad concubitum petitam, promiſſa mercede ſalutis ſuæ, & aliarum, ſi conſentiret ad vitium. Quæ nec auditum luxuriæ paſſa eſt ſuſtinere, ſed injuriis pro turpi petitione relatis, alacriter acceſſit ad mortem, ne traderet ſanctam virginitatem. Cumque circumirent Magi, & Principes eorum univerſam provinciam ſecundum Saporis præceptum, ut Sacerdotes & Doctores dogmatis apprehenderent Chriſtiani, puniebant Epiſcopos & Presbyteros, & maxime per regionem Adiabenorum. Hic namque locus eſt Perſicus, & plerumque Chriſtianorum. Hoc enim tempore & Acepſimam Epiſcopum apprehenderunt & multos Clericorum ejus; tenenteſque Præſulem, ſufficere ſibi crediderunt, alios nudatos ſubſtantiis dimittentes. Jacobus autem quidam Presbyter * Ponti ſequebatur Acepſimam, & ſupplicans Magis, identidem meruit irretiri. Tunc enim & ſeni alacriter ſerviebat, & ejus cladem aliquatenus levigabat, plagaſque, ut poterat, curare non deſinebat. Poſt paululum vero pœnis crudelibus eum Magi torſerunt, cogentes, ut adoraret Solem. Quo reſpuente, miſerunt eum

Sozomen. lib. 2. c. 9. Ed. Chriſ. Valeſ. cap. 10. pag. 458. A.

Centum Chriſtiani interfecti ſub Sapore.

Symeonis ad Martyres concertandos oratio.

Abedecalla, Ananias, & Puſicius martyres.

Sozomen. lib. 2. cap. 10. Ed. Chriſt. Valeſ. cap. 11. pag. 459. B.

Puſicii filia, martyr.

* Ed. *neque ulli parceretur.*

Azanes eunuchus martyr.

* *Sozomen. lib. 2. cap. 11. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 12. pag. 460. A.*

Tharbua ſoror Symeonis Epiſcopi, martyr.

* Ed. Niv. & *Frob. ſpebat.*

Sozomen. lib. 2. c. 12. Edit. Chriſt. Valeſ. c. 13. p. 461. A

Acepſimas captus.

* MS. *ſponte. Jacobus preſbyter Ponticus, captus.*

ruſus in vincula. Sed & multos alios Presbyteros & Diaconos habebant in carcere poſt flagella. Pauco tempore prætereunte. Princeps Magorum de eis conſuluit Regem: acceptaque poteſtate, ut ageret quod vellet, ſi Solem non adorarent, mandavit eis in carcere Regiam voluntatem. Quibus aperte reſpondentibus, nunquam ſe fore proditores Chriſti, nec adorare Solem, ſine ulla parcitate eos verberibus laniavit. Cum quibus Acepſimas pro confeſſione dogmatis viriliter eſt defunctus. Quidam vero Armeniorum cum eſſent obſides apud Perſas, corpus ejus auferentes latenter, ſepulturæ debitæ tradiderunt. Alii vero licet non minus flagellati, præter ſpem vixerunt: & non mutantes voluntatem, denuo ad vincula ſunt reducti, cum quibus erat Aithalas; qui dum nimis tenſus cæderetur, humeri ſunt disjuncti, ita ut mortuas poſtea manus portare videretur, aliique ejus ori cibos offerrent. Sub hoc itaque regno teſtimonio bonæ vitæ tranſlati ſunt Presbyteri, Diaconi, Monachi, & ſacræ Virgines, & in aliis officiis Eccleſiæ conſtituti, ac pro dogmate laborantes innumeræ multitudines. Eodemque tempore paſſus eſt una cum Marea Bichor Epiſcopus, atque Clerici circiter ducenti & quinquaginta, qui cum eo capti a Perſis fuerant comprehenſi. Tunc etiam Mileſius nomine, martyrio coronatus eſt, qui primum quidem militabat apud Perſas, poſtea vero relicta militia converſationem zelatus eſt Apoſtolicam. Dicitur enim quia dum in civitate Perſica Epiſcopus fuiſſet ordinatus, multa ſæpe ſit paſſus, & plagatus atque tractus, virili mente ſuſtinuerit. Cumque nulli potuiſſet illic ſuadere, ut Chriſtianus eſſet, graviter ferens maledixit civitati, & exinde diſceſſit. Poſt paucum vero temporis Primatibus ejus loci in Regem peccantibus, ſuperveniens exercitus cum trecentis elephantis civitatem ſubvertit, & velut deſolatam regionem arantes ſeminibus tradiderunt. Mileſius autem Epiſcopus ſolummodo peram circunferens, quæ ſacrum codicem Evangeliorum habebat, perrexit orationem facturus ad Hieroſolymam, & inde in Ægyptum, ut videret Monachos ibidem converſantes. Qualis igitur iſte ſanctus, & miraculorum fuerit operator, Syri ſunt teſtes, qui ejus actas vitamque ſcripſerunt. Fertur itaque eorum, qui tunc martyrio coronati ſunt ſub regno Saporis, virorum ac fæminarum fuiſſe millia quaſi ſexdecim.

Aithalas captivus.

Mareas, Bichor, & Mileſius martyres.

Sozomen. lib. 2. cap. 13. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 14. pag. 462, B.

Numerus martyrum ſub Sapore.

CAPUT III.

Epiſtola Conſtantini ad Perſarum Regem pro Chriſtianis.

Theodoretus lib. 1. c. 24. pag. 56.

IN Perſide vero fautoribus pietatis Conſtantinus Auguſtus ſponte proſpexit. Agnoſcens enim eos ab impiis vehementer affligi; eorumque Regem erroribus* ſervientem diverſa eis inferre pericula, ſcripſit ei per Legator, qui tunc aderant, monita pietatis, rogans, ut cultores Dei apud eum digno honore potirentur. Sed melius ſtudium pii Principis per ejus litteras valebit agnoſci.

* Ed. *ſævientem.*

EPISTOLA CONSTANTINI IMP. ad Saporem Regem Perſarum de providentia Dei erga homines.

SAcratiſſimam cuſtodiens fidem, veritatis luce participatus ſum: luminis veritate gubernatus, ſacram cognoſco fidem. Denique per hæc (ſicuti res ipſæ confirmant) venerabilem religionem eſſe conſpicio, & doctrinam agnitionis ſanctiſſimi Dei omnibus offerentem, hujuſmodi cultum me habere profiteor. Quia hujus Dei virtutem in auxilio habens, inchoans, a finibus Oceani, omnem terrarum orbem firmiſſima ſpe ſalutis obtinui; ita ut univerſi, qui per tot tyrannos cladibus quotidianis fuerant ſubjugati, & ad obſcuritatem uſque perducti, reſumentes communium rerum vindictam, rediviva quodammodo curatione reſurgerent. Hunc Deum colo, cujus ſignum Deo dicatus meus exercitus portat in humeris: & a quo dum juſto ſermone aliquid poſcitur, impetratur. Ex ipſis autem trophæi inſignibus beneficia repente ſuſcipio. Hunc itaque Deum immortali memoria me honorare profiteor, eumque ſumma puraque mente ſuper omnia eſſe credo. Hunc inclinatis genibus invocabo, fugiens cunctum abominabilem ſanguinem & odores horribiles ac fugiendos, omnemque terrenam flammam nimis evito. Quibus omnibus nefandus & ineffabilis error multos gentium, ac genera univerſa proſtravit, & inferno contradidit. Quæ enim Deus omnium propter homines providentia ſuæ clementiæ, utilitatis cauſa, produxit in mundum, hæc ad uniuſcujuſque deſiderium trahi non patitur. Sed puram tantummodo mentem & immaculatam animam ab * omnibus exigit, virtutis & pietatis actus exquirit, manſuetudinis & clementiæ delectatur operibus, mites amat, habet odio turbulentos, diligit fidem, punit perfidiam, omnemque potentiam cum faſtu deſpicit, ſuperborum punit aſperitatem, ad faſtum elevatos interimit, humilibus autem ac patientibus digna retribuit. Sic itaque etiam Regnum juſtum magnipendens adjutorio ſuæ virtutis extendit, ſapientiamque regiam pacis tranquillitate cuſtodit. Non ergo videor mihi errare, frater mi, hunc eſſe confitendum Deum omnium Principem atque Patrem, quem multi Regnantes apud nos veſanis erroribus seducti, denegare tentaverunt. Sed illos omnes finis comprehendit exitialis, ita ut omne genus hominum poſt eos exſurgens, clades eorum pro maledictionis exemplo proponere videatur. Horum igitur unum eſſe reor Valerianum, quem velut quædam virga iracundiæ divinæ de noſtris terris expellens, veſtris partibus tradidit puniendum. Qui ſcilicet verecundiæ ſuæ * famoſiſſimus, apud nos trophæum demonſtraſſe cognoſcitur. Sed hoc quidem in bonam partem converſum eſt, ut in noſtro ſæculo hujuſmodi ſupplicium fieret manifeſtum. Vidi namque & ego illorum finem, qui nuper nefandis præceptionibus Deo devotum populum turbaverunt. Quapropter multas Deo refero gratias, quoniam integra providentia omne genus humanum, colens legem divinam, reddita ſibi pace decenter exultat. Unde etiam nobis ipſis credo quoniam optime cunteque univerſa proveniunt, quando per illorum puram probabilemque religionem, divinamque concordiam, univerſa in ſe dignatur erigere. Igitur de tali hominum collegio, id eſt, Chriſtianorum (pro quibus mihi omnis eſt ſermo.) quam me libenter credis audire, quando etiam eminentia loca Perſidos per eos amplius, quam cupio, decorantur? Tu ergo optime gubernaveris, ſi fueris ſicut illi, & habueris commune quod illi. Sic enim habebis omnium Dominum mitem, placidumque, atque propitium. Hos igitur, quoniam tantus ac talis exiſtis, commendo tibi, quoniam & pietate probatis inſignis. Hos dilige competenter, & facito clementiæ tuæ participes: tibi ſimul & nobis præbiturus gratiæ immenſa jura per fidem.

* Ed. *hominibus.*

Valerianus.

* Ed. Niv. & Frob. *nobiliſſimum.*

Hæc igitur optimus Imperator pietate decoratus egit, curam non ſolum ſubjectorum habens,

ſed etiam eorum, qui ſub alienis gubernaculis regebantur. Quapropter, & ipſe divina protectione potitus eſt, & univerſam Europam atque Libyam, ſuper has etiam maximam Aſiæ partem tenens, ſubjectos habuit ubique devotos. Sed etiam Barbarorum alii quidem ſponte ſerviebant, alii devicti. Ubique triumphi videbantur, & victor cernebatur in omnibus Imperator.

CAPUT IV.

De Alexandri Pontificis Alexandrini fine, & initio Præſulis Athanaſii.

Theodoretus lib. 1. c. 26. p. 59. D. An. Dom. 328 Baron. 326. Verba Epiphanii interpretis.

INterea Alexandro mirabili ſene, qui Arii proſtraverat blaſphemias, defuncto, poſt menſes quinque Nicæni Concilii, Alexandrinorum Eccleſiæ ſuſcepit Athanaſius Præſulatum. Cujus perſecutiones, fugas, contumelias, crebraque pericula transferre diſtuli, quæ Ruffinus ſuo nobilitavit eloquio.

CAPUT V.

Quæ contra Athanaſium geſta ſint, & quomodo confugerit ad Principem.

Sozomen. lib. 2. cap. 24. Edit. Chriſt.

POſt plurima vero conſilia turbis ſeditionibuſque completa, & clamores accuſatorum poſcentium, ut Athanaſius tamquam Magus violentus, & indignus ſacerdotio damnaretur: directi ab Imperatore metuentes, ne eum aliqua invaſione perimerent, latenter eum de Concilio ſubtraxerunt. Ac ille ſciens non ſibi fore tutum contra tot accuſatores agere, judicibus etiam inimicis, Synodum relinquens venire feſtinavit ad Imperatorem.

Theodoretus lib. 1. cap. 30. pag. 64. D. Arianorum conventus apud Mareoten.

Igitur Athanaſius ad Principem veniens, omnem præſumptionem contra ſe factam Epiſcoporum edocuit. At illi ad Mareoten convenientes, quoſdam concordantium ſibimet Sacerdotum miſerunt ad Principem, id eſt, Theogonium Nicænum, atque Theodorum Perinthium, Marin Chalcedonenſem, Narciſſum Cilicem, & ſimiles horum, mendacia texentes, & quædam commenta fingentes, & nudas valde calumnias, quaſi veras accuſationes ſibimet componentes. Quo facto venerunt ad Æliam civitatem. Præceperat enim Imperator, ut omne Concilium a Tyro veniret ad Æliam. Necnon & alios undique congregari præceperat, quatenus templa ædificata dedicarentur. Miſit itaque pariter devotos * viros pietate ac fide clariſſimos, omnia largiſſime expendi præcipiens, non ſolum Pontificibus ac Sacerdotibus, ſed etiam egentibus univerſis, qui undique concurrebant. Porro fuerat exornatum etiam ſacrum altare palliis Regalibus atque vaſis, auro & pretioſis lapidibus decoratum.

E Tyro Synodum transfert Conſtantinus ad Æliam, id eſt, urbem Hieroſolymorum.

* Ed. Niv. & Frob. *Judicum.*

CAPUT VI.

Quomodo ſit Arius ab exilio revocatus, & qualem libellum dederit Conſtantino, & de fraudibus Arianorum.

Sozomen. lib. 2. cap. 26. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 27. pag. 484. D.

IMperator interea Arium de exilio revocavit, juſſitque, ut quod de Deo crederet, ſcriptura currente proferret. Tunc ille novitatem nominum, quam prius adinvenerat, declinans, aliam explanationem contexuit, ſimplicibus verbis eam & divina lectione confirmans, jusjurandum quoque præbuit ita ſe credere, & hæc etiam mente ſapere, nihilque aliter intelligere. Textus enim, ejus expoſitionis hujuſmodi eſt.

PIISSIMO, ET DEO AMANTISSIMO Domino noſtro Imperatori Conſtantino Arius, & Euzoius Presbyteri.

Fides Arii, quam apud Conſtantinum Aug. profeſſus eſt.

SIcut præcepit Deo amabilis pietas tua, Domine Imperator, exponimus noſtram fidem, & ſcriptis profitemur coram ſic credere & nos, & omnes qui nobiſcum ſunt, ſicuti ſubjectum eſt. Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, & Dominum JESUM CHRISTUM Filium ejus, qui ex eo ante omnia ſæcula natus eſt, Deum Verbum, per quem omnia facta ſunt, quæ in cœlis, & quæ in terra, qui venit, & carnem aſſumpſit, & paſſus eſt, & reſurrexit, & aſcendit in cœlos, & iterum venturus eſt judicare vivos & mortuos, & in Spiritum ſanctum, & carnis reſurrectionem, & vitam futuri ſæculi, & in regnum cœlorum, & in unam ſanctam Catholicam Dei Eccleſiam, quæ a finibus uſque ad fines eſt. Hanc autem fidem percepimus ex ſanctis Evangeliis, dicente Domino diſcipulis ſuis: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti.* Si autem non hæc ita credimus atque ſuſcipimus, vere Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, ſicut omnis Catholica Eccleſia, & ſanctæ edocent ſcripturæ, quas per omnia ſequimur, Judex noſter erit Deus & nunc, & in futuro die. Quapropter tuam pietatem rogamus, Deo amabilis Imperator, ut dum Eccleſiaſtici ſumus, & fidem & ſenſum Eccleſiæ ſanctarumque ſcripturarum habemus, uniri nos per pacificam & Dei cultricem pietatem tuam matri noſtræ Eccleſiæ jubeatis, quæſtionibus utique & ſuperfluitatibus inquiſitionum ſublatis; ut & nos, & ſancta Eccleſia ad invicem pacificati, ſolemnes orationes pro pacifico pioque Imperio, & omni tuo genere omnes communiter celebremus.

Matt. 28. 19

Hanc fidei expoſitionem alii quidem dicebant artificioſe compoſitam; ut videretur Princeps placari ſermonibus, & ita Arii dogmatibus circumferri; quatenus per expoſitionem ei fiducia præberetur, & utrumque haberet intellectum. Arbitratus autem Imperator Arium, & Euzoium ſimilia credere his, qui in Nicæa convenerant, valde gaviſus eſt. Non tamen ſibimet perſuaſit, ut eos in Eccleſiæ communionem ſuſciperet ante judicium atque probationem congruarum perſonarum ſecundum Eccleſiæ legem: ſed deſtinavit eos ad Epiſcopos tunc Hieroſolymis congregatos ſcribens ut fidem eorum expoſitionis examinarent, & clementem ſuper eis deberent proferre ſententiam; ſive recte credentes invidiæ gratia eſſent injuſtitiam paſſi: ſeu dum non haberent unde judices ſuos culpare peterent, per pœnitentiam revocarentur. Porro ſumpta occaſione, fautores Arii per ſcripta Imperatoris eos in communionem ſuſceperunt. Et cum hoc feciſſent, ipſi Imperatori reſcripſerunt, & Eccleſiæ Alexandrinæ, & in Ægyptum, & Thebaidam, & Libyam Epiſcopis univerſis, & Clericis præcipientes, ut eos alacriter ſuſciperent, Imperatore teſtante rectam eorum eſſe fidem, quam etiam propriæ epiſtolæ ſubjecerunt. Hæc quidem in Hieroſolymis geſta noſcuntur.

Conſtantinus Arii profeſſionem mittit Synodo Hieroſolymitanæ examinandam.

Sozomen. lib. 2. cap. 27. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 28. pag. 486. C. Athanaſius Conſtantinopolim venit ad Conſtantinum.

Athanaſius autem fugiens de Tyro, Conſtantinopolim venit, & quæ paſſus eſt adito Imperatore narravit: petens, ut quæ in Tyro fuerant geſta, examinarentur ſub ejus quoque præſentia. Porro Conſtantinus Imperator rationabilem petitionem ejus judicans, hæc ſcripſit Epiſcopis, qui in Tyro convenerant.

CAPUT VII.

Epiſtola Conſtantini evocantis Epiſcopos, ut Athanaſii cauſas ipſe cognoſceret.

Socrates. lib. 1. cap. 22. Edit. Chriſtoph. Valeſ. cap. 34.

IGitur Imperator directa ſacra epiſtola Concilium evocavit, ut in ſui præſentia Athanaſii examinaret cauſam, cujus verba ſunt hæc.

VICTOR CONSTANTINUS PIUS Epiſcopis in Tyriorum urbe collectis.

EGo quidem ignoro, quæ veſtro Concilio turbulenter atque cum tempeſtate decreta ſunt. Apparet enim, quoniam quadam tumultuoſa indiſciplinatione veritas eſt oppreſſa; vobis quippe non conſiderantibus quæ Deo placent, propter jurgia, quæ contra proximos veſtros habetis, & vota veſtra inevincibilia eſſe contenditis. Sed erit opus divinæ providentiæ; quatenus & hæc contentio aperte deprehenſa poſſit evacuari, atque nobis palam fieri, ſi quid illic convenientes ſive qualibet gratia, aut inimicitiarum cauſa geſſiſtis. Quapropter cum omni feſtinatione vos omnes ad meam Reverentiam volo concurrere; quatenus geſtorum apud vos integritatem per vos ipſos poſſitis oſtendere. Verum qua gratia hæc ſcripſerim vobis, voſque ad me litteris evocaverim, per ea quæ ſequuntur agnoſcetis. Pergenti jam mihi ad cognominis noſtri feliciſſimæ patriæ civitatem, dum eſſem conſcenſurus in equum, repente Athanaſius Epiſcopus in media platea cum quibuſdam Sacerdotibus, quos circa ſe habebat, ſic inopinate nos adiit, ut nobis daretur ſubito cauſa cujuſdam formidinis. Teſtis enim mihi inſpector omnium Deus eſt, quoniam neque cognoſcere eum quis eſſet prima fronte prævalui: niſi quidam noſtrorum, & quis eſſet, & quam pertuliſſet injuſtitiam, tunc narraſſet. Et ego quidem neque confabulatus cum eo ſum illo tempore, nec qualibet locutione participatus. Dumque ille ſe audiri depoſceret, ego vero refutarem, & pene repelli eum præciperem, cum majori fiducia nihil aliud a nobis, quam veſtrum poſtulavit adventum; ut vobis præſentibus quæ paſſus eſt neceſſario poſſet ſuis gemitibus explanare. Unde quia mihi rationabile videtur, & temporibus opportunum, ſcribi vobis libentius hæc præcepi; ut omnes quicumque apud Tyrum Concilium celebraſtis, indeſinenter ad expeditum noſtræ manſuetudinis concurrere feſtinetis: ipſis operibus oſtenſuri puritatem & rectitudinem veſtri judicii coram me videlicet, quem Dei miniſtrum proprium nec vos abnegatis; quoniam & Imperator miniſter ſum Dei. Igitur ubique pacificatur Dei nomen, & integre benedicitur per meam in Deo culturam etiam apud ipſos Barbaros, qui veritatem hactenus ignorabant. Certum namque eſt, quia qui veritatem ignorat, neque Deum ſcire poteſt. Verumtamen, ſicut prædictum eſt, etiam Barbari per me fidelem miniſtrum recognoverunt, & Dominum metuere didicerunt, quem utique protectorem meum ubique ac proviſorem ipſis operibus eſt oſtenſum. Unde præcipue etiam Deum ſciunt. Et illi quidem propter noſtrum timorem reverentur Deum. Vos autem, qui ſancta myſteria ejus clementiæ proferre debetis, non dicam cuſtodire, ſed nihil agere, niſi quæ ad contentionem noſcuntur, & odia pertinere, & (ut abſolute dicam) quæ ad humani generis tendere videntur interitum. Sed feſtinate, ſicuti dixi, ad nos venire continuo: ſcientes, quoniam omni virtute agere conabor, quatenus quæ in lege Dei ſunt; ea præcipue ſine aliqua titubatione ſerventur. Quibus utique neque vituperatio, neque mala ſuperſtitio poterit implicari, diſperſis utique, ac palam contritis, & penitus exterminatis ſacratiſſimæ legis inimicis, qui ſub ſchemate ſancti nominis blaſphemias varias & diverſas injiciunt.

Conſtantinopolim intelligit.

CAPUT VIII.

Quod venientes Epiſcopi Ario faventes Athanaſio detraxerint, itaut in exilium mitteretur.

Socrates, lib. 1. capit. 23. Edit. Chriſt.

HÆ ſiquidem litteræ ad æſtuationem perduxerunt eos, qui fuerant in Synodo congregati, quoniam plures quidem ad proprias redierant civitates. Qui vero circa Euſebium, & Theogonium, & Marin, Patrophilum, & Urſacium, & Valentem erant, ad Conſtantinopolitanam venientes urbem, nequaquam de calice fracto, aut altari ſubverſo, aut Arſenio perempto, quod in Synodo concinnaverant, quæſtionem fieri permiſerunt: ſed aliam invenere detractionem, ſuggerentes Imperatori, quoniam Athanaſius interminaretur non ſe miſſurum ab Alexandria (*a*) frumenta ſolemniter ad Conſtantinopolitanam urbem. Et hæc ſe audiſſe dicebant, Athanaſio dicente ad Amantium, Anubionem, Arbathionem, & Petrum Epiſcopos. Multum itaque derogatio prævalet, quando derogator creditur fide dignus. Hac ſubreptione ad furorem perductus Imperator, Athanaſium relegavit exilio, & habitare eum præcepit in Galliis. Aiunt enim quidam hoc Imperatorem propterea feciſſe, ut unirentur Eccleſiæ: quoniam Athanaſius communicare Arianis evitabat. Et ille quidem degebat in Treveri Galliarum.

Athanaſius apud Treviros exul.

Sed nemo miretur ſi tantus vir deceptus exceſſit, Sacerdotibus falſa loquentibus; cum divinus quoque David Propheta, non a Pontifice, ſed a ſervo Siba, contra Miphiboſeth loquente, deceptus ſit.

Theodoretus. lib. 1. cap. 33. p. 66. A.

(*a*) Conſtantini ſenioris liberalitate Conſtantinopolim mittebantur ex Alexandria ferme octoginta millia modiorum frumenti propter pauperes. Eaque res videtur Epiſcopo fuiſſe commiſſa.

CAPUT IX.

Quando Marcellus Ancyranus depoſitus ſit, & de Aſterio Sophiſta.

Socrates. lib. 1. capit. 24. Edit. Chriſt.

IGitur Epiſcopi in Conſtantinopolitana urbe congregati, Marcellum Ancyræ Galatiæ depoſuerunt pro hujuſmodi cauſa. Aſterius quidam in Cappadocia exercens artem ſophiſticam, eam relinquens, Chriſtianitatem ſe promittebat aſciſcere; tentavitque libros conſcribere, qui feruntur hactenus, & per quos Arii dogma firmatum eſt. Dicebat enim Chriſtum ſic eſſe Virtutem Dei, ſicuti dictum eſt apud Moyſen: Locuſtam & campos virtutem Dei; & his multa ſimilia. Conveniebat autem is Aſterius frequenter apud Epiſcopos, qui Arianam præcipue non evitabant ſectam. Nam & ad Concilia concurrebat, Epiſcopatum in aliqua civitate quærens. Sed Sacerdotio quidem fruſtratus eſt, eo quod perſecutionis tempore ſacrificaſſe probaretur. Cumque circumiret Syriæ civitates, libroſquos conſcripſerat, oſtendebat. Hæc agnoſcens Marcellus, contra eum ſcribere volens, menſuram contrarietatis exceſſit. Purum

namque hominem , ſicut Samoſatenus Paulus , præſumpſit dicere Dominum Chriſtum . Hæc agnoſcentes qui tunc Hieroſolymis convenerant, de Aſterio quidem nullum habuere ſermonem ; quoniam neque erat in ordine Sacerdotum . Marcellum vero tamquam Sacerdotio functum rationem exigentes libri ſui, eumque comperientes Samoſateni dogmate maculatum , juſſerunt ut a tali ſecta recederet . Qui reprehenſus , librum ſe promiſit exurere. Cumque hoc ſtudium * fuiſſet lentatum, Epiſcoporum collegium, evocante Imperatore, venit ad Regiam civitatem, præſentibuſque Euſebio , & qui cum eo erant Epiſcopis , in urbe Conſtantinopolitana rurſus ſtudium de Marcello fiebat. Et dum Marcellus, ſicut promiſerat, illicitam conſcriptionem noluiſſet incendere , eum de Epiſcopatu depoſuerunt. In cujus locum Baſilium in Ancyram direxerunt , Sed hanc quidem conſcriptionem Euſebius tribus deſtruxit libris , ſuperſtitionem ejus valde redarguens. Poſtea vero Marcellus in Sardicenſi Concilio recepit Epiſcopatum: dicens non intellectum ſuum librum, & propterea quaſi Paulianum fuiſſe depoſitum,

* Ed. Niv. & Frob. *deſertuiſſet.*

Marcellus recipit Epiſcopatum ſuum.

CAPUT X.

Quomodo Arius , dum ſtudet ab Alexandro Conſtantinopoleos in communionem ſuſcipi , extinctus ſit.

Sozomen. lib. 2. cap. 28. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 29. pag. 488. D.

Arius venit Conſtantinopolim , novi Concilii cauſa.

IGitur dum poſt Concilium Hieroſolymitanum Arius veniſſet in Ægyptum, Alexandrina Eccleſia ejus evitante communionem, rurſus venit ad Conſtantinopolitanam urbem, concurrentibus illic conſectatoribus ejus , & obedientibus Euſebio Nicomedienſi Epiſcopo, & Concilium celebrare volentibus. Horum ſtudium ſentiens Alexander tunc Conſtantinopolitanus Epiſcopus , niſus eſt ſolvere tale conamen. Dumque hoc non valuiſſet implere, aperte Arii niſibus interdixit: non licere eum Eccleſiaſticum eſſe dicens, nec infirmandam ſententiam Epiſcoporum pene totius terræ ſecum convenientium in Nicæna urbe. Euſebius autem, & qui circa eum erant, dum primo ſermonibus flectere nequiviſſent Alexandrum, poſtea cum terrore minabantur ; qui niſi ſuſciperet Arium, certa die ipſe quidem deportaretur exilio; Arius autem in communionem ſuſciperetur univerſorum. Et poſt hæc ab alterutris receſſerunt. Illi quidem definitam diem expectantes, ut ſuas minas implerent; Alexander autem orabat, ne ad perfectum verba Euſebii pervenirent. Maxime autem ei terror ingerebatur , eo quod Imperatori jam pene ſuaſerant, ut faceret quod ipſi volebant . Ante unum vero conſtitutum diem proſternens ſemetipſum ſub altari, tota nocte jacuit pronus: rogans Deum, ut impediret terminum inimicorum ejus.

Socrates. lib. 1. capit. 25. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 38. pag. 37. D.

Arius ſubſcribit decretis Nicani Concilii apud Cõſtantinum.

Hæc igitur Alexander pronus orabat. Imperator autem de Ario experiri volens , eum ad Palatium evocavit, percunctatuſque eſt , ſi Nicæni Concilii decreta ſervaret. Ille vero nihil moratus , repente ſubſcripſit decreta fidei , per ſubſcriptionem arte callida circumveniens . Et Imperator quidem miratus , ei intulit jusjurandum. Qui etiam hoc fraudulenter egit , quodammodo jusjurandum arte deludens . Quod autem audivi de hac machinatione conſcribo . Fertur enim conſcripſiſſe Arium ſectam ſuam in charta , quam ſub ala ferebat : unde vere ſe jurare credidit, dicens ſic ſe ſapere , ſicut ſcripſiſſet. Hoc enim ita factum audiens ego conſcripſi : quia vero & jusjurandum præbuit ; ex epiſtolis Imperatoris agnovi. Credens igitur Imperator , ſuſcipi eum ab Epiſcopo Conſtantinopolitanæ urbis Alexandro in communionem præcepit . Erat enim tunc ſabbatum . Et ſequenti die eos communicare expectabat alterutris: ſed præſumptiones Arii judicia Dei ſecuta ſunt . Nam dum egreſſus ex Imperiali fuiſſet aula , obſequiis honorabatur ſatellitum Euſebii, & per mediam tunc civitatem perſpicuus apparebat . Cumque veniſſet juxta locum, cui eſt vocabulum Conſtantini forum , ubi columna Porphyretica collocata eſt, terror eum ſubito ex quodam conſcientiæ ſecreto conſtrinxit, & cum formidine ſecuta eſt ventris effuſio . Percunctatuſque ſi ſeceſſus eſſet in proximo , & agnoſcens eſſe poſt Conſtantini forum , perrexit illuc . Quo facto , defectus eum quidam cum effuſione corripuit , & una cum ſtercoribus meatus quoque prolapſus eſt . Tunc ergo concidit , & ſanguinis multitudo cum ſubtilibus inteſtinis ſubſequenter effluxit ; decurrebantque pariter cum ſplene etiam interna jecoris. Et ita factum eſt, ut repente ſequeretur & mors. Seceſſus vero ubi talia geſta ſunt, in Conſtantinopolitana urbe monſtrabatur, ſicuti dixi , poſt Conſtantini forum atque macellum; in porticu conſtitutum : omneſque tranſeuntes digito notabant locum, deteſtabilem Arii recordantes interitum,

Jubetur Alexander Arium in communionem recipere.

Arii mors.

Sozomen. lib. 2. capit. 28. Edit. Chriſt.

In loco latrinæ, ubi periit Arius, quidam domum conſtruxit.

Poſt aliquod tempus quidam fautorum Arianæ veſaniæ dives ac potens ſtudium habuit , ut eumdem locum a publico compararet . Et deſtruens quod erat primitus , domum ibi conſtituit ; quatenus oblivio facti procederet , & per ſucceſſionem hujuſmodi memoria deperiret . Fama tamen per cunctam cucurrit civitatem, & orbi terrarum mortem Arii declaravit .

CAPUT XI.

Quod prius Ariani cum Orthodoxis conveniebant atque communicabant , & de lege Conſtantini , qua juſſit hæreticorum oratoria Eccleſiis applicari.

Sozomen. lib. 2. capit. 30. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 32. pag. 492. D.

Novatiani. Phryges. Valentiniani. Marcioniſtæ. Pauliániſtæ.

ARii vero dogma, licet apud multos diſputationibus extolleretur , nondum tamen in proprium diſcernebatur populum, aut in nomine conflabat auctoris: ſed omnes ſimul in Eccleſia conveniebant atque communicabant , præter Novatianos, & qui vocantur Phryges, & Valentinianos , & Marcioniſtas , & Paulianos , & qui alias hæreſes colebant . Contra quos omnes Imperator poſita lege ſancivit auferri eorum oratoria, & Eccleſiis applicari; & neque in domibus privatorum eos congregationes patiebatur , nec publice celebrare. Melius enim judicabat in Eccleſia Catholica communicandum , & in eam cunctis convenire ſuadebat . Propter quam legem arbitror hæreſis memoriam fuiſſe deſtructam ; Nam priorum Principum temporibus Chriſti cultores licet ſectarum diverſitate differrent, apud Paganos tamen Chriſtiani eſſe putabantur, & ſimiliter paſſionibus ſubjacebant, ac ſemetipſos propter communes perſecutiones examinare non poterant, & propterea facile inter ſe convenientes miſſas celebrabant. Et licet eſſent pauci, non tamen videbantur eſſe diviſi . Poſt hanc vero legem neque publice in Eccleſias poterant convenire , neque latenter; dum Epiſcopi civitatum & Clerici obſervantes talia prohiberent,

herent. Hinc ergo plurimi metuentes ad Eccleſiam ſe Catholicam contulerunt. Alii vero manſerunt in ſua ſententia: non tamen ſucceſſores hæreſis reliquerunt.

CAPUT XII.

Quomodo, & ubi Imperator Conſtantinus Imperatores tres filios reliquerit, & percepto baptiſmate ſit defunctus.

*Socrates. lib. 1. cap. 25. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 38. pag. 74. D. * Ed. vero.*

CUmque religioſiſſimus Imperator potius Chriſtianitate gauderet, & * veri Dei teſtimonio fidem Nicænam roborari cognoſceret, in his quæ fuerant de Ario geſta, lætabatur. Qui cum tres habuiſſet filios, eos Cæſares nuncupavit, & ſingulos eorum per decenos annos Imperii ſui Principes eſſe conſtituit. Id eſt, primum quidem filium ſui nominis Conſtantinum Heſperiarum partium in Decennali ſuo fecit habere principatum: ſecundum vero avi nomine Conſtantium in Vicennalibus ſuis Cæſarem in Oriente conſtituit: juniorem vero Conſtantem in ſuis Tricennalibus ordinavit. Anno vero poſt hæc tranſacto, ingreſſus ſexageſimum quintum ætatis annum, ægritudine captus, ex urbe Conſtantinopolitana, quaſi ad calidas aquas egreſſus eſt.

Nomina trium filiorum Conſtantini.

Qui cum Nicomediæ degeret, languore gravatus, nec ignorans vitæ hujus incertum, gratiam ſacri baptiſmatis eſt adeptus. Diſtulerat enim uſque ad illud tempus: in Jordane fluvio hoc promereri deſiderans. Porro autem tres filios Imperii reliquit heredes, & Athanaſium magnum reverti præcepit in Alexandriam; licet Euſebius præſens eſſet, & niteretur contraria ſuadere.

Theodoretus lib. 1. cap. 23. pag. 65. D. An. Dom. 339

Athanaſius redire jubetur Alexandriam.

Nicomediæ in ſuburbano ſacri baptiſmatis donis initiatus eſt.

Sozomen. lib. 2. cap. 32. Edit. Chriſtoph. Valeſ. cap. 34. pag. 945. D. Socrates. lib. 1. cap. 26. Edit. Chriſt.

Ita facto teſtamento, tribus filiis heredibus conſtitutis eſt defunctus. Corpus autem Imperatoris in aureo loculo collocatum, ad Conſtantinopolim eſt devectum, & in palatii celſo loco repoſitum. Quod in multis honoribus atque veneratione quaſi viveret habebatur, donec aliquis filiorum ejus aſſiſteret. Poſtea vero ab Oriente Conſtantio veniente, cum Imperialibus exequiis funus ejus ſepultum eſt in Apoſtolorum Eccleſia; quam propterea fecerat, ne Imperatores & Sacerdotes reliquiis privarentur Apoſtolorum. Vixit autem Conſtantinus Imperator annis ſexaginta & quinque, regnavit autem triginta & uno. Defunctus eſt, * Conſulatu Feliciani, & Taciani, viceſima ſecunda die menſis Maii, qui erat annus ſecundus ducenteſimæ octavæ Olympiadis.

** id eſt, Anno Dom. 336. Chron. Caſſiod. 338.*

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, QUAM TRIPARTITAM VOCANT,

EX TRIBUS GRÆCIS AUCTORIBUS Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholaſtico verſis, per Caſſiodorium Senatorem in Epitomen redactæ.

LIBER QUARTUS.

CAPUT I.

Quomodo per quemdam Presbyterum dogma Arii pullulaverit.

Sozomen. lib. 3. cap. 1. pag. 497. A. Dogma Nicæni Concilii iterũ in quæſtionẽ venit.

IGitur ſub Imperio Conſtantini per Eccleſias talia provenerunt. Quo moriente, rurſus ad querimoniam venit dogma Nicæni Concilii. Nam licet vivente Conſtantino non illud omnes ſuſceperint: tamen aperte renuere non audebant. Quo moriente, plurimi ab eo ſe indubitanter abſtinuere Concilio. Erant enim iſti, qui etiam primitus videbantur eſſe ſuſpecti: præcipue vero Arii ſectatores Euſebius, & Theogonius, cujus dogma ſe firmare credebant, ſi reverti Athanaſium prohiberent, & conſectatori ſuo Ægyptiacæ diœceſis jura contraderent. Et illi quidem hæc agebant, miniſtrante ſibi Presbytero, per quem Conſtantini temporibus Arius ab exilio fuerat revocatus. Erat enim is Presbyter Conſtantio quoque gratus, eo quod paternum ei ſervaverat teſtamentum, ita ut uſque ad Principem, Palatiique potentes haberet acceſſum. Euſebius autem in aula Regali videbatur ita perſpicuus, ut ſuos conſectatores faceret Auguſtos ac Proceres. Quamobrem de dogmate rurſus privatim & publice diſputationes crebro proferebantur, & ſimul injuriæ, inimicitiæ, & plurima quæ ex talibus ſolent ſæpius evenire.

CAPUT II.

Quomodo Athanaſius favore Conſtantini minoris Alexandriam remeaverit, & ejuſdem Conſtantini Epiſtola.

Sozomen. lib. 3. cap. 2. pag. 498. B. An. Dom. 348.

INterea Athanaſius ab Occidentali parte in Alexandriam eſt reverſus, quem etiam Conſtantinus vivens redire maluerat. Dicitur autem quia etiam teſtamento voluit hoc conſcribere: ſed quoniam ita defunctus eſt, ejus major filius Conſtantinus Heſperiarum partium Princeps, hoc egit, litteraſque hujuſmodi ad populum deſtinavit Alexandrinum.

CONSTANTINUS CÆSAR POPULO Eccleſiæ Catholicæ, Alexandriæ conſtituto.

Epiſtola Conſtantini junioris ad Alexãdrinos pro Athanaſio.

NEque veſtram ſacratiſſimam mentem arbitror ignorare, propterea Athanaſium adorandæ legis prædicatorem, ad tempus in Gallias fuiſſe directum: quoniam ferocitas crudelium inimicorum ejus, in periculo ſacri ejus capitis imminebant: ne forſan per malignorum calliditatem aliquid incongruum ſuſtineret. Ut ergo hoc evitaret, ab imminentibus ſibi neceſſitatibus eſt ablatus. Et ita me jubente habitare * præceptus eſt; ut in hac civitate, in qua degebat, bona ei neceſſaria non deeſſent. Talis enim eſt ejus venerabilis virtus, divinis freta ſolatiis, ut etiam moleſtias aſperioris fortunæ deſpiciat. Quapropter licet ad cariſſimam reverentiam veſtram Dominus noſter beatæ memoriæ Conſtantinus pius, meus pater, eumdem Epiſcopum in ſuum locum reſtituere propoſuerat: tamen, quoniam humana ſorte præventus, antequam hæc compleret vota, requievit, conſequens arbitratus ſum voluntatem divæ memoriæ Imperatoris implere. Qui dum ad vos remeaverit, qualem a me venerationem habuerit, agnoſcetis. Non enim mirabile eſt, ſi quid in eo geſſimus quod laudetur. Meam namque animam imago deſiderii veſtri, & ſchema tanti viri ad hoc movit & invitavit. Divina providentia vos cuſtodiat, fratres dilectiſſimi.

* Ed. *juſſus eſt.*

CAPUT III.

De inſidiis Arianorum adverſus Athanaſium.

HIs litteris fretus Athanaſius, Alexandriam venit, libenterque eum plebs Alexandrina ſuſcepit. Ariani vero conjuratione facta adverſus eum, frequentes ſeditiones ſubinde ſuſcitabant, per quas occaſio præbebatur Euſebio, ut derogaret ei apud Imperatorem: quoniam non decernente communi Concilio Epiſcoporum, auctoritate ſua * arripuiſſet Eccleſiam. Tantumque his derogationibus actum eſt, ut indignante Imperatore de Alexandria urbe projiceretur. Eodem tempore Euſebio moriente Epiſcopo Cæſareæ Palæſtinæ cognomento Pamphili, Agapius diſcipulus ejus ſuſcepit Epiſcopatum, qui & alios plurimos edidit libros, & de vita doctoris ſui multa conſcripſit.

Sozomen. lib. 4. cap. 2. pag. 499. A. Athanaſius redit Alexandriam. Athanaſius opera Euſebii iterum Alexãdria pellitur.

* MS. Lyr. *corripuiſſet.*

Euſebius Cæſarienſis moritur. Agapius ſuccedit.

CAPUT IV.

De morte Conſtantini minoris.

NOn multo poſt tempore & Conſtantinus Imperator, Conſtantini majoris filius, dum nititur invadere partes junioris fratris Conſtantis, circa Aquileiam congreſſione facta perimitur, * Conſulatu Acindyni, & Procli. Quamobrem Imperii Romani principatus Occidentalium quidem partium pervenit ad Conſtantem, Orientalis autem ad Conſtantium.

Socrates. lib. 2. cap. 3. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 5. pag. 83 B.

* *An. Dom.* 339.

CAPUT V.

Quomodo Athanaſius, Arianis bella ſibi denuo ſuſcitantibus, ad partes diſceſſerit Italiæ.

Theodoretus. lib. 2. cap. 3. pag. 70. D.

Presbytero cuidam Conſtantinus moriens teſtamẽtum reliquit.

IGitur tempore, quo Conſtantinus ad perenne tranſivit Imperium, teſtamento filiis temporale diſtribuens Regnum (nullus enim eorum erat præſens) Presbytero, a ſorore propria ſibimet commendato, ſuum credidit teſtamentum: præcipiens illud Conſtantio dari, qui inter alios videbatur eſſe vicinior, & prius venire poſſe credebatur. Hinc iſte Conſtantio factus notus, tradito teſtamento accepit ad eum ingrediendi fiduciam. Qui videns facilem Conſtantii voluntatem, & velut calamum ventis accedentibus agitari, præſumpſit contra Evangelica dogmata bellum aſſumere, & adverſus Eccleſias aſperrimam erigere tempeſtatem. Dicebat enim eſſe culpabiles, qui conſubſtantialitatis vocem, quæ ſcripta non inveniretur, in fidei doctrina poſuiſſent; quod inter Sacerdotes & eos diſcordiam generaret. Hinc ergo Athanaſium & ejus ſectatores accuſans, inſidias inſtruebat. Hujus cooperatores erant Euſebius, & Theogonius, & Theodorus Perinthius, qui eloquentior videbatur, & ſcripſit explanationes Evangeliorum, quem plurimi Herocleioten vocant. Iſti namque ſæpius videntes Imperatorem, reverſionem Athanaſii multorum cauſam afferebant eſſe malorum; & non ſolum Ægyptum, ſed etiam Palæſtinam, & Phœnicen, vicinaſque gentes ejus gratia dicebant eſſe turbatas. Proinde hujuſmodi verbis leviſſimam obſidentes Imperatoris intentionem, ſuaſerunt ut Athanaſium ab Eccleſia rurſus expelleret. Qui agnoſcens eorum conſilium, ad partes Heſperias abiit.

An. Dom. 341.

CAPUT VI.

Quid de Athanaſio Julius decrevit Epiſcopus.

Theodoretus. lib. 2. cap. 4. pag. 71. D.

Julius Pont. Ro. Athanaſium & ejus adverſarios Romam evocat.

VErum Euſebius, ejuſque conſortes, calumnias in Athanaſium factas Julio Romano Pontifici deſtinaverunt. Qui Eccleſiaſticam ſequens legem, etiam ipſos Romam venire præcepit, & venerabilem Athanaſium ad judicium regulariter evocavit. Ille continuo evocatione ſuſcepta venit: calumniatum vero ſarcinatores Romam quidem profecti non ſunt, ſcientes facile ſuum poſſe capi mendacium. Sed videntes oves paſtore deſolatas, lupum ſuper eas pro paſtore conſtituerunt, id eſt, Gregorium, qui ſex annis beſtiis ferocibus crudelius uſus, pœnam malitiæ ſuæ ſolvit, ab omnibus amariſſime laniatus.

Gregorius, Alexandrinis impoſitus Epiſcopus.

CAPUT VII.

Quod Conſtans Imperator partes foverit Athanaſii.

Theodoretus. lib. 2. cap. 5. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 4. pag. 72. A.

Athanaſius Conſtanti Caſ. queritur de Arianis.

ATHanaſius autem veniens ad Conſtantem, poſtquam Conſtantinus junior fuerat bello defunctus, Arianæ cohortis cum gemitu referebat inſidias, & bellum contra Apoſtolicam fidem geſtum, patriſque ejus nomen maximique Concilii ab illo celebrati memorabat, & quoniam communi lege Synodus roborata videretur. Hæc inſinuando cum lacrymis, ad paternum zelum excitavit Imperatorem. Mox namque ut hæc audivit, mandavit fratri, monens, ut paternæ pietatis inviolabilem ſervaret hereditatem; cum & ille pietate gubernando Regnum, & Romanorum eviciſſet tyrannos, & gentes poſitas in circuitu ſubjugaſſet.

Conſtans pro Athanaſio ad Conſtantium fratrem ſcribit.

CAPUT VIII.

De morte Alexandri Conſtantinopolitani Pontificis, & de ordinatione apud Orthodoxos Pauli, apud Arianos Macedonii.

Socrates. lib. 2. cap. 4. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 6. pag. 83. C.

An. Dom. 326

EA ſiquidem tempeſtate Conſtantinopolim altera, priore ſuperior, turba ex hujuſmodi cauſa proceſſit. Alexander Conſtantinopolitanæ Præſul Eccleſiæ, poſt decertationem cum Ario terminatam ex hac vita receſſit, Epiſcopatus triceſimo tertio, vitæ anno nonageſimo & octavo, nullumque in ſuum conſtituit locum: ſed mandavit, ut unum ex duobus, quos ipſe nominaret, eligerent. Et ſi quidem vellent docibilem ſimul, & vitæ optimæ teſtimonió decoratum, Paulum a ſe Presbyterum ordinatum, virum quidem ætate juvenem, ſed ſapientia ſenem, Epiſcopum ſibimet ordinarent. Si vero ex habitu ſolummodo reverentiæ eligere vellent, Macedonium facerent, tunc Diaconum exiſtentem, qui ætate ſenior videretur. Ex hac cauſa major contentio pro Epiſcopi ordinatione ſurrexit, Eccleſiamque turbavit, cum populus utique in duas diviſus eſſet partes; aliique defenderent Arianum dogma: alii vero Nicæni decreta Concilii. Igitur donec Alexander viveret, * Homouſiani Pontifices potiores erant Arianorum: quia hi quotidie convicti minuebantur. Cum vero Alexander obiiſſet, contentio rurſus ex utraque parte commota eſt. Quapropter Homouſiani Paulum ordinavere Pontificem, Ariani vero Macedonium. Et in Eccleſia quidem Irene cognomine, quæ eſt vicina juxta baſilicam Sophiam, Paulus eſt ordinatus, in quo potius Alexandri ſententia prolata videbatur.

Duæ factiones Alexandriæ, Homouſianorum, & Arianorum.

CAPUT IX.

Quod remoto Paulo Euſebius Nicomedienſis Conſtantinopoleos invaſerit Epiſcopatum, & de Antiocheno Concilio, & ordinatione Euſebii in Alexandriam, & poſt eum Gregorii, & de transformatione Nicæni Concilii.

Socrates. lib. 2. cap. 5. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 7. & 8. pag. 84. B. C.

POſt paululum vero tempus Imperator ad Conſtantinopolim veniens, indignatur ob ordinationem factam Arianorum Epiſcoporum; conſtitutoque Concilio Paulum quidem removeri fecit: Euſebium vero ex Nicomedia migrantem Conſtantinopolim, Epiſcopum eſſe decrevit. Quo facto Antiochiam profectus eſt Imperator. Euſebius itaque nullo modo ceſſare patiebatur, ſed omnia commovebat, donec ſuum propoſitum perduceret ad effectum. Egit ergo, ut in Antiochia Syriæ Synodus fieret, ſub occaſione quidem dedicationis Eccleſiæ, quam pater Auguſtorum fabricari * cœperat, & poſt ejus obitum Conſtantius decimo anno eam a tempore fundationis expleverat: pro veritate autem ad ſubverſionem atque deſtructionem Nicæni Concilii. Ad quam Synodum convenerunt ex civitatibus diverſis Epiſcopi nonaginta. Maximus tamen Hieroſolymitanus Macarii ſucceſſor non affuit: cogitans, quia ei poſſet ſubripi, ut in damnationem ſubſcriberet Athanaſii. Sed neque Julius interfuit maximæ Romæ Præſul, neque in locum ſuum ali-

** MS. Lyr. fecerat.*

Concilium Antiochiæ xc Epiſcoporum.

quem deſtinavit; cum utique regula Eccleſiaſtica jubeat non oportere præter ſententiam Romani Pontificis Concilia celebrari. Fit ergo Synodus in Antiochia ſub præſentia Conſtantii Principis, * Conſulatu Marcellini, & Probini. Erat autem quintus annus mortis Conſtantini patris Auguſtorum. Præſidebatque tunc Eccleſiæ Antiochenæ Placitus ſucceſſor Euphronii. Fautores igitur Euſebii operæpretium judicantes Athanaſio derogare, primum quidem calumniati ſunt quaſi extra regulam feciſſet, quam tunc ipſi decreverant: quoniam non ex ſententia communis Concilii Epiſcoporum receperat Sacerdotium, ſed ſibimet arrogando in Eccleſiam fuiſſet ingreſſus. Deinde quoniam ejus adventu turba generata, plurimi ſeditione ſint mortui: & quia aliqui ab Athanaſio cæſi, Judicibus dicerentur eſſe contraditi.

**id eſt, Anno Dom. 340. ſecundum Caſſiod. vel. 341. ſecundum Baron.*

Auctoritas Romani Pontificis.

Hac derogatione tunc habita conſtituerunt Epiſcopum in Alexandria, primo quidem Euſebium cognomento Emiſenum.

Socrates. lib. 2. cap. 6. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 9. pag. 85. C.

Quo ordinato, & in Alexandriam ire metuente, Gregorium fecerunt Epiſcopum. His ita geſtis, transformaverunt fidem, nihil quidem culpantes Nicæni Concilii: ſed principium præbentes, quatenus frequentibus Conciliis alia ſubinde mutantes & recitantes, terminus fidei paulatim in Arianam veſaniam repedaret.

Socrates. lib. 2. cap. 7. Edit. Chriſtoph. Valeſ. cap. 9. pag. 86. C.

CAPUT X.

Epiſtola Antiocheni Concilii de fide, & de bello Francico, & de Antiochiæ terræ motu.

Socrates. lib. 2. cap. 7. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 10. pag. 86. D.

Fides Epiſcoporum in Antiochena Synodo faventium Ario.

NOs neque ſequaces Arii fuimus; quomodo enim Epiſcopi Presbyterum ſequeremur? Neque aliam quampiam fidem abſque expoſita antiquitus ſuſcepimus. Sed etiam nos examinatores & cognitores ejus fidei facti ſumus; & judicavimus potius, quam ſecuti ſumus. Didicimus enim ab initio credere in unum Deum omnium, Deum univerſorum intelligibilium ſenſibiliumque Creatorem & Proviſorem, & in unum Filium Unigenitum ante omnia ſæcula exiſtentem, & cum ſuo Genitore manentem, per quem omnia facta ſunt viſibilia & inviſibilia; & qui in noviſſimis temporibus per bonam voluntatem Patris deſcendit, & ex ſancta Virgine carnem aſſumpſit, & omnem voluntatem Patris ſui implevit: paſſus eſt, & reſurrexit, & in cœlos aſcendit, & in dextera Patris ſedet, venturus judicare vivos & mortuos, & Rex permanet in æternum, Deus. Credimus & in Spiritum ſanctum. Si autem adjiciendum eſt, credimus & carnis reſurrectionem, & vitam perpetuam. Hæc in prima ſcribentes epiſtola civitatibus dirigebant. Sed poſt paululum aliam in Antiochia dictaverunt. Eodem tempore etiam Rempublicam contigit valde turbari. Gens namque Francorum circa Gallias conſtituta, Romanis erat infeſta. Tunc enim etiam terræ motus maximus in Oriente factus eſt, & præcipue in Antiochia, quæ anno jugiter eſt commota.

CAPUT XI.

Socrates. lib. 2. cap. 8. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 11. pag. 88. D.

Quomodo Gregorius Alexandriam venerit, & fugerit Athanaſius, & quæ mala per Gregorium geſta ſint.

Syrianus cum militari præſidio Gregorium Alexandriam perducit.

INterea Gregorium deducebat in Alexandriam Syrianus magiſter militiæ, & cum eo armati milites numero quinque millia, quibus etiam aderant Arii ſectatores ibi morantes. Sed quomodo Athanaſius Eccleſia pulſus, ne caperetur effugit, arbitror eſſe dicendum. Erat enim veſpera, & populus in vigiliis obverſabat: ſperabaturque futura Collectio. Inter hæc venit Magiſter militum, & circa Eccleſiam per cohortes ſuos milites ordinavit. Athanaſius autem videns quæ fiebant, cogitavit ne propter ſe ulla læſio populo proveniret. Et præcipiens Diacono, ut compleret orationem, rurſus pſalmum fecit imponi. Dumque conſonantia pſalmodiæ celebraretur, per unam januam Eccleſiæ egrediebantur omnes. Quo facto, milites quidem ſine commotione ſteterunt. Athanaſius autem inter medios pſallentium illæſus abſceſſit. Et hoc modo fugiens, Romam profectus eſt. Porro Gregorius Alexandrinæ tunc præſedit Eccleſiæ. Alexandrinorum vero plebs non ferens quod erat geſtum, Eccleſiam, quæ Dionyſii nuncupatur, incendit.

CAPUT XII.

Quod mortuo Euſebio Paulus in Eccleſiam rurſus introductus ſit, & ab Arianis Macedonius inſtitutus.

Socrates. lib. 2. cap. 9. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 12. & 12. p. 89. C.

Julius Pont. Rom. judex in cauſa Athanaſii.

Euſebii mors.

Paulus reducitur Conſtantinopolim.

Macedonium eligunt Ariani.

EUſebius autem legationem miſit ad Julium Romanæ urbis Epiſcopum: rogans, ut contra Athanaſium Judex eſſet. Sed quæ de Athanaſio decreverat, Julius, Euſebius non occurrit agnoſcere: quia dum paucum tempus vixiſſet poſt Concilium, vita privatus eſt. Quapropter Conſtantinopolitæ Paulum rurſus in Eccleſiam introduxerunt. Idem & Ariani in Eccleſiam, quæ nunc dicitur Pauli, ordinavere Macedonium. Et hoc gerebant fautores Euſebii, ſucceſſoreſque præſumptionis, id eſt, Theogonius Nicænus, Maris Chalcedonenſis, Theodorus Heracleæ, & reliqui. Sed Urſacius & Valens hæretici, poſtea libellum pœnitentiæ Julio offerentes Epiſcopo, & conſentientes conſubſtantialitatis verbo, communicare meruerunt.

CAPUT XIII.

Quomodo Hermogenes Magiſter militum volens Paulum ab Eccleſia pellere, a populo ſit peremptus, & quæ vindicta proceſſerit.

Socrates. lib. 2. cap. 10. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 12. & 13. p. 90. A.

INterea propter Macedonium ingens præliorum flamma ſurgebat, & inteſtinum bellum Chriſtianorum in civitate multi ſanguinis effuſione pullulabat. Quod cum audiſſet Conſtantius Antiochiæ poſitus Imperator, Hermogeni Magiſtro militum Thraciarum injunxit, ut Paulum Eccleſia pelleret. Qui Conſtantinopolim veniens, maximas turbas* egit: cogens, ut pelleretur Epiſcopus. Facta autem ſeditione, populus erat præparatus ad ultionem. Cumque Hermogenes inſiſteret, ut militari manu expelleret Paulum: accenſus populus (ut fieri ſolet in talibus) irrationabiliter ei reſiſtebat, ejuſque domum incendentes, ipſumque trahentes interemerunt. Hæc geſta ſunt * Conſulatu Conſtantii tertio, & ſecundo Conſtantis. Quo tempore Conſtans quidem Francos Romanorum ſubjecit imperio. Conſtantius autem de interitu Hermogenis agens, ab Antiochia veredis Conſtantinopolim venit, & Paulum quidem expulit civitate, urbi vero damna concuſſit: auferens ei frumenti a ſuo patre collati ultra quadraginta millia modiorum, quæ quotidie frangebantur. Nam pene octoginta millia per dies ſingulos, urbe Alexandria mitten-

** Ed. commovit.*

**id eſt, Anno Dom. 341.*

** Ed. urbem damno mulctavit.*

Conſtantius Imp. privat Conſtantinopolitanos frumentariis ſtipendiis ex dimidia parte.

Conſtantius infenſus Macedonio.

te primo miniſtrabantur. Hoc itaque facto Macedonium diſtulit ſtatuere urbis Epiſcopum; iraſcebatur enim & adverſus eum, non ſolum quia præter ipſius voluntatem fuerat ordinatus: ſed quia propter ſeditiones inter eum Paulumque factas, plurimi perierant, ſimul & Magiſter militum fuerat interemptus. Dimittens ergo eum Miſſas facere in Eccleſia ſolum, in qua fuerat ordinatus, denuo eſt profectus in Antiochiam.

CAPUT XIV.

Quomodo Gregorius ab Alexandria ſit remotus, & Georgius Arianus ibi fuerit evocatus.

Socrates. lib. 2. cap. 10. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 14. pag. 91. A.

ARiani præterea Gregorium removentes ab Alexandria tamquam odibilem, & quia propter eum factum fuiſſet incendium, necnon & quia minus eorum fovebat errorem, evocaverunt Georgium Cappadocem Arianæ veſaniæ.

CAPUT XV.

Athanaſio, Paulo, & aliis Orthodoxis Epiſcopis Romæ conſtitutis, quid Orientalibus Julius Romanus ſcripſerit.

Sozomen. lib. 3. cap. 7. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 8. pag. 507. B.

IGitur Athanaſius relinquens Alexandriam, Romam profectus eſt. Contigit autem eodem tempore etiam Paulum Conſtantinopolitanum Pontificem illuc una concurrere, & Marcellum Ancyræ, Aſclepamque Gazæ. Qui dum Arianis eſſet adverſus, inſcriptionem paſſus ab his, quaſi ſubvertiſſet altare, damnatus eſt. Pro quo Gazæorum Eccleſia Quintiano committitur. Lucianus autem Hadrianopolites Epiſcopus, ob aliam accuſationem Eccleſia ſua privatus, degebat in urbe Roma. Cognoſcens ergo Romanus Epiſcopus crimina ſingulorum, & omnes Nicæno Concilio concordare comperiens, eos in communionem ſuſcepit, tanquam omnium curam gerens, propter ſedis propriæ dignitatem, ſingulisque reddidit ſuas Eccleſias, & Orientalibus ſcripſit Epiſcopis: culpans quia, non recte tractaſſent viros inculpabiles, de ſuis Eccleſiis eos expellentes; & quod conſtituta Nicæni Concilii minime conſervarent. Quorum paucos ad certam diem ſibimet adeſſe præcepit; ut coram eis oſtenderet juſtum ſe ſuper eis protuliſſe decretum. Et de cætero non ſe paſſurum, interminatus eſt, niſi ab hujuſmodi turbis & novitate ceſſarent. Et ille quidem hæc ſcripſit. Athanaſius autem, & Paulus epiſtolas Julii Orientalibus Epiſcopis direxerunt, & ſinguli eorum ſuas ſedes adepti ſunt.

Epiſcopi abdicati, injuriaque affecti Romã adeunt Romanæ ſedis dignitas.

CAPUT XVI.

Quid Orientales Julio reſcripſerint.

Sozomen. lib. 3. cap. 6. Edit. Chriſt. Valeſ. c. 8. pag. 507. An. Dom. 346
** MS. Santheod. unicã.*

VErum Pontifices Orientis graviter hoc ferentes, & in Antiochia congregati Julio reſcripſerunt epiſtolam, ornato quidem ſtilo compoſitam, ironia vero maxime plenam, non ſine interminationis qualitate confectam. Fatebuntur enim circa omnes Romanorum Eccleſiam eſſe * munificam, veluti quæ Apoſtolicam haberet curam, & antiquitus mater pietatis exiſteret; licet ab Oriente ad eam prædicatores dogmatis adveniſſent. Se vero non propterea ſecundo loco habendos exiſtimabant, eo quod non magnitudine, aut multitudine abundarent Eccleſiarum, cum vitæ qualitate non cederent; crimenque Julio importabant, eo quod Athanaſii ſectatoribus communicaſſe videretur, & tamquam eorum contumelias irrogaſſet, eorumque ſententiam deſtruxiſſet; & veluti injuſtum ejus factum, Eccleſiaſticiſque ſanctionibus diſſonans arguebant. His ita conſcriptis addiderunt, quia ſi ſuſciperet Julius damnationem ab eis factam, & ordinatos Epiſcopos in damnatorum loco firmaret, pacem cum eo, & communionem haberent. Si vero placitis ipſorum reſiſteret, contraria celebrarent; quippe cum Orientales Epiſcopi non reſtitiſſent, dum Novatus a Romana pelleretur Eccleſia. De his autem, quæ præter commune placitum de Concilio Nicæno geſſerat, nihil ei reſcribere maluerunt.

Orientales putant Athanaſium ab ipſis damnatum, non debuiſſe recipi a Rom. Pont. & quare.

CAPUT XVII.

Quid Athanaſio Alexandriam remeante provenerit.

Socrates. lib. 2. c. 11. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 15. pag 19. D.

HÆc itaque Orientales Epiſcopi Julio Romano Pontifici reſcripſerunt. Cum vero Athanaſius Alexandriam fuiſſet ingreſſus, compreſſio populi partis Georgii, qui illic fuerat ordinatus Epiſcopus, vehemens facta eſt. Et ex hoc dicebant turbas & neces hominum proveniſſe, & hujuſmodi crimina in Athanaſium velut auctorem ſceleris referebant; cum hæc in certaminibus frequenter eveniant. Ob quam cauſam Sabinus Macedonianæ Præſul hæreſeos, Athanaſium frequenter accuſat. Qui ſi cogitaret quanta mala contra Athanaſium, & Homouſianos Ariani geſſerunt: aut quanta Concilia propter eum celebrata ſunt: aut quanta contra omnes Eccleſias Macedonius Hæreſiarches geſſit, erubeſcens forte tacuiſſet.

Ariani quidam apud Alexandriam in turba populi ſuffocati.

Sabinus Athanaſium accuſat.

Macedonius hæreſiarches.

CAPUT XVIII.

Quomodo Paulus denuo Conſtantinopoli ſit expulſus, & quæ neces introducto in Eccleſiam Macedonio ſint factæ.

Socrates. lib. 2. cap. 12. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 16. pag. 92. D.

COnſtantius igitur Imperator in Antiochia degens, cum audiſset rurſus Paulum Conſtantinopolitanam recepiſse ſedem, iratus ſacra ſua miſit ad Philippum, qui tunc habebat maximam inter alios Judices poteſtatem, & poſt Principem ſecundus appellabatur; ut Paulum Eccleſia pelleret, & Macedonium introduceret. Præfectus autem Philippus ſeditionem populi metuens, arte eſt uſus adverſus Paulum; & juſſionem quidem Principis celavit. Simulans autem publicum ſe habiturum eſſe tractatum, proceſſit ad thermas vocabulo Zeuxippas: ibique cum honore quaſi neceſſario vocavit Paulum. Cumque veniſſet, repente Præfectus ſacra monſtravit Imperatoris; & Epiſcopus quidem illic injuſtam ſententiam patienter tulit. Porro Præfectus metuens multitudinis impetum, quæ ibi convenerat, propter timoris famam, unam feneſtram thermarum juſſit aperiri, per quam ad palatium ductus Paulus, & miſſus in navem ad talia paratam, velociter ductus eſt in exilium. Juſſitque Præfectus, ut Theſſalonicæ ſervaretur, ex qua Paulus fuerat oriundus; quatenus illic licenter viveret, & in aliis Illyrici civitatibus, non tamen ut ad partes Orientis accederet. Hoc itaque modo Paulus inopinabiliter de Eccleſia pulſus eſt. Philippus autem a thermis ad Eccleſiam properabat, cum quo Macedonius reſidens in vehiculo cum Præfecto ſimul, & militibus armis indutis. Hoc facto terror populum apprehendit, & ad Eccleſiam

Philippus Præfectus patronus Arianorum.

Paulus Theſſalonicam in exilium ducitur.

concurrerunt univerſi Homouſiani ſimul, & Ariani. Cumque Præfectus cum Macedonio ad Eccleſiam perveniſſet, & populum & milites irrationabilis timor invaſit. Cumque eſſet nimia multitudo, nec poſſet introire Præfectus, milites cœperunt populum violenter impellere; & cum propter anguſtiam loci recedere non valerent: putantes eos milites ſibi velle reſiſtere, evaginatis gladiis in eorum necibus graſſabantur. Tunc ergo, ſicuti fertur, perempti ſunt circa tria millia centum & quinquaginta. Alii a militibus interfecti, alii vero compreſſione ſunt mortui. His actis Macedonius tanquam nihil mali gerens, ſed veluti mundus & innocens a Præfecto magis, quam ab Eccleſiaſticis regulis traditum ſibi percepit Epiſcopatum. Tantiſque necibus ipſe, & Ariani Eccleſiæ jura tenuerunt. Hoc tempore Imperator majorem Eccleſiam fabricabat, quæ nunc Sophia vocitatur, & eſt copulata Eccleſiæ, quæ dicitur Irene, quam pater Imperatoris, cum eſſet prius modica, ad pulchritudinem magnitudinemque perduxerat; quæ modo velut ſub uno circuitu contineri noſcuntur.

Macedonius per Præfectũ & armatos milites in Eccleſiam deducitur.

Supra III. M. interficiuntur.

Sophia, opus Conſtantii.

CAPUT XIX.

Denuo de calumniis contra Athanaſium.

INterea contra Athanaſium alia machinatio fabricata eſt. Eccleſiæ namque Alexandrinorum, Auguſtorum pater eroganda pauperibus frumenta donaverat; quæ dixerunt Athanaſium vendere, & ſuis utilitatibus applicare. Quod Imperator credens, eum juſſit occidi. Hoc ſentiens Athanaſius, latenter effugit. Tunc igitur Julius Romanæ urbis Epiſcopus cognoſcens Arianorum inſidias adverſus Athanaſium machinatas, poſtquam Euſebii litteras ſuſceperat, evocavit Athanaſium, cum audiſſet locum, ubi erat abſconſus. Inter hæc ſuſcepit etiam litteras Ægyptiorum Epiſcoporum, aſſerentium falſa eſſe, quæ contra Athanaſium dicebantur. Quo facto Julius reſcripſit eis, qui fuerant in Antiochia congregati: culpans eos primum de injuriis litterarum: deinde cur eum ad Synodum ſuam non vocaſſent, canonibus quippe jubentibus extra Romanum nihil decerni Pontificem: inſuper quia latenter corrumperent fidem: & quia Tyri geſta per ſubreptionem fuerint & arte compoſita: & quia * contra jus ex una parte confecerint monimenta geſtorum, referens & falſitatem de Arſenio concinnatam. Epiſtolas ipſas ponere, propter faſtidium longæ lectionis omiſi. Poſt paucum itaque tempus, Paulus a Theſſalonica ſimulans ſe habere iter ad Corinthum, in Italiam venit, una cum Athanaſio actus ſuos Imperatori Conſtanti indicavit.

Socrates. lib. 2. capit. 13. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 17. pag. 94. B.

Calumnia in Athanaſium de venditis frumentis.

Julius Athanaſium ad ſe vocat.

Julius reſpondet Epiſcopis Antiocheni Concilii.

* MS. Santheod. *contraria.*

CAPUT XX.

De Legatis Orientalium Epiſcoporum ad Conſtantem directis pro his, quæ geſta erant.

IMperator autem fratri ſuo Conſtantio ſcripſit, ut aliquos Orientalium Epiſcoporum ſatisfacturos de quorumdam damnatione dirigeret. Quapropter eliguntur tres, Narciſſus * Irenopolites Cilix Epiſcopus, Theodorus Heracliæ Thraciæ, & Marcus Arethuſæ Siryacæ. Qui venientes in Italiam, facta propria vindicabant: nitentes Imperatori perſuadere Orientalis Concilii juſtam eſſe ſententiam. Cumque fidei ſuæ confeſſionem exigerentur, fidem quidem Antiochiæ expoſitam celaverunt. Aliam vero conſcribentes confeſſionem obtulerunt, multo tamen a Nicæno Concilio diſſonantem. Videns autem Conſtans injuſte gravatos homines, nec crimina fuiſſe vera, pro quibus dicebantur a communione ſuſpenſi, ſed geſtum propter diſſonantiam fidei; cum ſatisfacere nequiviſſent pro quo venerant, remiſit eos ad propria. Poſt tres autem annos rurſus Orientales Epiſcopi Occidentalibus aliam Epiſtolam direxerunt, quam multorum verſuum nominavere conſcriptionem, eo quod ultra priores prolixo eloquio confecta videretur. In qua de ſubſtantia quidem Dei nullam fecere memoriam. Eos autem, qui dicunt ex non exiſtentibus Dei Filium, aut ex alia eſſentia, & non ex Deo, & quia fuerit aliquando tempus, aut ſæculum, quando non erat, abdicarunt. Porro Eudoxium Germaniciæ Epiſcopum, Martyrium, atque Macedonium portitores Epiſtolarum, Occidentales noluerunt ſuſcipere Sacerdotes: dicentes dogmata Nicæna ſufficere, & nihil ulterius oportere tractari. Cumque Conſtans a fratre petens, ut Athanaſius ſuam reciperet ſedem, reſiſtentibus hæreticis nihil impetrare valuiſſet; tunc Athanaſius, & Paulus adeuntes popoſcerunt fieri Synodum, eo quod pro defenſione rectorum dogmatum expulſi probarentur.

Sozomen. lib. 3. cap. 9. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 10. pag. 510. C.

Narciſſus, Theodorus, Marcus, in Italiam mittuntur.

* MS. & Ed. v. *Hermipolita.*

Orientales ſolam adhuc cõſubſtantialitatem negant.

Eudoxius, Martyrius, Macedonius, nuntii Orientalium Epiſcoporum.

CAPUT XXI.

Quod Conſtans fratrem pro fide monerit, & quod Conſtantius Sardicæ Concilium convocari præceperit.

QUod audiens Conſtans, ſcripſit fratri: monens ut paternæ pietatis inviolatam ſervaret hereditatem; cum & ille Imperium gubernando, & Romanorum tyrannos viciſſet, & in circuitu gentes barbaras ſubjugaſſet. His litteris motus Conſtantius, præcepit Sardicæ, quæ eſt civitas Illyrici, & Orientales & Occidentales convenire Pontifices. Multæ ſiquidem etiam aliæ paſſiones medicinam Synodicam requirebant. Nam & Paulum Conſtantinopolitanæ urbis Epiſcopum, pro rectis dogmatibus, Ariani ad periculum mortis uſque perduxerant, tamquam ſeditionis auctorem, & alia quædam adjecerant, quæ calumniatoribus ſunt amica. Quem tamen tunc populus Sardicæ propter inimicorum inſidias abduci non eſt paſſus. Paulo poſt autem defuncto Conſtante, flectentes Ariani leviſſimam Principis voluntatem, & a Regia civitate pellentes Paulum, eum ad civitatulam Cucuſenam, quæ tunc erat Cappadociæ, nunc vero ſecundæ Armeniæ, * migraverunt. Sed non ſufficit in hoc cuncta turbantibus vita Pauli mirabilis, licet in ſolitudine conſtituti. Mittentes enim miniſtros necis, eum morti violentiſſimæ tradiderunt. Et hoc beatus Athanaſius refert in * ſatisfactione propriæ fugæ, ita dicens:

Theodoretus. lib. 2. cap. 5. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 4. pag. 72. B.

Athanaſius & Paulus petunt fieri Cõcilium.

Paulus Cucuſum translatus, paulo poſt occiditur.

* Ed. *tranſtulerunt.*

* Ed. Niv. & Frob. *Apologia.*

CAPUT XXII.

Athanaſii relatio de nece Pauli Conſtantinopolitani Epiſcopi.

EPiſcopum namque Conſtantinopoleos Paulum perſequentes atque comperientes, palam ſuffocandum eſſe cenſuerunt in Cucuſo Cappadociæ, habentes auctorem Philippum Præfectum. Erat enim eorum hæreſeos tunc patronus, & conſiliorum miniſter iniquorum. Hujuſmodi enim crudelitates blaſphemia Arii germinavit. Contra Unigenitum namque veſaniunt miniſtri

Theodoretus. lib. 2. cap. 5. pag. 73.

præſumptionum ejus. Hoc itaque modo Paulo defuncto, magiſque ad cæleſtia regna perducto, Macedonium ſtatuerunt Epiſcopum, quaſi conſecratorem ſuum: quoniam* proxime ſancto Spiritui blaſphemabat. Sed paulo poſt expulerunt & eum, dum creaturam non confiteretur eum, quem Filium ſcripturæ dicunt. Quapropter * reſpondendo illis, hæreſis propriæ auctor apparuit: conſubſtantialem quidem nec iſte Patri Filium eſſe dicens; ſimilem tamen per omnia genitori docens, creatum vero Spiritum aperte denominans. Hæc itaque non multo poſt, ſicuti diximus, acta ſunt.

* MS. Lyr. *maxime.*

Macedonius aliquandiu Conſtantinopolitanus Epiſcopus poſt breve tempus pellitur.

* Ed. *damnatus ab illis.*

CAPUT XXIII.

De Conventu Epiſcoporum in Concilio Sardicenſi.

Socrates. lib. 2. capit. 16. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 20. pag. 101. D. An. Dom. 347

Undecimus itaque annus erat ab obitu patris duorum Auguſtorum, coss. autem tunc fuere Ruffinus & Euſebius, quando celebratum eſt Sardicenſe Concilium. Ex Heſperiis ergo partibus convenerunt Epiſcopi quaſi trecenti, ſicuti Athanaſius ait. Ex Orientalibus ſex & ſeptuaginta tantummodo, ſicuti Sabinus dicit. Inter quos annumerabatur & Iſchyras, tamquam Mareotis Epiſcopus, quem damnatores Athanaſii * in Epiſcopio hujus provinciæ produxerunt. Excuſaverunt ſe etenim alii per infirmitatem corporis: alii anguſtas inducias accuſantes, & ob hoc Julium Romanum culpantes Epiſcopum: dum utique ante annum & ſex menſes Synodus fuerit prædicata, & Athanaſius Romæ degeret, expectans judicium Synodale. Cum ergo Sardicæ Orientales conveniſſent, ad aſpectum Occidentalium venire nolebant: dicentes non aliter ſe ad verba venturos, niſi e ſuo collegio Athanaſiacos, & Paulianos expellerent. Dumque Protogenes Sardicenſis Epiſcopus, & Oſius Cordubæ Hiſpaniæ non paterentur a Concilio removeri Pauli defenſores & Athanaſii, illi repente diſceſſerunt. Et venientes ad Philippopolim Thraciæ, ſeorſum fecere Concilium, & aperte jam conſubſtantialitatem anathematizaverunt; & ſectam inæqualis ſubſtantiæ epiſtolis conſcribentes, ubique miſerunt. Qui autem in Sardica convenerant, primum quidem horum damnavere veſaniam, deinde accuſatores Athanaſii dignitate privaverunt; & terminum fidei Nicænæ corroborantes, & tractatum de divinæ ſubſtantiæ inæqualitate reſpuentes, conſubſtantialitatem apertius tradiderunt, etiam ipſi ubique ſcripta propria dirigentes. Ex utraque ergo parte arbitrati ſunt recte ſe facere; Orientales quidem, eo quod a ſe damnatos illi ſuſciperent: Occidentales autem, quoniam ante cognitionem damnatores effugerant; & quoniam hi quidem Nicænam ſervabant fidem: illi vero eam adulterare præſumpſerant. Reddiderunt ergo locum Paulo, & Athanaſio, necnon & Marcello Ancyræ Galatiæ, qui dudum, ſicuti jam dictum eſt fuerat condemnatus.

* Ed. *in Epiſcopum.*

Philippopolim ſecedunt Orientales.

CAPUT XXIV.

Litteræ Sardicenſis Concilii ad univerſos Epiſcopos.

Theodoretus. lib. 2. cap. 8. Edit. Chriſt. An. Dom. 350.

Quæ vero Sardicæ geſta ſint, Concilii litteræ clarius edocebunt, quas propter modum explanationis huic ſcripturæ interponere non omiſi.

SANCTA SYNODUS DEI GRATIA Sardicæ congregata ex urbe Roma, Hiſpaniis, Galliis, Italia, Campania, Calabria, Africa, Sardinia, Pannonia, Myſia, Dacia, Dardania, altera Dacia, Macedonia, Theſſalia, Achaia, Epiris, Thracia, Rhodope, Aſia, Caria, Bithynia, Helleſponto, Phrygia, Piſidia, Cappadocia, Ponto, Cilicia, altera Phrygia, Pamphylia, Lydia, inſulis Cycladibus, Ægypto, Thebaide, Libya, Galatia, Palæſtina, & Arabia, univerſis Epiſcopis & Comminiſtris ſanctæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ dilectiſſimis fratribus in Domino Salutem.

Multa quidem ac ſæpius miniſtri Arianæ veſaniæ præſumpſerunt adverſus Dei ſervos, & rectam fidem cuſtodientes. Adulteram namque doctrinam proponentes, orthodoxos expellere ſunt conati: & intantum inſurrexerunt adverſus fidem, ut neque auditus Deo amabilium lateret Imperatorum. Igitur gratia Dei cooperante, etiam ipſi piiſſimi Principes ex diverſis nos provinciis, & civitatibus colligentes, ſanctum hoc Concilium in Sardicenſium celebrari urbe præceperunt; quatenus ablata omni diſcordia, & omni perfidia procul expulſa, ſola Chriſti pietas apud omnes inviolata ſervetur. Venerunt enim Orientales Epiſcopi a piiſſimis Imperatoribus invitati, præcipue propter famam, quæ de cariſſimis noſtris fratribus & comminiſtris fuerat divulgata, id eſt, Athanaſio Alexandrino, & Marcello Ancyræ Galatiæ, & Aſclepa Gazæo, forſan etiam ad vos ipſos detractiones hujuſmodi pervenerunt: * quoniam etiam noſtras aures ventilare conati ſunt, ut ea, quæ contra innocentes refecerunt, vera eſſe credantur, & iniqua hæc hæreſeos celetur opinio. Sed hæc diutius facere permiſſum non eſt. Etenim Præſul Eccleſiarum Dominus eſt, qui pro his, & pro univerſis mortem ſuſtinuit, & propter eas aſcenſum ad cælos nobis omnibus condonavit. Dudum itaque Euſebius, & Maris, & Theodorus, atque Theogonius, Urſacius, & Valens, & Minophantus, & Stephanus ſcripſerunt Julio Comminiſtro noſtro Eccleſiæ Romanæ Pontifici contra prædictos conſacerdotes noſtros, id eſt, Athanaſium Epiſcopum Alexandriæ, & Marcellum Epiſcopum Ancyræ Galatiæ, & Aſclepam Gazæ. Scripſerunt quoque ex aliis partibus Epiſcopi, teſtimonium perhibentes puritati Athanaſii conſacerdotis noſtri; & ea, quæ ab Euſebio & conſectatoribus ejus geſta ſunt, nihil aliud quam mendaciis & calumniis plena eſſe firmantes. Cum utique evocati a cariſſimo & conſacerdote Julio, & non occurrentes (ſicut ex ſcriptis ejuſdem Epiſcopi Julii comprobatur) aperte videantur calumniatores exiſtere. Nam ſi de geſtis contra eos habitis præſumpſiſſent, non retardarentur occurrere. Verumtamen etiam ex his, quæ fecerunt in hoc ſancto magnoque Concilio, eorum machinatio evidenter apparet. Venientes enim in Sardicenſium civitatem, atque videntes fratres noſtros Athanaſium, Marcellum, Aſclepam, & cæteros, ad judicium accedere timuerunt. Et non ſemel, non ſecundo, ſed etiam frequenter citati, vocationibus obedire noluerunt; congregatis videlicet in Concilio Oſio longævo (qui propter ætatem, atque confeſſionem, tantumque laborem, omni honore dignus apparuit) & reliquis, ſuſtinentibus & invitantibus eos ingredi judicium; ut quæque contra abſentes Conſacerdotes diffamaverant atque conſcripſerant, præſentes

* Ed. *quomodo.*

Ariani Concilium Sardicenſe fugiunt.

oſtenderent. Sed (ſicuti prædiximus) evocati non venerunt, ut etiam in hoc calumniam propriam oſtenderent; & quodammodo reſpuendo juſtum judicium, inſidias ſuas & molimina proclamarent. Nam qui de ſuis dictis confidunt, etiam ad faciem probare non fugiunt. Quia vero non occurrerunt, nullum veſtrum de eis ignorare confidimus. Et ſi forſan rurſus illic quicquam machinari voluerint; ſciant omnes, quoniam nihil habentes, quo poſſint Conſacerdotes noſtros arguere, abſentibus detrahunt, præſentes effugiunt. Fugerunt enim, cariſſimi fratres, non ſolum propter calumniam adverſus iſtos inſtructam, verum quia ſuos pro diverſis criminibus

Arianorum ſcelera.

accuſatores occurriſſe viderunt. Proferebantur enim vincula, & catenæ. Venerant homines ab exilio & conſacerdotes, nec non cognati pariter, & amici eorum, qui propter iſtos mortui dignoſcuntur. Et quod eſt admirandum, aderant Epiſcopi, quorum unus quidem catenas geſtabat, & vincula, quibus vinctus fuerat propter eos. Alii vero eorum inſidiis mortem ſibi teſtabantur inflictam: quoniam ad tantam ſuperbiam ſunt perducti, ut etiam Epiſcopum occidere conarentur; quem niſi fuga liberaſſet, obierat. Venit etiam Conſacerdos noſter beatus Theodulus, fugiens eorum molimina, quibus fuerat juſſus occidi. Alii vero gladiorum vulnera demonſtrabant: alii famem ſe ab eis paſſos ingemiſcebant; & hæc non quilibet homines teſtabantur, ſed omnes Eccleſiæ, pro quibus hi, qui occurrerunt, & qui legatione fungebantur, inſinuabant violentiarum peſtes, armatos milites, populos cum fuſtibus, judicum terrores, falſarum litterarum objectiones. Lectæ ſunt namque litteræ Theogonii contra Conſacerdotes noſtros, Athanaſium, Marcellum, & Aſclepam, ut etiam Imperatores moviſſe viderentur. Quas litteras Diacones Theogonii vulgaverunt; ſuper hæc autem Virginum nuditates, Eccleſiarum incendia, carceres contra Sacerdotes

** Ed. prælia nonniſi pro.*

noſtros adhibitos. Quæ omnia *non pro alia re, niſi pro deteſtabili Arianorum hæreſi commiſiſſe noſcuntur. Quiſquis enim eorum reſpuiſſet ordinationem atque communionem, his neceſſario ſubdebatur injuriis. Conſpicientes igitur facinorum ſuorum anguſtias, confuſi receſſerunt. Et ulterius hæc non valentes abſcondere, in Sardicenſium venerunt urbem; ut per adventum ſuum quaſi talia ſe nequaquam perpetraſſe monſtrarent. Videntes autem quibus calumnias irrogaverant, & oppreſſos a ſe ſimul accuſatores, & increpationes præ oculis ſuis habentes, evocati ad judicium ingredi nequiverunt. Athanaſio quippe, Marcello, & Aſclepa, noſtris Conſacerdotibus fiducialiter agentibus, & nimis ingemiſcentibus, & imminentibus atque provocantibus eos, & promittentibus, non ſolum ſe calumnias evidenter oſtendere, ſed etiam quæ in eorum Eccleſiis deliquiſſent: illi vero tanto conſcientiæ terrore conſtricti ſunt, ut fugerent, & per fugam ſuas calumnias aperirent, delictaque ſua judicii declinatione faterentur. Et licet non ſolum ex prioribus, ſed etiam ex iſtis malitia eorum atque calumniæ patefiant: tamen, ut neque per fugam occaſionem alterius iniquitatis accipiant, curavimus contra veritatem facta eorum molimina examinare. Et hoc propoſito, ex his, quæ geſta ſunt

Arianorum calumnia unde comperta.

eos calumniatores invenimus, & nihil aliud niſi adverſus Conſacerdotes noſtros inſidias inſtitutas. Nam Arſenium, quem dicebant ab Athanaſio peremptum, hic vivit, & inter viventes commorari dignoſcitur; ex quo etiam alia probantur eſſe conficta. Quia vero etiam calicem divulgaverunt fractum a Macario Athanaſii Presbytero, teſtati ſunt qui de Alexandria & Mareote venerant, nihil tale fuiſſe geſtum. Sed etiam Epiſcopi Ægypti Julio Conſacerdoti noſtro ſcribentes, valde firmabant, quia neque ſuſpicio fuiſſet hujuſmodi. Proinde dixerunt monumenta adverſus eos fuiſſe confecta, quæ tamen probatum eſt ex una parte celebrata: in quibus geſtis Pagani examinabantur, & Catechumeni; ex quibus unus Catehumenus inquiſitus, ait intus ſe fuiſſe, quando Macarius venerat ad eumdem locum. Alter autem interrogatus, dixit illum famoſiſſimum Iſchyram tunc ægrotaſſe, & in cella *jacuiſſe; ut ex hoc appareat nihil geſtum ex omnibus ſacramentis, eo quod & catechumeni intus fuiſſent, & Iſchyras non adeſſet, ſed jaceret ægrotus.

** MSS. Santheod. & Ed. V. Squiras.*

Is namque maligniſſimus Iſchyras mentitus, eo quod Athanaſius quoſdam ſacros incendiſſet libros, illo tempore ægrotaſſe declaratus eſt, quando Macarius ibi fuit. Unde etiam ex hoc calumniator apparuit. Denique pro hujuſmodi calumniæ mercede dederunt Iſchyræ nomen Epiſcopi, qui neque Presbyter fuerat aliquando. Duo namque Presbyteri, qui cum Meletio aliquando degebant, & poſtea a beato Alexandro Epiſcopo civitatis Alexandrinæ ſuſcepti ſunt, & cum Athanaſio conſtituti, teſtati ſunt nunquam illum Presbyterum fuiſſe Meletii, neque habuiſſe Meletium in Mareote Eccleſiam, vel miniſtrum; & qui penitus neque Presbyter fuerat, nunc eum velut Epiſcopum produxerunt, ut eo nomine in ſuis calumniis terrere viderentur auditores. Lectæ ſunt enim & litteræ Conſacerdotis noſtri Marcelli, & inventa eſt Euſebii, ſimiliumque nequitia. Nam ea, quæ veluti querimoniam faciens, Marcellus dixit, hæc tanquam ipſe confirmaret accuſaverunt. Hæc ergo ſunt lecta, & reliqua, & præcedentes pariter quæſtiones; rectaque hujus viri fides inventa eſt. Non enim

Deus Verbum principii & finis expers.

a ſancta Maria, ſicut iſti firmabant, dedit Deo Verbo principium, neque finem habere aſſeruit ejus Imperium: ſed Regnum ejus & ſine principio, & ſine termino eſſe conſcripſit. Aſclepas autem comminiſter obtulit monimenta Antiochiæ confecta ſub accuſatorum præſentia, & Cæſarienſis Euſebii, & ex ſententia judicantium Epiſcoporum ſe oſtendit innoxium. Recte ſiquidem, o cariſſimi fratres, evocati frequenter, obedire noluerunt, recte quoque fugerunt. Conſcientia namque ſua perterriti per fugas, ſuas calumnias indicarunt; & quæ præſentes accuſatores ſuper eis dixerant, etiam probaverunt. Ad hæc autem etiam eos, qui dudum accuſati propter Arianam hæreſim fuerant, & projecti non ſolum ſuſceperunt: ſed etiam in majori ordine poſuerunt, Diacones ad Presbyteratum promoventes, Presbyteros ad Epiſcopatum, non ob aliud, niſi ut impietatem ſeminare & dilatare potuiſſent, & fidei corrumpere pietatem; ſunt autem horum principes, Euſebius, Theodorus Heracleæ, Narciſſus Neroniadis Ciliciæ, Stephanus Antiochiæ, Georgius Laodiceæ, Acacius Cæſareæ Palæſtinæ, Minophantus Epheſius, Urſatius * Sigiduni Miſiæ, Valens Mirſi Pannoniæ.

** Ed. Frob. Mygdoni.*

Iſti namque convenientes cum Orientalibus non ſinebant eos nec in ſanctum Concilium ingredi, nec omnino accedere ad Eccleſiam Dei. Et venientes in Sardicam conciliabula apud ſemetipſos per loca ſingula faciebant, & acta quædam cum terroribus concinnabant; quatenus nihil penitus ad judicium perveniret, neque ſanctum poſſemus celebrare Concilium.

Ariani Epiſcopi a Concilio adeundo retrahere conantur.

Hæc omnia cognoſcere potuimus a Conſacerdotibus noſtris Macario Palæſtino, & Aſterio Arabiæ,

Arabiæ, qui cum eis venerant, & ab eorum perfidia receſſerant. Hi namque ad ſanctum Concilium venientes, violentiam quam paſſi ſunt narraverunt, nihil dicentes apud eos agi rectum: inſuper adjicientes, quia dum eſſent rectæ fidei; prohibiti fuiſſent ab eis ad hæc loca venire, & propter interminationem vix ab eis * intercedere potuiſſent. Ob hanc cauſam Sardicam venientes, in una domo cuncti manſerunt, neque brevi tempore a ſe recedere patientes. Quia vero nos tacere non decuit, nec ſine vindicta relinquere calumnias, vincula, neces, vulnera, concinnationes falſarum epiſtolarum, verbera, nuditates virginum, exilia, deſtructiones Eccleſiarum, incendia, migrationes a minoribus civitatibus ad majores Eccleſias, & præ omnibus adverſus rectam fidem nunc Arianam verſaniam per eos crudeliter inſurgentem. Propterea cariſſimos quidem fratres noſtros & comminiſtros Athanaſium Alexandrinæ civitatis Epiſcopum, & Marcellum Ancyræ, Galatiæ, & Aſclepam Gazæ comminiſtrantes Chriſto, innoxios & puros eſſe decrevimus: ſcribentes ad uninſcujuſque parochiam, ut ſingularum Eccleſiarum populi cognoſcentes ſui Epiſcopi puritatem, eum ſe Epiſcopum & habere & ſperare cognoſcant; eos autem qui in eorum Eccleſias luporum inſtar ingreſſi ſunt, id eſt Gregorium in Alexandria, Baſilium in Ancyra, Quintianum Gazæ, nec Epiſcopos nominandos, nec Chriſtianos, nec quamlibet penitus cum eis habendam eſſe communionem, nec eorum litteras habendas, nec ſcribendum eis. Theodorum vero Heracleæ Europæ, & Narciſſum Neroniadis Ciliciæ, Acacium Cæſareæ Palæſtinæ, & Stephanum Antiochiæ, Urſacium Sigiduni Myſiæ, Valentem ex Mirſia Pannoniæ. Menophantum Epheſi, & Georgium Laodiceæ, licet metuentes ab Oriente non venerint: tamen eo quod a beatæ memoriæ Alexandro civitatis Alexandrinæ Pontifice ſint damnati, & eo quod ſecum Arianos habeant, & propter crimina eis illata, generali eos decreto ſanctum Concilium Epiſcopatu depoſuit; & decrevimus non ſolum Epiſcopos eos non eſſe, ſed neque communionem cum fidelibus promereri. Eos enim qui dividunt a Paterna ſubſtantia & Divinitate, & alienant Verbum a Patre, dividi ab Eccleſia Catholica convenit, & eſſe alienos a nomine Chriſtiano. Sint igitur a nobis & omnibus anathema, eo quod verbum veritatis videatur eſſe cauponati. Apoſtolicum namque præceptum eſt: *Si quis vobis annuntiaverit præter quod accepiſtis, anathema ſit.* His ergo nullum communicare denuntiate; nulla enim *communio luci ad tenebras.* Hos pellite procul ab * omnibus; nulla enim *concordia Chriſto, ad Belial.* Servate vos, fratres cariſſimi, ut neque ſcribatis eis, neque eorum ſcripturas ſuſcipiatis. Studete ſimul, vos cariſſimi fratres & comminiſtri, tamquam ſpiritu præſentes noſtro Concilio conſentire, atque ſubſcriptione veſtra decernere, quæ ab omnibus ubique comminiſtris noſtris conſonantia una ſerventur. Abdicamus autem illos, & extra terminos Eccleſiæ Catholicæ procul abjicimus, (*a*) * qui non affirmant, quia Deus eſt Chriſtus. Sed aiunt, verus Deus non eſt, quia Filius eſt: ſed verus Filius non eſt: ne genitus ſit ſimul & ingenitus. Sic enim ſe intelligere natum profitentur, quia ſic dixerunt, quod natum eſt, factum eſt. Et quia cum Chriſtus ante ſæcula ſit, dederunt ei principium atque finem, quod non in tempore, ſed habet ante ſæcula. Proinde duæ viperæ ex aſpide Ariana progreſſæ ſunt, Valens & Urſacius, qui gloriantur, & non dubitant ſe dicere Chriſtianos: profitentes quoniam Verbum, & quoniam Spiritus, & vulneratus, & interfectus, & mortuus eſt, & reſurrexit; quodque cohors ſtudet hæreticorum diverſas eſſe ſubſtantias Patris, & Filii, & Spiritus ſancti pronuntiant, & eas eſſe diviſas. Nos autem hanc percepimus, & eruditi ſumus, hanc habemus Catholicam Apoſtolicamque traditionem, & fidem atque confeſſionem, unam eſſe ſubſtantiam nominantes Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Et ſi quærant quæ ſit Filii ſubſtantia, profitemur eam eſſe quæ Patris: indubitanter nunquam Patrem ſine Filio, neque Filium ſine Patre fuiſſe credentes, nec eſſe potuiſſe, quod eſt Verbum Spiritus. Abſurdum namque eſt dicere, aliquando Patrem non fuiſſe Patrem. Patrem enim ſine Filio neque nominari, nec eſſe potuiſſe. Eſt enim ipſius Filii teſtimonium: *Ego in Patre, & Pater in me;* &: *Ego & Pater unum ſumus.* Nullus noſtrum negat natum: (*b*) ſed quibus natum? Omnibus, quæ inviſibilia, & viſibilia nuncupantur. Opifex eſt Archangelorum, & Angelorum, & mundi, & humani generis, quoniam ait: *Omnium artifex ſapientia docuit me. Et omnia per ipſum facta ſunt.* Non enim ſemper eſſe potuerat, ſi ſumpſiſſet exordium: quandoquidem Verbum, quod ſemper eſt, non habet initium. Deus autem nunquam terminum habet. Non dicimus Patrem Filium eſſe, neque rurſum Filium Patrem eſſe: ſed Pater Pater eſt, & Filius Patris eſt Filius. Confitemur Virtutem eſſe Patris Filium. Confitemur Verbum Dei Patris eſſe, præter quod aliud non eſt, & Verbum verum Deum, & Sapientiam, & Virtutem, verumque Filium tradimus. Et non ſicut cæteri filii nominantur, ita Filium dicimus: quoniam illi aut gratia regenerationis dii erunt, aut eo quod digni fiant, filii nuncupantur, neque propter unam ſubſtantiam quæ eſt Patris & Filii. Confitemur item & Unigenitum, & Primogenitum, ſed Unigenitum Verbum dicimus, quod ſemper fuit, & eſt in Patre: Primogenitum autem quantum ad hominem. Sed tamen differt a creatura communi: quoniam & Primogenitum a mortuis. Confitemur unum eſſe Deum. Confitemur unam Patris Filiique Divinitatem; neque quiſquam negat aliquando Patrem Filio majorem, non propter aliam eſſentiam, non propter differentiam: ſed quia ipſum nomen Patris majus eſt Filio: Hæc autem illorum blaſphemia atque corruptibilis interpretatio eſt; hac gratia eum dixiſſe contendunt: *Ego & Pater unum ſumus*, propter concordiam & unanimitatem. Sed reprobavimus omnes Catholici intellectum eorum fatuum & abjectum, ſicuti mortalium hominum. Qui; quoniam corrumpi cœperunt, offendentes diſcordare noſcuntur, & ad permutationes aſcendunt: hoc modo diſtantiam & diſcordiam inter Patrem Deum omnipotentem, & Filium eſſe poſſe, dicentes; quod abſurdum eſt intelligere, & aliquatenus arbitrari. Nos autem & credimus & affirmamus, & ſic intelligimus, quoniam ſacra ſcriptura locuta eſt: *Ego, & Pater unum ſumus*, propter eſſentiæ unitatem, quæ eſt una & eadem Patris & Filii, & credimus ſemper ſine principio, & ſine termino hunc regnare cum Patre, & non habere nec tempus, nec defectum ejus imperium, quia ſemper eſt; nunquam enim eſſe cœpit, ideoque nec deficere poterit. Credimus & percipimus Paracletum ſanctum Spiritum, quem nobis ipſe Dominus promiſit & deſtinavit, & eum credimus miſſum. Sed is paſſus non eſt, ſed homo, quo indutus eſt, quem aſſumpſit ex Maria Virgine, qui pati potuit ſicut mortalis. Deus autem immortalis eſt. Credimus quia tertia die reſurrexit, non Deus in

* Ed. Niv. & Frob. *diſcedere.*

Galat. 1. 9.

2. *Cor.* 6. 14.

* MS. Lyr. *ab hominibus.*

Fides Concilii Sardicenſis.

Valens & Urſacius duæ viperæ.

Joan. 14. 11.

Joan. 10. 30.

Sapient. 7. 21

Joan. 1. 3.

Filius quomodo & Unigenitus, & Primogenitus.

Cur Pater Filio major aliquando dicatur.

Joan. 10. 30.

Joan. 10. 30.

Spiritus ſanctus miſſus, non paſſus.

homine, ſed homo in Deo reſurrexit, quam & obtulit Patri ſuo donum, quem ubique liberavit. Credimus autem, quoniam opportuno tempore, atque definito omnes & de omnibus ipſe judicabit. Tanta ſiquidem eorum ſtultitia, & ita craſſitudine tenebrarum eorum mens excæcata eſt, ut nequeant lumen cernere veritatis, nec intelligere qua ratione dictum eſt: *Ut & ipſi in nobis unum ſint*. Palam vero eſt, cur dixit unum: quoniam Apoſtoli Spiritum ſanctum Dei acceperunt: ſed tamen ipſi non erant ſpiritus, nec aliquis eorum aut Verbum, aut Sapientia, aut Virtus, aut Unigenitus erat. *Sicut ego & tu*, inquit, *unum ſumus, ſic & iſti in nobis unum ſint*. Certiſſime igitur ſcriptura divina hoc diſtinxit: In nobis, inquit, unum ſint; non ait, ſicut nos unum ſumus ego & Pater: ſed diſcipuli in ſemetipſis conjuncti & copulati unum ſint, & fidei confeſſione, in gratia & pietate Dei Patris, & Domini & Salvatoris noſtri conceſſione, & charitate unum eſſe poſſint.

Joan. 17. 21. — *Joan. 17. 21.*

Ex his litteris agnoſcitur & accuſatorum calumnia, & priorum iniquitas judicum, & dogmatum vera ſalubritas. Non ſolum enim de divina nos beati Patres docuere natura: ſed etiam eruditionem diſpenſationis explanaverunt.

* (*a*) Ed. Frob. & Niv. qui affirmant. Quod Deus eſt Chriſtus, ſed verus Deus non eſt: Quod Filius eſt, ſed verus Filius non eſt: Quod genitus eſt, ſimul & ingenitus.
* Ed. Frob. & Niv. Sed genitum ante omnia, quæ inviſibilia, &c.

CAPUT XXV.

De Legatis Sardicenſium ad Conſtantium deſtinatis, & de nefanda machinatione contra eos a Stephano Antiocheno Præſule concinnata.

Theodoretus. lib. 2. cap. 8. 9. & 10. p. 83. B. 84.

HÆc Conſtans agnoſcens, doluit quidem, levitatem fratris inſpiciens, & infremuit adverſus inſtigatores malorum, & Imperatoris facilitatem ita decipientium. Duos autem Epiſcopos ex Sardicenſi Concilio electos cum litteris miſit ad fratrem, cum quibus & Magiſtrum militum Salianum pietate juſtitiaque fulgentem. Litteræ vero non ſolum monitionem habuerunt atque conſilium, ſed etiam interminationem pio Principi concedentem. Primum quidem enuntiavit fratri, ut Epiſcopis præberet auditum, & iniquitates a Stephano, aliiſque præſumptas agnoſceret, necnon & Athanaſium gregi proprio reſtitueret; patefacta quidem calumnia, priſcorumque judicum iniquitate, & crudelitate revelata: adjecitque, quia niſi vellet quod juſtum eſt facere, ipſe ad Alexandriam pergeret, & Athanaſium ovibus deſiderantibus reſtauraret, inimicorumque catervas procul expelleret. Hanc autem epiſtolam Conſtantius in Antiochia ſuſcipiens, promiſit ſe facturum quæ qualitas temporis annuebat. Sed in his perterriti veritatis impugnatores, nefandiſſimum machinati ſunt malum. Applicuerant etenim Sacerdotes a Concilio deſtinati remotiore in loco. Magiſter vero militum aliam manſionem acceperat.

Legatio Conſtantis Cæſaris ad fratrem Conſtantium pro Athanaſio.

Cap. 9.

Porro Stephanus tunc Antiochenus Epiſcopus, cum aliis tyrannidis cooperatoribus, naves naufragio præparabat, cum quibus aſſertores rectorum dogmatum variis nitebatur abſorbere calumniis. Horum itaque erat dux quidam juvenis Onager nomine, * cum aſperitate veniens, & iniqua converſatione congaudens, qui non ſolum in plateis diverſos tormentis afficiebat, & fuſtibus lacerabat, ſed etiam domos impudenter invadens, viros ac mulieres honeſtiſſimas abſtrahebat. Et ne longius ejus extendam calliditatem, contra optimos viros præparatam narrabo præſumptionem. Is enim Onager ad quandam fornicariam veniens, ait quoſdam nuper veniſſe peregrinos, & noctem habere neceſſariam meretricis. Porro ſumens quindecim indiſciplinatos, & eos in vicino Epiſcoporum metato celans, perrexit cum meretrice ad januam, ubi illi viri requieſcebant. Eamque apertam inveniens, perſuaſit uni puerorum, pecunia data, ut mulierem introduceret intra januam, quam ipſe monſtrabat, ibi quippe uterque Sacerdotum dormire videbantur, eamque mulierem interius præcepit accedere: ipſe vocaturus ſocios eſt egreſſus. Contigerat enim unum ſeniorem Epiſcopum Euphratam nomine in loco exteriore dormire. Vincentius autem (ſic enim dicebatur alter) in interiori cubiculo quieſcebat. Cumque intra oſtium puella veniſſet, ſonum pedum Euphratas cognoſcens, dum eſſet obſcurum, quis ambularet interrogavit. Illa vero loquente, conturbatus Euphratas, dæmonemque putans eſſe, mulieris imitatum vocem, repente Salvatorem Chriſtum ad ſuum vocavit auxilium. Onager autem dux iniquitatis hujus, hoc facto cum ſociis eſt ingreſſus, iniquos clamans eos, & iniquitatis judices deſtinatos. Multoque clamore facto, concurrerunt & ſervi, ſurrexitque Vincentius, & claudentes januam domus, ſeptem quidem calumniatorum comprehendere potuerunt. Onager vero cum reliquis fugit. Detenta tamen eſt cum illis & mulier. Diluculo autem Magiſtrum militum qui cum illis venerat, excitantes, ad Palatium proceſſerunt. Et præſumptiones Stephani proclamantes, dicebant jam non egere judicio, neque verberibus iniquitates ejus. Magiſter vero militum præcipue clamitabat: rogans, ut juberet Imperator non ſynodice, ſed judicialiter potius iniquam examinari præſumptionem: promittens primum ſe Epiſcoporum Clericos traditurum, & oportere etiam miniſtros Stephani ita contradi. Cumque ille impudenter contenderet, dicens Clericos non ſubdendos eſſe verberibus, placuit & Imperatori & Judicibus, ut intra Palatium cauſæ proveniret examinatio. Et primum quidem interrogavere mulierem, quis eam ad metatum deduxiſſet Epiſcoporum. Quæ dixit quemdam juvenem ad ſe veniſſe, & adventum indicaſſe peregrinorum, & quod opus haberent, & quia veſpere veniens deduxiſſet eam ad habitaculum quoddam, eamque intra januam domus & porticum introire præceperit. Adjecit etiam inquiſitionem Epiſcopi, & terrorem factum, & orationem ejus, & ſupervenientium repentinas invaſiones.

** Ed. licenter vivens. Onager nebulo conductilius.*

Euphratã & Vincentium legatos Synodi Sardicenſis Ariani per dolum conantur ſtupri traducere.

Metatum vocat diverſoriũ a metando.

Cap. 10.

Hæc Judices agnoſcentes, captum inter alios juvenem ad medium deduxerunt. Qui non expectans neceſſitatem verberum, machinatum conſilium patefecit, & Onagrum hæc omnia perpetraſſe confeſſus eſt. Qui deductus ad medium, Stephanum dixit hæc omnia præcepiſſe. Sic igitur Stephani cognoſcentes iniquitatem, præſentibus tunc Epiſcopis permiſerunt, ut eum damnarent, & ab Eccleſia procul expulſus eſt. Non tamen ab Ariana peſte Eccleſia liberata eſt. Nam Leontius poſt eum ordinatur, genere Phrygius, voluntate nequiſſimus. Verum Conſtantius ea, quæ contra Epiſcopos fuerant machinata, experimento cognoſcens, ſcripſit Athanaſio maximo & ſemel, & ſecundo, & tertio invitans eum, ut a partibus remearet Heſperiis; ſicut ipſis litteris indicatur.

Stephanus Antiochenus abdicatur. Leontius ſuccedit.

CAPUT XXVI.

Epiſtola Conſtantii ad Athanaſium, ut ad eum veniret.

CONSTANTIUS VICTOR AUGUSTUS Athanaſio Epiſcopo.

Socrates. lib. 2. capit. 18. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 23. pag. 107. C.

PLurimum te circumferri & fluctuari ferocibus maris undis, noſtræ manſuetudinis clementia non permiſit. Patria quippe terra nudatum, & privatum propriis rebus, errantemque per loca invia beſtiarum, indefecta noſtra pietas non deſpexit. Ideoque tibi diu diſtuli ſcribere voluntatis meæ propoſitum: ſperans ſponte te ad nos forte venturum, & laborum ſatisfactionem a nobis exigere. Verumtamen, quoniam forte timor impedivit voluntatis tuæ propoſitum, litteras largitate pleniſſimas ad tuam * beatitudinem deſtinavimus, ut ſine metu noſtris aſpectibus velociter tuam præſentiam præbere feſtines; quatenus deſiderio tuo potitus, experiaris noſtram clementiam in propriis reſtitutus. Hac etenim cauſa & dominum meum, fratremque Conſtantem Victorem Auguſtum pro te rogavi, ut tibi poteſtatem ad nos tribuat veniendi, ut ambobus nobis annuentibus, reſtitutus in patria, habeas maximum gratiæ noſtræ pignus.

* MS. Lyr. *benignitatem.*

CAPUT XXVII.

Alia Epiſtola ejuſdem pro eadem re.

CONSTANTIUS VICTOR AUGUSTUS Athanaſio Epiſcopo.

Socrates. lib. 2. capit. 18. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 23. pag. 108. A.

LIcet prioribus noſtris litteris ſignificaverimus, quatenus ſine ſollicitudine ad noſtrum debeas venire Comitatum, eo quod maxime velimus te ad propria deſtinare: tamen & nunc has litteras ad tuam direximus Sanctitatem; per quas invitamus, ut ſine aliqua incredulitate vel metu aſcendens, publicis vehiculis ad nos venire feſtines, ut quæ deſideras poſſis adipiſci.

CAPUT XXVIII.

Tertia Conſtantii Epiſtola pro eodem.

CONSTANTIUS VICTOR AUGUSTUS Athanaſio Epiſcopo.

Socrates. lib. 2. capit. 18. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 23. pag. 108. B.

DUm in Edeſſa degeremus, præſentibus Presbyteris tuis placuit, ut ad te deſtinatis Presbyteris ad noſtrum debuiſſes feſtinare Comitatum; quatenus videns noſtros aſpectus, repente properares ad Alexandriam. Sed quoniam plurimum præteriit tempus, ex quo ſuſcipiens a nobis litteras non occurriſti, propterea etiam nunc commonere te feſtinavimus, ut vel nunc tuam præſentiam nobis velociter præſentare contendas, & ita poſſis patriæ tuæ reſtitui, tuaque ſecurus oratione frui. Ad plenam vero cognitionem Achitum Diaconum deſtinavimus, a quo poſſis agnoſcere etiam noſtri animi voluntatem, & quoniam ea, quæ optas, poteris impetrare.

Has epiſtolas in Aquileia ſuſcipiens Athanaſius, illic enim relicta Sardica morabatur, mox recurrit ad Romam, & oſtendens litteras Epiſcopo Julio, in maximo gaudio Eccleſiam fecit eſſe Romanam. Putabatur enim etiam Orientis Imperator eorum fidei conſentire, eo quod ad ſe Athanaſium fiducialiter evocaret. Julius autem in Alexandriam Clericis atque plebi hæc de Athanaſio ſcripta direxit.

CAPUT XXIX.

Epiſtola Julii ad Alexandrinos pro Athanaſio.

JULIUS ARCHIEPISCOPUS PRESBYTERIS & Diaconibus, & plebi, habitantibus in Alexandria dilectiſſimis fratribus in Domino Salutem.

Socrates. lib. 2. capit. 18. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 23. pag. 109. A.

COngaudeo vobis & ego, dilectiſſimi fratres, quoniam fructum veſtræ fidei ante oculos jam videtis. Hoc etenim vere geſtum quilibet inſpiciet in fratre & Coepiſcopo noſtro Athanaſio, quem propter puritatem vitæ ſuæ, & veſtras orationes reſtituit vobis Deus. Ex hoc itaque creditur puras, & charitate plenas orationes veſtras aſcendiſſe ſemper ad Deum. Memores enim eſtis promiſſionum cœleſtium atque dilectionis, quam ex doctrina prædicti fratris mei Athanaſii didiciſtis, & integrum cognoviſtis ſecundum inſitam vobis fidem, quam percepiſtis: quoniam non uſque ad finem is a vobis poſſit abduci; cujus orationes in ſanctiſſimis animabus veſtris tamquam præſentes ſemper habuiſtis. Ergo non plurimis mihi verbis opus eſt vobis ſcribere. Quæcumque enim vobis a me potuerint dici, hæc jam fides veſtra præceſſit, & divina gratia communis orationis noſtræ vota complevit. Congaudeo ſiquidem vobis: iterum enim dico, congaudeo: quoniam inexpugnatas animas in fide ſervaſtis. Sed etiam ipſi fratri meo Athanaſio non minus congaudeo: quia licet multam ſit paſſus triſtitiam, neque una hora veſtri deſiderii, & charitatis oblitus. Nam licet corpore ad tempus a vobis ſit abſtractus: tamen ſpiritu vobiſcum ſemper degere videbatur. Et ego quidem, chariſſimi fratres, omnem tentationem contra eum ſurgentem reor ſine gloria non fuiſſe. Nam & veſtra, & ejus fides cognita eſt univerſis, & comprobata. Si enim non tanta & talia provenilſent, quis crederet, quia aut vos tale judicium, tantamque charitatem circa talem exhibuiſſetis Epiſcopum: aut ille potuiſſet tantis circumdati virtutibus, per quas ſpe cœleſti fraudatus non eſt? Promeruit igitur quolibet modo & nunc, & in futuro etiam confeſſionis glorioſum martyrium. Frequenter enim terra marique plurimum æſtuatus, omnem pravitatem Arianæ conculcavit hæreſeos; & crebro per invidiam uſque ad periculum impulſus contempſit mortem, munitus omnipotente Deo, & Domino Jeſu Chriſto Salvatore noſtro: ſperans & inimicitias declinare, & conſolationi veſtræ reſtitui: deferens vobis majora trophæa ex fortiſſima conſcientia, pro quibus & uſque ad terminos terræ totius apparuit glorioſus. Fiduciam itaque habens ſui propoſiti, cœleſtiſque doctrinæ, clarificatus eſt immortali judicio, & ad vos revertitur. Diligendus igitur apud vos clarior nunc eſt, quam tunc, quando profectus a vobis eſt. Nam ſi materias pretioſas, id eſt, aurum atque argentum ad purgandum ignis probat; quid dignum dici poterit de tali tantoque viro, qui cum tantas tribulationes & pericula deviciſſet, redditur nunc vobis immaculatus: non a nobis ſolummodo, ſed comprobatus ab omni Concilio? Suſcipite ſiquidem nunc, fratres cariſſimi, cum omni divina gratia Paſtorem veſtrum, ac Præſulem, tamquam vere Athanaſium, cum

his qui tantis laboribus ejus participes ſunt effecti: & gaudere fruentes orationibus qui Paſtorem veſtrum, ut ita dicam, eſuritis atque ſititis, quando etiam ipſi veſtram ſanctitatem ſalutaribus ſcripturis cibaſtis atque potaſtis. Nam cum degeret in peregrinis, vos ei conſolatio fuiſtis, & in perſecutione atque periculis reſoviſtis eum fideliſſimis veſtris animabus & mentibus. Ego ſiquidem jam exulto conſiderans, & ratione proſpiciens in ejus reverſione uniuſcujuſque veſtrum gaudium, & plebis votivas occurſiones, & concurrentium glorioſam feſtivitatem; & qualis ille vobis erit dies, & quantus, remeante ſcilicet fratre meo, & quieſcentibus priſcis malis quorumdam machinatione farcitis: necnon pretioſa ac votiva reverſione, cunctos in quadam pleniſſimi gaudii lætitia copulante. Hujuſmodi vero gaudium, uſque ad nos magnitudine ſua pertingit: quibus divinitus hoc etiam conſtat eſſe conceſſum, quatenus & nos debeamus ad laudem tanti viri conſurgere. Sed melius eſt, ut epiſtolam oratione claudamus. Deus omnipotens, & ejus Unigenitus Filius Dominus & Salvator noſter Jeſus Chriſtus hoc gaudium vobis præbeat in æternum: dignum tribuens præmium admirabili veſtræ fidei, quam circa Pontificem veſtrum glorioſo teſtimonio demonſtratis; ut & vos, & qui vobiſcum ſunt, hic & in futuro meliora poſſideatis: *Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparavit Deus diligentibus ſe.* Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, per quem, & cum quo omnipotenti Deo gloria in ſæcula ſæculorum, Amen. Valere vos opto, cariſſimi fratres.

1. Cor. 2. 9.

CAPUT XXX.

Quid Conſtantius petierit Athanaſium, & quid Athanaſius Conſtantium, & quomodo Orthodoxis Pontificibus recipientibus ſuas Eccleſias hæretici ſint expulſi.

Socrates, lib. 2. capit. 18. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 23. pag. 111. B. An. Dom. 350

HIs itaque litteris confidens Athanaſius, ad Orientem venit. Quem Conſtantius Imperator non tunc moleſte ſuſcepit: ſed eum circumvenire tentabat, molitione ſubmiſſus Arianorum, & dixit ad eum: Sedem equidem tuam decreto Concilii, nobiſque conſentientibus receptiſti. Sed quia ſunt aliqui in Alexandria populi tuam declinantes communionem, unam eos in civitate Eccleſiam habere permitte. Ad hanc propoſitionem Athanaſius mox occurrit, & ait: O Imperator, poteſtatem habes jubere ſimul, & agere quæcumque volueris. Sed etiam ego beneficium a te depoſco, quod mihi concedi precor. Principe vero continuo ſe daturum eſſe pronuntiante, repente ſubjunxit Athanaſius, idem beneficium ſibi largiri petens, quod quærebat Imperator accipere. Unam enim & ipſe Eccleſiam poſtulabat dari per ſingulas civitates declinantibus Arianorum communionem. Igitur Athanaſii ſententiam inutilem ſibi cognoſcentes Ariani, hoc quidem differendum eſſe dixerunt, & agendum quod placeret Imperatori: quia Imperator Paulo, & Athanaſio, & Marcello, & Aſclepæ Gazæ, & Lucio Adrianopoleos ſecundum ea, quæ in Concilio Sardiceno placuerant, proprias reſtituerat ſedes. Unde * principalia ſacra per ſingulas civitates ad eorum mittebantur Eccleſias, quibus jubebatur, ut eos repente ſuſciperent. Igitur in Ancyra, expulſo Baſilio, & per eo introducto Marcello, non fortuita turba provenit, quæ derogationem contraria ſapientibus irrogavit: Aſclepam vero continuo Gazæi ſuſceperunt. In Conſtantinopolitana civitate Macedonius ad modicum tempus Paulo ſucceſſit: apud ſemetipſum in Eccleſia remota collectiones agens. Pro Athanaſio tamen ſolo Imperator Epiſcopis, & Clericis, atque plebi ſcripſit, ut eum libenter ſuſciperent. Inſuper etiam quæ contra eum in judiciis acta fuerant, alii litteris aboleri juſſit. Quæ vero de ambabus rebus ſcripta ſunt, hæc eſſe noſcuntur.

Ariani cupiunt unam ſaltem habere Eccleſiam oppidatim.

Idem petit Athanaſius pro Orthodoxis.

* id eſt, *ſacra littera Principis.*

Marcellus Ancyranus ſedi ſuæ potitur.

CAPUT XXXI.

Epiſtola Conſtantii, per quam omnia geſta contra Athanaſium habita ſunt caſſata.

VICTOR CONSTANTIUS MAXIMUS, Pius Epiſcopis, & Presbyteris Catholicæ Eccleſiæ Salutem.

REverendiſſimus Epiſcopus Athanaſius non eſt Dei gratia derelictus; nam licet brevi tempore humana fuerit probatione ſummiſſus: tamen debitum providentiæ univerſa * perſpicientis noſcitur ſuſcepiſſe decretum: recipiens voluntate Dei, noſtroque judicio patriam ſuam, pariter & Eccleſiam, cujus divino nutu Præſul extabat. Huic enim conſequenter oportebat noſtram adeſſe manſuetudinem; quatenus omnia adverſus eum, & ejus communicatores definita, omniſque ſuſpicio & illuſio contra eum geſta, de cætero ſit inanis & vacua; & relevatio, quam dudum Clerici ejus habuerunt, competenter firma permaneat. Sed etiam hoc ejus gratiæ adjiciendum eſſe cenſuimus, quatenus omnes ordinis ſacri cognoſcant, conceſſum omnibus ſibi conjunctis, ut ſine timore ſint, ſive Epiſcopi, ſive ſint Clerici; ſufficit enim unicuique circa eum rectæ voluntatis unio. Quicumque enim meliori judicio atque parte conſtituti, hujus eligunt communionem, hos omnes præcipimus ad inſtar præcedentis providentiæ, etiam nunc voluntate Dei, noſtræ gratiæ largitatem adipiſci.

Socrates, lib. 2. capit. 18. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 23. pag. 112. B. An. Dom. 350

* MS. Lyr. *proſpicientis.*

CAPUT XXXII.

Epiſtola Conſtantii ad Alexandrinos, ut reciperent Athanaſium.

VICTOR CONSTANTIUS MAXIMUS, Pius populo Alexandrino Eccleſiæ Catholicæ Salutem.

IN omnibus perhibentes noſtræ æquitatis intentionem, ſcienteſque quoniam diu providentia veſtri contemplatoris eſtis alienati, id eſt, Pontificis Athanaſii, qui propter inſertam rectitudinem, ſuorumque morum probitatem cunctis innotuit, eum denuo ad vos deſtinare cenſuimus. Hunc itaque conſuete & competenter ſuſcipientes, & apud clementem Deum adjutorem orationum habentes, vobis congruam ſimul, & nobis placitam concordiam atque pacem ſecundum Eccleſiæ ſanctionem ubique * probatæ ſufficienter feſtinate ſervare. Non enim rationabile eſt aliquam diſcordiam inter vos agitari, aut tumultum noſtrorum temporum diſciplinæ contrarium; & hoc quidem abeſſe a vobis omnino volumus. Orationibus autem ſufficienter, eo ſcilicet Præſule & adjutore apud Deum, vos inſtare ſolemniter admonemus; quatenus tali propoſito ad omnium vota perveniente, etiam Gentiles idolorum errori hactenus ſervientes, ad cognitio-

Socrates, lib. 2. capit. 18. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 23. pag. 113. A.

* MS. Lyr. *prolata.*

nem ſacræ religionis ſub alacritate feſtinent. O cariſſimi nobis Alexandrini, rurſus igitur admonemus; ut in his, quæ dicta ſunt perſiſtatis, & omnes Epiſcopum decreto ſuperno, noſtraque ſententia deſtinatum libenter & pie ſuſcipiatis, & toto animo, totaque voluntate amplectendum exiſtimetis. Hoc enim & vos decet, & noſtræ manſuetudini noſcitur convenire. Ut autem omnis turbæ ſeditionis occaſio perimatur, Judicibus apud vos habitis, litteris noſtris præcipimus; quatenus omnes, quos ſeditioſos agnoverint, legitimæ vindictæ ſubjiciant. Utraque igitur perſpicientes, & noſtram cum Deo ſententiam, & rationem profeſſionis veſtræ, necnon & ſupplicium contra ſeditioſos indictum, competenter & congrue ſacræ religionis jura ſervate. Prædictumque Deo amabilem virum omni reverentia & honore colite; & orationes una cum eo pro vobis ipſis, & noſtræ vitæ * favore omnium Salvatori Deo lætanter offerte.

Seditioſi jubentur puniri.

**MS. Theod fautori.*

CAPUT XXXIII.

Epiſtola Conſtantii pro Athanaſio, ut aboleretur quicquid contra eum geſtum eſt.

VICTOR CONSTANTIUS AUGUSTUS
Neſtorio Salutem.

Socrates. lib. 2. cap. 18. Ed Chriſt. Valeſ. cap. 23. pag. 114. A.

EAdem vero forma Præſidibus Auguſtorum Nicææ, Thebaidis, & Libyæ ſcriptum eſt. Quidcumque dudum ad læſionem & injuriam Athanaſio Epiſcopo communicantium reperitur actum, hoc nunc aboleri præcipimus. Nam & miniſterium, quo privati fuerant ejus Clerici, eoſdem rurſus volumus obtinere. Hanc itaque præceptionem noſtram ſervari cenſemus; quatenus Athanaſio Epiſcopo ſuæ Eccleſiæ reſtituto, communicatores ejus habeant miniſterium, quod ſemper habuerunt, quod etiam reliqui Clerici habere noſcuntur, ut & ipſi gaudio potiantur.

CAPUT XXXIV.

Quomodo Athanaſius Alexandriam ſit reverſus.

Socrates lib. 2. cap. 19. Ed. Chriſt. Valeſ. cap. 24. pag. 114. C.

Syrorum & Palæſtinorum Synodus, a qua reſtituitur Athanaſius.

TAntis & talibus epiſtolis munitus ſanctiſſimus Athanaſius, per Syriam aggreſſus venie in Palæſtinam, apprehendenſque Hieroſolymam, & Epiſcopo Maximo innoteſcens geſta Sardiceni Concilii, & quia Conſtantius Imperator illorum decreto judicioque conſenſerat, præparavit ut Epiſcoporum illic habitantium Synodus ageretur. Maximus autem in nullo ſegnis de Syria, atque Palæſtina univerſos evocavit Epiſcopos. Factoque Concilio reſtituit & ipſe beato Athanaſio communionem & dignitatem. Scripſitque etiam ipſa Synodus Alexandrinis, & omnibus in Ægypto, & Libyis Epiſcopis, Clericis, atque plebi ea, quæ de Athanaſio geſta atque decreta ſunt. Ob quam rem valde Maximo detraxerunt Athanaſii derogatores Epiſcopi: quoniam primitus deponens eum, rurſus ex pœnitentia tamquam nihil fuiſſet actum, ſententiam pro Athanaſio protulit, quæ communionem ei dignitatemque præberet. Hæc agnoſcentes Urſacius & Valens, qui circa Arianum dogma ſtudium primitus ardenter habuerant: declinantes a priori voluntate Romam profecti ſunt, libellumque pœnitentiæ Julio offerentes Epiſcopo, & in conſubſtantialitatis conſenſere ſermone, & litteras Athanaſio direxerunt, ſeque ei de cætero communicare profeſſi ſunt. Sic itaque tunc Urſacius & Valens geſtis Athanaſii ſuperati, * converſi ſunt. Athanaſius ergo per Peluſium pergebat ad Alexandriam. Tranſiens autem per civitates, edocebat, ut Arianos univerſi declinarent, & conſubſtantialitatis dogma complecterentur. In quibuſdam vero Eccleſiis ordinationes fecit. Et hoc fuit initium alterius querelæ adverſus eum: quia in aliorum Eccleſiis ordinare præſumpſit. Hæc itaque de Athanaſio provenerunt.

Urſacius & Valens Ariani penitentiæ libellum exibent Julio Pont. Rom.

** MS. Lyr. reverſi.*

Athanaſius conſtituit Sacerdotes in alienis Eccleſiis.

CAPUT XXXV.

Quibus occaſionibus tunc Reſpublica turbabatur, & de diviſione Antiocheni populi propter fidem.

Socrates lib. 2. c. 20. Edit. Chriſt. Valeſ. c. 25. p. 115. C.

INterea Reſpublica fortuitis caſibus urgebatur: unde quæ ſunt capitularia non eſt incongruum breviter explanare. Igitur quia, ædificatore Conſtantinopolitanæ civitatis moriente, tres ejus filii Imperium ſuſceperunt, in præcedentibus eſt narratum. Sciendum autem, quia cum iſtis imperavit conſobrinus eorum, nomine Dalmatius, vocabulum patris habens; qui dum paululum imperaſſet, a militibus interemptus eſt, non jubente Conſtantio ut occideretur, nec tamen prohibente. Dum vero Conſtantinus minor fratris partes invaderet, & ipſe a militibus congreſſione facta peremptus eſt. Hoc autem jam ſæpe dictum eſt. Poſt mortem vero Conſtantini minoris, Perſicum contra Romanos motum eſt bellum, in quo Conſtantius proficere non valebat; nam cum nocte prælium circa fines Romanorum atque Perſarum fuiſſet geſtum, validiores tunc Perſæ ad breve tempus inventi ſunt. Quo tempore neque Chriſtiani ſub quiete degebant: ſed per Athanaſium de conſubſtantialis verbo circa Eccleſias erat pugna.

Bellum Perſicum.

Sozomen. lib. 3. cap. 19. Ed. Chriſt. Valeſ. c. 20 p. 533. C

Diverſitas Cleri & populi in templo pſallentium apud Antiochiam.

Denique apud Antiochiam non concordabant in profeſſione ſua clerus & populus: ſed per choros, ut eſt conſuetudo, ad hymnos dicendos Deo in fine pſalmorum monſtrabant propriam voluntatem. Et hi quidem Patri, & Filio ſicut æqui honoris gloriam dicebant: hi vero Patri in Filio, per interpoſitionem præpoſitionis Filium ſecundum eſſe monſtrantes. His ita geſtis, hærens quid ageret Leontius, qui illo tempore ex hæreſi adverſa ſedem Antiochiæ gubernabat, cum prohibere non præſumeret eos, qui ſecundum traditionem Nicæni Concilii pſallerent Deo: quia metuebat ne ſeditio naſceretur in populo, hoc dixiſſe fertur, tangens caput ſuum jam canum: Hac, inquit, nive ſoluta, lutum congeretur immenſum. Per hoc oſtendens, quod ſe defuncto ſeditionem populo generaret illa diſcordia, quæ in hymnis fiebat, non patientibus ſuis ſucceſſoribus cum populi varietate ſentire. Athanaſius igitur veniens ad Ægyptum, innotuit Synodales epiſtolas Julii Rom. Pont. inſuper & Synodalem Maximi Hieroſolymitani, quæ talia continere dignoſcuntur.

Leontii Epiſcopi Antiochiæ dictum argutum.

CAPUT XXXVI.

Epiſtola Hieroſolymitani Concilii ad Ægyptiacos Epiſcopos.

SANCTA SYNODUS HIEROSOLYMIS CONgregata per Ægyptum, Libyam, & Alexandriam conſtitutis Presbyteris, Diaconibus, & plebi, fratribus deſideratiſſimis in Domino Salutem.

Sozomen. lib. 3. capit. 21. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 22. pag. 535. A.

CUnctorum Deo digne gratias agere non valemus, fratres cariſſimi; in quibus enim miracula ſemper egit, etiam modo cum Eccleſia veſtra fecit: Paſtorem veſtrum, & dominum, conſacerdotemque noſtrum Athanaſium vobis ſua pietate reſtituens. Quis enim aliquando ſperavit oculis carnalibus intueri, quem nunc & nos & vos inſpicitis, reſpicientes quem videre deſideraſtis? Sed vere orationes veſtræ a Deo omnium ſunt auditæ, qui curam habet Eccleſiæ ſuæ, & veſtras lacrymas atque gemitus ſemper inſpexit; quapropter veſtras audivit preces. Eratis enim ſicut oves abjectæ & fatigatæ, non habentes utique Paſtorem. Propterea viſitavit vos cœlitus Paſtor verus; & de propriis ovibus curam gerens, reſtituit vobis quem noſcimini concupiſſe. Ecce enim & nos omnia pro Eccleſiaſtica pace facientes, veſtræque dilectioni conſpirantes, in ejus amplexu præceſſimus; & communicantes ei per eum vos alloquimur, ſcriptaque præſentia deſtinamus. Itaque ſecundum gratifica vota veſtra, ſcitote nos quoque cum eo vinculo charitatis obſtrictos. Debetis ergo etiam pro pietate Deo amabilium noſtrorum Imperatorum inceſſanter orare: quoniam & ipſi cognoſcentes veſtrum deſiderium, cum vobis reſtituere deſtinarunt. Omni ergo honore tenſis manibus ſuſcipientes illum, gratificas orationes offerre Deo, qui vobis talia condonavit. Feſtinate ſiquidem ſemper in Deo gaudere, & glorificare Dominum, per quem, & cum quo Patri eſt gloria in ſæcula ſæculorum, Amen. Veniens igitur Athanaſius in Ægyptum, quos quidem agnovit Arii ſectatores, depoſuit. Quibus a ſe depoſitis, Eccleſias eorum præcepit fidem tenere Nicæni Concilii, eamque ſummo ſtudio cuſtodiri.

CAPUT XXXVII.

De Magnentio tyranno, & de Britannione, atque Nepotiano.

Socrates lib. 2. cap. 20. Ed. Chriſt. Valeſ. cap. 25. pag. 116. A.
An. Dom. 352
Conſtans occiditur a Magnentio.

SIc itaque ſe rebus habentibus Magnentius tyrannus circa partes emerſit Heſperias; qui Conſtantem Imperatorem Occidentalium partium, facto dolo, circa Gallias interemit. Quo geſto inteſtinum inflammatum eſt bellum. Magnentius etenim tyrannus cunctam tenebat Italiam, Africamque, & Libyam, ſimul & Gallias. In Illyrico vero, & Sirmio aliud rurſus a militibus exortum eſt bellum per tyrannum, nomine Britannionem. Sed etiam Romam tumultus non fortuitus detinebat. Fratruelis namque Conſtantini Nepotianus nomine Imperium aſſumpſerat, monomachorum virtute ſuffultus, & Nepotianum quidem Magnentii milites depoſuerunt; Magnentius autem procedens, univerſas partes vaſtabat Heſperiæ. Horum igitur omnium malorum immenſa confluxio brevi tempore generata eſt. Quarto enim anno poſt Sardicenſe Concilium, hæc acta noſcuntur * Conſulatu Sergii & Nigriani. His itaque nuntiis apparebat, quia ad Conſtantium ſolum Imperii jura perveniſſent; quo provectu, contra tyrannos ſemetipſum, quo poterat, præparabat.

*id eſt, Anno Dom. 350.

CAPUT XXXVIII.

De inſidiis contra Athanaſium geſtis, & de levitate Conſtantii.

Socrates lib. 2. cap. 21. Ed. Chriſt. Valeſ. c. 26. p. 116. C
Athanaſius Concilium convocat Alexandriam
Conſtantius Imper. iterum Arianis favet
Paulus Conſtantinopolitanus exulat.
Lucius in carcere moritur.
Conſtantius Athanaſium iterum perſequitur.
Leontius Sacerdotio privatus eſt, quod ſeipſum caſtraſſet.

ADverſarii ſiquidem Athanaſii opportunum ſe tempus inveniſſe judicantes, rurſus adverſus eum machinabantur. Tunc Imperatori Conſtantio ſuggeſſerunt: quia omnem Ægyptum ſubvertiſſet, & Libyam. Invidiam vero maxime auxit ejus, eo quod ordinationes in parochiis feciſſet alienis. Athanaſius interea, dum veniſſet ad Alexandriam, Synodum Ægyptiorum congregavit Epiſcoporum. Qui conſona decreverunt Sardiceno Concilio, atque Hieroſolymis celebrato. Conſtantius igitur Imperator, dudum & ipſe Arianorum ſecta præoccupatus, omnia quæ paulo ante ei placuerant, in contrarium demutavit. Et primum quidem Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ Pontificem Paulum deportari juſſit exilio; quem deducentes, in Cucuſo Armeniæ ſuffocarunt. Marcello autem denuo projecto, Eccleſiam Ancyranam Baſilius rurſus invaſit. Lucius autem Adrianopoleos ferro vinctus, in carcere moritur. Tantumque valuerunt, quæ de Athanaſio dicebantur, ut in immenſum furorem cadens Imperator, eum ubicumque reperiretur, juberet occidi: cum quo Theodulum, & Olympium Præſules Eccleſiarum Thraceuſium. Igitur Athanaſium voluntas Imperatoris non latuit, ſed præſentiens, fuga dilapſus eſt, & minas Principis declinavit. Cujus fugam dilataverunt Ariani, præcipue Narciſſus Neroniadis Epiſcopus, Georgius Laodiceæ & Leontius tunc Antiochenæ Præſul Eccleſiæ. Is enim cum Presbyter eſſet, dignitate privatus eſt: quia cum muliere Euſtolia nomine degens, & turpem ſuſpicionem celare volens, genitalia ſibimet noſcitur abſciſſe; & de cætero quidem fiducialiter cum muliere vivebat. Poſtea vero ſtudio Imperatoris Conſtantii in Antiochena Eccleſia ordinatur Epiſcopus poſt Stephanum, qui primitus ſucceſſerat Placito. Hæc igitur de his dicta ſufficiant.

CAPUT XXXIX.

De Macedonio, ejuſque crudelitate.

Socrates. lib. 2. c. 22. Ed. Chriſt. Valeſ. c. 27. p. 117. D.

EO tempore Conſtantinopoli Macedonius tenebat Eccleſias, Paulo ſcilicet amputato prædicto modo. Qui de Imperatore præſumens, Chriſtianis commovit bellum, & non minus quam quod tyranni eo tempore faciebant: ſuadens enim Imperatori, ut ei Eccleſias vaſtanti ferret auxilium, egit ut lege firmarentur quæcumque peſſime agere nitebatur. Muniens enim ſemetipſum Monaſteriis plurimis, quæ ipſe propria voluntate in Conſtantinopolitana urbe conſtituit, & pactis Epiſcoporum in circuitu poſitorum, frequenter dicitur aſſlixiſſe Pauli dogmata ſapientes. Et primum quidem expulit eos ex Eccleſiis: deinde vero communicare ſibi coegit; ita ut plurimi plagarum immanitate deficerent; alii vero ſubſtantiis, alii humana civilitate privarentur: aliis in frontibus characteres ponerentur, ut eſſent hujuſmodi ſigno notati. Hæc itaque faciebant per omnes Orientis urbes, præcipue tamen Conſtantinopoli. Quam perſecutionem primo tardantem Macedonius auxit Epiſcopus. Helladicæ vero civitatis Illyrici, necnon & Heſperiæ partes manebant immotæ.

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, QUAM TRIPARTITAM VOCANT,

EX TRIBUS GRÆCIS AUCTORIBUS Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholaſtico verſis, per Caſſiodorium Senatorem in Epitomen redactæ.

LIBER QUINTUS.

CAPUT PRIMUM.

Quod defuncto Conſtante rurſus Ariani Conſtantium adverſus Athanaſium excitaverint.

Theodor. lib. 2. cap. 13. pag. 87. B. BRevi ſiquidem tempore prætereunte, defuncto Occidentis Imperatore Conſtante, Conſtantium fautores Arii compulerunt, Athanaſii ad eum memoriam revocantes, quaſi ipſe fuiſſet, qui ei fratrem fecerit inimicum, ita ut pene diſruptis naturæ vinculis uſque ad bella deſcenderent. His incitantibus Conſtantius motus, non ſolum expelli, ſed etiam perimi ſacratiſſimum Athanaſium imperavit. Et mittens quemdam Sebaſtianum Ducem cum maxima militari manu, velut erroneum juſſit interimi. *Sebaſtianus Dux mittitur ad occidendum Athanaſium.* Quomodo autem & ille cum exercitu venerit, & iſte diffugerit, ipſe qui paſſus, & mirabiliter liberatus eſt, melius enarrabit; nam in ſatisfactione ſuæ fugæ ſic ait.

CAPUT II.

Quid Athanaſius in ſatisfactione ſuæ fugæ retulerit.

Theodoretus lib. 2. cap. 13. pag. 87. C. VErumtamen exquirant modum etiam diſceſſionis, & agnoſcant a ſuis. Erant enim Ariani cum militibus concurrentes, ut eos accenderent, & ignorantibus nos oſtenderent; & licet ſine ulla compaſſione ſint, vel audientes tamen confuſi quieſcant. Erat itaque jam nox, & aliqui populorum ad vigilias venerant, *Vigiliæ Chriſtianorum.* expectabatur futura die Collectio. Dux autem repente aſtitit cum militibus ultra quinque millibus habentibus arma, & gladios enudatos, arcus, ſagittas & vectes; & Eccleſiam quidem ipſe circumdedit: ſtatuens milites ſibimet cohærentes, ut nullus poſſet egredientium ab Eccleſia eorum manus evadere. Ego vero irrationabile judicans in tanta confuſione populum derelinquere, & non magis ante illos pericula ſuſtinere: reſidens in ſede præcepi, ut Diaconus Pſalmum legeret, populis reſpondentibus: *Pſal. 117. 1.* *Quoniam in ſæculum miſericordia ejus*; & ſic omnes in domos ſuas * abierunt. ** Ed. abirent.* Sed Duce poſtea ingrediente, & militibus ſacrarium circumdantibus, ut nos capere potuiſſent; Clerici quidem, qui ſunt inventi, ſimul & populi clamabant, poſcentes ut & nos diſcederemus una cum populo. Ego vero magis e diverſo dicebam non nos diſcedere, niſi omnes ſigillatim prius exirent. Surgens itaque oratione facta, ſic præcepi univerſos abſcedere: melius eſſe dicens me periculo ſubjacere, quam quemlibet eorum excipere læſionem. Egredientibus igitur plurimis, & reliquis ſubſequentibus, quidam Monachi, qui ibi nobiſcum fuerant, & aliqui Clericorum aſcendentes traxerunt nos; & ita teſtis eſt ipſa veritas. Militibus aliis ſacrarium circumdantibus, aliis per Eccleſiam diſcurrentibus, per medium eorum, Domino iter dante atque cuſtodiente, pericula cuncta tranſivimus, Deum magnifice glorificantes: quoniam neque populum neci tradidimus, ſed etiam quatenus ſalvaretur actum eſt, & manus quærentium nos effugere prævaluimus.

CAPUT III.

Quid Athanaſius rurſus de geſtis Georgii in libro de fuga ſua retulerit.

QUæ etiam Georgius eodem tempore in Alexandria geſſerit, ipſius Athanaſii, qui hæc paſſus eſt, voce narremus. *Socrates lib. 2. c. 23. Edit. Chriſt. Valeſ. c. 28. p. 115. C.* In libro enim, quem de fuga ſua ſcripſit, hæc ait: Igitur in Alexandria ſurrexerunt denuo nos quærentes occidere. *Et facta ſunt noviſſima pejora prioribus.* *Matth. 12. 45* Repente namque milites circumdantes Eccleſiam, pro orationibus prælia celebrabant. Ingrediente namque Quadrageſima Georgius ex Cappadocia ab eis miſſus auxit mala, quæ illorum calliditate didicerat. Poſt ſeptimanam itaque Paſchæ, Virgines mittebantur in carcerem, Epiſcopi vincti a militibus ducebantur, orphanorum & viduarum domus abripiebantur, & invaſiones in domibus agebantur, & noctibus Chriſtiani deponebantur, obſignabantur domus, & fratres Clericorum pro fratribus pericula ſuſtinebant. Hæc quidem peſſima, ſed graviora poſtea ſunt præſumpta. Septimana enim, quæ fuit poſt factam Pentecoſten populus jejunans eſt egreſſus ad cœmeterium orationis cauſa, eo quod omnes communionem Georgii declinarent. Sed hoc agnoſcens ille nequiſſimus ipſe concitavit Sebaſtianum Ducem Manichæum, qui cum multitudine militum armatorum, gladios evaginatos, arcus, ſagittaſque ferentium, facto impetu in ipſo die Dominico ſuper populum irruit; & paucos orantes inveniens (cum jam plurimi diſceſſiſſent) talia geſſit, qualia ab eis decebat impleri. Incendio namque facto ſtatuens Virgines ſecus ignem, cogebat eas, ut ſe profiterentur Arianas. Cumque eas cerneret eſſe victrices, & de igne nullo modo cogitare; ſic earum vultus laceravit, ut vix agnoſci poſt tempora potuiſſent. Tenens autem & *quadraginta viros tormento noviore diſcerpſit. ** MS. Lyr. quadringentos* Sectis namque de palma virgis, & habentibus ſuos aculeos, eorum dorſa ita verberibus laceravit, ut quidam eorum ſæpius a medicis inci-

& crucifixus, & mortuus, & ſepultus, & reſurrexit a mortuis tertia die, & aſcendit in cœlum, & ſedet in dextera Patris, & venturus eſt in conſummatione ſæculi judicare vivos & mortuos, & reddere unicuique ſecundum opera ſua. Cujus Imperium ſine fine exiſtens, in ſæcula permanet infinita. Erit enim ſedens in dextera Patris, non ſolum in hoc ſæculo, ſed etiam in futuro. Et in Spiritum ſanctum Paracletum, id eſt, conſolatorem, quem promittens Apoſtolis poſt aſcenſionem ad cœlos eſſe mittendum, ut doceret & commemoraret eis univerſa, tranſmiſit. Per quem etiam ſanctificantur animæ credentium in eo veraciter.

Eos autem, qui dicunt ex non exiſtentibus Filium, aut ex altera eſſentia, & non ex Dei: &, quia erat tempus, aut ſæculum, quando non erat, alienos novit ſancta Eccleſia Catholica. Rurſus igitur dicimus.

1. Si quis Patrem & Filium duos deos dicit, anathema ſit.

2. Et ſi quis Deum Chriſtum ante ſæcula Filium Dei, miniſtrantem Patri ad creationem univerſorum non confitetur, anathema ſit.

3. Si quis ingenitum, aut Patrem ejus ex Maria natum dicere præſumit, anathema ſit.

4. Si quis ſecundum præſcientiam ante Mariam dixerit Filium eſſe, & non ante ſæcula ex
Joan. 1. 3. Patre natum apud Deum eſſe, *& per ipſum omnia facta*, anathema ſit.

5. Si quis ſubſtantiam Dei dilatari, aut contrahi dixerit, anathema ſit.

6. Si quis dilatatam ſubſtantiam Dei Filium dixerit facere, aut dilatationem ejus ſubſtantiæ Filium nominaverit, anathema ſit.

7. Si quis affectivum, aut prolativum verbum dixerit Dei Filium, anathema ſit.

8. Si quis hominem ſolum dixerit Filium, qui ex Maria eſt, anathema ſit.

9. Si quis Deum & hominem ex Maria dicens, Deum ingenitum eumdem intelligit, anathema ſit.

Iſai. 44. 6. 10. Si quis illud quod ſcriptum eſt. *Ego Deus primus, & ego poſtea, & præter me non eſt Deus*, cum in deſtructionem idolorum & deorum non exiſtentium dictum ſit, ad deſtructionem magis Unigeniti ante ſæcula Dei, Judaice percipit, anathema ſit.

11. Si quis audiens, *Verbum caro factum eſt*, Verbum in carnem mutatum putaverit, aut converſione facta ſuſcepiſſe carnem, anathema ſit.

12. Si quis Unigenitum Filium Dei crucifixum audiens, corruptionem, aut paſſionem, aut converſionem, aut mutationem, aut peremptionem ſuſtinuiſſe dicit, anathema ſit.

Geneſ. 1. 26. 13. Si quis quod ſcriptum eſt. *Faciamus hominem* non Patrem ad Filium dicere, ſed ipſum ad ſemetipſum aſſerit dixiſſe Deum, anathema ſit.

Geneſ. 32. 24. 14. Si quis contra Jacob non Filium tamquam hominem luctaſſe, ſed ingenitum Deum, aut Patrem ejus dixerit, anathema ſit.

Geneſ. 19. 24. 15. Si quis illud, quod ſcriptum eſt: *Pluit Dominus a Domino*, non de Patre, & Filio perceperit, ſed ipſum a ſemetipſo pluere dixerit, anathema ſit. Pluit enim Dominus Filius, a Domino Patre.

16. Si quis audiens Dominum Patrem, aut Filium Dominum, & Dominum Patrem & Filium, & Dominus a Domino dicens, duos aſſeruerit Deos, anathema ſit; non enim coaptamus Filium Patri, ſed ſubditum novimus. Neque enim deſcendit in corpus ſine voluntate Patris: neque pluit a ſemetipſo, ſed a Domino, auctoritatem videlicet præbente Patre. Neque ſedit a dextris a ſemetipſo, ſed audit, dicente Patre: *Sede a dextris meis*. Pſal. 109. 1.

17. Si quis Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum unam perſonam dicit, anathema ſit.

18. Si quis Spiritum ſanctum Paracletum dicens, ingenitum aſſerit Deum, anathema ſit.

19. Si quis, ſicuti docuit nos, non alium dicit Paracletum præter Filium; ait enim: *Et alium Paracletum mittet vobis Pater, quem ego rogabo*, anathema ſit. Joan. 14. 16.

20. Si quis Spiritum dicit partem Patris, aut Filii, anathema ſit.

21. Si quis Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum tres dicit Deos, anathema ſit.

22. Si quis conſilio Dei tamquam unam creaturarum factum aſſerit Filium Dei, anathema ſit.

23. Si quis nolente Patre natum Filium dixerit; anathema ſit. Non enim invitus & vim paſſus Pater neceſſitate naturali, quaſi nolens, genuit Filium; ſed illico, ut voluit, etiam ſine tempore, & ſine paſſione ex ſemetipſo genuit eum.

24. Si quis ingenitum, & ſine principio dicit Filium tamquam duos ſine principio, & duo ingenita dicens, & duos faciens Deos; anathema ſit. Caput enim eſt, & principium omnium Filius: caput autem Chriſti Deus. Sic enim ad unum omnium principium, quod eſt ſine principio, per Filium pie omnia referuntur. Rurſus autem ſubtiliter inſpicientes Chriſtianum ſenſum, dicimus.

25. Si quis Chriſtum Deum Filium Dei ante ſæcula, miniſtrantem Patri ad omnem creationem non dixerit, ſed ex quo ex Maria natus eſt, ex tunc dicit Filium, & Chriſtum eſſe vocatum, & initium percepiſſe, ut Deus eſſet, anathema ſit, ſicuti Samoſatenus.

CAPUT VIII.

Alia fides Expoſita Sirmii Latine, quam nos ex Græco tranſtulimus, & de diſputatione Photini.

QUoniam de fide quemdam placuit fieri tractatum, omnia caute quæſita ſunt, & expoſita Sirmii ſub præſentia Valentis, & Urſacii, atque Germani, & cæterorum. Conſtat unum Deum eſſe Patrem omnipotentem, ſicut etiam in omni orbe terrarum annuntiatur. Et unum Unigenitum Filium ejus Jeſum Chriſtum Dominum & Deum, Salvatoremque noſtrum ex eo ante ſæcula genitum: duos autem Deos non oportere dici, quoniam & ipſe Dominus ait: *Ibo ad Patrem meum, & ad Patrem veſtrum, Deum meum & Deum veſtrum*. Propterea & omnium Deus eſt, ſicuti etiam Apoſtolus docuit: *Judæorum Deus non ſolum, nonne & Græcorum & Gentilium? utique. Quoniam circumciſio ex fide, & præputium per fidem*; & cætera quidem omnia conſonant, & nulla remanere videtur diſcordia. Quia vero multos movet ſermo Latinus ſubſtantiæ, quæ Græca lingua dicitur οὐσία, ut ſcrupuloſiſſime cognoſcatur ὁμοούσιον, hoc eſt, ejuſdem ſubſtantiæ, aut ὁμοιούσιον, id eſt, ſimilis ſubſtantiæ, non oportet horum ſermonum quamdam omnino fieri mentionem, neque de his exponi apud Eccleſiam: propter hanc cauſam, ac rationem, quia in ſanctis ſcripturis nihil tale conſcriptum eſt; & quoniam hæc ultra humanam ſcientiam & intellectum ſunt; & quia nullus poteſt generationem Filii narrare, ſicut ſcriptum eſt: *Generationem ejus quis enarrabit?* Hoc enim ſciendum, ſolum Patrem noſſe quemadmodum Filium

Socrates, lib. 2. capit. 35. Edit. Chriſt.

Joan. 20. 17.

Rom. 3. 29. 30.

Iſai. 53. 8.

generavit; & rurſus Filium, quomodo ipſe de Patre ſit genitus. Nulli vero dubium eſt, majorem eſſe Patrem honore, & dignitate, atque divinitate, & ipſo nomine paterno eſſe potiorem,

Joan. 14. 28.

teſtificante Filio ipſo: *Qui me*, inquit, *miſit Pater*, *major me eſt*. Et hoc eſſe Catholicum nullus ignorat, duas perſonas eſſe Patris & Filii: & Patrem quidem majorem Filium vero ſubjectum cum omnibus, quæ ei Patre ſubjecit ejus: Patrem vero initium non habere, & inviſibilem, & immortalem, & impaſſibilem eſſe: Filium vero natum ex Patre, Deum ex Deo, lumen ex lumine, & hujus nativitatem, ſicuti prædictum eſt, nullum noſſe, niſi ſolum Patrem. Ipſum vero Filium Dominum & Deum noſtrum, carnem ſeu corpus, hoc eſt, hominem aſſumpſiſſe, ſicut & Angelus annuntiavit, & omnes ſcripturæ docent, & maxime ipſe Apoſtolus Doctor Gentium: hominem aſſumpſit Chriſtus ex Maria Virgine, per quem paſſus eſt. Apex autem totius fidei & firmamentum eſt, ut Trinitas ſervetur ſemper, ſicut in

Matt. 28. 19.

Evangelio legimus: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti*. Integer autem atque perfectus eſt numerus Trinitatis. Paracletus vero Spiritus ſanctus per Filium miſſus, venit ſecundum promiſſionem, ut Apoſtolos, & omnes credentes ſanctificaret. His igitur explanationibus, etiam poſt damnationem, Photinum conſentire & ſubſcribere ſuadebant: promittentes ei reddere Epiſcopatum, ſi per pœnitentiam anathematizaret dogma, quod ipſe co. peterat, & in eorum ſententia conſonaret. Ille vero eorum quidem propoſitum non ſuſcepit: ſed provocavit eos ad diſputandum. Quapropter definito die, Imperatoris voluntate convenerunt præſentes Epiſcopi, & Senatorum non pauci, quos præceperat adeſſe diſputationi Princeps. Inter quos reſtitit Photino Sabinus, Eccleſiæ tunc Ancyræ Præſul, exceptoribus voces eorum conſcribentibus. Magnaque certamina ſermonum inter utramque partem facta noſcuntur, victuſque Photinus damnatus eſt. Et in fuga conſiſtens, de cætero libros utraque lingua conficiebat, quoniam neque Latino ſermone videbatur ignarus. Scripſit quoque contra omnes hæreſes, proprium ſtudens dogma firmare. Et de Photino quidem hæc dicta ſufficiant. Sciendum tamen, quoniam Sirmio convenientes Epiſcopi, pœnitentia ducti ſunt in expoſitione fidei Latina lingua prolatæ. Poſt editionem namque ſibi eam contrariam judicabant. Quam ſtuduerunt ab Epiſcopis, qui eam jam ſubſcripſerant reddi, quoniam * celabatur a plurimis. Imperator autem Edictis quæri præcepit editionem ipſam: ſupplicium minatus, ſi quis eam celaſſe comperiretur. Sed neque terror deſtruere potuit quod ſemel fuerat inſtitutum, eo quod apud multos haberetur. Et de his quidem iſta dixiſſe ſufficiat.

* MS. Santheod. *celebrabatur*. *Retractat Synodus Sirmienſis ſententiam ſuam.*

CAPUT IX.

De Oſio Hiſpano.

Socrates, lib. 2. capit. 26. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 31. pag. 126. D. Oſius Cordubenſis vi tormentorum adigitur, ut Sirmienſis Synodi decretis ſubſcribat.

QUia vero & de Oſio Hiſpano, invito illuc veniente, fecimus mentionem. breviter etiam de eo dicendum eſt. Ante paululum tempus iſte vir molimine Arianorum fuerat miſſus exilio. Tunc autem ſtudio eorum, qui Sirmio convenerunt, eum evocavit Imperator: volens eum aut ſuaſione, aut neceſſitate concordare præſentibus. Hoc enim facto, maximum fidei eorum putabatur eſſe teſtimonium. Quapropter, ſicuti dixi, ex neceſſitate venit. Et dum eis conſentire reſpueret, tormenta longævus, plagaſque perpeſſus eſt: unde etiam neceſſitate vehementi expoſitionibus tunc editis conſenſit, atque ſubſcripſit. Hunc ergo terminum habuerunt quæ tunc Sirmio geſta noſcuntur. Imperator autem Conſtantius morabatur in Sirmio; & belli, quod gerebatur contra Magnentium, expectabat eventum,

CAPUT X.

De Magnentio tyranno, & de tyrannide Sylvani.

Socrates, lib. 2. capit. 27. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 32. pag. 127. B.

INterea Magnentius ad ſeniorem perveniens Romam, multos peremit Senatorum, ac populi. Et agnoſcens vicinos eſſe contra ſe Conſtantii milites, abſceſſit ad Gallias partis Occidentalis. Cumque illic bellum ſæpius inter alterutros exercerent, modo iſti, modo illi victores eſſe videbantur. Noviſſime autem devictus Magnentius, fugit in Mirſam, quod eſt Galliæ caſtrum; videnſque ſuos milites, quaſi de perditione triſtes: ſtans celſiore loco, eos nitebatur allocutionis conſuetudine confortare. Tunc illi favorem ſolitum Magnentio exhibere præparati, e diverſo nolentes, clamaverunt omnes: Conſtanti Auguſte, tu vincas. Hoc augurium Magnentius traxit ad ſemetipſum, tamquam ei non divinitus concederetur Imperium. Et propterea relinquens caſtrum ad ulteriora tendebat. Sequentibus autem Conſtantii militibus, circa Seleucum montem facta congreſſione, ſolus fugiens venit in Lugdunenſem urbem: comperienſque ſuam matrem, & fratrem, quem Cæſarem conſtituerat interfectos, noviſſime interfecit & ſemetipſum, * Conſulatu Conſtantii ſexto, & Conſtantis Galli ſecundo, Auguſti die quintodecimo, Non poſt multum vero tempus, etiam Decentius alter ejus frater, ſemetipſum ſtrangulavit. Sed neque ſic circa Rempublicam quies venit, Nam poſt paululum apud Gallias Occidentales Sylvanus quidam tyrannus eſt exortus, quem Duces Conſtantii velociter peremerunt.

Fugit in Galliam Magnentius.

* id eſt, *Ann. Dom.* 353. *Conſciſcit ſibi mortem Magnentius.*

CAPUT XI.

De Reſultatione Judæorum, & de tyrannide Galli Cæſaris, atque peremptione.

Socrates, lib. 2. capit. 27. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 33. pag. 128 B.

POrro Judæi in Diocæſarea Palæſtinæ reſiſtentes, vicina loca turbabant; & ſumentes arma, tentabant reſultare Romanis. Poſt hæc itaque Gallus Cæſar cum Antiochiæ degeret, exercitu deſtinato eos apprehendit, civitatemque vaſtavit. Cumque videretur ſibi proſpere geſſiſſe, felicitatem non ferens, acceſſit ad tyrannidem. Et non inſinuans Imperatori ſuam intentionem, Quæſtorem vocabulo Magnum, & Domitianum Præfectum Orientis occidit. Ob quam rem Conſtantius indignatus, evocavit eum. Qui cum contemnere non valeret, pergebat ad Principem. Cumque contra inſulam Flaconenſem veniſſet, eum illic Conſtantius præcepit interimi.

CAPUT XII.

De Juliano Cæſare, & quod Julio ſucceſſerit Liberius

Socrates, lib. 2. capit. 27. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 34. pag. 128. D.

POſt paululum vero tempus Conſtantius Julianum Galli fratrem Cæſarem conſtituens, contra Barbaros direxit in Gallias. Gallus vero, qui

** An. Do. 354.* ** lege ex Caſſ. Chron. Lolliani.* *Sozomen. lib. 4. cap. 7. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 8. pag. 545. D.*

& Conſtans * ſeptimo Conſtantii Conſulatu, & ſui tertio, ita perimitur. Julianus ſequenti Conſulatu Arbitionis & * Juliani, conſtituitur Cæſar, die ſeptimo menſis Novembris.

Sublatis itaque tyrannis, requiem malorum videbatur habere Conſtantius; & deſerens Sirmium, veniebat ad ſeniorem Romam, illic volens triumphum de tyrannicis exercere manubiis. Credens autem ea occaſione poſſe utriuſque partis Epiſcopos in dogmate concordare, rurſus Synodum in Italia celebrandam eſſe conſtituit. Interea Julius Papa, cum quindecim annis Romanam rexiſſet Eccleſiam, moritur, cui ſucceſſit Liberius.

CAPUT XIII.

De Aetio Hæretico.

Socrates. lib. 2. cap. 28. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 35. pag. 129. C. An. Dom. 356. Aetius Atheus.

IGitur in Antiochia Syriæ alter hæreſiarchus emerſit Aetius, cognomento ſine Deo. Is enim eadem, quæ Arius ſapiebat: ſed ab Arianis ſe ſegregabat, eo quod Arium in ſua communione recepiſſent. Qui, ſicuti prædictum eſt, aliud mente gerens, aliud voce confeſſus eſt; dum terminum Synodi Nicænæ ſuſcipiens ſubſcripſiſſet, volens circumvenire tunc Principem; propterea ergo Arianos Aetius declinabat. Erat namque is Aetius prius hæreticus, & ferventiſſime defendere Arii dogma videbatur. Eruditus enim aliquantulum, Alexandriam reverſus eſt. Et veniens in Antiochiam Syriæ, unde oriundus erat, a Leontio tunc Antiochenæ urbis Pontifice Diaconus ordinatur. Tunc ergo venientes ad ſe, diſputationibus ſophiſticis eludebat. Hoc enim faciebat ſequens Categorias Ariſtotelis, diſputans & quædam commenta concinnans, quæ non ſentiebat, neque ab eruditis intentionem Ariſtotelis agnoverat. Ille namque propter Sophiſtas tunc deridentes philoſophiam, hoc opus juvenibus exercitationis cauſa conſcribens, Dialecticam Sophiſtis per hujuſmodi contentiones oppoſuit. Contemplativi autem Philoſophi, libris Platonis & Plotini declarantes, ea quæ artificioſe ab Ariſtotele ſunt conſcripta, redarguunt. Sed Aetius contemplativum doctorem non habens, in commentationibus ſophiſticis perduravit. Quamobrem nec intelligere potuit, quomodo ſit ingenita generatio; & quemadmodum quod naſcitur, coæternum ſit generanti. Parum ergo imbutus erat Aetius, & divinarum litterarum ignarus, tantummodo in contentionibus præparatus; quod etiam quilibet ruſticus facere poteſt. Et dum nec veteres, qui eloquia Chriſtiana fuerant interpretati legiſſet, aſſerebat ſe multum gaudere libris Clementis, & Africani, necnon Origenis, cum utique fuerint illi viri totius ſapientiæ virtutibus eruditi. Fecit igitur is epiſtolas ad Imperatorem Conſtantium, & ad alios quoſdam, contentiones involvens, & quædam commenta conficiens. Quamobrem etiam ſine Deo vocabatur. Et licet eadem, quæ Arius, vindicaret: tamen a ſuis non valentibus intelligere perplexiones ſyllogiſmorum ejus, cum eadem, quæ ille ſaperet, putabatur hæreticus. Et propterea eorum pulſus Eccleſia credebatur, cum ipſe illis potius communicare noluiſſet. Hactenus enim ex illis ſunt, qui tunc quidem Aetiani, nunc autem Eunomiani vocantur. Poſteriore namque tempore Eunomius notarius ejus, eruditus ab eo, editionem ejus hæreticam divulgavit. Sed de Eunomio locis convenientibus explanabimus.

Aetius Antiochenus a Leontio Diaconus ordinatur.

Cur Ariſtoteles ſcripſerit Categorias.

Aetiani, qui poſt Eunomiani.

Eunomius, notarius Aetii.

CAPUT XIV.

De Inimicis Athanaſii.

Sozomen. lib. 4. c. 7. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 8. pag. 546. A.

INimici quidem fidei, putantes ſe tempus inveniſſe contra defenſores ejus, valde apud Principem laborabant, ut de Eccleſiis pellerentur omnes, qui ab eis videbantur eſſe depoſiti, tanquam alterius fidei: vel quia, vivo Conſtante, Imperatori Conſtantio reſtitiſſent, ita ut fuiſſet pene ad bella proventum. Præcipue tamen Athanaſium accuſabant, quia invidiæ nimietate, neque Conſtante vivo, & Conſtantio eum ſe diligere profitente, ab ejus moleſtia recedebant: ſed Antiochiæ congregati Narciſſus Cilix, Theodorus Thraciæ, Theogonius Nicænus, Patrophilus Scythopoleos, Menophantus Epheſius, & alii circa triginta, ſcripſerunt omnes univerſis Epiſcopis: quia contra ſanctiones Eccleſiaſticas Alexandriam remeaſſet, nec in Concilio ſine culpa fuiſſet inventus; & jubebant, ut neque communicarent ei, neque ſcripta dirigerent, ſed Georgio, qui ab eis fuerat ordinatus. Verum Athanaſio nullus hinc ſermo fuit.

Athanaſius ſemper odio habitus Arianis.

Arianorum conventus apud Antiochiam.

CAPUT XV.

De Synodo apud Mediolanum facta.

Sozomen. lib. 4. cap. 7. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 8. pag. 546. C.

IGitur devicto Magnentio, cum ſolus Conſtantius Romanorum tenuiſſet Imperium, omni ſtudio laborabat, ut Occidentales Epiſcopi conſentirent eis, qui conſubſtantialem eſſe Patri Filium denegabant. Et hoc faciebat, nolens a primordio aperte vim facere, ſed eis callide ſuadere, ut decreto contra Athanaſium ab Orientalibus Epiſcopis habito conſentirent. Sperabat enim, quia ſi commmuni decreto damnaretur Athanaſius, facilius ſuam voluntatem in * religione compleret.

Conſtantius cupit efficere, ut Occidentales ſubſcribant Arianis.

** Ed. V. & Frob. regione.*

Socrates. lib. 2. cap. 29. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 30. pag. 130. D.

Tunc igitur in Italia convenerunt Epiſcopi Orientalium non multi, quoniam plurimos eorum aut ſenectus, aut itineris longitudo prohibuit. Occidentalium vero ultra trecentos, ut præcepto Principis Concilium Mediolani celebraretur: ubi convenientes Orientales, ante omnia contra Athanaſium decretum fieri commune poſcebant; ut hoc facto penitus ei aditus Alexandriæ clauderetur. Quod cum ſenſiſſent Paulinus Gallicanæ Treviris, Dionyſius Albæ Metropolis Italorum, & Euſebius Vercellenſis Epiſcopi, quia ad deſtructionem fidei Orientales contra Athanaſium agere molirentur, ſurgentes magna voce clamabant dolum, & circumventionem per ea, quæ gerebantur, Chriſtianitatis dogmatibus irrogari. Non enim veras contra Athanaſium culpas eſſe dicebant; cum ad retractationem fidei talia probarentur inventa. Illis ergo talia proclamantibus, Concilium tunc ſolvitur Epiſcoporum.

Athanaſius a quibus defenſus.

CAPUT XVI.

De Exilio Orthodoxorum Epiſcoporum, quod Athanaſius in fugæ ſuæ ſatisfactione conſcripſit.

Theodoretus. lib. 2. cap. 15. pag. 90. D.

Orthodoxi in exilium acti.

DEpoſito ſiquidem Athanaſio, aliam hæreticæ fidei exponere ſunt niſi doctrinam. Sed neutrum horum perduci potuit ad effectum, cum præſente Principe clamaretur: quia injuſte agebatur & impie. Quo facto & ipſi Eccleſiis ſunt expulſi, & ultimis terræ finibus habitare per-

cepti. Quod rurſus mirabilis Athanaſius hoc modo in illa ſatisſactione conſcribit. Quis tantum poterit memorare, quantum illi geſſerunt? Tunc enim Eccleſiis pacem habentibus, & populis per Collectas orantibus, Pontifex quidem Romanæ urbis Liberius, & Paulinus Galliarum Metropolitanus Epiſcopus, & Dionyſius Italus, Lucifer Metropolitanus inſularum Sardiniæ, & Euſebius ex Italia, omnes Epiſcopi boni, & prædicatores veritatis, abripiuntur & traduntur exilio: nullam habentes culpam, niſi quia in Arianam noluerunt conſentire veſaniam, neque in calumniis ſubſcripſerunt noſtris. De maximo autem & optimo ſene, & vere confeſſore Oſio, etiam loqui ſuperfluum credo. Omnibus enim notum eſt, quod etiam hunc exilio deportari fecerunt. Non enim ignobilis, ſed cunctis noſcitur eſſe notiſſimus. Cui namque non præfuit Synodo, aut recte loquens non ſatisfecit univerſis? Quæ Eccleſia hujus patrocinii memoriam non habet? Quis aliquando dolens cum veniret apud eum, non remeavit ſanus? Quis indigens cum petiſſet, non meruit quod popoſcit? Et tamen etiam contra hunc talia præſumpſerunt: quia impia eorum molimina cognoſcens, noluit propria ſubſcriptione firmare.

An. Dom. 360

Oſius Cordubenſis exulat.

Soc. lib. 2. c. 29. Edit. Chr. Valeſ. cap. 37. pag. 131. C.

Igitur Imperator illos quidem mittit in exilium, Generale vero Concilium fieri cogitabat; quatenus omnes Orientales Epiſcopos venientes ad Occidentem, ſi poſſet, concordes efficeret. Quod cum propter itineris ſpatia difficile videretur, duplicem tractavit Synodum celebrari; ut in Arimino quidem Itali, qui tunc aderant, convenirent: Orientales autem in Nicomedia Bithyniæ civitate. Hoc ergo Imperatore tractante, effectus non evenit, ut voluit. Neutrum enim Concilium ſibimet concordavit, ſed utrumque diviſum eſt. Nam neque Arimino convenientes alterutris inter ſe conſonare potuerunt; & Orientales in Seleucia Iſauriæ congregati, aliud ſchiſma ſunt paſſi; quo ſuo loco narrabitur.

Concilium Ariminenſe pro Occidentalibus.

Concilium Nicomedia pro Orientalibus.

CAPUT XVII.

Dialogus inter Liberium, & Conſtantium geſtus, & quomodo Liberius fuerit exilio deſtinatus.

Theodoret. lib. 2. cap. 15. & 16. pag. 92. C

Ego quidem Liberii per omnia famoſiſſimi habitum pro veritate dialogum contra Conſtantium volo referre: quoniam a fidelibus illius temporis eſt conſcriptus. Is enim poſt Julium Sylveſtri ſucceſſorem, Romanam gubernavit Eccleſiam. Conſtantius Imperator dixit: Nos, eo quod Chriſtianus ſis, & Epiſcopus noſtræ civitatis, dignum hoc judicavimus, ut evocantes te, moneremus; quatenus communionem ſceleſtiſſimi Athanaſii, & ineffabili ſuperbia detenti, abnegare non differas. Hoc enim terrarum orbis bene fieri comprobavit, & Synodali ſententia alienum ab Eccleſiaſtica communione decrevit. Liberius Epiſcopus dixit: O Imperator, judicia Eccleſiaſtica decet cum maxima proferri juſtitia. Quapropter ſi videtur pietati tuæ, diſceptationem jube conſtitui; & ſi apparuerit Athanaſius condemnatione dignus, tunc ſecundum Eccleſiaſticæ conſequentiæ formam proferatur in eum digna ſententia. Non enim poſſibile eſt condemnari virum, de quo nihil examinatum eſt. Conſtantius Imperator dixit: Univerſus mundus adjudicavit ejus facinora: ſed ille, ſicut ab initio, tempus illudit. Liberius Epiſcopus dixit: Quicumque ſubſcripſerunt, non ipſi viderunt quæ geſta ſunt: ſed propter gloriam, & timorem, & ne a te contumelias paterentur, acquieverunt. Imperator dixit: Quid eſt gloria, & timor, & contumeliæ? Liberius dixit: Quicumque gloriam Dei non diligunt, tua magis dona præponunt. Quem ergo iſti non viderant, non examinantes adjudicaverunt, quod eſt Chriſtianitatis alienum. Imperator dixit: In facie utique condemnatus eſt in Concilio Tyri, & in Concilio contra eum pariter decreverunt omnes totius orbis Epiſcopi. Liberius dixit: Nunquam in præſentia ſui homo ille adjudicatus eſt. Quicumque enim tunc convenientes condemnaverunt eum, diſcedente Athanaſio a judicio, ſententiam protulerunt. Euſebius Eunuchus dixit: In Niceno Concilio alienus Catholicæ fidei probatus eſt. Liberius dixit: Quinque ſoli judicaverunt ex his, qui cum eo navigio venerunt in Mareoten, quos miſerunt ad accuſationem ejus, ut contra eum geſta conficerent. Horum itaque, qui deſtinati ſunt, duo ſunt mortui, Theogonius, & Theodorus: reliqui vero tres vivunt, hoc eſt, Maris, Valens, & Urſacius. Ab his, qui miſſi ſunt Sardicæ, propter hanc cauſam Synodus celebrata eſt; qui in Synodo libellos obtulerunt: veniam poſtulantes, quoniam in Mareote per calumniam ex una parte contra Athanaſium geſta confecerunt. Libellos eorum nunc præ manibus habemus. Cui horum nos credere, & communicare convenit, Imperator; his qui primitus damnaverunt, & veniam poſtea popoſcerunt: an eis, qui adhuc hæc accuſare contendunt? Epictetus Epiſcopus dixit: O Imperator, non fidei cauſa hodie, neque judiciorum Eccleſiaſticorum ſermonem facit: ſed ut apud Senatores in Romana conſtitutos urbe glorietur, quaſi ſuperavit Principem. Imperator ad Liberium dixit: Quota pars es totius orbis: quoniam tu ſolus hominem vindicas neſandiſſimum, ut orbis terrarum pacem, Eccleſiæque diſſolvas? Liberius dixit: Non eo quod ego ſum ſolus, fidei cauſa minuitur. Nam & antiquitus tres ſoli reperti ſunt reſiſtentes præcepto Regis. Euſebius Eunuchus dixit: Imperatorem noſtrum Nabuchodonoſor feciſti? Liberius dixit: Non. Sed ita irrationabiliter * adjudicandus eſt homo, qui non eſt examinatus? Hæc ergo peto primitus generalem proferri ſubſcriptionem, confirmantem fidem in Nicæa prolatam; ut ita revocatis ab exilio fratribus noſtris, & in locis propriis reſtitutis, ſi hi, qui turbas pariunt Eccleſiis, viſi fuerint Apoſtolicæ fidei conſentire; tunc apud Alexandriam convenientes omnes, ubi & accuſatores ſunt, & defenſor eorum, examinata cauſa poſſimus proferre ſententiam. Epictetus Epiſcopus dixit: Sed (a) curſus publicus non ſufficit ſubvectui Epiſcoporum. Liberius dixit: Eccleſiaſticæ cauſæ publico curſu non egent. Eccleſiæ namque ſufficiunt uſque ad mare perducere ſuos Epiſcopos. Imperator dixit: Quæ dudum ſuſceperunt formam, ſolvi non poſſunt; plurimorum namque Epiſcoporum debent valere ſententia. Tu ſolus es, qui amicitias illius ſcelerati defendis. Liberius dixit: Imperator, nunquam audivimus, abſente accuſato, Judicem ejus ſcelera proferentem; niſi quia propria videntur hæc odia. Imperator dixit: Omnibus quidem nocuit in communione; nulli tamen ita, ſicuti mihi. Cui cum non ſufficeret interitus fratris mei majoris; neque beatæ memoriæ Conſtantem ceſſavit in meis inimicitiis frequenter impellere: niſi nos majori manſuetudine detenti, impellentis momenta temperaſſemus. Nulla itaque mihi victoria eſt, neque contra Magnentium, vel Sylvanum; niſi illum ſceleſtum ab Ec-

Euſebius Eunuchus, præpoſitus cubiculi.

** Ed. Niv. & Frob. adjudicatus.*

eleſiaſticis rebus expulero. Liberius dixit: Noli per Epiſcopos tuas vindicare inimicitias; manus enim Eccleſiaſticorum ad ſanctificandum vacare debent. Quapropter ſi tibi videtur, jube vocari ad loca propria Sacerdotes; & ſi concordes apparuerint ei, quem nos in præſenti defendimus ſecundum fidem Orthodoxam in Nicæna Synodo conſtitutam: tunc convenientes providebunt pro mundi pace, ut homo qui non peccavit, non reprobetur injuſte. Imperator dixit: Unum eſt quod quæritur. Volo enim te amplectentem Eccleſiaſticam communionem Romæ denuo deſtinare; & propterea concorda paci, & ſubſcribens, Romæ revertere. Liberius dixit: Romæ jam fratribus valedixi; majores enim ſunt Eccleſiaſticæ ſanctiones, quam Romanæ habitatio civitatis. Imperator dixit: Ergo trium dierum ſpatium ad deliberationem habes: ſi vis ſubſcribere, Romæ revertere: aut certe cogita in quem vis deportari locum. Liberius dixit: Spatium trium dierum rationem nequaquam mutare poteſt. Quapropter ubi vis, dirige me. Imperator autem poſt duos dies examinato Liberio, & nequaquam a ſuo propoſito revocato, juſſit eum in Berœam Thraciæ exilio deportari. Egredienti Liberio, Imperator ad expenſas quingentos ſolidos deſtinavit. Tunc Liberius deferenti dixit: Vade, da eos Imperatori; opus enim habet ſuis militibus erogare. Similiter & Auguſta tantos ei direxit. Liberius dixit: Redde hæc Imperatori; opus enim habet his ad expenſas militum ſuorum. Si autem Imperator his non habet opus, det eos Auxentio, & Epicteto; illi enim opus his habent. Dumque ab eis nihil accepiſſet, Euſebius eunuchus obtulit ei alios ſolidos. Cui Liberius dixit: Totius orbis Eccleſias deſolaſti, & tamquam damnato mihi hæc affers? Vade prius, diſce eſſe Chriſtianus. His ita geſtis, poſt tres dies nihil accipiens, miſſus eſt exilio.

Manus Eccleſiaſticorũ ad ſanctificandum vacare debent.

(*a*) Curſus publicus. Unde Curioſus, curſus publici præſentalis, & Curioſi per omnes provincias, qui erant ſub diſpoſitione viri illuſtris Magiſtri officiorum. Vide librum de imaginibus Magiſtratuum Romanorum.

CAPUT XVIII.

Quomodo Liberius per aditionem Romanarum Matronarum ab exilio ſit reductus.

Theodoretus lib. 2. cap. 17. Edit. Chriſt. Liberius apud Berœã Thraciæ exulat.
* Ed. Niv. & Frob. *Romã.*

VEritatis itaque propugnator & victor Thraciam, ſicut juſtum fuerat, uſque pervenit. Duobuſque tranſactis annis Conſtantius Romæ venit. Procerum vero, Senatorumque conjuges rogabant viros ſuos, ut Conſtantio ſupplicarent, quatenus Paſtorem gregibus reſtitueret. Aiebant enim, quia niſi flecterent animum Principis, eos ipſæ relinquerent, & ad Paſtorem illum maximum properarent. At illi dixerunt: Nos furorem Principis formidamus, nec forte aliquam veniam promeremur. Sed vobis, inquiunt, magis rogantibus forſitan parcet, & unum alterius fiet: aut preces ſuſcipiet: aut ſi flecti nequiverit, ſine aliqua injuria vos dimittet. Hoc conſilium mulieres illæ, laudibus maximis proferendæ, percipientes, cum ornatu ſolito adierunt Imperatorem; quatenus ex veſte ſublimi inſignes eas, & nobiles arbitratus, reverentiam eis haberet, & parceret. Adeuntes enim Principem tali voce clamabant: Miſerere tantæ civitatis, Paſtoris providentiam non habentis, quæ luporum patet inſidiis. At ille reſpondit, non egere Paſtore alio civitatem; eſſe namque Pontificem, qui eorum curam haberet. Poſt magnum namque Liberium quidam Diaconorum ejus, Felix nomine, fuerat ordinatus. Is expoſitam in Nicæa fidem inconcuſſe ſervavit: ſed corruptoribus ejus ſine diſcretione communicabat. Nullus tamen Romæ habitantium in Baſilicam ingreſsus eſt, cum ille intus aſtaret. Hoc autem etiam matronæ illæ Imperatori dixerunt. Qua gratia flexus, præcepit illum inter omnes egregium revocari, & utrumque Eccleſiam gubernare communiter. His ergo litteris in Circenſi ſpectaculo relectis, populus clamabat juſtam principis eſſe ſententiam; ut ſicut dupliciter coloribus diviſi ſunt ſpectatores, ſic oporteret alterum his, alterum aliis præſidere. Cum ergo primitus principis litteris ſic ſaviſsent; poſtea commoti, communi voce clamaverunt: Unus Deus, unus Chriſtus, unus Epiſcopus. Ipſas enim voces, & ego ponere juſtum judicavi. Poſt has vero Chriſto amabilis populi pias, & juſtitia exornatas voces ſanctiſsimus quidem Liberius eſt reverſus. Felix autem recedens habitavit aliam civitatem.

Felix loco Liberii Pontifex ordinatus. Conſtantius voluit duos eſſe Romæ Pontifices, Liberium, & Felicem.

CAPUT XIX.

Quomodo Eudoxius Antiochenum uſurpaverit Epiſcopatum.

Socrates. lib. 2. cap. 29. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 37. pag. 132. A.

EA tempeſtate Leontio moriente, qui hæreticum Aetium Diaconum ordinaverat, Eudoxius Germaniciæ Epiſcopus, quæ eſt civitas Syriæ, cum eſset tunc Romæ præſens, finxit ſibi cauſam neceſſitatis incumbere, & Imperatori callide locutus, quaſi civitas Germanicianorum ejus providentia atque cuſtodia indigeret, petiit, ut remearet ad propria. Quem Princeps nihil proſpiciens, abire dimiſit. At ille Cubicularios cooperatores habens, relicta civitate ſua Antiochenum uſurpavit Epiſcopatum. Fovere namque ſtudebat Aetium. Ob quam rem niſus eſt Concilium facere Sacerdotum, & ordinationem ei reſtaurare Diaconatus. Quod nequaquam geſtum eſt, eo quod magis valeret odium contra Aetium, quam Eudoxii deſiderium. Et de his quidem tantum noſſe ſufficiat.

Nititur Eudoxius Aetiũ reſtituere.

CAPUT XX.

De Ariminenſi Concilio, & contentionibus ibi factis.

Socrates. lib. 2. cap. 29. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 37. pag. 132. C.

EOrum igitur, qui Arimino convenerunt, Orientales ea, quæ de Athanaſio geſta ſunt, taciturnitati tradentes, ad Concilium ſe occurriſse dicebant. Quorum ſtudio cohærebant Urſacius, & Valens, qui ab initio quidem Arianorum dogma tenuerant; in medio autem Homouſianis conſenſerant, dato libello Romano Pontifici, ſicuti jam dictum eſt. Iſti namque ſemper ad partes pro tempore valentium declinabant. Quorum adjutores erant Germinius, Auxentius, Demophilus, & Gaius. Dum ergo in Concilio præſentium alter aliud proponere conaretur; tunc Urſacius, & Valens dicebant omnia, quæ de fide dicta ſunt, debere ſuſpendi; & ſuſcipiendam novellam expoſitionem, quam paulo ante Sirmio convenientes ediderant. Hæc dicentes, & chartulam præ manibus habentes legi fecerunt ſecundum expoſitionem fidei Sirmio prolatam, quam ibi quidem, ſicuti prædixi, celaverunt, Arimino autem oſtenſa eſt. Cujus exemplar hoc eſt:

Urſacius & Valens pro temporum ratione in diverſas partes declinant.

* An. Dom. 359.

Expoſita Fides apud Sirmium præſente Domino Conſtantio Aug. * Conſ. Euſebio, & Hypatio 11. Kal. Junii.

CRedimus in unum & verum Deum, Patrem omnipotentem, creatorem & opificem omnium. Et in unum Unigenitum Filium Dei ante omnia ſæcula, & ante omne principium, & ante omne quod poteſt opinari tempus, & ante omnem perceptibilem opinionem, natum impaſſibiliter ex Deo, per quem & ſæcula perfecta, & omnia facta ſunt. Natum autem Unigenitum ſolum ex ſolo Patre, Deum ex Deo, ſimilem generanti Patri ſecundum ſcripturas: cujus generationem nullus novit, niſi ſolus, qui genuit eum, Pater. Hunc novimus Unigenitum ejus Filium nutu paterno veniſſe de cœlis ad deſtructionem peccati, & natum ex Maria Virgine, & cum diſcipulis converſatum, & omnem compleſſe diſpenſationem ſecundum paternam voluntatem: crucifixum, & mortuum, & ad inferos deſcendiſſe, & quæ ibi erant diſpenſaſſe: quem janitores inferni videntes expaverunt: & die tertia reſurrexiſſe, & cum diſcipulis converſatum: & quadraginta diebus expletis, in cœlos aſcendiſſe, ſedere a dextris Patris: & venturum noviſſima die in gloria Patris, ad reddendum unicuique ſecundum opera ſua. Et in Spiritum ſanctum, quem ipſe Unigenitus Dei Filius Jeſus Chriſtus mittere compromiſit generi hominum conſolatorem, ſecundum quod ſcriptum eſt: *Vado ad Patrem meum, & rogabo Patrem meum, & alium conſolatorem mittet vobis, Spiritum veritatis, ille ex meo accipiet, & docebit, & commemorabit vobis omnia.* Nomen vero ſubſtantiæ, eo quod ſimpliciter a Patribus poſitum, a populis ignoretur, & ſcandalum faciat, & quia nec ſcripturæ hoc continent, placuit abrogari, & omnino nullam memoriam ſubſtantiæ in Deo eſſe de cætero, eo quod divinæ ſcripturæ nuſquam de Patris ſubſtantia, filiique meminerint. Similem vero dicimus Filium Patri per omnia, ſicuti ſanctæ ſcripturæ dicunt ac docent. His itaque lectis conſurgentes, quibus hæc diſplicebant, aiunt: Non fide egentes huc venimus (integram namque ſervamus, quam percepimus ab initio) ſed magis, ut ſi qua circa hæc novitas ſit, omnino prohibeamus. Si ergo hæc, quæ lecta ſunt, nullam faciunt novitatem, aperte jam anathematizate hæreſim Arianam, ſicut & alias hæreſes regula Eccleſiæ tanquam blaſphemas abjecit. Quia enim blaſphemum Arii dogma turbas Eccleſiæ, quæ etiam nunc fiunt, excitavit, atque ſeditiones, toti orbi terrarum valde notiſſimum eſt. Hæc ergo propoſitio, dum ab Urſacio, & Valente, & reliquis ſuſcepta non fuiſſet ad plenum, diviſit Eccleſiam. Alii namque his, quæ Arimino ſunt lecta, conſenſerunt: alii vero Nicænam denuo roboraverunt fidem. Deriſerunt autem conſcriptionem illius lectionis, & maxime Athanaſius Alexandrinæ civitatis Epiſcopus in epiſtola, quam ſuis familiaribus deſtinavit, quam qui legit, inveniet quam forti dictione ſit plena.

Joan 14. 16.

Nomen ſubſtantiæ in Concilio Arimin. abrogatum, & quare.

Athanaſius deridet ſynodum Ariminenſem.

Theodoretus, lib. 2. cap. 18. pag. 97. B.

Dicebant enim Ariani convenientes Arimino, volentes Heſperiis ſuadere ſimplicibus, quia non oporteret propter duo verba, quæ nec invenirentur ſcripta, ſeparari corpus Eccleſiæ: ſed ſimilem per omnia profiteri Filium genitori, ſubſtantiæ vero tacere nomen. Sed fallaciam ſentientes horum Homouſiani Pontifices, eos abdicaverunt. Ipſi vero litteris inſinuaverunt Imperatori propriam voluntatem: dicentes filios ſe eſſe Patrum Nicæni Concilii, pariter & heredes.

Rejicitur fallax Arianorum reſponſio.

Hoc tamen ſciendum, quoniam Synodus quidem Urſacium, & Valentem, Auxentium, & Germinium, Gaium, & Demophilum, eorumque ſocios condemnavit, Arianum dogma anathematizare fugientes. Qui propter hanc damnationem indignati, ad Principem celeriter advenerunt, portantes lectam in Concilio fidem.

Socrates, lib. 2. cap. 29. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 38. pag. 136. B. Ariani damnati.

Apertius autem integram fidei regulam eorum epiſtola ad Conſtantium ſcripta monſtrabit. Cujus verba ſunt hæc:

Theodoretus lib. 2. cap. 18. & 19. pag. 97. C. D.

CAPUT XXI.

Epiſtola Concilii Ariminenſis Orthodoxorum Epiſcoporum ad Imperatorem Conſtantium.

DIvina juſſione, & præcepto pietatis tuæ, olim dogmatizata confidimus. In Ariminum namque ex univerſis Occidentalibus civitatibus omnes convenimus ſimul Epiſcopi; ut & fides Catholicæ cognoſceretur Eccleſiæ, & qui contraria ſapiunt, panderentur. Multum namque diſceptantibus nobis invenimus optimum eſſe, ſtatutam fidem antiquitus permanere, quam etiam Prophetæ, Evangeliſtæ, necnon Apoſtoli per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum prædicaſſe noſcuntur (qui & tui regni protector, tuæque ſalutis auxiliator eſt) quatenus hanc tenentes cuſtodiamus, & cuſtodientes ad finem uſque ſervemus. Incongruum enim nefariumque videtur; ex his, quæ recte juſteque definita ſunt, aliquid permutare, id eſt, horum, quæ Nicææ communiter cum glorioſiſſimo Conſtantino tuo patre, & Imperatore deliberata atque defixa ſunt. Quorum doctrina atque ſenſus diſcurrit, & prædicatus eſt in omnium hominum auditus, & mentes Hæc fides ſola Arianam hæreſim expugnavit, & perdidit; per quam non illa ſola, ſed etiam reliquæ hæreſes ſunt damnatæ. Cui vere & addere quicquam incautum eſt, & auferre periculoſum. Et ſiquidem horum alterum fiat, erit inimicis facultas agendi quæ volunt. Quapropter Urſacius & Valens, quoniam participes & concordes Ariani dogmatis erant, a noſtra ſunt communione ſegregati. Quam ut reciperent, cognoſcentes delicta, quibus peccaverunt, pœnitentiam atque veniam impetrare poſcebant; & reſcripta eorum hæc ita ſe habere teſtantur, per quæ criminum veniam conſecuti ſunt. Erat enim tempus quo hæc geſta noſcuntur, quando Mediolani Synodus celebrata eſt, præſentibus Eccleſiæ Romanæ Presbyteris. Cognoſcentes ſimul etiam poſt mortem digniſſimæ memoriæ nominandi Conſtantini, cum omni integritate & examinatione conſcriptam expoſuiſſe fidem, qui cum ab hac luce baptiſmate percepto diſceſſerit, & ad præmia debitæ pacis abierit, incongruum eſſe judicamus poſt illum aliquid novitatis admittere, tantoſque ſanctos Confeſſores, & Martyres, & hujus dogmatis conſcriptores, inventoreſque deſpicere, qui ſecundum antiquam Eccleſiæ ſanctionem per omnia ſapuiſſe noſcuntur. Quorum fidem Deus in tempora imperii tui tranſmiſit, per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, per quem tibi Imperium tale conceſſum eſt, ut etiam noſtri orbis terminos obtineres. Rurſus ergo infelices iſti, & ſapientia viliſſimi, præſumptione nefaria impiæ cogitationis prædicatores ſemetipſos annuntiaverunt, & veritatis terminum mutare contendunt. Dum enim ſecundum tuum præceptum Concilii jura celebrarentur, illi conſilium ſuæ fallaciæ nudaverunt. Nitebantur enim calliditate quadam, atque ſeditione aliquid novitatis inferre. Hujuſ-

Concilii Nicæni quanta ſemper fuerit auctoritas.

Urſacius & Valens excommunicati.

Conſtantinus laudatur.

modi enim malitiæ captos invenimus Germanum quemdam, & Auxentium, atque Gaium, hæreſim contentionemque facientes. Quorum doctrina una quidem exiſtens, univerſam molem blaſphemiarum tranſcendere comprobatur. Qui cum viderent nos neque ſuæ voluntatis eſſe, neque concordes horum, quæ male ſapere videbantur, a noſtro ſe Concilio mutaverunt, ut quaſi alius conſcribere viderentur. Erat vero tempus breve, quod etiam eorum aperuit voluntates. Sed ut non ſemper Eccleſiaſticæ cauſæ in eaſdem incurrant concuſſiones (nam turba atque ſeditio repetita, univerſa confundit) firmum nobis viſum eſt; ut quæ dudum decreta ſunt, legaliter immutabiliterque ſerventur. Prædictos autem viros a noſtra communione ſecrevimus. Qua de cauſa Legatos ad tuam manſuetudinem miſimus, Concilii ſententiam per noſtram denuntiaturos epiſtolam. Legatis autem præ omnibus iſta præcipimus, ut veritatem affirment ex priſcis & juſtis rationibus exponentes, qui etiam tuam religionem inſtruant: quoniam non, ſicut ait Urſacius & Valens, erit pax, ſi quid juſtarum ſanctionum fuerit immutatum. Quomodo enim pax eſſe credenda eſt apud eos, qui pacis jura ſubvertunt? Contentio enim, & ſeditio per hæc inter reliquas civitates, & Eccleſiam Romanam potius orietur. Quapropter tuæ manſuetudini ſupplicamus, ut placidis auribus noſtros Legatos, & oculo tranquillo reſpicias; neque ad injuriam defunctorum novi aliquid immutari permittas: ſed permanere non ſinas in his, quæ a progenitoribus definita atque ſancita ſunt; quippe quos omnia cum deliberatione, atque ſapientia, & Spiritu ſancto celebraſſe confidimus. Ea enim, quæ ab illis nunc innovantur, credentibus quidem incredulitatem inferunt, non credentibus vero credulitatem. Supplicamus itaque, ut præcipias eos, qui per diverſa loca detinentur, quos & ætatis gravamen, & anguſtia paupertatis affligit, ad propria remeare: ne deſolatæ ſublatis Epiſcopis videantur Eccleſiæ permanere. Super hæc etiam hoc rogamus, ut nihil his, quæ jam terminata ſunt, aut addatur, aut adimatur: ſed omnia inviolata permaneant, quæ & a pietate tui patris, & tuis quoque ſunt conſervata temporibus. Neque de cætero nos fatigari, & a propriis parochiis alienos eſſe permittas; quatenus Epiſcopi cum proprio populo in pace orare, & divino cultui vacare poſſint: ſupplicantes Deo pro pace tui Imperii pariter & ſalutis, quam tibi Divinitas in perpetuum largiatur. Noſtri vero Legati Epiſcoporum ſubſcriptiones, & nomina deferunt, qui etiam lectione divinæ ſcripturæ religionem tuam poterunt edocere.

Veterum decreta ſervanda

Socrates lib. 2. c. 29. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 37. pag. 139. A.

Legati ab Ariminenſi Concilio ad Imperatorem miſſi nullum ab eo reſponſum impetrarunt.

Hæc itaque Synodus ſcripſit, & per Epiſcopos deſtinavit. Urſacius autem, & Valens eorum prævenientes adventum, derogaverunt Concilio: oſtendentes Imperatori expoſitionem fidei quam portabant. Imperator Ariano dogmati favens, indignatur adverſus Synodum; & Urſacium ac Valentem potius honoravit. Quamobrem qui a Concilio fuerant deſtinati, tardaverunt, non valentes impetrare reſponſum. Sero tamen ad Synodum Conſtantius per præſentes Epiſcopos hujuſmodi ſcripta direxit.

CAPUT XXII.

Epiſtola Conſtantii ad Ariminenſe Concilium.

Conſtantius victor, ac Triumphator Auguſtus univerſis Epiſcopis Arimino congregatis Salutem.

Soc. lib. 2. cap. 29. Edit. Chr. Valeſ. cap. 37. pagin. 139. B.

Semper equidem, & præ omnibus cogitare nos de ſacra & adoranda lege, non ignorat veſtra benignitas. Nunc autem viginti, quos veſtra ſapientia deſtinavit, Epiſcopos, Legationis ſuæ cauſa interim videre nequivimus, cum ſit nobis neceſſarium circa Barbaros iter; &, ſicut noſtis, deceat animo puro ab omni cogitatione utilitatem divinæ legis examinare. Juſſimus igitur Epiſcopos in Adrianopoli noſtram ſuſtinere regreſſionem; ut cum univerſa Reſpublica fuerit bene diſpoſita, tunc quæ geſſerint audire poſſimus. Veſtræ ergo Sanctitati non videatur onerosum eorum expectare regreſſum; ut dum redeunt noſtrum vobis referentes reſponſum, perducere poſſitis ad terminum, quæ Eccleſiæ Catholicæ utilia eſſe noſcuntur. Has litteras ſuſcipientes Epiſcopi, talia reſcripſerunt.

CAPUT XXIII.

Epiſtola Ariminenſis Concilii ad Imperatorem Conſtantium deſtinata.

Socrates lib. 2. c. 29. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 37. pag. 139. D.

Litteras clementiæ tuæ ſuſcepimus domine, Deo amabilis Imperator: quibus continetur, quia propter neceſſitatem publicam interim non potuiſti noſtros videre Legatos; noſque jubetis, ut eorum ſuſtineamus adventum, donec ea, quæ a nobis decreta ſunt, & noſtris progenitoribus conſonare noſcuntur, ab eis pietas veſtra cognoſcat. Quamobrem & nunc per has litteras profitemur, atque firmamus nequaquam nos a propoſito noſtro recedere. Hoc etiam noſtris Legatis injunximus. Supplicamus igitur, ut animo tranquillo & præſentes noſtræ mediocritatis litteras relegi jubeas, & illa, quæ per Legatos noſtros mandavimus, libenter accipias. Illud itaque nobiſcum conſiderare tua manſuetudo debet, quanta ſit modo triſtitia, quantuſque mœror, ut beatiſſimis temporibus tuis, tantæ Eccleſiæ privatæ videantur Epiſcopis. Et propterea rurſus tuam clementiam deprecamur domine Deo amabilis Imperator; ut ante aſperitatem hyemis (ſi tamen veſtræ placet pietati) nos ad noſtras Eccleſias remeare præcipias; quatenus etiam nunc poſſimus omnipotenti Deo, & Domino Salvatori noſtro Chriſto, ejus Filio Unigenito, pro tuo Imperio ſolemnes orationes celebrare cum populo.

CAPUT XXIV.

Quod diſcedentibus Epiſcopis fuerit Conſtantius indignatus.

Socrat. lib. 2. cap. 29. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 37. Pagin. 140. B.

Cum hæc ſcripſiſſent, & modicum ſuſtinuiſſent tempus, Imperatore nullum dante reſponſum, ad civitates proprias receſſerunt. Princeps autem, cum & prius contenderet Arianam ſectam per Eccleſias ſeminare, occaſionem injuriæ ſuæ illorum habuit diſceſſionem: dicens ſe contemptum, eo quod præter juſſionem ejus Concilium videretur eſſe ſolutum. Quapropter Urſacio, & his qui circa eum erant, permiſſionem

dedit contra Eccleſias agendi fiducialiter quodcumque placuiſſet. Explanationem vero lectæ in Arimino fidei juſſit per Eccleſias Italicas deſtinari: præcipiens, ut nolentes in ea ſubſcribere, pellerentur Eccleſiis, & in eorum locis alii ſubrogarentur Epiſcopi.

CAPUT XXV.

De Synodo in Nicæa Thraciæ celebrata.

Socrates lib. 2. cap. 29. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 37. p. 141. B.

URſacius autem, ejuſque conſentanei ab Italia diſcedentes, venerunt ad civitatem Thraciæ, nomine Nicæam: quo brevi tempore commorantes aliud fecere Concilium. Et lectam in Arimino expoſitionem fidei Græco interpretantes eloquio publicatam confirmaverunt; & poſtea divulgabant eam eſſe fidem, quæ ab univerſali Concilio & dictata eſſet, & edita in Nicæa; ut ſimilitudine nominis Nicæni ſimpliciores hac ſubreptione deciperent. Putabant enim in Nicæa Bithyniæ eſſe dictatam fidem. Sed nihil profuit eis tale commentum. Poſt paululum namque confuſi, atque deriſi ſunt.

CAPUT XXVI.

Quomodo Athanaſius furorem Conſtantii denuo declinaverit.

Sozom. lib. 4. cap. 8. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 9. pagin. 547. C.

INterea ſentiens Athanaſius ſibi inſidias præparari, nequaquam ad Imperatorem venire præſumpſit, neque hoc utile judicavit: ſed electos ex Ægypto quinque Epiſcopos, inter quos Serapionem Thmuienſem virum præcipua vita ſanctum, & ad loquendum valde copioſum, mittit ad Principem tunc in Occidente degentem, cum quibus etiam tres Presbyteros, per quos ſibi placaret Imperatorem, & pro derogationibus ſatisfacerent inimicorum, aliaque facerent, quæ ei, vel Eccleſiis expedirent. Quibus navigantibus, paulo poſt litteræ venerunt Imperatoris evocantes eum. Ob quam rem & Athanaſius, & populus eſt turbatus; cum neque hæretico Imperatori obedire cautum eſſet, neque reluctari ſine periculo. Verumtamen ire diſtulit, & litterarum portitor ſine effectu reverſus eſt. Superveniente autem æſtate veniens alius ab Imperatore miſſus eum provinciæ Judicibus cogebat eum; Cleroque nimis erat infeſtus. Porro populum paratum videns ad bellum, etiam iſte reverſus eſt. Non multo poſt tempore congregantur ex Ægypto, & Libya legiones. Et cum nuntiatum fuiſſet celari Athanaſium in Eccleſia, quæ vocatur Theonæ, aſſumens milites Dux eorum, & Hilarium ab Imperatore denuo deſtinatum, inopinato fractis januis in Eccleſiam introivit, & ubique requirens Athanaſium non invenit. Dicitur enim, quia ſæpius divino nuntio pericula multa fugerit; ſicut etiam, Deo providente, hoc diſcrimen evaſit.

Vocatur Athanaſius ad Conſtantium.

Quomodo Athanaſius pericula ſæpius evaſerit.

CAPUT XXVII.

Quomodo Paganis inſultantibus futuram triſtitiam prophetavit.

Sozom. lib. 4. cap. 9. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 10 pagin. 549. C.

Athanaſius inſimulatur Magia.

EX his & hujuſmodi factis ei a Deo prænuntiatis, a paganis & hæreticis appellabatur Magus. Sermo namque fertur, eo quod aliquando, eo procedente per civitatem, contigerit avolantem corniculam clamitare. Quo facto aſtans multitudo Paganorum, velut Mago derogantes, petebant, ut eis aperiret quid cornicula illa ſignificaret. Ille vero fertur ſilentio dixiſſe ſubridens: Cras, Latina lingua dies ventura ſignificatur. Hoc ergo clamans, triſtem vobis craſtinum ſignificat diem, per Imperatoris Romani juſſionem. Et ita contigit, ut Athanaſii ſermo, licet deriſus fuerit, venerit ad effectum. Altera namque die Principis litteræ venerunt ad Judices, jubentes, ut Pagani ſua ingredi non permitterentur ad templa, neque ſolemnes ſuperſtitiones, feſtivitateſque celebrarent. Tunc ergo feſtivitas eorum venerabilis, generaliſque deſtructa eſt.

Athanaſii prophetia.

CAPUT XXVIII.

Quæ mala per Georgium in Alexandria geſta ſint.

Sozom. lib. 4. cap. 9. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 10. pag. 550. A.

CUm igitur frequenter, ſicut dictum eſt, Athanaſius pericula declinaſſet, Clerus & populus ei favens tenebat Eccleſias, donec Præfectus Ægypti, & Dux militum ejicientes eos, & ſuſtinentes, & Georgio eas contraderent. Qui non multo poſt venit, & Eccleſias ſuo jure poſſedit. Qui dum præter ſchema & mores Sacerdotii violentus exiſteret, & maxime circa Athanaſii laudatores, quibus utique vincula & plagas viris & fœminis velut tyrannus inferebat; accenſus populus pene peremerat eum, niſi * vix ereptus fugiſſet ad Principem. Quo facto, rurſus ſequaces Athanaſii Eccleſias multo tempore tenuerunt. Quas iterum veniens Dux Ægypti, Georgii noſcitur tradidiſſe fautoribus. Poſt hæc autem Exceptore Principis veniente, multi Alexandrinorum ſupplicio traditi ſunt. Poſt quem etiam ipſe Georgius terribilior ſupervenit, & priori tempore magis odibilis, tanquam qui moverit Principem ad multorum necem. Cui utique derogabant Ægyptii Monachi, quorum gloriam multitudo univerſa ſequebatur, & vera eorum teſtimonia judicabat: quia in ſummæ philoſophiæ virtute degebant.

Georgius in ſede Alexandrina propulſo Athanaſio.

* MS.Lyr. vi.

Quia igitur expoſitam fidem in Nicæa Thraciæ omnes accuſant milites veritatis, & præcipue habitantes Heſperiam, teſtantur litteræ ab eis ad Illyricum deſtinatæ. Quarum litterarum auctor fuit Epiſcopus Eccleſiæ Romanæ tunc Damaſus, qui poſt Liberium Pontificatus jura ſuſceperat, multis virtutum ornatus inſignibus: Habuitque in his litteris nonaginta conſortes ex Italia, atque Galliis in Romana urbe convenientes. Quorum nomina propter multitudinem ponere diſtuli. Textus autem epiſtolæ talis eſt.

Theodoret. l. 2. cap. 22. pagin. 102. C.

CAPUT XXIX.

Litteræ Damaſi, & cæterorum ad Illyricum contra Concilium in Nicæa Thraciæ factum.

Damaſus, & Valerianus, & cæteri Epiſcopi dilectiſſimis fratribus in Illyrico conſtitutis Epiſcopis in Domino Salutem.

CRedimus ſanctam fidem noſtram in Apoſtolorum eruditione fundatam, hanc vos tenere, & hanc populis univerſis exponere, quæ videlicet a conſtitutis Patrum ulla ratione diſſentit, per quos juſtum eſt cæteros erudiri. Sed relatione Gallicanorum, & Venetorum fratrum, quoſdam hæreſibus favere cognovimus. Quod malum non ſolum cavere debent Epiſcopi, ſed etiam reſiſtari contra ea, quæ geſta ſunt imperitia, aut ſimplicitate quorundam, pravis interpretationibus deceptorum. Variis ergo doctrinis non decet labefactari, ſed magis Patrum noſtrorum

Auxentii condemnatio. *Nicæni Concilii auctoritas.* *Auctoritas Romani Pont.* *Fides Nicææ ſtabilita ſola perpetuo tenenda.*

tum roborari ſententiam. Auxentium igitur Mediolani præcipue in hac cauſa damnatum eſſe præſcriptum eſt. Unde juſtum eſt, omnes in univerſo Romanorum orbe Doctores legis, ea quæ legis ſunt, ſapere, & non fidem doctrinis variis maculare. Itaque dum primum hæreticorum cœpiſſet nequitia pullulare, ſicut etiam nunc blaſphemia nefandorum patet Arianorum, tunc Patres noſtri trecenti decem & octo electi, habito tractatu in urbe Nicæna, hunc murum firmiſſimum contra arma diabolica ſtatuerunt; & hoc remedio venena mortifera ſunt depulſa, ut Pater, & Filius unius Divinitatis, unius virtutis, uniuſque magnitudinis debeat credi, uniuſque eſſentiæ, ſive ſubſtantiæ, ſimul & Spiritus ſanctus. Aliter vero ſapientes alienos eſſe a noſtra communione judicaverunt. Quem terminum ſalutarem, adorabilemque deliberationem corrumpere quidam aliis cogitationibus, atque temerare voluerunt. Sed in ipſo principio ab his ipſis, qui in Arimino renovare atque retractare compellebantur uſque ad hoc cauſa correcta eſt, ut confiterentur alia ſibi circumventione ſubreptum: aut certe quia non intellexerunt Patrum ſententiæ in Nicæa conſtitutæ, hoc eſſe contrarium. Neque enim præjudicium aliquod fieri potuit per numerum Arimino congregatum: quando conſtat neque Romanum Epiſcopum, cujus ante omnia decebat eos expectare decretum, neque Vincentium, qui tantis annis Epiſcopatum inviolabiliter cuſtodivit, neque alios talibus præbuiſſe conſenſum; maxime dum, ſicut prædiximus, iſti ipſi, qui per conventionem declinaſſe videbantur, ipſi denuo utentes meliori conſilio, hæc ſibi diſplicere teſtati ſunt. Perſpicit itaque veſtra ſalubritas hanc ſolam fidem, quæ Nicææ Apoſtolorum auctoritate fundata eſt, eſſe perpetua firmitate ſervandam; & ſimul Orientales hoc facere nobiſcum, qui ſe Catholicos eſſe cognoſcunt, Occidentales etiam gloriari. Credimus autem languentes in iſto conamine, non tarde a noſtra ſeparandos eſſe communione, & ab eis Epiſcopatus nomen auferri; quatenus populi eorum liberati errore reſpirent. Nullo enim modo a deceptione poterunt corrigere populum, qui deceptionis laqueo detinentur. Concordet igitur cum omnibus Dei Sacerdotibus, etiam charitatis veſtræ ſententia, in qua vos ſtabiles ac firmos exiſtere judicamus. Sic ergo etiam nos vobiſcum recte credere debemus. Veſtræ nos charitatis lætificate reciprocis litteris. Valete fratres cariſſimi,

Theodoretus, lib. 2. cap. 23. pag. 104. C.

Sed & maximus Athanaſius in epiſtola, quam ſcripſit ad Afros, taliter de Ariminenſi Concilio diſputavit.

CAPUT XXX.

Ex Litteris Athanaſii de Ariminenſi Concilio.

X. Concilia Arianorum. *Jerem. 2. 13.*

HIs itaque prolatis, quis recipiat eos, qui Ariminenſe, aut aliud Concilium præter Nicænum nominare præſumunt? Aut quis non habeat eos odioſos, qui reſpuunt quidem conſtituta Patrum, & ea, quæ nuper Arimino contentioſe atque violenter compoſita ſunt, præponunt? Quis iſtis concordabit hominibus, neque propria recipientibus. Nam in ſuis decem & amplius, ſicuti prædixi, Conciliis alio tempore aliud conſcribentes, manifeſti ſunt: quia ſingula eorum accuſare noſcuntur. Et hoc patiuntur, quod tunc Judæi proditores perpeſſi ſunt. Nam ſicut illi relinquentes ſolum *Fontem aquæ viventis*, *lacus ſibimet foderunt, qui aquam continere non poſſunt;*

quod ſcriptum eſt apud Hieremiam Prophetam: ſic & iſti reluctantes univerſali Concilio, foderunt ſibi multa Concilia, quæ apud eos inania, & virtutem non habere manifeſta ſunt. Non igitur patiamur eos, qui præter Nicænum Ariminenſe præſumunt, vel aliud nominare Concilium; cum & ipſi, qui Ariminenſe ſuſcipiunt, ignoraſſe quæ in eo geſta ſunt, noſcantur; nam tacere potuerant. Noſtis enim, cariſſimi, cognoſcentes & vos a veſtris, qui tunc interfuerunt Arimino, quoniam Urſacius, & Valens, Eudoxius, & Auxentius, ſimulque Demophilus condemnati ſunt: volentes aliud, quam quod ſtatutum eſt Nicææ, conſcribere: quando compulſi anathematizare Arianam hæreſim reſpuerunt, cui potius patrocinari conati ſunt. Epiſcopi vero, vere integri Domini ſervi, recteque credentes, pene ducenti conſcripſerunt ſufficere Nicænam ſolummodo fidem, & nihil amplius, nihilque minus præter illam quærere velle, ſeu ſapere. Hæc enim etiam Conſtantio ſignificaverunt, qui juſſerat celebrari Concilium.

CC. Epiſcopi Ariminenſis Synodi adverſi Arianis.

CAPUT XXXI.

Quæ mala Macedonius in Conſtantinopolitana urbe commiſerit, & quod poſt hæc offenderit Imperatorem.

Socrates lib. 2. cap. 30. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 38. pag. 141. D. *Macedonius Conſtantinopol. turbator Eccleſiarum.* *Macedonius mira ſævitia cogit Orthodoxos a ſe Euchariſtiam accipere.*

INterea Macedonius vicinas Conſtantinopolitanæ urbi provincias, civitateſque turbabat: excitans miniſtros proprii languoris adverſus Eccleſias, & in Cyzico quidem Eleuſium fecit Epiſcopum, in Nicomedia Marathonium, qui primum Diaconus fuerat, habens ſtudium conſtituendi Monaſteria virorum ac fœminarum. Is itaque Macedonius Epiſcopatu potitus, affligebat eos, qui ipſi conſentire fugiebant, & non ſolum Orthodoxos, ſed etiam Novatianos: ſciens eos quoque conſubſtantialitatis nomen ſuſcipere. Quorum Epiſcopus Agelius, perſecutione faciente, fugit. Plurimi vero inſignes viri detenti, nolenteſque ei communicare, puniti ſunt. Qui poſt tormenta violenter communionem ore ſuo ſuſcipere, & tenere compellebantur. Ligno namque ora hominum aperientes, eis ſacramenta deponebant. Porro mulieres, & parvulos arripientes, communicare cogebant. Si quis vero contradiceret, mox plagæ, vincula, & tormenta ſequebantur; ita ut etiam fœminarum communicare nolentium mammillas in arca comprimentes abſcinderent; aliarum vero aut ferro, aut ovis ardentibus eadem membra comburerent. Quod ego ab Auxonio ſene, qui eadem ſupplicia eſt paſſus, audivi.

Socrates ibidem & Sozomen. cap. 20. Edit. Chriſt. *Macedonius apud omnes odioſus.* *Translatio corporis Conſtantini.*

Hæ igitur Macedonii pro Chriſtianitate ortæ ſunt actiones, cædes, pugnæ, ſollicitationes, inteſtina bella. Quæ res non ſolum apud eos qui lædebantur, ſed etiam apud familiares ei odium vehementer excitaverunt. Offendit autem etiam ipſum Imperatorem, & ob hoc, & pro alia hujuſmodi cauſa. Domus, in qua erat arca, Conſtantini Principis corpus habens, ruinam minabatur; ideoque cuſtodes ejus, & qui ad orationem intrabant, erant poſiti ſub timore. Macedonius ergo cogitavit Imperatoris oſſa transferre: ne arcam ruinæ caſus comprimeret. Hoc agnoſcentes populi prohibebant, dicentes, non oportere principis oſſa migrari, ne quaſi * exſorbiri viderentur. Ob quam rem in duas partes populus eſt diviſus: aliis dicentibus nullam eſſe migrato mortuo læſionem: aliis aſſerentibus eſſe nefas, cum quibus etiam erant homouſii defenſores. Macedonius autem parvipendens ver-

** Ed. Frob. & Niv. exſpiri.* ** id eſt, e ſepulchro effodi.*

ba contradicentium, tranſtulit corpus Imperatoris in Eccleſiam, ubi corpus jacet martyris Acacii. Quo ſacto, concurſus diſcordantium populorum ad illam venit Eccleſiam, & ad manus uſque perventum eſt; ita ut multi hominum morerentur, & veſtibulum Eccleſiæ, ac vicina porticus ſanguine compleretur. Hoc agnoſcens Imperator, iraſcitur contra Macedonium, & propter eos, qui mortui ſunt; & quia corpus patris ejus abſque ipſius conſilio migraſſe præſumpſerit. Relinquens ergo gubernatorem Heſperiarum partium Cæſarem Julianum, ipſe pergebat ad Orientem.

Conſtantius Aug. ſuccenſet Macedonio ob tranſlata patris ſuioſſa.

CAPUT XXXIII.

De Leontio Antiocheno Epiſcopo, & Aetio, qui magiſter Eunomii fuit.

Theodoretus. lib. 2. cap. 24. pag. 106. B.

Leontius Antiochenus orationis ſuas tacitus dicebat.

LEontius igitur Antiochenus Epiſcopus, cum eſſet Arianus, languorem ſuum celare nitebatur. Videnſque diviſos Sacerdotes, & populum, & alios dicentes, Gloria Patri, & Filio: alios, Gloria Patri per Filium in Spiritu ſancto; ipſe ſub ſilentio dicebat orationem, & nihil aliud audiebant adſtantes, niſi cum diceret, in ſæcula ſæculorum. Etſi quidem hoc non maligne feciſſet, diceretur, quia pro concordia populi fieret. Sed quia & contra milites veritatis acuebatur, & nonniſi hæreticos provehebat, oſtendebatur celare peſtem, modo * timore populi, modo formidine preſſus Imperatoris, qui Filium diſſimilem prohibuerat dici. Ea ſiquidem tempeſtate Aetius magiſter Eunomii, qui Arii blaſphemiam ſuis opinionibus auxerat, in Diaconatus ordine miniſtrabat. Sed Flavianus, & Diodorus monachicam quidem ampiectentes vitam, clare autem pro Apoſtolicis dogmatibus laborantes, Epiſcopi Antiocheni Leontii redarguerunt, quas contra pietatem gerebat, inſidias; dicentes, quia elegiſſet virum ſtudiis malignis imbutum, qui impietatis cauſa culmen ſumpſiſſet potentiæ, atque ad Eccleſiæ cladem Diaconatus haberet nomen. Minabantur autem etiam ab Apoſtolica eum communione ſuſpendi, & ad Heſperiam venientes, ea quæ callide gerebantur aperire. Hoc metuens Leontius, ab officio ſuſpendit Aetium, aliis tamen rebus fovebat eum. Porro mirabilis illa ſocietas, id eſt, Flavianus atque Diodorus, ſacerdotali miniſterio nondum potiti, populis tamen nimium complacentes, noctibus ac diebus cunctos ad zelum pietatis armabant. Iſti namque primi in duas partes choros pſallentium dividentes, ex ſucceſſione Davidicam melodiam cantare docuerunt. Et hoc in Antiochia primitus fieri cœpit; & diſperſum ad terminos totius orbis uſque pervenit. Iſti divinos amatores ad ſepulchra Martyrum provocantes, Vigilias celebrabant, cum illis laudantes Deum. Hæc Leontius intuens, prohibere quidem judicavit incautum, cum videret multitudinem valde viris illis optimis adhærere. Sed utens manſuetudine ſermonum, poſcebat ab eis, ut has feſtivitates in Eccleſiis potius celebrarent. Cujus quidem calliditatem integre cognoſcentes, quod jubebatur egerunt, & amatores ſuos ad Eccleſias congregaverunt, ut alacriter Deum concordi voce laudarent. Sed Leontius flexus non eſt, ut a ſua malitia temperaret. Vultum namque manſuetudinis gerens Stephani, & * Placiti celavit iniquitatem. Is enim adverſarios dogmatis recti ſuſcipiens, licet turpem habentes vitam, ad Presbyteratus tamen ordinem, & Diaconatus evexit. Eos autem, qui univerſis virtutibus ornabantur, & Apoſtolica dogmata defendebant, abſque honore deſeruit. Hac gratia clerus quidem multos habebat hæreticos: populus vero maxime pro dogmatum rectitudine decertabat; ita ut neque doctores illorum blaſphemiam ſuam nudare præſumerent. Quid autem * Placitus, & Stephanus, atque Leontius impietatis atque injuſtitiæ Antiochiæ geſſerint, opus propriæ conſcriptionis exquirit. Nos autem ad reliqua veniamus.

* Ed. amore.

Flavianus & Diodorus Leontium fortiter redarguunt.

Aetio interdicitur uti officio Diaconi.

Inſtitutio pſalmodiæ quæ fit alternis choris.

Vigiliæ apud ſepulchra martyrum extra templa.

* MS. & Ed. v. *Flacita.*

* MS. & Ed. v. *Flacitus.*

CAPUT XXXIII.

De Eudoxio, qui Antiochenum invaſit Epiſcopatum, & terræmotu in Nicæa Bithyniæ facto.

Theodoretus. lib. 2. cap. 25. & 26. pag. 108. & 109. A.

GErmanicia civitas eſt in termino Ciliciæ, Syriæ, & Cappadociæ conſtituta. Hujus urbis Eccleſiæ præſidebat Eudoxius, qui moriente Leontio, arripuit Antiochiæ ſedem, & cœpit ſua ferocitate vineam vaſtare Dominicam. Neque jam celabat (ſicuti Leontius) malitiam ſuam: ſed aperte Apoſtolicis dogmatibus repugnabat, & orthodoxos multis cladibus affligebat. Eo tempore Ancyranæ Eccleſiæ poſt Marcellum Baſilius præſidebat: Euſtathius vero Sebaſtiæ Armeniæ; qui iniquitatem Eudoxii, & rabiem cognoſcentes, Conſtantio in Occidente poſito literis ſuis indicaverunt. Erant enim Imperatori noti, & propter claritatem vitæ ejus favore potiebantur. Quod dum cognoviſſet Conſtantius, Antiochenis ſcripſit, quia non ipſe Eudoxio Eccleſiæ conceſſerit Præſulatum, ſicut ille vulgabat; ipſumque Eudoxium expelli, & pœnas geſtorum ſuorum in Nicæa Bithyniæ dare præcepit: jubens ibi celebrari Concilium. Ipſe enim Eudoxius egerat apud potentes Palatii, ut in Nicæa Synodus ageretur. Sed omnium præſcius Deus, cognoſcens futura, ac ſi jam fuerint geſta, quodam terræmotu terribili prohibuit Concilium celebrari. Plurimam namque civitatis partem terræ motus deſtruxit, & multos habitantium interemit. Hoc agnoſcentes qui convenerant, ad ſuas revertuntur Eccleſias. Arbitror enim hoc Dei ſapientia geſtum; in illa namque civitate adverſus Arium a ſanctis Patribus Apoſtolicæ fidei doctrina prolata eſt. Et forte ſecunda congregatio potuit illic * ſentire contraria, ut Arianis * occaſio eo nomine præberetur, quo magis ſimpliciores capere poſſent, tamquam illam veterem Synodum proferentes. Sed Eccleſiarum proſpector, citius ſolvit tale Concilium.

Eudoxius accuſatur apud Conſtantium Aug.

Concilium in Nicæa Bithyniæ coactum terræmotu dirimitur. An. Dom. 364.

* Ed. Niv. Frob. *ſancire.*

* Ed. *accuſatio.*

In momento ſiquidem temporis civitate concuſſa, neque fugere potuerunt; ſed primo experimento periculi ſunt perempti. Dicitur autem antequam fieret ea clades, quemdam * Urſacium * militem prævidiſſe, genere Perſam, qui ſub Licinio Confeſſor effectus, relictaque militia, in turre civitatis divinam exercebat philoſophiam. Cui ſuperna viſitatio aperte præcepit exire de civitate paſſura, quæ poſt paululum fierent manifeſta. Quo facto, cum velocitate ad Eccleſiam currens, nuntiavit clericis, ut Domino ſupplicaret, quo eos ab imminenti periculo liberaret. Quibus cum videretur eſſe ridiculum, reverſus ad turrim, pronus lacrymas cœpit effundere. Interea terræmotu ſupervenientе plurimi perierunt: reliqui vero per agros & montana diſperſi ſunt. Urſacius autem in illa turre repertus eſt mortuus, pronus jacens, ſicut ſolebat orare. Sermo tamen eſt, quia antequam moreretur, rogaverit Deum; ut prius ejus finiret vitam, quam cladem inſpiceret civitatis, in qua prius Chriſtum agnoverat, & Eccleſiaſticam videbatur participatus eſſe philoſophiam. Is enim

Sozomen. lib. 4. cap. 15. Edit. Chriſt. Valeſ. cap 16. pag. 559. C.

* alii *Arſacium.*

* Ed. Frob. *exmilitem.*

Urſacius Perſa prædicit terræmotum.

converſatione digna etiam dæmones effugabat. Quodam namque tempore dum aliquis dæmonio vexaretur, evaginato gladio cœpit per totam diſcurrere civitatem: Cunctiſque fugientibus, occurrens ei ſolus, & nominans Chriſtum, ſermone mundavit virum, & fecit ab illo furore quieſcere. Inter cujus diverſa virtutum ornamenta, etiam hoc meminiſſe convenit. Erat draco ante Nicomediam, qui tranſeuntes ſuo flatu perimebat, habebatque cubile circa quamdam vallem. Quo veniens Urſacius, oravit. Tum ſponte egrediens ille ſerpens, ac ſecundo caput percutiens, interemptus eſt. Quod hi mihi retulerunt, qui eumdem Urſacium viderunt.

Urſacius vir ſanctus miranda patravit.

CAPUT XXXIV.

De Concilio Seleuciæ celebrato.

Socrates. lib. 2. capit. 31. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 39. pag. 146. A.

NUnc igitur de alia Synodo, quam velut adinſtar Ariminenſis Concilii in Oriente Conſtantius Imperator fieri juſſerat, pauca narrabo. Egerat enim primitus, ut in Nicæa Bithyniæ congregarentur Epiſcopi. Quorum conventum prohibuit maximus terræ motus. Hoc enim contigit * Conſulatu Tatiani, & Cerealis, octava die menſis Auguſti. Tractabant ergo transponere Synodum in vicinam Nicææ civitatem. Quod cum diſplicuiſset, rurſus volebant in Tarſo Ciliciæ convenire. Deinde placuit apud Seleuciam Iſauriæ, quæ vocatur Aſpera, celebrare Concilium. Quod actum eſt * Conſulatu Euſebii, & Hypatii. Fueruntque qui convenerunt, numero centum ſexaginta. Cum quibus aderat unus in Palatio clarus, nomine Leonas. Quo præſente, quæſtionem fidei proponendam Imperatoris jubebat oraculum; ſimulque præceptum fuerat adeſse Lauritium militem Iſauriæ Ducem, ut, in quo opus eſset, Epiſcopis miniſtraret. Convenerunt ergo viceſima ſeptima die Septembris menſis, & ſub geſtorum confectione diſputabant. Aderant etiam Exceptores, utriuſque partis verba ſignantes; quæ ſub uno apud Sabinum collecta reperiuntur. Nos autem capitulatim iſta deſcribimus. Prima ſiquidem die Leonas juſſit; ut, quæ viderentur unicuique, proponerent. Porro qui præſentes erant, non prius dixerunt quamlibet movendam eſſe quæſtionem, niſi reliqui convenirent. Erant enim abſentes Epiſcopi Macedonius Conſtantinopolitanus, Baſilius Ancyræ, & alii quidam accuſari timentes. Et Macedonius quidem languorem finxit, Patrophilus oculorum dolorem, & aliis ſimiles adinvenerunt occaſiones abſentiæ. Cumque Leonas etiam illis abſentibus proponendam diceret quæſtionem, rurſus aiebant Epiſcopi, non aliter quicquam fieri, niſi impetitorum vita diſcuteretur. Accuſati namque jam fuerant Cyrillus Hieroſolymorum, Euſtathius Sebaſtiæ Armeniæ, & alii quidam. Ob quam rem contentio inter præſentes exorta eſt. Alii namque dicebant vitas accuſatorum diſcutiendas: alii vero ante fidem nihil eſſe quærendum. Movebatque quæſtionem Imperatoris diverſa ſententia; cujus litteris, nunc de fide prius agendum, nunc de accuſatorum converſatione, legebatur. Hæc cauſa præſentes ad ſchiſma perduxit, & in duas partes Synodi multitudo diviſa eſt. Unius enim partis duxerat Acacius Cæſareæ Palæſtinæ, Georgius Alexandriæ, Urſacius Tyri, Eudoxius Antiochiæ, quos alii triginta duo ſecuti ſunt. In alia parte fuit Georgius Laodiciæ Syriæ, Sophronius Pompeiopoleos Paphlagoniæ, Eleuſius Cyzici, quos plurimi ſequebantur. Cumque placuiſſet, ut prius de fide quæſtio moveretur, hi quidem, qui erant partis Acacii, Nicænam fidem aperte negaverunt, aliamque fidem dictare nitebantur. Alterius vero partis numero pluriores, omnia quidem Nicæni Concilii receperunt: de ſermone conſubſtantialitatis tantummodo querebantur. Multis igitur inter alterutros contentionibus uſque ad veſperam generatis, noviſſime Sylvanus Tarſenſis Præſul Eccleſiæ, voce magna clamavit, dicens non oportere novam dictari fidem: ſed dudum in Antiochia expoſitam tempore dedicationis debere ſervari. Quo dicto ſequaces ſunt egreſſi. Alterius vero partis protulerunt fidem Antiochiæ recitatam, quam relegentes ſolverunt illa die Concilium. Altera vero die convenientes in oratorium Seleuciæ, januaſque claudentes, relectæ fidei ſubſcripſerunt. Subſcribebant autem etiam pro abſentibus præſentes Lectores, atque Diaconi, per quos rate ſe ferre hanc definitionem abſentes profitebantur. Acacius autem, & alii partis ejus querebantur, eo quod Eccleſia clauſa ſubſcriberetur, dicentes: Ea quæ occulte geruntur, improbitatis ſuſpicione pleniſſima ſunt. Hæc autem faciebant, volentes aliam fidei explanationem; ipſe quoque eam, quam præparatam habebat, legit, ibi quidem Judicibus Lauritio, & Leonæ: ſtudens ei robur acquirere. Hæc ergo die ſecunda ſunt geſta. Tertia vero die Leonas rurſus congregare partes feſtinabat Epiſcoporum: quo die nec Macedonius defuit Conſtantinopolitanus, nec Baſilius Ancyræ. Dumque ambo in una parte conveniſſent, denuo qui circa Acacium erant, occurrere noluerunt: dicentes oportere prius de Concilio ejici eos, qui pridem fuerant condemnati, & qui accuſabantur in præſenti. Cumque contentio creſceret, egreſſis eis, qui poſiti in accuſatione videbantur, etiam qui circa Acacium erant, ſunt ingreſſi. Tunc itaque Leonas ait, libellum ſibi datum ab eis, qui cum Acacio erant celans dogmatis eſse dictationem. Et cum præſentes Epiſcopi tacuiſsent: aliud quiddam, non expoſitionem fidei libellum continere judicantes, mox fidei Acacii conſcriptio cum prooemio hoc modo relecta eſt:

** An. Dom. 358.* — ** An. Dom. 359.*

Leonas Comes, & Lauritius dux Iſauriæ Concilio interſunt.

Sabinus conciliorum acta deſcripſit.

Fit ſchiſma in Concilio Seleuciæ.

Alteri negant Nicænam fidem, alteri comprobant.

Fides Antiochena ſynodi.

Quomodo concilio ſubſcriptum ſit.

Socrates. lib. 2. capit. 32. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 40. pag. 148. B.

Nos qui congregati ſumus Seleuciæ Iſauriæ, ſecundum Imperatoris voluntatem heſterna die, quinto Calend. Octobrium, omne ſtudium habuimus cum diſciplina Eccleſiaſticam ſervare pacem, & de fide cogitare conſtanter, ſicuti præcepit Deo amabilis Imperator noſter Conſtantius ſecundum Propheticas, Evangelicaſque voces, & nihil præter ſcripturas ſuperinducere in Eccleſiaſtica fide. Quia vero aliqui in Concilio alios noſtrum injuriis affecerunt, alios loqui prohibuerunt, alios recluſerunt invitos, & damnatos ſecum ex diverſis provinciis habuerunt, necnon & eos qui contra regulas ordinati ſunt, introduxerunt ſecum; ita ut undique tumultu Synodus impleretur, ſicuti & Vir Clariſſimus Comes Leonas, & Vir Clariſsimus Dux provinciæ Lauritius inſpexerunt. Propterea hæc interloquimur, quoniam non declinamus expoſitam cum auctoritate fidem in Antiochena dedicatione, proferentes eam; licet Patres noſtri illo tempore ad ſubjectam concurrerint quæſtionem: quoniam multos turbavit conſubſtantialitatis nomen præterito tempore, & uſque ad præſens. Nunc vero quia dicitur innovatum ab aliquibus de diſſimilitudine Filii apud Patrem, hac ergo gratia ὁμοούσια, & ὁμοιούσια, id eſt, ejuſdem ſubſtantiæ, & ſimilis ſubſtantiæ nomen abjicimus, tamquam ſcripturarum extraneum, ἀνόμοια, id eſt, diſſimilitudinis ver-

Fides Acacii Cæſarienſis, & ejus ſequacium in Synodo Seleuc.

** An. Dom. 359.*

bum anathematizamus ; & omnes hujuſmodi exiſtentes ab Eccleſia alienos exiſtimamus. Similem vero Filium apud Patrem aperte profitemur, ſecundum Apoſtolum dicentem de Filio : *Qui eſt imago Dei inviſibilis*. Confitemur autem, & credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem cœli, & terræ, viſibilium omnium, & inviſibilium. Credimus autem & in unum Jeſum Chriſtum Filium ejus, ex eo natum impaſſibiliter ante omnia ſæcula, Deum* verum ex Deo unigenitum, lumen, vitam, veritatem, ſapientiam, voluntatem: per quem omnia facta ſunt in cœlis, & in terra, ſive viſibilia, ſive inviſibilia. Hunc credimus in conſummatione ſæculorum pro deſtructione peccati aſſumpſiſſe carnem ex ſancta Virgine Maria, & hominem factum, paſſum pro peccatis noſtris, ac reſurrexiſſe, & aſſumptum in cœlis, ſedere in dextera Patris, & iterum venturum in gloria judicare vivos, & mortuos. Credimus & in Spiritum ſanctum, quem Paracletum, id eſt, conſolatorem nominavit Salvator Dominus noſter: promittens, poſtquam iret, diſcipulis eum eſſe mittendum, quem etiam deſtinavit, per quem & ſanctificat credentes in Eccleſia, & baptizatos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Eos autem, qui præter iſtam fidem aliud quicquam prædicant, a Catholica Eccleſia decernimus alienos exiſtere. Hæc eſt autem Acacii de ejus fide prolatio. Cui ſubſcripſit & ipſe, & conſentientes ei, numero quem paulo ante prædiximus.

Coloſſ. 1. 15.

* Ed. Niv. & Frob. *Verbū.*

Joan. 15. 26.

Hac fide lecta, Sophronius Pompeiopoleos Paphlagoniæ hæc verba clamavit: Si per ſingulos dies propriam edere licuerit fidem, veritatis integritas non manebit. Hæc quidem Sophronius ait. Ego autem dico, quia ſi ab initio hæc verba de Nicæna fide dixiſſent, qui ante eos, & poſt illos fuerunt, omnis potuiſſet ceſſare contentio. Tunc ergo plurima inter alterutros ob hoc, & propter eos, qui fuerant accuſati, verba dicentes & audientes, abierunt. Quarta vero die convenientes omnes, rurſus movebant cum contentione ſermones. Inter quos Acacius his verbis ſuam ſententiam patefecit: Si ſemel Nicæna fides mutata eſt, nihil prohibet etiam nunc aliam dictare fidem. Ad hæc Eleuſius Cyzici hæc verba reſpondit : Præſens Concilium celebratum eſt, non ut anathema diſcat, neque ut fidei explanationem ſuſcipiat, tamquam non habens eam : ſed poſſidens Patrum fidem, hanc uſque ad vitam mortemque cuſtodiet. His ergo verbis Eleuſius ſententiæ occurrit Acacii, fidem Patrum vocans, Antiochiæ declaratam. Cui recte quilibet poterit obviare, dicens : Quomodo Patres hos nominas, o Eleuſi, dum illorum non recipis Patres? Hi namque, qui in Nicæa convenerunt, concordantes in conſubſtantialitatis verbo pro fide ſancito, proprie dicunt Patres, eo quod & tempore præceſſerunt; & qui poſtea Antiochia convenerunt, ab illis Sacerdotii jura ſuſceperunt. Si autem hi, qui Antiochia congregati ſunt, Patres proprios negaverunt, conſequenter iſtorum poſteri Patrum deſtructores ſecuti ſunt. Quomodo ergo & quorum illi fidem velut improbam reſpuerunt: iſti quaſi probabilem ſuſceperunt ? Si autem illi non habuerunt Spiritum ſanctum, qui per officium manus impoſitionis accipitur, neque iſti Sacerdotium perceperunt. Quomodo enim acciperent a non habentibus quod dabatur? Hæc objicere ergo reſponſa poterit quilibet Eleuſio.

Cum hæc ita agerentur, ad aliam venere quæſtionem. Quia enim Acacius in fide, quæ lecta eſt, ſimilem dixit Filium Patri, conſulebant alterutros, ſecundum quid eſſet ſimilis Filius Patri. Et qui circa Acacium erant, dicebant ſecundum voluntatem ſolummodo, non ſecundum ſubſtantiam Patri ſimilem Filium eſſe. Alii vero omnes etiam ſecundum ſubſtantiam declarabant. In hac ergo contentione tota manſerunt die. Et Acacium arguerunt, qui in ſuis ſermonibus, quos conſcripſit, ſimilem per omnia Patri Filium dixit: nunc autem ſecundum ſubſtantiam ſimilem denegavit. Quibus multum contendentibus, & ad nullam concordiam venientibus, ſurgens Leonas Concilium ſolvit. Et iſte fuit terminus Synodi Seleuciæ congregatæ. Altera namque die rogatus ut intereſſet, noluit, dicens : Directus ſum ad concordiam Concilii: vobis diſtantibus adeſſe non poſſum. Quo facto, nec qui circa Acacium erant, ad Synodum concurrere voluerunt. Altera vero pars in Eccleſiam veniens, Acacium, & qui erant cum eo vocavit, ut de Cyrillo Hieroſolymorum Epiſcopo haberetur examinatio. Sciendum itaque, quoniam Cyrillus jam dudum fuerat accuſatus, atque damnatus: quoniam ſæpe evocatus ad judicium, duobus annis jugiter declinavit, metuens accuſantes. Condemnatus autem, appellationis libellum condemnatoribus deſtinavit, judicium majus appellans. Cui appellationi conſenſit etiam Conſtantius Imperator. Hoc itaque ſolus, & primus præter Eccleſiaſticam conſuetudinem, atque regulam Cyrillus fecit Epiſcopus; ut, ſicut in publicis judiciis, libellis uteretur appellatoriis. Tunc ergo in Seleucia interfuit judicandus. Et ob hoc Epiſcopi Acacium, ejuſque conſentaneos evocabant; ut de accuſationibus cognoſcentes, decretum commune proferrent. Evocabant igitur etiam alios quoſdam, qui fuerant accuſati, & ſemetipſos contulerant ad Acacium. Quos poſt crebram citationem nolentes occurrere, damnaverunt & ipſum Acacium, Georgium Alexandrinum, Uranium Tyri, Theodulum Cheræ, Penum Phrygiæ, Theodoſium Philadelphiæ Lydiæ, Evagrium inſulæ Mytilene, Leontium Tripoleos Lydiæ, & Eudoxium, qui primo quidem Germaniciæ fuit, poſtea vero Antiochiæ Syriæ invaſit Epiſcopatum; damnaverunt pariter & Patrophilum, quia & ipſe a Dorotheo Presbytero accuſatus, evocatus noluit obedire. Hos itaque damnaverunt. Excommunicaverunt autem Aſterium, Euſebium, Abgarum, Baſilium, Phœbum, Fidelem, Eutychium, Magnum, & Euſtathium, ſic eos manere decernentes, donec habita ſatisfactione, accuſationibus ſemetipſos exuerent. His actis, damnationem celebratam eorum parochiis innotuerunt; inque locum Eudoxii Anianum conſtituerunt Epiſcopum, quem comprehendentes qui circa Acacium erant, Leonæ, & Lauritio tradiderunt, a quibus exilio deſtinatus eſt. Quo facto, Epiſcopi qui ordinaverant Anianum, conteſtationem obtulerunt Leonæ, & Lauritio contra Acacium, & conſentaneos ejus, dicentes Synodi judicium fuiſſe violatum. Cumque nihil agerent, Conſtantinopolim ſunt profecti; ut quæ geſta fuerant, panderentur Imperatori.

Acacius dicit Filium ſimilē Patri, ſecundum voluntatem tantum.

Cyrilli Hieroſolymitani cauſa diſcutitur Seleuciæ.

Cyrillus Hieroſol. primus appellatione uſus inter Eccleſiaſticos.

Epiſcopi damnati.

Epiſcopi excommunicati.

CAPUT XXXV.

De Legatis Concilii Seleuciæ, & de examinatione Aetii, & geſtis Ariminenſium.

Sozomen. lib. 4. cap. 21. & 22. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 32. & 33 pag. 577. C.

HUnc terminum habuit Synodus in Seleucia conſtituta. Qui vero voluerit ſubtiliter univerſa cognoſcere, Exceptorum debet acta relegere. Poſt hæc ergo talia geſta ſunt. Conſentien-

Acta Concilii per exceptores ſcripta.

tes quidem Acacio, ad Imperatorem quam propere pervenerunt. Alterius vero partis Epiſcopi ſinguli ad propria ſunt reverſi. Decem tantummodo eorum communi decreto miſſi, venientes ad Principem, invenerunt directos decem ab Ariminenſi Concilio. Porro ſequaces Acacii jam egerant, ut Potentes Palatii ipſorum tuerentur partes, & per eos favor illis arridebat Imperatoris. Dicebant enim alios quidem ſibimet conſentire, alios autem Eccleſiaſticis pecuniis eſſe corruptos, alios incongruis falli * ſeductionibus. Hæc agebat Acacius natura verſutus, & præparatus ad intelligendum atque dicendum, cum etiam inſignem haberet Eccleſiam, id eſt, Euſebii Pamphili, poſt quem ejus tenebat Epiſcopatum, & gloriabatur eum ſe habuiſſe doctorem. Et cum talis eſſet, perſuadebat facile quod volebat. Cum igitur Conſtantinopoli ex utroque Concilio eſſent Epiſcopi viginti, & alii, qui caſu præſentes erant; primo quidem jubetur, ut de Aetii quæſtione judicaret, præſentibus maximis Proceribus, Honoratus, quem non ante multum tempus Imperator ab urbe Roma revertens, primum Præfectum urbis Conſtantinopolitanæ conſtituit. Poſtea vero, etiam ipſo Conſtantio cum Judicibus audiente, capitur circa fidem Aetius ægrotare; ita ut etiam Imperator, & alii quaſi circa blaſphema ejus verba commoverentur. Dicitur autem Acacium, eique conſentientes primum ſe hanc hæreſim ignorare finxiſſe, & ſub velamento quodam egiſſe cum Principe, ut ipſe cum ſuis Proceribus judicaret: credens Aetium non poſſe vinci ſermonibus, & magis neceſſario capi judicantis auditus, ac ſine contentione prævalere conamen hæreſeos. Cumque hoc perfici nequiviſſet, proferri ſcripturam prolatam ab Arimino, & a Seleuciæ Synodo miſſos hanc ſuſcipere, depoſcebant. Et cum quæſtio eſſet de ſubſtantiæ nomine, jurejurando firmabant: quia nullatenus diſſimilem ſecundum ſubſtantiam Filium faterentur; ſeque paratos hanc hæreſim abdicare dicebant. Et quoniam inopinate Occidentales nomen ſubſtantiæ in Arimino reliquerant, neceſſariam hujuſmodi ſcripturam eſſe fatebantur. Dicebant autem, quia ſi nomen ſubſtantiæ taceatur, cum nomine ſubſtantiæ etiam illud, quod de conſubſtantialitate decretum eſt, ſine dubitatione tacebitur: quod plurimi Occidentalium Sacerdotum pro reverentia Nicæni Concilii nimis amplectebantur. Hanc autem etiam Imperator flexus eſt laudare conſcriptionem: conſiderans multitudinem Arimino congregatam; & quia non peccaret, qui ſimilem Patri Filium diceret: idem eſſe virtute credens, conſubſtantialem, & ſimilis ſubſtantiæ profeſſionem: nihilque intellectu differre, niſi nominibus, quæ ſcriptura divina neſciret. Hanc ergo ſententiam habens, Epiſcopos concordare præcepit in Ariminenſis fide Concilii. Cumque ſe altera die pararet ad Conſulatum (quod prima die menſis Januarii Romanorum more celebratur) totam diem, & maximam noctis partem expendit, inter Epiſcopos certamen habens; donec ſcripturæ ex Arimino delatæ ſubſcriberent Epiſcopi a Seleucia venientes.

*Ed.V. ſeditionibus.

Honoratus Præfectus urbis Conſtanti nop. judex in cauſa Aetii.

Novus Conſulatus initur Calendis Januarii.

CAPUT XXXVI.

Quomodo affirmaverint fidem Ariminenſis Concilii, & Aetium depoſuerint ſimul & alios.

Sozomen. lib. 4. cap. 23. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 24. pag. 579. C.

Acacius autem, & qui cum eo erant aliquantum tempus Conſtantinopolim commorantes, evocaverunt Epiſcopos ex Bithynia, inter quos erat & * Macarius Macedonenſis, & Ulphilas Gothorum Epiſcopus. Qui omnes numero quinquaginta convenientes, confirmaverunt Arimino lectam conſcriptionem: adjicientes, ut de cætero nequaquam ſubſtantia, vel eſſentia nominaretur in Deo. Et præter hanc ſcripturam omnes alias, aut factas, aut faciendas penitus abdicari. Quo facto, Aetium Diaconatus ordine depoſuerunt, tamquam hæretice ſapientem, & qui contra Eccleſiaſticam conſuetudinem, quædam humanæ ſapientiæ facta conſcriberet, & dialogos plenos blaſphemia dictaret, atque turbarum Eccleſiaſticarum, & ſeditionis auctor extaret. Dicitur autem ab aliquibus, quia non eum integro corde depoſuerunt: ſed volentes ſe Principi commendare, eo quod dicerentur ſimilia ſapere. Videntes autem Imperatoris indignationem, quam circa Macedonium tunc habebat, etiam eum depoſuerunt, & Eleuſium Cyzici, & Baſilium Ancyræ, & Ortaſium Sardicorum, Dracontium Pergami. Et dum in dogmate viderentur habere diſcordiam, tamen tempore depoſitionis memoriam eorum fidei non fecerunt: ſed culpas eis omnibus inferebant ſingulariter, per quas eos aſſerebant in Eccleſiaſticis regulis deliquiſſe.

Ad Synodum Conſtantinop. Acacius Epiſcopos e Bithynia evocat.

*lege Maris Chalcedonenſis.

Aetius Diaconatus ordine ſpoliatus.

Epiſcopi abdicati.

CAPUT XXXVII.

Pro qua cauſa ſit Cyrillus Hieroſolymorum depoſitus.

Sozomen. lib. 4. cap. 24. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 25. pag. 583. A.

Inter quos Cyrillum quoque Hieroſolymorum depoſuerunt, tamquam Euſtathio, Elpidioque communicantem. Hi enim contraria ſapuerant eis, qui in Mitilene fuerant congregati, inter quos etiam ipſe convenerat, & tamquam poſt depoſitionem in Palæſtina factam, communione participatus fuerat cum Baſilio, & Georgio Laodiciæ civitatis Epiſcopis. Cum enim Cyrillus Hieroſolymorum ſuſcepiſſet Epiſcopatum, de jure Metropolitæ contendebat cum Acacio Cæſareæ Palæſtinæ, tamquam ſedis Apoſtolicæ Pontifex. Hinc ergo in Antiochia conſtituti, derogabant alterutris, tamquam non ſaperent recte de Deo. Nam & prius uterque ſibimet in ſuſpicione eſſe videbatur. Alter quidem Arii dogma laudabat; Cyrillus autem prædicantes conſubſtantialem Patri Filium, ſequebatur. Inveniens ergo tempus Acacius cum conſentientibus ſibimet Epiſcopis, Cyrillum pro hujuſmodi cauſa depoſuit. Cum fames Hieroſolymorum provinciam occupaſſet, tamquam in Epiſcopum neceſſitate ciborum turba reſpiciebat egentium. Cumque pecuniæ ad * conſolandum non eſſent, vaſa ſacrata, atque vela diſtraxit, & populi neceſſitati ſubvenit.

Cyrillus & Acacius contendunt de jure Metropolitæ.

* Ed. Niv. & Prob. *conſulendum penuriæ.*

Theodoretus. lib. 2. cap 27. pag. 110. D.

Imperatoris igitur animum hoc commovit, & maxime quod Acacius contra Cyrillum noſcitur machinatus. Sacram namque veſtem, quam famoſiſſimus Imperator Conſtantinus ad honorem Hieroſolymorum Eccleſiæ dederat Macario, illius civitatis Pontifici; ut ea circumamictus, miniſterium ſacri baptiſmatis adimpleret (quoniam erat auro ſericoque contexta) Cyrillum aſſerunt vendidiſſe, eamque veſtem emiſſe quemdam Thymelicum ſaltatorem; & dum ea fuiſſet indutus, in ipſa ſaltatione cecidiſſet, atque contritum morti contraditum.

Cyrillus vaſa ſacra & veſtē Eccleſiaſticā donatam a Conſtantino, vendidit tempore famis.

Hanc ergo cauſationem Acacius habens, Cyrillum Epiſcopatu depoſuit. Damnatos igitur Epiſcopos ex urbe Conſtantinopolitana fugaverunt ſectatores Acacii. Sibi autem conſentientes, in depoſitionibus tamen illorum nolentes ſubſcribere, cum eſſent numero decem, apud ſemetipſos

Sozomen. lib. 4. cap 24. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 41. pag. 583. D. Diverſa Epiſcoporū pœna.

interim habitare præceperunt, & neque miniſterio fungi, neque Eccleſias gubernare, quamdiu ſubſcriberent. Et ſi non agerent pœnitentiam intra menſes ſex, & omnibus placitis, atque geſtis in illo Concilio præberent ſcripto conſenſum, & ipſi deponerentur: quo facto conſentientes eis Epiſcopi per ſingulas provincias alios ordinarunt. Cumque talia cogitaſſent, cunctis Epiſcopis, atque clericis ſcripſerunt, ut hæc obſervarent atque perficerent. Ex hoc ergo non poſt multum tempus Macedonio ſuccedit Eudoxius, Baſilio Athanaſius, Eleuſio Eunomius, qui poſtea Eunomianæ princeps fuit hæreſeos. Porro pro Euſtathio Meletius Eccleſiæ Sebaſtenæ ſuſcepit Epiſcopatum.

Socrates. lib. 2. cap. 32. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 41. pag. 154. D.

Lecta eſt etiam in Conſtantinopolitana urbe cum adjectione expoſitio fidei. Sed nos labyrinthum expoſitionum vix aliquando reperientes, eorum numerum quoque digerimus.

CAPUT XXVIII.

Enumeratio diverſarum expoſitionum hæreticarum, poſt explanationem fidei Nicæni Concilii.

Socrates. ibidem. Novem expoſitiones fidei.

POſt Nicænum namque Concilium in dedicatione Antiochena, expoſitionem geminam dictaverunt. Tertia vero eſt, quæ a Narciſſo apud Gallias Conſtantio Imperatori oblata dignoſcitur. Quarta Eudoxii, quæ In Italia deſtinata eſt. In Sirmio tres dictatæ ſunt, quarum in Arimino cum Conſulatu* relecta eſt. Porro octava in Seleucia ab Acacii ſociis edita eſt; ultima Conſtantinopoli cum adjectione recitata eſt. Erat enim additum, ut neque ſubſtantia, neque ſubſiſtentia diceretur in Deo. In hac Ulphilas Gothorum Epiſcopus tunc primo* conſenſit. Nam tempore præcedenti Nicænam amplectebatur fidem: ſequens Theophilum Gothorum Epiſcopum, qui præſens in Concilio Nicæno ſubſcripſerat. Acacius igitur, & Eudoxius cum ſuis Conſtantinopoli de quibuſdam alterius partis Epiſcopis condemnandis certamen habebant: videntes indignari contra Macedonium Principem, primum condemnaverunt eum, tamquam plurimæ necis auctorem, & quia Diaconum in fornicatione captum, in communione ſuſceperat.

* Ed. *relicta.*

* MS. Lyr. *conſcripſit.*

An. Dom. 363 Macedonius condemnatur.

CAPUT XXIX.

Quod Eudoxius Arianus poſt Antiochenum Conſtantinopoleos invaſerit Epiſcopatum, & de prava Aetii doctrina.

Socrates. lib. 2. cap. 33. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 43. pag. 156. D.

EXpulſo ſiquidem Macedonio, Eudoxius ſpernens Antiochiæ ſedem, Conſtantinopolitanam invaſit Eccleſiam, ſtudio fultus Acacii, qui obliti ſuorum ſuis judiciis contraria ſanciverunt. Nam cum prius Dracontium depoſuiſſent, eo quod ex Galatia tranſiſſet in Pergamum: non cogitantes quod actum fuerat, Eudoxium ad ſedem aliam migraverunt. Quo facto, lectam fidem Arimino cum augmento, quod ipſi in Conſtantinopolitana urbe adjecerant, ubique direxerunt: mandantes, ut qui non ſubſcriberent, juſſione Imperatoris exilio mitterentur. Innotueruntque ſua geſta & aliis Orientalibus ſibi concordibus, & Patrophilo Scythopoleos Epiſcopo, qui de Seleucia ad propriam mox redierat civitatem. Eudoxio ſiquidem conſtituto Conſtantinopoli, tunc etiam major Eccleſia, quæ dicitur Sophia, dedicatur* Conſulatu Conſtantii decimo, & Juliani Cæſaris tertio, quintadecima die Februarii menſis. Eudoxius enim cum ſediſſet in ſedem illam primus vocem, quæ ubique vulgata eſt, protulit, dicens: Pater ἀσεβὴς, Filius εὐσεβής. Iſta duo Græca verba diverſos habent apud Græcos intellectus; ἀσεβὴς enim dicitur & impius, & ſine cultu: εὐσεβὴς dicitur pius, & pene colens. Cumque dixiſſet hæc verba, turba generatur in populo, quaſi patrem dixiſſet impium, Filium vero pium. Quo facto, nolite, inquit, turbari ad ea, quæ dixi: Pater enim ἀσεβὴς eſt, quia nullum colit: Filius autem εὐσεβὴς, quia colit Patrem. Hæc cum dixiſſet Eudoxius, turba quidem ſedata eſt: multus vero riſus complevit Eccleſiam. Et hactenus illud dictum cum deriſione permanſit. His enim hæreſiarchæ ſeductionibus, ſermonibuſque vacantes, Eccleſiam lacerabant. Hujuſmodi ergo termino etiam Synodus Conſtantinopolitana concluſa eſt.

* *Anno Dom. 360. Sophia, templum Conſtantinopolitanū dedicatur.*

Igitur Acacius, & ſocii ejus non ceſſabant: ſed congregati apud Antiochiam, quæ eis dudum placuerant, deſtruebant; & ex conſcriptione quæ Arimino, & Conſtantinopoli fuerat lecta, nomen ſimilitudinis abſcindere nitebantur, & per omnia ſubſtantiam, atque voluntatem diſſimilem eſſe Patri apud Filium, & ex non exiſtentibus factum introducebant, ſicut Ario primo placuerat: quibus Aetiani etiam conſentiebant. Is enim Aetius poſt Arium primus aperte his nominibus uti præſumpſit. Quapropter ſine Deo vocabatur: ejuſque ſequaces propterea Diſſimiles, & Non exiſtentiales ſunt dicti ab his, qui Antiochia conſubſtantialitati conſentiebant. Hos ergo dum requirerent cultores Nicæni Concilii, cur in expoſitione fidei ſuæ Deum ex Deo Filium dicentes diſſimilem, & ex non exſtantibus nominare præſumerent, his ſermonibus reſpondebant: Sic dictum eſt Deum ex Deo, ſicut habetur apud Apoſtolum: Omnia autem ex Deo, unus ergo omnium etiam Filius Dei; & propterea poſitum eſt in expoſitionibus, Secundum ſcripturas.

Sozomen. lib. 4. cap. 28. Edit. Chriſtoph. Valeſ. cap. 29. pag. 588. C.

Cur Aetiani dicti ſint Diſſimiles, & non Exiſtentiales.

Hujus Verbi princeps fuit Gregorius Laodicenus Epiſcopus; qui cum talia doceret, ignoravit quemadmodum Apoſtoli proprietates ſuperiori tempore Origenes latius examinarit, atque interpretatus ſit.

Rom. 11. 36. Socrates. lib. 2. cap. 35. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 45. pag. 157. D.

CAPUT XLI.

De crudelitate Georgii apud Alexandriam, & qui poſt Cyrillum Hieroſolymorum tenuerunt Epiſcopatum.

Sozomen. lib. 4. cap. 29. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 30. pag. 589. C.

INterea dum adhuc Athanaſius celaretur, Georgius Alexandriæ crudeliter Paganos afficiebat, & adverſantes ſibimet Chriſtianos; utroſque enim cogebat ad ſuam venire ſententiam, & reſpuentes affligebat. Erat enim apud ſapientes odibilis, quaſi deſpiciens eos, & Judicibus imperans: apud populum vero quaſi tyrannus, & ultra potentes elatus: præcipue tamen Paganos opprimebat, quos ſacrificare, & paternas feſtivitates agere prohibebat. Tunc enim milites, & Ægypti Ducem armatos in civitatem introduxit, imagines & ornamenta templorum abſtulit; quod ei poſtea cauſam necis adduxit. Cyrillo ſiquidem depoſito, ſicut prædictum eſt, apprehendit Hieroſolymorum Eccleſiam Herennius, & poſt illum Heraclius, poſt quem Hilarius. Hos enim tunc Eccleſiam illam gubernaſſe percepimus uſque ad Imperium Theodoſii Principis, quando rurſus Cyrillus ad proprium remeavit Epiſcopatum.

CAPUT XLI.

De Macedonio, & Macedonianis.

Socrates, lib. 2. cap. 35. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 45. pag. 158. C. Macedonius ſimilis ſubſtantiæ adſertor.

IGitur Macedonius Conſtantinopolitana pulſus Eccleſia, damnationem non ferens, quieſcere reſpuebat. Declinavit enim ad eorum partem, qui apud Seleuciam Acacium cum ſociis depoſuerant. Miſitque legationem ad Sophronium, & Eleuſium; quatenus defenderent expoſitam prius in Antiochia fidem, & poſtea apud Seleuciam roboratam, & ſimilis ſubſtantiæ fidem divulgandam eſſe commonuit. Ad quem concurrunt multi ſamiliarium, qui nunc ab eo Macedoniani vocantur. Quicumque enim in Seleuceno Concilio Acacium declinaverunt, aperte verbum ſimilis ſubſtantiæ ſanciverunt, cum prius hoc non manifeſto indicio declaraſſent. Eſt enim opinio apud multos, quia non inventum ſit Macedonii, ſed magis Maratonii Nicomedienſis Epiſcopi: unde etiam Maratonii vocitantur; ad quos Euſtathius expulſus de Sebaſtia confugit. Cumque Macedonius ſanctum Spiritum comprehendere in tractatu divinæ Trinitatis declinaret; tunc & Euſtathius: Ego, inquit, neque Deum nominare Spiritum ſanctum patior, neque creaturam præſumo. Propter hanc ergo cauſam ſpiritui repugnantes appellant hujuſmodi perſonas, hi qui in conſubſtantialitatis expoſitione concordant.

Macedonii error de Spiritu ſancto.

Sozomen. lib. 4. cap. 26. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 27. pag. 585. D.

Cum itaque Macedonius de Eccleſia Conſtantinopolitana fuiſſet expulſus, non ea quæ Acacius, atque Eudoxius ſapiebat: ſed tradebat magis Filium Deum, per omnia & ſecundum ſubſtantiam ſimilem eſſe Patri. Sanctum vero Spiritum non earum rerum eſſe participem, ſed miniſtrum, & perhibentem officium, & quæcumque de ſanctis Angelis dici poſſunt.

CAPUT XLII.

De his, quæ rurſum ab Arianis contra ipſos Arianos geſta ſunt; & quomodo Euſtathius nequitiam patefecerit Eudoxii; & Epiſtola Conſtantinopolitani Concilii ad Georgium Alexandrinum, condemnantis Aetium cum ſcriptis ejus.

*Socrates, lib. 2. cap. 35. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 45. pag. 159. B. Acaciani Antiochiæ conveniunt. * An. Dom. 361.*

IGitur ſequaces Acacii in Antiochiam magno ſtudio convenerunt, acti pœnitentia, quia ſimilem dixerant Filium Patri. Et* Conſulatu ſequenti, id eſt, Tauri, & Florentii, cum Euzoius eam gubernaret Eccleſiam, Imperatore ibidem conſtituto, pauci quidem rurſus movebant ea, quæ dudum placuerant: dicentes, oportere ſermonem ſimilis ſubſtantiæ auferri ab expoſitione fidei traditæ, tam in Arimino, quam Conſtantinopoli: non celantes, ſed aperte dicentes, quia per omnia diſſimilis Filius eſt Patri, non ſolum ſecundum ſubſtantiam, ſed etiam ſecundum voluntatem; & ex non extantibus eſſet, ſicuti prædicaverat Arius. Cum quibus erant ſectatores Aetii.

Theodoretus, lib. 2. cap. 27. pag. 111. C.

Ea ſiquidem tempeſtate, dum perfidia accuſaretur Eudoxii; inter alios Euſtathius, quoniam de fide, inquit, examinationem vis fieri, o Imperator, Eudoxii conſidera blaſphemias. Obtulitque ejus expoſitionem, inter alia ſic habentem:

Quæ diſſimiliter proferuntur, diſſimilia ſecundum ſubſtantiam ſunt:

Unus Deus Pater, ex quo omnia: & unus Dominus Jeſus Chriſtus, per quem omnia.

Diſſimile autem eſt, ex quo, & per quem: diſſimilis igitur eſt Filius Deo Patri.

Hac lectione commotus Imperator, requiſivit Eudoxium, ſi fateretur ſuam. At ille negavit, dicens, quia eſſet Aetii. Quem dum juſſiſſet Imperator adduci; requiſitus, licet ejus non fuerit, ſuam eſſe profeſſus eſt; & ideo exilio deſtinatus. Euſtathius tamen etiam Eudoxium ita ſapere proclamabat: exigens, ut ſcripturam anathematizaret Aetii. Quod licet tarde, fecit tamen; & damnavit quod prius, & poſtea prædicabat. Deinde etiam ipſe exigebat, ut ille ὁμοιούσιον anathematizaret, quod ſcripturæ non haberent. Tunc Sylvanus, & ex non exiſtentibus, inquit, & creatura, & alterius ſubſtantiæ, ſcripta nuſquam ſunt. Juſtum ergo eſt hæc abdicari. Quod imperator quoque decrevit, ut fieret; quod (licet cum difficultate) fecerunt. Quo geſto, exigebant, ut & ipſi ὁμοούσιον abdicarent. Tunc diſputative, atque veraciter Sylvanus ait: Si ex non exiſtentibus non eſt, neque creatura, nec ex alia ſubſtantia Deus Verbum: igitur conſubſtantialis eſt genitori Patri; ſicut Deus ex Deo, & lumen ex lumine, eamdemque habet cum genitore naturam. Tunc Imperator iratus, exilium interminatus eſt eis. At illi: Poteſtatem, inquiunt, habes puniendi: non tamen nos Patrum ſtatuta deſtruimus. Tunc Imperator illos pelli juſſit Eccleſiis, & pro eis alios ordinari. Tunc Eudoxius, cum tyrannice Conſtantinopoleos teneret Eccleſiam, pulſo Eleuſio Cyzici, Eunomium ordinavit Epiſcopum. Et Aetium in ſcriptis abdicaverunt, cujus videbantur eſſe conſortes; ſcripſeruntque Georgio, quod fuerat geſtum.

Aetius in exilium miſſus.

EXEMPLAR EPISTOLÆ UNIVERSI Concilii ad Georgium contra Aetium, propter nefariam blaſphemiam ejus.

Theodoretus lib. 2. cap. 28. pag. 114. A.

Sancta Synodus Conſtantinopoli congregata Domino honorabili Alexandrinæ civitatis Epiſcopo Georgio Salutem.

Synodo reprehendente Aetium propter nefandas ejus, & plenas ſcandalis ſcripturas, ſecundum conſequentiam Eccleſiaſticarum ſanctionum, ſuper eo ab Epiſcopis actum eſt, quod decebat. Diaconatu namque depoſitus eſt, & ab Eccleſia factus extraneus. Et a nobis hæc monita proceſſerunt, ut neque ad lectionem cujuſpiam veniant nefandæ ejus Epiſtolæ: ſed abjiciantur, eo quod vehementer inutiles ſunt. His autem adjicimus etiam anathematizandum eum, ſi permaneat in eo propoſito, cum ſequacibus ſuis. Conſequens enim erat, ut omnes in Synodo convenientes Epiſcopi deponerent auctorem ſcandalorum, & ſchiſmatum in omni terrarum orbe factorum inter Eccleſias, & concordarent in ſententia contra eum juſte prolata. Sed extra vota, ſpemque noſtram Serras, & Stephanus, Heliodorus, & Theophilus in noſtra ſententia concordare noluerunt, neque in ejus depoſitione ſubſcribere; cum ſcilicet Serras etiam aliam veſanam arrogantiam ejuſdem accuſaret Aetii. Dicebat enim eum aſperiora præſumere, atque dixiſſe quoniam ea, quæ Deus hactenus celaſſet Apoſtolis, revelata ſibimet affirmaret. Poſt hujuſmodi veſanos ſuperboſque ſermones a memorato Serra de Aetio proteſtatos, flecti precibus nequiverunt, ut in noſtra fierent determinatione concordes. Verumtamen nos longanimitate detenti, multo tempore ſuſtinuimus eos, nunc indignantes, nunc rogantes, nunc interminantes, nunc

Aetii vox ſuperba.

iterum ſupplicantes; ut convenirent nobiſcum, & conſona omni Concilio definirent. Suſtinebamus ergo ſi forſitan audirent, ſi forſitan intelligerent, ſi forte proſpicerent. Cumque, multo tempore nobis perdurantibus, non flecterentur ſequi ſententiam ſuper prædicto viro prolatam, Eccleſiæ honorabiliorem eſſe, quam horum virorum amicitias judicantes: finivimus contra eos excommunicationis tempus, ſex menſium ad agendam pœnitentiam eis dantes inducias; ut ſi intra hoc tempus converterentur, & conſentirent definitionibus fratrum ſuorum, ſuſciperentur in Eccleſia; & propriam fiduciam, charitatemque repararent. Si vero ſine pœnitentia permanerent, amicitiaſque hominum regulis Eccleſiæ, & concordiæ noſtræ præponerent; tunc eos Epiſcopatus dignitate eſſe judicamus extraneos. Quibus depoſitis, neceſſarium erit, ut in eorum locis alii conſtituantur Epiſcopi; quatenus legalis Eccleſia competentem ſumens ordinem, ſibi concordet. Epiſcopis videlicet univerſis ſervantibus vinculum charitatis, eademque cum perfectione dicendo in uno intellectu, unaque eſſentia. Ut ergo cognoſcas quæ Concilio placuerunt, hæc tuæ reverentiæ ſcripta tranſmiſimus: orantes, ut gratia Chriſti iſta cuſtodiens, pacifice & legitime regas ſub te conſtitutas Eccleſias.

CAPUT XXXXIII.

De Eunomio, & quomodo in Cyzico fuerit ordinatus, & inde rurſus expulſus, hæreſeos auctor extiterit.

Theodoretus, lib. 2. cap. 26. pag. 115. D.

HUnc enim Aetium Eunomius ſuis libris exaltat, & hominem Dei vocat, multiſque favoribus honorat. Sed tunc & abdicantibus eum interfuit, & ab eis Epiſcopalem ordinationem ipſe ſuſcepit. Eudoxius igitur, & Acacius cum ſuis præbentes conſenſum his, quæ in Nicæa Thraciæ geſta ſunt, pro Baſilio, & Eleuſio alios conſtituerunt Epiſcopos: de quibus ſupervacaneum loqui nunc cenſeo. De Eunomio ſolum habito ſermone narrabo. Igitur cum, Eleuſio vivo, Cyzicenam Eccleſiam percepiſſet Eunomius, & populi ſalubritatem videret Eudoxius, atque Imperatorem conſpiceret ſævientem contra eos, qui creatum profitebantur Unigenitum Dei Filium, eum compulit, ut celaret hunc ſenſum, nec eum aperiret inveſtigantibus accuſatoribus: dicens Eunomio quoque, quoniam opportuno tempore prædicabimus quæ modo celamus, & ignorantes docebimus, & contradicentes aut flectemus, aut cogemus, aut puniemus. His promiſſionibus perſuaſus Eunomius, obumbratam proferebat impietatem. Sed qui divinis educati ſunt ſermonibus, videntes dictorum calliditatem, moleſte quidem ferebant: aperte vero contradicere præſumptionis opus, & non ſapientiæ judicabant. Circumponentes ergo ſpeciem ſibimet hæreticæ pravitatis, & hoc ſe eſſe fingentes, acceſſerunt ad domum ejus: rogantes, ut eis exponeret aperte dogmatis veritatem; nec pateretur huc & illuc eos diverſis ferri doctrinis. Tunc ille accepta præſumptione, ſenſum, quem celabat, aperuit. Quibus dicentibus nimis eſſe nefarium, ut non omnes ſub eo conſtituti veritate fruerentur; his & hujuſmodi ſeductus verbis, in conventu Eccleſiæ ſuam blaſphemiam revelavit. At illi zelo ſuas animas accendentes, ad Conſtantinopolim perrexerunt. Et primum quidem apud Eudoxium inſcripſerunt Eunomium; quo eos non ſuſcipiente, adeuntes Principem, peſtem illius cum gemitu panderunt. Dicebant enim potius iſtius dicta impia eſſe, quam Arii. Pro his indignatus Imperator, præcepit Eudoxio, ut deduceretur Eunomius, & convictus Sacerdotio nudaretur. Cumque frequenter ab accuſatoribus importunitatem paſſus Eudoxius declinaret, adierunt rurſum Imperatorem: ingemiſcentes, quia nihil quod præceperat, feciſſet Eudoxius; ſed tantam deſpiceret civitatem, blaſphemiis Eunomii pereuntem. Tunc Conſtantius expulſurum ſe interminatus Eudoxium eſt; niſi Eunomium judicandum deduceret, & convictum in accuſatione puniret. Hoc metuens Eudoxius, ſcripſit Eunomio, ut de Cyzico fugeret, ſibique reputaret, qui nequaquam ejus monitionibus obediſſet. Verum Eunomius metuens abſceſſit quidem: ſed contumeliam non ferens, proditionis quidem accuſabat Eudoxium, læſumque ſe, & Aetium aſſerebat; ac deinde gregem propriæ cohortis inſtituit. Quicumque enim ejus dogmatis concordiam ſequebantur, ab Eudoxio receſſerunt: proditionem accuſantes ejus, ſociantes ſemetipſos Eunomio, qui hactenus ab illo nomen habere noſcuntur. Hinc ergo hæreſiarches factus Eunomius, impietatis cumulo auxit Arii blaſphemias. Quia vero arrogantiæ ſerviens paſſioni, proprium probatur feciſſe collegium, ipſa quæ ſunt geſta conclamant. Nam cum abdicatus Aetius fuiſſet, & expulſus, cum eo egreſſus non eſt; licet doctorem eum, & Dei hominem nominaret: ſed manſit conjunctus Eudoxio. Cum autem impietatis pœna exigeretur, ratum non habuit Concilii decretum: ſed ordinavit Epiſcopos, atque Presbyteros Epiſcopali dignitate privatus.

Eudoxius conſulit Eunomio, ut dogma ſuum promat ad tempus.

Eunomius accuſatur apud Imp.

Eunomius fugit.

Eunomius auget Arii blaſphemias.

CAPUT XXXXIV.

De Apollinare patre ſimul & filio, & eorum hæreſi.

Socrates, lib. 2. cap. 36. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 46. pag. 160. C.

PEr idem tempus in Laodicia Syriæ duo erant viri, uno nomine nuncupati, Pater atque natus, uterque dicebatur Apollinaris. Pater Presbyteri dignitate functus, Filius autem habens Lectoris officium, Græcorum ambo doctores eloquiorum. Pater Grammaticus, filius erat Rhetor. Pater namque, cum fuiſſet Alexandrinus genere, & prius docuiſſet in Beryto, poſtea Laodiciam veniens & duxit uxorem, & filium habuit Apollinarem. Tunc igitur ambo exercebantur cum Epiphanio Sophiſta; & cum eſſent ejus amici, valde fovebant eum. Hoc metuens Theodotus Laodicenus Epiſcopus, ne frequenti confabulatione Sophiſtæ declinarent ad Paganitatem, prohibuit, ne ad ejus ſcholas accederent. Qui parvipendentes Epiſcopum, Epiphanii amicitias magis amplectebantur. Poſtea Georgius Theodoti ſucceſſor, cum eos prohibere non potuiſſet, ambos communione privavit. Tunc Apollinaris filius arbitratus eſſe injuriam, & fretus eloquii tumore Sophiſtici, novitatem & ipſe introduxit hæreſeos, quæ nunc fertur nomen inventoris gerens. Aiunt enim quidam excitatos eos adverſus Georgium, non tantum propter prædictam cauſam, ſed quia videbant eum varia dogmata proferentem; & nunc quidem profitentem ſimilem Patri Filium, ſicut erat Seleucia conſtitutum: nunc autem in Arianam declinare ſententiam. Quapropter velut opportunam ſumentes occaſionem, abſcedunt. Cumque nullus eis intenderet, ſub ſchemate religionis peſtem hæreſeos introducunt. Et primum quidem dicebant animam a Deo Verbo in diſpenſatione incarnationis

Cur Apollinares ambo excommunicantur?

tionis non aſſumptam. Deinde quaſi pœnitentia ducti, corrigentes ſemetipſos adjecerunt, Animam quidem aſſumptam, quæ tamen non haberet mentem, ſed Deum Verbum eſſe pro mente in homine aſſumptum. Circa hoc itaque ſolum dicuntur eſſe corrupti, qui nunc illorum nomine vocitantur; nam Trinitatem conſubſtantialem eſſe profitentur.

CAPUT XLV.

Quomodo Jacobi Epiſcopi orationibus Perſarum Rex non potuerit prævalere Romanis.

Theodoretus. lib. 2. cap. 30. pag. 117. C. An. Dom. 357.

CUm inter hæc Sapores Rex Perſarum contra Romanos caſtrametaretur, Conſtantius cum magno exercitu veniens Antiochiam, fugavit hoſtes. Quod non militia Romanorum egit ſed Deus, qui colitur a Romanis. Trophæum ergo nunc ſtudeo narrare victoriæ. Niſibis, quam quidam Antiochiam Mygdoniam vocant, in termino poſita eſt Perſicarum, Romanarumque terrarum. Hujus erat Epiſcopus atque rector, & dux Jacobus, Apoſtolicæ gratiæ radiis illuſtratus Cujus digna, laudandaque miracula in hac hiſtoria conſcribere, aut enumerare ſupervacaneum judicavi. Sed unum tantummodo ejus opus narrationis cauſa exponam. Hujus igitur civitatem Romanis ſubditam Perſarum exercitus obſidebat; & cum ſeptuaginta dies jugiter obſervaret, & multas quidem cepiſſet civitates, plurimaque circa hanc molimina poſuiſſet, & vallos, atque foſſata pro capienda urbe feciſſet, eam nequaquam valuit obtinere. Poſtea vero Perſæ impetum Mygdonii fluminis, per civitatem mediam properantis, a longe retinentes, & utraſque ripas ejus facientes celſiores; ut aqua in ſe collecta concreſceret, quo vi majori poſſet irruere. Cum vidiſſent jam etiam illas, quas fecerant ſublimes ripas impleri, ſubito auferentes quas fecerant cataractas, dimiſerunt impetum fluminis contra murum, qui vehementis aquæ pondus non ferens, eſt inclinatus, & cecidit. Quo facto, ingrediens aqua cum magno impetu, etiam aliam partem muri, unde fluvius ſolebat exire, cum magna ruina depoſuit. Hoc Sapores inſpiciens, credidit ſe ſine pugna capere civitatem. Et illa quidem die quievit, ut & fundus fluminis purgaretur, & poſſet ambulari per fluvium. Altera vero die cum omni militia credens per loca ruinoſa murorum civitatem intrare, vidit murum ex utraque parte fabricatum. Ille namque ſacratiſſimus homo, orationibus milites coarmavit, & alios urbis habitatores. Quo facto, & murum reſtituit, & propugnacula fecit, quibus repelleret accedentes. Et hoc non ad murum veniens egit: ſed intra templum ſacratum Domino ſupplicans adimplevit. Porro Saporem non ſolum muri fabrica terruit: ſed etiam altera viſio perturbavit. Vidit enim ſtantem ſupra murum quemdam Imperiali ſchemate circumamictum, & tam purpura, quam diademate reſplendere. Arbitratus autem eſſe Romanorum Imperatorem, mortem minatus eſt eis, qui nuntiaverant non illic eum eſſe præſentem. Quibus affirmantibus ſe vera dixiſſe, & Conſtantium Antiochia commorari, ex vultu, quem videbat, agnovit eorum verba eſſe veracia; & ait, Deum bella gerere pro Romanis. Cumque hoc graviter haberet, infelix ſagittam dimiſit in aerem. Et cum vidiſſet, quia in corpore eum jaculari non potuit: tamen a veſaniæ ſuæ impetu non receſſit. Tunc igitur

Sapores Rex obſidet Niſibim.

Ephrem Syrus vir mirabilis.

Ephrem vir mirabilis, & conſcriptor egregius apud Syros, ſacratiſſimo Jacobo ſupplicabat, ut veniret ad murum, & videns Barbaros, maledictionis jacula contra eos emitteret. Flexus ergo venerabilis homo, aſcendit in quamdam turrim; & cum millia millium videret exercitus, aliam maledictionem eis non petiit, niſi cinyphes, & culices; ut per parva animalia ſupernam virtutem potuiſſent agnoſcere. Orationem vero ſecutæ ſunt nebulæ cinyphum, & culicum. Et elephantorum quidem promuſcidas, cum ſint concavæ, equorum vero, aliorumque jumentorum aures ſimul, & nares impleverunt. At illi ferre vim parvorum animalium non valentes, ſeſſores ſuos, ductoreſque excuſſos dorſis projecerunt, & diruptas acies confuderunt; exercitumque relinquentes, ſummo impetu fugiebant. Hoc modo ter miſerrimus Imperator parvam, clementemque correptionem in ſe cognoſcens factam, a Deo habente providentiam animarum eum pie colentium, ſuum exinde reduxit exercitum: confuſionem, non victoriam ex illa obſidione percipiens.

Imprecatio Jacobi in Perſas.

CAPUT XLVI.

De Concilio denuo apud Antiochiam congregato.

Theodoretus. lib. 2. cap. 31. pag. 119. C.

HOc itaque tempore Conſtantius Antiochia morabatur. Et, Parthico prælio quieſcente, rurſus colligebat Epiſcopos: cogens omnes negare verbum & unius ſubſtantiæ, & alterius ſubſtantiæ. Verum cum Eudoxius poſt Leontium Antiochenam arripuiſſet ſedem, deinde pulſus poſt multa Concilia, cum Conſtantinopolitanum inique tenuiſſet Epiſcopatum, Antiochena Eccleſia Paſtore privata videbatur. Tunc ergo convenientes Epiſcopi, cum eſſent plurimi, & undique congregati, dicebant Imperatori oportere primitus Paſtorem conſtitui, & ita cum illo de dogmatibus cogitari.

Conſultatur de Epiſcopo Antiochenis præficiendo.

CAPUT XLVII.

De Tranſlatione ſancti Meletii ad Antiochenum Epiſcopatum, & de ejus expoſitione de unitate Trinitatis.

Theodoretus ibidem.

ILlo tempore ſacratiſſimus Meletius civitatem quamdam Armeniæ regens, & Barbaros edocens, quietem habere videbatur. Quem putantes Ariani ſibi conſentire, petierunt a Conſtantio, ut Antiochenæ conſtitueretur Præſul Eccleſiæ. Cum quibus etiam Orthodoxi propter claritatem ejus vitæ, & ſalubritatem rectorum dogmatum, in ejus ſubſcripſere decreto; ipſumque decretum utraque pars Euſebio Samoſateno commendavit Epiſcopo. Veniente ſiquidem magno Meletio, occurrit ei populus utriuſque partis, cum quibus Judæi pariter, & Pagani deſiderantes famoſiſſimum illum videre Meletium, Tunc Imperator & ei, & aliis, qui exponere poterant, juſſit, ut populis explanarent locum illum: *Dominus creavit me in initio viarum ſuarum in opera ſua;* præcipiens, ut Exceptores eorum verba conſcriberent. Et primum quidem Georgius Laodiciæ fœtorem hæreticæ peſtis evomuit. Poſt quem Acacius Cæſareæ, quamdam niſus mediam proferre doctrinam, multum ab illorum blaſphemia receſſit: non tamen ſummum Apoſtolicæ integritatis dogma ſervavit. Tertius autem magnus ſurrexit

Jubet Conſtantius Aug. ut Epiſcopi hunc locum: Dominus creavit, &c. populo exponant.

Prov. 8. 22.

Meletius, & rectitudinem regulæ in ſacra diſputatione monſtravit. Nam veluti quodam pondere veritatis utens, & quod plus, & quod minus erat, evitavit. Cumque turba univerſa faveret, rogans, ut brevem eis doctrinæ daret imaginem: tres oſtendens digitos, deinde colligens duos, & unum tendens, illam laudabilem protulit vocem; Tria ſunt quæ intelliguntur: ſed tanquam de uno diſputamus.

CAPUT XLVIII.

Quod, expulſo Meletio, Euzoius Arianus Antiochiæ ſit ordinatus Epiſcopus.

Sozomen. lib. 4. cap. 27. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 28. pag. 587. C.

Meletius quod de Trinitate ore eloqui non ſinitur, manu deſignat.

Theodoretus. lib. 2. cap. 31. pag. 120. D.

Meletius opera Arianorum in exilium protrudiur.

EO tempore fertur Archidiaconem ejus Eccleſiæ, adhuc eo loquente, extenſa manu ejus os obſtruxiſſe. At ille ſuam ſententiam manu, clarius, quam voce ſignavit. Tribus enim apertis digitis, & denuo clauſis, & uno tantum digito rurſus extenſo, pollicis ſchemate divulgabat: quia tres unum ſunt. Deinde Archidiacone ejus manum, ore dimiſſo, tenente, libera voce clamabat, Nicænum ſervari debere Concilium.

Contra hanc doctrinam Ariani calumniæ linguas exacuerunt, Sabellianum aſſerentes ſanctum eſſe Meletium. Ob quam rem Principi ſuaſerunt, ut in propriam provinciam exilio mitteretur. Et ſupra dictus Euzoius aperte Arianum dogma laudavit; hunc enim cum Ario magnus Alexander Diaconatu privaverat. Hoc itaque facto, chriſtianus populus ab hæreticis diviſus, in Apoſtolicam Eccleſiam poſitam in loco, qui dicitur Vetus, conveniebat. Annis namque triginta poſtquam magnus Euſtathius fuerat expulſus, Orthodoxi Arianorum onera ſunt perpeſſi, rerum mutationem utilem ſuſtinentes.

Sozomen. lib. 4. cap. 27. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 28. pag. 588. B.

Schiſma in Antiochena Eccleſia.

Theodoretus. lib. 2. cap. 31. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 32. pag. 121. B.

Geneſ. 19. 17.

Matth. 5. 29.

Sequacibus enim Meletii communicare noluerunt hi, qui ab initio Nicænum dogma ſervaverant: dicentes, quia ex Ariano decreto Meletius fuerit ordinatus, & ſequaces ejus ab illo ſint baptizati: ob quam rem Antiochena Eccleſia in aliam dividitur partem.

Cumque viderent Orthodoxi, hæreticorum creſcere magis impietatem, & Apoſtolici dogmatis defenſores aperte debellari, ſanctumque Meletium pulſum, & Euzoium hæreticum ordinatum, verborum memorati ſunt, quæ dicta ſunt Loth: *Salva* (inquit) *ſalva animam tuam*. Ad hæc etiam Evangelici verbi dicentis: *Si oculus tuus dexter ſcandalizat te, aufer eum & abjice abs te*. Idem & de manu, & pede Domino ſanciente, qui etiam adjecit, dicens: *Melius*

Matth. 5. 30.

eſt enim tibi, ut pereat unum membrum tuum, quam totum corpus in gehennam mittatur.

CAPUT XLIX.

De conſtantia Euſebii propter Meletium.

Theodoretus. lib. 2. cap. 32. pag. 121. C.

POtro mirabilis Euſebius, cujus dudum memini decretum fuiſſe commendatum, videns prævaricationem pactorum circa Meletium meditatam, ad ſuam reverſus eſt civitatem. Ariani vero ſcriptum teſtimonium metuentes, Conſtantio ſuaſerunt, ut mitteret qui decretum de Meletio factum, ab Euſebio revocaret. Tunc miſſus eſt veredarius, qui hæc velociter adimpleret. Cumque veniſſet, & Imperatoris verba nuntiaſſet; tunc Euſebius admirandus, commune, inquit, depoſitum non reſtituam: niſi omnes qui tradiderunt, dicant. Quod dum qui fuerat miſſus renuntiaſſet, indignatus Imperator, denuo miſit, ut redderet quod accepit: adjiciens ſcripto, ut ſi reddere nollet, dexteram manum ejus abſcinderet; verbo tamen jubens illi quem miſit, ne faceret quod habebatur in litteris. Cumque epiſtolam legiſſet Euſebius, & inveniſſet pœnam ab Imperatore dictatam, cum dextera manu obtulit & ſiniſtram, ambas incidi petens. Nam decretum, inquit, non dabo, clarum Arianæ peſtis indicium. Hanc ejus firmitatem Conſtantius videns, laudavit egregie. Mirantur enim & impii reſiſtentium ſibi laudes, cum geſtorum magnitudine ſuperantur.

CAPUT L.

Quomodo Julianus, negata Chriſtiana religione, bellum contra Conſtantium parabat, & de morte Conſtantii.

Sozomen. lib. 5. cap. 1. pag. 594. A.

An. Dom. 361.

Victoria Juliani adverſum Alemannos.

Appellatur Auguſtus.

HÆc igitur apud Orientales agebantur Eccleſias. Interea Julianus Cæſar bello devincens Barbaros, apud Rhenum fluvium reſidentes, alios quidem peremit, alios cepit; claraque victoria decoratus, dum mediocritate vitæ, atque manſuetudine militibus gratus eſſet, ab eis appellatur Auguſtus. Hoc facto, nihil de Conſtantio cogitans, Judices ab illo factos honoribus mulcebat; & ad illius invidiam litteras proferebat, quibus oſtenderet eum propter bellum contra Magnentium geſtum, in Italiam Barbaros induxiſſe. Repente vero religione mutata, cum prius Chriſtianus eſſe putaretur, ſemetipſum Pontificem nominavit; & veniens ad templa Paganorum, ſacrificabat, ſubjectiſque talia colere ſuadebat. Cumque Conſtantius propter bellum Perſicum Antiochiæ moraretur; ſperans ille, quia ſine bello poſſet Illyricum detinere, ad eos agebat iter: dicens ſe velle Conſtantio ſatisfacere, tanquam non ſponte, ſed voluntate militum inſulas Imperii ſuſcepiſſet. Dicitur itaque, quia dum ad hos terminos acceſſiſſet, vindemia jam collecta, circa occaſum Pleiadum uvas denuo fuiſſe prolatas. Inſuper etiam imbrem ex aere deſcendentem, in ejus veſte, ſimul & caterorum guttas ſingulas Crucis formaſſe ſignacula. Hoc facto, videbatur & ipſi & aliis, quia botris extra tempus illatis, bonum rei panderetur indicium; imber autem cadens veſtem, ſupra quam ceciderat, roboraret. Alii vero dicebant, uvarum ſignum præter tempus, ſignificare perditionem Imperatoris ad inſtar hujuſmodi botrorum, & parvi temporis fore ejus imperium. Porro de Cruce dicebant prænuntiare hoc ſignum, quia ſit cæleſte dogma Chriſtianorum, & oporteat ſignari cunctos Crucis indicio. Unde cognoſcitur, quia diverſa interpretati, quam dixerat Imperator, veritate fraudati non ſunt; utrumque enim opportune dictum ſequens tempus oſtendit. Cum audiret itaque Conſtantius contra ſe venire Julianum, inſtructione belli Parthici derelicta, Conſtantinopolim veniebat.

Vocat ſe Pontificem Gentilium.

Nota crucis in veſtibus.

Socrates lib. 2. cap. 37. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 47. pag. 161. D.

Quo anno Conſtantius Aug. moritur.

Et Mopſucrenis inter Cilicas atque Cappadocas, nimia cogitatione, apoplexiæ paſſione defunctus eſt, * Conſulatu Thauri, & Florentii, tertia die menſis Novembris, anno vitæ ſuæ quadrageſimo & quinto: ex quibus tredecim cum patre regnavit, vigintiquinque poſt illum.

* An. Dom. 361.

Sozomen. lib. 5. cap. 1. pag. 591. C.

Julianus Imperator appellatur.

Quo defuncto, Julianus quidem jam Thracias obtinebat. Et non poſt multum Conſtantinopolim veniens, appellatus eſt Imperator.

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, QUAM TRIPARTITAM VOCANT,

EX TRIBUS GRÆCIS AUCTORIBUS Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholaſtico verſis, per Caſſiodorium Senatorem in Epitomen redactæ.

LIBER SEXTUS.

CAPUT I.

De Juliani genere, ac diſciplinis, & quomodo pervenerit ad Imperium.

Socrates. lib. 3. cap. 1. pag. 164. B.

* *MS. Lyr. principatum.*

NUnc igitur de Juliano pauca dicenda ſunt, ejuſque genere, ac diſciplina, & quomodo venerit ad * Imperium. Conſtantinus, qui Byzantium ſuo nomine Conſtantinopolim appellavit, duos habuit ex eodem patre, non ex eadem matre, germanos; quorum unus Dalmatius, alter Conſtantius vocabatur. Et Dalmatius quidem habuit ſui nominis filium: Conſtantius autem duos habuit natos, Gallum, & Julianum. Poſt mortem Conſtantini conditoris Conſtantinopolitanæ civitatis, dum milites juniorem Dalmatium peremiſſent: tunc & iſti, defuncto jam patre, pene mortis periculum cum Dalmatio ſuſtinuerant: niſi Gallum quidem ægritudo, quæ putabatur inevitabilis, liberaſſet: Julianum vero ætas infantis; erat enim annorum octo. Cumque ab eis fervor Imperatoris quieviſſet, Gallus circa Epheſum apud doctores erat, ubi etiam a progenitoribus poſſeſſiones habebat. Porro Julianus creſcens, in auditoriis Conſtantinopolitanæ urbis exercebatur in Baſilica, ubi doctores erant, habitu privato procedens; habebatque pædagogum eunuchum nomine Mardonium, Grammaticum Nicoclem Laconenſem. Rhetoricam vero legebat apud* Eubolum Sophiſtam tunc Chriſtianum. Quod providentia quippe Conſtantii geſtum eſt: ne apud paganum Sophiſtam legens, ad ejus ſuperſtitionis dogmata declinaret. Erat enim Julianus ab initio Chriſtianus. Cumque lectione proficeret, fama per populum volitabat: quia poſſet etiam Romanam gubernare Rempublicam. Quod dum latius panderetur, æſtuationes induxit Imperatori Conſtantio. Quamobrem abſtulit eum ab urbe Regia, & miſit in Nicomediam: præcipiens, ne conveniret apud Libanium Sophiſtam Syrum. Tunc enim Libanius a pædagogis Conſtantinopolitanis expulſus, Nicomedia morabatur. Prohibebatur ergo Julianus apud Libanium legere, eo quod Paganus eſſet: verumtamen librorum ejus lectionibus utebatur. Cumque proficeret in Rhetorica, ſupervenit in Nicomediam Maximus philoſophus, non ille Byzantius pater Euclidis, ſed Epheſius; quem poſtea quaſi artes Magicas exercentem, Valentinianus Imperator præcepit occidi. Tunc igitur non ob aliam cauſam Nicomediam venerat, niſi Juliani fama pertractus. Apud quem Julianus cum verba* philoſophica prægustaſſet, cœpit etiam doctoris imitari religionem. Is enim etiam Imperii cupidinem animo ejus immiſerat. Cumque hæc non laterent auribus Imperatoris, inter ſpem metumque conſtitutus, ſuſpicionem celare volens (quia qui dudum integer fuerat Chriſtianus, poſtea proditor eſt effectus) tonſus Monachicam ſimulabat vitam; & latenter quidem exercebatur in philoſophia; in manifeſto autem ſacros Chriſtianorum legebat libros. Denique in Eccleſia Nicomediæ Lector eſt conſtitutus; & ſub hoc habitu furorem declinavit Imperatoris. Hæc equidem pro timore faciebat, nequaquam a ſpe recedens, quam mente conceperat. Dicebatque plurimis amicorum ſuorum feliciora fore tempora, quibus ipſe rerum potiretur imperio. Dum hæc itaque contra eum ſic agerentur, Gallus germanus ejus Cæſar conſtitutus, venit ad Nicomediam viſurus eum, dum pergeret ad Orientem. Poſt paululum vero perempto Gallo, repente Julianus quoque fit ſuſpectus Imperatori, qui etiam eum cuſtodiri præcepit; & dum fuga lapſus fuiſſet, diverſa loca circumeundo, ſalvatus eſt. Vixque ſero uxor Imperatoris Euſebia celatum inveniens, ſupplicavit Imperatori, quatenus nihil mali pateretur: ſed ut potius ad philoſophandum mitteretur Athenas.

Gallus & Julianus Conſtantini magni nepotes.

Gallus Epheſi dat operam litteris, Julianus Conſtantinopoli, & ſub quibus magiſtris.

* *MS. Frob. & Niv. Ecebolum.*

Libanius Sophiſta pulſus Conſtantinopoli, venit Nicomediam.

Maximus philoſophus præceptor Juliani in philoſophia.

* *MS. Lyr. ſophiſtica.*

Julianus fingit ſe Chriſtianum, & Lector fit Nicomediæ.

Euſebia uxor Conſtantii ſupplicat pro Juliano.

Theodoretus lib. 3. cap. 3. pag. 126. A.

Julianus conſulit vates.

Cœpit igitur Julianus Imperialia ſceptra deſiderare. Quamobrem diſcurrens univerſam Helladam, vates quærebat reſponſa reddentes: conſulens, ſi ad ſuum Imperium perveniret; invenitque virum, qui ei deſiderata ſe dicere fateretur. Is eum perducens ad quemdam idolorum locum, & intromittens in adytum, ſeductores dæmones evocavit. Quibus ſolemniter apparentibus, terrore compellitur Julianus in fronte ſua Crucis formare ſignaculum. Tunc dæmones trophæi Dominici figuram reſpicientes, & ſuæ recordati devictionis, repente diſparuerunt. Quod agnoſcens Magus, cœpit culpare Julianum. At ille & terrorem ſignificavit, & Crucis ſe dixit obſtupuiſſe virtutem, eo quod videntes hoc ſignum dæmones evanuerint. Porro Magus: Non hoc ſuſpiceris, inquit (o bone vir) quia timuerunt, ſicut ais: ſed abominati hoc ſignum potius, abſceſſerunt. Et ita capiens miſerum, odio replevit Chriſtiani ſignaculi Julianum.

Miraculum de dæmonibus ob Crucis ſignationem fugientibus.

Socrates. lib. 3. cap. 1. pag. 166. C.

An. Dom. 360.

Conſtantia fit uxor Juliani.

Poſt hæc igitur Imperator evocavit Julianum, & conſtitut Cæſarem: danſque ei conjugem Conſtantiam ſororem ſuam, contra Barbaros eum deſtinavit ad Gallias. Hi namque Barbari, quorum Imperator Conſtantius contra Magnen-

tium ſolatia petierat, cum nihil profuiſſent contra tyrannum, Romanorum vaſtabant urbes. Cum eſſet ergo juvenculus Julianus, juſſit, ut præter conſilium Ducum nihil moliri præſumeret. Cumque illi accepta poteſtate negligerent, & propterea Barbari ſuperarent, tunc Julianus Duces quidem deliciis vacare permiſit. Sumens autem milites, eiſque ſpolia peremptorum hoſtium compromittens, initium vincendi Barbaros fecit, & amorem ſuum apud milites collocavit.

Corona laurea ſuper caput Juliani decidit.

Fertur itaque, dum in aliquam civitatem fuiſſet ingreſſus, quia corona laurea, quibus ſolent civitates ornari, inter columnas pendens, rupto fune ſuper ejus caput decidit, cumque aptiſſime coronavit. Quo facto, cuncti clamaverunt, quia ei ſignum foret Imperii. Aiunt enim quidam Conſtantium propterea eum contra Barbaros direxiſſe, ut ibi deficeret. Sed neſcio, utrum vera ſuſpicio ſit; nam qui ei germanam dedit uxorem, ſi hoc cogitaſſet, contra ſe potius inſidias excitaret. [illegible] igitur Julianus apud Imperatorem de Duc[illegible] negligentia quereretur, alter mittitur Magiſter armorum, ejus alacritati conveniens, cujus miniſterio cum Barbaris eſt fiducialiter congreſſus; & dum illi per Legatos litteras Imperatoris, eos ad provincias invitantis oſtenderent, tunc ille Legatos eorum miſit in vincula: factaque congreſſione vicit, ita ut etiam captum Regem Conſtantio diriget.

Alemanni profligati a Juliano.

Hac felicitate provectus, a militibus appellatur Auguſtus. Cumque corona deeſſet Imperialis, unus ſigna portantium torquem quem habebat in collo, ſumens, Juliani capiti circumpoſuit. Hoc ergo modo Julianus Imperator eſt factus. Quæ vero poſtea geſſerit ille Philoſophus, judicent audientes. In ipſo namque principio non miſſa Legatione apud Conſtantium, nec animum benefactoris placans, quæcumque ei videbantur agebat: modo Judices mutando Provinciales: modo derogando Conſtantio, & per urbes ſingulas publice relegendo ab eis Barbaris definitas epiſtolas. Quamobrem plurimi eum ſequebantur, a Conſtantio recedentes. Tunc igitur etiam figmentum Chriſtianitatis quod habebat abjecit.

Julianus Pontificem Paganorum ſe nominat.

Et dum circumiret diverſas urbes, aperiens templa, idolis offerebat, & ſemetipſum Paganorum Pontificem nominabat. Cumque talia gereret, inteſtinum bellum contra Conſtantium quæſita occaſione præparabat; & quantum ad eum perfici potuit. Non enim ſine multo ſanguine ſtudium ejus philoſophiæ poterat adimpleri: niſi Deus conſiliorum Judex, alterum ſine alterius concertatione finiſſet. Nam cum veniſſet Julianus ad Thracias, nuntiatum eſt ei mortuum fuiſſe Conſtantium. Et hoc modo inteſtino bello Romanum liberatur Imperium. Veniens autem Julianus Conſtantinopolim, cogitare cœpit, quemadmodum ſibi populum complacaret, & ejus favorem decenter acquireret.

Qua arte Julianus populi favorem ſibi comparaverit.

Quod hac arte fecit. Bene namque ſciebat Conſtantium al omnibus populis, nomen conſubſtantialitatis amplectentibus odiri: ob quam rem ab Eccleſiis videbantur excluſi, & Epiſcopi confiſcati, exilioque directi. Simul etiam noverat & Paganos fuiſſe contriſtatos prohibitione ſacrificiorum, & deſiderare adipiſci tempus, quo eorum aperirentur templa, & haberent idolis immolandi licentiam. Sic igitur utrumque populum mœroribus vulneratum a defuncto agnoſcens, & communiter omnes Eunuchorum violentia, & præcipue Euſebii rapinis ingemiſcentes, apud omnes ſemetipſum artificioſo velamine commendavit; & aliis quidem fingebat, aliis autem per vanam gloriam largus erat: omnibus tamen in communi, qualis eſſet religione, monſtrabat.

** Ed. Frob. & Niv. eum*

Epiſcopi exules reſtituuntur, & Templa Paganorum aperiuntur. Euſebius Eunuchus cubicularius Conſtantii morte damnatur.

Et primum quidem crudelitati Conſtantii circa ſubjectos derogans, & * eam coram populo univerſo redarguens, jubet Epiſcopos exilio deportatos revocari, & confiſcatas eorum reddi ſubſtantias. Templa quoque Paganorum velociter ſuis neceſſariis præcepit aperire. Eos autem, qui fuerant ab Eunuchis oppreſſi, recipere, quæ male ab eis fuerant abrepta, ſancivit. Euſebium vero præſidentem Imperiali cubiculo morte damnavit; non ſolum quia multos oppreſſerat: ſed quia Gallum quoque fratrem ſuum, ejus accuſatione audierat interemptum. Et corpus quidem Conſtantii regio honore ſepelivit.

Ejiciuntur ex aula Eunuchi, coci, & tonſores.

Expulitque Palatio eunuchos, tonſores, & cocos. Eunuchos quidem, quia ejus uxor objerat, poſt quam non duxit aliam. Cocos autem, eo quod cibis ſimplicibus uteretur. Tonſores autem, unus (inquit) ſufficit multis. Scriptorum autem plurimos fortunæ antiquæ reſtituens, reliquis eorum mercedem ſcripturæ dari præcepit. Abſcidit quoque etiam publicum curſum mularum, & caballorum, quos publicis juſſit utilitatibus miniſtrari. Hæc ejus opera laudant pauci, plurimique vituperant: quia remoto faſtu Palatii contemptibile videbatur Imperium.

Julianus ſcribit libros, & recitat in Senatu.

Is enim noctibus vigilans conſcribebat libros. Et deſcendens in Senatu publice recitabat. Solus enim Imperatorum a Julio Cæſare in Curia Senatus recitavit orationes.

Philoſophi confluunt in aulam Juliani.

Honorabat quoque diſciplinarum cultores, maxime philoſophantes. Quamobrem undique fama congregabat hujuſmodi viros, emanantes circa Palatia, qui circumamicti palliis magis habitu, quam magiſterio pandebantur. Erantque graves univerſis Chriſtianis, ſeductores viri, & Imperatoris ſemper religioni faventes. Habens itaque Julianus plurimum vanæ gloriæ vitium, cunctos aute ſe Principes laceravit in oratione, quam de Cæſaribus ſcripſit. Hac ergo arrogantia motus, etiam contra Chriſtianos conſcripſit libros. Ut ergo cocos, atque tonſores expelleret, * opus Philoſophi, non tamen Imperatoris egit; ut autem detraheret, atque laceraret, neque Philoſophi, neque Principis fuit.

CAPUT II.

Quomodo Julianus ad ritum devenerit Paganorum, & de ſacrificiis idolorum.

Sozomen. lib. 5. cap. 2. pag. 599. B

** Ed. expeditiones.*

Quo ritu Julianus baptiſmo ſuo renuntiaverit.

Fertur itaque mox in ipſo principio Julianum ſic aperte & impudenter negaſſe Chriſtianam fidem, ut quibuſdam ſacrificiis, & invocationibus, * quas expiationes Pagani vocant, & ſanguinis immolatione, noſtrum baptiſma ſtuderet ablui, & abrenuntiare Eccleſiaſticæ confeſſioni. Ex illo enim tempore tam ſecrete, quam publice, & in templis licenter Pagani ſacrificia celebrabant.

Prodigium coronatæ Crucis in viſceribus pecudis.

Fertur etiam, quia dum aliquando ſacrificaret, oſtenſum ſit ei in viſceribus pecudis immolatæ ſignaculum Crucis, corona circumdatum. Qua viſione alios quidem ſacrificii miniſtros fuiſſe perterritos: æſtimantes quippe hujuſmodi religionis virtutem, & Chriſtiani dogmatis æternitatem; eo quod corona, quæ circumdabat Crucem victoriæ eſſet indicium; & quia ambitus circuli a ſuo principio nuſquam terminaretur: ſed magis rurſus reverteretur, in ſemetipſum. Cumque cæteri mirarentur, Princeps hujus ſcientiæ confortavit eos: dicens proſpera, & utilia ſibi indicia fuiſſe monſtrata; & quia magis ſignum dogmatis Chriſtiani coerceretur; nec ei, quo vel-

let dilatari liceret, termino circuli circumſepto.

CAPUT III.

Quomodo etiam ante Imperium latenter fuerit Paganus,

Theodoretus, lib. 3. cap. 2, pag. 125. C. Julianus lector eſt ordinatus ob metum.

Sozomen. lib. 5. cap. 2. pag. 594. A. Prodigium dum Julianus & Gallus templum Memmæ erigunt.

**Ed. Mama*

JUlianus enim metuens Conſtantium, quia genere proximos, tyrannidis formidine, perimebat, Lectorum ſociatus eſt choro, & divinos codices in Eccleſia, populo audiente, legebat. Nam & Baſilicam Martyrum ædificavit, quam divina providentia non ſuſcepit.

Cum adhuc pueri Gallus, & Julianus in Capdocia morarentur, aiunt habuiſſe eos tunc ſtudium, ut maximam Baſilicam ad ſepulturam martyris *Memmæ fabricarent; & inter ſe diviſerunt opus. Cumque ambo certarent in ædificio, ut alter alterum ſuperaret, fertur aliquod proveniſſe miraculum; & niſi hactenus ſupereſſent, qui hæc ſe audiviſſe ab inſpicientibus enarrarent, videretur forſitan incredibile. Galli namque pars augebatur, & omnino creſcebat: Juliani vero labores, alii quidem *fodiebantur, alii, terra ipſa evomente, ruderibus implebantur. Aliquoties depoſita fundamenta terræ copulari non poterant, perinde ac ſi quædam violenta virtus ex loco inferiore ea repercutiendo depelleret. Quæ cauſa cunctis apparebat eſſe prodigioſa. Ex illo namque æſtimabant; quia non eſſet vir ille in religione Chriſtiana ſalubris.

MS. Lyr. fodabantur.

CAPUT IV.

Quam fuerit Julianus Chriſtianis infenſus.

Sozomen. lib. 5. cap. 3. pag. 596. C.

CUm igitur ſolus tenuiſſet Imperium, templaque reſeraſſet, & alia repararet, omnem devotionem etiam miniſtris templorum affluentius impendebat. Sæpe vero civibus in commune reſcripſit, ut ad Paganos accederent ritus. & ejus donatione fruerentur: Chriſtianis ſe inimicum aperte deſignans; ita ut neque venire ad ſe eos vellet, neque legationes eorum ſuſcipere. Denique cum Perſæ moviſſent bellum, legationem mittentibus Niſibinis, tanquam omnibus Chriſtianis, & neque templa reſerantibus, neque ad eorum ſacra venire volentibus, interminatus eſt, non ſe auxilium præbiturum, nec legationem quaſi pollutæ civitatis eſſe ſuſcepturum, neque ad eos primitus acceſſurum, niſi cognoſceret in Paganitatem eſſe mutatos. Hoc etiam apud Palæſtinam queſtus de Conſtantienſibus delegavit. Hic enim locus, cum eſſet Gazæ portus, & Maioma vocaretur, eſſetque Chriſtianis plenus, a Conſtantino dignitatem meruit civitatis, & ex filii ejus nomine Conſtantia nuncupata eſt. Injuſtum enim arbitratus eſt Conſtantinus, ut Paganis ſubdita videretur eſſe Gazenſibus. Tunc ergo Juliano regnante, litem Gazæi Conſtantienſibus intulerunt. Quo Judice reſidente, Conſtantiam rurſum eis ſubdidit, diſtantem quaſi ſtadia viginti. Et ex illo, ſublato priori nomine Gazæ Maritimæ vocabulo nuncupatur. Habebat enim communes Judices, atque Duces: ſola vero jura Eccleſiæ duas videntur oſtendere civitates; utraque enim ſuum Epiſcopum habet, & Clerum, & Vigiliæ Martyrum, atque Collectarum apud eos ſeorſum fiunt, & termini utriuſque Epiſcopatus, Eccleſiæque ſubſiſtunt. Quodam tempore defuncto Majumeno Pontifice, quidam Præſulum Eccleſiæ Gazæorum ſtuduit utrumque Clerum ſuæ ditioni ſubmittere: fas non eſſe dicens, ut uni civitati duo Epiſcopi præſiderent. Reſiſtentibus Majomenis, deliberavit provinciæ Synodus, ut eis proprium ordinaret Epiſcopum: oportere credens, ut qui ſub Conſtantino pro pietatis religione civitatis habere privilegia meruerunt, & Pagani Principis judicio hæc amiſerunt, in Sacerdotiis, & ordine Eccleſiarum nequaquam dato antiquitus honore privarentur.

Niſibinis, Chriſtianis, noluit ſuppetias ferre Julianus.

Urbs Conſtantia unde ſit dicta, & quomodo Gazæ iterum a Juliano ſubjecta.

Sozomen. lib. 5. cap. 4. pag. 598. C. Julianus Cæſaream Cappadociæ privat nomine ſuo.

Ea ſiquidem tempeſtate Cæſaream Cappadociæ maximam, ac feliciſſimam civitatem ita vocari prohibuit, eique appellationem antiquam Cæſaris abrogavit, quam a Claudio Cæſare promeruerat; nam prius Mazaca vocabatur. Habebat enim odium ejus antiquitus, eo quod omnis ejus eſſet populus Chriſtianus, & templum apud ſe Jovis, & patrii deſtruxiſſet Apollinis. Nam cum etiam, eo regnante, Fortunæ ſacellum, quod ſolum remanſerat, a Chriſtianis fuiſſet everſum civitati crudeliter erat infeſtus; & Paganorum populos illic habitantes, valde culpabat, qui ſemetipſos ulti non eſſent, & quodlibet pro Fortuna ſuſtinuiſſent. Omnes vero poſſeſſiones, atque pecunias Cæſarienſium Eccleſiarum cum verberibus exquirens, ad medium ejus juſſit afferri. Moxque ex eis trecentas auri libras in ærario publico collocavit. Clericos autem univerſos aggregari inter milites juſſit, Duci provinciæ ſervituros, quod eſt nimis grave, & vehementer injurioſum. Populum vero Chriſtianorum cum uxoribus atque filiis inſcribi præcepit, & tamquam vicaneos tributa perſolvere: eum interminatione jurans, quia niſi templum rurſus feſtinanter ædificarent, & civitatem nimis affligeret, & neque capita ſua Galilæos habere permitteret. Sic enim ſolebat vocare Chriſtianos. Quod forte eveniſſet, niſi fine celeri defeciſſet.

Clerici coguntur militare.

Galilæos Julianus vocat Chriſtianos.

CAPUT V.

Quod initio Imperii ſui magis pepercerit Chriſtianis.

Sozomen. lib. 5. cap. 4. pag. 599. B.

INitio namque parcens Chriſtianis, clementior viſus eſt: ſciens priores perſecutores nihil profuiſſe ad augmentum Paganitatis quotquot punierint Chriſtianos; qui magis hinc creverint, & facti ſint glorioſi pro vero dogmate morientes. Invidiam igitur habens eorum gloriæ, a tormentis abſtinuit: judicans eſſe neceſſarium, ut ſermone potius, & admonitione ad Paganitatem colendam populo ſuaderet: credens etiam hinc ſe monſtrare clementem.

CAPUT VI.

Quomodo Mares Epiſcopus Chalcedoniæ in facie redarguerit Julianum.

Sozomen. lib. 5. cap. 4. pag. 599. C.

DIcitur enim, quia, dum Conſtantinopoli apud Fortunam ſacrificaret, acceſſit ad eum Mares Epiſcopus Chalcedoniæ, & publice impium, & ἄθεον, id eſt, ſine Deo, apoſtatamque vocitaſſe: illum vero ſolam ei improperaſſe cæcitatem (erat enim ſenex, & pro imbecillitate oculorum manu alterius agebatur.) Super hæc volens etiam lacerare Deum, conſuete dixit: neque Galilæus Deus tuus curare te poteſt. Reſpondens vero Mares dixit: Ego, inquit, Deo meo pro cæcitate gratias ago: quia hoc ideo geſtum eſt, ne te videam pietate nudatum. Imperator autem nihil reſpondens abſceſſit. Sic

enim putabat potius roborari Paganitatem, ſi ſe patientem, ac mitem Chriſtiano populo demonſtraſſet.

CAPUT VII.

Quod eos, qui fuerant a Conſtantio deportati, revocarit, & de vexatione Eccleſiaſticorum, & populi Chriſtiani.

Sozomen. lib. 5. cap. 5 pag. 600. A. Subdola Juliani in Chriſtianos clementia.

HÆc itaque faciens, eos qui fuerant a Conſtantio fugati, pro religione revocavit; & confiſcatis patrimonia ſua reſtituit: præcipiens populo, ut nullum læderent Chriſtianum, neque nolentem ſacrificare compellerent: ſponte vero accedentes ad aras, prius expiari apud dæmones, purgarique ſolitis eorum ſacrificiis præparabat. Clericis autem omnia privilegia, honores conſuetudineſque ſubtraxit, & leges poſitas pro eis ſolvit, ipſoſque Curiæ tradidit: ſimul & a virginibus, & viduis, quæ pro pœnuria inter Clericos paſcebantur, juſſit exigi ea, quæ dudum a publico accepiſſe videbantur. Conſtantinus enim Imperator diſponens res Eccleſiarum, unicuique civitati proſpexit; ut Clerus ſufficientia * emolumenta perciperet, & hoc lege firmavit; quod hactenus, mortuo Juliano, ſervatur. Hanc exactionem aiunt nimis fuiſſe crudelem. Auferebat enim ſubinde pecunias, & ornamenta ſacra: templaque ſub Conſtantino, & Conſtantio fundata deſtruebantur: datæ ad ædificia pecuniæ rurſus exigebantur. Hac occaſione Sacerdotes, & Clerici, & populus Chriſtianus crudeliter vexabantur.

* MS. Lyr. *alimenta.*

Virgines & viduæ paupercul æ inter clericos publico ſumptu alebantur. Sacerdotibus ab ſide proviſum a Conſtantino.

CAPUT VIII.

De ſeditione apud Alexandriam orta contra Paganos.

Socrates. lib. 3. cap. 2. pag. 170. A.

PEr idem tempus in Alexandrinorum maxima civitate contigit ex hujuſmodi cauſa ſeditio. Erat locus quidam in civitate antiquis temporibus deſolatus, atque neglectus, multaque ſorde completus: hic Pagani olim deæ Methræ ſacrificantes, homines immolabant; quem locum Conſtantius, quaſi vacantem, Eccleſiæ Alexandrinæ conceſſerat. Hic Georgius volens oratorium fabricare, repurgium faciebat. Quod dum fieret, inventum eſt illic adytum, in multa profunditate conſtructum, in quo Paganorum myſteria * celebrabantur. Erant enim ibi calvariæ hominum plurimæ, majorum pariter, & infantium, qui perhibebantur illic extincti, ut ex eorum viſceribus artes Magicæ exercerentur. Hæc igitur Chriſtiani reperientes in adyto Methræ, ſtuduerunt ad irriſionem Paganorum univerſis hæc facinora reſerare; divulgabantque capita hominum, quæ compererant. Hæc Alexandriæ Pagani reſpicientes, & opprobrium non ferentes, ira ſuccenſi ſunt; & omne, quod ad præſens invenerunt, arma judicantes, impetu contra Chriſtianos facto, multos interemerunt, alios gladiis, alios fuſtibus, aut lapidibus, alios funibus ſtrangulantes, quoſdam etiam crucifigentes ad ſanctæ Crucis injuriam, plurimos diverſis vulneribus affligentes. Et ita geſtum eſt, ut neque proximis parcerent, ſed philoſophus philoſophum percuſſit, & frater fratrem, pater filios, & parentes, & invicem in ſua nece graſſati ſunt. Quamobrem Chriſtiani eumdem locum purgare quieverunt.

* MS. Theod. *celebantur.*

CAPUT IX.

Quomodo Alexandrinus Georgius ſit extinctus.

Sozomen. lib. 5. cap. 7. pag. 603. B.

Cadaver Georgii camelo impoſitum, per totam civitatem traducitur, & concrematur.

INterea cum Judices denuntiaſſent mortuum fuiſſe Conſtantium, & imperare Julianum, ſeditionem fecit in Alexandria populus Paganorum, & impetu facto ſuper Georgium, vinculis eum alligaverunt. Quem poſt paululum venientes ad carcerem peremerunt, ejuſque cadaver imponentes camelo, a mane uſque ad veſperam per totam * portaverunt civitatem, & circa ſero concremaverunt. Multi ferunt Arianorum, quod ab amatoribus Athanaſii id factum ſit: ſed ego reor indubitanter hoc feciſſe Gentiles; cum utique & querelas haberent adverſus eum propter idola, & templorum injurias, prohibitionemque ſolemnitatum. Quod etiam Julianus ſic ſe habuiſſe teſtatur per litteras, ad Alexandrinos miſſas; in quibus culpat eos, pœnamque relaxat, quaſi propter reverentiam Serapis, quem civitatis conſervatorem dicit, & Alexandri conditoris ejus, necnon Juliani avunculi ſui, in Paganitate devoti, & Chriſtianos nimis odientis.

* MS. Santheod. *pompaverunt.*

CAPUT X.

*Quomodo * Julianus Eccleſias clauſerit, & Eccleſiæ ornamenta diripuerit.*

* *avunculus Juliani Apoſtata.*

Sozomen. lib. 5. cap. 7. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 8. pag. 604. D.

DIcitur enim, quia ſtudium habuerit, ut in theſauros Imperatorios plurima, & pretioſa Eccleſiæ Antiochenæ vaſa reconderet, & quia clauſiſſet Eccleſias, & univerſos Clericos effugaſſet, & ſolum tunc Theodoritum ſteliſſe presbyterum. Quem cum tamquam vaſorum cuſtodem comprehenſum crudeliter ſauciaſſet, noviſſime gladio præcepit occidi. Qui fortiter inter univerſa tormenta reſpondit, & pro dogmatis * confeſſione devicit. Cumque univerſa Deo dicata vaſa, & pallia collegiſſet, projiciens hæc in terram, contumeliis & injuriis, ut voluit, agens Chriſtum, ſuper ea etiam ſedit, & cumulum auxit injuriarum. Moxque verenda ejus, & loca fœmoribus circumpoſita feruntur eſſe percuſſa, & ad tantam pervenit uſque putredinem, ut vermes crearet, medicis laborantibus, nec valentibus vincere paſſionem. Conficiebantur enim omnimoda, pretioſaque medicamina ex pinguibus volatilibus; ut eorum craſſitudine corrupta, & putrida membra linirentur. Hoc facto vermes ad ſuperficiem provocabant: quia in profundo ebullientes, vivas diſcerpebant carnes. Et donec moreretur, non fuit ab hac paſſione ſecurus. Hoc itaque claruit divina indignatione geſtum; cum etiam cuſtodes Imperialium theſaurorum, & alii plurimi adverſus Eccleſias inſurgentes, inopinata, & miſeranda morte defuncti ſunt, quaſi ſuperna indignatione damnati.

Theodoriti martyrium,

* MS. Lyr. *diſſenſione.*

Horrenda mors ejuſdem Juliani.

CAPUT XI.

De Euſebio, Nectario, & Zenone Martyribus.

Sozomen. lib. 5. cap. 8. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 9. pag. 605. C.

HIs dictis, tempus eſt, ut memoriam faciamus Euſebii, Nectarii & Zenonis fratrum Chriſtianorum, contra quos odium exercentes populi Gazæorum, domi celatos, & comprehenſos, vinculiſque traditos, atque flagellatos, poſtea convenientes in theatrum, adverſus eos cla-

mare cœperunt, quaſi eorum templa deſtruxiſſent, & in injurias Paganorum præterito tempore multa geſſiſſent. Cumque alterutros, ut vulgi moris eſt, excitarent, concurrentes ad carcerem, & educentes eos crudeliter occiderunt, nunc in terra pronos, nunc ſupinos trahentes, atque percutientes, & vulnerantes lignis, lapidibus, atque fuſtibus. Audivi namque etiam mulieres egreſſas, & cum radiis telarum eorum corpora vulneraſſe; & cocos publicos, alios aquam, alios ferventes ollas fudiſſe ſuper eos, alios ſubulis eorum membra perforaſſe. Cumque eos dilaceraſſent, capitaque fregiſſent, ita ut cerebrum in terra jaceret, deduxerunt ante urbem, ubi ſolebant mortua jumenta projicere; ibique eorum corpora concremantes, oſſa, quæ remanſerant, inter cadavera camelorum, & aſinorum permiſcuerunt, ne poſſent facile reperiri; quod non diu latuit. Quædam namque mulier Chriſtiana, non tamen de Gaza, divino præcepto per noctem ea colligens, & in urnam recondens, Zenoni eorum conſobrino ſervanda contradidit. Deus enim per viſum mulieri revelavit hunc virum; ei namque erat ignotus, & nuper habita perſecutione celabatur. Hoc ergo modo per mulierem reliquias eorum accepit, & interim domi ſervavit. Cumque is ejuſdem Eccleſiæ ſuſcepiſſet Epiſcopatum imperante Theodoſio, fabricata Baſilica ante civitatem, & altare fixo, oſſa Martyrum collocavit juxta confeſſorem Neſtorem. Qui dum in vita ſua cum iſtis ſuis proximis habitaret, cum Martyribus comprehenſus a populo, vinculis eorum, flagellisque participatus eſt. Is enim, dum traheretur, habens pulcherrimum corpus, ad miſerationem perſecutores adduxit. Quem ante portas ſemivivum, morti tamen proximum projecerunt. Hunc colligentes quidam, Zenoni detulerunt; apud quem, dum curaretur, defunctus eſt.

Reliquiæ Martyrum in altari collocata.

CAPUT XII.

De Hilarione Monacho, & crudelitate Heliopolitanorum & Arethuſiorum contra Chriſtianos, & de Marco Epiſcopo, ejuſque martyrio.

Sozomen. lib. 5. cap. 9. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 10. pag. 607. D. Hilarionis migratio.

INter hæc autem dum Hilarionem Monachum Gazæi requirerent, fugit in Siciliam: ubi ligna de montibus colligens, & in civitate vendens, & propriis humeris portans, tranſigebat quotidianam vitam. Cumque ejus illic virtus fuiſſet patefacta per dæmones, venit in Dalmatias: ibique virtute divina plurima miracula faciebat; ita ut etiam mare, quod quædam occupaverat loca, ſua oratione repelleret. Sed etiam hinc rurſus abſceſſit: quia ubi laudabatur, habitare declinabat; demutando loca cunctis eſſe ſtudebat incertus; ut opinionem ſuam crebra migratione deſtrueret. Noviſſime vero dum navigaret Cyprum, venit in Paphum: invitatuſque ab Epiſcopo Paphi, dilexit locum, & circa prædium Charybdim nuncupatum, philoſophatus eſt; quem, ut Martyr non eſſet, fuga prohibuit. Fugiebat enim, quia præceptum divinum eſt, non expectare perſecutores. Nam qui in perſecutione comprehenduntur, fortiter ferre jubentur. Gazæi ſiquidem, & Alexandrini contra Chriſtianos talia geſſiſſe noſcuntur. Sed Heliopolitani, & Arethuſii Syriam habitantes, ad tantam venere crudelitatem, ſicut illorum temporum homines explanaverunt, ut ſacras Virgines inſolitas a populo videri, publice nudatas ſtare cogerent in theatro. Quas primo irriſerunt, poſtea totonderunt, noviſſime per medium ſectas, porcos, ut eas comederent, provocabant. Ut ergo reor, Heliopolitas ad crudelitatem ſacrarum Virginum res illa perduxit, eo quod paterna conſuetudo, qua fornicabantur eorum Virgines antequam nuberent, prohibita videretur. Conſtantinus enim, deſtructo in ea civitate Veneris templo, primus apud eos conſtruxit Eccleſiam; & conſuetas fornicationes lege prohibuit exerceri. Arethuſii vero Marcum ſuæ civitatis Epiſcopum, ſenem, vita & converſatione reverendum mirabili morte peremerunt. Hunc enim etiam prius habuerunt odioſum, eo quod Conſtantii temporibus, ut Paganos ad Chriſtianitatem reduceret, templum eorum ornatiſſimum, pretioſiſſimumque deſtruxerit. Cumque Julianus imperaſset, motus in eum eſt; & præcepit, ut aut æſtimationem templi redderet, aut id rurſus ædificaret. Et dum utrumque impoſſibile foret Chriſtianis ſimul & ſacerdoti, primo fugit ſecundum Evangelicam legem: poſtea vero cum multi propter eum periculis, & neceſſitatibus ſubderentur, de fuga reverſus eſt; & ſponte ſemetipſum populo, quod vellent in eum exercere, contradidit. Qui dum laudare Philoſophum debuiſſent, credentes potius contemptorem; irruentes in eum, & per ſingulas plateas trahentes, ejus capillos & membra dilacerabant viri ſimul & fœminæ; ita ut ſubtilibus reſtibus ejus aures abſcinderent. Verum infantes apud magiſtros poſiti, deludebant ei, alapis cædentes, & graphiis ſine aliqua parcitate pungentes. Quem etiam in cunicula depoſuere attentia. Cumque adhuc reſpiraret, eum ex melle, & liquamine perungentes, & in ſportam mittentes appenderunt in aere. Dicitur ergo, quia tunc veſpis, & apibus ipſum contingentibus, & carne ejus veſcentibus dixerit Arethuſiis: quia ipſe quidem eſſet excelſus, illos vero videret in humili conſtitutos: ſed poſtea hoc etiam ipſos ore paſſuros.

Sacra Virgines inſolita a populo videri.

Fuga in perſecutione præcepta.

Lex Conſtantini pro Virginum caſtitate tuenda.

Cur Arethuſii Marco Epiſcopo ſuo infenſi.

Hoc igitur agentes, cogebant eum, ut templum readificaret, aut ut daret impenſas. Quod dum non faceret, putantes pauperem, vel medietatem petebant pecuniarum: noviſſime vel paucum aliquid exigebant. Quibus ait: Nec unum obolum pro omnibus dabo. Sic igitur ſuperati, ab ejus ſe ſuſpendere ſuppliciis.

Theodoretus lib. 3. cap. 6. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 7. pag. 131. A.

Sermo fertur, quia tunc Præfectus præcipue Paganus fuerit admiratus Marci conſtantiam, & ad Principem veniens quereretur: dicens eſſe verecundum, ut in uno ſene tanta tormenta committerentur; & Chriſtianos dum talia paterentur, fieri glorioſos, ſe vero magis eſſe opprobrio. Marcus ergo tali eſt fine coronatus.

Sozomen. lib. 5. cap. 9. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 10. pag. 609. D.

CAPUT XIII.

De Macedonio, Theodulo, & Tatiano Martyribus.

Sozomen. lib. 5. cap. 10. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 11. pag. 610. D.

EOdem tempore Macedonius quoque, Theodulus, & Tatianus Phryges martyrii pignora conſecuti ſunt. Nam dum in Meroe civitate Phrygiæ templum aperuiſſet provinciæ Judex, & longo tempore plenum ruderibus emundaret, ingredientes iſti per noctem, idola contriverunt. Cumque propter hoc multi comprehenſi ad ſupplicium ducerentur, illi ſemetipſos innotuerunt. Quos dum Judex, quaſi habita ſatisfactione delictorum, nollet occidere: populis clamantibus, vario tormentorum genere caſtigavit. Noviſſime

CAPUT XIX.

De Lucifero & Euſebio.

Socrates. lib. 3. cap. 4. & 5. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 5. & 6. pag. 173. B.

EA ſiquidem tempeſtate Lucifer Caralenſis, & Euſebius Vercellenſis Epiſcopi, Imperatoris juſſione ab exilio revocantur. Utrique enim ultra Thebaidis terminos ab exilio remeantes, tractabant, quemadmodum corruptam Eccleſiæ regulam repararent. Placuit igitur, ut Lucifer quidem ad Antiochiam Syriæ perveniret, Euſebius Alexandriam; ut una cum Athanaſio, facto Concilio, Eccleſiæ dogmata repararent. Lucifer tamen miſit in locum ſuum Diaconem, per quem profeſſus eſt ratum ſe habiturum, quod eſſet, Concilio ordinante, conſtitutum. Ipſe autem veniens Antiochiam, fluctuantem invenit Eccleſiam; erant enim inter ſe turba diviſa, & non tantum hæreſis Ariana, quæ erat ſub Euzoio, dividebat Eccleſiam: ſed etiam Meletii ſequaces, ſtudium habentes circa ſuum Præſulem, a ſuis con ſortibus receſſerunt. Tunc ergo Lucifer ordinans eis Paulinum Epiſcopum, rurſus abſceſſit. Euſebius autem veniens Alexandriam, cum Athanaſio Concilium celebravit.

Paulinus ordinatur Epiſcopus Antiochenus.

CAPUT XX.

De Concilio apud Alexandriam cum Athanaſio celebrato.

Socrates. l. b. 3. cap. 5. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 7. pag. 174. C.

COnveneruntque ex diverſis civitatibus Epiſcopi, & de maximis, neceſſariiſque rebus habuere tractatum. Ubi etiam de ſancti Spiritus Divinitate tractantes, eum in conſubſtantiali Trinitate comprehenderunt. Et Verbum inhumanatum non ſolum carne, ſed etiam anima declararunt; ſicut olim viris Eccleſiaſticis complacuerat. Non enim novam religionem in Eccleſiam introduxerunt: ſed quam ab initio Eccleſiaſtica traditio docuit Chriſtianos. Sic enim omnes antiqui ex hoc habita hujus diſputatione ſermonis, ſcripturam nobis probatiſſimam reliquerunt. Nam Irenæus, & Clemens, & Apollinarius Hierapolites, & Serapio Antiochenæ Præſul Eccleſiæ animatum eum, qui inhumanatus eſt, in ſuis ſermonibus ſunt profeſſi. Necnon & per Ber llum Epiſcopum Philadelphiæ, in Arabia conſtitutæ, facta Synodus, ſcribens ad eumdem Beryllum hæc ipſa contradidit. Sed etiam Origenes ubique in ſuis libris animatum nominavit eum, qui eſt inhumanatus: proprie tamen nonus Tomus ejus in Geneſim hoc ſacramentum congruenter exponit: ubi Adam quidem Chriſtum, Evam vero Eccleſiam latius explanavit. Horum itaque dictorum digni ſunt teſtes ſanctus Pamphilus, &, qui ex eo habebat cognomen, Euſebius. Ambo namque & communiter Origenis vitam commendantes, & ejus adverſariis reſiſtentes, inſignibuſque libris ſatisfactionem pro eo componentes, non primum Origenem ad hanc diſputationem veniſſe dicunt, ſed myſticam Eccleſiæ interpretatum fuiſſe traditionem. At illi, qui Alexandriam convenerunt, non ſine ſubtili inveſtigatione quæſtionem de ſubſtantia, & ſubſiſtentia reliquerunt. Oſius namque Cordubæ, Hiſpaniæ Præſul, de quo jam ſermo prolatus eſt, præmiſſus ab Imperatore Conſtantino, ut flammam tunc ab Ario excitatam extingueret, etiam Sabellii Libyenſis dogma deſtruxit, de ſubſtantia ac ſubſiſtentia habuit quæſtionem.

Quid definitū de anima Chriſti.

Sententia Origenis de anima Chriſti.

Apologia pro Origene ſcripta.

Interea plurimi Epiſcopi in Alexandria congregati cum Athanaſio, & Euſebio Nicæni Concilii conſtituta roboraverunt; & conſubſtantialem Patri ac Filio Spiritum ſanctum ſunt confeſſi, Trinitatemque nominaverunt. Et quoniam de ſubſtantia, & ſubſiſtentia quæſtio turbabat Eccleſias, ſapienter decretum eſt, ut his nominibus contra Sabellianos ſolos utamur: ne nominum inopia idem putetur eſſe ſubſiſtentia, quod ſubſtantia.

Sozomen. lib. 5. cap. 1. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 12. pag. 612. C. Concilium Alexandr. ſub Athanaſio Nicænum confirmat.

CAPUT XXI.

De differentia ſubſtantiæ, & ſubſiſtentiæ.

Socrates. lib. 3. cap. 5. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 7. pag. 176. C.

HÆc quidem tunc Synodus. Nos autem de ſubſtantia, & ſubſiſtentia, ſi quid novimus, abſurdum non eſt breviter indicare. Igitur qui Helladicam explanavere prudentiam οὐσίαν ſubſtantiam quidem diverſo modo definierunt, ὑποστάσεως, id eſt ſubſiſtentiæ neque ſermonem quidem fecerunt ullum. Irenæus autem Grammaticus in libro, ubi verba per litteram colligit, etiam barbarum vocat hoc verbum, neque apud aliquos antiquorum dictum, & vel ſi alicubi ſit inventum, non hoc indicare, quod nunc intelligitur. Nam apud Sophoclem in Phœnica locum inſidiarum ſignificare ſubſiſtentiam meminit. Apud Menandrum veluti fæces, quæ ex vino colliguntur in dolio, ſubſiſtentiam deſignare dicit. Sciendum tamen, quia licet antiqui Philoſophi hunc ſermonem reliquerint: tamen juniores Philoſophorum pro ſubſtantia, ſubſiſtentiæ ſermone ſunt uſi. Subſtantiæ vero definitionem diverſis modis explanaverunt. Si ergo definitione ſubſtantia circumſcribitur, quomodo in Deo, qui non poteſt comprehendi, proprie hoc uti ſermone poterimus? Verum Evagrius in Monachico libro petulanter quidem, & inconſiderate de Deo diſputandum eſſe prohibuit. Definiri vero Divinitatem modis omnibus interdicit. Ait enim rerum compoſitarum eſſe definitiones. Is itaque, ſic ait: Omnis, inquit, propoſitio aut genus habet, quod prædicatur aut ſpeciem, aut differentiam, aut proprium, aut accidens, aut ex his compoſitam orationem. Sed nihil in ſancta Trinitate horum, quæ dicta ſunt, poterit comprehendi, igitur quod ineffabile eſt, ratione taciturnitatis adoretur. Hæc quidem Evagrius. Nos autem licet facta digreſſione hæc dixiſſe videamur: tamen tamquam utilem hiſtoriæ cauſam nos retuliſſe non pœnitet.

An Divinitas definiri debeat.

CAPUT XXII.

Pars libri Athanaſii de ſatisfactione fugæ.

Socrates. lib. 3. cap. 6. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 8. pag. 176. D.

VErum Athanaſius librum de ſatisfactione fugæ olim a ſe conſcriptum tunc eis præſentibus legit; cujus partes utiles, & quæ proſint hic intexens, totum librum multorum verſuum quærere, & legere ſtudioſos admoneo. Ait enim: Ecce hujuſmodi ſunt præſumptiones impiorum, hæc agentes, nec erubeſcentes. In quibus primum contra nos mala ſunt machinati, hactenus accuſant, quoniam manus eorum præparatas necibus declinare potuimus; & amariſſime potius ingemiſcunt, quoniam nos penitus amputare nequiverunt; & improperant timoris cauſam: ignorantes, quia dum hoc ſubmurmurant, in ſemetipſos magis retorquent culpam. Nam ſi fugere malum eſt, perſequi multa deterius. Hic quidem ne moriatur; abſconditur: hic autem perſe-

Excuſat fugam ſuam Athanaſius.

quitur, ut occidat. Et ut fugiatur quidem, ſcriptum eſt: qui autem quærit occidere, prævaricatur legem, & magis ipſe fugiendi præbet occaſionem. Si ergo fugam improperant perſequentes, erubeſcant potius ſemetipſos. Quieſcant inſidiari, & quieſcunt continuo fugientes. Sed a calliditate non deſinunt ſua, & comprehendere omni
* MS. *indicium.* virtute feſtinant: ſcientes, quia fuga perſecutionem patientium, * judicium eſt maximum perſequentium. Nullus enim mitem atque clementem
1.Reg. 23.2. fugit aliquando, ſed magis ferocem ſimul & callidum. Omnis enim, qui gemebat, & vexabatur a Saul fugiebat, & veniebat ad David. Sed iſti propterea eos, qui abſcondunt, ſe interimere ſtudent: ne ipſorum malitiam videantur arguere. Qui etiam in hac parte cæcantur Nam quanto fuga manifeſtior eſt, tanto amplius eorum inſidiis neces, exiliaque commiſſa omnibus ſunt aperta. Nam ſive perimant, mors contra eos ſemper exclamat; ſive rurſus exilia minentur, ubique ipſi contra ſe mali memoriam deſtinare noſcuntur. Et ſi quidem ſanam haberent mentem, viderent ſemetipſos in his eſſe conſtrictos, ſeque in conſiliis ſuis offendere. Sed quoniam ſapere
Exempla ſanctorum perſecutionem fugientium. perdiderunt, propterea perſecutione decipiuntur; & quærentes occidere, ſuam non contemplantur impietatem. Nam ſi derogant eis, qui fugiunt,
Geneſ 27.44 quærentes occidere; quid faciant, cum vident
Exod. 2. 15. Jacob fugientem Eſau fratrem ſuum, & Moſen in
1.Reg.19,11, & 244. Madian deſcendiſſe propter Pharaonis timorem? Quomodo ſatisfacient fugienti David Saul, qui in domum miſit, ut interimeret eum, dum ab-
Ibid. 21. 13. ſconſus fuiſſet in ſpelunca, & mutaſſet vultum ſuum, donec declinaret ab Abimelech; ob quam cauſam inimicorum evaſit inſidias? Quid dicant iſti, qui omnia proferunt petulanter, videntes
3.Reg17.22. & cap.19.3. maximum Heliam in oratione quidem mortuum ſuſcitaſſe; & tamen abſconſum propter Achab, & fugiſſe propter inſidias Jezabel? Tunc etiam quæſiti filii Prophetarum celati ſunt, latentes in ſpeluncis apud Abdiam. Sed ſi hæc tamquam vetera non legerunt, ſaltem memoriam habeant Evan-
Act. 8. 1. geliorum, Nam & diſcipuli propter metum Judæorum receſſerunt, celantes ſemetipſos; &
2. Cor.11.33. Paulus in Damaſco a Principe gentis quæſitus, de muro in ſporta depoſitus eſt, & manus quærentis effugit. Hæc igitur de ſanctis viris ſcriptura dicente, quam putas excuſationem ſuæ petulantiæ poterunt invenire? Sive ergo timorem improperent, contra ſemetipſos tamquam veſani loquuntur: ſive contra voluntatem Dei hoc dicant fieri, ſcripturarum divinarum videntur penitus
Num. 35. 9. inexperti. Nam in lege præceptum fuit, ut deputarentur etiam civitates ad fugam; quatenus hi, qui quærebantur ad mortem, quoquo modo liberari potuiſſent. In noviſſimo vero tempore ſæculorum veniens ipſum, quod Moſi locutum eſt, Patris Verbum, rurſus hoc dedit mandatum, di-
Matth.10.23 Ibid. 24. 15. 16. 17. 18. cens: *Cum perſecuti vos fuerint in hac civitate, fugite in aliam.* Et poſt pauca dicit: *Cum ergo videritis abominationem deſolationis, quæ dicta eſt per Danielem prophetam, ſtantem in loco ſancto, qui legit, intelligat: tunc qui in Judæa ſunt, fugiant in montana: & qui in tecto eſt, non deſcendat tollere aliquid de domo ſua: qui in agro, non revertatur tollere veſtes ſuas.* Hæc enim ſcientes Sancti, hujuſmodi habuerunt converſationis modum. Quæ enim nunc præcipit Dominus, hæc etiam ante incarnatam ſui præſentiam in Sanctis locutus eſt. Et hic eſt hominum terminus ad perfectionem ducens, ut quod Deus jubet, hoc faciant. Propterea & ipſum Verbum propter nos humanatum, cum quæreretur (ſicuti nos ipſi) abſcondi dignatum eſt; & iterum cum perſecutio- Joan. 8. 59.
nem pateretur, fugit, & ab inſidiis declinavit. Joan.11. 54.
Decebat enim eum, ſicuti famem & ſitim, etiam hoc pati, & hoc modo oſtendere ſemetipſum humanatum. Ab initio ſiquidem mox homo factus eſt; cum eſſet parvulus ipſe per Angelum mandavit Joſeph: *Surgens ſume puerum, & matrem*
ejus, & fuge in Ægyptum. Futurus eſt enim Matth.2.13.
Herodes quærere animam pueri. Mortuo quoque Herode, videtur propter Archelaum filium ejus in Nazareth fugiſſe. Et quando jam etiam Deum ſemetipſum innoteſcebat, & manum ari-
dam reſtituerat ſanam; *& Phariſæi quidem egre-* Matt.12.13. & 14.
dientes concilium fecerunt adverſus eum, ut eum occiderent: Jeſus autem ſciens diſceſſit inde. Nam
& quando Lazarum ſuſcitavit a mortuis: *Ab illo,* Joan. 11.53.
inquit, *die cogitaverunt, ut occiderent eum. Jeſus* & 54.
ergo jam non palam ambulabat inter Judæos, ſed abiit inde in regionem juxta deſertum. Deinde Salvatore dicente: *Antequam Abraham fieret*
ego ſum, Judæi quidem tulerunt lapides, ut mit- Joan. 8. 58.
terent ſuper eum. Jeſus autem abſconſus eſt, & 59.
exivit de templo. Et tranſiens per medium eorum, Luc. 4. 24.
abiit, & ita diſceſſit. Puta hæc videntes, magis autem audientes, cum non videant, quomodo ſecundum quod ſcriptum eſt, non deleant igne comburi; quoniam contraria his, quæ Dominus facit & docet, cogitant & loquuntur? Nam quando Joannes martyrium ſuſtinuit, ejuſque
corpus ſepeliere diſcipuli, *audiens Jeſus, diſceſſit* Matth. 14.
inde in navem ad deſerti locum ſeorſum. Dominus itaque hæc faciens, ita docebat. Sed utinam iſti vel ſic erubeſcerent, & uſque ad homines ſuam petulantiam declararent; & non magis ac magis inſanientes viderentur etiam ipſum arguere Salvatorem, contra eum utique blaſphemias
* mittentes. Sed neque veſanorum quilibet eos * Ed. *medi-*
poterit ſuſtinere, cum arguantur nec Evangelia *tantes.*
quidem ipſa noſſe. Eſt enim occaſio noſtræ diſceſſionis & fugæ rationabilis, atque vera, quam in Salvatore quidem Evangeliſtæ poſitam memorarunt. Nos autem etiam in ſanctis viris oportet talia cogitare, Nam ea, quæ de Salvatore humano modo conſcripta ſunt, eadem communiter humano generi deputantur, Quæ noſtra ſunt ille ſuſcepit, & paſſiones noſtræ infirmitatis oſtendit. Quod Joannes ita conſcripſit: *Quærebant ergo*
eum tenere, & nullus miſit in eum manus, quia Joan. 7. 30.
nondum venerat hora ejus. Nam antequam hæc venirent, dicebat ipſe Matri: *Nondum venit hora*
mea. Et eis, qui fratres ejus appellabantur, ait: Joan. 2. 4.
Meum tempus nondum venit. Rurſus autem tem- Joan. 7. 6.
pore paſſionis diſcipulis dicebat; *Dormite jam &* Matth. 26.
requieſcite. Ecce enim appropinquavit hora, & 45.
Filius hominis tradetur in manus peccatorum. Sed neque antequam veniret tempus, teneri ſe paſſus eſt; neque cum veniſſet tempus, abſconſus eſt, ſed etiam ſemetipſum tradidit adverſariis. Sic & beati Martyres in perſecutionibus temporalibus cuſtodiebant ſemetipſos; & dum quærerentur, per latibula fugiebant: cum vero invenirentur, martyrio ſe ſubdebant, Hæc de Athanaſio retuliſſe ſufficiat,

CAPUT XXIII.

Quia Euſebius veniens Antiochiam propter Paulinum, & diviſum videns populum fuerit indignatus. Socrates. lib. 3. cap. 7.

EUſebius interea Vercellenſis Epiſcopus re- Edit. Chriſt.
pente poſtmodum ab Alexandria venit ad An- Valeſ. cap. 9.
tiochiam, & inveniens Paulinum a Lucifero con- pag. 180. D.

ſecratum; plebemque diviſam, Meletiique ſequaces Miſſas facientes ſeorſum, valde commotus eſt: quia factæ ordinationi non univerſi conſenſerant; reprehenditque apud ſemetipſum quod geſtum eſt, & pro reverentia Luciferi, habita taciturnitate diſceſſit: promittens in conventu Epiſcoporum, quæ geſta fuerant, emendanda: habens tamen curam maximam, eos unire non potuit. Inter hæc etiam Meletius ab exilio remeavit; inveniensque ſeorſum celebrare collectas ſocios ſuos præſidebat eis: ſed Eccleſias quidem obtinebat Euzoius, Ariani dogmatis Præſul. Porro Paulinus unam tantummodo parvam intra civitatem detinebat Eccleſiam, ex qua eum Euzoius pro ſui reverentia non ejecit. Meletius autem extra civitatis portas ſolemnia celebrabat. Tunc igitur hoc modo de Antiochia diſceſſit Euſebius: Verum Lucifer ſentiens non ſuſcipere Euſebium ejus ordinationem, hoc putavit injurioſum, ac vehementer iraſcebatur, & communicare declinabat Euſebio. Sed etiam quæ Synodo placuerant, per contentionem reprobare nitebatur. Hæc dum inter eos triſtitiæ tempore gererentur multos ab Eccleſia removerunt, & denuo altera Luciferianorum hæreſis eſt exorta. Sed Lucifer iram ſuam nequaquam complere prævaluit; erat enim confeſſionibus ſuis obſtrictus, dum per ſuum Diaconem promiſiſſet ratum ſe habiturum, quod fuiſſet a Concilio definitum. Quapropter ipſe quidem Eccleſiæ tenens fidem, in Sardiniam ad proprium remeavit thronum. Hi vero, qui prius cum eo contriſtati fuerant, hactenus ab Eccleſia ſegregantur. Verum Euſebius adinſtar optimi medici iter faciens per Orientem, infirmos fide recreabat: imbuens, atque docens prædicationibus Eccleſiaſticis univerſos. Hinc tranſiens venit in Illyricum; & inde rurſus Italiam peragrans, hæc ipſa pronuntiabat.

Meletius de exilio revertitur.

Luciferianorum hæreſis unde orta.

CAPUT XXIV.

De Hilario Pictavienſi.

VErum Hilarius Pictavienſis ſecundæ Aquitaniæ Pontifex, rectæ fidei dogmata dudum præſeminaverat tam Italis, quam Gallicanis Epiſcopis; quippe cum primus ab exilio remeaſſet. Uterque ergo fortiter in fide laboraverunt. Sed Hilarius tamquam diſertus, ſuis libris ſatisfactionem de Trinitatis conſubſtantialitate conſcripſit. Quibus hoc ſufficienter expoſuit, & vehementer Arianorum dogma deſtruxit. Hæc itaque poſt breve eorum exilii tempus celebrata noſcuntur.

Socrates. lib. 3. cap. 8. Edit. Chriſt. Valeſ. cap 10 pag. 181. D. An. Dom. 364.

Libri Hilarii de Trinitate.

CAPUT XXV.

De Macedonianis.

EA ſiquidem tempeſtate Macedonii ſectatores, & Eleuſii, Euſtathii, atque Sophronii, omnes ab uno Macedonio nuncupati ſunt, Conciliaque frequentia faciebant. Et convocantes qui in Seleucia eos ſecuti fuerant, anathematizaverunt alterius partis Epiſcopos, id eſt, conſentientes Acacio: fidemque Ariminenſis Concilii reſpuentes, ea magis, quæ fuerant recitata apud Seleuciam, & apud Antiochiam expoſita firmaverunt. Qui dum requiſiti fuiſſent ab aliquibus dicentibus: Vos, qui nunc Macedoniani vocamini, ſi aliud ſapitis, quam ſectatores Acacii cur eorum hactenus, tamquam eadem ſapientium eſtis communione participati? Ita venenoſe reſponderunt per Sophronium Pompeiopoleos Paphlagonenſem Epiſcopum. Occidentales, inquit, in conſubſtantialitate languebant. Aetius autem per Orientem ſecundum ſubſtantiam diſſimilitudinem prædicabat; & erant utraque prava, cum hi quidem inordinate diviſas ſubſtantias Patris, & Filii, conſubſtantialitatis nomine copularent: ille vero a natura Patris naturam Filii aperte divideret: credens ſemetipſum pie prædicare diſſimilem eſſe Patri Filium per ſubſtantiam. His ergo ita putantibus media via nobis veritatem pietatis habere complacuit. Hoc itaque modo quærentibus ſatisfacere nitebantur.

Socrates. lib. 3. cap. 8. Edit. Chriſt. Valeſ. cap 10 pag. 182. A.

Macedoniani reddunt cauſam ſuæ hæreſeos.

CAPUT XXVI.

Quia Julianus quoque perſecutus ſit Athanaſium

IGitur Imperator audiens Athanaſium, in Alexandrinorum Eccleſia conſtitutum, licite populo prædicare, multoſque Paganorum ad Chriſtianitatem fuiſſe converſos, eum juſſit exire de civitate. Qui ſi maneret, damna maxima eum ſuſtinere præcepit: occaſionem criminis in eum inveniens, quia dum prioris Principis tempore fuiſſet fuga mulctatus non ejus juſſione Epiſcopalem receperat ſedem. Quamobrem ſecundum Imperatoris præcepta ſe præparabat ad fugam. Videns autem circa ſe Chriſtianorum populum lacrymantem: Habetote, inquit, filioli, fiduciam nubes eſt, & cito pertranſiet. Hoc dicto, valefecit; & diligentibus amicis commiſit Eccleſiam, atque ab Alexandrina civitate diſceſſit.

Sozomen, lib. 5. cap. 14. Edit. Chriſt. Valeſ cap. 15. pag. 615. A. An. Dom. 365.

Athanaſius in exilium miſſus.

CAPUT XXVII.

Quomodo Julianus foverit Cyzicum propter Paganitatis cultum.

INterea Cyzicenis legationem fungentibus apud Principem de propriis rebus, & Paganorum reſtitutione templorum, laudans eos propter ſacrorum curam, quæ poſtulaverant univerſa conceſſit. Eleuſium autem ejus civitatis removit Epiſcopum, veluti vaſtatorem templorum; & quia viduarum pabula, ſacrarumque virginum Monaſteria conſtituerat; Paganiſque ſuaſerat, ut paternam religionem relinquentes, ad Chriſtiana dogmata ſe conferrent. Interdixit etiam Chriſtianis peregrinis, ne venirent ad Cyzicum: credens, quia religionis cauſa excitarent ſeditiones, eoſque alii ejus civitatis Chriſtiani foverent. Et publici ſimul opifices, *a* artificeſque monetæ, qui in duas erant diviſi partes Principum præceptione priſcorum, cum uxoribus, atque liberis Cyzicum habitare ſunt juſſi. Hi enim ſingulis annis certam oblationem publico conferebant: alii quidem militum chlamydes, alii vero pecunias novas. Cum igitur modis omnibus placuiſſet Juliano ritum conſtituere Paganorum, vim quidem inferre, atque tormenta populis ſacrificare nolentibus fatuum judicavit. Sed hoc tantummodo præcepit, ut per ſingulas civitates numerus eorum conſcriberetur: quos tamen nequaquam aut orare prohibuit. Sciebat enim, quia non poſſet ulla neceſſitas ſuſpendere, quod voluntas ſpontanea ſuggeſſiſſet. Porro Clericos, & Eccleſiarum Præſules a civitatibus ſuſpendere feſtinabat: ſtudens, ut eorum abſentia paulatim ſolveretur Eccleſia, neque ſacrorum miniſtri, nec qui docerent, vel myſteriis participarentur, exiſterent; & per hoc longo tempore paterentur propriæ religionis oblivionem.

Sozomen. lib. 5. cap. 14. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 15. pag. 615. C.

Eleuſius Cyzicenorum epiſcopus relegatus.

Julianus nolebat Chriſtianos cogi ut ſacrificarent.

(*a*) Hinc apparet qualesnam fuerint Monetarii, quorum in Pandectis fit mentio.

CAPUT XXVIII.

De Tito Boſtrenſi Epiſcopo.

Sozomen. lib. 5. cap. 14. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 15. pag. 616. B.

Julianus Titum Boſtrenſē Epiſcopum ejici jubet.

BOſtrenſibus itaque publica voce præcepit, ut Titum ſuæ tunc civitatis Epiſcopum procul expellerent. Cumque juſſiſſet hoc, clericiſque minaretur, quaſi ipſi facerent turbas in populo: tunc Titus libellum deſtinavit Imperatori, conteſtans eum, ac dicens, quia inimica inter ſe eſſet turba Paganorum, atque Chriſtianorum, & ejus ſuaſione Chriſtiani magis a ſeditione quieſcerent. Quo facto, niſus eſt Imperator ex hujuſmodi verbis Tito inimicitias populi concitare: ſcribens Boſtrenſibus, quia Titus eorum accuſator fuiſſet, dicendo ſuis monitis, non ſua voluntate populum a ſeditione ceſſaſſe; eumque velut hoſtem populo ſuadebat expellere. Non enim quod juſtum erat, aut legitimum jubebat agi; ſed odio religionis, verbis quidem culpare, operibus autem mala perficere contendebat. Quapropter per civitates, & provincias Chriſtiani diffugiebant. Hujus participes plurimi meorum fuere progenitorem, Simul & avus, qui de patre Pagano natus, ipſe cum tota domo, & qui erant ex genere Alaphionis, Chriſtiani primo ſunt facti in Bethelea, vico Gazenſi nimium populoſo, habentique templa antiqua, ædificiaque pulcherrima, & maxime Pantheon in civitatis arce locatum, eminens ſuper omnem vicum. Quem locum arbitror ex voce Syra, & Græca, deorum habitaculum nominatum. Fertur itaque his omnibus fuiſſe Chriſtianitatis auctorem Hilarionem monachum. Cum enim dæmonio vexaretur Alaphion, diutius Pagani, atque Judæi incantationibus, & luſtrationibus apud eum uſi, nihil illi prodeſſe potuerunt. Verum Hilarion ſolummodo Chriſti nomen invocans, dæmonium effugavit, eumque in religionem Chriſtianam repente tranſpoſuit. Floruit itaque meus avus in expoſitionibus, & interpretationibus ſcripturarum noſtrarum, quoniam erat ingenioſus, ſcientiaque fulcitus: ita ut etiam Arithmeticæ artis eſſet expertus, ac propterea Aſcalonitis, & Gazenſibus, & in circuitu Chriſtianis valde gratiſſimus, tamquam religioni neceſſarius, & ad ſolvendas dubitationes ſcripturæ divinæ proficuus. Primi ſiquidem iſti in eo loco Eccleſias, & Monaſteria conſtruxerunt, eaſque honeſtate, atque hoſpitalitate peregrinorum & indigentium pariter ornaverunt. Ex quo genere uſque ad nos fuerunt viri optimi, quos grandævos juvenculus ipſe conſpexi.

De Sozomeni progenitoribus.

Hilarion monachus orizentium Apoſtolus.

CAPUT XXIX.

Quod Julianus præcepit, ut ſecundum Chriſtianorum ritum etiam Pagani orationes, & eleemoſynas facerent, & decimas templis offerrent, & cætera, quæ Chriſtianis facere moris eſt, adimplerent.

Sozomen. lib. 5. cap. 16. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 15. pag. 617. A.

IGitur Imperator dudum ſtudens Paganitatem in omni ſua ditione dilatari, graviter ferebat videns Chriſtianos potius approbari. Et templa quidem erant aperta, ſacrificiaque Paganorum per civitates ſecundum voluntatem illius procedebant. Ipſe autem æſtuabat, ne fervor ejus Chriſtianorum abundantia fruſtraretur. Et maxime pulſabatur, quia multorum Sacerdotum ſuorum Chriſtianas audiebat uxores, & filios, atque ſervos. Arbitratus autem Chriſtianitatis ſtatum ex vita bona, & converſatione conſiſtere, ſtuduit ubique templa Paganorum conſtructione, & ordine Chriſtianæ religionis ornare ſedibus, atque proceſſionibus, Paganorumque dogmatibus, atque monitionibus. Lectores ſuæ ſuperſtitionis inſtituit ad inſtar Clericorum, ut & horas certas, & dies, & orationes ſolemniter celebrarent; præcipiens pariter* habere curam virorum, atque mulierum philoſophari ſcientium, habitaculis peregrinorum, & pauperum, aliaque providentia circa egenos exhibita, Paganorum religionem componere, & pietatis habere nomen. Si quis autem ſponte, vel invitus peccaret, ſecundum traditionem Chriſtianorum inſtituit, ut poſt pœnitentiam, mediocrem ſuſtineret correctionem. Præcipue vero zelatus dicitur notas litterarum Epiſcopalium, quibus ſolent alterutris ſcribentes, commendare peregrinos: & ubi proficiſcuntur, & a quibus veniunt, modis omnibus indicare: & ſolatia promereri, tamquam noti, & amici ſint teſtimonio directi ſignaculi. Hæc conſiderans feſtinabat, ut Pagani Chriſtianorum aſſueſcerent officiis. Sed quoniam multis incredibile eſt eum ſtudia Chriſtianorum ſequi voluiſſe, non aliunde quam ex ipſius Imperatoris ſermonibus eſt probandum. Hujuſmodi enim Arſatio Pontifici Galatiæ ſcripta direxit.

Julianus Lectores, apud Paganos inſtituit.

** hæc vox forte delida.*

Litteræ Epiſcopales pro peregrinis.

Paganorum ritus nondum agitur ſecundum intentionem noſtram, propter cultores ejus in negligentia poſitos. Nam deorum claritas, magnitudo, atque ſublimitas, omni ratione, omnique ſpe major eſt. Sed propitii ſint noſtris mentibus dii propter negligentiam, quam habemus; cum illorum providentia in parvo tempore tanta facta ſit, quantam neque orare primitus quicumque præſumpſerat. Cur ergo credimus hoc poſſe ſufficere, neque reſpicimus quemadmodum ſuperſtitionem Chriſtianorum auxerit cura peregrinorum, & circa ſepulturas, & mortuos multa ſolatia honeſtæque converſationis ſtudia, non vera, ſed ficta? Quas res, arbitror, apud nos debere ſub veritate geri. Non itaque ſat eſt te talem eſſe, ſed omnes abſolute circa Galatiam Sacerdotes; quos aut deprecare, aut ratione flecte, aut certe feſtinanter a Sacerdotali miniſterio remove, niſi diis cum conjugibus, & filiis, atque ſervis colla ſubmiſerint; non ferentes ulterius eorum ſervos, aut filios hoc facere contemnentes, aut Galilæos impie contra deos agentes, & impietates pietatibus præponentes. Deinde cunctos admone, ut Sacerdos neque ad ſpectacula procedat, neque in tabernis bibat, aut cuilibet arti, operibuſve turpibus, aut impudentibus præſit. Qui obediunt, honorentur: inobedientes expelle. Xenodochia conſtitue per ſingulas civitates, ut noſtra peregrini clementia perfruantur: non tantum noſtri, ſed etiam extranei pecuniis indigentes. Et ut habeas unde fiat, interim decrevi ſingulis annis triginta millia modiorum tritici per univerſam dari Galatiam, & ſexaginta millia ſextariorum vini. Horum quinta pars pauperibus in templis obſervantibus debet expendi, reliqua peregrinis * indigentibus diſtribui. Turpe namque eſt, ut Judæos quidem non abjiciant, ſed potius nutriant impii Galilæi & ſuos pariter, nec non etiam noſtros: noſtri vero noſtrorum ſolatio deſerantur. Quapropter doce etiam collationes facere Paganos ad talia miniſteria, Paganorumque vicos offerre diis primitias frugum, eoſque hujuſmodi in benefactis inſtitue; docens eos hoc opus olim fuiſſe noſtrorum. Homerus enim hoc probat, introducens Eumæum talia facientem. Nos ergo neque bona noſtrorum imitatur; ſed aliis permit-

Juliani Aug. Epiſtola ad Arſatiū Pont. pro ſtabiliendo idolorum cultu.

Chriſtianorū hoſpitalitas, & officia erga mortuos.

Julianus jubet Sacerdotes Gentiliū imitari vitā Sacerdotum Chriſtianorū.

** Ed. V. indigentibuſque.*

Chriſtianorū erga Paganos charitas.

timus negligentia non confuſi, magis, autem deorum reverentiam reſpuentes. Si igitur hæc te facientem ego cognovero, lætitia plenus ero. Præſides provinciarum rarius domi ſuſcipe: frequenter eis ſcripta tranſmitte. Ingredientibus eis civitatem Sacerdotum nullus occurrat. Cumque ad templa venerint deorum, intra januas eos nemo præcedat militum ſorte aut præcedentium Officiorum: ſed qui voluerit, ſubſequatur. Cum ad ipſum limen templi pervenerit, privatus exiſtat. Tu enim, ſicuti noſti, intus es Judex. Hoc enim etiam ſacra ſanctio videtur exigere. Obedientes igitur pro veritate pii ſunt: reluctantes vanæ gloriæ comprobantur. Quid enim patiatur, aut quod mereatur auxilium, qui matrem deorum propitiam habere noluerit? Qui ergo eam neglexerint non ſolum ſine querela non erunt: ſed etiam noſtræ indignationis impetum ſuſtinebunt. Neque enim fas eſt, ut illi parcatur, qui deos habuerit inimicos. Suade ſiquidem eis, ut ſi mea volunt frui tuitione, omnes matri deorum ſtudeant offerre culturam.

CAPUT XXX.

Quibus modis conatus eſt Paganitatem extollere, & milites ad cultum idolorum inclinare.

Sozomen. lib. 5. cap. 16. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 17. pag. 621. A.

HÆc itaque faciens Imperator ad deſtructionem Chriſtianorum, neque ſuadere ho ſubjectis prævaluit, & aperte vim inferre palam erubuit. Inter hæc, ut ad Paganitatem milites inſueſceret, ſtuduit ad priſcum ſchema reformare ſignum illud ſublimius Romanorum, quod Conſtantinus, ſicuti prædictum eſt, in Crucis formam mutaverat. Verum in publicis imaginibus depingebat Jovem, quaſi de cælo ſibi coronam, & purpuram deferentem: Mercurium, & Martem in ſe reſpicientes, velut pro teſtimonio ſapientis, & fortis. Et hoc agebat in imaginibus ut ſub occaſione Imperii latenter adorarentur dii; & hoc modo ſubjecti clanculo fallerentur. Arbitrabatur enim, quia ſi hoc ſponte eis imponeret, poſtea quæ vellet impleret. Si vero reſpuentes agnoſceret, venia ſublata torqueret, tamquam circa Romanorum ſolemnia reluctantes & in Rempublicam, atque ipſum Imperium delinquentes. Pauci ſiquidem etiam pœnis ſubditi cognoverunt dolum: quia, ſicut moris erat, adorare noluerant. Turba vero, ut aſſolet, per ignorantiam ſimpliciter imagines adorabat. Quod tamen Imperatori nil profuit. Cumque multa excogitaret quibus Paganorum ritus extolleret, invenit modum, qui pluribus militibus Chriſtianis claræ virtutis coronam dedit. Cum veniſſet itaque tempus, quo Imperialia milites ſolent dona accipere (hoc enim agitur plerumque die Kalendarum Januariarum, & natali Principum, & urbium Regiarum) exquiſivit, quatenus eos ſimpliciter, & ex priſca conſuetudine fallere potuiſſet: juſſitque ut unuſquiſque ad manum Imperatoris accedentium, admonitus ab officiis, primo incenſum offerret. Erat enim ante eum poſitum thus, & ara, ſecundum antiquam Romanorum ſolemnitatem. Tunc quidem alii licenter ſuam fortitudinem oſtenderunt; & neque incenſum offerre, neque donum accipere ab Imperatore ſunt paſſi. Alii vero occaſione legis & antiquitatis, ne mente quidem perceperunt quod commiſere peccatum. Verum alii propter lucrum capti, aut timore turbati, ſeu juſſione repentina concluſi, licet intellexerint, tamen paganitatem declinare nequiverunt. Plurimi ſiquidem per ignorantiam decepti, dum inter cibos, ut aſſolet, & pocula invocarent inter alterutros Chriſtum, reſpondens quidam dixit: Quid patimini invocantes Chriſtum, quem ante paululum denegaſtis, dum donum ab Imperatore percipientes, thus in ignem mitteretis? Cumque hoc milites audiſſent, & quod geſſerant agnoviſſent, ſtatim exilientes publice currebant, atque impetu facto clamabant Deum ſuum, & cunctis hominibus teſtabantur ſe eſſe Chriſtianos, & in eo nomine permanere: atque per ignorantiam ſe feciſſe, & (ſi dici poſſet) ſolam manum Paganam eſſe: conſcientiam vero nihil ſimul egiſſe. Cumque veniſſent ad Principem projecerunt aurum, quod acceperant, & forti voce poſcebant, ut reciperet quod dediſſet, & illos occideret. Se enim pœnitentiam agere fatebantur, eo quod improvide eorum dextra peccaſſet; & ſtudere propter Chriſtum etiam totum corpus pœnæ contradere.

Julianus abolet Crucem in vexillo, quod Labarū vocant.

Donativa Principum quando ſolita dari.

Milites Chriſtiani reſtituunt donativa ſua.

Hæc igitur furorem moverunt Imperatoris. Et primo quidem eorum capita juſſit auferri. Cumque deducerentur ad mortem ſequente populo, miratique virtutem eorum pro pietate ſuſceptam, venerunt ad locum, quo rei puniri ſolent. Tunc ſpiculatorem rogavit ſenior omnium, ut ante omnes cujuſdam caput nomine Romani adhuc adoleſcentis abſcinderet: ne dum alios reſpiceret, frangeretur. Cumque ille genua fixiſſet in terra, & gladium ſpiculator evaginaſſet, venit repente nuntius, clamore prohibens necem. Porro juvenculus ille occiſione privatus, ait: Non fuit Romanus dignus, ut Chriſti martyr appellaretur. Et licet ſanguinem malignus Imperator fundi prohibuiſſet, ductus invidia: verumtamen non eos in civitatibus habitare permiſit, ſed ad ultima Romanorum loca exilio deſtinavit.

Theodoretus. lib. 3. cap. 16. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 17. pag. 140. A.

Milites Chriſtiani in exilium mittuntur.

Poſtea vero præcepit, ut qui ſacrificare noluerint, in Palatium non intrarent; & neque collegio, neque foro eos, neque arbitrio, neque ulla dignitate, nec qualibet adminiſtratione participare juſſit.

Sozomen. lib. 5. cap. 17. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 18. pag. 623. B.

Chriſtiani omni dignitate privati.

CAPUT XXXI.

De corpore Martyris Babylæ, & de ſimulachro Apollinis fulmine concremato.

CUm igitur Julianus ad Pithium Daphnæum peteret reſponſa de Parthici belli victoria, & ille vicinitatem corporis Babylæ martyris accuſaret, juſſit ejus corpus auferri. Ob quam rem cum Chriſtiani feſtivitatem deducto corpore pſallentes agerent, & indignatione Principis quidam Theodorus juvenculus multa paſſionum tormenta pertuliſſet. Hoc ita geſto, fallax Dæmon Martyris quidem gloriam auxit: ſuum vero mendacium clarius enudavit. Fulmen namque cœlitus miſſum, omne templum accendit, & ipſum Pythii Apollinis ſimulachrum redegit in pulverem; erat enim ligneum, & extrinſecus deauratum. Quod noctanter Præfectus Orientis tunc nomine Julianus, Juliani avunculus, agnoſcens, feſtinanter venit ad Daphnen, volens offerre Deo ſuo ſolatia: videnſque eum redactum in cinerem, * ταχόρας verberibus affligebat: credens hoc ab aliquo Chriſtiano fuiſſe commiſſum. Qui licet torquerentur, tamen mentiri noluerunt, clamantes incendium non deorſum, ſed deſurſum habuiſſe principium. Ad hæc etiam ruſtici vicinorum venientes locorum, dixerunt ſe vidiſſe fulmen cœlitus fuiſſe delatum.

Theodoretus. lib. 3. cap. 9. & 10. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 10. & 11. pag. 132. D. & 134. A.

* id eſt *aditues.*

CAPUT XXXII.

De publicatione vaſorum Eccleſiaſticorum & quomodo Julianus Præfectus, & Felix annihilantes Eccleſiam divinitus ſunt puniti.

Theodoretus, lib. 3. cap. 11. & 12. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 12. pag. 134. D.

INterea jubentur vaſa Eccleſiarum ſacra fiſci ærario deputari. Sublatiſque januis Eccleſiæ majoris, fit cunctis acceſſibile Sanctuarium. Ingrediente ſiquidem Juliano Præfecto Orientis Eccleſiam, Felix Præfectus regalium theſaurorum pariter introivit, & ſimul Elpidius Comes rerum privatarum. Aiunt enim & Felicem, & Elpidium primitus Chriſtianos, tunc a pietate receſſiſſe, impio Principi parere cupientes. Julianus itaque Præfectus impudenter contra ſacrum altare minxit; quem dum Euzoius prohibere tentaret, eum ille percuſſit in capite. Fertur autem dixiſſe, quia religio Chriſtiana eſſet divina ſollicitudine deſolata. Porro Felix videns vaſorum ornamenta, quæ Conſtantinus, & Conſtantius frequenter obtulerant: Ecce in quibus, inquit, vaſis Mariæ filio miniſtratur? Sed pro his impietatibus, veſaniſque præſumptionibus non poſt multum pœnas exacti ſunt. Nam repente Julianus ſæva infirmitate detentus viſceribus putrefactis interiit. Et fimum non per meatus digeſtiles emittebat: ſed ſceleſtum os, quod blaſphemiis miniſtraverat, organum hujus egeſtionis eſt factum. Aiunt enim ejus uxorem fide fuiſſe clariſſimam, eamque dixiſſe: Decet te, marite, laudare Salvatorem Chriſtum: quoniam tibi per hanc correptionem magnitudinem propriæ virtutis oſtendit. Non enim agnoveras contra quem dimicare voluiſti, niſi conſueta longanimitate hæc tibi flagella divinitus intuliſſet. His ergo verbis, & paſſionibus imminentibus cauſam languoris agnoſcens, rogabat Imperatorem, ut Eccleſia, quibus fuerat ſublata, redderetur. Sed nec illum flexit, & ipſe terminum vitæ ſuſcepit. Porro Felix & ipſe repente flagellum virtute divina ſuſcipiens, ſanguine tota die ſimul & nocte ex ore ſuſo, & venis corporis undique vacuatis, omnique virtute ſimul expenſa, & ipſe celeriter eſt extinctus, æternæque morti contraditus.

Templum Chriſtianorū prophanatur.

Vaſa Eccleſiæ, in quibus Chriſto miniſtrabatur.

CAPUT XXXIII.

Quomodo apud Antiochiam Sacerdotis filius ſit converſus.

Theodoretus, lib. 3. cap. 13. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 14. pag. 135. D.

HIs ita geſtis, adoleſcens quidam, Sacerdotis filius, in Paganitate nutritus, ea tempeſtate ad Chriſtianorum translatus eſt chorum. Erat enim tunc quædam inſignis reverentiæ mulier, & Diaconiſſæ honore fulgebat. Hæc cum hujus matre habuit amicitias, quæ ſæpius dum hujus mater ad eam veniret, hunc infantem amplectebatur, & ad cultum Chriſtiani nominis invitabat. Porro, matre defuncta, veniebat adoleſcens ad eam, & doctrina conſueta fruebatur. Cumque firmiſſime ejus conſilium percepiſſet, requiſivit doctricem, quo poſſet argumento & patris ſuperſtitionem declinare, & prædicationem veritatis adipiſci. Quæ dixit, ut patrem fugeret, & Creatorem ſuum atque illius potius ſequeretur, atque ad aliam iret urbem, in qua latenter Imperatoris impii manus effugeret: ipſam ſe ejus curam habere promittens. Ad quam adoleſcens: Revertar, inquit, poſtea, & animam meam tibi contradam. Cum vero pauci tranſiſſent dies, Julianus venit ad Daphnen, celebraturus publica ſacrificia: Cum quo etiam hujus pater; erat enim Sacerdos, & ſequi conſuetus Imperatorem: cum quo erat & iſte puer, ejuſque frater, habentes officium, ut cibos Imperatori apponerent. Solebant enim ſeptem diebus in Daphne feſta celebrari. Prima ſiquidem die, cum ſtaret iſte ante Imperatoris accubitum, & epulas ſolemniter aſperſiſſet, repletus horrore, cum celeritate Antiochenam venit ad civitatem ad illam mirandam mulierem. Quo facto, Ego, inquit, veni nequaquam tibi de promiſſione mentitus: tu vero utriuſque ſaluti conſulens, promiſſa comple. At illa repente ſurgens, apud Dei virum Meletium perduxit adoleſcentem: verum ille in ſuperiori habitaculo interim eum habitare præcepit. Pater interea filium requirens, & Daphnen circuibat omnem; & ad urbem veniens, plateas cunctas perambulabat, & vicos oculis ubique currentibus, & eum inveſtigari deſiderantibus. Cumque perveniſset ad locum, ubi habitaculum ſanctus Meletius habebat, ſuſpiciens, vidit illum de feneſtra reſpicientem. Et currens traxit, ac depoſuit, atque ad domum uſque perduxit. Primumque eum multis flagellis afficiens: deinde calefaciens obolos, manibus, ac pedibus, & dorſo ejus impoſuit. Poſt hæc vinctum in cubiculo clauſis januis dereliquit, & ita perrexit ad Daphnen. Hæc ego a viro jam ſene, cum narraret, audivi. Qui etiam hæc adjecit, quoniam Spiritu divino, gratiaque repletus, contriverit omnia patris idola, & eorum infirmitati cœperit irrogare blaſphemias. Quo facto, mente percipiens quod egiſſet, formidavit præſentiam patri, rogavitque Dominum Chriſtum, ut ei ferret auxilium, clauſtraque confringeret, & januas aperiret: Propter te, inquit, talia Domine pertuli, & hæc agere non expavi. Cum hæc, inquam, dixiſſet, ceciderunt repente clauſtra apertæque ſunt januæ. At ille rurſus ad magiſtram venit, quæ continuo eum induens ſchemate mulieris, & in tecto reſidere conſtituens, poſt paululum obtulit rurſus ſancto Meletio. Qui eum Epiſcopo Cyrillo Hieroſolymitano contradidit, & ita venerunt noctanter in Palæſtinam. Verum poſt Juliani mortem etiam patrem iſte Chriſtianam duxit ad veritatem; quod inter alia quoque nobis expoſuit.

Feſta Daphnes ſeptem diebus celebrantur.

CAPUT XXXIV.

Quomodo Julianus aquis immolaticiis univerſa polluerit, eique reſtiterint Juventius, & Maximinus.

Theodoretus, lib. 3. cap. 14. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 15. pag. 137. C.

INterea Julianus contra fidei pietatem impudentius armabatur, & vultu quidem ſe ſimulabat mitem: porro laqueos inſtruebat, quibus deciperet innocentes. Et primum quidem fontes urbis, aquas Daphneos ſacrificiis violavit, ut unuſquiſque aquam bibentium ejus hororre potiretur. Cumque etiam in publico venales cibos illo ſcelere compleviſſet (aſpergebantur enim ex eis, & panes, & carnes, & poma ſimul, & olera, & cuncta quæ comeduntur) hæc videntes, qui nomen ſalutare perceperant, ingemiſcebant quidem, atque mugebant videntes abominationem tantam. Verumtamen comedebant, legi obedientes Apoſtoli: Omnia inquit, quæ in macello venduntur comedite, nihil dijudicantes propter conſcientiam. 1. Cor. 10. 27. Verum duo quidam militia clari, erant enim Scutarii Principis in quodam convivio, hoc horrore ferventius ſunt accenſi, atque mirabilium adultorum, in Babylone ſplendentium

ſermonibus uſi ſunt, dicentes: Tradidiſti enim nos Regi iniquo, qui receſſit a te ultra omnes gentes, quæ ſunt in terra. Hæc quidam convivarum nuntiavit Imperatori; qui repente illos ad ſe fortiſſimos adducens, requirebat quid locuti fuiſſent. At illi occaſionem fiduciæ interrogatione ſumentes Imperatoris, laudabilemque ſui firmantes zelum, dixerunt hæc pietatis more nutriti: O Princeps, laudandis legibus hactenus ſervientes, quas Conſtantinus, & ejus filii poſuerunt, ingemiſcimus nunc abominatione omnia videntes eſſe completa, & nefandis ſacrificiis cibos, potuſque violari. Hæc & domi deflevimus, & te præſente nihilominus ejulamus; hoc enim in tuo diſplicet nobis Imperio. Hæc audiens ille mitis, atque Philoſophus a ſui ſimilibus nominatus, manſuetudinis quidem exhibuit vultum, & impietatis faciem protinus enudavit, præcipiens amariſſimas eis plagas inferri. Quos etiam luce privavit, magis autem, ut verius eſt, illius temporis infelicitate liberavit, victriceſque eis coronas providit offerri. Fingebat enim ſe in eis quaſi cauſam defendere Imperialis injuriæ, & hæc divulgari juſſit: invidens decertatoribus veritatis in appellatione martyrii pariter, & honoris. Nomina fuerunt horum Juventius, & Maximinus, quos Antiochena civitas, tamquam pietatis propugnatores venerata, pretioſo monumento recondidit; & uſque ad diem hunc feſtis annalibus honorantur. Sed & plurimi nobilium, & dignitate fulgentium utentes tali fiducia, coronas æquales ſunt adepti.

Dies feſtus anniverſarius SS. Juventii & Maximini.

CAPUT XXXV.

Quomodo Valentinianus, qui poſt eum imperavit, propter aſperſionem aquæ immolaticiæ miniſtrum percuſſerit templi.

Theodoretus, lib. 3. cap. 15. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 16. pag. 138. D.

VAlentinianus etiam, qui poſt paululum ſumpſit Imperium, tunc Millenarius erat circa Palatia conſtitutus Dux Lanceariorum. Is zelum quem pro pietate habuit, non celavit. Eo namque tempore cum fulminandus ille Fortunætemplum ingrederetur in choro, & ex utraque parte januarum aſtarent miniſtri templi, qui aſperſione, ſicut ipſi dicebant, purgarent ingredientes, Valentinianus præcedens Principem, aſperſionis guttam ſua vidit in chlamyde. Et indignatus, pugno percuſſit templi miniſtrum: dicens ſe maculatum potius, quam purgatum. Quod reſpiciens Imperator, juſſit eum in cuſtodiam tunc redigi, & ad eremum deſtinari. Sed ille cum annus, & pauci tranſiſſent menſes, pro mercede confeſſionis recepit Imperium. Non ſolum enim in illa vita diligentes ſe Deus honorat: ſed aliquando etiam in præſenti bonorum operum retributiones impendit, & præſentibus præmiis illic ſperata confirmat.

CAPUT XXXVI.

De Artemio Martyre, & Publia Abbatiſſa.

Theodoretus, lib. 3. cap. 17. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 18. pag. 140. B.

ARtemium vero, qui temporibus Conſtantii Dux fuit Ægypti, quoniam illius temporis idola multa confregerat, non ſolum facultate nudum reddidit, ſed etiam capitis ſectione mulctavit. Hæc & hujuſmodi geſſit ille manſuetus, & ab iracundia remotus, ſicut ab impiis vocabatur. Adjiciam ſuper hæc etiam miraculum fœminæ, quæ zelo divino hujus contempſit impietatem. Publia quædam fuit illo tempore nominatiſſima, & pretioſis virtutibus exornata. Hæc cum nuptiales jugum ad tempus paululum ſuſcepiſſet, fructum digniſſimum reddidit Creatori. Joannes enim Antiochiæ Presbyter multo tempore conſtitutus, & ſæpe Apoſtolici præſidatus decreta refugiens, de terra illius fœminæ mirabilis germinavit. Hæc habens apud ſe chorum converſatione digna virginitatem ſervantium, ſemper cum eis laudabat Factorem, Salvatoremque Deum. Tranſeunte vero Imperatore, clarius in commune pſallebant, contemptibilem, & deridendum judicantes erroneum, illaque maxime cantica reſonantes, quæ idolorum videntur * pompare debilitatem; dicebant, cum David: *Simulacra gentium, argentum, & aurum, opera manuum hominum.* Et iterum: *Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.* Hæc audiens Julianus, & vehementer accenſus, eas cum tranſiret tacere præcepit. Quæ ejus legem parvipendentes, chorum majori ordine compleverunt. Rurſuſque illo tranſeunte pſallebant: *Exſurgat Deus, & diſſipentur inimici ejus.* Tunc ille ſæviens; magiſtram chori præcepit adduci. Quam cum videret ſenectute maceratam, nec corporis canitiem miſeratus eſt, nec animi ſtuduit honorare virtutem: ſed quibuſdam Spatariorum juſſit, ut eam alapis cæderent. Quæ, veluti ſummum honorem contumelias illas excipiens, domum reverſa eſt, eumque ſolitis melodiis ſpiritalibus denotabat; ſicut conſcriptor illius Cantici malignum ſpiritum effugaverat a Saul. Nam & Julianus erroneus dæmones ſibimet applicans, contra donum pietatis inſaniebat.

** Ed. traducere.*

Pſal. 113. 4. & 8.

Pſal. 67. 1.

CAPUT XXXVII.

De Baſilio, atque Gregorio.

Sozomen. lib. 5. cap. 16. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 18. pag. 623. C.

COntriſtabat igitur eum non mediocriter Apollinaris Syrus, omni ſcientia nimis inſtructus, ſimulque Baſilius, & Gregorius Cappadoces, illius temporis Rhetores Chriſtiani, aliique plurimi eloquentes viri. Quorum alii quidem zelati ſunt veram gloriam: alii Arianæ hæreſis habuere veſaniam. Quamobrem arbitratus hinc armari Chriſtianos, prohibuit eos Græcorum doctrinis imbui, & eorum lectionibus erudiri. Tunc Apollinaris, cum eſſet doctus, & ſimul ingenioſus, pro Homeri poemate verſibus heroicis Hebraicam conſcripſit antiquitatem uſque ad imperium Saul, & viginti quatuor libris opus omne diviſit, unicuique libro nomen litteræ ponens ſecundum Homericam lectionem. Fecit autem & aliud opus ſecundum Menandri fabulas, comœdiæ, ſimilitudine comparatas: imitatus etiam Euripidis tragœdias, & Lyram Pindari. Et, ut abſolute dicendum, divinis ſcripturis argumenta ſumens, omnes encyclias lectiones tempore parvo compoſuit, numero, virtute, moribus, conſcriptione, charactere, & diſpoſitione Græcorum valde pares. E niſi quia vetuſtatem homines honorabant, & quæ ſunt in uſu grata credebant, nam ut ego reor, æqua veteribus Apollinaris opuſcula decreviſſent. Fecit etiam non ignobilem ad ipſum Imperatorem, ſive contra Paganos Philoſophos librum, cui titulum poſuit, Pro veritate. In quo de ſacris teſtimoniis tacens, probavit illos quidem fuiſſe deceptos, ſe autem ſapere vera de Deo. Hæc autem conſiderans Imperator, claris tunc Epiſcopis ſcripſit: Legi, & reprehendi. Cui reſcripſerunt: Et ſi legiſti, ſed non agnoviſti: ſi enim cognoviſſes, nequaquam reprehendiſſes. Quidam dicunt hanc

Apollinaris plures edit libros.

Optimum Epiſcoporum ad Juliani reſponſum.

epiſtolam Præſulis Eccleſiæ Cappadocenæ fuiſſe Baſilii, quod incredibile non eſt. Sive autem ejus, ſive ſit alterius, juſtum eſt virtutis laudare doctrinam.

CAPUT XXXVIII.

De his, qui amore pecuniæ a fide declinaverunt.

Socrates, lib. 3. cap. 11. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 13. pag. 183. C. Euboli in religione inconſtantia.

PLurimi ſiquidem non recta mente Chriſtianum habentes nomen, quippe pecunias, & honorem præſentem felicitati veræ fidei præponentes, ad ſacrificiorum ſcelera deſcenderunt. Quorum unus fuit Sophiſta Conſtantinopolitanus Eubolus. Is enim mores Imperatorum ſequens, ſub Conſtantio quidem ferventiſſimum ſe finxerat Chriſtianum, ſub Juliano Paganus celeriter eſt effectus; & rurſus poſt Julianum volebat eſſe Chriſtianus. Proſternens etenim ſemetipſum ante januas Eccleſiæ pronum, magna voce clamabat: Conculcate me ſal inſenſatum.

CAPUT XXXIX.

Quomodo Julianus pecunias abſtulerit Chriſtianis

Socrates, lib. 3. in cap. 11. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 13. & 14. pag. 185. A.

IGitur cum Julianus iret ad Perſas, volens in eis ulciſci, eo quod ſub Conſtantio Romanorum terminos invaſiſſent: & ſciens, quoniam in præliis eveniunt frequenter adverſa; & quia plurimis pecuniis indigeret, adinvenit modum, ut auferret pecunias Chriſtianorum. Nolentibus ergo ſacrificare pecuniam multam impoſuit, exigebanturque vere Chriſtiani. Singuli namque eorum ſecundum ſui ſubſtantiam offerebant, & Imperator ex injuſta collectione, injuſte factus idoneus eſt. Ubi enim non erat, hanc dirigebat legem: ubi erat, utebatur ipſe. Tunc ergo Pagani Chriſtianos graviter oppreſſerunt; interdum etiam tormentis corporalibus affligebant eos. Quod Imperator audiens, Chriſtianis quippe adeuntibus eum, defendere contemnebat, dicens: Veſtrum eſt, ut patientes mala ſuſtineatis; hoc enim eſt præceptum veſtri Dei.

CAPUT XXXX.

Quomodo ab Antiochenis irriſus ſit.

Sozomen. lib. 5. cap. 18. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 19. pag. 624. D. Julianus nimium imminuit pretia rerum venalium Antiochia.

IGitur Imperator pugnaturus contra Perſas venit in Antiochiam. Cumque populus quereretur, quia venalia quidem abundarent, ſed carius venderentur: volens magnitudinem ſuæ largitatis oſtendere, minora quam debuit pretia in foro rerum venalium deputavit. Et cum fugiſſent tabernarii, negotiatoreſque diverſi, res neceſſariæ defecerunt. Antiocheni vero graviter hoc ferentes, contumelias fecerunt Imperatori.

Socrates. lib. 3. cap. 15. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 17. pag. 190. C. Convitiantur Antiocheni in barba Juliani. Libanius Sophiſta pro Antiochenſibus ſcribit.

Querebantur enim adverſus eum, facetias de ejus barba proferentes; erat enim ejus barba valde prolixa. Dicebant ergo: Tondatur, ut ad funes ejus proficiat barba. Et quoniam ſuperſtitionis ſuæ cauſa taurum idolis frequentius immolabat, aram, vel taurum in ſolido ſuo formari præcepit. Ob quam rem lacerantes eum dicebant: Iſte taurus evertet mundum. His injuriis provocatus ad iracundiam, interminatus eſt ſe Antiochiam affligere civitatem. Quamobrem ad Tarſum Ciliciæ reverti volens, juſſit neceſſaria præparari. Ex qua intentione cum Sophiſta Libanius revocavit: ſcribens pro Antiochenis interceſſionis librum, & rurſus ad Antiochenos de Principis iracundia; quos tamen libros non edidit. Verum Imperator reſpuens ſe operibus vindicare, reciprocis injuriis iram ſuæ indignationis amovit. Librum enim adverſus Antiochenos fecit lepidum, & ſatis urbanum, quem Antiochicum nominavit. Verum contra Chriſtianos multa mala etiam in ea civitate commiſit.

CAPUT XXXXI.

De Simulachro Chriſti, quod depoſuit Julianus.

Sozomen. lib. 5. cap. 20. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 21. pag. 629. B.

ILlud quoque, quod ſub Juliano provenit, narrare non ſilebo. Fuit enim ſignum quidem virtutis Chriſti, & indicium contra Principem iracundiæ Dei. Cum enim agnoviſſet in Cæſarea Philippi, civitate Phœniciæ, quam Paneam vocant, inſigne Chriſti eſſe ſimulachrum, quod mulier illa ſanguinis liberata profluvio conſtituerat, eo depoſito, ſuam ibi ſtatuam collocavit. Quæ violento igne de cœlo cadente, circa ejus pectus diviſa eſt, & caput cum cervice una parte dejectum, atque in terra fixum: reliqua vero pars hactenus reſtitit, & fulminis indicium reſervavit. Statuam vero Chriſti tunc quidem Pagani trahentes confregerunt. Poſtea vero Chriſtiani colligentes, in Eccleſiam recondiderunt, ubi hactenus reſervatur. Hoc itaque ſimulachrum, ſicuti refert Euſebius, omnium paſſionum, & ægritudinum noſcitur eſſe medicamentum. Juxta quod quædam herba germinavit, cujus ſpeciem nullus noſtræ terræ medicus, licet expertus agnovit.

CAPUT XXXXII.

De beneficio herbæ, quæ naſcebatur juxta ſimulachrum Chriſti, & de miraculis, quæ per loca diverſa pro nomine Chriſti fiebant.

Sozomen. lib. 5. cap. 30. Edit. Chriſt. Vales. cap. 22. pag. 619. D.

MIhi namque videtur, quia adveniente Deo, nullum miraculum, nullumque beneficium putari debet incredulum. Nam & alia plurima miracula per civitates, & vicos plerumque apud multos Provinciales antiquitus tradita ſunt, habentia veritatem; quod repente monſtrabo. Eſt itaque civitas Palæſtinæ, Nicopolis nomine; hanc, dum adhuc vicus eſſet, Emaus ſacer Evangeliorum liber appellat. Quam Romani poſt vaſtationem Hieroſolymorum, Judææque victoriam, Nicopolim ex eventu quippe victoriæ vocaverunt. Ante hanc urbem in trivio, ubi Chriſtus cum Cleopha poſt Reſurrectionem noſcitur ambulaſſe, tamquam ad alium vicum iturus, fons quidam eſt ſalutaris, in quo paſſiones hominum diluuntur. & alia pariter animalia diverſis detenta languoribus emundantur. Quod ut ita contingat, traditur ex quodam itinere apparuiſſe Chriſtum ad fontem cum diſcipulis ſuis, & laviſſe pedes, ex quo aqua facta diverſarum medicabilis paſſionum. Fertur etiam quod in Hermopoli Thebaides, arbor quæ vocatur Perſeidis, multorum languores ſubegerit, ſi fructus, aut folium, aut pars ejus corticis collo ægrotantium ligaretur. De hac enim arbore ferunt, quoniam dum apud Ægyptum Joſeph cum Chriſto, & Maria Virgine ſancta fugiſſet Herodem, veniſſetque ad Hermopolim civitatem; mox ut ingrediebatur urbem, non ferens hæc arbor maximum Chriſti ſalutaris adventum, inclinata eſt uſque ad terram, & eum ſuppliciter adoravit

Fons apud Nicopolim morborum depulſor.

Perſeis arbor languores abigit.

ravit. Hæc ego de iſta arbore a multis audiens narravi. Reor autem hoc ſignum fuiſſe factum civibus divinæ præſentiæ: aut certequia ritu Pagano hæc arbor propter magnitudinem, atque pulchritudinem colebatur, mota eſt, non ferens Chriſti Divinitatem; dæmonibus quippe contremiſcentibus, cum viderent rerum talium deſtructorem, necnon & omnibus ſimulachris Ægyptiorum ſecundum Iſaiæ prophetiam, fugatoque dæmonio, pro teſtimonio Chriſti arborem vacuam remanſiſſe. Igitur apud Ægyptios, & Palæſtinos geſtorum teſtimonia conſervantur.

CAPUT XLIII.

Quomodo Julianus Judæos armaverit contra Chriſtianos, & de templo Hieroſolymorum.

Theodoretus. lib. 3. cap. 17. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 20. pag. 142. A.

IGitur Julianus etiam Judæos contra Chriſtianos armavit. Primumque convocans requiſivit, cur eis præcipiente lege ſacrificare, nequaquam immolationibus uterentur. Cumque reſpondiſſent, uno tantummodo loco ſibi offerendi ſacrificium fuiſſe permiſſum, repente juſſit Deo odibilis deſtructum reſuſcitare templum: credens infelix Dominicum Verbum ſe poſſe deſtruere; cujus per hoc veritatem magis oſtendit. Hæc itaque verba Judæi libenter accipientes, cunctis per diverſum terrarum orbem mandavere Judæis. Qui undique concurrentes, pecunias ad ædificium alacriter offerebant: miniſtravitque plurimum etiam Imperator, non largitatis gratia, ſed veritati repugnans. Miſitque pariter Præſidem, impiorum executorem digniſſimum præceptorum. Aiunt enim, quoniam ad repurgium faciendum argenteas hamas, & cophinos, ſcaphas habuerunt. Cumque fodere jam cœpiſſent, ſtatuto quidem die hoc multitudo plurima faciebat: nocte vero, ſpontanea terra de valle creſcebat. Solutis itaque prioris etiam fundamenti reliquiis, nova omnia præparabant. Cumque gypſi, & calcis multa modiorum millia præparaſſent, vis magna ventorum repente reſpirans, tempeſtates, atque procellæ ſubito factæ, quicquid congregatum fuerat, diſperſerunt. Adhuc autem veſanientibus eis, & nequaquam divina longanimitate correptis, maximus primo terræ motus eſt factus. Et quiſquis non fuerat myſteriis divinis imbutus vehementer attritus eſt. Cum vero neque hoc terrerentur indicio, ignis ex fundamentis, quæ ſuffodiebantur, egrediens, plurimos fodientium concremavit, aliorum membra diſſolvit. Nocte quoque plurimis in vicina porticu dormientibus, cadens ſubito cum tecto ipſa porticus, dormientes oppreſſit. Alia vero die in cælo ſignum ſplendens Crucis ſalutaris apparuit. Sed etiam Judæorum veſtes Crucis ſignaculo ſunt impletæ, non tamen ſplendenti, ſed nigro colore ſignatæ. Hæc itaque Dei rebelles conſiderantes, & divina flagella contremiſcentes, ad propria ſunt reverſi: confitentes eſſe Deum, qui ab eorum progenitoribus ligno probatur appenſus. Quod audiens Julianus, dum utique caneretur ab omnibus, tanquam Pharao indurato corde non timuit.

Reparatio templi Hieroſolymitani divinitus impeditur.

CAPUT XLIV.

De bello Perſico, & quomodo Julianus illuc perrexerit.

Theodoretus. lib. 3. cap. 18. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 21. pag. 143. B.

IGitur dum Perſæ mortuum cognoviſſent fuiſſe Conſtantium, capta fiducia venerunt ad terminos Romanorum, denuntiantes bellum. Ob quam rem, collecto exercitu, Julianus miſit in Delphum, & Delum, atque Dodonem, ad percipienda reſponſa, ſi expediret ei bella ſuſcipere. Tunc univerſi Vates & pugnandi fiduciam dabant, & victoriam promittebant. Unum vero reſponſum pro exemplo mendacii, ac ſeductionis, inſerere non pigebit; eſt enim hujuſmodi: Nunc omnes aggredimur dii, victoriæ trophæa referentes circa fluvium Thiren. Horum ego dux ero belligerator Mars. Horum itaque carminum ridiculum eos convenit divulgare, qui rationalem dominum, Muſarumque principem Pythium vocant. Ego autem mendacium ſeductionibus ejus inveniens ingemiſco. Thiren namque fluvium Tigrim voluit appellare: quoniam Thiris ejus nomini ſimilis eſt. Is enim fluvius ex Armeniæ redundans montibus, & per Aſſyriorum arva diſcurrens, ſinum deſcendit in Perſicum. Per hæc ergo reſponſa deceptus infelix, & victoriam mente ſomniabat, & poſt * Perſicum prælium pugnam Galilæis inferre præparabat; ſic enim vocabat Chriſtianos: contumeliam nominis ſe eis inferre putans, cum magis debuiſſet eorum conſiderare virtutem. Non enim Socrates, licet Critias fuerit appellatus, & Pythagoras Phalaris, ex mutatione nominis qualibet ſunt peſte participati: neque Nereus Therſites vocatus, naturalem pulchritudinem, quam gerebat, amiſit. Horum nihil mente percipiens, ex hac appellatione aliquid monſtri ſe nobis putavit inferre. Et fallaci reſponſo credens, interminabatur per Eccleſias dæmonum ſe ſtatuere ſimulachra. Poſt has igitur minas, ab uno viro in Berœa debellatus eſt. Is enim nobilis erat, ejuſque civitatis Curiæ præſidebat, quem zelus Chriſti reddidit clariorem. Videns namque, filium in impietatem, quæ tunc vigebat, fuiſſe demerſum, expulit eum ſua domo, & coram omnibus abdicavit. Qui in vicinæ civitatis itinere aggreſſus Imperatorem, ſuam voluntatem, & abdicationem patris innotuit. At ille quieſcere juvenem imperavit, placandum promittens patrem. Cumque veniſſet in Berœam, nobiles, & honoratos convocavit ad prandium: inter quos erat & hujus pater, quem cum filio in ſuo prandere juſſit accubitu. Tunc circa medias epulas dixit ad patrem: Non mihi videtur juſtum vim facere voluntati ad aliud declinandi, & animum ad alia mutare, quæ non vult. Noli itaque eſſe filio violentus, ſequi tua dogmata reſpuenti. Neque enim ego tibi vim facio mea ſequi, licet cogere valde poſſim. Ille cauſam divinæ religionis mente percipiens: De iſto, inquit, o Imperator, erroneo dicis, & Deo odibili, & veritati præponente mendacium. Tum ille rurſus manſuetudinis induens vultum: Ceſſa, inquit, detrahere. Et declinans ab eo vultum, adoleſcenti dixit: Ego tui curam habeo: quoniam patri tuo, ut hoc faciat ſuadere non poſſum. Hæc itaque non fruſtra retuli, ſed volens oſtendere non ſolum illius mirabilis viri fiduciam: ſed quoniam contempta Juliani a plurimis ſit poteſtas. In Antiochia namque vir quidam optimus, pædagogus adoleſcentium habitabat. Eratque illic famoſiſſimus Sophiſta Libanius, impius, expectanſque Juliani victoriam,

Mendax vatum reſponſio.

* Al. *Parthicum.*

Theodoretus. lib. 3. cap. 18. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 22. pag. 144. B.

Julianus non potuit placare Præſidem Berœenſem, ut cum filio rediret in gratiam, ob Chriſtianiſmum abdicato.

Theodoretus. lib. 3. cap. 18. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 23. pag. 145. A.

habens præ oculis ejus minas. Ergo interrogavit pædagogum, quaſi noſtram deridendo religionem: Nunc, inquit, fabri filius quid putas agit? At ille, quod poſt paululum contigit, repletus gratia divina prædixit. Reſpondit enim: O Sophiſta, Creator omnium, quem tu fabri filium nominaſti, loculum ſepulturæ Juliano componit. Poſt paucos vero dies mors illius nuntiatur erronei, & in loculo poſitus, & advectus, minarumque tumore evacuatus eſt.

Præclarum pædagogi Chriſtiani reſponſun.

CAPUT XLV.

*Quomodo Julianus Monachus * ejus mortem, antequam audiret, prænuntiaverit.*

* id eſt, *Juliani Imp.*

Theodoret. lib. 3. cap. 19. Edit. Chriſt. Valeſ. c. 24. pag. 145. C.

EO ſiquidem tempore religioſiſſimus Julianus, cognomento Saba, qui Angelorum incorporalium vitam corporali converſatione videbatur imitari, cujus etiam vitam conſcripſimus, prolixiores offerebat Deo preces, cum illius impii minas audiſſet. Et ea hora, qua ille percuſſus eſt, orans, mortem ejus iſte cognovit, licet plus quam viginti mutationes ab eo loco uſque ad ejus exercitum eſſe viderentur. Aiunt enim, quia dum continue ingemiſceret, & clementi Domino ſupplicaret, ſubito lachrymarum ejus fluvius reſtitiſſet, fuiſſetque alacritate completus, & ejus vultus exhilaratus. Hanc animi permutationem ejus miniſtri reſpicientes, rogaverunt eum, ut eis cauſam repentini gaudii patefaceret. Tunc ille dixit: Ferus ſacræ vineæ devaſtator pœnas exactus eſt vaſtationis ſuæ, jacetque mortuus, terroribus, miniſque fruſtratus. Hæc agnoſcentes exultaverunt omnes, Deoque hymnos gratificos obtulerunt. Poſtea vero a nuntiis eſt compertum eamdem fuiſſe diem, ſimul & horam necis Juliani, quam ille ſacratiſſimus ſenior cognovit, atque prædixit.

Theodoretus ſcripſit vitam S. Sabæ.

CAPUT XLVI.

De inconſulto Juliani ducatu.

Theodoretus lib. 3. cap. 20. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 25. pag. 146. A.

ILlum itaque ſemper inconſulte geſſiſſe mortis demonſtravit eventus. Tranſiens enim cum exercitu fluvium, qui Perſarum, Romanorumque Regna dividit, repente naves incendit, non ſuadens rebus, aut verbis, ſed cogens milites prœliari. Porro Duces alacritate completi, animabant milites, & eos ſpe varia confortabant, quam Imperator abſciderat, cum eorum reverſionem incenſis navibus abnegaſſet. Super hæc autem cum debuiſſet cibos militibus congregare, neque de propriis finibus præcipit afferri, neque de inimicorum abundantia juſſit aliquid deprædari. Relinquens ergo habitabilem viam, pergebat per ſolitudinis loca: ubi & cibo, & potu milites defraudati & duces itineris non habentes, ſed errantes in deſerta provincia, ſapientiſſimi principis agnovere conſilia.

Socrat. lib. 3. c. 18. Edit. Chr. Valeſ. cap. 21. pag. 194. B.

Julianus obſidet Regem Perſarum apud Cteſiphontem.

Multos itaque vicos, caſtraque detinens, jam etiam civitates capiebat. Cumque veniſſet Cteſiphontem civitatem, in tantum obſedit Regem, ut crebris Legationibus uteretur; offerens dare ſuæ patriæ partem, ſi ſolutus bello diſcederet. Quod ille noluit, neque ſupplicantibus eſt miſeratus; neque mente percepit, quod vincere quidem bonum eſt, ſupervincere nimis invidioſum: credens præcipue magicis artibus, quas ei Maximus Philoſophus exhibebat, & arbitratus Alexandri Macedonis ſe gloriam percepturum, aut certe potiorem. Putabat enim ſecundum Pythagoræam Platoniſque ſententiam, ex mutatione corporum Alexandri animam ſe poſſidere, aut eſſe potius in altero corpore alius Alexander. Ob hanc itaque cauſam Perſarum Regis noluit preces audire.

Sozomen. lib. 6. cap. 1. pag. 635. C.

Cum igitur in deſerti loca primo captivorum habuiſſet ducatum, poſtea quidam ſenior, ſub ſchemate proditoris, ſe ei compendioſum iter oſtendere compromiſit. Cumque tribus diebus ambulantes ad majorem ſolitudinem veniſſent, illum quidem fuſtibus occiderunt, confitentem hoc ſe feciſſe pro patriæ libertate, & libenter tormenta omnia ſuſtinere. Exercitus interea Perſarum, ex itinere fatigato exercitui Romanorum iratus occurrit, ſeque ad congreſſionem prælii præparavit.

Fortitudo cujuſdam ſenis qui Julianum decepit.

Socrates lib. 3 cap. 18. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 21. pag. 194. D.

Querebantur enim Romani de Principe, cur noluerit bellum cum lucri promiſſione finire. Verumtamen Perſis inſtantibus reſiſtebant, ita ut frequenter verterentur hoſtes in fugam. Porro Julianus erat præſens in equo, & exercitum confortabat, inermis quidem ſpe felicitatis ſuæ præſumens.

CAPUT XLVII.

De Peremptione Juliani.

Theodoret. lib 3. c. 20. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 25. pag. 146. C.

COntra quem jaculum repente delatum, diſcurrens per brachium, in ejus latus immerſum eſt. Ex hoc vulnere ſuſcepit terminum vitæ. Quis vero juſtiſſimum intulerit vulnus hactenus ignoratur. Sed alii quemdam inviſibilium hoc intuliſſe ferunt: alii vero unum paſtorum Iſmahelitarum: alii militem fame, & itinere fatigatum. Sed ſive homo, ſive Angelus fuerit, palam eſt quia divinis juſſionibus miniſtravit. Aiunt enim, quia dum fuiſſet vulneratus, mox manum ſanguine ſuo compleverit, & in aerem projecerit, dicens: Galilæe viciſti. Et in eo ipſo confeſſus eſt cum blaſphemia victoriam.

Socrat. lib. 3. cap. 18. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 21. pag. 195. A.

Calliſtus autem, qui inter familiares Imperatoris tunc militabat, & Heroico verſu ejus conſcripſit hiſtoriam, ait eum a dæmone vulneratum, fuiſſe defunctum. Julianus ergo quarto * Conſulatu ſuo, quem ediderat cum Saluſtio, ſexta die Junii menſis, in Perſica regione defunctus eſt, anno tertio Imperii ſui, ſeptimo vero ex quo Cæſar a Conſtantio fuerat ordinatus, vitæ anno triceſimo primo.

* An. Dom. 363.

CAPUT XLVIII.

Quæ Magiæ poſt mortem ejus inventæ ſint.

Theodoretus lib. 3. cap. 21. & 22. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. cap. 26. & 27 pag. 147. B.

POſt cujus mortem ejus Magiæ compertæ ſunt. Carra namque civitas eſt, hactenus impietatis ejus reliquias habens. Per hanc iter agens, quoniam per Edeſſam propter piæ religionis cultum tranſire noluerat, in templum, quod a Paganis colitur, eſt ingreſſus. Ubi dum quædam cum ſuis conſortibus ſacrilegia celebraſſet, januas & clauſtra diſpoſuit, & quoſdam ibi milites obſervare præcepit; ut interius nullus accederet, donec ipſe remearet. Cumque mortuus fuiſſet, & impio pium ſucceſſiſſet Imperium, ingredientes in templum invenerunt mira Principis ſimulachra, ejuſque ſapientiam, & famoſiſſimam pietatem. Viderunt enim mulierem capillis appenſam, extenſas

habentem manus, cujus uterum aperuerat, ut Perſarum victoriam in jecore ejus inſpiceret. Hoc ergo ſcelus in Carris inventum eſt. Verum in Antiochia plurimas arcas in Palatio humanis aiunt capitibus plenas fuiſſe compertas, & innumera in puteis demerſa corpora mortuorum. In qua urbe, dum ejus nuntiatus fuiſſet interitus, publicam cuncti habuere feſtivitatem; & non ſolum in Eccleſiis, & ſepulturis Martyrum exultabant: ſed etiam in theatris Crucis victoriam prædicabant,* cum Sacerdotibus exultantes. Ego autem etiam clamorem favoris eorum hic ponere neceſſarium judicavi, ut etiam apud poſteros hæc memoria reſervetur. Communiter enim clamabant omnes: Maxime fatue, ubi ſunt tua vaticinia? Vicit Deus, & Chriſtus ejus. Hic ergo libri terminus eſt habendus, ne pio Imperio impietatis potentia copuletur.

Antiochenſiū publicū gaudium de morte Juliani.

* Ed. Niv. & Frob *illius magiæ inſultantes.*

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, QUAM TRIPARTITAM VOCANT

EX TRIBUS GRÆCIS AUCTORIBUS
Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholaſtico verſis, per Caſſiodorium Senatorem in Epitomen redactæ.

LIBER SEPTIMUS.

CAPUT I.

De Joviani Imperatoris auſpiciis, & quemadmodum a Perſidis finibus ſit egreſſus.

Socrates, lib. 3. cap. 19. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 22. pag. 195. C.

Milites igitur in maxima æſtuatione venientes, omiſsa omni dilatione, altera die Joviano inſulas Imperatoris imponunt. Erat enim vir fortis, & nobilis, & illo tempore Millenarius, quo Julianus electionem militibus lege propoſuit, ut aut ſacrificarent, aut militia cederent. Qui cingulum magis elegit amittere, quam Imperatoris præceptionibus impiis obedire. Hunc ergo tunc Julianus propter belli neceſſitatem inter viros militares habebat. Qui cum violenter a militibus ad Imperium traheretur, clamabat, dicens non ſe velle Paganis hominibus imperare, cum ipſe Chriſtianus exiſteret. Cumque vox omnium communiter proclamaſset, dicentium ſe quoque eſse Chriſtianos, ſuſcepit Imperium.

Joviani vox Chriſtiano Imperatore digniſſima.

Theodoretus lib. 4. cap. 2. pag. 152. B.

Cogitabat itaque Jovianus de communi ſalute, & quomodo poſſet de medio hoſtium illæſum exercitum liberare. Nec indiguit grandi conſilio, ſed ſeminibus pietatis utiliſſimum vindemiavit fructum. Repente namque ſuam providentiam Deus oſtendit, & fluctuationem ejus ad portum tranquillitatis adduxit. Dum enim hujus anguſtiam Perſarum Rex agnoviſſet, miſſa legatione petivit pacem, deinde cibaria militibus deſtinavit, & forum venalium eis præparari in deſerto præcepit. Celebratiſque fœderibus, exercitum reduxit incolumem.

Socrates, lib. 3. cap. 19. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 22. pag. 196. A.

Quæ pacta, quantum ad gloriam Romanorum turpia, ſed tempori congruebant. Amiſſa namque Syria, & tradita Perſis Niſibi, Meſopotamiæ civitate diſceſſit. Hæc itaque nuntiata Chriſtianos confortaverunt, Paganis intulerunt luctum. Porro milites incautum Juliani fervorem valde culpabant, cauſamque damni finium Romanorum ei potius inferebant: quoniam a Perſarum quaſi proditore ſeductus, naves, quæ per fluvium frumenta deveherent incendit, & famem militibus irrogavit.

CAPUT II.

Quid Sophiſta Libanius contra Chriſtianos ſcripſerit, & quomodo Socrates Hiſtoriographus ejus dicta confutarit.

Socrates, lib. 3. cap. 19. Edit. Chriſt.

Tunc itaque Sophiſta Libanius lamentationis librum in Julianum conſcripſit, quem Julianum denominavit, faſcinatum quippe laudibus illius: In quo etiam meminit librorum, quos contra Chriſtianos ediderat Julianus. Et ſi quidem laudes Imperatoris Sophiſta dixiſſet, ego quieſcerem, veſtigia hiſtoriæ ſequens. Sed quoniam tamquam callidus Rhetor memoria Juliani librorum Chriſtianam videtur lacerare religionem, propterea contra eum, poſitis primum verbis ipſius, pauca dicenda ſunt. Hyemis, inquit, noctes amplius Imperator extendens, * incumbendo libris, Palæſtineum hominem Deum, Deique Filium referentibus, præliabatur enixius, & redarguendo prævaluit, ut riſum, & quamdam inanitatem oſtenderet eorum, quæ coluntur a talibus. In quibus laboribus ſene Tyrio ſapientior eſt inventus. Propitius autem ſit iſte Tyrius, & placide verba mea ſuſcipiat, tamquam a filio victus eſt. Hæc quidem Sophiſtæ Libanii ſunt. Verum ego ſophiſtam eum optimum fuiſſe novi: tamen ſi non ejus religionis fuiſſet, cujus Imperator erat, omnia, quæ de Juliano Chriſtiani dicunt, etiam iſte tunc diceret, & forſitan quaſi Rhetor augeret. Nam & vivo Conſtantio laudes, & eo defuncto injurias plenas criminibus ejus effudit. Et ſi ſenex Porphyrius fuiſſet Imperator libros ejus, Juliani præpoſuiſſet operibus. Sed & Julianus, ſi Sophiſta fuiſſet, dixiſſet forſitan etiam ipſum malum, ſicut Eubolum. Quia ergo ille tamquam ejus ſectæ, tamquam Sophiſta, & amicus Imperatoris, quæ ei ſunt viſa, dixit; & nos, ut poſſumus, obviemus. Primum itaque dixit, quia libris incumberet, hyemis noctes extendens. Incumbere namque ſignificat, quia intentionem habuerit, ut vituperationem conſcriberet, ſicut conſuetudo Sophiſtis eſt. Nam olim hos libros ſcierat: ſed tunc incumbebat, & maximo prælio contendebat. Unde palam eſt, quia non (ſicuti Libanius putat) redarguendo prævaluerat: ſed infirmitate ſuæ veritatis æſtuabat; & ea, quæ bene illic cauteque ſunt poſita, tamquam detractor lacerare laborabat. Omnis enim, qui reſiſtit alicui, nunc vertendo, nunc celando veritatem, mentitur adverſus eum contra quem litigat. Et qui infenſus alicui eſt, omnia ſicuti hoſtis non ſolum agit, ſed etiam loqui contendit. Quia vero Julianus, atque Porphyrius, quem Tyrium ſenem vocat, detractores ambo fuerunt, ſuis ſermonibus arguuntur. Nam Porphyrius ſummi Philoſophorum Socratis vitam dilaceravit in hiſtoria Philoſophiæ, quam ipſe conſcripſit, & talia de eo retulit, qualia ſoliti derogationibus occupari. Et hæc de illo Socrate, qui apud Græcos mirabilis caſtitate, juſtitia, aliiſque virtutibus habebatur. Quem Plato mirabilis eorum Philoſophus, & Xenophon, & alter Philoſophorum

Valeſ. cap. 22. pag. 196. B.

Libanius ſcripſit opus de morte Juliani.

** MS. in condendo.*

Libanius vivum Conſtantium laudavit, vituperavit mortuum.

Senex Tyrius, id eſt, Porphyrius.

** ideſt chorus.*

*chiaſus, non ſolum tamquam Deo amabilem honorant: ſed etiam ultra hominem ſapuiſſe pronuntiant. Porro Julianus zelatus partem, paſſionem propriam in Cæſaribus enudavit, & omnium ante ſe Regnatium vitas carpens, neque Philoſopho Marco pepercit. Igitur ambo detractores fuerunt. Non opus habeo plurimis uti ſermonibus. Ego namque ex utrorumque verbis mores eorum conjiciens, hæc dixi. Quid autem de Juliano Gregorius Nazianzenus retulit, audiamus. Ait enim in ſecundo libro contra Paganos hæc verba poſt alia: Hæc equidem de Juliano aliis ipſa experimenta tradiderunt, & aſſumpta poteſtas Imperii: mihi autem olim ejus mores comperti ſunt, dum hunc virum in Athenis clarius agnoviſſem. Venerat enim illic, dum frater ejus Imperatori videretur inimicus. Fuitque adventus ejus ratio duplex; una quidem quaſi decentior, qua dicebat ſe veniſſe, ut videret Helladam, atque doceretur: altera vero ſecretior, & non nota plurimis; ut immolatores dæmonum, & viros fallaces inquireret: quia nondum habebat impietatis ſuæ licentiam. Tunc igitur non fruſtra conſideravi virum. Non enim fortuitu iſta conſpexi; ſed faciebat me cautum inconſtantia morum ejus, & exceſſus uberior. Vates enim egregius eſt, qui bene conſiderat. Nullum enim ſignum in eo mihi utile videbatur. Cervix inflexibilis, humeri jactabiles, oculi currentes, huc illucque directi, & furioſe reſpicientes, pedes impatientes, nares ſpirantes injurias atque contemptum, ſchemata riſibilia, & hoc ipſum ſemper habentia. Riſus inconti nens, & quaſi ſubbulliens. Conſenſus, & negatio ſimul, ratio nulla ratione conſiſtens, interrogatio inordinata, atque reſponſio nulla congruentia ſibi conveniens. Sed quid per univerſa diſcurro? Hunc ante opera vidi, & operibus ipſis agnovi. Et ſiquidem eſſent mihi præſentes, qui tunc aderant, teſtarentur, quia cum hæc vidiſſem, repente dixi: O quale malum nutrit Reſpublica Romanorum! Et cum hæc prædixiſſem, optavi me inveniri debere mendacem. Melius enim fuerat hoc, quam ut tantis terra ſceleribus impleretur. Nunquam arbitror talia fuiſſe prodigia, cum multa diluvia, multa incendia, multæ peſtes, & hiatus terræ provenerint; licet homines inhumani, & feroces, compoſitique diſſimilibus naturis fuiſſe referantur. Ob quam rem digno ſua ſuperbia ſine concluſus eſt. Hæc Gregorius de Juliano narravit. Quia vero contra Chriſtianos multa verba proferentes, niſi ſunt vim facere veritati, quædam ex ſacris litteris pervertentes, alia permutantes, omnia tamen ſecundum ſuam ſumentes intentionem: multi eis obviantes iſta patefecerunt, deſtruentes, & redarguentes eorum vana ſophiſmata; & ante omnes Origenes, licet ante multa fuiſſet tempora Juliani. Is enim ea, quæ videbantur turbare legentes ſacratiſſimas lectiones, objiciens ſibimet, & interpretatus ea, detractorum ſophiſticas adinventiones excluſit. Quæ ſi ſæpius legiſſent Julianus, atque Porphyrius, ea libenter accipientes, in aliud forte ſua verba mutarent, & non ad blaſphemiæ ſophiſmata verterentur. Quia enim lacerare ſtuduit Imperator, apud idiotas, & ſimplices verba faciens, & non apud eos, qui ſcripturarum divinarum obtinent veritatem, ex his palam eſt: ſumens enim ea verba, quæ diſpenſationis cauſa humanius poſita ſunt, cum multa hujuſmodi collegiſſet exempla, hæc noviſſime dicit: Horum igitur ſingula, ſi non aliquam habent ineffabilem contemplationem, maxima de Deo blaſphemia ſunt plena. Hæc ergo Julianus in tertio contra Chriſtianos libro dixit. In libro autem ſuo, quem de Cyniſmo conſcripſit, docens quomodo ſacras fabulas decet fingi, dicit oportere harum veritatem abſcondi. Sic enim ait: Amat enim natura celari, & abdita deorum ſubſtantia non patitur nudis verbis in aures introire pollutas. Apparet ergo per hæc Imperatorem ſuſpicionem habuiſſe de divinis ſcripturis: quoniam eſſent verba myſtica, ineffabilem quemdam modum contemplationis habentia. Sed indignatur, cur non omnes eamdem ſententiam habuerint, & inſiſtit his, qui inter Chriſtianos divina ſimpliciter ſuſcipere videntur eloquia. Non igitur oportebat eum contra ſimplices inſurgere, nec propter illos contra ſacras litteras intumeſcere, neque odio habere, & averſari quæ magis bene intellexerant: quoniam non omnes tunc ita ſentiebant, ſicut ipſe voluerat. Similis ergo Porphyrio factus eſt. Ille namque in Cæſarea Palæſtinæ a quibuſdam Chriſtianis cæſus, iracundiam non ferens, Chriſtianitatem deſeruit per furorem; & odio inimicorum ſcribendo blaſphemias, Chriſtianitate privatus eſt; ſicut eum Euſebius Pamphili redarguit, & ejus verba deſtruxit. Imperator autem apud idiotas ſuperbus inter Chriſtianos extitit, ea paſſione in blaſphemias Porphyrii declinavit. Ambo ſiquidem ſponte deliquerunt, & ſcienter peccando digniſſima pœna mulctati ſunt. Cum igitur Sophiſta Libanius velut irridens dixiſſet, hominem ex Palæſtina Deum, & Dei Filium faciunt, oblitus ſuorum videtur eſſe verborum; ad finem namque ejus libri Julianum deificavit, ſic inter alia dicens: Primum namque nuntium ejus mortis pene peremerant, cur putaretur de Deo mentitus. Deinde paululum deſcendens, ait: O dæmonum alumne, dæmonumque diſcipule, & dæmonum obſervator. Qui licet hoc aliter intelligeret, verumtamen hæc eadem de Juliano dixit, quæ Chriſtiani exprobrantes affirmant. Si ergo eum laudare cogitabat, oportebat eum hoc nomen effugere, nec eum deditum dæmonibus indicare; ſicut ſermonem alium declinavit, quem dum reprehenderetur, de ſuis libris abſcidit. Quomodo enim homo Chriſtus deificetur, & quemadmodum in aperto homo fuerit, inviſibiliter autem Deus, & quemadmodum utraque ſint vera, Chriſtianorum ratio ſacra novit: Pagani vero antequam credant, intelligere nequeunt. Dicit enim ſermo divinus: *Niſi credideritis, non intelligetis.* Quapropter non erubeſcunt multos homines deificantes, & utinam bonis moribus inſtitutos, aut juſtos, aut caſtos, & non potius lubricos, iniquos, & ebrioſos, id eſt, Hercules, Dionyſios, & Aſclepios, ſicuti frequenter in ſuis libris Julianus jurare non erubeſcit. Quorum maſculos, fœminaſque Cupidines ſi enumerare voluero, longa digreſſio generatur. Sed ſufficit hæc ſcire volentibus Ariſtotelis Pallium, & Corona Dionyſii, & liber Egini multæ memoriæ, turbaque Poetarum, qui de talibus ſcribentes, vere ridiculum, & inanitatem Theologiæ oſtendere Paganorum. Quia vero proprium Paganorum eſt, homines ſumma facilitate deificare monſtremus. Rhodiis quadam calamitate detentis reſponſum eſt datum, ut Phrygium Attin ſacerdotem veſaniæ Phrygum celebritatibus placarent. Tale namque reſponſum eſt: Attin placate deum magnum purum Adonem, bonæ vitæ, divitiarum datorem, comatumque Dionyſium. Hoc itaque reſponſo, Attin, qui amore veſano ſemetipſum occidit, eumdem Adonem, Dionyſiumque nominavit. Cumque Alexander Macedonum Rex tranſiſſet in

Gregorius Nazianzenus Julianum depingit.

Origenes difficilia verba ſcripturæ interpretatus eſt, & cur.

Quid Porphyrium moverit, ut adverſus Chriſtianos ſcriberet.

Summe conatus Julianum laudare Libanius, ſumme vituperat.

Iſai. 7. 9.

Inanitas theologiæ Paganorum.

Amphictyones carmina pro Alexandro finxerunt.

Aſiam, Amphictyones Alexandro faventes, carmina iſta finxerunt: Jovem deorum conſule, & Minervam honora ter genitam, qui corpore mortali ſupernum abſcondis Regem, quem Jupiter Heroum ſeminavit generibus adjutorem, bonæ leges lætitiæ Alexandrum ſtatuere Regem. Hæc in * Pythia pronuntiavit dæmon; qui cum potentibus adularetur, deificabat eos. Quid enim dicamus, dum etiam * Cleomedem athletam deificaverint, ita dicentes: Ultimus Heroum Cleomedes civitatis athleta, quem ſacrificiis honorate, quia mortalis jam non eſt. Propter hoc ergo reſponſum Diogenes Cynicus, & Oenomaus Philoſophus Pythium reprehenderunt Apollinem. Cyziceni vero tertiumdecimum deum Adrianum appellaverunt. Sed etiam ipſe Adrianus amaſium ſuum Antinoum deificavit. Et hæc ridiculum, & inanitatem non dicit eſſe Libanius? Hæc ergo a nobis propter ejus detractionem, per digreſſionem dicta ſufficiant.

* Ed. *Parthia*.

* MS. Lyr. *diomedem*.

Adrianus amaſium ſuum deificavit.

CAPUT III.

De rectitudine fidei Joviani, & quid Athanaſius Alexandrinus ſcripſerit.

Theodoretus lib. 4. cap. 2. pag. 152. C.

* Ed. V. & Frob. *Jovinianus*.

Jovianus Aug. epiſcopos exules reſtituit.

Jovianus Aug. ab Athanaſio cupit orthodoxā religionem edoceri.

* JOvianus ergo Imperator, mox ut Imperii ſui terras ingreſſus eſt, primum hæc conſcripſit, ut Epiſcopi de exilio remearent, & Eccleſias eis reddendas eſſe profeſſus eſt, qui expoſitam in Nicæa fidem inviolabiliter ſervaverunt. Scripſit etiam Athanaſio, qui præcipuus erat horum dogmatum propugnator: petens, ut ei reſcriberet perfectam divinorum dogmatum diſciplinam. Qui eloquentiores Epiſcopos congregans reſcripſit: rogans, ut fidem Nicææ expoſitam cuſtodiret, tamquam Apoſtolicis dogmatibus congruentem. Cujus epiſtolæ verba ſunt hæc.

Piiſſimo atque Clementiſſimo Victori Auguſto Joviano Athanaſius, & reliqui Epiſcopi, venientes ex perſona omnium Epiſcoporum Ægyptiorum, Thebaidis, & Libyæ.

Theodoretus lib. 4. cap. 3. Edit. Chriſt. Epiſtola Athanaſii & aliorum Orientalium, ad Jovianum Aug.

Decet Deo amabilem Principem diſcendi habere voluntatem, deſideriumque cœleſtium. Sic enim vere & cor habens in manu Dei, & Imperium cum pace multis annorum curriculis gubernabis. Volente igitur te a nobis tua diſcere pietate Catholicæ Eccleſiæ fidem, gratias ob hoc Domino referentes curavimus, ut prolatam ab omnibus Patribus in Nicæa tuæ pietati inſinuaremus fidem. Hanc enim repudiantes quidam, nobis equidem frequenter inſidiati ſunt, eo quod Arianæ non conſentiremus veſaniæ. Auctores vero facti ſunt hæreſis, & ſchiſmatum univerſalis Eccleſiæ. Vera ergo, & pia in Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum fides eſt omnibus manifeſta, & ex divinis litteris agnita, atque lecta. In hac enim etiam ſancti martyrio conſummati ſunt, & requieſcentes in Domino nunc conſiſtunt. Manſerat itaque ſemper fides illæſa, niſi calliditas quorumdam hæreticorum eam violare præſumeret. Arius enim quidam, ejuſque ſectatores erumpere, & impietatem adverſus eam introducere tentaverunt: dicentes, ex non extantibus, & creaturam, atque facturam, convertibilemque eſſe Filium Dei; plurimoſque, per talia ſeduxerunt, ita ut etiam qui aliquid eſſe videbantur, blaſphemia hujuſmodi traherentur. Verum ſancti Patres noſtri olim convenientes (ſicuti prædiximus) in Nicæno Concilio, Arianam quidem ſectam anathematizaverunt: Catholicæ vero Eccleſiæ fidem, ſcriptura teſte, profeſſi ſunt. Eaque prædicatione hæreſis extincta eſt, quæ ubique videbatur accenſa. Hæc itaque fides per omnes Eccleſias legebatur, atque prædicabatur. Sed quoniam Arianam hæreſim quidam renovare volentes, ipſam fidem a Patribus in Nicæa prolatam anathematizare præſumpſerunt: aliqui vero fingunt ſe eam profiteri, ſed ipſam veritatem negare noſcuntur, aliter interpretantes conſubſtantialitatem, & ſancto Spiritui blaſphemantes, cum dicunt eum creaturam eſſe, atque facturam per Filium celebratam: neceſſario conſiderantes læſionem, quæ ex hujuſmodi cauſa contra populum generatur, offerre tuæ pietati confeſſionem Concilii Nicæni curavimus, ut pia religio tua cognoſcat, cum quanta ſcrupuloſitate conſcripta eſt; & quantum errent, qui extra eam volunt aliquid edocere. Cognoſce, Deo amabilis Imperator, quoniam hæc quidem prædicatur a ſæculo, & hanc profeſſi ſunt Patres Nicæa convenientes. In hac quoque fide concordant omnes Eccleſiæ in Hiſpania, & Britannia, necnon in Galliis, Italiis, & in Dalmatiis, conſtitutæ, in Myſia, & Macedonia, & univerſa ſimul Hellada, ſed etiam in univerſa Africa, Sardinia, Cypro, Creta, Pamphylia, Lycia, Iſauria, & in omni Ægypto, & Libya, Ponto, & Cappadocia, partibuſque vicinis, & Orientales Eccleſiæ, præter paucos Arii ſectatores. Omnium namque prædictorum ſententiam experimento cognovimus, & litteras habemus, eoſque novimus, Deo amabilis Imperator: quia cum pauci quidam huic fidei contradicant, præjudicium facere non poterunt in toto orbe terrarum. Multo enim tempore ab hæreſi Ariana pulſati, nunc etiam pietati contentione maxima contradicunt. Ut vero hæc pietas tua cognoſcat, licet ſciat: tamen ſtuduimus fidem, Nicæno Concilio profeſſam ab Epiſcopis trecentis decem & octo, ſubjungere. Eſt autem hæc Nicæni Concilii fides:

Profeſſio fidei in concilio Nicæno.

Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, omnium viſibilium, inviſibiliumque factorem. Et in unum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, Filium Dei, natum ex Patre Unigenitum, hoc eſt, de ſubſtantia Patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero: natum, non factum, conſubſtantialem Patri, per quem omnia facta ſunt, quæ in cœlo, & quæ in terra. Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit * de cœlis, incarnatus, humanatus, paſſus eſt, & die tertia reſurrexit. Aſcendit in cœlos, venturus judicare vivos & mortuos. Et in Spiritum ſanctum. Eos autem qui dicunt: Erat, quando non erat, & antequam naſceretur, non erat: & quia ex non extantibus factus eſt, aut ex altera ſubſtantia, vel ſubſiſtentia: dicentes eſſe aut creatum, aut convertibilem, aut mutabilem Filium Dei, hos anathematizat ſancta Catholica, & Apoſtolica Eccleſia. In hac fide, Deo amabilis Imperator, non conſiſtere neceſſarium eſt, tamquam ſacra & Apoſtolica: nullaque movere eam ſeductione verborum, atque contentione: quod ab initio Ariani fecerunt, ex non extantibus Filium dicentes: Et, quia erat, quando non erat, & creatus, & factus, & convertibilis eſt. Propterea, ſicuti prædiximus, & Nicæna Synodus hæreſim anathematizavit hujuſmodi: fidem vero profeſſa eſt * veritatis. Non enim ſimpliciter ſimilem dixerunt Filium Patri, ne ſimpliciter ſimilis Deo, Deus verus eſſe crederetur: ſed etiam conſubſtantialem ſcripſerunt, quod proprium eſt * genuini, verique filii, ex vero, & naturali Patre naſcentis. Sed neque

* Ed. omittunt *de cœlis*

* MS. Lyr. *Trinitatis*.

* Ed. *geniti*.

Spiritum ſanctum alienaverunt a Patre, & Filio, ſed potius glorificaverunt eum cum Patre, & Filio in una ſancta Trinitatis fide, eo quod una ſit in ſancta Trinitate Divinitas.

Theodoretus lib. 4. cap. 4. pag. 155. C. Frumentorum copiam reſti. tuit Eccleſiis Jovianus.

Has litteras Imperator legens, confirmavit quam habuerat de ſacris ſcientiam, & affectum; aliamque conſcripſit legem, ut frumentorum conſuetudo redderetur Eccleſiis, quam Maximus conſtituerat Conſtantinus, & dari prohibuerat Julianus. Et quoniam propter illius impietatem orta fames non finebat totam tunc ſummam, quam Conſtantinus conſtituerat, erogari; tertiam partem Jovianus ad præſens impendi promiſit; ita ut, ceſſante fame, frumenta integra præberentur,

CAPUT IV.

Quomodo Joviani temporibus Orthodoxi floruerint, & hæretici ſint oppreſſi.

Socrates lib. 3. cap. 20. & 21. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 24.&25. pag. 202. D. Exules Epiſcopos revocat Jovianus.

EVocavit igitur Imperator a Conſtantio exilio miſſos Epiſcopos, qui non occurrerant Juliani redire temporibus. Tunc autem etiam templa Paganorum omnia claudebantur, & ipſi ſacerdotes ubique fugiebant; indutique palliis ipſa pallia reponebant, & ad ſchema commune revertebantur. Quievit etiam pollutio ſanguinis, quam publice inſatiabiliter ſub Juliano celebrabant. Porro Chriſtiani non quieſcebant: Præſules enim religionum adibant crebro Principem credentes ejus obtinere ſe voluntatem adverſus proprios inimicos. Et primum quidem Macedoniani libellum Principi porrexerunt, poſtulantes, ut expellerentur Eccleſiis, qui diſſimilem Filium prædicabant, & ipſi introducerentur in eas. Erant enim qui libellum obtulerant Baſilius Ancyræ, Sylvanus Tarſi, Sophronius Pompejopoleos, Paſinicus Zilenus, Leontius Comanus, Callicrates Claudiopolites, Theophilus Caſtabalenus, Horum libellum Imperator accipiens, eos ſine reſponſo dimiſit, hoc tantummodo dicens: Ego contentiones odi, eos autem qui ad concordiam feſtinant, diligo, pariter & honoro. Quod audientes, qui ad contentionem ſe præparabant, quieverunt. Hoc ergo pro voto Imperatoris eſt factum. Nam tunc intentio ſectatorum Acacii revelata eſt; &, ſicuti ſolebant, ad vota ſe Principis contulerunt. Convenientes enim in Antiochia Syriæ, habuerunt verba cum Meletio, qui ante paululum diviſus ab eis, conſubſtantialitatem ita defendere videbatur. Hoc itaque fecerunt, quoniam eum honorari conſpiciebant, Principe tunc ibi morante. Communi ergo conſilio libellum componentes, conſubſtantialitatem profeſſi ſunt, & Nicænam roborantes fidem, obtulerunt Imperatori. Cujus libelli verba ſunt hæc.

Acaciani conveniunt apud Antiochiam.

PIISSIMO, ET DEO AMABILI DOMINO noſtro Joviano Victori Auguſto, Synodus præſentium Epiſcoporum ex diverſis provinciis in Antiochena urbe convenientium.

Acacianorum epiſtola ex Synodo Antiochena ad Jovianum Aug.

Quoniam Eccleſiaſticam pacem, atque concordiam tua primum ſtuduit pietas celebrare, bene novimus etiam nos, Deo amabilis Imperator. Quia vero verticem hujuſmodi veræ unitatis, & orthodoxæ fidei bene ſumpſiſti, neque hoc ignoramus. Sed ne cum his, qui adulterant veritatis dogma reputemur, tuæ pietati ſuggerimus: quoniam ſancti Concilii in Nicæa olim, & ab initio celebrati fidem & ſuſcipimus, & tenemus. Quando etiam conſubſtantialitatis nomen, quod aliter ſe quibuſdam habere videtur, dicimus cautam interpretationem a Patribus excepiſſe, quippe ſignificantibus, quoniam ex ſubſtantia Patris natus eſt Filius; & quia ſimilis per ſubſtantiam Patri eſt. Non enim velut aliqua paſſio circa ineffabilem Nativitatem creditur. Neque ſecundum aliquem Paganorum uſum percipitur a Patribus ſubſtantiæ nomen dictum: ſed ad deſtructionem Arianorum, qui præſumpſerunt ex non extantibus de Chriſto aliquid impie prædicare. Quod etiam iſti, qui nunc inæqualitatem aſſerunt, aſperius, & audacius ad vaſtandam Eccleſiæ concordiam imprudenter auſi ſunt perpetrare. Quamobrem huic noſtræ relationi ſubjunximus exemplar fidei Nicæni Concilii, quam etiam decenter amplectimur. Eſt enim hujuſmodi: Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, & reliqua. Et ſubſcriptio: Meletius Epiſcopus Antiochiæ obtuli, in ſupraſcriptis conſentiens, Euſebius Samoſatenus, Evagrius Siculus, Uranius Apamiæ, Zoilus Lariſſenus, Acacius Cæſareæ, Antipater Rhoſi, Abramius Vrimenus, Ariſtonicus Seleucobeli, Barlahentus Pergami, Uranius Melitinæ, Magnus Chalcidis, Euthicius Eleutheropoleos, Joſacius Armeniæ majoris, Titus Boſtrenſis, Pelagius Laodiciæ, Arabianus Adrenſis, Piſo Adadenus per Lamirionem Presbyterum, Sabinianus Zeugmatis, Athanaſius Ancyræ per Orphitum, & Aetium Presbyteros, Irenæus Gazæ, Piſo Auguſtæ, Patricius Palti per Lamirionem Presbyterum, Anatolius Berœæ, Theotimus Armenus, Lucianus Arcenus, Hunc itaque libellum in collectione Synodalium Sabini conſcriptum invenimus. Verum Imperator propoſitum hoc habebat, ut blandimentis, & ſuaſione verborum diſcordantium contentiones abſcinderet, dicens: Nulli quidem ſe quomodocumque credentium fore moleſtum: eos tamen diligere, & nimis honorare, qui principium Eccleſiaſticæ unitati præberent. Quia vero hoc egerit, etiam Themiſtius Philoſophus ait in laude, quam in ejus protulit Conſulatu, ubi miratur Imperatorem, quod permiſerit unumquemque colere ſicut vellet: atque devicerit blandientium mores, quos valde deridens, ait * manifeſtari per purpuram.

Quomodo Acaciani nomẽ ſubſtantiæ in Trinitate admiſerint.

Sabinus Synodalium collectionem conſcripſit.

* Ed V. & Frob. *manifeſtare purpuram.* Ed. Niv. addit. *eos non Deũ, ſed purpuram magis colere.*

Sozomen. lib. 6. cap. 3. pag. 640. B. De non ducẽdis ſacris virginibus, Joviani lex.

Igitur Imperator tunc etiam Secundo nomine Præfecturam gubernanti, Prætorianam legem dedit; ut capitali ſententia plecteretur, qui ſacram virginem nuptiali thoro violare præſumeret: vel impudico aſpectu reſpiceret, ne dicam abripere forte tentaret. Quam legem ideo poſuit, eo quod Juliani temporibus quidam hujuſmodi virgines uxores ducere præſumpſerunt.

CAPUT V.

Quod Athanaſius venerit ad Jovianum, & ab eo ſit decenter honoratus.

Sozomen lib. 6. cap. 5. pag. 642. D.

INter hæc Athanaſius Alexandrinæ ſedis Epiſcopus, cum paucis ſuorum communicato conſilio neceſſarium judicavit, ut Chriſtianum videret Imperatorem. Venienſque Antiochiam, Principem, de quibus oportebat, edocuit. Quidam aiunt, quia eum ipſe magis evocaverit Imperator; ut quæ neceſſaria pro religione, & recta fide videbantur, exponeret: diſponenſque, ut decebat, cauſas Eccleſiæ, de reverſione cogitabat. Verum Euzoius Arianæ ſectæ, Antiochenæ civitatis Epiſcopus, ſtudebat, ut Probatianus quidam Eunuchus in Alexandrina urbe ordinaretur Epiſcopus. Cumque hoc ageretur, Lucius Alexandri-

Lucius Alexãdrinus accuſat Athanaſium.

nus a Georgio Presbyter ordinatus, adiit Imperatorem; & maledicens Athanaſio, quaſi temporibus Epiſcopatus ſui fuiſſet * inſcriptus, & plurima exilia ſub præcedentibus ſuſtinuiſſet Imperatoribus, eſſetque circa ſacra per eum cauſa diſcordiæ: ſupplicabat inſuper, ut alius in Alexandrina civitate ordinaretur Epiſcopus. Verum Imperator ſciens, quantæ Athanaſio inimicorum inſidiæ proveniſſent, derogationes hujuſmodi non reſpexit: ſed Lucium quidem cum multa interminatione tacere juſſit: Probatianum vero, ejuſque ſequaces eunuchos, auctores hujuſmodi ſcelerum, atque turbarum, caſtigandos eſſe præcepit. Porro Athanaſium, amicum ſibi maximum factum, deſtinavit in Ægyptum; ut, ſicut ei videretur, cauſas Eccleſiarum, populoſque diſponeret. Fertur enim, quia eum pro maxima virtute converſationis, ſapientiæque laudaverit. Aiunt quidam, antequam ſub Conſtantio Imperatore Ariani tenerent Eccleſias: ſomnium vidiſſe Antonium Monachum, quaſi burdones altare ſacrum calcibus evertiſſent, experrectumque dixiſſe: quoniam ab adulteris, & permixtis hominibus Eccleſia calcaretur. Quæ non fuiſſe mendacia poſterior monſtravit eventus.

* Ed. Niv. & Frob. *accuſatus*.

Athanaſius cauſarum Eccleſiæ, & populi judex conſtituitur.

Antonii monachi ſomnium.

CAPUT VI.

De Conſulatu, & fine Joviani.

Tunc igitur Imperator, impetum retinens hæreticorum, diſceſſit ab Antiochia, & venit ad Tarſum Ciliciæ, ibique corpus Juliani ſepelivit. Et dum cuncta ſolemnia funeri ejus exhibuiſſet, * Conſul eſt deſignatus. Dumque Conſtantinopolim feſtinaret, venit ad prædium nomine Dadaſtana inter Galatiam, & Bithyniam: quo Philoſophus Themiſtius cum aliis Senatoribus occurrens, Conſularem recitavit orationem. Feliciter tunc agi poterant res Romanæ publicæ, & ſimul Eccleſiaſticæ ſub Principe benigno diſpoſitæ: niſi repentina mors talem virum ab hominibus abſtuliſſet. In prædicto namque prædio hyemis tempore, in phraxis languore conſtrictus eſt mortuus, Conſulatu ſuo, & Varroniani filii, ſeptimadecima die Februarii menſis; qui regnavit menſibus ſeptem, vixit annis triginta tribus.

Socrates. lib. 3. cap. 22. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 26. pag. 205. B.

Jovianus Julianum Tarſi ſepelit.

* *An. Dom.* 364.

CAPUT VII.

De ortu Principis Valentiniani, & quemadmodum fratrem Valentem ipſe fecerit Imperatorem.

Cumque in Nicæam Bithyniæ veniſſet exercitus, Valentinianum ordinavit Imperatorem, virum optimum, & apice Principali digniſſimum.

Sozomen. lib. 6. cap. 6. pag. 644. B.

Valentinianus igitur ordinatur viceſimaquinta die ejuſdem Februarii menſis, Pannonius genere, de Cibala civitate; cui tunc erat militum cura commiſſa: quoniam probatiſſime militarem noverat diſciplinam. Fuit etiam vir magnanimus, & ſemper præſenti fortuna melior apparebat.

Socrates. lib. 4. cap. 1. pag. 210. B.

Is enim non modo fortitudine, ſed etiam prudentia, temperantia, atque juſtitia, & corporis magnitudine præfulgebat. Sic enim fuit regalis, pariter & urbanus, ut dum exercitus tentaſſet ei alium ſociare conſortem, ille reſponderit, quod cantatur ab omnibus: Veſtrum, inquit, fuit, o milites, Imperatore non exiſtente mihi dare regimen Imperii: verum, ubi hoc ego ſuſcepi, meum jam, & non veſtrum eſt de rebus cogitare communibus. Cujus verba mirati milites, ejus ſecuti ſunt voluntatem. At ille fratrem de * Pœonia vocans, quod non debuit, ſocium fecit Imperii.

Theodoretus. lib. 4. cap. 5. Edit. Chriſt. Valeſ. c. 6. pag. 156. B.

Egregia Valentiniani ad milites verba.

Poſt triginta dies auſpicii ſui.

Cui Aſiæ ſceptra contradens, pariter & Ægypti, Europam ſibi diſtribuit. Et veniens ad Heſperiam, omnem * illic edocuit æquitatem, a prædicationibus pietatis incipiens.

* MS. Santheod. *Pannonia*.

Socrates. lib. 4. cap. 1. pag. 210. C. Theodoretus. lib. 4. cap. 5. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 6. pag. 156. C.

* Ed. *illico*.

CAPUT VIII.

De Ambroſii Mediolanenſis Epiſcopatu, atque fiducia loquendi.

Auxentio namque defuncto, qui Mediolanenſem Præſulatum tenuerat, multiſque fuerat Conciliis abdicatus, evocans Epiſcopos Imperator, hujuſmodi apud eos verba locutus eſt: Noſtis aperte, eruditi quippe divinis eloquiis, qualem oporteat eſſe Pontificem, & quia non deceat eum verbo ſolum, ſed etiam converſatione gubernare ſubjectos, & totius ſemetipſum imitatorem virtutis oſtendere, teſtemque doctrinæ converſationem bonam habere. Talem itaque in Pontificali conſtituite ſede, cui & nos qui gubernamus Imperium, ſincere noſtra capita ſubmittamus, & ejus monita, dum tamquam homines deliquerimus neceſſario, veluti curantis medicamenta ſuſcipiamus.

Theodoretus. lib. 4. cap. 5. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 6. pag. 156. D.

Qualis debeat eſſe epiſcopus.

Hæc cum dixiſſet Imperator, petiit Synodus, ut magis ipſe decerneret, ſapiens & pius exiſtens. At ille: Super vos eſt, inquit, talis electio. Vos enim gratia divina potiti, & illo ſplendore fulgentes, melius poteritis eligere. Tunc Sacerdotes egreſſi, de Epiſcopali ſede tractabant. Verum civitatis habitatores, ut aſſolet, tumultus faciebant, alii hunc, alii illum ordinari petentes. Qui enim erant de Ariani Auxentii ſecta ſimilem ſibi fieri concertabant. Rurſum Orthodoxi, ſui dogmatis nitebantur habere Epiſcopum. Hanc ſeditionem Ambroſius, cui tunc Præſidalis fuerat cura commiſſa, cognoſcens, & metuens ne quid turbæ conſurgeret, ad Eccleſiam feſtinus acceſſit. At illi, ceſſante ſeditione, communem dederunt vocem: petentes, ut Paſtor gregis ordinaretur Ambroſius, qui nondum fuerat baptizatus. Hoc Imperator agnoſcens, repente juſſit eum baptizari, & tamquam dignum virum ordinari Pontificem. Noverat enim ejus certiorem omni pondere voluntatem, & totius regulæ decreta ſubtiliora. Arbitratus etiam divinum in eo eſſe decretum, dum in ejus electione etiam pars contraria conſonaret. Is ergo ſacri baptiſmatis dono potitus, gratiam quoque ſimul ſuſcepit Epiſcopatus. Quo facto, hunc hymnum optimus Imperator Salvatori, & Domino obtuliſſe fertur (his quippe, quæ gerebantur, intererat) Gratias, inquit, ego tibi Domine omnipotens, & Salvator noſter: quoniam huic viro ego quidem commiſi corpora, tu autem animas; & meam electionem oſtendiſti tuæ juſtitiæ convenire. Cumque poſt paucos dies ſanctus Ambroſius cum multa fiducia apud Imperatorem quereretur, quia male a Judicibus agebatur, tunc Imperator ait: Hanc, inquit, confidentiam tuam dudum novi; & aperte probans, non ſolum non reſtiti, ſed etiam in electione ordinationis tuæ ſocius fui. Feſtina itaque ſanare, ſicut a divina lege præcipitur, animarum delicta noſtrarum. Hæc igitur Imperator Mediolani & dixit, & fecit. Cognoſcens autem quoſdam in Aſia, & Phrygia de divinis dubitare dogmatibus, in Illyrico quidem præcepit Synodum celebrari, & quæ de illis decreta, atque firmata ſunt, dubitantibus deſtinavit. Por-

Theodoretus. lib. 4. cap. 6. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 7. pag. 157. B.

Ambroſius nondum baptizatus eligitur in Epiſcopum.

Synodus Illyrico celebratur juſſu Valentiniani Aug.

Porrò qui illic convenerant, decreverunt fidem, expoſitam in Nicæna urbe, ſervandam. Scripſit autem & ipſe, ſocium adhibens in ſuis litteris fratrem; quatenus in his, quæ placuerant, duraretur. Nunc ergo etiam legem ipſam ponere neceſſarium eſt, quæ aperte & ejus pietatem prædicat, & Valentis tunc ſinceritatem ſine dubitatione demonſtrat.

CAPUT IX.

Edictum Valentiniani, & Valentis de Conſubſtantiali Trinitate.

IMPP. MAXIMI, PII, VICTORES, Auguſti Valentinianus, Valens, & Gratianus Epiſcopis diœceſeos Aſiæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, & Pacatianæ, in Domino Salutem.

Theodoretus lib. 4. cap. 7. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 8. pag. 158. C. TAnto Concilio in Illyrico celebrato, & ſubtiliter habita quæſtione de ſalutari Verbo oſtenderunt ter beati Pontifices Trinitatem conſubſtantialem Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Quam nequaquam declinantes, juxta miniſterii religionis magni Regis exercent. Hanc ergo prædicari decrevit noſtra quoque potentia: ita tamen ut non dicant aliqui: Sequimur religionem Imperatoris, hanc patriam gubernantis, & non illi potius obedientes, qui nobis ſalutis mandata contradidit. Evangelium namque Chriſti noſtri *Matt. 22. 21.* ſic habet: *Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo.* Quid ergo dicitis vos Epiſcopi, & Præſules ſalutaris Verbi? Si ita ſe habet veſtra probatio, diligentes alterutros, Imperiali abuti dignitate quieſcite; & nolite perſequi eos, qui Deo perfecte miniſtrant: quorum orationibus & terrena bella ſedantur, & recedentium a Deo Angelorum repelluntur incurſus; quique omnes dæmones corruptores precum aſſiduitate confundunt: tributa ſecundum leges inferre non reſpuunt, poteſtatique Regiæ non reſiſtunt: ſed ſincera voluntate & ſuperni Dei mandata cuſtodiunt *Orationum efficacitas.* & noſtris legibus ſubjugantur. Vos autem inobedientes eſſe monſtramini. Et nos quidem ſubjicimur ei, qui primus eſt, & noviſſimus: vos autem vobiſmet arrogatis. Nos itaque puros nos ipſos a vobis eſſe deſideramus. Et ſicut Pilatus in examinatione noſtri Chriſti, dum tolleret eum perimere, converſuſque ad Orientem, & petens *Matt. 27. 24.* aquam, diluit manus ſuas dicens: *Innocens ego ſum a ſanguine hujus juſti:* Sic etiam noſtra Majeſtas ſemper mandavit perſecutionem non fieri, neque fluctuationes inferri, nec invidere laborantibus in agro Dominico, neque diſpenſatores magni Regis expellere; ut non ad præſens & ſub Imperio noſtro creſcere videamini, & poſtea teſtamentum Domini ſubdere paſſioni, ſicut in ſanguine Zachariæ. Sed illi poſt adventum ſuperni Regis, Domini noſtri Jeſu Chriſti diſrupti ſunt, contraditi morti cum adjutore ſuo dæmone corruptore. Hoc præcepimus in Megetio, & Ciceronio, & Damaſco, & Lampone, & Brintiſio, qui auditores fuerunt. Sed etiam ipſa vobis geſta direximus, quatenus cognoſcatis ea, quæ in *Filius quomodo Patri conſubſtantialis.* eximio ſunt Concilio celebrata. His ergo litteris ſubdidit etiam dogmata Concilii, hæc ſummatim habentia: Profitemur, ſequentes magnum orthodoxumque Concilium, conſubſtantialem, Patri eſſe Filium; & non ſic intelligimus conſubſtantialem, ſicuti dudum quidam expoſuerunt, non vere ſubſcribentes, & nunc alii illos vocantes Patres, virtutem ſermonis reſpuunt, & ſequuntur eos, qui per conſubſtantialitatem ſimilitudinem ſignificatam eſſe ſcripſerunt; eo quod nulli reliquarum creaturarum per eum factarum ſimilis ſit Filius, niſi tantummodo Patri. Sed qui hæc exponunt, creaturam præcipuam Dei Filium impie dogmatizant. Nos itaque ſapimus, ſicut etiam Concilia nuper Romæ, & in Galliis celebrata, unam eſſe, eamdemque ſubſtantiam Patris, & Filii, & Spiritus ſancti in tribus perſonis, quod eſt in tribus perfectis ſubſiſtentiis. Confitemur autem ſecundum Nicænam expoſitionem, & incarnatum Filium Dei conſubſtantialem ex Virgine ſancta Maria, & in hominibus inhabitaſſe, & compleſſe diſpenſationem pro nobis omnem in Nativitate, & Paſſione, & Reſurrectione, & in cœlo Aſcenſione: & iterum venturum, ut reddat nobis ſimilitudinem divinam: a ſemetipſo Deum exiſtentem carnigerum, & hominem Deiferum. His ergo, quæ prædicta ſunt, contraria ſapientes anathematizamus, & eos ſimul, qui non vere anathematizant eum, qui dixit, Antequam naſceretur, non fuit Filius. ſed ſcripſit, quia & antequam opere naſceretur, virtute erat in Patre. Hoc enim & in omnibus creaturis eſt, quæ non ſemper exiſtunt ſicuti Deus. Filius enim ſemper cum Patre eſt, ſempiterna nativitate progenitus.

Hæc igitur Imperator ſummatim ſignificavit: ego vero etiam ipſas Concilii litteras ponendas exiſtimo.

CAPUT X.

Epiſtola Illyricianorum Epiſcoporum ad Orientales Epiſcopos profitentium Conſubſtantialem Trinitatem.

EPISCOPI ILLYRICI EPISCOPIS Eccleſiarum Dei, diœceſos Aſianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, Pacatianæ, in Domino Salutem.

COnvenientibus nobis in unum, & habita maxima quæſtione de ſalutari Verbo, probavimus conſubſtantialem eſſe Trinitatem Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Quamobrem juſtum fuit vobis litteras deſtinare, non quibuſdam argumentationibus religionem Trinitatis ſcribentes, ſed in humilitate rogantes. Has noſtras litteras deſtinavimus per dilectiſſimum fratrem, & conſacerdotem noſtrum Elpidium Presbyterum. In præſentibus itaque noſtris litteris, quaſi illud refertur, quod in Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti libris aſcriptum eſt, *Ego quidem ſum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ. Numquid Paulus crucifixus eſt pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati eſtis?* Et hæc quidem ſufficiebant humilitati noſtræ, etiam ſi non vobis univerſales litteras mitteremus, propter tantum timorem, quem ibi prædicatis cunctæ veſtræ provinciæ, a Patre, & Filio Spiritum ſanctum dividentes. Quamobrem neceſſarium habuimus ad vos deſtinare dominum noſtrum, & comminiſtrum Elpidium Presbyterum, a Regio principatu Romanorum has litteras deferentem; ut ſi forte talis eſt prædicatio veſtra cognoſcat, quoniam qui conſubſtantialem Trinitatem non prædicant, anathema ſint. Et ſi quis his non communicans invenitur, anathema ſit. His autem, qui conſubſtantialem prædicant Trinitatem, præparata ſunt regna cælorum. Rogamus ergo vos fratres, ut non aliud doceatis, non aliud innovetis: ſed conſubſtantialem ſemper, & ubique prædicantes Trinitatem poſſidebitis regnum Dei. Ob hoc ſcribentes, & commemorantes, has litteras deſtinavimus. De

Theodoretus lib. 4. cap. 8. Edi. Chriſt. Valeſ. cap. 9. pag. 160. C.

1. Cor. 12. 13

Epiſcopis autem conſtituendis vel comminiſtris jam conſtitutis, ſi permanſerint uſque ad finem ſani, bene; alioquin ex ipſo Presbyterio repellantur. Similiter Presbyteros, atque Diaconos in Sacerdotali ordine definivimus, ut ſint irreprehenſibiles undique, & a Curia, & ab officio militari. Propterea ergo hoc noluimus plurimis verbis ſcribere, eo quod direxerimus unum ex omnibus dominum noſtrum, & comminiſtrum Elpidium, ſtudioſe prædicationem veſtram cogniturum, ſi ita ſe habeat, ſicut audivimus a domino noſtro, & conſacerdote Euſtathio. De cætero licet aliquando in errore fueritis, deponentes veterem hominem, induimini novum. Nam & ipſe
Coloſſ. 39. 10. frater, & comminiſter Elpidius docebit vos veram prædicare fidem: quia ſancta Trinitas conſubſtantialis Deo & Patri, & Filio cum Spiritu ſancto ſanctificata, glorificata, manifeſtata eſt: Pater in Filio, Filius in Patre, cum ſancto Spiritu in ſæcula. Hoc itaque declarato, aperte poterimus ſanctam Trinitatem confiteri conſubſtantialem eſſe ſecundum fidem olim in Nicæa expoſitam, quam Patres confirmaverunt. Qua fide prædicata, poterimus erroneum dæmonem declinare. Quo extincto, pacificos noſmetipſos litteris degentes in pace ſalutabimus. Scripſimus itaque vobis, ut noveritis Arianos eſſe condemnatos, nolentes confiteri ex Patris ſubſtantia Filium, & Spiritum ſanctum, quorum nomina ſunt ſubjecta. Polychronius, Telemachus, Fauſtus, Aſclepiades, Amantius, & Cleopater. Hæc ergo ita ſe habent, in gloria Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, in ſæcula ſæculorum. Amen. Valere vos optamus Patri, & Filio Salvatori Chriſto, cum ſancto Spiritu multis annorum curriculis.

CAPUT XI.

De hæreſi Audæanorum.

Theodoretus lib. 4. cap. 6. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 10 pag. 162. B.

FAmoſiſſimus igitur Imperator tamquam Apoſtolicis dogmatibus ſollicitudinem perhibebat. Interea Syrus quidam & genere, & lingua pariter, Audæus nomine, illo tempore fuit dogmata nova reperiens: qui dudum quidem malignos habere conceptus incipiens, tunc manifeſtus apparuit. Prius namque fatue intelligens
Geneſ. 1. 26. quod ſcriptum eſt: *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram*, humanam formam putavit habere Divinitatem, & corporis partibus eſſe diſtinctam, divinæ ſcripturæ nequaquam ſenſum reſpiciens, quæ ſæpe divinis operationibus humanorum membrorum nomina circumponit: quoniam qui facile ſubtiliora intelligere nequeunt, per hæc Dei providentiam magis agnoſcunt. Adjecit autem huic impietati & alia his vicina. Ex veſania namque Manetis aſperſus, neque ignis, neque tenebrarum Deum aſſeruit Creatorem. Sed hæc quidem, & quæcumque his ſimilia celant Manetis veſaniæ participes, ut iſte prædicabat, ab Eccleſia ſegregati ſunt: quia
* Ed. V. *non longe.* quidam maledictum aſſerunt pactum: quidam vero cum mulieribus non * lege cohabitantes, contra legem vivunt. Et propterea dicunt remotius eſſe vivendum, celantes dogmatum blaſphemiam. Eſt tamen eis habitatio arrogantiæ plena, & Phariſaicæ propago doctrinæ. Nam illi animarum, & corpo-
Luc. 5. 30. rum Medicum accuſabant in templo, dicentes Apoſtolis: *Ut quid cum publicanis & peccatoribus manducat Magiſter veſter?* Et per Prophetam
Iſai. 65. 5. de talibus dicit Deus: *Qui dicunt, mundus ſum, noli me tangere, iſti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die.* Sed horum ſtultitiam redarguere præſentis temporis non eſt; quapropter ad narrationem reliquam procedamus.

Ea tempeſtate Meſſalianorum, quos εὐχῖται, id eſt, *Theodoretus*
Orantes, appellant, hæreſis eſt exorta. Vocantur *lib. 4. cap. 10.*
autem & alia appellatione ἐνθουσιασταί, id eſt, ſacrifi- *Edit. Chriſt.*
catores. Ibi enim cujuſdam dæmonis operatio- *Valeſ. cap. 11.*
nem expectant, & hanc ſancti Spiritus præſen- *pag. 163. B.*
tiam arbitrantur. Qui vero integro hujus rei languore participantur, averſantur operationem manuum, quaſi malignam: ſomnoque ſemetipſos indulgent; & iniquitatum phantaſias, Prophetias appellant. Hujus hæreſeos principes fuerunt Dadoſius, & Sebas, & Adelphius, Hermas, & Symeones, & alii, qui ab Eccleſiaſtica quidem nequaquam communione receſſerunt: dicentes divinum cibum nihil nec prodeſſe, nec lædere, de quo Dominus dixit Chriſtus: *Qui* *Joan. 6. 55.*
comedit meam carnem, & bibit ſanguinem meum, *Eorumdem error de Eucharistia.*
vivet in æternum. Cumque voluerint celare hunc languorem, etiam convicti impudenter negant, & alios hæc ſapientes, quæ ipſi animo retinent, prorſus abdicant. Litoius itaque Præſul Melitinenſis Eccleſiæ, divino zelo decenter ornatus, videns eo quod hic languor multa Monaſteria, magis autem latronum, ut ita dixerim, ſpeluncas invaderet, eas incendit, & lupos ab ovibus ſegregavit. Similiter etiam Amphilochius, famoſiſſimus ille Lycaonenſis Antiſtes, dum hæc peſtis illic creſceret, eam valde compreſſit, & oves, quæ tali contagione vexabantur, eripuit. Porro Flavianus ubique laudabilis Præſul Antiochenus, audiens hos in Edeſſa degere, & venenum proprium urbibus vicinis aſpergere, turbam dirigens Monachorum deduxit ad Antiochiam, & negantes eam peſtem, hoc modo redarguit: accuſatores itaque dixit calumnioſos eſſe. teſtes vero mendaces, Adelphium autem valde ſenem cum manſuetudine vocans, & juxta ſe ſedere præcipiens, ait: Nos, o ſenior, qui jammagnam partem vitæ tranſivimus, humanamque didicimus valde naturam, & adverſariorum dæmoniorum machinamenta agnovimus, ipſo experimento gratiæ miniſtrationes edocti ſumus: iſti vero cum ſint juvenes, nihil horum perfectius agnoſcentes, ſpiritalia audire verba non poterant. Quapropter dicito mihi, quomodo credis ſpiritum contrarium recedere, & gratiam ſancti Spiritus advenire? His verbis ſenex ille mulcatus, omne venenum, quod celabat, evomuit, atque dixit: Nullam quidem utilitatem *Quomodo ne-*
ex ſancto baptiſmate baptizatis accedere: ſed ſo- *gaverit Adel-*
lam ſtudioſam orationem inhabitantem dæmo- *phius gratiam*
nem effugare. Dicebat inſuper unumquemque *in baptiſmo*
naſcentium a progenitore ſuo, ſicuti naturam, ſic *conferre.*
etiam dæmonum trahere famulatum. Et his expulſis per illam orationem ſtudioſam ſanctum Spiritum advenire, & ſenſibiliter, ac viſibiliter ſuam deſignare præſentiam, atque corpus paſſionibus motus cujuslibet eripere, & animam a mala voluntate penitus liberare; ita ut nequaquam de cætero egeat, neque jejunio macerante corpus, neque doctrina refrænante, & progredi diſciplina libenter edocente. Non ſolum autem qui hoc impetraverit, corporis, inquit, exultationibus liberatur: ſed aperte etiam futura prævidet, & ſanctam Trinitatem oculis cernit. Hunc itaque Flavianus fœtidiſſimum effodiens fontem, & ejus pocula cunctis examinanda producens, infeliciſſimo ait ſeni: Vetuſtiſſime malorum dierum, increpavit te os tuum, & non ego; labia enim tua teſtantur adverſum te. Cumque hic languor cunctis innotuiſſet, de Syria quidem expulſi, & ad Pamphyliam ſunt progreſſi, eamque hujuſmodi peſte compleverunt.

CAPUT XII.

De Lampſaceno Concilio.

Sozomen. lib. 6. cap. 7. pag. 646. A.
Ad Valentinianum Aug. legationem mittunt Epiſcopi.

IGitur Valentinianus cum ita ſaperet ſicut Nicæni Patres, ſimilia profitentibus proderat: aliter vero ſapientibus non erat importunus. Qui cum initio Regni de urbe Conſtantinopolitana per Thracias properaret ad Romam; tunc Epiſcopi Helleſponti, Bithyniæ, & quicumque conſubſtantialem Patrem, ac Filium prædicabant, Legatum miſerunt Hypatianum, Heracleæ Perinthi Præſulem; quatenus dignaretur ad emendationem dogmatis intereſſe. Is cum adiſſet Imperatorem, & Epiſcoporum legationem intimaſſet, reſpondens Valentinianus, ait: Mihi quidem cum minimus de populo ſim, fas non eſt talia perſcrutari. Verum Sacerdotes, quibus hæc cura eſt, apud ſemetipſos congregentur ubi voluerint. Cum hæc itaque reſpondiſſet Princeps, in Lampſacum convenerunt Epiſcopi. Cumque duos tractaſsent menſes, noviſſime decreverunt, ut ea, quæ Conſtantinopoli geſta fuerant, ſtudio Eudoxii, & Acacii, vacuarentur. Similiter autem ut vacaret etiam expoſitio fidei, quam velut Occidentalium Epiſcoporum proferentes, quoſdam ſubſcribere in ea, ſub ea promiſſione fecerunt: quia quod fuerat conſtitutum de diſſimilis ſubſtantiæ nomine, penitus abdicarent; quod etiam ſunt mentiti. Similem vero eſſe Patri Filium per ſubſtantiam aſſerebant: dicentes neceſſariam ſimilis adjectionem propter ſignificationem * ſubſtantiarum. Fidem vero illam eſſe præcipiendam per omnes Eccleſias, quæ Seleuciæ fuerat promulgata, & expoſita in dedicatione Antiochenæ probatur Eccleſiæ. Depoſitos autem ab eis, qui diſſimilem Patri Filium aſſerebant, ſedes proprias recipere decreverunt. Si quis autem eos accuſare vellet, æquo hoc periculo facere ſanciverunt: judices eſſe decernentes Epiſcopos recte ſapientes, & de vicinis provinciis in Eccleſiam convenientes: ubi teſtes eſſent ſingulorum, qui dicerentur oppreſſi. Hæc decernentes, cum evocaſſent Eudoxium, & qui cum eo fuerant, locum eis pœnitentiæ tribuerunt. Quibus obedire nolentibus, quæ fuerant placita, cunctis Eccleſiis intimarunt. Cumque crederent ſtudere Eudoxium, ut univerſa Regalia ſuæ partis faceret, & iſtis ſine dubio derogaret, neceſſarium putaverunt, ut præcurrerent, & quæ fuiſſent Lampſaco geſta, nuntiarent. Remeantem itaque Valentem Imperatorem de Thracia, in Heraclea adierunt. Fuerat enim cum fratre ſuo digreſſus uſque ad quemdam locum. Tunc enim Eudoxius jam apud Principem, atque Proceres præcipuus habebatur. Adeuntibus ergo Legatis a Lampſaco miſſis, juſſit Imperator, ne ſemetipſos ab Eudoxio ſepararent. Qui dum reſiſterent, & de geſtis Conſtantinopolitanis, apud Seleucenum Concilium habitis adverſus Eudoxium, quererentur: commotus ad iram Princeps, illos quidem deputavit exilio, Eccleſias autem tradi juſſit Eudoxio.

Valentinianus res Eccleſiaſticas Sacerdotibus relinquit.

** MSS. ſubſiſtentiarum.*

Eudoxius gratioſus in aula Valentis.

CAPUT XIII.

Quemadmodum Valens factus fuerit Arianus.

Theodoretus. lib. 4. cap. 11. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 12. pag. 165. A.

TEmpore quo Valens ſuſcepit Imperium, Apoſtolicis dogmatibus ornabatur. Cum vero Gothi tranſiſſent Hiſtrum, & Thraciam peragrarent, collecta militia pugnare cogitabat adverſus eos. Cui placuit, ut non nudus ſacra gratia dimicaret: ſed ſancti baptiſmatis munitus armis; & hoc quidem bene placuit, & valde ſapienter. Quod vero poſtea geſſit, magnam animi mollitiem, & proditionem ſignificat veritatis. Ea namque infelix paſſus eſt, quæ progenitor Adam. Conjugis enim eſt ſeductus alloquio, & muliebribus verbis illaqueatus. Illa namque primitus Arianæ fallaciæ captionibus irretita, etiam iſtum ſecum corruere in blaſphemiæ foveam perſuaſit: cujus ſeductionis auctor fuit Eudoxius. Is enim adhuc Conſtantinopolitanæ gubernacula tenebat Eccleſiæ: non regens, ſed ſuam potius mergens navem. Tunc ergo & in ipſo baptiſmatis tempore, jurejurando miſerrimum obligavit, ut & in impietate dogmatis permaneret, & undique contraria ſapientes expelleret. Sic igitur ille doctrinam Apoſtolicam derelinquens, contrarias partes ſumpſit, & poſt paululum, quæ juraverat, adimplevit.

Valens baptizatur pugnaturus contra Gothos.
Valens ad Arianas partes trahitur uxoris blandiloquentia.

CAPUT XIV.

Qua crudelitate Valens ſit uſus adverſus Orthodoxos.

Sozomen. lib. 6. cap. 7. pag. 647. C.
Meletius in exilium miſſus.

INterea venit in Europam; metuebat enim ne forte Perſæ pacta, ſub Joviano triginta annorum facta, ſolverent. Qui cum nihil moverent, degebat in Antiochia. Quo tempore Meletium quidem Epiſcopum deſtinavit exilio, Paulino vero reveritus, illius vitæ pepercit. Eos autem qui Eudoxio communicare nolebant, Eccleſiis expulit, pecuniis condemnavit, verberibus, & aliis rebus afflixit.

Socrates. lib. 4. cap. 2. pag. 212. B.
Theodoretus. lib. 4. cap. 12. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 13. pag. 165. D.
Mira Pelagii cum uxore continentia.

Dicitur enim quia etiam multos in Oronte flumine ſuffocaſſet.

De Samoſata autem ſanctum Euſebium expulit, Pelagium mirabilem Paſtorem Laodicenium, urbe privavit: qui cum in juventute duxiſſet uxorem, in ipſo thalamo prima die nuptiarum ſponſæ perſuaſit, ut puritatem communi voluptati præponeret; atque ut charitatem fraternam adipiſceretur, pro copulis nuptialibus erudivit.

CAPUT XV.

De Tyrannide & perditione Procopii.

Socrates. lib. 4. cap. 3. pag. 212. C.

CUm hæc autem in Syria fierent, ſurrexit Conſtantinopoli tyrannus nomine Procopius: qui parvo tempore multam ſibi militiam coacervans, feſtinabat adverſus Imperatorem. Quod dum nuntiatum fuiſſet, conturbatus Valens paululum ſuum impetum remoratur. Cumque belli eventus interea parturiret, terræ motus factus multas dituit civitates. Sed etiam mare terminos proprios immutavit, & in quibuſdam locis tanto potius influxit, ut loca, quæ pridem ambulari poterant, rigarentur: ab aliis vero locis tantum receſſit, ut arida tellus inveniretur. Hoc ergo factum eſt primo duorum Principum * Conſulatu.

** An. Dom. 365.*

Socrates. lib. 4. cap. 5. pag. 213. D.
Pugna inter Valentem & Procopium.
** An. Dom. 366.*

Sequenti autem anno, Gratiani & Dagalaiphi * Conſulatu, bella parabantur. Cumque tyrannus Procopium de Conſtantinopoli digreſſus, caſtra moveret adverſus Imperatorem, audiens Valens, venit ab Antiochia, & cum eo congreſſus eſt circa civitatem Phrygiæ Nacoliam. Et prima quidem pugna devictus eſt. Poſt paululum vero Procopium cepit, tradentibus eum Agelone, Gomarioque militibus, quos etiam poſtea inopinatis quibuſdam ſuppliciis juſſit expendi. De-

ſpiciens enim jusjurandum, quod eis præbuerat, ſerris diviſos crudeliter interemit. Tyrannum vero duabus vicinis arboribus flexis, ſingulos in eis pedes ejus, ligari fecit, quæ dimiſsæ aerem repetentes, Procopium diviſerunt. Et hoc modo tyrannus interiit.

CAPUT XVI.

De exilio ſancti Euſebii Samoſateni Pontificis. & quia cives ejus, amore fidei alii Epiſcopo ſe ſubdere noluerunt.

Theodoretus. lib. 4. cap. 12. 13. & 14. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 13. & 14. pag. 166. A.

EUſebius interea Samoſatenus Epiſcopus in Thraciam exilio deportatus, Apoſtolicis laboribus deſudabat. Is enim multas Eccleſias deſolatas paſtoribus eſse conſpiciens, habitu militari ſumpto, & calamato caput operiens, Syriam peragrabat, & Phœnicem, pariter & Palæſtinam, Presbyteros ordinans, atque Diaconos, aliaque Eccleſiæ replebat officia. Sicubi autem inveniret ſibi concordes Epiſcopos, eos Præſules egentibus conſtituebat Eccleſiis. Quantam vero fortitudinem, ſapientiamque monſtrarit, Imperialem ſuſcipiens juſſionem, qua eum præcipiebat in Thraciis habitare, neceſſarium arbitror neſcientes agnoſcere. Venerat enim gerulus hujus præceptionis circa veſperam, quem Euſebius ſilentium habere, & adventum ſui celare juſſit, dicens: Si cognoverit hæc turba, ſacri zeli amore flammata, te quidem interimet: ego autem pro tua morte apud Deum pœnas cogar exolvere. Cum hæc dixiſſet, veſpertino conſuete miniſterio celebrato, circa ipſa ſomni primordia uni famulorum ſecretum pandens, ſolus egreſſus eſt ſenex: ſequebatur itaque famulus, plumacium tantummodo, & codicem gerens. Cumque veniſſet ad Euphratis fluminis ripam, juxta ipſos muros civitatis expoſitam, aſcendit in navem, ut ad Zeugma navigaret; juſſitque nautis, ut remigarent, factoque die ille quidem pervenit ad Zeugmatis locum: Samoſatæ vero gemitibus, & lamentatione completi ſunt. Nam cum ille ſervus ſuis proximis, quæ juſſa fuerant, indicaſſet, & qui cum eo pergerent, & quos codices detuliſſet, ingemiſcebant univerſi, Paſtore ſcilicet privati. Fluviuſque navigantibus, atque ſequentibus eſt impletus. Cumque veniſſent, & deſideratum Paſtorem cernerent, amplius ejulabant: ac ſuſpirantes, fundenteſque lacrymarum fontes, eum retinere nitebantur, ne in lupos oves ejus incurrerent. Quem dum flectere non valuiſſent, audierunt eo legente Apoſtolicam legem, quæ aperte jubet nos Principibus, & Poteſtatibus eſſe ſubjectos. Quo facto, alii quidem ei obtulerunt aurum, alii argentum, alii veſtes, alii famulos, tamquam ad peregrinam, & extraneam properanti terram. At ille pauca quædam a valde notis accipiens, doctrinisque cunctos, & orationibus ſuis armans, & pro Apoſtolicis dogmatibus pugnare præcipiens, ad Hiſtrum profectus eſt. Illi vero ad urbem propriam remeantes, & alterutros exhortantes, luporum circumſpiciebant ſapienter inſidias. Nunc quoque narrandus eſt horum fidei calor, & puritas. Puto enim me delinquere, niſi per hanc relationem illi ſemper memorabiles habeantur. Cum ergo Arianorum participes egregio Paſtore nudaſſent gregem, aliumque pro eo Eunomium nomine feciſſent Epiſcopum, nullus illic habitantium, non pauper, non dives, non famulus, non opifex, non agricola, non hortulanus, non vir, non mulier, non juvenis, non ſenex, ad Eccleſiaſticum acceſſit conſuete collegium, ſoluſque degebat Epiſcopus, tunc nullo eum neque vidente, neque penitus appellante; licet feratur cum multa vixiſſe manſuetudine: cujus rei hoc probatur indicium. Cum enim voluiſſet lavari, & ejus famuli balnei januas obſeraſſent, volenteſque ingredi prohiberent; ipſe populum ante januas videns, eas aperiri præcepit, & libenter ſecum omnes lavacro participari. Hoc idem etiam in balnei ſolio fecit. Nam cum lavanti ſibi quoſdam videret aſtare, juſſit, ut cum ipſo communiter aqua callida fruerentur, qui tacentes aſtabant. At ille honoris cauſa hoc fieri putans, velociter aſcendens, egreſſus eſt. Illi vero nequiſſimæ hæreſis immunditia, etiam aquam judicantes eſſe pollutam, eam repente cuniculorum egeſtionibus tradiderunt, & alterum fecerunt ſolium temperari. Quod ille cognoſcens, relicta civitate diſceſſit, inimicam habitare civitatem, & horrorem habentem adverſum ſe communem, arbitratus opprobrium. Quo de Samoſatis abeunte, Lucium pro eo aperte lupum, & ovibus inimicum conſtituerunt. Sed oves licet deſolatæ Paſtore, tamen quæ ſunt Paſtoris operabantur. Permanſerunt enim doctrinam Apoſtolicam inviolabiliter conſervantes. Quomodo enim etiam Lucium omnes habuerint odio, aliis narrationibus explanabo. Adoleſcentes in platea ſphæram alterutris porrigentes, luſu delectabantur. Iſto autem tranſeunte, contigit ut ſphæra cadens, per aſini ejus tranſiret pedes: tum pueri vehementer ejulaverunt, arbitrati ſphæram pollutione completam. At ille hoc intelligens, juſſit alicui ſequentium ut ſuſtineret, & quod gerebatur agnoſceret. Pueri vero accendentes ignem, & ſphæram jaculantes per mediam flammam, hoc modo eam arbitrati ſunt expiatam. Et hoc quidem novi eſſe juvenile, conſuetudinis antiquæ reliquias. Verumtamen indicium eſt, quod poſſit oſtendere quale odium circa Arianam veſaniam civitas habuerit univerſa. Verum Lucius manſuetudine non eſt imitatus Eunomium: ſed multos quidem Sacerdotum fecit per Judices exilio deportari, eos præcipue, qui viriliter pro ſacris dogmatibus dimicabant, uſque ad noviſſimos Romani fines Imperii; Evolcium Diaconii miniſterio functum in eremum Oaſim; Antiochum vero Euſebii maximi generatione decoratum (erat enim conſobrinus ejus) & multis virtutibus coruſcantem, necnon Sacerdotii dignitate fulgentem, in Armeniæ terminos deſtinari ſuaſit; cujus opera pro divinis dogmatibus celebrata quis explanare ſufficiat? Cum itaque vir ſanctus Euſebius poſt multa certamina, virtuteſque multas, innumeraſque victorias etiam coronam martyrii ſuſcepiſſet, convenit ſolemni modo provinciæ Synodus, pariter & Jovianus* Pergenæ tunc civitatis Epiſcopus, qui paruo tempore Arianorum fuerat communione maculatus. Cumque univerſi Antiochum elegiſſent, avunculo proprio ſucceſsorem, & ad ſacrum perduxiſſent altare, & genua ad ordinationem inclinare compellerent, converſus & videns Jovianum ſuo capiti dexteram imponentem, manum ejus repulit: dicens non eſſe ferendam dexteram, quæ aliquando ſacramenta blaſphemiis celebrata ſuſceperat. Sed hæc quidem non poſt multum temporis evenerunt. Tunc enim in interiorem eſt, ut dixi, ductus Armeniam. Qua tempeſtate vir ſanctus Euſebius morabatur apud Hiſtrum, Celtis Thraciam devaſtantibus, & obſidentibus civitates, ſicut ejus ſcripta commemorant.

Euſebius in aliis provinciis multos ſacris ordinibus initiat.

Veſpertinæ preces.

Euſebii in exilio ſubeundo magnanimitas.

Tit. 1. 1.

Eunomium Arianum Euſebii loco obtruſum, Samoſateni vitant.

Samoſateni balneum Eunomii heretici pollutum arbitrabantur.

Lucius Eunomii ſucceſſor omnibus inviſus.

Purgatio per ignem.

Evolcius in exilium mittitur.

Euſebius martyrio coronatur.

MS. Pergenæ.

Antiochus Euſebii ſucceſſor Jovianum ſibi manum imponere prohibet.

CAPUT XVII.

De Exilio Barſæ Epiſcopi.

Theodoretus lib. 4. cap. 15. pag. 167. C. Barſis miracula.

BArſen quoque (cujus etiamnunc maxima gloria eſt , non ſolum in Edeſſa, quam regebat , vicinaſque provincias : ſed etiam in Phœnice, & Ægypto , necnon Thebaida, quas gentes cum maximo virtutis ſuæ ſplendore tranſierat) primum quidem Valens inſulam Aradum habitare præcepit . Cumque coguoviſſet innumeros ad eum concurrere propulos (quia cum plenus eſſet gratia , verbo ægritudines ſanabat) in Oxyrynchum, Ægyptiacam civitatem eum exilio deſtinavit . Cumque etiam illic ejus gloria omnes accenderet, in quoddam caſtrum noviſſimum Barbaris vicinum, cui nomen eſt Pheno , ſenex dignus cœleſti urbe deductus eſt . Aiunt quidam in Arado hactenus ejus conſtare lectum, eximia celebritate dignum; multi enim infirmantium, cum in illo colliocantur, ſalutem fide percipiunt.

CAPUT XVIII.

Item de crudelitate Valentis, quam geſſit adverſus Orthodoxos , extincto Procopio.

Sozomen. lib. 6. cap. 8. pag. 648. B.

IGitur Imperator, extincto Procopio, felicitate provectus, denuo contra Chriſtianos prælia commovebat : omnem religionem in Ariano dogmate cupiens concordare. Præcipue tamen eum ad furorem provocabat Synodus in Lampſaco celebrata ; non ſolum quia Arianorum abdicarat Epiſcopos : ſed quoniam promulgationem fidei Ariminenſis anathematizaverat . Veniens igitur Nicomediam Bithyniæ , convocavit Eleuſium Cyzici ; is enim ſectam Macedonii potius ſequebatur, ſicut jam dixi . Et faciens couſilium Arianorum Epiſcoporum, cogebat Eleuſium, ut in illorum dogmate conſentiret . Qui primum quidem negavit: poſtea vero cum ei minaretur exilium . formidatus iu Arianum dogma conſenſit . Quo perpetrato, mox pœnitentia tactus, veniens Cyzicum, coram omni populo de violentia querebatur : dicens conſenſum violentia , non voluntate factum. Et, ut quærerent ſibimet alium Epiſcopum, hortabatur; quoniam ipſe per neceſſitatem dogma proprium denegaſset . Porro Cyziceni propter amicitias ejus alii Epiſcopo ſubdi noluerunt , manſeruntque ſub eo, non tamen a propria hæreſi permutati ſunt . Hoc audiens Conſtantiuopolitanus Epiſcopus , Eunomium in Cyzico ordinavit Epiſcopum , tamquam qui poſſet populum calliditate verborum ad ſuum circumvenire conſenſum . Deſcendente ſiquidem Eunomio, * ſacris præceptionibus expelli jubetur Eleuſius , & in ſede Eunomius collocari . Quo facto ; amatores Eleuſii extra urbem oratorium fabricantes , Collectas ibi faciebant . Hæc ergo de Eleuſio dicta ſufficiant . Nunc de Eunomio referendum eſt .

Eleuſii pœnitentia poſt quam in Arianum dogma conſenſit.

** id eſt, litteris Principis.*

CAPUT XIX.

De Eunomio Hæreſiarcha.

Socrates. lib. 4. cap. 7. pag. 215. B.

EUnomius notarius fuit Aetii, qui ſine Deo , vocabatur , cujus memoriam fecimus. Cum quo dum eſſet, modum ejus ſophiſticum imitatus eſt ; & ſermonibus quibuſdam vacans, facienſque ſibi ſophiſmata , non ſentiebat. Ex his inflatus, quia iu blaſphemias incideret ; quippe dogma zelatus Arii , & multis modis repugnans dogmatibus veritatis. Paucum quidem edoctus ex litteris ſacris , & eas neque intelligere prævalens, circa verba frequenter occupabatur, eaſque convertens ſemper , neque valebat intentionis ſuæ propoſitum adimplere ; ſicut ſeptem ejus demonſtrant Tomi, in quibus vaniſſime laboravit , quos in epiſtolam Apoſtoli ad Romanos fecit ; multa enim illic verba profundens, intentionem epiſtolæ non potuit invenire. Sunt etiam alii ſimiles ejus libri, quos qui legere voluerit, eorum contemptum experimentis agnoſcet . Hunc igitur Eunomium Eudoxius in Cyzico fecit Epiſcopum, expellere niſus Eleuſium. Cumque illuc veniſſet, utens more ſolito Dialectica , quaſi peregrinum aliquid, auditoribus inferebat . Quamobrem Cyzici tumultus exortus eſt, cumque urbe repulerunt, non ferentes ejus verborum faſtum. Qui Conſtantinopolim veniens, cum Eudoxio morabatur, Epiſcopatu vacans . Sed ne detrahere videamur, audi vocem ipſius Eunomii, qua præſumit contra Deum ſophiſmatibus loqui . Sic enim ait : Deus de ſubſtantia ſua nihil novit amplius quam nos, neque eſt illi potius, nobis autem agnita minus : ſed quodcumque de illa novimus nos, hoc modis omnibus etiam ille novit. Quod autem rurſus ille , hoc invenies immutabiliter in nobis. Hæc quidem, aliaque ſimilia Eunomius ſophiſmata , id eſt, circumventiones faciens , non ſentiebat occumbere . Quomodo autem ab Arianis paulopoſt ſegregatus eſt, proprio loco narrabimus.

Eunomius Septē Tomos in epiſtolam Pauli ad Romanos ſcripſit

Cyziceni ejiciunt Eunomium.

Eunomii temeraria ſubtilitas.

CAPUT XX.

De ſævitia Valentis contra Conſtantinopolitanos Orthodoxos.

Sozomen. lib. 6. cap. 9. pag. 649. A. Novatianorū Eccleſiæ clauduntur.

VExabantur enim etiam Conſtantinopolim habitantes, qui Nicænum dogma profitebantur, quos omnes Imperator expelli civitate præcepit, Novatianorum vero etiam Eccleſias claudi : aliorum vero hæreticorum quod clauderet non invenit ; dudum enim ſub * Conſtantio Principe probabantur ablatæ . Sed etiam Agelium. Novatianorum Epiſcopum Eccleſiæ Conſtantinopoli conſtitutæ, exilii deportatione damnavit . Dicebatur enim mirabiliter converſari ſecundum Eccleſiaſticas ſanctiones; cujus vita erat philoſophica, & a pecuniarum poſſeſſione ſegregata ; quod etiam converſationis ejus qualitas oſtendebat . Una enim tunica utebatur, ſemper ambulabat excalceatus. Qui non longo poſt tempore revocatus eſt , Eccleſiaſque recepit . Cujus rei fuit auctor quidam Martianus, vita, ſcientiaque mirabilis, dudum quidem in Regalibus militans, tunc autem Presbyter Novatianus, artem Grammaticam Imperatoris filias edocebat Anaſtaſiam, atque Caroſam. Ex quarum nominibus hactenus Anaſtaſiana, & Caroſiana lavacra publica Conſtantinopoli nuucupantur.

** MS. Lyr. Conſtantino.*

Agelius Novatianorum dudum Epiſcopus revocatur de exilio.

CAPUT XXI.

De deſtructione murorum Chalcedonenſium.

Socrates. lib. 4. cap. 8. pag. 216. B.

IGitur Imperator Valens Chalcedonenſis urbis , contra Byzantium poſitæ , muros deſtrui juſſit. Juraverat enim hoc ſe facturum, tyranno victo : quia Chalcedonenſes favore tyranni ei turpes contumelias intulerunt , & portas clauſere civitatis, Murus ergo juſſione deſtruebatur Imperatoris, & ſaxa ad ædificium therma-

rum, quæ Conſtantianæ vocantur, Conſtantinopolim vehebantur. Inter quæ ſaxa, unum inventum eſt, in quo reſponſum habebatur inſcriptum, olim quidem abſconſum, tunc quidem manifeſtum. Significabat enim, quia dum proveniret aquarum abundantia civitati, tunc murus quidem lavacro ſerviret: innumeræ vero Barbarorum nationes, Romanorum finibus diſcurrentes, cum crudelia multa committerent, noviſſime etiam ipſæ perirent. Poſt aliquantum itaque tempus evenit, ut Valens aquæductum ædificaret, & abundantiam Conſtantinopoli præberet aquarum; tunc etiam Barbaræ motæ ſunt nationes. Reſponſum tamen etiam alio modo contigit adimpleri. Cum enim aquæductus in civitatem fuiſſet inductus, Præfectus urbis tunc Clearchus Nymphæum maximum ædificavit in platea, quæ Theodoſii nunc vocatur, ubi aquæ affluentia eſt emiſſa: in quo maximam feſtivitatem civitas habuit. Sed hoc reſponſum poſt paululum eſt impletum. Porro dum ſolveretur murus, Principem Conſtantinopolitani rogaverunt, ut a muri deſtructione ceſsaret. Cum quibus etiam ſupplicabant poſseſsores Bithyniæ, Nicomedienſes, atque Nicæni. Verum Imperator furore plenus, vix quidem ſupplicantium ſuſcepit preces. Volens tamen jusjurandum implere, murum deſtruebat, eumque ſubinde minoribus lapidibus rurſus ædificabat. Quod nunc etiam in quibuſdam muri partibus invenitur, ubi maximis, mirabilibuſque lapidibus, vilis nunc fabrica ſuperpoſita demonſtratur.

In ſaxo invenitur inſcriptio futura prædicens.

Valens aquæductum extruit.

Clearchus Nymphæum ædificat.

CAUT XXII.

De nativitate Valentiniani minoris, & de immenſitate grandinis, & de ortu Principis Gratiani.

HOc itaque tempore talia gerebantur. Sciendum tamen, quia bellum contra Procopium tyrannum geſtum eſt * Conſulatu Gratiani, & Dagalaiphi, circa terminum Maii menſis. Poſt paululum vero tempus eodem Conſulatu, Valentiniano Principi, in Occidentis partibus conſtituto natus eſt filius, nomen referens patris. Verum Gratianus ante ejus fuerat natus Imperium. Et ſequenti * Conſulatu Lupicini, & Jovini grandinis multitudo in Conſtantinopolitana urbe ſecunda Junii menſis die, ſaxorum gerens ſimilitudinem, vehementer effunditur. Quod multi dicebant propter motum Imperatoris accidere, qui plurimos Sacerdotum exilio deportaverat, Eudoxio communicare fugientes. Poſt paululum vero tempus eodem Conſulatu, Valentinianus Princeps filium Gratianum Imperatorem conſtituit, viceſima quarta die menſis Auguſti. Sequenti vero * Conſulatu Valentiniani ſecundo, & Valentis item ſecundo, terræ motus circa Bithyniam maximus Nicæam ſubvertit urbem, undecima die menſis Octobris. Agebatur enim annus duodecimus poſt Nicomediæ caſum. Poſt paucum vero tempus alio terræ motu multæ partes Germe civitatis, in Helleſponto conſtitutæ, deſtructæ ſunt. His ergo ita provenientibus, nulla reverentia terruit, neque Eudoxium Arianorum Epiſcopum, neque Valentem Imperatorem. Non enim a perſecutione ceſsabant. Porro terræ motus turbarum Eccleſiaſticarum indicium eſse videbatur. Cum ergo multi Sacerdotum exilio portarentur, ſoli divina providentia propter eminentem ſui reverentiam exilium non ſunt paſſi Baſilius, atque Gregorius. Quorum alter quidem Cæſareæ Cappadociæ fuit Epiſcopus; Gregorius autem Nazianzenæ civitatis omnino viliſſimæ, quæ eſt poſita vicina Cæſareæ. De Baſilio, atque Gregorio procedenti ſermone narrabimus.

Socrates. lib. 4. cap. 9. & 10. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 9 10. 11. pag. 218. C.

* An. Dom. 366.

* An. Dom. 367.

* An. Dom. 368.

Terræ motus ſubvertit Nicæam, & partes Germiæ.

Epiſcopi Orthodoxi præter Baſilium, & Gregorium in exilium acti.

CAPUT XXIII.

Quomodo Ariani Macedonianos fuerint perſecuti & illi ſe contulerint ad Liberium.

CUmque igitur eo tempore conſubſtantialitatis dogma profitentes vehementer affligerentur, rurſus perſecutores contra Macedonianos inſurrexerunt, qui terrore magis violentiaque conſtricti, per ſingulas civitates legationibus fungebantur apud alterutros: judicantes ut per neceſſitatem confugere deberent ad fratrem Imperatoris, & ad Liberium Romanæ urbis Epiſcopum, cujus fidem amplectabantur potius, quam communionem Eudoxii. Miſerunt ergo Euſtathium Sebaſtiæ, qui ſæpe fuerat depoſitus, Sylvanum Tarſi Ciliciæ, atque Theophilum: mandantes, ne declinarent fidei cauſa Liberium, ſed Romanæ communicarent Eccleſiæ, & fidem de conſubſtantialitate roborarent. Hi ſiquidem cum litteris in Seleucia diſpoſitis, ad Italiam pervenerunt; & Imperatorem quidem videre non potuerunt; erat enim occupatus in Galliis, & contra Sauromatas dimicabat. Liberio tamen epiſtolas obtulerunt, qui eos ſuſcipere nullatenus voluit: dicens eos Arianos eſſe, nec ab Eccleſia ſuſcipi poſſe, qui Nicænam, non ſuſciperent fidem. At illi reſponderunt, per pœnitentiam ſe cognoviſſe veritatem, & dudum abnegaſſe diſſimilitudinis fidem, & ſimilem profeſſos per omnia Filium Patri, nihilque differre a conſubſtantiali per omnia ſimilem. Hæc dicentes, exegit Liberius ſcriptam ſuæ ſententiæ dare profeſſionem. At illi libellum porrexerunt, in quo etiam propoſuerunt verba fidei Nicæni Concilii. Epiſtolas autem a Smyrna in Aſia conſtituta, & Piſidia Iſauriæ, atque Pamphylia, necnon Lycia factas, hic propter multiloquium non conſcripſi. Verba vero libelli ab Euſtathio, & reliquis Liberio dati, hæc eſſe noſcuntur.

Socrates. lib. 4. cap. 11. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 12. pag. 219. D.

Macedoniani confugiunt ad Valentinianum & Liberium.

* An. Dom. 367.

Liberius primo non vult recipere Macedonianos.

CAPUT XXIV.

Libellus Macedonianorum Liberio Romano datus Epiſcopo.

DOMINO FRATRI, ET CONSACERDOTI Liberio Euſtathius, Theophilus, & Sylvanus in Domino Salutem.

PRopter hæreticorum veſanas ſuſpiciones, qui non ceſſant Catholicis Eccleſiis ſcandala generare, ea gratia omnem occaſionem eorum perimentes, profitemur Synodum Lampſaco celebratam, & Smyrna, aliiſque diverſis locis Orthodoxorum Epiſcoporum. Pro qua Synodo legatione fungentes apud tuam Paternitatem, & univerſos Italiæ, cunctoſque Occidentis, Epiſcopos, litteras deportamus; Catholicam fidem tenere, atque ſervare, quæ in ſancto Nicæno Concilio ſub beatæ memoriæ Conſtantino, a trecentis decem & octo Epiſcopis confirmata, perfecto, & immobili ſtatu hactenus, & in perpetuum permanebit, in qua conſubſtantialitas ſancte, pieque definita eſt contra Arii pravitatem. Similiterque nos cum prædictis eamdem fidem tenuiſſe, atque tenere, & uſque ad terminum cuſtodire manu propria profitemur: condemnantes

Socrates. lib. 4. cap. 11. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 12. pag. 220. C.

Arium, impiamque doctrinam ejus cum diſcipulis ſuis, eique ſimilia ſapientibus, nec non omnem hæreſim, Sabellianos, Patripaſſianos, Marcioniſtas, Photinianos, Marcellianos, ſimul etiam Paulosamoſatenos, eorumque doctrinam, omneſque his ſimilia ſapientes, & univerſas hæreſes ſanctæ fidei prædictæ contrarias, quæ pie, catholiceque eſt in Nicæa a ſanctis Patribus explanata: anathematizantes præcipue explanationem lectam in Ariminenſi Concilio, tamquam contrariam prædictæ fidei ſancti Concilii, in Nicæa urbe celebrati; cujus lectione probata in urbe Thraciæ Nicæa, dolo, atque perjurio capti Conſtantinopoli ſubſcripſerunt. Eſt autem fides noſtra, & eorum, pro quibus legatione fungimur, hæc. Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, omnium viſibilium, inviſibiliumque factorem, & in unum Unigenitum Deum, Dominum Jeſum Chriſtum, Filium Dei, natum ex Patre, hoc eſt, ex ſubſtantia Patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, non factum, conſubſtantialem Patri, per quem omnia facta ſunt quæ in cœlo, & quæ in terra. Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit, & incarnatus eſt, & homo factus, paſſus, & reſurrexit tertia die, aſcendit in cœlos, & venturus eſt judicare vivos, & mortuos. Et in Spiritum ſanctum. Eos autem qui dicunt: Fuit, quando non fuit, & antequam naſceretur non fuit, & quia ex non exiſtentibus factus eſt, aut altera eſſentia, vel ſubſtantia dicentes eſſe, aut convertibilem, aut mutabilem Filium Dei, anathematizat Catholica, & Apoſtolica Eccleſia.

Macedoniani approbant Concilium Nicænum, & damnant hæreticos.

Profeſſio fidei Macedonianorum.

Euſtathius Epiſcopus Sebaſtæ civitatis, & Theophilus, & Sylvanus Legati Conciliorum Lampſaci, Smyrnæ, & reliquorum, hanc profeſſionem manibus noſtris, & propria voluntate ſubſcripſimus.

Si quis autem præter expoſitam a nobis fidem, contra nos, vel eos a quibus directi ſumus, aliquod crimen inferre voluerit, cum litteris ad nos tuæ Sanctitatis ad quos probaveris Orthodoxos Epiſcopos dirige, & apud eos nobiſcum cauſam dicant. Et ſi quid criminis fuerit approbatum, in auctore proculdubio vindicetur. Hoc itaque libello Legatarios obligans Liberius, eos in communionem ſuſcepit. Quibus dans hujuſmodi litteras, abire præcepit.

CAPUT XXV.

Epiſtola Liberii Romanæ urbis Epiſcopi, & Sicilienſis Concilii ad Macedonianos Epiſcopos poſt pænitentiam.

DILECTISSIMIS FRATRIBUS, ET Conſacerdotibus Euſtathio, Cyrillo, Hypericio, Heroni, Elpidio, Maximo, Euſebio, Eucarpio, Ortaſio, Neoni, Eumathio, Fauſtino, Proclo, Paſinico, Arſenio, Severo, Didymioni, Britanio, Callicrati, Damabio, Edeſſio, Euſtochio, Ambroſio, Gelonio, Pardalio, Macedonio, Paulo, Marcello, Heraclio, Alexandro, Adolio, Martiano, Sthenelo, Joanni, Maceri, Chariſio, Sylvano, Photino, Antonio, Autho, Celſo, Euphranori, Mileſio, Patricio, Severiano, Euſebio, Eumolpio, Athanaſio, Diophanto, Minodoro, Diocli, Chryſampelo, Eugenio, Euſtathio, Callicrati, Arſenio, Eugenio, Martyrio, Hieratio, Leontio, Philagrio, Lucio, & univerſis Orientalibus Orthodoxis, Liberius Epiſcopus, & Occidentales Epiſcopi, in Domino Salutem.

Socrates. lib. 4. cap. 11. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 12. pag. 232. A.

OPtabile nobis pacis, atque concordiæ gaudium veſtræ litteræ detulerunt, fide lumine reſplendentes, fratres cariſſimi, oblatæ nobis per cariſſimos fratres, & Coepiſcopos Euſtathium, Sylvanum, atque Theophilum, & maxime quia veſtram ſententiam, veſtroſque ſenſus concordare, & conſonare cum mea humilitate, & Italis, atque Occidentalibus univerſis affirmaverunt, atque demonſtraverunt. Et hanc eſſe cognoſcimus Catholicam, & Apoſtolicam fidem, quæ uſque ad Nicænum Concilium integra, immobiliſque ſervata eſt; & hanc ipſi retinere profeſſi ſunt, gaudioque repleti, & omne veſtigium, ac nebulas ineptæ ſuſpicionis abjicientes, non ſolum ſermone eam, ſed etiam ſcriptura currente profeſſi ſunt. Cujus exemplar his litteris ſubdere neceſſarium judicavimus: ne ullam occaſionem hæreticis ad exercendas inſidias denuo relinquamus: quibus iterum flammas propriæ malitiæ commoventes, incendia diſcordiarum conſuete reſuſcitent. Hæc inſuper ſunt profeſſi cariſſimi fratres noſtri Euſtathius, Sylvanus, atque Theophilus veſtram charitatem ſemper hanc fidem habuiſſe, & hanc uſque ad terminum cuſtodire, id eſt, in Nicæna urbe a trecentis decem & octo Epiſcopis Orthodoxis approbatam, quæ perfectam continet veritatem, & os totius hæreticæ * multitudinis obſtruit, atque diſſolvit. Non enim ſpontaneo motu, ſed nutu divino tantorum Epiſcoporum numerus aggregatus eſt contra veſaniam Arii, quanto numero beatus Abraham tanta millia fide deſtruxit. Quæ fides, dum in ſubſtantia, & nomine conſubſtantialitatis continetur, velut quoddam munitiſſimum, & inexpugnabile caſtrum, omnia jacula, & molitiones Arianæ incredulitatis decenter evitat. Cum igitur omnes Occidentales Epiſcopi Arimino congregati, quando eos Arianorum collegit veſania, quadam ſuaſione, aut (ut verius dicam) mundana potentia, hoc, quod cautius erat in fide poſitum, auferre, aut oblique denegare conati ſunt: tamen nihil eorum calliditas profuit. Nam bene omnes convenientes Arimino tunc terrore permoti, atque decepti, nunc reſipiſcentes, atque anathematizantes eos, qui ibi convenerunt, aut ſubſcribentes Catholicæ fidei, quæ in Nicæna urbe ſancita eſt, nobiſque communicantes, ferventius contra Arii dogma, ejuſque diſcipulos inflammantur. Cujus rei indicium etiam ipſi Legati veſtræ civitatis agnoſcentes, voſipſos in ſua ſubſcriptione junxerunt, anathematizantes Arium, & quæ ab ejus ſequacibus Arimino geſta noſcuntur contra fidem in Nicæna urbe ſancitam. In quibus etiam vos capti, perjurio ſubſcripſiſtis. Unde conſequens nobis viſum eſt ſcribere charitati veſtræ, & adjuvare juſta poſcentes; maxime, quia per profeſſionem veſtrorum Legatorum * reſipiſcentes Orientales cum Orthodoxis Occidentalibus concordare cognovimus; & ſignificamus, ut noveritis blaſphemos Ariminenſes, qui tunc videbantur per ſurreptionem maculati, nunc anathematizatos, & univerſos ad Nicænam reſpiraſſe fidem. Quod oportet per vos omnibus indicari; quatenus poſſint, qui violenter læſi ſunt, aliquando ab hæreticis tenebris ad divinum lumen Catholicæ libertatis accedere. Qui poſt hanc Synodum, niſi voluerint reſpuere venenum perfidiæ, & blaſphemias Arii univerſas abjicere, eaſque anathematizare, cognoſcant ſe cum Ario, ejuſque diſcipulis, cæteriſque ſerpentibus, ſive

* MS. Lyr. pravitatis.

* MS. Santheod. venientes.

Sabellianis, vel Patripaſſianis, aut cujuslibet alterius hæreſis ſocios eſſe, & communione privatos ab Eccleſiaſtica Synodo, quæ ad ſe filios adulterii non admittit. Deus vos incolumes cuſtodiat, fratres cariſſimi. Has litteras Euſtathius, cæterique percipientes, ad Siciliam rurſus devenerunt, ibique facientes Synodum Siculorum Epiſcoporum, coram ipſis conſubſtantialitatis fidem profeſſi ſunt. Cumque Nicænam fidem roboraſſent, conſonas ab eis quoque percipientes epiſtolas, ad eos, a quibus fuerant deſtinati, reverſi ſunt. Qui Liberii præcepta ſuſcipientes, legationes mittebant per civitates apud Præſules, & conſubſtantialitatem fidei prædicabant: invitantes eos, ut in Tarſum Ciliciæ pariter convenirent; quatenus Nicænam roborantes fidem, de cætero ſolverent omnem contentionem. Quæ fieri potuerunt, niſi Eudoxius Arianæ religionis Præſul, tunc apud Imperatorem eminens valde, prohibuiſſet. Qui amplius propter indictum iter ad Tarſum accenſus, mala in eis potiora commiſit. Quia vero Macedoniani per Legatos, quos miſerant, communicantes Liberio, Nicænam confirmaverunt fidem, ipſe Sabinus in collectione Synodalium eſt profeſſus.

CAPUT XXVII.

Cur Eunomius ab Eudoxio ſegregatus ſit.

Socrates.lib. 4.cap. 12. Edit.Chriſt. Valeſ. cap. 13. pag. 225. A.
** Ed. V. per ſe.*

CIrca hæc itaque tempora Eunomius ab Eudoxio ſeparatus, ſeorſum agebat Miſſas; quoniam quem dum * ſæpe rogaſſet, ut ſuſciperetur præceptor ejus Aetius, Eudoxius non audivit. Hoc autem non ideo reſutavit, quia ſectam declinabat Aetii, cum eam ſcilicet prædicaret: ſed quoniam omnes unanimes illius, cum ſectæ alterius fatebantur. Iſta ergo cauſa fuit, ut ab Eudoxio ſepararetur Eunomius. Hæc igitur Conſtantinopoli gerebantur.

CAPUT XXVII.

De Latebris Athanaſii.

Socrates lib. 4. cap. 12. Edit.Chriſt. Valeſ. cap. 13. pag. 225. B.

DEinde Alexandria præceptum Præfectorum, ſtudio Eudoxii deſtinatum, conturbavit Eccleſiam. Verum Athanaſius irrationabilem furorem populi metuens, atque timens, ne malorum faciendorum ipſe cauſa eſſe videretur, quatuor menſibus ſemetipſum in ſepulchro patris abſcondit. Cumque propter ejus abſentiam, ſeditionem deſiderio ipſius populus excitaſſet, agnoſcens Imperator propter hoc Alexandriam eſſe turbatam, litteris indicavit, ut Athanaſius licenter teneret Eccleſias. Et hæc fuit cauſa, ut uſque ad Athanaſii mortem Alexandrina non turbaretur Eccleſia. Quia vero poſt ejus mortem rurſus Ariani eas Eccleſias invaſerunt, poſt pauca narrabo.

Athanaſius in ſuam Eccleſiam reverſus.

CAPUT XXVIII.

De Concilio Tyanenſi, ubi litteræ Liberii, & Occidentalium ſunt receptæ.

Sozomen.lib. 6. cap. 12. pag. 652. B.

ILlo ſiquidem tempore celebrabatur Concilium in Tyanis ab Euſebio Epiſcopo Cæſareæ Cappadociæ, Athanaſio Ancyræ, Pelagio Laodiciæ, Zenone Tarſi, Paulo Emeſeno, Oſtreſio Melitinenſe, & Gregorio Nazianzeno, aliiſque multis, qui verbum conſubſtantialitatis ſervandum eſſe apud Antiochiam Joviano Imperante decreverant. Releguntur ibi Liberii, & Occidentalium litteræ Sacerdotum. Quamobrem gaudio repleti ſcripſerunt univerſis Eccleſiis, ut legerent decreta Epiſcoporum, apud Aſiam celebrata, & Liberii litteras, Italorumque, Afrorum, atque Gallicanorum, nec non Siculorum. Detulerant enim horum litteras Legati de Lampſaco deſtinati, ut conſiderarent omnium numerum ſibimet concordantium. Plurima namque multitudo Concilium Ariminenſe vincebat; pariterque ſcripſerunt, ut in Tarſum Ciliciæ convenirent certa die; & illi quidem hoc modo alterutros invitabant. Cumque Synodus pararetur in Tarſum, convenientes in Antiochia Cariæ, quaſi XXXIV. Aſiani Pontifices ſtudium quidem concordiæ Eccleſiaſticæ collaudabant: conſubſtantialitatis vero nomen reſpuentes, fidem in Antiochia, & Seleucia prolata roborare nitebantur, tamquam Luciani Martyris exiſtentem; & multorum ſudoribus a progenitoribus ſuis approbatam. Verum Imperator ſtudio Eudoxii Synodum in Cilicia celebrari prohibuit.

Valens prohibet celebrari Concilium Tarſi.

CAPUT XXIX.

De Eudoxio Epiſcopo Ariano, & de perſecutione Valentis propter Evagrium Orthodoxum Epiſcopum.

Socrates.lib. 4. cap. 13. Edit.Chriſt. Valeſ. cap. 14. pag. 225. D.

IGitur Imperator Valens feſtinans ad Antiochiam, de Conſtantinopoli digreſſus, venit in Nicomediam, & illic hujuſmodi cauſa moratus eſt. Eudoxius enim Arianæ religionis, mox poſt egreſſum Imperatoris defunctus eſt * Conſulatu Valentiniani, & Valentis tertio, cum undecim annis ſedem Conſtantinopolitanæ tenuiſſet Eccleſiæ. Quamobrem Ariani in locum ejus ordinaverunt Demophilum. Verum prædicatores conſubſtantialitatis opportunum judicantes inveniſſe tempus, Evagrium quemdam ſuæ fidei conſtituerunt Epiſcopum. Quem ordinavit Euſtathius, dudum Antiochenus Epiſcopus, qui prius quidem a Joviano fuerat de exilio revocatus; tunc autem aderat in urbe Conſtantinopoli latenter degens, ut conſubſtantialitatis prædicatores ſua præſentia roboraret.

Eudoxius moritur.
** An. Dom. 370.*
Demophilus ab Arianis, Evagrius ab Orthodoxis conſtituuntur Epiſcopi Conſtantinop.

Socrates.lib. 4. cap. 13. Edit.Chriſt. Valeſ. cap. 15. pag. 226. B.

Hoc facto, ex alio rurſus initio perſecutionem Ariani movebant. Hæc geſta dum perveniſſent ad Principem, metuens ne ſeditione civitas turbaretur, militarem manum a Nicomedia Conſtantinopolim deſtinavit: præcipiens, ut teneretur & ordinator, & ordinatus, & alter alibi mitteretur in exilium. Euſtathius igitur in Biſam Thraciæ civitatem mittitur, Evagrius in locum alium deſtinatur. His ita geſtis, Ariani amplius efferati, vexabant vehementer Orthodoxos, cædentes, contumeliis affligentes, carceribus recludentes, pecuniiſque ſæpe damnificantes, & omnia contra eos facientes importabiliter. Quæ dum illi ferre non poſſent, ad ſupplicandum Principi veniebant, ſi quo modo mererentur violentias evitare. Sed hoc cogitantes, valde fruſtrati ſunt, ab injuſto ſe arbitrati juſtitiam promereri.

Socrates.lib. 4. cap. 13. Edit.Chriſt. Valeſ. cap. 16. pag. 227. B.

Cumque viri electi ex Eccleſiaſtico collegio octoginta numero, quibus præerant Urbaſus, Theodorus, & Menedemus, in Nicomediam perveniſſent, preces obtulerunt Imperatori: violentiam proclamantes, & ea, quæ videbantur eſſe perpeſſi,

CAPUT XXX.

Quod octoginta Orthodoxi a Valente in navi cremati ſunt.

Socrates.lib. 4. cap. 13. Edit.Chriſt. Valeſ.cap.16 pag. 227. B.

INdignatus igitur Imperator, ad præſens celavit iram, latenter autem Modeſto Præfecto præcepit, ut eos comprehenſos occideret. Modus autem mortis erat quodammodo peregrinus, quapropter memoriæ contraditus. Metuens enim Præfectus, ne ſeditio naſceretur in populo, ſi eos aperte perimeret, ſimulavit ſe eos viros exilio deſtinare. Illis autem ſimpliciter acquieſcentibus, juſſit eos Præfectus mitti in navem quaſi exilio devehendos: præcipiens nautis, ut cum ad mare medium pervenirent, eos demergerent, & hoc modo morerentur. Quo facto, perductis eis in medium ſinum, qui vocatur Aſtacenus, quod juſſerat Præfectus & Imperator impletum eſt, & in aliam ſequentem naviculam nautæ tranſeuntes concremaverunt navem. Contigit autem ventum Subſolanum nimie flare; & ita navis velociter eſt acceenſa. Cujus reliquiæ pervenerunt ad locum, qui Acidiza nuncupatur, ubi ad plenum cum viris religioſis abſumptæ ſunt. Quod tamen aiunt non ſine ultione tranſiſſe. Fames namque repente ſecuta eſt circa Phrygias gentes; ita ut neceſſitatem haberent habitatores patriam relinquere, & ad Conſtantinopolim, diverſaſque provincias properare.

Fames in ultionem necis Orthodoxorum.

CAPUT XXXI.

Quid Valens geſſerit in Antiochia, & Cappadocia.

Sozomen.lib. 6.cap. 15. pag. 656. C.
** MS. Lyr. ſollicite.*

VAlens itaque Nicomedia relicta pergebat ad Antiochiam. Interea dum veniſſet ad Cappadociam, * ſolite ejus loci turbabat Eccleſias, Arianis eas tradere volens. Quod ſe credebat cito perficere, eo quod pro quibuſdam inimicitiis Baſilius Euſebio, qui tunc Cæſarienſem regebat Eccleſiam, videbatur offenſus; & abſcedens in Pontum, cum Monachis habitabat ibi philoſophantibus. Porro populus, & maxime nobilium, ac ſapientium, Euſebium in ſuſpicione habebant, quaſi ipſe fuiſſet auctor fugæ viri philoſophi, vita, verboque perfecti. Volebantque eum deſerere, & apud ſemetipſos Miſſarum celebrare ſolemnia. Sed Baſilius quidem, ne turba naſceretur in populo per ſeditiones hæreticorum, agebat in Ponto ſilentium cum ſuis Epiſcopis: qui ſemper adhæſerant illi. Contigit etiam ut circa Euſebium odium populi naſceretur. Dumque Baſilio fuiſſet nuntiatum, quia Valens veniret in Cappadociam, relicto Ponto, Cæſaream venit, & pactis cum Euſebio celebratis, Eccleſiam pro tempore ſuis adhortationibus roborabat. Valens autem, dum ſuam intentionem non valuiſſet implere, cum Epiſcopis ſecum ambulantibus tunc abſceſſit.

Baſilius ob diſſenſionem cum Euſebio in Pontum ſeceſſit.

Socrates.lib. 4. cap. 14. Edit. Chriſt Valeſ. cap. 17.pag. 228. A.
** Ed.V. pervidens.*

Igitur Imperator Valens * parvipendens famis invaſionem, venit Antiochiam Syriæ. Cumque ibi moraretur, nolentes Arianis conſentire vaſtabat, vehementerque conſubſtantialitatis prædicatoribus imminebat. Et quos dum Eccleſiis pene omnium civitatum Orientalium expuliſſet, non ei hoc ſuffecit, ſed etiam eos diverſis ſuppliciis ſubdidit, multoſque diverſa morte contraditos interemit, plurimos tamen necabat in flumine.

CAPUT XXXII.

Quomodo in Edeſſa mulier cum filio currens ad martyrium, Præfectum & Imperatorem ſtupefactos a crudelitate removerit.

Socrates.lib. 4. cap. 14. Edit. Chriſt Valeſ. cap. 18. pag. 228 A.
Valens apud Edeſſam ſævit in Orthodoxos.

DIcendum quoque eſt, quod in Edeſſa Meſopotamiæ geſtum eſſe dignoſcitur. In hac urbe eſt Thomæ Apoſtoli Baſilica, clara nimis pariter, & ornata. In qua propter loci reverentiam Collectæ ſæpius Celebrabantur. Quam volens Imperator inſpicere, & agnoſcens ſibi omnes odioſos ibidem convenire, fertur manu percuſſiſſe Præfectum: cur exinde Orthodoxos non expulerit univerſos. Cumque Præfectus injuriam paſſus, invitus indignationi Principis miniſtrare contenderet (non enim volebat tantis hominibus cædes inferre) latenter mandavit, ut nullus in illa Baſilica remaneret. Sed nemo reſpexit neque conſilium, neque terrorem ejus. Omnes enim altera die ad locum orationis pariter confluxerunt. Cumque Præfectus cum multa militum manu ad Baſilicam feſtinaret, ut Imperatoris perficeret juſſionem, quædam muliercula in paupertate degens, ſuum filium manu trahens, curſuque ad illam Baſilicam properans, Præfecti interrupit officium. Indignatus vero Præfectus, mulierem ſibi juſſit adduci, dixitque ad eam: O infelix mulier, quo ſic indecenter curris? At illa: Ubi & alii, inquit, ire feſtinant. Tunc ille: Non audiſti, quia Præfectus illic occiſurus eſt univerſos quoſcumque compererit? at mulier: Audivi, inquit, ideoque feſtino, ut illic inveniar inter eos. Et ubi hunc parvulum trahis infantem? Tunc mulier ait: Ut & iſte martyrium ſuſcipere mereatur. Hæc cum audiſſet vir ille, conſideravit concurrentium voluntatem. Et mox recurrens ad Principem, ſuggeſſit ei, quod eſſent omnes mortem pro ſua fide ſuſcipere præparati: irrationabile dicens brevi tempore tantos occidere. Quo dicto ab ira revocavit Imperatorem. Hoc ergo modo Edeſſeni furorem Imperatoris effugiunt.

Orthodoxi intrepidi.

CAPUT XXXIII.

De Examinatione, & exilio plurimorum Orthodoxorum.

Theodoretus lib. 4. cap. 16. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 17. & 18. pag. 170. C.

ET hæc quidem cum Præfectus Imperatori dixiſſet, populum quidem, quod ſuſtinebat non pertulit experiri. Verum igitur duces eorum, id eſt, Presbyteros, atque Diaconos interrogare præceptus eſt, ut unum e duobus eligerent: aut communicare Lupo: aut urbe pelli, & in quibuſdam extremis partibus deſtinari. Cumque congregaſſet univerſos, mitibus utebatur verbis, perſuadere nitens, ut leges ſequerentur Imperatoris: indicium veſaniæ dicens eſſe, ut tanto Imperatori pauci homines reſultarent. Cumque cuncti tacerent, ad horum ducem Elogium, virum valde laudandum Præfectus ait: Cur non reſpondes his, quæ dicuntur a nobis? At ille: Non, inquit, oportet nihil interrogatum reſpondere. Tunc Præfectus: Multa itaque verba locutus ſum, monens vos quæ ſatis expediunt. Porro Eulogius univerſis hæc dicta fuiſſe reſpondit; & incongruum eſſe, ut ſolus, alios deſpiciens, reſponderet. Si vero me ſolum, inquit, interrogas, meam declarabo ſententiam. Præfectus ait: Communica poſſidenti Regnum. At ille pacifice, & nimis gratanter ait: Et mihi Regni quoque, Sacerdotiique conſortium eſt. Tunc Præfectus irriſionem ſentiens

Eulogii cum Modeſto Præfecto colloquium.

ſæviebat, & injuriis contra ſenem uſus, etiam hæc adjecit: Non hoc locutus ſum, fulminande: ſed quibus communicat Imperator, communicare vos monui. Cumque dixiſſet ſenex Paſtorem ſe habere, & illius nutibus obedire, octoginta eodem tempore comprehenſos deſtinavit in Thraciam: qui cum ducerentur, plurimo* per iter apparatu fruebantur. Civitates enim occurrebant, & vici, devictores athletas honorantes. Sed hoſtes armavit invidia, ut Imperatori dicerent, quia plurimum honorem viris illis, quæ contumelia putabatur, afferret. Hæc agnoſcens Imperator juſſit ut bini ſepararentur, & alios quidem in Thracias, alios in extremam Arabiam, alios vero in Thebaidæ diſperſit urbes. Aiunt enim, quia etiam fratres, quos natura junxit, crudeliſſimus corpore ſeparavit. Porro Eulogium Præſulem illorum, & Protogenem, qui poſt eum fuit, in Antinoum uſque tranſmiſit. Quorum virtutem non patior oblivioni contradere. Cum enim concordem viderent civitatis Epiſcopum, Eccleſiaſticoque collegio communicarent, viderunt paucos eſſe ad Eccleſias concurrentes. De qua re conſulentes, agnoverunt habitatores civitatis eſſe Paganos; unde dolentes de eorum incredulitate lamentati ſunt: non tamen lugendum eſſe diu arbitrati ſunt, ſed omni virtute de medicina cogitaverunt.

Ed. pariter

Eulogius, & Protogenes pro converſione Paganorum laborat.

CAPUT XXXIIII.

De miraculis Confeſſorum.

Theodoretus lib. 4. cap. 16 Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 18. pag. 171. D.

Exul Protogenes pueros edocet.

SAcratiſſimus igitur Eulogius, in habitaculo ſuo redactus, tota die, totaque nocte omnium deprecabatur Deum. Protogenes autem valde digniſſimus, Eunomii litteris eruditus, ad ſcribendum velociter præparatus, inveniens opportunum locum, eumque ſibi ſegregans ad docendum, adoleſcentium magiſter effectus eſt, quos & ſcribere velociter edocebat, & divina erudiebat eloquia. Dictabat eis Davidicas melodias, & Apoſtolicæ doctrinæ congruas lectiones meditari præcipiebat. Cumque unus adoleſcentium incidiſſet in ægritudinem, venit ad domum ejus; & tenens ægroti dexteram, languorem orationibus effugavit. Hoc agnoſcentes aliorum parentes infantium, deduxerunt eum ad domos ſuas, & ægrotis auxiliari deprecabantur. At ille non ante ſe dixit Deum, ut expellerentur ægritudines, rogaturum, niſi prius ægroti ſacri baptiſmatis munere potirentur; quod illi lætanter impleverunt. Cogebat enim eos ſalutis deſiderium, & ſub uno animæ corporiſque ſanitate fruebantur. Si quando vero alicui ſuaſiſſet, ut ſacram gratiam mereretur accipere, deducebat eum ad Eulogium, & concutiens januam, rogabat ut aperiret, ac ſignum Dominicum ei, qui fuerat renatus, imponeret. Cumque ille difficilius aperiret, ne intermitteret orationem, dicebat potius eſſe neceſſariam ſalutem errantium. Mirabantur igitur univerſi, videntes Protegenem talia facere, qui licet tantis lumen divinæ cognitionis impertiret: tamen Eulogio primatum per omnia reſervaret; ut eos, quos capiebat, illi magis offerret. Unde conjiciebant multo magis virtutem illius eminere. Cum igitur fluctuatio quieviſſet, tranquillitate facta, remeare præceptos deduxerunt omnes ingemiſcentes, & lachrymantes, maxime vero Præſul Eccleſiæ, eorum privatus affectu. Cumque ad propria remeaſſent, ſanctus quidem Eulogius, Barſe maximo ad vitam feliciſſimam tranſeunte, ejus ſuſcepit regimen Eccleſiæ. Porro mirabilis Protogenes colere juſſus eſt urbem Carrenſium deſolatam, & ſpinis Gentilium undique plenam, quæ utique plurimis laboribus indigebat.

Protogenes baptizatos ducebat ad Eulogium, ut eis Dominicum ſignum imponeret.

Redeunt Eulogius & Protogenes de exilio.

CAPUT XXXV.

De reſponſo dæmonis, quis poſt Valentem imperaturus eſſet, & quod ob hoc Valens multos occiderit.

Socrates lib. 4. cap. 15. Ed. Chriſt. Valeſ. cap. 19. pag. 229 B.

EOdem tempore dæmon quidam erroneus, crudelitate Valentis abuſus, ei perſuaſit, ut perſcrutaretur quis poſt eum ſuſcepturus eſſet Imperium. Quamobrem necromantiam fecit. Quibus artibus adimpletis; plurimos (ille dæmon non quidem aperta, ſed obliqua ſolite reſponſa proferens) interemit. Nam cum de Imperio conſuleretur, quatuor litteras demonſtravit, Θ. Ε. Ο. Δ, dicens hoc nomen poſt Valentem Imperii culmen accipere. Quod dum ad aures perveniſſet Imperatoris, zelo ductus, multos peremit, quos tyrannidem aſſumere judicavit. Occidebantur itaque Theodoriti, Theodori, Theodoti, Theodoſii, Theoduli, & quicumque has litteras in capite ſui nominis habuiſſent. Inter quos etiam Theodoſiolus quidam, vir fortis, ex Hiſpania provincia genus ducens, occiſus eſt. Hoc ergo timore plurimi ſua nomina mutaverunt: negantes quæ prius habuiſſent cum juramento, ut pericula declinarent.

Valens quoſdam occidit tanquam Imperium occupaturos, ex indicio dæmonis adjurati.

CAPUT XXXVI.

De Baſilio Epiſcopo Cappadociæ, & quomodo exilii minas evaſerit.

Theodoretus lib. 4. cap. 17. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 19. pag. 173. A.

VAlens igitur Imperator, cum univerſas, ut ita dicam, Eccleſias Paſtore nudaſſet, in Cæſaream Cappadociæ venit, cujus tunc Præſul erat Baſilius, lumen totius orbis. Præmiſitque Præfectum, præcipiens; ut aut flecteret Baſilium, quatenus dogmati communicaret Eudoxii: aut hoc facere nolens, expelleretur. Audiens enim gloriam tanti viri, noluit ei prius inferre certamen: ne dum Baſilius fortiter ejus jacula devitaret, fieret cæteris clarior imago virtutis. Hujus machinamenta, velut tela araneæ facta ſunt; ſuffecerunt enim cæteris Sacerdotibus ad utilitatem ſui antiquæ Patrum narrationes, & velut quædam turres murum fidei indeclinabilem ſervaverunt. Porro Præfectus Cæſaream veniens, & evocans magnum Baſilium, honoravit, & manſuetis apud eum ſermonibus uſus eſt; monens, ut tempori pareret, & non tantas Eccleſias propter parvam dogmatum ſubtilitatem vexari pateretur. Promittebat etiam Imperatorias amicitias, multaque beneficia, propter hæc plurimis offerenda. Verum ille vir ſacratiſſimus ait, adoleſcentibus hæc verba congruere: Illi, inquit, & illorum ſimiles talia promiſſa reſpiciunt. Nam qui divinis ſaginantur eloquiis, corrumpere de divinis dogmatibus neque unam ſyllabam patiuntur: ſed pro his, ſi contingat, etiam omnes mortis ſpecies amplectuntur. Amicitias autem Imperatoris, magnas quidem cum pietate judico, ſine qua perniciem potius has appello. Cumque Præfectus ſæviret in eum, ſtultumque vocitaret, ſanctus Baſilius ait, Hanc ſtultitiam ſemper habere exoro. Quem dum egredi tunc juberet, ut quid deberent, facere cogitaret, ſententiamque ſuam altera die depromeret, fertur vir ille famoſiſſimus hoc dixiſſe: Ego quidem etiam cras ipſe regredior, dummodo tu ſententiam non permutes: ſed utere minis tuis. Poſt hæc verba Præfectus occurrens Imperatori, quæ dicta fuerant, & virtutem viri hujus, animæque

fortitudinem, & fiduciam nuntiavit. Tunc ergo tacens Imperator ingreſſus eſt. Poſthæc igitur contigit, ut divinitus ſibi plagas videret immiſſas. Filius enim ejus ægrotans, circa ipſas mortis portas agebatur periculo. Sed etiam conjugem diverſæ occupaverant paſſiones. Cognoſcens ergo cauſam ſuæ triſtitiæ, virum ſacratiſſimum, quem punire minabatur, venire ad Palatium deprecatus eſt. Duces autem præceptis Imperialibus miniſtrabant. Tunc itaque magnus Baſilius veniens ad Palatium, videnſque Principis filium circa mortem, ad vitam eum remeaturum eſſe promiſit, ſi per pios viros ſacro baptiſmate potiretur. Hæc cum dixiſſet, egreſſus eſt. At ille jurisjurandi, quod baptiſmatis tempore promiſerat, memor, ſecundum ſtultum errorem præſentibus Arianis filium baptizare præcepit. Quo geſto, mox infans terminum vitæ ſortitus eſt. Pœnitentia vero ductus Valens, & noxiam jurisjurandi judicans veritatem, in ſacrum templum ingreſſus, magni Baſilii * magiſterio ſociatus eſt, & altari obtulit dona ſolemnia. Quem intra aulæa, ubi ipſe reſidebat, venire præcipiens, multa apud eum de divinis dogmatibus verba locutus eſt, & docentem libenter audivit. Ubi tunc aderat quidam nomine Demoſthenes, ſuper Imperiales epulas conſtitutus, qui dum doctorem mundi culparet, barbariſmum fecit. Tunc ſanctus Baſilius ſubridens: Vidimus, inquit, ſine litteris Demoſthenem. Cum vero potius ille minaretur, ſanctus ait Baſilius: Tuum eſt de pulmentariis cogitare, non dogmata divina decoquere. Poſthæc Imperator ita dilexit virum, ut etiam optima prædia, quæ illic habebat, pauperibus qui ab eo gubernabantur offerret: ex quibus leproſis præcipue neceſſaria miniſtrantur. Primum ergo Valentis impetum hoc modo magnus Baſilius declinavit. Cum vero poſtea reverſus illic fuiſſet, priorum oblitus, quoniam a ſeductoribus ejus voluntas obſidebatur; rurſus eum movebat, ut ad partes declinaret hæreticas. Cui non perſuadens, legem de ejus ſcribi præcepit exilio, quam volens manus ſuæ ſubſcriptione roborare, nullum apicem complere prævaluit; calamus enim contritus eſt. Cumque ſecundus, & tertius calamus hoc pertuliſſet, & adhuc legem impiam firmare contenderet, commota eſt ejus dextera, eamque ſubito tremor invaſit. Tunc ejus animo terrore completo, ambabus manibus chartam rupit. Oſtenditque proviſor omnium Deus, quia & alios ipſe permiſit pati, & hunc ab inſidiis liberavit; & per ea, quæ in iſto contigere, ſignum propriæ virtutis oſtendens; & per alia diſpenſationis fortitudinem virorum prædicans optimorum.

Valens Imp. Baſilium accerſit. — *Filius Valentis ab Arianis baptizatur.* — * Ed.V. *miniſterio.*

Socrates lib. 4. cap. 16. Edit. Chriſt Valeſ. cap. 20. pag. 230 A. — * An. Dom. 371. — *Athanaſii mors.*

Sciendum vero, quia dum viveret Athanaſius Alexandrinus Epiſcopus, divina quadam providentia Alexandriam, vel Ægyptum diſtulit commovere, audiens Athanaſium a cuncta diligi plebe, & metuens ne forte ſeditione facta Reſpublica vexaretur. Verum Athanaſius * Conſulatu Gratiani ſecundo, & Probi, poſt crebra pro Eccleſiæ ſtatu certamina hac privatus eſt vita, cum quadraginta & ſex annis per multa pericula ſedem rexiſſet Epiſcopalem.

CAPUT XXXVII.

De fine Athanaſii Alexandrini, & ſucceſſione Petri, & ſeditione contra eum facta, & quod Romam profectus ſit.

Theodoretus lib. 4. cap. 18. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 20. pag. 175. C.

Cum igitur in Alexandria victor Athanaſius, poſt multa certamina, innumeraſque coronas, vitæ terminum ſuſcepiſſet, & ad laborum ſuorum præmia demigraſſet, ſuſcepit Petrus vir optimus Præſulatum, quem dudum ille beatus elegerat, cunctis una conſentientibus & Sacerdotibus, & nobilibus, cunctaque plebe, & favore ſuo propriam oſtendentibus voluntatem. Is enim Athanaſii ſudoribus particeps fuit, & dum eſſet in civitate, & dum diverſa latibula peragraret, multifariaque pericula cum eo ſuſtinuit. Quapropter cuncti Sacerdotum concurrentes, dignum heredem Petrum Athanaſii clamaverunt.

Theodoretus lib. 4. cap. 19. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 21. pag. 176. A.

Cumque eum in Pontificali ſede conſtituiſſent, repente Judex provinciæ Paganorum populum congregans, & pariter Judæorum, Eccleſiæ ſepta circumdedit, Petrum exire præcipiens, nolentemque interminatus eſt ut abſtraheret. Faciebat hoc Imperatori placere volens, dum ei contraria ſapientes calamitati ſubmitteret. Quod autem verum eſt, impietatis ira completur: idolis potius placere nitebatur, & tempeſtatem Eccleſiæ claram putabat eſſe feſtivitatem. Petrus itaque vir mirandus, inſperatum reſpiciens bellum, latenter egreſſus eſt, & conſcendens navem, profectus eſt Romam.

CAPUT XXXVIII.

Qua crudelitate Lucius Alexandriam fuerit introductus.

Theodoretus lib. 4. cap. 19 Edit. Chriſt Valeſ. cap. 21 pag. 176. B.

Tranſactis vero diebus paucis; Euzoius ab Antiochia venit cum Lucio, & Eccleſias ei contradidit; cujus etiam impietatem Samoſateni noſcuntur experti. Populus autem doctrinis primum Athanaſii ſatiatus, deinde faſtidiens cibum ſibimet offerri contrarium, ab Eccleſiaſticis collegiis ſe ſuſpendit. Porro Lucius armigeris utens cultoribus idolorum, alios verberabat, alios ſuſpendebat, alios cogebat effugere, aliorum vero inſtar Barbarorum vaſtabat domos. Sed hæc melius vir mirabilis Petrus in ſua narrabit epiſtola. Ego tamen unum ſcelerum Lucii referens, epiſtolam Petri ponam. Viri quidam in Ægypto converſationem imitantes Angelorum, & civitatis evitantes turbas, vitam agere in eremo potius elegerunt, arenoſamque terram, & ſterilem fructiferam reddiderunt, fructum quippe Deo ſuaviſſimum virtutis eorum, & optimum referentem. Cujus deſerti multi quidem videntur eſſe victores. Sed a puero illic crevit Antonius ille famoſiſſimus, Monachis virtutem luctaminis ſpiritualis oſtendens.

Monachorum vita Angelica, & quis illius auctor.

CAPUT XXXIX.

Quæ miracula geſſerint Eremitæ, in exilium a Lucio deſtinati.

Theodoretus lib. 4. cap. 19 Edit. Chriſt Valeſ. cap. 21. pag. 176 D.

Hujus ergo loci tunc incolas, ſequaces Antonii infelix Lucius expulit; eorumque ſanctiſſimos Præſules Macarium venerabilem, aliumque Macarium, Iſidorum, & cæteros de ſpeluncis ſuis ejiciens, in quamdam inſulam, quæ ab impiis habitabatur hominibus, deſtinavit; quippe quæ nunquam magiſtrum ſuſceperat pietatis. Cumque navis in littus inſulæ perveniſſet, dæmon, qui ab illis honorabatur, relinquens idolum, ubi dudum habitare conſueverat, filiam ſui Sacerdotis invaſit, & bacchantem illuc uſque perduxit, ubi navis advenerat Monachorum. Tunc dæmon utens lingua puellæ clamabat, ſicut in Philippis per Pythoniſſam. Audiebantque cuncti viri ſimul, atque mulieres dæmonem proclaman-

Dæmon queritur ſe a ſanctis viris expelli.

tem: O potentiam veſtram, o miniſtri Chriſti: undique a vobis expellimur a civitatibus, atque vicis, a montibus ſimul & collibus, ab eremo, quæ privata probatur hominibus. Sperabamus in hac inſula commorantes, a veſtris jaculis liberari: qua ſpe noſcimur eſſe fruſtrati. Huc vos perſecutores miſerunt, non ut vos vexarent, ſed ut nos per vos magis expellerent. Ecce recedimus ab hac inſula; virtutis enim veſtræ radiis jaculamur. Hæc dicentes, & his ſimilia, puellamque in terra proſternentes, ipſi quoque omnino diſparuerunt. Tunc ille ſacratiſſimus chorus oratione facta ſuſcitavit puellam, & ſuo patri ſanam valentemque reſtituit. Verum illi, qui miraculum conſpexerant, ad Sanctorum provoluti pedes, ſalutis viaticum ſe percipere ſupplicabant: Et templum quidem dæmonum deſtruxerunt: doctrinæ vero radiis illuminati, ſacri baptiſmatis gratia ſunt potiti. His in urbe nuntiatis, omnes populi congregati Lucio detrahebant: dicentes iram ſibi imminere divinitus, niſi Sanctorum reverteretur chorus. Sic itaque metuens tumultum civitatis Lucius, ſacratiſſimos viros ad ſuas ſpeluncas remeare præcepit. Et hæc quidem ſunt digna, quæ abominationem illius impietatis aperiant.

CAPUT XXXX.

Littera Petri Alexandrini Pontificis, in quibus Lucii mala referuntur.

Theodoretus lib. 4. cap. 19. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 21. pag. 177. D.

VErumtamen præſumptionis ejus iniquitates litteræ Petri mirabilis edocebunt. Quarum ego longinquitatem fugiens, quæ in medio poſita ſunt, ponere non omittam.

Theodoretus lib. 4. cap. 20. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 22. pag. 178. A.

Provinciæ, inquit, Judex Palladius, cum eſſet religione Paganus, & idola ſemper adoraret, contra Chriſtum ſæpius dimicare conabatur; & colligens prædictum populum, impetum fecit adverſus Eccleſiam, tamquam ſi Barbaros ſubdere niteretur. Tunc itaque multa crudelia geſta ſunt, quæ ſolummodo dictare volens, ipſa rei memoria dolore maximo ſum commotus, & fluxum pretuli lachrymarum, diuque hoc potueram pati, niſi divina ratione animum relevaſſem. In Eccleſia enim, quæ Theona vocatur, ingreſſa multitudo, pro verbis honorabilibus idolum favoribus exultabant. Pro ſacrarum lectione ſcripturarum turpes manuum plauſus agebantur. Refractæque cum turpitudine voces contra Chriſti virgines contumelias dicunt, quas lingua hominum proferre non patitur. Audiens enim quilibet ſapientium talia, claudebat auditus, & magis optabat eſſe ſurdus, ne hujuſmodi verba audire compelleretur. Sed utinam verbis peccando quieviſſent, & non acta verborum turpitudinem ſuperaſſent. Facilis namque detractio eſt hujuſmodi, apud quos Chriſti ſapientia, & doctrinæ cultus inhabitat. Hi ſiquidem iræ vaſa, ad perditionem facta, ſubſannantes, & horribilem ſonum de naribus emittentes, &, ut ita dicam, fœtorem veluti de quodam cuniculo profundentes, veſtes ſanctarum Chriſti Virginum diſrumpebant, quarum continentia formam ſanctorum imitabatur Angelorum. Et, ſicut habet natura, nudas per totam circumferentes urbem, ſicuti volebant eis cum turpitudine deludebant. Si quis autem eos tunc compatiendo prohiberet, vulneribus maceratus agebatur. Væ illis cladibus. Multæ ſiquidem violentam corporis ſuſtinuere corruptionem: plurimæ virginum vectibus in capite cæſæ, ſine voce manſerunt; quarum etiam funera ſolemni ſepulturæ tradi prohibita ſunt. Multa denique corpora, hactenus a parentibus ingemiſcentibus inquiſita, reperiri non poſſunt. Sed cur parva de magnis loquor? Cur in iſtis immoror, & non potius ad neceſſaria jam recurro? In quibus bene novi, quia mirabitur quilibet nobiſcum obſtupeſcens patientiam Domini, quia non repente univerſa concluſit. Quæ enim numquam facta ſunt, neque per ſcripturas Patrum noſtrorum diebus audita, hæc ſuper ipſum altare impii committebant. Sicut enim in ſcena turpi conſiſtentes, puerum quemdam naturam maſculi denegantem, & utentem veſte fœminea, inunctis oculis, & vultu ſerico colore depicto, ut de veſtitu hiſtrionis fingeret (ut apud Prophetam ſcriptum eſt) idolum fœminei ſchematis ſuper ipſum altare, ubi adventum ſancti Spiritus invocamus, circuitus huc & illuc agere, & manibus * geſtum celebrare fecerunt: ridentes, neſandaſque mittentes voces. Qui rurſus hoc parvum judicantes, & præterita decora, quam turpia potius æſtimantes, quemdam ex ſuis turpitudine notiſſimum, veſte genitalibuſque nudatum, in ſede ponentes Eccleſiæ, concionatorem turpem contra Chriſtum impudenter elevaverunt. Pro ſacris enim verbis, ille ſcelera proferebat, pro honeſtis laudabat luxuriam, & pro pietate impietatem, pro continentia fornicationem & adulterium, maſculorum concubitum, furtum, cibum, potum vitæ huic utilia proclamabat. His ita geſtis, & me ab Eccleſia recedente (quippe cum illic ſtare non poſſem, ubi militum invaſiones, ubi populus pro ſeditione * redemptus largitate pecuniarum, & Gentilium multitudo magnis promiſſionibus aderat) noſter quaſi ſucceſſor directus eſt, aut pro Epiſcopatu quaſi mundanam comparans dignitatem quidam Lucius, lupi nequitiam, & actus habere feſtinans, non Orthodoxorum Epiſcoporum Concilio, non decreto veracium Clericorum, non petitione populorum electus, ſicuti concionantur Eccleſiaſticæ ſanctiones; non quiſquam Epiſcoporum, non Presbyterorum, non Diaconorum, non populi multitudo, non præcedebant eum Monachi hymnos decantantes ſcripturarum. Sed Euzoius erat cum eo, dudum quidem damnatus cum Ario in ſancto Nicæno, maximoque Concilio: nunc autem per * patrocinia Antiochenſium vaſtator Eccleſiæ, & Comes largitionum, ac militum Dux omni impietate notiſſimus, nomine Magnus, qui Juliani temporibus Berytiorum incendens Eccleſiam, beatæ memoriæ Joviani temporibus ex propriis facultatibus eam reparare coactus eſt; ita ut pene caput tunc amitteret, niſi multorum labore Imperialem clementiam meruiſſet. Conſiderare ſiquidem hæc veſtrum zelum, & ad vindictam excitari depoſco, quanta & qualia ſint commiſſa contra Dei Eccleſiam, cum talis adverſum nos fuerit tyrannus excitatus. Is enim Lucius, qui per veſtram religionem, & omnes Orthodoxos Epiſcopos frequenter abdicatus eſt pro rationabilibus cauſis, nunc adſtitit civitati; & non ſolum, ſicut blaſphemus & inſipiens, dicit in pſalmis: Non eſt Deus verus Chriſtus: ſed etiam in opportunitatibus eſt corruptus, atque corrupit: gaudens in blaſphemiis contra eos, qui Salvatorem colere comprobantur. Cum enim Paganorum ſenſibus eſt vicinus, recentem præſumit erroneus colere Deum. Nam alii coram eo laudes hujuſmodi proclamabant: Bene veniſti, Epiſcope, qui filium non defendis. Alii dicebant: Te Serapis amat, & huc introduxit: ſimulachrum utique Paganorum nominantes. Inter hæc eodem * momento prædictus Magnus impietatis ejus ſocius indiviſus, armiger amariſſimus,

Continentia Virginalis formam Angelorum imitatur.

Concio execranda in Chriſti contemptum habita.

Quæ ad ordinationem Epiſcopi requirantur.

* Ed. V. *abominationem* Ed. Niv. & Frob. *ſaltationem*.

* MSS. *retentus*.

* MS. Lyr. *patrocinium*.

* MS. Lyr. & Ed. V. *monente*.

& miniſter crudelitatis ejus, collecta multitudine populorum, Presbyteros, atque Diaconos decem & novem numero comprehendens, quorum quidam octogeſimum tranſcenderant annum, tamquam captos in quodam ſcelere, & Romanorum inimicos, legibus coartabat: neſciens virtutem Chriſtianorum legis, & Apoſtolorum fidem per Patres traditam nobis: hæc etiam clementiſſimum Principem Valentem grata habere pronuntians: Flectimini, inquit, miſerrimi, & Arianorum concordate dogmatibus. Flectimini, ignoſcet enim vobis Divinitas; licet veræ religioni cultum exhibeatis, non ſponte, ſed violenter hoc facientes. Neceſſitati namque ſatisfactio deeſt: ſpontaneam vero voluntatem accuſatio digna ſubſequitur. Quapropter hujuſmodi * rationes præ oculis habentes, prompte ſequimini, & dogmati Ariano ſubſcribite, quod nunc prædicat Lucius: bene ſcientes, quia ſi obediatis, pecunias, quæſtus, honores ab Imperatore percipietis. Reſiſtentes vero, carceres, ſupplicia, tormenta, flagella, vincula ſuſtinebitis. Pecuniis ſimul, poſſeſſionibuſque privati, & poſtea pulſi, loca crudelia inhabitare damnabimini. Sic iſte fortiſſimus ſeductor minas ſeductioni contemperans, invitabat atque cogebat, ut omnes a pia ſententia deviarent. At illi nihil amarius æſtimantes, quam pietatis proditionem, hujuſmodi reſponderunt verbis, virtute, fortique ſenſu, ſeductionem, minaſque ſubdentes: Quieſce, jam quieſce his nos terrere ſermonibus: ceſſa * vana verba proferre. Nos neque novum, neque recentem colimus Deum. Et licet inaniter furias, teque concutias ſicut vehemens ventus, in dogmatibus pietatis ad mortem uſque conſiſtimus: non impotentem, non inſipientem, non ſine veritate aliquando fatentes Deum: non aliquando quidem exiſtentem, ſicut impietas Arii temporalem prædicat Filium. Si enim creatura eſt ſecundum ejus veſaniam Filius, non exiſtens cum Patre, etiam Pater aliquando non fuit; quippe Filio non exſtante ſecundum eos aliquando. Si vero ſemper eſt Pater, exiſtente quippe ex eo vero Filio, & non ſecundum generationis fluxum (Deus enim impaſſibilis eſt) quomodo non eſt inſipiens, atque veſanus, qui hoc de Filio profitetur, dicens: Erat quando non erat, per quem omnia, ut ſint per gratiam conſtituta ſunt? Noſtri ſiquidem Patres (a quibus iſti cadentes, juſte ſine Patre ſunt facti) in Nicæam venientes, & anathematizantes Arii ſectam, cujus nunc iſte juvenis patronus exiſtit, non alterius ſubſtantiæ, quod nunc fateri nos cogis, extra Patrem eſſe dixerunt, ſed ex ejus eſſentia. Quod bene, & cum pia mente intelligentes, ex plurima ſacrorum verborum collectione conſubſtantialem eſſe profeſſi ſunt. Talia ſiquidem, & his ſimilia dicentes per multos dies exercuit, putans a pia eos ſententia poſſe mutari. Qui magis velut in ſtadio fortiores effecti, terroremque conculcantes, & ſemetipſos Patrum rationibus coarmantes, validiorem habuerunt de pietate ſenſum, virtutis exercitium ſua pericula judicantes. Sic igitur illis decertantibus, & ſpectaculum factis, ſicut beatus ſcribit Apoſtolus, Angelis, & hominibus, univerſa civitas concurrebat, athletas contemplatura Chriſti, ſuaque conſtantia verbera Judicis, & flagella ſuperantes, triumphumque pie contra Arianos per patientiam poſſidentes, quos ille utique credebat ſe vincere, & illorum impietati contradere. Cum ergo defeciſſet eos tormentis afficere, cunctis flentibus, atque lugentibus, rurſus collecta irrationabili multitudine, ad judicium eos, imo magis ad præjudicium circa portum fecit adduci. Et cum illic conſuete contra eos clamores emitterentur a Paganis, atque Judæis, & illi nollent Arianorum impietatibus conſentire, ſententiam protulit, univerſis ante tribunal ejus ingemiſcentibus, ut ab Alexandria ſublati, in Heliopolim Phœniciæ ducerentur: cujus habitatores neque nomen Chriſti audire patiuntur; ſunt namque Pagani. Quo facto, jubens eos navem conſcendere, ipſe ſtabat in portu nudum gladium vibrans. Et hoc modo illos terrere putans, qui bis acuto gladio hoſtiles dæmones crebrius vulneraverant. Sic ergo dimiſit eos abſque ſumptibus, & abſque quolibet ſolatio, navigare præcipiens mari ſpumante, & (ut ita dicam) nolente ſuſcipere viros iniqua juſſione communicare compulſos. Ingemuit enim civitas univerſa, & hactenus lamentatur; & alii quidem ſuis manibus pectora percutiebant: alii vero manus, & oculos tendebant ad cœlum, violentiam proteſtantes, & veluti dicentes: Audi cœlum, & auribus percipe terra, quoniam injuſta ſunt quæ geruntur. Cunctaque ſimul gemitu complebantur, & veluti cantus quidam erat in civitate luctificus, currebatque fluvius lacrymarum. Cum igitur Judex ille præcepiſſet, ut vela navis attollerentur, tunc gemitus ingens univerſorum, virginum, & mulierum, ſeniorum, & juvenum permixtus lacrymis eſt emiſſus. Cum illi ergo Heliopolim navigarent, ubi diabolica ſuperſtitio celebrabatur, omnes in media civitate communiter, & ſinguli ingemiſcentes, atque lugentes agebantur. Quibus tamen nec aperte licebat flere juſſione urbis Præfecti Palladii; erat enim & ipſe Paganus. Multi denique flentium arrepti, & in carcerem ducti, deinde caſtigati, lacerati, verberati, noviſſime in metallo ſunt traditi: viri utique Eccleſiæ, & propter divinum zelum valde pugnantes. Erant enim plurimi eorum Monachi, eremum incolentes, numero viginti tres: cum quibus poſt paululum Diaconus, a dilectiſſimo fratre noſtro Damaſo, Romanæ civitatis Epiſcopo deferens nobis conſolatorias communicationis epiſtolas, manibus poſt tergum vinctis, publice ab ipſis ſpiculatoribus ducebatur, veluti quidam reus inſignis, & homicidarum verberibus coæquandus, lapidibuſque, ſimul & plumbo ejus cervicibus maceratis, ad mare ductus eſt; & ſicut illi ſine ſumptibus, ſine ullo ſolatio metallico deportatus exilio. Cumque Judex ille multos quoque infantium cruciaſſet, quidam eorum morientes, neque parentum, neque fratrum exequiis ſolemnibus ſunt potiti. O * multa inhumanitas judicantis, magiſque præjudicantis. Qui enim propter pietatem decertarunt, nec homicidis comparari potuerunt, quorum utique corpora inſepulta relicta ſunt: pie laborantes eſcis beſtiarum, volatiliumque projecti ſunt. Quique patribus necatorum naturali conſcientia compati voluerunt, velut iniqui capite ſecti ſunt. Quæ lex Romanorum, quæ Barbarorum ſententia, quoſlibet patribus condolentes punit? Quando quiſpiam veterum hujuſmodi geſſit impietatem? Juſſit itaque Pharao, ut maſculi interficerentur Hebræorum: ſed invidia, & timor tunc protulit hoc præceptum. Quanto tamen illa, quæ tunc geſta ſunt, humaniora modernis exiſtunt, quanto deſiderabiliora ad diſcretionem iniquitatis hujus! Et licet malitia nequaquam ſeparentur alterutris: ſunt tamen incredibilia, quæ dicuntur, inhumana, crudelia, ſæva, barbara, amara, ſine miſericordia, in quibus exultabant Ariani, choros agentes, cum univerſa civitas ingemiſceret. Non fuit enim domus, in qua

* MS. Lyr. *directionem.*

Orthodoxi Arianum dogma rejiciunt.

* MS. Lyr. *veſana.*

1. Cor. 4. 9.

* MS. Lyr. *temulenta.*

Exod. 12. 30 non erat mortuus, ſicut in Exodo ſcribitur. Et cum hæc ita ſint geſta (non enim quieverunt iniquitatis auctores, ſed ad pejora profecti) uſque ad Epiſcopos provinciarum venena propria ſparſerunt, habentes iniquitatis ſuæ ſolatium Comitem largitionum, quem prædiximus Magnum. Alios etenim Epiſcoporum Curiæ tradiderunt, alios diverſis machinationibus affecerunt: volentes univerſos impietatibus obligari, & ſecundum patrem eorum diabolum quærentes, quem ſua rabie devorarent. Super hæc autem undecim Ægyptiorum Epiſcopos, viros pene ab infantia uſque ad ſenectutem eremum incolentes, verboque ſuperantes & actu libidinem, piamque fidem ſine confuſione prædicantes, & dogma pietatis edocentes, multaſque victorias de dæmonibus exercentes, & Arianam ſectam ſapientiſſima ratione denotantes, exilio direxerunt in civitatem Judæorum, nomine Diocæſaream. Et velut infernus crudeliſſimus numquam morte ſatiati fratrum, ſuæ ſævitiæ memoriam relinquere voluerunt. Nuper enim Eccleſiæ Catholicæ Clericos, degentes in Antiochia cum fidelibus Monachis, volenteſque eorum ſcelera denotare, in aures Imperatorias inflammantes, in Neocæſaream Ponti mittendos eſſe præparaverunt. Qui, puto, propter ferocitatem locorum etiam vita privati ſunt. Tales itaque tempus illud tragœdias exercuit, taciturnitate quidem, & oblivione dignas: ſed litteris memorandas ad objurgationem eorum, qui contra Unigenitum linguas ſuas exacuerunt. Hi namque rabie coarmati blaſphemiæ, non ſolum Dominum omnium jaculari nituntur: ſed etiam contra ejus famulos bellum ſine ullo fœdere ſuſceperunt.

Undecim Epiſcopi Ægyptii in Diocæſaream relegati.

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, QUAM TRIPARTITAM VOCANT,

EX TRIBUS GRÆCIS AUCTORIBUS Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholaſtico verſis, per Caſſiodorum Senatorem in Epitomen redactæ.

LIBER OCTAVUS.

CAPUT PRIMUM.

De converſatione, miraculis, & reſponſionibus, vel ſcriptis diverſorum Monachorum, nec non & Epiſcoporum.

Socrates lib. 4. c. 18. Edit. Chriſt Valeſ cap. 23. pag. 233. B.

Arſenius juvenes non excommunicabat.

Cur Pior ambulans comederet.

EO tempore fuit Arſenius Monaſterii Præſul. Is delinquentes juvenes non excommunicabat, ſed magis ætate provectos. Dicebat enim: Juvenis excommunicatus ſpernit; provectus vero velociter excommunicationis dolore corrigitur. Alius nomine Pior ambulans comedebat. Conſultus autem cur ita comederet: Non, inquit, volo veluti neceſſarie uti cibo, ſed tamquam extraneum aliquid agere. Pro qua re etiam ab alio requiſitus ait: Ut ne, dum comedo, anima voluptatem ſentiat corporalem. Iſidorus dicebat quadrageſimum ſe annum habere, ex quo ſentiret quidem mente peccatum, non tamen conſentiret vel concupiſcentiæ, vel furori. Pambo autem, cum ſine litteris eſſet, acceſſit ad quemdam, ut doceretur pſalmum; qui dum audiſſet primum verſum triceſimi octavi pſalmi: Dixi, cuſtodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea; ſecundum verſum non eſt paſſus audire, dicens: Si potuero opere hoc implere, hic verſus tantummodo mihi ſufficiet. Cumque doctor, qui ei tradiderat verſum, culparet, cur per ſex menſes ad eum minime veniſſet, reſpondit: Quia verſum illum adhuc opere non implevi. Poſtea vero, cum multos ſupervixiſſet annos, a quodam noto requiſitus, an didiciſſet verſum: Quadraginta & novem, inquit, annis vix eum implere prævalui. Huic itaque quodam aurum dante ad cibaria pauperum, & dicente: Numera; ille reſpondit: Quod dediſti non eget numero, ſed ſalubritatis affectu. Is enim Pambo, Athanaſio Epiſcopo deprecante, ab eremo deſcendit in Alexandriam. Cumque vidiſſet ibi mulierem theatralem, flevit; & a præſentibus inquiſitus, quare ploraret: Duæ, inquit, me res moverunt; una, quæ eſt illius perditio: altera vero, quia ego non tantum ſtudeo placere Deo, quantum hæc, ut turpibus placere poſſit hominibus. Alter quidam dicebat: Monachus, niſi operatus fuerit, violento judicatur æqualis. Piterius multas expoſitiones naturales adhibebat, & frequenter aliis alia requirentibus enarrabat. Per ſingolas autem explanationes orabat. Illo ſiquidem tempore inter Monachos fuerunt duo viri Deo amabiles, nomine uterque Macarius; unus ex Ægypto ſuperiore, alter Alexandrinus. Ambo pro multis rebus inſignes, propter abſtinentiam, converſationem, mores atque miracula, quæ eorum manibus agebantur. Ægyptius itaque Macarius tantas curas fecit, & tantos dæmones effugavit, ut ex ejus operibus liber proprius expleatur. Erat autem reverendus, & circa * requirentes ſeverus. Porro Macarius Alexandrinus cum ſimilis eſſet Ægyptio per omnia, in hoc mutabatur, quia circa conſulentes hilarior apparebat, & vultu lætifico ad converſionem juvenes * educabat. Horum diſcipulus Evagrius philoſophiam operibus poſſedit, prius ſermone ſolummodo philoſophatus, & in urbe Conſtantinopoli a Gregorio Nazianzeno Diaconus ordinatus: deinde cum eo deſcendens in Ægyptum, & prædictos viros inſpiciens, converſationem eorum zelatus eſt; tantaque miracula in ejus manibus facta ſunt, quanta in præceptorum ejus. Conſcripſitque libros valde neceſſarios, quorum unus quidem Monachus titulatur; & eſt de Actuali. Alius Cognitionalis, ſecundum quod quiſpiam cognitione ſit dignus: huic capitula ſunt quinquaginta. Alius vero Contradictorius, ex divinis ſcripturis collectus, contra dæmones tentatores: partibus octo diviſus eſt, ſecundum numerum octo cogitationum; & ſexcentæ propoſitiones ad contemplationem pertinentes, quas [illegible], id eſt, cognitionales propoſitiones denominavit. Inſuper & verſuum opera duo; unum quidem ad Monachos in Cœnobiis, vel itineribus conſtitutos; & unum ad virgines; quæ quam mira, quamque neceſſaria ſint, legentes intelligunt.

Pſal. 38.

Præclarum Pambonis effatum.

Piterius rerum naturalium cognitione inſtructus.

Ambo Macarii inter Monachos illuſtriſſimi.

* Ed. *delinquentes.*

* MS. Frob & Niv. *inducebat.*

Quos libros Evagrius ediderit.

Sed opportunum eſt, ſicut arbitror, pauca ejus dicta de Monachis, ac ſcriptura referri. Sic enim ait: Neceſſarium eſt enim vias inquirere recte præcedentium monachorum, & ſecundum eas exerceri. Multa enim inveniuntur ab eis dicta bene, ſimul & acta. Inter quos etiam hoc ait quidam: Quoniam ſicca, & non inæqualis diæta charitati conjuncta, cito perducit Monachum ad impaſſibilem portum. Is autem cum vidiſſet quemdam fratrum phantaſiis nocte turbari, hoc modo curavit eum: præcipiens, ut languentibus cibos jejunus miniſtraret. Unde requiſitus: Nihil, inquit, ſicuti miſericordia hujuſmodi paſſiones extinguit. Quidam tunc Philoſophorum acceſſit ad juſtum Antonium, dicens: Quomodo ſufficis, o Pater, codicum conſolatione privatus? Ad quem Antonius: O, inquit, Philoſophe, meus codex natura creaturarum eſt, & adeſt cum voluero, verbaque mihi relegit Dei. Requiſivit me vas electionis Macarius, ſenex Ægyptius, dicens: Quare mali memoriam adverſus homines retinentes, memorabilem virtutem animæ diſſipamus? Contra dæmones autem haben-

Quid Evagrius in ſuo libro de Monachis ſcripſerit.

tes mali memoriam, innoxii permanemus? Cumque in quæſtione hujus interrogationis hæſiſſem, rogavi eum explanare ſermonem. At ille: Prima, inquit, paſſio furoris contra naturam eſt:* conſequens vero, ſecundum naturam. In ipſo ferventi meridie perveni apud ſanctum patrem Macarium, & ſiti vehementer accenſus, aquam ut biberem poſtulavi. At ille: Umbra, inquit, tibi ſufficiat; multi namque nunc iter agentium, aut navigantium etiam hac refectione privantur. Deinde cum apud eum verba de abſtinentia exercerem: Confide, inquit, fili, per viginti annos neque pane, neque aqua, neque ſomno ſum ſatiatus. Panem namque meum in pondere comedebam: aquam vero bibebam cum menſura: parietibus autem reclinatus ſomnum paululum rapiebam. Cuidam Monachorum nuntiata mors patris eſt; at ille nuntianti: Ceſſa, inquit, & blaſphemare noli; meus enim pater immortalis eſt. Quidam fratrum Evangelium ſolummodo poſſidebat, quod vendens pauperibus erogavit: dignum proferens, memorandumque ſermonem: Ipſum, inquit, verbum vendidi, quod mihi ſemper dicit: *Vende omnia tua, & da pauperibus*. Eſt quædam inſula circa Alexandriam trans paludem Mareæ, in qua habitabat Monachus* contemplantibus approbatiſſimus, qui dixit: Omnia quæ geruntur a Monachis, agi propter cauſas quinque, id eſt, propter Deum, propter naturam, propter conſuetudinem, propter neceſſitatem, propter opus manuum. Idem ipſe dicebat unam quidem* naturæ eſſe virtutem: ſed eam diverſas ſpecies ſumere per animæ qualitates. Nam & lumen, inquit, ſolis cum ſine ſpecie ſit diverſa, feneſtris tamen per quas ingreditur, ſchema quoddam varium facere videtur. Alius porro Monachus: Propterea, inquit, abſcindo libidines, ut auferam furoris occaſiones. Novi enim furorem ſemper pro libidinibus litigare, mentem meam turbare, ſcientiam perſequentem. Quidam ſenum dicebat: Charitas depoſitum ciborum, aut pecuniarum ſervare non novit. Idem ipſe dicebat: Neſcio me in eadem re a dæmonibus fuiſſe deceptum. Hæc igitur Evagrius in libro ſuo Actuali commemoravit.

* id eſt *ſecunda*.

Matth. 19. 21.

* MSS. *contemplatiſſimus ac probatiſſimus*.

* MS. Lyr. *naturam eſſe virtutum*.

Quædam præclara Patrum teſtimonia ex libro Evagrii de Contemplatione.

In contemplativo autem hæc dicit: Quatuor virtutes, & contemplationes earum a Gregorio juſto eſſe didicimus, prudentiam, fortitudinem, temperantiam, atque juſtitiam. Prudentiæ quidem opus eſſe dicebat contemplari intellectuales, ſanctaſque poteſtates abſque ſermonibus; quippe quos ſapientia ſignificari contradidit. Fortitudinis autem, perdurare in veritate, licet quiſpiam debelletur, & non accedere ad ea, quæ nihil ſunt. Temperantiæ vero proprium hoc eſſe reſpondit, ſuſcipere primi Agricolæ ſemina, & ea plantare convenienter. Porro Juſtitiæ opus, ut pro merito ſingula cuique verba reddantur; alia quidem obſcure pronuntiata, alia ænigmatibus indicata, quædam vero propter utilitatem ſimplicium aperte diſpoſita. Columna itaque veritatis Cappadox Baſilius ait: Humanam ſcientiam reddit crebra meditatio, & exercitatio meliorem: eam vero quæ gratia Dei conceditur, juſtitia, patientia, atque miſericordia. Et humanam quidem etiam paſſibiles ſuſcipere poterunt, divinæ impaſſibiles tantummodo ſunt capaces, qui etiam orationis tempore proprio mentis lumine reſplendentes ſemetipſos inſpiciunt. Ægyptiorum vero ſacratiſſima lux Athanaſius ait: Præcepit Moyſes menſam contra Aquilonis conſtitui partem. Quamobrem cognoſcant contemplativi, quis eſt qui contra eos ſpiret & omnem tentationem forti mente ſuſtineant, & cum alacritate ad ſe accedentes enutriant. Thmuitanorum Eccleſiæ Angelus Serapion dicebat: Mens quidem ſpirituali intellectu potita, perfecte purgatur. Charitas autem curat membra furore tumentia; * iniquas concupiſcentias, & influentias continentia retinet. Maximus contemplationum doctor Didymus ait: De providentia, atque judicio apud temetipſum ſemper exerce ſermones, & ſtudiorum materiam memoria retine. Pene enim omnes in his peccamus, rationemque judicii in corporum differentia, in qua etiam eſt mundus, invenies: providentiæ vero, in modis quibus a malitia, vel ignorantia ad virtutes, atque ſcientiæ culmen evehitur. Hæc autem ex Evagrii dictis retulimus.

* MS. Theod *iniquitates concupiſcentias influentes*.

Fuit autem & alius vir mirabilis inter Monachos, cui nomen Ammonius, qui tanto ſine ulla curioſitate fuit, ut cum Athanaſio Romam veniens, nullum opus civitatis inſpiceret, niſi tantum ut videret Petri, & Pauli Baſilicas. Is Ammonius ad Epiſcopatum tractus, atque diffugiens, dexteram ſibimet amputavit aurem, ut ſemi corpore ordinationis opus effugeret. Cumque poſteriori tempore etiam Evagrius a Theophilo Alexandrino Pontifice ad Epiſcopatum tentus, nihil amputans de corpore ſuo fugiſſet, veniens ad Ammonium * cum joco dicebat, quaſi mala feciſſet, ut aurem amputaret, & * de eo reus exiſteret. Ad quem Ammonius: Tu, inquit, Evagri, ignoras te puniendum, quoniam abſcidiſti linguam. Et ne tibi arrogare videaris, non uteris gratia Dei. Plurimi ſiquidem eo tempore digni fuerunt viri, quorum ſi quis velit verba, miraculaque cognoſcere, & quemadmodum illis fuerint etiam beſtiæ ſubjugatæ, librum legat Palladii Monachi, qui diſcipulus fuit Evagrii. Omnia namque de iſtis ſubtiliter explanavit, in quo etiam fœminarum imitationem, converſationemque memoravit. Evagrius igitur, atque Palladius mortuo Valente poſt paululum floruerunt.

Ammonius ſibi aurem amputat, ut Epiſcopatum effugeret.

* MS. Lyr. *& colloquenti*.

* MS. Theod. *Deo*.

Hujus temporis eſt, ut quantos potuero, memorare poſſim, qui ſunt in illo tempore inter Chriſtianos philoſophati. Quorum unus quidem in Ægypto Joannes, cui futura, & aliis incerta Deus non minus quam antiquis Prophetis revelavit, donumque dedit, ut curaret inſanabiles paſſiones. Is enim a juventute laudans Deum degebat in ſolitudine, comedebatque herbas atque radices, bibebatque aquam ſi comperiſſet. Cumque veniſſet ad ſenectutem, divina juſſione migravit ad Thebaidam, & multorum Monaſteriorum factus eſt Præſul. Qui oratione tantummodo languores, & dæmones effugabat; & cum litteras non didiciſſet, ad rememorandum aliquid codicibus non egebat: quia quicquid ſemel mente perceperat, ſub veritate retinebat. In hac itaque regione philoſophabatur Ammon Tabenenſiorum Præſul, circa tria millia diſcipulorum habens: non minus quoque & Theonas, multorum Præſides fuere Monachorum, ambo operatores inopinabilium rerum, & divina providentia, prophetiaque completi. Dicitur namque Theonam eruditum Ægyptiarum, Græcarum, Latinarumque litterarum fuiſſe, & triginta annis habuiſſe taciturnitatem. Porro a nullo hominum viſum iraſcentem, aut jurantem, aut mentientem, aut vanum aliquid, aut aſperum, vel infirmum protuliſſe ſermonem. Ea tempeſtate fuerunt Copres, & Hellin, nec non Helias. Copres quidem, ut aiunt, divinum habuit donum ſalutes efficiendi paſſionum, & dæmones expellendi. Hellin vero a parvulo nutritus in Monaſterio, plurima inopinabiliter miracula faciebat; ita ut etiam ignem in ſinu por-

Sozomen. lib. 6. cap. 28. pag. 677. D.

Joannes Ammon. & Theonas habent donum prophetiæ, & miracula faciendi.

Theonæ taciturnitas, & moderatio.

Copres & Hellin miracula operantur.

portaret, & nequaquam ejus veſtis arderet. Verum Helias tunc quidem non procul ab Antinoo civitate degebat in eremo, agens annum ætatis circa centeſimum atque decimum. Antea tamen pene ſeptuaginta annis ſolus vixit in ſolitudine, & uſque ad hanc ætatem jejunando, & viriliter converſando pervenit. Fuit etiam Apelles in Ægypto ex fabro ferrario, qui dum aliquando per noctem hoc opus exerceret, umbra dæmoniaca, veluti mulier ſpecioſa eum de caſtitate tentabat. At ille ferrum, quod operabatur, ex fornace trahens, eam percuſſit in faciem. Tunc illa ſtridens, & ingemiſcens, procul effugit. Inter hos etiam Iſidorus fuit, qui undique Monaſterium muniens, curabat, ut nullus egrederetur, ſed omnia neceſſaria haberet interius. Nec Serapion, circa decem millia ſub ſe Monachos habens, quos omnes ſic educabat, ut ex propriis ſudoribus neceſſaria compararent. & aliis miniſtrarent egentibus. Dioſcorus quoque non amplius quam centum monachis præſidebat. Qui, cum Presbyter eſſet, ſacrificia faciens, omnem perſectionem adhibebat examinando, & diligenter dijudicando accedentes ad ſacra myſteria; ita ut expiarent mentem, & mali cujuſpiam conſcientiam non haberent. Eulogius Presbyter fertur præſcientiam habuiſſe cogitationum quorumlibet ad ſe venientium; eorumque delicta palam redarguebat, & quæcumque latenter cogitaſſent, ſibi revelata manifeſtabat. Qui vero aliquid mali geſſiſſent, vel pravum conſilium habuiſſent, ab altari ſuſpendebat: manifeſtans eis peccatum, quod egerant, & diligentia purgatos rurſus ſuſcipiebat. His itaque ſimilis, erat Apollo in Thebaida qui quadraginta annis in interiore morabatur ſolitudine, ſpeluncam parvulam in monte vicino habens: ſed pro multitudine miraculorum parvo tempore inſignis effectus, plurimorum Præſul extitit Monachorum. Eo namque tempore multi, & optimi ſtudioſe philoſophabantur in Alexandria, quaſi duo millia viri, quorum alii in ſolitudine morabantur, alii circa Mareotem degebant.

Heliæ ſolitudo.

Apelles dæmonem fugat.

Iſidori, & Serapionis erga ſuos Monachos cura.

Dioſcori ſollicitudo, ut ſui ad ſacra myſteria puri accederent.

Eulogius aliorum cogitationes cognoſcebat.

Apollo ob miracula inſignis effectus

Excellenter autem inter alios emicabat Dorotheus, genere Thebæus; cujus hæc fuit vita, ut quotidie lapides a mari colligeret, & annis ſingulis, hoſpitium ædificaret, & fabricare ſibi non valentibus daret. Noctibus autem propter eorum cibum faciebat ſportas, ut venderet. Cujus cibus erat panis unciæ ſex, & olerum minutorum faſciculus unus, & ad bibendum aqua. Hic a juventute ſic vivens, nec in ſenectute defecit. Numquam viſus eſt in lectulo ſoporatus, vel pedes pro requie tetendiſſe, aut dormire pro voluntate, niſi quantum operando, aut comedendo natura compreſſos oculos claudere potuiſſet; ita ut ſæpe, dum comedendo dormiret, cibus ex ejus ore laberetur. Aliquando ergo ſomno valde gravatus, cum in ſtercore cecidiſſet, obdormivit; expergefactus autem, & contriſtatus, ſub ſilentio, dixit: Si Angelis dormire ſuaſeris, & mihi ulterius ſuadebis. Quod forte dicebat ad ſomnum, aut ad dæmonem, qui eum nitebatur a bonis actionibus impedire. Huic laboranti quidam dixit, Cur ita perimis corpus tuum? At ille: Quia me, inquit, occidit. Piamonem vero Presbyterum ferunt, quia dum ſacrificaret aliquando, ſanctum Angelum circa ſacrum vidiſſet altare ſtantem, & præſentes Monachos in codice conſcribentem, abſenteſque delentem. Joanni quoque tantam Deus noſcitur donaſſe virtutem contra paſſiones, atque languores, ut plurimos podagricos, & articulos habentes ſolutos curaret.

Dorothei labores, & ſtupendæ vigiliæ.

Piamonis viſio. Benjamin Joannes infirmos curat.

Joannes, & Benjamin infirmos curant.

Inter hos Benjamin ſenior valde clarus habebatur, dono Dei potitus, ut ſine medicamine, tactu manuum, aut olei, facta oratione, ſanaret ægrotos. Hunc ferunt incidiſſe in hydropicam paſſionem, & tantum ejus corpus intumuiſſe, ut non poſſet per januas cellulæ ſuæ, in qua habitabat, efferri, niſi januæ cum tabulis antepoſitis ſublatæ fuiſſent. Is ergo paſſionis ſuæ tempore pene octo menſibus ante mortem in ſella latiſſima ſedens, curabat ſolemniter ægrotantes: non graviter ferens, quoniam ſuæ ægritudini non prodeſſet, ſed etiam ſe videntes conſolabatur, & deprecabatur ut rogarent Deum pro anima ejus, & de corpore non curarent: Quia & dum ſanum, inquit, eſſet, nihil profuit mihi. Marcum in Scythi degentem, ferunt etiam in juventute valde fuiſſe manſuetum, & ſapientem, memoriaque ſcripturarum divinarum ſatis idoneum, & tantum Deo amabilem, ut dum ad Dominicum corpus accederet, Angelus ei Sacramenta præberet, cujus manum uſque ad juncturam brachii tantummodo ſe dicebat inſpicere. Macario vero datum eſt, ut ultra ſuperaret dæmones. Huic occaſio converſionis commiſſum homicidium fuit. Nam dum puer eſſet & oves paſceret circa Mareiam paludem, ludens quamdam coetaneum interemit, & metuens fugit in ſolitudinem. Qui dum tribus annis ſub divo moraretur, poſtea parvum hoſpitium fecit ſibi, in quo annis viginti quinque moratus eſt. Plurimi equidem ſe eum audiſſe dicebant, quia gratias illi calamitati referret, ſalutiferum vocaret illud homicidium, non ſponte commiſſum. quo ei beatitudinis cauſa provenerat. Apollonius autem, dum, per omne tempus vitæ nihil vitæ Monachicæ didiciſſet, ſciens quia nec ſcribere, nec artem jam exercere poſſet propter ætatem, omnia medicamina, & cibaria opportuna laborantibus ex propriis pecuniis comparabat, ſingulaſque januas Monaſteriorum a matutino circumibat uſque ad horam nonam viſitando languentes & miniſtrando quo indigerent. Qui moriturus, * alio tradidit quod habebat, jubens ut talia vota ſervaret. Moyſes autem cum ſervus eſſet, propter culpas expulſus e domo eſt, qui latrocinio deditus, homicidia multa commiſit. Poſtea vero converſus, repente hujuſmodi philoſophiæ virtute completus eſt. Cumque propriis vitæ ſervore phantaſiis adhuc prioris libidinis moveretur, multa abſtinentia domabat corpus ſuum, panem ſolummodo comedens, & multum opus efficiens. Sex autem annis per totam noctem ſtans oravit, neque genibus inclinatis, neque oculis in ſomno clauſis. Inſuper etiam noctanter circumibat cellulas Monachorum, & lagenas ſingulorum aqua complebat, cum longe aut decem, aut viginti, aut triginta ſtadiis aqua manaret. Qui licet ita domaret corpus, priorem tamen valetudinem non amiſit. Fertur enim quia, dum quatuor latrones ejus invaſiſſent hoſpitium, comprehendiſſet omnes, atque ligaſſet, ſuiſque humeris impoſitos ad Eccleſiam perduxiſſet: in voluntate Monachorum ponens, quid de eis facere vellent. Fuit ergo in ſumma philoſophia, & terribilis dæmonibus, & Presbyter in Schyti conſtitutus. Vixit annis pene ſeptuaginta quinque. Sub hoc igitur Imperio fuit Paulus de Libya in Schyti, non minus quam quingentos Monachos habens. Nihil autem operabatur, neque percipiebat, niſi quod comederet tantum. Orabat autem ſolummodo; & veluti quoddam tributum habens impoſitum, trecentas orationes Deo unaquaque die reddebat. Et ne numero forte delinqueret, trecentos lapides ponebat, & ſingulis orationibus lapidem mit-

Marco Angelus ſacramenta præbet.

Occaſio converſionis Macarii.

Apollonii cura erga fratres infirmos.

*Ed. Niv. & Frob. alteri.

Moyſis abſtinentia, & vigiliæ.

Pauli preces & labores.

Pachomii Abbatis ſapientia.

Stephani probatiſſimi Monachi in infirmitate conſtantiam.

tebat in ſinum. Expenſis vero lapidibus, orationes ſciebat eſſe completas. Tunc enim Pachomiùs Abbas in Schyti florebat, a juventute uſque ad ſenium optime converſatus. Quem neque circa corporis ſanitatem, neque circa animæ paſſionem dæmon aliquando decepit. Stephanus autem circa Mareotem habitavit, perfecte degens & integra continentia. Qui circa ſexaginta annos probatiſſimus Monachus fuit, & Antonio magno notiſſimus. Fuit itaque manſuetus, & ſapiens, locutione ſuavis, & utilis, triſtantium conſolabatur animos, & ad alacritatem revocabat, licet neceſſaria tribulatio proveniret. Talis etiam erat in cladibus propriis. Denique dum in infirmitatem incurabilem incurriſſet, & medici putrida membra ejus incidiſſent, ille manibus tamen operabatur, palmarum plectens folia, & præſentibus perſuadens, ut de rebus hujuſmodi non dolerent, neque aliud cogitarent niſi de bono fine: Deus, inquit, quæ fecit, cuncta utilia ſunt. Ego autem novi, quia hujuſmodi paſſiones pro peccatis eveniunt. Et melius eſt hic pœnas ſolvere, quam poſt mortem perpetua ſupplicia ſuſtinere. Pior autem cum de domo patris ad philoſophiam converſionis exiret, promiſit nullum ſe propinquorum de cætero fore viſurum. Poſt quinquaginta vero annos dum ejus ſoror eum * vivere & habitare in eremo cognoviſset, non ceſsabat donec eum inſpiceret. Quam dum Epiſcopus loci jam grandævam propterea videret affligi, ſcripſit Præſulibus eremi, ut Piorem dirigerent. At ille quoniam * contendere nefas eſt, juſſionibus ſeniorum obediens, & aſſumens quemdam, venit ad patriam. Cumque ante januas domus ſuæ acceſſiſset, & ſuum nuntiaſset adventum, veniente germana, clauſis oculis dixit: Ecce ego ſum Pior, quantum vis aſpectu ſatiere. Tunc illa gratificata laudavit Deum. At ille oratione facta, remeavit ad eremum: ubi ſodiens aquam, invenit amaram, eaque uſus eſt uſque ad ultimum vitæ diem. Poſt cujus obitum nullus illic habitare prævaluit. Ego autem reor, quia per orationem, eam ad ſuos uſus fecit dulcem; dum etiam alibi non extantem oratione meruerit emanare. Nam cum Moyſes, & ejus Monachi puteum aliquando foderent, & nec venam aliquam reperirent, nec amplius jam fodere altitudo permitteret, medio die ſupervenit Pior, & oratione facta, deſcendit in foveam, cumque tertio percuſſiſset terram, mox emanavit aqua. Cumque oratione facta, diſcederet, illis eum petentibus, ut vel ex aqua guſtaret: Ad hoc, inquit, directus ſum, & propter quod veni peractum eſt. Ammonium itaque ferunt nimis eruditum, Origenis, Didymique diſcipulum, a juventute uſque ad noviſſimum diem præter panem aſſum nihil aliud comediſſe. Hunc dum voluiſſent quidam ad Epiſcopatum pertrahere, nec ille poſſet eos ſermonibus evitare, abſcidit propriam aurem, dicens: Jam modo neque volentem me quiſquam patitur ordinari; dum Eccleſiaſtica regula corpore perfectos exquirat. Proinde diſcedentibus illis, & denuo remeantibus, atque dicentibus: quia morum perfectionem potius Eccleſia, quam corpus exquirat: juravit etiam linguam ſuam abſcidere, ſi ei vim niterentur inferre. Quo audito, qui venerunt * quieverunt. Eo ſiquidem tempore, fuit Evagrius vir eloquentiſſimus, atque mitiſſimus, a Gregorio Epiſcopo Nazianzeno decenter eruditus, cujus etiam fuit Archidiaconus. Ferunt enim eum aſpectu pulcherrimum, & circa cultum veſtitus ornatum. Cumque eum quidam Senator zelotypus, uxori ſuæ cognoviſſet eſſe notiſſimum, ei

Pior nullum propinquorum ſuorum videre voluit.

* *MS. Lyr. & Ed. vid:re vellet.*

* *MS. Lyr. contemnere.*

Ammonius Epiſcopatum recuſat.

* *Ed. receſſerunt.*

Evagrius eloquentiſſimus, diſcipulus, & Archidiaconus S. Gregorii Nazianz.

mortis parabat inſidias, quæ ad effectum pervenire potuerunt, niſi ei quædam terribilis, & ſalutaris viſio prædixiſſet. Vidit enim in ſomno, quaſi pro crimine, fuerit comprehenſus, ferroque vinctus pedibus manibuſque ad ſupplicium duceretur. Quod dum fieret, quidam protulit Evangelium, & promiſit eum de vinculis eſſe ſolvendum, ſi ab urbe Conſtantinopolitana diſcederet; idque compulit ſibi jurejurando promitti. At ille, tactis Evangeliis, hoc ſe complere promiſit; & vinculis ſolutis experrectus eſt, ac ſacræ credens viſioni, pericula declinavit. Tunc ab urbe Conſtantinopolitana venit in Hieroſolymam. Fuerunt etiam in Rinocoruta non peregrini, ſed Provinciales viri, philoſophiaque florentes. Inter quos fertur Melas Epiſcopus hujuſmodi fuiſſe benignitatis. Dum miſſi fuiſſent: qui Epiſcopos reſiſtentes Ario, deportarent exilio, venerunt ad hujus Eccleſiam. Quem dum inveniſſent veluti ultimum miniſtrum candelas Eccleſiæ præparantem, interrogaverunt, ubi eſſet Epiſcopus. Ait ille: Ego, inquit, vos Epiſcopo nuntiabo. Tunc ex itinere fatigatos ad Epiſcopium duxit, & appoſita menſa, pavit, ut valuit. Poſtea miniſterio completo ciborum, dixit ſe eſſe Epiſcopum. At illi mirati virum, cauſas aperuerunt, & reddita reverentia ei, dederunt fugam. Tunc ille: Non, inquit, declinabo, quod meis ſimiles libentiſſime ſuſceperunt: ſed volens exilii præcepta ſuſpicio. Hujus frater Salomon ex negotiatore converſus, ad magnum philoſophiæ culmen evectus eſt. Hoc tempore Epiphanius, qui poſtea Cypri fuit Epiſcopus, inter Eremitas maximus habebatur. Fuit etiam in Carris Protogenes Epiſcopus poſt Vitum, qui, ut ferunt, ſibi profeſſus eſt in Domini Epiphania revelatum: quia vidiſſet Imperatorem Conſtantinum, quemadmodum ei Deus, futura monſtraret, & juberet ut quod ei diceret, obediret. Apud * hunc itaque tanta abſtinentia vigebat, ut propter multa jejunia dentes ejus * vermibus ebullirent. Alios vero quoſdam uſque ad octoginta annos panem ferunt penitus non guſtaſſe: Heliodorum plurima inſomnes duxiſſe noctes, jejunioque ſeptenos continuaſſe dies. Multi quoque apud Palæſtinam, & Syriam, atque Perſas fuere Monachorum, quorum ſi vel nomina conſcribere quiſpiam voluerit, multos libros implebit.

Jurans Evangelia tangit.

Melas Epiſcopus exules Epiſcopos ſponte ſequitur. Miniſter Eccleſiæ candelas præparans.

Epiphanius Epiſcopus inter Eremitas maximus.

Mira Protogenis & aliorum Monachorum abſtinentia.

* *Ed. hos.*

* *MS. Lyr. caderent & evellerentur.*

CAPUT II.

Quod Ariani Conſtantinopoli comprehendentes Orthodoxos, multos in navi concremaverint.

Theodoretus lib. 4. cap. 22. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 24. pag. 187. A.

EO ſiquidem tempore in Conſtantinopolitana urbe comprehendentes Ariani quoſdam religionis piæ Presbyteros, eoſque mittentes in navem inermem, & trahentes in pelagus, aliis quippe in alia nave ſequentibus, immiſſo igne, cremaverunt. Quo facto, ſancti viri cum igne, atque mari pugnantes, noviſſime ſunt abſorti, & triumpho martyrii coronati.

CAPUT III.

Quod Valens Paganis, Judæis, & hæreticis, tribuerit poteſtatem ſuas feſtivitates agendi, & Orthodoxis ubique prohibuerit, & de Flaviani, Diodorique virtutibus.

Theodoretus lib. 4. c. 22. Edit. Chriſt. Valeſ.

IN Antiochia vero Valens plurimo tempore commoratus, omnibus licentiam dedit Gentilibus, atque Judæis, necnon hæreticis ſuas

cap. 24. pag. 187. B.

feſtivitates agendi. Nam & Gentiles feſtivitates agebant, dæmonibus miniſtrantes, & poſt Julianum a Joviano idololatriæ vanitates extinctas, florere rurſus iſte permiſit; & Jovis cultum, atque Dionyſii, ſacraque Cereris jam non in occulto, tamquam ſub pio Imperatore celebrabant: ſed per mediam plateam bacchantes, ubique currebant. Illis tantummodo tunc Princeps erat inimicus, qui Apoſtolicam doctrinam prædicare videbantur; & eos primum quidem a ſacris Baſilicis fecit expelli: quibus Jovianus famoſiſſimus Imperator novam dederat Eccleſiam. Cumque in monte Sacra celebrarent, hymnis laudantes Deum, & divinis illic eloquiis perfruentes; licet aeris adverſitatem ſæpius ſuſtinerent, aliquando pluviis, aliquando nivibus, aliquando gelu, frequenter ignis ardore macerati, neque in hujuſmodi locis laudibus divinis eos frui permiſit: ſed miſſis militibus effugavit. Tunc Flavianus, atque Diodorus, veluti quædam propugnacula, jaculis imminentibus reſiſtebant. Nam cum Meletius eorum Paſtor ſeorſum degere * cogeretur, iſti curam gregibus adhibebant, lupis quidem objicientes propriam fortitudinem, & ſapientiam ſuam, ovibus autem curam congruam jugiter offerentes. De montanis igitur locis expulſi, contra ripas vicini fluminis paſcebant oves. Non enim patiebantur ſecundum Iſraelitas captivos in Babylone organa ſua ſuſpendere: ſed laudabant creatorem, & largitorem Deum in omni loco dominationis ejus. Sed neque in hoc loco concilium piorum quietum eſſe permiſit hoſtis ſervorum Chriſti. Verumtamen concordia illorum mirabilium Paſtoris magni diſcipulorum ad exercitium ſanctas oves enutriens, ſpiritualia paſcua miniſtrabat. Et Diodorus quidem ſapientiſſimus, atque fortiſſimus, velut quidam fluvius perſpicuus, atque torrens oves quidem proprias irrigabat: luporum vero blaſphemias penitus diluebat; & generis ſui nobilitatem ſpernens, libenter ſuſtinebat quamlibet pro fide calamitatem. Flavianus vir optimus, & ipſe genere nobiliſſimus, honeſtatem ſolam judicabat eſſe pietatem, & velut puer exercitatus, maximum Diodorum quaſi quemdam infinitorum certaminum * urgebat athletam. Illo namque tempore non concionabatur inter Eccleſiaſtica collegia: ſed hoc agentibus multa ſolatia conſerebat conſiliorum, * & ſcripturarum, atque expoſitionum Et Doctores quidem contra Arianas blaſphemias tendebant arcus: iſte vero, velut ex quibuſdam pharetris, ſuæ mentis ſagittas congruas offerebat; & non ſolum domi, ſed etiam publice hæreticis reſiſtens, retia eorum facilius erumpebat, & labores oſtendebat aranearum.

* MS. Lyr. *conaretur*

* Ed. Niv. & Frob. *urgebat.*

* MS. Lyr. *ex ſcripturarum expoſitione.*

CAPUT IV.

De Laudibus Aphraatæ Monachi, & quæ fiducia Valenti reſponderit.

Theodoretus lib. 4. cap. 23. & 24. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 25. & 26. pag. 188. D.

CUm his itaque laborabat Aphraates, cujus converſationem alio loco conſcripſimus. Is enim ovium ſalutem ſuæ quieti præponens, & ſpeluncam deſerens propriam, paſtorales ſudores aggreſſus eſt. Quantas vero virtutis divitias congregavit, nunc referre ſuperfluum eſt. Unum tantummodo ejus debet dici, quod huic hiſtoriæ valde congruit. A Boreæ parte fluvius currit Orontes nomine circa Palatium: a meridie vero eſt maxima porticus, undique turres excelſas habens. Inter Palatium vero, & flumen platea eſt, quæ egredientes ex urbe mittit ad ſuburbanos agros. Per hanc plateam dum tranſiſſet Aphraates, ad hoſtilia certamina properabat, ut ſacris ovibus curas neceſſarias exhiberet. Hunc de Palatio reſpiciens Imperator viliſſimo pallio vidit indutum, & in longæva ſenectute celeriter properantem. Cumque dixiſſet quidam, quia iſte eſſet Aphraates, in quo civitas univerſa penderet, dicit ei Imperator: Dic mihi, ubi vadis? At ille ſapienter reſpondit, & congrue: Pro tuo (inquit) oraturus Imperio. Tunc Imperator: Oportebat te, domi (inquit) orare ſecundum monachicum morem. At ille ſanctiſſimus: Optime, inquit, dicis: ſi ſic quoque permitteres, hoc me facere oportebat. Et hoc hactenus egi, donec Chriſti oves pace priſtina fruerentur. Quia vero tumultu maximo commoventur, & periculi onus impedit, ne captivæ teneantur, neceſſe eſt ubique diſcurrere, eaſque a neceſſitate ſalvare. Sed dic mihi tranquilliſſime Imperator: Si puella eſſem in cubiculo reſidens, & ad lanam vacans, videremque paternam domum ignibus concremari, quid me facere congrueret? Sedere intus, & ardentem contemnere domum: an certe diſcurrere ubique aquam ferre, & flammas extinguere? Credo quia dicis hoc potius fuiſſe faciendum; id enim puellæ ſapientis eſt opus. Hoc ergo nunc agitur Imperator. Te namque in paternam domum noſtram mittente flammas, diſcurrimus, ut eas velociter extinguamus. Hæc illo dicente interminatus eſt quidem, ſed tacuit Imperator. Unus enim Cubicularius Imperatoris aſpere reſpondens viro ſanctiſſimo, hujuſmodi cladem noſcitur pertuliſſe. Is enim habebat balnei curam: ubi poſt hæc verba deſcendens, ut Imperatori pararet ingreſſum, & mente perculſus in aquam ferventem deſcendit, ibique defunctus eſt. Sedebat Imperator expectans; ut, eo renuntiante, lavaretur; eoque tardante, miſit alios viros, cur moraretur. At illi ingreſſi, viderunt eum in * ſolio fervente defunctum, atque ſolutum. Quod dum nuntiatum fuiſſet Imperatori, cognoverunt virtutem orationis Aphraatæ, non tamen ab impiis dogmatibus * receſſerunt: ſed ſecundum Pharaonem induratum eſt cor eorum.

Aphraatis orationis virtus.

* MS. Santheod. *ſolio.*

* MS. Lyr. *ceſſaverunt.*

CAPUT V.

De Juliano Monacho.

Theodoretus lib. 4. cap. 25. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 27. pag. 190. C.

HAc itaque tempeſtate Julianus ille famoſiſſimus ſolitudine relicta venit Antiochiam. Nam cum hæretici, ſoliti facile farcire mendacia, hunc virum ſuæ dicerent eſſe pravitatis, miſerunt ad eum lumina veritatis Flavianus, atque Diodorus, pariter & Aphraates Acacium, virtute florentem, qui poſtea Berſæ fuit Epiſcopus: rogantes, ut multis hominum millibus ſubveniret, & adverſariorum fallaciam redargueret, veritatiſque dogmata confirmaret. Is ergo vir ſanctiſſimus, & veniens, & revertens, & in ipſa maxima civitate, quanta miracula fecerit, in hiſtoria * Deo amabili a nobis conſcripta retulimus. Quia vero totus populus civitatis ad collegia noſtra convenit, nullum ſæculum dubitare confido. Res enim inopinabiles ad ſe probantur univerſos attrahere. Sed quia maxima miracula ille vir operatus eſt, etiam veritatis hoſtes nequeunt denegare. Hoc enim & in Alexandria temporibus Conſtantii fecit magnus Antonius. Deſerens enim ſolitudinem, totas circumibat urbes, ſatisfaciens univerſis, quoniam Athanaſius doctrinæ Apoſtolicæ prædicator extaret, & hoſtes eſſent

* al. *Philotheo.*

Solitudo nunquam prudenter a Monachis relinquenda.

veritatis participes Arii. Sic igitur ſciebant illi ſacratiſſimi viri, quid tempori unicuique congrueret, & quando opus erat frui quiete, quando neceſſarium ſolitudini præponere civitates:

CAPUT VI.

De Acepſemo, & aliis.

Theodoretus lib. 4. cap. 26. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 28. pag. 191. C.

FUit igitur illo tempore in Cyreſtenſium eremo famoſiſſimus Acepſemas in cella recluſus, & ſexaginta annis neque viſus, neque locutus eſt. Zeugmatius quoque mirabilis, qui licet oculorum acie privaretur, omnia circumibat, confortans oves, lupiſque reſiſtens. Propter quam cauſam monachicam ejus cellulam concremaverunt: ſed Trajanus magiſter militum fideliſſimus aliam ei fabricavit, multoque cum fovit auxilio. Hoc itaque tempore fuit Ephræm in Adeſſa, in Alexandria vero Didymus. Et Ephræm Syra uſus lingua, ſpiritalis gratiæ radios emittebat. Qui licet neſciret doctrinam Græcam, multos Græcorum eruditoſque redarguit, & totius hæreticæ pravitatis infirmitatem nudavit. Et quoniam tunc Harmonius Bardiſanus quædam cantica componens, & impietatem melodicæ ſuavitati permiſcens, illiciebat audientes, & capiebat in peſte: iſte ſumens inde concentus, pietatem cantilenæ permiſcuit, & audientibus ſuave nimis & utile medicamen appoſuit; quæ cantica triumphatorum Martyrum feſtivitates hactenus efficiunt clariores.

Cantica in feſtis Martyrum.

CAPUT VII.

De malis, quæ ſub Valente in Alexandria, & per Ægyptum geſta ſunt.

Socrates lib. 4. cap. 19. Edit Chriſt Valeſ. cap. 14. pag. 238.

CUm igitur Imperator Valens lege præcepiſſet perſequendos eſſe in Alexandria, & Ægypto eunctos Orthodoxos, omnia vaſtabantur. Alii namque ad judicia trahebantur. alii mittebantur in vincula. alii verberibus agebantur, plurimaque ſupplicia adverſus quietis amatores ingerebantur. Et dum hæc in Alexandria fierent ſecundum Lucii voluntatem, fuiſſetque in Antiochiam reverſus Euzoius, mox ad Monaſteria. per Ægyptum conſtituta proceſſerunt Magiſter militum cum multitudine armatorum, & Lucius Arianus. Cumque plurima viris ſanctis mala facerent, nec eos ullo modo ſuperarent, perſuaſione Lucii Patres Monachorum mittuntur in exilium. Inter quos Macarius Ægyptius, & alter Alexandrinus. Cumque veniſſent in inſulam quamdam, arreptam cujuſdam filiam ſacerdotis a dæmone, clamantemque illis viris: Cur veniſtis etiam hinc nos expellere? ſuis orationibus liberatam patri reſtituunt, & ad Chriſtianitatem ſacerdotem, ſimul & reliquos habitantes in inſula perduxerunt. Qui mox ſimulachra projicientes, formam templi in Eccleſiam mutaverunt. Baptizabantur enim, & officia Chriſtianitatis gratiſſime docebantur. Sic igitur propter conſubſtantialitatis fidem, viri admirabiles probabiliores effecti ſunt, alioſque ſanantes, firmiorem operibus oſtenderunt fidem.

Patres Monachorum mittuntur in exilium.

Macarii filia ſacerdotis a dæmonio liberant.

CAPUT VIII.

De Didymo, & ſcriptis ejus: de Gregorio Pontico, ejuſque miraculis.

Socrates lib. 4. cap. 20. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 25. pag. 240. C.

EO ſiquidem tempore virum alium fidelem produxit Deus, ut per eum fidei teſtimonium perhiberet, Didymum, mirabilem virum, qui omni tunc doctrina florebat. Is cum parvus adhuc prima litterarum elementa doceretur, paſſione oculorum perdidit viſum. Cui Deus pro viſibilibus oculis intelligibiles condonavit. Nam quod per oculos doceri non potuit, auditu vigilanti cognovit; qui dum a puero fuiſſet ingenioſus, vincebat etiam acute conſpicientes. Facile namque regulas Grammaticæ, atque Rhetoricæ artis didicit. Cumque veniſſet ad Philoſophiam, mirabiliter Dialecticam, Arithmeticam, Muſicam, aliaſque Philoſophiæ diſciplinas didicit, animoque recondidit; ita ut celeriter obviaverit eis, qui oculis inſpectoribus talia didiciſſent. Sed etiam verus, novumque Teſtamentum adeo perfecte cognovit, ut multos ederet libros. Qui & de Trinitate tres libros fecit, & Origenis opus de Principiis, id eſt, περὶ ἀρχῶν interpretatus, in eis explanationes reliquit eximias. Fertur enim cum Antonius Valentis tempore propter Arianos veniſſet in Alexandriam, vidiſſe Didymum, eique dixiſſe: Non te conturbet, o Didyme, amiſſio ſenſibilium oculorum; tales etenim oculi tibi deſunt, quibus & muſcæ, & pulices noſcere poſſunt. Sed gaude potius, quoniam habes oculos, quibus etiam Angeli contuentur, per quos videtur Deus, & ejus lumen inſpicitur.

Didymi a puero cæci quanta eruditio.

Theodoretus lib. 4. cap. 27. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 29. pag. 192. B.

Didymus ab infantia privatus oculis, Grammaticam, Rhetoricam, Arithmeticam, Geometriam, & Aſtronomiam, & ſyllogiſmos Ariſtotelis, & eloquentiam Platonis auditu didicit; non quaſi hæc veritatem erudirent, ſed tamquam adverſus mendacium arma veritatis exiſterent.

Socrates lib. 4. cap. 22. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 27. pag. 244. B.

Et quoniam aliqui ex nominis ſimilitudine noſcuntur errare, neceſſarium eſt oſtendere, quoniam alter eſt Gregorius Ponticus, ortus ex Cæſarea Ponti, nimis antiquus, & diſcipulus Origenis. De iſto namque Gregorio multus eſt ſermo in Athenis, & Birytho, necnon & ponto, & (ut ita dicatur) in univerſo orbe terrarum. Is enim cum diſceſſiſſet ab Athenis, venit in Berytho, ibique jura legebat. Cumque cognoviſſet in Cæſarea libros ſacros Origenem exponere, venit, illic, expoſitiones magniloqui illius auditurus. A quo veram philoſophiam eruditus, evocantibus parentibus remeavit ad patriam. Ubi primo quidem, dum eſſet adhuc laicus, plurima ſigna fecit, languores curando, dæmones per epiſtolas expellendo, Paganoſque ſermonibus, & operibus ſibimet ſubjugando. Hujus meminit & Pamphilus Martyr, & Euſebius in libris, quos de Origene conſcripſit. Fuit ergo Gregorius antiquus iſte, diſcipulus Origenis, & alter Nazianzenus, fraterque Baſilii. Fuitque alius Gregorius Alexandrinus, Arianus.

Quanta Gregorii Pontici fama.

CAPUT IX.

Quod Novatiani feſtivitatem Paſchæ mutaverint, & de ſchiſmate inter Cornelium Romanum Epiſcopum, & Novatum facto pro recipiendis errantibus.

Socrates lib. 4. cap. 23. Edit. Chriſt. Valeſ. c. 28. pag. 245. A

EA tempeſtate Novatiani, habitantes in Phrygia, feſtivitatem Paſchæ mutaverunt. Quo modo autem geſtum ſit, dicam: primo tamen referens, cujus rei gratia circa Phrygum, Paphlagoniorumque gentes ſeverius Eccleſiaſtica regula conſervetur. Novatus Presbyter ſe ab Eccleſiæ Romanæ communione ſuſpendit: quoniam Cornelius Epiſcopus fideles, qui ſacrificaverant tempore factæ perſecutionis a Decio, in communione receperat. Pro hac itaque cauſa ſegregatus, & ad Epiſcopatum a conſortibus ſuis Epiſcopis evoca-

tus, ſcribebat Eccleſiis: ne eos, qui dæmonibus immolaverant, ad ſacramenta ſuſciperent, ſed invitarent quidem ad pœnitentiam: remiſſionem vero Dei relinquerent poteſtati, cujus ſolius eſt peccata dimittere. Tales epiſtolas ſuſcipientes in unaquaque provincia, ſecundum proprios ſenſus reſponſa reddebant. Cùm ergo ille mandaret, ut non oporteret ſacris intereſſe myſteriis eos, qui poſt baptiſma peccatum commiſiſſent, quod ducit ad mortem: quibuſdam quidem videbatur amara nimis, & dura hujuſmodi regula: alii vero veluti juſtam, rectamque ſuſcipiebant. Inter hæc mota quæſtione, venerunt litteræ Cornelii Romani Præſulis, quæ remiſſionem peccantibus etiam poſt baptiſma promittebant. Sic ergo ambobus diverſa ſcribentibus, & ex divinis eloquiis ſua ſenſa firmantibus, ſinguli Provincialium diverſas ſunt ſecuti ſententias. Sanantes namque ſanare promiſſa remiſſione, etiam reliquo tempore deliquerunt. Unde videtur, quia gentes Phrygum caſtiores, quam aliæ magis eſſe noſcuntur. Novatus itaque licet propter converſationem ſubtiliſſimam ſegregaverit ſemet ipſum: non tamen mutavit Paſchæ feſtivitatem, Nam ſecundum Patres Heſperios etiam iſte celebrabat. Agitur enim apud illos Paſcha poſt æquinoctium olim, & ex quo Chriſtiani eſſe cœperunt. Sed iſte quidem poſtea ſub perſecutione Valeriani Principis martyrio terminavit vitam. Hi vero, qui ex eo nomen habuerunt, ejuſque fuere participes, facto Concilio paucorum Epiſcoporum in vico Pazeno, ubi ſunt fontes Sagaris fluminis, regulam protulerunt, ut Judæos obſervent azyma facientes, & cum eis agant Paſcha celebritatem. Poſtea tamen etiam Novatianorum Eccleſia propter illud Concilium noſcitur eſſe diviſa.

Apud occidentales Paſcha poſt æquinoctium ſemper celebratum.
Novatianorum Concilium.

CAPUT X.

Socrates, lib. 4. cap. 24. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 29. pag. 247. A.

De Damaſo, & Urſino, qui Romæ Epiſcopi pariter ordinati ſunt.

EO tempore dum Valentinianus Imperator nullam hæreſim perturbaret, poſt Liberium Romæ Damaſus ordinatur Epiſcopus, ſimul & Urſinus ex Diacono ejus Eccleſiæ in Baſilica Siciniensi latenter. Ob quam rem multis ſeditione, vel Præfecti tunc Maximini animadverſione punitis, remoto Urſino Damaſus permanſit Epiſcopus.

Theodoretus lib. 4. cap. 28. Edit. Chriſt. Valeſ cap. 31. pag. 193. A.

Tunc itaque apud Heſperiam Damaſus Romanus, & Ambroſius Mediolanus ſpiritalibus jaculis feriebant hoſtes. Cum quibus etiam illi, qui ad longa fuerant exilia deſtinati, litteris confortabant ſuos, & adverſarios deſtruebant. Quos divina providentia gubernatores in fluctuatione præparavit, & militum ſapientiſſimos duces in præliis.

CAPUT XI.

De fine Valentiniani majoris, & auſpiciis Valentiniani minoris; & quomodo Valentinianus, viva priori conjuge, duxerit aliam uxorem.

Socrates. lib 4. cap. 26. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 31. pag. 248 D.
** An. Dom. 375.*

INter hæc igitur Valentinianus Imperator Heſperiæ, contra Legatos Sauromatarum vehementi furore commotus, eruptione venarum fluxu ſanguinis expiravit, poſt * Conſulatum Gratiani tertium, & Equitii, ſeptimadecima die menſis Novembris, anno vitæ quinquageſimo quarto, imperii undecimo. Quo moriente, Italiæ milites ſexta die poſt ejus mortem, Valentinianum puerum ejus filium ad Imperii culmina provexerunt. Cujus Imperium frater ſcilicet Gratianus, & Valens patruus licet ingrate (quod eis ignorantibus factum ſit) tamen poſtea ſuſceperunt. Hoc itaque modo Valentinianus minor in paterno ſucceſſit Imperio. Is enim natus eſt de Juſtina, quam vivente Severa priore conjuge, Valentinianus hoc modo duxiſſe probatur uxorem. Juſtus Juſtinæ pater, cum eſſet Piceni Judex Conſtantii temporibus, vidit in ſomnis, quoniam ex dextro femore Imperialem purpuram genuiſſet. Cumque viſio per multos recitaretur, ad Conſtantii aures uſque pervenit. At ille conſiderans ſomnium, tamquam Imperator ex eo naſceretur, mittens occidit Juſtum. Cujus filia Juſtina, cum orphana remanſiſſet a patre, virgo permanſit. Poſteriore vero tempore pervenit ad Severæ notitiam, ad quam frequentius veniebat, & amabatur; ita ut etiam cum ea balneis uteretur. Cumque Severa ſecum lavantem Juſtinam diutius inſpexiſſet, pulchritudine virginis obligata eſt, & dixit Imperatori, quia ſic ſpecioſa eſſet virgo Juſtina, ut etiam ipſa, licet eſſet mulier, ejus tamen amore ſit capta. Verum Imperator, ejus ſermone concepto, Juſtinam ducere tractabat uxorem: non tamen Severam abjicere, ex qua Gratianus fuerat natus, quem paulo ante firmarat Imperatorem. Legem itaque protulit publice per civitates propoſita ſancientem, ut liceret volentibus habere duas uxores. Cumque poſita lex haberetur, Juſtinæ ipſe conjunctus eſt: ex qua natus eſt Valentinianus junior, & filiæ tres, Juſta, Grata, & Galla; quarum duæ quidem in virginitate manſerunt: Gallam vero poſtea major Theodoſius Imperator duxit uxorem: ex qua Placidia filia noſcitur ei eſſe progenita. Nam Arcadium, & Honorium ex Flacilla priore conjuge habuiſſe cognoſcitur.

Lex Valentiniani Aug. de duabus uxoribus ducendis.

CAPUT XII.

Socrates. lib. 6. cap. 36. pag. 695. D.

Quod Themiſtius Philoſophus Valentem ab Orthodoxorum nece avocaverit.

INterea Valens in Antiochia Syriæ degens, conſubſtantialitatis cultores vehementer inſequebatur: niſi eum liber Themiſtii Philoſophi revocaſſet, in quo peroraverat quia eum eſſe non oporteret infeſtum, propter diſcordiam Eccleſiaſticorum dogmatum: quando etiam apud Paganos ultra trecentarum ſectarum differentia videretur, & unuſquiſque pro dogmate proprio in ſententia diverſa conſiſteret. Et ſi forte hoc Deo gratum potius eſſet, dum non facile cognoſcitur, & diverſo modo glorificatur; quatenus unuſquiſque amplius timeat, dum integritatem ejus ſcientiæ, vel quomodo, aut qualis, quantuſque ſit magis ignorat. His ergo Themiſtii ratiocinationibus aliquantulum mitior factus eſt Imperator.

CAPUT XIII.

Quemadmodum ſe Gothi contulerint ad Valentem, & quomodo ad Gothos peſtis Ariana pervenerit.

Socrates. lib 4. cap 27. & 28. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 32. & 33. pag. 250. D.

NOn tamen omnino ſe ab indignatione ſuſpendit; ſed pro morte imponenda ſacratiſſimis viris decernebat exilia; donec ejus impetum cauſa hujuſmodi Reipublicæ removiſſet. Barbari trans Iſtrum conſtituti, qui vocantur Gothi, civile bellum inter ſe duabus partibus com-

moverunt; uni præerat Fridigernus, alteri Athalaricus. Cumque prævaluiſſet Athalaricus, Fridigernus confugit ad Romanos, eorumque poſtulavit auxilium. Quo cognito, Valens præcepit Thraciæ militibus, ut Barbaris auxilia commodarent. Hoc ſolatio victus Athalaricus eſt, etiam fuga verſus. Ob hanc ergo cauſam Fridigernus volens aliquod beneficium repenſare Valenti, cum ſuis omnibus dogmata ejus religionis amplexus eſt. Unde hactenus Gothi Ariani eſſe noſcuntur. Tunc etiam Vulphilas Gothorum Epiſcopus litteras Gothicas adinvenit, & ſcripturas divinas in eam convertit linguam. Cum igitur non ſolum Fridigerni Gothos, ſed etiam Athalarici Vulphilas edoceret: tunc Athalaricus videns religionem patriam violari, multos Arianorum ſupplicis tradidit, quos Ariani Martyres nunc appellant. Non vero poſt multum denuo inter ſe Barbari compacati, a vicinis gentibus Hunnorum deprædabantur. Expulſique de propriis, ad Romanorum loca confugiunt, ſervire potius volentes Imperatori. Hoc dum cognoviſſet Valens, nihil futuri providens, terras eis tribuit Thraciarum, arbitratus præparatum ſe contra omnes Barbaros habere ſolatium: ac propterea milites de exercitu negligebat, & eos qui dudum contra hoſtes laboraverant deſpiciens, etiam a Collatoribus provinciæ per vicos, & civitates pro unoquoque milite octuaginta ſolidos exigebat, qui dudum eorum tributa relevarat. Hoc ergo fuit initium, ut illo tempore Romanorum Reſpublica calamitatibus ſubderetur. Barbari namque cum Thraciam tenuiſſent, licenter Romanorum provinciam devaſtabant. Hæc audiens Valens, cum ab Orthodoxorum exiliis non quieſceret, tunc tamen hac ſe neceſſitate ſuſpendit. Turbatus enim ab Antiochia Conſtantinopolim venit: unde etiam aliquantum Chriſtianorum perſecutio tunc ceſſavit.

Vulphilas Gothicarum litterarum inventor.

Martyres Arianorum.

Gravitas exactionum multorum malorum cauſa.

Theodoretus. lib. 4. cap. 29. & ſeqq. Ed it. Chriſt. Valeſ. cap. 31. & ſeqq. pag. 693. B.

Valens fruſtra petit auxilium a fratre contra Gothos.

Interea Valens Imperator, dum Gothorum gentem commoviſſet ad prælium apud Boſphorum, tunc fatuus vires ſuæ infirmitatis agnoſcens, miſit ad fratrem ſolatia petens. At ille reſcripſit, quia religioſum non eſſet talem virum juvare, qui Deo rebellis exiſteret: ſed magis eſſe juſtum, ut ejus ſuperbia ſedaretur. Quod dum ille miſerrimus agnoviſſet, licet majori neceſſitate conſtrictus, non tamen a ſua nimietate ceſſavit, ſed Deo fuit, & veritati rebellis. Terentius igitur inter hæc victor reverſus eſt ab Armenia, vir optimus, & pietate decenter ornatus. Hunc ei juſſit Valens poſcere dona, quæ vellet. At ille, quod decebat pium virum cogitare, reſpondit; petiit enim non aurum, non argentum, non prædium, non cingulum, neque* donum: ſed ut eis, qui pro Apoſtolica doctrina pericula ſuſtinuerant, una præberetur Eccleſia. At ille petitionem ex ſcripto ſuſceptam cognoſcens, quæ illic tenebantur adſcripta dirupit, eumque alia poſtulare præcepit. Verum ille colligens verba precum: Suſcipe, inquit, o Imperator, & habeto donum: aliud vero non poſtulo. Intentionis meæ Judex eſt, univerſorum Judex. Cum ergo Valens tranſacto Boſphoro veniſſet in Thraciam, primum quidem Conſtantinopoli commoratus eſt, præparans bellum: deinde Trajanum cum exercitu contra Barbaros deſtinavit. Cumque remeaſſet ille devictus, derogabat Valens ei mollitiem, & cauſam timoris adſcribens. At ille uſus fiducia, viro fortiſſimo congruenti: Non, inquit, Imperator ego ſum victus: ſed tu victoriam perdidiſti, dum Deo reſiſtis, & illius ſolatia Barbaris facis potius opportuna: dum enim a te expugnatur, pro illis pugnat; & neceſſe eſt Dei ſequi victoriam. An neſcis quos ab Eccleſiis expuliſti, vel quibus eas contradidiſti? Hæc eadem Arantheus, & Victor Magiſtri militum ſunt profeſſi; & Imperatorem, ne tunc indignaretur, admonuerunt. Aiunt etenim Iſaac Monachum, habentem cellulam illic, cum videret eum ingredientem ad pugnam, cum clamore dixiſſe: Quo vadis Imperator, qui pugnas adverſus Deum, quem non habes adjutorem? Ipſe enim contra te Barbaros movit: quoniam & tu adverſus eum blaſphemas linguas plurimas excitaſti, & qui ei pſallunt, a ſacris domibus expuliſti. Quieſce ergo rebellare, & ille faciet bella ceſſare. Redde gregibus Paſtores eximios, & victoriam ſine bello percipies. Si vero nihil horum ſic agens, pugnare contendis, experimento cognoſces, quam *durum eſt contra ſtimulum calcitrare*. Nam neque reverteris, & exercitum vehementer amittes. Betranion autem omni virtute clarus, univerſæ Scythiæ Præſul, habens zelo fidei cor accenſum, pro corruptione dogmatum, & iniquitatibus, quas contra Sanctos agebat, Valentem ſæpe redarguit: clamans cum ſacratiſſimo David: *Loquebar de teſtimoniis tuis in conſpectu regum, & non confundebar*. Qua tamen gratia Barbari Ariano ſint vitiati languore, narrabo. Tempore quo tranſeuntes Hiſtrum, pacem cum Valente fecerunt, tunc* præſens Eudoxius ſuggeſſit Imperatori, ut ei Gothi communicarent. Dudum enim divinæ ſcientiæ radiis imbuti, Apoſtolicis dogmatibus paſcebantur. Communio, inquit, unius dogmatis firmiorem faciet pacem. Hoc Valens laudans, a Ducibus Gothorum exegit, ut dogmatum quoque concordiam retinerent. Illi vero dicebant paternam ſe mutare non poſſe doctrinam. Et cum illo tempore Vulphilas eſſet eorum Epiſcopus (quem valde ſequebantur, ejuſque verba quaſi leges immobiles æſtimabant) hunc verbis, pecuniiſque flectens Eudoxius, egit, ut Barbari communionem amplecterentur Imperatoris; ſic decipiens eos, ac dicens certamen eſſe verborum, non differentiam dogmatum. Quamobrem hactenus Gothi majorem quidem Patrem Filio dicunt: creaturam vero Filium nequaquam dicere patiuntur; licet hoc aſſerentibus communicare videantur.

MS. Theod domum.

Chriſtiana petitio Terentii Magiſtri Militum.

Egregia & Prophetica Iſaaci Monachi verba.

Act. 9. 5.

Pſal. 118. 46.

**MS. Lyr. Præſul.*

Vulphilas Gothorum Epiſcopus corrumpitur a Valente.

CAPUT XIV.

De reverſione Petri Epiſcopi in Alexandriam, & de ejus morte, & de ſucceſſione Timothei.

Socrates. lib. 4. cap. 30. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 37. pag. 254. B.

HOc itaque tempore, Imperatore ab Antiochia diſcedente, confortati ſunt, qui ab eo perſecutionem patiebantur, & maxime Alexandrini; Petro quippe revertente de Roma cum litteris Damaſi Romanæ urbis Antiſtitis, confirmantis conſubſtantialitatis fidem, & Petri Epiſcopi roborantis ordinationem. Quo facto, populus ſumpta fiducia, Lucium expulit, & reduxit Petrum. Sed Lucius Conſtantinopolim navigavit: Petrus cum paucum vixiſſet tempus, reliquit fratrem ſuum Timotheum ſucceſſorem.

CAPUT XV.

Quomodo Valens contra Gothos pugnando ſit devictus & mortuus.

Socrates. lib. 4. cap. 31. Edit. Chriſt. Valeſ. c. 38. pag. 254. D.

POrro Valens Imperator cum triceſima die Maii menſis,* ſexto Conſulatu ſuo, & Valentiniani junioris ſecundo, Conſtantinopolim veniſſet, invenit populum in mœſtitia conſtitutum

** An. Dom. 378.*

Barbari namque per Thracias diſcurrentes, etiam Conſtantinopoleos ſuburbana vaſtabant, non exiſtente qui eis reſiſtere fortiter prævaleret. Qui dum uſque ad muros veniſſent urbis, afflicta civitas murmurabat; quaſi eos Imperator illuc evocaſſet, dum nec reſiſteret, & magis bella protraheret. Circenſes ludi igitur agebantur, & illic Imperatori clamabant: Da arma, & nos pugnabimus. Hinc accenſus Imperator, undecima die Junii menſis egreditur, interminatus pœnas ſe pro injuriis cum rediret, a Conſtantinopolitanis civibus exacturum, & quoniam primitus videbantur Procopio præbuiſſe ſolatium; ita ut civitatem aratro vertere minaretur. Deduxit igitur cives uſque ad urbem Adrianopolim, quæ eſt in confinio Macedoniæ.

Valens interminatur pœnas ſe a Conſtantinopolitanis exacturum. Theodoretus lib. 4. cap. 31. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 36. pag. 195. C.

Et, exercitu quidem præmiſſo, ipſe in quodam vico victoriam ſuſtinebat. Porro milites, Barbarorum impetum non ferentes, alii fugiebant, alii necabantur. Barbari autem venientes ad vicum, ubi Valens, agnita proditione, latitare & ſe celare nitebatur, immiſſo igne concremaverunt cum vico etiam pietatis inimicum.

Valens Aug. combuſtus eſt.

Qui terminum vitæ ſortitus eſt nona die menſis Auguſti, eodem* Conſulatu, id eſt, quarto anno ducenteſimæ octuageſimæ nonæ Olympiadis. Aiunt enim aliqui eum igne conſumptum, cum in vicum fugiſſet, quem Barbari concremaverunt. Alii vero ferunt, quia, mutato Imperiali habitu, ad pedeſtrium venit exercitum; & cum Equeſtres ſe tradidiſſent pugnare nolentes, in congreſſione univerſos pedeſtres repente confoſſos: ubi dicunt ipſum quoque ignoto vulnere fuiſſe proſtratum. Defunctus eſt autem anno vitæ quinquageſimo. Qui cum fratre regnavit annos tredecim, poſt fratrem vero tres. Talique ſorte defunctus eſt.

Socrates. lib. 7. cap. 31. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 38. pag. 255. C.

** An. Dom. 378.*

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, QUAM TRIPARTITAM VOCANT,

EX TRIBUS GRÆCIS AUCTORIBUS Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholaſtico verſis, per Caſſiodorium Senatorem in Epitomen redactæ.

LIBER NONUS.

CAPUT PRIMUM.

Quia mortuo Valente Conſtantinopolim Barbari devaſtabant.

Socrates. lib. 5. cap. 1. pag. 259. D.

IGitur defuncto Valente, denuo Barbari, uſque ad muros Conſtantinopoleos venientes, ejus ſuburbana vaſtabant. Quapropter cives quæ inveniſsent arma portantes, hoſtibus ut poterant reſiſtebant. Uxor enim Valentis Imperatoris, nomine Dominica, præmia ex ærario publico bene pugnantibus ſecundum conſuetudinem militum miniſtrabat. Quibus etiam Saraceni præbuere ſolatia, quæ eorum Regina, nomine Mavia * Romanis fœderata direxerat.

* MSS. & Ed. V. *Romanorum.*

CAPUT II.

De benignitate Gratiani, & fidei rectitudine.

Theodoretus lib. 5. cap. 1. & 2. pag. 199. C.

POrro Gratianus Valentiniani filius, cum dudum patre defuncto Europæ ſceptra tenuiſſet defuncto Valente ſine ſobole, Aſiæ quoque, Lybiæque Regna ſuſcepit. Moxque, pietatem, quam mente perceperat, operibus demonſtrabat. initiaque Regni ſui rerum omnium Domino dedicavit. Scripſit itaque Legem: præcipiens, ut expulſi Paſtores ad ſua ovilia remearent, ſacræque Baſilicæ eis redderentur, qui communionem Damaſi ſequebantur. Is enim Damaſus Romanæ urbis Epiſcopus, laude dignus, vir mirabilis, ſemper ornatus, dicere, facereque pro Apoſtolicis dogmatibus cuncta feſtinus, poſt Liberium gubernacula ſuſcepit Eccleſiæ. Direxit igitur Imperator cum hujuſmodi lege etiam Saporem quemdam, tunc nominatiſſimum militiæ Principem, & Arianæ quidem blaſphemiæ prædicatores, veluti quaſdam beſtias, divinis ſeptis juſſit expelli: optimis vero Paſtoribus, & ſacris ovilibus univerſa reſtitui. Hoc ergo in univerſis provinciis decrevit obſervari.

Gratianus revocat Epiſcopos Orthodoxos de exilio.

Socrates. lib. 5. cap. 2. pag. 260. B.

Gratianus itaque cum juniore Valentiniano Regno potitus, ab exilio revocatis omnibus, legem ſancivit, ut unaquæque religio licenter Sacra celebraret: ſolos vero ab Eccleſiis prohibuit Eunomianos, Photinianos, & Manichæos.

CAPUT III.

De contentione apud Antiochiam inter Paulinum, & Meletium facta, & de Apollinare Laodiceno ejuſque ſecta.

Theodoretus. lib. 5. cap. 3. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 2. & 3. p. 200. A. B.

TUnc igitur in Antiochia, quæ præſidet Orienti, contentio hujuſmodi cauſa provenit. Pro Apoſtolicis dogmatibus laborantes, ſicut jam dictum eſt, erant diviſi; & alii poſt calumnias irrogatas Euſtathio, Arianam abominati veſaniam, apud ſemetipſos Sacra celebrantes, Paulinum habebant Antiſtitem: alii vero poſt ordinationem Euzoii, cum Meletio convenientes, ejus doctrina fruebantur. Ad hæc autem Apollinaris Laodicenus alterius partis ſibimet Præſulatum aſſumpſit. Qui dum pietatis indueret vultum, & Apoſtolica ſe fingeret dogmata conſervare, poſt paululum manifeſtus hoſtis apparuit. De divina namque natura adulterinis rationibus utebatur, gradus quoſdam generans dignitatum; & ſacramentum diſpenſationis imperfectum explanare præſumens, animamque rationalem, quæ corpus regit, privatam ſalute confirmans. Si enim animam non aſsumpſit ſecundum illius rationem Deus Verbum neque medecinam præbuit, neque honorem dedit: ſed corpus quidem terrenum ab inviſibilibus virtutibus adoratur; anima vero, ſecundum divinam imaginem facta, in inferiora permanſit, contumeliis induta peccati. Qui plurima ſuper hæc veſanus aſseruit. Aliquando etenim pariter confitebatur & ipſe ex ſancta Virgine aſsumptam carnem: aliquando vero eam cum Deo Verbo cœlitus deſcendiſse, aliquando eum ipſum factum carnem, ſumpſiſse nihil ex nobis. Aliaſque plurimas, & inanes fabulas ſacris promiſſionibus copulabat, quas in præſenti dicere ſuperfluum judicavi. Talia ſiquidem ille dicens, non ſolum ſuos peſte complevit: ſed etiam quoſdam noſtrorum fecit hujuſmodi lepra participari. Poſt paucum vero tempus, dum ſuum viderent opprobrium, & Eccleſiæ claritatem, pene cuncti reverſi ſunt, & communionem Eccleſiaſticam percipere meruerunt; non tamen priorem depoſuere languorem, ſed magis plurimos conſtantium latenter ſauciaverunt. Ex hac ergo radice in Eccleſiis germinavit una carnis, deitatiſque natura, & ut divinitati Unigeniti paſſio copuletur; & alia, quæcumque populis, & Sacerdotibus certamina genuerunt. Sed hæc quidem poſtea facta ſunt. Tunc igitur veniente Sapore Magiſtro militiæ, & oſtendente Principis legem, Paulinus quidem fatebatur ſe Damaſi eſse participem. Promittebat etiam Apollinaris, hoc ipſo languore celato. Sacratiſſimus vero Meletius ſub quiete degens, illorum certamina devitabat. Porro Flavianus ſapientiſſimus tunc in ordine Presbyterii conſtitutus, primo quidem veniente Magiſtro militum, ita ad Paulinum locutus eſt: Si communionem Damaſi, o amice, ſectaris, oſtende nobis dogmatum tuorum aperte conſortium; ille namque dum unam Trinitatis ſubſtantiam confitetur, tres ſubſiſten-

Schiſmata Chriſtianorum.

tias

tias prædicat in aperto: verumtamen e diverſo ſubſiſtentias perimis Trinitatis: oſtende itaque dogmatum concordiam, & ſuſcipe * ſecundum leges Eccleſias. Cum ergo illum his ſermonibus objurgaſſet, converſus Apollinari dixit: Admiror te, o amice, ſic impudenter veritati reſiſtere, cum aperte noveris, quoniam laudabilis Damaſus perfecte naturam noſtram a Deo Verbo dicit aſſumptam; tu vero contraria fatearis. Mentem namque noſtram ſalute fraudas. Si autem falſe loquimur, te forſitan accuſantes; vel nunc novitatem a te natam denega, & Damaſi amplexus doctrinam, * ſectam, ſuſcipe venerandam veritatis. His itaque rationibus ſapientiſſimus Flavianus illorum fiduciam ita redarguit. Porro Meletius omnium manſuetiſſimus, omnium tranquilliſſimus, atque modeſtus Paulino dixit: Quoniam & mihi harum ovium curam commiſit Dominus, & tibi ſimiliter aliarum, ſuſcipe hanc ſollicitudinem, & communica alterutris ſub dogmate pietatis. Jungamus amice greges, & ſolvamus de Præſulatu contentionem: communiter paſcentes oves, curam earum communiter offeramus. Si autem de ſede certamen eſt, ego etiam hanc contentionem conabor expellere. In ſede ſacrum ponatur Evangelium, & ex utraque nos parte ſedeamus. Et ſi quidem prius ego terminum vitæ ſuſcepero, ſolus eris Antiſtes: ſi vero hoc tibi prius evenerit, ego rurſus gregis habebo curam. Cum hæc ergo Meletius cum omni manſuetudine protuliſſet, Paulinus acquieſcere non conſenſit. Tunc Magiſter militiæ, judex utrorumque verborum, Eccleſias Meletio tradidit. Paulinus autem aliarum ovium permanſit Antiſtes. Verum Apollinaris Præſulatu Eccleſiæ nudatus, novitatem doctrinæ ſua aperta impudentia prædicabat, & ducem ſemetipſum oſtendit hæreſeos, & ipſe quidem in Laodicea crebro morabatur. In Antiochia vero jam prius Vitalem ordinaverat, vita quidem optima decoratum, & Apoſtolicis dogmatibus * enutritum, poſtea tamen hoc languore putrefactum. Porro ſacratiſſimus Meletius Diodorum illum, cujus jam meminimus, qui ſub hac tempeſtate nimis aſperrima, Eccleſiæ navem, ſine ſubmerſione ſervaverat, Tarſenſium Paſtorem conſtituit, eique Ciliciæ gentis curam commiſit; Apameiæ vero Pontificalem curam Joanni dedit; qui licet genere, ac nobilitate fulgebat: tamen progenitores propriis virtutibus adornabat. Hunc ergo & ſermo decorabat, & vita. Is itaque tempore tempeſtatis confidelium ſuorum numerum gubernavit, cooperatorem habens laudabilem Stephanum, quem ſacratiſſimus Meletius ad alia certamina deſtinavit. Nam dum agnoviſſet Germaniciam, Eudoxii peſte corruptam, hunc ibi tamquam ſapientiſſimum medicum deſtinavit. Erat enim omni Græcorum doctrina plenus, & divinis dogmatibus * farcinatus. Quamobrem ſpe ſua fraudatus non eſt. Uſus namque dono ſpiritalis doctrinæ, lupos mutavit in oves. Porro magnus Euſebius de exilio remeans, Acacium ſummæ claritatis virum in Beroea ordinavit Epiſcopum, in Hierapoli Theodotum, cujus mira converſatio hactenus decantatur, Euſebium in Chalcide, in Cyro noſtra Iſidorum. Ajunt enim, quia etiam Eulogium, qui pro Apoſtolicis dogmatibus fuerat decertatus, & in Antinoo cum Protogene miſſus exilio, Edeſſæ ordinaſſet Epiſcopum. Barſes enim ſacratiſſimus, jam de præſenti luce migraverat. Sanctus vero Euſebius ultimum Epiſcopum Marin in civitate Dolicha fecit. Hæc enim parva civitas veſaniam tunc obtinuerat Arianam,

MS. Lyr. ſecundum leges Eccleſiaſticas.

MSS. ſepta veneranda.

Meletii manſuetudo, & moderatio.

Apollinaris privatus Epiſcopatu.

* MS. Lyr. *eruditum.*

Meletius Diodorum Tarſi, Joannem Apameiæ Epiſcopum ordinat.

* MS. Lyr. *ſaturatus.*

Euſebius de exilio reverſus plures Epiſcopos inſtituit.

Ubi dum acceſſiſſet Euſebius, ut Marin, virum plurimis virtutibus decoratum in ſede collocaret Epiſcopali, quædam mulier Ariana peſte completa, tegulam de tecto demiſit, qua ejus caput valde contrivit; iſque poſt paululum ad vitam meliorem de hac luce migravit. Qui moriens, præſentes jurejurando conſtrinxit, ut ab ea, quæ hoc feciſſet, nullo modo pœnas exigerent, imitatus Dominum ſuum, qui pro crucifigentibus ait: *Pater dimitte eis; non enim ſciunt quid faciunt.* Simul & conſervum Stephanum, qui poſt multos lapidum jactus clamabat: *Domine ne eis ſtatuas hoc peccatum.* Hoc ergo modo magnus Euſebius eſt defunctus. Et qui Thraciæ Barbaros evitavit, impiorum hæreticorum, manus declinare non potuit: ſed martyrii coronam illorum ferocitate ſuſcepit. Hæc ergo geſta ſunt poſt reverſionem Epiſcoporum.

Euſebius a muliere Ariana jactu tegulæ occiditur.

Luc. 23. 34.

Act. 7. 59.

CAPUT IV.

De Theodoſii ducatu, & quomodo a Gratiano Imperatore fuerit ordinatus, & ad Orientale miſſus Imperium, Orthodoxis profuerit, & retruſerit hæreticos.

PORRO Gratianus Thraciam Barbaros vaſtare cognoſcens. Italia relicta, in * Phoenicem venit. Ea tempeſtate Theodoſius tam propter parentum nobilitatem, quam pro fortitudine propria nominatiſſimus habebatur; & ob hanc cauſam invidia ſimilium judicum fatigatus, in Hiſpania morabatur, ubi & ortus fuerat, & nutritus. Cumque Imperator quid faceret, hæſitaret; quippe, cum Barbari elevati victoria, inexpugnabiles eſſe viderentur, ducatu Theodoſii pugnam credidit terminari. Repente ſiquidem eum ab Hiſpaniis evocans, & Magiſtrum militum eſſe denuntians, cum exercitu ad Barbaros deſtinavit. At ille fide munitus, confidenter ad Thracias profectus. Quo dum veniſſet, vidiſſetque Barbaros, exercitum ordinavit ad pugnam. Congreſſione vero facta, impetum Barbari non ferentes, ſuas acies reliquerunt. Et illi quidem fugiebant: hi vero fortiter ſequebantur. Immenſaque cædes tunc facta eſt Barbarorum. Plurimis igitur interemptis, paucisque latenter tranſeuntibus Hiſtrum, mox Dux optimus exercitu diſperſo per vicinas urbes, ipſe velociter remeavit ad Principem; ita ut ipſe triumphorum ſuorum nuntius extitiſſet. Quod tamen nec ipſi Imperatori, dum miraretur factum, credibile videbatur. Invidi ſiquidem etiam fugiſſe eum dicebant, & exercitum perdidiſſe. At ille derogantes ſibi petiit dirigi: qui viderent hoſtium multitudinem peremptorum. His verbis Imperator flexus, direxit qui res actas inſpicerent, eique renuntiarent. Porro Dux optimus inter hæc divinam viſionem vidit, & ab ipſo Deo aperte ſibi monſtratam. Conſpexit enim in ſomnis, quia ſanctus Meletius Antiochenæ civitatis Antiſtes, clamydem ſibi veſtiret Imperialem, & corona caput ornaret. Hæc cum nocte vidiſſet cuidam mane retulit * amicorum. At ille clarum eſſe ſomnium dixit, & nihil ænigmaticum, nihil dubium continere. Cumque pauci omnino tranſiſſent dies, qui pro victoriæ inſpectione miſſi fuerant remearunt, peremptaque hoſtium multa millia narraverunt. Quamobrem lætatus Princeps, Theodoſium fecit Imperatorem.

Theodoretus. lib. 4. 5. 6. pag. 203. D.

* Ed. Frob. & Niv. *Paeoniam vel Pannoniam.*

Theodoſius Dux militum Barbaros profligavit.

Theodoſii viſio.

* Ed. *clericorum*

Theodoſius fit Cæſar.

* Conſulatu Auſonii, & Olibrii ſextadecima die Januarii menſis.

Socrates. lib. 5. cap. 2. pag. 260. C.

* An. Dom. 379.

Traditaque ei ſceptrorum parte Valentis, ipſe rurſus ad Italiam rediit, & illum ad Regna collata tranſmiſit. Mox igitur ut Imperium ſumpſit,

Theodoretus. lib. 5. cap. 6. pag. 205. B. *Theodoſius epiſcopos Conſtantinopolim convocat.*

præ omnibus de concordia Eccleſiæ cogitavit,& uniuſcujuſque Præſulatus Epiſcopos Conſtantinopolim convenire præcepit. Hæc ſola erat Ariano plena contagio. Nam Occidens liber ab hujuſmodi languore permanſit. Conſtantius enim ſenior, filius Conſtantini majoris, & Conſtans junior paternam fidem integram ſervaverunt. Rurſus etiam Valentinianus Imperator Heſperiæ inviolatam cuſtodivit fidei pietatem. Orientis autem tractus, multifariam hujuſmodi labe completus eſt. Arius enim Alexandrinæ Presbyter civitatis hanc ibi genuit blaſphemiam. Poſt quem Euſebius, Patrophilus, & Aetius Palæſtini, & Paulinns, atque Gregorius Phœnices, & Laodicenſis * Theodotus, cumque his Georgius, poſt quos etiam Athanaſius, & Narciſſus Cilices, & alii plurimi male jactata ſemina nutriverunt. His igitur nequiſſimis cultoribus fuit cooperator Conſtantius, atque Valens. Pro hac ergo ſolummodo cauſa, Theodoſius ſuo ſubjacentes Imperio Conſtantinopolim congregari præcepit Epiſcopos.

* MS. Santheod. *Theodolus.*

CAPUT V.

Quomodo Macedoniani denuo ab Orthodoxis diviſi ſint.

Socrates. lib. 5 cap. 4. pag. 261. B.

INterea Macedoniani, poſt legationem ad Liberium deſtinatam, aliquanto tempore ſine diſcretione communicabant ipſi, & iis, qui ab initio definitionem fidei Nicenæ ſuſceperant. Cumque lex Principis Gratiani licentiam religionibus, ſicuti vellent, communicare præbuiſſet, denuo ſunt diviſi: congregatique in Antiochia, ſtatuerunt vocem conſubſtantialitatis amovendam, & venerantibus Nicænam fidem non eſſe communicandum. Sed plurimi, videntes eorum varietatem, receſſerunt ab eis, & conſubſtantialitatis ſectatoribus ſunt uniti.

CAPUT VI.

Quomodo Theodoſius Imperator Theſſalonicæ baptizatus ſit.

Sozomen. lib. 7. cap. 4. pag. 707. C.

CUmque Theodoſius bello Barbaros ſuperaſſet, & illi Romanos amicos habere deprecarentur, cauſa fœderis acceptis obſidibus, Theſſalonicam venit. Ubi dum in ægritudinem incurriſſet, ab Acolio ejus civitatis Epiſcopo baptizatus eſt, licet a progenitoribus Chriſtianum dogma, & fidem Nicæni Concilii ſequeretur.

Socrates. lib. 5. cap. 6. pag. 262. A.

Tunc igitur baptizari cupiens propter infirmitatem, Theſſalonicenſium requiſivit Epiſcopum, cujuſnam fidei eſſet. Quo reſpondente, quoniam Ariana peſtis in Illyricum non valuiſſet accedere, ſed inviolatam ab initio fidem Nicæni Concilii conſervarent, ille libenter ejus verba ſuſcipiens, baptizatus, atque ab ægritudine liberatus eſt.

CAPUT VII.

Profeſſio Theodoſii de fide.

Sozomen. lib. 7. cap. 4. pag. 708. A.

COgitans igitur Imperator, quia melius eſſet pronuntiare ſubjectis, cujus eſſet fidei, ne videretur vim facere, ſi quemquam ſubito invitum ad cultum religionis impelleret, legem e Theſſalonica populo Conſtantinopolitano propoſuit. Hoc enim viſum eſt, ut veluti de quadam civitatis arce omnibus ſubjectis, aliiſque civitatibus indicante ſcriptura, fieret manifeſta. Cujus legis verba ſunt hæc.

IMPP. GRATIANUS, VALENTINIANUS & Theodoſius Augg. ad populum urbis CP.

Cunctos populos, quos Clementiæ noſtræ regit temperamentum, in tali volumus religione verſari, quam divinum Petrum Apoſtolum tradidiſſe Romanis religio uſque nunc ab ipſo inſinuata declarat; quamque Pontificem Damaſum ſequi claret, & Petrum Alexandriæ Epiſcopum virum Apoſtolicæ ſanctitatis: hoc eſt, ut ſecundum Apoſtolicam diſciplinam, Evangelicamque doctrinam, Patris, & Filii, & Spiritus ſancti unam Deitatem, ſub pari Majeſtate, & ſub pia Trinitate credamus. Hanc legem ſequentes, Chriſtianorum Catholicorum nomen jubemus amplecti: reliquos vero dementes, veſanoſque judicantes, hæretici dogmatis * infamiam ſuſtinere, divina primum vindicta, poſt etiam motus noſtri, quem ex cœleſti arbitrio ſumpſerimus, ultione plectendos. Data iij. Kalend. Martias, Theſſalonicæ. * Gratiano quinto, & Theodoſio Augg. coſſ.

* Ed. V. *inſaniam.*

* An. Dom. 380.

Hæc ſanciens poſt paululum Conſtantinopolim venit.

CAPUT VIII.

De Gregorio Nazianzeno Conſtantinopolim translato.

Sozomen. lib. 7. cap. 5. pag. 708. C.

TUnc igitur Gregorius Nazianzenus communi decreto multorum Epiſcoporum in Conſtantinopolim tranſmutatus, intra civitatem in parvo Oratorio Sacra celebrabat. Cui loco poſtea Principes Baſilicam maximam copulantes, eam vocaverunt Anaſtaſiam.

CAPUT IX.

De Baſilica ſanctæ Anaſtaſiæ.

Sozomen. lib. 7. cap. 5. pag. 708. D.

QUæ non ſolum pulchritudine, & magnitudine, verum apertiſſima apparitione Dei noſcitur illuſtrari. Illic enim divina virtus in ſomnis, & aperte, plurimis & frequenter multiſque languentibus, & interim in rerum periculis conſtitutis ſubveniſſe dignoſcitur; ita ut crederetur ab aliquibus ſanctam Mariam, Chriſti Matrem Virginem hanc eſſe; cum tali namque habitu multis oſtenditur. Quam Baſilicam ideo Anaſtaſiam vocant, ſicuti reor, eo quod dogma Nicæni Concilii in Conſtantinopoli, quaſi jam mortuum, eo loco expoſitionibus Gregorii reſurrexit. Ego tamen audivi quoſdam veriloquos retuliſſe, dum populus illic congregaretur ad Miſſas, mulierem prægnantem de ſuperiore porticu cadentem defunctam fuiſſe: tuncque communi oratione facta ſuper eam, revixiſſe, & cum partu ſalvatam eſſe. Quam ob rem nimis inopinabile Anaſtaſiæ nomen, id eſt, reſurrectionis accepit.

CAPUT X.

Quomodo Theodoſius ab Eccleſia Conſtantinopolitana Arianos repulerit.

Socrates. lib. 5. cap. 7. pag. 263. C.

GRegorius itaque vir eloquentiſſimus, ac venerandus, agnoſcens aliquos murmurare eo quod eſſet ex alia civitate, adveniente

Principe, Conſtantinopolim habitare declinabat. Imperator tamen, dum in tali ſtatu inveniſſet Eccleſias, cogitabat quemadmodum pacificaret omnes, & cunctas augeret Eccleſias. Mandavit ergo repente Demophilo, qui tunc Arianæ religioni præſidebat: Si vis, inquit, credere ſecundum Nicæni dogma Concilii, uniatur populus, & ſuſcipiat pacem. Cumque ille propoſitionem hujuſmodi refugiſſet, tunc Imperator: Si pacem, inquit, concordiamque declinas, fugere te etiam a ſacris Baſilicis ego præcipio. Hæc audiens Demophilus, & cogitans quia grave eſſet potioribus reſultare, convocans in Eccleſiam plebem, & ſurgens in medio cunctorum, hæc per ſe ſubjectis verba locutus eſt: Fratres, ſcriptum eſt in Evangelio: *Si perſecuti vos fuerint, ex iſta civitate fugite in aliam*. Quia igitur Imperator Eccleſiis opus habet, ſcitote craſtina nos Collectam foris urbem celebraturos. Hæc cum dixiſſet, egreſſus eſt. Non tamen ſic intelligens Evangelii verba, quemadmodum dicta ſunt. Illic enim præcipitur, ut fugientes habitationem mundanam, Hieruſalem requirant ſupernam Egreſſus ergo de civitate ante portas, conciliabula celebrabat. Cum quo ſimul exiit Lucius Alexandria pulſus, quia tunc apud Conſtantinopolim morabatur. Sic itaque Theodoſii concordiam non ferentes, poſt quadraginta annos Eccleſias, quas vi tenuerant, reliquerunt. Egreſſi de civitate * quinto Conſulatu Gratiani, & Theodoſii primo, menſe Novembri. Quo facto, Nicænæ fidei ſectatores Eccleſias receperunt.

Matth. 10. 23.

* An. Dom. 380.

CAPUT XI.

De Eunomii calliditate.

Sozomen. lib. 7. cap. 6. pag. 710. B.

IGitur cum Eunomius Valentis temporibus a ſuis Clericis receſſiſſet, apud ſemetipſum in Bithynia morabatur, vir callidus, & dicendi peritus, multuſque populus concurrebat ad eum: alii experiri volentes: alii audire quæ diceret. Hujus fama pervenit ad Principem; cumquo ipſe quoque voluit habere ſermonem: ſed Auguſta Flacilla precibus eum retinuit. Erat enim fideliſſima, & Nicæni dogmatis jura ſub integritate ſervabat, timuitque ne, ut aſſolet, eloquio viri callidi captus Imperator, facile in ſectam ejus incurreret.

Prohibet Flacilla Aug. ne Imperator cum Eunomio colloquatur.

CAPUT XII.

De Concilio Conſtantinopolitano contra Macedonianos.

Theodoretus. lib. 5. cap. 7. pag. 206. B. Theodoſius Meletium agnoſcit, nunquam niſi in ſomnis viſum.

INterea cum Epiſcopi centum & quinquaginta fuiſſent apud Conſtantinopolim congregati, præcepit Imperator, ut nullus proderet quis eſſet maximus ille Meletius. Volebat enim ex memoria ſui ſomnii virum illum ſibimet indicari; cum ergo omnis illa multitudo Pontificum Regiam introiſſet domum, relictis omnibus ad magnum currit Meletium, & veluti quidam filius patris amator, poſt multum tempus paterna viſione potitus, amplectebatur eum, & ſimul oſculabatur oculos, labia, pectus, & caput, dextramque, qua eum in ſomnio coronaverat, inſinuavitque illi quam viderat viſionem. Cumque etiam cæteros congruo ſalutaſſet, rogavit tamquam Patres, ut de rebus præſentibus cogitarent.

Socrates. lib. 5. cap. 8. pag. 264. C.

Et ut in urbe Conſtantinopolitana ordinaretur Epiſcopus. Et cum ſperaret poſſe Macedonianos uniri, etiam eorum convocavit Epiſcopos. Convenerunt ergo de conſubſtantialitatis fide Timotheus Alexandrinus, Cyrillus Hieroſolymitanus, poſt pœnitentiam in conſubſtantialitatis dogma conſentientes, Meletius Antiochiæ, & Acholius Theſſalonicæ, aliique plurimi; ita ut centum & quinquaginta numerus impleretur. Macedonianis vero præerat Eleuſius Cyzici, & Lampſaci Marcianus; erantque ſimul triginta ſex, quorum plurimi eſſe videbantur de civitatibus Helleſponti. Convenerunt itaque * Conſulatu Eucharii, & Evagrii menſe Majo. Igitur Imperator, & Epiſcopi partis ejus laborabant, ut Eleuſius, ejuſque ſequaces unirentur Eccleſiæ: commemorantes eis legationem, quam miſerant ad Liberium, tunc Romanæ urbis Epiſcopum per Euſtathium, & quia dudum ſponte, ei communicaſſent; nec eſſet ſine pudore, ut ſubito bene prius placita permutarent. At illi ejus monita, apertaque convitia parvipendentes, elegerunt ſequi potius Arianam peſtem, quam conſubſtantialem dicere Trinitatem. Hæc fatentes de Conſtantinopoli ſunt egreſſi, & ſcribebant alterutris ne quis eorum in Nicæni Concilii dogmate conſentiret.

*An. Dom. 381.

Macedonianorum pertinacia.

CAPUT XIII.

De Ordinatione Maximi Cynici, ejuſque depoſitione, & Ordinatione recta Nectarii, & de Canonibus in ea Synodo conſtitutis.

Theodoretus. lib. 5. cap. 8. pag. 206. C. Gregorius Nazianzenus Conſtantinopolim relinquit.

GRegorius itaque, qui tunc Conſtantinopolitanam regebat Eccleſiam, Nazianzum remeare tendebat. Pro quo cum Epiſcopatus Conſtantinopolitanæ vacaret Eccleſiæ, Timotheus Alexandrinus Petri ſucceſſor, Maximum quem dum Cynicum ordinavit Epiſcopum, cum nuper totondiſſet eum. Is enim erat etiam Apollinaris veſania farcinatus. Sed non pertulerunt hoc malum viri ſanctiſſimi Conſtantinopoli congregati. Et dum Ægyptii maxime ſe pro ejus ordinatione ſeparaſſent, ſacra officia cum Georgio celebrabant. At ille graviter ferens rurſus factam diviſionem, exorabat univerſos, ut laude dignum virum quærerent, quem Pontificem ordinarent. Tunc illi ejus verbis acquieſcentes, Nectarium generis nobilitate decoratum conſtituerunt Conſtantinopolitanæ civitatis Epiſcopum: Maximum vero Apollinaris contagio laborantem, nudatum Pontificali dignitate projecerunt.

Socrates lib. 5. cap. 8. pag. 265. C. Conſtantinopolitanus Pont. poſt Romanum primus.

Tunc etiam regulam protulerunt, ut Conſtantinopolitanus Epiſcopus habere honoris privilegia poſt Pontificem Romanum, eo quod ſit nova Roma. Firmaveruntque rurſus Nicænam fidem, & Patriarchas conſtituerunt, diſtribuentes provincias; ut Epiſcopi uniuſcujuſque diœceſis ad Eccleſias non irent extraneas. Hoc enim primitus propter perſecutionis tempus indifferenter agebatur. Diſtribuerunt itaque Nectario quidem maximam civitatem, & Thraciam: Ponticam vero diœceſim Helladio, qui poſt Baſilium fuit: Cæſaream Cappadociæ Gregorio Nyſſeno, Baſilii Germano: Troilo quoque Melitenæ Armeniæ jus Patriarchæ dederunt: Aſianam vero diœceſim Iconii Amphilochius eſt ſortitus: Optimus autem Antiochiæ Piſidiæ: Ægyptum quoque Timotheo Alexandrino diſtribuerunt. Porro Eccleſiarum Orientalium gubernationem ejus Præſulibus commiſerunt Pelagio Laodiceno, & Diodoro Tarſi: Antiochenæ Eccleſiæ privilegia reſervantes, quæ tunc Meletio præſenti dederunt. Definierunt pariter, ut ſi quid in provincia qualibet emergeret, provinciæ Concilio ſini-

Patriarchæ inſtitutio.

Provincialium conciliorum inſtitutio.

retur. In his omnibus ſuum præbuit etiam Imperator aſsenſum.

Theodoretus lib. 5 cap. 8. pag. 206. D. Parvo ſiquidem tempore tranſeunte; ſanctus quidem Meletius eſt defunctus, & ab omnibus ſapientibus cum præconiis maximis eſt ſepultus.

Theodoretus lib. 5. cap. 8. pag. 207. C. Synodus Conſtantinopolitana. Æſtate vero ſequente, rurſus plures Epiſcopi ad Conſtantinopolim pro cauſis Eccleſiaſticis ſunt reverſi, ubi Occidentalium Epiſcoporum Synodicam ſuſceperunt epiſtolam, invitantem eos ad Romam, ut illic maximum celebraretur Concilium. Sed illi quidem profectionem, quaſi nihil habituram lucri, refugerunt: verum litteras direxerunt Damaſo, cæteriſque Præſulibus, quas pro clariori notitia ſubdere neceſsarium judicavi.

CAPUT XIV.

Epiſtola Conſtantinopolitani Concilii ad Papam Damaſum, & Occidentales Epiſcopos.

DOMINIS HONORABILIBUS ATQUE Venerandis Fratribus, & Comminiſtris Damaſo, Ambroſio, Brittonio, Valeriano, Acholio, Baſilio, & reliquis ſanctis Epiſcopis in maxima Roma collectis, ſancta Synodus Orthodoxorum Epiſcoporum, congregatorum in maxima civitate Conſtantinopoli in Domino Salutem.

Theodoretus lib. 5. pag. 208. B. VElut ignoranti veſtræ reverentiæ inſinuare, atque narrare multitudinem paſſionum, ab Ariana potentia nobis ſæpius illatarum, forſitan ſupervacuum eſt. Non enim ita negligere veſtram credimus Sanctitatem, ut adhuc egeatis diſcere, quos certum eſt condolere. Sed neque tales nos conſtrinxere tempeſtates, ut pro ſui parvitate latere potuiſſent. Neque tempus perſecutionis eſt novum: ſed adhuc memoriam ſervat antiquam, non ſolum in his qui paſſi ſunt, ſed etiam in eis, qui participes ſunt illorum, quorum proprias indicant paſſiones. Heſterno enim, ut ita dicamus, aut hodie exiliorum vinculis reſoluti, poſt innumeras tribulationes ad Eccleſias proprias ſunt reverſi. Aliorum vero in exilio defunctorum funera revocata ſunt. Quidam vero etiam ab exilio remeantes, & ferventi hæreticorum furore detenti, amariora quam in exilio in propriis ſunt perpeſſi, lapidibus ab eis obruti, ſicuti beatus Stephanus. Alii diverſis macerati ſunt ſuppliciis, adhuc ſtigmata Chriſti, & vulnera in ſuo corpore circumferre noſcuntur. Pecuniarum vero diſpendia, honoris ademptiones, ſingulorumque confiſcationes, & machinamina, injurias, atque vincula, quis numerare valebit ad ſingula? Omnes enim tribulationes vere ſuper nos multiplicatæ ſunt ultra numerum. Juſte quidem, quoniam valde peccavimus. Aut certe clemens Dominus paſſionum multitudine nos voluit exercere. Propter hæc itaque gratias Deo referimus: quia & per tantas tribulationes ſervos corripit ſuos, & ſecundum multitudinem miſerationum ſuarum deduxit nos rurſus ad refrigerium. Nobis itaque tempus, & labor maximus neceſſarius fuit, quatenus emendatio proveniret Eccleſiarum; ut, tamquam pro longa ægritudine, diligentia paulatim adhibita, priſcam pietatis redderet ſanitatem. Hoc etenim modo putabimur perſecutionibus acerrimis liberari, & Eccleſias, longo tempore ab hæreticis detentas, denuo reparare. Verumtamen graves adhuc nobis ſunt lupi, qui poſt quam de caulis expulſi ſunt, ex ipſis paſcuis oves abripiunt: collectas facere contendentes, populos commoventes, & in nullo ſegnes ad Eccleſiæ læſionem. Erat itaque, ſicut diximus, neceſſarium huic operi tempus. Quia tamen fraternam circa nos charitatem miniſtrantes, Synodum in Romana urbe Dei voluntate feciſtis, & nos illic tamquam membra propria, litteris Deo amabilis Principis evocaſtis; ut quoniam tunc ad tribulationes ſoli ſumus addicti, nunc ſub Imperatorum pia concordia non ſine nobis regnaretis: ſed etiam nos vobiſcum, ſecundum Apoſtolicam vocem, *1. Cor. 4. 6.* conregnaremus. Oratio quidem noſtra fuit, ſi eſſet poſſibile, ut omnes noſtras ſimul relinquentes Eccleſias, deſiderio utili jungeremur. Quis *Pſal. 54. 7.* enim nobis dabit pennas ſicut columbæ, ut volemus, & apud vos requieſcamus? Sed quoniam hoc omnino nudabat Eccleſias, requie nuper inchoata, reſque nimis erat plurimis impoſſibilis: quia concurreramus in urbem Conſtantinopolitanam cauſa litterarum, ad nos præterito anno directarum a veſtra charitate poſt Aquileienſe Concilium ad Deo amabilem Imperatorem Theodoſium, propter hanc ſolummodo cauſam uſque ad Conſtantinopolim præparati, & de hac tantummodo Synodo ferentes conſenſum Epiſcoporum, qui per provincias permanſere. Majoris vero profectionis neque ſperavimus opus, neque præaudivimus omnino, antequam Conſtantinopolim veniremus. Super hæc autem induciarum anguſto tempore faciente, neque præparare nos valentes ad longam profectionem, neque univerſos communicatores noſtros, in provinciis poſitos commonere, & eorum conſenſum ſumere prævaluimus. Quoniam igitur hæc & alia multa plurimorum adventum prohibere videbantur; quod erat ſecundum * effectum rerum, & veſtræ ** Ed. ſecundum, ad effectum.* circa nos charitatis oſtenſionem, hoc egimus: Reverendiſſimos, atque cariſſimos fratres, & comminiſtros noſtros Epiſcopos Cyriacum, Euſebium, & Priſcianum uſque ad vos laborare alacriter exorantes, per quos & noſtram voluntatem pacificam, & intentionem habentem unitatis oſtendimus, zelumque noſtrum, quem pro ſaluberrima fide gerimus, indicamus. Nos etenim perſecutiones, ſive tribulationes, ſive minas Imperiales, ſive crudelitates Judicum ſive quaſlibet alias tentationes hæreticorum, libenter ſuſtinuimus pro Evangelica fide, quæ in Nicæa Bithyniæ a trecentis decem & octo Patribus roborata dignoſcitur. Hanc enim & vobis, & nobis, & omnibus, qui non ſubvertunt verbum veræ fidei, complacere confidimus, quam ſcimus antiquiſſimam exiſtere, & ſequacem baptiſmatis, docentemque nos credere in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Divinitatem quippe, & virtutem, atque ſubſtantiam unam Patris, & Filii, & Spiritus ſancti credimus, & æqualem honorem, ac dignitatem, & imperium coæternum, in tribus perfectiſſimis ſubſiſtentiis, ſeu tribus perfectis perſonis; ut neque Sabellii languor habeat locum confuſione ſubſiſtentiarum, aut peremptione proprietatum: neque Eunomianorum, & Arianorum, & Pneumatomachorum, id eſt, Spiritui reſiſtentium blaſphemia prævaleat; ſubſtantia videlicet ſecundum illos, aut natura, aut Divinitate diviſa, & increatæ conſubſtantiali, & coæternæ Trinitati poſtrema quadam vel creata, vel alterius ſubſtantiæ natura detur. Inhumanationis vero Chriſti ſermonem ſine aliqua violatione ſervamus, neque ſine anima, neque ſine mente, aut imperfectam carnis diſpenſationem ſuſcipientes: ſed totum ſcientes perfectum quidem ante ſæcula exiſtere Dei Verbum, perfectum vero hominem in noviſſimo dierum propter noſtram ſalutem factum. Igi-

tur quæ de fide a nobis aperte prædicantur, velut in ſumma hæc eſſe noſcuntur: de quibus amplius inſtrui poteritis, ſi & Tomum, in Antiochia factum a Synodo ibi conſtituta, dignemini legere. Et quod anno ſuperiori in Conſtantinopoli ab univerſali Synodo cognoſcitur eſſe prolatum: in quibus latius fidem profeſſi ſumus, & contra novitates hæreſum nuper exortas, anathemata ex ſcripto protulimus. De diſpenſationibus autem particularibus Eccleſiarum, antiqua, ſicuti noſtis ſanctio tenuit, & definitio ſanctorum Patrum in Nicæa convenientium ſecundum unamquamque provinciam; & ſi Pontifices voluerint, ut cum eis vicini propter utilitatem celebrent ordinationes: quibus rebus conſequenter & cæteras Eccleſias apud nos ædificari cognoſcite, & inſignium Eccleſiarum hæc approbaſſe Sacerdotes.

Conſtantinopolitana Eccleſia recens.

Porro Conſtantinopolitanæ urbis novellam, ut ita dicamus, Eccleſiam, velut ex ore leonis hæreticis ſuffoſſam blaſphemiis abſtraximus; & per miſericordias Dei reverendiſſimum, & Deo amabilem Nectarium Epiſcopum ordinavimus coram univerſali Concilio cum communi concordia, ſub aſpectu etiam Deo amabilis Imperatoris Theodoſii, univerſique Cleri, cuncta decernente pariter civitate. In ſeniore autem, & vere Apoſtolica Eccleſia Antiochiæ Syriæ, in qua prius venerabile Chriſtianorum appellatum eſt nomen.

Antiochena Eccleſia antiquior, & vere Apoſtolica, in qua Chriſtianorum nomen inventum.

reverendiſſimum, & Deo amabilem Epiſcopum Flavianum, de univerſa provincia, & Orientali diœceſi concurrentes, regulariter ordinarunt, omni Eccleſia pariter decernente, & quaſi ſub una voce hunc honorante virum. Quam ordinationem, tamquam legalem ſuſcepit commune Concilium.

Hieroſolymitana Eccleſia, mater omnium Eccleſiarum.

In matre vero cunctarum Eccleſiarum Hieroſolymis conſtituta, reverendiſſimum, & Deo amabilem Cyrillum Epiſcopum eſſe ſignificamus; qui regulariter olim a Provincialibus ordinatus, plurima propter Arianos diverſis temporibus certamina paſſus eſt. His igitur tam legaliter, & canonice apud nos geſtis, etiam veſtram reverentiam congaudere depoſcimus, ſpirituali intercedente dilectione, & timore Dominico, per * quæ humana removetur offenſio, & Eccleſiarum ædificatio præponitur univerſis. Sic etenim verbo fidei concordante, & Chriſtiana in nobis charitate firmata, ceſſavimus dicere, quod reprehendebat Apoſtolus: *Ego quidem ſum Pauli, ego vero Apollo, ego autem Cephæ;* dum omnes videlicet * appareamus Chriſti, qui in nobis diviſus non eſt. Et ſi ſine ſchiſmate corpus Eccleſiæ, Deo adjuvante, ſervemus, cum fiducia ante Domini tribunal adſtabimus.

* MSS. *quem.*

1. Cor. 1. 12.

*MS. Lyr, *videamur.*

Hæc contra Arii, & Aetii, Eunomiique veſaniam, nec non contra Sabellii, Photini, Marcelli, Pauli Samoſateni, & Macedonii conſcripſerunt. Similiter autem & Apollinaris novitatem palam abdicaverunt: dicentes, Inhumanationes vero Domini ſine violatione ſervamus: neque ſine anima, neque ſine mente, aut imperfectam carnis diſpenſationem ſuſcipientes.

Porro Damaſus omni laude digniſſimus, agnoſcens hanc hæreſim exortam fuiſſe, non ſolum Apollinarem, ſed etiam Timotheum diſcipulum illius abdicavit. Et hoc Orientem gubernantibus Epiſcopis litteris propriis indicavit, quas curavi ſubter annectere.

CAPUT XV.

Epiſtola Damaſi de damnatione Apollinaris ad Timotheum.

Theodoretus lib. 5. cap. 10 pag. 212. C.

QUoniam Apoſtolicæ ſedi reverentiam debitam charitas veſtra diſtribuit, vobis plurimum, cariſſimi filii, præſtitiſtis. Nam licet Eccleſiæ, in qua ſanctus Apoſtolus reſidens docuit, quodammodo nos gubernacula, quæ ſuſcepimus, teneamus: tamen profitemur nos honore minores eſſe, & propterea omni modo feſtinamus, ut ad gloriam ejus beatitudinis pervenire poſſimus. Scitote igitur quia dudum Timotheum profanum, ineruditum, Apollinaris hæretici diſcipulum, cum impio ejus dogmate condemnavimus: nec ultra concedimus ejus reliquias qualibet ratione de cætero prævalere. Si autem adhuc ille ſerpens antiquus, ſemel & ſecundo percuſſus, ad pœnam propriam reviviſcit: quique extraneus ab Eccleſia eſt, mortiferiſque venenis ſuis quoſdam fidelium tentare non ceſſat, hanc tamquam peſtiferam declinate corruptionem; quatenus vos memores Apoſtolicæ fidei, quæ præcipue in urbe Nicæna a Patribus ex ſcripto prolata eſt, firmo gradu ſtabiles in fide, & immutabiles perduretis; & non vaniloquia, & exterminabiles quæſtiones ab iſto audire patiamini Clericos veſtros, aut plebem. Jam enim ſemel formam * dedimus, ut qui ſemetipſum cognoverit Chriſtianum, illud ſervet, quod ab Apoſtolis noſcitur eſſe contraditum, dicente ſancto Paulo: *Si quis vobis annuntiaverit prater id, quod accepiſtis, anathema ſit.* Chriſtus enim Filius Dei, Dominus noſter, humano generi per propriam Paſſionem ſalutem pleniſſimam condonavit; ut totum hominem delictis obnoxium, peccatis omnibus liberaret. Hunc ſi quis in Deitate, ſive in humanitate minus aliquid dixerit habuiſſe, plenus ſpiritu diaboli, gehennæ ſemetipſum filium demonſtravit. Cur itaque rurſus a me quæritis damnationem Timothei? Qui & hic judicio Apoſtolicæ ſedis, præſente quoque Petro Alexandrinæ civitatis Epiſcopo, cum Apollinari ſuo doctore damnatus eſt, & in die judicii tormenta, debitaque ſupplicia ſuſtinebit. Si vero quibuſdam levioribus ille ſuadet, veluti quamdam ſpem habens, qui veram ſpem in Chriſti confeſſione mutavit, ſciant ſe cum iſto ſimiliter perituros, cum quo Eccleſiaſticæ regulæ reſultabunt. Deus vos incolumes cuſtodiat, filii cariſſimi.

* Ed. V. *dicimus.*

Galat. 1. 9

CAPUT XVI.

Statuta ſedis Apoſtolicæ contra diverſas hæreſes.

Vel ſecundum MS. Santbeod.

Profeſſio Catholicæ fidei, quam Papa Damaſus deſtinavit ad Paulinum Epiſcopum in Macedonia, qui fuit in Theſſalonica.

Theodoretus lib. 5. cap. 10. & 11. pag. 213. C.

SEd etiam alia quædam in eminentiſſima Roma colligentes, contra diverſas hæreſes conſcripſerunt, quæ huic operi neceſſaria ſubdere judicavi.

1. Quoniam poſt Nicænum Concilium talis error exortus eſt, ut quidam dicere profano ore præſumant, ſanctum Spiritum per Filium fuiſſe factum, anathematizamus eos, qui non cum omni prædicant libertate cum Patre, & Filio ſanctum Spiritum unius, ejuſdemque ſubſtantiæ, atque poteſtatis exiſtere.

2. Similiter autem anathematizamus & eos, qui errorem Sabellii ſunt ſecuti, eumdem dicentes Patrem eſſe, quem Filium.

3. Anathematizamus Arium, & Eunomium, qui ſimili impietate, licet verbis diſcrepent, Filium tamen, & Spiritum ſanctum creaturam eſſe confirmant.

4. Anathematizamus Macedonianos, qui ex Ariana radice derivati, non impietatem, ſed vocabulum mutaverunt.

5. Anathematizamus Photinum, qui Hebionis hæreſim renovans, Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum ſolum ex Maria confitetur.

6. Anathematizamus etiam eos, qui duos filios eſſe profitentur; unum ante ſæcula, & alium poſt carnis aſſumptionem ex Virgine.

7. Anathematizamus & hos, qui pro rationali anima confirmant, quia Dei Verbum in humanam carnem converſum eſt; ipſe namque Filius Verbum Dei, non pro rationali anima, & intelligibili in ſuo corpore factus eſt: ſed noſtram hoc eſt, rationalem, & intelligibilem animam ſine peccato aſſumpſit, atque ſalvavit.

8. Antahematizamus & eos, qui dicunt Verbum Dei productione, & corruptione a Patre ſeparatum, & ſine* ſubſiſtentia; eum autem terminandum eſſe blaſphemant.* Eos autem, qui ab Eccleſiis ad alias Eccleſias migraverunt, tamdiu a noſtra communione alienos habemus, donec ad eas redeant civitates, in quibus primitus ordinati ſunt.

* Ed. Niv. *ſubſtantia.*
* MS. Santheod. *hic apponit numerum nonum, & alios deinceps mutat.*

9. Si quis autem, alio de loco migrante, ad locum viventis ordinatus eſt, tamdiu vacet Sacerdotii dignitate, qui propriam deſeruit civitatem, donec ejus ſucceſſor requieſcat in Domino.

10. Si quis non dixerit ſemper Patrem, & Filium, & ſemper Spiritum ſanctum eſſe; anathema ſit.

11. Si quis non dixerit Filium natum ex Patre, hoc eſt, ex ejus divina ſubſtantia; anathema ſit.

12. Si quis non dixerit verum Deum Filium Dei, ſicut verum Patrem ejus, & omnia poſſe, & omnia noſſe, & Patri æqualem eſſe; anathema ſit.

13. Si quis dixerit, quia in carne degens Filius Dei, cum eſſet in terra, in cœlis, & cum Patre non fuit, anathema ſit.

14. Si quis dixerit, quia in paſſione crucis dolorem paſſus eſt Filius Dei Deus, & non caro cum anima, qua induta eſt forma ſervi, quam ſibimet aſſumpſit, ſicut ſancta ſcriptura dixit; anathema ſit.

15. Si quis non dixerit, quia in carne, quam aſſumpſit, ſedet in dextera Patris, in qua etiam venturus eſt judicare vivos, & mortuos; anathema ſit.

16. Si quis non dixerit ſanctum Spiritum ex Patre eſſe vere, & proprie, ſicut & Filium ex divina ſubſtantia, & Deum Dei Verbum; anathema ſit.

17. Si quis non dixerit omnia poſſe Spiritum ſanctum, & omnia noſſe, & ubique adeſſe, ſicut & Filium, & Patrem; anathema ſit.

18. Si quis dixerit Spiritum ſanctum facturam, aut per Filium factum; anathema ſit.

19. Si quis non dixerit omnia per Filium, & per Spiritum ſanctum feciſſe Patrem, hoc eſt, viſibilia, & inviſibilia; anathema ſit.

20. Si quis non dixerit Patris, & Filii, & Spiritus ſancti unam deitatem, poteſtatem, divinitatem, virtutem, unam gloriam, dominationem, imperium, unam voluntatem, & veritatem; anathema ſit.

21. Si quis tres perſonas non dixerit veras Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, æquales, ſemper viventes, omnia continentes, viſibilia, & inviſibilia, omnia potentes, omnia judicantes, omnia vivificantes, omnia creantes, omniaque ſalvantes; anathema ſit.

22. Si quis non dixerit adorandum ſanctum Spiritum ab univerſa creatura, ſicut & Filium, atque Patrem; anathema ſit.

23. Si quis de Patre, & Filio bene ſapuerit, de ſancto autem Spiritu non recte crediderit, hæreticus eſt: quia omnes hæretici de Filio Dei, & de ſancto Spiritu male ſapientes, in Judæorum, atque Gentilium incredulitate conſiſtere convincuntur.

24. Si quis autem diviſerit Deum Patrem, dicens & Deum Filium, & Deum Spiritum ſanctum, affirmans Deos dici, & non Deum, propter unam deitatem ac poteſtatem, quam eſſe credimus, & novimus, Patris, & Filii, & Spiritus ſancti Deum unum: ſubtrahens vero Filium, & Spiritum ſanctum, tamquam ſolum opinatus Patrem Deum, anathema ſit. Nomen enim Deorum & Angelis, & omnibus Sanctis a Deo poſitum eſt, atque donatum. De Patre vero, & Filio, & Spiritu ſancto propter unam æqualemque divinitatem, non Deorum nomina, ſed Dei noſtri* traditur, atque ſignificatur, ut credamus quia in Patre, & Filio, & Spiritu ſancto ſolummodo baptizamur, & non in Archangelorum, & Angelorum nominibus, ſicut hæretici, aut ſicut Judæi, Gentileſque veſaniunt. Hæc igitur Chriſtianorum ſalus eſt, ut credentes Trinitati, hoc eſt, Patri, & Filio, & Spiritui ſancto, & in ea baptizati, unam deitatem, & poteſtatem, & divinitatem, & ſubſtantiam in eum eſſe credamus. Hæc itaque Gratiano vivente facta ſunt.

* MS. Lyr. *creditur.*

CAPUT XVII.

Quod corpus Pauli Conſtantinopolitani Pontificis de Ancyra fecerit referri Theodoſius.

Socrates lib. 5. cap. 9. pag. 266. B.

INterea Theodoſius Imperator corpus Epiſcopi Pauli de Ancyra tunc revocari fecit, quem Philippus Præfectus propter Macedonium exilio deſtinatum, in Cucuſo Armeniæ fecerat ſuffocari. Quod funus cum honore maximo, atque venerarione ſuſcipiens, in Eccleſia recondidit, quæ nunc ex ejus nomine noſcitur appellari, quam tunc Macedoniani tenuerant ab Arianis diviſi, & expulſi ſunt ab Imperatore, quia ejus noluerunt ſequi fidem.

Eccleſia in honorem ſancti Pauli Conſtantinopol. ædificata.

Sozom. lib. 7. cap 10. pag. 716. D.

In qua Baſilica plurimi neſcientes veritatem, Paulum Apoſtolum illic jacere credunt, & maxime mulieres, ac populi. Hoc itaque tempore etiam Meletii reliquiæ in Antiochiam relatæ, & juxta ſepulchrum Babylæ martyris noſcuntur eſſe reconditæ. Fertur enim, quia per totam viam juſſu Principis, miniſtrantibus cunctis civitatibus, cum pſalmodia, & honore debito funus ejus uſque ad Antiochiam fuerit revocatum.

Meletii corpus Antiochiam relatum.

CAPUT XVIII.

De Auſpiciis Imperatoris Arcadii.

Socrates lib. 5. c. 10. pag. 276. B.

INter hæc Theodoſius Imperator filium ſuum Arcadium deſignavit Auguſtum,* Conſulatu Merobaudis ſecundo, & Saturnini, ſexta decima Ianuarii menſis die. Non longo poſt tempore aderant undique totius religionis Epiſcopi eodem Conſulatu, Junio menſe.

* ... Dom. 383.
* MS. Lyr. *Julio.*

CAPUT XIX.

Quomodo Theodoſius examinatione facta hæreticorum omnes expulerit, & foverit ſolos Orthodoxos.

Socrates, lib. 5. cap. 10. pag. 267. C.

INter hæc evocans Imperator Nectarium, tractabat cum eo quid fieret, ut nonChriſtianitas diſcordaret, ſed tota uniretur Eccleſia. Dicebat autem: Oportet examinari quæſtionem Eccleſias ſegregantem: quia dum diſcordia recederet, concordia Eccleſias congregaret. Hoc audiens Nectarius cogitabat, & evocans Agelium, tunc Novatianorum Epiſcopum, tamquam in fide conſortem, indicavit ei votum Imperatoris. At ille cum eſſet rebus aliis venerandus, de dogmate tamen non valebat reddere rationem: ſed Lectorem ſuum, Siſinnium nomine, ſtatuit, qui pro eo deberet proferre ſermonem, virum eloquentem, & rebus expertum, ſummeque ſcientem non ſolum ſacrarum profundiſſima litterarum, ſed etiam Philoſophica dogmata. Is ergo dixit, quia diſputatio non ſolum ſchiſmata non uniret, ſed etiam hæreſes ad contentiones potiores adduceret, & propterea Nectario dedit tale conſilium. Bene namque ſciebat, quia veteres Patres principium ſubſiſtentiæ Filio Dei dare vitabant; quoniam percepiſſent cum eſſe Patri coæternum. Quapropter dedit conſilium, ut diſputativas fugeret intentiones, & teſtimonium ex traditione Veterum adhiberet; atque Præſules hæreſum requireret Imperator, utrum ſermonem vellent facere de antiquis Eccleſiæ Doctoribus, qui ante diviſionem floruerunt: an certe illos velut alienos a Chriſtianitate reſpuerent. Et ſi quidem eos abnegarent, objiceretur eis; Ergo eos anathematizare præſumite. Et ſi hoc perpetrare præſumerent, a populo expellerentur. Quo facto apertam fore victoriam veritatis. Si vero de primis non offenderentur Doctoribus: Noſtrum, inquit, eſt præbere Veterum libros, per quos noſtrum dogma eorum teſtimonio roboretur. Inter hæc cum Nectarius Siſinnium dicentem libenter audiſſet, feſtinus ad Palatium properavit, dixitque Principi conſilium ſibi datum. At ille conſiderata ſententia, cauſam ſapienter inſtituebat. Deinde convocatis Hæreſiarchis, requiſivit, ſi ſuſciperent Magiſtros Eccleſiæ, qui ante tempora diviſionis extitiſſent. Illis vero non abnegantibus, ſed tamquam præceptores honorantibus: rurſum Imperator interrogavit, ſi eis horum teſtimonia Chriſtiani dogmatis complacerent. Hæc audientes Præſules hæreſum, atque diſputatores eorum (erant enim plurimi ad diſputationis certamina præparati) in reſponſo vehementer hæſerunt. Irruit enim in omnes magna diſcordia; aliis dicentibus bonum Imperatoris eſſe propoſitum: aliis vero cogitantibus, quia non eorum expediret intentioni, dum alii aliter de libris Veterum ſentire viderentur. Et nequaquam inter ſe conſpirabant: ſed erant diviſi, non ſolum adverſus alias hæreſes, ſed etiam inter ſemetipſos, qui dudum unius hæreſis eſſe videbantur. Quamobrem conſors malitia, ſicut linguæ Gigantum veterum eſt diviſa, & turris eorum funditus eſt ſubverſa. Cognoſcens igitur Imperator eorum confuſionem, & quia in diſputatione ſolummodo, & non in antiquis expoſitionibus confidebant, alio properavit itinere, eiſque mandavit, ut ex ſcripto unaquæque religio terminum ſuæ fidei declararet. Tunc callidi viri, ſingularum hæreſum ſubtiliter ſua verba tractantes, dogma proprium conſcripſerunt. Erat enim definitus dies, quos ſinguli Epiſcoporum ad Palatium convenirent. Aderant ergo Nectarius, & Agelius conſubſtantialitatis fidei præſidentes, Arianorum vero Demophilus, Eunomianorum ipſe Eunomius, Macedonianorum Eleuſius Cyzici. Igitur Imperator eos, qui convenerant, & uniuſcujuſque dogmatis ſcripta ſuſcipiens, ſeorſumque recedens oravit intente, ut ei cooperaretur Deus ad veritatis electionem. Deinde uniuſcujuſque dogmatis relegens ſcripturam, alia quidem omnia tamquam diviſionem Trinitatis introducentia culpans, repente diſrupit, & ſolum conſubſtantialitatis dogma cum laude ſuſcepit. Hæc enim occaſio fuit, ut Novatiani bene agentes, intra civitatem haberent rurſus Eccleſias. Admiratus namque Princeps eorum concordiam circa fidem, lege præcepit, ut propria oratoria detinerent, & privilegia ſuæ Eccleſiæ, atque fidei poſſiderent. Verum aliarum religionum Antiſtites propter diſcordiam ſuam in reprehenſionem ſui populi venientes æſtuabant, triſtitiaque confuſi diſcedebant, & litteris conſolabantur alterutros; ut non affligerentur, cur eos plurimi relinquentes ad fidem conſubſtantialitatis accederent: dicentes multos quidem vocatos, paucos autem electos. Quod utique non dicebant, quando multum populum per poteſtatem ſibimet aggregabant.

Conſilium Siſinnii ad confundendos hæreticos.

Theodoſius dogma conſubſtantialitatis amplectitur, cæteris rejectis.

Imperator interea lege ſancivit, ut hæretici neque Eccleſias haberent, neque de fide docerent, neque Epiſcopos, aut alios ordinarent; & alios quidem e civitatibus expelli, alios ſine honore eſſe, neque frui communi civitate permiſit. Inſuper crudeles pœnas adverſus eos in lege conſcripſit, quas tamen executus non eſt. Studebat enim ut per hoc concordes exiſterent, non vero ſupplicio ſubjacerent.

Sozomen. lib. 7. cap. 12. pag. 719. B.

CAPUT XX.

De Schiſmate facto inter Orientales, & Ægyptios propter Flavianum Antiochenum.

SEd neque hi, qui tuebantur fidem Nicæni Concilii, penitus a triſtitia fuerunt extranei. Nam Antiocheni eos, qui in Concilio præſentes fuerant, declinabant: Ægyptii, & Arabes, & Cyprii, Flavianum ab Antiochia expellendum eſſe dicebant. Palæſtini vero, & Phœnices, atque Syrii pro Flaviano laborabant. Quarum rerum terminum proprio loco narrabimus. Eo ſiquidem tempore, quo Conſtantinopoli * de Synodis agebatur, talia circa Heſperiam provenerunt. Maximus de Britannorum partibus contra Romanorum ſurrexit Imperium, & laboranti Gratiano contra Alamannos intulit bellum. In Italia vero, puero ſatis exiſtente Valentiniano, rerum curam Probus Exconſul, atque Præfectus habebat. Juſtina vero Valentiniani mater, cum eſſet Ariana, vivo quidem marito lædere non prævaluit Orthodoxos: eo mortuo, & filio valde juvenculo, Mediolanum veniens, Ambroſio Epiſcopo erat infeſta, ita ut eum deſtinari juberet exilio.

Socrates. lib. 5. cap. 10. & 11. pag. 269. D.

** MS. Lyr. & Ed. V. hæc Synodus*

Maximus tyrannus Imperium invadit.

Juſtina jubet Ambroſium in exilium mitti.

Cumque de Eccleſia juberetur exire Ambroſius, ait: Ego ſponte hoc non ago, ne lupis ovium ſepta videar contradere, aut blaſphemantibus Deum: hic ſi placet occide, hoc loco mortem prona ſuſcipio voluntate.

Theodoretus. lib. 5. cap. 13. pag. 218. A.

Cumque populus, ſingulariter diligens Ambroſium reſultaret, & trahentibus eum ad exilium valde reſiſteret, potius indignata Juſtina vocavit Benivolum tunc Quæſtorem: jubens, ut velociter

Sozomen. lib. 7. cap. 13. pag. 720. C.

proponeret legem, quæ fidem prolatam Arimino confirmaret. Cumque ille hoc agere declinaret, erat enim Orthodoxus, majoribus eum cingulis invitabat. Benivolus autem diſcingens ſe, balteum ante pedes Auguſtæ projecit: dicens neque illum honorem, neque majorem velle ſe pro impietatis habere mercede. Cumque ille hoc facere omnimodis refutaſſet, inventi ſunt alii, qui nequitiæ juſſionibus miniſtrarent.

CAPUT XXI.

Quomodo Juſtina Ambroſium fuerit perſecuta, & de Gratiani nece, & invaſione Maximi.

Socrates. lib. 5. cap. 11. pag. 270. C.

INter hæc nuntiatur, quia Gratianus dolo tyranni Maximi fuiſſet occiſus. Andragatius enim Dux Maximi, in lectica portatus, ut occideret Gratianum, hujuſmodi opinionem miſit in vulgus, quia uxor Gratiani ſuo viro feſtinaret occurrere in Lugduno Galliæ civitate fluvium tranſeunti. Gratianus autem credens conjugem revera venire, quam nuper acceperat, non præcavit ejus inſidias, & veluti cæcus in foveam, in manus hoſtis incurrit. Dum ergo veniſſet Gratianus, quaſi ad uxoris vehiculum, ex improviſo exiliens Andragatius, Gratianum callidus interemit. Mortuus ergo eſt * Conſulatu Merobaudis, & Saturnini, anno Imperii decimoquinto, vitæ vigeſimo & quarto. Hoc itaque facto, ad præſens contra Ambroſium ira Juſtinæ quievit. Porro Valentinianus, licet invitus, tempore neceſſitatis flexus, in Maximi conſenſit imperio. Tunc Probus metuens Maximi poteſtatem, ab Italia in Illyricum venit, & in Theſſalonica Macedoniæ morabatur.

Andragatius trucidat Gratianum.

** An. Dom. 383.*

Theodoretus. lib. 5. cap. 14. pag. 217. B.

Maximus tyrannus Orthodoxos defendit.

Cumque audiſſet Maximus quæ contra Ambroſium ruſſus magniloquum prædicatorem veritatis agerentur, ſcripſit Valentiniano; ut bellum quod agebatur contra Eccleſias, ſolveretur: monens, ut paternam non amitteret pietatem; adjecitque etiam minas belli: & niſi quieſceret, verba operibus adimpleret. Quamobrem ſumens exercitum, venit Mediolanum, ubi tunc ille degebat. Porro Valentinianus agnoſcens ejus invaſionem, fugit in Illyricum, experimento cognoſcens quæ mala matris conſilio ſuſtineret.

Theodoretus. lib. 5. cap. 15. pag. 217. D.

Porro Theodoſius audiens quæ a Juſtina fuerant geſta, & a tyranno ſcripta, fugienti Valentiniano reſcripſit, non eſſe mirandum, ſi Imperatori quidem terror, tyranno vero poteſtas accreſceret; dum Imperator pietati rebellis extitiſſet, tyrannus autem ei auxilia commodaret; & propterea ille quidem fugeret nudus, iſte vero armaretur adverſus nudum.

Socrates. lib. 5. cap. 12 pag. 271. A.

Tunc igitur Theodoſius Imperator in maxima ſollicitudine conſtitutus, contra Tyrannum præparabat exercitum: metuens, ne quid etiam contra juniorem Valentinianum inſidiæ tyrannicæ prævalerent. Ea tempeſtate etiam legatio Perſarum aderat, pacem petens. Quo tempore filius, quoque Honorius ei natus eſt de uxore Placilla * Conſulatu Richomeri, & Clearchi, nona die Septembris menſis: quo Conſulatu Agelius quoque Novatianorum Epiſcopus eſt defunctus.

** An. Dom. 384.*

Honorius Theodoſii filius naſcitur.

CAPUT XXII.

De morte Timothei Alexandrini, & ordinatione Theophili

Socrates. lib. 5. cap. 12. pag. 271. C.

SEquenti vero * Conſulatu Arcadii Auguſti primo, & Baudonis, defuncto Timotheo Alexandrinæ civitatis Epiſcopo, Theophilus ſuſcepit Præſulatum. Poſt annum vero, Demophilo Arianorum Antiſtite moriente, Ariani Marinum quemdam Epiſcopum ſibimet ordinaverunt, qui tamen diu non vixit, ſub quo diviſa eſt Ariana religio. Quo moriente, Dorotheum ab Antiochia Syriæ deducentes, habuerunt Pontificem.

** An. Dom. 385.*

CAPUT XXIII.

De prælio Theodoſii contra Maximum, atque victoria.

Socrates. lib. 5. cap. 12. 13. & 14. pag. 271. D.

IGitur Imperator contra Maximum feſtinans, Conſtantinopoli Imperatorem filium reliquit Arcadium. Cumque Theſſalonicam veniſſet, invenit Valentiniani Judices, in maxima triſtitia conſtitutos: quia tyrannum velut Imperatorem ex neceſſitatis cauſa ſuſceperant. Theodoſius autem aperte quidem nec refutabat, nec admittebat legationem Maximi: non tamen patiebatur ſub tyranno poſitum Imperium Romanorum. Sumens ergo cunctum exercitum, Mediolanum tendebat, ubi erat etiam Maximus. Interea Ariani Conſtantinopoli poſiti, diverſas opiniones in populo ſeminantes, dicebant & exercitum Imperatorem amiſiſſe, & ipſum tyranni Ducibus ſubjugatum, aliaque multa, quæ ſolent inimici voto nequitiæ jactare; ita ut crebro hæc audientes, non opinionem, ſed vera jam crederent. His ſermonibus Arianorum populus inflammatus, ad irrationabilem quamdam exarſit audaciam, domumque Nectarii Epiſcopi concremavit, * Conſulatu Theodoſii ſecundo, & Cynegii. Verum Imperator Theodoſius, dum tyrannum aggrederetur, cognoſcentes Maximi milites præſentiam inſtructionis Imperialis, & ſignorum ejus adventum, nec famæ quidem ipſius impetum ſuſtinere prævaluerunt: ſed apprehendentes Tyrannum, vinctum ei protinus obtulerunt. Qui eodem Conſulatu peremptus eſt ſeptima & vigeſima die Auguſti menſis. Andragatius autem, qui peremerat Gratianum, in vicinum fluvium ſemetipſum projiciens expiravit. Tunc igitur Imperatores Valentinianus, & Theodoſius, peracta victoria, venere Romam. Erat enim cum eis pariter & Honorius valde puer. Quem poſt victoriam contra Maximum geſtam, ab urbe Conſtantinopolitana Theodoſius evocaverat. Dumque in Romana urbe moraretur, feſtivitates pro victoria celebrantes, tunc ſuam bonitatem circa Symmachum Exconſulem Theodoſius Imperator oſtendit. Is enim Symmachus inter Senatores præcipuus habebatur, eratque Romani eloquii eruditione mirabilis, cujus multi quoque reperiuntur libri. Scripſit autem Maximi laudem, eamque recitavit: unde poſtea reus Majeſtatis eſſe videbatur. Quamobrem mortem metuens, confugit in Eccleſiam. Verum Imperator, cum eſſet perfectiſſimæ Chriſtianitatis, & non ſolum ſuæ fidei Sacerdotes honoraret, ſed etiam Novatianos, qui proxime ipſius fidei decreta ſervarent; Leontio, tunc Romano Epiſcopo Eccleſiæ Novatianorum, roganti beneficium conferens, Symmachum abſolvit a crimine. Cumque veniam Symmachus meruiſset, Apologeticum, id eſt, ſatisfactionalem librum in Theodoſio conſcripſit Imperatore.

Theſſalonicenſes Maximum receperant.

Theodoſius Mediolanum venit.

Ariani domum Nectarii Epiſcopi Conſtantinopolitani incendunt.

** An. Dom. 388.*

Maximi Tyranni, & Andragatii mors.

Symmachus reus læſæ majeſtatis propter laudatum Maximum Tyrannum ad Eccleſiam confugit, & liberatur.

CAPUT XXIV.

Quomodo latrocinia, quæ Romæ per piſtrinas fiebant, Theodoſius Imper. removerit, & de lege contra adulteras mulieres prolata.

Socrates. lib. 5. cap. 18. pa. 277. A. THeodoſius igitur Imperator, in Romana urbe poſitus, multum profuit civitati, alia præbendo, alia utiliter auferendo. Duas tamen res dignas confuſione prohibuit. Erant ab initio in urbe Roma domus, ingenti magnitudine fabricatæ, in quibus panis fiebat, qui univerſæ civitati miniſtrabatur. Horum mancipes, tempore procedente, piſtrina publica latrocinia eſſe fecerunt. Cum enim eſſent molæ in locis ſubterraneis conſtitutæ, per ſingula latera earum domuum tabernas inſtituentes, meretrices in eis proſtare faciebant; quatenus per eas plurimos deciperent, alios qui pro pane veniebant, alios qui ibi pro luxuriæ turpitudine feſtinabant. Arte namque mechanica in molam de taberna cadebant. Et hoc patiebantur maxime peregrini. Et ita fiebat, ut multi uſque ad ſenectutis tempus laborantes, exinde non permitterentur exire: exiſtimantibus eorum propinquis eos eſse defunctos. In hujuſmodi laqueum quidam miles Theodoſii Imperatoris incurrit. Cumque fuiſset clauſus ad molam, nec dimitteretur exire, evaginato gladio prohibentes occidit. At illi terrore detenti militem dimiſerunt. Hæc agnoſcens Imperator, & mancipes ſuppliciis interemit: ſed & ipſa piſtrina funditus eſſe deſtruenda præcepit. Aliam rurſus abrogavit hujuſmodi cauſam. Si qua mulier in adulterio fuiſset capta, hæc non emendabatur, ſed potius ad augmentum peccandi contradebatur. Includentes enim eam in anguſto proſtibulo, & admittentes qui cum ea fornicarentur, hora qua turpitudine miſcebatur, tintinnabula percutiebantur; ut eo ſono illius injuria fieret manifeſta. Hæc audiens Imperator, permanere non eſt paſsus: ſed ipſa proſtibula deſtrui juſſit, aliiſque pœnis adulteram ſancivit affligi. *An. Dom. 381.* His actis, relicto Romæ Valentiniano, ipſe cum Honorio Conſtantinopolim remeavit * Conſulatu Daciani, & Symmachi, die decima menſis Novembris.

CAPUT XXV.

Quomodo Amphilochius Theodoſio perſuaſerit, ut Arianorum Conciliabula prohiberet.

Theodoretus lib. 5. cap. 16. pag. 218. B. REvertente ſiquidem Theodoſio ab Heſperiis partibus, venit ad eum Amphilochius, vir admirandus, cujus ſæpe meminimus, ſupplicans, ut Arianorum Concilia de ſingulis civitatibus prohiberet. Verum Imperator crudelem judicans eſſe petitionem, ſprevit eum. Porro ſapientiſſimus Amphilochius eo quidem tempore tacuit: ſed cauſæ remedium memorabile præparavit. *Amphilochius noluit oſculari Arcadium, & cur.* Poſt aliquot namque dies ingreſſus Palatium, videnſque filium Arcadium jam Imperatorem adſtare patri, Theodoſium ſolemniter ſalutavit: filium vero non ei exhibita ſalutatione deſpexit. Verum Imperator credens oblitum Amphilochium, invitavit ut eum oſculari deberet. At ille: Sufficit, inquit, ei proprius honor. Tunc Imperator contriſtatus ad ſuam injuriam filio factam contumeliam judicavit. Porro ſapientiſſimus Amphilochius conſilium ſuæ intentionis aperuit, & cum clamore dixit: Vides Imperator, quemadmodum filio tuo contumeliam non pateris irrogari? Crede ergo etiam omnium Deum ſic abominari eos, qui Unigenitum ejus Filium blaſphemare contendunt, & velut ingratos circa Salvatorem, & benefactorem ſemper habere in odio. Hoc intelligens Imperator, & geſta ſimul, dictaque miratus, legem repente protulit hæreticorum Concilia prohiberi.

CAPUT XXVI.

De morte Paulini Antiocheni Epiſcopi, & ordinatione Evagrii, & quomodo Flavianus ſit Damaſo reconciliatus.

CIrca hæc itaque tempora in Antiochia Syriæ *Socrates. lib. 5. cap. 15. pag. 273. D.* Paulino Epiſcopo moriente, plebs ejus declinabat omni modo Flavianum. Et propter hoc Evagrium ordinaverunt ſuæ partis Epiſcopum. Quo in brevi tempore mortuo, alter quidem in ejus loco factus jam non eſt, Flaviano quippe renitente. Verum hi, qui declinabant Flavianum propter jurisjurandi prævaricationem, ſeorſum ſolemnia celebrabant. Porro Flavianus omni virtute curabat, ut eos ſibimet aggregaret. Quod poſt paululum hoc modo cognoſcitur eveniſse. Cum Damaſus Romanus Pont. & Theophilus Alexandrinus indignarentur circa Flavianum, non ſolum propter * perjurium: ſed etiam quia ** MS. Lyr. jurgium.* ipſe fuit occaſio, ut populus fidelium diſcordaret; poſtea Theophilus a Flaviano rogatus miſit Iſidorum Presbyterum, ut contriſtatum Damaſum Flaviano mulceret Epiſcopo: dicens utilem fore populi concordiam, ſi culpa jam facta Flaviano remitteretur. Hoc itaque modo communione reddita Flaviano, Antiochenus populus paulatim concordiam reparavit. Ariani vero ab Eccleſiis pulſi, in ſuburbanis Antiochenis Collectas agebant. Inter hæc autem mortuo Cyrillo Hieroſolymorum Epiſcopo, Joannes in ejus ſede ſucceſſit.

CAPUT XXVII.

Quomodo apud Alexandriam Paganorum templa deſtructa ſint.

Socrates. lib. 5. cap. 16. pag. 274. C. EO ſiquidem tempore etiam in Alexandria hujuſmodi ſeditio generata eſt. Præceperat Imperator, ut ſtudio Theophili in Alexandria Paganorum templa deſtruerentur, Theophilus poteſtate percepta, ſtuduit Paganorum deſtruere myſteria & templum quidem Mithræ purgavit, Serapidis vero ſubvertit. Verum Mithræ ſacra, ubi homicidia perpetrabant, publice patefecit. Serapidis autem & aliorum riſu plena monſtravit; jubens per mediam plateam portari verenda, quæ Pagani cum maximo honore venerabantur. Hæc Pagani videntes, maxime Philoſophi injuriam ferre nequiverunt. ** MS. Sangermanus theod. accedentes.* Uno namque impetu contra Chriſtianos * facto, neces innumeras perpetrarunt: *Chriſtiani a Paganis occiſi.* reſiſtentibuſque Chriſtianis clades hæc uſque ad immenſa bella proceſſit. Mortui denique ſunt in ea congreſſione Paganorum pauci, Chriſtianorum plurimi: ex utraque vero parte innumeri vulnerati. Porro Pagani metu Principis, poſtquam *Helladius & Ammonius Grammatici præceptores Socratis.* cæde fuerant ſatiati, per loca ſingula celabantur: multi quoque etiam de civitate fugerunt. Inter quos Helladius, Ammoniuſque Grammatici, apud quos ego valde puer Conſtantinopoli legi. Et Helladius quidem Sacerdos Jovis eſse dicebatur, Ammonius vero Simiæ. His ita geſtis, Theo-

philo in deſtructione templorum ſolatia miniſtrabant Præfectus Alexandriæ, & Dux ordinis militaris. Idola ſiquidem deorum conflabantur ad faciendas ollas, & ad Alexandrinæ Eccleſiæ diverſas utilitates, cui ab Imperatore donati fuerant dii ad expenſas egentium. Cum igitur Theophilus omnes contriviſſet deos, unum tantummodo reliquit Simiæ ſimulachrum: jubens id publice proponi, atque ſervari, ne ſequenti tempore Pagani negarent tales ſe adoraſſe deos. Quam rem novi ego, quia graviter ferebat Ammonius Grammaticus, dicens Paganos nihil tam grave perpeſſos, niſi quia non conflatum eſt & ipſum, ſed pro deriſione unum illud idolum ſervaretur. Helladius autem gloriabatur, dicens quia in congreſſione, Chriſtianorum novem ipſe peremerit.

Theodoſius idola Alexandrina donavit Chriſtianis, in uſus pauperum.

Igitur Imperator audiens quæ Alexandriæ fuerant perpetrata, beatificavit quidem Chriſtianos, Martyrum eis palmas attribuens, eo quod pro dogmate tanta pericula pertuliſſent. Paganis autem veniam dedit, ut eis Chriſtianitatem facile ſuaderet. Juſſitque ut templa funditus, quæ fuerant cædis cauſa, deſtruerentur. Cujus litteræ, dum publice lectæ fuiſſent, & Chriſtiani Paganos impeterent, terrore ducti cuſtodes Serapidis, fugerunt; & ex illo tempore Chriſtiani ea loca tenuiſſe noſcuntur. Olympius autem Philoſophus (ſicuti audivi non ante multum tempus) luceſcente die qua hoc evenit, audivit quemdam in templo Serapidis, alleluia pſallentem. Cumque januis clauſis adhuc quietis tempore nullum ibi conſpiceret, ſed tantummodo vocem pſallentis audiret, cognovit ſigno quid eſſet futurum; & latenter egreſſus, inventa nave diſceſſit.

Sozomen. lib. 7. cap. 15. pag. 724. C.

Alleluia in Serapidis templo auditum.

CAPUT XXVIII.

De fraudibus, quas per templa ſua Pagani faciebant.

THeophilus igitur Alexandrinam urbem idolorum errore purgavit, & non ſolum a fundamentis templa ſubvertit: ſed etiam fallaciam Sacerdotum his, qui ſeducebantur, aperuit. Erant enim ſimulachra ærea, ligneaque intus vacua, & dorſum copulatum ad parietes habentia: ubi quædam foramina relinquebant. & per* adyta aſcendentes, & intrantes in ſimulachra, quæ volebant per eorum ora loquebantur; & hoc modo ſeducebantur jugiter audientes. In Serapidis igitur aſcendens templum, vidit ſimulachrum, quod magnitudine ſua terrebat aſpicientes. Referebatur etiam ſermo fallax, quia ſi quis juxta illud accederet, mox terra commoveretur, & peſtis cunctos invaderet. Sed hæc verba fabulis anilibus plena eſſe confidens, magnitudinem deſpexit velut exanimem, juſſitque alicui habenti ſecurim, ut Serapim forti percuſſione * confringeret. Cumque cecidiſſet, clamaverunt omnes, illas aniles fabulas formidantes. Porro Serapis neque doluit, nempe ligneus; neque vocem emiſit, ſicut exanimis. Cum vero ejus abſtuliſſent caput, greges ſoricum ex inde cucurrerunt. Erat enim habitatio ſoricum Ægyptiorum deus. Tunc eum per partes incidentes igne concremaverunt, caput autem per totam traxerunt urbem.

Theodoretus lib. 5. cap. 22. pag. 228. D.

* Ed. V. *abdita.*

Quomodo fierent voces idolorum.

Greges ſoricum in capite idoli Serapidis.

CAPUT XXIX.

De characteribus ſub crucis figura factis, qui in templo Serapidis ſunt inventi.

CUmque templum Serapidis nudaretur, inventæ ſunt litteræ in lapidibus ſculptæ, quæ apud Ægyptios vocantur ſacræ, habebantque ipſi characteres figuram Crucis. Hoc Chriſtiani videntes, atque Pagani, ſinguli eorum hoc ſignum religioni propriæ deputabant. Chriſtiani dicebant ſignum eſſe ſalutiferæ Paſſionis Chriſti: Pagani vero aliquam communionem Chriſto eſſe, & Serapidi per hoc ſignum aſſerebant. Interpretes autem ſignum Crucis inſinuare dicebant vitam ſuperventuram. Quam ob cauſam Chriſtiani ad ſummum faſtigium ſunt evecti. Cumque & per alias litteras, quæ apud eos ſacræ dicuntur, indicaretur terminum habiturum Serapidis templum, quando character Crucis apparuiſſet, qui vitam ſuperventuram ſine dubio declararet, multo plurimi ad Chriſtianitatem feſtinabant, & peccata confitentes, baptizabantur. Sed ego non arbitror Sacerdotes Ægyptiorum adventum præſciſse Chriſti, & Crucis ſignaculum deſignaſse. Nam ſi ſacramentum adventus Domini a ſæculis, & a generationibus fuit abſconditum, ſicut dicit Apoſtolus, & latuit principem nequitiæ diabolum, multo magis famulos ejus Sacerdotes Ægyptiorum. Sed divina providentia hoc præſtruxit, ut in litterarum fieret quæſtione, quod etiam in Apoſtolo Paulo monſtratum eſt. Nam & ille ſancto Spiritu ditatus, multos Athenienſium adduxit ad fidem, quando ea, quæ in ara erant ſcripta, ſenſu propriæ narrationis expoſuit. Niſi forte quis dicat, quia etiam in ſacerdotibus Ægyptiorum operatus fuerit Deus, ſicut in Balaam, & in Caipha; & illi quoque prophetaſse referuntur.

Socrates lib. 5. cap. 17. pag. 276. A.

Pagani ad Chriſtiani ſinum converſi peccata confitentes baptizabantur.

Ephes. 3. 9.

CAPUT XXX.

De cæde, quæ ſub Theodoſio Theſſalonicæ facta eſt. & de pœnitentia ejuſdem Theodoſii, Ambroſiique conſtantia.

NOn eſt itaque facile hominibus, univerſas vitare hoſtis inſidias. Nam dum quiſpiam libidinis effugerit paſſionem, incurrit in avaritiam. Qua declinata, invidiæ fovea præparatur. Hanc ſi tranſcenderit, vitium furoris incurrit; & alios plurimos ponit laqueos inimicus, quibus capere poſſit incautos. Et corporis quidem paſſiones habet facile miniſtrantes, ut animam poſsit occidere. Sed mens divino ſolatio vigilans, machinationum ejus deſtruit argumenta. Humanam namque naturam participatus Theodoſius Imperator, habuit paſſionum quoque communionem, juſtoque furori immenſam permiſcens crudelitatem, injuſtam operatus eſt paſſionem. Quam rem narrare neceſſarium eſt, & pro utilitate legentium, & pro memorabili virtutum opinione. Theſſalonica civitas eſt grandis, & populoſa, in qua dum fuiſſet orta ſeditio, quidam Judicum lapidati ſunt, atque trucidati. Hinc indignatus Theodoſius, iracundiæ non refrænavit infirmitatem: ſed juſſit injuſtos gladios ſuper omnes evaginari, & una cum nocentibus innocentes interimi. Septem millia etenim hominum ſicut fertur, occiſa ſunt, non præcedente judicio: ſed tamquam in meſſibus omnes ſimul cæſi ſunt. Cujuſmodi cla-

Theodoretus. lib. 5. cap. 16. 17. Edi. Chriſt. Valeſ. cap. 16. 17. & 19. pag. 218. D.

nes ſimul cæſi ſunt. Hujuſmodi cladem, plenam valde gemitibus, audiens Ambroſius, cum Princeps Mediolanum veniſſet, & ſolemniter in ſacrum voluiſſet intrare templum, occurrit foris ad januas, & ingredientem his ſermonibus a ſacri liminis inceſſu prohibuit. Neſcis, inquit, Imperator, perpetratæ a te necis quanta ſit magnitudo, neque poſt cauſam tanti furoris mens tua molem præſumptionis agnoſcit: ſed forte recognitionem peccati prohibet poteſtas Imperii. Decet tamen ut vincat ratio poteſtatem. Scienda quippe natura eſt, ejuſque mortalitas, atque reſolutio, & pulvis progenitorum ex quo facti, & ad quem redigendi ſumus, & non flore purpureo confidentem infirmitates operti corporis ignorare. Coæqualium hominum Princeps es, o Imperator, & conſervorum. Unus enim eſt omnium Dominus, Rex omnium, & Creator. Quibus igitur oculis aſpicies communis Domini templum? Quibus palpabis pedibus ſanctum illius pavimentum? Quomodo manus extendes, de quibus adhuc ſanguis ſtillat injuſtus? Quomodo hujuſmodi manibus ſuſcipies ſanctum Domini corpus? Qua præſumptione ore tuo poculum ſanguinis precioſi percipies, dum furore verborum tuorum tantus injuſte ſit ſanguis effuſus? Recede igitur, recede, ne ſecundo peccato priorem nequitiam augere contendas. Suſcipe vinculum, quo te omnium Dominus nunc ligavit; eſt enim medicina maxima ſanitatis. His ſermonibus Imperator obediens (erat enim divinis eruditionibus enutritus, & aperte ſciens quæ ſunt propria Sacerdotum, quæ Regum) gemens, & deflens ad Regalia remeavit. Cumque octo menſium continuum tranſiſſet tempus, propinquavit Nativitatis Salvatoris noſtri feſtivitas. Imperator autem lamentationibus aſſiduis in Palatio reſidens, continuas lachrymas inceſſabiliter expendebat. Ingreſſus autem Ruffinus tunc Magiſter & ſingularem apud Principem fiduciam habens, & videns Principem in lamentationibus proſtratum, acceſſit ut lachrymarum cauſas inquireret. At ille amariſſime ingemiſcens, & vehementius lachrymas fundens: Tu, inquit, Ruffine ludis, & mea mala non ſentis. Ego autem lamentor, & gemo calamitatem meam: quia ſervis quidem, & mendicantibus aperta ſunt templa Dei, & proprium Dominum ingredientes licenter exorant, mihi vero ingreſſus ad eum non eſt. Inſuper etiam cœli ſunt mihi clauſi. Hæc dicens, verba ſingula ſingultibus interrumpebat. Tunc Ruffinus: Curro, inquit, ſi tibi placet, Pontificique precibus perſuadeo, ut ſolvatur vinculum, quod ligavit. Ait Imperator: Non ſuadebis Ambroſio. Novi ego decretum illius eſſe juſtum, neque reverebitur Imperialem potentiam, ut legem poſſit prævaricari divinam. Cumque Ruffinus verbis plurimis uteretur, & promitteret Ambroſium eſſe flectendum, Imperator cum pergere cum feſtinatione præcepit. Ipſe vero ſpe data poſt paululum eſt ſecutus, credens Ruffini promiſſionibus. Porro vir mirandus Ambroſius mox ut vidit Ruffinum, ait: Impudentiam canum imitatus es, o Ruffine, tantæ videlicet necis auctor exiſtens, pudorem ex fronte detergens, nec erubeſcis, nec metuis contra imaginem latrare divinam. Cumque Ruffinus ſupplicaret, & Imperatorem diceret eſſe venturum, ſuperno zelo accenſus Ambroſius ait: Ego vero, inquit, Ruffine prædico, quoniam eum ingredi ſacra limina prohibebo: ſi vero Imperium in tyrannidem mutaverit necem libenter & ego ſuſcipiam. Hæc & alia plurima Ruffinus audiens, nuntiavit Imperatori votum Antiſtitis, monens ne de palatio forte procederet. At Imperator hæc in media jam platea cognoſcens: Pergo, inquit, & juſtas in facie ſuſcipio contumelias. Cumque ad ſacra limina perveniſſet, in ſanctam quidem Baſilicam non præſumpſit intrare: ſed veniens ad Antiſtitem, & inveniens eum in ſalutatorio reſidentem, ſupplicabat ut ejus vincula reſolveret. At ille tyrannicam dicebat ejus eſſe præſentiam, & contra Deum veſanire Theodoſium, ejuſque calcare leges. Verum Imperator: Non, inquit, inſurgo adverſus Eccleſiaſticas ſanctiones, nec inique ingredi limina ſacra contendo: ſed te ſolvere mea vincula depoſco, & communis Domini pro me exorare clementiam, nec mihi januam claudi, quam cunctis pœnitentiam agentibus Dominus noſter aperuit. Tunc Antiſtes: Quam, inquit pœnitentiam oſtendiſti poſt tantas iniquitates? Quibus medicaminibus incurabilia vulnera, plagaſque curaſti? At Imperator: Tuum, inquit, opus eſt & docere, & medicamina temperare: meum vero oblata ſuſcipere. Tunc ſanctus Ambroſius: Quoniam furori, inquit, tuum judicium commiſiſti, & non ratio protulit ſententiam; ſed potius iracundia: ſcribe legem, quæ decreta furoris evacuet, ut triginta diebus ſententia necis, atque proſcriptionis in litteris tantummodo maneat, & judicium rationis expectet: quibus tranſactis diebus, ira videlicet jam ceſſante, ratio cauſam judicans, apud ſemetipſam quæ cognoverit ſub veritate diſponat. In his enim diebus agnoſcetur, an juſta ſit, quam protuleris, an injuſta ſententia. Et ſi quidem ratio probaverit, injuſta, quæ ſunt prolata diſrumpet; ſi vero juſta, firmabit. Dierum vero numerus ad hæc examinanda ſufficiet. Hanc admonitionem Imperator animo lubenti ſuſcipiens, & optimam eſſe confitens, legem conſcribi repente præcepit, & propriæ manus litteris confirmavit. Quo facto, vinculum ejus ſolvit Ambroſius. Quæ lex hactenus obſervatur. Eſt enim hujuſmodi.

Olim Eucharistia dabatur laicis in manus.

IMPP. GRATIANUS, VALENTINIANUS, Et Theodoſius Augg. Flaviano Præfecto Prætorio Illyrici.

Si vindicari in aliquos ſeverius contra noſtram conſuetudinem noſtram pro cauſæ intuitu juſſerimus, nolumus ſtatim eos aut ſubire pœnam, aut excipere ſententiam: ſed per dies triginta ſuper ſtatu eorum ſors, & fortuna ſuſpenſa ſit. Reos ſane accipiat, vinciatque cuſtodia, & excubiis ſolertibus vigilanter obſervet.

Lex de dilatione vindictæ.

Sic igitur ſacratiſſimus Imperator ingredi limina præſumens, non ſtans Domino ſupplicavit, neque genua flexit: ſed pronus in pavimento jacens, Davidicam proclamavit vocem: *Adhæſit pavimento anima mea, vivifica me ſecundum verbum tuum.* Manibus autem capillos evellens, frontemque percutiens, & pavimentum lachrymarum guttis aſpergens, veniam impetrare poſcebat. Cumque tempus accederet, quo munus ad altare ſolebat offerre, ſurgens cum lachrymis eſt ingreſsus. Cum vero obtuliſſet, ſicuti ſolitus erat, intra cancellos ſtetit. Rurſus autem Ambroſius non quievit, ſed differentiam locorum edocuit. Et primo quidem requiſivit quid ibidem expectaret: Imperatore dicente ſuſtinere ſe ſacrorum perceptionem myſteriorum; per Archidiaconum remandavit: O Imperator, interiora loca tantum Sacerdotibus ſunt collata, quæ cæte-

Pſ. 118. 25.

Imperator munus ad altare ſolebat offerre.

ri nec ingredi, nec contingere permittuntur. Egredere igitur, & hanc expectationem cum cæteris habe communem. Purpura namque Imperatores, non Sacerdotes facit. Tunc fideliſſimus Imperator etiam hanc traditionem animo lubenti ſuſcipiens, remandavit: Non audaciæ cauſa intra cancellos manſi, ſed in Conſtantinopolitana urbe hanc conſuetudinem eſſe cognovi. Unde ago gratias pro hujuſmodi* medicina. Tali ergo tantaque & Præſul, & Imperator virtute clarebant. Ego namque utriuſque opus admiror, illius fiduciam, hujus autem obedientiam: illius zeli fervorem, hujus fidei puritatem. Porro regulas pietatis, quas a magno Sacerdote percepit, etiam reverſus in Conſtantinopolitana urbe ſervavit. Nam dum feſtivitatis tempore ad Eccleſiam proceſſiſſet, oblatis ad altare muneribus, mox egreſſus eſt. Cumque Nectarius tunc Præſul Eccleſiæ mandaſſet ei, cur intus ſtare noluiſſet, mandavit Princeps: Vix, inquit, potui diſcere quæ differentia ſit Imperatoris, & Sacerdotis: vix enim inveni veritatis magiſtrum. Ambroſium namque ſolum novi digne vocari Pontificem. Tantum itaque profuit increpatio a viro virtutibus florente prolata.

Ambroſius non patitur Imperatorem intra cancellos Eccleſiæ manere.

*Ed. V. diſciplina.

CAPUT XXXI.

De virtutibus uxoris Theodoſii.

Theodoretus. lib. 5. cap. 18. Edit. Chriſt. Valeſ. 19. pag. 223. C.

HAbebat igitur Imperator & aliam utilitatis occaſionem, per quam de bonis operibus triumpharet. Conjunx enim ejus de divinis legibus eum ſæpius admonebat, ſeipſam tamen perfecte prius erudiens. Non enim Regni faſtigiis elevata eſt, ſed potius divino amore ſuccenſa. Beneficii namque magnitudo majus ejus deſiderium benefactoris adhibebat. Repente namque ut venit ad purpuram, claudorum, atque debilium maximam habebat curam, non ſervis, non aliis miniſtris utens, ſed per ſemetipſam agens, & ad eorum habitacula veniens, & unicuique quod opus haberet præbens. Sic etiam & per Eccleſiarum Xenodochia diſcurrens, ſuis manibus miniſtrabat infirmis, ollas eorum extergens, jus guſtans, offerens coclearia, panem frangens, ciboſque miniſtrans, calices diluens, & alia cuncta faciens, quæ ſervis & miniſtris mos eſt ſolemniter operari. His autem, qui eam de talibus rebus nitebantur prohibere, dicebat: Aurum diſtribuere opus Imperii eſt; ego autem pro ipſo Imperio hoc opus offero, bona mihi omnia conferenti. Nam viro ſuo ſæpe dicebat: Oportet te ſemper, marite, cogitare, quid dudum fuiſti, quid modo ſis. Hæc ſi ſemper cogitaveris, ingratus benefactori non eris: ſed Imperium, quod ſuſcepiſti, legaliter gubernabis, & harum rerum placabis auctorem. His ergo ſermonibus velut optimam quamdam utilitatem, virtutiſque abundantiam conjugi ſuo offerebat.

Xenodochia Eccleſiarum.

CAPUT XXXII.

De Indignatione, & reconciliatione Theodoſii propter Antiochenos, ſtatuam conjugis illius deponentes.

Theodoretus. lib. 5. cap. 19. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 19. & 20. pag. 244. B.

HÆc itaque ante maritum defuncta eſt. Poſt aliquantum vero tempus mortis ejus aliquid tale provenit, quod maximum amorem, quem habuit circa eam Imperator, oſtendit. Coactus itaque Theodoſius plurimorum continuatione bellorum quamdam illationem novam impoſuit civitatibus. Antiochena vero civitas novum vectigal ferre non potuit: ſed videns populus ſuſpendi diverſos, egit quod vulgus ſolet, occaſionem ſeditionis inveniens; deponentes enim imaginem ornatiſſimæ Placillæ (ſic enim Auguſta fuerat vocitata) per omnem traxere civitatem. Hæc audiens Imperator, & indignatus abſtulit privilegia civitatis, urbique vicinæ, id eſt, Laodiciæ primatum tradidit: credens hinc maxime Antiochenos affligere. Poſt hæc autem incendere, & deſtruere, & adinſtar vicorum Antiochiam redigere minabatur. Adminiſtratores autem locorum quoſdam comprehenſos interemerunt, antequam hanc præſumptionem cognoſceret Imperator. Hæc autem omnia Imperator quidem præcipiebat, non tamen fiebant, prohibente id Lege, quam proferri fecit Ambroſius. Cum igitur veniſſent qui portabant minas Imperatoris Hellebichus Magiſter militum, & Cæſarius Magiſter officiorum; erant omnes ſub formidine conſtituti. Porro viri eremum habitantes, virtutis propugnatores, multi tunc & optimi viri, plurima monita, ſimul & preces eis, qui a Principe miſſi fuerant, offerebant. Macedonius autem vir ſanctus, nihil hujus vitæ ſciens, ſed etiam divinorum librorum penitus inexpertus, in ſummitatibus habitans montium diebus ac noctibus Salvatori omnium puras offerebat preces, non Imperatoris indignatione permotus, non Judicum ab eo miſſorum, in media civitate utriuſque chlamydem comprehendens, ab equis ſuis ut deſcenderent imperabat. At illi parvulum ſenem pannis obſitum viliſſimis intuentes, primitus indignati ſunt. Cum vero quidam obſequia perhibentium, virtutem viri illius indicaſſent, repente ab equis deſilientes, & genua ejus tenentes, veniam ſuppliciter implorabant. At ille ſapientia divina repletus, hæc eis verba locutus eſt: O amici, dicite Imperatori: Non es Imperator ſolummodo, ſed etiam homo. Noli itaque reſpicere ſolum Imperium, ſed conſidera quoque naturam. Nam cum ſis homo, ejuſdem naturæ hominibus cognoſceris imperare, & ſecundum imaginem divinam, atque ſimilitudinem hominum creata natura eſt. Noli igitur crudeliter, atque ſæviſſime Dei imaginem necibus ſubjugare. Irritas enim Creatorem, dum illius punis imaginem. Illud quoque conſidera, quia tu ipſe tantum propter æream contriſtaris imaginem. Quantum vero differat inanimata res animatæ, viventi, atque rationali, cunctis ſenſum habentibus eſt apertum. Inſuper etiam illud conſideret, quia nobis quidem facile eſt pro una imagine plurimas æreas reparare: at illi omnino difficile vel unum capillum reſtituere peremptorum. Hæc illi audientes, Principique mandantes, flammam iracundiæ penitus exſtinxerunt. Qui pro terroribus ſatisfactionem reſcripſit, & cauſam indignationis innotuit. Non, inquit, oportuerat, me peccante, mulierem omni favore digniſſimam, poſt mortem tantam contumeliam ſuſtinere. Adverſum me namque furore indignantes decebat armari. Adjecit etiam, quia tribularetur, & ingemiſceret, eo quod audiſſet aliquos a Judicibus interemptos.

Seditio Antiochiæ propter novam exactionem.

Macedonii eremitæ ad Legatos Theodoſii audax & libera allocutio.

CAPUT XXXIII.

Quomodo Theodoſius fuerit Paganis infenſus.

Theodoret. lib. 5. cap. 20 Edit. Chriſtoph. Valeſ. cap. 21. pag. 226. A.

FIdeliſſimus igitur Imperator tunc contra errorem Paganorum ſuum tranſtulit ſtudium,

Quinam Imperatores idolorum cultum prohibuerint, vel permiſerint.

legeſque conſcripſit: præcipiens idolorum templa ſubverti. Conſtantinus enim maximus, omni favore laudandus, qui primus pietate ornavit Imperium, dæmonibus quidem ſacrificare omnibus interdixit; non tamen eorum templa deſtruxit, ſed inaceſſibilia eſse præcepit. Cujus filii paterna veſtigia ſunt ſecuti. Julianus autem renovavit impietatem, & flammam veteris ſeductionis accendit. Porro Jovianus Imperio ſumpto, rurſus immolationes prohibuit idolorum. Valentinianus autem major hujuſmodi legibus uſus, gubernavit Europam. Porro Valens omnibus quidem aliis conceſſit, ut religiones ſuas colerent, ſicut vellent; illos ſolos impugnans, qui pro Apoſtolicis dogmatibus decertabant. Omni ſiquidem tempore ejus Imperii, & ad aras ignis accendebatur, & libamina, atque ſacrificia idolis offerebantur. Sed & publicas feſtivitates per plateas agebant, & Orgia Dionyſii celebrabant, & cum * ſcutis currebant, canes eviſcerantes, furentes, atque bacchantes, & agentes omnia, quæ nequitiam proprii doctoris inſinuant. Hæc omnia Theodoſius inveniens fideliſſimus Imperator, radicitus evulſit, & oblivioni contradidit.

* MS. Santheod. & Ed. V. *ſacris*.

CAPUT XXXIV.

Quomodo Marcellus Epiſcopus Apameæ templa deſtruxit.

Theodor. lib 6. c. 21. pag. 226. D.

PRimus igitur aliorum Marcellus Epiſcopus, lege Principis pro armis uſus, propriæ civitatis templa deſtruxit: de fiducia divina, non de hominum virtute præſumens. Quod opus dignum memoria narrare non ſilebo. Defuncto Joanne, Apamiæ civitatis Epiſcopo, Marcellus vir ſanctiſſimus ordinatus eſt, fervens ſpiritu ſecundum Apoſtolum. Inter hæc venit Præfectus Orientis Apamiam, duos Millenarios cum ſubjectis habens. Quo facto, populus militari timore perterritus eſt. Ubi dum eſſet templum Jovis valde præcipuum, & ornamentis plurimis variatum, id Præfectus deſtruere nitebatur. Videns autem forte nimis ædificium, ac robuſtum, impoſſibile judicavit hominibus lapidum juncturas, & commiſſiones poſſe diſſolvere. Erant enim ingentes, & alterutris illigati, inſuper & ferro, plumboque conjuncti. Porro Marcellus puſillanimitatem Præfecti videns, eum quidem miſit ad alias civitates: ipſe vero ſupplicabat Deo, ut templi deſtruendi præberet occaſionem. Inter hæc venit quidam ſponte diluculo, non ſtructor, non lapidum ſector, neque alterius cujuſcumque peritus artis: ſed lapides ferre, & ligna in humeros conſuetus. Is ergo accedens promiſit facile templum eſſe ſolvendum: qui tantummodo accipere mercedem poſcebat artificum. Cumque hoc ſanctus Pontifex promiſiſſet, hoc ille machinatus eſt. Cohærebat enim templo in altitudine conſtituta ex quatuor lateribus porticus; erantque columnæ ingentes, & altitudinem templo habentes æqualem. Singularum vero circulus columnarum erat ſexdecim cubitorum. Porro natura petræ fortiſſima erat, quæ non facile quibuslibet ferramentorum generibus rumperetur. Harum itaque tres per circuitum ſuffodiens, & ſub earum baſibus fortia ligna ſupponens, immiſit ignem. Quo facto, non poterat ligna naturaliter ignis accendere. Dæmon etenim quidam teterrimus apparuit, qui flammam vires ſuas prohibuerat operari. Cumque frequenter hoc facerent, & molitionem ſuam explere non

Dæmon impedit ne templum Jovis deſtruatur.

poſſent, nuntiaverunt hoc Pontifici meridie dormienti. At ille repente ad Eccleſiam concurrens, & aquam in vaſculo portari præcipiens, aquam poſuit ſub altari. Ipſe vero in pavimento poſita fronte clementi Domino ſupplicabat, ne amplius tyrannidem dæmonis ullam pateretur habere fiduciam: ſed ut infirmitatem illius enudaret, & ſignum propriæ virtutis oſtenderet, ne magis ex hoc infidelibus * exultationis occaſio naſceretur. Hæc cum dixiſſet, facto ſignaculo Crucis in aqua, quemdam Diaconum ſuum Equitium, fide, & zelo munitum, ſumere juſſit aquam, & velociter currere, & cum fide aſpergere, ignemque ſupponere. Quod dum fuiſſet factum, dæmon effugit non ferens aquæ virtutem. Ignis autem velut oleum habuit illius aquæ naturam, comprehenſaque ſunt ligna, & repente conſumpta. Columnæ vero ſuffulturæ ſolatio nudatæ, & ipſæ ceciderunt, & alias duodecim una traxerunt. Tum latus, quod cohærebat templo, violentia ruinæ depoſitum eſt. Sonus autem totam concutiens civitatem, cunctos fecit ibi concurrere. Et dum inimici dæmonis aperte cognoviſſent fugam, in divinis laudibus ora reſolvebant. Sic enim & alia templa ſacratiſſimus Pontifex ille deſtruxit. Qui & victoribus ſcribebat Martyribus, & reſcripta ſuſcipiebat, & noviſſime etiam ipſe martyrio coronatus eſt.

* MS. Lyr. *inſultationis*.

Aquæ benedictæ effectus.

CAPUT XXV.

Ob quam cauſam Presbyteri ſuper Pœnitentes poſiti, ſint remoti.

Socrates lib. 5. c. 19. pag. 278. C.

HOc itaque tempore placuit, ut Presbyteri, qui erant ſuper pœnitentes conſtituti, removerentur propter hujuſmodi cauſam. Ex quo Novatiani ab eccleſia ſunt diviſi, cum his, qui deliquerant ſub perſecutionibus Imperatoris Decii, communicare nolentes, ex illo Epiſcopi pro Eccleſiaſtica regula Presbyterum ſuper pœnitentes eſſe conſtituerunt.

Sozom. lib. 7 cap. 16. pag. 726. B.

Omnino non peccare divinum eſt

Quoniam omnino non peccare divinum, & ultra humanam naturam eſſe cognoſcitur, peccantibus autem, & pœnitentiam agentibus, veniam Deus dari præcepit: qui vero confiteri refugiunt, majus peccatorum onus * acquirunt; propterea viſum eſt antiquis Pontificibus, ut velut in theatro ſub teſtimonio Eccleſiaſtici populi delicta pandantur. Et ad hanc cauſam Presbyterum bonæ converſationis, ſervantemque ſecretum, ac ſapientem virum ſtatuerunt: ad quem accedentes hi, qui delinquebant, delicta propria fatebantur. At ille ſecundum uniuſcujuſque culpam indicebat & * pœnitentiam. Quod etiam hactenus diligenter in Occidentalibus ſervatur Eccleſiis, & maxime apud Romam; ubi etiam locus eſt certus pœnitentium. Stant enim rei, & velut in lamentationibus conſtituti. Dum enim ſacra celebratio fuerit adimpleta, illi communionem non percipientes, cum gemitu, & lamentatione ſemetipſos in terram proſternunt. Ad quos concurrens Epiſcopus, & ipſe cum lachrymis, & gemitu ſpirituali proſternitur, & omnis Eccleſiæ plebs fletibus inundatur. Poſt hoc autem prior ſurgit Epiſcopus, & elevat jacentes a terra. Tunc competenter pro pœnitentibus facta oratione, dimittit omnes. At illi afflictionibus ſponte vacantes, aut jejuniis, aut abſtinentia lavacri, aut ſuſpenſione ciborum, aut aliis rebus, quæ jubentur, expectant commune tempus, quod decrevit Epiſcopus. Conſtituto vero tempore, ve-

* MS. Lyr. *aſſumunt*.

* Ed. *multam*.

Publicæ pœnitentiæ modus apud veteres.

* MSS. & Ed. V. *peccatum*.

lut quoddam debitum exſolventes, afflictione * de peccato curati, cum populo communione participantur. Hæc ergo antiquitus Romani Pontifices uſque ad noſtrum conſervarunt tempus. Porro apud Conſtantinopolim Presbyter ſuper pœnitentes fuit uſque ad illud tempus, quo quædam mulier nobiliſſima, dum peccata ſua fuiſſet confeſſa, & ei a Presbytero fuiſſet præceptum, ut jejunaret, & Deo operibus ſupplicaret; cumque hoc ſervaret crebrius in Eccleſia, cum Diacono ſe concubuiſſe confeſſa eſt. Huc dum populus agnoviſſet, ſæviebat ſuper Sacerdotes, quaſi per eos facta fuiſſet injuria Eccleſiæ. Tunc Nectarius Epiſcopus removit Diaconum ſceleratum, & quibuſdam ſuadentibus, ut ſingulos ad communicandum judicio conſcientiæ ſuæ relinqueret, etiam Presbyterum nequaquam ſuper pœnitentes eſſe præcepit. Ex illo antiquitatis conſuetudo ſublata eſt, dum, ut arbitror, minora peccata pro pudore confeſſionis, & ſubtilitate examinantium patrarentur.

CAPUT XXXVI.

De diviſione Hæreticorum inter ſemetipſos.

Socrates. lib. 5. cap. 20. pag. 279. D.

DIgnum itaque judico non tacere quæ apud alios geſta ſunt, id eſt. apud Arianos, Novatianos, Macedonianos, & Eunomianos. Eccleſia namque diviſa erat, & apud ſemetipſos ſinguli congregabantur. Quemadmodum enim, & pro quibus cauſis diviſi ſunt, ſermone procedente narrabimus. Hoc autem ſciendum eſt, quia Imperator Theodoſius nullum horum perſequebatur præter Eunomium, qui Conſtantinopoli Collectas in domo faciebat, & conſcriptos a ſe libros recitabat; ita ut ejus doctrina multi corrumperentur. Pro qua cauſa eum mulctavit exilio, nullumque alium fatigavit, neque ſibimet communicare compulit: ſed ſingulos per loca propria Collectas celebrare permiſit, & cultum tenere Chriſtianitatis, ſicut præcipere potuit. Et alios quidem permiſit extra civitatem Oratoria fabricare: Novatianos autem concordes ſuæ fidei, intra urbem Eccleſias habere conceſſit. De quibus quidem pauca dicenda ſunt. Quadraginta annis Agelius Præſul fuit a temporibus Conſtantini uſque ad annum ſextum Theodoſii. Qui cum veniſſet ad mortem, Siſinnium Presbyterum ordinavit Epiſcopum, virum eloquentiſſimum, & Maximo Philoſopho una cum Juliano Imperatore litteris eruditum. Cumque populus Novatianorum culparet ordinationem, cur non Martianum potius ordinaſſet, per quem ſub Valente Novatiani ſine perſecutione manſiſſent: tunc Agelius populi volens placare triſtitiam, etiam Martianum ordinavit Epiſcopum. Et cum melius habuiſſet; in Eccleſiam proceſſit, & ſermonem fecit, dicens: Martianum habetis poſt me, poſt Martianum vero Siſinnium. Poſt paucos itaque dies defunctus eſt. Sub Epiſcopatu vero Martiani etiam eorum Eccleſia ex hujuſmodi cauſa diviſa eſt.

Eunomius in exilium mittitur.

Agelius Novatianus Siſinnium, & Martianum ſibi ſucceſſores ordinat.

CAPUT XXXVII.

De Sabbatio Hæreſiarcha.

Socrates. lib. 5. cap. 20. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 21. pag. 281. A.

SAbbatius quidam ex Judæo factus Chriſtianus, & a Martiano ad Presbyteratus honorem provectus, nihilominus ſectæ Judaicæ ſerviebat, cum quo ſcelere ambiebat etiam Epiſcopatum. Aſſumens ergo ſui deſiderii conſcios duos Presbyteros, Theoctiſtum, & Macarium, novitatem feſtivitatis Paſchalis, ſub Valente Imperatore conſtitutam in vico Phrygiæ Pazo, defendere nitebatur. Et primum quidem, quaſi pro Eccleſiæ integritate cuſtodienda, dicebat non eſſe dignos quoſdam participatione Sacramentorum. Procedenti vero tempore manifeſtatus eſt, dum Collectas proprias celebraret. Inter hæc Martianus agnoſcens ejus errorem, & ordinationis ſuæ culpam, quia vanæ gloriæ homines Presbyteros ordinaverat, cum gemitu dicebat: Melius fuiſſe ſuper ſpinas ponere manus ſuas, quam Sabbatium ordinaſſe Presbyterum. Proinde Synodum in Sangario Bithyniæ Novatianorum fecit Epiſcoporum: quo congregati evocaverunt eos ut coram Synodo cauſas * diſceſſionis ſuæ proponerent. Cumque Sabbatius diſcordiam feſtivitatis Paſchalis ſuam diceret eſſe triſtitiam, & oportere ut ſecundum Judæorum obſervationem eam celebrari firmaret, ſicut in Pazo fuerat conſtitutum: æſtimantes Epiſcopi, quoniam propter ambitum Sabbatius talia perpetraret, juſjurandum ei impoſuerunt, quia nunquam deſideraret Epiſcopatum. Quo jurante, regulam de Paſchæ feſtivitate protulerunt, qua ſingulis liceret quo vellent celebrare Paſcha, ne propter diſcordiam feſtivitatis dividerent Eccleſiam; cum Antiqui, Eccleſiis proximi, licet diſcordantes de tali feſtivitate, communicaſſent tamen alterutris, & Novatiani in Regia urbe Roma conſtituti, nunquam ſuiſſent ſecuti Judæos, ſed ſemper poſt æquinoctium celebrarent Paſcha. Cum hæc ab eis tunc fuiſſet regula definita, Sabbatius juramentis obſtrictus, ſi quando Paſchalis feſtivitas diſcordaret, ille aut ſemetipſum præcedentius jejunabat, & noctanter ſolemnem diem Paſchæ ſabbati celebrabat, & rurſus cum omnibus in Eccleſia conveniebat, & myſteriis fruebatur. Hoc ergo multis annisfaciens, latere non potuit. Quapropter quidam ſimplicium, & maxime Phrygum, & Galatarum ex hac re juſtificari credentes, zelabantur eum, & Paſcha cum ille celebrabant. Sed Sabbatius poſtea & remotas Collectas faciebat, & parvipendens juſjurandum, ſuorum electione ſequacium ordinatur Epiſcopus.

Novatianorum Synodus apud Sangarium Bithyniæ.

*Ed. diſſenſionis.

Novatiani decernunt Paſcha libere celebrandum.

CAPUT XXXVIII.

De Paſcha, vel diverſitate inſtitutionum, ſeu obſervationum, quæ per diverſas Eccleſias celebrantur.

Socrates. lib. 5. cap. 21. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 22. pag. 282. D.

SEd mihi non videtur hujuſmodi viros de feſtivitate Paſchæ rationabiliter contendiſſe, neque iſtos, qui nunc ſequuntur Judæos. Non enim mente percepeаunt, quia Judaiſmo in Chriſtianitatem mutato, illa ſubtilia & figurativa legis Moſaicæ quieverunt, quod hinc apparet. Judaizare namque nulla gens Chriſtiana præcepit: e diverſo autem etiam Apoſtolus contradixit, non ſolum circumciſionem prohibens: ſed etiam de feſtivitatibus contentiones abjiciendas monens. Scribens enim ad Galatas ait: *Dicite mihi, qui ſub lege vultis eſſe, legem non audiſtis?* Et hinc pauca loquens, ſervum oſtendit populum Judæorum, & in libertatem vocatos qui accedunt ad Chriſtum. Monet etiam nullatenus obſervandos dies, & menſes, & annos. Coloſſenſibus autem ſcribens, magna voce clamabat, umbram fuiſſe obſervationes antiquas. Quapropter, inquit, ***nullus vos judicet in cibo, aut in potu, aut in parte ſe-***

Galat. 4. 21.

Sententia Socrates de feſtis diebus Chriſtianorum.

Coloſſ. 2. 16.

ſtivitatis, aut in initio menſis, aut in ſabbato, quæ ſunt umbra futuri. Et ad Hebræos idem Apoſtolus dicit: *Mutato enim ſacerdotio, neceſſario legis mutatio fuit.* Igitur nec Apoſtolus, nec Evangelia accedentibus ad prædicationem jugum ſervitutis impoſuerunt: ſed feſtivitatem Paſchæ, & alias celebritates honorandas eſſe dixerunt. Quapropter quoniam diligunt homines hujuſmodi celebritates, eo quod in eis a laboribus requieſcunt, ſinguli per provincias, ſicuti voluerunt, memoriam ſalutaris Paſſionis antiquitus ex quadam conſuetudine celebrabant. Non enim hoc Salvator, aut noſtri Apoſtoli lege prædicaverunt, nec pœnam, aut ſupplicium, aut maledictum, ſicut lex Moſaica Judæis, nobis Evangelia, aut Apoſtoli ſunt minati: ſed ſolummodo in derogationem Judæorum, quoniam in feſtivitatibus homicidium commiſerunt, in tempore Azymorum Salvatorem paſſum in Evangeliis eſt relatum. Intentio namque fuit Apoſtolorum non de diebus ſancire feſtivitatem: ſed converſationem rectam, & Dei prædicare culturam. Mihi ergo videtur, quia ſicut multa alia per provincias ad conſuetudinem venerunt: ſic & Paſchæ feſtivitas tradita eſt, eo quod nullus Apoſtolorum aliquid hinc ſanxiſſet. Nam plurimi circa minorem Aſiam antiquitus quartumdecimum diem obſervabant, non reſpicientes ſabbati diem. Et hoc facientes, non tamen ſegregabantur ab illis, qui aliter celebrabant, donec Romanæ Eccleſiæ Victor Epiſcopus excommunicationem Quartodecimanis miſiſſet in Aſiam. Quo facto Irenæus Lugdunenſis, Gallicanus Epiſcopus Victorem epiſtola ſua culpavit, dicens etiam veteres ita celebraſſe; & quia Polycarpus Smyrnæ civitatis Epiſcopus, qui poſtea ſub Gordiano Principe martyrio coronatus eſt, Aniceto Epiſcopo Romano communicaverit: nihil diſcernens de Paſchali feſtivitate, cum ipſe Quartodecimanus eſſet; ſicut Euſebius in quinto Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libro docet. Quidam igitur, ſicuti dixi, in Aſia minore quartumdecimum obſervabant diem. Quidam vero etiam circa Orientales partes ſabbatum cuſtodiebant, diſſonabant autem circa menſem. Nam alii Judæos, licet integritatem non ſervarent, ſequendos eſſe in ſacra feſtivitate dicebant. Alii vero poſt æquinoctium celebrabant, declinantes ſequi Judæos, & dicentes, quia dum ſol eſſet in Ariete, Paſcha celebrari deberet. Secundum Antiochenos autem Xanthico menſe, ſecundum Romanos Aprili. Et hoc faciendum non ſequendo modernos Judæos, qui per omnia errare noſcuntur, ſed magis antiquos, & Joſephum. Sic enim ille in tertio Antiquitatis libro conſcripſit. His itaque contendentibus omnes Occidentales uſque ad Oceanum, poſt æquinoctium ex antiqua traditione Paſcha celebraſſe comperimus, nec aliquando habuiſſe diſcordiam. Non enim, ſicuti quidam dicunt, celebratum ſub Conſtantino Concilium, feſtivitatem Paſchæ mutavit. Nam ipſe Conſtantinus diſcordantibus ſcribens, monet, ut iſti cum pauci eſſent, imitarentur plures. Cujus epiſtolæ partem ponere non omiſi. Sic enim poſt alia dixit: Eſt enim ordo decorus, quem omnes Eccleſiæ in univerſo orbe apud Occidentem, & Meridiem, & Arcturum poſitæ ſervare noſcuntur, necnon etiam quidam Orientalium. Quapropter in præſenti bene ſe habere omnes æſtimaverunt, & ego ipſe veſtræ quoque ſapientiæ placere promiſi; ut quod in Romana civitate, Italia, & Africa, & univerſa Ægypto, Hiſpania, Galliis, Britanniis, Libya, tota Hellade, Aſia diœceſi Ponti, & Cilicia libenter ſub una concordia cuſtoditur; hoc etiam ſapientia veſtra ſuſcipiat: conſiderantes non ſolum multitudinem prædictorum locorum, & Eccleſiarum numerum: ſed etiam quia hoc maxime debetis omnes communiter celebrare, quod ratio ſubtilis videtur exigere, nullam cum Judæorum perjurio habere communionem. Talia ſiquidem Conſtantinus. Sed aiunt Quartodecimanis hanc obſervationem Joannem Apoſtolum tradidiſſe. Alii vero Petrum, & Paulum Apoſtolos Romanis, & Occidentalibus dicunt Paſchæ tradidiſſe ſolemnitatem. Sed nullus ſcriptam probationem horum habere dignoſcitur. Quia vero ex conſuetudine quadam per provincias celebratur Paſcha, hinc æſtimo, quod nulla * religio eaſdem videatur ſervare ſolemnitates. Nam cum unius ſint fidei plurimi: tamen diſcordant circa Paſchæ legitima. Unde pauca dicenda ſunt. Nam in ipſis jejuniis aliter apud alios invenimus obſervari. Romani enim * ſex ante Paſcha ſeptimanas, præter Sabbatum, & Dominicam, ſub continuatione jejunant. Illyrici vero, & tota Hellas, Alexandria quoque ante ſex ſeptimanas jejunant; eaque jejunia Quadrageſimam vocant. Alii vero ante ſeptem Paſchæ ſeptimanas jejuniorum facere noſcuntur initia, & tres tantummodo ſeptimanas, hoc eſt, quinis diebus per intermiſſiones aliarum duarum ſeptimanarum jejunantes; nihilominus Quadrageſimam vocant. Unde miror, cum numerum ipſum non habeant, quomodo Quadrageſimam vocent. Sed etiam ciborum abſtinentiam non ſimilem habent; nam alii omnino ab animantibus abſtinent: alii ex animantibus piſces ſolummodo comedunt: quidam cum piſcibus veſcuntur, & volatilibus: dicentes hæc ſecundum Moyſen ex aqua habere ſubſtantiam. Alii vero etiam caulibus, & ovis abſtinere noſcuntur: quidam ſicco tantummodo pane veſcuntur: alii neque hoc: alii uſque ad nonam jejunantes horam, ſine diſcretione ciborum reficiuntur; & innumeræ conſuetudines apud diverſos inveniuntur. Et quia nulla lectio ex hoc invenitur antiqua, puto Apoſtolos ſingulorum hoc reliquiſſe ſententiæ; ut unuſquiſque operetur non timore, non neceſſitate, quod bonum eſt. Sed etiam circa celebritatem Collectarum quædam diverſitas invenitur. Nam dum per Eccleſias, in univerſo terrarum orbe conſtitutas, die ſabbatorum per ſingulas hebdomadas Sacrificia celebrentur; hoc in Alexandria, & in Roma, quadam priſca traditione non faciunt. Ægyptii vero Alexandriæ vicini, & Thebaidis habitatores ſabbato quidem Collectas agunt: ſed Dominica, ſicut moris eſt, ſacramenta percipiunt; nam poſtquam fuerint epulati, & cibis omnibus adimpleti, circa veſperam oblatione facta communicant. Rurſus autem in Alexandria, quarta, & ſexta feria ſcripturæ leguntur, eaſque Doctores interpretantur, & omnia fiunt præter ſolemnem oblationis morem. Origenes enim plurima in his diebus videtur * expoſuiſſe. Qui dum ſapiens eſſet magiſter, & conſideraret, quia impoſſibilitas Moſaicæ legis ad litteram eſſet infirma, rationem Paſchæ ad modum contemplationis evexit: unum Paſcha ſolummodo verum fieri dicens, quod Salvator celebravit adverſus contrarias poteſtates, dum Crucem ſuſciperet, & hoc trophæo uteretur contra diabolum. In eadem Alexandria Lectores, & pſalmi Pronuntiatores indifferenter fiunt, ſive Catechumeni ſive jam Chriſtiani; dum omnes Eccleſiæ jam fideles in his ordinibus habe-

Heb. 7. 12.

Paſſionis Chriſti feſtivitas an præcepta, & quomodo olim obſervata.

De Quartodecimanis.

Quo tempore Occidentales Paſcha celebraverint.

An Paſchæ feſtivitas mutata ſit a Conc. Nicæno.

* Valeſ. *religionis ſecta.*

Jejunii Quadrageſimalis diverſitas.

* Ed. Niv. & Frob. *tres.*

Jejunantium in ciborum abſtinentia diverſitas.

Diverſitas in celebritate Collectarum, Sacrificii, & Communionis.

Quomodo Catecheſes Alexandriæ fierent.

* Ed. *edocuiſſe.*

Ad quos pertineret officium Lectoris & Cantoris Alexandriæ.

Clericorum continentia

ri videantur. Ego quoque cognovi in Theſſalia conſuetudinem aliam, dum quidam Clericus ante clericatum legitime duxiſſet uxorem, quia cum ea mixtus fuerat, abdicatus eſt; dum in Oriente cuncti ſpontanea voluntate, & non aliqua neceſſitate etiam Epiſcopi ſemetipſos abſtineant. Plurimi enim eorum etiam Epiſcopatus tempore ex legitima uxore filios habuerunt.

Baptiſmi tempus.

Hoc quoque in Theſſalia ſervari cognovi, quoniam apud eos in diebus Paſchæ tantummodo baptizatur. Quapropter plurimi ſine baptiſmate moriuntur.

Altare ad occidentem poſitum.

In Antiochia vero Syriæ altare non ad Orientem Eccleſiæ, ſed magis ad Occidentem habent. In Hellade, Hieroſolymis, & Theſſalia, ad tempus veſpertinum orationes ſimiles Novatianis Conſtantinopoli degentibus agunt.

Qua hora S. Scripturæ exponerentur.

In Cæſarea Cappadociæ, & Cypro die ſabbati, & Dominico circa veſperam cum lucernariis Epiſcopi, atque Presbyteri ſcripturas interpretantur. In Alexandria Presbyter non facit ſermonem. Et hæc res initium accepit, ex quo Arius Eccleſiam conturbavit.

Sabbati jejunium.

Romæ ſabbata univerſa jejunant. In Cæſarea Cappadociæ eos, qui poſt baptiſma delinquunt, a communione ſuſpendunt, ſicut Novatiani, & Macedoniani in Helleſponto faciunt, & in Aſia Quartodecimani.

An Digami admiſſi.

Novatiani circa Phrygiam binubos non recipiunt. Conſtantinopoli vero neque aperte recipiunt, neque palam removere noſcuntur. In Occidentalibus vero partibus aperte recipiunt.

CAPUT XXXIX.

De Paſcha Montaniſtarum.

Sozom. lib. 7 cap. 18.

MOntani ſiquidem, quos Phrygas nominant, peregrinam quamdam adinventionem introducentes, ſecundum eam Paſcha celebrant. Culpant enim eos, qui curſum lunæ requirunt, & dicunt ſolares tantummodo circulos ſequendos. Et menſes quidem ſingulos eſſe dierum triginta definiunt, & inchoare primum ab æquinoctio vernali, quod eſt ſecundum Romanos octavo Kalend. Aprilis. Tunc, inquiunt, duo magna luminaria facta ſunt, quibus tempora, & anni manifeſtantur. Et hoc indicari, eo quod luna per octo annos cum ſole concurrat, & ambo iidem novum habeant menſem. Eo quod octo annorum curſus lunæ compleatur, & tamquam principium ſit primi menſis, reputant prædictam diem in ſcripturis quartamdecimam, & hanc eſſe dicunt octavo Idus Aprilis, ſecundum quam ſemper celebrant Paſcha: tamen ſi contigerit etiam concurrere Reſurrectionis diem Dominico die, aloqui Dominica ſuperveniente celebrant; ſcriptum eſt enim, inquiunt, a quartadecima uſque ad viceſimam primam eſſe celebrandam.

Sozom. lib. 7 cap. 19. pag. 733. B.

Quando Alleluia Romæ cantetur.

Apud Romanos in unoquoque anno ſemel pſallunt Alleluia primo die Paſchæ, ita ut Romani velut pro juramento habeant, ut hunc hymnum audire mereantur: in qua Eccleſia neque Epiſcopus, neque alter quiſquam coram populo * docet. Apud Alexandrinos hoc opinabile eſt, quia dum leguntur Evangelia, non ſurgit Epiſcopus; quod apud alios nuſquam fieri novi, ubi ſolus Archidiaconus hanc lectionem legit: in aliis locis Diaconi: in multis vero Eccleſiis Sacerdotes ſoli: Conſtantinopoli prima die Reſurrectionis Dominicæ Pontifex.

* MS. Santheod. *dicet*

Cujus ſit Evangelium legere.

CAPUT XL.

De Arianorum diviſione.

Socrates lib. 5. cap. 22. & 23. Edit. Chriſt. Val. cap. 23. & 24. pag. 291. B.

PRovenerunt enim etiam apud Arianos diviſiones propter hujuſmodi cauſam. Singulæ videlicet eorum contentiones ad ineptos eos perduxere ſermones. Cum enim in eorum Eccleſia credatur Deus, Pater eſſe Filii Verbi, ex hoc apud eos quam exiſteret Filius, Deus Pater vocari potuiſſet: quoniam Dei Verbum non ex Patre naturaliter, ſed ex non exiſtentibus ſubſtitiſſe credebant. Circa primum itaque capitulum errantes, rite de puro nomine in certamen illicitum irruerunt. Dorotheus etenim ab Antiochia vocatus ab eis, dicebat non poſſe Patrem eſſe, neque vocari, Filio non ſubſiſtente. Porro Marinus, quem a Thracia ante Dorotheum vocaverant, occaſionem inveniens opportunam, Dorotheo enim erat adverſus, reſpondit ſermonem de hac quæſtione contrarium. Et propterea ſunt inter eos factæ diviſiones. Diviſique propter hoc verbum, ſeorſum ſinguli ſolemnia celebrabant. Alii enim ſequebantur Dorotheum, alii vero Marinum: dicentes quippe Patrem ſemper eſſe Patrem, etiam Filio non extante.

Pſathyriani qui fuerint

Vocabantur enim iſti Pſathyriani, eo quod quidam Theoctiſtus, Syrus genere Pſatyropola, id eſt duplicia vendens, hanc propoſitionem valde defenderet. Hos quoque ſecutus eſt Selenas, Gothorum Epiſcopus. Sed iſti quoque paulo poſt ſeparati ſunt, cum Marinus cum Agapio diſcordiam habuiſset, quem ipſe Epiſcopum fecerat Epheſi. Verum iſti non propter religionem, ſed propter Præſulatum inimicitias inter ſe, bellaque geſserunt. Gothi namque defendebant Agapium. Quamobrem plurimi Clericorum eorum vanam gloriam fugientes, ad fidem conſubſtantialitatis utiliter acceſserunt. Ariani ſiquidem triginta quinque annis diviſi ſunt inter alterutros, poſtea ſub Imperio Theodoſii junioris * Conſulatu Plintæ ab hæreſi Pſathyrianorum recedentes, uniti ſunt, veluti lege decernentes nunquam capitulum, propter quod diviſi fuerant, memorare. Sed hoc apud Conſtantinopolim geſtum eſt. Verum in aliis civitatibus ſub diviſione manſerunt. Hæc de Arianis.

* An. Dom. 419.

Eunomianorum ſchiſmata.

Verum nec Eunomiani ſine diviſione manſerunt. Nam & ipſe Eunomius dudum ab Eudoxio, qui eum Cyzici ordinavit Epiſcopum, ſegregatus eſt occaſione accepta; eo quod Aetium doctorem ejus expulſum ſuſcipere noluiſset. Reliqui vero ab eo per ſchiſmata diverſa partiti ſunt. Prius itaque Theophronius quidam Cappadox ab Eunomio verſare contentiones edoctus, & aliquid de Ariſtotelis Categoriis, & περί ἑρμηνίας intelligens, fecit libros, quos De exercitio mentis attitulavit. Is ergo cum offendiſset conſectatores ſuos, tamquam recedens ab eis, expulſus eſt; & ſeorſum colligens de ſuo nomine hæreſim dereliquit. In Conſtantinopoli vero quidam Eutychius, ex tepidiſſima quæſtione ab Eunomianis diviſus, hactenus Collectas ſeorſum facit, vocanturque horum alii Eunomiatheophroniani, alii vero Eunomioeutychiani. Verumtamen iſti baptiſma corruperunt; non enim in Trinitate, ſed in Chriſti morte baptizant.

CA-

CAPUT XLI.

Socrates lib. 5. cap. 23. pag. 293. B.

De diviſione Macedonianorum.

FActa eſt igitur quodam tempore etiam inter Macedonianos diviſio, cum Eutropius Preſbyter ſeorſum colligeret, & nequaquam ei Carterius conſentiret. Fuerunt forſitan & aliæ diviſiones hæreſum: ſed ego tamquam Conſtantinopolitanus, atque hic nutritus, quæ mihi clariora viſa ſunt, ea narrare curavi.

CAPUT XLII.

Sozomen. lib. 7. cap. 20. pag. 736. D.

Dè receſſu Nili fluminis, & rurſus acceſſu.

Imperator ſacrificia Nilo offerri prohibet.

EA ſiquidem tempeſtate dicunt Ægypti fluvium circa primum aſcenſum aquæ poſt tergum receſſiſſe. Quo facto, Ægyptii ſæviebant, eo quod non ſinerentur flumini ſacrificia ſolemnia celebrare. Judex autem ſeditionem perſpiciens concitari, nuntiavit Imperatori. Verum Imperator melius judicavit divinæ fidei ſerviendum, quam poculis Nili, & ſacrilegia præponere pietati: Nunquam, inquit, currat ille fluvius, ſi magicis artibus, & fluxu ſanguinis undæ polluendæ ſunt ſacri Paradiſi. Hoc acto, poſt paululum ita uberrime Nilus effuſus eſt, ut etiam altius, quam ſolebat, fluctus ſpargeret. Cumque ſolitas compleſſet menſuras, & adhuc in culmen extolleretur, in terrorem nimium Ægyptii ſunt redacti: metuentes, ne & Alexandriam, & Lybiæ parte forte deſtrueret. Tunc enim fertur Paganos Alexandrinos in theatro clamaſse, quia velut ſenex, & delirus evanuiſset Nilus. Quamobrem plurimi Ægyptiorum derogantes paternæ religioni, ad Chriſtianitatis jura converſi ſunt.

CAPUT XLIII.

Sozomen. lib. 7. cap. 21. pag. 737. C.

Quemadmodum caput Joannis Baptiſtæ Conſtantinopolim fuerit deportatum.

EOdem tempore dicitur delatum Conſtantinopolim Joannis Baptiſtæ caput, quod Herodias petiit ab Herode Tetrarcha. Fertur enim inventum caput a Monachis Macedonianis, qui primum quidem Hieroſolymis habitabant, poſtea vero Ciliciam migraverunt. Cum enim ante hoc Imperium Mardonius Major domus Imperialis nuntiaſſet hoc Imperatori, præcepit Valens caput ſacrum Conſtantinopolim deportari. Qua juſſione directi, & imponentes illud vehiculo deportabant. Cumque veniſſent ad locum, qui vocatur Pantichium, eſt enim circa Chalcedonem, nequaquam poterat trahi vehiculum, licet multis plagis burdones affligerentur. Et cum hoc inopinabile videretur univerſis, & ipſi ſimul Imperatori, ſacrum hoc caput recondiderunt in vico appellato Coſilai. Erat enim poſſeſſio ipſa Mardonii. Illo ſiquidem tempore aut Deo, aut ipſo Propheta monente, in hunc locum uſque perductum eſt. Cumque poſtea Theodoſius Imperator has Baptiſtæ reliquias voluiſſet auferre, ſolam referunt extitiſſe matronam virginem ſacram, quæ ejus cuſtodiam capitis exhibebat. Cui dum ſæpius Imperator non violenter, ſed cum lachrymis ſupplicaret, ut eum permitteret ſua vota complere: hæc putans, quia ſicut tempore Valentis, etiam tunc non pateretur ulterius Baptiſta portari, ceſſit. Imperator amplectens ſua purpura thecam, in qua caput Baptiſtæ jacebat, eamque portans venit, & ante civitatem Conſtantinopolitanam recondidit in ſeptimo milliario: ibique magnam & pulcherrimam Deo ædificavit Eccleſiam; crebroque deprecatus eſt matronam, promiſitque dona gratiſſima ſi reconciliari vellet; nec paſſa eſt, erat enim Macedoniana hæreſi violata; licet Presbyter Vincentius conſecrator ejus, qui Prophetæ ſepulchrum æqualiter obſervabat, converſus fuiſſet, & Catholicæ communicaſſet Eccleſiæ. Ferunt enim, quia conjurationem habeant Macedoniani nunquam ſe a ſua ſecta recedere. Verum is Presbyter, dum ageretur de migratione ſacri capitis, apud ſe definivit, quia ſi ſequeretur Baptiſta Imperatorem, & ipſe communicaret ei. Quo facto, converſus eſt.

Miraculum in tranſlatione capitis S. Joannis Baptiſtæ.

Macedonianorum pertinacia.

CAPUT XLIV.

Quemadmodum Flavianus Antiochenum ſolus acceperit Epiſcopatum.

Theodoretus lib. 5. cap. 23. pag. 229. D.

IGitur in Antiochia Meletii maximi ſucceſſionem Flavianus accepit, qui cum Diodoro plurima pro ovibus certamina paſſus eſt. Voluerat enim Paulinus Eccleſiæ ſuſcipere Præſulatum: ſed Pontificum reſtitit chorus, dicens non oportere eum, qui Meletii conſilium non receperat, poſt illius mortem in ejus ſede conſiſtere: ſed eum potius, qui plurimis laboribus effulgebat, & pro ovium cura pericula ſuſtinuerat. Hoc factum Romanos, & Ægyptios fecit infeſtos adverſus Orientales. Sed neque morte Paulini inimicitiæ ſunt deſtructæ. Nam & poſt illum, cum Evagrius ejus percepiſset ſedem, perſtiterunt Flaviano vehementer infenſi; licet Evagrius præter Eccleſiaſticam regulam fuerit ordinatus. Solus enim Paulinus eum inſtituerat, plurimas regulas prævaricatus Eccleſiaſticas. Non enim præcipiunt, ut pro ſe quilibet ordinare poſſit, ſed convocare univerſos provinciæ Sacerdotes, & præter tres Pontifices ordinationem fieri penitus interdicunt. Verumtamen nihil horum reſpicientes, Evagrii ſunt amplexi communionem, & adverſus Flavianum auditus Principis commoverunt. Qui frequenter impulſus, deduxit eum ab urbem Conſtantinopolim, & * Romam proficiſci præcepit. Porro Flavianus excuſatione hyemis, & promiſſione facta, quia tempore opportuno pergeret Romam, tunc eſt reverſus ad propria. Cumque Romani Pontifices, non ſolum mirabilis Damaſus, ſed etiam poſt eum Siricius, & Anaſtaſius Imperatori vehementer inſiſterent, dicentes, quod tyrannos quidem proprios debellaret: qui vero Chriſti reſiſterent legibus, eos ſineret impunitos; rurſus eum evocans, Romam proficiſci cogebat. Tunc Flavianus ſapientiſſimus digna fiducia uſus ait: Siquidem fidem meam, o Imperator, quaſi non rectam accuſant quidam, aut vitam dicunt ſacerdotio non eſse dignam, etiam ipſos accuſatores habere judices non refuto, eorumque ſententiam gratanter excipio. Si vero de Sede, & Præſulatu contendunt, nec litigo, nec hæc volentibus habere reſulto: ſed abſcedo, & me ab Epiſcopatu ſuſpendo. Da igitur Antiochenam ſedem cuicumque volueris, Imperator. Hanc ejus fortitudinem, ſapientiamque miratus Princeps, redire ad patriam, & commiſſam ſibi regere præcepit Eccleſiam. Poſt aliquantum tempus * Romam denuo veniens Imperator, eaſdem ab Epiſcopis patiebatur querelas, quaſi Flaviani tyrannidem ſubdere noluiſset. At

Inimicitiæ inter Romanos & Orientales ob Paulinum & Evagrium ab Antiochenis non admiſſos.

* MSS. & Ed. V. *Romæ.*

* MSS. & Ed. V. *Romæ.*

Egregia Flaviani ad Theodoſium oratio.

* MSS. & Ed. V. *Romæ.*

ille ſpeciem tyrannidis eos eſſari præcepit, dicens ſe eſſe Flavianum. Illis vero dicentibus, quia non poſſent cum Imperatore contendere, monuit ut de cætero Eccleſiæ concordiam haberent, deponerentque certamen, & ſtultas contentiones extinguerent. Paulinus, inquit, olim eſt mortuus; Evagrius contra regulas ordinatus: Orientales autem Eccleſiæ Præſulatum Flaviano deferentes, & Aſia, Pontus, & Thracia, ejus communioni conjunctæ ſunt: Omnis Illyricus illum novit per Orientem Epiſcopis præſidere. His flexi monitionibus Heſperiæ Sacerdotes ſoluturos ſe inimicitias promiſerunt, & Legatos mittendos ab eo ſe ſuſcipere. Hoc agnoſcens ſacratiſſimus Flavianus, miſit * Romam quoſdam laude dignos Epiſcopos, & Antiochenos Presbyteros, atque Diaconos, quibus præerat Acacius Berœæ in omni terra, pelagoque cantatus. Is cum aliis * Romam veniens, longamque ſanans odii paſſionem, poſt decem & ſeptem annos Eccleſiis reſtituit pacem. Quod agnoſcentes Ægyptii, inimicitias extinguentes, concordiam ſunt amplexi. Tunc igitur Eccleſiæ Romanæ Innocentius, ſucceſſor Anaſtaſii præſidebat, vir prudentia, & intellectu decenter ornatus: Alexandrinæ vero Theophilus.

Evagrius contra Regulas ordinatus.

* MSS. & Ed. V. *Romæ.*

* MSS. & Ed. V. *Romæ.*

CAPUT XLV.

De Eugenio Tyranno, & quemadmodum fuerit ſuperatus.

Socrates lib. 5. cap. 24. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 25. pag. 293. D.

Eugenius grammaticus Imperium invadit.

Res itaque publica hoc tempore pro hujuſmodi cauſa turbabatur in Occidentis partibus. Grammaticus quidam, nomine Eugenius, litterarum Latinarum Doctor, relinquens ſcholas ſuas, in Palatio militabat. Eratque Imperatoris Antigraphus, & propter eloquentiam a multis honorabatur. Tunc ergo, ut fertur, non mediocriter cogitans, cooperatorem aſſumpſit Arbogaſten, de minoribus Gallis ortum, militaris ordinis Ducem, virum ſævum, & necibus præparatum. Quo facto declinavit ad tyrannidem. Igitur uterque contra Imperatorem Valentinianum necem machinabantur. Cubicularios corrumpentes eunuchos. At illi dormientem Principem ſuffocarunt. Hoc Eugenius repente cognoſcens, Imperio potitur Heſperiæ, agebatque quod tyranno poterat convenire. Hæc audiens Theodoſius Imperator, rurſus ſollicitudinibus obſtrictus, ſecunda certamina poſt Maximum præparabat. Congregansque militarem virtutem, & Honorium filium deſignans Imperatorem* Conſulatu ſuo, & Habundantii, decimo die Januarii menſis, denuo ad partes Heſperias magno ſtudio feſtinabat.

Honorius deſignatur Imperator.

* An. Dom. 393.

Sozomen. lib. 7. cap. 22 pag. 740. B.

Joannis Monachi prophetia.

Interea eventum belli conſiderans, miſit ad Thebaidam ad Joannem Monachum, tunc præſcientia clarum. Ad quem deſtinavit Eutropium Eunuchum ſibimet fideliſſimum; ut aut eum, ſi vellet venire, deduceret: aut nolentem de eventu belli requireret. At ille Joannem quidem deducere non prævaluit: ſed mandatum retulit ejus, quia bello vinceret, & perimeret tyrannum, & poſt victoriam in Italia moreretur.

Socrates lib. 5. cap. 24. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 25. pag. 294. B.

Relictis ergo Theodoſius ambobus filiis in urbe Conſtantinopoli, cum pergeret contra Eugenium bellaturus, plurimi trans Hiſtrum Barbari ſunt ſecuti, cum eo pugnaturi contra tyrannum; parvoque tempore cum manu maxima venit ad Gallias. Illic enim præparabat bellum, ubi jam multa millia habebat exercitus.

Theodoretus lib. 5. cap. 24. pag. 232. B.

Cum igitur in quodam monte oratorium inveniſſet, ibi nocte Domino ſupplicabat, & circa galli cantum ſopore compreſſus, vidit in ſomno quaſi jaceret in campo, & adſtarent ſibi duo quidam viri, in veſtibus albis & equis candidiſſimis reſidentes, eumque jubentes habere fiduciam, & diluculo armare milites ad victoriam; dicebantque ſe pro ſolatio deſtinatos. Quorum alter Joannem Evangeliſtam, alter ſe Philippum dicebat Apoſtolum. Hac viſione comperta, nequaquam ab oratione ceſſavit: ſed lachrymas uberiores effudit. Quæ viſio etiam alicui militi revelata eſt, & per diverſos pervenit ad Principem. At ille: Non propter me, inquit, hæc iſte vidit: ſed ne quis crederet, quia finxi, quod ego vidi. Ideoque etiam iſti monſtratum eſt; nam primo mihi hoc Dominus communis oſtendit.

Theodoſii Imp. viſio.

Socrates lib. 5. cap. 24. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 25. pag. 294. C.

Fit ergo congreſſio circa fluvium, vocabulo Frigidum. Igitur in parte, qua Romani contra Romanos confligebant, bella erant æqualia. Unde vero Barbari auxiliatores Imperatoris pars Eugenii potior eſſe videbatur. Imperator autem videns Barbaros deperire, in maxima veniens æſtuatione, proſtravit ſemetipſum in terra, adjutorem invocans Deum, & petitione fruſtratus non eſt. Quidam enim Bacurius Magiſter militum ejus repente ſic confortatus eſt, ut cum primis Ducibus concurreret ad eam partem, qua Barbari premebantur. Quo facto diſrupit acies, & in fugam mox vertit inimicos. Fitque denuo ea hora miraculum; ventus enim vehementiſſimus inſpirans, emiſſa jacula ab Eugenii partibus contra eos denuo revocabat, & a partibus Imperatoris ad hoſtes cum magna fortitudine deferebat. Tantum valuit Imperatoris oratio. Hoc itaque modo dimicatione conſumpta, tyrannus currens ad pedes Imperatoris, exorabat promereri ſalutem. Qui circa pedes ejus a militibus capite ſectus eſt. Hæc geſta ſunt ſeptima decima die Septembris menſis,* Conſulatu Arcadii tertio, & Honorii ſecundo. Arbogaſtes autem tantorum cauſa malorum, poſt duos congreſſionis dies, fuga lapſus, dum cognoviſſet quia vivere non poſſet, proprio gladio ſe peremit.

Eugenius occiditur.

* An. Dom. 394.

Arbogaſtes ſe ipſum jugulat.

CAPUT XLVI.

De miraculis Donati Pontificis in Berœa.

Sozomen. lib. 7. cap. 25. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 26. pag. 747. D.

Ea ſiquidem tempeſtate plurimi inter Epiſcopos effulgebant, ſicut Donatus Euroeæ Epiri. De quo dum Provinciales miracula multa teſtentur, maximum tamen eſt, quod de dracone geſſit. Is enim circa pontem in via publica jacens, cibum habebat oves, capras, equos, & homines abripiens devorabat. Ad quam beſtiam Donatus ſine gladio, ſine quolibet jaculo veniens, cum illa levaſſet caput, quaſi voratura virum, tunc ille vexillum Crucis ante faciem ejus digito deſignans in aere, in os ejus expuit. Beſtia vero ſputum mox ore ſuo ſuſcipiens, expiravit. Quam, ſicut audivi, octo paria boum in vicinum campum traxerunt; & miſſo igne combuſta eſt, ne aerem fœtore corrumperet. Hujus itaque Donati ſepultura inſignis eſt, ubi oratorium ex ejus nomine vocitatur, habens fontem aquarum, quem ipſe fertur orationibus inveniſſe. Nam dum eſſet locus inaquoſus, & illic ex itinere aliquando veniſſet, ajunt quia fatigatis illis, qui cum eo erant, oraſſet, & mox aquæ inundatio prorupiſſet, & ex illo tempore hactenus permaneret.

Inſignis Donati ſepultura.

CAPUT XLVII.

De Theotimo Tomitano Pontifice.

Sozomen. lib. 7. cap. 25. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 26. pag. 748. C.

EO tempore Tomitanam, & Scythiæ Eccleſiam Theotimus gubernabat, vir in philoſophia nutritus, cujus virtutem diligentes Barbari trans Hiſtrum habitantes, Deum Romanorum eſſe prædicabant. Divinarum quippe in eo rerum experimenta ſæpius perceperunt. Nam cum aliquo tempore iter faceret, illius terræ Barbari occurrerunt ei. Et dum hi, qui erant circa eum terrore turbarentur, quaſi continuo morituri, ex equo deſcendens oravit. Porro Barbari neque eum, neque ſequaces ejus, nec equos, de quibus deſcenderant, videntes, pertranſierunt. Dum igitur crebro tranſeuntes Scythas, naturaliter feroces, epulis, muneribuſque manſuefaceret, quidam Barbarus arbitratus eum eſſe locupletem, cœpit inſidiari, ut eum caperet, alligaret, & traheret. Cum hoc jam præparaſſet, & dexteram ad hoc haberet, ut eum jactu laquearet, manus in aere mox ligata, & Barbarus ille inviſibilibus vinculis eſt obſtrictus. Tunc aliis pro eo rogantibus, ſupplicavit Deo Theotimus, ut Barbarus ſolveretur.

Quomodo Theotimus Scythas manſuefecerit.

CAPUT XLVIII.

De Epiphanio Cyprio.

Sozomen. lib. 7. cap. 26. & 27. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 27. & 28. p. 749. B.

EO quoque tempore fuit Epiphanius, Cypriorum Epiſcopus, ad cujus ſepulcbrum hactenus dæmones expelluntur. Is enim cum ſubſtantiam propriam neceſſitatem ſuſtinentibus erogaſſet, & multis quoque offerentibus ei pecunias manu largiſſima diſpenſaret, contigit ut pecuniis deficientibus œconomus Eccleſiæ murmuraret. Quo facto, aſſiſtens quidam in domo, in qua manebat Oeconomus, facculum multarum pecuniarum dedit, & ita diſparuit, ut nec qui dedit, nec qui miſit agnoſceretur. Quod factum omnes divinum eſſe judicaverunt. Aliud quoque ejus libet referre miraculum. Quidam paup res volentes Epiphanium arte deludere, ut eis aliquid daret; dum iter ageret, unus eorum ſupinum ſe proſtravit in terra, alter ſtabat quaſi mortuum deflens, nec habens unde eum ſepelire potuiſſet. Epiphanius autem ſuperveniens, oravit ut ſub quiete dormiret, & ſepulturæ neceſſaria præbuit, ſimulque conſolatus eſt flentem, dicens: Quieſce, fili, a lachrymis; non enim fletu reſuſcitari poterit. Eſt enim inevitabile quod evenit. Cumque diſceſſiſſet Epiphanius, cœpit ille pulſare ſocium, ut reſurgeret. Et cum hoc ſemel, & ſecundo feciſſet, dicens: Surge hodie de tuis laboribus epulemur; & ille penitus non ſentiret cognoſcens vere mortuum, cucurrit ad Epiphanium flens, & petens, ut ejus ſocium ſuſcitaret. At ille conſolatus eſt, ne graviter ferret quod evenerat. Non tamen defunctum denuo ſuſcitavit. Hoc enim credo provide geſtum, ut non facile Dei miniſtri deludantur. Eo tempore fuit * Aeas, & Zeno in Palæſtinæ Gaza philoſophantes. Et Aeas fertur, cum pulcherrimam duxiſset uxorem, ter cum ipſa ſolum concubuiſse, & tres filios genuiſse, poſtea vitam monachicam appri me eſse ſectatum. Zeno autem Epiſcopus uſque ad annorum centum habens ætatem, nunquam ſolemnibus minor fuit, aut quievit officiis.

Epiphanii Eleemoſinæ.

Mendicus morte ſimulata Epiphanium deludere volens vere moritur.

* Valeſ. *Ajax.*

Ajax & Zeno apud Gazam floruerunt.

CAPUT XLIX.

Quomodo Habacuc, & Michaææ Prophetarum corpora inventa ſint.

Sozomen. lib. 7. cap. 28. Edit. Chriſt. Val. pag. 752. C.

NOn ſolum religionem hæc tunc nobilitabant, ſed etiam Habacuc, & Michææ Prophetarum corpora, ſicut audivi, hoc tempore ſunt oſtenſa revelatione divina, cum Zebennus tunc Eleutheropolitanam gubernaret Eccleſiam in vico, qui prius vocabatur Cela, in Berethaſia prædio, quod diſtat ab urbe quaſi ſtadiis decem. Circa hunc locum ſepultura Michææ fuit, quam neſcientes quid dicerent Provinciales, * fidelium memoriam vocitabant.

* Ed. *Oſidelem.*

CAPUT L.

De fine Theodoſii Principis.

Socrates. lib. 5. cap. 25. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 26. pag. 295. B.

IGitur Theodoſius Imperator, poſt laborem publicum corpore fatigatus, & ſperans ſe ea ægritudine moriturum, potius de Republica cogitabat, conſiderans quæ ſolent hominibus provenire Imperatore moriente. Filium itaque Honorium de Conſtantinopoli velociter evocavit, ordinare volens partes Heſperias. Cumque filius Mediolanum veniſſet, ex ægritudine relevatus, Circum de victoria celebrabat. Et ante prandium quidem ſpectaculum quaſi ſanus exhibuit. Poſt prandium repente prægravatus eſt, & ad ſpectaculum venire non potuit: filium tamen ludis adeſſe præcepit. Superveniente vero nocte defunctus eſt * Conſulatu Olibrii, & Probini, ſeptima decima die Januarii menſis, anno primo ducenteſimæ nonageſimæ quartæ Olympiadis. Vixit autem Imperator Theodoſius annos ſexaginta, ex quibus ſexdecim imperavit.

* An. Dom. 395.

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, QUAM TRIPARTITAM VOCANT,

EX TRIBUS GRÆCIS AUCTORIBUS Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholaſtico verſis, per Caſſiodorium Senatorem in Epitomen redactæ.

LIBER DECIMUS.

CAPUT PRIMUM.

De Succeſſione Arcadii, & Honorii.

Socrates lib. 6. cap. 1. p. 299. D. Epiſcopi Apoſtolicarum Eccleſiarum moriente Theodoſio. *An. Dom. 395.

DEfuncto igitur Theodoſio, in ejus Imperio filii ſuceeſſerunt, Arcadius in Oriente, Honorius autem in Occidente. Hoc tempore in Romana Damaſus præſidebat Eccleſia; in Alexandria Theophilus, Hieroſolymis Joannes, Flavianus Antiochenam tenebat ſedem, Conſtantinopolihanamque Nectarius. Igitur circa octavam diem Novembris menſis eodem * Conſulatu, corpus Theodoſii delatum eſt cum ſolemni honore, & ab Arcadio filio ſepulturæ contraditur. Poſt paucos vero dies, id eſt, vicefimaſeptima ejuſdem menſis etiam exercitus, qui cum Imperatore Theodoſio fuerat contra tyrannum, reverſus eſt. Et dum Imperator Areadius ſecundum conſuetudinem ad portas occurriſſet exercitui remeanti, tunc milites Ruffinum Præfectum Imperatoris peremerunt. Erat enim ſuſpectus, quaſi tyrannidem poſſet aſſumere. Dicebatur autem, quia Hunnos ipſe in Romanorum provincias evocaſſet, qui tunc Armeniam, & partes Orientis valde vaſtabant.

Ruffinus Præfectus occiditur.

CAPUT II.

Quomodo Honorius ludum Gladiatorum removerit.

Theodoret. lib. 5. c. 26. pag. 234. C.

HOnorius itaque ſuſcipiens Occidentis Imperium ludum Gladiatorum, qui dudum Romæ celebrabatur, hujuſmodi cauſa removit. Quidam Thilemachius converſatione monaſtica pro hac cauſa ab Oriente venit ad Romam. Dumque neſandum illud ſpectaculum ageretur, etiam ipſe intravit in ſtadium, & deſcendens nitebatur pugnantes inter ſe gladiis ſeparare. Cumque ſpectatores adverſus eum ſævirent, & in effuſione ſanguinis graſſarentur, proviſorem pacis lapidibus occiderunt. Hoc agnoſcens mirabilis Imperator, illum quidem inter victores Martyres numeravit, neſandum vero ſpectaculum prorſus abſcidit.

Tilemachius inter Martyres numeratur, & cur.

CAPUT III.

De morte Nectarii Conſtantinopolitani Epiſcopi, & ordinatione, actibuſque Joannis

Socrates lib. 6. cap. 2. p. 300. C.

PAueo tempore tranſeunte, etiam Nectarius Conſtantinopolitanus Epiſcopus defunctus eſt * Conſulatu Cæſarii, & Attici, viceſima & ſeptima die Septembris menſis. Mox ergo ſtudia generantur in Epiſcopatum, aliis alium ordinare cupientibus. Noviſſime vero placuit, ut ab Antiochia Joannes evocaretur: Eccleſiæ Presbyter. Erat enim ejus doctrinæ fama mirabilis. Intra paucum ergo tempus communi decreto omnium Clericorum, & laicorum Imperator Arcadius evocavit eum. Et propter dignitatem ordinis cum adeſſent ex Imperiali juſſione plurimi Epiſcopi, etiam Theophilus venit Alexandrinus, qui ſtudebat quidem Joanni detrahere, & Iſidorum ſuum Presbyterum ordinare. Diligebat enim eum, quoniam aliquando ſuſtinuerat pro eo tale periculum. Cum Imperator Theodoſius adverſus Maximum tyrannum decertaret, Theophilus per Iſidorum xenia miſit Imperatori, & duplices miſit epiſtolas: mandans, ut alias epiſtolas non vincenti daret; porro victori & munera, & alias porrigeret litteras. Has cum Iſidorus portaſſet, Romæ veniens victoriam ſuſtinebat: ſed non diu latuit. Quidam enim lector rapiens epiſtolas, demonſtravit Imperatori. Quamobrem Iſidorus terrore comprehenſus, in Alexandriam fugit, celare volens quod fuerat ei mandatum. Ob quam cauſam Iſidorum Theophilus diligebat. Verum Palatii Judices præpoſuere Joannem. Cumque multi Theophilum accuſarent, libellos adverſus eum pro diverſis cauſis præſentibus Epiſcopis obtulerunt. Tunc Præpoſitus Palatii Eutropius nomine, ſumens accuſationes ſcriptas oſtendit Theophilo: dicens, aut ordina Joannem: aut accuſationes veniant ad examen. Hinc perterritus Theophilus, Joannem ordinavit Epiſcopum. Qui ſuſcepit Epiſcopatum ſextadecima die Februarii menſis, * Conſulatu Honorii Imperatoris, & Eutychiani Præfecti. Quia vero Joannes vir fuit omnino præclarus, ex libris, quos reliquit, agnoſcitur. Cujus vitam, genus, converſationem, & quemadmodum ſit depoſitus, & morte * potius honoratus, exponam.

*An. Dom. 397.

Theophilus Chryſoſtomi electionem impedire conatur.

Theophilus Chryſoſtomum Epiſcopum invitus ordinat.

*An. Dom. 398.

*Ed. V. *poſterius.*

Joannes itaque fuit Antiochenus, filius Secundi, & Anthuſæ nobilium perſonarum, diſcipulus Sophiſtæ Libanii, & auditor Andragatii Philoſophi. Cumque ſe ad advocationem præpararet, conſiderans moleſtias litigantium, injuſtumque vitæ propoſitum, potius elegit quietem. Et hoc fecit æmulatus Evagrium, quoniam & ipſe dum iiſdem ſtudiis eſſet uſus, quietam magis ſecutus eſt vitam. Mox ergo mutato ſchemate, pariter & inceſſu, divinis lectionibus incumbebat, & frequentius ad ſanctam concurrebat Eccleſiam.

Socrates lib. 6. c. 3. pag. 301. D.

Hæc agens perſuaſit etiam Theodoro, & Maximo, qui fuerant condiſcipuli ejus apud Sophiſtam Libanium, ut pompoſam relinquerent vitam, & ſimplicem ſequerentur. Quorum Theodorus poſtea Epiſcopus Mopſueſtenæ ordinatur Eccleſiæ, Maximus autem Seleuciæ Iſauriæ. Tunc itaque iſti fiunt diſcipuli in lectione divina Diodori, atque Carterii, qui eodem tempore ſacris Monaſteriis præſidebant. Sed Diodorus poſtea Tarſi ordinatus Epiſcopus, multos conſcripſit libros, ſacras ad litteram intuens ſcripturas. Porro Joannem degentem cum Baſilio, tunc a Meletio factum Diaconum, & poſtea Cæſareæ Cappadociæ Præſulem conſtitutum, Zeno Epiſcopus ab Hieroſolymis revertens, Lectorem in Eccleſia Antiochena conſtituit. In quo adhuc officio poſitus librum edidit contra Judæos. Poſt paucum vero tempus etiam Diaconatum a Meletio promerens. De Sacerdotio alium fecit librum, aliosque plurimos explanavit. Poſtea vero Meletio in Conſtantinopolitana urbe defuncto, recedens Joannes a Meletianis, & neque Paulino communicans, tribus annis continue ſub quiete degebat. Poſtea vero Paulino moriente, ab Evagrio ejus ſucceſſore Presbyter ordinatur. Ante Epiſcopatum itaque hoc modo converſatus eſt. Fuit enim vir, ut aiunt, propter zelum caſtitatis ſeverior, & amplius quam habebat a juventute ſua, furori magis, quam reverentiæ ſe præbebat, & propter vitæ rectitudinem incautus proſpicere de futuris: propter ſimplicitatem vero, oris libertate profuſus, apud colloquentes non mediocriter utebatur: docendo præcipuus erat, utilis ad corrigendos audientium mores: in confabulatione vero arrogans a neſcientibus putabatur. Cum ergo talis moribus eſſet, Epiſcopatu ſuſcepto, majori faſtu, quam debuerat utebatur, Clericorum ſuorum corrigere vitam volens. Mox igitur in ipſo initio, cum Clericis aſper videretur Eccleſiæ, erat plurimis odioſus, & veluti furioſum univerſi declinabant. Compellebat enim eum, ut omnes offenderet, Serapio Diaconus ejus, qui aliquando præſentibus Clericis hunc protulit magna voce ſermonem: Nunquam poteris, o Epiſcope, hos corrigere, niſi uno baculo percuſſeris univerſos. Quo dicto majora contra eum odia concitata ſunt. Non poſt multum vero tempus, plurimos Clericorum pro diverſis exemit cauſis. At illi conſpirantes adverſus eum, etiam derogationibus apud populos utebantur; quarum rerum faciebant maximam fidem, eo quod nec ullum ſecum comedere pateretur, nec ipſe ad alium invitatus accederet. Dicunt enim quidam, propterea noluiſſe eum cum quoquam comedere; eo quod turpiter manducaret, eſcaſque perciperet: alii vero propter excellentem ciborum continentiam hoc eum facere prædicabat. Ego tamen quodam viro veraci referente audivi, quia propter abſtinentiam capite, & ſtomacho ſæpe dolebat, & ideo prandiorum epulas evitabat.

Chryſoſtomus fit diſcipulus Diodori, & Carterii Abbatum.

Chryſoſtomus fit Lector in Eccleſia Antiochena.

Fit Presbyter.

Chryſoſtom. Clericos corrigit.

Sacerdotes adverſus Chryſoſtom. conſpirant.

Chryſoſt. ſolus cibum capiebat.

Sozomen. lib. 8. cap. 9. pag. 769. C.

Socrates. lib. 6. cap. 4. pag. 304. A.

Porro populus propter ſermones, quos in Eccleſia faciebat, diligebat eum, parvipendens accuſatorum voces. Quales vero ſint ejus libri, non oportet nunc dici: quoniam legentibus poterunt indicari. Igitur cum Clero tantummodo eſſet infenſus, machinationes contra eum non omnino valuerunt. Dum vero etiam plurimos Procerum objurgare cœpiſſet, tunc invidia contra eum major accenſa eſt. Et quidem plurima dicebantur: multa quoque faciebant audientibus fidem.

CAPUT IV.

Quomodo Eutropius Præpoſitus Imperatoris fuerit interemptus.

Socrates. lib. 6. cap. 5. pag. 304. C.

Ejus derogationibus dedit augmentum homilia, contra Eutropium tunc prolata. Eutropius enim Eunuchus Præpoſitus Imperatoris, & habens Conſulis dignitatem, volens in quibuſdam ad Eccleſiam refugientibus vindicare, ſtuduit ab Imperatoribus legem poni, jubentem ut nullus ab Eccleſia confugeret, imo qui dudum refugerant, traherentur. Sed Dei ſecutum eſt repente judicium. Erat ergo propoſita lex. Poſt paucos vero dies cum ipſe Eutropius offendiſſet Imperatorem, inter refugas erat apud Eccleſiam. Epiſcopus vero, Eutropio ſub altari jacente, nimioque percuſſo timore, reſidens ſuper ambonem, ubi ſolebat prius conſuete facere ſermonem, homiliam increpatoriam fecit adverſus eum. Unde plurimos magis offendebat, eo quod homini in infelicitate poſito non ſolum miſeratus non eſt, ſed etiam nec objurgare deſiſteret. Igitur Eutropii, tunc Conſulatus dignitatem habentis, propter quædam vitia caput Imperator juſſit auferri, & ex ordine Conſulum ejus nomen penitus abrogari. Quamobrem Theodori ſolummodo, qui cum eo Conſul fuit, nomen adſcriptum eſt. Pro diverſis igitur cauſis multos ſæpius fiducialiter objurgabat, & plurimis erat odioſos. Unde Theophilus, Alexandrinæ civitatis Epiſcopus, mox poſt ordinationem cauſas ejus dejectionis inquiſivit, & quibuſdam præſentibus de eo latenter obloquebatur, multis etiam longe poſitis ſcribebat. Contriſtabatur enim non ſolum pro fiducia Joannis: ſed quia etiam Iſidorum Presbyterum ſuum, Epiſcopum Conſtantinopoleos ordinare non valuit.

Chryſoſtom. publice declamat in Eutropium.

An. Dom. 399.

Theodoretus. lib. 5. cap. 28. pag. 235. D.

Sacerdotibus igitur Joannes Epiſcopus ſupplicabat, ut ſecundum Eccleſiaſticas viverent ſanctiones, quas quicumque prævaricari præſumerent, eos ad templum prohibebat accedere. Dicebat enim, quia nec deberent frui honore Sacerdotii, qui eorum vitam contemnerent imitari. Non ſolum enim providentiam urbis Conſtantinopoleos habebat, ſed etiam totius Thraciæ, quæ ſex Provinciis eſt diviſa, & quæ undecim adminiſtrationibus diſpenſatur. His legibus ordinabat etiam Ponticam regionem, quæ totidem Judicibus gubernari dignoſcitur. Cumque cognoviſſet in Phœnice adhuc dæmonibus ſacrificia miniſtrari, electos Monachos & Imperialibus ſanctionibus coarmatos adverſus cultores deſtinavit idolorum: dans pecunias templorum deſtructoribus erogandas, non ex ærario publico: ſed quas a fideliſſimis mulieribus oblatas ſponte percipiebat.

Quas provincias rexerit Chryſoſt.

CAPUT V.

De Converſione Celticorum per Joannem.

Theodoretus. lib. 5. cap. 30. pag. 236. C.

Videns igitur etiam populum Celticorum, Arianis retibus laqueatum, & cogitans de eorum capienda ſalute, conſilium hujuſmodi venationis invenit. Ejuſdem namque linguæ Presbyteros, Diaconos, atque Lectores fecit, & unam eis Eccleſiam dedit. Qua occaſione multos eorum cepit, dum & ipſe frequenter illic iret, & per interpretem Celticum divinas lectiones exponeret. Hæc ergo intra civitatem crebro faciens,

Chryſoſtomus viros Apoſtolicos ad converſionem Scytharum dirigit.

& plurimos ejus gentis Arianorum ad Apoſtolica dogmata revocavit. Apud Scythas autem quidam erant deſiderium ſalutis habentes, quo non poterant pervenire. Quod Joannes agnoſcens, quæſivit viros Apoſtolico zelo ferventes, eoſque direxit, & deſiderantibus ſalutis gratiam miniſtravit. Ego autem etiam litteras ejus legi ad Leontium Ancyræ Præſulem, quibus indicavit Scythas fuiſſe converſos in noſtra provincia. Et cognoſcens in quibuſdam vicis Marcionis creviſſe languorem, ſcripſit ejus loci Paſtoribus, ut eos pellerent. Inſuper etiam Principis pro hac cauſa proferri petiit ſanctionem. * Quod igitur Eccleſiarum curam in animo habuerit ſecundum divinum Apoſtolum, ſatis hæc docuerint. * Licet autem etiam aliunde illius libertatem intelligere.

** Hæc deſunt in MSS. codicibus, & in Ed. V. * hæc autem deſunt in Edit. Valeſii.*

CAPUT VI.

De Gaina Magiſtro militum, ejuſque rebellione.

Theodoretus lib. 5. c. 32. pag. 237. B.

Gainas quidam genere Celticus, conſilio Barbarus, ſtudio tyrannico vehementer elatus, eo tempore cum eſſet Magiſter militum, multos ſuæ gentis, multos etiam Romanorum ſub ſuo magiſterio habens, terrorem plurimis, etiam ipſi Principi meditatione tyrannidis inferebat; eratque Arianus. Is ergo rogavit Imperatorem, ut intra civitatem ei unam daret Eccleſiam. At ille eum ſe placare promiſit. Tunc evocans Joannem, eique potentiam illius, meditatamque tyrannidem dicens, petebat ut data Eccleſia ejus refrænaret intentionem. At ille virtute fortiſſimus: Noli, inquit, o Imperator, hæc promittere, neque ſanctum canibus dare. Non enim potero Deo benedicentes expellere, & ſanctum templum blaſphemantibus injuſte contradere. Neque hunc Barbarum metuas, Imperator: ſed ambos nos jube vocari, & ſub ſilentio inter nos quæ dicuntur audi. Ego namque linguam illius ſic frænabo, ut non præſumat petere, quæ dari non expedit. Hoc audiens Imperator gaviſus eſt, & utrumque altera die vocavit. Tunc Gainas petitionem ſuam poſcebat; Joannes contradicebat, dicens: Non licet Imperatori pietatem cuſtodienti, aliquid contra mandata divina præſumere. Cumque reſponderet ille, quia oratorium & ipſe habere deberet; Joannes ait: Ubique tibi divina domus aperta eſt, & nullus te vetat orare. At ille: Sed ego, inquit, alterius ſectæ ſum, & cum meis unum templum habere depoſco. Multos enim pro Romana Republica labores aſſumpſi, & non debeo in mea petitione contemni. Cui Joannes: Plurima, inquit, præmia, & quæ tranſcendunt tua certamina, percepiſti, Magiſter militum factus, Conſulari toga inſuper exornatus. Et oportet te conſiderare qui dudum fueris, & qualis modo conſpiciaris, & quæ priſca paupertas, & quæ moderna ſubſtantia: quibus veſtibus utebaris antequam Hiſtrum tranſiſſes, & quibus nunc uteris. Conſidera igitur quia pauci labores maxima tibi præmia contulerunt, & circa honorantem te non ſis ingratus. His ſermonibus tantus ille Doctor obſtruxit os Gainæ, eumque compulit ut taceret.

Chryſoſtom. impedit, ne Gainæ Eccleſia una concedatur.

Socrates lib. 6. cap. 6. p. 307. C. Gainas conatur incendere Palatium CP.

Igitur dum Gainas adipiſci deſideraret Imperium, qui dudum de ſua fide apud beatam martyrem Euſemiam in Chalcedonia Imperatori Arcadio promiſiſſet, diverſa conſilia revolvebat, & in ſua intentione ſemper inſtabat. Dumque per diem nihil in urbe Conſtantinopolitana agere potuiſſet; machinatus eſt, ut nocte Barbaros mitteret, qui Palatium concremarent. Tunc enim aperte monſtratum eſt, quomodo Deus cuſtodiat civitatem. Miſſis enim ab eo Barbaris ad incendium atque prædas, Angelorum turba apparuit, armatorum ingens corpus habentium. Illi vero putantes eſſe milites, abſceſſerunt. Cumque hoc Gainæ fuiſſet nuntiatum, incredibile viſum eſt. Noverat enim quia cunctus exercitus per civitates fuerat conſtitutus. Quapropter denuo futura nocte alios deſtinavit. Cumque idem ei renuntiatum fuiſſet (denuo enim Angeli eamdem viſionem Barbaris oſtendebant) noviſſime ipſe egreſſus cum multitudine, miraculi ſumpſit experimentum: arbitratus revera, quia per diem quidem lateret exercitus: nocte vero pro ejus cuſtodia poneretur. Et ita, dum intra urbem nihil poſſet implere, egreſſus ad Thraciam, aperte hoſtilem monſtravit intentionem.

Theodoret. lib. 5. c. 32. & 33. pag. 238. C.

Cum igitur aliquantum tranſiſſet tempus, diu meditatam tyrannidem Gainas patefecit. Collecto namque exercitu, per Thracias univerſa vaſtabat. Hoc agnoſcentes & Judices, & populi terrebantur; & neque repugnare illi quilibet præſumebat, neque apud eum legatione fungi, dum aſperitatem Barbaricam formidarent. Tunc ergo aliis omnes tamquam metuentes relinquens Imperator, Joanni viro ſanctiſſimo onus legationis impoſuit. At ille neque illius reſultationis memor, neque inimicitiarum, quæ hinc exortæ videbantur, alacriter eſt profectus ad Thracias. At ille cognoſcens Legatum, ejuſque fiduciam pro pietate ſic licenter aſſumptam, occurrit ei longo itinere, ejuſque dexteram ſuis oculis circumpoſuit: inſuper etiam ſuos filios ſacra ejus genua oſculari præcepit. Hujus ergo virtutis Joannes fuit, ut etiam valde terribiles humiliari cogeret, & timere.

Chryſoſtom. legatus ad Gainam.

CAPUT VII.

De Quæſtione inter Ægyptios Monachos exorta: An Deus corporeus ſit, an incorporeus.

Socrates lib. 6. cap. 7. pag. 309. D.

Ea tempeſtate quæſtio mota fuerat: utrum Deus corporeus eſſet, & hominis haberet ſchema: an certe incorporeus, & ſchemate humano omnimodis alienus. Ex qua quæſtione contentiones, & certamina plurima ſurrexerunt, aliis hoc affirmantibus, aliud aliis: maxime tamen ſimplices Monachorum corporeum, & humanæ formæ Deum eſſe judicabant. Plurimi vero reprobantes illos, Deum incorporeum eſſe dicebant, & forma corporea ſegregatum. Cum quibus Theophilus quoque Alexandrinus conſonabat Epiſcopus, ita ut in Eccleſia coram populo contra eos, qui humanæ formæ Deum aſſeverant, contenderet, & Deum incorporeum ſuo dogmate definiret. Hæc agnoſcentes Ægyptiorum Monachi, venerunt Alexandriam; & ſeditionem contra Theophilum velut impium excitarunt, ita ut eum occidere niterentur. Hoc ille agnoſcens, cogitavit quemadmodum evitaret mortem. Quos ſub blandimento ſuſcipiens, hæc eis locutus eſt: Sic, inquit, vos video ſicut Dei vultum. Hoc dicto Monachos a ſuo impetu revocavit. At illi: Si vere, inquiunt, dicis, quia Dei vultus ſic eſt, ſicut & noſter, anathematiza libros Origenis. Ex ipſis enim quidam adverſantur opinioni noſtræ. Si enim hoc non feceris; quæ impiorum, & Deo rebellium ſunt, a nobis ſine dubio ſuſtinebis. Ego, inquit, Theophilus, quæ vobis placent fa-

Monachi Ægyptii ſeditionem excitant contra Theophilum qui Deum incorporeum dicebat.

cio, nolite in me ſævire. Nam & ego inimicus ſum librorum Origenis, & culpo ſuſcipientes. Sic ergo Monachos declinavit; & forſitan ideo hæc quæſtio hactenus eſt ablata. Poſt hæc hujuſmodi cauſa provenit. Ægypti Monaſteriis quatuor venerabiles præſidebant viri, Dioſcorus, Ammonius, Euſebius, Euthymius germani, qui pro corporis magnitudine Longi vocabantur, ſermone vitaque fulgentes, & propterea apud Alexandrinos egregii. Sed etiam Theophilus eos honorabat Epiſcopus. Quamobrem Dioſcorum violenter tractum, Hermopoleos fecit Epiſcopum; duos autem eorum rogavit, ut habitarent cum eo, & vix ut Epiſcopus fieret impetravit, factoſque Clericos, Eccleſiæ Occonomos inſtituit. Cumque illi æſtuarent, cur minus propoſitum ſuæ converſationis implerent, & procedenti tempore viderent animas ſuas lædi, dum Epiſcopus * pecuniarum haberet vitam, & multum auri congregandi ſtudium, repudiabant eſse cum eo, & deſerti potius habitaculum diligebant. Dumque ille neſciens eorum voluntatem, ſibi eos adeſſe depoſceret: poſtea videns, quia eis potius ipſe diſpliceret, iratus interminabatur eis. At illi hoc parvipendentes abſcedunt. Porro Theophilus cum animo ſervens, niſus eſt, ut viros illos, qua poſſet arte, vexaret. Et fratrem interim eorum Dioſcorum habebat odioſum. Contriſtabatur enim, quia eos turba diligeret & coleret Monachorum; & ſciebat, quia eis aliter nocere non poſſet, niſi Monachos debellaret. Probaverat quoque, quia crebro cum eis habito ſermone, faterentur incorporeum eſſe Deum, & non humanæ formæ: ne forte neceſſitate humanæ formæ, humana quoque paſſio ſequeretur. Et cum ſic Theophilus ſaperet, tamen ut ſe vindicaret, quod bene prius prædicaverat, immutavit. Mittens enim in eremum, plurimos Monachorum ſimplicium, & ſpiritali exercitatione carentium eſt venatus: dicens non oportere ſequi Dioſcorum, neque fratres ejus, dicentes incorporeum eſſe Deum. Deus enim ſecundum divinam ſcripturam & oculos habet, & aures, & manus, & pedes, ſicut & homines. Dioſcorus autem, ejuſque ſequaces, ſequentes Origenem dogma blaſphemum introducunt, quaſi Deus nec oculos, nec aures, nec manus habeat, neque pedes. Hac ſeductione Monachorum plurimi ſunt decepti, & ſeditio ſerventiſſima ſuſcitatur. Sed exercitati viri ſeducti non ſunt, ſimplices autem ardore fidei repente contra fratres inſurgunt. Et facta diviſione, alterutros impetebant. Theophili ſequaces, Origeniſtas, & impios appellabant fratres. Iſti vero ſequaces Theophili Humaniformianos vocabant. Ob quam rem orta immani ſeditione, Theophilus cum armatorum multitudine venit in Nitriam contra Dioſcorum, ejuſque fratres. At illi vix ſuga valuerunt declinare pericula.

* Ed. Niv. & Frob. *pecuniam haberet multam*.

Seditio inter Monachos ob quæſtionem de natura Dei incorporea.

CAPUT VIII.

Quomodo hymni nocturni a Joanne ſunt incœpti.

Socrates. lib. 6. cap. 8. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 7. & 8. pag. 312. C.

Collectæ ſabbato, & Dominica fiebant.

CUm hæc in Ægypto fierent, Joannes Conſtantinopolitanus doctrina florebat, & apud cunctos favorabilis habebatur. Auxitque primus in nocturnis hymnis orationes ob hujuſmodi cauſam. Ariani, ſicut dictum eſt, foras civitatem Collectas agebant. Sabbato autem, atque Dominica intra portas & per porticus congregati, hymnos, & antiphonas ex Ariano dogmate compoſitas decantabant. Et hoc maxima noctis parte facientes, diluculo cum ipſis antiphonis per mediam civitatem egreſſi portam, ad ſuam Eccleſiam concurrebant. Cumque hoc crebro quaſi ad vituperationem Orthodoxorum facere non ceſſarent; frequenter enim etiam hoc cantabant: Ubi ſunt qui dicunt trina virtute unum? Tunc Joannes metuens, ne ſimplices hujuſmodi canibus traherentur, inſtituit ſuum populum, ut & ipſi nocturnis occuparentur hymnis; quatenus & illorum obſcuraretur opus, & fidelium profeſſio firmaretur. Studium ergo Joannis nimis utile, cum turba periculiſque finitum eſt. Nam dum clariores hymni homouſianorum noctibus apparerent (fecerat enim cruces argenteas, quæ cum cereis portabantur, expenſas ad hæc Eudoxia Auguſta præbente) tunc Ariani zelo tracti, uſque ad neces inſurgunt. Una ergo nocte, congreſſione facta, petra in fronte percuſſus eſt Briſon Eunuchus Auguſtæ, qui ad hymnos exercendos fuerat deputatus. Sed etiam quidam ex populo utriuſque partis extincti ſunt. In his motus Imperator, prohibuit Arianos hymnos publice decantare.

Chryſoſt. fecit cruces argenteas, quę cum cereis portabantur.

CAPUT IX.

Quod Epiſcopo Ignatio Angelorum Deum laudantium viſio ſit oſtenſa.

Socrates. lib. 6. cap. 8. pag. 313. D.

Antiphonarum origo.

DIcendum tamen eſt, unde ſumpſit initium; ut in Eccleſia Antiphonæ decantentur. Ignatius Antiochiæ Syriæ tertius poſt Apoſtolum Petrum Epiſcopus, qui etiam cum ipſis degebat Apoſtolis, vidit Angelorum viſionem, quomodo per Antiphonas ſanctæ Trinitati dicebant hymnos. Iſque modum viſionis Antiochenæ tradidiſſe probatur Eccleſiæ; & ex hoc ad cunctas tranſivit Eccleſias.

CAPUT X.

De inimicis Joannis.

Sozomen. lib. 8. cap. 10. pag. 770. A.

Joannes Chryſoſtomus quo pacto odium Auguſtę ſibi conflarit.

FErtur enim quoniam inter alia Joannes etiam pro Severiano Gabalenſi Epiſcopo, odium Auguſtæ conceperat. Is enim Severianus, & Antiochus Ptolemaidis, ambo eloquentiſſimi erant, & coram Eccleſia docere præparati. Veniens ergo prius Antiochus Conſtantinopolim eloquentia promotus, atque pecuniis ditatus, in ſuam reverſus eſt civitatem. Pro cujus zelo Severianus poſtea venit, videnſque quod Joannes frequenter in Eccleſia ſermone facto mirabilis apparebat; eratque honorabilis apud multos Proceres, & apud ipſum Imperatorem, pariter & Auguſtam. Cumque Joannes perrexiſſet in Aſiam, huic commendavit Eccleſiam. Credebat enim ejus blandimentis, quia eum revera diligeret. At ille magis ſe auditoribus commendabat. Quod dum Joannes audiſſet, Serapione nuntiante, zelatus eſt. Reverſoque ab Aſia Joanne, contigit tranſeunte Severiano, ut ſtudioſe non aſſurgeret Serapio. At ille exaſperatus clamavit: Si Serapio clericus mortuus fuerit, Chriſtus inhumanatus non eſt. Ob quam rem accuſatus a Serapione velut injurioſus, & in Deum blaſphemus, civitate pulſus eſt a Joanne. Quod Auguſta cognoſcens per familiares Severiani, mox eum a Chalcedone fecit revocari. Porro Joannes multis rogantibus, eum videre refugiebat, donec in Apoſtolorum Eccleſia ejus genibus poneret Auguſta

Chryſoſt. Severianum Conſtantinopoli pellit.

Theodoſium filium ſuum, ſupplicans, & ſæpe conjurans, ut Servianum ſuo reconciliaret affectui.

Socrates lib. 6. cap. 9. & 10. pag. 314. A.

Interea Monachi ab eremo ad Conſtantinopolim veniunt cum Dioſcoro, & fratribus, cum quibus Iſidorus, qui Theophili amiciſſimus dudum, ob hujuſmodi cauſam poſtea fuerat inimicus. Petrus quidam Archipresbyter Alexandrinæ fuit Eccleſiæ. Hunc Theophilus ab Eccleſia odio faciente projecit: culpans eum quaſi mulierem quamdam Manichæam, non primitus abrenuntiantem hæreſim, in communionem ſacram ſuſceperit. Cumque Petrus diceret ſe eam juſſu Theophili ſuſcepiſſe; illo negante, Iſidori teſtimonium Petrus implorabat: quia hoc actum non ignoraſſet Epiſcopus. Eo tempore Iſidorus Romæ degebat, a Theophilo miſſus ad Damaſum, ut ei Flavianum Antiochiæ reconciliaret Epiſcopum. Verum reverſus Iſidorus Petri reſponſionem veram eſſe firmavit: dicens, quia mulier Manichæa cum Epiſcopi fuiſſet juſſione ſuſcepta. Hinc accenſus Theophilus, ambos expulit ab Eccleſia. Ob hanc ergo cauſam Iſidorus cum Dioſcoro, & * reliquis Conſtantinopolim venit, ut Principi, & Joanni ejus facta narraret. Hæc Joannes agnoſcens, honorabat principio viros, eorumque fruebatur orationibus. Communione vero ſacra cum eis ante cauſæ cognitionem participare non voluit. His ita geſtis, pervenit ad Theophilum ſermo falſus, quaſi Joannes illis communicaſſet, & eis ferret auxilium. Parabatque ut non ſolum de Dioſcoro, & Iſidoro ſemet ulciſceretur: ſed etiam Joannem Epiſcopatu deponeret. Miſit ergo ad ſingularum Epiſcopos civitatum epiſtolas, celans intentionem ſuam, culpans tamen Origenis libros. Deinde Epiphanium Cypri fecit amicum, cum prius ejus fuerit inimicus, tamquam de Deo minus ſaperet, eumque formam hominis habere judicaret. Tunc ergo quaſi ex pœnitentia, ejus ſe profeſſus eſt ſequi * ſectam; egitque ut Synodus Epiſcoporum Cypri celebraretur, quatenus libri damnarentur Origenis. Porro Epiphanius propter nimiam ſui reverentiam, atque ſimplicitatem circumventus, conſtituta Synodo lectionem librorum Origenis interdixit; miſitque literas ad Joannem, monens ut ſe ab Origeniana lectione ſuſpenderet; & Synodo congregata, quæ placuerant, etiam ipſe firmaret. Theophilus igitur famoſiſſimum Epiphanium circumveniens, & agnoſcens ſua vota proficere, etiam ipſe collectis Epiſcopis libros damnavit Origenis, qui pene ante ducentos defunctus erat annos: non quia hujuſmodi haberet intentionem, ſed ſtudens * Dioſcoro, ejuſque nocere ſequacibus. Joannes autem parvipendens quæ ab Epiphanio, & Theophilo fuerant nuntiata, in doctrina Eccleſiaſtica laborabat, & in ea quidem florebat: nihil tamen de his, quæ contra eum cogitabantur ſæpe, curabat. Cumque Theophilus jam manifeſto ſtudere videretur, ut Joannem Epiſcopatu deponeret, tunc etiam inimici Joannis Theophilum ſunt ſecuti; & multi Clerici, multi Procerum Palatii tempus invenientes opportunum, nitebantur ut Synodus Conſtantinopoli fieret contra Joannem. Et hoc tam per epiſtolas ſibimet, quam per verba mandabant. Auxit igitur odium Joanni cauſa Severiani, & Antiochi Epiſcoporum, quæ ſupra relata eſt.

* MS. Lyr. *fratribus.*

Theophilus cum Epiphanio jungit amicitiam.

* MS. Lyr. *dicta.*

Epiphanius & Theophilus damnant libros Origenis.

* MSS. *Dioſcorum ejuſque ſequaces circumvenire.*

Quid Theophili in Chryſoſtomum odium auxerit.

CAPUT XI.

Quomodo Epiphanius Cyprius Joanni fuerit inimicus.

Socrates lib. 6. cap. 11. & 12 Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 12. & 13. pag. 318. D.

POſt paucum vero tempus Epiphanius Epiſcopus Conſtantinopolim venit, portans damnationem librorum Origenis. Quibus non quidem ipſum Origenem excommunicatum decreverant: ſed libris tantummodo derogaverant. Egreſſus ergo ad Baſilicam ſancti Joannis, milliario ab urbe ſeptimo conſtitutam; & Collecta ibidem celebrata, ordinatoque Diacono rurſus venit in civitatem, & invitationem quidem Joannis declinavit cauſa Theophili: in propria vero manſione habitare magis elegit. Et vocans tunc præſentes Epiſcopos, damnationem librorum Origenis legebat eis. Et quidam habentes Epiphanii reverentiam ſubſcribebant; plurimi autem hoc facere recuſabant. Quorum fuit etiam Theotimus Scythiæ Præſul, qui ita reſpondit: Ego, inquit, o Epiphani, neque ei, qui dudum bene requievit, injurias infero, neque rem blaſphemam tentare præſumo, damnans ea, quæ priores noſtri reſpuere noluerunt; proinde neque malam doctrinam in libris Origenis eſſe conſpicio. Tunc proferens libros * ejus Origenis legit, & Eccleſiaſticas expoſitiones oſtendit, ac poſtea procedens dicebat: Qui his contumelias inferunt, neſciunt ſemetipſos. Hæc ergo Theotimus, vitæ rectitudine famoſiſſimus, Epiphanio reſpondiſſe fertur. Sed quoniam detractores plurimi ſubripientes, velut blaſphemum reſpuunt Origenem, pauca de his dicere non videtur abſurdum. Viles homines, & qui per ſemetipſos nequeunt apparere, vituperando meliores eſſe ſe aliquid conantur oſtendere. Hoc paſſus eſt primo Methodius, Lyciæ Olympi civitatis Epiſcopus, deinde Euſtathius pauci Præſul temporis, & poſt eum Apollinaris, noviſſime Theophilus. Iſti derogabant Origeni, & * alii ob aliam cauſam ad accuſationem ejus acceſſerunt. Methodius igitur cum multum derogaſſet primitus Origeni, poſtea velut ex pœnitentia miratus virum, in dialogo quem attitulavit Xenonem, ſic ait: Sed quid amplius ego de illorum querimoniis factis contra Origenem loquor? Dum culpant eum pro quibus putant cauſis, & nihil quaſi male credentem de ſancta Trinitate reperiunt, oſtenduntur in eo magis pietatis, & rectitudinis teſtimonia perhibere. Athanaſius autem defenſor Nicæni Concilii, libris propriis contra Arianos voce clara teſtem ſuæ fidei hunc virum vocat, illius libros conjungens ſuis, & hæc dicens: Mirabilis, inquit, & laborioſiſſimus Origenes. hoc de Filio Dei nobis teſtimonium perhibens, ait, coæternum eum eſſeverans Patri. Ignorant igitur ſemetipſos derogatores Origenis, etiam laudatorem ejus Athanaſium blaſphemantes. Hæc de Origene dicta ſufficiant. Nunc ſequamur hiſtoriam.

Memoranda ſententia Theotimi cum rogaretur ut damnaret libros Origenis.

* MS. Sangerm. *ei.*

* MS. Sangerm. & *taliter.*

Methodii teſtimonium de Origene.

Athanaſii teſtimonium de Origene.

CAPUT XII.

Quomodo Joannes acceperit Epiphanium.

Socrates lib. 6. cap. 13. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 14. pag. 320. D.

JOannes igitur Conſtantinopoleos indignatus non eſt, cur abſque regulis in ejus Eccleſia ordinationem fecerit Epiphanius: ſed tamen rogabat, ut inter Epiſcopos cum eo maneret. At ille nec manere ſe cum eo, nec orare reſpondit, niſi Dioſcorum, & qui cum eo erant, urbe depelleret,

Joannes Chryſoſt. non vult conſentire in damnationem librorum Origenis.

pelleret, & ipſe in librorum Origenis damnationem ſubſcriberet. Joanne hæc facere differente, & dicente non oportere ante Catholicam cognitionem aliquid facere petulanter; ad hoc conſilium ab inimicis Joannis Epiphanius inſtigatur. Cum eſſet in Apoſtolorum Eccleſia celebranda Collectio, procedere faciunt Epiphanium, & coram omni populo Origenis damnare libros, & adjudicare Dioſcorum, ejuſque ſequaces, ſimul quoque derogare Joanni, velut eorum defenſori. Hæc Joanni nuntiantur. Altera vero die dum jam veniſſet Epiphanius ad Eccleſiam, hæc per Serapionem verba mandavit: Contra regulas multa geſſiſti, o Epiphani; primum quidem, quia ordinationem feciſti in Eccleſia, ſub meo jure conſtituta; deinde quia, me non jubente, in ea auctoritate propria Sacra celebraſti. Rurſus quia invitatus excuſaſti, & nunc denuo in teipſum confidis. Quapropter obſerva, ne turba naſcatur in populo, & hujus rei periculum ipſe ſuſcipias. Hæc dum audiiſſet Epiphanius, ab Eccleſia formidatus abſceſſit. Cumque reverſurus eſſet ad Cyprum, ferunt quidam hæc eum mandaſse Joanni: Spero quia non morieris Epiſcopus. At ille remandavit: Spero te ad tuam patriam non redire. Hæc utrum vere dicta ſint, neſcio: ambo tamen hunc habuere finem. Nam nec Epiphanius vivus pervenit ad Cyprum, ſed in navi defunctus eſt: & Joannes poſt paululum Epiſcopatu depoſitus eſt.

Chryſoſtomus Epiphanium redarguit.

Epiphanius & Chryſoſtomus ſibi invicem futura prænuntiant.

CAPUT XIII.

Cur Auguſta gravius, & per quos Joanni facta ſit inimica, & quomodo exilio fuerit deportatus.

Socrates lib. 6. cap. 14. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 15. pag. 321. D.

Cumque Epiphanius diſceſſiſſet pervenit ad Joannem, quoniam Eudoxia Auguſta eum contra Joannem armaſset; & hic accenſus, linguæ ubertate ſermonem fecit in populo, cunctarum mulierum vituperatione plenum. Hunc ſermonem populus omnis arripuit, quaſi contra Auguſtam prolatus eſset, & ita pervenit ad aures Imperatoris. Quod Auguſta cognoſcens, velut injuriam ſuam narravit Imperatori: dicens illius magis eſse contumeliam, quæ ejus uxori fiebat. Quamobrem geſtum eſt, ut Theophilus contra eum quam velociter Synodum celebraret. Quod etiam Severianus ſimul agebat; erat enim adhuc inimicus. Inter hæc Theophilus venit, multos ſimul Epiſcoporum * movens. Confluebant igitur plurimi Joannis inimici. Aderant etiam quos ab Epiſcopatu removerat. Omnes ergo concorditer in Chalcedona convenerunt, ubi tunc erat Epiſcopus Cyrinus, multa contra Ioannem loquens, impium eum, ſuperbumque vocans. Epiſcopi vero delectabantur in talibus. Porro Maruthas Meſopotamenus Epiſcopus nolens, Cyrini calcavit tunc pedem. At ille dolore conſtrictus, Conſtantinopolim cum Epiſcopis tranſire non potuit: alii vero ſunt tranſvecti.

* *Ed. V. monens.*

Concilium in Chalcedone contra Joannem Chryſoſtomum.

Sozomen. li. 8. cap. 16. pag. 779. D.

Poſtea vero cum dolore laboraret ejus crus frequenter, eſt abſciſsum, quia putredo pene omne corpus ejus invaſerat, & pedem alium jam ſerpebat. Is ergo poſt paululum tempus eſt defunctus.

Socrates lib. 6. cap. 14. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 15. & 16. pag. 322. B.

Theophilo autem ab Alexandria venienti nullus occurrit, nec ſolemni honore potitus eſt; erat enim apertiſſimus inimicus. Sed Alexandrini nautæ, qui tunc venerant cum frumentis, occurrentes, eum favorabiliter ſuſceperunt. Cumque veniſset Conſtantinopolim, refutavit in Eccleſiam introire: ſed in una domo Auguſtarum, vocabulo Placidiana, tunc habitavit. Hinc ergo cœperunt contra Joannem movere cauſas; & non jam de libris Origenis memoria ferebatur: ſed has accuſationes illicitas excitabant. His ita præparatis, convenientes Epiſcopi in ſuburbano Chalcedonenſi, quod Rufini nomine vocitatur, ubi eſt in honore Petri, & Pauli Apoſtolorum Baſilica conſtituta, evocaverunt Joannem, ſatisfacturum pro quibus accuſabatur: inſeruntque ut cum eo venirent Serapion, & Tigrius Eunuchus Presbyter, & Paulus Lector; iſti enim ſimul accuſabantur. Cumque Joannes evocantes, velut inimicos refutaret, univerſalem Synodum fieri proclamavit. At illi nihil morati, quater eum evocaverunt. Qui cum noluiſset accedere, ſed Synodum fieri proclamaret, damnaverunt eum: in nullo culpantes, niſi quia vocatus noluit obedire. Dumque hoc fuiſset circa veſperam nuntiatum, populus ad ſeditiones maximas excitatus eſt; & nocte concurrentes, eum trahi ab Eccleſia non ſinebant: ſed clamabant, ut apud majus Concilium de eo agitaretur examen. Porro juſſio Principis imminebat, velociter eum ejici, & exilio deportari. Hoc agnoſcens Joannes tertia damnationis die circa meridiem ſemetipſum, populo ignorante, contradidit. Cogitabat enim, ne ulla propter ipſum ſeditio naſceretur. Et ille quidem exilio ducebatur. In populo autem ſeditio importabilis eſt exorta, ita ut etiam multi inimicorum ejus miſericordia moverentur: dicentes eum calumniam paſsum, quem paulo ante deſiderabant videre depoſitum. Quamobrem clamabant omnes contra Principem, atque Concilium Sacerdotum, & maxime contra Theophilum. Non enim ejus machinatio jam poterat latere, quæ multis quidem indiciis apparebat; maxime quia Dioſcoro, ejus fratribus mox poſt Joannis dejectionem communicaverat. Tunc igitur etiam Severianus in Eccleſia docens, Joanni derogabat, dicens: & ſi in nullo alio vituperandus Joannes eſt, ejus tamen ſuperbia crimen eſt damnationi ſufficiens. Omnia namque peccata remittuntur hominibus; *ſuperbis autem Deus reſiſtit*, ſicut ſanctæ ſcripturæ docent. *Jacob. 4. 6.*

Accuſatur Chryſoſtomus.

Chryſoſtomus appellat Synodum univerſalem.

Chryſoſt. mittitur in exilium.

CAPUT XIV.

Quomodo Joannes ſit reverſus, & denuo a Calumniatoribus impetitus.

Socrates. lib. 6. cap. 14. & 16. Ed. t. Chriſt. Valeſ. cap. 16. pag. 324. A.

Orta igitur immenſa ſeditione, populo diſcurrente, & ad ipſa Regalia proclamante, Auguſta permota rogavit Imperatorem, ut eum reverti præciperet. Miſſo igitur tunc Eunucho Breſone, etiam neceſſitas Joanni nolenti, ut in civitatem ingrederetur, impoſita eſt. Eo ſiquidem remeante, cum multo ei honore ad Eccleſiam plebs occurrit. Et mox ut Joannes ingreſsus eſt, rogabant ut in Epiſcopali ſede reſideret, & populo orationem pacis impenderet. Quo refutante, atque dicente, quia hoc oporteret judicio fieri Synodali, & eos qui damnaverant, ſuam ſententiam revocare, * accendebantur omnes videre eum in loco proprio reſidentem; & verba Doctoris audire. Qui licet diu tardaret, prævaluit tamen populus, & eum in ſede reſidere Epiſcopali coegit, & conſuete orationem præbere pacis. Coactus etiam ſermonem fecit in populo. Hæc cauſa aliam præbuit inimicis occaſionem. Et primo quidem de Heraclidis * ordinatione contra eum movere dicebatur Theophilus quæſtionem, ut Joannem hujus rei occaſione deponeret. Verum Heraclides non aderat, judicabatur autem veluti præſens, quaſi quoſdam injuſte cæcidiſſet, catenisque vinctos miſiſſet in pompam Epheſi

Seditio Conſtantinopoli propter Chryſoſtomum in exilium abductum.

* *MS. Theod. accedebant.*

Heraclides a Chryſoſtomo ordinatus, accuſatur.

* *MS. Theod. ordine.*

per mediam civitatem. Cumque pars Joannis diceret auditorium debere juſte conſtitui, Alexandrini contendebant, ut Heraclidis accuſatores ſuſciperentur. Hinc ergo ſeditio, & cædes inter Conſtantinopolitanum populum, & Alexandrinum vehemens eſt exorta. Obquam rem plurimi vulnerati, pauci etiam mortui ſunt. Hæc videns Theophilus, repente diffugit in Alexandriam, Quod etiam alii fecerunt Epiſcopi præter paucos, qui perſonam Joannis amplectebantur. His ita geſtis, reprehenſibilis Theophilus eſt inventus. Cujus auxit invidiam, quod rurſus Origenis libris incumberet. Qui dum ab aliquo fuiſſet interrogatus, quomodo ea quæ abdicaverat rurſus amplecteretur, ita reſpondit: Origenis libri ſimiles ſunt prato floribus univerſis pleno; quicquid ergo in eis bonum invenero, hoc decerpo: ſi quid vero mihi ſpinoſum, occurrit, hoc quaſi pungat, omitto. Hæc ergo Theophilus ait: non conſiderans Salomonis ſapientiſſimi verba dicentis, quia *verba ſapientum ſicut clavi, & aculei* ſunt. Ob hanc ergo cauſam apud omnes Theophilus reprehenſibilis videbatur. Porro Dioſcorus Hermopoleos Epiſcopus poſt paululum fugæ Theophili mortuus eſt, claraque ſepultus in Baſilica, apud illicem conſtituta: ubi propter Joannem Synodus fuerat celebrata.

Eccleſ. 12. 11.

Theodoretus lib. 5. cap 34. pag. 239. C.

Chryſoſtomi glorioſus ab exilio reditus.

Miſſus ergo tunc Joannes in exilium, ad orificium habitabat Ponti, quod vocatur Hieron. Cumque per noctem terræ motus civitatem Regiam invaſiſſet; Legati matutino tempore mittebantur ad eum, rogantes ut velociter reverteretur ad civitatem, & orationibus ſuis pericula removeret. Sed & alii poſt illos, & rurſus alii deſtinati ſunt; ita ut Legatis Boſphorus impleretur. Quod dum fideliſſimus populus agnoviſſet, fluctus Propontidis navibus eſt opertus. Omnes enim occurrerunt cereos, & lampades accedentes pro reverſione Paſtoris.

Sozomen. lib. 8. cap. 19 pag. 748. B.

MS. Lyr. reſpondit.

Nilamnion ante ordinationem in oratione moritur.

Interea cum Theophilus navigio in Hierapolim adveniſſet, mortuo ejuſdem civitatis Epiſcopo, Nilamnionem Monachum elegerunt cives. At ille cum crebro refugeret, ei Theophilus ſuadebat, ne Sacerdotium refutaret. Tum ille * promiſit, dicens: Cras quod Domino placet, implebitur. Altera vero die venientes ad cellam ejus cogebant eum. Tunc Nilamnion: Prius, inquit, oremus. Quod dum Theophilus laudaſſet, ſimul orabant. Nilamnion autem repente terminum vitæ cum illa oratione ſuſcepit.

CAPUT XV.

Qualiter Joannes tractaverit Auguſtam.

Socrates lib. 6. cap 16 Edit. Chriſt. Valeſ. c. 17 & 18. pag. 326. A.

Chryſoſtomus prohibet ludos fieri circa ſtatuam Imperatricis.

Joannes itaque doctrinis occupabatur, ordinavitque Serapionem Heraclæ Thracenſis Epiſcopum. Unde contra eum majus odium excitatur. Poſt paululum namque hæc contigiſſe noſcuntur. Auguſtæ Eudoxiæ ſtatua argentea conſtituta eſt in columna porphyretica, chlamyde circumamicta; eratque poſita nec proxime, nec longe ab Eccleſia Sophiæ, quam plateæ tantummodo dividebat iter. Illic ergo conſuete luſus publicus occurrebat. Porro Joannes ad injuriam hoc arbitratus Eccleſiæ, conſueta fiducia rurſus ſuam armavit linguam. Et cum oporteret Principes ſupplicationis verbo deflectere, ut a tali luſu recederetur, hoc non fecit: ſed impetu ſui uſus eloquii, jubentes fieri talia lacerabat. Auguſta vero rurſus ad ſuam hæc trahebat injuriam, & denuo præparabat, ut adverſus eum Synodus celebraretur Epiſcoporum. Hoc ſentiens Joannes illam famoſiſſimam in Eccleſia protulit homiliam, cujus initium eſt; Rurſus Herodias veſanit, rurſuſque turbatur: denuo ſaltat, denuo caput Joannis in menſorio concupiſcit accipere. Quod factum amplius ad iracundiam accendit Auguſtam.

CAPUT XVI.

De inſidiis, quæ Joanni fiebant.

Interea quidam homo comprehenſus eſt, qui Joannem volebat occidere, traditusque ad ſupplicium Præfecto, a Joanne ne perimeretur ereptus eſt. Poſtea vero etiam Elpidii Presbyteri ſervus, curſu in Epiſcopum accedens, eum interimere nitebatur. Et dum a quodam teneretur, & ipſum repente percuſſit, ſimul & alium adſtantem, & tertium. Tunc clamore facto multis convenientibus plurimos interemit, noviſſime tentus, & traditus eſt. Ex illo tempore Joannem populus cuſtodiebat noctibus & diebus, ad ejus circumſedentes domum.

Sozomen. lib. 8. cap. 12 pag. 787. B. Subornantur, qui Chryſoſtomum occiderent.

CAPUT XVII.

De ſecunda depoſitione Joannis, & de ſchiſmate facto propter eum.

Socrates lib. 6. cap. 16. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 18. pag. 326. D.

Altera Synodus propter Chryſoſt.

Poſt paululum vero aderant Epiſcopi Leontius Ancyræ Galatiæ, Ammonius Laodiciæ Breſon Thraciæ Philippenſis, Accacius, Berœæ Syriæ, & alii quidam. His præſentibus accuſatores priſci denuo movebantur. Joannes itaque confidebat in talibus: rogans ut accuſatio decenter flagitaretur. Cumque ſuperveniſſet feſtivitas Natalis Salvatoris, Imperator ſolemniter ad Eccleſiam non occurrit: ſed mandavit Joanni, quia ei non communicaret, niſi criminibus prius exueretur. Cumque pro ſecuritate Joannis accuſatores ejus valde perterrerentur, præſentes Epiſcopi nihil aliud requirebant, niſi quia poſt depoſitionem non ſervato decreto Concilii reſediſſet in ſede. Cumque ille reſponderet, quia ſexagintaquinque Epiſcopi communicantes ei, decreviſſent; Leontius & alii reclamabant dicentes: Sed plurimi te, o Joannes, depoſuerunt. Cumque denuo Joannes hanc regulam non Orthodoxorum Eccleſiæ, ſed eſſe firmaret Arianorum; nam in Antiochia congregati pro damnatione fidei de conſubſtantialitate prolatæ, odio Athanaſii hanc regulam protulerunt. Tunc illi non recta ſatisfactione condemnaverunt eum: non intelligentes, quia, dum hac regula uterentur, Athanaſium quoque depoſuerunt. Hæc acta ſunt circa feſtivitatem Paſchæ. Mandavitque Imperator Joanni non ſe poſſe ad Eccleſiam venire, quia eum duo Concilia condemnaſſent. Vacabat ergo Joannes, & nequaquam in Eccleſiam deſcendebat. Mox igitur omnes ei faventes ab Eccleſia recedentes, Paſcha quidem in thermis, quæ Conſtantianæ vocantur, celebraverunt. Cum quibus plurimi Epiſcoporum, Presbyterorum, & ſacri Ordinis Clericorum commoti ſunt, * collectiones ſeorſum per loca diverſa celebrantes: unde etiam Joannitæ vocati ſunt. Porro Joannes duobus menſibus nuſquam proceſſit, donec Princeps eum duci juberet in exilium. Et ille quidem tractus ab Eccleſia, ducebatur. Quidam vero Joannitarum ea die Eccleſiam incenderunt. Qua ardente flans ventus etiam Baſilicam Senatus pariter comprehendit. Quod actum eſt viceſima die Januarii menſis, * Conſulatu Honorii ſexto, & Ariſtenis. Ob quam rem Optatus Præfectus urbis, dum Paganus eſſet, odio Chriſtianorum plu-

Joannitæ vocati, qui erant a parte Joannis Chryſoſtomi.

** MS. Lyr. Collectas.*

* An. Dom. 404.

rimos Joannitarum diverſis tormentorum generibus laniavit.

CAPUT XVIII.

De Exilio, & morte Joannis.

Theodoretus lib. 5. cap. 34. pag. 240. A.

JOannes igitur non ſolum e civitate pulſus eſt, ſed etiam in quamdam parvulam civitatem atque deſertam Armeniæ Cucuſum deſtinatus eſt. Inde rurſus ad Pityuntem, ubi fines ſunt Ponti, Imperiique Romani, quæ loca crudelibus Barbaris ſunt vicina. Sed clemens Dominus non permiſit victorem athletam per loca talia diu morari.

Sozomen. lib. 8. cap. 26. & 28. pag. 793. D. & 798. C.

Inter hæc Innocentius Romanus Antiſtes, audiens de Joanne, & moleſte ferens, volenſque generale celebrari Concilium, ſcripſit Joanni, & Clero Conſtantinopoleos, quod non oporteret Joanni ſucceſſorem dari, nec ejus Clerum alii parere Pontifici, quas prolixitatis cauſa non tranſtuli. Aiunt enim Joannem cum exilio duceretur per viſionem cognoviſſe diem, qua moriturus eſſet, oſtenſam ſibi a Baſiliſco Martyre in Comanis: ubi cum eſſet itinere fatigatus, dolorem capitis non ferens, & ardorem ſolis, vitam languore finivit.

Socrates lib. 6. cap. 19. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 21. pag. 328. D.

*An. Dom. 407.

Quarta decima die Septembris menſis, * Conſulatu Honorii ſeptimo, & Theodoſii ſecundo.

CAPUT XIX.

Quomodo Illyricum, & Occidens propter Joannem ab Orientalibus ſe ſuſpenderint Epiſcopi.

Theodoretus lib. 5. cap. 34. pag. 240. C.

HUjus igitur injuſtitiæ cauſas abominati ſunt præcipue Europæ Pontifices ab eorum namque ſe ſuſpenderunt communione; pariter omnes Illyrici ejus partis effecti ſunt. Orientales autem plurimi quidem injuſtitiam declinaverunt: corpus tamen Eccleſiæ dividere noluerunt. Verum moriente illo omnium Doctore terrarum, non prius Occidentales Epiſcopi Ægyptiorum, & Orientalium, Boſphorenſium, atque Thracenſium ſunt amplexi communionem, quam illius ſacratiſſimi viri nomen inter prædeceſſores poneretur Epiſcopos. Et Acacium quidem, qui poſt eum ordinatus eſt, nullo habuerunt ſermone dignum. Atticum vero Arſatii ſucceſſorem, legationem crebro mittentem, & pacis pignora poſtulantem, diptycis ſcripto Joannis nomine, poſtea ſuſceperunt.

Chryſoſtomi nomen in dypticis ſacris ſcribitur.

CAPUT XX.

De ordinatione Arſatii Conſtantinopolitani, & ejus odio propter Joannem.

Socrates lib. 6. cap. 17. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 19. pag. 328. B.

Sozomen. lib. 8. cap. 23. pag. 789. C.

TRanſactis itaque diebus paucis, Arſatius Conſtantinopoleos ordinatur Epiſcopus, Nectarii frater, valde longævus, & ultra octoginta annorum habens, qui manſuetiſſime nimis regebat Epiſcopatum.

*MS. & Ed. V. opinio.

Cujus * opinioni derogavit poſtea, quod de Joannis amatoribus agebatur. Nam dum Arſatio communicare nollent, nec orationem habere communem: ſed, ſicuti dictum eſt, ſeorſum, & per loca ſecreta ultima civitatis, Sacra celebrarent, hæc ille renuntiavit Imperatori. Cumque juſſiſſet, ut eos manu militari turbaret, lapidibus, atque fuſtibus populum convertit in fugam. Nobiliores autem, & proniores in amore Joannis retrudegit in carcerem. Porro milites, ut aſſolet, accepta fiducia, prædam circa mulierum ornamenta faciebant, zonas aureas, dextralia, monilia, * lavatoria, annulos, diademata, & cum ipſis auribus earum auferentes inaures. Ob quam rem turba maxima, & gemitus in civitate provenit. Nec ſic tamen illi affectum depoſuere Joannis: verum publice pulrimi convenire nec in platea, nec in balneo præſumebant. Quibuſdam etiam erat domi quoque manere periculoſum, ita ut civitatem declinarent; multi ſiquidem viri, plurimæque mulieres nobili genere procreatæ, virginitate, atque virtute vitæ laudabiles fugerunt.

Diripiuntur domus eorum, qui Chryſoſtomo favebat.

*MS. Lyr. Ed. V. libatoria.

Socrates lib. 6. cap. 17. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 19. 328. C.

*An. Dom. 404.

Eudoxia moritur.

Eo tempore etiam grando vehemens Conſtantinopoli, & circa ejus ſuburbana deſcendit. Quod factum eſt * Conſulatu eodem Honorii ſexto, & Ariſtenis, die triceſima Septembris menſis, quod dicebant Dei iracundia geſtum, eo quod ſine judicio Joannes fuerat condemnatus. Quibus verbis crementum dedit mors Auguſtæ continuo ſubſecuta. Quarta namque die poſt grandinem eſt defuncta.

Sozomen. lib. 8. cap. 16. pag. 780. A.

Tunc enim & Cyrinus Chalcedonenſis Epiſcopus, qui Joannem crebro laceraverat, ſecto pede defunctus eſt.

Socrates lib. 6. cap. 17. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 19. pag. 328. D.

* Ed. V. abſtuliſſet.

Alii tamen dicebant Joannem hoc juſte perpeſſum, eo quod multas Eccleſias Novatianorum, Quartodecimanorum, & aliorum * tuliſſet hæreticorum.

CAPUT XXI.

De Eutropio Lectore, propter Joannem in carcerem conjecto.

Sozomen. lib. 8. cap. 25. pag. 791. A.

EO ſiquidem tempore Lector Eutropius eſt detentus, quaſi & ipſe in Eccleſiam miſiſſet ignem. Qui dum multa fuiſſet tormenta perpeſſus, redactus in carcerem, poſt paululum eſt defunctus. Quid autem de eo contigerit, exiſtimo eſſe memorandum. Quidam vidit in ſomnis adſtitiſſe altari virum pulchritudine, & magnitudine decoratum, quaſi in honore Martyris Stephani conſiſtentem, & quaſi cogitantem eo, quod boni viri nuſquam invenirentur, atque totam ſe circumire civitatem, & niſi Eutropium nullum penitus inveniſſe. Cumque is, qui viderat, evigilaſſet, ſomnium retulit fidelibus viris. Deinde requirens eos, qui a Præfecto comprehenſi fuerant, & verberibus macerati, invenit Eutropium, eique retulit viſionem. At ille flens, orationem ſibi dari ab eo, qui viderat, imploravit. Cumque diverſos Præfectus affligeret, nec perſonas incendii reperiret, etiam mulieres quaſdam tenens ſuadebat, ut Epiſcopi communionem amplecterentur Arſatii; & multæ quidem declinaverunt; Olympias autem injuſtum credens nequitiæ ſatisfacere dixit: Adjice mihi calumniatores, & violentias majores impone: mihi vero fas non eſt communicare, & ea facere, quæ piis non licet perpetrare. Quam dum nequiſſet declinare Præfectus, ut communicaret Arſatio, tunc dimiſſam, & poſt paucum tentam, multo nudavit auro: hoc modo credens ejus frangi conſtantiam. Eo tempore Tigrius Presbyter veſte nudatus, & dorſo cæſus, ita tenſus eſt, ut pedum ejus, ac manuum articuli ſolverentur.

Chryſoſtomi torquentur in carcere propter factum incendium.

Olimpiadis Conſtantia.

CAPUT XXII.

De morte Arſatii, & ordinatione Pontificis Attici.

Socrates lib. 6. c. 18. pag. 244. B.

ARſatius itaque, cum paucum vixiſſet tempus, defunctus eſt * Conſulatu ſequenti Stiliconis ſecundo, & Anthemii, undecima die Novembris menſis. Quo moriente, de Epiſcopatu Conſtantinopolitano magna cœpit eſſe contentio. Et propterea cum quatuor vacaſſent menſes, ſequenti Conſulatu Arcadii ſexto, & Probi, Atticus ordinatur Epiſcopus, genere Armenius, habitu Monachus, a juventute ſua naturali ſapientia decoratus.

*An. Dom. 405.

CAPUT XXIII.

De Succeſſione diverſorum Patriarcharum.

Sozom. lib. 8. cap. 24. pag. 792. D.

INterea cum Sinicius quinque anni. Romanorum rexiſſet Epiſcopatum, Anaſtaſius ei ſucceſſit. Poſt quem Innocentius Pontificatus jura ſuſcepit. Defunctus quoque eſt etiam Flavianus, non conſentiens in damnatione Joannis. Flaviano moriente, Porphyrius Antiochenum ſuſcepit Epiſcopatum. Et quoniam plurimi contra Joannem conſenſerant, propterea in Conſtantinopolitana urbe multa diviſio facta eſt; ita ut Miſſas apud ſemetipſos plurimi celebrarent, & ſcandala provenirent: quoniam propter gratiam Arſatii, atque Porphyrii, nec non & Theophili Alexandrinæ civitatis Epiſcopi, dudum ſtudio Procerum poſita lex fuerat, jubens omnes in Eccleſiam convenire, & qui non communicarent, procul expelli.

CAPUT XXIV.

De Concuſſionibus, quas Barbari Reipublicæ inferebant.

Sozom. lib. 8. cap. 25. pag. 793. B.

EO tempore cum diſcordia Sacerdotum, etiam Reſpublica magnis concuſſionibus turbabatur. Hunni namque tranſeuntes Hiſtrum, Thraciam devaſtabant. Iſauriæ quoque latrones maxima multitudine congregata uſque ad Carenos, & Phœniciam venientes, urbes, & vicos in medio poſitos depopulati ſunt. Per idem tempus Stilicon Magiſter armorum erat apud Honorium magna præditus poteſtate, habebatque ſub ſe Romanorum plurimos, atque Gentilium. Qui contractis inimicitiis cum Arcadii Ducibus, cogitabat congredi contra eos. Tunc ergo agens cum Honorio, Alaricum Regem Gothorum fecit ordinari Magiſtrum militum, & acceſſit adverſus Illyricum, eique * Jovium Præfectum conſtituit, ut arma contra Romanos attolleret, ac Provinciales Honorii ſubderet ditioni. Et cum Alaricus Barbaros ſub ſe conſtitutos, & per Dalmatias habitantes congregaſſet, venit ad Epirum, ubi multo tempore commoratus, reverſus eſt in Italiam: quia cum diſcedere voluiſſet, Honorii litteris eſt detentus, ſicut ipſe confeſſus eſt.

Stiliconis inimicitiæ cum Arcadii Ducibus.

* MS. Lyr. *Jovianum.*

CAPUT XXV.

Quomodo Alexander Antiochenus Epiſcopus diſcordantem populum ad unitatem revocaverit Eccleſiæ.

Theodoret. lib. 5. c. 35. p. 241. A.

EA tempeſtate Cyrillus Theophili conſobrinus, Alexandrinum ſuſcepit Epiſcopatum. Hieroſolymorum Eccleſiæ præſidebat Joannes, vir mirabilis, ſucceſſor Cyrilli: Antiochiæ autem Alexander, vir ſermone doctus, & virtutem oſtendens magnis operibus. Is enim Porphyrio ſuccedens, qui poſt Flavianum fuerat ordinatus, multa reliquit monimenta clementiæ. Flavianus equidem ſapientiæ ſubtilitate florebat. Porro ſacratiſſimus Alexander converſatione, ſummoque philoſophiæ eloquio, & plurimis bonorum beneficiis abundabat. Is namque etiam partem Euſtathii (quam dudum Paulinus flectere non potuit, nec poſt illum Evagrius) precibus uſus, cætero corpori copulavit; egitque feſtivitatem, cujus ſimilem nemo potuit aliquando videre. Nam dum omnes fideles ſumpſiſset Sacerdotes, ſimul & populos, venit ad locum, ubi Euſtathiani congregabantur; ſumenſque pſallentes, & unum canticum ſub quadam congruentia prædicantes, a porta ultima civitatis uſque ad majorem Eccleſiam totam plateam complevit hominibus, & oſtendit fluvium rationalem, & ad inſtar fluminis decurrentis. Hæc Judæi videntes, & Ariani, & parvæ reliquiæ Paganorum ingemuerunt, conſiderantes alios fluvios in mare Eccleſiæ concurrentes. Is ergo Pontifex, Joannis magni vocabulum in Eccleſiaſticis diptychis primus inſeruit.

Alexander Antiochenus Euſtathianos unit Orthodoxis.

CAPUT XXVI.

Quomodo corpus Joannis Conſtantinopolim fuerit revocatum.

Theodoret. lib. 5. c. 26. Pag. 242. A.

HUjus Doctoris reliquiæ ſequenti tempore in Regiam devectæ ſunt civitatem. Rurſumque fideliſſimus populus per pelagus, quaſi per terram currens, undas, Boſphori lampadibus, & cereis obvelavit. Hunc ergo theſaurum illi civitati recondidit Imperator. Qui ſui avi & vocabulum ſortitus eſt, & pietatem ſervat inviolabilem. Is in ejus loculo defigens oculos, atque frontem, pro Arcadio, & Eudoxia genitoribus ſupplicavit, ut ignoranter delinquentibus veniam condonaret. Dudum enim mortui ſunt ejus parentes, hunc orphanum relinquentes. Sed patrum, & progenitorum Deus experimenta pupilli cum ſentire non pertulit. Nam & pie nutriri fecit, & ſine concuſſionis metu cuſtodivit ejus Imperium, atque tyrannorum conſilia refrænavit.

CAPUT XXVII.

De Laudibus Theodoſii junioris.

IS enim beneficiorum ſemper memor honorabat beneficii largitorem, habebatque participes hymnorum ſorores, ſervantes converſatione virginitatem, & * epulas maximas judicantes ſacrorum meditationes eloquiorum, theſaurum * inamdibilem æſtimantes manus egentium. Verum ipſe Princeps multis etiam aliis præconiis adornatur, maxime vero clementia, manſuetudine, animi tranquillitate, nunquam recipiens tempeſtatem fide vera, atque probabili; cujus indi-

Theodoret. lib. 5. c. 36. Edit. Valeſ. cap. 36. & 37. pag. 242. C.

* Ed. Niv. & Frob. *delicias.*

* Ed. Niv. & Frob. *inauferibilem*

cium nos convenit oſtendere manifeſtum. Quidam vir converſatione quidem Monachica, ſed aſperior conſilio, adiit Imperatorem pro aliqua cauſa rogans. Cumque hoc crebro feciſſet, nec ea pro quibus rogaverat impetraſſet, eum ab Eccleſiaſtica communione prohibuit, & impoſita ei obligatione diſceſſit. Verum fideliſſimus Imperator ad Palatium reverſus, tempore prandii aſtantibus pranſoribus ait, non ſe ſumpturum cibum, niſi prius ejus vinculum ſolveretur. Ob quam rem miſit ad civitatis Epiſcopum, rogans ut juberet ei, qui ligaverat; quatenus ejus vincula reſolveret. Cumque dixiſſet Epiſcopus, non debere, a quolibet obligationem recipere, & mandaſſet quia ſolutus eſſet: ille tamen ejus non ſuſcepit ſolutionem, donec qui ligaverat multo labore requiſitus, ei communionem, quam prohibuerat, reddidiſſet. Idolorum igitur templa, quæ fuerant derelicta, a fundamentis evelli fecit; ut poſteri neque veſtigium erroris priſtini reperirent. Hunc enim ſenſum etiam in ſua lege conſcripſit. Quando igitur Roilas, Dux Scythiæ tranſivit Hiſtrum, & cum innumero exercitu vehementer Thracias depopulatus eſt, ipſamque Regiam civitatem obſidere ſe, & ſubvertere minabatur, ſupernis jaculis, atque fulminibus cum Majeſtas divina percutiens, & ipſum, & omnem ſimul concremavit exercitum.

Quidam Monachus Theodoſium juniorem propter rem negatam excommunicavit.

Templa Gentilium a fundamentis everſa.

Roilas Scytarum Dux fulmine profligatus cum exercitu.

CAPUT XVIII.

De miraculis contra Perſas geſtis.

Theodoret. lib. 5. c. 36. Edit. Valeſ. cap. 37. pag. 243. C.

TAle aliquid a Domino ejus conſolatore etiam Parthico prælio geſtum eſt. Nam cum illi Romanos vacare cognoviſſent, & civitates in confinio conſtitutas debellarent, paciſque pacta tranſcenderent, vaſtatis finibus nemo ferebat auxilium. Imperator namque de pace præſumens, Duces, & milites ad alia bella direxerat. Tunc ergo imbre vehementiſſimo, & grandine depoſita, ulterius eos Deus accedere non permiſit, * equorumque ligavit curſum, ita ut viginti diebus totidem ambulare ſtadia non valerent. Duces vero venientes, & congregantes exercitum, & in priori bello obſidentes urbem, Imperatoris vocabulo nominatam, reprobi inventi ſunt. Cum enim plus quam triginta diebus Gororanus Rex, prædictam undique obſideret civitatem, & multa machinamenta conſtrueret, & turres contra muros civitatis excelſas ædificaret; ſolus Eunomius, ſacratiſſimus ejus civitatis Epiſcopus reſtitit, & impetum moliminis eorum, machinaſque deſtruxit. Et licet Duces, noſtri hoſtibus bellando ceſſiſſent, & obſeſſi cives reſiſtere non auderent; iſte ſolus pugnando ſine vaſtatione ſervavit civitatem. Unus itaque partis hoſtilis vir dum conſuete blaſphemaret, & Rapſacis, atque Sennacherib verba profunderet, & cum veſania minaretur, ſacrum ſe concrematurum templum; ille vir ſacratiſſimus non ferens hujus inſaniam, juſſit* baliſtam poni juxta propugnaculum, quod Apoſtoli Thomæ habebat vocabulum; & maximo in eam lapide coaptato, in nomine, inquit, ejus, qui eſt blaſphematus, lapidem tenſo arcu dimittite. Tunc lapis dimiſſus veniens uſque ad faciem nefandiſſime blaſphemantis, vultum ejus valde corrupit, caput contrivit, cerebrumque in terram diſperſit. Hoc dum Dux exercitus cognoviſſet, qui ſe civitatem capturum eſſe minabatur ſiluit, & rebus ipſis victum ſe eſſe profeſſus eſt, & metuens quæſivit pacem. Sic ergo omnium Rex fideliſſimum hunc Principem conſervavit, cum & iſte ſervitutem profiteatur, & competens offerat Domino miniſterium.

*Ed. eorum.

Eunomius Epiſcopus civitatem a Perſarum obſidione liberavit.

*Ed. V. arcubaliſtam.

CAPUT XIX.

De Succeſſione Pontificum.

Thedoret. lib. 5. cap. 37. Edit. Valeſ. cap. 38. pag. 244. C.

INter hæc Innocentio mirabili Romanæ urbis Antiſtiti ſucceſſit Bonifacius, Bonifacio Zoſimus, Zoſimo Cœleſtinus. Hieroſolymis vero poſt Joannem Praylius ſuſcepit Eccleſiæ Præſulatum. Verum in Antiochia poſt ſacrum Alexandrum Theodotus caſtitatis ſpeculum, Eccleſiæ Pontifex ordinatur, manſuetudine, & puritate converſationis ornatus. Is enim cohortem Apollinaris ſacris ovibus miſcuit: rogans eos, ut unirentur ovilibus. Ea ſiquidem tempeſtate Iſdigerdis Perſarum Rex contra Eccleſias pro hujuſmodi cauſa bella commovit.

CAPUT XIII.

De virtutibus Abdæ apud Perſas Epiſcopi.

Theodoret. lib. 5. cap. 38. Edit. Valeſ. cap. 39. pag. 245. A.

ABdas quidam erat Epiſcopus, plurimis virtutibus adornatus. Is non mediocriter uſus zelo divino, pyrea, id eſt, focum eorum, ſeu Veſtam deſtruxit. Pyrea namque Pagani vocant empla in quibus ignem ſervant. Deum enim arbitrantur ignem. Hoc dum Rex cognoviſſet a Magis, evocavit Abdam; & primo quidem manſuete culpavit factum, præcipiens, ut Pyreum rurſus ædificaret. Illo reſiſtente, & ſe hoc nequaquam facere confirmante, univerſas ſe Rex deſtructurum interminatur Eccleſias; cujus interminationem terminus ſubſecutus eſt. Nam prius illum virum occidi præcipiens, deſtrui quoque Eccleſias imperavit. Ego ſiquidem deſtructionem Veſtæ non reor opportune commiſſam; neque enim ſanctus Apoſtolus, dum veniſſet Athenas, & civitatem repletam idolis conſpexiſet, aras ab illis honoratas deſtruxit: ſed ratione ignorantiam redarguit, & veritatis jura monſtravit. Quia vero deſtructum templum reædificare noluit, ſed necem magis elegit, nimis admiror, & plurimis eum honorandum coronis exiſtimo. Tale eſt enim ignem adorare, quale ejus ædificare templum. Hinc ergo ſumens tempeſtas initium, ſæviſſime atque ferociter circa pietatis alumnos intumuit, & triginta jugiter annis fluctuatio dira permanſit, a Magis veluti quibuſdam procellis agitata. Magos enim appellant Perſæ eos, qui elementa deificant. Quorum fabulas in alia conſcriptione monſtravimus, in qua horum interrogationibus dignas ſolutiones obtulimus. Gororanus itaque filius Iſdigerdis, adepto poſt patris mortem Imperio, etiam contra Chriſtianam pietatem bella ſuſcepit. Quas enim tormentorum ſpecies, & ſuppliciorum adinventiones piis intulerit, non eſt facile nunc narrare. Aliorum namque manus excoriaverunt, aliorum dorſa, aliorum capita, a fronte inchoantes, uſque ad cervices nuda cute reliquerunt. Alios ſectis per medium calamis nudos operientes, & ipſas ſectiones calamorum carnibus aptantes, a capite uſque ad pedes funibus ſtringentes, poſtea calamos ex eorum membris violenter trahebant; ut acutæ ſectiones calamorum dum trahebantur, eorum carnes ſecarent, & tormento amariſſimos dolores inferrent. Deinde fodientes lacus, & eos undique obturantes, ſoricum majorum greges in eis miſerunt, eiſ-

Perſecutio Chriſtianor. apud Perſas.

Quinam apud Perſas Magi appellentur?

Diverſa ſupplicia Martyrum apud Perſas.

que pabulum athletas dederunt pietatis: ligantes manus eorum & pedes, ne poſſent a ſe beſtias removere. Sed & alia tormenta ſæviora nimis, exercuerunt, habentes doctorem veritatis inimicum. Sed non potuerunt athletarum devincere fortitudinem. Sponte namque currebant, ut occaſione hujus mortis, incorruptibilis vitæ dona perciperent. Duorum tamen, aut trium memorabor, ut per hos reliquorum fortitudo monſtretur.

CAPUT XXXI.

De Hormiſda apud Perſas nobiliſſimo Confeſſore.

Theodoretus lib. 5. cap. 38. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 39. pag. 236. B.

HOrmiſdas quidam valde nobilis apud Perſas erat, qui patrem Præfectum habuerat. Hunc dum Rex agnoviſſet eſſe Chriſtianum, deduci fecit, & imperavit, ut ſalutarem negaret Deum. At ille: Nec juſtum, inquit, nec utile præcipis Imperator. Nam qui docetur, ut Deum omnium facile contemnat, ac deneget, facillime quoque ſpernit Imperatorem, cum & ipſe ſit particeps naturæ mortalis. Et ſi ſummo ſupplicio dignus eſt, qui tua ſceptra contempſerit Imperator; multiplicibus tormentis ſubdendus eſt, qui cunctorum negaverit Creatorem. At Imperator cum debuiſſet mirari prudentiam, fortiſſimum divitiis, & dignitate nudavit athletam, juſſitque, ut nudus traheret camelos exercitus. Cumque plurimi tranſiſſent dies, reſpiciens de ſuperioribus Imperator, vidit illum eminentiſſimum virum, ſolis radiis inflammatum, & pulveris ſqualore completum; patriæque nobilitatis memor, eum ad ſe juſſit adduci, & ex lineis veſtibus operiri. Deinde putans, quia tam præcedenti afflictione, quam ejus miſeratione molliretur; vel nunc, inquit, illa obſtinatione privatus, nega filium fabri. At ille Dei zelo completus, dirupit veſtem, & jactavit, dicens: Si propter hoc me putas a pietate recedere, habe donum cum impietate, quam poſſides. Hanc ejus fortitudinem contemplatus, nudum eum a ſuo projecit imperio.

CAPUT XXXII.

De Sanne apud Perſas Confeſſore.

** MS. Santhanus. Sanna. Theodoretus lib. 5. cap. 38 Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 39. pag. 247. A.*

* SAnnen quoque mille famulorum dominum, reſiſtentem ſibimet, negare Creatorem omnium non ferentem, requirens quiſnam ſervorum ejus eſſet ſerviſſimus, ei aliorum ſervorum tradidit dominatum; cui etiam ipſum quoque dominum ſervire præcepit, ſimul & ejus uxorem: per hoc putans propugnatorem ſe flectere veritatis. Sed ſpe ſua deceptus eſt. Habebat enim ille domum in petra conſtructam.

CAPUT XXXIII.

De Benjamin, Perſico Diacono, ejuſque martyrio.

Theodoretus lib. 5. cap. 38 Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 39. pag. 247. B.

BEnjamin; etiam Diaconum comprehendens, clauſit in carcerem. Cumque duo tranſiſſent anni, ſupervenit Legatarius Romanorum pro aliis cauſis acturus. Et dum hæc cognoviſſet, poſtulavit a Rege, ut dimitteretur Diaconus. Porro Rex juſſit, ut promitteret Benjamin, qui nulli Magorum doctrinam Chriſtianam prædicare præſumeret, & dimitteretur exire. Tum Legatarius quidem cuſtodire Benjamin, quæ Rex præceperat compromiſit. Benjamin autem audiens monita Legatarii: Impoſſibile eſt, inquit, non me participare lumen aliis, quod ipſe percepi. Quanto enim ſupplicio dignus ſit qui talentum abſcondit, ſacra Evangeliorum teſtatur hiſtoria. Sed Rex horum, tunc nihil agnoſcens, juſſit eum abſolvi a vinculis. At ille prædicare nullatenus quieſcebat; & capiens eos, qui ignorantiæ caligine tenebantur, intelligibili luci jugiter offerebat. Cumque tranſiſſet annus, Regi geſta illius nuntiantur. Tunc deductum ad ſe, negare juſſit quem adorabat Deum verum. Ille requiſivit a Rege dicens: Quo dignus honore eſt, qui ſuum derelinquens Regnum, invadere ſtuduerit alienum? Cumque dixiſſet Rex: Morte noviſſimoque ſupplicio. Sapientiſſimus vir ille reſpondit: Quid ergo non juſte patiatur homo, qui factorem, mundique creatorem, nutritorem, ac ſalvatorem deſerens, unum conſervorum ſuorum deificare voluerit, & debitum illi cultum iſti magis obtulerit? His ſermonibus Rex accenſus, viginti calamos acui, & totidem unguibus digitorum ejus manuum, atque pedum præcepit infigi. Cumque hoc ſupplicium ab eo derideri conſpiceret, alium rurſus calamum acutum in ejus femore, unde humana origo deſcendit, juſſit immitti. Cumque crebro ejiceretur, & rurſus induceretur, ineffabiles ei dolores operabantur. Poſt hoc vero ſupplicium impius, atque ferox virgam groſſam, ſpinis undique plenam, per ejus meatum juſſit induci, ut hoc modo ſpiritum fortiſſimus decertator emiſiſſet. Sed & alia multa ab illis impiis ſunt præſumpta. Nec tamen mirandum eſt, quia illorum ferocitatem, & impietatem longanimiter Deus omnium patiatur: quando ante Imperium maximi Conſtantini quicumque fuerunt Romanorum Imperatores, contra veritatis * miniſtros vehementer inſanierunt. Diocletianus namque Paſſionis ſalutaris die, in omni Imperio Romanorum deſtruxit Eccleſias. Sed novem tranſactis annis iſtæ quidem denuo floruerunt, & multiplicem magnitudinem, ac pulchritudinem ſuſceperunt. Ille vero poſt rabiem ſuæ impietatis extinctus eſt. Nam & bella hujuſmodi futura Dominus prædixit, & Eccleſiæ victoriam prædicavit. Nos tamen ipſæ quoque res edocent, quia plus nobis utilia ſunt bella, quam pax: quia pax delicatos nos facit, remiſſos, & timidos; porro bellum & mentem acuit, & præſentia tamquam tranſeuntia contemnere perſuadet. Sed hæc quidem etiam in alio crebrius enarravimus.

** MS. Lyr. Prædicatores.*

Perſecutionis tempus magis proderit Eccleſiæ, quam pax.

CAPUT XXXIV.

De Theodoro Antiocheno Epiſcopo, & Theodoro Mopſueſteno Pontifice.

Theodoretus lib. 5. cap. 39. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 40. pag. 248. D.

ILlo quoque tempore, quo ſacratiſſimus Theodotus Antiochenam regebat Eccleſiam. Theodorus Mopſueſtiæ quidem Epiſcopus, ſed totius Doctor Eccleſiæ, dum contra univerſam cohortem hæreticorum fortiter dimicaſſet, terminum vitæ ſortitus eſt. Is enim Diodori quidem magni doctrina potitus eſt. Joannis vero ſacratiſſimi fuit ſocius, atque cooperator. Communiter enim Diodori pocula ſpiritalia ſunt adepti; qui ſex & triginta annis manſit in Præſulatu, & contra Arii Eunomiique acies fortiſſime præliatus eſt, inſidiaſque latronis Apollinaris extinxit, optimaque paſcua divinis ovibus præparavit. Cujus frater Polychronius Apamenam rexit Eccleſiam, & gratia ſermonis, claritate converſationis ornatus.

CAPUT XXXV.

De fine Imperatoris Arcadii.

Socrates lib. 6. cap. 21. Edit. Chriſt Valeſ. cap. 23. pag. 332 A.

Non multo poſt tempore quam Joannes defunctus, eſt moritur & Arcadius Imperator, vir mitis, & quietus; & circa finem vitæ pro hujuſmodi cauſa venerabilis æſtimatur. In urbe Conſtantinopoli domus eſt maxima, habens cognomen Cariæ, id eſt, nucis Eſt enim in ejus domus veſtibulo arbor nucis, in qua ſermo eſt, eo quod fuerit appenſus martyr Acacius, & defunctus. Ob quam rem etiam Oratorium illic eſt ædificatum. Hunc Arcadius videre volens, ad orationem venit, votoque completo revertebatur. Proinde cuncti circa Oratorium habitantes, volentes Imperatorem videre currebant; & alii quidem foras domum præceſſerant, ut melius aſpectum Principis, & ordinem viderent obſequii: aliis vero ſequebantur. Dumque omnes cum mulieribus, atque filiis, ſimul & mancipiis extra domum fuiſſent egreſſi, repente maxima domus Oratorio cohærens, ſubito tota corruit, clamorque cum admiratione ſecutus eſt: quoniam oratio Principis tantos homines a ruinæ imminentis periculo liberaſſet. Arcadius itaque, relicto annorum octo filio Theodoſio, de quo jam complura ſunt narrata, defunctus eſt * Conſulatu Baſſi, & Philippi, prima die Maii menſis, anno ſecundo ducenteſimæ nonageſimæ ſeptimæ Olympiadis. Is ergo cum patre quidem Theodoſio tresdecim regnavit annis, poſt mortem vero patris quatuordecim. Vixit annis triginta & uno.

Ubi acacius martyrium paſſus ſit.

* An. Dom 408.

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, QUAM TRIPARTITAM VOCANT,

EX TRIBUS GRÆCIS AUCTORIBUS Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholaſtico verſis, per Caſſiodorium Senatorem in Epitomen redactæ.

LIBER UNDECIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Quia Theodoſii junioris Imperium Præfectus regebat Anthemius.

Socrates.lib. 7.cap.1.pag. 338.A.

ARcadio igitur Imperatore defuncto, Honorius quidem ejus frater partes regebat Heſperias: Orientales autem Provinciæ ſub ditione manebant Theodoſii junioris, cum eſſet annorum octo, Anthemio Præfecto omnia diſponente. Erat enim iſte nepos Philippi, qui Paulum Epiſcopum ſub Conſtantio ab Eccleſia expulerat, & Macedonium introduxerat. Is enim muro maximo urbem Conſtantinopolim circumdedit. Qui vir ſapientiſſimus inter illius temporis homines & putabatur, & erat, & nihil inconſulte faciebat: ſed cum multorum conſilio, quæ erant agenda, tractabat, & maxime Sophiſtæ Troilo ſe credebat.

Anthemius muro Conſtantinopolim circumdedit.

CAPUT II.

De Attico Epiſcopo, ejuſque moribus.

Socrates.lib. 7.cap.2.pag. 339.A.
* *MS. Lyr. in Pontificatu.*

IMperatore igitur octo annos agente, tertium annum Atticus habebat * Epiſcopatum, vir clarus & eruditus, venerabilis atque prudens. Unde etiam Eccleſias ſub eo magnum ſumere contigit incrementum. Non enim ſolis propriæ fidei perſonis munificus erat: ſed etiam hæreticis miraculum ſuæ ſapientiæ demonſtrabat, quos fatigare quidem nolebat. Cum vero eos terrere tentaſſet, denuo manſuetudinem oſtendebat; & inter hæc non negligebat eloquium. Laborabat enim circa Veterum lectiones, noctibus eis incumbens. Quapropter non eum movebant Philoſophicæ, aut Sophiſticæ lectiones. Erat enim & confabulantibus gratus, & cum triſtibus mœſtus, & abſolute ſecundum Apoſtolum *omnibus omnia factus eſt.* Primo quidem cum Presbyter eſſet, & libros faciebat, & meditatos coram Eccleſia recitabat. Poſtea vero etiam fiduciam cum labore ſortitus, ſub oculis doctrinam * laudabilem proferebat. Non tamen tales erant ejus ſermones, ut etiam ab auditoribus ſcripturæ traderentur. Quæ vero ejus temporibus memoranda provenerint, enarrabo.

1.Cor 9.22.

* *MS. mirabilem.*

CAPUT III.

De Theodoſio Epiſcopo Synnadæ, & quemadmodum illic Macedoniani converſi ſint.

Socrates.lib. 7.cap.3.pag. 339.D.

IN Synnada Pacatianæ Phrygiæ civitate, Theodoſius quidam erat Epiſcopus, & Macedonianos, cum illic plures eſſent, inſequebatur; & non ſolum eos e civitate, ſed etiam ab agris nimia crudelitate pellebat; dum Orthodoxorum Eccleſia perſecutiones inferre non ſoleat. Quod ille non zelo rectæ fidei, ſed pro pecuniarum amore faciebat. Contra quos, univerſos tam Clericos, quam Judices provinciales armabat, & præcipue Agapitum eorum turbabat Epiſcopum. Cumque Judices provinciæ ad inferenda tormenta, ſibi ſufficere non putaret, Conſtantinopolim eſt profectus, ut Præfectorum ſolatia mereretur. Ibique poſito Theodoſio propter hujuſmodi cauſam, Agapitus Macedonianorum Epiſcopus ad meliorem ſe contulit partem: habitoque tractatu cum omni Clero, & evocans totum populum ſibimet ſubjacentem, ſuaſit eis, ut conſubſtantialitatis ſuſciperent fidem. Hoc facto, repente cum maxima multitudine, & magis cum omni, ut ita dixerim, civitate ad Orthodoxorum Eccleſiam venit; & oratione facta, ſedem, in qua Theodoſius præſidere ſolebat, obtinuit. Tunc unichs populos, & de cætero fidem conſubſtantialitatis docens, Eccleſiam tenuit Synnadenſem. His ita geſtis, non poſt multum temporis Theodoſius cum Præfectianorum venit auxilio, & nihil ſciens horum, quæ fuerant geſta, ad Eccleſiam properavit. Ex qua ab omnibus expulſus, rurſus Conſtantinoplim remeavit, & apud Epiſcopum Atticum, quæ fuerant contra eum geſta, depoſuit; quemadmodum irrationabiliter Epiſcopatu fuiſſet expulſus. Atticus autem cognoſcens utilem cauſam Eccleſiæ proveniſſe, Theodoſium quidem verbo conſolatus eſt, ut patienter ferret: præponens autem cauſis perſonalibus generalem utilitatem, ſcripſit Agapito, ut teneret Epiſcopatum, nihilque de inimicitiis Theodoſii cogitaret.

Agapitus Macedonianorum Epiſcopus una cum ſuis Orthodoxam fidem amplectitur.

Theodoſius Synnadæ Epiſcopus non recipitur a ſua Eccleſia.

CAPUT IV.

Quomodo Judæus paralyticus per baptiſma ſit curatus.

Socrates.lib. 7.cap.4.pag. 341.A.

HOc igitur unum eſt rerum utilium, quæ Attici temporibus in Eccleſia provenerunt. Sed neque miraculorum, aut ſanitatum his defuit cauſa

cauſa temporibus. Quidam namque Judæus cum paralyticus eſſet, plurimis annis in lecto jacebat. Cumque omnis medicina ei fuiſſet exhibita, & cunctorum Judæorum nihil oratio prævaleret: noviſſime ab baptiſmatis Chriſtiani gratiam confugit, huic ſoli veritatis medicamini ſe committens. Hoc velociter Epiſcopo Attico nuntiatur. Quem Catechumenum factum, & ſpem Chriſti promittens, deportari * cum lecto præcepit ad baptiſmum. Verum Judæus paralyticus baptiſmum vera fide ſuſcipiens, cum de fonte fuiſſet levatus, ægritudine repente privatus eſt, & de cætero ſanus fuit. Hanc igitur curam virtus Chriſti etiam noſtris temporibus demonſtravit. Qua cauſa plurimi Paganorum credentes baptizati ſunt. Judæos autem, licet, ſigna quærentes, hæc tamen non provocaverunt ad fidem. His ita apud Chriſtianos geſti, plurimi parvipendentes, in ſua * nequitia permanſerunt. Et non ſolum Judæi tantis prodigiis reſultabant: ſed etiam ſequaces eorum ſimilia ſapuiſſe convicti ſunt.

* MS. Lyr. *cum in lecto.*

Judæorum obſtinatio.

* MS. Lyr. *malitia.*

CAPUT V.

De Sabbatio Hæreſiarcha, ejuſque ſequacibus.

Socrates. lib. 7. cap. 5. pag. 341. D.

SAbbatius itaque, cujus dudum fecimus mentionem, nolens in ſuo ordine permanere Presbyteratus, deſiderabat Epiſcopatum. Iiſdemque temporibus receſſit ab Eccleſia Novatianorum, occaſionem habens quaſi propter obſervationem Paſchæ Judaici. Faciebatque Collectas contra Siſinnium ſuum Epiſcopum in loco civitatis, qui * Xerolophus appellatur in Arcadii foro. Illic enim rem commiſit valde periculoſam. Die namque feſtivitatis in Evangelica lectione, ubi ſcriptum eſt: Erat enim Paſcha Judæorum, verba quæ nuſquam ſcripta, neque audita ſunt præſumpſit adjicere, id eſt: Maledictus qui præter azymas celebraverit Paſcha. Hoc auditum percutit in populum, & ſimplices decepti Novatianorum laicorum convenerunt ad illum. Quod tamen malum non remanſit inultum: ſed in finem peſſima ejus falſitas eſt converſa. Poſt paululum enim dum ad quamdam feſtivitatem multi concurrerent, ut vigilias ſolite celebrarent, formido ſubito dæmoniaca irruit ſuper eos, quaſi Siſinnius eorum Epiſcopus veniret cum maxima multitudine. Factaque turba, quippe nocte, & in anguſtiæ loco comperti, ſemetipſos contriverunt, ita ut ultra ſeptuaginta homines morerentur. Hoc factum plurimos a Sabbatianorum ſecta prohibuit: quidam vero in ejus ruſticitate permanſerunt.

* id eſt, *collis aridus. Mar. 14. 1.*

Vigiliæ Chriſtianorum in diebus feſtis.

CAPUT VI.

De morte Dorothei Arianorum Epiſcopi, & ordinatione Barbæ, & quæ ſub eo ſint geſta

Socrates. lib. 7. cap. 6. pag. 342. D.
* An. Dom. 407.

EO tempore Dorotheus Arianorum Præſul, quem ab Antiochia Conſtantinopolim tranſtulerunt, cum centum & novemdecim vixiſſet annos, defunctus eſt * Conſulatu Honorii ſeptimo, & Theodoſii ſecundo, ſexto die Novembrii menſis. Poſt quem Arianæ ſuperſtitionis Barbas ordinatur Epiſcopus. Sub hoc itaque Barba per duos Presbyteros eloquentiſſimos Arianorum religio floruit, quorum alter Timotheus, alter Georgius dicebatur. Sed Georgius doctrina Helladica eruditus erat: Timotheus ſacris litteris incumbebat. Et Georgius quidem ſemper Ariſtotelem, & Platonem habebat in manibus, Timotheus Origenem, ita ut etiam lingua Hebraica loqueretur. Timotheus dudum Pſapthyrianorum fuerat hæreſeos, Georgium Barbas Presbyterum ordinavit. Timotheum itaque ego ipſe vidi, & cognovi quemadmodum interrogantibus erat reſpondere paratus: ſolvens obſcuriſſimas quæſtiones, quæ in divinis inveniuntur eloquiis, teſtem vocans veraciſſimum Origenem. Mihi tamen videtur admirabile eſſe, quomodo tales viri in Arianorum lege manſerunt, quorum unus quidem Platonem ſemper habebat in manibus, alter reſpiciebat jugiter Origenem: dum nuſquam Plato ſecundam vel tertiam cauſam, ſicut ipſe nominare ſolet, initium ſubſiſtentiæ afferat percepiſſe; & Origenes coæternum ubique fateatur Filium Patri. Qui licet in ſua ſententia manſerint: religionem tamen Arianam perduxerunt latenter ad meliora. Multas namque Arii blaſphemias doctrinis propriis expulerunt.

Mirum cur Georgius Platonem, & Timotheus Originem ſequentes eſſent Ariani.

CAPUT VII.

De Ordinatione Cyrilli Alexandrini Pontificis.

Socrates. lib. 7. cap. 7. pag. 343. D.
* An. Dom. 412.
Theophilus Alexandrinus moritur.

INter hæc defuncto Theophilo paſſione lethargica * Conſulatu Honorii nono, & Theodoſii quinto, facta contentione propter Epiſcopatum inter Timotheum, & Cyrillum, die tertia mortis Theophili Cyrillus ordinatur Epiſcopus, & majori faſtu quam Theophilus tenebat Epiſcopatum. Qui mox Epiſcopatus ſui principio Novatianorum claudens Eccleſias, omnia vaſa eorum ſacra percepit, Epiſcopumque eorum Theopompum rebus, quas habebat, omnibus ſpoliavit.

CAPUT VIII.

Quomodo apud Perſas per Marutham Epiſcopum ſit Chriſtianitas dilatata.

Socrates. lib. 7. cap. 8. pag. 344. B.

EOdem tempore apud Perſas Chriſtianitas eſt dilatata. Inter Romanos enim, & Perſas ſemper propter diverſas cauſas mittuntur legationes. Tunc ergo caſus attulit, ut Maruthas Meſopotamenus Epiſcopus, cujus dudum meminimus, a Romanorum Imperatore ad Perſarum deſtinaretur Regem. Qui multam reverentiam apud Marutham inveniens, eum decenter honorabat, & tamquam divinum reſpiciebat virum. Hoc factum mordebat Magos, metuentes, ne Regem Chriſtianum fieri ſuaderet. Nam cum dolore capitis multo tempore torqueretur, Magis eum curare non valentibus, Maruthas orationibus fecit incolumem; ob hanc ergo cauſam moliti ſunt quamdam Magi fallaciam. Et quoniam Perſæ ignem colunt, conſuevitque Rex in quadam domo ignem ardentem perpetuo ſuppliciter adorare: Magi ſub terra hominem quemdam abſcondentes tempore, quo Rex ſolebat adorare, eum talia clamare fecerunt: Mitte foras Regem; impie enim egit, quia Sacerdotem Chriſtianorum judicat eſſe venerandum. Hæc audiens Iſdigerdes Perſarum Rex, licet reverentiam haberet, tamen Marutham abjicere cogitabat. Porro Maruthas vere Deo venerabilis homo, vacabat orationibus, per quas invenit dolum, magicis artibus fabricarum. Venienſque ad Regem: Noli, inquit, illudi Rex: ſed ingreſſus dum audieris vocem, fodi jube, & doli cauſas invenies. Non enim ignis loquitur: ſed hominum molimina

Maruthas Regem Perſarum orationibus ſanat.

Maruthas Magorum dolos detegit -

hujuſmodi eſſe noſcuntur. Hoc dicto flexus eſt Perſarum Rex; & rurſus ingreſſus ubi ignis inextinguibilis ſervabatur, cum audiſſet vocem, juſſit ſodi locum. Tunc qui mittebat quaſi divinam vocem, inventus arguitur. Iratus itaque Rex, Magorum genus uſque ad decimam juſſit imminui portionem. Hoc facto, Maruthæ dixit, ut templa quæ vellet ædificaret. Ex hoc apud Perſas ſumpſit Chriſtianitas incrementum. Tunc igitur Maruthas a Perſis Conſtantinopolim remeavit. Et non longo poſt tempore rurſum deſtinatus eſt. Iterumque Magi machinabantur, ne eum ſuſciperet Rex. Feceruntque fœtorem quemdam in loco, unde Rex tranſire ſolebat; & quaſi a Chriſtianis id factum fuerit, derogabant. Cumque Rex ſuſpectos jam habens Magos, hoc cum ſtudio requiſiſſet, denuo ab eis concinnatum eſſe cognovit. Quamobrem plurimos eorum ſuppliciis tradidit. Marutham vero potiori honore coluit, & Romanos valde dilexit, eorumque amplexus eſt pacem. Qui pene Chriſtianus fieri potuit, dum aliud miraculum per Marutham, & Ablatem Perſidis Epiſcopum proveniſſet. Ambo namque moleſtum dæmonem a Regis filio propulerunt, orationibus vacantes, atque jejuniis. Poſt hæc autem Iſdigerde defuncto, antequam fieret Chriſtianus, ad ejus filium pervenit Imperium. Cujus tempore inter Perſas, atque Romanos pacta ſoluta ſunt.

Miraculum a Marutha, & Ablate factum.

CAPUT IX.

Quemadmodum Italiam vaſtarit Alaricus.

Socrates lib. 7 cap. 9. & 10. pag. 346. B.

Innocentius Pont. Rom. Novatianos perſequuntur.

* MSS. & Ed. V. *tulit.*

PEr idem tempus Innocentius primus Romæ Novatianos perſequi cœpit, multaſque eorum* abſtulit Eccleſias. Quo tempore Roma eſt a Barbaris deprædata. Alaricus enim quidem Barbarus ditioni Romanorum, & Theodoſio Imperatori ſubjectus, atque contra Eugenium tyrannum ſolatia præbens, & propterea Romanis dignitatibus honoratus, felicitatem ſuam non ferens, imperare quidem non elegit: ſed diſcedens ab urbe Conſtantinopolitana, venit ad partes Heſperias. Cumque veniſſet Illyricum, omnia ſubvertebat; & tranſiens Theſſaliam, habita congreſſione circa fluvium Pinum apud Nicopolim Epiri, pene tria millia virorum ejus Theſſali peremerunt. Poſthæc autem quicquid eis incurreret deſtruentes, noviſſime * Romam venerunt. Quam vaſtantes, plurima quidem miraculorum ejus igne concremaverunt, pecunias autem abripuerunt, multoſque Senatorii ordinis diverſis ſubdidere ſuppliciis. Deridenteſque Romanum Regnum, Imperatorem fecerunt quemadam nomine Attalum; quem una die tamquam Imperatorem fecerunt procedere, altera vero ſervi ſchemate miniſtrare. Hæc dum egiſſet Alaricus, repente in fugam converſus eſt, fama procedente quia Theodoſius Imperator contra eum miſiſſet exercitum; quæ fama non fuit ficta, revera namque exercitus veniebat. Fertur itaque quia cum Alaricus pergeret Romam, vir quidam venerabilis, converſatione Monachus eum monuiſſet, ut mala talia facere non auderet, neque necibus gauderet, aut ſanguine. At ille: Non, inquit, ego volens Romam proficiſcor: ſed quidam quotidie mihi moleſtus eſt, torquens, & dicens: Perge, & Romanam deſtrue civitatem. Hæc etiam de his dicta ſufficiant.

Alaricus Gothorum princeps Romam deprædatur.

* MSS. & Ed. V. *Romæ*

CAPUT X.

De Cœleſtino Romano Pontifice, & quomodo Novatianos fuerit inſecutus, & de Sabbatio.

Socrates lib. 7. cap. 11. & 12. pag 347. C.

INter hæc Cœleſtinus Romæ ordinatur Epiſcopus, qui etiam Novatianorum abſtraxit Eccleſias, & eorum Epiſcopum nomine Ruſticulum, in occulto coegit celebrare Collectas. Uſque ad illud namque tempus plurimas Novatiani habebant Eccleſias. Porro Conſtantinopolitani non talia pertulerunt: ſed cum eos diligerent, etiam intra urbem eos Collectas facere permiſerunt. Moriente vero Siſinnio Novatianorum Epiſcopo, Chryſanthus ad Epiſcopatum trahebatur, vir multis Romanorum dignitatibus honoratus. Quo fugiente, Sabbatius ſe tempus opportunum ad Epiſcopatum inveniſſe credens, fecit quoſdam ignobiles ſibi manus imponere: jusjurandum, quod præbuerat, parvipendens. Cujus mores cum populus abhorruiſſet, Chryſanthum per loca omnia requirebant. Quem invenientes in Bithynia, invitum ſacerdotium ſuſcipere coegerunt. Qui nihil percipiebat Eccleſiæ, niſi Dominico die duos panes.

Epiſcopum Novatiani apud Conſtantinopolim eligunt.

CAPUT XI.

De Seditione, & necibus Chriſtianorum, quæ per Judæos apud Alexandriam provenerunt.

Socrates lib. 7. cap. 13. & 14. pag. 349. B.

Alexandrini ſeditioſi.

EA ſiquidem tempeſtate Judæorum gens ab Alexandria eſt hujuſmodi de cauſa projecta. Alexandrinorum populus pluſquam aliæ generationes ſeditionibus deditus eſt: qui ſi occaſionem acceperit, importabilia mala committit. Nam præter ſanguinem non ceſſat a lite. Contigit itaque tunc ut inter alterutros contentiones haberent, non propter neceſſariam cauſam, ſed propter ſtudium pantomimorum: quia enim is, qui die ſabbatorum ſaltabat, plurimum habebat populum Judæorum; dum vacantes non auditioni Legis, ſed theatris occuparentur, ea dies litigioſa extitit inter partes. Cumque hoc aliquatenus fuiſſet ab Alexandriæ Præfecto correctum, nihilominus manſere Judæi partis alterius inimici. Et cum eſſent ſemper Chriſtianis inſenſi, contra pantomimos eorum amplius dimicabant. Tunc igitur Horeſtes Præfectus Alexandriæ feſtivitatem quamdam, quam Politiam vocant, in theatro celebrabat: ubi & aderant quidam amatorum Cyrilli, diſpoſitiones Præfecti volentes agnoſcere. Inter quos, quidam nomine Gerax, doctor puerilium litterarum, & Cyrilli ferventiſſimus auditor, ac ſolitus plauſus in ejus expoſitionibus excitare. Hunc itaque Geracem cum vidiſſet in theatro Judæorum turba, clamabat adverſus eum, quia pro nihilo aliud venerit, niſi ut in theatro ſeditiones inter populos excitaret. Verum Horeſtes dudum habens odium contra Cyrilli ſuperbiam, arreptum Geracem publice fecit in theatro agitari verberibus. Hoc Cyrillus agnoſcens, convocatis Prioribus Judæorum, ut decebat, admonuit, ne contra Chriſtianos ſeditiones ulterius excitarent. Porro turba Judæorum hoc parvipendens, majora contra Chriſtianos tractavere molimina. Dantes itaque ſibimet ſignum, ut annulum factum ex palma omnes haberent in digito, contra Chriſtianos hoc modo dimicaverunt. Fecerunt enim quoſdam de ſuis una nocte per omnes civitatis decur-

arderet Eccleſia. Ob quam rem Chriſtiani undique concurrebant, quaſi Eccleſiæ flammas extinguerent. Porro Judæi ignorantes interimebant, ſemetipſos per ſignum annuli agnoſcentes, ac parcentes alterutris. Facta autem die latere nequiverunt. Ob hanc rem permotus Cyrillus, cum maxima multitudine aſtitit ſynagogis Judæorum, & illas quidem abſtulit; Judæos autem expulit e civitate, eorumque ſubſtantiam diripere populis

Judæi pulſi Alexandria.

imperavit. Hoc ergo modo Judæi a temporibus Alexandri Macedonis illam habitantes urbem, tunc nudi prorſus expulſi ſunt, & per ſingula loca diſperſi. Adamantius vero medicinæ Sophiſta, Conſtantinopolim veniens, & Chriſtianum ſe fore promittens, poſtea reverſus eſt in Alexandriam. Igitur Alexandriæ Præfectus Horeſtes valde triſtabatur, eo quod populoſam urbem ita deſolatam repente conſpiceret. Unde etiam Principi retulit, quod provenit. Sed & Cyrillus delicta Judæorum Imperatori non tacuit, & Horeſtis amicitias cogente populo poſtulavit. Cumque Præfectus amicitiarum verba refutaret, Evangelia obtulit ei Cyrillus. Et dum nec ſic ejus corda ſubigerentur, hæc denuo provenerunt. Monachorum quidam in monte Nitria conſtituti, fautores Theophili, ex illo quo contra Dioſcorum injuſte fuerat coarmatus, etiam pro Cyrillo libenter prælia ſuſceperunt. Relictiſque

Cyrilli Epiſcopi Alexandrini, & Horeſtis Præfecti inimicitiæ.

Monaſteriis viri pene quingenti, & venientes ad civitatem, procedentem in carpento Præfectum, immolatorem idolorum, paganumque clamabant. At ille putans immiſſione Cyrilli factum, clamare cœpit: Chriſtianus ſum, & ab Attico Conſtantinopoli baptizatus. Illis hæc verba deſpicientibus, Ammonius quidam eorum, Præfectum petra percuſſit in capite. Qui repente completus eſt ſanguine, & recedentibus Officiis, atque lapidum impetum declinantibus, cum paucis remanſit. Inter hæc populus concurrebat, ut Præfecti vindicaret injuriam; detentumque Ammonium tamdiu verberibus caſtigavit, donec traderet morti. Non poſt multum hæc nuntiantur Imperatori. Corpus autem Ammonii ſumens Cyrillus, in quadam Eccleſia ſepelivit, eique aliud nomen impoſuit; ut non pro ſua culpa, ſed pro Chriſto mortuus crederetur, cui laudes quaſi Martyribus offerebat. Sed qui vere noverant, quia dignas ſuſceperat ſuo ſcelere pœnas, Cyrillum valde culpabant. Sed neque in hoc ſolummodo Cyrilli, & Horeſtis adverſitas conquievit, quando poſt hæc aliud eſt exortum.

CAPUT XII.

De Hypatia Philoſopha quomodo in Alexandria fuerit interempta.

Socrates. lib. 7. cap. 15. pag. 352. B.

Erat in Alexandria quædam mulier Hypatia nomine, filia Theonis Philoſophi, & in tantum erudita, ut ſupra Philoſophos ejus temporis emineret, & in Platonicam ſcholam a Plotino venientem, ſuſciperet ipſa ſucceſſionem, atque omnes Philoſophicas lectiones exponeret. Quapropter omnes currebant ad eam propter honeſtam * doctrinæ fiduciam, Veniebat enim etiam ad Judices, nec habebat ullam verecundiam pudice permixta viris, dum eam cuncti pro ſui caſtitate venerarentur. Tunc ergo invidia contra hanc fœminam eſt accenſa. Cum enim crebro pergeret ad Horeſtem, Eccleſiaſticus populus motus adverſus eam eſt, tamquam ipſa eum ab amicitiis prohiberet Epiſcopi. Quam obrem conſpirantes viri, acerrimo fervore pulſati, quorum dux erat quidam Petrus Lector, obſervaverunt mulierem ad propria remeantem, eamque de vehiculo deponentes, ad Eccleſiam, quæ vocatur Cæſaris traxerunt, & veſtibus exutam lapidibus peremerunt. Quam poſtea membratim dilacerantes, in loco, qui dicitur Cinarus, igne concremaverunt. Hæc res non mediocrem livorem Cyrillo, & Alexandrinæ concuſſit Eccleſiæ. Alienæ namque ſunt a Chriſtianis cædes, & pugnæ. Hæc igitur acta ſunt quarto anno Epiſcopatus Cyrilli, * Conſulatu Honorii decimo, & Theodoſii ſexto, menſe Martio, jejuniis exiſtentibus.

MS. Lyr. doctrinam fiduciam habentes.

An. Dom. 415.

CAPUT XIII.

Quomodo Judæi præſumptionis ſuæ pœnas exſolverint.

Socrates. lib. 7. cap. 16. pag. 353. B.

Poſt paucum itaque tempus, Judæi rurſus illicite contra Chriſtianos agentes, puniti ſunt in loco, qui dicitur Meſtar, poſito inter Chalcidem, & Antiochiam Syriæ. Hic itaque Judæi conſueta quædam riſibilia celebrantes, per ebrietatem accenſi, inter alia Chriſtianis, ipſiſque Chriſto derogare cœperunt deridentes Cruci, & ſpem in eo, qui eſt crucifixus habentibus. Comprehendentes igitur infantulum Chriſtianum, alligatum Cruci ſuſpenderunt. Et primum quidem deludebant, & irridebant ei: poſtea vero correpti veſania, ipſum infantulum verberibus peremerunt. Ob hoc ergo dira congreſſio inter eos, atque Chriſtianos exorta eſt. Quod dum Princeps agnoviſſet, provinciarum Judicibus mandatum eſt, ut hujuſmodi quærerentur auctores, & punirentur. Et hoc modo dignam ultionem ſuæ nequitiæ receperunt.

Judæi infantem Chriſtianum crucifigunt.

CAPUT XIV.

De Judæo, qui cum ſæpe baptizaretur, aqua fontis abſceſſit.

Socrates. lib. 7. cap. 17. pag. 354. B.

Ea ſiquidem tempeſtate Judæus quidam ſeductor, ficta Chriſtianitate crebro baptizabatur, & hac arte pecunias congregabat. Cumque multis hæreſibus illuſiſſet Arianorum, atque Macedonianorum, poſtremo ad Eccleſiam venit Orthodoxorum. Cui dum tempus jejuniorum fuiſſet impoſitum, multiſque adhuc diebus occuparetur, cœpit feſtinare, ut quaſi in ferventi ſtudio baptiſmatis dona perciperet. Præparatur baptiſma, & veſtis congrua * baptiſmatis. Cumque fons fuiſſet impletus, deducitur Judæus ad baptizandum. Tunc Dei quædam inviſibilis virtus aquam diſparere præcepit. Cumque præſentes non cogitantes Dei virtutem, aquam per cuniculum proprium defluxiſſe ſuſpicarentur, diligenter undique clauſum rurſus impleverunt fontem. Et denuo deducto Judæo aqua diſparuit. Tunc Sacerdos; Quid mali, inquit, feciſti, o homo? An certe neſciens, baptiſmo jam potitus es? Ob hanc rem cum diverſi concurrerent, quidam Judæum recognovit, quem baptizatum ab Attico Epiſcopo ipſe ſuſceperat, & hoc modo illius fraus univerſis apparuit.

Jejunium ante baptiſmum.

MS. Santheod. baptizatis.

CAPUT XV.

Quomodo Barabanes Rex Perſarum Chriſtianos fuerit perſecutus, & a Romanis devictus.

Socrates lib. 7. cap. 18. pag. 355. B.

INterea defuncto Iſdegerde Rege Perſarum. ejus filius Barabanes ei ſucceſſit. Hic inſtigatus a Magis, crudelibus torquebat ſuppliciis Chriſtianos. Cumque Chriſtiani apud Perſas opprimerentur, confugiunt ad Romanos eorum petentes, auxilium. Quos Atticus Epiſcopus libenter excipiens, eoſque quantum erat poſſibile fovens, quæ geſta fuerant Theodoſio nuntiavit Imperatori. Eo quoque tempore etiam alia cauſa provenerat, quæ Romanos Perſis faciebat infenſos: quoniam Perſæ auriſoſſores, quos a Romanis ad mercedem acceperant, reddere contemnebant. & quia onera negotiatorum Romanorum violenter abſtulerant. Cum illa ergo ingratitudine, etiam Chriſtianorum ad Romanos confugientium eſt adjecta. Mox ergo Perſarum Rex Legatos mittit, repetens fugientes. Porro Romani nequaquam ad ſe confugientes reddere voluerunt: non ſolum ſupplices liberare ſtudentes, ſed pro Chriſtianitate libenter omnia ſuſtinere. Quamobrem dimicare, quam perituros Chriſtianos tradere potius elegerunt. Solutis igitur propter hoc pactis, bellum crudele commiſſum eſt. De quo abſurdum non eſt pauca narrare. Romanorum igitur Imperator miſit exercitum, cui præfuit Magiſter Ardaburus. Is enim Perſicam regionem per Armeniæ fines ingrediens, unam ejus provinciam Azamenſem valde vaſtavit; cui cum plurimo exercitu Narſeus Dux Parthorum Regis occurrit, factaque congreſſione devictus eſt. Quo facto, cogitavit per Meſopotamiam Romanorum provinciam ſine cuſtodia conſiſtentem invadere, & hoc modo de Romanis ulciſci. Sed Romanorum Ducem, Narſei conſilium latere non potuit. Deprædatus enim Azazenam velociter regionem, & ipſe in Meſopotamiam venit. Et ideo Narſeus licet multum habuiſſet exercitum. Romanorum terras introire non potuit: ſed veniens, ab Niſibin Perſarum civitatem in confinio conſtitutam, Ardaburo mandavit, ut diem & locum ſtatueret præliorum. At ille venientibus: Nuntiate, inquit. Narſeo, quia non quando tu volueris, Romanorum pugnabunt Imperatores. Verum Imperator Deo ſoli ſpem belli committens, deſtinavit exercitum. Et quia fideliter Deo ſupplicans, repente impetravit auxilium, hinc datur agnoſci. Dum igitur Conſtantinopoli pro eventu bellorum æſtuatio magna conſurgeret, Angeli Dei iter agentibus per Bithyniam ad urbem Conſtantinopolim ſe demonſtraverunt; jubentes, ut conſiderent, & orarent, & Deo crederent, quia Romanos victoria ſequeretur, dicentes ſe mediatores belli directos a Deo. Hoc auditum, non ſolum civitatem, ſed etiam milites confortavit. Cumque ad Meſopotamiam bellum fuiſſet de Armeniæ regione translatum, Romani Perſas Niſibi clauſos fortiter obſidebant, ligneas turres facientes adverſus eos, eaſque contra muros applicantes, & plurimos de muris contra ſe pugnantium perimentes. Porro Barabanes Perſarum Rex, audiens Azazenam regionem ab eis fuiſſe vaſtatam, & eos, qui in Niſibi clauſi videbantur obſeſſos, ſeipſum cum magno exercitu præparavit occurrere. Miratuſque Romanorum virtutem, Sarracenorum ſolatia poſtulavit. Quorum tunc erat Rex Alamundarus vir fortis, & prælıator, qui dum multa millia Sarracenorum haberet, Perſarum Regi victoriam promittebat, ſeque ei Antiochiam Syriæ traditurum: ſed non contigit quod putavit. Deus enim omnibus Sarracenis quemdam irrationabilem metum latenter injecit; ita ut putarent ſibimet Romanos inſiſtere. Turbatique, nec habentes quo fugerent, in fluvium Euphratem ſemetipſos armati projiciebant: ubi plus centum millia virorum necata, atque conſumpta ſunt. His ita provenientibus, Niſibin obſidentes cum audirent Perſarum Regem plurimos elephantos adducere, perterriti cuncta quidem obſeſſionis machinamenta concremaverunt, & ad propria loca reverſi ſunt. Quæ vero congreſſiones poſtea provenerunt, & quomodo Areobindas alter Romanorum Magiſter militum, fortiſſimum Perſarum monomachum interemit: aut quomodo Ardaburius ſeptem fortiſſimos Perſarum Duces inſidiis captos occidit: vel quomodo Byatianus alter Dux Romanorum reliquos Sarracenos extinxit, prætereundum eſt: ne videar multum a propoſita relatione digreſſus.

Angeli mediatores belli ad Romanos miſſi.

Socrates lib. 7. cap. 19. pag. 357. D.

Quæ tunc igitur gerebantur, velociter Imperatori Theodoſio nuntiata ſunt. Quomodo autem hæc cito cognoſceret indicare non piget. Invenit quemdam Pirum, animi corporiſque habitu fortiſſimum, nomine Palladium, qui tanta velocitate veredos agebat, ut trius diebus perveniret ad terminos Romanorum, atque Perſarum, & rurſus totidem remearet ad Conſtantinopolim civitatem. Is enim etiam alios Romani Imperii terminos velociter tranſibat. De quo quidam eloquentiſſimus ſic ait: *Iſte vir, cum ſit lata Romana Reſpublica, eam parvulam ſua velocitate demonſtrat.* Quem etiam Perſarum Rex ſæpius admiratus eſt.

Celeritas Palladii curſoris.

Socrates lib. 7. cap. 20. pag. 358. B

Romanorum igitur Imperator licet videret aperte ſibi collatam a Deo victoriam proveniſſe tamen pacem non diſſimulavit expetere, miſitque Helionem virum prudentem, & honoratum ut cum Perſis de pace loqueretur. Qui dum veniſſet Meſopotamiam, ubi erant foſſata Romanorum, miſit pro pace petenda Legatarium quemdam Maximum, virum eloquentiſſimum, Ardaburii militiæ Magiſtri conſiliarium; qui pro pace veniens ad Perſarum Regem, miſſum ſe non ab Imperatore, ſed a ducibus aſſerebat: dicens, quia hoc bellum pro ſui contemptu neque perveniſſet ad Principem. Cumque Perſa paratus eſſet ut Legatarii verba ſuſciperet. quia fame ejus laborabat exercitus, veniens Numerus, qui apud ipſos Immortalium appellatur (eſt enim decem millia virorum valde fortiſſimorum) non prius dixerunt pacem cum Romanis eſſe faciendam, quam ipſi eos ſine cuſtodia conſtitutos invaderent. Quibus verbis perſuaſum eſt Regi, ut ſe a pace ſuſpenderet. Tunc Legatarium quidem clauſum ſervari fecit, & miſit Numetum Immortalium dimicare contra Romanos. Qui venientes, & in duas acies diviſi, medios habuere Romanos. Porro Romani unam Perſarum videntes aciem, contra eam ſe præparabant, aliam non videbant quæ paulatim acceſſit ad pugnam. Cumque ergo jam congreſſio pene eſſet in opere, Dei providentia ex quodam colle exercitus alter apparuit Romanorum cum Duce Procopio. Qui cum videret ſocios in periculo, inſtabat a dorſo Perſarum. Tunc in medio concluſi, quicircum-

Quinam apud Perſas immortales dicerentur.

Romani vincunt Perſas, & Immortales interficiunt.

dederant primo Romanos, in momento ab eis extincti ſunt. Quo facto, Romani ad alios, qui erant in ſubſidiis poſiti, concurrerunt, eoſque fortiter jaculati ſunt. Sic igitur qui Immortales appellabantur, omnes mortales apparuerunt; pœnas exigente Chriſto de gente Perſarum, eo quod plurimos ejus famulos occidiſſent. Porro Rex Perſarum infortunii ſui cauſam agnoſcens, ſimulabat ſe neſcire quod geſtum eſt. Suſcepitque legationem, dicens Legatario Romanorum: Non bello cedens pacem amplector: ſed tibi præſtare volens, quia omnium Romanorum te ſapientem eſſe cognoſco. Et hoc modo bellum contra Chriſtianos exortum de Parthorum regione ceſſavit. Contigit autem* Conſulatu Honorii tertiodecimo, & Theodoſii decimo.

Perſæ cum Romanis pacem faciunt.

* An. Dom. 422.

CAPUT XVI.

Quomodo Acacius Amidæ Epiſcopus captivos Perſarum redemerit a Romanis militibus, venditis vaſis Eccleſiæ, & paſtos cum ſumptibus ad propria deſtinarit.

Socrates lib. 7. cap. 21. pag. 359. D.

TUnc igitur Acacium, Amidæ civitatis Epiſcopum actus optimus reddidit clariorem. Cum enim Romani milites captivos Perſarum de Azazena regione vaſtata reddere Regi Parthorum nullo modo vellent, captivi fame conſumebantur, dum eſſent circa ſeptem millia; quod Perſarum Regem non mediocriter contriſtabat. Tunc igitur Acacius convocans Clericos ſibi ſubjectos: Viri, inquit, fratres, Deus noſter nec diſcis, nec calicibus opus habet; nam neque comedit, neque bibit. Et quia multa vaſa aurea & argentea Eccleſia noſtra ex oblatione Chriſtianorum habet, convenit ex his liberari exercitum captivorum, egentibuſque cibos offerri. Hæc & his ſimilia cum dixiſſet, conflavit vaſa; & militibus dedit pretium captivorum. Quos dum recreaſſet cibis, dotis ſumptibus ad Regem proprium deſtinavit. Hoc mirabile opus Acacii Perſarum Rex magis obſtupuit; quia & bello Romani, & beneficiis eviciſſent. Aiunt enim, quia etiam deſiderium habuerit Perſarum Rex, ut videret Acacium: ſed hoc Theodoſius prohibuerit Imperator.

CAPUT XVII.

De Eudoxia Uxore Theodoſii, & de laudibus ipſius Theodoſii.

Socrates lib. 7. cap. 21. & 22. pag. 360. B. Eudoxiæ eruditio.

VIctoria ſiquidem auxilio Dei collata, Romanorum plurimi pollentes eloquiis conſcribebant laudes Imperatoris. Cujus uxor heroico metro poemata multa confecit. Erat enim eloquens, filia Leontii Sophiſtæ Athenienſis, a patre omnibus lectionibus erudita. Quam dum Imperator ducturus eſſet uxorem, Chriſtianam Atticus fecit Epiſcopus, & in baptiſmate cum prius vocaretur Athenais, Eudoxiæ nomen impoſuit. Multi ergo, ſicuti dixi, volentes innoteſcere, alii ſuam facundiam demonſtrare, præconia Imperatoria conſcripſerunt. Ego vero nec innoteſcere cupiens, nec facundiam ſermonis oſtendere, cum veritate Imperatoris bona memorare ſtudeo: quia ſunt damnoſa ſi taceantur. Primum itaque regaliter natus, atque nutritus nihil habuit tepidum: ſed ſic fuit ſapiens, ut inter confabulantes experimentum omnium crederetur habere cauſarum. Perdurabat in frigore, ſimiliter & in æſtu. Plerumque jejunabat, & maxime quarta feria, & ſexta ſtudio Chriſtianitatis; nec aliter quam Monaſterium Regalia videbantur. Ipſe namque matutino ad ſuas ſorores pergens, divinas dicebat laudes. Quamobrem etiam ſacras litteras ſine codice recitabat. Loquentibus Epiſcopis, velut olim Sacerdos factus, ex divina lectione reſpondebat. Congregabatque ſacros codices, & quoſcumque quilibet eorum interpretes ſeu expoſitores conſcripſiſſe videbantur, plus quam Ptolemæus ſtuduerat Philadelphus. Patientia, atque clementia univerſis hominibus eminebat. Nam Julianus Imperator, licet Philoſophus diceretur, non tamen Antiochenſium portavit injuriam: ſed maxima Theodoro tormenta indignatus impoſuit. Porro Theodoſius multum gaudens ſyllogiſmis Ariſtotelis, philoſophiam exercebat operibus, iram, triſtitiam, libidinemque devincens, & in nullo ſe ulciſci deſiderans. Dum igitur a quodam familiarium interrogaretur, cur nullum ſe lædentium morti ſubjiceret: Utinam, inquit, eſſet mihi poſſibile ad vitam etiam mortuos revocare. Quem dum alter pro ea cauſa requireret: Non eſt, inquit, magnum neque difficile hominem mori, * quia neque Deo ſoli ſemel mortuum ex pœnitentia ſuſcitare. Sic enim fuit clemens, ut ſi quando quiſpiam dignum aliquid morte committeret, nec uſque ad civitatis quidem portas moriturus perveniebat: ſed ex ejus clementia continuo revocatio ſequebatur. Dum aliquo tempore ipſe in amphitheatro Conſtantinopoleos expectaret, cœpit clamare populus: Crudeli beſtiæ artifex parabolus pugnet. At ille: Neſcitis inquit, quia conſuevimus nos expectare clementer? Tanta enim pietate præcelluit, ut omnes quidem Deo conſecratos honoraret, præcipue tamen quos audiebat * veneranda actione pollere. Fertur autem quia dum Conſtantinopoli Epiſcopus Chebronenſis fuiſſet mortuus: ſagum ejus valde ſordidiſſimum quæſierit, eoque circumamictus ſit, credens ſe aliquid ex defuncti ſanctitate promereri. Cum aliquando aeris tempeſtas eſſet, & ille Circum propter populum expectaret, pleno Circo tempeſtas vehementius agebatur multo imbre diffuſo. Dumque hoc fieret, ſuam voluntatem Imperator aperuit, fecitque per præconem clamari: quia melius eſſet ſpectaculum contemnere, & omnes rogare Deum, ut illæſi ab imminente tempeſtate ſervarentur. Quo dicto, cuncti Deo magno gaudio ſupplicantes, hymnos concorditer offerebant, & tota civitas velut una pſallebat Eccleſia. In medio autem horum Imperator exiſtens privato ſchemate properabat. Nec ſpe ſua fruſtratus eſt. Repente namque aer ad ſerenitatem divina clementia revocatus, annum præbuit frugibus univerſis uberrimum. Si quando bella moverentur, ſecundum David confugiebat ad Deum: ſciens eum præliorum auctorem, inimicos orationibus ſuperabat.

Theodoſii Regia Monaſterio ſimilis.

Theodoſii manſuetudo.

* *forte ſed convenit Deo &c.*

Theodoſii pietas.

* MS. Lyr. *honeſta.*

CAPUT XVIII.

Quomodo Joannes tyrannus in Occidente fuerit ſuperatus.

Socrates lib. 7. cap. 22. & 23. pag. 362. D.

POſt paululum itaque tempus Perſici belli, defuncto Imperatore Honorio* Conſulatu Aſclepiodoti, & Mariniani Auguſto menſe, quomodo Joannem tyrannum Deo ſe committens ſuperaverit, enarrabo. Sicut enim tunc ſub Moyſe Hebræis contigit rubrum tranſire mare, talia etiam ejus Ducibus evenerunt, dum eos mitteret

*An. Dom. 423.

Honorius moritur.

contra tyrannum. Defuncto ſiquidem, ſicuti diximus, Honorio Principe, cognoſcens Theodoſius celavit factum, & alia dicendo diverſorum ſuſpicionibus obviavit. Inter hæc mittit Magiſtrum militum in Salonas civitatem Dalmatiarum; ut ſi qua bellorum commotio proveniret circa partes Heſperias, vicinus adjutor eſſet. Quo facto, mortem patrui patefecit. Inter hæc Joannes primus imperialium Conſcriptorum, non ferens ſuam felicitatem Imperium contendit arripere. Miſitque Legatos ad Imperatorem Theodoſium, petens, ut ejus ſuſciperet Imperium. At ille Legatos quidem recluſit in carcerem, miſitque Magiſtrum militum Ardaburium, qui multum laboraverat apud Perſas: hic Salonam veniens, exinde navigavit Aquileiam. Contigitque ventum adverſum flare, ita ut in tyranni manus incideret.

Ardaburius incidit in manus Joannis Tyranni.

Quo capto, ſperabat ad neceſſitatem pervenire Theodoſium, ut per hoc eum decerneret Imperatorem, ſi vellet Magiſtrum militum liberare. Imperator tamen, ut audivit factum, æſtuabat ne quid mali Ardaburius ſuſtineret. Aſpar vero Ardaburii filius cognoſcens patrem a tyranno teneri, & multa millia Barbarorum in ſolatio tyranni conſiſtere, quid faceret ignorabat. Sed tunc Imperatoris oratione prævaluit. Angelus enim Dei ſub ſchemate paſtoris educebat Aſparem, & omnes, qui cum eo erant: ac per paludem adjacentem Ravennæ, ad loca ſperata pervenerunt. In ea namque civitate tyrannus degens habebat exercitum, unde nullus aliquando tranſiſſe fertur.

Aſpar mirabiliter Joannem tyrannum vicit.

Tunc ergo Deus inadibilem terram fecit adibilem. Tranſeuntes namque per ſiccam paludis aquam, apertaſque invenientes civitatis portas, tyrannum quoque detinuerunt. Tunc ergo piiſſimus Imperator reverentiam, quam circa Divinitatem habebat, oſtendit. Dum enim Circum ſpectaret, nuntiatum eſt ei, tyrannum fuiſſe peremptum. Quamobrem ſermonem fecit in populo, dicens: Venite, ſi placet, relinquentes hanc voluntatem, & pergentes ad Eccleſiam, gratificos Deo ſolvamus hymnos, cujus manus a tyranni præſumptionibus obviavit. Quo dicto, ſpectaculo ceſſante, per medium Circum cuncti cum eo concorditer gratias agentes, ad Eccleſiam convenerunt; ita ut tota civitas una videretur Eccleſia. Venienteſque ad locum orationis, jugi die gratias Domino retulerunt.

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, QUAM TRIPARTITAM VOCANT,

EX TRIBUS GRÆCIS AUCTORIBUS Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholaſtico verſis, per Caſſiodorium Senatorem in Epitomen redactæ.

LIBER DUODECIMUS.

CAPUT PRIMUM.

De ortu Valentiani Principis filii Placidiæ.

Socrates.lib. 7. cap. 24. pag. 364. D.

IGitur occiſo tyranno, cogitabat Teodoſius Imperator, cui deberet Heſperiarum Regna committere. Tunc Valentinianus erat valde, puer, natus ex matre Placidia, ejus quidem amita, filia vero Majoris Theodoſii, Arcadii, & Honorii ſorore, de patre Conſtantio, qui ab Honorio Imperii jura ſuſceperat: parvoque tempore cum eo regnaverat. Hunc ergo Valentinianum, conſobrinum ſuum Cæſarem factum, mittit ad partes Italiæ, cum quo matrem pariter Placidiam, eique univerſam diſpoſitionem commiſit Imperii. Cumque voluiſſet ipſe quoque Italiam pergere, ut conſobrinum ad Imperii culmen eveheret; quatenus ſui vigore tyrannorum removeret audaciam: veniens uſque ad Theſſalonicam, languore prohibitus eſt. Quamobrem coronam Imperialem poſthæc conſobrino per Patricium Stilicium mittens, Conſtantinopolim remeavit. Hæc de talibus retuliſſe ſufficiat.

CAPUT II.

De bonis actibus Attici Conſtantinopolitani Pontificis.

Socrates.lib. 7. cap. 25. pag. 365. B.

IGitur Atticus Epiſcopus cauſas Eccleſiæ ſapientia mirabiliter diſponebat, doctriniſque populum ad virtutis ſtudia provocabat. Cumque videret diviſam Eccleſiam, cum Joannitæ ſeorſum apud ſemetipſos ſacra ſolemnia celebrarent; juſſit, ut in orationibus memoria Joannis haberetur, ſicut aliorum dormientium Epiſcoporum fieri conſuevit: per hoc ſperans plurimos ad Eccleſiam revocare. Largus autem ſic erat, ut non ſolum pauperibus ſuarum parochiarum, ſed etiam in* vicinas civitates multas pecunias pro egentium conſolatione tranſmitteret.* Calliopio namque Preſbytero Eccleſiæ Nicænæ trecentos aureos dirigens, hæc ſcripſit.

Atticus jubet, Chryſoſtomi memoriæ in orationibus habeatur.

* Ed. *Viciniis civitatibus.*

* MS. Theod. *Cælpio.*

CALLIOPIO ATTICUS IN DOMINO Salutem.

Cognovi decem millia eſurientes in civitate a piis exhibenda egere miſericordia: decem millia vero cum dico, multitudinem intelligo, non perfectum numerum comprehendo. Quia igitur ego quidem habeo præceptum numerum datum ab eo, qui manum habet munificam, & præbet congrue diſpenſantibus, & contigit aliquos indigere habentes, non tamen qui neſcientes ſuſcipiens, o cariſſimum mihi caput, hos trecentos ſolidos expende ſicuti volueris; & maxime illis qui petere confunduntur, & non eis qui propter vitæ ventrem magis negotiantur ex talibus. Noli igitur vel religionem in hac parte conſiderare: ſed unam tantummodo rem obſerva, ut nutrias indigentes; nec cogites ſi quæ noſtra ſunt, ſapere non videntur. Sic igitur Atticus etiam procul indigentium habebat curam. Sed etiam ſuperſtitionem aliquorum ſtudebat abſcindere. Audiens etenim Novatianos Judaicum Paſcha ſequentes, propter Sabbatium fuiſſe diviſos, ejuſque corpus ab inſula Rhodi, ubi mortuus fuerat, tranſlatum, & plurimos ad tumulum ejus orare; noctanter mittens in aliud ſepulchrum corpus Sabbatii juſſit abſcondi. At illi conſuete venientes, effoſſumque reperientes tumulum, de cætero eum locum colere quieverunt. Erat enim circa nomina locorum ſtudioſus. Nam dum quidam portus in ore Ponti Euxini conſtitutus, ex antiquo Pharmacus appellaretur, id eſt, venenarius, mutato nomine eum locum Sanatorium nominavit: ne dum ibi Collectæ prædicarentur, nomine blaſphemo locus ipſe deſignaretur, ſed & alium locum Argyropolim pro hujuſmodi cauſa nominavit. Chryſopolis enim in capite Boſphori conſtituta eſt, cujus multi Antiquorum faciunt mentionem. De qua civitate Xenophon in primo libro Helladicorum dicit, quia eam muravit Alcibiades; & in ea conſtituit, ut qui navigabant de Ponto, decimas ibi præberent. Videns ergo Atticus locum, in contraria ripa Chryſopoleos poſitum, delectabilem, & decorum, ait: Argyropolis nominetur; qui locus ejus repente cognomen obtinuit. Igitur quibuſdam dicentibus ei, non debere Novatianos intra civitatem Miſſas facere: Neſcitis, inquit, quantum nobiſcum in perſecutione Conſtantii, atque Valentis fuerint paſſi, qui etiam teſtes ſunt noſtræ fidei. Nam cum dudum Eccleſia fuerit diviſa, iſti circa fidem nihil innovaverunt. Pro Epiſcopi ordinatione aliquando veniens in Nicæam, Aſclepiadem Novatianorum vidit Epiſcopum valde ſenem, interrogavitque quot in Epiſcopatu annos haberet. Quo reſpondente: Quinquaginta: Felix, inquit, homo es, tanto tempore boni operis curam habens. Super hæc ait: Ego quidem Novatum laudo, Novatianos non approbo. Tunc Aſclepiades: Quomodo hoc dicis Epiſcope? Verum Atticus: Illum, inquit, laudo: quoniam his, qui ſacrificaverant, communicare noluit; hoc etiam ego ipſe feciſſem. Novatianos autem non laudo: quia pro vilibus vitiis laicos a

Sabbatii corpus tranſlatum.

Quid Atticus de Novatianis ſentiret.

gratia communionis excludunt. Aſclepiades dixit: Extra ſacrificandi peccatum, etiam alia plurima ſunt delicta ſecundum ſcripturas, quæ ducunt ad mortem; propter quæ vos quidem Clericos, nos autem communicare etiam laicos prohibemus, Deo ſoli eorum remiſſionis judicium committentes. Atticus igitur etiam ſuam præſcribit mortem. Nam cum a Nicæa diſcederet, Calliopio Presbytero dixit: Ante autumnum Conſtantinopolim venire feſtina, ſi vivum me denuo videre deſideras. Si tardaveris, non videbis. Quo dicto mentitus non eſt. Anno namque viceſimo primo ſui Epiſcopatus, decima die menſis Octobris eſt mortuus, * Conſulatu Theodoſii undecimo, & Valentiniani Cæſaris primo.

Atticus ſuam mortem præſcivit.

* An. Dom. 425.

CAPUT III.

De Ordinatione Siſinnii, & moribus ipſius: & quod Proclus ordinatus Cyzici non ſit receptus.

Socrates lib. 7. cap. 25. & 26. pag. 367. C.

PORRO Theodoſius Imperator a Theſſalonica revertens, ejus exequias non invenit. Ante unum namque diem quam ingrederetur, ille ſepultus eſt. Poſt paucos vero dies, id eſt, viginti tres menſis Octobris nuntiatum eſt, quia Valentinianus inſulas ſuſcepiſſet Imperii. Poſt obitum igitur Attici fit maxima de Epiſcopi ordinatione contentio, alii alium poſtulantibus; quidam Philippum Presbyterum quærebant, alii Proclum item Presbyterum. Sed omnis populus communiter deſiderabat ordinari Siſinnium, qui & ipſe Presbyter quidem erat: in nulla tamen civitate ordinatus, ſed in ſuburbano Conſtantinopolis, cui nomen Oliva eſt, miniſtrabat. Hoc ſuburbanum eſt poſitum contra faciem civitatis, ubi dies Aſcenſionis Salvatoris ſolemniter celebratur. Hunc ergo virum omnes laici diligebant pro ſui reverentia, & maxime quia fovebat pauperes ultra ſui menſuram. Prævaluit ergo votum laicorum, & Siſinnius ordinatus eſt viceſima octava die Februarii menſis, * Conſulatu ſequenti Theodoſii duodecimo, & Valentiniani junioris ſecundo. Philippus autem Presbyter, cui præpoſitus fuerat Siſinnius, in hiſtoria Chriſtiana, quam triginta ſex libris ipſe conſcripſit, ordinationem Siſinnii valde laceravit: derogans ordinato, & pariter ordinantibus, & maxime laicis. Is enim Philippus a Joanne Epiſcopo Diaconus ordinatus, multa quoque conſcripſit contra Julianum Imperatorem: cujus tamen hiſtoria mihi multam videtur habere confuſionem, & non ſatis prodeſſe legentibus. Siſinnio itaque ordinato, contigit Epiſcopum obire Cyzicenum. Tunc Siſinnius Proclum in Cyzico conſecravit, qui antequam proficiſceretur ad Cyzicum, cives præcedentes Dalmatium Monachum Epiſcopum ſibimet ordinaverunt, parvipendentes regulam, qua jubetur, præter Conſtantinopolitanum Epiſcopum ordinationem ibi fieri non debere. Quod ideo Cyziceni neglexerunt quia Attico ſoli hæc lex perſonaliter præſtita videbatur. Manſit ergo Proclus non habens Eccleſiam propriam; qui tamen in doctrina Eccleſiarum Conſtantinopoleos valde florebat. Igitur Siſinnius cum duos in Epiſcopatu compleviſſet annos, defunctus eſt * Conſulatu Hierii, & Ardaburii viceſima quarta die Decembris menſis, vir famoſiſſimus caſtitate, & rectitudine vitæ ſuæ, manſuetus moribus ſine ullo figmento, remotus a cauſis. Quamobrem curioſis viris triſtis, & inefficax videbatur.

Siſinnius Conſtantinop. Epiſcopus ordinatur.

* An. Dom. 426.

Philippi Conſtantinopolitani Hiſtoriæ Chriſtianæ libri xxxvi.

Præter Conſtantinopolitanum Epiſcopum ordinatio fieri non debet.

* An. Dom. 427.

CAPUT IV.

De Ordinatione Neſtorii, & quæ ſub eo in Eccleſia mala acciderint.

Socrates lib. 7. cap. 29. pag. 370. B.

DEfuncto Siſinnio, Imperatoribus viſum eſt nullum ex Eccleſia Conſtantinopolitana ordinare Pontificem, eo quod eſſent vanæ gloriæ, & ſibimet arrogantes cum utique multi Philippum, plurimi Proclum habere deſiderarent. Interea eſt ab Antiochia deliberatum advenam Antiſtitem debere evocari. Erat enim ibi quidam Neſtorius nomine, genere Germanicienſis, bonæ vocis, & ſimul eloquii. Ideoque eum quaſi opportunum doctrinis evocaverunt. Cumque tranſiſſent tres menſes, Neſtorius venit ab Antiochia, qui caſtitate inter plurimos præcipuus habebatur. Quibus autem fuerit moribus inſtitutus, ſapientes a primo ejus ſermone non latuit. Ordinatus enim decima die menſis Aprilis * Conſulatu Felicis, & Tauri, mox illa divulgatam coram omni populo protulit vocem, faciens ſermonem ad Principem: Da mihi, inquit, o Imperator, terram purgatam hæreticis, & ego cœlum tribuo. Debella mecum hæreticos, & ego tecum debellabo Perſas. Hæc cum dixiſſet, licet quidam odio haberent hæreticos: tamen levitas ſenſus ejus, & indignationis initium, & vanæ gloriæ tumor ei valde diſplicuit: quia neque parvulum tempus ſuſtinens, ad talia verba deſcendit, & ſecundum Proverbium, ut ita dicam, cum neque civitatis adhuc guſtaſſet aquam, perſecutor ferventiſſimus apparebat. Quinta vero ordinationis die Oratorium Arianorum, in quod latenter conveniebant, auferre volens, eos ad tantum furorem perduxit, ut idem Oratorium concremarent. Quæ cauſa etiam vicinas conſumpſit ædes, turbaque vehemens in civitate provenit. Verum Ariani ſemetipſos defendere præparabant: ſed eorum conſilium cuſtos civitatis Deus Dominus impedivit. De cætero autem ipſum Neſtorium vocabant * incendium, non ſolum hæretici, ſed etiam qui ejus fidei concordabant. Non enim ſilere patiebatur: ſed ſemper contra hæreſes machinatus, quantum ad ſe ſubvertit funditus civitatem. Novatianos autem depopulari tentabat, eo quod Paulus eorum Epiſcopus præditus eſſe reverentia diceretur: ſed Proceres ejus impetum refrænarunt. Quanta vero circa Aſiam, Lydiam, Cariam, contra Quartodecimanos mala commiſerit, & quanti propter eum circa Miletum, & Sardis facta ſeditione ſint mortui, nunc omitto. Quam vero propter hæc, & propter infrænatam linguam receperit ultionem, poſt pauca narrabo. Nunc itaque res memorabilis indicanda eſt.

* An. Dom. 428.

* Valeſ. *Incendiarium.*

Neſtorius hæreticos inſequitur.

Quædam * gens ultra Rhenum fluvium eſt Burgundionum. Iſti vitam quietam agunt, & pene omnes fabri lignorum ſunt, ex qua * arte paſcuntur: quorum regionem Hunni crebra invaſione vaſtabant, & plurimos occidebant. At illi licet anxietate conſtricti, ad nullum ſe tamen hominum contulerunt, ſed alicui Deo ſe committere cogitabant. Tunc audientes, quia Romanorum Deus fortiter adjuvat * ſe timentes, omnes communi conſilio ad credulitatem Chriſti confugiunt. Venienteſque in unam civitatem Galliarum, rogabant, ut ab Epiſcopo Chriſtianorum baptiſma conſequerentur. At ille eos ſeptem diebus faciens jejunare, & imbuens fide, baptizatos

* Ed. *Inſula.* *Socrates lib. 7. cap. 30. 371. D.*

* Ed. *mercede.*

Burgundionum ad Chriſtum converſio.

* MS. Lyr. *in ſe credentes.*

Jejunium ante baptiſmum.

zatos octava die abire præcepit. Qui ſumpta fiducia contra tyrannos alacriter feſtinabant, & ſpe ſua privati non ſunt. Nam cum rex Hunnorum nomine* Suptarus per noctem fuiſſet ciborum nimia voracitate corruptus, Burgundiones gentem inimicam ſine Duce reperientes, & pauci pluribus reſiſtentes, facta congreſſione vicerunt. Nam cum eſſent iſti tria millia, circa decem millia peremerunt; & ex illo tempore cuncta gens ferventiſſime in Chriſtianitate permanſit. Eo tempore Barbas Arianorum Epiſcopus eſt defunctus, * Conſulatu Thodoſii tertiodecimo & Valentiniani tertio, viceſima quarta die Junii menſis, in cujus locum Sabbatius ordinatur.

* MS. Th. *Sumptarus.*

Barbæ Arianorum Epiſcopi mors.

* An. Dom. 430.

Neſtorius itaque agens præter conſuetudinem Eccleſiæ, contra ſe plurimos incitabat, ſicut ejus actus oſtendunt. In Germenſi etenim Helleſponti civitate Antonius erat Epiſcopus, qui cognoſcens inſtantiam Neſtorii adverſus hæreticos, Macedonianos & ipſe perſequi feſtinabat, quaſi Patriarchæ imitatus imaginem. Porro Macedoniani aliquantulum ſunt perpeſſi. Cumque Antonius vehementer Inſiſteret, jam moleſtiam non ferentes, ad ſcelus ſe duriſſimum contulerunt. Mittentes etenim quoſdam viros, & quod rectum eſt ſecundo loco ponentes, interemerunt eum. Hoc factum Macedonianorum, Neſtorio majoris perſecutionis dedit occaſionem. Perſuaſit enim Imperatoribus, ut eorum Eccleſiæ tollerentur. Quamobrem Conſtantinopoli eis Eccleſia ablata eſt, ante murum veterem poſita civitatis, & in Cyzico, & aliæ plurimæ quas habebant in Helleſponto: quorum aliqui ad Eccleſiam confugerunt, in conſubſtantialitatis fide conſentientes. Sed, ſicut ait ſcriptura, Ebrioſis vinum non deeſt, neque contentioſis lites: ſic quoque Neſtorio amanti perſecutiones evenit, ut perſequeretur ſemper Eccleſiam Dei.

Socrates. lib. 7. c. 31. pag. 372. C.

Perſecutio in Macedonianos.

Macedonianis Eccleſiæ ademptæ.

Erat cum eo Anaſtaſius Presbyter ab Antiochia pariter deſtinatus, quem nimis honorabat & veluti conſiliarium habebat in cauſis. Cumquando igitur coram Eccleſia Anaſtaſius docens ait: Dei genitricem Mariam nullus appellet. Maria enim homo fuit, & Deum ab homine generari nimis impoſſibile eſt. Hoc cum auditum fuiſſet, plurimos clericorum, & laicorum pariter conturbavit. Olim namque didicerant Deum pariter, & hominem Chriſtum, & nullatenus eum per diſpenſationem velut hominem a Divinitate ſeparari: credentes Apoſtolicæ voci, quæ dicit: *Et ſi cognovimus ſecundum carnem Chriſtum: ſed nunc nequaquam cognoſcimus*. Quapropter relinquentes de Chriſto ſermonem, ad perfectionem procedamus. Tumultu ſiquidem, ſicuti dixi, in Eccleſia facto, Neſtorius Anaſtaſii ſermonem firmare volens, & non redarguere velut blaſphemum, qui videbatur ab eo honorari, frequenter ex hoc coram Eccleſia docuit. Et cum majori contentione quæſtionem hanc agitabat, ſermonem Dei genitricis rejiciens. Unde diviſio nata eſt in Eccleſia, & velut in nocturna lite diviſi, nunc his, nunc aliis conſentiebant, & verba propria denegabant. Neſtorius autem apud multos in ea erat opinione, quia purum hominem diceret Chriſtum, & tamquam Pauli Samoſateni; atque Photini dogma in Eccleſias introduceret. Sed de his maxima quæſtio nata eſt, & tumultus, ita ut univerſalis Synodus ageretur. Ego vero legens Neſtorii libros, quæ intellexiſſe comperi hunc virum, & cum veritate conſpexi, neque pro ejus inimicitiis, neque pro gratia alterius explanabo. Non mihi videtur Neſtorius, neque Samoſatenum ſecutus Paulum, neque Photinum, neque omnino purum hominem dixiſſe Chriſtum: ſed ſermonem tantummodo quaſi metuendum expaviſſe; & hoc paſſum, quia decenter non erat eruditus. Qui dum naturaliter eloquens fuiſſet, ſe putabat doctum, & libris antiquorum Interpretum dedignabatur incumbere, omniumque ſe meliorem putabat eſſe: ignorans quia in Catholica Joannis Epiſtola in antiquis exemplaribus habeatur: *Omnis ſpiritus, qui ſolvit Jeſum, a Deo non eſt*. Hunc enim ſenſum ex veteribus exemplaribus abſtulerunt, qui ſeparare volunt ab hominis diſpenſatione Divinitatem. Quapropter veteres Interpretes hoc ipſum * dedignati ſunt, quia aliqui adulterati ſunt hanc epiſtolam, ſolvere hominem a Deo volentes. Eſt enim humanitas copulata Divinitati, & jam non ſunt duo, ſed unum. Hac ratione confidentes Antiqui, Mariam Dei non timuerunt dicere genitricem. Euſebius Pamphili enim tertio libro de vita Conſtantini, dixit: Etenim & generationem ſuſtinere, qui nobiſcum eſt Deus propter nos voluit; & locus ejus incarnatæ generationis nominatus eſt apud Hebræos Bethleem. Quamobrem & Helena Auguſta Deo amabilis, locum amplum, ubi Dei genitrix peperit, memoriis mirabilibus adornavit, hanc ſacratiſſimam ſpeluncam decenter irradians. Sed Origenes in primo tomo de Epiſtola Pauli Apoſtoli ad Romanos, ait: Quomodo Dei genitrix dicatur, latius animadverte. Apparet igitur Neſtorium ignoraſſe lectiones Antiquorum. * Quapropter, ſicut dixi, in ſermone ſolo moratus eſt, & non ſolum eum ſermonem ex animo dedit: ſed etiam omnino Deum eſſe, qui natus eſt, denegavit. Nos enim fatemur, quoniam qui de ſancta Virgine natus eſt, crucifixus eſt, Dominus eſt gloriæ, ſicut dixit Apoſtolus: *Si enim cognoviſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent*. Porro Neſtorius dicit: Noli gloriari Judæe, non crucifixiſti Deum: tamquam ipſe Dominus gloriæ idem non ſit Deus. ** Nam quia purum non dicit hominem Chriſtum, ſicut Photinus, aut Paulus Samoſatenus, etiam homiliæ, quas fecit, oſtendunt. Nuſquam enim Dei Verbi ſubſiſtentiam perimit: ſed ubique id ſubſiſtere confitetur, & habere ſubſtantiam, non ſicut Photinus, & Samoſatenus ejus exiſtentiam perimentes. Hoc enim & Manichæi a Montano dogmatizare præſumunt. Sic igitur Neſtorium ego invenio ſapuiſſe ex ejus libris. Non ergo mediocrem concuſſionem orbi terrarum tepidiſſima Neſtorii ratiocinatio concitavit.

Socrates. lib. 7. cap. 32. pag. 373. B.

Quomodo Anaſtaſius fuerit cauſa hæreſis Neſtorii.

2. Cor. 5. 16.

Socrates oſtendit quæ fuerit Neſtorii de Chriſto ſententia.

1. Joan. 4. 3.

* MS. Th. *deſignaverunt.*

Hæc deſunt apud Chriſtophor. & Valeſ.

1. Cor. 2. 8.

Interea contigit ſcelus quoddam in Eccleſia provenire. Servi quidam potentium genere Barbari, dominum crudelem experti, ad Eccleſiam confugerunt, & portantes gladios ingreſſi ſunt ad altare. Cumque rogarentur, exire nullo modo voluerunt: ſed impediebant ſolemnia celebrari, plurimis diebus gladios tenentes evaginatos, & parati ſe vindicare; & omnibus ad eos accedentibus inſiſtebant. Qui poſtremo unum Clericum perimentes, & alium vulnerantes, etiam ſemetipſos interemerunt. Quo facto quidam tranſeuntium hoc ſcelus nihil boni Eccleſiæ ſignificare prædixit; nec veritate privatus eſt. Significabat enim populi diviſionem, & dejectionem ejus, qui fuerat cauſa diviſionis.

Socrates. lib. 7. c. 33. pag. 375. C.

Fugitivorum ſervorum nefandum ſcelus in Eccleſia.

CAPUT V.

De Epheſino Concilio contra Neſtorium.

Socrates. lib. 7. cap. 33 Edi. Chriſt. Valeſ. c. 34. pag. 376. A.

NOn multo poſt tempore, juſſio Principalis Epiſcopos undique ad Epheſum convenire præcepit. Mox ergo poſt Paſchalem feſtivitatem, Neſtorius cum maxima multitudine venit ad Epheſum, invenitque plurimos Epiſcoporum ibi fuiſſe collectos. Porro Cyrillus Alexandrinus modicum retardatus, circa Pentecoſten occurrit. Quinta vero die poſt Pentecoſten, & Juvenalis Hieroſolymorum venit. Porro Joanne Antiocheno tardante, movebant præſentes Epiſcopi quæſtionem. Cyrillus autem Alexandrinus Epiſcopus deflorationes quaſdam librorum Neſtorii faciebat, eum turbare volens. Etenim erat inimicus ejus. Et cum plurimi Deum confiteantur eſſe Jeſum: Ego, inquit Neſtorius, * bimeſtrem, & trimeſtrem nequaquam confiteor Deum. Qua gratia mundus ſum a ſanguine veſtro, & amodo ad vos non veniam. Dum hæc itaque dixiſſet, cum reliquis congregabatur Epiſcopis, qui ejus ſententiam ſequebantur; præſentes ergo in duos ordines ſunt diviſi. Porro Cyrillus cum ſuis facto Concilio Neſtorium vocaverunt. At ille non obedivit, differens in præſentiam Joannis Antiocheni. Qui vero circa Cyrillum erant, homilias Neſtorii, quas de hac quæſtione protulerat, ſæpius relegentes; & ex ipſis judicantes, eum velut blaſphemantem Dei Filium, damnaverunt. Hoc facto, qui circa Neſtorium erant, aliud apud ſe Concilium facientes damnavere Cyrillum, & cum eo Memnonem, Epheſinæ civitatis Epiſcopum. Non vero poſt multum venit etiam Joannes Antiochenus Epiſcopus, & cognoſcens quæ geſta ſunt, indignabatur contra Cyrillum, tamquam ſeditionis auctorem, eo quod ſic ferventiſſime Neſtorii feciſſet damnationem. Porro Cyrillus cum Juvenale volens ſe ulciſci contra Joannem, damnavit etiam ipſum. His tali mixtione confuſis, cognoſcens Neſtorius contentionem ad quamdam perniciem perveniſſe, Dei genitricem Mariam vocabat, dicens: Dicatur, inquit, etiam Dei genitrix Maria; & ea, quæ afferunt triſtitiam conquieſcant. Sed nullus eum ex pœnitentia talia dicentem, ſuſcepit. Quapropter hactenus damnatus, & in exilium miſſus, Oaſin inhabitare dignoſcitur. Hunc ergo terminum tunc Synodus habuit. Quæ geſta ſunt * Conſulatu Baſſi, & Antiochi, 18. die Junii menſis.

* Al. *bitrem & trinitrem*

Neſtorius damnatur.

Neſtorii palinodia, & exilium.

* An. Dom. 431.

CAPUT VI.

Quomodo Joannes Antiochenus Cyrillum damnaverit.

Socrates. lib. 7. c. 33. Edi. Chriſt. Valeſ. c. 34 pag. 377. B

POrro Joannes veniens Antiochiam, & plurimos Epiſcoporum colligens, damnavit Cyrillum, cum jam eſſet in Alexandria. Poſt paululum vero tempus inimicitias reſolventes, ad gratiam ſunt regreſſi, & ſedes alterutris reddiderunt. Poſt damnationem vero Neſtorii, dura Conſtantinopoli turba contra Eccleſiam facta eſt. Diviſus eſt namque populus propter tepidum ejus, ſicut dixi, tractatum. Clerici tamen omnes communi decreto eum anathematizaverunt. Sic enim nos Chriſtiani contra blaſphemos prolatum ſolemus appellare decretum: quando id velut in marmore ſcriptum, manifeſtum cunctis oſtendimus.

Quid ſit Anathematizare.

CAPUT VII.

De Ordinatione Maximiani Conſtantinopoli.

Socrates. lib. 7. c. 34. Ed. Chriſt. Valeſ. c. 35. pag. 377. B.

HIs ita provenientibus, de electione Epiſcopi quæſtio rurſus exorta eſt, & multi Philippum, cujus jam feci memoriam, plurimi Proclum eligebant. Potuitque Proclus tenere Pontificatum, niſi quidam Procerum prohibuiſſent; dicentes regulam Eccleſiaſticam non permittere eum, qui alterius civitatis Epiſcopus nominatus eſt, ad alteram migrare civitatem; quod dictum populos revocavit. Cumque quatuor tranſiſſent menſes poſt Neſtorii damnationem, Maximianus ordinatur Epiſcopus, in Monachica quidem vita, Presbyterorum tamen collegio conſtitutus. Is enim opinionem reverendi viri olim habuerat, eo quod propriis ſumptibus monumenta fabricaret, ut in eis religioſorum corpora ſepeliret. Erat enim idiota ſermone, & ſub quiete vivere potius eligebat.

CAPUT VIII.

Quod Epiſcopi ex aliis ad alias Eccleſias ſint mutati.

Socrates lib. 7. cap. 35. Edi. Chriſt. Valeſ. cap. 36 pag. 378. B.

QUia vero quidam dicebant Eccleſiaſticam regulam prohibere, ne Proclus Conſtantinopolitanam teneret Eccleſiam, cum * Cyzici fuiſſet ordinatus, volo pro hac re pauca narrare. Non enim mihi hoc vere dixiſſe videntur, ſed aut invidia faciente, aut ignorantes Eccleſiaſticam ſanctionem prohibuerunt, quæ frequenter in Eccleſiis utiliter facta noſcuntur. Euſebius itaque Pamphili in ſexto Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libro, Alexandrum unius Cappadociæ civitatis Epiſcopum refert, quia cum veniſſet cauſa orationis ad Hieroſolymam, detentus ſit ab ejus civibus, & in locum Narciſſi Epiſcopi conſtitutus, & de cætero omni vita ſua ipſi Eccleſiæ præſediſſe. Sic igitur apud Veteres ſine ulla differentia, de civitate ad aliam migrabat Epiſcopus, dum utilitas evocaret. Oportet autem etiam ipſam regulam huic operi copulari, ut oſtendatur, quia mentiti ſunt, qui Proclum inthronizare prohibuerunt. Regula XVIII. Si quis Epiſcopus ordinatus, ad parochiam, in qua ordinatus eſt, minime proficiſcitur non ſua culpa, ſed ſive populo reſpuente, aut propter quamlibet aliam cauſam non neceſſitate factam, hunc honore, miniſterioque participari tantum, nec eum miſceri rebus Eccleſiæ, in qua Collectas celebrat Eccleſia: ſed ſuſtinere quod provinciæ Synodus ſuo judicio terminaverit. Hæc itaque regula eſt. Quia vero plurimi Epiſcoporum ex aliis civitatibus ad alias propter utilitates temporum ſunt migrati, nomine eorum, qui ſunt mutati, ſubdidimus. Perigenes in Petris ordinatur Epiſcopus; & quoniam cives ejus eum ſuſcipere noluerunt, Romanæ civitatis Epiſcopus juſſit eum inthronizari in Corintho Metropoli, defuncto ejus Epiſcopo; eique, donec advixit, Eccleſiæ præfuit. Gregorius Nazianzenus, prius unius Cappadociæ civitatis fuit Epiſcopus, deinde Nazianzi conſtitutus eſt. Meletius in Sebaſtena prius Eccleſia præfuit, & poſtea Antiochiæ Præſul eſt conſtitutus. Doſitheum Seleuciæ Epiſcopum Alexander Antiochenus Epiſcopus in Tarſum Ciliciæ demigrare fecit. Reverentius ab Arcis Phœniciæ in Tyrum * migratus eſt. Joannes de Gordo Lydiæ mutatus eſt in Proconſum, & in ea præſidet Eccleſia. Palladius

* MSS. & Ed. V. *Chalce.*

* MS. Lyr. *migravit.*

ab Hellinopoli mutatur in Aſponam. Alexander ab Hellinopoli in Adrianos migratus eſt. Theoſebius ab Apamia Aſiæ transfertur in Eudoxiopolim, quæ dudum Salambria vocabatur. Polycarpus de urbe Antapriſtena Myſiæ in Nicopolim Thraciæ mutatus eſt. Hierophilus de Trapezapoli Phrygiæ migratus eſt in Plutinopolim Thraciæ. Optimus ab Argadamia Phrygiæ in Antiochiam Piſidiæ migratur. Sylvanus a Philippopoli Thraciæ mutatur in Troada. Tantos igitur quantos ad præſens invenimus ex propriis civitatibus ad alias migraſſe, nos memoraſſe ſufficiat. De Sylvano tamen, qui ex Philippopoleos Thraciæ in Troada migratus eſt, utile judico pauca narrare.

Socrates. lib. 7. c. 36. Ed. Chriſt. Valeſ. c. 37. pag. 381. C.

Quis fuerit Sylvanus Epiſcopus de Philippopoli Troadem translatus.

Sylvanus quidem Rhetor fuit prius Troili Sophiſtæ, & ad perfectum Chriſtianus, vitamque Monachicam diligens. Is enim Doctoris pallio uti deſpexit: quem poſt hæc Atticus Epiſcopus comprehendens, Epiſcopum Philippopoleos ordinavit. At ille tribus annis in Tracia degens, nec frigora ferre valens, cum haberet corpus valde debile, atque ſubtile, rogavit Atticum, ut eum in locum alium conſtitueret: dicens non ob aliam cauſam niſi propter frigus ea ſe loca mutare velle. Cumque alter pro ea fuiſſet ordinatus, manſit Sylvanus Conſtantinopoli, vitam Monachicam perfecte cuſtodiens. Tantumque ſine ulla fuit arrogantia, ut plerumque in tanta multitudine civitatis cum ſoleis de ſparto procederet. Quodam tempore tranſeunte Trojanæ Præſul Eccleſiæ moritur: Trojanique venerunt, petentes Epiſcopum. Cumque cogitaret Atticus, quem ordinare deberet, ſubito contigit ad eum ſalutandum venire Sylvanum. At ille videns eum mox cogitare ceſsavit. Tunc ad Sylvanum: Non habes, inquit, ulterius occaſionem, pro qua Eccleſiaſticas curas poſſis effugere. Troja namque non habet frigus: ſed ecce apparatus eſt tuo corpori opportunus a Deo locus. Præpara ergo temetipſum, & ad Trojam continuo proficiſcere. Migratur ergo Sylvanus. Quo facto, miraculum: quod inter ejus manus accidit, enarrabo. Navis maxima, quæ grandes columnas devexit nuper, in littore Trojano fabricabatur. Cumque eam ad mare deducere voluiſſent multis funibus, atque populo trahente, nullatenus movebatur. Quod dum plurimis diebus ageretur, ſuſpicati ſunt navem a dæmonio retineri. Tunc ad Sylvanum venientes Epiſcopum, rogaverunt eum, ut in eo loco daret orationem, credentes hoc modo trahi navem. At ille humili ſermone dicebat ſe eſſe peccatorem: aſſerens hoc opus alicujus eſſe juſti, non tamen ſuum. Quem dum rogaſſent, venit ad littus. Factaque oratione tetigit unum funem, jubens ut inſiſterent operi cum labore. Tunc illis breviter impellentibus, curſim navis ad mare proceſſit: hoc miraculum reverentiam illius viri cunctos fecit habere Provinciales. Qui dum eſset etiam in aliis rebus eximius, videns Clericos etiam de contentione litigantium negotia facientes, nullum Clericum aliquando judicare præcepit. Sed petitiones poſtulantium ipſe ſuſcepit: & rogabat unum fidelium laicorum, amatoremque juſtitiæ, ut ipſe litigantibus intereſset, & terminum juſtitiæ definiret. Ob quam rem maximam apud omnes gloriam conſecutus eſt. Cum igitur Maximianus in urbe Conſtantinopolitana ordinatus fuiſset Epiſcopus. * Conſulatu Baſſi, & Antiochi quinta & vigeſima die menſis Octobris, cauſæ Eccleſiaſticæ quieverunt.

Sylvani miraculum.

Sylvanum neminem ex Clero judicem eſſe permiſit.

* An. Dom. 431.

CAPUT IX.

Quomodo apud Cretam, quodam Judæo dicente ſe eſſe Moyſen, plurimi Judæorum deceptione ſint mortui, & reliqui facti ſint Chriſtiani.

Socrates. lib. 7. cap. 37 Edi. Chriſt. Valeſ. c. 38. pag. 383. C.

CIrca hoc tempus multi Judæorum in Creta Chriſtiani facti ſunt propter hujuſmodi paſſionem. Quidam ſeductor Judæus finxit ſemetipſum eſſe Moyſen, & cœlitus deſtinatum, ut Judæos illam inſulam inhabitantes, per mare duceret: ipſum ſe eſse dicens, qui olim filios Iſrael per rubrum mare ſalvaverat. Circuibat itaque toto anno unamquamque illius inſulæ civitatem, ſuadebatque Judæis, ut crederent: monens, ut omnes pecunias, atque poſſeſſiones relinquerent; cum utique deducti per ſiccum mare, ad repromiſſionis gaudia pervenirent. At illi hac ſpe capti, omne opus proprium negligebant, contemnentes etiam poſſeſſiones ſuas, & dimittentes eas quibuſcumque perſonis. Cumque veniſſet dies, quam deſignaverat ſeductor ille Judæus, eo præcedente ſequebantur omnes cum conjugibus, & * pueris; deduxitque eos ad quamdam rupem declivius incumbentem, juſſitque ut tomorum ſchemate ſemetipſos evolverent. Hoc ergo faciebant priores. Et cum venirent ad rupes, repente moriebantur, tam dilacerati acutis rupibus, quam in aqua necati. Plures tamen mori potuerunt, niſi (Deo providente) quidam viri Chriſtiani ſuperveniſſent piſcatores, atque negotiatores, qui alios cum necarentur eripientes recreaverunt. Tum malum eorum ſtultitiæ ſentientes, alios, ne ſemetipſos jactu interficerent, tenuerunt: nuntiantes eorum mortem, qui prius fuerant præcipitati. Qui etiam cognoſcentes ſeductionem, culpabant ſe, eo quod facile crediſſent. Cumque voluiſſent illum perimere ſeductorem, comprehendere nequiverunt. Repente namque diſparuit, deditque ſuſpicionem, quia dæmon fuerat erroneus, humano ſchemate circumamictus. Pro hac itaque paſſione multi tunc Cretenſium Judæorum ad Chriſtianam converſi ſunt fidem.

* MS. Lyr. *filiis.*

CAPUT X.

De magno incendio Conſtantinopoli facto & morte Maximiani, atque conſtitutione Procli.

Socrates. lib. 7. c. 38. Edi. Chriſt. Valeſ. c. 39 pag. 384. C.

Paulus Epiſcopus Novatianorum Eccleſiam precibus ab incendio ſervat.

INterea incendium in civitate Conſtantinopolitana factum paulatim pervenit ad thermas quæ vocantur Achilleæ: deinde ad locum, qui dicitur Pelargus, ita ut Novatianorum comprehenderetur Eccleſia. Tunc fertur Paulum eorum Epiſcopum inter flammas Eccleſiæ reſtitiſſe ſupplicantem Deo, ne Eccleſia pariter cremaretur. Qui locus ereptus eſt; & hactenus decima ſeptima die menſis Auguſti apud Novatianos Collectio celebratur. Hunc tamen locum non ſolum Chriſtiani, ſed etiam Pagani ex eo tempore venerantur.

Socrates lib. 7. cap. 39. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 40 pag. 385. B.

Major ſeptimana jejuniorum.

Maximianus igitur cum duos annos & ſex menſes Eccleſiam gubernaſſet, defunctus eſt * Conſulatu Ariobindæ, & Aſparis, die duodecima menſis Aprilis, in ſeptimana majore Jejuniorum, feria quinta. Tunc igitur Theodoſius Imperator ſapienter cauſam proſpexit, ne rurſus de Epiſcopatu ſeditionis quæſtio, aut tumultus in Eccleſia naſceretur. Cum adhuc ergo corpus Maximiani jaceret, præſentibus Epiſcopis præcepit inthroni-

* An. Dom. 434.

zare Proclum. Quod etiam Romani Epiſcopi Cœleſtini litteræ firmaverunt, quas ad Cyrillum Alexandriæ deſtinavit Epiſcopum, & ad Joannem Antiochenum, & Rufum Theſſalonicenſem: dicens, quia nihil prohiberet alterius civitatis exiſtentem Epiſcopum in aliam demigrari. Inthronizatus igitur Proclus exequias Maximiani corporis celebravit: de quo tempus eſt ut pauca dicamus.

CAPUT XI.

De Converſatione, & moribus Procli.

Socrates. lib. 7. cap. 40 Edi. Chriſt. Valeſ. c. 41. pag. 386. A.

PRoclus ab ætate prima Lector fuit, apud doctores tamen obſervans zelator quoque in Rhetorica; qui dum ad perfectam veniſſet ætatem, plerumque cum Attico erat Epiſcopo exceptor ſermonum ejus. Et dum proficeret, ab Attico Diaconus ordinatur, poſtea Presbyter. A Siſinnio vero Cyzici conſecratur Epiſcopus. Hæc equidem ei primitus provenerunt, poſtea thronum Conſtantinopolitanæ ſortitur Eccleſiæ. Erat enim vir moribus optimis, & ab Attico utiliter eruditus, omnia ejus imitabatur. Sed in iſto patientia potior apparebat. Et ille quidem hæreticis ſe terribilem opportune monſtrabat: iſte vero omnibus mitis erat, & ſic eos potius quam violenter flectere nitebatur: nullam hæreſim fatigare volens, in hac parte Theodoſium imitatus Imperatorem. Ille namque judicabat contra culpabiles Imperiali non uti poteſtate. Hic autem parvipendebat, ſi quis de Deo non ita ſaperet, ſicut ipſe.

Socrates. lib. 7. c. 41. Ed Chriſt. Valeſ. c. 42. pag. 386. D. Theodoſius vicit omnes Sacerdotes manſuetudine.

In his igitur etiam Imperator laudabat eum, cum & ipſe veros Sacerdotes imitaretur, & nequaquam perſequi volentes admitteret. Ego tamen præſumptive dico, quia manſuetudine omnes veros Sacerdotes evicerit. Ob quam cauſam hoſtes ſuos citra belli certamina ſubjugabat, ſicut oſtenditur in Joanne tyranno, & facta poſt hoc perditione Barbarorum.

CAPUT XII.

De Victoria Barbarorum.

Socrates. lib. 7. c. 42. Edi. Chriſt. Valeſ. c. 43. pag. 387. B.

POſt interitum namque tyranni, Barbari, quos ille contra Romanos ſuum evocaverat in auxilium, parati erant Romanorum fines invadere. Hæc audiens Imperator conſuete hanc ſollicitudinem Deo commiſit, & orationibus occupatus cito promeruit quod quæſivit. Quæ enim provenerunt Barbaris enarranda ſunt. Dux enim eorum nomine Rugas, fulmine percuſſus, interiit. Secutaque peſtis maximam partem eorum hominum interemit. Et non ſolum hoc ſuffecit, ſed etiam ignis de cœlo deſcendens, plurimos, qui videbantur remanſiſſe, conſumpſit. Quæ res Barbaros in formidine magna conſtituit, non ſolum quia contra gentem Romanorum fortiſſimam arma levare præſumpſerant: ſed quia ſic eos a forti Deo juvari conſpiciebant. Tunc enim Proclus Epiſcopus de prophetia Ezechielis coram Eccleſia faciens ſermonem de collata ſalute, ab omnibus eſt laudatus. Cujus prophetiæ verba ſunt hæc: *Et tu fili hominis prophetiza in Gog principem Moſoch, & Tubal. Judico enim eum morte, & ſanguine, & imbre diluvii, & lapidibus grandinis, & ignem, & ſulphur pluam ſuper eum, & omnes qui cum eo ſunt.* Et poſt pauca: *Et ſcient quia ego ſum Dominus.*

Theodoſii precibus Barbari variis cladibus opprimuntur.

Ezech. 38. 2

CAPUT XIII.

Quomodo filia Theodoſii Valentiniano ſit juncta.

IGitur Imperatori propter ſuam manſuetudinem & alia plurima præſtitit Deus, quorum unum illud eſt. Erat ei filia ex Eudoxia, nomine Eudoxia. Hanc Valentinianus conſobrinus ejus, Heſperiarum partium ab eo factus Imperator, petiit uxorem. Cumque Theodoſius annuiſſet, cogitabat in medio quodam itineris loco nuptias celebrare. Placueratque ut Theſſalonicam ambo venirent. Inter hæc nuntiavit Valentinianus, ne fatigaretur Theodoſius; ipſe enim venturum ſe Conſtantinopolim compromiſit. Cumque ergo partes muniſſet Heſperias, Conſtantinopolim venit ad nuptias. Quibus celebratis * Conſulatu Iſidori, & Senatoris, uxore ſumpta reverſus eſt.

Socrates. lib. 7. cap. 43 Edit. Chriſt Valeſ. cap. 43 & 44. p. 387. A.

* An. Dom. 436.

CAPUT XIV.

Quomodo corpus Joannis Epiſcopi ſit Conſtantinopolim revocatum.

NOn multo poſt Epiſcopus Proclus eos, qui propter Joannis depoſitionem ſegregabantur, Eccleſiæ reſtituit. Sapientiaque ſua eorum mitigavit triſtitiam hoc modo. Corpus enim Joannis in Cumanis ſepultum, triceſimo quinto anno poſt depoſitionem, Conſtantinopolim jubente Imperatore revocavit, & publice divulgatum in Eccleſia Apoſtolorum multo honore recondidit. Quod actum eſt * decimo ſexto Conſulatu Theodoſii, 17. Januarii menſis die.

Socrates lib. 7. cap. 44. Edit. Chriſt Valeſ. cap. 45. pag. 388. D.

* An. Dom. 438.

Paulus quoque Novatianorum Epiſcopus eodem Conſulatu 20. Julii menſis die defunctus eſt. Qui cum ægrotaret, nec diætam conſuetam tranſgreſſus eſt, nec orationes ſolitas prætermiſit. Cumque eſſet morti vicinus, evocavit omnes Clericos ſuos dicens: Cogitate Epiſcopum eligere donec vivo, ne poſthæc turbas Eccleſiæ noſtræ ſuſtineant. Illis vero ei potius electionem dantibus, Paulus ait: Ergo ſcriptam mihi hujuſmodi date profeſſionem, quia ipſum eligatis, quem ego decrevero. Quibus hoc facientibus, atque ſubſcribentibus, Marciani Presbyteri nomen in charta conſcripſit, atque ſignavit. Fecitque priores ſimiliter ſignare Presbyteros eamque chartam apud Marcum depoſuit, Scytharum Eccleſiæ Novatianorum Epiſcopum, dicens: Si vixero, mihi redde: ſi mortuus fuero, hic invenietis quis debeat ordinari. Poſt cujus obitum tertia die reſignantes, & Marciani nomen invenientes, ejuſque laudantes electionem, ſine ulla mora miſerunt in Tiberiadem Phrygiæ, ubi tunc habitabat. Et comprehenſum deduxerunt viceſimaprima die ejuſdem menſis, & ordinaverunt Epiſcopum.

Socrates lib. 7. cap. 45. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 46 pag. 389. B. Paulus Novatianorum Epiſcopus moritur.

CAPUT XV.

Quomodo Eudoxia uxor Imperatoris Hieroſolymam ſit profecta.

Socrates. lib. 7. cap. 46. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 47. p. 390. D.

THeodoſius igitur Imperator pro beneficiis a Deo ſibi collatis, gratias referebat, plurimis honoribus Chriſto ſua vota compenſans, conju-

gemque ſuam Eudoxiam ad Hieroſolymam deſtinavit. Hoc enim & ipſa votum habuerat, ſi filiam videret nuptam. Quæ tam Hieroſolymis Eccleſias conſtitutas, quam per ſingulas civitates poſitas, honoravit; & cum pergeret, & cum denuo remearet.

CAPUT XVI.

Quod Proclus Thalaſſium Senatorem authoritate ſua Ceſareæ Cappadociæ fecerit Epiſcopum.

Socrates. lib. 7. cap. 47. Edit. Chriſt Valeſ. cap. 48. pag. 391 B.

PRoclus autem Epiſcopus eodem tempore ſeptimodecimo Imperatoris Theodoſii Conſulatu, rem mirabilem operatus eſt, quam nullus priorum fecit Epiſcoporum. Cum enim Firmus Epiſcopus Cæſareæ Cappadociæ mortuus fuiſſet, aderant Cæſarienſes, petentes Epiſcopum. Cum que cogitaret, quem eis ordinare debuiſſet, contigit, ut eum ſalutandum die ſabbato Senatores univerſi venirent. Inter quos Thalaſſius, qui Præfecturæ Illyrici adminiſtraverat dignitatem. Cumque futurus eſſet, ſicut habebat fama, ut Orientalem regeret Præfecturam; miſſa manu Proclus pro Præfecturæ dignitate Epiſcopatum ei Cæſarianæ civitatis impoſuit. Hæc quidem in Eccleſia illo tempore gerebantur. Nos autem hic terminum faciamus hiſtoriæ, in pace gubernari cunctas Eccleſias exorantes. Nos ergo, o ſacratiſſime homo Dei Theodore, tuam complevimus juſſionem, finem facientes hiſtoriæ, in anno ſecundo trecenteſimæ quintæ Olympiadis, Conſulatu decimo ſeptimo Imperatoris Theodoſii.

**An. Dom. 439.*

Libri Duodecimi, & totius Hiſtoriæ Tripartitæ finis.

MAGNI AURELII CASSIODORI SENATORIS,

VIRI CLARISSIMI, ET INLUSTRIS,

Exquæſtoris ſacri Palatii , Exconſulis ordinarii , Exmagiſtri officiorum , Præfecti Prætorio , atque Patricii , in Chronicon ad Theodoricum Regem.

PRÆFATIO.

SApientia Principali ; qua ſemper magna revolvitis , in ordinem me Conſules digerere cenſuiſtis ; ut qui annum ornaveratis glorioſo nomine, redderetis Faſtis veritatis priſtinæ veritatem . Parvi libens præceptis , & librariorum varietate deterſa, operi . fidem hiſtoricæ auctoritatis impreſſi; quatenus veſter animus per illuſtres delectatus eventus, blando compendio longiſſimam mundi percurrat ætatem.

Ab Adam primo homine uſque ad diluvium, quod factum eſt ſub Noe , colliguntur anni 2242.

Diluvium autem factum eſt propter gigantum nimiam feritatem , qui corporis magnitudine , parique animi ſævitia prævalentes, humanitatis jus omne confuderant.

Et a diluvio uſque ad Ninum , qui primus omnium apud Aſſyrios regnavit, anni ſunt 899.

REGES ASSYRII.

Ninus itaque regnavit apud Aſſyrios annis 52. Hujus imperii anno 43. natus eſt Abraham . Is etiam condidit Niniven .

Semiramis uxor Nini regnavit annos 42. Hæc Babyloniæ muros inſtauraſſe memoratur: non quod condiderit.

Ninias filius Nini , & Semiramidis regnavit annis 38.

Arius regnavit annis 30.

Arelius regnavit annis 40.

Xerxes, qui & * Baleus, regnavit annis 30.

* Ed. Niv. & Orry. *Balaneus.*

Armametres regnavit annis 38.

* Bolechus regnavit annis 35.

* Cuſp. *Belochus.*

Baleus regnavit annis 52.

Altadas regnavit annis 32.

Hujus temporibus fuit Prometheus vir ſapiens.

Mamithus regnavit annis 30.

* Manchaleus regnavit annis 30.

* Cuſp. *Magelaus.*

Hujus temporibus Atlas frater Promethei præcipuus Aſtrologus habetur.

* Spherus regnavit annis 20.

* Ed. Niv. & Onuph. *Iphereus.*

Mamylus regnavit annis 30.

Sparetus regnavit annis 40.

Hujus temporibus a Cecrope Rege Athenæ ſunt conditæ.

* Aſcades regnavit annis 40.

* Cuſp. *Aſtacades.*

Hujus temporibus Moſes in monte Sina divinam ſuſcepit legem.

Amynthes regnavit annis 45.

Hujus temporibus Jeſus ſucceſſor Moſis terram Palæſtinorum Judææ genti diſtribuit.

Belochus regnavit annis 25.

* Belles regnavit annis 30.

* Cuſp. *Belopares.*

Lamprides regnavit annis 32.

Soſares regnavit annis 20.

Hujus temporibus equus velociſſimus Pegaſus invenitur.

Lampares regnavit annis 30.

Panias regnavit annis 45.

Soſarmus regnavit annis 19.

Hujus temporibus Argonautarum navigatio, & Orpheus Thrax Muſicus opinabilis habetur.

Mithreus regnavit annis 27.

Hujus temporibus Hercules athleticam exercuit, & Priamus apud Ilium regnat.

Per hos igitur Reges Aſſyriorum colliguntur anni 852.

REGES LATINI.

Latinus regnavit annis 32. A quo Latini ſunt appellati.

Hujus Imperii anno 25. Troja capta eſt , ad quem Æneas profugus venit , factuſque gener ejus, ei ſucceſſit in Regnum.

Æneas poſt 8. annos Trojæ captæ regnavit in Italia annis 3.

Aſcanius filius ejus regnavit annis 38. qui * Albanum condidit.

* Cuſp. *Albam longam.*

Silvius Æneæ filius de Lavinia regnavit annis 29.

Hujus temporibus Homerus Poeta fuiſſe memoratur.

Æneas Silvius regnavit annis 31.

Hujus temporibus Hebræorum Rex David Hieroſolymis regnat.

Latinus Silvius regnavit annis 50.

Hujus temporibus Amazones Aſiam vaſtaverunt. Carthago condita eſt a Carchedone Tyrio, ut quidam dicunt. Salomon quoque filius David regnans Hieroſolymis, templum famoſiſſimum condit.

Alba Silvius regnavit annis 39.

Ægyptius Silvius regnavit annis 24.

Capys Silvius regnavit annis 28.

* Capetus Silvius regnavit annis 13.

* Cuſp. *Calpetus.*

Tiberinus Silvius regnavit annis 8.

Agrippa Silvius regnavit annis 40.

Aremulus Silvius regnavit annis 19.

Hujus temporibus Lycurgus apud Lacedæmonas jura compoſuit.

Aventinus Silvius regnavit annis 37.

A quo mons Romanorum, quia ibi ſepultus eſt, nomen accepit.

Procas Silvius regnavit annis 23.
Amulius Silvius regnavit annis 44.
Qui fratrem ſuum Numitorem regno expulit, cujus tempora iſti ſunt applicata.

REGES ROMANI.

Romulus regnavit annis 38. A quo Roma condita eſt, & ex Latinis Romani ſunt * nuncupati. Hic primum centum conſtituit Senatores. * Al. Ed. conditi.

Hujus temporibus Syracuſæ, & Catina in Sicilia conditæ ſunt.

Numa Pompilius regnavit annis 41. Qui duos menſes anno addidit, Januarium, & Februarium, cum ante hunc decem tantum menſes apud Romanos fuiſſent. Capitolium quoque a fundamentis conſtruxit. Cujus etiam temporibus Sybilla in Samo inſignis habita eſt.

Tullus Hoſtilius regnavit annis 32. Qui primus apud Romanos purpura uſus eſt.

Hujus temporibus Chalcedon conditur, & Bizantium, quæ nunc Conſtantinopolis appellatur.

Ancus Marcius regnavit annis 23. Qui ſexto decimo milliario ab urbe Roma, Oſtiam condidit.

Tarquinius Priſcus regnavit annis 37.

Hujus temporibus Maſſilia in Galliis condita eſt.

Ser. Tullius regnavit annis 34. qui primus cenſum inſtituit civium Romanorum.

Hujus temporibus apud Perſas Cyrus primum regnare cœpit.

Tarquinius Superbus regnavit annis 35.

Hujus temporibus Pythagoras Phyſicus Philoſophus clarus habetur. Expulſo autem Tarquinio, bini Conſules cœperunt pro uno Rege annis ſingulis adminiſtrare Rempublicam.

HINC CONSULES.

L. Junius Brutus, & L. Tarquinius Collatinus.
Hi annum integrum minime tenuerunt ad peragendum tempus aliis ſubrogatis, id eſt, P. Valerio, Sp. Lucretio, & Horatio Pulvillo.
P. * Valerius 2. & T. Lucretius — * Cuſp. Valer. Publicola.
Cuſp. Pub. Valerius 3. & Marcus Horatius 2.
Sp. Largius, & T. Herminius.
P. Valerius 3. & P. Poſthumius. — * Cuſp. Lucret. Tricipitinus.
P. Valerius 4. & T. * Lucretius 2.
Agrippa Menenius, & P. Poſthumius. 2.
Opiter Verginius, & Sp. Caſſius.
Poſthumius Cominius, & T. Largius.
His Coſſ. Dictator primus T. Largius, & Magiſter equitum Sp. Caſſius ordinantur.
Ser. Sulpicius, & Manlius Tullius.
T. Æbutius, & L. Vetuſius.
Q. Clœlius, & T. Largius 2.
A. Sempronius, & M. * Minucius. — Cuſp. Minut. Augurinus.
A. Poſthumius, & T. Verginius.
App. Claudius, & P. Servilius.
C. Verginius, & T. Vetuſius.
Sp. Caſſius 2. & Poſthumius Cominius 2.
T. Geganius, & P. Minucius.
M. Minucius 2. & A. Sempronius.
Sp. Nautius, & Sex. Furius.
T. * Sicinius, & C. Aquillius. — * Al. *Siccius*
S. Caſſius, & Proculus Verginius.
Ser. Cornelius, & Q. Fabius.
L. Æmilius, & * K. Fabius. — *Cuſp. *Ceſo.*
M. Fabius & L. Valerius.
Q. Fabius 2. & C. Julius.
* K. Fabius 2. & Sp. Furius. — *Cuſp. *Ceſo.*
M. Fabius 2. & Cn. Manlius.
* K. Fabius 3. & T. Verginius. — *Cuſp. *Ceſo.*
L. Æmilius 2. & C. Servilius.
C. Horatius & T. Menenius.
A. Verginius, & Sp. Servilius.
C. Nautius, & P. Valerius.
L. Furius, & C. Manlius.
L. Æmilius 3. & Opiter Verginius.
L. Pinarius, & P. Furius.
Ap. Claudius, & T. Quinctius Capitolinus.
L. Valerius 2. & Tit. Æmilius.
T. Numicius, & A. Verginius.
T. Quintius 2. & Q. Servilius.
T. Æmilius 2. & Q. Fabius.
Q. Servilius 2. & Sp. Poſthumius.
Q. Fabius 2. & T. Quintius 3.
A. Poſthumius Albus, & Sp. Furius.
L. Æbutius, & P. Servilius.
L. Lucretius Tricipitinus, & T. Veturius Geminus.
P. Volumnius, & Ser. Sulpicius.
C. Claudius, & P. Valerius 2.
Q. Fabius 3. & L. Cornelius Maluginenſis.
L. Minutius, & L. Nautius.
Q. Minucius, & M. Horatius Pulvillus.
M. Valerius, & Sp. Verginius.
C. Veturus & T. Romilius.
Sp. Tarpejus, & A. Aternius.
His Coſs. Legati Athenas miſſi ad leges deſcribendas.
P. Curiatius, & Sex. Quinctilius.
T. Menenius, & P. Seſtius.
Hoc tempore a Coſs. ad Decemviros translatum Imperium eſt, per quos * 2. annis adminiſtrata Reſpublica eſt, atque iterum Conſules creati ſunt. — *Cuſp. duobus.
L. Valerius, & M. Horatius.
* L. Herminius, & T. Verginius. — * Cuſp. *Sp.*
M. Geganius, & C. Julius.
T. Quinctius 4. & Agrippa Furius.
M. Genucius, & T. Curiacius.
L. Papirius, & L. Sempronius.
M. Geganius 2. & T. Quinctius 5.
M. Fabius, & Poſthumius Æbutius.
C. Furius Pacilus, & M. Papirius Craſſus.
Proculus Geganius, & L. Menenius.
T. Quinctius 6. & Agrippa Menenius.
Cuſpinianus hoc anno pro Conſulibus Tribunos militum creatos notat.
M. Geganius 3. & L. Sergius.
M. Cornelius Maluginenſis, & L. Papirius Craſſus.
C. Julius 2. & L. Virginius.
C. Julius 3. & L. Verginius 2.
Duobus annis ſequentibus creati ſunt pro Conſulibus Tribuni militum ex Cuſpin.
T. Quinctius Pennus, & Cn. Julius Mento.
L. Papirius Craſſus, & L. Julius.
L. Sergius 2. & Hoſtius Lucretius.
A. Cornelius Coſſus, & T. Quinctius Pennus 2.
C. Servilius Ahala, & L. Papirius Mugillanus.
Cuſpin. hic annotat Tribunos militum per tres annos Conſulari poteſtate creatos.
* C. Sempronius, & Q. Fabianus Vibulanus. — * Cuſp. *A.*
Hoc anno pro Conſulibus iterum Tribuni militum ex Cuſpin.
* M. Fabius Vibulanus, & T. Quinctius Capitolinus. — * Cuſp. *Cn.*
Per ſeptem annos Tribunos pro Conſulibus creatos ait Cuſpin.

*Cuſp. A. * M. Cornelius Coſſus, & L. Furius Medullinus.

Q. Fabius Ambuſtus, & C. Furius Pacilus.

M. Papirius, & C. * Nautius. *Cuſp. Naut. Rutilius.

M. Æmilius, & C. * Valerius.

Cn. Cornelius, & L. Furius 2.

*Cuſp. Valer. Potitus. *Pro Conſulibus Tribunos militum ſequentibus quindecim annis creatos recenſet Cuſpin.*

L. Lucretius, & Ser. Sulpicius Camerinus.

L. Valerius Potitus, & M. Manlius.

His Coſs. poſt Urbem captam redeuntes Gallos Dux Romanus nomine Camillus exſtinxit; de quibus triumphans in Urbe, quaſi & ipſe patriæ conditor, Romulus meruit nuncupari. Tunc dignitates mutatæ ſunt, & in loco Conſulum per annos 17. Tribuni militares fuerunt, quibus ob inſolentiam remotis, per annos 4. poteſtas Conſulum, Tribunorumque ceſſavit. Deinde rurſus tribus annis per Tribunos militares eſt adminiſtrata Reſpublica. Poſt annum 24. reverſa eſt dignitas Conſularis.

L. Sextius de plebe, & L. AEmilius Mamercus Patricius.

L. Genucius, & Q. Servilius.

C. Sulpicius Peticus, & C. Licinius Stolo.

Cn. Genucius, & L. AEmilius Mamercus 2.

Q. Servilius Ahala, & L. Genucius.

C. Sulpicius 2. & C. Licinius.

C. Poetelius Balbus, & M. Fabius Ambuſtus.

M. Popillius Lænas, & Cn. Manlius.

C. Plautius, & C. Fabius,

C. Marcius, & C. Manlius.

M. Fabius Ambuſtus 2. & M. Popillius Lænas 2.

C. Sulpicius Peticus 3. & Marcus Valerius Publicola.

M. Fabius 3. & Titus Quinctius.

C. Sulpicius 4. & M. Valerius 2.

P. Valerius, & C. Marcius Rutilus 2.

C. Sulpicius Peticus, & T. Quinctius Pennus.

M. Popillius 3. & L. Cornelius Scipio.

L. Furius Camillus, & Ap. Claudius Craſſus.

M. Valerius Corvinus, & M. Popilius Lænas 4.

T. Manlius Torquatus, & C. Plautius.

M. Valerius 2. & C. Poetelius 2.

M. Fabius Dorſo, & Ser. Sulpicius Camerinus.

C. Marcius 3. & Tit. Manlius 2.

M. Valerius 3. & A. Cornelius Coſſus.

C. Marcius Rutilus, & Q. Servilius.

C. Plautius 2. & L. AEmilius Mamercus.

T. Manlius 3. & P. Decius Mus.

Tit. AEmilius Mamercus, & Q. Publilius Philo.

*Cuſp. Mænius Nepos. L. Furius Camillus, & C. * Mænius.

His Coſſ. roſtra navium de Antiatibus in foro fixa ſunt.

C. Sulpicius Longus, & P. AElius Pætus.

L. Papirius Craſſus, & K. Duilius.

M. Valerius 4. & M. Atilius Regulus.

Tir. Veturius, & Sp. Poſthumius.

*Cuſp L. * A. Cornelius 2. & Cn. Domitius.

His Coſs. pax cum Alexandro Rege Epyri facta eſt.

*Cuſp. T. M. Claudius Marcellus, & * C. Valerius.

L. Papirius Craſſus 2. & L. Plautius Venno.

L. AEmilius Mamercus, & C. Plautius.

C. Plautius Proculus, & P. Cornelius Scapula.

L. Cornelius Lentulus, & Q. Publilius Philo 2.

C. Poetelius 3. & L. Papirius * Mugillanus. *Cuſp. Curſor.

His Coſs. Alexandria in AEgypto condita eſt.

L. Furius Camillus 2. et Junius Brutus Sæva.

C. Sulpicius Longus 2. & Q. Aulius *. *Cuſp. Ceretanus.

Qu. Fabius *, & L. Fulvius. *Cuſp. Rullianus.

T. Veturius Calvinus 2. & Sp. Poſthumius 2.

L. Papirius 2. & Qu. Publilius Philo 3.

L. Papirius 3. & Qu. Aulius Cærretanus.

M. * Foslius, & L. Plautius Venno. *Cuſp. Fulvius.

C. Junius Bubulcus, & Q. AEmilius Barbula.

Sp. Nautius, & M. Popillius *. *Cuſp. Lenas.

L. Papirius Jun. & Qu. * Publilius. *Cuſp. Publius.

* M Poetelius & C. Sulpicius. *Cuſp. Libo.

L. Papirius Curſor, & C. Junius Bubulcus 2.

M. Valerius, & P. Decius.

His Coſſ. per Ap. Claudium Cenſorem via facta, & aqua inducta eſt, quæ ipſius nominuncupantur.

C. Junius Buculcus 3. & Q. AEmilius Barbula 2.

Q. Fabius 2. & C. Marcius Rutilus.

Q. Fabius 3. & P. Decius * 2. *Cuſp. Mus.

App. Claudius, & L. Volumnius.

* His Coſs. viæ per agros publicæ factæ.

P. Cornelius Arvina, & Q. Marcius Tremulus. *Cuſp. *hæc ponit ſub ſeqq. Coſſ.*

L. Poſthumius, & Tj. Minucius.

P. Sulpicius Saverrio, & P. Sempronius Sophus,

L. Genucius, & Ser. Cornelius.

M. Livius *, & L. AEmilius. *Cuſp. dexter.

M. Valerius, & Q. Appulejus.

* P. Sulpicius Severrio, & P. Sempronius Sophus. * *Hi 4. Coſſ. in Ed. Cuſp. & Onuphrii reperiuntur non autem in Ed. For. & Broſſ.*

* L. Genucius, & Ser. Cornelius.

* M. Livius, & L. Æmilius.

* M. Valerius, & Q. Appulejus.

M. Fulvius Pætus, & T. Manlius Torquatus.

L. Cornelius Scipio, & Cn. Fulvius.

Qu. Fabius Maximus* 4. & P. Decius Mus 3. *Cuſp. Rullianus.

L. Volumnius 2. & Ap. Claudius.

Qu. Fabius* 5. & P. Decius 4. *Cuſp. Maximus.

L. Poſthumius Megellus, & M. Attilius Regulus.

L. Papirius Curſor, & Sp. Carvilius.

Qu. Fabius Gurges, & D. Junius Brutus Sæva.

L. Poſthumius, & C. Junius.

P. Cornelius Rufinus, & M. Curius Dentatus.

M. Valerius, & Q. Cædicius.

Qu. Marcius, & P. Cornelius.

M. Marcellus, & C. Nautius.

M. Valerius, & C. Ælius.

C. Claudius, & M. Æmilius.

C. Servilius, & Lucius* Cœlius. *Cuſp. Cæcilius Metellus.

P. Cornelius Dolabella, & Cn. Domitius.

C. Fabricius, & Qu. Æmilius.

L. Æmilius, & Q. Marcius.

P. Valerius, & Ti. Coruncanius.

P. Sulpicius, & P. Decius.

C. Fabricius, & Q. Æmilius.

P. Cornelius, & C. Junius.

Q. Fabius, & * C. Genucius. *Cuſp. Gurges.

M. Curius, & L. Lentulus.

Ser. Cornelius*, & M.* Curius. *Cuſp. Merenda. *Cuſp. Dentatus 3.

C. Fabius, & C. Claudius* *Cuſp. Canina 2.

L. Papirius Curſor, & Sp. Carvilius.

C. Quinctius, & L. Genucius.

C. Genucius 2. & Cn. Cornelius.

P. Sempronius, & Ap. Claudius.

M. Attilius, & L. Julius Libo.

D. Junius, & N. Fabius.

Cuſp. Q. Fabius, & L. Manulius.

App.

App. Claudius, & Qu. Fulvius.
M. Valerius, & M. Otacilius.
L. Poſthumius & Qu. Mamilius.
L. Valerius, & T. Otacilius.
Cn. Cornelius, & C. Duilius.
C. Aquillius, & L. Cornelius.
A. Atilius Calatinus, & Qu. Sulpicius.
C. Cornelius, & C. Atilius Serranus.
Q. Cædicius, & L. Manlius.
M. Æmilius Paulus, & Ser. Fulvius nobilior.
Cn. Cornelius, & A. Atilius.
Cn. Servilius, & C. Sempronius.
C. Aurelius Cotta, & P. Servilius.
L. Cæcilius Metellus, & C. Furius.
*Cuſp. *Velſo* C. Atilius Regulus, & L. Manlius*.
P. Claudius, & L. Junius.
P. Servilius, & C. Aurelius.
L. Cæcilius, & Cn. Fabius.
*Cuſp. *Octatius.* M. Fabius, & M. * Octacilius.
M. Fabius, & C. * Atilius.
*Cuſp. *Octacilius.* A. Manlius, & C. Sempronius.
C. Fundanius, & C. Sulpicius.
C. Lutacius Cerco, & A. Poſthumius.
Q. Lutatius Catulus, & A. Manlius.
C. Claudius Centho, & M. Sempronius.
C. Mamilius, & Q. Valerius.
* His Coſs. ludis Romanis primum tragœdia, & comœdia a L. Livio * ad ſcænam data.
*Cuſp. addit *Andronico.*
T. Sempronius, & P. Cornelius.
L. Cornelius, & Qu. Fulvius.
C. Licinius, & P. Cornelius.
T. Manlius Torquatus, & C. Atilius.
L. Poſthumius & Sp. Carvilius.
Q. Fabius, & M. Pomponius.
M. Lepidus, & M. Publicius.
C. Papirius, & M. Pomponius.
M. Æmilius, & M. Junius.
His Coſs. Hamilcar Hannibalis pater in Hiſpania bellum Romanis parans occiſus eſt. Hic ſolitus eſt dicere quatuor filios contra P. R. ſe velut catulos leoninos educare.
L. Poſthumius, & Cn. Fulvius.
Q. Fabius 2. & Sp. Carvilius.
P. Valerius, & M. Atilius.
L. Apuſtius, & M. Valerius.
C. Atilius, & L. Æmilius.
T. Manlius, & Q. Fulvius 2.
*Cuſp. *Pilo* C. Flaminius, & P. Furius * Philus.
* Cuſp. *Claudius.* M. * Marcellus, & Cn. Cornelius.
P. Cornelius, & M. Minucius.
L. Veturius, & C. Lutatius.
His Coſs. via Flaminia munita, & Circus factus, qui Flaminius appellatur.
L. Livius & L. Æmilius.
His Coſs. Hannibal Hamilcaris filius in Hiſpania bellum molitur.
P. Cornelius Scipio, & Tit. Sempronius Longus.
Cn. Servilius Geminus, & C. Flaminius.
L. AEmilius Paulus, & C. Terentius Varro.
T. Sempronius Gracchus, & Qu. Fabius Maximus 3.
* Cuſp. *Claudius.* Qu. Fabius Maximus 4. & M. * Marcellus 2.
Q. Fabius Maximus, & Tit. Sempronius Gracchus.
Q. Fulvius Flaccus 3. & Appius Claudius Pulcher 3.
Cn. Fulvius, Centumalus, & P. Sulpicius Galba.
* Cuſp. *Claudius.* M. Marcellus 3. & M. Valerius Lævinus.
Q. Fabius 5. & Q. Fulvius Flaccus 4.
* Cuſp. *Claudius.* M. Marcellus 4. & Tit. Quinctius.
C. Claudius Nero, & M. Livius Salinator.

L. Veturius Philo, & Q. Cæcilius Metellus.
P. * Scipio, & P. Licinius Craſſus. *Cuſp. *Cornelius.*
M. Cornelius Cethegus, & P. Sempronius Tuditanus.
Cn. Servilius Cæpio, & Cn. Servilius Geminus.
M. * Servilius Geminus, & T. Claudius Nero.
Cn. Cornelius Lentulus, & P. AElius Pætus. * Cuſp. *Aurelius.*
P. Sulpicius Galba, & C. Aurelius Cotta.
L. Cornelius Lentulus, & P. Villius.
Sex. AElius Pætus, & T. Quinctius Flaminius. * Cuſp. *Juclius Apulus.*
Cuſp. Cn. Cornelius, & 2. Minutius.
P. Furius, & M. * Marcellus. * Cuſp. *Claudius.*
L. Valerius Flaccus, & M. Porcius Cato.
P. * Scipio Africanus 2. & Tit. Sempronius Longus. *Cuſp. *Cornelius.*
L. Cornelius Merula, & Qu. Minucius Thermus.
L. Quinctius, & Cn. Domitius Ahenobarbus.
P. Cornelius Scipio Naſica, & M. Acilius Glabrio.
L. Cornelius Scipio, & C. Lælius Africanus.
M. Fulvius Nobilior, Cn. Manlius Vulſo.
M. Valerius Meſſala, & C. Livius Salinator.
M. AEmilius Lepidus, & C. Flaminius.
Sp. Poſthumius Albinus, & Q. Marcius Philippus.
His Coſs. Athletarum certamina primum a Fulvio edita.
Ap. Claudius Pulcher, & M. Sempronius Tuditanus.
P. Claudius Pulcher, & L. Porcius Licinus.
P. Claudius Marcellus, & Q. Fabius Labeo.
His Coſs. Hannibal apud Pruſiam veneno periit.
L. Æmilius Paulus, & Cn. Bæbius Tamphilus.
P. Cornelius Lentulus, & M. Bæbius Tamphilus.
A. Poſthumius Albinus, & C. Calpurnius Piſo.
Q. Fulvius, & L. Manlius.
M. Junius, & Cn. Manlius.
T. Sempronius, & C. Claudius.
Cn. Cornelius, & Qu. Petillius.
M. Lepidus, & P. Mucius.
Sp. Poſthumius, & Q. Mucius.
L. Poſthumius Albinus, & M. Popillius.
C. Popilius, & P. Ælius.
P. Licinius, & C. Caſſius.
C. Hoſtilius Mancinus, & C. Atilius.
L. Marcius Philippus, & Q. Servilius.
L. * Paulus 2. & C. Licinius. * Cuſp. *Æmilius.*
Q. Ælius Pætus, & M. Junius.
M. * Marcellus, & C. Sulpicius. *Cuſp. *Claudius.*
Cn. Octavius, & Tit. Manlius.
C. Manlius, & Q. Caſſius.
T. Sempronius, & M. Juventius.
P. Scipio Naſica, & C. Marcius.
M. Meſſala, & C. Fannius.
L. Anicius, & M. Cornelius.
C. Cornelius Dolabella, & M. Fulvius.
M. Æmilius, & C. Popilius.
His Coſſ. metalla in Macedonia inſtituta.
Sex. Julius, & L. Aurelius.
L. Lentulus, & C. Marcius.
P. Scipio, & M. Claudius.
L. Poſthumius, & Qu. Opimius.
Q. Fulvius, & T. Annius.
Hi primi Conſules Kalendis Januariis magiſtratum inierunt propter ſubitum Celtiberiæ bellum.
M. * Marcellus, & L. Valerius. *Cuſp. *Claudius.*
L. * Lucullus, & A. Poſthumius. * Cuſp. *Licinus.*
L. Quinctius, & M. Acilius.
L. Marcius, & M. Manilius.

* Cuſp. *Calfurnius.* Sp. Poſthumius, & L. * Piſo.
P. Africanus, & C. L. Livius.
Cn. Cornelius, & L. Mummius.
Q. Fabius Maximus, & L. Hoſtilius,
Ser. Galba, & L. Aurelius.
App. Claudius, & Q. Metellus.
L. * Metellus, & Qu. Maximus.
* Cuſp. *Cæcilius.* Cn. * Cæpio, & Qu. Pompejus.
* Cuſp. *Servilius.* Cn. * Cæpio, & C. Lælius.
Cn. Piſo, & M. Popillius *.
* Cuſp. *Servilius.* P. Scipio, & D. Brutus.
M. Æmilius, & C. Hoſtilius Mancinus.
* Cuſp. *Lænas.* P. Furius, & Sex. Atilius Serranus.
Ser. Fulvius, & Q. Calpurnius.
* Cuſp. *Junius.* His Coſs. Æmilianus Scipio ob Numantinum bellum, cum candidatus non eſſet, Conſul creatur.
P. Africanus, & C. Fulvius Flaccus.
C. Mucius, & L. Calpurnius.
* Cuſp. *Sulpicius.* P. Popillius, & P. * Rupilius.
P. Craſſus, & L. Valerius Flaccus.
App. Claudius, & M. Perperna.
C. Sempronius, & M. Aquillius.
Cn. Octavius, & T. Annius.
L. Caſſius, & L. Cinna.
M. Æmilius, & L. Aurelius.
M. Plautius, & M. Fulvius.
* Cuſp. *Domitius.* C. Caſſius Longinus; & C. Sextius *.
Q. Cæcilius, & T. Quinctius.
Cn. Domitius, & C. Fannius.
His Coſs. Sextius oppidum ædificavit, in quo Aquæ Sextiæ in Galliis.
L. Opimius, & Q. * Maximus.
* Cuſp. *Fabius.* P. Manilius, & C. Papirius.
L. Cæcilius, & L. Aurelius.
M. * Cato, & Q. Marcius.
* Cuſp. *Porcius.* L. Cæcilius, & Q. Mucius.
C. Licinius Geta, & Qu. Maximus.
M. Metellus, & M. Scaurus.
His Coſs. L. Metellus, & Cn. Domitius Cenſores artem ludricam ex Urbe removerunt, præter Latinum tibicinem cum cantore, & ludum * talorum.
* Cuſp. *calamum.* M. Acilius Balbus, & C. * Cato.
* Cuſp. *Porcius.* C. Cæcilius, & Cn. Papirius.
M. Livius Druſus, & L. Piſo *.
* Cuſp. *Ceſonianus.* P. Scipio, & L. Calpurnius Beſtia.
Sp. Poſthumius, & M. Minucius.
* Cuſp. *Cæcilius.* Q. Metellus, & M. * Silanus.
Ser. Galba, & M. * Scaurus,
* Cuſp. *Junius.* L. Caſſius, & C. Marius.
* Cuſp. *Aurelius.* Q. Servilius, & C. Atilius Serranus.
His Coſs. per Servilium Cæpionem Conſulem judicia Equitibus, & Senatoribus communicata ſunt.
P. Rutilius Rufus, & C. Manilius.
C. Marius 2. & C. * Flavius Fimbria.
* Cuſp. *Flaccus.* C. Marius 3. & L. Aurelius Oreſtes.
C. Marius 4. & Q. Lutatius.
C. Marius 5. & M. Aquillius.
C. Marius 6. & L. Valerius Flaccus.
M. Antonius, & A. Poſthumius.
Q. Metellus, & T. Didius.
* Cuſp. *Cornelius.* Cn. * Lentulus, & P. Craſſus.
Cn. Domitius, & C. Caſſius.
* Cuſp. *Cyre- ni [illegible].* His Coſs. Ptolemæus Ægypti Rex * populum Romanum heredem reliquit.
P. Craſſus, & Q. Scævola.
C. Cœlius, & L. Domitius.
C. Valerius Flaccus, & M. Herennius.
C. Claudius Pulcher, & M. Perpenna.
L. Marcius, & Sex. Julius.

L. Cæſar, & C. Rutilius Lupus.
Cn. Pompejus, & L. Porcius Cato.
L. * Sylla, & Q. Pompejus. * Cuſp. *Cornelius.*
L. * Cinna, & Cn. Octavius. * Cuſp. *Cornelius.*
L. Cinna 2. & C. Marius 7.
L. Cinna 3. & Cn. Papirius.
L. Cinna 4. & Cn. Papirius 2.
His Coſs. Aſiam in quadraginta regiones Sylla diſtribuit.
L. Scipio, & C. Norbanus.
His Coſs. Capitolium cuſtodum negligentia concrematur.
Cn. * Carbo 3. & C. Marius. * Cuſp. *Papyrius.*
M. * Tullius, & Cn. Dolabella. * Cuſp. *Sylvius.*
L. * Sylla 2. & Q. Metellus.
P. Servilius, & App. * Claudius. * Cuſp. *Cor.*
M. * Lepidus, & Q. Catulus *. * Cuſp. *Cor.*
M. Æmilius, & D. Brutus. * Cuſp. *Æmilius.*
Cn. Octavius, & C. Curio.
L. Octavius, & C. * Cotta. * Cuſp. *Luctacius.*
L. Licinius Lucullus, & M. * Cotta. * Cuſp. *Aurelius.*
M. Lucullus, & C. Caſſius.
L. Gellius, & Cn. Lentulus. * Cuſp. *Aurelius.*
Cn. Aufidius, & P. * Lentulus.
M. * Craſſus, & Cn. Pompejus. * Cuſp. *Cornelius.*
Qu. Metellus, & Qu. Hortenſius. * Cuſp. *Licinius.*
His Coſs. a Q. Catulo reparatum, dedicatumque Capitolium eſt.
L. Metellus, & Qu. Marcius.
C. Piſo * & M. Glabrio. * Cuſp. *Calphurnius.*
C. Lepidus, & L. Torquatus.
C. Lepidus, & L. Volcatius.
L. Ceſær, & Q. Marcius.
C. * Cicero, & C. Antonius. * Cuſp. *Tulius.*
D. * Silanus, & L. Muræna. * Cuſp. *Junius.*
M. Pupius, & M. Valerius.
His Coſs. Catilina in agro Piſtorienſi a C. Antonio bello peremptus eſt.
Qu. Metellus, & L. Afranius.
C. * Cæſar, & M. * Bibulus. * Cuſp. *Julius.*
L. Piſo *, & A. Gabinius.
His Coſs. Clodii rogatione Cicero in exilium eſt profectus. * Cuſp. *Calphurnius.*
P. Lentulus, & Qu. Metellus. * Cuſp. *Calphurnius.*
His Coſs. propter civiles diſſenſiones per SC. de exilio Cicero revocatur. * Cuſp. *Marcius.*
Cn. Lentulus, & L. * Philippus. * Cuſp. *Licinius.*
Cn. Pompejus, & M. * Craſſus.
App. Claudius, & L. Domitius.
Cn. Domitius, & M. Meſſala.
Cn. Pompejus, & Q. Metellus.
M. * Marcellus, & Ser. Sulpicius. * Cuſp. *Claudius.*
L. * Paulus, & M. Marcellus. * Cuſp. *Æmilius.*
L. Lentulus, & C. Marcellus.
His Coſs. pernicioſæ in Curia conflantur de Pompejo, Cæſareque diſcordiæ. Sed C. Julius Cæſar de Galliis veniens Pompejum fugavit Italia: aurum atque argentum Romæ de ærario ſuſtulit, ac primus Romanorum ſingulare obtinuit Imperium, a quo Cæſares Romani Principes appellati. Imperavit autem annis quatuor, menſibus ſex. Sub quo hi Conſules fuerunt.

IMPERATORES ROMANI C. JULIUS CÆSAR I.

C. Julius Cæſar 2. & P. Servilius. * Cuſp. *a Theodoro milite.*
Q. Fuſius, & P. Vatinus.
His Coſs. Cæſar Pompejum Pharſalico prælio ſuperavit; Pompejus fugiens in Ægyptum occiſus eſt *. * Cuſp. *Æmilius.*
C. Julius Cæſar 3. & M. * Lepidus.

C. Julius Cæſar 4. & Fabius Maximus.
His Coſs. C. Julius Cæſar per quatriduum triumphavit.
C. Julius Cæſar. & M. Antonius.
His Coſs. M. Antonius Lupercalibus ſella aurea ſedenti Cæſari diadema renuenti impoſuit, atque idibus Martiis Cæſar in Pompejana Curia occiſus eſt: cui ſucceſſit Octavianus Cæſar, qui regnavit annis quinquaginta ſex, menſibus ſex. Per quæ tempora hi Conſules extiterunt.

OCTAVIANUS AUGUSTUS II.

C. Panſa, & A. Hirtius.
His Coſs. Cæſar Octavianus, Antonius, & Lepidus amicitiæ fœdus inierunt, M. Cicero per Popillium militem Cajetæ occiſus eſt annorum * 62. Cæſar Octavianus forum Auguſtum ædificavit. [* Cuſp. 63.]
M. Lepidus, & L. Plancus.
P. Servilius 2. & L. Antonius.
C. Domitius, & C. Aſinius.
L. Cenſorinus, & C. Calviſius.
App. Claudius, & C. Norbanus.
M. Agrippa, & L. Caninius *. [*Cuſp. Gallus.]
His Coſs. lacus Lucrinus in portum converſus eſt
L. Gellius *, & M. Coccejus. [* Cuſp. Publicola.]
Sex. Pompejus, & L. Cornificius.
L. Scribonius, & L. Atracinus,
C. Cæſar, & L. Volcatius.
Cn. Domitius, & C. Soſius.
C. Cæſar 2. & M. Meſſalla.
His Coſs. apud Actium M. Antonius a Cæſare ſuperatur.
C. Cæſar 3. & M. * Craſſus. [*Cuſp. Licinius.]
His Coſs. Nicopolim Cæſar conſtruit, ludos Actiacos inſtituit. Antonius a Cæſare prælio peremptus, Alexandriæ in mauſoleo cum Cleopatra reconditur.
C. Cæſar 4. & Sex. Appulejus.
C. Cæſar 5. & M. Agrippa 2.
His Coſs. Parthorum diſſenſiones per Cæſarem ſedatæ ſunt.
C. Cæſar 6. & M. Agrippa 3.
Cæſar leges protulit, judices ordinavit, provincias diſpoſuit, & ideo Auguſtus cognominatus eſt. Cujus temporibus floruerunt Virgilius, Horatius, & Livius.
C. Auguſtus Cæſar 7. & T. Statilius.
C. Auguſtus Cæſar 8. & M. Silanus.
His Coſs. * Cantabros, Germanos, Salaſſos Cæſar perdomuit. [*Cuſp. Aſtures.]
C. Auguſtus Cæſar 9. & C. Norbanus.
His Coſs. Aſtures, & Cantabros per L. Lamiam Cæſar perdomuit.
C. Auguſtus Cæſar 10. & Cn. Piſo.
M. Marcellus, & L. Arruntius.
M. Lollius, & Q. Lepidus *. [* Cuſp. Æmilius.]
M. Appulejus, & P. Silius.
His Coſs. aquilas, & ſigna Craſſiana de Parthis Cæſar recepit.
C. Sentius, & Qu. Lucretius.
His Coſs. Cæſari ex provinciis redeunti currus cum corona aurea decretus eſt, quo aſcendere noluit.
Cn. Lentulus, & P. Lentulus.
C. Furnius, & C. Silanus.
L. Domitius, & P. Scipio.
M. Druſus, & L. Piſo.
Cn. Lentulus, & M. Craſſus.
Tiberius Nero, & P. Quinctilius.
M. Meſſalla, & P. Sulpicius.

Paulus Fabius, & Qu. Ælius *. [* Cuſp. Tubero.]
Julius Antonius, & Africanus Fabius.
Druſus Nero, & L. Quinctius *. [* Cuſp. Criſpinus.]
His Coſs. apud Lingonum gentem templum Cæſari Gratus ſacravit.
C. Aſinius, & C. Marcius *. [*Cuſp. Cenſorinus.]
His Coſs. inter Albin & Rhenum Germani omnes Tib. Neroni dediti, per Sex. Appulejum Pannoni ſubacti.
Tib. Nero, Cn. Piſo.
D. Lælius, & C. Antiſtius.
C. Auguſtus Cæſar 11. & L. Sylla.
C. Calviſius, & L. Paſſienus.
C. Lentulus, & M. Meſſalla.
His Coſs. Dominus noſter Jeſus Chriſtus Filius Dei, in Bethleem naſcitur, anno Imperii Auguſti 41.
C. Auguſtus Cæſar 12. & M. Plautius.
Coſſus Lentulus, & L. Piſo.
C. Auguſtus Cæſar 13. & L. Paulus.
P. Vinicius, & P. Alphenus *. [* Cuſp. Varus.]
M. Servilius, & L. Lamia.
Sex. Ælius, & C. Sentius.
Cn. Cinna, & L. Valerius.
His Coſs. per dies octo Tyberis impetu miſeranda clades hominum, domorumque fuit.
M. Lepidus, & L. Arruntius.
Q. Cæcilius, & C. Licinius.
M. Furius, & Sex. Nonius.
Qu. Sulpicius, & C. * Poppæus. [*Cuſp. Pompejus.]
P. Dolabella, & C. Silanus.
M. Lepidus, & T. Statilius.
Germanicus Cæſar, & C. Fontejus.
L. Plancus, & C. Silius.
Sex. Pompejus, & Sex Appulejus.
His Coſs. Imp. Auguſtus obiit * 76. anno ætatis ſuæ, Imperii autem 56. * Nolæ. Huic ſucceſſit in Imperium Tib. Cæſar, qui imperavit annis 23. Sub quo hi Conſules fuerunt [* Ed. Broſſ. 77.] [*Cuſp. ſemis]

TIB. CÆSAR III.

Druſus Cæſar, & C. Norbanus.
Seſenna Statilius, & L. Scribonius.
His Coſs. Mathematici Urbe pelluntur.
L. Pomponius, & C. Cæcilius.
Tib. Cæſar, & Germanicus Cæſar.
M. Silanus, & C. Norbanus.
His Coſs. Germanicus Cæſar in Syria mortuus.
M. Valerius, & M. Aurelius.
Tib. Cæſar, & Druſus Cæſar.
D. Haterius, & C. Sulpicius.
C. Aſinius, & C. Antiſtius.
His Coſſ. Druſus Cæſar publice funeratur.
Ser. Cornelius, & L. Viſellius.
M. Aſinius, & Coſſus Cornelius.
C. Calviſius, & Cn. Getulicus.
L. Piſo, & M. Craſſus.
Ap. Silanus, & P. Silius.
Cuſpinus hoc anno D. noſter Jeſu Chriſtus a Joanne baptizatur, & prædicare capit.
C. Rubellius, & C. Fuſius.
M. Vinicius, & L. Caſſius.
Tib. Cæſar 5. * Coſs. [* Cuſp. & ſolus.]
*
His Coſs. Dominus noſter Jeſus Chriſtus paſſus eſt 8. Kal. Aprilis; & defectio ſolis facta eſt, qualis ante, vel poſtmodum nunquam fuit. [* Cuſp. Domitius, & Scribonianus.]
* Vinicius, & Longinus. [* Cuſp. hoc omittit.]
Sulpicius, & Silla.
Perſicus, & Vitellius.
Gallus, & Nonianus.

His Coſs. Perſius Flaccus Satyricus poeta Volaterris naſcitur.
Galienus, & Plautianus.
His Coſſ. Tiberius Imperator in Campania moritur, cui ſucceſſit C. Cæſar cognomento Caligula, qui regnavit annis tribus, & menſibus 10. Sub quo hi Conſules extiterunt.

C. CALIGULA IV.

Proculus, & Nigrinus.
Julianus, & Aſprenas.
Publicola, & Nerva.
His Coſſ. Pilatus in multas incidens calamitates, propria ſe manu interfecit.
Cæſar, & Julianus.
His Coſs. Cæſar cognomento Caligula a protectoribus ſuis occiditur in Palatio ann. ætatis 24. cui ſucceſſit Claudius, qui imperavit annis 13. menſib. 8. dieb. 28. Sub quo hi Conſules fuerunt.

CLAUDIUS V.

Cæſar 2. & Saturninus.
* Secundus, & Venuſtus.
His Coſs. Petrus Apoſtolus Romam mittitur, ubi Evangelium prædicans 25. annis ejuſdem urbis Epiſcopus perſeverat.
Tiberius, & Gallus.
Criſpinus & Taurus.
His Coſs. Claudius de Britannis triumphavit, & Orcadas inſulas Romano adjecit Imperio.
Vinicius, & Cornelius.
His Coſs. inter Theram, & Theraſiam exorta eſt inſula habens ſtadia 30.
Aſiaticus & Cornelius.
His Coſs. deſcriptio Romæ facta eſt, & inventa ſunt civium Romanorum * centena millia, & 43. Thracia hucuſque Regnum in provinciam Romanorum redigitur.
Tiberius 2. & Vitellius.
Vitellius 2. & Publicola.
Verannius, & Gallus.
Vetus, & Servilianus.
Claudius, & Orfitus.
Silvanus, & Silvius.
Tiberius 3. & Antoninus.
Silanus, & Otho.
His Coſs. Claudius moritur in Palatio anno ætatis 64. Huic ſucceſſit Nero, qui regnavit annis 13. menſib. 7. diebus 28. Sub quo hi Conſules fuerunt.

* Cuſp. *Saturninus*.

* Cuſp. *Sexaginta novem centena* Onuph.... *centena millia & 44*.

NERO CLAUDIUS VI.

Silanus 2. & Antoninus 2.
Marcellinus, & Aviola.
His Coſs. ſanctus Paulus Apoſtolus Romam vinctus a Felice Præſide Judææ deſtinatur.
Probus etiam eruditiſſimus grammaticus Romæ cognoſcitur.
Urſulus Toloſenſis celeberrime in Gallia Rhetoricam docet.
Nero, & Vetus.
Nero 2. & Piſo.
Nero 3. & Meſſalla.
Nero 4. & Cornelius.
Pius, & Turpilianus.
Macrinus, & Gallus.
Craſſus, & Baſsus.
His Coſs. thermæ a Nerone ædificatæ, quas Neronianas appellavit, cujus odio mutato vocabulo, nunc Alexandrinæ nominantur.
Sylvanus & Paulinus.
His Coſs. Nero ut ſimilitudinem Trojæ ardentis inſpiceret, plurimam partem Romæ urbis incendit.
Teleſinus, & Appulejus.
His Coſs. duæ provinciæ factæ ſunt, Pontus Polemoniacus, & Alpes Cottiæ, Cottio Rege defuncto.
Capito, & Ruſus.
Italicus, & Turpilianus.
Silvanus, & Otho.
His Coſs. Romæ ſanctus Petrus, & Paulus Apoſtoli trucidati ſunt a Nerone, qui turpiter vivens, cum a Senatu quæreretur ad pœnam, e Palatio fugiens ad 4. urbis milliarium in ſuburbano Nomentana via ſeſe interfecit anno ætatis 32. cui ſucceſſit Galba, qui regnavit menſibus 7. Poſt hunc Otho menſibus 3. diebus 5. Poſt Vitellius regnavit menſibus 8. die 1. Qui omnes infra ſcriptos duos Conſules tenuerunt.
Veſpaſianus, & Titus.
Veſpaſianus 2. & Titus 2.
His Coſs. Veſpaſianus ſuſcepit Imperium, qui regnavit annis 9. menſibus 11. diebus 22. Sub quo hi Conſules fuerunt.

VESPASIANUS VII.

Veſpaſianus 3. & Nerva.
Veſpaſianus 4. & Titus 3.
His Coſs. Titus filius Veſpaſiani Judæa capta, præter quos gladio interfecit, * centum millia captivorum publice venumdedit.
Veſpaſianus 5. & Titus 4.
Veſpaſianus 6. & Titus 5.
Veſpaſianus 7. & Titus 6.
His Coſs. Veſpaſianus incenſum Capitolium ædificare orſus eſt.
Commodus, & Rufus.
Veſpaſianus 8. & Titus 7.
His Coſs. Coloſsus erectus eſt habens altitudinis pedes centum & ſeptem.
Veſpaſianus 9. & Titus 8.
Silvanus, & Verus.
Domitianus, & Meſsalinus.
His Coſs. Veſpaſianus eſt mortuus profluvio ventris in villa propria circa Sabinos, cui Titus filius ejus ſuccedens, in utraque lingua diſertiſſimus, regnavit annis 2. menſibus 2. Sub quo hi Conſules fuerunt.

* Cuſp. *ſexcenta*.

TITUS VESPASIANUS VIII.

Domitianus 2. & Rufus 2.
His Coſs. Titus amphitheatrum Romæ ædificavit, & in dedicatione ejus quinque millia ferarum occidit.
Domitianus 3. & Sabinus.
His Coſs. Titus morbo periit * in eadem villa, qua pater ejus, anno ætat. 42. Qui ob inſignem manſuetudinem deliciæ humani generis appellatus eſt, cui ſucceſſit Domitianus frater Titi junior crudeliſſimus, qui imperavit annis 15. menſib. 5. Sub quo hi Conſules fuerunt.

* Cuſp. *eodem, quo pater*.

FLAVIUS DOMITIANUS IX.

Domitianus 4. & Rufus 3.
His Coſs. Domitianus Eunuchos fieri prohibuit.
Domitianus 5. & Dolabella.
Domitianus 6. & Rufus 4.
Flavius, & Trajanus.
Domitianus 7. & Nerva.
Trajanus 2. & Glabrio.
His Coſs. primum Domitianus dominum, & deum ſe appellari juſſit.
Domitianus 8. & Saturninus.
Silvanus, & Priſcus.
His Coſs. Quinctilianus ex Hiſpania primus Romæ ſcholam publicam, & ſalarium e fiſco accepit, & claruit.
Aſprenas, & Clemens.
His Coſs. multa mœnia, & celeberrima Romæ facta ſunt, * id eſt, Capitolium, forum Tranſitorium, Divorum porticus, Iſeum, Serapium, horrea piperataria, Veſpaſiani templum, Minervæ Chalcidicæ odæum. * Cuſp. *in quibus Cap.*
Domitianus 9. & Clemens 2.
His Coſs. inſigniſſima Romæ facta ſunt, id eſt forum Trajani, Thermæ Trajanæ, & Titianæ, Senatus, ludus Matutinus, Meta aurea, Meta ſudans, & Pantheon.
Nerva 2. & Rufus.
Fulvius, & Vetus.
Sabinus, & Antonius.
Nerva 3. & Trajanus 3.
Senecio, & Palma.
Trajanus 4. & Fronto.
His Coſs. Apollonius Tyaneus philoſophus inſignis habetur. Domitianus occiſus in Palatio anno ætatis 35. cui Nerva ſuccedens, regnat annum unum, menſes 4. Sub quo hi Conſules fuerunt.

NERVA COCCEIUS X.

Trajanus 5. & Orfitus.
Senecio 2. & Sura.
His Coſs. Nerva morbo periit in hortis Saluſtianis anno ætatis 72. cum jam Trajanum adoptaſſet in filium, cui ſuccedens imperavit annis 19. menſibus * 6. diebus 15. Sub quo hi Conſules fuerunt. * Cuſp. 4.

D. TRAJANUS XI.

Trajanus 6. & Maximus.
Senecio 3. & Sura 2.
Urbanus, & Marcellus.
Candidus, & Quadratus.
His Coſs. Trajanus de Dacis, & Scythis triumphavit.
Commodus, & Cerealis.
His Coſs. Trajanus Hiberos, Sauromatas, Oſroenos, Arabas, Boſphoranos, Colchos in fœdus accepit. Seleuciam, Cteſiphontem, & Babylonem occupavit & tenuit.
Senecio 4. & Sura 3.
His Coſs. Trajanus in mari rubro claſſem inſtituit, ut per eam Indiæ fines vaſtaret.
Gallus, & Bradua.
Africanus, & Criſpinus.
Criſpinus 2. & Solenus.
Piſo, & Ruſticus.
Trajanus 7. & Africanus.
Celſus, & Criſpinus.
His Coſs. Plinius Secundus Novocomenſis orator, & hiſtoricus inſignis habetur, cujus ingenii plurima opera extant.
Aſta, & Piſo.
Meſſala, & Pedo.
Æmilius, & Vetus.
Niger, & Apronianus.
His Coſs. Trajanus Armeniam, Aſſyriam, & Meſopotamiam provincias fecit.
Clarus, & Alexander.
Hadrianus, & Salinator.
Hadrianus 2. & Ruſticus.
* Catilius, & Fulvius. * Cuſp. *Servilius.*
His Coſs. Trajanus apud Seleuciam Iſauriæ profluvio ventris extinctus eſt, anno ætatis 63. menſe 9. die 4. Cujus oſſa in urna aurea colocata ſub columna fori, * quæ ejus nomine vocitatur, recondita ſunt: cujus columnæ altitudo in 140. pedes erigitur. Huic ſucceſſit Hadrianus utraque lingua peritiſſimus, Italicæ natus ex conſobrina Trajani, qui regnavit annis 20. menſibus 10. diebus * 19. Sub quo hi Conſules fuerunt. * Cuſp. *quod* * Cuſp. 29.

HADRIANUS XII.

Verus, & Augur.
His Coſs. Adrianus Alexandriam a Romanis ſubverſam, publicis inſtauravit expenſis.
Aviola, & Panſa.
His Coſs. Hadrianus reliqua tributorum urbibus relaxavit, chartis * publicis incenſis, plurimos etiam ipſis tributis liberos fecit. * Cuſp. *publice.*
Paternus, & Torquatus.
His Coſs. Plutarchus Philoſophus inſignis habetur.
Glabrio, & Apronianus.
His Coſs. Nicomediæ, & Nicænæ urbis plurimis terræ motu conlapſis, Hadrianus ad inſtaurationem earum publicas largitur expenſas.
Aſiaticus, & Quintus.
Verus, & Ambiguus.
His Coſs. Athenienſibus leges petentibus Hadrianus ex Draconis, & Solonis, reliquorumque libris jura compoſuit.
Gallicanus, & Titianus.
His Coſs. juxta Eleuſinam civitatem in Cephiſo fluvio Hadrianus pontem conſtravit.
Torquatus, & Libo.
Celſus, & Marcellinus.
Pontianus, & * Rufinus. * Cuſp. *Rufus.*
Angurinus, & Sergianus.
Hiberus, & Silanus.
His Coſs. Hadrianus a Chriſtianorum perſecutione ceſſavit, & pater patriæ eſt appellatus.
Sergianus 2. & Verus.
Pompejanus, & Atilianus.
His Coſs. templum Romæ & Veneris factum eſt, quod nunc Urbis appellatur.
Pompejanus 2. & Commodus.
His Coſs. Hadrianus cum inſignes & plurimas ædes Athenis feciſſet, agonem edidit, bibliothecamque miri operis extruxit.
L. * Ælius, & Balbinus. * Cuſp. *Sergianus.*
Camerinus, & Niger.
Antoninus & Præſens.
Antoninus 2. & Præſens 2.
Severus, & Sylvanus.
His Coſs. Ælia civitas, id eſt Hieruſalem ab Ælio Hadriano condita eſt, & in fronte ejus portæ, qua Bethelcem egredimur, ſus ſculptus,

in marmore ; ſignificans Romanæ poteſtati ſubjacere Judæos.

Rufinus , & Torquatus.

His Coſs. Hadrianus morbo intercutis aquæ apud Bajas moritur, major ſexagenario, cui ſucceſſit Antoninus Pius , qui regnavit * annis 21. Sub quo hi Conſules fuerunt.

* Cuſp. addit, *cum liberis ſuis Aurelio & Lucio annis 22. menſibus 3.*

ANTONIUS PIUS XIII.

Torquatus 2. & Herodes.
Aviola , & Maximus.
Antonius 3. & Aurelius.
Gratus , & Seleucus.

His Coſs. Juſtinus Philoſophus librum pro Chriſtiana religione ſcriptum tradidit Antonino.

Antoninus 4. & Aurelius 2.
Largus , & Meſſalianus.
Torquatus 3. & Julianus.
Orfitus , & Priſcus.
Glabrio , & Vetus.
Gordianus , & Maximus.
Glabrio 2. & * Homulus.

* Cuſp. *Romulus.*

Præſens , & Rufus.
Commodus, & Lateranus.

His Coſs. Apollonius Stoicus , natione Chalcidicus , & Baſilides Scythopolitanus , Philoſophi illuſtres habentur , qui * Cæſaris præceptores fuerunt.

* Cuſp. *veri utrique.*

Verus , & Sabinus.
Silvanus , & Augurinus.
Barbatus , & Regulus.
Tertullus , & Sacerdos.
Quinctillus , & Priſcus.
Verus 2. & Bradua.
Antoninus 5. & Aurelius 3.
P. C. Antonini 5. & Aurelii 3.

Hoc tempore Antoninus Pius apud Lorium villam ſuam duodecimo ab Urbe milliario moritur , anno vitæ 77. Uſque ad hoc tempus ſinguli Auguſti fuerunt. Cui ſucceſſerunt filii ſui, id eſt Marcus Antoninus Verus, & Lucius Annius Antoninus Severus, qui regnaverunt an. 19. Sub quibus hi Conſules fuerunt.

M. ANTONINUS VERUS XIV. ET L. Annius Antoninus Severus.

Duo Auguſti Coſs.
Ruſticus , & Aquilinus.

His Coſs. Lucio Cæſari Athenis ſacrificanti ignis in cælo * ab Occidente in Orientem ferri viſus eſt.

* Cuſp. *ab Oriente ad Occidentem.*

L. Ælianus , & Paſtor.
Macrinus , & Celſus.

His Coſs. Fronto Orator inſignis habetur, qui Marcum Antoninum Latinis litteris erudivit.

Orfitus , & Pudens.

His Coſs. Lucius Cæſar de Parthis cum fratre Antonino triumphavit.

Pudens 2. & Pollio.
Verus 3. & Quadratus.
Apronianus , & Paullus.
Priſcus & Apollinaris.
Cethegus, & Clarus.
Severus, & Herennianus.

His Coſs. Lucius Annius ; Antoninus Severus anno Regni undecimo inter Concordiam , & Altinum apoplexi extinctus eſt , ſedens cum fratre in vehiculo.

Orfitus , & Maximus.
Severus 2. & Pompejanus.
Gallus , & Flaccus.
Piſo, & Julianus.
Pollio , & Aper.
Commodus , & Quinctillus.

His Coſs. Marcus Antoninus Verus Imperator Commodum filium ſuum conſortem Regni facit.

Orfitus , & Rufus.

His Coſs. Imperatores de hoſtibus triumphant ; & pecuniam, quæ fiſco debebatur, provinciis concedentes, tabulas debitorum in medio Romanæ urbis foro incendio concremarunt , ac ne quid bonitatis deeſſet, ſeveriores quaſque leges novis conſtitutionibus temperarunt.

Commodus 2. & Verus 2.

His Coſs. Antoninus Verus adeo in editione munerum magnificus fuit , ut centum ſimul leones exhibuerit, qui poſt in Pannonia morbo * periit. Commodus filius ejus a Senatu Auguſtus eſt appellatus , qui regnavit annis 13. Sub quo hi Conſules fuerunt.

* Cuſp. *repentino.*

ANTONINUS COMMODUS XV.

Præſens ; & Gordianus.
Commodus 3. & Byrrhus.
Mamertinus , & Rufus.
Commodus 4. & Victorinus.
Marullus , & Ælianus.

His Coſs. Thermæ Commodianæ, Romæ factæ ſunt.

Maternus , & Bradua.
Commodus 5. & Glabrio.
Criſpinus , & Ælianus.
Fuſcianus , & Silanus.
Duo Silani.

His Coſs. Commodus Imperator Coloſſi capite ſublato, ſuæ imaginis caput juſſit imponi.

Commodus 6. & Septimianus.
Apronianus, & Bradua.
Commodus 7. & Pertinax.

His Coſs. Commodus ſtrangulatur in domo Veſtiliani , cui ſucceſſit Helvius Pertinax , qui regnavit menſibus 6. Sub quo hi Conſules fuerunt.

HELVIUS PERTINAX. XVI.

Falco , & Clarus.

His Coſs. Pertinax occiditur in Palatio major ſeptuagenario , cui ſucceſſit Severus , provincia Tripolitana natus oppido Lepti , ſoluſque Afer Imperator Romanus fuit , qui regnavit annis 18. Sub quo hi Conſules fuerunt.

SEVERUS XVII.

Severus , & Albinus.
Tertullus , & Clemens.
Dexter , & Priſcus.
Lateranus , & Ruffinus.
Saturninus & Gallus.
Annulinus, & Fronto.

His Coſs. Severus Parthos, & Adiabenos ſuperavit , Arabeſque interiores ita cæcidit, ut regionem eorum Romanam provinciam faceret ; ob quæ Parthicus , Arabicus, & Adiabenicus cognominatus eſt.

Severus 2. & Victorinus.
Fabianus , & Mucianus.

His Coſs. Thermæ Severianæ apud Antio-

chiam & Romæ facta, & Septizonium inſtructum eſt.

Severus 3. & Antoninus.

Geta, & Plautianus.

Cilo, & Libo,

Antoninus 2. & Geta 2.

Albinus, & Ælianus.

Aper, & Maximus.

His Coſs. Severus in Britannos bellum movit, ubi ut receptas provincias ab incurſione barbarica faceret ſecuriores, vallum per * 132. paſſuum millia a mari ad mare duxit.

* Cuſp. 110.

Antoninus 3, & Geta 3.

Pompejanus, & Avitus.

His Coſs. Tertullianus Afer Chriſtianorum ſcriptor celeberrimus habetur.

Fauſtinus, & Rufus.

His Coſs. Origenes ſcriptor Alexandriæ ſtudiis eruditur.

Gentianus, & Baſſus.

His Coſs. Severus Imperator Eboraci in Britannia moritur, cui ſucceſſit Antoninus Caracalla Severi filius, qui regnavit annis 7. Sub quo hi Conſules fuerunt.

ANTONINUS CARACALLA XVIII.

Duo Aſpri.

Antoninus * 4. & Balbinus.

* Numerus 4. deeſt in Editt. Niv. & Ozy.

Meſſala, & Sabinus.

His Coſs. Antoninus Caracalla cognominatur propter genus veſtis, quod Romæ erogaverat.

Lætus, & Cærealis,

Sabinus 2. & Venuſtus.

His Coſs. Antoninus Romæ Thermas ſui nominis ædificavit.

Præſens, & Extricatus.

Antoninus, & Adventus.

His Coſs. Antoninus interficitur inter Edeſſam & Carras, anno ætatis 43. cui ſucceſſit Macrinus Præfecturam Prætorianam gerens: regnavit autem annum unum. Sub quo hi Conſules fuerunt.

MACRINUS XIX.

Antoninus 2. & Sacerdos.

His Coſs. Macrinus occiditur in Archelaide, cui ſucceſſit M. Aurelius Antoninus, qui regnavit annis 4. Sub quo hi Conſules fuerunt.

MARCUS AURELIUS ANTONINUS Heliogabalus XX.

Antoninus & Camazon.

Gratus, & Seleucus.

His Coſs. Heliogabalum templum Romæ ædificatur.

Alexander, & Auguſtus.

His Coſs. in Palæſtina Nicopolis, quæ prius Emmaus vocabatur, urbs condita eſt.

Maximus, & Ælianus.

His Coſs. M. Aurelius Antoninus Romæ occiditur tumultu militari, cui ſucceſſit Alexander Mammææ filius, qui regnavit annis 13. Sub quo hi Conſules fuerunt.

ALEXANDER MAMMÆÆ XXI.

Julianus & Criſpinus.

His Coſs. Alexander Xerxem Rege Perſarum vicit.

Fuſcus, & Dexter.

Alexander 2. & Marcellus.

Annianus, & Maximus.

His Coſs. Ulpianus Juriſconſultus aſſeſſor Alexandri inſigniſſimus habetur.

Albinus, & Maximus.

His Coſs. Thermæ Neronianæ Alexandrinæ vocatæ ſunt.

Modeſtus & Probus.

Alexander 3. & Dio.

Gratus, & Seleucus.

His Coſs. Origenes Alexandriæ clarus habetur.

Pompejanus, & Felicianus.

Lupus, & Maximus.

His Coſs. Alexander in matrem Mammæam unice pius fuit, & ob hoc cunctis amabilis.

Maximus, & Paternus.

Maximus 2. & Urbanus.

Severus, & Quinctianus.

His Coſs. Alexander occiditur Moguntiaci tumultu militari, cui ſucceſſit Maximinus, regnans annis 3. primus omnium ex corpore militari * Imperator electus. Sub quo hi Conſules fuerunt.

* Cuſp. *ſine Senatus auctoritate*.

MAXIMINUS XXII.

Maximinus, & Africanus.

Perpetuus, & Cornelianus.

Pius, & Proculus.

His Coſs. Maxim. Aquilejæ occiditur, cui ſucceſſit Gordianus, qui regnavit annis 6. Sub quo hi Conſules fuerunt.

GORDIANUS XXIII.

Gordianus, & Aviola.

Sabinus, & Venuſtus.

His Coſs. Gordiano Romam ingreſſo, Pupienus & Balbinus, qui Imperium arripuerant, in Palatio occiſi ſunt.

Gordianus 2. & Pompejanus.

Atticus, & Prætextatus.

Arrianus, & Papus.

Peregrinus, & Æmilianus.

His Coſs. Gordianus admodum adoleſcens, Parthorum natione ſuperata, cum victor reverteretur ad patriam, fraude Philippi Præfecti Præt. haud longe a Romano ſolo interfectus eſt. Gordiano milites tumulum ædificant ſupra Euphratem, oſſibus ejus Romam revectis: cui ſucceſſit Philippus, qui regnavit annis * 6. Qui mox Philippum filium ſuum conſortem Regni facit, primuſque omnium ex Romanis Imperatoribus Chriſtianus fuit. Sub quo hi Conſules fuerunt.

* Cuſp. 7

PHILIPPUS XXIV.

Philippus, & Titianus,

Præſens, & Albinus.

* Philippus 2. & Philippus.

Philippus 3. & Philippus 2.

Æmilius, & Aquilinus.

His Coſs. Milleſimus annus urbis Romæ ex

* Cuſp. *His Coſſ. milleſimus, &c. ut infra.*

pletus eſt, ob quam ſolemnitatem innumerabiles Philippus cum filio ſuo beſtias in Circo magno interfecit, ludoſque in campo Martio theatrales tribus diebus ac noctibus populo pervigilante celebravit: quadraginta etiam miſſus natali Romanæ urbis concurrerunt, & Agon mille annorum actus. Philippus urbem nominis ſui in Tracia conſtruxit.

Decius, & Gratus.

Decius 2., & Etruſcus.

His Coſs. Philippus ſenior Veronæ, Romæ vero Junior occiditur. His ſucceſſit Decius, qui regnavit anno 1. menſibus 3. Quantum ad Conſulatum autem annum unum. Sub quo hi Conſules fuerunt.

DECIUS XXV.

Gallus, & Voluſianus.

His Coſs. Decius lavacra publica ædificavit, quæ ſuo nomine appellari juſſit. Decius cum filio ſuo in Abricio Thraciæ loco a Gothis occiditur, cui ſucceſſit Gallus cum Voluſiano filio, qui regnaverunt annis 2. & menſibus 4. quantum ad Conſulatum autem annis tantum duobus. Sub quibus hi Conſules fuerunt.

GALLUS ET VOLUSIANUS XXVI.

Voluſianus 2. & Maximus.

His Coss. Novatianus apparuit.

Valerianus, & Gallienus.

His Coſs. Gallus & Voluſianus Interamnæ interfecti ſunt, quibus ſucceſſerunt Valerianus & Gallienus, qui regnaverunt annis 15. Sub quibus hi Conſules fuerunt.

VALERIANUS ET GALLIENUS XXVII.

Valerianus 2. & Gallienus 2.

Maximus 2. & Glabrio.

Valerianus 3. & Gallienus 3.

His Coſs. Cyprianus primum Rhetor, deinde Presbyter, ad extremum Cathaginenſis Epiſcopus martyrio coronatur.

Tuſcus & Baſſus.

His Coſs. Valerianus in Chriſtianos perſecutione commota, ſtatim a Sapore Perſarum Rege capitur, ibique ſervitute miſerabili conſeneſcit.

Æmilianus, & Baſſus.

Secularis, & Donatus.

Gallienus 4. & Gentianus.

Gallienus 5. & Victorinus.

Albinus, & Maximus.

His Coſs. Græcia, Macedonia, Pontus, Aſia depopulatæ per Gotthos, aliaſque provincias Barbarorum quaſſavit inruptio.

Gallienus 6. & Saturninus.

Valerianus, & Lucillus.

Gallienus 7. & Sabinillus.

Paternus, & Arceſilaus.

Paternus 2. & Marinianus.

Claudius, & Paternus.

His Coſs. Mediolani occiditur Gallienus, cui ſucceſſit Claudius, qui regnavit anno uno, menſib. 9. Sub quo hi Conſules fuerunt.

CLAUDIUS XXVIII.

Antiochianus, & Orfitus.

Valerianus, & Baſſus.

His Coſs. Claudius barbaros vaſtantes repellit, & Syrmii moritur. Huic ſucceſſit Quintillus Claudii frater, a Senatu Auguſtus appellatus, qui 17. Imperii ſui die Aquilejæ occiditur. Poſt quem Aurelianus factus eſt Imperator, qui regnavit annis 5. menſibus 6. Sub quo hi Conſules fuerunt.

AURELIANUS XXIX.

Quietus, & Voldumianus.

Tacitus, & Placidianus.

Aurelianus, & Capitolinus.

His Coſs. Aurelianum Romæ triumphantem captivi Tetricus & Zenobia præceſſerunt.

Aurelianus 2. & * Marcellus. *Cuſp. *Marcellinus.*

His Coſs. Aurelianus templum Soli ædificat, Romam firmioribus muris vallat.

Probus, & Paulinus.

Probus 2. & Paternus 2.

His Coſs. inter Conſtantinopolim, & Heracleam Aurelianus occiditur: cui ſucceſſit Tacitus, qui regnavit menſes 6. Sub quo hi Conſules fuerunt.

TACITUS XXX.

Probus 3. & Paternus 3.

His Coſs. Tacitus in Ponto occiſus eſt, & obtinuit Florianus Imperium diebus * 84. Hoc quoque apud Tharſum interfecto, Probus factus eſt Imperator, qui regnavit annis 6. menſibus 3. Sub quo hi Conſules fuerunt. * Cuſp. 99.

PROBUS XXXI.

Meſſalla, & Gratus.

His Coſs. Galliæ, quæ fuerant a Barbaris occupatæ, a Probo Romano reſtituuntur Imperio.

Probus 4. & Tiberianus.

Probus 5. & Victorinus.

His Coſs. inſana Manichæorum hæreſis exorta eſt in commune generis humani malum.

Carus, & Carinus.

* Carus 2. & Numerianus. *Cuſp. *Calvinus* 11.

Diocletianus, & Ariſtobolus.

His Coſs. Probus apud Syrmium tumultu militari in turri, quæ vocatur Ferrata, occiditur: cui ſucceſſit Carus cum filiis ſuis Carino & Numeriano, qui regnaverunt annis 2. Sub quibus hi Conſules fuerunt.

CARUS XXXII.

Maximus, & Aquilinus.

His Coſs. cum Carus devictis Parthis caſtra ſupra Tigridem poſuiſſet, fulmine ictus interiit.

Diocletianus 2. & Maximianus.

His Coſs. Numerianus occiditur, Carinus apud Margum fluvium prælio victus interiit. Poſt quos Diocletianus Dalmata ſuſcepit Imperium, qui regnavit ann. 20. Sub quo hi Conſules fuerunt.

DIOCLETIANUS XXXIII.

Maximianus 2. & Januarius.

Baſſus, & Quinctianus.

His Coſs. Diocletianus in conſortium Regni Herculium Maximianum adſumit.

Diocletianus 3. & Maximianus 3.

Tiberianus, & Dion.

Han-

Hannibalianus, & Aſclepiodotus.
Diocletianus 4. & Maximianus 4.
Conſtantius, & Maximus.
His Coſs. Vandali, & Halani tranſito Rheno Gallias intraverunt.
Tuſcus, & Annulius.
Diocletianus 5. & Conſtantius 2. *
Fauſtus, & Gallus.
His Coſs. primus Diocletianus adorari ſe juſſit ut Deum, & gemmas veſtibus, calceamentiſque conſeruit, cum ante eum omnes Imperatores in modum Judicum ſalutarentur, & tantum chlamidem purpuream a privato habitu plus haberent.

* Cuſp. Maximianus 5. & Maximus 2.

Diocletianus 6. & Maximianus 5.
Conſtantius 3. & Maximus 3.
Titianus, & Nepotianus.
Conſtantius 4. & Maximus 4.
His Coſs. 60. millia Alemannorum cæſa ſunt.
Diocletianus 7. & Maximianus 6.
Diocletianus 8. & Maximianus 7.
Conſtantius 5. & Maximus 5.
Conſtantius 3. & Maximus 6.
His Coſs. Diocletianus & Maximianus Aug. inſigni pompa Romæ triumpharunt, antecedentibus currum eorum Narſei conjuge, ſororibus, liberis, & omni * pompa, qua Parthos expoliaverant.

*Cuſp. Præda.

Diocletianus 9. & Conſtantinus.
Diocletianus 10. & Maximus 7.
His Coſs. Diocletianus Nicomediæ, Maximianus Mediolani purpuram depoſuerunt ob ætatis defectum. Et creati ſunt Conſtantius & Galerius. Sed Conſtantius tantum Auguſti dignitate contentus, cum eſſet otioſus, anni ipſius adſcribuntur filio ejus Conſtantino, qui natus dicitur ex Helena Concubina, qui regnavit annos 30. menſes 10. Sub quo hi Conſules fuerunt.

CONSTANTINUS ET GALERIUS. XXXIV.

P. C. Diocletiani 10. & Maximi 7.
II. P. C. Diocletiani 10. & Maximi 7.
Maximus 8. & Licinius.
Conſtantinus 2. & Licinius 2.
Conſtantinus 3. & Licinius 3.
Voluſianus, & Annianus.
Conſtantinus 4. & Licinius 4.
Sabinus, & Rufinus.
* Gallicanus, & Baſſus.
Licinius 5. & Criſpus.

*Cuſp. Gallienus.

Conſtantinus 5. & Licinius Cæſar.
Conſtantinus 6. & Conſtantinus Cæſar.
Criſpus 2. & Conſtantinus Cæſar 2.
Probianus, & Julianus.
Severus, & Rufinus.
Criſpus 3. & Conſtantinus 3.
Paulinus, & Julianus.
Conſtantinus 7. & Conſtantinus 4.
Conſtantinus 5. & Maximus.
Januarius, & Juſtus.
His Coſſ. vicennalia Conſtantini Nicomediæ acta, & ſequenti anno Romæ edita.
Conſtantinus 8. & Conſtantinus 6.
Conſtantinus 7. & Symmachus.
Baſſus, & Ablabius.
Pacatianus, & Hilarianus.
His Coſs. civitas, quæ prius Byzantium dicta eſt, mutato nomine a Conſtantino Conſtantinopolis dedicatur.

Delmatius, & Xenophilus.
Optatus, & Paullinus.
Conſtantius, & Albinus.
Nepotianus, & Facundus.
Felicianus, & Titianus.
Urſus, & Polemius.
Conſtantius 2. & Conſtans.
His Coſs. Conſtantinus Imperator dum bellum pararet in Perſas, in Acyrone villa publica, juxta Nicomediam moritur anno ætatis 65. Poſt quem tres liberi ejus, id eſt, Conſtantinus, Conſtantius & Conſtans, qui regnaverunt annis 24. menſib. 5. diebus 23. Sub quibus hi Conſules fuerunt.

CONSTANTINUS, CONSTANTIUS, ET Conſtans XXXV.

Acyndinus, & Proculus.
Marcellinus, & Probinus.
Conſtantius 3. & Conſtans 2.
His Coſs. Conſtantinus bellum fratri Conſtanti inferens, juxta Aquilejam Alſæ occiditur.
Placidus, & Romulus.
Leontius, & Saluſtius.
His Coſs. Franci a Conſtante perdomiti, in pacem recepti ſunt.
Conſtantius 4. & Conſtans 3.
Amantius, & Albinus.
P. C. Amantii, & Albini.
Rufinus, & Euſebius.
His Coſs. magnis Reipublicæ expenſis In Seleucia Syriæ portus efficitur.
Philippus, & Sallia.
His Coſs. Solis facta defectio.
Limenius, & Catullinus.
Sergius, & Nigrinianus.
His Coſs. Conſtans, haud longe ab Hiſpania, in caſtro, cui Helenæ nomen eſt, interficitur, anno ætatis 30. & Imperii 13. & Conſtantius remanſit in Regno.
P. C. Sergii, & Nigriniani.
Conſtantius 5. & Conſtans Cæſar.
Conſtantius 6. & Conſtans Cæſ. 2.
Conſtantius 7. & Conſtans Cæſ. 3.
Arbetio, & Lollianus.
His Coſs. Victorinus Rhetor, & Donatus Grammaticus Romæ inſignes habentur.
Conſtantius 8. Julianus Cæſar.
Conſtantius 9. & Julianus Cæſ. 2.
His Coſs. magnæ Alemannorum copiæ apud Argentoratum oppidum Galliarum deletæ ſunt.
Titianus, & Cærealis.
Euſebius, & Hypatius.
Conſtantius 10. & Julianus Cæſ. 3.
His Coſs. Honoratus * nomine, primus Conſtantinopoli Præfectus urbi eſſe cœpit.
Taurus, & Florentius.
Mamertinus, & Nevitta.
His Coſs. Conſtantius Mopſocrenis inter Ciliciam, Cappadociamque moritur, anno ætatis * 46. Cui ſucceſſit Julianus, qui regnavit anno uno. * Sub quo hi Conſules fuerunt.

*Cuſp. ex Præfecto Prætorio Galliarum.

*Cuſp. 43.

*Cuſp. menſibus 8.

JULIANUS XXXVI.

Julianus 4. & Saluſtius.
His Coſs. Julianus poſt victoriam apud Perſas occiditur, anno ætatis 32. Poſt quem ſequenti die Jovianus ex Primicerio domeſticorum factus eſt Imperator, qui regnavit menſib. 8. Sub quo hi Conſules fuerunt.

JOVIANUS XXXVII.

Jovianus, & Varronianus.
* Cuſp. 33. His Coſs. Jovianus Imp. moritur ann. * 34. Poſt quem Valentinianus Tribunus Scutariorum apud Nicæam Auguſtus appellatus, fratrem Valentem Conſtantinopoli * in conſortionem adſumit Imperii, qui regnavit annis 14. menſibus 5. Sub quo hi Conſules fuerunt.

* Cuſp. *ad communionem.*

VALENTINIANUS XXXVIII.

Valentinianus, & Valens.
Gratianus, & Dagalaiphus.
Lupicinus, & Jovinus.
His Coſs. Gratianus Valentiniani filius Ambianis Imperator factus eſt. Apud Atrebatas lana e cœlo pluviæ mixta defluxit.
Valentinianus 2. & Valens 2.
Valentinianus N. P. & Victor.
Valentinianus 3. & Valens 3.
Gratianus 2. & Probus.
Modeſtus, & Arintheus.
Valentinianus 4. & Valens 4.
His Coſs. Saxones cæſi. De Uſone in regione Francorum Burgundionum 80. fere millia quot numquam antea ad Rhenum deſcenderunt. Clearchus * urbi Conſtantinopoli neceſſariam aquam, & quamdiu civitas optabat induxit.

*Cuſp. *Præfectus.*

Gratianus 3. & Equitius.
P. C. Gratiani 3. & Equitii.
Cuſp. His Coſſ. Valentinianus &c. ut infra.
Valens 5. & Valentinianus.
His Coſs. Valentinianus apoplexi Brigitione moritur. Poſt quem Gratianus adſumpto in Imperio Valentiniano fratre cum patruo Valente regnat.
Gratianus 4. & Merobaudes.
His Coſs. Alemannorum circiter 30. millia apud Argentariam oppidum Galliarum cæſa. Gothi diffunduntur in Thracia.
Cuſp. addit. P. C. Gratiani 4. & Merobaudis.
Valens 6. & Valentinianus 2.
His Coſs. a Gothis in Thracia Valentis trucidatur exercitus. Ipſe quoque Imperator incenſa domo, ubi ſe occultaverat, igne combuſtus eſt: cui ſucceſſit in Oriente Theodoſius Theodoſii filius, quem ſibi in conſortium Gratianus adſcivit. Gratianus itaque cum 14. regnaſſet annis cum Theodoſio regnat annis 6. Sub quibus hi Conſules fuerunt.

THEODOSIUS XXXIX.

Auſonius, & Olybrius.
Gratianus 5. & Theodoſius.
His Coſs. Ambroſius Epiſcopus de Chriſtiana fide multa ſublimiter ſcribit.
Syagrius, & Eucherius.
His Coſs. Martinus Epiſcopus Turonum Galliæ civitatis, clarus habetur.
Antonius, & Syagrius.
His Coss. Athanaricus Rex Gothorum Conſtantinopolim venit, ibique vitam exegit.
Merobaudes 2. & Saturninus.
His Coſs. Arcadius Theodoſii Imperatoris filius Auguſtus appellatur.
Ricimer, & Clearchus.
His Coſs. Gratianus apud Lugdunum captus occiditur. Reſidui Valentinianus, & Theodoſius regnant annis 8. Sub quibus hi Conſules fuerunt.

VALENTINIANUS, ET THEODOSIUS XL.

Arcadius, & Bauto.
His Coſſ. Hieronymus Presbyter in Bethleem poſitus, toto mundo mirabilis habetur.
Honorius N. P. & Evodius.
Valentinianus 3. & Eutropius.
Theodoſius 2. & Cynegius.
Timaſius, & Promotus.
Valentinianus 4. & Neoterius.
Tatianus, & Symmachus.
Arcadius 2. & Rufinus.
His Coſſ. Valentinianus vitæ tædio apud Viennam laqueo periit. Theodoſius cum jam per 14. annos regnaſſet, cum Arcadio & Honorio regnat annis 2. Sub quibus hi Conſules fuerunt.

THEODOSIUS, ARCADIUS, ET Honorius XLI.

Theodoſius 3. & Abundantius.
Arcadius 3. & Honorius 2.
His Coſſ. Joannes monachus gratia * præditus Theodoſium conſulentem de eventu belli, quod adverſum Eugenium movebat, victorem fore pronuntiat.

*Cuſp. *divina.*

Olybrius, & Probinus.
His Coſs. Theodoſius Eugenium tyrannum vincit, & perimit. Auguſtinus beati Ambroſii diſcipulus multa facundia doctrinaque excellens, Gippone regionis Africæ Epiſcopus ordinatur.
Hoc tempore Claudianus Poeta inſignis habetur.
Theodoſius Imperator Mediolani moritur. Poſt quem Arcadius cum jam regnaſſet annis 12. cum fratre Honorio regnat ann. 13. Sub quibus hi Conſules fuerunt.

ARCADIUS XLII.

Arcadius 4. & Honorius 3.
Cæſarius, & Atticus.
Honorius 4. & Eutychianus.
Mallius, & Theodorus.
Stilico, & Aurelianus.
His Coſs. Gothi Halarico & Redagaiſo * Regibus ingrediuntur Italiam.

*Cuſp. *Ducibus.*

Vincentius, & Fravitta.
Arcadius 5. & Honorius 5.
His Coſſ. Polentiæ Stiliconem cum exercitu Romano Gothi victum acie fugaverunt.
Theodoſius Aug. 1. & Rumoridus.
Honorius 6. & Ariſtenetus.
Stilico 2. & Anthemius.
Arcadius 6. & Probus.
His Coſſ. Vvandali, & Alani trajecto Rheno Gallias intraverunt.
Honorius 7. & Theodoſius 2.
Baſſus & Philippus.
His Coſſ. Arcadius Imperator Conſtantinopoli moritur. Honorius cum Theodoſio fratris filio regnavit annis 15. Sub quibus hi Conſules fuerunt.

HONORIUS, ET THEODOSIUS XLIII.

Honorius 8. & Theodoſius 3.
His Coſs. Vvandali Hiſpanias occupaverunt.
Flavius Varari, & Tertullus.
His Coſſ. Roma a Gothis Halarico Duce capta eſt, ubi clementer uſi victoria ſunt.
Theodoſius Aug. 4. Coſ.
Honorius 9. & Theodoſius 5.
His Coſs. Gothi Rege Ataulpho Gallias intraverunt.
* Lucianus V. C. coſ. * Cuſp. Lucius.
His Coſs. Burgundiones partem Galliæ Rheno tenuere conjunctam.
Conſtantius, & Conſtans.
Honorius 10. & Theodoſius 6.
Theodoſius 7. & Palladius.
His Coſs. Gothi placati Conſtantio Placidiam reddiderunt, cujus nuptias promeretur.
Honorius 11. & Conſtantius 2.
Honorius 12. & Theodoſius 8.
Monaxius, & Plinta.
Theodoſius 9. & Conſtantius 3.
His Coſs. Conſtantius ab Honorio in ſocietatem Regni recipitur.
Agricola, & Euſtachius.
His Coſs. Conſtantius Imperator moritur.
Honorius 13. & Theodoſius 10.
His Coſs. exercitus ad Hiſpanias contra Vvandalos miſſus eſt.
Marianus, & Aſclepiodotus.
His Coſs. Placidia Auguſta a fratre Honorio ob ſuſpicionem invitatorum hoſtium cum Honorio & Valentiniano filiis ad orientem mittitur, Honorius moritur, & ſolus Theodoſius Romanum Imperium tenet annis 27. Sub hi Conſules fuerunt.

THEODOSIUS XLIV.

Caſtinus, & Victor.
His Coſs. Theodoſius Valentinianum conſobrinum Cæſarem facit, & cum Auguſta matre ad recipiendum occidentale mittit Imperium.
Theodoſius 11. & Valentinianus Cæſar.
His Coſs. Joannem tyrannum Valentinianus Imperator extinxit. Hunnoſque, qui in Italia erant, Joannis præſidio, per Ætium mira felicitate dimovit.
Theodoſius 12. & Valentinianus 2.
Hierius, & Ardabures.
His Coſs. Bonifacio Africam tenenti infauſte bellum geritur. Gens Vvandalorum a Gothis excluſa, de Hiſpaniis ad Africam tranſit.
Felix, & Taurus.
His Coſs. Ætius multis Francis cæſis, quam occupaverant propinquam Rheno Galliarum partem recepit.
Florentius, & Dionyſius.
Theodoſius 13. & Valentinianus 3.
Baſſus, & Antiochus.
Ætius, & Valerius.
Theodoſius 14. & Maximus.
Aſpar, & Areobindas.
Theodoſius 15. & Valentinianus 4.
His Coſs. pax facta cum Vvandalis, data eis ad habitandum Africæ portione. Cum Gundicharium Burgundionum Regem Ætius bello ſubegit, pacemque ei reddidit ſupplicanti, quem non multo poſt Hunni peremerunt.
Iſidorus, & Senator.
Ætius 2. & Sigiſvultus.
His Coſs. Aug. Valentinianus ad Theodoſium Principem Conſtantinopolim proficiſcitur, filiamque ejus in matrimonium accipit.
Theodoſius 16. & Fauſtus.
Theodoſius 17. & Feſtus.
His Coſs. bellum adverſus Gothos Hunnis auxiliaribus geritur, & Litorius Dux Romanus ab eis capitur. Ginſericus, de cujus amicitia nihil metuebatur, Carthaginem dolo pacis invadit.
Valentinianus Aug. 5. & Anatolius.
His Coſs. Ginſericus Siciliam graviter affligit.
Cyrus V. C. coſ.
Hoc Coſ. Theodoſius Imperator bellum contra Vvandalos inefficaciter movit.
Dioſcorus, & Eudoxius.
His Coſs. Hunni Thracias & Illyricum ſæva populatione vaſtarunt, cum Ginſerico ab Aug. Valentiniano pax confirmata, & certis ſpatiis Africa inter utroſque diviſa eſt.
Maximus 2. & Paternus.
Theodoſius 18. & Albinus.
His Coſs. Attila Rex Hunnorum Bledam fratrem & conſortem in Regno ſuo perimit, ejuſque populos ſibi parere compellit.
Valentinianus 6. & Nonius.
Ætius 3. & Symmachus.
Callepius, & Ardabures.
Poſtumianus, & Zeno.
Aſterius, & Protogenes.
Valentinianus 7. & Avienus.
His Coſs. Theodoſius moritur. Poſt quem Marcianus adſcitus in Imperium, qui regnavit ann. 7. Sub quo hi Conſules fuerunt.

MARCIANUS XLV.

Marcianus Aug. & Adelphus.
His Coſs. Romani Ætio Duce Gothis auxiliaribus contra Attilam in campis Catalaunicis pugnaverunt, qui virtute Gothorum ſuperatus abſceſſit.
Herculanus, & Aſporatius.
His Coſs. Attila redintegratis viribus Aquilejam magna vi dimicans introivit, cum quo a Valentiniano Imperatore Papa Leo directus pacem fecit.
Opilio, & Vincomalus.
His Coſs. Attila in ſedibus ſuis moritur fluxu ſanguinis e naribus repente ac ſubito erumpente.
Ætius, & Studius.
His Coſs. Ætius Patricius in Palatio manu Valentiniani Imp. extinctus eſt, Boethius vero Præfectus præt. * amicis ejus circumſtantibus interemptus. *Cuſp. amicus ejus circumſtantium gladiis interemptus.
Valentinianus 8. & Anthemius.
His Coſs. in campo Martio ab amicis Ætii Valentinianus occiditur. Poſt quem Maximus invaſit Imperium, qui intra duos menſes a militibus extinctus, in Tiberim projicitur. Eodem anno per Genſericum omnibus opibus ſuis Roma vacuata eſt. Poſt Maximum Avitus in Galliis ſumit Imperium.
Joannes, & Varari.
His Coſs. Placentiæ depoſuit Avitus Imperium.
Conſtantinus, & Rufus.
His Coſs. Marciano defuncto, Leo Orientis, Majorianus Italiæ ſuſcepit Imperium. Sub quibus hi Coſs. fuerunt.

LEO XLVI.

Leo Aug. & Majorianus Aug.
His Coſs. Majorianus in Africam movit procinctum.
Ricimer, & Patricius.
Magnus, & Apollonius.
Severinus, & Dagalaiphus.
His Coſs. Majoranus immiſſione Ricimeris exſtinguitur, cui Severum natione Lucanum Ravennæ ſuccedere fecit in Regno.
Leo Aug. 2. & Severus Aug.
Baſilius, & Vibianus.
Ruſticus, & Olybrius.
His Coſ. Rex Halanorum Beorgor apud Bergomum a Patricio Recimere peremptus eſt.
Herminericus, & Baſiliſcus.
His Coſs. ut dicitur, Ricimeris fraude Severus Romæ in Palatio veneno peremptus eſt.
Leo Aug. 3. Coſ.
Puſæus, & Joannes.
His Coſs. Anthemius a Leone Imp. ad Italiam mittitur, qui tertio ab Urbe milliario in loco Brontotas ſuſcepit Imperium.
Anthemius Aug. 2. coſ.
Hoc Coſ. in Sicilia Marcellinus occiditur.
Marcianus, & Zeno.
His Coſs. Ardaburius Imperium tentans, juſſu Anthemii exilio deportatur.
Severus, & Jordanes.
His Coſs. Romanus Patricius affectans Imperium capitaliter eſt punitus.
Leo Aug. 4. & Probianus.
His Coſs. Conſtantinopoli affectata tyrannide a Leone Principe Aſpar occiditur.
Feſtus, & Marcianus.
His Coſs. Patricius Recimer Romæ facto Imperatore Olybrio, Anthemium contra reverentiam Principis, & jus affinitatis, cum gravi clade civitatis exſtinguit, qui non diutius peracto ſcelere gloriatus, poſt 40. dies defunctus eſt; Olybrius autem ſeptimo Imperii menſe vitam peregit.
Leo Aug. 5. Coſ.
Hoc Coſ. Gundibato hortante Glicerius Ravennæ ſumpſit Imperium. Eodem anno Leo nepotem ſuum Leonem conſortem facit Imperii.
Leo junior Aug. Coſ.
Hoc Coſ. Imperator Leo ſenior defunctus eſt: cui Zeno ſucceſſit in Imperio, qui regnavit annis 17. Sub quo hi Coſs. fuerunt. Eo etiam anno Romæ Glicerio Nepos ſucceſſit in Regno.

ZENON XLVII.

P. C. Leonis Aug. junioris.
Eodem anno Oreſtes, Nepote in Dalmatias fugato, filio ſuo Auguſtulo dedit Imperium.
Baſiliſcus 2. & Armatus.
His Coſs. ab Odoacre Oreſtes & frater ejus Paulus exſtincti ſunt, nomenque Regis Odoacer adſumpſit, cum tamen nec purpura, nec regalibus uteretur inſignibus.
P. C. Baſiliſci 2. & Armati.
Illus V. C. coſ.
Zeno Aug. 2. coſ.
Baſilius V. C. Jun. coſ.
Placidius V. C. coſ.
Hoc Coſ. Odoacer in Dalmatis Odivam vincit, & perimit.
Severinus V. C. coſ.
Fauſtus V. C. coſ.
D. N. Theodericus, & Venantius.
Symmachus V. C. coſ.
Decius, & Longinus.
Boethius V. C. coſ.
Hoc Coſ. Odoacer Phæba Rege Rugorum victo captoque potitus eſt.
Dinamius, & Sifidius.
Probinus, & Euſebius.
His Coſs. feliciſſimus atque fortiſſimus D. N. Rex Theodericus intravit Italiam, cui Odoacer ad Iſontium pugnam parans, victus cum tota gente fugatus eſt. Eodem anno repetito conflictu Veronæ vincitur Odoacer.
Fauſtus V. C. Jun. coſ.
* Hoc Coſ. ad Ducam Fluvium Odoacrem D. N. Theodericus Rex tertio certamine ſuperavit, qui Ravennam fugiens, obſidetur incluſus. * Cuſp. His Coſs.
Olybrius V. C. Jun. coſ.
Hoc Coſ. Odoacer cum Erulis egreſſus Ravenna, nocturnis horis ad pontem Candidium a D. N. Rege Theodorico memorabili certamine ſuperatur. Tunc etiam Vandali pace ſuppliciter poſtulata, a Siciliæ ſolita deprædatione ceſſarunt. Eodem anno Zeno occubuit Conſtantinopoli, cui Anaſtaſius in orientali ſucceſſit Imperio.

ANASTASIUS XLVIII.

Anaſtaſius Aug. & Ruſus.
Albinus V. C. coſ.
Hoc Coſ. D. N. Rex Theodericus Ravennam ingreſſus, Odoacrem molientem ſibi inſidias interemit.
Aſterius, & Præſidius.
Viator V. C. coſ.
Paulus V. C. coſ.
Anaſtaſius Aug. 2. coſ.
Paulinus, & Joannes.
Joannes V. C. coſ.
Patricius, & Hypatius.
Hoc anno D. N. Rex Theodericus Romam cunctorum votis expetitus advenit, & Senatum ſuum mira affabilitate tractans, Romanæ plebi, donavit annonas, atque admirandis * mœnibus, deputata per annos ſingulos maxima pecuniæ quantitate ſubvenit, ſub cujus felici Imperio plurimæ renovantur urbes, munitiſſima caſtella conduntur, conſurgunt admiranda palatia, magniſque ejus operibus antiqua miracula ſuperantur. * Cuſp. Xeniis.
Avienus, & Pompejus.
Avienus Jun. & Probus.
His Coſs. D. N. Rex Theodericus aquam Ravennam perduxit, cujus * formam ſumptu proprio inſtauravit, quæ longis ante fuerat ad ſolum reducta temporibus. * Cuſp. fornas.
Hic forte Amanuenſium incuria omittuntur Dexecratus, & Veluſianus, quos cæteri omnes hoc anno fuiſſe Conſules aſſerunt.
Cethæus V. C. coſ.
Hoc Coſ. Virtute D. N. Regis Theoderici victis Bulgaribus Syrmium recipit Italia.
Theodorus, & Sabinianus.
Meſſalla, & Arcobinda.
Anaſtaſius Aug. 3. & Venantius.
Venantius * Junior, & Celer. * Cuſp. 2.
His Coſs. contra Francos a D. N. deſtinatur exercitus, qui Gallias Francorum deprædatione confuſas, victis hoſtibus ac fugatis ſuo adquiſivit Imperio.
Importunus V. C. coſ.

Boethius V. C. cos.
Felix, & Secundinus.
Paulus, & Muſchianus.
Probus, & Clementinus.
Senator V. C. cos.

Me etiam Coſ. in veſtrorum laude temporum adunato clero, vel populo Romanæ Eccleſiæ rediit optata concordia.

Florentinus, & Anthemius.

His Coſ. D. N. Rex Theodericus filiam ſuam Domnam Amalaſuntam glorioſi viri D. N. Eutharici matrimonio, Deo auſpice, copulavit.

Petrus V. C. cos.
* Anaſtaſius, & Agapitus.
* Magnus V. C. coſ.

Hi Coſ. non inveniuntur in Ed. Onuph. & poſterioribus.

Eo anno D. N. Eutharicus Cillica mirabili gratia Senatus & Plebis ad edendum exceptus eſt feliciter Conſulatum.

D. N. Eutharicus Cillica, & Juſtinus Aug. Coſs.

Eo anno multa vidit Roma miracula editionibus ſingulis, ſtupente etiam Symmacho orientis Legato divitias Gothis, Romaniſque donatas dignitates ceſſit in curia: muneribus amphitheatralibus diverſi generis feras, quas præſens ætas pro novitate miraretur, exhibuit. Cujus ſpectaculi voluptates etiam exquiſitas Africa ſub devotione tranſmiſit. Cunctis itaque eximia laude completis, tanto amore civibus Romanis inſederat, ut ejus adhuc præſentiam deſiderantibus Ravennam ad glorioſi patris remearet * aſpectus, ubi iteratis editionibus tanta Gothis Romaniſque dona largitus eſt, ut ſolus potuerit ſuperare, quem Romæ celebraverat Conſulatum.

*Cuſp. affectus.

EPILOGUS.

Igitur ut effuſam annorum ſeriem auctorum teſtificatione digeſtam, ſub brevitatis compendio redigamus.

Ad Adam uſque ad diluvium, ſicut ex Chronicis Euſebii & Hieronymi colligimus, anni ſunt 2242.

A diluvio uſque ad Ninum Aſſyriorum Regem anni ſunt 899.

A Nino uſque ad Latinum Regem anni ſunt 852.

A Latino Rege uſque ad Romulum anni ſunt 457.

A Romulo uſque ad Brutum, & Tarquinium primos Conſules anni ſunt * 240. *Cuſp. 242.

A Bruto, & Tarquinio uſque ad Conſulatum veſtrum, ſicut ex Tito Livio & Aufidio Baſſo, & † Paſchali virorum clarorum auctoritate firmata collegimus, anni ſunt * 1031. †Bucherius putat ſupplendum. *Victorii canone.* *Cuſ. 1270

Ac ſi totus ordo ſæculorum uſque ad Conſulatum veſtrum colligitur, anni ſunt * 5721. *Cuſ. 5741. *Sed eſt error in numeris.*

Magni Aurelii Caſſiodorii Chronicorum Finis.

INCIPIT COMPUTUS PASCHALIS.

SI noſſe vis quotus annus eſt ab Incarnatione Domini noſtri Jeſu Chriſti, computa triginta ſex per quindecim, fiunt quingenti quadraginta: his ſemper adde duodecim, fiunt quingenti quinquaginta duo. Adde & Indictiones anni cujus volueris: ut puta decimam vicies ſemel poſt Conſulatum Baſilii junioris, fiunt quingenti ſexaginta duo. Iſti anni ſunt ab Incarnatione Chriſti. Hoc tantum memor eſto ſollicitius, ut quotiens quintam decimam compleveris Indictionem, quo argumentum poſſit integrum cuſtodiri, quindecim non aſſumas: ſed ad primam ſummam, id eſt, in triginta ſex unum ſemper adjicias; ut puta pro triginta ſex, finita quintadecima Indictione, quam in ſuperiore computo addas, triginta ſeptem per quindecim computabis, & annos Domini ſine ullo errore poteris reperire.

Si vis ſcire quota eſt Indictio, ut puta vicies ſemel poſt Conſulatum Baſilii junioris: ſumme annos ab Incarnatione Domini noſtri Jeſu Chriſti, id eſt, quingentos ſexaginta duos, & ſic in ſequentibus; his ſemper adjice tria, fiunt quingenti ſexaginta quinque. Hæc partire per quindecim, remanent decem, decima eſt Indictio. Si vero nihil remanſerit, quinta decima eſt Indictio.

Si vis cognoſcere quot ſint Epactæ, id eſt, adjectiones lunares: ſume annos ab Incarnatione Domini quot fuerint, ut puta quingentos ſexaginta duo: hos partire per decem & novem, remanent undecim: hos per undecim multiplica, fiunt centum viginti unum: hoc item partire per triginta, remanet unus, una eſt adjectio lunaris.

Si vis ſcire adjectiones ſolis, id eſt, concurrentes ſeptimanæ dies: ſume annos ab Incarnatione Domini quot fuerint, ut puta quingentos ſexaginta duo, per Indictionem decimam annorum qui fuerint, quartam ſemper adjice. id eſt, nunc centum quadraginta, qui fiunt ſimul ſeptingenti duo: his adde quatuor, hos partire per ſeptem, remanent ſex. Sex ſunt Epactæ ſolis, id eſt, concurrentes ſeptimanæ dies per ſupraſcriptam Indictionem vicies ſemel poſt Conſulatum Baſilii junioris.

Si vis ſcire quotus ſit annus circuli decem & novem annorum: ſume annos Domini, ut puta quingentos ſexaginta duo, & unum ſemper adjice, fiunt quingenti ſexaginta tres; hos partire per decem & novem, remanent duodecim. Duodecimus annus eſt cycli decemnovennalis. Quod ſi nihil remanſerit, nonus decimus annus eſt.

Si vis ſcire quntus cyclus lunæ eſt, qui decemnovennali circulo continetur: ſume annos Domini, ut puta quingentos ſexaginta duo, & ſubtrahe ſemper duo, fiunt quingenti ſexaginta: hos partire per decem & novem, remanent novem. Nonus cyclus lunæ eſt decemnovennalis circuli; quotiens autem nihil remanet, nonus decimus annus eſt.

Si vis ſcire quando biſſextus annus ſit: ſume annos Domini, ut puta quingentos ſexaginta duo, partire hos per quatuor: ſi nihil remanſerit, biſſextus eſt. Si unum aut duo, vel tres, biſſextus non eſt. Et ne tibi forſitan aliqua caligo erroris occurrat, per omnem computum quem ducis, ſi nihil ſuperfuerit, eumdem computum eſſe per quem duces agnoſce: ut puta ſi per decem & novem ducens nihil ſuperaverit, ſcias nonum decimum eſſe: ſi per quindecim, quintum decimum: ſi per ſeptem, ſeptimum.

Si vis cognoſcere quota luna feſtus Paſchalis occurrat: ſi Martio menſe Paſcha celebratur, computa a Septembri uſque ad Februarium fiunt ſex: his ſemper adjice duo, fiunt octo; & Epactas, id eſt adjectiones lunæ cujus volueris anni, ut puta Indictionis decimæ unam, fiunt novem, & dies menſis quo Paſcha celebratur, id eſt, Martii, triceſimus, fiunt ſimul quadraginta; deduc triginta, remanent decem: luna eſt in die ſuperius indicato.

Si vero menſe Aprili Paſcha celebramus, computa menſes a Septembri uſque ad Martium, fiunt ſeptem: his ſemper adjice duo, fiunt novem: adde & Epactas, id eſt, adjectiones lunæ, cujus volueris anni, ut puta Indictionis decimæ unam, qui fiunt decem: & dies menſis quo Paſcha celebramus, id eſt Aprilis nonum, qui ſimul fiunt decem & novem: ſane ſi ſuper triginta habueris, ſemper triginta ſubtrahas: tunc autem nona decima luna erit.

Si vis cognoſcere quotus dies ſeptimanæ eſt, ſume dies a Januario uſque ad menſem, quem volueris, ut puta uſque ad nonum diem menſis Aprilis, fiunt dies XCVIIII. his adjice ſemper unum, fiunt centum. Et ſemper adde Epactas ſolis, cujus volueris anni, ut puta decimæ Indictionis ſextam, fiunt ſimul centum ſex: hos partire in ſeptem, remanet una: ipſa eſt Dominica Paſchalis.

JORNANDES ſeu JORDANUS EPISCOPUS RAVENNAS DE GETARUM ſive GOTHORUM

Origine, & rebus geſtis Ad Caſtalium.

PRÆFATIO.

VOlentem me parvo ſubvectum navigio, oram tranquilli littoris attingere, & minutos de priſcorum, ut quidam ait, ſtagnis piſciculos legere, in altum, frater Caſtali, laxare vela compellis, relictoque opuſculo, quod intra manus habeo, id eſt, De breviatione chronicorum, ſuades ut noſtris verbis duodecim * Senatoris volumina De origine, actuque Getarum, ab olim uſque nunc per generationes Regeſque deſcendente, in unum & hoc parvo libello coarctem. Dura ſatis imperia, & tamquam ab eo, qui pondus hujus operis ſcire nolit, impoſita. Nec illud adſpicis, quod tenuis mihi eſt ſpiritus ad implendam ejus tam magnificam dicendi tubam. Superat nos hoc pondus, quod nec facultas eorumdem librorum nobis datur; quatenus ejus ſenſui inſerviamus. Sed ut non mentiar, ad triduanam lectionem diſpenſatoris ejus beneficio libros ipſos antehac relegi. Quorum, quamvis verba non recolo, ſenſus tamen, & res actas credo me integre tenere. Ad quos nonnulla ex hiſtoriis Græcis, ac Latinis addidi convenientia: initium, finemque, & plura in medio mea dictatione permiſcens. Quare ſine contumelia quod exegiſti, ſuſcipe libens, libentiſſime lege; & ſi quid parum dictum eſt, & tu, ut vicinus genti, commemoras, adde. Ora pro me frater cariſſime.

* Id eſt *Caſſiodorii*.

CAPUT PRIMUM.

De totius orbis terrarum diviſione.

MAjores noſtri, ut refert Oroſius, totius terræ circulum oceani limbo circumſeptum, triquetrum ſtatuere, ejuſque tres partes, Aſiam, Europam, & Africam vocavere. De quo tripartito orbis terrarum ſpatio innumerabiles pene ſcriptores exiſtunt, qui non ſolum urbium, locorumque poſitiones explanant; verumetiam, & quod eſt liquidius, paſſuum milliariumque dimetiuntur quantitatem. Inſulas quoque marinis fluctibus intermixtas, tam majores, quam etiam minores, quas Cycladas, vel Sporadas cognominant, in immenſo maris magni pelago ſitas determinant. Oceani vero intranſmeabilis ulteriores fines non ſolum non deſcribere quis aggreſſus eſt, verum etiam nec cuiquam licuit tranſfretare: quia reſiſtente ulva, & ventorum ſpiramine quieſcente, impermeabiles eſſe ſentiantur, & nulli cogniti, niſi ſoli ei, qui eos conſtituit. Citerior vero ejus pelagi ripa, quam diximus, totius mundi circulum in modum coronæ ambiens, fines ſuos curioſis hominibus, & qui de hac re ſcribere voluerunt, perquam innotuit: quia & terræ circulus ab incolis poſſidetur. Et nonnullæ inſulæ in eodem mari habitales ſunt, ut in orientali plaga, & indico oceano, Hippodes, Jamneſia, ſole peruſtæ, quamvis inhabitabiles, tamen omnino ſui ſpatio in longum latumque extenſæ. Taprobane quoque, in qua exceptis oppidis, vel poſſeſſionibus, dicunt munitiſſimas urbes, decoram Scdaliam, omnino gratiſſimam * Sileſtantinam, nec non * Etheron, licet non ab aliquo ſcriptore dilucidas, tamen ſuis poſſeſſoribus affatim refertas. Habet in parte occidua idem oceanus aliquantas inſulas, & pene cunctas ob frequentiam euntium, & redeuntium notas. Et ſunt juxta fretum Gaditanum haud procul, una Beata, & alia quæ dicitur Fortunata, quamvis nonnulli & illa gemina Galliciæ, & Luſitaniæ promontoria in oceani inſulis ponant. In quorum uno templum Herculis, in alio monumentum adhuc conſpicitur Scipionis: tamen quia extremitatem Galliciæ terræ continent, ad terram magnam Europæ potius, quam ad oceani pertinent inſulas. Habet tamen & alias inſulas interius in ſuo æſtu, quæ dicuntur Baleares, habetque & aliam Mevaniam: necnon & Orcadas numero 34. quamvis non omnes excultas. Habet & in ultimo plagæ occidentalis aliam inſulam nomine Thylen, de qua Mantuanus,

——*ibi ſerviat ultima Thyle.*

Habet quoque hoc ipſum immenſum pelagus in parte arctoa, id eſt, ſeptentrionali amplam inſulam nomine * (a) Scanziam, unde nobis ſermo, ſi Dominus juverit, eſt aſſumendus: quia gens, cui originem flagitas, ab hujus inſulæ gremio velut examen apum erumpens, in terram Europæ advenit. Quomodo vero, aut qualiter, in ſubſequentibus, ſi Dominus donaverit, explanabimus.

* Al. *Silephantinam.* * Al. & *Theron.*

Monumentum Scipionis.

* Al. *Scandiam.*

(a) Scanziam, alias Scandiam. Sic & Plinius eam vocat. Jacobus Zieglerus Scondaniam appellatam fuiſſe ait: Scondiæ vero nomen manſiſſe, quod amœnitatem, pulchritudinemque ſignificat: quoniam nulli cedit beatæ regioni. B. Vulcanius.

CAPUT II.

De Britannia inſula.

NUnc autem de Britannia inſula, quæ in ſinu oceani inter Hiſpanias, Gallias, & Germaniam ſita eſt, ut potuero, paucis abſolvam. Cujus licet magnitudinem olim nemo, ut refert Livius, circumvectus eſt: multis tamen data eſt varia opinio de ea loquendi. Quamdiu ſiquidem armis inacceſſam Romanis, Julius Cæ-

ſar prælìis, ad glориam tantum quæſitis, aperuit perviam: deinceps mercimoniis, aliaſque ob cauſas, multis patefacta mortalibus, non indiligenti, quæ ſecuta eſt, ætati, certius ſui prodit ſitum, quam, ut a Græcis Latiniſque auctoribus accepimus, perſequimur. Triquetram eam plures dixere, cono ſimilem, inter ſeptentrionalem, occidentalemque plagam projectam; uno, qui magnus eſt, angulo in Rheni oſtia ſpectantem: dehinc correpta latitudine obliqua retro abſtractam in duos exire alios: geminoque latere longiore Galliæ prætendi, atque Germaniæ. In duobus millibus trecentis decem ſtadiis latitudo ejus, ubi patentior: longitudo non ultra ſeptem millia centum triginta duo ſtadia fertur extendi: modo vero dumoſa, modo ſilveſtri jacere planicie, montibus etiam nonnullis increſcere: mari tardo circumflua, quod nec remis facile impellentibus cedat, nec ventorum flatibus intumeſcat: quia remotæ longius terræ cauſas motibus negant; quippe illuc latius, quam uſquam, æquor extenditur. Refert autem Strabo, Græcorum nobilis ſcriptor, tantas illam exhalare nebulas, madefacta humo oceani crebris excurſibus; ut ſubtectus ſol per illam pene totam fœdiorem, qui ſerenus eſt, diem negetur aſpectui; noctem quoque clariorem. In extrema ejus parte * Memma, quam Cornelius etiam annalium ſcriptor narrat, metallis plurimis copioſam, herbis frequentem, & his feraciorem omnibus: quia pecora magis, quam homines alat. Labi vero per eam & multa quam maxima, relabique flumina, gemmas margaritaſque volventia; ſylorum colorati vultus, torto plerique crine, & nigro naſcuntur. Calidoniam vero incolentibus, rutilæ comæ, corpora magna, ſed fluida; qui Gallis, ſive Hiſpanis a quibuſque attenduntur aſſimiles. Unde conjectavere nonnulli, quod ea ex his accolas continuo vocatos acceperit: inculti æque omnes populi, Regeſque populorum: cunctis tamen in * Calidoniorum metallum conceſſiſſe nominandi, auctor eſt Dio celeberrimus ſcriptor annalium, Virgeas habitant caſas, communia tecta cum pecore, ſilvæque illis ſæpe ſunt domus. Ob decorem neſcio, an aliam ob rem, ferro (a) pingunt corpora. Bellum inter ſe aut imperii cupidine, aut amplificandi quæ poſſident, ſæpius gerunt; non tantum equitatu vel pedite, verumetiam bigis, curribuſque falcatis; quos more vulgari Eſſedas vocant. Hæc pauca de Britanniæ inſulæ forma dixiſſe ſufficiat.

* Al. *Minimumque.*

*Al. *In Calmeatarumque conceſſiſſe nomina &c.* Forte legendum *Memmatanum.* *Ferro picta corpora.*

(a) Forte pungunt. Sic Am. Marcell. pag. 432. *Jur.*

CAPUT III.

De Scanzia inſulæ ſitu, & nationibus.

AD Scanziæ inſulæ ſitum, quam ſuperius reliquimus, redeamus. De hac enim in ſecundo ſui operis libro Claudius Ptolomæus orbis terræ deſcriptor egregius meminit, dicens: Eſt in oceani arctoo ſalo poſita inſula magna, nomine Scanzia, in modum folii * cedri, lateribus pandis poſt longum ductum concludens ſe; ejus ripas influit oceanus. Hæc a fronte poſita eſt Viſtulæ fluvii, qui Sarmaticis montibus ortus, in conſpectu Scanziæ ſeptentrionali oceano triſulcus illabitur, Germaniam, Scythiamque diſterminans. Hæc ergo habet ab oriente vaſtiſſimum lacum, in orbis terræ gremio: unde Vagi fluvius, velut quodam ventre generatus, in oceanum undoſus evolvitur. Ab occidente namque immenſo pelago circumdatur: a ſeptentrione quoque innavigabili eodem vaſtiſſimo concluditur oceano; ex quo quaſi quodam brachio exeunte, ſinu diſtento, Germanicum mare efficitur. Hic gentes quæ carnibus tantum vivunt; ibi etiam parvæ, ſed plures perhibentur inſulæ eſſe diſpoſitæ; ad quas ſi congelato mari ob nimium frigus lupi tranſierint, luminibus feruntur orbati: ita non ſolum inhoſpitalis hominibus, verumetiam belluis terra crudelis eſt. In Scanzia vero inſula, unde nobis ſermo eſt, licet multæ, & diverſæ maneant nationes: ſeptem tamen earum nomina meminit Ptolomæus. Apum ibi turba mellifica ob nimium frigus numquam reperitur. In cujus parte arctoa gens Adogit conſiſtit, quæ fertur in æſtate media quadraginta diebus, & noctibus luces habere continuas: itemque brumali tempore, eodem dierum noctiumque numero lucem claram neſcire. Ita alternato mœrore cum gaudio, beneficio aliis, damnoque impar eſt; & hoc quare? Quia prolixioribus diebus ſolem ad orientem per axis marginem vident redeuntem: brevioribus vero non ſic conſpicitur apud illos, ſed aliter; quia auſtrina ſigna percurrit, & qui nobis videtur ſol ab imo ſurgere, illis per terræ marginem dicitur circuire. Aliæ vero ibi gentes tres. (b) Creſennæ, qui frumentorum non quæritant victum: ſed carnibus ferarum atque avium vivunt; ubi tanta paludibus fœtura ponitur, & ut augmentum præſtent generi, & ſatietatem ac copiam genti. Alia vero gens ibi moratur Suethans, quæ velut Thuringi equis utuntur eximiis. Hi quoque ſunt, qui in uſus Romanorum Saphirinas pelles, commercio interveniente, per alias innumeras gentes tranſmittunt, famoſi pellium decora nigredine. Hi cum inopes vivant, ditiſſime veſtiuntur. Sequuntur deinde diverſarum turba nationum, Theuſthes, Vagoth, Bergio, Hallin, Liothida, quorum omnium ſedes ſub humo plana ac fertili, & propterea inibi aliarum gentium incurſionibus infeſtantur. Poſt hos Athelnil, Finnaithæ, Fervir, Gautigoth, acre hominum genus, & ad bella promptiſſimum. Dehinc mixti Evageræ Othingis. Hi omnes exeſis rupibus, quaſi caſtellis inhabitant, ritu belluino. Sunt ex his exteriores Oſtrogothæ, Raumaricæ, Raugnaricii, Finni mitiſſimi, Scanziæ cultoribus omnibus mitiores; nec non & pares eorum Vinoviloth, Suetidi, Cogeni in hac gente reliquis corpore eminentiores; quamvis & Dani ex ipſorum ſtirpe progreſſi, Erulos propriis ſedibus expulerunt: qui inter omnes Scanziæ nationes nomen ſibi ob nimiam proceritatem affectant præcipuum. Sunt quamquam & illorum poſitura Grannii, Aganziæ, Unixæ, Ethelrugi, Arochiranni, quibus non ante omnes, ſed ante multos annos Rodulf Rex fuit, qui contempto proprio Regno, ad Theoderici Gothorum Regis gremium convolavit, & ut deſiderabat, invenit. Hæ itaque gentes Romanis corpore, & animo grandiores, * infeſtæ ſævitia pugnæ.

* Al. *citri.*

Saphirinæ pelles unde ad Romanos allatæ.

*Al. *pugnabant belluina ſævitia.*

(b) B. Rhenanus in caſtigati ad Tacit. pag. 174. ſcritoſennæ.

CAPUT IV.

Gothi unde primum egreſſi, quo pacto paulatim ſedes ſuas promoverint in Scythiam Pontico mari vicinam.

EX hac igitur Scanzia inſula quaſi officina gentium, aut certe velut vagina nationum, cum rege ſuo nomine Berig, Gothi quondam memorantur egreſſi: qui ut primum e navibus exeuntes, terras attingere, illico loco nomen dederunt.

runt. Nam hodie illic, ut fertur, Gothiſcanzia vocatur. Unde mox promoventes ad ſedes Ulmerugorum, qui tunc oceani ripas inſidebant, caſtrametati ſunt; eoſque commiſſo prælio propriis ſedibus depulerunt, eorumque vicinos Vvandalos jam tunc ſubjugantes, ſuis *applicuere victoriis. Ibi vero magna populi numeroſitate creſcente, etiam pene quinto Rege regnante, poſt Berig, Filimer, Filogud, Arigis conſilio ſedit, ut exinde cum familiis Gothorum promoveret exercitus, qui aptiſſimas ſedes, locaque dum quæreret congrua, pervenit ad Scythiæ terras, quæ lingua eorum * Ovim vocabantur: ubi delectato magna ubertate regionum exercitu, & medietate tranſpoſita, pons dicitur, unde amnem tranſjecerat, miſerabiliter corruiſſe, nec ulterius jam cuiquam licuit ire, aut redire. Nam is locus, ut fertur, tremulis paludibus voragine circumjecta concluditur; quem utraque confuſione natura reddidit impervium. Verumtamen hodieque illic & voces armentorum audiri, & indicia hominum deprehendi, commeantium adteſtatione, quamvis a longe audientium, credere licet. Hæc igitur pars Gothorum, quæ apud Filimer, dicitur in terras * Ovim emenſo amne tranſpoſita, optatum potita ſolum. Nec mora, illico ad gentem Spalorum adveniunt, conſertoque prælio, victoriam adipiſcuntur: exindeque jam velut victores ad extremam Scythiæ partem, quæ Pontico mari vicina eſt, properant: quemadmodum & in priſcis eorum carminibus pene hiſtorico ritu in commune recolitur: quod & Ablavius deſcriptor Gothorum gentis egregius veriſſima adteſtatur hiſtoria. In quam ſententiam & nonnulli conſenſere Majorum. Joſephus quoque Annalium relator veriſſimus, dum ubique veritatis conſeruit regulam, & origines cauſarum a principio revolvit, hæc vero, quæ diximus, de gente Gothorum principia cur omiſerit, ignoramus. Sed tamen ab hoc loco eorum ſtirpem commemorans, Scythas eos & natione, & vocabulo aſſerit appellatos: cujus ſoli terminos, antequam aliud ad medium deducamus, neceſſe eſt, uti jaceant, dicere.

* Al. *appellavere*.

* Al. *Ojum*.

* Al. *Ojum*.

Ablavius hiſtoriæ Gothicæ ſcriptor.

CAPUT V.

Scythiæ ſitus, & deſcriptio, & variæ Gothorum in ea ſedes.

SCythia ſiquidem Germaniæ terræ confinis, eotenus ubi Hiſter oritur amnis, vel ſtagnum dilatatur Myſianum, tendens uſque ad flumina Tyram, Danaſtrum, & Vagoſolam, magnumque illum Danubium, Taurumque montem, non illum Aſiæ, ſed proprium, id eſt, Scythicum, per omnem Mæotidis ambitum, ultraque Mæotida per anguſtias Boſphori uſque ad Caucaſum montem, amnemque Araxem, ac deinde in ſiniſtram partem reflexa, poſt mare Caſpium, quæ in extremis Aſiæ finibus ab oceano Euroboreo in modum fungi primum tenuis, poſt hæc latiſſima & rotunda forma exoritur, vergens ad Hunnos, Albanos, & Seres uſque digreditur. Hæc, inquam, patria, id eſt Scythia, longe ſe tendens, lateque aperiens, habet ab oriente Seres in ipſo ſui principio ad littus Caſpii maris commanentes; ab occidente Germanos, & flumen Viſtulæ; ab arctoo, id eſt, ſeptentrionali, circumdatur oceano, a meridie Perſide, Albania, Hiberia, Ponto, atque extremo alveo Hiſtri, qui dicitur Danubius, ab oſtio ſuo uſque ad fontem. In eo vero loci latere, quo Ponticum littus attingit, oppidis haud obſcuris involvitur, Boriſthenide, Olbia, Callipode, Cherſone, Theodoſia, Pareone, Mirmycione, & Trapezunte, quas indomitæ Scytharum nationes Græcos permiſere condere, ſibimet commercia præſtaturos. In cujus Scythiæ medio eſt locus, qui Aſiam, Europamque ab alterutro dividit, Riphæi ſcilicet montes, qui Tanain vaſtiſſimum fundunt intrantem Mæotida; cujus paludis circuitus paſſuum millia 144. nuſquam octo ulnis altius ſubſidentis. In qua Scythia prima ab occidente gens ſedit Gepidarum, quæ magnis opinatiſque ambitur fluminibus. Nam Tiſianus per Aquilonem ejus Corumque diſcurrit. Ab Africo vero magnus ipſe Danubius, ab Euro fluvius Tauſis ſecat, qui rapidus ac verticoſus in Hiſtri fluenta furens devolvitur. Introrſus illi Dacia eſt, ad coronæ ſpeciem arduis alpibus emunita, juxta quorum ſiniſtrum latus, quod in Aquilonem vergit, & ab ortu Viſtulæ fluminis per immenſa ſpatia venit, Uvinidarum natio populoſa conſedit. Quorum nomina licet nunc per varias familias, & loca mutentur: principaliter tamen Sclavini & Antes nominantur. Sclavini a civitate nova, & Sclavino Rumunnenſe, & lacu qui appellatur Muſianus, uſque ad Danaſtrum, & in Boream Viſcla tenus commorantur: hi paludes ſylvaſque pro civitatibus habent. Antes vero, qui ſunt eorum fortiſſimi, qui ad Ponticum mare curvantur, a Danaſtro extenduntur uſque ad Danubium, quæ flumina multis manſionibus ab invicem abſunt. Ad littus autem Oceani, ubi tribus faucibus fluenta Viſtulæ fluminis ebibuntur, Vidioarii reſident, ex diverſis nationibus aggregati, poſt quos ripam Oceani Itemeſti tenent, pacatum hominum genus omnino. Quibus in Auſtro adſedit gens Agazzirorum fortiſſima, frugum ignara, quæ pecoribus & venationibus victitat. Ultra quos diſtenduntur ſupra mare Ponticum Bulgarorum ſedes, quos notiſſimos peccatorum noſtrorum mala fecere. Hinc jam Hunni quaſi fortiſſimarum gentium fœcundiſſimus ceſpes, in bifariam populorum rabiem pullularunt. Nam alii Aulziagri, alii Aviri nuncupantur, qui tamen ſedes habent diverſas. Juxta Cherſonem Aulziagri, quo Aſiæ bona avidus mercator importat, qui æſtate campos pervagantur effuſos, ſedes habentes, prout armentorum invitaverint pabula; hyeme ſupra mare Ponticum ſe referentes. Hunugari autem hinc ſunt noti, quia ab ipſis pellium murinarum venit commercium: quos tantorum virorum formidavit audacia. Quorum manſionem primam eſſe in Scythiæ ſolo juxta paludem Mæotidem, ſecundo in Mœſia, Thraciaque, & Dacia, tertio ſupra mare Ponticum, rurſus in Scythia legimus habitaſſe: nec eorum fabulas alicubi reperimus ſcriptas, qui eos dicunt in Britannia, vel in una qualibet inſularum in ſervitutem redactos, & unius caballi pretio quondam redemptos. Aut certe ſi quis eos aliter dixerit in noſtro orbe, quam quod nos diximus, fuiſſe exortos, nobis aliquid obſtrepit; nos enim potius lectioni credimus, quam fabulis anilibus conſentimus. Ut ergo ad noſtrum propoſitum redeamus, in prima parte Scythiæ juxta Mæotidem commanentes præfati, unde loquimur, Filimer Regem habuiſſe noſcuntur. In ſecundo, id eſt, Daciæ, Thraciæque, & Mœſiæ ſolo Zamolxen, quem miræ philoſophicæ eruditionis fuiſſe teſtantur plerique ſcriptores annalium. Nam & Zeutam prius habuerunt eruditum, poſt etiam Diceneum, tertium Zamolxen, de quo ſuperius diximus. Nec defuerunt, qui eos ſapientiam erudirent. Unde & pene omnibus barbaris Gothi ſapientiores ſemper extiterunt, Græciſque pene conſimiles,

Gothi ſapientiores barbaris.

ut refert Dio, qui hiſtorias eorum annaleſque Græco ſtilo compoſuit. Qui dixit primum Zarabos Tereos, deinde vocitatos Pileatos hos, qui inter eos generoſi extabant: ex quibus eis & Reges, & Sacerdotes ordinabantur. Adeo ergo fuere laudati Getæ, ut dudum Martem, quem poetarum fallacia deum belli pronuntiant, apud eos fuiſſe dicant exortum. Unde & Virgilius:

Gradivumque patrem Geticis, qui præſidet arvis.

Quem Martem Gothi ſemper aſperrima placavere cultura. Nam victimæ ejus mortes fuere captorum: opinantes bellorum præſulem aptius humani ſanguinis effuſione placandum. Huic prædæ primordia vovebantur, huic truncis ſuſpendebantur exuviæ; eratque illis religionis præter cæteros inſinuatus affectus, cum parenti devotio numinis videretur impendi. Tertia vero ſedes ſupra mare Ponticum, jam humaniores, & ut ſuperius diximus, prudentiores effecti, diviſi per familias populi, Veſegothæ familiæ Balthorum, Oſtrogothæ præclaris Amalis ſerviebant. Quorum ſtudium fuit primum, inter alias gentes vicinas, arcus intendere nervis, Lucano plus hiſtorico, quam poeta teſtante.

Armenioſque arcus Geticis intendere nervis.

Ante quos etiam cantu majorum facta modulationibus, cithariſque canebant, Etheſpamare, *Hanalæ, Fridigerni, Uvidiculæ, & aliorum, quorum in hac gente magna opinio eſt, quales vix Heroas fuiſſe miranda jactat antiquitas. Tunc, ut fertur, Veſoſis Scythis lachrymabile ſibi potius intulit bellum, eis videlicet, quos Amazonum viros priſca tradit auctoritas. De queis feminas bellatrices & Oroſius in primo volumine profeſſa voce teſtatur. Unde cum Gothis eum dimicaſſe evidenter probamus, quem cum Amazonum viris abſolute pugnaſſe cognoſcimus, qui tunc a Boriſthene amne, quem accolæ * Danubium vocant, uſque ad Tanain fluvium circa ſinum paludis Mæotidis conſidebant. Tanain vero hunc dico, qui ex Ripheis montibus dejectus adeo præceps ruit, ut cum vicina flumina, ſive Mæotis, vel Boſphorus gelu ſolidentur, ſolus amnium confragoſis montibus vaporatus, nunquam Scythico dureſcit algore. Hic inter Aſiam, Europamque terminus famoſus habetur. Nam alter eſt ille, qui montibus Chrinnorum oriens, in Caſpium mare dilabitur. * Danubius autem ortus grandi palude, quaſi ex mari profunditur. Hic uſque ad medium ſui dulcis eſt, & potabilis, piſceſque nimii ſaporis gignit, oſſibus carentes, cartilaginem tantum habentes in corporis continentiam. Sed ubi fit Ponto vicinior, parvum fontem ſuſcipit, cui ex Ampheo cognomen eſt, adeo amarum, ut cum ſit 40. dierum itinere navigabilis, hujus aquis exiguis immutetur, infectuſque, ac diſſimilis ſui, inter Græca oppida Callipidas, & Hypanis in mare defluat. Ad cujus oſtia inſula eſt in fronte, Achillis nomine. Inter hos terra vaſtiſſima, ſilvis conſita, paludibus dubia.

* Forte *Amalæ.*

* Al. *Danabrum.*

* Al. *Danaber.*

CAPUT VI.

Gothi Veſoſim Ægyptiorum Regem profligant, & Aſiam in reditu ex Ægypto ſubjugant. Item, De Parthorum origine.

Unde phaſides aves. Taunaſis Gothorum Regis præclara facinora.

Hic ergo Gothis morantibus, Veſoſis Ægyptiorum Rex in bellum irruit: quibus tunc Taunaſis Rex erat. Quo prælio ad Phaſim fluvium, a quo Phaſides aves exortæ, in toto mundo epulis potentum exuberant, Taunaſis Gothorum Rex Veſoſi Ægyptiorum occurrit, eumque graviter debellans, in Ægyptum uſque perſecutus eſt; & niſi Nili amnis intranſmeabilis obſtitiſſet fluenta, vel munitiones, quas dudum ſibi ob incurſiones Æthiopum Veſoſis fieri præcepiſſet, ibi in ejus eum patria exſtinxiſſet. Sed dum eum ſemper ibi poſitum non valuiſſet lædere, revertens pene omnem Aſiam ſubjugavit, & ſibi tunc charo amico * Sorno Rege Medorum ad perſolvendum tributum ſubditum fecit. Ex cujus exercitu victores tunc nonnulli provincias ſubditas contuentes, & in omni fertilitate pollentes, deſerto ſuorum agmine ſponte in Aſiæ partibus reſederunt. Ex quorum nomine, vel genere Trogus Pompejus Parthorum dicit extitiſſe propaginem. Unde etiam hodieque lingua Scythica Fugaces, quod eſt Parthi, dicuntur: ſuoque generi reſpondentes, inter omnes pene Aſiæ nationes ſoli ſagittarii ſunt, & acerrimi bellatores. De nomine vero, quod diximus eos Parthos, id eſt Fugaces, ita aliquanti etymologiam traxerunt, ut dicerentur Parthi, quia ſuos refugere parentes. Hunc ergo Taunaſim Regem Gothorum mortuum inter Numina ſui populi coluerunt.

* Al. *Sorni Regi.*

Fugaces, id eſt Parthi.

CAPUT VII.

Amazones abſentibus in prælio maritis, hoſtium variis incurſibus reſiſtunt, & diverſas Aſiæ gentes bello ſuperant.

Poſt cujus deceſſum exercitu ejus cum ſucceſſore ipſius in aliis partibus expeditionem gerente, feminæ Gothorum a quadam vicina gente tentatæ, * in prædamque ductæ a viris, fortiter reſtiterunt, hoſteſque ſuper ſe venientes cum magna verecundia abegerunt. Qua * parata victoria, fretæque majori audacia, invicem ſe cohortantes, arma arripiunt, eligenteſque duas audaciores Lampeto, & Marpeſiam Principatui ſubrogarunt. Quæ dum curam gerunt, ut propria defenderent, & aliena vaſtarent, ſortito Lampeto reſtitit, fines patrios tuendo: Marpeſia vero feminarum agmine ſumpto, novum genus exercitus duxit in Aſiam, diverſaſque gentes bello ſuperans, alios vero pace concilians, ad Caucaſum venit: ibique certum tempus demorans, loco nomen dedit, Saxum Marpeſiæ. Unde Virgilius:

* Al. *in prædaque ducta.*

* Al. *patrata.*

Ac ſi dura ſilex, aut ſtet Marpeſia cautes.

In eo loco ubi poſt hæc Alexander Magnus portas conſtituens, Pylas Caſpias nominavit; quod nunc Lazorum gens cuſtodit pro munitione Romana. Hic ergo certum temporis Amazones commanentes, confortatæ ſunt. Unde egreſſæ, & Alym fluvium, qui juxta * Garganum civitatem præterfluit, tranſeuntes; Armeniam, Syriam, Ciliciamque, Galatiam, Piſidiam, omniaque Aſiæ oppida, æqua felicitate domuerunt: Jonium, Æoliamque converſæ, deditas ſibi provincias effecerunt. Ubi diutius dominantes, etiam civitates, caſtraque ſuo nomini dicaverunt. Epheſi quoque templum Dianæ ob ſagittandi, venandique ſtudium, quibus ſe artibus tradidiſſent, effuſis opibus, miræ pulchritudinis condiderunt. * Tali ergo Scythicæ gentis feminæ caſu Aſiæ Regno potitæ, per centum pene annos tenuerunt; & ſic demum ad proprias ſocias in cautes Marpeſias, quas ſuperius diximus, repedarunt, in montem ſcilicet Caucaſum. Cujus montis, quia facta iterum mentio eſt, non ab re arbitror ejus tractum, ſitumque deſcribere, quando maximam partem orbis noſcitur circuire jugo continuo. Caucaſus ab Indico mari ſurgens, qua me-

* Al. *Gorgarum.*

* Al. *Tales Scythia genitæ.*

Caucaſi montis ſitus deſcribitur.

ridiem reſpicit, ſole vaporatus ardeſcit: Qua ſeptentrioni patet, rigentibus ventis eſt obnoxius, & pruinis. Mox in Syriam curvato angulo reflexus, licet amnium plurimos emittat, in Aſianam tamen regionem Eufratem, Tigrimque navigeros ad opinionem maximam perennium fontium copioſis fundit uberibus. Qui amplexantes terras Aſſyriorum, Meſopotamiam & appellari faciunt, & videri; in ſinum maris rubri fluenta deponentes. Tunc in Boream revertens, Scythias terras, jugum anteſatum magnis flexibus pervagatur: atque ibidem opinatiſſima flumina in Caſpium mare profundens, Araxem, Cyſſum, & Cambyſen continuato jugo ad Ripheos uſque montes extenditur. Indeque Scythicis gentibus dorſo ſuo terminum præbens, ad Pontum uſque deſcendit: conſertiſque collibus, Hiſtri quoque fluenta contingit, quo amnis ſciſſus dehiſcens, in Scythia quoque Taurus vocatur. Talis ergo, tantuſque, & pene omnium montium maximus, excelſas ſuas erigens ſummitates, naturali conſtructione præſtat gentibus inexpugnanda munimina. Nam * locatim receſus, qua diſrupto jugo vallis hiatu pateſcit, nunc Caſpias portas, nunc Armenias, nunc Cilicas, vel ſecundum locum, qualis fuerit, facit: vix tamen plauſtro meabilis, lateribus in altitudinem utrimque directis, qui pro gentium varietate diverſo vocabulo nuncupatur. Hunc enim * Jamnium, mox Propaniſmum Indus appellat: Parthus primum caſtra poſt Niſacen edicit. Syrus & Armenius Taurum, Scythæ Caucaſum ac Ripheum, iterumque in fine Taurum cognominant: aliaque complura gentes huic jugo dedere vocabula. Et quia de ejus continuatione pauca libavimus, ad Amazones, unde divertimus, redeamus.

* Al. *paulatim*.

* Forte *Imaum*.

CAPUT VIII.

De Amazonum cum vicinis gentibus concubitu, earumque partubus.

QUæ veritæ, ne earum proles rareſceret, a vicinis gentibus concubitum petierunt: facta nundina ſemel in anno, ita ut futuris temporibus eis deinde revertentibus in idipſum, quicquid partus maſculini edidiſſet, patri redderet: quicquid vero feminei ſexus naſceretur, mater ad arma bellica erudiret. Sive, ut quibuſdam placet, editis maribus, novercali odio infantis miſerandi fata rumpebant: ita apud illas deteſtabile puerperium erat, quod ubique conſtat eſſe votivum. Quæ crudelitas illis terrorem magnum cumulabat, opinione vulgata. Nam quæ, rogo, ſpes eſſet capto, ubi ignoſci vel filio nefas habebatur? Contra has, ut fertur, pugnabat Hercules, & Melanes pene plus dolo, quam virtute ſubegit. Theſeus vero Hippolyten in prædam tulit, de qua genuit & Hippolytum. Hæ quoque Amazones poſt hæc habuere Reginam nomine Pentheſileam, cujus Trojano bello extant clariſſima documenta. Nam hæ feminæ uſque ad Alexandrum Magnum referuntur tenuiſſe Regnum.

Puerperium ubique votivum.

CAPUT IX.

De viris Amazonum, & eorum Rege Telepho, deque ejus ortu, & rebus geſtis.

SEd ne dicas, de viris Gothorum ſermo adſumptus, cur in feminis tamdiu perſeveret: audi & virorum inſignem, & laudabilem fortitudinem. Dio hiſtoricus, & antiquitatum diligentiſſimus inquiſitor, qui operi ſuo Getica titulum dedit; quos Getas jam ſuperiori loco Gothos eſſe probavimus, Oroſio Paulo dicente: Hic Dio Regem illis poſt tempora multa commemorat, nomine Telephum. Ne vero quis dicat hoc nomen a lingua Gothica omnino peregrinum eſſe; nemo eſt qui neſciat animadverti uſu pleraque nomina gentes amplecti, ut Romani Macedonum, Græci Romanorum, Sarmatæ Germanorum, Gothi plerumque mutuantur Hunnorum. Is ergo Telephus Herculis filius, natus ex Auge ſorore Priami, conjugio copulatus, procerus quidem corpore, ſed plus vigore terribilis, paternam fortitudinem propriis virtutibus æquans, Herculis * genio formæ quoque ſimilitudinem referebat. Hujus itaque Regnum Mœſiam appellavere Majores. Quæ provincia ab oriente oſtia fluminis Danubii, a meridie Macedoniam, ab occaſu Hiſtriam, a ſeptentrione Danubium habet. Is ergo anteſatus habuit bellum cum Danais, in qua pugna Theſſandrum Ducem Græciæ interemit; & dum Ajacem infeſtus invadit, Ulyſſemque perſequitur, equo cadente, ipſe corruit; Achilliſque jaculo fœmore ſauciatus, diu mederi nequivit. Græcos tamen, quamvis jam ſaucius, e ſuis finibus proturbavit. Telepho vero defuncto, Eurypilus filius ſucceſſit in Regno, ex Priami Phrygum Regis germana progenitus. Qui ob Caſſandræ amorem bello intereſſe Trojano, ac parentibus ſoceroque ferre auxilium cupiens, mox ut venit extinctus eſt.

* Al. *ingenio*.

CAPUT X.

De variis Gothorum adverſus Reges Perſarum, & Macedonum bellis, & victoriis.

CYrus Rex Perſarum poſt grande intervallum, & pene poſt ſexcentorum triginta annorum tempora, Pompejo Trogo teſtante, Getarum Reginæ Thamiri ſibi exitiale intulit bellum. Qui elatus ex Aſiæ victoria, Getas nititur ſubjugare, in quibus, ut diximus, regnaverat * Thamiris. Quæ cum ab Araxe amne Cyri arcere potuiſſet acceſſus, tranſire tamen permiſit: eligens armis eum vincere, quam locorum beneficio ſubmovere, quod & factum eſt; & veniente Cyro, prima ceſſit fortuna Parthis tanta, ut & filium Thamiris, & plurimum exercitum trucidarent: ſed iterato Marte, Getæ cum ſua Regina Parthos devictos ſuperant, atque proſternunt, opimamque prædam de eis auferunt: ibique primum Gothorum gens ſerica vident tentoria. Tunc Thamiris Regina * acta victoria, tantaque præda de inimicis potita, in partem Mœſiæ (quæ nunc ex magna Scythia nomen mutuata, minor Scythia eſt appellata) tranſiens, ibi in ponte Mœſiæ colitur, & Thamiris civitatem ſuo de nomine ædificavit. Dehinc Darius Rex Perſarum Hyſtaſpis filius, Antriregiri Regis Gothorum filiam in matrimonium expoſtulavit: rogans pariter, atque deterrens, niſi ſuam peragerent voluntatem. Cujus affinitatem Gothi ſpernentes, legationem ejus fruſtrarunt. Qui repulſus, furore flammatus eſt, & octoginta millia armatorum contra ipſos produxit exercitum, verecundiam ſuam malo publico vindicare contendens; navibuſque pene a Chalcedonia uſque ad Byzantium ad inſtar pontium tabulatis æque conſertis, petit Thraciam & Mœſiam; ponteque rurſus in Danubio pari modo conſtructo, duobus menſibus a crebris fatigatus * intaphis, octo millia perdidit armatorum: timenſ-

* Al. *Thomiris*.

* Al. *aucta*.

* Al. *In ſchaphis*.

que ne pons Danubii ab ejus adverſariis occuparetur, celeri fuga in Thraciam repedavit; nec Mœſiæ ſolum credens ſibi tutum fore aliquantum remorandi. Poſt cujus deceſſum iterum Xerxes filius ejus paternas injurias ulciſci ſe æſtimans, cum ſuis* ducentis, & auxiliatorum trecentis millibus armatorum, roſtratas naves habens mille ſeptingentas, & onerarias tria millia, ſuper Gothos profectus ad bellum; nec tentata re in conflictu prævaluit, animoſitate conſtantiæ ſuperatus. Sic namque, ut venerat, abſque aliquo certamine ſuo cum rubore receſſit. Philippus quoque pater Alexandri magni cum Gothis amicitias copulans, * Medopam Gothilæ filiam Regis accepit uxorem: ut tali affinitate roboratus, Macedonum Regna firmaret. Qua tempeſtate, Dione hiſtorico dicente, Philippus inopiam pecuniæ paſſus, Udiſitanam Mœſiæ civitatem inſtructis copiis vaſtare deliberat, quæ tunc propter viciniam * Thamiris, Gothis erat ſubjecta. Unde & ſacerdotes Gothorum aliqui, illi qui Pii vocabantur, ſubito pateſactis portis, cum citharis & veſtibus candidis obviam ſunt egreſſi, paternis diis, ut ſibi propitii Macedones repellerent, voce ſupplici modulantes. Quos Macedones ſic fiducialiter ſibi occurrere contuentes ſtupeſcunt; &, ſi dici fas eſt, ab inermibus* tenentur armati. Nec mora, acie ſoluta, quam ad bellum conſtruxerunt, non tantum ab urbis excidio removere: verum etiam & quos foris fuerunt jure belli adepti reddiderunt, fœdereque inito ad ſua reverſi ſunt. Quem dolum poſt longum tempus reminiſcens egregius Gothorum ductor Sitalcus, 150. virorum millibus congregatis, Athenienſibus intulit bellum adverſus Perdiccam Macedoniæ Regem, quem Alexander apud Babyloniam miniſtri inſidiis potans interitum, Athenienſium Principatui hereditario jure reliquerat ſucceſſorem. Magno prælio cum hoc inito, Gothi ſuperiores inventi ſunt; & ſic pro injuria, quam illi in Mœſia dudum feciſſent: iſti in Græciam diſcurrentes, cunctam Macedoniam vaſtavere.

* Al. *ſeptigentis*.

* Al. *Medorum Gudile*.

* Al. *Thomes*.

* Al. *terrentur*.

(a) Locus corruptus; nec quid ſibi velit vox intaphis ſcio: niſi forte ab Italico intopo, quod occurſum illis ſignificat: tametſi & hanc ipſam vocem Italos, ut & Hiſpanos topar a Gothis mutuatos exiſtimarim. B. Vulc.

CAPUT XI.

De Dicenei Boroiſtæ ad Gothos adventu, qui eos omnem Philoſophiam docuit: deque ejus ſumma apud Gothos auctoritate. Item De Comoſico Dicenei ſucceſſore.

DEhinc regnante in Gothis Sitalco, Boroiſta Diceneus venit in Gothiam, quo tempore Romanorum Sylla potitus eſt Principatu, quem Diceneus ſuſcipiens Boroiſta, dedit ei pene Regiam poteſtatem: cujus conſilio Gothi Germanorum terras, quas nunc Franci obtinent, depopulati ſunt. Cæſar vero, qui ſibi primus omnium Romanum vindicavit Imperium, & pene omnem mundum ſuæ ditioni ſubegit, omniaque Regna perdomuit, adeo ut extra noſtrum orbem Oceani ſinu repoſitas inſulas occuparet; & qui nec nomen Romanorum auditu quidem noverant, eos Romanis tributarios faceret: Gothos tamen crebro tentans nequivit ſubigere. Gajus Tiberius jam tertius regnat Romanis: Gothi tamen ſuo Regno incolumes perſeverant; quibus hoc erat ſalubre, aut commodum, aut votivum, ut quicquid Diceneus eorum Conſiliarius præcepiſſet, hoc modis omnibus expetendum, hoc utile judicantes, effectui manciparent. Qui cernens eorum animos ſibi in omnibus obedire, & naturale eos habere ingenium, omnem pene philoſophiam eos inſtruxit; erat enim hujus rei magiſter peritus. Nam Ethicam eos erudivit, ut barbaricos mores ab eis compeſceret: Phyſicam tradens, naturaliter propriis legibus vivere fecit, quas uſque nunc conſcriptas *a* Bellagines nuncupant: Logicam inſtruens, eos rationis ſupra cæteras gentes fecit expertos: Practicen oſtendens, in bonis actibus converſari ſuaſit: Theoricen demonſtrans, ſignorum duodecim, & per ea planetarum curſus, omnemque Aſtronomiam contemplari edocuit; & quomodo lunaris orbis augmentum ſuſtinet, aut patitur detrimentum, edixit: ſoliſque globus igneus quantum terrenum orbem in menſura excedat, oſtendit: aut quibus nominibus, vel quibus ſignis in cœli polo vergentes, aut revergentes 344. ſtellæ ab ortu in occaſum præcipites ruant, expoſuit. Qualis erat, rogo, voluntas, ut viri fortiſſimi quando ab armis quatriduum uſque vacaſſent, doctrinis philoſophicis imbuebantur? Videres unum cœli poſitionem, alium herbarum frugumque explorare naturas: iſtum lunæ commoda incommodaque, illum ſolis laborem attendere, & quomodo rotatu cœli raptus, retro reduci ad partem occiduam, qui ad orientalem plagam ire feſtinarit, ratione accepta quieſcere. Hæc & alia multa Diceneus Gothis ſua peritia tradens, mirabilis apud eos * invenitur; ut non ſolum mediocribus, imo & Regibus imperaret. Elegit namque ex eis tunc nobiliſſimos prudentiores viros, quos Theologiam inſtruens, Numina quædam, & ſacella venerari ſuaſit, fecitque ſacerdotes, nomen illis Pileatorum contradens, ut reor, quia opertis capitibus tiaris, quos pileos alio nomine nuncupamus, litabant: reliquam vero gentem Capillatos dicere juſſit, quod nomen Gothi pro magno ſuſcipientes, adhuc hodie ſuis cantionibus reminiſcuntur. Decedente vero Diceneo, pene pari veneratione habuere Comoſicum, quia nec impar erat ſolertia. Hic etenim & Rex illis, & Pontifex ob ſuam peritiam habebatur, & in * ſua juſtitia populos judicabat.

* Al. *enituit*

Sacerdotes Gothorum cur Pileati dicti.

* Forte *ſumma.*

(a) Bellagines Gothicum vocabulum eſſe nemo mihi perſuaſerit; ſed ex Gothico corruptum. Id vero fuiſſe crediderim Wel-hagen brevitatis cauſa ita contractum a Wel-behagem, quod ſignificat beneplacitum; itaut bellagines mea quidem ſententia, nihil aliud ſint quam placita Principum. B. Vulcan.

CAPUT XII.

De Corillo Gothorum Rege. Item Deſcriptio Daciæ antiquæ. Item Deſcriptio Danubii.

ET hoc rebus excedente humanis, Corillus Rex Gothorum in Regnum conſcendit, & per 40. annos in Dacia ſuis gentibus imperavit. Daciam dico antiquam, quam nunc Gepidarum populi poſſidere noſcuntur. Quæ patria in conſpectu Mœſiæ trans Danubium corona montium cingitur: duos tantum habens acceſſus, unum per Boutas, alterum per Tabas. Hanc Gothicam, quam Daciam appellavere Majores, quæ nunc, (ut diximus, Gepida dicitur) tunc ab oriente Roxolani, ab occaſu Tamazites, a ſeptentrione Sarmatæ, & Baſtarnæ, a meridie amnis Danubii fluenta terminant. * Tamazites a Roxolanis alveo tantum fluvii ſegregantur. Sed quia Danubii mentio facta eſt, non ab re judico pauca de tali

* A. *Tazizes.*

amne egregia indicare. Nam hic in Alemanicis arvis exoriens, 60. habet a fonte ſuo flumina uſque ad oſtia in Pontum vergentia, per mille ducentorum paſſuum millia hincinde ſuſcipiens flumina in modum ſpinæ, quæ coſtas ut cratem intexunt: omnino ampliſſimus eſt, qui in lingua Beſſorum Hiſter vocatur, ducentis tantum pedibus in altum aquam alveo habet profundam. Hic etenim amnis inter cætera flumina immanis, omnes ſuperat, præter Nilum. Hæc de Danubio dixiſſe ſufficiat. Ad propoſitum vero, unde nos digreſſi ſumus, adjuvante Domino, redeamus.

CAPUT XIII.

De Dorpaneo Gothorum Rege, & variis eorum contra Romanos ſub Domitiano Imper. præliis, & victoriis.

LOngum namque poſt intervallum, Domitiano Imperatore regnante, ejus avaritiam metuentes, fœdus quod dudum cum aliis Principibus pepigerant Gothi ſolventes; ripam Danubii jam longe poſſeſſam ab Imperio Romano, * dejectis militibus cum eorum Ducibus vaſtaverunt, cui provinciæ tunc poſt Agrippam * Poppæus præerat Sabinus. Gothis autem Dorpaneus Principatum agebat, quando bello commiſſo Gothi Romanis devictis, * Poppæi Sabini capite abſciſſo, multa caſtella & civitates invadentes de parte Imperatoris publice deprædarunt: qua neceſſitate ſuorum Domitianus cum omni virtute ſua in Illyricum properavit, & totius pene Reipublicæ militibus, ductore Fuſco prælato, cum electiſſimis viris amnem Danubium conſertis navibus ad inſtar pontis tranſmeare coegit, ſuper exercitum Dorpanei. Tum Gothi haud ſegnes reperti, arma capeſſunt, primoque armati conflictu, mox Romanos devincunt, Fuſcoque Duce extincto, divitias de caſtris militum deſpoliant, magnaque potiti per loca victoria, jam proceres ſuos, quaſi qui fortuna vincebant, non puros homines, ſed *b* Semideos, id eſt Anſes vocavere. Quorum genealogiam ut paucis percurram, * ut quo quis parente genitus eſt, aut unde origo accepta, ubi finem efficit, abſque invidia qui legis vera dicentem auſculta.

* Al. *delectis*.
* Ed. Niv. *Pompejus*.
* Al. *Oppius*
* Al. *vel*.

(*b*) Semideos, Interpretor Heroas, quos & Heſiodus ἡμιθέους ſive Hemideos vocat, ſed Heroas de quibus hic ſermo, non in media aeris regione, ut Heſiodus, conſtituimus, ἠέρα ἑσσαμένους, ut ille ait; neque ut Apulejus lib. De Deo Socratis, internuntios atque interpretes deorum facimus: ſed primariæ in gente Gothica nobilitatis ac dignitatis homines. Eadem fere ratione Galli vocant Les pairs de France. Hiſpani, Los grandes del reyno. Vide autem an ab hoc vocabulo Anſes, dicta ſit Anſa Teutonica, & Civitates Anſiaticæ fœderatæ, tametſi non ignoro alios aliam hujus vocis interpretationem ſive Etymologiam adſerre. B. Vulc.

CAPUT XIV.

Genealogia Procerum Gothorum, quos illi Anſes, id eſt, Semideos vocabant, deque eorum origine, & fine.

* HOrum ergo, ut ipſi ſuis fabulis ferunt, primus fuit Gapt, qui genuit Halmal: Halmal vero genuit Augis: Augis genuit eum, qui dictus eſt Amala, a quo & origo Amalorum decurrit. Et Amala genuit Iſarna: Iſarna autem genuit Oſtrogotha: Oſtrogotha genuit Unilt: Unilt genuit Athal: Athal genuit Achiulf: Achiulf genuit Anſilam, & Ediulf, Vvldulf & Hermerich: Vvldulf vero genuit Valeravans: Valeravans autem genuit Vvinitharium: Vvinitharius quoque genuit Theodemir, & Vvalemir, & Vvidemir: Theodemir genuit Theodericum: Theodericus genuit Amalaſuentam: Amalaſuenta genuit Athalaricum, & Mathaſuentam, de * Utherico viro ſuo, cujus affinitati generis ſic ad eam conjunctus eſt. Nam ſupradictus Hermericus filius Achiulfi genuit Hunnimundum: Hunnimundus autem genuit Thoriſmundum: Thoriſmundus vero genuit Berimund: Berimund genuit Vvidericum: Vvidericus genuit Eutharicum, qui conjunctus Amalaſuentæ genuit Athalaricum, & Mathaſuentam; mortuoque in puerilibus annis Athalarico, Mathaſuentæ * Vvitichis eſt ſociatus, de quo non ſuſcepit liberum, adductique ſimul a Beliſario in Conſtantinopolim, & Vvitichi rebus excedente humanis, Germanus Patricius fratruelis Domini Juſtiniani Imperatoris eamdem in conjugio ſumens, Patriciam ordinariam fecit; de qua filium genuit item Germanum nomine. Germano vero defuncto ipſa vidua perſeverare diſponit. Qualiter autem, aut quomodo Amalorum Regnum deſtructum eſt, loco ſuo, ſi Dominus voluerit, edocebimus. Nunc autem ad id, unde digreſſum fecimus, redeamus, doceamuſque quando ordo gentis, unde agimus, curſus ſui metam expleverit. Ablavius enim hiſtoricus refert, quia ibi ſuper limbum Ponti, ubi eos diximus in Scythia commanere, pars eorum, qui orientalem plagam tenebant, eiſque præerat Oſtrogotha (incertum utrum ab ipſius nomine, an a loco orientali dicti ſunt Oſtrogothæ) reſidui vero Veſegothæ in parte occidua. Et quidem jam diximus, eos tranſito Danubio aliquantum temporis apud Mœſiam, Thraciamque vixiſſe.

* Al. *Heroum*.
* Al. *Eutharico*.
* Al. *Vitigis*

CAPUT XV.

De Maximini Imp. e gente Gothica orti mira fortitudine, & quo pacto ad Imperium pervenerit.

EX eorum reliquiis fuit & Maximinus Imperator, poſt Alexandrum * Mammeæ, ut dicit Symmachus in quinto ſuæ hiſtoriæ libro. * Alexandro, inquit, Cæſare mortuo, Maximinus ab exercitu factus eſt Imperator, ex infimis parentibus in Thracia natus, a patre Gotho nomine Mecca, matre Alana, quæ Ababa dicebatur. Is triennium regnans, dum in Chriſtianos arma commoveret, Imperium ſimul & vitam amiſit. Nam hic, Severo Imperatore regnante, & natalem filii diem celebrante, poſt primam ætatem, & ruſticam vitam, de paſcuis in militiam venit. Princeps ſiquidem Severus militares dederat ludos; quod cernens Maximinus, * qui erat ſemibarbarus adoleſcens, poſitis præmiis, barbara lingua petit ab Imperatore, ut ſibi luctandi cum expertis militibus licentiam daret. Severus admodum miratus magnitudinem formæ, (erat enim, ut fertur, ſtatura ejus procera ultra octo pedes) juſſit eum cum lixis corporeo nexu contendere, ne quid a rudi homine militaribus viris veniret injuriæ. Tunc Maximinus ſexdecim lixas tanta felicitate proſtravit, ut vincendo ſingulos nullam ſibi requiem intercapedine temporum daret. Hic, captis præmiis, juſſus eſt in militiam mitti, primaque ei ſtipendia equeſtria fuere. Tertiam poſt diem, cum Imperator * prodierat in campum, vidit eum exultantem more

* Ed. Niv. *Mammeam*.
* Ed. Niv. *Maximinus inquiens Cæſar, mortuo Alexandro &c.*
* Al. *quamvis*.
* Ed. Niv. *prodiret*.

barbarico, juſſitque Tribuno ut eum coercitum ad Romanam imbueret diſciplinam. Ille vero ubi de ſe intellexit Principem loqui, acceſſit ad eum, equitantemque præire pedibus cœpit. Tum Imperator equo * adacto in curſum calcaribus incitatum, multos orbes huc atque illuc uſque ad ſuam fatigationem variis inflexibus * interpedavit, ac deinde ait illi: Numquid vis poſt curſum Thracice luctari? Reſpondit: Quantumlibet, Imperator. Ita Severus ex equo deſiliens, recentiſſimos militum cum eodem certare juſſit. At ille ſeptem valentiſſimos * milites ad terram eliſit, ita ut antea nihil per intervalla reſpiraret. Solus a Cæſare & argenteis præmiis, & aureo torque donatus eſt, juſſus deinde inter ſtipatores degere corporis Principalis. Poſt hæc ſub Antonino Caracalla ordines duxit, ac ſæpe famam factis extendens, inter plures militiæ gradus, centuriaſque ſtrenuitatis ſuæ pretium tulit. Macrino tamen poſtea in Regnum ingreſſo, recuſavit militiam pene triennium, tribunatuſque habens honorem, nunquam ſe oculis obtulit Macrini: indignum ducens ejus Imperium, quod perpetratum facinus erat quæſitum ab Heliogabalo. Dehinc quaſi ad Antonini filium revertens, tribunatum ſuum adiit, & poſt hunc ſub Alexandro Mammeæ contra Parthos mirabiliter dimicavit. Eoque Mogontiaco militari tumultu occiſo, ipſe exercitus electione abſque Senatuſconſultu effectus eſt Imperator, qui cuncta bona ſua in Chriſtianorum perſecutione malo voto fœdavit, occiſuſque Aquileiæ a Pupione, Regnum reliquit Philippo. Quod nos idcirco huic opuſculo de Symmachi * hiſtoria mutuavimus, quatenus gentem, unde agimus, ad Regni Romani faſtigium uſque veniſſe doceamus. Cæterum cauſa exigit, ut ad id, unde digreſſi ſumus, redeamus.

* Ed. Niv. *adjecto.*
* Juret. *intrepidavit.*
* Al. *juvenes.*
Stipatores corporis principalis.
* *lib.* 5.

CAPUT XVI.

Gothi antea Romanorum fœderati, ob diſtracta ſibi ſtipendia hoſtes facti, Mœſiam Thraciamque vaſtant, ductu Oſtrogothæ Regis.

NAm gens iſta mirum in modum in ea parte, qua verſabatur, id eſt, Ponti in littore Scythiæ ſoli innotuit, ſine dubio tanta ſpatia tenens terrarum, tot ſinus maris, tot fluminum curſus, ſub cujus ſæpe dextra Vvandalus jacuit, ſtetit ſub pretio Marcomannus, Quadorum Principes in ſervitutem redacti ſunt. Philippo namque antedicto regnante Romanis, qui ſolus ante Conſtantinum Chriſtianus cum Philippo, * id eſt, filio fuit, cujus & ſecundo anno Regni Roma milleſimum annum explevit; Gothi, ut aſſolet, diſtracta ſibi ſtipendia ſua ferentes ægre, de amicis facti ſunt inimici. Nam quamvis remoti ſub Regibus viverent ſuis: Reipublicæ tamen Romanæ fœderati erant, & annua munera percipiebant. Quid multa? Tranſiens tunc Oſtrogotha cum ſuis Danubium, Mœſiam, Thraciamque vaſtavit: ad quem repellendum Decius Senator a Philippo dirigitur; qui veniens dum genti nihil prævalet, milites proprios exemptos a militia fecit vita privata degere; quaſi eorum neglectu Gothi Danubium tranſiſſent, factaque, ut puta in ſuis, vindicta, ad Philippum revertitur. Milites vero videntes ſe eſſe poſt hos labores militia pulſos, indignati ad Oſtrogothæ Regis Gothorum auxilium confugerunt. Qui excipiens eos, eorumque verbis accenſus, mox triginta millia virorum armata produxit ad prælium, adhibitis ſibi * Thaphilis, & Aſtringis nonnullis. Srd & Carporum * tria millia, genus hominum ad bella nimis expeditum, qui ſæpe Romanis infeſti ſunt; quos tamen poſt hæc imperante Diocletiano, * Galerius Maximinus Cæſar de civitate Reipublicæ Romanæ ſubjecit. Is ergo habens Gothos & Peucenos, ab inſula Peuce, quæ oſtio Danubii Ponto mergenti adjacet, Argaitum, & Guntherieum nobiliſſimos ſuæ gentis præfecit Ductores. Qui mox Danubium vadati, & ſecundo Mœſiam populati, Marcianopolim ejuſdem patriæ urbem famoſam metropolim aggrediuntur, diuque obſeſſam, accepta pecunia ab his, qui inerant, reliquere. Et quia Marcianopolim nominavimus, libet aliqua de ejus ſito breviter intimare. Nam hanc urbem Trajanus Imperator hac re ædificavit, ut fertur, eo quod * Marciæ ſororis ſuæ puella dum lavat in flumine illo, quod nimiæ limpiditatis, ſaporiſque in media urbe oritur, Potami cognomento, exindeque vellet aquam haurire, caſu vas aureum, quod ferebatur, in profundum cecidit, metalli pondere gravatum, & longe poſt emerſit; quod certe non erat uſitatum, aut vacuum ſorberi, aut certe ſemel voratum undis reſpuentibus renatare. His Trajanus ſub admiratione compertis, fontique numinis quiddam ineſſe credens, conditam civitatem germanæ ſuæ in nomine Marcianopolim nominavit.

* Al. *ejuſdem.*
Gothi annua munera a Romanis conſecuti.
* Al. *Thaiſalis, & Aſtingis.*
* Al. 300. *Millia.*
* Ed. Niv. *& Maximiano.*
* [Al. *Marcia ſoror ſua.*
Marcianopolis cur a Trajano condita.

CAPUT XVII.

Faſtida Gepidarum Rex, Oſtrogothæ Gothorum Regi bellum infert, Gothi victores evadunt. Item de cognatione inter ſe Gothorum, & Gepidarum.

ABhinc ergo, ut dicebamus, poſt longam obſidionem accepto præmio ditatus Geta, receſſit ad patriam; quem Gepidarum cernens natio ſubito ubique vincentem, prædiſque ditatum, invidia ductus, arma in parentes movet. Quomodo vero Getæ, Gepidæque ſint parentes ſi quæris, paucis abſolvam. Meminiſſe debes me initio de Scanziæ inſulæ gremio Gothos dixiſſe egreſſos cum Berich ſuo Rege, tribus tantum navibus vectos ad citerioris Oceani ripam; quarum trium una navis, ut aſſolet, tardius vecta, nomen genti fertur dediſſe; nam lingua eorum pigra, gepanta dicitur. Hinc factum eſt, ut paulatim & corrupte nomen eis ex convitio naſceretur. Gepidæ namque ſine dubio ex Gothorum proſapia ducunt originem: ſed quia, ut dixi, gepanta pigrum aliquid tardumque ſignat, pro * gratuito convitio Gepidarum nomen exortum eſt, quod nec ipſum credo falſiſſimum. Sunt enim tardioris ingenii, & graviores corporum velocitate. Hi ergo Gepidæ tacti invidia, dudum ſpreta provincia, commanebant in inſula Viſclæ amnis vadis circumacta, quam pro patrio ſermone dicebant Gepidos. Nunc eam, ut fertur, inſulam gens Vividaria incolit, ipſis ad meliores terras meantibus. Qui Vividarii ex diverſis nationibus ac ſi in unum aſylum collecti ſunt, & gentem feciſſe noſcuntur. Ergo, ut dicebamus, Gepidarum Rex Faſtida, * qui etiam gentem excitans, patrios fines per arma dilatavit, * Burgundiones pene uſque ad internecionem delevit, aliaſque nonnullas gentes perdomuit. Gothos quoque male provocans, conſanguinitatis fœdus prius importuna concertatione violavit: ſuperbaque admodum elatione jactatus, creſcenti populo dum terras cœpit addere, incolas patrios reddidit rariores. Is ergo miſit Legatos ad Oſtrogotham, cujus adhuc Imperio tam Oſtrogothæ, quam Veſegothæ, id eſt, utrique ejuſdem gentis populi,

Unde Gepidarum nomen.
* Al. *gravi tunc.*
* Al. *quiſdam.*
* Al. *Burgozones.*

ſubjacebant; incluſum ſe montium queritans aſperitate, ſilvarumque denſitate conſtrictum: unum poſcens e duobus, ut aut bellum ſibi, aut locorum ſuorum ſpatia prepararet. Tunc Oſtrogotha Rex Gothorum, ut erat ſolidi animi, reſpondit Legatis, bellum ſe quidem tale horrere, durumque fore, & omnino ſceleſtum armis confligere cum propinquis: loca vero non cedere. Quid multa? Gepidæ in bella irruunt, contra quos, * ne nimii judicarentur, movit & Oſtrogotha procinctum, conveniuntque ad oppidum Galtis, juxta quod currit fluvius * Aucha, ibique magna partium virtute certatum eſt; quippe quos in ſe & armorum, & pugnæ ſimilitudo commoverat. Sed cauſa melior, * vivaxque ingenium juvat Gothos: inclinata denique parte Gepidarum, prælium * nox diremit. Tunc relicta ſuorum ſtrage, Faſtida Rex Gepidarum properavit ad patriam, tam pudendis opprobriis humiliatus, quam fuerat elatione erectus. Redeunt victores Gothi, Gepidarum diſceſſione contenti, ſuaque in patria noſtri in pace verſantur, uſque dum eorum prævius exiſteret Oſtrogotha.

* Al. *nemi-nor*.
* Al. *houna*.
* Al. *viva-citaſque in-genii iuvit*.
* Ed. Niv. *mox*.

CAPUT XVIII.

Cniva Rex Gothorum poſt obitum Oſtrogothæ exercitum in Mæſiam ducit, & variis præliis Romanos infeſtat, in quibus Decius cæditur.

POſt cujus deceſſum Cniva exercitum dividens in duas partes, nonnullos ad vaſtandam Mœſiam dirigit, ſciens eam negligentibus Principibus defenſoribus deſtitutam. Ipſe vero cum ſeptuaginta * millibus ad Euſteſium, id eſt, Novas conſcendit: unde a Gallo Duce remotis, Nicopolim accedit, quæ juxta Jatrum fluvium eſt conſtituta notiſſima: quoniam devictis Sarmatis Trajanus eam fabricavit, & appellavit Victoriæ civitatem: ubi Decio ſuperveniente Imperatore, tandem Cniva in Hæmoniæ partes, quæ non longe aberant, receſſit: inde apparatu diſpoſito Philippopolim ire feſtinans. Cujus ſeceſſum Decius Imperator cognoſcens, & ipſius urbi ferre ſubſidium geſtiens, jugo * montis tranſacto, ad Berœam venit. Ibique dum equos, exercitumque laſſum reſoveret, illico Cniva cum Gothis in modum fulminis ruit, vaſtatoque Romano exercitu, Imperatorem cum paucis, qui fugere quiverant, ad Thuſciam rurſus trans Alpes in Mœſiam proturbavit: ubi tunc Gallus Dux limitis cum plurima manu bellantium morabatur; collectoque tam exinde, quam de hoſte exercitu, futuri belli reparat aciem. Cniva vero diu obſeſſam invadit Philippopolim; prædaque potitus, Priſcum Ducem, qui inerat, ſibi fœderavit, quaſi cum Decio pugnaturum. Venienteſque ad conflictum, illico Decii filium ſagitta ſaucium crudeli vulnere confodiunt. Quod pater animadvertens, licet ad confortandos animos militum dixiſſe fertur: Nemo triſtetur, perditio unius militis non eſt Reipublicæ diminutio: tamen paternum affectum non ferens, hoſtes invadit, aut mortem, aut ultionem filii expoſcens, veniensque * abrupto Mœſiæ civitatem, circumſeptus a Gothis & ipſe extinguitur, Imperii finem, vitæque terminum faciens. Qui locus hodieque Decii ara dicitur, eo quod ibi ante pugnam miſerabiliter idolis immolaret.

* Al. 80. *millibus*.
Trajanus ædificavit Nicopolim.
* Al. *hæmi*.
* Al. *ad Abitrum*.
Decii ara unde dicta.

CAPUT XIX.

Quo pacto Gallus, & Voluſianus fœdus cum Gothis inierint, & Æmylianus Mœſiam infeſtarit.

DEfuncto tunc Decio, Gallus & Voluſianus Regno potiti ſunt Romanorum, quando & * peſtilens morbus pene iſtius neceſſitatis conſimilis, ut nos ante hos novem annos experti ſumus, faciem totius orbis fœdavit, ſupra modum quoque Alexandriam, totiuſque Ægypti loca devaſtans, Dionyſio hiſtorico ſuper hanc cladem lachrymabiliter exponente, quam & noſter conſcripſit venerabilis martyr Chriſti Epiſcopus Cyprianus in libro, cujus titulus eſt de Mortalitate. Tunc & Æmylianus quidam, Gothis ſæpe ob Principum negligentiam Mœſiam devaſtantibus, ut vidit licere, nec a quoquam ſine magno Reipublicæ diſpendio removeri, ſimiliter ſuæ fortunæ arbitratus poſſe evenire, tyrannidem in Mœſiam arripuit; omnique manu militari aſcita, cœpit urbes & populos devaſtare. Contra quem intra paucos menſes multitudo apparatus accreſcens, non minimum incommodum Reipublicæ parturivit; qui tamen in ipſo pene nefario conatus ſui initio extinctus, & vitam & Imperium, quod * invadebat, amiſit. Supradicti vero Gallus, & Voluſianus Imperatores, quamvis vix biennio in Imperio perſeverantes, ab hac luce migrarint: tamen ipſo biennio, quo affuere, ubique pacari, ubique regnavere gratioſi, * præterquam quod unum eorum fortunæ reputatum eſt, id eſt, generalis morbus: ſed hoc ab imperitis & calumniatoribus, qui vitam ſolent aliorum dente maledico lacerare. Hi ergo mox ut Imperium adepti ſunt, fœdus cum gente Gothorum pepigere, & nec longo intervallo utriuſque Regibus occumbentibus Gallienus arripuit Principatum.

* Al. *peſtilens annus morbis*.
* Al. *inhiabat*.
* Niv. *propter quæ*.

CAPUT XX.

Gothi regnante Gallieno in Aſiam involant: Dianæ Epheſinæ templum incendunt: Chalcedoniam ſubvertunt: Trojam vaſtant: Thraciam infeſtant.

HOc in omni laſcivia reſoluto, Reſpa, & Veduco, * Thuro, Varoque Duces Gothorum ſumptis navibus Aſiam tranſiere, fretum Helleſponticum tranſvecti: ubi multis ejus provinciæ civitatibus populatis, opinatiſſimum illud Epheſi Dianæ templum, quod dudum dixeramus Amazonas condidiſſe, igne ſuccendunt: partibus Bithyniæ delati, Chalcedoniam ſubvertere, quam poſt Cornelius Avitus aliqua parte reparavit. Quæ hodieque quamvis Regiæ urbis * civitate congaudeat: ſigna tamen ſuarum ruinarum aliquanta ad indicia retinet * poſteritatis. Hac ergo felicitate Gothi, qua intravere partibus Aſiæ præda, ſpolioque potiti, Helleſponticum fretum retranſmeant, vaſtantes in itinere ſuo Trojam, Iliumque, quæ vix a bello illo Agamemnoniaco aliquantulum * reſpirantes, rurſus hoſtili mucrone deletæ ſunt. Poſt Aſiæ ergo tale excidium, Thracia eorum experta eſt feritatem. Nam ubi ad radices Hæmi montis mari vicinam Anchialos civitatem aggreſſi mox adeunt, urbem quam dudum Sardanapalus Rex Parthorum inter limbum maris & Hæmi radices locaſſet. Ibi enim multis feruntur manſiſſe diebus, calidarum aquarum delectati lavacris, quæ a quintodecimo mil-

* Al. *Tharvaroque*.
* Al. *vicinitate*.
* Al. *poteſtatis*.
* Al. *ſe reparantes*.

* Al. *ad 12. milliarium.*
* Al. *ignei.*

hario Anchialitanæ civitatis ſunt ſitæ, ab imo ſui fontis * igni ſcaturientes, & inter reliqua totius mundi thermarum innumerabilium loca omnino præcipue ad ſanitatem infirmorum efficaciſſimæ. Exinde ergo ad proprias ſedes regreſſi.

CAPUT XXI.

Maximianus Imper. Gothorum auxilio maximas victorias de Parthis, & Perſis reportavit. Conſtantinus etiam eorum auxilio multa præclare geſſit.

POſt hæc a Maximiano Imperatore ducuntur in auxilio Romanorum contra Parthos rogati, ubi datis auxiliariis, fideliter decertati ſunt. Sed poſtquam Cæſar Maximianus pene cum eorum ſolatio Narſem Regem Perſarum Saporis Magni nepotem fugaſſet, ejuſque omnes opes, ſimulque uxores, & filios deprædaſſet, Achillemque in Alexandria cum Diocletiano ſuperaſſet, & Maximianus Herculius in Africa * Quinquegentianos attriviſſet, pacem Reipublicæ nacti, cœpere quaſi Gothos negligere. Nam ſine ipſis dudum contra quaſvis gentes Romanus exercitus difficile decertatus eſt. Apparet namque frequenter, quomodo invitabantur, ſicut & ſub Conſtantino rogati ſunt, & contra cognatum ejus Licinium arma tulere, eumque devictum, & in Teſſalonica clauſum, privatum Imperio, Conſtantini victoris gladio trucidarunt. Nam & dum famoſiſſimam, & Romæ æmulam in ſuo nomine conderet civitatem, Gothorum interfuit operatio, qui fœdere inito cum Imperatore, 40. ſuorum millia illi in ſolatia contra gentes varias obtulere; quorum & numerus, & militia uſque ad præſens in Republica nominantur, id eſt Fœderati. Tunc etenim ſub * Ararici, & Aorici Regum ſuorum florebant Imperio. Poſt quorum deceſſum ſucceſſor Regni exſtitit Geberich, virtutis, & nobilitatis eximiæ.

* Niv. *Quinquangentianos.*
* Al. *Quinquagintanos.*
* Al. *Ariani, & Atrici.*

CAPUT XXII.

Gebericbus Gothorum Rex Viſumaro Wandalorum Regi bellum infert, & vincit. Pauci Wandali e clade ſuperſtites Pannoniam a Conſtantino inhabitandam petunt, & obtinent.

NAm is Helderich patre natus, avo Ovida, proavo Cnivida, gloriam generis ſui factis illuſtribus exæquavit: primitias Regni ſui mox in Vvandalica gente extendere cupiens, contra Viſumar eorum Regem Aſdingorum e ſtirpe, quæ inter eos eminet, genuſque indicat bellicoſiſſimum, Dexippo hiſtorico referente, qui eos ab Oceano ad noſtrum limitem vix in anni ſpatio perveniſſe teſtatur præ nimia terrarum immenſitate. Quo tempore erant in eo loco manentes, ubi Gepidæ ſedent, juxta flumina Mariſia, Miliare, & Gilfil, & Griſſia, qui amnes ſupradictos excedit. Erant namque illis tunc ab oriente Gothi, ab occidente Marcomanni, a ſeptentrione Hermunduri, a meridie Hiſter, qui & Danubius dicitur. Hic ergo Vvandalis commorantibus, bellum indictum eſt a Geberich Rege Gothorum ad littus prædicti amnis Mariſiæ, ubi tunc diu certatum eſt ex æquali. Sed mox ipſe Rex Vvandalorum Vviſumar magna cum parte gentis ſuæ proſternitur. Geberich vero Ductor Gothorum eximius, ſuperatis deprædatiſque Vvandalis, ad propria loca unde exierat remeavit. Tunc perpauci Vvandali qui evaſiſſent, collecta * imbellium ſuorum manu, infortunatam patriam relinquentes, Pannoniam ſibi a Conſtantino Principe petiere, ibique per * 40. annos plus minus ſedibus locatis, Imperatorum decretis ut incolæ famularunt. Unde etiam poſt longum a Stilicone Magiſtro militum, & Exconſule, ac Patricio invitati, Gallias occupavere: ubi finitimos deprædantes, non adeo fixas ſedes habuere.

* Al. *in bellum.*
* Niv. 60.

CAPUT XXIII.

De Ermanarici Regis Gothorum, qui Alexandro Magno ob multas gentes, quas perdomuit, comparatus fuit, in Erulos, Venetos, & Oſtrogothos expeditionibus, & victoriis.

GOthorum Rege Geberich rebus excedente humanis, poſt temporis aliquod Ermanaricus nobiliſſimus Amalorum in Regno ſucceſſit, qui multas, & bellicoſiſſimas * Arctoas gentes perdomuit, ſuiſque parere legibus fecit. Quem merito nonnulli Alexandro Magno comparavere Majores. Habebat ſiquidem quos domuerat, Gothos, Scythas, Thuidos in Aunxis, Vaſinabroncas, Merens, Mordenſimnis, Caris, Rocas, Tadzans, Athual, Navego, Bubegentas, Coldas; & cum tantorum ſervitio * charus haberetur, non paſſus eſt niſi & gentem Erulorum, quibus præerat Alaricus, magna ex parte trucidatam, reliquam ſuæ ſubigeret ditioni. Nam prædicta gens, Ablavio hiſtorico referente, juxta Mæotidas paludes habitans in locis ſtagnantibus, quas Græci Ele vocant, Eruli nominati ſunt: gens quanto velox, eo amplius ſuperbiſſima. Nulla ſiquidem erat tunc gens, quæ non levem armaturam in acie ſua ex ipſis elegerint. Sed quamvis velocitas eorum ab aliis ſæpe bellantibus non evacuaretur: Gothorum tamen ſtabilitati ſubjacuit, & tarditati; fecitque cauſa fortunæ, ut & ipſi inter reliquas gentes Getarum Regi Ermanarico ſerviverint. Poſt Erulorum cædem idem Ermanaricus in Venetos arma commovit; qui quamvis armis diſperiti, ſed numeroſitate pollentes, primo reſiſtere conabantur. Sed nihil valet multitudo * in bello, præſertim ubi & multitudo armata advenerit; nam hi, ut initio expoſitionis, vel catalogo gentis dicere cœpimus, ab una ſtirpe exorti, tria nunc nomina reddidere, id eſt, Veneti, Antes, Sclavi; qui quamvis nunc, ita facientibus peccatis noſtris, ubique deſæviunt: tamen tunc omnes Ermanarici imperiis ſerviere. Æſtrorum quoque ſimiliter nationem, qui longiſſima ripa Oceani Germanici inſident, idem ipſe * prudentiæ virtute ſubegit, omnibuſque Scythiæ, & Germaniæ nationibus ac ſi propriis laboribus imperavit.

* Al. *Arctoæ 11. gentes.*
* Al. *clarus.*
* Al. *imbellium.*
* Al. *prudentia &*

CAPUT XXIV.

De Hunnorum execranda origine; veneficarum ſcilicet cum immundis ſpiritibus congreſſu. Et de Hunnorum in Oſtrogothos Scythicos expeditione: ubi & de immani & terribili Hunnorum vultu.

POſt autem non longi temporis intervallum, ut refert Oroſius, Hunnorum gens omni ferocitate atrocior exarſit in Gothos. Nam hos, ut refert Antiquitas, ita extitiſſe comperimus. Filimer Rex Gothorum, & Gandarici magni filius, poſt egreſſum Scanziæ inſulæ jam quinto loco tenens Principatum Getarum, qui cum & terras Scythicas cum ſua gente introiſſet, ſicut a nobis dictum eſt, reperit in populo ſuo quaſdam magas mulieres,

res, quas patrio ſermone (a) Aliorumnas Is Ipſe cognominat; eaſqne habens ſnſpectas, de medio ſui proturbat, longeque ab exercitu ſno fugatas, * in ſolitudinem coegit terræ. Quas ſpiritus immundi per eremum vagantes dum vidiſſent, & earum ſe complexibus in coitu miſcuiſſent, genus hoc ferociſſimum edidere; quod fuit primum inter paludes minutum, tetrum atque exile, quaſi hominum genus, nec alia voce notum, niſi quæ humani ſermonis imaginem aſſignabat. Tali ergo Hunni ſtirpe creati, Gothornm finibns advenere. Quorum natio ſæva, ut Priſcus hiſtoricus refert, in Mæotide palude ulteriorem ripam inſedit, venatione tantum, nec alio labore experta, niſi quod poſtquam creviſſet in populos fraudibus, & rapinis vicinam gentem conturbavit. Hujus ergo, ut aſſolent, venatores, dum in ulteriori Mæotidis ripa venationes inquirunt, animadvertunt quomodo ex improviſo cerva ſe illis obtulit, ingreſſaque palude nunc progrediens, nunc ſubſiſtens, indicem ſe viæ tribuit. Quam ſecuti venatores, paludem Mæotidem, quam imperviam ut pelagus exiſtimabant, pedibus tranſiere. Mox quoque, ut Scythica terra ignotis apparuit, cerva diſparuit. Quod credo ſpiritus illi, unde progeniem trahunt, ad Scytharum invidiam egere. Illi vero, qui præter Mæotidem paludem alium mundum eſſe penitus ignorabant, admiratione inducti terræ Scythiæ, & ut ſunt ſolertes, iter illud nulli ante hanc ætatem notiſſimum, divinitus ſibi oſtenſum rati, ad ſuos redeunt, rei geſtum edicunt, Scythiam laudant, perſuaſaque gente ſua, via, quam cerva indice didicere, ad Scythiam properant, & quantoſcumque * prius in ingreſſu Scytharum habuere, litavere Victoriæ, reliqnos perdomitos ſubegere. Nam mox ingentem illam paludem tranſiere, illico * Alipzuros, * Alcidzuros, Itamaros, Tuncaſſos, & Boiſcos, qui ripæ iſtius Scythiæ inſidebant, quaſi quidam turbo gentium rapuere. Alanos quoque pugna ſibi pares, ſed humanitatis victu, formaque diſſimiles, frequenti certamine fatigantes ſubjugavere. Nam & quos bello forſitan minime ſuperabant, vultus ſui terrore nimium pavorem ingerentes, terribilitate fugabant; eo quod erat eis ſpecies pavenda nigredine, ſed velut quædam, ſi dici fas eſt, deformis oſſa: non facies, habenſque magis puncta, quam lumina. Quorum animi fiduciam torvus prodit aſpectus, qui etiam in pignora ſua primo die nata deſæviunt. Nam maribus ferro genas ſecant, ut antequam nactis nutrimenta percipiant, vulneris cogantur ſubire tolerantiam. Hinc imberbes ſeneſcunt, & ſine venuſtate ephebi ſunt: quia facies ferro ſulcata, tempeſtivam pilorum gratiam per cicatrices abſumit. Exigui quidem forma, ſed arguti, moribus expediti, & ad equitandum promptiſſimi: ſcapulis latis, & ad arcus ſagittaſque parati: firmis cervicibus, & in ſuperbia ſemper erecti. Hi vero ſub hominum figura vivunt belluina ſævitia. Quod genus expeditiſſimum, multarumque nationum graſſatorem Getæ ut viderunt, expaveſcunt: ſuoque cum Rege deliberunt qualiter ſe a tali hoſte ſubducant. Nam Ermanaricus Rex Gothorum, licet, ut ſuperius retulimus, multarum gentium extiterit triumphator: de Hunnorum tamen adventu dum cogitat, Roxolanorum gens infida, quæ tunc inter alias illi famulatum exhibebat, tali eum nanciſcitur occaſione decipere. Dum enim quamdam mulierem Sanielh nomine ex gente memorata, pro mariti fraudulento diſceſſu, Rex furore commotus, equis ferocibus illigatam, incitatiſque curſibus, per diverſa divelli præcepiſſet: fratres ejus Sarus, & Ammius germanæ obitnm vindicantes, Ermanarici latus ferro petierunt: quo vulnere ſaucius, ægram vitam corporis imbecillitate contraxit. Quam adverſam ejus valetudinem captans Balamir Rex Hunnorum, in Oſtrogothas movit procinctum; a quorum ſocietate jam Veſegothæ diſceſſere, quam dudum inter ſe juncti habebant. Inter hæc Ermanaricus tam vulneris dolorem, quam etiam incurſiones Hunnorum non ferens, grandævus & plenus dierum, centeſimo decimo anno vitæ ſuæ defunctus eſt. Cujus mortis occaſio dedit Hunnis prævalere in Gothis illis, quos dixeramus orientali plaga ſedere, & Oſtrogothas nuncupari.

* Al. in ſolitudine coegit errare.

* forte ebvios.

*Al. Alpidzyros, Aichridzyros. Itlmaros, Tuncarcer, & Balrchos.

(a) *Alias* Aliorunas, quæ & hodie vocantur Alrunæ, Hiſp. Bruxas. B. Vulc.

CAPUT XXV.

Veſegothæ, Oſtrogothis ab Hunnis victis, a Valente Imp. Mœſiam habitandam appetunt & obtinent; & cum Chriſtiani fieri cuperent, Valens ut Arianus, prædicatores Arianos ad eos mittit, & perfidiæ ſuæ veneno inficit.

VEſegothæ, id eſt, alii eorum ſocii, & occidui ſoli cultores, metu parentum exterriti, quidnam de ſe propter gentem Hunnorum deliberarent, ambigebant: diuque cogitantes, tandem communi placito Legatos ad Romaniam direxere, ad Valentem Imperatorem, fratrem Valentiniani Imperatoris ſenioris, ut partem Thraciæ, ſive Mœſiæ, ſi illis traderet ad colendnm, ejus legibus viverent, ejuſque imperiis ſubderentur. Et ut fides uberior illis haberetur, promittunt ſe, ſi doctores linguæ ſuæ donaverit, fieri Chriſtianos. Quo Valens comperto, mox gratulabundus annuit, quod ultro petere voluiſſet; ſuſceptoſque in Mœſiæ partibus Getas, quaſi murum Regni ſui contra cæteras gentes ſtatuit. Et quia tunc Valens Imperator Arianorum perfidia ſaucius, noſtrarum partium omnes Eccleſias obturaſſet, ſuæ partis fautores ad illos dirigit prædicatores, qui venientibus rudibus & ignaris illico perfidiæ ſuæ virus defundunt. Sic quoque Veſegothæ a Valente Imperatore Ariani potius, quam Chriſtiani effecti. De cætero tam Oſtrogothis, quam Gepidis parentibus ſuis per affectionis gratiam evangelizantes, hujus perfidiæ culturam edocentes, omnem ubique linguæ hujus nationem ad culturam hujus ſectæ invitavere. Ipſi quoque, ut dictum eſt, Danubium tranſmeantes, Daciam Ripenſem, Mœſiam, Thraciaſque permiſſu Principis inſedere.

Fines Imperii Romani

CAPUT XXVI.

Veſegothi Romanorum ſubditi, ingenti fame preſſi, & a Ducibus Romanis peſſime habiti, ſeſe in libertatem vendicant, & Thracias, Daciamque Ripenſem occupant. Valens Imp. qui eos Ariana perfidia infici curarat, divina vindicta ab ipſis comburitur.

EVenit his, ut adſolet gentibus necdum bene loco fundatis, penuria famis. Cœpere autem Primates eorum & Duces, qui Regum vice illis præerant, id eſt Fridigernus, Alatheus, & Saſrach exercitus inopiam condolere, negotiationemque a Lupicino, Maximoque Romanorum Ducibus

expetere. Verum quid non auri ſacra fames compellit adquieſcere? Cœperunt Duces, avaritia compellente, non ſolum ovium, boumque carnes, verumetiam canum, & immundorum animalium morticina eis pro magno contradere: adeo ut quodlibet mancipium in unum panem, aut decem libras in unam carnem mercarentur. Sed jam mancipiis, & ſupellectili deficientibus, filios eorum avarus mercator * victus neceſſitate expoſcit. Haud enim ſecus parentes faciunt, ſalutem ſuorum pignorum providentes, ſatius deliberant ingenuitatem perire, quam vitam; dum miſericorditer alendus quis venditur, quam moriturus ſervatur. Contigit enim illo ſub tempore ærumnoſo, ut Lupicinus Ductor Romanorum Fridigernum Gothorum Regulum ad convivium invitaret, dolumque ei, ut poſt exitus docuit, moliretur. Sed Fridigernus doli neſcius, cum paucorum comitatu ad convivium veniens, dum intus in prætorio epulatur, clamorem miſerorum morientium audiret, jamque alia in parte ſocios ejus recluſos, dum milites Ducis ſui juſſu trucidare conarentur, & vox morientium duriter emiſſa jam ſuſpectis auribus intonaret; illico apertos ipſos dolos cognoſcens Fridigernus, evaginato gladio in convivio, non ſine magna temeritate, velocitateque egreditur, ſuoſque ſocios ab imminenti morte ereptos ad necem Romanorum inſtigat. Qui, nacti occaſione votiva, elegerunt viri fortiſſimi in bello magis, quam in fame deficere, & illico in Ducum Lupicini, & Maximi armantur occiſionem. Illa namque dies Gothorum famem, Romanorumque ſecuritatem ademit: cœperuntque Gothi jam non ut advenæ & peregrini: ſed ut cives & domini poſſeſſoribus imperare, totaſque partes ſeptentrionales uſque ad Danubium ſuo jure tenere. Quod comperiens in Antiochia Valens Imperator, mox armato exercitu, in Thraciarum partes digreditur: ubi lachrymabili bello commiſſo, vincentibus Gothis, in quodam prædio juxta Hadrianopolim ſaucius ipſe refugiens, ignorantibus quoque quod Imperator in tam vili caſula delitèſceret Gothis, igneque, ut aſſolet, ſæviente ab inimico ſuppoſito, cum Regali pompa crematus eſt, haud ſecus quam Dei prorſus judicio; ut ab ipſis igne combureretur, quos ipſe veram fidem petentes in perfidiam declinaſſet, & ignem charitatis ad gehennæ ignem detorſiſſet. Quo tempore Veſegothæ Thracias, Daciamque Ripenſem poſt tanti gloriam trophæi, tamquam ſolo genitali potiti, cœperunt incolere.

* Al. *victus famis. Filii tempore famis venditi.*

CAPUT XXVII.

Veſegothæ Theodoſio Imp. eis internecionem moliente, eo ægrotante ad Theſſaliam, Epiros, & Achajam, & Pannoniam prædandas digrediuntur. Gratianus Imp. fœdus cum iis init, quod & Theodoſius ſanxit.

SEd Theodoſium ab Hiſpania Gratianus Imperator electum in orientali Principatu loco Valentis patrui ſubrogat, militarique diſciplina mox in meliori ſtatu repoſita, ignaviam priorum Principum, & deſidiam excluſam Gothus ut ſenſit, pertimuit. Nam Imperator acri omnino ingenio, virtuteque, & conſilio clarus, cum præceptorum ſeveritate, & liberalitate, blanditieque ſua remiſſum exercitum ad fortia provocaret. At vero ubi milites Principe meliore mutato fiduciam acceperunt, Gothos impetere tentant, eoſque Thraciæ finibus pellunt: ſed Theodoſio Principe pene tunc uſque ad deſperationem ægrotante, datur iterum Gothis audacia, diviſoque exercitu, Fridigernus ad Theſſaliam prædandam, Epiros, & Achajam digreſſus eſt: Alatheus vero, & Safrach cum reſiduis copiis Pannoniam petierunt. Quod cum Gratianus Imperator, qui tunc Roma in Gallias ob incurſionem Vvandalorum receſſerat, comperiſset, quia Theodoſio fatali deſperatione ſuccumbente, Gothi magis ſævirent, mox ad eos collecto venit exercitu; nec tamen fretus in armis, ſed gratia eos muneribuſque victurus, pacemque & victualia illis concedens, cum ipſis * inito fœdere fecit. Ubi vero poſt hæc Theodoſius convaluit Imperator, reperitque Gratianum cum Gothis & Romanis pepegiſse fœdus, quod ipſe optaverat, admodum grato animo ferens, & ipſe in hac pace conſiſtit.

* Al. *inita fœdera.*

CAPUT XXVIII.

Atanaricus Veſegotharum Rex, Fridigerni ſucceſſor, a Theodoſio Imp. Conſtantinopolim evocatus, magnis honoribus ab eo afficitur, ibique moritur: ubi & de Fœderatis, & de Theodoſii adverſus Eugenium tyrannum, qui Gallias occuparat, auxilio Veſegotharum victoria.

ATanaricum quoque Regem, qui tunc Fridigerno ſucceſſerat, datis ſibi muneribus ſociavit moribus ſuis benigniſſimis, & ad ſe eum in Conſtantinopolim accedere invitavit. Qui omnino libenter acquieſcens, Regiam urbem ingreſſus eſt, miranſque: En, inquit, cerno quod ſæpe incredulus audiebam, famam videlicet tantæ urbis; & huc illuc oculos volvens, nunc ſitum urbis, commeatumque navium, nunc mœnia clara proſpectans miratur, populoſque diverſarum gentium quaſi fonte in uno, e diverſis partibus ſcaturiente unda, ſic quoque militem ordinatum aſpiciens. Deus, inquit, ſine dubio terrenus eſt Imperator, & quiſquis adverſus eum manum moverit, ipſe ſui ſanguinis reus exiſtit. In tali ergo admiratione, majoreque a Principe honore ſuffultus, paucis menſibus interjectis ab hac luce migravit. Quem Princeps affectionis gratia pene plus mortuum, quam vivum honorans, dignæ tradidit ſepulturæ; (*a*) ipſe quoque in exequiis feretro ejus præiens. Defuncto ergo Atanarico, cunctus exercitus in ſervitio Theodoſii Imperatoris perdurans, Romano ſe Imperio ſubdens, cum milite velut unum corpus efficit, milliaque illa dudum ſub Conſtantino Principe fœderatorum renovata, & ipſi dicti ſunt Fœderati. E quibus Imperator contra Eugenium tyrannum, qui occiſo Gratiano Gallias occupaſset, plus quam 20. millia armatorum fideles ſibi, & amicos intelligens ſecum duxit, victoriaque de prædicto tyranno potitus, ultionem exegit.

(*a*) Hinc collige morem priſcum. Olim enim turba & pompa funus præcedebat, ut liquet ex Am. Marcellino pag. 440. *Jur.*

CAPUT XXIX.

Veſegothæ ſubtractis ſibi a Theodoſii filiis conſuetis donis, pertæſi otii, Alaricum ſibi Regem eligunt, & Italiam invadunt.

POſtquam vero Theodoſius amator pacis * generiſque Gothorum rebus exceſſit humanis, cœperunt ejus filii utramque Rempub. luxurioſe viventes adnihilare, auxiliariiſque ſuis, id eſt, Gothis conſueta dona ſubtrahere. Mox Gothis

* Al. *gentis.*

ſtidium eorum increvit, verenteſque ne longa pace eorum reſolveretur fortitudo, ordinant ſuper ſe Regem Alaricum, cui erat poſt Amalos ſecunda nobilitas, Baltharumque ex genere origo mirifica, qui dudum ob audaciam virtutis Baltha, id eſt, audax nomen inter ſuos acceperat. Mox ut ergo antefatus Alaricus creatus eſt Rex, cum ſuis deliberans ſuaſit ſuo labore quærere Regna, quam alienis per otium ſubjacere; & ſumpto exercitu, per Pannonias, Stilicone & Aureliano Conſulibus, & per * Firmium dextro latere quaſi viris vacuam intravit Italiam. Nulla penitus obſiſtente ad pontem applicuit Condiniani, qui tertio milliario ab urbe erat Regia Ravennate. Quæ urbs inter paludes, & pelagus, interque Padi fluenta uni tantum patet acceſſui, cujus dudum, ut tradunt Majores, poſſeſſores Eneti, id eſt, laudabiles dicebantur. Hæc in ſinu Regni Romani ſuper mare Jonium conſtituta, in modum * influentium aquarum redundatione concluditur. Habet ab oriente mare, ad quod qui recto curſu de Corcyra, atque Helladis partibus navigat dextrum latus, primum Epirum, dein Dalmatiam, Liburniam, Hiſtriamque, & ſic Venetias radens palmula navigat. Ab occidente vero habet paludes, per quas uno anguſtiſſimo introitu ut porta relicta eſt. A ſeptentrionali quoque plaga ramus illi ex Pado eſt, qui Foſſa vocatur Aſconis. A meridie idem ipſe Padus, quem ſolum fluviorum regem dicunt, cognomento Eridanus, ab Auguſto Imperatore altiſſima foſſa demiſſus, qui ſeptima ſui alvei parte mediam influit civitatem, ad oſtia ſua amœniſſimum portum præbens, claſſem 240. navium, Dione referente, tutiſſima dudum credebatur recipere ſtatione. Qui nunc, ut Fabius ait, quod aliquando portus fuerat, ſpatioſiſſimos hortos oſtendit, arboribus plenos: verum de quibus non pendeant vela, ſed poma. Trino ſiquidem urbs ipſa vocabulo gloriatur, trigeminaque poſitione exultat, id eſt, prima Ravenna, ultima Claſſis, media * Cæſarea, inter urbem & mare, plena mollitie, arenaque munita, vectationibus apta.

* Forte *Sirmium*.

Urbis Ravennæ deſcriptio.

* Forte addendum *inſulæ*.

Al. *Ceſſurta*

CAPUT XXX.

Alaricus Stilicorum Gothos inopinato bello adorſum, cædit; Italiam vaſtat, Romam ſpoliat. Inde, in Africam cogitans, cum ſpoliis moritur. Veſegothæ Alaricum in alvo fluminis Buſentini mira ratione ſepeliunt.

VErumenimvero cum in ea civitate Veſegotharum applicuiſſet exercitus, & ad Honorium Imperatorem, qui intus reſidebat, legationem miſiſſe, quatenus ſi permitteret, ut Gothi pacati in Italia reſiderent, ſic eos cum Romanorum populo vivere, ut una gens utraque credi poſſet: ſin autem aliter, bellando quis quem valebat expelleret; * etiam ſecurus, qui victor exiſteret, imperaret. Honorius Imp. utramque pollicitationem formidans, ſuoque cum Senatu inito conſilio, quomodo eos extra fines Italos expelleret, deliberabat. Cui ad poſtremum ſententia ſedit, quatenus provincias longe poſitas, id eſt, Gallias, Hiſpaniaſque, quas jam pene perdidiſſet, & Gizerichi eas Vvandalorum Regis vaſtaret irruptio, ſi valeret Alaricus ſua cum gente ſibi tamquam lares proprios vendicaret, donatione ſacro oraculo confirmata. Conſentiunt Gothi hac ordinatione, & ad traditam ſibi patriam proficiſcuntur. Poſt quorum diſceſſum nec quicquam mali in Italia perpetratum, Stilico Patricius, & ſocer Honorii Imperatoris, (nam utramque ejus filiam, id eſt, Mariam & * Ermantiam, quas ſibi Princeps unam poſt unam ſociavit, utramque virginem & intactam Deus ab hac luce migrare præcepit) hic ergo Stilico ad Polentiam civitatem in alpibus Coctiis locatam doloſe accedens, nihilque mali ſuſpicantibus Gothis, ad necem totius Italiæ ſuamque deformitatem ruit in bellum. Quem ex improviſo Gothi cernentes, primo perterriti ſunt: ſed mox recollectis animis, & ut ſolebant, hortationibus excitatis, omnem pene exercitum Stiliconis in fugam converſum, uſque ad internecionem dejiciunt, furibundoque animo arreptum iter deſerunt, & in Liguriam poſt ſe, unde jam tranſierant, revertuntur; ejuſque prædis ſpoliiſque potiti, Æmyliam pari tenore devaſtant, Flaminiæque aggerem inter Picenum & Thuſciam, uſque ad urbem Romam diſcurrentes, quicquid inter utrumque latus fuit, in prædam diripiunt; ad poſtremum Romam ingreſſi, Alarico jubente ſpoliant tantum; non autem, ut ſolent gentes, ignem ſupponunt, nec locis Sanctorum in aliquo penitus injuriam irrogari patiuntur. Exindeque egreſſi, per Campaniam, & Lucaniam ſimili clade peracta, Brutios acceſſerunt: ubi diu reſidentes, ad Siciliam, exinde ad Africam tranſire deliberant. Brutiorum ſiquidem regio in extremis Italiæ finibus Auſtrali interjacens parti, angulus ejus Apennini montis initium facit, Adriæque pelagus ut lingua porrecta a Tyrreno æſtu ſejungens, nomen quondam a Brutia ſortitur Regina. Ibi ergo veniens Alaricus Rex Veſegotharum cum opibus totius Italiæ, quas in præda diripuerat, exinde, ut dictum eſt, per Siciliam in Africam quietam patriam tranſire diſponit. Cujus, quia non eſt liberum quodcumque homo ſine nutu Dei diſpoſuerit, fretum illud horribile aliquantas naves ſubmerſit, plurimas conturbavit. Qua adverſitate repulſus Alaricus, dum ſecum quid ageret deliberaret, ſubito immatura morte præventus rebus exceſſit humanis. Quem nimia dilectione lugentes, * Barentinum amnem juxta Conſentinam civitatem de alveo ſuo derivant. Nam hic fluvius a pede montis juxta urbem dilapſus, fluit unda ſalutifera. Hujus ergo in medio alveo, collecto captivorum agmine, ſepulturæ locum effodiunt, in cujus foveæ gremio Alaricum cum multis opibus obruunt; rurſuſque aquas in ſuum alveum reducentes, ne a quoquam quandoque locus cognoſceretur, foſſores omnes interemerunt.

* Forte & jam.

Honorius duas ſorores illicite & infelici eventu uxores ducit.

* Al. *Thermantiam*.

* Al. *Buſentum*.

CAPUT XXXI.

Athaulphus Alarici ſucceſſor Italiam ſpoliat; Placidiam Theodoſii Imp. germanam uxorem ducit. Ex Italia in Gallias, ad exigendos inde Vvandalos, & Alanos tranſit. Inde in Hiſpaniam, ibi interficitur. Item Regericus 3. Veſegotharum Rex interficitur.

MOrtuo Alarico Veſegotha, Regnum Athaulfo ejus conſanguineo, & forma & mente conſpicuo tradunt. Nam erat quamvis non adeo proceritate ſtaturæ formatus, quantum pulchritudine corporis vultuque decorus. Qui ſuſcepto Regno revertens item ad Romam, ſi quid primum remanſerat, more locuſtarum eraſit; nec tantum privatis divitiis Italiam ſpoliavit, imo & publicis, Imperatore Honorio nihil reſiſtere prævalente; cujus & germanam Placidiam, Theodoſii Imperatoris ex altera uxore filiam, urbe captivam abduxit. Quam tamen ob generis nobilitatem, for-

* Al. Foro-cornelii.

mæque pulchritudinem, & integritatem caſtitatis attendens, in* Forolivii Æmyliæ civitate ſuo matrimonio legitime copulavit: ut gentes, hac ſocietate comperta, quaſi adunata Gothis Republica efficacius terrerentur, Honoriumque Auguſtum, quamvis opibus exhauſtum, tamen quaſi cognatum grato animo derelinquens, Gallias tendit: ubi cum adveniſſet, vicinæ gentes perterritæ, in ſuis ſe finibus cœperunt continere, quæ dudum crudeliter Gallias infeſtaſſent, tam Franci, quam Burgundiones. Nam Vvandali & Alani, quos ſupra diximus, permiſſu Principum Romanorum utraque Pannonia reſedere; nec ibi ſibi ob metum Gothorum arbitrantes tutum fore, ſi reverterentur, ad Gallias tranſiere. Sed mox a Galliis, quas ante non multum tempus occupaſſent, fugientes, Hiſpania ſe recluſere: adhuc memores ex relatione Majorum ſuorum, quid dudum Geberic Rex Gothorum genti ſuæ præſtitiſſet incommodi, vel quomodo eos virtute ſua patrio ſolo expuliſſet. Tali ergo caſu Galliæ Athaulfo patuere venienti. Confirmato ergo Gothis Regno in Galliis, Hiſpanorum caſu cœpit dolere, eoſque deliberans a Vvandalorum incurſibus eripere, per ſuas opes Barcilonam cum certis fidelibus delectis, plebeque imbelli interiores Hiſpanias introivit: ubi ſæpe cum Vvandalis decertans, tertio anno poſtquam Gallias, Hiſpaniaſque domuiſſet, occubuit; gladio illo perforato Vernulfi, de cujus ſolitus erat ridere ſtatura. Poſt cujus mortem Regericus Rex conſtituitur: ſed & ipſe ſuorum fraude peremptus, ocyus vitam cum Regno reliquit.

CAPUT XXXII.

Valia 4. Veſegotharum Rex pace cum Honorio Imp. inita, Placidiam Romanis reddit. Item de Conſtantino, Conſtante, Jovino, & Sebaſtiano Galliæ invaſoribus.

DEhinc jam quartus ab Alarico Rex conſtituitur Valia, nimis deſtrictus, & prudens: contra quem Honorius Imperator * Conſtantinum virum induſtria militari pollentem, multiſque præliis glorioſum cum exercitu dirigit: veritus ne fœdus dudum cum Athaulfo initum ipſe turbaret, & aliquas rurſus in Repub. inſidias moliretur, vicinis ſibi gentibus repulſis; ſimulque deſiderans germanam ſuam Placidiam ſubjectionis opprobrio liberare: paciſcens cum Conſtantino, ut aut bello, aut pace, vel quoquo modo ſi eam potuiſſet, ad ſuum Regnum revocaret, eique eam in matrimonium ſociaret. Quo placito Conſtantinus ovans cum copia armatorum, & pene jam Regio apparatu Hiſpanias petit. Cui Valia Rex Gothorum non minori procinctu ad clauſtra Pirenæi occurrit: ubi ab utraque parte legatione directa, ita convenit paciſci; ut Placidiam ſororem Principis redderet, ſuaque ſolatia Romanæ Reipublicæ, ubi uſus exigeret, non denegaret. Eo namque tempore Conſtantinus quidam apud Gallias invadens Imperium, filium ſuum conſtantem ex Monacho fecerat Cæſarem: ſed non diu tenens Regnum præſumptum, mox fœderatis Gothis Romaniſque, ipſe occiditur Arelati, filius vero ejus Viennæ. Poſt quos item Jovinus, ac Sebaſtianus pari temeritate Rempub. occupandam exiſtimantes, pari exitio periere. Nam duodecimo anno Regni Valiæ, quando & Hunni poſt pene quinquaginta annos invaſa Pannonia a Romanis & Gothis expulſi ſunt, videns Valia Vvandalos in ſuis finibus, id eſt, Hiſpaniæ ſolo, audaci temeritate ab interioribus partibus * Galliæ, ubi eos fugaverat dudum Athaulfus, egreſſos, cuncta in prædis vaſtare, eo tempore quo Hierius, & Ardaburius Conſules extitiſſent; nec mora, mox contra eos movit exercitum.

* Al. Conſtantium.

* Al. Galiciæ.

CAPUT XXXIII.

De Vvandalorum Regum ſerie in Africa per annos fere centum, utque Beliſarius de Gelimere Conſtantinopolim adducto triumpharit, & Africa rurſum Imperio Romano adjecta fuerit: Item de Valiæ morte.

SEd Gizericus Rex Vvandalorum jam a Bonifacio in Africam invitatur, qui Valentiniano Principi veniens in offenſam, non aliter quam ſe malo Reipub. potuit vindicare. Is ergo ſuis precibus eos invitans, per tractum anguſtum, quod dicitur fretum Gaditanum, & vix ſeptem millibus Africam ab Hiſpaniis dividit, oſtioque maris Tyrrheni Oceani æſtum egerit, tranſpoſuit. Erat namque Gizericus jam Romanorum clade in Urbe notiſſimus, ſtatura mediocris & equi caſu claudicans, animo profundus, ſermone * rarus, luxuriæ contemptor, ira turbidus, habendi cupidus, ad ſollicitandas gentes providentiſſimus, ſemina contentionum jacere, odia miſcere paratus. Talis Africæ Rempub. precibus Bonifacii, ut diximus, invitatus intravit: ubi ad Divinitatem, ut fertur, accepta auctoritate diu regnans, ante obitum ſuum filiorum agmen accitum ordinavit, ne inter ipſos de Regni ambitione eſſet diſſenſio: ſed ordine quiſque & gradu ſuo, qui aliis ſuperviveret, id eſt, ſeniori ſuo fieret ſequens ſucceſſor, & rurſus ei poſterior ejus. Quod obſervantes per annorum multorum ſpatia, Regnum feliciter poſſedere; nec, quod in reliquis gentibus adſolet inteſtino bello fœdati ſunt, ſuoque ordine unus poſt unum ſuſcipiens Regnum, in pace populis imperarunt. Quorum ordo iſte, ac ſucceſſio fuit. Primum Gizericus, qui pater & Dominus, ſequens Hunnericus, tertius Gundamundus, quartus Tranſamundus, quintus Hilderich. Quo, malo gentis ſuæ, Gelimer, immemor atavi præceptorum, de Regno ejecto, & interempto, tyrannidem præſumpſit: ſed non ei ceſſit impune quod fecerat. Nam Juſtiniani Imperatoris ultio in eo apparuit, & cum omni genere ſuo, opibuſque, quibus more prædonis incubabat, Conſtantinopolim delatus per virum glorioſiſſimum Beliſarium, Magiſtrum militum orientalem, & Conſulem ordinarium, atque Patricium, magnum in circo populo ſpectaculum fuit; ſeramque ſui pœnitudinem, cum ſe videret de faſtigio Regali dejectum, privatæ vitæ, cui noluit famulari, redactus occubuit. Sic Africa, quæ in diviſione orbis terrarum tertia pars mundi deſcribitur, centeſimo fere anno Vvandalico jugo erepta, in libertatem revocata eſt Regni Romani; & quam dudum ignavis Dominis, Ducibus infidelibus, a Reip. Romanæ corpore gentilis manus abſtulerat, ſolerti Domino & fideli Ductore tunc revocata, hodieque congaudet. Quamvis & poſt hæc aliquantum inteſtino prælio, Maurorumque infidelitate adtritam ſe lamentaverit: tamen triumphus Juſtiniani Imperatoris a Deo ſibi donatus, quod inchoaverat ad finem uſque perduxit. Sed nobis quid opus eſt, unde res non exigit, dicere? Ad propoſitum redeamus. Valia ſiquidem Rex Gothorum adeo cum ſuis in Vvandalos ſæviebat, ut voluiſſet eos etiam in Africa perſequi; niſi eum caſus, qui dudum Ala-

* Al. ratus.

rico ad Africam tendenti contigerat, revocaſſet. Nobilitatus namque intra Hiſpanias, incruentaque victoria potitus, Toloſam revertitur; Romano Imperio, fugatis hoſtibus, aliquantas provincias, quod promiſerat, derelinquens, ſibique adverſa poſt longum valetudine ſuperveniente, rebus humanis exceſſit, eo videlicet tempore, quo * Berimundus Toriſmundo patre genitus, de quo in catalogo Amalorum familiæ ſuperius diximus, cum filio Vvitiricho ab Oſtrogothis, qui adhuc in Scythiæ terra Hunnorum oppreſſionibus ſubjacebant, ad Veſegotharum Regnum migravit. Conſcius enim erat virtutis, & generis nobilitatis: facilius ſibi credens Principatum a parentibus deferri, quem heredem Regum conſtabat eſſe multorum. Quis namque de Amalo dubitaret, ſi vacaſſet eligere? ſed nec ipſe adeo voluit quis eſſet oſtendere. Et illi jam poſt mortem Valiæ Theodericum ei dedere ſucceſſorem, ad quem veniens Berimund, animi pondere, quo valebat, eximiam generis ſui amplitudinem commoda taciturnitate ſuppreſſit: ſciens regnantibus ſemper de Regali ſtirpe genitos eſſe ſuſpectos. Paſſus eſt ergo ignorari, ne faceret ordinanda confundi. Suſceptuſque eſt cum filio ſuo a Rege Theoderico honorifice nimis; adeo ut nec conſilio ſuo expertem, nec convivio faceret alienum, non tantum pro generis nobilitate, quam ignorabat, ſed pro animi fortitudine & robore gentis, quam non poterat occultare.

* Al. *Beremnth.*

CAPUT XXXIV.

Theodericus 5. Veſegotharum Rex. In hunc Romani cum auxiliaribus Hunnis rupta pace exercitum ducunt. Fœdera firmantur. Attila pacatur. Item de Attilæ Aula.

DEfuncto Valia, ut ſuperius quod diximus repetamus, qui parum fuerat felix Gallis, proſperrimus feliciorque Theodericus ſucceſſit in Regno: homo ſumma moderatione compoſitus, animi corporiſque * virilitate abundans. Contra quem Theodoſio, & Feſto Conſulibus, pace rupta Romani Hunnis auxiliaribus ſecum junctis, in Gallias arma moverunt. Turbaverat namque eos Gothorum fœderatorum manus, quæ cum Caina Comite Conſtantinopolim * ſe fœderaſſet. Aetius ergo Patricius tunc præerat militibus, fortiſſimorum Mæſiorum ſtirpe progenitus, in Doroſtena civitate, a patre Gaudentio, labores bellicos tolerans, Reipub. Romanæ ſingulariter natus, qui ſuperbiam Suevorum, Francorumque barbariem immenſis cædibus ſervire Romano Imperio coegiſſet. Hunnis quoque auxiliariis Litorio ductante, contra Gothos Romanus exercitus movit procinctum, diuque ex utraque parte acie ordinata, cum utrique fortes, & neuter firmior eſſet, datis dextris, in priſtinam concordiam redierunt; fœdereque firmato, ab alterutro fida pace peracta, receſſit uterque. Qua pacatur Attila Hunnorum omnium Dominus, & pene totius Scythiæ gentium ſolus in mundo Regnator, qui erat famoſa inter omnes gentes claritate mirabilis. Ad quem in legationem remiſſus a Theodoſio juniore Priſcus, tali voce inter alia refert. Ingentia ſiquidem flumina, id eſt, Tyſiam, Tibiſiamque, & Driccam tranſeuntes, venimus in locum illum, ubi dudum * Vidicula, Gothorum fortiſſimus, Sarmatum dolo occubuit. Indeque non longe ad vicum, in quo Rex Attila morabatur, acceſſimus: vicum, inquam, ad inſtar civitatis ampliſſimæ, in quo lignea mœnia ex tabulis nitentibus fabricata reperimus, quarum compago ita ſolidum mentiebatur; ut vix ab intento poſſet junctura tabularum comprehendi. Videres triclinia ambitu prolixiore diſtenta, porticuſque in omni decore diſpoſitas. Area vero curtis ingenti ambitu cingebatur, ut amplitudo ipſa Regiam Aulam oſtenderet. Hæ ſedes erant Attilæ Regis Barbariam totam tenentis: hæc captis civitatibus habitacula præponebat.

* Al. *utilitate.*

*Al. *efferaſſet.*

* Al. *Vidogeta.*

CAPUT XXXV.

De Attilæ Regis Hunnorum patre, fratribus; deque ipſius ſtatura, forma, & moribus. Item de gladio Martis, quem ipſe uſurpavit. Locus inſignis e Priſco hiſtorico.

IS namque Attila patre genitus Mundzucco; cujus fuere germani Octar, & Roas, qui ante Attilam Regnum Hunnorum tenuiſſe narrantur, quamvis non omnino cunctorum. Eorum ipſe poſt obitum, cum * Bleta germano Hunnorum ſucceſſit in Regnum; & ut ante expeditioni, quam parabat, par foret, augmentum virium parricidio quærit, tendens ad diſcrimen omnium nece ſuorum. Sed librante juſtitia deteſtabili remedio creſcens, deformes exitus ſuæ crudelitatis invenit. * Bleta enim fratre fraudibus perempto, qui magnæ parti regnabat Hunnorum, univerſum ſibi populum ſubjugavit, aliarumque gentium, quas tunc in ditione tenebat, numeroſitate collecta, primas mundi gentes, Romanos, Veſegothaſque ſubdere peroptabat. Cujus exercitus quingentorum millium eſſe numerus ferebatur. Vir in * concuſſionem gentis natus in mundo, terrarum omnium metus: qui neſcio qua forte terrebat cuncta, formidabili de ſe opinione vulgata. Erat namque ſuperbus inceſſu, huc atque illuc circumferens oculos, ut elati potentia ipſo quoque motu corporis appareret. Bellorum quidem amator, ſed ipſe manu temperans, conſilio validiſſimus, ſupplicantibus exorabilis, propitius in fide ſemel receptis. Forma brevis, lato pectore, capite grandiori, minutis oculis, rarus barba, canis aſperſus ſimo naſo, teter colore, originis ſuæ ſigna reſtituens. Qui quamvis hujus eſſet naturæ, ut ſemper magna confideret, addebat ei tamen confidentiam gladius Martis inventus, ſacer apud Scytharum Reges ſemper habitus. Quem Priſcus hiſtoricus tali refert occaſione detectum. Cum paſtor, inquiens, quidam gregis unam buculam conſpiceret claudicantem, nec cauſam tanti vulneris inveniret, ſollicitus veſtigia cruoris inſequitur: tandemque venit ad gladium, quem depaſcens herbas bucula incaute calcaverat, effoſſumque protinus ad Attilam defert. Quo ille munere gratulatus, ut erat magnanimus, arbitratur ſe totius mundi Principem conſtitutum, & per Martis gladium poteſtatem ſibi conceſſam eſſe bellorum.

* *Al. Bleda.* Proſper. *Budam.*

* Al. *Buda*

*Niv. *concuſſionem.*

Gladius Martis apud Scythas ſacer.

CAPUT XXXVI.

Attila, ſuapte natura ad vaſtandum orbem paratus, a Gizerico Vvandalorum Rege multis muneribus ad id inſtigatur. Is omni ratione diſcordiam inter Romanos, & Gothos ſerere conatur: ſed fruſtra. Epiſtola Valentiniani Imp. ad Veſegothas, eorumque reſponſum.

HUjus ergo mentem ad vaſtationem orbis paratam comperiens Gizericus Rex Vvandalo-

rum, quem paulo ante memoravimus, multis muneribus ad Veſegotharum bella præcipitat: metuens ne Theodericus Veſegotharum Rex filiæ ulciſceretur injuriam, quæ Hunericho Gizerici filio juncta, prius quidem tanto conjugio lætaretur: ſed poſtea, ut erat ille & in ſua pignora truculentus, ob ſuſpicionem tantummodo veneni ab ea parati, eam naribus abſciſſis, truncatiſque auribus ſpolians decore naturali, patri ſuo ad Gallias remiſerat: ut turpe funus miſeranda ſemper offerret; & crudelitas, qua etiam moverentur externi, vindictam patris efficacius impetraret. Attila igitur dudum bella concepta Gizerici redemptione parturiens, Legatos in Italiam ad Valentinianum Principem miſit, ſerens Gothorum, Romanorumque diſcordiam; ut quos prælio non poterat concutere, odiis internis elideret: adſerens ſe Reipub. ejus amicitias in nullo violare, ſed contra Theodericum Veſegotharum Regem ſibi eſſe certamen, unde eum excipi libenter optaret. Cætera epiſtolæ uſitatis ſalutationum blandimentis oppleverat, ſtudens fidem adhibere mendacio. Pari etiam modo ad Regem Veſegotharum Theodericum dirigit ſcriptum, hortans ut a Romanorum ſocietate diſcederet, recoleretque prælia, quæ paulo ante contra eum fuerant concitata ſub nimia feritate. Homo ſubtilis, antequam bella gereret, arte pugnabat. Tunc Valentinianus Imperator ad Veſegothas, eorumque Regem Theodericum in his verbis legationem direxit. Prudentiæ veſtræ eſt, fortiſſime gentium, adverſus *urbis conſpirare tyrannum, qui optat mundi generale habere ſervitium, qui cauſas prælii non requirit: ſed quicquid commiſerit hoc putat eſſe legitimum. Ambitum ſuum brachio metitur, ſuperbia licentiam ſatiat; qui jus faſque contemnens, hoſtem ſe exhibet naturæ cunctorum. Etenim meretur hic odium, qui in commune omnium ſe approbat inimicum. Recordamini, quæſo, quod certe non poteſt obliviſci. Ab Hunnis caſus eſt fuſus: ſed quod graviter agit, inſidiis agit appetitum. Unde ut de nobis taceamus, poteſtis hanc inulti ferre ſuperbiam? Armorum potentes favete propriis doloribus, & communes jungite manus. Auxiliamini etiam Reipub. cujus membrum tenetis. Quam ſit autem nobis expetenda, vel amplexanda ſocietas, hoſtis interrogate conſilia. His & ſimilibus Legati Valentiniani Regem permovere Theodericum. Quibus ille reſpondit: Habetis, inquit, Romani deſiderium veſtrum, feciſtis Attilam & nobis hoſtem. Sequimur illum quocumque vocaverit; & quamvis infletur de diverſis ſuperbarum gentium victoriis: norunt tamen Gothi confligere cum ſuperbis. Nullum bellum dixerim grave, niſi quod cauſa debilitat: quando nil triſte pavet, cui majeſtas arriſerit. Acclamant reſponſo comites Ducis, lætum ſequitur vulgus. Fit omnibus ambitus pugnæ, hoſtes jam Hunni deſiderantur. Producitur itaque a Rege Theoderico Veſegotharum innumerabilis multitudo: qui quatuor filiis domi dimiſſis, id eſt Friderico, & Turico, Rotemero, & Himmerit, ſecum tantum Thoriſmund, & Theodericum majores natu participes laboris aſſumit. Felix procinctus, auxiliantium ſuave collegium habere, & ſolatia illorum, * quos delectat ipſa etiam ſimul ſubire diſcrimina. A parte vero Romanorum tanta Patricii Aetii providentia fuit, cui tunc innitebatur Reſpub. Heſperiæ plagæ, ut undique bellatoribus congregatis, adverſus ferocem, & infinitam multitudinem non impar occurreret. His enim adfuere auxiliares Franci, Sarmatæ, Armoritiani, Litiani, Burgundiones, Saxones, Riparioli, Ibriones, quondam milites Romani, tunc vero jam in numero auxiliariorum exquiſiti, aliæque nonnullæ Celticæ, vel Germanicæ nationes. Convenitur itaque in campos Catalaunicos, qui & Mauricii nominantur, C. (a) leugas, ut Galli vocant, in longum tenentes, & 70. in latum. Leuga autem Gallica mille & quingentorum paſſuum quantitate metitur. Fit ergo area innumerabilium populorum pars illa terrarum. Conſeruntur acies utræque fortiſſimæ; nihil ſubreptionibus agitur, ſed aperto Marte certatur. Quæ poteſt digna cauſa tantorum motibus inveniri? Aut quod odium in ſe cunctos animavit armari? Probatum eſt humanum genus Regibus vivere: quando unius mentis inſano impetu ſtrages fit facta populorum; & arbitrio ſuperbi Regis momento dejicitur, quod tot ſæculis natura progenuit.

* Al. orbis.

Nullum bellum grave, niſi quod cauſa debilitat.

* Al. quibus.

(a) Leuga verbum Gallorum eſt, & mere Francicum, ut conſtat ex D. Hieronymo in Joele, Paulo Diacono lib. 15. Amm. Marcel. lib. 15. pag. 68. & lib. 16. pag. 91. ex legibus Bajomar, & Rutelio lib. 2. Itener. ut enim Romani milliaribus, ſic Galli leugis metiri ſoliti ſunt. Juret.

CAPUT XXXVII.

De iis rebus, quæ in ipſorum bellorum motibus, priuſquam prælium inter Romanos, & Hunnos committeretur, acciderunt.

SEd antequam pugnæ ipſius ordinem referamus, neceſſarium videretur edicere, quæ in ipſis bellorum motibus accidere: quia ſicut famoſum prælium, ita multiplex atque perplexum. Sangibanus namque Rex Alanorum metu futurorum perterritus, Attilæ ſe tradere pollicetur, & Aurelianam civitatem Galliæ, ubi tunc conſiſtebat, in ejus jura transducere. Quod ubi Theodericus & Aetius agnovere, magnis aggeribus eamdem urbem ante adventum Attilæ deſtruunt, ſuſpectumque cuſtodiunt Sangibanum, & inter ſuos auxiliares medium ſtatuunt cum propria gente. Igitur Attila Rex Hunnorum tali perculſus eventu, diffidens ſuis copiis, metuens inire conflictum, intuſque fugam revolvens ipſo funere triſtiorem, ſtatuit per haruſpices futura inquirere. Qui more ſolito nunc pecorum fibras, nunc quaſdam venas in abraſis oſſibus intuentes, Hunnis infauſta denuntiant. Hoc tamen quantulum prædixere ſolatii, quod ſummus hoſtium Ductor de parte adverſa occumberet, relictaque victoria, ſua morte triumphum fœdaret. Cumque Attila necem Aetii, quod ejus motibus obviabat, vel cum ſua perditione duceret expetendam, tali præſagio ſollicitus, ut erat conſiliorum in rebus bellicis exquiſitor, circa nonam diei horam prælium ſub trepidatione committit, ut ſi non ſecus cederet, nox imminens ſubveniret. Convenere partes, ut diximus, in campos Catalaunicos.

CAPUT XXXVIII.

Poſitio loci, quo in Catalaunicis campis prælium inter Romanos, & Hunnos eſt commiſſum; & deſcriptio utriuſque aciei.

ERat autem poſitio loci declivi tumore, in modum collis excreſcens. Quem uterque cupiens exercitus obtinere, qui loci opportunitas non parvum beneficium conferret: dextram partem Hunni cum ſuis, ſiniſtram Romani & Veſegothæ cum auxiliariis occuparunt. Relictoque de

cacuminis ejus jugo certamine, dextrum cornu cum Veſegothis Theodericus tenebat, ſiniſtrum Aetius cum Romanis, collocantes in medio Sangibanum, quem ſuperius retulimus præfuiſſe Alanis, providentes cautione militari, ut eum, de cujus animo minus præſumebant, fidelium turba concluderent. Facile namque adſumit pugnandi neceſſitatem, cui fugiendi imponitur difficultas. E diverſo vero fuit Hunnorum acies ordinata, ut in medio Attila cum ſuis fortiſſimis locaretur, ſibi potius Rex hac ordinatione proſpiciens, quatenus inter gentis ſuæ robur poſitus, ab imminenti periculo redderetur exceptus. Cornua vero ejus multiplices populi, & diverſæ nationes, quas ditioni ſuæ ſubdiderat, ambiebant. Inter quos Oſtrogotharum præeminebat exercitus, Vvalamire, & Theodemire, & Vvidemire germanis ductantibus, ipſo etiam Rege, cui tunc ſerviebant, nobilioribus: quia Amalorum generis eos potentia illuſtrabat; eratque & Gepidarum agmine innumerabili Rex ille fortiſſimus & famoſiſſimus Ardaricus, qui ob nimiam ſuam fidelitatem erga Attilam ejus conſiliis intererat. Nam perpendens Attila ſagacitatem ſuam, eum & Vvalamirem Oſtrogotharum Regem ſuper cæteros regulos diligebat. Erat namque Vvalamir ſecreti tenax, blandus alloquio, doli ignarus. Ardarich fide & conſilio, ut diximus, clarus. Quibus non immerito contra parentes Veſegothas debuit credere* pugnatoribus. Reliqua autem, ſi dici fas eſt, turba Regum, diverſarumque nationum Doctores, ac ſi ſatellites, nutibus Attilæ attendebant, & ubi oculo annuiſſet, abſque aliqua murmuratione cum timore & tremore unuſquiſque adſtabat, aut certe quod juſſus fuerat exſequebatur. Sed ſolus Attila Rex omnium Regum, ſuper omnes & pro omnibus ſollicitus erat. Fit ergo de loci, quem diximus, opportunitate certamen. Attila ſuos dirigit, qui cacumen montis invaderent, ſed a Thoriſmundo, & Aetio præventus eſt, qui eluctati collis excelſa ut conſcenderent, ſuperiores effecti ſunt, venienteſque Hunnos montis beneficio facile turbavere.

* Niv. *pugnaturus.*

CAPUT XXXIX.

Attilæ oratio ad Hunnos, qua eos ad prælium adverſus Romanos ineundum exhortatur.

TUnc Attila, cum videret exercitum cauſa præcedente turbatum, eum tali ex tempore credit alloquio confirmandum. Poſt victorias tantarum gentium, poſt orbem ſi conſiſtatis edomitum, ineptum judicaverim, tamquam ignaros rei verbis acuere. Quærat hoc aut novus Ductor, aut inexpertus exercitus. Nec mihi fas eſt aliquid vulgare dicere, nec vos oportet, audire. Quid autem aliud vos quam bellare conſueti? Aut quid forti ſuavius, quam vindictam manu quærere? Magnum munus a natura, animum ultione ſatiare. Aggrediamur ergo hoſtem alacres: audaciores ſunt ſemper, qui inferunt bellum. Adunatas deſpicite diſſonas gentes. Indicium pavoris eſt, ſocietate defendi. En ante impetum terroribus jam feruntur, excelſa quærunt, tumulos capiunt, & ſera pœnitudine in campis munitiones efflagitant. Nnta nobis ſunt, quam ſint levia Romanorum arma; primo etiam non dico vulnere, ſed ipſo pulvere gravantur. Dum inordinate coeunt, & acies teſtitudinemque connectunt, vos confligite præſtantibus animis, ut ſoletis, deſpicienteſque eorum acies, Alanos invadite, in Veſegothas incumbite. Inde nobis eſt citam victoriam quærere, unde ſe continet bellum.* Abſciſſa autem nervis mox membra relabuntur; nec poteſt ſtare corpus, cui oſſa ſubtraxeris. Conſurgant animi, furor ſolitus intumeſcat. Nunc conſilia Hunni, nunc arma depromite: aut vulneratus quis adverſarii mortem depoſcat: aut illæſus hoſtium clade ſatietur. Victuros nulla tela convenient, morituros & in otio fata præcipitant. Poſtremo cur fortuna Hunnos tot gentium victores adſereret, niſi ad certaminis hujus gaudia præparaſſet? Quis denique Mæotidarum iter aperiret Majoribus noſtris tot ſæculis clauſum ac ſecretum? Quis adhuc inermibus cedere faciebat armatos? Faciem Hunnorum non poterit ferre adunata collectio. Non fallor eventu, hic campus eſt, quem nobis tot proſpera promiſerat. Primus in hoſtes tela conjiciam. Si quis potuerit Attila pugnante otium ferre, ſepultus eſt. His verbis accenſi, in pugnam cuncti præcipitantur.

* forte, *Abſciſſis.*

CAPUT XL.

Succeſſus prælii commiſſi inter Romanos & Veſegothas adverſus Hunnos. Theoderici Regis mors. Attila ſe plauſtris vallat.

ET quamvis haberent res ipſæ formidinem, præſentia tamen Regis cunctationem hærentibus auferebat.* Manu manibus congrediuntur; bellum atrox, multiplex, immane, pertinax, cui ſimile nulla uſquam narrat Antiquitas: ubi talia geſta referuntur, ut nihil eſſet, quod in vita ſua conſpicere potuiſſet egregius, qui hujus miraculi privaretur aſpectu. Nam ſi ſenioribus credere fas eſt, rivulus memorati campi humili ripa prolabens, peremptorum vulneribus ſanguine multo provectus, non auctus imbribus, ut ſolebat, ſed liquore concitatus inſolito, torrens factus eſt cruoris augmento. Et quos illic coegit in aridam ſitim vulnus inflictum, fluenta mixta clade traxerunt: ita conſtricti ſorte miſerabili ſorbebant, potantes ſanguinem, quem fudere ſauciati. Hic Theodericus Rex, dum adhortans diſcurreret exercitum, equo depulſus, pedibuſque ſuorum conculcatus, vitam matura ſenectute concluſit. Alii vero dicunt eum interfectum telo Andagis de parte Oſtrogotharum, qui tunc Attilanum ſequebantur regimen. Hoc fuit quod Attilæ præſagio haruſpices prius dixerant, quamquam ille de Aetio ſuſpicaretur. Tunc Veſegothæ dividentes ſe ab Alanis, invadunt Hunnorum catervas, & pene Attilam trucidaſſent; niſi prius providus fugiſſet, & ſe ſuoſque illico intra ſepta caſtrorum, quæ plauſtris vallata habebat, recluſiſſet. Quamvis fragile munimentum, tamen quæſierunt ſubſidium vitæ, quibus paulo ante nullus poterat muralis agger obſiſtere. Thoriſmund autem Regis Theoderici filius, qui cum Aetio collem anticipans, hoſtes de ſuperiori loco proturbaverat, credens ſe ad agmina propria pervenire, nocte cæca ad hoſtium carpenta ignarus incurrit. Quem fortiter dimicantem quidam capite vulnerato equo dejecit, ſuorumque providentia liberatus, a præliandi intentione deſiit. Aetius vero ſimiliter noctis confuſione diviſus, cum inter hoſtes medios vagaretur, trepidus ne quid incidiſſet adverſi Gothis, inquirens, tandemque ad ſocia caſtra perveniens, reliquum noctis ſcutorum defenſione tranſegit. Poſtera die luce orta, cum cadaveribus plenos campos aſpicerent, nec audere Hunnos erumpere; ſuam arbitrantur eſſe victoriam, ſcienteſque Attilam non niſi magna clade confuſum, bello confugiſſe; cum tamen nil ageret vel proſtratus abjectum, ſed ſtrepens armis tubis canebat, incurſio-

*forte legendum *manus.*

nemque minabatur: velut leo venabulis preſſus, ſpeluncæ aditus obambulans, nec audet inſurgere, nec deſinit fremitibus vicina terrere: ſic bellicoſiſſimus Rex victores ſuos turbabat incluſus. Conveniunt itaque Gothi Romanique, & quid agerent de ſuperato Attila deliberant. Placet eum obſidione fatigari, qui annonæ copiam non habebat, quando ab ipſius ſagittariis intra ſepta caſtrorum locatis, crebris ictibus arceretur acceſſus. Fertur autem deſperatis in rebus prædictum Regem adhuc & in ſupremo magnanimem, equinis ſellis conſtruxiſſe pyram, ſeſeque, ſi adverſarii irrumperent, flammis injicere voluiſſet: ne aut aliquis ejus vulnere lætaretur, * aut in poteſtatem tantorum hoſtium gentium Dominus perveniret.

* forte legendum *aut in poteſtatem hoſtium tantarum gentium Dominus, &c.*

CAPUT XLI.

Thoriſmund Theoderico Regi patri ſuo exequias parat, & conſilio Aetii patricii, qui Hunnis funditus interemptis, male a Gothis metuebat, Imperio Romano ſe recipit, & patri ſuccedit. Franci & Gepidæ mutua clade ſe atterunt. Numerus cæſorum in prælio inter Romanos & Attilam.

VErum inter has obſidionum moras Veſegothæ Regem, filii patrem requirunt, admirantes ejus abſentiam, dum felicitas fuerit, ſubſecuta. Cumque diutius exploratum, ut viris fortibus mos eſt, inter denſiſſima cadavera reperiſſent, cantibus honoratum, inimicis ſpectantibus abſtulerunt. Videres Gothorum globos diſſonis vocibus confragoſos, adhuc inter bella furentia funeri reddidiſſe culturam. Fundebantur lachrymæ, ſed quæ viris fortibus impendi ſolent: noſtra mors erat, ſed Hunno teſte glorioſa, unde hoſtium putaretur inclinata fore ſuperbia, quando tanti Regis efferre cadaver cum ſuis inſignibus inſpiciebant. At Gothi Theoderico adhuc juſta ſolventes, armis inſonantibus Regiam deferunt majeſtatem, fortiſſimuſque Thoriſmund bene glorioſus, ad manes cariſſimi patris, ut decebat filium, exequias eſt proſecutus. Quod poſtquam peractum eſt, orbitatis dolore commotus; & virtutis impetu, qua valebat, dum inter reliquias Hunnorum mortem patris vindicare contendit, Aetium Patricium, ac ſi ſeniorem, prudentiaque maturum, de hac parte conſuluit, quid ſibi eſſet in tempore faciendum. Ille vero metuens, ne Hunnis funditus interemptis, a Gothis Romanorum premeretur Imperium, præbet hac ſuaſione conſilium, ut ad ſedes proprias remearet, Regnumque quod pater reliquerat, arriperet: ne germani ejus, opibus ſumptis paternis, Veſegotharum Regnum pervaderent, graviterque dehinc cum ſuis, & quod pejus eſt, miſerabiliter pugnaret. Quo reſponſo non ambigue, ut datum eſt, ſed pro ſua potius utilitate ſuſcepto, relictis Hunnis, redit ad Gallias. Sic humana fragilitas, dum ſuſpicionibus occurrit, magna rerum agendarum occaſione intercipitur. In hoc enim famoſiſſimo, & fortiſſimarum gentium bello ab utriſque partibus * 162. millia cæſa referuntur, exceptis 90. millibus Gepidarum & Francorum, qui ante congreſſionem publicam noctu ſibi occurentes, mutuis concidere vulneribus, Francis pro Romanorum, Gepidis pro Hunnorum parte pugnantibus. Attila igitur diſceſſione cognita Gothorum, quod de * inordinatis colligi ſolet, & inimicorum magis æſtimans dolum, diutius ſe intra caſtra continuit. Sed ubi hoſtium abſentia ſunt longa ſilentia conſecuta, erigitur mens ad victoriam, gaudia præſumuntur, atque potentis Regis animus in antiqua fata revertitur. Thoriſmund ergo patre mortuo, in campis ſtatim Catalaunicis, ubi & pugnaverat, Regia majeſtate ſubvectus, Toloſam ingreditur. Hic licet fratrum & fortium turba gauderet: ipſe tamen ſic ſua initia moderatus eſt, ut nullius reperiret de Regni ſucceſſione certamen.

* Al. 165.

* Al. *inopinatis.*

CAPUT XLII.

Attila de Veſegotharum receſſu a Romanis certior factus, ad oppreſſionem Romanorum omnibus viribus ſe confert. Aquilejam, Mediolanum, Ticinum vaſtat. Leo Papa ad eum accedit, & pacem Italiæ certis conditionibus impetrat. Attila ad ſuas ſedes ultra Danubium remeat.

ATtila vero nacta occaſione de receſſu Veſegotharum, & quod ſæpe optaverat, cernens hoſtium ſolutionem per partes, mox jam ſecurus ad oppreſſionem Romanorum movit procinctum, primaque aggreſſione Aquilejenſem obſedit civitatem, quæ eſt metropolis Venetiarum, in mucrone vel lingua Adriatici poſita ſinus. Cujus ab oriente muros Natiſſa amnis fluens, a monte Picis elambit, ibique cum diu multoque tempore obſidens nihil penitus prævaleret, fortiſſimis intrinſecus Romanorum militibus reſiſtentibus; exercitu jam murmurante, & diſcedere cupiente, Attila deambulans circa muros, dum utrum ſolveret caſtra, an adhuc moraretur deliberat; animadvertit candidas aves, id eſt ciconias quæ in faſtigio domorum nidificant, de civitate fœtus ſuos trahere, atque contra morem per rura forinſecus comportare. Et ut hoc, ſicut erat ſagaciſſimus inquiſitor, * perſenſit, ad ſuos inquit: Reſpicite aves futurarum rerum providas perituram relinquere civitatem, caſuraſque arces periculo imminente deſerere. Non hoc vacuum, non hoc credatur incertum; rebus præſciis conſuetudinem mutat ventura formido. Quid plura? Animus ſuorum rurſus ad oppugnandum Aquilejam inflammatur. Qui, machinis conſtructis, omnibuſque tormentorum generibus adhibitis, nec mora invadunt civitatem, ſpoliant, dividunt, vaſtantque crudeliter, ita ut vix ejus veſtigia, ut appareant, reliquerint. Exhinc jam audaciores, & necdum Romanorum ſanguine ſatiati, per reliquas Venetum civitates Hunni bacchabantur. Mediolanum quoque Liguriæ metropolim, & quondam Regiam urbem pari tenore devaſtant; nec non & Ticinum æquali ſorte dejiciunt, vicinaque loca ſævientes allidunt, demoliunturque pene totam Italiam. Cumque ad Romam animus fuiſſet ejus attentus accedere, ſui eum, ut Priſcus refert hiſtoricus, removere, non Urbi, cui inimici erant, conſulentes: ſed Alarici quondam Veſegotharum Regis objicientes exemplum, veriti Regis ſui fortunam, quia ille poſt fractam Romam diu non ſupervixerat, ſed protinus rebus exceſſit humanis. Igitur dum ejus animus ancipiti negotio inter ire, & non ire fluctuaret, ſecumque deliberans tardaret, placita ei legatio a Roma advenit. Nam Leo Papa per ſe ad eum accedit in * Acroventu Mambolejo, ubi Mincius amnis commeantium frequentatione tranſitur. Qui mox depoſito exercitus furore, & rediens qua venerat, id eſt, ultra Danubium, promiſſa pace diſceſſit; illud præ omnibus denuntians, atque interminando diſcernens, graviora ſe in Italiam illaturum, niſi ad ſe Honoriam Valentiniani Principis

* Al. *præſenſit.*

Mediolanum urbs Regia.

* Al. *In agro Venetum Ambuleio.*

Honoria Valentiniani filia Attilam in Italiam vocat.

cipis germanam, filiam Placidiæ Auguſtæ, cum portione ſibi Regalium opum debita mitteret. Ferebatur enim quia hæc Honoria, dum propter Aulæ decus, ac caſtitatem teneretur nutu fratris incluſa, clandeſtino eunucho miſſo, Attilam invitaſſet, ut contra fratris potentiam ejus patrocinlis uteretur; prorſus indignum facinus, ut licentiam libidinis malo publico compararet.

CAPUT XLIII.

Attila in Alanos trans Ligerim conſidentes movet. A Thoriſmundo Rege Veſegotharum conſerto prælio in ſuas ſedes fugere compellitur. Thoriſmundi cædes.

Reverſus itaque Attila in ſedes ſuas, & quaſi otii pœnitens, graviterque ferens a bello ceſſare, ad orientis Principem Marcianum Legatos dirigit, provinciarum teſtans vaſtationem, quod ſibi promiſſa a Theodoſio quondam Imperatore minime perſolveret, & inhumanior ſolito ſuis hoſtibus appareret. Hæc tamen agens, ut erat verſutus & callidus, alibi arma ſua commovit, & quod reſtabat indignationi, faciem in Veſegothas retorſit. Sed non eum, quem de Romanis, reportavit eventum. Nam per diſſimiles anterioribus vias recurrens, Alanorum partem trans flumen Ligeris conſidentem ſtatuit ſuæ redigere ditioni; quatenus mutata per ipſos belli facie, terribilior immineret. Igitur a Dacia, & Pannonia provinciis, in quibus tunc Hunni cum diverſis ſubditis nationibus inſidebant, egrediens Attila, in Alanos movit procinctum. Sed Thoriſmund Rex Veſegotharum fraudem Attilæ non impari ſubtilitate perſentiens, ad Alanos tota * ſubtilitate prius advenit; ibique ſupervenientis jam Attilæ motibus præparatus occurrit, conſertoque prælio, pene ſimili eum tenore ut prius in campis Catalaunicis, a ſpe removit victoriæ, fugatumque a partibus ſuis ſine triumpho remittens, in ſedes proprias fugere compulit. Sic Attila famoſus, & multarum victoriarum Dominus, dum quærit famam perditoris abjicere, & quod prius a Veſegothis pertulerat abolere; geminatam ſuſtinuit, ingloriuſque receſſit. Thoriſmund vero repulſis ab Alanis Hunnorum catervis, ſine aliqua ſuorum læſione Toloſam migravit, ſuorumque quieta pace compoſita, tertio anno Regni ſui ægrotans, dum ſanguinem tollit de vena, ab * Aſcalcruo cliente inimicos nunciante, armis ſubtractis, peremptus eſt. Una tamen manu, quam liberam habebat, ſcabellum tenens, ſanguinis ſui exiſtit ultor, aliquantos inſidiantes ſibi exſtinguens.

* Niv. *velocitate.*

* Al. *Aſchbamo.*

CAPUT XLIV.

Theodericus Thoriſmundi frater Rex Veſegotharum Riciarium Suevorum Regem, qui Hiſpaniam invaſerat, bello ſuperat. Achiulphum clientem Suevis præficit. Is tyrannidem affectans capite plectitur. Suevi permiſſu Theoderici Remiſmundum ſibi Regem eligunt. Theoderici Regis mors.

Poſt cujus deceſſum, Theodericus germanus ejus Veſegothorum in Regno ſuccedens, mox Riciarium Suevorum Regem cognatum ſuum reperit inimicum. Hic item Riciarius affinitatem Theoderici præſumens, univerſam pene Hiſpaniam ſibi credidit occupandam: judicans opportunum tempus ſurreptionis incompoſita initia tentare Regnantis. Quibus ante Gallicia & Luſitania ſedes fuere, quæ in dextro latere Hiſpaniæ per ripam Oceani porriguntur, habentes ab oriente Auſtrogoniam, ab occidente in promontorio ſacrum Scipionis Romani Ducis monumentum, a ſeptentrione Oceanum, a meridie Luſitaniam & fluvium Tagum, qui arenis ſuis permiſcens auri metalla, trahit cum limi vilitate divitias. Exinde ergo exiens Riciarius Rex Suevorum, nititur totam Hiſpaniam occupare. Cui Theodericus cognatus ſuus, ut erat moderatus, Legatos mittens, pacifice dixit, ut non ſolum recederet a finibus alienis, verumetiam nec tentare præſumeret, odium ſibi tali ambitione acquirens. Ille vero animo prætumido ait: Si hic murmuras, & me venire cauſaris: Toloſam, ubi tu ſedes, veniam; ibi ſi vales, reſiſte. His auditis, ægre tulit Theodericus, compacatuſque cum cæteris gentibus, arma movit in Suevos, Burgundionum quoque Gnudiacum, & Hilpericum Reges auxiliares habens, ſibique devotos. Ventum eſt ad certamen juxta flumen Urbium, quod inter Aſturicam Hiberiamque prætermeat; conſertoque prælio, Theodericus cum Veſegothis, qui ex juſta parte pugnabat, victor efficitur, Suevorum gentes pene cunctas uſque ad internecionem proſternens. Quorum Rex Riciarius relicta infeſta victoria, hoſtem fugiens, in navim conſcendit, adverſaque procella Tyrrheni oſtii repercuſſus, Veſegotharum eſt manibus redditus, miſerabilem non differens mortem, cum elementa mutaverit. Theodericus vero victor exiſtens, ſubactis pepercit, nec ultra certamina ſævire permiſit, præponens Suevis, quos ſubjecerat, clientem Achiulfum. Qui in brevi animum ad prævaricationem ex Suevorum ſuaſionibus commutans, neglexit imperata complere, potius tyrannica elatione ſuperbiens, credenſque ſe ea virtute provinciam obtinere, qua dudum cum Domino ſuo eam ſubjeciſſet. Is ſiquidem erat Vvarnorum ſtirpe genitus, longe a Gothici ſanguinis nobilitate ſejunctus; idcirco nec libertati ſtudens, nec patrono fidem ſervans. Quo comperto, Theodericus mox contra eum, qui eum de Regno pervaſo dejicerent, deſtinavit. Qui venientes, ſine mora in primo eum certamine ſuperantes, congruam factorum ejus ab eo exegerunt ultionem. Captus namque, & ſuorum ſolatio deſtitutus, capite plectitur; ſenſitque tandem iratum, qui propitium Dominum crediderat contemnendum. Tunc Suevi Rectoris ſui interitum contuentes, locorum Sacerdotes ad Theodericum ſupplices direxerunt. Quos ille Pontificali reverentia ſuſcipiens, non ſolum impunitatem Suevorum indulſit: ſed & ut ſibi de ſuo genere Principem conſtituerent flexus pietate conceſſit. Quod & factum eſt, & Remiſmundum ſibi Suevi Regulum ordinaverunt. His peractis, paceque cunctis munitis, tertiodecimo Regni ſui anno Theodericus occubuit.

CAPUT XLV.

Euricus Veſegotharum Rex Theodorico ſuccedit, Romanis Imperatoribus aliis ſuper alios caſis Gizericus Vvandalorum Rex. Italiam invadit, Romam vaſtat. Euricus Gallias invadit, Britones Romanorum auxiliarios profligat, Arvernam Galliæ civitatem occupat.

Cui frater Euricus percupida feſtinatione ſuccedens, ſæva ſuſpicione pulſatus eſt. Nam dum hæc circa Veſegotharum gentem & alia nonnulla geruntur, Valentinianus Imperator dolo Maximi occiſus eſt, & ipſe Maximus tyrannico more Regnum invaſit. Quod audiens Gizericus Rex Vvandalorum, ab Africa armata claſſe in Italiam venit, Romamque ingreſſus, cuncta devaſtat. Maximus vero fugiens, a quodam Urſo milite Romano interemptus eſt. Poſt quem juſſu Marciani Imperatoris orientalis, Majorianus occidentale ſuſcepit Imperium gubernandum. Sed & ipſe non diu regnans, dum contra Alanos, qui Gallias infeſtabant, moviſſet procinctum, Dertonæ juxta fluvium Ira co-

gnomento occiditur. Cujus locum Severus invaſit, qui tertio anno Imperii ſui Romæ obiit. Quod cernens Leo Imperator, qui in orientali Regno Marciano ſucceſſerat, Anthemium Patricium ſuum ordinans, Romæ Principem ordinavit. Qui veniens illico Ricimerem generum ſuum contra Alanos direxit, virum egregium, & pene tunc in Italia ad exercitum ſingularem. Qui multitudinem Alanorum, & Regem eorum Beurgum in primo ſtatim certamine ſuperatos, internecioni proſtravit. Euricus ergo Veſegotharum Rex crebram mutationem Romanorum Principum cernens, Gallias ſuo jure niſus eſt occupare. Quod comperiens Anthemius Imperator, protinus ſolatia Britonum poſtulavit. Quorum Rex Riothimus cum 12. millibus veniens, in * Biturigas civitatem Oceano e navibus egreſſus, ſuſceptus eſt. Ad quos Rex Veſegotharum Euricus innumerum ductans exercitum advenit, diuque pugnans, Riothimum Britonum Regem, antequam Romani in ejus ſocietate conjungerentur, ſuperavit. Qui ampla parte exercitus amiſſa, cum quibus potuit fugiens, ad Burgundionum gentem vicinam, Romanis in eo tempore fœderatam, advenit. Euricus vero Rex Veſegotharum Arvernam Galliæ civitatem occupavit, Anthemio Principe jam defuncto, qui cum Ricimere genero ſuo inteſtino bello ſæviens, Romaniam triviſſet, ipſeque a genero peremptus, Regnum reliquit Olibrio. Quo tempore in Conſtantinopoli Aſpar primus Patriciorum, & Gothorum genere clarus, cum Ardabure & Patriciolo filiis, illo quidem olim Patricio, hoc autem Cæſare, generoque Leonis Principis appellato, ſpadonum enſibus in Palatio vulneratus interiit. Et necdum Olibrio 8. menſe in Regnum ingreſſo obeunte, Glycerius apud Ravennam plus præſumptione, quam electione Cæſar effectus eſt. Quem anno vix expleto, Nepos Marcellini quondam Patricii ſororis filius, a Regno dejiciens, in portu Romano Epiſcopum ordinavit. Tantas varietates mutationeſque Euricus cernens, ut diximus ſuperius, Arvernam occupat civitatem, ubi tunc Romanorum Dux præerat Decius nobiliſſimus Senator, & dudum Aviti Imperatoris, qui ad paucos dies Regnum invaſerat, filius. Nam hic ante Olibrium paucos dies tenens Imperium, ultro receſſit Placentiam, ibique Epiſcopus eſt ordinatus. Hujus ergo filius Decius diu certans cum Veſegothis, nec valens anteſtare, relicta patria maximeque urbe Arvernate hoſti, ad tutiora ſe loca collegit. Quod audiens Nepos Imperator, præcepit Decio, relictis Galliis ad ſe venire in locum ejus Oreſte Magiſtro militum ordinato: qui Oreſtes ſuſcepto exercitu, & contra hoſtes egrediens, a Roma Ravennam pervenit, ibique remoratus, Auguſtulum filium ſuum Imperatorem efficit. Quo comperto, Nepos fugit in Dalmatias, ibique defecit privatus Regno, ubi jam Glycerius dudum Imperator Epiſcopatum Salonitanum habebat: Auguſtulo vero a patre Oreſte in Ravenna Imperatore ordinato.

* Al. *Veturigas.*

CAPUT XLVI.

Odovacer Turcilingorum Rex Italiam invadit, & ſubjugat.

NOn multum poſt Odovacer Turcilingorum Rex, habens ſecum Scyros, Herulos, diverſarumque gentium auxiliarios, Italiam occupavit, & Oreſte interfecto, Auguſtulum filium ejus de Regno pulſum, in Lucullano Campaniæ caſtello exilii pœna damnavit. Sic quoque Heſperium Romanæ gentis Imperium, quod ſeptingenteſimo nono Urbis conditæ anno primus Auguſtorum Octavianus Auguſtus tenere cœpit, cum hoc Auguſtulo periit, anno deceſſorum prædeceſſorumque Regni quingenteſimo vigeſimo ſecundo, Gothorum dehinc Regibus Romam, Italiamque tenentibus. Interea Odovacer Rex gentium omni Italia ſubjugata, ut terrorem ſuum Romanis indicaret, mox initio Regni ſui Brachilam Comitem apud Ravennam occidit, Regnoque ſuo confortato, pene per quatuordecim annos uſque ad Theoderici præſentiam, de quo in ſubſequentibus dicturi ſumus, obtinuit. Interim tamen ad eum ordinem, unde digreſſi ſumus, redeamus.

CAPUT XLVII.

Euricus Veſegotharum Rex Arelatum, Maſſiliam, & Burgundiones ſubigit. Moritur. Alaricus Eurici filius, nonus Veſegotharum Rex.

EUricus Rex Veſegotharum Romani Regni vacillationem cernens, Arelatum, & Maſſiliam propriæ ſubdidit ditioni. Gezericus etenim Vvandalorum Rex ſuis eum muneribus ad iſta committenda illexit; quatenus ipſe Leonis, vel Zenonis inſidias, quas contra eum direxerant, præcaveret; egitque ut Orientale Imperium Oſtrogothæ, Heſperium Veſegothæ vaſtarent, ut in utraque Repub. hoſtibus decernentibus, ipſe in Africa quietus regnaret. Quod Euricus grato ſuſcipiens animo, totas Hiſpanias, Galliaſque ſibi jam jure proprio tenens, ſimul quoque & Burgundiones ſubegit, Arelateque degens, decimo nono anno Regni ſui vita privatus eſt. Huic ſucceſſit proprius filius Alaricus, qui nonus in numero ab illo Alarico magno Regnum adeptus eſt Veſegotharum. Nam pari tenore, ut de Auguſtulo ſuperius diximus, & in Alaricis proveniſſe cognoſcitur, in eis ſæpe Regna deficiunt, a quorum nominibus inchoant. Quo interim nos prætermiſſo, ſicut promiſimus, omnem Gothorum texamus originem. Et quia dum utræque gentes tam Oſtrogothæ, quam etiam Veſegothæ in uno eſſent, ut valui, Majorum ſequens dicta revolvi, diviſoſque Veſegothas ab Oſtrogothis ad liquidum ſum proſecutus: neceſſe nobis eſt, iterum ad antiquas eorum Scythicas ſedes redire, & Oſtrogotharum genealogiam actuſque pari tenore exponere.

CAPUT XLVIII.

Oſtrogotharum Regum ab Ermanarici Regis deceſſione genealogia, uſque ad Vvalamirum Thoriſmundi filium, & Attilæ mortem.

OStrogothæ Ermanarici Regis ſui deceſſione a Veſegothis diviſi, Hunnorum ſubditi ditioni, in eadem patria remorati ſunt: Vvinithario tamen Amalo Principatus ſui inſignia retinente. Qui avi Ataulfi virtutem imitatus, quamvis Ermanarici felicitate inferior, tamen moleſte ferens Hunnorum Imperio ſubjacere, paululum ſe ſubtrahebat ab illis, ſuamque dum nititur oſtentare virtutem, in Antarum fines movit procinctum, eoſque dum aggreditur, prima congreſſione ſuperatur: deinde fortiter egit, Regemque eorum Box nomine cum filiis ſuis, & 70. primatibus in exemplo terroris cruci adfixit, ut dedititiis metum cadavera pendentium geminarent. Sed cum tali libertate vix anni ſpatio imperaſſet, non eſt paſſus * Balamber Rex Hunnorum, ſed * aſcito ad ſe Si-

*Supra *Balamir*. * Al. *accerſito ad ſe Geſimundo*.

giſmundo Hunimundi magni filio, qui juramenti ſui & fidei memor cum ampla parte Gothorum Hunnorum Imperio ſubjacebat, renovatoque cum eo fœdere, ſuper Vvinitharium duxit exercitum; diuque certantibus, primo & ſecundo certamine Vvinitharius vincit. Nec valet aliquis commemorare quantam ſtragem de Hunnorum Vvinitharius fecit exercitu. Tertio vero prælio ſubreptionis auxilio ad fluvium nomine Erac, dum uterque ad ſe veniſſent, Balamber ſagitta miſſa caput Vvinitharii ſaucians, interemit; neptemque ejus *Vvaladamarcam ſibi in conjugio copulans, jam omnem in pace Gothorum populum ſubactum poſſedit: ita tamen, ut genti Gothorum ſemper unus proprius Regulus, quamvis Hunnorum conſilio, imperaret. Et mox defuncto Vvinithario, rexit eos Hunimundus filius quondam Regis potentiſſimi Ermanarici, acer in bello, totiuſque corporis pulchritudine pollens: qui poſt hæc contra Suevorum gentem feliciter dimicavit. Eoque defuncto, ſucceſſit Thoriſmund filius ejus flore juventutis ornatus, qui ſecundo Principatus ſui anno contra Gepidas movit exercitum; magnaque de illis potitus victoria, caſu equi dicitur interemptus. Quo defuncto, ſic eum luxere Oſtrogothæ, ut *40. per annos in ejus loco Rex alius non ſuccederet; quatenus & illius memoriam ſemper haberent in ore, & tempus accederet, quo Vvalamir *ambitum repararet virilem, qui erat ex conſobrino ejus genitus Vvandalario; quia filius ejus ut ſuperius diximus, Beriſumnd, jam contempta Oſtrogotharum gente propter Hunnorum dominium, ad partes Heſperias Veſegotharum fuiſſet gentem ſecutus, de quo & ortus eſt Vedericus. Vederico quoque filius natus eſt Futharicus, qui junctus Amalaſuentæ filiæ Theoderici, item Amalorum ſtirpem jam diviſam conjunxit, & genuit Athalaricum, & Matheſuentam. Sed quia Athalaricus in annis puerilibus defunctus eſt, Matheſuenta Conſtantinopolim inlata, de ſecundo viro, id eſt Germano fratruele Juſtiniani Imperatoris genuit poſthumum filium, quem nominavit Germanum. Sed nobis, ut ordo quem cupimus decurrat, ad Vvandalarii ſobolem, quæ trino flore pullulabat, redeundum eſt. Hic etenim Vvandalarius fratruelis Ermanarici, & ſupraſcripti Thoriſmundi conſobrinus, tribus editis liberis, in gente Amala gloriatus eſt, id eſt Vvalamir, Theodemir, Vvidemir. Ex quibus per ſucceſſionem parentum Vvalamir in Regnum conſcendit, adhuc Hunnis eos inter alias gentes generaliter obtinentibus. Eratque tunc in tribus his germanis contemplatio grata, quando mirabilis Theodemir pro fratris Vvalamir militabat Imperio. Vvalamir vero pro altero jubet ornando, Vvidemir ſervire pro fratribus æſtimabat. Sic ei mutua affectione ſe tuentibus, nulli penitus deerat Regnum, quod utrique in ſua pace tenebant. Ita tamen, ut ſæpe dictum eſt, imperabant, ut ipſi Attilæ Hunnorum Regis imperio deſervirent. Quibus nec contra parentes Veſegothas licuiſſet recuſare certamen: ſed neceſſitas domini etiam ſi parricidium jubet, implendum eſt. Nec aliter ab Hunnorum dominio divelli potuit gens aliqua Scythica, niſi optata cunctis nationibus in commune, & Romanis mors Attilæ provenerit, quæ tam *utilis fuit, ut vita mirabilis.

* Al. *Vallamaricam*.

* Niv. 60.

* Al. *babitum*.

* Forte *vilis*.

CAPUT XLIX.

De Attilæ Hunnorum Regis morte ex nimia ebrietate; & de magnificis exequiis ei præſtitis.

Attila, ut Priſcus hiſtoricus refert, extinctionis ſuæ tempore puellam Ildico nomine, decoram valde, ſibi in matrimonium poſt innumerabiles uxores, ut mos erat gentis illius, ſocians: ejuſque in nuptiis magna hilaritate reſolutus, vino ſomnoque gravatus, reſupinus jacebat, redundanſque ſanguis, qui ei ſolite de naribus effluebat, dum conſuetis meatibus impeditur, itinere ferali faucibus illapſus eum extinxit. Ita glorioſo per bella Regi temulentia pudendum exitum dedit. Sequenti vero luce, cum magna pars diei fuiſſet exempta, miniſtri Regii triſte aliquid ſuſpicantes, poſt clamores maximos fores effringunt, inveniuntque Attilæ ſine vulnere necem ſanguinis effuſione peractam, puellamque demiſſo vultu ſub velamine lachrymantem. Tunc, ut illius gentis mos eſt, crinium parte truncata, informes facies cavis turpavere vulneribus, ut prælıator eximius non femineis lamentationibus & lachrymis, ſed ſanguine lugeretur virili. De quo id acceſſit mirabile, ut Marciano Principi orientis de tam feroci hoſte ſollicito, in ſomnis Divinitas adſiſtens, arcum Attilæ in eadem nocte fractum oſtenderet, quaſi quod gens ipſa eo telo multa præſumat. Hoc Priſcus hiſtoricus vera ſe dicit adteſtatione probare. Nam in tantum magnis Imperiis Attila terribilis habitus eſt, ut ejus mortem in locum muneris ſuperna regnantibus indicarent. Cujus manes quibus modis a ſua gente honorati ſunt, pauca de multis dicere non omittamus. In mediis ſiquidem campis, & intra tentoria ſerica cadavere collocato, ſpectaculum admirandum & ſolemniter exhibetur. Nam de tota gente Hunnorum electiſſimi equites in eo loco, quo erat poſitus, in modum Circenſium curſibus ambientes, facta ejus cantu funereo tali ordine referebant. Præcipuus Hunnorum Rex Attila, patre genitus Mundzucco, fortiſſimarum gentium Dominus, qui inaudita ante ſe potentia ſolus Scythica, & Germanica Regna poſſedit, nec non utraque Romanæ urbis imperia captis civitatibus terruit; & ne *præda reliqua ſubderent, placatus precibus, annuum vectigal accepit. Cumque hæc omnia proventu felicitatis egerit, non vulnere hoſtium, non fraude ſuorum, ſed gente incolumi inter gaudia lætus, ſine ſenſu doloris occubuit. Quis ergo hunc dicat exitum, quem nullus æſtimat vindicandum? Poſtquam talibus lamentis eſt defletus, (a) ſtravam ſuper tumulum ejus, quam appellant ipſi, ingenti commeſſatione concelebrant; & contraria invicem ſibi copulantes, luctum funereum mixto gaudio explicabant, noctuque ſecreto cadaver eſt terra reconditum. *Cujus fercula primum auro, ſecundo argento, tertio ferri rigore communiunt: ſignificantes tali argumento potentiſſimo Regi omnia conveniſſe: ferrum quo gentes edomuit: aurum & argentum, quod ornatum Reipublicæ utriuſque acceperit. Addunt arma hoſtium cædibus acquiſita, phaleras vario gemmarum fulgore pretioſas, & diverſi generis inſignia, quibus colitur aulicum decus. Et ut tot & tantis divitiis humana curioſitas arceretur, operi deputatos deteſtabili mercede trucidarunt, emerſitque momentanea mors ſepelientibus cum ſepulto.

* lege *præda reliqua ſuberet*.

* Al. *coopercula*.

(a) Strava Gothicum vocabulum quid ſignificet, non immerito dubitetur. Commentator Statii, in locum illum Thebaid. 2. Hoſtiles ſuper ipſe it, ita enim legendum, non ut, victor acervos: Acervos, inquit, exuviarum moles. Exuviæ enim hoſtium Regibus extruebantur mortuis ſepultura. Quem ritum ſepulturæ hodie quoque barbari ſervare dicuntur, quem Strabam dicunt ſua lingua. Ego vero Stravam vocabulum mere Gothicum, Straffam ab illis dictam fuiſſe contenderim; quod vocabulum ſupplicium & pœnam ſignificat; ut & hodie apud Germanos & Belgas; a verbo Straſſen, quod punire, ſive pœnam ab aliquo exigere ſignificat. Veriſimile itaque eſt, Hunnos Attilæ non hoſtilium tantum exuviarum acervis ad tumulum congeſtis, ſed captorum cæde parentaſſe. Judicent docti an conjunctura mea ſit εὔστοχος. B. Vulcan.

CAPUT L.

Attila mortuo contentio inter innumeros ejus filios de ſucceſſione orta. Ardaricus Gepidarum Rex Ellac Attilæ filium in prælio interficit, reliquos filios ad Ponticum uſque mare fugat. Marcianus Imp. variis Gothis, & Gepidis diverſas ſedes concedit.

TAlibus peractis, ut ſolent animi juvenum ambitu potentiæ concitari, inter ſucceſſores Attilæ de Regno orta contentio eſt; & dum inconſulte imperare cupiunt cuncti, omnes ſimul Imperium perdidere. Sic frequenter Regna gravat plus copia, quam inopia ſucceſſorum. Nam filii Attilæ, quorum per licentiam libidinis pene populus fuit, gentes ſibi dividi æqua ſorte poſcebant, ut ad inſtar familiæ bellicoſi Regis cum populis mitterentur in ſortem. (*Uſus ſortium.*) Quod dum Gepidarum Rex comperit Ardaricus, de tot gentibus indignatus, velut viliſſimorum mancipiorum conditione tractari, contra filios Attilæ primus inſurgit, illarumque ſerviendi pudorem ſecuta felicitate deterſit; nec ſolum ſuam gentem, ſed & cæteras, quæ pariter premebantur, ſua diſceſſione abſolvit: quia facile omnes appetunt, quæ pro cunctorum utilitate tentantur. In mutuum igitur armantur exitium, bellumque committitur in Pannonia, juxta flumen cui nomen eſt * Netad. (*Al. *Neda.*) Illic concurſus factus eſt gentium variarum, quas Attila in ſua tenuerat ditione. Dividuntur Regna cum populis, fiuntque ex uno corpore membra diverſa; nec quæ unius paſſioni compaterentur, ſed quæ exciſo capite invicem inſanirent; quæ numquam contra ſe pares invenerant, niſi ipſi mutuis ſe vulneribus ſauciantes, ſeipſas diſcerperent fortiſſimæ nationes. Nam ibi admirandum reor fuiſſe ſpectaculum, ubi cernere erat * cunctis, pugnantem Gothum enſe furentem, Gepidam in vulnere * ſuorum cuncta tela frangentem, Suevum pede, Hunnum ſagitta præſumere, Alanum gravi, Herulum levi armatura aciem inſtruere. (*Al. *contis.* *Al. *ſuo Regum tela.*) Poſt multos ergo graveſque conflictus favit Gepidis inopinata victoria. Nam triginta fere millia tam Hunnorum, quam aliarum gentium, quæ Hunnis ferebant auxilium, Ardarici gladius conſpiratorumque peremit. In quo prælio filius Attilæ major natu, nomine Ellac, occiditur; quem tantum pater ſuper cæteros amaſſe perhibebatur, ut eum cunctis diverſiſque filiis ſuis in Regno præferret; ſed non fuit voto patris fortuna conſentiens. Nam poſt multas hoſtium cædes ſic viriliter eum conſtat peremptum, ut tam glorioſum ſuperſtes pater optaſſet interitum. Reliqui vero germani ejus eo occiſo fugantur juxta littus Pontici maris, ubi prius Gothos ſediſſe deſcripſimus. Ceſſere itaque Hunni, quibus cedere putabatur univerſitas. Adeo diſſidium pernicioſa res eſt, ut diviſi corruerint, qui adunati viribus territabant. Hæc cauſa Ardarici Regis Gepidarum felix adfuit diverſis nationibus, qui Hunnorum regimini inviti famulabantur, eorumque diu mœſtiſſimos animos ad hilaritatem libertatis votivæ erexit: venienteſque multi per Legatos ſuos ad ſolum Romanorum, & a Principe tunc Marciano gratiſſime ſuſcepti, diſtributas ſedes, quas incolerent, accepere. Nam Gepidæ Hunnorum ſibi ſedes viribus vendicantes, totius Daciæ fines velut victores potiti, nihil aliud a Romano Imperio, niſi pacem & annua ſolemnia, ut ſtrenui viri, amica pactione poſtulavere. Quod & libens tunc annuit Imperator, & uſque nunc conſuetum donum eſt. Nam gens ipſa a Romano ſuſcipit Principe. Gothi vero cernentes Gepidas Hunnorum ſedes ſibi defendere, Hunnorumque populum ſuas antiquas ſedes occupare, maluerunt a Romano Regno terras petere, quam cum diſcrimine ſuo invadere alienas, accipientes Pannoniam, quæ in longa porrecta planicie habet ab oriente Mœſiam ſuperiorem, a meridie Dalmatiam, ab occaſu Noricum, a ſeptentrione Danubium. Ornata patria civitatibus plurimis, quarum prima Sirmis extrema Vindomina. Sauromatæ vero, quos Sarmatas diximus, & Cemandri, & quidam ex Hunnis in parte Illyrici ad caſtrum Martenam ſedes ſibi datas coluere. Ex quo genere fuit Blivilas Dux Pentapolitanus, ejuſque germanus Froilas, & noſtri temporis Beſſa Patricius. Sciri vero, & Satagarii, & cæteri Alanorum cum Duce ſuo nomine Candax Scythiam minorem, inferioremque Mœſiam accepere. Cujus Candacis Alanouvamuthis patris mei genitor Peria, id eſt, meus avus, notarius quouſque Candax ipſe viveret fuit; ejuſque germanæ filius Gunthigis, qui & Baza dicebatur, Magiſter militum, filius Andagis, filii Andalæ, de proſapia Amalorum deſcendens. Ego item, quamvis Agrammatus, Jornandes, ante converſionem meam Notarius fui. Rugi vero, aliæque nationes nonnullæ * Biozimetas, Scandiopolim, ut incolerent, petivere. Hernac quoque junior Attilæ filius cum ſuis in extremo minoris Scythiæ ſedes delegit. * Emnedzar, & Uzindur conſanguinei ejus in Dacia Ripenſi. * Uto & Iſcalmus, qui ea potiti ſunt, multique Hunnorum paſſim proruentes tunc ſe in Romaniam dederunt. E quibus nunc uſque Sacromontiſii, & Foſatiſii dicuntur. (*Al. *Brizim & Archiadropolim.* *Al. *Emedzar.* Al. *Eumezur, & Ulzindur.* * Al, *Hiſto Altvoque.*)

CAPUT LI.

De Gothorum, qui Minores dicuntur, ſedibus; & de Vulfila ipſorum Pontifice, qui eos litteris inſtituit.

ERant ſiquidem & alii Gothi, qui dicuntur Minores, populus immenſus, cum ſuo Pontifice, ipſoque Primate Vulfila, qui eis dicitur & litteris inſtituiſſe, hodieque ſunt in Mœſia regione incolentes * Encopolitanam. Ad pedes * enim montis gens multa ſedit pauper & imbellis, nihil abundans, niſi armento diverſi generis pecorum, & paſcuis, ſilvaque lignorum, parum habens tritici, cæterarum ſpe- (* Al. *Necopolitanam.* * Al. *Hemi*)

cierum eſt terra fœcunda. Vineas vero nec ſi ſunt alibi, certi eorum cognoſcent, ex vicinis locis ſibi vinum negotiantes; nam lacte aluntur.

CAPUT LII.

De Oſtrogotharum variis poſt Attilæ mortem ſedibus in Pannonia; atque Attilæ filios irruentes propulſarint in Scythiam. Deque Oſtrogotharum cum Romanis amicitia, obſide pacis Conſtantinopolim miſſo Theoderico Theodemiri filio.

PLerique ergo, ut ad gentem unde agitur revertamur, id eſt Oſtrogotharum, qui in Pannonia ſub Rege Vvalemir, ejuſque germanis Theodemir & Vvidemir morabantur, quamvis diviſa loca, conſilia tamen habuere unita. Nam Vvalemir inter Scarniungam & Aquam nigram fluvios, Theodemir juxta lacum Pelſodis, Vuidemir inter utroſque manebat. Contigit ergo, ut Attilæ filii contra Gothos, quaſi deſertores dominationis ſuæ, velut fugacia mancipia requirentes venirent; ignariſque aliis fratribus ſuper Vvalemir ſolum irruerent. Quos tamen ille, quamvis cum paucis, excepit; diuque fatigatos ita proſtravit, ut vix pars aliqua hoſtium remaneret, quæ in fugam verſa, eas partes Scythiæ peteret, quas * Danubii amnis fluenta prætermeant, quæ lingua ſua (*a*) Hunnivar appellant. Eoque tempore cum ad fratrem Theodemirem gaudii nuntium direxiſſet, eo mox die nuntius veniens ſelicius in domo Theodemiris reperit gaudium. Ipſo ſi quidem die Theodericus ejus filius quamvis de Erelieva concubina, bonæ tamen ſpei puerulus natus erat. Poſt tempus ergo non multum Rex Vvalemir, ejuſque germani Theodemir & Vvidemir conſueta dum traderent dona a Principe Marciano, quæ ad inſtar ſtrenuæ gentis acceperunt, ut pacis fœdera cuſtodirent, miſſa legatione ad Imperatorem, vident Theodericum * Triarii filium, & hunc genere Gothico, alia tamen ſtirpe, non Amala procreatum, omnino florentem cum ſuis, Romanorumque amicitiis junctum, & annua ſolemnia conſequentem, & ſe tantum deſpici. Illico furore commoti arma arripiunt, & Illyricum pene totum diſcurrentes in prædam devaſtant. Sed ſtatim Imperator animo mutato ad priſtinam recurrit amicitiam, miſſaque legatione, tam præterita cum inſtantibus munera tribuit, quam etiam de futuro ſine aliqua controverſia tribuere compromittit; paciſque obſidem ab eis, quem ſupra retulimus, Theodericum infantulum Theodemiris accepit. Qui jam annorum ſeptem incrementa conſcendens, octavum intraverat annum. Quem dum pater cunctatus daret, patruus Vvalemir extitit ſupplicator, tantum ut pax firma inter Romanos Gothoſque maneret. Datus igitur Theodericus obſes a Gothis, ducitur ad urbem Conſtantinopolitanam Leoni Principi; & quia puerulus elegans erat, meruit gratiam Imperialem habere.

*Al. *Danabri*.

*Al. *Triani*.

(*a*) Hunnivar, id eſt, Trajectum Hunnorum. Wlcan.

CAPUT LIII.

Oſtrogothæ poſt Attilæ mortem in Satagas movent. Hunnos, duce Dinzione Attilæ filio, obſiſtentes propulſant. Varia Oſtrogotharum cum Suevis & Stiris prælia. Vvalemiri mors. Sciri ad internecionem deleti.

POſtquam ergo firma pax Gothorum cum Romanis effecta eſt, videntes Gothi non ſibi ſufficere ea, quæ ab Imperatore acciperent ſolatia, ſimulque cupientes oſtentare virtutem, cœperunt vicinas gentes circumcirca prædari: primo contra Satagas, qui interiorem Pannoniam poſſidebant, arma moventes. Quod ubi Rex Hunnorum * Dinzio filius Attilæ, cognoviſſet; collectis ſecum qui adhuc videbantur, quamvis pauci, ejus tamen ſub Imperio remanſiſſe, Ulzingures, Angiſciros, Bittugores, Bardores, veniens ad Baſſianam Pannoniæ civitatem, eamque circumvallans, fines ejus cœpit prædari. Quo comperto Gothi, ubi erant, expeditionemque ſolventes, quam contra Satagas collegerant, in Hunnos convertunt; & ſic eos ſuis a finibus inglorios pepulerunt, ut jam ex illo tempore, qui remanſerant Hunni, & uſque hactenus, Gothorum arma formident. Quieſcente vero tandem Hunnorum gente a Gothis, Hunimundus Suevorum Dux, dum ad prædandas Dalmatias tranſit, armenta Gothorum in campis errantia deprædavit: quia Dalmatiis Suevia vicina erat, nec a Pannoniis multum diſtabat, præſertim ubi tunc Gothi reſidebant. Quid plurimum? Hupimundo cum Suevis vaſtatis Dalmatiis ad ſua revertente, Theodemir germanus Vvalemiris Regis Gothorum, non tantum jacturam armentorum dolens, quantum metuens ne Suevi, ſi impune hoc lucrarentur, ad majorem licentiam proſilirent; ſic vigilavit in eorum tranſitu, ut intempeſta nocte dormientes invaderet ad lacum Pelſodis, conſertoque inopinato prælio, ita eos oppreſſit, ut etiam ipſo Rege Hunimundo capto, omnem exercitum ejus, qui gladium evaſiſſent, Gothorum ſubderet ſervituti. Et dum multum eſſet amator miſericordiæ, facta ultione, veniam condonavit, reconciliatuſque cum Suevis, eumdem quem ceperat adoptans ſibi filium, remiſit cum ſuis in Sueviam. Sed ille immemor paternæ gratiæ, poſt aliquod tempus conceptum dolum parturiens, Scirorum gentem incitavit, qui tunc ſupra Danubium conſidebant, & cum Gothis pacifice morabantur; quatenus ſciſſi ab eorum fœdere, ſecumque juncti, in arma proſilirent, gentemque Gothorum invaderent. Tunc Gothis nihil mali ſperantibus, præſertim de utriſque amicis vicinis confiſis, bellum inſurgit ex improviſo, coactique neceſſitate ad arma confugiunt; ſolitoque certamine arrepto, ſe ſuamque injuriam ulciſcuntur. In eo ſiquidem prælio Rex eorum Vvalemir dum equo inſidens ad cohortandos ſuos ante aciem curreret, proturbatus equus corruit, ſeſſoremque ſuum dejecit; qui mox inimicorum lanceis confoſſus, interemptus eſt. Gothi vero tam Regis ſui mortem, quam ſuam injuriam a rebellionibus exigentes, ita ſunt præliati, ut pene de gente Scirorum, niſi qui nomen ipſum ferrent, & hic cum dedecore non remanſiſſent, ſic omnes exſtinxerunt.

* Al. *Dinzlzic*.

pam, Medianam, Petinam, Bercum, & alia quæ * Sium vocantur. Ubi Gothi cum Rege ſuo armis depoſitis, compoſita pace quieſcunt. Nec diu poſt hæc & Rex Theodemir in civitate Cerras fatali ægritudine occupatus, vocatis Gothis, Theodericum filium Regni ſui deſignat heredem, & ipſe mox rebus humanis exceſſit.

* Al. *Pbim.*

CAPUT LVII.

Theodericus Oſtrogotharum Rex a Zenone Imper. Romam evocatur, ab eo adoptatur, Conſulatu & Equeſtri ſtatua donatur, Odoacrum in Heſperia magna clade afficit. Inſignia Regis Romanorum aſſumit.

THeodericum vero genti ſuæ Regem audiens ordinatum Imperator Zeno, gratum ſuſcepit, eique evocatoria deſtinata, ad ſe in urbem venire præcepit, dignoque ſuſcipiens honore, inter Proceres ſui Palatii collocavit. Et poſt aliquod tempus ad ampliandum honorem ejus in arma, ſibi eum filium adoptavit, de ſuiſque ſtipendiis triumphum in urbe donavit; factuſque eſt Conſul ordinarius, quod ſummum bonum, primumque in mundo decus edicitur; nec tantum hoc, ſed etiam equeſtrem ſtatuam ad famam tanti viri ante Regiam Palatii collocavit. Inter hæc ergo Theodericus Zenonis Imperio fœdere ſociatus, dum ipſe in urbe bonis omnibus frueretur, gentemque ſuam in Illyrico, ut diximus, reſidentem, non omnino idoneam aut refertam audiret, elegit potius ſolito more gentis ſuæ labore quærere victum, quam ipſe otioſe frui Regni Romani bona, & gentem ſuam mediocriter victitare: ſecumque deliberans, ad Principem ait: Quamvis nihil deeſt nobis, Imperio veſtro famulantibus: * tantum, ſi dignum ducit pietas veſtra, deſiderium mei cordis libenter exaudiat. Cumque ei, ut ſolebat, familiariter facultas fuiſſet loquendi conceſſa: Heſperia, inquit, plaga, quæ dudum deceſſorum prædeceſſorumve veſtrorum regimine gubernata eſt, & Urbs illa caput orbis & domina, quare nunc ſub Regis Turcilingorum, & Rugorum tyrannide fluctuat? Dirige cum gente mea, ſi præcipis, ut hic expenſarum pondere careas; & ibi ſi adjutus a Domino vicero, fama veſtræ pietatis irradiet. Expedit namque, ut ego, qui ſum ſervus veſter & filius, ſi vicero, vobis donantibus, Regnum illud poſſideam; haud ille, quem non noſtis, tyranni jugo Senatum veſtrum, partemque Reipublicæ captivitatis ſervitio premat. Ego enim ſi vicero, veſtro dono veſtroque munere poſſidebo: ſi victus fuero, veſtra pietas nihil amittit; imo, ut diximus, lucratur expenſas. Quo audito, quamvis ægre ferret Imperator diſceſſum ejus, nolens tamen eum contriſtare, annuit quæ poſcebat, magniſque ditatum muneribus dimiſit a ſe, Senatum populumque ei commendans Romanum. Igitur ingreſſus urbe regia Theodericus, & ad ſuos revertens, omnem gentem Gothorum, quæ tamen ei præbuerat conſenſum, aſſumens; Heſperiam tendit, rectoque itinere per Sirmas aſcendit, vicinas Pannoniæ. Indeque Venetiarum fines ingreſſus, ad pontem Sontium nuncupatum caſtrametatus eſt. Cumque ibi ad reficienda corpora hominum jumentorumque aliquanto tempore reſediſſet; Odouacer armatum contra eum direxit exercitum. Quem ille, ad campos Veronenſes occurrens, magna ſtrage delevit, caſtriſque ſolutis, fines Italiæ cum potiore audacia intrat; tranſactoque Pado amne ad Ravennam regiam urbem caſtra componit, tertio fere milliario ab urbe, loco qui appellatur Pineta. Quod cernens Odoacer, intus ſe in urbe communivit; indeque ſubreptive noctu frequenter cum ſuis egrediens, Gothorum exercitum inquietat; & hoc non ſemel, nec iterum: ſed frequenter, & pene molitur toto triennio. Sed fruſtra laborat, quia cuncta Italia dominum jam dicebat Theodericum, & illius ad votum res illa publica obſecundabat. Tantum ille ſolus cum paucis ſatellitibus, & Romanis qui aderant, & fame & bello quotidie intra Ravennam laborabat. Quod dum nihil proficeret, miſſa legatione, veniam ſupplicat. Cui & primum concedens Theodericus, poſtmodum hac luce privavit. Tertioque, ut diximus anno ingreſſus in Italiam, Zenoniſque Imperatoris conſulto * privatim habito, ſuæque gentis veſtitum reponens, inſigne Regii amictus, quaſi jam Gothorum Romanorumque Regnator adſumit.

* Forte *tamen ſi.*

* Niv. *privatum habitum.*

CAPUT LVIII.

De Theoderici Regis uxore Audefleda, & concubina, ejuſque filiis & filiabus, earumque eum variis Regibus conjugio, aliiſque affinitatibus. Item de Mundone graſſatore, & de tropheo de Francis parto.

MIſſa legatione ad Lodoin Francorum Regem, filiam ejus * Audefledam ſibi in matrimonio petit. Quam ille grate libenterque conceſſit, ſuos filios Ildebertum, & Heldepertum, & Thuidepertum credens hac ſocietate cum gente Gothorum, inito fœdere, ſociari. Sed non adeo pacis ad concordiam profuit iſta conjunctio, quin ſæpenumero propter Gallorum terras graviter inter ſe decertati ſunt; & numquam Gothus Francis ceſſit, dum viveret Theodericus. Antequam ergo de Audefleda ſobolem haberet, naturales ex concubina, quas genuiſſet adhuc in Mœſia, filias habuit, unam nomine * Theudicodo, & aliam Oſtrogotho. Quas mox ut in Italiam venit, Regibus vicinis in conjugio copulavit, id eſt, unam Alarico Veſegotharum, & aliam Sigiſmundo Burgundionum. De Alarico ergo natus eſt Amalaricus. Quem avus Theodericus in annis puerilibus utroque parente orbatum dum fovet atque tuetur, comperit Eutharicum Vviterichi filium, Beremundi & Toreſmundi nepotem, Amalorum de ſtirpe deſcendentem, in Hiſpania degere, juvenili ætate prudentia & virtute, corporiſque integritate pollentem. Ad ſe eum facit venire, eique Amalaſuentham filiam in matrimonio jungit. Et ut ad plenum progeniem ſuam dilataret, Amalafredam germanam ſuam, matrem * Theodati, qui poſtea Rex fuit, Africæ Regi Vvandalorumque conjugem dirigit Traſemundo; filiamque ejus, neptem ſuam Amalabergam Thuringorum Regi conſociat Hermenfredo. Petzamin quoque ſuum Comitem inter primos electum ad obtinendam Sirmienſem dirigit civitatem. Quam ille expulſo Rege ejus Tranſarico, filio Traſtile, retenta

* Al. *Oldelfledam.*

* Al. *Thindigotam.*

* Al. *Theodahati.* Atque ita deinceps.

ejus matre obtinuit. Indeque contra Sabinianum Illyricum Magiſtrum militiæ, qui tunc cum Mundone paraverat conflictum, ad civitatem cognomine Margoplano, quæ inter Danubium, * Martianumque flumina adjacebat, cum duobus millibus peditum, equitibus quingentis, in Mundonis ſolatia veniens, Illyricianum exercitum demolivit. Nam hic Mundo * Attilanis quondam origine deſcendens Gepidarum gentem fugiens, ultra Danubium in incultis locis, ſine ullis terræ cultoribus debacchatur. Et pleriſque abactoribus, * Scamariſque & latronibus undecumque collectis, turrim quæ Herta dicitur, ſupra Danubii ripam poſitam, occupans, ibique agreſti ritu prædans vicinos, Regem ſe ſuis graſſatoribus nuncupat. Hunc ego pene deſperatum, etiam de traditione ſua deliberantem, Petza ſubveniens, e manibus Sabiniani eripuit, ſuoque Regi Theoderico cum gratiarum actione fecit ſubjectum. Non minus trophæum de Francis per Hibbam ſuum Comitem in Galliis acquiſivit, plus 30. millibus Francorum in prælio cæſis. Nam & Thiodem ſuum armigerum poſt mortem Alarici generi, tutorem in Hiſpaniæ Regno Amalarici nepotis conſtituit. Qui Amalaricus in ipſa adoleſcentia Francorum fraudibus irretitus, Regnum cum vita amiſit. Poſt quem Thiodis tutor ejuſdem Regnum ipſum invadens, Francorum inſidioſam calumniam de Hiſpaniis pepulit, & uſque dum viveret Veſegothas continuit. Poſt quem * Thiodigis gloſſa Regnum adeptus, non regnans defecit, occiſus a ſuis. Cui ſuccedens Hactenuſagil, continuat Regnum. Contra quem Athanagildus inſurgens, Romani Regni concitat vires. Ubi & Liberius Patricius cum exercitu deſtinatur. Nec fuit in parte occidua gens, quæ Theoderico, dum viveret, aut amicitia, aut ſubjectione non deſerviret.

* Al. *Margum.*

* Forte *ab Attilanis.*

* Forte *Sicariis, niſi idem utrumque Gothis ſignificet.*

*Al. *Thodigis Tholoſa.*

CAPUT LIX.

Theodericus Rex ſenex Athalaricum filiæ ſuæ Amalaſuenthæ filium, patre orbatum, Regem denuntiat; Athalarico immatura morte ſublato, mater Theodatum conſobrinum ſuum Regem inſtituit, qui illam in inſulam quamdam relegat, ubi ſtrangulatur.

SEd poſtquam ad ſenium perveniſſet, & ſe in brevi ab hac luce egreſſurum cognoſceret, convocans Gothos comites, gentiſque ſuæ Primates, Athalaricum infantulum adhuc vix decennem filium filiæ ſuæ Amalaſuenthæ, qui Eutarico patre orbatus erat, Regem conſtituit; eiſque in mandatis dedit, ac ſi teſtamentali voce denuntians, ut Regem colerent, Senatum populumque Romanum amarent, Principemque orientalem placatum ſemper propitiumque haberent. Quod præceptum quamdiu Athalaricus Rex ejuſque mater viverent, in omnibus cuſtodientes, pene per octo annos in pace regnarunt, quamvis Francis de Regno puerili deſperantibus, imo in contemptum habentibus, bellaque parare molientibus, quod pater & avus Gallias occupaſſet, eis conceſſit. Cætera in pacis tranquillitate poſſeſſa. Dum ergo ad ſpem juventutis Athalaricus accederet, tam ſuam adoleſcentiam, quam matris viduitatem orientis Principi commendavit: ſed in brevi infeliciſſimus immatura morte præventus, rebus humanis exceſſit. Tum mater, ne pro ſexus ſui fragilitate a Gothis ſperneretur, ſecum deliberans, Theodatum conſobrinum ſuum germanitatis gratia acceſſitum a Thuſcia, ubi privata vita degens, * in laboribus propriis erat, in Regnum collocavit. Qui immemor conſanguinitatis, poſt aliquantum tempus a Palatio Ravennate abſtractam, in inſulam laci Bulſinenſis eam exilio relegavit. * Ubi pauciſſimos dies in triſtitia degens, ab ejus ſatellitibus in balneo eſt ſtrangulata.

* forte *in laribus, ut in lib. 1. var. Ep.* 39.

* Al. *Ubi Amalaſuntha plures dies &c.*

CAPUT LX.

Beliſarius a Juſtiniano Imp. adverſus Gothos cum exercitu mittitur. Siciliam occupat. Gothi Vvitigim Regem ſibi eligunt. Theodatum interficiunt. Vvitigis Ravennam cum Mathaſuenta Regiiſque opibus dedit Romanis.

QUod dum Juſtinianus Imperator orientalis audiſſet, quaſi ſuſceptorum ſuorum mors ad ſuam injuriam redundaret, ſic eſt commotus. Eodem namque tempore de Africa a Vvandalis cum per fideliſſimum ſuum * Beliſarium Patricium reportaret triumphum, nec mora, in ipſo tempore madentibus adhuc armis cruore Vvandalico, contra Gothos per eundem Ducem movit procinctum. Qui Dux prudentiſſimus haud ſecus arbitratur Getharum ſubigere populum, ſi prius nutricem eorum occupaſſet Siciliam; quod & factum eſt; Trinacriamque ingreſſo, mox Gothi qui Syracuſanum oppidum inſidebant, videntes ſe nihil prævalere, cum ſuo Duce Sinderich ultro ſe Beliſario dediderunt. Cumque ergo Romanus Ductor Siciliam pervaſiſſet, Theodatus comperiens * Evermor generum ſuum cum exercitu ad fretum, quod inter Campaniam Siciliamque interjacet, & de Tyrrheni maris ſinu vaſtiſſimus Hadriaticus æſtus evolvitur, cuſtodiendum dirigit. Ubi cum Evermor acceſſiſſet, ad Rhegium oppidum caſtra compoſuit. Nec mora, deterioratam cauſam cernens ſuorum, ad partes victoris cum paucis & fideliſſimis famulis conſciis movit, ultroque ſe Beliſarii pedibus advolvens, Romani Regni optat ſervire Principibus. Quod Gothorum exercitus ſentiens, ſuſpectum Theodatum clamitat Regno pellendum, & ſibi Ductorem ſuum Vvitigim, qui armiger ejus fuerat, in Regem levandum, quod & factum eſt. Et mox in campis Barbaricis Vvitigis in Regnum levatus Romam ingreditur, præmiſſiſque Ravennam fideliſſimis ſibi viris Theodati necem demandat. Qui venientes, imperata ſibi perficiunt, & * occiſum Theodatum Regem, qui a Rege miſſus adveniebat, ut adhuc in campis Barbaricis erat, Vvitigim populis nuntiat. Inter hæc Romanus exercitus emenſo freto, Campaniam accedens, ſubverſaque Neapoli, Romam ingreditur; unde ante paucos dies Rex Vvitigis egreſſus, Ravennam profectus, Mathaſuentam filiam Amalaſuenthæ, Theoderici quondam Regis neptem, ſibi in matrimonium ſociarat. Cumque his novis nuptiis delectatus, Aulam regiam fovet Ravennæ, Roma egreſſus Imperialis exercitus, munita utriuſque Thuſciæ loca invadit. Quod cernens per nuntios Vvitigis, Cumunilam Ducem Gothorum manu armis conferta mittit Peruſiam. Ubi dum magnum Comitem cum parvo exercitu reſidentem, obſeſſione longa evellere cupiunt; ſupervenien-

* Al. *Betramum.*

* Al. *Evermundum.*

* Al. *occiſo Theodahato Rege.*

te

te Romano exercitu, ipſi evulſi, & omnino extincti ſunt. Quod audiens Vuitigis, ut leo furibundus, omnem Gothorum exercitum congregat, Ravennaque egreſſus, Romanas arces obſidione longa fatigat. Sed fruſtrata ejus audacia, poſt 14. menſes ab obſidione Romanæ urbis aufugit, & ſe ad Ariminenſem oppreſſionem præparat. Unde pari tenore fruſtratus, fugatuſque Ravennam ſe recepit; & obſeſſus, nec mora, ultro ſe ad partes dedit victoris, cum Mathaſuentha jugali, regiiſque opibus. Et ſic famoſum Regnum, fortiſſimamque gentem, diuque regnantem, tandem deinde milleſimo & trecenteſimo anno victor gentium diverſarum Juſtinianus Imperator per fideliſſimum Conſulem vicit Beliſarium, & perductum Vuitigim Conſtantinopolim Patricii honore donavit. Ubi plus biennio demoratus, Imperatoriſque in affectu convictus, rebus exceſſit humanis. Mathaſuentham vero jugalem ejus fratri ſuo Germano Patricio conjunxit Imperator. De quibus poſthumus patris Germani natus eſt filius, item Germanus. In quo conjuncta Aniciorum gens cum Amala ſtirpe, ſpem adhuc utriuſque generis, Domino præſtante, promittit. Huc uſque Getarum origo, ac Amalorum nobilitas, & virorum fortium facta, ac laudanda progenies laudabiliori Principi ceſſit, & fortiori Duci manus dedit: cujus fama nullis ſæculis, nullis ſilebitur ætatibus. Sic victor ac triumphator Juſtinianus Imperator, & Conſul Beliſarius, Vvandalici, Africani, Geticique dicuntur. Hæc qui legis, ſcito me veterum ſecutum ſcripta, ex eorum ſpatioſis pratis paucos flores collegiſſe, unde inquirenti pro captu ingenii mei coronam contexerem. Nec me quis in favorem gentis prædictæ, quaſi ex ipſa trahentem originem, aliqua addidiſſe credat, quam quæ legi, aut comperi. Nec ſi tamen cuncta, quæ de ipſis ſcribuntur, aut referuntur, complexus ſum: nec tantum ad eorum laudem, quantum ejus laudem, qui vicit, exponens.

FINIS.

INDEX RERUM, VERBORUM

& Sententiarum, quæ in hoc Tomo continentur.

***Littera* a. *primam columnam*, b. *ſecundam deſignat*.**

In Sententiis verba, quæ Alphabeticum ordinem ſequi debent, charactere Italico exarantur.

A

ABdæ apud Perſas Epiſcopi virtutes. 342. a
Abecedala Martyr, 220. b
Ablas dæmonem a filio Regis propellit. 342. a
Abſens. Perviæ ſunt ſemper injuriis facultates *abſentium*; & quodammodo videtur occaſio homines in delictum trahere, quæ non poteſt animum pervadentis terrere. 10. a Similis videtur *abſentis*, qui conſcientiam criminoſi non habet. 50. a
Facile *Abſolutor* eſt alieni conſcius ſui. 160. a
Abſtinens. Proximus habetur donanti, de quo poteſt dici: *Abſtinens* eſt jugiter ſui. 100. b
In *Abundantia* quælibet poteſt ſe expedire perſona. 184. b 185. a
Acacius Amidæ Epiſcopus Perſas captivos a Romanis militibus redimit, venditis vaſis Eccleſiæ. 345. a
Acacius Martyrium ubi paſſus, oratorium illic ædificatum eſt. 339. a Acacii Cæſarienſis fides, & ejus ſequacium in Synodo Seleuc. 251. b Dicit Filium Dei ſimilem Patri ſecundum voluntatem tantum. 252 b Acacius & alii confirmant fidem Ariminenſis Concilii. 253. b
Acaciani Antiochiæ conveniunt. 255. a 283. a Quomodo nomen ſubſtantiæ in S. Trinitate admiſerint. 283. b
Acacianorum Epiſtola ex Synodo Antiochena ad Jovianum Aug. 283. a
Accipitrum natura. 13. a
Acepſemas famoſiſſimus in cella recluſus. 304. a
Aceſii Novatianorum Epiſcopi ad Conſtantinum verba. 213. b
Achillas Alexandrinus Petro ſucceſſit. 199. a
Acitabulorum tinnitus in theatro. 72 b
Acolytus S. Rom. Eccleſiæ. 50. b
Bene *Acquiritur*, quod a nullis adhuc dominis abrogatur. 133. b
Actiaci ludi inſtituti ab Auguſto. 359. a
Actio. Abſurdum eſt ut affligatur damnis, qui commoda non habet *actionis*. 31. a Otio torpore non ſinantur qui probis *actionibus* innoteſcunt. 82. b Frequenter nocuit aliis ipſa integritas *actionis*. 97. b *Agentem* male niſi bonis moribus non æſtimat diſplicere. 101. a Suos *actus* nemo damnat in altero. *ibid.* Omnis *actus* in qualitate propoſiti eſt, & non vituperandum quod nulla fuerit voluntate laſcivum. 133. b Semper & præſtandi & lædendi cauſas invenit, qui publicis *actionibus* adhibetur. 118. b Totum bonis *actibus* obtinuiſſe creditur, qui poſt documenta laudatæ militiæ promovetur. 122. a
Adoleſcentia pervia incommodis. 59. a
Ipſa eſt recta *Adminiſtratio*, quæ ſine poteſtate defenditur. 103. a
Admonitio. Non facile efficitur vitioſus, cui *Admonitor* inſiſtit aſſiduus. 162. b Non habet veniæ locum, qui delinquit *admonitus*. 65. a Dubitari de illo creditur, qui a pluribus *admonetur*. 124. b Qui vult alium in præcipites caſus mittere, eum certum eſt fideliter non *monere*. 39. b Si remiſſio in *admonitionibus* veniat, cunctos neceſſe eſt, ut contemptus involvat; & quodammodo naſcitur de pietate crudelitas, ſi quem negligis *admonere*, poſtea cogaris exigere. 41. a
Adoptio per arma quomodo fieret. 56. b Filius per arma. 116. a *V. Genſemundus*.
Per arma poſſe fieri filium grande inter gentes conſtat eſſe præconium: quia non eſt dignus *adoptari*, niſi qui fortiſſimus meretur agnoſci. In ſobole frequenter fallimur: ignavi autem eſſe neſciunt, quos judicia pepererunt. 56. b
Adorare purpuram. 169. b 170. b
Adrianus. *V. Hadrianus*.
Adverſarius. Quos ſuperna protegunt, felices *adverſarios* habere non poſſunt. 161. a Conſtat eſſe dubium, quod concedit *adverſarius*. 137. b
Adverſitas. *V. Proſperitas*.
Adulterii pœna. 84. a Lex Theodoſii contra adulteras mulieres prolata. 317. a
Advocationis officium quid ſit. 9. a
Advocati fiſci officium. 12. a
Ædificiorum laus & origo. 105. a Facilis eſt *ædificiorum* ruina incolarum ſubtracta cuſtodia; & cito vetuſtatis decoctione reſolvitur, quod hominum præſentia non tuetur. 65. a
Ægris non una cauſa ſalutis. 176. a Naturalis cura eſt *ægris* dare lætitiam. 134 b Felicitatis genus eſt inde curari, unde libens animo *æger* poſſit expleri. 167. a
Ælia civitas ab Hadriano condita. 361. b
Æmiliani martyrium. 268. b
Æmilianus Mœſiam infeſtat. 379. b
Æquitas prima eſt a ſe Præſules inchoare. 101. b De *æquitate* potius, quam de rapacitate proficitur. 165. a Tolerabile fit omne quod *æquabili* ordinatione diſponitur, & quare. 49. b Non licet delinquere, qui alios creditur ſub *æquitate* continere. 11. a Neſcit perſonas reſpicere qui meram cogitat *æquitatem*. 42. b Qui *æquitatem* coluerit fructum victoriæ poſſidebit. 128. a Ille dignatus eſt præmia conſequi, qui parere cognoſcitur *æquitati*. 137. b
Æris, & plumbi repertores. 47. b
Ætas non impedit, ubi ſeſe potentia cæleſtis infundit. 119. a Glorioſa ſupplicatio eſt, quæ veniam quærit *ætatis*, & quare. 113. b
Ætatis veniæ formula. 113. b
Aetii virtus eximia in prælio Catalaunico. 387. 388. Aetius Patricius interficitur. 367. b
Ætius Antiochenus a Leontio Diaconus ordinatur. 243. a Intercidítur uti officio Diaconi. 250. a Diaconatus ordine ſpoliatur. 253. b Atheus erat. 243. a Ejus vox ſuperba. 255. b Examinatur. 253. a In exilium mittitur. 255. b *V. Honoratus*.
Aetiani cur dicti ſint diſſimiles, & non exiſten-

tiales. 254. b Aetiani qui poſt Eunomiani. 243. a
Africa Rom. Imperio rurſum adjecta. 384. b
Afrorum privilegiis miſceri. 179. a
Afflictio. Facile onus *afflictionis* ſentiunt, qui ſuavibus deliciis uti conſueverunt. 168. b Expedit ſtudio pietatis *afflictam* mentem compenſativo remedio compenſari. 118. b *V. Actio*.
Agapitus Papa Legatus ad Imperatorem miſſus. 183. b Ipſi vaſa Romanæ Eccleſiæ, quæ oppignaverat, redduntur. 183. b
Agapitus Macedonianorum Epiſcopus una cum ſuis Orthodoxam fidem amplectitur 340. b
Angelius Novatianorum dudum Epiſcopus revocatur de exilio. 289. b Siſinnium, & Martianum ſibi ſucceſſores ordinat. 322. a
Ager. Ille ſolus delectabilis *ager* Domino, in quo ſupervenire non timetur exactor. 165. a
Ajax apud Gazam floruit. 327. b
Alaricus Veſegotharum Rex Italiam invadit. 382. b Italiam vaſtat. 342. a 383. a Romam deprædatur. 342. a 383. a Romæ deprædatione ſatiatus. 183. b Moritur. 383. a In alveo fluminis Buſentini ſepelitur. *ibid.*
Alienatio rerum ſolidum deſiderat judicium. 26. a
Alemanni fugantur. 187. a Profligati a Juliano. 260. a
Alexander Xerxem Regem Perſarum vincit. 367. b
Alexander Alexandrinæ Eccleſiæ præerat. 199. b Poſt Achillam ordinatur. *ibid.* a Epiſtola ejus ad univerſas Eccleſias contra Arium. 199. b Ejus Epiſtola ad Alexandrum Conſtantinopoleos Epiſcopum de Ario. 201. a Moritur. 222. a *V. Conſtantinus*.
Alexander Conſtantinopoleos Epiſcop. ſilentium Philoſopho per miraculum imperat. 209. b Quomodo Arii admiſſionem impedierit. 224. b Moritur. 227. b
Alexander Antiochenus Epiſcopus diſcordantem populum ad unitatem revocat. 336. b
Alexandria civitas maxima. 386. b
Alexandriam inſtauravit Hadrianus. 361. b Theodoſius idola Alexandrina donavit Chriſtianis in uſus pauperum. 318. a Alexandrini ſeditioſi. 342. b De ſeditione apud Alexandriam orta contra Paganos. 262. a *V. Ariani*. Alexandrinum Concilium. *V. Athanaſius*.
Alleluia Romæ quando cantaretur. 324. a Alleluia in Serapidis templo auditum. 318. a
Altare ad occidentem poſitum. 324. a Reliquiæ Martyrum in altari collocatæ. 267. a Imperator munus ad altare ſolebat offerre. 319. b
Alpha nos complectitur. 171. a
Amalafridam ab Hilderico Rege Vvandalorum occiſam conqueritur Athalaricus. 132. a
Amalaſunthæ laudes. 146. b 148. b 161. a Ad conſortium Regni Theodahatum aſſumit. 146 147 A Theodahato in exilium mittitur 396. a A Theodahati ſatellitibus in balneo ſtrangulatur. *Ibid. V. Eutharicus*.
Amala a quo origo Amalorum decurrit. 377. a b Ejus nobilitas. 147. a Quævis claritas generis *amalis* cedit. 116. b *Amali* ſanguinis virum non decet vulgare deſiderium. 67. b
Amazones diverſas Aſiæ gentes ſuperant. 374. b De earum partubus. 375. a
Ambiguitati locus non relinquitur, ubi experimenta probabilia ſuffragantur. 43. a Nequit eſſe *ambiguum* quod ſine proprio tenetur incluſum. 171. b
Ambitio nihil relinquit abſconditum. 133. b Vitanda eſt alienarum rerum turpis *ambitio*. 67. b Neceſſe eſt ut dum parumper malorum *ambitio* contemnitur, ſuperno munere plus donetur. 100. b
Utilis eſt *ambitus* laudis, qui appetitur per augmenta virtutis. 112. b Honeſtus *ambitus* eſt, quos ſequimur tempore, velle præconiis anteire. 135. a Humana *ambitio*, niſi per metum damni, non poteſt inhiberi. 156. a *Ambitio* juſtitiæ inimica. *ibid.*
Ambroſius nondum baptizatus eligitur in Epiſcopum. 284. b Ambroſius non patitur Imperatorem Theodoſium intra cancellos Eccleſiæ manere. 310. a Juſtina jubet Ambroſium mitti in exilium. 315. b Eum perſequitur. 331. a Ambroſii conſtantia. 320. a Ambroſius Epiſcopus de Chriſtiana fide multa ſublimiter ſcribit. 366. a
Præſtat decus *Amicitia* deſiderata potiorum. 23. b
Ammon habet Prophetiæ donum. 300. b
Ammonius grammaticus Socratis præceptor. 317. b
Ammonii Monachi caſtitas. 198. b
Ammonius ſibi aurem amputat, ut Epiſcopatum effugeret. 300. b Ammonius Epiſcopatum recuſat. 302. a
Ammonius Monachus interficitur. 343. a
Amphictiones carmina pro Alexandro finxerunt. 282. a
Amphilochius Arcadium oſculari noluit, ut Theodoſio perſuaderet Arianorum conciliabula impedire. 317. a
Amphion Nicomediæ ordinatur Epiſcopus. 217. b
Amphitheatrum Romanum Titi magnificentia fabricatum. 88. a
Ananias Martyr. 220. b
S. Anaſtaſiæ Baſilica cur ſic appellata. 310. a
Anaſtaſii Imperatoris laudes. 3. a
Anaſtaſius. *V. Neſtorius*.
Anathematizare quid ſit. 350. a
Andragatius trucidat Gratianum. 316. a Moritur. 316. b
Anguſtia. Cur inter ſupremas anhelantis *anguſtias* votum eſt potius perire, quam vivere. 51. a
Angelorum turba impedivit, ne Palatium a Gaina concremaretur. 321. a Angeli mediatores belli ad Romanos miſſi. 344. a
Aniciorum familia laudatur. 150. b
Animi hominum niſi prius leniter fuerint imbuti, ad hoc quod tendunt, idonei nequeunt reperiri. 18. a Invicti *animi* ſignum famæ diligere commodum, & lucra potius odiſſe cauſarum. 5. b *Animæ* vigor oneratur, dum ſpiritu graviore comprimitur. 181. b Læſus *animus* vociferatione paſcitur. 30. b Quid mihi cum pretiis, ſi *animus* non fruatur optatis. 135. b Quid faciunt ſordes *animorum* in ſplendore natalium. 67. b
Annus temporum pater. 23. b Anni ab Adam uſque ad diluvium, & a diluvio uſque ad Ninum quot fuerint. 354. a 370. Annus ab Incarnatione Chriſti quotus eſt, quomodo cognoſci poſſit 370. a
Anthemius Præfectus Imperium Theodoſii junioris rexit. 340. a *V. Conſtantinopolis*.
Antianus ſuggerens 171. a
Antiochus Euſebii ſucceſſor Jovinianum ſibi manum imponere prohibet. 388. b
Antiochus eloquentiſſimus. 332. a
Antiochena Eccleſia antiquior, & vere Apoſtolica, in qua Chriſtianorum nomen inventum 340. b Diviſio populi Antiocheni propter Euſtathium. 218 b Schiſma in Antiochena Eccleſia. 258 a Epiſcopi Antiocheni poſt Euſtathium. 317. b Conſultatur de Epiſcopo Antiochenis præficiendo. 257. b
Antiochiæ Concilium 90. Epiſcoporum. 227. b Epiſtola Antiocheni Concilii de fide. 228. a Fides Antiochenæ Synodi. 251. b Concilium Antiochiæ. *V. Acaciani*.
Antiochiæ ſeditio. 218. b Alia ſeditio propter novam exactionem. 320. a

Antiochiæ terræ motus. 228. a *V. Julianus*. *V. Pſalmodia*.
Antiphonarum origo. 332. a
Antonii Monachorum maximi virtutes, & vita. 197. a Ejus ſomnium. 284. a Naturam creaturarum codicem ſuum eſſe dixit. 299. b Solitudinem reliquit, ut Arianos inſequeretur. 303. b Didymum cæcum conſolatur. 304. b
Apameiæ Epiſcopus Joannes a Meletio ordinatus. 309. a
Apelles dæmonem fugat. 301. a
Aphraates Monachus qua fiducia Valenti reſponderit. 303. a Ejus laudes, & orationis virtus. *ibid.*
Aphricani libri. 243. a
Apollinares cur ambo excommunicantur. 256. b
Apollinaris Laodicenus, ejuſque opinio, & ſecta. 309. a
Apollinaris privatur Epiſcopatu. *ibid.*
Apollinaris Syrus plures edit libros. 274. a *V. Damaſus*.
Apollinariſtæ uniti orthodoxis. 336. b
Apollo Pithyus reprehenſus. 282. a
Apollinis Delphici tripodes ad ſpectaculum dati. 215. b De ſimulachro Apollinis fulmine concremato. 273. b
Apollo ob miracula inſignis effectus. 301. a
Apollonius Stoicus Philoſophus inſignis. 362. a
Apollonii cura erga fratres infirmos. 301. b
Aponus fons deſcribitur. 34 b Aponi fontis miracula, & quare Aponus dicatur. 35. a
Aquæ Sextiæ in Galliis. 358. a
Aquæ Benedictæ effectus. 321. a
Aquarum utilitas. 85. b Qui de ſubterraneis aquis, & fontibus tractaverint. 55. b
Aquæ venatiles, id eſt fluentes de vena perpetua. 54. b Gratiam *unda* non habet, niſi quæ jugiter influit. 129. a
Aquilegium quid. 54. b 55
Aquilinus Cauſidicus Sozomeni ſodalis. 216. a
Arantheus Magiſter militum quid Valenti Imp. profeſſus ſit. 306. a
Arator Legatus quondam miſſus ad Theodoricum. 121. b
Arbogaſtes ſeipſum jugulat. 326. b
Arbores fabricis noxiæ amputari jubentur. 105. b
Arca Vicarianæ ſedis. 30. b
Arbiter arcæ. 8. b
Arcarius Præfectorum emolumenta militibus præſtabat. 8. a Apochæ Arcariorum. 178. b
Arcadius deſignatur Imperator, 314. b Succedit Theodoſio, 328. a Moritur, 339. a *V. Amphilochius*.
Archiatrorum, id eſt Medicorum Comitis formula, 99. b
Archimedes ſubtiliſſimus exquiſitor. 105. a Archimedis ſphæra. 20. a
Ardaburius incidit in manus Joannis tyranni. 346. a Imperium tentans, in exilium mittitur. 368. a
Arelatenſium murorum & turrium reparatio. 50. b Arelate obſeſſa. 47. b Arelatenſis pugna, 120. a
Arethuſæ fons. 129. b
Arethuſi cur Marco Epiſcopo ſuo infenſi. 267. a
Argonautæ primi triremes inſtituerunt. 79. a
Argutum inventum lætum fundit ingenium. 160. a
Argyropolis a quo nomen habuerit. 161. b
Ariminenſe Concilium, celebratur. 245. b Nomen ſubſtantiæ abrogavit, & cur. 246. b Epiſtola Concilii Ariminenſis Orthodoxorum Epiſcoporum ad Conſtantium. 246. b Legati ab Ariminenſi Concilio ad Imperatorem miſſi, nullum ab eo reſponſum impetrarunt. 247. a Epiſtola Conſtantii ad Ariminenſe Concilium. 247. b Conc. Ariminenſis Epiſtola ad Conſtantium. 247. b Diſcedentibus Epiſcopis Arimino Conſtantius fuit indignatus. 247. b CC. Epiſcopi Ariminenſis Synodi adverſi Arianis. 249. b *V. Athanaſius*. *V. Concilium*.
Arithmeticæ laus. 8. a
Ariſtoteles cur ſcripſerit Categorias. 243. a
Arius quomodo contra Eccleſiam ſit exortus. 199. b Presbyter erat & ſacras Scripturas Alexandriæ exponebat. *ibid.* Ab Alexandro Epiſcopo excommunicatus. *ibid.* b Euſebio ſcribit, 204. b Cum conſectaneis ſuis Eccleſiaſtica communione privatur, & juſſu Conſtantini in exilium mittitur. 211. b Cum ſuis ſectatoribus damnatus. 213. a Quomodo ſit ab exilio revocatus. 222. a Conſtantino Imperatori ſcribit. *ibid.* b Fides quam apud Conſtantinum Aug. profeſſus eſt. *ibid.* Conſtantinus Arii profeſſionem mittit Synodo Hieroſolymitanæ examinandam. *ibid.* Conſtantinopolim venit. 224. a Subſcribit Decretis Nicæni Concilii apud Conſtantinum. *ibid.* Jubetur Alexander Arium in communionem recipere. *ibid.* b Arii mors. *ibid.* In loco latrinæ ubi periit Arius quidam domum conſtruxit. *ibid.* Quomodo per quemdam Presbyterum dogma Arii pullulaverit. 226. a *V. Conſtantinus*.
Arianorum Concilium apud Bithyniam. 206. a Ariani iterum produnt ſe. 210. b Ariani ex metu ſola manu ſubſcribunt Synodo Nicænæ, aliud animo ſentientes. 211. a *V. Nicenum*, Dicebant ὁμούσιος vocabulum non reperiri in S. Scripturis. *ibid.* Nolebant ὁμούσιος vocem recipere. 306. a Martyres Arianorum. *ibid.* Ariani veniunt Antiochiam. 217. b Eorum Conventus apud Mareoten. 222. a Quidam Arianorum apud Alexandriam in turba populi ſuffocati. 229. b Arianorum ſcelera. 231. b Epiſcopos a Concilio adeundo retrahere conantur. 232. a Cupiunt unam ſaltem habere Eccleſiam oppidatim. 236. a Eorum Conventus apud Antiochiam. 243. b Rejicitur fallax eorum reſponſio. 246. a Damnantur. 249. a X. Concilia Arianorum, *ibid.* b Quæ ab Arianis contra ipſos Arianos geſta ſint. 255. a Quomodo Ariani Macedonianos fuerint perſecuti. 290. b Orthodoxi Arianum dogma rejiciunt. 297. a Ariani Conſtantinopoli multos Orthodoxos in navi concremaverunt. 302. b Domum Nectarii Epiſcopi Conſtantinopolitani incendunt. 316. b Duæ factiones Alexandriæ Homouſianorum & Arianorum. 322. a Arianorum diviſio. 324. b Mirum cur Georgius Platonem, & Timotheus Origenem ſequentes, eſſent Ariani. 341. b *V. Athanaſius*.
Arma Junoni dicitur primus obtuliſſe Phoroneus. 109. b Armorum factorum formula. *ibid.* Ante diſtribuenda ſunt *arma*, quam poſſit flagitare neceſſitas, ut cum ea tempus exegerit, paratiores ad imperata ſufficiant. 18. a Impatiens ſenſus eſt ad primam legationem protinus *arma* commovere. 39. b *Arma* tua, Deo juvante, corroboras, ſi juſtitiam mediocribus ſervare contendas. 62. a Opus *armorum* mortem generat, & ſalutem: interitus peccantium, cuſtodia bonorum, contra improbos neceſſarium ſemper auxilium. 109. b *Arma* bene conſtruere, eſt ſalutem velle omnium cuſtodire. *ibid.*
Armentarii laudes. 48. a
Armenii fiunt Chriſtiani. 319. a

Artes ludicræ honeſtis moribus ſunt remotæ. 107. a Juſtis commodis ſtudia *artium* nutrienda. 108. b Manus larga *artium* nutrit ingenia. 105. a Manifeſtum eſt præmium *artes* nutrire. 142. a Quod *ars* dicitur a crimine liberatur. 133. b Non præſtat nomen *Artifici*, niſi fuerit magna vis periculi. 178. a Magna eſt *ars* contra *Artifices* loqui. 24. b Efficaciter imperat *Artifici*, qui eum competenti non patitur commoditate fraudari. 105. a
Arſatii Conſtantinop. ordinatio, & ejus odium propter Joan. Chriſt. 335. a Moritur. 336. a
Arſenius juvenes non excommunicabat. 299. a
Artemidori laudes. 19. a
Artemon hæreticus excommunicatus. 203. a
Arverna Galliæ civitas. *V. Euricus.*
Aſclepas Gazæ Romam proficiſcitur. 229. a A Sardicenſi Concilio abſolvitur. 231. b & 232. b A Gazæis ſuſcipitur. 236. a
Aſia in 40. regiones diſtributa. 358. b
Aſpar mirabiliter Joannem tyrannum vincit. 346. a Affectata tyrannide occiditur. 368. a
Aſſis tributarius. 182. a
Aſſyriorum Regum Monarchia quot annis duraverit. 354. a 369. b Quot in ea fuerint Reges, & quot annis quilibet eorum regnaverit. 354
Aſterius Sophiſta libris ſuis Arianum dogma firmavit. 223. b
Aſtrorum curſus finitus. 171. b
Atanaricus Veſegotharum Rex a Theodoſio Imp. magnis honoribus afficitur. 382. b Conſtantinopoli moritur, & illius ſepulturæ pompa. *ibid.*
Ataulphus Alarici ſucceſſor Italiam ſpoliat. 383. b Placidiam Theodoſii Imper. germanam uxorem ducit. *ibid.* In Africa moritur. 384. a
Athalaricus infantulus Rex conſtituitur. 396. a Pacem a Juſtiniano Imp. petit. 116. a Immatura morte præventus. 396. a
Athalaricus a Fridigerno vincitur. 382
Athanaſius Alexandrinum ſuſcipit Præſulatum. 222. a Quæ contra Athanaſium ab Arianis geſta ſint; & quomodo confugerit ad Conſtantinum. *ibid.* Conſtantinopolim venit ad Conſtantinum. *ibid.* b Ab Epiſcopis Arianis apud Conſtantinum accuſatus. 223. a Apud Treviros exulat. *ibid.* Jubetur Alexandriam redire. 225. b Favore Conſtantini minoris Alexandriam remeavit. 226. a Epiſtola Conſtantini junioris ad Alexandrinos pro Athanaſio. *ibid.* Redit Alexandriam. *ibid.* b. Inſidias ipſi faciunt Ariani. *ibid.* Opera Euſebii iterum Alexandria pellitur. *ibid.* Julius Pont. Rom. Athanaſium, & ejus adverſarios Romam evocat. 227. a 229. a Venit ad Conſtantem. 230. a Conſtans pro Athanaſio ad Conſtantium fratrem ſcribit. 227. a Orientales putant Athanaſ. ab ipſis damnatum non debuiſſe recipi a Rom. Pont., & quare. 229. b Legatio Conſtantis Cæſaris ad fratrem Conſtantium pro Athanaſio. 234. a Ad partes Italiæ diſcedit. 227. a Alexandria fugere cogitur. 228. b Illuc revertitur 229. b A Sabino accuſatur. *ibid.* Et a Lucio Alexandrino. 283. b Calumnia in Athanaſium de venditis frumentis. 230. a Aliæ calumniæ contra eum de Arſenio, & calice fracto deteguntur. 232. a Athanaſius & Paulus petunt fieri Concilium. 230. b Athanaſii relatio de nece Pauli Conſtantinop. Epiſcopi *ibid.* b. Ejus relatio de geſtis Georgii. 239. b Petit Athanaſius unam Eccleſiam oppidatim dari Orthodoxis. 236. a Conſtituit Sacerdotes in alienis Eccleſiis. 237. b Alexandriam revertitur. *ibid.* Concilium convocat Alexandriam. 238. b Inſidiæ ipſi rurſus factæ. *ibid.* Athanaſii teſtimonium de Origene. *ibid.* Defuncto Conſtante rurſus Ariani Conſtantium adverſus Athanaſium excitant. 239. a eum ſemper odio habuerunt. 243. b A quibus defenſus ſit *ibid.* Athanaſius deridet Synodum Ariminenſem. 246. a Vocatur ad Conſtantium. 248. a Quomodo pericula ſæpius evaſerit *ibid.* Quid Paganis prophetaverit. *ibid.* Inſimulatur magiæ. *ibid.* b Redit Alexandriam. 268. b Excuſat fugam ſuam libro, quem ſcripſit. *ibid.* Epiſtola Athanaſii, & aliorum Epiſcoporum ad Jovianum. 282. a Veniens ad Jovianum, ab eo decenter honoratus eſt. 283. b Cauſarum Eccleſiæ, & populi judex conſtituitur. 284. a In ſuam Eccleſiam revertitur. 292. a De latebris Athanaſii. *ibid.* a Athanaſii mors. 295. a b *V. Conſtantinus. V. Conſtantius. V. Julius. V. Sebaſtianus.*
Athletarum certamina a Fulvio primum edita. 357. b *Athletam* populis palma deſignat eſſe victorem. 31. b
Athenas ſedem ſapientium eſſe dixerunt antiqui, & quare. 181. b
Atheſis inter fluvios honorus. 52. a
Artemius capitis obtruncatione Martyr factus. 275 a
Atticus ordinatus Epiſcopus Conſtantinopolitanus. 340 a Egregii ejus mores. 336 a Præclara ejus facta. 347 a b Calliopio ſcribit. *ibid.* Suam mortem præſcivit. 348 a
Attila Hunnorum Rex pene totius Scythiæ Dominus. Ejus pater & fratres. 385. a b Ejus ſtatura, forma, & mores. *ibid.* Eum inter & Romanos prælium in campis Catalaunicis celeberrimum deſcribitur. 386. b. 387. Virtute Gothorum ſuperatus abſceſſit. 367. b Aquileiam, Mediolanum, & Ticinum vaſtat. 388. b A Thoriſmundo Veſegotharum Rege fugatur. *ibid.* Ejus mors & exequiæ 367. b 391. b Contentio inter innumeros ejus filios de ſucceſſione. 392 a b *V. Caſſiodorii pater.*
Avaritia tali ſorte punita eſt, ut cum multa rapiat, ſemper egeat. 67. b Apud vivos ſepulta ſunt, quæ tenacium manibus includuntur. 66. a Gladius contemnitur, ubi aurum ſuſcipitur. 103. a *Avara* manus portum claudit, & cum digitos attrahit, navium ſimul vela concludit. 107. a A paucis accipit, qui nimium quærit. *ibid.* Reginam illam procacium vitiorum *Avaritiam* fuge, cui cuncta crimina deteſtabili devotione famulantur: quæ dum pectus hominis ingreſſa fuerit, gregatim quoque maleſidas cohortes admittit: ferri non poteſt &c. 175. b Ultra omnes crudelitates eſt divitem velle fieri de exiguitate mendici. 180. b Addendo perdit, qui retinendo collegerit. *ibid.*
Auctoritas. Illa eſt reverenda priorum *auctoritas*, quæ a recto tramite non declinat. 149. b
Audacia legum pondere preſſa melius curatur. 27. b Non parvum eſt munus *audaciæ*, ſupplicii declinaſſe terrorem. 34. a Non liceat apud nos quicquam *audaciæ*, cujus eſt propoſiti ſuperba calcare. 44. a
Audæus Hæreticus, & Audæani quid docerent. 286. a
Auguſtanæ civitatis Epiſcopus falſo a Clericis accuſatus abſolvitur. 7. a
Auguſtinus B. Ambroſii diſcipulus, multa facundia doctrinaque excellens, Epiſcopus ordinatur 366. b
Aulicus. Tales decet eſſe *Aulicos* viros, ut naturæ bona indicio frontis aperiant, & poſſint agnoſci de moribus, cum videntur. 122. b Ex Aula ejiciuntur Eunuchi, Coci, & Tonſores. 260. b.
Auri & argenti qui primi inventores. 66. a Effoſſorum auri deſcriptio. 133. b
Aurum per bella quærere nefas eſt: per maria periculum: per falſitates opprobrium; in ſua

vero natura juſtitia. 133. b Omnis proventus acquiritur, ubi *metallum fulvidum* reperitur. 133. a Divitis *auri* vena ſimilis eſt reliquiæ terræ, & uſu creſcit ad pretium. 66. a Negligatur *aurum*, ubi electum eſt conſcientiæ præmium; patiatur aliquando repulſam, quod ſemper avaris Regibus imperabat. 89. a *V. Avaritia*. *V. Gryphes*.
Auraria functio. 31. a
Auraria penſio. 32. b
Auxentii condemnatio. 249. a In multis Conciliis abdicatus. 284. b
Azanes Eunuchus Saporis Regis a Paganis occiſus. 220. b

B

Babylæ Martyris corpus auferri jubet Julianus. 273. b
Bajanum balneum deſcribitur. 134. b
Baptiſmum præcedebat jejunium. 343. b 348. b Pagani ad Chriſtianiſmum converſi peccata confitentes baptizabantur. 342. b Baptiſmi tempus. 324. a Eo tempore fons miraculoſe replebatur. 130. b 134. a Quomodo negaverit Delphius gratiam in baptiſmo conferri. 286. b Judæus paralyticus per baptiſma curatur. 341. a Baptizatis Dominicum Signum imponebatur. 294. a Quo ritu Julianus baptiſmo ſuo renuntiaverit. 260. b
Barabanes Rex Perſarum Chriſtianos perſequitur. 343. a A Romanis victus. 345. a
Barbas in locum Dorothei Epiſcopus Conſtantinopolitanus eligitur. 341. b Moritur. 349. a
Barbari quomodo ad Chriſtum converſi. 216. b
Barſæ Epiſcopi exilium, mors, & miracula. 289. a
Baſilides Scythopolitanus Philoſophus inſignis. 362. a
Baſiliana familia. 124. a
Baſilius Rhetor Chriſtianus, Cappadociæ Epiſcopus. 275. b Ob diſſentionem cum Euſebio in Pontum ſeceſſit. 293. a Quomodo exilii minas evaſerit. 294. b
Baſilius Ancyranæ Eccleſiæ Presbyter exhortator Chriſtianorum. 268. a Martyrio coronatur. *ibid.*
Beatitudo non in auditu harmoniæ, ut aliqui putaverunt: ſed in Creatore, & ejus contemplatione ponenda. 37. a Populus quicquid æſtimat voluptuoſum, hoc ad beatitudinem temporalem judicat applicandum. 53. b Vera Beatitudo in cultura Dei, & legum ejus obſervatione. 198. a
Beliſarius de Gilimere triumphat. 384. b Siciliam occupat. 396. b
Bellum. Ars *Bellandi* ſi non præluditur, cum neceſſaria fuerit non habetur. 18. a In eum, qui *Bellicoſus* creditur, civilia plus amantur. 119. a *Bellum* nullum grave eſt, niſi quod cauſa debilitat. 385. b *V. Belus*.
Belluarum ritus eſt ex ventris eſurie horas ſentire. 21. a *Belluarum* ritus eſt ſub caſu vivere. 178. b Pecora vitare norunt, quæ ſe læſiſſe cognoſcunt. 174. a
Belus ferreum gladium primus produxit, a quo bellum dictum. 15. a
Beneficium. Non decet eſſe difficile *beneficium*, quod largitate non patitur detrimentum. 10. a Non eſt *beneficium*, quod præſtatur invitis. 17. a *Beneficium* dici non poteſt, quod nulla utilitate ſentitur. 32. a Anguſta ſunt *beneficia*, quæ non etiam de futuris aliquid pollicentur. *ibid.* Dulciora ſunt *beneficia*, quæ nullis difficultatibus obtinentur. 77. b Æternum eſt *beneficium*, quod poſteritatis fuerit favore collatum. 113. a Mortalitatis jura neſciunt, qui *beneficiis* non tenentur. 119. b Confidentius illud expetitur, ubi poſt collata *beneficia* feſtinatur. 121. a Plus ille ad *beneficia* compellitur, qui innata benevolentia commovetur. 171. a Auget *beneficium* voluntas recta juſtorum. 186. b
Benjamin Monachus infirmos curat. 301. a
Benjamin Perſicus Diaconus Martyr. 338. a b
Benignitas. Ornamentum bonorum omnium eſt *benignitas* ſincera, quæ non eſt ſola, quia de virtutibus cognoſcitur generata. 148. b
Berillo Epiſcopo Philadelphiæ, quid Synodus in Arabia ſcripſerit. 269. a
Bichor Epiſcopus cum Clericis Martyr. 221. a
Bigami a Novatianis non admiſſi. 324. a
Binorum & ternorum exactio. 41. a
Binorum & Ternorum formula. 110. a
Biſſextus annus quomodo cognoſci poſſit. 270. b
Byzantium. *V. Conſtantinopolis*.
Blandiri. Gravius percutit, qui *blandiendo* graſſatur. 179. b
Blatta Regis cubiculo ſingulis annis dari ſolita. 4. a
Blattæ color. 177. a
Blatteum germen. 117. b
Boethius dogmata Græcorum doctrinam fecit eſſe Romanam. 20. a *V. Horologium*.
Boethius Præfectus Prætorio occiditur. 367. b
Bonos laus, malos quærela comitatur. 82. b Poſſeſſa *bona* non habentur ambigua. 80. b Omnia *bona* graviter deflentur amiſſa. 118. a *Bonum* amiſſum, dum quæritur, plus amatur. 122. b Naturæ inſitum eſt, ut *bonorum* copia plus delectet. 124. b *Bonum* inſolitum plus amatur. 126. a Natura *bonorum* non expenditur, cum refertur. *ibid.* b Qualibet malitia formidat contra manifeſta *bona* aliquid profiteri. 144. b *Bonarum* rerum celerrima ſemper deſideratur agnitio. 168. b Res una ſubtracta cuncta deformat. 182. b Bona caduca. *V. Caduca*.
Bormiæ aquæ ad ſanandam podagram utiles. 156. b
Britanniæ inſulæ deſcriptio. 371. b 372. a
Britones. *V. Euricus*.
Britannio tyrannus bellum excitat. 238. a Quomodo ſit privatus Imperio. 240. a
Brutiorum provincia deſcribitur. 129. b
Burgundiones Gotthis devoti. 161. b Vincuntur. 187. b Burgundionum ad Chriſtum converſio. 349. a Partem Galliæ Rheno tenuere conjunctam. 367. a
Buſyris clariſſima fortiſſimaque confeſſio. 268. a

C

Caduca bona. 95. a *V. Fiſcus*.
Cæſarea civitas. *V. Julianus*.
Calamitas. Non eſt ignaviæ culpa, quem execuſat *calamitas*. 85. a Permovet magis viſa, quam audita *calamitas*. 83. a
Calcis Præpoſiti formula. 109. a
Calliſtus Juliani Imperatoris vitam conſcripſit. 278. b
Calumnia non præſumitur, ubi aliqua probatio non habetur. 134. a Graviſſimum eſt per *calumniam* ſubtrahi, quod collocatum eſt munificentia Principis. 7. a Locus *calumniandi* non relinquitur, cum longi temporis ob-

ſcuritas prætéritur. 11. a
Calydonius Aper. 192. a
Cancellarii officium. 164. a
Canonicaria fides. 41. a
Canonicarii. 95. a
Canonici ſolidi. 30. b
Cantoris & Lectoris Alexandriæ officium. 323. b
Capillati inter Gothos. 71. a
Capitolium crematur. 358. b Reparatur. *ibid.*
Capitularii horreariorum. 156. a
Caprarii montis foveæ. 182. b
Carceris definitiones & tormenta. 173. b Multifaria morte perimitur, qui *carceris* ſqualore torquetur. *ibid.*
Cardinalis Princeps. 111. b
Caritas mediocribus gravis. 134. a
Carterius Abbas. *V. Chryſoſtomus.*
Caſeus Silanus laudatur. 170. b
Caſſiodorius ſumme laudatur. 4. b 5. a 46. b 145. a Illius humilitas. 2. a Integritas. *ibid.* Doctrina. 145. a Eloquentia. *ibid.* Judex totius erroris expers. 4. b Metello, & Catoni comparatur. 145. b
Caſſiodorii familia laudatur. 5. b Nobilitas familiæ Caſſiodorii in utroque orbe clara. 6. a Avus Caſſiodorii illuſtratus honore cinctus, Siciliam Brutioſque a Vvandalorum incurſione armis ſuis liberavit. 6. a Pater Caſſiodorii ad Attilam Legatus mittitur. 5. b
Caſſiodorius Rector Lucaniæ & Brutiorum patriæ ſuæ. 4. b Siculos Theodorico conciliat. *ibid.* Multoties Quæſtor fuit. 1. b Patricius creatur. 5. a, a Theodorico factus Quæſtor, & quam mirabiliter in eo munere ſe geſſerit. 144. a Magiſterium dignitatem laudabiliter adminiſtrat. *ibid.* b Præfectura Caſſiodorii totius Italiæ notiſſimum bonum. 4. b Fit Præfectus Prætorio ab Athalarico. 145. b Primordia regni Athalarici & armis juvit, & litteris *ibid.* Lumen immiſſum rebus celatis. *ibid.* a Ad montem Moſcii vivaria conſtruxit. 181. b Benignitas Caſſiodorii erga populum Romanum penuria laborantem. 163. b Caſſiodorius Præfectus Prætorio cum Variarum librum digeſſit in ordinem. 1. a Cur eum ſcripſerit. *ibid.* Cur ſic inſcripſerit. 2. b Hiſtoriam Gothorum ſcripſit. 2. a 145. a 183. b Librum de Anima compoſuit. 160. b
Catabulenſis, id eſt ſtabularius. 70. b
Catalaunicum prælium. *V. Aetius. V. Attila.*
Catanenſis civitatis muri ſaxis ex amphitheatro collapſis reparantur. 52. b
Catecheſes quomodo Alexandriæ fierent. 323. b
Catilina ab Antonio occiditur. 358. b
Caucaſi montis ſitus deſcribitur. 374. b
Caveæ apſidatæ. 72. a
Rerum *Cauſæ* ſemper in ſemine ſunt. 143. b
Cautela prodit affectum. 19. b Plus cogitantur omnino, quæ *cauta* ſunt. 122. b *Cautela* ſemper adhibita erigit ſenſum. 126. a
Celticorum converſio. *V. Chryſoſtomus.*
Cerei. *V. Chryſoſtomus.*
Ceres frumenta invenit. 99. a
Certamina injuſta bonis moribus inimica. 153. a
Chalcedonenſes muri a Valente deſtructi. 289. b
Chaldæi Geometriæ primi inventores, & ad omnes artes eam eſſe aptam dixerunt. 54. a
Chartæ conficiendæ modus deſcribitur. 172. b
Chreſtus Nicææ Epiſcopus ordinatur. 217. b
Chryſoſtomus fit diſcipulus Diodori, & Carterii Abbatum. 329. a Fit Lector in Eccleſia Antiochena. *ibid.* Fit Presbyter. *ibid.* Epiſcopus Conſtantinop. ordinatur. 328. b Quas provincias rexerit. 329. b Solus cibum capiebat. *ibid.* a Publice declamat in Eutropium. *ibid.* b Sacerdotes adverſus Chryſoſtomum conſpirant. *ibid.* a Chryſoſtomus viros Apoſtolicos ad converſionem Scytharum dirigit. 330. a Celticos convertit. *ibid.* Impedit, ne Gainæ Eccleſia una concedatur. *ibid.* Legatus ad Gainam mittitur. *ibid.* b Severianum Conſtantinopoli pellit. 331. b Fecit cruces argenteas, quæ cum cereis portabantur. *ibid.* Quid Theophili in Chryſoſtomum odium auxerit. 332. a Quo pacto Chryſoſtomus odium Auguſtæ ſibi conflarit. 331. b Qui fuerint ejus inimici. *ibid.* Per quos Auguſta Chryſoſtomo facta ſit inimica. 333. a Chryſoſtomus Epiphanium redarguit. *ibid.* Epiphanius, & Chryſoſtomus ſibi invicem futura prænuntiant. *ibid.* *V. Epiphanius.* Chryſoſtomus accuſatur. 333. a Appellat Synodum univerſalem. *ibid.* Mittitur in exilium. *ibid.* b Seditio Conſtantinopoli propter eum in exilium abductum. *ibid.* Glorioſus ab exilio revertitur. 334. a Heraclides a Chryſoſtomo ordinatus accuſatur. *ibid.* Prohibet ludos fieri circa ſtatuam Imperatricis. *ibid.* Subornantur, qui eum occiderent. 335. a Iterum in Synodo deponitur, unde factum eſt ſchiſma. 334. b In exilium mittitur & moritur. *ibid.* Illyricum & Occidens propter eum ab Orientalibus ſe ſuſpenderunt Epiſcopis. 335. a Diripiuntur domus eorum, qui Chryſoſtomo favebant. *ibid.* b Ejus corpus Conſtantinopolim translatum. 335. b 352. b Chryſoſtomi nomen in dypticis ſacris ſcribitur. 335. a Atticus jubet ut Chryſoſtomi memoria in orationibus habeatur. 347. a *V. Arſatius.* Joannitæ vocati, qui erant a parte Joannis Chryſoſtomi. 360. b Chryſoſtomiani torquentur in carcere propter factum incendium. 335 b
Chriſtiani nomen. *V. Antiochia.* Licinius Cæſar perſequitur Chriſtianos. 194. b Infamia liberantur. 195. a Exulantes revocantur. *ibid.* Templa eorum reſarcita, vel aucta, vel ædificata. *ibid.* Reſtituuntur eis ablata patrimonia, & honores. *ibid.* Ad Rempublicam, & dignitates & militiam recepti. *ibid.* Chriſtianus ſenex, ſed idiota Philoſopho Chriſti religionem perſuadet. 209. b Chriſtiani hominis libertas. 197. a Centum Chriſtiani interfecti ſub Sapore. 220. a Perſecutionem patiuntur apud Perſas. 337. b In ſeditione Alexandrina a Judæis necantur. 342. b *V. Barabanes.* Quæ in urbe Gaza, & Sebaſtia, & Phœnice contra eos crudeliter ſint commiſſa. 268. b Eorum hoſpitalitas, & officia erga mortuos. 272. b Erga Paganos charitas. *ibid.* Omni dignitate privantur. 273 b A Paganis occiduntur. 317. b Vigiliæ Chriſtianorum. *V. Vigiliæ. V. Conſtantinus. V. Milites.*
Chriſtus ſub quibus Conſulibus natus. 359. b Baptizatus. *ibid.* Paſſus. *ibid.* Sententia Origenis de anima Chriſti, & quid de ea definitum. 269. a Paſſionis Chriſti feſtivitas an præcepta, & quomodo olim obſervata. 323. a Julianus ſimulachrum Chriſti depoſuit. 276. b De beneficio herbæ, quæ naſcebatur juxta ſimulachrum Chriſti. *ibid.* Concio execranda in Chriſti contemptum habita. 296. b *V. Conſtantinus.*
Chryſanthus Epiſcopus Conſtantinopolitanus invitus eligitur. 342. b
Chryſopolis urbs antiqua. 347. b

Circus Auguſti Imp. deſcribitur. 53. b Unde ludi circenſes dicti. *ibid.* b Locus in Circo, & in Amphitheatro perſonis debitus. 68. b Unde provenerit ut mappa ſignum det Circenſibus. 53. a
Ad *circum* neſciunt convenire Catones. 14. a
Ciconiarum pietas. 27. a
Civis nobiliſſimi eſt patriæ ſuæ augmenta cogitare. 41. b Tanto quis honorabilis habetur, quanto *civibus* profuiſſe cognoſcitur. 99. a Quædam ineffabilis eſt gratia *civitatis* unum in ſe ſuſcipere, quod videt omnibus expedire. 106. b Nullatenus de ejus fide dubitatur, qui ad cuſtodiam *civitatis* eligitur. 111. a *Civis* animum non habet, qui urbis ſuæ gratia non tenetur. 129. a Unicuique *civi* ſua urbs Reſpublica eſt. 133. a Munitio *civitatum* ſpes eſt certa cunctorum. 182. b
Civiles lites patriis legibus dirimendæ. 165. b
Civitatis curatoris formula. 107. b De cuſtodiendis portis civitatis formula. 111. a
Clariſſimatus formula. 112. b
Claudianus Poeta inſignis habetur. 366. b
Clearchus Nymphæum ædificat. 290. a
Clementia non habet legem. 32. b
Clementis Hiſtoria. 192. a Libri. 243. a
Cleomedes Athleta a Paganis deificatus. 282. a
Clericorum profeſſio vita cæleſtis eſt. 127. b Eorum continentia. 324. a Clerici puniendi a Rege ad Epiſcopum remittuntur 7. b Coguntur militare. 261. b
Cloacæ urbis Romæ mirabiles. 47. a 128. b
Clodoveo Francorum Regi de victoria reportata de Allemannis gratulatur Theodoricus. 37. a Citharœdum ad eum dirigit. *ibid.* Clodoveum inter & Alaricum pacem facere nititur Theodoricus. 38. a b
Cniva. *V. Gothi.*
Cogitare. Si præclare *cogitata* non bene agantur, ingrata ſunt. 78. b
Cogere. Inhonorum eſt omne, quod *cogitur*. 165. a
Cognitor, id eſt judex. 504. a
Cœlibibus permiſit Conſtantinus condere teſtamentum, licet ætate minores eſſent. 195. b Abrogata vetus in eos pœna. *ibid.*
Cæleſtinus Roman. Pontifex Novatianos inſequitur. 342. b
Collega. Natura rerum eſt amare *collegam*. 161. a
Collecta vocatur conventus Chriſtianorum. 196. a Collectæ Sabbato, & Dominica fiebant. 331. a Diverſitas in celebritate Collectarum, Sacrificii, & Communionis. 323 b
Coloſſus Romæ a Veſpeſiano erectus. 360. b
Comœdia unde dicta. 72. a
Comitiva patrimonii. 57. a Comitivæ ſacrarum largitionum formula. 94. a Comitivæ privatarum formula, & ejus officia. *ibid.* b Comitivæ patrimonii formula. 95. b Comitivæ primi ordinis formula. 96. b Comitivæ Siracuſanæ formula. 101. b Comitivæ Neapolitanæ formula. 102. a Comitivæ provinciæ formula. 103. a Comitivæ Gothorum per ſingulas provincias formula. 104. a Comitivæ formarum urbis formula. 105. b Comitivæ portus urbis Romæ formula. 107. a Comitivæ Romanæ formula. 108. a Comitivæ Ravennatis formula. *ibid.* Comitivæ inſulæ Curritanæ, & Celſinæ formula. 109. a Civitatum diverſarum Comitivæ formula. 110. b Comitivæ Principis militium formula. 111. a Comitiva domeſticorum. 121. b
Commeatalis formula. 112. b
Commentarienſis. 170. b
Commercia civibus ſecundum temporum qualitatem moderari jubentur. 108. a 110. a
Comminatio. Plerumque denuntiata *comminatio* plus efficit, quam pœna componit. 71. a
Commonitorii Scriniorum formula. 110. a
Commodum debet eſſe cum modo. 138. a
Comoſicus Dicenei ſucceſſor Gothorum Rex, & Pontifex. 376. b
De Competitoribus formula. 113. a
Commune, *V. Publicum.*
Communio. *V. Collecta.*
Comus civitas deſcribitur. 168. a
Concilium Alexandrinum cum Athanaſio celebratum. 269. a Concilium Antiochenum. 257. b *V. Antiochia.*
Concilium in Arabia. 269. a Concilium Ariminenſe pro Occidentalibus. 244. a Quid in eo actum ex litteris Athanaſii cognoſcitur. 249. a *V. Ariminenſe.*
Concilium Chalcedonenſe contra Joannem Chryſoſtomum. 333. a
Concilium Conſtantinop. contra Macedonianos. 311. a De Canonibus in eo conſtitutis. *ibid.* b Ad Synodum Conſtantinop. Acacius Epiſcopos e Bythinia evocat. 253. b *V. Conſtantinopolis.*
Concilium Epheſinum contra Neſtorium celebratum. 350. a De Synodo apud Mediolanum facta 243. b Concilium Nicænum. *V. Nicænum.* Concilium Nicomediæ. 244. a De Legatis Concilii Seleuciæ. 253. a Expoſita fides apud Sirmium præſente Conſtantio Aug. 246. a Tyro Synodum transfert Conſtantinus ad Æliam, id eſt urbem Hieroſolymorum. 222. a
Concilia celebrari non debent præter ſententiam Romani Pontificis. 228. a
Conciliorum provincialium inſtitutio. 311. b Acta Concilii per exceptores ſcripta. 252. b 253. a Tomus decretorum Antiochiæ, & Conſtantinopoli. 312 b 313
Confeſſiones SS. Apoſtolorum Petri & Pauli Romæ. 162. b
Confeſſorum diverſorum converſatio. 196. a De Laico ſimplici Confeſſore, virum Dialecticum ſuperante. 209. a
Confeſſio. *V. Baptiſmus.*
Conſanguinei in adminiſtratione non ſuccedunt ſibi invicem. 73. b
Conſcientia. Negligatur aurum, ubi electum eſt *conſcientiæ* præmium. 89. b Totum vitioſum geritur ubi *conſcientiæ* puritas non habetur. 111. b 112. Conſcientia læta eſt, quæ provehitur meritis. 124. b Bona *conſcientia* terminum non habent. 145. a Bona *conſcientia* tunc vere imperat, cum generaliter præſtare feſtinat. 148. b Facile abſolutor eſt alieni, *conſcius* ſui. 158. a *Conſcientia* recta vias publicas tenet, obviorum collocutione gratulatur: amicum eſt autem crimini velle neſciri, & qui vias ſuas occulit *conſcientiam* prodit. 182. b Quid acquiri putatur, ubi bona *conſcientia* perditur. 165. a
Conſiſtoria antiqua. 87. a
Conſiderare. In alto pectore protenditur, quod *conſideratum* ſemper augetur. 158. b
Conſilium quærit omnis prudens. 100. a
Conſobrinarum nuptiæ. *V. Matrimonium.*
Conſtans Imperator creatur. 225. a Occiditur a Magnentio. 238. a *V. Athanaſius.*
Conſtantia fit uxor Juliani. 259. b
Conſtantia urbs unde dicta, & quomodo Gazæ iterum a Juliano ſubjecta. 261. a
Conſtantinopolis prius Byzantium dicta, mutato nomine dedicatur. 365. a Nomen, conſtructio, & ornamenta Conſtantinopoleos. 215. b 216

Laus Conſtantinopolitanorum a religione. 215. b Anthemius muro Conſtantinopolim circumdedit. 340. a Mortuo Valente Conſtantinopolim Barbari devaſtant. 308. a

Conſtantinopolitanus Pontifex poſt Romanum primus. 311. b Præter Conſtantinopolitanum Epiſcopum ordinatio fieri non debet. 348. a

Conſtantinop. Concilii Epiſtola ad Georgium Alexandrinum, condemnantis Aetium cum ſcriptis ejus. 255. b Conſtantinopolitana Synodus. 312. a Illius Epiſtola ad Damaſum Papam. *ibid. V. Concilium*.

Conſtantinus M. quando Imperator factus. 193. a Illi Signum Crucis apparet, & ipſe Chriſtus. *ibid.* Maximam culturam ſacratiſſimæ Crucis habebat. 195. a Quomodo Chriſtianum dogma ſuſceperit. 193. a Ubi, & quando baptizatus ſit. *ibid.* b 225 b Quas leges pro Chriſtianis poſuerit. 194. a Colloquium Conſtantini cum Sopatro. *ibid.* Commendat religionem Chriſtianam. *ibid.* b Paganorum ritus mutat. *ibid.* Nomina Eccleſiarum ab eo extructarum. 215. a Cum Ario & Alexandro expoſtulat. 206. a Libellos oblatos incendi jubet. 209. a ἐπινίκια ejus adverſus Licinium. 208. b Nicæni Concilii Patres alloquitur. 210. a Quid Aceſio Novatianorum Epiſcopo dixerit. 214. a Conſtantini Epiſtola ad Alexandrum Epiſcopum, & ad Arium. 206. b Epiſtola ejus de Ario, & ſcriptis ejus. 214. a Altera Epiſtola ad Euſebium Palæſtinæ de confectione ſacrorum librorum, & de repurgatione Dominici Sepulchri. 214. b Alia ejus Epiſtola adverſus Euſebium Nicomedienſem. 217. a Epiſtola ejus ad Perſarum Regem pro Chriſtianis. 221. a Epiſtola evocantis Epiſcopos ad cauſam Athanaſii examinandam. 223. a Quid ſeripſerit Urſacio. 247. b Conſtantini Tricennalia. 225. a Ejus Vicennalia celebrata. 214. a 225. a Conſtantinus M. Gothorum auxilio multa præclare geſſit. 380. a Cum eis fœdus iniit. 195. a, Presbytero cuidam moriens teſtamentum reliquit. 227. a Moritur. 225. b Tres filios reliquit. *ibid.* a Tranſlatio corporis Conſtantini. 249. b *V. Macedonius*. Conſtantinus laudatur. 246. b *V. Arius. V. Athanaſius. V. Crux. V. Nicænum Concilium*.

Conſtantinus minor Cæſar conſtituitur. 225. a Scribit ad populum Alexandrinum. 226. a Moritur. *ibid.* b *V. Athanaſius*.

Conſtantinus apud Gallias invadit Imperium, & filium ſuum Conſtantem ex Monacho Cæſarem facit. 384. a Uterque occiditur. *ibid.*

Conſtantius pater Conſtantini. 194. a Conſtantii conſilium de exploranda Chriſtianorum conſtantia. *ibid.*

Conſtantius Imperator ordinatur. 225. a Conſtantii Epiſtola ad Athanaſium, ut ad eum veniret. 235. a Epiſtola 2. Conſtantii ad Athanaſium. *ibid.* Epiſtola 3. ad Athanaſium. *ibid.* Epiſtola 4. per quam omnia geſta contra Athanaſium habita ſunt caſſata. 236. b Epiſtola 5. pro Athanaſio, ut aboleretur quicquid contra eum geſtum eſt. *ibid.* Alia pro eodem Epiſtola. 237. b Conſtantius iterum Arianis favet. 238. b Athanaſium iterum perſequitur. *ibid.* In Illyricum proficiſcitur cum exercitu. 240. a Conatur efficere, ut Occidentales ſubſcribant Arianis. 243. b Jubet ut Epiſcopi hunc locum: Dominus creavit &c. populo exponant. 257. b Quo anno Conſtantius mortuus ſit. 258. b *V. Ariminenſe Concilium. V. Athanaſius*.

Conſubſtantialitatis voce an uſi ſint antiqui. 211. a Conſubſtantialitatis fides. 212. a

Conſul a conſulendo dictus. 90. a Conſulatus formula, & quid ad Conſules ſpectaret. *ibid.* Conſulatus dignitatum faſtigium. 23. a Inumbrat famam publicam in *Conſule* tenacitatis obſcuritas. 49. a *Conſules* eſſe magnanimos decet. 90. a Novus Conſulatus initur Calendis Januariis. 253. a Pro Conſulibus Decemviri creati. 355. b Tribuni militum pro Conſulibus creati. *ibid.* Conſules Romani. 355 *& ſeqq.* Quinam primum Calendis Januar. Magiſtratum inierint. 357. b

Conſularitatis officium. 46. a Conſularitatis formula. 100. b

Contractus levitatis errore factus firmus non eſt. 25. b Contractus liberi minoribus non permittuntur. 113. b *Contractus* dici non poteſt, niſi qui de legibus venit. 132. b

Converſatio. Nemo amplius acquirit, quam qui ſe bona *converſatione* tractaverit. 176. b Dignus eſt inter alios ſequenda decernere, qui ſibi modum viſus eſt legitimæ *converſationis* imponere. 64. b

Convitia nec gaudium pariunt, nec de lætitia procreantur. 15. a

Copres miracula operatur. 300. b

Corallici pelagi laudata ſemper opinio. 135. a

Corillus Gothorum Rex. 376. b

Cornelium Romanum Epiſcopum inter & Novatum ſchiſma pro recipiendis errantibus. 304. b 305

Cornicularius quis. 169. b

Corona. Sudores bellicos civica *corona* teſtatur. 31. b

Correctio. Hoc eſt propria delicta *corrigere*, quod & non facere. 137. a Malum cum perſeverat augetur, & eſt remedium in peccatum accelerata *correctio*. 42. b In partem pietatis recidit moderata *diſtrictio*. 51. b Pudoris ſuſtinere jactura nesciunt, qui ſe prius judice *corriguntur*. 74. b Suo vitio videtur accuſari, qui ſpontanea voluntate noluit *corrigi*. 137. a

Cras Latine quid ſignificet. 248. b

Criſpus Conſtantini filius occiſus. 193. b

Crudelitas ſublevat humiles. 68. a

Crucis Domini & clavorum inventio. 215. b Partem Crucis in ſtatua ſua repoſuit Conſtantinus. *ibid.* Partem aliam Epiſcopo Hieroſolymorum dedit. *ibid.* De ſigno Crucis, quod in cælo apparuit. 240. b Notæ Crucis in veſtibus. 258. b Characteres ſub Crucis figura in templo Serapidis inventi. 318. b Miracula Crucis. 193. b Miraculum de dæmonibus ob Crucis ſignationem fugientibus. 259. b Prodigium coronatæ Crucis in viſceribus pecudis. 260. b Supplicium Crucis ſublatum. 195. b Cruces argenteæ. *V. Chryſoſtomus. V. Conſtantinus. V. Helena. V. Julianus*.

Cubitus Nili. 195. a 215. b

Culparum amica confuſio. 111. a Silet æquitas, ſi *culpa* non vociferetur admiſſa. 141. b Indiſcreti hominum mores vagarentur, ſi aut *culpa* formidinem, aut virtus præmia non haberet. 143. a Primariorum plectibilis *culpa*, omnium debet eſſe vindicta. 37. a

Non eſt *Cupiditas* eripere, quæ nullus ſe Dominus ingemiſcit amiſiſſe. 66. a Placidum mare damnat, qui undas *cupiditatis* exagerat. 107. a Illa ſola dolere debent diſpendia, quæ ſtudio videntur *cupiditatis* impoſita. 169. a

Cupido. *V. Diana*.
Curiales a cura dicti. 132. b Curiales minor ſenatus, nervi, ac viſcera civitatum vocabantur. 133. a Curialium prædia non diſtrahenda. 115. b 132. b
Curia diſciplinis veterum patet, 48. b Quicquid humani generis floris eſt, habere *curiam* decet. 9. b Curiæ de albo abradi, 134. a
Curſuale miniſterium. 74. b Curſuales equi publicis uſibus, non privatis inſervire debent. 70. a Curſus cuſtodia. 14. a Curſor. *V. Palladius*.
Curules inſulæ. 22. a
Cuſtodia. Licet ſit ſemper adhibenda, maxime tamen in neceſſitate utilis *cuſtodia*. 62. b Laudabile eſt in illa parte geminare *cuſtodiam*, quam conſtat Reipub. neceſſitatibus exquiſitam. 75. a
Cyclopes primum fabricas condidere. 105. a
Cyclus decennovalis quomodo cognoſci poſſit, 370. a
Cyprianus Carthaginenſis Epiſcopus martyrio coronatur. 283. a Lucaniæ conventus ad natale ſancti Cypriani. 130. b
Cyrilli Diaconi crudele martyrium. 268. b
Cyrilli Alexandrini Epiſcopi ordinatio. 341. b Illius cum Horeſte inimicitiæ, 343. a
Cyrilli Hieroſolymitani cauſa diſcutitur Seleuciæ. 252. b
Cum Acacio contendit de jure Metropolitæ, 253. b Vaſa ſacra & veſtem Eccleſiaſticam donatam a Conſtantino vendidit tempore famis. *ibid.* b Cur ſit depoſitus. *ibid.* Primus appellatione uſus inter Eccleſiaſticos. 252. a
Cyrinus moritur ex pede calcato a Marutha. 333. a
Cyziceni. *V. Eunomius. V. Julianus*.

D

Daciæ antiquæ deſcriptio. 376. b
Dædalus volabat. 21. b
Dæmon quæritur ſe a ſanctis viris expelli. 296. a
Dalmatiarum Principis formula. 110. b
Damaſus cum Urſino Romæ Epiſcopus ordinatur. 305. a Ejus fides. 310. b Mirabilis Pontifex. 325. b Ejus Epiſtola de damnatione Apollinaris ad Timotheum. 313. b
Damna plus cohibent ſcelera. 59. b Idonei *damna* vix ſentiunt: tenues autem levi diſpendio vulnerantur. 108. b Melius eſt præſentia *damna* contemnere, quam exiguo quæſtu perpetua commoda non habere. 67. a
Danubii deſcriptio. 377. a
Daphnes feſta ſeptem diebus celebrabantur. 253. a
Datio Mediolanenſi Epiſcopo mittit Senator ingentem panici ſpeciem populo eſurienti diſtribuendam. 186. b
Davidicæ Lyræ myracula. 36. b
Debitor. Debitum. Nemo alterius *debitum* exſolvere cogendus. 59. b Magni peccati genus eſt, alienis *debitis* alterum prægravare. 61. a Juſte *debitor* ſit alieni arbitrii, qui a pluribus meretur audiri. 119. a Ille præbet viam excedendi qui non patitur juſta perſolvi. 120. a
Deceptio. Majus reatui pondus eſt inopinata *deceptio*. 64. b
Deceſſor & prædeceſſor differunt. 123. b
Deciorum familiæ laus. 40. a 143. a
Decreta veterum ſervanda. 247. a Locus ſurreptionibus non relinquitur, quoties rationabiliter *conſtituta* ſervantur. 24. a Non eſt alienus a culpa, qui potuit agnoſcere *conſtituta*. 139. a *V. Concilia*.
Decuriarum rectura quæ dignitas ſit. 80. b
Defectus rerum aut conſilium titubare, aut vires arguit defuiſſe, 65. b
Defenſores ſacroſanctæ Rom. Eccleſiæ, 50. b Defenſores Eccleſiæ Mediolanenſis. *ibid.*
Defenſionis cujuslibet civitatis formula. 107. b Fida Reipublicæ ſalus eſt *defenſor* armatus. 18. a Invalidus jejunus *defenſor*. 51. b Nemo laborat *defendere*, niſi qui timetur defendi. 113. a Ille *defenſor* proprie dicendus, qui tuetur innoxie. 145. b
Delicta. Benigni Principis eſt non tam *delicta* velle punire, quam tollere, & quare. 14. b Facilius inimicorum acies cadunt, ſi noſtro ævo *delicta* ſubducimus. 140. a
Delegatorii concedendi. 171. b
Delegatoria, 171. b
Demophilus ab Arianis conſtituitur Epiſcopus Conſtantinopolitanus. 292. a
Denarii numeri excellentia. 8. a
Depoſitum ſub chirographo. 65. b
Derogatio multum prævalet, quando *derogator* creditur fide dignus. 223. b
Deſiderium. Non eſt abjectum, quod poteſt explere *deſiderium*, & quare. 20. b In qualitate *deſiderii* poteſt mens honeſta cognoſci. 64. a
Divinitas an definiri debeat. 269. b Monachi Ægyptii ſeditionem excitant contra Theophilum, qui Deum incorporeum dicebat. 330. b Seditio inter Monachos ob quæſtionem de natura Dei incorporea. *ibid.* 331 Tanto *Divinitati* plurima debemus, quanto a cæteris mortalibus majora ſuſcepimus. 127. a Nihil ſine cauſa geritur, nec mundus fortuitis caſibus implicatur: ſed quicquid venire videmus ad terminum, *Divinum* conſtat eſſe judicium. 185. b Providentia divina uſibus noſtris aliqua ſubducit, & quare. 186. b Juvat divina munera diligentibus confiteri. 146. a Graviores diaboli inſidias tunc ſubimus, quando Dei dona ſuſcipimus. 162. b Gratia Deo redditur, dum in ſervientibus honoratur. 127. a Quanta cæcitate damnatur, qui ſe æſtimat perpetrare, quod *Divinitas* non poſſit advertere. 180. b Intolerabilis exceſſus, qui ſupernæ Majeſtatis affectat injuriam. 63. a Licet ubique deceat juſtitiam cuſtodiri, in illis rebus maxime neceſſaria eſt quæ *Deo* offeruntur, ne putemus ignorare Deum, unde accipiat, ſi fraudatis oblationibus acquieſcat. 40. b
Diana triformis. 88. a Cupido ferreus in Dianæ templo ſine aliqua alligatione pendens. 20. b Dianæ Epheſinæ templum a Gothis crematur, 379. b
Dicationis tuæ diœceſis. 165. a
Diceneus Boroiſta Gothis Philoſophiam docuit. 376. a
Dictio agreſtis quæ. 1. a Tria dicendi genera. 2. b *Dicendi* peritus debet eſſe puritate conſpicuus. 42. a
Didymus maximus contemplationum Doctor. 300. b
Didymi a puero cæci quanta eruditio. 304. b
Die Dominico vacandum orationi. 195. b
Diem veneris Conſtantinus venerabatur. 195. b
Digiti linguoſi. 72. a
Difficultas. Solet facile labi, quod ſine *difficultate* potuit inveniri. 23. a
Dignitas dum ad incognitum venit, donum eſt: cum ad expertum compenſatio meritorum. 9. b Talis eſt unaquæque *dignitas*, qualis adminiſtrantium voluntas. 98. a Dignitate,

ſunt annuæ, & cur. 103. b Solent venientes ad Aulicas *dignitates* diutina exploratione trutinari, & cur. 123. b Nulla *dignitas* minor eſt, cum bene geritur, quando reverentiam plerumque actio videtur accipere de claritate perſonæ. 151. a
Quicquid *Digno* creditur, hoc multis ſine dubio collatum eſſe ſentitur. 162. a
Diligere quid debeamus. 31. b Quæ ſtudioſius *diligimus* majori gratia cuſtodimus. 19. b Sicut ingrata videntur obſcura, ſic *dilecta* præclara ſunt. 40. a
Diocletianus & Maximianus privatam elegerunt vitam. 193. a Diocletianus ſe ut Deum adorari jubet. 365. a
Diodori virtutes. 303. a Leontium redarguit. 250. a
Diodorus. *V. Chryſoſtomus*.
Diodorus Tarſi Epiſcopus a Meletio ordinatus. 309. a
Dionyſius Italus in exilium mittitur. 244. a
Dioſcori ſollicitudo, ut ſui ad ſacra myſteria accederent. 301. a
Dioſcorus longus Hermopoleos Epiſcopus, invitus ordinatur. 331. a
Dioſpolis olim Lydda vocabatur. 205. a
Diptyca. *V. Chryſoſtomus*.
Dici non poteſt *diſciplina*, quando ipſa fuerit corrigenda. 166. b Redeat amor omnibus *diſciplinæ*, per quam & parva coaleſcunt, & potiora ſervantur. 141. b
Efficaciſſimum *diſcipulatus* genus eſt, agendo potius inſtructum eſſe, quam loquendo. 87. a
Diſcrimina dum feliciter cedunt, ſuaviſſimæ memoriæ ſenſum relinquunt. 120. b
Diſſimilitudinis fides. 290. b *V. Acaciani*.
Divalium ſanctionum conſtituta. 31. b Divalium ſanctionum ſtatuta. 60. a Divalium ſanctionum forma. 65. b
Divitiæ. Plerumque res parvæ plus prævalent præſtare, quam magnæ poſſunt obtinere *divitiæ*. 19. b
Doctrina ex obſcuro nobilem facit. 135. a Ad omnia redditur humilis, quem imbuit *doctrina* cæleſtis. 145. b
Tinea *documentorum* eſt oblatio maligna redimentis. 184. a
Animus *Doloſus* non ſequitur arbitrium imperantis. 9. b
Dolos pro dolores. 35. a
Dominus. Mutatur fortuna cum *dominis*. 23. a
De claritate ſervientium creſcit fama *dominorum*. 57. a
Dominica uxor Valentis Imperatoris. 308. a
Dominicus. *V. dies*.
Domitianus Deum ſe appellari jubet. 361. a
Dona ſua lucrantur Principes. 127. a Dona Regia, quamvis parva, ſublimant, & quare. 137. b Dona Regalia militibus. 82. b
Donativa Principum quando ſolita dari. 472. a Donativum. 78. b 82. b Donativi commoda. 61. a
Donati Epiſcopi in Berœa ſepultura inſignis, & miracula. 326. b
Donatus Grammaticus inſignis habetur. 365. b
Dorothei labores, & ſtupendæ vigiliæ. 301. a
Dorothei Arianorum Epiſcopi mors. 341. a
Dromones, id eſt naves in Italia ædificantur. 78. b 79. a & ſeqq.
Dromonariorum electio. 61. a b
Ducatus Rhætiarum formula. 104. b
Duellum diſſuadetur. 45. b
Dux. Non eſt in *duce* perfecta laus aſſerere ſemper anxios labores. 120. a

E

Ecebolus Sophiſta Chriſtianus. 259. a A fide Chriſtiana deficit. 276. a
Eccleſiarum poſſeſſiones. 180. b Edictum contra eos, qui munera Regis collata Eccleſiis ſubripuerant. *ibid.* Eccleſiæ Conſtantii Epiſcopi jugum unum a Principibus conceſſum. 62. b Eccleſiæ deſenſores. *V. Deſenſor*. Bona Eccleſiæ facultates pauperum vocantur. 138. a De Eccleſiaſtico munere pauperibus eſt potius conſulendum. 138. b Xenodochia Eccleſiarum. 320. a Miniſter Eccleſiæ candelas præparans. 302. b *V. Luminaria*. Vaſa Eccleſiæ in quibus Chriſto miniſtratur. 272 a De publicatione vaſorum Eccleſiaſticorum. 274. a *V. Conſtantinus. Cyrillus. Epiſcopus. Jovianus*.
Eccleſiæ aſylus. 26. a 51. b Homicidæ in Eccleſiam fugientis mutatur pœna capitis in exilium. 51. b
Eccleſiaſtici a nullo debent opprimi. 32. a Juſtitia ab omnibus, ſed maxime ab Eccleſiaſticis colenda. 40. b Manus Eccleſiaſticorum ad ſanctificandum vacare debent. 245. a Suffragia pro beneficiis Eccleſiaſticis nullo modo ambienda. 138. b
Echeneis naves alligat, ſicut & conchæ maris Indici. 16. b
Edicta generalia quare promulgentur. 140. a Edictum ſuum in Senatu recitari jubet Athalaricus. 141. b Illud per triginta dies in conventibus publicis more ſolemni recitari præcipit. 142. a
Edictale programma. 114. a
Egenti ſimilis eſt, qui reddere nequit alienum. 115. b
Egeſippus ſapientiſſimus Hiſtoriam ſcripſit. 245. b
De *Elatione* odium concitatur. 150. b
Electus. Dominorum laudibus applicatur, cum ſe probabiliter tractat *electus*. 135. b
De Elementis quid ſentiant Philoſophi. 35. a
Elephantis gratitudo. 157. a Memor eſt injuriæ. *ibid.* Elephantum in bellis uſus. *ibid.* b Elephantis ruina. 157. a
Eloquentiæ profeſſorum emolumenta. 142 a Pene feriata eſt diſtrictio, ubi prævalet *eloquentiæ* fortitudo. 93. a
Eluſius Cizici ordinatur Epiſcopus. 249. b Eluſii pœnitentia poſtquam in Arianum dogma conſenſit. 289. a
Encratiſtarum, id eſt Abſtinentium hæreſis. 268. a
Ephrem Syrus vir mirabilis. 256. b Totius hæreticæ pravitatis infirmitatem nudavit. 304. a
Epiphanius Sophiſta utriuſque Apollinaris amicus. 256. b
Epiphanius Epiſcopus inter Eremitas maximus. 302. b Ejus eleemoſynæ. 327. a Mendicus morte ſimulata eum deludere volens, vere moritur. *ibid.* Fit Theophili amicus, & Chryſoſtomi inimicus. 332. a Libros Origenis damnat. *ibid. V. Chryſoſtomus*.
Epiſcopus qualis eſſe debeat. 284. b Quæ ad ordinem Epiſcopi requirantur. 296. b Quæ debeat eſſe Epiſcoporum integritas. 25. a *Epiſcopis* adminiſtratio innocentiæ datur. 163 a Nihil in *Epiſcopali* honore temeraria cogitatione præſumendum eſt, ubi ſi propoſito creditur, etiam tacitus ab exceſſibus excuſatur. 7. b Totum *Epiſcopis* dignum eſt, ubi pietas invenitur. 186. b Epiſcoporum precibus ſe commendat Senator. 162. b

Epiſcopi ApoſtolicarumEccleſiarum moriente Theodoſio. 328. a Epiſcoporum electio. 213. a b Epiſcopi ex aliis ad alias Eccleſias mutati. 350. b 351. a

Epiſcopi rerum pretla definiunt. 167. b Epiſcopo mille quingenti ſolidi a Rege mittuntur, Provincialibus diſtribuendi. 25. a Decet ab Epiſcopo corrigi, quod ab ejus familiaribus non debuiſſet admitti. 69. b Epiſcopo Aurigeni jubet Theodoricus, ut ſibi ſubditum aliquem plectat, qui res & uxorem Juliani ſubtraxerat. 42. b Ad Epiſcopi curiam cauſa inter Sarſenates municipes, & Eccleſiam remittitur, & quomodo. 28. b Ad Epiſcopos provocare permiſit Conſtantinus. 196. a Epiſcopi Polenſis cauſa a Theodorico evocata. 69. b *V. Athanaſius*. *V. Clerici*. *V. Sacerdotes*.

Epiſcopi abdicati, injuriaque affecti Romam adeunt. 229. a Epiſcopi damnati. 252. b Diverſæ Epiſcoporum pœnæ. 253. b Epiſcopi abdicati. 253. b Epiſcopi excommunicati. 252. b Undecim Epiſcopi Ægyptii in Diocæſaream relegati. 298. a Epiſcopi Orthodoxi in exilium acti. 290. a Epiſcopi exules reſtituuntur, & templa Paganorum aperiuntur. 260. b Litteræ Epiſcopales pro peregrinis. 472. b Epiſcoporum Appellatio. *V. Chryſoſtomus*. *Cyrillus Hieroſol.*

Epiſtola Canonica. 170. a

Equorum optimorum deſcriptio. 56. a Equi publici veredariorum. 32. b Equi deſultatorii. 53. a

Equitibus & Senatoribus judicia communicata. 358. a

Eremitæ in exilium a Lucio deſtinati quæ miracula. 295. b *V. Monachi*.

Errores noxios vincere, eſt vitia maculoſa ſuperare. 100. b Cautum debet reddere, non ſequacem, *error* alienus. 140. a

Eſurientes. Qui poteſt *eſurientibus* ſubvenire, ſi non paſcit, extinguit. 180. b Nimis impium eſt, pleniſſimis cellis, vacuos *eſurire* cultores. 155. b

Evagrius quos libros ediderit. 299. b Quid Evagrius in libro ſuo de Monachis ſcripſerit. *ibid.* Quædam præclara Patrum teſtimonia ex libro Evagrii de contemplatione. 300. a

Evagrius ab Orthodoxis conſtituitur Epiſcopus Conſtantinop. 292. b

Evagrius eloquentiſſimus diſcipulus, & Archidiaconus ſancti Gregorii Nazianz. 302. a

Evagrius ordinatur Epiſcopus Antiochenus. 317. b Contra regulas ordinatus. 326. a

Evangelium legere cujus ſit. 324. a Evangelicorum & Apoſtolicorum librorum auctoritas. 210. a

Eubolus. *V. Ecebolus*.

Euchariſtia olim dabatur laicis in manibus. 319. a Error Euchetarum de Euchariſtia. 286. b *V. Macedonius*.

Eudoxia Arcadii Imper. uxor moritur. 335. b

Eudoxiæ Theodoſii uxoris eruditio. 345. a Quomodo Hieroſolymam ſit profecta. 352. b

Eudoxia filia Theodoſii Valentiniano nupta. 352. b

Eudoxius, Martyrius, Macedonius nuntii Orientalium Epiſcoporum. 230. b

Eudoxius Antiochenum Epiſcopatum uſurpat. 245. b Nititur Aetium reſtituere. *ibid.* Accuſatur apud Conſtantium Aug. 250. b Poſt Antiochenum Conſtantinopoleos invaſit Epiſcopatum. 254. a Conſulit Eunomio, ut dogma ſuum premat ad tempus. 256. a Gratioſus fuit in aula Valentis. 287. a Moritur. 292. b

Evectus & evectiones. 75. a 91. b

Eugenius Grammaticus Imperium invadit. 326. a Occiditur. *ibid.* b

Eulogii cum Modeſto Præfecto colloquium. 293. b

Eulogius & Protegenes pro converſione Paganorum laborant. 294. a Redeunt de exilio. *ibid.* *V. Protogenes*. Eulogius aliorum cogitationes cognoſcebat. 301. a

Eunomius Epiſcopus civitatem ſuam a Perſarum obſidione liberavit. 337. a

Eunomius notarius Aetii. 243. a Auget Arii blaſphemias. 256. a Accuſatur apud Imp. *ibid.* Fugit. *ibid.* b Ejus temeraria ſubtilitas. 289. b Septem tomos in Epiſtolam Pauli ad Romanos ſcripſit. *ibid.* Cyziceni ejiciunt Eunomium. *ibid.* Cur Eunomius ab Eudoxio ſegregatus ſit. 292. a De illius calliditate, & ſcientia. 311. a In exilium mittitur. 322. a *V. Eudoxius*.

Eunomianorum ſchiſmata. 349. a *V. Aetiani*.

Evocatoria formula. 112. a

Evolcius in exilium mittitur. 288. b

Euphronius Antiochiæ fit Epiſcopus. 218. b

Eupſychius martyrium cur paſſus ſit. 268. a

Euricus Gallias invadit. 389. b Brittones profligat. *ibid.* Eos ſubigit. 399. b Arvernam Galliæ civitatem occupat. *ibid.* a Arelatum, & Maſſiliam ſubigit. *ibid.* b Moritur. *ibid.*

Euſebia uxor Conſtantii ſupplicat pro Juliano Imperratore. 259. b

Euſebius Gazæ martyrio coronatur. 266. b

Euſebii Samoſateni conſtantia propter Meletium. 257. b 258. a Illius in exilio ſubeundo magnanimitas. 288. a In aliis provinciis multos ſacris ordinibus initiat. *ibid.* De exilio reverſus plures Epiſcopos inſtituit. 309. a A muliere Ariana jactu tegulæ occiditur. *ibid.* b Martyrio coronatus eſt. 288. b

Euſebius Vercellenſis mittitur in exilium. 244. a De exilio revocatur. 269. a Alexandriæ cum Athanaſio Concilium celebrat. *ibid.* Quid Antiochiæ egerit. 270. b 271. a

Euſebius. *V. Baſilius*. *V. Marcellus*.

Euſebius Pamphili orationem habet ad Conſtantinum Imp. in Conc. Nicæno. 210. a ὁμουσία vocabulum ſubtiliter interpretatur. 212. a Epiſcopatum Antiochenum recuſat. 218. a Euſebius Pamphili laudatur ab Imperatore. *ibid.* b Vitam Conſtantini ſcripſit. 206. b Moritur, & Agapius ei ſuccedit. 226. a *V. Conſtantinus*. *V. Conc. Nicænum*.

Euſebii Nicomedienſis Epiſtola ad Paulinum Epiſcopum Tyri. 205. a Potentia illius apud Imperatorem. *ibid.* In Concilio Nicæno ſcriptum propoſuit, plenum blaſphemiis. 210. b Dato pœnitentiæ libello fidei conſubſtantialitatis conſentit. 212. a 214. b Conſtantinopolitanum Epiſcopatum invadit. 216. b 217. 227. b Apud Conſtantinum pro Arianis agit. 217. b Quid egerit ut Arius in Eccleſiæ communionem reciperetur. 224. a Ejus potentia in Aula Conſtantii, in qua Arianum dogma firmare conabatur. 226. a Julio Rom. Pontif. ſcribit calumnias in Athanaſium. 227. a Legationem ad eum mittit eamdem ob cauſam. 228. b Moritur. *ibid.* *V. Athanaſius*. *V. Conſtantinus*.

Euſebius Emiſenus Alexandrinus Epiſcopus conſtituitur. 228. a

Euſebius Eunuchus Præpoſitus cubiculi reſpondet Liberio ſummo Pontifici. 244. b Morte dam-

natur. 260. b
Euſtathius Berœæ Epiſcopus Antiochenus ordinatur a Patribus Nicæni Conc. 192. b Orationem habet ad Conſtantinum in Conc. Nicæno. 210. a Qua fraude ab Arianis ſit Epiſcopatu depoſitus, & in exilium deportatus. 217. b Quomodo Euſtathius nequitiam patefecerit Eudoxiſ. 254. a b *V. Concilium Nicænum.*
Euſtathianos Alexander Antiochenus Orthodoxis unit. 336. b
Euthàricus Amalaſuentham uxorem duxit. 369. a 395. b Quæ ſub ejus Conſulatu geſta ſint. 396. a
Eutropius Præpoſitus Imperatoris occiditur. 329. b Eutropius. *V. Chryſoſtomus.*
Eutropius Lector propter Joan. Chryſoſt. in carcerem conjicitur. 335. b
Eutychianus Monachus miraculis inſignis. 199. a
Eutychii hæreſis. 324. a
Euzoius Arianus expulſo Meletio Antiochiæ eſt ordinatus Epiſcopus. 258. a Redeunte Meletio Arianis Eccleſiis præerat. 271. a
Examen. Diu trutinandus eſt, cui traduntur *examina*. 86. b Ad *examen* veniunt, quæ putantur incerta. 143. b
Exceptio. Non præjudicat juri publico perſonalis *exceptio*. 32. a
Exceſſus tunc ſunt in formidine, cum creduntur judicibus diſplicere. 5. b In auctoribus perfidiæ reſecabilis ſemper videtur *exceſſus*. 37. a In ipſis initiis *exceſſus* eſt comprimendus. 61. a Qui poteſt in univerſitate peccare, glorioſus nimis eſt, ſi neſcit *excedere*. 121. b
Exempla. Inſtructus redditur animus in futuris, quando præteritorum commonetur *exemplis*. 89. b Non poteſt habere auctoritatem ſermo, qui non juvatur *exemplo*. 165. b
Exercitia. Aſſidua ſollicitudine reſovenda, quæ continuis *exercitiis* ſubjacent. 70. a
Exercitus. Diſciplinam non poteſt ſervare jejunus *exercitus*. 60. b Commodius ſub expenſarum lege tenetur *exercitus*. 77. b Proditionis inſtar eſt *exercitui* ſubtrahere, quod eum conſtat armare. 109. b Diſciplina robuſtius ſemper armatur *exercitus*. 177. b *V. Militia.*
Exercituales impenſæ. 50. a
Ex non extantibus, aut fuit aliquando, quando non fuit, voces ſunt, quæ non reperiuntur in Scripturis divinis. 212. b *V. Ariani.*
Exiſtentiales. *V. Aetiani.*

F

FAbricarum ſeptem miracula. 108. b Nemo in *fabricis* diligens agnoſcitur, niſi qui & in ſuis ſenſibus ornatiſſimus invenitur. 71. b
Omne *facinus* auctores ſolos inſequitur. 25. b
Fama. Qui bonæ *famæ* ſtudet, ſuo ſemper judicio plus gravatur. 95. b Nulla poteſtas eſt, quæ qualitatem *fama* de ore hominum poſſit auferre. 104. a Prolixior ætas optatur, in quo *fama* ſemper robuſtior invenitur. 125. b
Fames in ultionem necis Orthodoxorum. 293. a Famis tempore filii venduntur. 382. a Famis tempore frumenta moderato pretio vendi jubentur. 134. a b
Fames totum ſolet contemnere, ut ſuam neceſſitatem poſſit explere. 58. a
Faſces nati ex faſcibus. 9. b
Felix. Melius agnoſcitur elegiſſe nobilem, quam feciſſe *felicem*, & quare. 123. b
Felix loco Liberii ſummus Pontifex ordinatus. 245. b
Felicis laus. 22. a
Feliciſs commendatio. 160. a
Felix divinitus punitus. 274. a
Femineus ſexus ad mutabilitatis vitia patet. 26. a
Ferri utilitates. 55. b *Ferrum* auro ipſi imperat, & ſervire cogit locupletes pauperibus conſtanter armatis. *ibid.*
Ferrariæ venæ in Dalmatia. 45. b
Feſti dies Chriſtianorum, & quid de illis ſenſerit Socrates. 322. b Cantica in feſtis Martyrum. 304. a Dies feſtus anniverſarius SS. Juventii & Maximini. 275. a *V. Chriſtus.*
Fidei novem expoſitiones. 254. a Quidam amore pecuniæ a fide defecerunt. 276. *V. Hæreſis.*
Fidei laus. 87. a Tam ſuaves *fides* affert fructus, ut etiam ipſa conciliet corda regnantium. 12. a *Fidem* conſtantia probat. 45. b Nemo cogitur, ut credat invitus. 31. b Fides rerum a ratione colligitur. 7. b *Fides* hominis neſcit cum morte deficere. 74. a Bona certa ſunt, quæ *fidem* ab exordio tradunt. 27. b Non eſt credendum contra fidem publicam fallaciter ſupplicanti. 51. a
Fiducia. Audentes facit homines *fiducia* ſui. 23. a
Figulinæ a Rege conceduntur. 30. a
Filius Dei quomodo Patri conſubſtantialis. 285. a Ex quo ſit. 230. b Quomodo & Unigenitus, & Primogenitus. 233. b Cur Pater Filio major aliquando dicatur. *ibid.*
Filius obligationibus paternis, ſi non eſt hæres, exuitur. 59. b Similes *filii* patrum præconia mox ſequuntur. 67. a In totum non videtur ereptus, qui conſurgit in ſucceſſione reparatus. 119. a Educantium felicior laus eſt de *filiorum* probitate laudari. 126. a Inobedientem *filium* declinare pœnas non permittit humanitas. 26. b *V. Adoptio.*
Fiſci excludenda eſt diſpendioſa ſemper enormitas, & quare. 67. b Laudabilius a parte *fiſci* perditur, cum juſtitia non habetur. 12. b
Fiſcum ceſpitis poſſeſſum Barbari perſolvere jubentur. 77. b 78. Caduca bona fiſco Regis competunt. 81. b Proſcriptorum bona fiſco applicantur. 65. b
Flacillus Antiochenus Epiſcopus ſucceſſor Euphronii. 228. a
Flaminius circus, & via Flaminia quando facta ſint. 357. a
Flaviani virtutes. 303. a Adelphium redarguit. 286. b Schiſma inter Orientales, & Ægyptios propter Flavianum. 315. b Damaſo reconciliatur. 317. b Egregia Flaviani ad Theodoſium oratio. 325. b Flavianus Antiochenum ſolus accipit Epiſcopatum. *ibid.* Leontium fortiter redarguit. 250. a *V. Porphyrius.*
Flumina alveí liberi eſſe debent. 79. b
Fons Claudia cum Nilo comparatur. 105. b
Fontis Marciliani virtutes & miracula. 130. b 131.
Fons apud Nicopolim morborum depulſor. 276. b
Formulæ dignitatum apud Gothos. 90. *& ſeqq.*
Fortes viri ſemper in pace modeſti ſunt. 176. b Manus *fortium* patrona. 83. a Latet ſub otio laudabilis *fortitudo*, & dum ſe probandi non habet ſpatium, occulta eſt lux tota meritorum. 12. b
Franci præcipitati ſaltibus prælia ſemper gentibus intulerunt. 161. b Francorum gens circa Gallias conſtituta Romanis infenſa. 397. b Conſtans eos Romanorum ſubjecit Imperio. 228. b *V. Galli.*

Fratrum dulcis concordia. 123. b Percuſſor fratris in exilium relegatur, & quare. 11. a
Fraus omnis gravis eſt. 179. b Cuncta turbantur, ſi integritas cum *fraudibus* miſceatur. 8. b
Fridigernus Gothorum parti præfuit. 381. b
Fronto Orator inſignis. 362. a
Frumentorum copia debet primum prodeſſe provinciæ, cui naſcitur, & quare. 16. a Frumentum non exſportandum, niſi cum regionis neceſſitas expleta eſt. *ibid.*
Furentes juſta non ſentiunt, & cur. 59. b
Furor plerumque inſtantia præcipitat. 38. a
Fuſtuarium ſupplicium. 59. b 132. b 167. a Fuſtuaria ultio. 130. b

G

GAinas conatur incendere Palatium Conſtantinop. 330. a Gainæ rebellio. *ibid. V. Chryſoſtomus.*
Gallus fit Cæſar. 240. b Illius rebellio & interitus. 242. b
Gallus Conſtantini Magni nepos. 259. a Epheſi dat operam litteris, & ſub quo Magiſtro. *ibid.* Prodigium dum Julianus & Gallus Templum Memmæ erigunt. 261. a
Gallicana expeditio. 12. b Gallos ad faſces Roma eligit. 23. b Galliarum Vicarium Præfectorum Theodoricus inſtituit. 43. a *V. Franci.*
Gariſmatia. 184. b
Gaudia ſemper animos inquietant, modus etiam raro lætis rebus imponitur, qui magis in triſtibus invenitur. 57. b Piaculum quoddam eſt inter triſtes velle *gaudere*. 169. b
Gaza. *V. Ajax. Zeno. Conſtantia.*
Geberichus Vvandalos bello vincit. 380. a
Gemmarum divites venæ auri fulgore pretiantur. 86. b
Generoſi eſt animi optare, quod ſummum eſt. 23. a
Generoſos viros omnia convenit ſub moderatione peragere. 68. a
Genſemundus per arma filius factus, & ejus integritas. 119. b
Gentilium templa everſa. 215. a
Geometria aliis artibus præfertur. 54. b *V. Chaldæi.*
Georgius in ſedem Alexandrinam intruſus propulſo Athanaſio. 248. b Quæ mala in Alexandria per eum facta ſint. *ibid.* Illius crudelitas. 254. b Quomodo mortuus ſit. 266. b Cadaver ejus camelo impoſitum per totam civitatem traducitur, & concrematur. 266. b *V. Athanaſius. V. Ariani.*
Georgius Laodiceæ fœtorem hæreticæ peſtis evomuit. 257. b
Gerax Cyrilli auditor in theatro verberibus cæditur. 342. b
Germæ civitatis partes terræ motu ſubvertuntur. 250. b
Gizericus Veſegotharum Rex Italiam invadit, & Romam vaſtat. 389. b
Gladiatorum ludi. *V. Honorius.*
Gladius. *V. Belus.*
Gloria. Laborem non refugit, qui virtutis *gloriam* concupiſcit. 12. b Quod *glorioſe* geritur, fine temporis non tenetur. 23. b Affectat unuſquiſque *gloriam* ſuam. 125. a Hæc eſt certa *gloria* frequenter potuiſſe mereri, per quod homines conſtat ornari. 126. b
Gororanes Rex Perſarum divinitus in bello repulſus. 337. a
Gothi unde primum egreſſi. 372. b 373. b Quo pacto ſedes ſuas promoverint in Scythiam. *ibid.* Armis ſunt inſtructi, & æquitate compoſiti. 110. b Hilarico & Redagaiſo Regibus ingrediuntur Italiam. 366. b Stiliconem fugant. *ibid.* Romam capiunt. 367. a Gallias intrant. *ibid.* Conſtantio Placidiam reddunt. *ibid.* Veſoſim Ægyptiorum Regem profligant. 374. a b Aſiam ſubjugant. *ibid.* Eorum adverſus Reges Perſarum & Macedonum bella & victoriæ. 375. b 376. a 377. a 403. b Mœſiam, Thraciamque vaſtant. 378. a Sub Oſtrogotha Gepidas vincunt. *ibid.* b Sub Cniva Rege Romanos infeſtant. 379. a Regnante Gallieno Aſiam, Chalcedoniam, Trojam, Thraciam infeſtant. *ibid.* b Gothi minores Mœſiam incolunt. 392. b Quemadmodum ſe Gothi contulerint ad Valentem. 306. a Cum Gallo & Voluſiano fœdus ineunt. 379. b Eorum cum Gepidis cognatio. 378. b Eorum juſtitia. 45. a Privilegia. 83. a Annua munera a Romanis conſecuti ſunt. 378. a Sapientiores ſunt Barbaris. 373. b Eorum in eligendis Regibus mos. 157. b Gothorum Rex Romanorum ſacramenta ſuſcipiebat. 117. b 118 Quomodo ad Gothos peſtis Ariana pervenerit. 306. a
Gothis ætatem legitimam virtus facit. 17. b
Grammaticæ laudes. 142. a
Grando ſaxorum gerens ſimilitudinem Conſtantinopoli cecidit. 290. a Grando vehemens ibidem iterum cecidit. 335. b
Gratia. Dulcior ſolet eſſe *gratia* poſt amaritudines expiatas. 157. b *Gratia* non debet occumbere cum dilectis. 116. a
Gratianus fit Imperator. 290. a Illius benignitas, & fidei rectitudo. 308. a Epiſcopos Orthodoxos de exilio revocat. *ibid. V. Andragatius.*
Gregorii Pontici quanta fama, & miracula. 304. b
Gregorius Cappadox vir eloquens. 275. b
Gregorius Nazianzenus Julianum depingit. 281. a Conſtantinopolim tranſlatus eſt. 310. b Conſtantinopolim relinquit. 311. b
Gregorius Alexandrinus Epiſcopus intruditur. 227. a 228. b Syrianus cum militari præſidio eum Alexandriam perducit. 228. b Alexandria removetur, & Georgius Arianus in ejus locum ſufficitur. 229. a
Gregorius Laodicenus quid de Filio Dei dixerit? 254. b
Gregorius Beryti Arianus. 205. a
Gruum induſtria cum pelagus tranſeunt. 70. b Gruum concordia. 133. a
Gryphes aurum jugiter effodere leguntur. 133. b

H

HAbacuc, & Michææ Prophetarum corpora inventa. 327 b
Habitaculum. Prima fronte talis Dominus eſſe creditur, quale ejus *habitaculum* comprobatur. 105. a
Hadrianus Imp. a Chriſtianorum perſecutione ceſſat. 361. b Bibliothecam miri operis extruit. *ibid.* Amaſium ſuum deificavit. 282. a *V. Alexandria. V. Leges. V. Ælia.*
Hæretici tamquam Chameleontes mutantur. 200. b Lex Conſtantini, qua juſſit hæreticorum oratoria Eccleſiis applicari. 224. b Jovianus eos repellit. 283. a Samoſateni balneum Eunomii hæretici pollutum arbitrabantur. 288. b Amphilochius Theodoſio perſuadet, ut hæretico-

rum conciliabula prohibeat. 317. a Diviſio hæreticorum inter ſemetipſos. 322. a Diverſarum expoſitionum hæreticarum enumeratio poſt explanationem fidei Nicenæ. 254. a
Halaricus. *V. Gothi.*
Hamilcar Hannibalis pater occiditur. 357. a
Hannibal bellum molitur. 357. a Veneno periit. *ibid.* b Cur apud Pruſiam Bithyniæ Regem veneno ſecum ipſe pugnaverit. 51. b
Harmonius Bardiſanæ cantica compoſuit impietate plena. 304. a
Hebionis hæreſis damnata. 203. a
Helena circa monumentum Domini quid reperit. 215. b Civitas Helenopolis ejus nomine dicata. *ibid.* Clavos galeæ & fræno filii ſui includit. *ibid.* Moritur. *ibid.*
Heliæ ſolitudo. 305. a
Heliopolis Phœniciæ. 297. b
Heliodori vigiliæ atque jejunia. 302. b
Heliodorus ex Caſſiodorii familia. 6. a
Helladius Grammaticus Præceptor Socratis. 317. b
Hellin miracula operatur. 300. b
Heraclea civitas Ponti. 190. b
Heraclides. *V. Chryſoſtomus.*
Herculis Baſilica a Theodorico conſtructa. 6. b
Heres. Suavius diligit *heredem*, qui beneficiorum recordatur auctorem. 158. a Condignum eſt ab *herede* ſolvi, quod collatum conſtat auctori. 124. a *Heres* bonorum majorum virtutibus ſine ceſſatione compellitur. 143. a
Hermanaricus Rex Gothorum Alexandro M. comparatus. 380. b Herulos, Venetos, Oſtrogothas vincit. *ibid.*
Herminafrido Thuringorum Regi neptem ſuam in matrimonium dat Theodoricus. 56. a
Hermogenes Magiſter militum volens Paulum ab Eccleſia pellere, a populo peremptus eſt. 228. b
Herodes Idumæus. 191. b
Herulorum Rex a Theodorico in filium adoptatur per arma. 56. b
Hieronymus Presbyter in Bethleem poſitus toto mundo mirabilis habetur. 366. b
Hieroſolymitana Eccleſia mater omnium Eccleſiarum. 313. a Qui poſt Cyrillum Hieroſolymorum tenuerint Epiſcopatum. 254. b
Hieroſolymitani Concilii Epiſtola ad Egyptiacos Epiſcopos. 238. a *V. Arius.*
Hieroſolymitani templi reparatio divinitus impeditur. 277. a
Hilarionis miracula. 267. a
Hilarion Monachus Orientalium Apoſtolus. 272. a
Hilarius de exilio reverſus ſcripſit libros de Trinitate. 271. a
Hildericus. *V. Amalafrida.*
Hiſpaniæ vectigal. 84. b
Hiſtria Provincia deſcribitur. 184. a
Hiſtrionum rara conſtantia, honeſtumque votum. 52. b
Homicidii facinus primus deteſtatur auditus. 17. a *Homicidii* crimen eſt in hominis ſalute peccare. 100. a
Humanitatis refugit affectum, qui dolorem non ſequitur alienum. 169. a Servare terminos ignorat *humanitas*. 64. a Patitur omnis homo periculoſos nexus. 175. a
Homouſiani. *V. Ariani.*
Sola *honeſtas* merito capit lucrum de legibus. 141. a
Honor. Perpetua fruitur laude, cui eſt *honor* in nomine. 149. a
Honor ſecundi ordinis. 111. a
Honoratus Præfectus urbis Conſtantinop. judex in cauſa Aetii. 253. a
Honorius Theodoſii filius naſcitur. 316. a Deſignatur Imperator. 326. a Succedit Theodoſio. 328. a Ludum Gladiatorum removet. *ibid.* Duas ſorores illicite, & infelici exitu uxores ducit. 383. b Moritur. 345. b
Horciſtarum loquaciſſimæ manus. 71. a
Horeſtes. *V. Cyrillus.*
Hormiſdas apud Perſas nobiliſſimus Confeſſor. 338. a
Horologium aquatile. 20. a Horologium ſolare. *ibid.* b Horologia aquatile & ſolare a Boethio fabricata. 20. b
Horrea. Cito expenduntur *horrea*, quæ aſſidua non fuerint adjectione fulcita. 160. b
Humilitas tam clara, quam rara eſt. 57. b *Humilitas* in Principibus glorioſa. 89. a
Hunimundus & Halaricus Suevorum Reges maxima clade afficiuntur. 394. a
Hunnorum execranda origo. 380. b Eorum facies terribilis. 381. b Oſtrogothas Scyticos ſuperant. *ibid.* Contra Gothos movent. 306. a Thraciam devaſtant. 336. a Ab Italia pelluntur. 367. a
Hypatia Philoſopha Alexandriæ occiditur. 343. a

I

JAcobi Patriarchæ de Chriſto prophetia. 191. a
Jacobus Antiochiæ Migdoniæ ſeu Niſibis Epiſcopus, quomodo civitatem ſuam a Perſarum obſidione liberaverit. 257. a
Jacobus Presbyter apud Perſas pro Chriſto torquetur. 220. b
Jactantia in medioeribus odioſa. 89. a
Januario Epiſcopo Salonitano ut pretium 60. Orcarum olei, quod debebat, perſolvat jubet Theodoricus. 40. b
Iberorum ad Chriſtum converſio. 219. a
Idolorum cultum quinam Imperatores prohibuerint vel permiſerint. 321. a Quomodo fierent voces idolorum. 218. a De ſimulachro Androgyno a Paganis in Eccleſia conſtituto. 268. b *V. Alexandria.*
Jejunii quadrageſimalis diverſitas. 325. b Jejunantium in ciborum abſtinentia diverſitas. *ibid.* Sabbati jejunium. 324. Jejuniorum virtus. 162 a Jejunium pro ſalute Principum, & pro pace obtinenda indictum. 163. a *V. Baptiſmus.*
Ignoſcere. Qui periculoſe juſti ſumus ſub ſecuritate ſemper *ignoſcimus.* 173. a
Illuſtratus vacantis formula. 96. b
Illyricianorum Epiſcoporum ad Orientales Epiſcopos Epiſtola. 285. b
Imagines. *V. Chriſtus.*
Dum *Imbecilitati* ſuccumbitur, convenienter remedia tribuuntur. 51. a
Imitari. Semper eſt diligentior *imitator* prioris. 74. a Moribus debet eſſe conſpicuus, qui datur *imitandus.* 57. a
Immortales apud Perſas quinam dicerentur. 344. b *V. Romani.*
Imperitia magis inflatur aura ſuperbiæ. 23. b
Imperator ſtipatores corporis habebat. 378. a Decennalia Imperatorum. 214. a *V. Conſtantinus M.* Dilatatum eſt potius, quam mutatum Imperium, quod tranſit ad poſteros. 116. b *V. Altare.*
Imperandi diſciplina eſt amare, quod multis ex-

pedit. 136. a Pernicioſa res eſt in *Imperante* tenuitas. 11. b Pietas eſt verus ornatus *Imperii*. 190. a

Imperari non poteſt multis quod nequeunt cuſtodire pauciſſimi. 60. a Nemo plus præſumentibus *imperat*, quam quem ſua facta commendant. 62. a Odium ſibi excitat, qui juſtis reſultat *imperiis*. 166. a *Imperium* ſi in parvo contemnitur, in omni parte violatur. 26. a

Impretiabilis rei pretia. 56. a

Improvidus conſilium mutare detrectat. 148. a

Impudicis mulieribus turturum continentia proponitur. 84. a

Impunitus. Impium eſt nos illis eſſe remiſſos, quos cæleſtis pietas non patitur *impunitos*. 141. a Nec vindictam ſinamus ſuperare peccata, nec culpam inſultare patiamur legibus *impunitam*. 51. a Non patimur *impunitum*, quod nolumus eſſe permiſſum. 59. b

Incarnationis figuræ, & prophetiæ. 191. b

Incitamentum. Magnum genus eſt *incitamenti* credere deſiderata poſſe compleri. 79. a

Indictio quomodo cognoſci poſſit. 370. a

Indigentia ſuadet exceſſus. 11. a Grande commodum eſt cum *indigentibus* paciſci, & quare. 58. a Ab *indigentibus* ſolas lachrymas exigit, qui quod nun invenitur, imponit. 186. a

Indorum converſio. 119. a

Indulgentia. Indignum eſt, ut qui reſpuunt *indulgentiam*, detectis poſtea ſuffragatur humanitas. 34. a

Induſtria ſemper eſt amica ſapientiæ. 99. a Vincitur natura, dum eam meliorat *induſtria*. 133. b *V. Labor*.

Infantiæ non ſubvenire pudoris æſtimatur eſſe jactura. 69. a

Inferior. Vituperabile eſt *inferiorem* erigere, niſi meritis alios videatur excellere. 164. a

Infideles. Pro ſervanda civilitate illis non ſunt neganda beneficia juſtitiæ, qui adhuc in fide cognoſcuntur errare. 85. a

Ingenium Duabus curis non debet occupari. 142. b

Initium. Bonum *initium* ſequentibus rebus poteſt dare præconium. 91. b Semel bene *inita* nulla debent occaſione conrraria ſuſpendi. 154. b Solent *initia* protendere meliora, dum a parvis inchoant, quæ in ſequentibus magna ſe admiratione ſublimant. 23. b

Injuria. Graviter dolet *injuria*, quæ contigerit inſperata. 89. a Menſuram non quærit *injuria*. 26. a Deteſtabilis eſt omnis *injuria*. 74. b

Innocentius Pont. Rom. Vir prudentia, & intellectu decenter ornatus. 325. b Novatianos perſequitur. 342. a

Innocentia cuncta commendat. 98. b Vix audet quiſquam in illos excedere, in quibus culpas non poteſt invenire. 133. b

Inſcriptio futura prædicens in ſaxo invenitur. 290. a

Integritas. Magnum munus eſt ad *integritatem* deligi, nec mediocriter probatur conſcientia, cui eſt veritas commiſſa ſæculorum. 81. a

Interpretium. 31. a

Invidia. Quicquid ex *invidia* dicitur, veritas non putatur. 7. b *Invidia* premit potiores. 68. a *Invidioſa* eſt contra eum querela, cui ſunt reverentiæ jura ſervanda. 69. a Majore cura tractanda ſunt, unde *invidia* plus timetur. 101. b Provectibus proxima eſt indubitanter *invidia*. 150. b Bene agentibus *invidia* conſuetudinaria. 126. a

Joannis Baptiſtæ ſepulchrum violatum. 268. b Caput Conſtantinopolim deportatum. 325. a Miraculum in hac translatione. *ibid.*

Joannis ſummi Pontificis laus. 162. b Illius orationibus, admonitionibus, correptionibus adjuvari petit Caſſiodorius. *ibid.*

Joannes Hieroſolymitanus Epiſcopus, vir mirabilis. 336. b

Joannes Antiochenus Cyrillum damnat. 350. a

Joannes Chryſoſtomus, & Joannitæ. *V. Chryſoſtomus*.

Joannes Monachus Theodoſii victoriam prænuntiat. 331. b 366 b

Joannes habet donum prophetiæ, & miracula faciendi. 300. b

Joannes Monachus infirmos curat. 301. a

Joannes tyrannus. *V. Ardaburius*. *V. Aſpar*.

Joſeph Patriarcha primus Præfectus Prætorio creatus. 91. b *V. Præfectus*.

Jovianus Imperator eligitur. 280. a Illius fidei rectitudo. 282. a Illius vox Chriſtiano Imperatori digniſſima. 280. a Ab Athanaſio cupit Orthodoxam religionem edoceri. 282. a Frumentorum copiam reſtituit Eccleſiis. 283. a Exules Epiſcopos revocat. *ibid.* Julianum Tarſi ſepelit. 284. a Conſulatus, & finis illius. *ibid. V. Athanaſius*.

Jovianus Epiſcopus. *V. Antiochus*.

Jovinus tyrannus occiditur. 384. a

Jovis templi deſtructionem dæmon impedire conatur. 321. a b

Ira perire noverit cum protervis. 116. a Erigere non debet motus *irarum*, quod ad remiſſionem animi conſtat inventum. 15. a *Iracundus* luminum fervore declaratur. 95. b Gravius ſemper *iraſcitur*, qui contra propoſitum commovetur. 165. a Iniquum nimis eſt, quod delectat *iratum*. 58. b

Irenæ Baſilica. 227. b 230. a

Irenæi Grammatici liber. 269. a

Iſaaci Monachi egregia & prophetica verba. 306. b

Iſdigerdes Perſarum Rex a Chriſtianis flexus. 342. a

Iſidori erga ſuos Monachos cura. 301. a

Iſis prima navibus vela ſuſpendit. 97. a

Judæa a Tito capta. 360. b

Judæis permittitur ſynagogam reficere, & quibus conditionibus. 31. a b *V. Synagoga*. Vocantur Samareæ ſuperſtitionis populus. 50. b Eorum Genuæ conſtitutorum privilegia. 66. a Cur gentiles facilius, quam Hebræi fidem ſuſceperint. 191. b Judæi Chriſtianos accuſant apud Perſas. 219. a Eorum reſultatio. 242. b 341. a, Crudelitatis ſuæ pœnas dant. 343. b Judæus quidam cum ſæpius baptizaretur, aqua fontis abſceſſit. *ibid.* Alius apud Cretam dicens ſe eſſe Moyſen Judæos quamplures decepit. 351. b Quid, *Judæe*, ſupplicans temporalem quietem quæris, ſi æternam requiem invenire non poſſis. 85. b

Judices annui. 166. b Judices mediis ſacroſanctis Evangeliis ſententiam proferunt. 60. b

Judex. Facilis recti perſuaſor eſt innocens *judex*. 5. b Tamdiu *judex* dicitur, quamdiu & juſtus putatur. 46. a Magnæ perſuaſionis vis eſt ad propoſitum recti, venalitatem revocare *judicantis*. 74. b Majores noſtri diſcurſus *judicum* non oneri, ſed compendio Provincialibus eſſe voluerunt. 77. b *Judices* cum vendunt aliena crimina, ſua faciunt eſſe peccata. 101. a Cunctator eſſe debet, qui *judicat* de ſalute. 103. a Nihil ſubitum aut indeliberatum agere debet,

bet. 106. b Gloria regni eſt reperiſſe *judices* exquiſitos. 123. a Non decet *judicem* miniſtrum eſſe voluntatis alterius. 124. b Ultra omnes impietates eſt necare læſos, qui ſanare creditur vulneratos. 125. b Non poteſt fraudari proprio deſiderio, qui militat ſub *judice* gratioſo. 127. a ipſa eſt vera ſecuritas, quæ de nulla *judicis* iniquitate formidat. 136. a Vocatio *judicis* ſpes juſtitiæ debet eſſe, non mulcta. 137. b Tota ad *judices* fama confluit, ſi eos rarus litigator obſervet. 138. a *Judices* ad innocentium præſidia ſunt elevati. 139. b 140. a *Judices* ſi invaſorem ſuſtineant, eadem pœna plectuntur. 140. b Turpis actus ex toto ſit a *judicibus* alienus. 141. a Metus cuncta componit, ſi reus crimen in *judicante* non invenit. 141. b Non proderit *judicem* aliis eſſe perſpicuum, ſi ſibi potius reddatur obſcurus 163. a Nundinatio *judicem* maxime dehoneſtat. 165. b Inutile bonum eſt *judicem* non accipere, & multis accipiendi licentiam præbere. *ibid.* Per milites ſuos *judex* intelligitur. 175. a Nil vile nil cupidum *judices* decet. 176. a Diſſimilis ab accuſato debet eſſe, qui *judicat ibid.* Erit magnum, & ſingulare præconium, ſi *judices* non accipiant, ubi ſunt, qui multum dare contendant. 92. b Omnia pacata *judices* reddunt, ſi duces ſcelerum comprimant. 177. b Magnæ injuſtitiæ genus eſt aliud ſibi *judicem* velle, quam poteſt generalitas ſuſtinere. 178. a Nimis execrabile malum eſt, ſi cum aliud noverit conſcientia, aliud lingua decernat. 181. a Inæqualis eſt arbiter, qui ſententiam mittit in caſum, 184. b Deliberatio *judicis* probatos viros debet publicis actionibus adhibere. 185. a Propriæ vitæ imponit modum, qui ſibi ſe *judicem* intelligit conſtitutum. 165. b Utilius eſt *judicem* mente noſſe, quam corpore. 166. a Quam periculoſum eſt pati *judicem* rationabiliter iratum. 175. a

Judiciaria virtus eſt linguæ bonis abundare, & mentis temperantiam cuſtodire. 149. b

Judicium, quaſi juridicium, cognoſcite vocitatum. 166. b In compendium mittimus mala, ſi præſentia facimus eſſe *judicia*. 101. a Firmum eſt *judicium*, cujus tenetur exemplum. 43. a Appellabatur abuſive *judicium*, ubi non allegabantur a partibus dicta prudentium. 94. b Non facile erroris *judicio* ſordeſcit, quem doctrina purgaverit. 124. a Non ſemper unum merentur *judicium* diverſa merita perſonarum. 128. b Non poſſunt eſſe principis vacua gratificationis *judiria* 112. a Uni acceptum fuiſſe, interdum gratia eſt: multis placuiſſe, *judicium*. 170. a Honeſtum ſuffragium eſt ſecundi *judicii*, documentum prioris. 80. a Ibi ſunt vera *judicia*, ubi neminem comprimit ulla timiditas. 153. a *Judiciorum* rationes ad majus tribunal. 166. b Judicatæ rei ſtandum. 6. b

Juliani Avunculi Imperat. Apoſtatæ mors horrenda. 262. b

Juliani Præfecti mors horribilis. 274. a

Julianus Cæſar conſtituitur. 242. b Conſtantini Magni nepos erat. 259. a Conſtantinopoli litteris dedit operam ſub Maximo Philoſopho. *ibid. V. Gallus*. Fingit ſe Chriſtianum, & Lector fit Nicomediæ. 259. b. Imperator appellatur. 258. b Appellatur Auguſtus. *ibid.* Victoria illius de Alemannis. *ibid.* Quomodo negata Chriſtiana religione bellum contra Conſtantium parabat. *ibid.* Vocat ſe Pontificem gentilium. 260. a Corona laurea ſuper caput ejus decidit. *ibid.* Conſulit vates. *ibid.* Cæſaream Cappadociæ privat nomine ſuo. 261. b Scribit libros, & recitat in Senatu. 260. b Qua arte favorem populi ſibi comparaverit. 260. a Subdola illius in Chriſtianos clementia. 262. a Initio Imperii ſui magis pepercit Chriſtianis. 261. b *V. Mares*. Exules Epiſcopos revocat. *ibid.* Ante Imperium latenter fuerat Paganus. 260. b Galilæos vocabat Chriſtianos. 261. b Vexat Eccleſiaſticos, populumque Chriſtianum. 262. a Quomodo Eccleſias clauſerit, & Eccleſiæ ornamenta diripuerit. *ibid.* b Quas leges contra Chriſtianos poſuerit. 268. b. Perſequitur Athanaſium. 271. b Titum Boſtrenſem Epiſcopum ejici jubet. 272. a Nolebat Chriſtianos cogi ut ſacrificarent. 271. b Quomodo foverit Cyzicum propter Paganitatis cultum. *ibid.* Ejus Epiſtola ad Arſatium Pont. pro ſtabiliendo Paganorum cultu. 272. b Jubet Sacerdotes Gentilium imitari vitam Sacerdotum Chriſtianorum. *ibid.* Præcipit, ut ſecundum Chriſtianorum ritum etiam Pagani orationes & eleemoſynas facerent, & decimas templis offerrent. 272. a b Abolet crucem in vexillo, quod Labarum vocant. 273. a Quomodo aquis immolaticiis univerſa polluerit. 274. b Quibus modis conatus ſit paganitatem extollere, & milites ad cultum idolorum inclinare. 273. a b Optima Epiſcoporum ad eum reſponſio. 275. b Convitiantur Antiocheni in barbam ejus. 276. a Libro edito ultus eſt Antiochenſium in ſe convitia. *ibid.* b Nimium imminuit pretia rerum venalium Antiochiæ. 276. a Quomodo abſtulerit Chriſtianis pecunias. *ibid.* Judæos armat contra Chriſtianos. 277. a Non potuit placare Præſidem Beroenſem, ut cum filio rediret in gratiam ob Chriſtianiſmum abdicato. 277. b Quomodo ad Perſicum bellum perrexerit. *ibid.* Obſidet Regem Perſarum apud Cteſiphontem. 278. a A ſene quodam deceptus eſt. *ibid.* b Interficitur. *ibid.* Quæ magiæ poſt ejus mortem inventæ ſint. *ibid.* Antiochenſium publicum gaudium de ejus morte. 279. a *V. Baptiſmus. V. Gregorius Nazian. V. Jovianus.*

Julianus Monachus cognomento Sabas Juliani Imper. mortem, antequam audiret, prænuntiavit. 278. a Antiochiam venit. 303 b

Julius Pont. Rom. judex in cauſa Athanaſii. 228. b Scribit ad Alexandrinos pro Athanaſio 235. b Athanaſius, Paulus & alii Epiſcopi Orthodoxi ab Arianis in exilium acti, ad eum Romam confugiunt. 229. a Quid Orientalibus Epiſcopis ſcripſerit. *ibid.* Quid Orientales Epiſcopi ipſi reſcripſerint. 229. a b Reſpondet Epiſcopis Antiocheni Concilii. 230. a *V. Athanaſius*.

Jurans Evangelia tangit. 302.

Juriſdictio propria eſt, quæ datur a Principe. 98. a

Jus civile duodecim capitibus inſtitutum. 141. b Momenti jus. 128. b

Jura publica certiſſima ſunt humanæ vitæ ſolatia, infirmorum auxilia, potentum fræna. 43. b Fœdum eſt inter *jura* publica privatis odiis licentiam dare. 59. b In cauſa poſſint *jura*, non brachia. 104 a Cauſa *jure*, non vi decernenda. 45. b Priſcorum mos fuit nova *jura* decernere, & cur. 165. b. Jura antiqua tuenda. *ibid.*

Juſſio. Lætitia debet eſſe cunctorum provida

juſſio dominantium. 52. a Decet firmum eſſe, quod commenditur probabili *juſſione*. 62. a Gravis non eſt *juſſio*, quæ conſtringit & Principem. 79. b Non eſt delectatio commercii, quæ *jubetur* invitis. 138. a Bonum eſt *jubentis*, ſi juſtitia imponatur invitis. 134. a Defæcatur animus bonis præceptionibus inſtitutus. 153.b

Juſtitia mundus lætatur. 45. b *Juſtitia* imperium floret. 9. a 48. b Obſervata *juſtitia* ſemper auget principes. 60. a *Juſtitia* Reges efficit fortiores. 38. a Nullum lædit obſervata *juſtitia*. 136. b Nullum repudiat ſequenda *juſtitia*, omnes clarificat, quos ſui participatione ſublimat. 175.b De *juſtitia* nemo queritur. 184. a Non eſt impoſſibile *juſtitiam* ſuadere mortalibus. 111. a *Juſtitia* in illis rebus maxime cuſtodienda, quæ Deo offeruntur. 40. b Sui quemque poſſidere commune munus probatur eſſe *juſtitiæ*. 43. b Confundi non debent jura imperante *juſtitia*. 50. a Quicquid non diſcutitur *juſtitia* non putatur. 106. b Inter duos populos naſcuntur ſemper certamina, niſi fuerit *juſtitia* cuſtodita. 110. a Gravis ejus rei illatio, cujus adhuc *juſtitia* non probatur. 136. b *Juſtitiæ* leges ut bonis aperiunt, ita claudunt malis moribus actionem. 138. a De inopia *juſtitiæ* copia cauſarum venit. 142. a Rara eſt in hominibus manus clauſa, & aperta *juſtitia*. 144. b Modus non erit rapiendi, ſi pondera fas ſit excedi. 182.a

Juſtus. Habet proprium jus ille qui *juſtus* eſt. 136. a Omni laude decoratur, qui *juſtus* edicitur, 176. a Non poſſunt dici *juſta*, quæ nimia ſunt. 138. b Non eſt dubium meliora recipere, quos contingit *juſta* præſtare. 152.a

Juſtina qua occaſione Valentiniano nupſerit. 305. b *V. Ambroſius.*

Juſtinus Philoſophus librum pro Chriſtiana Religione ſcribit. 362. a

Juventius, & Maximus Juliano reſiſtunt. 274. b 275. a *V. Feſtus dies.*

Juventus. Quod in *juventute* non diſcitur, in matura ætate neſcitur 13. a Hoc eſt difficillimum regnandi genus, exercere *juvenem* in ſuis ſenſibus principatum. 161. a *Juvenum* virtus præſumptione laboris animatur 81. b Oſtentent *juvenes* bellis, quod in gymnaſio didicere virtutis. *ibid.*

L

LAbarum. *V. Julianus.*

Labor publicus debet eſſe fructuoſus. 44. a Mutilari non debet, quod *laborantibus* datur. 8. b Grave nimis eſt fructu *laboris* ſui fraudetur induſtrius. Æquum eſt, ut unicuique proficiat *labor* ſuus. 33.a *Laborantibus* emolumenta deeſſe non oportet, & quare. 60. b Nulli *labor* facit tædium, qui ſumitur pro delectatione cunctorum. 85. b *Labores* reddunt homines ſemper inſtructos. 172. a

Lætitia menſura de magnitudine nuntii venit. 116. b

Læſio exereſcentibus morbis debacchari permittitur cum medicina differtur. 49. b Nulla *læſio* removetur, cujus origo non tollitur. 106. a

Laridum ad exteras provincias non tranſmittendum. 25. b

Laticlavia dignitas. 97. b

Latinij Reges qui fuerint, & quot annis regnaverint. 354. b 370. a

Laudabile. Proprio fruitur honore, quod eſt natura *laudabile*. 4. b Præclarum a Principe *laudari*. 4. b *Laudabilia* quæque ſordeſcunt, niſi congrua ſede potiantur. 81. a Abunde cognoſcitur quiſquis fama teſte *laudatur*. 143. a Homines ad *laudis* aviditatem natos ſingulariter invenimus. 10. a

Lectio divina ſemper efficere nititur pium. 147.b Ægreſcit ingenium, niſi jugi *lectione* reparetur. 160. b

Legatorum gentium diverſarum formula. 113. a Legati mandata non ſcripta habebant. 146. a b 155. a 158. a

Omnis *legatio* virum ſapientem requirit. 24. b

Leo Papa ad Attilam directus cum eo pacem fecit. 367. b 388. b

Leonas Comes, & Lauritius Dux Iſauriæ Concilio Seleuciæ interſunt. 251. a

Leontii Epiſcopi Antiochiæ dictum argutum. 237. b Sacerdotio privatus fuerat, quod ſe ipſum caſtraſſet. 238. b Orationes ſuas tacitus dicebat. 250. a

Leontius. *V. Aetius.*

Leves inconſtantia prodit oculorum. 95. b

Leges ex Draconis, & Solonis libris Athenienſibus ab Hadriano ſcriptæ. 361. b Quare leges repertæ. 59. a Inſtitutio divinarum *legum* humano juri miniſtrat exordium. 115. a Qui ſine *lege* vult agere, cunctorum diſponit regna quaſſare. 39. a Cuſtodia *legum* civilitatis eſt indicium 66. a Confundi deſiderant omnia, qui tentant *legibus* inimica. 84. a Sub quodam gaudio conſtat inferri, quod ſolvitur *lege* naturali. 164.a Voluntas Regis in *legibus* eſt. 104. a Crudele nil efficit, qui ſequitur *leges*. 107. a

Libanius Sophiſta pulſus Conſtantinopoli venit Nicomediam. 259. a Pro Antiochenibus ſcribit. 276. a Contra Chriſtianos ſcribit: 280.a Vivum Conſtantium laudavit, vituperavit mortuum. *ibid.*b ſcripſit opus de morte Juliani. 280. a Summe conatus Julianum laudare, ſumme vituperavit. 281. b

Libellarius titulus. 75. b

Libri unde dicti. 172. b Ædificatus *libris*, locum non relinquit injuriis. 41. b

Liberius Venantii pater eximie laudatur. 28. a

Liberii laudes. 161. b

Liberius Julio ſuccedit. 243. a Dialogus inter eum, & Conſtantium. 244. a b Mittitur in exilium. *ibid.* Quomodo per adtionem matronarum Roman. ab exilio fit reductus. 245. a Scribit ad Macedonianos. 290. b *V. Felix. V. Macedoniani.*

Libertas verba nutrit. 81. a Animi voluntatem propriam ſemper oſtendit. 110. b Ibi mores facilius probantur, ubi natura ſub *libertate* monſtratur. 124. a *Libertas* in crimine non requiritur. 134. b *Libertatis* genus eſt ſervire Regi. 78. b Pene recluſus admittitur, cui mutare ſolum liberum non videtur. 112. b

Libra quare dicatur. 8. b Eam duodecim unciarum eſſe dixerunt. *ibid.* Libra Principis. 86. a Debet eſſe juſtiſſima. 182. b

Licinius perſequitur Chriſtianos. 192. b. 194. b Fugatur. *ibid.* Perimitur. *ibid. V. Chriſtiani.*

Ligurum Venetorumque fames: 155. b 187. a

Lingua diſerta omnia bona cumulat. 122. b

Linguarum cognitio laudabilis. 161. a

Lites. Dum quis redivivis *litibus* tenuitatem inſequitur ſupplicantis, non tam vincendi votum,

quam adverſarii videtur quæſiſſe detrimentum. 67. a In immenſum trahi non decet finita *litigia*, *ibid.* Quid a bellica confuſione pax diſtabit, ſi per vim *litigia* terminentur. 59. b Si quæritis lucra, vitate potius damnoſa *litigia*. 165. b In cauſis ſuſpecta potentia. 48. b *V. Sacerdos*. *V. Epiſcopus*.
Litoius Melitinenſis Eccleſiæ Præſul Euchetarum hæreſi ſe apponit. 286. b
Litterarum ſcientia glorioſa eſt. 48. a Cunctis honoribus ſuo eſt digna ſuffragio. 27. b Aliqua in mundo non poteſt eſſe fortuna, quam *litterarum* non augeat glorioſa notitia. 147. b
Loqui pœnitenda neſcit, qui proferenda prius ſuo tradit examini. 148. a
Lucaniæ dulces receſſus. 71. a
Lucianus hæreticus. 203. a
Lucifer Caralenſis in exilium mittitur. 244. a De exilio revertitur. 269. a
Luciferianorum hæreſis unde orta. 271. a
Lucrum cum invidia periculum eſt. 13. b Honeſta ſunt *lucra* per quæ nemo læditur. 133. b Ille magis poteſt diteſcere, qui *lucra* turpia neſcit optare. 100. b Ceſſat *lucri* ambitus, cum vacatur ad planctus. 68. b
Ludicra ars Roma removetur. 358. a
Lucius Diaconus anathematizatus. 204. b
Lucius Adrianopoleos in carcere moritur. 238. b
Lucius Eunomii ſucceſſor omnibus invifus. 288. b
Lucius qua crudelitate Alexandriam fuerit introductus 295. b Alexandria pellitur. 311. a *V. Athanaſius*. *V. Petrus Alexandr.*
Lumen. Damnum non eſt *lumini*, alteri de ſua claritate largiri. 154. a
Luminaria Eccleſiæ oleo implebantur. 41. a *V. Eccleſia*.
Lupus piſceus. 174. a
Luxuria humani generis depopulatrix. 163. b
Lycus fluvius. 198. b

M

MAcarius Hieroſolymitanus Epiſcopus. 192. b Poſt Hermonem ordinatus. 199. b
Macarii converſionis occaſio. 301. b
Macarii ambo inter Monachos illuſtriſſimi. 299. a b Filiam Sacerdotis a dæmonio liberant. 384. a
Macedonii Eremitæ ad Legatos Theodoſii libera & audax alloquutio. 320. b
Macedonius ab Arianis Epiſcopus Conſtantinopolitanus ordinatur. 228. b Hæreſiarches fuit. 229. b Similis ſubſtantiæ adſertor fuit. 255. Illius error de Spiritu ſancto. *ibid.* Per Præfectum, & armatos milites in Eccleſiam deducitur. 230. a Conſtantinopoli propellitur. 231. a Ejus crudelitas. 238. b Conſtantinopolitanam Eccleſiam turbavit. 249. b Conſtantius Aug. illi ſuccenſet ob tranſlata patris ſui oſſa. 250. a Mira ſævitia cogit Orthodoxos a ſe Euchariſtiam accipere. 249. a Omnibus fuit odioſus. *ibid.* Condemnatur. 254. a
Macedonianorum origo. 271. a Reddunt Cauſam ſuæ hæreſeos. *ibid.* Liberius primus noluit eos recipere 290. b Confugiunt ad Valentinianum, & Liberium ſumm. Pontif. *ibid.* Eorum Profeſſio fidei in libello, quem obtulerunt Liberio. 291. a Quomodo denuo ab Orthodoxis diviſi ſint. 310. a Inter ſe dividuntur. 325. a Eorum pertinacia. *ibid.* b Illis Eccleſiæ ademptæ ſunt. 349. a Perſecutio in Macedonianos. *ibid.* *V. Ariani*. *V. Maratonius*.
Magi Perſarum Sacerdotes, & qui fuerint. 219. a In Magiæ artes inſimulatos animadvertitur. 63. a b. Verſari non licet in *magicis* artibus temporibus Chriſtianis. 63. a *V. Maruthas*.
Magiſteriæ dignitatis formula, & ejus officia. 93. b
Magiſtri ſcrinii, & Comitivæ primi ordinis formula, quæ danda eſt Comitiaco, quando militat. 97. a
Magna. Neceſſe eſt ut res *magna* competentia præmittat ſemper indicia. 183. a
Magnentius Tyrannus circa partes Heſperias emerſit. 238. a Fugit in Galliam 242. b Sibi mortem conſciſcit. *ibid.*
Major domus Imperialis. 219. b
Mali. Melius eſt paucorum damno *malorum* corrigatur intentio. 84. a Sola *malis* illa tormenta ſunt, ſi publica vota moribus ſuis ſentiant eſſe contraria. 166. b Reo jam vicinus eſt, qui *malus* putatur. *ibid.*
Malorum omnium probatur extremum, inde detrimenta ſuſcipere, unde credebantur auxilia provenire. 64. b
Manichæorum hæreſis oritur. 364. b
Marcellus Ancyranus deponitur ob ſcripta hæretica. 223. b Contra eum tres libros ſcripſit Euſebius. 224. a Recipit Epiſcopatum ſuum. *ibid* 236. a
Marcellus Epiſcopus Apameæ templa deſtruxit. 221. a
Maratonius Nicomedienſis Epiſcopus a Macedonio ordinatur. 249. b Dicitur auctor hæreſeos Macedonianorum. 255. a
Marcianus Paulo Novatianorum Epiſcopo ſuccedit. 352. b
Marcianus Imper. variis Gothis & Gepidis diverſas ſedes concedit. 392. b
Marcianopolis cur a Trajano condita. 378. b
Marcilianus fons deſcribitur. 130. b 131. a
Marci Arethuſii Martyrium. 368. b *V. Arethuſii*.
Marco Angelus ſacramenta præbet. 301. b
Mares Epiſcopus Chalcedoniæ in facie redarguit Julianum. 361. b
Mareotes. *V. Ariani*.
B. Maria poſt partum Virgo. 191. b *V. Neſtorius*.
Maritus uxorem excedentem corrigere debet. 83. b Pro amore pudicitiæ porrigere ferrum *maritis* non eſt leges calcare, ſed condere. 17. a
Marmorum quadratis mœnia fabricata. 24. b Marmora ex oriente tranſmitti jubet Amalaſuntha 149. b Quadrati marmorei Ravennam advecti. 76. a
Martis gladius apud Scythas ſacer, quomodo inventus. 385. b
Martinus Epiſcopus Turonum clarus habetur. 366. a
Martyrum apud Perſas diverſa ſupplicia. 337. b Numerus martyrum ſub Sapore. 221. a Quomodo in Edeſſa mulier currens cum filio ad martyrium, Præfectum & Imperatorem a crudelitate removerit. 293. b Martyrum reliquiæ. *V. Altare*. *V. Feſtus dies*.
Maruthas Regem Perſarum orationibus ſanat. 241. b Magorum dolos detegit *ibid.* Miraculum ab eo factum. 342. a
Maſſæ, id eſt prædia. 127. a
Maſſilienſium immunitates. 64. a
Matrimonium, id eſt matris bona. 127. a

Matrimonium quid ſit. 25. b Affectus conjugalis laudatur, & quare *ibid.* Maxime a vobis, id eſt Epiſcopo, execrandum, quod matrimonii genialis impugnat affectum. 42. b De Matrimonio confirmando, & liberis legitime conſtituendis formula. 113. a Formula qua conſobrina legitima fiat uxor. 115. a

Mavia Saracenorum Regina. 308. a

Maxentius Imperator inſtituitur. 193. a Occiditur. *ibid.* b

Maximianus Conſtantinopolitanus Epiſcopus ordinatur. 350. a Moritur. 351. b

Maximianus Imper. victorias de Parthis & Perſis reportat. 380. a

Maximini Imper. e gente Gothica orti mira fortitudo. 377. b Quomodo ad Imperium pervenerit. *ibid.*

S. Maximinus. *V. Feſtus dies. V. Juventius.*

Maximus Anicianæ familiæ uxorem Regiæ ſtirpis ducit. 151. a

Maximus tyrannus Imperium invadit. 315. b Orthodoxos defendit. 316. a interficitur. b

Maximus Cynicus ordinatur Epiſcopus Conſtantinopolitanus, & deponitur. 311. b

Maximus Hieroſolymorum Epiſcopus. 196. a

Mechanicus ſocius naturæ. 20. b Laus mechanicorum operum. *ibid.*

Medica artis laus. 99. b Contrariis rebus plerumque *medicina* ſuccedit. 125. a *V. Archiatri.*

Mediolanenſis Eccleſiæ prædia in Sicilia. 32. a Ea Theodoricus tuetur. *ibid.*

Melas Epiſcopus exules Epiſcopos ſponte ſequitur. 302. b

Meletio poteſtas Epiſcopalis adempta. 213 a

Meletii ad Antiochenum Epiſcopatum translatio. 257. b Quod de Trinitate ore eloqui non ſinitur, manu deſignat. 258. a Arianorum opera in exilium protruditur. *ibid.* De exilio revertitur. 271. a In exilium miſſus. 287. b Contentio inter eum, & Paulinum. 308. b Ejus manſuetudo & moderatio. 309. a Ejus corpus Antiochiam relatum. 314. b *V. Diodorus. V. Joannes.*

Meletiani qui fuerint. 213. a Quomodo ſint ab Eccleſia ſegregati. 205. a

Menas Arianus excommunicatur. 204. b

Mens memor ſui diligit. 119. b *Mens* humana facile ſuſpicatur de quolibet illa, quæ pertulit. 166. a

Mentiri Deo non licet impune. 117. b

Mercurius dicitur citharam inveniſſe. 36. b Et artes plurimas. 121. b

Merita. Ubi aptantur officia *meritis*, nil debetur incertis. 12. a In lucrum cedunt, quæ *bene meritis* conferuntur. 63. b

Meſſalianorum hæreſis. 286. b

Metalla in Macedonia inſtituta. 357. b *Metallorum* ambitus ſolatia ſunt hominum. 66. a

Metatum vocatur diverſorium a metando. 232. b

Methodii teſtimonium de Origene. 332. b

Metra heroica, & jambica unde prodierint. 36. b

Metrobius ab artificibus legendus. 105. a

Metus frequenter verba intercipit. 81. a Solus *metus* cohibet, quos fides promiſſa non retinet. 24. a Semper bene geritur, ſi cæleſtis *metus* humanis motibus opponatur. 145. b

Michæas. *V. Habacuc.*

S. Michaelis Baſilica, & miracula, quæ illic pro Chriſti nomine celebrantur. 216. a

Minore quare non poſſint facile contrahere. 66. b Conditio *minorum* regnantis æquabiliter implorat auxilium. 14. a

Milites ab omnibus alendi. 177. b Millenarii milites. 82. b Aſſidue dimicantibus difficile eſt morum cuſtodire menſuram. 9. a Exprobrata *militia* creditur, quæ irremunerata tranſitur. 31. b Publicis debent utilitatibus inſudare, qui nomen dedere *militia*. 32. b Conſtat *militiam* bene geri, quæ probatis videtur imponi. 114. a Rationabilis ordo eſt *militia* ſolvere, qui impar laboribus probantur exiſtere. 134. a *Miles* ad ſecreta Judicis proximatus, præſulis ſui famam aut ornat, aut maculat. 164. b Diſcat *miles* in otio, quod perficere poſſit in bello. 18. a Humanum genus ideo *militat*, ut peractis ſudoribus conquieſcat. 172. a Electis opus eſt *militibus*, cum fuerit neceſſitatis impulſus. 185. a *V. Exercitus. V. Prælium.*

Milites Chriſtiani reſtituunt donativa ſua. 273. b In exilium mittuntur. *ibid.*

Miracula per loca diverſa in Chriſti nomine facta. 276. b 294. a 299. a b

Miſericordia. Sola eſt *miſericordia*, cui omnes virtutes cedere honorabiliter non recuſant. 25. a Proclivior ad *miſericordiam* via bonis mentibus ſemper patet. 17. a

Mittendarii. 61. b

Moderatio. Dignum fuit *moderatorem* ſuſcipere, qui ſe neſciunt juridica *moderatione* tractare. 107. a

De *Modeſtia*, laus ſumitur. 150. b

Modus ubique laudandus eſt. 11. a

Monachorum vita Angelica, & quis illius auctor. 295. b Eorum inſtitutiones. 197. a Converſatio. 299. a Solitudo nonnunquam prudentes ab eis relinquenda. 303. b Patres eorum mittuntur in exilium. 304. a

Moneta a monendo dicta. 94. a Qualis eſſe debeat. 112. a Eam Servius Rex Rom primum in ære impreſſiſſe perhibetur. 112. a Ei figura vultus Regis imprimebatur. 94. a Monetæ commendationis formula. 111. b

Monales a tributis eximuntur. 155. a

Monomachia vetita Romæ. 195. a

Monopolium quid. 32. b

Montaniſtæ. *V. Paſcha.*

Mores. Multo melius proficitur, ſi bonis *moribus* ſerviatur. 114. a Indubitata eſt gloria *morum* ſemper cuſtodiiſſe menſuram. 145. b Neceſſe eſt vindictæ ſubjaceat, qui pravis *moribus* obſecundat. 71. a Grave pondus invidiæ eſt, ſplendere cinguli claritate, & *moribus* non lucere. 97. a Turpe eſt illis miſceri, qui dignis *moribus* non poſſunt approbari. 114. a *V. Nobilitas.*

Moſcius mons. *V. Caſſiodorius.*

Moyſis miraculum. 65. b

Moyſis abſtinentia, & vigiliæ. 301. b

Munitio tractanda eſt ſemper in otio, & quare. 52. a

Muſæ unde dictæ. 72. a

Muſicæ laus. 35. b Mirabiles ejus effectus deſcribuntur. 36. a Quindecim modis continetur. *ibid.* Toni quinque præcipui in ea, & eorum proprietates. *ibid.* Quam Muſicam majores appellaverint mutam. 11. b

Mutabilitas. Nemo dubitat homines ſua varietate recreari, quia in continuatione rerum magnum mentibus conſtat eſſe faſtidium: non immerito, quia cum ſit homo *commutabilis*, naturæ ſuæ deſiderat habere qualitates. 112. b

N

NArbonenſis Eccleſiæ poſſeſſiones reſtitui jubentur. 62. a
Natura repugnante quælibet cedit induſtria. 67. b Omnibus animantibus eſt inimicum, quod *naturali* lege damnatur. 17. a
Nautas plus frequenter affligunt damna exigentium, quam ſolent nudare naufragia. 62. b
Neapolitanum territorium veſuvii montis incendiis vaſtatum. 71. b
Neceſſitas temporis excuſat onera juſſionis. 62. b *Neceſſitas* moderamen non diligit. 60. b Conſtat tempore *neceſſitatis* illum probari fortiſſimum virum, qui ſe per multa non diſtrahit. 10. b Sub quadam excuſatione peccare creditur, cui *neceſſaria* non præbentur. 137. a Dum *neceſſitas* mater criminum tollitur, peccandi ambitus aufertur. 137. b *Neceſſitas* publica multorum debet devotione compleri. 76. a
Nectarii Martyrium, 267. a
Nectarii Epiſcopi Conſtantinopolitani ordinatio. 311. b *V. Ariani*.
Negotiatores humanæ vitæ conſtat eſſe neceſſarios. 94. b
Nepotianus Imperium invadit, & deponitur. 238. a
Neſtor Martyr. 267. a
Neſtorii ordinatio, & quæ ſub eo mala in Eccleſiis acciderint. 348. b Hæreticos inſequitur. *ibid.* Quid dixerit de B. V. Maria. *ibid.* Quomodo Anaſtaſius cauſa fuerit hæreſis ejus. 349. a Quæ fuerit ejus de Chriſto ſententia juxta Socratem. *ibid.* b Damnatur. 350. a Ejus palinodia, & exilium. *ibid.*
Nicænum Concilium cur celebratum. 207. b Inſtruitur pro conventu Patrum in palatio Imperatoris. 210. a Numerus Epiſcoporum in eo congregatorum. 208. a b Conſtantinus victum ipſis ſuppeditavit. *ibid.* Eos convivio excepit. 214. a Prima eorum ſeſſio. 210. a Diſputant de dogmate Ariano. 209. a Profeſſio fidei Concilii. 211. b 282. b Dogma illius in quæſtionem venit. 226. a Canones Eccleſiaſtici in eo conſcripti. 214. a Epiſtola illius ad Alexandriam & Ægyptum deſtinata. 213. a Relatio Athanaſii ad Afros de illo. 210. b Relatio Euſtathii Antiochiæ Epiſc. de de eodem. 210. b Euſebii Pamphili verba de eodem. 211. b Epiſtola Euſebii Pamphili de hujus Concilii fide. 212. a Quanta ſit ejus auctoritas. 246. b 249. a Alteri negant Nicænam fidem, alteri comprobant. 251. b *V. Paſcha*.
Nicææ Thraciæ Concilium. 248. a Litteræ Damaſi & cæterorum Epiſcoporum ad Illyricum contra hoc Concilium. 248. b 249. a
Nicææ Bithyniæ Concilium coactum terræ motu dirimitur. 250. b
Nicæam & partes Germæ terræ motus ſubvertit. 290. a
Nicopolis, quæ prius Emmaus, ædificatur. 363. a 379. a
Nilamnion ante ordinationem in oratione moritur. 359. b
Nili fluminis receſſus, & acceſſus. 325. a Imperator ſacrificia Nilo offerri prohibet. *ibid.*
Nimium non placet, etiam quod bonum putatur. 147. b *V. Juſtus*.
Niſibinis Chriſtianis noluit ſuppetias ferre Julianus. 261. a *V. Jacobus*.
Nobilitati laus connaſcitur. 40. a Tantum quis *nobilior*, quantum & moribus probis, & luculenta facultate reluxerit. 43. b Hæc eſt indubitata *nobilitas*, quæ moribus probatur ornata. 77. a
Nomen. Cum omnis appellatio ad declarandas res videatur impoſita; nimis abſurdum eſt portare *nomen* alienum & aliud dici, quam poſſit in moribus inveniri. 124. b Grata ſunt *nomina*, quæ deſignant protinus actiones. 94. a
Notarii, & Tribuni ad Imperiale ſecretum electi, 5. b
Novatus. *V. Cornelius*.
Novatianorum Concilium. 305. a Eorum Synodus apud Sangarium Bithyniæ. 322. b Aceſius eorum Epiſcopus ad Nicænum Concilium a Conſtantino evocatus. 213. b Quid Atticus de Novitianis ſentiret. 347. b Novatiani decernunt Paſcha libere celebrandum. 322. b Novatiani eligunt Epiſcopum Conſtantinopolitanum. 342. b *V. Agelius. V. Caleſtinus*.
Novitatem ſollicitam prudentes convenit habere rectores. 61. b

O

O*Bedientibus* juſte indulgetur animus. 135. b Faſcibus *obedire* plerumque poteſtatis neceſſitas cogit: parere judicio privato ſola ſententiarum probitas facit. 124. a Majora ſibi facit credi, quiſquis efficaciter injuncta peregerit. 79. b Gratius eſt *obſequium*, quod devotione perpeti cuſtoditur. 48. b Caret culpa qui imperata perfecerit. 176. b
Oblatio. *V. Altare. V. Deus*.
Octavianus quando Auguſtus appellatus. 359. a
Odia cum ſepultis claudantur. 116. a Major cruciatibus pœna eſt reſpicere illæſum, quem videre quis deſideravit afflictum. 44. b
Odoacer nomen Regis aſſumit. 368. a Odivam vincit & perimit. *ibid.* Phæbum Regem vincit. *ibid.* Italiam ſubjugat. 308. a A Theodorico ſuperatur. 368. b Occiditur. *ibid.*
Officium. Creſcit in illo meritum, cui majus datur *officium*. 163. b
Oliva Conſtantinopolis ſuburbanum. 348. a
Olympiadis conſtantia. 335. b
Omuſia vox. *V. Ariani*.
Onagri flagitium. 234. a
Onus. Si feſſis minime relevetur *onus*, neceſſitate cernitur jacere proſtratus. 67. a Sine querela debet ſuſcipi *onus* impoſitum, quod longis temporibus conſtat eſſe ſolvendum. 136. b Diviſum *onus* ſub communione, ſubjectos certum eſt non gravare. 49. b
Oppiani ſingulos verſus Severus ſingulis aureis remuneravit. 190. b
Opinio purgata multo major eſt, quam ſi non fuiſſet impetita. 69. b
Orationum efficacitas. 285. a Oratorum orationes ad quid inventæ. 36. b *Oratio* diſpar mo-

Pecuniæ depoſitivæ. 95. a Pulchrum eſt commodum famæ, fœda neglexiſſe lucra *pecuniæ*.
Pecuniaria, & pœna infamationis. 138. a *V. Pœna*.
Pecus. *V. Bellua*.
Pelagii mira cum uxore continentia. 287. b
Penuriam temporis delicta promerentur. 162. b Magnæ abundantiæ laudis eſt, in *penuria* Reipub. vel mediocria munera meruiſſe. 87. b Singularis eſt amor populi, cum potuit a *penuria* liberari. 105. b In neceſſitate *penuriæ* pretii nulla contentio eſt. 143. b *V. Fames*.
Perdicum natura. 27. a
Perfectum illud dicitur, quod de voluntate ſimul, & actione laudatur. 79. b
Perſæ ad Chriſtum convertuntur. 219. a In Romanos bellum gerunt. 237. b Pacem ineunt. 345. a *V. Julianus*.
Perſecutionis tempus magis prodeſt Eccleſiæ, quam pax. 338. b Fuga tunc præcepta. 267. a Exempla ſanctorum perſecutionem fugientium. 270. a *V. Athanaſius*. *V. Chriſtiani*.
Perſeis arbor languores abigit. 276. b
Perſeverantia pretiatur natura boni adhibita. 126. b
Pertinaciæ vitium amant ſoli bruti homines. 89. a
Petere. Quid juſtius quam petenti conferre, quod intelligitur ipſe laboraſſe. 155. b Inefficax eſt ab homine requirere, quod agnoſcitur non habere. 148. b
S. Petrus quando Romam adductus. 360. a In ea 25. annis Epiſcopatum tenuit. *ibid.* A Nerone trucidatur. *ibid.* b Senatus Romanus pacem a Juſtiniano petens, SS. Apoſtolorum Petri & Pauli preces adjungit. 167. b
Petrus Alexandrinus Epiſcopus Martyr. 199. a 205. b
Petrus Epiſcopus Alexandrinus Athanaſio ſuccedit. 295. b Seditione facta Romam proficiſcitur. *ibid.* Ejus Epiſtola in qua Lucii mala referuntur. 296. a Alexandriam revertitur. 306. b Moritur. *ibid.*
Petrus Archipresbyter Alexandrinus a Theophilo ab Eccleſia pellitur. 332. a
Phaſides aves unde exortæ. 374. a
Philippi Conſtantinopolitani hiſtoriæ Chriſtianæ libri. xxxvi. 348. a
Philippus Præfectus patronus Arianorum. 229. b
Philogonius Antiochenus Epiſcopus. 210. a
Philoſophi confluunt in aulam Juliani. 260. b Philoſophia id eſt vita Monachica. 197. a 299 300.
Photinus hæreſiarcha damnatur. 240. b Diſputat, & libros ſcribit. 241. b 242. a
Piamonis viſio. 301. a
Pictacium, ideſt tabella, vel ſcriptum. 48. b
Pietas perfecta quæ ſit. 64. a Pietatis encomium. 173. b Ab omni *pietate* alienus eſſe dignoſcitur, qui aliquid mortuis abrogaſſe monſtratur. 95. a Felix querela quando leges *pietate* ſuperantur. 134. a E *pietate* crudelitas aliquando naſcitur. 41. a Genus *pietatis* in impios animadvertere. 27. a *Pietatis* genus eſt coercere infantiam criminis, ne juveneſcat augmentis. 86. a
Pignorationes prohibentur. 59. 60. a
Pilatus propria ſe manu interfecit. 360. a
Pior nullum propinquorum ſuorum videre voluit. 302. a Cur ambulans comederet. 299. a
Piſcandum retibus non ſepibus. 80. a
Piſtrinum in quo latrocinia Romæ fiebant, a Theodoſio ſublatum. 317. a
Piterius rerum naturalium cognitione inſtructus. 299. a
Placidia mundi opinione celebrata. 161. a
Plinius Secundus Novocomenſis orator. 361. b
Plumbum. *V. Æs*.
Podagra *V. Formiæ aquæ*.
Pœna corporali punitur, qui pecunia ſolvere non poteſt. 44. a Pœna pecuniaria in corporalem mutata. 156 a *V. Pecunia*.
Pœnitentiæ publicæ modus apud veteres. 321. b Presbyteri ſuper pœnitentes poſiti, ob quam cauſam ſint remoti. *ibid.*
Polenſis Epiſcopus. *V. Epiſcopus*.
Polychronius Apamenſium Epiſcopus. 338. b
Pompetus reus. 130. b
Pompeius cur dictus ſit magnus. 72. b Pompeii theatrum reparatur. *ibid.*
Pondera ac menſuræ. 169. a
Ponderatio ſit juſta. 182. a
Pontificum aliquorum ſucceſſio. 337 b
Pontificis electi meritum quæritur, cum pecunia non amatur. 139. a
Porphyrius Flaviano Antiocheno ſuccedit. 336. a
Porphyrius vocatur ſenex Tyrius. 280. b Divinæ pietatis inimicus. 241. a Quid eum moverit, ut adverſus Chriſtianos ſcriberet. 281. b
Porphyrianorum nomen Arii conſectatoribus tribuitur. 214. a
Poſſeſſoribus Honoratis & Curialibus formula. 111. a
Poteſtas inexperta trahit potius ad timorem. 165. b Dum tempus *poteſtatis* prolixum quæritur, culparum opprobria non vitantur. 103. b Æqualis *potentia* populos nutrit. 117. b Decet tractatores habere doctiſſimos, quibus *poteſtas* ſumma committitur. 121. a Difficillimum *poteſtatis* genus exercet rector ſui. 147. a
Pravi coercitio juſtitiam facit plus amari. 25. b
Prædiorum venalium formula. 115. b
Prædoni ſimilis eſt, qui ſub iniqua cupit voluntate diſtrahere. 167. b
Præfecti nomen glorioſum. 106. b
Præfectura prætorii a Joſeph inchoavit. 125. b *V. Joſeph*. Præfecti prætorio formula, & quid ad eum ſpectaret. 91. b Illi Princeps aſſurgit. 44 b
Præfecturæ urbanæ formula, & ejus officia. 92. a Quomodo adminiſtranda. 41. b
Præfectus Urbis Senatui præſidet. 18. b 41. b
Præfecti Urbis de Architecto publicorum formula. 108. b
Præfecti Vigilum urbis Romæ formula. 106. a Urbis Ravennatis. *ibid.* b
Præfecti annonæ formula. 99. a
Præliis mens devota non debet aliis cogitationibus occupari. 10. b Res *præliorum* bene diſponitur, quoties in pace tractatur. *ibid.*
Præmiorum exempla nutriunt virtutes. 27. b Non deficit rei ſtudium, quæ *præmium* largius habet. 22. a In licentiam reparationis accipiuntur potius *præmia*, quam donantur. 63. b Major eſt cultus morum, dum creſcunt deſideria *præmiorum*. 113. a Vel in levibus rebus glorioſior efficitur, cui frequenter *præmia* referuntur. 126. b
Præpoſiti calcis formula. 109. a
Prærogativarius. 170. b
Præſcriptio tricennalis. 85. b Præſcriptio triginta annorum jus dat ad prædium. 11. a

Præſidatus formula. 103. b
Præſulem ſi ademeris, militem non relinquis. 111. a Qui populis *præeſſe* cognoſcitur, non uno conſilio præditus invenitur. 176. b. *Præſulem* agere non decet, quod alter accuſet. 166.b *V. Æquitas*.
Præſumptio. Grandi damno reprimenda eſt importuna *præſumptio*. 70. b. Ignorat modum ſervare *præſumptio*. 77. b Negligentiæ vitium eſt *præſumptiones* relinquere, quas jura præcipiunt amputare. 81. b Semper metuit injuſta *præſumptio*. 165. a
Presbyterorum manus piis conſecrationibus dicatæ. 62. a Theodoricus ſcelus presbyteri Deo puniendum relinquit. *ibid. V. Sacerdos*.
Pretioſum omne vileſcit oblatum. 144.b
Pretium gratia civilis colligitur, ſi *pretia* ſub moderatione ſerventur. 108.a
Primicerius deputatorum. 170.b
Primicerii ſingulariorum. 170.b 171.a
Primiſcrinius. 169.b
Primordia cuncta pavida ſunt. 18.a
Princeps bonus quomodo differat a Tyranno. 122.a Pater publicus eſt. 68. b Vota pro ſalute principis cal. Januarii. 94.a
Principi pio ſub quodam ſacerdotio ſervitur. 9. b Sub imperio boni *principis* omnium fortuna proficit. 23. a Facilius eſt errare naturam, quam diſſimilem ſui *princeps* poſſit formare rempub. 42. a Quare ſub *principe* benigno remedia vix poſtulent ſubjecti. 49. b Sub clementia boni *principis* nihil conſtat licere fortuitis. 178. b Qui omnibus *præeſſe* cognoſcitur, cunctis impendere profutura cenſetur. 177. a Quoties læto *principi* occurritur, efficaciter beneficia poſtulantur. 183. a Non decet *principem* loqui, quod non videatur poſſe compleri. 113. a *Principis* propoſitum facit aut negligere judices, aut amare virtutes. 42. a Inconcuſſum debet eſſe *principis* votum. 48. b Domum exceptam non habent *principes*. 148. b Concordia *principum* ſemper decet. 146. a *Principum* diſſidia ſunt grave malum 38. b Summis *principibus* juris communione vivendum eſt. 140. b Arduum nimis eſt meruiſſe *Principis* ſecretum, ubi ſi quid cognoſcitur prodi, vel ab alio formidatur. 120. a Quare fortuna minor *principem* quærat. 7. Gratiam *Principis* dignitas nuda non aſſerit. 32. a Laudes ſunt temporum *principis* celebrata gaudia populorum. 34. a Cara eſt *principis* gloria. 43. a *Principis* opinionem longe lateque diſſeminat ſubjectorum ſecuritas. 49. a Cur delinquentis reatus materia ſit gloriæ *principis*. 51. a Inculpabiliter neceſſe eſt vivat, qui ſuam præſentiam novit *principibus* offerendam. 82. b. Præſentiam *principis* ambiunt, qui de cordis puritate præſumunt 112. b Munus eſt videre *Principem*. 151. b Præditus bonis inſtitutis creditur, cui aliquid *principis* auctoritate delegatur. 107. b Omnibus utile judicia *principum* ſequi 121. a Pietas *principum* totum cuſtodit Imperium. 180. b *V. Bona. V. Rex*.
Principum Comiti commendatio. 110. b
Principalia ſacra, id eſt Litteræ Principis. 236. a
Principatus urbis Romæ formula. 111. b
Probatoriæ chartariorum. 113. a
Probianus totius ſalutis cauſam, ideſt ſacratiſſimam crucem nolebat adorare. 216. a
Proceres vacantes. 96. a Grande eſt quidem *Procerem* eſſe, ſed multo grandius de proceribus judicare. 92. a
Proclus Cyzici ordinatus cur non ſit receptus 348. a
Proclus Conſtantinopolitanus Epiſcopus ordinatur. 352. a
Procopii tyrannis & mors. 287. b
Promiſſio. Leviſſimi eſt animi polliceri facile, quæ non diſponit adimplere. 84. b Multo gravior eſt culpa, quam ſuæ *promiſſionis* impugnat auctoritas. 113. b
Promotiones officii Prætoriani, quæ natale Domini fiebant. 169. b *& ſeqq.*
Proſperitatis primus gradus eſt ſuis non eſse damnoſum. 76. b Mundanis rebus frequenter naſcitur de adverſitate *proſperitas*; & homines cum lædere cupiunt, beneficia frequenter impertiunt. 70. b
Proprium. Sine damno inventa perdit, qui *propria* non amittit. 95. a
Protei fabulæ. 84. b
Protogenis & aliorum Monachorum mira abſtinentia. 302. b
Protegenes baptizatos ducebat ad Eulogium, ut eis Dominicum ſignum imponeret. 294. a In exilio pueros edocet. *ibid. V. Eulogius*.
Protogenes Epiſcopus Sardicæ, cum ibi Concilium celebratum eſt. 231. a
Provectus omnis ad Divinitatis munera referendus. 157. b. Paulatim *provehi* mediocris eſt virtutis. 39. b Securus celſa conſcendit, qui ſe in paulo minoribus approbavit. 122. a
Providere debent homines quæ poſsunt in adverſitate requirere. 52. a
Provinciarum dignitates annua ſucceſſione reparantur, & quare. 103. b
Prudens ſe ipſe compellit. 179. a Non eſt leve *prudentes* viros in pacis conſtituta peccare. 89. a Spes eſt certa remedii, vota ſupplicum ad *prudentis* remiſiſſe judicium 60. a Illa ſunt robuſta, illa diuturna, quæ *prudentia* incipit, & cura cuſtodit. 13. a *Prudentia* eſt cavere etiam, quæ non putantur emergere. 52. a *Prudentia* rebus omnibus præponitur, cum eſt in homine. 96. a *Prudentia* ab aliis quærenda. 119. a Sicut incognita velle noſſe *prudentis* eſt, ita comperta diſſimulare dementis eſt. 130. b *Prudentia* ubique probatur eſſe neceſſaria. 176. b
Pſalmodiæ inſtitutio quæ fit alternis choris. 250. a Diverſitas cleri & populi in templo Antiochiæ pſallentium. 237. b
Pſalterium e cœlo lapſum. 36. b
Pſathyriani qui fuerint. 324. b
Ptolemæus Ægypti Rex populum Rom. heredem relinquit. 358. a
Publia Abbatiſſa. 275. a
Publicis utilitatibus ſervientes, ſuperfluis oneribus non gravandi. 30. a Omnes decet gratanter impendere, quod *publicas* vident utilitates poſſe reſpicere. 29. a Nihil tam ſenatorium, quam utilitatibus *publicis* impendere affectum. 32. b Unius deſiderio pravo *generalis* debet utilitas anteferri. 47. a Decet ſemper eſſe paratum, quod utilitatibus *publicis* probatur accomodum. 75. a Suſcipienda precatio, quæ *publicis* utilitatibus non repugnat. *ibid.* Nulli grave præbetur, quod pro communi utilitate præparatur. 80. a Pietate plenum eſt peregrinam gentem *publicis* beneficiis obligare. 179. a Utilitatem *publicam* diuturna non convenit ludificatione differri. 83. a b Cauſa multorum bene acta nobilitat, & quare 207. b Non eſt ſalus in corpore

pore quam & membra potuerint obtinere. 132. b
Pudoris graviſſimi pondus eſt propria voce convinci. 80. b *Pudorem* non habet victi, cujus votum contigit a Principe ſuperari. 123. a Sola detrimenta cogitant, qui *pudoris* fecere jacturam. 596. a
Puerperium ubique votivum. 376. a
Pugna unde dicta. 15. a
Pupilli civili tuitione vallandi. 16. b Regis merentur præſidium. 59. a Sub parente publico genitoris minime ſentiri debet amiſſio. 68. b *V. Minores.*
Pulveratica judicis. 182. a
Purgatio per ignem. 288. b
Purpuræ origo. 4. a Illius deſcriptio, & uſus. 3. b *V. Adorare.*
Puſicius cum filia ſua martyrium ſubiit. 220. b

Q

QUadrageſima. *V. Jejunium*; *V. Spiridion.*
Quæſtura quid ſit. 122. a Ejus definitiones. 93. a Ejus officia, & oneri. 1. b. 93. a 122. b Laudatur. 74. a Vox eſt linguæ Principis. 93. a *Quæſtore* juſto innocentium conſcientia fit ſecura. 74. a
Quartodecimanorum obſervationes. 323. a *V. Paſcha.*
Querela. Subjectorum animi relevantur quoties mœrentium *querela* componitur. 70. a
Quietus populus Regem prædicat. 12. b

R

RAdagaiſus. *V. Gothi.*
Rapientium manus quaslibet largitates mutant. 179. b
Ratio. Plus agit inculcator *rationis*, quam poſſit exercere terribilis. 175. b
Ravennæ deſcriptio. 383. a
Ravennatis Eccleſiæ negotium Juſtiniano Imper. comendat Theodahatus Rex. 152. a
Rectoris provinciæ formula, & officia. 100. b Rectoris Decuriarum munus. 80. b Neceſſe eſt talem de cunctis opinionem currere, qualem gens meruit habere *rectorem*. 157. b
Rectum. Cunctis proficit *recti* tenax provectus. 57. b
Reditus. Feſtinantibus gratior eſt celeritas in *redeundo*, quam quælibet munerum magnitudo. 112. a
Referendi curiæ admiſſio. 18. a b
Referendorum in Senatu formula. 97. b
Referendariorum formula. 98. b
Regendarius. 170. b
Regericus Veſegotharum Rex interficitur. 384. a
Religio. Neceſſe eſt ut bene velitis, quos vobis *Religione* junctos eſſe cognoſcitis. 158. b
Remigum labor operoſus. 61. b
Remuneratio meritorum juſtum dominantis prodit imperium. 18. b *V. Premium.*
Reſpublica quid ſit. 132. b Romana & Conſtantinopolitana unum olim corpus fuit. 3. a Jure æquitatis augetur. 31. a Quicquid in utilitate *Reipublicæ* tribuitur, donantis utilitas duplicatur. 24. a Conſtat felicem eſſe *Rempublicam*, quæ multis civibus reſplendet ornata 96. b Magnum *Reipublicæ* munus confert quiſquis diruta ſuſceperit reparanda. 46. b Diligenda ſunt iſta, unde *Reſpublica* videatur firmiſſima. 182. a
Reſtitutio. Sub pœna *reſtitui* dignum eſt, quod improba temeritate conſtat extortum. 64. b
Rex. *Reges* pro remedio cunctorum dati. 152. b Tuta eſt conditio ſubjectorum, ubi vivitur ſub æqualitate *Regnantium*. 7. b. Pompa meritorum eſt *regale* judicium; & quare. 9. a *Regnantis* facultas tunc ſit ditior, cum remittit. 10. a Fama *Regis* proficit, cum ſe commoditas injuſta ſubducit. 12. b *Regnantis* eſt gloria ſubjectorum otioſa tranquillitas. 32. a Grandis invidia eſt *Regum*, in cauſis levibus gravis ruina populorum. 39. b In ævum vivit, quod munificentia *Regia* indulſerit. 41. b Mens *regentis* mater eſt publici decoris. 42. a Vera ſecuritas *Regis* juſſionibus datur. 71. a Semper prodeſt divitum *Regum* acquiſita concordia. 73. b Quies populi, & regionum tranquilla diſpoſitio præconium probatur eſſe *Regnantium*. 86. a Cum *Rex* ſatisfacit, quælibet dura diſſolvit. 89. a Claritas *Regia* nil admittit infectum. 112. a Quicquid *Regali* ſapientiæ gratum eſſe cognoſcitur, & divino judicio comprobatur. 112. b *Reges* meliores æſtimantur, ſi ſoli omnia non præſumunt. 119. a Omnia *Regum* obſequia ſub cautela peragenda. 120. a Decet *Regiam* juſtitiam cuſtodire, quod a judicibus bene agentibus fuerit ordinatum. 156. a Univerſos affligit, qui *Regi* aliquid neceſſarium ſubtrahit. 183. a Quicquid a ſubjectis proficitur, *Regnantium* laudibus applicatur. 150. a Stipendium & *tyranno* penditur: prædicatio autem niſi bono *Principi* non debetur. 145. a Commendat ſuam gentem, qui oratione placabili *Regem* permulcet. *ibid.* Hoc eſt *Regale* propoſitum glorioſe vivere amore cunctorum. 155. a Hæc eſt *Regalis* virtus, celerius neceſſaria ſentire, & tardius in verba prorumpere. 148. a Majora decet *Regem* tribuere quam videatur a ſervientibus accepiſſe. 16. b Augmenta *Regalis* gloriæ ſunt, cum ſub *Rege* nulla decreſcunt. 34. b Hoc ſunt dona regia quod ſemina. 46. b
Regis conſilium ſolos decet ſcire graviſſimos. 98. b Dignum eſt *Regem* ædificiis palatia decorare. 6. b. Cur congruat comitatum *Regium* viris nobilibus decorare. 44. b Menſæ *Regalis* apparatus ditiſſimus non parvus Reipub. probatur ornatus, & quare. 176. b. Qui familiæ *Regnantis* adjungitur, in laudum gremio collocatur. 150. b Omne bonum *Regia* debet ſuadere affinitas. 119. b
Regnantis felicitas eſt famulantes amare, quod expedit, & quare. 52. b Bene proſpicit rebus futuris, qui *Regnantium* ſervit initiis. 118. b Non eſt dignus a quoquam redargui, qui *Regis* judicio meretur abſolvi 85. a Tantum eſt quæque dignitas, quantum eam *Regis* præſentia illuminat. 98. b Non eſt majus meritum, quam gratiam inveniſſe *Regnantium*. 19. a Tanto quis *Regali* animo proximatur, quanto bonis ſtudiis ſocietate conjungitur. 143. a Pene ſimilis eſt mortuo, qui a ſuo *dominante* neſcitur. 82. a Quilibet habere *Regis* colloquia, munera credit eſſe divina. 44. b Præmium eſt vitæ *domino* vidente ſervire. 182. b *V. Princeps.*
Regi a ſubditis juratur. 117. a b 126. a
Regere. Is poteſt alios bene *regere*, qui ſe ſtuduit ſub decore tractare. 42. a b *V. Dona.*
Regni decus eſt æquitatis affectus. 65. b Ornat *Regnum*, quod fuerit ſingulariter toto orbe nominatum. 35. b Communio *Regni* mores aſſerit. 147. a
Rhegienſis regio deſcribitur. 180. b Laridum Rhegienſe. 181. a
Rhætiæ munimina ſunt Italiæ. 104. b
Rhodii Pagani quos deos colerent. 281. b
Ricimer Patricius moritur. 368. a
Roilas Scytharum dux fulmine profligatus cum exercitu. 337. a
Romanæ ſedis dignitas. 229. a Auctoritas. 127. b Toto orbe mirabilis eſt. 162. b Ejus ſtatuta

contra diverſas hæreſes. 313. b Romanæ Eccleſiæ dominium in rebus temporalibus. 50. b *V. Agapitus. V. Concilia. V. Papa.*

Romanæ urbis laus. 17. b 173. a Mater eſt omnium dignitatum. 15. b Ibi vigent ſtudia litterarum. 58. b 149. a Ejus eloquium a Gothico differebat. 161. a Ejus fabricis pecunia deputata. 33. b *V. Cloaca.* Ejus fontes & æquæductus. 55. a b Aquarum ejus ſalubritas. 106. a Apparatus ad Regem ibi recipiendum. 183. a Ejus diſciplina. 62. a Romana civitate perfrui. 179. a Facultas hinc diſcedendi a Principe conceſſa. 112. b Ejus annus milleſimus, 364. a *V. Attila. V. Gizericus.*

Roma univerſa poteſt dici miraculum. 109. a Piaculi genus eſt abſentem ſibi *Romam* diutius facere, qui in ea poſſunt conſtitutis laribus habitare, 44. b *Romanæ* dignitatis eſt artificum ingeniis in illa urbe recondere, quod per diverſas mundi partes cognoſcitur dives natura procreaſſe. 157. b Quod geſtum eſt *Romæ* patet omnibus, 107. a *Roma* vitia peregrina non capit. 69. a Quæ civitas non fiat excuſabilis, ſi *Roma* deliquerit. 151. b Mali mores nomini *Romano* probantur adverſi. 152. a

Romani Reges qui fuerint, & quot annis regnaverint. 355. a 369. b

Romani Imperatores qui fuerint, & quot annis regnaverint. 358. b

Romani Senatus dignitas. 5. a Laudatur. 87. a 135. b

Romani populi laus. 164. a 179. b Auguſti temporibus orbis Romanus agris diviſus, cenſuque eſt deſcriptus. 54. a Imperii Romani fines. 381. b *V. Africa.*

Romani vincunt Perſas. 345. a Eorum jurgia cum Gothis. 42. b Fame vexantur. 84. b 163. b *V. Caſſiodorius.*

Rufinus Præfectus occiditur. 328. a

Rugas Dux Barbarorum fulmine percuſſus interiit. 352. a

S

S. SAbæ vitam ſcripſit Theodoretus. 278. a *V. Julianus Monachus.*

Sabbatius Hæreſiarcha quis fuerit. 341. a Ab ignobilibus quibuſdam Epiſcopus Conſtantinop. ordinatur. 342. b Ejus corpus translatum. 347. b

Sabellii & Sabellianorum dogmata. 203. b 269. a *V. Oſius.*

Sabinus Epiſcopus Ancyræ Photino reſtitit. 242. a

Sabinus Conciliorum acta deſcripſit. 251. a Synodalium collectionem habuit. *ibid.* 283. b

Sabinus Macedonianorum Epiſcopus Patres Nicæni Concilii imperitos vocavit. 211. b *V. Athanaſius.*

Sacerdotes Gothorum cur Pileati dicti. 376. b

Sacerdotum cœlibatus. 214. a Illis honor debetur. 158. b Optabat præcipue Theodoricus, ut religio bonis Sacerdotibus abundaret. 123. a Conſtantinus illis abunde providebat. 262. a Nolebat judicare de cauſis Sacerdotum. 209. a Eæ a Sacerdotibus debent terminari. 49. a *Sacerdotem* non decet protendere improbam litem. 69. b *V. Epiſcopi.* Libertas ſub teſtimonio Sacerdotum conferebatur. 169. a *V. Preſbyter.*

Sacrificandum voluntarie Domino, non cujuſquam cogentis imperio. 155. b

Sajonis inſtitutio. 114. a Miniſterium. 75. a

Salis commercium. 94. b Labores in ſalinis exercendis. 185. b

Salamandræ deſcriptio, & cur in ignibus degat. 51. b

Sangarium. *V. Novatiani.*

Sannes apud Perſas Confeſſor. 338. a

Sapientiæ non eſt profutura contemnere. 24. b *Sapientia* eſt, quæ honores meretur, totum aliud extrinſecus venit. 96. a Finis *ſapientis* eſt amare, quod expedit. 115. b *Sapientiam* ille quærit in altero, penes quem eſt ſcientiæ magnitudo. 148. a Grave eſt *ſapienti* offendere, ubi alterum reperit incidiſſe. 125. b

Sapores Rex obſidet Niſibim. 257. a *V. Chriſtiani. V. Martyres.*

Saraceni Perſarum auxiliares a Romanis vincuntur. 344. b

Sardicæ Concilium convocatur. 230. b Ejus litteræ ad univerſos Epiſcopos. 231. a b Ariani illud fugiunt. *ibid.* Illius fides. 232. a Euphratam & Vincentium Legatos ejus Ariani per dolum conantur ſtupri traducere. 234 b

Sarmatæ vincuntur. 195. a

Sauromatarum bellum. 289. b 305. b

Scanziæ inſulæ ſitus, & nationes. 372. a

Scaurus argutum piſcium genus. 174. a

Scenicos teneat ſi non verus, vel umbratilis ordo judicii, 107. a Frons Theatri Scena dicitur, & quare. 72. a

Schiſmata Chriſtianorum. 308. b

Scipio cum Candidatus non eſſet, Conſul creatur. 358. a

Scopulus vitandus eſt, ubi alter offendit. 163. b

Scrinianorum officia. 169. b 170

Scribarum officium ſecuritas ſolet eſſe cunctorum. 183. b

Scriptores Eccleſiaſtici. 192. a

Scriptorem decet omnia veritati poſtponere. 192. b

Scripturæ S. qua hora exponerentur. 324. a

Syllacium deſcribitur. 181. b

Scythæ. *V. Chryſoſtomus.*

Sebaſtianus dux mittitur ad occidendum Athanaſium. 239. a

Sebaſtianus tyrannus occiditur. 384. a

Secretum generoſis animis amicum. 33. b

Seditioſi jubentur puniri. 237. a

Seleuciæ Concilium. 251. a *V. Acacius. V. Lauritius.*

Seleucus mons Galliæ. 242. b

Senatorum numerus. 124. b Cur Patres vocati. 92. a

Senatoria origo. 116. b Dignitas. 40. a *Senatus* populis vivendi regulam præſtitit. 30. a Seminarium eſt. 124. b Nihil eſt dubium, ubi eſt teſtis *Senatus.* 161. b Non decet *Senatum* corrigi, & quare. 151. b Minor Senatus. 28. b Rex jurat Senatui. 117. a *V. Roma.*

Senum vita eſt, quietis inveniſſe remedia. 81. b

Septimanæ dies, vel adjectiones ſolis quomodo cognoſci poſſint. 370. a Septimanæ majoris feria ſexta ante Reſurrectionis feſtivitatem annua ſalutaris Paſſionis memoria celebratur. 323. a

September, & ſequentes menſes ab imbribus dicti. 16. b

Sepulturæ cura. 29. b Arcæ marmoreæ in urbe Ravenna ad ſepelienda mortuorum corpora. 44. Aurum ſepulchris juſte detrahitur. 66. a Impie a Laurentio Presbytero effoſſa, ut theſauros inveniret. 62. a Inſatiabilis fletus eſt, qui humandis non finitur corporibus intereſſe. 29. b

Serapionis erga ſuos monachos cura. 301. a
Serapidis idoli caput ſoricibus plenum. 318. a *V. Alleluya. V. Crux.*
Servius Monetam primus impreſſit in ære. 112. a
Servorum, qui dominum occiderant, pœna. 29. a Fugitivorum ſervorum nefandum ſcelus in Eccleſia. 349. b
Severa Valentiniani Imp. uxor. 305. b
Severianus. *V. Chryſoſtomus.*
Severus Imperator occiditur. 193. a
Sextarii illatio. 31. a
Sextus Scholarius. 170. a
Sphæra. *V. Archimedes.*
Sibyllæ vaticinium de ligno Crucis. 215. b
Sicilienſis Concilii ad Macedonianos Epiſcopos poſt pœnitentiam Epiſtola. 291. b
Siculi queruli. 4. b
Silanus caſeus. *V. Caſeus.*
Siliquaticum quid. 32. b Siliquatici titulus fide dominicatus conceſſus. 45. b Siliquatici præſtatio. 62. a
Silveſter Romanæ Eccleſiæ Præſul. 192. b Melchiadi ſucceſſit. 199. b
Simonia damnanda. 139. a Decreta & antiqua Senatuſconſulta in Simoniacos. 138. a 139
Siracuſanæ civitatis murorum reparatio. 137. b
Sirenum cantus. 36. b
Siricius Damaſi ſucceſſor Flaviano infenſus. 325. b Quinque annis Romanum Epiſcopatum tenuit. 336. a
Sirmienſis Concilii duplex fidei expoſitio. 240. b 241. a Retractat ſententiam ſuam. 242. a
Siſinnii Conſtantinop. ordinatio, & mores. 348. a
Soboles. Abunde prædicat *ſobolem*, qui ejus laudat auctorem. 162. a *V. Stirps.*
Socrates hiſtoriographus Libanii dicta confutat. 280. b 281. a *V. Neſtorius.*
Solemnia commoda, id eſt ſalaria. 166. a
Solemnia dona Regis Gothorum quæ fuerint. 82. b Ea debent ſuſcipi grata, quæ probantur eſſe *ſolemnia*. 176. a Ipſe imminentem neceſſarium facit, qui *ſolemnia* præbere diſtulerit. 179. a Violenta compulſio eſt *ſolemnia* dona ſubtrahere. 88. b
Solidum ſex milia denariorum antiqui eſſe voluerunt. 8. a
Sopatrum Philoſophum conſulit Conſtantinus. 193. b
Sophiæ templum opus Conſtantii. 230. b Dedicatur. 254. a
Sophronii Pompeiopoleos in Conc. Seleuc. verba. 252. a
Sozomeni progenitores. 272. a A quo tempore hiſtoriæ ſuæ fecit initium. 192. b
Spatharum datarum deſcriptio. 73. a
Spectabilitatis formula. 112. b
Spectabilitatis ſive Comitivæ primi ordinis qualis honor. 32. a
Spectacula quis primus ediderit. 53. a 88. a Eorum feritas deſcribitur. 87. b
Spectaculum expellens graviſſimos mores, invitans leviſſimas contentiones, evacuatio honeſtatis, fons irriguus jurgiorum. 53. a
Spes effectus tædium laboris excludit. 79. a De rebus præteritis *ſpes* magna redditur in futuris. 175. b
Spiridionis virtutes. 211. a Comedit carnes porcinas in Quadrageſima. *ibid.* b
Spiritus ſanctus miſſus non paſſus. 233. b
Statuarum fures. 108. a Furtum indicanti præmium promittitur. 33. b 34. a
Stephanus Antiochenus abdicatur, & Leontius ſuccedit. 234. b
Stephani probatiſſimi Monachi in infirmitate conſtantia. 302. a
Stiliconis Magiſtri armorum Honorii Imper. inimicitiæ cum Arcadii ducibus. 336. a
Stirps. Illi digne ad vitia generis ſui redeunt, qui contemptibili *ſtirpe* naſcuntur. 122. a *V. Soboles.*
Stoicus. *V. Appollonius.*
Subdolus terrenum ſemper amat aſpectum. 95. b
Subjectis dignitas eſt affatus meruiſſe Dominantis. 117. b
Subſtantiæ & ſubſiſtentiæ differentia. 269. b *V. Acaciani. V. Ariani. V. Ariminenſe Concilium.*
Subvenire ſemper amantis eſt. 168. b
Succinum unde. 73. b Dono datur Theodorico. *ibid.*
Subita omnia probantur incauta. 10. b
Sulcatoriæ. 29. b
Summi. Præconiorum profeſſio eſt collegium deſideraſſe *ſummorum*. 64. a
Superbus varieatis greſſibus patet. 95. b *Superbiam* Divinitatis ſemper exoſam perſequi debet generalitatis affectus. 39. a
Supplicia fuſtuaria. 132. b
Sylvani tyrannis. 242. b
Symeonis ad Martyres confortandos oratio. 220. a
Symmachus præclariſſima ædificia Romæ conſtruenda curavit. 72. a
Symmachus reus læſæ majeſtatis ad Eccleſiam confugiens liberatur. 316. b
Synagoga Judæorum Romæ, & lites propter eam. 50. b Concremata eſt. 69. a Mediolanenſium alterius jura qua lege conſervata. 85. a
Synodus in Illyrico. *V. Valentinianus.*
Syrorum & Palæſtinorum Synodus pro Athanaſio. 237. a

T

TAbellarius a cubiculo Regis. 77. b
Taunaſis Gothorum Regis præclara facinora. 374. a b
Temperies aeris euncta moderatur. 80. b Ille vincit aſſidue, qui novit omnia *temperare*. 37. a
Tempeſtatum tempore, Mergorum, Delphinorum & Echinorum induſtria. 52. a
Templum Chriſtianorum prophanatur. 272. a
Templa Gentilium a fundamentis everſa. 337. a
Terentii Magiſtri militum chriſtiana petitio 306. a
Terrarum orbis diviſio. 371. a b
Tertiarum Tributa. 10. a Tertiarum illatio. 28. b *V. Bini.*
Tertullianus Afer Chriſtianorum ſcriptor celeberrimus habetur. 363. a
Teſtis verus eſt, qui laudat expertus. 162. a Perfecta rei fides eſt, ubi conſentanei *teſtes* probanture eſſe ſummates. 92. b Non poteſt de illo veraciter credi, cujus vitæ *teſtis*, non poteſt inveniri. 129. b Uni incaute creditur, quod eſt a plurimis aſſerendum. 171. a
Thalaſſus Senator fit Epiſcopus Cappadociæ. 353. a
Theatri ſignificatio & origo. 72. a Romanum deſcribitur. *ibid.* Populi in theatro clamare conſueverant. 15. b
Thelomachius inter Martyres numeratur, & cur. 328. a
Themiſtius Philoſophus Valentem ab Orthodoxorum nece avocavit. 305. b

crudelitate ſit uſus adverſus Orthodoxos. 287. b 289. a b 292. b 293. a b 304. a Octoginta Orthodoxos in navi cremari jubet. 314. a Prohibet celebrari Concilium Tharſi. 293. a 292. b Quid contra S. Baſilium fecerit. 295. a Paganis, Judæis, & hæreticis tribuit poteſtatem ſuas feſtivitates agendi, idque Orthodoxis ubique prohibuit. 302. b Aquæductum extruit. 290. a Quoſdam occidit tanquam Imperium occupaturos, ex indicio dæmonis adjurati. 294. b Pugnat contra Procopium. 287. b Fruſtra petit auxilium a fratre contra Gothos. 306. a Interminatur pœnas ſe a Conſtantinopolitanis exacturum 307. a A Gothis vincitur, & vivus comburitur. 307. a 282. a Ejus filius ab Arianis baptizatur. 295. a

Valens Arianus. *V. Urſacius*.

Valentinianus propter aſperſionem aquæ immolaticiæ miniſtrum templi percuſſit. 275. a Imperator ordinatur. 284. a Egregia illius ad milites verba. *ibid.* Synodum in Illyrico celebrari jubet. 284. b Ad eum legationem mittunt Epiſcopi. 287. a Res Eccleſiaſticas Sacerdotibus relinquit. *ibid.* Ejus ad Veſegothas Epiſtola. 386. a Moritur. 305. a

Valentiniani ſanctio contra pervaſores bonorum. 140. b

Valentiniani minoris nativitas. 290. a Imperator creatur. 305. a b

Valentinianus Placidiæ filius Imperator conſtituitur. 347. a Eudoxiam Theodoſii filiam uxorem ducit. 352. b

Valia Veſegotharum Rex cum Honorio Imper. pacem init. 384. a Moritur. 385. a

Varietatis non habet vitium, quod pro beneficio fuerit immutatum. 49. b *V. Mutabilitas*.

Vaſaria publica, & quid ſint. 114. b

Vatum mendax reſponſio. 277. b

Vehicula publica. 214. b

Velorum laus, & origo. 79. a

Venale propoſitum. 184. a Propemodum donare videtur, qui *vendit* rogatus. 58. a

Venantius Patricius laudatur. 143. b

Venetorum fames. 186. a b *V. Ligures*.

Veneris illicitæ artes prohibitæ. 195. b

Verbum Deus principii, & finis expers. 232. b

Verba ſunt ſpeculum cordis hominum. 95. b

Veredorum velocitas. 93. b

Veritatis vis. 92. b Peſſima conſuetudo eſt deſpicere *veritatem*. 39. a Cunctos ſequaces habet, qui aliquid ex *veritate* decernit. 126. b Ad bonum publicum *veritatem* non pudet confiteri. 148. a

Verſillæ Eccleſia a quibuſdam tributis eximitur. 13. b

Veruca caſtellum deſcribitur. 52. a

Veſegothæ Mœſiam incolunt. 381. b Quomodo Arianum dogma ſuſceperint. *ibid.* Thracias, Daciamque Ripenſem occupant. *ibid.* Ad Theſſaliam, Epiros, Achaiam, & Pannoniam prædandas digrediuntur. 382. a Cum Gratiano & Theodoſio Imp. fœdus ineunt. *ibid.*

Veſpertinæ preces. 382. a

Veſuvii montis exarſuri ſigna. 71. b *V. Neapolitani*.

Veteranorum privilegia. 97. b Tironibus conceditur ſpes laboris, dum viciſſitudo fuerit reddita *veteranis*. 169. b

Vicarii urbis Romæ formula. 98. a

Vicarii Portus formula. 110. a

Vicedomini. 78. a

Victorinus Rhetor Romæ inſignis habetur. 365. b

Victualium rerum venalitas temporis neceſſitate debet ſubjacere rationi. 167. a

Vigilans ſtudio non indiget alieno. 108. a

Vigiliæ Chriſtianorum. 228. b 239. a 341. a Vigiliæ apud ſepulchra Martyrum extra templa. 250. a Hymnis nocturnis orationes addit Joan. Chryſoſt. 381. a b

Vindicta. *V. Theodoſius*. Impœnitenda eſt *ultio*, quæ de legibus venit. 15. a

Vinum acinaticium laudatur. 176. b Et Palmatianum. 180. a Vinum Regiæ menſæ. 176. b

Virginalis continentia formam Angelorum imitatur. 296. a Sacræ Virgines inſolitæ a populo videri. 267. a Plures martyrium patiuntur. *ibid.* Lex Conſtantini pro Virginum caſtitate tuenda. *ibid.* De non ducendis ſacris Virginibus Joviani lex. 283. b Virgines & viduæ pauperculæ inter Clericos publico ſumptu alebantur. 262. a

Virtutis genus eſt propriam ſubſtantiam non amare. 23. a *Virtutibus* fama tollitur, ſi earum merita in hominibus neſciantur. 129. b *V. Labor*.

Viſorum major ſemper affectus eſt. 158. b

Vita illa vere hominum eſt, quæ juris ordine continetur. 86. a Illum honores glorificant, quem commendat & *vita*. 96. b Quicquid ad ſimplicem pertinet *vitam* adunationis gratiam non refutat. 129. b Sub incerta *vita* certa militia eſt. 171. b

Vitalis Epiſcopus Antiochiæ. 199. b

Vitigis Gothorum Rex eligitur. 157. b 396. b Pacem a Juſtiniano Imp. petit. 158. a b Se Romanis dedit. 396. b

Vitium. Indocilis eſt animi, ad *vitia* trahi. 41. b Tanto gravius graſſantur *vitia*, quanto magis probantur interna. 140. a Horre *vitium*, & Principis mereris affectum. 104. a

Uliſſes unde ab Homero laudatus. 17. b Ejus contra Sirenum cantus prudentia. 36. b

Ulphilas Gothorum Epiſcopus Concilio Conſtant. adfuit. 253. b Ejus fides. *ibid.*

Ulpianus Juriſconſultus inſigniſſimus habetur. 363. b

Vota hominum perficere divinæ virtutis eſt. 79. a Ipſius quodammodo res agitur, cujus in alterum *vota* complentur. 163. b

Voluntas. Iniquum eſt hominis vitio deputetur, quod ejus *voluntate* non regitur. 58. b

Urbis fabricis pecunia deputata. 12. a Laus eſt temporum reparatio urbium vetuſtarum, & quare. 14. a Munitio *urbium* eſt fortitudo Principis. 52. b

Urſacius Perſa prædicit terræ motum. 250. b Miranda patravit. 251. a

Urſacius & Valens Ariani duæ viperæ. 233. a b Pœnitentiæ libellum exhibent Julio Pont. Rom. 237. a Pro temporum ratione in diverſas partes declinant. 245. b Excommunicantur. 246. b

Urſinus. *V. Damaſus*.

Urſulus Tholoſenſis Rhetoricam docet. 259. b

Uſtazades apoſtata reſipiſcit, & pro Chriſto moritur. 219. b

Utilitas publica compendioſa pietate frequenter ſervatur. 186. a *V. Publicum*.

Vvandalorum Regum ſeries. 39. a

Vvandali cum Alanis Gallias intrant. 366. b A Gothis ab Hiſpania pulſi, in Africam tranſeunt. 367. a Varia eorum prælia. *ibid.* Pauci Pannoniam inhabitant. 308. a

Vulcaniæ inſulæ deſcribuntur, & quare ignis

perpetuus viſcera terræ non conſumit. 51. b
Vulcani peritia in fabrili arte. 73. a
Vulnera in prælii ſuſcepta glorioſa. 120. a
Vulphilas Gothicarum litterarum inventor. 306 a
Gothorum minorum Pontifex. 392. b Corrumpitur a Valente. 306. b
Vulturis pietas. 29. a
Vultus naturam animi prodit, 40. a
Uxores duas poſſe duci Valentiniani lege ſancitum. 305. b

X

XEnodochia Julianus ædificari jubet. 272. b *V. Eccleſia.*
Xenophontis Helladicorum libri. 347. b

Z

ZEnonis martyrium. 267. a
Zeno apud Gazam floruit. 327. b
Zeugmatis locus. 288. a
Zeugmatius cæcus vir mirabilis. 304. a

FINIS.

AUCTORES
A CASSIODORIO SENATORE CITATI

Littera *a* primam Columnam, *b* ſecundam deſignat.

IN TOMO PRIMO.

Euclides, 20. a 105. a
Hellenus, 122. b
Horatius, 1. a
Mantuanus, 88. a
Marcellus, 55. a
Metrobius. 105. a
Nicomachus, 20. a
Plato, 20. a
Ptolemæus, 20. a
Pythagoras, 20. a
Symmachus, 162. a
Terentius, 36. b
Virgilius, 36. b

IN TOMO SECUNDO.

A

Æmilianus, 524. a
Albinus, 557. a
Alypius. 557. a
S. Ambroſius, 6. b. 16. a 23. b 32. b 66. b 88. b 163. a 228. a 242. a 319. a 352. b 404. b 510. a 511. a 513. a b 514. a 519. a 520. b 521. a
S. Antonius, 512. b
Appolonius, 588. b
Apulejus, 539. b 552. a 557. b
Aquila, 587. b
Archimedes, 558. a
Aſclepiades, 557. b
Ariſtoteles, 28. a 518. a 529. b 536. b 539. b 541. b 553. b
S. Athanaſius, 7. a 477. b 512. a
S. Auguſtinus, 6. b 13. a 16. a 17. a 23. b 26. b 38. a 69. b 71. b 88. a 106. a 120. a 125. a 143. a 159. a 163. a 164. b 172. a 181. b 192. a 208. a 215. a 245. b 313. a 341. a 348. a 350. b 374. a 456. b 509. a 510. a 511. a b 512. a 513. a 514. a b 514. b 515. a 516. b 517. a 518. b 519. b 520. a 521. b 524. a 528. b 529. a 557. b 560. b 599. b 601. a

B

S. Baſilius, 508. a 510. a 560. b
Bellator, 510. b 513. a b
Boethius, 552. b 553. a 555. b 558. a

C

Cæcilius Vindex, 575. b 576. a 578. b 586. b
Cæſar, 576. a
Caſſiaous, 220. b 382. a 456. b 509. a 525. a
Cenſorinus, 556. a 558. b
S. Joan. Chryſoſtomus, 19. b 25. b 54. b 234. b 508. b 514. a b 515. a
Cicero, 534. b 535. a 536. a b 540. a b 543. a 547. b 548. a 551. a b 552. a 553. a
Clemens Alexandrinus, 508. b 524. a 556. a
Aurelius Cœlius, 526. b
Caſellius Orthographus, 575. b 585. b
Columella, 524. b
Concilium Chalcedonenſe, 26. a 183. a 515. b 517. a 522. b
Concilium Conſtantinopolitanum, 515. b
Concilium Epheſinum, 515. b 522. b
Concilium Nicænum, 515. b 517. a
Gn. Cornutus, 575. b
S. Cyprianus, 229. b
S. Cyrillus Alexandrinus, 16. a 52. b 66. b 508. b 521. a

D

Didymus, 88. b 512. b 514. a
Diomedes, 525. b
Dionyſius Exiguus, 522. a 523. a
Dioſcorides, 526. a
Donatus, 529. a b 562. a b 565. b 566. a b 567. b 569. b 570. b 571. a b 572. a b 578. b

E

Ennius, 586. b
Epiphanius Scholaſticus, 312. b 513. a 514. a
S. Epiphanius, 510. b 513. a 517. a 521. a
Eucherius, 515. b
Euclides, 10. a 307. b 552. a 558. b
Eugepius, 521. a
Euſebius Cæſarienſis, 514. a 520. b
Euſebius cœcus, 512. a
Euſtathins, 509. b
Eutyches, 525. a 575. b 584. b

F

Facundus, 449. b
Focas, 525. a
Fortunatianus, 533. a 535. b 536. a

G

Galenus, 526. a
Gaudentius, 556. a 557. b
Gelaſius Papa, 514. a
Gennadius, 520. b
Gratus Artigraphus, 579. b
S. Gregorius Nazianzenus, 508. b

H

Hadrianus, 515. b
Hellenus, 529. a
S. Hieronymus, 2. b 6. b 16. a 23. b 76. b 133. a 143. a 145. a 159. a 161. b 163. a 193. a 211. a 212. b 228. b 256. a 335. a 361. a 365. b 432. b 509. b 510. b 511. a 512. b 513. a 514. b 520. b 521. b 526. b 527. a
S. Hilarius, 4. a 6. b 16. a 23. b 38. a 163. a 170. a 445. a 512. a 513. b 517. a 519. b 521. a
Homerus, 564. a
Horatius, 1. a 565. b 569. a
Hippocrates, 526. a

MIG 201834

I

Joſephus, 46. a 236. b 520. a
Julius Orator, 523. a
Junilius, 515. b

L

S. Leo, 16. a 175. b 202. b 212. b 228. b
Velius Longus, 525. b 575. b 578. b
Lucanus, 568. a
Lucretius, 530. a

M

Macrobius, 1. a 39. b
Marcellus Carthaginienſis, 539. b
Marcellinus Illyricianus, 520. b 523. a
Gargil. Martialis, 524. b
Adamanr. Martyrius, 525. b 575. b 580. a 581. b 582. b 583. b
Victor Martyritanus, 525. a
Meſſius, 517. b
Mutianus, 514. a 556. a

N

Nicetus, 519. b
Nicomachus, 12. b 555. b
Niſus Artigraphus, 577. b

O

Origenes, 198. a 478. a 510. b 511. ab 512. b 514. ab
Oroſius, 520. b

P

Palæmon, 529. a
Papyrianus, 525. b 575. b
S. Paulinus, 521. b
Petrus Abbas, 514. b
Philo, 513. a
Philolaus Pythagoricces, 32. b
Phocas, 529. a 575. a
Plato, 553. a
Plinius II. 570. a
Porphyrius, 537. b
Primaſius, 377. b 515. a
Priſcianus, 529. a 587. a
Probus, 529. a
S. Proſper, 42. a 161. b 510. b 520. b 525. ab
Pythagoras, 553. a 556. a

Q

Quintilianus, 535. b 587. b

R

Rufinus, 512. b 514. b 517. a 520. b

S

Sacerdos Artigraphus, 529. b
Saluſtius, 565. b 571. b
Sedulius, 367. b 523 b
Seneca, 559. b
Socrates, 520. b
Sozomenus, 520. b
Stephanus Epiſcopus, 246. a

T

Terentius, 536. a 547. b 548. a 565. b 567. a 571. a
Themiſtius, 546. b 551. b
Theoctiſtus, 525. b
Theodoretus, 520. b
Theophilus Alexandrinus, 510. b
Tichonius Donatiſta, 5. b 515. ab

V

Valerianus, 525. b
Varro, 528. b 536. b 558. a 560. b 576. ab 578. b
Victorinus Marius, 28. a 512. b 514. a 515. a 536. a 539. b
Vigilius Afer Antiſtes, 515. a
Virgilius, 547. b 563. ab 564. ab 566. b 567. b 569. b 571. a 572. b 579. b 583. a

Digitized by Google